

MONUMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDITIT
SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII Aevi.

SCRIPTORVM
TOMVS XXVII.

VERLAG KARL W. HIERSEMANN

LEIPZIG 1925

1949 OCT 4
4 OCT. 1949
MAG. BUREAU

SCRIPTORUM TOMO VICESIMO SEPTIMO CONTINENTUR:

Præfatio auctore G. Waltz

Page
VII. VIII

EX RERUM ANGLICARUM SCRIPTORIBUS
SÆCULI XII. ET XIII.

EDIDERUNT F. LIEBERMANN ET R. PAULI.

I.	E Gestis Stephani regis Anglorum	1-2
II.	Ex Osborni libello de expugnatione Lyxhonensi	3-10
III.	Ex chronica Haugustaldensibus	11-18
	Ex Historia Ricardi prioris Haugustaldensis	12-14
	Ex Historia Iohannis prioris Haugustaldensis	14-18
IV.	Ex libris auctorum aequalium de S. Thoma Cantuariensi.	17-42
	E vita auctore Iohanne Saresberiensis.	22
	E vita auctore Alano Tewkesberiensis.	22-23
	E vita auctore Willelmo filio Stephani	23-24
	E vita (rhythmica) auctore Guarnerio.	25-27
	E vita auctore Edwardo Grim	27
	E vita auctore anonymo I.	27-28
	E vita auctore anonymo Lambethano	29
	E vita auctore Herberto de Bosham	29-33
	Ex eisdem libro melorum	33
	E fragmentis Lansdownianis	33
	Ex miraculis a Benedicto Cantuariensi editis	34-35
	E vita et miraculis a Willelmo Cantuariensi editis	35
V.	Ex Iohannis Saresberiensis libris	43-52
	Ex Policratico	45-51
	Ex Metalogico	51-52
VI.	Ex Iordani Fantasma carmine	53-59
VII.	Ex chronico Anglo-Scotico	60
VIII.	Ex Walteri Map libro de nugis curialium	61-74
IX.	Ex Ricardi Divisensis chronica de gestis Ricardi I.	75-80
X.	E Gestis Henrici II. et Ricardi I.	81-132
XI.	Ex Rogeri de Hoveden chronica	133-183
	Ex continuatione Rogeri de Hoveden	183-190
XII.	Ex Ambrosii carmine de Ricardi I. itinere sacro	532-546
XIII.	Ex Itinerario peregrinorum auctore Ricardo Londoniensi	191-219
	Ex libello de expugnatione Terrae Sanctae	219-220
XIV.	Ex Willelmi Neuburgensis historia Anglicana	221-248
XV.	Ex Radulphi de Diceto operibus historicis	249-293
	Ex Abbreviatione chronicorum	254-260
	Ex Ymaginibus historiarum	260-286
	Ex opusculis	286-293
	De prelatibus ecclesiarum. Imperatores Romani. Reges Francorum. De regibus diversis. Comites Flandrenses. Principes Normannorum in Apulia et Sicilia. De Karolo Simplice.	
XVI.	E Gervasii Cantuariensis operibus historicis	294-315
	Ex Chronica	297-308
	E Gestis regum	308-309
	Ex continuatione Cantiana	309-315
	Ex Actibus pontificum Cantuariensis ecclesiae	315
	Ex Mappa mundi	315
XVII.	Ex libris de vita S. Hugonis episcopi Lincolnensis	316-324
	E vita auctore Adamo	317-323
	E vita metrica	323-324
XVIII.	Ex Iocelini de Brakelonda chronica S. Edmundi	324-326
XIX.	Ex Radulphi Nigri et Radulphi Coggeshalensis chronica	327-358
	Ex Radulphi Nigri chronica universali	331-341
	Ex Radulphi Nigri chronica Anglica	341-343

	Ex continuatione anonyma	343-344
	Ex Radulfi de Coggeshale historia Anglicana	344-358
XX.	Ex Gervasil Tilloberlensis Otis Imperialibus	359-394
XXI.	Ex Giraldis Cambrensis operibus	395-421
	Ex libro de Instructione principis	399-407
	Ex Topographia Hibernica	407-408
	Ex Expugnatione Hibernica	408
	Ex Itinerario Cambriae	408-409
	Ex Descriptione Cambriae	410
	Ex vita Galfridi archiepiscopi Eboracensis	410-411
	Ex vita S. Hugonis Lincolnensis episcopi	411-412
	Ex Gemma ecclesiastica	412-414
	Ex libris de rebus a se gestis	414-416
	Ex libris de Invectionibus	416
	Ex versibus	416-417
	Ex opere de statu Menevensis ecclesiae	417-418
	Ex Speculo ecclesiae	418-421
XXII.	Ex Chronico Eveshamensi	422-425
XXIII.	Ex Annalibus S. Edmundi	426-427
XXIV.	Ex Annalibus de Margan	428-430
XXV.	Ex Annalibus de Southwark	430-432
XXVI.	Ex Annalibus Melrosensibus	432-442
XXVII.	Ex Annalibus Meneviae et Stratae Floridae	442-444
	Ex chronico principum Cambrensi	444-448
XXVIII.	Ex Annalibus Wintoniensibus, Waverleiensibus, Wigorniensibus, Teokesburiensibus	449-473
XXIX.	Ex Annalibus Burtonensibus	473-484
XXX.	Ex Annalibus Oseneiensibus et Thomae de Wykes chronico	484-503
XXXI.	Ex Annalibus Dunstapliensibus	504-513
XXXII.	Annales Dorenses	514-531
	Index auctore L. de Heinemann	547-586
	Glossarium auctore L. de Heinemann	587-589
	Addenda. Corrigenda	590

Cum primum nobis constaret, ex rerum Anglicarum scriptoribus ea quae ubertim ad res imperii Germanici illustrandas praebent huic collectioni esse inserenda, amicus coniunctissimus R. Pauli consilium non solum approbavit, sed ea qua excelluit ingenii alacritate et industria rem perficiendam libenter suscepit, adiuncto sibi socio V. D. F. Liebermann in rebus Anglicis optime versato. Uterque per annos sequentes compluries bibliothecas Anglicas visiterunt, codices cum editis contulerunt, inedita nonnulla descripserunt, benevole a bibliothecarum praefectis et viris de historia patria optime meritis adiuti, inter quos praesertim vir summe reverendus W. Stubbs, tunc professor Oxoniensis, nunc episcopus Cestrensis, est nominandus, qui non solum scriptorum quam plurimorum editionibus diligentissime paratis,

sed etiam consiliis et litteris datis quamcumque petivimus huic labori opem tulit. Quem, quamvis indefesso studio promotum, R. Pauli praematura morte abreptus nondum absolutum reliquit. Quare V. Cl. Liebermann praeter ea quae mox susceperat omnia secundis curis perlegenda, supplenda, emendanda curavit, neque quae praeceptoris amicique et quae sua essent discerni voluit. Loci vero ita collecti in tantam molem excreverunt, ut hoc uno tomo omnes comprehendi haud potuerint, ne lectoribus pondus eius nimis onerosum efficeretur. Quare uberiores narrationes et acta publica quae auctores in Sancti Albani monasterio degentes, praesertim Matheus Parisiensis, de rebus saec. XIII. in Germania Italiave gestis congesserunt, quippe quae apte dividi non possint, sequenti tomo sunt reservata.

Dabam Berolini Kal. Decembris 1884.

G. WAITZ.

**EX RERUM
ANGLICARUM
SCRIPTORIBUS**

SAEC. XII. ET XIII.

EDIDERUNT F. LIEBERMANN ET R. PAULI.

DE GESTIS STEPHANI REGIS ANGLORUM.

Gesta Stephani clericus quidam, qui res Angliae imprimis Occidentalis, quae Walliae adiacet, quamvis alienigena, suo oculo bene perspexit regemque ipsum, etsi partibus eius favit, satis integro animo iudicavit, plene et, nisi annos diesque notare fere semper omisisset, accurate, uno, ut videtur, tractu conscripsit. Quae Duchesne inter Scriptores Normanniae p. 927 (Lut. Paris. a. 1619) e codice mutilo Laudunensi a. 1148. abrupto eoque unico et iam deperdito primus divulgavit, Sewell separato volumine 8°. sumptibus Societatis Angliae Historicae Lond. a. 1816. iterum edidit notisque illustravit. Qua ex editione nihil nisi haec de Flandrensibus utrique parti Anglorum stipendialis colligenda habui.

F. L.

Rex Stephanus municipium civitatis Malmesburiae¹ artificiose et inexpugnanter patratum redditum suscepit, intercepto in eo Roberto filio Huberti cum suis, 1139. viro crudelissimo nullique in malitia et scelere aequando.

Prope hoc tempus² Robertus filius Huberti, vir genere Flandrensis, animo et actu fraudulento, qui, ut de euangelico iudice dicitur, nec Deum nec homines reverebatur, ex Roberti comitis militia furtive proficiscens — erat enim illius stipendiarius —, castellum regis quod Divisa³ dicebatur ornate et inexpugnabiliter muratum, tensus a muri propugnaculo scalis usque ad imum ex corio firmo et ingeniose contextis, noctu occupavit
Huius Igitur tam egregii facinoris fama se latius dispergente, comes Glaornensis filium cum copioso militum agmine tanquam Roberti conamen astipulaturus transmisit, sed ille verbis eum inlucido aspernans, ininis quoque intermixtis a portis abigens, vilificatum ad patrem remisit, affirmans, ut castellum possideret, non fortiori se committeret, castellum se conquisisse. Et quidem ita se res habebat, ita et versipellis ille versute cogitabat, quatinus nec ex parte comitis se continens, nec ex consortio regis⁴ se profitens, suae gentis⁵ viribus abundanter intro receptis, omnem circumquaque provinciam⁶ aut dolo deciperet aut viribus obtineret. Sed malitia illius in se ipsum Deo mirabiliter iudice fuit reflexa, quia secundum illam divinitus prolata sententiam: *Per quae peccat quis, per haec et torquetur* — quia enim 30 alios circumvenire dolose attemptabat, et ille dolo circumventus, captus et catenatus diversis supplicis fatigatus interiit.

1) A. 1139 Nonis Octobris Robertus quidam, filius Huberti, immanis ac barbarus castellum Malmesburiae furtim noctu ingressus, ceruntamen ante quindecim dies a rege fugatus Will. Malmesbur. Hist. Nov. II, 30; Will. de Ipre, ut fertur, consanguineus ipsius Roberti ib., SS. XIII, p. 133. 2) A. 1140. 7. Kal. Aprilis Will. Malmesbur. Hist. Nov. II, 36. 3) Develtas in com. Wilts. 4) Stephani. 5) Effera barbarorum

multitudo, quae gratia militandi facto grege Angliam confluerat, quam barones ex remotissimis provinciis conciecerant (p. 97; cf. 100. 103. 106) plerumque ex Flandria concurrerat. De sceleribus nefandis noster aequo ac fere omnis Anglus eos obliurgat. 6) Iactare non dubitavit se totam regionem a Wintonia usque Londoniam per id castellum occupaturum et ad tuitionem sui pro militibus Flandria missurum. Will. Malmesbur. Hist. Nov. II, 36.

E GESTIS STEPHANI REGIS ANGLORUM.

p. 69. Audiens Glaorniae comes nefandissimum illum in Iohannis custodia, qui suae adhuc partis fidissimus erat coadiutor, tali modo detentum, non mediocriter collaetabatur, eximiamque militum frequentiam in suum advocans comitatum, ad Iohannem advenit adductumque ante Divisas Robertum in omnium suorum oculis alte suspendit.

p. 71. Hostes¹ in regium se vivacissime commiscuerunt exercitum, istisque inter-
1142. emptis et illis ad redimendum captis, plurimis autem, antequam manus consererent, ut comes Mellonensis et Willelmus ille de Ipra², pro pudor! fugitantibus, regem tandem valide et constantissime repugnantem ceperunt³.

1) sc. regis Stephani. 2) De eo cf. SS. XIII, p. 133, n. 4. Monachus quoque de Bello (Battle in Sussex), qui primis saec. XIII. annis scripsit, his verbis (ed. Anglia Christiana p. 66) mentionem eius fecit: *Stephanus rex abbatem [Walterum de Bello, 1139—1171] mandans coram se venire fecit. Quibus a contentu nobilium apud regiam ventitatis curiam, cum studio et arte Willelmi de Ypra, qui*

Cantie comitatum tunc possidebat, rex quoque archiepiscopo [Theobaldo Cantuariensi] favens [leg. favore- 10 bat], abbatem ut pacis transgressorem argueret Cf. Ann. de Bermundeseia (iam intra Londinium sita) ed. Luard, Ann. Monast. III, p. 437, a. 1144: Willelmus de Ipra relaxavit et remisit monachis de Bermundeseie decem solidos redditus 3) Febr. 2. 15 1141. apud Lincolniam.

EX OSBERNI LIBELLO DE EXPUGNATIONE LYXBONENSI.

Inter libros celeberrimos Collegii Corporis Christi Cantabrigiensis codex nr. 470, folia viginti duo formae quae 12. a bibliopoli vocatur continens, narrationem de expeditione maritima a. 1147. a Lotharingis, Flandrensibus, Normannis, Anglis in Terram Sanctam suscepta usque ad civitatem Ulisiponensem expugnatam praebet. Cuius auctor rebus gestis in agmine Anglorum ut videtur Orientalium, duce Hervaeco de Glanvilla, interfuit¹, gentem Normannorum laudibus celebravit, de Germanorum gloria aliquantum detraxit; cum praeterea voces Francogallicas² sermoni immiscuerit, a Normannis qui Angliam subiecerant oriundus fuisse videtur. Orationibus ecclesiasticis tam fuse indulgit, ut sacerdotis signum prae se³ ferat; tamen ne planum nomen quidem suum vel amicum quem alloquitur, nedum titulos distinctos, verbis quibus opus inscripsit Osb. de Baldr.⁴ R. salutem indicare voluit. — Codicem Cantabrigiensem ipse abbreviationibus plus aequo usus exarasse, saepius inter lineas rasisse, in margine correxisse videtur.

Cum bellum Portugalicum, tum invidiam inter Anglonormannos et Rhenanos incensam uberius exposuit⁵ quam ille cuius relationem et Duodechinus⁶ et Annalista Magdeburgensis⁷ et Arnulfus presbyter Flandrensis⁸ secuti sunt. Sicut in Chronica Regia Coloniensi p. 84, nonnulla quoque apud scriptores Anglos aequales invenies, scilicet apud Henricum Huntingdoniensem ed. Savile fol. 226. et SS. XIII, p. 153. et apud Iohannem priorem Hagustaldensem ed. Raine I, p. 157. a. 1148: His temporibus civitas Holisiponis in Hyspania circumclincta obsidione et expugnatione a christianis capta est. In qua, eiectis idolatris, sedem episcopalem resuscitaverunt; et apud Annalistam S. Edmundi (ed. Liebermann, 'Anglonorm. Geschichtsq.' p. 133) ad a. 1147: Civitas Ulixisbona capta est.

Osberni narratiuncula primum in Portugaliae Monumentis historicis iussu academiae scientiarum Olisiponensis editis SS. I, p. 392—405, a. 1861,

30 1) Cf. p. clvi, ed. Stubbs: Duo tantum tentoria Hervaeci de Glancilla et Saherli apparuerunt, cacteris regressis. Nos vero excubacimus, cum p. clxiv. Saherius ex nostro tentorio vel ex suo proprio etc. Hervaec paribus favit Osbernis contra Anglos Meridionales et Bristolenses p. clviii, clxxvii. 2) garciones p. clxiv. 3) Forsan ipse fuerit sacerdos quidam sermonem p. clxxi. habens. 4) Cogitarem de loco Balderlon prope Newark, qui a comitatu

de Norfolk non ita longo distat, nisi multae coniecturae fieri possent. 5) Et de fontibus et de itinere optime disseruit Cosack, Diss. Hal. 1875. 'Eroberung von Lissabon'. 6) Cuius epistola Ann. S. Disibodi, SS. XVII, p. 27, inserta est. 7) SS. XVI, p. 189. 8) Cuius litterae ad episcopum Morinensem missae exstant ap. Martene et Durand, Coll. ampl. I, col. 800.

N. E. Hamiltonio, tunc temporis Musei Britannici sodali, procurante, haud accurate divulgata est et iterum, V. Cl. IV. Stubbs curante, qui praefationi, qua Itinerarium peregrinorum et Gesta regis Ricardi a. 1864. enucleavit, libellum inseruit p. CXLII--CLXXXII. Qua ex recensione, autographo Cantabrigiensi a. 1880. denuo a me ipso inspecto, sumpsit quaecumque Germanos, in primis Colontenses et Flandrenses spectant. R. P.

1147. Osb. de Baldr. R. salutem.

Qualiter circa nos habeatur, magni fore voti^a apud vos scitu pro certo credimus, idemque de vobis apud nos agi nulla dubitatione teneamini. Itineris ergo nostri vel prospera vel adversa vel que interim facta vel dicta vel visa vel audita relatu digna fuerint quecun- 10 que scripto manifestabimus.

Mai. 19
-23.

Igitur apud portum de Dertemuthe¹ diversarum nationum et morum et linguarum gentes navibus circiter 164 convenere. Horum omnium trifariam partitur exercitus. Sub comite Arnolde de Aerescot², nepote Godefridi ducis, a Romani imperii partibus secedit exercitus. Sub Christiano de Gistellis³ Flandrenses et Bononenses. Ceterorum omnium sub 15 constabulariis quatuor. Sub Herveo de Glanvilla Norfolcenses et Sudfolcenses, sub Symone Dorobernensi omnes Cantie naves, sub Andrea Londonienses, sub Saherio de Arcellis relique omnium naves. Inter hos tot linguarum populos firmissima concordie atque amicitie pignora; insuper leges severissimas sanxerunt, ut mortuum pro mortuo, dentem pro dente. 20

Iun. 17.

Cum autem pervenissemus ad Portum⁴, episcopus⁵ una cum clericis suis nobis obviam factus est. Nam rex⁶ longe aberat cum exercitu suo contra Mauros.

Completo sermone, post expletionem misse deliberatum est ab omnibus, ut Christianus dux Flandrensi- 25 um et comes de Aerescot et naves plurime, que nondum ex dispersione convenerant, expectarentur, et advocaretur Iohannes archiepiscopus Braccaren- sis. Congregatis igitur ex dispersione navibus, deliberatum est, ut episcopi una nobiscum in navibus apud civitatem venirent Lixbonensem, ut illinc a rege illorum audiremus presentes que absentibus mandabantur.

Iun. 29.

Ad hec omnes responsuri una in concilium veniunt. Quid vero in hoc quisque, prout animi lingueque facilitas abundabat, dixerit nichilque aliud nisi aerem verberare conferret, 30 cum parum auctoritatis constet in fabula, non inconvenienter pretereundum puto. Sed cum multi multa supervacua proferrent, usque post prandium differtur consultum, quid potius eligendum esset. Sed interim, quo pacto nescio quibusve internuntiis, Flandrenses regis spon- 35 sionibus acquiescunt. Nam ut estimo, quos rei familiaris inopia urgebat, hos procul dubio peccuniarum spes capescendarum facilius ad consuetudinem suam reducit.

Act. 9. 1.

Interea quisque prout arbitrabatur prudentior sententiam rogatus, diversi diversa pro- 40 tulere. Inter quos Willelmus Vitulus, 'adhuc spirans minarum cedisque' pyratice, et Radulfus, frater eius, et omnes fere Hamtunenses⁷ et Hastingenses cum hiis qui ante hoc quinquen- nium urbem Ulyxibonam obsidendam convenerant, omnes uno ore regis spon- sionem⁸ acci- pere nichil aliud quam proditionem aiebant; plurima etiam super hiis retractantes, que vel 45 ficta, vel si qua vera fuerint, eorum magis deputanda insipientiae quam alterius pravitati, aut ea que magis patebant longi dispendia laboris in obsidione nolle pati. Insuper maximo questui fore, si costam Hyspanie sub festinatione transeurrerent, ac perinde multas pecunias ab Affrice navibus et Hyspanie mercatoriis leviter extorquerent; ventumque insuper pluri- mum eo tempore in Ierusalem navigantibus aptum commemorant, nec se quosquam expecta- 50 turos, si solum 8 vel 10 naves solias habuerint; et multa hiis similla, que potius fortune casibus subiacent quam virtuti. Sed nostrorum maior pars, omni occasione remota, assen-

a) voti excidit in editione Stubbsiana. b) in marg. add. c.

1) Dartmouth in comitatu Devon. 2) Aerschot a Ostende; cf. Pass. Karoli, SS. XII, p. 617. 4) Portus Iovonio in septentrionem; de quo cf. Butkens, 'Tro- Gallorum, Oporto. 5) Petrus II. 6) Alfonsus I. 50 phées de Brabant' II, p. 31. 3) Ghistelles prope 7) Viri de Southampton.

sum remanendi prebet, Colonensibus, Flandrensibus, Bolonensibus, Britonibus, Scottis in 1147
hoc idem libentissime assentientibus, ceteris cum Willelmo Vitulo, quasi navibus octo Nor-
mannorum, Hamtonensium et Bristowensium¹, adhuc in hac pertinacia immobiliter duran-
tibus. Interim Flandrenses et Colonenses et Bolonenses ad orientalem civitatis partem cum
3 classe sua secedunt. Item post parum perversos exhortatum in concilio venimus, ut exhor-
tationibus blandisque promissis eos nobiscum retineremus vel quasi fidei iuramentique
transgressores coniurateque societatis ab omni nostrorum et a sancte matris ecclesie com-
munionem segregaremus. Hinc illinc acclamantibus cunctis, Herveus de Glanvilla, vix nactus
silentium, orationem huiusmodi habuit^a:

10 Et cum hec ad ultimum pro lacrimis vix dixisset, pedibus Willelmi Vituli humiliari
voluit, optimatibus astantium militum et ceterorum idem facientibus; sed non sunt per-
missi ab eo et a cause sue sottiis^b circumstantibus. Acquievit^c tandem Willelmus et sotti
eius nobiscum manere, quantum sibi victualia suppeterent, nec amplius die uno, nisi regis
vel nostrorum stipendiis teneretur. Et lacrimati sunt omnes pre gaudio, dicentes: 'Deus,
15 adiuva nos'!

Electi sunt ex optimatibus nostris una cum Colonensibus et Flandrensibus, per quos
inter nos et regem sponsionum et conventionum fieret diffinitionis terminatio. Qui una
cum rege et archiepiscopo et coepiscopis et clericis et laicis testamentum confirmationis
pactionum postea coram omnibus prolatum in hec verba fecerunt:

20 Mane autem facto circiter horam primam hostes exeunt^d, ut nos ab urbe repellent; ^{tal. 1}
supervenientibus^e ex omni parte regis et nostrorum familiarium presidii, iterum includuntur;
sicque denique urbe obsidione inclusa, infra suburbium sub muris eorum hospitati
sumus, nec sine magna nostri eventus omnium ceterorum invidia hiis ex parte Flandren-
sium compertis. Muro urbis se includunt Mauri, relicto eis inexpugnato suburbio.

25 Interea ecclesie due a Francis construuntur in sepulturam defunctorum, una² ab ori-
tali parte a Colonensibus et Flandrensibus, ubi duo muti a nativitate, Deo adiuvante, officia
lingue susceperunt, altera³ ab Anglis et a Normannis ab occidentali parte. Cum autem ibi
per dies 15 sedissemus, machinas utrimque facere incepimus, Colonenses et Flandrenses ^{tal. 15.}
suam, arietem, turrin ambulatoriam, nostri turrin ambulatoriam nonaginta 5 pedum alti-
tudinis. Omnibus ad hec agenda intentis, prodigiale quid a parte Flandrensium evenire
30 contigit. Die namque dominica post expletionem misse sacerdos panem benedictum videt^f
sanguineum; quem dum cultello purgare iuberet, inventus est adeo cum sanguine permix-
tus ut caro, que nunquam sine sanguine potest incidi. Divisus vero postea per frusta in
huiusmodi specie et post urbis captionem multis diebus visus est. Quidam vero hoc inter-
35 pretantes aiebant, gentem illam feroceam et indomitam, alieni cupidam, licet tunc sub specie
peregrinationis et religionis, sitim sanguinis humani nondum deposuisse. Colonenses
interim et Flandrenses 5 fundis balearicis muros et hostium turres temptant concutere.
Pactis tandem eorum machinis et ad murum deductis, vix arietem reducere, ceteris igne et ^{Aug. 3}
40 sabloni inhesit immobilis, a tribus eorum fundis irremisibiliter per dies noctesque concussa,
ubi non sine magno nostrorum labore et detrimento in defendendo frustra, post dies qua-
tuor comburitur ab hostibus. Inde nostri non parum consternati, animis erectis vix infra
dies 8 esse valebant. Sed cum tandem per sex epdomadas urbem obsedissemus, comperto
quod eos fames aliquantulum perurgeret, [nobis^g] vero panis et vini frugumque inestima-
45 bilis copia suppeteret, paululum resumpsere animos. Naves terre deducunt, mala submit-
tunt, funalia domibus includunt, hyemandi signum. Colonenses vero subterraneas fossas
quinquies aggressi, ut murum precipitarent, toties cassati sunt. Inde iterum nostri causa
consternationis habita, inter se multum murmurantes.

Factum est item in una dierum, ut quidam ex nostris Tagum⁴ apud Elmadam⁴ pesca-

50 a) non hiis verbis sed hoc . . . d) persuas ribus in modo, mutilata in margine c. b) *Acet St.* c) *ita c.*
d) *inout St.* e) *supereminantibus St.* f) *Stubbs pro verbo quodam eraso in lacuna quidem minutissima suggestit:*
videt. g) *suppletit St.*

1) Bristol. 2) Sanctorum Martyrum; cf. Cosack p. 46. 3) S. Vincentii. 4) Hodie Almada civitas,
quae Tagi sinistrae ripae subiacet.

1147. [tum^a] transirent. Erat enim littoris illius harena piscatoribus habilior; et venientes provincie illius Mauri plures occiderunt et quinque ex his Brittones captivos inde transtulere. Indignati igitur inde nostri, consilio ab omnibus utrinque diffinito decretum est, ut ducenti milites cum peditibus quingentis Elmadam depredatum mitterentur. Facta igitur hora transeundi, Colonenses et Flandrenses suos a transitu, invidia vel timore vel qua
5 causa nescio, a nostrorum societate subtraxere. Normanni igitur et Angli et qui nobiscum ex nostra parte manebant, omnium societate destituti. Saherium de Arcellis militem tricesimum cum centum aut eo amplius peditibus expeditis ad prefinitum transmisere negotium. Qui vero, cesis bello amplius quingentis Mauris, cum captivis fere ducentis et capitibus amplius octoginta, non sine magna nostrorum leticia et hostium merore, eadem
10 qua exierant die victores reversi sunt, uno solum ex nostris interempto. Capita vero hastilibus infixata quando a muris conspexissent Mauri, rogatum nostros obviam supplices, ut capita cesa reciperent, exeunt. Que^b accepta cum planctu et ululatu multo infra muros sustulere. Audita est autem per totam noctem vox doloris et eiulatio planctus miserabilis fere per omnes civitatis partes. Huius vero ausu facinoris preclari hostibus terrori maximo post-
15 modum semper fuimus, Colonensibus et Flandrensibus et Portugalensibus honori.

Sept. 8. Item Normanni et Anglici et qui cum eis erant turrim ambulatoriam 83 pedum altitudinis incipiunt. Colonenses iterum et Flandrenses, ut murum precipitarent, fossam contra murum editioris castris effodere incipiunt, opus admirabile dictu, habens aditus quinque, continuatum vero infra 40 cubitorum latitudinis a fronte, quod infra mensem con-
20 summavere.

Interea fames et cadaverum fetor hostes -- nam sepeliendi locus infra urbem deerat -- miserabiliter angebat^c; sed et sub muris purgamenta que a navibus proiciebantur undis allata comestum colligebant. Unde ridiculum quoddam evenire contigit, ut quidam scilicet Flandrenses inter domorum ruinas excubantes ficus comederent et satiati partem in loco
25 relinquerent. Quo a quattuor Mauris comperto, quasi aves ad escam clanculo pedetentim advenere. Quo comperto, Flandrenses huiusmodi reliquias sepius per loca, ut eos inescarent, dispergebant. Tandem vero, in locis consuetis retibus extensis, tres ex Mauris retibus involutos cepere, quod risui deinceps maximo nobis fuit. Subfossato igitur muro impositaque
Oct. 16. ignis materia, nocte eadem sub gallicantu murus quasi cubitorum triginta solotenus cor-
30 ruit. At vero Mauri, qui murorum invigilabant excubiis, anxie clamare auditi sunt, ut iam finem laboribus diuturnis imponerent, ipsumque diem supremum, et cum morte dividendum fore, et hoc maximum fieri solatium, si ipsam non timentes semet ipsos pro nostris mutuassent. Nam illuc ire necessario unde redire non erat necessarium; nam ubique, si vita bene finisset, non abbreviata diceretur, nam quantum debuisset, non quantum potuis-
35 set, perdurasset, nec quamdiu, sed quam bene acta foret, referret, bonam tantum clausulam imposuissent. Omnes igitur Mauri circumquaque ad ruinam muri defendendum^d confluxere, repagula postium opponentes. Exeuntes igitur Colonenses et Flandrenses, ut experirentur introitum, repulsi sunt. Nam licet murus corruisset, loci natura introitum solo prohibebat aggere. Sed cum eos cominus optinere nequirent, impetu sagit-
40 tarum preminio eos eminus affligebant, ut velut yricii pilis yrsuti immobiliter defendentes, acsi nichil lesi paterentur, viderentur. Defensi sunt itaque ab eis et ab eorum congressu usque ad horam diei primam, redeuntibus illis ad castrum. Normanni vero atque Angli, ut sotiorum vici suffragarent, armati veniunt, ut iam vulneratis et lassatis hostibus introitum presumerent, sed a Flandrensi-um et Colonensium ducibus convitiis lacessiti, prohibiti sunt,
45 rogantes nos, ut per machinas nostras, quoquo modo fieri posset, temptaremus aditum; nam hunc qui patebat aditum sibi, non nobis parasse aiebant.

Oct. 22. Summo igitur mane, convocatis Colonensibus et Flandrensibus, constabularii nostri una cum senioribus castra regis adeunt, auditum quid veteratores illi sibi deliberassent. Interrogati, urbem regi tradendam; aurum et argentum ceterasque omnes civium facultates
50 in manibus nostris dandum, favent. Ad hoc responsuri nostri exeunt.

Normanni quoque et Angli, quibus bellorum casus gravissimo oneri fuerat, longa fatigati obsidione, concedi oportere aiebant honestumque nec pecuniam vel cibaria

a) pesca . . . c.; supplevit St. b) Que . . . sustulere excedunt in ed. St. c) angebant St. d) defendendam St.

honoris urbis capessende preponendum; Colonenses vero et Flandrenses, quibus semper 1117.
 habendi innata cupiditas, longi itineris dispendia suorumque interitum multumque itine-
 ris superesse commemorantes, nil reliqui fieri posse hostibus decernebant. In hoc
 tandem luctamine adducti, ut omnes facultates sue et cibaria soli alcaie¹ donaren-
 5 tur, sola eius Arabica iumentina excepta, quam ut sibi aliquo extorqueret argumento,
 comes de Aerescot concupierat. In hoc demum eorum fixa sententia stetit; nostris quam
 indigne ferentibus, nocte dirimente concilium, obsides in sententia sua perseverant,
 Francis ad utrumlibet se habentibus, pacem vel bellum scilicet. In crastino autem bis
 aditum ferro experiendum decreverunt, reversis omnibus ad castra; cum interim Colo-
 10 nenses et Flandrenses indignati, quod rex obsidibus, ut videbatur, favisset, ex castris armati
 prouunt, ut obsides a castris regis, vindicandum in eos, violenter eriperent. Tumultus at-
 que armorum strepitus fit undique. Nos vero, cum in meditullio inter regis et eorum castra
 adhuc colloquentes expectaremus, que parabantur regi nuntiamus. Christianus vero dux
 Flandrensi-um et comes de Aerescot, eorum tumultu comperto, vix etiam armati eorum in-
 15 ceptum compescunt. Dein conciliatum pro suis^a sedato tumultu regem adeunt, protestantes
 huius actionis immunes se fore. Accepta itaque ab eis securitate, tandem animo recepto,
 iubet suos arma deponere, obsidionem relicturum in crastinum se multum asserens, sed et
 honestatem urbi capessende non postposuisse, imo pro nichilo omnia ducere, si ea caruis-
 set, aiebat; verumptamen hiis affectum iniuriis, hominibus impuris, audacissimis, quodlibet
 20 ausuris ultra associari nolle. Recepto vix tandem animo, ut quid in crastino vellet delibe-
 raret, acquieuit. Deliberatum est itaque in crastino, ut omnes utrimque duces nostri pro
 se et suis fidelitatem regi tenendam facerent, dum in terra sua morarentur.

O. 1. 23.

Hiis ita utrimque firmatis, sicut pridem poposcerunt Mauri, concessum est de urbe
 tradenda. Decretum est itaque inter nos, ut centum 40 armatorum ex nostris partibus et
 25 centum et 60 ex Colonensibus et Flandrensibus civitatem pre omnibus ingrederentur atque
 munimentum superioris castris in pace tenerent, ut in ipso hostes peccunias et facultates
 suas omnes iuramento probatas coram nostris deferrent, et hiis ita coadunatis, urbem postea
 a nostris perscrutari, si quid amplius allati penes aliquos inventum in cuius penetibus fuerit,
 dominum ipsius capite plectendum, et hoc modo omnes spoliatos extra urbem in pace dimit-
 30 tendos. Aperta itaque porta, et ad hoc delectis data intrandi copia, Colonenses et Flan-
 drenses argumentum fallendi callidum excogitantes, ut sui honoris causa preintrarent, a
 nostris impetraverunt. Accepta itaque huiusmodi licentia et preintrandi occasione, amplius
 ducentis ex eis cum denominatis supra subintrant, exceptis aliis quos iam per muri ruinam,
 que ex eorum patebat partibus, intromiserant, nullo nostrorum nisi denominatis presumente
 35 aditum. Precedente itaque archiepiscopo et coepiscopis cum dominicae crucis vexillo, duces
 nostri una cum rege et qui ad hoc fuerant delecti subintrant. O quanta omnium leticia!
 O quanta omnium specialis gloria! O quanta pre gaudio et pietate lacrimarum affluentia!
 cum ad laudem et honorem Dei et sanctissime virginis Marie crucis salutifere vexillum in
 summa arce positum sabacte in signum urbis ab omnibus videretur, precinente archiepi-
 40 scopo et coepiscopis cum clero et omnibus, non sine lacrimis, admirabili iubilo *Te Deum* p. 51.7
laudamus cum Asperges me et orationibus devotis. Rex interim muros editioris castris pedes
 circuit. Colonenses igitur et Flandrenses, visis in urbe tot adminiculis cupiditatis, nullam
 iurisiurandi vel fidei religionem observant², hinc illinc discurrunt, predas agunt, fores
 effringunt, penetralia cuiusque domus rimantur, cives proturbant et contra ius et fas contu-
 45 meliis afficiunt, vasa vestesque dissipant, in virgines contumeliose agunt, fas et nefas equi-
 pendunt, furtim omnia distrahunt, que fieri omnibus communia debuerant. Episcopum vero
 civitatis antiquissimum, preciso iugulo, contra ius et fas occidunt, ipsumque civitatis alcaiz,
 asportatis omnibus a domo sua, capiunt. Iumentinam suam, de qua superius, ipse comes
 de Aerescot propriis manibus arripuit eamque requisitus a rege et ab omnibus nostris in

50 a) prorsus St.

1) *Algadi* arabico iudicem significat, unde Hispani *alcaide* praefectum castelli, *alcalde* praesidem curiae
 sive senatus municipalis vocant. 2) Sed vide Chronica regiam Coloniensem p. 85: *Unde factum est,*
ut Algaida princeps eorum hoc pacto cum christia-
nis conveniret, ut exercitus omnem suppellectilem cum
auro et argento acciperet.

tanta obstinatione retinuit, ut diceret ipse alcaiz, quod iumentina sua sanguinem micturiens pullum perdidisset, actionis obscene callide imprimens vitium. Normanni vero atque Angli, quibus fides et religio maximo constabat, contemplantes quid huiusmodi portenderet actio, in loco denominato quieti sedebant, malentes observare manus ab omni rapina quam fidei et societatis coniurate statuta violare. Que res comitem de Aerescot et Christianum et 5 eorum primarios maximo pudore suffudit, quorum iam evidenter iureiurando postposito, nostris non permixta patebat cupiditas. Sed tandem in se reversi, precibus obnixis apud nostros impetraverunt, ut reliquas urbis partes nostri pariter cum suis pacifice ad partes adunarent, ut sic denique post portiones acceptas omnium iniurias et subreptiones in pace discuti, emendatum parati quod male presumpsissent.

E CHRONICIS HAUGUSTALDENSIBUS.

Monasterium Haugustaldense sive hodierno nomine Hexhamense in Northanhymbrorum provincia haud procul a Tyna flumine¹ a s. Wilfrido fundatum, a. 678—821. episcopatus Berniciae sedem praebuit; anno autem 875. a Danis exustum est. Deinde parochia loci fere desolati Dunelmensi dioecesi subiecta, usque ad saeculum XII. in ad unam presbyterorum gentem quasi haereditaria successione pertinuit. Sed cum praesul Dunelmensis a. 1083. sacerdotibus matrimonio interdiceret, Eilavus Hexhamensis potius Eboracensem sibi dioecesanum elegit. Cuius filius Eilavus II. tandem a. 1113. ad ecclesiam reformandam inclinatus permisit, ut Thomas II. archiepiscopus canonicos regulares Haugustaldum introduceret.

Inter quos Ricardus a. 1138.² vel iam antea canonicatu, inde ab a. 1141. prioratu functus, a. 1154. sanctorum reliquias transferri curavit et describendas sibi quidem proposuit³, sed Ailredo⁴ abbati Rievallensi, filio Eilavi II. presbyteri Hexhamensis, reliquit. Hic abbas, quamvis Cistercii severitatem observans, praedicavit Richardum virum sane ab ipsa adolescentia honestae vitae et gravitatis, qui, etiam cum esset in saeculo, ob insigne castitatis et sobrietatis fere monachus putaretur⁵. Mortuus est Ricardus inter annos 1163. et 1178.⁶

Ricardi opera exstant duo, quorum altero, quod De statu et pontificibus ecclesiae Hagustaldensis inscribitur, Beda, Vitis ss. Wilfridi, Cuthberti, Iohannis Beverlacensis, imprimis autem Simeone Dunelmensi adhibitis, historia Northumbrensis⁷ inde a s. VII. ex. usque ad s. XII. med. breviter perstringitur, Germania autem ne verbo quidem tangitur; altero De Gestis regis Stephani et bello Standardii⁸ a. 1135—1139. agitur. Cuius libelli initio Henrici I. obitus moresque, verbis e chronica, ut mihi videtur, Huntingdoniensi⁹ sumptis, leviter adumbrati hac sententia p. 70. dimittuntur: Si quis autem plenius nosse desiderat, actus eius in cronicis de gestis Anglorum invenire poterit. Reliqua vero, quam-

1) Ric. Haug. p. 8. 2) Si idem est ac Ricardus canonicus, qui a. 1138. Eilavo II. morituro Dunelmiae adstitit; cf. ib. p. 55. 3) Ib. p. 36.

4) Tractatum *De sanctis ecclesiae Haugustaldensis* [auctore Aelredo abbate Rievallensi], post Mabillon, Acta SS. ord. Bened. III, I, p. 204, et Bollandistas Sept. 7. ed. Raine pro Soc. Surteesiana t. XLIV (Hexhamensi) p. 173. Historiae Germanicae nihil affert. — Alia Aethelredi opera theologica e Bibliotheca Cisterciensi et historica e Twysdenii Hist. Angl. SS. p. 337. collegit Migne, Patrol. Lat. t. CXCIV, p. 197. 5) Ed. Raine p. 193. Quibus ex verbis Raine sine causa concludit, Ailredum post Ricardi mortem scripsisse et, cum Ailredus 1167, Ian. 7.

obierit, Ricardum iam a. 1166. vel antea mortuum esse. — De documentis, quibus Ricardus circa s. XII. med. occurrit, cf. Raine p. cxliiii. et eiusdem Soc. Surtees. vol. a. 1871, p. lxi sq. 6) *De priore Ricardo qui nunc est agit Concordia facta inter Eboracensem archiepiscopum et Dunelmensem episcopum*, quae, ap. Hoveden, ut editor Stubbs IV, p. xxvii. corrigit, perperam a. 1174. inserta, inter annos 1163. et 1166. data est. 7) Apud Ricardum Gesta Northumbriae nobis deperdita laudari, SS. XIII, p. 102. monui. 8) Quo provincia Eboracensis de Scottis a. 1138, Aug. 22. apud Northallerton victoriam reportavit. 9) Nec mirum; ex Huntingdonia enim primus prior Hexham venerat; Aelred p. 192.

quam versus quoque Hugonis Solovaginae de Standardo¹ laudantur, auctor sicut oculis vidit vel a testibus vicinis audivit simplici et veraci sermone, Stephano nondum mortuo², narravit.

• Johannes successor Ricardi prioratum inter a. 1163. et 1178.³ ingressus, ultra a. 1191.⁴ tenuit et obiit ante a. 1209⁵. Chronicon Simeonis Dunelmensis⁶ a. 1130. finitum continuandum non multo post a. 1162.⁶ excepisse videtur, sed non ultra a. 1153. perduxit. Quamquam Gestis Stephani, Monachis Wigorniensis⁷ et Malmesburiensi, Hugoni Eboracensi et Galfrido Nottinghamensi quaedam debuit, plerumque tamen Ricardum⁸ decessorem suum et inde ab a. 1140. propriam memoriam secutus est.

Ricardi Bellum Standardii et Iohannis opus unico codice, ab archiepiscopo Parker Collegio Corporis Christi Cantabrigiensi donato, olim F. V, iam 139 designato, exstant et ab eodem scriptore s. XIII. in. exarata esse videntur. Qui minus accurate cum sub a. 1138. eclipsim solis a. 1133. et Aelredi historiam et Serlonis carmen⁹ de bello Standardii operi Iohannis inseruit, tum medio¹⁰ annali 1140, quo s. Thurstani historiam inde ab a. 1119. interiectam invenit, numero falso lecto, annum 1141. incepit; quam ob rem posteriores quoque annales singulo anno rectam computationem praecedere fecit¹⁰.

Editionem Tuysdenianam inter Historiae Anglicanae SS. X. a. 1652, p. 257. longe praestat Societatis Surteesianae vol. XLIV, quod 'The priory of Hexham. I: 20 the historians' inscriptum, a I. Raine doctissima praefatione, amplissimis notis, pluribus scriptis antehac ineditis a. 1864. exornatum est. F. L.

INCIPIT HISTORIA PIE MEMORIE RICARDI PRIORIS HAUGUSTALDENSIS ECCLESIE DE GESTIS REGIS STEPHANI ET DE BELLO STANDARDII.

Anno Verbi incarnati 1135. . . . Rex autem nobilis Henricus . . . duas reginas habuit, 25
1110. primam nomine Matildam, filiam Malcolmi regis Scotie, ex qua unam filiam¹¹ genuit, que
1127. primo imperatori¹² Henrico Alemannie ac deinde Gaufrido Andegavensium comiti in con-
1121. iugium data est. . . . Alteram vero reginam post mortem Matildis nomine Adelizam, filiam
Godefridi ducis Luvanie, accepit; sed hec sterilis permansit.
1138. Anno igitur 1138.⁴ David rex¹⁷ ad Northymbriam devastandam cum 30
omni multitudiue sua properavit Coadunatus autem erat iste nefandus exercitus de

¹) Cf. quae eodem aeco Aethelredus sive Ailredus supra dictus De bello apud Standardum iuxta Alvertonam, ed. Tuysden inter Historiae Angl. SS. X, c. 337, narravit: Anno dominicae incarnationis 1138, rege Stephano circa partes australes occupato, rex Scottorum innumerabilem coegit exercitum . . . Non latuit proceres Transhumbranos¹³ eius adventus . . . Erant itaque in australi¹⁴ exercitu primi 35 principes: Willielmus comes Albemurum¹⁵, iuvenis tunc strenuissimus et in armis multum exercitatus, habens secum tam de Ponciis¹⁶ quam de Morinis milites plurimos, non minus astutia militari quam animi virtute praestantes; Waltherus quoque de Gant, morti iam ultima senectute vicinus, vir mansuetus et pius, qui et ipse validissimam manum de Flandrensibus et Normannis adducens, tam sapientia quam pondere sermonum reliquam multitudinem plurimum anima- 40 vit Walterus Espec, vir senex, . . . hac oratione deiectos quadam formidine erexit ani-

1) P. 90; cuius Hugonis cantoribus Eboracensis Acta archiepiscoporum saec. XI. ex. et XII. in. adhuc inedita in Anglia latere doleo. 2) Stephani . . . quae habitura sint singula finem, nondum sciri valet p. 70. 3) Donationem recepit ab Ada matre Willielmi regis Scotiae, quae a. 1178. mortua est; Raine p. CLII; unde Hardy, 'Descr. Catal.' II, p. 122, Ricardum usque ad a. 1190. vel 1192. vixisse, probare possit, nescio. 4) Donationem fecit capellano Godefridi archiepiscopi Eboracensis, qui a. 1191. consecratus est; Raine ib. 5) Quo anno datur emptio quaedam Willielmi prioris Haugustaldensis, ib. p. CLVIII.

6) Willielmum filium Stephani regis et Ricardum episcopum Londoniensem obiisse, novit p. 122. 161. 7) Cf. a. 1133. 8) Cf. a. 1135. 1136. 9) Ed. Twysden l. l. c. 331. 10) Quem errorem Lappen- 45 berg, 'Gesch. v. England' II, p. 294. primus detexit. 11) Adelizam sive Mathildem. 12) Chartae Henrici I, quas in anno quo rex filiam suam Romano, imperatori dedit signavit, exstant Chron. Abingdon. ed. Stevenson II, p. 65. 108. 13) i. e. de North- 50 umberland. 14) Scilicet Anglorum. 15) Aumale. 16) Ponthieu. 17) Scottorum.

Normannis, Germanis¹, Anglis, de Northymbranis et Cumbris, de Teswetadala, de Lodonea, de Pictis, qui vulgo Galleweiensis dicuntur, et Scottis.

Circa idem tempus² quidam Albericus Hostiensis³ episcopus in illas partes venit, quem Innocentius⁴ Romane sedis apostolicus, ut legationis officio in Anglia et Scottia fungeretur, miserat. Erat autem vir iste natione Gallicus, professione monachus, observatione Cluniacensis, divina ac seculari eruditione perspicuus, in ecclesiasticis negotiis optime exercitatus, facundia preclarus, consilio providus et, quod his omnibus maius est, in habitu et vultu, denique in omni conversatione et actione sua magne mansuetudinis ac religionis documentum pre-
 5 ferebat. Hic igitur primo apud Cluniacum ad conversionem veniens, propter prudentiam ac religionem suam supprior ibi effectus est. Unde ad eius providentiam omnis regularium obser-
 10 vationum diligentia maxime pertinebat. Deinde in Francia apud Parisius, in cella que dicitur ad Sanctum Martinum de Campis, prioris officium strenue aliquandiu explevit. Post aliquot vero annos, quia fratribus suis valde necessarius ac dilectus erat, iterum ad supprioratus dignitatem domum revocatus est. Exinde vero ad Vergelense⁴ cenobium electus est, ut ei
 15 abbatis iure preesset. Deinde ad Hostiensis ecclesie presulatum canonica electione sublimatus est⁵. Huius autem ecclesie episcopis ex speciali antiqui honoris prerogativa consti-
 20 tutum est ipsum apostolicum consecrare. Iste igitur, ut supradictum est, in Angliam veniens, de statu sancte Romane matris ecclesie omnibus eius fidelibus filiis magnum gaudium attulit. Namque dominus papa supranominatus universis catholice ecclesie filiis cartam
 25 suam⁶ per illum direxit. In hac autem referebat, quomodo, dum navis sancti Petri diutissime ac gravissime fluctibus inimicorum occupata et operta precipitaretur atque scopulis scismaticorum conquassata ac dilacerata pessumdaretur, de salutis sue reparatione iam pene desperare cogebatur, quia ineffabilis desolatio atque detestabilis abhominatio, qua a primogenito Sathane, scilicet Petro Leone⁷, et eius fautoribus miserabiliter afflicta est, octo
 30 annis continuis duravit. Nec opus est eam describere, cum fere ab universo orbe cognita sit atque defleta. Verumptamen immensa Christi pietas, que quasi dormire atque eam, peccatis nostris exigentibus, penitus neglexisse videbatur, a suis fidelibus precum et lacrimarum instantia pulsata ac tandem excitata, omnem pelagi furorem vel fragorem, ventorum sevitiam, tempestatum rabiem potenti virtutis sue imperio compescuit; mutans itaque pro-

30 mos: . . . Quis Apuliam⁸, Siciliam, Calabriam nisi noster Normannus edomuit? Nonne uterque imperator⁹ eadem die eadem fere hora terga vertit Normannis, cum alter adversus patrem, alter adversus filium dimicaret?

*) Cf. Hugonem de Kirkstall Cisterciensem, qui saec. XIII. in 'ex ore Sertonis senis' Chronicon de Fontibus prope Ripon litteris tradidit, cuius opus e cod. Galeano Coll. Trin. Cantabr. O. 1. 79, saec. XV. exarato, Soc. Surteesianae col. XLII. Walbran, 'Memorials of Fountains', 1862. doctissime editi, p. 70: Et factum est in diebus illis, ut Albericus Hostiensis episcopus a latere domni pape ad Anglicanas partes legatus accederet. Occurritur ei a rege et regno, et inter ceteros abbates Fontanensis¹⁰ vocatus accedit, dignam tante pietati reverentiam exhibiturus. Suscepit eum legatus cum honore condigno, et advertens hominem litteratum et prudentem, familiarem^a habuit et iniuncti officii adiutorem. Invenit eum^b
 35 in consiliis providum, in iudiciis discretum, sollicitum in hiis que Dei sunt et in Scripturis Sacris non mediocriter eruditum. Et visum est virum tantum Romanis innotescere, assistere domno pape; nec debere tantam^c lucernam latere sub modio^d. Peracta legatione, renitentem trahit ad curiam, volens hominem in^e maioris administrationis gradum^f promoveri. Sed Dominus melius providit ei, . . . Romam siquidem veniens . . . in pace consummatur. Cf. catalogum abbatum ib.
 40 p. 130: 1139, 2. Kal. Maii obiit Ricardus primus abbas de Fontibus, . . . iacet Rome; adductus Apr. 30.
 45 illuc per Albericum episcopum Hostiensem^g.

a) familiarem ed. Walbran; admodum add. ms. Arundel. b) hominem Ar. c) talem Ar. d) Denique ins. Ar.
 e) vol. eum ad ms. Ar. f) officium Ar. g) Hostiensis ed.

1) 'Stipendiariis de Lotharingia inferiore, unde Flan-
 50 drensens sive Flamingi in documentis Scottorum saepe inveniuntur'. Robertson, 'Scotland under her early kings' I, p. 196. 2) Haec recte post proelium Standardi mense Augusto factum narrantur. 3) Supra affert noster litteras, quibus papa Stephanum regem
 55 a. 1136. in. confirmat, quae alibi non habentur; cf. Jaffé, Reg. pont. nr. 5567. 4) Verseliensis Mon. Wig. 1138, SS. V, p. 568; Vezelay (départ. Yonne, arr. Avalon). Plura de Alberico ex epistolis s. Bernardi,

Petri Venerabilis, Chron. Verziliacensi annotat Raine p. 96. 5) Die paschali Mon. Wig. ib. 6) Cuius noster solus mentionem habet; ap. Jaffé, Reg. pont. desideratur. 7) Qui m. Jan. a. 1138. obiit. 8) Simili modo Henricus Huntingdoniensis episcopum Orcadam Anglonormannos exhortantem introduxit: *dices Apulia vos sortita refluat* (ed. Arnold p. 262). 9) Robertus (Wiscardus) duos imperatores in uno cecit proelio Rob. Gesta ducum Norm. VII, 42, SS. XXVI, p. 8. 10) Ricardus.

cellam eius in auram lenitatis, in portu tranquillitatis et in gaudio securitatis illam requiescere fecit. Porro omnium inimicorum suorum superbiam et gloriam in conculcationem et ignominiam convertit ac omnium sibi adversantium colla sue potestatis imperio subiecit.

r. 8.1. Unde non immerito cum psalmista proclamare possumus: *Domine, dominus noster, quam ammirabile est nomen tuum in universa terra; quoniam elevata est magnificentia tua super celos.* Exceptis autem his litteris, que in hunc modum de recuperatione pacis et unitatis sancte Romane ecclesie et de reparatione apostolice potestatis et dignitatis loquebantur, alias litteras regibus Anglie et Scottie et Turstino archiepiscopo Eboracensi — quippe tunc temporis Cantuariensis metropolis proprio pastore carebat — et episcopis atque abbatibus ac prelati sancte ecclesie utriusque regni a predicto papa directas¹ de auctoritate sue legationis attulit . . . Ad Haugustaldense cenobium² pervenit. . . . Deinde per Northymbriam et Cumberland quarto die ante festum sancti Michaelis ad Carlel³ pervenit, ibique regem Scottie⁴ cum episcopis, abbatibus, prioribus, baronibus sue terre reperit. Illi vero diu a Cisalpina, imo fere ab universa ecclesia⁵ discordantis, exose memorie Petro Leoni et apostasie eius nimium favisse videbantur. Tunc vero divina gratia inspirati, mandata Innocentii pape et legatum eius omnes unanimiter cum magna veneratione susceperunt. . . . Invitavit quoque omnes episcopos et abbates plurimos Anglie ad generale concilium, quod dominus papa Innocentius ad medium quadragesime Rome celebraturus erat⁶. . . .

1139. Apr. 2. Jan. 13. Anno igitur 1139, perfectis negotiis suis in Anglia, sepe dictus legatus mox post octabas epiphanie cum suis ad mare reversus transfretavit; nam ad predictum concilium domni pape tempore congruo pervenire properavit. . . .

INCIPIT HISTORIA IOHANNIS PRIORIS HAUGUSTALDENSIS ECCLESIE 25 ANNORUM.

Anno 1138. . . . Eodem anno mortuus est Petrus Leo, qui in inimicitias Innocentii pape factione sua a quibusdam intrusus apostolicus in Urbe, per octo annos Romanam incubabat ecclesiam. Innocentius vero libera auctoritate in Urbe, sicut prius in orbe, ecclesiastice monarchie presedit dignitati. Qui et generali decreto omnes Petri Leonis scismatis complices ab omni ecclesiastico ordine et honore deposuit et, ne quis sedem apostolicam simili presumptione in posterum usurparet, sub anathemate interdixit. Directus est autem ab eodem papa legatus Anglie et Scottie Albericus Hostiensis episcopus, natione Gallicus, professione monachus Cluniacensis et in eodem cenobio superioris officio ad disponendas regulares observationes prelati monachis cunctis, excellentia virtutis et plenitudine eruditionis instructus. . . .

Ricardus Haugust. Anno 1139, prefatus legatus Albericus post octabas epiphanie reversus est . . . Applicuit in Angliam Aaliz⁷ imperatrix, filia Henrici regis, uxor Galfridi comitis Andegavensis. . . .

Oct. 20. Anno 1140. . . . Anno 1119.^a Calixtus papa concilium Remis instituit decimo tertio Kalendas Novembris. . . .

Anno 1141.^b . . . Rexit autem familiam regis Stephani Willelmus d'Ipre⁸, homo Flandrensium, et Pharamus⁹, nepos regine Matildis, et iste Bononiensis. . . .

Anno 1143.^c . . . Hoc anno obiit papa Innocentius; substitutus est pro eo Celestinus, vir grandævus, supra vires quedam animo concipiens adversus Rogerum regem Sicilie propter eandem Siciliam, que iuri apostolice competebat. Fuerat autem alumpnus Andegavensium, eorumque manus corroborare in depressionem regis Stephani proposuerat. Qui et hac de causa in inimicitias Henrici episcopi Wintoniensis¹⁰ concitabatur. . . .

a) 1141. *cod. et ed. Tuysden*; scriptor enim auctorem a. 1140, quo s. Thurstanus obiit, eius archiepiscopatus inde a concilio Remensi gesti historiam inscripsisse non vidit, quapropter annales sequentes singulo anno verum tempus præcedunt. 4) RAINÉ. b) 1142. *c. Tuysden*. c) 1144. *c. Tuysden*.

1) Quorum mentionem Jaffé omisit; cf. Mon. Wigorn. ed. Thorpe II, p. 406: *Albericus Ostiensis episcopus, . . . lectis coram rege et primoribus Angliæ litteris ab apostolica sede directis, . . . suscipitur.* 2) Ubi Ricardus noster de chartis illis certior factus esse videtur. RAINÉ. 3) Carlisle. 4) David. 5) Sicilia quoque cum Anacleto II. antipapa stetit. 6) Ap. Jaffé: 1139, Apr. 4. 7) Cf. a. 1149: *Henricus filius Adele imperatricis*; hoc nomen *Aedelic* Mathildæ datur ab annalista Anglosaxonico a. 1127, SS. XIII, p. 119. 8) Saepius apud nostrum occurrit; cf. 50 de eo supra p. 4, n. 2. 9) Filius Willelmi Bononiensis; cf. SS. XIII, p. 133, n. 4. 10) Fratris Stephani regis.

Anno 1144.^a Henricus episcopus Wintoniensis Romam profecturus apud Cluniacum moratus est. Interim Celestinus papa obiit; cui Lucius successit, non adeo austerum spiritum¹ gerens animi.

Anno 1145.^b Hicmarus² episcopus cardinalis directus ab apostolico Lucio legatus venit in Angliam, habens pallium Willelmo archiepiscopo³ destinatum. Obiit itaque Lucius papa, rexitque apostolicam sedem Eugenius, abbas⁴ observationis Cisterciensis, prius vocatus Bernardus. Convenerunt qui adversati fuerant Willelmo⁵, quibus instantibus in appellatione adversus eundem archiepiscopum Eboraci, Hicmarus revocatus Romam rediit palliumque reportavit.

Anno 1146.^c Willelmus archiepiscopus Eboracensis apostolicum Eugenium adiit, officii sui plenitudinem, id est pallium, postulaturus. Astipulabantur ei instanter suffragia Romani senatus. Scripsit vero adversus eum Bernardus abbas Clarevallis⁶, cui apostolicus quasi peccatum arriolandi⁷ reputavit repugnare et quasi scelus idolatrie nolle acquiescere. Fuitque in angustia animi positus, dum, frustrata Romanorum sententia, abbatis consulto profert satisfacere. Precepit itaque tandem, eundem Willelmum ab officio episcopali cessare, donec Willelmus episcopus Dunelmi, decanus quondam Eboracensis, secundum decretum Innocentii pape sacramento suo⁸ huic controversie finem daret. Videns ergo idem Willelmus conatus suos nequaquam prosperari, ad Rogerum regem Sicilie, cognatum suum, divertit et cum Rodberto cancellario eiusdem regis⁹, oriundo de Anglia, scilicet in Salesbia¹⁰, plurimis diebus commoratus est. Erat autem Rodbertus idem potentissimus inter amicos regis, pecuniosus et donatus honoribus magnis. Preminuit his diebus in clero Romano Rodbertus Pullanus¹¹, cancellarius apostolice sedis, in omni sapientia et doctrina experientissimus, Britannia oriundus, ab ineunte etate philosophie deditus eiusque optentu episcopalem honorem ab Henrico rege oblatum respuens, victum et vestitum habens, his contentus fuit.

Anno 1147.^d Eugenius papa in Gallis concilio¹² presidens, Willelmum Eboracensem generali edicto ab archiepiscopatus Eboracensis officio et beneficio amovendum censuit. Eundem itaque Willelmum de Sicilia reversum Henricus episcopus Wintonie ad se tulit. Factaque est dissensio inter eos¹³ de qualitate persone eligende. Litem hanc eorum diremit apostolicus, consecrans Henricum archiepiscopum Eboracensem apud civitatem Treveris¹⁴ in octabis sancti Andree, dominica secunda adventus Domini^e. Hyla- Dec 7

^a) Cf. Hugonis Chron. Fontan. p. 79. Pars cleri non modica Willelmum thesaurarium in archiepiscopum elegit, pars altera, interposita appellatione, reclamavit. Pallium tamen a sede apostolica impetrare non potuit. Scripsit contra eum beatus Bernardus abbas Clarevallis ad papam Innocentium, qui tunc summa rerum regebat, cuius adhuc extant epistole¹⁵. Innocentius papa rebus interim humanis exiit, et substitutus est pro eo Celestinus papa; quo in brevi sublato de medio¹⁶, Eugenius, Clarevallensis cenobii quondam monachus, summus pontifex factus est. Eugenio igitur rerum summa tenente, insurrexerant in archiepiscopum Willelmum, quorum unus erat dominus abbas Fontanensis Henricus; iudicante papa Eugenio, a cathedra Eboracensi amotus est. Henricus de assensu sanioris partis in archiepiscopum electus est; Claram-vallem ascendit visurus sanctum abbatem Bernardum, de cuius consilio totus ipse pendebat. Inde profectus ad curiam, papam Eugenium Treveris invenit, a quo et honorifice susceptus est. Consentit dominus papa in electum, [cuius^f manu] consecratur

a) 1145. c. Tu. b) 1146. c. Tu. c) 1147. c. Tu. d) ita c.; Salesberia Tu. e) 1148. c. Tu. f) ex Ar.

1) Scilicet contra Stephani gentem Blesensem. 2) Imarus Tusculanus. 3) Quem Stephanus rex consanguineus Eboraci eligi fecerat. 4) S. Anastasii Romae. 5) Scilicet Cistercienses. 6) Opera I, p. 236. 249; cf. Ep. ad Eugenium p. 229. 7) Arium haereticum sequendi. RAINE. De hariolando vix cogitandum videtur. 8) Quo confirmaret, Eboracensem canonicum electum esse. 9) De quo cf. Behring, 'Roger von Sicilien' in Progr. Elbing. 1882, p. 15. 10) Selby in com. Eboraci, ut Raine putat. 11) Archidiaconus Roffensis fuit et Oxoniae et Parisiis theologiam legit; cuius opera ed. Migne, Patrol. Lat. t. CLXXXVI; cf. Wright, 'Biogr. Britann.' II, p. 182; Schaar-schmidt, 'Johann v. Salisbury' p. 20. S. Bernhardus eum rogavit, ut Eugenium papam electum adiuvaret, Opp. I, p. 325; cf. p. 194. Nomen Roberti presb. card. et cancellarii bullis paparum a. 1145. et 1146. subscriptum est Jaffé, Reg. pont. p. 609. 616. 12) Cf. Gervas. Cant. ed. Stubbs I, p. 134: Cum Eugenius b. Willelmum Parisius deposuisset. Eadem synodus m. Maio Bernardum contra Gilbertum Porretanum disputantem audivit, nec cum Remensi a. 1148. confundenda est. 13) Scilicet electores Eboracenses, 1147, Jul. 24. 14) Ubi adhuc 1148, Jan. 13. cum papa fuit, Gesta Trever., SS. XXIV, p. 378; Balderici G. Alberonis Trev., SS. VIII, p. 255. 15) Quarum una sola, nr. 346, nobis asservata est. 16) Lucius II. omittitur.

rius vero¹ ex apostolici precepto iam fuit consecratus episcopus ecclesie Cicestrie. Qui Hylarius in ministerio Henrici Wintonie episcopi plurimum glorie pretium emeruit; postea ad ministerium apostolici translatus, in reddendis et prosequendis causis advocatus disertissimus et iurisconsulti² peritus in curia Romana fuit³.

Anno 1148.⁴ . . . His temporibus⁵ civitas Holisiponis in Hyspania circumcincta obsidione et expugnatione a christianis capta est. In qua, eiectis idolatris, sedem episcopalem resuscitaverunt.

Anno 1153.⁶ . . . Obit Eugenius papa; successit ei Anastasius, vir grandevus. Bernardus quoque abbas Clarevallis, quem unctio Spiritus docuit de omnibus, defunctus est.

10

in archiepiscopum et, accepto palleo, cum favore et gratia sedis Romane infulatus ad propria redit.

1153.

Suffraganeum quoque Eboracensis provinciae, episcopum Dunelmensem rex Stephanus alterum nepotem Hugonem de Puleaco contra Cisterciensium consilia eligi curavit; cf. Gaufridi sacristae de Coldingham continuationem Historiae Dunelmensis a. 1153-1213, saec. XIII. in scriptam et a. d. Raine, Soc. Surlesianae vol. IX. a. 1839. 15 editam: 109 . . . De electione Hugonis Dunhelmensis episcopi . . . Hec autem, ut ad Henrici Murdae archiepiscopi Eboracensis et Bernardi abbatis Clarevalensis et aliorum probabilem virorum notitiam attingissent⁷, gravi in priorem Laurentium et maiores ecclesie furore succensi sunt . . . Romam igitur cum electo suo proficisci statuentes, iter arripiunt, Laurentius prior scilicet et archidiaconus⁸. . . Et transfretantes, priusquam transalpinarunt, audierunt 20 papam Eugenium, cui tota partis adverse spes incumbbat, eo quod ipse sicut et ipsi Cisterciensis esset, humanitus excessisse, aliumque Anastasium nomine, virum sanctum et senem, in apostolatam successisse . . . Dominus papa votis petentium annuit et eum in festivitate sancti Thome apostoli in episcopum consecravit⁹.

Dec. 21.

Ex eodem loco Coldingham¹⁰ Reginaldus monachus iam saec. XII. cathedralem Dunelmensem intravit. Qui 25 Libellum de Miraculis s. Cuthberti, Aetheldredo abbati Ricallensi¹¹ inscriptum, postquam hic a. 1167. obiit, ultra a. 1173. continuavit et codicem Capituli Dunelmensis fortasse ipse correxit. Edidit Societas Surlesiana t. I, a. 1835, cui haec desumere libet:

27. Quomodo quidam famulus heremitae in Farne¹² insula degentis aviculam quamdam beati Cuthberti furtive occiderit. Aves illae beati Cuthberti specialiter nominantur, ab Anglis vero 'lomes'¹³ vocantur, ab Saxonibus autem et qui Frisiam incolunt 'eires'¹⁴ dicuntur.

30. Quomodo beatus Cuthbertus quosdam nautas Anglorum sub Fresonum incursu periclitantes tam de mortis incendio quam de maris periculo eripuerit et nautae ex impotentia desperantis dextram tenuerit et eos ad Farneam insulam mira sub celeritate perduxerit. Diversa commercia inferentes, data temporis oportunitate, de portibus Anglorum proficiscuntur. Subito, turbine saeviente, super paganos Fresonum nationes irruunt, et pene praecipitanter navis latera ad portus insperati scopulos allidunt. Pagani exinde illi, qui diutius navium adventus sitiienti desiderio sustinendo exploraverant, quam festinantius cum clavibus et malleis, cum forcibus, gladiis et fustibus et arcubus accurrebant. Navigia ut eos comprehenderunt praeparabant. Quod nautae videntes et Fresonum paganorum, nemini parentium, fuisse regionem considerantes, statim ad unicae protectionis subsidium confugiunt et beati Cuthberti auxilium gemitibus et vocibus implorant. Nec Fresonum audacia, fluminibus iacentibus et ventis retardantibus, ad nautarum laesiones poterat admitti. Nautae denique ad portum insulae de Farne applicuerant et cum oblationis devotione et multa lacrimarum inundatione fratri Bartholomaeo et Aelwino haec omnia ex ordine proferebant, qui et nobis haec fideli attestatione commendabant. 45

51. Qualiter sanctus Cuthbertus subpriorem Dunelmensis ecclesiae pie increpavit. Subprior ecclesiae Henricus¹⁵ natione Teutonicus ignoranter et tamen regulariter hostia dormitorii cum clave serratili interius obstruxit.

50

112. De clerico quodam Norwagensi. Daciam¹⁶ denique, Ysiam, Frigiam et omnes sinus marinos Norvagiae contiguos cum terris hic innumerandis adivit; sed nullus quidem sanctorum indigenarum quicquam ei opis, solaminis seu levaminis praestare delegit.

a) ita Raine et Twysden. b) 1149. c. Tw. c) 1154. c. Tw. d) ita ed. e) Daciam ed.

55

1) Quem partes Stephani Eboracensem elegerant. 8) A Berwick upon Tweed in mer. et or. 9) Hodie 2) Cf. Rad. Dicet. ed. Stubbs I, p. 263. 3) Potius 1147. loom sive loon, nostris Lumme. 10) Nunc Anglice 4) Dunelmenses. 5) In appendice ed. Raine p. xxxiv, exstat bulla Anastasii cathedrali Dunelmensi data Laterani 18. Kal. Ian.; quae ap. Jaffé decet. 6) In com. Berwick. 7) De quo v. supra p. 11 sq.

60

EX LIBRIS AUCTORUM AEQUALIUM DE S. THOMA CANTUARIENSI.

Quae amici familiarissimi ac discipuli de b. Thomae archiepiscopi Cantuariensis vita, passione, miraculis retulerunt, per partes aut ad discordiam inter imperatorem Fridericum I. et Alexandrum III. pontificem Romanum exortam pertinent aut Germanorum regiones in primis Flandrensium obiter tangunt. In confinio enim Franciae et Lotharingiae multi erant, qui miracula martyris Cantuariae ipsi videre aut saltem domi audire posterisque tradere vellent¹. Inter omnes Iohannes Saresberiensis, socius celeberrimus, b. Thomae vitam

10 *primus adumbravit, sed magis meditationum piarum excitandarum quam rerum gestarum explicandarum causa, ita ut in opusculo perpauca tantum inveniantur, quae propositis nostris conducant; quibus subiunxi nonnulla ex auctario, quod Alanus, a. 1179.² prior Cantuariensis, a. 1186. abbas Tewkesberiensis, epistolarum s. Thomae collector indefessus, Iohannis libello addidit³.*

15 *Willelmus filius Stephani, presbyter Londiniensis, qui gloriatus est, sese eiusdem domini concivem, clericum et convictorem et ad partem sollicitudinis eius oris ipsius invitatum alloquio, in cancellaria eius dictatorem, in capella, eo celebrante, subdiaconum, sedente eo ad cognitionem causarum, epistolarum et instrumentorum, que offerebantur, lectorem et aliquarum, eo quandoque*

20 *iubente, causarum patronum fuisse, inter a. 1175. et 1181. b. Thomae vitam narravit, cui civitatis Londiniensis descriptionem insignem praemisit, v. I. C. Robertson, 'Materials' III, p. 1. 2. Quamquam se cum archiepiscopo curiae Northamptoniensi interfuisse, eum in monasterio Floriacensi exultantem aduisse, die mortis numquam dereliquisse declarat, miro modo nullus aequalium, qui multi*

25 *iterum atque iterum epistolas, miracula, passiones dictarunt et exscripserunt, Willelmum Londiniensem unquam laudavit. Attamen codices vitae ab ipso compositae plures et antiqui supersunt. Auctor e libro prodit, qui potius vitae iucunditates quaerens, minime amicorum et discipulorum fervidorum more exulis comes fidelis fuit, sed iam Northamptoniae Herberto magistro, archi-*

30 1) Aegidio abbate Alnensi (de Aulne-sur-Sambre) petente, Thomas monachus Frigidi-montis dioec. Belvacensis Vitam s. Thomae e novem operibus conscripsit, quam Giles pro Soc. Caxtoniana inter Anecdota Bedae p. 207. edidit. — Philippus archidiaconus Leodiensis, postea abbas Eleemosynae, sequentiam de s. Thoma ib. p. 167. editam composuit. — Miracula per vestem Thomae S. Iudocii in Nemore (St. Jossen-bois sive Dommartin) facta exstant ib. p. 137. — Igniacensibus monachis Adae fratri et Radulfo cognato

40 Odo abbas Belli, olim prior Cantuariae, epistola,

quam Robertson, 'Materials for the history of Thomas Becket' (inter Rerum Britannicarum medii aevi scriptores) II, p. xl. ix. excudit, 'Miracula s. Thomae' (auct. Benedicto) transmisit. — Libros de Thomae mas., qui olim ecclesiis S. Vedasti, Alnae, Dunarum, Signiaci, Bonae Spei, Cameronis pertinebant, notant Hardy, 'Descr. Catalogue' II, p. 315. 325. 368. 375. 377. et Robertson l. l. II, p. xxi. xlix. 2) *Ante paucos annos Beneventano ecclesie canonicus Gervas. Cant. ad a. 1179, ed. Stubbs I, p. 293.* 3) Secutus sum editionem Robertson l. l. II, p. 299.

episcopi asseclae vehementissimo, repugnavit et, Gilberto Londiniensi episcopo obtemperans, regem ipsum versibus adulatoriis sibi conciliavit; qua de causa, ut videtur, et auctor *Quadrilogi*, qui evangelistarum novi salvatoris, ut ita dicam, harmoniam composuit, et alii, praecipue monachi, consulto eum neglexerunt. Opus ex libris scriptis multo melius quam decessores recensuit I. C. Robertson,⁵ sed vix iustis votis satisfecit. In primis enim codicibus A Ms. Lambeth. 138, D Ms. Bodl. Douce 287, I Ms. Cotton. Julius A. XI, L Ms. Mus. Brit. Lansdowne 398. usus, nec aetatem vel originem singulorum nec duas recensioni A. I. et D. L. omnino discernendas esse animadvertit. Alios, quos Hardy, 'Catal.' II, p. 330. adnotavit, ac codicem inter documenta civitatis Londi-¹⁰ niensis asservatum prorsus neglexit. Cf. quae F. Liebermann, 'Histor. Zeitschrift' XII, p. 333. reprehendit.

Guarnerius clericus in oppidulo Pont-Sainte-Maxence (arr. Senlis) natus¹, itaque patriae² et linguae Francogallicae³ gloria elatus, Thomam Beckel cancellarium Angliae (a. 1159) arma contra Francos ferentem ipse vidit⁴. Tunc,¹⁵ martyrio eius cognito, statim memoriam sancti sacerdotii propugnatoris litteris tradere curavit. Prima autem editio, quae quamvis a scribis furtim venundata⁵ ad nos non pervenit, potius acri studio quam aequae moderationi⁶ quod indulisset cum doleret, Cantuariam se contulit, ubi Thomae familiaribus⁷, imprimis sorore abbatis⁸ Barkingensi, Odone priore conventuque Cantuariensi⁹,²⁰ diligenter interrogatis, per quatuor annos historiam veritati soli studens emendavit et sermone Francogallico eleganter limato, versibus fere 6000 Alexandrinis d'une rime en cinq clauses coplez¹⁰ comprehensam absolvit¹¹. Carmini denique circa a. 1175.¹² perfecto ad ipsius martyris limina¹³ peregrinos auditores invenit et miraculum poenitentiae ibi ab Henrico II. a. 1175. actae, postea¹⁴,²⁵ certe autem ante a. 1183¹⁵, annexuisse videtur.

Vitas sancti Thomae lingua Latina et Romana¹⁶, id est vulgari, iam pridem conceptas esse quamquam non ignoravit¹⁷, nullum tamen librum historicum, qui adhuc exstet, adhibuit¹⁸. Econtra chartas, litterasque epistolaeque publicas, quarum quaedam nunc desiderantur¹⁹, fere ad verbum in sermonem Gallicum vertit³⁰ atque res singulas, quas ex ore testium et spectatorum exquisivit, fida diligentia distinxit nec quaedam a Thoma non ita sancte gesta praetermisit. Cum

1) Cf. v. 5811: *Guarniers li clers del Pont*; v. 5872: *Guarniers li clerc del Pont Sainte Mescente nes.* 2) Cf. v. 2157: *Por ço est France France, par les seins u jo sui, que cil que mester unt, i tengent a refui!* 3) Cf. v. 5820: *Mis languages est buens: car en France sui nes.* 4) Cf. v. 359: *Jo l ri sor Franceis plusur feis chevaucher.* 5) V. 151: *Cel primer romauns m'unt escrivein emble . . . et maint riche hume l'unt akaté.* 6) V. 146: *Primes treitai de joie et suent i menti, ainceis ke jo l'eusse amendé et tempré.* 7) V. 147: *A Chantorbire alai; des amis saint Toma la verité cuilli;* v. 5822: *Des prieces saint Thomas la verité apris.* 8) V. 5836: *L'abesse suer saint Thomas.* 9) V. 5865: *Oede li buens priurs (qui a. 1175. abbas Belli factus est), li cocenz m'unt maintenu au et jur;* v. 5817: *Romans fu a Cantorbire amendez.* 10) V. 5819. 11) Guarnerii artem poeticam disserit Leclerc, 'Hist. littéraire' t. XXIII, p. 367. 12) V. 144: *Quatre auns i ai bien mis;* v. 5821: *L'an secund que li sains fu en l'glise ocis començai et al quart fin i mis.* 13) V. 5813: *Meinte feis le list a la tombe.* 14) Optimo

enim codici Parisiensi deest. Accedit quod initio carminis v. 66. nonnisi 'episcopos et principes ad s. Thomam currere' dicit, cum peregrinationes Henrici a. 1174. et 1175. Ludovici VII. a. 1179, si novisset, vix omisisset. 15) Quo Henricus (III) obiit; cf. v. penultimum: *Deu tienge en bon amur e le pere e le fs e lur doinst vie.* 16) Michel divulgavit alterum carmen Francogallicum de s. Thoma inter⁴⁰ notas ad Benoit de S. More t. III, p. 461. 615, quod tamen res Germanicas non tangit. 17) V. 161: *Tut cil autre romauns, c'un ad fet del martyr, clere u lai, muine u dame, mult les i di mentir;* v. 5829: *Cil qui del seint treitai unt ou Romanz ou Latin.* 18) Mebes Dissert. Wratislav. a. 1876, Benedicti Cantuariensis Vitam a. Thomae iam deperditam et Guarnerio et scriptoribus Latinis ad manum fuisse, opinatur. Sed Benedictus forsitan nonnisi Passionem Thomae scripsit, et certe a. 1177. Benedictus⁵⁰ non mortuus, sed abbas Petriburgi factus est; cf. Meyer in 'Revue critique' a. 1876, nr. 27. 19) Haec docet Thurot in 'Comptes rendus de l'Acad. des Inscr.', Par. 1871, p. 153.

praeterea ingenia moresque hominum vigente colore depingere sciret, iure ac merito a coaevis scriptoribus, immo ipsius archiepiscopi sociis Willelmo et Edwardo Cantuariensibus et anonymis Pontiniacensi et Lambethiano dignus iudicatus est, quem, per partes verbum e verbo reddentes, in linguam Latinam transferrent.

Codices sunt hi:

1) *Guelferbytanus* 34. 6. Ms. Aug. 4. saec. XIII. in., initio mutilus incipit a versu 1071.

2)¹ *Olim S. Ebrulfi Uticensis, postea Heber, iam Parisiensis* nr. 13513 (Supplément français nr. 6236), mbr. 4°, codex optimae notae, saec. XIII. in. a scriba, ut videtur, Anglonormannico exaratus, appendicem de Henrico II. a. 1174. Cantuariam profecto non exhibet.

3) *Harleianus* nr. 270, in Museo Britannico asservatus, saec. XIII. med. scriptus videtur².

4) *Coltonianus Domitianus A XI. eiusdem Musei, saec. XIV. in. confectus, plus quam dimidio operis deperdito, partem inde a versu 4395. usque ad finem continet. Ordinem verborum scriba haud raro invertit narrationemque contraxit.*

Immanuel Bekker inter *Commentationes Academiae Berolinensis* a. 1838. codicem 1 praelo mandavit, cuius lacunas a. 1844. e codice 3 supplevit. Tunc codicem 2 *Hippeau Parisiis* 1859. 8°. excudi fecit. Denique ex omnibus libris manu scriptis P. Meyer, qui primam editionem criticam inter *Materials for the History of Thomas Becket* tomo octavo prodituro praeparat, in *Recueil d'anciens textes* ultimam carminis partem, qua occisio Thomae narratur, evulgavit.

Nos Bekkerum secuti, lectiones Parisienses, exceptis iis quae sola ratione verba scribendi ab eo variant, notis adiecimus. Contextum V. Cl. Tobler benigne perlegit.

Edwardus, Anglicus natu . . . cognomento Grim, castello illo in Anglia quod dicitur Cantebrige oriundus, . . . etsi de provincia, de archipraesulis tamen propria familia non erat, sed casu sic ad archipraesulem suum. nuper tunc reversum ab exilio, videndum venerat. Ita *Willelmus monachus, Willelmus filius Stephani, praecipue Herbertus de Bosham clericum quendam designarunt, qui conflictui fatali tam proxime adstitit, ut, quod ipse dixit, eodem ictu praeciso brachio haec referentis, passionem et videndo et audiendo confirmaret et simul pateretur*; v. *Materials* I, p. 134. III, p. 139. 498. 529. II, 437. Apud multos igitur alios eius, qui socius fere mortis fuerat, memoria habetur. Sed ipse quoque, quae ad nostram pervenere notitiam, illorum scilicet relatu, qui viventi familiariter adhaeserunt, vel nos ipsi perspeximus, *epistolis nonnullis, miraculis, quae Benedictus ediderat, Iohannis Saresberiensis libello adhibitis, suam sancti Thomae Vitam composuit*; v. *Materials* II, p. 355. 437. 441. Tempore, quo *Herbertus* Catalogum eruditorum Thomae collegit, iam mortuus fuit. v. *Materials* III, p. 530. De codicibus saec. XIII. XIV. XV. exaratis v. *Hardy. Catal.* II, p. 333. 334. *Edwardi* librum ediderunt *Giles et Robertson*, sed opus primum ab eis quae alii aut addiderunt aut interpolarunt librorum scriptorum auxilio distinguere haud satis studuerunt.

Anonymus primus, a v. d. Giles sine causa Rogerius de Pontiniaco

1) Cf. Leroux de Lincy in *Bibliothèque de l'École des Chartes* IV, p. 208. au Ministre' inter *Documents inédits pour l'hist. de France* a. 1839, p. 263.

2) Cf. Michel in *Rapports*

vocatus, quem idem *I*, p. 90. et Robertson *IV*, p. 1. ediderunt, in codice unico, a. 1464. per me Lodewinum Confluentie fratrem huius domus in crastino Lucie virginis et martyris exarato, nunc *Parisiensi* nr. 5615. exstat. Auctor, quicumque fuit, iam Iohannis Saresberiensis et Willelmi Cantuariensis libros laudat, de se ipso vero praedicat, se beato viro tempore exilii sui ministrasse et sacra manuum eius impositione officium sacerdotale suscepisse. Ea, inquit, que de ipso minus dicta sunt, ne temporis vetustate penitus pereant a memoria . . . adnotare curavimus, nihil omnino inserentes nisi quod vel ipsi vidimus et audivimus vel certissima ac fidelissima eorum, qui interfuerunt, relatione cognovimus.

Anonymus alter, qui *Lambethianus* ex bibliotheca in qua opus eius exstat vocari solet, quamquam Thomae familiaritate vix unquam coniunctus, singula ab eo gesta minus accurate breviusque quam alii qui vitam sancti enarraverunt perstrinxit et Iohannis Saresberiensis verba compluribus locis excepit, nihilominus, cum, iam ante a. 1174.¹ scribens, adversariorum quoque iudicia sincere exposuerit et quae erant liti potissima momenta integre perspexerit et quaedam quae alibi frustra quaereres exhibeat, dignus qui nostrae quoque collectioni nonnihil conferret visus est. E codice unico *Lambethiensi* nr. 137. saec. XIV. exarato primo a Giles, postea multo melius a Robertson, 'Materials' *IV*, p. 81. divulgatus est. Perperam autem editores scribam secuti prologum alienum addiderunt, qui (*Passioni s. Thomae* in codice *Bodleiano Laud.* nr. 114. iam saec. XII. exaratæ fortasse iure ac merito praefixus) auctorem nonnisi martyrium se praesente actum narraturum introducit, cum *Lambethianus* caedem ad altare perpetratam esse falso contenderit.

Sequitur *Herbertus*, sicut natione et cognomine de Boseham, vico quodam in pago *Sussexiae*, cuius pater sibi vestem sacerdotalem induerat. Qui b. Thomae a primis pontificatus diebus, in conciliis *Turonensi*, *Clarendoniensi*, *Northamptonensi* adstitit eique apud *S. Bertinum* commorato pecunias apportavit. Acerimus ecclesiae defensor, admodum arrogans, vana et magiloqua verba adamavit et multa, quae bene cognoverat, sermone nimis prolixo fere ipse obruit. Iam aestate a. 1170. archiepiscopi nuntius una cum *Iohanne Saresberiensis* ab *Henrico rege* petiit, ut illi castrum *Roffense* restitueret. Deinde in primis s. Thomam incitavit, ut *Cantuariam* reverteretur, sed die 27. Decembris ab eo ad regem *Francorum* dimissus, martyrio non interfuit et per annos iterum in terra *Gal-lorum* remansit. Graviter obiurgavit episcopos *Anglicanos*, qui patroni mortui corporis et in corruptionem descendentes mortuas quotidie adorant reliquias et vivas² spernunt. V. quod Robertson e 'libro melorum' 'Materials' *III*, p. 553. extraxit. Ex ore regis ipsius tamen nonnulla de nece perpetrata et de poenitentia ab eodem peracta audivit. Quasi solus adhuc reservatus quarto decimo anno post archiepiscopi interitum eius vitam enarrasse coeperat, sed regis *Henrici* ipsius die 6. Iulii 1189. mortui mentionem fecit. *Balduino* archiepiscopo (a. 1184—1190) sex libros vitae inscripsit, quibus septimum vel catalogum eruditorum Thomae et librum melorum addidit. Posterius vitam b. Thomae ab *Herberto* ultra modum dilatatam et transcripserunt et breviant. Primi ordinis exemplaria exstant in codice *S. Vedasti Atrebatensi* nr. 649. saec. XII. et in codice *Collegii Corporis Christi Oxoniensis* nr. 146. saec. XIII. vel XIV. quorum alter decimo quoque folio nequiter exciso, alter tribus libris primis

1) Thomam a. 1173. sanctis adscriptum esse et Henricum II. a. 1174. ad eius sepulcrum peregrinasse, nondum noverat. 2) Semetipsum dicit.

amissis valde laceratus est. Auxilio codicis alterius ordinis saeculo XII. exarati, quondam in monasterio Aulnensi, hodie inter libros Phillippsianos Cheltenham sub nr. 4622. asservati lacunas quodam modo explerunt editio Gilesiana S. Thom. Cant. t. XII. et XIII. et Robertsoniana, 'Materials' III, p. 155 sqq.

⁵ *Denique opusculis codicis Musei Britannici Lansdowne nr. 398. saec. XV. exarati, quae praecipue homiliae cuiusdam de s. Thoma fragmenta fuisse videntur, pauca desumpsi, quae ante concordiam Venetiis a. 1177. inter imperium et sacerdotium restitutam dictata esse possunt; v. Robertson IV, p. XV. et p. 146.*

Miracula, quae caede die 29. Decembris 1170. vix perpetrata iam percrebuerunt, ab ipsis sepulcri custodibus eodem loco literis mandata sunt. Gervasius Cantuariensis ipse, quem Thomas archiepiscopus a. 1163. in numerum monachorum ecclesiae cathedralis receperat: Subsecuta sunt e vestigio, inquit, usitata et experta miracula, quae sicut innumera ita seculis sunt inaudita. . . . Extant in ecclesia Christi Cantuarie duo volumina miraculorum
¹⁰ *eius, quae ut huic compendio insererem, non est necesse. V. Opp. I, p. 229. 230. ed. Stubbs. Nuper vere reperta sunt volumina Benedicti et Wilhelmi monachorum Cantuariensium, quos quoad vitam et passionem martyris narra-*
¹⁵ *verunt una cum aliis de s. Thomae vita disserentibus auctor Quadrilogi, quem vocant, tempore fere translationis eiusdem 7. Jul. 1220. celebratae exscripsit. Frag-*
²⁰ *menta Quadrilogi edidit primus suo quidem more I. A. Giles, Vitarum S. Thomae tom. II. a. 1845. Miracula a Benedicto collecta idem a. 1850. sumptibus societatis Cartonianae excudi fecit. Denuo autem utriusque auctoris opera recensuit*
Robertson, 'Materials' tom. I. et II. a. 1875. et 1876, cuius operae praecipue debeo quae inde desumpsi.

²⁵ *Benedictus, iam ante a. 1170. monachus Cantuariensis, a. 1175. prior eiusdem ecclesiae, a. 1177. abbas Petroburgensis¹, duobus annis post archiepiscopum trucidatum elapsis, ut mihi videtur, passionem tantum quasi miraculorum prooemium, eaque quae reliquiarum custos se et vidisse et audivisse affirmat, ex fratrum voluntate et praecepto descripsit. Gervasius Cantuariensis in Actibus*
³⁰ *pontif. Cantuar. II, p. 391. laudat eundem propter miracula quae vidit et conscripsit Benedictus. Robertus Swapham, qui circa a. 1270. coenobii Petroburgensis historiam² composuit, unum egregium volumen de passione et miraculis s. Thomae Benedicto eiusdem monasterii abbati attribuit (v. Sparke, Historiae Anglicanae SS. p. 98), quod cum magno codice de miraculis conscripto.*
³⁵ *quem Willelmus filius Stephani viderat, congruisse videtur; v. 'Materials' III, p. 151. Alii insuper, qui martyris aequales eius vitam tradiderunt, scilicet Eduardus Grim et Anonymus qui Pontiniacensis vocatur, Benedicti libris iam usi sunt; sed libellum, quem de passione composuit, mox a libris miraculorum seiunctum et prorsus neglectum esse constat. V. quod Robertson II.*
⁴⁰ *p. XXIV. XXV. de codicibus miraculorum Lambethiano, Cantabrigiensi, Parisiensi, Cheltenhamensi disserit.*

Eodem fere tempore Willelmus alter monachus Cantuariensis, qui martyrem tribus visionibus conspexisse miratus est, evolutis ex passione decem circiter et septem mensibus, miracula adnotare coeperat, quae, ut ipse dicit,
⁴⁵ *in schedulis occultabat incorrecta et imperfecta (v. 'Materials' I, p. 2). Postea autem, iam epistolis quibusdam b. Thomae adhibitis, vitam quoque addidit, quam, ut Gervasius, Act. pontif. Cant., Opp. II, p. 391, tradit, cum miraculis*

1) Gesta Henrici II. scripsisse olim falso dicebatur, ut infra suo loco monstrabimus. 2) Quam invenies infra.

multis scripsit Willielmus Cantuariensis. *S. Thomas autem, ab exilio redur, nostrum, quem cum subpriori vel priore eiusdem nominis atque ecclesiae confundere non licet, et monachum et diaconum consecraverat; qui non solum die funesto Cantuariae aderat, sed ibidem deinde residebat, unde ab iis, qui martyris sepulcrum adoraturi veniebant, permulta audivit; v. 'Materials' I, p. 119. 5 133. Miraculorum, quae Henrico II. regi inscripsit, quod vix ante a. 1174. fieri potuisset, primo, ut videtur, libros quatuor edidit, quibus paullo post quintum et sextum subiunxit (cf. VI, c. 166, 'Materials' I, p. 543, quod de Waldemaro Danorum rege et Kanuto filio iam adulto narravit). Codices duo hodie exstant, quorum primus Wintoniensis saec. XIII. exeunte exaratus, multis locis 10 manu altera accuratius correctus, duobus foliis vitae privatus, in fine libri sexti aliquantulum mutilatus est. Alterum nunc Montepessulanum nr. 2. signatum, quondam Claraevallensem, nuper reperit magnaue ex parte contulit Robertson; v. 'Materials' I, p. XXXII; IV, p. XXIV--XXVI, p. 442--453. In hoc codice libello de b. Thomae vita a Iohanne Saresberiensis composito annexa 15 sunt miracula a Benedicto libris quatuor collecta et collectio Willelmi Cantuariensis, in qua libris septem distincta non solum octoginta capitula ultima codicis Wintoniensis prorsus desiderantur, sed alia omissa, immutata, transposita sunt. Nilominus nonnulli loci, si cum codice Wintoniensi manu altera castigato confers, textum priorem reddere videntur. Et vitam et miracula 20 Robertson, 'Materials' t. I. primus edidit. I. A. Giles t. II. vitae fragmenta tantum coacervavit, quae ab auctore Quadrilogi Willelmo monacho attribuuntur. Dabam Gottingae d. 28. Maii 1881. R. P.*

E VITA SANCTI THOMAE AUCTORE IOHANNE SARESBERIENSI.

25

1162. (9). Thomas . . . aliquandiu regi¹ et aliis eum promoveri^a volentibus reluctatus est; sed electio divina tantum prevaluit², ut, suadente et inducente et instanter urgente venerabili viro Heinricho Pisano presbytero cardinali³ et apostolice sedis legato⁴, desiderio regis acquiesceret et consiliis amicorum.
1164. (18). Ad portum Sandwici pervenit. Et cum potiores vectores non haberet ad manum. 30 in fragili cymbula a duobus sacerdotibus trajectus est in Flandriam, paucis^b aliis navigium potius impredientibus quam aliquam solatii vel auxilii ferentibus opem. Actus ergo in exilium, Christi confessor a domino papa Alexandro Senonis honorifice susceptus et ab eo in monasterio Pontiniacensi commendatus est⁵.

E VITA SANCTI THOMAE AUCTORE ALANO ABBATE TEWKESBERIENSI.

35

1164. . . . (16). Demum vero procurato transitu, cum angustia sepius huc illucque depulsus, vix tandem in summo dispendio Flandrie appulit. Pedes igitur, quia sic oportuit, et indutus veste alba et monachili cappa super scapulas posita, in tempestate, pluvia et luto non ex solito iter peragit; et dum pertransiret obiter, accidit iuniores stare et eorum ali- 40 quem accipitrem tenere in manu. Visaque ave, Cantuariensis eo intendit, memor pristinae conditionis et oblitus exilii. Quo viso, inquit unus: 'Ni fallor, ecce hic est Cantuariensis archiepiscopus'. Alter ait: 'Fatuus es; quid opus est Cantuariensi archiepiscopo, ut sic incedat?' Expavit Cantuariensis, timens detegi, et forte timor ille huius vanitatis culpam ipso tempore potuit diluere. 45

a) promoveri *Mss. Brit. Mus. Addit. 10050. et Harlei. 2802.* b) paucis al. — fer. opem om. *Mss. Brit. Mus. Addit. 10050.*

1) Henrico II. 2) Mense Maio a. 1162. 3) Tit. SS. Nerei et Achillei. 4) Cf. Gieselrecht, 'Kaiserzeit' V, p. 329. 5) Mense Nov. a. 1164; cf. ib. p. 432.

(17). Veniens autem usque Clarum-mariscum¹, oppido fatigatus quievit. Deinceps paulisper procedens, hospitatus est apud cellulam quandam beati Bertini prope ipsam abbatiam, ubi occurrerunt ei quidam familiares, qui iam exierant de Anglia. Et eum inde deducentes, navigando -- erat enim illis iter per aquam -- usque ad Sanctum Bertinum properabant. In eundo vero ait quidam: 'Domine, fatigatus es ex itinere, et venturi sumus hodie ad eximie humanitatis viros, qui plurimum congratulabuntur tibi in Domino, quod illesus evasisti; fac igitur caritatem iis, ut in adventu tuo hodie comedant pingua'. 'Quarta', inquit dominus Cantuariensis, 'est feria, et oportet nos hodie a talibus abstinere'. Et subiunxit alter: 'Domine, forsitan non abundant piscibus, et oportebit nos eis condescendere'. 'Domini est', inquit Cantuariensis, 'id providere'. Inter loquendum igitur ad nutum Dei exiliens de aqua grandis piscis, proiecit se cum impetu in gremium viri Dei; piscis, inquam, quam brennam² vocant; et factus est eis transitus ille iucundus in laude Dei. Ductus itaque ad Sanctum Bertinum et illic comiter exceptus, duxit ibidem suos expectare.

E VITA SANCTI THOMAE AUCTORE WILLELMO FILIO STEPHANI.

(10). De pace reddita Anglie, eiectionis Flandrensibus. Et cum tempore regis Stephani . . . alienigene Flandrenses et maricole³ viri Cantiam et plurimam regni partem occupassent, cumque diuturnitate guerre fere vicennalis ita turbata essent omnia, ut impossibile videretur Flandrenses eici et regnum in statum pristinum et antiquam dignitatem et pacem reformari, maxime novo rege adolescente, miseratione Dei, consilio cancellarii⁴ et cleri et baronum regni, qui pacis bonum volebant, infra tres primos menses coronationis regis⁵ Willelmus de Ipra, violentus incubator Cantie cum lacrimis emigravit; Flandrenses omnes, collectis impedimentis et armis, ad mare tendunt.

(17). . . . Nam cum⁶ in seismate Romane ecclesie hinc⁷ Octavianus⁸ et imperator Fredericus, qui eum fovēbat, inde⁹ catholicus papa Alexander cum suis cardinalibus et sequacibus nuncios suos misissent¹⁰ ad regem Francorum et regem Anglorum tunc transmarinum, illi autem, convocatis episcopis plurimis et summatis regnorum suorum, apud Novumforum¹¹ congregati essent, nuncios illos et rationes eorum audituri et de merito electionis eorum, utrius¹² obedientie se subderent, tractaturi, placuissetque tandem eis Alexandri, que iustior eis et sanctior non immerito visa est pro eo, quod archiepiscopus Rothomagensis Hugo eam approbavit et per Gilonem, nepotem et archidiaconum suum, suffraganeis suis recipiendam mandavit, rex vehementer commotus domos archidiaconi dirui precepit.

(62). . . . Eademque die, commemorationis scilicet fidelium defunctorum, et ipse¹³ et nuntii contra eum missi transfretaverunt; illi ad portum magnum, multa tamen acti tempestate, ut Londoniensis episcopus¹⁴ capam et cucullam exueret, appulsi sunt; archiepiscopus¹⁵ secretius ad Gravingas¹⁶. Inde pedes ivit et pauper cum duobus tantum conversis¹⁷ usque ad quoddam horreum Cistellensium monachorum de Claro-marisco. Magnitudine tamen animi spreto erat fortune modo ringentis, ut prius ridentis. Obiter agnovit eum aliquis et dixit: 'Hic equidem est ille olim cancellarius Anglie, modo Cantuariensis archiepiscopus'. Respondit: 'Solentne sic ire Cantuarie archiepiscopi?' In villula¹⁸ quadam conduxit equum, cum ulterius pedes ire non posset, quem ascendit absque sella.

(63). Quam honorifice suscepit cum pius comes Flandrie. . . . Ventum est ad horreum illud. Inde cymba vectus est ad Clarum-mariscum, inde ad Sanctum Audomarum, ubi ab abbate Sancti Bertini¹⁹ et conventu, piis erumpentibus lacrimis, cum gaudio uberiore suscipitur. Ab Philippo, filio Tierriçi, illustri comite Flandrie, rogato conductum ei et securitatem eundi ad dominum regem Francorum prestare, cum debita com-

a) braenham Ms. Cotton. Claudius B. II. b) maricolae A. c) eos L. d) deest L. e) Octavianus D. f) Fr. fovēbant unde L. g) Al. consilio suorum cardinalium nu. su. misit L. h) cum inserit L. i) utriusque D. k) ille D. l) conservia D. m) villa D.

1) Claimarais prope St. Omer, abbatia Cisterciensis. 2) Gallice *brême*; Anglice *bream*; nostris *brassen*. 3) Thomae Becket. 4) Henricus II. coronatus est 1154, Dec. 19. 5) Neufmarché ad Eptam, con-

finium inter Normanniam et Franciam. 6) Sc. Thomas. 7) Gilbertus Foliot. 8) Gravelingen.

9) Godescalco.

1164. passione et veneratione susceptus, desiderata impetravit. Moram aliquam faciens cum abbate Sancti Bertini, suos consacerdotes et clericos et laceri agminis, sui aliquot^a ibi expectabat. Ibi equi, capella, vestimenta et omnia necessaria sibi et suis, qui ad eum ibi^b venerunt, munificentia comitis, liberalitate abbatis et vicinarum personarum ad plenum ministrantur. 5
- (64). Innotuit adventus ipsius^c. . . Tandem rumor hic domino pape Alexandro tertio divulgatus est, qui erat Senonis. Scisma siquidem erat in sancta Romana ecclesia, proh dolor! et Fredericus, strenuus, si Deum amaret, imperator, cum tota sequela omnium terrarum suarum scismaticos unum, alium et tertium^d fovebat. Sed et nunciorum regis Anglie adventus domino pape innotuit . . . Affluxere undique quicumque ad curiam domini pape 10 venire poterant de regno Francie, de Burgundia videre et audire tot et tantos nuncios regis Anglorum.
- (70). . . . Pro coexulibus eius iunioribus vel medie manus immerito proscriptis plurimi Franci pia compassione regem rogaverunt: rex Francorum aliquibus, imperatrix^e, regis Anglorum mater, aliquibus, comes Flandrensium^f aliquibus, alii quidem episcopi et comites 15 Gallie aliquibus.
- (73). . . . Gillebertus Londoniensis ei^g sepius rescripsit, sepius pro causa illa etiam domino pape persuadere intendens, regium sanguinem, cum vicerit, vinci^h, ut in partem regis papa ferretur inclinatio et ne asperum quid adversum regem loqueretur occasione archiepiscopi, ne forte in scismate illo generali rex cum omnibus terris suis parti adverse 20 cum imperatore apostatam fovente adderetur, et tunc in threnosⁱ, ut verbo eius utar, dominus^k papa totus ire posset^l.
1166. (97). Vocatus intravit magister Herbertus de Boseham^m. Rex suis ait de eo: 'En videbitis quendam superbum intrare'. Ipse quidem, statura ut erat procerus et forma venustus, etiam satis splendide erat indutus, habens de quodam panno viridi Autisiodorensi tunicam et pal- 25 lium ab humeris more Alamannorumⁿ dependens, ad talos demissum, ornatum decenter contingentibus suis. Prefata regis salutatione, sedit. Conventus est simili modo, quo Iohannes^o. . . De consuetudinibus^p ait quod dixerat Iohannes et adiecit, mirum sibi videri, quod rex scribi illas fecerat. 'Sunt enim', ait, 'et in regnis aliis alique male consuetudines contra ecclesiam Dei, sed non scripte; ideoque, quia scripte non sunt, spes est maior, 30 quod inspirante regibus Deo exterminentur^q'. Rex, eum volens capere in sermone, ait: 'Et quem sunt male consuetudines in regno domini nostri regis Francorum?' Herbertus: 'Consuetudines theloni^r et pasagii, que etiam a clericis et peregrinis exiguntur. Item obeunte episcopo, bona domus, aes, omnia mobilia, etiam fenestre et ostia exportantur et regis fiunt. Item forte similes vel alie alique male consuetudines sunt, sed non scripte, in 35 regno regis Alemannorum'. Rex: 'Quare in nomine dignitatis derogas ei', non vocas eum imperatorem Alemannorum?' Herbertus: 'Rex est Alemannorum; sed ubi scribit, scribit: *Imperator Romanorum semper augustus*'. Rex ait: 'Proh dolor!^s magna siquidem indignatio, quod hic filius sacerdotis regnum meum perturbat et pacem meam inquietat'.
1170. (121).^t . . . Nuntium regis iunioris^u accepit in crastino Iocelinum^v, fratrem regine^w 40 de Arundello^x, quod volebat rex eum ad se venire.

a) aliquid L. b) deest L. c) deest D. d) threnos D. L. e) dominus papa des. L. f) Alemannorum L. g) exterminantur D. L. h) theloni D. i) deest L. k) phudor D. L. l) Iocelinum D. L. m) de Ar. om. L.

1) Agitur de Thoma archiepiscopo. 2) Victorem (IV), Paschalem (III), Calixtum (III). 3) Mathildis. 4) Philippus. 5) regium — rinci sunt verba ex epistola Gilberti a. 1165. papae missa (ap. Robertson, 'Materials' V, p. 207) desumpta. 6) *Ne doleatis et tam regem ipsum quam innumeros cum eo populos a vestra obedientia acertatis* ib. 7) E clericis archiepiscopi qui *tenerunt Andegavum, a rege beneficiorum suorum ecclesiasticorum restitutionem* petentes. 45 8) sc. Saresberiensis. 9) i. e. regni Angliae in curia Clarendonensi m. Ianuario 1164. contra conatus ecclesiasticos renovatis et promulgatis. 10) Henrici (II). 11) Adelae Lovaniensis, quae, Henrico I. mortuo, comiti Willelmo de Arundel nupsit. 50

**E VITA SANCTI THOMAE
AUCTORE GUARNERIO DE PONTE SANCTAE MAXENTIAE.**

- [p. 60]. Mes l'abé d'Evesham aveit^a dunkes^b mandé, 1162.
 Dan Adam de Saint Liz, prudume e renumé;
 Ke pur sun paille^c alast, li aveit comandé.
 Dui bon clerc e uns moines i sunt od lui^d alé
 645 E pape Alisandre unt a Mumpelie trové.
- [p. 50]. A la mer vint li ber^e, a Sandwiz eschipa. 1164
 Entre Gravenige e Merc tart al seir ariva. Nov.
 Ne pout aler a pie; car^f mult tost s'alassa^h.
 Uns granz sollers aveit, ke uns freres li présta;
 2035 Entur le col del pie a nuals les laça.
 Châuz estⁱ el gravier, quant se hasta d'aler;
 Leva s'œ; si a pris ses mains a reguarder.
 Dunc li unt un jument^k senz sele fait lüer:
 — Car ne porent nul^l autre a cele feiz trover —
 2040 Nis de fain l'aveit fait sis maistre enchevestrer.
- [p. 51]. Il orent un vadlet en la greve trové,
 20 A^m cui un cheval unt pur uiz deniers lüé —
 E quant puroec ala, mult aveit demuré;
 Idunc quiderent estre tuit pris u encusé —;
 2045 Cel jument amenaⁿ; Cristien^o 2 unt munté.
 Tut a ars^p li unt fait dous liwes chevalchier;
 25 Ne mais que d'une chape qu'unt fait suz lui^q pleier.
 Dunc se firent ensemble a Clermareis nagier.
 Puis vunt a Saint Omer; ne s'i volent targier,
 2050 Mais partut se feseient repundre al herbergier.
 Dunc vint a Saint Omer danz Richarz de Luci³.
 30 De Saint Jame⁴ par Flandres sun chemin acuilli,
 A^r l'arcevesque vint, quant parler en ôi:
 De tut l'acordereit, ço dit, al rei Henri,
 2055 Se^s returnout od lui. Mais il i^t ad failli.
 L'arcevesques^u respunt: ne volt pas retourner,
 35 Car il nel purreit pas en nul sens acorder;
 N'a lui ne volt il pas einsi sun cors livrer;
 A l'apostolie volt, ço dit, tut dreit aler,
 2060 Par ki conseil voldra del tut en tut errer.
 Richarz li respundi par ire e par buffei:
 40 'Quant ne volez venir ensemble od mei al rei,
 Or vus desfi ge dunc e des miens e de^v mei!
 L'arcevesques respunt senz ire e senz desrei:
 2065 'Richarz, tu es mis huem: si me deis porter fei'.
 Richarz li respundi: 'Mun humage vus rent'.
 45 'Jo nel te^w prestai pas', fait li il erramment,
 'Mais^x de mei ne tendras ja mais veraïement!
 'Ne vus rent', fait li il, 'ne fiü ne tenement,
 2070 Mais ne vus afiez des ore en mei neent'.

a) versus secundum ed. Happeau, paginas secundum Bekker, qui initio cod. 3. sequitur, designo. b) Ev. ad saintz Thomas 2.
 50 c) pal 3. d) li 3. e) quae sequuntur Bekker desumpsit e cod. 1. f) saintz 2. g) e 2. h) se lassa 2. i) Chaut
 out grant 2. k) une jument li unt 2. l) poient autre 2. m) de 2. n) cele ju. mena 2. o) i add 1
 p) as 1. q) li 1. r) e 1. s) s'il 2. t) li 2. u) ita 2 recte. arcevesque 1 saepius. v) drest 1. w) Mes
 ja mes ne t. de mei, meq escient 2.

1) Thomas archiepiscopus. 2) Cf. v. 2009: *K'il puisse estre celez, or est Thomas changés: Kerstiens est numez.* 3) Capitalis iustitarius Angliae. 4) Compostella.

1164. Dunc enveia li bers al cunte¹ dous abez,
 Qu'il li doinse conduit, qu'il seit ultre passez
 Par Flaodres, u il est venuz e arivez:
 Car d'Engleterre esteit priveement turnez
 2075 Pur le rei sun seigneur, vers qui il ert medlez. 5
 [p. 52]. Li quens li respundi, sun conseil en prendra;
 E tant est riches huem qu'en la terre qu'il a,
 Ço dit, que un arcevesque retenir bien purra.
 Quant l'arcevesques l'ot, a l'evesque en parla,
 2080 Cèlui de Terewane², qui la nuit l'en mena. 10
 Car mult cremi de sei, quant le respuns ôi;
 Mult nota les paroles, que li quens respundi.
 Pur ço que li quens ert cusins³ le rei Henri,
 E erent d'un conseil e durement ami.
 2085 A l'evesque Milun sun conseil en gehi. 15
 Il ert le jur venuz l'arcevesque veeir;
 E quant il s'en ala la nuit en l'oscur seir,
 L'arcevesques Thomas, ki mult out grant saveir,
 Le^a conveia la fors; pur desaparceveir
 2090 Fist estaindre les cirges, qu'um nel pëust veeir. 20
 'Esteigniez', fait lur il, 'ces cirges alumez;
 Laissez le aler a Deu'! Ensi s'est delivrez.
 Il se trestrent ariere, e il esteit muntez
 Sur un grant cheval^b blanc, qui li fu amenez
 2095 De la curt cel evesque. Tut einsi s'est turnez^c. 25
 De ses hummes einsi nuitantre s'en embla
 Par l'evesque Milun, qui la nuit l'en mena;
 De Flandres est eissuz, a Seissuns s'en ala;
 L'endemain a ses hummes ariere remanda,
 3000 Qu'il alout a Seissuns, a lui venissent la. 30
1167. [p. 100]. Uns altres⁴ li⁵ pramist altresi grant honor,
 Que ja ne li faudreit^d pur nul humme a nul jur,
 N'il ne cremi les reis, l'Engleis ne le Francur,
 Aleman ne Tieis, ne duc n'emperëur. 35
 3770 Mais li buens reis de France le retint a sujur.
1170. [p. 123]. De sun päs veeir aveit grant desirier,
 E des suens ramener od lui e conseillier,
 Que li reis Henris out sis anz fait essillier. 40
 A Wilsant^e est venuz, ala par le gravier
 4565 Pur esgarder Foré e pur esbanier.
 Li deiens de Buluigne^f — Milun l'ôï nummer —
 Est dunc venuz a lui un message mustrer.
 'Siro', fait il, 'ne vieng passage demander, 45
 Mais de part mun seigneur un message aporter,
 4570 Le cunte^g de Buloigne^g, qui ça me fist aler;
 Ço vus mande mis sires, que vus bien vus guaitiez.
 Mult avez enemis d'armes apareilliez;
 Par tuz les porz de la estes forment guaitiez; 50
 Se vus i arivez, tuz serez detrenchiez
 4575 U mis en grant fermine e en chartre lanciez'.

a) l'en 2. b) bl. chev. 2. c) eissi s'en est enblez 2. d) falsist 2. e) Huitsand 2. f) Boloinne 2. g) Boloingne 2

1) Philippo. 2) Milo Morinorum episcopus. 3) Henrici II. proavia Mathildis fuerat soror Roberti Frisonis, proavi Philippi. 4) Princeps aliquis Gallo-

rum. 5) Thomae, opera regis Anglorum e Francia 55 pellendo. 6) Matthias.

- [p. 157]. Randulf del Broc fu dunc¹ chief de l'arceveschié; 1171.
 Quanqu'il fist e defist, ert par tout otrié.
 Les rentes e l'aveir ad al rei enveié;
 5744 Ja mais tut cil denier n'ierent bien enpleié.
 5751 Car nuls ne puet avoir en sun tresor fiance;
 N'es Brabenchuns n'est pas de la fin demurance,
 N'es Flamencs, n'es Engleis, ne en tuz cels de France.
 10 [p. 163^a]. Or ad Deus parduné al rei sun maltalent: 1174.
 Car en cel jur mäime qu'il fist amendement², Jul. 13.
 Parti li quens de Flandres³ de la mer od sa gent,
 Qui voleit Engleterre del tut metre a neent.

15 E VITA SANCTI THOMAE AUCTORE EDUARDO GRIM.

(49.) . . . Demum⁴ ad portum Sanwicum perventum est, unde latenter in navicella trans- 1164.
 missi, applicant in arena, retracto mari, portum publicum devitantes. Incedentibus autem *cf. Guarn.*
 illis per arenam aliquandiu ac festinantibus, corruiit in terram sanctus archiepiscopus.
 insolita vestium calceamentorumque grossitudine prepeditus. Erectus vero, manus ele-
 20 vans et inspiciens, ingemuit graviter, magistra premonitus experientia, quam non sit
 sperandum in incerto divitiarum, quam fallax, quam fugitiva sit omnis vite presentis
 gloria. Pro copia namque, que illi pro voto aderat paulo ante equorum fortium ac pretio-
 sorum, vix inventum vilissimum iumentum conductum, feno capistratum et sine sella, ut
 in Christi paupertate et ipse, iam pauper factus pro Christo, incipiat gloriari. Quanta autem
 25 trepidatio quantave sollicitudo fugientes occupaverit, ne subito comprehensi reducerentur,
 quis referet? Denique ad augmentum formidinis apud Sanctum Audomarum, cum iam
 ulterius occultari non possent, Ricardum de Luci reperiunt, qui pro responso quodam ad
 comitem⁵ missus est.

(50.) Miles igitur, ut cognovit, aggreditur archiepiscopum, hortatur, ut secum redeat:
 30 reconciliabit eum regi. Excusat ille, negat reditum nec se committere audeat militi, sciens
 regis animum implacabilem, cum semel amittitur; papam potius adibit, illius deinceps ope
 et consilio reversurus. Tumet miles et minatur et, ne in illum confidat, interdicat ulterius,
 sed magis ut inimicum devitet. Ad hec archiepiscopus: 'Non minas', inquit, 'non impro-
 peria merui, sed fidem mihi et subiectionem debes'. Ad comitem mittit vir Dei, ducatum
 35 postulans et liberum per Flandriam transitum. Minatur comes, et archiepiscopus ad Domi-
 num suum conversus, qui non deseruit sperantes in se, nec misericordiam amovit a genere *loc. cit. 17.*
 iustorum, ipso duce et episcopo Tavernensi⁶ auxiliante, nocte eadem liberatus est de ore
 leonis et de manu bestie et regem declinavit et comitem et Flandriam pertransivit im-
 munis. In crastino autem remandavit sociis, ut properantes post ipsum Suessionem veni-
 40 rent.

E VITA SANCTI THOMAE AUCTORE ANONYMO PRIMO.

(34.) . . . Cum autem ad mare pervenisset et ibi circa littus paucis diebus latuisset,
 paratum sibi tandem a quodam sacerdote navigium nocte conscendit et prospera, divino
 nutu fretus, navigatione, cum adhuc noctis pars magna restaret, in partibus Flandrie, non
 45 quidem in portu aliquo, sed in sabulo propter cautelam applicuit.

(55.) Exigebat igitur necessitas, ut pedes iter faceret; quem laborem insuetum et intole-
 rabilem graviter ferens, sepius in littore lubrico et arenoso vacillans corruerat. Comites
 vero itineris, videntes tantum virum insolito labore fatigari — iam enim sepius corruendo

^a) p. 214. ed. Hippeau.

50 1) Thoma occiso. 2) Poenitentiam ad sepulcrum poemate sumta esse, supra p. 22. monuimus.
 martyris. 3) Angliam aggressurus classem prope 5) Flandriae. 6) Milone II.
 Gravelinas comparaverat. 4) Haec ex Guarnerii

manus leserat et vulneraverat —, non se facile a lacrimis continebant. Die autem facta apparuit eis puer quidam, cui occurrentes rogabant, ut equitaturam quamlibet eis salva mercede sua quereret et adduceret. Qui currens in proximam villam et multam ibi moram faciens, multum eos sollicitos ac pavidos reddidit, ne forte explorator esset aut delator. Tandem tamen rediit, adducens in manu iumentum instratum, cui tantum^a pro freno funis 5 ex feno confectus a collo dependebat. Sed quoniam necessitas non eligit nec quod vult facit, subiecta^b eidem iumento cappa, beatum virum desuper sedere fecerunt; talique equitatura per duo fere miliaria usus est. Tolerabilius vero et honestius estimans, si pedes incederet, iterum cepit cum suis ambulare. Cumque quendam vicum ingrederetur, videns eos quedam mulier, mirata est, venerabilemque virum diligentius intuens et nescio quid 10 speciale magnificumque in eius vultu perpendens, labori illius compatens et volens eis beneficium prestare, festina cucurrit in domum suam, ut baculum quereret, quem ei ad sustentandum porrigeret. Arripiens autem veru quoddam, fumo et fuligine sordidum nec non et adipe piscium, qui ex eo dependerant, madidum atque confectum, ei porrexit. Cuius 15 ille circa se benevolentiam non spernens, quasi pro magno munere gratias egit et quod oblatum fuerat suscepit. Cum vero paullulum processissent, stabat miles quidam in foribus domus sue, accipitrem manu tenens; qui videns quatuor viros religionis habitum preferentes preterire et diligentius intuens eos, ait ad circumstantes: 'Unus ex istis aut archiepiscopus est Cantuariensis aut ei simillimus'. Cui respondit frater Scailmannus: 'Verene aliquando tu vidisti Cantuariensem archiepiscopum ita gradientem?' 20

cf. Will.
c. 62, p. 23.

(56.) Pervenerunt autem ad fluvium, ubi reperta navicula usque Clarum-mariscum navigio pervenerunt. Abbas autem et fratres loci illius, cognoscentes venerandum antistitem, inestimabili gaudio repleti sunt eumque cum omni honore et reverentia officiosissime susceperunt. Mansit igitur occultus apud eos paucis diebus. Interim quidam ex clericis suis, quibus ipse a Northamtona fugiens, ut se sequerentur, mandaverat, ad eum venerunt. 25 Famili quoque eius, secundum quod disposuerat, cum magna parte archiepiscopalis supellectilis ibi ad eum infra paucos dies venerunt. Interim venit Ricardus de Luci, ad Flandrensem comitem missus a rege Anglorum. Hic audiens archiepiscopum apud Clarum-mariscum morari — siquidem iam de eo sermo circumquaque percrepauerat —, accessit ad eum, suadens diligenter quidem, sed frustra, quatenus una secum in Angliam ad regem 30 reverteretur. Sed intelligens ex responsionibus beati viri se inaniter laborare, cepit ei minari, dicens se de cetero eius futurum inimicum. Cui cum vir sanctus diceret: 'Homo meus es et talia mihi loqui non debes', ille contra: 'Hominium', inquit, 'meum tibi reddo'. Cui iterum archiepiscopus: 'Tu', inquit, 'illud a me mutuo non accepisti'.

f. Guern.
p. 23.

ib. p. 26

(57.) Misit itaque venerandus antistes duos abbates ad comitem Flandrensem, petens, 35 ut ei conductum prebeat, donec traseat terram eius. Comes vero, qui regis Anglorum erat consanguineus et parti eius favebat, respondit, consilium se supra hoc habiturum, addens etiam, se satis potentem, qui unum archiepiscopum in sua dominatione et terra detineat. Quo audito, archiepiscopus suspectam habuit huiuscemodi responsionem, timens, ne forte comes aliquid erga se violenter ageret, ut exinde gratiam sibi maiorem apud regem 40 pararet. Quapropter retulit verbum istud ad Milonem Tarvanensem^c episcopum, qui tunc forte visitationis gratia ad eum venerat. Erat enim idem Milo de Anglia oriundus, vir prudens valde et magnificus quique archiepiscopum summa devotione et intima dilectione colebat. Communi igitur amborum consilio et industria protractum est consilium inter eos usque in noctem. Cumque iam nox esset et tenebre cuncta occupassent, surgens episcopus, 45 cepit velle recedere; quem archiepiscopus precuntibus cereis usque ad portam persecutus est. Tunc iussit archiepiscopus luminaria amoveri et, quasi secretius aliquid cum episcopo locuturus, paullulum a circumstantibus avulsus est; sicque ascenso equo albo, quem ei episcopus preparaverat, una cum eodem Tarvanam^d usque nocte ipsa pervenit. In crastino mandavit suis, ut ei apud Suessionem occurrerent. Tali itaque modo Flandriensis 50 comitis minas evasit et usque Suessionem sine impedimento cum suis Deo protegente pervenit.

a) tanto ed. b) sic codi., ut videtur, pro superiecta. c) Carvanensem c. d) Carvanam c.

**E VITA SANCTI THOMAE
AUCTORE ANONYMO II. QUI VOCATUR LAMBETHIANUS.**

(12). . . . Si vindictam emulabatur¹ in peccantes, non erat qui secum ad iustitiam stare confideret. Ecclesiastica siquidem parum tunc prevalebat censura, pretextu scismatis Alemannici, quod ecclesiam Romanam satis presserat et depresserat. Contra beatum enim papam Alexandrum alio quodam viribus imperatoris in idolum apostolice sedis erecto, sub eius apostasiis Italia tota gemebat, orthodoxo clero partim metu subactō, partim sedibus suis pulso, pesteque cupiditatis alio substituto. Quod dum et in aliis provinciis timebatur, erat quidem remissior prelatorum ecclesie vigor et principum seculi presumptio
10 promptior.

(19). . . . Prospere¹ navigavit in Flandriam, inde viam carpens ad dominum papam 1164 Alexandrum, qui tunc Senonis residebat.

(30). Iam autem nonnihil virium vis scismatis amiserat, iamque plurimum furor eius detumuerat; quia princeps eiusdem imperator ab Italia expulsus satis minor existebat, et 1168. ecclesie Romane vigor magna ex parte revaluerat. In transmarinis quoque populis suis et clero scismatis regem augmentum aggredi non posse sine discrimine maximo manifeste cernebatur, et ob hoc etiam eiusdem excessus in Anglia iuste putabatur facilius reprimen-
dos.

**E VITA SANCTI THOMAE
AUCTORE HERBERTO DE BOSEHAM.**

EX LIBRO III.

4. . . . Nuntii vero ad felicis memorie Alexandrum tertium Romane sedis pontificem confestim directi sunt², qui de novo propter scisma, quod in Romana tunc ecclesia erat, apud 1162. Montem-Pessulanum applicuerat et ibidem per aliquod tempus moram fecerat.

20. Et ecce, quia post modicum felicis memorie tertius Alexander papa per universam catholicorum ecclesiam — erat quippe in Romana ecclesia tunc scisma — concilium convocat, unde et archipresul noster, qui in omnibus magnus, magnificentissime quidem 1163. ad transfretandum se parat Mare ingreditur et in Flandria, in portu qui dicitur Graveshende³ applicuit prospere, cum magno quidem et magnifico apparatu. Cui mox in ipsa
30 maris ripa nobilis Flandrie et Viromandie comes Philippus et in crastino terre illius proceres et nobiles occurrerunt, omnem honorem exhibentes certatim et sua et que poterant offerentes.

38. . . . Et quia eo tempore ratio reddituum et totius archiepiscopatus generalis pensio fiebat, precepit, ut exculperem, si quid possem, et ad transmarina, ad castrum vide- 1164. licet illud opinatissimum Sancti Audomari in Flandria, accelerarem et in nobili et omni religione prospicuo monasterio Sancti Bertini ipsius certissime prestolarer adventum; illic favente Domino sine occasione venturum se asseverans, nisi aut captio aut mors ipsa impediret.

EX LIBRO IV.

40. 2. . . . Rex scripto suo pie recordationis Ludovico tunc regi Francorum³ et nobili comiti Flandrie Philippo conquerendo intimavit, Thomam quondam Cantuariensem archiepiscopum — talis quippe erat scripti conceptio — a regno suo tanquam proditorem fugisse et ne eum in terra sua reciperent⁴.

3. . . . Die vero animarum, qui fuit tertia feria, quintus decimus dies ab illa tertia Nov. 2. 45 feria, ab illo die Martis, quo apud Northamtune pugnarat ad bestias⁴, nocte parum ante diem absque omni vectura in scapha intravit mare et circa vesperam applicuit in quodam maris littore, quod a vulgo terre dicitur Oye in Bolonia, per unam leugam distans a portu

a) Graveningee *Quadrilogs*. b) reciperet c.

1) Thomas. 2) A Thoma in Cantuariensem archiepiscopum Jun. 3. consecrato. 3) Epistola ab Henrico II. ad Ludovicum VII. missa exstat ap. Rothamptoniae. 4) Dies Nov. 2. erat dies lunae et vicesimus post curiam Northamptoniae.

1164 qui dicitur Graveninges. Et ixit vir Dei pedes quantum potuit; sed parum potuit, eo quod cum modicum vas marinum intrasset, scapham, ut diximus, per crebros et profundos maris ractus non parum fuisset ex mari fatigatus. Unde et post modicum iter reclinavit in terram, non valens procedere, et dixit fratribus qui cum eo erant: 'Hinc non recedam, nisi vehar a vobis aut queratis mihi vecturam'. Et quiesierunt ei iumentum pro uno argenteo; et qui-
dem iumentum hoc non frenum, sed tantum plectam^a circa collum habebat. Et posuerunt vestimenta sua supra dorsum et eum desuper sedere fecerunt. . . . Tertia itaque feria,
8. 2. que dies animarum fuit, in transmarina applicuit et in vespera Graveninges venit

4. Et cum sero recubisset una cum tribus fratribus vie sociis, ab hospite suo in fractione panis agnitus est, cum tamen in mensa non magis ipsi quam alii deferretur, immo minus, utpote qui in mensa primum nequaquam teneret locum, sed extremum. Qui etiam per totum hoc itinerarium suum, sicut habitu ita et nomine mutato, a confratribus suis vie sociis frater Christianus vocabatur^b, nomen Christiani sortitus pro proprio, totum ob id, ne potuisset agnosci. Verum cautus hic hospes notavit, quod pre ceteris recumbentibus singularem haberet vescendi modum et in distributione affectum. . . . Videns itaque hominem in modo edendi, in corporis qualitate et gestu ceteris longe dissimilem, existimavit mox, se magnum aliquem virum in hospitio suo suscepisse, et pro certo suspicabatur, Cantuariensem hunc esse archiepiscopum, eo quod iam densus in terra circumquaque percrebruerat rumor, Cantuariensem sic a Northantune clam recessisse et iam in partes illas aut applicuisse aut in proximo applicandum fore. Hospes igitur confestim rusticam suam seorsum vocavit et instillavit secretius, Cantuariensem esse, quem hospitio susceperat. At illa impatiens, vix verbo exaudito, ad mensam properat, et post modicum intuitum mox rediens et subridens: 'Certe', inquit, 'bone vir, ipse est'. Rustica igitur mox sollicitior circa ministerium discurret, festinat et nunc nuces, nunc poma, nunc caseolum ante fratrem Christianum apponit. Frater vero Christianus, suspicans se iam ex aliquibus indiciis deprehensum, rarere mallet his, que rustica affectuose apponebat, et tamen dissimulat. Cena autem facta, hospes cum nova vultus hilaritate accedit propius. Quem cum frater Christianus supra sedem iuxta se ponere voluisset, hospes constanter renuit, in terra secus ipsius pedes sedens. Et post modicum: 'Domine', inquit, 'gratias ago Deo, quod dignus fui, ut sub tectum meum intrares'. Cui mox frater Christianus: 'Quis igitur sum ego? Nonne ego quidam pauper frater sum et Christianus dicor?' Et hospes: 'Certe', inquit, 'quicquid dicaris, scio te magnum virum esse et Cantuariensem archiepiscopum'. Igitur cum frater Christianus nullis verborum involueris ab hospite suo se potuisset evolvere, quin horum alterutrum necesse haberet, aut de se veritatem fateri constanter aut diffiteri mendaciter, confessus est, quod ipse est, et non negavit. Et ne se proderet, hospitem suum blandis demulcens, secum duxit in crastino. Ecce quam longa viri Dei pericula, qui etiam iam in portu periclitabatur!

5. Rex quippe nobili comiti Flandrie Philippo, germano suo et amicis suis magnatibus terre scripto¹ iam et verbo disseminarat, Thomam quondam Cantuariensem archiepiscopum -- talis enim erat scripti conceptio -- de regno suo tanquam proditorem suum fugisse; unde et quam longa morus regia, tam longa pericula regiam manum fugientis, et ideo omnia plena suspicionibus et securitas nulla. Causa etiam, qua in illis partibus prodi metuerat, erat ea², quod domino rege Anglorum procurante Mathews, frater comitis Flandrensium Philippi, tunc Bolonie comes, cum abbatisa quadam, filia³ Stephani quondam regis Anglorum, matrimonium profanum et omnibus post futuris seculis detestandum contraxerat, archipresule, tunc regis cancellario, propter facti enormitatem, contradicente et quoad potuit reclamante, unde et comes Bolonie extunc perfecto eum odio oderat. Erat

^a et habitum et nomen mutaverat proprium, nunc se vocari faciens Hermannum, quod Anglice sonat 'Hic homo', nunc vero fratrem Christianum addidit *Herberto* 1. III. in *Thomas*, a viro egregio, abbate scilicet Aegidio de Alna, monasterio territorii Leodiensis rogatus, ut *Vitam* 1. *Thomas* scriberet (ap. *Giles inter Anecdota Bedae* p. 259).

^a ut *Quadrilogus*, prolectam *cod. Arebat* b. *eo ed. Rob.*

1. Hoc deperditum videatur; sed verba quae sequuntur occurrunt in epistola cuius supra p. 29, n. 4. Affig., SS. VI, p. 404, et Rad. Ili de Duceo Ymag. Hist. I, p. 303.
2. Maria, a. 1160. V. Sigeb. Anctar.

quidem sic; verebatur itaque ipse, nec igitur sine causa in partibus illis manifestari se
 noluit^a, unde propter crastine diei longitudinem et viae difficultatem et insubias, quas
 verebatur, in crastino summo diluculo arripuit iter, et de Gravenjnges pedes ivit vir Dei
 tota ea die, via admodum lutosa et lubrica, tempore presertim hiemali, et circa noctem
 venit ad monasterium de sancto illo ordine Cisterciensi, quod in terra dicitur Clermarcis,
 ad supputationem indigenarum iter duodecim leugarum terre ea die conficiens. Est autem
 monasterium hoc situm prope illud castrum nobile, quod supra nominavimus, Sancti Audomari.

6. In hoc autem monasterio discipulus qui scripsit haec, circiter quatuor quinqueve
 dies preveniens, sicut supra diximus, sibi iniunctum domini sui prestolabatur adventum,
 in nobili videlicet et omni sanctitate preclara abbatia Sancti Bertini. Unde mox in adventu
 domini nuncio accepto, eadem nocte venit, et quidem gavisus sum viso domino, nihilo
 minus et compassus, audiens, ipso videlicet mihi referente tunc itineris sui difficultates
 et pericula.

7. . . . Eadem itaque nocte qua et archipresul dicti regis nunciis mare intraverunt et
 eadem die qua et archipresul ad castrum Sancti Audomari venerunt. Et quia celebre erat
 in terra, quod Cantuariensis archiepiscopus ad monasterium illud de Clermarcis, ad quod
 iam venit, adventare proposuerat, eadem nocte post nocturnam synaxim decantatam intra-
 vit stagnum quoddam grande et spatiosum, supra quod monasterium illud situm est, et in
 scapha venit ad locum¹ quendam abditum, aquis septum, qui ab incolis dicitur Eldemen-
 stre^b, quondam hermitorium beati et gloriosi confessoris Bertini. Verebatur quippe, si in
 monasterio illo usque in crastinum moraretur, forte ad aliquorum indicia indigenis et pre-
 sertim regis nunciis revelari in crastino, qui forte ad videndum eum diverterent, et videntes
 eum sic fieret opprobrium abundantibus et despectio superbis, et insultarent de facili, quod
 fatue et inconsulte de tanta quondam fortuna ad tantam nunc miseriam devenissent. Unde
 et eadem nocte se subtraxit et in dicto hermitorio per tres latuit dies, et in quarto ad peti-
 tionem sancte memorie Godescalli tunc abbatis et conventus loci ad abbatiam Sancti Ber-
 tini venit, et, tanquam diebus nubis et caliginis aliquantulum serenatis, veri solis radius
 mundo iam sensim oriens et ostendens. Sed archipresulem in dicto Sancti Bertini
 monasterio apud Sanctam Audomarum dimittentes adhuc prius viam et actus nunciorum
 prosequamur. Qui mox in crastino sui adventus a Sancto Audomaro recedentes . . . litteras
 ipsi^c nomine regis Anglorum porrexerunt, quarum forma illis similis, quas supra diximus
 comiti Flandrensi directas. Discipulus vero qui scripsit haec et quidam alius de
 archipresulis societate, cautus quidem et eruditus, de consilio archipresulis et precepto
 nuncios quotidie, nescientibus ipsis, e vestigio sequebantur.

8. . . . Ad dominum papam accelerabamus et venimus Senonis, quo nunciis proxima
 die que precessit nos prevenerant. . . . Artabatur itaque Romanus pontifex, cernens
 regis juventutem et dominationem amplam, et durum illud et dirum quod tunc erat in Dei
 ecclesia scisma; metuebat, quod, si rex pateretur repulsam presertim per tam magnos et
 honoratos facte petitionis, maior in ecclesia scissura fieret, quod et ipsi qui missi, pre-
 sertim laici, minabantur.

9. . . . Archipresul vero, quem supra in Flandria adhuc apud Sanctum Audomarum
 in preclara et religiosa Sancti Bertini abbatia dimisimus, propter terre, quas, ut supra
 diximus, verebatur, insidias, paucas ibi faciens dies, noctu Flandriam egreditur, sed in equis
 et comitatu multorum. Siquidem bone memorie Milo, tunc Tervanensis episcopus et
 supra nominatus Sancti Bertini tunc abbas ipsum propter viae securitatem comitati, educe-
 runt de terra et ad inclitam Galliarum civitatem Suessionem perduxerunt.

11. Verum in crastino a quibusdam cardinalium . . . archipresul, tanquam familia-
 ribus suis et faventibus sibi, benigna quadam et amicabilem asperitate obiurgatus, quod
 diebus illis tam malis, tempore videlicet scismatis, et inter ruinas ecclesie contra principem

^a voluit *ed. Giles.* ^b Ealdemunstre, Aldmunstre, *Quadrilogi codd.* ^c ipsius *e*

1) 'Nunc vicus Saint-Mommelin appellatur uno mi-
 hiri ab Audomaropoli', Mabillon ad Folcardi Vitam
 S. Bertini, *Acta SS. Bened.* III, 2, p. 104, ubi nostrum
 2) Lodo-
 vico VII.

55 citat; cf. Folwinum, *SS. XIII*, p. 608. — Folcardus,

1164. suum, contra potestatem tantam se crexerit. . . . Respondit: ' . . . In hora hac et potestate tenebrarum, tanto videlicet imperatore Frederico et tanto antipapa Octaviano, scismaticis tam insignibus, in catholicos principes, qui ab ecclesia non recesserunt, sed perstiterunt, etiam multum delinquentes, nequaquam Petri gladium exerendum^a fateor, sed reponendum, ut dicitis, ne forte in ecclesia Dei scissura deterior fiat. . . . Attamen qui scismatici⁵ habentur, christiane sunt fidei professores, ecclesiam quidem vulnerantes, perimentes minime, miserante Domino, ad Romane ecclesie obedientiam reversuri in brevi/'

17. In Romana vero ecclesia, ut supra iam diximus, durum scisma tunc erat, tanto imperatore Frederico et tam generoso viro Octoviano antipapa tunc divisus ab ecclesia et facientibus scisma; unde, nec sine causa magna, videbatur tunc maioris adhuc¹⁰ et durioris scismatis causa, si in tantam potestatem, Anglorum regem dico, etate iuvenem et in cismarinis et transmarinis tam late et tam magnifice dominantem, gladio Verbi exerto, ab ecclesia separaretur; ne forte, rege iuvene et tam potente ob id commoto, facile ad partes ecclesie inimicas transiret.

EX LIBRO V.

15

1170. 5. . . . Repatriantes venimus in Bolonensi territorio ad portum qui dicitur Witsant. . . . De sociis nostris ingressit se unus bone memorie Gunterius^{b,4} nomine, homo simplex et timens Deum. . . . Et dissuasit in Angliam tunc reverti. Et archipresul cito post dirigens verbum ad discipulum qui scripsit hec . . . : 'Et tu', inquit, 'quid dicis?' Et discipulus: 'Domine', inquit, ' . . . si in Flandriam seu in peregrinationis nostre terram re-²⁰ gredimur, vertetur id nobis in confusionem et ignominiam, et erimus oneri qui hucusque fuimus honori'.

EX LIBRO VII.

1. De catalogo eruditorum Thome.

(2). Inter erudites vero Thome eruditissimus preclarus quidam sicut natione et nomine²⁵ Lombardus, de preclara civitate Placentia oriundus, . . . in sapientia et scientia magnus effectus est. Hic discipulus, tempore quo vacabat quietis et otii, magistrum in exilio canones docuit. Ad cuius etiam docentis pedes quotidie sedebat discipulus qui scripsit hec. Nobiscum semper [erat^c] comes individuus, quousque tandem ob preclara ipsius merita ad¹¹⁷¹ Romanam ecclesiam ab exilio vocatus et sancte Romane ecclesie cardinalis effectus. ³⁰ demum per Romanum pontificem in Beneventanum² archipresulem promotus est.

(5). Post hunc Reginaldus, natione Anglus, sed sicut educatione et cognomento Lombardus. . . . In Bathoniensem episcopum promotus est³. (6). Post hunc nomine et fama¹¹⁷⁴ celebris Girardus nomine proprio, cognomento Puella, natione Anglus. Iste post longos potus turbidarum aquarum Syor⁴ hausit sibi tandem purissimas de fontibus Syloe. ³⁵

1183. . . . In Conventrensem episcopum promotus est. (16). Post hunc Gunterius⁵ cognomento de Wintonia, unde et oriundus; homo simplex et rectus, timoratus et sine querela. Cui quod defuit in scientia commodius ipsi desuper est suppletum in vita.

(18). Fuerunt adhuc et duo, unus dictus Rotholandus, alter vero Harialdus, natione Lombardi, viri quidem industrii et prepotentes in litteris, quos pater noster iam peregrinans⁴⁰ vocavit ad se. Quibus intuitu litterature sue et prudentie, cum pauca haberent, de sua paupertate communicabat, per annos singulos primo, quem prenominavimus, marcas decem, alteri vero centum argenteorum solidos singulis peregrinationis sue annis largiendo. (19). Superest de hac nostra domini nostri beati martyris societate unus adhuc, domino nostro carus admodum et acceptus, quem quidem pono per se, quasi singulariter magnum⁴⁵ et magnifice singularem et etiam quia⁴ vocatione inter novissimos. Hic est Humbertus

a exerendum *ed. Giles.* b Gunterius *D. ap. Rob., fortasse c. Philippis 4622.* c *add. ed. Giles* d *in add. cod. Coll. Corp. Christi Oxon.*

1) Flandrensis epistola Henrico II. a. 1171. a clericis regis missa (in *Gest. Henrici* ed. Stubbs I, p. 21.) vocatur; Herbertus autem aliter, v. infra VII. 1. 2) Inter canonicos Beneventanos tunc fuit ille Alanus, cuius opere supra p. 22 sq. usi sumus; cf. Robertson, 'Materials' II, p. XLIV. 3) Electus in archiepiscopum Cantuariensem mortuus est a. 1191. exeunte.

4) Reinaldo archiepiscopo Coloniensi amicitia et servitio erat coniunctus et conabatur Iohannem quo-⁵⁰ que Saresberiensem Coloniam attrahere, qui plures epistolas ei misit; cf. Schaarschmidt, 'Johann von Salisbury' p. 274; Prutz, 'Friedrich I.' p. 341. 5) Ab aliis Flandrensis vocatur v. supra n. 1.

nomine proprio, natione Lombardus, de inclita illa civitate que Mediolanum dicitur oriundus, vir opere plurimum potens et sermone. Qui sicut de virtute ad virtutem, pariter et per ecclesiasticos ascendens gradus, cum adhuc exularemus, primo fuit Bituricensis archidiaconus et tunc a domino nostro vocatus, de nostra societate factus est quasi unus ex nobis. Postea vero ob preclara ipsius merita in Mediolanensem archipresulem, unde et ortus fuerat, est promotus. Et exinde primo secundoque huius promotionis sue anno in omnium patrem et patronum est conversus, de archipresule in summum Romane sedis pontificem 1153 sublimatus, hodie totius ecclesie rector, sicut re et nomine Urbanus tertius.

EX EIUSDEM LIBRO MELORUM.

10 II. 5. . . . Occisores¹ hi, multarum possessionum domini et in etate illa inter etates florida magis et lubrica, cito tamen post patratum sacrilegium, relictis omnibus, Iherosolimam profecti, publicam egerunt penitentiam. . . . Horum² tamen unus, . . . cum in regno regis Siculi apud preclaram illam civitatem que Cusentia dicitur in infirmitatem decubisset extremam, . . . neomartyris³ indulgentiam⁴, suffragium et patrocinium cum summa
15 contritione, gemitibus et suspiriis inenarrabilibus incessanter implorabat . . . Willelmus de Traci hic erat . . . Supradicte civitatis episcopus⁵ certissime retulit sic, Willelmi illius in hac infirmitate confessor.

EX FRAGMENTIS

cod. Lansdowniani 398.

20 I. Proh dolor, sanctam ecclesiam Romanam et ecclesiam Anglorum seminator zizanie inimicus gravi dolore afflixit, gravi ulcere vulneravit. A seculo non est auditum, fuisse in Romana ecclesia aliquod scisma, quod non finiretur vel utroque electorum superstitite, ut legitur de Symmacho et Laurentio — Symmachus enim, in sede apostolica confirmatus, Laurentium ex misericordia Nucerinum pontificem constituit —, vel saltem morte alterius electorum. Nunc autem adeo multiplicata sunt mala, adeo invaluit dissensio, ut, Octaviano in scismate defuncto, secundum iam et tertium idolum elevatum sit, et ab unitate
25 sancte Romane ecclesie et catholici pape Alexandri audientia et obedientia imperator Fredericus cum tota sua sequela discesserit sub iuramento⁶. Sed miserator et misericors Dominus matri nostre ecclesie Romane pacem provideat et donet unitatem!

30 Ut commemorem de maxima ira regum christianorum, tamen ad consequentiam non trahenda, sed ut infra illam longe subsistant principes, Rogerus, Sicilie, que de iure domini pape esse deberet, invasor et violentus incubator, domino pape reclamanti infestus, episcopis Sicilie, ad concilium summe sedis se evocatos esse dicentibus et ad iter se preparantibus, ait: 'Equidem obedientiam⁷, quam Deo et domino pape debetis, vobis
35 non inhibeo, sed equi et omnes possessiones regni mei mee sunt; pedites ibitis'. Illi, gaudentes, quod aliquam contumeliam paterentur pro Christi nomine, pedestre iter arripiunt usque Beneventum⁸. Quo audito, dominus papa, eis de virtute obedientie gratiam habens, pedestrem ad concilium veniendi remisit eis necessitatem et mandavit redire ad propria.

40 III. . . . Iterum autem atque iterum rex³ perpendens, quia supplicationibus nihil proficeret, sed magis curiam Romanam exasperaret, domino pape nuntios et huiusmodi mandatum direxit, ut, si in eum durius aliquid ageret, ipse parti scismatice adhereret, que tunc in Alemannia scismate Octoviani aberraverat, vel ipse apostolicum suum tertium in terra sua faceret et pro curia Romana in nullo ulterius obsecundaret. Et horum fortassis alterum fecisset, nisi consilium et voluntas Lodovici regis Gallie simul et timor et proprius
45 pudor restitisset; sapiens enim semper in malefactis pudorem veretur.

a) Quorum *cod. Atrebat.* 649. b) indulgentias *cod. Corp. Coll. Oxon.* c) lacuna in e. d) obedientia e. e) Beneventum e.

1) Thomae. 2) Rufus 3) Henricus II.

E MIRACULIS SANCTI THOMAE A BENEDICTO MONACHO CANTUARIENSI COLLECTIS.

Prologus. Hec est etiam lux¹, per quam occidentalis ecclesia in initio scismatis illuminata divisit lucem a tenebris et, Octoviano repulso, catholicum papam Alexandrum sibi in pastorem elegit. Qui si esset scismaticus, nequaquam martyr noster a tanta labe transisset immunis nec picam tetigisset, & quin ab ea inquinatus fuisset.

EX LIBRO II.

30. Novimus enim viri natione Flandrensis, civis vero Cantuariensis Ertini^a coniugem Mathildem nomine.

51. Canonicum et camerarium ecclesie sancte Frideswithe de Oxenefordia Robertum^b diarrhoea 10 nimis attenuaverat. Prior, magister Robertus de Crikelada . . . nobis postea, salutatione premissa, rescripsit sic:

52. *Preteritis^b iam ferme duodecim annis aut eo amplius, cum essem in Sicilia et vellem transire a civitate Catania usque ad Syracusam, ambulabam secus mare Adriaticum: sic enim se protendebat via. Flatus austri cum estu maris, quod erat in sinistra, inflaturam in pedem et in tibiam meam cum rubedine pessima intulit. Sed in perendinatione, qua perendinari apud Syracusam, fomentis adhibitis et emplastris, contralui et perfectus, cum reversus Romam, illic pharmacia purgatus sum, nec in toto reditu meo in Angliam quicquam eiusmodi sensi.*

EX LIBRO III.

55. Corruerat aucupis Flandrensis Radulfi^c filia et, crure fracto, sanari non poterat. 20

EX LIBRO IV.

17. Homo quidam apud Sapetum^c Audomarum Lambertus nomine fecit cenam magnam. Juvenis Alelmus, qui unus erat ex recumbentibus, pastillum incidendum arripuit et, evadente cultello, pollicem sinistrum usque ad unguis medietatem fidit.

18. Infirmatus est in gremio materno Weremundus fere trimus, Wielardi filius apud Beitinum^d. 25 Querentibus illis aquam martyris, erat qui diceret, haberi eam in pago^d vicino mille passuum intercapedine disparato. Quod cum audisset pater, festinavit ad locum, reversusque aquam a Tetione, Hertranni filio, susceptam pueri iam fere exanimis ori infudit.

19. Tetionis prenominali filius Hermerus . . . percussus est passione miranda . . . Pater . . . audiens autem apud portum Witsandi in ecclesia beati Nicholai de reliquiis martyris Cantuariensis haberi, illuc 30 divertit.

20. Ab eodem Tetione aquam suscepit in vasculo Vidochus de Anoch.

23. De confinio Tavernensis^e et Pontivi^e tres egrotos suscepimus: Ernaldum fratremque eius Ernulfum et eorum vicinum Amalricum.

37. Plenam demonio mulierculam, Matildem nomine, de partibus Colonie^f adductam conspeximus 35 et coram nobis mire insanientem abhorruimus. Nam et linteam, quo solo corpus contexerat, in minutias scidit et cuidam eam arrovare volenti non fictis viribus alapam impexit. Parvulum etiam sibi occurrentem suffocasset, nisi a circumstantibus citius fuisset ereptus. Alligata itaque coram martyre^g, quasi quatuor aut quinque horas insanivit, donec eam per sanitatis beneficium respexit. Expulsus vero spiritus nequam inhonesta egressionis sue reliquit vestigia. Illa quoque in se ipsam paulatim rediens, in crastino sibi ex integro restituta est. Retulit autem idiomate suo, nobis vix intelligibili, vidisse se in somnis 40 martyrem, pontificalibus indutum, habentem per obliquum faciei tractum illum sanguinis, de quo et in Passione eius fecimus mentionem^h, et infirmitatis sue modum percunctantem, se vero ostendisse sciscitanti et corporis passionem et mentis. Tunc sanctum promississe sanitatem sibi et ad apostolorum limina seu etiam beati Jacobi ecclesiam iter peregrinationis iniunxisse, sic eam absolvendam esse promittens. 45 Querentibus etiam nobis, qualiter in insaniam conversa fuisset, narravit, quod frater suus juvenem, qui eam temere diligebat, occiderit, unde et se ipsam amentia correptam parvulum suum, die precedenti baptizatum, pugno percussisse et astulisse de medio. Discessit igitur a martyre sana et leta, criminis sui tantum venieque sollicita.

68. Quanta sit calculosis anxietas, miles Flandrensis Girardus^g de Samford in se ipso expertus 50 est.

a) Eytini c. Trin. Cantabr.; Eitini c. Paris. b) pre ceteris c. Lamb. c) deest c. Paris. d) a vic. c. Lamb.

1) Thomas. 2) Illic quoque vitam s. Thomae nobis perditam scripsit, qua auctor quidam Islandicus usus est; cf. quae Magnussen in 'Academy' a. 1880, p. 385. docuit. Praeterea de Roberto v. Wright, Biographia Britann. lit. II, p. 186. 3) Fortasse idem, cuius Willelmus Mirac. VI, 147. mentionem facit. 4) Bêthune? 5) Thêrouanne. 6) Pontihieu. 7) Cf. in Chron. Reg. Colon. p. 123. caecum, quendam b. Nicolai ecclesiam adientem, scilicet in

vico Harbledown vocato prope Cantuariam. 8) *Facies tamen a crure prorsus immunis apparuit, excepto tractu quodam gracili, qui a dextra frontis parte 55 in faciem sinistram per transversum nasi descendit.* Fragmenta Passionis s. Thomae auctore Benedicto, ed. Robertson, 'Materials' II, p. 15. 9) Alium, ut videtur, Gerardum Flandrensem per Thomam curatum esse, narrat Will. Cantuar. Mirac. III, 21. VI, 72. 60

73. Sequestrandus erat a communi hominum habitatione iuvenis Flandrensis Girardus de Lilla, ne lepre contagio, qua fervebat, contaminaret alios. Sustinuerant autem illum concives multo tempore, utpote non abiecte natum plurimumque dilectum, donec tandem manifesta colluvione tristem expulsionis sue excepit sententiam.

5 87. Scripsit etiam nobis miraculi cuiusdam veritatem requirentibus venerabilis abbas Sancti Remigii Petrus, inter alia dicens: *De monacho Montis-Dei¹ nomine Gaufrido refero que veraciter gesta partim ab² ipso, plenius a monacho nostro³, qui tunc temporis ibi scribebat, audiui. Forte ab Anglia carta miraculorum sancti Thome ad nos decenerat et a nobis ad fratres de Monte-Dei. Iam dictus frater, turgidus et inflatus toto corpore ut cere hydropicus, cellam egredi non poterat. Accepta itaque cum fide et*
10 *inoculatione sancti nominis carta, tetigit pedes suos et tibias et totum corpus suum, et in tantum convaluit, ut, parvo tempore interposito, ad ecclesiam et ad officia sua, non tamen ex toto curatus, rediret.*

EX LIBRO V.

4. Pater omnipotens . . . percussit Hugonem de Hembegim⁴ lepra repentina.

EX LIBRO VI.

15 4. . . . Redeunte igitur rege Anglie Ricardo a peregrinatione Ierosolimitana, eoque capto et ab imperatore Alemannie detento, rumor falsus, qui eum iam Rotomagum venisse diceret, in Anglia percubuit pluresque regni magnates in occursum eius excitavit.

6. . . . Agnoscens igitur episcopus⁵, quis esset sanctus, qui fecisset ei in captivitate misericordiam, illum adire decrevit. Verumtamen, quia reges Tharsis, cuius ipse tunc erat episcopus, apud Coloniam
20 requiescere audierat, voluit et per eos iter facere et ad martyrem liberatorem suum⁶ pertransire. Veniens autem in partibus Austrie, incidit in latrones, qui ei omnia, que auferri poterant, preter sola corpora abstulerunt. Quo facto, habita cum suis deliberatione, quid facto opus esset, omnes unanimi consilio decreverunt, deficiente viatico, via qua venerant reverti, hinc occidentali⁷ tam remota distantia una cum
25 viarum periculo dissuadente progressus, hinc rei familiaris inopia, quam ferre patienter non poterant. persuadente recursum. Nocte igitur, qua cum crastino repatriare proposuerant, apparuit beatus Thomas
30 tertia vice episcopo, dum dormiret, conturbatus. . . . Mane enim facto, ad primam, que in via se offerrebat ecclesia, episcopo divertente, cum suos casus et causam peregrinationis exposuisset, rector ecclesie illius o vestigio septem libras argenti probato Coloniensis monete larga et liberali manu iuxta promissum martyris erogavit. Deinde per Alemanniam transiens, invenit, qui ei non solum sufficienter
necessaria invenirent, verum etiam qui ei adeo affluenter effunderent, quod ipse comprovincialium pauperum plurimum subveniret et de sua abundantia aliorum copiose sublevaret inopiam. Demum vero
mari transito ad memoriam martyris veniens . . . liberatori suo gratiarum multiplices retulit actiones.

E VITA ET MIRACULIS SANCTI THOMAE A WILLELMO MONACHO CANTUARIENSI EDITIS.

EX VITAE LIBRO I.

35 8. . . . Consecratus vero⁸ infra tres menses consecrationis sue ad exponendam fidem suam palliumque suscipiendum, quia in propria persona proficisci non potuit, mittens ad
Montis-Pessulani [civitatem¹], pallium transmissum accepit. Ea enim tempestate pontifex Romanus Alexander, vlr magnus et sanctitatis exemplum, Gallicanis in regionibus scisma
40 Romane ecclesie declinabat.

33. Egressus itaque de loco certaminis², apud quendam heremitam quasi dies 7 et inde
passim per monasteria delitescens, tandem in fragili scapha a portu Sandwico³ duorum sacerdotum remigio transpositus est in Flandrias⁴ iuxta castrum quod Merc⁵ Flandrenses
appellant. Unde pedestre iter arripiens, mutata veste, sensit primitivas exilii sui molestias.
45 . . . Fatigatus autem ex modico itinere, conducto iumento imponitur, cui, suppositis comitum suorum vestimentis, insidens, Christi prefert Ierosolyme triumphantis imaginem. Et paululum progressus, quosdam de more gentis illius armatos obviam habuit. Quibus percunctantibus, an archiepiscopus ipse Cantuariensis esset, vigilantibus verbo respondit⁶: 'Siccine

a) ad ed. Rob. b) vestro c. Lamb. c) Amblengim c. Trin. Cantabr. d) suam ed. Rob. e) occidentalis ed. Rob.
50 f) cod. Wint. in marg. g) Sandwico add. manus recentior c. Wint.

1) Mont-Dieu prope Sedan. ROB. 2) Eblinghem cuiusnam sancti meritis liberatus fuerit, Innocentio III. pontifice, Romam venit. Sed in somno sancti Thomae monitis excitus ulterius profectus est. 4) Thomas. 5) Northamptonia. 6) Cf. Ioh. Saresb. supra p. 22. 7) Mardyke? 8) Cf. similes narrationes Alani, Willelmi, Anonymi I, supra p. 22. 23. 28.

1164. Cantuariensis archiepiscopus phaleratus incedit? Et non est cognitus ab eis, quamvis de se testimonium perhiberet. Dehinc navigio vicum qui nomine sancti confessoris Audomari vocatur advenit. Contigit eodem tempore Ricardum quendam de Luci, familiarem regis¹, de peregre redeuntem, ad eundem vicum devenire; qui, audito archipresulis egressu a Britannia, promisit se ei gratiam regis, si rediret, redditurum. Presul vero se non credebat ei, timens laqueos, quos evaserat. Ille, quem reducere non potuit, diffiduciatum dimisit et debitam domino patrique suo reverentiam non exhibuit.

31. Exul vero mittens significavit comiti Flandriarum² causam discessus sui a Britannia, petens sibi per ferram eius transeunti conductum dari. Et accepto responso a comite, quia potens est ei apud se residenti necessaria subministrare, verba posuit in corde suo et suspectam habuit cognationem regis et comitis. Sed de consilio Tervanensis episcopi³, qui se visitare venerat, tanquam deducens eum sub crepusculo noctis revertentem ad propria, de medio Flandriarum evasit. Mane vero suos, quos tristes et dubios reliquerat, Suesionem venire iussit.

37. . . . Senonis profectus, in consistorio se presentavit. Ibi enim Romanus pontifex imperatoris Frederici, qui Germanicam Octaviano suo subiecerat ecclesiam, scisma declinabat.

1165. 43. Igitur Senonis archiepiscopo Cantuariensi sub apostolica protectione residente, rex Anglorum indignissime ferens, quia suis in petitionibus ipse repelleretur, a quo suos protegeretur adversarius, presbyterorum bona per diocesim Cantuariensem decedentium et vacantes ecclesias occupavit, pro voluntate personas instituit et se ab Alexandro papa, quem iam Dominus Romane misertus ecclesie in sedem suam revocarat, abalienavit.

44. Unde dolorem suum in fide vindicaturus, clericos duos⁴ misit ad imperatorem Alemannorum Fredericum, qui coacto concilio⁵ de pace Romane ecclesie tractabat, mandans, quod, si nomen et obedientiam Alexandri pape abiuraret, participem se scismatis haberet cum episcopis et archiepiscopis suis. Ille cum scismatis fautores haberet, de consilio Coloniensis archiepiscopi, qui Octaviano extincto successorem⁶ iam suscitaverat, consensit. Iurantibus itaque cum imperatore suo optimatibus, et episcopis quibusdam volentibus, quibusdam detractantibus et usque in lacrimas renitentibus, nuntii quoque regis in persona ipsius in consimilem formam iuraverunt.

1169. [6]. Papa⁷ . . . regem respiciebat, qui in se beneficia congesserat, dum scisma Romanorum declinaret.

EX LIBRO II.

1170. 1. Anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo septuagesimo, presidente sancte Romane ecclesie serenissimo papa Alexandro, imperante in Germania Frederico scismatico, . . . Thomas, iam currente deportationis sue septennio, mare, quod Dovram et Withsandum interfluit, advenit.

Dec. 11. Post aliquot dies sui reditus, volens primas adire curiam novi regis⁸, Ricardum venerabilem virum priorem Dovre⁹ premisit. Qui veniens Wintoniam, regem invenit.

12. . . . Rex nuntio, quamvis ex legatione gratiam non meruerat, tamen quia matrem reginam Alienor pridem accurate susceperat hospitio sororemque suam¹⁰ duci Saxonum matrimonio copulandam, gratias egit.

16. Quo abscedente, missi sunt duo milites, Thomas de Turnebuhe et Gochelinus, frater Adelicie¹¹ quondam regine.

EX MIRACULORUM LIBRO II.

8. Si quid felicitatis haberet comitalis morbus, vir Hingram¹² de vico transmarino, cui nomen inditum est Sancti Iacobi¹², qui est secus Montem Garganum, ceteris eodem morbo laborantibus felicior haberetur; nanque non in die sed nocte patiebatur.

a) lacuna in cod. Wint. b) Hingram c. Montepes.

1) Cf. Guarnerium supra p. 26, quem Willelmus sequitur.
2) Philippo. 3) Milonis II. 4) Ricardum Ivelcestrensem, archidiaconum Pictaviensem, et Iohannem Oxoniensem, v. Epp. S. Thomae 5. 73. et Henrici II. regis ad Reginaldum Coloniensem electum inter Epp. Gilberti episcopi Londoniensis ed. Giles 483, ap. Robertson, 'Materials' V, p. 182-195. 5) V. de curia

Wirceburgensi LL. II, p. 35. et Chron. Reg. Colon. p. 116. 6) Paschalem 1164, April. 22. electum. 7) Henrici (III). 8) Postea archiepiscopum Cantuariac. 9) Matildam a. 1168. 10) Henrico. 11) Lovaniensis. 12) San Giacomo prope Ter-

18. Baldewinus . . . de loco Flandriarum qui dicitur Fontenele, . . . quartana per annum decoctus, ad extrema deductus est.

41. Compassus est et martyr transmarinis, qui sibi dudum compassi sunt, impensamque liberalitatem spiritualis beneficii vice rependit, dum apud illos miraculorum luce coruscant, apud quos persecutionis tenebras pridem declinarat. Nogerium quendam de pago Flandrorum qui dicitur Berchem¹, exeuntem de domo sua ad reficiendam navem, secuta est filia eius Richolda nomine².

71. Voverat miles Adam^a de Monte-alto^{b,3} se limina sancti Thome visitaturum cum filio suo Ricardo quindecim circiter annorum. Puer . . . duodecimo Kalendas Augusti abiens cum duobus pueris opilionibus, hora diei tertia ingressus est² fluvium Heirum⁴.

80. . . . Archidiaconus Atrebatensis Clarembaldus vocabulo reliquias beati Thome apud se reverenter inclusas servabat. . . . In cenobio ubi iuxta Bapalmias⁵ sacre virgines Deo devoto famulantur obsequio apud se sacra reposita reposuit.

EX MIRACULORUM LIBRO III.

5. . . . Hec miles cum uxore et filia nobis, presente comite Bononiensi Matheo⁶ narravit et multo milite transmarino, qui causa orationis mare transierant; quibus etiam audientibus, aliud miraculum exhibitum est, ut virtus martyris etiam transmarinis innotesceret.

7. Virgo Iuliana de loco Flandriarum quem⁶ Berchum⁷ vocant pallorem et mestitiam ceteraque signa spleneticorum in facie referebat.

8. Fuerunt due mulieres in partibus illis, ambe proevectae etatis, ambe devote mentis, quarum altera nomen habens Oda, . . . mulier vero altera Matildis nomine Atrebatensis genere.

21. Gerardus quidam nomine Flandrensis natione et miles professione in inferiori corporis regione gravi tenebatur angustia . . . Medicis autem tentas⁸ immittentibus, sed occulte mortem predicentibus, egrotus martyri se peregrinum devovit.

23. Ibat miles Robertus de Betona⁹ ad congressum militare. . . . Et cum nobilis quidam, sub quo militabat, iam captus ab adversariis abduceretur, strenuus emicat excussurus, percussus inclinatur, inclinatus vulnus excipit a posterioribus.

25. Militis Bononiensis Baldewini filius spem omnem videntium excesserat.

EX MIRACULORUM LIBRO IV.

2. Apud castrum Capi¹⁰ territorio Atrebatensi uxor cuiusdam a demonio vexabatur.

6. Vir dives in Dacia Sleswicensis urbis civis navim magnam magno pretio fabricavit. Placuitque regi terre¹¹ societatem coire et lucro participare. Recompensatoque sortis dimidio, pro parte virili possedit eam. Que cum edificata in undas deducenda erat, propter immensitatem sui corporis^d moveri non poterat, et multis pellentibus, pulvinis suppositis tensisque remulcis, cassus erat conatus. Unde quibusdam visum est, quod infringenda esset. Sollicitoque domino navis, ne opera periret et impensa, consultum est, quod novi martyris Thome suffragium postularet. Qui adquiescens ait: 'Duc in altum, martyr, machinam istam, et singulis eius negotiationis itineribus centum libras cere tibi promitto'. Admotis igitur manibus et multo paucioribus quam ante impellentibus, levi motu, tanquam super lubricum aliquid prolabens, descendit in undas. Et facta est voto usque inpresentiarum obnoxia.

9. Clerico cuidam Guillelmo¹² nato de loco qui Monachorum-villa¹³ nuncupatur idem 1173. martyr idem beneficium contulit. . . . Venit ad villam Cisalpinam quam Burci¹⁴ nuncupant.

a) nomen deest c. Wint. b) Hatto c. Montepes. c) quam ed. Rob. d) corpora in c. Winton. liquore rubro obliteratur, c. Montep. deest. e) Willelmo nomine c. Montep.

1) Prope Antwerpen. 2) Submergitur sed resuscitatur. 3) Hautmont prope Avesnes (?). 4) Heure (?). ROB. 5) Bapaume (arr. Arras). 6) Qui obiit a. 1173. 7) Cf. supra n. 1. 8) Francogallia *tente, Sonde*. 9) Béthune (dép. Pas-de-Calais). 10) Cappy prope Péronne. 11) Waldemaro I. 12) Ab ecclesia Cantuariensi ad papam misso, ut Thomas catalogo sanctorum ascriberetur. 13) Monkton in Cantia. 14) Burzy prope Mâcon (?). ROB.

10. Progređiens inde clericus cum Plasentiam venisset, propter pericula locorum deposita numerata pecunia sua apud fidelem matronam, uxorem cuiusdam, qui Bonus Iohannes dictus est, Romam profectus est. . . . Accidit autem, dum matrona res apud se depositas transponeret, ut extra apothecam depositum famuli martyris incauta relinqueret. Quod pedissequa inveniens, loculum scissum, nummis extractis, tecto domus superiecit . . . ; 5 post paucos dies ait matrifamilias: 'Dimitte me; urgentissimum negotium Papiam vocat me'. . . . Venientes¹ autem ad fluvium² qui Papiam et Plasentiam interfluit, virum viantium transpositorem interrogant, an mulierem transposuerit, et eius habitum, staturam et formam describunt. Respondet, se huiusmodi transmisisse, et accepta pecunia, e s ad locum perduxit, quo se mulier contulerat; et conceptum est furtum, ipsaque reducta. Interea romeus 10 Dorobernensis . . . per loca periculosa regrediens, ubi ex imperiali edicto habentes signum Dei vivi et beatorum apostolorum Petri et Pauli manuum et oculorum damnum incurrebant, sine rerum suarum et membrorum iactura et impedimento aliquo, dirigente martyre, ad mare Britannicum pervenit.

16. . . . Sacerdos Gerardus de villa Flandriarum quam Mechlinam^a dicunt quatuor- 15 decim annos calculo vexabatur.

20. . . . Hugonem de vico Hemblenguiem³, quasi quindecim stadiis a vico grandi distante quem nomine confessoris Audomari vulgus appellat, leprosum vidimus et sanatum a nobis dimisimus, monentes, ut negotiationem suam sine fraude prosequeretur — erat enim mercator —, vel ex toto negotiationi renuntiaret. Nam ad aliam conditionem honestiorem 20 satis habebat idoneam personam et vires corporis, quae nondum metas virilis etatis ex- cesserant.

50. Teutonicus quidam peregrinus martyris huius, dum orationis gratia Ierosolyman proficisceretur, infirmatus et mortuus est in Mediterraneo mari. Narravit nobis quidam Brundiciensis^b, concivis et vicinus eiusdem rectoris navis. 25

EX MIRACULORUM LIBRO V.

3. De cive Laodicensi⁴ paralytico. Civis Laodicensis Thomas dum mensis assideret, dimidium corporis sui paralyti percussus est. . . . Visus est hic martyr promissionibus annuere procinctumque ab eo peregrinationis exposcere, quatenus, relicto scismatis contagio, fieret infidelibus exemplum . . . Convalescens igitur indicat^c episcopo suo⁵, se 30 peregre profecturum; qui ait: 'Non est necesse tibi proficisci: sanus es'. Hoc autem dicebat ideo, quod ecclesiastici scismatis implicabatur errore, credens, ad infirmationem suae partis provenire, si martyr magnificaretur. Qui, dum superesset in carne^{d, 6}, in eum et in omnes complices Octoviani heresiarche sententiam excommunicationis sub Alexandro papa⁷ sancte recordationis interminaverat. Respondit: 'Eundem est mihi ad salvatorem meum. 35 Si enim tu ipse posses, quod martyr potuit et contulit, de ratione consilio tuo starem. Quod quia non possunt, qui Octoviano consenserunt, pars adversa luce signorum coruscans evincisse convincitur, litemque diu inter nos agitatam Iudex ipse veritatis decedit, dum virtutes, quas nobis negat, illis attribuit.'

25. Stetit vir ad tumbam martyris . . . a transmarino loco qui Humeroles⁸ nuncu- 40 patur.

EX MIRACULORUM LIBRO VI.

3. De clerico Leodicensi furioso. *Domino et patri reverendo priori prime sedis Anglorum Sancte Trinitatis Cantuarie frater Rainaldus de Stampis⁹, quondam Bermondeseie indignus prior¹⁰, quicquid in Christo amicis digne optatur. — Gerardus clericus 45 lator presentium, novercali, ut ait, confectione cibatus, ita sensu excesserat. . . . Ad nos divertens, qui penes Pravinum¹¹ castrum Mesi¹² habitamus, qui paupertaculus locus de Caritate¹³ est, terruit nos. . . . Quem cum forte interrogassem, si vellet bibere de aqua sancti Thome,*

a) Mechlinam c. Wint. b) Brandaciensis c. Wint. c) Thomas add. Wint. sed abstratum. d) ita codd. et ed. Rob.; curia Romana supplenda videntur. 50

1) Pater familias et coniux, ancillam furacem persequentes. 2) Padum. 3) Idem miraculum habes ap. Benedictum V, 4, supra p. 35. 4) De Lüttich. 5) Rudolfo de Züringen. 6) Rudolfus obiit a. 1191. 7) Obiit a. 1181. 8) Humereul prope Atrebatum(?). ROB. 9) Étampes (dép. Seine-et-Oise). 10) Re- signavit a. 1167. Ann. de Bermondsey ed. Luard inter Ann. Monastic. III, p. 442. 11) Provins (dép. Seine-et-Marne). 12) Mizy(?). ROB. 13) La Charité (dép. Nièvre, arrond. Cosne). 55

se hoc velle respondit. . . . 'Domine mi', inquit, ' . . . quedam venerabilis domina mihi promittere sanitatem nocte videbatur et ut Romanum¹ iam loquerer exhortari'. Certe idem Gerardus nullo modo poterat nisi Latine loqui, cum Gallice et Teutonice nosset. Extunc ergo et Gallice loqui et sic prudenter agere in omnibus cepit. . . . Iuravit ille et statuit, se non repatriaturum — nam Leodicensis est — quousque ad sanctum Thomam perrexisset. . . .

4. Confirmatio precedentis miraculi . . . 'Priori . . . Cantuarie frater Petrus . . . abbas Ioiacensis². . . .'

5. Alia confirmatio . . . 'Priori . . . Cantuarie frater Haymo prior dictus de Radolio³. . . .'

24. De episcopo Arvernensi a conspiratione Francorum liberato. Conferebant ad invicem de reformanda pace ecclesie imperator Alemanricus Frethericus et rex Francorum Lodowicus⁴. Cumque locum statuissent, quo presentialiter convenirent, innotuit regi Francorum, quod sibi pararentur insidie. Et percubuit sermo, quia procederent de consilio Arvernensis⁵ episcopi⁶, qui familiaris extiterat imperatori. Quam ob rem Franci sic in eum exacerbati sunt, ut in eius mortem conspirarent. Unde et citatus est et ad curiam vocatus; qui veniens Parisius, in claustrum ecclesie beate Marie se recepit. Exhortantibus autem episcopis et pluribus aliis, quod infra septa claustrum se cohiberet, ne prodiens in publicum incideret in manus populi iniurias sui regis vindicaturi, erat in magna mentis angustia et constitutus in arto. Nam timebat, quamvis innocens, nocentum manus. Hinc proponebat, quod sacramentum non prestaret, quamvis de puritate conscientie sue confideret propter honorem sacerdotii et quia monachus erat. Inde sciebat, quod maiorem inde suspicionem suscitaret, si forte, delato sacramento, suam innocentiam purgare recusaret. Unde propensius a martyre Thoma, quondam sibi familiari, sibi super hac re flagitabat consilium et promeruit innocentie merito divine clementie consolationem. Nam nocturna visione martyr ei apparuit; stabat autem tanquam viva voce locuturus. Episcopus vero innuit se iura silentii tempore silentii minime transgressurum. Innuit et martyr, quod ipse silentii secreta confabulatione non violaret. Tunc suasit manu protensa, quod curiam confidenter ingrederetur staretque pro veritate. Sciebat dormiens, quid astans sibi manu sua loqueretur. Unde confirmatus die postera se in curiam⁷ presentans tantam gratiam invenit, ut rex ipse innocentiam eius protestaretur. Quod audientes aulici, qui conspiraverant adversus innocentem, ad pedes eius devoluti veniam postulabant.

38. Iohannes quidam Pisanus cum litteris in Gallias a domino papa directus, captus est apud Urbem-Veterem⁸, accepitque, quod capite plectendus esset, si quid haberet contra imperatorem aut urbis prefectum. Unde sibi metuens vovit martyri Thome. Cum itaque circumstarent eum qui querebant animam eius, lectis litteris concaptivorum, non sunt litere aperte, pro quibus sibi timebat⁹, quamvis oculis omnium exposite. Videns ergo, quod sibi parceret Dominus, cepit et ipse litteras sociorum legendas distribuere, clamque litteras sibi suspectas seorsum proiecit et abscondit. Aliquot autem diebus in carcere detentus et inde Romam remissus, cum a quodam postularetur excecandus, invenit gratiam in conspectu prefecti, et dimissus, profectus est ad exsequendum mandatum domini pape. . . .

39. Fuerunt apud nos clerici duo, alter Longobardus, scientia litterarum apprime preeditus, qui tribus mensibus dysenteria distemperatus et in voto peregrinationis curatus, post gratiarum actiones redibat ad patriam. . . .

44. Quidam negotiatori Franco nomine Brandiciensi, Cantuariam peregre proficiscenti, civis obtulit Lucensis oculos argenteos ad tumbam martyris Thome deferendos. . . .

51. Petrus quidam iuvenis de territorio civitatis Ianuensis tumultum martyris advenit. Qui, oblata imagine argentea tredecim solidos appendente, causam sui adventus exposuit. . . .

54. Miles Hugo, de Sepe denominatus, ex diocesi Constantiensi¹⁰, notus nomine, sed notior cognomine, thisicus fuit; qui viro Dei vovit et convaluit. Eiusdem ordinis Conradus Teutonicus decem annis incommoda rapture sustinuit. . . .

a) Avernensis c. Winton.; Arvernorum c. Montep. b) sic codd. c) timebant c. Wint.

1) Linguam vulgarem. 2) Jouy (cant. Provins). Laone a. 1162. agi non potest. Pontius episcopus
3) Rueil (cant. Chatillon sur Marne). 4) De tem- Claromontanus, a. 1170—1189, interfuit paci Vene-
55 pore non constat; nam de conventu apud Pontem- ticæ a. 1177. 5) Orvieto. 6) Coutances in Normannia.

72. Ecce iterum¹ Gerardus adest, denuo mihi vocandus ad partes. Qui cum curam fistule pridem reperisset apud martyrem et nunc a martyre rediens mari transmissio in Flandrias repedaret, graviter vexari cepit ea parte corporis, qua curatus fuerat

77. De nautis Saxonibus, quos martyr liberavit ab imminente periculo. Nautis aliquot e Saxonia multam exoticam mercem advectantibus et iam mare Britannicum annavigantibus, scopuli assurgebant eminentes et praecepti, mare subiectum tristi vertice despicientes. Quid facerent? Periculum emergebat ex imprevisio, ventus incubebat a tergo, prora procurrebat impulsiva vento et velo suo. nec erat declinare periculum imminens sine divio suffragio

82. De vicecomite civitatis Auguste febricitante. In valle Moriana, civitate Augusta², vicecomes Boso multipliciter flagellabatur a Domino. Nam circumquaque inquietabatur a comprovincialibus, et post filium suum primogenitum mortuum triginta duos menses febre quartana decoctus, eo usque deductus, est, ut tremens et gemens arma capere cogereetur. Cum autem Domino placuit paterne correptionis manum continere, transeuntibus per eas partes peregrinis vise sunt ampulle sepe dicti martyris. Et cum impetraretur modica stilla sacri et rubricati liquoris, bibit egrotans, obdormivit et ab ea die non febricitavit.

88. Juvenis Wigo, filius militis Pontii civis Granopolensis, a domo paterna exierat in agros. Cui quidam, qui in cognationem eius inimicitias exercebat, supervenit, et pariter pergens, amice colloquebatur; sed insurgens in eum, adepto loco et tempore, capiti 20 plagis inflictis, cerebrum effudit.

1173 91. Martyr dominum suum³, sub quo degens in carne pridem militaverat, ad humilitatem et fraternam dilectionem revocabat Suscitavit itaque ei de femore suo adversarium⁴, qui, socii sui regis Francorum Lodovici fretus auxilio et multitudine Flandrigenarum, quos sibi promissionibus devinxerat, contra patrem castella quatuor obti- 25 nunt. Econtra ipse⁵ vice vicaria congressionem hostilem elisit. Comitum interfectione Bononiensis⁶ partes infirmavit adversas.

1173 92. De captione consulis Leecestreusis⁷ et deditioe Flandrigenarum, quos ad invadendum insulam adduxerant. Per idem tempus consul Leecestreusis⁷, qui et ipse contra torrentem brachia direxit, cum multitudine Flandrigenarum 30 partes Anglicanas irrupit. Interim uxore consulis applicante et in triginta navibus late littus occupante⁸, accidit quodam futurorum presagio res digna relatu. Nam discurrentibus et diripientibus alienigenis quoque poterant, potius paupertatem quam prestantiam suam prostituerant⁹. Consul predictus captus est. Cum quo capti sunt et ceteri quasi tria milia: ceteri vero miseratione captivantium sine mutilatione membrorum ad seductores 35 suos transpositi sunt. Sic alterna ducibus bellorum vulnera passis, videntes Franci cum Flandrigenis, quod non pro voto machinationes sue processissent, iuramento prestituto et termino prelixo, ad invadendum insulam Britannorum accincti sunt, quadringentosque milites mare transmittentes, quos prestantia corporis claros fecerat, interim in navalibus sederunt. 40

126. *Sanctissimo priori et universo Sancte Trinitatis Cantuariensis ecclesie capitulo Willielmus de Sancto Audomaro castellanus salutem. Sanctitati vestre tam per presentium latoris presentiam quam per littera, votum facimus, villicum nostrum ac famulos nostros quosdam de latrocinio apud Falquenberge interceptisse, quorum quidam a villico nostro et burgen- 45 sibus nostris rei mortis condemnati sunt.*

129. De contracto sanato in capella sancti Thome iuxta Clastrum constructa. Miles quidam Theutonicus nomine Lodovicus, nobilis et dives substantia ditiorque fide et devotione, cum uxore sua sepulchrum beati Thome martyris adivit. Qui rediens, reliquiis devote acquisitis, iuxta cenobium quod vocatur Clastrum in honorem eiusdem sancti in pandochio suo capellam construxit et ibi reliquias collocavit. Ubi, coope- 50 rantibus meritis eius, multi multimodam gratiam consecuti sunt.

a. Leecestreusis ed. Rob. b. occupantes c. Wint.

1) Cf. supra III, 21. 2) Aosta. 3) Henricum II. 4) Henricum III. 5) Rex pater. 6) Matthaei. 7) Robertus. 8) Sequitur narratiuncula de sanguine a crucifixo defluente.

130. . . . Energumene mulieres ibi sane menti reddite sunt: . . . quedam annis octo vexata, cuius lingua demonium Latine, Theutonice variisque modis loquebatur. . . .

134. Monachus quidam de Claustro¹ Sefridus nomine, tam vita quam moribus satis ornatus, evolutis iam sex annis pro castitate servanda propria genitalia absciderat. . . .

5 135. De viro malleo campanae percusso. *Reverentissimo domino Ricardo² sancte Cantuariensis ecclesie archiepiscopo ac per Dei gratiam totius Anglie primati A. Astensis dictus qualiscumque magister sincerissimum per omnia famulatum. — Memor beneficiorum gloriosissimi predecessoris vestri Thome martyr, eius preconia relicere nequiquam possum. Contigit namque anno transacto inter octavas nativitatis et epiphaniam, dum horam lator Surleo*
10 *nomine, moribus ornatus satis ac litteratura. in quadam turri plebis Nanitearum³, que ab Aste civitate milliariis fere distat duobus, campanas pulsaret.*

136. . . . Dic et tu, Roberte Flandrensis, testimonium Christi⁴ martyri: 'Inveni', inquit, 'filium meum in spelunca aqua submersum et gaudeo per invocationem martyris mihi restitutum'.

15 147. Commiserat rex Anglorum Henricus secundus cuidam Radulfo volucres aucupii sui campumque⁴ inestimabilis pretii, qui pro strenuitate sua meruit Wiscardus⁵ appellari.

151. Archipresbyter Wicardus in pago Lugdenensi⁶ morbo laborabat incurabili, qui protuberabat ei in medio nasi.

20 154⁷. Dives quidam Saracenus Palerne⁷ habitat; cui beatus Thomas per somnum videbatur. . . . Ille protinus surgens ante diem, eiusdem civitatis archiepiscopum⁸ adiens, petuit, ut ab eo baptizaretur. Archiepiscopus vero, sciens hominis professionem, admiratus ait, nec tempus esse baptizandi et se causam postulationis eius ignorare, et non adquevit ad horam, sed prefixit diem crastinum. . . . Baptizatus ab archiepiscopo, templum suum martyri con-
25 secravit. Hec Ebroicensis nobis episcopus⁹ narravit et capellanus eius, qui in eadem ecclesia solemnia misse celebravit.

163. De puero, qui mox interiit, ut natus est.

30 Mater esse Bortradis desiit,
edens partum, qui mox interiit;
sed vovente, que partum edidit,
vitam dedit, qui vitam condidit.
Thome vovit inter gravamina
emitendi devota femina,
35 parvipendens vie luctamina;
nam sperabat Dei iuvamina.
Mora longa cadaver iacuit,
et constabat, quod vita caruit.
Urbs Babenberg videre potuit,
sed perpauca testes adhibuit.
40 Sic asserebat fidelis nuntia,
ipsa mater et rei conscia,
quam oratum misit Bavaria
terre, maris per longa spatia.

166. Quomodo Winlandiam¹⁰ Dacie subiecit. Clemens quidam redibat a
45 Rusia, deferens exenia Sophie¹¹ regine Dacorum, a patre suo rege transmissa; qui captus [est¹²] a duobus fratribus, dominis Winlan[di]e, et in co[m]pedes missus. Quod audi[ens] regina, viro suo, regi Dacorum Wald[emaro], con]questa est. Cui cum non vacaret, quam[vis] in se redundarent iniuriæ, negotia regni sui omittere, archiepiscopum suum Lun-

a) Christo c. Wint.; Christo [et] ed. Rob. b) 159. errore typographico ed. Rob. c. codex Winton. varus locus mult-
50 latus est.

1) Vide supra c. 129. 2) Sedit a. 1174—84. 9) Aegidius ab Henrico II. missus nuptiis Iohannae filiae regis cum Willelmo II. rege Siciliae a. 1177. celebratis Panormi affuit; v. infra Gesta Henrici. 10) i. e. terram Wenedorum. 11) V. Dahlmann 'Gesch. v. Dänemark' I, p. 264.
3) Nona ad Tanarum ab Asta in orientem. 4) Nobis 'kämpe'; Gallis *champion*; hic species falconum designatur. 5) Nota, cognomen Roberti ducis Apuliae etiam saeculo XII. Nermannis usitatum fuisse.
55 6) Lyon. 7) Panormi. 8) Walterum Anglum.

densem¹ super hoc convenit; a quo in consilio accepit, ut filium suum Can[utum], iam adultum, iam cingulo militari donandum, cum optimatibus regni mitteret, qui suas persequeretur iniurias. Nam tante fuerant, ut persecutione digne viderentur. Placuit consilium. Missus itaque Canutus cum viris strenuis et archiepiscopo predicto, in ducentis circiter navibus terram predonum improvisus irrupit et castrum illud, quo se predones et 5 predam contulerant, invasit et cepit, acceptisque obsidibus, sibi terram illam tributariam fecit. Sic factum est, ut privarentur propriis, qui predabantur aliena, et magnus haberetur martyr Thomas in Dacia, cui non modo sua damna resarsit, sed et Winlandiam^a subiecit. Quod pridie quam fieret ostensum est. Namque dum pretaxatus regine nuntius oraret in capella beati Thome, quem iugi prece super liberatione sua sollicitabat, in 10 somnum lapsus vidit archiepiscopum suum Lundensem illic applicare, ducentem monachum quendam albis et sandaliis conspicuum, tanquam vulneratum et cruentatum, sed diademate Dachi regis insignitum. Qui cum timeret, ne et ipse teneretur et in vincula coniceretur, interrogaretque, quare veniret, et quis esset, quem terram hostilem induceret, respondit, sibi timendum non esse, eo quod a beato Thoma, quem ducebat, protegeretur, sed 15 potius exultandum, quod per eum regio illa Dacis subicienda esset. Evigilans autem postera die vidit et in re, iuxta quod previderat in visione. Nam, Danis applicantibus, iuxta quod narratum est, factum est.

^a Winlandiam c. *Winton*.

1) Absalonem.

EX

IOHANNIS SARESBERIENSIS LIBRIS.

Iohannes, auctorum eruditorum et rebus ecclesiasticis deditorum aeco duodecimo facile celeberrimus, circa a. 1120. in oppido episcopali comitatus Willsaetorum, quod Sarum-Vetus vocatur, aut natus aut nutritus, a. 1136. adolescens admodum, ut ipse in Metalogico II, c. 10. enarrat, in Galliam transivit, ut in scholis magistrorum nominatissimorum Parisiensium et Carnotensium disciplinas trivii et quadrivii penitus pernosceret. Studiis philosophicis, philologicis, theologicis, Petro Abaelardo, Bernardo Silvestro, Gilberto Porretano, aliis quam plurimis magistris, operam navans sollertissimam, interdum, ut rei familiaris angustiam superaret, nobilium pueros artibus liberalibus instituens, aliquamdiu cum Petro amicissimo, qui tunc monasterio Cellensi in suburbio Treccarum praefuit, commoratus, fere duodecennium¹ bene consumpsit. Quo peracto, nondum, ut critici opinantur², in patriam reversus, sed, quod ex Historia Pontificali, SS. XX, p. 515—545, a v. d. Willelmo Giesebrecht Iohanni Saresberienti iure optimo adiudicata³, clare apparet, a. 1148. m. Martio concilio Remensi interfuit atque Eugenium III. pontificem Romanum, inde in Italiam reducem, illic persecutus est. Libro tertio Metalogici, a. 1159. vel 1160. conscripti, ineunte ipse dicit: Alpium iuga transcendendi decies, egressus Angliam; Apuliam secundo peragravi; dominorum et amicorum negotia in ecclesia Romana sepius gessi et, emergentibus variis causis, non modo Angliam, sed et Gallias multoties circumivi. Res Romanorum eo tempore valde perturbatas, ingenia et negotia cardinalium singulorum, regnum Apuliae nostrum ipsis oculis perspexisse Historia Pontificalis perlucide docet, sicut ex verbis cap. 40: Hiis presens interfui, satis constat. Item Eugenii III, cum Roberto Siculorum rege tractaturi et Ferentini inde a m. Novembri a. 1150. usque ad Iunium a. 1151. commorati, socius fuit; v. Polycraticum VI, c. 24. Erat quoque Romae, praesidente beato Eugenio, quando, prima legatione missa in regni sui (scilicet Friderici I.) initio, tanti ausi impudentiam tumor intolerabilis et lingua incauta detexit, Ep. 59. Vix igitur dubitare licet, quin noster non multum ante Eugenium pontificem vel potius ante Stephanum regem mortuum, i. e. a. 1153. vel 1154, in Angliam redierit. Quae cum re minime id pugnat, quod s. Bernhardus Clarevallensis abbas, epistola 361. in Britanniam missa, eum Theobaldo archiepiscopo Cantuariensi iam prius intime commendaverat. Exinde per complures annos in consistorio eiusdem archiepiscopi Iohanni sollicitudo totius Britanniae, quod ad causas ecclesiasticas,

1) Metalogicus II, 10. 2) Cf. Schaarschmidt, *Iohannes Saresberiensis nach Leben und Studien, Schriften und Philosophie* p. 25. et quae de Saresberienst Historiae Pontificalis auctore disserui in *Zeitschrift f. Kirchenrecht* XVI, p. 266. 3) Cf. *Sitzungsberichte d. philos., philol. u. hist. Classe d. k. B. Akad. d. Wissenschaften*, München 1873, p. 125; *Gesch. d. D. Kaiserzeit* IV, p. 408; Watterbach, *Geschichtsquellen* II, p. 255.

incubuit; v. *Metalogici Prologum et IV*, c. 42. *Epistolas domini sui, quae exstant, Hadriano IV. pontifici inscriptas, delineavit; saepius, ut ecclesiae negotia in curia Romana ageret, in Italiam migravit, a. 1155. et 1156. per aliquot menses Beneventi cum Hadriano, viro amicissimo, ex Anglia oriundo, visitandi causa commoratus est, v. Polieraticum VI, c. 24. Libros eximios autem, sci-⁵ licet Polieraticum, quo nugae curialium acerbè reprehendantur et clerici philosophi ad ecclesiam, iure divino imperium et regna exsuperantem, bene regendam educentur, et Metalogicum, apologiam quasi pro arte dialectica institutam, in Anglia composuit; primum¹, ut videtur, anno 1159. exeunte, alterum iam prius inceptum anno 1160. ineunte, Hadriani IV. morte iam cognita, confecit et utrum-¹⁰ que Thomae, qui Becket appellatur, ab adolescentia sibi coniunctissimo, tunc temporis cancellario Henrici II. regis Angliae, dedicavit. Polieratico versus nonnullos elegiacos, Oridium imitatus, praemisit, quos 'Entheticum' vel 'Eutheticum' vel, quod melius videtur, 'Nutheticum' nuncupavit. Alterum carmen longius, simili nomine sive de dogmate philosophorum notatum eodemque tempore Thomae can-¹⁵ cellario inscriptum, primus Chr. Petersen Hammaburgi a. 1843. edidit. Iam vero de scissura ecclesiae vehementer commotus (v. Ep. 44. et Metal. IV, c. 42), cum Alexandro III. adversus Victorem IV, a Friderico imperatore suble-
vatum, stetit et ep. 59. de schismate et de concilio Papiensi Teutonicos verbis acerbis castigavit. Non multum post in suspicionem regis Anglorum incidit.²⁰ Scripsit enim Petro amicissimo ep. 115: Solus in regno regiam dicor minuere maiestatem. . . . Quod quis nomen Romanum apud nos invocat, michi imponunt. Quod in electionibus celebrandis, in causis ecclesiasticis examinandis vel umbram libertatis audet sibi Anglorum ecclesia vindicare, michi imputatur. Controversia de iure sacro dicundo inter Henricum regem et Thomam archiepiscopum²⁵ exorta, Iohannes Saresberiensis, manus et oculus archiepiscopi, ut a Petro Blessensi ep. 22. vocatur, iam ante curiam m. Ian. 1164. Clarendonam convocatam², exul in Galliam transvectus est, ubi in comitatu Alexandri III, apud episcopos terrae, apud Ludovicum VII. regem Francorum, praesuli Cantuariensi, qui mox eodem cum subsecutus est, fortiter opem tulit. Epistolae quam plurimae, in³⁰ primis quae certamina inter imperium et sacerdotium, inter regem Angliae et archiepiscopum commota spectant et cognitionem rerum hominumque amplissimam atque accuratissimam prae se ferunt, in exilio illo compositae sunt. Reversus in Angliam a. 1170, archiepiscopo in ecclesia cathedrali die 29. Decembris crudelissime trucidato, ut videtur, non adstilit. Verum primus vitam³⁵ martyris descripsit³ eamque cum passione Christi contulit. Scripsit etiam vitam s. Anselmi, Eadmeri monachi libris usus. De epistolis adnotat codex Coll. S. Iohan. Bapt. Oxon. 126: Predictus autem liber epistolarum a prescripto magistro Iohanne post prefati martiris passionem in unum corpus diligenter et breviter est collectus et in quatuor volumina luculenter et studiose divisus. Iohannes⁴⁰ a. 1174. vel paullo antea thesaurarii Exoniensis officium adeptus⁴, a. 1176. episcopus Carnotensis electus et a Francorum rege confirmatus, b. Ivonis sedem per annos aliquot occupavit, a. 1179, ut concilium Lateranense visitaret, rursus Romam venit, die 25. Octobris, ut videtur a. 1180, vita decessit. Laudat eum*

1) Cf. infra Polier. VIII, 23. 2) Cf. Vitam S. Thomae Willelmo filio Stephani auctore, ed. Robertson, 'Materials' III, p. 46. 3) V. supra p. 17. 4) Fasti ecclesiae Anglicanae ed. Hardy I, p. 414. ad a. 1174. habent: Iohannem de Sarisberia. Hunc autem

nostrum fuisse, docet Chron. de Bello p. 172. ad a. 1176. his verbis: Declinavit abbas (de Bello Odo) ad magistrum Iohannem Saresberiensem, postmodum Carnotensem episcopum. Sed idem Iohannes: 'Cano- nicus', inquit, 'sum Exoniensis ecclesie'.

*Necrologium Carnotense*¹: vir magnae religionis, scientiae radiis illustratus, verbo, vita, moribus pastor omnibus amabilis. *Fuit autem non solum auctor eruditissimus, qui Aristotelem*², *Ciceronem*³, *poetas, philosophos antiquos, doctores ecclesiae et magistros scholarum sui aevi cognitos habuit, verum etiam in saeculo admodum conturbato trium pontificum Romanorum et amicus et ductor.*

De operibus, opusculis, epistolis iam olim editis T. Wright, Biographia Britannica Literaria II, p. 243. et Schaarschmidt passim egerunt. Opera omnia collegit, epistolarum numerum adauxit, sed more suo valde negligenter, libris scriptis vix adhibitis, edidit I. A. Giles Oxonii a. 1848. quinque voluminibus,
10 *quae Migne, Patrologia Latina tom. CXCIX, suo modo iteravit.*

*Extraxi quaecumque noster in Policratico et Metalogico de curia Romana et regno Apuliae temporibus Eugenii III. et Hadriani IV. pontificum commemoravit. Codices Policratici multi et veteres exstant, ex quibus v. d. F. Liebermann optimos nonnullos insperxit*⁴, *quo fretus 1) cod. Musei Britannici Reg. 13 D IV, iam circa a. 1175. in monasterio S. Albani Simone abbate exaratum, 2) cod. Bodleianum Barlow VI. saec. XII. ex., 3) cod. Musei Britannici Reg. 12 F. VIII, olim librum Rossensem, saec. XIII, in nostrum usum adhibui. Perpauca, quae ex Metalogico recipienda videbantur, auxilio lectionum quarundam e codice bibl. Universitatis Cantabrigiensis I i. 2, 31.*
20 *in calce editionis Gilesianae V, p. 381. collectarum emendavi.*

Gottingae m. Febr. 1881.

R. P.

EX POLICRATICO SEU DE NUGIS CURIALIUM ET VESTIGIIS PHILOSOPHORUM.

EX LIBRO II.

25 23. Restat tibi illius stoici tui questio, quem in Apulia diutius morantem vidi, ut post multas vigiliis, longa ieiunia, labores plurimos et sudores, tanto infelicis et inutilis exilii questu, in Gallias Virgilii⁵ ossa potius quam sensum reportaret. Querebat⁶ enim Ludovicus ille, an posses aliquid facere eorum, que minime facturus es

EX LIBRO III.

30 6. . . . Memini me audisse Romanum pontificem⁷, solitum deridere Lombardos, dicentem⁸, eos pileum omnibus colloquentibus facere, eo quod in exordio dictionis benevolentiam captent et eorum, cum quibus agitur, capita quodam commendationis demulceant oleo.

EX LIBRO IV.

35 6. Princeps vero cotidie legit⁹ et cunctis diebus vite. Quia qua die non legerit legem, ei non dies vite, sed mortis est. Hoc utique sine difficultate illitteratus non faciet. Unde et in litteris, quas regem Romanorum ad Francorum regem¹⁰ transmisisse recolo, quibus hortabatur, ut liberos suos liberalibus disciplinis institui procuraret, hoc inter cetera eleganter adiecit, quia rex illitteratus est quasi asinus coronatus.

40 a) dicens ed. Giles. b) legat fortasse emendandum est.

1) Testamentum quoque exhibet his verbis: *Contulit huic ecclesiae: . . . Rabanum De ecclesiasticis officii, . . . Chronica Sigeberti, . . . Historias Ioannis Turonensis (Maioris monasterii monachi). . .*

45 2) Quem persaepe laudat; cf. Enthetici v. 855: *Quod potuit quemquam ratio mundana docere, Huic dedit.*

3) Ib. 1245: *Illius eloquio minor est Romana polestar; Nam linguam pariter cis et hostis amant.*

4) Cf. Liebermann, 'N. Archiv' IV, p. 18.

5) Cf. Comparetti, 'Virgilio nel medio evo' II, p. 44. --

Vates Mantuanus, quomodo, musca magica facta, ab

Neapoli muscas abigeret, fabulatur noster I, 4; cf.

ib. II, p. 34. et Conradum Hildensem. SS. XXI,

p. 194. 6) Sophistica scilicet captione. 7) Ha-

drianum IV, ut videtur. 8) Literae a Conrado III.

ad Ludovicum VII. directae, hodie deperditae.

11. . . . Hospitem meum Placentinum¹ dixisse recolo, virum utique sanguine generosum, habentem prudentiam mundi huius in timore Domini, hoc in civitatibus Italiae usu frequenti celeberrimum esse, quod, dum pacem diligunt et iustitiam colunt et periuriis abstinent, tante libertatis et pacis gaudio perfruuntur, quod nichil est omnino, quod vel in minimo quietem eorum concutiat. Cum vero prolabantur ad fraudes et per varias iniusticie⁵ semitas scinduntur in semet ipsis, statim vel fastum Romanum vel furorem Teutonicum aliudve flagellum inducit Dominus super eos, et permanet manus eius extenta, donec ipsi ab iniquitate per penitentiam revertantur, quo solo remedio apud illos omnis cessat tempestas. Adiciebat etiam, quod merita populi omnem evacuant principatum, aut eum faciunt esse mitissimum, cum e contrario certum sit, quod propter peccata populi permittit Deus¹⁰ regnare hypocritam², et impossibile esse, ut diu regno gaudeat, qui populi humiliatione et proprio fastigio superbe nimis exultat. Sed illius, dicebat, protendi principatum, qui apud se de conscientia humilitatis semper in se angitur³, quasi regnet⁴ invitus. Hec michi Placentinus hospes, et, ut credo, fidei consentaneum est.

EX LIBRO V.

15

15. . . . Amplectende memorie et imitande sanctitatis summus pontifex Eugenius, quem vidisti, nullum omnino munus hominis litigantis recipiebat, aut cui litem crederet imminere. Unde cum in adventu suo prior quidam modice facultatis, cuius causam nondum audierat, ei marcam auri devotione multa instanter offerret: 'Nondum', inquit, 'domum ingressus es, et iam vis corrumpere dominum?' Corruptionem namque vir sanctus²⁰ credidit, quicquid offerebatur iudici lite pendente. Bernardus² quoque³, Clarevallensis monachus et Sanctorum Cosme et Damiani diaconus cardinalis, Rome degens, in excelsis singulariter habitavit, excutiens manus suas ab omni munere, ut nondum natus sit, cuius aurum vel argentum in munus acceperit. Quid referam Martinum³, qui, contra morem a legatione pauper rediens⁴, cum ab episcopo Florentino⁴ equum, socio necessarium, magna com-²⁵ pulsus instantia, accepisset, eundem restituit donatori, ex quo eum ab initio dati muneris causam in Romana ecclesia ventilandam habuisse cognovit. Quod et plenius sanctus Bernardus Clarevallensis abbas, qui eum perfectius novit⁵, refert in libro doctrinali, quem ad sanctum Eugenium 'de contemplatione vel consideratione' scribit.

EX LIBRO VI:

30

2. . . . Quid enim Romanos gentium omnium fecit esse victores? Scientia utique et exercitatio et fides, quam electi ex sacramento rei publice impendebant. Nam quid adversus Gallorum multitudinem Romana paucitas valuisset? Quid adversus Germanorum proceritatem brevis potuisset audere?

19. Quid moror in commendatione gentis⁵, quam de natura constat esse laudabilem? 35 Beatus Eugenius eam, ad quecumque vellet applicari, dixit esse idoneam et preferendam aliis, nisi levitas impediret. Sed sicuti Hannibal negabat, posse vinci Romanos nisi in patria sua, ita et hec, dum peregrinatur invincibilis est. Nam in sedibus suis facilius expugnatur. Hoc autem forte commune habent cum ceteris gentibus incole Britanniarum atque Italiae.

40

24. . . . Memini me causa visitandi dominum Adrianum pontificem quartum, qui me in ulteriorem familiaritatem admiserat, profectum in Apuliam; mansique cum eo Beneventi ferme tres menses⁶. Cum itaque, ut fieri solet inter amicos, sepe super plurimis conferremus, et ipse, quid de se et ecclesia Romana sentirent homines, a me familiariter et dili-

a) hypocritam 3. b) agiter 3. c) regnaret edd. d) quoquo deest edd. e) rediens pauper edd. f) nove- 45
rit 3; noverat edd. g) sterionem 3.

1) Inter mansiones, quibus Angli Romam profecturi devertere solebant, erat hospitium Placentiae; cf. Eadmerum SS. XIII, p. 141. 146. 2) Redonensis vocatur et eisdem fere verbis laudatur infra VI, 24; a. 1153. occurrit ap. Jaffé, Reg. pont. p. 616. 3) Martinus presbyter card. S. Stephani in Celio monte, qui Innocentii actis a 23. Jan. 1133, usque ad 19. Mai. 1143. subscripsit et a. 1134. ineunte legatione in regnum Danorum perfunctus est; cf. Bernardi, 'Lo-

thar von Supplinburg' p. 489. 4) Gotifredo, a. 1113 --1143. 'Episcopus loci donavit ei equum, quo Pisa usque, ubi eram tunc (sc. tempore concilii a. 1135. Mai. 30--Iuni 6, ibidem celebrati), perrexit est; 50 S. Bernardi Clarevall. lib. de cons. IV, 5, Opp. I, col. 447, ed. Mabillon. 1719. 5) sc. Anglorum. 6) Hadrianus IV. Anglus inter diem 21. Nov. 1155. et 10. Iul. 1156, Beneventi resedit, Jaffé, Reg. nr. 6900 sqq. 55

gentius quereret, ego, apud eum usus spiritus libertate, mala, que in diversis provinciis audieram, patenter exposui: 'Sicut enim dicebatur a multis, Romana ecclesia, que mater omnium ecclesiarum est, se non tam matrem exhibet aliis quam novercam. Sedent in ea scribe et Pharisei, ponentes onera importabilia in humeris hominum, que digito non contingunt. Dominantur in clero, nec forma fiunt gregi, qui recto calle pergit ad vitam, preciosam supellectilem congerunt, auro et argento onerant mensas, sibi etiam ab avaritia nimis parci. Nam pauper aut nullus aut rarus admittitur, quem interdum non tam Christus, quam vana gloria introducit. Concutiunt ecclesias, lites excitant, collidunt clerum et populum, laboribus et miseriis afflictorum nequaquam compatiuntur, ecclesiarum letantur spoliis et questum omnem reputant pietatem. Iusticiam non tam veritati quam precio reddunt. Omnia namque cum precio hodie, sed nec cras aliquid sine precio obtinebis. Nocent sepius et in eo demones imitantur, quod tunc prodesse putantur, cum nocere desistunt, exceptis paucis, qui nomen et officium pastoris implent. Sed et ipse Romanus pontifex omnibus gravis et fere intolerabilis est; preterea omnes arguunt, quod, ruentibus et collabentibus ecclesiis, quas patrum construxit devotio, altaribus quoque incultis, palatia extruit et ipse non modo purpuratus, sed deauratus incedit. Palatia splendent sacerdotum, et in manibus eorum Christi sordidatur ecclesia. Provinciarum diripiunt^a spolia, acsi thesauros Croesi studeant reparare. Sed recte cum eis agit! Altissimus, quoniam et ipsi aliis et sepe vilissimis hominibus dati sunt in direptionem. Et, ut opinor, dum sic in invio erraverint, nunquam deerit eis flagellum Domini. Os siquidem Domini locutum est, quia, quo iudicio iudicaverint, iudicabuntur, et sua mensura remetietur eis. Antiquus dierum mentiri non novit. Hec, inquam, pater, loquitur populus, quandoquidem vis, ut illius tibi sententias proferam'. 'Et tu', inquit, 'quid sentis?' 'Angustie', inquam, 'sunt undique; vereor enim, ne mendacii vel adulationis contraham notam, si solus populo contradixero. Sin autem, reatum vereor maiestatis, ne tanquam, qui os meum in celum posuerim, crucem videar meruisse. Veruntamen, quia Guido Dens^b Sancte Potentiane presbiter cardinalis^c populo testimonium perhibet, ei usquequaque contradicere non presumo. Asserit enim, in Romana ecclesia quandam duplicitatis^d esse radicem et fomentum avaritie, que caput et radix est malorum^e omnium. Neque id quidem in angulo, sed, considentibus fratribus, sancto Eugenio presidente, quando adversus innocentiam meam Ferentini² gratis excanduerant, hoc publice protestatus est. Unum tamen audacter, conscientia teste, profiteor, quia nusquam honestiores clericos vidi quam in ecclesia Romana, aut qui magis avaritiam detestentur. Quis Bernardi Redonensis³, Sanctorum Cosme et Damiani diaconi cardinalis, continentiam contentumque pecunie non miretur? Nondum natus est, a quo munus acceperit. Quod tamen a comunione fratrum sinceriore iure proveniebat, interdum accipere persuasus est. Quis non stupeat episcopum Prenestinum⁴, qui scrupulum conscientie metuens et a participatione honorum communium abstinencebat? Plurimum tanta modestia, tanta gravitas est, ut Fabricio non inveniantur inferiores, quem, agnita salutis via, modis omnibus antecedunt. Quia ergo instas, urges, precipis, cum certum sit, quod Spiritui sancto mentiri non licet, fateor, quia quod precipis faciendum est, etsi non sitis omnibus operibus imitandi. Nam qui a doctrina vestra dissentit, aut hereticus aut scismaticus est. Sed, Deo propitio, sunt qui non omnium vestrum opera imitentur. Paucorum ergo labes sinceris maculam et universali ecclesie infamiam ingerit. Et mea opinione ideo^e frequentius moriuntur, ne totam corrumpant ecclesiam. Sed et boni rapiuntur interdum, ne malitia immutentur, et quia Roma corrupta apud Deum his repperitur indigna. Tu ergo, qui id habes officii, quere et insere humiles, vane glorie et pecunie contemptores. Sed timeo, ne, dum pergis querere que vis, ab imprudente amico audias que non vis. Quid est, pater, quod aliorum discitis vitam et te ipsum minime perscrutaris? Omnes applaudunt tibi, pater omnium vocaris et dominus, et capiti

Cf. Math.
7, 2

a) diripiunt 2. b) Ita 1. 2. 3; Clemens ed. Giles. c) duplicitatis 1. d) omnium malorum 2; Giles. e) deest 2.

50 1) Magister Guidodens vir valde litteratus legum et iuris peritus praedicatur a Balderico, G. Alberonia, SS. VIII, p. 255. Guido pr. card. [S. Pudentianae] col. 1029. 2) Eugenius III. Ferentini a die 23. Nov. tit. S. Pastoris occurrit inter a. 1145. et 1157. ap. Jaffé, Reg. p. 616. 658. Qui cardinalem S. Potentianae Wiclodent (?) d. 8. Febr. 1148. per errorem, nomine Wido Dent falso lecto, ab eo distinguunt; quamquam p. 678. pr. card. S. Pudentianae tit. Pastoris Boso a. 1166. invenitur. Cf. Ciaconium I. col. 1029. 2) Eugenius III. Ferentini a die 23. Nov. 1150. usque ad 22. Jun. 1151. resedit, cf. Jaffé nr. 6538 sqq. 3) Rennes in Britannia Minori. Cf. supra V, 15. 4) Guarinus, qui 14. Aprilis] 1152. mortem obiit.

tuo infunditur omne oleum peccatoris. Si ergo pater es, quare a filiis munera et retributiones expectas? Si dominus, quare Romanis tuis timorem non inculcis et, temeritate repressa, eos ad fidem non revocas? At Urbem vis ecclesie tuis muneribus conservare. Numquid eam sic Silvester muneribus adquisivit? In invio pater es et non in via. Eisdem est conservanda muneribus, quibus est adquisita. Quod gratis accepisti, gratis dato. Iusticia regina virtutum est et erubescit quovis precio permutari. Si gratiosa futura est, sit gratuita. Nequaquam prostituatur ad precium, que corrumpi non potest. Integra est et semper incorrupta. Dum premis alios, et tu gravius opprimeris'. Risit pontifex et tante congratulatus est libertati, precipiens, ut, quotiens sinistrum aliquid de ipso meis auribus insonaret, hoc ei sine mora nunciarem. Et cum plurima nunc pro se, nunc contra se respondisset, apologum huiusmodi mihi proposuit. Ait ergo¹: 'Accidit, ut adversus stomachum membra omnia totius corporis conspirarent, tanquam adversus eum qui voracitate sua labores omnium exhauriret. Non saciatur oculus visu, nec auris auditu, laboribus insistunt manus, pedes ab itinere callum induunt, ipsaque lingua utiliter sermonem et silentium moderatur. Omnia denique membra publicis invigilant commodis, et in tanta sollicitudine omnium et labore solus quiescit venter, et cum omnia parata fuerint, que labor multiplex adquisivit, solus omnia devorat et consumit. Quid multa? Condixerunt, ut a laboribus abstinerent et gravi inedia conficerent illum inertem et publicum hostem. Exacta est sic una dies, secuta est altera tediosior. Tercia adeo perniciosa fuit, ut fere omnibus defectum indiceret. Urgente itaque necessitate, fratres iterum^a in unum convenerunt, acturi de salute sua et hostis publici statu. Cum vero omnes assisterent, oculi languerunt, pes molem corporis non erexit, torpebant brachia, sed et ipsa lingua iners et deficienti palato sociata causam communem exponere non presumpsit. Ad cordis ergo consilium omnia redierunt, ibique, habita deliberatione, ratio patefecit, quoniam hec mala ingerebat, qui ante denunciatus fuerat publicus hostis. Ex quo enim ei tributa subtracta sunt, et ipse, quasi publicus dispensator, omnibus alimenta subduxit. Et quia nemo potest sine stipendiis militare, cum stipendia non procedunt, debilitatur et frangitur miles. Sed nec in dispensatorem poterat culpa refundi: quod non acceperat, minime potuerit aliis erogare. Longeque tucius esse, ut ei quod distribuat ministretur, quam, illo evacuato, omnia membra esuriant. Factumque est ita: suadente ratione, impletus est venter, refocillata membra, et pax omnium reformata. Absolutus est itaque stomachus, qui, licet vorax sit et avidus alieni, non sibi tamen petit, sed aliis, que, eo exinanito, nequeunt sustentari. Tale est', inquit, 'frater, si recte attendas, in corpore rei publice, ubi, licet plurimum appetat magistratus, non tam sibi quam aliis coacervat. Si enim exinanitus fuerit, nichil est, quod membris valeat impartiri. Nam stomaci in corpore et principis in re publica idem officium est, iuxta illud Q.^b Sereni²:

Qui stomachum regem totius corporis esse

Contendunt, vera niti ratione videntur.

Huius enim validus firmat tenor omnia membra.

At contra eiusdem franguntur cuncta dolore.

Quin etiam, nisi cura iuvel, viciare cerebrum

Fertur et integrum illic avertere sensus.

Noli ergo neque nostrum neque secularium principum duriciam metiri, sed omnium utilitatem attende'.

EX LIBRO VII.

19. . . . Egregium quiddam in talibus accidit in Apulia temporibus meis. Regnante Rogero Siculo³, contigit vacare ecclesiam Avellanam⁴ Campanie, Apulie et Calabrie. Robertus⁵, iam dicti regis cancellarius, presidebat, vir quidem in rebus gerendis strenuus et sine magna copia⁶ litterarum acutissimus, in primis provincialium facundissimus, eorum

a) item 2. b) Quinti 2. c) Robertus 2. 3. d) litterarum copia *edd.*

1) Inter Iohannis opera exstat eiusdem argumenti *Carmen de membris conspirantibus*, quod ita incipit: *Concilium celebrant humani corporis artus, . . . de centre queruntur*; curiam autem Romanam vel ullum certum hominem non designat. Menenium Agrippam utraque paraboles forma sapit. 2) V. Quinti

Sereni Sammonici de medicina versus cap. 17. Cf. Schaarschmidt p. 102. 3) A. 1130-1154. 4) Vel Abellinensem, cui a. 1133. Robertus quidam prae-fuit; sed quo anno mortuus sit, nescimus; cf. Ughelli, Ital. sacr. VIII, col. 268. 270.

non impar eloquio, verendus omnibus privilegio potestatis et morum elegantia venerabilis, eoque mirabilior in partibus illis, quod inter Longobardos, quos parcissimos, ne avaros dicam, esse constat, faciebat sumptus immensos et gentis sue magnificentiam exhibebat: erat enim Anglicus natione¹. Ad eum itaque viri tres accesserunt, abbas quidam, alter archidiaconus et tertius quidam^a laicus prepositus regis, fratris sui clerici causam agens. singuli clam pro iam dicto episcopatu grandem pecuniam offerentes. Quid multa? Adhibitis familiaribus, seorsum cum unoquoque eorum convenit de precio. Eemptio ergo et venditio undique perfecta est, de solutione implenda sufficientissime cautum, pignoribus et fideiussoribus datis, diesque prefixus est electioni sollemniter celebrande. Cum itaque ad diem archiepiscopi, episcopi et multe venerabiles persone convenissent, prefatus cancellarius competitorum causas, et quid cum unoquoque eorum egisset, exposuit, dicens, se exinde ex episcoporum sententia processurum. Damnatis ergo competitoribus simoniacis, pauper monachus et totius rei ignarus, canonicè electus, approbatus et introductus est. Illi tamen coacti sunt solvere id in quo se obligaverant usque ad novissimum quadrantem. Utinam ita agatur cum procis nostris, qui omnes sedes olfaciunt, attentius quidem et curiosius quam odora vis aut sagacitas canum formellas leporum aut ferarum latebras deprehendat!

21. . . . Inde est, quod, cum² ad iniquum compendium avaritiæ privilegia trahi conspiceret beatus Adrianus, volens ea omnino revocare, licentiam eorum hac moderatione compescuit, ut, que de laboribus usurpant, circa novalia duntaxat interpretetur. Sic enim gaudere poterunt privilegiis sine gravi dispendio iuris alieni. Unum tamen est, quod tantus pater utcumque sustinuit³, et quia patrum canonibus refragatur, mirabile est in oculis nostris.

EX LIBRO OCTAVO.

7. . . . Simile aliquid fecisse visus est rex Anglorum Willelmus primus, cuius virtuti Normannia, Cenomannis et tandem maior Britannia cecidit. Assumpto namque regni diademate et pace composita, legatos misit ad exterarum nationes, ut a preclaris omnium domibus, quicquid eis magnificentum aut mirificum videretur, afferrent. Defluxit ergo in insulam opulentam, et que fere sola bonis suis est in orbe contenta⁴, quicquid magnificentie, immo luxurie potuit inveniri. Laudabile quidem fuit magni viri propositum, qui virtutes omnium orbi suo volebat infundere. . . . Memini, me ipsum in Apulia divitis cuiusdam interfuisse cene, que ab hora diei nona fere usque ad duodecimam noctis, et hoc quidem tempore equidiali, protrahata est. In hac itaque Canusinus⁵ hospes Constantinopolitanus, Babilonicas, Alexandrinas, Palestinas, Tripolitanas, Barbarorum, Siras Phœniciasque congregavit delicias, acsi Sicilia, Calabria, Apulia Campanique non sufficiant convivium instruere delicatum. Copiam rerum, ministerii disciplinam, sedulitatem obsequii, urbanitatem hospitis plenius et melius referet vir singularis eloquii et qui omnibus, que viderim, trium linguarum gratia prestat. Is quidem est Iohannes thesaurarius Eboraci⁶. Nam et ipse interfuit.

23. . . . Quot et quantos tumultus et strages dedit illa collisio, quando filius Petri Leonis adversus Innocentium bone memorie, quintum domini Adriani predecessorem, cuius vitam et felicitatem in se in ævum protendat Dominus, conatus est ab aquilone ascendere. Nonne et stellarum partem secum traxit ruina eius? Quis nescit Egidium

a) laicus quidam *edd.*

1) Roberto . . . oriundo de Anglia, scilicet in Salebia (i. e. Selby ab Eboraco in meridiem) Ioh. Hagustald, supra p. 15. [Editio princeps Twysdenii legerat *Salisberia*, i. e. Salisbury; unde Robertum Rogerii illius episcopi Saresberiensis, qui scaccarium Angliæ instituit, discipulum fuisse conieceram; cf. Stubbs, 'Const. Hist. of England' I, p. 396. 428. ed. II.] Ep. 85. Iohannes iocatur de vin's Falerno, Panormitano, Graeco, quo me Siculus cancellarius ad perniciem salutisque dispendium potare consueterat; cf. 'Göttinger Nachrichten' 1878, p. 526. 2) Ab ordinibus 55 religiosi in damnum cleri parochialis. 3) Se. pri-

viligium Templariorum. 4) Anglia . . . est contenta sui bonis, carmen in 'N. Archiv' IV, p. 25; *Insula nostra suis contenta bonis*, Dial. de Scaccario I, II, ed. Stubbs, 'Select Charters' p. 203. 5) Cf. Horat. Sat. I, 10. 30. 6) *Thesaurarius noster*, Ep. 59, ed. Giles; *vir iocundus et largus et apprime cruditus*, Rob. de Torigni a. 1162, dictus *ad albas manus*, nostri amicissimus, a. 1162. episcopus Pictaviensis, a. 1181. archiepiscopus Lugdunensis, a. 1195. monachus Clarendallensis; cf. Robertson, 'Becket archbishop of Canterbury' p. 344.

Tusculanum¹? Quis Petrum Pisanum², cui nullus aut vix similis alter erat in curia? Quis recenseat episcopos, qui in tota fere Italia corruerunt? Profecto, dum ruine illius extabit³ etate nostra memoria, incredibile est, quempiam adeo misere ambitiosum esse, ut ecclesiam scindere non formidet. Neminem ita stupidum esse credo, qui non malit se deleri, quam ut pro eo tanta fiat turbatio. Si, delictis nostris exigentibus, carnificum istorum quisquam ascenderit sedem Petri et ad gubernaculum navis eius, Dominus indignante, accesserit, planè naufragium non immerito faciet, cum et Petrus, vocatus a Domino, ad validiorum territus auram ceperit mergi, et navis, que Dominum habebat vectorem, de salute desperet, donec Christus dormiens precibus excitetur. Utique qui misere ascendit, rotatur miserius et miserrime deicietur⁴; nec letos habent exitus, que malo sunt incoata profectio. Discordia certissimum iniquitatis et defectus inditium est. . . . Si enim audirent sacerdotes vocem hanc, nequaquam per tela, per hostes currerent, ut primas cathedras occuparent. Sed licet omnes summi pontificatus apicem deferant, quantum salva religione licet, fugiendum⁵ quam suscipiendum arbitror sapienti. Ut enim ex conscientia verum loquar, illius laboriosissima et, quantum ad statum presentis seculi pertinet, miserrima videtur esse conditio. Si enim avaritie servit, mors ei est, sin autem, non effugiet manus et linguas Romanorum. Nisi enim habeat, unde obstruat ora eorum manusque cohibeat, ad convitia, ad flagitia et sacrilegia perferenda aures, oculos duret et animum. Tria quidem sunt, que pre ceteris etiam prudentium omne iudicium subvertunt, amor munerum, acceptio personarum, facilitas credendi. Nam ad ista moxeri et iusticiam dispensare nullus omnino potest. Ergo et ab his immunem Romanum necesse est esse pontificem, qui omnium coherere debet excessus. Si odit munera, quis beneficia conferet in invitum? Quid largiturus est, qui non accipit? Aut quo modo, si non largitur, placabit Romanos? Si personas eorum non accipit, quo modo subsistit ante faciem eorum? Vix enim in conclavi causam poterit pensare sacerdotalem, quin eos in consiliis omnibus admittere compellatur. Quid quod cogitur dampnare symoniam, munera et retributiones? Si ea sequitur, nonne se ipsum propria voce condemnat? Si in summa potentia minima licentia est, profecto qui legibus preest nulli subieitur, sed ab illicitis artibus coartatur. Ergo et Romano pontifici minimum eo ipso quo plurimum licet. Quid ponderosius est sollicitudine omnium ecclesiarum? Apostolicum privilegium transit ad successores, et plane pars privilegii est, quam apostolus ad Corinthios loquitur: *Quis, inquit, infirmatur et ego non infirmor? Quis scandalizatur et ego non uror?* Si totum non vultis revolvere, vel istud vendicet, qui de primatu contendit, et, ut puto, cito faciet locum. Preterea, qui Romanus pontifex est, eundem pro conditione ecclesie, que nunc est, esse servum servorum necesse est, non equidem nuncupative ad gloriam, ut quidam opinantur, sed substantive, utpote qui servis Dei serviet vel invitus. Omnis enim persona Dei servit et dispensatrix est clementie vel iusticie sue. Servit angelus, servit homo, serviunt boni, serviunt mali, et ipse princeps mundi diabolus servit. Ergo et Romani serviunt Deo et tyranni, quibus Romanum necesse est servire pontificem. Adeo quidem, ut, nisi servierit, aut expontificem aut exromanum esse necesse sit. Quis ergo cum servum servorum esse ambigit? Dominum Adriannum, cuius tempora felicia faciat Deus, huius rei testem invoco, quia Romano pontifice nemo miserabilior est, conditione eius nulla miserior. Et licet nichil aliud sedat, necesse est, ut citissime vel solo labore deficiat. Fatetur enim, in ea sede se tantas miserias invenisse, ut, facta collatione presentium, tota precedens amaritudo iocunditas et vita felicissima fuerit. Spinosam dicit cathedram Romani pontificis, mantum⁶ acutissimis usque-
 45
 quaque consertum⁷ aculeis tanteque molis, ut robustissimos premat, terat et comminuat humeros; coronam et frigium clara merito videri, quoniam ignea sunt. Sed nunquam a natali solo Anglie nalle exisse aut in claustrò beati Ruffi³ perpetuo latuisse dicit, quam tantas, nisi, quia divine dispensationi reluctari non audet, intrasse angustias. Dum superest⁴, ipsum interroga et crede experto! Hoc etiam sepiissime michi adiecit, quòd, cum de 50

a) ex-*labat* ed. Giles. b) deicietur l. c) potius *suspensum* videtur. d) omnium? e) ita l; in tantum *edd* f) *consertam* l. *edd*.

1) A Calisto II, nominalis a. 1121, ab Innocentio II. v. Will. Neubrig. II, c. 6. et vitam Hadriani IV, ap. depositus, sed a. 1138. restitutus, obiit a. 1139. Muratori III, 1, p. 411. 4) Hadrianus IV, mortuus 2) Presbyter cardinalis S. Susannae, de quo vide est Sept. 1, a. 1159. 3) Prope Arclate, 55

gradu in gradum a claustrali clerico per omnia officia in pontificem summum ascendent, nihil unquam felicitatis aut tranquille quietis vite priori adiectum est ab ascensu. Et, ut verbis eius utar -- nihil enim, cum presens sum, sui gratia vult apud se absconditum esse ab oculis meis --: 'In incide', inquit, 'et malleo semper dilatavit me Dominus, sed tunc oneri, quod infirmitati mee imposuit, si placet, supponat dexteram, quoniam michi importabile est. Nonne ergo miseria dignissimus est, qui pro tanta pugnat miseria? Sit sane ditissimus, qui eligitur, sequente die pauper erit et infinitis fere creditoribus tenebitur obligatus. Quid ergo erit ei, quem nulla vocat electio, sed, repugnante in membris Christo, ambitu ceca et cruenta non sine sanguine fraterno intrudit? Hoc quidem est Romulo succedere in parricidiis, non Petro in commissi dispensatione ovilis.

25. . . . Rex illustris Anglorum Henricus secundus, maximus regum Britannie, si intus 1159 gestorum fuerit exitus concolor, circa Garonnam -- et, ut dicitur, te¹ auctore, te duce -- fulminat, et² Tholosam felici cingens obsidione³, non modo Provinciales usque ad Rodanum et Alpes³ territat, sed, munitionibus dirutis⁴ populisque subactis, quasi universis presens 15 imminet⁵, timore principes Hispanos concussit et Gallos.

EX METALOGICO.

EX LIBRO II.

10. . . . Inaudita quedam ad quadrivium pertinentia, in quo aliquatenus Teutonice preaudieram Hardewinum, didici¹.

EX LIBRO III.

20. Anni fere viginti elapsi sunt², ex quo me ab officinis et palestra eorum qui logicam profitentur rei familiaris avulsit angustia et consilium amicorum, quibus non obtemperare non potui. Exinde, ut ex animi mei sententia verum fatear, nec in transitu vel semel dialecticorum attingi scripta, que vel in artibus vel in commentariis aut glossematibus scientiam 25 pariunt aut retinent aut reformant. Aliis namque et non modo diversis, sed adversis fere occupationibus interim distractus sum, ut vix vel ad horam, et hoc quodummodo fortim, philosophari licuerit. Siquidem Alpium iuga transcendere decies; egressus Angliam, Apuliam secundo peragravi; dominorum et amicorum negotia in ecclesia Romana sepius gessi et, emergentibus variis causis, non modo Angliam, sed et Gallias multoties circumvixi. Ad hec 30 cura rei familiaris, sollicitudinum concursus, gerendorum instantia literis curare operam non sinebant.

EX LIBRO IV.

7. . . . Aristoteles . . . demonstrativam tradiderat disciplinam; ideo enim, ut aunt, in ipso nomen philosophi sedit. Si mihi non creditur, audiatur vel Burgundio Pisanus, a 35 quo istud accepi.

42. Sed hec haecenus. Iam enim flere magis vacat quam scribere, et visibili argumento doceor, quod mundus totus subiacet vanitati. Expectavimus enim pacem, et ecce turbatio et tempestas ingruens Tolosanis Anglos et Gallos undique concitat, et reges⁶, quos amicissimos vidimus, se insatiabiliter persequuntur. Ad hec mors domini Adriani summi 40 pontificis, cum omnes christiane religionis populos nationesque perturbaverit. Angliam nostram, unde fuerat criundus, acerbiori dolore commovit irrigavitque lacrimis profusioribus. Omnibus ille bonis flebilior occidit, sed nulli flebilior quam michi. Cum enim matrem haberet et fratrem utrinum, me quam illos artiori diligebat affectu. Fatebatur etiam⁴ publice et secreto, quod me pre omnibus mortalibus diligebat. Eam de me conceperat 45 opinionem, ut, quoties oportunitas aderat, conscientiam suam in conspectu meo effundere letaretur. Et cum Romanus pontifex esset, me in propria mensa gaudebat habere convivam

a) ut *ed. Giles.* b) diruptis *ib.* c) imminet *ib.* d) et *Ms. Cantab.*

1) Thomam Becket alloquitur; cf. prol. Polieratici: 1148, in scholis et Parisiensibus et Carnotensibus *dum Tholosam cingit, ista aggressus sum.* 2) Mensibus Jul., Aug., Sept. a. 1159. 3) Henricus II. postea Morianam sive Sabaudiam in potestatem suam redigere conatus est; cf. Gesta Henrici ad a. 1173. 4) Auctor hoc loco studia sua inter a. 1136. et 1148, in scholis et Parisiensibus et Carnotensibus peracta enarrat. 5) Scripsit autem Metalogici libros aut a. 1159, exeunte aut a. 1160, incunte. 6) Ludovicum VII. Francie et Henricum II. Angliae, qui tamen a. 1159, exeunte indutias fecerunt; cf. Geschichte von England III, p. 25.

1159. et eundem scipum et discum sibi et michi volebat et faciebat, me renitente, esse communem. Ad preces meas illustri regi Anglorum Henrico secundo concessit et dedit Hiberniam iure hereditario possidendam, sicut literæ ipsius testantur in hodiernum diem. Nam omnes insule de iure antiquo ex donatione Constantini, qui eam fundavit et dotavit, dicuntur ad Romanam ecclesiam pertinere. Anulum quoque per me transmisit aureum, smaragdo optimo decoratum, quo fieret investitura iuris in gerenda Hibernia; ideoque adhuc anulus in curiali archivio publico custodiri iussus est. Si virtutes eius percurrere velim, in magni voluminis librum hæc una excrescet materia. Omnium vero mentes magis exulcerat scissura ecclesie², que, exigentibus culpis nostris, contigit tanto patre sublato. Expetivit eam Sathanas, ut cribraret sicut triticum, et undique alterius Iude proditoris ministerio amaritudines et scandala spargit. Oriuntur bella plis quam civilia; sacerdotalia enim sunt et fraternalia. Nunc iudicium est mundi et timendum, ne partem stellarum³ secum involvat ambitiosi ruina proditoris⁴. Vae autem illi per quem hoc scandalum venit; et plane melius erat, si natus non fuisset. Publici doloris expono causas, cumque aliunde familiaris dolore torqueat^b, tum non leviori, quod ad me spectat. Siquidem pater meus et dominus, immo et tuus⁵, venerabilis Theobaldus Cantuariensis archiepiscopus in egritudinem incidit⁶, ut incertum sit, quid sperare, quid timere oporteat^c. Negotiis more solito superesse non potest iniunctaque michi provinciam duram et importabile onus imposuit, omnium ecclesiasticorum sollicitudinem⁷. Anxiatur ergo undique in me spiritus meus, et cruciatus, quos patior, non sufficio enarrare. Sed in his omnibus unicum michi consilium superest, Deum hominem, intemerate virginis filium, exorare, qui, velut in navi dormiens, fidelium precibus excitandus est, ut procellam componat naufragantis ecclesie et dominum meum, sicut sibi et nobis expedire prenovit, ab omni infirmitate mentis et corporis clementer eripiat. Is, inquam, per quem reges regnant et principes dominantur, universali ecclesie idoneum et placitum sibi pastorem preficiat et reges et principes nostros ab omni adversitate defendat eosque faciat ad honorem et gloriam nominis sui gregem sibi servare commissum⁸!

a) ita Ms. Cantab.; cum tamen ed. b) torquear fortasse emendandum est. c) quidquid sperare oporteat Ms. Cantab.

1) Hadrianus IV. ad regem Angliæ, v. Rymer, *Fœdera* I, p. 19, ut putatur, m. Decembri 1155. Jaffé nr. 6908. Asservant epistolam Rad. de Diceto (Opp. I, p. 300) et Giraldus Cambrensis (Opp. V, p. 316. et De Instructione principis p. 52, ed. Brewer), qui, fortasse nostrum Metalogicum adhibens, bullam impetratam esse dicit per Iohannem Sarisburiensem, postmodum episcopum Carnotensem, Romam ad hoc destinatum, per quem etiam idem papa regi anulum aureum in investiture signum presentaverat, qui statim simul cum privilegio in archivio Wyntonie repositus fuerat. 2) Cf. Iohannis ep. 44: Domino regi Anglorum: Scissura enim ecclesie Romane noritalis suscitavit amatores et presumptionibus multam dedit audaciam. Siquidem alii apud nos Alexandrum, alii disponunt et adire et visitare Victorem. 3) Cf. Po- 30 licrat. VIII, p. 23. 4) Tangit Octavianum cardinalem, Victorem IV. antipapam. 5) Thomam Becket, tunc cancellarium Angliæ, iterum alloquitur. 6) Obiit die 18. April. 1161. 7) Cum ex mandato domini mei, cui deesse non possum, sollicitudo totius Bri- 35 tanniæ, quod ad causas ecclesiasticas, michi incumbat, prologus Metalogici. 8) Auctor, ut apparet, nondum audivit, Alexandrum III. die 20. Sept. a parte saniore consecratum esse.

EX IORDANI FANTOSME CARMINE.

*Jordan Fantosme*¹, Latine *Fantasma* vocatus, e gente Normannica in Anglia² natus esse videtur; nam unicum quod exstat opus eius sermone metroque non ita puro Gallico, sed potius ab Anglonormannis³ corrupto, scriptum est et auctorem cum rege Angliae stantem⁴, in rebus⁵ locisque⁶ Britannicis versatum, bellum Gallicum negligentem prae se fert. Inter discipulos magistri Gilleberti Porretani Pictavenensis episcopi, qui a. 1154. obiit, intensiore studio attentus, mentis acie perspicacissimus et sola veritatis specie coactus viguit⁷. Tunc scholas Wintonienses regendi vel inspiciendi privilegium habuit et inter annos 10 1155. et 1159. foro ecclesiastico, Iohanne Saresberiensis⁸ vice papae iudice, contra aemulum quendam magistrum gnaviter defendit. Etiam a. 1160.⁹ in causa aliqua prope Portsmouth acta clericus episcopi Wintoniensis testificatus est. Anno autem 1174. ad regiones septentrionales¹⁰, quas tunc a Scolis vastatas vehementer doluit¹¹, nescimus qua conditione adductus, regem Willelmum Leonem apud Alnwick captum ipse vidit¹². Forsitan legatus ab episcopo suo Ricardo Wintoniensi, administro omnium regis consiliorum, in Northumbriam missus sit: vix enim ullo stabili officio coactum eum in partibus aquilonaribus permansisse putarim, quippe qui fluvium Tweed iterum¹³ cum Tyna confuderit.

Carmine suo auditores in medias res m. Martio a. 1173. ab Anglis contra 20 Francos et Scotos gestas introduxit et, cum bellum Britannicum solum spectaret, mense Augusto a. 1174. versu 2070. la guerre est ore fenie narrationem abruptit. Quo fortasse tempore iam ad scribendum aggressus, certe ante annum 1183, quo Henricus (III) obiit¹⁴, opus finivit.

Non igitur ausus familiam¹⁵ regis aut nobiles¹⁶ Angliae acrioribus opprobriis in se lacessere, Flandrenses solos, et comites et stipendiarios, de bello incitato et crudeliter gesto graviter et plus aequo accusavit. Quodsi orationibus dialogisque fictis¹⁷, numeris militum in falsum auctis, ordine temporum parum observato fidem historicam paullulum laesit, licentia poetica facile excusatur.

1) Se ipsum auctor carminis nominat v. 521. 668. 30 674. 903. 1152. 2) Palgrave, eum Italum fuisse, sine causa opinatur. 3) Cf. Ten Brink, 'Engl. Literaturgesch.' I, p. 226. 4) Cf. v. 1814: *Noz chevaliers de ça n'aiment point les Flamens*; 2056: *Henri le rei a bon ure fust-il ne!* 5) Nomine 35 *Parliament* fortasse inter Anglos primus usus est; cf. Stubbs, 'Constitutional hist.' I, p. 570. 6) Novit Londoniam; cf. v. 912. 1928, Angliam Orientalem v. 820. 894. et Aquilonarem; v. infra. 7) Haec verba imaginibus Jordanii et trium condiscipulorum 40 subscripta sunt in Gilberti Porretani codice, quem in abbacia Sancti Amandi viderunt Martene et Durand, 'Voyage litt. de deux Religieux Bénéd.' a. 1724, p. 99. 8) Vide eius epist. Hadriano IV. missam, nr. 19. 9) D. 10. Aprilis datum est documentum

ap. Palgrave, 'English Commonwealth' II, p. LXXVIII. 10) Cf. v. 1148. 1159. 11) Cf. v. 1177. 12) Cf. v. 1774: *Li reis d'Escoce par devant Audnevic s'arestut desguarni: jo ne cunt vie fable, cume cil qui ad di, mes cum celui, qui i sud, e jo meismes le ri*; v. 1810: *il esteit sempre pris, a mes dous oits le vi.* — Econtra fatetur, ubi non adfuerit; infra v. 895. 13) Cf. v. 428. et 1186. 14) V. 924. Henricum II. sic alloquitur: *Vostre fitz mult decez amer, quant par nature se prist a acorder*, quae etiam iam ante a. 1176, quo filius iterum a patre descivit, scripta videntur. 15) Eleonorae reginae, discordiae stimulatricis, nulla sit mentio. 16) Cf. v. 1159: *Bien cunnis le barun; ja n'en frai parlance, kar mult perdu i a.* 17) De vigore eius epico cf. Lajard, 'Histoire littéraire' XXIII, p. 345.

Versibus constat carmen Alexandrinis duodecim syllabarum¹, quorum nunc quatuor, nunc plures usque ad viginti octo, extremis syllabis inter se consonantibus, stropham faciunt.

Autographum et archetypus desiderantur; codices² autem sunt hi:

- 1) *Dunelmensis³ C II. 27. 3 fol. circa a. 1200. bene exaratus;* 5
 2) *Lincolniensis H 18. 3 [antea A I. 8]. fol. 157, saec. XIII. vel XIV;*
cuius scriba, quamquam veteres auctoris formas verborum iam corrumpit et levigavit et aliquos versus omisit, cum tamen plus semel meliores lectiones⁴ attulerit, immo solus quasdam lineas, quae Dunelmensi desunt⁵, asservaverit, tertium aliquem codicem iam deperditum adhibuerit oportet. Ambobus libris 10
mss. numeri poetae saepius defigurantur.

F. Michel pro Societate Surteesiana titulo 'Chronicle of the war between the English and the Scots by Jordan Fantosme Lond.' 1840. 8°. e codice 1, lectionibus 2 accurate collatis, primus Iordanum edidit, praefatione, notis amplissimis, versione Anglica diligenter illustravit; postea contextum solum, paucis 15
tantum locis correctum, a. 1844. modo appendicis tomo III. Chronicae Normannicae Benoit auctore, quae inter 'Documents inédits de la France' forma A. prodit, una cum epitome carminis, quam Francogallice scripsit, subiunxit.

Nos libros Francisci Michel secuti, quaecumque de Flandrensibus occurrunt, excerpimus; contextum V. Cl. Tobler benigne perlegit. F. L. 20

1173. 21 Reis de terre senz honor ne set bien que faire;
 Ne sout^a li juefnes curunez^b, li gentilz debonaire;
- 27 Cuntad al rei de France^c trestut le suen afaire.
 Mandent celui de Flandres, Felipe le puignaire^d
 E Maheu de Buluine^e, qu'il venist od sun fraire; 25
- 30 Grant fud cele asemblee; unc^f ne vöistes maire.
 Li reis Lewis de France si fud a Saint-Denis^g
 E tint un grant concile de tuz ses bons amis;
 Del viel rei d' Engleterre^h esteit issi pensis,
 A poi de duel n'esrageⁱ li gentil rei Lewis,
 Quant li cuens de Flandres en ad drescié sun vis
 E dit al rei de France: 'Ne seiez si pensis!
 Vos avez^j grant barnage, vailanz e pöestis,
 Pur faire grant damage desur voz enemis. 35
- 40 En tute vostre terre mar seit vassal remis,
 Ki puisse^k porter armes, u ne seit si antis,
 Ne vos face serment^l sur le cors saint Denis'.
 Mar fud faite la guerre devers le rei Henris.
1173. Apr. 64 El meis d'Avril^m en paskerezⁿ fud l'ost de France sumuns;
 E chevalchent es marches^o, lacies les gumphanuns. 40
 Li reis Henri chevalche cunte els a espuruns
 E ot en sa cumpaigne^p dis mile Braibençons^q.

a) solt 2. b) depuignaire 1; Mandé unt idunc Philippe le pugneire 2. c) e lo cunte de Buluigne 2. d) unques 2.
 e) scriba 1, ultimo verbo saint Denis seductus, tam hic offert o. 43 Mar — Henris. f) de 2. g) dul ne rage 2.
 h) vogaliez 2. i) que ne puel 2. k) serrement 1. l) El le meis d'averil 2. m) paskes l'ost de Fr. est su. Rose. 45
 n) as marches 2. o) cumpainie 2.

1) Si excipias v. 651. usque ad 765. Quodsi iusto metro pedes nunc desunt nunc supersunt, id Rose, ap. Boehmer 'Roman. Studien' V, p. 301, potius scribis quam Iordano crimini dare dimidiumque fere carmen secundum regulas Alexandrinis, quamvis sagaciter, nimis tamen audacter, emendare conatus est; cf. quae Visig in 'Lit. Bl. f. germ. u. rom. Philol.' III, col. 352. annotavit. Quare nonnulla tantum

attulimus. 2) Cf. Michel in 'Rapports au Ministre' inter 'Coll. de Doc. inéd. de France' p. 205. 243; Hardy, 'Descr. Catal.' II, p. 404. 3) Durham Cathedral. 4) E. gr. v. 820. 5) V. 72. 6) Henricus (III). 70 7) Ludovico VII. 8) De Henrico II. 9) *Macull enim princeps stipendiarios quam domesticos bellicis opponere casibus*, Ricardus f. Nig. Dial. de Scaccario I, c. 9.

- 85 Vait encuntre Lowis, le riche rei de France, 1173.
 Cuntre le cunte Phelippun, dunt vus oiez parlance,
 E^a dan Maheu sun frere, chevalier de vaillance. . . .
- 92 Ço fud^b Maheu le puign^ceur, sur qui vint la lance:
 N'avrad mes li reis Henriz pur lui nule dutance.
 Li cuens de Buluine ad rec^eu mortel plaie,
 De si qu'as espuruns a or li sanc vermeilz li raie:
 Ne purrad iames guarir, asez ad qui l'asaie.
 Tant^e est sis freres plus dolent e plus suvent s'esmaie
 E iure sun serrement, la^f pretiuse plaie,
 Ja mes vers le rei Henri n'avrad nule^g appaie.
- 100 Ore^h chevalche Lowis; si fait le jofne reis;
 E Phelippe [de Flandresⁱ] est mis en grant desrei;
 Li cuens Tiebaut^j de France demeine grant podnei^k:
 Ja saverad li reis Henri asez, u mover sei:
 Franceis li muevent guerre, Flameng et Cupei^l. . . .
- 112 Le^m plus honorable e le plus cunquerant,
 Que fust en nule terre puis le tens Möysant,
 Fors sulement li reis Charle, ki pöesté fud grant
 Par les dudze cumpaignuns Olivier e Rodlantⁿ. . . .
- 120 Or chevalche li^o cuens Phelipe ovoc sa grant cumpaigne^o
 E guaste Normendie par bois e par champaigne^m. . . .
- 128 E dit^a a^o ses chevaliers: 'Seignurs, ore m'entendez! . . .
- 138 Od la lune serie^o a nuit eschilguaitiez^p,
 Que Flameng^q ne terrien^r ne soient enbuschiez'.
- 167 Ceus del chastel^s unt ja v^eu Willame^t e sa baniere,
 E veient, que li Braibençon^u veneient tut ariere.
- 212 'Seignurs', fait li reis Henris^v, 'kar me conseilliez: . . .
- 220 Pur garder ma franchise sui asez laidengiez
 E par iceus de Flandres suvent cuntraliez:
 Si n'avum mes busuine d'estre plus damagiez'.
- 339 Quant li reis d'Engleterre entent le mandement
 De sun cusin^w d'Escoce, de sun ententement^x,
 Dit a sun message, qu'il ne fera^y nient;
 Ne quiert^z aver al^z respuns estrange ne parent:
 'Dites au rei d'Escoce, que pas ne m'espöent
 Pur guerre, que jo aie de mun fiz en present,
 Ne pur le rei de France, ne pur la sue gent
 Ne le cuens de Flandres, ki m'enväist^z suvent.
 Jo's ferai de lur guerre curesçus e dolent'.
- 40 410 Mes il¹⁰ voldrad ultre mer enveier un' espie
 Pur veier le cuntienement le pere en Normendie,
 E puis avant en Flandres, al fiz¹¹ en qui^z il s'afie^w:
- 418 'Si nus¹² enveit de Flandres ses Flamens¹³ od navie,

45 a) en 2. b) Ceo fu 2; Ço est Rose. c) Sis frere est R. d) n'avera nul 2. e) Or R. saepius. f) de F. des. 1
 g) Thebaud 2. h) pothnei 2. i) Oliver e Rolant 2. k) li c. delenda con et R. l) cd sa g. cumpaignie 2.
 m) cumpaignie 2. n) delendum censet R. o) lunne sei 2. p) achauveitez 2. q) F. e li altre 2. r) ententement 2.
 s) fra 2. t) quer 2. u) que m'enväit 2. v) où 2. w) se fio 1. x) vus ed. 4°. 2.

1) i. e. per pretiosa vulnera (Christi). 2) Theo-
 baldus V. de Blesis. 3) 'Stipendiarii ex oppido
 50 Capy a Péronne in orientem' MICHEL, qui tamen
 postea de Capedensibus cogitavit, de quibus v. SS. I,
 p. 452, n. 62. 4) Henricus II. rex. 5) In
 exercitu baronum. 6) Barones rebelles in castello
 55 de Dol in Britannia Minor. 7) De Humaz, filium
 constabularii Normanniae. 8) In exercitu Hen-
 rici II. 9) Regis Willelmi. 10) Rex Scotiae, qui,
 antequam foedus cum Francis faceret, a rege Angliae
 patre Northumbriam, quam filius ei iam promiserat,
 extorquere conatus est. 11) Henrico (III).
 12) Scotis. 13) Ricardus archiepiscopus Cantua-
 riensis Henricum (III) reprehendit: *Brebatonum*
factus es ductor, gentique excommunicatae et per-
ditissimae adhaesisti, ut perderes dretotissimam tibi
gentem; ap. Petrum Blesensem ep. 47.

1173.

- Par cent e par^a cinquante de cele gent hardie,
 Jo^b lur livrai la veie la gent^c qui^e nus guerrie^d.
- 426 A cest message faire s'en^d vunt ces messagiers;
 Li reis le volt e gree: si l' funt mult volentiers;
 A Berewic²-sur-Tine³ troevent les noteniers, 5
 Kis amerrunt en Flandres, les sages messagiers;
- 430 Ja sunt entrez en barges e vunt en halte mer
 E traient sus^e lur sigles, si se funt desarmer;
 N'unt cure d'Engleterre lunges a costeer^f:
 Il sunt lur mortel enemi, qu'il soleient amer. 10
 Si cum ces chevaliers unt trove lur seigneur⁴
 Ove le rei de France, Lowis l'emperœur,
 Dient lur messages süef e senz irur,
 Si que^e bien l'entendent de France li cuntur.
 E li cuens Phelipe est mis en tel errur, 15
 Parole devant les autres le noble guerrœur;
- 440 Ore dit li cuens Philippe une raïsun membre^h,
 Veantⁱ la curt de France; mult fud bien escutee:
 'Tenez al rei d'Escoce la fiance afiee;
 Qu'il vus äit^k de guerre, hastif senz demuree, 20
 Destruice voz enemis e guaste lur cuntree,
 Par fu e par embrasement^l tute seit alumee;
 Ne lur laist defors, n'en forest ne^m en pree,
 Dunt il puissent al matin avoir une disnee;
 Puis asiece lur chastels de sa gent änee: 25
 N'avruntⁿ succurs n'äie^o dedenz tredze luées^p.
- 450 Issi deit l'en cumencier guerre^q, ço^r m'est vis:
 Primes guaster la terre e puis ses enemis.
 Nus li aiderum de Flandres, ainz^s vienge quinze dis,
 Par quei ces d'Engleterre serrunt nun pöestis^t. 30
 Si cum li quens Philippe ad fait sa randnee,
 Li reis Lowis de France le volt e si l'agree.
- 600 La list li reis d'Escoce tendre ses paveilluns,
 Ses trefs e^u ses acubes, ses cuntres, ses baruns;
 E dit à sun barnage: 'Seignurs, kel la^v ferums?
 Tant cum estoise^w Prudhume^x, ja mes pes n'avrums^y.
 Ço dient li Flameng^z: 'Nus l'agraventerums
 U mar nus durrez soldeies ne livreisuns!'
- 788 Venuz fud en la terre¹, ki lur² mettrad asise:
 Li³ cuens de Lëircestre la chose si ad emprise,
 * Od Flamens e od⁴ Franceis e od gent devers Frise
 Aturnerad Engleterre tut a sa cumandise.
- 823⁷ Ore est Humfrei de Boun¹⁰ iriez en sun curage:
 'Sire Richart de Luci¹¹, ore parra vostre age⁵,
 E vus seiez en haste, si cum l'unt⁶ dit, tant sage. 45
- 831 Si Deus le volt e gree, jo desfrai l'ultrage⁸:
 Mar i⁹ furent arivez de Flandres la salvage⁹.

a) deest 2. b) Jeo 2. c) ke 2. d) en 2. e) sur 1. f) acoster 2. g) cum 2; q. mult bien R. h) membré 1; membre 2. i) vacant ed. 4e. 2. k) v. ert 2. l) e brasement R. m) de fors chastels en 2. n) n'avrunt 2. o) né aio 1. p) lués 2. q) la guerre R. r) issi 2. s) einz que 2. t) ke la 1; ko 2. u) esteusse 1. 50 v) cume cest chastel estoise ja pes ne averums 2. w) e ins. 2. x) delendum censet R. y) v. 818 ed. 4e. z) eage 2. a) l'um ed. 4e. b) defrai l'ultrage 2.

1) Contra Anglos. 2) Berwick-on-Tweed eo Newcastle. 6) Rex Scotiao lu gent estrange chier-
 tempore sub Scotorum Imperio erat. 3) Corrige: rissimeit, amot et teneit chier; v. 641. 7) Angliam.
 Tweede; infra quoque v. 1186. noster falso habet 8) Nobilibus, qui Henrico II. fiden servabant. 9) Ro- 55
 Berewic-sur-Tine. 4) Henricum (III). 5) Prud- bertus qui Henrico (III) favit. 10) Constabularius
 hoe in com. Northumberland, in mer. et occ. a Angliae. 11) Capitalis iustitiarius Angliae.

- 836 E dan Humfrei de Boun s'en est ariere alé,
E maint gentil chevalier d'Engleterre né;
Si serrunt ainz curt terme vers Flamens acuinté.
- 843 Maint gentil hum^a de Flandres l'i¹ vait le jor siewant^b,
Dunt li reis d'Engleterre^c en ot puis joie² grant.
- 895 Ki volt oïr la verité cum Norewiz^d fud prise —
Jo ne fui pas el päis quant ele fut^e asise —:
Uns traitres Lohereng⁴ la^f trahi; pur ço si fud surprise.
- 918 Gentil rei d'Engleterre, kar pernez a penser,
Cum vus devez Lundres e les baruns ainer:
920 Kar unques ne failirent lur seignur dreiturer,
Tuz jorz a sa buisine ne fussent li premier;
Asez orent messages de Flandres⁶ ultre mer,
Ki lur prameteient granz honors a duner.
- 947 Li cuens de Leicestre^g ne fine de guaster
La terre de Northfolke^h, dunt vusⁱ m'öez parler;
Ne pot de Normendie le rei Henri grever;
950 Pur ço volt Engleterre a sun poeir medler;
Il ad od lui de Flandres par cent e par millier.
- 997 Tost i¹ purriez oïr^k e bien en halt crier
Entre Flamens de Flandres e Franceis e Puier⁶:
'Nus n'eimes pas en cest^l päis venuz pur sujorner,
1000 Mes pur lu rei destruire, Henri le vielz guerrier,
E pur aver sa leine^m, dunt avum desirier'.
25 Seignursⁿ, ço est la verité: li plus furent telier;
Ne saveient porter armes a lei de chevalier;
Mes pur ço furent venuz, pur avoir guain e guerre^o:
Kar n'ad meillur viandier de Saint-Edmund^p en terre^q.
30 Ore oiez, seignurs baruns, de Deu la grant venjance,
Qu'il fist descendre sur Flamens e sur la gent de France.
- 1016 Ço fud Waltier le fiz Robert¹⁰, dunt vus oiez parlance,
Ki^r primes justad as Flamens e mist en grief errance.
- 1035 Respunt¹¹ Rogier le¹² Bigot¹³: 'Tut al¹⁴ vostre plaisir!
35 Jo n'oi unc^s en ma vie de rien si grant desir,
Cume^t Flamens destruire^u, que jo vei ci venir'.
Ço fud Waltier^v le fiz Robert, ki puint premierement.
Ore li seit en äie li Reis omnipotent!
- 1040 E vait ferir Flamens mult äireement;
E cil le refierent, ki^w ne l' dutent nient:
40 Il esteient plus de lui par milliers e par cent.
Sil funt reuser ariere ove la sue gent;
Mes il ne targa mie de querre vengeance.
Mar virent Engleterre, tuit en serrunt^x dolent!
- 1051 Mar amena de Flandres Robert¹³ itele gent!
- 45 1057 Certes mult le fait bien Robert le fiz Bernart¹⁴,

a) hume 2. b) F. le veit siwant 2. c) de Eng. ot 2. d) Norwiz 2. e) fud od. 4°. f) deest 2. g) Leicestre 2. h) Norfolke 2. i) deest 1. k) oier 2. l) ço 2. m) guorer 2. n) p. 1005 deest 2. o) que 2. p) de 2. q) a 2. r) unke 2. s) cum 2. t) destrure 2. u) Water 2. v) ke 2. w) serent 2.

1) Cum comite Leicestriae. 2) Cum postea captivi pretio se redimerent. 3) Norwich ab Hugone comite Norfolciae expugnatum esse, rectius, ut videtur, a. 1174. referunt Gesta Henrici II; Gervas. Cant.; Rad. Dicet. 4) Nomen ignoramus. 5) A partibus Henrici (III). 6) Po[li]hiers, homines e regione Poix in Picardia oriundi. 7) D'Engleterre nous viennent laines et grands prouffits pour avoir les vires Flandrenses a. 1338. regi Francia dixerunt; cf. Varenbergh, 'Flandre et Angleterre' p. 11. 8) Auditores alloquitur poeta. 9) Pugna fuit prope Bury Saint Edmund's. 10) Postea, a. 1176. iustitia in Anglia Orientali; cf. Gesta Henrici II, t. I, p. 107. 11) Comiti de Arundel exercitum contra rebelles dimicatorum exhortanti. 12) Qui patri Hugoni in comitatum de Norfolk postea successit. 13) Comes Leicestriae. 14) A. 1172. Henricus II. ei tradiderat Waterford et Wexford in Hibernia; Gesta Henr. II, I, p. 30. Plura

1173. De cele gent estrange fait merveillus essart;
Ne s'i puet pru aidier ne Flameng ne Lumbart;
1060 La leine d'Engleterre mult par cuillerent^a tart.
Desur lur cors descendent corneilles e busart,
Ki les armes enportent el fu qui tut^b tens art; 5
La lur dirrad la^c messe li prestre saint Suart:
Mielz lur vendreit en Flandres pendre a^d une hart.
Mult fussent pruedhume^e li^f Flamehg, si Deus lur fust aie;
Mes il ne l'aveient deservi pur lur grant roberie;
Li cuens de Leircestre mar vit lur cumpaignie. 10
36 N'i aveit el^g pais^h ne vilain ne corbel,
N'alast Flamens destruire a furkeⁱ e a fleel;
De rien [ne^j] s'entremetteient li armé chevalier
Fors sul del abatre, e^k vilains a tïer;
1090 Par quinze, par quarante, par cent e par millier 15
Les funt a vive force es fossez tresbuchier.
1174. 1145 Ço fud enprès la paskes, bien me deit souvenir,
Que li reis d'Escoce cumence a revenir
Envers Northumberlande pur guaster e humir.
1173 Ja peüssiez veoir^l päisanz e Flamens, ki vus lie^m, 20
Menerⁿ en lur cordelés cum^o gent de paenie;
Femmes fuient al^p mustier, chascune fud ravie,
Nüe senz vesteüre^q, sun avoir i ubbie.
1191 Dunc fist li reis d'Escoce mander ses^r chevaliers,
Les cuntes de sa terre, tuz les meillurs guerriers^s; 25
A Werke^t volt mettre siege par ses bons conseilliers,
Le chastel voldrad avoir par Flamens e^u archiers; . . .
1201 L'ost fud merveillus, de grant chevalerie,
De Flamens e de marchis fiere la cumpaignie. . . .
1207 Par un lundi matin furent appareilliez, 30
Ki le chastel assaudent: Flamens furent nomez. . . .
1215 Flamenc esteient hardiz e mult acuragiez,
E li autre mult^v engrès^w dedenz lur fermetez^x.
Ja veüssiez serjanz e Flamens si medlez,
Targes e escuz freindre, penunceus^y despleiez, 35
Flamens turner ariere des heriçons^z plaiez;
1220 Les uns furent des autres en lur escuz^{aa} portez;
Ja mes ne crièrent 'Araz'^{ab}! — mort sunt e enterrez.
1313 Rogier d'Estutevile^{ac} si est el cuer^{ad} haitiez;
Si deit il bien estre — ne vus esmerveilliez — 40

a) cuillent 2. b) ki tuz jurz 2. c) deest 2. d) par 2. e) prudes humes R. f) li F. delenda censet R. g) le add. 2.
h) fuche 2. i) suppl. Tobl. l) puisiez ver 2. l) qui les lient 2. m) E mener 2. n) cordes cume 2. o) A. 2.
p) vesture 2. q) les 2. r) guereieres 2. s) Werc 2. t) par add. 2. u) delendum censet R. v) egres 2.
w) penuncaus 2. x) del hericon 2. y) autres des heriçons 1. z) al quor 2.

de hoc et aliis baronibus ex Hibernia in auxilium
regis vocatis affert 'Anglo-Norman Poem on the
conquest of Ireland' ed. Michel et Wright Lond. 1837
(cuius auctor s. XIII. in., scriptor codicis Lambethani
596 s. XIV. in. vixisse videntur) p. 139. et
v. 2954: *E de Leycestre lors li quens,*

*Solum h̄ dist des anciens,
Sur sun seigneur esteit turné
E Flemenges avoit mené. . . .*

2962 *E li vassal s̄ li barun
De Engleterre la regin
Les Flemenges encontré unt
A la cité Sein!-Eadmund.*

*Illec erent deconfis,
De Leycestre le conte pris. . . .
2974 E les baruns de Yrlande
Ki unt esté en cel brande
En Normandie sunt tuz passes
E la nocele al rei contes 50
Cum les Flemengs erent occis
E le rei d'Eschoce pris. . . .*

1) In Anglia Orientali. 2) Wark in com. Northumberland, a Bellingham in mer. 3) Rogerus de Stutevilla in castello de Wark. 4) Nomen civitatis 55 Atrebatum erat militum Flandrensium clamor bellicus; cf. v. 1804. 5) Vicecomes de Northumberland.

- Kar li reis d'Escoce li ad le sun laissez. 1174
 Il n'ad, la merci Dieu, ne perdu ne guaigiez
 Nul de sa maisnee ocis ne afolez,
 Chevalier ne serjant dedenz le cors nafrez,
 Dunt li esteust [doner*] un' denier muneiez
- 5
 1320 A mire de Salerne pur estre^b medcinez.
 1475 Li reis Willame d'Escoce ad ja pris Appelbi^c 4,
 E Rogier de Munbrai, qui esteit sis amis;
 1481 A Burc² volent aler, le conseil fud tost pris;
 10 1485 Le chastel fud mult tost de tutes parz asis;
 Si lur sunt dur assaut e Flamens et marchis.
- 1626 Li evesques³ repaire, cum jo ore ainz^d vus dis;
 E Richart de Luci, qui unc^e ne fud esquis,
 Les noveles lo rei volentiers ad enquis:
 'Sire', fait li evesques, 'ja s'est uns reis de pris:
 15 1630 Ne dute les Flamengs vaillant un^f alis'.
 1664 Grant fu l'ost d'Escoce, la noise e le hu.
 Des Flamens, de marchis le chastel⁴ fud assailfu.
- 1678 Mult aveit Odinel⁵ la dedenz bone gent,
 20 Encuntre les Flamens se defendent forment;
 1680 N'i perdirent dedenz — tant di^b que jo n'i ment —
 Itant cum amuntast a un' denier d'argent;
 Mes lur champs unt perdu ot¹ trestut lur furment,
 Lur gardins estrepez de cele male gent:
 25 E ki⁶ n'i pot plus^k mesfaire, si li vint en talent
 D'escorcer les pumiers: ço fud mal vengeance!
 Quant li reis Willame vit qu'il n'i pot espleitier,
 Ne prendra le chastel par traire ne par lancier,
 Si parlad en conseil a sun bon conseillier:
 30 'Alum vers Audnewic⁷, laissum icest ester!'.
- 1698 Si vendrunt noz dous ostz pur noz Franceis aidier;
 Mes il aurunt¹ anceis fait si grant desturbier,
 1700 Destruit est cest päis. Ore pensum del haster!
 Ço fud juevesdi au seir, ke li reis ad parlé,
 35 E Franceis e Flamens unt le plait otrié.
- 1727 La⁸ òirent⁹ novele de cel rei d'Aubanie^{m-10},
 Qu'il iert a Audnewic od meisnie escharie:
 Od Flamens e od Franceis li Escot¹¹ n'ierent mie.
- 1802 Des Flamens malëurez en fist l'um granz essarzⁿ,
 40 Lur büele des cors träiner par ces praz:
 Ja mes en lur päis ne crïerunt mes 'Aras'¹².
- 1814 Noz chevaliers de ça, unques meillurs ne vi,
 N'aient puint les Flamens, kes^o orent puis^p träi;
 Ainz les vunt ociant, ne sai que plus vus di.¹³

45 a) deest 1. b) pur estre repetit 2. c) Apelbis 2. d) oreinz 2. e) que unques 2. f) a un 1. g) Odnel 2.
 h) dit 2. i) e 2. k) delendum censet R. l) averunt 2. m) Albani 2. n) grant assarz 2. o) li 2. p) près 2.

1) Appleby in Westmorland orientali. 2) Brough-
 under-Stainmore ibidem. 3) Ricardus Wintoniensis
 in Normannia regem rogaverat, ut Angliae opem
 50 ferret. 4) Prudhoe, v. supra v. 603. 5) De Hum-
 francie, dominus de Prudhoe. 6) Quicumque Flan-
 drensium. 7) Alnwick in com. Northumberland in
 sept. et occ. a Newcastle. 8) Al Noef-Chastel-
 sur-Tine. 9) Duces Anglorum. 10) De Willelmo
 Leone. 11) Turmae Scottorum a terra vastanda
 nondum ad exercitum Willelmi redierant, cum rex,
 Alnwick obsidens, a Randulfo de Glanvilla a. 1174,
 Jul. 13. improviso oppressus et, Iordano praesente,
 captus est. 12) Cf. v. 1221. 13) Flandrensens
 etiam v. 80. 1100. 1261. nominantur.

E CHRONICO ANGLLO-SCOTICO.

Henricus Wharton. Anglia Sacra I. p. 152. a. 1691. et R. Pitcairn pro Societate Bannatyneana a. 1828. e codice Lambethano 440, qui saec. XII. ex. exaratus, sed inde ab a. 1163. mutilatus est, Chronicon quod Sanctae Crucis Edinburgensis sive hodierno nomine de Holyrood vocaverant publici iuris fecerunt. Opus integrum usque ad a. 1187. perductum una cum notis usque ad a. 1355. adiectis e codice Durlacensi 38, Carlsruhae in Magni Ducis bibliotheca asservato, cuius primitiva manus saeculo XII. med. vel ex. attribuenda est. Monachi anonymi Scoti Chronicon Anglo-Scoticum inscriptum edidit C. W. Bouterwek, Elberfeldae 1863. Auctor, quem Praemonstratensem monasterii Cupri in comitatu Angus fuisse Bouterwek censuit, a Caesare exorsus, ubique fere Beda, Florentio Wigorniensis, Chronico Melrosensi adhibitis, cum nonnulla nova eaque Scotiam perlingentia attulerit, pauca tantum editos libros secutus, excerpta habuit. F. L.

1084. Wibertus papa sedem accepit. 15
 1109. . . . Henricus rex Angliae dedit imperatori filiam suam.
 1114. . . . Papa Paschalis captus est Rome.
 1115. Obiit Maria¹ comitissa de Bologna 2. Kalendarum Iunii.
 1159.^a Obiit Wilhelmus comes Bononiae, filius Stephani regis. Obiit Adrianus papa; cui successit Alexander, expulso Octoviano^b, qui in sedem apostolicam profane aspiravit. 20
 1162. . . . Ada^c soror Malcolmi regis Scotiae, nupsit Florentio nobili comiti Hothlandie.
 1164. Octovianus^d antipapa interit, et Wido Cremensis^e scisma illius fovens, in loco eius successit.
 1181. Obiit pie memorie Alexander III. papa, et Lucius tertius successit. 25

a. 1158. *Ed. Angl. Sa.* b. *Octav. ib.* c. *Elda ib.* d. *Octav. h. l. ed. Boul.* e. *remsis cod. Diol.*

1. Filia Malcolmi III. regis Scotiae.

EX WALTERI MAP LIBRO DE NUGIS CURIALIUM.

*Walterus cognomine Map*¹, qui in libro 'de nugis curialium' inscripto loquar
 multa de se ipso narravit, Angliam matrem nostram *II*, c. 1, Wallenses compa-
 5 triotas nostros *II*, c. 20, se ipsum marchionem Walensibus accolam *II*, c. 23. dixit.
 Cum fabellae, quas multas tradidit, Herefordensem praecipue comitatum attingant
 ipseque in Gloucestrensi postea munere iusticiarii itinerantis perfunctus
 sit, in alterutro pago, re vera in Walliae confiniis, Stephano rege Angliae
 inter a. 1135. et 1140. natus esse videtur. Viri ingenium² turbidum, facetum.
 10 Gallorum vel Britonum simillimum fuit. Non suis, sed parentum suorum
 meritis, qui sibi fideles et necessarii fuerant ante regnum et post, Henrico,
 comiti Andegavensi, duci Normanniae, regi Angliae, carus fuit et acceptus,
V, c. 6. Studiorum causa Parisiorum urbem adiit, ubi seditioni inter clericos
 et laicos acerrime commotae eo fere tempore interfuit, quo Ludovicus VII.
 15 rex matrimonium cum regis Castiliae filia nuper, i. e. a. 1154, contraxerat.
V, c. 5. Vidit quoque, ut *II*, c. 7 commemoravit, in schola magistri Girardi
 Puellae Parisius Lucam Hungarum, postea a. 1161. ad archiepiscopatum Stri-
 goniensem promotum³. Non multum post a. 1160. in patriam reversus, Henrici II.
 curiam intravit, ubi cum Thoma tunc regis cancellario, inde ab a. 1162. archi-
 20 episcopo Cantuariensi, familiari necessitudine usus est, *I*, c. 24. *II*, c. 23.
 Subito autem rege et archiepiscopo inter se dissidentibus, noster cum rege
 stetitisse videtur. Certe Gilberto Foliot episcopo Herefordensi, deinde Lon-
 doniensi, qui e marchia Wallensi ortus ibique abbas Gloucestrensis fuerat.
 societate coniunctus fuit et laudavit eum trium peritissimum linguarum.
 25 in vetere et nova lege versatum, virum morum et sapientiae thesau-
 rum, stylo limpidissimo lucidum, *I*, c. 12. *II*, c. 5. Henrico regi, qui viros
 eruditos et facetos adamavit, semper adhaesit, de ea parentibus, coniuge, filiis.
 curialibus plurima, haud raro quidem ignominiosa, procaci animo memoriae
 tradidit. Nihilominus regis clericus familiaris pluriesque iusticiariis errantibus
 30 ad iura regni tuenda iusticiamque regiam exercendam associatus⁴ fuit, quod
 Rotulo Magnae Pipae 19 Henr. II. confirmatur, quo inter iudices a. 1173
 pagum Gloucestrensem adeuntes occurrit⁵. Eodem anno, mense Martio, ali-

1) Ita Nug. Cur. V, c. 6, in tabulis, in carminibus a se compositis, in codicibus autem suorum et aliorum operum nomen varie scribitur: Map, Mahap, Mapus, Maup. 2) Phillips de Waltero Map in Sitzungsber. der philos.-hist. Classe d. k. Akad. d. Wissensch., Wien, X, p. 331. ample disseruit. 3) De quo cf. supra p. 32. 4) Ita Giraldi Cambrensis Speculum Ecclesiae III, c. 14, Opp. IV, p. 219; Giral-

dus plus quam semel de Waltero amico tractavit: Opp. I, p. 271. 362. 412; III, p. 92. 145. 321. 335 sq. V, p. 410. Cf. Wright, Biogr. Britano. II, p. 392. 5) V. Madox, History of the Exchequer I, p. 701: De assisa facta per dominia regis in Gloucestrescira per Iohannem Cummin, Walterum Map et Turstunum filium Simonis.

quamdiu in civitate Lemovicensi resedit, ubi Petri, archiepiscopi Tarentasiensis, per dies undecim cum Anglorum rege moram facientis, curam a rege suscepit, II, c. 3. Clericus vel presbyter consecratus, munere sacerdotis Westberiensis in pago Gloucestrensi iam antea perfunctus est¹. A. 1176. Galfridum filium nothum Henrici regis, episcopum electum Lincolniensem, sibi odiosum, et praecentor Lincolniensis et canonicus Londoniensis subsecutus est². Postea cum Ludovico VII. Parisius aliquamdiu commoratus, ab Henrico Campaniae comite hospicio susceptus, a. 1179. praecepto domini regis Angliae Romam ivit, ut concilio Lateranensi ab Alexandro III. convocato interesset. Ibidem a pontifice iussas cum Waldensium haereticorum nunciis disputavit, I, c. 31. V, c. 5. Henricum, regem iuniorem, strenuissimum armis, valde quidem celebravit, sed, filius in regione Pictaviensi ferociter cum patre proeliantibus et filio natu maiore iam a. 1183. mortuo, regem patrem numquam dereliquit, IV, c. 1. Audita domini regis morte post biennium exequiarum exinanitus lacrimis . . . a curia liber — ad munera, ut videtur, ecclesiastica exercenda — recessit, IV, c. 2. Anno 1197. de cantore Lincolniensi, Waltero Map, in Oxenefordensem³ archidiaconum translatio facta est, quod Radulfus de Diceto II, p. 150. ed. Stubbs retulit. Postrema de nostro, qui saec. XIII. ineunte⁴ mortuus esse videtur, in Vita magna S. Hugonis Lincolniensis p. 280. 281. ed. Dimock mentio habetur: episcopo enim illo mense Martio a. 1199. in terra Andegavensi remanente, Walterus²⁰ Map, qui et archidiaconus et canonicus erat Lincolniensis episcopi et praebendatus etiam in ecclesia Herefordensi, cum clericis aliis eiusdem ecclesiae, quorum quidam eum sibi in episcopum praefici exoptabant, pro eligendo episcopo ad Ricardum regem, ibidem commoratum, venit.

Praeter carmina, vel potius epigrammata satirica, a Th. Wright soc. Cam-²⁵denianae sumptibus a. 1841. collecta et edita, noster sermone soluto librum singularem, quem De Nugis Curialium inscripsit, Ioannem Saresberiensem audacter aemulatus, composuit. Mox quidem a vestigiis auctoris fere coaevi celeberrimi discessit, cum nec philosophari nec sacerdotium regnumque animo severo dirigere, sed lepide et iucunde de rebus et hominibus fabulari mallet.³⁰ Respondit igitur I, c. 10. 12. 'Galfrido karissimo'⁵, qui eum in poesim inducere, voluerit et elegerit materiam tam copiosam, ut nullo possit opere superari, nullis aequari laboribus, dicta et facta, quae nondum litterae tradita sunt, se potius studere, ut recitatio placeat et ad mores tendat instructio. Neque accurato orationis genere neque una scribendi ratione usus auctor sese ita defendit³⁵ VI, c. 2: hunc in curia regis Henrici libellum raptim annotavi schedulis et a corde meo violenter extorsi. Revera nonnulla et variis locis et variis temporibus inse-ruit, quae ea causa cum tempore, quo primam velut libri imaginem delineaverat, adhuc pugnant. Nam Dist. III, c. 11. inveniuntur haec verba: nunc hodie a Romanis electus est Lucius papa, successor Alexandri tertii, quae a. 1181.⁴⁰

1) Westburi . . . cuius personatum archidiaconus tanquam persona gerebat, Girald. Cambr. l. c. 2) Gualterus Map Lincolniensis ecclesiae praecentor et noster canonicus, tabula Radulfi de Diceto, ecclesiae S. Pauli London. decani ap. Tanner, Biblioth. Brit. Hibern. p. 509; cf. De Nugis Cur. V, c. 6. 3) Donationem Walteri domui Oxoniensi factam exhibet 'Fourth Report of Historical Manuscripts' p. 468. 4) Certe ante a. 1210. vel saltem 1216, quo Giraldus Cambrensis secundam editionem Expugnationis Hib. confecit. Ibi enim versus finem, Opp. V, p. 410, occurrit elo-

quo clarus W. Mapus Oxoniensis archidiaconus, cuius anime propitiatur Deus, solita verborum facetia et urbanitate precipua. 5) Si episcopus intelligendus est, quod tamen diiudicare non ausim, tres eo tempore Gaufridi in Anglia, scilicet Eliensis, Win-⁴⁵toniensis, Menevensis praesules erant. Cf. III, c. 1: Hoc tibi vultu placeat, cum a philosophiae et divinae pagine senatu respiraveris, voluminis huius innobiles et exangues ineptias vel audire vel legere recreationis et ludi gratia. 50

scripta esse videntur; Dist. autem IV, c. 2: Decessit autem ille prenominatus Henricus apud Martellum mense, quo hanc paginam apud Salmurum scripsi, die S. Barnabe apostoli, minime, ut codex habet, a. 1182, sed a. 1183; capitulum vero 15, Dist. I. de Ierusalem per Saladinum capta ipso a. 1187. scripsit;
 5 *Henricum II. regem aut Gilbertum Londoniensem modo viventem, modo mortuum dixit; Ricardi I. regis et marchionis de Monteferrato ab Assassinis a. 1192. interfecti mentionem fecit; irrisit iterum atque iterum Gaufridum nothum, quem pater in tantum promovit, ut hodie sit Eboracensis episcopus, V, c. 6, i. e. inde ab a. 1191. Itaque per annos decem vel plures noster operis partes colle-*
 10 *gisse, composuisse, interpolasse, verum numquam inter se coaequasse videtur.*

Farrago opusculi e libris scriptis, sacris et profanis, historiis Anglorum et Gallorum veris necnon fictis, velut Pseudo-Turpini et Galfridi Monemuthensis, e narratiunculis et fabellis, praecipue Wallensium, vulgaribus, e miraculis, ex adversariis de familia et curia regis, notisque acerrimis contra ordines
 15 *monasticos, in primis Cistercienses abiectis composita est. Multa igitur Waltero communia sunt cum Giraldo Cambrensi, qui iunior ex eadem gente marchica ortus, nostrum, quem archidiaconum Oxoniensem, sed iam mortuum dixit, eruditionis ac facetiarum gratia in libris saepissime laudavit, quocum etiam literas et epigrammata communicavit.*

20 *Edidit Thomas Wright more suo non satis accurato sumptibus Soc. Camdenianae a. 1850. librum de Nugis Curialium ex unico qui exstat codice, Oxoniensi Bodleiano 851, saec. XIV. ex. admodum negligenter exarato, in nostrum usum a v. d. F. Liebermann cum editione comparato. Hic adversus Hardy, 'Descript. Catal.' II, p. 485. demonstravit, scribam Ms. Bodl. 14, saec. XVII.*
 25 *nonnisi indices et argumenta e codice vetustiore excerptisse et in Ms. Clarendon. 78. nequaquam Nugas Curialium, sed carmen quoddam per errorem Waltero Map attributum asservatum esse: cf. 'Neues Archiv' IV, p. 18.*

Scribebam Gottingae, mense Mart. 1881.

R. P.

EX DISTINCTIONE I.

30 11. Una fabula dat illum Herlam¹ regem errore semper infinito circuitus cum exercitu suo tenere vesanos sine quiete vel residentia. Multi frequenter illum, ut autumant, exercitum viderunt. Ultimo tamen, ut aiunt, anno primo coronationis nostri regis 1155. Henrici cessavit regnum nostrum celebriter ut ante visitare; tunc autem visus fuit a multis Wallensibus immergi iuxta Waiam², Herefordie flumen.

35 16. De origine Carthusiensium.

Granopolitanus episcopus viderat in sompnis septem soles ex diversis partibus in montem qui Cartusia dicitur in valle Grisevoldana convenire moramque facere. Qui cum multum studeret secum in crastino, multum divinans et non inveniens, ecce sex clerici, viri magnifici septimusque cum eis, magister eorum Bruno³, petierunt instanter locum illum, ut
 40 oratorium ibi facerent. Letus igitur episcopus et visionis suae felicem videns exitum, secundum ipsorum rationem eis de proprio cellas et ecclesiam extruxit et eos cum benedictionibus introduxit. Est autem mons altissimus et in medio cacuminis profunda vallis et ampla, sterilis et inculta, fontibus tamen habunda. Tresdecim habent cellulas, in una prior, in

a) Burno c.

45 1) *Herlethingi phalanges noctivagas* amplius describit kunde' p. 25. 2) Wye. 3) Bruno, Coloniae noster IV, 13. Sunt vestigia cultus deorum Germanici, quae cum aliis Walteri fabulis mythologiam oriundus, a. 1086, Hugone episcopo Gratianopoli sedente, Carthusiensium ordinem instituit, v. Heliot, attingentibus docte disserit Liebrecht 'Zur Volks- 'Histoire des Ordres Religieux' VII, p. 366.

aliis singulis singuli fratres. Panem eis prior in sabbato ministrat ad totam ebdomadam, legumen et olus; tribus diebus in septimana pane tantum contenti sunt et aqua. Non comedunt carnes nisi infirmi; non emunt pisces nec comedunt, nisi dati fuerint eis unde possit omnibus distribui; semper induti cilicio, semper cincti, semper orant aut legunt. Nemo nisi prior cellam utroque pede potest egredi; priori licet pro visitandis fratribus. Diebus 5 festis in ecclesia conveniunt, missam non cotidie, sed certis diebus audiunt. Hii non insidiantur vicinis, non cavillant, non rapiunt; non ingreditur ad eos femina; non egrediuntur ad eas. Ad petitionem cuiusdam viri potentis in terminis episcopatus Sancti Iohannis de Moriana propagavit ex se Chartusia domum ad ymaginem [suam^a], que cupiditatis instinctu diabolus sequens, amenitate pasuorum et ubertate notata, censum ex quibuscumque potuit 10 amarissime collegit et, in ardorem avaritiae caritate mutata, locuplex pessimi propositi penitus impleri^b non destitit. Invasit vicinos terminos, aliquid undique vigilanter exculpens, tum vi tum furto quocumque modo rem faciens, quodque venter potuit modus potuit et procuravit census. Castigata frequenter a priore Chartusie^c deindeque fustigata, non abstinit, sed inpinguata, dilatata recalcitravit, recessit et sibi similem matrem, domum Cisterciensem 15 advocavit, que sibi viscera cupidissime caritatis aperuit et in iniuriam prioris matris in specialem filiam adoptavit manumque forti violenter obtinet.

24. De origine Cisterciensium.

. . . Monachorum nemo carne vel sanguine vescebatur ante tempora Karoli Magni, qui devotus optinuit a Leone papa supplicationibus usum sanguinis cismontanis monachis, 20 impetrans eis oleum lardinum, quia^d non haberent laurinum ut transmontani. Licentiam hanc isti^e non suscipientes, antique distractionem semite servant, ut ab esu carni^o; si ut alieni porcos tamen ad milia multa nutriunt, bacones inde vendunt — forte non omnes — capita, tibias, pedes nec dant, nec vendunt, nec eiciunt: quo deveniant, Deus scit! Similiter et de gallinis inter Deum sit et ipsos, quibus habundant maxime. Ecclesiarum pos- 25 sessiones devoverunt et omnimodas iniustas adeptiones, labore manuum suarum cum apostolo viventes, omni seclusa cupiditate; sed ad tempus nescio quid proposuerint^f aut in botris promiserint; sed quicquid promiserint, subsecutus est fructus, unde timemus arbores. In omnibus tunc se suppliciter et simpliciter habebant, nichil avide, nichil proprie facientes, nulli negantes emulatim solatium, nulli facientes quod sibi nolunt fieri, nulli malum pro 30 malo reddentes, innocentiam ab infamia servantes, ita balsamum a luto; eorum cuncti laudabant sabbata fierique cupiebant ut illi. Facti sunt igitur in populum multum nimis et in domos aucti plurimas; nomina enim domorum in se claudunt aliquid divinitatis oraculum, ut Casa-Dei, Vallis-Domini, Portus-salutis, Ascende-celum, Mira-vallis, Lucerna, Clara-vallis. Hinc ortus est Barnardus et lucere cepit inter alios, imo super alios ut Lucifer inter nocturna 35 sidera, vir eloquentie prompte, qui bigas circumduci per civitates et castella faciebat, quatinus in eis credentes sibi deportaret in claustra. Per universos Gallie fines hic spiritu ferebatur, et que per eum fiebant miracula Gaufridus Altisiodorensis^g scribebat: ipsi credite! Aderam in mensa beato Thome, tunc^h archiepiscopo Cantuarie; assidebant ipsi abbates albi duo, multa referentes viri predicti, Barnardi scilicet, miracula, sumentes exordium 40 inde, quod ibi legebatur epistola Barnardi de condemnatione magistri Petriⁱ, principis Nominalium^g, qui plus peccavit in dialectica quam in divina pagina; nam in hac cum corde suo disseruit, in illa contra cor laboravit et multos in eisdem labores induxit. Legebatur epistola dompni Barnardi Clarevalensis abbatis ad Eugenium⁵ papam, qui suus fuerat monachus, quem illius ordinis nemo secutus est ad sedem illam. In epistola continebatur 45 illa, quod magister Petrus instar Golie superbus esset, Ernaldus de Brixa signifer eius⁶; et in hunc modum pessimum plurima. Hinc occasione sumpta, laudabant abbates illum Barnardum et extollebant ad astra. Iohannes ergo Planeta⁷ de magistro bono quod nolebat et

a) suppl. Wright. b) implere c. c) Chartusie c. d) lardinumque non c. e) abstineant vel quid simile sup-
plendum est. f) proposuerunt c. g) monialium negligent c. 50

1) Cistercienses. 2) S. Bernardi amanuensis, postea abbas Igniacensis, a. 1162. abbas quartus Claraevalensis, ex cuius libris Vitae 4. et 5. v. excerpta SS. XXVI, p. 109. 3) A. 1162—1170. 4) Scil. Abaelardi. 5) Minime, sed Innocentium II. 6) S. Bernardi ep. 189:

Procedit Goliath procero corpore, nobili illo suo bellico apparatu circummunitus, antecedente quoque eius armigero Arnaldo de Brixa. 7) Qui Petri Abaelardi discipulus fuisse videtur.

dolebat audiens: 'Unum', inquit, 'in Monte-Pessulano vidi, quod multi mirabantur, miraculum'. Et rogatus, ut diceret, ait: 'Illi, quem merito predicatis, magnifico viro demoniacus quidam ligatus in Monte-Pessulano presentatus est, ut sanaret eum. Ipse super asinam magnam sedens, imperavit immundo spiritui, populo qui supervenerat tenente silentium, et ait tandem: 'Solvite vincitum et sinite liberum'! Demoniacus autem, cum se dimissum sensit; lapides in ipsum abbatem quocumque potuit misit, instanter fugientem persequens per vicos, donec licuit; etiam et a populo captus in ipsum semper oculos habebat, quia manus tenebantur'. Displicuit autem hoc verbum archipresuli et ait Iohanni quasi comminans: 'Heccine sunt miracula tua?' Tum Iohannes: 'Miraculum dignum memoria dicebant hoc qui tunc affuerunt, quod omnibus mitis et benivulus fuit arreptitius et ypocrite soli molestus, et adhuc id mihi presumpcionis castigatio fuit'. Duo similiter abbates albi de predicto viro colloquebantur in presentia Gilleberti Foliot Londoniensis episcopi¹, comendantes eum ex virtute miraculorum. Evolutis autem multis, ait alter: 'Cum vera sint que de Barnardo dicuntur, vidi tamen aliquando, quod ipsi gratia miraculorum defuit. Vir quidam, marchio Burgundie, rogavit eum, ut veniret et sanaret filium eius. Venimus et invenimus mortuum. Iussit igitur corpus deferri dompnus Barnardus in talamum secretum et eiectionibus, incubuit super puerum et, oratione facta, surrexit; puer autem non surrexit, iacebat enim mortuus'. Tum ego: 'Monachorum infelicissimus hic fuit. Nunquam enim audivi, quod aliquis monachus super puerum incubisset, quin statim post ipsum surrexisset puer'. Erubuit abbas, et egressi sunt, ut riderent, plurimi. Publicatum est autem, quod eidem predicto Bernardo post hunc gratie defectum contigerit secundus et famam eius non secundans. Valterus² comes Nevernensis in Chartusia decessit ibique sepultus est. Convolavit igitur dompnus Barnardus ad sepulcrum^a illud, et cum diutissime prostratus orasset, oravit eum prius, ut pranderet; erat enim hora. Cui Barnardus: 'Non recedam hinc, donec mihi loquatur frater Galterus'; et exclamavit voce magna dicens: 'Galtere, veni foras!' Galterus autem, quia non audivit vocem Ihesus, non habuit aures Lazari et non venit.

Quia superius Ernaldus de Brixa se nostris intulit sermonibus, dicatur, si placet, quis fuerit, sicut audivimus a viro temporis illius, viro quidem magnifico multarumque literarum, Roberto de Burnham³. Hic Ernaldus ab Eugenio papa post Abaelardum incitatus. indefensus et absens condemnatus est, non ex scripto, sed ex predicacione. Secundum sanguinis altitudinem erat Ernaldus nobilis et magnus, secundum literas maximus, secundum religionem primus, nichil sibi victus aut vestis indulgens, nisi quod artissima cogebat necessitas. Circuibat predicans, non que sua, sed que Dei sunt querens, et factus est omnibus amabilis et admirabilis. Hic cum Romam venisset, venerati sunt Romani doctrinam eius. Pervenit tandem ad curiam et vidit mensas cardinalium vasis aureis et argenteis honestas et delicias in epulis^b. Coram domino papa reprehendit eos modeste, sed moleste tulerunt et eiecerunt eum foras, qui rediens ad urbem, indefesse docere cepit. Conveniebant ad eum cives et libenter eum audiebant. Factum est autem, ut audirent de contemptu premiorum et mammonem sermonem fecisse cardinalium in aures, presente domino papa, predictum Ernaldum et ipsum a cardinalibus eiectionem. Congregati sunt ad curiam et iurgati contra dominum papam et cardinales, dicentes Ernaldum virum bonum et iustum et ipsos avaros, iniustos et malos et qui non essent lux mundi, sed fex, et in hunc modum, et vix continuerunt manus. Quo tumultu vix pacificato, missis ad imperatorem legatis, dominus papa denunciavit Ernaldum excommunicatum et hereticum, et non recesserunt nuntii, donec ipsum suspendi fecerunt.

29. De quadam secta hereticorum.

Rex noster etiam Henricus secundus ab omnibus terris suis arcet hereseos nove dampnissimam sectam, que scilicet ore confitentur de Christo quicquid et nos, sed, factis multorum

a) sic cod. et eius transcriptum Ms. Oxon. Bodl. James 14; sepultum ed. Wright. b) eplis c.; epistolis coram ed.

50 1) Qui sedit a. 1163—1188, acerrimus Thomae archiepiscopi adversarius. 2) A. 1149. obiit Guillelmus comes pater monachus Chartusiae Ann. Nivern., SS. XIII, p. 91; Torsitan auctor Gg. habuerit, quam siglam scriptor falso resolverit. 3) Robertus de Burnham

55 idem fuisse videtur, quem Gilbertus Foliot episcopus Londoniensis amicum habuit (v. Ep. Gilberti Inter Epp. S. Thomae ed. Giles V, p. 112: Amico suo Ro' de Burnham) et Le Nere et Hardy, Fastis Anglicanis, a. 1188. archidiaconum Buckinghamensem fuisse dicunt.

miliū turmis quas ruttas vocant, armati penitus a vertice ad plantas corio, calibe, fustibus et ferro, monasteria, villas, urbes in favillas redigunt, adulteria violenter et sine delectu perpetrant, pleno corde dicentes: 'Non est Deus'. Hec autem orta est in Brebanno, unde dicitur Brebeazonum¹. Nam in primo latrunculi egressi, legem sibi fecerunt omnino contra legem, et associati sunt eis propter seditionem fugitivi, clerici falsi, monachi evasi, et quicunque Deum aliquo modo derelinquunt horrendis eorum adherent cetibus. Multiplicati sunt iam super omnem numerum invalueruntque phalanges Leviathan, ut tuti resideant aut errent per provincias et regna cum odio Dei et hominum.

30. De quadam alia secta eorundem.

... Publicani vel Paterini . . . in Aquitania et Burgundia superhabundant iam ad 10 omnem infinitatem. Aiunt etiam compatriote sui, quod convivas suos in aliquo ferculorum suorum capiunt et fuerint ut ipsi^a, quos scilicet predicacionibus occultis quas vulgo faciunt attemptare non audent. Unde contigit, quod michi dominus Willelmus Remensis archiepiscopus², frater regine Francorum³, retulit et multis confirmavit testibus, quod quidam nobilis princeps a partibus Vienne metu detestabilis huius rapine sal exorcizatum secum in perula 15 semper haberet, nescius cuius domum ingressurus et ubique timens peliaciam hostis, etiam in mensa propriis illud apponebat cibus. Perlatum est ad eum forte, quod duo milites nepotem suum, qui multis preerat populis et oppidis, everterant. Et ecce ipsum ad nepotem suum; cenantibus illis rite simul, ignorante nepote quid ageretur, fecit avunculo suo mullum integrum in disco apponi, pulcrum visu et ad vescendum suavem, ut videbatur. Apposuit ergo miles sal, et disparuit subito piscis et reliquit in disco quasi pilulas fimi leporini. Abhorruit miles et qui cum eo erant, ostensoque nepoti suo miraculo, predicavit ei devotissime penitentiam et cum multis eum edocuit lacrimis multitudinem miserationum Domini, et omnes demonum conatus sola fide vinci, ut visui subiectum habebat. Nepos egre ferebat sermonem et abscessit in thalamum. Princeps ergo delusum se dolens, milites nepotis 25 eversores secum deducit in vinculis et in conspectu populi multi et magni conclusit eos in tegete⁴ posti firmiter alligatos, igneque supposito, totam combussit domunculam. Illos autem omnino non tetigit ignis, nec etiam in vestibus adustio vel modica inventa est. Insurgit ergo populi tumultus in principem dicentis: 'Peccavimus in viros iustissimos contra fidem veris virtutibus approbatam'. Princeps ob apparentiam tantam in nullo fidei christiane 30 derogans vel dubitans, iram et voces placavit vulgi blandiciis fidemque benignis affirmavit sermonibus. Pontificem Vienne⁵ consulit, qui eos in domo maiore conclusit ligatos ut ante, domumque totam extra circuiens, aqua benedicta conspersit contra prestigium, ignem iubet apponi, qui nullis flammis^b nullisque fomentis domui potuit inherere vel quicquam adurere. Insultat igitur pontifici tam lesa fide civitas, ut manifeste multi stultis prorumpant in eum 35 vocibus, et, si non obstet domini sui principis reverentia, pontificem ipsum in flammis deicerent et non nocentes liberarent. Depulsis igitur hostiis, in domum irruerunt, et ad postem venientes, carbones et favillas ex ossibus eorum et carnibus factas inveniunt^c, vincula vident illesa, postem intactum et iustissimum ignem in eos solos qui deliquerant^d animadvertisse. Convertit ergo benignus Dominus corda errantium ad penitentiam et blasphemias in laudem. . . . 40

31. De secta Valdesiorum.

1179. Vidimus in concilio Romano⁶ sub Alexandro papa tertio celebrato Valdesios homines, idiotas illiteratos, a primate ipsorum Valde dictos, qui fuerat civis Lugduni super Rodanum. Qui librum domino pape presentaverunt lingua conscriptum Gallica, in quo textus et glosa Psalterii plurimorumque legis utriusque librorum continebantur. Hii multa petebant instantia predicacionis auctoritatem sibi confirmari, quia periti sibi videbantur, cum vix essent scioli⁷. . . . Ego multorum miliū qui vocati fuerunt minimus, deridebam eos, quod super

a) fortasse emendandum: faciunt id ipsis. b) flammibus ed. W. c) inveniunt ed. d) delinq. ed.

1) Minus haeretici, quam praedones stipendiarii, V. Will. Neubrig. II, c. 27, a. 1173: *stipendiarias Bribantionum copias, quas rulas vocant*. Historia Ludovici VII, ap. Du Chesne, SS. Franc. IV, p. 417: *infinitos praedones, vulgo dictos Brabantiones, qui nec Deum diligunt nec viam veritatis cognoscere volunt, colligens*; cf. Géraud, 'Bibl. de l'École des Chartes' III, p. 125 sqq.

2)

A. 1176 — 1202.

3) Adelaë.

4) i. e. parva domo; Ducange VI, p. 521.

5) Nescio utrum Stephanum a. 1155—1163, an Willel-

mum an Robertum, qui a. 1195. obiit, dicat.

6) Errant igitur qui non ante synodum Veronensem a. 1184.

papam Waldensibus praedicatione interdixisse putant.

7) Cf. Gervas. Tilbur. I, 1: *Materiam inquirendi praestare poterunt sciolis et non fastidium perfecte scien-*

tibus. 50

eorum petitione tractatus fieret vel dubitatio. Vocatusque a quodam magno pontifice, cui etiam ille maximus papa confessionum curam iniunxerat, consedi signum ad sagittam¹; multisque legisperitis et prudentibus ascitis, deducti sunt ad me duo Valdesii, qui sua videbantur in secta precipui, disputaturi mecum de fide, non amore veritatis inquirende, sed ut me convicto clauderetur os meum quasi loquentis iniqua. Timidus fateor sedi, ne peccatis exigentibus in concilio mihi tanto gratia negaretur sermonis. Iussit me pontifex experiri adversus eos, qui respondere pararam². Primo igitur proposui levissima, que nemini licet ignorari, sciens quod asino cardones rudenti, indignam habent labia lactucam: 'Creditis in Deum Patrem?' Responderunt: 'Credimus'. 'Et in Filium?' Responderunt: 'Credimus'. 'Et in Spiritum sanctum?' Responderunt: 'Credimus'. Iterum: 'In matrem Christi?' Et illi item: 'Credimus'. Et ab omnibus multiplici sunt clamore derisi, confusique recesserunt, et merito, quia a nullo regebantur et rectores appetebant fieri, Phaetontis instar, qui nec nomina novit equorum. Hii certa nusquam habent domicilia, bini et bini^b circueunt, nudi pedes, laneis induti, nil habentes³, omnia sibi communia tanquam apostoli, nudi nudum Christum sequentes. Humillimo nunc incipiunt modo, quia pedem inferre nequeunt, quos si admiserimus, expellemur.

32. De tribus eremitis mirabiliter penitentibus.

Philippus Neopolitanus, vir illustris, nobis retulit, quod, cum in Nigra Montana venatu venisset, virum silvestrem pilosum et deformem fonti recubantem ut biberet repente per pilos sublimem rapuit, querens, quis esset, quid ibi? Ille autem mansuetudine sua demitti meruit et ait: 'Venimus ad hanc solitudinem tres, ut hic penitentes antiquorum fieremus imitatores patrum.'

EX DISTINCTIONE II.

3. De beato Petro Tarentasie.

Vidi postmodum beatum Petrum archipresulem Tharenthasie³, qui montes inter Alpinos residet, virum tante virtutis et tot illustrem miraculis, ut meritis antiquorum quos in ecclesia colimus patrum equalis possit iustissime predicari; cuius manu Dominus solo tactu et prece curabat infirmos, demonia effugabat, nec attemptavit quod non perficeret. Hic per dies undecim cum Anglorum rege domino Henrico secundo apud Lemovicas moram fecit⁴, cuius ego curam a rege suscepi, et regis interim exhibendum expensis habui hominem letum et hilaris in omni casu faciei, mundum, modestum, humilem, omnino, sicut multis aliis et ut mihi videbatur, perfectum. Unum vidi miraculum per manum ipsius a Domino factum, audivi plurima. Cum sero esset die una, venit multitudo magna civium Lemovicensium, et secum hominem demoniacum deferebant. Veniebat autem post eos Pictavensis episcopus, qui nunc est Lundunensis archiepiscopus⁵, Albe-manus cognomine, natus a Cantuaria, vir eloquentie precipue, auctoritatis et celebritatis maxime, non ut temptaret, sed quod fere credebatur vere posset scire. Is ad me in hiis verbis accessit: 'Carissime mi, evoca nobis archiepiscopum, ut quod omnes predicant sine dubio testificari possimus; vidi aliquotiens fantasias fieri, ubi predicabant miracula se vidisse, percepique semper similitatem, nec unquam verum aliquod vidi miraculum'. Tum ego dominum Petrum adduxi; qui, posito genu, manum imposuit infirmo spumanti et omnino vesano procul dubio. Aures apposuimus, dominus Iohannes episcopus et ego, audivimusque dicentem: *Recumbentibus undecim discipulis* et cetera. Tenebant autem demoniacum contra lectum; non enim ligaverant eum, quia ipsorum concivis erat. Dicta igitur brevi oratione, post euangelium, iussit ei manus dimitti; qui statim manu dextera os suum tersit, dicens: 'Mater Dei, miserere'. Resiliens ergo subito dominus Iohannes episcopus, cum lacrimis ait: 'Vere sanus est eger; hic solus episcopus est, nos autem canes non valentes latrare'.

a) parabam ed. b) vivi et vivi ed.

1) Cf. Ps. 10, 2: *peccatores paraverunt sagittas . . .*, a. 1173; cf. Gesta Henrici II. ed. Stubbs I, p. 36. 59. ut *sagittent . . . rectos corde.* 2) Pauperes de . . . 3) Iohannes a. 1181. a Pictavis Lugdunum translatus, Lugduno vocabantur. 4) A. 1141—1174. 5) M. Febr. resignavit a. 1193.

4. Item de eodem beato Petro.

Retulit mihi magister Serlo a Wiltunia¹, abbas Elemosine², quod hic idem bonus archiepiscopus Petrus, cum interesset Cisteriensi capitulo, rogatus est a quodam monacho illius claustrum, qui gibbosum habebat et retortum a nativitate pedem, quatinus eius interventu sanus fieret.³

5

5. Item de eodem beato Petro.

Aliud etiam mihi miraculum ipsum in crastina fecisse idem Serlo narravit. Sermonem faciebat iussu Cisterciensis⁴ ad populum dompnus Petrus, quem interrumpens mulier quaedam, cum magno eiulatu plangebatur sibi bursam domini recisam⁴. . . . Hunc Petrum aiunt aquam in vinum convertisse, multos homines paucis panibus miraculose pavisse; ut sciatis, 10 gratiam Domini non deesse petentibus et merentibus eam nostris etiam temporibus. In partibus etiam Burgundie celebre dicunt, quod miles quidam non satis Dominum metuens, cum in usu peccati sui pertinaci more persisteret, sensit ultionem, immo correptionem. Adhesit scapule sue infixitque lacerta dentes et digitos et, cum nullatenus amoveri posset Ypocratis arte vel orationum auxilio, mirabiliter se magnificabat misericordie mater^b: quo- 15 ciens miserabilis ille aliquam in eius nomine dedicatam intrabat ecclesiam, demittebatur et non comparebat lacerta, sed semper in exitu adherebat ei; quod ut Petro per predictum innotuit, audita eius confessione, penitentiam iniunxit ei, ipse autem peracta penitentia liberatus est.

16. Item de eisdem aparicionibus.

20

Nunquid non et hoc fantasma est? Apud Lovanum in marchia Lotharingarum et Flandrie, in loco qui Lata Quercus dicitur advenerant, ut adhuc solent, multa militum milia, ut more suo armati colluderent, quem ludum torniamentum vocant, qui rectius tormentum dicitur⁵. Insidebat autem miles quidam ante congressum equo maximo; erat autem ipse pulchra statura, aliquanto mediocribus maior et venustis armis decenter redimitus. Innixus lancea 25 suspirabat tam egre, ut a multis circumstantium annotatus ad rationem poneretur, cur hoc. Ipse autem cum alto respondit suspirio: 'Deus bone! quantus mihi labor est omnes hodie vincere⁶, qui huc convenerunt'. Exiit autem verbum hoc ad singulos, et ostensus alternatim et invicem omnium digitis cum susurro invidie indignationis. Ipse autem primus lancea in adversos irruit, et tota die illa^d tam fortiter agens, tantis eminens successibus 30 tam victorioso quitusque prevalens effulsit, quod in iniuriam eius nulla tacuit invidia laudem, et in amorem eius pro admiratione tota conversa est malignitas odii. Sed vere laus in fine canitur, et vespere laudatur dies⁶. Filius videbatur fortune, sed in ultimo circa finem et discessum omnium ab ignobili nulliusque pretii milite, facto sibi obviam, lancea percussus est in cor subitoque mortuus. Revocate sunt utraque partes, et cum ab omnibus et a sin- 35 gulis alterutrum singulis ostensus sit exarmatus, a nemine cognitus est, ut usque hodie inauditum, quis fuerit.

17. De Gradone milite strenuissimo⁷.

Gradonem miramini merito quasi stabilem inter procellas rupem, qui se semper spei metusque medius per labores Herculeos equa lancea libavit, ut in neutrius exiret degener 40 infamiam. Filius erat regis Wandalorum . . . Insulam nostram id est Angliam ingressus, Offam vidit regem⁸ strenuissimum . . . Hic regnum suum ad summum prosperitatis perduxerat multo studio multoque labore Gradivi⁹ acceperatque sibi conjugem filiam imperatoris Romanorum¹⁰. Multa inter Romanos et Anglos audivimus ad utrorumque lacrimas facta

a) conventus supplendum videtur. b) matrem c. c) interficere ed. d) illatam c.

45

1) Wilton prope Salisburiam. 2) Serlo inde ab a. 1171. usque post a. 1173. abbas de L'Aumône. 3) Non sanatur quia, ut Petrus praesentit, in mundum redire vult. 4) Petrus furem delegit. 5) V. Alexandri III. decretum in concilio Lateranensi a. 1179, Mart. 19 (Gesta Henr. II, ed. Stubbs I, p. 226); Felicis memorie pape Innocentii et Eugenii, predecessorum nostrorum, vestigiis inherentes, detestabiles nundinas vel ferias, quas vulgo torneamenta vocant, in quibus milites ex conducto convenire solent

et ad ostensionem virium suarum et audacie temere congregiuntur, unde mortes hominum et pericula animarum sepe proveniunt, fieri prohibemus. Quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, quamvis penitentia ei non denegetur, ecclesiastica tamen careat sepultura. 6) Vespere laudari debet dies; proverbium mediae Latinitatis. 7) Haec fabula unde orta sit, quaeritur. 8) Merciae a. 757—796. 9) Martis. 10) Carolo regi consanguinea; V. Offae ed. Wats p. 971; error fortasse ex eo ortus quod a Fontanellensi, SS. II, 55,

coniugia, quorum hoc unum. Venerant Romani frequenter ad Offam ab imperatore missi¹, ditatque ab ipso recesserant cum multa laude regis et regni; quos ut Roma vidit vestibus et auro lucidos, innata statim exarsit avaritia². Nec mirum; hoc enim nomen 'Roma' ex avaritia sueque diffinitionis formatur principiis; fit enim ex R et o et m et a et diffinitio cum ipsa 'radix omnium malorum avaritia'. Suggesterunt ergo domino suo imperatori Cunnano — de quo monialis videns eum deformem dixerat: 'Domnus Cunnanus³ nihil [est] nisi cunnus et anus', — quod Roma merito caput orbis est et domina terrarum omnium; Angliam tributariam⁴ deliberet fieri; nec absistunt eum ad hoc animare, donec in suam inducunt avaritiae sententiam . . . Convocatur ergo gravissimis imperium edictis, factusque numerosus ac super numerum exercitus improvisos Offam et Anglos appulit, improvisos a se dico, quoniam a Deo provisos. Nam Gado⁵ . . . eadam die ad litus idem ad quod impetitores et hostes defensor et amicus allabitur⁶ . . . Vocantur ad pacem qui bellum attulerant et, acceptis a rege navibus, mortuos suos Romam secum sepeliendos revehant.

23. De Luelino rege Walensi.

Hoc initium pacis egregium, sed more Walensium observatum est usque ad potestatem nocendi. Unde michi contigit respondere parabolam beato Thome, tunc⁶ cancellario domini mei, regis Henrici scilicet secundi. Quesivit a me, qui marchio sum Walensibus, que fides, id est fidelitas, eorum, et quo modo credi possint. Cui ego: Exclabat in Gallia Franco eques ab Allemannia, qui veniens per medium nemus Bihere, vidit Lodovicum regem, Karoli filium, insidentem lapidi solum. Ceperant enim ibi pueri sui cervum, cumque vidissent alium ibi cervum transeuntem, insilientes, relicto eo, secuti sunt cervum. Querebat autem loqui ei nec sciebat ipsum esse; divertens tamen ad ipsum quesivit, ubinam esset rex. At Lodovicus, se celare volens, addit: 'In modico hic erit'; cumque descendisset miles, assurgens ei rex, e diverso sibi scansile tenuit, ut mos est, sella ne vergeret, vidensque militem longissimo cinctum gladio, petiit sibi ostendi. Cumque miraretur magnitudinem et formam gladii, quem nudam tenebat, oblitus propositae relationis, regaliter ait: 'Affer mihi lapidem, ut sedeam!' Franco timens gladium, attulit et repetiit ensem, tenensque: 'Refer', inquit, 'lapidem in locum suum!' Rex, cum vidisset ensem erectum, timuit et retulit. Et ego vobis ex hoc facto notifico fidem Walensium, quod, dum tenebitis ensem, supplicabunt, cum ipsi tenuerint, imperabunt. Ut autem^b sciatis, quo Franco devenerit, rex, a suis inventus, statim retinuit eum pavidum et fugientem cum magna laude, suis referens, quam probe quamque facete coegisset eum referre lapidem, et dedit ei^c Crespium in Valasio⁷ in hereditatem. In rapina et furto gloria Walensium, et adeo eis utrumque placet, ut improperium sit filio, si pater sine vulnere decesserit. Unde fit, ut pauci canescant. Proverbium ibi est: iuvenis mortuus aut senex pauper, scilicet ut cito quisque in mortem irruat, ne senex mendicet.

29. Item aliud prodigium.

In libro Turpini Remensis archiepiscopi de gestis Karoli Magni, cuius ipse coadiutor individuus usque ad mortem fuerat, scriptum repperi⁸.

EX DISTINCTIONE IV.

40

1. Prologus. Puërum vidi, de cuius etiam cognatione glorior, inter nos et a nobis educatum, semper ab ore narrantis pendentem, maioribus suis herentem, collegia bonorum querentem, fortia queque temptantem, nunquam otiosum, indefesse negotiosum, acerrime indagationis ad omnia honesta in tantum, ut, cum non esset literatus, quod doleo,

45 a) nunc Grado nunc Gado vocatur in c. b) et a' c.: aliquid ed. c) eum c.

p. 291, narratur: *Offae filiam ex postulat ab Carolus iunior, sed illo hoc non acquiescente, nisi Berta filia Karoli magni eius filio nuptui traderetur.*

1) Haec fortasse e Malmesburiensi, SS. X, p. 455, hausta sunt. 2) Saepius papam Romano quam imperatori ab Anglis crimini dari solet. 3) *Cona*, i. e. *Conradus*, vocatur imperator (Henricus III) a monacho Abingdoniensi Ann. Anglosax. a. 1056,

SS. XIII, p. 115. 4) Carolum sibi Angliam quoque subiecisse, Iohannes de Walsingford fabulatur. Caeterum de legendis de Offa Karoloque a monachis S. Albani saec. XIII. scriptis cf. Theopold, 'Quellen zur Gesch. Offas', Diss. Gotting., p. 112. 5) Quomodo Offa Gadonis auxilio imperatorem vicerit, prolixè explicatur. 6) A. 1155—1162. 7) Crépy (départ. Oise). 8) Pseudo-Turpin. c. 7. de Romarico.

quamlibet literarum seriem transcribere sciret. Antequam esset annorum viginti, matrem nostram et suam Angliam exivit seque Philippo Flandrensium comiti solum alienigenam dedit, quatinus armis instrui mereretur ab ipso, ipsumque precelegit dominum: nec iniuste, quoniam omnium huius temporis principum, excepto nostro, strenuissimus est armis et regimine, postquam Henricus rex iunior decessit. 5

11. De fantastica deceptione Gerberti.

Quis fantasticam famosi nescit illusionem Gerberti? Gerbertus, a Burgundia, puer genere, moribus et fama nobilis. Remis id agebat intentus, ut tam indigenas quam adventicios pectore vinceret et ore scolares, et obtinuit. Erat autem ea tempestate filia prepositi Remensis quasi speculum et admiratio civitatis, in quam omnium intendebant suspiria, votis hominum et desiderio dives. Audivit Gerbertus, nec distulit. Egre ditur, videt, admiratur, cupit et alloquitur; audit et allicitur: haurit ab apotheca Scille furorem, et a matre Morphoseos edoctus, oblivisci morem suo non abnegat veneno, cuius virtute degenerat in asinum¹, ad onera fortis, ad verbera durus, ad opera deses, ad operas ineptus, in omni semper miseria petuleus. Non ei sentitur inflictæ calamitas, non eum castigationum flagella movent, torpens ad strenuitates, impromptus ad argutias: incircumspecte iugiter inhiat impetigini, suppliciter petit, acriter instat, obstinate perdurat, et obtuso per improbitatem mentis acumine, certa desperatione torquetur, et ab animi tranquillitate decidens, conturbato se et extra modum posito, rem moderari vel statui suo providere non potest. Depereunt igitur res: oneratur debitis, subicitur usuris, derelinquitur a servis, vitatur ab amicis, et substantia denique penitus direpta, domi solus residet, sui negligens, hirtus et squalidus, horridus et incultus, una tamen felix miseria, ultima scilicet egestate, que ipsum a principe miseriarum absolvit amore, que sui memoria non sinit eius reminisci. Hec tua sunt. Dyane, tam dolorosa quam dolosa dispendia, que pro tue militie stipendiis tuis impendis equitibus, ut a te circa finem ridiculi reddantur palamque confusi, sive tuis doloribus cunctis^a habeantur ostentui. Miser hic, de quo nobis sermo, paupertate magistra, solutus ab hamo Veneris, ingratus est ei, que solvit, quia que preterierunt angustie faciles videntur comparate presentibus, dignamque dicit mediam mercede leonis, qui damulam lupis aufert, ut eam devoret.

Exit una dierum Gerbertus civitatem hora meridiana quasi spaciatum, et fame torquebatur ad luctum, et totus extra se pedetentim longe defertur in nemus, et in saltum deveniens, feminam ibi reperit inaudite pulchritudinis, maximo insedentem panno serico, habentem coram positum maximum denariorum acervum. Subtrahit ergo pedem furtim, ut effugiat, fantasma sive prestigium timens. At illa, ipsum ex nomine vocans, confidere iubet et, quasi miserta eius, pecuniam ei presentem et quantum^b desiderare potest divitiarum copiam spondet, dummodo filiam prepositi, que ipsum tam insolenter spreverat, dedignetur et sibi non tanquam domine vel maiori, sed tanquam pari et amice velit adherere, adiciens: 'Meridiana^c vocor, et generosissimo producta stemmate, id semper summopere curavi, ut michi parem omnimodis invenire, n. qui mee virginitatis primos decerpere flores dignus haberetur, nec quemquam repperi, qui non in aliquo michi dissideret, usque ad te. Unde quia michi per omnia places, ne differas omnem suscipere felicitatem, quam tibi de celo pluit Altissimus, cuius ego creatura sum ut tu. Quoniam, nisi iustas extorseris iras a me, beatus es omni rerum et status opulencia, tantum cum mea refflorueris ad plenum diligentia, eadem ipsam superbiam repellas, qua te ipsa miserabilem fecit. Scio enim, quod penitebit eam et revertetur ad spreta, si liceat. Si tuos odisset instinctu castitatis amores, in tua meruisset gratiam victoria. Sed id solum in causa fuit, ut, te, qui omnium iudicio super omnes eras amabilis, insolenter abiecto, sine suspitione faveret aliis, falsoque Minerve peplo velavit Affroditem, et sub tue pretexto repulse in suam alii divaricationem appulerunt. Proh dolor! expulsa Pallade, tegitur sub egide Gorgon, et tua manifesta confusio dedit umbraculum lupe spurciciis, quam si digne semper dixeris tuis indignam amplexibus, precelsum te faciam in omnibus excelsis terre. Times forsitan illud et succubi demonis in me vitare tendis argutias. Frustra. Nam illi, quos metuis, cavent similiter hominum fallacias et non, nisi data

a) *tantis corr. in cunctis*; c. cunctus ed. b) quantum c. c) alias Marianna, eadem manus in marg. c.

1) Haec ad Apuleii *Metamorphoseon* librum refert Liebrecht l. c. p. 48. 2) De daemonibus qui ad meridiem apparent v. ib. p. 28.

fide vel alia securitate, se credunt alicui et nichil preter peccatum ab eis referunt, qui falluntur. Nam si quando, quod raro fit, vel successus vel opes afferunt, aut tam inutiliter et tam vane transeunt, ut nichil sint aut in cruciatum cedunt et perniciem deceptorum. Ego autem nullam a te expecto securitatem, mores tue sinceritatis edocta plenissime. Nec securam
5 contendo fieri, sed te securum facere. Ego tibi cuncta libens expono et volo tecum hec deferas antequam coeamus; et sepe revertaris ad plura tollenda, donec, universo debito soluto, probaveris, fantasticam non esse pecuniam, et non timeas veri amoris impendiis iustas rependere vices. Amari cupio, non dominari nec etiam tibi parificari, sed ancilla fieri. Nichil in me reperies, quod non sentias amorem sapere. Nullum adversitatis in me signum depre-
10 hendere poterunt vera iudicia. Hec et similia multa Marianna^a, cum non oporteret. Avidus enim oblatorum, Gerbertus fere mediis eam rapit sermonibus ad annuendum, anxius paupertatis evadere copiosus captivitatem et velox venustissimum Veneris periculum inire. Supplex igitur omnia spondet, fidem offert et, quod non petitur, iuramentum, oscula iungit, salvo pudoris reliquo tactu.

15 Redit honestus Gerbertus, nuncios advenisse creditoribus fingit et lente, ne thesauros invenisse videatur, se debitis exonerat. Porro iam liber et Marianne muneribus habundus, supellectile ditatur, familia crescit, vestium mutatoris et ere cumulatur, cibariis et potu stabilitur, ut sit eius in Remis copia similis glorie Salomonis in Ierusalem et lecti secreta letitia non minor, licet ille fuit multarum, hic unius amator. Singulis ab ipsa, que preteritorum
20 habebat scientiam, docetur noctibus, quid in die sit agendum. Hec sunt noctes admiratissimi Nume, quibus Romani fingebant sacrificia fieri, colloquia deorum ascisci^b, cum unicam coleret, cui nocturno studio sudabat occulte sapientiam. Duplici proficit doctrina Gerbertus, thori et scole, et ad summa fame propugnacula triumphat in gloria; nec minus eum promovet lectio lectoris in studio quam lectricis in lecto. Huius in rebus agendis ad summam gloriam,
25 illius adinventis ex artibus ad illuminationem in modico fit impar omnibus, universos excedit, fit panis esurientium, vestis egentium et omnis oppressionis prompta redemptio; et non est civitas, cui non sit invidiosa Remis.

Audiens hec et videns filia Babilonis misera, que per superbiam ipsum in vallem redegerat, consuetos expectat auribus arrectis nuncios morantemque miratur et arguit, et se tandem spretam intelligens, quos fastidiosa repulerat, tum primo concipit ignes. Iam vivit lautius et cultius incedit et ipsi verecundius obviat et reverentius loquitur, et se per omnia delapsam in vituperium sentiens et abiectioem, eo bibit cifo rancorem animi, quo propinaverat amatori suo furorem. Frenum igitur arripit amens et, quo lora flectant aut retrahant, non curat, sed quibus impetitur calcaribus, toto facit obedientiam cursu et, quibuscunque modis
35 ipsam ille temptaverat, id est omnibus, ipsum aduncare conatur. Sed frustra fiunt insidie, tenduntur retia, iaciuntur hami. Nam odii veteris ultor et novi adulator amoris ei quicquid dare solet dilectio negat, quicquid odium infligere iaculatur. Exinanitis ergo conatibus, augmentatur in amentiam amor, sensuque doloris excedit acerbitas et, sicut medicinam membrorum stupor non admittat, sic animus exhauste spei solatia non sentit. Excitat eam
40 tandem, quasi mortuam suscitatur anus vicina Gerberti et ipsum a tugurio suo per foramen ostendit deambulantem in medio modico pomerio in fervore diei post cenam solum, quem etiam post pusillum decumbere sub umbra vident esculi tortulose sopitumque quiescere. At non illa quiescit, sed, pallio reiecto, sola camisia vestita, sub ipsius se clamide totam toti coniungit capiteque velato ipsum oculis et amplexibus excitat. A vinolento et saturo
45 leviter optinet quod quesierat; in unum enim Veneris estum convenerant iuventutis et temporis, ciborum et vini fervor. Sic nimirum semper assurgunt Veneri Phebus et Pan, Ceres et Bacus, a quorum ubique conventu celebri Pallas excluditur. Instat illa complexibus et oculis et tacita verborum adulari blanditie, donec ille Marianne^c memor, pudore confusus et non modico timore trepidus, eam tamen verecunde vitare volens, sub redeundi promisso
50 recedit et in nemore solito a pedibus Meridiane^d veniam petit erratui. Illa diu despicit insolenter et tandem eius hominum^e ad securitatem, quia deliquerat, poscit et optinet et in eius perseverat tutus obsequio.

Contigit interea archiepiscopum Remensem in fata cedere et Gerbertum fame sue meritis incathedrari. Deinceps etiam suscepti negotium honoris exsequens, dum Rome
55 moram faceret, fit a domino papa cardinalis et archiepiscopus Ravennas et post pauca, de-

a) alias Meridiana, inter lineas c. b) ascissi c. et ed. c) alias Meridiane, in margine c. d) alias Marianne, inter lineas c. e) homini c. et ed.

999. functo papa, sedis illius electione publica gradum ascendit. Et toto sacerdotii sui tempore confecto sacramento corporis et sanguinis dominici non gustabat ob timorem vel ob reverentiam et cautissimo furto, quod non agebatur, simulabat. Apparuit autem ei Meridiana anno sui papatus ult. mo, designans ei vite securitatem, donec Ierosolimis missam celebrasset¹, quod Rome commorans pro voto suo cavere putabat. Contigit autem ipsum ibi celebrare, ubi asserem illum aiunt depositum, quem Pilatus summitati crucis dominice titulo sue passionis inscriptum affixerat, que quidem ecclesia usque in hodiernum diem Ierusalem dicitur, et ecce! sibi ex opposito applaudebat Meridiana quasi de adventu suo proximo ad ipsam gavisurā. Qua visa et intellecta, nomenque loci edoctus, cardinales omnes, clerum et populum convocat, publice confitetur nec aliquem totius vite sue nequam irrelevantum observat. Statuit etiam, ut deinceps contra clerum et populum in facie omnium fieret consecratio. Unde multi altari celebrant interposito, dominus autem papa percipit facie ad faciem omnium sedens. Gerbertus modicum vite sue residuum assidua et acerrima penitentia sincere beavit et in bona confessione decessit. Sepultus est autem in ecclesia beati Iohannis Laterani² in mausoleo marmoreo, quod iugiter sudat, sed non adunantur in rivum gutte, nisi mortem alicuius divitis Romani prophetantes. Aiunt enim, quod, cum imminet domino pape migratio, rivus in terram defluit; cum alicui magnatum, usque ad tertiam vel quartam vel quintam partem emanat, quasi cuiusque dignitatem arto designans vel ampliori fluente. Licet autem Gerbertus avaricie causa glutino diaboli ditissime detentus fuerit, magnifice tamen in manu forti Romanam rexit ecclesiam, a cuius, ut dicitur, possessionibus omnium successorum suorum temporibus aliquit defluxit.

Ad vivimus, quod Leo papa³ dedit initium cause, qua castellum Crescens⁴ adhuc, quasi exheredato beato Petro, Petri Leonis heredes detinent. Petrus ille Leonis Iudeus ad fidem nostram opera Leonis pape conversus est et ab ipso Leonis agnomen habuit; studuitque Leo papa ipsum redditibus et prediis ampliare castelli que predicti ei custodiam contulit ad eius magnificentiam et honorem, et nobilissimi civis ei filiam uxorem dedit, ex qua Petrus duodecim suscepit filios, quos ipse prudentia sua singulis stabilivit honoribus et summos in civitate constituit. Reliquit autem eis castelli custodiam, dicens hoc modo: duodecim eis virgas forti ligatas vinculo dedit, ut, qui eas sine solutione vinculi manu posset inermi confringere, primus in hereditate deinceps haberetur. Singulorum igitur conatibus elusis, solvi iussit virgulas et unumquemque suam frangere, quod in momento factum est. Ait ergo: 'Sic, filii mei karissimi, dum unitos amoris vinculo vos inveniet hostilitas, victa resiliet, quos quecunque vis fortior separatos invaserit triumphabit'. Sic Petri suorumque sapientia et astucia sequacium mansit apud eos quasi hereditas patrimonium Christi. Nostris etiam temporibus perdidit Alexander papa tertius consuetudinem porte beati Petri, quam pedagium dicunt, et altare dominicum ecclesie ipsius in manum laicam, prefecti scilicet Romani. Et nunc hodie a Romanis electus est Lucius papa successor Alexandri tertii, qui fuerat anno preterito Hubaldus Hostiensis episcopus et sancte Romane ecclesie cardinalis et Hostiensis episcopus.

13. De Nicolao Pipe⁵, homine equoreo.

Multi vivunt qui nobis magnum et omni admiratione maius enarrant se vidisse circa pontum illud prodigium: Nicolaum Pipe, hominem equoreum, qui sine spiraculo diu per mensem vel annum vicinia ponti cum piscibus frequentabat indemnis et tempestate depressa navibus in portu exitum vetabat presagio vel egressis reditum indicebat. . . . Cupivit eum rex Siculus Willielmus⁶ auditis his videre iussitque ipsum sibi presentari; quem dum invitum traherent, inter manus eorum absentia maris extinctus est. . . .

16. De Sceva et Ollone mercatoribus.

. . . Elegit in Ravenna manere Sceva castusque diu mutandis mercibus studuit. Ollone Papie formosam duxit uxorem⁷. . . .

1) V. fabulam similem ap. Martinum Oppav., a Vinc. Bell. depromptam, SS. XXII, p. 432, et Phil. Mousket, SS. XXVI, p. 727. Re vera *Silvester mortuus fuit ad Sanctam crucem in Iherusalem*, Mart. Opp. 2) Mart. Opp. l. c.; cf. Gregorovius, 'Gesch. d. St. Rom' IV, p. 8. 3) IX, ut apparet. 4) Sive S. Angeli. 5) Gervasius

Tilbur. II, 12, *N. Papam regis Rogerii tempore vixisse*, narravit; posteri fabellam exornaverunt et Schillero nostro argumentum carminis quod 'Der Taucher' inscribitur praeberunt; cf. Liebrecht p. 49. 6) Nescio, utrum primus qui a. 1166. obiit an secundus mortuus a. 1189. 7) Sceva,

EX DISTINCTIONE V.

1. . . . Nobis divinam Karolorum et Pepinorum nobilitatem vulgaribus ritibus sola mimorum concelebrat^a, presentes vero cesares nemo loquitur, eorum tamen mores cum fortitudine, temperantia et omnium admiratione presto sunt ad calamum.

5 5. . . . Lodovicus, filius Karoli Magni, iacturam omnium optimatum Francie fere totiusque militie Francorum apud Evore per stultam superbiam Radulfi Cambrensis, nepotis sui, pertulit; satis egre rexit ab illa die regnum Francorum ad adventum usque Gurmundi cum Ysembardo¹, contra quos cum residuis Francorum bellum in Pontivo^b commisit, victorque reversus est cum paucissimo comitatu, cesis hostibus suis pro parte maiori, recedens. que decessit in brevi tam lesione quam labore predicti prelii cum laments et luctu totius Francie. Contigit, ut cum rege² moram facerem aliquamdiu Parisius mecumque tractaret de regum divitiis, inter sermones alios dixit, quia: 'Sicut diverse sunt regum opes, ita multis distincte sunt varietatibus. In lapidibus pretiosis, leonibus et pardis et elephantis divitie regis Indorum; in auro pannisque sericis imperator Bizantiis^c et rex Siculus gloriantur; sed homines non habent, qui sciunt aliud quam loqui; rebus enim bellicis inepti sunt. Imperator Romanus, quem dicunt Alemannorum, homines habet armis aptos et equos bellicos, non aurum, non sericum, non aliam opulentiam. Karolus enim Magnus, cum terram illam a Sarracenis conquisisset, omnia preter munitiones et castella pro Christo dedit archiepiscopis et episcopis, quos per civitates conversas instituit. Dominus autem tuus, rex Anglie, cui nichil deest, homines, equos, aurum et sericum, gemmas et fructus et feras et omnia possidet. Nos in Francia nichil habemus nisi panem et vinum et gaudium'. Hoc verbum notavi, quia comiter et vere dictum. Rex idem³, dum adhuc contenderent cum eo principes sui, fuissetque comes Campanie Teobaldus adversus eum principum princeps, in multis eum vincebat congressibus^d et maiora merebatur in dies odia. Favebat autem comiti Romanus imperator⁴ et fovebat ad bellum regnique simul principes. Cumque iam videretur Lodovicus in guerra superior, a Romanorum imperatore venerunt ad eum nuntii dicentes: 'Mandat tibi Romanorum imperator et precipit, sicut de regni tui statu propinqua salute gaudere vis, quatinus infra mensem hunc pacem et fedus in eas cum comite Teobaldo penitus ad eius voluntatem et honorem; sin autem, Parisius ante mensem elapsum obsidione cinget et te interius, si temerario presumpseris ausu prestolari'. Respondit eis rex: 'Pwirut^e Aleman'. Hec autem omnibus Alemannis responsio gravissima videtur adhuc, et propter huiusmodi improprium multe frequenter inter eos et alienos rixe fiunt. Hec michi securi cordis et bene residentis animi fuisse videtur.

6. . . . Placeat autem de matre predicti regis⁶ audire, quod filia fuerat optimi principis et sancte Matildis regine materque boni regis, ipsa bonorum in medio pessima. Tradidit eam pater suus Henricus Romanorum imperatori nuptui, qui minorem fratrem suum regem Ytalie⁷, captum in bello, decapitaverat manu propria patremque suum cupiditate regnandi deiecerat ab imperio, ut postmodum pauper⁴ a communia canonicorum quorundam secularium imperii sui sustentaretur. His predicti sponsi peccatis adiecit Matildis⁶, quod ab omnibus ducibus et principibus imperii sui et episcopis et archiepiscopis exegit civitates et castella propria manu tenenda. Et, quemcunque precepto non potuit, bello conatus est evertere. Restitit autem ei dux unicus Baiwarie et Saxonie contraque manus omnium acies ordinavit, factoque congressu, nec fugitum est nec fugatum, duravitque mutua cedes longissimo die circa finem Iunii a mane usque ad mediam noctem, multis milibus de medio

45 a) lacuna vocat e.; nugacitas supplet Wright. b) Pontino c. et ed. c) Ita c. et ed. d) paupera c. et ed. e) Matillis c.

Ollone absente, Papias amici partes agens, vicecomite iudicibusque corruptis, uxorem bonaque sibi arripit; postea Ollonem redacem tamquam vesanum expellit. De hac historiola cf. Liebrecht I. I. p. 51.

50 1) Ad Gormundum regem Africanorum in Hyberniam Ysembardus Ludovici regis Francorum nepos venit; ut auxilio eius regnum Gallias avunculo eripere posset, a quo, ut aiebat, vi et iniuste expulsus erat, Gualfr. Monmouth. XI, 8; cuius editor San-Marte p. 439. carmina de his heroibus inventa docte disserit.

2) Scil. Ludovico VII. rege Francorum; cf. similia

quaedam apud Giraldum Cambr., Instr. princ. III, 30.

3) Ludovicus VI. rex Francorum a. 1108—1137; cf. V. Ludovici Grossi, SS. rer. Gall. XII, p. 35. 36. 4) Henricus V, ut videtur. 5) Idem Philippus IV. regi Adolfo a. 1293. respondisse fertur; cf. Boultaric, Philippe le Bel p. 393; cf. quoque Itiner. Ricardi I. ed. Stubbs p. 159: [Isaak Cypri] imperator dicens nunciis regis irrisorie: 'Ptrut, [al. Ptruht; al. Tprut] Sire!

6) Henrici II. Angliae. 7) Conradum, Henrici IV. filium, qui a. 1101, Jul. 27. obiit.

deletis. Recesserunt ab invicem pauci de timidis et ignavis. Quoniam igitur a residuis desperatum est de sepultura cadaverum, lupis et canibus et avibus derelicta sunt et putredini, quorum fetor circa se solitudinem fecit. Compunxit autem Dominus ea die predictum imperatorem et per gratiam suam ei coram oculis posuit, quod ipsum cupiditas ad fratris necem impulerat et patris exilium et ad cedem presentem, que innumerabilis erat et toti mundo plorabilis, penitensque fortiter a malis exivit foras et flevit amare, et camerarii, non temerarii, sed sapientis et fidelis, opera, simulato prius morbo ianisque seratis, et demum eius morte nunciata, se ipsum proscrispsit penitens et evasit ad exilium ultroneum. Procuraverat autem camerarius mortuum loco eius et pretiosissime involverat conditum aromatis et imperiali pompa sepelire fecit. Ipse autem processit, corpore vagus, animo firmus, nec potuit tanti doli latere prorsus utilitas; bonus enim fuerat et quantum visus est iusta fallacia. Multis in locis apparuerunt multi, qui se dicebant illum imperatorem esse et mortem ipsius simulationem asserebant post decessum, immo recessum eius, ut honorabiles haberentur, et multi falsi deprehensi sunt. Veruntamen Cluniaci¹ susceptus ei simillimus, ut dicebatur, pauper habitu, sermone nimis ambiguus, ut ex ipso neutrum agnosci possit. Abbas autem, ut Cluniaci mos est, ipsum reverenter exhibebat. Contigit autem, quod Dompnus² Cluniaci Alemannus prior veniret, quem dominus abbas ad virum illum instructum misit, ut videret, quem si viderat, et manifestaret. Ille secum juvenem nepotem suum duxit, qui cum ipso diu fuerat; qui statim, ipso viso, dixit eum simulatorem et falsum. At ipse, velox et inconfusus et tutus, ei alapam fortem dedit et dixit: 'Tu mecum fuisti vere, sed semper proditor, et in una proditorum tuarum interceptus, evasisti; sed tibi quidam satellitum pedem dextrum spiculo misso perforavit, unde vulnus adhuc aut cicatrix apparet. Comprehendite, famuli, traditorem et videbitis'. Et apparuit cicatrix; at juvenis ait: 'Domino meo, quem iste se fingit, singularis erat in brachio dextro proceritas, ut stans extensus posset palma genu dextrum operire'; quod ipse surgens statim implevit. His visis, aliquamdiu reverentius exhibitus est; et tandem inventus est falsus.

1182.
Dec. 25.

Contigit autem, quod multo preconatu festum diei natalis Domini proclamatum fuit apud Cadomum a domino rege² fieri. Convenerunt ergo multitudo numerosa tam advenarum quam indigenarum, quorum capitales erant rex et filius eius, admirabilis ille rex Henricus et tertius Henricus, Saxonie dux et Bavarie, tunc exul, gener nostri regis, comes Pictavie Ricardus, qui nunc regnat, dux Britonum, frater eius, Gaufridus et episcopi multi, cum provintia plena comitum et baronum³. Cum igitur adesset die festo natalis domino regi qui daret aquam manibus eius, ecce, per medium pressum predictus Willielmus⁴, eo quod esset summus camerarius, multis equitibus, ut mos eius erat, comitatus, et palla projecta, sicut mos est ministrorum, pelves argenteas arripuit traxitque fortiter ad se. Tenebat ille vix regemque respiciebat, qui iussit eas dimitti, suscepitque patienter aquam de rapina. Willielmus autem, cum dedisset eam ipsi filiisque suis et duci Saxonie, pelves proprio clienti dedit et sedere perrexit. Hoc autem multis admirantibus, et cubiculario regis instanter pelves petente, abegit eum rex et sine similitudine delicti tulit.

a) ita ed. et c., nomen, ut videtur, prioris.

40

1) De Pseudo-Henrico V. Cluniacensi cf. Ric. Pictav. de Tancarvilla, camerarius Normanniae, verum regi Addit., SS. XXVI, p. 80. 2) Henrico II. 3) V. Gesta atque aliis exosus. Henrici II. ed. Stubbs I, p. 291. 4) Willielmus

EX RICARDI DIVISIENSIS CHRONICIS DE GESTIS RICARDI I.

*Ricardus Divisiensis*¹, monachus cathedralis Wintoniensis, de regiae Andegavensium domus superstitibus Chronica² inde a Ricardi I. coronatione scribere a. 1191. vel paullo post³ inchoavit et, narratione usque m. Sept. a. 1192.⁴ perducta, ni forte iam priusquam fama de rege capto in Angliam pervenit⁵, certe tamen ante Iohannem a. 1199. regno potitum⁶ desiit. Quo libello excepto, nullum vitae suae certum vestigium posteritati reliquisse videtur. Quodsi Baleo alterum opus historicum a Bruto usque ad a. 1135. perductum, utpote quod

in eodem codice Cantabrigiensi eiusque apographo Cottoniano quibus Ricardi libellus eademque manu scriptum exstet et ab Annalista Wintoniensi s. XIII. usque ad a. 1066. transsumptum sit, Ricardo nostro attribuit, id Stevenson et Hardy⁷ negant, neque Luard⁸, quamvis Baleo assentiri velit, quidquam amplius quam originem Wintoniensem Ricardo coevam probare potest.

Cum Ricardus in regia Angliae urbe habitaret, facile tabulis cartisque publicis uti atque a curiae regis administris de rebus domesticis externisque certior fieri potuit. Auctorum autem nomina ut traderet vel verba retineret tantum abest, ut potius, diversis ex quibus hausit fontibus commixtis, tumidum sermonem et nimia arte argutum et sententiis antiquorum Romanorum exornatum affectaret, etiam orationes confictas protraheret. Adversarios vero monachorum vel Anglorum facetiis satis acerbis ironice mordere non nescivit et omnino e ratione, qua res narrandas selegit, composuit, iudicavit, aequè doctus atque luculentus ingeniosusque scriptor prodit.

Ad historiam annorum 1189—1192, quos solos tractavit, illustrandam, quoad Angliam spectavit, permulta nova eaque maximi momenti attulit. Sicula autem gesta, quamquam modo suo rhetorico fusius narravit, fere omnia non nisi ex illis relationibus epistolaribus conseruit, quae a pluribus annalistis contemporaneis adhibitae, in Gestis Henrici et chronico Hovedeniano nisi integrae, saltem magis completae et distinctae quam apud nostrum inveniuntur.

Duo tantum codices⁹ exstant, quorum:

1) Parkerianus, iam Collegii Corporis Christi Cantabrigiensi nr. 339, circa a. 1200. fortasse ex auctoris autographo,

1) Devizes in com. Wiltensi. 2) Sunt verba Prologi. 3) Prologo salutem dicit Roberto olim priori Wintoniensis ecclesie. . . . Postquam [a. 1191.] Cartusiam profectus es. 4) V. infra p. 80. finem operis. 5) V. infra c. 8. 6) Ita Pauli, 'Gesch. von England' III, p. 874. Locus a. 1191. de Waltero Bathoniae priore, qui obiit d. 31. Maii a. 1198, ante eius mortem scriptus est. 7) 'Descriptive Catalogue' II, p. 201. 8) Ann. Winton. praefatus inter Annales Monast. II, p. xi. 9) Nescio; utrum de tertio aliquo an de 1 vel 2 ap. Hardy, 'Descr. Catal.' III, p. 313, agatur. — Ricardi opere usus est auctor Chronici usque ad a. 1271. perducti in cod. Bodleiano Digby 11, s. XIII ex.; ib. III, p. 190.

2) *Coltonianus Domitianus XIII. saeculo XIII. ex 1. exscriptus¹ esse videtur. His libris mss. nititur editio a Iosepho Stevenson Lond. sumptibus Societatis Angliae historicae 1838. parata, quam V. Cl. Hessels Cantabrigiae cum codice 1. accuratissime contulit.* F. L.

1189. Anno Domini 1189. . . . [8].^a Iohannes, frater regis², . . . in tantum a fratre ditatus est et dilatatus in Anglia, quod et privatim et publice predicabatur a pluribus, regem de reditu in regnum non cogitare, quem frater, iam eo non impotencior, si innatos sibi mores non reprimat, audebit, actus dominandi libidine, repulsum exturbare de regno³.
- [10].^b . . . Willelmus Eliensis electus, datis tribus milibus librarum argenti, sigillum 10 regis sibi retinuit, licet Reginaldus⁴ Italus quartum millerium superoptulerit.
1190. Anno ab incarnatione Domini 1190. . . . [14].^c . . . Iohannes Norwicensis episcopus, et ipse unus ex Salahadino minantibus⁵, ad profectionem et causam munitus plenissime, dum iter ageret in Burgundie finibus, incidit in latrones, qui et omne ei viaticum sustulerunt. 15
- [18]. . . . Classis regis de propriis mota litoribus, Hispaniam circuit et de oceano per arta Affrice Mediterraneum mare, quod ulterius Grecum dicitur, ingressa, ad Massiliam, regem ibi prestolatura, perducitur. . . . Francus⁶ mare nausians per terram tendit Siciliam; Anglus iturus per aquam venit contra naves suas Massiliam.
- [20]. . . . Rex⁷ ipse cum familia propria et maiores exercitus cum sibi famulantibus, 20 relicto littore, precedunt classem in galeis, et per civitates maritimas dietim hospitantes, assumptis secum maioribus maris illius navibus ac buceis, prospere Messanam applicuerunt⁸. Tanta erat applicantium gloria, talis fragor et fulgor armorum, tantus tubarum strepitus et lituorum, quod intremuit⁹ civitas et expavit, venitque contra regem omnis etas, populus sine numero, mirantes et predicantes⁹, quanto rex iste gloriosius et terribilius applicuerat 25 rege Francie, qui eum cum copiis suis prevenerat die septimo. Metatusque est rex Anglie castra extra civitatem, quoniam rex Francie receptus iam fuerat in palatium Tancredi regis Sicilie intra muros. . . . Rex Francie quicquid sui peccarent vel peccaretur in suos dissimulavit et tacuit; rex Anglie pro indifferenti habens, cuius crimen involveret, omnem hominem suum reputans, nichil iniuriarum reliquid inultum; unde et unus dictus est Agnus 30 a Grifonibus¹⁰, alter Leonis nomen accepit¹¹.
- [21]. Rex Anglie misit legatos suos ad regem Sicilie¹², exigens Iohannam sororem suam, reginam quondam Sicilie, et dodarium eius cum cathedra aurea et totum legatum Willelmi regis, quod legaverat Henrico regi, patri suo, scilicet mensam auream duodecim pedum in longum, tentorium sericum, centum galeas optimas cum omnibus sibi ad duos 35 annos necessariis, sexaginta milia silinas¹³ de frumento, sexaginta milia⁹ de ordeo, sexaginta milia⁹ de vino, viginti quatuor cuppas aureas¹⁴ et 24 discos aureos¹⁵. Rex Sicilie mandata regis Anglorum parvo ponderans et de exigentiis minus cogitans, sororem remisit illi cum talami eius simplice supellectili, datis tamen illi dignatione regia mille milibus terrinorum¹⁶ ad expensas. Sequenti die tertio rex Anglie, transmissa flumine 40 magno del Far, quod a Sicilia Kalabriam separat, armatus venit Kalabriam et cepit in ea opidum munitissimum, quod dicitur la Bannere, eiectisque Grifonibus, posuit ibi sororem

a) in marg. f. 26. 1. b) ad calcem f. 26'. 1. c) in marg. f. 27'. 1. d) applie. 1. e) LX 1.

1) Notae quae in margine codicis 1. habentur, in 2 quoque in margine positae sunt; et loco cuidam annotatur: *Hic abrasum erat*, ubi re vera rasura in 1 occurrit. 2) Ricardi I. 3) Cf. Stubbs, 'Constitutional History' I, p. 497. Haec ante Ricardi I. reditum a. 1194. scripta esse videntur. 4) Episcopus Bathoniensis, qui persaepe Angliae negotia in Italia tractaverat; cf. Stubbs ad Hoveden III, p. xxxix; infra p. 79, n. 4. — Lombardus cognominatus, quia in Lombardia educatus est, Herb. Bosham. VII, 1. 5) Id est cruce signatis. 6) Scil. rex Philippus II.

7) De Ricardo I. in Sicilia morato nostro fortasse eadem relatio usui fuit ac Gestorum Henrici auctori, 45 ed. Stubbs II, p. 112, et Radulfo de Diceto. 8) *Tanta gloria . . . tubarum . . . tremor* sunt verba Gestorum Henrici. 9) *Omnis aetas, . . . fama praedicante, . . . ruunt populi* dicit Itiner. Ricardi, ed. Stubbs p. 156. 10) i. e. Graecis. 11) Haec desunt 50 Gestis Henrici. 12) Tancredum. 13) *salmas* Gesta Henr. 14) *argenteas* Gesta Henr. 15) *argenteos* Gesta Henr. 16) Cf. Toeche, 'Heinrich VI.' p. 154. 155.

suam et locum milite munivit armato. Rursus rex cepit castellum fortissimum quod dicitur 1190
Monasterium Grifonum, in ipso flumine del Fars situm inter la Bannere et Messanam, captum-
que firmavit, confectosque sine miseratione calamitatibus variis Grifones, qui restiterant,
suis fieri fecit ludibrio.

5 [22]. Grifones, ante Ricardi regis adventum in Siciliam omnibus regionis illius poten-
tibus fortiores, cum et Ultramontanos semper oderint¹, novis iam irritati casibus, amplius
incanduerunt; universisque, qui regem Francie dominum fatebantur, pace servata, tota in-
iuriarum de rege Anglorum et caudatis² suis ultio queritur; Greculi enim et Siculi omnes
hunc regem sequentes Anglos et caudatos nominabant. Denegatur³ igitur Anglis ex edicto
10 omnis terre negotiatio, ceduntur diebus ac noctibus per quadragenos et quinquagenos, ubi-
cunque reperiuntur inermes. Cedens multiplicatur in dies, eoque usque meditatam est in
insania procedere, donec singulos aut funderent aut fugarent. Hisce tumultibus excitatus
rex Anglie, leo ille teterrimus, horrendum rugiit, iras tanto pectore dignas concipiens.
Perterruit eius amicissimos furor insanientis; curia contrahitur⁴; sedent circa solium nomi-
15 nati principes exercitus, quilibet in ordine suo, foretque facillimum legere presidentis in
vultu quicquid tacitus mente tractabat, si quis in eius faciem oculos auderet attollere. Post
diuturnum summumque silentium rex indignantia talibus ora resolvit: [23]. 'O mei milites!
. . . Restituemus vos regnum Israel, qui vilibus et effeminatis Grifonibus terga dederi-
mus? Nos hic in patrie nostre devicti confinio, tendemus ulterius?'

20 [24]. Rex orationem vix bene finierat, et infremuerunt omnes viri⁵ virtutis eo tur-
bati tantummodo, quod dominus suus de suis videbatur diffidere. Promittunt, se ex animo
ad quicquid preceperit parituros, montes et muros ereos penetrare parati. Ponat super-
cilium: tota sibi, si iusserit, sudore suo Sicilia subicietur⁶; totus, si voluerit, usque ad
Columpnas Erculis ibit in sanguine. Substitit ut clamor pressus gravitate regentis: 'Placet',
25 inquit, . . . Messana mihi capiatur in primis, Grifones aut se redimant aut vendantur!
Si rex Tancredus de dodario sororis mee et legato Willelmi regis, quod me pro patre con-
tingit, celerius non satisfecerit, post depopulationem regni sui singula reddere compelletur
in quadruplum. Occupantis erit quicquid cuique venietur in predam; soli domino meo regi
Francorum, qui in civitate quiescit, et omnibus suis servetur summa tranquillitas. Expe-
30 dianter infra biduum ad duo milia⁶ equitum ex universo exercitu electorum, qui non habeant
corda in caligis, et mille pedites sagittarii. Sit lex servata sine remedio: pedes pleno pede
fugiens pedem perdat, miles privetur cingulo. Militari disciplina, discreto ordine singuli
disponantur in acies et die tertio ad clangorem buccine me primum et previum sequantur
ad civitatem⁷! Cum summis applausibus solvitur concio; rex, vultus rigore remisso, visus
35 est voluntati eorum ipsa oris serenitate gratias agere.

[25]. Mirum intercidit, ut causam regis nec hostis eius causari posset iniustam⁸. Die
tertio, quo producendus erat exercitus, summo mane⁶ Ricardus archiepiscopus Messane,
archiepiscopus⁷ de Monte-regali, archiepiscopus⁸ de Risa, Margaritus admirabilis, Iordanus
de Pin⁹ et plures alii de familiaribus Tancredi regis, assumptis secum Phillippo rege Franco-
40 rum, episcopo¹⁰ Carnoti, duce¹¹ Burgundie, comitibus de Neverso¹² et de Perlico¹³ et multis
sequacibus regis Francie⁴, item Rothomagensi¹⁴ et Auxiensi¹⁵ archiepiscopis, Ebroicensi¹⁶
et Baiocensi¹⁷ episcopis et omnibus qui quicquam posse putabantur ex Anglis, venerunt
reverenter ad regem Anglie, ut sibi de omnibus querelis ad libitum suum facerent satisfieri.

a) ita 1. 2; conteritur *ed. Stev.* b) fortes et *add. 2, ed. Stev.* c) II 1. d) Francie *corr. in Franceie 1.* e) Aux. 1
45 f) Baioc, *litteris in super i scriptis; Bairnocencensi 2, ed. Stev.*

1) Toeche p. 155. 2) Hanc derisionem e legenda de s. Augustino Cantienese puniente ortam videri, annotat Stevenson; cf. de Anglis caudatis 'Anz. für Kunde d. deutschen Vorzeit' 1874, p. 214; 1877, p. 247; et quae in carmine s. XIII. in., quo Angli et Theutonici se faciliis irrident, inveni: *Angli caudati, qui sunt ad pocula nati*, 'Neues Archiv' IV, p. 24; et Iohannis Fordun Scotiechronicon s. XIV. III, 33. — Hodiernum quoque nomen inertis sive ignavi
50 hominis Francicum *coward*, Anglicum *coward* a *cauda* derivatur. 3) Quae sequuntur sine dubio veri-
tatem excedunt et ab ipso nostro per partes adin-
venta videntur. 4) Ricardum, ut Siciliam expugna-
ret, molitum esse, et Franci et Germani et Siculi
contendunt; cf. Toeche p. 156. 5) Hic apparet,
quanto studio noster intendat, ut Anglos excuset.
6) Haec quoque ad eundem fontem atque G. Hen-
rici et Hoveden recedunt. 7) Willelmus. 8) Wil-
helmus de Regio. 9) *Pino Hoveden*; deest G. Honr.
10) Reginaldo. 11) Hugone. 12) Petro. 13) Gau-
frido. 14) Waltero. 15) Girardo. 16) Iohanne.
17) *Bernardo Baoniensi Hoveden.*

1190. Rex diu multumque rogatus, ad tantorum virorum instantiam flectitur et super ipsos precatores pacis ponit iudicium: pensent, quanti sit, quod pertulerit, et provideant^a, ne minus ponderet pacata quam peccatum; satis erit sibi, quicquid sufficere deliberatio communis debere decreverit, si tamen ab eiusdem hore momento nemo Grifonum in suos manus miserit. Multum mirati sunt magis quam letati ad insperate responsa mansuetudinis qui advenerant, 5 quod novissimo proposuerat illi^b ponentes in manum, de reliquo tractaturi seorsum, con-sederunt a conspectu regis remoti. [26]. Regis exercitus predictum pridie taxatus in nume-rum, cum gravi taciturnitate prestolabantur in armis extra castra preconem ab orto iam sole, et formatores pacis morosius agentes in horam plene tertiam^c diem protraxerant, cum ecce subito et ex improvise clamatur, audita nimis voce pro foribus: 'Arma, arma, viri! Hugo 10 Brunus captus ceditur a Grifonibus; quicquid habet diripitur, et homines eius occiduntur!' Confudit clamor pacis infracte de pace tractantes; et rex Francie talem prorupit in vocem: 'Perpendo, quod Deus odit hos homines et induravit cor eorum, ut cadant in manus crucia-toris'; reversusque celeriter cum omnibus qui secum fuerant in regis papilionem, invenit eum iam ferro se vestientem^d; cui brevibus inquit: 'Testis ero coram omnibus hominibus, quic- 15 quid acciderit, quod inculpabilis eris, si amodo contra maledictos Grifones arma porta-veris²'. Dixerat et discedit; secuntur eum qui secum venerant et recipiuntur pariter in civitatem. Rex Anglie procedit armatus, vexillum terribile draconis profertur expansum, clangor tube post regem movet exercitum. Refulsit sol in clipeos aureos, et resplenduerunt montes ab eis; ibant caute et ordinate, et sine ludo res agebatur. Grifones e diverso, clausis 20 ianuis civitatis, armati stabant ad propugnacula murorum et turrium, nichil adhuc metuentes, et eiaculabantur incessanter in hostes. Rex, qui nichil melius novit quam expugnare civitates et evertere castra, permisit primo pharetras eorum evacuari, et sic demum per suos sagita-rios, qui preibant exercitum, primum fecit insultum. Sagittarum imbre celum tegitur, pro-tensos per propugnacula clipeos mille tela transfodiunt, nichil contra pilorum impetum 25 poterat salvare rebelles. Relinquuntur muri sine custodia, quia nullus potuit foris prospicere, quin in ictu oculi sagittam haberet in oculo. [27]. Accedit interim rex cum militibus suo sine repulsa libere aesi licenter ad ianuas civitatis, quas, admoto ariete, dicto citius contri-vit et, inducto exercitu, omnia cepit munita urbis usque ad palatium Tancredi et hospitia Francorum circa sui regis hospitium, quibus pepercit ob reverentiam domini sui regis. 30 Ponuntur vexilla victorum super turre civitatis in girum, et deditas munitiones singulas singulis tradidit ex principibus exercitus et hospitari fecit magnates suos in civitate. Suscepit obsides filios omnium nobilium civitatis et provintie, ut aut redimantur ad regis estima-tionem, aut reliqua pars civitatis illi sine Marte reddatur, et a rege suo Tancredo de exi-gentiis, suis sibi satisfiat³. Hora diei quinta⁴ oppugnare ceperat urbem, et cepit eam 35 hora decima et, revocato exercitu, reversus est victor in castra. Tancredus rex, ad nuncian-tium sibi rerum exitus verba perterritus, festinavit⁵ cum eo finem facere, missis illi viginti milibus unciarum auri pro dotalio sororis et aliis viginti milibus unciarum auri⁶ pro legato Willelmi regis et perpetua sibi et suis pace servanda. Suscipitur satis egre et indignanter illud parum pecunie, redduntur obsides, et ab utriusque partis optimatibus pax firma iuratur. 40 [28]. Rex Anglie minus adhuc credens indigenis, fecit castelum ligneum novum magne fortitudinis et eminentie iuxta muros Messane, quod ad opprobrium Grifonum Mategrifun nominavit. Glorificata est fortitudo regis valde, et siluit terra in conspectu eius.

[29]. Regina Alienor . . . , assumpta secum filia⁷ regis Navarorum⁸, puella prudentiore⁹ quam pulchra, secuta est regem filium suum, et consecuta morantem adhuc in Sicilia, venit 45

1191. Risam⁹ civitatem, omni bono plenam et bonam receptui, prestolatura ibi velle regis cum legatis regis Navarorum et virgine.

Verg. Aen.
11, 668.

a) provideant 1. b) deest 2. c) nesci. 1. d) prud. 1.

1) Forsitan hic vestigia quaedam relationis illius, qua omnes Angli coaevi ad Ricardi gesta Sicula scribenda usi sunt, noster solus servaverit. 2) Haec neque alibi habentur neque cum eo concordant, quod Franci Messanensibus contra Anglos fuisse dicuntur. 3) Obsides, nisi Tancredus pacem fecerit de exi-

genciis suis G. Henr.

4) Vide supra annot. 1.

5) Minime tam confestim quam hac ex narratione videtur.

6) Ricardum 40000 uncias auri recepisse, probat Tocche p. 155.

7) Berengaria.

8) Sanctii VI. 9) A. 1191. m. Febr. galeas misit

rex contra Alienor G. Henr.

Anno 1191 . . . [31]. Rex . . . evocatum ad se comitem Flandrie^a 1 consuluit, homi- 1191.
nem eloquentissimum^b, ad omne pretium linguam^c habentem, cuius mediatione rex Fran-
cie remisit regi Anglie iuramentum de sorore² ducenda.

[32]. Rex Francie cum suo exercitu regem Anglie precedens versus Ierosolimam.
5 mari se credit tertio Kalendas Aprilis. Rex Anglie relicturus Siciliam fecit deleri castel- Mart 30
lum³, quod extruxerat, et totam materiem secum portandam in navibus suis reposuit. Omne
genus machinarum ad expugnandas munitiones et omne genus armorum, quod cor hominis
potuit excogitare, presto iam habebat in navibus.

[34]. . . .^d Savaricus archidiaconus Norhamtonie⁴ et ipse unus ex plurimis, qui regem^e
10 ex Anglia prosecuti sunt in Siciliam, donatus est a rege literis patentibus in matris regis
presentia ad iusticiarios Anglie, assensum regis et aliquid maius assensu continentibus,
ut, in quamlibet diocesim vacantem foret electus, promoveretur. Hos apices Savaricus
misit cognato suo episcopo Batonie⁵ in Angliam, ipse vero Romam concessit, sicut qui
fuerat Romanis notissimus⁶.

[35]. Ricardus rex Anglie litteris in Angliam destinatis toti regno suo valedicens et de
15 honorando ab omnibus cancellario⁷ summam mentionem faciens, parata classe sua meliore
quam multa, cum exercitu electo et forti, cum Iohanna sorore sua ac virgine maritanda,
cum omnibus, que pugnaturis aut peregre profecturis necessaria esse poterant, vento vela
commisit quarto Idus Aprilis. Apr 10

[54]. . . .^f Cancellarius ex perditte potestatis et presentis sui status recordatione con-
20 fusus, inibitionem transfretationis dum modis omnibus molitur eludere, non uniformiter
nec semel tantum illusus est. Taceo, quod et in habitu monachi et in muliebri veste depre-
hensus fuerit et retentus, quia multum et nimis est meminisse, quam inestimabilem supel-
lectilem, quam multiplices gazas sibi demum in Flandriam appulso Flandrenses⁸ diripue-
25 runt.

[64].^g Rex Anglorum more nescius, tertia die sui adventus in obsidionem^h 30 construiⁱ fecit
et erigi castellum suum ligneum, quod in Sicilia factum Mategrifun nominaverat, et ante
lucanum diei quarte stetit machina iuxta muros^k Accaronis. Jun 8.

[66]. . . . Reges cum signis triumphalibus urbem⁹ ingressi, totam sibi et suis dimidio Jul 12
30 partiti sunt cum supellectili. [67].^l Dux Austrie et ipse unus ex veteribus obses-
soribus Accaronis, regem Anglorum secutus a pari in sue sortis possessionem, quia, prolato
coram se vexillo, visus fuit sibi partem vindicare triumphii, etsi non de precepto, de voluntate

a) Flandre 1. b) et postea add. 2, ed. Stev. c) liggu. 1. d) in marg. f. 32'. 1. e) Anglie add. 2, ed. Stev.
f) in marg. f. 37'. 1. g) in marg. f. 35'. 1. h) obidionem 1. i) exstrui 2, ed. Stev. k) muros 1. l) in marg.
35 f. 36'. 1.

1) Philippum. 2) Alicia. 3) Mategrifun; idem
in G. Henrici narratur. 4) Postea episcopus Bato-
niensis, (Henrici VI) consanguineus et cancellarius de
40 Burgundia, Hoveden IV, p. 30; cf. Winkelmann, 'Phi-
lipp' p. 488; 'Otto IV.' p. 535. 5) Reginaldo (cf.
supra p. 76, n. 4), qui, cum Dec. 2, 1191. Cantua-
riensis archiepiscopus eligeretur, curavit, ut Batho-
niae Savaricus sibi succederet. Savaricus ab Anna-
45 lista O. neiensi a. 1191. cognatus eius, a Marganensi,
Waverleiensis a. 1192, Wellensi (quem Wharton, Anglia
Sacra I, p. 562 n. laudat) Geklewini filius et a Waver-
leiensis a. 1192. frater Franconis vocatur; de quo cf.
G. Henr. a. 1186; Hoveden a. 1192. 1193. 6) Aestate
50 vel autumno a. 1191 (certe aliquot septimanas post-
quam Mai. 10. Gaufridus prior cathedralis Cantua-
riensis factus est) Savaricus, ut cognatus Reginaldus
Bathoniensis ad Cantuariensem primatum, ipse autem
ad Bathoniensem sedem ascenderet, ab imperatore,
fortasse dum hic Neapolim obsedit, accepit has
55 litteras: *Henricus Dei gratia Romanorum imperator
et semper augustus viris religiosis et venerabilibus
G. priori et conventui Cantuariensis ecclesiae . . .
Specialiter dilectus consanguineus noster et ecclesiae*

*vestrae devotissimus Savaricus archidiaconus ita nos
incitare studuit, ut . . . etiam ipsius intuitu, quem
sincere diligimus, vestris de cetero profectibus reli-
mus intendere. . . . Per eundem dilectum et fidelem
nostrum et vestrum innotuit nolis et vestra . . .
nunc instans ex pastoris carentia desolatio . . . St.
. . . secundum salubre praenominati consanguinei
nostri consilium, et virum sectatorem bonorum ope-
rum . . . velitis assumere, . . . res imperiali celsi-
tudini . . . commendabiles efficietis. . . . Non magis
in partibus vestris idoneum . . . potestis eligere quam
virum illum vita et moribus venerabilem, de quo saepe
dictus archidiaconus amicissimus noster nostram vobis
super hoc mandato vel litteris exprimet voluntatem,
et quem novistis ecclesiae vestrae fercentissimum
dilectorem. — A Francorum quocumque rege, mense
Octobri in Italiam reverso, epistola ad conventum
Cantuariensem directam, qua Reginaldus candidatus
nominatur, Savaricus acquisivit; Epp. Cantuarienses
ed. Stubbs p. 350 sq. 7) Willelmo episcopo Eliensi.
8) nobiles quibus forisfecerat in Anglia Hoveden.
9) Acconem.*

1192. tamen regis offensi delectum est vexillum ducis in cenam et in eius contumeliam a derisoribus deculcatum^a. Dux, in regem licet atrociter ardens, quia vindicare non potuit, dissimulavit iniuriam, et regressus in suum locum obsidionis, in reflexam se recepit ea nocte papilionem et, postquam citissime potuit, plenus rancoris renavigavit ad propria. . . .¹

[Anno^b] 1192. . . . [73]. . . .^c Cancellarius adiit regem Francorum et de sublatis sibi in Flandria facultatibus coram ipso querelam deposuit, sed nichil ibi amplius habuit quam quod ridiculos homines fecit. . . .

[79]. . . .^d Wirtonienses Iudei . . . celebrem sibi famam de martirizato a se in Wintonia puero confecerunt. . . . Fuerat^e autem Francus genere. . . . Iudeus Francigena crebris ei monitis persuasit, ut Angliam peteret: . . . [80]. 'Vade', ait, 'viriliter!^f [81].^g Post urbes^h omne forum, villa vel opidum incolas habet rudes et rusticos. Omni insuper tempore pro talibus Cornubienses habeto, quales in Francia nosti nostros Flandrenses haberi. . . .

[88]. Descendit interea ad videndum regemⁱ, ut de [more^l] solebat, quidam Salfatinus gentilis, Salahadini frater . . . Et ista locutus est: . . . [90]. . . . Scivimus, et dum res agebatur, quanta celeritate munitissimam Sicilie civitatem Messanam cepit^k expugnata; et quamvis nullus nostrum id crederet, tamen timor noster auctus^l est, et falsos veris addebat fama timores. . . .

[94]. . . . Dux Burgundie apud Accaronem . . . defungitur^m. Cuius casu cognito, episcopus Belvacensis, relicto regeⁿ cum omnibus suis Accaronem festinus advenit^o

Verg. Aen.
1. 67

[95] Classis instruitur, et gloriosus princeps cum suis glabrionibus ab oriente recedens, Tirrenum navigat equor. Appulsus in latus Alemannie, per totas dietas sui itineris disseminabat in populos, quod traditor ille rex Anglie primo adventus sui in Iudeam tempore regem Francorum dominum suum Salahadino tradere disposuerat; quod, ut Tyro potiretur, marchisium iugulari fecerat; quod ducem Burgundie veneno perdiderat; quod ad ultimum omnem christianorum exercitum, qui sibi non parebat, in commune verdiderat; hominem esse singulariter^p ferum, moribus ferreum et inamabilem, in dolis doctum, in dissimulatione doctissimum: horum gratia regem Francorum tam celeriter repatriasse, horum gratia Francos, qui resederant, inconquisitam Ierosolimam deseruisse. Rumor vires ex diffusionem recepit et in unum hominum omnium suscitavit invidiam. [96]. Reversus in Franciam dominus Belvacensis, regis sui secreto susurravit in aurem, quod rex Anglie, qui eum perderent, sicarios in Franciam destinaverat. Rex ad ista turbatus, contra patrie consuetudinem custodes corporis sui lectissimos ordinavit; addidit etiam mittere ad imperatorem Alemannie nuncios cum muneribus et imperatoriam inaiestatem in odium regis Anglie sollicitus inclinavit. Ex imperiali igitur mandatur edicto, ut omnes civitates et omnes imperii principes regem Anglorum, si in partes suas de Iudea forte rediens devenisset^q, armis exciperent et sibi vivum vel mortuum presentarent^r; si quis ei parceret, ut publicus hostis imperii plecteretur. Paruerunt omnes imperatoris imperio, et magis^s sedulus ille dux Austrie, quem rex Anglie apud Accaronem exauctoraverat^t.

1192. [99]. . . . Reversi a locis sanctis dux^u et episcopus^v, suaserunt regi, ut et ipse ascenderet; sed adquiescere non potuit digna magni cordis indignatio, ut quod de Dei dono non poterat, de gratia gentilium consequeretur^w.

Sept.

a) concule. 2, ed. Stev. b) deest 1. c) in marg. f. 38^v. 1. d) in marg. f. 39. 1. e) in marg. f. 39^v. 1. f) in marg. abscisum 1. g) actus 1. h) singulariter 1. i) devenissent 1. k) presentaret 1. l) magis 1. m) desinit libellus. 45

1) Cf. Toeche p. 559. Inter Anglos coaevos haec Philippus episcopus Belvacensis autumnum in Alemanniam venisse videtur. 6) Toeche p. 558. 7) Henricus Iudaeae. 8) Hubertus Walteri Saresberiensis; cf. Itinerar. Ricardi VI. 34. 55

EX GESTIS HENRICI II. ET RICARDI I.

Cum scriptores, qui res Henrico I. Stephanoque regibus gestas nobis tradiderunt, fere omnes disciplina monastica astricti fuerint, contra Henricus II, qui historiarum omnium fere promptam notitiam habebat¹, aulae clericis eorumque² amicis aut suasit aut saltem permisit, ut non solum curiae scaccarii³que rotulos³ atque consuetudines⁴, sed etiam conciliorum tum saecularium⁵ tum ecclesiasticorum⁶ decreta, et Angliae et nationum exterarum diplomata publica⁷, regis acta diurna⁸, quin etiam 'nugas curialium'⁹ posteritati asservarent¹⁰. — Quorum operum plus quam unum iam deperditum dolemus: neque enim Thomae

¹⁰ *Bruni¹¹ Rotulus de regni iuribus regisque secretis, Ricardi thesaurarii Tricolunni¹² de ecclesiae negotiis, Henrici II. gestis, curiae iudiciis, Petri Blesensis¹³ 'Liber de actibus Henrici II', Gervasii Tilburiensis 'Facetiae' Henrico (III) regi iuniori dedicatae¹⁴, Stephani de Langton 'Vita Ricardi I'¹⁵, Anselmi capellani regis¹⁶ opus similis argumenti ulla vestigia nobis reliquerunt.*

¹⁵ *Vix autem inter eiusdem aevi libros historicos qui adhuc exstant originem a clerico quodam regis tractam ullus tam manifeste prae se fert quam, quae iam excerpturi sumus, Gesta Henrici II. et Ricardi I. Nam quod Benedicto¹⁷ priori Cantuariensi, postea a. 1177—93. abbati Petroburgensi, minus recte tribuebantur¹⁸, haec codicis 1 inscriptio: Gesta regis Henrici II. Benedicti abbatis sola causa fuit. Qua non auctorem sed possessorem libri designari, docuit Henricus Petrie¹⁹ ex sequentibus verbis Roberti de Swaffham²⁰ monachi Petroburgensis, qui s. XIII. med. floruit: Benedictus . . . unum composuit egregium volumen: De Passione et Miraculis sancti Thomae²¹ . . . Plurimos quoque libros scribere fecit, quorum nomina subnotantur: Vetus et*

²⁵ 1) Giraldus Camb. De instr. princ. ed. Brewer p. 73; quamquam inter historias carmina quoque heroica de Troianis, Alexandro, Arthuro, Rollone, quae regi dedicabantur, referri suspicor. 2) Velut Radulfus de Diceto thesaurario et iusticiario amicitia iunctus erat. 3) Eorum qui *Pipae* vocabantur tres tantum annorum 1155 sq. ed. Hunter inter 'Record Commission Publ.' 4) Dico Glanvillam et Dialogum de Scaccario. 5) Vulgo 'assisarum'. 6) Etiam Historiam Pontificalem (ed. SS. XX, p. 515), utpote a Iohanne Saresberiensis, sectatore Thomae tunc cancellarii, scriptam, huc retulerim. 7) Gesta Henrici et Hoveden exhibent per multa exempla. 8) (Ricardi I) in libro *dierum regum Angliae sunt conscripta*, Chron. Turon., Martene Coll. V, p. 1037. (ex quo Chron. Lémov. in cod. Harlei. 3723, f. 103^r). 9) Vide supra p. 45; Walteri Map *Nugas* p. 61. 10) Ne ii quidem, qui sanctum Thomam reipublicae resistentem ad astra levabant, de Henrici II. favore desperabant; cf. Her-

bertum Bosham, ap. Robertson, 'Materials of Becket' III, p. 581. 11) De eo cf. Hartwig et Amari in 'Mem. dell' acad. Rom.' a. 1878, p. 6. 12) Cf. quae disserui in 'Einl. in den Dial. de Scacc.' p. 65. 13) Ep. 14. 14) Cf. Stubbs ad Rad. de Diceto II, p. xxiii. 15) Cf. Hardy, 'Descr. Catal.' III, p. 73. 16) Cf. Stubbs ad Itinerarium Ricardi p. xxxiii. 17) Opinionem illorum, qui hunc iterum cum poeta heroico Benoit de S. More vel cum mag. Benedicto de Sansetun, qui sigillum regis Iohannis ferebat, confundunt, ut hic refutemus, operae pretium non est. 18) Iam W. Cecil, thesaurarius Elisabethae, a quo R. Cotton codicem acquisivit, marg. f. 29. annotavit: *Benedictus abbas de vita Henrici II.* 19) Eum Bouqueti continuatores tom. XVII, p. x. laudant. 20) Ap. Sparke inter SS. hist. Angl. var. p. 97; ex hoc quoque infra quaedam excerpta invenies. 21) Vide supra p. 21. 33.

Novum testamentum. . . . Summa Petri Helye . . . in uno volumine. Gesta regis Henrici secundi et Genealogia eius. Interpretationes Hebraicorum nominum. . . . — *Gestorum vero auctor de martyrio s. Thomae nihil fere novi tradit, neque cum Benedicto illo congruit, sed potius Iohannem Sarisberiensem excerpit; praeterea partes monachorum nequaquam fovet, nedum coenobium Petroburgense vel Cantuariense¹ efferat; immo Eboracensis² provincia prae Cantuariensi ei cordi esse videtur: quae omnia efficiunt, ut Benedicto Gesta Henrici abrogare debeamus. — Alteram autem coniecturam, de Tricolumno illo praedicto fortasse in opere nostro latente, iam alio loco dissolvi³.*

Cum Gestorum narratio a. 1170. media in vita Henrici II. incipiat, initium libri perisse forsitan credideris; at omnes scriptores iis usi, ante a. 1170. alia chronica usque ad hunc diem asservata secuti sunt. — Desinit vero alter codex a. 1177, alter 1192; posteriorem tamen partem ac priorem eodem ex calamo fluxisse, quamquam certo demonstrari non potest⁴, non video cur negemus.

Historiam componendam circa a. 1172.⁵ aggressus, auctor quae quinque annis proxime sequentibus a rege de die fere in diem gesta sunt, simul atque ea vidit vel audivit litteris mandasse, tunc a. 1177, quo codex 1 desinit, opus interrupisse videtur. Paulo post hanc primam partem iterum recensuit⁶, gradatimque⁷ librum usque ad a. 1192. perduxit. Quo termino cum manum ab eo retraxit, Ricardum regem mense Decembri captum esse nondum novit.

Temporibus itaque, quae describere sibi propositum fuit, plane coaevus, cum librorum scriptorum subsidio, si Vitas s. Thomae excipias, careret — de Henrico enim Huntingdoniensi, poetis Romanis, Scriptura Sancta flosculos modo aliquot orationis carpsit —, eo plura itineraria, acta, decreta, diplomata publica, commentarios notariorum regalium, epistolas litterasque singulas, praesentia vel succinctius praeterita quoque illustrantes, alias loco quodam aptiore, alias ubi forte, quando eas accepit, calamus constitierat, argumento praemisso, ad verbum operi suo inseruit aut narrando in epitomen redegit. Imprimis quae de rebus externis attulit, fere omnia talibus e fontibus⁸, raroque tantum ex ore populi aliqua sumpsisse videtur.

Inter quae, licet plurima in Hibernia, Scotia, Scandinavia, Francia, Hispania, Graecia, Palaestina vertantur, tamen etiam de imperio et ecclesia Romanis tantam molem protulit, ut, comparando ei 'Gesta Stephani', quae fere nihil huic nostrae collectioni praebuerunt, sic quoque, quanto Henrici II. auctoritas longe lateque validissima a decessoris humilitate differret, facile intelligi posset.

Sed cum cognitioni illius aevi augendae ullo aequali libro uberiora subsidia exhibuerit, nihilominus palmam veridici historici, qui tempora sua integro animo diiudicet, acri ingenio perspiciat, vivido sermone describat, mea quidem opinione non est meritis. Quamquam enim nec in mendacio deprehensus est⁹, 40

1) Ne in incendio quidem Cantuariensi a. 1174. narrando concordat cum Gervasio, qui 'De combustione ecc. Cant.', quam coram vidit, fusius tractat. 2) Cf. quae l. l. disserui p. 70. 3) Ib. p. 66; cf. quae Stubbs mihi respondet in praefatione ad R. de Dico II, p. xxx, in cuius Ymaginibus nunc vestigia Tricolumni quaerit. Equidem cum iterum atque iterum, an fortasse ratio dicendi similis sit, Dialogum cum Gestis conferrem, nihil fere commune apud ambos auctores inveni nisi proverbium, quod tamen vix notandum videtur: *Quanto gradus altior, tanto casus*

gravior (p. 229, Gesta II, 214; cf. Iuven. VIII, 140). 4) Ita quoque Stubbs, qui nuper iterum de hac quaestione egit ad ed. Walteri Coventr. I, p. lxxxiv. 5) Cf. Stubbs ad ed. I, p. xlv. l. 6) Ib. p. xxvi. 7) Tangit tamen plus quam semel, dum de temporibus prioribus loquitur, res a. 1191. et 1192. gestas, ita ut totam secundam partem, antequam eam evulgaret, retractaverit oporteat; cf. ib. p. xxviii. xlvi. 8) Quos interdum Rogerus de Hoveden iterum accessit, quamquam plerumque Gesta tantum evoluit. 9) Ubi tamen orationes fingere audeat, Huntingdoniensem expilat.

nec partes adulatoris egit, immo de curia et ecclesia, ad quas ipse pertinebat quaedam sane vituperatione digna narravit, sed cum regi adversus filios, nobiles, hostes externos dimicanti, tum clero saeculari Anglico contra monachos, papam ipsumque regem se defendenti, tantopere favit, ut permulta, quae certe noverit, ne aulam offenderet, levius tantum perstringeret vel etiam prorsus taceret. Idcirco natura moribusque hominum, causis nexibusque rerum neglectis, singula facta, solo ordine temporum servato, potius ieiune enumeravit quam sapienter exposuit. Praeterea cum spatia nominibus inserendis vacua, sententiasque nunc bis scriptas, nunc loco minus apto positas relinqueret, nunquam postrema lima opus polivisse videtur. Oratione vero tam simplici et plana usus est, ut verba eleganter construendi vel vulgaria et forensia evitandi ne voluntatem quidem exhibuerit.

Inter mediū aevi scriptores Gervasius Cantuariensis¹, Rogerus de Hoveden, Rogerus de Wendover, auctor quem praeter alios sequitur Walterus de Coventry, Taxter², Iohannes qui vocatur de Brompton, recta via Gesta Henrici adierunt et, capitula maximi momenti ex eis sibi usurpantes, plus quam decuit ipsum librum nostrum apud posteros obscuraverunt. Tandem a. 1713, brevi igitur spatio antequam pars posterior flammis Cottonianis mutilata est H. Wanley, vir de historia linguaque Anglica bene meritus, primus codices accuratissime transscripsit. Quod exemplar Th. Hearne in editione principe, quae 'Benedictus abbas Petroburgensis' inscribitur, Oxoniae a. 1732. praelo subiecit³. Nuper autem V. Cl. W. Stubbs, cui ab investigatoribus rerum medio aevo in Anglia gestarum sane plus quam ulli aequalium nostrorum debetur, codicibus ipsis diligenter examinatis, opus 'auctoritate Magistri Rotulorum' evulgatum doctissime illustravit. Unde gratissimo animo fructu relato usi, textum aestate a. 1879. iterum cum duobus libris manu scriptis — in bibliotheca Cottoniana quae nunc Museo Britannico inest asservatis — et quatuor chronicorum, quae ex Gestis provenisse modo diximus, editionibus contulimus: quodsi rationem verba scribendi excipias, perpauca tantum emendanda invenimus.

⁴ Cum enim autographon et archetypus auctoris iam deperierint, editio nostra constituenda erat ope librorum sequentium:

1) Cod. Musei Britannici, Cotton. Iulius A XI. Antecedit Gesta Genealogia⁴ Henrici II, ab Ailredo Rievallensi composita, cuius primae paginae hic titulus praefigitur: Gesta Henrici II. Benedicti abbatis; convenit igitur accuratissime cum exemplari secundum Swaffham iussu Benedicti confecto. Petroburgi ergo, ut opinari licet, certe in scriptorio quodam a diversis manibus circa ipsum annum⁵ 1177, quo desinit, exaratus est. Hic, vel exemplar ad verbum exinde desumptum⁶, a. 1292. a monachis Croylandiae, quae Burgo prope adest, ad usum Edwardi I, ius suum in regnum Scotiae ex antiquis monumentis probaturi, adhibitus est.

W. Walter Coventrensis et scribae codicum Coll. Magdal. Oxon. 36. et Cotton. Vitell. E XIII. saeculo XIII. ad unum Gestorum exemplar primae recensione recesserunt. Stubbs eos in editione Walteri publici iuris fecit, ex qua lectiones quasdam subnotavimus. Ex posteriore autem parte Walteri

45 1) Hic nostram novit usque ad a. 1177, quo codex Benedicti, qui quondam prior Cantuariae fuerat, terminatur. 2) Cf. Stubbs ad ed. Hovedenii I, p. lxxii². 3) Editiones vel potius extracta, quae inter SS. rerum Gall. t. XIII. XVII. prodierunt, vix

praedicari possunt. 4) Ed. inter (Twysdeni) Hist. Angl. SS. X, c. 347. 5) Adhuc e loco diphthongi compluribus invenitur, ubi more nostro ae posuimus. 6) Cf. Stubbs ad Walt. Cov. I, p. lxxxix.

inferius, distincto capite, fragmenta quae ad nostram historiam faciunt, colligimus.

2) *Cotton. Vitellius E XVII. secundam editionem annalium 1170—1177. et continuationem usque ad pascha a. 1192. amplectitur. Una manu circa tempus, quo Ricardus I. occubuit, exaratus videtur: de hoc enim 'Lamentatio' addita est. Lacunae incendio a. 1731. ortae ex editione Hearneana suppleri possunt. Partis prioris lectiones quot Stubbs affert huic debemus; posteriorem partem iterum contulimus.*

H. Rogerus de Hoveden, ex eadem secunda editione atque 2 hauriens, genuinae formae plus quam semel propius codice 2 accessit¹. Ubi igitur verba ipsa retinuit aut ex more suo paullo tantum mutavit aut ad compendium contraxit, omnes lectiones eius ex editione Stubbsiana in annotationibus Gestorum iam hic posuimus; quantulacumque tamen his ad cognitionem nostram augendam ipse immiscuit, asteriscis insignivimus. Contra locos, quibus genere dicendi nimis a nostro discrepat et capita longiora, quamvis saepe ex eodem litterarum thesauro assumpta, a quo noster quoque, utpote eius aequalis et in curia regis collega, multa mutuatus est, inferius una cum Rogeri continuatione, quoad hanc collectionem spectant, dabimus.

M. Matthaeus Parisiensis Chronicis Maioribus, a Luard editis, ipse quidem nihil ex Gestis sumpsit, sed Rogerum de Wendover, qui, inde ab a. 1189. compilatorem² Albanensem excipiens, nonnisi e tribus extremis Gestorum annalibus quaedam capita mutuatus est, ad verbum descripsit.

I. Iohannis de Bromton abbatis Iorevalensis auctor circa saeculum XIV. med. inter multas historias nostrum quoque opus in partes vocavit. Divulgatus est inter (Rogerii Twysden) Historiae Angl. SS. X, unde paucos tantum locos, eosque fere solos, quibus textus emendari posset, subnotandos duximus, ne viros doctos nimia mole lectionum variarum defatigemus.

Exstabat denique saeculo XVII. codex Westmonasteriensis, qui, titulo Benedicti praefixo, eisdem verbis quibus 1 incipiebat et desinebat, cuius igitur fortasse nonnisi apographum recens erat. Aut ex hoc aut recta via ex ipso provenit codex Harleianus 4321, manu Henrici Wharton exaratus, quem tamen nullam emendationem lectionibus codicis 1 afferre, Stubbs asserit.

Omnia quae Germaniam, Flandriam, Burgundiam³, Italiam, Siciliam spectant, ex Gestis collegimus, eis tantum exceptis, quae papa legatque vel reginae⁴, milites⁵, clerici⁶, quamvis in Imperio nati vel versati⁷, inter externos populos⁸ egerunt, nisi ipsam Germanicam historiam propius tangunt. Quae ope locupletissimi indicis rerum, quo Stubbs editionem suam exornavit, facile invenies.

F. L.

De rege et comite Mauriane^a.

40

1172.
Dec. 25.

Adveniente igitur anno ab incarnatione Domini 1173, tenuit rex curiam suam in natale Domini apud Chinonem^b in Andegavia, et uxor sua^c regina^d Alienor fuit ibi cum eo; et perfecta ibi nativitate dominica, rex misit in Normanniam pro rege filio suo, et ante purifica-

1173.
Febr. 2.

a) rubrica deest 2. b) Chinonem 2. c) eius 2. d) Al. re. 2.

1) Tamen 2 partim ex H sumptum esse, non video cur statuamus. 2) Qui Gesta non evolvit. 3) Omissimus tamen gesta Albigensium; quorum haeresis Provinciam quoque infecit. 4) Velut Agnes uxor Philippi II. 5) Ut mercenarii Flandrenses. 6) Velut Hugo Gratianopolitanus episc. Lincolnensis vel Sa-

varicus, consanguineus Henrici VI, archidiaconus Northamptoniae vel Gunterus Flandrensis, nuntius Thomae Becket. 7) Velut Girardus Puella ep. Cestrensis, olim Coloniae magistri officio functus. 8) Quae noster de Iacobo de Avennis aliisque Germanis Italisque cruce signatis attulit, praetermissimus.

50

tionem^a sancte Marie ivit in Alvernam usque ad Montem-ferratam^{b.1} et duxit secum regem 1173.
 filium^c suum^d. Et illuc venit ad eum^e Hubertus² comes de Mauriana et adduxit secum
 Aalis^{f.3}, filiam suam maiorem^g, quam rex^h comparavit pro quinque milibus marcis argenti
 ad opus Iohannis, filii sui iuniorisⁱ, cum toto comitatu de Mauriana^k, si predictus comes
 5 filium ex uxore sua non habuerit. Si vero legitimum susceperit filium^l, predictus comes^m
 concessitⁿ eis castella et terras, que in subscripto continentur^o cirografo. Venerunt etiam
 illuc ad regem^p rex Arragonie et^q comes de Sancto Egidio, qui inimici erant ad invicem, et
 rex duxit eos secum usque Limoges^r et ibi pacem fecit inter eos. Et comes^s de Sancto
 Egidio devenit ibi homo regis et homo novi regis, filii ipsius^t, et homo Ricardi, filii regis^u,
 10 comitis Pictavie, de Tholosia^v tenenda de eis in feoudo et hereditate, per servitium ve-
 niendi ad summonitionem regis vel comitis Pictavie in werra sua et esse ibi in servitio suo
 40 diebus ad expensam ipsius. Et si^w rex vel comes Pictavie^x eum retinere^y ulterius vo-
 luerit, alios 40 dies erit cum eis ad expensam illorum. Et^z preterea comes de Sancto
 Egidio dabit eis inde per annum 100 marcas argenti vel 10 destrarios de precio, ita quod
 15 unusquisque illorum valeat ad minus 10 marcas. Hanc autem conventionem firmiter^{aa} inter
 eos tenendam iuravit ipse comes de Sancto Egidio, tactis sacrosanctis euvangeliiis. His
 peractis, rex ibidem recepit filiam comitis Mauriane ad opus Iohannis filii sui^{ab}.

Hoc est cyrographum inter regem et comitem Mauriane^{ac}.

Quoniam in dubium venit quod a memoria recedit, repertum est in rei geste testimonium
 20 perhennis rescripti remedium. Noverit igitur tam prior etas quam futura posteritas, quod
 Hubertus comes Maurianensis^{ad} et marchio Italie concedit totum comitatum suum et omnes
 alias terras suas, quascunque habet vel deinceps adquisierit, Iohanni, filio Henrici illustris
 regis Anglie, cum filia sua primogenita Aalis^{ae} nomine, si filium ex uxore sua non habuerit.
 Si vero filium legitimum susceperit, concedit^{af} eis in perpetuum et heredibus eorum^{ag} Russillun¹
 25 cum toto mandato suo sive pertinentiis suis omnibus. Concedit similiter eis^{ah} et heredibus^{ai}
 eorum Perecastel² cum omnibus pertinentiis suis, et preterea^{aj} totum comitatum^{ak} Belicensem³,
 sicut eum habet, illis concedit. Donat etiam eis^{al} totam vallem Novalesie⁴, Camberiacum⁵,
 quoque^{am} cum omnibus^{an} pertinentiis suis^{ao}, Aiz⁶, Asperum-montem⁷, Rochetam⁸, Montem-
 maiorem⁹, Cameram¹⁰ cum burgo et toto mandato. Ista omnia cum omnibus^{ap} pertinentiis
 30 suis^{aq} eis in continenti citra montes concedit in perpetuum. Ultra montes quoque illis et eorum^{ar}
 heredibus^{as} donat et concedit in perpetuum Taurinum¹¹ totum cum omnibus^{at} pertinentiis suis^{au},
 Cavoreth¹², Colegium¹³ cum omnibus pertinentiis suis, et omnia feuda^{av}, que tenent de ipso^{aw}
 comites de Canaveis¹⁴, et eorum servitia et fidelitates. In comitatu^{ax} quoque de Castro Amunt

*) Raymundus add. 2. 1. H.

35 a) parr. 1. b) Ferrandum 2. 1.; Ferrath H. c) sec. du. fi. 2. d) et duxit — suum des. H. e) eos H.
 f) Aalis 2. H. g) primogenitam H. h) pater add. H. i) deest H. k) Mor. H. l) Hubertus add. W. m) que
 sequuntur desunt H. usque ad verba eis in perpetuum. n) cir. cont. 2. o) Lingoes 2. p) Comes vero 2. q) sui 2.
 r) Tol. 2. s) Si vero 2. t) deest 2. u) ul. re. 2. v) int. e. f. 2. w) rubr. deest 2. x) Mauni. 1.
 y) Aalis 2. z) hinc H. pergit. aa) illorum 2. ab) Conc. s. eis des. H. ac) her. e. des. H. ad) deest H.
 40 e) comitum 1. f) concedit. Et totam H. g) Nav. 2; et add. H. h) Camberiacer 2. i) deest 2. k) deest 2;
 et add. H. l) Ayz 2; et add. H. m) et add. H. n) suis add. 2; her. eor. H. o) Coll. 2. p) feoda H.
 q) eo 2. r) comito 1.

1) Montferrand. 2) De eo cf. Prutz, 'Friedrich I.
 t. II, p. 104. 3) Cf. Guichenon, 'Hist. géneal. de
 45 Savoie' I, p. 241. 4) Anno 1177. Thomas I, postea
 comes Sabaudiae, filius huius Humberti III, natus
 est; cf. Guichenon l. I. p. 244. 5) Alfonsus II; cf.
 'Art de vérifier les dates' IX, p. 383. 6) De con-
 siliis Henrici II, quibus Burgundiam, quin etiam
 50 Lombardiam pro filiis suis acquireret, cf. Johann.
 Saresber. supra p. 31; Petri Blesensis ep. 113; Chron.
 Laudun., SS. XXVI, p. 446. 448; Giraldi Camb.
 Instr. Princ. II, 1. ed. Brewer p. 13. — Sed iam
 a. 1154, regno Angliae comitatibus Gallicis iuncto,
 55 Osbertus de Clare potestatem Henrici his versibus
 celebravit: Ab insulis Orchadarum Alpes usque dux
 a Deo nobis datus, Roma tibi gratulatur et Apulia

laelatur, Siciliaeque gentes ovant, Italique plausum
 novant, ed. Stevenson ad Scalacronicam p. 242. —
 Consilium Romae expugnandae Geoffroi Gaimar iam
 regi Willelmo II. vix tamen recte attribuerat; cf.
 eius versus 5972 sqq. ap. Michel, 'Chroniques Anglo-
 Normandes' I, p. 39: *Tuit si veisin li sont clinant;*
Et s'il peüst auques regner, A Rome alast pur cha-
lenger L'ancien droit de cel país, Que i avoit Brenne
e Belins. 7) Rossillon en Bugey. 8) Pierre-
 Châtel. 9) Belley. 10) La Novaleso. 11) Cham-
 bery. 12) Aix. 13) Aspremont. 14) La
 Rochette. 15) Montmayeur. 16) La Chambre.
 17) Turin. 18) Cavour. 19) Collegno. 20) Ca-
 navais.

1173. *similiter feuda, fidelitates et servicia*^a. In valle Augustensi¹ concedit eis Castellionium² in perpetuum contra omnes homines, quod de illo tenet vicecomes Auguste. Hec omnia prefatus comes concedit predicto filio regis Angliae in^b perpetuum cum filia sua prenominata, ita libere, integre et quiete in hominibus et civitatibus, castris et aliis munitionibus, in pratis, pascuis et molendinis, in bosco et plano, in aquis et vallibus et montanis et paagiis et^c passagiis et in^d omnibus aliis rebus, sicut unquam pater eius aut ipse ea melius tenuit omnia^e que subscripta sunt^f aut liberius^g. Full etiam iam dictus^h comes, quod in continenti, aut quandocunque placuerit domino regi Anglie^b, filioⁱ eius fiant et prestentur hominia et fidelitates ab omnibus hominibus suis per totam terram suam, salva fidelitate sua quamdiu terram tenebit. Preterea concedit eis et heredibus eorum^k in^l perpetuum quicquid iuris habet in toto comitatu Gracia-^m nopolitanoⁿ et quicquid in eo adquisit^o vel adquirere poterit. Si autem filia sua primogenita supradicta^p in fata concesserit^q, quecumque cum primogenita concessit illustris regis Anglie filio, cum secunda filia sua eadem, sicut scriptum est, cuncta^r concedit. Hanc prescriptam conventionem tenendam inter dominum regem Anglie et comitem Mauriane iuraverunt ipse comes Mauriane et comes Gebenne^s, Rodolfus Alamannus^t, Nantelinus de Meolano, Sefredus^u de Alavarno^v, Rodulfus et Aimo et Eimericus de Brienzion^w, Willelmus frater comitis, Gocelinus^x de Morestello, Amedeus de Nangeu, Odo de Voiron, Berlio et Pontius de Frabricis^y, Lodoicus de Balma, Theobaldus de Vileta, Pontius et Wifredus de Cunstens, Gwido^z de Teis, Amedeus de Torvun, Ysmido de Sancto Michaela, Odmarus^{aa} Labra, Ioscelinus et Ricardus de Cordun, Giroudus de Margenzai, Berlio de Monte-falcone^{ab}, Engwicio^{ac} de Aviano, Berlio et^{ad} Torencus^{ae} de Chambel^b, Sofredus Gamerii^c, Hugo de Alviler, Uboldus de Rumillie, Lodoicus de Asma, Anselmus de Belentro, Willelmus Desiderius, Sofredus et^{af} Petrus de Sancto Genesio, Ungrinus de Frabricis^g, Willelmus de Bocozel, Angelinus^h de Castellano, Umbertus Reinerii, Willelmus de Porta, Willelmus Ervus, Gido de Candiaco, Petrus de Arvesio, Arbertus Cornuz, Hugo de Chinis, Willelmus de Albusin, Henricus de Fulciniaco, Willelmus de Nangeouⁱ, Eme-^{aj} ricus^b vicecomes de Brienceon¹. Omnes isti^b prenominati iuraverunt, quod comes Maurianensis¹ hanc conventionem firmiter servabit, et si ab ea aliquo modo resiliret, iuraverunt, quod ad vocationem domini regis Anglie vel nuntii ipsius, et etiam sine omni vocatione, si comes resiliret, ex quo hoc scient, reddent se obsides domino regi in terra sua, ubicunque voluerit, et tamdiu in sua^{ak} captione morabuntur, donec comitem ad regis beneplacitum revocaverint vel^{al} cum ipso rege pro voluntate ipsius composuerint. Petrus^{am} quoque Tarentasiensis archiepiscopus et Arduo Gebenkensis^{an} et Willelmus Maurianensis episcopi et abbas Sancti Michaelis^{ao}, coram positis [sanctis^o] euuangeliiis, de mandato comitis firmiter promiserunt, quod ad beneplacitum regis et quando voluerit personam comitis excommunicabunt et terram suam^{ap} sub interdicto ponent^a, si comes hanc pactionem inter eos factam non servaverit. Idem^{aq} facient de personis hominum comitis et^{ar} terris eorum, per quos stabit, quod non servetur pactio inter regem et comitem facta. Et tamdiu comitem et eos qui pacem servare noluerint et terras eorum sub interdicto tenebunt, donec domino regi fuerit^{as} satisfactum. Dominus rex hanc fecit conventionem et concessionem prescriptam cum comite Maurianensi¹; et eam de mandato ipsius tenendam iuraverunt comes Willelmus de Mandevilla, Willel-^{at} mus comes Arunnie^a, Radulfus de Faa^b, Willelmus de Curci, Willelmus de Humez, Fulco Panel^c, Robertus de Brivecurt, Willelmus Mangat^d, Theobaldus Chabot, Willelmus de Mun-^{au} lusun^e, Petrus de Muncasson^f, Gaufridus^g forestarius^b. De cetero sciendum est, quod comes

^a) venerabilis add. H 3.

a) serucia 1. b) in p. des. 2. c) et p. des. H. d) mel. ea omn. H. e) tenuit — sunt des. 2. f) tenuit 45
add. 2; tenuit nunc demum habet H. g) predictus 2. H. h) quod add. 1. H. i) fiant si. e. 2. k) suis 2.
l) in p. des. 2. m) Graciop. 1. W. n) adq. v. des. 2. o) deest 2. p) decesserit W. q) cuncta 1. r) Alem. H.;
Radulfus Alam. et omnes nobiliores terre sue 2; et 44 alii W., ubi nomina quae sequuntur ommissa sunt. s) Alavardo H.
t) Brienzun H. u) Jocelinus H. v) Fabricis H. w) Guido H. x) Odomarus H. y) Montefaucun H.
z) Engwilio H. aa) Torericus H. ab) Chambol H. ac) Garnerii H. ad) et P. des. H. ae) Fabr. H. af) Ansel-
mus H. ag) Nangeu H. ah) Eim. H. ai) Brienzion H.; hinc pergit 2. aj) isti pr. des. 2. ak) Mauriac. 1.
al) ca. sua 2. am) Gebenkensis H. an) add. 2. H.; deest 1. W. ao) eius H. ap) ponent 2. ar) de H. as) fuerint 1;
sat. f. H. at) Mauriensis 1. au) Will. c. Arun. — Mangat. des. 2; de Arundel H.; et alii decem add. W., ubi nomina
quae sequuntur ommissa sunt. av) Faia H. aw) Painel H. ax) Maingot H. ay) Muuluszun H. az) Muncassun H.;
Will. de M. P. de Munc. des. 2. a) Gaufridus H. b) et alii plures add. 2. 55

1) Aosta. 2) Châtillon. 3) Genf. 4) Arduus Genevensis. 5) De Clusa in regione Pedemontana.

suam^a secundam filiam nuptui^b tradere poterit cui voluerit, sine nimio comitatus detrimento, 1173.
postquam primogenita filia eius^a filio regis^d fuerit desponsata vel per legitimam etatem vel
per Romane aecclesiae dispensationem. Parentibus autem suis vel^e aliis et pro salute animae
sue poterit de^f terra sua dare sine multa comitatus diminutione. In continenti vero mittit rex
5 comiti mille marcas argenti, et, quam cito filiam comitis recipiet, ad minus habebit^a alias mille
marcas argenti^a, et quicquid fuerit de quinque milibus marchis residuum recipiet comes, quando
matrimonium inter filium regis et filiam comitis fuerit contractum per legitimam etatem vel^b
Romane aecclesiae dispensationem. Si autem dominus rex, quod^b Deus avertat, ante in fata con-
cesserit vel extra terras suas profectus fuerit, neque ipse neque ipsi qui de mandato suo iura-
10 verunt vel aliquam comiti^b securitatem fecerunt tenebuntur de prescripta conventionione, nisi
dominus rex, filius regis et sui.

*In terram [vero¹] regis Anglie venerunt ex parte comitis Maurianensis^m marchio Montis-
ferrati et^a Gaufridus^a de Plozac et Merlo, filius eius, et Ricardus, comitis cancellarius, et Berlo
de Camboe et Petrus de Bouet castellani et Petrus de Sancto Genesio et Petrus de Taurino
15 milites et Gaufridus de Aquabella et Rodulfus^o de Warci burgenses^p. Qui iuraverunt, tactis
sacrosanctis euangeliis^q, quod conventionem factam inter regem et comitem de filio regis et
filia comitis, sicut legitime facta, scripta et intellecta sunt^r, facient comitem^s firmiter obser-
vare. Et nisi eam^t observaverit, iuraverunt, quod ad vocationem domini^u regis vel nuntii
ipsius vel^v etiam sine omni vocatione, si comes resiliere a conventionione, ex quo hoc pro certo
20 scirent, se reddent obsides regi in terra sua et tam diu in captione sua morabuntur, donec
comes^w ad beneplacitum^x regis revocetur^y, vel cum domino rege pro voluntate sua componant.
Iuraverunt etiam predicti nuntii, quod comes filiam suam secundam non tradet^z nuptui, donec
eius^a filia primogenita filio regis matrimonio sit copulata vel per legitimam etatem vel per
Romane aecclesiae dispensationem, nisi de consilio et voluntate domini^a regis eam interim alii
25 donaverit. Iuraverunt et illi^b, quod pecuniam quam^c recepit vel recipiet comes a domino rege,
si filia comitis vel filius regis, quod absit, forte^d in fata concesserit, antequam matrimonium
inter^e eos fuerit contractum, totam reddet regi vel beneplacitum regis inde faciet vel cui rex
assignaverit. Et predicti iuratores, donec fuerit soluta, si voluerit^e rex et^f quando voluerit,
se reddent ei obsides in terra et^g potestate sua. Iuraverunt similiter, quod concessione Um-
30 bertii^h iunioris facient pro posse suo habereⁱ filium^j regis Russilon^k et Perecastel et quicquid
ei a comite concessum est in comitatu Belicensi. Si forte^m Umbertusⁿ hoc^o concedere noluerit,
iuraverunt, quod comes dabit ei legitimum excambium ad arbitrium abbatis de Clusa et Regi-
naldi archidiaconi Sarisbiriensis^p vel aliorum legitimorum per regem assignatorum, si illi
presentes esse non possent.

** Comes vero Mauriane scire voluit apud Limoges, quid et quantum predictus Iohan-
nes, filius regis, cui filia ipsius, ut supradictum est, data fuerat, haberet de terra patris sui.
Et rex^a voluit ei^a concedere et dare^b castellum de Chinone^c et castellum de Loudun et
castellum de Mirabel cum omnibus^d pertinentiis suis. Sed iuvenis rex contradicebat et
nullo modo hoc^e fratri suo concedere voluit nec a patre suo hoc^e fieri permisit. Ipse enim
40 iam moleste ferebat, quod pater suus aliquam terrarum suarum ei assignare noluit, ubi^f
ipse cum regina sua morari posset. Iuvenis rex cum privata familia sua ad regem
Francie perrexit 8. Idus Martii.

Mart. 8.

Interim Lodowicus rex Francie satis humanum se exhibuit iuveni regi et fratribus suis
et illis qui cum eis venerant; et statim fecit fieri ei novum sigillum^g, per quod ille sub-
scriptas donationes confirmavit. Nam rex Francie, convocatis Filippo comite Flandrie et
45 Matheo, fratre illius^h, comite Bolonie et Henrico comite de Troisⁱ et Theobaldo^j comite

^a) De adventu nunciorum comitis Mauriensis in Angliam rubr. H. Paucis igitur evolutis diebus incip. H 3.

^{**}) Prima dissensio inter patrem et filium; prima indignatio filiorum contra patrem rubr. 2. W.

a) sec. su. 2. b) nupti f. 2. c) fil. sua prim. 2. d) deest 2. e) vel a. et des. 2. f) dare de t. s. 2.
50 g) al. m. m. hab. 2. h) per add. 2. i) q. D. av. des. 2. k) sec. co. 2. l) sic 2; deest 1. W. m) Maurien. 1.
n) Gaufr. H. o) Radulphus H. p) Petrus de Boeth et alii plures 2. q) ev. H. r) est H.; conventionem pre-
dictam 2. s) firm. com. H. t) fideliter 2. u) ve 1. v) comitem 2. H. w) re. b. 2. x) sic W; revo-
cent 2. H. y) traderet H. z) f. p. ei. 2. a) deest 2. b) Iur. etiam quod H. c) iam add. 2. d) int. o.
des. 2. e) rex vo. 2. f) et q. v. des. 2. g) in add. 2. H. h) Huberti 2; Humb. W. i) fil. r. h. 2.
45 k) filio H. l) Russilon H. m) vero 2. n) Hub. 2; Humb. W. o) hec H. p) Saresber. arch. H.; de Sarum 2.
q) Rex vero 2. r) ei add. 2. s) Chinun 2. t) fr. s. h. 2. u) ibi 1. v) effici no. si. fec. ei 2. w) eius 2.
x) Troya 2. y) Teob. 2.

1173. Blesensi et comite¹ Rodberto, fratre regis Francie, et comite² Stephano et ceteris comitibus et baronibus Francie et preterea omnibus archiepiscopis et episcopis et clero et populo regni Francie, magnum celebravit concilium apud Parisius; et in^a ipso concilio ipsemet iuravit, tactis sacrosanctis euvangeliiis, quod iuvenem regem et fratres suos secundum posse suum iuaret contra patrem illorum ad werram^b suam manutenendam et ad regnum Anglie⁵ perquirendum. Similiter fecit predictos comites et barones Francie^c idem sacramentum iurare ei, accepta^d prius a iuvene rege et a fratribus suis^e securitate et sacramentis, quod a rege Francie non recederent, nec cum patre suo aliquam pacem facerent, nisi per ipsum et per^f barones Francie. In eodem concilio iuvenis rex recepit homagium et fidelitatem a Filippo comite Flandrie et dedit ei pro humagio^g et fidelitate sua^f mille libras redditus^b 10 in Anglia per annum et totam Cantiam cum castello de Duvere¹ et castello Rofensi^k. Similiter recepit ipse homagium et fidelitatem a Matheo, fratre^l comitis Flandrie, comite Bologne, et concessit ei pro homagio et fidelitate sua^m totam socam de Kirketoniaⁿ⁻³ in Linde-seia et comitatum Moretanie^{o-4}.

Jun. 29. Procedente autem tempore, circa festum sanctorum^p apostolorum Petri et Pauli Filip- 15
pus comes Flandrie intravit cum magno exercitu in Normanniam et sine aliqua difficultate cepit villam et castellum de Albemaria^{r-5}, et captus fuit in ea^r Willelmus comes Albemarie^r et multi milites et servientes cum eo.

Jul. 6. Circa octabas vero apostolorum Petri et Pauli iuvenis rex et fratres sui venerunt in 20
Normanniam cum comite Flandrie et comite Bologne; et obsederunt castellum de Drien-
curt^t, quod infra 15 dies sequentes Doulfus Bardulfus^o et Thomas, frater ipsius^u, qui fuerunt
inde constabularii, reddiderunt eis, vulnerato prius^v ibidem ad mortem Mattheo comite Bolo-
nie; qui statim^f postquam castellum redditum fuerat in Flandriam delatus obiit. Defuncto
itaque Mattheo comite^w Bologne, Petrus, frater eius, qui^f electus metropolitane aeccliesiae
de Cambrai^t, malens^v seculo militare quam Deo, per consilium Philippi fratris sui comitis 25
Flandrie, qui sine propinquiore herede erat, reliquit electionem illam, que de ipso facta
fuit, et fecit se armis militaribus honorari, immo onerari. In loco vero electionis^z ipsius
successit Rodbertus prepositus de Ars^{a-7}, qui et electus erat^b aeccliesiae de Arrat^c; sed
paulo post, meritis suis exigentibus, eodem anno ab inimicis suis interfectus est^o.

Rex Anglie . . . venit usque Concas^o, ducens secum Braibancenos^d suos, de quibus 30
plus quam decem milia habuit.

[Interim^o Willelmus rex Sicilie, audiens mala que rex, regis filius, et fratres sui fece-
runt, patri suo in hac forma scripsit:

Epistola regis Sicilie ad Henricum regem Anglie.

*Henrico Dei gratia nobilissimo^f et illustri regi^g Anglie, duci Normannie et Aquitannie et 35
comiti Andegavie, Willelmus eadem gratia rex Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue,
salutis felicitatem et de hostibus desideratum^h triumphum. In receptione litterarum vestrarum
cognovimus, quod quidem nonⁱ sine admiratione maxima proferre valemus, videlicet, quod,
ordine humanitatis oblito, et nature lege soluta, surrexit^h filius in parentem, in genitorem
genitus; commota sunt viscera ad bellum intestinum; irruerunt ad arma precordia, et quod 40
novum prodigium est et nostris temporibus inauditum, caro desevit in sanguinem et se ipsum
querit sanguis effundere. Et quoniam ad tanti furoris impetum compescendum potentie nostre
auxilium loci commoditas non admittit, eo quo possumus caritatis affectu, quem locorum
spatia non concludunt, personam et honorem vestrum devotius amplectentes, dolori vestro
computimur, persecutionem quoque^l vestram molestam^m ducimus et quasi propriam reputa- 45
mus. Confidimus autem et speramus in Domino, cuius iudicio regum iudicia terminantur,*

1 Cor. 10, 13.

a) in illo igitur concilio 2. b) guer. 2. c) illud add. 2. d) tamen add. 2. e) eius 2. f) deest 2.
g) suo add. 2. h) libras reddituum 2. i) Dov. 2. k) Rov. 2. l) fr. co. Fl. des. 2. m) pro — sua des. 2.
n) Kirketun 2. o) Mostane 2. p) deest 2. W. q) Aubemarl 2; Albamarta f. r) eo 2. W. s) Abb. 1.
t) Driencurd 2. u) eius 2. v) ib. pr. 2; w) co. B. des. 2. x) Cha. 2. y) mallens 1. W. z) ip. el. 2. 50
a) Ari 2. b) er. nec. des. 2. c) Araz 2; Arraz W. d) Brabac. 2; Braibar. W. e) haec epistola deest 1, ubi
tamen paulo superius flosculi orationis ex ea decerpti sunt. f) nob. et des. H. g) Anglorum r. et H. h) victorie
add. H. i) sine a. m. p. non H. k) insur. H. l) deest H. m) moleste H.

1) Drocarum. 2) Sacri-Caesaris. 3) Kirton. male. 6) Doun B. Rob. Tor. ib. p. 522. 7) Aire
4) Mortain (in Normannia) iam olim expostulaverat (arr. St. Omer). 8) A. 1174; cf. G. Camerac., SS. VII, 55
Matthaeus; cf. Rob. Tor., SS. VI, p. 517. 5) Au- p. 509. 9) Conches (arr. Evreux).

quod non diutius patietur^a filium^b vestrum temptari supra id quod deberet^c. Et qui factus est 1173
Patri^d obediens usque ad mortem, ipse in eo^e filiale humen obedientie inspirabit. per quod me-
morabitur^f, quod caro et sanguis vester est^g, et relictis hostilitatis erroribus, agnoscet^h se
filiumⁱ, redibit^k ad patrem, nature solidabit^l incommoda, et debite dilectionis federa ordo
5 pristinus continebit. Valet^m!]

Rexⁿ Anglie . . . venit Rothomagum et statim misit inde Braibancenos^o suos, de qui-
bus plus ceteris confidebat, versus Britanniam¹.

Habuit colloquium inter ipsum et Lodovicum regem Francie septimo kalendas Octo- Sept. 25
bris, feria tertia de pace facienda inter ipsum et filios suos apud Gisorcium^p.
10 Subposuit etiam rex^q se omnino arbitrio archiepiscopi Tarentensis^r et legatorum domini
pape, ut tantum de redditibus suis^s superadderet et daret filiis suis, quantum illi dicerent
equum, retenta sibi iusticia et regia potestate. Sed non fuit de consilio^t regis Francie,
quod filii regis hanc pacem cum patre suo facerent.

Robertus comes Leicestrie missus^u a rege Francie et a iuvene rege . . . transfretare^v
15 in Angliam festinavit^w . . . cum infinito exercitu Flandrensium. . . . In loco qui dicitur
Fornham^x . . . ceciderunt in prelio illo plus quam decem milia Flandrensium, et^y plu-
res eorum capti fuerunt et incarcerati, et vix unus illorum^z evasit. Factum^z est autem
hoc prelium 17. Kalendas Novembris. Oct. 16.

Anno 1174. Duces exercitus Eboraci siri¹ . . . ex improv so . . . cepere 1174
20 runt illum⁵ . . . Et capti fuerunt cum eo Ricardus Cumin, Willelmus de Mortemer, Wil-
lelmus de Insula, Henricus Revel, Radulfus de Ver, Iordanus Flandrensis⁶, Waldevus, filius
Baldewini de Biecre, Ricardus Malus-Ivellus⁷ . . . apud Alnewic⁷, tertio Idus Iulii, feria 11.
septima, sabbato⁸. Et eadem⁹ die applicuit apud Hertepol⁸ comes Hugo de Bar⁹, nepos
Hugonis¹⁰ Dunelmensis episcopi, cum quadraginta militibus de¹ Francia et cum quingentis
25 Flandrensibus, pro quibus predictus episcopus miserat. Et cum hoc nunciatum esset pre-
dicto episcopo et sciret, quod rex Scotie caperetur, noluit illos quingentos Flancenses diutius
retinere, sed, datis eis² liberationibus et donis suis 40 dierum, permisit illos clam repatriare.
Sed secum retinuit comitem Hugonem et milites qui cum eo venerant. . . . Interim^h comes¹¹
Hugo Bigot venit cum Flandrensibus suis usque Norwice¹ et eam infregit.

30 Adveniente itaque nativitate sancti Iohannis bapstite, juvenis rex Anglie et comes
Flandrie per consilium regis Francie et per mandatum comitum et baronum Anglie para-
verunt in Angliam venire cum magno exercitu. Et iam venerunt cum exercitu^k suo usque
Graverinhes^{1,12} in Flandria, ubi naves sue congregabantur.

Rex Anglie . . . circa octabas apostolorum Petri et Pauli, cum audisset, quod rex filius 1174
35 suus et comes Flandrie iam venissent ad naves suas cum magno exercitu ad transfretandum
in Angliam, postpositis omnibus aliis^m negotiis suisⁿ, usque ad Barbefluctum¹³, ubi naves
sue congregate erant, transvolavit, et statim navibus ascensis, in crastino applicuit^o in
Angliam, apud Suthamptonam feria secunda octavo Idus Iulii. Et adduxit secum utramque 1174
reginam et Braibacenos^o suos.

40 *) ceteri autem omnes capti et vinculis et carceribus mancipati fame et inopia perierunt H.

a) quod di. non permittet H. b) filios vestros H. c) debent H. d) ob. Pa. H. e) eis H. f) memorabuntur H.
g) sunt H. h) agnoscent H. i) filios H. k) redibunt H. l) solidabunt H. m) deest H. n) hinc pergit I.
o) Barbac. 2. p) Gisors 2; Gisorcium W.; Et habitum est ibi coll. de pace facienda int. ips. et filios suos 7. Kal.
Oct. f. t. H. q) pater add. H.; om r. se 2. r) Tha. H. s) deest 2. H. t) consio 1. u) missus rege des. H.
45 v) transfretavit H. w) festinavit — Flandr. des. H. x) Fornham 2. y) eorum 2. z) Factum — Nov. des. 2. H.
a) Iord. Fl. et alii multi nobiles 2. b) inter lineas 1; scilicet die sabbati 2. c) Eodem vero 2. d) Hertepol 2.
e) Barra 2. f) ex 2. g) ei 1; deest 2. h) deest 2. i) Norwic 2. k) su. ex. 2. l) Graverinnes 2; Grave-
ninges W. m) neg. al. 2. n) Barbefluctum 2. o) factum quod hinc exspectat iam desideratur 2.

1) Scil. Minorem. 2) S. Petri H. 3) Prope Burgum genealogia eius Stubbs praef. Hovedenii III, p. xxxiii.
50 S. Edmundi. 4) Anglice shire, comitatus. 5) Wil- A. 1237. reiecit rex electum Dunelmensem, qui fece-
lelmum regem Scotiae. 6) Ad commercium inter rat regi Scotie fidelitatem; . . . item haberet terras
Scotiam et Flandriam habitum cf. cartam a Philippo suas maritimas, ubi pro libitu suo posset invito rege
comite Cisterciensibus Melrosae concessam, Liber de Francos et Flandrensens recipere in periculum regis
Melros (Soc. Bannatyn.) I, p. 13. 7) Alwick, et regni. Hist. Dunelm., Anglia Sacra I, p. 736.
55 com. Northumbriae. 8) Hartlepool com. Dunelmi. 11) De Norfolk. 12) Grevelingen. 13) Barfleour
9) Supra Sequanam. 10) E gente de Puiset; cf. de prope Cherbourg.

1174. Octavo Kalendas Augusti et festo sancti Jacobi apostoli venit ad eum¹ comes Hugo
 Jul. 25. Bigot et fecit cum eo pacem² . . . et cum magna difficultate a³ rege impetravit, quod Flan-
 drensens illi⁴ qui cum eo erant sine impedimento repatriare⁵ possent. . . .

Jul. Cum⁶ autem hec per Angliam fierent⁷, Lodovicus rex⁸ Francie, revocato juvene rege
 et comite Flandriae, qui ad mare erant ut in Angliam transfretarent⁹, et congregato magno
 exercitu, obsedit Rothomagum, sed parum proficere potuit. . . .

Ipsa¹⁰ die¹¹ cum rex applicuisset apud Barbeffleum, in ipso littore maris habuit sibi
 obvios Ricardum Cantuariensem archiepiscopum¹² et Reginaldum Bathoniensem episcopum,
 quem idem archiepiscopus in redeundo consecravit apud Sanctum Iohannem de Mau-
 riana¹³. . . .

1175. Die autem Veneris passionis Domini Philippus comes Flandrie crucem accepit in pro-
 Apr. 11. pria persona, proxima estate Ierosolimam iturus. Et die Martis proxima post clausum
 Apr. 22. pascha venit in Normanniam ad loquendum cum domino rege et cum rege filio suo. Ipsi
 vero, cum audissent¹⁴ eius adventum, occurrerunt ei apud Cadomum¹⁵ et ibi dominus rex et
 filius suus confirmaverunt predicto comiti cartis suis redditum, quem ei fecerant¹⁶ in Anglia,
 scilicet¹⁷ [mille¹⁸] marchas argenti recipiendas ad scaccarium Anglie. Et pro hac confirma-
 tione predictus comes clamavit juvenem regem quietum de sua promissione, quam ei fece-
 rat et carta sua confirmaverat pro homine suo; et cartam juvenis regis, quam inde habuit,
 tradidit in manu domini regis. Et sic post magnos honores, quos rex ei ibidem fecerat, ipse
 comes, accepta a regibus licentia, rediit in terram suam. . . .

Interim erat in Flandria quidam miles nomine Valterus¹⁹ de Fontanis, qui velud lucifer
 inter minora sidera, sic inter commilitones²⁰ suos, nobili prosapia ortus, luce probitatis et
 scientie enituit. Hunc vero, cum nota esset eius probitas, ipsa comitissa²¹ Flandrie in ama-
 sium sibi adoptavit, adoptatum autem in sua recepit. Quod cum predictus comes Flandrie²²
 comperisset, prohibuit ei semel²³, secundo et tercio, ne²⁴ domum suam intraret. Sed, ut mos²⁵
 est humane fragilitatis semper nili in velitum, ipse huiusmodi monita parvipendebat. Unde
 contigit, quod, cum predictus comes et comitissa sua essent apud Sanctum Omerum, et
 comes simulasset se inde recessurum, comitissa nuntium quendam secreti sui contum²⁶ clam
 destinavit ad²⁷ predictum Valterum²⁸ de Fontanis amatum suum, significans ei, comitem
 inde recessisse, et precepit, ut ipse sine mora ad eam veniret. Ille itaque mandatis comi-
 tisse²⁹ parere cupiens, festinanter ad eam venit et in talamo comitisse ab ea familiariter
 receptus est. Quod cum nuntiatum esset comiti, ex insperato supervenit, et invento illo in
 talamo, precepit, ut caperetur et captus duceretur ad eum. Cumque coram eo venisset³⁰ et
 in medio stetisset³¹, interrogavit eum comes, quid quesivit in talamo suo, imponens ei, quod
 propter dedecus suum illuc venisset. Ille vero tendens in inscias in quantum potuit, contra-
 dicebat ei, ut magis ei crederetur, optulit se paratum esse innocentiam suam quo libuerit³²
 modo purgare³³, quod propter dedecus suum illuc non venisset, sed quia comitissa pro eo
 miserat. Comes vero ad omnia verba hec non respexit nec purgationem aliquam ab eo
 inde recipere voluit, sed in furore ire sue precepit, ut ipse fustibus cesus interficeretur.
 Circulerunt ergo eum carnifices et, ligatis pedibus et manibus, cum gladiis et fustibus eum
 ceciderunt et semimortuum suspenderunt illum³⁴ per pedes, inclinato capite deorsum in
 quodam vilissimo cloacali foramine; et sic cloacali fetore³⁵ extinguit, miserime vitam³⁶ fini-
 vit. Tunc vero Aelismus³⁷ et³⁸ filii ipsius cum Iakelino de Avennis³⁹ et reliqui parentes eius,
 munitis castellis suis, insurrexerunt in comitem et sic iter comitis Ierosolimitane pro-
 fectionis diu impediverunt. . . .

a) facta cum illo pace II. b) imp. a r. II. c) deest II. d) po. rep. II. e) hinc pergit 2. f) fecit 1.
 g) rex F. obsedit Rothomagum (o. nomine 2. h) transfretassent 2. i) ipso 2. k) Mauriana 2. l) deest 2.
 m) supplementum ex I., spatium vac. I; deest II. n) Wal. 2. o) commilitanes 1. p) et add. 2. W. q) In add. 2.
 r) f. e. consuevit. s) et. s. 2. t) venit 2. u) stetit 2. v) libueret 1. w) purg. Inn. f. q. l. m. 2. x) eum 2.
 y) et. f. 2. z) ff. v. 2. a) Aelismus.

1) Scil. regem. 2) Sexto Idus Augusti. 3) Roma obiit (cf. Auctar. Aquilin., SS. VI, p. 428), cuius fratres
 reducem. 4) Saint-Jean de Maurienne. 5) Cf. Goswinus, Robertus, Rogerus Cameracensis episcopus
 Rymer, Foedera ad a. 1163 sq., l. p. 22. 24. 6) Eli- apud Lambertum Ghisnensem, SS. XXIV, p. 585,
 sabeth filia comitis Normandiæ. 7) Hellinus et Gislebertum, SS. XXI, p. 516, occurrunt.
 Wavrinacensis senescallus Flandriae, qui a. 1192.

De adventu nuntiorum regis Siciliae^a 1.

1176. . . . Interim applicuerunt in Angliam episcopus² Troiacensis et^b electus³ Capuatie et comes Florius⁴, nuncii regis Willelmi Sicilie, et cum eis Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus, consanguineus predicti regis Sicilie. Et invento domino rege apud Londonia, petierunt ab eo Iohannam filiam suam donari in uxorem domino suo Willelmo regi Sicilie⁵. Ipse vero, congregatis in urbe Londoniarum archipresulibus⁶ et episcopis et comitibus et sapientioribus regni sui⁷, consuluit eos, quid tam magni regis nunciis responderet. Et accepto ab eis consilio, misit eos Wintoniam, ut prefatam puellam viderent, si eis placeret.

10 Et dum hec fierent, dominus rex misit in Flandriam Ricardum Cantuariensem archiepiscopum et Gaufridum⁸ Eliensem episcopum ad Philippum comitem Flandrie, qui proposuerat ad proximum natale Domini sequens⁹ ire Ierosolimam. Et ipsi, sicut a rege preceptum fuerat eis, impetraverunt a prefato comite, quod ipse iter suum Ierosolimitane profectionis differret usque ad proximum pascha sequens. Nam Amaurius rex Ierosolimitanus, 15 patruus regis Anglie, paulo ante⁶ obiit; et Baldwinus, filius eius, loco ipsius rex efficiebatur; sed paralyticus⁷ erat et⁸ exinde⁹ brachium amiserat. Et intimatum erat regi Anglie, quod predictus comes Flandrie hac de causa Ierosolimam ire proposuit, ut ibidem in regem sullimaretur. Et ideo fecit rex Anglie iter ipsius differri usque ad prefixum terminum, quia ipse tunc Ierosolimam in propria persona ire proposuit vel milites et servientes illuc mittere ad defensionem regis Ierosolimitani, consanguinei sui.

Quod rex Anglie concessit filiam suam Willelmo regi Sicilie^a.

Interim supradicti nuncii regis Sicilie, cum vidissent decorem prefate puelle, et supra modum eis placuisset, redierunt ad¹ patrem puelle, et cum eis Hugo^b, tituli Sancti Michaelis de Petreleonis^c cardinalis⁷ et apostolice sedis legatus et prenominate Rothomagensis archiepiscopus. Et tandem ad illorum instanciam impetrato a domino rege quod petebant, 25 episcopus Troiacensis et cum eo Iohannes Nortwicensis^d episcopus et Parisius archidiaconus Rofensis et Baldwinus Buelot^e et Ricardus de Camvilla^f mittuntur ex parte domini regis ad Willelmum regem Sicilie, ut intimarent ei, quod dominus^g rex ei concedit filiam suam. Et interim rex Anglie secum retinuit in Anglia^h electum Capuatie et comitem Florium, donec filia sua parata esset ad mittendum⁸.

30 Rex in assumptione sancte Dei genitricis Marie venit Wintoniam, ibidem celebraturus concilium de . . . Iohanna⁹ filia sua mittenda ad Willelmum regem Sicilie, cui eam concesserat. Archiepiscopus Cantuariensis et Eliensis episcopus a curia⁹ recesserunt⁹, sicut eis preceptum fuerat, ut⁹ prompti essent ad transfretandum cum filia regis et ad eam conducendam usque ad⁹ Sanctum Egidium, ubi galee et familia Willelmi regis⁹, cui maritanda erat, ipsam expectabant. Tunc dominus rex tradidit filiam suam nunciis regis Willelmi simulque nunciis suis et preparavit eis necessaria sua et dedit eis 35 Lequos et vestes et aurum et argentum et vasa pretiosa. Et cum omnia complisset regio more et condigno⁹ honore, permisit eos abire; et mandavit regi⁹ filio suo, qui in Normannia erat, ut sororem suam et eos qui cum ea venerant recepisset⁹ cum summi honoris reverentia et eam cum suis conduxisset usque Pictavim⁹ et ibi eam tradidisset Ricardo

^a) leprosus 2.

^a) rubra deest 2. ^b) spatium ubi nomen inseratur vac. 1. ^c) archiepiscopis W. ^d) terre sue W. ^e) Galufr. 2. ^f) deest 2. ^g) unde W. ^h) spatium tacet 1. ⁱ) regem add. 2. ^k) Hugerun 2. ^l) Petrat. W. ^m) spatium ut nomen inseratur vac. 1. ⁿ) Nortwic. 1; Nordwic. W.; Norwic. 2. ^o) Buelot W. ^p) Camv. 2. ^q) mitt. l. f. s. 2. ^r) ut add. 2. ^s) deest 2. W. ^t) re. Sicilie Will. W. ^u) digno 2. ^v) Henrico filio regi 2. ^w) suscepisset 2. ^x) in Pictaviam 2.

1) Cf. Romualdum, SS. XIX, p. 442. 2) Elias electus. 3) Arnulfus Caputaquensis. 4) De Camerota. 5) Henricum II. fortasse Italiam ipsam ambitiose appellasse, iam supra p. 85, n. 6. annotavimus; cf. quoque quae Petrus Blesensis Gaufrido Eboracensi archiepiscopo, notho Henrici II, scripsit: *Præsententes fuimus, ubi regnum Palaestinae, regnum etiam Italiae patri vestro aut ubi filiorum suorum, quem ad hoc eligeret, ab utriusque regni magnatibus et populus est oblatum. . . . Quidam vobis emmentiam destinabant.* 6) Baldwinus IV. Amalrico a. 1173. successit. 7) Diaconus S. Angeli; de eius legatione in Anglia plura affert noster. 8) Apud Rymer, Foedera I, p. 14, exstat Willelmi II. epistola Henrico II. Panormi 23. d. Aug. data, qua confirmat quicquid nuncii sui invaverunt de consummatione matrimonii cum Henrici regis filia. 9) Scil. regis Angliae.

1176. fratri suo comiti Pietavie. Et precepit, quod idem Ricardus eam et suos honorifice suscepisset et conduxisset per terram suam. Et precepit, ut Rothomagensis archiepiscopus et Cantuariensis archiepiscopus et Gaufridus Eliensis episcopus et^a comes Hamelinus, patruus puelle, et Egidius Ebroicensis episcopus et Hugo de Bello-campo processissent cum ea usque^b ad Sanctum Egidium, donec desponsaretur. 5
- Interim Petrus, frater comitis Flandrie, qui per eiusdem^c consilium electionem, que de eo facta fuit ad episcopatum de Cambrai^d, reliquerat, a Lodovico rege Francie impetravit^e sibi donari comitatum de Neveris^f cum^g comitissa^h, que fuerat uxor Gwidonis comitis de Neverisⁱ. Sed malo suo hoc factum esse censeo post^j; nam eodem anno circa assumptionem sancte Marie obiit. 10
- Eodem anno magister Iohannes Saresbiriensis, qui erat^k clericus et familiaris sancti^l Thome Cantuariensis martiris, per^m visionem angelicam electus et consecratus est in episcopum Carnotensisⁿ ecclesie.
- Mai. 29. Et^o eodem anno quarto Kalendas Iulii^p Fredericus Romanus^q imperator de^r imperio Alemannie [congregavit^s] magnum exercitum Teutonicorum et Alemannorum^t et inter Cumas^u et Mediolanum prope Seevrium^v prelium cum Longobardis^w commisit^x. Quod cum a mane usque ad vespas^y durasset, contigit, quod imperator, amissa maiori^z parte exercitus sui, versus est in fugam. Et inter ceteros quos perdidit amisit vexilliferum suum^{aa} aliosque multos principes^{ab}, qui in carcere a Longobardis detenti fuerunt^{ac}.
- Dec. Infra autem adventum Domini Ricardus Cantuariensis archiepiscopus et Gaufridus Eliensis episcopus, qui filiam regis conduxerant usque Sanctum Egidium, in Angliam redierunt ad sedes suas. Similiter Iohannes Norwicensis episcopus, qui ad regem Willelmum pro eadem regis^{ad} filia missus fuerat, in Angliam rediit. In redeundo tamen, cum ipse et Parisius archidiaconus Rofensis maria inter Meschins^{ae} et Sanctum Egidium sulcarent, due galee pulcherrime, onuste familiaribus regis Willelmi Sicilie et donis magnis et variis, que^{af} ipse per eos regi Anglie mittebat, fluctibus maris submerse perierunt. Eodem anno Alexander summus pontifex et Fredericus Romanus imperator de pace tractabant, sed minime profecerunt^{ag}.
1177. . . . Dominus rex Anglie statim post festum sancti Ylarii venit Northamptoniam^b et ibi magnum celebravit concilium cum episcopis et comitibus et baronibus regni 30 sui. Intererant autem illi^c concilio [Robertus^d] advocatus Bettunie^e et [Rogerus^f] castellanus de Curtray; per quos comes Flandrie ei mandaverat, quod Lodowicus rex Francie ab eo petierat primogenitam^g filiarum Mathei fratris^h sui comitis Bolonie ad opus Philippi filii sui et alteram filiamⁱ comitis Bolonie ad opus filii comitis^j Theobaldi. Sed sine eius consilio illas nemini dare voluit. Preterea per eosdem mandavit ei, ut ipse teneret pactio- 35 nem, quam Ricardus Cantuariensis archiepiscopus et Gaufridus Eliensis episcopus cum eo fecerunt ex parte illius^k, pro eo quod ipse prolongaret usque ad pascha iter suum Ierosolimitane professionis. Promiserant enim ei ex parte regis, quod, si ipse differret iter suum
- Apr. 24.

^a) *Spatio relicto vacuo in 1, add. 2 H.*: filia¹¹ Odonis de Exoduno¹².

^{aa}) *2 et H. add.*: Eodem anno Philippus comes Flandrie et Willelmus comes de Mandevil de Exesse 40 cruce peregrinationis Ierosolimitano¹ receperunt. . . . 1177. . . . Comes vero Flandrie et Willelmus comes de Mandevil, qui obsederant prenomiatum castellum¹³, per consilium Templariorum acceperunt pecuniam ab inclusis et abierunt, dimittentes eos imperfecto negotio, et illis abeuntibus, in crastino cecidit magna pars murorum castelli predicti. Cum vero comes Flandrie et comes Willelmus respicerent pecuniam a paganis receptam, nichil invenerunt preter 45 cuprum et auricalcum.

a) et -- puelle *des. 2.* b) usque -- Egidium *des. 2.* c) eius *2.* d) Cambria *2.* e) impetraverat *2.* f) Neveri *W.*; Deveriz *2.* g) *deest 2.* h) Saresber. quondam cler. *H.* i) beati *H.* k) per v. ang. *des. 2. H.* l) martiris factus est episcopus Carn. *H.* m) *deest H.* n) q. Kal. Iul. *des. H.* o) Romanorum *H.* p) de i. A. *des. 2. H.*; imperator magnum cong. *H.* q) *ex 2. H. W.*; *deest 1.* r) Alemano. *2.* s) Securius *W.*; Secu- 50 rum *2. H.* t) Longeb. *2.* u) Se. c. l. com. prelium *H.* v) vespas *2.* w) maiore *H.* x) suum et alios m. qui *H.* y) sunt *W.*; qui a l. in c. d. sunt *H.* z) h. re. *2.* aa) parum proficere poterant *2.* b) Norhamt. *2. W.* c) huic *2.* d) *ita 2. H. E.*; *spat. vac. 1*; *deest W.* e) Betu. *2.* f) co. B. f. s. *2. I.* g) sui *add. 2. I.* h) sua *2. W. I.* i) *haec verba in 2 partim incendio consumta sunt.*

1) Mathilda. 2) Potius *Iunii.* 3) Como. 4) Cer- 9) Mathildam. 10) Blesensis. 11) Potius relicta. 55 rum prope Legnanum. 5) Cf. Ann. Pegav., SS. XVI, 12) Issoudun. 13) Scil. de Harang. p. 261. 6) Messina. 7) Bèthune. 8) Idam.

usque ad predictum terminum, rex faceret ei talem succursum unde honor esset ei. Pre- 1177.
terea mandavit regi Anglie per eosdem, ut pecuniam ei^a mittere non differret, quam rex
promiserat se daturum pro anima Mathei comitis Bolonie, fratris sui¹, ad milites retinendos
in defensionem Ierosolimitane terre.

3 In predicto autem concilio Northampton^b cum rex audisset mandata et petitiones
comitis Flandrie, quas ipse per^c predictos nuntios suos fecerat, respondit rein quidem bene
processuram, nisi in comite remaneret; et adiecit, quod, si comes Flandrie maritare vellet
neptes suas, filias scilicet comitis Bolonie, ad voluntatem et consilium ipsius et exinde
facere eum securum, ipse omnia promissa sua plenius et perfectius quam promittebantur
10 impleat. Et ad audiendum inde responsum comitis misit^d rex cum predictis nunciis
comitis Valtherum^e de Constantiis^f archidiaconum^g Oxenefordie et^h sigilliferum suum et
Rannulfum de Glanvilla in Flandriam; in quorum presencia ipse comes Flandrie iuravit,
quod predictas neptes suas neminiⁱ maritaret nisi per consilium et voluntatem^j regis
Anglie.

15 Eodem anno ante purificationem beate Marie Iohanna, filia predicti regis Angliae, que Febr. 2.
missa fuerat maritanda regi Willelmo Sicilie, Panormum^k venit cum Egidio Ebroisensi
episcopo et aliis nunciis^l regis Anglie patris sui, qui eam conducebant; et cum ipsa et sui
civitatem Panormi de^m nocte intrassent, tota civitas eisⁿ aplausit, et tot et tanta accensa
sunt luminaria, ut civitas penitus crederetur comburi, et stellarum radii pre fulgore tan-
torum luminum nullatenus possent comparere^o. Ducta est ergo predicta filia^p regis Anglie
super equum regium, vestibus regalibus insignita, in quoddam palatium, ut ibidem despon-
sationis et coronationis sue diem gratius posset expectare. Paucis itaque elapsis^q diebus,
prenominata regis Anglie filia desponsata fuit^r regi^s Willelmo Sicilie et sollemniter coro-
nata Panormi in capella regia coram Egidio Ebroisensi episcopo et aliis nuntiis regis Anglie^t,
25 tam^u clericis quam laicis, quos cum ea miserat, et coram multis archiepiscopis et episcopis,
comitibus et baronibus regni regis Sicilie^v. Desponsata itaque et coronata fuit die domi-
nica ante ingressum septuagesime, scilicet Idus Februarii^w, et dotata^x honorifice de com- Febr. 13.
mitatu Sancti^y Angeli^z et^{aa} civitate Simponti^{ab} et^{ac} civitate Veste^{ad} et pluribus aliis tam ca-
stellis quam locis. Itaque appropinquante dominica pasche floride, rex Anglie venit Apr. 17.

30 usque Redinges^{ae} et ibi eadem die festum suum tenuit. Et ibidem nuntiatum est ei, quod
Philippus comes Flandrie in Angliam venire paraverat causa loquendi cum eo et visitandi
limina beati Thome Cantuariensis martyris, et quod idem comes iam prepe Wisandam^{af}
pervenerat, ut inde in Angliam transfretaret. Cumque^{ag} hoc regi nuntiatum esset^{ah}, versus
Cantuariam iter arripuit. Et die Mercurii sequenti^{ai} predictus comes Flandrie in Angliam Apr. 20
35 applicuit apud Dover^{aj} et eadem die Cantuariam venit. Quod cum regi notificatum^{ak} esset,
in crastino summo mane diei Iovis absoluti venit Cantuariam ad comitem. Et facta ibi Apr. 21.
peregrinatione sua, uterque, scilicet rex et comes, venerunt ad Dover, ubi naves comitis
eum^{al} expectabant. Et rex^{am} dedit ei quingentas marcas argenti in auxilium peregrinationis
suae perficiende. Et sic ipse comes, accepta licentia a rege peregrinandi Ierosolimam, nocte
40 sequenti post tenebras mare intravit et in crastino valde mane applicuit apud Wisand in Apr. 22.
Flandria.

Eodem tempore circa clausum pasche Philippus comes Flandrie et cum eo multi de Mai. 1
nobilioribus Francie iter Ierosolimitanum arripuerunt.

Interim Henricus Baiocensis episcopus in Angliam applicuit et cum eo Hugo de Bello-
45 campo et Osbertus clericus^b de camera regis^c et Gaufridus de la Charite^d, quos ipse rex
cum filia sua miserat in Siciliam. Et ipsi interfuerunt coronationi et desponsationi pre-
dictae regis filie, quam^e, ut supra diximus, Willelmus rex Sicilie in uxorem dedit.

a) m. ei 2. b) Northampton 2. c) f. p. p. a. s. 2. d) r. mi. 2. e) Wa. 2. W. f) de add. 1. g) deest 2. W.
h) daret vel add. W. i) domini add. W. k) Panno. 2. l) domini add. H. m) intr. de n. 2; patri sui qui —
50 intrassent des. H. n) ei 2. o) comparare 2; de nocte enim intraverant civitatem Panormi add. H. p) reg. A.
fil. H. q) lapsis H. r) est H. s) W. r. H. t) qui propter hoc missi fuerant add. H. u) tam cler. —
Sicilie des. H. v) sept. Idibus Febr. H. w) est add. H. x) deest 2. y) de add. H. z) W. la. 2. aa) Cum 2.
b) fuisse 2. c) sequentis 1. 2. d) Dover 2. e) nuntiatum 2. f) exp. eum 2. g) Rex vero 2. h) deest 2.
i) Charta 2. k) quam — dedit des. 2.

55 1) Cf. supra p. 88. 2) Coutances. 3) Monte San Angelo. 4) Siponto. 5) Viesti. 6) Reading.

1177. Venerunt autem ibidem ad regem nuntii sui^a, quos in Siciliam miserat cum Iohanna filia sua maritanda regi Willelmo Sicilie, et tradiderunt ei quoddam scriptum de dote, quam Willelmus rex Sicilie dedit Iohanne^b filie suae die^c qua eam desponsavit; cuius scripti transcriptum hoc est^d:

1177. *Haec^e est carta regis^f Willelmi Sicilie, quam fecit Iohanne, filie Henrici regis Anglie, de dote 5*
Febr. *sua, qua eam dotavit die desponsationis suae^g.*

In nomine Dei aeterni et salvatoris nostri Iesu Christi^h. Amen. Rerum sedus et concordiam humanarum inter caetera pacis bona ligat fortius et astringit vinculum coniugale, quod et sacramenti altitudine venerandum et ipsa sue institutionis est singularitate preclarum et sollenni ab inicio mundi et temporis consuetudine celebratum. Cuius itaque virtus et forma, 10 quia de divina institutione traxit originem, nec de peccato induit maculam, nec de longevi serie temporis desuetudinis potuit sentire iacturam, quin etiam id honoris venerando accessit misterio, ut maris et femine consensus in matrimonium Christi et ecclesie teneat sacramentum: tanti ergo misterii ratione simul et veneratione inductiⁱ, nos Willelmus divina favente ele- 15 mentia^j rex Sicilie et ducatus Apulie et principatus Capue Iohannam, puellam regii excellentia sanguinis illustrissimam, filiam Henrici magnifici^k regis Anglorum, divino nutu et felici auspicio sacri lege matrimonii et maritali nobis federe copulamur, ut bonum coniugii caste dilectionis fides exibeat; unde nobis in posterum proles regia, Deo dante^l, succedat, que divini gratia muneris virtutum simul et generis titulo ad regni possit et debeat fastigium sullimari. Quia vero nostra dignum est celsitudine, ut tam nobile ac insigne coniugium decenti dodario debeat 20 honorari, per hoc presens^m scriptum damus et in dodarium concedimus prefate regine, karissime uxori nostre, comitatum Montis Sanctiⁿ Angeli, sicut inferius^o est annotatum, videlicet^p in demanio civitatem Montis Sanctiⁿ Angeli, civitatem Siponti et civitatem Veste cum omnibus iustis tenementis^q et pertinentiis earum. In servitio autem concedimus ei de tenementis comitis Goffridi^r Alesine^s, Peschizam^t, Bicum^u, Caprile^v, Baranum^w et Sfilizum^x et omnia 25 alia que idem comes de honore eiusdem comitatus Montis Sancti Angeli tenere dinoscitur. Concedimus etiam ei similiter in servitio Candelarium^y, Sanctum Clericum^z, Castellum Paganum^{aa}, Bersentium^{ab} et Cagnanum^{ac}. Insuper concedimus, ut sint de honore ipsius^d dodarii monasterium Sancti Iohannis de Luma^{ad} et monasterium Sancte Marie de Pulsano^{ae} cum omnibus tenementis^{af}, que ipsa monasteria tenent de honore predicti comitatus^{ag} Sancti Angeli; ita qui- 30 dem, ut ipsa regina uxor nostra predicta omnia semper^{ah} recognoscat ab heredibus nostris, nobis nostra^{ai} ordinatione in regnum succedentibus, et de omnibus prescriptis tenementis servitium, prout exigunt feodum eorum, integre et illibate iam dictis heredibus nostris faciat et maneat semper in eorum fidelitate. Ad huius autem donationis et concessionis nostre memo- 35 riam et inviolabile firmamentum presens privilegium per manus Alexandri nostri^{aj} notarii scribi^{ak} et bulla aurea nostro tipario impressa roboratum nostro sigillo iussimus decorari. In quo familiares nostri et alie persone precepto nostro se^{al} scripserunt, anno, mense et indictione subscriptis^{am}.

+ Ego Walterus Panormitanus archiepiscopus. + Ego Alphanus^{an} Capuanus archiepiscopus. + Ego Ricardus Siracusanus episcopus. + Ego Bartholomeus Agrigentinus 40 episcopus. + Ego Reginaldus^{ao} Barensis archiepiscopus. + Ego Nicholaus primus^{ap} Messanensis archiepiscopus. + Ego Rufus^{aq} Consentinus^{ar} archiepiscopus. + Ego Theobaldus episcopus^{as}, abbas regalis monasterii Sancte Marie Nove. + Ego Robertus Cataniensis epi-

a) ut supradictum est add. 2 b) doest 2. c) conluti testum Hymeri, sed prorsus sine fructu, ita ut hunc e nullo libro nisi nostro chartam hausisse suspicari liceat. d) W. r. H. e) Carta regis Willelmi regis Sicilie de dote uxoris sue rubr. in 2. 45 f) In nom. Patris et Filii et Spiritus sancti H. g) nos ind. 2. h) gratia 2. I. i) A. r. mag. 2. k) donante H. l) ac. pr. 2. I. m) doest 2. I. n) est inf. 2. H. I.; inf. a. est W. o) scilicet ut 2. p) pert. et tenem. 2. I. q) Godefr. 2. I. r) Sef. 2. I.; Sif. W. s) Cagnanum 2; Cagnanum I. t) d. ipsa 2. I. u) pertinentiis 2. W. v) Montis add. W. w) ord. no. 2. I. x) not. nos. 2. H. I. y) videlicet add. W. z) cruces nominibus praepositas des. 2. W. aa) Alpen. 2. I.; Alfan. W. ab) Reginaldus 1; Reinaldus 2. ac) primas I. ad) Rufferus 2; Rusterus I. ae) Cos. H.

1) Partim prodit SS. VI, p. 526. apud Rob. Tor.; Capracotta, Del Ré, 'Cronist.' I, p. 554, ubi haec exstat praeterea apud Gervasium Cantuariensem, ex Hovedenio excerptur. 6) Varano. 7) Cephalicchia. 8) Candelaro. 9) San Quirico. ed. Stubbs I, p. 263; ap. Martene et Durand, Coll. Ampl. I, p. 902, 'ex ma. reginae Sueciae', ut mihi videtur, cod. Vatic. Christin. 980. 10) Castel Pagano. 11) Bisentinum Rob. Tor. 55 12) Lesina. 13) Utrumque prope Sipontum. 14) Montis-regalis (Monreale).

scopus. + Ego Wido Cephalensis^a episcopus. + Ego Elias^b Troianus electus. + Ego 1177.
Iustus Mazzarensis^c episcopus. + Ego Robertus Tricaricensis episcopus. + Ego Petrus Febr.
Galetanus episcopus. + Ego Iohannes Potentinus episcopus. + Ego^d Robertus de Bizino.
+ Ego^e Robertus Malcovenanz. + Ego Alexander Gupille. + [Ego^f] Matheus, domini regis
vicecancellarius. + Ego Robertus Casertanus comes. + Ego Amphusus comes Scrullacensis^g.
+ Ego Iocelinus comes Lert.^h. + Ego Hugo comes Catazarü. + Ego Ricardus
Fundanus comesⁱ. Ego Walterus de Moac, regii fortunati stolii^k admiratus. Ego Aldwinus^l
de Candida, domini regis senescallus. Ego Berardus Gentilis, regie^m privateⁿ maisnede^o constabularius.
+ Ego Ricardus, sacri regii palatii logoteta. + Ego Bamalis^p de Monte-forti,
10 magister^q iusticiarius. + Ego Persicus, regie curie magister^r iusticiarius. + Ego Fredericus,
regie curie iusticiarius.

Data in urbe Panormitana^s felici per manus Walterii venerabilis Panormitani^t archiepis-
copi et Mathei regis vicecancellarii^u et Ricardi venerabilis Siracusani episcopi, domini
regis familiarium; anno incarnationis^v dominice 1177, mense Februarii, 10. indictione, regni
15 vero domini nostri Willelmi, Dei gratia magnifici et gloriosissimi regis Sicilie, ducatus Apulie
et principatus Capue, anno 11, feliciter. Amen^w.

**Interim^x appropinquante festo sancti Iacobi apostoli, Alexander summus pontifex Jul. 25.
venit Veneciam^y cum cardinalibus suis et cum multis sancte matris ecclesie prelatibus, tam
archiepiscopis quam episcopis. Et Fredericus Romanorum imperator venit i^z luc obviam ei^{aa}
20 cum archiepiscopis et episcopis et principibus Theutonici^{ab} regni ad faciendam^{ac} pacem inter
ipsum et summum pontificem, ut, deleto seismate, quod iam fere octodecim annos duraverat,
pax in ecclesia Dei fieret^{ad}. Hec sunt autem nomina virorum qui ex parte summi pontificis
paci huic interfuerunt: Imballus^{ae} episcopus Ostiensis^b cardinalis. Willelmus de Pavia epi-
scopus Portuensis cardinalis. Walterus episcopus Albanensis cardinalis. Conradus episco-
25 pus Savie^c cardinalis. Mainfridus^d episcopus Palestrinus^e cardinalis. Iohannes Neapolita-
nus^f presbiter cardinalis^g. Teodinus^h presbiter cardinalisⁱ. Petrus de Bona presbiter
cardinalis^j. Bosus presbiter cardinalis^k. Herenbrandus presbiter cardinalis^l. Iacinctus
diaconus cardinalis^m. Herdizunⁿ diaconus cardinalis^o. Chinche^p Chapel^q diaconus cardi-
nalis^r. Laborandus^s diaconus cardinalis^t. Hugo^u Bolonie diaconus cardinalis^v. Huze-
30 szun^w diaconus cardinalis^x. Rainerius^y diaconus cardinalis^z. Archiepiscopus de
Viana^{aa}. Archiepiscopus Bituricensis^{ab}. Archiepiscopus de Melan^{ac}. Archiepiscopus de
Ravenna^{ad}. Archiepiscopus de Salerna^{ae}, ex^{af} parte regis Sicilie, et comes Rogerus de

^{ae} Sigilli hanc effigiem add. 2: linea in modum circuli ducta, ubi haec leguntur: Dextera Domini fecit virtutem;
35 dextera Domini exalta[vit] me, circumnecta est orbi, cui haec lineae directe inscriptae sunt: Signum [Sigil-
ium I] regis Willelmi Sicilie. Divina clemencia favente, Willelmus [rex] Sicilie, ducatus Apulie
et principatus Capue. [Verba unctis inclusa ex Iohanne Brompton suppleri possunt]. -- Eadem fere figura
occurrit apud H., ubi tamen in circumscriptione verba Dextera Domini fecit virtutem iterum adduntur; medio
orbi insunt: Div. fa. cl. Will. r. Si. et du. Appulie et pr. Capue, quibus cod. 3 subiungit crucem cum his
verbis: Hoc signum sibi preferri a vexillifero facit, cum ad bellum aliquod procedit.

^{af} Scisma Alexandri pape rubr. 2.

^{ag} Albertus presbyter cardinalis^{aa} add. H.

^{ah} Vivianus presbyter cardinalis^{ab} add. H.

a) Cephalie. H. b) Helias 2 W. c) Mzer. 1; Mazarensis H.; Mizz. W. Gerv; deest 2. d) Ego — Biz. des. 2 I.
e) Ego — Malc. des. 2. I.; Malconv. W.; Malcov. H. f) deest 1. g) Ser. 2. I. h) Loret' 2. I.; Loretanus H. I.; Lert. Gerv.
45 i) admiratus add. H. k) stollii H. l) Aldew. H. m) deest 2. I. n) pr. re. W. o) mainete 2. I.; familie Gerv.
p) Bamalus W.; Bamalus I. q) deest 2. r) Panormi W. H. s) Panormi H. t) cano. 2 I. u) do. inc. 2. H.
v) Venetias 2. w) eis 2. x) Teuto. 2. W. I. y) faciendum 2. z) nomina quae sequuntur omnia des. 2. I.
a) Hymbaldus H.; Emballus W. b) Host. W. c) Savine H. d) Manfr. H. W. e) Palesti. 1. W. f) Neapolis H.
g) Theo. H. h) Cwicheckapel W. i) Leb. W. k) H. B. d. c. des. H. l) Hugozun W.; Hugozun H. m) Rei-
50 nerus H. n) Viane H.; Viana W. o) Ravenne H. p) Salerna H. q) ex p. r. S. des. H.

1) Squillace. 2) Loritello. 3) Pacem Venetam 14) Cinthius. 15) S. Adriani. 16) S. Mariae in
forsitan Anglis retulit Gervasius Tilburicensis; cf. Porticu. 17) S. Eustachii. 18) Hugo Petri-
Stubbs ad Gervasium Cantuar. I, p. xl.iii. 4) Hubal- Leonis. 19) S. Angeli. 20) S. Georgii. 21) Ro-
bertus. 5) Sabinensis, a. 1165. amotus ab archi- bertus. 22) Guarinus Gerardi. 23) Algisius
55 episcopatu Maguntinensi. 6) S. Anastasiae. 7) S. Vi- Mediolanensis. 24) Gerardus. 25) Romualdus;
talis. 8) Diac. S. Mariae in Aquiro. 9) S. Pu- cf. eius ann., SS. XIX, p. 443. 26) S. Laurentii in
dentianae. 10) XII. Apostolorum. 11) S. Mariae in Lucina. 27) S. Stephani in Celio. Errat Hoveden,
in Cosmidin. 12) Ardicio. 13) S. Theodori. nam Vivianus tunc erat in Scotia. STUBBS.

1177. Andria^a. Episcopus^b de Claro-monte¹. Abbas Bone-vallis^c. Frater Turri^{d,3} de Cartusa, et multi alii tam ecclesiastici quam seculares principes.

Et^e haec sunt nomina illorum qui erant cum imperatore: Archiepiscopus Madeburgen-sis^{f,4}. Philippus archiepiscopus^g Coloniensis. Cristianus archiepiscopus Maguntinus^h. Archiepiscopus de Besenzun^{i,5}. Archiepiscopus de Trevis^{k,6}. Electus de Wermaise^{l,7}. 5 Prothonotarius imperatoris⁸. Comes Henricus de Disce^{m,9}. Marchio Albertus¹⁰; et multi alii.

Jul. 24. Congregatis¹¹ itaque illis in civitate Venetie, nono veroⁿ Kalendas Augusti, scilicet^o vigilia beati Iacobi apostoli, prefatus imperator, sicut prius tractatum fuerat et dispositum, venit ad ecclesiam beati Nicholai¹², que per unum miliare a Veneciis distat; et ibi tam ipse quam archiepiscopi^p, episcopi et alii principes Teuthonici^q regni abrenunciantes scismati, 10 per episcopos et cardinales, quos dominus papa ad eos absolvendos miserat, absolutionis beneficium^r meruerunt; et^s deinde venerunt Venecias, et ibi ante ecclesiam beati^t Marci predictus imperator domino pape sicut summo pontifici omnem obedientiam et reverentiam humiliter exhibuit. Et recepto ab eo osculo^u pacis^v, cum devote dextravit et cum magna^w devotione usque^x ad altare in ecclesiam introduxit. Sequenti vero die, in festo sancti 15

Jul. 25. Iacobi, quod feria secunda evenit, scilicet octavo Kalendas Augusti^y, prefatus imperator venit obviam domino pape extra ecclesiam sancti Marci et, dextro latere eius devote suscepto, eum in ecclesiam introduxit. Et peractis missarum sollempniis, cum usque ad ipsius ecclesie portam dextravit. Et cum dominus papa palefridum^z suum ascenderet, predictus imperator tenuit ei staffam et omnem honorem et reverentiam ei^{aa} exhibuit, quam predecessores eius 20 predecessores suis exhibere consueverunt. In hoc vero concilio Iohannes abbas de Struma, qui et^{bb} vccatus fuerat papa Calixtus, qui etiam tercius et ultimus cismatis huius antipapa extiterat, degradatus est et ab ipso imperatore et ab omnibus principibus aecclesiasticis et secularibus Teuthonici regni abrenunciatus est^{cc}. Similiter omnes archiepiscopi et episcopi et abbates Teuthonici^{dd} regni, qui ab eo vel ab aliis antipapis predecessoribus 25 suis, scilicet^{ee} ab Octoviano, qui et^{ff} papa Victor vocabatur, vel ab Wilone de Crema, qui et vocabatur papa Pascalis^g, ordinati fuerant, degradati sunt. Similiter^{hh} altaria que ab eisdem dedicata fuerant subversa suntⁱⁱ. In hoc autem concilio Coenredus, frater consobrinus predicti imperatoris, recepit a manu Alexandri^{kk} summi pontificis^{ll} archiepiscopatum Sauseburge¹. Et annuente^{mm} prefatoⁿⁿ imperatore, dominus papa concessit eidem Coen- 30 redo legaciam totius Teuthonici^{oo} regni, quamdiu ipse vixerit^{pp}. Iste vero Coenredus^{qq}, cum electus esset^{rr} tempore scismatis ad archiepiscopatum Maguntinum, noluit ab Octoviano antipapa consecrari; sed malens^{ss} inter catholicos pro nomine Christi egere^{tt} quam inter scismaticos divitiis et transitoriis habundare, electioni^{uu} sue abrenunciavit et venit in^{vv} partes Galliarum usque^{ww} Senonensem^{xx} civitatem; et invento ibi Alexandro summo pontifice, qui 35 ea tempestate citra montes illuc pervenerat ad celebrandum concilium, pro amore Dei et pace ecclesie se ipsum sponte deposuit; et a prefato papa catholico honorifice^{yy} susceptus, inter^{zz} episcopos cardinales connumeratus est et in ipso concilio factus fuit^{aaa} episcopus

*) pace ecclesia cum predicto papa Alexandro remansit, a quo bon. 2. l. -- Sen. civit. ad Alexandrum papam. a quo benigne susc. H.

40

a) de Andre ex parte Willelmi regis Sicilie H. b) quae sequuntur usque ad verba seculares principes des. H. c) sta W.; Hen. I. d) Terri W. e) Ex parte Frederici Romanorum imperatoris interfuerunt prescripte paci viri subscripti H. f) de Madebure H.; Mabungrenensis W. g) Col. arch. H. h) Mogont. W.; Christ. M. arch. H. i) Besencun H.; Belsenzun W. k) Treves H. l) War. W.; Wermeise H. m) Dice H. n) deest 2. H. o) in add. W.; Aug. in v. H. p) et add. 2. W. q) Teutonicus 2. W. et sic saepius; Theutonicus H. r) accipere add. H. s) deest H. 45 t) deest 2. u) osculum I. v) pa. os. 2. H. I. w) de. ma. 2. l. x) eum add. 2. W. y) Iacobi fer. sec. prefatus H., ceteris omissis. z) palefridum 2. H. W. aa) deest H.; eidem W. bb) deest H. cc) et sec. deiectus est et reprobatu H. dd) Teutonicus H. ee) videlicet H. ff) qui p. P. vocabatur ord. 2. H. gg) sunt. Et alt. H. hh) ab ipsis sive ab ordinatis suis ded. erant demolita sunt H. ii) deest 2. kk) Al. pape H. ll) Salzburge W.; Sanceburge 1. H.; Sauseburge 2; Sansburgie 1. mm) annu. pr. -- Coenredo des. H. nn) r. in vita sua habendam H. 50 oo) Conredus H. W. pp) mallens 1. W.; maluit 2. qq) degere 1. W.; Ch. pauper vivere quam H. rr) elect. a. abr. et des. 2. H. ss) in p. G. des. H. tt) ad add. 2. uu) Senonem H. vv) inter ep. ca. -- conc. des. H. ww) est H.

1) Pontius. 2) Hugo; cf. Prutz, Friedrich I. II, p. 316. 3) Cf. ep. Friderici I. ap. Gervas. Cant. n. 1177. 4) Wichmannus. 5) Eberardus. 6) Arnoldus. 7) Conradus H. Wortmariensis. 8) Wortwinus; cf. Prutz l. l. p. 305; Stumpf, Reichskanzler II, p. 315. 9) Dietz sive Diessen. 10) Forsitan noster hoc nomen non ex

litteris, quas hucusque secutus esse videtur, sed — ut saepius facere solet — ex Alexandri III. epistola Rogero Eboracensi data, infra pag. 98, l. 3, hausert. 55 11) Hoc caput e litteris papae sequentibus sumptum est. 12) Coenobium ad litus Venetum. 13) A. 1165.

cardinalis de episcopatu Savine¹. Et Cristianus cancellarius ipsius imperatoris^a successit 1177. prefato Coenredo in archipræsulatam Maguntinum^b et pallium suscepit a Widone^c de Crema^d; quod quia ab eo acceperat^e, facta pace inter dominum papam et imperatorem, propriis manibus suis combussit Venecie^f in Rivo-alto, in [palatio^g] patriarche, coram^h prefatoⁱ papa Alexandro et cardinalibus suis et coram^j archiepiscopis et episcopis et aliis viris ecclesiasticis et principibus Teutonici regni qui paci aderant; et postea absolvit eum dominus papa et pallium ei^k dedit. Et sic facta pace, Alexander papa remansit; qui statim pacem ecclesiae subiectis sibi et ecclesie Romane^l regibus et principibus et viris ecclesiasticis in^m his verbis significavit. Significavit autem sic Ricardo Cantuariensi archiepiscopo et suffraganeis suis:

10 Epistolaⁿ Alexandri pape ad Ricardum Cantuariensem archiepiscopum. Aug. 6.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Ricardo Cantuariensi archiepiscopo, apostolice^o sedis legato, et suffraganeis eius^o et dilectis filiis abbatibus specialiter ad Romanam ecclesiam pertinentibus in archiepiscopatu Cantuariensi constitutis salutem et apostolicam benedictionem. Inmensas laudes et gratias agimus omnipotenti^o Deo, qui, licet 15 navem Petri diu permisisset procellosa maris tempestate quassari, nunc tandem imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna, ita ut, pacatis maris sevientis fluctibus, predicta navis ad portum quietis reducta sit et salutis. Sane karissimus in Christo filius noster Fredericus, illustris Romanorum imperator, proximo preterito die dominico ante festum beati Iacobi cum principibus aeclesiasticis et secularibus Teuthonici regni cum multa devotione venit Veneciam ad presentiam nostram. Et ibi coram innumera multitudine virorum et^o mulierum, altis vocibus resonantium laudes Altissimo, nobis sicut summo pontifici omnem reverentiam et honorem exhibuit; et in festo beati^o Iacobi nobis ad preces eius beati Marci aeclesiam adun- Jul. 25. tibus pro celebrandis missarum sollenniis^o obviam venit et, finita missa, quam a nobis, licet indignis, reverenter audivit, nobis omnem honorem exhibuit, quem predecessores eius nostris 25 consueverunt antecessoribus exhibere. In Kalendis vero instantis^o mensis Augusti prefatus Aug. 1. imperator, ubi erat numerosa^o hominum multitudo, in anima sua iurare fecit^o, et principes sui, quos presentes habebat, tam ecclesiastici quam seculares, prestito sacramento^o firmaverunt, quod pacem ecclesiae perpetuo et pacem karissimi in Christo filii nostri Willelmi illustris Sicilie^o regis usque ad 15 annos et treugam Longobardorum a predictis Kalendis Augusti usque ad 30 6 annos, sicut pax et treuga ipsa disposita est et tractata et in scriptis redacta, illesam debeat et illibatam servare. Sicut autem idem imperator nos in catholicum papam et spiritualem patrem^o recepit, ita nos eum in catholicum imperatorem et uxorem eius in catholicam imperatricem et filium ipsorum in catholicum regem recepimus. Agite itaque^o gratias Creatori nostro, qui sponsam suam sacrosanctam ecclesiam sua miseratione respexit et ei post multas per- 35 secutiones, quibus graviter pressa est et attrita, per suam gratiam plenam pacem^o reddidit et quietem! Data Venetie in Rivo-alto octavo Idus Augusti.

Similiter^o in hac eadem forma scripsit Rogero Eboracensi archiepiscopo et Hugoni Jul. 26. Dunelmensi episcopo:

Alexander^o episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Rogero Eboracensi archiepiscopo, apostolice sedis legato, et Hugoni Dunelmensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem. Exigunt gratissime devotionis obsequia, que nobis et ecclesie tam devote quam laudabiliter exhibuisse noscimini, ut felices successus ipsius^o ecclesie vobis, sicut specialibus et devotis ecclesie filiis spiritualibus, describamus, cum dignum sit et conveniens et honestum, ut 45 quos ita habuimus in nostra devotione firmos et stabiles, de prosperitate nostra et ipsius ecclesiae reddamus hilares et gaudentes. Agite itaque una nobiscum gratias omnipotenti Deo, qui habitat in altissimis et humilia respicit de supernis, de cuius munere venit, ut sponsa sua sacrosancta ecclesia, diu et graviter procellosis fluctibus et validissima tempestate quassata, nunc

^o) et Coenredus noluit renunciare prime electioni, que de eo facta fuit ad archiepiscopatum Maguntinum, sed appellavit a summo pontifice ad proximum sequens concilium add. 2; simihter 1.

50 a) imp. conc. 2. H. b) succ. ei in archiepiscopatu Maguntino H. c) Guidone H.; Wyd. W. d) recep. H., ubi sequentia verba usque et imper. des. e) Venetie 2. f) deest 1. g) deest H. h) deest 2. i) de. ei 2. k) Romanis 2. l) in h. v. des. 2. m) ap. s. le. des. 2. H. n) suis 2. o) D. om. 2. I. p) ac H. q) sancti 2. r) deest 2. W. s) innumera 2. t) iuravit 2. u) iuramento H. v) re. Si. 2. w) igitur 2. x) gratiam 2. y) Iota epistola que sequitur deest 2. I.

55 1) A. 1165. 2) Jaffé, Reg. Pont. nr. 8522. 3) Jaffé l. l. nr. 8508.

1177. tandem portum salutis attigerit et, pacatis servientibus^a procellis, debita et desiderata tranquillitate letetur. Sane duodecimo¹ Kalendas instantis mensis Augusti de mandato karissimi in Christo filii nostri Frederici, illustris Romanorum imperatoris, filius² marchionis Alberti, vir nobilis, magnus et potens et camerarius ipsius imperatoris, presentibus principibus ecclesiasticis et etiam secularibus Teuthonici^b regni, publice in anima eius in presentia nostra, coram⁵ numerosa^c hominum multitudine preslitterunt^d, tactis sacrosanctis euangeliis^e, iuramentum, quod, postquam idem imperator veniret Venetias, omni questione et contradictione sopita, pacem ecclesie, sicut per fratres nostros et principes suos disposita est et tractata, et pacem karissimam in Christo filii nostri Willelmi illustris Sicilie regis usque ad 15 annos et treugam Longobardorum usque ad 6 annos in anima sua et etiam a principibus suis faceret, sicut in scripto^f 10 pacis et treuge continetur, iuramento firmari; et principes Teuthonici^b regni, videlicet venerabiles fratres nostri Madeburgensis^g, Coloniensis et Cristianus^h dictus Maguntinus archiepiscopusⁱ, et quidam alii id^h ipsum in anima sua pro se iurare fecerunt. Nono vero Kalendas
- Jul. 24. Augusti prefatus imperator, sicut tractatum fuerat et dispositum, venit ad ecclesiam sancti¹ Nicholai, que per unum miliare distat a Venetiis, et ibi tam ipse quam archiepiscopi, episcopi 15 et alii principes Teuthonici^b regni, abrenuntiantes scismati, per fratres nostros episcopos^m cardinales de mandato nostro, presentibus quibusdam aliis, absolucionis beneficium meruerunt; etⁿ deinde venerunt Venetias, et ibi ante ecclesiam beati Marci predictus imperator, innumera multitudine virorum et mulierum presente et alta voce reddente gratias et laudes Altissimo, nobis sicut summo pontifici obedientiam et reverentiam humiliter et reverenter exhibuit. Et 20 recepto a nobis pacis osculo, nos devote dextravit et cum reverentia qua decuit et devotione usque ad altare in ecclesiam introduxit. Sequenti vero die in festo beati Iacobi ab eodem imperatore rogati, ad predictam ecclesiam sancti Marci sollempnia celebraturi missarum accessimus; et nobis illuc venientibus prefatus imperator extra ecclesiam obviam venit et, dextro latere nostro devote suscepto, nos in ecclesiam introduxit. Et peractis missarum sollempniis, 25 nos usque ad ipsius ecclesie portam dextravit et, cum ascenderemus palefridum nostrum ibi paratum, staffam tenuit et omnem honorem et reverentiam nobis exhibuit, quam predecessores eius nostris consueverunt antecessoribus exhibere. Erit itaque sollicitudinis vestre nobis et ecclesie in prosperis successibus congruere et effectum pacis aliis devotis ecclesie filiis apperire, ut hii^o quos zelus domus Domini tangit de pacis munere divinitus dato in Domino 30 gaudeant et exultent. Datum^v Venecie in Rivo-alto septimo Kalendas Augusti
- Jul. 26. 1178. . . . Interim Alexander summus pontifex misit legatos suos per universas nationes Deo et ecclesie Romane subiectas et invitavit omnes, tam archiepiscopos quam episcopos et abbates, ad concilium^r, statuens eis locum et terminum, scilicet Rome a proximo capite ieiunii sequente in annum. 35
- Febr. 14. 1179. Eodem autem tempore Alexander summus pontifex gratias summe Trinitati persolvens, quod tempore suo pax ecclesie reddita esset, misit nuncios suos per universas gentium nationes sedi apostolice subiectas et invitavit eos ad concilium predictum. Misit etiam nuncium suum ad presbiterum Iohannem³, regem Indorum, cui in hec verba scripsit:
- Sept. 27. 1177. Apostolica sedes . . . Datum Venecie in Rivo-alto quinto Kalendas Octobris. 40
1179. . . . Appropinquante itaque iam quadragesima, archiepiscopi et episcopi, abbates, viri religiosi cismarini et transmarini de mandato^s Alexandri summi pontificis Rome convenerunt. Congregatis igitur universis in urbe Romana, Alexander papa tercius cum universis cardinalibus suis et clero et populo ibidem congregato venit ad ecclesiam sancti Iohannis de Laterana⁴, celebraturus ibi concilium. Cui concilio intererant nuncii fere 45 omnium imperatorum, regum, principum totius christianitatis. Convenientibus itaque omnibus in prefata ecclesia Lateranensi, summus pontifex in eminentiori loco cum cardinalibus suis et senatoribus et prefectis et consulibus Urbis constitutus, secunda feria [tertie^q] Mart. 5. quadragesime hebdomade, que tercio Nonas Martii evenit, primum concilii sui diem celebravit.

a) servientia I. b) Teuton. H. c) innumerosa H. d) prestilit H. e) euangeliis H. f) scripta I. g) Magdeb. 2. 50
 b) Christ. H. i) archiepiscopi H. k) i. i. dex. H. l) beati H. m) et add. H. n) dvest H. o) hi H.
 p) Data H. q) p'dullo superius desinit 1; quas sequuntur proveniunt a cod. 2. — Lectiones W., ulpote qui hinc H. solo usus est, iam non notarimus. r) Lateranense add. I. s) mandando 2. t) ita 2. I. u) ex H.; dvest 2.

1) De die cf. Peters, 'Friede zu Venedig' p. 116. 2) Error? Otto Brandenburgensis non adfuit; ib. p. 118.
 3) V. Jaffé I. I. nr. 8539.

Similiter secundo celebravit secundum diem¹ concilii sui quarta feria secunde² ebdomade, ¹¹⁷⁹ ^{Mar. 14} que secundo Idus Marcii evenit. In quo concilio Willelmus Remensis archiepiscopus per communem fratrum electionem, concedente Alexandro summo pontifice, factus est presbiter cardinalis ad titulum Sancte Sabine. Et iterum tercio celebravit tercium concilii sui diem ⁵ secunda feria ante ramos palmarum, que 11. Kalendas Aprilis evenit, in quo hec decreta ^{Mar. 19.} subscripta, communi episcoporum assensu promulgata, in eternum observanda constituit; et episcopis et universo clero ibidem congregato licenciam repatriandi prebuit:

DECRETA ALEXANDRI PAPE³.

De Romano pontifice eligendo.

10 Post . . . pentecosten . . . rex filius regis cum benevolentia patris sui transfretavit ^{Mar. 20} in Flandriam et applicuit apud Wissandam.

Rex Francorum, sumptis^b secum Philippo comite Flandrie et Baldewino comite de Chines^{c.3} et Henrico duce de Luyen^{d.4}, Willelmo comite^{e.5} de Mandevilla^f et advocato Bitunie^{g.6} et aliis baronibus regni^h Francorum, pervenit usque Wissantⁱ et inde venit^k in ¹⁵ Angliam et applicuit apud Douvere^l 11. Kalendas Septembris feria quarta. Henricus vero. ^{Aug. 22.} filius Matildis imperatricis^m, rex Anglie, quiⁿ iam circa maritima per aliquot dies moram fecerat illius expectans adventum, venit ei obviam in litore mari^o et^o cum gaudio magno et honore^o ipsum et suos suscepit. Et in crastino^p duxit eum Cantuariam usque ad tumbam ^{Aug. 23.} sancti Thome martiris. . . . Facta autem ibi mora duarum dierum, rex Francorum et illi ^{Aug. 25.} ²⁰ qui cum eo venerant, rege Anglorum eos reducente ad Dovere, reversi sunt. In crastino, scilicet septimo Kalendas Septembris, rex Francie cum suis ipsa die dominica naves ascendit ^{Aug. 26} et eadem die cum gaudio applicuit apud Wissande anno ab incarnatione Domini 1179, mense Augusti.

In ipsa die omnium sanctorum Willelmus archiepiscopus^q Remensis . . . Philippum, ^{Nov. 1.} ²⁵ filium sororis sue et^r Lodowici regis Francie, coronavit et in regem consecravit Remis. . . . Et Philippus comes Flandrie preibat ante illum ferens gladium regni.

Eodem anno⁷ circa festum sancti Michaelis Christianus archiepiscopus Maguntinus⁸ et ^{Sept. 29.} Frederici Romanorum imperatoris cancellarius, qui post pacem factam apud Venetiam in Rivo-alto, ut supra dictum est, inter dominum papam et predictum imperatorem remansit ³⁰ in Tuscana ad debellandum inimicos imperatoris, dolo cuiusdam divitis captus est et ab eodem incarceratus, sicut in subsequentibus explanatur. Tuscanenses itaque et Pisenses et homines de Luca et cives de Pistoia et cives de Florencia et homines de valle Arne et Hugelinus de valle Spolite concilium fecerunt, ut predictum cancellarium dolo caperent. Facta autem convencione, convenerunt Coenredum, filium Willelmi markais de Monte-fer- ³⁵ rato, ut eum dolo caperet. Ipse enim prefatum cancellarium odio habebat, quia ipse ad dedicionem coegerat, nec pacem cum eo facere poterat, donec daret ei 12 milia perperorum⁹; data prius fide et sacramentis et obsidibus, quod de cetero fidelitatem servaret imperatori et cancellario. Ad instigationem itaque ceterorum et Manuelis imperatoris Constantinopolitani, qui predicto Coenredo multam auri et argenti copiam et ceterarum divi- ⁴⁰ ciarum habundanciam promisit, si ipsum cancellarium caperet — quod facillime fieri posse per ipsum asserebant, quia cancellarius eum¹⁰ minus habebat suspectum quam ceteros --

^{*}) honore, sicut carissimum dominum et amicum suum, et omnia necessaria sibi et hominibus suis honorifice ministravit. *H.*

a) sequentis *H.* b) assuriens s. Philippum comitem et nomina quae sequuntur in accusativo *H.* c) Guines *H.* ⁴⁵ d) Luvain *H.* e) et c. *W. H.* f) Mandeville *H.* g) Bet. *H.* h) alios barones de regno *H.* i) Wissant *H. I* k) transfretavit *H.* l) Dovere *H.*; Dover *I.* m) quarta. Cui r. *A. H.* n) qui — obviam *des. H.*, qui pater *add.* o) occurrens suscepit *H.* p) videlicet vigilia beati Bartholomei apostoli *add. H.* q) Will. R. a. . . . Ph. f. s. sue . . . cor. et in r. unxit R. die solemnitatis om. sanct. *H.*

1) Ap. Jaffé l. I. p. 783: Mart. 7. 2) Capitulo quod ⁵⁰ de hereticis inscribitur condemnantur Albigenses et telonei donavit; cf. Dart, 'Hist. of Canterbury' App. p. xxx. 4) Adhuc vivebat pater eius, dux Brabantiac. 5) De Essex. 6) Roberto V. 7) Cf. Varrentrapp, 'Christian von Mainz' p. 94. 8) Cf. Prutz l. I. III, p. 59. 9) Nummus Byzantius; v. Ducange sub voce *hyperperus*. 10) Cf. Ilgen, 'Conrad von Montferat' p. 55 sqq.

1179. Coenredus, collectis exercitibus, ex improvise supervenit prope civitatem de Camerin¹, ubi cancellarius cum paucis suorum convenerat, et in lectis in eum manibus, tenuit et in compedibus ligatum incarcerationi; primo in castello quod vocatur Sanctus Flavianus, secundo incarcerationavit eum in Roca-wenais, tercio incarcerationavit eum apud Aquam-pendentem. Quo facto, tradidit eum Bonifacio fratri suo custodiendum, et ipse profectus est ad Manuelem imperatorem Constantinopolitanum, ut indicaret ei quid actum fuerat de cancellario imperatoris. Fredericus vero Romanorum imperator modis omnibus quibus potuit, rursus asperis, nunc blandis, temptavit eicere cancellarium suum a carcere quo retentus fuerat, sed non potuit.

1179. Anno ab incarnatione Domini 1180. Henricus rex Anglie, filius Matildis Imperatricis, tenuit curiam suam die natalis Domini, que feria tertia evenit, apud Notingham^a; cui festo 10
Dec. 25. interfuit Willelmus rex Scocie et comites et barones regni. Interim prefatus Philippus novus rex Francie, videns, quod pater suus paralytico morbo esset percussus, adhesit consilia Philippi comitis Flandrie, cuius consilio tyrannidem cepit exercere in populo Gallicano et omnes quos noverat patri suo fuisse familiares sprexit et odio habuit; qui miserunt^b frequenter nuncios suos ad Henricum regem Anglie, ut eis auxilium et consilium 15 prestaret contra iniquas machinationes, quas Philippus comes Flandrie in detrimentum ipsorum et totius regni Francie machinabatur. Appropinquante media quadragesima Henricus rex Anglie iunior, qui iam per aliquod tempus moram fecerat in Normannia, transfretavit in Angliam ad Henricum patrem suum. Et indicato ei, qualiter Philippus rex Francie et Philippus comes Flandrie inique egerant adversus proximos suos, uterque, scilicet 20
Mar. 30. pater et filius, transfretaverunt in Normanniam ante pascha; ad quorum adventum regina Francie^c et comes Theobaldus^d et multi de regno Francie, quos prefatus novus rex odio habuit, venerunt in Normanniam, postulantes ab eis subsidium. Quod cum rex Henricus Anglie senior audisset, petitioni eorum adquevit et, habito cum suis consilio, cepit ab eis obsides et alias securitates, quod ab ipsius consilio non recederent. Et statim summonere 25 fecit exercitum suum Anglie et Normannie et ceterarum terrarum suarum; quo audito, Philippus rex Francie similiter exercitum suum summonuit. Et interim statim post pascha predictus novus rex Francie per consilium Philippi comitis Flandrie venit in Flandriam et contra consilium omnium amicorum suorum de regno Francie cepit in conjugem filiam^e comitis^f de Fainou, filiam sororis^g predicti Philippi comitis Flandrie. Et comes Flandrie concessit predicto regi Francie cum nepte sua fere totum comitatum suum Flandrie post decessum suum: scilicet totam terram de Vermedais usque ad Los^h. Desponsata itaque filia comitis de Fainou regi Francie, comites et barones Francie indignati sunt. Interim Philippus rex Francie summonere fecit omnes archiepiscopos et episcopos et principes 30
Jun. 8. regni sui, tam clericos quam laicos, quod essent apud Senonem die pentecostes ad coronationem ipsius et uxoris sue. Quod cum Philippus comes Flandrie audisset, timens quod casu aliquo neptis sue unctioⁱ et coronacio posset impediri, consuluit regi, ut anticiparet prefixum terminum sue coronacionis; quod ita factum est. Nam predictus rex Francie, adquiescens consilio comitis Flandrie, misit pro archiepiscopo Senonensi^j et fecit se et uxorem suam coronari in monasterio Sancti Dionisii in ipsa die ascensionis Domini valde mane 40
Mai. 29. orto iam sole. Cum autem Willelmus Remensis archiepiscopus, avunculus regis Francie^k, audisset presumptionem predicti Senonensis archiepiscopi, doluit veementer et nuncios suos misit ad Alexandrum summum pontificem, conquerens sibi de vindicta. Interim Henricus rex Anglie, ad cuius clemenciam regina Francie et comes Theobaldus et quam plures de nobilioribus regni Francie tanquam exules et profugi, ut scriptum est, confluxerant, 45 colloquium cepit apud Gisorlium^l cum novo rege Francie; in quo colloquio prefatus rex Anglie senior animum novi regis Francie nunc blandis nunc asperis adeo enollivit, quod contra consilium comitis Flandrie et Roberti Clement^m et multorum aliorum, qui inter ipsum et matrem suam et avunculos suos volebant discidium, omnem maliciam et indigna-

a) Nottingham tenuit, cui festo de mandato ipsius regis Henrici Willelmus rex Scocie interfuit, plures magnates regni aut 50
secum ducentes f. b) missi 2; unde illi, nuncios f. c) uxoriale f.

1) Camerino. 2) Alix, mater Philippi II. 3) Ble- lippus II. 10) Cf. Prutz I. k. p. 88. 11) Hic eques
sensis. 4) Isabellam. 5) Balduini V. 6) Marga- Philippum educaverat.
rethae. 7) Lys flumen. 8) Guidone. 9) Phi-

cionem, quam in animo adversus eos conceperat, remisit et eos in debitam familiaritatem 1180
recepit, statuens, quod predictae regine Francie matri sue singulis diebus, quamdiu Lodo-
wicus rex pater suus viveret, septem libras Parisinorum ad cotidianum victum solveret et
post decessum patris sui totam dotem suam, qua rex Francorum Lodowicus cum die despon-
sationis sue dotavit, in integrum redderet, retentis tantummodo sibi castellis et munitioni-
bus eiusdem dotis^a. In eodem colloquio Henricus rex Anglie senior ad abundantiore[m] cau-
telam coram Philippo novo rege Francie fidelitatem et homagium recepit a Philippo comite
Flandrie et conventiones inter eos factas renovavit¹, scilicet se singulis annis daturum
predicto comiti Flandrie mille marcas esterlingorum recipiendas ad scaccarium; et ipse
comes convencionavit ei, quod in recompensacione illarum mille marcarum teneret quin-
centos milites ad sumtus suos in obsequium domini regis Anglie singulis annis per spa-
cium quadraginta dierum, quando inde summonitus fuerit. Et si dominus rex post illos
quadraginta dies milites illos diutius retinere voluerit, liceat ei eos retinere ad stipendia
sua quamdiu voluerit.

15 Interim Fredericus imperator Romanorum, magno congregato exercitu, hostiliter in-
travit in terram Henrici ducis Saxonie, nepotis sui, et castella et munitiones obsedit, infregit
et cepit, eo quod predictus dux noluit in curiam suam venire et stare recto super hiis que
adversus eum loqueretur. Dicebat enim imperator ille, quod per defectum ducis ami-
serat Longobardiam, quia non permisit, quod exercitus sui eum sequerentur. Preterea
20 imperator ipse dicebat, quod idem dux² profectus fuerat ad Manuelem imperatorem Con-
stantinopolitanum in detrimentum ipsius et imperii Romani; et in multis accusabat^b eum de
fide lesa et periurio. Dux autem ille, timens iudicium curie avunculi sui, qui eum odio
habuit, eo quod fidelitatem filio suo facere noluit, quem imperator coronari fecit et in regem
consecrari de regno Allemannie contra electionem et voluntatem principum ac potentum
25 Romano imperio subiectorum, in curiam imperatoris venire et ipsius stare iudicio non
ausus erat. Significaverat ipse tamen imperatori, quod veniret in curiam suam, si dedisset
ei salvum conductum eundi et redeundi; quod imperator ei nequaquam concedere voluit,
sed postulavit iudicium curie sue de duce; qui cum accusatus esset de lesione maiestatis
Romani imperii, in curiam suam venire et iudicio curie stare noluit. Et iudicatum est ab
30 universis curie, ipsum ducem exheredandum sine aliqua misericordia. Quod cum nuncia-
tum esset domino regi Anglie, cuius filiam primogenitam³ idem dux Saxonie in coniugem
duxerat, doluit veementer de inquietatione generi^c sui, eo quod pro voluntate sua ei auxi-
liari non potuit propter locorum distancias⁴.

Eodem anno Manuel imperator Constantinopolitanus obiit, et Alexius, filius eius, qui
35 filiam⁵ regis Francie⁶, ut dictum est⁷, in uxorem duxerat, loco ipsius factus est imperator
Constantinopolitanus. Defuncto itaque Constantinopolitano imperatore, Cristianus Magun-
tinus archiepiscopus, Romani imperii cancellarius, audiens, quod Cohenredus⁸, qui eum cepit,
aberat, convenit Bonifacium, qui eum incarcerationum tenuit, promittens ei, quod, si permis-
set eum liberum abire, redderet ei 12 milia perperorum, que Cohenredus, frater eius, illi
40 pro pace facta inter eos dederat; et ita factum est. Et tali modo liberatus est predictus
cancellarius de manibus inimicorum suorum, postquam iacuerat in carcere per spacium
unius anni et trium mensium⁹.

Deinde Ysakius¹⁰ imperator consilio suorum duxit filiam¹¹ Bele regis Hungarie in
uxorem, de qua¹² genuit filios et filias; quarum unam¹³ filius Tancredi regis Sicilie primo- 1192.
45 genitus Rogerus in uxorem duxit¹⁴. Ipse vero sororem¹⁵ suam dedit Conrado marchiso
in uxorem. Qui seditione in civitate Constantinopolis nobilissimum quendam¹⁶ interfecit; et 1186.
relicta uxore sua¹⁷, sorore Ysakii imperatoris, venit ad civitatem Tyri eodem die, quo Wido 1187.
101. 4.

a) quae sequuntur usque ad a. 1189. *de* 1. b) accusabat 2. c) generis 2.

1) Cf. Varenbergh, 'Relations entre la Flandre et 50 l'Angleterre' p. 63. 79. 86. 2) A. 1172. Hierosolyma peregrinans. 3) Mathildem. 4) Cf. Prutz l. l. p. 86. 5) Agnetem. 6) Ludovici VII. 7) Ed. Stubbs I, p. 239. 8) Montisferrati; cf. supra p. 99. 9) Cf. Prutz l. l. p. 58—62; Varrentrapp l. l. 55 p. 96. 10) Angelus, Constantinopolitanus. 11) Mar-
garetham. 12) Potius de prioris uxore. STUBBS. 13) Irenem, quae postea Philippo fratri Henrici VI. nupsit. 14) Matrimonium nunquam perfectum esse, censet Toeche, 'Heinrich VI.' p. 545; contra quem Winkelmann, 'König Philipp' p. 3, nostro assenti-
turi velit. 15) Theodoram. 16) Theodorus Branas dicit videtur. 17) Cf. Ilgen l. l. p. 94.

rex Ierusalem captus est a Saladino; et audiens quid accidisset ei, remansit ibi et a plebe civitatis receptus est et factus est illorum dominus.

1180. Eodem anno Philippus comes Flandrie maritavit duas neptes suas, filias Mathei comitis Bolonie, fratris sui: unam illarum¹, scilicet primogenitam, comiti Gerres² et alteram illarum³ filio⁴ ducis⁵ de Luvain contra voluntatem et prohibitum domiri sui regis Anglie, ⁵ adversus quem idem comes Flandrie fide et sacramentis tenebatur, quod prefatas neptes suas nemini maritaret, nisi consilio et voluntate ipsius.

1180. Anno 1181. . . . festo dominice nativitatis peracto, idem rex⁶ statuit per totam ter-
Dec. 25. ram suam transmarinam puplico edicto precipiens^a, ut unusquisque habens^b centum libras
1181. Andegavensium^{c, 7} in catallo [haberet^d] et^e equum et arma militaria, scilicet lorica, scu-
tum, gladium et lanceam et cetera usui militari neccessaria. Precepit etiam, quod unus-
quisque^f habens in catallo 40 libras^g Andegavensium vel 30 vel 25 libras^h ad minus
haberet aubergellumⁱ et lanceam et gladium. Precepit etiam, quod omnes^l ceteri habe-
rent wambasiam, capellum ferreum, lanceam et gladium vel arcum et sagittas. Prohibuit
etiam^k, ne aliquis arma sua venderet^{**}, sed cum moreretur^l, daret ea^m propinquiore heredi ¹⁵
suo. ¹⁰ Philippus vero^o rex Francie et Philippus comes Flandrie, audientes^p, quod^q rex Anglo-
rum tale edictum fecerat per terras suas, preceperunt, quod homines sui simili modo arma-
rentur. Eodem anno [obiit^q] Iohannes^r Carnotensis episcopus.

Dum autem hec fierent in Normannia coram rege Anglie, Philippus comes Flandrie
magnum congregavit exercitum, volens illum promovere in terram domini sui regis Francie ²⁰
et contra prohibitionem suam obsidere quoddam castellum⁹ comitis¹⁰ de Claro-monte.
Quod cum regi Francie notuisset, significavit regi Anglie, qui iam ad mare pervenerat ad
transfretandum, propositum comitis Flandrie, postulans, quod, sicut eum et honorem regni
Francie diligebat, veniret ad eum cum festinatione in Franciam. Quo audito, rex precepit
familie sue transfretare in Angliam, paucis navibus ad opus suum retentis. Ille vero cum ²⁵
festinatione adiit dominum suum regem Francie et cepit colloquium inter ipsum et comitem
Flandrie apud Gisortium; cui colloquio interfuit rex Francie. Et auditis hinc inde contro-
versis, que vertebantur inter eos, tandem eos pacificavit. . . . Post paucos vero dies naves
Iul. 26. ascendit et septimo Kalendas Augusti applicuit in Angliam.

Interim Alexander papa tercius senio et gravi infirmitate detentus, 22. anno papatus ³⁰
sui viam universe carnis ingressus, migravit ad Dominum in ipsa beati Mathei apostoli
Sept. 20. vigilia, mense Septembris, duodecimo Kalendas Octobris¹¹. Cui in apostolicatu successit
Imbaldus episcopus Hostiensis cardinalis et vocatus est Lucius papa tercius.

Dec. Interim Philippus comes Flandrie ante natale in adventu Domini magnum congregavit
exercitum et contra prohibitionem Philippi domini sui, regis Francie, promovit illum in ³⁵
terram comitis de Claro-monte, et eam circumquaque devastavit et combussit et homines
interfecit, et commovit in iram adversus prefatum regem Francie fere omnes potentiores
Francie; itaque insurrexerunt in eum. Quod cum iuniori regi Anglie, qui post recessum
patris sui in Normannia moram fecerat, innotuisset, magnum congregavit exercitum et
venit auxiliari prefato regi Francie, cuius sororem¹² in uxorem duxerat. Cumque comes ⁴⁰
Flandrie audisset illius adventum, noluit cum eo bellum inire, sed exercitus suos revocavit.
Fuit igitur summa et principalis huius prefate guerre causa, quod Philippus rex Francie,
spreto amicorum et avunculorum suorum consilio, adhesit consilio Henrici regis Anglie,
filii Matildis imperatricis. Unde factum est, quod Willelmus Remensis antistes et comes
Teobaldus¹³ et comes Stephanus¹⁴, avunculi predicti regis, dolentes se esse despectos, nite- ⁴⁵

⁷) et capellum ferreum *add. H.*

^{**}) vel invadiaret *add. H.*

a. Post natale Domini st. p. omnes terras s. tr. ut *H.* b) haberet 2; homo habens *c. H.* c) Andegavensis monete in *H.*
d) *deest H.* e) hab. eq. *H.* f) militaria plenarie. Omnis autem homo hab. *H.* g) li. *And. des. H.* h) Andegavensis monete *hic add. H.* i) gladium. Ceteri autem omnes *h. H.* k) Et pr. ne *H.* l) moretur 2. m) illa *H.* 50
n) Quod cum *add. H.* o) *deest H.* p) audissent *H.* q) quod r. A. — t. suas *des. H.*

1) Idam. 2) Gerardo III. 3) Mathildam. 4) Henrico. 5) Gotfridi. 6) Angliac. 7) Quatuor librae cf. Gislebert. *Mont.*, SS. XXI, p. 531. 10) Radulfi.
11) Potius Aug. 30; cf. Jaffé I. I. p. 827. 12) Mar-
Andeg. efficiunt unam Anglicam. 8) Saresberiensis. 9) Breteuil prope Beauvais; 13) Blesensis. 14) Sacri-Cesaris.

Obiit a. 1180. Oct. 25. 9) Breteuil prope Beauvais;

bantur in regem nepotem suum insurgere. Et factum est, quod prenomi-
 natus comes Stephanus cuiusdam vicini sui terram contra regis prohibitum occupavit et occupatam vi
 detinuit¹. Qui timens regis minas, accessit ad comitem Flandrie et homo suus inde
 devenit. Quod cum regi innotuit, prefatam terram saisavit in manu sua et avunculum
 suum expulit. Comes vero Flandrie petiit sibi et Stephano comiti restitutionem fieri. Sed
 rex per consilium comitis de Claro-monte eam reddere noluit, et ideo prefatus comes
 Flandrie exercitum suum promovit, ut dictum est, in terram regis Francie. Interim appro-
 pinquante festo nativitate dominice, Henricus rex Anglie moram fecit in Anglia.

Anno itaque 1182. Henricus rex Anglie curiam suam tenuit die natalis Domini, que
 feria sexta evenit, apud Wintoniam. Quo peracto, circa maritima moram fecit, prosperam
 auram exspectans ad transfretandum in Normanniam. Fiduciam enim habebat in Domino,
 quod, si ipse transfretasset, pacem componeret et firmaret inter regem Francie et comitem
 Flandrie. Adveniente igitur media quadragesima, predictus rex Anglie moram faciens
 circa maritima, multum contristabatur, quod aura impediende transfretare non poterat.
 Interim ante quadragesimam comes² de Gerros, qui neptem et heredem predicti comitis
 Flandrie, filiam scilicet primogenitam Mathei comitis Bolonie, in uxorem duxerat, et N.³
 comitissa Flandrie, filia Radulfi de Peruna⁴, qui pacem inter regem et comitem Flandrie
 disturbaverant⁵, obierunt. De quorum nece plurimi gaudentes, grates solvebant Regi summo.
 Deus autem, exauditor orationis pauperum ad se clamantium, votum regis Anglie non
 despexit, sed provexit et tandem dedit ei auram tam diu desideratam et itineri suo neces-
 sariam, ita quod ipse die alia naves intravit apud Portesmu et in crastino applicuit apud
 Barbefluctum. Cuius adventu publicato, rex Francie et qui pacem desiderabant gavisus sunt
 de adventu ipsius. Ipse vero impiger acceleravit loqui cum rege Francie. Et cognita rei
 veritate et causa controversie, que vertebatur inter ipsum et comitem Flandrie, colloquium
 cepit inter illum et comitem ad pacificandos illos. Interim post pascha convenerunt ad
 colloquium tractandum de pace facienda inter regem Francie et comitem. In quo collo-
 quio⁶ rex Francie et comes Flandrie per consilium et voluntatem regis Anglie pacem fece-
 runt inter se in hunc modum: scilicet quod terra, de qua controversia erat inter eos,
 remaneret in manu regis Francie vel militis qui eam amiserat; et comes Flandrie restauraret
 dampnum, quod ipse et sui fecerunt in terra regis Francie, scilicet de combustione et preda
 capta. Preterea idem comes tradidit regi Francie civitatem de Amiens et totam terram de
 Amiens et concessit ei reliquam partem terre sue usque ad aquam que vocatur Lis post
 decessum suum in maritagium cum nepte sua. Preterea quietum clamavit servitium comi-
 tis de Claro-monte. Et preterea idem comes in iure confessus est, quod Peruna cum perti-
 nenciis suis, quam in maritagium recepit cum comitissa uxore sua, vadium suum erat, et
 concessit, quod dominus suus rex Francie eam acquietaret per 60 milia librarum. Pre-
 terea in eodem colloquio predictus comes reddidit domino regi Anglie cartam iuvenis
 regis et eum et fratres suos quietos clamavit ab omni conventionem, que inter eos facta fuit
 tempore illo⁷ quo guerraverunt patrem suum.

Interim Henricus rex Anglie misit nuncios suos, scilicet Willelmum de Auberma⁸
 comitem suum⁹ et quosdam alios familiares suos, ad Fredericum Romanum imperatorem⁹,
 ut, si aliquo modo fieri posset, averterent iram et malivolenciam suam ab Henrico duce
 Saxonie, quem predictus imperator iam per iudicium comitum et baronum et aliorum prin-
 cipum terre sue in exilium misit, ita quod ipse dux pro rigore iusticie iuravit in recessu
 suo, quod infra septennium non reverteretur nisi per misericordiam imperatoris. Similiter
 Philippus rex Francie et Philippus comes Flandrie nuncios suos miserant prece domini
 regis Anglie ad predictum imperatorem, postulantes, quatinus pro amore et petitione
 eorum micus cum prefato duce ageret. Ad quorum instanciam imperator pro amore
 et interventu regis Anglie relaxavit predicto duci quatuor annos de predictis septem
 annis et pro amore regis Francie unum annum et pro amore comitis Flandrie unum annum¹⁰.

a) disturbaverat 2.

1) De castello Sancti-Bricii ad Ligerim [Saint Briçon] in Angliam missam afferemus. 6) A. 1173; vide
 res agebatur ex Radulfo de Diceto. BOUQ. CONT. supra p. 88. 7) Anale. 8) De Essex.
 2) Gerardus. 3) Elisabeth obiit Mart. 26. 4) Co- 9) Cf. Scheffer-Boichorst, 'Friedrich I. letzter Streit'
 mitis Viromandiae; cf. infra p. 105. 5) Prope p. 59. 10) Haec disserit Prutz, 'Heinrich der
 Silvanectum, Apr. 4; cf. Gisleb. p. 536. et Girald. Löwe' p. 352.
 Cambr. infra, ubi Henrici II. epistolam de hac re

1182. Concessit autem dominus imperator propter honorem prefati ducis, nepotis sui, et propter honorem ducisse, filie regis Anglie, quod universi de terra eorum, qui cum eis ire vellent, licentiam haberent repatriandi. Preterea idem imperator concessit prefate ducisse pro amore regis Anglie patris sui, quod ipsa libere et in pace remaneret et totam dotem suam liberam et quietam haberet. Et si ipsa mallet cum domino suo in exilium ire, imperator 5 concessit ei, quod custodes suos poneret ad dotem suam custodiendam. Appropinquante itaque termino, quo prefatus dux a terra sua et cognatione sua egredi debuerat, ipse et uxor sua cum filiis suis et cum comitibus et baronibus et ducioribus terre sue, quos mandaverat, egressi sunt de terra et cognatione sua et venerunt in Normanniam in terram patris ducisse. Interim rex Anglie, pater ducisse, profectus fuerat in Pictaviam ad debel- 10 landum inimicos. Qui cum audisset adventum ducis Saxonie et filie sue in Normanniam, festinavit venire ad eos. Quo cum venisset, cum gaudio suscepit eos. Et facta ibidem mora per paucos dies, prefatus dux dedit comitibus et baronibus et ducioribus terre sue, quos secum duxerat, licentiam repatriandi. Et ipse, accepta a domino rege licencia, peregre profectus est ad Beatum Iacobum¹. Uxor vero sua, filia regis, remansit in custodia patris 15 sui apud Argentomum² pregnans; et cum appropinquasset tempus pariendi, peperit filium³. Rex autem dedit dona plurima et honorificencia prefatis hominibus ducis, qui in patriam suam revertebantur, et dimisit eos.
1182. 1183. Henricus rex Anglie tenuit curiam suam in Normannia apud Cadomum die Dec. 25. natalis Domini que sabbato evenit; . . . interfuerunt . . . dux Saxonie et ducissa, filia 20 regis Henrici.
1183. Paulo ante festum sancti Michaelis Ranulfus de Glanvil, iusticiarius regis, et Iohan- Sept. 29. nes, domini regis filius, per mandatum regis transfretaverunt inter Widsand et Doveram et applicuerunt in terram comitis Flandrie; a quo honorifice suscepti, in Normanniam pro- 25 fecti sunt.

De discordia inter papam et Romanos.

Eodem anno grave^a discidium ortum est inter Romanos et papam Lucium⁴ super consuetudinibus quibusdam, quas predecessores pape Lucii^b Romanis facere solebant, quas papa Lucius se nunquam facturum iuravit^c. Unde Romani indignati sunt et frequenter rapinas et iniquas combustiones fecerunt in terra domini pape. Dominus vero papa de 30 loco in locum fugiens, castella sua et^d munitiones et civitates munitas adiit. Ad cuius defensionem Cristianus Maguntinus^e archiepiscopus, domini^f imperatoris cancellarius, magno congregato exercitu, advenit in^g auxilium domini pape. Cui Romani resistere non valentes Romam redierunt; quos prefatus^h cancellarius persequens, omnia ad Romanos pertinencia devastavit et eos usque ad portas civitatis Rome secutus est, omnia suburbana incendio 35 tradens. Romani vero, cum vidissentⁱ se perditioni traditos, prodicioni^b solite indulgentes, machinabantur, qualiter cancellarium illum^j dolo interficerent. Et cum alter aditus defecisset, statuerunt illum veneno perdere; quod factum est^m. Nam cum predictus cancellariusⁿ et exercitus eius ab Urbe^o per decem miliaria remoti essent, Romani direxerunt in paupere cultu legatos, qui statum curie addicerent^p. Qui cum totum statum^q didicissent, 40 inter cetera comperierunt unum quod^r proelegerunt. Erat namque prope locum illum fons nitidissime aque, quam solitus erat cancellarius et exercitus eius vino mixtam bibere^s. Fontem itaque aggressi sunt nefandi proditores ipsumque^t undique veneno affecerunt, ita [ut^u] aqua^v manans corumperetur. Ut igitur potavit ex ea cancellarius, festine morti succubuit⁵. Mortui etiam sunt^w post illum plus quam mille homines qui [de^u] predicto fonte 45

a) o. e. g. d. H. b) predec. sui Rom. H. c) quas predictus p. iur. se n. f. H. d) et mun. des. H. e) Maguntinus 2. f) Frederici Romanorum add. H. g) in aus. d. p. des. H. h) predictus H. i) vero videntes H. k) pr. so. ind. des. H. l) qu. predictum cano. do. H. m) ven. interficere et ita fecerunt H. n) cum cano. ille H. o) fere p. d. m. ab U. H. p) addicerent 2. H. q) to. esse di. H. r) quod perditioni illius proelegerunt H. s) potare H. t) pr. illi et ipsum u. aff. ve. H. u) deest 2. v) ma. a. H. w) Occubuerunt et. H.

1) Compostellae. 2) Argentan (dép. Orne). 3) Hunc mutasse credideris. 4) Cf. Scheffer-Boichorst nostri historici perperam cum Wilhelmo, qui non l. l. p. 45. 5) Aug. 25, febre, non veneno; cf. ante m. Iunium a. 1184. natus est (cf. p. 106), Varrentrapp l. l. p. 97. confundant, nisi auctorem rationem temporum per-

potaverunt. Cum autem obitus cancellarii divulgatus^a fuisset, exercitus eius dissipatus est 1183.
et in fugam conversus. Defuncto^b itaque prefato cancellario, Romani acrius insurrexerunt
in dominum papam.

Eodem⁴ anno obiit comitissa Flandrie, filia Radulfi de Peruna. Qua defuncta, Philip- 1182.
5 pus rex Francie calumpniatus est totam terram de Vermundeis; et hac de causa gravis
discordia orta est inter regem et comitem Flandrie. Eodem anno obiit dux Saxonie², cui 1183.
imperator ducatum illum, expulso duce Saxonie nepote suo, concesserat. Quo defuncto,
ad instantiam precum domini regis Anglie promisit se redditurum predicto nepoti suo
ducatum suum cum universis que eum contingebant. Qui cum venisset³, sperans se recep-
10 turum, non invenit gratiam in oculis imperatoris et sic confusus reversus est ad regem
Anglie, patrem uxoris sue.

Defuncta igitur comitissa Flandrie, Philippus comes Flandrie misit nuncios suos ad
regem⁴ de Portingal et petiit sororem⁵ suam sibi dari in uxorem. Peciit et accepit. Que
anno sequenti post festum nativitatis sancti Iohannis baptiste in Normanniam venit, et a 1184.
15 nunciis domini regis Anglie honorifice suscepta, per terram ipsius cum copiosa necessario
rum amministrazione conducta est usque ad castellum quod vocatur Poys⁶, quod est in
confinio de Puntovi et de Normannia; ubi predictus comes venit illi obviam, et sibi eam
desponsavit, antequam terram ipsius ingrederetur.

1184. Peracta igitur festivitate nativitatis Domini, dominus rex rediit in Nor- 1183.
20 manniam, desiderans pacem facere inter regem Francie et comitem Flandrie. Dec. 25.

Interim papa Lucius misit nuncios suos ad regem Anglie, postulans ab eo et a clericatu 1184.
Anglie ausilium ad defensionem patrimonii beati Petri contra Romanos⁷.

Interim rex Francie et comes Flandrie compromiserunt se in regem Anglie super contro-
versiis que inter eos versabantur de terra de Vermundeis, quam rex Francie calumpniatus
25 est adversus predictum comitem, dicens, quod ipse eam in maritagium concesserat ei cum
nepte sua⁸, filia comitis⁹ de Aynou, si ipse comes Flandrie filium de uxore sua¹⁰ legitime
conceptum non habuit. Defuncta itaque uxore prefati comitis sine prole, idem comes peciit
sibi in uxorem filiam regis de Portingal. Quod cum regi Francie innotuit, videns id non posse
30 fieri nisi in preiudicium curie sue et iuris sui, de pactis inter ipsum et comitem contractis
prohibuit comitem, ne uxorem duceret, nisi prius reddidisset ei terram de Vermundeis.
Henricus vero rex Anglie, volens pacem facere inter eos, cepit colloquium inter eos apud
Choisi¹¹. In quo colloquio, cum inter eos non potuisset convenire, rex Anglie statuit treu-
gas inter illos tenendas ab instanti festo nativitatis sancti Iohannis baptiste usque ad finem 1184.
anni sequentis; quod ex utraque parte concessum est. Jun. 24.

Finito itaque colloquio, rex Anglie, qui iam duobus annis et eo amplius moram fecerat
in Normannia, desiderans transfretare in Angliam, ad instantiam predicti comitis Flandrie
concessit, quod per Flándriam iter faceret ad transfretandum in Angliam inter Witsand et
Doveram; quod et factum est. Nam statuto termino comes Flandrie venit obviam domino
regi Anglie, et eo honorifice suscepto et secure per terram suam usque Widsand conducto,
40 omnia necessaria ei copiose administravit. Rex vero in crastino quo ad Witsand vene-
rät, mane diei dominice, scilicet quarto Idus Iunii, una sola nave contentus, cum paucis 1184.
transfretavit et applicuit in Angliam apud Doveram; et statim remisit eandem navem Jun. 10.
propter ducissam Saxonie, filiam suam, quam ipse dimiserat apud Witsand. Ipsa vero die 1184.
Martis proximo sequentis cum familia patris sui et sua, non sine gravi periculo, applicuit Jun. 12.
45 in Angliam apud Doveram, quassatis multis navibus.

In adventu itaque regis regina Alienor, que iam in custodia tenebatur, permissa exire,
usque ad Wintoniam adducta est ad loquendum cum filia sua ducissa Saxonie, que in
Anglia venerat pregnans, que paulo post peperit ibi filium¹².

a) divulgaretur H. b) Defuncto — conc. om. H, ubi tantum Et.

50 1) Potius 1182; cf. supra p. 103. 2) Otto dux soror Sancii. Infra l. 28. filia regis vocatur. 6) Poix-
Bavariae. De hoc errore cf. Scheffer-Boichorst l. l. de-Picardie (arr. Amiens). 7) Cf. Scheffer-Boichorst
p. 59. 3) Ad curiam Maguntinam a. 1184, Mai. 20; p. 46. 8) Isabella. 9) Balduini V. 10) Elisa-
ib. 4) Alfonsus I. 5) Ita quoque Gisleb. l. l. beth. 11) A Clermont ad orientem. 12) Wil-
Therasia apud suos Portugalos, apud nos Mathildis
53 (Lamb. Ard. SS. XXIV, p. 641) erat filia Alfonsi,

1184. Willelmus rex Scocie a domino Henrico rege honorifice susceptus, petiit ab eo sibi in uxorem dari neptem suam, scilicet Matildem, filiam Matildis ducisse Saxonie, licet consanguinei essent in tercio gradu ex parte regis Scocie et in quinto gradu ex parte puella. Quorum consanguinitas sic computari potest: David rex Scocie et Matildis regina Anglie, uxor Henrici regis Anglie senioris, fuerunt frater et soror. David rex 5 genuit Henricum comitem¹; Henricus comes genuit hunc Willelmum regem Scocie, qui hanc puellam petiit sibi in uxorem. Ecce et pars altera consanguinitatis: Matildis regina Anglie fuit mater Matildis imperatricis Rome; ipsa vero imperatrix fuit mater regis Anglie Henrici secundi; iste vero rex Henricus genuit Matildam ducissam Saxonie; ista ducissa mater est Matildis puella, quam rex Scocie petiit. Cui dominus rex Anglie respondit, rem 10 bene processuram, Deo volente; sed dominum papam prius inde oporteret consulere, cuius consensu gratius negocium expleretur.

Interea dux Saxonie Henricus applicuit in Angliam apud Doveram, et usque Lundonias veniens, cum audisset, quod uxor sua, filia regis, Wintonie esset, illuc profectus est; cui rex ibidem obvius venit, cum magno gaudio suscipiens illum. 15

Interim publicato predicti ducis adventu in Anglia, gaudens, ut dictum est, occurrit ei Aug. 5. rex et secum duxit usque Redinges. Ubi Nonas Augusti . . . congregati erant fere omnes Aug. 16. episcopi . . . Episcopi convenerunt coram rege proxima feria quinta sequentis septimane apud Wdestocke² ad providendum, quid agendum sit in tali eventu³. Quibus ibidem convenientibus et inde tractantibus, placuit dominum papam consulere super hoc; et sic 20 unusquisque rediit in locum suum. Post paucos igitur dies venit Cantuariam archiepiscopus Colonie⁴ in peregrinatione ad sanctum Thomam, habens secum Philippum comitem Flandrie. Quorum prenunciato adventu, venit ei obviam rex, suscipiens eos apud Doveram cum omni gaudio et honore; et facta peregrinatione⁵, duxit eos rex Lundoniam; ibique diu tractavit cum eodem archiepiscopo de facienda pace inter ipsum et ducem Saxonie. 25 Calumpniabatur enim archiepiscopus ducem de sibi illatis ab eo iniuriis. At rex iram archiepiscopi adeo mitigavit, quod promisit, se duci fidem servaturum, et eum in amorem recepit; atque inter cetera, que archiepiscopus ex parte domini sui Frederici⁶ imperatoris a rege Anglie petierat, impetravit, ut Ricardus comes Pictaviæ filiam imperatoris duceret in uxorem⁷; factaque ex utraque parte securitate, archiepiscopus repatria- 30 vit.

Nov. 30. Appropinquante festo sancti Andree, rex et . . . dux et ducissa Saxonie venerunt Lundonias per mandatum regis.

De gwerra inter regem Francie et comitem Flandrie.

Eo tempore⁷ Philippus rex Francie volens vindicare iniurias sibi illatas a Philippo 35 comite Flandrie⁸, homine suo ligio, maxime quia noluit ei dare terram de Vermundoys, quam ille promiserat cum nepte sua, nec his stare iuri voluit, de suis et de alienigenis plurimo congregato exercitu, intravit terram predicti comitis in manu potenti et brachio extento et civitates, villas et castella⁹ et munitiones cepit. Omnia merore plena et horrore erant quecunque continebant Braibaceni, quorum copiam rex adduxerat. Comes vero 40 non sustinens conflictum gentis regie, eciam cum secum haberet Willelmum de Albemara⁸, qui venerat sibi in ausilium, sed fugiens de loco ad locum, iamque desperans de evasione, misit⁹ ad Fredericum imperatorem Romanorum, petens ausilium contra regem Francie et promittens, quod, si voluisset regnum Francie Romano subiugare imperio, fideliter eum cum omni gente sua iuaret. Idque de facili fieri asserebat, tum quia puer ipse 45 rex, tum quia ipsum odio habebant plures de maioribus regni, tum etiam quia longe inferior fuerit imperatore in armis et hominibus et divitiis impotencior. Extitit sane causa principalis inter regem et comitem gwerre, quia, cum esset¹⁰ in Anglia cum archiepiscopo Colonie,

a) Frderici 2. b) Frandrie 2. c) succendit supplent edd.

1) De Huntingdon et Northumbria; obiit a. 1152. Angliae et Germaniae aut petitis aut contractis doctis- 50 ante patrem. 2) Woodstock. 3) Archiepiscopo sime tractat Stubbs, Praef. ad Hoveden II, p. LXXXV sqq. Cantuariensi eligendo. 4) Philippus de Heinsberg; 7) Cf. Prutz l. l. p. 195—197. 8) Comitem de Essex. cf. Prutz l. l. p. 186; Toeche, 'Heinrich VI.' p. 39. 9) Cf. Toeche l. l. p. 51. 10) Scil. Philippus comes 5) Cantuariam. 6) De connubiis inter principes Flandriae.

comes de Haynou, pater regine Francie, firmavit quoddam castellum in terra comitis 1184. Flandrie. Quod cum comiti nunciatum esset, rediit in Flandriam, et cum eo archiepiscopus Colonie. Statimque congregato exercitu, intraverunt terram comitis de Haynou, comite Flandrie ex una parte et archiepiscopo ex altera parte terram predicti comitis devastantibus.

Interim redierunt a curia domini pape nuncii regis Scocie, quos miserat pro querenda licentia ducendi filiam ducis Saxonie in uxorem, sed impetrare non potuerunt propter propinquitatem cognationis, ut supra¹ dictum est. Eodem anno obiit in Normannia Rogerus² Sagiensis episcopus, et imperatrix³, uxor imperatoris Frederici, et filia eorum, quam ducturus erat Ricardus comes Pictavie, ut supra⁴ dictum est. Interim sollicitus rex^a de pace faciendi inter imperatorem et ducem Saxonie^b, misit^c Hugonem de Nonante^e archidiaconum^d Luxoviensem⁴ et quosdam alios de clericis et familiaribus suis ad papam Lucium, supplicans, ut ipse iram imperatoris mitigaret versus ducem Saxonie^e. Venientibus itaque^f ad curiam summi pontificis in Veronia civitate Longobardie^g, et moram ibi cum Nov. 4. papa facientibus nunciis, advenit^h imperator ad colloquendum pape^{i, b}. Ad cuius instantiam concessit imperator^h duci Saxonie licentiam redeundi in patriam^l. Et relaxavit ei^m sacramentum, quod ipse in recessu prestiterat, scilicet se nunquam in terram suam reversurum nisi de mandato et licentia ipsiusⁿ. Et summus pontifex^o absolvit eum a iuramento^p quod fecerat imperatori^q.

20 Anno 1185. Henricus rex Anglie, filius Matildis imperatricis, tenuit curiam suam in Anglia aput Windeshoveres⁶ cum sollempni festo die nativitatibus dominice, que tertia feria evenit. Cui festo per mandatum ipsius interfuerunt Alienor regina Anglie, uxor ipsius, Ricardus comes Pictavie et Iohannes, filii ipsius, et Henricus dux Saxonie cum Matilla uxore sua, filia regis, et cum filiis et filiabus suis.

25 Dominus vero rex perrexit usque Wintoniam et ibidem moram fecit in festo circum- 1185. cisionis et epiphanie Domini. Dum igitur ipse ibi moram faceret, venerunt ad eum Hugo Jan. 1. de Nonant et ceteri nuncii sui, quos ad papam Lucium miserat et ad Fredericum Romanum Jan. 6. imperatorem⁶ pro negotio predicti ducis Saxonie. Cum vero rex a predictis nunciis didicisset tam verbo quam literis domini pape et imperatoris, quod omnes petitiones^r sue, 30 quas eis per illos nuncios suos de negotio ducis fecerat, plenius exaudite et optatum finem consecute essent, gavisus est gaudio magno, et statim misit pro Alienor regina sua et pro duce et ducissa, qui moram faciebant aput Windeshovere. Quibus indicavit omnia que audierat de nunciis suis, qui redierant a curia domini pape et domini imperatoris, et sic plurimum letificavit ipsum ducem et ducissam⁷. Et per consilium eorum remisit statim quos- 35 dam de familiaribus suis ad dominum papam et ad imperatorem, solvens eis grates super misericordia quam fecerunt cum duce et ducissa. Interim Philippus rex Francie et Philippus comes Flandrie iam sepius per consilium amicorum plures dies colloquii inter eos ceperant de pace vel treugis inter eos faciendis; sed in nullo potuit inter eos convenire; sed frequenter miserunt nuncios suos ad regem Anglie, postulantes, ut ad eos veniret, pacem 40 vel treugas inter eos factururus⁸. Ad quorum instantiam dominus rex misit in Normanniam, ut eorum colloquiis interessent, Walterum de Constanciis episcopum Lincolnie, Iohannem episcopum Norwicensem, Godefridum de Lucy archidiaconum de Richemund. Et dedit Wal-

*) inter d. S. et imp. Fredericum consilio archiepiscopi Colonieensis H.

a) Eodem anno dominus r. Anglie soll. H. b) nuncios suos videlicet add. H. c) Nunant H. d) Lex. arch. H. 45 e) ad L. summum pontificem ut auxilio illius prefatus imperator recepisset du. Sa. in amorem H. f) Venientes i. nuncii regis H. g) ad eu. domini pape, invenerunt eum in Italia apud Veronem H. h) et dum i. m. c. eo facerent venit illuc Fredericus Romanorum imp. H. i) loquendum cum domino papa H. k) inst. predictus i. dedit H. l) suam add. H. m) omne add. H. n) sacr. q. ei fecerat de exilio exsequendo H. o) Et dominus papa H. p) de sacramento illo H. q) ipse ir. f. H. r) petitiones 2. s) faturus 2.

50 1) V: supra p. 106. 2) Frogerius, ob. 1184, Sept. 14. 3) Beatrix; cf. Prutz I. I. p. 210. 4) Fusius de eo agitur Stubbs, Praef. ad Hoveden III, p. LIII. 5) Cf. Prutz I. I. p. 200. 6) Windsor. 7) Tribus annis post, circa mensem Aprilem a. 1188. conventus Cantuariensis Henrico et Mathildae epistolas (Epp. Can- 55 tuar. ed. Stubbs p. 158) dedit, quibus de Baldwin archiepiscopo ecclesiam clericorum ex bonis monasterii cathedralis fundaturo conqueritur: *Regi Anglorum scribere dignemini, quatenus archiepiscopum ab oppressionem nostram cohibeat.*

1185. tero Lincolnensi episcopo licentiam remanendi in Normannia ad archiepiscopatum Rotomagi, ad quem ipse electus fuerat, quia summus pontifex iam eum absolverat a cura pastoralis Lincolnensis ecclesie, et ratam habens¹ electionem suam, confirmavit ei archiepiscopatum Rotomagensem et pallium ei misit. Sed antequam predicti nuncii regis in Franciam
Iun. 24. venissent, rex Francie et comes Flandrie treugas² inter se ceperant usque nativitatem sancti 5
Iohannis baptiste proximo venturam³.

Interim dominus rex precepit, quod regina Alienor et dux Saxonie et ducissa ad eum
Apr. 28. venissent in Normanniam; qui statim post clausum pascha transfretaverunt inter Doveram
et Witsant.

Dec. 6. Eodem anno obiit papa Lucius circa festum sancti Nicholai³. Cui successit Urbanus 10
papa tercius.

1186. Interim summus pontifex, noticiam sui volens ad omnes sancte matris ecclesie filios
Ian. 12. pervenire, eis in hac forma scripsit: . . . *Celestis altitudo consilii*. . . . *Datum Verone pridie Idus Ianuarii*⁴.

1186. . . . Rex Anglie . . . volens in Angliam transfretare, venit usque Barbeffluctum, 15
Apr. 27. et ibi navem ascendens, applicuit apud Suthamptoniam 5. Kalendas Maii. Et adduxit secum
Alienor reginam et Matildem, neptem suam, filiam scilicet Henrici ducis Saxonie.

Interim Bela rex Ungarie misit nuncios suos regi Anglie et petiit ab eo Matildam, filiam
ducis Saxonie, neptem suam, sibi dari in uxorem. Et cum dominus rex Anglie, ut mos suus
erat, predictis nuntiis regis Hungarie responsum dare differret de die in diem, ipse rex Hun- 20
garie misit nuncios suos ad Philippum regem Francie et petiit ab eo sibi dari Margaretam,
sororem suam, que exstiterat regina Anglie⁵. Cuius petitioni^b Philippus rex Francie
facilem prebebat assensum et Margaretam⁶, sororem suam, in uxorem misit regi Hunga-
rie.

Rex . . . allocutus est ipsum regem Scocie in his verbis: . . . 'Iam dudum⁷ collocuti 25
sumus de nepte mea, filia ducis Saxonie, tibi, si fieri posset, maritanda. Et quia id fieri
christiane legis institutio propter consanguinitatis proximitatem non permittit, tibi dabo in
uxorem quandam consanguineam meam, scilicet Ermeniardem, filiam Ricardi⁸ vicecomitis
de Bello-monte, nepotis dilectissimi domini et avi mei Henrici regis Anglie'. . . Dedit
prefato regi Scotie predictam puellam in uxorem. Quam ipse suscipiens, sacri lege matri- 30
monii et maritali federe sibi copulavit apud Wdestoke in maiori capella regis Nonas
Sept. 5. Septembris.

Interim clerici domini regis, quos ipse ad Urbanum papam miserat, conquerens sibi de
iniuriis quas Savaricius archidiaconus de Notinham⁹ sibi fecerat, redierunt. Et peractis in
curia Romana negociis domini regis, literas summi pontificis¹⁰ in hac forma regi tradide- 35
runt: . . . *Cum personam tuam*

1187.
Febr. 17. Anno 1187. . . . rex Henricus . . . dié Martis proxima post caput ieiunii, scilicet
decimo tertio Kalendas Marcii, iterum mare intravit et applicuit apud Witsant, ubi habuit
sibi obvios Philippum comitem Flandrie, comitem Teobaldum¹¹ et comitem de Gynes¹² et
alios multos de comitibus et baronibus de regno Francie, qui eum et suos cum gaudio reci- 40
pientes¹³, salvum conductum usque in Normanniam fecerunt.

Hiis ita gestis et ita se habentibus inter Philippum regem Francie et Henricum regem
Anglie, Fredericus Romanorum imperator misit exercitum suum cum rege filio suo¹⁴ in Lom-
bardia; in quo predictus rex Francorum magnam fiduciam ei ausiliandi contra regem Anglie¹⁵
habebat. 45

a) venturum 2. b) pecioni 2.

1) A. 1184, Nov. 17. ap. Jaffé l. I. nr. 9639. 2) Con-
sentit Gisleb. l. I. p. 546. 3) Potius Nov. 25. 4) Cf.
Jaffé l. I. nr. 9789. 5) Uxor Henrici [III] regis iunioris.
6) Haec iterum avert paullo inferius, ed. Stubbs p. 360.
7) V. supra p. 106. 8) Huius mater Constantia erat
filia notha Henrici I. 9) Potius *Norhamton*; de
quo cf. supra p. 79. et infra ad Hovedenium a. 1193.
10) Jaffé l. I. nr. 9837, d. Iul. 1186: *Cum Henricus II.*
grace ferret, quod papa mandaverat Savaricii archi-
diaconi redditus ei pro solvendis debitis assignari,

mandat, ut Cantuariensis archiepiscopus redditus
penes se reservet, regem autem misericordiam pro
Savarico appellat. 11) Blesensem. 12) Baldui-
num II. 13) Tunc de bello contra regem Francie 50
gerendo tractatum fuisse, conicit Prutz l. I. p. 279.
14) Cf. Toeche l. I. p. 80; Prutz l. I. p. 280. 286.
15) Henricus VI. a. 1185, m. Nov. ad patrem in
Lombardiam venit; etiam postquam imperator aestate
a. 1186, in Germaniam rediit, Guelfos in Italia de- 55
bellavit. Philippus II. vero non ante a. 1187. in.

Facto congressu cum Saladino, christianorum exercitus devictus et rex Ierusalem captus 1187.
est. Jul. 4

Hiis auditis, dominus papa Urbanus plurimum contristatus, quod hec in diebus suis
accidissent, in gravem incidit infirmitatem; qua decoctus, infra tertium diem post festum
5 Luce euangeliste migravit e seculo apud Ferrariam, 13. Kalendas Novembris^a. Cui suc- Oct. 20.
cessit 11. Kalendas Novembris^a Albertus, cancellarius suus, et vocatus est Gregorius octa- Oct. 22.
vus. Qui statim fecit Octovianum cancellarium suum, qui, ut supra¹ dictum, missus fuerat
in Angliam cum Hugone de Nunant a papa Urbano. Interim magister Petrus Blesensis²
scripsit Henrico regi Anglie:

10 Epistola magistri Petri Blesensis ad Henricum regem Anglie.

*Audivimus, quomodo Ierusalem destructa est, et quomodo crux in qua Christus nos rede-
mit capta est; rex Ierusalem in Babylonem ductus est; omnes civitates et munitiones preter
Ascalonem et Tripolim capte sunt; et adhuc, utrum Ierusalem poterit canibus immundis resi-
stere, dubitatur. Dominus rex Sicilie, auditis his rumoribus, statim se cilizio induit, et per
15 quatuor dies plangens et a facie hominum se abscondens, illi terre succurrere pro posse suo
anxie et constanti devotione promisit. Cardinales autem de assensu domini pape inter se fir-
miter promiserunt, quod, abiectis omnibus divitiis et deliciis, predicabunt crucem Christi, non
solum verbo, sed opere et exemplo, et euntes mendicando accipient crucem primi et predicabunt
et precedent alios in terram Ierusalem. Statuerunt etiam de assensu domini pape firmissimas
20 treugas inter omnes principes christianitatis usque ad septennium, ita quod, quicumque guerram
contra christianum medio tempore moverit, maledictioni Dei et domini pape atque excommuni-
cationi omnium prelatorum universalis ecclesie subiacebit. Firmiter etiam inter se promiserunt,
quod de cetero nulla munera recipient ab aliquo, qui causam habeat in curia, sed ea tantum
recipere poterunt que fuerint pro eorum necessitate et sustentatione donata vel missa, et non
25 ascendent in equum, quamdiu terra in qua steterunt pedes Domini fuerit sub pedibus inimici.
Valete³.*

Audientes igitur principes terre mandata et admonitiones Gregorii pape, viribus totis
hanelabant ad liberationem terre Ierusalem. Sed prefatus Gregorius vix per duos⁴ menses
in papatu moram faciens, gravem incidit infirmitatem. Qua vehementer decoctus, vitam
30 finivit, universe carnis viam ingressus apud Pyse, et ibi sepultus est. Cui successit Paulus
Prenestinus episcopus, et vocatum est nomen eius Clemens papa tertius.

Anno ab incarnatione Domini^b 1188. . . . rex Anglie^c reversus est in Normanniam 1188.
usque^d Gisorcium, et accepto colloquio^e inter ipsum et predictum^e regem Francie inter
Trye^e et Gisorcium, die sancte Agnetis virginis et martyris, duodecimo Kalendas Februarii^f Jan. 21.
35 convenerunt illuc^g cum archiepiscopis et episcopis et comitibus et baronibus regnorum
suorum. . . . In susceptione crucis ad distinguendam^h gentem suam . . . comes Flan-
drie cum gente sua cruce^h virides suscepit.

Mense Augusti in urbe Romulea tanta fiebat aeris corruptio, quod multi cardinales et
dicjores Urbis cum innumera plebis multitudine interierunt.

40 Interim comes¹ Flandrie et comes Theobaldus et ceteri comites et barones de regno
Francie, contra^m quorum consilium rex Francie guerram fecerat, armaⁿ sua deposuerunt,
dicentes se nunquam gestaturos contra^o christianos, donec redirent^p de peregrinatione

a) ita H.; Octobris 2. b) gratie H. c) deest H. d) u. G. des. H. e) Gis. et Trie H. f) du. K. Feb. die
s. A. v. et m. H. g) illud 2. h) cognoscendam H. i) Philippus add. H. k) susc. c. vir. H. l) Comes
45 vero F. H. m) contra qu. — fecerat des. H. n) Francie dep. arma sua H. o) dic. quod n. arma gestarent co. H.
p) redierint H.

coniuratione archiepiscopi Coloniensis, inimici im-
peratoris, abiecta, foedus cum Friderico inicit. 1) Ed.
Stubbs II, p. 4: *ad coronandum Iohannem filium suum*
50 (sc. regis Henrici II) *in regem Hibernie*. 2) Ep. 219-
ed. Giles; multis annis postquam haec scripta sunt
collectio epistolarum Petri prodiisse videtur; cf. Stubbs
ad Hoveden III, p. 148, quo loco schedula agglutinata
Epistola magistri Petri Blesensis pro Willelmo Ely-
55 *ensi episcopo* additur, quae nostro et Rogeri genuino

textui deest. Urbani III. mortem, quam praesens
vidit, Petrus ep. 152. descripsit. 3) Sequuntur
bullae Gregorii VIII, ap. Jaffé, Reg. nr. 9984 sq.
4) Fere tres: Oct. 21 — Dec. 17. 5) Hac pace
crucis suscipiendae causa inita, Henricus II. archi-
episcopum Coloniensem adversus imperatorem regem-
que Franciae adiuvandum deseruit; qui mox Fride-
rico reconciliatus est.

1188. Ierosolimitane protectionis^a. Tunc rex prefatus^b Francie auxilio suorum destitutus, petiit a rege Anglie colloquium. Quo concesso, habuerunt colloquium apud Castellum^c in Oct. 7. crastino sancte Fidis virginis . . . Ab invicem discordes discesserunt.

Rex vero Francie^e inde recedens, cepit castrum de Palud^{d,2}, et transitum faciens per Castrum - Radulfi³, inde^e duxit ruttam Braibancenorum Teutonicam usque Biturum^{f,4}, promittens eis bene stipendia sua. Sed apud Biturum^f, iniectis in eos manibus, abstulit eis omnes^b equos suos et arma et pecuniam universam et eos inermes et nudos eiecit.

1189. Rex Francie et rex Anglie statuerunt treugas usque festum sancti Hilarii. Interim Jan. 13. 1188. dominus papa Clemens . . . Henricum Albanensem episcopum cardinalem misit ad eos ad 10 pacem inter eos reformandam. Sed ipse ad neutrum illorum ante diem colloquii declinare voluit, ne suspectus hinc vel inde haberetur, sed in Flandriam perrexit ad Philippum comitem et ibi moram fecit, usque dum dies colloquii appropinquasset.

Interim Henricus Albanensis episcopus cardinalis obiit in Francia⁵. Audiens itaque Fredericus Romanorum imperator, quod nobilis civitas Antiochie reddita erat Saladino, nisi 15 habuerit celerem succursum, divina inspirante gratia ad succurrendum illi totis viribus anhelabat. Et sicut virum prudentem et circumspectum decebat, satis provide sibi et itineri suo necessaria preparabat. Inprimis enim reconciliavit se Deo et ecclesie et Clementi summo pontifici et omnes homines suos, scilicet Romanos, Longobardos, Burgundos, Teutonicos, Alemannos, Bauderos⁶, Suavos, Saxones, Alpinos, Ruthones, Tuscos et 20 alias nationes imperio Romano subiectas, pacificavit et eos sibi et imperio Romano pacem servaturos iurare fecit⁷. Deinde elegit sibi viros sapientes et in armis militaribus doctos et sepius expertos de omnibus terris suis, quos novit probiores, et adduxit eos secum ad destruendum inimicos crucis Christi. Et statuit eis terminum conveniendi in unum apud 25 Ravinsburg⁸ ante festum sancti Georgii, ita quod parati essent illo die iter Ierosolimitane protectionis arripere; et sic unusquisque ad sua reversus est ad preparandum sibi necessaria. Quos⁹ autem habebat suspectos et qui cum illo ire nolebant, misit in exilium et iurare fecit illos, quod non redirent in terram suam, antequam^e anni proximo sequentes preterirent. Unde factum est, quod Henricus dux Saxonie, nepos suus, qui Matildam filiam Henrici regis Anglie in uxorem duxerat, missus est in exilium, sacramento prestito, quod 30 non esset rediturus in terram suam infra predictum terminum. Deinde idem imperator misit nuncios¹⁰ suos ad Isakium imperatorem Constantinopolitanum ad habendum salvum conductum transeundi per terram suam, et alios premisit nuncios, qui prepararent sibi et exercitui suo necessaria in omni loco quo erat ipse venturus. Deinde tradidit Henrico, filio suo, regi Alemannie, imperium suum et omnes alias terras suas custodiendas. Eodem 35 anno obiit Henricus cardinalis . . .¹¹, quondam abbas Clarevallis, apud Arraz in Flandria et ibi sepultus est.

Eodem anno Fredericus Romanorum imperator et filius eius dux Alsatie et Suevie et multi duces et archiepiscopi et episcopi et comites et barones de terris eorum crucem acceperunt. 40

1189. Anno ab incarnatione Domini 1189. . . . Interim Fredericus Romanorum imperator, magno congregato exercitu Teuthonicorum et Longobardorum et Alemannorum et aliarum Apr. 23. multarum gentium, die sancti Georgii recedens a civitate sua de Rainesburc, iter Ierosolimitane protectionis arripuit, transitum facturum per terram imperatoris Constantinopolis. Omnes¹² enim principes imperii sui, qui secum ire nolebant, fecit iurare, quod irent in exilium, 45 non redituri ante finem trium annorum proximo subsequentium. Unde factum est, quod Henricus dux Saxonie, gener Henrici regis Anglie, in exilium missus, eo quod ipse cum impe-

a) per. sua Ierosolimitana H. b) deest H. c) Et r. Fr. H. d) Paluel H. e) du. in. H. f) Byturum H. g) tres supplendum videtur, v. infra l. 46. h) spatium vac. 2.

1) Châtillon. 2) Palluau (arr. Châteauroux). 3) Châteauroux (départ. Indre). 4) Bourges. 5) Haec infra l. 36. iterum scribuntur. 6) Bavaros? 7) Fortasse de concilio ad pascha a. 1188. Maguntiae habito loquitur. 8) Regensburg; cf. Prutz l. I. p. 306. 9) Nostrum veritatem hic et paullo inferius, ubi eadem occurrunt, egressum reprehendit Prutz l. I. p. 311, n. 3. 10) Cf. Prutz l. I. p. 307. 11) Albanensis; vide l. 14. 12) Vide supra l. 27.

ratore ire noluit nec filium suum primogenitum¹ cum eo ire permittere voluit sine consilio regis Anglie, avi sui, venit in Angliam, et non invento rege, transfretavit ad eum de Anglia in Normanniam. Predictus imperator^a Romanorum, multo tempore antequam de sua terra exiret, premisit litteras suas Saladino in hac forma:

5 Epistola² Frederici Romanorum imperatoris ad Saladinum regem Babylonie^b.

Fredericus, Dei^a gratia Romanorum imperator et semper augustus et hostium imperii [magnificus⁴] triumphator, Saladino^a presidi Sarracenorum quondam illustri, exemplo Pharaonis fugere Israel¹. Devotionis tue litteras multis retro temporibus ad nos destinatas super arduis negotiis, tibi quidem, si fides verbis suffisset, profuturis, prout maiestatis nostre decuit magnificentiam^c, suscepimus et epistolarum nostrarum alloquiis magnitudini^d tue consulere [dignum⁴] duximus. Nunc vero, quia Terram Sanctam prophanasti, cui eterni Regis imperamus imperio¹, in tanti sceleris presumptuosam et plectibilem, ausibilem audaciam debita animadversione^e decernere imperialis officii sollicitudo nos admonet. Quam ob rem nisi occupatam terram Iudee, Samarie et Palestinorum ante omnia restituas, adiuncta satisfactione sacris constitutionibus pro tam nephariis excessibus taxata: ne minime legitimum videamur querere bellum, a capite Kalendarum Novembris anno incarnationis dominice 1188. evoluti^f anni spatio, terminum prestituimus^g ad experiendam belli fortunam in campo Taneos in virtute vivifice crucis et in nomine veri Ioseph. Vix enim [credere⁴] possumus, hoc te latere, quod ex scriptis veterum et historiis antiquis nostri temporis [factum⁴] redolet. Nunquid scire dissimulas, ambas Ethiopias, Mauritaniam^h, Persiam, Siriam, Parthiam, ubi Marciⁱ Crassi¹ nostri dictatoris⁴ fata¹ sunt prematurata, Iudeam, Samariam, Maritimum, Arabiam, Caldeam, ipsam quoque Egyptum — ubi, proh dolor! civis Romanus Antonius, vir insignis, virtute preditus, citra nitorem temperantie et secus quam decebat militem a tanto rerum¹ culmine emissum, minus sobrius Cleopatre inserviebat amoribus —, nunquid etiam scire dissimulas, Armeniam¹, innumerabiles et insuperabiles^k alias terras nostre dicioni subiectas? Norunt hec reges, quorum cruore gladii Romani sunt crebrius inebriati, et tu quidem in ipsa rerum experientia Deo auctore intelliges, quid¹ nostre victrices aquile, quid choortes diversarum nationum, quid furor Teutonicus etiam in pace arma capessens, quid caput indomitum Remi^l, quid iuventus que fugam nunquam novit, quid procerus Bavarus, quid Suavus^m astutus, quid Franciaⁿ circumspecta, quid¹ Anglia provida et ingeniosa, quid Albania, quid Cambria, quid in gladio ludens Saxonia, quid Turingia, quid Westfallia, quid agilis Brabantia^o, quid nescia pacis Lothoringia, quid inquieta Burgundia, quid Alpini Salaces^p, quid Frisonia in amento prevolans, quid Reemia^q ultro mori gaudens, quid Boemia^r suis feris ferior, quid Austria, quid Friscia^s, quid Ruthonia^t, quid partes Illirice, quid Leobardia^u, quid Tuscia, quid Anconitana^v marchea¹, quid Venetus pirotaus^w, quid Pisanus nauclerus, denique quid dextera nostra, quam senio arguis effetam, gladio vibrare didicit, — dies illa [plena¹] reverentie et¹ iocunditatis [triumpho¹] Christi prefixa te docebit.

Rex¹ Francie . . . in crastino apostolorum Petri et Pauli Turonis venit. Die dominica proxima sequenti Philippus comes Flandrie et Willelmus archiepiscopus Remensis et Hugo

a) bis scriptum 2. b) Sarracenorum presidem H. c) D. g. des. H. d) deest 2. e) Salido 2. f) Ierusalem 2. Itiner. Ric. g) tuam add. 2. h) magnificentio H. i) in preside Iudee, Samaria, Palestinorum add. Dicet., Itiner. Ric., Espugn. Terr. Sanctas. k) animadversione H. l) rev. H. m) tibi prestigimus H. n) Mauricinium 2; Mauritiam H. o) Marci 2. p) Gr. H. q) dictatores 2. r) facta 2. s) cu. ro. H. t) et add. H. u) et insu. 45 des. H., Ric., Dic., Esp. v) poenit suppl. Stubbs ex Itin. w) Remi 2. x) Swa. H. y) Franconia Dic., Itin., Esp. a) quid Ang. pr. — Cambria des. Dic., Itin., Esp. a) Braib. H. b) salices 2. Dic., Esp. c) Boemia Dic., Itin.; Bohemia Esp. d) Bolonia Dic., Itin., Esp. e) Stiria Itin., Esp.; Stricia Dic. f) Ruto. H.; quid Histria, quid Rocumphis add. Itin. 1; Bugrensia Itin. 2, Dic., Esp. g) Lumb. Itin. h) Amon. 2. H. i) Narces H. k) proretha Itin., Dic., Esp. l) deest 2. m) deest H. n) hinc testum contulimus cum M. (i. e. Wendover apud Matthaum 50 Parisiensem ed. Luard II, p. 342).

1) Henricum, postea comitem palatinum; cf. Toeche l. l. p. 98, n. 6. 2) Stumpf nr. 4570; exstat quoque ap. Hoveden, Dicetensem, in Itinerario regis Ricardi, in Chronico Terrae Sanctae. Quia genuina sit, iniuria dubitari censet Toeche l. l. p. 96; falsario satis perito attribuenda videtur Riezler, 'Forschungen z. Deut. Gesch.' X, p. 109. Genuinas lectiones ex Hovedenio in contextum recepi, numquam tamen sine adnotatione. 3) Salases vocabantur Pedemontani; quomodo salices, ut Stubbs habet, intelligatur, nescio. Nomine autem adiectivo salaces, id est impudice libidinosos, vix imperator populos suos reprehendisset.

1189. dux Burgundie^a ad regem Anglie^b, qui tunc temporis apud^c Saumur erat, potius^d de sua quam de regia voluntate, ad componendum inter eos^e accesserunt^f. Rex vero Francie illis^g predixerat, antequam iter arriperent, quod nichilominus a castro Sancti Martini, in quo per vadum Ligeris se receperat, in civitatem facturus esset asultum.
- Jan. 28. Eodem anno, circa idem tempus quo Henricus rex Anglie, obiit Matildis [ducissa^h] 5 Saxonie, filia eius.
- Iul. Deinde dedit idem duxⁱ filio^j heredi comitis^k de Pertico^l Matildam, filiam ducis Saxonie, in uxorem.
- Sept. 3. Tertio Nonas Septembris Ricardus . . . coronatus^m est in regem Anglie apud Lundenias in Westmonasterio a Baldewino Cantuariensi archiepiscopo, ministrantibus . . . For- 10 maleⁿ Treverensi archiepiscopo.
- Sept. 17. Baldewinus Cantuariensis archiepiscopus prohibuit . . . Formali Treverensi archiepiscopo, ne illi^o munus ordinationis vel consecrationis facere presumeret. . . . In sequenti vero die, scilicet in 17. die Septembris, Iohannes electus Candide-case^p consecratus est in episcopum a Iohanne Divilinensi^q archiepiscopo, administrantibus ei Formali Treverensi 15 archiepiscopo.
- Sept. 17. 15. Kalendas Octobris . . . Matildis, filia ducis Saxonie, uxor Gaufridi comitis de Pertico, rediens de Normannia in Angliam, venit ad Ricardum regem Anglie, avunculum suum.

De morte imperatoris Romanorum.

20

1190. Interim Fredericus Romanorum imperator venit Constantinopolim¹¹ cum exercitu suo, et ab imperatore Constantinopolitano¹² cum debito honore et reverencia magna susceptus, dedit et accepit securitates de pace servanda¹³. Et facta ibi mora per aliquot dies, previdit sibi ea que essent necessaria sibi et suis in via. Et inde procedens cum exercitu suo, venit in terram¹⁴ soltani de Yconio, et pugnavit cum illo et prevaluit adversus eum et obtinuit 25 munitiones eius¹⁵. Sed multos amisit de militibus et de familiaribus suis, tam in preliis multis, que fecit contra Turcos, quam per diversas egritudines ex corruptione aeris provenientes. Post multum vero temporis¹⁶, cum predictus imperator exiret de terra soltani de Yconio et venisset in terram Rupini de la Muntaine¹⁷, venit ad fluvium magnum qui dicitur Salef; qui etiam currens per medium terre Turkorum, dividit eam a terra Rupini predicti, 30 et cadit in gulfo Satalis¹⁸. Quo cum imperator ille pervenisset, deposuit vestimenta sua in ripa fluminis et prostravit in aquam ad balniandum se; erat enim estus magnus valde. Ad exemplum autem imperatoris multi de commilitonibus suis deposuerunt vestimenta sua et prostraverunt in flumine; et cum omnes conarentur natare trans flumen, solus imperator transnavit. Et cum rediret natando, defecerunt ei vires, et rapacitas aque traxit eum in 35 profundum,

Et sic submersus vitam finivit in undis¹⁹.

Sui autem stabant attoniti in ripa, plorantes et explorantes, ut eum ad terram traherent. Et extrahentes eum, totum corpus in frusta²⁰ ciderunt²¹ et carnem eius coxerunt et ossa eius extraxerunt et carnes coctas sepelierunt in Anthiochia cum cerebro et visceribus. Ossa autem eius secum tulerunt usque ad civitatem Tyri et sepelierunt ea ibi²². Filius autem eius Conradus²³ dux Suavie factus est princeps exercitus illius. Eodem anno

a) accesserunt hic add. H. b) ex. a. S. H. c) potius — voluntate des. H. d) inter ipsum et regem Francie H. e) access. 2; hic desit H. f) desit H. g) desit 2. h) frustra 2. i) ciderit 2.

1) De exitu Henrici II. cf. Stubbs, Praef. ad Noveden II, p. LXVI. 2) Scil. Ricardus successor Henrici II. 3) Gaufrido. 4) Rotredi. 5) Le Percha. 6) Hic Consuetudines Scaccarii transcriptae sunt. 7) Folmarus a. 1183. electus, a. 1186, Friderico I. ei resistente, ab Urbano III. consecratus, primo a rege Francie protectus est, deinde, cum hic imperatori a. 1187. reconciliaretur, in dominio Henrici II. exulavit. Aetate vero a. 1189. a Clemente III. depositus est. Cf. Gesta Treverorum, SS. XXIV, p. 363—369. 8) Scil. Gaufrido Eboracensi electo. 9) Whithorn. 10) Dublin. 11) Falso. 12) Isak Angelo. 13) De hoc pacto cf. Prutz, I. I. p. 337. 14) Kildsch-Arolan iam filius regnum

diviserat, quorum Kutheddin Iconium adeptus d. 45 14. Mai. a. 1190. a Germanis devictus est. 15) Iconium d. 18. m. Maii expugnatum est. 16) Iam Mai. 30. 17) Leonis II, filii Ruben, principis Armeniae. 18) Arvdama, nunc Santali. De hoc sinu plura habet noster II, p. 195 sq. Calycadnus (sive 50 Salef) autem ultra ad orientem in mare Cyprium effunditur. 19) De morte Friderici I. cf. Riezler, 'Kreuzzug Friedrich I.' p. 349. Similem relationem ac noster adhibuit Radulfus Coggeshalensis. 20) De sepulcro imperatoris Sepp, 'Meerfahrt nach Tyrus' 55 controversiam habet cum Prutz; cf. Röhricht in 'Liter. Centralblatt' a. 1879, nr. 15. 21) Potius Fridericus, qui obiit a. 1191. Frater eius Conradus

Formalis Treverensis archiepiscopus obiit in Anglia^a apud Norhamtonam^b. Eodem anno, 1189. mense Septembris homines Londonienses et ceteri multi, qui de diversis regnis^c per naves^d Sept. iter Ierosolimitanum arripuerant, obsederunt in Hispania^e civitatem quandam Saraceno- rum^f que Silva^g dicitur, et ceperunt eam, et deletis^h spurcitiis eorum, legem christia- nam ibi in perpetuum tenendam statuerunt et ecclesiam ibi in honoreⁱ Dei et beate vir- ginis^j Dei genitricis Marie fabricaverunt, et accersitis vicinis episcopis, qui cum eis venerant, fecerunt consecrari^k episcopum^l eiusdem civitatis et tradiderunt eam Sancio^m regi de Portigal. Et ipsiⁿ die sancti Michaelis transierunt per districtas Africe sine impedimento. Sept. 29.

Eodem mense Octobris Henricus dux Saxonie, audito^o quod uxor sua esset defuncta, Oct. misit Henricum filium suum in Saxoniam primogenitum; et ipse veniens contra sacramentum, quod fecerat domino suo imperatori, secutus est filium suum festinanter, et congregato exercitu magno, invasit eos quibus imperator terras suas dederat et expugnavit eos et in brevi cepit plus quam triginta castella.

Rex^p . . . civitatem Acre mense Augusti^q 11. Kalendas Septembris . . . obsedit . . . Aug. 2. Tertia autem die sequenti applicuerunt apud Acram . . . Iakes de Avennis et alii multi. Aug. 24. Et eodem anno applicuerunt ibi naves et buscie^r plus quam quingente, exceptis galeis et cursariis, que multe fuerunt; et statim revertebantur usque in Apuliam, ut plus afferrent, scilicet^s homines et victualia. Naves autem Teutonicorum^t et Dacorum remanserunt apud Acram^u. Acra obsessa erat in hunc modum: Gwydo^v rex . . . hospitatus est in Thorono^w subtus versus mare, versus caput montis . . . Et ex alia parte Thoroni^x, ubi sedet Machomarum^y, ibi dominus landigravus^z, dominus Iacobus de Avennis omnesque Teutonici et Ianuenses castra posuerunt. . . . Iuxta Thoronum prope villam archiepiscopi^{aa} . . . Pisanus^{ab} et . . . de Besenzun^{ac}, archiepiscopus^{ad} de Arle-le-blanc^{ae}.

Ricardus rex Anglie 11. die Decembris, in^{af} vigilia^{ag} sancte Lucie virginis et martiris Dec. 11. transfretavit a Dovera^{ah} usque Kalais^{ai} in Flandriam, et ibi recepit eum Philippus comes Flandrie^{aj} cum gaudio et perduxit usque Normanniam.

Eodem anno, mense Novembris^{ak} Willelmus rex Scilie et ducatus Apulie et principatus Capue, qui Iohannam, filiam Henrici regis Anglie et sororem regis Ricardi, in uxorem duxerat, 30 obiit in Sicilia in nobili civitate Pannormi sine prole. Qui etiam fere 15 annis^{al} ante obitum suum constituit Constanciam, filiam Rogeri primi regis Sicilie coronati, avi sui, heredem post se in regno suo, [si^{am}] sine prole decessisset. Et fecit omnes principes regni, tam clericos quam laicos, iurare fidelitates predicte Constancie contra omnes homines, salva fidelitate sua^{an}. Deinde dedit eam in uxorem Henrico regi Alemannorum, filio Frederici impe- 35 ratoris Romanorum. Defuncto autem predicto Willelmo rege Sicilie, Tanchredus comes de la Liche^{ao}, filius^{ap} fratris^{aq} patris iam dicti Willelmi, regnum Sicilie sibi usurpavit, transgressus sacramentum^{ar} quod fecerat prenominate Constancie.

Anno ab incarnatione Domini 1190. . . . Deinde predicti duo reges^{as} processerunt cum 1190. familiis suis inde. Et cum venissent^{at} ad civitatem Leonum^{au} supra Rodanum, et ipsi cum

40 *) fabric. et a vic. episc. dedicari fecerunt et clericam quandam Flandrensem, qui cum eis venerat, fecerunt consecrari in ep. H.

***) ad comburendum. Non habebant enim ibi christiani unde cibos suos coquerent nisi de navibus et ex his que naves attulerant *add. H.*

a) Angliam 2. b) Northampton H. c) Hysp. H. d) Sarra. H. e) die. Silvia H. f) inde Saraceno- rum *add. H.* g) honorem H. h) *deest H.* i) Sanctio r. Portugalensi H. k) Et ipsi — imp. *des. H.* l) buscie H. m) videl. H. n) Touth. H. o) Acon H. p) Gwydo H. q) Tor. H. r) Macomatium [*corr. ex Macomarum*] id est la Maha- maria Saraceno- rum H. s) antigra- fus 2; Antigonus I. t) archiepiscopus H. u) et *add. H.* v) Arlebl. H. w) *pro in vig. — mart. habet: feria secunda H.* x) Dorobernia H. y) ad Kalais H. z) venit illuc obviam illi Ph. a. F. et cum gau. suscipiens *pasd. illum in salvo conductu usque H.* aa) *ex I.; deest 2.* b) Lalithe 2; la Lyche I. 30 c) venirent H. d) Lagdunum H.

de Rotenburg a. 1192. dux Suaviae factus est. ringia. Saepius ab Anglis *lantegrava*, *antigrafus* vela 1) Etiam e Germania occidentali et septentrionali; nomine proprio vocatur. 10) Ubaldus. 11) Theo- cf. Riezler p. 78. 2) Silves in Algarbia. 3) Nico- doricus II. 12) Petrus Arelatensis. 13) Haec 14) An hoc rectum sit, quaeritur; cf. Toeche autem est Dec. 12. 14) Die 18. Nov. 15) Haec 55 p. 122. 5) Scil. Ierusalem. 6) Aug. 28. habent apud historicos Siculos frustra quaesivi. 16) Cf. Dicot., all. 7) Bucca est navigium vectorium, Toeche p. 128. 17) Rogeri ducis Apuliae 18) Willelmi I. 19) Cf. Toeche p. 139. 20) Scil. 8) Monte a civitate ad orientem et Angliae et Franciae. 21) Lyon. septentrionem sito. 9) Ludovicus III. de Thu-

1190. maiore parte familiarum suarum ponte Rodani preterissent^a, pons ille cecidit non sine lesione virorum ac mulierum^b. Ibidem etiam^c prefati reges divisi^d sunt ab invicem propter nimiam hominum copiam^e sequencium illos; unus enim locus eos^f capere non potuit. Rex vero^g Francie cum suis perrexit usque ad Genuz^h, et ibiⁱ naves ascendit Ierosolimam iturus. Rex autem^j Anglie cum suis perrexit usque ad^k Marciliam^l, ubi multos invenit^m peregrinos, qui iam propter longam moram, quam ibi fecerant, totum es suum expenderant. Et venerunt ad regem et obtulerunt ei servicia sua, de quibus rex multos retinuit. Cumⁿ vero ibidem rex per octo dies moram fecisset, expectans et sperans de die in diem adventum navigii sui, fraudatus a desiderio suo, conduxit decem buccias magnas et viginti galeas bene armatas, [et^o] dolens et confusus cum famulis suis intravit. ^oSeptimo 10 autem^p die Augusti recessit rex Anglie Ricardus^q a Marcilia in galea Pumbone et transivit per insulam Sancti Stephani, per^r Aquilam^s, per^t Montem-nigrum, per^u insulam Sancti Honorati^v, per^w civitatem de Nicis^x, per^y civitatem de Witemile^z. Et est sciendum, [quod^{aa}] inter Nices et Witemile^{ab} est divisio terrarum regis Arrogonie et Italie. Deinde transivit^{ac} per Sanctam Mariam de Funz^{ad} et per Nole^{ae}, et^{af} tercia decima die Augusti transivit^{ag} per 15 castellum quod dicitur Seune^{ah} et eodem die venit ad Ianuam^{ai}, ubi locutus est cum rege Aug. 14. Francie, qui ibi infirmabatur^{aj}. Quarta decima die Augusti venit^{ak} ad Portum Delfini^{al} in vigilia assumptionis beate et gloriose Dei genitricis^{am} Marie, et ibi moram fecit per quinque dies. Ibi vero^{an} misit ad eum rex Francie, rogans, ut accommodaret^{ao} ei quinque galeas; rex vero^{ap} Aug. 19. Anglie optulit ei tres, quas rex Francie refutavit. Nono decimo vero^{aq} die Augusti recessit 20 Aug. 20. rex a^{ar} Portu Delfini et venit ad Portum Veneris^{as} et in crastino venit ad portum de Pysa^{at}. Et illuc venit ad eum Walterus Rotomagensis archiepiscopus; et^{au} Iohannes Ebroicensis episcopus infirmabatur in civitate Pysana^{av}. Vicesima prima die mensis Augusti transivit Aug. 21. rex per insulam que dicitur Gurgune^{aw}. Vicesima secunda die venit^{ax} ad portum de Brant^{ay}. Aug. 22. Vicesima tertia die Augusti^{az} perrexit rex duas leugas^{ba} per terram; et pauci milites^{bb} super 25 equos conductos, et venerunt ad portum iuxta castellum quod [dicitur] Plumbin^{bc} obviam galeis^{bd}. Et ibi intravit rex galeam Fulconis Rustancri^{be}, quam prius non intraverat^{bf}. Et vento gaudens optato, preterit insulam^{bg} que dicitur Argentaire^{bh} et insulam que dicitur Aug. 25. Genut^{bi} et venit ad portum qui dicitur Tanemunt^{bj}. Vicesima quinta^{bk} die Augusti venit^{bl} ad portum qui dicitur Kerlehe^{bm}, qui^{bn} est in media via inter Marsiliam et Messanam. 30 Eodem die rumpebatur velum galee in qua rex erat; iterum ergo^{bo} intravit rex galeam Pumbone, et preterit civitatem^{bp} Cornet^{bq} et civitatem Senes-la-vele^{br} et civitatem Laune^{bs}. Et postea intravit Tyberim; ad cuius introitum est turris pulcherrima^{bt} sed solitaria. Sunt et^{bu} ibi ruine maxime murorum antiquorum^{bv}. Illuc venit ad regem^{bw} Octovianus Hostiensis episcopus^{bx}, cui rex turpia multa [dixit^{by}] improbrando Romanis simoniam, quod 700^{bz} marcas 35

^a) in edibus iuxta ecclesiam sancti Laurentii *add. H.*

^{aa}) et ideo ad portum cum dicto domino Rothomagensi ad regem non venit *add. I.*

^{aaa}) in vigilia sancti Bartholomei apostoli *add. H.*

^{ab}) que dicitur Ferriere^{aa} et insulam *add. H.* ^{ac}) quarta *H.*

^{ad}) L. ci. et locum qui dicitur le Far de Rume *H.*

a) preterirent *H.*; pontem R. pertransissent *M.* b) pons ipse onustus viris ac mulieribus corruit n. s. mulierum *I. H.*
c) vero *H.* d) ab *I. d. a. H.* e) pr. multitudinem hom. *H.* f) illos *H.* g) autem *H.* h) us. lenocus *H.*; versus Genuensem civitatem *M.* i) ibi — iturus *des. H.* k) *deest H.* l) quas in hac sententia sequuntur *des. H.*
m) Cumque r. Anglie apud Marsiliam per *H.* n) *deest 2*; et intr. c. familiis suis dol. et conf. propter moram navigii sui *H.*
o) De recessu Ricardi regis Anglie a Marcilia et itinere suo versus Ierosolimam *rubra H.* p) Septimo igitur *H.* q) et per *H.* 85
r) Vintemile civ. *H.* s) *ita H.*; *deest 2.* t) Vintemile *H.* u) rex *add. H.* v) Sawenc *H.*; Seone *I.* w) v. rex ad
Geneves *H.* x) rex Anglie *add. H.* y) ass. sancte Mar. *H.* z) Et illuc mi. *H.* aa) commodaret *H.* b) et r.
A. *H.* c) *deest H.* d) r. Anglie de *H.* e) Pisa *H.* f) Pisana *H.* g) die Augusti v. rex ad *H.* h) Barate *H.*;
Brandia *I.* i) leucas *H.* k) cum eo *add. H.* l) *ita H.*; vocatur *I.*; *deest 2.* m) suis *add. H.* n) Rustac *H.*;
Postantri *I.* o) intravit *H.* p) Talemunde *H.* q) rex *add. H.* r) Portekere *H.* s) que 2. t) Et iterum 50
intr. *H.* u) C. civ. *H.* v) et S. I. veile civ. *H.* w) pulchra *H.* x) Et sunt *H.* y) ant. mu. Et ill. *H.*
z) eum *H.* aa) cardinalis *add. H.* b) *ex H.* c) 600 *I.*

1) Genuam. 2) Boc de l'Aigle. 3) Est una Lorianarum. 4) Nizza. 5) Vintimiglia. 6) Fortasse Finale Marina? 7) Noli. 8) Savona. 9) Portofino. 10) Porto Venere. 11) Gorgona. 12) Baratto. 13) Piombino. 14) Argentario. 15) Gianutri. 16) Talamone. Reversus igitur ad septentrionem, nisi noster ordinem itinerarii invertit. 17) Port' Ercole. Gregorovius, 'Gesch. Roma' IV, p. 580. cogitat de Caere. 18) Corneto. 19) Civitavecchia. 20) Arrone flumen. STUBBS. 21) Rudera Ostiae et portus Traiani. Gregorovius *I. I.* 22) Elba.

debuerant habere pro consecratione episcopi¹ Cenomanensis et mille et 500 marcas pro 1190.
 legatione Eliensis episcopi² et pecuniam magnam, ne deponeretur Burdegalensis³, qui a
 clericis suis accusabatur de⁴ crimine. Vicesima sexta die Augusti transsivit rex per quod- Aug. 26.
 dam nemus quod dicitur Selvedeme⁵, in quo est via⁶ marmorea ad modum pavimenti
 facta; et durat⁷ per medium nemus quater viginti miliaria. Nemus vero⁸ illud habundat
 cervis, capreolis et damulis⁹. Eodem die transsivit¹ per castellum quod dicitur Lettun¹⁰.
 Hic est portus¹¹, qui quondam tegebatur cupro, et erat ibi introitus cripte, per quam pecunia
 undique allata Romam ferebatur¹². Vicesima septima die Augusti transiit per¹ rupem Aug. 27.
 extensam in mare¹³ que vocatur¹ le Cap de Cercel¹⁴ et insulam Palmerole¹⁵ et insulam¹⁶
 Punce¹⁷, et insulam¹⁸ Palmere¹⁹. In²⁰ summitate montis de Cap [de²¹] Cercel est castellum, in
 quo latrones et pirate se²² abscondunt. Deinde venit¹ ad civitatem²³ Daracene²⁴, ubi quon-
 dam erat portus²⁵ cupro tectus; postea ad Garillam²⁶; inde ad castellum quod dicitur²⁷ Cap
 de Lespurun²⁸. Hec²⁹ est divisio terre Romanorum et terre regis Sicilie³⁰, que dicitur terra³¹
 principatus Capue³². Deinde preteriit insulam la Pautantee³³. La Patantee vero fuit terra³⁴
 Pilati, et ibi erat portus cupro tectus. Deinde preteriit rex insulam que dicitur Istele
 maiur³⁵, que semper fumat. Hec insula dicitur accensa fuisse ab insula que dicitur Bul-
 can³⁶, igne volante et comburente, ut dicitur, mare et pisces³⁷. Deinde preteriit³⁸ insulam
 que dicitur Baterun et portum de Baie, ubi sunt balnea Virgillii³⁹. Vicesima octava die Aug. 28.
 Augusti venit rex Neapolim et perrexit ad abbatiam Sancti Ianuarii ad videndum filios Nei-
 mundi⁴⁰, qui stant ibi in cripta, in pellibus et ossibus. Et ibidem moram fecit usque ad
 nativitatem sancte Marie virginis et⁴¹ matris Domini. Et eodem die perrexit Salernum in Sept. 8.
 equis conductis, et ibi⁴² fecit moram magnam.

Navigium autem regis . . . iter arripuit Ierosolimitanum statim post pascha de diver- Mart. 25.
 sis regionibus Anglie et Normannie, Britannie et Pictavie. . . . Deinde venerunt . . . per
 alias civitates multas et magnas et per montes magnos in mare protensos. Tandem
 venerunt ad quandam insulam que dicitur Odur et est ad introitum Rodani. Et in ascen-
 dendo per fluvium Rodani stat civitas bona archiepiscopalis que dicitur Arles-le-blanch; et
 in ascendendo superius per eundem fluvium est bona civitas que Sanctus Egidius nomi-
 natur. Deinde est Marsilia. Apud Marsiliam inter ceteras sanctorum reli-
 quias sunt reliquie sancti Lazari, fratris sancte Marie Magdalene et sancte Marthe, qui in
 eodem loco 7 annis episcopatum tenuit, postquam eum Dominus resuscitavit a mor-
 tuis.

A monte vero illo⁴³ incipit terra regis Arragonie et durat ultra civitatem de Nice. Et
 post illam civitatem de Nice incipit Italia, terra imperatoris Rome; et est ibi civitas bona
 que dicitur Wintelmile⁴⁴. Terra vero imperatoris durat inde usque ad Gaetam, que est
 terra regis Sicilie et est in Apulia, in illa parte Apulie que dicitur principatus Capue.

¹) fer. Ro. Et postea transiit rex per castellum quod dicitur Esture⁴⁵ add. H.

²) pr. rex i. que dicitur la Pantee, que distat a Gaeta civitate per quadraginta miliaria; la Pantee
 t. l. H.

³) ab hac non multum distat insula que dicitur Isle de Giran, ubi est castellum bonum et portus add. H.

⁴) et distat per decem miliaria a Neapolis; deinde preteriit rex Caprie et Cap de Manherbe⁴⁶,
 que est media via inter Neapolim et Salernum add. H.

a) in cr. H. b) Selvedene H.; Selmedene I. c) via illa marmorea add. H. d) Et nem. H. e) et capr. et
 damulis. Et H. f) rex add. H. g) Lettum 2; Letcum I. h) porta que I. i) Aug. sex preteriit ra. H.
 45 h) mari H. j) dicitur H. m) que dicitur Parmorole H. n) que dicitur add. H. o) in e. montis hic scrip-
 sit 2. p) Hs H.; deest 2. q) cepius add. H. r) Tharr. H. s) porta e. tecta I. t) tec. deinde venit ipse ad G.
 et l. H. u) le add. H. v) Hic H. w) in illa parte add. H. x) deest H. y) Capue 2. z) Patatee I.
 a) Hntelomalar I. b) Vulcan I.; Vulcanus H. c) rex add. H. d) Naimudi H.; Eadm. I. e) deest H.
 f) ibidem me. fact mag. H.

50 1) Hamolini. 2) Willelmi. 3) Elias. 4) Silva vier); nam si Sperlonga prope Caietam intelligitur,
 (de Decima vico fortasse hic vocata) inter Laurentum rex ad occidentem et septentrionem reversus est.
 et Ardeam. 5) Ardentina. 6) Nettuno. 7) Porto 15) Pandataria, iam Vindotina (Ventotene). 16) Ischia.
 d'Anzio. 8) Circello. 9) Palmarola. 10) Ponza. 17) Cf. Conradum Hildesheimensem, SS. XXI, p. 194,
 et Comparetti, 'Virgilio nel medio evo' II, p. 24.
 11) Hic locus corruptus videtur; insula, quam veteres
 55 Palmariam vocabant, est Palmarola. (Altera Pal- 18) qui dicitur Muscian, i. e. Monsia prope Ampostam.
 maria prope Sperla longe distat versus septentrio- 19) Vintimiglia. 20) Torre d'Astura. 21) Della
 nem). 12) Terracina. 13) Garigliano. 14) For- Minerva prope Surrentum.
 tasse Castel Voltarno (colitur est Gallice esper-

1190. Sciendum vero est, quod in media via inter Marsiliam et Siciliam sunt due insule magne, quarum maior insula dicitur Sardinia, altera dicitur Corzoge¹. Et multe alie² insule sunt circa Siciliam, quarum quedam sunt ardentes. Una vero earum maior omnibus aliis montibus illis dicitur Mon Gibel³, quia ita vehementer ardere solebat, quod marinam partem maris in circuitu eius desiccabat et pisces comburebat; sed iam plus quam 40 anni preterierunt, ex quo ignis ille extinctus est meritis et precibus beate Agate virginis et martiris⁴.

[Miraculum sancte Agate virginis⁵].

Quadam autem die, cum ignis vehemens solito arderet et exiret a fornace Montis Gebel et appropinquasset civitati Catinensium⁶, ubi corpus sanctissimum beate Agate virginis requiescit, paganorum multitudo fugiens ad sepulcrum eius, tulerunt velum eius¹⁰ contra incendium, et ignis reversus est in mare et comburens desicavit mare fere per unum miliare et pisces combussit, de quibus multi evaserunt. Et ex genere eorum ibi sunt usque in diem hanc semiusti et dicuntur pisces sancte Agate, ad laudem domini nostri Iesu Christi, qui est semper mirabilis et gloriosus in sanctis suis.

Igitur Robertus de Sablul et Ricardus de Camvil et Willelmus de Forz⁵ transeuntes¹⁵ cum navigio regis Anglie inter Affricam et Hispaniam, post tempestates plurimas, quas in itinere illo pertulerunt, pervenerunt ad Marsiliam in octavis assumptionis sancte Marie, feria quarta, cum toto navigio illis commisso. Et non invento ibi rege domino suo, per dies octo fecerunt ibi moram propter quosdam necessarios navium apparatus. Deinde secuti¹⁶ sunt eum et in exaltatione sancte crucis venerunt ad civitatem Messanam feria sexta, et die²⁰ dominica sequenti [venit^b] illuc Philippus rex Francie 16. Kalendas Octobris. Custodes vero civitatis honorifice susceperunt eum et tradiderunt ei palacium Tancredi regis Sicilie ad hospitandum ibi.

Sept. 13. Cum vero rex Anglie audisset, quod navigium suum Messanam venisset, tertio decimo die Septembris a Salerno recessit et transiens ante civitatem archiepiscopalem²⁵ que dicitur Melphe⁶, deinde venit ad civitatem et castellum que dicuntur Escale⁷. Iuxta hoc castellum est insula parva, ubi dicuntur fuisse scole Lucani; et adhuc est ibi camera pulchra sub terra, in qua Lucanus studere consueverat. Nocte sequenti iacuit in villa que dicitur la Cetar⁸ in prioratu Montis Cassie. Inde venit ad Melide⁹, ubi honorifice susceptus est et procuratus in abbatia que dicitur Sancta Trinitas de Melide. Ibi est³⁰ turris lignea iuxta abbatiam, quam Robertus Wiskard expugnavit, et castellum obtinuit in villa de Melide. Rex vero inde recedens, cum uno solo milite transsivit per quandam villam parvam, et cum transisset, vertit se ad domum quandam, in qua audivit accipitrem, et intrans domum, cepit illum; quem cum dimittere nollet, rustici multi accurrentes impetum fecerunt in eum cum fustibus et lapidibus. Et cum unus illorum cultellum suum in regem³⁵ extraxisset, rex eum cum lato gladii sui verberans gladium suum fregit, alios lapidibus obruit, et sic vix evadens a manibus eorum, venit a la Baignare^{8,10}, et ibi invenit familiam suam. Sed nullam ibi moram faciens, transsivit fluvium magnum qui dicitur le Far de²³ Meschines, et iuxta turrem lapideam in tentorio iacuit¹¹. Vicesima tertia¹⁰ die Septembris venit ad civitatem Messanam in Sicilia cum buccis suis multis et aliis magnis navibus et⁴⁰ galeis in tanta gloria et sonitu tubarum et buscinum¹², quod tremor apprehendit omnes qui in civitate erant. Rex vero Francie et sui et omnes principes civitatis Messane et clerus et populus stabant in littore, admirantes super hiis que viderant et audierant de rege Anglie et de potestate eius. Qui cum applicuisset, prosiliens in terram, locutus est cum Philippo rege Francie. Et post colloquium eodem die rex Francie transfretare desiderans,⁴⁵ cum navigio suo exivit a portu, sed statim illo die, vento sibi contrario, dolens et invitus ad eundem portum reversus est. Interim rex Anglie cum desiderio et gaudio maximo a baronibus et militibus terre sue receptus, intravit in domum Reginaldi de Muschet¹³, ubi hospitium suum preparabatur in suburbio extra muros civitatis Messane inter vineas. Vice-

⁹) montose add. 1.

a) haec verba iam incendio deleta sunt 2. b) suppiendum videtur; venienti 1. c) Lacotar 2. d) Alab. 2. e) 14. 1.

1) Cornica. 2) Astna. 3) De eruptione a. 1169. cf. 8) Cetraro erat Montis Cassini. 9) Mileto. 10) Bagnara. Rob. Tor., SS. VI, p. 518. Vide quoque Gervas. Tilbur. 11) Cf. Toeche p. 150. 12) i. e. buccinarum. 13) Rectius inter Leibnitii SS. rer. Brunsvic. I, p. 921. 4) Caltania. 5) Comes de Anmale. 6) Amalfi. 7) Scalea. 350.

sima quarta die Septembris et vicesima quinta venit rex Anglie ad hospici-^{1190.}
 loqui cum eo. Et eodem die venit rex Francie ad hospici-^{Sept.}
 um regis Anglie ad loquendum^{24. 25.}
 cum illo; et videbatur quod tantus esset inter illos mutue dileccionis affectus, quod nun-
 quam dissolvi posset aut violari amor eorum. Vicesima octava die exivit rex Anglie obviam^{Sept. 28.}
 5 Iohanne sorori sue, quondam regine Sicilie¹, que eadem die venit de Pannormo per galeas;
 et duxit eam ad hospitale Sancti Iohannis, ubi hospici-um eius preparabatur. Vicesima²
 nona die Septembris, die^b scilicet sancti Michaelis, venit rex Francie ad hospici-um regis³^{Sept. 29.}
 Anglie et locutus est cum eo. Et postea perrexerunt ambo ad hospici-um sororis regis
 Anglie videre⁴ illam. Et rex Francie adeo faciem hilarem exhibebat, quod populus dicebat,
 10 quod rex Francie duceret eam in uxorem. Tricesima die⁵ rex Anglie transivit fluvium de^f^{Sept. 30.}
 Far et cepit locum munitissimum qui dicitur la Baignare⁶, ubi canonici regulares Deo
 serviunt iugiter. In crastino vero sancti Michaelis⁷ introduxit⁸ sororem suam in locum illum
 munitissimum, et dimittens eam ibi cum militibus et servientibus¹ multis, rediit⁹ rex Messa-
 nam ad hospici-um. Secunda¹ die Octobris cepit rex Anglie castellum munitissimum quod^{Oct. 2.}
 15 est in medio fluminis del Far inter Calabriam et Messanam, quod dicitur Monasterium
 Griffonum², et posuit in illo³ frumentum⁴ et vinum et carnes et alia victualia sua, que de
 Anglia et aliis terris suis⁵ et aliunde per mare venerunt. Cum autem cives Messane vidis-
 sent, quod rex Anglie in castello de la Baignare cum sorore sua⁶ servientes posuisset, et
 quod ipse in Monasterio Griffonum cum victualibus suis milites et servientes posuisset⁷,
 20 habuerunt eum suspectum, concientes, quod totam occuparet insulam, si posset; et inde de
 facili commoveri⁸ poterant contra eum.

De⁹ discordia inter cives Messane et regem Anglie.

Unde contigit, quod tertia die Octobris discordia emersit inter exercitum regis Anglie^{Oct. 3.}
 et cives Messane; et in tantum excrevit ex utraque parte indignatio, quod cives clauserunt
 25 portas civitatis et armati ascenderunt muros; et¹ alii domos civitatis fortissimas, alii muni-
 ciones supra portas intraverunt. Cumque exercitus regis hec² audisset et vidisset, vene-
 runt cum impetu magno ad portas civitatis. Rex vero in equo velocissimo cursitabat per
 exercitum³, baculo verberans quoscunque ex suis attingebat, volens illos ab insultu cohi-
 bere, sed nequivit. Tandem rediit ad hospici-um suum, et cum se armasset, iterum exivit
 30 ad extinguendam maliciam, si posset. Postea intravit cimbam unam et ivit ad palatium
 regis Tancredi ad loquendum cum rege Francie et consulere eum super iis que contigerant⁴.
 Interim per consilium seniorum civitatis discordia illa quievit, et depositis ex utraque parte
 armis, reversus est unusquisque in domum suam. Mane autem facto, scilicet quarta⁵ die^{Oct. 4.}
 Octobris, venerunt ad hospici-um regis⁶ Anglie Ricardus archiepiscopus Mesane et Willel-
 35 mus archiepiscopus de Monte-regali et Willelmus archiepiscopus de Risa⁷ et Margaritus
 admiralis et⁸ multi alii de familiaribus regis Scicilie. Et adduxerunt secum Philippum regem
 Francie et Reginaldum Carnotensem episcopum et Manasser episcopum de Lengris⁹ et
 Hugonem ducem Burgundie et Petrum comitem¹⁰ de Nevers et Gaufridum comitem de Per-
 tico¹¹ et comitem de Luvein¹² et alios multos de familiaribus regis Francie et¹³ Walterum
 40 Rotomagensem¹⁴ archiepiscopum, Girardum Auciensem archiepiscopum et archiepiscopum
 de Appammia et Iohannem Ebroicensem¹⁵ episcopum et multos alios de familia regis

¹) Et prima die Octobris *H.*; Eodem die *I.*

²) suis venerant. Et, expulsis inde monachis et servientibus eorum, munivit illud militibus et aliis
 custodibus *H.*

³) adm. et Iordanus de Pino et a. m. familiares *H.*

⁴) de familia regis Anglie *add. H.* ⁵) et Bernardum Baoniensem episcopos *H.*

a) Voces 2; hinc horum narrationem contulimus cum *H.*, qui, ut a Ricardo Divisiensi probari potest, nonnumquam proprius
 Gestis ad communem fontem recedit. b) sc. die *H. I.* c) regis Anglie — hospici-um *des. H.* d) vid. ill. cum sententia
 50 proxima *des. H.*, ubi tantum: et vidit eam et gavius est; hinc rubra: Principium discordie inter cives Messane et Ricar-
 dum regem Anglie. e) Septembris *add. H. I.* f) del *H.* g) Baignare *H.*, ubi verba ubi — iugiter *des.* h) Iohan-
 nam *add. H.* i) mu. serv. *H.* k) Mess. red. *H.*, ubi rex et ad *h. des.* l) vero *add. H.* m) r. A. Mon. Griff., videlicet
 locum mun. quod e. l. m. f. d. P. l. Mess. et Cal. *H.* n) eo *H.* o) frum. — alia *des. H.* p) milites et *add. H.*
 q) ipse Monasterium Gr. occupasset *H.* r) pot. c. e. comm. *H.* s) rubra *des. H.* t) et alii — intraverunt *des. H.*
 u) hoc *H.*, ubi aud. et *des.* v) Et dominus r. in e. v. p. ex. cur. *H.* w) Tancredi ad consulendum regem Fr. su. his q.
 55 acciderant *H.* x) suam. Quarta d. O. *H.* y) ad regem *H.* z) Logris 2; Carn. et M. de L. episcopos *H.* a) *des. H.*
 b) Gaufr. de P. comites *H.*, ubi et co. de L. — Francie *des.* c) Ro. et Gi. Auciensem archiepiscopos *H.*, ubi et a. de Ap. *des.*

1) Uxori Willelmi II. 2) Reggio. 3) Langres. 4) Bouquetiani putant de Henrico I. duce Bra-
 bantiae, qui tamen crucem deposuerat; cf. Toeche p. 103. Hoveden hunc non habet.

1190. Anglie^a, in quibus fiduciam^b habebant, ad faciendam^c pacem inter ipsos et regem Anglie. Cum ergo ipsi^d de pace facienda inter^e regem Anglie et cives Messane diu tractassent et eam pene reformassent, processerunt^f cives in magna multitudine congregati super montes et exspectaverunt: quidam promti et parati prodiciose in regem Anglie irruere, quidam vero eorum insultum^g fecerunt in hospicium Hugonis le Brun^h. Et clamor eorumⁱ non modicus^j venit ad aures regis Anglie. Qui statim, relicto consilio^k regis Francie et predictorum^l, precepit omnes suos armari; et ipse cum paucis ascendit montem magnum^m et arduum, quod nemo putaret ullo modo posse contingere. Cumⁿ igitur ad summitatem montis pervenisset^o cum^p magno labore, quotquot in monte fuerant cum fuga celerrima [civitatem^q] intraverunt^r. Milites autem et servientes^s ad portas civitatis et ad muros^t fortiter congressi sunt, et multos^u duos lapidum ictus sustinentes, aliquando portas intraverunt, aliquando vi exierunt^v. Et occisi sunt de familia regis^w 5 milites et 20 servientes, vidente rege Francie et nullum ausilium illis^x faciente, immo^{yy} nocente in quantum potuit, quamvis confratres essent ipsius^z in illa peregrinatione. Rex vero Francie et sui civitatem intraverunt^{aa} et per medium illorum ibant tutissime acsi^{bbb} domi essent. Tandem post maximos^{cc} labores in tantam virtutem excreverunt homines regis Anglie^{dd}, quod per vim fregerunt^{ee} portas civitatis et murum undique ascenderunt, et ita ingredienti civitatem obtinuerunt et statim signa regis Anglie in municionibus collocaverunt^{ff}.

Oct. 5. Tercia die autem^g post captionem civitatis Messane principes civitatis^h et totius provincie dederunt regi Anglie obsides de pace sibi et suis servanda, et quod in manu eiusⁱ civitatem Messane et^j totius provincie dominium liberam traderent^k, nisi Tancredus dominus illorum rex Sicilie^l celerius pacem fecerit cum illo de omnibus exigenciis suis^m, quas ab eo exigebatⁿ. Rex namque Anglie exigebat a Tancredo rege Sicilie^o Montem Sancti Angeli^p cum toto comitatu et aliis pertinentiis suis ad opus Iohanne sororis sue, quem Willelmus^q rex Sicilie, maritus eius, dedit ei in dodarium, et chathedram auream ad opus eiusdem Iohanne de consuetudine reginarum terre^r illius, et ad opus sui ipsius mensam auream de longitudine 12 pedum et de latitudine pedis et dimidii^s et quoddam tentorium de serico magnum adeo, quod ducenti milites in eo simul possint comedere^t, et duos tripedes aureos sub mensa aurea^u et 24 cuppas argenteas et 24^v discos argenteos et sexaginta milia salmas^w de frumento et sexaginta milia salmas^x de ordeo et totidem de vino et centum galeas^{yy} armatas cum toto apparatu et cum victu galeotarum ad duos annos. Hec omnia petebat Ricardus^z rex Anglie ad opus suum^{aa} sicut heres^{bb} Henrici^{cc} regis Anglie^{dd}, cui predictus^{ee} Willelmus rex Sicilie omnia illa preparavit et illi divisit^{ff}, quando in extremis laborabat^{gg}. Cui Tancredus rex Sicilie^{hh} respondit in hiis verbis: 'Ego dedi Iohanne regineⁱⁱ, sorori vestre, decies centena milia^{jj} terruncios^{kk} pro quieta clamazione^{ll} dodarii sui, antequam a me recederet. De^{mm} reliquis exigenciis vestris faciam quicquid facere debeoⁿⁿ secundum consuetudinem regni huius^{oo}'. Unde factum est, quod per consilium [sapientum^{pp}] virorum rex Sicilie dedit regi Anglie viginti milia unciarum auri pro quieta clamazione^{qq} dodarii Iohanne^{rr} sororis sue; et alia viginti milia unciarum auri pro omni^{ss} supradictorum quieta clamancia, que in iure petebat de divisa Willelmi regis^{tt} defuncti, et pro matrimonio contrahendo inter^{uu} 40

^a) et rex secutus est eos in ore gladii *add. H.* Tunc vero rex Anglie princeps ferocissimus ad ultionem mox accensus, omnes suos armata manu urbem oppugnare precepit *add. I.*

^{yy}) immo — potuit *des. H.* ^{bbb}) acsi d. e. *des. H.*, ubi rubra: De captionem Messane.

^g) et to. pr. do. *des. H.*

a) de f. r. An. *des. H.* b) ha. s. *H.* c) pa. f. *H.* d) Et cum illi *H.* e) inter — Messane *des. H.* f) ci. Messane pro. *H.* g) irr., et qu. se. insu. *H.* h) illorum *H.* i) colloquio *H.* k) omnium *add. H.* l) ma. et *des. H.* m) Et cum ad *H.* n) venisset bis scriptum 2. o) c. m. l. perv. *H.* p) *deest* 2; urbem *I.* q) regis Anglie *add. H.* r) po. et muros civ. cum civibus fo. *H.* s) et *add. H.* t) al. expulsi sunt *H.* u) Et occ. s. ibi ex hominibus r. Anglie *H.* v) eis *H.* w) ipsi s. conf. *H.* x) sunt ingressi *H.* y) Ho. autem r. A. tan. p. m. l. in tantas vires ex. quod *H.* z) p. c. fr. *H.* aa) mon. per circuitum murorum posterant *H.* bb) T. vero die *H.* cc) Messane *add. H.* dd) (tra-) dent *H.* ee) T. r. S. d. eorum *H.* ff) *deest* *H.* gg) exhibebat 2. hh) Ipse enim a r. T. ex. M. *H.* ii) quon- dam *add. H.* jj) ill. regni *H.* kk) la. unius p. et semis *H.* ll) po. si. manducare *H.* mm) duo tripodes au. ad predictam mensam auream sustinendam *H.* nn) et totidem *H.* oo) salmas *H.* pp) et totidem de hordeo *H.* qq) sui ipsius *H.* rr) heredes 2. ss) r. Ho. *H.* tt) suprad. *H.* uu) preparaverat et dividerat *H.* vv) laboravit *H.* ww) Si. in hec verba resp. *H.* xx) de *add. H.* yy) terrinis *H.*; tirrenis *I.* zz) clamantis *H.* aaa) Et *H.* bbb) debuero *H.* 55 d) *deest* 2. e) *deest* *H.* f) omnium *H.* g) Sicilie *add. H.*

1) Comitatus de la Marche. 2) Cf. Toeche p. 152. 3) Vide supra p. 94. 4) i. e. sarcina sagmarum apud Siculos, ponderat grana 20. DUCANGE. 5) Tarenus, moneta aurea apud Siculos, ponderat grana 20. DUCANGE.

(saumthier), sed in regno Siciliae etiam certum pon-

Arturum^{a,1} ducem Britannie, nepotem suum, et unam de filiabus regis Tancredi^b. Quibus 1190. ex utraque parte concessis, Ricardus rex Anglie scripsit^c in hac forma Tancredo regi Sicilie^{d,2}:

Tancredo^{e,3} Dei gratia illustri regi^f Sicilie^g, ducatus Apulie^h, principatus Capue, Ricardus eadem gratia rex Anglieⁱ, dux Normannie^j et Aquitannie et comes Andegavie, salutem in eo qui dat salutem regibus. Cum pro subvectione terre Ierosolimitane, quam, peccatis exigentibus, ex maiori parte paganorum incursus obtinuit et inimicorum crucis Christi gladius devastavit, susceptum, inspirante Domino, peregrinationis iter ageremus, per terram vestram transsitum facientes, apud Messanam civitatem vestram moram facere compulsi sumus, 10 ventorum et maris et temporis inclemencia navigationis nostre propositum detinente. Ubi inter populum nostrum et cives prefate urbis sedicione casu exorta, dampnum hinc^k inde contigit rerum et virorum; unde visum est pluribus, ut ea occasione fraterna inter nos caritas et dilectio turbaretur. Curavimus itaque, ut decebat peregrinationis nostre propositum, et^l tum per nos et dilectos et^m fideles familiares nostros, tum per venerabiles archiepiscopos vestros, 15 scilicet Ricardum archiepiscopum [de] Messana et Willelmum archiepiscopum de Monte-regaliⁿ, et alios viros venerabiles^o missos a latere vestro, statuimus, ut illibate pacis inter nos arcus federa firmentur, cuius formam duraturam^p in evum^q scripture memoria contineret. Promisimus ergo vobis et regno vestro et toti terre dominationis vestre per nos et nostros terra et mari pacem perpetuam nos fideliter servaturos, sopitis omnibus questionibus, quas tum 20 de dodario^r sororis nostre regine, tum de rebus aliis per nostros vobis nuncios feceramus; hoc nichilominus addito, quod^s, quamdiu in regno vestro moram fecerimus, ad defensionem terre vestre, ubicunque presentes fuerimus, vobis auxilium prebeamus, quicumque vellet eam invadere aut vobis bellum inferre. Huius autem pacis tenorem et formam, quam in voto habemus et gerimus^t in proposito vobis et vestris illesa fide servare, per Walterum Rotomagensem 25 archiepiscopum^u et Girardum Auxiensem archiepiscopum^v et per Iohannem Ebroicensem et Bernardum Baonicensem^w episcopos et per Iordanum de Humez constabularium nostrum et per Willelmum de Curci et per Ricardum de Kamvil^x et per Girardum Talebot et per Robertum de Sablul^y et per alios multos nobiliores de familia nostra fecimus iuramentis prestitis coram predictis archiepiscopis, ad hoc ipsum efficiendum a vobis destinatis, et viris illustribus 30 vestris in animam nostram^z firmari, sicut capitularis forma continet. Ut autem pax ista et fraterna dilectio tam multiplici quam arciori vinculo connectatur, predictis curie vestre magnatibus id ex parte vestra tractantibus, Domino disponente, condiximus, inter Arturum egregium ducem Britannie, karissimum^{aa} nepotem nostrum et heredem, si^{ab} forte sine prole nos obire contigerit, et carissimam^{ac} filiam vestram dominam^{ad} matrimonium in Christi nomine contra- 35 hendum; ut, cum illa, Deo propitio, ad nubiles annos pervenerit, et vos eam mittetis^{ae} ad locum ubi pars utraque consenserit, prefatus^{af} nepos noster eam infra 15 dies, postquam ad eum venerit, debeat in uzorem legitimam desponsare. Aut si celsitudini vestre placuerit eam infra annos nubiles desponsari, predictus nepos noster iuxta beneplacitum vestrum id faciet, si summus pontifex dispensare^{ag} voluerit. Volentes autem ei tanquam illustri domine et magnifici 40 regis filie dodarium quod convenit^{ah} designari, de ducatu nepotis nostri tale dodarium ei pro

*) et Willelmum archiepiscopum de Risa et Ricardum^{ai}, filium venerabilis viri Walteri^{aj} cancellarii vestri, *add. H.*

**) et per Guidonem de Croum et per Guarinum filium Geroldi et per Bertramum de Verdun et per Willelmum chamberlangum de Tancerville et per Robertum de Novo-burgo et per Hugonem Bardolf et per Wigsin de Cheresburg^{ak} et per Gillebertum de Wascuil^{al} et per Hugonem le Bruin et per Iohannem de Pratellis^{am} et per Amauri de Muntfort et per Andream de Chavenni^{an} et per Willelmum de Forz Dulerun^{ao} et per Gaufridum de Rancune et per Amauri Torel et per multos alios de familia *add. H.*

a) Arthurum H. b) su. et filiam r. Th. H. c) in h. f. sc. Th. H. d) Carta pacis facte inter Ricardum regem Anglie et Tancredum regem Sicilie *rubr. H.* e) Th. H. f) Sic. r. H. g) et *add. H.* h) Northm. H. i) *deest H.* k) ac H. l) *deest 2.* m) egregios H. n) dirit. 2. o) in ev. du. H. p) dodotario 2. q) ut H. r) in pr. ger. H. s) archiepiscopos H. t) Baoniensem H. u) Camville H. v) *meam H.* w) si forte *his scr. 2.* x) mittatis H. y) predictus H. z) dispensare 2; dispensabit H. aa) conveniat H. ab) Westvill Rymer. ac) Piller *Hot. ed. princ. Rymer.*

55 1) Filium Gaufridi filii Henrici II. 2) Cf. Toecho p. 154; videtur, nostrum et Hoveden solos secutus est. 4) Cōmitem de Aiello. 5) Lego *Matthæi*. 6) Cherbourg. mata quae sequuntur ap. Rymer I, p. 21, qui, ut mihi 7) Préaux. 8) Chavigny. 9) De Oleron.

1190. parte ipsius nepotis nostri paciscimur. Et quod ad presens per prefatos fideles nostros iurari fecimus, et ab ipso nepote nostro concedi et a magnatibus^a sui ducatus, episcopis et aliis viris illustribus iurari faciemus. Pecuniam vero a magnificentia vestra pro matrimonio isto, scilicet viginti milia uncias auri, nos recepisse ad opus nepotis nostri, falemur. Hoc in pacto veniente, ut, si, quod absit, interveniente^b morte alterius aut culpa nepotis^c nostri aut nostra^d vel partis ipsius matrimonium^e non fieret, nos aut heredes nostri pecuniam vobis aut vestris heredibus^f integram sine difficultate in^g loco quo statuerimus restituemus. Super hiis^h, videlicet et de pace quam vobiscum firmavimus et de matrimonio contrahendo et de pecunia restituenda, si forte, predictis causis accidentibus, matrimonium non exstaret, dominum papamⁱ et Romanam ecclesiam in fideiussione ponimus, ut, si forte, quod Deus avertat, ex parte nostra^j pacis integritas frangeretur, potestatem habeat ecclesia^k Romana nos et terram nostram^l districtius cohercere. Similiter et ad matrimonium contrahendum potestatem habeat nos et partem nepotis nostri constringere vel, si propter causas predictas non fieret matrimonium, ad restituendam pecuniam nos aut heredes nostros aut terram nostram cogere habeat potestatem. Id quoque de fideiussione Romane ecclesie nos ita facturos, predictorum virorum nos obligavimus iuramentis, sicut capitularis forma continet, quod vobis misimus, sigilli nostri appositione signatum. Si autem, nobis sine heredibus decedentibus, ipse ad regnum nostrum hereditario iure pervenerit, de regno nostro tale dodarium^m illi designamus, videlicet antiquum et consuetum dodarium reginarum Anglie.

Hec est autemⁿ capitularis forma, que facta est inter Ricardum regem Anglie et Tancredum regem Sicilie:

Ego N.^o iuro super hec sacrosancta^o euangelia, quod dominus meus Ricardus rex Anglie ab hac hora in antea servabit [domino^p] Tancredo regi Sicilie, ducatus Apulie, principatus Capue, et regno eius et toti terre dominationis eius^q pacem perpetuam per se et per suos terra et mari. Et quamdiu^r dominus meus Ricardus^s fuerit^t in regno domini^u regis Tancredi, dabit ei^v ausilium ad defendendum terram suam, ubicunque^w fuerit in terra domini regis Tancredi^x. Et quod dominus meus pacem istam manu sua iurabit, si dominus^y Tancredus^z similiter pacem manu sua iuraverit. Et si aliquando, quod absit, dominus meus vellet pacem istam infringere, ego ponam me in captione ipsius domini regis Tancredi^{aa}, ubi ipse voluerit. Et hec omnia dominus meus^{ab} Ricardus rex Anglie et ego bona fide et sine fraude^{ac} tenebimus. Sic nos^{ad} Deus^{ae} adiuvet et hec sancta Dei euangelia et sanctorum relliquie^{af}. Amen.

Et^{ag} sciendum, quod in ea^{ah} forma iuraverunt archiepiscopi et episcopi et ceteri homines regis Sicilie^{ai} in animam ipsius, se et suos servaturos^{aj} pacem Ricardo regi Anglie et suis in terra^{ak} et mari, quamdiu ipsi fuerint in terra sua. Et si ipse^{al} rex Sicilie sui que^{am} pacem non servaverint, predicti archiepiscopi et ceteri, qui sacramentum illud ex parte regis^{an} Tancredi iuraverunt, ponent se in captione regis^{ao} Ricardi, ubi ipse voluerit. Et^{ap} sciendum, quod rex Tancredus dedit regi^{aq} Ricardo Anglie alia viginti milia uncias^{ar} auri pro quieta clamancia omnium questionum, quas fecerat tam de dodario sororis sue regine quam de omnibus aliis exigenciis suis. Et ut Tancredus rex^{as} securior esset de omnibus supradictis conventionibus, Ricardus rex scripsit in hac forma^{at} summo pontifici^{au}:

Epistola Ricardi regis Anglie ad summum pontificem^{av}.

Reverentissimo domino ac beatissimo patri Clementi, Dei gratia^{aw} summo pontifici, Ricardus eadem gratia rex Anglie^{ax}, dux Normannie et Aquitannie^{ay}, comes Andegavie, salutem et sincere in Domino devotionis affectum. Iustiore exitum facta principum sorciuntur, cum a

^a) T. r. Sicilie, quicunque vellet eam invadere aut ei facere guerram add. H.

^{aa}) et sine malo ingenio add. H.; des. I.

a) magnatibus — Pecuniam vero a des. H. b) m. al. int. H. c) no. no. H. d) ipsum add. H. e) nostri v. aut vos. h. supradictam pec. H. f) in l. q. st. des. H. g) autem add. H. h) Ro. ecc. H. i) illi do. H. k) deest H. l) enim 2. m) sancta Dei H. n) ita H.; pacem 2, quod verbum hn. seq. iterum habetur. o) suo H. p) ipse add. H. q) erit H. r) rex add. H. s) Than. H. t) De. nos H. u) reliq. H. v) est add. H. w) eadem H. 50 x) r. Tancredi H. y) p. serv. H. z) m. et t. H. aa) Tancredus add. H. ab) et sui H. ac) R. r. Anglie H. ad) est add. H. ae) R. r. H. af) unciarum H. ag) Sicilie add. H. ah) rex Anglie in h. f. scr. H. ai) ad Clementem papam super pace facta inter ipsum et Tancredum regem H. aj) sancte sedis apostolice add. H. al) et add. H.

sede apostolica robur et favorem accipiunt et sancte Romane ecclesie consilio^a diriguntur. Proinde dignum duximus ad notitiam beatitudinis vestre transmittere, que inter nos et dominum Tancredum illustrem Sicilie regem publico nuper et admodum sunt^b necessario celebrata contractu. Sane dilectionem fraternam et pacem perpetuam cum eo firmavimus, quam magnatum nostrorum, archiepiscoporum et aliorum^c virorum illustrium, iuramentis et et suis et regno suo et toti terre dominationis sue nos illibata fide promisimus servaturos. Cum [eo^d] etiam pacis et amicitie fedus arciore adhuc vinculo astringentes, inter Arturum egregium ducem Britannie, karissimum nepotem nostrum et heredem, si nos decedere sine prole contigerit, et illustrem filiam eius matrimonium, Domino^e volente, condiximus contra-
 10 hendum; quod Domino largiente debitam consummationem accipiet, cum illustris puella nubile annos attigerit, aut predicto domino regi^f Tancredo placuerit, ut infra nubile annos illa in uxorem nepoti nostro desponsanda tradatur, nos ipsum nepotem nostrum hoc facturum concessimus, si sancta Romana ecclesia decreverit super [hoc^g] dispensare. Pecuniam vero, quam pro matrimonio ipso ad opus nepotis nostri ab eodem domino rege^h recepimusⁱ, 20 milia uncias^j
 15 auri, si forte, quod absit, morte interveniente alterius, aut culpa nostra aut nostri nepotis aut partis^k ipsius matrimonium non stare, nos aut heredes nostri ipsi domino^l Tancredo vel^m heredibus suisⁿ ex integro restituere, prestitis super hoc iuramentis^o ex utraque parte nostra, [tenemur^p]. Ut igitur tenor pacis inite et initiali matrimonii fides cum integritate debita ex parte nostra et nepotis nostri servetur, sicut ipsi domino Tancredo interposita iurisiurandi
 20 religione firmavimus, sanctitatem vestram et sanctam Romanam ecclesiam obnixè rogamus, quatinus et firmate pacis servande perpetuo et matrimonii consummandi, vel, si ex predictis causis matrimonium ipsum [non^q] fieret, restituende pecunie sancta sedes apostolica fideiussionem pro nobis suscipiat erga dominum^r regem Tancredum et heredes ipsius. Cuius fideiussionis onus ut confidenter vobiscum Romana ecclesia suscipiat, presencium literarum testi-
 25 monio vobis et sancte Romane ecclesie concedimus^s liberam potestatem nos et heredes nostros et terram nostram districtius cohercere, si vel contra pacem prefatam venerimus vel, predictis causis matrimonio non secuto, nos aut heredes nostri solutionem^t negaremus. Ad honorem utriusque regni^u vestra novit beatitudo spectare, si mediante Romana ecclesia pacis pariter et matrimonii bonum ad congruum finem deveniat, unde multiplex in futurum utilitas consequatur.
 30 Testibus nobis^v, 11. die Novembris, apud Messanam.

Nov. 11.

Set antequam pax ista concessa^w et confirmata esset inter regem Anglie et regem Sicilie, Margaritus admiralis et Iordanus del Pin, familiares regis Tancredi, quibus ipse civitatem Messanam tradiderat custodiendam, de nocte furtive^x abierunt, adducentes^y secum totam familiam suam et substantiam quam^z habebant in auro et argento; domos vero illorum et galeas
 35 et alias possessiones suas saisivit^{aa} rex Ricardus^{ab} in manu sua, illis abeuntibus. Deinde rex Anglie fossatum magnum, latum et profundum fecit fieri^{ac} per medium insule que est in flumine del Far, in qua est predictum^{ad} Monasterium Griffonum, ubi tesauri regis et victualia^{ae} custodiebantur, cuius^{af} longitudo totius insule continet latitudinem ab una ripa in alteram, et finis eius terminatur in Caripdim^{ag}. Et est notandum^{ah}, quod in fluvio illo del Far de
 40 Mechines^{ai} sunt illa duo pericula maris maxima, scilicet Silla et Caribdis. Quarum una^{aj}, Silla, est ad introitum del Far prope la Baignare^{ak}, et altera^{al}, scilicet Caribdis, est prope exitum del Far. Ad cuius cognitionem facta est turris lapidea in predicta insula iuxta fossatum regis Anglie.^{am}

Deinde idem Ricardus rex Anglie^{an} firmavit sibi castellum forte in supercilio montis

45 *) Et est sciendum, quod Silla semper evomit et in altum iactat undas, et ideo necesse est, ut transeuntes elongent se ab ea, ne insanis obruantur. Caribdis vero indesinenter attrahit et absorbet aquas; et ideo caveant sibi transeuntes, ne absorbeantur ab ea. Quidam tamen incauti, vitare Sillam volentes, cadunt in Caribdim^{ao} add. H.

a) colloquio H. b) nec. sunt H. c) arch. episcoporum et plurimorum v. H. d) deest 2. e) vo. D. H. f) T. r. H.
 50 g) Tancredo add. H. h) scilicet add. H. i) unciarum H. k) patris 2. l) regi add. H. m) aut H. n) eius H.
 o) sacramentis H. p) deest 2. q) nostrum add. H. r) li. con. H. s) pecunie add. H. t) nostri H. u) ipsis
 add. H. v) esset conc. et conf. H. w) deest H. x) fort. emendandum abducentes. y) sec. familias suas et substantias
 quas H. z) do. v. et g. et al. p. illorum saisivit H. aa) r. Anglie in H. ab) Ang. sec. a. foss. unum la. et pro. per H.
 c) deest H. d) thea. et v. eius H. e) fossati add. H. f) Caribdim H. g) sciendum H. h) Mechines H.
 55 i) Quorum unum scilicet H. k) prioratum de la Baignare H. l) alterum H. m) D. r. A. dum pax inter
 illum et regem Tancredum facienda moraretur add. H.

1) Cf. Guakeri Castellion. Alexandreida V, 301.

1190. ardui extra muros civitatis Messane, quod Mategriffun¹ vocaverunt. Griffones vero ante adventum regis Anglie erant potenciores omnibus qui erant in terra Sicilie^o et odio habebant omnes homines ultramontanos, adeo quod^b minimo habebant illos interficere; nec erat qui adiuveret. Sed ex quo rex Anglie illuc venit, malicia eorum^c quievit, et potestas eorum minuta est, et facti sunt viliores omnibus inhabitantibus terram illam. Et sperantes se posse contra regem Anglie, sicut potuerunt contra ceteros in diebus antiquis, inciderunt in foveam quam fecerant^d e facti sunt profugi in terra. Gens autem Anglie^e in maxima habebatur reverentia in regno Cicilie. Et^f impletum est propheticum illud quod antiquitus scriptum inveniebatur in tabulis lapideis prope villam regis Anglie que dicitur Here^g, quam rex Henricus^h dederat Ranulfoⁱ filio Stephani; in qua idem Ranulfusⁱⁱ domum magnam¹ construxit, in cuius pinnaculo effigiem cervi statuit, quod factum fuisse creditur, ut adimpletur vaticinium illud quod dicitur:

Zan zu seches in Here hert yreret,
Zan sulen Hengles in zre be ydeled:
Zat han salo into Hyrlande alto lade waya,
Zat hozer into Poile mid pride bileve,
Ze thirde in hayre haughen hert³ alle . . .⁴ ydreghe⁵.

15

1159.
Nov.

Eodem anno Henricus rex Allemannorum, cum audisset, quod Willelmus rex Cicilie¹ mortuus esset, calumniatus est regnum Cicilie et ducatum Apulie et principatum Capue de iure Constancie uxoris sue. Et misit archiepiscopum² Mauguntinum et Henricum Teste³ 20 cum magno exercitu in Apuliam ad subiciendum eam sibi. Qui intrantes Apuliam in manu hostili, moram fecerunt in ea mense Maii et Iunii et dimidio mensis Augusti, vastantes terram et parum proficientes, licet comes Rogerus de Andria et multi alii, memores sacramenti quod fecerant Constancie, uxori predicti regis Alemannorum, illis adhesissent et auxilium suum prestitissent contra Tancredum regem Cicilie⁴. Et cum fere totam Apuliam⁵ 25 exceptis civitatibus et castellis devastassent, tandem imperfecto negotio domini sui in patriam suam redierunt. Eodem anno plus quam centum milia paganorum⁶, virorum ac mulierum, qui in regno Cicilie erant servi Willelmi regis Sicilie, post mortem eius indignati sunt servire regi Tancredo, tum quia⁷ rex Allemannorum calumpniatus est regnum Scicilie, tum quia rex Anglie infestavit regem Tancredum; et abierunt in montana cum mulieribus, 30 cum filiis et filiabus et pecoribus suis, et habitaverunt ibi et multa [mala⁸] fecerunt christianis. Sed cum audissent, quod pax et finalis concordia esset inter regem Anglie et regem

*) Willelmo H.

**) Willelmus H.

***) Apud Nov. haec ita leguntur:

Than thu seches in Here hert yreret,
Than sulen Engles in thres be ydeled:
That an sal into Yrlande alto late wale,
That oher into Puille mid prude bileve,
The thridde into air haben herd alle wreke ydrehegen.

35

Auctor Walteri Coventrensis haec ex Nov. transcribens, addit: Cuius est sensus: Cum videris in Here 40 cervum levatum, tunc Angli in tria dividuntur; pars una in Hiberniam festina migrabit, altera in Apuliam cum fide strenua, tertia in solo patrio omnem patietur servitutem.

a) omnia regionem illam inhabitantibus et H. f) Tunc H.; propheta quas sequitur deest I. tium ecc. 2. l) Cicilie 2. m) Cilie 2.

b) pro add. H.

c) illorum H.

d) fecerunt H.

e) Anglicana H.

g) Hone vel Hove 2.

h) H. r. Anglie H.

i) novam H.

k) apu-

n) Henricus filius Frederici imperatoris add. I.

o) deest 2.

45

1) Matar ap. Italos, Gallos, Hispanos quod nostris 'matt machen'. Derivatur de ludo scaccorum Persico; v. Diez, 'Wörterbuch der Rom. Spr.' s. v.; cf. Oedericum Vitalem l. XII: Henricus I. condidit castrum quod Mala-Putenam, id est decinens meretricem, pro despectu Hadoisae comitissae nuncupavit. 2) Fortasse Harford in comitatu Devon. STUBBS. 3) i. e. erd; vocalibus enim quae sunt verbis principia, littera h Francica praefigitur; quanta tamen affinitate lingua Anglica cum matre Germanica tunc iuncta esset, quamvis Normanno-Galli iam per 125 annos Britanniae imperarent, ex versione quam hic subnectimus, dicas:

'Wann du siehest in Here (den) Hirsach erhöheth, Dann sollen (die) Engländer in drei (Theile) sein getheilt:

Der eine soll nach Irland allzu leiten (den) Weg;
Der andere nach Puglia mit stolzem Glauben [aut 50 'Stolz im Laufe' STUBBS, aut 'in P. mit Stolz bleiben' ZUPITZA];
Der dritte in ihrer eigenen Erde all' Eland (Rache) ertragen.

4) Conradum. 5) de Kalden, 'marescalchus de 55 Bappenheim'; cf. Toeche p. 148, qui annotat, nostrum falso legationem Conradi cum expeditione Henrici confudisse. 6) Cf. Toeche p. 141 sq.

Tancredum, redierunt in servitutem Tancredi et, datis ei obsidibus, reversi sunt in domos suas, colentes terram sicut consueverant. Deinde post recessum Allemannorum Ricardus comes de Cerno¹, frater uxoris² regis Tancredi, congressus in bello cum comite Rogero de Andria, cepit eum et tradidit regi Tancredo.

3 Eodem anno Conradus³ dux Suavie, filius Friderici Romanorum imperatoris, venit ad exercitum Acre cum magno exercitu Teutonicorum et Alemannorum, et paulo post obiit in obsidione Acre.

Eodem anno mense Decembris audita sunt tonitrua magna in Sicilia apud Messanam, et fulgura multa precedebant, et omnis exercitus regum Francie et Anglie exteritus est pre timore. Ictus enim fulminis cecidit in unam galearum regis Anglie et demersit eam in profundum, percussitque murum civitatis Messane et contrivit magnam [partem⁴] illius. Milites autem et servientes qui erant in Monasterio Griffonum, in quo erant tesauri regis Anglie, dixerunt pro certo, se vidisse globum igneum super pinnam templi predictorum Griffonum, qui non erat comburens⁵, sed illuminans, et ibidem moram fecit, donec cessavit tempestas, et cessante tempestate recessit lumen illud. Admirantibus autem illis et diligenter inquirentibus quid hoc esset, Griffones ibidem iugiter Deo servientes responderunt, quod sic semper evenit, quando tempestas fit.

Deinde inter festum sancti Andree et natale Domini fuit totus exercitus christianorum armatus et volebat insultum facere⁶ in civitatem Acre. Et Alemanni et Angli traxerunt scalas⁷ ad fossata⁸; et exierunt⁹ a civitate pagani et abstulerunt Alemannis scalas suas.

Nov. 30 --
Dec. 25.

Eodem anno, cum Henricus rex Alemannorum audisset¹⁰, quod Fredericus Romanorum imperator, pater suus, mortuus esset, reddidit Henrico duci Saxonie universa que pater suus ei abstulerat et incrementum dedit ei decem castella optima. Similiter fecit ceteris omnibus, a quibuscumque pater suus aliquid abstulerat, reddens unicuique quod suum erat. Pacatis itaque sibi omnibus hominibus suis, misit nuncios suos ad Clementem papam¹¹ et ad senatores urbis Romane, petens sibi Romanum imperium et promittens, se in omnibus leges et dignitates Romanas servaturum illesas. Clemens vero papa, habito cum senatoribus et populo Romano super petitionibus regis Allemannorum cum deliberatione consilio, respondit, rem bene processuram, si idem rex Allemannorum consilio et voluntati eius et senatorum adquiserit. Erat enim de consilio eorum, quod illum in dominum et in imperatorem reciperent, si ipse iurasset, se leges et dignitates servaturum illibatas. Clemens itaque summus pontifex, accersitis coram illo et senatu Romanorum nunciis Henrici regis Allemannorum, mandavit predicto regi, quod ipse et Romani reciperent eum in imperatorem.

Eodem anno orta est gravis dissensio inter Romanos et papam Clementem, que nunquam quievit, donec idem papa conventionerat tradere eis civitatem suam Tusculanam ad destruendum; erat enim semper contraria, et eam hodie habebant. Idem vero papa eos protrahens de die in diem, tradere eam illis distulit¹².

40 Hec sunt nomina¹³ quorundam nobilium defunctorum eodem anno¹⁴ in obsidione Acre: . . . archiepiscopus¹⁵ de Besenzun¹⁶, archiepiscopus¹⁷ de Arle-la-Blanche¹⁸. . . Fredericus Romanorum imperator obiit in eundo versus terram Ierusalem, submersus in fluvio qui dicitur Salef. Et Conradus¹⁹ filius²⁰, dux Suavie, obiit in obsidione Acre²¹, . . . Landegravis²² de Alemannia in Rumania in redeundo²³. . . , dux Bertoldus de Alemannia²⁴, Rogerus comes de²⁵ Apulia²⁶. . . Isti²⁷ occisi sunt in prelio: . . . Odo de Gunes²⁸. . . Isti obierunt

¹⁾ per posternas *add. H.*

²⁷⁾ Et locellinus comes de²⁵ Apulia . . . et Ingeram de Fenes²⁶ occisus *add. H.*

a) *deest H.* b) combures *H.* c) ut ins. faceret *H.* d) suas *add. H.* e) ut muro apponerent eas *add. H.* f) Nom. qu. magnorum virorum qui e. a. obierunt *H.* g) Bez. *H.* h) Arleleblanc *H.* i) eius *add. H.* k) Acon *H.* l) Landegravis *H.* m) versus domum *add. H.* n) et *add. H.* o) Isti — prelio *des. H.* p) Odo de Gunesis occisus *H.*

1) Acerra. 2) Sibyllae. 3) Potius Fridericus; hic, ut supra p. 112, cum fratre ignore confusus. Obiit 1191, Ian. 20. 4) Nuntius de morte imperatoris pluribus mensibus post pacem Fuldæ inter Henricos factam (Toche p. 125) in Germaniam pervenit (ib. p. 165). 5) *ib. p. 166 sq.* 6) *ib. p. 183.* 7) Postea operi inserta videntur; partim enim his scribuntur, partim ratione temporum carent. 8) Theodori-
cus II. 9) Petrus. 10) Potius Fridericus; v. supra n. 3. 11) Ludovicus III, obiit Oct. 15, a. 1190. 12) Error. Fortasse de Friderico, filio Bertholdi Meranensis, loqui volebat. STUBBS. 13) Fortasse intelligendum: oriundus *ex.* Certe comes Apulie eius nominis tunc non exstabat. 14) Fielnes; cf. SS. XXIV, p. 729.

eodem anno^a in obsidione Acre^b: . . . Anselmus de Monte-regali et tota familia eius, . . .
 1191. castellanus de Ypre, . . . Robertus de Boves. . . In^c secundo anno comes Flandrie Phi-
 1192. lippus; . . . item in tercio anno: . . . Iaches de Avennis occisus, . . . marchio^d occisus
 ab Assasisis.

Anno ab incarnatione domini nostri Iesu Christi^e 1191.^f Philippus rex Francie et^g
 Ricardus rex Anglie^h fuerunt simul in Sicilia apud Messanam die natalitatis dominiceⁱ,
 1190. que feria tertia evenit. Et in ipso die natalitatis dominice^j post prandium Pisani et Ianu-
 Dec. 25. enses sediciose fecerunt impetum in galiotas regis Anglie et mutuo se interfecerunt. Venit
 ergo rumor^k ad aures regis Anglie, qui adhuc sedebat ad mensam in Mategrifion^l castello
 suo, et epulabatur cum eo^m die illa Reinaldusⁿ Carnotensis episcopus et Hugo dux Bur-
 gundie et Willelmus^o comes de Nevez et Willelmus comes de Iuvenni^p et Gaufridus comes
 de Pertico et tota fere^q familia regis Francie. Et velocius^r surrexerunt omnes viri illi, et
 rex et illi processerunt^s armati ad pugnam illam dirimendam, nec poterant; sed nocte
 superveniente separati sunt ab invicem usque mane. Mane autem facto^t, cum populus con-
 venisset in ecclesia sancti Iohannis Hospitalis ad audiendum^u divinum officium, quidam^v
 Pisanus extracto cultello^w quendam galiotarum^x interfecit^y; et sic Pisani^z iterum et galiote
 congressi sunt, et multi ceciderunt ex utraque parte interfecti. Venerunt ergo rex Francie
 et rex Anglie cum multa plebe armata et pacem fecerunt inter eos^{aa}.

In illo tempore erat quidam abbas in Calabria de ordine Cisterciensi dictus Ioachim
 abbas de Curacio^{ab}, spiritum habens propheticum, ventura populo predicabat. Rex autem^{ac}
 Anglie libenter illius audiebat prophetias et sapientiam et doctrinam. Eruditus enim erat
 in divinis scripturis et interpretabatur visiones beati Iohannis euangeliste quas vidit, sicut
 ipse narrat in Apocalipsi, quam ipse manu sua scripsit, in quibus audiendis rex et sui
 Apoc. 12. plurimum delectabantur^{ad}. Locus autem hic erat: *Mulier amicta sole, et luna sub pedibus*
 1-6 *eius; et in capite eius corona stellarum 12, et pariens cruciabatur ut pareret. Et ecce draco*
magnus rufus habens capita septem et cornua 10, et in capitibus eius 7 diademata, et cauda
eius traebat tertiam partem stellarum celi et misit eas in terram. Qui stetit ante mulierem
que paritura erat, ut, cum peperisset, filium eius devoraret. Mulier autem peperit filium mascu-
lum, qui rectorus erat omnes gentes in virga ferrea. Et raptus est filius eius ad Deum et ad
tronum eius. Mulier autem fugit in solitudinem, ubi habet locum paratum a Deo^{ae}, ut pascat eam
 30 *ibi diebus 1260. Huius igitur visionis interpretacio secundum Ioachim abbatem de Curacio*
talis est^{af}: Mulier amicta sole et luna sub pedibus eius significat sanctam ecclesiam, sole iusti-
cie, qui est Christus dominus, obumbratam et amictam, sub cuius pedibus mundus iste cum
vicii et concupiscenciis suis semper est conculcandus. Et in capite eius corona stellarum 12:
 35 *Caput ecclesie Christus est; corona ecclesie fides catholica, quam 12 predicaverunt apostoli.*
Et pariens cruciabatur ut pareret significat sanctam ecclesiam semper gaudentem novo
fetu, ac ut animas lucrifaciat Deo, laborans cruciatur. Et ecce draco magnus rufus, habens
capita 7 et cornua 10 significat diabolum, qui bene dicitur 7 habere capita: caput diaboli
 40 *omnis iniquus est; 7 ponit, quasi finitum pro infinito. Infinita sunt enim capita diaboli, id*
est persecutores ecclesie et iniqui, de quibus licet infinita sint, tamen idem Ioachim in
 45 *expositione sua 7 ponit principales ecclesie persecutores, quorum hec sunt nomina: Herodes,*
 Nero, Constancius, Maumet, Melsemutus^{ag}, Saladinus, Antichristus; et de his dicit beatus
 Apoc. 17.10. Iohannes euangelista in Apocalipsi: *Reges 7 sunt; quinque ceciderunt, et unus est, et unus*
nondum venit. Quod idem Ioachim interpretatur dicens: Reges 5, scilicet Herodes, Nero,
 Constancius, Maumet, Melsemutus, Saladinus, Antichristus; ex his *quinque ceciderunt, 45*
 scilicet Herodes, Nero, Constancius, Maumet, Melsemutus; et *unus est, scilicet Saladinus,*
 qui in presenti opprimit ecclesiam Dei et eam cum sepulcro Domini et sancta civitate.

a) Pretorea s. a. ob. H. b) Accos H. c) quas sequuntur om. H. d) Anno gratie H. e) qui erat annus secun-
 dus regni regis Ricardi add. H. f) idem rex R. et P. r. F. H. g) natalis Domini H. h) Eodem die H. i) cla-
 mor inde H. j) Mategrifion H. k) illo H. l) Regia. H. m) alii multi de H. n) remota mensa add. H. 50
 p) et pr. omnes cum rege H. q) In crastino H. r) in ea add. H. s) suo add. H. t) galiat. 2; regis add. H.
 u) in ecclesia add. H. v) et sic it. cong. a. P. et ga., et H. w) illos H. x) quas de Ioachim sequuntur des. 1.
 y) adeo 2.

1) Conradus de Monte-ferrato. 2) Rectius Petrus II. (Venetiis 1527. 4°), lib. Introd. c. 8, f. 10. 11; p. IV,
 3) Joigny. 4) Coraze; cf. de Ioachim Tosche dist. 1, f. 154 sqq.; p. VI, dist. 1, f. 196. 6) Cf. 55
 p. 178. 5) Cf. Ioachim, Expositio in Apocalipsin Ric. de S. Germ., SS. XIX, p. 337.

Ierusalem et cum terra, in qua steterunt pedes Domini, in servitutem redigit; et ipse in proximo amittet regnum Ierosolimitanum et interficietur; et milvorum rapacitas peribit, et erit illorum strages maxima, qualis non fuit ab initio mundi; et fiet habitatio eorum deserta, et civitates illorum desolabuntur; et christiani revertentur ad amissa pascua et nidificabunt in eis. Et conversus ad regem Anglie ait: 'Hec omnia reservavit Dominus et per te fieri permittet, qui dabit tibi de inimicis tuis victoriam, et ipse nomen tuum glorificabit in eternum, et tu ipsum glorificabis, et in te ipse glorificabitur, si in opere cepto perseveraveris'. *Et unus nondum venit*, id est Antichristus. De isto Antichristo dicit idem abbas de Curacio sentire, quod iam natus est, 15 annos habens a nativitate, sed in potestate sua nondum venit. Admirantibus autem cunctis super his que ab illo audiebant, dixit ei rex: 'Ubi est Antichristus natus? Et ubi regnaturus est?' Respondit ei Ioachim coram Waltero Rotomagensi archiepiscopo, N. ^a de Appamia ^a et Girardo Auxiensis archiepiscopis et Iohanne Ebroicensi et Bernardo Baoniensi episcopis et coram multis aliis honestis viris, tam clericis quam laicis, quod Antichristus ille in urbe Romana iam natus esse creditur, et in ea sedem apostolicam optinebit, de quo dicit apostolus: *Et adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. Et tunc revelabitur ille iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui et destruet illustratione adventus sui.* Cui rex ait: 'Si Antichristus in Roma natus est et ibi sedem apostolicam possidebit, scio, quod ipse est ille Clemens qui modo papa est'. Hec autem dicebat, quia papam illum odio habebat. Et iterum ait rex: 'Putabam, quod Antichristus nasceretur in Babilonia vel in Antiochia de stirpe Dan et regnaret in templo Dei, quod est in Ierusalem, et in terra illa ambularet ubi steterunt pedes Domini et regnaret per tres annos et dimidium anni et disputaret cum Enoch et Helia ^b et eos interficeret et postea moreretur, et post mortem eius daret Deus penitentiam 60 dies, in quibus peniterent illi qui a via veritatis erraverunt et seducti fuerunt per predicacionem Antichristi et seudorum prophetarum eius'. Sequitur de 10 cornibus: *Decem cornua diaboli sunt hereses et scismata, que heretici et scismatici opponunt contra 10 precepta et mandata Dei. Et in capitibus eius 7 diademata: qui sunt reges et principes huius seculi qui in illum credituri sunt. Et cauda eius trahebat terciam partem stellarum celi et misit eas in terram: hoc est in fine perdet omnes qui perseverantes in eo crediderint et mittet eos in gehennam. Draco qui steterat ante mulierem parituram, ut, cum peperisset, filium suum devoraret, diabolus est, qui semper insidiatur ecclesie, ut partum eius rapiat et raptum devoret. Qui ideo bene dicitur stare, quia nunquam declinat a malo, set semper stat rigidus in malitia sua et inflexibilis in verucia sua fraudis. Vel aliter cauda eius significat finem seculi, in qua surgent quedam gentes inique que dicuntur Gog et Magog et destruent ecclesiam Dei. In tempore autem Antichristi multi christianorum in cavernis terre et in solitudinibus petrarum morantes fidem christianam in timore Dei servabunt usque ad consummacionem Antichristi. Et hoc est quod dicit: *Mulier fugit in desertum Egypti, ubi habet locum paratum a Deo, ut ibi pascat eam diebus 1260.* Filius autem eius masculus, qui rectorus erat omnes gentes in virga ferrea, est Iesus Christus, qui raptus est ad Deum et ad tronum eius et avulsus est ab oculis intuentium. Cuius sequaces si fuerimus, perseverantes in mandatis eius, rapiemur in aera illi obviam, et sic cum illo semper erimus. At licet idem abbas de Curacio pre-nominatam sentenciam proferret de adventu Antichristi, plures tamen et fere omnes viri ecclesiastici in scripturis divinis plurimum eruditi nitebantur probare in contrarium, multisque hinc inde prolatis verisimilibus sentenciis, tamen adhuc sub iudice lis est.*

Eodem mense Februarii . . . multas galeas misit idem rex Anglie ad Neopolim contra matrem suam Alienor reginam et contra Berengeram, filiam Sancii regis Navare, quam rex ducturus erat in uxorem, et contra Philippum comitem Flandrie. Predicta vero Alienor regina et filia regis Navare non potuerunt habere licenciam veniendi ad Messanam ab hominibus regis Tancredi propter multitudinem hominum comitancium, et profecte sunt usque Brandusium. Et comes Flandrie galeas intrans venit ad Messanam ³.

Mense Marcii die prima mensis feria sexta Ricardus rex Anglie per consilium regis Francie a civitate Messana recessit ad loquendum cum Tancredo rege Sicilie. Et tertia die

^a) Appania 2. ^b) Heliam 2.

55 1) Nomen ignoratur; cf. Gams, Series episcoporum p. 436. 2) Cf. Toeche p. 159.

1191. sequenti venit rex Anglie ad civitatem Cathanensium, ubi requiescit sanctissimum corpus beate Agathe virginis et martiris. Et cum Tancredus rex Sicilie audisset adventum illius, exivit obviam illi extra civitatem fere per quinque miliaria et, cum eum longe venientem conspiceret, antequam convenirent, descendit uterque illorum, et currens alter ad alterum, irruerunt in mutuos amplexus et salutationes et oscula. Deinde equos ascendentes, ingressi sunt civitatem; et occurrerunt illis clerus et populus cum himnis et canticis benedicentes Deum. Factaque oratione ad sepulcrum beate Agathe, rex Anglie ingressus est palacium regis Tancredi et habitavit ibi per tres dies simul cum illo cum honore qualis decebat regem. Quarta die rex Sicilie dona multa et magna in vasis aureis et argenteis, in equis et pannis sericis obtulit regi Anglie; at huiusmodi non indigens, nichil eorum capere voluit preter anulum parvulum quendam, quem in signum mutue dilectionis accepit. Rex autem Anglie dedit ei gladium optimum Arcturi, nobiljs quondam regis Britonum, quem Britones vocaverunt Caliburnum¹. Preterea Tancredus dedit regi Anglie quatuor magnas naves quas vocant ufers² et 15 galeas. Et cum recessisset in propria persona, perduxit eum usque ad Tavernum³ per duas dietas magnas. Cumque inde recedere vellet, dixit rex Tancredus illi: 'Nunc scio vere et certis indiciis comprobavi, quod ea que rex Francie mandavit mihi de vobis per ducem Burgundie et per litteras suas potius ex invidia processerunt quam ex amore quem erga me haberet. Ipse enim mandavit mihi, quod nec pacem nec fidem mihi servastis, et quod conventiones inter nos factas transgressi estis, et quod in regnum istud non venistis nisi ut auferretis^a a me; sed et, si vellem cum exercitu meo super vos venire, ipse auxiliaretur mihi quantum posset ad vos et exercitum vestrum confundendum'. Cui rex Anglie respondit non minori constantia verbi quam animi: 'Confundantur omnes inique agentes; et ego credere non possum, quod hec mandaverit, cum sit ipse dominus meus et socius coniuratus in peregrinatione ista'. Ad que respondens rex Tancredus: 'Ut comprobetis, me', inquit, 'verum dicere vobis, ecce trado vobis litteras quas ipse rex Francie misit mihi per ducem Burgundie. Quod si dux Burgundie negare voluerit, ego eum inde comprobabo per unum de ducibus meis, quod verissime litteras has sigillatas sigillo regis Francie mihi tradiderit'. Et cum rex Anglie litteras accepisset de manu regis Tancredi, venit rex Francie usque Tavernum loqui cum rege Tancredo. Rex Anglie per aliam viam reversus est in Messanam. Rex Francie fecit moram unius noctis apud regem Tancredum in Tavernum et in crastino rediit ad Messanam. Rex autem Anglie in ira commotus adversus eum, nec faciem hilarem nec pacem spondentem ei pretendebat, sed oportunitatem querebat, ut cum suis ab eo recederet. Inquirente rege Francie diligentius, quare hoc esset, mandavit illi rex Anglie per comitem Flandrie et per alios familiares suos ea que rex Sicilie dixerat illi de eo et in testimonium facti litteras quas acceperat de rege Tancredo ostendit. Quod cum rex Francie audisset, male sibi concius obmutuit, ignorans quid contra hec responderet. Tandem ad se reversus, ait: 'Verba hec ficta sunt et de novo inventa. Scio enim et certus sum, quod ipse querit causas malignandi adversum me. Putatne, quod per talia mendacia sororem meam abiciet, quam desponsandam sibi iuravit?' Cui rex Anglie respondit: 'Sororem tuam non abicio, sed illam ducere nequeo in uxorem, quia pater meus cognovit eam, generans ex ea filium'. Quod cum regi Francie constaret per plurimorum asserciones, ipse post multorum tergiversaciones verborum quietum clamavit regem Anglie a coniugio sororis sue Alesie, receptis decem milibus marcis argenti ad opus eiusdem mulieris pro conventionem a rege Anglie, et cum rex Francie rediret in Franciam, predicta soror eius traderetur illi cum Gisorcio et omnibus aliis rebus que rex Francie eis concesserat in maritagio. Et rex Francie dedit licentiam regi Anglie quamcumque vellet ducendi in uxorem. Insuper concessit, quod dux Britannie sit homo regis Anglie in perpetuum et heredum suorum de Britannia, et quod rex Anglie et heredes sui respondeant inde regi Francie et heredibus suis. Et sic in illa die facti sunt amici rex Francie et rex Anglie et omnes conventiones illas fide et sacramentis sub sigillorum suorum testimonio confirmave-

a) auferat. 2.

1) Cf. San Marte ad Galfr. Monmut. IX, 4.
3) Taormina.

2) Huissier, navis qua equi transvehuntur. DUCANGE.

runt¹. Et eodem mense Marcii, 3. Kalendas Aprilis, sabbato Philippus rex Francie² recessit a portu Messane cum toto navigio suo³.
 1191. Mart. 30.

Mense Aprilis, 4. Idus⁴ eiusdem mensis, feria quarta Cleinens papa tercius obiit; et eodem die Iacinctus, nacione Romanus et Romane ecclesie cardinalis, electus est in papam per communem cardinalium electionem et in vigilia pasche ordinatus in sacerdotem. Et in ipso die pasche statim, que 18. Kalendas Maii evenit, pontifex Romanus est consecratus et vocatus Celestinus papa tercius. In crastino autem consecrationis sue ipse consecravit et coronavit predictum Henricum regem in Romanum imperatorem et Constanciam, uxorem suam, in imperatricem⁵.
 Apr. 10. Apr. 13. Apr. 14. Apr. 15.

Eodem mense Aprilis fregit rex Anglie castellum quod fecerat in loco qui dicitur Mategriffun, et feria 4. ante cenam Domini ipse cum toto exercitu suo a portu Messanensi recessit cum centum quinquaginta magnis navibus et cum quinquaginta tribus galeis, et in die parasceue venit ventus horribilis circa horam diei nonam ab austro et dissipavit navigium eius⁶. Rex autem cum parte navigii applicuit in insula Crete.
 Apr. 10. Apr. 12.

Mense Iunii, die mensis prima, in vigilia pentecosten . . . obiit Philippus comes Flandrie in obsidione Acre.
 Iun. 1.

Rex Anglie . . . die sabbati in pentecosten venit ad obsidionem Acre. . . Pisani vero et Ianuenses venerunt ad eum et optulerunt ei servicia sua. Receptit autem Pisanos, Ianuensibus refutatis, quia ipsi fidelitatem fecerant regi Francie et Cunrado marchioni⁷. Pisani fecerunt regi Anglie homagium et fidelitatem iuraverunt, et rex concessit eis omnes libertates et consuetudines, quas habere solebant in terra Ierosolimitana, et carta sua confirmavit.
 Iun. 8.

Rex Anglie partem regis⁸ Ierusalem fovebat, et rex Francie partem Conradi fovebat; immo . . . constituit eum sibi familiarem et consiliarium . . . In primis enim per consilium eius rex Francie peciit a rege Anglie medietatem tocus insule Cypre cum medietate omnium que in illa cepit ex convencione facta inter eos apud Messanam. Convenit enim inter eos, quod dimidiarent inter se omnia que perquirent in terra Ierosolimitana, quamdiu essent in illa peregrinatione. Cui respondit: 'Si dederis mihi medietatem Flandrie et ceterorum que adquisiti post mortem comitis Flandrie et per mortem castellani⁹ de Sancto Odmero, qui in obsidione Acre mortui sunt, et ego dabo tibi medietatem tocus acquisitionis mee, licet convencio facta fuerit inter nos de adquisicionibus nostris in terra Ierosolimitana tantummodo'; et sic alterutro remiserunt petitiones suas et convenciones, [quas¹⁰] apud Messanam fecerunt de adquisicionibus eorum in terra Ierusalem dimittendis, iterum scriptis et testimoniis confirmaverunt; statueruntque Templarios et Hospitalarios et alios viros sapientes, in quibus confidebant, ad recipiendum et dimidiandum inter eos adquisiciones suas.
 25 30 35

Philippus rex Francie, imperfecta peregrinatione sua, a terra Ierosolimitana recedens¹¹ . . . venit ad fluvium . . . Salef. In isto fluvio Salef submersus est Fredericus¹² imperator Romanorum, cum exiret de terra soltani de Yconio. . . . Deinde venit ad fluvium qui dicitur Winke¹³, super quem est castellum destructum¹⁴ per¹⁵ piratas quod¹⁶ dicitur Reswz¹⁷. Et fluvius ille¹⁸ dicitur portus Pisanorum, eo quod pirate Pisani portum illum sepius frequentant. Et contigit, quod¹⁹, cum rex Francie transisset perinde²⁰, invenit ibi quatuor galeas piratarum, qui²¹ multa mala fecerant christianis, et cepit eas rex²². Pirate autem, relictis galeis, fugerunt in montanis²³ et sic evaserunt mortem²⁴.
 40 45

Et inter insulam de Rodes et Rumaniam est mare latum per viginti miliaria ad estimationem nautarum²⁵. Et²⁶ cum perventum fuerit ad insulam de Rodis²⁷, preteritur tertia pars vie maris inter Accaron²⁸ et Brandusium²⁹; et³⁰ mille sexcenta miliaria computantur

a) mare tranquillo et celo aridente add. I. b) desst 2. c) Wynke I. d) desertum H. e) p. p. des. H. f) similiter add. H. g) Reswz I.; Reswt H. h) Winke similiter add. H. i) Quo cum H. h) Fr. venisset H. 50 l) qui — christ. des. H. m) desst H. n) montana H. o) manus eius H. p) ut dicunt nautae H. q) Et est sciendum quod cum H. r) Rodes H. s) Accon H. t) Brand. H. u) inter A. et B. c. 1000 et 800 m. H.

1) Vide diploma ap. Rymor I, p. 22. 2) Cf. Toeche cf. SS. XXIV, p. 717. 9) Lineam quam rex secutus est designat Menke nr. 84. inter Spruneri tabulas geographicas. 10) Cf. supra p. 112. 11) Philoneka in Lycia. 12) Reswt mons prope Lissidonam. 13) Toeche p. 170. 4) Haec Merum infra assert; cf. Toeche p. 167. 5) Cf. Toeche p. 161. 6) Cf. Ilgen I. I. p. 107. 7) Guidonis. 8) Willolmi IV;

inter Accon et Brandusium; et inter Marsiliam et insulam Sicilie^a computantur mille sexcenta miliaria^b. Et insula de Sardena est in medio vie inter Marsiliam et Siciliam. Et inter Siciliam et Accaron mille sexcenta miliaria computantur. Et insula de Creta est in medio vie inter Siciliam et Accaron. Sciendum^c est, quod, si prosper^d ventus fuerit^e navigantibus a Marsilia versus Accaron, dimittent insulam de Sardena et Siciliam^f et Cretam^g a sinistris^h navigii ita longe, quod nullam illarum videre possint.

In exitu autemⁱ eiusdem gulfi de Witun^j est^k civitas episcopalis antiqua, deserta nunc, quam Rogerus rex Sicilie destruxit, eo quod pirate ibi habitabant, et dicebatur Muszun^l. . . . Deinde non longius a terra quam per viginti miliaria est quedam rupis . . . que dicitur Triffar^m. . . Deinde quasi per centum miliaria a rupeⁿ est insula que dicitur Serfent^o,¹⁰ que est Margariti^p, et alie due insule ibi^q sunt, quarum una dicitur Chefeleine^r¹¹ et altera Iagent^s, et utraque est^t Margariti.

De Roberto Wiscard.

Deinde est Portus Wiscard¹. Et notandum est, quod Robertus Wiscard fuit natione Normannus, et diu conversatus in curia² Henrici³ regis Anglie, filii Willelmi Bastard, qui regem 15 Haraldum devicit in prelio et regnum optinuit. Iste Robertus, licet esset de familia regis, tamen pauper erat, et licet probus fuerit, tamen nullam gratiam potuit invenire ditandi 1059. apud regem illum. Unde factum est, ut ipse natale solum⁴ desereret. Itaque Romam petiit et a summo pontifice⁵ consilium et licenciam accepit barbaras naciones sibi subiugare. Confluebat ergo ad eum multitudo magna virorum, tum propter animi sui audaciam et 20 corporis probitatem, tum propter manus sue irreprehensibilem largitatem. Et ipse et Rogerus⁶, frater eius, procedentes venerunt in Apuliam, et videntes eam terram bonam et fertilem et homines terre illius Griffones armis indoctos habundare divitiis, cupiebant subicere eam sibi; et sepius cum hominibus illis dimicantes, tandem vicerunt, et totam Apuliam et Calabriam et Capuam cum principatu subiugaverunt sibi, eripientes de manibus impera- 25 toris Romanorum. Et Robertus Wiscard dedit Tancredo⁷ filio suo Apuliam et Calabriam et Capuam cum principatu, et ipse ad maiora anelans, naves et galeas sibi parare fecit, iactans, quod ipse subiugaret sibi imperium Constantinopolitanum. Et cum omnia itineri suo necessaria essent parata, intravit naves et galeas cum uxore sua⁸ et cum viris suis armatis et bellicosis, et insulas, scilicet Cretam et Cuverfu et Rodes et alias insulas multas⁹ in cir- 30 cuitu, sibi subiugavit, pervenitque ad portum qui nunc nomine suo nuncupatur Portus Wiscardi. Quo cum progredere voluisset et intrare in Rumaniam, Alexis imperator Constantinopolis mandavit uxori predicti Roberti Wiscardi, quod, si ipsa virum suum neci tradidisset et sic terram suam de eo liberasset, ille duceret eam in uxorem et faceret eam imperatricem Constantinopolis. Concessit itaque mulier illa voluntati imperatoris et dedit 35 1085. marito suo venenum bibere; et mortuus est, et ibidem¹⁰ in insula que usque in hodiernum diem dicitur Portus Wiscardi sepultus fuit; et totus exercitus eius dissipatus est. Mulier autem eius fugit ad imperatorem Constantinopolis, qui eam conventionem ei adimplevit. Illam namque sibi desponsavit et coronavit in imperatricem; et cum omnis solemnitas in desponsacione et coronacione facta esset, ita quod ipsa diceret imperatori: 'Iam perfecistis 40 mihi totam convencionem meam', inperator ostendit coram imperatrice et omni populo convencionem quam ipse et illa fecerant, et qualiter illa morti tradiderat maritum suum Robertum Wiscard, et quesivit ab eis iudicium de ea et consilium; et omnes iudicaverunt

^a) Willelmi Rufi regis Anglie I.; ita etiam col. 1008.

^{**}) infra triennium add. I.

a) et Siciliam H. b) *sententia* sqq. *transmutantur* H. c) In m. v. int. S. et Accon est i. de C. H. d) Et est sc. 45 quod H. e) v. pr. H. f) illis qui a M. ad A. ire voluerint H. g) insulam de Sicilia H. h) insulam de Creta H. i) longe a sinistra parte navigii H. k) Et in ex. H. l) Muszun e. des. quam R. v. S. destr. H. m) a periculo illo est in mari ins. H. n) et illa et alie H. o) ibi s. des. H. p) Chefeleine H.; Chefelme I. q) sunt insule M. H. r) suum 2.

1) Gythlum. 2) Modoni. 3) Strivali. 4) Classi cerptas invenies. De initiis Roberti cf. Giesebrecht, 50 Siculae praefecti; cf. Toeche p. 197. 5) Cefalonia. 'Kaiserzeit' II, p. 32. 9) Nicolao II, Melitae. 6) Zante. 7) In insula Cefaloniae. 8) Haec 10) Postea comes Siciliae. 11) Potius Rogero. rationi temporum minime concordare, iam Brompton 12) Sigelgaita; quae de ea sequuntur nihil nisi fa- intellexit, qui loco Henrici Willelmum II. ponit. bulae sunt. Cf. de morte Roberti Giesebrecht I. l. Alias fabulas de Roberto infra e Radulfo Nigro ex- p. 573. 13) Potius Venustiae. 55

eam ream mortis, et accenso rogo illa iniecta est et in cinerem redacta^a. Interim Rogerus, frater predicti Roberti Viscardi, debellavit Siculos et totam sibi subiugavit Siciliam et factus est comes Sicilie. Sicilia insula est magna et tunc temporis, antequam predictus Robertus¹ eam debellasset, fuit inhabitata paganis et erat de dominio imperatoris de Marrohc. Sed prefatus Rogerus eripuit eam de manibus illius et, expulsis inde paganis, legem Christi in ea primus introduxit. Deinde obiit filius Roberti Viscardi sine prole, cui ipse dederat Apuliam et Calabriam et Capuam². Rogerus autem comes Sicilie uxorem³ duxit, de qua genuit filium quem appellavit Rogerum, cui ipse dedit Apuliam et Calabriam, faciens inde ducatum, et dedit illi Capuam. Deinde obiit Rogerus, frater Roberti Viscardi, et Rogerus, filius eius, successit ei in comitatu Sicilie. Et paulo post contigit, quod Lodovicus⁴ rex Francorum et Alienor regina, uxor eius, iter Ierosolimitane profecionis suscipere; et cum venissent in Siciliam, prefatus Rogerus comes Sicilie cum debito honore et gaudio suscepit eos; et ad preces illius rex Francie Lodovicus fecit illum regem, coronam capiti suo imponens; et iste Rogerus ita factus est primus rex coronatus de Sicilia. Qui uxorem⁵ duxit, ex qua genuit duos filios et unam filiam⁶. Filius eius primogenitus vocatus est Rogerus, et alter Willelmus, et filia vocata est Constancia. Filius eius primogenitus factus est dux Apulie et, nesciente patre suo et inconsulto, uxorem duxit, de qua genuit filium quem nominavit Tancredum⁷. Qui⁸ decessit ante patrem suum. Deinde obiit Rogerus rex Sicilie, pater eius, et Willelmus, filius eius, successit ei in regnum. Willelmus ille uxorem⁹ duxit, de qua unicum filium genuit quem Willelmum appellavit. Iste Willelmus ultimus successit patri suo in regnum et duxit¹⁰ in uxorem Iohannam, filiam Henrici regis Anglie, filii Matildis imperatricis. Et Willelmus ille decessit sine prole, sed ante obitum suum constituit Constanciam, amitam suam, uxorem Henrici regis Alemannorum, heredem regni Sicilie, et fecit omnes primates regni sui iurare fidelitates predictae amite, ut ipsi illam in dominam et reginam suscipere, si ille sine prole decessisset¹¹. Quo sine prole decedente, Rogerus de Andria et ceteri fideles terre miserunt pro Constancia domina sua; sed priusquam illa venisset, Tancredus comes de la Liche, filius Rogeri filii Rogeri regis, transgressus fidem et sacramentum quod iuraverat predictae Constancie, usurpavit sibi regnum Sicilie et Apuliam et Calabriam et Capuam cum Principatu. Quod cum Henrico regi Alemannorum et Constancie, uxori eius, nunciatum esset, miserunt archiepiscopum Maguntinum et Henricum Teste cum magno exercitu in Apuliam ad subiciendum eam sibi; ut supradictum est¹², nihil profecerunt in expeditione illa.

Cum rex Francie recessisset a Portu Viscardi, venit ad insulam de Cuverfu¹³. Et cum perventum fuerit in magnum pelagus, tres insule sunt iuxta insulam de Cuverfu, quarum exterior dicitur Fanum¹⁴. Deinde quasi per 40 miliaria ab insula de Cuverfu est mons magnus in capite Rumanie qui dicitur Paxo. Et a monte illo usque ad civitatem archiepiscopalem que dicitur Ortrente¹⁵, que est in Apulia, computantur quinquaginta miliaria, a monte illo usque ad civitatem archiepiscopalem que dicitur Brandusium computantur centum miliaria. Et a monte illo qui dicitur Paxo incipit gulfus de Venecia, qui habet in longitudine mille¹⁶ et quinquaginta miliaria et in latitudine centum miliaria. Euntes autem per gulfum illum ad Veneciam dimittent Rumaniam et Sclavoniam et Istriam in dexteram partem illorum, et in sinistram partem illorum dimittent Apuliam, in qua sunt portus quorum nomina hec sunt: primo portus qui dicitur Leuke¹⁶, deinde portus qui dicitur Ottrente¹⁶, deinde portus de Liche¹⁷, deinde portus de Brandiz¹⁸, deinde portus de Monople¹⁸, deinde portus Sancti Nicholai de Bar¹⁹, deinde portus de Trane²⁰, deinde portus de Barlet²¹,

a) De isto Roberto Viscard et Rogero fratre suo et eorum successoribus quere superius tempore regis Henrici primi, filii Willelmi Conquestoris, ubi de eis plenius est notatum I, ubi quae sequuntur col. 1010. inserta sunt. b) m. et des. I. c) Brundis I.

1) Legendum videtur: Rogerus. 2) Non dux Rogerus, filius Viscardi, sed Willelmus, nepos huius, obiit a. 1127. sine prole. Tunc Rogerus II, filius Rogeri I. comitis, fratris Viscardi, qui patri iam a. 1101. defuncto in Sicilia successerat, Apuliam obtinuit; postea a. 1130. in regem coronatus est. 3) Adelasiam. 4) Ludovicus VII. a Terra Sancta redux aestate a. 1149. cum Rogero rege foedus iniit; cf. Giesebrecht IV, p. 296. 336. 5) Albiriam. 6) Haec ex altera uxore, Beatrice, nata erat. 7) Postea regem. 8) Scil. Rogerus dux Apuliac, filius Rogeri regis. 9) Margaretham. 10) Vide supra p. 93 sq. 11) Cf. Toeche p. 127. 139. 12) Vide p. 122. et quae ibid. n. 5. monuimus. 13) Corfu. 14) Fano. 15) Otranto. 16) Leuca. 17) Lecce. 18) Monopoli. 19) Bari. 20) Trani. 21) Barletta.

deinde portus de Sipunt¹, deinde portus de Bestie², deinde portus de Tremule³, qui est ultimus portus de Apulia. Deinde est Ortona, que est primus portus de terra Venetie, deinde portus de Acre⁴, deinde portus de Bescare⁵, deinde portus de Acune⁶, deinde portus de 5
1191. Ravenne, deinde est Venecia civitas nobilis et portus bonus. Sequitur: Rex Francie moram fecit in insula de Cuverfu et misit nuncios suos⁷ ad Tancredum regem Sicilie habendi licenciam transeundi per terram suam et ibi expectavit reditum nunciorum suorum quos miserat ad regem Tancredum.

Apr. 10. Interim eodem anno, quarta feria ante cenam Domini, scilicet quarto Idus Aprilis⁸, eodem die⁹ quo rex Anglie recessit cum navigio suo a civitate Messana versus terram Ierusalem, dominus papa Clemens tercius obiit; cui successit in papatum per 10

Apr. 14. communem cardinalium electionem Iacinctus cardinalis, nacione Romanus, et in die

Apr. 15. pasche consecratus est et vocatus est Celestinus papa tercius. Et ipse in crastino consecracionis sue, scilicet feria secunda in ebdomada pasche, coronavit Rome Henricum regem Allemannorum in imperatorem Romanorum et Constanciam uxorem suam in imperatricem. Novus itaque imperator ille, magno congregato exercitu, intravit terram Tancredi regis Sicilie, et ipse cum uxore sua obsedit¹⁰ Salernum, civitatem magnam; et infra quindecim dies reddita est ei et uxori sue civitas illa; et ille dimittens ibi uxorem suam, processit et obsedit civitatem Neapolim. Ubi cum moram per sex¹¹ septimanas fecisset, amisit fere totum exercitum suum ex corruptione aeris, et ipse gravem incidit infirmitatem, ita quod pene moreretur. Et videns, quod ipse nichil posset proficere adversus 20 civitatem illam, recessit inde, profectus ad civitatem suam que dicitur Melan¹². Quod cum Salernitani audissent, iniecerunt manus in dominam suam Constanciam imperatricem et tradiderunt eam Tancredo regi Sicilie.

Willelmus Eliensis episcopus et domini regis cancellarius . . . depositus iuravit¹³, quod redderet comiti Iohanni castella Anglie. . . . De abiectioe sua confusus, transfretare 25 proposuit . . . Sed, comperta malitia sua, quedam mulieres iniecerunt manus in eum. . . . Post octo vero dies Iohannes, frater regis, comes Meretonii precepit illum liberari a carcere et dedit illi licenciam transfretandi. Et abiens transfretavit¹⁴ in Flandriam, et cum iter ageret, quidam de terra illa iniecerunt manus in eum et in homines suos, quibus ipse iniuriam fecerat, cum esset iustitarius in Anglia, et tenuerunt, donec ille satisfacit eis. Et 30 procedens inde venit Parisius.

Interim nuncii Filippi regis Francie moram facientis in insula de Coverfu, ut supra dictum est, redierunt a Tancredo rege Sicilie cum licencia illius transeundi per terram suam. Qui statim galeas suas intravit et applicuit in Apulia apud civitatem archiepiscopalem que dicitur Ocrente feria 6¹⁵, sexto Idus Octobris. Et recedens inde, transitum fecit 35 per civitatem episcopalem que dicitur la Liche¹⁶ et per Brundusium civitatem archiepiscopalem et per villam que dicitur la Petrole¹⁷ et per Monople civitatem episcopalem et per Bar civitatem archiepiscopalem, ubi requiescit sanctissimum et incorruptum corpus sancti Nicholai Miree civitatis archiepiscopi, et per Trane civitatem archiepiscopalem et per Barlet burgum bonum et per Salpe¹⁸ civitatem episcopalem et per villam que dicitur Sanctus 40 Laurentius de Carminan et per la Truie¹⁹ civitatem episcopalem et per villam que dicitur Sanctus Luctredus²⁰; ibi deficit Apulia et incipit Terra Laboris. Et deinde transitum fecit per Beneventanum²¹ civitatem archiepiscopalem, ubi requiescit corpus sancti Bartholomei apostoli, et per Matelune²² civitatem episcopalem et per Capuam civitatem archiepiscopalem et per Calve²³ civitatem episcopalem et per Tyane²⁴ civitatem epi- 45 scopalem et per Caian²⁵ castellum et per Mignan²⁶ castellum et per Sanctum Germanum villam bonam, que est sita ad pedem montis Cassie²⁷. Cassia est mons magnus et excelsus,

a) Bestre I. b) le Pekle I. c) Trine I. d) ita c.

1) Prope Manfredoniam. 2) Vieste. 3) Termoli. 4) Ariello? Oppidum Atri, de quo Stubbs cogitavit, post Pescaram neque ad mare situm est. 5) Pescara. 6) Ancona. 7) Cf. Toeche p. 255. 8) Clementis III. dies emortalis non constat; cf. Toeche p. 170. 9) Cf. supra p. 127. 10) Errat noster; cf. Toeche p. 196. 11) Potius 13, scilicet inde a mense Maio ex. usque ad Aug. ex.

12) Non ante mensem Nov. Mediolanum pervenit. 13) Octob. 10. 14) Octob. 29. 15) Fortasse legendum: 5; dies 10. Oct. erat Iovis. 16) Lecce. 50 17) Salpi. 18) Troia. 19) Sant Eleuterio. STUBBS. 20) Maddaloni. 21) Calvi. 22) Teano. 23) Si Caiazzo dicitur, rex ad orientem via excessit. 24) Mignano. 25) Cassino.

in cuius summitate est nobilis abbatia, in qua requiescit corpus sancti Benedicti, et ipsa est in terra imperatoris Romanorum. Et ad Sanctum Germanum, qui est ad pedem montis Cassie, deficit Terra Laboris et incipit Campania. Deinde transitum fecit rex Francie per 1191. Aquinam¹ civitatem episcopalem, deinde per Frisillum² civitatem episcopalem, que est 5 ultima civitas regis Sicilie; et ibi deficit terra illius et incipit terra domini pape. Et antequam rex Francie venisset, misit nuncios suos ad Henricum Romanorum imperatorem, et accepta ab eo licentia transeundi per terram suam, iuravit ei, quod fidelitatem portaret ei de vita et membris et terreno honore, et quod auxilium nec fecit nec faceret regi Sicilie contra eum. Deinde transivit per Anagne civitatem episcopalem, deinde per Muntfortin³ 10 castellum, deinde venit Romam. Ibi deficit Campania et incipit Tuscana. Cum autem Filippus rex Francie Romam⁴ venisset, Celestinus papa recepit eum et suos cum summo honore et reverencia, exhibens ei et suis per octo dies quicquid eis fuit necessarium in expensis. Et pro amore Dei et suo novum fecit remedium peregrinis, quod illum et omnes qui cum illo venerant absolvit a voto et itinere peregrinationis Ierosolimitane, et non tan- 15 tum illos, sed etiam omnes qui post illum venerunt de terra Ierusalem, quamvis votum non perfecissent, cum per illos non steterit; et dedit eis palmas et cruces. Et ostendit regi Francie et suis capita apostolorum Petri et Pauli et veronicam, id est pannum quendam linteum, quem Iesus Christus vultui suo impressit; in quo pressura illa ita manifeste apparet usque in hodiernum diem acsi vultus Iesu Christi ibi esset, et dicitur veronica, quia mulier 20 cuius pannus erat dicebatur Veronica. Rex vero Francie, ut occultaret manifestam animi sui nequiciam, immemor sacramenti quod fecerat Ricardo regi Anglorum, cum exiret de terra Ierusalem, de pace et amore sibi servando, conquestus est de illo domino pape et omnibus cardinalibus, dicens de illo multa inconvenientia, scilicet quod ille fugaverat eum a terra Ierusalem, et quod ille noluit pro eo quicquam facere. Et petiit a summo pontifice 25 licentiam vindicandi se de illo in Normannia et aliis terris suis. Sed summus pontifex, sciens eum hoc dixisse sola invidie causa, nullam ei licentiam ad malum faciendum in terra regis Anglie dare voluit, sed prohibuit sub anathemate, ne ipse in eum vel in terram suam manum extenderet. Discedens itaque rex Francie a Roma, transitum fecit per castellum Sancti Petri, deinde per Sutre civitatem episcopalem, deinde per Biterve⁵, deinde 30 per Munt-Flascun⁶, deinde per Sanctam Christinam⁷, deinde per Ekependante⁸, deinde per Redecoc⁹, deinde per la Briche¹⁰, deinde per San Clerc¹¹, deinde per Bon-Cuvent¹², deinde per Senes-la-velle¹³ civitatem episcopalem, deinde per la Marche castellum, deinde per Seint Michel¹⁴ castellum, deinde per castellum Florentin¹⁵ et per¹⁶ Seint Denis de Bon-repast, et per Arle-le-blanc et per Arle-le-nair et per la Grasse-Geline¹⁷ et per le Hospital 35 et per Luchek¹⁸ civitatem episcopalem et per Munt-Cheverol¹⁹ et per Seint Leonard²⁰ et per Lune²¹ maledictam civitatem episcopalem et per Sanctam Mariam de Sardena²² et per Lealvile²³ et per Punt-Tremble²⁴ et per Munt Bardun²⁵ et per Seint Beneit in monte Bardun et per Seint Morant in monte Bardun; ibi deficit Tuscana et incipit Italia. Deinde transivit per Cassem²⁶ Milan²⁷, deinde per Furnos²⁸ et per Seint Domin²⁹ 40 et per Florentin³⁰ et per Plesence³¹ civitatem episcopalem et per Papiam civitatem episcopalem, deinde per Morters³² et per Roable³³ et per Werzeas³⁴ civitatem episcopalem, deinde per vallem de Moriana³⁵; ita quod paulo ante natale Domini venit in Fran- Dec. 25. ciam.

Eodem anno, antequam Philippus rex Francie in terram suam venisset, Willelmus 45 Remensis archiepiscopus, avunculus eius, et ceteri Francorum procuratores, quibus ipse in

a) Gracè Gelme I. b) Lukes I. c) Cassennulam I.

- 1) Aquino. 2) Frosinone. 3) Montefortino. 19) San Leonardo prope Massa. 20) Luni.
 4) Cf. Toeche p. 249. 5) Viterbo. 6) Montefiascone. 7) Prope Bisentium. 8) Acquapendente. 9) Radicofani. 10) Le Briccole. 21) Sarzana. 22) Villafranca. 23) Pontremoli.
 11) San Quirico. 12) Buonconvento. 13) Siena. 24) Monte Barduno. 25) Fortasse Cassio. 26) Hic locus corruptus videtur. Philippus II. Mediolani cum Henrico VI. foedus contra Ricardum I. et Guelfos iniit; cf. Toeche p. 235. 27) Fornuovo. 28) Borgo San Donnino. 29) Firenzuola. 30) Piacenza.
 14) San Michele prope Certaldo. 15) Castel Fiorentino. 16) Quattuor nomina quae sequuntur quid significant nescio; Arles et Grasse sunt in Provincia. 31) Mortara. 32) Robbio. 33) Vercelli. 34) Maurienne.
 55 17) Lucca. 18) Capriglia prope Pietrasanta.

1191. recessu suo regnum Francie custodiendum tradiderat, cum audissent, quod Philippus comes Flandrie esset mortuus, diviserunt comitatum Flandrie inter dominum suum regem Francie et filium¹ comitis de Hainou², fratrem uxoris³ regis Francie defuncte, et inter sororem⁴ Sancii regis Portugalsis, que fuerat uxor Philippi comitis Flandrie; ita quod unusquisque eorum habebat partem que illum de iure contingebat⁵.⁵

^{*)} *Gestorum Henrici II. auctori in curia regis collega erat Thomas Brunus, de quo Ricardus filius Nigelii thesaurarius regis a. fere 1178. Dial. de Scaccario I, 6, ed. Stubbs, 'Select Charters of English Const. Hist.' ed. 2, p. 199, haec scripsit: Quid ad Brunum. Porro in capite quarti sedilis, quod opponitur iusticiariis, residet magister Thomas cognomento Brunus. . . Magnus hic erat in magni regis Siculi⁶ curia, consiliis providus et in regis secretis pene precipuus. Surrexit interea rex novus⁷, qui ignorabat 10 illum, qui prava habens latera, patrem persequebatur in suis. Compulsus est igitur vir iste, mutatis rebus prosperis, vite sue consulere et, licet pateret ei cum summo honore accessus ad regna plurima, tamen frequenter vocatus ab illustri rege Anglorum Henrico, cui fama veritate ipsa minor est, preelegit ad natale solum et successorium ac singularem dominum suum accedere⁸. Susceptus igitur ab ipso sicut utrumque decuit, quia apud Siculum magnis intenderat, 15 hic etiam ad magna deputatur negotia scaccarii.*

1) Balduinum IX, postea imperatorem Constantino- inde ab a. 1137. occurrit; cf. Behring, 'Mem. dell' politanum. 2) Balduini V, qui Margaretham soro- accad. Rom.' 1878, p. 7. 7) Willelmus I. a. 1154. rem Philippi Flandrensis duxerat. 3) Isabellae. 8) A. 1159. vel iam paullo ante erat eleemosynarius Henrici II; cf. Madox, 'Hist. of the Exchequer' II, 20 p. 221. 6) Rogeri. Thomas in documentis Siculis p. 376.

EX

ROGERI DE HOVEDEN CHRONICA.

Rogerus de Hovedene nusquam mentionem de se ipso fecit, immo, aut quaedam modestia aut fortasse senili poenitentia vitae saecularis actus, quaecumque
 5 *Gesta Henrici, quorum vestigia alioquin fideliter secutus est, de ipso retulerant plane suppressit. Diplomate¹ autem quo Hugo de Puiset episcopus Dunelmensis Rogero et ecclesiae de Hoveden (oppido versus orientem et meridiem ab Eboraco sito, sed Dunelmensibus subiecto) decimas parochiae, quas ipse quondam hospitali suo S. Aegidii Dunelmensi dilargitus erat, integras reddidit, discimus,*
 10 *quanta nostri scriptoris vis apud praepotentem illum principem fuerit, qui usque ad obitum (a. 1195) rempublicam aut regere aut disturbare non destitit et, cum saepius Hovedenae² moraretur, litteras chartasque publicas annalibus inserendas facile praebere potuerit. Accedit, quod Hugo Willelmum³ quendam de Hoveden, qui forsitan Rogeri frater aut pater fuerit, inter*
 15 *capellanos habebat.*

Rogerus scholae fortasse Dunelmensi traditus etiam titulo magistri⁴ gaudebat; quamquam, si paucos Ovidio, Lucano, Iuvenali, Senecae flosculos decerptos excipis, non ita multa litterarum scientiae documenta in opere exstant. — Quae autem clericus regis egerit, Gesta Henrici⁵ docent: Anno enim 1174,
 20 *aiunt, Henricus II, ut filios et Ludovicum VII. debellaret in Francia tunc degens, misit in Angliam unum de clericis suis Rogerum de Hovendun nomine ad Robertum de Vallis, ut illi duo Huctredum et Gillebertum filios Ferregus, qui Galwediam de Scotia tenebant, allicerent ad servitium eius. Cumque venissent circa festum sancti Clementis ad colloquium, . . . Gilebertus obtulit Hen-*
 25 *rico II. amplissima dona. Sed predicti nuncii regis Anglie hunc finem cum Galvalensibus facere noluerunt, donec locuti fuissent cum rege. Et cum indicatum esset regi, qualiter Huctredus, filius Fergus, consanguineus suus, (a Malculumb filio Gilberti) interficeretur, noluit cum Galvalensibus illis pacem aliquam facere. — Anno proximo sequenti tenuit curiam in ipsa die pentecosten apud*
 30 *Radingis, et inde misit rex unum de clericis suis Rogerum de Hovedene nomine ad ecclesiam Norwicensem . . . et ad abbatias, que tunc vacabant, per Angliam cum litteris suis significans, quod . . . apud Oxefordam in nativitate beati Iohannis baptiste . . . venirent obviam sibi . . . ad eligendum sibi pastorem. Quod rex eo tempore impetravit, ut personae gratissimae eligerentur, vix alii atque*
 35 *suo clerico perito debuit. — Postea a. 1189. Rogerus iusticiarius forestae⁶ in*

1) Ap. Stubbs in praef. ad Wakerum Coventr. II, p. xc. 5) Ed. Stubbs I, p. 80. 91. 6) Rot. Pipae I.
 2) Hov. ed. Stubbs III, p. 35. 179. 284. 3) Stubbs Ric. I. ed. Hunter p. 89. 140. 244.
 ad Hov. I, p. XIV. 4) Rubrica historiam praee-

comitatibus de Northumberland, Cumberland, Eboraco violatoribus legum silvestrium tam graves multas indicere iussus est, ut una earum non ante sextum annum regni Ricardi I.¹ solvi posset; nihilominus cum a. 1198. nova severiorque assisa forestae decreta est, id genus tormenti ad confusionem hominum regni² inventum reprehendere non dubitavit. — Ricardo igitur avidius pecuniam a populo³ exprimente³, cum pluribus viris Henrico rege munere fiscali functis ab aula in otium recessisse videtur; in rotulis enim publicis quod sciam postea non occurrit. — Nisi forte iam a. 1201, quo de opere paene abrupto, epistolis quibusdam ad finem coacervatis, manum retraxit, certe tamen ante a. 1212.⁴ mortuus est.

Eodem fere tempore a. 1192⁵, quo Gesta Henrici terminantur, dum, ut suspicari licet, iam sacerdotium⁶ solum Hovedenae administrabat, ad historiam componendam aggressus neque antea ullos commentarios praeparasse videtur; nam annales 1133.⁷ post a. 1184, 1159.⁸ post a. 1177, 1170.⁹ post a. 1189, 1177.⁹ post a. 1191, 1191.⁹ post a. 1194. conscriptos esse, facile demonstrari¹⁰ potest.

Orditur Chronica Rogeri a. 449. et procedit usque ad a. 1201. — Prima autem pars nihil est nisi Historia Anglorum post obitum Bedae¹⁰, quae a. 1148. desinens, Dunelmi e Simeonis et Huntingdoniensis chronicis, quibusdam fragmentis ex Assero, Eadmero, Florentio memoriisque patriis adiectis, iam ante a. 1161.¹¹ 20 congesta est. Quam Rogerus paucis historiis fabulisque ad Edwardum Confessorem, Henricum V, Terram Sanctam, provinciam Eboracensem pertinentibus augens atque ultra pergens, foecundae illius scholae Northumbriacae, quae patre Beda gloriatur, velut postrema progenies habendus est¹².

Deinde secunda parte res inde ab a. 1149. usque ad a. 1169. gestas am- 25 plectente, quamvis tenui filo texta neque recto ordine disposita, tamen ad illius temporis cognitionem augendam nonnihil auctor contribuit. Nam aut totam hanc partem ex libro quodam, qui ad nostram aetatem non venit, desumpsit, aut praeter chronicon Melrosense collectionemque Becketianam, fragmenta ex eadem Vita s. Thomae quae ab auctore Gestorum Henrici lecta, sed nobis perdita 30 est, etiam quaedam quae alibi non inveniuntur, excerptis.

Exin Rogerus Gesta Henrici, quae a. 1192. deficiunt, secutus est. Sicut autem scriptores, quorum lucubrationes sibi usurpavit, nullo loco¹³ laudavit, hunc quoque auctorem, qui vulgo sed falso¹⁴ Benedictus Petroburgensis vocatur, quamvis frequenter haud dubie in curia regis ipsi visum, nobis non nomi- 35 navit. Atque Gestorum priorem partem ex ipso codice 1 (Iuliano a. 1177. desinente) vel exemplari eius novit; e contra annales 1177—92. saepe melius legit quam scriba alterius Gestorum codicis, Vitellii¹⁵ qui 2 vocatur: itaque non paucas genuinas lectiones ab illo corruptas servavit. At non sine affectatione verbis Gestorum modo copiosius amplificatis, modo per ambitum 40

1) Hardy, 'Descr. Catal.' II, p. 255. ex rot. pipae. 2) IV, p. 63. 3) Stubbs, 'Constit. hist.' I, p. 495. 4) Diplomate tempore Godfredi archiepiscopi Eboracensis, qui a. 1212. obiit, confecto Rogeri defuncti mentio fit; cf. Stubbs ad Walt. Cov. II, p. xciii. 5) Certe ante a. 1202, nam ad a. 1198. (cf. infra): *Causis modo regnantis*, qui a. 1202. obiit, mentio fit. 6) Cf. supra p. 133, l. 6. 7) I, p. 186. 8) V. infra. 9) II, p. 6. 10) Exstant codices Musei Britannici Reg. 13. A. 6. saec. XII. med. et Collegii a. Iohannis Oxoniensis 97.

'de librario monachorum Dunelmensium' saec. XII. ex. quorum lectiones siglis a et b signatas Stubbs editioni Hovedeni subnotavit. 11) Abbatum Eboracensium series ducitur usque ad Severinum qui a. 1161. obiit. 12) Stubbs ad Hov. I, p. xiii. 13) Quis immo nomen 45 Petri Blesensis, quod Gesta Henr. II, p. 15. habebant, quamvis ipse quoque epistola eius (nr. 219. ed. Giles) usat, suppressit. 14) Cf. supra p. 81 sq. 15) Vitellium igitur quibusdam locis e Rogero derivatum esse, Stubbs opinatur. 50

enunciatis, plerumque autem in brevius coartatis, velut librarii conditione re-
 lieta, ad altiore gradum ascendere periclitatus, cum decessoris orationem vel
 parum diligenter inspiceret¹ vel minus accurate intelligeret vel praesertim quae
 ille diversis temporibus gesta disiectis locis notaverat in unam narratio-
 nem confunderet et contraheret², neque propria menda³ evitavit neque priora
 correxit, nedum res ipsas denuo arte critica examinare temptasset. Ad verbum
 igitur paucas tantum sententias quamquam recepit, laudem nostram pro iis
 solis locis meritis est, quibus tabulas quasdam, a decessore corruptas vel non-
 nisi excerptas, integras et plenas⁴ inseruit. Qua ex re utrumque eandem biblio-
 10 thecam accessisse facile concludes. Eisdem ex armariis aulicis et Dunelmensibus
 et Eboracensibus scriniis Rogerus fere omnem novam materiam qua
 Gesta auxit deprompsisse videtur. Nam, si bullas papales, cartas, epistolas
 Britanniam septentrionalem, Orientem, litem Becketianam tangentes, concilium
 Albigense, assisas Henrici II, leges⁵ Willelmi, Edwardi, Glanvillae, poema⁶ et
 15 vaticinia⁷ quaedam excipis, pauca quae sua restant ipse audivisse vel etiam
 vidisse⁸ et aliquot annis post ex memoria litteris mandasse potest; sane enim
 visiones et miracula et quae de Henrico Leone sub a. 1180, de Friderico I. sub
 a. 1189, de Henrico VI. ad a. 1191. Gestis addidit, rumorem popularem sapiunt.

Certe ad ultimam operis partem, quae inde ab a. 1192. usque ad a. 1201.
 20 protenditur, conficiendam nullum⁹ aequalium qui tunc annales sui aevi concipi-
 ebant in auxilium vocavit, immo potius meritum prioris illius libri ut suo
 Marte adaequaret, industrie studebat. Ordinem autem temporum singulasque
 res, praesertim extraneas veluti nomina Germanica, si attentius curasset neque
 nimiam fabularum molem (quibus quidem se praesentem fuisse, quod sane
 25 fidei eius offecisset, nusquam contendit) credulioris animo ex ore aliorum acce-
 pisset¹⁰, rem bene gessisset. Neque mirum quod in historia Britannica et externa
 illustranda omnes Anglos qui ultimum decennium saeculi duodecimi tractave-
 runt longe superavit, cum clericus regis, per complures Angliae et Franciae
 regiones legationibus functus, negotiorum publicorum cognitione instructus, con-
 30 suetudine cum viris curialibus coniunctus esset et fortasse a nuntiis Eboracensi-
 bus, utpote qui ea aetate frequenter papam appellarent, de rebus Italicis certior
 fieri posset et, ut ea quae in Terra Sancta vel imperio agebantur rescisceret,
 Philippi Dunelmensis episcopi iuvamine fulciretur, qui quondam inter collegas
 eius ad scaccarium¹¹, tum inter comites Ricardi I. in Palaestinam¹² peregrin-
 35 nantis, postea inter legatos a. 1197.¹³ ad papam et a. 1198. ad electionem Otto-
 nis IV.¹⁴ missos fuerat eodemque anno¹⁵, necnon, ut vix dubium est, saepius,
 Hovedenae morabatur.

Licet autem Rogerus facta simulatque ad eum perlata sunt litteris man-
 daret, tamen postea nonnullis paginis denuo manum immisit; veluti ad cal-
 40 cem a. 1192. aliquot lineas de morte Henrici VI, quae a. 1197. evenit, sua
 manu adiecit.

1) V. infra a. 1175. de Hillino dapifero Flandrensi.

2) V. infra a. 1177. de Ida Boloniensi, a. 1179. de Conrado de Monteferrato.

3) V. infra a. 1187.

4) V. infra a. 1190. sq. itineraria Ricardi I. et Philippi II.

5) Cf. infra a. 1180.

6) Cf. infra a. 1190.

7) Cf. de loachim abbate a. 1190.

8) Veluti vulnerationem Henrici II. infra a. 1174; coronationem Ricardi I.

9) Ubi cum itinerario Ricardi vel

IV, p. 105. cum Giraldo Cambrensi convenit, sine

dubio eisdem ex fontibus cum illis hausit.

10) Haec argumenta sufficiunt ad Bouquetianos refutandos, qui

t. XVII, p. 437. opinantur: integram lucubrationem

eius (quem Benedictum vocant) quoad substantiam

reperiri in iis quas deinceps sub Hovedeni nomine

circumferuntur.

11) IV, p. 5.

12) Cf. Toeche, 'Heinrich VI.' p. 257.

13) IV, p. 16.

14) V. infra.

15) IV, p. 77.

Initium anni a natali Domini duxit et ubi de sua aetate et natione egit ordinem temporum, plerumque diei quoque nota affixa, satis accurate distinxit; econtra prima secundaque libri partibus, cum annos regnorum cum annis Christi nati conferret, saepissime in errores incidit.

Sed annalistae fastigium excedere ne mente quidem concepit; neque enim rerum gestarum causas, connexus, rationes scrutari nisus, neque regulam ad quam iudicium suum institueret constanter secutus est. Quamvis enim cum ecclesia Anglicana contra papam, cum metropolitano Eboracensi contra capitulum¹ eius, primatem Cantuariensem, legatum Romanum, ministros regios, cum episcopo suo Dunelmensi contra omnes adversarios, etiam Eboracenses, ut sacerdos Hovedenensis staret, tamen neutram factionum inter se acerrime contententium odio habuit vel ubique defendit; immo potius singulorum hominum oppressionem, violentiam, aviditatem reprobans², neque normas notionesque ad quas vitam dirigebant neque summos fines quos sibi proponebant penitus perspexisse videtur.

Editio Hovedenii princeps minus critice alio loco alium codicem secuta, inter Rerum Anglicarum Scriptores post Bedam praecipuos cura H. Savile a. 1596. Londoniis fol. in lucem prodit. Quae typis Wecheliani Francofurti a. 1601. denuo praelo subiecta, Leibnitio quaedam ad Scriptores rerum Brunsvicensium t. I, p. 876, permulta autem Bouqueti continuatoribus t. XI, p. 309. XIII, 205. XVII, 546. depromenda praebuit et a Riley a. 1853, 2 voll. 8°, in linguam Anglicam conversa est. Sed iure ac merito in oblivionem incidit, ex quo V. Cl. W. Stubbs 'Chronicam Rogeri de Hovedene' a. 1868—1871, 4 voll. 8°, in serie quae vocatur Rotulorum Angliae, omnibus codicibus accurate collatis, praefationibus, notis, indice locupletibus exornatam, evulgavit. Revera quae supra de auctoris vita et opere disserui a Stubbs mutuari potui et, cum aestate a. 1878. utrumque libri originalis volumen cum editione comparavi, tam paucissima corrigenda inveni, ut reliquorum codicum lectiones variantes ab eo transsumere non dubitarem.

Codices autem exstant hi:

1) *Archetypus, nostrae quoque editionis fundamentum, constat duobus tomis³, quorum alter, Musei Britannici Reg. 14, C 2, olim Iohannis Lumley, ab uno librario c. a. 1195. exaratus, opus usque ad a. 1180. et appendices, Leges Willelmi, Edwardi, Glanvillae, quae aliis codicibus desunt, continet; alter autem a. 1181. incipiens et a. 1201. desinens, olim Carleolensis⁴, iam inter bibliothecae Bodleianae libros Laudianos nr. 582, initio ab eodem, postea a diversis scribis coaevis confectus est, quorum unus, utpote qui priori quoque tomo correctiones notasque marginales inseruerit, forsitan auctor ipse fuerit.*

2) *Musei Britannici Harleianus nr. 3602, saec. XIII, exemplar tomi secundi, multa diplomata, praesertim ad finem, omittit vel abbreviat.*

3) *Musei Britannici Arundellianus nr. 69, olim monasterii S. Edmundi, omissis quibusdam epistolis, imprimis astrologicis, Scoticis, Eboracensibus, legibus Glanvillae, assisis, ad quas nihilominus infra⁵ lectorem refert, inde iterum pergere solet, ubi in margine codicis 1 verbum Scribe⁶ annotatum est. Quam-*

1) III, p. 32. IV, p. 89. 2) Nihilominus quae Gestorum auctor adversus vicecomites crudeliores acerbè scripserat II, p. 4. suppressit. 3) Omissit aolum Tractatum Glanvillae de legibus Angliae. 4) In utroque numerantur 34 lineae in pagina. 5) Sub a. 1196. t. IV, p. 34. carta Henrici IV. civitati de Carlisle data inseritur. 6) Cf. II, p. 290. III, p. 188. 7) Cf. infra a. 1192. ad finem.

vis igitur sine dubio ex hoc derivatus sit, tamen maxime est notatu dignus, cum iam ante a. 1213.¹ scriptus sit et primi tantum voluminis archetypi lectiones praebet, secundi autem tomi formam (ab auctore ipso, ut suspicari licet) elimatam nobis asservet. Hanc, quamquam ea in libro autographo ad nostram aetatem non venit, non solum scriba codicis 3, sed etiam

W. id est Walteri Coventrensis² auctor Barnwellensis secutus est. Hic enim usque ad a. 1177. Gesta Henrici, inde ab a. 1181. Rogeri tomum secundum, eumque nonnumquam propius ad 3 accedentem, recepit.

4) Cottonianus Claudius B VII, saec. XIII. in. vel med., non nisi annos a. 1187—1200. ex 3, non sine omissionibus praecipue singularium rerum de Britannia septentrionali et tabularum, quarum saepe initia sola praebet, transumptos continet (reliqua enim manus recens adiecit). Notas, quae in codice 3 in margine vel charta agglutinata additae³ sunt, hic in textu collocavit, unde etiam in editionem Savillii, qui tamen omnes fere codices adhibuisse videtur, irreperunt.

5) Collegii s. Trinitatis Cantabrigiensis, olim Thomae Gale O. 9, 23, saec. XIII. med., eadem quae 4 exhibet, interdum⁴ tamen textum huius recensionis retractatae accuratius quam hic servat.

6) Bibliothecae Ozoniensis Bodleianae Douce 207, saec. XIII. ex., nihil nisi a. 1187—1191. tradit.

7) Marchionis de Salisbury, olim W. Cecil domini Burghley, saec. XV, nondum examinatus esse videtur.

8) Musei Britannici Arundel. 150, saec. XIII. in., epitome minus diligenter ex Rogero aliisque historicis confecta et iam multis lacunis deformata, ex ipso illo correcto tomo II, quo 3 et W. usi sunt, nos vero caremus, fluxit, quippe quae aliquos locos qui nulli codici nisi 1 insunt praebet⁵, alioquin autem saepius cum 3 conveniat.

Fragmentorum et excerptorum et recentium codicum seriem praeterire possumus.

L. Cottonianus Claudius D VII. est Chronicon de Lanercost, saec. XIV. Rogero subiunctum, ex quo excerpta quaedam secundum editionem pro societate Bannatyniana a. 1839, 2 voll. 4°, a Stevenson paratam infra dabimus.

Praeter annalistas Lanercostenses et Barnwellenses Rogero ad historiam compilandam usi sunt monachi Dunelmenses⁶, Petroburgenses, S. Edmundi⁷, S. Albani⁸, S. Augustini⁹, Burtonenses¹⁰ (qui eodem errore atque Robertus Gloucestrensis eum Hugonem de Hovedene vocant), liber qui vocatur Broxholmii¹¹. Itaque Hovedenius, etsi apud aequales vix ullam famam acquisivisse videtur, inde a saec. XIII. usque ad XVI, quo ipsi eius fontes, praesertim Gesta Henrici, e tenebris eruti sunt, ad historiam septem saeculorum quam amplectitur cognoscendam usitatissimus auctor saepissime citabatur. Etiam ne nostra quidem aetas multa de rebus maximi momenti quae in Anglia a. 1170—1201. gestae sunt indagare potest quae Gestis illis et Hovedenio non debeantur.

1) Series regum Angliae II, p. 241. deducta est usque ad Iohannem, cuius annorum regni numerus in 3 non exstat; annis XIII manus posterior cod. 1 adiecit. 2) Cf. supra p. 83. et praefationem infra proximo sequentem. 3) III, p. 121. 148 (op. Petri Blesensis). IV, p. 35. 4) Cf. infra a. 1201. initio. 5) Cf. IV, p. 128. 6) In libro qui inscribitur De miraculis s. Cuthberti (cf. Hardy, 'Descr. Catal.' I, p. 308) et

annalibus saec. XIV (ib. III, p. 367). 7) Continuatores Florentii Wigornensis ed. Thorpe. 8) Auctor quem Rogerus de Wendover (ed. Laard in Matthaeo Parisiensi) sibi usurpavit. 9) Cf. Hardy ib. III, p. 362. 10) Ed. Laard inter Ann. monast. t. I; codicem classis 3 habebant; cf. Hov. IV, p. 36. 11) Ib. III, p. 251. Quodsi ib. p. 254. Walterus de Gysburne nostrum adhibuisse dicitur, id probatum non habeo.

Quaecumque autem ad imperium apud Rogerum spectant, in sequentibus paginis colligere mihi propositum fuit. Praeterii tamen fere totam 'Historiam post Bedam', utpote cuius elementa iam SS. voluminibus X. et XIII. exstent, quorum fides, eo quod a Rogero transsumpta sint, nec hilo augeatur; e prima igitur parte ea tantum quae aut ibi neglecta sunt aut aliunde fluxerunt hic attuli. Econtra quae ad saec. XII. medium et exiens attinent, an a Rogero, utpote qui id aevum ipse viderit, recepta et probata sint, sane aliquantum interesse potest; itaque ne longiora capita bis eisdem pene verbis in collectionem nostram inducerem, ea quidem quae a Gestis Henrici omnino non vel non multo discrepant, infra nonnisi primis et extremis verbis designavi, cetera autem supra p. 85—128. invenies, ubi in notis oratio a Rogero submutata vel inversa, inter asteriscos vero omnis, etiam minima, accessio ad cognitionem nostram augendam sub sigla H. apposita est; sed illa fragmenta, quibus aut paucae tantum lineae occupantur aut Gestorum dictio aliquanto variata est, una cum Rogeri propriis additamentis integra infra collocavi. Verba Gestorum minutis litteris, locos, quibus quamvis mutata oratione nihil novi affertur, typis latius positus aut mediis excudenda curavi.

F. L.

[INCIPIT HISTORIA ANGLORUM SIVE SAXONUM POST VENERABLEM BEDAM
EDITA A MAGISTRO ROGERO DE HOVEDEN^a.]

Anno 801. Potentissimus rex Francorum Karolus Rome summus imperator declaratur ab omni senatu, imposito capiti eius diademate imperiali a domino papa¹.

Sim. Dun.
n. 881.

880. Prefatus exercitus^a equis ascensis in Francorum finibus devenit; at Franci, conserto cum eis durissimo prelio, cum triumpho reversi sunt; pagani equis adquisitis hac illaque discurrunt omnia devastantes; his diebus plurima in eadem gente monasteria concussa sunt ac desolata^b; nam et fratres conobii^c Sancti Benedicti abbatis ipsius reliquias a tumulo, quo locat^e fuerant, eruentes et secum auferentes, huc illaque discurrebant.

881. Exercitus predictus in ulteriora Francie per flumen Mese navibus pertractis, ibidem anno uno hiemavit^d.

ib. a. 884

883. Cuius^e regis Elfredi^f tempore venit Angliam Iohannes Scottus, vir perspicacis ingenii et multo facundie, qui, dudum relicta patria, Frantiam ad Karolum Calvum transferat; a quo magna dignatione susceptus, familiarium partium habebatur, transigebatque cum eo tam seria quam ioca individuusque comes et mense et cubiculi^g. Erat multe facie ingenique leporis, quorum exempla hodieque constant, ut sunt ista: Assederat ad mensam contra regem ad aliam mense partem; procedentibus poculis consumptisque ferculis, Karolus fronte^h hilarior post quedam alia, cum vidisset Iohannem quiddam fecisse quod Gallicanam comitatem offenderetⁱ, urbane increpuit et dixit: 'Quid distat inter scottum et Scottum?' Retulit ille solenne convitium in auctorem et respondit^k: 'Mensa^l tantum'. Quid hoc dicto facius? Interrogaverat rex de morum differenti studio, respondit Iohannes de loci distante spatio. Nec vero rex commotus est, quod^m miraculo scientie ipsius captus, adversus magistrum nec dicto insurgere vellet: sic enim eum usitate vocabat. Item cum regi conviventiⁿ minister patinam obtulisset, quo duos pisces pregrandes, adiecto uno minusculo, contineret, dedit ille magistro, ut accumbentibus duobus iuxta se clericis departiretur; erant illi gigantes molis, ipse perexilis corporis. Tunc^o qui semper aliquid honesti comminiscetur^p, ut letitiam convivancium excitaret, retentis sibi duobus maioribus, unum minorem duobus distribuit. Arguenti iniquitatem participationis^q regi: 'Immo, inquit, bene feci et eque; nam hic est unus parvus', de se diceas, 'et duo grandes', pisces tangens; itemque ad eos conversus: 'Hic sunt duo magni, clericos lanuens, et unus exiguus', piscem nichilominus tangens. Caroli ergo rogatu Ierarchiam Dionisii Ariopagite in Latinum de Greco verbum e verbo transtulit. Quo fit, ut vix intelligatur Latina littera, que volubilitate magis Greca quam positione construatur nostra. Composuit etiam librum quem peri phision merimnoy^r, id est de nature divisione, intitulavit^s, propter perplexitatem quarundam questionum solvendam bene utilem, si tamen ignoscatur

a) Ita 8; Hist. A. s. Sax. ed. a ma. de H. 7; Incipiunt Chronica ma. R. de H. 3; recens manus supplevit primum folium 1; deest initium ceteris codd. b) desolata S., ed. St. c) locata l. d) haec contulit cum Historia Dunelmensi post Bedam, Simeonis Dunelmensi (ed. Hinde p. 74), Willelmo Malmesburiensi, quorum lectiones siglis D. S. M. distincti. e) Huius D. S. M. f) Alfr. S.; re. El. des. M. g) cubili erat. Multe l. S., ed. St. h) frontem M. i) offenderat corr. offenderet l. 50 k) haec add. S. l) tabula D. M. m) quia D. S. n) cum repetit l. o) Tum S. M. p) inveniebat M. q) participationis S. M. r) merimnoi D. S. M. s) tit. D. S. M.

1) Leone III. 2) Scil. Danorum. 3) quod Floriacum dicitur Sim. Dun. 4) Simeo haec ab Asserio desumpsit. 5) Narratiunculam quae sequitur Simeo e Willelmi Malmesburiensis Vita beati Aldelmi (inter Gesta Pontificum ed. Hamilton §. 240) hausit. Willelmus autem Anastasium bibliothecarium prae manibus habuit; eum enim laudat in epistola de Iohanne, quam Petro (sive Baldwino) monacho, postea

abbati Malmesburiensi misit. Haec, a Gale, iam a Migne, Patrologiae tomo CXXII, col. 92, edita, exstat in Willelmi autographo cod. Musei Britann. Reg. 55 App. 85, f. 25. Exscripta est a Willelmo ipso inter Gesta Regum §. 122, ubi editor Hardy Iohannem Scotum cum Iohanne Ealdaxone (de quo cf. Asserium, SS. XIII, p. 122) a Willelmo confusum esse, annotat. 6) Περί φύσεων μερισμοῦ. 60

- rei in quibusdam, quibus^a a Latinorum tramite deviauit, dum in Grecos acriter oculos intendit. Quare et hereticus Sim. Dun. a. 984.
 putatus est, scriptisque contra eum quidam Florus; suat enim re vera in libro peri phisio perplurima, que, nisi dili-
 genter discutiuntur, a fide catholicorum abhorrentia videantur. Huius oppinionis^b particeps fuisse dicitur^c Nicholaus
 papa, qui ait in epistola^d ad Karolum: *Relatum est apostolatui nostro, quod opus beati Dionisii Ariopagite, quod de divinis*
 5 *nomibus vel celestibus ordinibus Greco descripsit eloquio, quidam^e vir^f Iohannes, Scottus^g genere, nuper in Latinum trans-*
tulerit; quod iuxta morem nobis mitti et nostro iudicio debuit approbari, presertim cum idem Iohannes, licet multe scientie
esse predicetur, olim non sane sapere in quibusdam frequenti rumore dicatur. Propter hanc ergo infamiam^h teduit eum
 Francie, venitque ad regem Elfredum, cuius munificentia illectus et magisterio eius, ut ex scriptis regis intelligitur,
 Meldual resedit. Ubi post aliquot annos a pueris, quos docebat, grahis foratus, animam exiitⁱ tormento gravi et
 10 acerbo, ut, dum iniquitas valida et manus infirma sepe frustraretur et sepe impeteret, amaram mortem obiret. Iacuit
 aliquamdiu^k inhonora sepultura in beati Laurentii ecclesia, [que] fuerat infamem^l cedis conscia; sed ubi divinus favor
 multis noctibus super eum lucem induisit igneam, admoniti monachi in maiorem transtulerunt ecclesiam et ad sinistram
 altaris posuerunt^m.
- 897.ⁿ Rollo primus Normannorum dux cum exercitu suo Carnotensem civitatem obsedit; sed episcopus eiusdem ib. a. 899.
 15 civitatis^o Walzelinus^p Ricardum Burgundie ducem et Ebalum Pictavensem comitem in suum provocans^q auxilium
 et tunicam sancte Marie^r manibus ferens, Rollonem ducem divino nutu fugavit et civitatem liberavit.
900. . . . Sanctus etiam presbiter Grimboldus^s, unus magistrorum Elfredi^t regis, gaudia scandit regni celestis. Flor. Wig. a. 903.
 Cospatricus, filius Maldredi filii Crinani, Willelmum regem adiens^u, multa emptum pecunia adeptus est comitatum Sim. Dun. a. 1072.
 Northimbrensi^v. . . Tenuit, . . . donec ei rex auferret, . . . quia in parte ostium^w fuisset, cum Normanni
 20 apud Eboracum necarentur. Fugiens ergo ad Malcolmum, non multo post Flandriam navigio petit. Cui post ali-
 quantum tempus Scotiam reverso donavit^x ei rex supradictus^y Dunbar.
956. Beatus Dunstanus abbas, a rege Anglorum Edwio pro iusticia ascriptus^z, mare transit, et^{aa} in monasterio quod Flor. Wig.
 Blandinium dicitur sub exilii sui tempore mansionem accepit.
957. . . . Mox rex Mercensium Eadgarus beatum Dunstanum abbatem cum honore et gloria de exilio revo-
 25 cavit.
1017. . . . Mense Julio rex Canutus derelictam regis Egelredi reginam Emmam^{bb} in coniugium accepit^{cc}, ex qua Sim. Dun.
 genuit Heardecautum postea regem et filiam nomine Gunnildem, que nupsit Henrico^{dd} Romanorum imperatori.
1066. . . . Herefordensis presulatus . . . capellano Edgythe regine Waltero Lotaringo est datus. Flor. Wig.
 Anno ab incarnatione Domini 1066. . . . 8. Kalendas Maii stella comets . . . fulgebat . . . Non multo
 30 post comes Testius de Flandria rediens ad Vectam insulam applicuit.
1070. . . . Egelwinum episcopum^{ee} versus Coloniam incipientem navigare mox ventus surgens contrarius in Scotiam Sim. Dun.
 reppulit. Post hec rex, de Normannia accito Lamfranco Cadomensis abbate, genere Longobardo, viro undecun- Flor. Wig.
 que doctissimo, omnium liberalium artium divinarumque simul ac secularium litterarum scientia peritissimo, consiliis quo-
 que ac gubernatione rerum mundialium eque prudentissimo, die assumptionis sancte Marie archiepiscopum constituit
 35 Cantuariensis ecclesie et in festivitate sancti Iohannis baptiste^{ff} die dominica consecrari fecit Cantuarie.
- Anno ab incarnatione Domini 1071. . . . Waltherum vero Dunelmensi ecclesie rex prefecit episcopum de Sim. Dun.
 clero Leodiensis^{gg} ecclesie; consecratus est apud Wintoniam; invitatus namque ab ipso rege, venerat ad illum,
 prosapia clarus, honestis moribus, divine ac secularis scientie gratia preditus.
1088. . . . Odo episcopus^{hh} . . . castrum Rofense obfirmavit. . . . In hoc certeⁱⁱ castro erant strenui milites et
 40 pene tota nobilitas Normannie, erat ibi Eustachius iuvenis Boloniensis comes et multi nobiles Flandrenses. Hec cum
 audisset rex^{jj}, venit cum exercitu Rovecestro et obsedit civitatem, et parvo peracto spatio, hi qui intus fuerunt se
 reddiderunt.
1096. . . . Nomina^{kk} principum qui obsederunt Niceam.
 Hi sunt principes exercitus qui obsederunt Niceam: Godefray de Buillon, Tancred e Buiamund,
 45 Tatin le Nased^{ll} e Tomas de la Fere, e Baldwin de Burch, Dru^{mm} de Neeleⁿⁿ e sis frere Raul^{oo}, Girad

^a) *M. add.*: ponentes, his martirium eius versibus predicaverunt:

Conditur hoc tumulo sanctus sophista Iohannes,

Qui dilatus erat iam civens dogmate miro.

Martirio tandem Christi conscendere regnum

Quo meruit, regnant cuncti per secula sancti.

50

- a) *ita S. M.*; quibusdam *codd.* b) *ita l.* c) *cogn. S. M.* d) *quidem M.* e) *vester S.* f) *ge. Sro S.*
 ed. *St.* g) *credo add. M.* h) *intellexi sullimis M.* i) *exivit. Tormento l.* k) *aliquod diu l.* l) *deest l.*
 m) *nefandae necis S.* n) *urbis D. S.* o) *Waltelinus S.* p) *advoc. S.* q) *in add. S.* r) *Grimboldus Flor.*
 s) *Elfredi l.* t) *ita l.* u) *asser. Flor.* v) *ab Arnulfo regiae stirpis viro honorifice susceptus add. Flor.*
 55 w) *Aelfgiva Flor.* x) *rec. S.* y) *Leodicensis S.* z) *certo l.* aa) *His itaque a rege auditis S.* bb) *locus qui*
sequitur margini cod. l. fortasse ab auctore ipso insertus est; deest Hist. p. Bed. et ed. Savil. c) *Truncati navi Alb. Ag.*
 d) *Drogo de Nahella ib.* e) *deest ib.*

- 1) *Jaffé, Reg. nr. 2141.* 2) *Haec ad annales Nor-*
 mannicos recedunt (cf. *Liebermann inter 'Anglonorm.*
 60 *GQ.* p. 42. et 124), unde ap. *Rob. Tor., SS. V, p. 477,*
l. 47. leguntur. 3) *A. 1067. ex.* 4) *A. 1072.*
 5) *Malcolmus rex Scotorum.* 6) *Hucusque Simeo*
Florentium exscripsit. 7) *Filio Conradi II.* 8) *Flo-*
rentius haec ex Annalibus Anglosaxonis desump-
 65 *sisse videtur.* 9) *Dunelmensem, qui rebus Angli-*
cis contra Normannos studebat. 10) *Decollationis.*

- Gisonem Wellensem, Walterum Herefordensem, Heri-*
mannum Salesburiensem episcopos consecrationi inter-
fuisse, Florentius dicit; hi tres erant Lotharingi.
 11) *Balocensis, qui partibus Roberti ducis Norman-*
niae contra Willelmum II. regem Anglie favebat.
 12) *Haec Rogerus forsitan apud scriptorem quendam*
Gallicam invenerit, qui ad eundem auctorem atque
Albertus Aquensis recesserit. Nam in Alberti I. II,
c. 22, de quo Stubbs putavit, tria nomina desunt.

de Ciresi, Ansel de Ribemunt, si quens Guarner de Groez^a, Baldwin de Munz e li quens Eastace, frere al duc de Buillon, Clarembald de Vendoil^b e Rembalt le Friaun^c e Hugo le Mainne^d, le frero Philippum, Adimarus episcopus, Gwion de Pursesse nobilis, Baldewin Escalderun^e e Baldwin de Gand e li^f quens de Forais e Ansel de Kaiou^g, Robert le fiz Girard ed apeh^h Raimund, Walterⁱ de Campe e le Viel^j Milum, Stefnes de Albemare, fiz al cunt Odum, Willam de MuntPELLERS.

1106. Facta est nimis execrabilis contentio inter imperatorem de Alemania Henricum et filium eius Henricum, ita quod in bello congressi sunt, et pater a filio peremptus est^{1,2}, cum regnasset annos quinquaginta; cui successit filius eius predictus Henricus.

1111. Baldewinus³ Flandrensiu comes moritur; cui filius suus Baldewinus successit.

1118. Papa Gelasius . . . 17. Kalendas Februarii missa per Gallias epistola archiepiscopis, episcopis, abbatibus, clericis et principibus conquestus est, se ab imperatore de Roma violenter expulsam, et Bracarensem episcopum excommunicatum in apostolicam sedem intrusum; simul exhortans, ut ad matris ecclesie ultionem communibus auxiliis sese prepararent⁴.

1119. Baldewinus comes Flandrensiu moritur ex vulnere quo apud Ou vulneratus fuerat.

1124. Dedit etiam rex⁵ episcopatum de Bathe Godefrido, cancellario regine⁶.

1126. Dedit episcopatum Wigornie Symoni, clerico regine⁷.

Eodem anno obiit Henricus Romanorum imperator, gener Henrici regis Anglorum⁸. Sed¹⁰ a quibusdam asseritur, quod idem imperator penitentia ductus, eo quod ipse patrem suum interfecerat¹⁰, quadam nocte cum ad lectum imperatricis Matildis, scilicet filie Henrici regis Anglie, more solito accederet, extinctis lucernis et ministris abeuntibus, ipse solus nudus pedes et in laneis recessit, relictis imperialibus et uxore et imperio, et nusquam comparuit, ubi esset cognitus. Imperatrix vero, sumptis secum manu beati Iacobi apostoli incorrupta et corona imperiali, ad regem Henricum, patrem suum, rediit. Lotharius autem post decessum vel discessum Henrici imperatoris suscepit imperium. Rex vero Anglorum Henricus pre gaudio manus beati Iacobi apostoli fundavit nobilem abbatiam de Redinges¹¹ et eam bonis multis ditavit et in eam posuit manum beati Iacobi apostoli; coronam autem imperialem in thesauro suo recondidit.

1130.¹² Rex vero Henricus, pacificatus omnibus que in Francia, Flandria, Normannia, Britannia, Cenomania, Andegavi¹³ erant, cum gaudio in Angliam rediit.

Anno Christi 1131. Eodem anno¹³ decessit Honorius papa; quo¹⁴ defuncto, factum est scisma, duo enim eliguntur in Romanum pontificem, videlicet Innocentius et Anacletus¹⁴.

Anno gratie 1138. Petrus de Leues antipapa obiit¹⁵.

Anno gratie 1139. Filia regis Henrici, que fuerat Romanorum¹⁶ imperatrix, cui Anglia iuramento fuerat addicata, venit in Angliam.

^a) Ad historiam Flandrensem 'Chronicon de Abingdon', abbatia in com. Berk sita, quod saec. XII. ex scriptum vel potius e diversis tabulis consultum est, haec offert: Miles Raimbaldus appellatus, gener eiusdem abbatis¹³, a rege¹⁰ ratiociniis vehementer oppositis impetitur. Portum Dorbernensem festinato itinere, nullo sciente, petit, mare transit, Flandriensem comitem¹¹ adiit, se eius tuitioni committit. Paucis deinde labentibus annis, comes Flandrensis ad regis colloquium Angliam appulsus¹⁰ et¹⁰ multum ab eo honoratus, Rainbaldo secum adducto, adeo regis eiusdem offensam lenivit, ut cuncta ab eo retro habita sibi restitui imperaret. . . . [Ed. Stevenson 1858, t. II, p. 37. 40].

a) Greis Alb. Ag. b) deest il. c) Robertus comes Flandrensis ib. d) Magnus ib. e) Calderun ib. f) Reymundus cognomine Pellex ib. g) Bonwankerus ib. h) Milo cogn. Lover ib. i) Quo anno moritur imperator Hist. post Bedam. k) deest Hist. p. Bed. l) locus qui sequitur usque ad verbum recondidit deest H. p. Bed. m) Andegavia ed. 45 Stubbs. n) quo — Anacletus des. Hist. p. Bed. o) des. Hist. p. Bed. p) Alemannia Hunt., Hist. p. Bed.

1) Willelmus. 2) Haec noster perperam Simeoni vel potius Florentio adiecit; cf. infra a. 1126. 3) Potius Robertus II. 4) Haec excerpta sunt ex epistola quae exstat apud Willelmum Malmesburiensem, SS. X, p. 481, et Eadmerum, SS. XIII, p. 147, quem Simeo secutus est. 5) Rectius 1123. 6) Henricus I. 7) Adelidis Lovaniensis; Godefridus natione Teutonicus Canon. Wellensis de episc. Bathoniensibus, Angl. Sacra I, p. 560. 8) Quem ipsa adduxerat secum a Lucaina Ann. Waverl. 9) Henricum V. diutius vixisse, alii quoque eiusdem aevi scriptores opinati sunt; cf. Rich. Clan., Will. Godell., Gaufr. Vos., SS. XXVI, p. 80. 197. 201, Walt. Mapes supra p. 74. et quae infra e Giraldi Cambrensis scriptis excerpemus. Historia post Bedam hanc fabulam nondum novit. De pseudoimperatore Henrico V. anni 1138. vide Siegh. Cont. Praemonstr., SS. VI, p. 451. 10) Cf. supra a. 1106. 11) Cf. Ann. 50 Radingenses, apud Liebermann, 'Anglonorm. GQ.' p. 10: A. 1126. Imperatrix venit ad Angliam [de Alemannia]. 12) Potius a. 1129. 13) Rectius a. 1130. Huntingdon. 14) Quae Hoveden hic Historiae post Bedam addit, tantummodo e loco qui 55 apud Huntingdoniensem (SS. XIII, p. 153, l. 15) sequitur, sumpsisse videtur. 15) Rainaldi Abendonensis a. 1084—1097. 16) Willelmo II, a. 1087—1100. 17) Robertum Frisonem. 18) A. 1093; cf. SS. XIII, p. 139.

Anno gratie 1141, qui erat annus sextus regni regis Stephani, idem^a rex^b Stephanus obsedit infra natale Near. Hunt.
 civitatem Lincolnie^c. . . Rannulfus comes Cestrensis . . . regem bello aggressus est . . . Actes, cui principabatur
 consul^d de Albemarle et Willelmus Yprensis^e, percussit Walenses, qui a latere procedebant, et in fugam coegit. Sed
 acies consulis Cestrensis percussit choortem predicti consulis, et dissipata est in momento sicut acies prior. Fugerunt
 5 igitur omnes equites regis et Willelmus Yprensis a Flandria oriundus, vir exconsularis et magne probitatis.

Anno gratie 1145. . . . Lucius papa obiit; cui successit Eugenius papa^f.

Anno gratie 1159. . . . Adrianus papa obiit; cui successit Alexander papa III, canonice electus et consecratus.

Sed Fredericus Romanorum imperator, nolens eum recipere, erexit sibi ydolum, Octavianum scilicet antipapam;
 quem in execrabili concilio et conventiculo sanguinum adversus papam^g Alexandrum factio cum gente sua Chr. Metr.
a 1159.

10 statuit adorandum; et scisma factum est in ecclesia 18 annis^h perdurans.

Anno gratie 1162. . . . Alexander papa venit in Galliam expulsus a sede sua per Fredericum Chr. Metr.
 Romanorum imperatorem; quem Alexandrum Lodoveus rex Francorum et Henricus rex Anglorum hono-
 rifice susceperunt et pro papa catholico habuerunt. Eodem anno Malcolmus rex Scottorum dedit sororem
 suam Adeⁱ comiti^j de Holande in uxorem.

15 Anno gratie 1163. . . . Generale concilium tenuit Turonis Alexander papa, in quo excommunicavit Octo- Chr. Metr.
 vianum, antipapam.

Anno gratie 1164^k, qui erat annus decimus regni regis Henrici, filii Matildis impera-
 tricis, idem Henricus dedit Henrico duci Saxonie Matildem, filiam suam, in uxorem.

Eodem anno^l in vigilia sancte Agathe virginis et martyris factus est terremotus magnus Febr. 4.
 20 in insula Sycilie, adeo quod Catanensium civitatem funditus subvertit et episcopum^m et cle-
 rum et omnes illius civitatis habitatores occidit, viros siquidem belligeros numero triginta
 tria milia, exceptis mulieribus et parvulis, qui numerari non poterant. Eodem die post
 subversionem civitatis mare Catanensium retraxit se per triginta passuum stadia, relicta
 in arena diversorum piscium copia, ad quam comprehendendam suburbani civitatis sub-
 25 verse concurrerunt, et dum intenderent capture piscium, refluxit mare et involvit eos et
 traxit in profundumⁿ.

Eodem anno Octavianus antipapa obiit; cui successit Wido Cremensis antipapa.

Chr. Metr.

Anno gratie 1165. . . .^o Pervenerunt^p ad mare usque Sandicum^q portum. Et ille
 navem clam intravit clamque recessit et mane applicuit in Flandriam et statim perrexit in
 30 Franciam.

Eodem anno papa Alexander Romam rediens, a Romanis honorifice suscipitur.

Chr. Metr.

Verba^r beati Thome Cantuariensis archiepiscopi ad Henricum regem Anglie in
 concilio suo apud Chinun^s.

Desiderio desideravi videre faciem vestram et loqui vobiscum. . . Audiat itaque dominus meus, si placet, consilium
 35 *fidei sui, commonitionem episcopi sui^t, castigationem patris^u sui. Neque cum scismaticis^v aliquam de cetero habeat*
familiaritatem vel communionem. Notum enim est fere toti^w mundo, quam devote, quam honorifice dominum papam^x rece-
peritis, quantum Romanam ecclesiam fovetis et honoraveritis, quantum^y dominus papa et ecclesia^z Romana personam vestram
dilexerint, honoraverint et^{aa} in quibuscumque per^{ab} Deum poterint vos exaudierint. Nolite ergo, domine, si salutem anime^{ac}
desideratis, eidem ecclesie quod suum est aliqua ratione subtrahere.

40 Epistola^{ad} beati Thome Cantuariensis archiepiscopi ad suffraganeos suos.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesie minister humilis venerabilibus fratribus suis Londoniensibus^{ad} ceterisque totius
Cantuariensis^{ae} provincie episcopis, sic transire per bona temporalia, ut non amittant eterna^{ae} Fratres mei dilectissimi, quare
non consurgitis mihi adversus malignantes? . . . Denuntiamus^{ae} etiam excommunicatum et excommunicavimus^{ae} ex nomine Iohan-
nam de Osensfordo^{ae}, qui in heresim dampnatam incidit, prestando^{ae} iuramentum scismaticis^{ae}, per quem^{ae} scisma iam fere

45 a) Sexto anno rex Stephanus Hunt., *Hist. p. Bed.* b) *deest Hist. p. Bed.* c) *Lincolliae Hist. p. Bed.* d) *Florentio*
add. Chr. Metr. e) *et add. Giles.* f) *s p. Gl., Rob.* g) *nec cum eis aliquo modo contrahat add. Gl., Rob.*
 h) *est en. t. fe. mu. Gl., Rob.* i) *etiam add. Gl., Rob.* k) *Ro. ec. Gl., Rob.* l) *atque etiam Gl., Rob.* m) *secun-*
 dum *Gl.* n) *vostrae add. Rob.* o) *Cantiae Gl.* p) *Denuntiavimus Rob.* q) *ex no. exc. Rob.; ex no. excommuni-*
 camus *Gl.* r) *prando I.* s) *quo Gl., Rob.*

50 1) Willelmus. 2) Nothus Philippi filii Roberti II. *story* 1, p. 471. 582. 8) *Cf. Petri Blesensis ep. 40;*
 comitis Flandrensis. Hic cum Theoderico Alsatiensi, *Ann. Siculos, SS. XIX, p. 496, sub a. 1164; attamen*
 qui imperatrici favebat, de Flandria contendens, *haec ad a. 1169. pertinent.* 9) *Iohannem; cf. Ro-*
 inter Stephani mercenarios extraneos maximam par- *mouldum, SS. XIX, p. 437; Ann. Pisanos, ib. p. 259,*
 tem agebat, itaque pluribus locis apud scriptores *et vide infra Ann. Wigorn. et Teokesbur. a. 1169.*
 55 Anglicos occurrit; cf. supra p. 1; Varenbergh, 'Flan- *10) Cf. G. Henrici supra p. 116. et Acta Sanct. 5. Febr.*
 dre et l'Angleterre' p. 75 sqq. 3) Verba ab Hoveden *I, p. 648.* 11) *Potius a. 1164, m. Nov.* 12) *Thom-*
 ipso Historiae p. Bed. inserta. 4) *apud Papiam* *as Becket cum sequela.* 13) *Sandwich in Cantia.*
 Chr. Melros., quae verba Hoveden oculo nimis vel- *14) Epistola 179. od. Giles; ap. Robertson, 'Materials*
 60 Melros. Hinc coniciat, Rogerum haec post a. 1177. *for . . . Becket' V, p. 278.* 15) *Mense Maio a. 1166.*
 scripsisse. 6) *Alias Elda vocatur; cf. Chron. S. Crucis* *16) Frederico I; cf. Prutz, 'Friedrich I.' 1, p. 386.*
 Edinburg. supra p. 60. 7) *Potius a. 1165. De auxilio* *17) Alexandrum III.* 18) *Ap. Giles ep. 73; ap.*
 ad filiam maritandam tunc exacto cf. Madox, 'Hist. *Robertson p. 392, scripta m. Ian. a. 1166.* 19) *Gil-*
 of the Exchequer' p. 398; Stubbs, 'Constitutional Hi- *berto Foliot.* 20) *Postea episcopum Norwicensem.*
 21) *In concilio Wirziburgensi a. 1165.*

emortuum in Alemannia reuērit, communicando etiam nominatissimo illi scismatico Reginaldo^a Coloniensi. . . . Similiter et Ricardum de Yoceastre^b denuntiamus excommunicatum et excommunicauimus, eo quod in eandem heresim dampnatam incidit, communicando^c Reginaldo Coloniensi scismatico, machinando etiam et fabricando omnia mala cum scismaticis et Theulonicis illis in perniciem ecclesie^d Dei et presertim ecclesie Romanę ex pactis contractis inter dñm regem et ipsos. Excommunicauimus etiam Ricardum de Luci^e et Gocelinum del Baillo, qui prauitatem illarum duces et fabricatores esserunt.

Anno gratie 1166.⁴ . . . Epistola⁵ Gilberti Lundoniensis episcopi ad dominum papam de responso regis super negotio Cantuariensis archiepiscopi.

Patri suo et domino summo pontifici Alexandro frater Gilbertus Lundoniensis ecclesie magister debitum sincere caritatis et humilis obedientie famulatum. Mandatum vestrum, pater in Christo karissime. Ipse⁶ vero correptionem uestram multa gratiarum actione suscipiens, multa animi temperantia multaque modestia consequenter respondit ad singula: . . . Imperatorem illum⁷, etiam scismaticum noverit, a vobis tamen excommunicatum esse usque hodie non rescioit. Quod si denuntiatione uestra rescierit, et fedus illicitum cum ipso aut aliquo⁸ alio quolibet intit, et hoc ecclesie regni sui iudicio simul et consilio se correcturam promittit.

Chr. Metr. Anno gratie 1167. . . . Fredericus Romanorum imperator Romam venit et Widonem de Crema, 15 antipapam scismaticum, vi et armata manu in sedem apostolicam intravit. Quo recedente, statim pestis mortifera in populum eius grassata est, et Reginaldus Coloniensis electus, totius scismatis caput, in Alpibus extinctus est et, ut ossa a carabibus dimungerentur et Colonia deferrentur, totus in aqua coctus est.

Item epistola beati Thome Cantuariensis archiepiscopi ad Alexandrum papam⁹.

Amantissimo patri et domino Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Thomas Cantuariensis ecclesie humilis¹⁰ minister 20 debitam et deuotam obedientiam. Satis superque. . . . Nominatim autem excommunicauit Iohannem de Ozeneforde, qui communicauit scismatico et excommunicato illi Reginaldo Coloniensi quique contra mandatum domini pape et nostrum¹¹ usurpauit sibi decanatum Salesbiriensis ecclesie et in curia imperatoris pro scismate renouando¹² prestauit iuramentum. Similiter et Ricardum de Yoceastre¹³ denuntiamus¹⁴ et excommunicauimus, eo quod incidit in eandem heresim dampnatam, communicando famosissimo scismatico illi Coloniensi¹⁵, machinando et fabricando omnia mala cum scismaticis et Theulonicis illis in 25 perniciem ecclesie Dei et maxime ecclesie Romanę, ex pactis contractis inter regem Anglie et ipsos¹⁶, et Ricardum de Luci et Iocelinum del Baillo, qui regis tyrannidis fautores et hereticarum illarum prauitatum fabricatores existunt.

Chr. Metr. Anno gratie 1168. . . . Obiit Wido Cremensis, secundus antipapa; cui successit Iohannes abbas de Strume, qui appellatus est papa Calixtus.

cf. Will. Stephan. V. Tho. Anno gratie 1170. . . . Beatus Thomas . . . cum Londonias veniret, venit ad eum Gocelinus, 30 frater regine¹⁷, et prohibuit ei ex parte regis¹⁸, ne ulterius procederet.

1172. Anno gratie 1173, qui est annus 19. regni regis Henrici, filii Matildis imperatricis, Dec. 25. idem rex fuit die natalis Domini apud Chinonem in Andegavia, et uxor eius regina Alienor fuit ibi cum illo, et rex filius et uxor eius fuerunt in Normannia. Et post natale misit rex pater pro rege filio, et profecti sunt in Aluerniam — si illi presentes esse non possent. [Gesta Henrici p. 84—87] 35

G. Metr. Venit etiam ad Limoges comes Mauriane et scire voluit, quid et quantum rex Anglie pater daret Iohanni filio suo de terra sua. Et cum rex vellet ei dare castellum de Chinum et castellum de Loudun et castellum de Mirabel, rex filius nullo modo concedere voluit nec fieri permisit.

Interim Lodovicus rex Francorum magnam celebravit concilium Parisius, in quo ipse et omnes principes Francie iuraverunt regi Anglie filio, quod ipsi auxiliarentur ei modis omnibus ad regem patrem suum 40 eiciendum de regno, nisi ad voluntatem illius composuerit. Et ipse iuravit eis, quod ipse cum patre suo pacem non faceret, nisi de consensu et voluntate eorum. Deinde iuravit se daturum Philippo comiti Flandrie pro humagio suo mille libras reddituum in Anglia et totam Cantiam cum castello de Douer et castello Rosene, et Matheo comiti Bolonie pro humagio suo socam de Kirketona in Lindisia et comitatum Moretonii cum honore de Heya¹⁹. . . . Et omnes istas donationes et alias multas, quas ceteris fecit, confirmavit sigillo suo novo, quod 45 rex Francie ei fieri fecit.

Habuit²⁰ enim secum viginti milia Brabancenorū, qui fideliter seruiunt illi²¹ non sine magna mercede quam eis dedit. . . . Omnibus imperatoribus et regibus, quos sibi putabat amicos, de infortunio, quod ei acciderat per promotionem quam ipse filiis suis fecerat, conquestus est, commonens, ne ipsi exaltent filios suos supra id quod debent. Unde Willelmus 50 rex Sicilie et in hac forma scripsit:

G. Metr. Epistola Willelmi regis Sicilie ad Henricum regem patrem de consolatione. Henrico — — pristinus continebit. [Gesta Henrici p. 88 sq.]

a) illi no. Gl. b) Ivelc. Gl., Rob. c) eidem add. Gl., Rob. d) Dei ec. Gl., Rob. e) deest Rob. f) mi. hu. Gl., Rob. g) etiam Gl., Rob. h) Domini et uestrum Gl. i) quale ipse audistis Gl., Rob., ubi pro s. r. des. k) etiam Rob. 55 l) excommunicatum add. Gl. Quae sequuntur potius cum simili epistola Conrado Maguntino archiepiscopo et cardinalibus abis data ap. Rob. V, p. 389, conueniunt. m) illi nominatissimo sc. Co. solemniter et publice Gl. n) ec. Ro. quique prestauit iuramentum de contrahendo matrimonio cum duce Saxonum, et una Ri. Gl. o) et add. ed.

1) De hoc archiepiscopo a Friderico I. a. 1165. in Normanniam et Angliam misso cf. infra Rad. de Diceto. 2) Postea episcopum Wintoniensem. 3) Iusticiarium Angliae. 4) Potius a. 1165. 5) Ap. Giles 174; ap. Robertson V, p. 206. 6) Scil. Henricus II. 7) Fridericum I. 8) Ap. Giles ep. 5; ap. Robertson V, p. 386. 390, scripta m. Jun. a. 1166. 9) Adela Lovaniensis, uxoris Henrici I. Inter

S. Thomae sectatores alius quidam, qui forsitan Lotharingus fuerit, occurrit, scilicet magister Guntherus Flandrensis; cf. Hoveden II, p. 25. 27. 10) Iunioris Henrici (III). 11) Hanc terram, quae nunc vocatur Eye in com. Suffolk, Henricus (III) secundum Gesta Henrici Hugoni Bigot concessit. 12) Henricus II.

Philippus autem comes Flandrie cum magno exercitu intravit Normanniam et obsedit Albemarle et cepit eam. ⁶ *Uxor.* Et procedens inde, obsedit castellum de Drincurt, et redditum est ei; sed Mathews, frater eius, comes Bolognie ex inopinato ictu sagitte¹ percussus obiit. Quo defuncto, Petrus, frater eius, electus Cambriensis ecclesie successit ei in comitatu Bolognie² et renuntians electioni sue factus est miles, et paulo post 5 obiit sine prole³.

Et habitum est ibi colloquium de pace — inopia perierunt. [*Gesta Henrici p. 89*]

Eodem anno Robertus prepositus d'Arj, qui electus erat episcopus ecclesie de Arras, illam refutavit electionem, et factus et electus episcopus ecclesie de Chamberai, sed antequam consecraretur, ab inimicis suis interfectus est.

10 Anno gratie 1174. . . . Post pascha, disruptis tregis, Henricus rex Anglie filius et Philippus comes Flandrie, magno congregato exercitu, in Angliam venire proposuerunt.

Interem rex Anglie filius et Philippus comes Flandrie venerunt cum magno exercitu usque Gravelinges, parati ad transfretandum in Angliam. . . . Rex Anglie pater . . . in Normanniam rediit, regem filio suo et comite Flandrie adhuc moram facientibus apud Gravelinges, ventus enim erat illis contrarius, et

15 transfretare non poterant.

Tercio Idus Iulii sabbato . . . captus est Willelmus rex Scottorum apud Alnewic. . . . Captique sunt cum eo Ricardus Camin, Willelmus de Mortemer, Willelmus de Inaula, Henricus Revel, Radulfus de Ver, Iordanus Flandrensis, Waldeus filius Baldewini de Bieze, Ricardus Malleval et alii multi, qui sponte sua se capi permiserunt, ne viderentur in captione domini sui consensisse. Eodem die applicuit apud Herterpol Hugo

20 comes de Bar supra Secanam, nepos Hugonis Dunelmensis episcopi, cum quadraginta militibus et quingentis Flandrensis, pro quibus predictus episcopus miserat. Sed episcopus statim propter captiorem regis Scocie permisit predictos Flandrenses repatriare, datis prius illis liberationibus et donis suis 40 dierum; comitem autem Hugonem et milites qui cum eo venerant secum retinuit.

Lodovicus rex Francorum, audita transfretatione regis patris in Angliam et audita captione 25 regis Scottorum, cui plurimum condoluit⁴, revocavit regem Anglie filium et Philippum comitem Flandrie, qui adhuc morabantur apud Gravelinges.

Comes Hugo Bigot — — possent repatriare. [*Gesta Henrici p. 89. 90*] - Ibidem⁵ vero equus Tostes de Sancto Odmero⁶ cuiusdam militis Templi percussit regem in tybia et multum lesit.

Anno gratie 1175. . . . Ambo reges . . . post pascha venerunt Cadomum obviam Philippo comiti Flandrie, qui paulo ante crucem Ierosolimitane peregrinationis receperat. Adversus quem rex pater effecit, quod ipse quietum clamavit regem filium ab omni conventionione quam cum eo fecerat tempore hostilitatis. Et comes Flandrie tradidit in manu regis patris cartam regis filii, quam habuit de supradicta conventionione. Et ipsi confirmaverunt predicto comiti redditum quem ipse annuatim percipere solebat in Anglia ante 30 werram⁷.

35 Philippus comes Flandrie cepit Walterum de Fontanis, militem siquidem nobili prosapia ortum et in armis militaribus pre universis consortibus suis conspicuum, inponens ei, quod illicite cognoverat comitissam Flandrie. Predictus autem Walterus tendens in infancias, optulit purgare innocentiam suam modo quolibet, affirmans, quod ipse comitissam illam nunquam cognoverat nec unquam in mente habuit, ut eam 40 cognosceret. Comes vero purgationem aliquam ab eo recipere noluit, sed in furore ire sue precepit, ut ipse sustibus cecus interficeretur. Ceperunt ergo eum carnifices, et ligatis pedibus et manibus, cum sustibus ceciderunt eum et semivivum suspendendum illum per pedes, inclinato capite deorsum, in quadam vili cloaca; et sic cloacali fetore extinctus miserime vitam finivit. Tunc Aelinius et ceteri⁸ filii predicti Walteri de Fontanis et Iakes de Avennis et ceteri parentes illorum, munitis castellis suis, insurrexerunt in comitem et terras suas igne et gladio devastaverunt. Et sic demum coegerunt illum satisfacere illis de morte predicti Walteri de Fon- 45 tanis.

Anno gratie 1176.⁹ . . . Venerunt in Angliam nuntii Willelmi regis Sicilie, videlicet episcopus Troiacensis et electus Capue¹⁰ et comes Florius ad Henricum regem Anglie patrem et pecierunt ab eo, Iohannam filiam suam donari in uxorem Willelmo regi Sicilie, domino suo. Habito ergo inde concilio Londoniis, rex pater concilio universorum episcoporum, comitum et baronum regi concessit regi Sicilie filiam suam. Et cum illa con- 50 cessione premisit rex ad regem Sicilie episcopum¹¹ Troiacensem et Iohannem Nortwicensem episcopum et Parisium Rosensem archidiaconum et Baldwinum Bulot et Ricardum de Camville. Et rex pater interim preparavit Iohanne filie sue et itineri suo necessaria. Quibus more debito completis, rex misit Iohannam filiam suam regi Willelmo Sicilie in uxorem. Que¹² cum Panormum veniret in Sicilia, una cum Egidio Ebroicensi — — tam castellis quam locis. [*Gesta Henrici p. 93*]. Unde idem rex Sicilie fecit ei cartam suam in hac forma: Hec 55 est carta — — anno undecimo feliciter. Amen. [*Gesta Henrici p. 94. 95*]

Eodem anno Petrus, frater Philippi comitis Flandrie, qui fuerat electus de Chamberai, duxit in uxorem

1) Cf. Contin. Aquicinct., SS. VI, p. 414. 2) Alii scriptores hoc non habent. 3) V. infra a. 1176. Erravit noster; Petrus enim reliquit filiam Sibyllam. 60 4) De foedere Scotiae et Franciae cf. Iord. Fantome, supra p. 55. 5) In Seleham, com. Suffolk. 6) Aliis locis (ed. Stubbs I, p. 218. 222) noster narrat, hunc a. 1161. custodem dotis Margaretae, filiae Ludovici VII, Henrico (III) desponsatae fuisse; postea 65 a. 1164. Thomam Becket rogasse, ut constitutiones

de Clarendon susciperet. 7) Cf. Rymer, Foedera I. p. 22. 8) Noster, hoc verbo Gestis minus prudenter addito, Hillinum dapiferum perperam filium Walteri facit. 9) Hoc sub anno ea quoque de matrimonio Siculo anticipat, quae Gesta melius ad annum sequentem retulerant. 10) Potius Caputaquensis. 11) Electum Eliam. 12) Mense Febr. a. 1177.

4. *Nov.* filiam¹ Odonis domini d'Issodun cum comitatu de Nevers, que erat uxor Widonis de Nevers; sed infra annum obiit sine prole².

Eodem anno magister Iohannes — Carnothensis. [*Gesta Henrici p. 92*]

Eodem anno Fredericus — detenti sunt. [*Gesta Henrici p. 92*]

Anno gratie 1177. . . . Philippus comes Flandrie misit advocatum Bitunis Robertum et Rogerum castellanum de Carterai ad dominum Henricum regem Anglie patrem, significans ei, quod Lodowicus rex Francorum ab eo poterat primogenitam filiarum Mathoi, fratris sui, comitis Bolonie ad opus Philippi filii sui et alteram filiam comitis Bolonie ad opus Lodowici, filii comitis Theobaldi; sed sine eius consilio illas nemini dare voluit. Proterea idem comes petiit a rege Anglie pecuniam, quam promiserat se daturum pro anima Mathoi comitis Bolonie, fratris sui, ad milites retinendos in defensione Ierosolimitane terre. Quibus dominus rex respondit, rem quidem bene processuram, 10 nisi in comite remanserit, et adiecit, quod, si comes Flandrie vellet neptes suas, filias comitis Bolonie, ad voluntatem et consilium ipsius maritare et exinde facere eum securum, ipse omnia promissa plenius et perfectius quam promiserat impletet. Et ad audiendum inde responsum comitis misit Walterum de Constantiis vicecancellarium³ suum et Rannulfum de Glanvilla, in quorum presentia idem comes Flandrie iuravit, quod predictas neptes suas nemini maritaret, nisi de consilio et voluntate regis Anglie patrie. Sed sacramento non observato, predictus comes maritavit eas 15 sine licentia et voluntate regis.

Eodem anno⁴ Philippus comes Flandrie contra sacramentum, quod fecerat regi Anglie, maritavit primogenitam filiam fratris sui comitis Bolonie duci de Saringes; que, relicto duce de Saringes, nupsit comiti⁵ de Sancto Paulo et postea, relicto comite de Sancto Paulo, nupsit comiti Reginaldo de Dammartin⁶, et ipse cepit cum illa comitatum Bolonie. Et alteram filiam comitis Bolonie dedit in uxorem⁷ Henrico⁷ duci de Lvoain. Eodem anno venit in Angliam predictus comes Flandrie ad loquendum cum rege Anglie, et accepta ab eo licentia peregrinandi, ipse et Willelmus de Mandevile comes de Exeze et multi barones et milites de diversis regionibus signo crucis signati Ierosolimam profecti sunt.

Pax facta inter Alexandrum papam et Fredericum Romanorum imperatorem.

Eodem anno divina miseratione Alexander papa et Fredericus Romanorum imperator facti sunt amici²⁵ Venecie in Rivo-alto, delecto scismate quod iam fere 18 annis duraverat in ecclesia Romana. Huic vero paci et concordie interfuerunt ex parte domini pape Hymbaldus — coram Alexandro papa et cardinalibus universis et a domino papa absolutus est et remansit archiepiscopus Maguntinus et pallium ab Alexandro recepit. [*Gesta Henrici p. 95—97*].

Epistola Alexandri pape ad Ricardum Cantuariensem archiepiscopum et ad suffraganeos suos de pace ecclesie reddita. 30

Alexander episcopus — et quietem. D. Ven. in R.—a. 8. Id. Augusti [*Gesta Henrici p. 97*].

Epistola Alexandri pape ad Rogerum Eboracensem archiepiscopum et Hugonem Dūnelmensem episcopum de pace facta inter ipsum et imperatorem.

Alexander episcopus — exultent. Data V. in R.—a. 7. Kal. Augusti [*Gesta Henrici p. 97, 98*]. 35

Anno gratie 1178. . . . Alexander papa misit legatos suos per universum orbem Romano ecclesie subditum ad invitandum ecclesie prelatos, ut Romam venirent in capite Ieiunii anni proximo sequentis ad solempne concilium et generale celebrandum; quociens enim morborum violentia celeri gressu ad anime secreta festinat, obvias manus afferre non potest salutare consilium nisi ex collatione multorum. 40

Eodem anno Alexander papa in hac forma scripsit Iohanni Inodorum regi: . . . Apostolica sedes . . . 5. Kal. Octobris.

Anno gratie 1179. . . . Congregatis itaque universis Rome in presentia domini pape Alexandri, ipse papa in Lateranensi^a ecclesia, in eminentiori loco cum cardinalibus suis et prefectis et senatoribus et consulibus Urbis constitutus, feria secunda tercię^b ebdomade quadragesime, que tercio Nonas Marcii evenit, primum concilii sui diem⁴⁵ celebravit. Similiter secundum concilii sui diem celebravit quarta feria sequentis^c ebdomade, que secundo Idus Marcii evenit. In quo concilio Willelmus Remensis archiepiscopus factus est presbyter cardinalis ad titulum Sancte Sabine. Et Henricus abbas Clarevallensis factus est episcopus cardinalis Albanensis. Et dominus papa tertium diem concilii sui celebravit secunda feria ante dominicam in ramis palmarum, que quarto decimo Kal. Aprilis evenit. In quibus hoc decreta subscripta generaliter observanda constituit: 50

Decretum Alexandri pape tercii de Romano pontifice eligendo.

Licet de vitanda

Et assumens secum Philippum — sancti Thome martyris. [*Gesta Henrici p. 99*].

Willelmus Remensis archiepiscopus prefatum Philippum . . . in regem unxit Remis in ecclesia sedis pontificalis die sollempnitatis omnium sanctorum. . . . Et Philippus comes Flandrie preibat ferens ante illum gladium regni. 55

Eodem anno Tuscani et Pisani et homines de Luca et cives de Pistura et cives de Florentia et homines de valle Arne et Hugelinus de valle Spolite concilium fecerunt, ut dolo caperent Christianum Maguntinum archiepiscopum Fre-

a) Latran. 1. b) deest *Gesta Henrici cod. 2.* c) secundo *G. Henrici cod. 2 minus accurate.*

1) Potius viduam. 2) Error; v. supra p. 143. 3) sigilliferum G. Henr., postea episcopum Lincolnensem et archiepiscopum Rotomagensem. 4) *Gesta Henrici* recte, Idam primum matrimonium a. 1180. cum comite Gertriae Gerardo III. contraxisse, dicunt. Quo a. 1183. mortuo, nupsit Bertholdo V. de Zähringen, qui obiit a. 1186. 5) Hugoni IV. Has nuptias alibi non inventi; Hugo a. 1178. duxerat Iolantham, filiam Balduini IV. 60 comitis Hanoniensis, quae ei duas filias peperit; cf. Gisleb., SS. XXI, p. 527. 6) A. 1191; cf. Lamb. Ard., SS. XXIV, p. 605 sq. 7) Non ante a. 1190. in ducatum Brabantiae successit.

derici Romanorum imperatoris cancellarium qui post pacem factam inter dominum papam et predictum imperatorem ⁶ Henr apud Venetiam in Rivo-^{alto} remanserat ipse Tuacapa et eos gravibus vexationibus ad inopiam redegerat¹. Facta itaque conventionione, convenerunt Conradum, filium Willelmi marchais de Monte-ferato, ut eum dolo caperet; ipse enim prefatum cancellarium odio habebat, sed iam cum eo pacem fecerat. Ad instigationem itaque ceterorum et ⁵ Manuели imperatoris mandato, qui ei multas promisit divitiarum facultates, si prefatum cancellarium cepisset. Conradus venit in manu forti ad civitatem de Camerin, ubi cancellarius ille cum paucis suorum convenerat; et Conradus, inlectis in eum manibus, tenuit et in compedibus missum secum duxit, et incarceravit eum primo in castello quod vocatur Sanctus Flavianus, secundo incarceravit eum in Roca-Vensis, tertio incarceravit eum apud Eghependant et tradidit eum Bonifacio fratri suo in custodia; et ipse Conradus profectus est ad Manuelem imperatorem ¹⁰ Constantinopolitanum, cuius ammonitione ipse cepit predictum cancellarium. Et non ausus domum redire propter iniuriam quam fecerat Frederico Romanorum imperatori de captione cancellarii sui, remansit cum Manuele Constantinopolitano imperatore et uniam² de neptibus illius imperatoris in uxorem duxit. Quo audito, Bonifacius, frater eius, qui predictum Christianum Maguntium archiepiscopum, Frederici Romanorum imperatoris cancellarium, in carcere tenuit, cepit de eo 12 milia ¹⁵ porporum et permisit eum abire.

Anno gratie 1180. . . . Philippus rex Francorum videns, quod pater suus morbo laboraret paralytico, adhesit in omnibus consilio Philippi comitis Flandrie, . . . Henricus rex Anglie filius . . . indicavit patri suo excessus et inopportunitates, quas Philippus rex Francie faciebat matri sue et avunculis suis per consilium comitis Flandrie.

²⁰ Post pascha vero Philippus rex Francie duxit in uxorem filiam comitis de Hanou, neptem Philippi comitis Flandrie, filiam sororis sue, cui idem comes Flandrie dedit in maritaggio cum nepte sua totam terram de Vermundeis usque ad aquam de Lis. Deinde statuit Philippus rex Francie, quod ipse et uxor eius coronarentur die pentecostes apud Senonem civitatem. Sed per consilium comitis Flandrie anticipavit terminum illum et fecit se et uxorem suam coronari die ascensionis apud Sanctum Dionysium ab archiepiscopo Senonensi; quod cum Willelmo ²⁵ Remensi archiepiscopo constaret, indignatus est vehementer et Alexandro summo pontifici conquestus est de transgressione Senonensis archiepiscopi, qui contra ius et dignitatem Remensis ecclesie regem Francie presumpserat coronare. Deinde Philippus rex Francie et Henricus rex Anglie pater conveniunt ad colloquium inter Gisortium et Trie. In³ quo colloquio rex Anglie nunc blandis nunc asperis effecit versus regem Francie, quod ipse contra consilium comitis Flandrie et Roberti Clement omnem malitiam et indignationem, ³⁰ quas in animo adversus matrem et avunculos suos conceperat, remisit eis et eos in debitam familiaritatem recepit, statuens, quod singulis diebus solveret matri sue septem libras Parisiorum ad cotidianum victum et post decessum patris sui redderet ei dotarium suum plenarium et integrum, retentis sibi castella et munitionibus. In eodem colloquio rex Anglie pater ad abundantem cautelam recepit homagium Philippi comitis Flandrie coram Philippo rege Francie, et pro homagio illo concessit ei mille marcas argenti singulis annis recipiendas Londoniis ad scaccarium, ita tamen ³⁵ quod in recompensatione illarum mille marcarum comes Flandrie inveniet singulis annis quingentos milites in obsequium regis Anglie per spatium quadraginta dierum, quando summonitus inde fuerit.

Eodem anno Fredericus Romanorum imperator expulit a regno suo Henricum ducem Saxonie. Cuius expulsione causa hec est: In primis⁴ itaque notandum est, quod decem principes constituti sunt custodes portarum civitatis Colonie, quorum nomina hec sunt: dux de Lemburc, dux Saxonie, dux de Saringes, dux de Saxlande, dux de Luvain, comes de Wilch, ⁴⁰ comes de Loo⁵, comes de Gerle⁶, comes palatinus de Reno, comes de [Laumual⁷]. Et hii decem sunt homines archiepiscopi Colonie et habent singulis annis de mensa Sancti Petri Colonie duo milia marcarum argenti in retributione custodiarum suarum. Preterea archiepiscopus Colonie multos habet redditus, maximos autem in ducatu Saxonie, ⁴⁵ quos Henricus dux Saxonie, gener Henrici regis Anglie, iniuste occupavit et occupatos detinuit; unde Reginaldus¹² Coloniensis archiepiscopus conquestus est domino suo Frederico Romanorum imperatori. Preterea ipse imperator calumpniatus est prefatum ducem de periurio, ⁵⁰ de fide lesa, de lesione maiestatis imperialis et eum citari fecit, ut veniret in curiam suam, satisfactorus tam sibi quam archiepiscopo Coloniensi. Venit igitur, data ei securitate veniendi et redeundi; et cum multa obicerentur ei de fide lesa, de periurio, de lesione maiestatis imperii et de iniuriis archiepiscopo Coloniensi illatis, et cum ipse ad obiecta cum consilio suorum respondere deberet, ascendit equos suos et abiit, nullo dato responso. Et imperator percit de

a) *ita* 8; *spatium vacat* 1. 3. 4; *Larmual Savie*. b) *ill. dom. ed. Stubbs*.

1) Cf. Prutz, 'Friedrich I.' III, p. 58. 2) Isaac Angelum a. 1185. imperium adeptum, sororem (Theodoram, cuius avia Theodora Comnena Manuelis amita fuerat) Conrado dedisse, Christianum autem iam antea post captivitatem 15 mensium liberatum esse, Gesta Henrici, supra p. 101, rectius narrant. ⁶⁰ 3) Diploma pacis inter Angliam et Franciam factae exstat ap. Rymér I, p. 36. 4) 'Fabula'. LEIBNIZ, SS. rer. Brunsvic. I, p. 876; sed potius, ut v. d. Const. Höhlbaum, qui tabulario Coloniensi praeest, benigne mihi demonstravit, rerum gestarum est confusio. Ipso enim a. 1180. Philippus archiepiscopus, cum pecunia ⁶⁵

ad bellum contra Henricum Leonem gerendum egeret, 2000 marc. receptis, Coloniensibus ius civitatis muniendae concessit. Quod privilegium, libertatis quasi fundamentum, vassalli archiepiscopatus consilio et subscriptione confirmaverunt. Inter quos testes occurrunt dominus de Limburg, comites de Nossowen, Seyna (ex alterutro *dux Saxonie* apud nostrum ortus videtur), Sarbrugen, Hollandiae, dux Lowaniae, comes Iuliacensis, palatinus comes de Reno; cf. Lacomblet, 'U.B.' I, nr. 474. 5) Looz. 6) Geldern. 7) Namurcensis BRIAL. Forte Arnberg LEIBNIZ. Vix recte.

1180. illo sibi fieri iudicium, et indicatum est, demeruisse^b illum ducatum suum. Et data est licentia archiepiscopo Colonensi intrandi cum exercitu terram ducis Saxonie in vindictam iniuriarum, quas dux ei fecerat; et ipse imperator cum magno exercitu intravit terram ducis Saxonie et eam devastavit ferro, flamma, fame, et ad tantam ducem illum coegit inopiam, quod ipse posuit se in misericordiam imperatoris^c et abiuravit terram suam per septem annos in misericordiam^d imperatoris; et exulans venit ad Henricum regem Anglie, patrem uxoris^e sue. Tamen ipse imperator postmodum^f prece Alexandri summi pontificis et Philippi regis Francie et Henrici regis Anglie et Philippi comitis Flandrie relaxavit prefato duci Saxonie quatuor annos de iniuncto sibi exilio.

Deinde imperator Yasakius consilio suorum duxit in uxorem filiam Bele regis Hungarie, de qua ipse genuit filios et filias; quarum unam^g Rogerus rex^h Sicilie, filius Tancredi regis Sicilie, in uxorem duxit. 10

LL Edw. Cf.

INCIPIT LIBER DE LEGIBUS ANGLIE.

1070. . . . Willelmus^a rex quarto anno regni sui^b consilio baronum suorum fecit summoneri^c per universos consules^d Anglie Anglos nobiles et^e sapientes et sua lege eruditos . . . Electi igitur . . . leges^f libertatis et pacis ipsius^g concionati sunt dicentes:

Quid^h sit regis officium, et de Karolo et Pipino, fratre eius, exempliter. 15

Rex autem atqueⁱ vicarius eius ad hoc est^k constitutus, ut regnum terrenum^l et populum Dei^m et super omnia sanctam ecclesiam venereturⁿ et ab iniuriatoribus^o defendat et maleficos ab ea evellat^p et destruat et^q penitus disperdat. Quod nisi fecerit, nec regis nomen verum constabit^r, propheta^s Iohanne testante: 'Nomen regis perdit, qui quod regis est non faciat'. Cui Pipinus et Karolus, filius eius, necdum reges, sed principes sub rege Francorum stulto^t, scripserunt^u, querentes, si ita permanere deberent^v Francorum reges, solo nomine^w regis contenti. A quo responsum est: 'Illos decet^x vocari reges, qui vigilant^y, defendunt et regunt ecclesiam Dei et populum eius, imitantes^z regem psalmographum^{aa} dicentem: *Non habitabit in medio domus mee qui facit superbiam etc.*'

Ps. 100, 7.

Greve^{ab} quidem^{ac} nomen est^{ad} potestatis^{ae} Latinorum lingua vel expresse idem quod prefectura, quoniam^{af} hoc vocabulum tam multipliciter distenditur, quod de schira^{ag}, de waspentagiis^{ah}, et^{ai} quod etiam lede^{aj}, hundredum^{ak}, de burgis^{al}, de villis^{am} etiam^{an} greve vocetur, in qua idem sonare et significare videtur quod dominus. 25

Quid^{ao} sit prepositus et prefectura et quid alderman, quod Latine senior populi sonat, et quam multipliciter nomen prepositi distenditur.

Videtur etiam quibusdam^{ap}, quod 'greive' vocabulum nomen est compositum ex Anglico 'grith' et 've' Latino. 'Grith' enim pax est, 've' vero miseria, ipso testante qui dixit: *Ve tibi Corozaim*. Greive igitur ideo dicitur, quod iure debeat grith, id est pacem, ex illis facere, qui patrie inferunt ve, id est miseriam vel malum. Teutonici et etiam Frisones et 30 Flandrenses consules^{aq} suos meregrave^{ar}, quasi maiores dominos^{as} vel bonos pacificos, vocare^{at} consuescunt. Et sicut modo vocantur greve^{au} qui super^{av} alios prefecturas habent, ita apud^{ax} Anglos qui antiquitus vocabantur alderman^{ay}, quasi^{az} seniores, non propter senectutem, cum^{ba} quidam adolescentes essent, sed propter sapientiam.

a) uxori f. b) Post quartum annum acquisitionis regis Willelmi istius terre cons. *cod. Bodlei. Rawlson C 641, s. XII. med. vel ex.* c) submaniri *Rl.* d) patrie comitatus *Rl.* e) *deest Rl.* f) le. sua *Rl.* g) pacem et 35 libertatem illius conc. *Rl.* h) Hic incipit quedam sententia Willelmi Bastard regis Anglie, quam de regis nomine Pipino et Karolo, eius filio, sciscitantibus scripsit, nondum regibus, necnon et alia quedam gesta atque statuta eius 8; *rubra deest Rl.* i) vi. atque 1; qui vicarius summi regis est *Rl.* k) co. est *Rl.* l) *deest Rl.* m) Domini *Rl.* n) regat *Rl.* o) def. ab iniuriis *Rl.* p) mal. autem des. et ex. *Rl.* q) et p. d. *des. Rl.* r) Sin autem no. re. perdit, test. lo. papa, cui *Rl.* s) prophetam 1. t) *ita Rl.*; stulte *Hov.* u) Audientes autem Pipinus et Carolus, 40 filius eius, necdum reges, sed principes sub rege Francorum, hanc diffinitivam sententiam tam veraciter quam prudenter de regis nomine a Willelmo Notho rege Anglie prolata, ei stulte scripserunt 8, *ed. Savil. inter emendanda, ad posterior (Francof.) in contextu.* v) deb. manere re. *Fr. Rl.* w) regio no. *Rl.* x) vigilanter def. *Rl.* y) imitati *Rl.* z) spalmigr. *Rl.* a) id est tyrannidem exercet super populum Dei. Et consentiens dicit: 'Qui loquitur iniqua', hoc est: iniquas leges componit, 'non direxit', id est: non directe rexit, 'in conspectu oculorum meorum'; acsi diceret: in conspectu 45 divinitatis mee, cui omnia sunt nuda et aperta, leges directas et recta iudicia non constituit *etc. add. 8.* b) autem *Rl.* c) *deest Rl.* d) pot., quod apud nos nichil melius videtur esse quam prefectura *Rl.* e) Est enim multiplex nomen: greve enim dicitur de scyra *Rl.* f) et q. e. l. *des. Rl.* g) de hundredis *Rl.* h) etiam — dominus *des. Rl.* i) *rubra deest Rl.* k) et videtur nobis comp. esse *Rl.* l) g. A., quod est pax Latine, et ve L.; scilicet quod [debet] fa. g., id est p., ex i. qui inf. in terram ve, i. e. m. v. dolorem, summa auctoritate domini nostri Iesu Christi 50 dicentis: 'Ve tibi Bethsaida, ve t. C.' Frisones etiam et Fl. *Rl.* m) Cororsim 1. n) comites *Rl.* o) maragreves *Rl.* p) *deest Rl.* q) vocant *Rl.* r) greves *Rl.* s) ha. pr. su. al. *Rl.* t) ita tunc temporis voc. *Rl.* u) eld. *Rl.* v) q. s. *des. Rl.* w) cum q. s. essent *des. Rl.*

1) 'Haec male narrantur'. LEIBNIZ. 2) A. 1184. Lucio III. papa. 3) Irenam; cf. quae supra p. 101, n. 14. annotavi. 4) Haec noster fortasse consulto Gestis addidit, cum Tancredus Rogerum puerum a. 1192. coronaverit; cf. infra a. 1194. 5) Sequuntur Leges quae vocantur Edwardi Confessoris (ed. Schmid, 'Gesetze der Angelsachsen' p. 491); sed Henrico I. rege scriptae videntur; cf. quae disserui 'Einl. in Dial. de Scaccario' p. 74. 6) Scil. ecclesiae. 7) Legum cap. 17. Quae hic de legatione a Pippino solo, patre (non fratre) Karoli, ad papam Zachariam (non Iohannem) missa traduntur ad Ann. Laurissenses maiores a. 749. recedunt. 8) Cap. 31. Hunc locum disserit

Schmid s. v. 'Gerefa', nostris 'Graf'. 9) Scirgerefa, quod Normanni 'vicecomes' transtulerunt. 10) Wae- 55 pentac; de origine verbi tractat Schmid p. 672; de notione Stubbs, 'Constit. history' I, p. 99. 11) Latho, laeð, nomen plurium hundredorum in Cantia, Stubbs p. 101; 'leidegrevious' occurrit in Legibus Henrici 7, 2. 12) Quamquam nomen nobis non traditum est, tamen 60 waspentakiis et hundretis gerefas praefuisse, docet Stubbs ih. 13) Burhgerafa. 14) Tungerafa; v. Schmid s. v. 15) Cap. 32. 16) mere, i. e. 'magnus, clarus'. Forsitan de marchionibus, nostris 'Markgrafen', agatur. 65

Quomodo¹ sancta Margareta, mater regis David Scotie, cum patre et matre, sorore et fratre Ead- COLL. Edw.
gare Edellingo, de quo sanctus Eadwardus rex heredem regni sui facere voluit, in Angliam venit².

Iste prefatus³ Eadmundus habuit quendam⁴ filium Eadwardum⁵ nomine, qui, mox⁶ patre⁷ mortuo, timore⁸ regis
Chnuti aufugit⁹ ad regnum Dogorum¹⁰, quod¹¹ nos melius¹² vocamus Russiam¹³. Quem rex¹⁴ terre Malescoldus¹⁵ nomine,
5 ut cognovit¹⁶ quis¹⁷ esset, honeste retinuit¹⁸. Qui de nobili progenie ibidem duxit uxorem¹⁹, de qua natus²⁰ est ei
Aodgarus²¹ Adoling et Margareta, que²² fuit postea regina Scotie, et Christiana²³, soror eius. Cui Christiane²⁴ rex
Eadwardus dedit terram quam habuit postea Radulfus de Limesi²⁵.

Descriptio genealogie ducum Normannie.

. . . Suenus¹ rex Danorum Angliam invasit et . . . non multo post moritur et in Daciam fertur tumu- 1014.
10 landus . . . Chnutus, filius eius, cum magna classe, accito secum Lacman² rege Suevorum et Olavo³
rege Norttorum, qui postea apud Rothomagum baptizatus est, Tamisiam intravit et Edelredum regem
infra Londoniam obsedit, qui obsessus infirmitate preventus moritur. Chnutus vero potitus regno, pre-
dictam Emmam reginam accepit uxorem, ex qua genuit Hardechnutum, postea regem Danorum⁴, et filiam
nomine Gunnildam, que nupsit Henrico⁵ imperatori Romanorum.

15 Anno¹ gratie 1181. . . . Post natale Domini — — armarentur. [*Gesta Henrici p. 102*].

Deinde dum¹ rex Anglie moram faceret apud Barbeslet, transfretaturus in Angliam, ortum est cf. G. Henr.
discidium inter Philippum regem Francie et Philippum comitem Flandrie propter comitem¹¹ de Claro-
monte¹², quem comes Flandrie odio habuit. Venit ergo rex Anglie per mandatum regis Francie ad
colloquium inter illos apud Gisorz et pacem fecit inter regem Francie et comitem Flandrie. Deinde
20 venit rex Anglie ad Cheresburc et transfretavit inde in Angliam et applicuit apud Portesmue 7. Kal.
Augusti, die dominica, et Willelmus rex Scottorum cum eo. Iul. 26.

Eodem anno obiit Alexander papa tertius, 22. anno papatus sui, 12. Kalendas Octobris; cui successit in papatu G Henr
Imbaldus Ostiensis episcopus cardinalis et vocatus est Lucius papa tertius.

Eodem anno comes¹² Stephanus, avunculus Philippi regis Francie, occupavit¹⁴ terram cuiusdam vicini sui et eam
25 vi detinuit et devenit inde homo Philippi comitis Flandrie. Quod cum fecisset, rex Francie solavit eam in manu
sua, et comes Flandrie peciit sibi et comiti¹⁵ Teobaldo fieri inde restitutionem; et quia rex Francie id facere
noluit, comes Flandrie ingressus est terram regis Francie in manu hostili et eam devastavit.

Anno gratie 1182. . . . Obierunt . . . comes de Gelres¹⁶, qui filiam Mathet comitis Bolonie primogenitam
duxerat in uxorem, et comitissa Flandrie¹⁷, filia Radulphi de Peruna, uxor Philippi comitis Flandrie.

30 Deinde rex pater cepit colloquium inter regem Francie et comitem Flandrie, in quo convenit inter eos in
hunc modum: quod terra, unde comes Flandrie sibi restitutionem fieri petebat, redderetur militi qui eam
amiserat, et comes Flandrie restauraret regi Francie dampnum quod ipse et sui fecerant in Francia, scilicet de com-
bustione et preda capta; preterea idem comes quietum clamavit regi Francie servitium comitis de Claro-monte et tra-
didit regi Francie civitatem de Amiens cum pertinentiis suis et totam terram inde usque ad aquam de Lys post
35 decessum suum cum nepte sua, filia comitis de Hanou; et idem comes in iuro confessus est, quod Peruna¹⁸ cum
pertinentiis suis vadium suum erat, et concessit, quod rex Francie eam adquietaret pro sexaginta milibus librarum argenti.
In eodem concilio idem comes Flandrie tradidit regi Anglie patri cartam regis filii sui et ipsum et fratres
suos quietos clamavit ab omni conventionem inter eos facta tempore guerre.

Eodem anno Lucius papa tertius ordinavit Iohannem Cumin in sacerdotem 3. Idus Martii apud Velleire; deinde
40 consecravit eum in archiepiscopum Divulinis duodecimo Kal. Aprilis, dominica in ramis palmarum, apud Velleire.

Eodem anno rex Anglie pater misit nuncios suos, videlicet Willelmum de Mandevilla comitem Alber-
marie et quosdam alios familiares suos, ad Fredericum Romanorum imperatorem, ut, si aliquo modo fieri posset, aver-
terent iram et malvolentiam suam ab Henrico duce Saxonie. Quod cum ad plenum fieri non posset, concessit
imperator, quod omnes qui cum eo ire vellent licentiam haberent repatriandi; preterea idem imperator concessit
45 Matildi ducisse Saxonie pro amore regis Anglie patris sui, ut ipsa libera et in pace remaneret et totam dotem suam
liberam et quietam haberet, et si mallet cum domino suo in exilium ire, concessit ei imperator, ut custodes suos poneret
ad dotem suam custodiendam. Appropinquante igitur termino quo prefatus dux a terra et cognatione sua recederet¹⁹,
ipse et uxor eius cum filiis²⁰ et filiabus²¹ suis et cum comitibus et baronibus et ditioribus terre sue egressi sunt de

a) rubra deest RL. b) supradictus RL. c) s. qu. RL. d) qui vocatus est Eadwardus RL. e) deest RL. f) mo. p. RL.
50 g) timore l. h) de ista terra usque add. RL. i) Rugorum RL.; cf. Stubbs, Pref. ad Nov. II, p. LXXXVI. h) quam RL.
l) Russiam RL. m) ipsius add. RL. n) Malesclodus RL. o) audivit et intellexit RL. p) et unde add. RL.
q) eum add. RL. r) Et ipse Edwardus accepit ibi ux. ex no. genere RL. s) ortus RL. t) Eadg. Adpel. RL.
u) que l. po. des. RL. v) Cristina. RL. w) Limisei RL. x) hic incipit vol. II. codicis 1, ms. Laud. 582. y) cum 3
z) spatium vac. 1. a) una, manus coeva fortasse auctoris 'quae inferius partes contextus exaravit' (Stubbs) per in
55 marg. inserit et Peruna repetit l. b) in marg. manu correctoris l.

1) Cap. 35. 2) Postea occurrit in Hungaria, ubi tunc s. confusa esse, demonstratur. b) Sanctus Olavus
Stephanus regnabat. An hic confusus sit cum Gode- Cnutonis adversarius erat; cf. ib. 9) Et Anglorum.
scalco Winulorum principe, quaerit Stubbs. 3) In 10) III, tunc regi. 11) Radulfum. 12) In Bel-
Russiam exilio damnati Adam Brem., SS. VII, p. 324. lovaceslo. 13) Sacri-Caesaris. 14) Castrum
60 4) Agatham; paes caseres maga Ann. Anglosax., SS. XIII, S. Bricii. 15) Blesensi, cum fratre Stephano et
p. 115; cf. Freeman, 'Norman Conquest' I, p. 649. Flandrensi contra regem et comitem Claromonten-
5) Dominus de Wulverley in com. de Warwick; cf. sem foederato. 16) Gerardus III. 17) Isabella.
quae disserui l. l. p. 75. 6) Similis quaedam genea- 18) Henrico et Lothario; si Winkelmann in libro de
logia a Willelmo Gemmeticensi Eb. V, c. 8 sq. adhibita Philippo rege p. 504, Radulfum de Diceto, qui Lo-
65 est. 7) Olaf cogn. Skautkonung tunc Sueciam tharium in Teutonia remansisse dicit, errasse, recte
regebat; Laghman forte dignitatis est nomen; cf. coniecit. 19) Mathilda, quae postea Gaufrido
Lappenberg, 'Gesch. v. England' I, p. 451, ubi haec comiti Perticensi nupsit et, ut Prutz, 'Friedrich I.' t. III,

- terra et cognatione sua et venerunt in Normanniam ad Henricum regem Anglie, patrem predicto ducisse, quos ipse cum gaudio suscepit. Et paulo post prefatus dux dedit comitibus et baronibus et ditioribus terre sue licentiam repatriandi, quibus ~~re~~ Anglie, pater ducisse, munera multa dedit et dimisit eos; et dux ipse peregre profectus est ad Beatum Iacobum, et ducissa uxor eius remansit cum rege patre suo in Normannia pregnans apud Argentomium, et peperit filium¹. 5
- Anno gratie 1183. . . . Idem rex Anglie fuit in Normannia apud Cadomum die natalis Domini, et . . . Henricus dux Saxonie et uxor eius cum filiis et filiabus² et familia multa . . . fuerunt ibidem cum illo.
- Eodem anno ortum est — — dominum papam. [*Gesta Henrici p. 104 sq.*]
- Eodem anno Philippus comes Flandrie duxit in uxorem sororem Sanctii³ regis Portugalensis. 10
- Idem vero papa non valens resistere Romanis, misit legatos suos ad reges et principes terrarum tam seculares quam ecclesiasticos pro auxilio habendo ad defensionem Beati Petri contra Romanos. Adquievit rex consilio eorum⁴ et fecit auxilium magnum domino pape in auro et argento. Dominus autem papa per pecuniam illam et per pecuniam aliorum principum sibi undique allatam pacem⁵ fecit cum Romanis, sibi et ecclesie Romane necessariam. 15
- Anno gratie 1184. . . . Rex Anglie, facta pace inter Philippum regem Francie et Philippum comitem Flandrie de controversiis, que inter illos erant super terram de Vermundais, transitum fecit per medium Flandrie et transfretavit in Angliam inter Witsand et Doveram et applicuit apud Doveram 4. Idus Iunii, et ducissa Saxonie, filia eius, transfretavit cum eo⁶.
- Eodem anno ducissa Saxonie, filia regis, peperit filium apud Wintoniam. 20
- Eodem anno Henricus dux Saxonie, gener regis, venit in Angliam.
- Dominus rex firmavit pacem et finalem concordiam, scripto et sacramentis confirmatam, inter Ricardum et Gaufridum et Iohannem filios suos coram Alienor regina, matre eorum, et Henrico duce Saxonie et aliis multis.
- Eodem anno⁷ archiepiscopus Colonie venit in Angliam in peregrinatione ad sanctum Thomam Cantuarie; cui rex Anglie occurrens, cum gaudio suscepit et adversus eum effecit, quod ipse perdonavit Henrico duci Saxonie iram et malivolentiam suam et eum in pristinam⁷ dilectionis familiaritatem recepit⁸. Predictus autem archiepiscopus Coloniensis ad petitionem regis Anglie concessit Ricardo comiti Pictavie, regis filio, filiam Frederici Romanorum imperatoris dari in uxorem; sciebat enim ipsum imperatorem hoc velle et plurimum desiderasse⁹. Deinde predictus archiepiscopus et Philippus 30 comes Flandrie, qui cum eo in Angliam venerat, reversi sunt in Flandriam et, magno congregato exercitu, invaserunt terram comitis de Henou et devastaverunt eam propter iniurias quas ipse fecerat comiti Flandrie.
- Eodem anno obiit . . . imperatrix Romanorum, uxor Frederici imperatoris.
- Eodem anno obiit filia Frederici Romanorum imperatoris, que maritanda erat Ricardo comiti Pictavie, ut supradictum est. 35
- Eodem anno dominus rex Anglie sollicitus — — fecerat. [*Gesta Henrici p. 107.*]
- Anno gratie 1185. . . . Mense Decembris⁹ obiit papa Lucius. Cui successit in papatu Urbanus papa tertius, qui statim, ut eius noticia divulgaretur, in hac forma scripsit sancte ecclesie prelatiis. . . . *Celestis altitudo* — — 2. Idus Ianuarii¹⁰.
- Anno gratie 1187. . . . Rex Anglie . . . applicuit apud Witsand¹¹ in Flandria. 40
- Cum igitur papa Urbanus audisset, quod temporibus suis captus esset rex Ierosolimitanus et crux dominica et Oct. 20. civitas sancta Ierusalem, doluit vehementer et incidit in egritudinem et mortuus est 13. Kal. Novembris¹² apud Ferrariam; cui successit in papatu Albertus cancellarius suus et vocatus est papa Gregorius octavus.
1099. Est etiam notandum et divine providentie ascribendum, quod tempore illo, quo civitas 45 Ierosolima et Antiochia erepte fuerant de potestate paganorum per expugnationem . . . Godefridi ducis Lothariensis . . . et Roberti comitis Flandrie et duorum germanorum Godefridi ducis, videlicet Eustacii comitis Bononiensis et Baldewini, et Raimundi comitis de Sancto Egidio et Boimundi, filii Roberti Wischard, et aliorum multorum nobilium virorum, papa qui tunc erat dicebatur Urbanus, et patriarcha Ierosolimitanus dicebatur Era- 50

a) suorum, *sed corr.* eorum l. b) spatium vacat l. c) in marg. l.

p. 107. putat, Gertrudis, quae tamen uxor Canuti regis Danici erat. Radulfus de Diceto Henricum unam tantum filiam nobilem secum habuisse dicit, quod facile veritati propius accesserit. 1) Cf. quae supra ad *Gesta Henrici* p. 104. annotavi. Winkelmann l. l. hunc filium Ottónem (IV) fuisse censet. 2) Cf. p. 147, n. 19. 3) Sancius a. 1185. regnare coepit. 4) Scil. episcoporum Angliae. 5) Haec non ita se habent; cf. Scheffer-Boichorst, 'Friedrich I. letzter Streit' p. 46. 6) Potius postera die; *Gesta Henr.* p. 105. 7) Forsitan noster recordatus sit, Hen-

ricum una cum Philippo legatione a. 1168. a Fridrico I. ad Henricum II. missa functum esse; postea enim Philippus in primis ruinam ducis moliebatur. 8) Cf. Hecker, 'Philipp I. von Köln' p. 67. 9) Potius Nov. 25. Circa festum s. Nicholai, i. e. Dec. 6, *Gesta*. 10) A. 1186. 11) D. 17. m. Febr. 12) *Octobris* *Gesta Henrici* minus accurate, ubi tamen infirmitas papae nuntiis desola clade Hiltinensi (quamvis minus recte; cf. Watterich, *Vitae pontif. l.* p. 682) attribuitur; certe 60 Ierusalem die 6. m. Oct. captam esse, audivisse non potest, quippe qui iam post 14 dies mortuus sit.

cius¹, et imperator Romanus dicebatur Fredericus²; similiter et nunc, quando terra Ierosolimitana erepta fuit de potestate christianorum per expugnationem Saladini, papa dicebatur Urbanus et patriarcha Ierusalem Eraclius et imperator Romanus Fredericus.

Unde factum est, quod Fredericus Romanorum imperator et archiepiscopi et episcopi et duces et comites et barones *q. Henr.* imperii signum crucis susceperunt.

Eodem anno obiit papa Gregorius octavus mense Decembris³, qui vix per duos menses papatum tenuit, et sepultus est apud Pise; cui successit Paulinus Prenestinus episcopus et vocatus est Clemens papa tertius.

Anno gratie 1188. . . . Rex reversus est — — suscepit cruces virides. [*Gesta Henrici p. 109*]

Comes vero Flandrie — — colloquium. [*Gesta Henrici p. 109sq.*]

10 Et rex Francie — — eiecit. [*Gesta Henrici p. 110*]

Mense Augusti tanta extitit aeris corruptio Rome et in finibus eius, quod multi cardinales et ditiores Urbis cum innumera plebis multitudine interierunt.

Henricus vero Albanensis episcopus cardinalis, quem dominus papa miserat ad litem dirimendam inter prefatos reges⁴, anathematizavit comitem Ricardum⁵, eo quod ipse pacem illam disturbaverat; et 15 reversus est in Flandriam et obiit apud Aras.

Eodem anno Fredericus Romanorum imperator, accepta cruce de manu Henrici Albanensis episcopi cardinalis, sicut virum prudentem et circumspicuum decebat, satis provide^a sibi et iūneri suo necessaria providebat. Inprimis enim reconciliavit se Deo et sancte ecclesie et Clementi Romano pontifici et postea in hac forma scripsit Saladino: *Fredericus . . . Devotionis tue — — prefixa te docebit.* [*Gesta Henrici p. 111*]

20 Eodem anno Fredericus Romanorum imperator, tradito filio suo Henrico Alemannorum regno, iter peregrinationis Ierosolimitane arripuit, discedens⁶ a civitate sua que dicitur Rainesburg; et nolens committere se ventis et mari⁷, per terram ire disposuit; cumque Constantinopolim⁸ veniret, Ysacius imperator benigne suscepit eum et necessaria ministravit ei et suis. Deinde transivit in manu forti et brachio extento per terram soltani de Vconio; cumque perveniret in Armenia, terra Rupini de la Muntanne, ad fluvium qui dicitur 25 Salef, et maior pars exercitus sui per vadum transiret fluvium illum, ipse alios sequens cecidit de equo suo in flumine, et ipse solus summersus est⁹. Et tractum in terram sui evisceraverunt eum et viscera et cerebrum et carnem suam aqua coctam et ab ossibus separatam sepelierant in civitate Antiochie; ossa autem illius, lintheaminibus mundis involuta, Conradus dux Suave, filius eius, tulit secum usque ad civitatem Tyri et ibi sepelivit ea.

30 Anno gratie 1189. . . . Die dominica proxima — — assultum. [*Gesta Henrici p. 111sq.*]

Eodem vero tempore, quo predictus rex Anglie obiit, Matildis ducissa Saxonie, filia eius, similiter obiit.

Ricardus . . . dedit Gaufrido, filio Rotrodi comitis de Pertico, Matildam, filiam ducis Saxonie, neptem suam, *q. Ric.* in uxorem.

35 Dux tercio Nonas Septembris coronatus est in regem Anglie, Londoniis apud Westmonasterium a Baldewino Cantuariensi archiepiscopo, ministrantibus ei in illa coronatione Waltero Rothomagensi, Iohanne Dublicensi, Formale Treverensi archiepiscopis.

Venit rex ad abbatiam que dicitur Pipewelle, et congregatis ibi Baldewino Cantuariensi archiepiscopo et. . . . Formale Treverensi archiepiscopo, . . . dedit Godefrido de Luci episcopatum Wintoniensem.

40 Eodem anno Formalis^b — — regi Portugalensi. [*Gesta Ricardi p. 113*]

Eodem anno, mense Octobris Henricus dux Saxonie, gener Henrici regis Anglie, rediit in Saxoniam, terram suam, et magno congregato exercitu, invasit illos^c quibus imperator terram suam dederat et expugnavit eos^d et plus quam triginta castella optinuit.

45 Guido rex . . . Acon . . . obsedit . . . undecimo Kalendas Septembris . . . Tertia autem die sequenti applicuerunt apud Acon . . . Iakes de Avennis et landegrave¹⁰ de Alemannia et alii.

Et eodem anno applicuerunt — — Arleblanc. [*Gesta Ricardi p. 113*]

Ricardus rex Anglie — — Normanniam. [*Gesta Ricardi p. 113*]

Eodem anno obiit sine prole Willelmus rex Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue in Sicilia apud Panormum mense Novembris. Iste Willelmus rex Sicilie longe ante obitum suum dederat Constantiam, filiam Rogeri 50 quondam regis Sicilie, amitam suam, Henrico regi Alemannorum, postea Romanorum imperatori, in uxorem et constituit eam sibi heredem in regno Sicilie successuram, si ipse sine prole decederet, et hoc fecit sacramentis principum regni confirmari. Defuncto itaque rege Wilhelmo, Thancredus comes de la Liche, consanguineus eius, usurpavit sibi regnum Sicilie contra sacramentum fidelitatis quod fecerat predictae Constantie. Unde Henricus Romanorum imperator misit in Apuliam exercitum magnum sub principibus Maguntino archiepiscopo et

55 Henrico Teste. Qui post multarum civitatum combustiones et oppidorum subversiones imperfecto negotio domum redierunt. Et post eorum recessum Ricardus comes de Cerne, frater regine Sicilie, uxoris Thancredi regis, congressus est in bello cum comite Rogero de Andria ea ratione, quod ipse auxilium presterat

a) [provi]dit et reconciliavit se Deo et sancte ecclesie et Clementi Romano pontifici *manu coacta in marg. 1.* b) Formator *ed. Savile.* c) eos *Sav.* d) *deest 3.*

60 1) Hunc errorem Hov. ex Gestis Henr. transsumpsit. haec verba quae Gestis Henr. desunt habet. 8) A. 1190. 2) Hoc Hov. ipse confinxit. 3) Die 17. 4) Scil. m. Mart. 9) Die 10. m. lun. Mortem imperatoris alio modo evenisse, demonstrat Riezler, 'Forschungen zur Angliae et Franciae. 5) Postea regem Angliae. modo evenisse, demonstrat Riezler, 'Forschungen zur D. Gesch.' X, p. 126. 10) Ludovirus de Thuringia, cuius postea tantum habent mentionem Gesta.

G. Ric. regi Alemanorum contra regem Thancredum, et cepit eum et tradidit regi Thancredo^a. Iohanna vero, soror Ricardi regis Anglie, que fuerat uxor Willelmi regis Sicilie ultimo defuncti, remansit in custodia regis Thancredi^a.

Anno gratie 1190. Et cum venirent — — Marsiliam. [*Gesta Ricardi* p. 113 sq.]

Planctus super itinere versus Ierusalem¹. 5

*Est audire gratius, fidei amicum,
Romani^b imperii caput Fredericum
Debellantem iugiter crucis inimicum,
Ut reformet patriam statum in antiquum. 10
Tendunt cruce previa versus Orientem
Atque secum contrahunt totum Occidentem.
Lingua, ritu, moribus, cultu differentem
Producunt exercitum, sed fide ferventem.*

Cumque rex Anglie — — moram facit magnam. [*Gesta Ricardi* p. 114 sq.] 15

Deinde transierunt² prope Vilenove³, episcopatum^c de Maggalona; et prope inde est portus de Monte-pessolano qui dicitur Lates⁴. Deinde transierunt ante insulam que dicitur Odu, que est ad introitum Rodani. Et in ascendendo per Rodanum itur ad civitatem bonam archiepiscopalem que dicitur Arle-le-blanc; et^d in ascendendo superius per eundem fluvium itur prope Sanctum Egidium^e, et in ascendendo superius per eundem fluvium itur ad bonam civitatem que dicitur Liun sur le Rodne^e. 20 Deinde pervenerunt usque ad Marsiliam, que distat per 20 miliaria ab introitu^f Rodani. Marsilia est civitas episcopalis sub potestate regis Arragonie⁵. Ibi sunt reliquie sancti Lazari, fratris sancte Marie Magdalene et Marthe, qui ibidem 7 annis episcopatum tenuit, postquam Iesus suscitavit eum a mortuis. In civitate autem illa est bonus portus multis et magnis navibus, fere circumclusus montibus altis; et ex una parte portus illius est civitas illa episcopalis, et ex altera parte portus ex 25 opposito est abbacia Sancti Victoris, in qua centum Nigri monachi Deo serviunt; et ibi, ut dicunt, sunt corpora sepeies viginti innocentum pro Christo interfectorum et reliquie sancti Victoris sociorumque eius et virge quibus flagellatus erat Dominus et maxilla sancti Lazari et una costarum sancti Laurentii martiris; et inter Marsiliam et abbaciam illam, non longe a via recta, est monasterium, in quo habetur brachium sancte Margarete virginis; et iuxta 30 abbaciam Sancti Victoris sunt duo alti montes, quorum unus dicitur mons Rollandi et alter mons Hospinelli.

G. Ric. Terra regis Arragonie incipit a monte illo qui dicitur Muncian et protenditur ultra civitatem de Nice. Et a civitate de Nice incipit terra imperatoris Romanorum; et est ibi bona civitas que dicitur Vintemile^g. Et terra imperatoris protenditur inde secus mare usque ad Gaetam, que est in Appulia, terra regis Sicilie; et terra illa dicitur 35 principatus Capue. Et est sciendum, quod in medio vie inter Marsiliam et Siciliam sunt due insule magne, quarum maior dicitur Sardena et altera dicitur Corzege; et multe insule sunt in circuitu Sicilie, quarum quedam sunt ardentes; et in mari illo circa Sardenam et Corzhege^h sunt pisces similes siccis, qui volant in aera exeuntes a mari et, cum volaverint quasi per unum stadium, iterum descendunt in mare; et sunt ibi falcones multi volantes post pisces illos et insequentes, ut rapiant ex illis escam 40 sibi. Et qui hoc vidit⁶ testimonium perhibet, et verum est testimonium eius, quia, cum ipse in mensa sedisset in alta navi, quidam ex piscibus illis volantibus cecidit ante illum super

G. Ric. mensam. Et est notandum, quod una insularum illarum, que sunt in circuitu Sicilie, maior ceteris, dicitur Munt Gibel, qui ita vehementer ardero solebat, quod magnam partem maris in circuitu eius desiccabat et pisces comburebat; sed iam diu ardere cessavit meritis et precibus beate Agathe virginis et martiris. Quadam enim die, 45 cum ignis vehementius solito exiret a fornace montis Gibel et appropinquasset civitati Cathanensium, ubi sanctum corpus beate Agathe requiescit, paganorum multitudo fugiens ad sepulcrum eius, tulerunt velum eius contra incendium; et ignis reversus est in mare et comburens desiccavit mare fere per unum miliare et pisces combussit, de quibus multi evaserunt semiusti; et ex genere illorum sunt ibi usque in hodiernum diem pisces semiusti, qui dicuntur pisces sancte Agathe. Et si contigerit, quod aliquis illorum piscium captus fuerit ab aliquo piscatore, statim dimit- 50 titur abire propter reverenciam beate Agathe ad laudem et gloriam domini nostri Iesu Christi, qui semper est mirabilis et gloriosus in sanctis suis.

Robertus itaque de Sablulⁱ et Ricardus de Camvilla et Willelmus de Forz de Ulerun⁷ transeuntes cum navigio

a) Tancr. 3. b) Romanum 3. 4. 5. c) episcopatu 3. 5; civitatem bonam sitam in littore maris 4. d) et — Egidium des. 5. e) Roene corr. Rodne 1. f) ad introitum 3. 5. g) Vintemile 3. 5. h) Corzege 3. 5. 55 i) corr. ex Sablul 1.

1) Hoc poema nostro minime sed forte Monacho Florentino Aconensi episcopo attribui potest, cuius De recuperatione Ptolemaidae liber⁷ exstat in app. ad Hov. III. p. cvi. STUBBS; cf. Wattenbach, GQ. II, p. 369. 2) Scil. naves regis Angliae. 3) Ville- 4) Lattes ad ostium fluminis Lez. 5) Alfonsi II. 6) Auctor huius descriptionis, quam et Rogerus et auctor Gestorum habuisse videntur. 7) Cf. supra 60 p. 119, ann. 9.

Ricardi regis Anglie inter Africam et Hispaniam, post tempestates plurimas, quas in itinere illo perpessi sunt, per-
 venerunt Marsiliam in octavis assumptionis sancte Marie feria 4. cum toto navigio illis commisso et, non invento ibi rego
 Anglie, domino suo, per octo dies fecerunt ibi moram propter quosdam necessarios navium apparatus. Deinde secuti
 sunt regem et in festo exaltationis^a sancte crucis venerunt Messanam in Sicilia feria 6. Et die dominica sequenti
 venit illic Philippus rex Francie 16. Kal. Octobris; et Margaritus admiralis et Iordanus del Pin¹ et ceteri
 civitatis custodes honorifice susceperunt eum et tradiderunt ei palacium Tancredi regis Sicilie ad hospitandum ibi. Cum
 ergo Ricardus rex audisset, quod navigium suum Messanam veniret, 13. die Septembris a Salerno recessit, et transiens
 ante civitatem archiepiscopalem que Melfe dicitur et ante civitatem archiepiscopalem que Conze² dici-
 tur, 18. die Septembris venit ad civitatem et castellum que dicuntur Escalce³. Iuxta hoc castellum est insula
 parva, ubi dicuntur fuisse scole Lucani; et adhuc est ibi camera pulchra sub terra, in qua Lucanus studere consuevit.
 Nocte sequenti iacuit rex in villa que dicitur la Cetrar⁴ in prioratu Montis Cassie.

Nono decimo die Septembris transiens rex per prioratum qui dicitur Sanctus Michael
 de Iosaphat, venit ad alium prioratum eiusdem ordinis, qui dicitur Sancta Maria des Foses,
 et ibi est castellum quod dicitur Sante Luchee⁵. Vicesima die Septembris transiens rex
 per castellum quod dicitur l'Amantee⁶, venit ad villam que dicitur Sancta Eufemia⁷. Vice-
 sima prima die Septembris venit rex ad Melide et ibi honorifice susceptus fuit et procuratus in abbacia Sancte
 Trinitatis. Ibi est turris lignea iuxta abbaciam, per quam Robertus Viscardus expugnavit et optinuit castellum et villam
 de Melide. Vicesima secunda die Septembris rex Anglie recedens de Melida cum uno solo milite, transivit
 per villam quandam parvam, et cum transisset, verit se ad domum quandam, in qua audivit accipitrem, et intrans domum,
 cepit illum; quem cum dimittere nolisset, rustici multi undique adcurrentes impetum fecerunt in eum cum lapi-
 dibus et fustibus; et cum unus illorum cultellum suum in regem extraxisset, rex eum cum falo gladii sui verberans,
 gladium suum fregit et alios lapidibus obruit, et sic vix⁸ evadens a manibus eorum, venit ad prioratum qui dicitur
 la Baniare⁹, et nullam ibi moram faciens, transivit fluvium magnum qui dicitur le Far de Meschines. Et iuxta turrim
 lapideam, que est ad introitum del Far⁶ in Sicilia, iacuit nocte illa in tentorio. Fluvius autem ille
 del Far dividit Calabriam et Siciliam; et ad introitum del Far prope la Baniare est periculum illud mari-
 num quod dicitur Silla, et in exitu eiusdem fluvii est aliud periculum maris quod dicitur Caribdis.

De adventu regis Anglie ad Messanam.

Vicesima tertia die Septembris Ricardus rex Anglie venit Messanam in Sicilia cum buccis multis et aliis magnis
 navibus et galeis in tanta gloria et sonitu tubarum et buccinum, quod tremor apprehendit eos qui in civitate erant. Rex
 vero Francie et sui et omnes principes civitatis Messane et clerus et populus stabant in littore ammirantes super hiis que
 viderant et audierant de rege Anglie et de potestate eius. Qui cum applicuisset, statim locutus est cum Philippo rege
 Francie. Et post colloquium istud rex Francie statim eodem die intravit naves suas, volens procedere versus
 terram Ierosolimitanam; sed cum a portu exisset, statim illo die vento sibi in contrarium mutato, dolens et in-
 vitus Messanam reversus est. Rex vero Anglie intravit domum Reginaldi de Mubec, ubi hospicium suum preparabatur
 in suburbio extra civitatem infra vineas. Vicesima quarta et vicesima quinta die Septembris venit rex Anglie ad hospicium
 regis Francie loqui cum eo, et e converso. Interim Ricardus rex Anglie misit nuncios suos ad
 Tancredum regem Sicilie et liberavit de custodia eius Iohannam sororem suam, quondam
 reginam Sicilie. Vicesima octava die Septembris exivit rex Anglie obviam Iohannae sorori suae, que eodem
 die venit Messanam de Panormo per galeas, missa a rege Thancredo.

Vicesima nona die Septembris — in musicionibus per circuitum murorum posuerunt. [Gesta Ricardi
 p. 117. 119] Unde⁷ rex Francie plurimum indignatus est et postulavit, ut signa regis Anglie
 deponerentur et ut signa sua imponerentur; set¹ rex Anglie hoc permittere noluit. Set¹
 tamen, ut voluntas regis Francie impleretur, rex Anglie signa sua deposuit et tradidit civi-
 tatem in custodia Hospitalorum et Templariorum, donec perficerentur ei omnia que ipse
 exigebat a Tancredo rege Sicilie.

Tertia vero die post — ydrehegen. [Gesta Ricardi p. 118—122].

Eodem anno plus quam centum milia paganorum, qui erant in regno Sicilie servi regis Willelmi, post mortem eius
 indignati sunt servire regi Tancredo, tum quia Henricus rex Alamanorum calumpniatus erat regnum Sicilie, tum
 quia Ricardus rex Anglie regnum Sicilie ingressus magnam illius partem occupaverat. Et abie-
 runt in montana cum mulieribus et² filiis et filiabus et pecoribus suis et habitaverunt ibi, opprimentes christianos
 et multa mala eis facientes. Set audito, quod pax et finalis concordia esset inter regem Anglie et regem Tancredum,
 redierunt in servitum regis Tancredi, et datis ei obsidibus de pace servanda, reversi sunt in domos suas, colentes
 terram sicut coluerunt eam tempore regis Willelmi, et servi facti sunt sub rege Tancredo.

De fame que fuit apud Accon in exercitu christianorum propter adventum Alemannorum.

Eodem anno Conradus⁸ dux Suavie post submersionem patris sui Frederici Romanorum imperatoris factus
 est princeps exercitus⁹ Teutonicorum et Alemannorum et ceterorum qui patrem suum sequebantur, et
 a) exaltationis 1. b) Escalce 5. c) Lacerat 2; iacetrar 5. d) deest 4. 5. e) Labaninare 1. f) videbant St.
 g) q pro se raro tantum habet 1. h) quod 3. 5. i) post. corr. sed 1. h) deest St.

1) Nomina fortasse noster ex Gestis p. 121, l. 32. nuerant. 8) Potius Fredericus, Conradi frater
 desumpsit. 2) Conza, utpote quae longe ad orientem maior natu. Noster hoc loco Gesta p. 112. et
 distet, hoc loco intelligenda non est; fortasse, itinere- p. 123. contraxit; famem autem, quae Gest. ed.
 rarii ordine paullo tantum inverso, Cosenza. 3) San Stubbs II, p. 144. narratur, per Germanorum ad-
 Lucido. 4) Amantea. 5) Prope Nicastro. 6) Cf. ventum evenisse, ipse addidit.
 65 Gesta ib. l. 42. 7) Scil. quia Angli Messanam obti-

1190. venit ad obsidionem Accon cum exercitu magno. Et statim facta est fames magna in obsidione Accon et in tantum exerevit, quod panis, qui ante adventum eorum pro uno solo vendebatur denario, pro sexaginta solidis vendebatur postmodum. Tunc fame perierunt plurimi in exercitu, quia summa unius equi de frumento vendebatur pro 65 marcis Anglicane monete. Tunc principes qui in obsidione erant pascebantur carne equina, edentes eam pro deliciis.

Eodem anno Philippo rege Francorum et Ricardo rege Anglorum moram facientibus apud Messanam in Sicilia, mense Decembris, 14. Kalendas Ianuarii, feria 4. audita sunt tonitrus magna apud Messanam, et visa sunt fulgura multa et terribilia discurrere, et unus lectus fulminis cecidit in una galearum regis Anglie et demersit eam in profundum percussitque murum civitatis Messane et magnam illius partem contrivit. Milites autem et servientes regis Anglie, qui custodiebant monasterium Griffonum, in quo erant thesauri regis Anglie, dixerunt pro certo, se vidisse globum igneum super pinnaculum monasterii illius, qui non erat comburens, set illuminans, et ibidem moram fecit quamdiu tempestas sevit, et cessante tempestate, recessit globus ille igneus. Admirantibus illis et diligenter requirentibus, quid hoc esset, Griffones ibidem Deo iugiter servientes responderunt, quod sic semper evenit, quandocumque tempestas sit. Rex vero Anglie interim, dum moram fecit apud Messanam, fecit omnes navigii sui naves duci in terram et eas refici, nam multe earum per corrosionem vermium deteriorate erant. Sunt enim in fluvio del Far vermes graciles qui in lingua illa vocantur brom¹, quorum cibus est omne genus ligni; qui cum alicui ligno adhererint, nunquam nisi per vim inde recedent, donec perforaverint illud; foramina autem faciunt stricta cum intrant et ex corrosione ligni adeo crescunt et pinguescunt, quod exeuntes faciunt foramina lata. Interim Ricardus rex Anglie fecit parari perarias et alias machinas suas bellicas, quas secum in terram Ierosolimitanam laturus erat.

Deinde inter festum — — scalas suas. [*Gesta Ricardi p. 123*].

Eodem anno Henricus rex Alemannorum, audita morte Frederici Romanorum imperatoris, patris sui, reddidit Henrico duci Saxonie universa que pater suus ei abstulerat et in incrementum dedit ei decem castella optima. Similiter fecit ceteris omnibus a quibuscumque pater suus aliquid abstulerat, reddens unicuique quod suum erat. Reconciliatis itaque sibi omnibus hominibus suis, misit nuncios suos ad Clementem papam et ad cardinales et senatores Urbis, petens Romanum imperium et promittens, se in omnibus leges et dignitates Romanas servaturum illesas. Clemens vero papa, habito cum cardinalibus et senatoribus et populo Romano super petitionibus regis Alemannorum cum deliberatione consilio, concessit regi Alemannorum quod petebat, salvis dignitatibus et consuetudinibus Romanorum; et statuerunt ei terminum veniendi Romam proximum pascha sequens; sed antequam illuc venisset, Clemens papa obiit.

De Ioachim abbate de Curacio.

Eodem anno Ricardus rex Anglie, audiens per communem famam et multorum relationem, quod quidam vir religiosus erat in Calabria dictus Iohachim abbas de Curacio de ordine Cistrensi, habens spiritum propheticum, et ventura populo predicabat, misit pro eo et libenter audiebat verba prophetie illius et sapientiam et doctrinam. Eruditus enim erat in divinis scripturis et interpretabatur visiones beati Iohannis euangeliste, quas ipse Iohannes narrat in Apocalypsi, quam ipse manu sua scripsit. . . De . . Antichristo dicit idem Iohachim, quod iam natus est in civitate Romana et in sede apostolica sublimabitur. Antiqui in scripturis suis mentionem facientes de Antichristo, in hunc modum scripserunt: *Scimus . . quod ad ultimum quoque post cetera regna regnum Romanorum cepit, et quod fortissimum omnium regnorum superiorum fuit et omnia regna terrarum sub dominatione sua habuit, omnesque populorum nationes Romanis subiacebant sub tributo. Inde ergo dicit Paulus apostolus, Antichristum non antea in mundum esse venturum, nisi venerit dissensio primum, id est: nisi prius dissenserint omnia regna mundi a Romano imperio, cui pridem subdita erant. Hoc autem tempus nondum venit, quia, hec videamus Romanum imperium ex magna parte destructum, tamen, quamdiu reges Francorum dominaverint, qui Romanum imperium tenere debent, Rome dignitas ex toto non peribit, quia in regibus suis stabilis. Quidam vero doctores nostri dicunt, quod unus ex regibus Francorum Romanum imperium ex toto et integro tenebit, qui in novissimo tempore erit, et ipse erit maximus et omnium regum ultimus, qui postquam regnum suum feliciter gubernaverit, ad ultimum Ierosolimam veniet et in monte Oliveti sceptrum et coronam deponet. Hic erit finis et consummatio Romanorum christianorumque imperii. Statimque secundum predicam Pauli apostoli sententiam Antichristum dicunt esse futurum.*

a) de corr. in 1. b) sua 3. 4. 5. c) vir ins. ed. Saril. d) locus de Antichristo qui sequitur deest 3. 4. 5. Con- 50
tuli eum cum Frobenii ed. Alcuini t. II, p. 529. e) incept ed. Alcuini. f) deest ib. g) o. quoque ib. h) Romae ib.
i) et serviebant ei add. ib. k) diocessio ib. l) pridem ib. m) om. re. m. discesserint ib. n) prius ib. o) Romanorum
regnum ib. p) in maxima ib. q) iam add. ib. r) duraverint ib. s) dign. Romani imperii ib. t) sta. in re.
suis ib. u) Tradunt namque do. no., quod ib. v) t. et des. ib. w) m. om. r. et u. ib. x) fideliter ib.; feliciter cod. Vatic.
y) suam add. ib. z) et christianorum ib. a) deest ib. b) ap. P. Riezler. c) dic. mox aff. ed. Alc. 55

1) Italica bruma, nostris schiffcurm. 2) Cf. Toeche l. l. p. 167. 3) A. 1191, m. Mart. 4) Adso Dervensis (de quo cf. Wattenbach, GQ. I, p. 305; II, p. 173) in tractatu 'De Antichristo' Gerbergae filiae Henrici I. misso, qui exstat inter spuria Augustini, Rabani Mauri, Alcuini. 'Lectiones Hov. proxime ad eas, quas Froben editor Alcuini ex cod. Vati-

cano nr. 6444. laudat, accedunt'. STUBBS. 5) Quantam vim haec vaticinia habuerint ad Friderici II. resurrectionem expectandam, docuit Riezler in 'Histor. Zeitschrift' t. XXXII, p. 67. — Radulfus quoque Coggeshalensis ed. Stevenson p. 67. fusius de Ioachim 60 egit.

Eodem anno Ricardus rex Anglie dedit Othoni, nepoti suo, filio Matildis sororis sue, quondam ducisse Saxonie, comitatum Eboraci; et quamvis multi recepissent eum et fecissent ei homagia et fidelitates, multi tamen ei^a resistebant, dicentes, quod a fidelitate regis non recederent, priusquam cum eo ore ad os loquerentur. Unde factum est, quod dominus rex¹ dedit eidem Othoni comitatum Pictavis in commutationem comitatus Eboraci

Nomina quorundam — Robertus de Boives. [*Gesta Ricardi p. 123 sq.*]

Anno gratie 1191, qui erat annus 2. regni regis Ricardi, idem rex — pacem fecerunt inter 1191 illos. [*Gesta Ricardi p. 124*]

Eodem mense Februarii rex Anglie misit galeas suas Neapolim contra reginam Alienor, matrem suam, et contra Berengeram, filiam Sanctii regis Navarre, quam ipse in uxorem ducturus erat, et contra Philippum comitem Flandrie, qui cum illis veniebat. Predicta autem mater regis et filia regis Navarre perrexerunt Brundisium, ubi Margaritus admiralis et alii homines regis Tancredi honorifice susceperunt eas et omnem exhibuerunt illis honorem et reverenciam. Comes vero Flandrie venit Neapolim, et inventis ibi galeis regis Anglie, intravit et venit Messanam, et in multis adhesit consilio et voluntati regis Anglie. Unde rex Francie iratus adversus comitem, effecit, quod ipse, relicto rege Anglie, ad illum rediit.

De colloquio inter Ricardum regem Anglie et Tancredum regem Sicilie.

Prima autem die mensis Martii Ricardus rex Anglie recessit a Messana et perrexit inde usque ad civitatem Cathinensium, ubi requiescit sanctissimum corpus beate Agathe virginis et martiris, ad loquendum cum Tancredo rege Sicilie, qui illuc obviam illi venerat. Cum ergo rex Tancredus audisset adventum regis Anglie, exivit obviam illi et cum summa reverencia et honore regie excellencie debito suscepit eum et introduxit in civitatem. Et simul euntibus illis ad tumbam beate Agathe martiris, ante ingressum templi occurrerunt eis clerus et populus, laudantes et benedicentes Dominum, qui eos in tante dilectionis federe associavit. Facta igitur oratione ad sepulcrum beate Agathe, rex Anglie ingressus est palacium regis Tancredi cum illo, et habitaverunt ibi simul tribus diebus et tribus noctibus. Quarta autem die rex Sicilie dona multa et magna in auro et argento et equis et pannis sericis misit regi Anglie; sed ipse nichil inde recepit preter anulum quendam parvulum, quem in signum mutue dilectionis accepit. Hec contra rex Anglie dedit regi Tancredo gladium illum optimum quem Brittones Caliburne vocant, qui fuerat gladius Arturi, quondam nobilis regis Anglie. Preterea rex Tancredus dedit regi Anglie 4 magnas naves, quas vocant ursora, et 15 galeas, et cum rex Anglie recessisset ab eo, ipse in propria persona sua reduxit eum usque ad Tavermin per 2 dietas magnas a civitate Cathinensium.

Item causa discordie inter regem Anglie et regem Francie.

Et in crastino, cum rex Anglie inde recedere vellet, rex Tancredus tradidit ei quoddam breve, quod rex Francie miserat illi per ducem Burgundie; et mandaverat per breve illud, quod rex Anglie proditor erat et pacem, quam cum illa fecerat, non servaret, et si ipse rex Tancredus vellet cum rege Anglie in bello congregi vel de nocte invadere, ille et gens sua auxiliarentur ei ad regem Anglie et exercitum suum destruendum. Et respondit illi rex Anglie: 'Proditor non sum nec fui nec ero et pacem, quam vobiscum feci, in nullo sum transgressus nec transgrediar quamdiu vixero; et de facili credere non possum, quod rex Francie hoc de me vobis mandaverit, cum ipse dominus meus sit et socius adiuratus in ista peregrinatione'. Cui rex Tancredus respondens ait: 'Ego trado vobis literas, quas ipse mihi misit per ducem Burgundie, et si dux Burgundie negaverit, quod ipse has literas mihi ex parte domini sui regis Francie attulisset, ego id dirationarum adversus eum paratus sum per unum de ducibus meis'. Et sic cum literis illis de manu regis Tancredi receptis rex Anglie Messanam reversus est.

De colloquio inter regem Francie et regem Tancredum.

Et eodem die rex Francie venit Tavermin et locutus est cum rege Tancredo et cum illo moram fecit ibi per unam noctem et in crastino rediit Messanam. Rex vero Anglie in iram commotus adversus regem Francie, nec faciem hilarem nec pacem spondentem et pretendebat, sed oportunitatem querebat, ut ab eo cum suis recederet. Inquirente igitur rege Francie, cur hoc esset, mandavit illi rex Anglie per Philippum comitem Flandrie omnia verba que rex Sicilie dixerat ei de illo et in testimonium facti ostendit ei predictas literas. Quod cum regi Francie constaret, male sibi conscius obmutuit, ignorans quid contra hec diceret. Tandem tamen ad se reversus, ait: 'Nunc scio vere, quis rex Anglie querit causas malignandi adversus me, quia hec verba ficta sunt et mendacia; sed credo, quod ipse cogitavit hec mala adversus me, ut Alesiam sororem meam dimittat, quam ipse sibi despondendam iravit; sed pro certo sciat, quod, si ille dimiserit eam et aliam duxerit in uxorem, ero illi et suis inimicus quamdiu vixero'. His auditis, rex Anglie respondit, quod sororem illius sibi in uxorem ducere nulla ratione posset, quia rex Anglie pater suus eam cognoverat et filium ex ea genuerat, et ad hoc probandum multos produxit testes, qui parati erant modis omnibus hoc probare.

a) deest 4.5. b) deest St. c) servavit Savile. d) illa St. e) distr. 3-5. f) Philippum 1. g) quidem 5; deest 4.

1) Ricardus Ottoni a. 1190, ut videtur, comitatum Marchiae, a. 1196. Pictaviam dedit; v. infra p. 173; cf. Winkelmann p. 506. 2) Noster acrius Gestorum ductore Gallos calumniatus est, quippe qui post bellum a Philippo II. Normannis illatum scriberet

3) Quae hoc quoque loco noster Gestis addidit post Ricardi I. mortem adinvenisse videtur. Utrumque regem per idem sacramentum *quamdiu vixerit* adiurantem facit; v. supra l. 38.

1191. De concordia facta inter regem Francie et regem Anglie apud Messanam.

Quod cum regi Francie per multorum assensiones innotuit, consilio comitis Flandrie et aliorum fidelium suorum adquevit, et ut omnia mala tam de his quam de aliis inter ipsum et regem Anglie remitterentur, ipse clamavit quietum regem Anglie a fide et sacramentis et omni conventionione quam cum illo fecerat super matrimonio contrahendo inter illum et Aleciam sororem suam; et pro hac conventionione rex Anglie spondit se daturum regi Francie per quinquennium singulis annis 2 milia marcarum sterlingorum, de quibus ipse in principio huius conventionionis tradidit regi Francie duo milia marcarum. Et cum ipsi in terras suas redirent, rex Anglie traderet regi Francie Aleciam sororem suam liberam et Gysorcium et cetera omnia que rex Francie cum sorore sua ei in matrimonio concesserat. Et sub hac conventionione rex Francie dedit regi Anglie licenciam ducendi in uxorem quamcumque vellet. Et insuper concessit ei et carta sua confirmavit, quod ducatus Britannie in perpetuum pertineat ad dominium ducis Normannie, et ut dux Britannie semper sit homo ducis Normannie et ei respondeat sicut ligio domino suo, et dux Normannie respondeat regi Francie tam de ducatu Britannie quam de ducatu Normannie. Et sic in illa die facti sunt amici rex Francie et rex Anglie et omnes conventioniones illas fide et sacramentis sub sigillorum suorum testimonio confirmaverunt.

De recessu regis Francie a Messana versus Accaron.

Mart. 30. Et eodem mense Martii, 3. Kal. Aprilis, sabbato, Philippus rex Francie recessit a portu Messane cum toto navigio suo. Et 22. die sequenti, scilicet die sabbati in ebdomada pasche, venit ipse cum exercitu suo ad obsidionem Accaron. Rex vero Anglie et exercitus eius remanserunt apud Messanam post recessum regis Francie.

De adventu Alienor regine ad Messanam.

Et eodem die quo rex Francie recessit a Messana venit illuc regina Alienor, mater Ricardi regis Anglie, et adduxit secum Berengeram, filiam Sanctii regis Navarre, quam idem rex Anglie in uxorem erat ducturus. Et quarta die sequenti predicta regina Alienor inde recessit versus Angliam, per Romam transsitura propter negocium Gaufridi Eboracensis electi; per illam enim mandavit rex Anglie summo pontifici et humiliter postulavit, ut ipse electionem predicti Gaufridi confirmaret et eum in archiepiscopum Eboracensem consecraret vel ab alio consecrari permitteret. Abeunte itaque regina Alienor, filia regis Navarre remansit in custodia regis Anglie cum sorore eiusdem regis, Iohanna regina Sicilie.

Clemens papa obiit; Celestinus papa efficitur.

Apr. 10. Mense Aprilis, 4. Idus eiusdem mensis, feria quarta obiit Clemens papa tercius; cui successit Iacinctus, diaconus cardinalis Sancte Marie in Cosmedin, et in ipsa vigilia pasche ordinatus est in sacerdotem, et in die pasche, que Apr. 14. in 18. Kal. Maii evenit, in Romanum pontificem consecratus est ab Octoviano Hostiensi episcopo et vocatus est Celestinus papa tercius.

Celestinus papa coronavit Henricum Romanorum imperatorem et Constanciam uxorem suam in imperatricem.

Apr. 15. In crastino autem consecracionis sue dominus papa transtulit se a Laterano usque ad ecclesiam beati Petri, et venit ibi obviam ei Henricus Alemannorum rex cum Constancia uxore sua et cum copiosa plebe armata. Romani vero clausurunt portas Urbis et custodierunt eas in manu forti et armata, non permittentes eos intrare. Dominus vero papa ante ostium ecclesie beati Petri supra gradus recepit sacramentum a predicto Alemannorum rege, quod ipse ecclesiam Dei et iura ecclesiastica fideliter servaret illibata, et quod rectam iusticiam teneret, et quod patrimonium beati Petri, si quod inde ablatum esset, in integrum restitueret, et quod Tusculanum ei redderet. Deinde introduxit eos dominus papa in ecclesiam et unxit eum in imperatorem et uxorem suam in imperatricem. Sedebat autem dominus papa in cathedra pontificali, tenens coronam auream imperialem inter pedes suos, et imperator inclinato capite recepit coronam et imperatrix similiter de pedibus domini pape; dominus autem papa statim percussit cum pede suo coronam imperatoris et deiecit eam in terra, significans, quod ipse potestatem eiciendi eum ab imperio habet, si ille demeruerit; sed cardinales statim arripientes coronam, imposuerunt eam capiti imperatoris.

a) q. cl. St. b) deest St. c) deest 4. 5. d) Anglie corr. manu post. 1. e) hostium sed littera h deleta 1. f) quid St. 50 g) locus qui sequitur alia manu, quae tamen saepius occurrit, exaratus est 1. h) sua 3. 5. i) corr. ex degecit 1.

1) Nothi Henrici II. 2) Quae noster hic narrat verisimile esse, unde haec quasi peregrinatorum Toeche p. 187. ut fabulam absurdam reiicit. Econtra historiola in Angliam spargi potuerit; fortasse enim Stubbs, quamvis ea vera esse non asseruerit, monet papam aut fortuito quippe qui seniliter tremere, tamen, Eleonoram matrem Ricardi I. aut quosdam clericos Eboracenses eo tempore Romae affuisse coronam deiecit, aut, si consulto egerit, superbiae suae iam fere peritii indulgisse.

Causa¹ quare Celestinus papa tradiderit Romanis civitatem suam
Tusculanum.

Ut autem sciatur causa, quare dominus papa Celestinus reddiderit Romanis Tusculanum civitatem suam, pauca repetamus que prius gesta sunt. Electo et consecrato in summum pontificem Clemente — videlicet, ut moris est, Pisis², ubi bone memorie Gregorius VIII. migrarat ad Dominum ex hac luce — domino Prenestino episcopo, misit idem dominus Clemens absque ulla mora legatos suos ad cives Romanos, ut inter se et illos pax deberet firmissima reformari. Discordia siquidem concepta est occasione Tusculani, civitatis scilicet proprie domini pape, per decem miliaria distantis ab Urbe, quam Romani guerra insatiabili, ut eam sibi subicerent, impugnabant; et etiam occasione conflictus qui fuerat inter Romam et Tusculanum, per quem plus quam 5 milia Romanorum eadem die gladio perierunt, a tempore Alexandri pape usque ad tempora predicti Clementis inter ecclesiam duraverat et Romanos. Legati autem cum venissent ad Urbem, induxerunt Romanos, ut tanquam filii benigni ad patrem suum spirituales corda sua converterent ipsumque ut pium patrem redeuntem ad eos devotissime curarent recipere ac fierent unum de cetero sicut condecebat. Quibus responderunt in hec verba Romani: 'Hoc quia sanctum et dignum est, ardenti desiderio etiam³ plus quam dominus et pater noster sicut veri et humiles filii, omni mora sublata, fieri peroptamus; ita tamen, si dampna nobis emendare et iniuriam simul et verecundiam, quam occasione guerre Tusculani sustinimus olim cum patribus nostris et adhuc sustinemus, nobiscum pariter voluerit vindicare et ad impugnandum Tusculanum, si necesse fuerit, milites suos in expensis propriis mittere, si pax ad honorem Urbis per subiectionem et tributum annuum in scriptis redactum a Tusculano solvendum Urbi non poterit inter nos reformari; si etiam Tusculanum ad voluntatem nostram faciendam tradere nobis promiserit, si post refutationem iniende pacis secundum antedictum tenorem inter nos et Tusculanum aliquo dierum poterit Tusculanum habere'. His itaque et quibusdam aliis libertatibus tandem a supradicto Clemente papa Romanis concessis, idem Clemens accessit ad Urbem, de qua extiterat oriundus; unde secundum⁴ conventionem dictam Tusculanum et cives ipsius, cum iuxta petitionem suprascriptam a Romanis factam non posset idem dominus Clemens Tusculanum Romanis subicere, extunc eos Romanis exponens, durius impugnabat. Et licet per 4 fere annos vixerit in papatu, guerram tamen ipsam cum Romanis nullatenus ad finem perduxit; quamvis maiorem fere partem Tusculanensium⁵, quos extra municionem suam capiebant Romani positi in insidiis, diversis penis et cruciatibus interfecissent. Quosdam enim ex illis quos capiebant morti tradebant omnino, quosdam mutilatos pedibus, quosdam orbatos oculis, quosdam truncatis manibus collo suspensis, ad propria remittebant. Que omnia se malle pati constantissime affirmabant quam severitati subici Romanorum. Mortuo vero Clemente, et domino Iacincto, tunc⁶ diacono cardinali Sancte Marie in Cosmedin, in summum pontificem Celestino postmodum substituto, et Henrico tunc rege ad coronam imperii recipiendam, qui ad hoc a domino Clemente vocatus fuerat, festinante, Romani, antequam idem rex accessisset ad Urbem, supplicarunt domino Celestino, ut, antequam predictum regem in imperatorem ungeret, optineret ab ipso⁷, ut civitatem Tusculanensem sibi redderet, que in ipsius posita erat potestate. Ad ipsum enim se converterant et ipsius patrocinium⁸ invocant, ex quo supranominatus Clemens exposuit, ut dictum est, illos Romanis; eidem domino Celestino instantissime proponentes, quod hec erat via qua Tusculanum ad eorum manus rediret, et quod ad faciendum hoc tenebatur ex conventionem predicta. Quod ita concessum est illis. Euntes autem nuncii domini pape ad regem, firmiter proposuerunt eidem, quod de Tusculano antedicta facta erat convencio inter summum pontificem et Romanos, et ut⁹ ideo domino¹⁰ pape Tusculanum redderetur¹¹, necessitas exigebat. Quod cum intellexisset rex et advertisset, quod aliter coronacioni sue de facili posset impedimentum prestari, petitioni domini pape super Tusculanum¹² reddendo liberaliter¹³ acquievit; factumque est ita, quod, coronato¹⁴ rege in imperatorem, altera die traditum est Tusculanum ab eodem imperatore domino pape et a domino papa sequenti tertia¹⁵ die Romanis atque a Romanis destructum ita, quod lapis super lapidem non remansit.

a) etiam 1. b) secundum — ipsius *des. Savile.* c) Tuc. 1. d) *deest* 4. 5. e) isto 3. 5. f) patron. corr. patr. 1. g) *postea expunctum* 1. h) año corr. dño 1. i) redderent 1. k) eum *add.* 3. 5; ei *add.* 4.

55 l) coronando, *sed post corr.* 1.

1) Cf. Toeche p. 185. 2) Mense Dec. a. 1187.

1191.

De recessu Ricardi regis Anglie a Messana.

G. Ric. Interim Ricardus rex Anglie mense Aprilis fregit et comminuit castellum suum quod dicebatur Mategriffun
Apr. 10. ante recessum suum a Messana, sicut promiserat regi Tancredo. Et feria 4. ante cenam Domini ipse
cum toto exercitu suo et navigio suo recessit a portu Messane cum centum quinquaginta magnis navibus et cum
quingenta tribus galeis bene armatis. 5

Iun. 1. Eodem die, scilicet in vigilia pentecosten, obiit Philippus comes Flandrie in obsidione Accon; et rex Francie
dominus suus saisivit omnes thesauros et possessiones illius in manu sua, et ab illa hora
querebat oportunitatem recedendi ab obsidione Accon et revertendi in regionem suam, ut
comitatum Flandrie sibi subiugasset.

Deinde petiit rex Francie medietatem insule de Cypro et omnium que rex Anglie per viam adquisierat; 10
hec contra rex Anglie petiit a rege Francie medietatem Flandrie et medietatem omnium mobilium
comitis Flandrie et aliorum hominum suorum, qui obierant in obsidione Accon, et medietatem Tyri, quam
Conradus illi donaverat. Sed utriusque peticio vana fuit et invidiosa, quia conventio facta fuit
inter illos tantummodo, quod dimidiarent inter se omnes questus quos facerent in terra Ierosolimitana; et iterum
hoc idem renovaverunt coram ducibus et principibus exercitus et^a cartis et sacramentis confirmaverunt 15
et statuerunt Templarios et Hospitalares^b et alios viros sapientes, in quibus confidebant, ad recipiendum et dimidiandum
inter eos adquisiciones suas; et sic facti sunt amici.

De interfectione Iakes de Avennis.

Sed nullus christianorum ibi⁴ interfectus fuit preter solum Iakes de Avennis^a, qui cum
paucis resistebat Saladino et exercitui suo^c; dux enim Burgundie fugit 20

G. Ric. Cancellarius^a . . . applicuit in Flandria apud Wissand^e. Et cum iter ageret, quidam viri nobiles de terra
illa, quibus ipse forisfecerat in Anglia, iniecerunt manum in eum et tenerunt eum, donec ipse satisfacit illis. Et
procedens inde venit Parisius

In fluvio . . . Salef submersus est Fredericus Romanorum imperator, cum exiret de terra soltani de Yconio.

Deinde venit — — evaserunt manus eius. [*Gesta Ricardi p. 127*]. 25

Et inter insulam — — a sinistra parte navigii. [*Gesta Ricardi p. 127 sq.*]

In exitu — — Portus Wiscardi. [*Gesta Ricardi p. 128*].

De Roberto Wiscard et eius adquisitis.

Est itaque sciendum, quod Robertus Wiscard natus fuit in Normannia, et miles factus, diu de familia
fuit Henrici regis Anglie, filii Willelmi Bastardi. Qui licet fuisset miles probus in armis, tamen nullam gratiam potuit 30
invenire ditandi apud regem illum; unde factum est, quod cum uxore sua et filiis et fratre suo reliquid
Normanniam et Romam adiit; et accepta a summo pontifice licentia et consilio subicere sibi barbaras naciones, con-
fluebat ad eum multitudo magna virorum ei adherentium. Et recedens inde, intravit Apuliam, et videns eam terram
bonam et fertilem et habitatores illius indoctos armis, sepe invasit eos in manu forti et armata et vicit eos et
optinuit terram. Et totam Apuliam et Calabriam et principatum Capue subiugavit sibi et eripuit eas de manu impe- 35
ratoris Romanorum et dedit eas Tancredo filio suo. Deinde magnum congregavit navigium, iactans, quod
ipse imperium Constantinopolitanum invaderet et totum sibi subiugaret. Sed interim, dum navigium eius
prepararetur, contigit, quod ipse et Tancredus et Boimundus, filii eius, in una die commi-
serunt prelium contra dominum papam et contra imperatorem Romanorum et contra impe-
ratorem Constantinopolitanum³; ita quod ipse Robertus Wiscard commisit prelium contra 40
imperatorem Constantinopolitanum, et unus filiorum suorum contra papam, et alter con-
tra imperatorem Romanorum; et ille et uterque filiorum suorum in una eademque die op-
tinuerunt victoriam⁴. Deinde Robertus Wiscard intravit navigium suum, et uxor eius cum eo, et sub-
iugavit sibi insulam de Cuværu et insulam de Crete et insulam de Rodes et alias insulas multas, eripiens eas de
manu imperatoris Constantinopolis; deinde venit ad portum qui nunc nomine suo nuncupatur Portus Wiscardi. 45

De prodicione quam uxor Roberti Wiscardi fecit.

Et cum inde progredi voluisset et intrare Romaniam, imperator Constantinopolitanus, timens valde adventum
illius, mandavit uxori suæ, quod, si ipsa predictum Robertum Wiscard morti tradidisset et sic terram suam de
eo liberasset, ille duceret eam in uxorem et faceret eam imperatricem Constantinopolitanam. Concessit autem mulier
se facturam quod imperator petebat, et nacta oportunitate temporis et loci, porrexit Roberto Wiscard 50
marito suo venenum bibere; et mortuus est et ibidem in insula que usque in hodiernum diem dicitur Portus Wiscardi
sepultus est; et totus exercitus eius dissipatus est. Mulier autem fugit ad imperatorem Constantinopolitanum; qui statim
adimplevit omnes convenciones suas et duxit eam in uxorem et coronavit in imperatricem; et cum omni sollemp-
nitas debita facta fuisset ei et in desponsacione et in coronacione et in nuptiis ita sollempniter, quod illa
diceret imperatori: 'Domine, vestri gratia iam perfecistis mihi omnem convencionem nostram', imperator, facto 55

a) deest 3. 4. 5. b) Hospitalarios 3. 4. 5. c) Avennis 3. 4. 5. d) eius 2. 3. 4. 5. e) Witsand 5. f) deest 5.
g) id est Roberti *super hn. add. 1.*

1) Sept. 7, in pugna Arsoufensi, quam noster secun-
dum alium auctorem ac *Gesta* narrat. 2) Willel-
mus episcopus Eliensis. 3) Cf. *Gesta* ducum
Norm. VII, 42 (SS. XXVI, p. 8); Ailred. Rievall.,

supra p. 13. 4) Quæ *Hov. historiæ* addidit, non
minus a veritate discrepant quam quæ ex *Gestis Ri-*
cardi desumit; cf. Pauli in '*Göttinger Nachrichten*' 60
a. 1880, p. 579.

silencio, coram omnibus ostendit conventionem quam fecerat cum illa, et qualiter illa morti tradiderat maritum suum, G. Ric. et peccit ab eis iudicium de illa; et iudicaverunt eam ream esse mortis. Et sic translata de nuptiis ad supplicium, accenso rogo iniecta est et in cinerem redacta.

De Rogero, fratre Roberti Viscardi, et eius adquisitis.

5 Rogerus vero, frater predicti Roberti Viscardi, debellavit Siculos et totam sibi subiugavit Siciliam et factus est comes Sicilie. Sicilia insula est magna et, antequam prefatus Rogerus debellasset eam, inhabitata fuit a paganis et erat de dominio imperatoris de Affrica. Sed prenomatus Rogerus, expulsis inde paganis, legem Christi instituit et fecit in ea duos¹ archiepiscopatus et sex episcopatus. Deinde uxorem duxit, de qua unum solum genuit filium, quem vocavit nomine suo Rogerum et fecit illum ducem Apulie et dedit illi Calabriam et prin-

10 cipatum Capue, defuncto Tancredo, filio Roberti Viscardi, sine prole.

Rogerus dux Apulie, filius Rogeri comitis Sicilie, coronatus est primus regum christianorum in Sicilia.

Deinde obiit predictus Rogerus comes Sicilie; et Rogerus, filius eius, dux Apulie successit ei in comitatu Sicilie, et paulo post per consilium comitum et baronum suorum fecit se coronari in regem Sicilie; et iste
15 Rogerus ita factus est primus rex coronatus in Sicilia. Qui uxorem duxit, ex qua genuit duos filios et unam filiam, quorum primus vocatus est Rogerus et alter Willelmus, et filia eius vocata est Constancia. Et ipse dedit filio suo primogenito ducatum Apulie et principatum Capue. Qui uxorem duxit inconsulto patre suo et genuit ex ea filium unum, quem vocavit Tancredum; deinde obiit, patre suo adhuc vivente. Deinde obiit pater suus rex Sicilie; cui successit in regno Willelmus, filius eius; qui uxorem duxit, de qua genuit unum solum filium, quem vocavit
20 nomine suo Willelmum.

De Constancia, filia Rogeri regis Sicilie, data in uxorem Henrico regi Alemannorum, filio Frederici Romanorum imperatoris.

Iste Willelmus ultimis successit patri suo in regnum, et dedit Tancredo, fratri avi sui², comitatum, de la Liche, et Constanciam, sororem avi³ sui, dedit Henrico regi Alemannorum, filio Frederici Romanorum imperatoris, in uxorem et fecit iurari ei regnum Sicilie post illum, si ille decedisset sine prole. Et deinde ipse Willelmus rex Sicilie duxit sibi in uxorem Iohannam, filiam Henrici regis Anglie, filii Matildis imperatricis; sed ille Willelmus rex Sicilie obiit sine prole.

De Tancredo⁴ rege Sicilie.

Quo defuncto, Tancredus predictus comes de la Liche, immemor sacramenti, quod cum ceteris fecerat
30 Henrico regi Alemannorum, usurpavit sibi regnum Sicilie et factus est inde rex coronatus. Quod cum Henricus Romanorum imperator audisset, magno congregato exercitu, intravit terram regis Tancredi, et adducens 1191. secum uxorem suam Constanciam, heredem regni Sicilie, obsedit Salernum, et infra 15 dies reddita est ei et uxori sue, et ipse dimisit eam ibi. Et ipse procedens inde, obsedit Neapolim; ubi cum ipse moram fecisset per 6 septimanas, amisit fere totum exercitum suum ex corruptione aeris; et ipse egrotabat usque ad mortem; et
35 cum vidisset, se nichil posse⁵ proficere adversus eam, recessit et abiit ad civitatem suam Melan.

De captione Constancie imperatricis.

Quod cum audissent Salernitani, iniecerunt manus in dominam suam Constanciam imperatricem et tenentes tradiderunt eam Tancredo regi Sicilie. Et imperator Alemannorum, dolens et confusus de amissione uxoris sue, scripsit Celestino pape, ut per auxilium illius recuperasset eam; que postmodum
40 reddita est ei per auxilium domini pape⁴.

Deinde quasi per 40 miliaria ab insula de Cuverfu est mons magnus in capite Romanie, qui dicitur Paxo; et a G. Ric. monte illo usque ad Octrente, civitatem archiepiscopalem, que est in Apulia, sunt 50 miliaria; et a monte illo usque ad Brundisium sunt 100 miliaria; et a monte illo qui dicitur Paxo incipit gulfus de Venia⁵, qui habet in longitudine 100 et 50 miliaria et in latitudine 100 miliaria. Euntes autem per gulfum illum versus Veneciam dimittent Romaniam et Sclavoniam et Istriam. In Apulia supra litus maris sunt portus, quorum nomina hoc sunt: Primus portus Apulie dicitur Leuke; deinde portus qui dicitur Castre⁶; deinde portus qui dicitur Octrente; deinde portus qui dicitur la Liche; deinde portus qui dicitur Brandix, id est Brundisium; deinde portus de Monople; deinde portus de Bar, ubi beatus Nicolaus requiescit; deinde portus de Trane; deinde portus de Barlet; deinde portus de Sypunt⁴; deinde portus de Bestie; deinde portus de Tremule. Portus late de Tremule est ultimus portus de Apulia. Deinde est Ortona primus portus de terra
50 Venecie; deinde portus de Atre; deinde portus de Pescare; deinde portus de Ancune; deinde portus de Ravenne; deinde est Venecia, civitas nobilis et bonus portus. Cum igitur rex Francie venisset in insulam⁶ de Cuverfu, misit nuncios suos ad regem Tancredum et peccit ab eo licenciam transeundi per terram suam, et data est ei licencia. Deinde venit in Apuliam et applicuit apud Octrente 6. Idus Octobris, feria 5. Et procedens inde, premisit preambulos suos
ad Henricum Romanorum imperatorem et peccit licenciam transeundi per terram suam, et data est ei licencia. Qui
55 cum venisset Romam, mala multa locutus est de rege Anglie in conspectu domini pape et omnium cardinalium, dicens, quod rex Anglie coegit eum a terra Ierosolimitana recedere, et appellavit eum de prodicione SUA. Sed nec dominus papa nec cardinales fidem habuerunt verbis eius, scientes hec magis ex invidia processisse quam ex delicto regis Anglie. Dominus vero papa cum omni honore et diligencia recepit eum et per 8 dies ministravit ei necessaria et pro amore Dei et suo novum fecit remedium peregrinis: scilicet

60 a) Tancredo 1. b) deest 3. 4. 5. c) Ita 1. 3; Venetia 2. d) Sip. 3. 4. 5. e) insula 3. 4. 5.

1) Haec ratio neque Viscardi neque Hovedenii tempori convenit. 2) Potius notho Rogeri, filii regis Rogeri. 3) Potius patriis Willelmi I. 4) A. 1192. medio; cf. Toeche p. 314. 5) Castro.

1191. quod eum et omnes, qui cum eo venerunt vel post eum venerunt, absolvit a voto suo et ab itinere professionis
 d Ric Iero-solimitane et, licet votum non solvissent, tamen palmas eis distribuit et cruces collis eorum suspendit,
 statuens; quod essent peregrini. Deinde rex¹ Francie effecit adversus Romanorum imperato-
 rem, quod ipse regem Anglie caperet, si per terram suam transiret. Deinde rex Francie
 veniens in terram suam, defamavit regem Anglie adversus proximos suos, imponens ei cri-
 mina multa

Anno gratie 1192.²

De recessu Ricardi regis Anglie de terra Sulie.

1192. Videns ergo rex Anglie³, quod homines et pecunia et sanitas corporis defecerunt ei,
 per consilium Templariorum et tocus exercitus recepit supradicta que Saladinus optulerat
 ei; et ipsi sacramentis pacem illam usque prefixum tempus servandam firmaverunt. Et ex
 tunc rex Anglie, traditis omnibus in manu Henrici comitis de Campania, redire in regnum
 suum properavit propter sinistros rumores quos audierat tam de rege Francie et de can-
 cellario suo⁴ expulso quam de comite Moretonii⁵, fratre suo, qui castella regni occupaverat
 et totum occuparet, si posset. Venit itaque rex Anglie ad Cayphas⁶ et egrotavit ibi, et per-
 15 rexit inde Accon et ibi intravit busciam magnam post festum sancti Michaelis octavo Idus
 Oct. 8. Octobris, feria 5; et infra mensem⁷ post diem illum applicuit in insula de Cuverfu⁸ et intra-
 vit naviunculam et navigavit usque ad 3 galeas, quas vidit ex opposito in Rumania, et con-
 duxit eas usque ad Raguse pro 200-marchis argenti; et postea rediit ad busciam suam, et
 predicte galee cum eo, et ipse pacavit eos et assumpsit secum Baldwinum advocatum Be-
 20 tunie⁹ et alios 20 socios et intravit unam de predictis galeis. Et cum applicuisset prope
 Gazere⁹ apud Raguse, noluit indicare, quod esset rex Anglie, sed peregrini essent; et quam-
 vis ipse barbam haberet prolixam et capillos prolixos et vestes et cetera¹⁰ omnia ad simili-
 tudinem gentis terre illius, tamen celari non potuit propter nimias expensas quas faciebat
 contra consuetudinem illius patrie. Et statim homines illius provincie, concientes illum
 25 esse regem Anglie, proposuerunt illum capere et Romanorum imperatori tradere, qui cum
 odio habuit propter auxilium regi Tancredo factum et propter necem Conradi marchionis¹⁰,
 consanguinei sui.

De capcione Ricardi regis Anglie.

Quod cum regi Anglie per quendam suorum constaret, tradidit familiam suam advo-
 30 cato Bitunie⁴, precipiens, ut in loco illo per 4 dies moram fecisset, expendentem profusius
 quam ipse fecerat. Et ipse cum uno solo comite¹¹, velocibus equis ascensis, sero viam car-
 psit, et properans die ac nocte, venit prope Vienam⁵, et non longe ab ea in quadam parva
 villa ipse et comes suus hospicium ceperunt. Et dum comes regis pergeret ad emendum
 cibum, rex ex labore itineris fatigatus statim incubuit super lectum et dormivit. Interim
 35 comes suus, dum intenderet concambire denarios, a quodam serviente ducis Austrie cog-
 nitus est et captus et ductus ante ducem, et cum diucius celare non potuit, indicavit eis hospi-
 cium regis; et venientes invenerunt eum dormientem et ceperunt.

Eodem anno multi peregrini, qui recesserunt cum rege de terra Sulie, redierunt ante
 natale Domini in Angliam, sperantes, se invenisse regem in Anglia, et interrogati de rege,
 40 ubi esset, responderunt: 'Nescimus; sed navem eius, quam intraverat, vidimus applicatam
 apud Brundusium in Appulia'. Interim Limpoldus dux Austrie, qui regem Anglie ceperat,
 tradidit¹² eum Henrico Romanorum imperatori; unde idem imperator in hac forma scripsit
 Philippo regi Francorum:

a) deest 3. 4. 5. b) Betonie 3; Beturie 5. c) om. caet. St. d) Betanio 3; Bettunie 4; Beturie 5. e) corr. 45
 in Wenam 1; Wenam 3. 5.

1) Quae Hov. hic Gestis adiecit certe scripsit, postquam Ricardum captum esse novit, neque quisquam, ait Stubbs, m. Oct. a. 1191. Ricardum per Germaniam profecturum esse opinari potuit. Toeche Hov. secutus est p. 255. 359. 2) Cum hoc anno Gesta Henrici et Ricardi desinant, quae sequuntur a Hov., libris historicis iam non adhibitis, composita videntur. 3) V. supra p. 130. 156. 4) Mortain in Normannia. 5) Haifa. 6) Nov. 10. Rad. Dic. 7) Corfu. 8) Postea comitem Albemarle; cf. Lamb.

Ard., SS. XXIV, p. 615. 9) Si de Zara loquitur noster, Ricardus iterum navem intraverit oportet. Naufragium enim apud Aquileiam passus in comitatu Goricensi captus est. Wilken IV, p. 598 n. et Toeche p. 580. 50 intelligunt Görz. — A. 1198. Gardolfus episcopus Halberstadensis, is quoque a Terra Sancta redux, per Istriam profectus et a Melnarde comite Goricensi receptus est; cf. Winkelmann, 'Philipp' p. 63. 10) Montisferrati. 11) Willelmo de Stagno. Coggeshal. 12) Cf. 55 pactum ap. Stumpf, Reg. nr. 4796.

Epistola Henrici Romanorum imperatoris ad Philippum regem Francie¹¹⁹²
de captione Ricardi regis Anglie¹.

Henricus Dei gratia Romanorum imperator et semper augustus dilecto et speciali amico suo Philippo illustri Francorum regi salutem et sincere dilectionis affectum. Quoniam imperatoria celsitudo non dubitat, regalem magnificentiam tuam leciorem effeci de universis quibus omnipotencia Creatoris nostri nos ipsos et Romanum imperium honoraverit et exaltaverit, nobilitati tue presencium tenore declarare duximus, quod inimicus imperii nostri et turbator regni tui, rex Anglie, cum esset in transeundo mare ad partes suas reversurus, accidit, ut ventus rupta navi sua in qua ipse erat, duceret eam versus partes Histrie, ad locum qui est inter Aquileiam et Venecias, ubi ipse rex Dei permissione passus naufragium, cum paucis evasit. Quidam itaque fidelis noster comes Mainardus de Gorzle² et populus regionis illius, audito quod in terra erat, et considerato diligencius, qualem nominatus rex in terra promissionis prodicionem et tradicionem et perdicionis sue cumulum exercuerat, insecuti sunt, intendentes eum captivare. Ipso autem rege in fugam converso, ceperunt de suis 8 milites. Postmodum processit rex ad burgum in archiepiscopatu Salzeburgensi qui vocatur Frisorum³, ubi Fridericus de Betesowe⁴, rege cum tribus tantum versus Austriam properante noctu, 6 milites de suis cepit. Dilectus autem consanguineus noster Limpoldus dux Austrie, observata strata impositis ubique custodibus, sepeditum regem iuxta Vienam⁵ in villa viciniore in domo despecta captivavit. Cum itaque in nostra nunc habeatur potestate, et ipse semper tue molestie et turbacionibus operam prestiterit, ea que premisimus nobilitati tue insinuare curavimus, scientes, ea dilectioni tue beneplacita existere et animo tuo uberrimam importare leticiam. Datum apud Rithientie^{6, 5}, 5. Kal. Januarii.

Dec. 24.

1193.

His itaque per Angliam publicatis de captione regis Anglie rumoribus, Walterus Rothomagensis archiepiscopus in hac forma scripsit Hugoni Dunelmensi episcopo.

25 Epistola^a Walteri Rothomagensis archiepiscopi ad Hugonem^{4, 6} Dunelmensem episcopum de captione Ricardi regis.

Venerabili in Christo fratri et amico carissimo Hugoni Dei gratia Dunelmensi episcopo Walterus eadem gratia Rothomagensis archiepiscopus salutem in vero Salutari. Super adventu regio rumoribus variis ventilatis, tandem, quia veritas latere non potuit, nobis omnia sunt aperta. Verum in adversis et prosperis esse equanimes nos oportet; Dei enim non possumus avertere voluntatem, et cum eius iudicia sint occulta, eventus rerum fortuitos eius misericordie et providencie commendamus. In merore animi nostri cogimur profiteri, de domino nostro rege aliter accidisse, quam eius regno et universis suis fidelibus expediret; et si eius merita plenius intuemur, is casus eius operibus nullatenus deberetur. Qui enim ad Dei gloriam patrimonium universum exausit et bellorum fortune suorum et suum sanguinem indifferenter commisit, in omnibus viis suis protectionem Dei merebatur. Verum adversitas, que bonis votis obicitur, probacio virtutis est, non indicium reprobacionis. Et quid plura? Loqui compellimur quod nollemus. Imperatoris Alemannorum literarum transcriptum vobis ducimus transmittendum, quas de domini nostri regis Anglie captione ad regem Francorum destinavit, presenti pagina nostra involutum. . . . Dominum autem Batoniensem⁷ noveritis de domino nostro rege quanto- cius liberando cum domino imperatore iam habuisse tractatum. Omnem enim impendit laborem et operam, ut ei prestat obsequium et regie debitum reverentie et honori gratum et utile ad presens, sicut et alias plenum exhibeat famulatum; sicut ab eis recepimus, qui interfuerunt colloquio, quod de nostro domino liberando cum domino principe dominus Batoniensis habebat. . . .

45 De nunciis missis per iusticiarios Anglie ad querendum Ricardum regem Anglie captum.

Audita itaque regis captione, Walterus Rothomagensis archiepiscopus et ceteri domini regis iusticiarii miserunt abbatem⁸ de Boxeleia⁹ et abbatem de Ponte-Roberti¹⁰ in Aleman-

^a) corr. in Wen. 1; Wenam reliqui codd. ^b) Rithientia 5. ^c) deest 3. 4. 5. ^d) deest St. ^e) qui 1. ^f) Boxl. 4. 5. ⁵⁰ Boxeleya 3.

1) De hac epistola cf. Toeche p. 563. 2) Görz. 3) Frisach. 4) Pettau. 5) Dubitatur, ubi hic locus sit; cf. Toeche p. 563, qui Reinhausen (ad laevam ripam Regini) intelligendum esse censet; Stubbs de Rhense putavit, sed imperator eo tempore inter Eger et Regensburg erat. Stumpf, Reg. nr. 4790, intellexit Redwitz versus occidentem et meridiem ab Eger. 6) De familiaritate eius cum nostro auctore cf. supra p. 133. 7) Savaricum, consanguineum Henrici VI, de quo v. infra p. 164. 8) Robertum. 9) Boxley in Cantia. 10) Robertsbridge in com. Sussex.

1193. niam ad querendum regem Anglie. Qui cum totam Alemanniam peragrassent et regem non invenissent, Bavariam ingressi sunt et obviaverunt regi in villa que dicitur Oxefer^a.¹ Mart. 21. ubi ducebatur ad imperatorem, habiturus cum eo colloquium in die palmarum². Et comperit, quod predicti abbates venissent de Anglia, rex prebuit se illis hilarem et affabilem, querens de statu regni sui et de fidelitate hominum suorum et de salute et prosperitate regis Scocie³, in cuius fide fiducialius innitebatur. . . . In itinere autem per tres dies, usque dum ad imperatorem pervenisset, quomodo se habuerit strenue, eleganter, prudenter, admirati^b sunt universi, iudicantes illum dignum imperatoria celsitudine, qui ita novit animo imperare et fortune biformes eventus uniformi constancia superare. Die vero constituto habito colloquio per internuncios cum imperatore, non potuerunt illo die confederari, eo¹⁰ quod imperator multa pecierat, quibus⁴ nec etiam pro mortis periculo rex consensendum Mart. 22. iudicavit. In crastino autem, omnibus desperantibus, cum successu leta successit consolatio. Nam imperatore regem impetente in multis et obiciente quam plurima, tum de prodicione terre Sulje, tum de morte marchionis⁵, tum de quibusdam⁶ convencionibus ad invicem habitis et non observatis, rex libere et constanter et ita intrepide respondit, quod non¹⁵ solum eum imperator gratia vel venia dignum, set etiam laude iudicavit. Nam inclinantem se regem erexit et suscepit in osculo pacis et confederavit cum sibi, et ampliando honoribus et auxiliis, circumstante populo et in lacrimas ruente pre gaudio, promisit, asserens, quod confederaret regem Anglie regi Francie. Et tunc⁷ quasi pro mercede rex Anglie centum milia marcharum⁸, mediante duce Austrie, pro sua liberatione promisit imperatori. Pro²⁰ misitque imperator, quod, si per operam eius rex Anglie et rex Francie non possent confederari, ipse regem Anglie ad propria remitteret sine pecunia.

Ricardus⁹ rex Anglie in captione Henrici Romanorum imperatoris detentus, ut captivum illam evaderet, consilio Alienor matris sue⁴ deposuit⁵ se de regno Anglie et tradidit illud imperatori sicut universorum domino et investivit eum inde per pilleum suum; sed⁶²⁵ imperator, sicut prelocutum fuit, statim reddidit ei in conspectu magnatum Alemannie et Anglie regnum Anglie⁷ tenendum de ipso pro quinque milibus librarum sterlingorum singulis annis de tributo solvendis, et investivit eum inde imperator per duplicem crucem de auro. Sed⁸ idem imperator in morte sua⁹ de omnibus his et aliis convencionibus quietum clamavit ipsum Ricardum regem Anglie et heredes suos.³⁰

Anno gratie 1193. . . . Philippus rex Francie . . . misit¹⁰ nuncios suos in Angliam ad Iohannem, fratrem regis, comitem Moretonii, mandans ei, qualiter rex captivus tenebatur, et quod ipse nunquam exiret de captione imperatoris Alemannie. Ricardus vero rex Anglie tenebatur in captione imperatoris Alemannie. Iohannes autem, frater regis, comes Moretonii statim post natale Domini transfretavit . . . Et rex Francie concessit ei cum pre³⁵ dicta¹¹ sorore sua illam partem Flandrie que eum contingebat. . . . Fideles domini regis viriliter restiterunt predicto comiti Moretonii et fecerunt ei dampna plurima et munierunt custodibus portus maris et omnia maritima ita caute, quod Franci et Flandrenses et ceteri multi, qui prefato comiti auxilium promiserunt, in Angliam applicare ausi non fuerunt; quidam tamen de cetu eorum in Angliam applicantes, capti fuerunt et vinculis mancipati.⁴⁰

Interim predicti abbates de Boxleia et de Ponte-Roberti, quos iusticiarii Anglie ad querendum regem miserant, redierunt in Angliam post pascha, narrantes, pacem factam fuisse Mart. 23.

^a) Hoc loco solam, quae de Germania exstat notitiam ponere libet ex Annalibus Cisterciensium de Russyn s. XIII. medio scriptis et e codice Cottoniano lut. A VII. autographo per titulum 'The Chronicle of Man' a P. A. Munch, Christ. 1860, 8°. editis: Anno 1193. Ricardus rex Anglie reversus est ab Ierosolimis et in Almania 45 captus est; pro cuius redemptione Anglia persolvit centum milia marcharum.

a) Oxeforde 2. b) mir. 3. 4. 5. c) locus qui sequitur iterum alia illa manu correctoris exaratus est 1, ubi Scribe in marg.; textum post omissam papae epistolam, quae ed. Stubbs III, p. 200. praecedat, hic denuo recipiunt 3. 4. 5. d) deest 3. 5. e) set corr. sed 1. f) per d add. sed del. 1; praedictum add. St.

1) Ochsenfurt ad Moenum. 2) An hic dies recte indicatus sit, examinat Toeche p. 564, qui Spira hoc colloquium habitum esse contendit; cf. Stumpf, Reg. p. 437 sq. 3) Willelmi. 4) Haec Henricum Leonem spectasse, censet Toeche p. 266. 284; cf. infra p. 164. 5) Conradi. 6) Denotat, a Ricardo Tancredum adiutum et spolia Sicula, Cypria, Syriaca retenta esse. 7) Mart. 25; Toeche p. 268; v. infra p. 161. 8) Toeche p. 566. haec ad pascha a. 1193. referri vult. 9) Haec testamento Henrici VI. concordare, asserit Winkelmann, 'Philipp' p. 488. 10) Gesta Ricardi, ed. Stubbs II, p. 237, quamvis paullo infra a nostro adhibita, et Ricardus Divisiensis, ed. Stevenson p. 56, iam antequam Ricardum captum esse noverunt, Philippum et Iohannem in eum conspirasse, rectius⁵⁵ a. 1192. narrant; exstat enim pactum eorum ap. Rymer, Foedera I, p. 57, d. d. Ian. a. 1193. 11) Alesia, de qua cf. supra p. 153.

inter imperatorem et regem Anglie in cena Domini¹ in hunc modum: quod rex Anglie dabit imperatori Romanorum 100 milia marcharum argenti de redemptione et inveniet ei 50 galeas cum omni apparatu per unum annum in servicio suo et 200² milites per unum annum in servicio suo; et quod ipsi interfuerunt paci illi. Et iam facta concordia, venerunt nuncii regis Francie et diffidaverunt³ dominum regem ex parte ipsius. Quibus imperator continuo respondebat, quod quicumque regem Anglie inquietaret, et ipsum imperatorem lederet: tantus amor et firma concordia perpetuatur inter eos. Et quia rex Anglie optulerat se iuri pariturum in curia domini sui regis Francie de omnibus que rex Francie vel aliquis alius de suis partibus ei imponeret, imperator cepit colloquium inter ipsum et regem Francie, sed non fuit prosecutus. Rex autem Anglie misit in Angliam pro navibus et pro Alano Trenchemer gubernatore sue navis et pro obsidibus dandis imperatori super pactis inter illos contractis. Mandavit, et facta sunt universa.

Rege autem Anglie moram faciente in captione imperatoris Romanorum, mirati sunt universi de mora illius; et quidam per predicacionem comitis Moretonii, qui semper predicabat illum numquam rediturum, dubitaverunt de illo et de reditu illius.

Rex humiliter postulavit⁴, ut universi tam clerici quam laici tale auxilium facerent ei ad redimendum eum, unde ipse sciret eis grates⁵; et ut ipsi hoc securius facerent, imperator Romanorum scripsit generaliter universis hominibus regis Anglie, mandans eis, quod dominus illorum rex Anglie cum illo composuerat de redemptione sua pecuniaria; sed summam pecunie non manifestavit. Dominus vero papa Celestinus⁶ similiter pro ipso rege scripsit universis viris ecclesiasticis regni Anglie, ut imperator et totum ipsius regnum subicerentur anathemati, nisi rex Anglie celerius liberaretur a captione illius. Similiter precepit, ut rex Francie et regnum eius anatemati subiacerent, nisi ipse desisteret a persecucione regis Anglie, quamdiu fuisset in captione imperatoris. His et aliis admonicionibus domini pape et universorum cardinalium et consilio virorum sapiencium imperator Romanorum et rex Anglie facti sunt amici; unde rex Anglie in hac forma scripsit fidelibus suis per Angliam constitutis:

Epistola⁷ Ricardi regis Anglie ad Alienor reginam, matrem suam, et ad iusticiarios suos Anglie.

Ricardus Dei gratia rex Anglie, dux Normannie et Aquitannie et comes Andegavie Alienor eadem gratia regine Anglie, karissime matri sue, et iusticiis suis et omnibus fidelibus suis per

^{*} Cf. Hist. Dunelmensem Gaufridi Coldinghamensis, ex qua iam supra p. 16. quaedam excerptimus, cap. 116 . . .

Rex igitur de terra Sirie revertens a duce Hostrie captus et imperatori venditus, legatariis in Angliam directis, mandavit, sue liberationi celerius et uberius ab omnibus subveniri aurumque et argentum ecclesiarum et vasa sancta vel eorum redemptionem ad se transmitti. Episcopus⁸ autem, ecclesiam Dunhelmensem nullam volens sustinere diminutionem, quam novis semper decoris optabat incrementis proficere, thesaurum datis⁹ 100 marcis redemit et illibatum loco muneris ecclesie restituit. Misitque¹⁰ regi duo milia librarum argenti, que ille minus gratanter accepit¹¹, eo quod censeret modicum prestitisse, quem sub obtentu liberationis sue immanes copias didicerat adunasse.

Cf. quoque Hist. Ehensem, apud Wharton, Anglia Sacra I, p. 633: Willelmus episcopus Ehenensis solvit Henrico imperatori pro regis Ricardi redemptione de thesauro ecclesie sue octies 20 marcas; Hist. S. Petri Gloucestriae s. XIV. ex scriptam et inter Rotulorum seriem a Hart 1863. editam I, p. 22. 1193. Ricardus rex Anglie post conquestum primus, cum a Ierusalimis rediret, a duce Austrie dire mancipatus custodie tribus, ut fertur, mensibus et 15 fere diebus; deinde vero per¹² imperatorem Alemannie tradebatur atque diutius ab eo detinetur . . . Præterea quidem gravissime exactio pro regis¹³ redemptione exigitur clericorum sive laicorum. Deinceps quoque quicquid thesauri in qualibet ecclesia habebatur in calicibus sive ceteris vasis argenteis penitus diripiebatur.

a) diffidaverunt sed corr. 1. b) ita ed. Wharton, Angl. Sacra I, p. 724; datum Raine. c) Misit quoque Whart. d) ex cepit Raine. e) eum imperatori emendandum videtur. f, rege codd.

1) Hunc diem rectum habent Toeche p. 268. 564, Stumpf, Reg. nr. 4800. 2) 20 ap. Toeche nihil nisi erratum typographi; mille manus a Ricardo præstitas esse, confirmat Petrus de Ebulo II, 22. 3) Cf. Epist. Cantuar. ed. Stubbs nr. 398: Ricardus . . . concensui ecclesie Cantuariensis . . . Noverit dilectio vestra, quod in captione detinemur, in manu imperatoris, qui nos recepit in osculo pacis et dilectionis, promittens firmiter nobis et regno nostro consilium et auxilium impendere. Et quia nullo modo possumus liberari, nisi prius centum milia marcharum persolverimus . . . nobis succurrere celsitis . . . Apud Spiram 26. die Martii. 4) Eleonora, mater regis, papam tribus epistolis (ap. Rymer I, p. 56 sqq.) et Petrus Blesensis ib. p. 59. archiepiscopum Moguntinum, ut imperatorem ad Ricardum liberandum inducerent, vehementer monuerunt. 5) Cf. infra Guill. Neubrig. IV, 37. 6) Hugo Dunelmensis.

1193. Angliam constitutis salutem. Notum sit universitati vestre, quod, postquam recesserunt a nobis dilecti nostri Hubertus venerabilis episcopus Saresbiriensis et Willelmus de Sancte Marie Ecclesia, prothonotarius noster, venit ad nos karissimus cancellarius noster Willelmus Eliensis episcopus; et eo inter dominum imperatorem et nos fideliter interloquente, eo usque res pervenit, quod de castello de Trivellis¹, in quo detinebamur, obviam venimus imperatori apud Hagenou, ubi honorifice ab ipso imperatore et tota curia recepti fuimus. Ibi dominus imperator et domina imperatrix nos magnis et variis muneribus honoraverunt; et, quod precipuum est, mutuum fedus amoris et^a indissolubile inter dominum imperatorem contractum est et nos, ita quod^b uterque nostrum alterum contra omnes viventes in iure suo optinendo et retinendo iurare debet. Honestè autem circa ipsum imperatorem moram facimus, donec ipsius et nostra¹⁰ quedam negocia perficiantur, et donec ei 70 milia marchas² argenti solverimus. Quare vos rogamus et in^c fide qua nobis tenemini adiuramus, quatinus in hac pecunia perquirenda solliciti sitis, et vos iusticiarii nostri, qui aliis in regno nostro preestis, exemplum aliis prebeat, ut ita honorifice et magnifice de proprio nobis subveniatis et etiam de his que de aliis mutuo accipere poteritis, ut aliis fidelibus nostris exemplum detis similia faciendi. Universum autem¹⁵ aurum et argentum ecclesiarum diligenti observacione et scripti testimonio ab ipsarum ecclesiarum prelati accipiatis eisque per sacramentum vestrum et aliorum baronum nostrorum, quos volueritis, affirmetis, quod eis plenarie restituentur. Universorum etiam baronum nostrorum obsides recipiatis, ut, cum fidelissimus cancellarius noster, quam cito peractis in Alemannia negociis nostris, in Angliam venerit, eosdem obsides penes karissimam matrem nostram regi-²⁰ nam reperiat, ut eos, de quibus inter nos et dominum imperatorem convenit, expedite possit ad nos transmittere, ne liberacio nostra per absenciam obsidum et negligenciam vestram moram paciatur. Pecunia autem collecta similiter matri mee et illis quibus ipsa voluerit tradatur. Quem autem in necessitate nostra promptum inveniemus, in suis necessitatibus amicum nos reperiet et remuneratorem³; graciosusque nobis erit, si quis in absencia nostra in aliquo nobis sub-²⁵ veniat, quam si in presencia nostra in duplo quis nobis subveniret. Volumus autem, ut singulorum magnatum nomina et subvenciones, que presencialiter fient, per sigillum matris nostre nobis significentur, ut sciamus, quantum unicuique in gratiarum accionibus⁴ teneamur. Sciatis pro certo, quod, si in Anglia in libera potestate nostra essenus constituti, tantam vel maiorem pecuniam domino imperatori daremus, quam modo damus pro paccionibus consequendis, quas³⁰ per Dei gratiam consecuti sumus; et si etiam pecuniam non pre manibus haberemus, proprium corpus nostrum imperatori traderemus, donec pecunia solveretur, antequam quod factum est relinqueretur imperfectum. In bulla autem domini imperatoris aurea fert vobis cancellarius

Apr. 19. noster predictam testificacionem. Testibus nobis ipsis apud Hagenou⁴ 13. Kal. Maii.

. . . Deinde venit in Angliam ex parte domini regis predictus cancellarius suus,³⁵ afferens literas domini imperatoris aurea bulla imbullatas in hac forma:

Epistola⁵ Henrici Romanorum imperatoris ad magnates Anglie pro Ricardo rege Anglie.

Henricus Dei gratia Romanorum imperator et semper augustus dilectis sibi archiepiscopis, episcopis, comitibus, baronibus, nobilibus et omnibus ad quos presens pagina⁶ pervenerit in⁴⁰ Anglia constitutis salutem et bonam voluntatem. Dignum iudicavimus et nostre celsitudini gloriosum, si universitatem vestram sollicitius inducamus ad ea modis⁷ quibus potestis agenda, que ad honorem karissimi nostri illustris regis Ricardi domini vestri debeantur, ne devocionis vestre constancia et meritum fidei circa ipsius commoda appareat mortuum, sed in suis et in regni sui obsequiis vivere videatur. Sane omnibus, quorum devocio predicto regi ab-⁴⁵ senti sincera exstiterit et pura, uberes referemus gratiarum acciones, ad universitatis vestre noticiam devenire volentes, quod imperatoria sublimitas cum regia ipsius nobilitate in concordia et bona pace consistit. Unde quecumque ipsi irrogata fuerint contraria, pariter cum eo nobis parient molestiam et gravamen. Quare ad devotorum suorum et fidelium honorem et profectum et turbatorum suorum dampnacionem et exterminium operam prestabimus semper⁵⁰

a) deest 5. b) itaque 4. 5. c) deest 4. 5. d) accione 3. 4. 5. e) scriptum 3. 4. 5. f) omnibus *edd. St.*

1) Trifels inter Landau et Zweibrücken. 2) De hac summa cf. Toeche p. 278. 3) Confer carmen Ricardi apud Mahn, 'Werke der Troubadours' I, p. 120:

Or supchon ben miey hom e miey baron,
Angles, Norman, Peytaoin e Gascon,
Qu'ieu non ay ja si paure compaignon
Qu'ieu laissasse, per aver, en preison.

4) Apud Spiram 30. die Martii et apud Wermetiam 8. die Jun. dedit epistolas pro Huberto Walteri archiepiscopo eligendo. Epp. Cantuar. nr. 399 — 404.

5) Stampf, Reg. nr. 4809. Rymer I, 1, p. 60. hanc⁵⁵ bullam ex Hoveden repetit; cf. Toeche p. 663.

efficacem et, quia corde et animo uniti sumus, facta regis vestri specialiter nostri et imperii nostri penitus reputabimus et gravamina eius nobis et corone imperiali illata censemus nec eu, Deo concedente, sine ulcione et eorum qui ea intulerint gravi dampno et destructione transibimus. Datum apud Hagenou, 13. Kal. Maii.

Apr. 19.

5 De colloquio inter imperatorem et regem Francie non prosecuto.

Deinde post pacem istam inter imperatorem et regem Anglie ordinatam ipse imperator cepit colloquium inter ipsum et regem Francie de pace facienda inter illum et regem Anglie, mediante Willelmo Remensi archiepiscopo, regis Francie avunculo et regis Anglie consanguineo, et statuerunt diem colloquii inter Valculur^a et Tulun^d in crastino nativitatis sancti

10 Iohannis baptiste feria sexta

Iun. 25

Bullam domini imperatoris auream, fedus indissolubile inter dominum imperatorem et dominum regem continentem, predictus cancellarius^e iusticiariis porrexit

Eodem anno, dum rex Anglie erat in captione imperatoris, Saladinus obiit in prima^f hebdomada quadragesime; unde dux Venetie in hac forma scripsit predicto regi Anglie:

15 Epistola Dandoli ducis Venetie et Dalmatie et Chroatie^g ad Ricardum regem Anglie de morte Saladini^h.

Serenissimo domino suo Ricardo Dei gratia regi Anglie, duci Normannie et Aquitannie, comiti Andegavie Henricus Dandolus^e eadem gratia Venetie, Dalmatie atque Chroatie^g dur salulem et sincere dilectionis obsequium. Certa nobis relatione noveritis intimatum, quod inimicus ille christiane religionis Saladinus interiit. Cuius quidam^b filiorum, quem totius domini sui dicitur constituisse heredem, in Damasco versatur, alter vero^h Babilonie et Alexandrie dominatur; fraterⁱ autem eius est in circuitu Babilonis cum exercitu copioso; et est dissensio maxima inter eos. Valete.

Interim appropinquante termino^h colloquii inter imperatorem et regem Francie, rex Anglie per certa indicia cognovit, quod, si colloquium illud haberetur, imperator et rex Francie confederarentur contra archiepiscopos Coloniensem et Maguntinum et contra duces de Luvain^g et de Lemburc^{e, i} et Saxonie¹¹ et multos alios magnates et nobiles, qui conspiraverant contra imperatorem propter necem episcopi¹² de Leges^e, fratris ducis de Luvain, quam imperator machinatus erat; timebat etiam rex Anglie, quod, si colloquium illud haberetur, ipse sine dubio traderetur in manus regis Francie. Unde rex Anglie plurimum se intromisit, ut colloquium illud deficeret, et pax inter imperatorem et predictos magnates fieret. Ad illius igitur instanciam imperator et magnates predicti inter se pacis fedus et concordie inierunt in hunc modum, quod imperator iurare fecit episcopos quam plures et comites et barones in animam suam, quod ille nec precepit nec voluit, ut predictus episcopus de Leges occideretur, et quando hoc scivit, vehementer inde doluit. Et de satisfactione reddidit unicuique predictorum virorum, qui contra eum conspiraverant, omnia castella que pater suus vel ipse eis abstulerat; et sic facti sunt amici, excepto duce Saxonie. Et colloquium illud, quod inter illum et regem Francie esse debuit apud Valculur, adnichilatum est. His itaque peractis, imperator die Veneris proxima post festum nativitatis sancti

Iun. 25

40 Iohannis baptiste venit Wermasiam, ubi dominus rex Anglie erat. Et ibi colloquium celebratum est inter eos per quatuor dies; cui interfuerunt episcopi de partibus illis et duces de Luvain et de Lemburc^e et comites et barones multi; et ex parte regis Anglie interfuerunt episcopi Batoniensis¹³ et Eliensis²; et quarta die, scilicet vigilia apostolorum Petri et Pauli, Iun. 28. venerunt ad regem Anglie Willelmus Brigwere^{e, i} et Baldewinus de Betun¹⁴; et adhuc omnes^b

45 penitus desperaverunt de liberatione regis Anglie. Sed per Dei misericordiam ipso die apostolorum Petri et Pauli omnino convenit inter imperatorem et regem hoc modo: Dominus Iun. 29. rex dabit imperatori 100000 marcharum puri argenti ad pondus Colonie et alia 50000 mar-

a) Vauculur 4. 5. b) Chro 1. 3. 4. 5. c) Dandolus 3. d) Lemburc 4. 5. e) Legis corr. Leges 1. f) Lemburc 5; Lenburg 4. g) Briw. 3; Bruere 4; de Briw. 5. h) deest 5.

50 1) Vauconleors et Toul; cf. Toeche p. 280. 2) Willelmus episcopus Eliensis. 3) Potius tertia; Saladinus obiit d. 3. vel 4. m. Mart. 4) Cf. Wilken IV, p. 590. 5) Afdal. 6) Aziz. 7) Adel. 8) Iun. 25; cf. Toeche p. 279, qui nostrum laudat, quod haec accuratissime narravit. 9) Henricum I. 10) Henricum III. 11) Henricum Leonem. 12) Albertu, qui d. 8. m. Sept. a. 1191. electus et d. 24. m. Nov. a. 1192. occisus erat. 13) Savaricus. 14) Cf. supra p. 158, n. 8.

1193. charum^a argenti pro auxilio, quod deberet conferre imperatori ad Apuliam acquirendam; preterea rex dabit sororem¹ Arturi ducis Britannie, nepotis sui, uxorem filio ducis Austrie, et liberabit imperatorem Cypri² sine restitutione imperii, similiter et filiam eiusdem imperatoris, quam faciet tradi duci Ostricii, ut avunculo suo; predicta vero 100 milia marcharum^a debet dominus rex^b conducere suo periculo usque ad terminos imperii; et quam cito intrabunt in aliquam partem imperii, dominus rex libere et quiete redibit cum salvo conductu in Angliam. Et hoc iuraverunt in animam imperatoris episcopi, duces, comites et nobiles omnes qui interfuerunt; unde cyrographum factum est inter imperatorem et regem Anglie in hac forma:

Forma³ compositionis facte inter Henricum Romanorum imperatorem¹⁰ et Ricardum regem Anglie.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Hec est forma compositionis inter dominum imperatorem semper augustum et dominum Ricardum illustrem regem Anglie. Dominus imperator mittet nuncios suos cum nunciis domini regis, qui Londonias ibunt et ibi recipient 100 milia marcharum puri argenti ad pondus Colonie; que pecunia a nunciis imperatoris 15 accepta et ponderata sigillabitur in presencia nunciorum ipsius et in conductu regis per regni sui terminos ducetur, ita ut, si eam in regno suo perdi contigerit, periculo regis perdat; postquam vero ad terminos imperii venerit dicta pecunia, per nuncios regis nunciis domini imperatoris presentabitur, qui eam ilico ibi recipient, et si forte in partibus imperii eam perdi contigerit, periculo imperatoris perdetur, et rex in ea non tenebitur, nec obsides sui. Alia quoque 20 50 milia marcharum argenti dabit rex imperatori et duci Austrie et pro illis ponet obsides, scilicet domino imperatori pro 30 milibus marcis 60 obsides, duci vero Austrie 7 obsides pro 20 milibus marcis. Solutis ergo centum milibus marcis et datis obsidibus, rex libere recedet. Si autem dominus rex solverit promissionem, quam domino imperatori de Henrico quondam duce Saxonie fecerat⁴, imperator de 50 milibus marcis regem liberum dimittens et absolutum, 25 pro ipso rege solvet duci Austrie 20 milia marcharum, et rex non tenebitur dare duci Austrie 7 obsides nec imperatori 60; cum igitur rex predictam promissionem de Henrico quondam duce Saxonie impleverit⁴ et 100 milia marcharum solverit, libere recedet. Preterea rex fecit iurare in animam suam, quod neptem suam, filiam comitis Britannie, tradet nuptui filio ducis Austrie infra 7 menses postquam liberatus fuerit et in terram suam redierit, et eam transmittet 30 usque ad introitum imperii, si eam recipere voluerint; et si noluerint, erit absolutus. Item si promissio de Henrico quondam duce Saxonie completa non fuerit, 50 milia marcharum, que residua sunt, solventur infra 7 menses postquam dominus rex in terram suam redierit. Cum autem rex liberatus fuerit et⁴ redire voluerit, imperator dabit ei conductum per terram suam usque ad fines imperii sui et in portu illo, ubi mare intrabit, quamdiu ibi stabit, donec prospero 35 vento recedat. Preterea ea omnia, que tam in his quam in aliis familiaribus literis sigillatis sigillis imperatoris et regis super contractibus qui inter eos ordinati sunt⁵, uterque pro parte sua rata et firma habebit et bona fide observabit.

Quod cum rex Francie audisset, statim mandavit comiti Iohanni, ut ipse sibi caveret, quia diabolus iam solutus erat. Comes autem Iohannes sciens hoc de rege fratre suo dictum fuisse, statim transfretavit de Anglia in Normanniam et adhesit regi Francie, non ausus expectare adventum regis fratris sui in Angliam.

Ricardus rex Anglie, dum adhuc esset in captione Romanorum imperatoris, . . . Henrico abbati Glastinbiriensi⁶ dedit episcopatum Vigornensem et predicto Savarico⁵ Batoniensi episcopo dedit abbatiam de Glastinbiri⁶

45

^a) De Savarico haec annotavit Canonicus Wellensis, qui saec. XV. de episcopis Bathoniensibus et Wellensibus scripsit, in Henrici Wharton Anglia Sacra I, p. 562; cf. p. XXXVIII: Savaricus quintus episcopus Bathoniensis successit annis 12. Qui fuit consanguineus Henrici imperatoris Alemannie, qui regem Anglie

a) marcharum, sed littera h linea perducta deletur 1. b) al. manu in marg. 1. c) fecerit sed corr. 1. d) rex add. 4. 5. e) continentur supplendum censet Portz, LL. II, p. 196; et certe vocabulum deest. f) Glastingbor. 5. g) Glastingbiri 3; 50 Glastingburi 5.

1) Eleonoram. 2) Isaac Comnenum. 3) Ap. Stumpf, Reg. nr. 4822. Iam prodiit ex editione Savileana Legum t. II, p. 196. 4) Ricardus, ut Henricum Leonem imperatori aut subiceret aut certe reconciliaret, evocatus esse videtur; cf. Toeche p. 283. 5) De quo v. G. Henrici supra p. 108. 6) Glastonbury in com. Somerset. Savaricus a. 1199. contendit coram Innocentio, quod Ricardus rex Anglie dederat ei abbatiam Glastonie et postea abstulerat 55 iniuste. Hoveden ed. Stubbs IV, p. 85.

Eodem tempore, cum Ricardus rex Anglie in reditu suo a terra Ierosolimitana captus 1193. esset et in Alemannia detentus et iam inter imperatorem et ipsum de se per pecuniam redimendo convenerat, ipsi archiepiscopo^a terre sue custodiam precipue et corporis sui liberationem litteris suis commisit.

5 Philippus rex Francie duxit sibi in uxorem Botildam, filiam Waldemiri regis Dacorum.

Eodem anno Philippus rex Francie desponsavit sibi Botildam^b, filiam Waldemeri quondam regis Dacorum, sororem etiam^c Cnut regis Dacorum modo^d regnantis, mense^e

10 redeuntem e Terra Sancta per Leopoldum ducem Austrie captum in carcere diu detinuit minus iuste. Hic obtinuit ab imperatore^f, quod idem rex aliter non deberet carcere liberari, nisi prius eidem Savarico et successoribus suis concederet monasterium Glastonie in excambium pro civitate Bathonie. Et cum rex^g gravissimam pro sua libertate redemptionem plenarie solutam ac extunc diram incarcerationem et annualem perspiceret, se non posse aliter e carcere liberari, nisi votis imperatoris annueret in hac parte, misit pro abbate Glastonie; qui in Alemanniam ad dominum regem accessit, et episcopatu Wigornie ei collato, Savaricus abbatiam Glastonie obtinuit.

15 *In Historia Glastoniensi ab Adam de Domerham s. XIII. ex. inde ab a. 1126, quo Willelmus Malmesburiensis finiorat, usque ad a. 1290. perducta de eadem re (ed. Th. Hearne e cod. s. XIV. Oxonii 1727, p. 352) haec leguntur: Ricardus iter Ierosolimitanum arripuit anno secundo regni sui et ibidem aliquamdiu 1190 bella Domini viriliter preliavit. Qui anno quinto regni sui rediens, a duce Ostricensi captus, 1192. postea imperatori Alemannie velut eiusdem ducis principi ac domino reddebatur. Rege itaque 1193. in Alemannia in vinculis detento, Savaricus circa imperatorem, cuius se gessit consanguineum et exstitit cancellarius, conversatus, episcopatum Bathoniensem optinuit a rege memorato, eo quod eidem multa impenderet humanitatis obsequia. Et cum videretur eidem S[avarico] episcopatum non sibi sufficere, eo quod vir ambiciosus esset et prodigus, supplicavit imperatori, ut monasterium Glastoniense in suo episcopatu situm concedi sibi a rege Ricardo impetraret, in ipsius usus episcopi convertendum. Ad preces vero et ad instanciam imperatoris rex in arto positus hoc concessit, licet invitus, maximam partem regni sui, si ab eo peteretur, sic concessurus, ut idem a vinculis absolutus postea testabatur, data tamen ab initio prefato regi villa Bathoniensi in excambium pro abbacia. [Columnam unius paginae penitus erasit quispiam. HEARNE].*

20 Ut autem liberius et citius modo suo monasterium Glastoniense invaderet et subverteret, Savaricus machinatus est, Henricum abbatem sub spe magne promocionis in Alemanniam ad regem accersiri. Qui statim, parum videlicet ante festum beati Petri ad Vincula, Eustachium Cumin Aug 1. monachum et Ricardum de Deverel laicum inter alios secum adduxit. Cum autem accessisset ad regem apud Hagenoy in die sancti Egidii, receptus est ab eo in osculum pacis, hec dicente: Sept 1. 'Si prius venisses, care cognate, prius liberatus fuisset, et si cito debeo liberari, oportebit me dare Savarico in augmentum episcopatus sui abbaciam Glastoniensem. Ad hoc enim artat me imperator, procurante hoc Savarico, qui dicitur eius consanguineus' . . . Cito post festum sancti Sept. 29. Michaelis rediit Glastoniam. Savaricus . . . pro eodem negotio ad Celestinum papam^h iam senio confectum nuncios misit speciales et potentes. . . . Monachi . . . perturbati regem Ricardum iam a vinculis solutum et versus Angliam iter arripientem expectabant; qui eodem anno in quadragesima in Angliam veniens, . . . postea in Normanniam transfretavit, quasi anno regni 7. 1194. Ad quem missi sunt iterum eodem anno duo monachi . . . ; quibus rex benigne respondit, quod Mart. 13.

45 . . . multum doleret super illo facto, quod vi metuque mortis fecerat coactus Monachi . . . dicebant, se . . . impetrasse . . . litteras etiam pape Innocencio dirigendas, 1198. quod idem rex in carcere imperatoris constitutus vi et metu mortis ad improbam imperatoris instanciam de abbacia illam fecerat concessionem; . . . consimiles etiam litteras dicitur pape Celestino pridem transmisisse; . . . litteras etiam patentes cardinalibus . . . destinavit hac forma:

a) Eboracensi add. 3. b) spatium vacat 2, ubi postea Ingeburga nominatur. c) deest 3. 5. d) post supplendum videtur.

50 1) Gaufrido Eboracensi. 2) Alias Ingeburga vocatur. Ricardus . . . matri suae Alienorae . . . Mandamus vobis, quod . . . efficiatis, quod . . . Hubertus Saresberienensis episcopus in Cantuariensem archiepiscopum eligatur . . . Mandatum . . . pro cancellario vel pro Bathoniensi episcopo . . . cassamus: . . . dum in custodia tenemur, oportet nos precibus magnorum virorum cedere et pro quibusdam supplicare, quos nullatenus promoveri vellemus . . . Apud Wormesiam 8. die Junii [1193]. 6) Afferit p. 361 sqq. Coelestini III. privilegia Savarica 1196, Martii 10, Jun. 26. 28. data, quae ap. Jaffé desunt.

3) Haec igitur scripta videntur ante obitum Canuti VI. a. 1202. 4) Potius d. 14. m. Aug. 5) Cf. inter Epp. Cantuar. ed. Stubbs nr. 402: Ricardus Dei gratia rex Angliae etc. priori et conventui Cantuariensi . . . Novembris, litteras de . . . voluntate nostra produsse, quas vobis pro . . . Bathoniensi episcopo direximus . . . Si quid honoris aut dignitatis eidem per vos . . . accresceret, gratum nobis plurimum foret . . . Apud Wormesiam 28. die Martii [1193]. Sed specie tantum Savarico primatam Angliae astanti, utpote Henrici VI. consanguineo, gratificatus, scripsit rex (ib. nr. 403):

1193. Septembris apud Amiens sabbato et in crastino fecit eam coronari et consecrari in reginam Francie coram nunciis regis Dacorum, qui eam ad eum duxerant, scilicet ea intencione, quod predictus rex Dacorum veniret in Angliam cum navali exercitu. Sed in crastino prime noctis, qua predictus rex Francie illam uxorem suam cognoverat, voluit eam dimittere secreti sui conscius; et cum ipse vellet eam tradere in manus nunciorum fratris sui ad reducendam in patriam suam, noluerunt eam recipere, sed abeuntes cum festinacione, reversi sunt in regiones suas; et illa remansit in custodia regis Francie, mariti sui. Et paulo post factum est inter illos divorcium per Willelmum Remensem archiepiscopum et per sacramentum Reginaldi Carnotensis et Philippi Belvacensis episcoporum et per sacramentum Roberti comitis de Druces et comitis de Nevers^a et Walteri camerarii regis Francie et aliorum multorum, qui iuraverunt, quod predicta filia regis Dacorum erat consanguinea comitis^b de Hainou, cuius filiam^c idem rex Francie uxorem habuerat. Sed idem rex Francie hoc fecit fieri, ut acciperet sibi in^d coniugem filiam . . .^e comitis palatini de Reno^f in Alemannia, avunculi supradicti Henrici Romanorum imperatoris. Que cum regi Francie a patre et aliis parentibus suis esset concessa, refutavit eum et consilio matris^g sue nupsit Henrico^h duci Saxonie, nepoti Ricardi regis Anglie.

Interim Walterus Rothomagensis archiepiscopus et ceteri iusticiarii Anglie ceperunt ad redempcionem regis de unoquoque feodo militis 20 solidos et quartam partem universorum laicorum reddituum et omnes ecclesiarum calices et ceteros ecclesiarum thesauros. Episcopi vero quidam ceperunt de clericis quartam partem reddituum suorum et quidam decimam partem ad redempcionem predicti regis. Similiter factum est per omnes terras regis transmarinas; et sic infinitam adquisierunt pecuniam. Deinde venerunt Lundonias nuncii imperatoris et receperunt ibi maximam partem redemptionis regis in pondere et mensura et tradiderunt eam sub sigillorum suorum testimonio illis qui illam deferrent usque ad fines imperii periculo regis Anglie.

De terris quas imperator dedit Ricardo regi Anglie pro homagio suo.

Preterea predictus imperator dedit regi Anglie et carta sua confirmavit has terras subscriptas: scilicet Provenciam^d et Vianam et Vianeis^e et Marsiliam et Nerbonam et Arlele-blanc et Leun supra Rodanum usque ad Alpes et quicquid imperator habet in Burgundia et homagium regis Arragonie et homagium comitis de Disders^g et homagium comitis de Sancto Egidio. Et est sciendum, quod in his terris sunt 5^h archiepiscopatus et 33ⁱ episcopatus. Et est sciendum, quod supradictus imperator numquam predictis terris et hominibus dominari potuit, neque ipsi aliquem dominum ad presentacionem imperatoris recipere voluerunt. Rex autem Anglie statim misit in Angliam pro Alienor regina, matre sua, et pro Waltero Rothomagensi archiepiscopo et pro aliis multis, ut venirent ad eum in Alemanniam, et constituit Hubertum Cantuariensem archiepiscopum summum iusticiarium in Anglia. Interim^h Henricus Romanorum imperator per consilium principum imperii sui statuit

. . . Nostre . . . captivonis tempore, dum Alemannia nos tenens in vinculis nostrum nobis impediret arbitrium, Bathoniensis episcopus a nobis invito quidem et coactis extorsit et per consanguinitatem quam cum imperatore H[enrico] se iunctum esse dicebat, per ipsius imperatoris imperavit potenciamⁱ, ut in ipsam abbaciam sedem transferret episcopalem . . . Apud Rupem Andel^h, 29. die Octobris

1198,
Oct. 29.

a) Nevers corr. Nevers 1. b) deest 3. 5. c) spatium vacat 1. d) Provinciam sed corr. 1. e) Vienais sed corr. 1. f) 23 3; 24 5. g) quam c.

1) Petri. 2) Baldwini V, cuius abavus Baldwinus VI. comes Flandriae erat frater Roberti Frisonis, cuius filia Alix Carolum Bonum peperit a s. Canuto IV, fratre Erici Eiegod, avi Waldemari I. 3) Elisabeth. 4) Agnetem. 5) Conradi, fratris Friderici I. 6) Irmengardis. 7) Filio Henrici Leonis, postea comiti palatino, quem Angli fere semper ducem Saxoniae appellant. 8) Die. 9) Potius 7: Lugdunum, Bisuntio, Tarantasia, Vienna, Ebredunum, Aquae, Arelate. 10) Potius 31; sed fortasse Ebredunum et Bisuntio inter episcopatus numerantur. 11) For-

tasse 25. Nov.; Toeche p. 286. 12) Similia saepius repetuntur litteris a Glastoniensibus et Iohanne rege et baronibus et ecclesiis Angliae papae et cardinalibus missis, ib. p. 427 sqq.; demum a. 1218. Glastonia pristinae libertati reddita est; cf. Potthast, Reg. pontif. nr. 5807. — Iohannes monachus Glastoniensis, qui Adami opus s. XV. in. transcripsit vel potius excerpit et usque ad a. 1400. continuavit, hoc loco (ed. Hearne, Oxon. 1726, p. 186) nihil novi attulit. 13) Les Andelys ad Sequanam (dép. Eure).

Ricardo regi Anglie diem liberacionis sue a secunda feria post diem natalis Domini in tres septimanas; unde idem rex Anglie in hac forma scripsit Huberto Cantuariensi archiepiscopo:

1194.
Jan. 17.

Epistola Ricardi regis Anglie ad Hubertum Cantuariensem
archiepiscopum de liberacione sua.

Ricardus Dei gratia rex Anglie et^a dux Normannie et Aquitannie et comes Andegavie venerabili patri in Christo et amico carissimo Huberto eadem gratia Cantuariensi archiepiscopo salutem et sincere dileccionis plenitudinem. Quoniam certi sumus, quod liberacionem nostram plurimum desideratis, et quod liberacio nostra admodum vos letificat, iccirco volumus, quod leticie nostre particeps sitis. Inde est, quod dileccioni vestre dignum duximus significare, dominum imperatorem certum diem liberacionis nostre nobis prefixisse in diem lune proximam post vicesimam diem natalis Domini; et die dominica proximo sequenti coronabimur de regno Provincie¹, quod nobis dedit. Unde mittimus in Angliam litteras domini imperatoris super hiis patentibus vobis et ceteris amicis nostris et benivolis; vos autem interim pro omni posse vestro quos scitis nos diligere consolari velitis et quos scitis promocionem nostram desiderare. Teste me ipso apud Spiram 22. die Decembris².

Jan. 17.
Jan. 23.

1193.
Dec. 22.

Epistola Henrici Romanorum imperatoris ad magnates Anglie
de liberatione Ricardi regis Anglie.

Henricus Dei gratia Romanorum imperator et semper augustus dilectis suis archiepiscopis, episcopis, comitibus, baronibus, militibus et universis aliis fidelibus Ricardi illustris regis Anglie gratiam suam et omne bonum. Universitati vestre duximus intimandum, quod dilecto amico nostro Ricardo illustri regi Anglorum, domino vestro, certum diem liberacionis sue statuimus a secunda feria post diem nativitatis Domini in tres septimanas apud Spiram sive apud Wermaciam; et inde in septem dies³ posuimus ei diem coronacionis sue de regno Provincie, quod ei promisimus; et hoc certum habeatis et indubitatum. Nostri siquidem propositi est et voluntatis, prefatum dominum vestrum sicut amicum nostrum specialem promovere et magnificencius honorare. Datum apud Gheallusam^{4,2} vigilia beati Thome apostoli⁵.

1194.
Jan. 17.
Jan. 23

1193.
Dec. 20.

... Eodem anno Berengera regina Anglie et Iohanna quondam regina Sicilie et filia imperatoris Cypri⁶ venerunt Roman⁷ sub custodia Stephani de Turneham, et a domino papa Celestino et nobilibus Romanis honorifice sunt suscepte, et moram fecerunt ibi fere per dimidium anni spacium propter metum imperatoris. Et cum inde recessissent, tradidit eas dominus papa in conductu magistri Meillur^{8,3} cardinalis⁴, et perrexerunt usque Pisam, deinde usque Ieneues, deinde usque Marsiliam. Apud Marsiliam suscepit eas rex Arragonie⁵ et exhibuit eis omnem honorem et reverenciam et conduxit eas usque ad fines regni sui; et comes de Sancto Egidio⁶ conduxit eas per terram suam; et sic pervenerunt Pictavium.

Quintus annus regni Ricardi regis Anglie.

Anno gratie millesimo centesimo nonogesimo quarto, qui erat secundus annus captio- nis Ricardi regis Anglie, idem Ricardus fuit adhuc in captione Henrici Romanorum imperatoris in Alemannia apud Spiram die natalis Domini, que sabbato evenit; et ibi mansit usque ad tempus liberacionis sue, quod statuerat ei imperator, videlicet a secunda feria⁷ post diem nativitatis Domini in tres septimanas. Cunque imperator venisset illuc una cum archiepiscopis, episcopis et ducibus et magnatibus imperii sui et diu tractasset de liberatione regis Anglie, venerunt ad imperatorem nuncii regis Francie et nuncii comitis Iohannis, fratris regis Anglie, et optulerunt imperatori ex parte regis Francie quinquaginta milia marchas argenti et ex parte comitis Iohannis 30 milia marchas argenti tali condicione, ut ipse regem Anglie teneret in captione sua usque ad festum sancti Michaelis⁸ proxime sequens; aut, si imperator mallet, darent ei in fine uniuscuiusque mensis, quamdiu ipse regem Anglie in captione sua teneret, mille libras argenti; aut, si imperator mallet, rex Francie daret ei centum milia marcharum argenti, et comes Iohannes daret ei quinquaginta milia

1193.
Dec. 23.

1194.
Jan. 17.

Sept. 29.

50 a) *deest* St. b) *deest* 4; Septembris manu rec. super rasuram 5, quem errorem Brial npla correxit. c) *deest* 3. 4. 5. d) Theall. 1. 2. 8. e) *deest* 4. f, de Cypro 3. 4. 5. g) et add. 3. 4. 5. h) Mellur *sed* corr. 1; Melur 4. i) archangelii add. ed. Sav.

1) An Ricardus unquam coronatus sit, quaerit Toeche 2) Gelnhausen, ap. Stumpf, Reg. nr. 4843. 3) Melioris. 4) SS. Iohannis et Pauli tit. Pamachii. 5) Alfonsus II. 6) Raimundus V, cuius filius Raimundus VI. a. 1196. Iohannam uxorem duxit.

marcharum argenti tali condicione, ut ipse traderet eis regem Anglie vel saltem in captione
 1088. 11.36 sua teneret ab illó tempore per spacium unius anni. Ecce quomodo amabant eum! Quibus
 1194. auditis, imperator distulit diem liberacionis^a regis Anglie et alium diem liberacionis sue
 Febr. 2. statuit ei in purificatione sancte Marie apud Maguntum^b.

De colloquio inter imperatorem et Ricardum regem Anglie^c. 5

Interim Henricus Romanorum imperator cum magnatibus imperii sui et Ricardus rex
 Anglie cum Alienor regina, matre sua, et Waltero Rothomagensi archiepiscopo et Willelmo
 Eliensi episcopo, cancellario suo, et Savarico Batoniensi episcopo conveniunt apud Magun-
 tum^d in purificatione beate Marie; et celebrato ibi concilio de liberacione regis Anglie,
 imperator voluit a pacto resilire propter cupiditatem pecunie, quam rex Francie et comes 10
 Iohannes ei obtulerant. Et adducens secum nuncios regis Francie et nuncios comitis Iohan-
 nis, de quorum numero erat Robertus de Nunant; frater Hugonis Coventrensis episcopi, tra-
 didit regi Anglie literas regis Francie et comitis Iohannis legendas, quas ipsi miserant
 contra liberacionem illius. Quibus visis et lectis, rex plurimum turbatus est et confusus,
 desperans de liberacione sua. Convenit ergo^e super hoc Maguntinum^{f, g} et Coloniensem^h 15
 et Saxeurburcensemⁱ archiepiscopos et Wermaicensem^j et de Spire^{k, l} et de Legis^m episcopos
 et de Suaveⁿ, fratrem imperatoris, et de Ostricio^o et de Luvain^p duces et comitem pala-
 tinum de Reno^q et ceteros magnates imperii, qui constituti fuerant ex parte imperatoris fide-
 iussores inter illum et regem Anglie super pactis inter illos contractis.

De liberacione Ricardi regis Anglie. 20

Qui audacter introierunt ad imperatorem et plurimum increpaverunt eum de cupidi-
 tate sua, qui ita impudenter a pacto suo resilire volebat, et effecerunt adversus eum, quod
 ipse liberum et quietum dimisit regem Anglie a captione sua; ita tamen, quod rex Anglie
 tradidit imperatori Walterum Rothomagensem archiepiscopum^r et Savericum Batoniensem
 episcopum et Baldewinum Wac^s et alios multos^t filios comitum et baronum suorum obsi- 25
 des de residuo pecunie redempcionis sue et de pace servanda imperatori et imperio suo et
 Febr. 4. in manu Alienor, matris sue, liberum et quietum ex parte imperatoris pridie Nonas Februarii,
 cf. Ps. 41, 1. feria 6, die Egyptiaca, quam moderni diem malam vocant; et sic in die mala liberavit eum
 Dominus. Cum autem idem rex rogaret Robertum de Nunant, fratrem Hugonis Coventren- 30
 sis episcopi, ut pro illo obses esset, respondit Robertus, quod ipse erat homo comitis Iohan-
 nis, et ideo noluit pro ipso obses esse. Unde rex iratus precepit illum capi et in carcerem
 mitti, et factum est ita. Eodem vero die, quo rex liberatus fuit de captione imperatoris,
 misit Salt de Bruil^{u, v} in terram Sulie ad Henricum comitem Campanie, nepotem suum, et
 ad alios christianorum principes, mandans eis diem liberacionis sue, et quod ipse, si Deus 35
 fecerit ei vindictam de inimicis suis et pacem dederit, veniet ad terminum statutum ad suc-
 currendum illis contra paganos. Promisit etiam predicto Salt de Bruil, quod 40 libratas
 terre daret ei in reversione sua de terra Sulie. Eodem die rex summonuit per literas suas
 Hugonem Coventrensem episcopum, quod ipse veniret in curia sua et staret iudicio episco-
 porum in eo quod ipse episcopus erat, et iudicio laicorum in eo quod ipse de eo laicalem 40
 tenuerat bailliam, super his que adversus eum loqueretur. Eodem die Romanorum impe-
 rator et archiepiscopi et episcopi et duces et comites imperii, facto communi scripto et
 sigillis suis appositis, mandaverunt^w regi Francie et comiti Iohanni, quod statim visis literis
 illis redderent regi Anglie castella, civitates, municiones, villas et predia et alia universa
 que ipsi super eum ceperant, quamdiu ipse in captione imperatoris fuerat; et nisi fecerint, 45
 scirent pro certo, quod ipsi iuvarent regem Anglie pro posse suo ad recuperandum omne
 quod amiserat.

a) sue add. 4. 5. b) Mang. 4. 5. c) Mang. 3. 4. 5. d) per consiliarium suum add. ed. Sav. e) Mang. 5.
 f) Spir 4. 5; Spira 2. g) deest 5. h) nuncium quandam add. Sav.

1) Cf. Toeche p. 295. 2) Conradum. 3) Adolfum. Toeche p. 297; de Ottone IV. obside cf. Ficker, Reg. 50
 4) Adalbertum Iuvavensem. 5) Henricum. 6) Ot- Imp. V, p. 52. 14) Saut de Bruil occurrit in Rotulis
 tonem. 7) Simonem de Limburg. 8) Conradum. litterarum clausarum a. 1205, ed. Hardy p. 23.
 9) Leopoldum V. 10) Henricum. 11) Conradum. 15) Stumpf, Reg. nr. 4847.
 12) Occurrit ap. Hov. III, p. 14. 13) Nomina v. ap.

De homagiis¹ factis Ricardo regi Anglie a magnatibus Alemannie.

Deinde rex Anglie promisit et cartis suis confirmavit quibusdam archiepiscopis et epi-^{1194.}
scopis et ducibus et comitibus et baronibus^a multis de imperio redditus annuos^b pro homa-
giis et fidelitatibus et auxiliis eorum contra regem Francie. Recepit itaque homagium de
archiepiscopo Maguntino et de archiepiscopo Coloniensi et de episcopo² de Legis et de duce
Ostricii et de duce de Luvain et de marchiso³ de Munferrat et de duce de Neimbure⁴ et de
duce Suavie, fratre imperatoris, et de comite palatino de Reno et de filio comitis de Henou
et de comite⁵ de Holande et de aliis multis, salva fidelitate imperatoris^c.

¹⁰ *) Hoc loco versus mag. Galfridi de Vino-salro ad imperatorem pro liberatione regis Anglae Ricardi missos^d, a
Martene et Durand, *Vet. SS. Coll. I*, c. 1000. e cod. Emonensi (iam Valencensi nr. 232 bis) editos, apponere libet

Imperialis apex, cui servit poplite flexo
Roma, caput mundi, cuius prudentia remus
Totius imperii, qui plenus nectare dulci
Musarum redoles conditus aromate morum,
¹⁵ Pace tua paucis loquar hic: cum plurima possis,
Posse modum servare velis; hoc imprime menti!
Quando nocere potes, noli! Satis est potuisse;
Posse nocere nihil. Facies quod postmodo velles
Non fieri? Sit mens precauta, preambula facti!
²⁰ Nonne vides si vera^d noces in principe nostro?
Et crucis est servus et Christi miles et ensis
Totius ecclesie: devotio talis amorem,
Non odium, laudem, non culpam, premia poscit,
Non penam. Toleres igitur, qui cetera vincis,
²⁵ Te vinci, vertique velis regemque reverti!
Flos et apex cleri solita dulcedine stillent!
Predulcis ex corde favi mihi porrige partem
De mellis dulcore tui; pro principe nostro
Supplicio: sum minimus, es maximus; attamen esto
³⁰ Flexilis, et stet ei melius ratione petentis¹!

Cf. quoque quae Peire Vidal², unus clarissimorum poetarum Provincialium qui Trovatores dicuntur, de Ricardo
capto et Henrico VI. cecinit (ed. Bartsch p. 13):

Mas al derrier sospir
Ja noil valra feunia
³⁵ Plus que fetz don Enric,
Quan camjava nescic
El bon Richart, auzic
E Deu, que n'envazic³.

2. *Ib.* p. 44:

Et¹⁰ anc pos lo guitz de Dieu frais,
Non auzim pois l'emperador
Creisser de pretz ni de barnat.
Mas pero, s'oïmais laiss'en fat
Richart, pos en sa preizon es,
Lor esquern en faran Engles.

⁴⁵ 3. Alio carmine idem poeta in linguam gentemque Teutonicam vehementissimo odio inflammatus, Ricardum ad
imperium invadendum stimulavit; *ib.* p. 76:

A¹¹ mon dan get Alamans e Ties;
E sim creira Richartz reis dels Engles.
En breu d'ora tornara per sas inas
Lo regisme de Palerm 'e de Friza;
⁵⁰ Car lo conquis la sua rezemasos.

a) et *add.* 3. 4. 5. b) annuo 4. 5. c) fortasse legendum est: nocere. Nihil facies q. p. v. non fieri. d) *ita ed.*

1) Cf. Giselbert., SS. XXI, p. 583. 2) Simone
electo. 3) Bonifacio, qui a. 1197. a Ricardo 800
⁵⁵ libras sicut feodum recepit. Cf. Stapleton, 'Norman
Rolls' II, p. xiv, 301. 4) Limburg. 5) Theodo-
rico VII. 6) Inveniuntur conjuncti cum Poetria
Novella Innocentio III. inscripta, de qua cf. Stubbs,
Itinerarium Ricardi I, praef. p. xviii. 7) Petrus
⁶⁰ Blesensis ed. Giles IV, p. 343. versibus acerrimis in
Henricum VI. et Leopoldum V. invehitur. 8) Cf.
Diez (ed. Bartsch), 'Leben der Troubadours' p. 141.
9) 'Sed in ultimo suspirio numquam ei valebit per-
fidia plus quam fecit domino Henrico, quando muta-

bat [scil. a duce Austriae?] innocentem [? ἀπαξ λεγόμενον; TOBLER] et bonum Ricardum; audivit et Deus,
ut eum invaserit'. 10) 'Et unquam ex quo conductum
Dei fregit, non audivimus deinde, imperatorem crescere
pretio nec nobilitate. Sed nihilominus, si posthac
dimittit stulte Ricardum, cum in sua captivitate sit,
suam derisionem inde facient Angli'. 11) 'Pro nihilo
abiicio Alemannos et Teutonos; et si mihi credet Ri-
cardus rex Anglorum, in brevi tempore evertet per
suas manus regnum Panormi et Frisiae; nam id
expugnavit sua redemptio'.

1194. De recessu Ricardi regis Anglie a captione imperatoris.

Et est sciendum, quod rex Anglie fuit in captione imperatoris per spacium unius anni et sex ebdomadaram et 3 dierum. Liberato autem rege, omnes qui aderant pre gaudio lacrimati sunt. Deinde imperator tradidit regi saluum conductum usque ad^a portum de Amvers. Cumque rex Coloniā¹ venisset, archiepiscopus Colonie recepit eum cum gaudio⁵ et pro exultacione liberacionis illius celebravit missam in hunc modum: *Nunc² scio vere, quia misit Dominus angelum suum et eripuit me de manu Herodis et de expectacione plebis Iudeorum* etc. Et cum rex inde recederet, predictus archiepiscopus conduxit eum usque ad portum de Amvers, ubi Renus³ fluvius cadit in mare; et illuc convenit multitudo navium, que de Anglia venerant contra regem; et portus ille de Amvers est in terra ducis de Luvain. 10 Quo cum rex venisset, intravit galeam Alani Trenchemer⁴, ut cum ea facilius transiret inter insulas; singulis autem noctibus exiens de galea illa intravit navem magnam et pulcerrimam, que venerat de Rie⁵, et in ea iacuit in nocte, et in die rediit ad galeam, donec perveniret ad portum de Swiene, qui est in Flandria in terra comitis de Henou, et fecit quatuor dietas a portu de Anvers usque ad portum de Swine⁶. Et in portu de Swine fecit 15 moram quinque dierum, et 6. die circa horam terciam recessit a portu de Swene, et in crastino post horam diei nonam applicuit in Angliam apud Sandicum⁷ portum die dominica 3.⁷ Idus Martii.

Apr. 17. Septima decima die mensis Aprilis . . . Ricardus rex Anglie vestimentis regalibus indutus, coronam auream habens in capite, processit de thalamo suo⁸ coronatus⁹ 20

Henricus Romanorum imperator iterum intravit Apuliam cum exercitu.

Eodem anno Rogerus, filius Tankredi regis Sicilie, quem pater suus coronari fecerat in regem Sicilie, qui etiam filiam Chursac imperatoris Constantinopolitani¹⁰ in uxorem duxerat, obiit. Quo defuncto, Tankredus rex¹¹ fecit Willelmum, filium suum, fratrem predicti Rogeri, in regem Sicilie coronari, et paulo post predictus Tankredus obiit. Quo audito⁴, Henricus 25 Romanorum imperator, magno congregato exercitu, intravit Apuliam in principio¹² mensis Augusti et eam sibi subiugavit et 15 diebus ante festum sancti Michelis¹³ cepit Salernum per vim. Et quia Salernitani prodiciose egerant adversus eum, ut supra¹⁴ dictum est, tradentes Constanciam imperatricem in manu regis Tankredi, in vindictam illius prodicionis omnes illius civitatis potencie aut morti tradidit aut in exilium dampnatos relegavit et 30 uxores et filias eorum exposuit exercitui. Et invenit in turre maiori magnum thesaurum valentem ducenta milia unciarum auri; et exercitus eius factus est dives ex spoliis Salernitanorum. Deinde perrexit⁶ imperator ad civitatem Melfe¹⁵, que statim reddita est ei; et dum ipse ibi moram fecit, reddite sunt ei omnes civitates Apulie, ex quibus ipse tres sub- 35 vertit, scilicet Salernum et Spinchole¹⁶ et Policor¹⁷. Deinde ante festum omnium sanctorum venit in Siciliam usque Messanam⁷ cum tanta gloria et honore, quod non est auditum, quod aliquis unquam antea gloriosius vel honorificentius illam⁸ terram intraret. Et ipse ibi honorifice susceptus est ab archiepiscopis et episcopis et comitibus et baronibus regni Sicilie, et recedens inde, perrexit Panormum. Quo cum venisset, regina¹⁸ Sicilie, quondam uxor Tankredi regis, et Ricardus de Therne¹⁹, frater eius, tradiderunt ei palacium regis Sici- 40 lie et Willelmum regem, filium regis Tankredi, et uxorem . . .²⁰ Rogeri regis, filiam Chursac imperatoris Constantinopolitani, et thesaurum auri et argenti inestimabilem, quem reges Sicilie thesaurizaverant sibi. Deinde tradite sunt ei omnes civitates et munitiones regni Sicilie; et Margaritus admiralis tradidit ei castrum de portu Panormi, et imperator dedit ei ducatum de Duraz et principatum de Tarenta²¹ et principatum maris. Venerunt etiam ad 45 predictum Romanorum imperatorem omnes pagani et Iudei, qui erant in regno Sicilie, et

a) deest 5. b) Sweine 4; Swiene 5. c) regis add. St. d) Audita itaque morte Tankredi regis Sicilie 2. e) rex add. 5. f) civitatem add. St. g) ter. il. St. h) spatium vac. 1.

1) De privilegio Coloniensibus eo tempore dato cf. Toeche p. 298. 2) Introitus festivitatis S. Petri ad vincula. Erat autem dies, ut videtur, 22. m. Febr., id est S. Petri Cathedra. 3) Potius Scaldis. 4) Cf. supra p. 161. 5) Rye in com. Sussex. 6) Sandwich in Cantia. 7) De hoc die paululum dissentiunt historici. 8) Wintoniae. 9) Ne dignitas regalis ab Henrico VI. diminuta esse videretur; cf.

Stubbs, 'Constit. History' I, p. 504. 561. 10) Irenem; v. supra p. 101, n. 14. 11) Post mortem Tankredi 50 Willelmum coronatum esse, monstrat Toeche p. 323. 12) Potius m. Aug. ex.; cf. ib. p. 334. 13) Potius Sept. 17; ib. p. 335. 14) Pag. 157. 15) Amalfi. 16) Spinazzola; cf. Toeche p. 336. 17) Policoro, ib. 18) Sibylla. 19) Acerra. 20) V. supra ann. 10. 21) Hic 55 potius Willelmo III. concessus est; cf. Toeche p. 339.

satisfacientes illi, remanserunt in regno, unusquisque in locum suum sub ea conditione qua 1194.
ante fuerat. Deinde imperator fecit se et Constanciam imperatricem¹, uxorem suam, coro-
nari² in civitate Panormi, presentibus et consencientibus archiepiscopis et episcopis et
principibus regni. Deinde³ imperator fecit effodi a terra corpora Tankredi regis et Rogeri,
5 filii eius, regis et spoliavit eos coronis et sceptris et ceteris regalibus ornamentis, dicens,
quod ipsi non erant de iure reges, immo regni invasores et violenti detentores. Deinde
imperator dedit Philippo, fratri suo, duci de Suave prefatam filiam Chursac imperatoris Con-
stantinopolitani in uxorem et Willelmum regem, filium Tankredi regis, excecavit et emen-
tulavit⁴.

10 Eodem anno⁵ cives Romani elegerunt 56 senatores et constituerunt eos supra se;
prius enim habebant unum solum senatorem, qui cognominatus erat Benedictus Carus-
homo, qui regnavit super eos duobus annis; et deinde habuerunt alium senatorem, qui
vocatus est Iohannes Capuche, qui similiter regnavit super eos aliis duobus annis; in quo-
rum temporibus melius regebatur Roma quam nunc temporibus 56 senatorum.

15 Eodem anno Iohannes Belesmeins⁶ archiepiscopus de Liens supra Rodanum depo-
suit se de archiepiscopatu suo, et contentus redditibus centum librarum esterlingorum per-
tinentibus ad archiepiscopatum de Liens, in domo Clarevallensi vitam immaculatam, Deo
et hominibus placentem, usque ad consummationem vite sue duxit.

De⁷ plagis quibus Dominus flagellavit Limpoldum ducem Austrie.

20 Eodem anno, cum Limpoldus dux Austrie adhuc permaneret in sententia excommuni-
cationis⁷, quam dominus papa in eum tulerat propter captionem Ricardi regis Anglie, nec
peniteret, flagellavit Dominus terram suam⁸ in hunc modum⁹: In primum⁴ quidem incense
sunt omnes civitates terre sue, nec alicui nota fuit causa incendii; secundo ex inundatione
Danubii fluvii submersa est quedam terra adiacens, in qua decem milia hominum vel eo
25 amplius perierunt; tercio, cum in media estate soleat et debeat omnis terra virere, tota
terra eius tunc temporis contra solitum cursum et debitum exaruit; quarto, cum semina
frugum deberent in herbam processisse, in vermes conversa sunt; quinto nobiliores terre
sue mortalitate percussi sunt. Et quamvis tot et tantis flagellasset Dominus terram suam
plagis, noluit tamen penitere, sed induratum est cor eius adeo, quod ipse iuravit, quod
30 omnes obsides regis Anglie, quos ipse habebat, capitalem subirent sententiam, nisi in pro-
ximo perficerentur ei a rege Anglie omnes conventiones⁹ quas cum illo fecerat. Unde
factum est, quod Baldewinus de Betun¹⁰, qui unus erat ex illis qui dati fuerant duci Austrie
pro redemptione regis Anglie obsides, ex communi obsidum consilio missus est ad regem
Anglie ad indicandum ei ducis propositum. Qui cum venisset, misertus illorum rex, tradidit
35 ei rex sororem¹¹ Arturi ducis Britannie et filiam imperatoris Cypri¹² ad ducendum eas
usque ad ducem Austrie, sororem scilicet Arturi ad maritandam filio ducis Austrie et
filiam imperatoris de Cypro tradendam in manu ducis Austrie quietam.

Anno gratie 1195. . . . Die⁶ natalis Domini Henricus Romanorum imperator fuit in 1194
Sicilia apud Panormum coronatus corona regni Sicilie¹³. Dec. 25.

40 De ultima plaga quam Dominus fecit Limpoldo duci Austrie.

Eodem anno, die sancti Stephani prothomartiris infra natale Domini, cum induratum Dec. 26
esset cor Limpoldi ducis Austrie nec propter predictas plagas, quas Dominus fecit terre sue,
posset adhuc emolliri, flagellavit Dominus corpus suum in hunc modum: Convocatis maio-
ribus terre sue ad celebrandum festum natalis Domini, dum idem dux die beati Stephani

45 a) Belesmeins 2. b) rubram corrector creta in marg. add.; deest St. c) suum. l. d) primis 2. 4. e) tres lucas
sequentes des. 2. 4.

1) Errat noster; Constantia tunc in Marchia Anco-
nitana morabatur. 2) Dec. 25; cf. infra l. 38.
3) Haec quae alibi non narrentur quin vera sint, dubi-
50 tat Toeche p. 584; omnino enim vituperat nostrum,
quod studeat, ut imperatorem calumnietur. 4) Haec
quoque an recta sint, quaeritur ib. 5) Hunc locum
dixerunt et corrigunt Gregorovius, *Gesch. der Stadt*
Rom' IV, p. 590. V, p. 33; Toeche p. 357. 6) Fuerat
55 thesaurarius Eboracensis et postea episcopus Picta-
viensis; a. 1194. venit in Angliam; cf. Rad. Dicit. s. a.
7) An excommunicatus sit, non constat; cf. Toeche
p. 568. 8) Hic Hoveden ex eodem fonte quo Wil-
lelmus Novoburgensis et Radulfus Coggeshalensis
hausisse videtur; forsitan epistola quaedam de exitu
Leopoldi V. Anglis prae manibus fuerit; cf. Toeche
p. 370 sq. 9) V. supra p. 164. 10) De quo cf.
supra p. 163. 11) Eleonoram. 12) Isaac Comneni.
13) Cf. supra l. 2.

1194. exiret, ut cum militibus suis luderet, cecidit equus suus super eum et confregit pedem eius, adeo quod ossa hinc inde contracta per mediam cutem exeunzia ad latitudinem palme exterius comparuerunt; et accedentes medici, que credebant ei expedire^a pedi apposuerunt.
- Dec. 27. In crastino pes eius denigratus inventus est et in eum statum conversus, quod oportuit eum, asscientibus medicis, obtruncari; quod cum ipse fieri postularet, non est inventus 5 qui voluntati eius adquiesceret. Non enim ausus est aliquis vel potuit pro dolore in domum suam manum imponere. Tandem filium et heredem suum convenit, rogans et precipiens, quod pedem suum amputando dolori suo finem imponeret; quod cum nec ipse facere vellet, accito camerario suo et ad hoc coacto, dux ipse dolarium manu propria tibie apposuit, et ipse camerarius malleo vibrato vix trina percussione pedem obtruncavit; medici 10
- Dec. 28. vero, appositis medicaminibus, cum eum in crastino visitarent, non invenerunt in eo spem vite. Dux igitur desperatus archiepiscopos et episcopos et terre sue magnates, qui solempnis illis intererant, convocari fecit; et cum petiit absolvi a sententia quam dominus papa in eum tulerat pro iniuriis quas ipse regi Anglie fecerat, responsum est ei ab universo clero, quod nullatenus absolveretur, nisi iurando caveret, quod super memoratis iniuriis iudicio ecclesie staret, et nisi alii maiores de ducatu suo id^b idem cum eo iurarent et, si de eo humanitus contingeret, quo minus iudicium ecclesiasticum per eum procederet, ipsi omnimodis procurarent, quod sancte ecclesie satisfaceret. Qui absolutus, mediante iudicio, omnes obsides regis Anglie quos habuit liberari precepit et pecuniam sibi debitam regi Anglie remisit. Quo facto, cum ipse decederet^c, et heres ipsius cum quibusdam magnatibus resisteret, quo minus predicta fierent, clerus eiusdem ducis corpus nullo modo sepeliri permisit, immo per 8 dies detentum est super terram corpus illius, donec omnes obsides regis Anglie liberarentur; quorum quidam in Angliam venientes narraverunt hec omnia, sicut ea que viderant et audierant; qui etiam asserebant, quod in recessu suo exposita eis erant et oblata quatuor milia marcarum et amplius reportanda de pecunia regis Anglie 25 recepta, que propter viarum pericula nullatenus ausi fuerant recipere. Hec omnia fecit Dominus^d, ut superbos contereret et ut potenciam suam mortalibus manifestaret; et cum iniurias sibi et suis illatas digna prosequitur ultione, illud non propter nos tantum, sed etiam propter se credamus advenisse; nec nobis iactanter ascribamus, quod ex sola benignitate sua operatus est Dominus. Interim cum Baldwinus de Betun appropinquasset terre 30 predicti ducis Austrie et audisset mortem illius, non processit ulterius, sed ad regem Anglie rediit et reduxit prefatas puellas et tradidit eas regi.

Eodem anno Willelmus rex Scottorum egrotavit in villa sua que dicitur Clacnanan²; et statuit Othonem³, filium Henrici ducis Saxonie, nepotem Ricardi regis Anglie, sibi successurum in regnum Scottorum, ita quod ipse Otho filiam suam⁴ primogenitam in uxorem 35 cum regno duceret. Et quamvis rex plures haberet qui voluntati sue in hoc consentirent, tamen comes Patricius⁵ et alii multi contradixerunt, dicentes, quod filiam suam non reciperent reginam, quia non erat consuetudo regni illius, quod mulier regnum illud haberet, quamdiu frater vel nepos esset in progenie sua, qui regnum de iure habere posset. Et paulo post per Dei misericordiam rex Scottorum de illa convaluit infirmitate, manens in 40 eodem proposito, quod habebat, de filia sua maritanda predicto Othoni cum regno suo. . . .

- Iun. 24. Eodem anno, post nativitatem sancti Iohannis baptiste Henricus Romanorum imperator misit Ricardo regi Anglie coronam magnam auream et valde preciosam in mutue dileccionis signum, mandans ei in fide quam illi debebat, et sicut obsides suos diligebat, ne perirent, quod ipse terram regis Francie hostiliter invaderet, et ipse imperator succursum ei faceret competentem ad iniurias sibi a rege Francie factas ulciscendas. Sed rex Anglie timens, quod in hoc mandato aliquid prodicionis lateret, misit ad imperatorem Willelmum Eliensem⁴ episcopum, cancellarium suum, ad inquirendum, qualem succursum et quantum et ubi et quando imperator ei faceret contra regem Francie. Notum enim erat regi Anglie, quod predictus imperator super omnia desiderabat, ut regnum Francie Romanorum imperio subiaceret⁶; et exinde conciebat rex Anglie, quod, si imperator et rex Francie confederarentur, totum in detrimentum suum redundaret. Rex vero Francie sciens,

a) expediri 5. b) deest. St. c) Deus ed. Savil. d) deest 3. 4. 5.

1) Circa finem mensis Dec. a. 1194; cf. Toeche p. 173; Winkelmann, 'Philipp' p. 506. 4) Margaretam, quam postea Hubertus de Burgo duxit. 55 p. 371, qui Hovedeni narrationem Guillelmo Novoburgensi praeferendam esse censet. 2) Clackmannan ad ostium fluminis Forth. 3) Cf. infra 5) De Dunbar. 6) Toeche p. 359.

quod cancellarius regis Anglie per terram suam transiret, apposuit apprehendere illum; 1195.
sed fraudatus a desiderio suo, mandavit regi Anglie treugam dissolutam; et statim con-
currentes utriusque exercitus, dampna fecerunt hinc et inde maxima in^a interfectione
hominum et in rapinis et in incendiis.

5 Quod¹ cum rex Francie et rex Anglie audissent, convenerunt ad colloquium de pace.
. . . Sed hec omnia dilacionem ceperunt usque ad octabas omnium sanctorum propter Nov. 8.
prohibitionem Romanorum imperatoris, qui prohibuerat² regi Anglie, ne ipse pacem cum
rege Francie faceret nisi de consensu et consilio suo. . . Interim Willelmus Eliensis episco-
pus et ceteri nuncii regis Anglie, qui missi fuerant ad imperatorem, redierunt, dicentes, quod
10 forma illa pacis, que inter ipsum et regem Francie formata erat, non placebat imperatori,
quia ignominiosum esse videbatur imperatori, si rex Anglie quicquam quietum clamaret quod
in potestate sua non erat; et ad recuperandum quod rex Anglie amiserat per captionem suam,
perdonavit ei imperator de redemptione sua septemdecim milia marcarum argenti.

Eodem anno³ Philippus rex Francie duxit sibi in uxorem filiam⁴ ducis⁵ de Genest⁶ 1196.
15 in Alemannia. Quo facto, Cnut rex Dacorum, frater predictae Botilde regine Francorum, con-
questus est Celestino pape de iniuria quam prefatus rex Francie fecerat sorori sue, qui
eam dimisit sine causa cognita. Conquestus est etiam de Willelmo Remensi archiepiscopo,
qui, sine auctoritate apostolica sedens pro tribunali, divortium fecit inter predictum regem
Francie et Botildam sponsam suam sine cognitione cause. Conquestus est etiam de⁷ Ste-
20 phano de Noyun et Philippo Belvacensi et Reginaldo Carnotensi et Gwidone⁷ Aurelianensi
et Rotrodo de Chaeluns⁸ episcopis et de Roberto de Druas et Lodowico de Bleis⁹ et Theo-
baldo de Campania et Stephano⁹ de Neverz comitibus et de Simone castellano de Insula
et Petro de Maynil et Valtero camerario regis Francie, baronibus, qui iuraverunt coram
Remensi archiepiscopo, quod predicta Botilda et filia comitis de Haynou⁴, que fuerat uxor
25 predicti regis Francie, ita³ affines erant in consanguinitate, quod idem Philippus rex Francie
nulla ratione debuit aut potuit prefatam Botildam habere uxorem¹⁰. Et quamvis predictus
rex Dacorum paratus esset probare, illos falsum dixisse adversus eam testimonium, et quod
divortium illud nullum fuit nec teneri debuit, tamen propter favorem regis Francie noluit
eum Celestinus papa in hac parte exaudire.

30 Septimus annus regni Ricardi regis Anglie.

Anno gratie millesimo centesimo nonagesimo sexto, qui est annus septimus regni
Ricardi regis Anglie, idem rex fuit apud Pictavim die natalis Domini, que feria secunda
evenit. Et Hubertus Cantuariensis archiepiscopus, totius Anglie iusticiarius et apostolice
sedis legatus, fuit eodem die apud Eboracum, missus ex parte regis loqui cum Willelmo
35 rege Scottorum de matrimonio contrahendo inter Othonem, filium Henrici ducis Saxonie,
nepotem Ricardi regis Anglie, et Margaretam, filiam suam. Convenerat¹¹ enim inter Ricar-
dum regem Anglie et Willelmum regem Scotie, quod idem rex Scotie daret predicto Othoni
Margaretam, filiam suam, in uxorem cum toto¹² Loennais¹³, et quod rex Anglie daret Othoni
et filie regis Scotie et heredibus eorum totam Northymbriam et comitatum Carleoli¹⁴, et
40 rex Anglie haberet in custodia totum Loennais¹⁴ cum castellis suis, et rex Scotie haberet
in custodia totam Northymbriam et comitatum Carleoli¹⁴ cum castellis suis. Sed quia regina
Scottorum tunc temporis pregnans erat, noluit rex Scotie stare predictae conventioni, spe-
rans, quod Dominus daret ei filium.

Eodem anno Ricardus rex Anglie dedit Othoni, nepoti suo, comitatum Pictavie¹⁵. 1196.

45 Anno gratie 1197. . . . Campani et Flandrenses et Britones, relicto rege Francie, ad- 1197.
heserunt Ricardo regi Anglie, datis hinc inde obsidibus, quod non facerent concordiam
neque pacem cum rege Francie nisi de communi illorum consilio. Rex enim Anglie illos
et fere omnes potenciores de regno Francie muneribus allexit; nam eius prelarga manus
donis cetera vincebat dona. *Nec tamen in dando mensuram deserit, immo*

Singula describit certo moderamine finis.

50 Dedit¹⁴ itaque Baldewino comiti Flandrie pro auxilio suo 5 milia marcharum argenti; et

a) *deest* 4. 5. b) Conquestus est etiam de aliis episcopis et comitibus et baronibus et aliis viris quam pluribus qui
iur. 4. c) *Blais, ead. corr.* 1. d) *Hanov* 3; *Hanov* 5. e) *deest* 5. f) *Carleoli* 4. 5. g) *Loennais* 3; *Loennais* 4. 5.

1) Scil. cladem Hispanis a Marocanis illatam. 2) Cf. phano de Sancerra et Petro de Nevers corrigi. 10) Cf.
53 Scheffer-Boichorst, 'Forschungen' VIII, p. 499; Toeche supra p. 166, infra p. 190. 11) Cf. supra p. 172.
p. 360. 3) Mense Iunio a. 1196. 4) Mariam vel 12) Lothian. 13) Cf. supra p. 153. 14) Pactum
Aguetem. 5) Bertholdi IV. de Merania. 6) Forsitan Balduini et Ricardi, quod Otto comes Pictaviae, postea
intelligendum est *Blasia*. 7) Potius Henrico. imperator, inter testes pro Ricardo I. iuravit, v. ap.
8) Supra Matronam. 9) Potius *Petro*; *Brial Ste-* Rymer, Foedera I, p. 67.

1197. ipse^a obsides dedit, quod ipse cum rege Francie pacem non faceret nisi de consensu regis Anglie; similiter fecit ei rex Anglie.

Interim Baldewinus comes Flandrie obsedit civitatem de Araz. Quo audito, rex Francie venit illuc cum copioso exercitu; in cuius adventu comes Flandrie, relicta obsidione, rediit in terram suam, et rex Francie secutus est eum; cumque rex Francie longius processisset, comes Flandrie fecit pontes diruere ante regem Francie et retro, ita quod neque victus neque exercitus eius potuit ad eum accedere. Tunc rex Francie in arto positus¹ supplicavit comiti Flandrie, ne ipse coronam Francie contaminaret, asserens, quod ipse^b ea intentione Flandriam intraverat, ut cum illo amicabiliter componeret, iurans, quod ipse redderet illi totum ius suum, si dimisisset Ricardum regem Anglie extra pacem. Et quia¹⁰ comes Flandrie contra pactum^c quod cum rege Anglie fecerat venire noluit, cepit colloquium^d inter regem Francie et regem Anglie feria 4. post festum exaltationis sancte crucis inter Gwaillun^{e, f} et Andeli; et sic rex Francie liberatus a captione comitis Flandrie, rediit in Franciam, sed nullam conventionem, quam comiti Flandrie fecit, tenere voluit.

1198. Philippus rex Francie et Ricardus rex Anglie statuerunt inter se treugas a festo sancti Hilarii in unum annum⁴, habentes in proposito, quod interim^e pacem et concordiam finalem inter se facerent. Deinde Baldewinus comes Flandrie venit in Angliam in peregrinatione ad sanctum Thomam Cantuariensem martirem⁵.

1197. Eodem anno⁶ filius Henrici Romanorum imperatoris, quem pepererat ei Constancia²⁰ imperatrix, filia Rogeri quondam regis Sicilie, puer 7 annorum, baptizatus est, et vocatum est nomen eius Fredericus.

Eodem^f anno prefatus Aurelianensis⁷ episcopus⁷, qui pro liberatione Philippi, fratris sui⁸, Romam profectus fuerat, obiit apud Senes-la-veile^{8, 9}.

Eodem anno Henricus Romanorum imperator magnum exercitum misit in terram Sulie²⁵ sub principibus . . .¹⁰ Maguntino archiepiscopo et Henrico duce Saxonie, comite palatino de Reno, et duce de Lovein^{h, 11} et duce de Saringes¹² et duce de Ostricio¹³, filio Limpoldi ducis, et duce de Swthede¹⁴ et duce de Baiveria¹⁵ et Walranno, fratre¹⁶ ducis de Lamburg, et comitibus multis¹⁷. Prefatus autem Walrannus ante alios applicuit in terra Ierosolimitana cum gente sua et statim invasit paganos, et quotquot invenit de paganis interficiens, violavit³⁰ pacem et treugas, quas rex Anglie in recessu suo de terra Ierosolimitana statuit inter christianos et paganos. Unde Saphadin¹⁸, frater Saladini, et ceteri pagani plurimum commoti, interfecerunt omnes quos attigerant christianos et obsederunt Iopen.

De obitu Henrici comitis de Campania.

Comes autem Henricus de Campania, qui per electionem regum Francie et Anglie et³⁵ Templariorum et Hospitalorum preerat terre Ierosolimitane, exercitum christianorum paravit ad obsidionem illam solvendam. Et dum ipse, nixus columpne cuiusdam fenestre in talamo superiori, loqueretur ad turbas, fracta est columpna illa, et ille corruens in terram, fractis cervicibus expiravit. Saraceni vero ceperunt Iopen et interfecerunt in ea plus quam 20 milia christianorum. Post obitum vero Henrici comitis de Campania dux de⁴⁰ Luvain et Henricus dux Saxonie⁹ receperunt se in civitate Accon; sed nichil possederunt extra portas civitatis, et nichil victus potuit eis afferri propter metum paganorum. Exercitus autem imperatoris, qui de Alemannia et ceteris terris eius iter Ierosolimitanum per mare susceperat, transitum fecit in⁹ Normanniam et Angliam, et sic rectum cursum tenens usque in Hispaniam, eripuit civitatem Silvie¹⁹ de manu paganorum, quam penitus destru-⁴⁵xerunt, non relinquentes lapidem super lapidem; timebant enim, quod, si eam tradidissent regi Portugalensi²⁰, ipse eam amitteret, sicut prius fecerat.

a) ipse *ms. corrector* 1; *in contextu* 3; *deest* 4. 5. b) *ipsam* 5. c) *littera p. indistincte scripta est* 1; *factum* 3. 4. 5. d) *corr. ex Gwanun* 1; *Gwaillun* 3. 5. e) *iterum ed. Sac.* f) *Eodem* — 8. *la-veile des.* 2. g) *Aurelianensis* 1. h) *vielle* 3. i) *spatum* *ves.* 1. k) *corr. ex Loven* 1; *Luvain* 3. l) *Swthe* 2. 8. m) *de Saxonia* 3. 5. n) *per* 5. 50

1) *Mense Aug. ex.* 2) *Pactum exstat ap. Rad. Dicet, et Rymor* 1, p. 69. 3) *Gaillon.* 4) *Usque m. lan. a. 1199.* 5) *Cf. Winkelmann, 'Philipp'* p. 49. 6) *ib. p. 12.* 7) *Henricus; cf. supra p. 172.* 8) *Episcopi Belvacensis, qui nepos Ludevici VI. regi Anglorum in Alemannicis vicibus cognitum supra modum infestus exstiterat apud imperatorem (Will. Neuburg. V, 30), a. autem 1197. a Ricardo I. captus, ad papam appellaverat.* 9) *Sienna.* 10) *Conrado.* 11) *Henrico I.* 12) *Bertholdus V. de Züringen in Syriam non est profectus.* 13) *Friderico.* 14) *Nomen sane corruptum. Fortasse Ulricus de Carinthia intelligitur.* 15) *Ludovico I.* (7) 16) *Potius filio Henrici III. de Limburg.* 17) *Cf. 55* *Tosche p. 390.* 18) *Adel Seifeddin. Quae sequuntur corrigenda sunt ex Wilken, t. V, p. 23. 25. 28.* 19) *Cf. ib. p. 18.* 20) *Sancio I.*

De miraculo¹ quod contigit in peregrinatione Alemannorum versus Ierusalem. 1197.

In peregrinatione autem peditum gentis eiusdem imperatoris contigit quoddam miraculum novum et a seculo inauditum. Accidit itaque, quod duo Alemanni^a vicini et com-
5 patres consortium inierunt, quod simul irent in illa peregrinatione Ierosolimitana, in uno hospicio et una expensa consortes. Cum igitur tempus mocionis instaret, unus illorum venit ad domum alterius nocte una hospitaturus, et cum illi ostenderet pecuniam, quam secum in via deferret, paterfamilias consilio uxoris sue interfecit illum et pecuniam illius cepit, et imponens collo suo cadaver interfecti, profectus est, ut illud in aquam proiceret;
10 sed nullo modo potuit illud a se proicere, et in diluculo domum rediens cum cadavere collo suo inherente, per tres dies in absconso latuit. Sed cum diucius sustinere hoc non potuit, perrexit ad pontificem suum, ut eum consuleret, quid super hoc sibi esset agendum, et precepit ei episcopus^b in virtute obediencie, ut ipse cadaver illud secum in terram Ierosolimitanam ferret, ut sic, expiatis sordibus, redderet animam suam celorum sedibus; et sic peni-
15 tencia ductus processit cum aliis peregrinis, portans in collo suo defunctum illum ad laudem bonorum et malorum terrorem.

Eodem^c anno Henricus Romanorum imperator cepit magnates Sicilie, ex quibus quosdam incarceravit, quosdam diversis penis afflictos morti tradidit; Margaritum etiam admiralem, cui ipse dederat ducatum de Duraz et principatum de Tarente^{d,2} et principatum
20 maris, evulsis oculis et abscisis³ testiculis, execari et ementulari fecit. Constancia⁴ vero imperatrix videns mala que imperator gesserat, cum gente sua fedus iniit contra imperatorem, maritum suum; et Panormum pergens, cepit thesauros imperatoris, quos reges Sicilie a multo tempore thesaurizaverant; unde principes regni animosiores effecti, iniecerunt manus in Alemannos imperatoris et interfecerunt eos. Imperator vero fugiens, inclusit
25 se in municione forti, volens, si posset, repatriare; sed adversarii eius ita vias ei precluserant^e, quod nusquam securus illi patebat egressus.

Interim Saphadin, frater Saladini, post capcionem Iopen, magno congregato exercitu paganorum, commisit⁶ prelium cum supradictis ducibus et comitibus et exercitu imperatoris Romanorum, quem ipse in terram Ierosolimitanam miserat; et prevaluit exercitus
30 christianorum; et ceperunt⁷ in prelio illo christiani duos filios Saladini et plus quam sexaginta admirales; et Saphadinus, frater Saladini, lethaliter vulneratus, vix evasit. Ceperunt etiam christiani Sidonem civitatem et Laliche⁷ et magnum Gybel⁸; et erat spes christianorum, quod . . .⁹ filius Saladini tenens civitatem Ierosolime vellet christianari; sic enim erat interlocutum per internuncios mediantes.

35 De capcione de Barhud⁹ a christianis.

Interim pagani qui erant in civitate de Barhud⁹, timentes incursum christianorum, muros civitatis prostraverunt et traxerunt in castellum victus, necessaria^a et arma et lapides murorum ad defensionem castelli. Quadam autem die, dum ad hoc perficiendum diligencius instarent, relictis tantummodo in castello 5 captivis christianis compeditis et 1 solo
40 Saraceno ianitore, repente supervenit . . .¹ archiepiscopus Maguntinus, imperatoris Romanorum cancellarius, cum exercitu magno navali; et Aimericus¹ dominus insule de Cipre et prefati duces et principes Alemannorum venerunt cum equestri exercitu et pedestri. Quod videntes christiani qui erant in castello, cucurrerunt ut poterant et clauserunt portas castelli et ianitorem interfecerunt, et ascendentes in altum, clamaverunt alta voce signum
45 christianorum, videlicet: 'Adiuvet nos¹ Christus Dei filius et sanctum sepulcrum eius'. Ad hanc vocem pagani exterriti fugerunt ad montana, relicto castello et civitate et victu et armis suis; et christiani recepti sunt in civitate et castello cum gaudio. Deinde prefatus Maguntinus archiepiscopus consilio et voluntate principum Alemannie tradidit Aimerico¹ domino Cypri Accon et Tirum et Barhud¹ et ceteras civitates quas ceperant; deinde dedit

50 a) colore rubro (ms. 1. b) pontifex St. c) locus qui sequitur deest 4. d) Thar. 5. e) corr. ex precluserant 1. f) apotham (ms. 1. g) corr. Barhuc 1; Baruc 3; Baruc 4. 5; Baruhc 8. h) ita codd. i) Aumer. 5. k) deest 5. l) Barud 5.

1) Similis historiola a Wolfhardo Haserensi inter Miracula a. Waldburgis II, 6 (Acta SS. Febr. III, p. 531) iam c. a. 900. amplius exornata narratur. HOLDER-EGGER. 2) Cf. supra p. 170, n. 21. 3) Iterum crudelitatem imperatoris in manus extollere nostrum, censet Toeche p. 561. 4) Haec non ita constant; cf. Winkelmann ib. p. 12. b) Oct. 23. 6) Haec veritatem excedere, docet Wilken l. l. p. 35. 41. 7) Laodiceam. 8) Jableh. 9) Beirut; cf. ib. p. 37. 40.

1197. ei Milisent^a in uxorem, que^b fuerat uxor Henrici comitis de Campania, et coronavit eos in civitate de Barhud^c. Et ipse Aimericus^d devenit homo Henrici Romanorum imperatoris de insula Cypri^e.

Henricus Romanorum imperator obiit.

Eodem anno Henricus Romanorum imperator, facta reconciliatione cum uxore sua et magnatibus Sicilie, incepit^f egrotare, et misit Savaricum Batoniensem episcopum, consanguineum et cancellarium^g suum de Burgundia, ad Ricardum regem Anglie et optulit ei recompensationem pecunie, quam de eo ceperat pro redempcione sua, sive in auro et argento sive in terris. Dum^h autem predictus Savaricus iret in ista legacione, predictus Romanorum imperator obiit in Sicilia apud Messanam in vigilia sancti Michaelis, excommunicatusⁱ a Celestino papa propter capcionem et redempcionem Ricardi regis Anglie; et ideo prohibuit idem papa, ne corpus illius sepeliretur^k, licet archiepiscopus Messane^l pro eo multum orasset. Venit^m itaque prefatus archiepiscopus ad Celestinum papam tribus de causis: prima, ut corpus imperatoris sepeliretur; secundaⁿ, ut Marchowaldus, summus imperatoris iusticiarius, liberaretur ab obsidione Romanorum, qui eum obsederant in marchia Guarneri^o, non permittentes eum inde exire; tertia, ut Fredericus, prefati imperatoris filius, coronaretur de regno Sicilie. Ad primam vero petitionem respondit dominus Celestinus papa, quod non permetteret corpus imperatoris sepeliri nisi de consensu regis Anglie, et nisi pecunia, quam ipse de rege Anglie ceperat, redderetur; ad secundam petitionem respondit dominus papa, quod predictus Marchowaldus per ipsum liberari non poterat^p nisi de voluntate Romanorum; ad terciam petitionem respondit dominus papa, quod consentiret, si fratribus suis cardinalibus placeret, ut Fredericus, prefati imperatoris filius, coronaretur de regno Sicilie. Et factum est ita, datis domino pape 1000 marcis argenti ad opus ipsius et 1000 marcis argenti ad opus cardinalium^q. Iuravit etiam imperatrix, tactis sacrosanctis euvangelis, quod predictus Fredericus natus fuit de legitimo^r matrimonio predicti Henrici imperatoris et ipsius.

Defuncto itaque Henrico Romanorum imperatore, magna pars Thuscie, quam idem imperator et predecessores sui abstulerant Romanis pontificibus, reddita est domino Celestino summo pontifici: videlicet Egependante^s et Sancta Christina^t et Mons-Flascun et Redecok^u et Saint Clerc^v cum omnibus pertinentiis eorum; redditeque^w sunt ei Sicilia, Calabria, Apulia et omnes terre que fuerunt regis Sicilie, sicut proprium patrimonium Sancti Petri; de quibus ipse, ut supradictum est, constituit Fredericum, Henrici Romanorum imperatoris filium, regem^x. Deinde^y dominus papa Celestinus ante natale Domini paulatim cepit egrotare, et convocatis coram se cardinalibus universis, precepit, ut tractarent de successore suo eligendo. Ipse enim nitebatur modis omnibus, ut dominus Iohannes de Sancto Paulo, presbiter cardinalis tituli Sancte Prisce virginis, ei succederet in papatu, de cuius sapientia, sanctitate et iusticia plurimum confidebat. Adeo enim ipsum pre ceteris diligebat, quod illum loco sui constituerat ad omne officium suum exequendum, nisi in consecratione episcoporum, quod pertinebat ad officium episcopi Hostiensis cardinalis. Preterea prefatus papa obtulit, quod ipse^z se ipsum deponeret a papatu, si cardinales consentirent in electione prefati Iohannis de Sancto Paulo. Sed omnes cardinales una voce responderunt, quod illum condicionaliter non eligerent, dicentes, quod inauditum erat, quod

a) Miles 5. b) qui 1. c) Barud 5. d) Aum. 5. e) quae sequuntur usque ad pontifex p. 177, l. 5 des. 4. f) in marg. 1; potuit 3. 5. g) Eghep. littera k expuncta corr. Egep. 1; Ekep. 3. h) Crispina ed. Sav. i) red-
dite 5. k) deest 5.

1) Isabellam. 2) Cf. Toeche p. 461. 3) Winkelmann p. 489. haec ad ver. a. 1197. referre vult. Toeche de aegritudine emortuali m. Aug. vel Sept. cogitaverat. 4) Eum cancellarium fuisse, Toeche sine causa negaverat. *Sebarius Bathoniensis* a. 1197, d. 26. m. Mart. papae Coelestino III. ecclesiam S. Laurentii in Lucina consecranti affuit. Winkelmann ib. 5) Henricus VI, dum inter vivos fuit, excommunicatus non est; sed forsitan post mortem a papa excommunicatus habitus sit; cf. Winkelmann ib. 6) Hoc quoque loco defendit nostrum Winkelmann p. 119. 491. 7) Berardus; cf. ib. p. 39. 8) Inter d. 28. m. Sept. a. 1197. et d. 8. m. Ian. a. 1198; ib. p. 491. 9) Secundam petitionem a Hoveden non recte intellectam esse, censet Winkelmann l. l. 10) Anconitana. 11) Cf. ib. p. 40. 12) Ib. p. 499. 50 13) A Viterbo ad occ. et sept. 14) Acquapendente, Montefiascone, Radicofani a. 1198. dominio papali subiecta sunt; ib. p. 33. 100. 15) S. Quirico. 16) Ib. p. 40; ubi iterum fides Hovedeni, de qua olim dubitabatur, apparet. 17) Haec disseruit Winkelmann 55 p. 92, qui de fide Rogeri non videt cur dubitetur.

summus pontifex se deponeret; et sic erat scisma inter illos^a. Dominus enim Hostiensis¹ 1197. episcopus cardinalis nitebatur, ut ipsemet papa fieret, similiter dominus Portuensis² episcopus cardinalis, similiter dominus Iordanus de Fossa-nova³, similiter dominus Gracianus⁴, et ceteri omnes nitebantur, unusquisque pro posse suo, ut ipse fieret summus pontifex.

Anno gratie 1198. . . . Infra^b natale Domini venerunt Rothomagum nuncii archiepiscopi Colonie⁵ et nuncii archiepiscopi Maguntini⁶ et nuncii^c aliorum magnatum Alemannie ad Ricardum regem Anglie, dicentes ei ex parte predictorum virorum, quod omnes magnates Alemannie convenirent apud Coloniam octavo Kalendas Marcii ad eligendum imperatorem⁷; 1198. Febr. 22. et preceperunt ei in vi sacramenti et fidei, quibus astringebatur imperatori et imperio Romano, quod, omni contradictione et occasione remota, veniret Coloniam ad prenomiatum terminum, ut ipse sicut precipuum membrum⁸ imperii esset simul cum illis ad eligendum imperio idoneum, Deo auxiliante, imperatorem. Quibus auditis, Ricardus rex Anglie, habito cum suis consilio, misit cum predictis nunciis Alemannorum Philippum Dunelmensem episcopum et Eustachium Eliensem electum et Willelmum de Chimeli Andegavensem electum 15 et . . .^d Ebroicensis⁹ electum et Baldewinum de Betun comitem Albemarie¹⁰ et Willelmum de Pratellis¹¹ et Willelmum de l'Estang^e et Bricium camerarium, ut ipsi interessent electioni imperatoris loco ipsius. Ipse enim timebat plurimum illuc ire et iterum incidere in manus eorum, nisi securitas daretur ei de salvo conductu eundi et redeundi. Nec mirum; ipse 20 enim que promiserat magnatibus terre se daturum pro deliberacione sua non solverat, et quia corpus imperatoris propter eum inhumatum erat. Ipse vero rex Anglie modis omnibus nitebatur efficere, quod Henricus dux Saxonie, nepos eius, fieret imperator. Sed quia ipse nondum de peregrinacione sua redierat, et mora ad se periculum trahebat, prefatus rex Anglie effecit adversus archiepiscopos Coloniensem et Maguntinum et adversus quosdam 25 aliorum magnatum Alemannie, quod ipsi elegerunt^f Othonem, nepotem suum, fratrem predicti Henrici ducis Saxonie, in imperatorem. Est autem sciendum, quod in electione Romanorum imperatoris taliter procedendum est¹²:

Qualiter procedendum est in eleccione Romanorum imperatoris.

Defuncto itaque imperatore, archiepiscopi, episcopi, abbates, duces, comites et omnes 30 ceteri magnates Alemannie in unum convenientes, debent 12 viros eligere communiter et eos presentare archiepiscopo Coloniensi^g et archiepiscopo Maguntino et duci de Saxonia et comiti palatino de Reno; et quemcumque illi quatuor elegerint de predictis 12 electis, erit rex Alemannorum et coronabitur apud Hays-Capellam¹³, ubi Karolus Magnus sepultus requiescit.

De coronacione Othonis regis Alemannorum.

Factum est autem, quod, cum prefatus Otho esset unus de predictis duodecim communiter electis, ad instanciam precum et servicii Ricardi regis Anglie receptus est ab archiepiscopis Coloniensi et Maguntino et ab eisdem coronatus est¹⁴ in regem Alemannorum apud Hays-Capellam, presentibus ducibus de Lamburc¹⁵ et de Luvain¹⁶ et aliis ducibus 40 multis et episcopis multis, et presentibus Baldewino comite Flandrie et Henrico comite de Namur¹⁷, fratre eius, et aliis comitibus multis. Predictus autem Otho duxit sibi in uxorem

a) eos 5. b) Eodem anno infra 5: quas sequuntur usque ad noluit p. 178, l. 10. des. 4. c) deest 3. 5. d) spatium vacat l. e) de Lestang 1; del Est. 3. 5. f) deest 5. g) Colonie 5.

1) Octavianus. 2) Petrus. 3) Presb. S. Pudencianae. 4) Diac. card. SS. Cosmas et Damiani. 5) Adolphi. 6) Conradi, qui quidem presentialiter aberat, . . . cuius vicem . . . Coloniensis tenebat; Arnold. Lub. VI, 1; cf. Winkelmann p. 53. 7) Cf. ib. p. 57. 67. 8) Cf. ep. Henrici VI, supra p. 167. 9) Guarinum. 'Nescio cur annis 1195. 1197. 1198. Guarinus dicatur electus' Gall. Christ. Philippus, Willelmus, Eustachius erant clerici regis; praeterea Willelmus et Eustachius successive archidiaconatum de Richmond in dioecesi Eboracensi possederant; 55 comes autem Albemariae latifundia prope Hoveden tenebat. Sine difficultate igitur Rogerus hanc rem

a nunciis exquirere potuit; nihilominus gravem commisit errorem, cum Moguntinus archiepiscopus minime electioni et coronationi adesset; cf. supra p. 174. et n. 6. 10) Aumale (dép. Seine-Inférieure). 11) Préaux (dép. Seine-Inf.). 12) De hoc loco celeberrimo ultimus disseruit Harnack, 'Kurfürstencollegium' p. 33. 13) Aachen. 14) Jul. 12. 15) Henrico. 16) Error; hic nondum a Terra Sancta redierat. Epistolae tamen ab electoribus Romae missae nomen eius subscriptum est; cf. Ficker, Reg. imp. V, nr. 198 f. 203. 17) Philippus, alter Baldwini frater, comitatum Namurcensem tunc tenebat.

1198. filiam¹ ducis² de Luvain, que die coronacionis predicti Othonis sedit simul cum eo in cathedra regali, sed non tunc coronata. Henricus vero dux Saxonie, comes etiam palatinus de Reno, frater predicti Othonis, post reditum suum³ de terra Sulie ratum et gratum habens quod de fratre suo factum fuerat, electionem suam confirmavit. Cum autem Philippus dux Suavie⁴, filius Frederici quondam Romanorum imperatoris, frater quoque Henrici Romanorum imperatoris proximo defuncti, esset unus de supradictis duodecim electis, noluit electioni sue cedere, sed Othonem modis omnibus quibus potuit impugnavit; et quamvis Otho illum sepius in bello campestri expugnasset, tamen ab inceptis desistere noluit. . . .

De obitu Celestini pape.

Eodem anno Celestinus papa, senio et gravi morbo laborans, obiit Rome mense Ianu-
Jan. 8. arii, 6. Idus eiusdem mensis, feria sexta⁵, septimo anno papatus sui, et Laterani sepultus est.

Jan. 9. In crastino⁶ autem obitus illius convenientes in unum cardinales elegerunt in summum pontificem Lotharium diaconum cardinalem⁷, iuvenem triginta annorum vel paulo amplius, qui vocatus est papa⁸ Innocencius. Ipse vero statim post electionem suam in hac forma scripsit universis archiepiscopis et episcopis Anglie et Scocie: . . . *Ineffabilis sapientia* 15
. . . *Datum Laterani quinto Idus Ianuarii*⁷.

De Innocentio Romane ecclesie electo.

Electo itaque in Romanum pontificem prefato Innocencio, ipse statim post electionem suam, utpote qui ab infancia omnes curie Romane excessus noverat, statum curie in melius mutare cupiens, maiorem partem ianitorum et ostiariorum⁹ curie abiecit, ut conquerentes 20 tam clerici quam laici liberiores ad eum veniendi haberent accessus.

De consecracione Innocencii pape.

Eodem anno, dominica prima¹⁰ quadragesime¹¹, Innocencius, Romane sedis electus episcopus, consecratus est Rome apud Sanctum Petrum in Romanum pontificem ab Octo-
Febr. viano¹² Hostiensi episcopo 15. Kalendas Martii¹³; et statim post consecracionem illius pre- 25
fectus et senatores et tribuni Urbis et ceteri Romani exegerunt ab eo reditus et consuetudines, quas predecesores sui Romani pontifices eis impendere solebant. Quibus ipse respondit, se hoc numquam facturum, quoniam, si fecisset, contra Deum et in preiudicium Romane ecclesie faceret. Quod Romani audientes, irruerunt in bona ipsius et diripuerunt ea, et ipse excommunicavit eos¹⁴. 30

Eodem anno . . . dux de Luvain et . . . comes¹⁵ de Brene et Baldewinus comes Flandrie et . . . comes¹⁶ de Gynes et . . . comes¹⁷ Bolonie et Gaufridus comes de Pertico et . . . comes¹⁸ de Sancto Egidio et . . . comes¹⁹ de Blais et Arturus comes Britannie et multi alii, relicto rege Francie, adhererunt Ricardo regi Anglie, iurantes ei, et ipse illis, quod nullam pacem cum rege Francie facerent nisi de communi eorum consilio. Comes vero²⁰ Flandrie obsedit 35
villam de Sancto Odmaro²¹ et per vim cepit eam, similiter Arye²² et alias quam plures villas regis Francie. Eodem anno²³ Henricus dux Saxonie, nepos Ricardi regis Anglie, venit in Normanniam apud Andeli ad predictum regem Anglie, avunculum suum, rediens de terra Sulie; quem rex honorifice suscepit, sicut decebat tantum virum, nepotem suum.

Postea Marchadeus²⁴ cum ruta sua intravit Flandriam et invasit nundinas prope Abbe- 40
ville et spoliavit mercatores Francie, et cum preda magna rediens²⁵ in Normanniam, replevit terram spoliis Francorum et multos eorum interfecit et multos captivos secum duxit redimendos.

Interim Hubertus Cantuariensis archiepiscopus transfretavit de Anglia in Normanniam et statim per mandatum regis Francie et per licentiam domini sui regis Anglie perrexit in 45

a) Swavie 3. 5. b) deest 5. c) hostiariorum, sed littera h linea perducta del. 1. d) quadragesime 1. e) Octav. 5. f) spatium nomini vacuum rel. 1. g) deest 3. 5. h) Audomaro in marg. 1 et ita 3. i) corr. ex Ary 1; Arie 3. k) rediit 5.

1) Mariam. 2) Henrici. 3) Circa mensem Septembrem rediit, sed aliquot menses elapsi sunt, antequam partibus Ottonis IV. cessit. Winkelmann p. 132. 4) Potius quinta. 5) Fortasse ipso die, quo Coelestinus obiit; ib. p. 93. 6) SS. Sergii et Bacchi. 7) Pottbast, Reg. pont. nr. 1. 8) Potius secunda. 9) Potius 8, i. e. Febr. 22. 10) Haec non plane reprobanda esse,

censet Winkelmann p. 97. 11) Walterus. 12) Baldwinus II; cf. Lambert. Ard., SS. XXIV, p. 638. 13) Reginaldus. 14) Raimundus. 15) Ludovicus. 16) Aire. 17) Mense Augusto, quo tempore dux Lovaniensis cum Ricardo foedere coniunctus est; cf. Winkelmann p. 131. 159. 18) Dux stipendiariorum Ricardi I.

Galliam ad tractandum de pace faciendam inter illos duos reges¹; et cum rex Francie offer- 1198.
ret se redditurum regi Anglie pro bono pacis omnes terras et castella sua que occupaverat,
excepto castello de Gysorcio, de quo ille poneret se in iudicio sex baronum Normannie,
quos ipse eligeret, et sex baronum Gallie, quos rex Anglie sibi eligeret, quis eorum maius
5 ius haberet in castello illo habendo, noluit rex Anglie, nisi comes Flandrie et ceteri omnes,
qui, relicto rege Francie, ei adhererunt, fuissent infra pacem.

Eodem anno in estate contigit intra^a fines Italie, in quadam civitate non longe a Ianuis
res digna memoria. In hac civitate primo quidam civis, exigentibus peccatis suis, effectus
est energuminus, id est demoniacus; et infra paucos dies adeo crevit eorum numerus, ut
10 quilibet sibi timeret, ne simile incurreret periculum. Communi igitur civium consilio ad
eamdem urbem vocati convenerunt viri religiosi, et precipue abbas de Luccio² de ordine
Cisterciensi, qui inter eos maior religionis auctoritate videbatur, ut quid agendum pavidis
civibus deliberarent. Indictum est triduanum ieiunium. Tercia vero die convocatis coram
se demoniacis, obtestatur predictus abbas in nomine Iesu Christi, quatinus sane causam
15 exponant^b, cur hanc civitatem plus ceteris vexare presumpserint, et ut exeant a famulis Christi
nomine signatis. Quorum unus voce terribili et sublimes clamans: 'Cogitis nos', inquit, 'ex-
ire a vasis nobis rationabiliter concessis. Nos quidem sumus legio illa demonum, quam
Iesus vester ab homine eiectam permisit precipitare porcos in mare. Nunc autem a vinculis
20 hac igitur civitate tales invenimus et inventos, sicut dignum est, torquere debemus. Quare,
si eiecti fuerimus, noveritis, quod te, ypocrita, et ordinem tuum in proximo persequemur'.
Ad secundam igitur iussionem ipsius exierunt, cum magna tamen difficultate, relinquentes
feda vestigia.

*Innocentius³ episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Eboracensi archiepi-
25 scopo et suffraganeis . . . Post miserabile Ierosolimitane . . . Datum Rome apud Sanctum
Petrum Idus Augusti, pontificatus nostri anno primo*

Aug. 13.

Eodem anno⁴ obiit in Sicilia apud Pannormum Constanca quondam Romanorum impe-
ratrix, uxor Henrici imperatoris, cuius filium⁵ Innocencius papa recepit in custodia cum
regno Sicilie et ducatu Apulie et principatu Capue.

30 Anno gratie 1199, qui est annus decimus et ultimus regni Ricardi regis Anglie, fuit
idem Ricardus in Normannia apud Danfrunt⁶ die natalis Domini, que 6. feria evenit, et
Philippus rex Francie fuit eodem die in Normannia apud Vernun⁷, et⁸ Otho⁹ rex Alemanno-
rum, nepos Ricardi regis Anglie, fuit eodem die apud Westfale¹⁰ in Alemannia, que distat
a Colonia per novem dietas, quas ipse Otho potenti virtute adquisierat super Philippum du-
cem de^b Suave^c, filium Friderici^d quondam Romanorum imperatoris. Et statim post natale
35 Domini predictus Otho divisit exercitum suum in duas partes et duas civitates prefati^e
Philippi obsedit.

1199.
Dec. 25.

Facta est inter eos¹⁰ talis forma pacis, quod . . . rex Francie iuraret¹¹, quod pro posse 1199.
suo iuvaret Othonem, nepotem regis Anglie, ad imperium Romanum perquirendum

40 Cum autem rex¹² de vita desperaret, divisit Iohanni, fratri suo, regnum Anglie. . . . Et¹³
tres partes thesauri sui et omnia baubella^b sua divisit Othoni, nepoti suo, regi Alemannorum,
et quartam partem thesauri sui precepit servientibus suis et pauperibus distribui.

a) ultra 3. 4. 5. b) deest 5. c) Oubo 5. d) Westle, sa postea superscr. corr. Westfale i, et ita 2. 3 (super
rasura). 4. 5. e) Swave 3. 4. f) Fredericum St. g) praedicti Sav. h) iocalia 8.

45 1) Scil. Franciae et Angliae. 2) Fortasse Lucedium epistolas dedit. 4) Nov. 27. 5) Fridericum II.
prope Vercellas. 3) Potthast, Reg. pont. nr. 347. 6) Domfront (dép. Orne). 7) Vernon (dép. Eure).
Agit de rebus in Terra Sancta gestis: *Recepimus* 8) Quae hic habet, noster non recte intellexisse
enim litteras de partibus ultramarinis, quod, cum videtur, certe apud nostrates non occurrunt. Winkel-
Theutonici Accon navigio pervenissent, castrum de mann p. 141. 9) Fortasse Wetzlar. STUBBS. Sed
Baruth obtinuerunt, nemine defendente. Saraceni Otto tunc Herzberg fuit; v. Ficker, Reg. imp. V, p. 60,
cero in Iopen facientes impetum ex adverso, eam per violentiam occupaverunt et, ceteris multis christianorum 10) Scil. reges Franciae et
milibus, eam funditus destruxerunt. Verum Theu- Angliae, a. 1199. inter menses Ian. et Mart. 11) Hoc
tonici, rumoribus de morte imperatoris acceptis, non Winkelmann p. 157. nostro non credit. 12) Scil.
expectato passagii tempore, nares reduces ascen- Ricardus I. 13) Cf. Winkelmann p. 158. Iohannes
derunt. Cf. supra p. 175. In eundem modum 35 rex primo a. 1202. et postea saepius Ottoni pecu-
papa Aug. 15. provinciis Narbonensi, Lugdunensi, quae frater ei legaverat concessit.
Viennensi, regnis Franciae, Angliae, Ungariae, Siciliae

1199. Defuncto papa Celestino et Innocentio papa loco illius substituto, Cnut rex Dacorum misit nuncios suos Romam ad Innocencium papam et conquestus est ei de Philippo rege Francie, qui Botildam sponsam suam, sororem illius, iniuste reliquerat et aliam loco eius in uxorem duxerat; conquestus est etiam domino pape de Willelmo Remensi archiepiscopo et de aliis episcopis et comitibus et baronibus Francie, per quos divortium factum fuit inter ipsum regem Francie et Botildam reginam post appellationem ab ipsa ad dominum papam factam. Ad instanciam igitur Cnut regis Dacorum dominus papa Innocencius dedit in mandatis Petro de Capua, cardinali¹ et apostolice sedis legato, ut ipse^a modis omnibus induceret Philippum regem Francie^a ad dimittendam adulteram suam et ad resumendam Botildam uxorem suam; et nisi fecerit, daret sententiam interdicti in regnum Francie². 10
- Apr. 25. Die dominica in octavis pasche, videlicet 7. Kalendas Maii, festo sancti Marci euangeliste . . . Iohannes^b dux Normannie fecit [Henricum^{c,3}], fratrem [Philippi^{d,4}] comitis Flandrie, militem
- Aug. 13. Interim Philippus⁵ comes Flandrie devenit homo Iohannis regis Anglie apud Rothomagum feria sexta ante assumptionem sancte Marie; et . . .^{d,6} frater eiusdem comitis Flandrie resignavit sponte sua in manu Gaufridi Eboracensis archiepiscopi prebendam de Huwsthwait⁷, quam habuit in ecclesia Eboraci ex dono Ricardi regis Anglie. Similiter fecerunt alii quam plures, scientes donaciones illas factas fuisse contra Deum et in sancte ecclesie detrimentum; et archiepiscopus ille statim dedit predicto fratri comitis Flandrie prebendam, que fuit Petri de Dinan⁸, in ecclesia sancti Petri Eboraci. 20
- Interim Henricus⁹ comes de Naumur, frater Philippi¹⁰ comitis Flandrie, et Petrus de Duay, miles¹¹ optimus et familiaris comitis Flandrie, et electus¹² de Cambray^e, frater predicti Petri, capti sunt a familia regis Francie et traditi sunt illi. Petrus autem de Capua, cardinalis et apostolice sedis legatus in Francia, in adventu suo interdixit Franciam propter captiorem predicti electi de Cambray et Normanniam propter retentionem Philippi Belvacensis¹³ episcopi; et antequam sententia illa relaxaretur, Philippus rex Francie dimisit prefatum electum abire liberum. 25
1200. Interim¹⁴ Innocencius papa et Romani elegerunt sibi in imperatorem Othonem regem Alemannie, et Philippum ducem Suavie et omnes alios electos refutaverunt. Confirmata ergo a domino papa Innocencio et ab ecclesia Romana electione prefati Othonis^f, Innocencius papa excommunicavit¹⁵ Philippum ducem Suavie et omnes fautores suos et consiliarios suos et coadiutores, nisi desistant a persecutione predicti Othonis; et publice clamatum est in Capitolio^g et per totam Urbem: 'Vivat imperator noster Otho^h!' Otho¹⁶ itaque electus 1199. imperator mandavit Iohanni regi Anglie, avunculo suo, ut ipse modicum temporis sustineret¹⁷ et differret pacem facere cum Philippo rege Francie; quia ipse, Deo volente, faceret illi in 35 proximo succursum bonum, qualem imperialis celsitudo facere posset meliorem.
1200. Anno gratie 1200. . . . Post natale Domini¹⁸ idem Iohannes rex Anglie et Philippus rex Francie convenerunt ad colloquium inter Andeli et Gwallun¹⁹; in quo colloquio . . . Iohannes rex Anglie . . . iuravit, quod nullum auxilium faceret Othoni, nepoti suo, neque de pecunia neque de hominibus ad imperium Romanum adquirendum. Sed hec omnia dilationem cepe- 40 runt usque ad octavas nativitatis sancti Iohannis baptiste²⁰.

a) deest 3. 4. 5. b) hic locus tantum in marg. 1, fortasse a correctore vel auctore ipso exaratus, occurrit. c) nomina alia manu sunt inserta 1. d) spatium vacat 1. e) Cambrai 3. 4. 5. f) Oth. 3. 5. g) Capitulo Sar. h) Otto 3.

- 1) Diacono S. Mariæ in Via Lata. 2) Cf. supra p. 173. Sub annis quoque 1200. et 1201. noster fusius de Botilda et Agnete agit, quæ cum res Germanicas minus attingant, hic omisimus. 3) Qui postea imperator Constantinopolitanus fuit. 4) Philippi comitis Namurcensis et Baldwini IX. Flandrensensis. 5) Baldwinus; cf. Winkelmann p. 159. 6) Nescio de quo loquatur. Petrus de Corbolio, qui eodem anno 1199. episcopus Cameracensis, anno proximo archiepiscopus Senonensis (actus est, successit Petro de Dinan in archidiaconatu Eboraci; cf. Le Neve-Hardy, Fasti ecc. Angl. III, p. 131. 7) Hushwait in regione septentrionali com. Eboraci. 8) Qui a. 1199—1210. episcopus Redonensis fuit. 9) Potius Philippus. 10) Potius Baldwini IX; errores ut supra n. 4 sq. 11) Clericum eum vocat Rigordus, SS. XXVI, p. 294. 12) Fortasse Hugo præpositus Duaci; de quo cf. 45 Albric., SS. XXIII, p. 874; Bald. Ninov., SS. XXV, p. 535; Potthast, Reg. pont. nr. 748. Rigordus de Petro (de Corbeil, a. 1200) Cameraco Senones translato loquitur. Winkelmann p. 159. eum falso, ut putarim, Iohannem de Bethunia (a. 1200—1219. ep. 50 Cameracensem) vocat. 13) De quo cf. supra p. 174. 14) A. 1201, Mart. 1. Innocentius III. Ottoni IV. scripsit: te in regem recipimus; Potthast nr. 1292. 15) Cf. tamen Winkelmann p. 201. 210. 16) Hæc pertinent ad aestatem a. 1199; ib. p. 160. 17) Scil. 55 bellum contra Franciam. 18) Mense Ian. in. 19) Les Andelys et Gaillon ad Sequanam (départ. Eure). 20) Paulo inferius hæc habet noster: In oct. nat. s. Ioh.

Item de Othone rege Alemannorum.

1200

Eodem anno¹ Otho rex Alemannorum, electus² Romanorum imperator, misit Henricum ducem Saxonie et Willelmum Wintoniensem, fratres suos, ad Iohannem³ regem Anglie. avunculum suum, petens ab eo comitatum Eboraci et comitatum Pictavis⁴, quos Ricardus rex Anglie ei dederat, et duas partes totius thesauri Ricardi regis Anglie et omnia exenia sua, que idem rex Ricardus⁵ ei divisit. Set Iohannes rex Anglie nichil horum que petebat facere volebat propter iusiurandum⁶, quod iuraverat regi Francie, videlicet quod nullum auxilium faceret ipsi Othoni contra ducem Swavie.

Eodem anno⁷ paulo ante festum sancti Petri ad Vincula habitum est campestre bellum Aug. 1
10 inter predictum Othonem⁸ regem Alemannorum et Philippum ducem Swavie apud Brunewich⁹; in quo prelio Otho extitit victor et cepit plus quam ducentos milites de familia ducis Swavie.

De¹⁰ dissensione que fuit inter scolares et cives Parisius.

Eodem anno orta est gravis dissensio inter scolares et cives Parisius, cuius origo talis
15 fuit. Erat itaque Parisius quidam nobilis scolaris Teuthonicus¹¹, qui erat unus¹² electorum¹³ in episcopum de Legis¹⁴. Huius serviens, cum in taberna vinum emeret, verberatus est, et vas suum vinarium fractum est. Quo audito, factus est concursus clericorum Teutonichorum; et intrantes tabernam, vulneraverunt hospitem domus, et plagis impositis abierunt, relinquentes eum semivivum. Factus est ergo clamor populi, et commota est civitas, ita
20 quod Thoma prepositus Parisius cum plebe civitatis armata armatus fecit insultam in hospitium clericorum Teutonichorum; in quorum conflictu nobilis ille scolaris, qui erat unus de electis in episcopum de Legis, interfectus est cum quibusdam suorum. Magistri igitur scolarum Parisius abeuntes ad Philippum regem Francie, conquesti sunt ei de Thoma preposito et de illius complicibus, qui interfecerunt predictos scolares; ad quorum instanciam
25 captus est prefatus Thoma prepositus, captique sunt complices sui quidam et incarcerati; quidam autem illorum fugerunt, relictis domibus et facultatibus suis; rex quidem Francie iratus, fecit domus illorum demoliri et vineas et arbores illorum fructiferas extirpari. De preposito autem illo definitum¹⁵ est, quod ipse in carcere regis non exiturus servetur, donec¹⁶ iudicio aque vel ferri se mundaverit, et si perierit, suspendatur, et si mundus fuerit, abiuret
30 regnum in misericordia regis. Attamen scolares miserti illius supplicaverunt regi Francie, ut prepositus ille et complices sui more scolarium in scolis flagellati, essent quieti et facultatibus suis restituti. Sed rex Francie hoc concedere noluit, dicens, quod multum derogaret honori suo, si alius quam ipse vindictam sumeret de malefactoribus suis. Preterea idem rex Francie, timens, quod magistri scolarum et scolares a civitate sua¹⁷ recederent, satis-
35 fecit eis, statuens, quod de cetero nullus clericus trahatur ad seculare examen propter aliquod delictum quod fecerit, set si clericus deliquerit, tradatur episcopo et secundum iudicium cleri tractetur. Statuit¹⁸ etiam idem¹⁹ rex Francie, quod quicumque fuerit prepositus Parisius, iuret, quod fidem servabit clericis, salva fidelitate regis. Preterea idem rex dedit scolaribus firmam pacem suam et eam eis carta sua confirmavit. Prepositus autem ille,
40 cum per multos dies in carcere regis detentus fuisset, per fugam evadere proposuit, et cum per murum dimitteretur, fractus est funis, et ipse ab alto corruens in terram expiravit.

De Margarito pirata.

Eodem anno Margaritus dux piratarum, quem Henricus Romanorum imperator excari fecerat²⁰, venit Parisius ad Philippum regem Francie et obtulit ei, quod, si ipse consilio

45 a) el. Rom. des. 3. 4. 5. b) deest 3. 4. 5. c) rex Anglie St. d) Brunswic 5. e) hic locus deest 8. f) Theu-
tonicus 3. 5. g) eunus 1. h) Leges 3. 5. i) diff. 3. 5 k) se add. 1. l) deest Sar.

bapt. rex Francie et rex Anglie concenerunt 11. Kal. Jun., feria 2, i. e. Mai. 22, ex qua discrepantia suspicaris, hic quoque lapsus calami latere.

50 1) Autumno a. 1200; cf. Winkelmann p. 213. 2) Cf. supra p. 153. 173. 3) V. supra p. 180, l. 39. et cf. Ficker, Reg. imp. V, nr. 215 a. Mense Nov. a. 1201. Innocentius III. Iohannem monuit, ut Ottoni satisfacere de his quae Ricardus I. ei legaverit; Potthast nr. 1519. 4) Certe Otto ipse huic praelio, de quo nostrates nihil habent, non affuit; cf. Winkelmann

p. 184; sed forsitan Hoveden hic de Philippo rege ab obsidione Brunswici mense Augusto propulso loqui voluerit. 5) Tres erant eo tempore electi Leodienses: Conradus, Hugo, Henricus. Sed vitae eorum, quae nobis notae sunt, isti narrationi non concordant; ib. p. 170. 6) 'Ordonnances des Rois de France' vol. I, p. 23-25. 7) Eum a. 1198. carcere liberatum esse, conicit Winkelmann p. 81; ad consilium de Constantinopoli expugnanda cf. Toeche p. 478.

1200. suo adquiesceret, faceret eum imperatorem Romanorum vel imperatorem Constantinopolitanorum, utrum si eligeret. Cui rex Francie facilem prebens assensum, preparavit itineri suo necessaria in equis et armis et curribus et suppellectilibus. Et Margaritus a rege Francie recedens^a, ut prepararet promissa, mandavit per universos portus sue dominationis, quod omnes galee sue convenirent apud Brundisium in occursum eius; sed cum ipse Romam^b veniret, a quodam serviente suo, quem ipse male tractaverat, interfectus est. Et tali casu interveniente, rex Francie a desiderio suo fraudatus est.

Eodem anno obiit . . .^c Maguntinus archiepiscopus^d, qui in civitate Magunti receperat Philippum ducem Suavie^e in dominum et eum ibidem in regem coronaverat^f. Quo defuncto, clerus et populus civitatis elegerunt sibi quendam nobilem clericum^g de suis in archiepiscopum et presentaverunt eum Filippo^h duci Suavieⁱ; quem ille refutans, voluit contra voluntatem illorum unum de consanguineis^k suis ibi constituere archiepiscopum. Unde clerus et populus Magunti^l plurimum indignati, abiecto duce Suavie^m, adheserunt Othoni regi Alemannorum et receperunt eum in dominum; et ipse ad presentationem illorum recepitⁿ electum quem elegerant in archiepiscopum. Et ipse Otho fuit apud Maguntum in natali^o Domini in regem coronatus^p ab eodem archiepiscopo Maguntino. Quo audito, Philippus dux Swavie precepit sibi afferri thesaurum suum, quem habuit in partibus illis^q. Quod cum Othoni constaret, observabat per diem et noctem stratam, per quam transituri erant homines ducis cum thesauro suo; et illi nichil horum precavescentes, cum iter agerent, inciderunt in manus Othonis et capti sunt cum thesauro illo; et ita factus est Otho dives ex^r thesauro^s ducis Suavie, adversarii eius.

Hec^t est pax et finalis concordia facta inter Philippum regem Francie et Iohannem regem Anglie.

Philippus Dei gratia rex Francorum universis ad quos presens scriptum pervenerit salutem. Noveritis, quod hec est forma pacis facta inter nos et dilectum nostrum et fidelem Iohannem Dei gratia regem Anglie: scilicet

De comite Flandrie et comite Bolonie sic erit: quod comes Flandrie tenebit id quod tenet de terra nostra, et nos ea que tenemus de comite Bolonie, scilicet dominia et feuda; et ea que comes Pontivi^u tenet, inde feudum et dominium remanent nobis et comiti Pontivi; propter hoc quod comes Flandrie tenet de nostro, ideo faciet nobis homagium ligium^v. Et si ipse comes^w Flandrie aut aliquis hominum meorum, qui melius sint aut esse debent homines nostri quam regis Anglie, nobis malum facere aut nocere vellent, rex Anglie non poterit contra nos adiuvari et manutene^x eos; neque nos similiter suos, qui sint aut melius esse debent homines sui quam mei, salva forma huius pacis predictae. In convencionibus istis habet rex Anglie convencionem, quod ipse Otoni nullum faciet auxilium neque per pecuniam neque per gentes neque per milites nec per alium nisi per consilium nostrum. . . . Actum apud G.^y, anno ab incarnatione Maii Domini 1200, mense Maii.

Tertius annus regni Iohannis regis Anglie.

1200. Anno gratie 1201, qui erat annus tertius regni Iohannis regis Anglie, fuit idem rex die natalis Domini, que feria secunda evenit, in Anglia apud Geldeforde^z. Eodem die Wilhelmus rex Scottorum fuit in terra sua apud Lanarch^{aa}. Eodem die Otho rex Alemannorum, nepos Iohannis regis Anglorum, fuit apud Maguntum coronatus^{ab}.

a) precedens Sar. b) spatium vac. 1. c) Sw. St. d) Phil. St. e) cum Sav. f) haec in breve rededit 8.
g) Ponticii 1. 3. 5; Pontial Sav., Rymer. h) doest Sav. i) manutenaire 1. k) Garlande 3. 5; Guleton Rymer.

1) Conradus ob. mense Oct. 2) Error; aberat, cum a. 1198, Sept. 8. Aimo Tarentasiensis archiepiscopus Philippum Maguntiae coronavit, ille neque Ottonis neque Philippi coronationem ratam habebat. 3) Sigfridum praepositum pauci canonici apud Bingen elegerunt, iam antea mense Decembri Lupoldo episcopo Wormatiensi Maguntiae, Philippo connivente, a maiore parte capituli electo. 4) Lupoldum Philippi regis consanguineum fuisse, alibi non inveni. 5) Gives Maguntini Sigfrido resistebant. 6) Coloniae.

7) i. e. corona decoratus; v. Ficker l. l. p. 63; cf. 45 infra l. 42. 8) In Hagenau aut in Trifels; Winkelmann p. 194. 9) Facta est apud Le Goulet prope Portmort (dép. Eure), m. Maio, die, ut videtur, 22; Winkelmann p. 161. Rogeri textus minus accurate eo quem Rymer, Foedera I, p. 79, 'ex rotulo in thesauro' 50 hausit, transcriptus est. Commentarium dedit Stapleton, 'Norman Exchequer Rolls' II, p. clxxii. 10) Guildford, com. Surrey. 11) Lanark. 12) Cf. supra l. 16.

Innocentius^{a,1} *episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis et episcopis per regnum Anglie constitutis salutem et apostolicam benedictionem. Iustus et misericors Deus . . . Datum Laterani 3. Nonas Maii, pontificatus nostri anno quarto* 1201. Mai 5.

Eodem^b anno obiit . . .^{c,2} *Teutonica*^d, filia . . .^{e,3} *de Genest, uxor Philippi regis Francie, quam papa Innocencius in litteris suis adulteram nominabat, de qua prefatus rex genuerat filium^f et filiam^g*

De Iohanne Salernitano, Romane ecclesie cardinali legato in Scocia.

Eodem anno Iohannes Salernitanus tituli Sancti Stephani in monte Celion presbiter cardinalis, apostolice sedis legatus in Scocia et in Hibernia et in insulis adiacentibus, venit Eboracum. Qui^h cum esset unus de duobus electis in Romanum pontificem proximo post 1198. decessum Celestini pape, electioni sue renunciavit, licet decem cardinales in electione sua consensissent, et ipse cum ceteris cardinalibus elegit Lotarium diaconum cardinalem in Romanum pontificem, qui vocatus est papa Innocencius tertius^e. Predictus vero Iohannes non manducavit carnem, vinum et siceram^f non bibit nec aliquid quo inebriari potuit, sed 1198. aurum et argentum sitivit.

Eodem anno G.⁷, summus magister Hospitalis Ierusalem, priori et 1201. fratribus suis per Angliam constitutis in hac forma scripsit:

Magister Hospitalis Ierusalem priori Anglie. Quemadmodum rumores proveniunt, ita eos cupimus cordibus amicorum nostrorum intimari. . . . Nunc audite, quid ultra modum nos 20 affligit. Terra regni Sicilie iugiter destruitur a Teutonicis^e et Longobardis; domus nostra Baroli relicta fuerit; fratres intus in civitate manent; domus extrinsece, a quibus auxilium nostrum procedebat, ad nihilum deducte sunt; nullus in civitate persistit. Postquam autem a terra recessistis, nihil de regno Sicilie nobis subvenit, ad presens iam et per annum frumentum, vinum et hordeum, carnes et caseum et queque necessaria emimus pro universis domibus 25 et castris nostris, in quibus omnibus sine numero necessaria est expensa. Pecuniam nisi ab ultramarinis domibus receperimus, aliunde aliter habere nequimus, et iam diu est quod nihil fere recepimus ad comparationem expense. Noveritis, quod in debitis plurimis subiaccemus, expectantes auxilium vestrum et aliorum bonorum fratrum nostrorum; amore divino et nostro vos monemus, ut quantumcunque poteritis in primo Martii passagio subveniatis. Valete.

30 a) epistola deest 2. 3. 4. 5. b) hic locus deest 4. c) spatium vac. 1. d) Theut. 5. e) deest 3. 5. f) cic. 1. g) Theut. 3. 5.

EX CONTINUATIONE CHRONICAE ROGERI DE HOVEDEN.

Historia, quam Rogerus de Hoveden a. 1202. abruptam reliquerat, inter annos 35 fere 1220—1230. in Angliae Orientalis^h domo quadam religiosa^h ita continuata est, ut auctor, cuius nec nomen nec vitam novimus, compilationi ex variis libris factae, cui maiorem Hovedenij partem subiecerat, annales usque ad a. 1225. addiderit; quos nomine iam consueto indicare iuvat.

1) Potthast, Reg. nr. 1346: cruce signatos compellant, ut ad terminum quem Flandrensis, Campanensis; Blesensis comites praefixerint, in estate futura peregrinationis propositum exequantur. 2) Agnes vel Maria. 3) Bertholdi. 4) Philippum. 5) Mariam. 6) De eo cf. Winkelmann p. 93. 7) Gotfredus de 45 Duisson. 8) Cf. infra a. 1219. et apud Walterum Coventr. ed. Stubbs t. II, p. 231, ubi comitatus de Lincoln et Norfolk 'nostrae partes' vocantur. — Interdum occurrunt fasti de Lincolnia, Leicestrria, Petriburgo, S. Edmundo, Hulmo, Thorneya, Croylandia, Frestonia. 9) Quae certe ordini Cisterciensi non adhaesit; cf. a. 1208.

Auctor post brevius initium paullatim fusius progrediens, decessorem materia copiaeque rerum non aequavit, indole autem ad historiam scribendam apta superavit. Certe tamen ubicumque de Britannia egit — nam de nationibus exteris non ita multa attulit — sui aevi scriptoribus de Wendover et Coggeshale in rebus accurate colligendis, distincte perscribendis, acriter narrandis, ex origine causisque¹ deducendis nihil cessit. Quamquam, quanta vis in Magna Charta ad 'libertates Anglicanas' firmiter stabiliendas fuerit, nullus historicus ante Matthaeum Parisiensem perspexit, nec noster, bellum civile se vidisse saepius professus², praesensit. Non enim mirum, quod partibus baronum — utpote qui fidelitatis regi praestitae³, reverentiae erga ecclesiam remque publicam⁴ habendae¹⁰ obliiti castella suo Marte munirent, populum opprimerent, regnum ad Gallos eosque excommunicatos⁵ transferre tentarent — minus favens, potius uni domino quam diversis subregulis patriam obedire maluit⁶. Licet igitur conventus Cantuariensis a. 1207. expulsi misereretur, anathema a. 1209. a Roma 'post admonitiones plurimas' irrogatum silentio non transmitteret, 'mulctam praetextu¹⁵ werrae' a. 1210. coenobiis impositam (nonnisi hic aura monastica motus) 'inauditam et importabilem' denunciaret, necnon interdum Angliae regnum sacerdotiumque 'doloribus afflicta'⁷ quasi occulte gemeret, tamen tantum aberat, ut haec mala regis ingenio ac moribus vel tyrannicis legibus attribueret, ut Iohannem 'principem magnum, minus felicem, utramque expertum fortunam', Mario⁸ ²⁰ compararet. Defectionis baronum causa regem culpa purgavit, quod terras Gallicas amisit⁹, regnum papae subiecit¹⁰; atque ex indigentia in clerum iniuriose, inhumane in adversarios, quos a crimine deterreret¹¹, eum egisse probavit; raram vero vituperationem vitiorum regis aut aliorum ex ore retulit¹² aut velo, ut ita dicam, theologico obumbravit¹³. Plurimis autem locis quae facta ²⁵ sunt sine ira ac studio commemoravit; ubi tamen de Francis Britanniam invadentibus, de Romanis ecclesiam Anglicanam opprimentibus¹⁴, de Celtis ultimis viribus iugo resistentibus, locutus est, toto pectore ut Anglus cum patria, primate, rege suis sensit; fortasse e clade Normannica effectum iri, ut insulae Anglis penitus cederent¹⁵, primus animo praesagivit.

Librum historicum¹⁶ nullum ad Rogeri opus continuandum insperxisse videtur, e tabulis tamen litterisque publicis alias laudavit, alias, verbis fere integre retentis¹⁷, narrationis telae intexuit. Usque autem ad annum 1202. duae quae exstant codicum classes inter se discrepant, quam ob rem, neque a quo anno neque quibus operibus usque ad a. 1170. adhibitis neque qua ratione priores annales compilaverit, pro certo affirmare ausim. Sed cum ad a. 1154. 'Explicit chronica Mariani' habeat, Marianum simul cum continuatione Wigornensi et historiae Huntingdoniensis libro extremo ex uno codice¹⁸ transsumpsisse videtur. Tunc tenues aliquot notas quae ad a. 1169. perducuntur, sed vix tres paginas¹⁹ occupant,

1) Cf. Celtarum Scotorumque rebellionem contra Anglonormannos, Walt. Cov. II, p. 208. 2) Ib. p. 220. 227. 231. 3) Ib. p. 225. 4) Ib. p. 222. 224. 5) Ib. p. 239. 6) Haec Stubbs sagaciter disseruit, ib. p. LXXXIV. 7) Ib. p. 203. 204. 8) Ib. p. 232. 9) Ib. p. 197. 10) Ib. p. 210. 11) Ib. p. 212. 12) Ib. p. 210. 225. 13) Ib. p. 196. 202. 14) Ib. p. 274. 15) Ib. p. 197. 203. 206. Artutum propter superbiam Britonum (non Iohannis, ut Stobbs ib. p. LXXXVI. vult), qui per eum dominationem ut recuperarent fore sperabant, interiisse contendit.

16) A. 1225. concilium Gallicum eisdem verbis ac 40 Rogerus de Wendover narravit. Sed cum alius alibi veram lectionem servaverit (cf. Wend. ap. Matth. Paris. ed. Luard III, p. 107, l. 33. cum Cov. p. 276, l. ult.), utrumque ex eodem fonte hausisse consequitur. [A. 1214. eisdem tabulis quibus Anna- 45 lista Rotomagensis usus est. HOLDER-EGGER.] 17) Cf. infra a. 1213. 1215. 1220. 18) Libros mss. eiusdem ordinis enumeravi in 'Forschungen zur D. Gesch.' t. XVIII, p. 294; cf. Huntingdon. ed. Arnold p. XLIV. 19) Walt. Cov. I, p. 184 sqq. 50

nescio quo de fonte, fortasse partim ex traditionibus Angliae Orientalis¹, partim ex annalibus Angliae Meridionalis² hausit. Deinde Gestorum Henrici II. priorem tomum a. 1177. desinentem³ et, quatuor tantum lineis de a. 1178. 1179. 1180. insertis, Hovedenii volumen II. a. 1181—1202. complectens⁴ transscripsit.

Codices autem sunt hi:

1. Collegii Armorum (sive Officii Heraldici) Londoniensis, olim comitis de Arundel nr. 10, una manu saec. XIII. in. vel med. exaratus, in margine⁵ quaedam de Barnwell, domo canonicorum regularium ante portas Cantabrigiae sita, affert. Ex quo hoc tantum effci potest, ut scriba, non auctor⁶, Barnwellensis fuerit. Qui ab incarnatione Domini incipiens, priore quidem parte in brevem formam redacta, continuationem nostram accuratissime servavit; itaque lectiones eius, a Stubbs in editione Walteri Coventrensis subnotatas, in textum recepi. — Additamenta⁷ huic codici postea usque ad a. 1309. adiecta, inter quae epistolae aliquot paparum de Terra Sancta et Fridrico II. ex Matthaео Parisiensi sumptae occurrere dicuntur, nondum in lucem prodierunt.

2. Chronicon Petriburgense a Giles pro societate Caxtoniana evulgatum, ex quo suo loco plura excerpemus, non ante finem saec. XIII. confectum esse potest, cum scriptor eius inter varios libros Martinum quoque Oppaviensem (velut ad a. 1000. et 1225) secutus sit. Continuationem autem Hovedenii tantopere corrupit et contraxit, ut nonnisi ad a. 1220. propius quam 1 ad fontem accedere mihi videatur.

Reliqui codices cum a. 1002. exorsi, in priore compilatione, quam 1 in angustum coactam exhibet, auctorum vestigia sequantur et praesertim Rogeri de Hoveden vix decimam partem omittant, in continuatione autem fere ubicumque⁸ a codice 1 discrepant in eosdem errores incidant, omnes sine dubio uni ordini attribuendi sunt.

3. Codex Collegii s. Magdalenae Oxoniensis nr. 36, saec. XIII. med. vel ex. una manu, quae de a. 1226. fere 13 lineas adiecit, exaratus est. Hunc a. 1878. cum editione Coventrensis contuli.

4. Codex Musei Britannici Cotton. Vitellius E. XIII. eiusdem fere aevi ac 3, easdem quoque lectiones praebuisse videtur. Flammam autem Cottonianas nec initium nec finis nec permulta alia evaserunt, quae tamen ex parte collationibus⁹ a Thoma Gale saec. XVII. factis restitui possunt.

C. Coventrensis, collegio Corporis Christi Cantabrigiensi nr. 175. ab archiepiscopo Parker legatus, praeterquam quod paucas tabulas, praesertim e Gestis Henrici II. desumptas, omittit aut decurtat, formam codicum 3 et 4 cum additamento a. 1226. non sine propriis mendis repetit, nonnullis tamen locis genuinum textum accuratius quam illi retinet. Novi autem plane nihil affert, nisi quod quaedam de Eboraco paululum mutavit. At annales nostros a. 1002. —1226. amplectentes, quibus manus saec. XIII. ex. rubricam Memoriale

1) A. 1157. ecclesia Frestoniae combusta. 2) Ed. Liebermann, 'Anglonorm. GQ.' p. 48. 3) Cf. supra p. 83. 4) Cf. supra p. 137. 5) Walt. Cov. II, p. 212. 218. 241. 6) Ib. p. 256. cod. 1 omittit verbum *providet*, quod in 3 et C. et in epistola Honorii III. ap. Mansi XXIII, p. 15. legitur; codex 1 igitur non est archetypus, nedum auctoris autographum. Mirum quoque fuisset, si canonicus Barnwellensis de fulmine, quod a. 1223, ut Coggeshalensis fusius nar-

ravit, episcopum Eliensem in ecclesia Barnwellensi, cuius oblationibus nimis inhiaverat, ordines facientem quasi Dei nutu disturbavit, plane siluisset. Facere igitur non potui, quin hoc loco a Stubbs I, p. XLII. II, p. LXXXVI. dissentirem. Sed et ipse t. II, p. VIII, an auctor canonicus Barnwellensis fuerit, dubitavit. 7) Cf. ib. I, p. XLII. 8) Sed v. n. 6. 9) Cf. Stubbs ib. I, p. XII.

fratris Walteri de Coventria inscripsit, farrago e geographia, genealogia, vaticiniis Britannicis mixta praecedat, cuius tamen praecipuae partes sunt historia brevissima regum Angliae (cuius auctores 'Mariotus Scotus, Rogerus de Hovedene, Paulinus', hic est Radulfus de Diceto decanus S. Pauli, laudantur) et opus Hugonis Sotovaginae de archiepiscopis Eboracensibus in artum contractum. Atque haec, quae Edwardo I. rege¹ eadem manu atque annales exarata videtur, Waltero, qui forsitan in monasterio S. Mariae Eboracensi vel domo vicina vixerit, attribui potest. De quo auctore, si tali nomine dignus est, qui (ut cum W. Stubbs loquar) vix centum verba codicis ipse composuerit, ne id quidem scimus, utrum cognomen de Coventria a gente an ab oppido natali sumserit. Etiam 'Memoriale', quam vocem Stubbs commentarium intelligit, tantum 'in memoriam' valere, Luard², sicut olim Leland et Tanner, non ita absone putat, itaque Walterum e fastigio scribae in donatoris ordinem deprimere vult. Certe quae de vita operibusque Walteri antiquarii fabulantur omnia fide indigna esse, Stubbs manifesto probat³. 15

Qui primus codicem C. integrum, cum 3 et 4 et inde ab a. 1202. cum 1 collatum et praefatione critica indiceque exornatum, inscriptum 'The Historical Collections of Walter of Coventry' in Serie quae vocatur Rotulorum Angliae, 2 voll. Lond. 1872. et 1873, evulgavit. Antea Bouqueti continuatores t. XVIII, p. 164, lectiones 1. 3. C., sed praecipue codicis Harleiani nr. 689, a Wanley e C. transscripti, in unum contextum necentes, non nisi quae ad historiam Francogallicam faciunt 'ex annalibus Rogeri de Hoveden ab anonymo continuatis' in lucem dederant. Nos quoque, priore parte codicum 3 et C., utpote cuius fontes iam SS. t. XIII. et supra p. 84—98. 145—183. prodierint, plane praetermissa, e sola continuatione quae Germaniam spectant excerpimus. F. L. 25

1202. Comes Flandrie⁴ cum pluribus aliis iter Ierosolimitanum aggreditur; in itinere autem varios fortune casus expertus, tandem⁵ ad imperium Constantinopolitanum sublimatus est.

1204. . . . Capta est civitas Constantinopolis a comite Flandrie, episcopis et comitibus et nobilibus viris et fortissimis de Francia sibi associatis; in qua communi⁶ omnium⁷ electione imperator nobiliter gessit. Qui, cum magnam partem Graeciae sibi adquisisset et eam sancte Romanae ecclesiae subdidisset, post modicum⁸ a Graecis⁹ interfectus est; cuius frater¹⁰ eidem¹¹ est in regni solio sublimatus.

1207. . . . Otho rex Romanorum in Angliam venit, vocatus a rege Angliae Iohanne, set cito rediit¹². 35

1208. . . . Philippus dux Swaviae, qui regem Romanorum se dixerat, inscio eius adversario Othone, a quodam comite¹³ occiditur.

Regina Angliae¹⁴ peperit filium nomine Ricardum¹⁵.

1209. . . . Rex Otho sollempniter Rome in imperatorem sublimatur a papa Innocentio. 40

1210. . . . Graves inter dominum papam et imperatorem Othonem discordiae: imperatore siquidem cito post promotionem suam quedam occupante, que vir apostolicus sue protectioni commendata asseruit, inhibitus est in ius alienum manus extendere. Cumque ille ius imperii Romani, ut sibi videbatur, iuste ad imperium revocaret nec propter inhibitiones cessaret, commotus est dominus papa eoque gravius, quod sola eius post Deum opera primo ad regnum, deinde ad imperii culmen esset sublimatus. Unde primo¹⁶ in eius satel-

a) desest 3. C. b) tempus add. C. c) vel captus sed nascitur add. ed. Bouq. nescio ex quo cod. d) sic codd.

1) Serie regum usque ad hunc perducta, eius regni annis postea inserendis spatium vacuum relictum est; ib. I, p. 18. 2) Ad Matthaei Paris. Chron. mai. II, p. XII. 3) I, p. I—XIX. 4) Baldwinus IX. 5) A. 1204. 6) Error. 7) Henricus. 8) Cf. 'Anglonorm. GQ.' p. 148. 9) Ottone de Wittelsbach. 10) Isabella. 11) Postea regem Alemanniae. 12) Eodem die Nov. 18. Ottonem etque fautores eius excommunicatos esse, monstrat Winkelman, 'Otto IV.' p. 249.

lites, deinde in ipsum anathematis sententiam contorquens, ab eius fidelitate et homagio tocius imperii principes absolvit eosque qui cum eo vel pro eo starent in impugnatione iusticie pariter anathematizavit. Exasperatus est ex hoc, ut videtur^a, rex Anglie cepitque minus abhorrere sententiam iam dudum sibi inflictam, quia socium^d talem et tantum habebat. . . . Dura erat hiis diebus ecclesie sancte condicio. Imperator Romanus anathematizatus erat et eius principes fere omnes aut ex nomine aut ex participio. . . .

1211. Otho Romanorum imperator in partibus Italie cum exercitu gravi moram faciens, Apuliam, Calabriam et Tusciam sibi subiugavit, rege etiam Sicilie² adhuc impubere ad dedicationem compulso³. Dominus autem papa ex hoc supra modum exasperatus, post anathematis sententiam etiam ad eius deieccionem nitetur, adversarios illi pro posse suscitans, imperii principibus scribens, ut, isto reprobato, alium sibi in imperatorem eligerent.

Comes Tolosanus⁴ in ipsa civitate Tolosa obsessus est a cruce signatis, eo quod civitas peste heretica infecta fuisse diceretur et ipse comes patrocinium hereticis prestare. Sed post diutinam obsessionem Pictavensibus, tam rege Anglie quam imperatore⁵ id procurante, supplicias prebentibus, liberatus est comes cum civitate. . . .

1212. . . . Otho imperator ab Italia in Theutonium rediens, adversarios magnos et multos, Domino id procurante, invenit; qui tamen, ut sue provideret securitati⁶, unicam⁷ Philippi regis quondam adversarii sui filiam⁸ in uxorem sollempniter accepit. Sed principia gaudii eius occupavit luctus, mortua ante exactum post nuptias illa⁹ mensem, per quam et sibi confederacionem et soboli sue in ducatu Swavie hereditariam sperabat successionem procurari. Nitetur preterea⁹ dominus papa, quantum conici potuit, ei emulum procurare, Fredericum videlicet Apulie et Sicilie regem; erat autem is Henrici imperatoris et Constance regine filius, cui ex hereditate paterna ducatus Swavie competebat, ex materna autem regnum Apulie et Sicilie. Imperium etiam Romanorum, si iure vendicari posset hereditario, nulli magis quam huic competeret, utpote qui a multis retro^d temporibus imperatores habuit progenitores. Dicebatur etiam, quod omnium imperii principum iuramentis ei imperium a diebus patris eius esset confirmatum. . . .

1213. . . . Pape nuncius⁹ ad populum concionatus, regem¹⁰ protesfabatur Deo et sancte Romane ecclesie reconciliatum¹¹. . . . Retinuit tamen⁶ adhuc rex Anglie omnem exercitum suum et adhuc in suspenso multi¹, . . . quia prope erat dies ascensionis, qui quasi fatalis¹² regi exspectabatur. Interea hii qui in galeis regis preerant, sumentes animos ex rumoribus secundis, in littoribus transmarinis irruptiones crebras faciebant, naves capientes et predas agentes. Indeque animosiores effecti, nactaque occasione ex dissensione quadam inter regem Francorum et comitem Flandrie¹³ suborta, dum ad alia intenta esset pars adversa, in eorum classem viriliter irruunt¹⁴, et post cedem aliquantam et conflictum, trescentis navibus captis et⁵ pluribus igne combustis, cum gloria ad Angliam redierunt. Quod cum¹ regi Francorum innotuit, ira succensus et tum pro litteris magnatum Anglie, quas iam susceperat, tum pro casu sinistro vehementissime commotus, iussit ignem immitti et residuum classis sue quod Anglos evaserat in favillam redegit; sicque liberavit Deus Angliam a periculo impendenti. Profecto enim, si prosperati in proposito et via sua Angliam adissent, in exterminium daretur, et esset 'sicut populus sic et sacerdos'. Turbatur Francorum¹⁵ rex, et id totum comiti imputans, qui regis Anglie partem fovebat, graviter persecutus est iniuriam hanc, in interiora Flandrie penetrans et urbes munitissimas aut sue dicioni subiciens aut solo coequans¹⁵. . . .

Hiis temporibus inspiravit Dominus¹ domino pape Innocencio, ut de subvencione terre Ierosolimitane necnon et universe ecclesie promocione solito sollicitius curam gereret. Nam, quoniam predecessores sui unusquisque tempore suo Terre Sancte succursum procuraverat, absonum videretur, si ipse in bono proposito minus fervens¹ inveniretur, qui nec potencia quoquam eorum minor erat nec industria. Preterea recolebat, quod¹⁵ diebus suis

50 a) dicitur Boug. b) mo. il. ib. c) postea ib. d) retroactis 3. e) autem C. f) erant suppl. videtur. g) ex C. h) ut 3. i) Deus 3. C. Boug. k) Sancte add. Boug. l) fluens 3. C.; firmus Gale. m) in add. 3.

1) Cf. Pauli, 'Gesch. v. England' III, p. 363. 2) Frederico II. 3) Haec disseruit Winkelmann I. I. p. 258, n. 3. 4) Raimundus VI. 5) Haec corriguntur ib. p. 293. 6) Cf. ib. p. 308. 7) Error. 8) Beatricem. 9) Pandulfus. 10) Iohannem. 11) Mai. 15. 12) Eo die Iohannem regno privatum fore, eremita quidam prophetaverat. 13) Ferrandum. 14) In portu Swine; cf. Winkelmann ib. p. 363. 15) A. 1213. exeunte Franci exiguum tantum partem Flandriae retinebant; cf. ib. p. 364.

heresis caput levaverit, quod multi principes excommunicati fuerunt et multe terre interdictae, et vix fieri poterat, quin inter hec multa succreverint in vinea Domini¹ que euangelica securi necesse esset succidi. Decevit igitur generale concilium propter iam dicta celebrare; et hac causa in omnes partes orbis Romani a latere suo viros transmisit industrios, qui et verbum de subveccione² Terre Sancte facerent et que corrigenda viderentur explorarent³.

1214. Ferrandus⁴ Flandrensis⁵ comes a Philippo Francorum rege pulsus a Flandria, Othonem imperatorem Alemannie et Iohannem regem Anglie expetiit et pepigit fedus cum eis. Quorum fretus auxilio, regressus in Flandriam, eam pene totam de manu regis Francie potenter eripuit ope et industria virorum illustrium, et precipue Willelmi comitis Sares-
10 birie, fratris regis Anglie, et Reginaldi comitis Bolonie. . . . Venerant⁶ autem eo tempore ex parte Flandrie Otho imperator, Ferrandus comes, Reginaldus comes, Willelmus comes cum multitudo gravi. Rex itaque Francorum, misso contra regem Anglie⁷ filio suo Lodowico, ipse collecto exercitu Flandrensibus, quorum vires iam nimis excreverant, censuit
15 occurrendum. Igitur intra⁸ fines Flandrie fit utrimque concursus, et dispositis aciebus ad
Int. 27. Pontem Wentini⁹ inter Mauritaniam¹⁰ et Tornacum, 6. Kalendas Augusti, die dominica pugna committitur; et in conflictu cecidere nonnulli; Franci tamen victoriae palmam tenuerunt. In hoc bello Flandrensi ex acie capti sunt egregii pugnatore Plutus¹¹ Alemannus, Ferrandus Flandrensis, Willelmus Saresbiriensis, Reginaldus Boloniensis et senescallus Othonis et milites alii tam mediocres quam illustres circiter 150¹². [Et ex parte regis Francie cecidit
20 Stephanus de Longo-campo, vir in armis strenuus, qui se in primo conflictu obiciens cum quodam alio¹³ pro rege domino et coram rege viriliter decertans succubuit.]

Consecrati sunt Cantuarie a Stephano Cantuariensi archiepiscopo Simon de Apulia¹⁴ decanus Eboracensis in Exoniensem episcopum et Walterus de Gray cancellarius regis in Wigornensem.

1215. . . . Rex miserat autem occulte nuncios in partes transmarinas¹⁵, ab exteris nationibus¹⁶ auxilium postulans¹⁷.

Suspicans, eo quod ibi¹⁸ contineretur, regem ipsum ad charte observacionem cogendum, mittit festinanter alios nuncios ad gentes exteras¹⁹. . . . Nunciatum est, regem cum aliquibus alienis, qui ei in subsidium venerant, prope Dovram²⁰ exercitum convocasse; ibi
30 enim commodum videbatur reliquos quos venturos sperabat opperiri. . . . Rex autem, qui circa Dovram diebus aliquot quasi delituerat, iam caput erigere cepit; confluerant quippe ad eum quos dudum promissis ingentibus sollicitaverat, Pictavi²¹, Gascones, Bribanzones²², Flandrenses et ex transmarinis nationibus in multitudo gravi. Venissentque ad²³ eum
35 multo plures, nisi subito orta procella eos in transfretando una cum²⁴ nunciis regis submersisset²⁵. Dicitur enim et ipse papa scripsisse²⁶ pro eo, utpote qui ipsum totis viribus tuendum susceperat.

Interea²⁷ Rome celebratum est concilium generale sub papa Innocencio tercio in basilica que appellatur Constantiniana, cui intererant ex patriarchis maioribus Constantinopolitanus²⁸ et Ierosolimitanus²⁹, episcopi diversarum nacionum 310³⁰, quorum³¹ 70³² erant pri-
40 mates metropolitani, abbates vel priores quasi 800.

a) subveccione 3. C. b) deest 3. c) co. Fla. Bouq. d) ultra 3 C. Bouq. e) ita codd. f) Et ex p. r. — succ. 1. Bouq., des. 3. C. Ann. Rotom. g) aux. ab e. nat. Bouq. h) Picti 3. C. i) Braybazones 3; Waac., Brabanteni Bouq. k) ad eum des. ib. l) aliquibus ex add. ib. m) 77 ib.

1) Bulla qua Innocentius clerum ad concilium invitat incipit verbis: *Vineam Domini*; cf. Potthast, Reg. Pont. nr. 4706. 2) Haec cum Ann. Rotom. sero ad verbum consentiunt. Sed minus accurate narrantur; v. supra p. 187, n. 15; Ferrandus m. Jan. a. 1214. cum Iohanne, circa m. Mart. cum Ottone foedus pepigit; Winkelmann I. l. p. 367. 3) *Venerant* — *gravi* desunt Ann. Rot. 4) De bello Andegavensi cf. Pauli ib. III, p. 394. 5) Deest hic locus Ann. Rot.; ubi sit, quaerit Winkelmann, 'Friedrich II.' t. I, p. 101; fortasse Pont-à-Vendin versus mer. a Bouvines. 6) Mortagne (arr. Valenciennes). 7) In Ann. Rotom. et Gemmet., SS. XXVI, p. 502. 511, Pilutus vel Pellutus, Gallice *Pelus* (ita Chron. de Flandres ed. Kervyn de Lettenhove I, p. 120) vocatur, id est comes Pilosus, nostris 'Raugraf'. 8) Numerus deest Ann. Rotom.

9) Petro Tristando; cf. Guil. Armor., SS. XXVI, 45 p. 311. 10) De eo cf. Stubbs ad Hoveden IV, p. 11. 11) Cf. Pauli p. 422, n. 3. 12) Mense Maio. 13) Scil. art. 61. Magnae Chartae. 14) Flandrenses inprimis; cf. Pauli p. 439. 15) Mense Sept.; ib. p. 441. 16) Ib. p. 440. 17) Ib. p. 441, n. 2. et Potthast nr. 4990 sqq. 50 18) Nov. 11; Potthast p. 437; verba quae sequuntur ex tabulis concilii desumpta esse, recte perspexit Winkelmann, 'Otto IV', p. 513. 19) Gervasius. 20) Radulfus. 21) Forsitan errore scribae in numero C omissum sit; alii enim historici habent 412; Chronicon Petriburgense, quod supra 2 vocavi, habet 'quadringenti'. 22) Verbum *quorum* apud alios qui easdem concilii tabulas adhibuerunt deest, unde Winkelmann p. 420. 'praeter quos' intelligit.

1216. . . . Mortuus est^a eo tempore Innocencius papa; successitque ei Cincius cardinalis¹, iam evo grandior, et vocatus^b est Honorius.

1218. . . . Otho^c imperator quondam Romanorum obiit.

1219. . . . Capta est civitas Damieta. . . . Consecrate sunt due ecclesie in honore duorum martirum Anglie^d, scilicet sancti Edmundi regis² et martiris et sancti Thome archiepiscopi Cantuariensis. Quidam vero miles egregius de Anglia^e dictus Ricardus de Argentem^f infra ecclesiam beati Edmundi super parietem depingere fecit martirium eiusdem. Contigit autem, ut die quadam inter sacra missarum sollempnia, astante multitudine christianorum, intraret quidam Flandrensis in eandem ecclesiam. Qui cum respiceret ad^g picturam passionis⁴ beati martiris cerneretque effigiem corporis ipsius nudam et undique sagittarum densitate confossam corpusque excapitatum, in verba blasphemie erga martirem tali modo prorupit: 'Nullus debet credere, ipsum regem fuisse, qui tali morte et tam ignominiosa occisus fuerat'. Hoc autem dicebat, quia Flandrenses exosum habent martirem propter infortunium, quod eis in Anglia tempore⁵ Henrici secundi regis Anglorum infra licias ipsius⁶ evenit. Sed eius temerariam et probrosam presumptionem Dei et martiris repentina subsecuta est ulcio. Nam antequam de ecclesia ipsa egrederetur, lapis magnus super caput ipsius cadens, ita illud attrivit, ut semivivus remaneret ibi^h; unde crevit ibidemⁱ timor et reverencia erga martirem gloriosum.

1220. . . . Fredericus dominus Apulie, filius Henrici imperatoris et Constancie regine, qui, Othone reprobato, a domino papa Innocencio ad imperium electus fuerat, a domino papa Honorio coronatus est Rome in imperatorem dominica prima adventus Domini, que illo anno contigit in vigilia sancti Andree apostoli^k, scilicet 3. Kalendas Decembris⁷. Nov.

1225. . . . Provisum est a domino papa consilio et assensu cardinalium et aliorum magnatum imperii Romani, quod⁸ imperator Henricus^l transibit in subsidium Terre Sancte ab instanti Augusto in duos annos et per biennium tenebit ibi mille milites ad suum^m, ita quod, si aliquis de ipso numero statuto tempore deesse contigerit, 50 marcisⁿ per annum defectus militis redimetur; pecuniam autem de huiusmodi redemptione collectam ipse imperator, si ibi fuerit, ad testimonium et consilium regis et patriarche Ierosolimorum ac magistri domus Alemannorum^o et aliorum proborum virorum de terra ibidem ad servitium Iesu Christi expendet in usus eosdem vel alios, ubi eis magis visum fuerit expedire. Quodsi aliquo casu ipsum imperatorem contigerit tunc abesse, memorata pecunia in predictorum regis et patriarche et magistri domus Alemannorum^p manibus deponetur, per ipsos in Terre Sancte negocia expendenda. Passagium dabit, si venerint in primo passagio vel in duobus sequentibus passagiis, duobus milibus militum et familiis eorundem et pro milite duobus^q equis; ducet secum centum scelendros^r; et tenebit 50 galeas similiter per totum biennium, si necesse fuerit, bona fide armatas. Quodsi aliquo tempore illius biennii non esset necesse illas teneri, vel forsitan non possent inveniri homines necessarii apparatus earundem^s, estimabuntur fideliter sumptus illi, qui in eis tenendis necessarii haberentur, si tenerentur armate^t eodem modo quo debuissent armari; et tantundem^u in pecunia memorata^v persolvetur in ipsius terre negocio expendendum eodem modo per omnia quo^w superius de 50 marcis militum est expressum. Preterea deponet in manibus predictorum regis et patriarche ac magistri et fratrum domus Alemannorum^x centum milia unciarum auri vel equivalenciam in argento hiis terminis per-

a) autem add. C. b) factusque C.; dictusque Boug. c) Ob. Otho i. q. R. 3. Boug. d) Anglicanorum C.
45 e) Anglia Gale. f) Argentomio 3; Argentonio C. g) deest C. h) ibi rem. 3; ibidem C. i) ibi C. k) deest Gale.
l) ita codd. m) numerum Reg. n) argenti add. ib. o) Theutonicorum ib. p) sancte Marie Theutonicorum ib.
q) tribus ib. r) calandras ib. s) eorundem St. t) armati ib. u) tandem Reg.; sed Pertz tantundem correxerat.
v) numerata ib. w) quod St. x) Theutonicorum Reg.

1) Presbyter SS. Iohannis et Pauli. 2) Angliae
50 Orientalis. 3) Argentan (dép. Orne); Ricardus inter testes Magnae Chartae a. 1225. renovatae occurrit ('Statutes of the Realm' I, p. 25), obiit a. 1246; Matth. Par. ed. Luard IV, p. 567. 4) Passio s. Edmundi ab Abbone Floriacensi posteritati tradita erat.
5) A. 1173; cf. supra p. 89. 6) Prope Burgum S. Edmundi. 7) Quamvis accurate diem statuere videatur, errat tamen noster; Fridericus II. enim

d. 22. m. Nov. a. 1220. diademate imperiali insignitus est; cf. Winkelmann, 'Friedrich II.' t. I, p. 148.
8) Quae sequuntur cum tractatu ex regestis paparum LL. t. II, p. 255. et ap. Huillard-Bréholles, Hist. diplom. Frid. II. t. II, I, p. 501, edito ad verbum, prima tantum pluralis persona in singularis tertiam mutata, concordant, nonnumquam autem meliorem lectionem exhibent. 9) Corrige: *Fridericus*.

1225. solvenda: in instanti passagio Augusti 20 milia, in^a subsequenti passagio Marcii 20 milia, sequenti passagio Augusti 20 milia, alia 40 milia in duobus sequentibus passagiis Marcii et Augusti anni secundi, ita quod partes memorate pecunie persolute^b per terminos antedictos ultra mare in singulis passagiis deportentur. Si^c vero in aliquo termino plus solverit quam superius est expressum, tanto minus persolvere^d tenebitur passagio subsequenti. 5 Quando autem ipsum in biennio ad passagium assignatum transfretare continget, reddentur ei dicta 100 milia unciarum ad expendendum in servicio Iesu Christi et Terre Sancte. Et si eum, quod Deus avertat, in terra illa vel citra ante passagium memoratum obire contigerit, vel alias quacumque de causa forsitan non transierit, rex et patriarcha et magister domus Alemannorum^e predicti ad laudem et consilium magistrorum Hospitalis 10 et Templi ac aliorum proborum hominum de terra expendent eandem pecuniam bona fide, sicut melius viderint expedire utilitati Terre Sancte, in servicio Iesu Christi et terre pro salute anime imperatoris et antecessorum suorum. Si vero, quod absit, infra prescriptum terminum passagio assignatum quicquam de ipso humanitus acciderit, et si quid vel aliqua forte deficerent de hiis que superius sunt expressa et promissa, regnum suum 15 Sicilie remanebit ad ea omnia obligatum, ita quod quicumque illud tenebit ea integra tenebitur adimplere. Ipse autem imperator personaliter^f iuravit, quod transibit ultra mare in subsidium Terre Sancte in passagio suprascripto. Et^g vir illustris R. dux Spoleti in anima ipsius imperatoris iuravit, ipsum imperatorem firmiter et fideliter servaturum reliqua omnia, sicut superius sunt expressa. Exnunc autem lata est sententia excommuni- 20 cacionis, in quam ipse incidet imperator, si non^h in passagio suprascripto vel non duxerit et tenuerit secum mille milites vel non miserit prescriptam pecuniam, sicut superius est expressum. Si autem defecerit in aliquibus vel in aliquo ceterorum, ecclesia Romana sententiabit in ipsum et in terram suam de spontaneo et iam prestito consensu imperatoris eiusdem, quod, si in alicuius termini solucione defecerit, lata sententia teneatur astrictus, 25 ita quod, si post annum elapsum per testimoniales litteras eorum, qui pro rege ac patriarcha et magistro hospitalis Alemannorum^e ad recipiendum statutis terminis ipsam pecuniam statuentur, ecclesie Romane constiterit ipsum de huiusmodi satisfacisse defectu, statim super illo articulo absolvetur nec super aliis occasione illius sentencie gravabitur ullo modo. De hiis autem omnibus fecit imperator ecclesie Romane litteras suas patentes 30 aurea bulla munitasⁱ.

a) in s. p. M. des. Reg.; sed Pertz ea suppleverat. b) persolutos 3. c) ita 3. Reg.; Sin St. d) ita 3; ten. pers. St.; pers. tenebimur Reg. e) Teutonicorum Reg. f) ita 3; iur. pers. St.; Nos a. pers. iuravimus Reg. g) Et Raynaldum natum quondam ducis Sp. Reg. h) deest vocabulum codd.; transfretaverimus add. Reg.

1) Dat. apud S. Germanum a. d. inc. 1225, m. Iulii, 13. ind. Reg.

EX ITINERARIO PEREGRINORUM AUCTORE RICARDO LONDONIENSI.

Inter historias, quibus iter Ricardi I. regis in Terram Sanctam eiusque res gestae describuntur, iam diu fere praecipuum locum obtinuit opus coaerum, de cuius auctore et origine et codices et editores inter se discrepant. Bongars, Gesta Dei per Francos I, p. 1150—1172, a. 1611. cunctos praecessit edendo librum primum, multis quidem lacunis deformem, sub titulo: Historia Hierosolymitana auctore anonymo Anglico. Neque, quamquam complures codices saec. XIII. in. adhuc exstant qui librum primum separatim continent, ullus auctoris nomen praebet.

Quodsi Casparius Barthius duos codices eiusdem libri unici possedit, quorum alter, ut contendit¹, titulum: Guidonis Adduanensis de bellis Palaestinis liber prae se tulit, quaeritur, utrum istud nomen manu vetere an, quod probabilius esse videtur, recentiore inscriptum fuerit; alibi enim saeculis XII. vel XIII. auctor huiusmodi nominis nullus invenitur. Itaque v. d. W. Stubbs² suggestit, Adduanensem errore Barthii ipsius fuisse substitutum pro Guidone illo cantore S. Stephani Catalaunensis³, quem Albricus monachus Trium Fontium multis locis excerpit et quem dixit composuisse usque ad mortem regis Ricardi librum historiarum a mundi principio, breviter transcurrendo usque ad tempus suum⁴. Sed quaecumque Guido Catalaunensis de expeditione Hierosolymitana tertia breviter retulit, cum Itinerarii libro primo nullo modo congruunt.

Neque alteri coniecturae Thomae Gale assentimur. Qui primus⁵ Itinerarium integrum in libros sex distributum sub titulo Galfridi de Vinsauf (Gaufrid Vinsauf) edidit. Galfridus vero, poeta coaevus et Ricardi et Iohannis regum potestati subiectus, librum de arte poetica scripsit, quem Innocentio III. pontifici Romano dedicavit⁶, una cum carminibus tribus, quorum unum, scilicet naenia de Ricardi regis morte, errori, de quo agimus, locum dedisse videtur. Exstant enim hi Versus magistri Galfridi Vinsauf de rege Ricardo separatim auctoris nomine adornati cum in aliis saec. XIII. libris tum in illo codice bibliothecae publicae Universitatis Cantabrigiensis Ff. 1. 25, ex quo Gale Itinerarium transscribendum curavit, ita ut hoc quoque opus, sine titulo certo inventum, eidem auctori insigni, cui altera voluminis pars debetur, facile attribui potuerit. Quam opinionem falsam esse, ex eo apparet, quod neque indole neque

¹) Animadversiones enim, quas ipse adnotavit, in
²) Reliquiis Manuscriptorum a I. P. a Ludewig collectis
III, p. 539—541, a. 1720. excusae sunt. 2) Praef.
Itin. Ricardi p. XLV. 3) Cuius opera nuper inventa
comes de Riant editurus est. Guidonis Chronographia

libro VII. et ultimo de tertio itinere sancto, cuius
comes auctor fuerat, fere nihil, quin ab Albrico excerp-
tum sit, continet; v. SS. XXVI, p. 216. 4) SS. XXIII,
p. 882; cf. p. 663. 5) Hist. Angl. SS. V, p. 247—
429, Ox. 1687. 6) Cf. supra p. 169.

sermonis ratione Nova Poetria cum Itinerario concordat, neque iter Ricardi a scriptoribus saeculi XIII. et XIV. inter Galfridi opera enumeratur, neque Galfridus, quamvis ambitiosus et magniloquus, res a Ricardo in Palaestina fortissime gestas propriis oculis se vidisse ullo modo indicat; cum e contrario Itinerarii auctor et socius itineris et narrator modestus de se ipso prorsus taceat. Dimisso igitur Galfrido¹, scriptores veteres Anglorum, qui Itinerario usi sunt, iam consulere iuvat.

Nicolaus Trivetus, frater ordinis S. Dominici, qui saec. XIV. in Annales sex regum Angliae, qui a comitibus Andegavensibus originem traxerant, edidit², expeditionem a christianis contra Saladinum susceptam et Ricardi regis res gestas enarrans, praecipue Itinerarium, oratione non multum contracta, exscripsit. Regis enim mores corporisque formam exponens, auctorem suum, cui haec debet, his verbis adducit³: Ricardus canonicus S. Trinitatis Londoniensis, qui itinerarium regis prosa et metro scripsit secundum ea quae, ut ipse asserit, praesens vidit in castris per hunc modum describit. Et re vera versus vel ab aliis vel a se ipso compositos noster operi haud raro interspersit. Iure igitur ac merito qui primi saec. XVI. codices perscrutati sunt non dubitaverunt, duobus qui hodie exstant libris Ricardi canonici nomen inscribere. Nobis quoque Triveti testimonium disertum ac certum plane sufficit, neque aliud annis fere centum vetustius ei obstat. Chronicon enim de Expugnatione Terrae Sanctae (Radulfo quidem abbati de Coggeshal falso attributum), cuius primam partem peregrinus quidam, qui Urbem Sanctam a Saladino vidit expugnatam, composuit, altera parte nonnullis ex Itinerario nostro sumptis haec addit⁴: si quis plenius nosse desiderat, legat librum quem dominus prior S. Trinitatis Londoniensis ex Gallica lingua in Latinum tam eleganti quam veraci stilo transferri fecit. Prior autem eiusdem domus conventualis, cuius nomen hic quidem desideramus, cum Ricardo canonico in Annalibus Triveti designato sine dubio congruit. Quamquam quod versionem ex idiomate Gallico sumptam attinet, in opere nostro, nisi locorum sermone vernaculo nominatorum rationem habeas, vestigia ne minima quidem reperiri videntur; immo potius versus poetarum Latinarum, loci aliorum, qui oratione soluta utebantur, sententiae multae e versione librorum sacrorum vulgata citatae, lusus quidam verborum, videlicet: aleis et aliis, donis et dolis, pretio et prece, ligatos legatos, illaesi laeti, ut Stubbs p. LXI. monuit, nihil minus quam librum e sermone Gallico translatum indicant. Quam ob rem auctorem, qui saepe et consulto, ut videtur, versus heroicis immiscet, non alio ac Latino sermone historiam composuisse putaris. Nihilominus re vera eum opus quoddam Francogallicum adhibuisse, ne dicam vertisse, mox apparebit.

Richardi vita eo illustratur, quod constat, Henricum III. regem Angliae d. Oct. 24. a. 1222. electioni factae de fratre Ricardo de Templo in priorem ecclesiae S. Trinitatis Londoniensis assensisse⁵. Habes igitur Ricardum quemdam, qui, antequam prioratum obtinuit, non solum eiusdem domus canonicus, sed, quod tunc saepe evenit, antea etiam inter Templarios in Terra Sancta fuerat.

Pars sive recensio prima Itinerarii rege Ricardo adhuc vivente composita est. Nam vix dubitandum est, quin Willelmus Neubrigensis, qui et ipse canonicus eiusdem regulae conventualis circa a. 1197. libros suos finivit, opus

1) Quem Gale cum Waltero de Constantiis archiepiscopo Rotomagensi et iusticiario Angliae perperam confudit. 2) Ex quo opere infra quaedam excerpemus. 3) Ed. Hog pro Soc. hist. Angl.

1845, p. 116 sq. ampl. V, p. 577.

4) Ap. Martene et Durand, Coll. 5) V. Rot. Litt. Claus. ed. Hardy I, p. 515. 515^b.

iunioris viri coaevi iam fortasse legerit¹. Attamen, si liber primus separatus prodiit, altera Itinerarii recensio usque ad a. 1194. perducta Iohanne demum rege perfecta esse potest, cum lib. V, cap. 22. de fratre regis tunc comite Iohanne mentio habeatur. Tertia denique editio codice C continetur, qui quaedam de Ricardi I. moribus et morte addit.

Giraldus Cambrensis² in opusculo quod inscribitur *De instructione principum III*, c. 15. 17—22. ex Itinerarii libro primo multa excerptis, historica veritate luculentoque stilo et studio exquisitissimo delectatus. Postea Rogerus de Wendover, Matthaeus Parisiensis, Wilhelmi Tyrii continuator, Oliverus scholasticus eundem librum tantum laudarunt. Quae omnia recensione praecleara a v. cl. W. Stubbs inter *Rerum Britannicarum medii aevi Scriptores* a. 1864. curata luculenter probantur, cui etiam Riezler, 'Forschungen' X, p. 105, de subtili nostri dictione disserens, adstipulatus est.

Hucusque cum editore doctissimo et amicissimo consentiens, ego sicut et ipse nuperrime in alia vestigia incidimus. VV. dd. Gabriel Monod et Gaston Paris enim in 'Revue des Sociétés savantes des départements, Cinquième Série' VI, 1874, p. 93, carmen sermone vernaculo versibus circiter 12000 compositum, in codice bibliothecae Vaticanae reginae Christinae nr. 814. exstans, descripserunt, quod Itinerarii fontem fuisse affirmant. Sane versus aliquot, quos laudant, cum rebus et verbis operis nostri, utcumque ordo librorum multum discrepat, aliquantulum congruere videntur. Iam initio, Henrici II. regis Angliae morte commemorata, poeta semet ipsum proclamat: Ambroise dit qui fist cest livre, vir sane notitiis scaccarii Iohannis regis haud ignotus; Iohannes rex enim Eustacio capellano et Ambrosio clericis nostris, qui cantaverunt 'Christus vincit' ad secundam coronationem nostram et coronationem primam regine uxoris nostre, i. e. Oct. 2. a. 1200, 25 solidos solvi iussit; v. *Rotulos de Liberato regnante Iohanne* ed. Hardy p. 1.

Eundem codicem Vaticanum, cuius numerus saepius mutatus est, Montfaucon, *Bibl. bibliothecarum I*, p. 31, et La Croix vel Jacobs, 'Dissertations sur quelques points curieux de l'histoire de France' VII, p. 24, iam antea evolverunt. Initium, videlicet folia 1—4, et versus finales in folio 89. codicis, quem vocat reg. Christinae nr. 1659, minus accurate transscripsit et excudi fecit Adelbertus Keller, a. 1844. 'Romvar' p. 411—425, cui nonnulla debemus, quae cum auctore Latino infra contulimus. Praeterea v. cl. G. Monod, qui carmini edendo operam navat, quo ordine res in itinere gestae narratae sint, nobiscum benigne communicavit. Itaque v. 1—2386. cum Itinerarii libro II. et capitulo 1. libri III, v. 2387—2613. cum libro I, c. 2—11, v. 2614—4526. cum libro I, c. 25—81, v. 4527. et reliqui cum libris III—VI. tali modo conveniunt, ut modo auctor Latinus, modo poeta Francogallicus ampliorem narrationem praebere videatur. Quaecumque autem de Frederico imperatore in Terram Sanctam profecto et in itinere mortuo lib. I, c. 18—24. traduntur, prorsus apud poetam desiderantur. Neque hic mansiones regum Franciae et Angliae a campo Verze-liacensi usque ad mare Mediterraneum profectorum enumerat, quibus auctor Itinerarii ipse interfuit, v. II, 11: De Liuns transivimus — postea iacimus — ubi moram fecimus — intravimus — transivimus. Alia quoque, quae quodam modo versibus congruere videntur, partim poetae illi, partim nostro, qui res gestas haud sine ingenio poetico in Latinum sermonem vertit, attribuere licet.

1) Vide quae infra ad collectanea e Willelmi historiis exhibita monebimus.

2) Ex eius operibus infra quaedam in nostrum usum excerptemus.

Quae cum ita sint, conici debet, canonicum illum Anglicum, qui Ricardi regis socius in itinere fuit, carmen Ambrosii sermone vernaculo compositum re vera adhibuisse. Certe tamen multis locis alia ipsi visa addidit ac praecipue libro primo, quem, ut supra dixi, separatim edidit, plura magni momenti inseruit.

Itinerarii codices, qui in promptu fuerunt, hi sunt:

A 1. Bibliothecae publicae Universitatis Cantabrigiensis F f. 1. 25, quem F. Liebermann denuo inspexit, medio saec. XIII. exaratus, solus et libris et capitibus rubro superscriptis, ordine tamen misere confuso, distinguitur. Desinit a. 1194. Versuum Galfridi de Vinosalvo gratia, qui ibidem inveniuntur, poetae huius, ut supra monuimus, nomine liber inscriptus, in editionis Galeanae usum valde negligenter adhibitus est. Eiusdem ordinis codice Giraldus Cambrensis¹ usus est.

A 2. Fragmentum libri primi ap. Bongars, Gesta Dei per Francos, editum, nonnunquam attuli. Cuius ordinis codex exstat adhuc inter Mss. Musei Britannici Reg. 14C. 10.

B 1. Eiusdem Musei Cottonianus Faustina A. VII. iam saec. XIII. ineunte dilucide exaratus et manibus s. XVI. Ricardo canonico adscriptus, contextum optimum praebet praeter librum primum, ubi lacunae, etiam plures quam in codd. A 1 et 2, et menda alia offendunt, ita ut ex autographo ortus, sed multum in brevius contractus videatur. Desinit a. 1194.

B 2. Codex bibliothecae Phillippsianae Cheltenhamensis bis numeratus et 3874. et 13556, saec. XIV. eximie exaratus est. Fuit olim ex libris Guillelmi Burrell armigeri de Beckenham in comitatu Cantiae. Manus saec. XVII. editionem Galeanam secuta Galfridi de Vinosalvo nomen inscripsit. Si orthographiam excipias, omnino cum B 1, persaepe etiam cum A 1 congruit et eodem loco quo illi terminatur. Cuius codicis libri I. et VI. praecipue, cum editionibus Galei Stubbsique in usum esse nequiverit, et a me ipso et a F. Liebermann, cum aliis comparati sunt².

C. Codex nr. 129. Collegii Corporis Christi Cantabrigiensis, saec. XIII. exeunte variis manibus exaratus, continet omnia quae codicibus A et B aut contracta aut omissa sunt; sed mendis non caret, quae ope aliorum codicum tollenda erant. Epistola, quam dux Assassinorum Leopoldo duci Austriae misisse fertur, et notitia de reditu Ricardi regis in Angliam, a Radulfo de Diceto sumptae, insertae sunt, et additum insuper de regis eiusdem ingenio atque de legibus ab eo in Anglia latis caput, quod supra dixi extremum, quod ut auctori abiudicemus, nulla causa apparet. Manus recentior, spatiis librorum et capitulorum indicibus inscribendis vacuis relictis, rubras, quae nunc cum A, nunc cum B conveniunt, supplevit. Hoc codice, quem a. 1880. inspexi, utpote aliis completiore, Stubbsiana et nostra editiones fundatae sunt.

Pauca denique in calce e Libello de expugnatione Terrae Sanctae, qui in codicibus quidem Radulfi abbatis Coggeshalensis exstat, sed isti non est attribuendus, et libris scriptis et recensionebus Iosephi Stevenson³ et Iohannis Prutz⁴ fretus, excerpti. Quae fere omnia ex Itinerarii libro primo desumpta et in breve coacta sunt. In fine operis, secundi libri initio tantum exscripto, lector ad librum per priorem S. Trinitatis ex Gallico in Latinum translatum remittitur. Novit igitur auctor, librum II. et reliquos Itinerarii ex opere Franco-gallico, eoque sine dubio carmine Ambrosii, haustos esse. Subiunxit quoque Friderici I. et Saladini epistolas provocatorias, quas ex eodem Itinerarii libro I.

1) Vide infra ad a. 1188. 2) Codex saepius e pro beiträge zur Gesch. d. Kreuzzüge¹ I. Adhibuit cod. t habet; scribit excerritus, set et quae sunt eius- Paris. S. Victoris nr. 476. 5) Ut supra p. 192. modi. 3) In editione Coggeshalensis. 4) Quellen- dixi.

sibi vindicavit¹. Tamen per alias partes multa affert, quae itineris socium, qui iam Urbi Sanctae a Saladino expugnatae affuit, indicant. R. P.

PROLOGUS IN (ITINERARIUM PEREGRINANTIUM IN TERRAM SANCTAM TEMPORE SALAHADINI ET IN) GESTA RICARDI REGIS ANGLIE ET REGIS FRANCIE ET IMPERATORIS ALEMANNIE.

Solet nonnumquam accidere, ut res quantumlibet notas et eximie gestas tractu⁴ temporis vel fama languidior minuatur vel oblivio posteritatis extinguat. Sic regum quam plurimum⁵ emarcuit gloria, et ipsis consepultum evanuit quod ab eis magnifice factum [est⁶], et suis celebratum temporibus novitas exceptit in favorem, fama in preconium, populus in exemplum. Hoc Grai⁷ veteres divinitus⁸ attendentes, scripti remedium obiecere prudenter⁹ et¹⁰ scriptores suos, quos dixere hystoriographos, ad conscribendas regum¹¹ hystorias studiosius exciverunt. Unde feliciter contigit, ut vocis vive silentium vox scripta suppleret, ne ipsis mortalibus eorum commorerentur virtutes. Romani vero, Grecorum emuli, perpetuande virtutis optentu non solum stili assumpserunt officium, set et statuas adiecerunt; et sic 15 tam veteres representando quam provocando posteros, virtutis amorem, tum per oculos, tum per aures, ad interiora multipliciter demissum, imitantium mentibus firmius impresserunt. Quis iter Iasonis, labores Herculis, Alexandri gloriam, Cesaris victorias nosset, si scriptorum beneficia defuissent? Porro patrum gesta sanctorum, quos frequentius commemorat et commendat ecclesia, neminem ad imitandum accenderent¹², si conscia veritatis antiquitas legendam nobis hystoriam non reliquisset. Sane reges antiqui, cum variis extollerentur preconiiis, id vel maxime habebant¹³ in votis, ut in¹⁴ ore presentium celebres ad posteritatis noticiam devenirent. Ceterum cum innumeri rerum gestarum scriptores extiterint, plurimi quod audierunt¹⁵, pauci quod videre¹⁶ scripserunt. Quodsi Frigio Dareti de Perganorum eversione ideo potius creditur, quia quod alii retulere auditum ille presens conspexit, nobis 25 etiam hystoriam¹⁷ Ierosolimitanam tractantibus non indigne fides debetur, qui¹⁸ quod vidimus testamur et res gestas, adhuc calente memoria, stilo duximus designandas. At si cultiorem dicendi formam deliciosus exposcit¹⁹ auditor, noverit, nos in castris fuisse²⁰, cum scripsimus, et bellicos strepitus tranquille meditationis ocium non admisisse. Ipsa sibi veritas ad gratiam²¹ sufficit et, licet pomposo non expolita ornatu, quemcumque saltem 30 secreti sui alliciet auditorem.

EX LIBRO PRIMO**.

[1. Quia²² pro peccatis populorum Dominus exterminavit populum Syrie.]

Anno Verbi incarnati 1187²³, apostolice sedis apicem optinente Urbano tertio, imperante in Alemannia Frederico, apud Constantinopolim Ysaakio, Philippo regnante in Francia, Henrico in Anglia, in Sicilia²⁴ Willelmo²⁵, aggravata est manus Domini super populum suum, si tamen recte dixerimus suum, quem²⁶ conversationis immundicia, vite turpitudine, viciorum feditas fecerat²⁷ alienum.

[14. Willelmus²⁸ rex Sicilie mittit Margaritum cum quinquaginta galeis et quingentis militibus in subventionem Terre Sancte.]

A. C.

B.

Verum perire non potest quod Dominus Verum non perire potest quem Dominus 1188. salvare disponit. Igitur²⁹ ecce³⁰ veniunt optati, salvare disponit. Ecce, optati veniunt, ex-

³¹ et, ut sanctorum patrum utamur exemplis, nec Iob paciencia, nec Abraham liberalitas, nec David mansuetudo fidelibus posteris ad exemplum viveret add. A1.

45 ***) Incipit Itinerarium regis Anglorum Ricardi in Terram Sanctam a magistro Gaufrido Vinsauf editum. Incipit liber primus. Capitulum primum A1.

a) Hic incipit itinerarium imperatoris Alemannie, regis Francie et Ricardi regis Anglie B2. b) Iun. — S. et in ex A1. des. C. cuius titulus manu rec. inser. c) re. A. Ri. 41. d) tactu A2. e) plurimum A2. f) deest C. g) Greci in loco rasu C. h) deest A1. i) pr. obiecerunt A1. h) ac A1. l) deest A1; rerum A2. m) in vo. ha. ed. Stubbs. 50 n) in — celebres des. A1. o) audierunt B1. p) viderant B1. q) hyst. Ier. tract. des. A1. r) quis A1. s) au. exp. A1. t) non domi add. B1. u) gloriam B1. v) haec rubra deest A. C. w) Anno incarnationis dominice 1180. A1; 1177. A2. x) Cocilia B1. y) Willelmo A1. z) quoque B1. a) fecerant A. b) rubra ex A et B sumpta, manu recentiore suppl. C. c) deest A1. d) opt. von. A1.

1) Prutz l. l. p. xxxix. hunc libellum cum Itinerario e communi fonte manasse censet. Quodsi Itinerarii 55 contextum ex capitalorum inscriptionibus rubris confectum esse opinatur, minime et consentio.

A. C.

1188. expectati accedunt. Nam egregius rex Siculorum Willelmus primos terre subsidiarios destinat, qui comites duos, milites quingentos, galeas quinquaginta transmittit. Eius ergo beneficium esse quis dubitat, quod Antiochia retenta, quod Tripolis defensa, quod Tyrus servata, qui harum urbium incolas a fame et gladio viribus suis securos conservat? Margaritus classi regie regende preerat, vir admodum strenuus, qui cum galeis precurrens, ausus pyratricos reprimit et, pretemptata veniendi fiducia, sequentes invitat. Hic insulas procul positas premens imperio et tot casus equoreos fato felici expertus, victoriis multis optinuit, ut rex maris et a nonnullis alter diceretur Neptunus. Iam Tripolis navigantibus in prospectum occurrit. Cives eminus vela conspiciunt. Et cum nuncii salutis adveniant, sinistra prenunciat:

Pessimus in dubiis augur timor.

Nec mora, muros coronant, propugnacula conscendunt, incerti tamen, an deditionem offerant, an pugnam pretemptent^a. At cum propius in eminentiis puppium vexilla crucis et alia christiane religionis insignia conspiciantur, clamor ingens tollitur, consalutantium voce resultant equora, turbis occurrentium litus impletur, et ineffabile gaudium cunctos accendit. Inter alios Hervicus^b de Danziaco^c tunc^d venit, sed, pre aliis fama factorum insignis, maturum terre presidium commodat. Sicque manu^e in brevi multa et valida confluyente, nostrorum maritima servantur^f illesa.

1189.
Nov.

[17]. His diebus rex Siculorum Willelmus in fata concessit, cuius obitus universo^g fideli populo tanto fuit^h flebilior, quanto ipse ad subsidium Terre Sancte et propiorⁱ existebat^j et pronior.

[18. Frethericus^k imperator Alemannie crucem suscipit et Saladinum^l per nuncium diffiduciat^m.]

A. C.

Temporeⁿ decurso, Romanorum imperator Fredericus sacre peregrinationis assumit^o insignia et veri formam peregrini tam exteriore habitu quam interiore depromit affectu. Vir tantus, cuius imperium hinc mare Mediterraneum^p, hinc borealis claudebat oceanus, cuius gloria continuis crevit victoriis, cuius felicitas^q non sensit offensam, omnem blandientis seculi postponit illecebram et humilis pro Christo accingitur pugnaturus. Eius strenuitas, presertim in annis argentibus, non minus stupenda quam laudanda est. Nam cum senior esset et filios haberet, quibus et etas et virtus ad militandum aptior videbatur, eos tamen tamquam insufficientes reputans, ipse christianismi negocium procurandum suscepit; filii autem in-

B.

pectati accedunt. Nam rex Siculorum Willelmus mittit Margaritum cum quinquaginta galeis et quingentis militibus in subventionem Terre Sancte, qui insulas procul positas^r premens imperio et tot casus equoreos fato felici expertus, victoriis multis optinuit, ut rex maris et alter diceretur Neptunus. Cives eminus vela conspicientes, incerti an christiani sint, propugnacula conscendunt. At cum vexilla crucis propius spectant et christiane religionis insignia, clamor ingens tollitur, consalutantium voce resultant equora, ineffabile gaudium cunctos accendit. Hervicus^b de Danziaco tunc venit, pre aliis fama factorum insignis; manu multa confluyente, nostrorum maritima servantur illesa.

20

25

35

B.

Romanorum imperator Fredericus^s crucem suscipit, cuius imperium hinc mare Mediterraneum, hinc borealis claudebat oceanus^t, omnem blandientis seculi postponit illecebram et humilis pro Christo accingitur pugnaturus. Filium suum natu maiorem regnantem reliquit, alium vero, ducem scilicet Suavorum^u, secum assumpsit. Destinatur ergo nuncius ab imperatore ad Saladinum, ut vel christianorum universitati, quam lesit, satisfaciat in plenum vel diffiduciatus se preparet ad congressum.

50

a) ita A1; pert. C; pertentant A2. b) ita A2; Hervicus codd. c) tunc v. des. St. d) in brevi manu A. e) illesa servatur A. f) erat A. g) et pron. ex. A. h) rubra manu rec. suppl. C. i) Saladinum B 2. k) diffiduciavit B 2. l) Dec. temp. A. m) assumpsit A 1. n) Mediterraneum A 1. o) fidelitas C. p) Frethericus B 2. q) oceanus B 2. r) Suavorum B 1.

1) Infra p. 208, l. 2. Hervicus de Gienis vocatur, videlicet Herveus III. de Donzy et Gien, de quo v. Du 55 Chesne, 'Histoire de la maison de Chastillon sur Marne' p. 70. 71.

A. C.

stantibus, ut vel pro illo vel cum illo suscepto militie munus imple-
rent, illum, qui natu maior erat, regnantem reliquit, alium vero,
quem ducem Suavorum^a fecerat, secum assumpsit. Et quia impe-
5 rialis maiestas neminem citra diffiduciationem^b impetit, hostibus
suis bella^c semper indicit, destinatur ab imperatore nuncius cum
litteris suis signatis ad Salahadinum^d, ut vel christianorum univer-
sitati, quam lesit, satisfaciat in plenum vel diffiduciatu se pre-
paret ad congressum. Talis^e est itaque tenor imperatoris epistole:

Epistola^f Fretherici ad Salahadinum.

1188.

Fredericus, Dei gratia Romanorum imperator et^g semper augustus et hostium imperii
magnificus triumphator^h, Salahadino presidi Saracenorum quondamⁱ illustri exemplo^k Pha-
raonis fugere Ierusalem^l. Devotionis tue litteras multis^m retro temporibus ad nos destinatas
super arduis negociis, tibi quidem, si fides verbis subsuisset, profuturis, prout maiestatis nostre
15 decuit magnificenciam, suscepimus et epistolarumⁿ a loquiis magnitudini tue consulere dignum
duximus. Nunc vero^o, quia Terram Sanctam prophanasti, cui eterni Regis imperamus imperio,
in preside Iudee^p, Samarie, Palestinorum, in tanti sceleris presumptuosam et plectibilem auda-
ciam debita animadversione decernere imperialis officii^q sollicitudo nos admonet. Quam
ob rem nisi occupatam terram et^r omnia restituis, adiuncta satisfactione sacris constitutioni-
20 bus pro tam nefariis^s excessibus taxata, ne minime^t legitimum videamur querere^u bellum, a capite
Kalendarum Novembris^v evoluti anni spatio terminum prefigimus^w ad experiendam belli for-
tunam in campo Taneos^x in virtute vivifice crucis et in nomine veri Ioseph. Vix enim credere^y
possumus hoc te latere, quod ex scriptis^z veterum et in^{aa} hystoriis antiquis nostri temporis
factum^{ab} redolet. Nunquid scire dissimulas ambas Ethiopias, Mauritaniam, Persiam, Syriam^{ac},
25 Parthiam, ubi^{ad} a Parthis Crassi nostri dictatoris fata sunt prematurata, Iudeam, Samariam,
Maritimam, Arabiam, Caldeam, ipsam quoque Egiptum — ubi, proh dolor! civis Romanus
Anthonius, vir insignis^{ae}, virtute preditus, citra nitorem^{af} temperancie et secus quam deceret^{ag}
militem a tanto culmine rerum emissum, minus sobriis Cleopatre inserviebat amaribus —, num-
quid etiam scire dissimulas Armeniam et innumerabiles^{ah} alias terras nostre ditioni subiectas?
30 Norunt hoc reges, quorum cruore gladii Romani sunt^{ai} crebrius inebriati, et tu quidem in ipsa
rerum experientia Deo auctore intelliges, quid [possint^{aj}] nostre victrices aquile, quid choortes
diversarum nationum, quid furor Theutonicus etiam in pace arma capescens, quid caput indo-
mitum Rheni^{ak}, quid iuventus [Histri^{al}], que fugam nunquam novit, quid procerus Bavarus^{am},
quid Suevus astutus, quid Franconia circumspecta, quid in gladio ludens Saxonia, quid Tu-
35 ryngia, quid Westfalia^{an}, quid agilis Brabantia, quid nescia pacis Lotharingia, quid inquieta
Burgundia, quid Alpini Salaces^{ao}, quid Frisonia in amento prevolans, quid Boemia ultro mori
gaudens, quid Bolenia^{ap} suis [feris ferior, quid Austria^{aq}, [quid Stiria], quid Bugrensa^{ar}, quid partes
Illirice, quid Leonardia^{as}, quid Tuscia, quid Ancarictana^{at} Marcia, quid Venetus proretha^{au},
quid Pisanus^{av} nauclerus, denique qualiter^{aw} dextera nostra, quam senio arguis effetam^{ax}, gla-
40 dios^{ay} vibrare didicerit, dies illa plena leticie^{az} et iocunditatis et reverencie [triumpho^{ba}] Christi
prefixa te docebit.

a) Snavorum A1. b) defectionem A2; neminem subito impetens A1, ubi tamen manu recentiore in margine substituuntur
citra diffiduciationem impetens. c) bellum A1. d) destinatur ab imperatore ad Salahadinum nuncius A1, ubi cum l.
s. sign. des. e) Talis — epistole des. A1. f) Imperatoris epistolam hoc loco C solus inserit; A1 eam offert paullo
45 infra, sed hic adnotat: Hic intrare debet hec epistola: 'Fredericus Dei gratia Rom.', que postscripta est; epistolam prorsus
omittunt A2. B. g) deest A1. h) totiusque monarchie fortunatus moderator add. A1. i) viro add. A1.
k) Ier. f. ex. Phar. A1. l) Israelom G. Henr., Dicet., Exp. Terrae Sanctae. m) nostrarum add. A1, G. Henr. n) autem A1.
o) Iudex A1; verba in pres. I. S. Pal. des. G. Henr., insunt Dicet., Exp. p) sollicitudo officii A1. q) ante A1;
terr. Iudee, Samarie et Palaestinarum ante G. Henr. r) nefariis C. s) minimum vid. et legitimo A1. t) ita C,
50 G. Henr., Dic.; gerere St. u) a. inc. dom. 1188. add. G. Henr. v) prestituimus A1, G. Henr., Dic. w) Tha-
neos A1. x) ita A1, Hoved., Dicet., Exp.; possumus credere C. y) scripturis A1. z) ex A1. aa) et facti novi-
tatem A1. ab) Sittiam A1. ac) ubi Marci Crassi nostri doctoris facta A1. ad) insigne A1. ae) ita A1, G. Henr.,
Dic., Exp.; victorem C. af) decebat A1. ag) al. inn. A1. ah) cr. sunt A1. ai) deest C, G. Henr., Dic., Exp.
aj) regni C. ak) deest C, G. Henr., Dic., Exp. al) Boywarus A1. am) Westpharia A1. an) ita A1, G. Henr., Dic.;
55 Alpium acies C. ao) Bolonia A1. ap) ita A1, Exp.; Austria C, ubi q. St. des. ar) ita C, Dic., Exp.; quid
Ruwennia, quid Histria, quid Rocumpbia A1; quid Ruthonia G. Henr. as) ita C, Dic., Exp.; Leobardia
G. Henr.; Lombardia A1. at) ita C, Dic., Exp.; Anconit. St., G. Henr. au) spreta A1. av) ita A1, G. Henr.;
Spinanus C, Dic.; Spisanus Exp. aw) quid A1, G. Henr. ax) efferam C; affectam A1. ay) gladium A1. az) leticie
et des. A1, G. Henr. ba) ita A1, Hov., Dic., Exp.; deest C, G. Henr.

60 l) Eandem epistolam supra p. 111. ex Gestis Henrici attulimus.

A. C.

Huic mandato imperatoris responsoriam^a etiam soldani epistolam libello nostro duximus^b inserendam. Nam superba tyranni fiducia, quam ad resistendum conceperat, ex ipsius tenore clarescit. Eam quidem in ipsa simplicitate verborum, in qua fuerat^c conscripta, recitando proponimus, nichil penitus immutantes.

B.

Epistolam soldani ea ipsa simplicitate verborum, in qua fuerat scripta, recitando proponimus nil^e mutantem.

[Epistola^a Saladini respondentis imperatori et gloriantis de victoriis suis.]

Illi regi sincero, amico, magno, excelso, Frederico regi¹ Alemannie. In nomine Dei miserentis, per gratiam Dei unius, potentis, exsuperantis, victoris perennis², cuius regni non est finis. Gratias³ ei agimus perennes⁴, cuius gratia est super totum mundum. Deprecamur eum, ut infundat orationem suam super prophetas suos et maxime⁵ instructorem nostrum nuncium⁶ suum Mahumelum⁷ prophetam, quem misit pro correctione recte legis, quam faciet⁸ apparere super cunctas⁹ leges. Attamen notum facimus regi sincero, potenti, amico¹⁰, magno, amabili¹¹ regi Alemannie, quod quidam homo Henricus¹² nomine venit ad nos, dicens se nuncium¹³ vestrum esse, et detulit nobis quandam cartam, quam dixit esse¹⁴ vestram. Nos¹⁵ legi fecimus cartam et audivimus eum viva voce loquentem et que¹⁶ ore dixit verbis respondimus. Sed¹⁷ hoc est responsum carte. Quodsi computatis eos, qui vobiscum concordant veniendi super nos, et eos nominatis et¹⁸ dicitis: 'Rex talis terre et rex alterius terre et comes talis et tales¹⁹ archiepiscopi et marchiones et milites'; et si nos²⁰ vellemus enunciare²¹ eos, qui²² sunt in nostro servicio et qui sunt intendentes nostro precepto et²³ prompti nostro sermoni²⁴ et qui dimicarent coram manibus nostris, non posset hoc in scriptis redigi. Et si christianorum computatis nomina, Saracenorum sunt plura et²⁵ plura abundantius quam christianorum. Et si inter vos²⁶ et eos, quos nominastis, christianos²⁷ mare est, inter Saracenos, qui non possunt estimari, non est mare²⁸ inter eos et nos nec ullum²⁹ impedimentum veniendi ad nos. Et³⁰ nobiscum³¹ sunt³² Bedewyni, quos³³ si opponeremus³⁴ inimicis nostris, sufficerent; et Turkemanni, quos³⁵ si effunderemus super inimicos³⁶ nostros, destruerent eos; et³⁷ rustici nostri, qui dimicarent strenue, si iuberemus, contra gentes, que venture sunt super terram nostram, et ditarentur de eis et exterminarent eas. Et³⁸ quomodo? Nos habemus nobiscum³⁹ soldanos⁴⁰ bellicosos, per quos terram apertam habemus et adquisitam et expugnatos⁴¹ inimicas. Et hii⁴² omnes reges paganismi non tardabunt, cum eos submonuerimus⁴³. Et vos⁴⁴ cum congregati [fueritis], sicut carta vestra dicit, et ducetis infinitam⁴⁵ multitudinem, sicut nuncius vester narrat, obviabimus vobis per potentiam Dei. Nec sufficit nobis terra ista, que est in maritima, sed transibimus voluntate⁴⁶ Dei et optinebimus terras vestras universas fortitudine Dei. Nam⁴⁷, si veneritis, cum toto posse vestro venietis et presentes eritis cum omni gente vestra; et scimus, quod in terra vestra nullus remanebit, qui se defendere possit nec terram tueri. Et quando Deus victoriam nobis sua fortitudine de vobis donaverit, nichil amplius erit, quam ut terras vestras libere capiamus fortitudine sua et voluntate. Adunatio enim⁴⁸ legis christianorum bis venit super nos in Babilone, una⁴⁹ vice apud Damiatam et⁵⁰ altera⁵¹ apud Alexandriam, et erat⁵² maritima terre Ierusalem⁵³ in manu christianorum, et in terra Damasci et in terra Saracenorum in singulis castellis singuli erant domini [sibi⁵⁴] proficientes. 40

a) epist. (vero A2) sold. resp. A. b) ins. dui. A1. c) nichil B2. d) cons. fu. A1. e) rubra deest A; manu rec. C (ubi gratulantis de victoria sua); deest A. B2. f) deest B2. g) perhen. C. h) grates A1. B1. i) super add. A. B. k) nunc. su. des. B. l) Mahumet A; Machumetum B. m) faciat A1. n) omnes A1. o) ma., am. A. B. p) amic. r. Al. des. B. q) ve. esse B. r) Nos l. f. ca. et des. B. s) verbis que dixit B; verbis que ore dixit Exp. t) Sed — carte des. B. u) super nos dicentes B. v) talis archiepiscopus, marchio et miles B. w) deest B, Exp. x) eos 45 enumerare B. Exp. y) qui n. in n. s. et des. B. Exp. z) et pr. — manibus nostris des. B. a) servitio A. b) et plura ab. q. christ. B. c) nos Exp.; eos, quos nom., et vos mare B. d) deest B. e) mare et inter nos, nec B. f) Bedewini nob. sunt B. g) habentur A. h) quos si opp. des. B. ubi tantum qui habetur. i) opponeremus — si des. A. k) qui omnes hostes destruerent B. l) hostes A. m) sed et ra. no. str. dim. et exterminarent omnes adversarios B. n) Et q. Nos des. B. o) soldarios A. B. p) adq. expugnantes B. q) et add. A1. 50 Exp.; Et hii des. B. r) vocaverimus B; nec morabuntur, cum eos vocaverimus A2, Exp. s) Et nos cum cong. fueritis cum infinita multitudine, ut dicitis, obviabimus vobis, nec sufficit nobis terra hec, sed transibimus et obtinebimus terras vestras fortitudine Dei B. t) deest C. u) infin. mu. des. A. v) per voluntatem A2. w) tres lineae Nam — voluntate des. B. x) autem B. y) semel B. z) deest B. a) vice add. B. b) in add. A2, B. C. Exp. c) et add. B. d) deest C.

1) Comes de Dietse Henricus . . . quem misit imperator ad Saladinum regem Chron. regia Colon. p. 140.

Nostis, qualiter christiani utraque vice redierunt et ad qualem exitum venerunt^a. Et^b hec nostre^c gentes referre sunt cum regionibus suis^d, et Deus adunavit nobis regiones affluentius^e et coadunavit eas longe lateque in potestate nostra et Babiloniam cum^f pertinentiis suis et terram Damasci et maritimam Ierusalem et^g terram Gesire^h et castella suaⁱ et terram Roasie cum pertinentiis suis et regionem^k Indie cum pertinentiis suis; et per gratiam Dei hoc totum in manibus nostris est; et residuum regnum Saracenorum nostro paret^l imperio^m. Namⁿ si mandarem^o excellentissimis regibus Saracenorum, non retraherent se a nobis. Et si submoneremus^p calephum de Baldach, quem Deus salvet^q veniendi ad nos, de sede excelsi sui imperii assurgeret et veniret in auxilium excellentie nostre. Et nos optinimus per virtutem Dei et potentiam et Ierusalem et terram eius; et remanent^r in manibus christianorum tres civitates, Tirus, Tripolis et Antiochia, et de hiis non est aliud nisi ut occupentur. Attamen si bellum vultis, et si^s Deus voluerit, ut sit per voluntatem suam, quod totam terram christianarum adquiramus, obviabimus^t per virtutem Dei, sicut^u scriptum est in litteris vestris. Verum si nos de bono pacis requisieritis, mandabimus^v procuratoribus istorum trium locorum predictorum^w, ut nobis^x ea sine contradictione consignent^y, et vobis sanctam crucem reddemus et liberabimus omnes captivos christianos, qui^z sunt in tota terra nostra, et habebimus vobiscum pacem, et permittemus vobis ad^{aa} sepulcrum esse^{ab} unum sacerdotem, et reddemus abbatias, que solent^{ac} esse in tempore paganismi, et bonum eis faciemus et permittemus venire peregrinos in tota^{ad} vita nostra et habebimus vobiscum pacem. Quodsi^{ae} carta, que ad nos venit per manum Henrici nominati, sit carta regis, scripsimus cartam istam pro responso, et Deus erigat nos ad consilium suum^{af} sua voluntate. Carta hec scripta fuit anno adventus prophete nostri Mahumeti^{ag} 584 gratia Dei solius. Et Deus salvet prophetam nostrum Mahumetum et suam progeniem et^{ah} salvet salvationem salvatoris domini excelsi regis victoriosi, adunatoris veridici verbi, comptoris vexilli veritatis, correctoris orbis et legis, soldani Saracenorum et paganorum, servatoris^{ai} duarum sanctarum domorum et sancte domus Ierusalem, patris victorum Ioseph filii Iob, suscitatoris progeniei^{aj} Murrureni^{ak}!

[19. Quantam^a multitudinem armatorum imperator apud Magunciam^b congregaverit, et^c per Hungariam transierit.]

Hanc superbi et infidelis tyranni epistolam cum nugis suis magnificus imperator contemptuens, dignas principe concipit^d iras et ad bella totis affectibus^e exardescit^f.

A. C.

Eum totius imperii secuntur magnates et apud Maguntiam, ubi ex edicto imperiali convenerant, una omnes et unanimiter omnes in votum tam eximie peregrinationis proclamant: *A Domino factum est istud, qui spirat ubi vult et corda hominum^a inclinatur quo vult*. Nam principes tanti, non inanis glorie appetitu illecti^b, non inducti precio, non precibus^c exciti, sed solo superne retributionis desiderio, per Deum et propter Deum ad mili-

B.

Tocius imperii sequuntur magnates, et una omnes in votum peregrinationis exclamant et ad miliciam accingunt. Decretum fuit prudenti consilio, quod nullus iter illud arriperet, cuius facultas ad annui viatici non sufficiebat impensas. Vehicula vero quam plura propter egrotantes construebantur, ne sano infirmus moram neceret, vel languentium turba obiter destituta periret. Per Hungariam^d iter instituit et, qui ultimus peregrini-

1188.
Mart. 27.

rs. 118, 21

Ev. Ioh. 3, 8

a) et exitum rei B. b) Et h. des. B. c) ge. no. B. d) deest B. e) affl. — lateque des. B. f) cum p. suis des. B. g) et — sua des. A. h) Ierise B. i) sua et des. B. k) regionem — Dei hoc des. B. l) est A. m) et regnum Saracenorum in manibus nostris est B. n) fere 4 lineae Nam si — terram eius; et des. B. o) mone-
45 remus C. p) Remanent autem B. q) si Deus — suam des. B. r) vobis add. B. s) sicut — vestris des. B. t) mandabitis A. u) vobis Exp. v) assignent A. w) qui — pacem des. B. x) un. sac. ad sep. esse B. y) deest A. z) solebant A; que fuerant in B. aa) in terra nostra B. ab) Quodsi — voluntate des. B. ac) Mahumetum B. ad) et salvatorem salvatoris Dei B. ae) servitoris A1; salvatoris Exp. af) progeniorum B. ag) rubra manu rec. suppl. C. ah) Maguntiam A1. C. ai) cuius exemplo Hungari (Ung. B 2) crucizantur B. aj) k) conceptit A1. l) viribus ed. Gale. m) exardescit C. n) omnium C. o) electi C. p) precio A1
50 q) Ungariam B 2.

1) Giraldus Cambrensis in libro de instructione principum III, 17—22, Itinerarium I, 18. cum utraque epistola excerptens, exemplo codici A 1 persimili usus esse videtur. V. quoque quod de his litteris monuit Riezler, 'Forachungen' X, p. 109, 110, qui im-

peratoris epistolam haud inepte quidem confictam, epistolam Saladini autem facile genuinam esse arbitratur. Certe, Arabicum linguae colorem et epistolarem sermonem huic inesse, omnes viri docti consentire videntur.

A. C.

B.

1180 ciam accinguntur. Providerat quidem^a celestis altitudo consilii, ut et ipsi sponte vocati obsequium Deo gratum dependerent, et imperialis magnificentia comitatus condignos haberet. Sic ergo in centore Spiritu undique confluent, et qui tot gentes, tot principes sub uno imperante conspiceret, antiquam Romane potestatis gloriam non crederet defluxisse. In hoc Christi exercitu erant pontifices, duces, comites, marchiones et principes alii quam plurimi, quos si nominibus et locis distingueremus, incurreret pariter et scriptor molestiam et lector tedium et tenor brevitas offensam. Decretum fuit^b sane prudenti consilio, quod hoc iter nullus arriperet, cuius facultas ad^c annui viatici non sufficiebat impensas. Vehicula vero quam plura propter itinerarios egrotantes constructa fuerant, ne vel sano infirmus moras^d neceret, vel languentium turba obiter destituta periret. Dudum quidem in discussionem venerat, an mari an terra potius tanti belli moles incederet. Sed quantalibet navium multitudo tot milibus transvehendis minus sufficere videbatur. Imperator itaque, opus propositum instanter accelerans, per Hungariam iter instituit, et qui regum ultimus peregrinandi votum emiserat, primus ad solvendum festinat.

[20. Suscipitur^e imperator a rege Hungarorum, et gentes ille exemplo eius crucizantur.]

Rex Hungarorum^f Bela^g nomine^h inⁱ occursum cesaris letus procedit, vir^b quidem 25 multiplici nature dote conditus, statura productior^l, vultu^m insignis, cuiⁿ et si cetera non suppetent, sola imperiosi vultus elegantia regno dignissima censeretur. Hic^o exercitum Christi^p hospitaliter recepit^q, ovanter^r occurrit, benigne prosequitur et operum^s exhibitione devocionis testatur^t fervorem. Indigene vero^u quam plurimi in^v eximio calentes exemplo vident aciem sanctam et commilitare gestiunt, attendunt certantium premia et labores non 30 metuunt simulque^w velunt et vovent et sequuntur, ut iam liquide constet, quod tarda^x molimina Spiritus sancti gratia non novit^y.

[21.^z Transito^a Danubio, imperator Hunos^b, Alanos, Bulgares, Pincennates, Macedones et^c imperatorem Constantinopolitanum adversarios habuit.] 35

Danubio transito, cum^d ad ultiores Bulgarie fauces^e deventum esset, Huni^f et Alani, Bulgares et Pincennates^g in populum Domini subito^d ex insidiis irruunt, quos^h ad facinus inaccessibilis locorum asperitas fidentiusⁱ incitabat^h. Egressus ille a Bulgaria in Macedoniam, eminentibus hinc inde armatis^l scopulis, dumosis obstruitur sentibus, angustis et amfractuosus^m semitisⁿ implicatur, sed et quibusdam artificiiis nativa munitio maior con- 40 surgit^o. Has locorum angustias prememoratae gentes occupaverant, quas nequissimus Constantinopolitanus imperator Ysakius^l ad hoc^p promiserat, ut venturum exercitum vel oppri-

a) namque A1. b) sane pr. fuit A1. c) ad sumptum annuum insufficientis videretur A1. d) moram A1. e) rubra manu rec. suppl. C; [Rex Hun]garorum imperatorem [susci]pit et Hun[gar]ia ex[em]plo impera[tor]is peregrinationem [crucis susce]pit A1; rubra deest B2. f) Ung. B2. g) Bella C. h) deest B. i) in occursum — conditus des. A1. 45 k) vir — productior des. B1. l) eminens A1. m) vultu — censeretur des. B. n) cuius profectio a cumulo incipit, cuius preconium ad summa progreditur add. A1, ubi cui deest. o) Et B. p) deest B. q) recipit B1. r) ov. o. b. pros. et des. B. s) operumque B2. t) serv. test. A. u) deest A B. v) in deest A1; in eximio — vovent et des. B. w) et add. A1. x) tardam olim iam Sp. B2. y) navat B1; gratia devocionem fervencius acceleravit B2. z) 24. A1. a) rubra manu rec. suppl. C; [Danubio t]ransito Fredericus 50 [H]unos et Alanos et [Bulgares . . .] Constantinopolitanum Ysaic[um] adversarios habuit A1. b) Hymos B2. c) et imperatorem Constantinopolitanum des. B2. d) deest B. e) fa. dev. es. des. B. f) Hymi B2. g) Pyn-cenates B2. h) quos inacc. loc. asp. et facinus incitabat A1. i) deest A1; fidutius B2. k) inortabat B1; inhortabat B2. l) armatur A. B. m) anfractuosus A1. n) simitibus ampliatur, set B2. o) consistit B2. p) haec A2.

1) Angelus vocatus.

merent vel impedirent. Utramque tamen et hostium et viarum molestiam milites nostri 1189
potenter exsuperant, sicque transcursis Macedonum campis, Philippopolim^a perveniunt: *Aug. 24*
que civitas, cum ante Pulpudeba diceretur, de nomine Romani imperatoris Philippi nomen
assumpsit^b, qui primus omnium imperatorum christianus effectus, imperialem gloriam
5 christiane professionis titulo insignivit. Hanc urbem, audito Latinorum adventu, Greci
deseruerant, trepidantes ubi non erat timor; quibus hec una timoris causa extitit, quod^c, *p. 21, 5*
quos non amabant, timebant. Non enim rapere^d aliena venerant, qui propriis habundabant^e;
non arma sumpserant adversus fideles, qui gentis incredule persequerentur errores. Anti-
quum illud et inexorabile odium, quod contra Latinos Graii^f dudum conceperant, tenax
10 successio temporum transfundit in posteros. Sed si odiorum fomes et ratio queritur^g,

Non esset vicium, si non ratione careret.

Hoc tamen pro causa constanter possumus^h inducere, quod, cum Latini scientia pariter et
armis floreat, illi se prorsus inscios et imbelles conspiciunt, et hinc odii sumpto fomite,
alienisⁱ bonis^k invidi contabescunt. Gens perfida, generatio nequam et omnino degenerans,
15 que quanto illustrior extitit, tanto vilescit insignius, cum aurum in scoriam transierit,
granum in paleas, puritas in fecem, gloria in confusionem. Multa Graii veteres et armis
sunt^l aggressi et studiis assecuti, sed omnis ille virtutum fervor refriguit^m in posteris et in
orbem Latinum migravit, ut, qui ante fontes, nunc rivuli vel pocius alvei arentes et ex-
hausti. Virtutum siquidemⁿ nullus^o successor, scelerum omnes, nam Synonis^p figmenta,
20 Ulixis fallaciam, Atrai atrocitatem retinent. Quodsi Greci militia queritur, arte, non armis
dimicat^q; si fides^r, amicus obest, inimicus obesse non potest. Gens ista, cum in locis
supradictis nostrorum transitum impedire non posset, quod potuit fecit. Indigene^s cuncti
ad montana conscendunt^t, venalium solacia subtrahunt, lares vacuos, omni amota supel-
lectile, venturis relinquunt. Imperator quidem episcopum Monasteriensem cum aliis [quibus-
25 dam^u] principibus^v, sub optentu pacis Constantinopolim iam^w ante transmiserat^x, quos ne-
quissimus et crudelis^y tyrannus retrusit in carcerem nec pacem legati violare abhorruit^z, quam
etiam^{aa} apud barbaros sancit^{ab} antiquitas, consuetudo approbat, honestas commendat. Post-
modum vero, metu pocius quam iuris intuitu^{ac} ductus, ligatos^{ad} legatos absolvit; nam urbis
regie timebat excidium, si nostrorum cicius^{ae} non placasset^{af} offensam. Dignum sane, quod
30 urbs illa solotenus eversa procumberet; nam, si fame creditur, novis polluebatur mahume-
riis^{ag}, quas^{ah} perfidus imperator indulserat fieri, ut fedus, quod^{ai} Turcorum coniuratus inierat,
obligatius^{aj} confirmaret. Iam estas decoctior in autumpnum inclinata vergebat, et libre
signum quadam equalitate temporum diem noctemque librabat^{ak}.

[22.^a De^a hiemacione Frederici imperatoris in Grecia et pacem^a inter eum
35 et Ysaakarium^a imperatorem^a, et de subdola ad eum legatione soldani
Yconii^a, et de^a transitu eius^a per Brachium Sancti Georgii.]

Imperator Romanorum magnificus hyemandi gratia Adrianopolim tendit, quam vacuum
et ab incolis desertam ingressus, ibidem stationem^a faciens, aptum movendi castra tempus
expectat^a. Dux Suavie, filius imperatoris, timens, ne ocia luxum, luxus ignaviam pareret,
40 sub ipso torpore^a hyberno exercitum^a exercendum statuit et castrum quoddam, quod non
longe ab urbe predicta^a distabat, expugnare contendit. Illuc Greci confluerant, ut inde, si
quas possent, Latinis molirentur insidias, loci munitione confisi, sed confusi; nam celeri
victoria domiti, victi, vincti^a et capti tenentur. Hiis auditis, Bizantinus^a princeps animo

a) Philippolim C; Philyppopolim B 2. b) insumpsit A 2. B 1. c) deest A. d) al. rap. A 1. B 2. e) ita A 1. B.
45 f) Grai A 1; Greci in marg. add. C. g) quereretur B 2. h) ind. pos. A. i) ho. al. A 1. k) ho. inv. des. B
l) armis ag. et st. sunt ans. A 1. m) refraxit A 1; restrixit A 2. n) deest A 1. o) succ. nul. B 2. p) Sin-
fonis A. B 1. q) demicant A 1; dimicant B 2. r) fidus B 2. s) ind. cu. des. A 1. t) contendunt A
u) deest C. v) iam ante des. A 1. w) premierat A 1. x) incredulus A. y) aborruit B 2. z) et A 2.
aa) sanxit B 2. C. ab) affectu A 1. ac) leg. ligatos A. B. ad) cuius C. ae) placaret A 1. af) marchum. B 2.
50 ag) quos A 2. ah) Turc. quod B 2. ai) obligativus A 2; obligatus B. C. aj) liberabat C. ak) 24. A 1. am) rubri
manu rec. suppl. C. an) ita codd. ao) Ysaakium B 2. ap) deest B 2. aq) Ic. B 2. ar) stativum A 2. as) ex-
spectat B 2. at) tempore A 1. C. au) capti et vincti B 2. av) Bizantius A 1; Bisancius B 2.

1) Herimannum Monasteriensem episcopum, Rupertum comitem de Nassowe et comitem Wabracum cum 300
equitibus et eorum apparatu Chron. regia Colon. p. 145.

1190. peiora veretur, et totius imperii timens excidium, festinos ad imperatorem nuncios destinat, qui pacis obsides, forum^a venalium, naves transvectorias transituris promittant. Imperator, licet suorum plurimi pacem quamcumque cum tyranno^b pacisci inolestum haberent, Mart. 25. maluit tamen fedus inire oblatum quam differre propositum. Et iam instante pascha^c mare illud^d strictum transvehitur^e, quod Brachium Sancti Georgii usitato vocabulo nuncupatur. Hoc mare, licet spacio angustiori contractum, non humili tamen gloria insignitur, quod urbem tantam preterfluit et orbis gemini discrimen faciens tam Asiam quam Europam delambit. Soldanus Yconii^f, vir subdolos et sanguinem christianum sitiens^g, quodam fraudis pretextu cum nostris amicitiam simulat, ut, malignum animi virus occultans, eos, si possit, incautos disperdat. Nunciis sane ad cesarem, cum adhuc in Grecia degeret, 10 non semel transmissis, morantem sollicitaverat, ut veniret; Grecos et Grecorum principem^h de dolo accusans, se christianis foreⁱ devotum et fidelem pollicitus est^j, qui sua et suos venturis exponeret et tam forum venalium quam inoffensos transitus omnibus exhiberet. Cesar vero, plus equo credulus, qui tales estimabat alios qualem se ipse noverat, universis 15 comminando edixit, ne fines Turcorum ingressi quicquam raperent, sed pacem, quam pacti erant, studiosius observarent. Sic^k ergo contigit, ut predam maximam, quam in ipsis regni ianuis soldanus ex industria dimiserat, nostri pretermittentes^l relinquerent omnino^m intactam. Heu mens hominum venturi nescia! nam si famem futuram, iter asperum, tyranni prenoscent insidias —, casus quidem obtulerat, unde sibi providisse poterant, quibus tantum et tam proximum imminerebat discrimen. Ceterum non usque adeo verbis infidi principis 20 gens nostra fidem habuit, ut ex nimieⁿ securitatis neglectu^o dissoluta incederet et inermis.

[De^p numero et ordine armatorum virorum imperatoris Frederici et distinctione acierum eius.]

Parthiam^q igitur ingressuri arma omnes arripiunt, quorum numerus tria militum milia, reliquorum vero circiter 80 milia continebat. Erant autem antistites septem, archipresul 25 unus, duces duo, comites decem et novem, tres vero marchiones; et hec acies tam insignis, Nec primam similem visa est nec habere sequentem.

At ne molem tantam confusi ordinis turbaret seditio, in partem trinam totus secessit exercitus: prima duci Suavie, postrema imperatori, media summaris et sarcinarum custodie deputata. Procedit acies ad delicias intuentium prudenter digesta, nam nec simul, nec sparsim, 30 sed per turmas incedunt; et cum plures sint qui partibus imperent, unus tamen universitatem moderatur. Hoc in castris optimum, in bellis precipuum. Sicut enim sine duce perit exercitus, ubi nullus preeminet, sic plerumque inefficax est, ubi multi presunt, qui de pari contendunt. Felix imperium! felix Germanie sinus! que tanto germine^r tot fecunda populis, tot Christo strenuos peperit bellatores sibi ad gloriam, hostibus ad ruinam. 35

[23. De^s insidiis et impugnationibus, quas pertulit exercitus christianus per proditorem Yconii^t soldanum, et de victoria eius, qua postmodum soldanum illum et filium eius et^u Turcos superavit et Yconium^v cepit.]

Nostris cum iam Turcorum fines ingressi essent, per dies aliquot nichil infestum sentiunt; quos soldanus ex industria usque ad interiora regni inoffensos transire voluit, donec 40 ciborum defectus et occurrens viarum asperitas aptiorem nocendi copiam commodarent. Nefarius ille proditor prurupta^w montium, dumosa nemorum, fluminum invia occupaverat; et fedus, quod affectuosius^x pepigit, non^y servans, sagittas et saxa transituris opponit. Hoc forum venalium, hii meatus pacifici, sic fides habenda gentilibus, qui semper in hoste virtutem et dolum equaliter metiuntur. Porro Marte propinquo congregi et manum conferre 45 summopere vitant et eminus tela coniciunt, quibus non minor gloria fugere quam fugare. Utramque vero extremitatem agminis, nunc postremos, nunc primos acrius impetunt, ut, si qua forte locorum angustia disiungat exercitum^z, in partem alterutram faciant irruptionem.

a) ven. for. A1. b) tir. A1, saepius. c) pascat B2. d) str. il. A1. e) transvehitur A2. f) sciens B2. C. g) principis B2. h) doest A. i) Sed A1. j) premeantes A1. k) doest A1. m) eximie C. n) negligencia B2. o) rubra doest A1; manu rec. suppl. C. p) Parthyam C. q) gramine C. r) rubra mutilata A1, manu rec. suppl. C. s) sold. Ic. B2. t) et Turcos doest B2. u) Ic. B2. v) prorupta B. w) pepigit fideliter A1; pep. aff. A2. x) doest A. y) exercitum B2 (saepius). C. z)

1) Kutbeddin, cui pater Kilidsch Arslan regnum cesserat. 2) V. quod Riezler, 'Forschungen' X, p. 25, de Itinerarii computatione adnotat.

Noctes etiam^a insompnes et irrequiete^b ducuntur, nam terrificus clamor castra circum- 1190.
sonat. Missilium imber transfigit tentoria; plerique interimuntur sopiti, et hostis tam assi-
duus imminet, quod per sex ebdomadas in armis cibum, in armis sompnum rapientes,
loricas non tollunt. Fames insuper tanta et sitis tam aspera invalescit, quod, equis casu
5 belli occisis, hoc in solacium et pro summis ducunt deliciis equorum carnibus vesci et san-
guinem bibere, sicque quodam egestatis ingenio vectores suos in usus alienos assumunt^c.
Erat locus^d, quem rupes arduae, consensus asperi, semite strictiores difficilem^e ad per-
meandum reddebant; qua^f cum prior pars agminis, filio imperatoris ductante, transisset^g,
in postremam^h subito Turci undique ex insidiis irruunt et de victoria certi lanceis et ensi-
10 bus bello propiore contendunt. Rumor ad aures ducis dirus allabatur; nec mora, preceps
quo^b venerat redit, difficultates, quas exsuperasse gaudebat, incunctanter relegit, ira non
attendit periculum. Equi, quaⁱ ire non poterant, coguntur ad cursum. Denique, dum^k huc^l
illuc patrem querens, patrem vociferans, anxius et incautus^m discurrit, ictu saxi eliditur
galea, excutiuntur dentes; ipse tamen immobilis permanet et indeiectus. Felix illa progeniesⁿ,
15 que, ut patrem liberet, sui prodiga se periculis obicit. Sed in solatium inflictis vulneris
eternum insigne retinet; nam quociens labra secedunt, victoriae gloriam os nudum testatur.
Tandem post multos et graves insultus pervenitur Yconium, ubi nequam ille proditor se
intra urbis munita concluderat. Nostri autem non longe figunt tentoria, ignari prorsus,
quid dies crastina minetur infestum. Nocte ipsa, cum iam pentecostes solempnitas ferme
20 fuisset exacta, imber tantus et tam vehemens irruit, ut illa procelle vehementia^o intra septa
castrorum nichilominus desevert.

[Quomodo^p Melchinus, filius soldani Yconii, cum exercitu infinito
contra imperatorem Frethericum venit.]

Mane facto, consumptis nubibus, aer illuxit purior, et ecce subito cum tubis et tym-
25 panis^q et clangore horrisono Turcorum exercitus circumquaque diffusus imminet, quantus
nec ante visus, nec credebatur videndus, quod, sicubi ter centena vel plura legantur fuisse
milia, estimari poterant, [numerari^r non poterant]. Hanc omnem multitudinem filius soldani
Melkinus^s nomine^t in arma exciverat, volens palme titulum socero suo Salahadino pre-
ripere, tam de victoria certus quam de suorum numero et virtute confisus. Soldanus interim
30 cuiusdam turris suprema conscendens, in specula residet, unde in subiectis arborum spaciis
acies bellaturas^u conspiciat, sperans adimplendum in proximo, quod animus promissor futu-
rum dictabat.

[Civitas^v Yconium capitur, et exercitus Melkini, filii soldani^w,
confusus est.]

Imperator, cum plerosque suorum ob insolitam hostium multitudinem trepidantes
35 attenderet, magnanimi principis fiduciam exerit, et erectis ad celum manibus, in conspectu
omnium grates agit^x Domino, quod inevitabilis pugne iam instat^y necessitas, quam fuga
hostium hucusque suspenderat^z. Hac voce ingens ardor cunctis incutitur, qui faciem
cesaris contemplantes letissimam, a sene iuvenes, a fragili^{aa} fortes, ab uno universi virtutis
40 suscipiunt incentivum. Quis deus magnus sicut Deus noster! Omnis illa multitudo tam
certa vincendi, ut vincula potius quam enses stringeret, in momento succumbit; simulque
et urbs ipsa capta tenetur, et exterior hostis prosternitur. Utrisque strages, ubique cedes,
undique cesorum acervi. Fugam densitas impedit, numerositas, unde gloriabantur, offendit^{ab},

Iam prope res agitur, certatur cominus^{ac},
45 confringuntur arcus, sagitte non evolant,

Vix locus est gladiis, sic omnia turbat

turba. Nostrique procedit ad gloriam, quod hostis^{ad} disposuerat ad ruinam, fugax bellum,

a) et A2; etiam B2. b) irrequietus A1. c) assumunt A2. d) difficilem C. e) quo B2. f) transiret A1.
g) postrema A1. h) qua A1. i) qui B1. k) Dumque A; dum deest B. l) atque add. A1; et add. A2.
50 m) incautus A1. n) proles B2. o) violentia A. p) rubra deest A1, manu rec. suppl. C. q) cum tym-
panis B2. r) num. n. p. des. C. s) Melchinus B. t) deest B. u) bellaturas B2, C. v) rubra deest A1, manu
rec. suppl. C. w) cum innumeris hostibus add. B2. x) egit B2. y) instat A1. z) suspendit A. aa) frigidus B1;
frigidus B2. b) ostenditur C. c) omnia B1. d) hostes disposuerunt A.

1) Philomelliam, ut apparet; cf. Riezler p. 59.

1190. quod hactenus inter vepres et rupium fauces heserat, iam spacio liberiore conseritur. Christi-
colice iram saciant, que lociens frustra exarserat; Turci experiuntur inviti, quid possint
cominus, quos eminus provocabant. Hanc insignem victoriam fidelibus suis non indigne
virtus divina contribuit; erat enim in castris castitas, in armis disciplina, in omnibus et pre
omnibus timor Domini, apud omnes amor proximi, qui sic erant affectione fraterna una-
nimes, sicut periculorum exstiterunt consortes.

[Imperator^a Frethericus^b obsides a soldano Yconii suscipit et petenti
federis pactionem confirmat.]

Soldanus, urbe capta, cum unicum munitionem, quo se contulerat, restare cerneret,
festinus ad cesarem dirigit, culpam omnem refundens in filium, se prorsus innocuum asse- 10
rens, aurum, quantum petat, pollicitus, federis obsides, quot et quos iubeat, prestiturus.
Cesar, heu nimium facilis! quod offertur suscipit, quod postulatur indulget, minus quidem
r. 3, 6. in hoc facto laudandus, dum virum sanguinum et dolosum pene captum absolvit, quem
honestius erat perdere quam tantum christiani nominis hostem illesum servare. Datis ob-
sidibus et federis pactione firmata, necdum maligni proditoris quiescit impietas; nam christi- 15
colice, cum iam remotius ab Yconio agerent^c iter, nunc ex insidiis, nunc palam lacessit^d.
Obsides, quidnam hoc esset, interrogati, utile sibi confingunt mendacium. Asserunt enim,
Turcos silvestres esse, qui nullius imperio subiacent, sedibus vagantur incertis, nichil habentes
proprium, aliena semper vel rapina vel furto insectantur. Parcius tamen instant Turci^e,
non immemores suorum occubuisse quam plurimos. Nam, sicut modestus estimator asse- 20
ruit^f, superioribus bellis viginti duo Turcorum milia gladius^g occisor consumpsit.

[24. In^h Armeniam veniens imperator Frethericusⁱ, in flumine Selefii^j
submergitur, et filius eius^k dux Suavie super exercitum erigitur.]

Iam victor exercitus Armenie fines ingreditur; letantur omnes, quod, hostile emensi^l
regnum, securi^m fidelium arvis insederintⁿ. Sed heu! terra^o occurrit funestior, que cuncto- 25
rum leticiam et lumen extinguit. Accedat homo ad cor altum et investiget, si possit, consi-
lia Domini, cuius iudicia abyssus multa! Occurret nonnumquam, unde stupeat, unde tur-
betur; ita tamen, quod in omnibus auctorem omnium noverit commendandum. Erat locus
in Armenie^p sinu, quem hinc montes ardui, hinc Selefii^q flumen preterfluens coartabat^r, qua^s,
dum summarii et sarcine transeunt, victoriosus imperator subsistit^t. Vir quidem inclitus, 30
cuius statura mediocriter eminens, crines rutili, barba rubens, utrimque interfusa canicies,
supercilia prominent, ignescunt oculi, gena brevior in amplum extenditur, pectus et humeri
diffunduntur; sed et [cetera^u] descriptio^v corporis in virum consurgit. In illo itaque^w, quod de
Socrate legitur, insigne quiddam ac stupendum enituit; nam constantiam animi exprimebat
vultus, semper idem et immobilis permanens, nec dolore obscurior, nec ira contractus, nec 35
dissolutus leticia. In tantum vero nativum Alemannie venerabatur eloquium, ut, quamquam
alterius lingue non inscius esset, aliarum tamen gentium missis nonnisi per interpretem loque-
retur. Vir tantus, cum propter preeuntes^x summarios diucius substitisset, tandem mora in
tedium vertitur, et iter anticipare cupiens, flumen proximum transmearé disponit^y, ut illud
a parte summariorum anteriore remensus, ad vie redeat^z libertatem. O mare! o terra! 40
o celum! Ille Romani moderator imperii semper augustus, per quem^{aa} Rome veteris reflo-
ruit gloria, revixit honos, potestas excrevit, heu! aquis deperit^{ab} interceptus, et licet undique
in^{ac} subsidium collaterales^{ad} festinent^{ae}, vite tamen senilis igniculum mors preceps et matura
extinguit. At^{af}, si libido natandi, sicut plerique asserunt, mortis causam intulisse dicatur,
ipsius viri gravitas in contrarium disputat, nec fidem meretur, quod tantorum salutem nata- 45
tor invalidus undis fallacibus commisisset. Conscientia teste, mors minus quam modus
sup. 4, 7. mortis sollicitat, sed hoc nobis in solacium venit, quod scriptum legitur: *Iustus quacumque*

a) rubra deest A1, manu rec. suppl. C. b) Fredericus B2. c) iter agerent A. d) recessit C. e) deest A1.
f) asserit in A1. g) gladiis occisorum occubuerunt B. h) 26. A1. i) rubra manu rec. suppl. C; Du sub-
mersione imperatoris Frederici in flumine Seleucii, et A. B2. k) Fredericus A1. l) Selesii A B1. m) suus A. 50
n) regnum emensi A1; amensum B2. o) fl. ar. sec. A1. p) insident A1; insiderit A2; insiderint B1. q) terram
funestiorum inventum A1. r) si. Ar. A1. s) Selesii B2, C; Selesii B1; Selesii Geraldus l. c. t) coarta-
bant B2. u) quam B1; quod B2. v) substitit B2. w) ita solus A1. x) co. des. A1. y) utique B2.
z) pretereuntes B. C. aa) disposuit A1. ab) lib. red. B. ac) in quo A1. ad) int. dep. A1. ae) deest A.
af) collaterale A1. ag) festinet A. ah) Ast B2.

morte preoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Et^a si montes Gelboe, cesis Israel^b fortibus, roris^c pluvieque beneficio meruere privari, quid^d huic fluvio tam funesto imprecemur condignum^e, qui precipuam tocius christianismi columpnam subvertit. Fuere qui dicerent, locum illum^f fataliter ab antiquo dampnatum, et silicem^g proximam hos apices dudum scr-
 5 vasse inscriptos: HIC HOMINUM MAXIMUS PERIBIT.

[Corpus^h imperatoris Frethericiⁱ in duas partes dividitur, duobus locis sepeliendum.]

Rumor ad aures exercitus^j lamentabili fragore perlatus omnes^k concutit. Quodsi veterum annales inquirimus, quid historie tradant, quid fabule confingant, de luctu matrum,
 10 nuptiarum gemitu, quorumcumque planctibus^l, dolor iste

Exemploque^m carens et nulli cognitus evo

Luc.
Pharis. 9, 10.

cunctorum lacrimas et lamenta transcendit. Erant quam plures imperatoris domestici, erant consanguinei, eratⁿ et filius, sed inter complangentium turmas discerni non poterant, ubi pariter universi et singuli patrem et^o dominum amisisse lugebant. Hoc tamen omnibus in solacium
 15 accedit^p, et inde cuncti congratulantur providentie, quod infra terminos infidelium diem non clausit extremum. Expletis exequiis, locum quam cicius pestiferum deserunt et corpus cesaris Antiochiam deferendum magnificencia regali exornant. Ibi autem, post^q multam excoctionem ossibus a carne seiunctis, caro quidem in apostolice sedis ecclesia conquiescit, ossa vero Tyrum per mare ducuntur transferenda^r Ierosolimam. Dignum quidem et ordi-
 20 nante Domino mirifice procuratum, ut, qui pro Christo decertavit insignius, precipuas christiane religionis ecclesias, utriusque miles, utriusque divisus, incolet et eam, quam Domini sepultura preminentius extulit^s, et illam^t, quam principis apostolorum cathedra insignivit.

[Que^u fata perpassi sint peregrini Alemannie post mortem Fretherici^v imperatoris in terra Antiochie.]

25 Ceterum^w Antiochiam pervenientes christicole^x, post multa et longa ieiunia cibis edacius indulgentes, repletionem subita suffocantur. Sicque quos nec hostis nec fames vicerat, pax dira perimit, sacietas perniciose extinguit. Hoc itaque tam turpi fato cum exercitus tanti pars amplior interisset, reliqui rediere quam plurimi. Pars modica, quam repatriare puduit, sub filio imperatoris militat, cui princeps Antiochie^y urbem totam ac munitiones
 30 universas contradidit^z. Maioris enim optentu presidii urbem duci ultroneus dignum^{aa} iudicat committendam, ut eius fines vir strenuus contra crebros hostium tueatur insultus.

[Rumor^{ab} de submersione^{ac} Frederici imperatoris Turcos in Achon^{ad} obsessos^{ae} letificat, christicolos obsidentes contristat.]

Interea Christi milites, quos in Terre Sancte subsidium classis transvexerat, Achon^{af}
 35 premebant obsessam. Turci^{ag} autem obsessi, tam suorum numerositate quam loci firmitate confisi, pertinaciter adversariis se opponebant, urbis propugnacula occupantes, et vicem reddere contendebant impugnantibus. Cum ecce clamor ingens^{ah} attollitur, in civitate voces concrepant exultantium, et christianis a foris obsidentibus ascendentes Turci turres insultabant vehementius, clamantes: 'Quid, miseri, facietis? quid ulterius speratis? Imperator
 40 vester, cuius in proximum sperabatis adventum, ecce submersus est. Evanuit spes vestra, nec amplius poteritis, sicut videtis, resistere'. Hec magnis vocibus impropere, ducebant choros infra urbem, tubis clangentes, more eorum crocitantem, tympanis concrepantes et quot poterant modis cordis sui leticiam indicantes, videlicet christicolis in subsannationem et derisum, et suis excitantes fiduciam et presumptionis gaudium. Hiis christicole perculsi
 45 rumoribus, incredibili sunt affecti merore, propemodum desperantes tam acerbo casu sau-

a) Quod A1; Quo A2. b) fo. Ia. A1. c) roris et pluvie A1; rorisque pluvie A2. d) id idem B2. e) condigni B1; condigne B2. f) ipsum A. g) cilicem B2. h) rubra deest A1, manu rec. suppl. C. i) Fred. B2 sospit. j) excitus A2. l) deest A1. m) planctus A. B1. n) que deest B1. C. o) et erat A1. p) ac A. q) accidit C. r) per A2. s) lor. tr. A. t) excidit B1. u) eam B2. v) rubra deest A1, manu rec. suppl. C. w) Fred. B2. x) deest B. y) Alemannie add. B. z) contradit A. aa) deest A. b) rubra manu rec. suppl. C. c) sub-
 50 versione C. d) Acon C. e) offensos A1. f) Acon B2. g) Turci — venturi (p. 206, l. 6) des. A1. 2, qui pergunt: ut plenius textatur. h) at. ing. B2.

1190. ciati, quia re vera per predictum imperatorem propositum suum confidebant assecuturos. Vix ita credebant^a fuisse, ut dixerant Turci. Ipsi autem asserebant, verum esse et eis hoc a Salahadino mandatum fuisse. Nec enim christiani sufficiebant civitatis occupare introitus, quin clanculo exirent Turci et introirent. Deum^b itaque in auxilium invocantes, christicole patienter expectabant adventum reliquorum, qui^c ab occiduis orbis partibus sperabantur^d venturi. Sed ut plenius texatur^e obsidionis series, altius^f ordiemur^g.

[27.^h Christicoleⁱ civitati insultus faciunt, sed, Salahadino superveniente, ex utraque parte insultus patiuntur, quos exhilarat classis borealium virorum numero duodecim milium.]

1189. . . . Nunc ergo hiis, nunc illis [sic^l] alternantibus insultus, nunc quoque simul utrimque coerciti^m 10 nostri, de supercilio montis venientemⁿ classem vident et tam leta sperare non audent. Quin etiam ipsi qui veniunt castra^o que vident^p habent suspecta. Sed propius christiane professionis prospectis insignibus, clamor hinc inde tollitur, leta pietas in lacrimis^q effluit, undique concursus, et fluctibus insiliunt obviam processuri. Felix illa classis, que a boreali peregrinans oceano et iter intemptatum aggressa, tot tractus maris, tot terre ambitus, tot pericula vitricis permeat, et ab Europa per Affrice districta transiens, 15 Asiae laboranti succurrit. Hanc classem Dani^r moderantur et Frisones, quos ab aquilone progressos rigor nativus exasperat et ad bellum triplex aptat^s commoditas, artus scilicet^t proceri, mens indomita et fidei fervor devotus. Hos a portu patrio in altum migrantes aura comitatur benignior, et in deliciis navigantium tam fluctus quam venti mitescunt. Sicque miserator Dominus athletas^u suos per tot discrimina incolumes et inoffensos perducit. Terrarum vero quas preternavigant incolae, visa classe, quam plures 20 moventur, et navibus instanter consensu, Angli^v pariter et Flandrigene^w secuntur. Nec pretereundum silentio, quod a pretereuntibus insigniter est^x gestum; nam urbem quandam in maritima Hispanie, que Silvia dicitur, audacter impetunt, ciclus expugnant, cesisque gentilibus incolis, et urbe christianis tradita, ibidem etiam ordinato antistite, victores procedunt^y. Achon igitur venientes, in loco qui urbem et Turo- nem interiacet castra metantur, et vires indomitas in perniciem hostis assiduo magis quam frequenti con- 25 flictu exercent. Eos siquidem virtus prodiga et vite contemptor impetus tot et lociens subeundis obiecere periculis, quod, non^z post multum^{aa} urbe capta, vix viri centum de duodecim milibus superstites exitere.

[28.^{ab} De^{ac} adventu Iacobi de Avennis, et quo ordine urbs obsideatur, et de insultibus et periculis nocte et die hinc inde factis.]

Nocte postera, postquam Frisones et Dani appulerant, Iacobus de Avennis littus optatum contigit, 30 vir trina perfectione peditus, in consiliis Nestor, in armis Achilles, in fide Attilio Regulo preferendus. . . .

[29.^{ad} De^{ae} adventu quorundam Francorum et Anglorum, Flandrensium et Alemannorum et marchisii Conradi custodis Tyrri^{af}.]

Sane de regno Francorum iam plurimi venerant, et inter alios episcopus^{ag} Belvacensis, vir^{ah} armis pocius^{ai} deditus quam armariis, qui gloriatur in militia^{aj} et^{ak} Turpino par esse contenderet, si Carolum 35 inveniret. Venit^{al} et comes Rodbertus, predicti frater episcopi. Venit et comes Brenensis et comes de Baro, Flandrenses plurimi. Est quedam pars Francie, que Campania dicitur, et cum regio tota studiis armorum floreat, hec quodam milicie^{am} privilegio singularius excellit et precellit. Hinc martia pubes potenter egressa^{an}, vires, quas in tirociniis^{ao} exercitaverat, in hostem audencius exerit et, imaginaria bellorum

^a) In carmine Francogallico non inveniuntur, quae capitulis 12—24. libri I. Itinerarii respondeant. Ibidem paucis 40 tantum versibus mors imperatoris describitur, scilicet:

En l'ost Deu vint une novele,
Ki de primes fud bone e bele,
E puis fud pesanz e dolose
E deshaitiez e envieose. 45
Ço fud del bon emperêur
De Alemaïne, qui ot vigor,
Ala al sepulcre par terre
Por la merci de Deu requerre,
Ki murut, ço fud grand damage. 50
Al fluminaire en un passage,
A un gué qu'il n'ot pas tenté,
Si com Deu vint a volônté.

a) fuisse credebant B. b) Dominum B 1. c) et qui B 2. d) texetur B. e) deest B 1. f) ordinemus C. g) 30. A 1. h) rubra manu rec. suppl. C. i) deest C. k) cohorti B 1. l) venientes A, ubi classem deest. m) spec- tant A. n) lacrymas A. o) com. aptat A 2. p) deest A 1. q) alletas B. r) Anglici A 1. s) festivo add. A 1; festini add. A 2. t) deest A. u) postmodum A 1. v) 31. A 1. w) 32. A 2. x) Tire C. y) Belv. ep. A 1. z) in add. C. aa) malitia A 1. b) Venit -- plurimi des. A. c) deest A 1. d) aggressu A 1. e) Turonicis A 1.

prolusione postposita^a, pugnaces animos ad verum^b martem intendit. Adeo quidem tam Angli quam 1189.
Franci concepte devotionis calore ducuntur, quod, regibus suis non expectatis, Regi regum obsequium
prestituri precurrunt. De Germania quoque vir quidam illustris et potens accedit, quem lingua Teuto-
nica landegravum^c dicunt, quod iuxta rationem nominis 'terro comes' quasi per excellentiam dictum
5 sonare videtur. Hic marchionem a rege Guidone dissentientem Achon venire persuadet, cum prius
propter discidium accedere dellectasset. Scimus, historie legem interdum deposcere, ut nomina princi-
pum, qui negotiis gerendis assistant, singulatim scripto mandentur^d, quod ipsi etiam quodam pruritu
glorie nonnumquam affectant; econtra solet auribus teneris hac in parte semper^e tractatus videri lon-
gior, et ituras in tedium voces delicatus auditor minus acceptat. Nos^f ergo in enumerandis principibus
10 castigatius occupabimur, sed, cum ipsa rerum gestarum series occasionem obtulerit, de singulis, quis quid
egerit, insigne dicemus. Nos^g autem in hac parte plus brevitatem quam prolixitatem eligentes, nomina
multorum advenientium exprimere non curavimus.

[Quomodo^h Guido rex cum Templariis et Hospitalariis et cum ceteris peregrinis qui
aderant castra gentilium insiliunt, sed ab oppidanis infestantur, et utrimque multi
15 ceduntur, inter quos et Gerardus de Bidefordia magister Templi occubuit cum multis
aliis, mille et quingentis scilicet de nostris.]

Igiturⁱ adaucto fidelium numero, cum iam exercitus amplior ad opus arduum aggradiendum suffi-
ceret, placuit omnibus, ut vicina^j gentilium castra se^k lociens impugnantia pervaderent et impugnarent.
Mons quidam^l Turoni, quem supra descripsimus, obiectus eminet. Hic hostis papilionem fixerat, et
20 ingens camporum interiecta planicies aream bellis accommodam lacius explicabat. Huc acies e castris
in plana descendit, et ibidem in ordines distributa, per turmas digeritur^m, ita quidem quod levior arma-
tura cum arcubus et balistis precedit; subsequitur belli robur, precipuum equis, armis et variis effulgens
insignibus. Ignem vero animi facies et gestus indicant fidelibus ad votum, hostibus ad terrorem.
Dispositisⁿ agminum ordinibus, seriatim processerunt rex Guido, Templarii, Hospitalarii, comes Brenensis,
25 landegravus, singuli cum cuneis suis^o. Fuit qui, acie perspecta, ex nimia voluptate luxurians, dixisse
presumeret: 'Que potentia prevalebit? que multitudo resistet? Deus nec nobis nec adversariis adiutor
veniat, victoria in nostra virtute consistat^p!' Vox certe pessima et omnino dampnabilis, que in homine,
non in numine belli eventum constituit, cum sine Deo nil possit homo, quod quidem experimento flebili
rerum exitus declaravit. Stabant Turci pro castrorum defensione unanimes et, cum nostri propius
30 accessissent, laxato^q peditum precedentium cuneo, equos in hostem audacter admittunt. Versus in fugam
gentilis castra deserit; christicole a persequendo desistunt et spoliis inhiant. Papilionum precipiduntur
funes, et ipsius soldani tentoria comes de Baro^r animosus invadit. Interea de urbe ingens hostium
multitudo prorumpit, qui ex ea parte, qua civitas inobessera erat, egressi, obliquis meatibus ad mon-
tana contendunt. Porro ex industria sinuato procedunt amfractu, ut, nostris sub incerto positus, an
35 castra veniant, an exercitum pervasuri, exercitum subito^s occupent et a tergo concludant. Militia Templi,
qua nulla insignior, iam cuneos hostiles cedi devota perruperat^t; quodsi ceteri pari voto persequendis
institissent hostibus, dies illa felicem tam urbis quam belli victoriam reportasset. Cumque longius, for-
tunam secuti et animum, Templarii processissent, in eos subito irruunt opidani; et quamquam innumeri
paucos opprimant, non sine multa^u tamen suorum strage triumphant. Ibi magister militiae Templi^v
40 Gerardus de Bidefordia^w, cuius supra fecimus^x mentionem, cesus occumbit. Felix cui Dominus^y tantam
gloriam contulit, ut lauream, quam tot bellis meruerat, martyrum collegio sociandus haberet. Qui^z cum
undique suorum stragem vidisset et a collateralibus hortatus est fugere, ne periret: 'Absit', inquit, 'ut
vertatur in opprobrium et Templariis in scandalum, ut fugiendo dicar vitam servasse et commilitones
meos cesos reliquisse'. Poterat quidem, si vellet, evasisse, sed cum cesis cesus occubuit.

45 [De^{aa} infortunio^{ab} et occisione que accidit nostris per equum cuiusdam Alemanni fugientem.]

Parte alia, dum Alemanni ad preda^{ac} hiantius^{ad} convolant^{ae}, ecce deceptor ille antiquus^{af} preter-
meanlem presentat equum^{ag} cuiusdam Alemanni fugientem, quem ipse cum sociis suis insequabatur, et
dum illi certatim insectantur, fugere a nonnullis creduntur. Hac exigua, sed exitiali occasione totus tur-
batur exercitus, omnes de fuga cogitant.

50 [31.] . . . Confluebant igitur a diversis partibus orbis principes, duces, comites et inferioris ordinis
quam plurimi, quorum sunt^{ah} hec nomina: Comes de Ferrariis, Nargevot de Toci^{ai}, Ancelinus^{aj} de Monte-
regali, Gaufridus de Gienvilla^{ak}, Otho de Fossa, Willelmus de^{al} Goez^{am}, vicecomes de Castello-Eraldi^{an},
vicecomes de Turena^{ao}, castellanus de Bruges^{ap}, archiepiscopus^{aq} Pisanus, comes quoque Bertulfus, comes

a) proposita A2. b) ad verum des. C; nostrum B1. c) mandarentur C. d) deest A1. e) Nos — dicemus
55 des. B1. f) Nos — curavimus des. A; forsitan archetypus alteram sententiam in marg., alteram in contextu habuerit.
g) rubra deest A1, manu roc. suppl. C. h) Sane A. i) menia B1. k) se t. impugnantia des. A. l) quidem A1.
m) dirigitur C. n) Dispositis — suis des. A. o) consistit A. p) lassato A1. q) Barro A1. r) subiti A.
s) proruperat A1. t) nulla A1. u) deest A. v) Girardus de Riddefordia A1; Risfordia C. De vera
nominis forma non satis constat. w) me. fe. A. x) ta. Do. A. B1. y) Qui — occubuit des. A. z) fortunio C.
60 a) inhiantius A1. b) convassant C. c) quadrupedem add. A. d) equum — insequabatur des. A. e) numeri
capitulum hinc usque c. 45. des. A1. f) hec sunt A1. g) Turi A1. h) Anselmus A1. B1. i) Geenvilla B1;
Geavilla C. k) deest A. B. l) Voex B1. m) Erandi A1. n) Turoma A1; Thoronia B1; Turona C. o) Bruggis A1.
p) etiam add. A1. B1.

1189. Nicholaus de Hungaria^a, comes Bernardus, comes Iocelinus^b, comes Ricardus de Apulia, comes Alebrandus^c, Ingelramnus^d de Vienis, Herveius^e de Genis, Theobaldus^f de Baro, comes Iohannes de Loegria, alter comes Iohannes^g de Seis. Cum nepote quoque regis Dacie venerunt Danorum magnates aliquot cum quadringentis Dacis. Venit tunc Guido de Danpiera^h, episcopus quoque Veronensis, cives etiam aliquot Romani. Omnes hii et quam plures alii futuri martyres et confessores applicantes, numero 5 coniuncti sunt fidelium. Vere quidem martires, quorum non minor pars in brevi decessit.

[33.] . . . Eoⁱ temporeⁱ, dum Alemanni magno apparatu machinam molendinariam fabricassent in emolumentum victualium, girantibus equis, crepitantibus molis circumactis, Turci, contemplantes avidius molam agitatam^k, estimabant aliquod esse instrumentum in eorum exitum vel ad expugnandam civitatem. Numquam enim antea huiusmodi mola asinaria visa est in terra illa. 10

[36. Nostri^l dum tribus turribus ligneis urbem insiliunt, oppidani deditionem offerunt, et dum ab hostibus inferioribus infestantur, machine eorum succenduntur.]

1190. Divine^m demum pietatis respectu reiectis et repulsis adversariis, principes nostri ad machinas, quibus civitas oppugnetur, operam communem impendunt. Tres itaque turres ambulatorias de silve sicioris materia construunt, quarum prima landegravum, secunda Genuenses, tertia exercitum reliquum 15 sortitur auctorem. Certantiⁿ studio moles iste consurgunt^o, quas ex trabibus et tabulatis in altum eductas lapsus volubilis^p incitat et quadam arte mechanica facilem ad motum inclinat. Artifices vero has machinas, ne pereant^q incendio, centonibus et coriis crudis^r obvolvunt, et ut petrariarum impetus materia molliori exceptus non noceat^s, reticulatos funes a fronte protendunt. Porro eminentie^t turrium, supra murorum fastigia et urbis propugnacula sublimes, balistarios et sagittarios continent; at medias 20 stationes occupant, qui sudibus et contis decertant. Singulis autem castris sue applicantur petrarie, et lateratim^u assistunt, quibus et machine producte defendantur et menia deiciantur adversa.

[44. Quomodo^v dux Suavie, filius Fretherici imperatoris Alemannie, instinctu marchisii Achon veniens, seminarium fuit dissensionis.]

Eo tempore cum filius imperatoris dux Suavie, patre paulo ante defuncto, sicut prefati sumus, apud 25 Antiochiam degeret, principes ei^w mandaverunt^x, ut ibidem moram faceret^y et^z terram gentilium vicinam impugnaret^a. Sanum^b quidem et salubre^c consilium; nam, si hostem bellorum iustancia locis pluribus occupasset, conatus eius ad multa deductus, minor ad singula et infirmior extitisset. Huius legationis verbum marchisus minus fideliter executus, ducis animum maligna interpretatione permovit^d, tamquam principes ex invidia eius procurarent absentiam, ut sibi urbis capiende gloriam^e reservarent. Fuit autem 30 qui assereret, marchisum a soldano^f sexaginta milia bizantium eo suscepisse optentu, ut duci ab Antiochenis partibus discedere persuaderet. Dux itaque Achon veniens^g, dissensionis extitit^h seminarium; nam veteri et pertinaci discidio ab Alemannis Franci dissident, cum regnum et imperium de primatu contendant.

[45. Quomodo^h marchisus auxilioⁱ ducis Suavie^k aspirat ad regnum.] 35

Porro marchisus peculiarem causam oculcius agens, ducis quem^l sanguine contingebat presentiam studiosius^m expetivit, ut ipso mediante, si posset, regni solium optineretⁿ. Casus quidem ad nutum oblanditus^o spem votis maiorem indulserat, nam reginam et sobolem^p, quam de rege Guidone susceperat, mors rapuit immatura.

[61.] . . . Ipse^q vero cum duce Suavie et comite Blesensi Theobaldo^r castrorum tutelam suscipit et 40 vices patriarche, qui tunc clinicus decubuerat, plenius executus, egressas acies benedicit, absolvit.

EX LIBRO SECUNDO.

[6.] . . . Cum multo itaque^s necessariorum apparatu non multo post rex Francie Philippus exiens a Parisiis civitate^t, que est principium regni Francie, apud Sanctum Dionysium profectus est, cuius se commendavit orationibus et meritis. Sicque suam inchoavit peregrinationem cum plurima multitudo. 45 Tunc quoque cum eo peregre profectus est dux Burgundie^u et comes Flandrie^v.

*) *Carmen Francog. fol. 3.*

E lores mut le rei de Paris
E prist congié de Saint Denis.

a) Hungria A1; Hungaria B1. b) Gozel. B1. c) Adelbr. B1. d) Ingelrandus A1. e) Herv. de Gi. des. B1. 50
f) Theobaudus A1; Tedbaldus B1. g) deest B1. h) Guido Daperiera A1; Wido de Danpiera B1. i) Eo —
illa des. A2. k) agitantem A1. l) rubra deest A1, manu rec. suppl. C. m) Divine — adversariis des. A2, ubi
tantum habetur: His factis principes. n) Certandi A2. o) consurgit A2. p) mobilis A1. q) inc. per. A2.
r) aridis B1. s) noceatur C. t) eminente B1. u) litteratim A2. v) rubra manu rec. suppl. C. w) de
exercitu add. B1. x) mandandum decernunt A2. y) faciens A2. z) deest A2. a) impugnet A2. b) Sane A1. 55
c) cons. sal. A1. d) promovit A2. e) res. gl. A1. B1. f) Salahadino B1. g) sem. ext. A2. h) rubra
deest A1, manu rec. suppl. C. i) du. aux. A1. k) deest A1. l) quidem C. m) deest A1, B1. n) blanditus A1.
o) sobolem C. p) Theodb. B1. q) igitur A1.

1) Die 26. Dec. 2) A. 1190, Oct. 8. 3) V. Ilgen, 'Markgraf Conrad von Montferrat' p. 100. 4) Baldwinus archiepiscopus Cantuariensis. 5) Hugo III. 6) Philippus. 60

[9.] . . . Seriatim itaque progrediens exercitus¹ distinctis² dietis alacriter a Verze- 1190.
lais³ pervenit ad Sanctum Leonardum de Curbenai^c, deinde ad Mulins, post ad Montem
Escot, deinde ad Tuluns, apud Sanctam Mariam de Bosco, inde ad Belixi, post ad Villam-
francam, deinde ad Liuns super Rodanum³. Ibi, facta difficultate transeundi propter flu-
5 minis rapacitatem et cecam profunditatem, aliquot diebus substiterunt, ut qui iam⁴ vene-
rat exercitus⁵ transiret, et subsequen-
tium expectarent adventum. Transmisso denique
fluvio, reges, fixis⁶ trans fluvium papilionibus, residebant in aprico. Pars exercitus hospi-
tabatur in villa, quot poterat capere, pars in suburbanis, in⁷ locis virentibus.

Ibi videres et locis distinctos et armorum scematibus diversarum regionum oriundos innumeros,
10 quorum tamen numerus centum milia⁸ estimabatur excedere, nec adhuc cessabant confluere. Post-
modum regem Francie cum suis omnibus abeuntem ad Genuenses prosecutus est rex Anglie gratia fami-
liaritatis et honoris. Genuenses quippe maris gnaros sibi pridem⁹ obligaverat rex Francie ad transfre-
tandum. Statuerant¹⁰ autem, sicut predictum est, ut qui¹¹ prior eorum attigisset Messanam Sicilie civitatem
expectaret alterius adventum.

15 [10. Post¹ discessum regis Francie ad Genuenses² pons Rodani, turba
premente, cadit; rex Ricardus per Marsiliam mare transiens
ad Messanam venit³.]

Turba autem multa peregrinorum undique semper confluentium, dum se properanter
super pontem Rodani satis angustum imprudenter ingereret⁴, decidit ex pondere eorum
20 pars pontis cum hiis qui super ipsam erant. Nimis quidem arduus pons erat, ex quo plus
quam centum homines deciderunt in aquam, que est tam vehemens, cursus tam rapidi, unde
vix ab altitudine tanta quicquam vivum illapsi potuissent evadere. Illi autem qui cecide-
rant magnis vocibus exclamantes et suppliciter suffragium postulantes, licet fatigati, mirum
dictum ex aqua eruperunt incolumes; quorum duo tantum submersi sunt in interitum carnis,
25 sed spiritus vivit in Christo, in cuius deprehensi [sunt⁵] obsequio. Posteriores autem nimia
turbati perplexitate⁶, dum singuli quererent sollicitè, qua parte vel quomodo Rodanum
transirent, omnino desperati sunt, quia pons iam confractus transitum non admisit. Quo
comperito, rex Ricardus, cuius numquam in gerendis nutabat⁷ constancia, transire cupien-
tium compatiens sollicitudini, citato opere ex cimbis fortiter⁸ colligatis pontem, qualem
30 suggerebat imminens necessitas, fecit preparari, per quem, licet morose, utcumque cum dif-
ficultate transierunt. Unde rex et exercitus per triduum moram fecit⁹. Pars eorum pro-
fecta est ad portum propiorem Marsilie, pars ad Veneticos, pars ad Genuenses vel ad Bar-
latam sive¹⁰ Brundisium, necnon ad portum Messane duobus regibus destinatum quam
plures profecti sunt. Post triduum recessit rex inde, et eodem die pons¹¹ dissolutus est. De
35 Liuns transivimus per Viana¹² apud Albam-ripam, deinde ad Montem Galoure, post ad Sanctum
Bernardum de Rumanz¹³, deinde apud Valences, postea apud Auriolam, postea apud Paleys¹⁴,
dehinc ad Sanctum Paulum de Provincia. Postea transivimus per Montem Dragun, deinde
apud Orange; postea transeuntes per Montem de Sorgre, iacimus apud Donpas iuxta
Avignon¹⁵, postea apud Senaiz¹⁶, deinde apud Salun, postea apud Marignane iuxta mare, de
40 Marignana¹⁷ apud Marsiliam¹⁸, ubi moram fecimus per tres ebdomadas. Postea mare intra-
vimus, scilicet die proxima post assumptionem beate Marie anno primo coronationis regis
Ricardi, et transivimus inter duas insulas, quarum altera, videlicet Sardinia, fuit a dextris,
Corsica vero a sinistris. Ibi quidem est magna maris districtio. Deinde navigavimus inter
duos montes semper ardentis, quorum unus vocatur Vulcanus et alter Strango¹⁹. Inde trans-

45 *) E furent bien esmé¹ cent mile *Carmen*.

a) dietis dist. A1. b) Vergelai A1; *carmen Francogallicum*: Verzelai. c) Curbeny A1; Curteny C. d) interim A1.
e) tr. ex. A1. B1. f) trans fl. fixis A1. g) *deest* A1. h) 100000 milia C. i) quidem A1. k) Statuerunt A1.
l) *rubra rec. manu suppl. C semper*. m) Genuenses B1. n) gereret A1. o) *deest* C. p) prolixitate A1.
q) *mutabat add.*; *deest* B1. r) fecerunt B1. s) ad *add.* A1. t) ille *add.* A1. u) *viaria codd.* v) Romain B1.
50 w) Paleis A1. x) Avignon A1. y) Senas A1; Senai B1. z) Marigna A1.

1) Scil. regum Francie et Anglie. 2) Vezelay vis nonnumquam, ut videtur, a Ricardo aucta, maxi-
(dép. Yonne). 3) Itinerarium hodiernum: Corbigny, mam partem carmini tribuamus oportet ideoque, tis-
Moullins-en-Gilbert, Mont Beuvray, Toulon-sur-Ar- dem minoribus litteris exprimi fecimus. 5) Itinera-
roux, le Bois Sainte Marie, Belleville, Villefranche, rium hodiernum: Vienne, Auberive, la Motte de
Lyon. Mansiones istae desunt in carmine. 4) Cum Galaure, Romans, Valence, Loriol, Palcys, St. Paul-
contextus carminis nondum in promptu sit, suspicari en-Provence, Mondragon, Orange, Pont-de-Sorgues,
55 tantum licet, hoc capitulum non poetae Franco- Bonpas, Sénas, Salon, Marignane, Marseille.
gallici, sed auctoris Anglici esse; reliqua vero, quam- 6) Stromboli. 7) Id est: aestimati.

1190. ivimus per fluvium Farum nimis periculosum. Postea pervenimus ad Messanam civitatem, ubi classis erat regis Ricardi, quam illuc, ut prediximus, antea premiserat.

[11. De civitate Messana, et de regina sorore regis Ricardi et dote eius et^a Tancredo.]

De civitate Messana sciendum, quod multiplicibus sit bonorum copiis referta, situ amena et plurimum commoda^b in confinio Sicilie et Rise^c, que illi famoso Agolando^d dicitur olim fuisse pro servitio suo collata. Consistit itaque civitas Messana in initio Sicilie, affluens necessariis et omnibus bonis, sed homines habens pessimos et crudeles. Rex eorum Tancredus opum variarum ditissimus, quas scilicet congesserant, antecessores sui, qui in Sicilia regnaverant a tempore Roberti Guiscardi. Eodem tempore regina Apulie, viro^e suo rege Willelmo viduata, Palerne morabatur; rex enim Willelmus sine herede defunctus est; cuius relicta regina iam in custodia erat cum dote sua eidem assignata predicti regis 10 Tancredi, qui regi Willelmo successerat in regnum. Hec regina vidua soror erat regis Anglie Ricardi, qui curam eius habens, regem Tancredum compulit ad eiusdem regine super eidem debita dote condignam satisfactionem.

[12. De iniuriis quas Griffones apud Messanam ante adventum regum nostris inferebant.]

Classis illa famosa regis Anglie apud Messanam regis, ut predictum est, prestolabatur adventum; 15 classis quidem numero^d miranda et apparatus instructione plenarie premunita, cui similis numquam ibi^e visa^f fuisse ferebatur, tanta, tanto opere instaurata. Plura preterea genera hominum eiusdem classis tutelae^g assignata^h iuxta maris littora commorantium in papilionibus et tentoriisⁱ diversorum scematum — civitatis enim cavebant habitationem propter civium^j impiorum insolentiam — usque ad regum adventum. Cives namque nequam, vulgo dicti Griffones et patribus progeniti plures eorum Saracenis, 20 nostris admodum extiterant contrarii et infesti. Cotidiana eis irrogabant^k convicia, digitos suos in oculos eorum protendentes et canes^l fetidos appellantes et pluribus aliis illudentes modis et etiam clanculo quam plurimos nostrorum perimentes et in latrinas deicientes, super quo scelere postea^m nonnulli eorum convicti sunt. Super hiis igiturⁿ et aliis modis quam plurimis nostros^o exprobrantes et exosos habentes, nequiciam suam, in quantum audebant, exercebant, [eos^p] ad iracundiam provocantes, quatinus, si forte 25 repugnare temptassent et talionem iniuriis referre, ipsos funditus a civitate [sua^q] delerent, numero quidem impares et peregrinos et viribus inferiores — minus quidem in eo providi, quod regum ipsorum eo non pensarent adventum.

[13. Cum quali apparatu primo rex Francie^r, postea rex Anglie Messanam applicuerunt.]

Publici moris esse dinoscitur, ut quisque^r, rex presertim et princeps terre, talis tantusque procedat et tanta fulgeat auctoritate, quanta fuerit preditus potestate, quatinus non sit minor habitus quam potentia, immo pari convenient aptitudine, ut rex regio splendescat obsequio, et eius^s virtutem exterior predicet apparencia; vulgo namque dicitur: 'Qualem te video, talem [te^t] spero'. Porro modus habitudinis formam trahit ex animo presidentis^u: talis nimirum erit forma predicati, qualem^v permiserit natura subiecti. 35 Ille tanti nominis rex Francie, cuius emissio tot principes, tot^w terrarum naciones parent edicto, cum Messane civitatis nunciaretur applicaturus ad portum, omnis etas, omnis sexus, cuiuscumque condicionis indigene ad tam famosum regem prosilierunt^x videndum. Ille vero una^y tantum nave contentus, tamquam visus hominum refugiens, in ipsius urbis castelli portum latenter^z se ingressit. Cuius adventum prestolantes in littore pusillanimitatem eiusdem arguentes et exprobrantes, non facile talem regem posse fore 40 magnarum virtutum patratorem, cui sic esset suspectus visus hominum, sicque^{aa} spe^{ab} videndi eum frustrati, redierunt indignantes ad propria. Porro rex Anglie ille magnanimus, ex quo fama predicante divulgabatur adventus^{ac} instare, catervatim ruunt populi, illum cernere cupientes, et in litus se ingerentes, certatim occupant sedes illum ascendente visuri. Et ecce eminus prospiciunt mare galeis opertum innumeris, et vox a longe intonabat in aures eorum tubarum roboantium^{ad} et lituorum^{ae} clarius et acu- 45 tius resonantium. Interea propius accedentibus fuit videre galeas seriatim remigantes, variis undique ornatas et refertas armaturis; ventilantibus ad auram innumeris ordine decoro signis et penuncellis in hastilium summatibus, rostris galearum varietatibus picturarum distinctis, appensorum in singulis proris scintillantibus^{af} radiis scutorum. Videres^{ag} ex multitudine adventantium remigantium mare fervescere, tubarum intonacionibus, quas trumpas vulgo dicunt, audientium aures tinnire, et ex vario tumultuantium 50 accessu delectationem excitari. Cum ecce rex magnificus iuxta navigantium galearum catervatim obsequio stipatus, ceteris eminentiori et ornaciori prostans in prora, tamquam ignota visurus, sive ab ignotis videndus, fertur in litus obsitum densarum turbarum^{ah} agminibus, et omnibus tamquam se ultro videndum

a) *deest* A1. b) *concorda* A1. c) *suo viro* A1. d) *mir. n.* A1. e) *deest* A1. f) *sibi add.* A1. g) *sunt suppl. videtur.* h) *et add.* A1. i) *ipsorum add.* B1. k) *irruerant* C. l) *plurimi eor. postea* A1. m) *nostris* C. 55 n) *deest* C. o) *sive add.* B1. p) *quisquis* A1. q) *vi. e.* A1. r) *deest* B1. C. s) *forlasse predicantis emendandum.* t) *qualis* A1. u) *deest* B1. v) *prosilierunt* A1. B1. w) *t. u.* A1. x) *se l.* A1. y) *sic quoque* B1. z) *sepe* A1. aa) *adventare* A1. B1. ab) *sic* A1; *roborantium* B1. C. ac) *lituum* A1. B1. ad) *scillantibus* A1. B1. ae) *tubarum* A1.

1) Reggio. 2) De pagano rege Africano nomine supra p. 77, ann. 2. 3) De Anglis caudatis cf. Fortasse omnes communi relatione usi sunt. 4) Cf. similem descriptionem 60 Agolando v. Pseudo-Turpini Gesta Caroli Magni, apud Ricardum Divisiensem et auctorem Gest. Ricardi. Reuberi SS. p. 69sq.

exponens, eleganter ornatus in littus ascendit; ubi nautas, quos eo premiserat, cum ceteris additis 1190
obsequiis suis reperit eum^a gratanter excipientes et dextrarios et equos suos nobiles sibi pridem com-
missos ad vecturam exhibentes. Confluent hinc inde cum suis indigene, prosequentes ipsum usque ad
hospicium suum. Super cuius tanta^b gloria vulgus attonitum conferebat ad invicem: 'Hic quidem dignus
5 imperio! Hic merito constituitur super gentes et super regna, cuius fama olim audita multo minor est
ipsa veritate quam videmus'. Interea concrepantibus invicem trompis et alternos commiscentibus con-
venienter accentus, sicut quedam tonorum discors concordia, dum congrua sonorum productiore identitate
singule singularum quodammodo repeterent exceptiones mutuas et vocum restaurarent depressiones.

1eron
Phara 1. 95

[14. Quantas iniurias passi sunt peregrini^c nostri apud Messanam a Longobardis.]

10 Griffonum^d, dum reges tanta cum virtute viderent appulsos, in parte repressa est arrogantia, quippe
qui se perpenderent virtute inferiores et gloria. Longobardi^e vero contumaciter murmurantes, contendere
non cessabant conviciis et opprobriis lacessere^f nostros, tentoria nostra se comminantes invasuros, ut
eos occiderent et res suas diriperent. Zelo quidem ducebantur super uxoribus suis, cum quibus nonnulli
peregrinorum colloquebantur, potius ad ipsos irritandos maritos quam ad perpetrandum adulterium.
15 Hac itaque occasione et invidia perturbati, Longobardi cum communa civitatis semper in quantum licuit^g
nostris erant infesti, maxime pro eo quod ab antecessoribus suis se^h didicerant olim a nostris fuisse
subiugatos; unde quanta poterant nobis procurabant incommoda et turrium exaltabant propugnacula et
altioris profunditatis fossas ambientes perfodere. Preterea ad incitandum animorum impulsuⁱ frequen-
tissimis provocabant conviciis et dehonestabant contumeliis.

20 [15. Occasione unius panis a muliere vendendis fit pugna inter nos et Longobardos.]

Forte die quadam^j contigit, unum ex nostris convenire quandam mulierem super pane recenti,
quem ad vendendum exposuerat; cumque confabularentur ad invicem, et ipse de pretio dando taxando
loqueretur, mulier, eo quod minus obtulisset pro pane quam voluerit, tantam subito prorupit in iram,
quod virum nefandis afficeret contumeliis et opprobriis, vix abstinens manibus, quin [pugno^k] percu-
25 aut crines extirparet. Et ecce subito ex litigantis tumultu mulieris convenit multitudo^l civium, et pere-
grinum illum violenter correptum immisericorditer verberaverunt; et capillis dilaceratis et^m multis modis
vexatum et conculcatum pene reliquerunt exanimem. Facto clamore, rex Ricardus percipit pacem et
amicitiam, asserens se venisse pacificum et ad exsequendam peregrinationem simpliciter fuisse eo usque
profectum; nec prius a perorando super pace obtinenda destitit, quam, pacis securitate promissa, singuli
30 secederent pacati in sua.

[16. Longobardi impugnant homines regis Ricardi, unde rex civitatem obsidet, impugnat
et expugnat et vexilla suaⁿ turribus urbis imponit, invidente rege Francie et auxilium
Longobardis prestante.]

Verum^o illius antiqui humani generis inimici procuracione^p, cuius est pacem perturbare seditiones-
35 que excitare, reparatur in crastino^q contentio, et rediviva inter cives et peregrinos fit exorta perniciosior
altercacio. Fuerant interea duo reges colloquentes cum iusticiariis Sicilie et cum maioribus civibus civi-
tatis, super pace tractaturi et securitate. Et ecce clamor factus est dicentium, quod indigene iam peri-
merent homines regis^r Anglie. Quod cum rex adhuc dissimularet, maxime quod Longobardi non ita^s
verum esse assererent, venit secundo nuncius exclamans, iam indigenas invasisse peregrinos. Dissuaden-
40 tibus Longobardis, adhuc se^t rem ita habere, qui et ipsi tunc ex eodem conflictu^u venerant, sed pro-
posuerant mendaciis^v regem circumvenire, cum iam tercio cum impetu apparuisset nuncius accurrens^w
et vociferans, pacis huiusmodi modum improbandum, cum cervicibus gladii iam imminerent. Tunc sine
mora^x rex accelerans, relicto colloquio, vectus equo eo venit, ea scilicet intentione et intuitu, ut litem
dirimeret^y et litigantes pacificaret. Erant autem duo Longobardi nimis astuti et mendaces, quorum
45 instinctu commota est turba civitatis in peregrinos. Qui tamen, ut dolositatem suam mendaciis pallia-
rent, assererant, se inde vultisse, et nichil mali factum fuisse; quorum nomina hec sunt: Iordanus del
Pin^z et Margaritus^{aa}. Cum rex Ricardus eo loci venisset, quo iam congressi hinc inde mutuos ingeminant
ictus et iam non tantum verbis contendunt, sed pugnis et contis, ipsumque^{ab} regem, sollicitum pugnantem
separare, Longobardi iam ira succensi et contumaces contumeliis et nefandis insectantur opprobriis. Ipse
50 vero irrisionis talium impaciens, se statim armis munivit assumptis et ipsos inclusos in civitate obsidione
subita cingebat. Franci interim de domino suo rege Francie quid actum esset ambigentes, hoc et illic
discurrabant ipsum querentes, cum ecce a loco colloqui properanter se in palacium quo fuerat hospi-
tatus recepit. Commota est igitur omnis civitas; indifferenter rapiunt singuli quod manus errabunda
invenerit et se lactanter defensuros procal dubio invicem compromittunt. Adeunt tamen Longobardi
55 regem Francie, eius suppliciter implorantes auxilium et defensionem et se et sua eius subdentes dicioni^{ac}
et voluntati, dummodo conatus regis Anglie iam civitatem pertinaciter impugnantis elideret, etiam civi-

a) deest B1. b) in marg. A1. c) deest A1. d) Griffonum A1. e) ita codd. f) nostros vel simile vocabulum
supplendum videtur. g) venditi A1. h) deest C. i) c. m. A1, B1. k) Unde B1. l) prolatione A1

m) Ricardi add. A1. n) esse ita v. A1. o) ita se rem A1. p) conflictu A1. q) v. m. A1. r) occ. B1.
60 s) T. novissime B1. t) dirueret C. u) Luppia A1. C. v) sic codd. w) ditione C.

1) Longobardi hic vocari videntur, qui lingua utebantur Italica, non Graeca. 2) Siculus Normannis sub-
iectos dicere videtur. 3) Oct. 3. 4) Oct. 4. 5) Cf. de eis supra p. 121

1190. latem sibi subditam haberet. Et statim rex Francie assumpsit arma sua et, ut veritatis conscius nobis referrebat^a, Longobardis potius auxiliaturus quam hominibus regis Anglie, cui prius iuramento [et^b] fide prestita tenebatur obnoxius super auxilio ferendo et fidelitate ubique servanda. Obseratis iam portis civitatis, et dispositis in^b propugnaculis murorum custodiis, fit clamor et tumultus et commotio magna hinc a^c foris oppugnantium, inde^d de intus repugnantium. Carritur ad arma, singulorum manus armantur^e, tela^f, quo furor ministrat et impetus rapientium, arripiunt^g. Franci Longobardis coniuncti communi^h agebantur consilio, et conglobati velut unum efficiebant populum. Hoc autem ignorabant exteriores, quod sibi confederati fierent adversarii. Ab initio vero exierant quidam Longobardorum, antequam porte civitatis clauderentur, ad impugnandumⁱ hospicium Hugonis Bruni^b, et ibi pertinaciter insistebant dimicantes, cum ecce rex Anglie, hoc comperto, eo celeriter divertit. Quem cum advenire vidissent, sine^j 10 mora versi sunt in fugam et velut oves a lupis dispersi sunt in momento; et tunc cessabant eorum comminationes verborum et impugnationes telorum. Refugientes itaque insecutus est rex usque in^k quandam muri posternam, quo se agebant, non audentes in eum saltem inspicere^l, nedum repugnare, cum rex nec etiam viginti homines de suis, in primis cum^m in eos irrueret, habuisse diceretur. In introitu autem illius posterne nonnullos ipsorum prostravit, ulterius cum peregrinis numquam congressuros. 15 Longobardi igitur perpendentes seria agi et se re vera oppugnari, quanta sufficiebant virtute resistebant et murorum propugnacula occupabant et saxa proieciabant et iacula arcibus et balistis imbrum more telaⁿ mittentes et quot poterant modis oppugnantes impetebant, ut vel ab insultibus cessarent vel saltem parcius ceptis insisterent. Unde nonnullis^o nostrorum in ipso defensionis^p fervente inicio plures irrogabant iniurias, quosdam ad mortem, alios ad livorem, nonnullos ad membrorum conquassationem vulnerabant. Volantibus enim telis cum spiculis densissimis, cum saxis demissis et silicibus^q, preter alios tres amissimus ibi milites, scilicet Petrum Tirepreie et Matheum de Saliceto et Radulfum de Roverei^r. Longobardis quidem si recta Christi fides inesset et respectus iusticie, maximam nostris stragem dedissent et multitudine vicissent, sed eorum arrogantia merito debuit eisdem et impietas nocere, qui nostris nichil meritis tantam irrogaverant^s iniuriam et gravamen. Estimabatur^t civium cum aliis civitatem defendentium multitudo excedere quinquaginta milia. Ibi videres^u ferocissimos virorum assultus plurimis modis machinari introitus, audacter hos tela dirigere, illos portas succidere, nunc hos nunc illos occumbere, galeas nostras ex parte maris versus palatium portum occupantes urbem obsidere. Verum rex Francie eisdem portum prohibebat, et nonnullos eorum qui^v inerant cedere^w nolentes sagittis perimi tunc contigit^x. Ex parte vero terre, ubi^y rex Anglie fuerat, qui in rebus bellicis singularis erat, vehementior 30 urgebat oppressio; pars instabat portarum flagella succidere, ubi cum pro voto non proficerent^z, collem excelsum civitati proximum ascenderunt et per posternam quandam, quam rex Anglie secunda die adventus sui ad cautelam futurorum circueiens cum duobus sociis quasi neglectam a civibus perpenderat, muros civitatis cum magno impetu audacter introierunt et portas^{aa} civitatis diruerunt et reliquum exercitum intromiserunt. Tunc quoscumque civium obvios sive repugnantes vel ceperunt vel prostraverunt 35 et civitatem conglobati^{ab} hostiliter invaserunt; unde sicut^{ac} Longobardorum, sic et nostrorum quam plures in eo conflictu occubuerunt. Cives enim intrantibus undique et civitatem iam occupantibus resistere non audentes, a summitatibus domorum et turrium propugnaculis eis tela tota virtute miserunt, et a solaris quibus inerant, quot modis poterant, oppugnantes, contendebant reprimere. Nichilominus autem iam captam civitatem peragrabant victores, ipso rege preceunte et omnia primitus invadente; ipse denique 40 primus civitatem introivit, ipse dux et previus et^{ad} suis prebuit audaciam et hostibus incussit horrorem. Ipsum igitur circiter decem milia hominum sequentes^{ae}, civitatis totam diripuerynt substantiam. Ibi audires horribiles clamores, confusas vocum diversitates, hinc nostrorum sese ad persequendum cohortantium, illinc Longobardorum fugientium et pre timore mugientium, ictus etiam ingeminare^{af} et quoscumque obvios gladiis homines sicut segetes falcibus metere. Ubi nostri^{ag} domos occuparunt, desiliebant 45 a summitatibus et a solaris Longobardi, magis metuentes incidere in hostilem manum quam casum infortunatum, sue quidem impietatis conscii, de consequenda quam non meruerant misericordia sunt desperati. Nec mora, iam subacta viriliter civitate, non apparebat qui ulterius mutire presumeret. Quid plura? Rex Ricardus uno impetu ciclus iure belli occupaverat Messanam, quam quilibet presbiter cantasset matutinas. Multo quidem plures occumberent civium, nisi rex motus^{ah} pietate parcere iussisset. 50 Amisse vero pecunie civium quis poterit estimare summam^{ai}? Quicquid auri vel argenti sive cuiuslibet generis preciosi inventum est, occupantis cessit in usum. Preterea galee ipsorum igne supposito succense sunt in pulverem, ne, si forte fugerent, vires resistendi resumerent. Mulieres quoque nobiliores sibi diripuerynt victores. Et ecce, tanto patrato negotio, viderunt Franci subito vexilla et signa regis Ricardi super muros et turres civitatis; unde rex Francie acriter commotus, vite sue coevam^{aj} concepit invidiam et 55

et. p. 7, 15. postmodum pro tempore peperit iniquitatem, quam contestatus est natam^{ak}, dum^{al} percussit Normanniam.

a) deest C. b) deest A 1. B 1. c) afforis B 1. d) inde — rep. des. B 1. e) armant A 1. B 1. f) deest B 1. g) pugnantium C. h) Baura C. i) ad A 1. k) respicere nec C. l) hab. dic., cum in eos irruerent A 1. m) deest A 1. n) nonnullos add. o) ferventis defensione A 1. p) scilicet A 1. q) irrogassent A 1. B 1. r) Estimatur A 1; Estimantur B 1. s) videns B 1. t) spatium vacat A 1. u) perfic. C. v) partes C. w) globati A 1. x) et add. A 1. y) sequebantur 80 et A 1. B 1. z) geminare A 1. aa) nostros C. ab) p. m. A 1. ac) s. quis p. est. A 1. B 1. ad) deest B 1. ae) deest A 1.

1) Haec Ricardus addidisse videtur. 2) Cf. p. 118, n. 1. 3) Fortasse e gente de Rouvrai (dép. Seine-inférieure). 4) A. 1192 sq.

[17. Invidente rege Francie, sola signa regis Anglie turribus apponi, rex Anglie se
humilians concessit utriusque signa simul apponi.] 1190.

Rex Francie regis Anglie invidens successibus et egre ferens magnanimitatem, admodum doluit, hoc
suo non ascribi glorie, quod ipse sudore triumphaverat prestantio. Qui pro condicione mutue pactionis,
5 etiam in discrimine maximo suorum, et cede non modica oculis perspecta, non tantum regi Anglie
contra hostes pertinacissimos non prebuit manum auxiliarem, ut tenebatur confederatione societatis,
immo totis viribus restitit, et ab introitu civitatis occupande qua potuit instantia longius arcebat, qua
parte ipse cum suis commanebat hospicio, presumptione prevaricationis. Capta, sicut predictum est, civi-
tate, et baneris^a regis Anglie muris collocatis, mandavit rex Francie de consilio suorum, ut rex Ricardus
10 de excelso murorum vexilla sua faceret deponi et sua apponi, in eo scilicet ipsi tamquam superiori
deferens honorem. Rex Ricardus super huiusmodi indignans mandato, precedentia pensans et iura
societatis examinans, nec etiam respondere curavit, ne videlicet cederet acquisitis et victoria ascriberetur
non tantum ocioso, immo adversario periuro. Mediantibus vero intercessoribus, regis Ricardi tandem
indignacio deferbuit, et quieverunt verba contumeliosa. Vix igitur faciens vim anime per blandimenta
15 suorum, qui videbatur invincibilis oppugnationi inimicorum, adquevit regis Francie petitioni, ut videlicet
eius traderet tutele turres quas ceperat cum communibus custodiis, quousque regis Tancredi super hiis
que gesta sunt experirentur sententiam; et qui minacibus et iactantie verbis perseverabat vehementior
et rigidus, blanditiis flectebatur et precibus. Eriguntur igitur utriusque vexilla super muros civitatis,
quatinus regis Francie temptaret constantiam et probaret familiaritatem.

20 [18. Nuncii mittantur ad Tancredum, ut satisfaceret pro transgressis et dotem regine
redderet, rege Francie clam in contrarium mittente.]

Communi itaque decretum est consilio, ut nuncios destinarent^b ad regem Sicilie Tancredum
perquisituros super^c hominum suorum tam enormi commisso satisfactionem, et quid super hiis
que gesta fuerant censeret agendum. Preterea mandavit rex Ricardus regi Tancredo, ut sorori
25 sue regine Sicilie super dote competente provideret et super portione thesauri mariti sui regis,
que eam iure contingeret, super mensa quoque aurea, equa sorte dividenda illius uxori, cuius
extiterat. Horum gerendorum nuncii fuerant dux Burgundie^d et Robertus de Sabloet^e et alii quidam,
quorum nomina exciderunt. Interea rex Francie regis Ricardi perpendens magnanimitatem et^f successum,
tabescens invidia, cepit super iis que in expugnata civitate direpta sunt movere questionem, exigens
30 suam iuxta pactionem initam portionem. Igitur super hiis verba iaculans ampullosa et contumeliosa,
cum^g rex Ricardus gratis sue exactioni non adquiesceret, verborum versuciis et iactantibus opprobriis
irritare non destitit eius animum ad iracundiam, et federa inter eos inite pactionis transgredi presumere
conatus est et [in^h] amicitiam prevaricari. Unde rex Ricardus magis indignans quam fractusⁱ, eius astuciam^j
declinare proposuit et naves suas cum omnibus sarcinis illatis repetere disposuit^k, ut abiret^l. Maluit
35 enim, Deo duce et rectore, solus cum suis progredi ad executionem sue peregrinationis quam commu-
nicare cum invito, iuxta illud vulgare proverbium: 'Satius est esse solum quam habere malum socium'.
Quod ut regi Francie innotuit, procuravit, ut per mediatores reformarentur vitata, et in debitum statum
amicicie iterum confederarentur^m, salva quoque omniumⁿ perquirendorum equa divisione in posterum.

[19. Rex Tancredus in dubiis respondet; unde rex Anglie ira succenditur, et Longobardi
40 victualia suis negant.]

Interim nuncii negotium executi secundum quod sibi fuerat iniunctum, regis Tancredi super man-
datis perscrutantur sententiam. Rex vero in dubiis locutus est, asserens regibus satisfaciendum de
consilio magnatum terre sue pro tempore et loco et modo competenti super omnibus que fuerant sibi
mandata. Dicebatur, quod rex Francie litteris^a mandaverat^a regi Tancredo, ut non adquiesceret ex-
45 gentiis regis Anglie, sed se rigidum exhiberet in iure suo per omnia tuendo, certus omnino, quod num-
quam pro rege Ricardo in ipsum delinqueret, sibi vero fidelis existeret. In huius, si tamen verum fuit,
argumentum mandati^b accessit verisimilis probacio, quod rex Tancredus nunciis regis Francie preciosa
largitus est munera, nunciis vero regis Anglie nec imperitus est ovum. Reversi itaque nuncii cum rem
gestam regibus retulissent: 'Non est', inquit rex Ricardus, 'opus multiloquio, nec in longum sermo pro-
50 trahendus, ex quo spontaneam non exequitur satisfactionem rex Tancredus, qualem potnero super erratis
corrigendis impendenda est opera et diligentia'. Super hiis igitur regibus^c turbatis, animosiores effecti
indigene ex confederatione regis Francie, regem Ricardum cum suis, in quantum callebant, opprimere
vacabant; victualia atque tanto exercitui necessaria venundanda inhihebant, et ne quid exponeretur
emendandum, statuerunt, ut vel sic coerciti ditioni cogerentur submitti indigenarum.

55 [20. De constructione Mathegriffan et discordia duorum regum.]

Rex Ricardus operam magnam adhibuerat et diligentiam cuiusdam castri constructioni, cui nomen
imposuit Mathegriffan^d. Unde nimium exacerbabantur Griffones, quod in eorum exitium opprimendorum

a) baneris A1. b) destinaret A1. c) deest B1. d) et succ. des. A1. e) quia A1. B1. f) deest C.
g) factus B1. h) amicitiam A1. i) deest A1. B1. k) abirent A1. l) confederantur C. m) omnis B1.
60 n) mandaverit A1. B1. o) mendacii C. p) rebus A1. B1. q) Matheg. C.

1) Hugo. 2) Hic inter alios pacem cum Tancredo factam pro rege iuramento confirmavit; v. supra
p. 119. 3) Cf. supra p. 126.

1190. huiusmodi vacaret edificio. Erat autem illud opus iam preparatum in colle proximo civitati, satis accom- modo receptui. De cuiuscumque generis cibariis, ne exhiberentur vendenda prohibita, quantum in eis erat, iam laboraret exercitus, nisi ex hiis que classe adduxerant fuisset eis in futurum provisum. Exer- cebant igitur quantas poterant inimicicias [et^a] detrimenta exercitui. Civitatem de nocte custodiebant vigiles, et vice versa peregrini ab eorum irruptione, excubias agentes, se munire curabant. Reges pre- 5 terea ab invicem repellebat^b discordia, et rex Francie adversariis regis Ricardi iam se^c publicum pre- bebat factorem. De pace vero inter eos reformanda pars magna potentum satagebat, nunc ad palacium, nunc vero ad Mategriffun^d pergentes, utriusque regis magnopere temptant emollire motus irarum. Frustra vero operam impendunt et diligentiam, utroque causante et plurimam occasionem offensio- nis adversa alterum habere se asserente. Neuter enim eorum alterius adquiescendum estimavit voluntati, 10 ne videlicet rex Francie inferioris se committeret arbitrio, et eo sue derogaretur dignitati, sed nec rex Ricardus, ne subiectionis illius notaretur infamia, quem anteibat^e operum magnificentia.

[21. Tancredus pacificatur cum rege Ricardo, dans^f ei quadraginta milia uncias auri pro dote regine et coniugio Arturi; pacificantur etiam duo reges et cives.]

Sic rebus in dubio fluctuantibus, cum rex Tancredus perpendisset ex^g diuturniori discordia pro- 15 venire^h posse periculum, et regem Ricardum didicisset a ceptis non temperaturum, donec pro voto con- sequeretur effectum, missis legatis nobilibus optulit pacem et petiit concordiam, asserens apposite ad persuadendum, se nolle tanti viri cum suorum discrimine, quantum in eo erat, sustinere exacerbacionem, sed se paratum, si vellet, interveniente pecunia, cum eo amicitie fedus inire, etⁱ pro dote regine Sicilie, sororis regis Ricardi, daturum viginti milia uncias auri et preterea alia viginti milia in maritragium cum 20 quadam sua^j filia, bone indolis puella et elegantis forme, Arturo Britannie, nepoti suo, si vellet, mari- tanda. In quam condicionem, cum assensum preberet rex Ricardus, satagentibus utriusque nunciis con- summatum est negocium, et pecunie summa recepta, scilicet quadraginta milia uncie auri, et regina fratri suo regi Ricardo reddita absoluta. Sicque pace^k firma prolocuta et scriptis confirmata^l, omnium omnino conquevit controversia. Cum vidisset igitur rex Ricardus prout petebat^m sibi fuisse satisfactum, omnem 25 decrevit gratis equa sorte dividendam summamⁿ pecunie tunc a rege Tancredo suscepte. Dividere vero pecuniam susceptam pro dote sororis^o licet de iure confederationis non teneretur, tamen ex mera libe- ralitate id etiam fieri voluit; quod et ipsi cessit ad gloriam et commendationem et inimicantium in parte delevit invidiam. Denique de consilio venerabilis Rothomagensis archiepiscopi Walteri denunciatum^p est sub anathematis interminatione, ut quicquid auri vel argenti sive cuiuslibet^q generis pecunie victorum 30 manus diripisset a civibus, restitueretur [in^r] integrum. Restitutis itaque cunctis et quantum ad exteriorem apparentiam firmiter pacificatis^s, cives gaudent securitate, peregrini pacis tranquillitate, fit civitatis status incolumis, statuuntur leges penales in pacis prevaricatores. Ingrediuntur cives et egrediuntur cum pere- grinis sine offensa et altercatione; renovantur omnia in gratiosam concordiam, letantur universaliter singuli, et iam libere exponuntur venalia esui necessaria precio satis tolerabili et hominibus et equis. 35 Regum etiam reflorescit amicitia, et omnium redintegratur gratia, mediante iusticia. Verum^t palliata superficie tenus simulatoria dilectione, semel concepta in animo regis Francie perseveravit immortalis emulatio, et regis Ricardi gasta preclara zelans,

Astutam vapido servabat pectore vulpem.

Persii Sat.
6, 117.

1191 [22. Rex Tancredus et rex Ricardus se invicem visuri apud Catinensium urbem 40 conveniunt.]

Interea rex Tancredus tunc temporis commorans Palerme, super audita regis Ricardi magnificentia et gloria gestorum non parum attonitus, missis legatis nobilioribus rogat eum, ut apud Catinensium civi- tatem sibi invicem occurrerent sese visuri. Plurimum quidem illius faciem desiderabat videre, cuius eximie virtutis olim, fama divulgante, satis ammiratus est magnanimitatem. Eadem autem^u civitas Cati- 45 nensium medio spacio sita est^v inter Messanam et Palermam. Annuens hiis rex Ricardus, nobiliorum procerum^w suorum glorioso comitatus agmine processit eidem obviam loco statuto. Cumque con- venissent^x ex condicto in unum, uterque super alterius eximie letatus est adventu, et omhem^y gratiam sibi invicem satagebant exhibere et mutue dilectionis sollempne fedus inierant; omnimodaque pacis con- firmatione in perpetuum inter eos^z observande confederati, munificentia^{aa} regali datis invicem muneribus 50 et acceptis, et peracta incompetenti regibus sollempnitate, digressi sunt alacriter ab invicem. Rex Tan- credus reversus est Palermam, et rex Ricardus ad Messanam.

[23. Rex Ricardus militibus et aliis pro mora quam ibi fecerant indigentibus largissima partitur munera.]

a) deest C. b) repotabat A1. c) deest A1. d) Matheg. C. e) animabat A1. f) dansque B1. g) deest B1.
h) f. a. A1. i) f. p. A1. B1. k) patebat C. l) p. a. A1. m) sus add. A1. n) de Nunant, nomen gentile
tunc celeberrimum, hoc tamen loco falso positum B1. o) cuiuscumque B1. p) deest C. q) compaciscatis B1.
r) Unde B1. s) deest A1. B1. t) a. pr. A1. u) gr. o. A1. v) deest C. w) magnificentia A1.

1) V. documentum supra p. 119. 2) A. 1191, mense Martio ineunte; ordo temporum corrigendus est 60 ex Gestis Ricardi, supra p. 126.

[24. De magna festivitate regis Ricardi die natalis Domini, ad quam vocaverat regem Francie et totum populum ad convivium apud Mategriffun, et de donariis eius largissimis.]

Instabat illa preclara natiuitatis dominice festivitas, tanto celebriori veneranda sollempnitate, quanto magis necessaria humani generis redemptioni. Huius gratia celebrande festivitatis rex Ricardus venerabiliter regem Francie invitavit ad prandium et voce preconaria omnem animam vocavit ad diem tantam deducendam secum cum letitia et gaudio. Ad cuius instantiam venit rogatus rex Francie cum innumero magnatum agmine. Venit et turba copiosa. Quid plura? Non multam laborat qui cogit volentem. Et quem estimamus tunc temporis de industria gratis abesse a Ricardi regis convivio? Igitur in castro suo, quod invitis indigenis edificaverat, Mategriffun honorifice sunt suscepti et, iuxta quod cuiuslibet dignitas exigebat, collocati discubuerunt.

[25. Pisani et Genuenses^b invadunt custodes classis regis Ricardi.]

Accidit eo tempore^c, ut mero estuantes Pisani et Genuenses, qua nescitur occasione turbati, classis regis Ricardi invaderent hostiliter custodes, et dum violenta irruptione sese acriter impeterent, facta est magna utrorumque peremptorum ruina. Crastino quoque hesterne cedis reminiscentes, tamquam nondum completam se dolentes exercuisse maliciam, in eisdem premeditati revertuntur insultus. Quibus atrociter sese invicem cedentibus, festinato rex Ricardus occurrit ipsosque pertinaciter grassantes vix compeccit et ab invicem recedere coegit.

[26. De adventu regine Alienor et Berengarie, uxoris future regis Ricardi, et de recessu in Terram Sanctam primo regis Francie et secundo regis Anglie.]

Anno igitur Domini 1191, F^d littera dominicali existente, post languidioris temporis hiberni nivosos menses, cum iam dies instarent solidiores, tempus aptum navigio gratulatur populus advenisse, pertesus in otis more longioris. A festo enim sancti Michaelis in civitate Messana, sicut predictum est, commemorati sunt reges cum universo exercitu, usque ad iam transmissam quadragesimam. Colloquuntur igitur de transfretatione, moram ulteriorem allegantes multifarie incommodam, tam propter serenioris temporis instantiam, tum ne inutiliter ocio torpentibus deficerent expense, tum quod in obsidione laborantibus compatiebantur, quibus nimis tardum se dolebant prestare subsidium. Igitur dum se^d singuli ad iter aggrodiendum^e expediunt, precurrentibus nunciis regi Ricardus innotuit, matrem suam reginam Alienoram, post eum properantem, emenso itinere multo, iam in proximo constitisse et nobilem puellam regis Navarie^f filiam nomine Berengariam sexum adduxisse, regis futuram uxorem. A multo nimirum tempore, quo primum comes erat^g Pictavensis, ipsius puelle morum illectus elegantia necnon et generis dignitate, plurimum desideraverat eam. Unde et ipsius pater puelle rex Navarie eandem [commiserat^h] matri regis Ricardi ducendamⁱ ad eum, ut eam, antequam transfretaret, sicut disposuerat, duceret in uxorem. Super quorum adventu letati sunt universi. Interea rex Francie cum omni apparatu suo, ad iter arripiendum expeditus, aspirantibus prosperis ventis, cum omni classe sua profectus est, videlicet die sabbati post annunciationem beate Marie; quem rex Ricardus prodeuntem diucius prosecutus est cum dignioribus proceribus in galeis suis. Sed ad transfretandum nondum ipse^j expeditus, tum quod universas naves suas ad vehendum^k equos suos et sarcinas nondum aggregaverat, tum quod, ut^l estimaverat necessarium, sufficienter non erat instructus, tum quod, ut predictum est, matrem suam cum memorata puella iam acceperat eo venturam. Igitur postquam regem Francie transfretaturum dimiserat in pace, ultra Farum transectus est usque ad civitatem Risam, ubi dixerat reginam matrem suam esse cum Berengaria; quas cum summo gaudio gratanter suscipiens, secum deduxit ad Messanam. Ubi facta aliquanta mora, matrem^m reginam dimisit abireⁿ et regni sui rogavit habere custodiam simul^o cum predicto archiepiscopo Rothomagensi Waltero, viro^p magnarum virtutum. . . . Puellam vero prenominatam, quam ducturus erat uxorem, secum retinuit rex Ricardus. Alienor regina inde regrediens, per bargas^q venit Salernam et sic usque Normanniam. Rex, preparatis omnibus itineri necessariis, regem Francie subsequi quam potuit expeditus ex condicto properavit. Classi itaque deducende et custodiende preposito Roberto de Torneham, sponsam suam prefatam cum sorore sua vidua, olim Sicilie regina, premisit prima fronte in navibus quas valgo dicunt dromones versus orientem recto navigante respectu. Deputaverat etiam eisdem mulieribus aliquot milites ad solacium et tutelam et obsequentium turbam copiosam. Sunt autem huiusmodi generis naves ex sui gravitate ceteris pigriores, fabrica firmiori^r. Galearum vero multitudo perseverabat immobilis, donec rex prorsus propter contingentes importunitates cum omni exercitu, valedicens indigenis, processurus ascenderet. Qui cum se ventis prosperis committeret et fluctibus marinis, omnis illa navium^s multitudo ad prodeundum expedita crebris remigantium impulsibus^t promovetur in pelagus. Civitas quidem Messana non immerito poterit singulari gloriari iactantia, nunquam

a) voluntatem C. b) Genuenses B 1. c) die add. B 1. d) E. falso A 1. e) t. s. A 1. B 1. f) s. se A 1.
g) eadem add. A 1. h) fuit, sed punctis suppositis del. A 1; deest B 1. i) deest C. j) deducendam A 1. B 1.
k) deest A 1. m) vehendos A 1. B 1. n) r. m. suam A 1. o) scilicet A 1. B 1. p) m. virt. viro A 1. B 1.
q) bargas A 1. r) firmiores B 1. s) m. n. A 1. t) impulsu A 1. B 1.

60 l) Haec quamvis plane alii auctori debita atque cf. supra p. 125. 3) Sancii. 4) Apr. 2; cf. relatio in Gest. Ricardi supra p. 124. tradita, bene G. Ricardi ed. Stubbs II, p. 161. tamen cum ea concordat. 2) Mense Februario;

1191. a retroactis temporibus classem talem et tantam a finibus illis egressam, nec forte^a ullo tempore ibidem
 Apr. 10. ulterius videndam consimilem. Septimo¹ decimo die post discessum regis Francie, id est die Mercurii
 post dominicam palmarum, cum classe navium copiosa rex Ricardus subsecutus^b est; per medium Farum,
 aspirantibus auris et serialim velificantes et remigantes in altum progressi sunt, dromones qui precesse-
 rant recto itinere contendentes a tergo prospicere. Disposuerat etenim^c rex, ne umquam separarentur^d 5
 naves, in quantum daretur facultas, nisi forte estibus marinis abacte dispergerentur ab invicem. Moderato
 itaque de^d industria progressu galearum gregatim tardiores naves onerarias comitari contendebat ad
 tutelam multitudinis et^d solatium^e infirmioribus.

[27. De ventis nunc quiescentibus, nunc mare turbantibus, et periculis que sustinuit
 classis regis Ricardi usque ad Cretam et a Creta usque ad Rodas.] 10

Apr. 11. Ecce, subito ventum^f sensimus deficere^g, ita quod de necessitate nos oportuit fixis anchoris immo-
 terem 10, 13. biliter permanere inter Calabram et Montem Gibellum. In crastino vero, hoc est die cene dominice,
 ipse qui ventos subducit et educit de thesauris suis, item ventum nobis destinavit tota die perseve-
 rantem.

[29. De pluribus incommodis, que acciderunt Terre Sancte, cui maxime nocebat 15
 imperator Cipri.]

Quo plectendam estimamus piaculo vel feriendam graviori flagello terram illam Ierosolimorum? aut
 quo ream commisso, quod eius subventioni tot obsistunt adversa, tanta mora prorogatur auxilium? Immo
 in nequitiam eam defendentium potius creditur redundare tante meritum dilationis, quod in tam longum
 tempus suspenditur redemptio. Multis patenter constat argumentis, divinum fuisse suspensum subsidium 20
 illius terre a malitia inhabitantium in ea. Unde et^h viros eximios, qui sperabantur futuri fortes auxi-
 liarii, contigit intempestive auferri de medio. Quid enim pensandum de morte illius illustris imperatoris
 Alemannie, cuius preclari gloriam principii sors denigravit sine plurimum dissimili? aut de morte olim
 gloriosi et ditissimi Henrici regis Anglie quis enarretⁱ dolorem? Ipsius enim pecunia incolam civitas
 Tiri conservata est, cuius etiam sapientia et prudentia sperabatur Terra Sancta recuperanda. Quid denique 25
 super occasu magnifici regis Sicilie^k Willelmi dicendum? qui postquam peregrinationis necessarios dispo-
 suisset^l apparatus et tocies optatum sepius destinasset subsidium, inopina morte subtractus est et diem
 clausit extremum. Omnia hec et plura alia Terre Sancte acquirende accesserunt detrimenta, quorum
 singula satis et ultra potuissent nocuisse. Verum omnia predicta unum erat exsuperans, de insula dico
 Cipri. 30

EX LIBRO TERTIO.

1191. [4.] . . . Cum rege Francie, qui illuc^m venerat in octabis pasche, venit comes Flandrie, comes Sancti
 Apr. Pauli, Willelmus de Garlanda, Willelmus de Barris, Drogo de Amiens, Willelmus de Merlo, comes Per-
 chensis. Cum ipsis etiam eo rediit ille, de quo supra dictum est, marchio, qui Tirum tenebat et aspi-
 raverat adⁿ regnum Ierosolimorum. 35

[6. Ex regum infirmitate desolatur exercitus et plurium nectarum adventu consolatur.]

Itaque ex regum languoribus contabescebat exercitus ex nimia mestitudine et desolatione, quia non
 cf. l. Reg. 18, 17. erat iam princeps aut dux, qui preliaretur bella Domini. Comes Flandrensis^o in rumulum meroris iam
 immatura morte decesserat. Hinc nimium conturbato exercitu, [hoc^p] tantummodo accessit ad consola-
 tionem plurium adventus nectarum. Venerant enim^q placida navigatione in auxilium christianorum epi- 40
 scopi et magnates quam plurimi, singuli suorum comitati sequela.

[7.] . . . Comes Flandrio petrarum habuerat electam, quam post eius mortem habuit rex Ricardus,
 et preterea minorem electam.

EX LIBRO QUARTO.

[20. In predicta pugna^r occiditur Iacobus de Avennis, miles mirabilis^s.] 45

Sed et^t Iacobo de Avennis plurimum quidem est^u dolendum, quem Turcorum illa predicta multitudo
 oppresserat; cuius equus casu acerbissimo, dum in ipso funesto congressu fortissime dimicaret, corruit in
 terram et ipsum sessorem solo tenus prostravit; quem Turci globatim circumdantes^v, post multos sudores
 oppresserunt. Ipse vero, referentibus hiis qui corpus eius quesitum missi reportaverunt^w, antequam
 prorsus deficeret, ferme quindecim Turcos detruncaverat^x, qui circa ipsum reperti sunt^y iacentes occisi. 50
 Tres^z cum eo consanguinei eius reperti sunt occisi, quibus quidam ex nostris ibi presentes debitum non
 prestiterant auxilium, qui ipsos^{aa}, proh nefas! in agone deseruerant reluctantes^{ab} contra Turcos irruentes^{ac}.
 Unde super hoc non immerito detestande notam infamie comes Druensis cum hiis qui cum eo ibi^{ad} fue-

a) deest A 1. b) obsec. C. c) enim A 1. d) deest C. e) solamen B 1. f) s. v. B 1. g) deest B 1.
 h) per B 1. i) enarret A 1. B 1. k) Wil. Sic. A 1. l) disposuit A 1. m) in B 1. n) Flandriensis A 1. 55
 o) autem A 1. p) admirandus A 1. q) deest A 1. r) deest A 1. B 1. s) contudentes B 1. t) quod
 add. B 1. u) detruncaverit B 1. v) Tres — occisi, quibus des. B 1, ubi tantum habetur Cui. w) ipsum B 1.
 x) reluctantem et B 1. y) irruentem B 1. z) deest B 1.

1) Duodecimo emendandum est. 2) Scil. Accon. 3) Apud Arsuf Sept. 7.

rant postmodum incurrit. O quam varii belli casus! quanti gemitus et suspiria ea nocte fuerunt^a in exercitu pro absentia illius Iacobi de Avennis, Iacobi militis prestantissimi, bellatoris incliti, quem quia non respiciunt cum ceteris presentem, praesagium occisum. Ipse enim cum familiaribus suis non comparuit; unde totus conturbatur exercitus et super incompensabili^b obstupescit infortunio. Sabbato proximo ante nativitatem beate Marie fuerat illa predicta pugna commissa, et dominica sequenti, hoc est ipsa die nativitatis beate virginis, decretum est corpus predicti nobilissimi queritandum, ut sepeliretur. Armantur igitur Hospitalarii et militia Templi, quam plures secum ducentes Turcopolos validissimos, cum quibus nichilominus alii plurimi perrexerunt. Qui, cum in locum certaminis pervenissent, sollicito questum corpus ultimo reppererunt, concreto sanguine oblita^c facie, quod vix nisi prius aqua lotum cognoverunt, quia sanguine cruentatum et ex vulneribus tumidum erat et viventi dissimile plurimum. Corpus igitur decenter involutum detulerunt secum ad Arsur redeuntes. Ibi videre fuit maximam militum multitudinem contra corpus prosequendum procedentium. Super morte tanti viri lamentabantur universi, rememorantes eius probitatem et largitatem et eundem ornatum plurimarum dote virtutum. Rex Ricardus et rex Guido eius astiterunt sepulture, pro cuius anima missa sollempniter celebrata cum oblatione non modica in ecclesia^d ipsius regine celi, domine nostre, cuius dies nativitatis tunc erat. Post missam, exequiis rite celebratis, corpus viri nobiles ausipientes in ulnis, deposuerunt in fossa, humo diligenter intumulandum; ubi cuncti ululantes et flentes lamentabantur propter ipsum. Expleta sepultura, clerus instantis diei sollempnitatem beate Marie diligenter debitis exequabatur obsequiis

EX LIBRO QUINTO.

20 [21.] Discordiam, qualis inter christianos nostros nunc in Terra Sancta venit, probant exempla numquam inter veteres contigisse.

Rex magnificus Karolomannus, nomine famosus et opere, qui tot adquisivit terras et regna subjugavit imperio, cum in Hispaniam proficisceretur subiugandam, numquam fertur in exercitu suo intervenisse contentio, vel etiam^e quando idem rex predictus comprehendendam in expeditione adivit Saxoniam, ubi plura gessit insignia, ubi ad interneconem^f pessundedit illum famosum Witeclinum^g. Quando etiam illi potentissimo Agulando Roma transiens profectus est obviam exiit in bellum, qui cum manu validissima et, nisi Deo opitulante, hominibus pene invincibili Saracenorum applicaverat^h apud Rysam¹⁻¹, civitatem Calabriae, nulla interⁱ socios erat discordia. Quando quoque terra illa Ierosolimorum tot sepius bellis concussa, quibus tot strages facte sunt hostium incredulorum, tot feliciter pugne confecte, sive ubicumque terrarum, sub quibuscumque principibus famosa antiquorum bella narrantur^l patrata, numquam quidem sub uno militantem exercitum imperatore dissipavit discordia, vel diversarum oriundos regionum distrahit contentiosa simultas, nec sub unius principis ditione agentes discrevit invidia, nec sunt inter ipsos audita convicia vel opprobria. Immo mutuam singuli singulis exhibebant honorem et gratiam, et una gens appellata propter unanimitatem, in quibus nulla potuit durare dissensio^m. Hinc olim Franci universis prevalebant externisⁿ; similiter et nostri moderni commodius antiquorum haberent exempla imitari.

EX LIBRO SEXTO.

[22.] De admiranda et omnibus seculis obstupenda regis pugna.

40 . . . Nostris igitur se sollicitius armantibus, iam propinqui facti sunt Turci. Rex^o, equum processurus^p ascendens, decem tantum socios habebat equites, quorum hec sunt nomina: comes Henricus^q, comes Leicester^r, Bartholomeus de Mortuo-mari, Radulfus de Malo-leone, Andreas de Chavyngny^s, Girardus de Furnival^t, Rogerus de Sacy, Willelmus de Stagno^u, Hugo de Nova-villa, serviens probissimus, Henricus Teutonicus, regis signifer. Hii tantum equos habebant, et quidam equos quidem^v ignobiles et debiles, armis inasquetos.

45 [37.] De repatriatione et navigatione et infortuniis regis Ricardi.

Peractis omnibus, rex iam^w consistens in procinctu scandendi navem, provide^x statuit procurandum, ne quid scrupuli superesset, quod omni^y bene gestorum derogaret perfectioni.

A. B.

Iussit igitur, clamante precone, suos universos adesse creditores et omnia debita restitui ad plenum et ultra, ne qua videlicet^z in posterum merito vel super raptis vel ablatis regia auctoritate posset oriri detractio vel querela.

Die⁴ festo sancti Michaelis due regine, scilicet Berengaria regina Anglie, uxor regis Ricardi, et Iohanna quondam regina Siciliae, soror regis Ricardi, navem ascenderunt apud Arhon. Die sancti Dionisii ascendit rex Ricardus navem, reversurus in Angliam.

a) fluat B 1. b) incomparabili A 1. c) oblata C. d) in add. C. e) deest A 1. f) internit. C. g) Witeclinum A 1. B 1; Wercelinum ed. Gale. h) applicuerat A 1. B 1. i) Rissam A 1; Rasam B 1. k) erat int. soc. B 1. l) narrentur B 1. m) dissensio C. n) exterius B 1. o) asc. proc. A 1. p) de Leicesteria A 1. B 1. q) Cavigni A 1; Cavigny B 1. r) Finival A 1; Funival B 1. s) Stagno B 1. t) quidam C. u) cons. iam B. v) proinde C. w) omnium A 1. x) in post. vid. B 2.

1) Reggio, de qua civitate tamen Pseudo-Turpini sumpta sint, sine dubio postea sive ab auctore opus fabulae tacent. 2) Ricardus. 3) Tracensis vel denuo edente sive ab interpolatore inserta sunt. Campaniae. 4) Haec cum Radulfo de Diceto de-

1192. Hiis dictis, nautas urgebat plena vela ventis expedire^a, quatinus estus marinos cursu superarent velociori. Ignarus quidem, quante^b ipsum manebant tribulationes et angustie, quot esset experturus adversitates per prodigionem olim demandatam in Francia^c; unde machinatum est, ut ab iniquis nequiter insidiantibus comprehenderetur, nichil tale suspicans, in obsequio Dei et laboriosa peregrinatione.

C.

5

Nov. 11.
Rad. Dicit.

Circa festum beati Martini rex Ricardus ex diutina tumultuantis pelagi iactatione iam pertesus navigationis, quam citius potuit applicuit terre primo vise, scilicet in terram imperii Constantinopolitani, in loco qui dicitur Curufu. Verum quoniam ex premissis non immerito suspicatum habuit imperatoris et Grecorum suorum versutiam, nolens ibi videri, cum piratis forte inventis prudenter 10 paciscens, eis statim dato quantum postulaverant naulo, exegit ab eis, ut ipsum expeditus in terram commodiorem transveherent. Relicta ita classe regia, se regem dissimulans, piratis crudelibus se commisit intrepidus, habitu mutato, sed non animo. Quid enim non auderet magnanimitas regis Ricardi?

Nescit virtus generoso innata latere.

15

et Rad. Dicit.

Quatuor tantum assumptis sociis, tranavectus est in Sclyoniam. Inde pertransiens Aquileiam, cum intrasset terram Limpoldi ducis Austrie, captus est in Wena civitate 13. Kalendas Ianuarias.

O quam meritis inequali recompensatione retribuatur ei, quod pro^d generalitatis negotio laboraverat anima eius! Et iam occupabatur hereditas illius^e, cum expugnarentur nepharia castra eius in 20 Normannia, crudeliter grassantibus emulis eius sine causa;

A. B.

C.

1193.
Dec. 20.

nec nisi redemptus a captione iniqua^f relaxatus est ab imperatore Alemannie. Cuius occasione redemptionis ut census multiplicaretur ad summam, in omni gente sua fiebat collecta plurima et rerum distractio variarum. Accipiebantur enim in ecclesiis calices et vasa in usus ecclesiasticos sacrata, quibus poterant utcumque carere monasteria, aurea vel^g argentea. Nec hoc quidem secundum decreta patrum erat illicitum, immo maxime necessarium, cum nunquam sanctorum^h quisquam velⁱ sanctarum, quorum numerus est innumerabilis hominibus, tanta fuerit vita superstitie pro Deo angariatus iniuria ut rex Ricardus in captivitate Ostericia neonon et Alemannica. Qui tot Turcorum celebris fuerat triumphis, nefarie circumvenitur a sue fidei fratribus et ab hiis qui simul cum ipso christiana professione solo nomine censentur comprehenditur. O quam vere timende sunt occulte magis insidie quam manifeste discordie iuxta illud: *Facilius est vitare discordem quam declinare fallacem!* Proch nephas! Cui non poterant resistere omnes adversarii eius^k, quem totius imperii soldani contracte copie non prevaluerant debellare, nunc ab ignobili hoste^l concluditur et in Alemannia retinetur. O quam gravissimum est agi nutibus alienis in libertate educatis! Sed et ex illa captione solita Dei clementia, sua industria et suorum cura fidelium, mediante ere multo, quia sciebatur^m multum posse, tandem libertati dimissus est. Solo denique restitutus natali et regno patrum, in brevi dissidentiaⁿ regni pacificavit ad votum. Postea transfretans in Normanniam, emuli sui, scilicet regis Francie, iusto liberiores excursus se paravit retundere; cuius etiam impetus crebris reiciens repulsionibus, alienatum ius suum cum augmento quoque potenter in hasta recuperavit et gladio.

Si teneatur opus, non deroget auctor utrique,

Si quid opus meritis, gratia non minuat!

EXPLICIT LIBER DE EXPEDITIONE REGIS
RICARDI IN TERRAM IEROSOLIMORUM.

nec nisi redemptus laxatus est ab iniqua captione, communicantibus in summa pecunie duce Austrie et Henrico imperatorq. Alemannie. Redemptionis 25 quidem occasione, ut ad taxatam summam census excresceret, in omni gente sua fiebat collecta plurima et variarum rerum distractio. Accipiebantur calices ab ecclesiis et vasa aurea vel argentea in usus ecclesiasticos sacrata. Nec tamen hoc secundum priorum decreta fuerat illicitum, cum urgentissimus instet articulus necessitatis. Rex Ricardus, tot Turcorum magnificis celebris triumphis, circumventus nepharie a sue fidei fratribus et ab hiis qui simul cum ipso christiana professione, utinam vera! 35 censentur comprehenditur. O quam vere timende sunt occulte magis insidie quam manifesto discordie iuxta illud: *Facilius est vitare discordem quam declinare fallacem!* Proch nephas! Cui non poterant resistere omnes adversarii eius, ab ignobili hoste 40 concluditur, quem totius imperii Salahadini contracte copie non prevaluerant debellare, in Alemannia detinetur. O fallax rerum mutatio! Ille^o rex inclitus tractatur indignis etsi non vinculis, sed ineptis custodiis. Regio nimirum sanguine nichil molestius 45 quam indignorum subici ditioni et agi nutibus inimicantium. Ingenuus siquidem adversatur anxie morum incompositorum dissidentia. Ceterum gravius nocet quicquid inexpertum accidit. Verum esto, si quis calumpniantium insimulaverit, tamquam non immerito mulctandum regem Ricardum acsi reum 50 mortis marchisi: certe maioris erit auctoritatis eius innocencie et ab alieno excusatio quam quorumcumque susurronum invidiosa detractio. Denique Limpoldus dux Austrasiensis, qui ex sola forte suspicione sive quorumcumque perversorum rogatu regem 55 comprehensum tenebat, sibi destinatum super morte marchisi suscepit epistolam in hec verba:

Limpoldo duci Austrie Vetus de Monte salutem. Cum plurimi reges et principes ultra mare Ricardum — — Et 60 scialis, quod litteras fecimus^p islas in domo nostra ad castellum nostrum Messiac in dimidio Septembris coram fratribus nostris et sigillo nostro eas sigillavimus anno ab Alexandro 1505^r.

a) explicare B2. b) quantante B1. c) Franciam B. d) deest B2. e) eius A1; et add. B1; etiam [et iam] add. B2. f) unquam A1. g) et B2. h) q. s. B2. i) vel sanct. des. B2. k) et add. B2. l) gente B2. 65 m) in. p. sc. B. n) r. d. B1. — regna A1. o) Expl. Itinerarium R. r. Anglie et regis Francie et imperatoris Alemannie B1. p) ist. fec. Dicit. q) Septembris Dic. r) 1504. Dic.

Hinc procul dubio regem esse constat innoxium, quia falso concepte pre-
sumptioni rite preiudicat spontanea rei confessio; sed ubi motibus suis indiffe-
renter agitur precipitata voluntas, ratio locum non videtur habere,
nec esset vitium, si non ratione careret¹.

Rex autem ex illa captione solita Dei clementia, sua industria et suorum
cura fidelium, licet mediante ere multo, quia sciebatur multum posse, tandem
libertati dimissus est. Qui prospero cursu tendens in Angliam, apud Sandwicum
13. Kalendas [Aprilis^a] et sequenti feria quarta perveniens Londonias, coronata civi-
tate cum exultatione magna tam cleri quam populi, cum processione sollempni receptus
est in ecclesia beati Pauli. Et post triduo moratus est in palatio suo West-
monasterii. Inde peregre profectus est ad Sanctum Edmundum; optulit ibi
illud preciosum vexillum, quod fuit imperatoris Cypri. Deinde tendens versus
Notyngham, infra triduum recepit obsessos in deditionem. Pascha celebravit apud Nor-
hampton. In octabis pasche coronatus est Wyntonie, agente divina Huberto Can-
tuarie archiepiscopo, presentis Willelmo rege Scotie, et in brevi dissidentia regni
paucificavit ad votum. Postea transfretans in Normanniam, emuli sui, scilicet
regis Francie, plus iusto liberos excursus se expedivit retundere; cuius
etiam impetus crebris reiiciens repulsionibus, alienatum ius suum cum augmento
quoque potenter in hasta recuperavit et gladio.

EX LIBELLO DE EXPUGNATIONE TERRAE SANCTAE.

Infra breve tempus Saladinus toto regno Ierosolimitano fere potitus, legem Mahumeti magnificentius
extulit et eam christiano religioni precellere^b rerum gestarum eventu pro posse probabat. Talia dum agerentur, archi-
episcopus Tiri^c, navi conscensa, tante cladis nuntium orbi christiano detulit, ad lacrimas innumeros^d concilians et
plures ad vindictam accendens. Primus omnium magnanimus Pictavia comes Ricardus ob ulciscendam crucis iniuriam
cruce insignitur, et omnes precedit facto, quos invitat exemplo. Similiter pater eius rex Henricus iam vergens in
senium cum rege Philippo et fere universi proceres utriusque regni apud Gisortium^e crucizantur. Ad tam
insigne certamen omnium fervebat studium, et etiam de claustris, abiectis cucullis, migrabant ad castra. Fredericus
vero imperator cum suis crucem suscipiens, in comitatu suo habuit septem antistites cum uno archipresule,
duos duces, comites decem et novem, tres marchiones, tria milia militum, reliquorum circiter octoginta milia, per Hunga-
riam et Constantinopolim transiens. Eius^f exercitus graves impugnationes pertulit a soldano Yconii, antequam
Yconium armata manu caperet. Deinde in Armeniam veniens, imperator in flumine Selephii^g submergitur, eiusque
filius dux Suavie super exercitum erigitur. Rumor vero de submersione imperatoris Turchos^h in Ahconⁱ a chri-
stianis obsessos valde letificavit atque christicolos cum magna penuria obsidentes fere usque ad despe-
rationem contristavit.

Rex autem^b Guido cum apud Damascum per annum fere tentus fuisset in vinculis, Saladinus illum absolvit,
facta quadam pactione, utⁱ, abiurato regno, mare quam citius exul transiret. Cumque rex veniret^k Tirum, a mar-
chisio^l non recipitur, unde Achon petiit cum Pisanis et exercitu non modico, urbemque terra marique obsident.
Ad hanc obsidionem primo venit classis borealium virorum numero 12 milium. Postea applicuit Iacobus de
Avennes, agens tentoria ex adverso turris Maledicte, et paulo ulterius Templarii tendunt. Sane de regno Franco-
rum et Anglorum iam plurimi veniebant, regibus suis non expectatis. Inter alios venit episcopus Belvacensis cum
Roberto, fratre suo, comite. Venit comes Brenensis et comes de Baro et Flandrenses plurimi. De Germania venit
quidam landegrave cum Alemannis, qui marchionem a rege Guidone, dissentientem Achon venire persuasit. Chri-
stiani castra gentiliū vicina insiliunt, sed ab oppidanis infestantur, et utrimque multi ceduntur, inter quos et
Gerardus de Bodefordia^m magister Templi occubuit. Dum quidam Alemannus cum sociis suis equum fugientem
insequeretur, subito exorsus est clamor, quod oppidani obsessi exierant ad diripiendas sarcinas. Exinde
bellorum ordo confunditur, disperguntur cunei, nullus signorum respectus, ipsi duces ad fugam precipites fiunt.
Ex hac turbatione Turci audaciam resumentes, de nostris quam plurimos prosternuntⁿ. Sed christiani
de die in diem crescentes, dum fossatis circa^o urbem faciendis intendunt, graviter sepius a Turcis leduntur. Turci
infra^p Achon dum famem paterentur et deditionem urbis obsidentibus offerrent, subvenit Saladinus
50 galeis missis, viris, victualibus et armis onustis, quibus galee nostre capte sunt et fugate, et quandam navem
nostram victualibus onustam secum violenter in urbem abduxerunt suspenderuntque omnes in navi repertos in circuito
murorum in die festo omnium sanctorum. Cum iam pasca instaret, marchisus, qui classis reparande causa Tirum seces-
serat, a Tiro cum ingenti apparatu et copia virorum^q et armorum et victualium revertitur. Sed obsessi, ereptum sibi
libertatem equoris gravius sustinentes, cum galeis suis obviam venientibus procedunt, navali prelio pugnaturi.
Sed, Deo^r volente, victoria cessit christianis. . . .

Huc agmina fere dissipato^s multum subvenit magister Radulfus de Alta-ripa archidiaconus Colecestri^t, qui
postmodum, cum plurima gessisset insignia, in eadem obsidione fine felici diem clausit extremum. Nostris diuturna tri-
bulatione decocis adduxit Dominus^u ab extremis finibus terre fortes auxilios, viros insignes, potentes in prelio, scilicet

60 a) spatium vac., suppleri potest ex Dic. b) et add. Prutz. c) universos Pr. d) Cuius Pr. e) Selephii Pr. f) Turcos Pr.
g) Achon Pr. h) vero Pr. i) et codd. k) venisset Pr. l) Bodefordia Ric Lond. m) extremus Pr. n) sternunt Pr.
o) intra Pr. p) navium Pr. q) voluntate Dei Pr. r) Cole. Pr. s) Deus Pr.

1) Idem versus habetur supra I, 21. 2) An Wil- codice A 1 solo exhibentur; huius igitur ordinis libro
lelmus historicus fuerit, quaeritur. 3) A. 1188, Ian. 21. quodam nostrum usum esse apparet. 6) Iul. 25.
4) Conrado de Montferrat. 5) Haec in Itinerarii

- Ric Lond. cet archiepiscopos, episcopos, duces, comites, marchiones, barones, milites et aliam multitudinem de
 1.42. diversis finibus terrarum, quorum summa non cadit in numerum. Comes Henricus de Campania exercitui^a nostro pre-
 1190. scitur ante adventum regis Philippi et regis Ricardi, quorum nepos erat, qui etiam postmodum in
 1.43-46. regem sublimatus est. Dux Suavia, filius Frederici, cum Alemannis instinctu marchionis Achon veniens, semina-
 rium fuit dissensionis; cuius auxilio marchio de Monte-ferrato aspiravit ad regnum, eo quod coniugem Emfridi⁵
 rapuerat, cui iure successionis devolvebatur hereditas terre illius
- II. 1. Post pascha anno ab incarnatione Domini 1191. rex Francie Philippus applicuit apud Achon, et non
 1191. multo post, scilicet circa pentecosten, venit rex Anglorum Ricardus. Quorum seriem itineris et que in itinere
 gesserint seu qualiter Achon ceperint et quanta prelia in terra illa contra Salahadinum commiserint,
 seu ex qua occasione rex Philippus repatriavit^b, si quis plenius nosse^c desiderat, legat librum¹ quem tu
 dominus prior Sancte Trinitatis Londoniis^d ex Gallica lingua in Latinum tam eleganti quam veraci stilo
 transferri fecit.

a) exercitu *Fr.* b) repatriaverit *Fr.* c) scire *C.* d) Londonii *Fr.*

1) Videlicet libros II—VI. Itinerarii Ricardi regis.

EX WILLELMI NEUBURGENSIS HISTORIA ANGLICANA.

Wilhelmus canonicus de Novoburgo¹ anno primo Stephani regis Angliae (26. Dec. 1135—25. Dec. 1136²) in provinciâ Deirorum comitatus Eboracensis, l. I, c. 28, ut vulgariter traditur, Bridlingtoniae, in oppido mari adiacente, natus est. Cognomen 'Parvi' (Petyt vel Short) e Wilhelmi ipsius in Canticum Canticorum commentario, qui in codice bibliothecae publicae Cantabrigiensis Gg. IV. 16. asservatur, Lelandus et qui eum secuti sunt editores depromserunt³. Parentes ex Anglorum gente fuisse videntur, cum et sermonem Anglicum l. I, c. 27. nostrum dicat et omnino acrem nationis defensorem contra Walenses et Normannos se exhibeat. Puer educandus canonicis Noviburgi⁴, quo nuper Rogerus de Mowbray coloniam e conventu Bridlingtoniensi duxerat, traditus est. Quae ecclesia uno tantum miliario distat a Bellalanda⁵, quam idem Rogerus de Mowbray fundaverat. Cuius monachis sicut et aliis eiusdem regionis Cisterciensibus, praesertim abbatibus Rogero de Bellalanda (a. 1142—1196; ob. a. 1199⁶) et Ernaldo de Rievallis⁷ (a. 1189—1199) magno usu familiaritatis coniunctus erat. Nihilominus a metropoli haud alienus fuisse videtur, cum Eboraci et conventus Novoburgensis parochiam quandam possideret, et prior Bernardus Novoburgensis a. 1186. in archiepiscopum, quamvis frustra, electus sit⁸, et ipse ibi cum Symphoriano canonico e familia S. Wilhelmi archiepiscopi a. 1154. veneno interfecti⁹ necessitudinem constituisset¹⁰. Sane igitur aquilonari provinciae et cognatione et cognitione intime coniunctus, de rebus tamen vicinis pauca tantum tradidit. Num umquam sive in regno sive in sacerdotio ullum officium gesserit, an viris, qui tunc causas populi tenuerunt, familiaris fuerit, aequè ignotum est ac annus¹¹ quo mortuus sit.

Iam senex¹² ad historiam Anglicanam scribendam aggressus, opus uno ductu et stilo usque ad sui saeculi fere finem perduxit, nam saepe eventus tum supra narratos eisdem fere verbis iteravit, tum enarrandos longe antea indicâvit. Ab Ernaldo, qui, antequam a. 1189. abbatiam Rievallensem nactus est, Cistercienses de Melrose, tunc quidem annales suos condentes, rexerat et Wilhelmo regi Scotiae in curia Romana et Anglica servierat, ut res gestas tra-

1) De altero Novoburgensi scriptore historico, Iohanne priore, qui causam Margarethae comitissae Flandrensium tractavit, cf. Matth. Paris. a. 1254. 2) Cf. Historiae prooemium. 3) Cf. Liebermann, N. Archiv IV, p. 18. 4) l. 15: *Neuburgensis ecclesia me in Christo a puero aluit.* Cf. Monasticum Anglic. VI, p. 319. Hodie Newborough, in comitatus Eboracensis parte septentrionali, wapentakio de 40 Birdforth, a Helmsley versus occ. et mer. 5) Byland inter Newborough et Helmsley. 6) Cf. de eo nostrum I, c. 15. 24. 35; Monast. Anglic. V, p. 343. 7) Rivault prope Helmsley. 8) Gesta Henrici II. a. 1186, ed. Stubbs I, p. 352. 9) Hunc Symphorianum Iohannes quoque Sariaberiensis, Adriano IV. epistola 122 (I, p. 170. ed. Giles) de hoc beneficio referens, testem laudat. 10) l. I, c. 26. 11) A. 1205. a Cave, SS. eccl. hist. lit. p. 691. datur, sed nescio unde. 12) *Indultum infirmitati meae otium Epist. dedic.*

deret invitatus, operam rerum memorabilium, quae nostris temporibus copiosius provenerunt, ad notitiam cautelamque posteriorum conscribendarum suscepit. V. 'epistolam praefacionalem', cui fere congruunt, quae l. III, c. 15. de expeditione in Terram Sanctam iudicantur: quomodo hoc contigerit, plenius exponendum est, non quidem propter presentes, quia res recentissime memoriae est et satis nota omnibus, sed ut ad posteros insignium malorum nostri temporis non superflua noticia stili nostri ministerio transmittatur. Quali iudicio auctores selegerit, ex prooemio, ubi Baedam eiusque continuatores verecunde laudibus effert atque acerrime in Galfridi Monmouthensis fabulas Britannicas invehitur¹, satis apparet.

Exorsus a Willelmo I. usque ad tempora Stephani e Malmesburiensis et Henrici Huntingdonensis libris perpauca excerpit; huius quidem veritatem l. I, c. 11. praedicavit, nomen tamen non edixit. Vix tamen sui temporis scriptorum ullum adhibuit, nisi fortasse iam 'Itinerarium regis Ricardi' et primae quidem editionis exemplum inspexerit². Econtra iterum atque iterum tradidit³ quaecumque hausit ex ore amicorum vel vicinorum, ut Rogeri³, Symphoriani supra dictorum, Wimundi, qui quondam episcopus Manniae insulae fuerat, ac cuiusdam militis eiusdem l. I, c. 24, monachi cuiusdam Rievallensis, qui antea canonicus Eboracensis fuerat l. I, c. 26, monachi alius, qui in Terra Sancta militaverat l. I, c. 21, multorum aliorum fratrum ordinis Cisterciensis, quorum numerosa collegia, ut ait l. I, c. 14, ex se tamquam quedam racionalium apum examina emisissent et non solum per Anglicanas provincias, verum etiam in barbaras nationes sparserunt. Regis Ricardi peregrinantis acta, prout ab eis qui interfuere accepit l. IV, c. 18, enarravit. Res mirabiles e ratione causarum enucleare conatus est l. I, c. 25. 27. 28, ubi de reliquiis Magorum 'imputribilibus' agit. Tabulis et diplomatibus haud paucis usus est, interdum eisdem, quae apud auctorem Gestorum Henrici II. et Ricardi I. et apud Rogerum de Hoveden inveniuntur. Sufficit indicare decreta conciliorum Turonensis a. 1163. l. II, c. 15, et Lateranensis a. 1179. l. III, c. 3, statuta regum in susceptione crucis a. 1188. l. III, c. 23, epistolas paparum Lucii III. ad Henricum II. l. III, c. 12³⁰ (Jaffé, Reg. nr. 9653) et Gregorii VIII. de Ierusalem expugnata l. III, c. 21 (ibid. 9985), Henrici VI. imperatoris ad Philippum regem Franciae a. 1192, Dec. 28. de capto rege Angliae l. IV, c. 32, Ianuensium et Terrici magistri Templariorum de expugnatione Urbis Sanctae l. III, c. 17. 18, Veteris de Monte ad ducem Austriae de nece marchionis de Monte-ferrato l. V, c. 16. Quae tamen³⁵ fila undecumque extraxit suo modo in unum aequalemque contextum fere semper connectere solet.

Ad sermonem exornandum Sacrae Scripturae potius quam auctorum veterum sententias adhibere maluit. Iosephi liber de bello Iudaico citatur l. IV, c. 10, sententia ex Isidori Hispalensis Originibus affertur l. I, c. 20, raro versus Horatii⁴⁰ vel Vergilii inseruntur. Orationes rectae haud desunt, sed minus longae neque elaboratae. Argumenta et iudicia sapiunt theologum, immo clericum regularem, qui

1) Similem sententiam fert Willelmi 'Sermo de S. Albano'. 2) Ita Stubbs, Itin. p. LXXIX, qui hos confert locos:

Itinerarium supra p. 195. Will. Neubr. l. III, c. 15. Anno Verbi incarnati Anno a plenitudine temporis, quo Verbum caro factum est a. 1187, regnante in Alemania Frederico, apud Con-

stantinopolim Ysacio, Philippo regnante in Francia, Henrico in Anglia, in Sicilia Willelmo, aggravata est manus Domini super populum suum etc.

3) II, 35.

lippe, in Anglia Henrico II, Urbano autem, qui Lucio successerat, sedi apostolice presidente, aggravata est manus Domini super terram Ierosolimitanam etc.

animo fervido invehitur contra paganos atque Iudaeos. Attamen vir idem avartitiam Romanorum l. I, c. 26. et ambitionem episcoporum l. II, c. 16, l. V, c. 10. aequo animo vituperat, strenuum Henrici II. in rebus publicis gerendis aestimat vigorem et ipsum Thomam, quamvis iam dudum sanctorum ordini adscriptum, in sacerdotio defendendo nimium reprehendere audeat.

Annum inchoat a partu Virginis, i. e. Dec. 25, raro tantum diem et mensem indicans, sed ordinem temporis admodum servans, minime vero annalium more res gestas enotavit, immo singulas materias capitibus singulis ordine rerum inter se cohaerentes comprehendit. Litium quoque quamvis suo tempore inter ecclesias vicinas factarum mentionem prorsus aspernatus, utpote quas scire posteritatis nihil intersit, fere ubique universalis historiae rationem sibi proponit.

Philosophico quodam modo in altis scrutandis mysticisque rimandis¹ ingenium iam ante opus historicum acuisse videtur. Et re vera adhuc exstant libelli theologici qui Willelmo iure ac merito attribuuntur, scilicet homilia: Cum loqueretur Ihesus ad turbas, qua sententiae s. Anselmi producuntur, sermo de Trinitate, sermo de S. Albano, ubi acerbum Willelmi animum contra Walenses deprehendas². Haec tria opera olim in codice praestantissimo Historiae addita fuerunt, sicut et ad calcem editionis Hearneanae³ inveniuntur. Praeterea Willelmi Expositio in Canticum Canticorum Rogero abbati Bellalandae dedicata in cod. universitatis Cantabrigiensis Gg. IV. 16 exstat.

Codices Historiae sunt:

1) auctori coaevus, quondam ex libris Rogeri Twysden equitis per manus Thomae Sebright in bibliothecam Stowianam transiit, quae post a viro nobilissimo comite de Ashburnham emta in castro prope abbatiam Battle in comitatu Sussex asservatur⁴. Hic F. Liebermann noster, tandem aliquando venia data codicis inspiciendi, quaecumque de eodem et in catalogo Stowiano et in editione Hearneana referuntur prorsus confirmavit. Iam saeculo XIII. ineunte manu continua ex autographo conscriptus est, interdum manu minuta, fortasse auctoris ipsius, correctus. Fuit enim tunc conventus Novoburgensis, cum fol. 1°. manu saeculi XIV: Liber S. Marie de Novo Burgo et fol. 1°. manu etiam saeculi XIII. inscripta videas: Liber Sancte Marie de Novoburgo. In hoc volumine continentur Historia Anglorum. Omel.⁵ Sermo. Sermo. Nonnulla iam perantiquo tempore perdita, sed manu saeculi XVI. aliqua ex parte restituta esse videntur.

Libri recentiores et inferiores sunt:

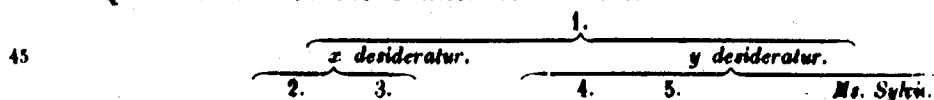
2) Cod. bibliothecae Lambeth. nr. 73, saec. XIII.

3) Cod. Musei Britannici inter Cottonianos Vespasianus B, VI, medii saec. XIII.

4) Cod. Regius nr. 13, B, IX, eiusdem Musei, circa a. 1370. exaratus, in quo multa omissa et corrupta sunt.

5) Cod. Picardi, qui 4 affinis fuisse videtur.

Qui codices hoc modo inter se cohaerent:

1) V. infra p. 224. 2) V. ib. ann. 4. 3) Ubi cae parte Museo Britannico venundatus. G. W. ad lacunas supplendas alter codex Lambethanus 5) i. e. Homilia. adhibitus est. 4) Nuperrime cum hac bibliotheca-

Praeterea Historia Willelmi saeculo XIV. pluribus libris, tribus Bodleianis et uno Cantabrigiensi, quos Hardy¹ laudat, est exarata.

Saeculis XIII. et XIV. Willelmus a Thoma Wikes, Waltero de Gisseburn, Nicolao Trivet, auctore chronicae Johannis Bromton, aliis¹ adhibitus est.

Editionem principem curavit Sylvius Antwerp. a. 1567. e codice, qui nunc s latet. Hanc Commelinus renovavit Heidelbergae a. 1587. Cui successit editio Ficardi ex alio codice parata Parisiis a. 1610. et a. 1632, et adnotationibus exaucta. Tunc Thomas Hearne codicem 1 secutus historiam cum multo apparatu edidit Oxoniae a. 1719. Denique nuper H. C. Hamilton librum sumptibus Societatis Historicae Anglicanae a. 1856. e codice 2 recensuit ac varias lectiones 10 e 1. 3. 4 addidit.

Nos codicem 1 et editionem Hearneanam secuti sumus, quibuscum recensionem Hamiltonianam et codicem 3 contulimus.

R. P.

EPISTOLA WILLELMI VIRI RELIGIOSI CANONICI DE NOVOBURGO

PREFACIONALIS OPERIS SEQUENTIS ET APOLOGETICA AD ABBATEM RIEVALLIS. 15

Reverendo patri et domino Ernaldo* abbati Rievallis suus Willelmus, servorum Christi minimus, cum apparuerit Princeps pastorum, inmarcessibilem percipere glorie coronam. Litteras sanctitatis vestre suscepi, quibus mihi studium et operam rerum memorabilium, quę nostris temporibus copiosius provenerunt, ad notitiam cautelamque posterorum conscribendarum dignatur ingerere, cum ex illo venerabili filiorum vestrorum collegio plures 20 vobis suppetant, qui hoc opus commodius valeant atque elegantius adimplere. Sed, ut video, pia prudentia vestra propriis filiis circa observantiam milicie regularis sudantibus in hac parte ducens parcendum, indultum misericorditer infirmitati mee otium non patitur esse ociosum. Et quidem vestre circa me dignacioni tanta sum devocione astrictus, ut eciam, si fortiora iubeatis, non audeam contraire. Nunc autem, cum cauta discrecio vestra 25 non altis scrutandis mysticisque rimandis insistere, sed in narrationibus historicis precipiat spaciari ad tempus, tamquam pro quadam ex facilitate operis recreacione ingenii, multo* magis excusandi mihi occasio tollitur. Itaque in adiutorio Dei et domini nostri, in cuius manu sunt et nos et sermones nostri, fretus oracionibus vestris et sanctorum filiorum vestrorum, qui precepto sanctitatis vestre suas non contempnendas preces dignati sunt 30 sociare, opus iniunctum aggrediar, pauca sane que ad rem pertinent ante historie ingressum prelibans.

EXPLICIT EPISTOLA*.

PROEMIUM SEQUENTIS HISTORIE.

Hystoriam gentis* nostre, id est Anglorum, venerabilis presbiter et monachus Beda 35 conscripsit. Qui nimirum, presunto altius exordio, ut ad id quod specialiter intendebat competentius accederet, eciam Britonum, qui nostre insule primi incole fuisse noscuntur, celebriora subtili brevitate gesta perstrinxit. Habuit autem gens Britonum ante nostrum Bedam proprium hystoriographum Gildam, quod et Beda testatur, quedam eius verba suis litteris inserens³, sicut ipse probavi, cum ante annos aliquot in eiusdem Gilde librum legen- 40 dum incidissem⁴. Cum enim sermone sit admodum impolitus atque insipidus, paucis cum vel transcribere vel habere curantibus, raro invenitur. Integritatis* tamen eius non leve documentum est, quia in veritate promenda proprie genti non parcit et, cum admodum parce bona de suis loquatur, multa in eis mala deplorat nec veretur, ut verum non taceat, Brito de Britonibus scribere, quod nec in bello fortes fuerint nec in pace fideles. At contra 45 quidam nostris temporibus pro expiandis his Britonum maculis scriptor emersit, ridicula de eisdem figmenta contexens eosque longe supra virtutem Macedonum et Romanorum

a) Edelredo 3, *perperam*. b) tanto 4. c) prologus 3. d) g. n. i. e. *des*. 5. e) igitur *add*. 2.

1) 'Descr. Catal.' II, p. 513. 2) *Ib.* III, p. 258. 3) *Hist. eccl. Angl.* I, p. 22. 4) Fortasse cum noster in Sermone de sancto Albano locum quandam, quem Beda e Gildae historia desumpserat, adhiberet. 50

impudenti vanitate attollens. Gaufridus hic dictus est, agnomen habens Arturi pro eo, quod fabulas de Arturo, ex priscis Britonum figmentis sumptas et ex proprio auctas, per superductum Latini sermonis colorem honesto hystorie nomine palliavit. Qui etiam maiori ausu cuiusdam Merlini divinationes fallacissimas¹, quibus utique de proprio plurimum adiecit, dum eas in Latinum transfunderet, tanquam authenticas et immobili veritate subnixas prophetias vulgavit. Et hunc quidem Merlinum patre incubo demone ex femina natum fabulatur², cui propterea tamquam patrisanti³ filio excellentissimam atque latissimam tribuit prescientiam futurorum, cum profecto et veris rationibus et sacris litteris doceamur, demones a luce Dei seclusos futura nequaquam contemplando prescire, sed quosdam futuros eventus ex signis sibi quam nobis nocioribus coniciendo magis quam cognoscendo colligere. Denique in suis quamvis subtilioribus coniecturis sepe falluntur et fallunt, cum tamen per divinationum prestigias apud imperitos, quam utique⁴ non habent, prescientiam sibi arrogent futurorum. Sane divinationum Merlini perspicua fallacia est in his, que in regno Anglorum contigisse noscuntur post mortem prenominati Gaufridi, qui divinationum illarum nenias ex Britannico transtulit, quibus, ut non frustra creditur, ex proprio figmento multum adiecit. Porro ad ea que vel ante ipsum vel in diebus eius evenerunt taliter sua, quod utique facile poterat, temperavit figmenta, ut congruam possent interpretationem recipere. Preterea in libro suo, quem Britonum historiam vocat, quam petulanter et quam impudenter fere per omnia menciatur, nemo nisi veterum hystoriarum ignarus, cum in librum⁵ illum inciderit, ambigere sinitur. Nam qui rerum gestarum⁶ veritatem non didicit, fabularum vanitatem indiscrete admittit. Omitto, quanta de gestis Britonum ante Iulii Cesaris imperium⁷ homo ille confinxerit vel ab aliis conficta tamquam authentica scripserit. Omitto, quecumque in laudibus Britonum contra fidem hystorice veritatis deliravit a tempore Iulii Cesaris, sub quo Britones ditionis Romane esse ceperunt, usque ad tempus Honorii imperatoris, sub quo Romani a Britannia propter urgentiora rei publice negocia sponte recesserunt.

Certe Britones Romanis recedentibus sui iuris effecti, immo ad suam perniciem sibi relictis, Pictisque et Scottis ad predam expositi, regem Vortegirnum habuisse leguntur, a quo ad tuicionem regni invitati Saxones vel Angli duce Hengisto Britanniam venerunt, irruptiones barbaricas pro tempore depulerunt; postea vero, explorata insule fertilitate et indigenarum inertia, rupto federe, in ipsos, a quibus fuerant invitati, arma verterunt, quibus paulatim profligatis⁸, miseras eorum reliquias, que nunc Wallenses vocantur, in viis⁹ montibus et saltibus coartarunt. Habueruntque per seriem successionis reges fortissimos et late dominantes, e quibus fuere Ethelbertus, Hengisti pronepos, qui, protenso a Gallico mari usque ad Humbrum imperio, leve Christi iugum Augustino predicante suscepit; Ailfridus, qui, Northanhumbranibus¹⁰ presidens, Britones simul et Scottos vasta cede perdomuit; Edwinus, qui Ailfrido succedens, Anglis simul et Britonibus prefuit; Oswaldus, eius successor, qui cunctis Britannie populis imperavit. Hec cum iuxta hystoricam veritatem¹¹ a venerabili Beda expositam constet esse rata, cuncta, que homo ille de Arturo et eius successoribus vel post Vortigirnum predecessoribus scribere curavit, partim ab ipso, partim et ab aliis constat esse conficta, sive effrenata mentiendi libidine, sive etiam gratia placendi Britonibus, quorum plurimi tam bruti esse feruntur, ut adhuc Arturum tamquam venturum expectare dicantur eumque¹² mortuum nec audire patientur¹³. Denique Vortigirno facit succedere Aurelium Ambrosium¹⁴, devictis expulsisque Saxonibus, quos Vortigirnus accersierat, in tota Britannia egregie imperantem, illique dat successorem Utherpendragon, fratrem eius¹⁵, non impari potentia gloriaque regnantem, plura de Merlino suo profusa mentiendi libertate interserens. Defuncto quoque Utherpendragon facit succedere Arturum filium suum in regno Britannie, a Vortigirno quartum, sicut noster Beda ponit Ethelbertum, Augustini susceptorem, in regno Anglorum ab Hengisto quartum. Itaque regnum Arturi et ingressus in Britanniam Augustini concurrere debuerunt. Sed quantum mera historie veritas hoc loco

a) patria sancti 4. 5. b) deest 3. c) deest 2. d) deest 4. 5. e) et adventum add. 4, ed. Antwerp. f) profugatis 3. g) in inviis 2. 4. 5. h) Northumbranibus 3. i) iuxta historiam 3. k) eumque — patientur des. 4. l) suum 3.

1) Galfr. Monmouth. liber VII. 2) Ib. VI, 18. 3) Cf. San-Marte ad edit. Galfridi Monm. p. 428.
5) 4) Galfr. VI, 5 sqq.; VIII, 2.

composite preiudicet falsitati, vel lippienti mentis acie clare videri potest. Ipsum autem Arturum facit preclarum et spectabilem super omnes homines, tantumque illum in gestis vult esse, quantum sibi libuit fingere. Denique in primis facit¹ eum de Anglis, Pictis et Scottis ad libitum triumphare, deinde^a Hiberniam, Orchades, Gothiam, Noricam, Daciam partim bello, partim etiam solo terrore nominis ditioni sue subiugare. His quoque addit 5 Islandiam, que ultima Tile secundum quosdam dicitur, ut ad Britonem illum in veritate spectare videatur, quod Augusto Romano a poeta nobili adulatorie^b dicitur: *Tibi serviet ultima Tile*². Deinde facit eum bello pulsare Gallias et de ipsis in brevi subactis felicissime triumphare, quas Iulius Cesar cum summis periculis atque laboribus annis decem vix 10 potuit subiugare, scilicet ut minimus digitus huius Britonis grossior videatur lumbis magni Cesaris. Post hec cum triumpho multiplici reducit eum in Britanniam et facit eum cum subactis regibus et principibus festum celebrare famosissimum, presentibus tribus Britonum archiepiscopis, scilicet Lundoniarum, Urbis Legionum³, Eborace, cum ne unum quidem archiepiscopum umquam habuerint Britones⁴. Primus enim Augustinus, accepto a Romano pontifice pallio, archiepiscopus in Britannia factus est. Barbare vero naciones Europe, etiam 15 olim ad fidem Christi converse, contente episcopis, de pallii prerogativa non curabant. Denique Hybernenses, Norici, Daci, Gothi⁵, cum olim christiani fuisse et episcopos habuisse noscantur, nostris temporibus archiepiscopos habere ceperunt. Inde fabulator ille, ut suum Arturum ad summum evehat, facit eum Romanis bellum indicere, ante hoc bellum singulari certamine mire magnitudinis gigantem prostrernere⁶, cum post Davidica tempora de nullo gigante legatur. Consequenter profusiori mentiendi licentia facit adversus eum convenire cum Romanis reges magnos orbis terrarum, scilicet Grecie, Africe, Hispanie, Parthorum, Medorum, Itureorum, Libie, Egipti, Babilonie, Bithinie, Phrigie, Sirie, Beotie, Crete⁷, omnesque refert uno prelio ab illo devictos, cum Alexander ille Magnus et omnibus seculis clarus per annos duodecim in quibusdam tantorum regnorum principibus superandis suda- 25 verit. Profecto minimum digitum sui Arturi grossiorem facit dorso Alexandri Magni, presertim cum ante hanc victoriam⁸ de tot magnis regibus faciat eum commemorare suis in concione subactionem triginta regnorum, a se et illis iam factam. At non inveniet fabulator noster tot regna in orbe nostro preter regna memorata, que utique nondum ille subegerat. An alium orbem somniat infinita regna habentem, in quo ea contigerunt, que supra memo- 30 ravit? Quippe in orbe nostro numquam talia contigerunt. Quomodo enim hystoriographi veteres⁹, quibus ingenti cure fuit nichil memorabile scribendo omittere, qui etiam mediocria memorie mandasse noscuntur, virum incomparabilem eiusque acta supra modum insignia silentio preterire potuerunt? Quomodo, inquam, vel nobiliorem Alexandro Magno Britonum monarcham Arturum eiusque acta vel parem nostro Esaie Britonum prophetam Mer- 35 linum eiusque dicta silentio suppresserunt? Quid enim minus in prescientia dumtaxat futurorum tribuit suo Merlino, quam nos nostro Esaie, nisi quod eius vaticiniis non audet inserere: *Hec dicit Dominus*, et erubuit inserere: *Hec dicit diabolus*. Quippe hoc debuit congruere vati, incubi demonis filio. Cum ergo nec tenuem de his veteres hystorici fecerunt mentionem, liquet a mendacibus esse conficta quecumque de Arturo atque Merlino ad 40 pascendam minus prudeptium curiositatem homo ille scribendo vulgavit. Et notandum, quod eundem Arturum postea refert in bello letaliter vulneratum, regno disposito, ad curanda vulnera sua abiisse in illam, quam Britannice fingunt fabule, insulam Avallonis⁸, propter metum Britonum non audens eum dicere mortuum, quem adhuc vere bruti Britones expectant venturum. De successoribus vero Arturi pari impudentia mentitur⁹, tribuens eis usque ad 45 septimam fere generationem Britannie monarchiam faciensque eorum subregulos et ministros, quos venerabilis Beda fortissimos dicit fuisse reges Anglorum, universe Britannie nobiliter imperantes. Ut ergo eidem Bede, de cuius sapientia et sinceritate dubitare fas non est, fides in omnibus habeatur, fabulator ille cum suis fabulis incunctanter ab omnibus respuatur. Sane post Bedam non defuere, qui ab ipso seriem temporum atque eventuum 50

a) denique 4. 5. b) adulatorie 3. c) historiam 3. d) deest 4, ed. Anlv.

1) Galfr. IX, 10 sq. 2) Verg. Georg. 1, 30: *Tibi strat Haddan, 'Councils and eccles. documents' I. serviat ultima Thule.* 3) *Cestrie* manu correctoris 4) Recte Willelmum iudicasse, demon- 5) Re vera primates eorum non ante s. XII. pallia a sede Romana acceperunt. 6) Galfr. X, 3. 7) Ib. X, 1. 8) Ib. XI, 2. 9) Ib. XI, 3—11. 55

nostre insule ad nostram usque memoriam ducerent³, illi quidem minime comparandi, pro religiosa tamen opera et fidei, quamquam minus diserta narratione, laudandi⁴. Nostris autem temporibus tanta et tam memorabilia contigerunt, ut modernorum negligencia culpanda merito censeatur, si litterarum monumentis ad memoriam sempiternam mandata non fuerint. Et forte hoc opus ab aliquo sive aliquibus iam vel inchoatum est vel patratum, sed tamen viri venerabiles, quibus mos gerendus est, hoc ipsum et⁵ mee parvitati dignantur iniungere, ut et ego, quia cum divitibus non possum, saltem cum pauperula vidua aliquid de tenuitate mea mittam in gazophilacium Domini. Quoniam vero Anglicane ordinem hystorie a quibusdam usque ad decessum regis Henrici primi⁶ novimus esse deductum, sumpto ab adventu Normannorum in Angliam exordio, media tempora succincte percurram, ut a successore eiusdem Henrici Stephano, cuius anno primo ego Willelmus, servorum Christi minimus, et in Adam primo ad mortem sum natus et in secundo ad vitam renatus, narrationem, Deo volente, incipiam producere plenior.

EXPLICIT PROEMIUM.

15

EX LIBRO PRIMO.

3. . . . Idem autem rex³ ex Matilda⁴ religiosa regina geminam in sexu dispari suscepit⁵ sobolem. Et filiam materni nominis iam nubilem Henrico imperatori Romano petenti despondit, filium vero aviti nominis⁶, qui successor sperabatur, iam puberem sinister casus abstulit, cum turba nobilium iuvenum marinis beluis escam datum. Et quoniam Matildis regina iam obierat, procreandorum causa heredum rex filiam ducis Lotharingie⁷ duxit uxorem⁸, de qua tamen liberos non suscepit. Unde filiam, postquam imperator, non relictis ea heredibus, in fata concesserat, ex Alemannia revocatam illustri comiti Andegavensi Gaufrido despondit

7. Quomodo Stephanus regiam auctoritatem amiserit cum Normannia.

25 Paucis siquidem diebus elapsis, Matildis olim imperatrix, filia regis Henrici, in Angliam venit, et contemplatione iuramenti olim sibi de regno prestiti multorum procerum corda commovit

18. De causa expeditionis Ierosolimitane secunde.

. . . Eodem anno turba magna, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus populis et tribus et linguis christianis⁹ sub caractere crucifixi Domini Ierosolimitanum iter arripuit. Cuius celeberrime expeditionis talis fuisse causa perhibetur . . . Tanti mali fama excitati christiani nominis fortissimi principes, scilicet Conradus Italie atque Germanie imperator et Lodovicus rex Francorum¹⁰, dominicum characterem mente promptissima susceperunt et cum eis multi nobiles populique¹¹ innumerabiles¹² ex cunctis fere provinciis christianis.

35 19. Circa idem tempus Eugenius papa Romanus, ad sedis apostolice regimen ex vite regularis districtione assumptus, ecclesiastice studio discipline in Gallias veniens, generale concilium instituit Remis¹³

20. Quomodo Conradus imperator et rex Lodovicus exercitum duxerunt in orientem.

40 Anno a partu virginis 1147. tante expeditionis explicito apparatu uterque princeps iter arripuit¹⁴ exercitu bipartito. Imperator enim precedebat itinere dierum aliquot cum Italarum et Germanorum, aliarum quoque gentium amplissimis copiis. Rex vero sequebatur, Francorum, Flandrensium, Normannorum, Britonum, Anglorum, Burgundionum, Provinciarum, Aquitanorum equestri simul et pedestri agmine comitatus. Ingressi Pannonias, illarum gentium rege placato, ut exercitui venalia non deessent, Danubium transierunt et per Thracias¹⁵, suppetente venalium copia, prospere usque ad urbem Constantinopolitanam venerunt. Ibi fixis extra urbem tentoriis per dies aliquot exercitum recreantes, pactis tandem cum

a) duxerint 3. b) deest 3. 4. c) Matilde 2. d) susceperat 3. 4. e) christianisque 3. f) Francie 4.
g) pluresque 3. h) et add. 4. i) Tracias 3.

50 1) Forsitan Wigornenses aut Malmesburiensem monachos hic dixerit noster; usus autem est Henrici Huntingdoniensis historia. 2) Huntingdoniensis editio secunda usque ad a. 1135. perducta est; cf. SS. XIII, p. 100. Sed posteriorem quoque librum VIII. de rege Stephano noster adhibuit. 3) Henricus I. 4) Willelmum. 5) Godefridi. 6) Adela. 7) Haec ad Henr. Huntingdon., SS. XIII, p. 153, recedere videntur. 8) Jaffé, Reg. p. 631, 21. Mart. 1148.

1147. eiusdem urbis imperatore celebratis, angustum illud fretum quod Brachium Sancti Georgii dicitur transmeant. Ingressique Asiam Minorem, cuius pars quedam Constantinopolitane ditionis est, partem vero reliquam soldanus Iconii^a possidet, Greci imperatoris perfidiam experti sunt, cuius tamen nostri quibusdam excessibus motum incurrerant, cum et omnipotentis Dei superbe et indiscipline agendo contra se iracundiam accendissent. . . . Porro⁵ in nostro illo exercitu tanta tam contra christianam quam contra castrensem etiam disciplinam mala increverant, ut mirum non sit, quod eis tamquam pollutis et inmundis favor nequaquam divinus arriserit. Castra enim a castratione luxurie dicuntur. At castra illa nostra casta non erant, in quibus utique infelici quadam licentia multorum spumabant libidines. Presumentes quoque de multitudine et instructu copiarum atque ita carnem brachium¹⁹ suum superbe ponentes, in Domini, pro quo emulari videbantur, misericordia atque potentia minus confidebant; declaratumque in eis est, quia^b *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*¹. Preterea in terra christiani imperatoris, cum quo fedus percusserant, et quo iubente venalia illis abundabant, minus a rapinis temperabant. Inmisit ergo eis infensus imperator hinc famem, inde hostem^c, tanti sanguinis christiani periculum christianus minime¹⁵ perhorrescens. Denique venalibus prohibitis, cum pro victualibus congerendis propter hostium insidias nostri non valerent excurrere, primo exercitus fame contabuit, deinde hostium exceptus insidiis, vel Turcorum gladios inebriavit, vel christiane statum libertatis ignominiosissime atque infelicissime servitutis sorte mutavit. Nec superbis et^d inmundis castigandis ire defuere celestes, et plerumque, ut dicitur, effusa desuper intempestivorum²⁰ imbrium inundatio de exercitu nostro plus minuit, quam hostilis gladius devoravit. Itaque duorum exercituum maximorum^e parte longe maiori diversis casibus et cladibus profligata, cum parte residua duo illi magni principes egre exicium evadentes, Ierosolimam venerunt, et nulla re memorabili facta, inglorii recesserunt.

26. De institutione Hugonis Dunelmensis episcopi et restitutione
Willelmi Eboracensis et de morte eius. 25

. . . Tres quippe viri memorabiles et in vita sua amicissimi tempore illo decedentes, in morte quoque brevibus sunt intervallis separati, scilicet Eugenius papa Romanus, Bernardus Clarevallis abbas, Henricus Eboracensis archiepiscopus. E quibus Eugenio et Bernardo prius assumptis, Henricus e vestigio secutus est². 30

EX LIBRO SECUNDO.

6. Quomodo Nicholaus Anglicus factus est papa Romanus.

Sane anno primo regis Henrici secundi obiit Anastasius papa³, successor Eugenii, cum fuisset pontifex anni unius. Cui successit Nicholaus Albanensis episcopus, mutans nomen cum omine^d, dictusque est Adrianus. De quo dicendum est, quomodo tamquam de pulvere³⁵ elevatus sit, ut sederet in medio principum et apostolice teneret solium glorie⁴. Is enim, natione Anglicus, patrem habuit clericum quendam non multe facultatis, qui, relicto cum seculo inpubere filio, apud Sanctum Albanum factus est monachus. Ille vero adhulescentiam ingressus, cum propter inopiam scolis vacare non posset, idem monasterium cotidiane stipis gratia frequentabat. Unde pater erubuit, verbisque mordacibus socordiam eius increpitans,⁴⁰ omni solacio destitutum cum gravi indignatione abegit. Ille vero sibi relictus et forti necessitate aliquid audere coactus, Gallicanas adiit regiones, ingenue erubescens in Anglia vel fodere vel mendicare. Cumque in Francia minus prosperaretur, ad remotiora procediens, trans Rodanum peregrinatus est in regione que Provincia dicitur. Est autem in illa regione monasterium nobile regularium clericorum quod dicitur Sancti Rufi^b, ad quem⁴⁵ locum ille veniens et subsistendi occasionem ibidem inveniens, quibus potuit obsequiis eisdem se fratribus commendare curavit. Et quoniam erat corpore elegans, vultu iocundus, prudens in verbis, ad iniuncta impiger, placuit omnibus. Rogatusque canonici ordinis susci-

a) Iconii 3. b) quod 3. c) hostes 3. d) atque 4. e) magnorum 3. f) nomen cognomine, dictus Adrianus 3.

1) Haec verba Huntingdoniensis quoque laudavit, quem noster haud dubie legit. 2) Eugenius III. 3) Mor-
d. 8. Iulii, Bernardus abbas d. 20. Aug., Henricus p. 54. recipiuntur. 4) Quae sequuntur a Giesebrecht, 'Kaiserzeit' V,
archiepiscopus d. 14. Oct. 1153. mortui sunt. 5) Prope Arelate; cf. Watterich, Pont. Rom. Vitae II, p. 337.

pere habitum, annis plurimis ibidem resedit, regularis inter primos discipline emulator^a. Cumque esset acris ingenii et lingue expedite, frequenti et studiosa lectione ad scientiam atque eloquentiam multum profecit. Unde factum est, ut abbate defuncto fratres eum concorditer atque sollempniter in patrem eligerent^b. Quibus cum aliquandiu prefuisset, penitentia ducti atque indignati, quod hominem peregrinum levassent^c super capita sua, facti sunt ei de^d cetero infidi atque infesti. Odiis itaque paulatim crudescens, ut iam graviter aspicerent, in quo sibi paulo ante tam bene complacuerat, tandem confectis et propositis contra eum capitulis, ad sedem eum apostolicam provocarunt. Pie autem memorie Eugenius, qui tunc arcem pontificii tenebat, cum rebellium filiorum contra patrem querelas audisset et eius pro se allegantis prudentiam modestiamque adverteret, paci inter eos reformande efficacem operam dedit^e, multumque improperans^f et sepius inculcans utrique parti, ut partes esse desinerent et unitatem spiritus in vinculo pacis servarent, reconciliatos ad propria remisit. At non diu quievit nescia quietis malicia, grandiusque intonuit rediviva tempestas. Interpellatus est iterum idem venerabilis pontifex, cuius iam aures fratrum illorum querelis et susurris tinniebant. Utrique ergo parti pie et prudenter prospiciens: 'Scio', inquit, 'fratres, ubi sedes sit Sathane, scio, quid in vobis suscitetur procellam istam. Ite, eligite vobis patrem, cum quo pacem habere possitis vel potius velitis; iste enim non^g erit vobis ulterius oneri'. Itaque dimissis fratribus, abbatem in beati Petri obsequio retinens, Albanensem ordinavit episcopum^h ac non multo post, sumptis industrie eius experimentis, in gentes ferocissimas Dacorum et Norrensiarum cum plenitudine potestatis direxit legatum. Quo ille officio in barbaris nationibus per annos aliquot sapienter et strenue administrato, Romam cum salute et gaudio remeavit; susceptusque a summo pontifice et cardinalibus cum honore et gloria, evolutis diebus non multis, Anastasio, qui Eugenio successerat, decedente, omnium in eum votis concurrentibus, Romane urbis pontificatum suscepit, ex Nicholao Adrianus. Qui nimirum suorum non inmemor rudimentorum, ob paternam maxime memoriam beati martiris Albani ecclesiam et donariis honoravit et perpetuis insignivit privilegiisⁱ

8. De subversione^b Mediolani et magorum reliquiis.

Iisdem fere temporibus Fredericus Teutonicus atque Italicus imperator Mediolanum^a, 1162 urbem opum viriumque suarum fiducia diu rebellem, expugnavit, cepit, evertit. Et quidem Longobardi, gens inquieta et bellicosa, immoderate libertatis emula et tam numero urbium quam magnitudine virium superba, ante annos plurimos ab imperatore Romano magna ex parte desciverat; sed dum inter se amplissime civitates de prioratu disceptarent atque aliis imperare cuperent, imperatoris^b contra se vires auxerunt. Denique Mediolanenses, opibus viribusque precellentes, totius Longobardie affectabant imperium; iamque aliquot urbes subegerant, quasdam etiam rebelles everterant, cum Papienses, viribus quidem impares, sed tamen eorum imperium aspernantes, ad partes imperatorias se transtulerunt. Quorum exemplum secute urbes ceterae, in fedus imperatoris venerunt. Aggressurus ergo Mediolanenses, defectu omnium sociorum remissius iam agentes, imperator vires imperii contrahebat. Illi quoque dominandi libidinem in tuende libertatis constanciam convertentes, totis se opibus adversus imperatorios impetus muniebant. Cumque suburbana demolirentur atque diruerent, ne tantum obsessis nociva quantum obsidentibus usui forent, eadem ratione monasterium quoque antiquum et nobile et sanctorum insigne reliquiis extra menia destruentes, quicquid in eo sacrum reverendumque repertum est, in urbem transtulerunt: trium precipue magorum corpora, qui Salvatoris infanciam mysticis honorando muneribus facti sunt ex gentibus primicie Deo et agno. Et quidem thesaurus iste, olim in eiusdem ecclesie secreto repositus, ipsos quoque monachos clericosque ibidem ministrantes latebat. Sed cum usque ad fundamentum destrueretur ipsa ecclesia, repertus et revelatus est cum manifestis indiciis, quibus declarabatur, quod viri illi, quorum memoria in benedictione est, honorato et adorato Salvatore puero, in regionem suam reversi, etiam post passionis eius trium-

50 a) existens *add.* 3. b) elegerunt 3. 4. c) elegissent 3. d) de *cet. des.* 3. e) caritative operam dedit efficacem 3. f) *ita* 3 *recte*; imperans 1. 2. 4. 5. g) ulterius non erit vobis 2. 3. 4. h) eversione 3. i) Mediolanum 3. 4. k) imperatorias 2. 3.

1) Nomen abbatis S. Rufi ad a. 1147. initiali littera banensis nomen bullis Eugenii subscriptum invenitur; N. designari, docet Delisle annot. ad Robert. Torin. I, cf. Delisle l. c. 3) Quae Mathaeus Parisiensis in Vitis abbatum (ed. Wats p. 71. 74) recenset. 55 p. 288. 2) Inde ab a. 1150. Nicolai episcopi Al-

phum superstites fuerint^a, et percepta predicantibus apostolis baptismi gratia, ad ipsum, quem in cunabulis olim honoraverant, ab eodem in dextera Patris sedente honorandi, migraverint^b, necnon^c et a quibus personis sacre illorum reliquie illuc delate ibique reposite fuerint. Eodem vero reliquie ossibus et nervis compacte cutem quoque aridam atque impu-
 tribilem superductam habebant, vi, ut putatur^d, balsami, quo post mortem gentili more 5
 corpora eorum delibuta creduntur. Sed et aureus circulus eadem, ut dicitur, corpora, cum
 reperta sunt, ambiebat^e, ut sibi mutuo cohererent. Igitur obsessa est urbs Mediolanensis ab
 imperatore Frederico, cuius quantus exercitus fuerit, eo ipso cognoscitur, quo Mediolanum
 potuit obsidere, urbem scilicet potentissimam et de suorum numerositate atque ferocia
 filiorum immensius^f gloriantem. Que nimirum post casus varios multiplicesque conflictus 10
 deditio addicta incidit in manus hostiles. Victor imperator civitatem evertit, cives, quo-
 niam se dederant, non disperdidit, sed dispersit, preclaras illas magorum reliquias ibidem
 reconditas, Longobardis egre ferentibus, in regnum Teutonicum transtulit et thesauri huius
 custodia civitatem Coloniam insignivit^g.

1162.
 Mart. 26.

9. De scismate Romane ecclesie et Papiensi concilio et conventu 15
 Gallicano.

1159. . . . Sequenti vero anno Adrianus papa nature debitum solvit; quo sublato, cardinales
 in summi pontificis electione discordes ecclesiam sciderunt et, dum in se mutuo partes
 severent, in orbe quoque terrarum vinculum ecclesiastice pacis ruperunt. Et quidem pars
 maior saniorque in Rollandum, eiusdem ecclesie cancellarium, virum religiosum et littera- 20
 tum, concordans, eundem ritu canonico consecravit. Pars vero nonnulla et fere nulla in
 Octovianum^h, nobilem virum, conveniens, eundem, divinum non verita iudicium, execrationis
 elogio maculavit. Uterque in alterum excommunicationis et dampnationis sententiam pro-
 mulgavit, uterque partem suam ecclesiarum et nobilium personarum favoribus munire cu-
 ravit. Ille Alexander dictus est, iuxta cause meritum victor futurus. Iste nudo nomine et 25
 fallaci omine Victor dictus est, victi dedecus habiturus. Poterat sane scissura illa cito resar-
 ciri, poterat multitudini paucitas cedere atque uniri, nisi Fredericus imperator, veteri odio
 Rollandi Alexandrum non ferens, partem Octoviani tuendam fovendamque modis omnibus
 suscepisset. Denique sue ditionis episcopos, scilicet Italicos et Teutonicos, precepit Papiam
 convenire tamquam ad discussionem et examen, cuiusnamⁱ partis merita preponderarent, 30
 re autem vera, ut, Alexandri parte depressa, partem alteram approbantes, dicti Victoris pre-
 maturam victoriam celebrarent. Partibus quoque mandavit, ut adessent, concilii suscepture
 decretum. Et dictus quidem Victor tamquam subiturus iudicium affuit. Alexander vero pre-
 iudicium, quod ei sub nomine iudicii parabatur, non solum caute, sed etiam libere recusa-
 vit. Itaque ex Teutonico simul et Italico regno episcopi imperiali iussione cum ingenti 35
 1160. multitudine prelatorum inferioris ordinis Papie congregati in gratiam imperatoris, qui cum
 suis ducibus terribilis aderat, quecunque causam Alexandri iuvare poterant, cum pro eo
 nemo allegaret, vel silentio supprimentes vel callide invertentes et corrumpentes, quod
 pro parte altera minus de veritate suppetebat arte suppleverunt et dictum Victorem tam-
 quam verum beati Petri successorem sollempniter recipientes, in Alexandrum tamquam in 40
 scismaticum et Deo rebellem sententiam generali decreto tulerunt. Amplexus est impe-
 rator cum omni frequentia ducum et procerum acta concilii, penam non recipientibus com-
 minatus. Illustres quoque Francorum et Anglorum reges modis omnibus sollicitare curavit,
 ut ad perpetuandam amicitiam mutuam sibi in hac parte concordantes existerent. Illi vero in-
 flexi, sententia caute suspensa, donec rei tam scrupulose^j plenius veritatem agnoscerent, 45
 celebrem et ipsi ex utroque regno episcoporum et nobilium loco et tempore congruo con-
 ventum fecerunt^k. Aderant a parte Octoviani duo principales eius complices, qui eius fuerant
 electores scismaticisque^l auctores, Guido scilicet Cremensis et Iohannes de Sancto Martino
 cardinales. Nam Imarus Tusculanus episcopus, manus illi execrationis ausus imponere,

a) fuerunt 3. b) migraverunt 2. c) Nec notum est a quibus *edd. priores*; necnon a quibus, *secunda manu*: nec-
 non a quibusdam 3. d) putabatur 3. 4. e) aureus eadem ut dicitur corpora cum reperta sunt circulus ambiebat 3.
 f) in immensum 3. 4; immensum 2. g) Octavianum 3 *semper*. h) cuiusdam 2. i) scrupulosam 2. k) scism.
 auct. *des.* 2.

1) V. Ott. Frising. Cont. Sanblas., SS. XX, p. 310; cf. Ficker, 'Reinhold von Dassel' p. 61sq. 2) Synodus
 Tolosana; cf. Reuter, 'Alexander der Dritte' (ed. 2) I, p. 499.

iam exuerat hominem. Aderant et a parte domini Alexandri tres cardinales, scilicet Henricus Pisanus, Iohannes Neapolitanus, Willelmus Papiensis. Surgens igitur ille Cremensis in conspectu regum et presulum coram universa que convenerat multitudine cleri et populi, pro parte sua et contra adversam totis ingenii atque facundie viribus allegavit. Qui cum perorasset, surgens Willelmus Papiensis, vir eloquentissimus, perspicuis rationibus obiecta elisit et fere quicquid ille pro se dixerat in ipsum ita retorsit, ut propriis irretitus captusque sermonibus videretur. Denique in illo altercationis mutue quasi duello totius ita negotii veritas claruit, ut neuter ulterius princeps eunctaretur, repudiata parte Octoviani, dominum Alexandrum recipere et cum regnis sibi subditis ei de cetero in his que Dei sunt tamquam patri parere. Prenominatis ergo scismaticis cum confusione et dedecore discedentibus, principes et pontifices nostri, lata sollempniter in scismaticos excommunicationis sententia, solverunt conventum. Interim dominus papa Alexander in terra regis Sicilie¹, cuius fideli favore^a fruebatur, tutus consistens, opportunitatem transeundi in Gallias prestolabatur. Parebatque ei in his que ad curam spectant^b pastorem totus orbis Latinus, exceptis provinciis Alemannice ditionis. Imperator enim ex privata simultate semel in reprobum^c sensum datus et vel a ratione vinci indecorum imperatorie reputans maiestati, multo tempore distulit palmam dare perspicue veritati.

13. De hereticis Angliam ingressis, et quomodo exterminati sunt.

Iisdem diebus² erronei quidam venerunt in Angliam ex eorum, ut creditur, genere, quos vulgo Publicanos vocant. Hi nimirum olim ex Gasconia incerto auctore habentes originem, regionibus plurimis virus sue perfidie infuderunt. Quippe in latissimis Gallie, Hispanie, Italie Germanique provinciis tam multi hac peste infecti esse dicuntur, ut secundum prophetam multiplicati esse super numerum videantur. . . . Erant autem tam viri quam femine paulo amplius quam triginta, qui, dissimulato errore, quasi pacifice huc ingressi sunt propagande pestis gratia, duce quodam Gerardo, in quem omnes tamquam preceptorem ac principem respiciebant. Nam solus erat aliquantulum litteratus, ceteri vero sine litteris et idiote, homines plane impoliti et rustici, nationis et lingue Teutonice. Aliquamdiu in Anglia commorantes, unam tantum mulierculam venenatis circumventam susurris et quibusdam, ut dicitur, fascinatam prestigiis, suo coetui aggregarunt. Non enim diu latere potuerunt, sed, quibusdam curiose indagantibus, quod peregrine essent secte, deprehensi, comprehensi tentique sunt in custodia publica. Rex vero, nolens eos indiscussos vel dimittere vel punire, episcopale precepit³ Oxonie concilium congregari. Ubi dum sollempniter de religione convenirentur, eo qui litteratus videbatur suscipiente causam omnium et loquente pro omnibus, christianos se esse et doctrinam apostolicam venerari, responderunt. Interrogati per ordinem de sacre fidei articulis, de substantia quidem superni medici recta, de eius vero remediis, quibus humane infirmitati mederi dignatur, id est divinis sacramentis, perversa dixerunt, sacrum baptismum, eucharistiam, coniugium detestantes atque unitati catholice, quam hec divina imbuunt subsidia, ausu nefario derogantes. Cumque sumptis de Scriptura sacra divinis urgerentur testimoniis, se quidem ut instituti erant credere, de fide vero sua disputare nolle, responderunt. Moniti, ut penitentiam agerent et corpori ecclesie unirentur, omnem consilii salubritatem spreverunt. Minas quoque pie prentas, ut vel metu resipiscerent, deriserunt, verbo illo dominico abutentes: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam, quoniam ipsorum est regnum celorum*. Tunc episcopi, ne virus hereticum latius serperet, precavescentes, eosdem publice pronunciatos hereticos corporali discipline subdendos catholico principi tradiderunt. Qui precepit heretice infamie characterem frontibus eorum inuri et spectante populo virgis coercitos urbe expelli, districte prohibens, ne quis eos vel hospicio recipere vel aliquo solacio confovere presumeret. Dicta sententia, ad penam iustissimam ducebantur gaudentes, non lentis passibus preeunte magistro eorum et canente: *Beati eritis, cum vos oderint homines*. In tantum deceptis a se men-

50 a) fervore 5. b) spectabant 2. c) improbum 2.

1) Errat noster. Tunc enim Alexander III. Apuliae regnum non intravit, sed ineunte anno 1162. In Galliam profectus est. 2) Willelmus haec post mortem Theobaldi Cantuariensis archiepiscopi a. 1161. et successorem s. Thomae a. 1162. narrat; unde igitur Ha-

milton editor a. 1160. apposuerit, nescio; fortasse enim posterior potius annus, circa a. 1163, verisimilior videtur. 3) Circa m. Jan. vel Febr. a. 1166; cf. Rad. Dicit. ed. Stubbs II, p. 318.

tibus seductorius abutebatur spiritus. Illa quidem muliercula, quam in Anglia seduxerant, metu supplicii discedens ab eis, errorem confessa, reconciliacionem meruit. Porro detestandum illud collegium, cauteriatis frontibus, iuste severitati subiicit, eo qui primatum gerebat in eis ob insigne magisterii inustionis gemine, id est in fronte et circa mentum, dedecus sustinente. Scissisque cingulo tenuis vestibus, publice cesi et flagris resonantibus urbe eieci, algoris intolerantia — hiemps quippe erat —, nemine vel exiguum misericordie impendente, misere interierunt. Huius severitatis pius rigor non solum a peste illa, que iam irrepserat, Anglie regnum purgavit, verum etiam, ne ulterius irreperet, incusso hereticis terrore, precavit.

14. De concilio Turonis celebrato ab Alexandro papa.

10

1162. Eodem tempore Romanus pontifex Alexander de Apulia liquido itinere venit in Gallias. Cum enim illi, ut superius dictum est, preter terras Alemannice subditas potestati totus in his que Dei sunt orbis pareret Latinus, vias tamen obsidentibus Octoviani satellitibus et vel eum adeuntes vel ab eo redeuntes, si qui forte inciderent, rebus omnibus spoliatos carcerali quoque custodie mancipantibus, rarissimus ad illum poterat esse accessus; 15 unde nec ipse poterat ut volebat et decebat fungi summo sacerdotio et longius apostolice brachium extendere potestatis. Huius rei gratia mari se credens et cum ingenti periculo provincias adiens occidentis, occurrentibus ei presulibus et nobilibus regionum Gallicane ecclesie, multorum desideriis expectatus advenit. Magni quoque Francorum et Anglorum reges adventum eius sollempni honorantes occursum, qualia regiam decebant magnificentiam, 20 insigni exuli hilariter obsequia prestiterunt. Principum itaque favore adiutus, convocatis ecclesiarum pastoribus^a, in octavis pentecostes generale concilium cum multa gloria Turonis celebravit anno ab incarnatione Domini 1163. Huius autem concilii decreta nostre 1163. duximus historie inserenda.

17. De morte Octoviani, et de reditu Alexandri pape in Italiam.

25

1164. Alexandro papa post Turonense concilium in Galliis commorante, Octovianus, qui et^b Victor est dictus, extrema sorte devictus, initi certaminis victoria caruit et nominis, quod tamquam pro omine a suis acceperat, fallax presagium non implevit. Tunc Iohannes de Sancto Martino, imperiali favore adiutus, Guidonem Cremensem^c, collegam suum, loco devicti 1162—1165. Victoris instituit, ne victi viderentur. Alexander vero annis aliquot in Galliis demoratus, 30 repatriandi iter arripuit, apud Montem-pessulanum transitum in Apuliam opperiens^c opportunum. Imperator vero non quiescens, secretis, ut dicitur, litteris et promissis amplissimis apud Willelmum eiusdem urbis dominum agere studuit, ut proderet hospitem. At vir memorabilis integre fidei est inventus et insignem hospitem decentissime honoravit. Cumque cardinales cum multitudine virorum fortium, qui Ierosolimam properabant, dromonem 35 Hospitalis Ierosolimitani ingressi, dominum papam mox secuturum, iactis in alto mari anchoris, expectarent, contigit, dromonem a pretereunte classe piratica infestari². Advehebatur pontifex ex triremi ingressurus dromonem, sed, conspectis circa dromonem piratis, mox remis retortis in Magalonensem se portum recepit. At viri virtutis, qui erant in dromone, tam viriliter restitere piratis, ut confusos nec illesos abigerent. Itaque dominum 40 papam non ulterius cum periculo expectandum censentes, cursu prospero fines regni Siculi attigerunt. Idem vero pontifex post dies aliquot in alia navi mari se credidit et secundis in Apuliam³ flatibus, nullo prorsus obsistente, transivit. Susceptusque reverenter a rege Siculo, et quotquot eius erant dicioni subiecti, cives quoque^d Romanos cum optimatibus post modicum devotos et subditos habuit. Verum ardua erat via, que ex transalpinis regio- 45 nibus ad eum ducebat, eo quod satellites vel imperatoris vel pseudopape itinera sollicite observarent. Porro imperator, ecclesiastice pacis disruptor, pace et integritate diu non est gavisus imperii. Cum enim in Longobardos insolentius ageret, illi iugum Alemannicum 1167. non ferentes, in libertatem se pristinam receperunt et, restaurato a propriis civibus ex

a) prelati 3. b) deest 2. 3. 4. c) reperiens Ms. Picard. d) vero 3.

50

1) Paschalis dictus III. electus est a. 1164, April. 22. (ed 2.) II, p. 187. 3) Messinae erat papa m. Nov., Romam reversus est Nov. 23. a. 1165; Jaffé, Reg. tim corrigendus est; v. Reuter, 'Alexander d. Dritte' p. 705.

dispersione confluentibus cum sociarum auxilio civitatum Mediolano, urbem quoque Alexandriam, ex nomine domini pape, cui se devotos esse gaudebant, sic vocatam, apto loco ad excipiendos primos Alemannorum Italiam ingredientium impetus condiderunt. Quam dum imperator in ipsis eius primordiis obsidione cinxisset, expugnare non potuit, sed, exercitu frustra fatigato, discedens, hostium contra se fiduciam auxit.

18. . . . Tres quoque ex eadem¹ habens filias, unam² regi Hispanie, alteram vero Saxonie duci despondit, tertiam nondum nubilem regi Sicilie suo tempore comparem daturus.

27. . . . Henricus iunior . . . comitem quoque Flandrensem³, patris sui consobrinum, 1173. virum magnarum virium et innumere bellicoseque, cui preerat, gentis fiducia in immensum gloriantem, grandibus promissis illectum, annitente⁴ rege Francorum, sibi adiunxit. . . . Rex senior¹ . . . turbatis ergo rebus anxius, dum hostes interni externique urgerent, hiis⁵ quoque, qui sibi adherere videbantur, in gratiam filii remissius agentibus minus se credens, stipendiarias Bribantionum⁶ copias, quas ruras vocant, accersivit, eo quod de thesauris regni, quibus in tali articulo parcendum non esset, pecunia copiosa suppeteret.

28. Qualia contigerunt apud Albemariam⁴ et Castellum-novum⁵ et Vernullium⁶.

Igitur mense Iunio, quando solent reges ad bella procedere, finitimi principes contractis undecumque viribus regem hostiliter aggrediuntur Anglorum, sub obtentu quidem quasi pro filio emularentur contra patrem, qua nimirum emulatione nil stultius, re autem vera proprii vel odii, ut rex Francorum, vel emolumentum, ut comes Flandrensis, negotium porrecta occasione agentes. Porro rex Anglorum ad excipiendos tantorum hostium impetus minus se poterat preparare propter suorum tumultus internos, quibus vehementissime angebatur. Cum ergo propter manum imparem irrumpentibus non posset occurrere, munitiones tamen, que erant in terminis, dispersis presidiiis cautius studuit munire. Itaque rex Francorum, oppidum Vernullium, nullius rei necessarie ad tolerandam obsidionem diutinam indigum, circumfuso conclusit exercitu, non nisi capto eo vel dedito progressurus. Comes vero Flandrensis cum suis copiis a parte Flandrie irruens, obsedit Albemariam, valido quidem inaniter fultam presidio, cum eiusdem oppidi dominus⁷, comes scilicet Albemariensis, circa seniores regem ceu multi alii fluctuaret. Qui nimirum pro eo, quod oppidum minus oppugnatum cito expugnatum est, cum Flandrensi creditus est comite⁴ colluisse. A quo captus cum omnibus quos illic rex causa presidii miserat, alia quoque castella sua resignavit. Progrediensque Flandrensis exercitus ad maiora, faustis animatus principiis, munitionem regiam que Castellum-novum dicitur per dies aliquot adhibitis machinis fortiter oppugnavit. Qua tandem dedita, comes tamen Flandrensis gavisus non est. Frater namque eius Matheus comes Bononiensis, quo ille tamquam futuro successore gaudebat, qui de coniuge propria⁸ sobolem nequaquam susceperat aut sperabat, in eiusdem oppidi oppugnatione ictu sagitte circa genu saucius, casu vulneris in peius vergente, decubuit et post dies paucissimos inter curandum in fata concessit, fratri tantum ex suo interitu luctum relinquens, ut, soluta mox expeditione, lugubris ad propria remearet, sinistrum sibi eventum obiectans atque imputans, qui regem consobrinum, a quo nunquam lesus, crebro autem beneficiis preventus extiterat, causa nequissimi filii hostiliter impetendum duxisset.

29. Externis igitur⁹ hostibus, quorum maxima erat potentia, rege scilicet Francorum et Flandrensi comite Dei¹⁰ voluntate propulsatis, interni minime quieverunt.

30. . . . Comes enim Leicestrensis⁹ cum classe hostili ex Flandria apud Orientales Anglos applicuit. . . . Apud Sanctum Edmundum¹⁰ . . . victoria concessit ad regios; captusque est comes cum coniuge, virilis animi femina, et memorato Hugone de Castello et toto fere equitatu, peditum vero multitudo fere omnis interiit.

50 a) annuente 5. b) l. 2. 5. c) *Brab. man. rec. in marg.* 1. d) *deest* 4. e) ergo 5. f) divina 5.

1) Scil. Henricus II. rex Angliæ ex Eleonora. *notum castrum quod dicitur Dringewit* Rob. Tor. SS. VI, p. 522. 6) Verneuil in com. Ebroicensi ad confinium Francicum. 7) Wilhelmus. 8) Isabella Vermandens. 9) Robertus. 10) Bury
2) Eleonora nupsit Alfonso IX, regi Castiliæ, Matilda Henrico Leoni, Johanna Willelmo II. 3) Philippum. 4) Aumale prope fines Ambianenses. 5) Driencourt inter Aumale et Ea prope Blangy: St. Edmund's, Oct. 16.

1174. 32. Igitur secundo inite contentionis anno rursum a magnis hostibus, scilicet rege Francorum, comite Flandrensi, rege Scottorum, bellum adversus seniores Anglorum regem totis viribus instauratur. Et comes quidem Flandrensis, fraterni iam oblitus exitii, preambitu Anglicane provincie que Cantia dicitur, de qua scilicet regi iuniori iam hominum fecerat, cum eodem in Angliam transiturus transferendis^b copiis classem parabat¹. . . . Rex Anglorum senior . . . cum aliquanto equitatu et una Bribantionum^c turma in Angliam mature advehitur². Interea rex Scottorum cum proprie gentis infinita barbarie atque accersitorum ex Flandria stipendiariorum equitum peditumque manu non modica fines Anglorum ingressus, duas in Westmeria^d munitiones regias, scilicet Burgum et Appelbi^e, preoccupatas et sine presidiis inventas obtinuit. 10

35. Iam venerat³ in Angliam a Normannia rex Henricus secundus, filio cum Flandrensibus copiis adventuro sue murum presentie obiecturus.

36. Interea rex Francorum cum tremendo exercitu Normanniam ab oriente ingressus, qua scilicet captis a comite Flandrensi castellis patere videbatur, Rothomagum eiusdem provincie metropolim adit⁴ et obsedit. . . . Porro rex iunior et Flandrensis comes cum in portu Morinorum⁵, unde brevissimus est in Angliam transitus, classe parata, vastissimis vallati copiis, transfretandi opportunitatem captarent, cognito quod rex senior iam in Anglia consisteret, eorum procul dubio ferociter impetum excepturus, transire in Angliam nequam sibi tutum duxerunt. Itaque mutato consilio, et toto illo parate iam classis apparatu irritato, quanti esset negotii Rothomagensis obsidio et quanti emolumenti eiusdem civitatis irruptio, perpendentes, vastas illas atque terribiles copias Rothomagum transtulerunt et obsidentem exercitum in immensum auxerunt. . . . Beati Laurentii dies natalitius supervenit. Rex autem Francorum pro eiusdem precipui martyris reverentia, quem specialiter et devotius consueverat venerari, requiem ipso die civitati indultam iussit sollempniter preconari. . . . Tum comes Flandrensis, ut dicitur, regem adiens: 'Ecce', ait, 'civitas, pro qua iam multum sudavimus, his intus choros ducentibus et illis foris secure ludentibus, sponte nobis offertur. Sumat ergo arma in silentio exercitus, scalisque repente muro admotis, ante civitatem obtinebimus, quam in civitatem regredi valeant, qui extra civitatem pro irritatione nostra lusibus^f vacant'. . . . Preparabatur ad irrumpendam civitatem. . . . Nox prelium diremit, prevaricator exercitus, longe maiori clade accepta quam illata, confusus in castra rediit. Rex in Flandrensem comitem culpam refudit, sed persone regie tam fede prevaricationis macula plus adhesit. 20

38. De concordia regum et pace regnorum.

. . . Itaque celebri inter partes colloquio habito^g, exitialis ille^h rancor principum et inquietudo provinciarum pariter quieverunt. Comes Flandrensis regi Anglorum restituit quod de iure eius bellicus ei casus contulerat, fidelis de cetero amicitie sive hominii supererogans cautionem. 35

EX LIBRO TERTIO.

2. De reconciliatione domini pape et imperatoris.

1177. Anno a partu virginis 1177, pontificatus autem domini pape Alexandri anno 18. Frederici imperatoris in eundem venerabilem pontificem inveterata rabies conquievit. Maledictus furor eius, quia pertinax, et indignatio eius, quia dura. Benedictus autem Dominus, qui tangit montes, et fumigant! Ipsum enim et pertinacem domuit et durum mollivit. Siquidem principalibus scismaticis iudicio Dei absorptis, Octoviano scilicet, qui papatum prior invaserat, et Guidone Cremensi, qui eiusdem vesanie successor extiterat, cum quidam Iohannes Strumensis^f tertius continuaret errorem, compunctus tandem imperator, per viros sapientes et nobiles tractare cepit de pace. Itaque duo magni principes, sacerdotii scilicet atque imperii, sollempniter convenientes, Deo propitio in patrem et filium^g, transierunt nono Kalendas Augusti, sicque ecclesia unita est, cunctis iam scismaticis^h auctoribus atque fautoribus extinctis sive compunctis. Nam et ille, qui Octoviano et Guidoni de medio factis scismatici furoris continuator extiterat, confusus et deiectus elanguit, cum favor 50

a) pro 3. b) deest 4. 5. c) Brab. in marg. 1. d) Westmaria 5. e) deest 3. 4. 5. f) Iudis 5. g) Illa simulat principum ed. Anto h) scismaticis 2. 3. 4. 5.

1) Mense Iunio. 2) Iul. 8. 3) Brough et Appleby in Westmorland. 4) Iul. 22. 5) Gravelines. 6) A. 1174, Sept. 30. 7) Calixtus dictus tertius. 8) Scil. papam et imperatorem.

circa eum imperatorius expiravit. Quibus feliciter gestis, dominus papa, tamquam post 1177.
tanti temporis scandala resarcite unitatis gaudia sollempniter celebraturus, generale con-
cilium anno pontificatus sui 20, a partu autem virginis anno 1179, quinto Idus Martii Late- 1179.
ranis celebrandum instituit, ad quod nimirum totius Latini orbis episcopos cum maioris Mart. 11.
5 loci abbatibus evocavit. Quod autem convocandi concilii intentio satis sincera non fuerit,
Romane avaritiae artificiosa provisio patefecit. Multi enim evocati, quibus iter eundi ad
concilium difficile vel intolerabile videbatur, interventu pecunie impudentius turpiusque
exacte quam preste relaxari meruerunt. Sane huius concilii decreta nostre duximus
historie inserenda.

10 3. Decreta Lateranensis concilii¹.

11. Circa hos dies Philippus illustris Flandrie comes pie devotionis instinctu cum 1177.
numerosa militia terram Ierosolymitanam ingressus, contra Saladinum aliquid agere et
fines voluit christianos dilatare. Verum offensus a Templariis, ad terram Antiochenam,
15 invitante principe², militiam christianam³ traduxit.

15 15. Anno a plenitudine temporis quo Verbum caro factum est 1187, regnante in Ale- 1187.
mannia Frederico, in Francia Philippo, in Anglia Henrico secundo, Urbano autem, qui
Lucio successerat, sedi apostolice presidente, aggravata est manus Domini super terram
Ierosolymitanam⁴.

20 21. . . . Urbanus papa Romanus extreme sorti subiit, et successit ei venerabilis
Albertus, eiusdem⁵ cancellarius, dictusque est Gregorius, vir plane et sapientia et vite
sinceritate conspicuus, emulationem Dei habens in omnibus secundum scienciam et super-
sticiosarum consuetudinum, quarum in ecclesia per quorundam rusticam simplicitatem
25 citra Scripturarum auctoritatem multitudo inolevit, reprehensor acerrimus, unde a quibus-
dam minus discretis putatus est turbato⁶ per nimiam abstinenciam cerebro delirare. Sane
cum in Oriente illud christiane plebis exterminium atque irruptio Sancte Civitatis sub pon-
tificatu Urbani contigerint, eidem tamen datum est tante infelicitatis fama minime sauciari.
Rerum quippe infra octavas apostolorum Petri et Pauli infelicitate gestarum nuncii circa 101. 6.
festivitatem beati Luce euangeliste ad apostolicam sedem venerunt, Urbano paulo ante ex 101. 19.
30 hac luce subtracto, et mature substituto Gregorio. Qui venerabilis pontifex, tristi nuncio
perculsus, ingemuit et vi doloris anxius tam enormem christiani nominis iacturam incon-
solabiliter deploravit. Aliquod tamen remedium adhibere et tanto malo, ne latius serpe-
ret, pia provisione occurrere satagens, hanc ilico in orbem christianum direxit episto- 101. 29.
lan⁴.

35 22. De transitu Gregorii pape.

Hac igitur epistola in orbem directa, idem reverendus pontifex pie sollicitudinis in-
stinctu Pisas contendit, Pisanos et lanuenses iugi et inveterata discordia dissidentes Deo
auctore reconciliaturus vel ferales illas inimicitias protensioribus saltem induciis suspen-
surus, ut, sublatis vel ad tempus sepositis studiis partium, uterque populus, quorum et
40 opes amplissime et vires erant terra marique ingentes, in christiane expeditionis commu-
niter accingeretur negotium. Pisas ergo⁷ ingressus, primos lanuensium evocavit et secun-
dum datam sibi sapientiam, cooperante pontificali reverentia, feroces hinc inde animos
sedare curavit. Cumque per religiosam eius⁸ operam opus pacis procederet, iamque arri-
piendi melioris propositi meditatione inveterate ille ferocium populorum languescerent
45 simultates, febre correptus, post dies paucissimos apud Pisas valedixit huic mundo, bonis
pastoribus, ut de tali viro credi fas est, sociandus in celo. Cui successit Clemens, ibidem
electus et inthronizatus, qui iacta pacis⁹ semina pio studio fovit et ad fructum perduxit.

24. . . . Quomodo imperator cum suis crucem accepit.

. . . Fredericus quoque imperator Romanus non diu passus est memoratis regibus¹⁰ in
50 hac parte vel indevotior vel segnior inveniri. Convocatis itaque primis imperii, ingentis 1188.

a) deest 5. b) sedis add. 5. c) quoque 4. ed. Antv. d) illius 5. e) deest 4.

1) Exstant Acta etiam in Gestis Henrici II, supra p. 99; ap. Gervasium Cantuar. a. 1179; Mansi XXII, supra p. 195, deprompsit. 4) Sequitur Jaffé nr. 9985.
p. 213. 457. De diebus, quibus patres Laterani 5) Henrico II. Anglie et Philippo II. Francie regibus
55 condecorant, v. Jaffé, Reg. p. 783. 2) Boemundo III. crucem suscipientibus.

1188. animi propositum declaravit¹, ornansque sollempniter signo dominice humilitatis imperialis apicem maiestatis, subditis ducibus et gentibus formam efficacissimam prebuit. Tantus enim repente ad suscipiendam pro Christo peregrinationem periculosissimam^a in magnis ducibus et ferocissimis Germanie populis fidei et devotionis fervor incanduit, ut dicere fas
 1189. esset: *Digitus Dei est hoc*. Itaque fere cuncte nominis christiani provincie ad maturandum iter propositum immensis apparatus studiisque fervebant.

27. . . . Fredericus imperator Romanus, tante vecordie² iure succensens, eosdem non expectandos censuit, sed filio seniori, quem regem Longobardorum constituerat, imperii cura
 1189. commissa, cum filio³ Suevorum duce per Pannonias Thraciasque iter facturus, tempore congruo peregrinationem arripuit⁴, ducens secum maximas atque fortissimas Germanicarum gentium copias. De regno quoque Francorum Iacobus de Aveniis, vir fortis et nobilis, cum aliis plurimis, necnon et ex aliis regnis christianis armata manus non modica^b, imperatore Latino propter Greci imperatoris perfidiam per subditas illi regiones morose transeunte, liquidi itineris^c compendio Tirum venerunt atque, annitente marchione⁵, qui eidem urbi pro tempore presidebat, cum Templariis et Hospitalariis Tholomaidam, que nunc Acra dicitur, 15 valido fultam^d presidio, obsederunt.

28. De morte Willelmi regis Sicilie^e et de malis, que per illam contigerunt.

Eodem tempore aggravata est manus Domini super nostros in summis angustiis constitutos, precipuum illis subtrahendo patronum, illustrem scilicet Sicilie regem et Apulie
 20 ducem Guillelmum, cuius utique religiosa et potenti opera paupercule ille christianitatis in Siria reliquie potissimum conservate noscuntur, quas profecto ab initio desolationis competentibus subsidiis sublevare curavit, cum nec a regnis remotioribus quicquam possent percipere, et Saladini ob recentem victoriam vehementius exandesceret feritas^f. Et quidem illius sublacio tolerabilis utcumque fuisset, nisi post eum exitialis de regni successione
 25 altercatio emerisisset, qua nimirum regiones clarissime ita turbate sunt et desolate, ut christianis in Siria laborantibus nichil posset exinde solacii iuxta morem pristinum ministrari. Huius autem turbacionis causa noscitur extitisse, quod idem rex, uxore ducta regis Anglorum filia^g et ex ea sobole non suscepta, decessit. Porro eius consobrina, cui, eo mortuo, regni competere videbatur hereditas, regi Longobardie, Teutonici imperatoris filio, nupse-
 30 rat⁷. Verum^h Siculi Apulique, Alemannicam execrantes dicionem, virum nobilem de stirpe regum priorum Tancredum cum favore sedis apostolice regem sibi creaverunt. Unde motusⁱ
 1190. rex Longobardie, bellum eis^j indixit, et, paulo post patre ex hac vita raptus, ut suo loco dicitur, ad apicem sublimatus imperii, Italicum atque Teutonicum furore implacabili inmisit
 1191. eis exercitum. Qualem autem hec imperatoria expeditio exitum habuerit, alius exponendi locus erit. Rerum igitur Sicularum Apularumque tanta turbacio christianis in Oriente reliquii uberrimum consueti fructum precipitit auxilii. Et nostre quidem historie librum hic tertium terminamus, ut in ea quartus cum regno illustri regis Ricardi liber incipiat.

EX LIBRO QUARTO.

12. Quomodo reges venerunt in Siciliam, et quomodo rex Anglorum 40 expugnavit Messanam.

1190. Sequenti estate, anno a partu virginis 1190. illustres Francorum et Anglorum reges iter Ierosolymitane profectionis ingressi, cum apparatu congruo et exercitu copioso convenerunt Massiliam^k; factaque ibidem mora necessaria, rex quidem Francorum autumnali tempore prior cum suis copiis secundis flatibus navigavit^l Siciliam, rex vero Anglorum post
 45 discessum regis Francorum diebus aliquot Massilie demoratus, tandem classe soluta, cum parente sibi exercitu mari se credidit flabrisque arridentibus in insulam eandem devenit. Verum qui prior advenerat Messanam urbem clarissimam^m, cum gaudio exceptus a civibus,

a) periculosam 4. 5. b) immodica 5. c) itineris 1. d) sultani 5; valido obsederunt exercitu *ed. Antur.* e) deest 5. f) severitas 5. g) quia *add.* 5. h) mox 2. i) ei 2; in eis 3. k) Marsilium 3. l) In Sic. nav. 5. m) preclaram 3. 50

1) In curia Moguntina. 2) Scil. discordiae inter 5) Conrado de Monte-ferrato. 6) Willelmus II. reges Angliæ et Franciæ exortæ. 3) Friderico. duxerat Iohannam a. 1176. 7) Constantia Henrico VI. nupsit Mediolani a. 1186, Ian. 27.
 4) Fridericus I. Ratisponæ navem ingressus est.

ad hiemandum elegit; sequens vero, expositis copiis, propter eiusdem urbis amplitudinem 1190. et multimodam opportunitatem ipse quoque ibidem socialiter hiemare voluit. Cumque huius rei gratia quosdam ex suis premisset, cives, unius ad se regis ingressu contenti et duorum regum magnorum gravari hospitio renuentes, premissos a superveniente, paucis eorum in tumultu extinctis, cum contumelia urbe extruserunt. Motus super hoc rex Anglorum, a Messanensibus, utrum de illata iniuria satisfacere dignarentur, duxit querendum. Illis vero tam propriarum conscientia virium quam insignium fiducia hospitem superbe detrectantibus satisfactionem, accensus est princeps ferocissimus ad ultionem. Itaque armari copias urbemque oppugnari precepit. Cumque in hoc opere suos non tantum urgeret imperio, verum etiam animaret exemplo, urbem, aliquamdiu a civibus simul et Francis fortiter defensam, tandem potenter irrupit. Quam^b, paucis suorum amissa, victor ingressus, decentem tamen in ultione modum tenuit et motum animi triumphalis glorie voluptate mollivit. Civium ergo vel sera satisfactione et coacta devotione placatus, frenavit impetum et minas remisit. Moxque pro reverentia regis Francorum urbe egressus, eiusdem illi et suis libenter cessit hospitium; ipse vero, munitione extra urbem constructa castrisque dispositis, ibidem cum suis copiis in omni^c rerum copia hiemavit. Porro rex Francorum urbis hospite irruptionem ad suam trahens iniuriam et pro nichilo ducens indulti hospitii gratiam, implacabilem contra regem Anglorum concepit totisque imbibit medullis rancorem, qui nimirum occultatus pro tempore, erupit suo tempore claruitque orbi terrarum^d, ut suo loco narrabitur. Sane regibus in Sicilia hiemantibus, ex plurimis quoque regionibus ingentia vernum tempus cum desiderio prestolantium agmina in Dalmatia, Histria, Venetia sub caractere dominico hiemabant.

13. De expeditione Teutonica et morte imperatoris.

Interea Fredericus imperator Teutonicus, qui anno preterito, hoc est a partu virginis 1189. 1189, cum filio Suevorum duce et Germanicis copiis iter fuerat, ut superius dictum est¹, Ierosolimitanum ingressus, lento propter obstacula plurima gradu per superiores ducebat regiones exercitum. Pretergressus enim Pannonias et progressus ad imperatoris Constantinopolitani² provincias, cum eiusdem christiani principis in negotio christianissimo favorem optaret, eum paulo secus quam Saladinum invenit. Denique Grecus ille — nam Greci, cum sint christiani, non secus, immo plerumque etiam ferocius quam Sarracenos abominari Latinos noscuntur — Grecus, inquam, ille, ut dicitur, post captam Ierosolimam fedus cum atrocissimo christiani nominis hoste Saladino pepigerat, pollicens, quod in terra vel mari ditionis sue Latinorum in Siriam transitum inhiberet. Cumque imperator Latinus a Greco, christianus scilicet a christiano, per nuncios peteret, quod olim Israel sub Moyse petierat a Seon rege Amorreo: *Obsecro te, inquit, ut transire mihi liceat per terram tuam; non declinabimus in agros et vineas, via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos*, Grecus ille, impio regi in³ hac parte simillimus et Saladino quam Christo fidelior, concedere noluit, ut christianus exercitus simpliciter transiret per fines suos. Quam ob rem Latinus imperator ad suos: 'Hostem', inquit, 'Christi Saladinum querimus, et ecce par Saladino vel potius plus quam Saladinus hic, qui zelando pro Saladino zelantibus pro Christo palam obsistit⁴. In ipsum ergo arma contra Saladinum sumpta vertamus, ferro nobis viam aperientes, cum aliter nequeamus'. Placuit hoc omnibus, ingressisque hostiliter terram ditionis Constantinopolitane, Tessalonicam urbem nobilissimam fortiter expugnatam ceperunt⁴, et redacta in potestatem adiacente provincia, ibidem hiemandum duxerunt. Sane christianorum, qui arma sumpserant contra paganos, hunc motum et impetum contra christianos, licet minus fraterne agentes, approbandum nequaquam censuerim, sicut nec illud, quod christiani christianis innoxium concedere transitum noluerunt. Denique hoc antiquis et de lege sacra sumptis probatur exemplis. Israeliticus sub Moyse populus in transitu innoxii petitione a rege Amorreo, ut dictum est, repulsam passus, in eundem, iubente Domino, irruit et terram eius possedit. Hoc forte imperator ille noster cum suis exemplum attendens, pro negato transitu Greci imperatoris terram invasit, cum aliud potius, ut credo, attendere debuisset. Scrip-

a) a add. 5. b) Quamvis 3. c) omnium 5. d) in hac parte des. 4. ed. Antw. e) resistit 4. 5.

1) Cf. Ricard. Lond. II, 16, supra p. 212. 2) L. III, c. 24. 27. 28. 3) Isaac Angeli. 4) Quod solum hoc loco traditur; cf. Riezler, 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' X, p. 45.

Num. 20.
 14-14q. tum quippe est: *Misit nuncios Moyses ad regem Edom, qui dicerent: 'Hec mandat frater tuus Israel: Obsecramus, ut nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros nec per vineas, sed gradiemur via publica, nec ad dexteram nec ad sinistram declinantes, donec trans-eamus terminos tuos'. Cui respondit Edom: 'Non transibitis per me'. Dixeruntque filii Israel: 'Per tritam gradiemur viam; et si biberimus aquas tuas, dabimus quod iustum est, nulla erit in pretio difficultas, tantum velociter transeamus'. At ille respondit: 'Non transibitis'. Quam ob rem divertit ab eo Israel.*

ib 20, 21. Ecce filii Israel, sub magno propheta Moyse agentes, a fratribus suis filiis Esau in simplicis transitus modestissima petitione repulsam bis passi, nec tamen tanto excessu fraterno ad ultionem vel transitum ferro parandum impulsu, sapienter et tamquam immemores iniurie ab ingratis fratribus diverterunt. Postea vero ab Amorreo, qui non erat de genere Abrahe, in re non dissimili unam passi tantum repulsam, in ultionem iustissimam, iubente et favente Domino, exarserunt. Consultius igitur imperator christianus fecisset, si ab inofficioso, sed tamen christiano imperatore divertens, alium in Siriam transitum, licet cum multa laboris et sumptuum iactura, quesisset, quod utique sequens declaravit eventus. Videns autem Grecus imperator, non parum^a contra se actum a Latinis, et 15 ex hoc tamquam modico ferociae eorum gustu duriora, nisi precaveret, coniectans, fedus cum imperatore nostro pepigit et, concesso transitu, qui petebatur, de sumptibus quoque more, quam propter inhibitum fecerat transitum, ei, dictante iusticia, satisfecit. Itaque Latinus imperator cum exercitu per Constantinopolim transiens, fretum quod Brachium Sancti Georgii^b dicitur prospere transmeavit. Veniensque in Asiam Minorem, cuius pars que- 20 dam Constantinopolitane ditionis est, parti vero relique soldanus Iconii presidet, magnis actibus ipsi soldano^c Thurcisque iam erat terribilis. Unde idem soldanus, licet esset magnus et potens, arte tamen magis quam experientia virium imminentis impetum frangere studuit, de suscipienda, ut dicitur, christianitate simulatione callida cum eo agens et pia simplicitate credulum per frequentes nuncios ambagibus longis suspendens. Cum ergo gentilis 25 astucia suis prestigiis ita nostros deluderet, capta paulo ante amplissima civitate Iconio et locupletissima preda direpta, christianus exercitus, imperatoria provisione bipertitus, in castris excubabat amne medio interlabente discretis. Et parte quidem exercitus filio Suevorum duci commissa, parti vero relique ipse imperator sollicitudinem debitam impendebat, cum repente virum tante claritatis occulto Dei iudicio tristissimus, et quem nemo 30 vereri poterat, mundo casus^d ademit. Cum^e equo sedens filium visendi et alloquendi studio cum paucis amnem vellet medium transmeare, dissuasus a comitibus, ne se vir tantus petulanter in amnem daret incognitum, extrema eum sorte urgente, non adquevit, sed imperialis oblitus gravitatis, in gurgitem, fallaci brevitate contemptibilem, equo stimulado prosiliens, intuentibus comitibus nec subvenire valentibus, in momento suffocatus interiit.³ 35 Quidam autem dicunt, quod in estu refrigerii vel lavacri gratia incautius in flumen descendit et subito ab aquis imperialis reverentiae nesciis absorptus sit. Sed sive hoc verum sit

cf. Ps 124, 5 sive illud, constat, quod in illo flumine modico intraverunt aque usque ad animam eius. O abyssus multa iudiciorum Dei! vir tantus et qui divino quodam fervore, relictis deliciis opibusque imperii, mille se exposuerat propter Christum periculis, tam subito miseroque casu 40 absumitur. Peccatum tamen eius tantum et tale elucet, quod forte in imperialibus non potuerit deliciis expiari, atque ideo oportuerit, ne eternaliter plecteretur, pia Divinitatis provisione in hac vita severius castigari. Siquidem nefarii scismatis sub venerabili papa Alexandro principalis fautor^e extiterat et pacis ecclesiasticae per imperialem potentiam multo tempore perturbator. Tandem vero perspicue dans palmam veritati³, minus tamen in deli- 45 ciis palatii piaculare malum deflexerat. Porro, ne propter hoc gravia post mortem supplicia lueret, sed potius tam grande malum momentanee mortis casus acerbior perfecte dilueret, illa insigni devotione, qua propter Christum, relicto imperio, tantis se inmersit periculis, actum credo. Sane exercitus christianus ita stupuit doluitque de raptu principis, ut, collapsis animis, matura immanissimorum preda hostium fore videretur. Verum resumpto 50 paulisper spiritu, loco extincti patris presenti Suevorum duci adhesit et paruit. Qui, paterni corporis, quod post casus infelicissimi dies aliquot egre inventum ereptumque aquis dicitur,

a) non parum des. 4. b) Gregorii 2. 4. c) occasus 5. d) enim add. 5. e) factor 5.

1) Azeddin Kilidsch Arslan. 2) Jun. 10. De morte imperatoris v. Riezler-1. l. p. 128 sqq. 3) Verbis fere iisdem noster utitur I. II, c. 9. exeunte.

ossibus assumptis, in multo laborum et periculorum experimento cum exercitu progressus 1190.
est. Denique tantus exercitus per viam longissimam paulatim^a bellis^b morbisque confectus
atque imminutus, ita tandem laboris intolerancia sumptuumque penuria elanguit atque de-
fluxit, ut, nulla re memorabili facta, contemptibiles ex eo reliquie^c Palestinam cum duce
5 memorato venisse dicantur. Qui, paternis ossibus apud Tirum cum decenti honore sepultis,
militie christiane, que Acram obsidebat, cum omni comitatu adiunctus, ibidem post modi- 1191.
cum morbo defecit. Hunc finem occulto Dei iudicio habuisse noscitur famosa illa Teutonici
imperatoris expeditio.

19. De progressu^d regum a Sicilia, et impedimentis christiani exercitus
10 apud Acram.

Igitur illustribus Francorum Anglorumque regibus in insula Sicilia sub expectatione
verne expeditionis hiemantibus, regina Alienoris, anilis oblita etatis, nec reputans longitu-
dinem seu difficultatem itineris aut rigorem temporis hiemalis, dum materno duceretur vel
potius traheretur affectu, a finibus terre^e Siciliam venit ad filium, secum adducens nupturam
15 illi regis Navarrorum filiam, famose pulchritudinis et prudentie virginem. . . . Adductam
ergo virginem duxit^f uxorem, eandem per maris martisque discrimina^g secum ducturus una
cum nobili vidua, propria scilicet germana, Guillelmi illustrissimi olim regis Siculorum^h
relicta; que nimirum preclari coniugii amplissimam in Sicilia sive Calabria dotis nomine
habens mercedem, eadem dote regi Tancredo absolute vendita, ut fratrem regem sequeretur,
20 eius in immensum auxit thesauros. Adest tandem longis expectatus desideriis mensis Mar- Mart.
tius; tranquillatur mare, arridet celum; christianorum ingens numerus, qui, relictis ante
hiemem propriis, in diversis provinciis transiturus in Syriam hiemem egerat, cum sollempni
letitia et alacritate navesⁱ ascendit. Memorati quoque reges cum suis copiis classem sol-
vunt; rex Francorum spatio dierum aliquot regem Anglorum mox secuturum precedens
25 et secundis flatibus circa octavas pasche in Syriam veniens, christiano exercitui, civitatem Apr. 21.
Tholomaidam, ut superius dictum est, iam fere per biennium obsidenti, totis viribus iungi-
tur.

20. Igitur rex Anglorum diebus aliquot post regis Francorum profectionem in Sicilia
demoratus, tandem et ipse cum suis copiis et longe maiori apparatu non satis fidis se flati-
30 bus credit, habens in comitatu suo naves actuarias atque onerarias plurimas. Quippe in
illo hiemali otio otiosus non fuerat; sed congerendis necessariis exercitui subsidiis et con-
ficiendis machinis bellicis tempus imbelles impenderat.

22. . . . Quippe illustris Flandrie comes Philippus, qui cum ceteris fidelibus Christo
militaturus in Syriam venerat, paulo ante expugnationem civitatis ibidem pie militie munus
35 expleverat. Et quoniam idem rex^j vacanti Flandrie obtinende inhiare videbatur, ut hone-
stam discessionis causam pretexteret, peregrini aeris mendaciter causari molestiam crede-
batur.

23. Que acta sint a nostris in Syria post discessum regis Francorum.

. . . Eorum quippe, qui ad obsidionem Tholomaide priores confluerant, multa milia,
40 absumptis opibus, dum sumptus ad persistendum minus suppeterent, necessitate magis
quam voluntate repatriandum duxerunt; multi etiam sumptibus abundantes vel laborum
tedio vel periculorum metu vel solo regis Francorum enervati exemplo abierunt. Tunc
rex Anglorum, proprios thesauros aperiens, plurimos nobiles principesque exercitus cum
suis militiis, qui adventas secum opes mora productiori laudabiliter absumpserant et decla-
45 rata inopia sua redire ad propria excusabiliter proponebant^k, largis, ut in exercitu Domini
persisterent, invitavit stipendiis. E quibus fuit ex imperio Teutonico dux Austrie^l, qui postea,
tanti beneficii inmemor et^m cuiusdam non magne iniurie plus iusto memor, sceleratas repa-
trianti regi, cuius stipendiarius fuerat, manus iniecit, ut suo locoⁿ monstrabitur. . . . De
nostris vero ibidem occubuit Iacobus de Aveniis, vir plane optimus et meritis precellentibus
50 universo exercitui christiano carissimus; qui eiusdem exercitus preclara per annos aliquot
columna extiterat, atque in proposito pie suscepto sincere et strenue perseverans, nec levem
umquam maculam dederat in gloriam suam. Cuius profecto laudabili devotioni divino munere

a) decet 4. 5. b) morbis bellisque 5. c) in add. 5. d) processu 5. e) discrimen 2. f) Siculi 2. g) dorem 4.
h) proposerant 5. i) et cuiusdam — memor des. 4. ed. Antw.

55 1) Scil. Ricardus I. 2) Philippus II. 3) Leopoldus V. 4) Cap. 31.

retributum est, ut in^a omnipotentis Dei obsequio gloriose occumberet et mediante discrimine brevi temporalem felicitatem, ut pium est credere, eterna mutaret.

31. Quomodo rex Anglorum naufragium passus et^b captus est a duce Austrie.

1192. Igitur rex Anglorum a Siria digrediens, duabus reginis, sorore scilicet vidua¹ et conjugem², cum omni fere familia premissis, ipse cum paucis expeditioribus agiliori navigio sequebatur. Impatiencior quippe tedii, dum lentum et inorosum latissimi aspernaretur pelagi transitum, tutiorem gravioris navigii et suo pondere minus timentis spiritus procellarum evectionem recusavit, quod utique factum est illi in scandalum. Et quidem regine cum omni comitatu suo lento, sed prospero cursu Siciliam venientes, ibidem sub rege Tancredo in tuto pro tempore substitere. Porro³ rex, navi qua vehebatur inclementioribus auris arrepta, tractus est ad partes Histrie⁴ atque inter Aquileiam et Venetiam⁴ naufragium passus, egre cum paucis equoreum discrimen evasit. Ubi propriam pro tempore propter casus incertos inter ceteros naufragos celans personam, didicit, regem Anglorum hominibus regionis illius ob necem Conradi marchionis, que ipsi imputabatur, esse invisum nec posse⁵ ibidem tutum habere hospicium. Quam ob rem imminens⁶ inani studuit illudere cautela periculum. Nam cito percubuit, insignem naufragum latere vel oberrare in terra illa. Mox nobilibus simul et populo ad vestigandum⁷ eum intentis, quidam comes⁴ Mainardus nomine, ipso latenter per fugam elapso, octo de comitibus eius comprehendit. Deinde in archiepiscopatu Salburgensi loco qui vocatur Frisarium⁸ sex de comitibus eius a quodam Frederico⁶ detentis, cum tribus tantum comitibus noctu ad partes Austrie properavit. Humboldus⁷ vero dux Austrie, qui, ut supra⁸ dictum est, stipendiarius eius in exercitu Domini fuerat, profusam eius circa se largitatem, cum egeret, expertus, oblitus⁹ beneficii atque¹ in ultionem cuiusdam lesionis exigue⁹ seviens, magis autem opum Anglicanarum homo avarus et perfidus sitiens, cautissimos per omnes viarum transitus et diverticula, ut insigni pro⁵25 fugo evadendi locus non esset, custodes disposuit; quem tandem in suburbano quodam, indicio, ut dicitur, cuiusdam ex comitibus eius, dum escas lautiores emeret, caute notati et ad prodendum, cuinam peregrino talia procuraret, intentata morte coacti, inventum per inmissos¹ satellites captivavit. Denique ingressi ad eum sollicite se occultantem directi a duce armati: 'Ave', inquit, 'rex Anglorum! Frustra personam tuam pallias, facies tua³⁰ manifestum te facit'. Cumque vir ingentis animi gladium arripere: 'Noli', inquit, 'rex, vel timere vel temere agere; non enim morieris, sed potius a morte servaberis in medio hostium tuorum, propinquorum scilicet Conradi marchionis¹⁰ querentium animam tuam, in quorum utique manus si forte, etiam centum vitas habens, incideres, ne una quidem earum salva tibi esse posset'. Captus igitur rex nobilis a duce nequissimo anno a partu virginis¹ 35

Dec. 1192, mense Decembri, citra decus regium in vinculis servabatur.

32. Quomodo Francorum¹ rex, delusus a filio ducis Saxonie, speratis nuptiis caruit.

Res mature defertur ad imperatorem Teutonicum in Germanie tunc partibus constitutum. Qui nimirum vel imperialis vel etiam christiane negligens honestatis et occasione⁴⁰ captivi insignis diripiendis^a plurimarum regionum opibus inhians, gavisus est valde. Moxque regem Francorum sue letitie fieri volens participem, gratissimum illi super aurum et topazion quinto Kalendas Ianuarii a Renhenza^a nuncium destinavit¹¹. Ille vero letatus super infelicitate aliena, sicut qui invenit spolia multa, sinistrum principis eventum ad frangendos subditorum animos mox late vulgavit animumque hostilem declarans, ut perpetua captivi esset delectio, modis omnibus agendum putavit. . . . Rex quoque Francorum¹ imperatorem Teutonicum, ad cuius fortuna regis captivi pendebat arbitrium, affinitate sibi cupiens media^a devincire, consobrine eius, unice scilicet filie¹² palatini comitis, missis ad eum nun-

a) deest 3. 4. 5. b) est et captus 3. c) Austrie 5. d) Navariam 4. e) inani imminens 3. f) investigandum 3. g) Sfrisarium 5; Friscarium ed. Antv. h) in regem add. 3. i) premissos 5. k) anno gratie 4. 5. l) rex Fr. 2. 5. 50 m) dirimendis 2. n) Arenbenza 3; Renhenza 5. o) deest 5.

1) Iohanna. 2) Berengaria. 3) Ad sequentia de 6) Cap. 23. 9) Cf. Ricardum Divisiensem c. 67, supra
captionem regis componenda adhibuit auctor ep. Hen- p. 79sq. 10) De quo noster multa refert III, 19.
rici VI. ad Philippum II. d. Dec. 28. a. 1192. apud IV, 19. 23. 24. 11) Epistolam videlicet n. 3. lau-
Rogerum de Hoveden, supra p. 159. 4) De Goricia. datam. 12) Agnetis, filiae Couradi comitis palatini 55
5) Frisach. 6) de Pettau. 7) Nomen corruptum. et Irmengardis de Henneberg.

ciis, conubium expetivit. Petitionem imperator gratanter amplexus, eius complende gratia 1194. comitem palatinum, virum, ut dicitur, in imperio summe post imperatorem amplitudinis, accersivit. Nec latuit ea res matrem puelle¹. Que unicum sobolem secreto conveniens: 'Vis', ait, 'honorabiles nuptias et thorum regium? Rex enim Francorum te comparem postulat'. Tum illa: 'Audi', inquit, 'a multis de rege hoc, quomodo fedaverit atque abiecerit puellam nobilissimam, germanam scilicet regis Dacorum², et vereor exemplum'. Ad quam mater: 'Et quis', ait, 'in votis tuis est potior?' Tum illa: 'Si mea', inquit, 'vota prosperentur, ab eo certe, cui me didici in annis infantie desponsatam, numquam disiungar, Henrico scilicet ducis Saxonici filio'. Et mater: 'Confide', ait, 'filia, quia per maternam operam formidato exempta' 10 exemplo, optato potieris conubio'. Mox eundem Henricum, elegantissimum et strenuissimum iuvenem, regis Anglorum ex sorore nepotem, virago mirabilis secretis litteris accersivit. Qui festinus occurrit, et votis promptissime concurrentibus, dilectam virginem, tradente matre, accepit. Qua nimirum propter eventus ancipites accelerante negotium, ilico ritu sollempni celebrate sunt nuptie, ut quos Deus iam coniunxisset homo de cetero separare non 15 posset. Interea nove nupte pater ab imperatore inductus, ut regis filiam nuptiis honestaret, acte rei repente famam accepit. Imperator quoque rem audiens credensque hoc preter eius conscientiam fieri minime potuisse, acri contra eum motu excaudit et ad se vocatum mordaciter increpavit, tum quia iuvenem oderat, tum quia factum erat aliter quam volebat. Ille vero stomachanti atque obiurganti satisfaciens: 'Per salutem', inquit, 'tuam, imperator, mea 20 hoc neque voluntate neque conscientia actum est; sed coniugem meam, consobrinam tuam, contemplatione iuramenti olim a me et illa felicis memorie patris tui imperio duci Saxonie prestiti in absentia^b mea credo patrasse, unde mihi tua celsitudo succenset'. Tum imperator: 'Vade', ait, 'et nebulone illo expulso, rescinde quod actum est'. Et ille: 'Noli', inquit, 'sic loqui, imperator; nam eo usque, ut dicitur, res processit, ut absque sempiterno 25 unice^c filie mee dedecore rescindi non possit'. Reversus autem idem ad propria, genero blande locutus est, adoptansque eum in filium, filiam egregie dotavit. Sic ille, qui propriam paulo ante cum dedecore^d repudiaverat coniugem, optatis speratisque Dei iudicio caruit nuptiis.

33. Quomodo rex Anglorum per ducem Austrie devenit in custodiam 1193.
imperatoris.

Igitur illustris rex Anglorum a duce Austrie, qui paulo ante illi in Syria contra Turcos militaverat, tenebatur in vinculis. Imperator autem allegans, regem non decere^e teneri a duce, nec esse indecens, si ab imperatoria celsitudine decus regium teneretur, insignem ad se trahere curavit captivum. Et cum negari non posset, a duce resignatum, in propriam 35 avarus imperator traduxit custodiam, pactus tamen duci competentem^f provenientis^g commodi portionem. Sic ergo christianus imperator, avaricia depravatus, memorato regi versus in Saladinum, novo atque inexpiabili nevo Romanum fedavit imperium. A seculo enim non est auditum, quod aliquis christianorum vel regum vel imperatorum quemlibet alium christianum a sancta milicia redeuntem et per suos fines simpliciter transeuntem captiva- 40 verit^h principem. Verum

*Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?*

Verg. Aen.
III, 56

Imperator Romanus, pro pudor! pre commodi esurie ad omne honestum, omne ius fasque oculos clausit, imperiale decus nescivit, alter esse Saladinus non erubuit. Princeps autem 45 christianus, qui tam procul a propriis contra Saladinum et Turcos Christo militaverat, ad propria pro tempore cum pio proposito remeans et in argumentum oportuneⁱ in Orientem regressionis characterem adhuc dominicum portans^j, in Alemannia Turcos incurrit^k peiores et tanto amariorem quanto et avariorem Saladinum. Qui nimirum^l, avaritiam pallians et quod fedissime faciebat adumbrate iustitie colore obducens, illustrem captivum concinnatis 50 maculabat mendaciis et gloriabatur, voluntate Dei incidisse in manus suas plectendum severius hostem imperii et Terre Sancte, in cuius medio Dominus salutem operatus est, prodi-

a) liberata ed. Antw. b) absente me 4. ed. Antw. c) deest 4. ed. Antw. d) decore f. e) debore 4. ed. Antw. f) competentis 5, ubi prov. deest. g) ex proveniente commodo ed. Antw. h) captivaverat 5; captivum detinuerit ed. Antw. i) concepte ad Or. reversionis ed. Antw. k) gostans ed. Antw. l) invenit 4. m) Imperator quidem 4. 5. ed. Antw.

55 1) Irmingardem. 2) Ingeburgem, sororem Canuti VI. regis Daniae.

1193. Mart. 21. torem. Denique circa dominicam palmarum sollempniter sibi presentatum coram omni frequentia nobilium et populi gravium obiectu excessuum terrere temptavit. Ille vero hilari fretus consciencia, constanti et libera responsione ita obiecta diluit, ut imperator quoque non solum ad misericordiam, verum etiam ad reverentiam eius flecti videretur. Multis enim pre gaudio in lacrimas resolutis, inclinatum regem dignanter erexit, uberiolem de cetero gratiam et profusiora solatia pollicens, re autem vera ingenti summe, mediante duce Austrie, ab ipso rege pro sua liberatione promissis sitibunde inhians. Unde nec relaxandum duxit quem sic honorare voluit, nullum commodius iudicans pignus promissionis quam corpus promissoris. Sane iam visitabatur a plurimis vinctus insignis et toto detentionis sue tempore officiosissimam suorum experiebatur circa se caritatem. Venit autem ad eum Eliensis episcopus¹. . . Venerabilis quoque Hubertus Salesbiriensis episcopus, qui eiusdem regis in Syria comes individuus fuerat, cum applicuisset in Sicilia, cognito quod ei acciderat — nam^a tanti principis casus indignissimus cito insonuit orbi terrarum —, properavit ad eum.

34. Quomodo rex Francorum invasit Normanniam

Rebus igitur ita se circa regem Anglorum habentibus, Philippus rex Francorum, missis ad eum in Alemanniam a latere suo viris honoratis, hominum^b, quo sibi astrictus videbatur, sollempniter refutavit bellumque vincto indicens, hostile propositum declaravit. Indecorum plane fedumque visum est omnibus homini vincto et sui penitus impoti bellum indicare, sed malitia nocendi avida respectum honesti non habet. Displicere visa est imperatorie maiestati regie persone tanta indignitas, eique, ut a vincti rebus quiesceret, supplicandum putavit. Porro ille promissis ingentibus et vel coequantibus vel etiam excedentibus summam a vincto^c promissam imperatorem temptavit corrumpere, ut eundem sibi caucius custodiendum traderet, allegans, mundum componi non posse, si tantus turbator^d emergeret. Et imperatoris quidem animum minus solidum forte ad hoc pellicere potuit; sed potentes imperii, vinctum ingenuae miserantes, nefarie molicioni obstiterunt.

37. De nece Leodicensis episcopi, cuius occasione pene periclitatus est rex Anglorum.

Illustris igitur^e rex Anglorum Richardus^f servabatur in Alemannia; sed, placata imperatoris avaricia, matura eius liberatio sperabatur. Contigit autem incidenti casu vacillare spem istam et insignem periclitari captivum hoc modo. Ducis Luvannensis^g germano^h ad episcopatum Leodicensem electo, imperatoriⁱ electio non placuit, verenti scilicet, ne forte dux fortis facili occasione contra imperium iunctis sibi fraternis intumesceret viribus. Leodicensis enim episcopus numerosam habere militiam et magnarum, esse virium noscitur. Cumque idem electus, imperatore obstante^j, a proprio consecrari metropolitano non posset, nichilominus, impetrato pontificis Romani mandato ad episcopos Francie, ut ei manus imponerent, ordinatus est. Et metu quidem irate potestatis propriam sedem non adiit, sed motum eius tempore lenitum iri sperans, in Francia pro tempore demoratus^k est. Indignatus autem imperator, in indignissimum scelus exarsit. Quippe ab eo, ut creditur, subornati quidam audaces, assumpta exulum specie, eundem episcopum adiere, suamque apud eum de natali Alemanniae solo expulsionem callide deplorantes, ita surripuere incauto, ut miseratione vanissima hostes teterrimos in propriam ascisceret clientelam. Illi vero, patranda facinoris oportunitatem astu pervigili observantes, quodam forte die spaciandi gratia cum paucissimis urbe egressum repente aggressi, cum uno clerico peremerunt et, dum comites eius in urbem refugerent, fuga elapsi evadere potuerunt. Ad ducis quoque memorati astu consimili necem patranda alii sicarii missi dicuntur, qui forte deprehensi, totius nequicie misterium revelarunt. Denique propter hoc tam grande piaculum Coloniensis^l et Magonciensis^m archiepiscopi, duces quoque Saxoniciⁿ, Luvannensis^o, Lemburgensis^p aliique nobiles plurimi animis efferati^q, contra imperatorem conspirarunt. Huius autem necessitatis articulo imperator constrictus, ut sibi Francorum vires adiungeret, cogitavit, rupta fide, tradere in manus regis Francorum numquam^r relaxande mancipandum custodie regem Anglorum, et propter hoc illius ad diem certum^s apud Vallem-colorum^t sollempne colloquium

a) nam — terrarum des. 4. ed. Antw. b) homagium 4. c) vincto 4. d) virgator 5. e) ergo 3. f) Ricardus 3. g) Luvaniensis 5. h) imp. el. des. 4. ed. Antw. i) obstantente 4. ed. Antw. j) moratus 4. ed. Antw. l) Magonciensis 2; Magonciensis 3. m) Luvianaensis 3; Luvaniensis 5. n) deest 5; Lenburgensis 3. o) efferati 4. ed. Antw. p) numquam — custodie des. 4. ed. Antw.

1) Willelmus. 2) Henrici I. 3) Alberto. 4) Bruno III. 5) Conradus I. 6) Henricus Leo. 7) Henricus III. 8) Jun. 25. a. 1193. 9) Vaucouleurs in confiniis Lotharingiae et Campaniae.

concupivit. Verum hoc malignissime molicionis colloquium alio saluberrimo preventum et ^{1193.} dissipatum est. Viris enim sapientibus et turbacioni imperii et periculo regis Anglorum laudabili provisione occurrentibus, inter imperatorem et optimates proprios concordia, Deo propicio, celebrata, universa, que inter partes emerserat malignandi occasio, expiravit. Post ⁵ paucos autem dies imperator ad locum¹ ubi rex Anglorum servabatur veniens^a, presentibus et mediantibus episcopis, ducibus atque aliis dignitatibus plurimis, per dies aliquot cum eo colloquium habuit, et tandem in vigilia beatorum Petri et Pauli apostolorum, omni^b que ^{Jun. 28.} inter eos vertebatur questione decisa et summa redemptionis regie declarata, imperator regem de cetero honestius, id est sine catena, servari decrevit. Denique, iubente impera-
¹⁰ tore, episcopi et duces cum universa nobilitate, que aderat, iuraverunt in animam imperatoris certam regis liberationem post satisfactionem eiusdem summe, id est centum milium librarum argenti, cuius pars tertia duci Austrie, qui eundem regem captivaverat, competere dicebatur.

¹⁵ 39. Ea tempestate per occasionem captionis regie Anglia sub multiplici et quantam prius nec vereri poterat attritione gemebat; cuius mali atrocitas recentibus, ut creditur, e celo prodigiis claruit. Denique illius anni quo idem rex in manus hostium incidit mense ^{1192.} Ianuario signum in celo terribile vidimus. . . . Anni vero sequentis mense Febuario, cum ^{1193.} iam rex Anglorum in Alemannia teneretur, detentionis eius nondum in Anglia rumore vulgato, simillimum plaga celi non mutata per universam Angliam signum emicuit Cum-
²⁰ que iterati signi non parva esset questio, subito captionis regie fama percrebruit. Eodem sane anno, cum iam morosa esset in Alemannia regis detentio, et speraretur matura eius liberatio, quarto Nonas Novembris, ante crepusculum matutinum idem ipsum signum in ^{Nov. 4.} eadem celi plaga tertio apparens, minus quidem iam illi assuetos intuentium animos terruit, sed questionem suspicionemque auxit portenti.

²⁵ 40. Cum igitur illustris rex Anglorum Richardus, redemptionis sue maiori parte, ut dictum est, avaro imperatori appensa, pro reliqua ex nobilibus, qui ad eum visitandum^c accesserant, exactum obsidum numerum tradidisset, tandem post diutinam detentionem certus dies relaxationis eius sollempniter designatus et prefixus est

41. Quomodo rex Anglorum de captivitate relaxatus applicuit in Angliam.

³⁰ Igitur rex Anglorum post Alemannice detentionis tedium, quod iam annum excesserat, ^{1194.} mense tandem Ianuario sollempniter relaxatus est, relictisque apud imperatorem loco obsi- ^{Ian.} dum Rothomagensi archiepiscopo³, Batoniensi episcopo³ et nobilibus plurimis, sive pro expletione summe nondum persolute sive etiam pro quorundam fide pactorum, portum qui Swina dicitur adiit, inde in regnum proprium Deo propicio transiturus. Verum cum ibidem
³⁵ diuscule demorari cogeretur, sive necessarii apparatus gratia sive etiam propter flatus adversos, indulte ei gratie, ut dicitur, imperatorem penituit et relaxatum ad perpetuam revocare custodiam cogitavit. Nam^a sicut olim Pharao et Egyptii, quos Deus induraverat, penitencia ducti, quod populum Dei, quem servitute oppresserant, tandem vel coacti dimisissent, dixerunt: *Quid volumus facere, ut dimitteremus Israel, ne serviret nobis?* ita etiam perfidus ^{Exod. 14, 5.}
⁴⁰ ille imperator et Alemanni, cum regem christianum, quem sola turpis lucri gratia diutina custodia coartarant, sera tandem clementia relaxassent; 'Quid', inquiunt, 'fecimus, emittentes ad orbis periculum tremendi roboris et sevicie singularis tyrannum? Et quidem olim, elementis tradentibus, datus in manus nostras, eisdem etiam nunc adversantibus reditumque ad propria negantibus, eiusdem procul dubio sortis discrimen expectat. Ergo velociter revo-
⁴⁵ cetur ad vincula, non relaxandus in secula'. Non latuit nequissime molicionis susurrium quendam eiusdem forte regis benivolum, qui tante^a malignitatis mysterium nichil tale suspicanti festino significans nuncio, cautum eum reddidit, et ut se confestim navigio in portum daret seque^d potius elementis quam infidis hominibus crederet, amica sollicitudine monuit. Quod et factum est tam celeri quam et salubri cautela. Mox imperatorii, ut dicitur,

⁵⁰ *) Nam sicut — relaxandus in secula *des. 4. ed. Antw., ubi legitur: Missisque satellitibus suis, ut comprehenderent principem: 'Revocetur', inquit, 'ad vincula non relaxandus [relaxanda 3] in secula'.*

a) adveniens 3. b) communi 5. c) *deest* 4. d) seque — crederet *des. 4. ed. Antw.*

1) Wormatiam. 2) Waltero Constantiensi. 3) Savarico, imperatoris consanguineo, de quo cf. supra Ricard. Divis. p. 79; Rog. de Hoveden p. 164. 176, n. 4.

1194. apparitores affuere, atque impotentes nobilem predam, in arido non inventam, per liquidum persequi, cum sue frustracionis excusatione congrua ad preceptorem perfidum rediere. Qui, sera sibi penitudine imputans irregressibilis captivi elapsum, precipitem motum in innocios obsides transtulit ac prius apud se indulgentius liberiusque habitos artiori^a custodia castigavit. Porro regem Anglorum a facie hostilium satellitum refugientem in pelagus secundi⁵ flatus excipientes et quasi satisfacientes pro eo quod illum anno preterito Alemannice immanitati prodiderant, salvum atque incolumem cum omni comitatu regno proprio reddiderunt. Applicans ergo apud portum^b Sandicum^c mense Martio, tempore quadragesimalis ieiunii, tunc primum captivitate liberatum se credit, cum navi egrediens Anglicum solum calcavit. 10

42. Quomodo rex, pacificato regno, Wintonie coronatus est.

. . . Venit Lndonias . . . Ad ingressum principis ita ornata est facies amplissime civitatis, ut Alemanni nobiles, qui cum ipso venerant et redemptione regia exinanitam bonis Angliam credebant, inspecta opum magnitudine obstupescerent. Quorum unus in ipsa pompa sollempni, ut dicitur^d, conversus ad principem: 'Mira^e', inquit, 'prudencia, o rex, 15 callet gens tua, que, te sibi nunc reddito, opum suarum claritatem secure ostentat, paulo ante paupertatis deploratrix, dum nostri te imperatoris custodia detineret. Re vera enim^f, si has opes Anglicas ille prescire potuisset, Angliam non facile posse exhauriri opibus credidisset nec te nisi sub intoleranda redemptionis summa dimittendum duxisset'.

EX LIBRO QUINTO.

20

1. Que acta sint a rege in Anglia post coronacionem suam, antequam transfretaret.

. . . Rex sive pro liberandis obsidibus apud imperatorem relictis, sive etiam in sump- tus belli cum rege Francorum gerendi tributum minus usitatum universo regno indixit, a singulis scilicet carucatis terre indifferenter geminatum solidum exigens, vacantibus cleri- 25 corum, religiosorum et quorumlibet aliorum privilegiis. Presentibus quoque ad congratulandum illi quibusdam maioribus Cisterciensis ordinis abbatibus: 'Devotionem', inquit, 'vestram et liberalitatem circa nos, qua potissimum substantie vestre, id est vellera ovium vestrarum, redemptioni nostre impendistis, ut dignum est, approbamus et uberiorẽm suo / tempore, si vita comes fuerit, rependere gratiam pro gratia ista cogitamus. Ut autem vobis 30 perpetue simus gratie debitores, oportet, ut adhuc semel vestrum ad nos declarantes affectum, lanam vestram anni presentis nobis non gravemini commodare. Nam cum ab^e imperatore dimissi in multa paupertate ad propria tenderemus, confisi de vobis, urgentissima necessitate a transmarinis mercatoribus in usus necessarios eiusdem lane vestre pretium sumpsimus, quod procul dubio ad scaccarium nostrum mensis Octobris probate caritati 35 vestre cum gratiarum actione reddemus'.

3. Anno a partu virginis 1194. . . . Venerabilis Iohannes Lugdunensis archiepiscopus . . . ipso forte tempore in Angliam venerat.

7. Quomodo ceciderit regnum Normannorum in Sicilia.

Hiisdem diebus florentissimum Sicilie regnum, quod a Wischardo^h incipiens, plus annis 40 centum statum immobilem habuisse dinoscitur, casus magis malitia quam vi externa expugnatum, cum annexis provinciis, scilicet Campania, Apulia, Calabria, in imperatoris Teutonicæ ditionem transivit. Quod ut competencius exponatur, narrationis exordium altius sumendum est. Tempore igitur Willelmi senioris, qui debellavit gentem Anglorum, Wischarodus, mediocri loco ex Normannia oriundus, cum eidem regi militans minus profi- 45 ceret et proprie virtutis confidentia nesciret humili contentus esse fortuna, relicta patria, cum paucis comitibus Apuliam profectus est. Cumque ibi preclare militaret, exemplo eius incitati paulatim ad eum confluxere ex gente eius viri inopes et commodis amplioribus in- hiantes, factusque est eorum princeps. Illos quoque, quibus paulo ante militaverat, cum malignari et fraudareⁱ inciperent, in brevi subiugavit. Ususque procurrente^k fortuna, ita 50

a) acriori 4. b) porticum 1. c) Sandwicum ed. Hamilton; Sanduicum ed. Anth. d) ut d. des. 4. ed. Anth. e) Mira — custodia detineret des. 4. ed. Anth., ubi legitur: dixit. f) deest 4. 5. g) deest 2. h) Wiscardo 2. 3. 4. 5 semper. i) eum inserit 2. k) procurante 2.

invaluit, ut, opulentissimis provinciis Apulia et Calabria in potestatem redactis, mira successuum felicitate regno quoque Sicilie potiretur. Nec contentus hac gloria, Greciam hostiliter ingressus, imperatoris Constantinopolitani provincias occupavit, eundem bello congressum, fuis eius copiis, inglorium fugere compulit. Quo reparante bellum et latissimi contrahente vires imperii, ille a Romano pontifice, qui ab imperatore Teutonico infestabatur, accepto mandato, ut beati Petri ecclesie sub omni celeritate subveniret, reliquit in Grecia cum exercitu filium Boamundum, ipse vero, assumpta parte militie, concitus in Italiam rediit. Factumque est, supra modum arridentibus prosperis, ut una die de utroque imperatore felicitate non dispari triumpharet, de imperatore quidem Teutonico per semet ipsum in Italia, de imperatore vero Constantinopolitano per filium in Grecia. Verum non multo post sollicitate ab eodem imperatore uxoris absumptus veneno¹, quam vanum sit omne quod seculare est, tante felicitatis infelici exitu declaravit. Reliquit autem filiis amplissime acquisitionis ius universum, qui et egregie post ipsum in multa felicitate et gloria imperasse noscuntur, Grecis Affrisque terribiles, imperatoribus quoque Teutonicis inaccessi. Denique cucurrit clarissime successionis series usque ad Willelmum, Willelmi filium. Qui cum illustrissimi regis Anglorum Henrici filiam duxisset uxorem, non susceptis ex ea liberis, inmatúra morte preceptus est. Cui successit arbitrio et electione optimatum Thancredus^a nothus, cunctis Teutonicam aspernantibus ditionem. Quippe Constantia, defuncti regis amita^b, cui^c, eo defuncto, ius successionis competere videbatur, Henrico, Frederici imperatoris Teutonici filio, nupserat. Qui nimirum, patre, ut supra expositum est², in expeditione orientali defuncto, imperatoriam successionem legitima nactus potentiam, ius uxorium in imperium Teutonicum redigere studuit. Contractis igitur imperii viribus, Campaniam Apuliamque invasit, civitates nonnullas cum castellis plurimis per ditionem obtinuit. Cumque inclitam in urbibus Neapolim obsideret, exorta in castris pestilentia numerosissimi exercitus non modicam partem absumpsit, ipse vero cum reliquis egre evasit. Interim vero uxor eius Salernie constituta incidit in manus hostiles. Civibus quippe, ut dicitur, annitentibus, superveniens classis Thancredi, profligata manu militari, que ibidem regine assistebat, ipsam comprehensam in Siciliam traduxit. Verum a rege Thancredo honorifice tractata, marito quoque post modicum resignata est. Cumque idem imperator in Germaniam reversus secundam expeditionem in Apuliam pro abolenda priori macula meditaretur, et ex erario proprio sumptus bellici minus suppeterent, occasione forte reperta, ut future expeditionis promoveret negocium, nevo inexpiabili fedavit imperium. Imperatorie quippe^d honestatis oblitus et ex imperatore christiano alter Saladinus effectus, illustrem Anglorum regem, a partibus Orientis, ubi multum pro Christo sudaverat, ad propria simpliciter revertentem, uti supra plenius relatam est³, instigante avaricia, captivavit. Sicque Anglia usque ad sacros calices pecuniis exinanita, satis infames bello Apulico expensas paravit. Rege autem tandem relaxato, sed retentis eius obsidibus, eo quod avaricie ignis exestuans^e in pectore inverecundo nondum diceret^f: 'Sufficit', infinitas ex omni imperio contraxit copias, hostium fines ingressurus. Verum ante irruptionem bellicam contigit, regem Thancredum cum filiis in fata concedere; nec iam aliquis supererat masculus ex semine regio, qui vacanti presumeret regno irrepere, presertim cum imperiali potentie hereditaria coniugis eius iustitia iungeretur. Adveniens ergo cum exercitu imperator, nomine comparis sue haut difficulter opulentissimas Apulie, Calabrie Sicilieque regiones obtinuit. Et ceteris quidem, ut dicitur, qui sub Thancredo obstiterant, veniam dedit; cives vero Salernitanos percutiens castigatione crudeli, ipsam clarissimam civitatem evertit. Quod et victor olim Wischardus eiusdem urbis fecisse civibus dicitur, hoc ipso eis palmam perfidie tribuens et punitiois exemplo disciplinam in posterum sanciens. Sic igitur regnum nobilissimum, quod virili successionem diu immobile steterat, per feminam heredem deficiens concidit atque in provinciam Teutonici imperatoris transivit anno a partu virginis 1194.

8. De horrenda morte ducis Austrie.

Anno a partu virginis 1195. ingresso illustri Anglorum regi post gravium experimenta malorum favor cepit arridere divinus. Cum enim plus quam viginti marcarum milia prepa-

a) Thancredus 2, et sic semper; Tameradus 3. b) amica 2. 5. c) cum codd. d) quoque 2. e) estuans 3. 5. f) duceret 2.

1) Robertum veneno interfectum esse, traditur a Will. Malmesb., SS. X, p. 474; Order. Vitali, SS. XX, p. 63, et aliis auctoribus Anglicis (supra p. 128. 156). 2) L. IV, c. 13. 3) L. IV, c. 31.

rasset duci Austrie cum multo periculo mature^a transmittenda, illi, quos eidem duci pro satisfactione summe exacte obsides dederat, repente affuere, habentes mel et lac sub lingua sua, hostem scilicet immanissimum divini pondere iudicii obrutum nunciantes et pro fide nuncii se ipsos cum gaudio ostentantes. Referebant autem, eiusdem potentis terram ante eius interitum flagello multiplici ita divinitus fuisse attritam, ut ex hiis posset agnoscere^b, sibi quoque non lento iam pede appropinquare iudicium, nisi maturius faceret fructus dignos penitentiae, homo tantorum reus malorum, que procul dubio in regnis christianis provenisse noscuntur ex infelicissima illa captivitate regis Anglorum. Denique, ut dicitur, civitates terre illius incertam prorsus causam habentibus incendiis conflagrarunt. Danubius fluvius maximus, tamquam ad ultionem egressus, adiacentia quedam loca cum ingenti hominum exicio occupavit. Estate media tota illa regio innaturali atque insolita ariditate deficiens, intempestive viroris sui gracia caruit. Semina frugum terre mandata, cum deberent erumpere, degenerarunt^c in vermes. Nobiliores quoque terre illius tamquam effusa pestis morbus absumpsit. Non terruerunt ista cor nequam et avarum, quominus opibus Anglicanis inhiaret adhuc, cum plurima iam marcarum milia a rege captivo sumpsisset. Et quidem a Romano pontifice pro hiis que in eundem regem commiserat anathemate innodatus, avaricia tamen^d fortius perurgente, superbe derisit sententiam. Iam posita erat divine animadversionis securis ad radicem male arboris. Sed quia scriptum est: *Contricionem precedit superbia, et ante ruinam exaltatur spiritus*, de insignis captivi^e quasi manubiis inclitus, convocatis nobiles terre, dominici natalis sollempnitatem in multa ostentatione et gloria celebrare voluit. Et die quidem primo gloriosus effulsit, in crastino vero gloriam Deo dedit. Cum enim in natali beati Stephani iam pransus exisset, ut in campo cum suis militibus luderet, forte equus eius decidens sessorem quoque deiecit pedemque eius ita comminuit, ut ossa hinc inde confracta, rupta cute, exterius prominere. Acciti mox medici tante lesionis curande sollicitudinem habuere atque adhibuere, que expedire debebant. In crastino vero pes ita denigratus apparuit, ut a medicis incidendus^f decerneretur. Quod cum ipse pre vite amore fieri postularet, non est inventus vel medicus vel familiaris vel filius, qui hoc patra- ret. Tandem accitus cubicularius eius atque ad hoc coactus, dum^g ipse dux dolabrum manu propria tibie apponeret, malleo vibrato, vix trina percussione pedem eius^h abscidit. Medici vero, appositis medicaminibus, cum eum in crastino visitarent, signis haut ambiguis mor- tem esse in ianuis cognoscentes, vultu et voce dixerunt: 'Dispone domui tue, quia morieris tu et non vives'. Desperatus igitur, accitis episcopis, qui ad sollempnitatem invitati venerant, in conspectu optimatum a vinculo anathematis, quo eum Romanus innodaverat pontifex, petiit relaxari. Responsum est ab universo clero, quod nullatenus posset absolvi nisi sub iuratoria cautione, quod super iniuriis regi Anglorum illatis iudicio ecclesie staret, optimatibus quoque pariter iurantibus, quod, si forte iudicium ecclesiasticum perⁱ cum minus procederet, ipsi modis omnibus procurarent, ne quid ex hiis que statuerentur in irritum cederet. Hac cautione sollempniter prestita, absolutionis munus promeruit moxque obsides regis Anglorum liberari precepit. Verum, cum post modicum ingravescente molestia^j exirasset, succedens filius paterne quoque avaritie heres esse voluit et, ne ultima defuncti patris voluntas impleretur, adiunctis sibi quibusdam nobiles, obstitit. Unde factum est per laudabilem atque^k invictum cleri zelum, ut tanti ducis corpus diebus aliquot inhumatum inobedi- denti filio maculam irrogaret. Qui tandem consternatus, memoratos obsides absolute relaxavit eisque quatuor marcarum milia regi Anglorum reportanda contradere voluit. At illi propter viarum pericula expediti repatriare maluerunt et tanto velocius quanto et alacrius revertentes, sue liberationis nuncii primi extiterunt. Gavisus rex nuncio gracias egit Deo et ex eo correctior vixisse perhibetur.

9. . . . 'Demon', inquit^l, 'sum generi humano infestus, . . . regem Anglorum a Syria digressum per ministrum nequitiæ mee, ducem scilicet Austrie, captivavi'.

16. Quomodo rex Anglorum de nece marchionis purgatus sit per litteras Senis Montani.

Hiis diebus ad Europe principes epistole^m Senis Montani venerunt . . . Has nimirum se vidisse atque legisse vir fide dignus mihi protestatus est, cum regi Francorum Parisius

a) deest 4. ed. Antr. b) agnosci 5. c) degenerarent 2. d) tum 5. e) deest 5. f) abscidendus 4. g) dum — percussione des. 4. ed. Antr. h) per eum des. 4. ed. Antr. i) infirmitate 4. k) atque invictum des. 4. ed. Antr. 55

1) Diabolus quendam Ierusalem aditurum alloquitur. 2) Cf. epistolam similis argumenti duci Austriae directam apud Rad. de Diceto a. 1195; utramque falsam esse, iam omnes consentiunt.

constituto sollempniter fuissent oblate, quarum continentia hec erat: *Vetus de Monte prin-* 1195.
cipibus et omni populo christiane religionis salutem. Quoniam audivimus, illustri Anglorum
regi Richardo necem marchionis de Monte-ferrato a pluribus imputari, tamquam eius machi-
natione^a ob quandam inter eos exortam simultatem interfectus sit, cum uterque esset in Orientis
partibus constitutus, nostre honestatis interest, ad purgandam eiusdem regis famam falsi cri-
minis suspicione denigratam huius rei veritatem, que hactenus penes nos^b latuit, declarare.
Nolumus alicuius innocentiam nostri operis occasione laborare, cum nulli immerito et insonti
mali quippiam irrogemus; eos vero qui in nos deliquerint, Deo auctore, non patimur diu de
illis simplicitati nostre iniuriis gratulari. Significamus igitur universitati vestre, ipsum
testantes per quem salvari speramus, quod nulla memorati regis machinatione marchio ille
interfectus sit. Qui profecta, pro eo quod in nos deliquerat et admonitus emendare neglexerat,
nostra voluntate et iussione per satellites nostros iuste interit. Consuetudinis quippe nostre
est, eos qui nobis vel amicis nostris in aliquo iniuriosi extiterint primo, ut nobis satisfaciant,
commonere, quod si contempserint, per ministros nostros, qui tanta nobis devocione obtempe-
rant, ut se a Deo gloriose remunerandos esse non dubitent, si mandatum nostrum exequendo
occumbant, severitatem ultionis expetere. Audivimus etiam de prenominato rege vulgatum, quod
nos tamquam minus integros et constantes induxerit, ut de nostris aliquos regi Francorum in-
sidiaturos emitteremus. Quod procul dubio falsum et vanissime suspitionis commentum est,
cum nec ipse Deo teste tale aliquid circa nos attemptaverit, nec nos homini immerito malum
moliri respectu honestatis nostre sineremus. Bene valete! Has denique litteras cum coram
se sollempniter recitatas rex Francorum audisset, dixisse fertur, regem Anglorum de tam
infami nota preclare purgatum; seque cum illo haut difficulter de cetero posse federari,
cum in eum nulla alia causa fortius quam concepta suspicione de nece amicissimi marchi-
onis exarserit. Hec dicens causam subticuit, qua nimirum propensius eo tempore ad ineun-
dum cum rege Anglorum fedus movebatur. Quippe, ut dicitur, ad germane eius¹, que² Siculi
regis compar extiterat, nuptias aspirabat; quibus tamen potitus non est. Plures enim
femine nobiles recens Dace puelle, cui post unam noctem initi federis turpiter abiecte
cum multo scandalo libellum repudii dederat, exemplum verentes, eius aspernabantur
coniugium. Denique preter filiam comitis palatini, de qua superius memoratum est³,
etiam alterius nobilissime virginis de imperio Teutonico exoptatis expectatisque fraudatus
est nuptiis hoc modo. Cum eam alius vir potens expetisset, parentibus regiam magis peti-
tionem admittentibus, ad Franciam pompaticè ducebatur transiensque per fines proci prio-
ris, eius se manibus sponte iniecit. A quo volens retenta et sollempniter ducta, regia vota
delusit. Preterea rex Dacorum, repudiate sororis dedecus egre ferens, divortium non rite
celebratum, sed concinnatum⁴ mendaciter in gratiam regis Francorum per responsales ido-
neos in audientia sedis apostolice allegavit, et digesta precedentium temporum serie⁵, astru-
ens, reges Francorum et Dacorum nulla se consanguinitate vel affinitate contingere, de con-
cinnato in fraudem divine sanctionis divortio iudicium fieri pertinaci instantia postulavit.
Verum id frustra, cum regis Francorum vel metus vel gratia plus valeret. Denique post-
modum idem rex absque omni vel divini timoris vel ecclesiastici vigoris⁶ obstaculo cuius-
dam ducis Teutonici filiam³ duxit uxorem, si tamen uxorem, cum pelex potius fuisse vide- 1196.
atur et superducta magis quam ducta.

27. Quomodo Alemanni secundo signum dominicum susceperunt.

Sane rex Anglorum paulo ante obsides suos apud Teutonicum imperatorem relictos 1193.
 absolute receperat, persoluta illi pakte redemptionis summa. Quibus receptis, dixisse fertur
 a captivitate Alemannica tunc primo sibi se redditum. Liberatus itaque ab exactore⁷ tam
 gravi, intentione integra bellicis negotiis insistebat, de reversione in Siriam, cui se inde
 rediens devoverat, nichil vel tepide cogitans. Non⁸ illi imputetur! Necessitate siquidem, quam
 primo per imperatorem Teutonicum ac deinde per regem Francorum patiebatur, apud so-
 brios iudices facile excusatur. Porro idem imperator, ut quasi expiaret quod in christianum
 principem ab Oriente revertentem tam fede avaritie instinctu commiserat, et pecunias, qui-
 bus Angliam nudaverat, piis usibus applicaret, Orientalis ecclesie miserandis reliquiis sub-

a) machina 5. b) vos ed. Antw., ubi ponos deest. c) qui 2. 3. 4. d) continuatum 5. e) se add. 1. f) rigoris
 forte emendandum. g) exactione 4. ed. Antw. h) Sed n. i. hoc imp. ed. Antw.

55 1) Iohanna. 2) L. IV, c. 32. 3) Agnetem filiam Bertholdi ducis Meraniae.

1195. venire decrevit. Considerabat etiam per se actum, quod duo illi magni reges, relictis que Christi sunt, sua tantum quererent et feralibus in alterutrum odiis debachando vires more tyrannico frangerent christianas. Cupiens ergo hanc iacturam religiosa opera compensare, anno a partu sacre virginis 1195. circa sollempnitatem beati Andree apostoli convocatis apud Gormaciam primis imperii ecclesiasticis pariter laicisque personis, et devotione propria cunctis declarata, ad emulandum pro Christo sublimi exemplo provocavit plurimos. Denique sedente eo sollempniter in cathedrali ecclesia continuis octo diebus, et consedente^a, qui ad hoc ipsum venerat, apostolice sedis legato cum omni frequentia inclitorum, hiis quoque qui sapientia, dignitate et facundia precellebant per dies^b singulos in auribus christiane multitudinis potenti eloquio declamantibus, tantus fidei et devotionis in animis audientium fervor incanduit, ut fas esset dicere: *Digitus Dei est hoc*. Magnis presulibus et preclaris ducibus cum multitudine virorum fortium dominicum characterem per dies singulos certatim sumentibus, ipse quoque imperator paratus fuit eodem signo cum ceteris insigniri. Verum hoc ab omnibus altiori consilio dissuasum est, allegantibus christiane expeditioni conducere, ut in imperio manens de victualibus progressu exercitui pro tempore transmit- tendis propensiori cura satageret et, cum res posceret, laborantibus supplementa militie mitteret. Itaque secunda^c in Siriam Germanicarum atque Italicarum gentium expeditio totis viribus parabatur, cum reges nostri, nil sanum aut sobrium meditantés, proprio tantum ad^d multorum discrimen indulgerent furori.
1197. 31. Annus a partu virginis 1197. vertebatur . . . Belvacensis episcopus^e . . . captus et 20 vinctus . . . regi Anglorum, cui tam in orientali expeditione et Alemannicis vinculis², quam regresso ad propria supra modum infestus extiterat, gratissimum munus oblatus est. Cumque Rothomagi vinctus servaretur, duo, ut dicitur, ex familiaribus clericis eius supplices ad regem venerunt, postulantes gratiam, ut sibi liceret domino suo in vinculis ministrare. Quibus ille: 'Vos', inquit, 'iudicate inter me et dominum vestrum. Ut enim que mihi vel intulit vel molitus est mala oblivioni tradantur usque ad unum: Certe ab Oriente rediens et detentus ab imperatore Romano respectu persone regie mollius tractabar et cum decenti honore servabar. Superveniens autem idem dominus vester vespere, cuius rei gratia venerit et apud imperatorem nocte quid egerit, expertus sum mane. Aggravata est enim super me manus imperatoris, tantoque mox oneratus^f sum ferro, quantum equus vel asinus ferre vix posset. Iuste ergo decernite, qualem dominus vester habere custodiam debeat apud me, qui talem mihi fecit apud detentorem meum'. Clerici vero ad hec non habentes quid dicerent, frustrati abierunt^g.
1197. 32. Eodem tempore defecerunt a rege Francorum quidam regni eius potentes, illatis ab illo iniuriis irritati et dominum durum causantes, iunctique regi Anglorum, vires eius auxerunt et ab eo vicissim robur acceperunt. E quibus comes Flandrensis³ dolens se a rege Francorum iuris sui hereditarii dimidia fere parte fraudatum, regis Anglorum pecuniis roboratus, nobile oppidum quod dicitur Duai obsessum deditioe recepit, quasdam etiam munitiones alias occupavit. Quibus successibus confortatus, crescente fiducia, civitatem Atrebatensem obsedit. . . . Cumque amicis mediantibus inter partes de pace tractaretur, oblatam comes pacem nec respuit nec absolute amplexus est, obtendens se regi Anglorum sufficientem per obsides idoneos prestitisse atque ab eo vicissim accepisse cautionem, quod neuter eorum sine altero bellum pace mutaret⁴. Pactis tamen inter partes formatis, consensu regis Anglorum pro tempore sancientis, rex Francorum ad propria rediit; comes vero cum festinatione adiit invitandum ad honeste pacis consensum regem Anglorum. Itaque reges tantum iam pacis avidi, quantum bellici laboris pertesi, anno⁴ a partu virginis 1197. mense Septembri cum optimatibus suis atque omni frequentia subditorum ad sollempne in terminis colloquium convenerunt.

a) obsid. 5. b) s. d. ed. Hamilton. c) deest 4. d) deest 4; in ed. Antw. e) honoratus 5. f) decesserunt 3 g) anno — Septembri des. 4.

1) Philippus. 2) Cf. Ric. Divis. § 96. 3) Baldwinus IX. 4) Cf. Rymer, Foedera I, p. 30.

EX RADULFI DE DICETO LUNDONIENSIS DECANI OPERIBUS HISTORICIS.

*Radulfus et ipse cognomine de Diceto vel Dicelensis utebatur et postea ab
5 aliis semper ita appellabatur. De quo loco quidem nomen valde singulare tra-
xerit, utrum in Anglia, an in Normannia, an forsitan in Andegavia quaerendus sit,
Willelmus Stubbs, vir doctissimus, qui nuper Radulfi opera historica recensuit,
origine et vita eius subtiliter illustrata, in medio reliquit. Nec Francogallus
nec Anglus vir significandus est, cuius aetas in ea tempora incidit, quibus populus
10 uterque Angliam inhabitans paulatim in unum confusus est.*

*Radulfus anno fere 1120. vel paullo post natus iam puer cum clericis eccle-
siae sancti Pauli Londoniensis intime coniunctus fuisse videtur. Quae sedes episco-
palis, quod tunc temporis in nonnullis ecclesiis Anglicis usitatum erat, possessio
quasi hereditaria unius familiae fuit, ita ut ordinarius consanguineis, vide-
15 licet fratribus, nepotibus, filiis, praebendas opulentas impertiretur. Domina-
batur vero Lundoniae aliquamdiu, ut videtur, aliis, qui legibus severis canonicis
obtemperabant, resistens gens eorum, qui a Bellomanso (anglice Belmeis,
francogallice Beaumais, Beaumes sur Dive in Normannia) traxere cognomen
(v. Iohannis Saresberiensis Hist. Pontif., SS. XX, p. 532). Iam enim Ricardus I.
20 de Bellomanso, qui sedit a. 1108—1128, cognatis et natis munifice canonicatus
Lundonienses dederat et a. 1127, Ricardo nepoti puero archidiaconatum
Middlesexiae contulerat. Iste, postquam a. 1152. Ricardus II. episcopus Lun-
doniensis electus est, illico magistrum Radulfum de Diceto successorem in eodem
archidiaconatu adscivit. Itaque suspicari licet, nostrum dominis de Bellomanso
25 genere proximum fuisse, eo magis, quod ipse saepius nutu significavit, filios
presbyterorum ipsorumque episcoporum in iisdem ecclesiis ac patres admini-
strasse; v. Abbrev. Chron. I, p. 33; Ymagines Histor. I, p. 305. Quae cum ita
sint, Radulfus noster, ut Stubbs I, p. XXIX. sagaciter opinatur, Radulfi cuius-
dam de Langford, decani Londoniensis et Ricardi I. episcopi nepotis, aut nepos
30 aut filius fuisse videtur.*

*Eugenius III. quidem pontifex Romanus primo archidiaconatum illum Iohanni
clerico Cantuariensi, qui postea episcopus Pictaviensis, denique a. 1181. Lugdu-
nensis factus est, donari desideraverat, Radulfi tamen nominationem confirmavit,
cum episcopus Lincolnensis iurare paratus esset: dominum Londoniensem,
35 antequam voluntatem vestram aut scripto aut aliquo referente cognoverit, prae-
dictum archidiaconatum magistro Radulfo Diotecensi, cui et ad doctrinam scientia
et ad honestatem mores exuberant, concessisse; v. Gilberti Foliot epist. in Opp.*

sancti Thomae Cantuariensis V, p. 121. ed. Giles. Cepit noster magistri honores in scholis Parisiorum, fortasse Hugonis de S. Victore praelectionibus, paullo antequam hic a. 1140. obiit, frequentatis, ubi amicitia arclissima cum Arnulfo a. 1141—1182. episcopo Lexoviensi coniunctus fuit. Radulfo archidiacono aliquot post annos iterum scholas easdem adeunti scripsit Arnulfus Ep. 16. 5 ed. Giles: Audivi, te causa studiorum Parisios advenisse, audivi et laetatus sum . . . Movet autem, quod, cum secundo iam veneris, noluisti ad amicum nec ad momentum etiam declinare etc. Interea duobus parochiis in comitatibus Northamptoniae et Essexiae dotatus, archidiaconi quoque munere, quod iurisdictione et exactionibus erat laicis odiosum, perfunctus est, quamquam nescimus, 10 num ante Ricardi II. episcopi mortem, cuius ipse¹ 4. Nonas Maii 1162. mentionem fecit, in Angliam redierit. Ut translationem fautoris Gilberti Foliot a sede Herefordensi in Lundoniensem procuraret, mox ad Alexandrum III. pontificem missus est, qui Parisiis versatus epistola mense Martio 1163. capitulo Lundoniensi data, voluntati regis Henrici II. et Thomae archiepiscopi Cantuariensis, sicut 15 ex relatione dilecti filii nostri Radulfi ecclesiae vestrae archidiaconi acceperat, satisfecit (v. Ymagines Hist. I, p. 309; cf. Epp. G. Foliot 126. ed. Giles). Iam igitur Lundoniensis episcopus factus Gilbertus, ut amico praebendae portio, qua privandus erat, integra restitueretur, regi haec scripsit: apud excellentiam vestram clericum nostrum Beati Pauli archidiaconum Radulfum de Diceto eo 20 securius commendamus, quod ei² et scientiam ad doctrinam et ad honestatem mores exuberare iam diu experientia rerum certa cognovimus. Accedit ad hoc amor integer et affectionis erga vos plena devotio etc.; v. Opp. sancti Thomae Cant. VI, p. 1. Satis apparet, et Gilbertum episcopum et Radulfum archidiaconum iam dudum Henrico II. regi a comitibus Andegavorum oriundo 25 fideliter addictum fuisse. Nihilominus, cum Thomas Becket archiepiscopus contentionem contra regem acerrimam de iure ecclesiastico excitaret, quamvis vehementer episcopus Lundoniensis metropolitano adversaretur, archidiaconus noster, qui mense Octobri 1164. concilio Northamptonensi interfuit, devotione et misericordia erga ecclesiae primatem sincere commotus, plurimum ea die ibi 30 lacrymatus est³. Postea inter regnum et sacerdotium caute partem mediam tenere conabatur, haud dissimili sententia ductus atque alter clericus Lundoniensis, Willelmus filius Stephani, quocum, ut Stubbs I, p. XLIII. docet, quod multos post annos de sancto Thoma narravit, prudenter communicasse videtur. Ricardo quoque Pictaviensi archidiacono, qui una cum aliis regis consiliariis 35 a. 1166. ab archiepiscopo exule excommunicatus erat, scripsit amicissime rogans: multo esse consultius amplecti sententiam cum humilitate quam assumere tumorem superbie ad perniciem plurimorum; v. Ymagines Hist. I, p. 320; Opuscula II, p. 282. Tamen paullo post suffraganeorum epistolam a Gilberto Lundoniensi conceptam, qua excommunicationem ipsis imminentem reprobarent, metro- 40 politano in finibus regis Franciae versato detulit. Hic autem superbe rescripsit Lundoniensi: de litteris tuis, quas per archidiaconum tuum destinatas accepi, talia collegi; neque enim de spinis uvas aut ficus de tribulis colligere potui; v. S. Thomae Opp. III, p. 283; cf. Ymagines Hist. I, p. 323. Eodemque fere

1) Ymag. Histor. I, p. 306. 2) Gilbertus nostrum eisdem verbis regi quibus papae commendat; v. p. 249. 3) V. s. Thomae auct. Will. filio Stephani ap. Robertson, 'Materials for the hist. of Th. Becket' III, p. 59. Cf. quoque quae ib. p. 144. narrantur: Magister Radolphus Londoniensis ecclesiae canonicus et

sacerdos, vir magnae honestatis, in divina pagina 45 doctor praecipuus, cecidit per somnium, quod ipse intuitum figens in sole riderit in corpore solis episcopum episcopatibus ornatum, scil. sanctum Thomam ipso die trucidatum.

tempore Radulfus in Gallia curiam regis adiit, nam, ut Iohannes Sures-
beriensis Ep. 184. ed. Giles meminuit: episcopo Lundoniensi scripsit dominus rex
per Radulfum Dicetensem archidiaconum suum. Sed de partibus quas ipse egit
fere omnino prudenter tacuit noster; de episcopo autem excommunicato et iam
Alexandro III. annuente a sententia absoluto quaecumque retulit, ex eius literis et
consuetudine intima sine dubio cognovit. A. 1180. demum, magistro David quo-
dam Gilberti episcopi domestico, qui decanatum Lundoniensem ambivit, superato,
sancti Pauli ecclesiae, cuius canonicus iam per triginta annos fuerat, decanus
electus est. Quo munere functus vir bonae disciplinae inter cives principales
Lundonienses, primus presbyter saecularis Cantuariensis provinciae, praediorum
et ecclesiarum divitiis facile praestantissimum regni capitulum cura ezimia
administravit, quae et piis operibus et documentis in Sancti Pauli aerario
hucusque servatis in omne tempus comprobatur. Exstat enim inter alia frag-
mentum¹ inquisitionis maneriorum Beati Pauli a Radulfo decanatus anno primo
inceptae; exstant tabulae nonnullae, quibus aut ecclesiae praedia opportune
elocavit aut presbyteros et vicarios instituit. Statutis capituli definiendis stu-
dium singulare adhibuit. Ecclesiae cathedrali redditibus suis, reliquiis sancto-
rum, vestimentis, libris, quorum magnum collegit numerum, legatis, decani
domicilio in perpetuum condito, sodalities sacris piacularibus faciendis instituto
beneficia insignia contulit. Praeterea multa, quae in rebus publicis et egit et
vidit, postquam res gestas scribere coepit, assidue notavit. Coronationi Ricardi I.
regis interfuit: Quia vero tunc temporis Lundoniensis vacabat ecclesia, Radulfus
de Diceto Lundoniensis ecclesiae decanus tam in oleo sancto quam in crismate
ministravit archiepiscopo². Eligendi episcopi causa iussu Henrici II. regis iam
moribundi cum octo Sancti Pauli canonicis in Normanniam transfretavit. Sed
demum Ricardo I. rege institutus est eorum collega Ricardus Nigelli filius,
auctor celeberrimus 'Dialogi de scaccario' et 'libri Tricolumnis', quo res ab
Henrico II. annis prioribus gestas enarraverat. Epistolas, decreta, diplomata
multa, quae integra scriptis inseruit noster, aut ab hoc praesule aut a Willelmo
de Longocampo, episcopo Eliensi, Ricardi regis cancellario, aut a Waltero archi-
episcopo Rotomagensi accepit. Decanus Lundoniensis inter alios viros insignes
aestate a. 1184. archiepiscopum Coloniensem Philippum de Heinsberg in Angliam
venientem, die 23. Martii 1194. Ricardum regem ex imperatoris custodia rever-
sum in ecclesia sancti Pauli solemniter recepit. Denique Radulfus, qui aetate
iam provecior res gestas scribere coeperat et librum historiarum usque ad
23. Martium 1202. produxit, ut Stubbs I, p. LXXXI—LXXXIII. demonstrat, die
22. Novembris 1202. aut 1203. mortuus est.

Codicum optimae notae uterque in scriptorio praeclaro Paulino auctore
ipso custode exaratus Abbreviationem Chronicorum usque ad a. 1147. perductam
et Ymagines Historiarum a. 1148. incipientes complectitur:

A. Musei Britannici Cottonianus Claudius E. 3. a. 1190. inceptus,
a. 1198. desinit. Ymaginum capitulis annales breves adhuc inediti usque ad
annum 1272. annexi sunt, qui tamen Wintonienses a v. d. Luard evulgatos pro-
pinqua quasi cognatione attingunt. Saepe loci, qui in altera recensione (B)
inveniuntur, desunt, alia brevius strictiusque narrata sunt, multa indicant priorem
libri recensionem hoc codice praeberi, ita ut praesumere liceat, cum ex sancti
Pauli scriptorio iam egressum esse, priusquam auctor scribendi et revidendi
finem fecit. Prae ceteris hoc codice vir nobilis Rogerius Twysden una cum

1) 'Domesday of Saint Paul's' ed. Hale pro Societate Camdeniana a. 1858. 2) Ymag. Hist. II, p. 69.

viro doctissimo Iohanne Selden usus est, cum primi inter Decem Scriptores a. 1650. Radulfi libros typis excudendos curaverunt. Huc pertinere videtur

A 2. *Musei Britannici Cottonianus Otho D. 7, igne paene consumptus, undè Twysden paginam extremam de a. 1201. ex. sumsisse videtur.*

B. *Liber bibliothecae Londoniensis Lambeth. nr. 8, qui sine dubio ab ipso Radulfo ecclesiae sancti Pauli in perpetuum legatus est. Ibi Edwardus I. rex codicem eundem examinari iussit, qui, ut ex catalogo antiquo apparet, a. 1458. adhuc aderat, et demum in motibus saeculi XVI. inter libros, quos archiepiscopi Cantuarienses Lambethi collegerunt, ablatum esse videtur. Auctor ipse, qui inde ab a. 1188. huic codici componendo operam dabat, postea aliquot locis verba singula vel sententias erasit aliaque superscripsit iisque, ut ita dicamus, lima extrema polivit. Ymagines desinunt a. 1199. Exstant praeterea initio et fine codicis opuscula plurima, quae auctor iam senex partim ex libris suis partim ex aliis legendi quasi fructus novissimos compilavit, et quae in A frustra quaeras.*

B 2. *Codex Musei Britannici Reg. 13. E. 6, primis saec. XIII. annis in monasterio Sancti Albani ex B, iam antea plurimis rasuris emendato, exscriptus est. Desunt opuscula, excepta 'Serie causae', scilicet sancti Thomae Cantuariensis. Monachi Sancti Albani nonnullas notas in margine, alias¹ usque ad a. 1216. ad calcem operis; Ymaginibus a. 1199. finitis, addiderunt.*

A et B v. d. F. Liebermann in usum nostrum iterum inspexit; cuius sollertia per pauca recensione Stubbsianae excellentissimae inter Rerum Britannicarum medii aevi Scriptores (2 Vol. 1876) editae accreverunt.

C. *Ex libris Collegii sanctae Trinitatis Dublinensis E. 4. 24, qui Abbreviationem Chronicorum valde contractam et confusam reddit, ex B manasse videtur, epistolis et locis, qui de rebus extraneis tractant, saepe omissis; sed Ymaginibus addita sunt quaecumque auctor inde a rege Iohanne coronato usque ad annum 1201. ineuntem composuit, quae in A et B desiderantur. Librum, cuius exemplo, ut videtur, iam Twysden usus est, nuper W. Stubbs cum aliis comparavit.*

D. *Codex olim Sanctae Mariae Eboracensis, iam domini Ingilby in castro Ripley comitatus Eboracensis nr. 4, Radulfi epistola Willelmo Eliensi episcopo inscripta atque aetate eximius, quem in scriptorio S. Pauli iam ante huius praesulis mortem a. 1197. exaratum esse constet, a W. Stubbs primo adhibitus, continet opuscula, quae auctor testimonia historiae universalis studiose conscripsit. Eadem collectanea, dispersa et fere inchoata tantum in B, praeterea omnia in*

D 2. *Cotton. Faustina A. 8. saec. XIII. et*

D 3. *Cotton. Tiberio A. 9. saec. XIII,*

fragmenta eorum in aliis quoque codicibus servata sunt; de quibus v. quae Stubbs in fine prooemii vol. I. monuit. Nonnulla F. Liebermann in usum nostrum revisit.

Restat, ut quae ad auctoris nostri aestimationem pertinent breviter exponamus.

Annalium sui temporis scribendorum, multis iam pridem praeparatis, vix ante a. 1180, quo decanus Londoniensis institutus est, initium fecit. Quorum terminum in prologo Abbreviationis a. 1188. cod. B, 1190. cod. A sibi proposuit, sed postea ultra progressus est. A. 1196. Willelmus Eliensis episcopus ei contulit transcriptum literarum Veteris de Monte ad Austriae ducem directarum,

1) Quas edidit F. Liebermann, 'Anglonormann. Geschichtsquellen' p. 166.

ut de illo agatis in chronicis vestris. In Abbreviatione Chronicorum pauca habet noster quae sua dici possunt. Nonnulla, quae inde ab a. 1136. usque ad finem de episcopis Landoniensibus aliisque clericis coaevis inseruit, ex ecclesiae suae scriniis hausit. Prae ceteris Robertum de Monte et in priore opere et post 1147. etiam in Ymaginibus Historiarum, quod a. 1165. 1171. 1183. iudiciis aperlis confirmatur, secutus, ante a. 1162. vix quaedam de suo addidit, nisi quae de comitibus Andegavensibus agunt ab eo ipso composita esse putes. Quae usque ad a. 1173. praecipue de certamine inter regnum et sacerdotium sequuntur, partim e Thomae Cantuariensis, Gilberti Landoniensis, aliorum literis, partim e relatione eorum, qui rebus interfuerunt et primi de martyre scripserunt, hausta sunt. Seditiones ab Henrico iuniore ac postea a Ricardo et Gaufrido filiis contra patrem regem excitas auctor coaevus diligenter observavit. Quod a. 1182. de Henrico Saxoniae duce per tres annos continuos socii munificentia recepto asserit, neutiquam ante a. 1185. exeuntem adnotatum esse potest.

Fontes, e quibus Abbreviationem Chronicorum compilavit, ipse in prologo enumeravit. Verum quae de auctoribus antiquis et recentioribus affert saepe aut manca aut falsa sunt. Quamquam enim dubitari nequit, quin ei multi libri, quorum meminit, et versiones Graecorum Latinae praesto fuerint, tamen alios in Historia Miscella, apud Hugonem Floriacensem, Sigebertum, Robertum nonnisi citatos invenit, quorum nonnullos, velut Reginonem Prumiensem, Widukindum Corbeiensem, quos nominat, nullo modo ipse vidit. Nihilominus numerus librorum in ecclesia sancti Pauli collectorum sane permagnus fuisse videtur, quibus noster saepe proemia et sententias eminentiores sine iudicio accuratiore desumpsit. Eorum vero quae imperium et res Germanicas spectant non solum quae Mariano et Sigeberto debita laudat, sed quae a Gregorio Turonensi, Paulo diacono, Einhardo aliis accepta tamquam suis verbis retulit prorsus omisimus¹. Ea solummodo damus quae, Fredegario eiusque continuationibus vel aliis Francorum historiis adhibitis, de maioribus domus contexit ac fabulas de Henrico III. imperatore effictas, utpote quae, iis quas Willelmus Malmesberiensis in Gestis regum Anglorum tradit quamvis similes, tamen e fonte communi profuxisse videantur.

Annalibus vel Chronicis sui temporis Radulfus nomen, ut ipse affirmat, secundum Cassiodorum Ymagines historiarum dedit. Initia quidem, ut iam dictum est, chronicis a Roberto de Monte conditis mutuatus est, alios autem libros, quos eodem tempore auctor Gestorum Henrici II. et Ricardi I, Willelmus Neuburgensis, Gervasius Dorobernensis scripserunt, vel Ricardi filii Nigelli Tricolumnem iam perditum, ei visos esse, probari nequit. Res se ipso teste gestas optime cognitas habuit, fautoribus illustribus, episcopis Gilberto et Ricardo Landoniensibus, Willelmo Eliensi, Waltero Rotomagensi, quorum uterque aliquo tempore iusticiarius Angliae fuit, iuvantibus. De Iohanna filia regis a. 1176. Willelmo II. Siciliae regi nupta, qui usque ad Panormum itineris socii fuerunt, Iohannes Oxoniensis, Henrici regis familiaris, tunc temporis episcopus Norwicensis, et Paris archidiaconus Roffensis, Sancti Pauli canonicus, eum certiore

1) Pauca tantum adnotamus: Anno 959. de Lindolfo, Ottonis I. filio, addit cod. A: natus ex Edica, filia Edvardi senioris regis Anglorum. Anno 967. legitur: Otto rex Romam veniens

Dum venit ante fores, iurat prius urbis honores,
Post homo fit pape, quo rimit dante coronam,

50 quos versus tradidit Ragwinus in Gestis Friderici III, 10, SS. XX, p. 422, inscriptos picturae Latera-

nensi, quae iussu Innocentii II. Lotharium imperatorem complicatis manibus coram se inclinatum coronam imperii suscipientem repraesentavit; v. Chron. reg. Colon. ed. Waitz p. 93. Quae Radulfus a. 978. notavit: Windigindus hystoriam Saxonum usque ad hunc annum conscripsit, ex Sigeberto a. 973. sumta sunt.

fecerunt. Multa alii in rebus publicis versati narrarunt, multa et ipse vidit et in fidem rei attestari potuit. Ceterum in temporum notis accurate adscribendis cum ministro vel clerico regum Henrici et Ricardi, qui Gesta eorum enarravit, haud comparandus est. Immo Radulfus, quamquam per longum vitae spatium in chronicorum studium diligenter incubuit atque iisdem saepe documentis atque ille auctor Gestorum anonymus usus est, temporum ordinem nimis neglexisse censendus est. V. quod de hac re W. Stubbs II, p. XXXII—XLV. disseruit. Anglicas quidem res in primis ecclesiasticas noster bene exploravit, alter omnia quae domi forisque potestatem regum praepollentium spectant cognita habuit. Attamen documenta multa rerum externarum aut integra aut decurtata Radulfus solus nobis servavit, prae ceteris epistolam, quam a. 1186. episcopi Germani Urbano III. miserunt. Itaque non pauca excerptimus quae de imperio, de Friderico I. et Henrico VI. imperatoribus, de Henrico Saxoniae duce et filiis, de comitibus Flandrensibus, de rebus Langobardicis, Romanis, Siculis, nonnulla quoque quae de expeditionibus in Terram Sanctum susceptis adnotavit. 15

Opus iam pridem praeparatum auctorem demum senem confecisse, multis locis ratio qua res narravit et iudicavit probat. Quamvis enim Henrici II. regis gentisque Andegavensis studiosissimus, consiliis publicis initiatus, accuratam multarum rerum cognitionem acquisierit, ne operam quidem dedit, ut historiam aequali proportione progredientem praeberet. Scripsit modo turgide et loquaciter, modo modeste ad rem ipsam attentus. Cum vero permulta tradat, quae apud auctores coevos desiderantur, ac saepe res obscuras illustret, non iniuria rerum scriptor inaestimabilis laudatus, exemplis librorum quos composuit in S. Pauli, S. Albani, S. Edmundi, Wintoniae aliarumque ecclesiarum scriptoriis in usum auctorum saec. XIII. celeberrimorum factis, a rege Edwardo I. inter testes rerum praeteritarum veridicos citatus (v. Rymer, Foedera I, p. 769), a recentioribus numquam neglectus, a. 1650. a vv. dd. Twysden et Selden, a. 1876. a W. Stubbs editus est.

Scribebam Gottingae, d. 13. Febr. 1880.

R. P.

I. EX ABBREVIATIONE CHRONICORUM.

30

PREFATIO.

In opusculo sequenti trium temporum, scilicet ante legem, sub lege, sub gratia, poteris aliquantulam habere notitiam. Et licet tempus novissimum gratie celestis censeatur rore perfundi, vicissitudini subiacet, eventibus temporaneis immutabile nihil attribuens, sensibus humanis notam imprimens oblivionis. 35

III. BRUCARDUS^{a, 1}.

Nomina regionum 11 continentium intra se provincias centum et tredecim: Italia. Gallia. Africa. Hispania. Illiricus. Thracia. Asia. Oriens. Pontus. Egyptus. Bractiania^b.

In Ytalia sunt provincie numero 17: Campania, in qua est Capua; Tuscia cum Ymbria; Emilia; Flaminia, in qua est Ravenna; Picenum; Liguria, in qua est Mediolanum; Venecia cum Histria, in qua est Aquileia; Alpes Gothiae; Samnium; Apulia cum Calabria, in qua est Tarentus; Brutia cum Lucania; Rethia prima; Rethia secunda; Sicilia; Sardinia; Corsica; Alpes Graie.

a) hoc caput exstat B. D. D3; deest A. B2. b) Britannia Havercamp. c) Cottiae edd.

1) Radulfo nostro exemplar, ut videtur, canonum a Burchardo I. episcopo Wormatiensi (1000—1025) editorum in manibus fuit, cui Notitia provinciarum quaedam antiqua adnectebatur. Notitiam persimilem, Theodosio Magno imperante compositam, invenies in calce Eutropii ed. Havercamp 1729. p. 559, alias apud Schelstrate, Antiq. eccl. II, p. 646—649, notitias Galliarum apud Bouquet, 'Recueil' I, p. 122; Guérard, 'Divisions territoriales de Gaule' p. 12 sqq., qui varias codicum lectiones attulit. 45

- Galliarum provincie numero 17: Viennensis; Narbonensis prima; Narbonensis secunda; Aquitania prima; Aquitania secunda; Novem-populana; Alpes maritima; Belgica prima, in qua est Treveris; Belgica secunda, in qua est transitus ad Britanniam; Germania prima super Rhenum; Germania secunda super eundem; Lugdunensis prima super Rodanum; Lugdunensis secunda super oceanum; Lugdunensis tertia super Ligerim; Lugdunensis quarta super Sequanam; Maxima Sequanorum; Alpes Pennine.
- In Affrica sunt provincie numero sex: Proconsularis, in qua est Carthago; Numidia; Bisantium^a; Tripolis; Mauritania Sitivensis; Mauritania Caesariensis.
- In Hispania sunt provincie numero 7: Tarraconensis; Carthaginensis; Betica; Lusitania, in qua est Emerita; Gallicia; Insule Baleares; Tingitana, trans fretum quod ab oceano infusum terras intrat inter Chalpen et Geheanum.
- 10 In Ilirico sunt provincie numero 18: Dalmatia supra mare; Pannonia prima^b, in qua est Syrmium; Pannonia secunda; Valeria provincialis^b; Mesia superior; Epirus vetus; Epirus nova; Pampica; Noricus Ripensis supra Danubium; Noricus Mediterranea; Suevia^c; Dardania; Hemeriontus^d; Dacia; Scythia; Creta insula; Achaia; Macedonia; Thessalia.
- In Thracia sunt provincie numero 6: Thracia prima; Thracia secunda; Mesia inferior; Scythia inferior; Europa, in
15 qua est Constantinopolis, que prius Lychus dicta sive Bisantium; Rhodopa.
- In Asia sunt provincie numero 12: Asia ipsa, in qua Ilium, id est Troia; Licia; Galathia; Lidia; Caria; Helepon-tus; Pamphilia; Padias^e; Frigia prima; Frigia salutaris; Lychaonia; Cyclades.
- In Oriente sunt provincie numero 10: Siria Coeles^f, in qua est Antiochia; Syria Palestina; Syria Phenice; Isauria; Cylicia iuxta montem Taurum; Cyprus; Mesopotamia inter Tygrin et Eufraten; Eufratesia; Hoadrome; Sophoene.
- 20 In Ponto sunt provincie numero 8: Pontus Polemoniacus; Pontus Misiac^g; Honorida^h; Bythia; Paffagonia; Armenia minor; Armenia maior; Cappadocia.
- In Egypto sunt provincie numero 6: Egyptus ipsa, in qua est Alexandria; Augustamias; Thebaida; Libia Sicca; Libia Pentapolis; Archadia.
- In Bractianis sunt provincie numero 5: Bractianis prima; Bractianis secunda; Flavia; Maxima; Valentina.
- 25 Provincia Lugdunensium prima habet civitates numero 5: metropolis civitas Lugdunensium; civitas Heduarum, que et Augustodunum; civitas Lingonum; castrum Cabillonense; castrum Matisconense.
- Provincia Lugdunensium secunda habet civitates numero 7: metropolis civitas Rothomagensium; civitas Baiocassium; civitas Abricantium; civitas Eusticorum, id est Ebroicorum; civitas Salarium, id est Saiorum; civitas Lutoviorum; civitas Constantia.
- 30 Provincia Lugdunensium tertia habet civitates numero 9: metropolis civitas Turonorum; civitas Cenomannorum; civitas Andegavorum; civitas Rhedonum; civitas Namnetum; civitas Coriosolium; civitas Eiantium, id est Venetum; civitas Osimorum; civitas Diablintum, que alio nomine Adalia vocatur.
- Provincia Lugdunensium quarta habet civitates numero 8: metropolis civitas Senonum; civitas Carnotum; civitas Autisiodorum; civitas Tricassium; civitas Aurelianorum; civitas Parisiorum; civitas Meldorum; civitas Nivernensium.
- 35 Provincia Belgica prima habet civitates numero 4: metropolis civitas Treverorum; civitas Mediomatricorum, id est Mettis; civitas Leucorum, id est Tullum; civitas Veredunensium.
- Provincia Belgica secunda habet civitates numero 13: metropolis civitas Rhemorum; civitas Suessionum; civitas Cathalaunorum; civitas Viromandorum; civitas Atrebatum; civitas Cameracensium; civitas Taracensium; Silvaneclensium; civitas Bellovagorum; civitas Ambianensium; civitas Morinorum, id est Ponticum; civitas Bononiensium; civitas Lau-
40 dunensium.
- Provincia Germania prima habet civitates numero 4: metropolis civitas Maguntiacensium, id est Maguntia; civitas Argentoracensium, id est Strateburgo; civitas Nemetensium, id est Spira; civitas Wangionum, id est Wormatia.
- Provincia Germania secunda habet civitates numero 2: metropolis civitas Agrippinensium, id est Colonia; civitas Tungrorum.
- 45 Provincia Maxima Sequanorum habet civitates numero 10: metropolis civitas Vesontionensium; civitas Equestrium, id est Nevidunus; civitas Helvitiorum, id est Aventicum; civitas Nividunum; civitas Basiliensium; castrum Windonense; castrum Ebroduntense; castrum Argentariense; castrum Rauracense; portus Bucini.
- Provinciae Alpium et Graiarum et Penninarum habent civitates numero 2: metropolis civitas Centronium, id est Tarentasia; civitas Valensium, id est Ootodorus.
- 50 Provincia Viennensis habet civitates numero 14: metropolis civitas Viennensium; civitas Genevensium; civitas Gratianopolitana; civitas Albionsium, nunc Vivarium; civitas Dionsium; civitas Valentianorum; civitas Tricastinorum; civitas Vasionensium; civitas Arausiacorum; civitas Cabellicorum; civitas Arelatensium; civitas Carpenteracensium, nunc Vindausa; civitas Massiliensium.
- Provincia Aquitania prima habet civitates numero 7: metropolis civitas Byturigum; civitas Arvernorum; civitas
55 Ruthenorum; civitas Albigenensium; civitas Cadurcorum; civitas Lemovicum; civitas Gabalum; civitas Vellavorum.
- Provincia Aquitania secunda habet civitates numero 6: metropolis civitas Burdegalensium; civitas Ageunensium; civitas Engolismensium; civitas Sanctonum; civitas Pictavorum; civitas Petragoricorum.
- Provincia Novempopulana habet civitates numero 12: metropolis civitas Ausciorum; civitas Aquensium; civitas Lactoratum, id est Litores; civitas Convennarum, id est Comminica; civitas Consuranorum, id est Consurans; civitas
60 Boaticum, quod est Bovis; civitas Boranensium, id est Benamus; civitas Aurenensium; civitas Vassatica; civitas Tussa, ubi est castrum Bigorra; civitas Ellenorensium, id est Elnia; civitas Elosaticum.
- Provincia Narbonensis prima habet civitates numero 8: metropolis civitas Narbonensium; civitas Tolosaticum, id est Tolosa; civitas Biterronsium; civitas Agarensium; civitas Nemausentium; civitas Magalonensium; civitas Luetevensium, id est Lueteva; castrum Ucentiana, id est Antituecensi.
- 65 Provincia Narbonensium secunda habet civitates numero 7: metropolis civitas Aquensium; civitas Aptensium; civitas Regensium, id est Regius; civitas Foroiulienis; civitas Vappincientium; civitas Segestorum; civitas Antipolitana.
- Provincia Alpium Maritimarum habet civitates numero 8: metropolis civitas Ebrodunensium; civitas Dintensium, id est Dina; civitas Rigomagensium; civitas Sollinensium; civitas Anciensium; civitas Glannateva; civitas Celemensium; civitas Vinsiciensium.

70 a) Bysacium *edd.* b) Praevalitana *edd.* c) Savia *edd.* d) Haemimons, Haemimontes *edd.* e) Pisidia *edd.*
f) Ciliciae *edd.* g) Amasia *edd.* h) Honorias *edd.* i) Britannia *edd.*

1) Cf. Riese, Geographi Latini minores p. 141—144.

PROLOGUS.

Annos ab initio mundi seriatim expressos per temporum annotationes provida ratione percurrens, annum a tempore gratie 1188.^a tibi metam constitue, seculi primam et secundam etatem notulis numerorum exarans paucissimis.

DE VIRIS ILLUSTRIBUS QUO TEMPORE SCRIPSERINT¹.

5

Trogus Pompeius a tempore Nini regis Assiriorum usque ad annum vicesimum nonum Hircani principis Iudeorum hystoriam^b digessit.

Valerius Maximus urbis Rome ceterarumque gentium facta simul et dicta memoratu digna scripsit anno incarnati Verbi 18.

Filo scriptorum insignissimus quanta Iudeis acciderunt mala quinque voluminibus exponit anno incarnati Verbi 38.

Iosephus ab exordio mundi usque ad annum incarnati Verbi septuagesimum nonum^c scripsit Antiquitatum libros viginti.

Iustinus philosophus, Trogi Pompeii abbreviator, scripsit eodem anno.

Iosephus Roman veniens, ob ingenii gloriam statuam Rome meruit, scribens libros 15 7 Iudaice captivitatis anno ab incarnatione^d 74.

Iulius Africanus breves temporum annotationes per generationes et regna scribit anno incarnati^e Verbi 162.

Agellius scribit anno centesimo nonodecimo^f.

Egisippus libros hystoriarum scripsit usque ad annum incarnati Verbi 182.

20

Tertullianus presbiter Cartagiensis, vir acris ingenii et vehementis, scripsit anno 195.

Eusebius^g scripsit a quadragesimo 3. anno Nini regis cronica; hystoriam autem ecclesiasticam ab incarnatione Domini scribit usque ad annum incarnati Verbi 328.

Eutropius Romanam hystoriam scribit a^h tempore Iani et Saturni usque ad annum incarnati Verbi 366.

25

Paulus diaconus addit 6 libros Romane hystorieⁱ.

Ieronimus^j, ecclesie Romane presbiter, os Damasi pape, dum omnium iudicio dignus esse summo sacerdotio decernitur, quidam ex clericorum monachorumque ordinibus discursantes ad effugandum urbe Ieronimum insidias paraverunt.

Ieronimus cronica sua ab anno incarnati Verbi 328. inchoata anno 380. terminat^k.

30

Ethicus cosmographus^m a Ieronimo translatus est.

Hylarius Pictavensis episcopus scripsit anno incarnationis 369ⁿ.

Sigisbertus cronographiam incipit anno incarnationis 381.

Ieronimus librum illustrium virorum anno incarnati Verbi 394. scripsit.

Ruffinus Aquileiensis presbiter hystoriam ecclesiasticam terminat anno incarnationis 399.

Augustinus ab initio mundi librum inchoans de civitate Dei, scribit usque ad annum incarnati Verbi 414.

Iohannes Crisostomus scripsit anno incarnati Verbi 414.

Orosius scripsit septem libros cronographie Augustino anno incarnationis 415°.

40

Hystoria tripartita a Socrate, Theodorito, Zozomeno edita terminatur anno incarnationis 446.

Prosper Aquitanicus, Leonis pape primi notarius, cronica sua digessit ab initio mundi usque ad annum incarnati Verbi 459.

Idacius Lenice civitatis³ Hispaniarum episcopus cronica sua perduxit a primo Theodosii Magni consolatu inchoata usque ad annum incarnati Verbi 490.

a) 1190. A. b) suam *add. A.* c) 69. A. d) incarnationis A. e) incarnati Verbi *des. A.* f) 169. D. g) Cæsariensis *add. A. D.*; a 43. anno Nini usque ad annum incarnationis 328. A. h) a tempore — Saturni *des. A.* i) ad annum incarnati Verbi 370. *add. D.* k) Ieronimus — *paraverunt in margine suppl. B. B 2; des. A. D.* l) Ieronimus librum illustrium virorum scripsit anno incarnati Verbi 367, cronica sua ab anno incarnati Verbi 328. inchoata a. 380. terminat A. 50 m) philosophus cosmographium scripsit A. n) 381. D. *Ordinem quodammodo inversum habet A.*; Augustinus, Iennadius Massiliensis episcopus librum illustrium virorum anno incarnati Verbi 394. scripsit. Ruffinus, Iohannes Crisostomus, Orosius, Hystoria tripartita, Prosper, Idacius, Iennadius, Idacius. o) 418. A; 407. D.

1) V. quae de his tabulis monuimus 'N. Archiv' III, p. 208; cf. Wattenbach, 'D. Geschichtsquellen' ed. 4. I, p. 74; II, p. 406, ubi tamen 1202. pro 1302. legendum est. 3) i. e. Lemicensis.

- Iennadius Massiliensis episcopus cronica sua de viris illustribus ab anno incarnati Verbi 394. usque ad annum 490. perduxit.
 Cassiodorus de institutione divinarum litterarum scripsit anno incarnati Verbi 533.
 Iustinianus legislator libros de incarnatione Domini edidit, quos etiam per diversas
 5 provincias misit anno incarnati Verbi 540.
 Iordanis archiepiscopus Ravennensis contexit hystoriam de origine Gothorum anno incarnati Verbi 551.
 Victor Tumnutensis urbis episcopus in Affrica hystoriam ab initio mundi scribit usque ad annum incarnati Verbi 567.
 10 Paulus Cassinensis hystoriam Longobardorum terminat anno incarnati Verbi 572.
 Gilda Britonum gesta flebili sermone descripsit anno incarnationis 581.
 Gregorius Turonensis archiepiscopus hystoriam Francorum digessit anno incarnati Verbi 593.
 Ysidorus Hispalensis episcopus cronica sua digessit ab initio mundi usque ad annum
 15 incarnati Verbi 611.
 Beda scripsit hystoriam Anglorum anno incarnati Verbi 714; cronicam vero suam ab initio mundi usque ad annum incarnati Verbi 734.
 Hamonius Floriacensis cronica sua scribit a tempore Nini regis usque ad annum incarnati Verbi 843.
 20 Luithbrandus diaconus Ticinensis^b ecclesie hystoriam Longobardorum scribit anno incarnati Verbi 891.
 Regino abbas Prumiensis^c chronica sua a nativitate Domini inchoata perduxit usque ad annum incarnati Verbi 910.
 Windichindus hystoriam Saxonum anno incarnati Verbi 978.^d scripsit.
 25 Odo primus abbas Cluniacensis chronica^e digessit ab exordio mundi usque ad annum incarnati Verbi 987.
 Marianus Scotus chronica sua digessit ab incarnatione Domini usque ad annum incarnati Verbi 1019.
 Yvo Carnotensis episcopus regularum exceptiones ecclesiasticarum in unum corpus
 30 adunavit anno incarnati Verbi 1090.
 Sigisbertus Gemblacensis chronica sua anno ab incarnatione Domini 381. inchoata perduxit usque ad annum 1100.
 Magister Hugo de Sancto Victore chronica sua digessit ab initio mundi usque ad annum incarnati Verbi 1123.
 35 Robertus abbas Sancti Michaelis de Monte in Normannia chronica sua digessit usque ad annum incarnati Verbi 1147.
 Radulfus Lundoniensis ecclesie decanus ab incarnationis anno 1147. librum qui dicitur Ymagines Hystoriarum inchoavit et perduxit ad annum usque 1190^f.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESU CHRISTI.

40 INCIPIT ABBREVIATIO CHRONICORUM DE DIVERSIS ILLUSTRUM VIRORUM
CODICIBUS DILIGENTER EXCERPTA.

Cassiodorus de institutione divinarum litterarum capitulo 17¹:
Chronica sunt ymagines hystoriarum brevissimeque commemorationes temporum. Annorum itaque seriem, regnorum casus, persecutiones ecclesie, scismatum conflictationes, concilio-
 45 rum statuta sub brevitate claudamus, que regnum Anglie maxime videntur contingere latius prosequentes. 1. Quibus ergo temporibus, ubi vel quorum ministerio reges Anglorum munus consecrationis et regni diadema susceperint; 2. quantis ecclesia Cantuariensis iuxta Romanorum pontificum instituta gaudeat munimentis; 3. qualiter Andegavia proficiens et succrescens fines suos dilataverit in immensum; 4. quid inter regnum et sacerdotium temporibus Anselmi, Thome, Cantuariensium archiepiscoporum, emergerit que-

a) Victor Tumnutensis urbis episcopus scripsit anno incarnationis 568. A; 581. D. b) Ticinensis A. c) Prumiensis B. B 2; d) 968. B 2; 973. A. e) sua *edd.* A. f) 1193. B 2.

1) Cassiodori opera ed. Garet II, p. 720.

stionis; 5. quo fine quieverit controversia diutius inter regem Henricum secundum et filios suos habita, diligens lector inveniet in sequentibus. Opus si quid presens plurimum a compendio mutuatur, quantum ratio sinit, adeo sub moderatione repressum, ut nec prodiga sit in eo copia nec obscura brevitatis nec concinnitas tediosa.

Anno siquidem 662.¹ Ebroinus maior domus primo super Lotharium regem Francorum, postmodum 5 super Theodoricum regem, fratrem Lotharii, principabatur. Theodoricus vero rex propter insolentiam Ebroini a Francis repudiabatur, et frater eius Hyldericus in regnum collocatur. Hylderici maior domus erat Wifohaldus; postea, occiso Hylderico, Theodoricus regno restituitur, et Leudesius maior domus efficitur. Rursum Ebroinus Leudesium maiorem domus perimit, Clodoveum quendam, fingens esse filium Lotharii regis, regem sibi facit. Wifohado maiore domus mortuo, Pipinus, pater Karoli Martel, principatur 10 in Austria. Ebroinum maiorem domus Ermenfridus perimit. Warato pro Ebroino maior domus statuitur sub rege Theodorico. Waratone quoque mortuo, Bertarius fit maior domus sub rege Theodorico.

Zacharias papa.

Pipinus autem primo sub Theodorico rege, postmodum sub Clodoveo rege solus toti regno principatur. Grimoaldus, filius Pipini, in aula Hyldeberti regis maior domus statuitur. Grimoaldo mortuo, 15 Theodwaldus, nepos Pipini, sub Hyldeberto rege maior domus efficitur. Mortuo Hyldeberto Francorum rege, Clodoveus, filius eius, regnat post eum. Franci Chilpericum regem statuunt et Raginfredum maiorem domus. Lothario rege mortuo, qui successit Clodoveo, Karolus Martellus maior domus Chilpericum regem sibi facit. Mortuo Chilperico, idem Karolus Theodoricum sibi facit regem. Theodorico mortuo, regnat Hyldericus; pro quo Pipinus, filius Karoli Martelli, in Francia principatur, et post novem annos Hylde- 20 ricus rex in monachum tonsoratur.

751. Pipinus rex Francorum.

752. Stephanus papa. Hic Pipinum unxit in regem*.

1013.^a In cimiterio Magni martiris in Saxonis quibusdam choream ducentibus et cantilenas seculares obstrepentibus in nocte natalis Domini sacerdos, primam missam inchoans, imprecatus est diceas: 'Placeat Deo et sancto Magno, ut ita cantantes 25 permaneat usque ad annum'. Qui sic permanserunt: quos nec frigus nec calor, nec fames nec sitis, nec lassitudo per annum affecit. Anno evoluto Herebertus Coloniensis archiepiscopus manus eorum solvit et ante altare Magni martyris reconciliavit, tribus eorum statim morientibus, 15 per triduum dormientibus*.

Rob. Tor.

1027. . . . De³ probitate et potentia Canuti regis Anglorum pauca sunt perstringenda. . . . Extra numerum vero bellorum, quibus maxime splenduit, tria gessit eleganter. Primum, quod filiam suam Gunnildam imperatori Romano 30 cum ineffabilibus divitiis maritavit*. Quam^{b,4} Rodingarus Alemannicus impetivit de adulterio, sed Mimekinus eam defendit et Rodingarum interfecit.

1036. . . . Henricus⁵ imperator Romanus. Imperatores⁶ ab antiquis temporibus modo Rome, modo Constantinopolis rei publice commodis inhiantes, in quo maxime fecerunt sibi nomen, et notariis notum est et redactum in actis. Itaque Iulii Cesaris strenuitatem, felici- 35 tatem Augusti, Titi liberalitatem, innocentiam Traiani, Constantini fidem, Theodosii penitentiam, magisterium Iustiniani, Karoli magnanimitatem, facietiam Henrici poteris admirari, poteris approbare, poteris emulari, dum te mundus agnoverit imperiali collocatum in sede.

Imperatoris⁷ Henrici fuit in curia diaconus quidam, qui litterarum peritiam et elegantiam vocis vitio corporis deformabat, vehemens mulierum amator. Cui quadam nocte sol- 40 lempni volutato cum meretricula, cum hoc ad imperatoris conscientiam pervenisset, mandat imperator, ut ad euangelium publice legendum se preparet. Diaconus accessum altaris pro peccati conscientia subterfugiens, obtemperare detrectat. Imperator instat et urget, ut diaconi probet constantiam, et ait: 'Quia mihi parere non vis in obsequio tam facili, terram meam exeas'. Diaconus amplexus sententiam, cum sarcinis recessit ab urbe. Quem missis cum 45 festinatione nunciis revocat imperator, dicens: 'Quia pluri penderis Dei timorem quam meas minas, episcopatum habeto, qui primus vacaverit, tantum renuncies amori meretricule'.

*) contra quem, scilicet Stephanum, Constantinus intruditur *add. A.*

a) *ita B. B 2. C; 1036. A.* b) *Quam — interfecit in marg. suppl. B.*

1) Quae sequuntur a Radulfo ipso, Fredegarii continuatoribus aliisque historiis Francorum adhibitis, composita esse videntur; cf. Fredeg. ap. Bouquet II, p. 450. et Fragmentum historicum *ibid.* p. 699. 2) Hoc miraculum noster verbis contractis vel e Willelmi Malmesb. G. R. II, 174. vel ex simili fonte sumpsit; cf. SS. X, p. 464. et praeterea SS. IV, p. 740, n. 8. 3) Haec ex Henr. Huntingd. Hist. Angl. VI, SS. XIII, p. 150, sumpsit Robertus de Monte, SS. VI, p. 478. 4) V. Will. Malm. G. R. II, 188, SS. X, p. 466, cui tamen nomina desunt. Cf. quoque Rôge-

rum de Wendover in Matthaei Paris. Chronico 50 Maiore ed. Luard I, p. 515; Iob. Brompton, ap. Twysden col. 933. 5) Scilicet III. 6) Imperatores — sede, ut Stubbs I, p. 177. praesumit, ex allocutione ad imperatorem quendam facta et in eodem libro, ut videtur, cum fabulis servata quae de 55 Henrico III. tractant. 7) Imperatoris — meretricule, verbis alio ordine positia, noster fortasse communi fonti propius accedit quam Will. Malm. II, 191, SS. X, p. 467; quam ob rem ne in sequentibus quidem typis minoribus usi sumus. 60

Idem¹ imperator sororem habens sanctimoniam, eam suo deesse lateri non patiebatur. Cum autem quidam clericus curialis quadam nocte cum sanctimoniale cupitis frueretur amplexibus et diutius se voluptas protenderet, illuxit dies. Et ecce totam terram nix operuerat. Ne vero clericus deprehenderetur, iuxta votum suum monialis dorsum ascendit et extra curiam est euectus. Imperator autem per fenestram forte prospiciens, clericum equitantem aspexit. Vacantem episcopatum eidem dedit. Quem modeste redarguens et auribus insusurrans, dixit: 'Vide, ne ulterius mulierem inequites'. Sororem autem abbatissam constituit, dicens: 'Vide, ne clericum amplius equitem patiaris'.

Idem imperator venaturus silvam adiit. Missam auditorus, sacerdos ultra modum deformis erat. Imperator secum tacitus cogitabat, quare Deus tam deformem hominem sacramenta sua conficere sineret. Mox cum ad versum tractus ventum esset: *Scitote, quoniam ipse est Deus, sacerdos, socordiam pueri ministrantis increpitans, respexit et concitatiore voce, quasi cogitanti imperatori responderit, dixit: Ipse fecit nos, et non ipsi nos.* Quo dicto repercussus imperator, propheticum virum estimans, invitum et renitentem sullimavit in episcopum².

Idem³ imperator pentecosten apud Maguntiam celebravit. Fuldensis autem abbas privilegium habet, ut in precipuis festivitibus sedeat imperatoris ad dexteram. Igitur inter cubicularios abbatis et archiepiscopi de ponendis sedilibus oritur controversia. Pars altera sudes accipere, pars saxa iacere, pars properat enses evaginare. Sic furore per ecclesiam grassante, sanguine pavimentum inundat. Sed episcopis mediantibus pax reformatur, sollemnis dies agitur, cantibus festivis insistitur. Sequentia que sic incipit: *Sancti Spiritus, cum ultimo versu, scilicet: hunc diem gloriosum fecisti, percantatur.* Cum autem hinc inde chori conticuissent, vox ab aere lapsa late satis intonuit: 'Hunc diem bellicosum ego feci'. Imperator itaque dapes regias, que tam sibi quam curialibus parate fuerant, pauperibus erogavit et pauperibus diem gloriosum fecit.

Quidam de genere senatorio duxit uxorem, convivium sodalibus fecit, ludo vacaturus in Martium campum⁴ exivit. Anulum sponsalium aeree statue, que digitum habebat extentum, in digito posuit. Post ludum anulum repetens, invenit statue digitum ad volam usque curvatum. Intempesta nocte redit ad statuum et digitum iterum extentum et anulum surreptum miratus est. Cumque se iuxta coniugem collocasset, sensit quiddam nebulosum et densum inter illam et se volitari, quod sentiri posset nec videri posset. Hoc obstaculo prohibitus ab amplexu, vocem etiam audivit: 'Mecum concumbe, nam hodie me desponsasti. Venus ego sum, digito cuius anulum imposuisti, quem habeo, nec reddam alicui'. Tunc iuvenis, habito cum amicis consilio, cuidam Palumbo presbitero suburbano, nigromanticis artibus instructo, rem ex ordine pandit. Qui grandi victus mercimonio, compositam iuveni tradit epistolam, dicens: 'Vade illa noctis hora foras urbem ad compitum, stans tacite considera. Transibunt hominum figure utriusque sexus; quicquid ad letitiam pertinet vel tristitiam in illorum videbis et vultibus et gestibus. Nullum illorum compellabis, et, si loquatur tecum, non respondeas. Sequetur illam turbam quidam reliquis statura procerior et forma corpulentior. Huic tacitus epistolam trades legendam'. Iuvenis presbiteri iussa complevit. Inter ceteros transeuntes vidit mulierem ornatu meretricio mulam inequitantem. Ultimo, qui dominus videbatur, protenta manu tacitus porrexit epistolam. Demon notum sigillum non ausus contempnere, legit scriptum, moxque brachiis in celum elatis: 'Deus', inquit, 'omnipotens, quamdiu patieris nequitias Palumbi presbiteri!' Mox a latere suo missi satellites anulum a Venere plurimum tergiversata vix tandem extorquent. Ita iuvenis sine quovis obstaculo potitus est uxoris amore. Sed Palumbus, cum demonis clamorem ad Deum de se factum audisset, finem dierum sibi presigniri presensit. Quocirca, membris omnibus ultro truncatis, confessus est pape coram populo flagitia multa.

1) *Idem* — *patiaris* fortasse non nisi e Will. Malm. s. XII. divulgatas esse, docet codex Cantabrigiensis, quem Pertz, SS. X, p. 466, excerpta sunt. 2) Cum haec fabula apud Radulfum nostrum et Radulfum Nigram solos inveniat, Stubbs I, p. 178. suggerit, eos narratiunculas istas, de quibus diserte scripsit Steindorff, Jahrb. d. D. Reichs unter Heinrich III. 55 I, p. 515—520. et p. 536, non e Willelmi libris, sed ex communi fonte hausisse. Eiusmodi fabulas separatim

s. XII. divulgatas esse, docet codex Cantabrigiensis, quem Pertz, SS. X, p. 461. et 471, ad Willelmi historiolas contulit. 3) *Idem* — *fecit*. Hic iterum Willelmum Malm. II, 192, SS. X, p. 167, decurtasse videtur. 4) *In campum prodeunt* Will. Malm., ib. p. 471; certe hoc loco Radulfus priscam fabulae locutionem melius asservasse videtur. Caetera autem multo fusius tradit Willelmus.

Circa¹ dies istos fuit Gregorius papa VI. Hic arma undecumque et equos conquisivit, milites adornavit, et primum basilicam beati Petri preoccupans, raptos oblationum vel extinxit vel effugavit et predia omnia et oppida multis temporibus amissa in antiquum ius reformavit. Ita pax, per multorum segnitiam exulans, per unum hominem in patriam rediit. Unde Quirites rapti assueti sanguinarium illum vocabant. Cardinales etiam, cum beatus ille valetudine decumberet, ausu temerario eum ammonebant, ne se in ecclesia beati Petri cum ceteris apostolicis tumulari preciperet, quam tot hominum cedibus fedasset. Quibus ille: 'Omnia committamus divino examini. Corpus meum antecessorum meorum more compositum ante ianuas ecclesie sistite. Ianue seris et repagulis dampnentur. Si Deus voluerit, ut ingrediar, applaudetis miraculo. Si minus, de cadavere meo facite, quod vestris insederit animis'. Cum ille spiritum efflasset extremum, ante portas seris oclusas exanimis presulis exuvias deportant. Sed mox divinitus turbo emissus omnia repagulorum obstacula dirumpens, valvas etiam ipsas vehementi patefactas impetu ad parietem impulit. Populus astans acclamat in gaudium, pontificis corpus cum patribus celebri veneratione locatur.

Sigeb. 1068. Rome — Cadalus Parmensis episcopus reprobat; unde dictum est: 15

*Cadalus in Parma Parme fuit arcus et arma,
Cadalus occubuit, Parma ruina fuit.*

1072. [Robertus^a Fricensis Flandriam cepit²]. . . . Cuius^b filia³ nupsit Cnutoni regi Danorum; de qua Cnuto genuit Karolum postea Flandrensium comitem.

1138. Theobaldus⁴. . . Romam proficiscens, pallium suscepit ab Innocentio papa in concilio⁵ Rome habito.

1139. . . . Habitum est Pisis⁶ concilium, [presidente^a Innocentio papa secundo, tempore Conradi⁷ qui dicebatur imperator, in quo Viennensis archiepiscopus⁸ degradatus est causa incontinentie].

II. EX YMAGINIBUS HISTORIARUM.

25

CAPITULA YMAGINUM HISTORIARUM.

- Rob. Tor. 1151. Fredericus fit rex Teutonicus.
1154. . . . Rogerus rex Sicilie successorem reliquit Willelmum filium suum.
1155. . . . Fredericus rex Alemannorum ab Adriano papa consecratus est in imperatorem. 30
1156. . . . Willelmus rex Sicilie civitatem Barum evertit.
1157. . . . Willelmus rex Sicilie cepit Sibillam.
1159. . . . Post Adrianum papam Alexander papa creatus est. Exortum est scisma.
1160. A rege Francorum et Anglorum in Alexandrum papam consensum est. Imperator Octavianum recepit. 35
- Rob. Tor. 1163. . . . Thuronis concilium celebratum est.
1165. . . . Reginaldus Coloniensis archiepiscopus venit in Angliam.
1167. Matildis, filia regis, nupsit Henrico duci Saxonico.
1168. Alexandro pape magnates Theutonici regni scripserunt: *Cum clerum plurimum* etc. 40
1173. Adelfunsus rex Aragonum, Reimundus comes Sancti Egidii, Girardus de Vienna, comes de Moriana venerunt ad curiam regis apud Montem-Ferrandi. . . . Septies viginti Flandrenses irrupentes in Normanniam submersi sunt prope Pasceium.
1174. . . . Flandrenses in auxilium regis filii venientes in Angliam, vastaverunt Norwicum. . . . Robertus Cameracensis electus interfectus est. 45
1175. . . . Philippus⁴ comes Flandrensis crucem accepit. . . . Philippus comes Flandrensis Walterum de Fontibus, cum Ysabele⁹ comprehensum, iussit interfici.
1176. . . . Fredericus imperator Mediolanum vastavit.

a) Rob. — cepit C; desunt A. B. b) Cuius — comitem in marg. suppl. B; des. C. c) presidente — incontinentie A, desunt in reliquis codd. d) Phil. — accepit des. A. 50

1) Cf. Willelm. Malm. II, 201—203, SS. X, p. 469. Mai. 30. 7) Potius Lotharii III. 8) Cf. infra 2) Potius a. 1071. 3) Adela. 4) Archiepiscopus Ymag. a. 1154, p. 262. 9) Uxor Philipp. Cantuariensis. 5) Potius a. 1139. 6) A. 1135,

- 1177 . . . Iohanna, filia regis Anglie, nupsit Willelmo regi Sicilie. . . . Fredericus imperator abrenunciatis scismati, dextravit Alexandrum papam apud Venetias ad ecclesiam sancti Marci
1178. . . . Fredericus imperator ab Ytalia rediit in Teutonicam. Iohannes Strumensis^a scismaticus reconciliatus est. . . . Fredericus imperator apud Arelas, quartam imperii sui sedem, diadema suscepit die nativitatibus beate virginis. Sept. 8.
1179. . . . Synodus trecentorum decem episcoporum est habita Rome.
1180. . . . Conradus marchio Christianum archiepiscopum Maguntinum coniecit in vinculis in Rupe Sancte Christine. . . . Philippus rex Francorum Margaritam¹, filiam Balde-
10 vini comitis Hainaucensis, duxit uxorem apud Truncum, quam unxit in reginam Guido Seno-
nensis archiepiscopus apud Sanctum Dionisium.
1181. . . . Philippus comes Flandrensis et Stephanus de Sacro-Cesaris conspiraverunt adversus regem Francorum Philippum. . . . Humbaldus Hostiensis episcopus papa creatus est Lucius papa tertius.
- 15 1182. . . . Henricus dux Saxonum exheredatus est.
1183. . . . Circa dies istos dux Saxonum venit in Angliam cum familia sua.
Filia regis Portugalensis nupsit Philippo Flandrensi comiti. Apud Veronam,
domino papa presente, Ravennas patriarcha perditionem terre Ierosolimitane cunctis ex-
posuit. Philippus Coloniensis archiepiscopus venit in Angliam et, coronata
20 civitate, sollempni processione receptus est in ecclesia sancti Pauli. Fredericus imperator
Henrico, filio suo primogenito, regni diadema fecit imponi prope Maguntiam.
1185. . . . Henricus dux Saxonum rediit in Saxoniam, patrimonio contentus.
Humbertus Mediolanensis archiepiscopus creatus est papa, vocatus Urbanus tertius.
1186. Henricus rex Theutonicus duxit uxorem filiam Rogeri primi Siculi regis. Vien-
25 nensis archiepiscopus coronavit Fredericum, Aquileiensis patriarcha filium eius.
Hugo Gratianopolitanus genere consecratus est episcopus Lincolnie.
1187. . . . Albertus cancellarius Romanus creatus est papa, vocatus Gregorius octa-
vus.
1188. . . . Ricardus Bare Lexoviensis archidiaconus directus est ab Anglorum rege
30 nuntius imperatoribus Romano et Constantinopolitano et regi Hungarie. Frede-
ricus imperator litteras direxit Saladino.
1189. . . . Fredericus imperator apud Reinesburg^b iter peregrinationis arripuit.
A^a patre transeamus ad filium, quem adversa ne frangerent, prospera sepius evexerunt.
Ricardus igitur rex Anglorum ad expiandas atroces iniurias, quas in patrem commiserat,
35 dum tenderet Ierusalem, expertus est multociens in terra labores, in mari pericula. Sed in
itinere, ne deficeret aurum, a Siculis, a Cypriis et Agarenis in conflictibus singulis reportavit
triumphum. Ut autem rediret ad cor et medelam suis excessibus collatam sentiret, a pere-
grinatione revertens in carcerem est retrusus, ad redemptionem compulsus est; status inter-
versionem incurrit. In Angliam rediens, preter spem suorum fidelium in favore magno tam
40 cleri quam populi diu desideratus advenit. Regno suo per Dei gratiam in brevi pacificato,
transiit in Normanniam et intra paucos dies multos ex suis, qui, dum in vinculis teneretur,
ad suos hostes transfugerant, potenter edomuit, ut a Vernolio, quousque dirigatur iter, ad
Cruce-Karoli nullus ei rebellis existat.
- Treverensis archiepiscopus sepultus est apud Sanctum Andream Norhamtone.
45 Tancredus factus est rex Sicilie.
1190. . . . Rex Francorum iter suum direxit versus Ianuensem urbem, rex Anglorum
versus Marsiliam. Fredericus imperator submersus est in fluvio qui vocatur
Safet. Ricardus rex Anglorum nuntios domini pape suscepit in portu Romano. Balde-
winus archiepiscopus, Hubertus Saresbiriensis episcopus et Rannulfus quondam Anglie
50 iusticiarius a sinistra reliquerunt Siciliam, applicuerunt apud Tyrum, invenientes Aconem
obsessam. . . . Reges Francorum et Anglorum appulsi sunt apud Messanam. . . . Tan-
credus rex Siculus numeravit regi Ricardo primum unciarum auri vigesies mille, secundo

a) Tru. nensis C. b) Reineburg A. c) locus qui sequitur usque verba rebellis existat rubro exaratus in codd.

1) Elisabeth.

totidem uncias. Conradus marchio de Monte-ferario Sibillam, filiam Amaurici regis a viro disiunctam, accepit uxorem.

1191. . . . Iacinctus, inter diaconos primus, creatus est papa, vocatus Celestinus papa tertius. Celestinus consecravit Henricum imperatorem. Civitas Thusculanum a Romanis est diruta. Reges Francorum et Anglorum navem ascenderunt apud Messanam, et visitaturi Ierusalem.

1192. . . . Savaricus electus est in episcopum Bathoniensem. Regem Anglorum dux Austrie comprehendit apud Wenam.

1193. . . . Dux Austrie vendidit regem Anglorum imperatori. Rex Anglorum retrusus est in loco qui dicitur Trivallis. . . . Redemptio regis excrevit ad centum milia librarum argenti.

1194. Walterus Rothomagensis transfretavit in Alemanniam. . . . Rex solutus est a carcere. Factiones inite sunt plures inter imperatorem et regem. Confligentibus duce Lovanie et comite Hainocense, duci cessit victoria. De regibus Sicilie. Rex Anglorum sollempni processione receptus est Colonie. Rex veniens in Angliam receptus est Lundonie, coronata civitate. . . . Absolutus est dux Austrie, prestito iuramento, quod stabit mandato domini pape. . . . Iohannes Lugdunensis archiepiscopus venit in Angliam. . . . Rogerus¹ de genere Normannorum primus in Sicilia rex creatus est.

Dec. 26. 1195. Die festo sancti Stephani dux Austrie cecidit equo. *Henricus imperator et rex Sicilie Waltero Rothomagensi archiepiscopo.* 20

1197. . . . Circa dies istos episcopo Cameracensi Iohanne defuncto, tres sunt electi etc. *Notum sit universis hoc scriptum visuris, quod hoc est fedus et conventio inter Ricardum regem Anglie et Baldwinum comitem Flandrie.*

1198. . . . Celestino papa tertio defuncto, Lotharius diaconus cardinalis papa creatus est. Othoni, nepoti regis Anglorum Ricardi, redditum est Aquisgranum; 25 6. Idus Iulii consecratus est in regem. Comes^a Flandrie venit ante villam Sancti Audomari etc. Villa Sancti Audomari reddita fuit comiti Flandrie.^a

INCIPIUNT YMAGINES HISTORIARUM QUAS RADULFUS DE DICETO DECANUS LUNDONIE SUB EA QUA POTUIT BREVITATE REDEGIT IN ORDINEM.

Rob. Tor. 1151. Fredericus, nepes Conradi dicti Romani imperatoria, fit rex Teutoniceus. 30

1153. . . . A castris ad aratra, a tentoriis ad ergasteria Flandrensium plurimi revocabuntur², et quas nostratibus operas indixerunt, dominis suis ex necessitate persolvent.

1154. . . . Aimarum Viennensem archiepiscopum, quem Innocentius secundus in Pisano³ concilio deposuerat, Adrianus papa restituit.

1156. . . . Regina Alienor peperit filiam regi Anglorum, quam vocavit Mathildem⁴. 35

1159. . . . Scisma de electione duorum paparum.

1160. A rege Francie et a rege Anglie in Alexandrum papam consensum est. Imperator vero Alemannie cum clero suo recepit Octovianum, et missis ad reges Francorum et Anglorum nuntiis, ut eundem papam reciperent, petiit nec impetravit.

1161. . . . Nicholaus, natione Anglicus, ex patre presbitero summus pontifex fuit, 40 vocatus Adrianus papa quartus⁵.

cf. Rob. Tor. 1162. 1162. . . . Fredericus imperator Romanus, Ludovicus rex Francorum prope Crispolim⁶ convenerunt, ut ecclesie Romane scisma sedarent et^b, quis^c esset^d preferendus, decernerent^{**}. Papam ad Gallias descendentem Willelmus de Monte-pessulano tamquam ligium dominum suum receperat honrifice. 45

^a) Post Capitula in cod. B tempore Eduardi I. chartae a. 1291. l. v. 5. datae insertae sunt, quibus competitores Scotiae se arbitria regis Angliae subiiciunt; cf. *Rymers Foedera I*, p. 755.

^{**}) A add.: Rex Francorum super hoc prestavit sacramentum, sed penitens absolutus est ab Alexandro papa.

a) haec des. C. b) ut A. c) paparum add. A. d) pref. es. A.

50

1) His verbis incipit caput de Constantia imperatrice externi Anglia expelluntur. 3) V. Abbr. Chron. Ymag. Hist. a. 1194. 2) Pace inter Stephanum a. 1139. 4) Quae postea Henrico Leoni nupsit. regem et Henricum successorem facta, stipendiarii 5) Potius a. 1154—1159. 6) Besançon.

Postquam autem induit¹ vestes summis sacerdotibus Domino disponente collatas, habitum sic mutavit, ut mutaret et animum. Nam curie curis interesse non approbans, ut eximeretur a curia, vacans orationi, superintendens ecclesie sue negotiis, nuntium in Normanniam regi direxit, renuntians cancellarie, sigillum resignans. Quod altius in cor regis² ascendit, in se solum causam resignationis tam subite retorquentis. Audierat namque, quod Maguntinus archiepiscopus in Theutonica sub rege, quod Coloniensis archiepiscopus in Italia sub imperatore nomen sibi vendicent archicancellarii. Nec³ promiscuis actibus estimant turbari rerum officia, si gestant in dextera baculum pastorem et ad expediendas regni vel imperii necessitates et pacem ecclesie procurandam propensius accinguntur, dummodo cancellarius curie sinistro lateri sigillum allateret nunc regis, nunc imperatoris⁴.

1163. . . . Alexander papa concilium congregavit Turonis in ecclesia sancti Mauritii duodecimo Kalendas Iunii.

Mal. 21.

1165. . . . Alexander papa rediens in Ytaliam, Rome recipitur et inde transit Benventum. Rege morante apud Westmustier⁵, Reginaldus Coloniensis archiepiscopus venit in Angliam, accepturus uxorem Henrico duci Saxonie⁶ Matildem, primogenitam filiam regis. Cui cum magnates regni sollempniter occurrissent, Robertus comes Legecestrie, iusticiarius regis, illum archiscismaticum in osculum non recepit. Eversa sunt passim altaria, super que missam illi celebrarunt scismatici.

cf. Rob. Tur.

1167. . . . Matildis, filia regis, nupsit Henrico duci Saxonico. Comes de Arundel⁷, comes de Struguil⁸ illi prebuerunt ducatum et alii plures.

1168. Alexandro pape scriptum est in hec verba⁹: *Cum clerum plurimum et principes imperator ad concilium suum in sollempnitate pentecostes adunasset, sabbato et 2. feria tractatum est de pace et concordia inter vos et eum reformanda. Ad hec superveniens Coloniensis electus¹⁰ in medio omnium protestatus est: 'Domine imperator, consilia que adversus papam Alexandrum hucusque captastis ad destitutionem eius nichil tibi profuerunt, nichil ei nocuerunt. Sed si consilio meo adqueveritis, in promptu erit et Alexandri deiectio et pape nostri Pascalis exaltatio; si vos scilicet Alexandri obedientiam et eo decedente cuiusque de parte eius electi abiuraveritis'. Placuit imperatori forma consilii. Tunc ait Magdaburgensis¹¹: 'Si dominus Coloniensis primus omnium abiuraverit Alexandrum et iuraverit, quod ordinationem suam et consecrationem a Pascali recipiet, de secreto animi sui certiores nos reddet. Adquevit imperator. Cumque Coloniensis ita primo iurare iussus detrectaret, vehementer accensus imperator ait: 'En apparet, quod tamquam proditor et traditor operatus sis adversus me et animam meam. En apparet, quod sanum consilium michi dedit Maguntinus¹², defuncto Octoviano dicens, quod, cum me Dominus eo mortuo a periculo maximo liberasset, caverem michi, ne me iterum periculo consimili involverem; unde tibi missis mandatis scripsi, ne me inconsulto de substituendi pontificis electione quicquam tractares; tu vero clam me auctoritate tua istum elegisti'. Tandem Coloniensis primus et absolute iuravit in supradictam formam; postmodum imperator obedientiam vestram et cuiusque de parte vestra electi abiuravit.*

1165.
Mal.
22. 24.

1170. . . . Lundoniensis episcopus¹³, dum Romam tenderet, sibi per totam Burgundiam insidias preparari multorum certa didicit relatione. Qua de causa per viam multo longiorum et difficiliorum iter arripuit, transitum habens per Rupem-Amatoris¹⁴, per Sanctum Wilhelmum, per Montem-pessulanum, per Sanctum Egidium¹⁵, et post transcensum Alpibus veniens ad Sanctum Ambrosium¹⁶, litteras domini pape¹⁷ suscepit.

*) qui dicitur prothonotarius add. manu recentiore B, et ita B 2. C.

a) Qui nec A. b) Saxonico A.

1) Scilicet Thomas nuper archiepiscopus Cantuariensis creatus. 2) Henrici II. Angliae regis. 3) Minime, sed Rotomagi; v. Ep. Rotrodi archiep. Rotom. ad Henricum presb. card., SS. R. Gall. XVI, p. 238, et Epp. S. Thomae Cantuar. ed. Giles II, p. 148. — *Henricus rex in octabis pasche apud Gisore . . . Inde rediens Rotomagum . . . venerunt similiter ad eum legati Frederici . . . Rob. de Monte a. 1165.* 4) Wilhelmus. 5) Ricardus. 6) Excerptis noster et anno 1168. perperam inseruit epistolam amici cuiusdam ad Alexandrum papam apud Baroniolum, Ann. eccl. ed. Mansi XIX, p. 256, et inter Epp. s. Thomae Cantuar. ed. Giles II, p. 264 (cf. IV, p. 246); quam, ut putatur, Conradus archiepiscopus electus Moguntinus de rebus in curia Wirciburgensi Maio exeunte a. 1165. actis composuit; v. Ficker, 'Reinald von Dassel' p. 133, et Reuter, 'Alexander III.' II, p. 585. 7) Reginaldus a. 1159—1167. 8) Wichmannus a. 1154—1194. 9) Conradus I, a. 1161. electus, a. 1165. depositus. 10) Gilbertus. 11) Roquemadour in Quercy. 12) St. Giles ad Rodanum. 13) Mediolanum. 14) Jaffé nr. 7629.

1173. Henricus rex Anglie Iohanni, filio suo, cognomento Sine Terra, vix bene septenni, filiam primogenitam¹ Humberti comitis de Moriana, quam ex relicta Henrici Saxonici ducis² sustulerat, sponsam accepit. Et quia spes masculine prolis nulla supererat, quatuor castella comitis, que vel natura loci vel artificio manuum munitiora reputabantur, iuxta voluntatem regis deputata sunt custodie.

Feb. 12. Adelfunsus³ rex Aragonum, Reimundus comes Sancti Egidii, Girardus comes Viennensis, Humbertus comes de Moriana tamquam ex condicto convenerunt ad curiam regis Anglie apud Montem-ferandum in Arvernia 2. Idus Februarii. Fuit et ibi Henricus rex, filius regis Henrici. Procerum, equitum, civium, quos varia trahebant negotia, multitudo numerosa non defuit; ubi gaze multiplices et ab antiquis congeste temporibus sumptibus regiis, affluentia⁴ expensarum, donariorum multiplicitate possent exinaniri, ni thesaurorum acervus, quos Anglia destinaverat, excresceret in immensum.

Dissensio talis⁵ exitu felici claudi non potest. Libros lege, scripturis invigila.

A.

Constantinus imperator Windichindus Constantinopolitanus, ultimus huius nominis, matrem⁶ suam Yrenem imperatricem imperio privat. Yrens imperatrix super erepto sibi imperio femineo dolore abusa, Constantinum filium suum oculis et imperio privat et sola annis tribus imperat.

* Sig. 791.
798.

B.

791. Constantinus imperator Constantinopolitanus, ex quo sponsalia⁴ contraxit cum filia Karoli Magni regis Francorum et imperatoris Romani, statim elatus affinitatis nove pre-textu, matrem suam Yrenem expulit ab imperio. Que post triennium resumptis viribus filium cepit et 20 excecavit.

Sig. 801.

801. Romani qui ab imperatore — — augustum appellant.

Sig. 792.

792. Pipinus, Karoli Magni imperatoris Romani filius naturalis gibboque deformis, vana spe regni a maioribus terre illectus, contra patrem suum conirationem fecit, qui consilio detecto tonsoratur et monachus efficitur. Sociorum eius alii decollantur, alii suspenduntur.

Mar. 831.

833. Ludovicus Pius imperator Romanus, filius Karoli Magni, Karolo Calvo, filio suo, quem ex Iudith, filia Welfonis, sustulerat, Alemanniam et maximam partem regni coram filiis suis ex Ermingardi sublati, Lothario scilicet et Ludovico et Pipino, concessit; unde tres indignati sunt et insurrexerunt in patrem et eum bello captum in carcere detruserunt. Quod facinus fraterno inter se discidio et bello apud Fontaniacum habito postmodum expiarunt.

ib. 834.

Lotarius⁵ imperator Romanus, nepos Karoli Magni, patrem suum Ludovicum imperatorem carcerali custodie mancipavit. Quod ne videatur aliquibus impunitum mansisse, dum Lotarius liberos non sustulerit, post Karolum Calvum, fratrem suum iuniorem, de rege Francorum creatum imperatorem, barbaries incomposita Baiuoriorum tam regnum Germanie, tam regnum Longobardorum quam etiam ipsum imperium, non ordine successorio semper, 35 sed electione communi frequentius et optinet et optinuit.

Sig. 873.

873. Karolus iunior, Ludovici Germanorum regis filius, a demonio graviter in presentia patris et optimatum eius vexatur et in ipsa vexatione constititur, hoc ideo sibi contigisse, quia contra patrem suum conirationem facere moliebatur.

Sig. 952.953.

952. Luidulfus, Ottonis⁶ Romani imperatoris filius, instinctu Conradi ducis contra patrem suum rebellavit, Reineburc⁴ cepit et multas alias urbes et principes a patre avertit. Rex illum intra Maguntiam conclusum obsidet. Luidulfo ad gratiam patri reducto, Conradus dux, Dei et imperatoris transfuga, ad Hungaros se contulit et ibi mortuus est. Luidulfus sine spe regni mansit, nullum relinquens heredem.

Sig. 1106.

1106. Henricus, filius Henrici Romani⁶ imperatoris, consurgens in patrem, venit Aquigranum, imperatore morante apud Leodium, et in quinta feria dominice cene premisit suos preoccupare pontem apud Winsatum, ne quis sibi venienti obstaret. Sed militibus patris concurrentibus ad exoccupandum pontem milites filii a ponte repelluntur, aliis eorum captis, aliis in Mosam mersis, aliis occisis; sicque filius contra patrem veniens rediit inglorius. Qui licet patri succederet, in huius facti vindictam sine liberis decessit.

Gregorius Turonensis archiepiscopus.

Sig. 563.

563. Lotharius rex Francorum, filius Clodovei primi regis in Francia⁷ christiani, Crannium filium suum contra se diu rebellantem et, cum patri resistere non posset, in Minorem Britanniam fugientem persecutus est. Conobrum itaque ducem Britonum auxilium filii Lotarius rex peremit. Crannium vero captum cum uxore et filijs igne consumi fecit.

a) Adelfunsus C.
f) Frantia A.

b) Lotarius — optinuit des. A.

c) filius O. R. imp. A.

d) Reineburc A.

e) i. R. A.

55

1) Alicem. 2) Clementia de Zähringen. 3) Inter Mosellanos a. 781. et Einhardi Vitam Karoli c. 19; Henricum II. regem Angliæ et Henricum filium primogenitum, quem coronaverat. 4) V. Annales cf. Abel, 'Jahrb. d. Fränk. Reichs unter Karl d. Gr.' p. 317. 318.

872. Karolum Calvum regem Francorum domestica calamitas in filiis suis afflixit. Siquidem Karolmannum, in clericatu Sig 872.
usque ad diaconatus officium provecum, ipse pater cepit et excecevit, pro eo quod ad apostasiam
Item Windichindus. conversus et^a omni genere nocendi regnum perturbans, alter quidem^b Iulianus effectus erat.

800. Rex Burgundie Sigismundus, qui monasterium Agaunensium construxerat, filium suum Sigoricum peremit, Sig 815.

5 Item Gregorius. malo movere illius consilio usus. Qui competenti penitencia se addicens et martyribus Agaunensibus se totum devovens, quod dignus fuerit venia, testatur crebra post mortem eius multis concessa sanitatum gratia et per eum febricitantibus indulgentia curatio.

589. Lovigildus rex Wisigotorum filium suum Erminigildum hostili persequens animo, eum dampnavit Sig 589.

10 Item Gregorius. exilio. Et quoniam Arriane comunioni participare noluit, nocte sancta pasche in carcere securi occidit.

1173. . . . Septies viginti Flandrenses, irruptione facta prope Pasceium¹, beneficio 1173.
pontis intraverunt Normanniam; stridor^a lituorum, populi clamor, armatorum discursus
e vestigio locum repleverunt eundem. Et sic Normanni viriliter resistentes, eos quantocius
cogitare de reditu coegerunt. Sed pons, quo transitum prius habuerant, a muliercula qua-
dam effractus, in subsidium aquas opposuit profundissimas. Quibus involuti Flandrenses
universi submersi sunt. Quod audiens Ludovicus rex Francorum, ait: 'Pro Normannis ele-
15 menta decertant. Nam alio tempore cum intrassem Normanniam, pars exercitus mei quam
plurima pro aque penuria periit; nunc nimiam possumus habundantiam aquarum cau-
sari'.

20 Rex filius³ Philippum Flandrensem comitem, Matheum, fratrem suum, comitem Bolo-
niensem, multis et magnis promissionibus emollitos, instigatione regis Francorum suam
traxit in partem. Qui quantocius multitudinem armatorum sub edicto vocantes, primoribus
Flandrie renitentibus, intraverunt cum eo Normanniam in superbia magna. Castellum itaque
de Albamarle², quod sine quorundam ignominia dici non potest, est celeriter expugna-
25 tum. . . . Cum inde progredierentur versus castrum Arches⁴, Boloniensis comes in festo sancti
Iacobi a quodam marchione⁵ vulneratur ad mortem. Quod divino iudicio factum esse, pro Jul. 25.
certo cognoscimus. Nam quia, propositis et tactis sacrosanctis reliquiis, inter quas et manus
sancti Iacobi presentialiter habebatur, quinquennio iam transacto in festo sancti Iacobi
fidelitatem patris regis iuraverat⁶ et, sicut modo apparuit, in omnium oculis deieraverat, in
30 ultionem tanti sceleris in die festo sancti Iacobi letali vulnere percussus est. Philippus comes
de reditu festino sollicitus cum victoria simul et cum gaudio remeasset ad propria, nisi
quia proditoris nota suos denigraret successus, et nisi quia mors fratris, que imminabat,
dubios belli eventus sibi repromitteret in futurum. Rediit itaque per comitatum Aucensem⁷,
quem rex filius potestati sue iam totum subiecerat.

35 Robertus comes Legecestrie, consumpta pecunia quam ab Anglia secum asportaverat,
reversurus in Angliam et per Flandriam transitum habens, cum uxore, cum supellectile
venit apud Wissant⁸, ubi, tam Normannorum quam Flandrensiu, tam equitum quam pedi-
tum plurima comitante caterva, navem ascendit et, velis in altum expansis⁴, appulsus est in
Suthfole apud Walentonam^{a, 9} 3. Kalendas Octobris. . . . Stipatus milite multo comes et Sept. 29.
40 paratus ad pugnam, in tribus milibus Flandrensiu armatorum, quos vie participes tunc
habebat, confidebat non minimum. Verum si milites regis militibus comitis conferantur,
regalium numerus militiam comitis excedet in quadruplum. Si vero capita capitibus sub
equa dinumeratione respondeant, si armatorum hinc inde copiam tam equestrem quam
pedestrem equa lance quis colligat, multo plures erant cum comite, quam qui steterant ex
45 adverso. Inito ergo certamine, et ictibus ictuum multiplicitate repulsis, post varios belli
eventus comes, comitissa, quotquot Normannorum et Francorum cum eis venerant, capiun-
tur 16. Kalendas Novembris¹. Flandrensiu pars maior occiditur, pars quedam submergitur, Oct 17.
minima pars ad vincula subeunda pertrahitur. Hugo de Castello¹⁰ capitur et Walterus de
Wahelle.

50 Congregatus est infinitus exercitus apud Colecestriam¹¹, apud Sanctum Eadmundum,
apud Gipeswic¹² ad superbiam Hugonis comitis¹³ reprimendam. Qui cum posset, sicut

a) in *edd. A.* b) quidam *Sigeb.* c) *ita A.*; *clagor superscr.* vel *stridor B.* d) *i. e.* *expansis.* e) *Walentonam A.*
f) *Decembris A.*

1) *Pacy-sur-Eare.* 2) *Henricus (III), qui contra pa-* 7) *Eu.* 8) *Wissant inter Calesiam et Bononiam.*
55 *trem Henricum II. seditionem moverat.* 3) *Aumale* 9) *Walton inter fluviuorum Orwell et Deben ostia.*
(*dép. Seine inférieure.*) 4) *Arques propé Dieppe.* 10) *De Novo Castello; v. Rob. de Monte, SS. VI,*
5) *i. e. limitis vel marchiae incola; cf. Geneal. Flan-* *p. 522.* 11) *Colchester, com. Essex.* 12) *Ipswich,*
driae, SS. IX, p. 327, et Gisleb. Hanoa., SS. XXI, *com. Suffolk.* 13) *De Norfolk.*
6) *Cf. Rob. de Monte a. 1168, SS. VI, p. 517.*

plurimis videbatur, expugnari de facili, quia Flandrensiū multitudo, que ad eum confluxerat, si fuisset in castello conclusa, pro penuria victualium deperisset, pro pudor! Anglie magnates interventu pecunię, sicut dicitur, datis et acceptis induciis usque ad octavas pentecostes, securum 14 milibus Flandrensiū armatorum per Essexiam, per Cantiam invenerunt conductum et naves ad transfretandum paratas apud Dovram. 5

1174.
Mai. 19.

1174. . . . Philippus comes Flandrensiū, presente Ludovico rege, presentibus regi Francorum maioribus, iuraverat tactis sacrosanctis reliquiis, quod infra 15 dies post instans festum sancti Iohannis intraret Angliam in valida manu et eam regis filii regis subiceret potestati. Hac fiducia tractus rex filius 2. Idus Iulii venit apud Guitsandum^a, Radulfum de la Haie cum militia multa transmissurus in Angliam. Flandrensis comes 318, non dicam expeditos vernaculos, sed milites probatissimos et a Flandrensiū multitudine selectos ad transfretandum premisit. Qui postquam appulsi sunt in Angliam apud Airewellam¹ 18. Kalendas Iunii², sociis eorum pro maxima parte periclitatis, ilico comitem Hugonem³ secum assumentes, invaserunt Norwicum, ceperunt, predati sunt, infinitam inde pecuniam asportarunt, multos abduxerunt captivos et ad redemptionem gravissimam coegerunt 14. Kalendas Iulii. . . . Comes³ vero quingentos secum milites habens et multitudinem armatorum, quia viribus erat longe inferior et aliquem sibi posse succurrere desperabat, habito tractatu cum illa paucitate suorum, que secum remanserat — omnes quidem fere sui iam ab eo recesserant —, necessitate compulsus, datis obsidibus, milibus marcarum appensis, pacem regis emeruit; 8. Kalendas Augusti homagium regi fecit, fidelitatem iuravit et rursus in suam ligantiam rediit. Multitudo Flandrensiū, quam Philippus comes venturus in Angliam, sicut disposuerat, sicut tactis sacrosanctis reliquiis regi Francorum constanter promiserat, ante faciem suam premisit, prestito sacramento, quod amplius Anglie fines cum hostili manu non ingrederetur, cum licentia regis repatriavit. Militia regis filii regis, cui preerat Radulfus de la Haie, libera cum armis et impedimentis recessit. 25

Iul. 14.

Iun. 14.

Iun. 18.

Iul. 23.

Iul. 22.

Aug. 14.

Ludovicus rex Francorum, Henricus rex filius, Philippus comes Flandrensis, viribus undequaque collectis, innumerabilem congregavit exercitum. Et a sinistro Sequanam relinquentes, a parte septentrionali Rotomagum obsederunt 11. Kalendas Augusti. . . . Diebus multis in discrimine multo decursis, dum rex Francorum regem patrem in manu valida Rotomagum adventasse certis relationibus didicisset, versus est in stuporem, et metuens, ne, sicut fama iam increbruerat, rex pater limites Francorum irrumpens obsideret Parisius, quomodo solveretur obsidio salvis corporibus, tractavit cum suis. Itaque de communi consilio tam Franci quam Flandrenses ignem machinis apponentes, avulsis tentoriis, mapalia⁴ succedentes et pergulas⁵, non sine detrimento fame, 19. Kalendas Septembris recesserunt ab urbe, minis, iactationibus, sacramentis de diruenda Rotomago, tam incaute totiens interpositis, suspensis ad tempus. Extremam partem castrorum marchiones impugnantes, instanter arma plurima necnon et impedimenta diripuerunt in predam.

Theodoricus⁶ Ausesiensis⁶, heredibus aliis deficientibus, heres ipse nactus comitatum Flandrensem, occiso Willelmo comite Flandrensiū Longa-spata, consobrino suo, ex comitissa sua Sibilla⁷, amita regis Henrici secundi⁸ Anglorum, genuit filium vocabulo Petrum. Qui post dies patris⁶ cum ad ecclesiam Cameracensem regendam electus annis pluribus prefuisset eidem et redditus percepisset, metuens, ne, si Philippus comes frater suus sine liberis degens a Normannis confossus occumberet, hereditas transferretur ad externos, ab inermi militia transiit ad armatam, et cingulo militari donatus, donativum antecessoribus suis a Normannia debitum, scilicet aut mortem aut vulnus, tempestive recepit⁹. Nam sicut Baldewinus⁹ comes Flandrensiū quondam interfectus est a Normannis, et sicut Matheus comes Boloniensium, ipsius Petri frater, anno preterito letale vulnus excepit apud castellum Arches, sic et ipse Petrus in obsidione Rotomagi gravissime vulneratus, cum Philippo fratre suo recessit exterritus.

Cantuariensis archiepiscopus¹⁰ . . . recedens a curia, . . . iuga quoque montium cum 50

^a) primum Methensis ecclesie archidiaconus, post *add. A.*

a) Guitsande A. b) secundi *del. A. B.* c) patriare non cessans *add. A.*

1) Orwellhaven, com. Suffolk. 2) Rectius *Iulii*; 1168. 7) Fulconis regis Ierosolymitani filii. cf. Pauli, 'Gesch. v. England', III, p. 115, n. 3. 3) De 8) V. Geneal. Flandr. I. I. p. 326. 327; Gisleb. Hanon. Norfolk. 4) Casas rusticorum. 5) Tuguria. I. I. p. 524. 9) Balduinus VII; a. 1118. vulneratus, 55 6) Theodericus Alsaticus comes Flandrensis a. 1128— a. 1119. obiit. 10) Ricardus.

prosperitate transcendens, intra valles Moriane in ecclesia sancti Iohannis¹ et in vigilia sancti Iohannis baptiste Batoniensem electum² consecravit, archiepiscopo Tarentasie³ presente, manum etiam apponente. 1174.
Iun. 23

Robertus^a, super cuius manum comes incumbibat Philippus, thesaurarius Turonensis, Flandrie cancellarius, prepositus in ecclesiis ascriptus diversis per Flandriam, tandem Atrebatensis, ad ultimum Cameracensis electus, ut obsequium Ludovico regi Francorum prestaret, adversus regem Anglorum Philippum comitem ad perniciem multam Flandrensium instigavit, filios regis Anglorum animavit in patrem. Qui ut mala que fecerat etiam in vita reciperet, mandato Iacobi de Avennis interfectus est apud Edenen⁴ prope Valentinianas 3. Nonas Octobris. Qui vitam pro certo miserabili morte finiens, a vilissimis est detruncatus Oct. 5. latrunculis.

Franci, sumptibus tediosis affecti, Flandrenses a suorum interemptione deterriti, dampna suis illata conferebant ad invicem. Et tam isti quam illi se suaque penitus inutili labore consumi videntes, a Normannorum infestatione propositum revocarunt, a limitum incursione pedem cohibentes et manum. Et ut sue tranquillitati prospicerent, filios regis Anglorum ad gratiam patris reducere summopere studuerunt, filios sane, quos si paternam maledictionem, odium cleri, populorum imprecationem incurrisse contendas, etatis beneficio merentur absolvi, si, postquam ad viriles annos pervenerint, penitentia iugis, satisfactio digna, patri debitus honor exhibitus cum devotione preterita commissa diluerit.

Fredericus imperator Romanus, in manu forti penetraturus Italiam, valles Moriane simulata pace pertransiit. Alpibus vero transcensis, Seusam succendit, circumiacentem provinciam devastavit, urbem Alexandriam, ad iniuriam sui nominis a Lombardis constructam, Kalendis^b Novembris obsidione vallavit. Nov. 1.

1175. . . . Ad expiandas atroces iniurias, quas Anglis et Normannis sine causa Flandrensibus frequenter intulerant, Philippi comitis urgente mandato, comes ipse, Petrus^b, frater eius, et innumera multitudo cum eis signo crucis humeros insignire salubri consilio statuerunt 3. Idus Aprilis, loca dominice passionis congruo tempore visitaturi; attendentes, illam stragem Flandrensium, quam comes Leircestrensis iure belli captus^c apud Sanctum Eadmundum memorialem reliquit, in suum redundare discrimen, et animas interfectorum lamentis continuis ante tribunal superni Iudicis iniustitiam comitis protestari. 1175.
Apr. 11.

Philippus comes Flandrensis Walterum de Fontibus, cum Ysabela comitissa, sicut dicitur, in adulterio^d deprehensum, ictibus clavarum iussit interfici 2. Idus Augusti et eius cadaver, caput habens inversum in sella secessui deputata, pedibus religatis ad furcas prope preparatas, properavit suspendi. Ut etiam nichil crudelitati deesset, et ut plene sevirer in mortuum, sic ignominiose suspensum fractis parietibus sub edicto datum est exponi publicis aspectibus concurrentium. Aug. 12.

1176. . . . Ad summonitionem regis, rege filio moram in partibus transmarinis agente, tam prelati ecclesiarum quam regni proceres generaliter convenerunt Lundonie. Nunciis itaque, quos rex Sicilie Willelmus^e apparatu magno transmiserat, filiam regis Iohannam sibi iungi lege maritali petens in coniugem, habito tractatu communi, responsum est 13. Kalendas Iunii. Mentio siquidem futurarum et repromissio nuptiarum, exactis hinc inde sacramentis in animam utriusque regis, in necessitatem coniugii futuri redacta est. Ad fedus etiam et artius ineundum et efficacius provehendum et sollempnius contrahendum cum rege Siculo rex nuntios in Siciliam expeditos direxit, qui, postquam de donatione propter nuptias assignanda certiores extiterint, festinent ad reditum. Hec acta sunt in presentia cardinalis^f, archiepiscopis assidentibus et episcopis, cleri procerumque roborata consensu. Mai 20.

Fredericus imperator Romanus, ut nomen sibi faceret ultra nomen magnorum qui sunt in terris, intravit Italianam^g in manu forti. Mediolanensium itaque civitatem, fodrum antiquitus institutum paratam agnoscere, sed recusantem aliud subire, minus pacienter audivit. Quam, quia munerum extraordinariorum immunitate gaudebat, quia se pristinae libertatis animabat in vocem, vallavit^h obsidione, maxima capitis diminutione dampnavit, et sullatis cf.
2. Reg. 7. 9.

a) Robertus — An. 19. diluerit des. C. b) obsedit Kal. Nov. A. c) in add. A. d) It. A. e) corr. vallabat A.

1) St. Jean de Maurienne. 2) Reginaldum. 3) Sancto Cameracensis, iam maritus comitissae Nivernensis. Petro. 4) Potius Condatam (Condé); cf. Cont. Aqlic., 6) A. 1173, Oct. 16. 7) Cf. Geneal. Flandr. I. I.; 55 SS. VI, p. 415. HOLDER-EGGER. 5) Quondam electus G. Henrici, supra p. 90. 8) Hugonis Petrileonis.

1176. omnibus quecumque preciosa repererat, abiit, qualemqualem victoriam non absque nota prodicionis, ut aiunt, consecutus. Labentibus aliquot annis in angustia temporis civitas reedificata est, tutissimis munita presidiiis. Quod audiens imperator, Papiensibus secum assumptis et Hastensibus, adiacentes Mediolano depopulatus est agros, vastavit segetes, vineas extirpavit. Ceterum Mediolanenses, Placentini, Brixenses, Veronenses, videntes mala que fiebant in terra, mori pro patria decreverunt vel patriam in libertate tueri. Parati ergo ad pugnam, occurrerunt imperatori 4. Kalendas Iunii prope Ticinum. Qui qualiter magnis excidit ausis, docebunt sequencia.

Mediolanenses Bononiensibus victoriam et de hostibus liberationem¹.

Notum sit vobis, nos ab hostibus nostris gloriosum reportasse^a triumphum. Intersectorum vero, submersorum, captivorum non est numerus. Scutum imperatoris, vexillum, crucem et lanceam habemus. Aurum et argentum multum in clivellis eius repperimus et spolia hostium accepimus, quorum estimationem non credimus a quoquam posse diffiniri. Que quidem nostra non reputamus, sed ea domini pape et Ytalicorum communia esse desideramus. Captus est in prelio dux Bertoldus² et nepos imperatricis³ et frater Coloniensis archiepiscopi⁴; aliorum autem infinitas captivorum numerum excludit, qui omnes Mediolani detinentur.

Si^b liceat evagari vel semel, in urbis Rome prima fundatione cuiusmodi signum apparuerit, vide. Nonne vultur? Et ecce rapacitati semper studuere Romani. Dum prima iacerentur fundamenta Constantinopolis, que melioribus condita est auspiciis, quid apparuerit, iterum vide. Nonne phenix^c? Et hec quidem civitas in deliciis affluens, pollens in edificiis, in sericis vernans, ab initio cultui mancipata divino, iugo numquam fuit hostilitatis attrita. Dum primo Mediolani menia

ponerentur, quid apparuerit, rursus vide. Nonne sus laniger? Unde dicitur Mediolanum, quasi ex media parte laneum. Igitur, si vicissitudinem rerum diligenter attenderis, si qualiter civitas hec iaculis impetita, confixa sagittis, arietibus perforata, conquassata balistis, hostili tandem conflagravit incendio, setarum asperitatem intelliges eius excidium pretendisse. Rursus, si fideliter animadverteris in eiusdem urbis reedificatione, quod gaudium fuerit clericorum, quantus civium applausus, quanta matronarum leticia, quantum in choreis tripudium, advertes procul dubio candorem lane, velleris suavitatem in sue lanigero post incommoda destructionis beneficium restitutionis Mediolanensibus figurasse.

Henrico Dei gratia nobilissimo regi Anglorum, speciali amico suo, Willelmus eadem gratia rex Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue, salutem. Honorabiles magnificentie vestre nuntios recepimus honorifice, quorum insinuatione nobis innotuit, quod presentibus et iubentibus vobis tres nobiles et spectate fidei viri de regno vestro in anima vestra consummationem matri-

monii inter nos et filiam vestram iuraverint. Qui et postulaverunt animam et non in anima, instantius, ut et idem manu propria iurarem. Quod quia regno perpenditur ex sequentibus: nostro semper et nostris fuit progenitoribus insuetum, personaliter iurare non duximus expedire. Quare predicti nuntii vestri quesierunt, ut, sicut ab honorabilibus personis feceratis illud in anima vestra tribulantium me. Ne tradat eum in animam inimicorum iurari, sic et nos similiter in anima nostra fieri faceremus. Nos equidem et quod a nostris nuntiis in vestra presentia constitutis super concessione matrimonii ex parte nostra iuratum est ratihabitione firmamus et quod vobis presentibus in anima vestra iuratum est grato assensu recepimus, acsi manu propria iurassetis, cum unum et idem putemus sacramentum, quod vel manu propria fit vel in anima iubentis et presentis iuratur. Post hec nuntii vestri iuraverunt, quod, postquam nuntii nostri cum galeis ad partes Sancti Egidii pervenerint, quam primum id vobis innotuerit, nobilissima filia vestra eis bona fide quam citius poterit assignabitur, nostro feliciter matrimonio copulanda.

266r. 1, 23.

^a) Deum invoco testem in animam meam add. A.

a) portare A, sed manus recentior correxit portasse. b) fenix A. c) versus des. C. d) tenet Apoll. Sid. e) Supernis 50 Elysee A. f) nota marginalis deest C.

1) Hanc epistolam a scriptoribus quibusdam Italis Meraniae. 3) Beatricis. 4) Goswinus iunior de Radulfo nostro desumptam esse, Prutz, 'Kaiser Heinsberg, ut videtur, de quo v. Ficker, 'Forschungen Friedrich I.' II, p. 360, non animadvertit. 2) Bertoldus III. comes de Andechs vel Bertoldus IV. dux z. Rechts- u. Reichsgeschichte Italiens' II, p. 186. 5) Haec aliunde auctor sumsisse videtur.

Vestra itaque intererit et vobis cedit ad gloriam celeriter exequi que initiati matrimonii perfectionem desiderant. Datum Pannormi, 23. die Augusti.

1176.
Aug. 23

Iohanna, iunior filia regis, Siculo regi nuptura, 6. Kalendas Septembris transfretavit; sumptus et impensas et itineri necessaria, copiam quoque ministrorum providit [Ricardus^a] Wintoniensis episcopus. Regis ex decreto viri spectabiles assignati sunt vie comites, quidam usque ad Sanctum Egidium, quidam montes Siculos et palacium ascensuri Pannormitanum, nec prius cogitaturi de reditu, quam illam nuptialem pompam et in consortium coniugalis thori regni diademate Siculum regem insignitum conspexerint.

Filia regis Anglorum nunciis Siculi regis, maris et fluctuum expertis seviciam, in conspectu virorum illustrium assignata est apud Sanctum Egidium 5. Idus Novembris per manum Iohannis Norwicensis episcopi, sicut ipse Pannormi promiserat 10. Kalendas Septembris.

Nov. 9.
Aug. 23

Adelfonsus, gener^b regis, rex Castelle, Sanctius, avunculus^c Adelfunsi, rex Navarorum, discordes ad invicem, tam hinc quam illinc post dampna frequenter illata tandem in regem Anglie compromiserunt^d, et directis in Angliam nuntiis, se staturos regis patris arbitrio iuraverunt. Sub iisdem diebus nuncium^e Manuelis Constantinopolitani, nuncium^f Frederici Romani imperatoris, nuncium Willelmi Remensis archiepiscopi, nuncium Henrici ducis Saxonici, nuncium Philippi Flandrensium comitis, quos varia trahebant negotia, tanquam ex conducto simul in curia regis Anglorum conspiceres 2. Idus Novembris apud West-

Nov. 12.

moster^g.
Iohannes Norwicensis episcopus, mandato regis in Siciliam suspectissimo tempore proficiscens, sepe variis est affectus incommodis. Nam dum Romam recto petere debuisset itinere, si non in scismate perstitissent Lombardi, pars australis, qua transitus sibi relictus est in subsidium, panis plurimum laborabat inedia. Pabula iumentorum vix aliquo questu procurabantur. Iter habens per Averniam^h, iacentium in plateis et fame tumentiumangebatur clamoribus. Valentiam urbem ingressus, adhuc in bona valitudine manens, in venalibus disquirendis fidem hospitem causabatur. Ad noctes pertrahendas insomnes lectisternia pulices vendicabant. Ebredunensium fines preteriens, Iani montis declinans confinia, limites attingens Ytalicos, dum, equis lanue relictis, se mari commisisset Tirrenoⁱ, promuntoria lanuensium, maritima Pysanorum, Veneris Portum et Herculis, ostii Tyberini fluentia velis in altum expassis a sinistra relinquens, urbem applicuit Gaetanam. Exin pro varietate locorum vario desudans navigio, modo sagittaria, modo lintre, nec tam utens velo quam remo, ducatum Appulie^j, Capue principatum, evexa Calabrie cum aliqua remoratione pertransiit, Regium et Messanam, urbes Pharo conterminas, hinc et illinc de vicino respiciens. Ut autem maris pericula post eversionem Ylii Troianis quondam tendentibus in Ytaliam haut prorsus incognita non omittam, Palinuri discursus, Scylle scopulos, Carybdis^k voraginem non intrepidus evitavit. Nec enim ad momentum suo versabatur in animo, quod mare multociens evertitur in momento. Proinde nusquam quies, nusquam securitas, fervor nimius navigationem dampnabat. Metuendus piratarum incursus constantissimo cuihabet incussisset timorem. Remigantium ille notabiles immundicie provocabant ad nauseam. Intima precordiorum pestilens inficiebat aer. Quid enim inter tot discrimingentem regionis externe dixeris incurrisse periculi, dum apud Siculos, Idibus Augusti tunc temporis effluentibus, folium in arboribus, in vite pampinus, harundines in palustribus prorsus exaruerint? Dum divertebatur ad litus, lintres vix 8 tantum capaces animarum, advesperascente die, fluctibus extrahebantur. De reficiendis ergo corporibus cura propensior sub divo discumbere multis ebdomadibus satis egre sustinuit. Ad quiescendum vero de noctibus nunc lapis durior stramentorum repensabat mollitiem, nunc indulgentior tractus maris offerebat harenam, et sternere lectum in sabulo magistra necessitas edocebat.

Aug. 13.

Diebus plurimis in tali voluptate decursis, dum Pannormum intrasset episcopus, tribus sibi iunctis eiusdem consortibus legationis, intra paucos dies a Siculo rege congruum excepit

a) inter lineas add. B, deest A. b) g. r. inter lineas B, des. A. c) av. Ad. inter lineas B, des. A. d) nuntiis A.
e) Westm' A. f) post corr. Arverna. A. g) mediterraneo A, ubi Tirreno manus saec. XV. superscripsit. h) Apulie A.
i) Caribdis A.

1) V. conventionem d. a. 1176, Aug. 25, G. Henrici II, ed. Stubbs I, p. 140.

1176. Peloro^a.
Lilibeo.
Eihna.

'Ricardus de Chamville.
Baldewinus Bulot.
'Paris archidiaconus'.

responsum. Utrum autem Sycilia vel a tribus montibus vel iuxta situm regionis a forma triangula Trinacria nuncupata sit, dum ex ocio querere debuisset, inequalem persensit autumpnum. Duo quidem e sociis, quos memoravimus, sorte communi sunt subtracti de medio'. Tercius febre¹ gravi correptus, lectum incidit egritudine. 5
Episcopus itaque solus, legatione feliciter adimpleta, dum regis filiam Siculis assignasset apud Sanctum Egidium, in Angliam rediens, venit ad regem in Dec. 24. vigilia natalis apud Notingheam^b.

1177. Illa nuptialis pompa Siculi regis et filie regis Anglorum urbem multipliciter illustravit Pannormitanam. Ad desponsationem namque simul et coronationem regine sollemnius consummandam concurrentibus tam archiepiscopis quam episcopis, tam comitibus quam baronibus, tam clero quam populo, Walterus eiusdem sedis archiepiscopus celebravit Febr. 13. divina Idus Februarii.

Philippus comes Flandrensium et comes² Willelmus de Magnavilla profecti sunt Ierosolimam. 15

Alexander papa episcopis Anglie³.

Iul. 24. Nono Kalendas Augusti Fredericus imperator venit ad ecclesiam beati Nicholai, que per unum miliare a Veneciis distat, et ibi tam ipse quam archiepiscopi, episcopi et alii principes Teutonici regni abrenuntiantes scismati, per fratres nostros episcopos et cardinales de mandato nostro absolutionis beneficium meruerunt et deinde venerunt Venecias, et ibi ante ecclesiam 20 beati Marci predictus imperator nobis sicut summo pontifici obedientiam et reverentiam humiliter et reverenter exhibuit et, recepto a nobis pacis osculo, nos devote dextravit et cum reverentia qua decuit et devotione usque ad altare in ecclesiam introduxit. Sequenti vero die, in Iul. 25. festo beati Iacobi, ab eodem imperatore rogati, ad predictam ecclesiam sancti Marci⁴ sollemnia celebraturi missarum accessimus, et nobis illuc venientibus prefatus imperator extra ecclesiam 25 obviam venit et, dextro latere nostro devote suscepto, nos in ecclesiam introduxit et, peractis missarum solenniis, nos usque ad ipsius ecclesie portam dextravit, et cum ascenderemus palefridum nostrum ibi paratum, staffam tenuit et omnem honorem et reverentiam nobis exhibuit, quam predecessores eius nostris consueverunt antecessoribus exhibere.

Legatos regis Anglorum, a Sicilia redeuntes, dux Burgundie⁴ spoliavit, illud parum 30 Theb II, 186. attendens: Sanctum populis per secula nomen

Legatum.

Statius.

1178. . . . Fredericus imperator Romanus Italiam sibi rebellem intelligens et cum Lombardis iterum in campo confluere nisi prius resumptis viribus non esse tutum considerans, transcensis⁴ Alpibus, regnum repetit Teutonicum; sed ut sinistros eventus aliquo saltem elate 35 mentis titulo coloraret et posteris suis memoriale relinqueret, quousque sui fines imperii dilatarentur ad plagam meridianam, in assumptione beate virginis⁵ coronatus est Arelate.*

Iohannes Strumensis, in scismate vocatus papa Calyxtus⁶, papalia deposuit ornamenta Aug. 29. 4. Kalendas Septembris, Alexandri provolutus ad pedes.

Fredericus imperator Romanus varias regnorum imperio subditorum metas pro varietate 40 linguarum distinguens, Longobardos, Baiuarios, Austrasios, Burgundiones, diligenter recensuit, et iuxta numerum quattuor populorum edoctus est plenius quattuor sibi competere¹ diademata. Que simul imperio consolidata Romano Fredericum in conspectu regum magnificent. Cui Burgundie regnum⁶, a multis retro temporibus usque nunc, suppresso regis nomine, per comites administratum, nomine dotis non est dubium accre- 45 visse, suis heredibus hereditario iure legitime devolvendum, non per electionem, sicut imperiale culmen plerumque transfertur, in quempiam conferendum. Et licet Fredericus in adversis hucusque semper extiterit constantissimus, vir tamen uxorius reputatur a multis,

*) Christiani prope Ierosolimam cum Agarenis congressum habentes, victoriam reportarunt, sicut nuntius Ierosolimitani regis ob id ipsum fideliter referendum directus Anglorum regi patri signanter 50 ostendit, quo viderat et audierat asseverans constanter *add. A.*

a) nota marginalis deest C.

b) Notingeham A.

c) Martii B, ubi tamen alterum i orasum est.

d) transcensis A.

e) Calixtus A. f) *Wo A. B.*

1) Roffensis. 2) De Essex. 3) Extracta ex epistola 26. Iulii 1177. Rogero Eboracensi et Hugoni Dunelmensi episcopis missa; v. G. Henrici II, supra p. 97sq. 4) Hugo III. 5) Nec hic nec infra

p. 271; l. 3 dice recte traditus videtur; tabulas imperatoris a. 1178, Iulii 30 sq. Arelate, Aug. 15. 18. Viennae datas habet Stumpf, 'Kaiserurkunden' p. 381 sq. 55 6) Superior tantum Burgundia.

querens in omnibus, quomodo placeat uxori. Rediens siquidem ab Italia, ne quid imperatrici 1178.
decesset ad gloriam, in terra nativitatibus sue capiti suo fecit imponi diadema Burgundie, die
nativitatis beate virginis in urbe Vienna; Burgundie quidem, quam Italie vicinam intel- Sept. 8.
ligas ad arcendos hostes ab ea parte cacumina montium, precipitia vallium in modum ex-
ceptionis opponere; Burgundie quidem, quam in planicie multa per intervalla spectabi-
lem Araris atque Rodani fluentia letificant; Burgundie quidem, quam aqua salubrior, ple-
risque locis alto lacu conclusa, post capturam piscium copiosam reficiendis corporibus in-
dulgere frequenter invitatur; Burgundie quidem, quam Agaunensis fundator monasterii Sigis-
mundus et rex et martyr multis rexit feliciter annis.

1179. . . . Synodus trecentorum decem episcoporum est habita Rome 14. Kalendas 1179.
Aprilis in patriarchio Lateranensi; plurima memorie plurimum commendanda statuta sunt Mart. 19.
ibi, de quibus saltem inseramus paucissima.

Iunior filia Mathei Boloniensium comitis nupsit filio ducis Lovanie¹.

Philippus itaque rex Francorum in coronatione sua tam in gladio preferendo quam in 15
regiis dapibus apponendis Philippum Flandrie comitem privilegiatum habuit ministerialem,
utentem duplici iure, paterno videlicet et uxorio. . . . In qua nimirum illud inventum est
memorie commendabilius, quod diadema capiti novi regis impositum, ne rex infra mino-
rem adhuc constitutus etatem gravaretur sub onere, manibus propriis sustentaverit rex An-
golorum², reiecta clamide paratior ad obsequium, illud innuens, quod, si tempore procedente
Francis necessitas incubuerit, securi debeant eius implorare subsidium, a quo tale recepe-
runt sub ipsa sui regis consecratione suffragium.

Anastasius imperator Constantinopolitanus Clodoveo regi Francorum regie dignitatis
insignia, coronam scilicet auream et tunicam bracteam, transmisit, eidem concessa per lit-
teras potestate regnandi³. Sic Clodoveus, angelo crisma ministrante de celo, per beatum
Remigium Remis regalem recepit sollempniter unctionem; cuius successores in regno
Francorum non iuxta lineam consanguinitatis ordine successorio successerunt assidue, sed

* A⁴ tempore Merovei regia. pro nationum varietate primitus Merovingi⁴, postmodum Prefecto-
rii⁵, demum agnominati sunt Cappaticii⁶, qui, postquam maiores
domus in Francia principari cessarunt, persistentes in Christi fide
fideles, fidem fidelissimam subditorum experti sunt, in tantum ut in
regio diademate Galliarum favore debito sullimati, presentis vite cursum non gladio, non
veneno, sed sorte communi pacifice consummaverint.

1180. . . . Circa dies istos⁴ Conradus, filius marchionis de Monte-ferario⁵, Christianum
archipresulem Maguntinum et archicancellarium imperatoris in Italia⁶ coniecit in vinculis
in rupe Sancte Cristine⁷.

Philippus rex Francorum Margaritam⁸, filiam Baldewini comitis Hainaucensium ex Mar-
garita, sorore Philippi Flandrensium comitis, duxit uxorem apud Truncum. Nuptie cele-
brate sunt apud Bapaumes⁷.

1181. . . . Philippus comes Flandrensium audiens, qualiter rex Francorum Philippus, rex
Anglorum Henricus confederati fuissent, quotquot Francorum, quotquot Flandrensium potuit,
adversarios suscitavit domino suo ligio, rem eo devenisse prenuncians, ut eorum munitiones
vel subverterentur vel pro regis arbitrio deputarentur custodie. Fredericum etiam impera-
torem Romanum nunc per nuntios, nunc in propria persona⁹ sollicitavit attentius, ut ad-
versus regem Francorum insurgeret et imperii limites dilataret, usque scilicet ad mare Bri-
tannicum. Comes itaque Philippus, domini sui regis non respiciens ad etatem et immemor
sacramenti, quod sub audientia tot et tantorum Ludovico regi prestiterat de filio suo rege

a) notas marginales des C. b) Monteferrario A. c) Ytalia A.

1) Mathildis nupsit Henrico I, Godofridi III. filio.

2) Henricus (III) iunior rex. 3) V. Gregor. Turon. II, 38:
30 (Clodoveus) ab Anastasio imperatore codicillos de
consulatu accepit et in basilica beati Martini tunica
blatta indutus est et clamide, inponens vertice dia-
demam; cf. Waits, D. VG. 2, 1, p. 47. 4) Minimo, sed
circa festum s. Michaelis (1179) . . . prope civitatem
de Camerta, Gesta Henrici supra p. 99 sq. Cf. Varren-
trapp, 'Erzb. Christian I. v. Mainz' p. 94-96.

5) Prope Camertum, in quo tum super quadam

rupe prope arcem quas dicitur Pioragam cepit,
Boncampagnus, ap. Muratori SS. rer. Ital. VI, p. 945;
cf. Hgen, Markgraf Conrad von 'Montferat' p. 61.
6) Isabellam. 7) Bapaume; chartam a Flandrensi
regi datam v. SS. XXI, p. 529, n. 30. 8) De Phi-
lippo comite curias imperatoris et Henrici III ad-
eunte v. Scheffer-Boichorst, 'Kaiser Friedrich I. letzter
Streit mit der Kurie' p. 127, n. 2. et 'Forschungen'
VIII, p. 478.

1181. custodiendo, protegendo, legaliter instruendo, quanto potuit exercitu congregato, Noviomenses attrivit, fines Silvanectensium^a depopulatus est, succendit villas, vineas extirpavit.

Comes Stephanus, castelli dominus quod Sacrum-Cesaris¹ appellatur, ius nature transgrediens, sic ad iniuriam regis Francorum, nepotis sui, tyrannidem exercere decrevit, ut ad diminutionem regie dignitatis castellum Sancti Bricii, quod allodii iure fuerat ab antiquo⁵ possessum, comitis Flandrensis dominationi subiceret et, homagium faciens predicto comiti de prefato castello, quod prius liberum fuerat, inverecundius tamquam in servitutem redigeret.

Humbaldus Hostiensis episcopus electus in apostolicum vocatus est Lucius papa tertius.

Henricus rex, filius regis, dux Aquitanorum Ricardus, Gaufridus dux Britonum, secunde¹⁰ matris gloria memorialis, . . . copiosum undique congregarunt exercitum et viribus iunctis ad auxilium predicti regis unanimiter accurrerunt. Comitem itaque Stephanum, castelli quod dicitur Sacrum-Cesaris dominum execrabilem, edomare prima facie decreverunt. Cuius bona, ville, castella, possessiones intra paucos dies cesserunt in direptionem; iuga boum circiter quinque milia data sunt Brebantinis in predam. Cum itaque predictus comes¹⁵ viribus esset inferior et regibus nequiret resistere, nepotis sui regis provolutus ad pedes, delicti veniam humiliter impetravit. Inde progredientes duo reges et sui, ducem Burgundie², Campanie comitissam³, utriusque regis sororem, et eorum complices viribus impares dampnis affecerunt gravissimis. Inde regredientes, Flandrensi comitem retrocedere compulerunt. Qui veritus a facie regis Henrici, filii regis Anglorum, intra castellum de Crespi sese²⁰ recepit, et, nisi consilia familiarium regis Anglorum fraudulenta, sicut dicitur, prepedissent, in castello conclusus, pro penuria victualium intra dies paucissimos coactus fuisset ad dedicationem.

1182. . . . Rex Francorum Philippus, reges Anglorum tam pater quam filius, Philippus comes Flandrensis et qui consiliis eius passim in regno Francie a fidelitate domini sui recesserant post clausum pascha Silvanectis convenerunt⁴. Henricus Albanensis episcopus, domini pape legatus, interfuit, Willelmus quoque Remorum archiepiscopus et episcopi multi. Quid actum sit ibi, docebunt sequentia.

1182.
Apr. 4.

Rex Anglorum Ricardo Wintoniensi episcopo salutem. Philippus comes Flandrensis reddidit regi Francorum Perefont⁵, et rex idem castrum episcopo Suessionensi⁶, et episcopus Agathe, 30 que fuit uxor Hugonis de Oisi⁷, quod eam hereditarie contingit tenendum de ipso episcopo, et episcopus de rege. Civitas quoque Ambianis concessione regis Francorum remanet episcopo Ambianensi⁸ de ipso rege tenenda, et si comes Flandrensis quicquam in ea calumpniabitur, episcopus Ambianensis inde ipsi comiti plenitudinem iustitie in curia sua vel curia regis exhibebit. Comes Claremontis⁹ et Radulfus de Chuci¹⁰ remanent ex toto in manu regis Francorum, liberi 35 omnino a comite Flandrie. Philippus quoque comes Flandrensis clamavit quietum regem Henricum filium meum de omnibus conventionibus que inter eos erant. Concessit etiam, ut barones Flandrenses plenarie faciant michi servicium meum, quod michi debent de feodo quod de me tenent, et quod feoda illa sine recuperatione amittant, nisi servicia mea michi fecerint. Convenit etiam ibidem inter nos, quod nullus ex suis amittet terram in Flandria propter servicium 40 meum, si michi servire in terram meam venerit. Omnibus igitur ad pacem reductis, quotquot a fidelitate regis Francorum recesserant, consilio regis Anglorum et opera redierunt in eius ligantiam. Damna tam hinc quam illinc illata mutua compensatione deleta sunt⁶.

Henricus dux Saxonum Matildem^a, filiam regis Anglorum primogenitam, habens in coniugem, insurrexit in Philippum Coloniensem archiepiscopum et eum enormibus dampnis⁴⁵ affecit. Archiepiscopus, copiis undique congregatis, viriliter duci restitit, imperatoris auxilium adeptus et gratiam. Res tandem eo processit, ut principum totius imperii calculo sententiali prolato dux exilium cogere subire. Qui veniens in Normanniam ad socerum suum, habens secum ducissam, habens et duos filios Henricum et Ottonem, habens et filiam nubilem — tercius namque filius Lotharius nomine remanserat in Teutonica —, receptus⁵⁰ est honorifice, plus quam per tres annos continuos abundanter exhibitus profusis epulis et regali munificentia.

a) Silvanectensium B. b) Clarimontis A. c) Casci A. d) dolentur A. e) Matildam corr. Matildem B.

1) Sancerre. 2) Hugonem III. 3) Mariam, ex 5) Pierrefonds a Soissons ad orientem. 6) Neve-
patre Ludovico VII, Philippi II, ex matre Alienora loni. 7) Oisy a Cameraco inter sept. et orientem. 55
Aquitana Henrici (III) sororem. 4) Cf. SS. R. Gall. 8) Theobaldo III. 9) Radulfus de Clermont-en-
XVIII, p. 133; Gisleb. Hanon., SS. XXI, p. 536. Beauvaisis. 10) Coaci.

1183. . . . Galfridus¹ . . . Matildem itaque, regis Anglorum Henrici primi filiam unicam et heredem, accepit uxorem. Que cum prius Henrico nupsisset imperatori, terque cum ipso pariter in consortium imperatorie maiestatis Rome coronata fuisset, licet ex eo prolem aliquam non sustulerit, nichilominus tamen post mortem imperatoris de mariti prerogativa semper enituit, quoad vixit sibi nomen retinens imperatricis. . . . Filie vero tres regis², ut diximus, et Alienor alienationem a nativo solo forsitan eo sustinent equanimius, quod de semine regio procreato nupserint regie stirpis viris illustribus. Quorum nomina licet sub-
 10 ticeam, populos quibus presunt preterire non convenit. Hinc etenim Saxones, hinc Hispanos³, hinc Siculos debita coercione refrenant. Inter hos itaque populos, victu, vestitu,
 15 moribus, habitatione tam remotos ab Anglia, filias regis Anglie commorantes barbaries saxeæ Saxonum, dubius Hispanorum sub⁴ Agarenis conflictus, tyrannis effera Sicularum poterant in continuum horrorem inducere, nisi generositas avie sue Matildis imperatricis et in eius femineo corpore virile pectus neptibus suis tolerantie semitas et apertas patientie vias imitabiles premonstrassent. Sed ut sexus infirrior in aliquo firmiter relevaret filias Alienor,
 20 alienum aerem sub annis tenerrimis imberberunt, ibidem enutrite salubrius, diversitatem quoque facilius alienarum sunt edocte linguarum.

1184. . . . Rex Anglorum cum omnes provincias sue iurisdictioni subpositas pro velle suo disposuisset, et omnes subditi sibi iocunda pace gauderent, cum licentia regis Francorum et gratia transitum habens per Flandriam, venit in Angliam 3. Idus Iunii. Circa tempus
 25 hoc dux Saxonum cum familia, cum supellectile sua, regnum intravit Anglorum⁵; et infra paucos dies ducissa Wintonie filium peperit, quem vocavit Willelmum⁶.

Philippus comes Flandrensium Adelfonsum⁷ regem Portugalensium per internuncios sepius sollicitavit, ut Beatricem⁸ filiam suam, quam hylarior fama concupiscibilem forma filiabus regum australium prefererat, sibi matrimonio copulandam transmitteret. Rex, habito
 25 tractatu cum suis, cum aliqua remotione comitis petitionibus satisfecit. Naves itaque directas a Flandria gazis Hispanis, scilicet auro, vestibus deauratis, preciosis lapidibus, sericis pannis et abundantis omnium omnis generis victualium maturius oneravit. Sicque filia regis, felici navigatione transvecta, sine magna difficultate Rochelle portum intravit, nuncios regis Anglorum eo loco reperiens, qui statim in omnibus itineri necessariis suffici-
 30 cientiam omnem impendere procurarunt; que de situ terrarum et transitu, maturiore stimulo muliebri compulsæ, cognovit, ab exitu navium intermedium vie, quousque Flandrensium fines attingeret, totum fere regis Anglie iurisdictioni suppositum. Regis igitur filie comes nimio succensus amore, venientibus Hispanis in equitatu magno dignum duxit festinanter occurrere. Beatricem vero superius totiens memoratam comes in facie commilitonum suorum et
 35 in presentia multitudinis que convenerat sibi federe nuptiali coniunxit.

Quarto die intrantis Novembris considentibus Verone in ecclesia maiore papa⁹ et imperatore, cardinalibus et plerisque ecclesie rectoribus, Ravennas¹⁰ in serie sermonis sui casum et perditionem terre Ierosolimitane omnibus exposuit et ad succurrendum in peccatorum remissionibus cujuslibet generis homines evocare curavit.

Philippus Coloniensis archiepiscopus, habens solacium in itinere Philippum comitem Flandrie, venit in Angliam¹¹, beato Thome vota soluturus orationum. Archiepiscopo rex
 40 occurrens et comiti, petiit ab eis, ut transitum facerent usque Londoniam. In eorum adventu, quod ante non vidimus, civitas coronata fuit, gaudium, honor et tripudium per omnes civitatis plateas. Archiepiscopus sollempni processione receptus est in ecclesia doctoris gen-

45 a) Hispan. A. b) *hinc portuata del. B; cum A, sed manus s. XVI. superscripsit sub.*

1) A. 1187. Haec e stemmate Andegavensi, quod exstat quoque in Chroniques d'Anjou l. p. 340, desumpta sunt.

2) Scilicet Henrici II. 3) V. inter Statuta Willelmi regis Sotorum: *Assis regis facte apud Perth die Martis proxima ante festum omnium sanctorum coram episcopis, abbatibus, prioribus, comitibus, baronibus et aliis probis hominibus terre sue anno scilicet quo dux Saxonum primo venit in Angliam* (Oct. 28. 1184)

'Acts of the Parliaments of Scotland' l. p. 376; cf. Cosmo Innes, 'Lectures on Scotch legal Antiquities' p. 31; 'Götting. Nachrichten' 1880, p. 148. 4) Pa-

trem futuram Ottonis Pueri, ducis Bransvicensis et Lunenburgensis. 5) l. a. 1178—1185. 6) Apud Portugalos Therasia, apud Flandros Mathildis nominabatur. 7) Licio III; cf. Jaffé nr. 9635. 8) Gerardus II. archiepiscopus, qui conventui interfuit; v. Rubel Hist. Rav. p. 355; cf. Jaffé nr. 9716; Scheffer-Boichorst l. l. p. 50. 9) Philippum archiepiscopum Coloniensem mense Augusto post curiam Maguntinam in Angliam profectam esse constat; cf. Peter, Analecta ad historiam Philippi de Heinsberg archiepiscopi Coloniensis p. 42—51.

1184. tium Pauli. Susceptus est etiam apud Westmonasterium ipsa die sollemni processione, sump-
tibus regiis, expensis effusioribus, laucioribus cibis omnem ultra sufficientiam abundantibus,
per quinque dies infra regis palacium hospitatus. Sed an recesserit donatus multis mune-
ribus, est superfluum querere.

Circa dies istos Fredericus imperator Romanus, concilium habens prope Maguntinam 5
urbem, regni Theutonici diadema capiti filii sui primogeniti fecit imponi.

Philippus Coloniensis archiepiscopus Angliam exiens, auxilium repromisit, ut comes
Flandrie Baldewinum comitem Hainaucensium¹, sororium ipsius comitis, socerum Philippi
regis Francorum, contereret et humiliaret. Itaque statim totus de pontifice translatus in
militem, Henricum Lovanie ducem², alios plures spectabiles genere, viribus affluentes, in 10
exercitu copiosos, qui per homagium ecclesie Coloniensi tenentur astricti, sub articulo tem-
poris congregavit et militaribus armis accinctus predicti comitis terram irrupit, villas suc-
cendit, homines captivavit, ecclesiis non pepercit, immo dampnis affecit gravissimis³. Wil-
helmus de Magnivilla comes Essexie veniens in auxilium comiti Flandrie, domino suo, mul-
tos Hainaucensium traxit in exterminium. 15

Ernaldus magister militie Templi Verone moritur.

1185. Eraclius patriarcha Sancte Resurrectionis et Rogerus magister sancte domus
Hospitalis Ierusalem, tendentes in occidentem et per Ytaliam transitum facientes et Galliam,
nec a domino papa nec ab imperatore Romano nec a rege Francorum aliqua plene conso-
latoria receperunt. 20

Herebertus Anglicus natione, natus in Middelsexia, transitum faciens in Siciliam, as-
sensu regis Willelmi creatus est in Calabria Consensanus archiepiscopus⁴. Cum autem illic
terre motus fieret magnus, predictus archiepiscopus cum clero, cum familia, cum magna
parte civium obrutus est, castella pleraque subversa, milia populorum contrita. Quedam civi-
tas Adriatico mari contigua de nocte populo quiescente corrui in profundum. 25

Circa dies istos dux Saxonicus Henricus, imperatoris impetrata licentia, rediit in Saxo-
niam⁵, suo tantum contentus⁶ patrimonio⁷, misericordiam imperatoris expectans.

Rex Francorum, rex Anglorum, Remensis⁸, Coloniensis archiepiscopi, comes Flan-
Nov. 7. drensus et infiniti cum eis venerunt apud Albemarlam 7. Idus Novembris, ubi reformata
pax est inter regem Francorum et comitem Flandrensem. Sed minime complementum 30
accepit, quousque suum imperator Romanus adhiberet assensum⁹.

Nov. 25. Lucius papa 7. Kalendas Decembris Verone sepultus est.

Humbertus Mediolanensis archiepiscopus ipsa die cardinalium assensu communi papa
Dec. 1. creatus est, vocatus Urbanus; Kalendis Decembris coronatus est in ecclesia sancti Petri mon-
tis in supercilio collocata. 35

Henricus rex Theutonicus⁴; ducens secum Philippum Flandrensiem comitem, venit ad
patrem suum cum multis in Ytaliam, natalicios dies ibidem celebraturus⁷.

1186. Inter Henricum regem Teutonicum et Constantiam, filiam Rogeri Siculi regis,
amitam vero Willelmi regis Siculi, generi⁸ regis Anglorum, matrimonium celebratum est.

Jan. 27. Sexto Kalendas Februarii Viennensis¹ archiepiscopus⁶ Fredericum imperatorem Roma- 40
num Mediolani coronavit. Eodem in die Aquileiensi patriarcha⁹ coronavit Henricum regem
Teutonicum, et ab ea die vocatus est cesar. Quidam episcopus Teutonicus coronavit Con-
stantiam, amitam Willelmi regis Siculi, generi regis Anglorum. Hec acta sunt in monasterio
Sancti Ambrosii.

a) Saxonum A, sed manus saec. XVI. corr. Saxoniam. b) contemptus A. c) R. archiepiscopus, Col. archiepiscopus A. 45
d) Teutonicus A. e) generis A; generi corr. generis B. f) Viennensis A.

1) Balduinus V. comes Hanoniensis et, Philippo a. 1191. mortuo, comes Flandrensis. 2) Henricus comes Lovaniae a. 1172, qui patri Godefrido a. 1190. dux Brabantiae successit. 3) V. Gisleberti Gesta com. Hanon., SS. XXI, p. 543 sqq. 4) Herbertus archiepiscopus Consianus (de Compsa in Principatu) a. 1169—1180. perperam confunditur cum Ruffo Cosentino, qui terrae motu a. 1184. periit. 5) De Anglia rediit, proprio tantum contentus patrimonio Chronica regia Coloniensis p. 134; reversus est in terram patrum suorum . . . contentus patrimonio suo Ar-

nold. Lubec., SS. XXI, p. 156. 6) De treugis Albe-
mariae, hodie Aumale (dép. Seine Inférieure) initis
v. Toeche, 'Heinrich VI.' p. 536, qui Radulfo nostro
adiuvante Gislebertum l. l. p. 550. castigavit; cf. 50
Scheffer-Boichorst l. l. p. 480. 7) Imperator Fre-
dericus dies dominice natiuitatis cum Henrico rege,
filio suo, apud Papiam celebres egit Cont. Aquic.,
SS. VI, p. 423. 8) Ainardus, qui imperatori iteram
coronam Arelatensem imposuit. 9) Godefridus, 55
qui, ut Toeche, 'Heinrich VI.' p. 515—516, docet,
Henricum regem Italiae et antiquorum imperatorum

Dux Burgundie¹ Widonem castellanum de Vergeio² diebus multis obsidione vallavit. 1186. Wido confugiens ad regem Francorum, castrum et castellaniam totam eius potestati subiecit. Dux vero tale factum trahere volens ad iniuriam imperatoris Romani, nulla ratione potuit impetrare, quod imperator, sui fines transgrederetur imperii. Sic rex Francorum castrum pacifice possidet memoratum.

Rex Francorum, rex Anglorum, comes Flandrensis, comitissa Campanie³, Margarita regina⁴, Henrici regis filii regis Anglorum relicta, convenerunt prope Gisorcium⁵ 6. Idus Martii. Redacta sunt ad pacem et concordiam que vertebantur inter regem Francorum et comitem Flandrie de toto tenemento Radulfi quondam comitis Viromandorum⁶.

Margarita, soror Philippi regis Francorum, relicta bone memorie regis Anglorum Henrici, filii Henrici regis Anglorum, in comitatu magno recessit Parisius 8. Kalendas Septembris. Quam Bela⁷ Hungarie, Dalmatie, Croatie Rammeque⁸ rex suscepturus est in uxorem.

Ad vocationem regis et archiepiscopi Ricardus decanus Lincolnie suique capituli pars precipua convenerunt apud Egenesham⁹ 8. Kalendas Iunii. Post tractatus autem super consilio Lincolnensis ecclesie diutius habitos tandem Hugo, genere Burgundio, natione Gratianopolitanus, prior ordinis Cartusiensis in Anglia¹⁰, pluribus episcoporum presentibus, Lincolnensium est electus antistes. Nuntiis itaque directis in Burgundiam cenobio Cartusiensi, prior et conventus eiusdem loci gratum electioni facte prebuerunt assensum. Sic Hugo predictus votis plurium concurrentibus die festo sancti Mathei Lincolnensis est consecratus episcopus apud Westmonasterium in capella sancte Katerine.

Urbano summo pontifici Theutonici regni tam archiepiscopi quam episcopi cum debita devotione et subiectione reverentiam^a.

Cum divine dispensationis gratia apostolice sedis antistitem et tocius sancte catholice ecclesie pastorem et patrem dignissimum de altitudinis sue consilio vos providerit, universi et singuli, quorum par affectus et eadem vota dinoscuntur, paterne sanctitati vestre cum filiali reverentia tanto devotius assurgimus, quanto amantissimam personam^b vestram sincera in Domino caritate diligimus et iura ecclesiarum de prudentie vestre perfectione manuteneri et tranquilliori^c pace foveri indubitanter^d speramus. Inde utique^e est, quod, habita hinc inde consideratione tam devotionis, qua sancte Romane ecclesie et vestre paternitati tenemur, quam fidelitatis et singularis dilectionis, qua domino nostro^f imperatori et imperio per sacramentum astringimur^g, super discordia, que inter ecclesiam^h et imperium morbois cepit radicibus pullulare, inⁱ intimis anime visceribus conturbamur, non immerito dolentes, duorum acies^j gladio- rum in adversum collidi, quorum mutuis, ut deceret, auxiliis ecclesiarum paci, iusticiis imperii, tocius orbis commoditati accuracius fuerat providendum.

Serenissimus^k imperator Fredericus, celebrata novissime sollempni curia, nobis ceterisque principibus^l imperii, tam clericis^m quam laicis, etⁿ nobilibus ac magnatibus proposuit et graviter conquestus^o est, quod in ipsa dilectionis fiducia, quam erga personam eius et imperium vos habere confidebat, quamque^p erga personam vestram et sanctam Romanam ecclesiam firmissime^q conceperat, cum illustrem^r filium suum Romanorum regem^s, quem tamquam unicum diligit filium, quasi in signum consumate iam pacis, quibuslibet expositum periculis, pro defensione et^t libertate Romane^u ecclesie quanta potuit velocitate transmisit, inimicitias et gravamina adversus eum, quod de vestra tamen^v paternitate minime credidisset, studiosius exercueritis, si^w in facto Cremonensium^x, quos^y tamquam bannitos et publicos^z hostes imperii

a) ap. Ludewig, *Reliquiae Manusc. II*, p. 445 (*Manus. Coll. conc. XXII*, p. 507; *Watterich, Vitas pont. II*, p. 675) ex cod. Vindob. ita inscribitur: Reverendo et venerabili in Christo patri ac domino Urbano, sacrosancte et universalis ecclesie summo pontifici, Wichmannus, Dei gratia sancto Magdeburgensis ecclesie archiepiscopus, cum suis suffraganeis cum debita subiectione obedientiam; cf. *Scheffer-Boichorst I. I.* p. 115, n. 5. 123. b) paternitatem v. in Deo patre sine. car. Lud. c) docet Lud. d) in dies add. Lud. e) obst. Lud. f) imp. et eccl. Lud. g) gl. s. Lud. h) Ser. quippe dominus noster imperator, princeps christianissimus, celebrata Lud. i) imperii principibus Lud. j) tam laicis quam clericis A. k) magnatibus quoque et universis nobilibus Lud. l) ipso add. Lud. m) conceperat firmissime Lud. n) illustrissimum Lud. o) augustum add. Lud. p) ac Lud. q) ecclesie Romane Lud. r) michi Lud. s) sicut Lud. t) Cremonam A. *corressit manu sac. XVI.* Cremonensium. v) cum add. Lud. w) tunc add. Lud. x) y) z)

Romanorum more patris coadiutorem vel caesarem coronavit. 1) Hugo III. a. 1162—1192. 2) Vergy (dép. Côte d'Or). 3) Maria, Ludovici VII. regis Francorum et Alienorae reginae filia, Henrici I. Campaniae comitis vidua. 4) Quam Ludovicus VII. ex filia Castellae regis genuerat. 5) Gisors sur Epte (dép. Seine inférieure). 6) V. Toeche I. I. p. 53. 7) Bela III. a. 1174—1196. 8) Rama, i. e. regnum Bosniae, a Rama Samine nuncupatum, quod in Naronem effunditur. 9) Eynsham in comitatu Oxoniensi. 10) Videlicet domus Withamensis in pago Somersetensi.

1188. *vestram decuit^a reverentiam evitare, contra^b honorem imperii familiariter collegeritis, dehorrando civitates^c universas Italie^d ab auxilio^e ferendo et expeditione promovenda; episcopis quoque tam litteris quam nunciis sub pena^f officii sui et benefitii pariterque anathematis interminatione districtius^g inhibendo, ne v^h adiutorium ei^h facerent autⁱ quovis modo secum comparere presumerent. Quas profecto litteras quidam ex nobis viderunt et perlegerunt, super facto^j tanto vehementius^k admirati, quanto timendum non^l fuerat sub dilectionis^m specie huiusmodi inimicitias palliare. Maxime autemⁿ de facto Treverensis^o ecclesie subiunxit, de quo nec poterat^p credi, nec opinione^q concipi, ut^r eo quem accepit sine umquam foret concludendum. Nam, si secundum ordinationem vestram idem factum incon vulsum permanere deberet, videtur^s imperium demembrationem et maximam sui iuris imminutionem^t incurrisse, presertim cum nulli^u antecessorum suorum ab aliquo antecessorum vestrorum factum fuisse antiquitatis^v reportet memoria, quod episcoporum quispiam in regno Theutonico consecrationem prius quam regalia per sceptrum imperiale receperit, quod quidem rationi non derogans in hec usque tempora usus approbatus celebri^w firmitate conservavit. Sed [nec^x] hanc imperii iusticiam infringendam per vos aut aliquatenus permutandam dominus imperator credidit^y, cum, [ut^z] attestacione venerabilium^{aa} virorum^{ab}, quos eiusdem verbi^{ac} sponsores ad eum remisistis, manifestum est, dominum^{ad} Fulmarum numquam vos consecraturum^{ae} in verbo Domini firmiter promiseritis. Ceterum in archiepiscopatu Mediolanensi iniurias multo^{af} ex tempore per^{ag} vos imperio factas in publico proposuit. Ea namque sedes quanto^{ah} in Ytalia maior et excellentior perhibetur, tanto virum prudentem et utilem^{ai} in ea requirit et magis^{aj} necessarium habet. Sed, ut asserit, antistitem^{ak} ecclesie, usum^{al} regalium imperio, a pluribus annis denegastis. Adiecit insuper, quantis exactionum oneribus^{am} universe de imperio per vestros ecclesie subiaceant, videlicet ut tam ecclesie quam cenobia, quibus vel panis cotidianus non sufficit, in erogatione pecunie, in pastu familiarum, in stabulatione equorum, ratione ecclesie super omnem possibilitatem suam deservire compellantur. Hec siquidem et plura hiis serenissimus dominus noster imperator in facie sollempnis curie^{an} sue^{ao} nobis ceterisque principibus suis proposuit, ostendens evidenter, quod tales iniurias ad gravamen persone sue et imminutionem honoris^{ap} imperii nec possit nec debeat sustinere. Unde et nos, qui de conservando et manutenendo iure et honore imperii ipsi^{aq} et illustri filio suo Romanorum^{ar} regi augusto per sacramentum tenemur, nichilominus quoque reverende matri^{as} nostre sancte Romane ecclesie dilectionis et obedientie debito astringimur et paternam sancti^{at} tatem vestram in intimi cordis sinceritate complectimur^{au}, excellentiam vestram obnixè rogantes, totius humilitatis et filialis devotionis studio deprecamur, quatinus ad laudem Dei et pacem ac unitatem ecclesie Dei et imperii, que nunc toti mundo desideranda venit et exoptanda, ea que ad gravamen imperii facta dinoscuntur, quoniam^{av} ea^{aw} a vobis sustineri aut sub silentio preteriri fidei vestre sinceritati nullatenus conveniret, saniori, ut^{ax} expedit, consilio permutari^{ay} faciatis. Veraciter siquidem^{az} a domino imperatore intelleximus et pro ipso testamur, quod paratus est et semper fuit ad faciendam iusticiam et recipiendam et super hiis que adversus imperium ecclesia proposuit^{ba}, iustitie amicabili compositioni^{bb} aut arbitratus bonorum virorum assensum indubitanter prebere. Propter quod venerabiles^{bc} viros litteratura^{bd} preditos, prudentia*

a) decuerat Lud. b) contra h. i. des. Lud. c) un. civ. Lud. d) Ytalie A. Lud. e) ab afferendo ipsis auxilio Lud. 40
 f) pena B; penitencia A, correxit manu rec. pena, quod et Lud. g) inhibendo distinctius Lud. h) deest Lud. i) vel aliquid secum comparare Lud. k) vehementius A. l) minus tim. Lud. m) sub specie dilectionis inimicitias palliari Lud. n) et specialiter add. Lud. o) nec credi potuit Lud. p) animo Lud. q) quod eo nequaquam accepto sine foret concludendum Lud. r) videretur Lud. s) diminutionem Lud. t) nulla Lud. u) curiosa add. Lud. v) a celeri B; celeri A; celebritate pro celebri firmitate Lud. w) ita Lud.; deest codd. x) Monasteriensis et Astensis 45
 episcoporum et fidelis viri S. mandatarii add. Lud. y) ita Lud.; viri codd. z) dum Lud., ubi Fulm. deest. aa) consecraturum Lud. b) deest Lud. c) a vobis Lud. d) quando ceteris Lud. e) imperium add. Lud. f) usum regalium imperio, antistitem ecclesie iam pl. Lud. g) muneribus Lud. h) deest A. Lud. i) imperatori Lud. k) Ro codd.; Rogero Trysden perperam. l) amplectimur Lud. m) quæ A, manu rec. corr. quoniam. n) a nobis ea Lud. o) vero Lud. p) deest A; si quid Lud. q) proposuerit Lud. r) componi Lud. s) honorabiles Lud. t) literata preditos prud. Lud. 50

1) Urbanus papa Rodulfum Treverensem archiepiscopum electum, qui imperatori adhaerebat, 20. Maii deposuerat eiusque loco 1. Iunii Volcmarum archidiaconum Treverensem, qui sibi favebat, promissum haud servans, consecraverat. V. de utriusque electione schismatica Gesta Trever., SS. XXIV, p. 383, et Arnold. Lub. III, 11. 17, SS. XXI, p. 155. 158, et quae Scheffer-Boichorst l. l. p. 88 sqq. disserit.

Volcmarus autem, cum sedem obtinere non valeret, Remis exulavit, unde fugatus, a rege Anglorum Turonibus susceptus est; Gesta Trev. l. l. p. 387. 2) Hermannum Monasteriensem et Willelmum Astensem imperatoris nuncios inter 5. Martii et 30. Aprilis 55 Urbanum III. adisse, docet Scheffer-Boichorst l. l. p. 175; Gesta Trever. l. l. p. 385.

et discretione conspicuos^a sanctitati vestre duximus transmittendos, paternam benignitatem¹¹⁸⁶ vestram propensius exorantes, quatinus apostolice mansuetudinis caritate et ea [que^b] ex parte nostra proposuerint clementer audire dignemini ac verbis eorum fidem indubitatum adhibere.

5 1187. . . . Albertus, genere Beneventanus, ecclesie Romane cancellarius, Urbano tertio defuncto, papa creatus 8. Kalendas Novembris, vocatus etiam Gregorius octavus . . . Oct. 25. cum sedisset duobus mensibus, diem clausit extremum. Substitutus est ei Paulus Prenestinus episcopus, genere Romanus, vocatus Clemens tertius 13. Kalendas Ianuarii. Dec. 20.

10 1188. . . . Rex Francorum crucem suscepit de manibus archiepiscoporum Tyrensis et Remensis et postmodum Philippus comes Flandrie et infiniti cum eis. Convenit etiam inter eos, ut omnes de terra regis Francorum cruces rubeas susciperent, de terra regis Anglorum albas, de terra vero comitis Flandrie virides.

Rex Anglorum post susceptionem crucis familiarem clericum suum Ricardum Barre, Luxoviensem archidiaconum, direxit imperatoribus tam Romano quam Constantinopolitano.
15 Direxit etiam eundem Ricardum Bele regi Hungarorum, scribens in hec verba:

Venerabili et excellentissimo principi Frederico Dei gratia Romanorum imperatori semper augusto Henricus eadem gratia rex Anglie, dux Normannie et Aquitanie et comes Andegavie, in eo regnare, per quem reges regnant.

20 *Quoniam imperatoriam maiestatem super his congratulari confidimus, que ad honorem Dei et exaltationem ecclesie sue disponuntur, excellentie vestre notum facimus, nos et karissimum nobis in Christo amicum Philippum regem Francorum et multos proceres utriusque regni cum magna armatorum multitudine crucem ad servicium Dei assumpsisse, hoc precipue intendentes, ut Deo duce Terra Sancta nostre^a humilitatis amminiculo ab his oppressionibus relevetur, quibus hodie ad opprobrium christiani nominis dinoscitur miserabiliter pregravari. Et*
25 *quoniam in proposito habemus per terras imperii vestri transire, rogamus vos tamquam christianissimum principem, quatinus securum transitum nobis et his qui nobiscum votum simile obtulerunt in terris vestre potestati subiectis prebeat et mercatum victualium locis competentibus in occursum nostrum convenire faciatis ad honorem Dei et vestrum et totius imperii securitatem. Quid autem super hoc vestre placuerit maiestati, per fidelem et familiarem clericum*
30 *nostrum Ricardum Barre, Luxoviensem archidiaconum, quem ob hanc causam ad vestram destinavimus presentiam, vestra nobis significare^a velit dignatio.*

Fredericus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus karissimo fratri Henrico illustri regi Anglie salutem et dilectionem.

35 *Noveris, laudabile propositum tuum, quod te suscepisse suggeris ad servitium Dei faciendum, nobis plurimum complacere; unde ad illud servicium perficiendum tibi consilium et auxilium in Christi nomine promittimus forumque victualium tibi et illis qui tecum ad Dei honorem militabunt prompta voluntate et prono desiderio, Deo cooperante, secundum petitionem tuam providebimus, maxime autem in societate karissimi amici nostri Philippi regis Francorum, et ea durante gratia, qua vos^a invicem intelligimus associatos.*

40 Prope dies istos littere Saladino directe sunt in hec verba¹:

Fredericus Dei gratia Romanorum imperator et semper augustus et hostium imperii magnificus triumphator Saladino presidi Sarracenorum^c quondam illustri exemplo Pharaonis fugere Ysraelem.

45 *Devotionis tue litteras multis retro temporibus ad nos destinatas super arduis negotiis, tibi quidem, si fides verbis subfuisset, profuturis, prout maiestatis nostre decuit magnificentiam, suscepimus et epistolarum alloquiis magnitudini tue consulere dignum duximus. Nunc vero, quia Terram Sanctam prophanasti, cui eterni Regis imperamus imperio, in preside Iudee, Samarie, Palestinorum, in tanti sceleris presumptuosum et plectibilem audaciam debita ani-*

a) Woltwinum prepositum Magdeburgensem, Andream scholasticum Spirensem et magistrum Ludolfum Magdeburgensem add. Lud.; cf. Schaeffer-Botchkorski l. l. p. 125, n. 2. b) deest codd., manu rec. add. A; quatinus consueta apostolice mansuetudinis karitate eos recipere et que Lud. c) ita emendant Troyden et Stubbs; vestro A. B. d) si gratiare codd. e) nos codd. f) Saracenorum A.

1) Iovenis hanc quidem epistolam celeberrimam in Rogerum de Hoveden, supra p. 149; apud Giraldum
55 Libello de expugnatione Terrae Sanctae ed. Stevenson p. 257; in Gestis Henrici II, supra p. 111, et apud
Cambrensem, De instructione principis III, c. 17; quam tamen propter varias lectiones et praecipue nominum terrarum causa repetere placuit.

1188. *madversione decernere imperialis officii sollicitudo nos admonet. Quam ob rem, nisi occupatam terram et omnia restituas, adiuncta satisfactione sacris constitutionibus pro tam nefariis excessibus taxata: ne minime legitimum videamur querere bellum, a capite Kalendarum Novembris evoluti anni spacio terminum prestuimus ad experiendam belli fortunam in campo Thaneos in virtute mirifice crucis et in nomine veri Joseph. Vix enim credere possumus, hoc te 5 latere, quod ex scriptis veterum et in hystoriis antiquis nostri temporis factum redolet. Numquid scire dissimulas, ambas Ethiopias, Mauritaniam, Persiam, Syriam, Parthiam, ubi Parthi Crassi nostri dictatoris fata sunt prematurata, Iudeam, Samariam, Maritimam, Arabiam, Caldeam, ipsam quoque Egyptum — ubi, proh dolor! civis Romanus Antonius, vir insignis, virtute preditus, citra nitorem temperantiae et secus quam deceret militem a tanto culmine rerum 10 emissum minus sobriis Cleopatre inserviebat amoribus —, numquid etiam scire dissimulas, Armeniam et innumerabiles alias terras nostre dicioni subiectas? Norunt hec reges, qui cruore gladii Romani sunt crebrius inebriati. Et ut quidem in ipsa rerum experientia Deo auctore intelliges, quid nostre victrices aquile, quid cohortes^b diversarum nationum, quid furor Theutonicus etiam in pace arma capescens, quid caput indomitum Reni, quid iuventus, que fugam numquam novit, 15 quid procerus Bavarus, quid Suevus astutus, quid Franconia circumspecta, quid in gladio ludens Saxonia, quid Turingia, quid Westfalia, quid agilis Brebantia, quid nescia pacis Letaringia, quid inquieta Burgundia, quid Alpini Salices, quid Spisania in amento prevolans, quid Boemia ultra mori gaudens, quid Bolenia suis feris ferior, quid Aústria, quid Stricia, quid Bugrensa, quid partes Illirice, quid Leonardia, quid Tuscia, quid Ancarictana marcea, quid 20 Venetus proretha, quid Spinanus nauclerus, denique qualiter dextera nostra, quam senio arguis effeta, gladio vibrare didicerit, dies illa plena leticie et iocunditatis et reverentie triumpho Christi prefixa te docebit.*

1189.
Apr. 23.

1189. . . . Circa dies istos, die festo sancti Georgii Fredericus imperator Romanus, loca passionis dominice visitaturus, peregrinationis iter arripuit apud Reinesburgum¹, 25 transitum per Hungariam et Bulgariam, sicut proposuerat, habiturus.

Rex Anglorum Henricus, cum regnasset annis 34, additis 20 septimanis et octo, diebus 30
Iul. 6. etiam quinque, gravi tactus incommodo, lecto decubuit, et in octavis apostolorum diem clausit extremum apud Chinonem. Sepultus autem est apud Fontem-Ebraldi²; Turonensis, Treverensis³ archiepiscopi celebraverunt divina; Ricardus comes interfuit.

A.

B.

Iul. 13. Matildis ducissa Saxonie, filia predicti Matildis ducissa Saxonie tertio Idus^c regis, tertio Idus Iulii diem clausit extremum. obiit.

Circa dies istos a partibus aquilonis⁴ naves plurime sulcantes mare Britannicum, sedus
Mai 18. inierunt cum Anglis, quos apud Dertesinu⁵ reppererunt. Itaque communi consilio 15. Kalen- 35 das Iunii se pelago commiserunt, cum essent naves 37 onerifere multum et hominum multorum capaces. Postque varios rerum eventus 3. Kalendas Iulii venerunt Ulixibonam. Rex autem Portugalensis⁶ intelligens, quod naves essent referte tam hominibus quam armis ad pugnandum ydoneis et omni genere victualium munitissime, supplicavit, ut ei venirent in auxilium ad subiugandam civitatem quandam nomine Silviam⁷, quam Silvius Eneas con- 40 struxerat et de nomine suo vocaverat Silviam, conferens eis in adiutorium 37 galeas et alias naves que sagittarie nuncupantur quam plurimas, et pactum iniit cum eis, tam ipse quam tres episcopi sui prestito sacramento, quod, quicquid vel auri vel argenti vel victualium civitate subacta possent acquirere, suos in usus redigerent et solam urbem regis potestate subigerent. Ab Ulixibona recedentes, 16. Kalendas Augusti Silvie portum intraverunt, 45 impulsis ad terram navibus fixisque tentoriis, urbem obsidione vallarunt munitam turribus, sicut dicitur, circiter quadraginta. Numerus erat christianorum ad pugnam preparatorum Iul. 17. tria milia quingenti. Tertia die sequenti muris appropinquantes, insultum fecerunt acerri- Iul. 19. mum, suburbium irruerunt, fontem, etiam duplici muro circumdatum, habentem barba-

a) Marci G. Henrici. b) cohortes A. c) mensis deest B.

1) Imperator in festo sancti Georgii curiam celebrem Ratiaponae habuit Chronica regia Coloniensis p. 144.
2) Ad Ligerim, hodie Fontévrault (dép. Maine et Loire), ubi et proavi Andegavenses et Ricardus filius sepulti sunt. 3) Volmarus exul, quem Clemens III. die 26. Iunii eiusdem anni iam deposuerat; v. Jaffé nr. 10451.

4) Itinerarium Ricardi I, c. 27, supra p. 206, Danorum, Frisonum, Anglorum, Flandrensium mentionem facit; cf. Gesta Ricardi, supra p. 113; et Riezler I. I. p. 78.
5) Dartmouth in littore Devoniensi. 6) Sanctius I. a. 1185—1211; cf. Schäfer, 'Gesch. v. Portugal' I, 55 p. 104. 7) Silves in regno Algarbii.

canam¹ novem turribus circumseptam, a quo fonte cives sustentabantur, ne siti perirent, 1189. obstruxerunt terra, fimo, lapidibus. Gentiles, aque penuria laborantes, animo consternati sunt. Princeps civitatis vocatus Alcad¹ regem adiit Portugalensem, qui cum exercitu supervenerat, sed christianis nullum prestabat auxilium, regique tam sui quam civitatis fecit deditionem, ignorantibus christianis. Subacta fuit civitas 8. Idus Septembris plus Sept. 6. quam sexaginta milibus virorum ad pugnam aptorum referta. Qui gladio corruentes orcho transmissi sunt, tredecim milibus utriusque sexus inventis superstitibus, qui de suo secum nec² quid minimum asportantes, sed eiusdem generis pannis in signum servitutis induti, versus Sibiliam transmigrandi plenam receperunt securitatem. Sic virtute Dei patris omnipotentis sine dampno christianorum triumphatum est de paganis. Civitate tandem sordibus et ydolatriis emundata, die nativitatis beate³ Marie Portugalensis episcopus macomeriam² Sept. 8. in honore beate virginis dedicavit, preficiens ibidem episcopum², qui de partibus Flandrie causa peregrinationis advenerat.

Ad vocationem archiepiscopi Cantuariensis ecclesie suffraganei Landonie conveniunt 15 3. Nonas Septembris ad coronationem novi regis. . . . Cantuariensis, Rotomagensis, Tre- Sept. 3. verensis³, Dublinensis archiepiscopi de diversis partibus conveniunt. Treverensis archiepiscopus³ in Anglia moriens, apud Sanctum Andream sepultus est Norhamtonie. . . .

Circa dies istos Willelmus rex Siculus, gener regis Anglorum, absque legitimo sobole moriens, Tancredum sibi propinquum habuit successorem regni.

1190. . . . Exercitus christianorum ante Aconem hoc modo situs est: Ante montem 1190. Musardi supra mare sunt Genevenses. Post illos sunt Hospitalarii. Post quos est marchio Montis-ferrarii⁴. Post illum comes Campanie Henricus. Deinde Guido Dumpere⁵. Post illum comes Brenensis⁶. Post quem comes de Baro. Deinde comes Chalunsis⁶. Postea comes Robertus de Drous⁴ et episcopus Balvacensis⁷. Postea episcopus Besenceve⁸. Iuxta quem versus planum est comes Theobaldus⁹ et comes de Claro-monte¹⁰ et Hugo de Gurnai et Otho de Tresoni¹¹ et Florentius de Hangi¹² et Walkelinus de Ferrariis¹³. Deinde Florentini. Post quos episcopus Saresbiriensis¹⁴ et Anglici. Deinde dapifer Flandrie¹⁵ cum Iohanne de Neel¹⁶ et Odone de Hame et aliis Flandrensibus. Postea episcopus Cambraiensis¹⁷ et dominus Ysoldone¹⁸ et vicecomes Turonie¹⁹. Deinde rex de Jerusalem²⁰ cum Galfrido et Aimaro, fratribus eius, et Hugo de Tabari²¹ et fratribus eius Radulfo et Otono et Willelmo. Deinde Templarii et Iaco de Ayennes²². Post illum landegrave²³ et comes de Galres²⁴ cum Alemannis et Dacis et Theutonicis et Frisonicis. Inter quos ad magumeriam posuit tentoria dux Suavie²⁵. Post super Turonem²⁶ patriarcha et episcopus Acharonis et episcopus Bethlehem et vicecomes de Castello-Eraud²⁷ et Reginaldus de Sagitta²⁸ et Amfridus de Turona²⁹. Sub Turona excambiatores. Postea super portum archiepiscopus Pisanus³⁰ cum Pisanis. Extremo Lombardi³¹.

Circa¹ dies istos cum primum obsessa fuisset Acon, Gwillelmus quidam Anglicus natione, capellanus Radulfi de Diceto decani Landoniensis, dum tenderet Ierosolimani, astrinxit se voto, quod, si prospero cursu portum intraret Acon, sancto Thome martyri sumptibus suis iuxta facultatum possibilitatem capellam construeret et procuraret ibidem ad honorem martyris cimiterium consecrari. Quod et factum est. Multis igitur ad capelle servitium undique concurrentibus, iudicio christianitatis ipse Willelmus prioris nomen accepit. Qui dum se

a) ne A. b) deest A. c) Ealunsis A. d) Brous A. e) Tresan A. f) haec -- tumulata sunt (p. 280, l. 7) in marg. suppl. B. B2, des. A. A2.

45 1) Arabice *barbakkun* aquaeductum, media Latinitate *barbacana* foramen muri, postea Anglice propugnaculum exterius vel promurale significat; de quo *Barbican*, via publica in vetere civitate Londoniensi, quam Radulfus, Sancti Pauli decanus, bene noverat, nomen accepit. 1') Arabice *al hadi* iudex. 2) Vel mahomeria, i. e. templum Mahometicum, *Moschee*. 2') Nicolaum. 3) Volcmarus exul; cf. Toeche l. l. p. 116. 4) Conradus. 5) Guido II. de Dampierre. 6) Erardus comes de Brienne. 55 7) Philippus (de Dreux) episcopus Bellovacensis. 8) Theodoricus II. archiepiscopus Vesontinus. 9) Blesensis. 10) Radulfus comes Claromontanus in pago Bellovacensi. 11) Tresigny in marchia Namurcensi.

12) Hangest. 13) Ferrers. 14) Hubertus Walteri a. 1193. archiepiscopus Cantuariensis. 15) Helinus de Wavrin. 16) Castellano Brugensi. 17) Rogerus de Wavrin. 18) Issoudun. 19) Raimundus II. 20) Guido de Lusignan. 21) Tiberias (Tabarieh). 22) Iacobus de Avesnes, miles Hanoniensis celeberrimus. 23) Ludovicus III. provincialis comes Thuringiae. 24) Otto I. comes Gelrensis. 25) Fridericus, qui 20. Ian. 1191. mortuus est. 26) Mons in orientem civitatis Acconensis. 27) Châtelhérault. 28) Dominus Sidonensis (de Sallette). 29) Henfridus dominus de Toron. 30) Ubaldo Lanfranchi a. 1174--1202. 31) Cf. de simili dispositione Gesta Ric., supra p. 113.

1190. militem Christi toto servaret in corpore, precipue pauperum curam habebat et sepeliendis corporibus, tam fataliter decumbentibus quam interfectis gladio, diligentiam omnem et operam strenuissime satagebat impendere, magni Tobie se successorem proximum humanis aspectibus representans. Est et aliud ibi cimiterium quod vocatur Hospitalis Alemannorum¹. Est et tertium poliandrum antiquius ceteris, quod sancti Nicholai dicitur, in quo, 5 priusquam obsidio solveretur, hominum milia centum additis 24 milibus per unius circum-
lum anni tumultata sunt.

Anserius de Monte-regali² ad mortem suam detexit traditionem, quam fecerunt idem Anseri et episcopus Balvacensis et comes Robertus, frater eius, et Guido Dumpere et landegrave et comes de Gelres, unde ipsi ceperunt a Salaadino triginta duo milia bizantium et 10 centum marcas auri. Et preterea habuit landegrave 4 camelos et duos leopardos et 4 accipitres; et aliis donis distulerunt predicti principes insultum et permiserunt castella nostra cremari.

Fredericus imperator Romanus annum agens in imperio quadragesimum, dum Ierosolimam tenderet per Bulgariam et ab Yconio transitum faceret versus Antiochiam, in fluvio 15 quodam qui vocatur Sapheth, exercitu suo toto salubriter transeunte, solus equo suo decidens submersus est 8. Kalendas Augusti.

Jul. 25. Ricardus rex Anglorum navem ascendit apud Massiliam vigilia sancti Laurentii. Qui dum equora sulcaret, in portu Romano nuntios domini pape, scilicet Hostiensem³ episcopum et alios plures, occurrentes sibi recepit. Sed ad postulationem domini pape Romam 20 renuit visitare, prope Capuam intrans Apuliam.

Sept. 16. Philippus rex Francorum applicuit apud Messanam 16. Kalendas Octobris et hospitatus est in palatio regis Tancredi. Ricardus rex Anglorum 9. Kalendas Octobris ibidem applicuit, et habito cum rege Francorum colloquio, rex Francorum navem ascendit, et quoniam ventus erat contrarius, ipsa die rediit. Interim nuntii Ricardi regis, quos ad Tancredum regem 25 direxerat, redierunt 4. Kalendas Octobris, ducentes secum Iohannam quondam Sicilie regi-

Sept. 28. nam; et pridie Kalendas Octobris transiit fluvium qui dicitur Far et in Calabria cepit locum munitissimum qui dicitur la Baniare et posuit in eo sororem suam, et postea rediit Messanam et in crastino cepit castellum inter Kalabriam et Messanam quod dicitur Monasterium Griffonum. Griffones insultum facientes in Hugonem Brunum⁴ ab Anglorum rege repulsi 30 sunt, qui, clausis ianuis civitatis, ad propugnacula murorum stantes, homines et equos regis Anglorum occiderunt et quosdam illorum vulneraverunt; rex Ricardus portas civitatis confregit et maximam illius civitatis partem cepit et homines suos infra civitatem hospitari fecit 4. Nonas Octobris. Et tertio Nonas dederunt obsides ei maiores civitatis de pace servanda.

Oct. 1. Rex Tancredus dedit regi Ricardo pro quieta clamantia rerum omnium quas petebat unciarum auri 20 milia. Dedit etiam Tancredus unciarum auri totidem milia regi Ricardo pro bono pacis et quiete clamantia divise, quam Willelmus rex fecerat patri suo Henrico regi, et pro matrimonio quod erat contrahendum inter Arturum Britannie ducem et filiam Tancredi. Rex Ricardus predictum Arturum heredem suum instituit, si sine prole dece- 40 rit. Firmavit etiam quoddam castellum prope Messanam, quod vocavit Mategriffum. Margaritus et Iordanus del Pin, predictae civitatis custodes, abierunt furtive, ducentes secum familiam suam totam⁵.

1191. Alienor regina, cum per quatuor dies moram fecisset cum filio suo, recessit versus Angliam, relinquens Berengariam, filiam regis Navare⁶, quam ducturus erat uxorem. Quarto 45 Idus Aprilis ascendit rex Ricardus navim cum exercitu suo, cum 150 navibus et 6 et buceis 24 et galeis 39 et duxit secum Iohannam sororem et predictam Berengariam.

1191. . . . Clemente papa tertio rebus humanis exempto, lacinctus, inter diaconos ecclesie Romane primus⁷, ne scisma subitum in ecclesia Dei consurgeret, se fieri papam vix tandem sensit; quem Octovianus Ostiensis episcopus die pasche consecravit epi- 50 scopum; qui vocatus est Celestinus papa tertius.

Apr. 14. Celestinus feria secunda paschali Henricum regem Teutonicum et Longobardorum consecravit imperatorem Romanum.

Apr. 15. Celestinus feria secunda paschali Henricum regem Teutonicum et Longobardorum consecravit imperatorem Romanum.

1) V. Ranke, 'Sämmtl. Werke' XXV, p. 26. 2) A. 1190. Siculae accuratius narrantur in G. Ricardi, supra p. 116 sqq. 6) Sancii. 7) Tit. S. Mariae in 85
in obsidione Acconis occubuit; G. Ricardi, supra p. 124. 3) Octavianam. 4) Hugo IX. de Lusignan, maritus Cosmidin.
5) Rea comitissae de Marchia Lemovicensi.

Paschali feria 4. Romani civitatem Tusculanam funditus dirruerunt¹.

1191.
Apr. 17.

A.

B.

Tertio Kalendas Aprilis rex Francorum Rex Francorum navem ascendit apud Mart. 30.
navem ascendit apud Messanam Messanam 4. Kalendas Aprilis²

5 cum^b tribus tantummodo navibus. Pacificati prius fuerant rex Anglorum et ipse. Rex Anglorum Ricardus in magna gloria naves ascendit 4. Idus Aprilis apud Messanam et circa vice- Apr. 10.
simum diem Rodos insulam subintravit.

1192. . . . Die festo sancti Michaelis due regine, scilicet tam Anglie quam Sicilie³, 1192.
navem ascenderunt apud Acon. Rex vero navem ascendit die festo sancti Dionisii. Circa Sept. 29.
10 sancti Martini festum applicuit in Romania, scilicet in loco qui dicitur Cuvrefy^{c, d}, qui iuris- Oct. 9.
dictioni subicitur imperatoris Constantinopolitani. Postmodum, relictis magnis navibus, duas Nov. 11.
galeas ascendit et applicuit in Sclavonia. Cum autem transisset Veneciam et Aquileiam,
terram ducis Austrie^e subintravit. A quo captus est in civitate que Wena^f dicitur 13. Ka- Dec. 20.
lendas Ianuarii.

15 Regem Anglorum dux Austrie comprehendit apud Wenam. Qui licet pedes regis in
compedibus non humiliaverit, inopportunitate tamen custodem plus ad malam mansionem
perduxit, quam si duris artasset in vinculis. Homines siquidem regionis illius barbariem
maxime redolentes horrent verbis, habitu squalent, immundiciis feculescunt, ut intelligas
eorum cohabitationem ferinam potius quam humanam.

20 1193. . . . Feria 3. post ramos palmarum dux Austrie regem Anglie tradidit impera- 1193.
tori Romano sub pactione pecunie persolvende. Mart. 23.

Postmodum ut imperator ad immoderatam pecunie quantitatem nomine redemptionis
solvendam regem Anglorum terroribus et exemplis^g impelleret, eum retrudi precepit in

A.

B.

25 loco qui Trivallis dicitur⁷, a quo carcere nul- castello quod dicitur Trevelles, quod situm
lus ante dies istos exivit, qui vinctus ibidem est in confinio Alemannie et Lothoringie, ubi
intravit, de quo dicit Aristotiles⁸ libro quinto: inter alios montes quidam mons naturali
Bonum est mactare patrem in Trivallis. arduitate preminet universis. In cuius cacu- *Topica II.
mine predictum castellum situm est, ad hoc 11, 6, 6

36 De quo loco rursus metricè⁹ scriptum est: cum ibi specialiter in loco munitissimo constitu-
*Sunt loca, sunt gentes, quibus est mactare tum, ut illic deportarentur et perpetuo tra-
parentes derentur carceri quicumque fuissent contra
Vel mos vel pietas, cum sera supervenit imperium de perduellione notati.
etas.*

Tocius Alemannie generalis conventus, magnates solummodo comprehendens, habitus
35 est apud Warmaciam^f tercio Idus Iulii⁹. Tractatum est ibi de redemptione regis Anglorum. Jul. 13.
Tandem sub audientia plurimorum propalatum est precium appreciati, quem appreciavit^g et Math.
Henricus imperator Romanus ab Austrie duce Limpoldo, scilicet quinquaginta milia marca- 27, 9.
rum argenti. Sed ut imperator, egregius fenerator, legitimarum usurarum summam, que
per annum equiparantur sorti, per unum diem in duplum excederet, centum milia marcha-
40 rum sibi suo tempore solvendarum extorsit a rege.

Summa redemptionis regis Anglorum est argenti centum milia librarum ad pondus
Colonie monete publice probate. Que pecunia certis temporibus et distinctis quinquaginta
datis obsidibus persolvetur.

Cum de redemptione regis agendum sit, quam devotionem ei sui fideles exhibuerint,
45 proferamus in medium, incipientes a domo Dei. Maiores quidem ecclesie thesauros ab
antiquis congestos temporibus, ecclesie parochiales argenteos calices premiserunt; archi-
episcopos, episcopos, abbates, priores conventualium ecclesiarum, comites, barones quar-
tam partem annuorum reddituum, monachos Cistercienses, canonicos ordinis Albi totam
lanam unius anni, clericos viventes de decimis decimam partem de redditibus provenientes,
50 statutum est assensu communi persolvere.

a) Ita quoque ed. Tursdon. b) cum — et ipse in marg. suppl. B. c) Civitatis A. man. rec. emendavit Curofo. d) ex-
emplis B. e) haec linea oratio inscripta B; et A et B2 priorem lectionem praebent. f) Woriniam A. g) appreciavit A. I. A.

1) V. Tooche l. I. p. 186. 191. 2) 3. Kal. Apr. fols. b) A Radulfo Nigro, cum Topica Aristotelis
sicut rec. A habent G. Henrici, supra p. 127. versibus glossaret; Gervas. Tilbar. ed. Leibniz, SS.
55 3) Berengaria uxor et Johanna soror Ricardi regis. Brunsvic. l. p. 911. 9) Legendum esse 3. Kal.
4) Corfu. 5) Leopoldi V. 6) Wien. 7) Tri-
Iulii, demonstrat Tooche l. I. p. 282.

1193. Cessit Alemanni in admirationem non minimam, quod tam crebri fiebant concursus episcoporum, abbatum, comitum et baronum, aliorum etiam medie manus hominum, quos de tam diversis, de tam remotis nationibus unius hominis jurisdictioni subiectis desiderium trahebat videndi regem, de reditu cuius in toto regno suo fere desperabatur a singulis. Et cum diversi diversa reportarent rescripta, scripsit in hec verba:

Ricardus rex Anglorum Waltero Rothomagensi archiepiscopo¹. Quocienscumque nuntios in Angliam ad vos destinamus et illis litteras de fide eis² adhibenda super hiis que vobis ex parte nostra proponunt committimus, hac intentione hoc facimus, ut super hiis que ad commodum et honorem nostrum cedunt eis fides adhibeatur, super his autem que ad honorem aut utilitatem nostram non contingunt, eis fides nullatenus adhibeatur.

Walterus Rothomagensis archiepiscopus, dum per annos duos et anni tercii quartam partem administrasset regni negocia, specialis³ Anglie iusticiarius, non ambulavit in magnis, a munere manus excutiens, clamores equa lance diiudicans. Qui vocante rege transitum fecit in Alemanniam, transitum etiam fecit et mater regis Alienor regina, sub ipso transitu suo Colonie celebrantes epiphaniam.

1194.
Ian. 6.

1194. *Walterus Rothomagensis archiepiscopus Radulfo Lundoniensi⁴ decano. Noverit dilectio vestra, quod, postquam ad dominum nostrum karissimum illustrem regem Anglorum accessimus, nemini scripsimus in Anglia nec aliqua usque ad crastinum sancti Blasii audivimus, que essent digna relatu et vobis scribere deberemus. Eo vero die misericors Dominus populum suum apud Maguntiam in liberatione domini regis visitavit. Nobis enim domino regi eadem die usque ad horam nonam assistentibus, Maguntinus⁵ et Coloniensis⁶ archiepiscopi inter dominum imperatorem et dominum regem et ducem Austrie pro liberatione regia verba proferentibus⁷, post multas anxietates et labores idem archiepiscopi, qui studio maximo ad liberationem regiam operam adhibuerant, coram domina regina et nobis et Bathoniensi⁸ et Elyensi⁹ et Sanctoniensi¹⁰ episcopis et multis aliis magnatibus ad dominum regem accesserunt, ei breve verbum et iocundum proferentes. Erat siquidem quod dominus imperator ei significavit, quod eum in custodia sua diu tenuerat, sed eum liberum dimittebat et absolutum, ut sui ipsius de cetero haberet potestatem,*

Liber et explicitus ad sua vota suos.

Circa dies istos Henricus, Henrici ducis Saxonici primogenitus, nepos Ricardi regis Anglorum, filiam unicam et heredem Conradi palatini comitis⁷ duxit uxorem.

Pactiones inite sunt plures inter imperatorem et regem ad persolvendam non spectantes pecuniam, sed ad statum regis intervertendum; inter quas quicquid insertum est ab initio vitiosum, quicquid contra leges, contra canones, contra bonos mores indubitanter conceptum, licet ex parte regis et suorum fidelium ad hoc observandum fuerit iusiurandum adauctum, eumissa licet patencia scripta, licet in mundum universitatis recepta, licet a partibus absoluta, quia tamen contra ius elicita, robur firmitatis optinere non debent in posterum nec ullo tractu temporis convalescere.

Walterus Rothomagensis archiepiscopus et Willelmus cancellarius regis⁸ et alii quidam dati sunt in obsidatum pro decem milibus marcharum, que rex tenebatur ad presens 40 persolvere, quousque persolverentur. Et hoc se fideliter observaturos nec egressuros ab Alemannia citra conscientiam imperatoris, prestita iurisiurandi religione sollempniter confirmaverunt.

Tancredus rex Sicilie, Rogerus etiam, filius eius sublimatus in regem, intra paucos dies rebus humanis exempti sunt. Willelmus vero, filius Tancredi, puer adhuc, regni diadema suscepit⁹.

Rex Anglorum ad instantem Adulfi Coloniensis archiepiscopi petitionem Coloniam veniens, in ipsius palatio cum honore summo receptus est, in sumptibus magnis, in epulis

¹) Baldewinus Wach¹ pro Willelmo cancellario regis C.

a) adh. eis A. b) specialis — Qui des. A. c) dec. Lund. A. d) ita codd., periodo falso constructa. e) Eliensi A. 50

1) Iusticiario Angliæ, de quo v. Stubbs, 'Const. History' I, p. 501. 2) Conradus I. de Wittelsbach. 3) Adulfus I. comes de Altena. 4) Savarico, filio Gelde-
wini, quem Rogerus de Hoveden, supra p. 176, Henrici imperatoris consanguineum vocat. 5) Wil-
helmo regis cancellario. 6) Henrico; cf. Galliam christ. III, p. 984. 7) Agnetem; v. Will. Neuburg. IV, 32, supra p. 240 sq. et cf. Toeche I. I. p. 566. 8) V. Rycc. de S. Germano, SS. XIX, p. 328. 9) Cf. Rog. de Hoveden supra p. 168.

profusioribus ibidem moraturus per triduum. Die vero tertia procuravit archiepiscopus, ut 1194.
 rex in ecclesia beati Petri missam audiret. Archiepiscopus itaque, deposita maiestate sua,
 precentoris assumens officium et stans in choro cum cantoribus ceteris, illam sollempnem
 missam sollempniter inchoavit: *Nunc scio vere, quia misit Dominus angelum suum et eripuit* Act. 12, 11
 5 *me de manu Herodis*¹.

Rex prospero^a cursu tendens in Angliam, applicuit apud Sandwicum die dominica, sci- Mart 20.
 licet 18. Kalendas² Aprilis. Feria 4, coronata civitate, cum exultatione magna tam cleri quam Mart 23.
 populi sollempni processione receptus est in ecclesia sancti Pauli Lundonie.

Walterus Rothomagensis archiepiscopus, marcharum decem milibus persolutis, ab
 10 Alemannia rediens, ascensionis dominice die sollempni, sollempni processione receptus est Mai. 19.
 in ecclesia sancti Pauli Lundonie.

Henricus Romanus imperator Ricardo regi Anglorum. Dilectionem tuam scire volumus,
quod fideles tui Walterus Rothomagensis archiepiscopus et Bathoniensis episcopus³ et Robertus
de Turnham multa supplicatione nobis institerunt, quatinus Ottonem, nepotem tuum, nobiscum
 15 *equitare permetteremus. Sed quoniam pater eius dux Saxonum nobis suspectus est, cuius mali-*
ciam veremur, petitiones eorum admittere nolimus. Sed tui ducti favore, hec eis indulsumus,
*quod idem Otto de die tres servientes habiturus est, qui ei serviant et assistant*⁴.

Celestinus papa Veronensi episcopo⁵. Volumus et per apostolica scripta mandamus atque
precipimus, quatinus a duce Austrie iuramentum recipias cum alia cautione, quam expedire
 20 *noveris, quod mandatis nostris, que sibi per te vel litteras aut nuntium vel nuntios nostros fece-*
rimus, per omnia sine fraude parebit. Quo recepto, in eius virtute sibi precipias, ut obsides regis
Anglorum universos absolvat, conditiones omnes, quas exegit ab ipso, relaxet et ablata sibi per
eum et suos et que de ipsius regis iniqua redemptione percepit sibi per universa restituens, eos-
 25 *dem obsides faciat cum securitate ad propria remeare, et ut amodo talia non attemptet. Nichilo-*
minus etiam de iniuria et dampnis congrue satisfaciat irrogatis. His demum rite completis et
peractis, ei et suis absolutionis munus impendas et interdictum, cui erat ipsius terra subiecta,
relaxes. Illud etiam eidem duci et suis nichilominus prestita sibi absolutione sub debito predicti
iuramenti precipias, quod quam citius poterunt ad partes Ierosolimitanas accedant et tanto tem-
 30 *pore moram in servitio Christi faciant, quanto prefatus rex in captione dinoscitur extitisse. Quod*
si non observaverint, ipsum et suos in eandem excommunicationis sententiam, appellatione re-
motâ, reducas. Data Rome apud Sanctum Petrum, 8. Idus Iunii, pontificatus nostri anno Jun. 6.
 quarto.

Iohannes . . . translatus ad Lugdunensem ecclesiam, ibi sedit archiepiscopus per
 10 annos et 29 septimanis; cui successit in archiepiscopatu Reginaldus, filius Gigonis comi-
 35 tis Forensis. Iohannes autem archiepiscopus in Angliam veniens, sancto Thome martyri
 vota persolvit orationum apud Cantuariam in nativitate beate Marie. Sept. 8.

Rogerus de genere Normannorum primus in Sicilia regio diademate sublimatus suo
 sculptum in sigillo monasticum illud iactabat⁶:

Apulus et Calaber, Siculus michi servit et Affer.

40 Qui cum ageret in extremis, reliquit filium et filiam, Willelmum et Constantiam; annus
 millenus centesimus quinquagesimus quartus tunc temporis effluebat. Henricus rex Theu- 1154.
 tonicus eandem Constantiam duxit uxorem anno tam millesimo tam centesimo quam octo- 1186.
 gesimo sexto fluente. Henricus postmodum imperator creatus, secum ducens imperatricem
 Constantiam, deficientibus aliis heredibus, omnium ad regnum Sicilie pertinentium heredem
 45 legitimam, duplicem congregavit exercitum, hinc equestrem et pedestrem per viarum 1194.
 angustias laboriosissime gradientem, illinc remigantium multitudinem copiosissimam in
 armis bellicis plurimum confidentem. Sicque Ianuensium et Pisanorum tam auxilio quam
 consilio roboratus, Bonefacium marchionem de Monte-ferrato tocius navigii sui, quod ex-
 creverat in immensum, signiferum ordinavit. Bonefacius itaque dum equora sulcaret intre-
 50 pidus et Salernitanos^b pro viribus paratos resistere cognovisset, irruit super eos, et non
 modica strage peracta, victoriam reportavit, urbem succendit, predavit, ecclesiis non peper-
 cit, ecclesiam sancti Mathei violenter intravit, asportavit thesaurum, sine delectu cives in

a) proprio C. b) Salernitanos B.

1) V. Rog. de Hoveden, supra p. 169. 2) Rectius culi cartam attestatus est; cf. Ficker, Reg. imp. V, 1,
 55 17. Kal. Aprilis; v. Toeche l. l. p. 396. 3) Savaricus. p. 52. 5) Adolaro presbytero cardinali l. s. Mar-
 4) Otto iam Dec. 12. a. 1194. Chinone Ricardi avun- celli. 6) Cf. SS. XXVI, p. 202, n. 2.

1194. ore gladii trucidavit, quosdam truncavit capite, quosdam suspendit patibulo, mulieres omnes indifferenter prostituit. Civitate vastata, transiit in Siciliam; civitates omnes in deditionem accepit. Willelmus, Tancredi regis filius, in etate puerili sublimatus in regem, cum matre sua presidium adiit, sicut fertur, tutissimum, castrum scilicet Sancti Iohannis. Imperator Henricus iter dirigens ad urbem Pannormitanam, in sede metropolitana sollempni proces-

Nov. 22.
1194.
Dec. 26.

sione receptus, 10. Kalendas Decembris^a regium diadema suscepit.
1195. Die festo sancti Stèphani prothomartyris, dum apud Gratiam^b dux Austrie Limpoldus dies natalicios celebraret et iuxta consuetudinem regionis sui corporis agilitatem inter suos ostenderet commilitones de plano militaribus armis accinctus, flexis in girum frenis, equo cecidit, et pedibus attritione subita sauciatus ad necem, urgentissima tandem necessitate compulsus, consilio medicorum pede truncatus est, ut qui regis Anglorum Ricardi Ierosolima redeantis et crucis adhuc mortificationem in suo corpore gestantis et animum habentis ad Terram Sanctam redire pedes constrinxerat nec licentiam abeundi quo vellet habere permetteret, in ultionem tanti facinoris pede proprio multaretur iuxta sententiam Petri Ravennatis^c, qui de filio prodigo scribens inter cetera dixit: *Luxurie, ventri, gule famis tortor apponitur, ut ultrix ibi penā seuiat, ubi penalis reatus exarserat.*

1195. *Henricus Dei gratia Romanorum imperator et semper augustus et rex Sicilie dilecto amico suo Waltero Rothomagensi archiepiscopo salutem et dilectionem. Scientes honestatem tuam de nostre magnificentie felicibus successibus plurimum gratulari, significamus discretioni tue, quod nos per Dei gratiam totum regnum Sicilie et Apulie in pace possidemus. Cum autem quidam magnates regni, qui nobis satis contrarii primo exstiterunt, gratiam nostram recuperassent, ipsi postmodum nefandam proditionem contra personam nostram machinati sunt. Sed quia nichil opertum quod non reveletur, gratia Dei proditio illa fuit detecta et quorundam proditorum proditione manifestata, unde omnes eos pariter iussimus captivari et in vinculis detineri. Ad cuius nostre prosperitatis augmentum, divina operante clementia, dilecta consors nostra Constantia, illustris Romanorum imperatrix augusta, in die beati Stephani prothomartyris peperit nobis filium. Tu itaque nostre iocunditati congaudendo de tuo et terre statu nos certifies. Datum apud Sanctum Marcum^d 13. Kalendas Februarii.*

1194.
Dec. 26.

1195.
Jan. 20.

Willelmus Eliensis episcopus^e Radulfo decano Lundonie. Mittimus ad vos litteras, quas Vetus de Monte misit duci Austrie de morte marchisii in hec verba:

Limpoldo duci Austrie Vetus de Monte salutem^f. Cum plurimi reges et principes ultra mare Ricardum regem Anglie et dominum de morte marchisii inculpant, iuro per Deum, qui in eternum regnat, et per legem quam tenemus, quod in eius mortem nullam culpam habuit. Est siquidem causa mortis marchisii talis: Unus ex fratribus nostris in unam navim de Salteleia^g ad partes nostras veniebat et tempus illum forte apud Tyrum impulsit, et marchisius fecit illum capere et occidere et magnam eius pecuniam rapuit. Nos vero marchisio nostros nuntios mandavimus. Mandavimus, quod pecuniam fratris nostri nobis redderet et de morte fratris nostri nobiscum se concordaret, et noluit necnon et nuntios nostros sprexit et mortem fratris nostri super Reinaldum dominum Sydonis^h posuit; et nos tantum fecimus per amicos nostros, ut in veritate scivimus, quod ipse fecit illum occidere et pecuniam rapere. Et iterum alium nuntium nostrum nomine Edrisum ad eum misimus, quem in mari mergere voluit; sed amici nostri illum a Tyro festinanter recedere fecerunt, qui ad nos cito pervenit et ista nobis nuntiavit. Nos quoque ex hora illa marchisium occidere desideravimus, tuncque duos fratres ad Tyrum misimus, qui eum aperte et fere coram omni populo Tyri occiderunt. Hec autem fuit causa mortis marchisii; et bene dicimus vobis in veritate, quod dominus Ricardus rex Anglie in hac morte marchisii nullam culpam habuit; et qui propter hoc domino regi Anglie malum fecerunt, iniuste et sine causa fecerunt. Sciat pro certo, quod nos nullum hominem huius mundi pro mercede aliqua vel pro pecunia occidimus, nisi nobis malum prius fecerit. Et sciat, quod litteras istas fecimus in domo nostra ad castellum nostrum Messiac in dimidio Septembri coram fratribus nostris et sigillo nostro eas sigillavimus anno ab Alexandro 1504ⁱ.

a) Novambria ed. Toyden. b) quosdam codd. c) M^{no} et D. I. V. codd.; 1505. Ita. Ric.

1) Potius in nativitate Domini; cf. Toeche l. I. p. 342, n. 3. VI, c. 37, supra p. 216, aliam praebet Will. Neuburg.
2) Gratz. 3) Petri Chrysologi, archiepiscopi Ravennatis 444—449, Opp. ed. Mita, Venetiis 1742, quamvis e rebus vere gestis ficta esse videtur; cf. Ilgen, 'Conrad von Montferrat' p. 134. 7) In litore 55 Pamphylico, hodie Adalia. 8) Et Caesareae, nepotem Eustachii Grenier, comitem stabuli.
4) Inter Panormum et Messinam; cf. Toeche l. I. p. 671. 5) Cf. supra p. 282, n. 5. 6) Epistolam eandem Itiner. Ric.

Nos vero harum transcriptum litterarum vobis, de cuius dilectione plenum habemus experimentum, duximus destinandum, ut de illo agatis in cronicis vestris.

1196. *Walterus Rothomagensis archiepiscopus Radulfo decano Londoniensi Experti sepius sinceritatem. . . . Duobus tantum, scilicet clerico et uno serviente, comitati Cameracum venimus, ubi moram facimus adhuc, expectantes dubios rerum eventus. . . .*

1197. . . . Circa dies istos episcopo Cameracensi Iohanne rebus humanis exempto, 1197. tres sunt electi, Walterus, Nicholaus, Stephanus, et infra quadraginta dies sunt defuncti. . . .

Marchadeus, nepharius Brebantorum vallatus catervis¹, episcopum Belvacensem², Willelmum de Merlou multosque cum eis iure belli captos et durissimis constrictos in vinculis transmisit Rothomagum 14. Kalendas Iunii.

Mai. 19.

Notum sit universis hoc scriptum visuris, quod hoc est fedus et conventio inter Ricardum regem Anglie et Baldewinum comitem Flandrie et Hainoie, consanguineum suum, quod idem rex Anglie pacem aut treugas cum rege Francorum non faciet nec facere poterit absque voluntate et assensu eiusdem comitis; nec idem comes faciet aut facere poterit pacem aut treugam cum rege Francorum absque voluntate et assensu predicti regis Anglorum. Et si forte de voluntate et assensu utriusque pax aut concordia fieret inter regem Francorum et eos, et rex Francorum postmodum alterutrum guerrearet, tenerentur predicti rex Anglorum et comes ad mutuam subsidium et auxilium sibi invicem conferendum, prout melius potuerunt et sicut fecerunt tempore quo fedus istud inter eos contractum est. Et sciendum est, quod hoc fedus et conventio non solummodo duratura est tempore guerre, sed imperpetuum inter eos et heredes eorum, qui terras ipsorum tenebunt post eos, sive pax fuerit sive guerra; ita quod, si rex Anglorum hoc fedus et hanc conventionem non observaverit, illi, qui iuraverunt hoc fedus et conventionem hanc tenendam pro rege Anglorum, mittent se in captione prefati comitis infra mensem, postquam id bona fide scierint, non expectata summonitione dicti comitis. Similiter, si dictus comes hoc fedus et hanc conventionem non observaverit, illi qui iuraverunt hoc fedus et hanc conventionem tenendam pro ipso comite, mittent se in captione dicti regis Anglie infra mensem, postquam id bona fide scierint, non expectata summonitione dicti regis Anglie. Hoc iuravit pro ipso rege bona fide tenendum Iohannes comes Moritonii, frater ipsius regis, et in animam eiusdem regis; et pro se ipso iuravit idem comes in animam suam. Et comes Flandrie Baldewinus iuravit propria manu hoc fedus et hanc conventionem tenendam bona fide. Hinc inde multi testes sunt quos enumerare longum est. Acta sunt apud insulam Andeleii³. . . .

Si quis fuerit inter canonicos Rothomagenses fidus antiquitatum interpres et assertor precipuus, qui dixerit Karolum Magnum ecclesie Rothomagensi nomine dotis Andeleium contulisse, recolligat secum, quod annus octingentesimus quartus decimus ab incarnatione Domini tunc temporis effluebat, quando Karolus Aquisgrani sepultus est. . . .

Archiepiscopus⁴, cum rege moram faciens in Normanniam, multorum necessitatibus providit utilitatibus. . . . Sollemniter fedus ineundum inter regem Anglorum et Baldewinum Flandrensi comitem et successores eorum certis distinxit capitulis. . . .

1198.⁵ . . . Celestino papa tertio rebus humanis exempto, Lotharius cardinalis diaconus electus est in summum pontificem 5. Idus Ianuarii, vocatus Innocentius papa tertius. Nono Kalendas Marcii presbiter ordinatus est. In cathedra sancti Petri consecratus est episcopus et in sancti Petri cathedra collocatus. . . .

1198.
Jan. 9.

Febr.
21. 22.

Othoni, nepoti regis Anglorum Ricardi, redditum est Aquisgranum, quod obsederat, 6. Idus Iulii⁶. In crastino desponsavit unicam filiam et heredem ducis Brebantie septennem⁷. Quarto vero Idus eiusdem mensis coronatus est ab Adulfo Coloniensi archiepiscopo et sedem ascendit augustorum. . . .

Iul. 10. 11.

Iul. 12.

Comes Flandrie venit ante villam Sancti Audomari cum exercitu suo 8. Idus Septembris et villam obsedit per tres septimanas. . . . Dum comes predictus esset in obsidione, venit nuncius regis Francie litteras ex parte regis ferens dicentes, quod, si castellanus et burgenses villam suam tenere et defendere possent erga comitem usque pridie Kalendas Octobris, ad succurrendum eis cum exercitu magno die illa veniret; si non veniret, castel-

Sept. 6.

a) W. codd. b) Gesta A. c) hic locus in marg. suppl. A. B; deest B 2. et Tuxeden. d) altera man. mc. B. e) paullo ante deest A. f) Iunij corr. Iulij B. g) Coloniensi codd.

1) Qui Ricardi regis stipendia morant, princeps ne- 4) Los Andelys (dép. Eure). 5) Habertus Cantuar-
55 fande gentis Brihaccenorum, Rog. de Hoveden ed. rionensis. 6) Ita quoque Rog. de Hoveden, supra p. 178.
Stubbs IV, p. 16. 2) Philippum Drocensem. Potius: scario. 7) Mariam.
3) Rymer, Foedera ed. 1816. I, p. 67. ex originali.

Ianus et burgenses de villa sua ad melius quod possent facerent. Sicque reddita fuit villa comiti^a.

[1200.^b] . . . Comes Flandrensis et comes Bolonie¹ uterque cum uxore sua acceperunt cruces eundi Ierusalem.

III. EX OPUSCULIS.

5

I. DE PRELATIS ECCLESiarUM.

PROLOGUS.

Annum^c ab ea die, qua Petrus apostolus Rome primo cathedram pontificalem ascendit, feliciter inchoatum opusculo presenti primordium prestare cognoscas. Debes etiam meminisse traditum a maioribus et cautum in cathalogo virorum illustrium, Clementem papam modo secundum, modo tertium, modo quartum nominatum a Petro. Sed nos, si Lino, Cleto conservemus honorem annorum serie, sicut eis concorditer exhibent nostri patres in canone misse, profecto possumus vitare ruinam; sed ultra posse nostrum est quantum ad annos dominicales solvere dissonantiam. Namque scriptum est,

Primus papatus Petrus est in sede locatus.

Qui consederunt Linus Cletoque fuerunt.

15

His Clemens iunctus simili fuit ordine functus.

Disputat hinc mundus, sit quartus sive secundus^d.

Rursus alibi scriptum est: *Tertius ecclesie Romane prefuit Clemens episcopus.* Sed quotiens^e tibi plenius innotuerit in volumine nostro manifestum errorem deprehensum annorum vel numerorum in calculo, manum apponas.

20

1.^a Romani pontifices quantum sederint.

Petrus sedit annis 25, m. 1, d. 7.

Linus sedit annis 12, m. 3, d. 12.

Cletus consedit annis 12, m. 1, d. 11; cessavit episcopatus d. 20.

Clemens sedit annis 9, m. 2, d. 10; cessavit episcopatus d. 22.

25

Anacletus sedit annis 12, m. 10, d. 7; cessavit episcopatus d. 13.

Euaristus sedit annis 13, m. 7, d. 2; cessavit episcopatus d. 14.

I. Alexander sedit annis 10, m. 7, d. 2; cessavit episcopatus d. 35.

I. Sixtus sedit annis 10, m. 3, d. 22; cessavit episcopatus d. 2.

Telesphorus^f sedit annis 11, m. 3, d. 8.

30

Yginus sedit annis 3, m. 3, d. 8; cessavit episcopatus 14 d.

Anitius^g sedit annis 9, m. 3; cessavit episcopatus d. 14.

Pius sedit annis 11, m. 3; cessavit episcopatus d. 14.

Sother sedit annis 9, m. 3; cessavit episcopatus d. 27^h.

Eleuter sedit annis 15; cessavit episcopatus d. 5.

35

Victor sedit annis 10, m. 2, d. 10; cessavit episcopatus d. 12.

Zepherinus sedit annis 17, m. 2, d. 10; cessavit episcopatus d. 7.

Calixtus sedit annis 5, m. 2, d. 10; cessavit episcopatus d. 7.

Urbanus sedit annis 11, m. 11, d. 12; cessavit episcopatus d. 30ⁱ.

Pontianus sedit annis 5, m. 2; cessavit episcopatus d. 10.

40

Anteros^k sedit m. 1, d. 15; cessavit episcopatus d. 13.

Fabianus sedit annis 14, m. 1, d. 10; cessavit episcopatus d. 7.

Cornelius sedit annis 3, d. 10; cessavit episcopatus d. 35.

I. Lucius sedit annis 3, m. 3, d. 3; cessavit episcopatus d. 35.

I. Stephanus sedit annis 4, m. 2, d. 15; cessavit episcopatus d. 22^l.

45

II. Sixtus sedit annis 2, m. 11, d. 15; cessavit episcopatus d. 25.

Dionisius sedit annis 2, m. 3, d. 12; cessavit episcopatus d. 5.

I. Felix sedit annis 2, m. [1, d.^m] 10; cessavit episcopatus d. 5.

Euticianus sedit annis 8, m. 10, d. 12; cessavit episcopatus d. 8.

Gaius sedit annis 11, m. 4, d. 8ⁿ; cessavit episcopatus d. 11.

50

Marcellinus sedit annis 8, d. 25; cessavit episcopatus annis 7°, m. 6, d. 25.

Marcellus sedit annis 5, m. 7, d. 16; cessavit episcopatus d. 20.

Omnes^p supradicti^q fuerant martires.

a) medio a. 1199. desunt B. & 2. b) numerus desit C; suppl. a Stubbs. c) prologus integer habetur in codd. D. D2. D3. d) cf. *Abbr. Chron. ex codd. A. B. C. ed. Stubbs I, p. 19*: Forsan alterius litterationis . . . locum indignus usurpo, qui voto 55 satisfaciens meo, quotiens ei plenius innotuerit in opusculo sequenti manifestum errorem deprehensum annorum in calculo manum apponat. Etc. — l. 22. oratio. e) haec habentur ad calcem cod. B, quem hinc sequimur. f) Telesphorus D. D2. 3. g) Anicetus D3. h) 22 D. i) 7 corr. 30 B. k) Antheros D. l) 12 D. m) 1, d. des. B. D3. n) 13 D. o) 8 D. p) Omnes — martires rubr. codd. q) superscripti D; subscripti D3.

1) Reginaldus de Dammartin. 2) Sont versus Nicholai Maniacuti ad incorrupta pontificum nomina conservanda. Totum poema exhibet Radulfus, *Abbr. Chronic. I, p. 259*.

- Eusebius sedit annis 2, m. 1, d. 25; cessavit episcopatus d. 7.
 Melchíades sedit annis 3, m. 7, d. 8; cessavit episcopatus d. 16.
 I. Silvester sedit annis 23; cessavit episcopatus d. 16.
 Marcus sedit annis 2, m. 8, d. 5; cessavit episcopatus d. 30.
 5 Iulius sedit annis 11, diebus 11; cessavit episcopatus d. 25.
 Liberius sedit annis 10, m. 7, d. 3; cessavit episcopatus d. 7.
 II. Felix sedit anno 1, m. 3, d. 2. Hic quoque martir fuit. Cessavit episcopatus d. 38.
 I. Damasus sedit annis 18, m. 2, dies 10. Hic purgavit se de adulterio. Cessavit episcopatus dies 31.
 Siricius sedit annis 15, m. 11^a, d. 25; cessavit episcopatus d. 21.
 10 I. Anastasius sedit annis 2, d. 25; cessavit episcopatus d. 21.
 I. Innocentius sedit annis 12^b, m. 2; cessavit episcopatus d. 10.
 Zozimus^c sedit anno 1, m. 8, d. 25; cessavit episcopatus d. 10.
 I. Bonifacius sedit annis 3, m. 8, d. 13; cessavit episcopatus d. 20.
 I. Celestinus sedit annis 8, m. 1, d. 8; cessavit episcopatus d. 20.
 15 III. Sixtus sedit annis 8, dies 19; cessavit episcopatus dies 22. Hic purgavit se.
 I. Leo Magnus sedit annis 21, d. 28; cessavit episcopatus d. 7.
 Ylarus^d sedit annis 6, m. 3, d. 10; cessavit episcopatus d. 10.
 Simplicius sedit annis 15, d. 6; cessavit episcopatus d. 6.
 III. Felix sedit annis 7, m. 11^e, d. 18; cessavit episcopatus d. 5.
 20 I. Gelasius sedit annis 4, m. 8, d. 9; cessavit episcopatus d. 7.
 II. Anastasius sedit anno 1, m. 11, d. 23; cessavit episcopatus d. 4.
 Simachus sedit annis 15, m. 7, d. 28. Hic purgavit se. Cessavit episcopatus d. 7^f.
 Hormisda sedit annis 9, d. 17; cessavit episcopatus d. 7.
 I. Iohannes sedit annis 2, m. 8, d. 16; cessavit episcopatus d. 58.
 25 III. Felix sedit annis 4^g, m. 2, d. 13; cessavit episcopatus m. 2.
 II. Bonifacius sedit annis 2, d. 26; cessavit episcopatus m. 2, d. 15.
 II. Iohannes sedit annis 2, m. 4, d. 6; cessavit episcopatus d. 6.
 I. Agapitus sedit mensibus 10; cessavit^h episcopatus. . .
 Silverius sedit m. 9; cessavit episcopatus dies 18.
 30 Vigilus sedit annis 17, m. 6, d. 25; cessavit episcopatus m. 3, d. 5.
 I. Pelagius sedit annis 4, m. 10, dies 18. Hicⁱ purgavit se de morte Vigilii pape. Cessavit episco-
 patus m. 3, dies 21.
 III. Iohannes^j sedit annis 12, m. 11, d. 26; cessavit episcopatus m. 10, d. 3.
 I. Benedictus sedit annis 4, m. 1, d. 24; cessavit episcopatus m. 3, d. 10.
 35 II. Pelagius sedit annis 10, m. 2, d. 10; cessavit episcopatus m. 6, d. 25.
 I. Gregorius Dialogus^k sedit annis 13, m. 6, d. 10; cessavit episcopatus m. 5, d. 19.
 Savinianus sedit anno 1, m. 5, d. 29; cessavit episcopatus m. 11^l, d. 25.
 III. Bonifacius sedit^m m. 8, d. 28; cessavit episcopatus m. 8, d. 6.
 IIII. Bonifacius sedit annis 6, m. 8, d. 13; cessavit episcopatus m. 6, d. 5.
 40 Deusdedit sedit annis 3, m. 10; cessavit episcopatus m. 1, d. 6.
 V. Bonifacius sedit annis 5, m. 10; cessavit episcopatus d. 13.
 I. Honorius sedit annis 12, m. 11, d. 17; cessavit episcopatus ann. 1, m. 7, d. 18.
 Severinus sedit annis 2, d. 4; cessavit episcopatus m. 4, d. 24.
 IIII. Iohannes sedit anno 1, m. 9, d. 18; cessavit episcopatus m. 1, d. 13.
 45 Teodorusⁿ sedit annis 3°, m. 5, d. 18; cessavit episcopatus d. 52.
 Martinus sedit annis 6, m. 1, d. 26. Hic quoque martír fuit.
 I. Eugenius sedit annis 2, m. 9, d. 24; cessavit episcopatus m. 1, d. 26.
 Vitalianus sedit annis 14°, m. 6; cessavit episcopatus m. 2, d. 13.
 Adeodatus sedit annis 4, m. 2, d. 5; cessavit episcopatus m. 4, d. 15.
 50 I. Donus sedit anno 1, m. 5°, d. 10; cessavit episcopatus m. 2.
 Agatho sedit annis 2, m. 6, d. 14; cessavit episcopatus ann. 1, m. 7, d. 5.
 II. Leo sedit m. 10, d. 17; cessavit episcopatus m. 10, d. 22.
 II. Benedictus sedit m. 10, d. 12; cessavit episcopatus m. 2, d. 15.
 V. Iohannes sedit anno 1, d. 8; cessavit episcopatus m. 2, d. 18.
 55 Conon sedit mensibus 11; cessavit m. 2, d. 23°.
 I. Sergius sedit annis 13, m. 8, d. 24; cessavit d. 50.
 VI. Iohannes sedit annis 3, d. 12; cessavit m. 1, d. 18.
 VII. Iohannes sedit annis 2, m. 8, d. 22; cessavit m. 3.
 Sisinnius sedit diebus 20; cessavit episcopatus m. 1, d. 18.
 60 Constantinus sedit annis 7, d. 15; cessavit episcopatus d. 40.
 II. Gregorius sedit annis 15, m. 8, d. 24; cessavit episcopatus d. 25.
 III. Gregorius sedit annis 10, m. 9, d. 24.
 Zacharias sedit annis 10.

a) 9 D. b) 2 D. c) Zozimus D3. d) Hylarus D3. e) 2 D. f) D3 addit ut supra in rubro: Hic purgavit se.
 65 g) 3 B. h) cessavit episcopatus des. D3. i) Hic — pape posita ante I. Pelagius D3. k) rubro codd. l) 6 D.
 m) annis 6 add. B ex An. seq. n) Theodorus D3. o) 5 D. p) 13 D. q) 2 D. r) 14 D.

II. Stephanus sedit annis 5, d. 29; cessavit episcopatus d. 35. Paulus sedit annis 10, m. 1; cessavit anno 1, m. 1. Constantinus ^a .	
III. Stephanus sedit annis 3, m. 5, d. 27; cessavit d. 9. I. Adrianus sedit annis 24, m. 10, d. 17. Hic dedit pallium Adulfo ^b Lichefeldensi episcopo.	5
III. Leo sedit annis 20, m. 5, d. 20; cessavit d. 10. Hic ^c purgavit se. III. Stephanus sedit m. 7; cessavit episcopatus d. 2. I. Paschalis sedit annis 7, m. 3, d. 17; cessavit d. 10. II. Eugenius sedit annis 4; cessavit ^d episcopatus. . . Valentinus sedit 40 d.	10
III. Gregorius sedit annis 16; cessavit d. 15. II. Sergius sedit annis 3; cessavit m. 2, d. 15. III. Leo sedit annis 9, m. 3, d. 6. Hic Alvedum regem Anglie Rome consecravit. Cessavit m. 2, d. 15. III. Benedictus sedit annis 2, m. 6, d. 9; cessavit d. 15. I. Nicolaus sedit annis 7, m. 9, d. 13; cessavit episcopatus annis 8, m. 7, d. 19.	15
II. Adrianus sedit annis 4, m. 11, d. 15. VIII. Iohannes sedit annis 10, d. 2. I. Marinus sedit anno 1, m. 5. III. Adrianus sedit anno 1, m. 4. V. Stephanus sedit annis 4, m. 7, d. 14.	20
Formosus sedit annis 4, m. 7, d. 13. VI. Bonifacius sedit d. 15. VI. Stephanus sedit anno 1, m. 1, d. 18. Romanus sedit m. 4, d. 20. Teodorus sedit d. 26 ^e .	25
IX. Iohannes sedit anno ^f 1. III. Benedictus sedit annis 4, m. 6, d. 14. V. Leo sedit m. 1, d. 26. Cristoforus sedit m. 7. III. Sergius sedit annis 7, m. 3, d. 24 ^e .	30
III. Anastasius sedit annis 2, m. 1, d. 22. Lando sedit m. 4, d. 26. X. Iohannes sedit annis 14 ^h , m. 2, d. 3. VI. Leo sedit m. ⁱ 7, d. 15. VII. Stephanus sedit annis 2, m. 1, d. 15.	35
XI. Iohannes sedit annis 4, m. 10. VII. Leo sedit annis 3, m. 6. VIII. Stephanus sedit annis 3, m. 4. II. Marinus sedit annis 3, m. 6. II. Agapitus sedit annis 9, m. 7, d. 28.	40
XII. Iohannes sedit annis 8, m. 4. Hic de causis nefariis diffamatus est. V. Benedictus sedit m. 2, d. 15. VIII. Leo sedit anno 1, m. 3. XIII. Iohannes sedit annis 6, m. 11, d. 5. VI. Benedictus sedit m. 2, d. 2.	45
II. Donus sedit anno 1, m. 5. VII. Bonifacius sedit m. 1, d. 12. VII. Benedictus sedit annis 9. XIII. Iohannes sedit m. 8. XV. Iohannes ^k sedit m. 10.	50
XVI. Iohannes sedit annis 10, m. 6, d. 10. V. Gregorius sedit annis 2, m. 6, XVII. Iohannes sedit m. 10. II. Silvester sedit annis 4, m. 5, d. 12. XVIII. Iohannes sedit m. 6.	55
XIX. Iohannes sedit annis 5. III. Sergius sedit annis 2, m. 9, d. 12. VIII. Benedictus sedit annis 11, m. 11 ^l , d. 21. XX. Iohannes sedit annis 7, m. 6. Hic quidam volunt quendam Mercurium vicesimum numerari. IX. Benedictus sedit annis 12, m. 4, d. 20.	60
III. Silvester sedit d. 56.	

a) III. Constantinus sedit annis 5, m. 6, d. 10. D3. b) Adulfo D3. c) Hic — se des. D3. d) Hic purgavit se pro cessavit episcopatus D3. e) 18 D. f) annis D3. g) 23 D; 14 D3. h) 13 D. i) ann. B; ann. 17 D. k) qui et Gerebertus add. B. l) 9 D3.

VI. Gregorius sedit annis 2, m. 6.

II. Clemens sedit m. 4, d. 17.

II. Damasus sedit d. 23; cessavit episcopatus m. 6.

IX. Leo sedit annis 5, m. 2, d. 5.

II. Victor sedit annis 2, m. 3, d. 26.

IX. Stephanus sedit m. 7, d. 29.

X. Benedictus sedit m. 9, d. 22.

II. Nicholaus sedit annis 2, m. 6, d. 1. Cessavit m. 2, d. 9. Hic^a purgavit se de simonia.

II. Alexander sedit annis 11, m. 6, d. 15.

VII. Gregorius sedit annis 12, m. 1, d. 12; cessavit annis 2.

III. Victor sedit m. 4, d. 7; cessavit episcopatus m. 5, d. 25.

II. Urbanus sedit annis 11, m. 5, d. 18; cessavit episcopatus d. 25.

II. Paschalis sedit annis 18, m. 5, d. 9.

II. Gelasius sedit anno 1, d. 5.

II. Calixtus sedit annis 5, m. 10, d. 12.

II. Honorius sedit annis 6^b.

II. Innocentius sedit annis 12^c.

II. Celestinus sedit m. 5^d.

II. Lucius sedit anno 1^e.

III. Eugenius sedit annis 8^f.

III. Anastasius sedit annis 2^g.

III. Adrianus sedit annis 5^h.

III. Alexander sedit annis 22ⁱ.

III. Lucius sedit^k annis 4, m. 3, d. . .

III. Urbanus^l.

VIII. Gregorius sedit^m m. 2.

III. Clemensⁿ.

[III.° Celestinus^p. Hic, habita computatione legitima, reperiuntur in numero summorum pontificum centesimus octogesimus tertius]

2. Ut de bonis sumamus exempla, que sunt ad pacem veram semper in melius provehere cupientes, scismaticorum consortia declinemus^q]

Scism. 1159. Alexander papa tertius, contra quem Octavianus intruditur, sed in scismate moritur.

Item Guido Cremensis intruditur, sed in scismate moritur.

Item contra quem Iohannes intruditur, sed reconciliatur.

Guido^r de Crema Iohannes sunt anathema.

Non puto peccavi nec falso grammaticari,

Scismatici pravi si nomen scismaticari^s.

II. IMPERATORES ROMANI.

Gaius Iulius Cesar regnavit annis 5

Constantinus cum Hirene matre.

Hirene sola.

Sub hoc tempore imperium Romanum ad rege. Francorum translatum est, Karolo Magro, filio Pepini regis, primo imperatore facto.

In Constantinopoli vero regnum Grecorum permansit, et post Hirenem Niceforus imperium arripuit.

Franci imperatores.

Karolus Magnus.

I. Ludovicus.

I. Lotharius; diademate deposito, privato vixit. Post quem Baioariorum surrexit regnum, apud quos hactenus constat imperium Romanorum.

II. Lotarius.

II. Ludovicus.

II. Karolus.

III. Karolus.

III. Ludovicus.

I. Berengarius.

II. Berengarius.

I. Hugo.

III. Berengarius.

III. Lotarius.

III. Berengarius.

a) Hic — simonia *des. D3.* b) m. 2, d. 3 *add. D3.* c) m. 7, d. 9 *add. D3.* d) d. 13 *add. D3.* e) uno *D3.*

f) m. 4, d. 20 *add. D3.* g) m. 4, d. 24 *add. D3.* h) m. 8, d. 18 *add. D3.* i) m. 2, d. 26 *add. D3.* k) *sed.*

— *d. des. D;* annis 4, m. 2, d. 8 *D3.* l) ann. 1, m. 10, d. 25 *add. D3.* m) *sed. m. 2 des. D; m. 2 D3.* n) ann. 3 *add. D3;*

Celestinus. III. Innocentius *add. manu recentiore B.* o) *haec des. B, sed habentur in D. D3.* p) *manu coeacta*

add. D3; III. Innocentius annis 17. III. Honorius annis 11; *manus recentior seriem produxit usque ad IIII. Alexander,*

ubi columna integra vacua relicta, sequuntur Hic habita etc. q) *hi tres versus des. D. D3.* r) *cum cod. B haec non nisi*

60 *in brevem formam redacta exhibeat, hinc sequimur D cum D2 et D3 collatum.*

1) Quae de schismatibus Romanis inde ab Ottonis I. niensis, Roberti de Monte desumpta sunt. 2) Cf. temporibus usque ad Innocentium II. et Anacletum II. Chron. Basil., SS. XXIV, p. 147, ubi menda ex hoc narratur e libris Sigeberti, Mariani, Florentii Wigor- loco corrigenda.

I. Otto.	III. Henricus.	
II. Otto.	III. Henricus.	
III. Otto.	III. Lotharius.	
I. Henricus.	II. Conradus.	
I. Conradus.	Fredericus.	5
II. Henricus.	V. Henricus.	

Constantinopolitani imperatores.

III. REGES FRANCORUM^a.

Priamus dux.	Meroveus.	10
Marcomirus dux.	Childericus.	
Faromundus rex.	Clodoveus, qui et Ludovicus.	
Clodio rex.		
Sigilbertus, frater Crannii, occiditur a Fredegunde uxore sua.		
Lotarius, pater Crannii, Brunichildem reginam suam equo indomito alligatam dirumpi precepit.		15
Maiores domus in Francia.	Chilpericus. Hic, quia luxuriosus erat, eiectus est a Francis. Franci vero Egidium Romanum magistrum militum 8 annis habuerunt regem. Sed post Chilpericus rediit Francis.	20
Erkanoaldus.		
Ebroinus.		
Wlfoaldus.		
Leudesius.		
Waratho.		
Bertarius.	Clotarius.	
Pipinus.	Dagobertus.	
Grimoaldus.	Clodoveus.	
Theodowaldus.	Clotarius.	
Raginfredus.	Theodoricus.	
Karolus Martellus.	Clodoveus.	
	Childebertus.	
	Dagobertus.	
	Chilpericus; hic alienus.	
	Theodoricus, filius Dagoberti.	
	Childericus et Hildericus.	
	Hic finita est successio Merovingorum.	
Ex prefecto palatii factus est rex Francorum Pipinus.		35
	Karolus Magnus.	
	Ludovicus Pius.	
	Karolus Calvus.	
	Ludovicus Balbus.	
	Karolomannus.	40
	Ludovicus Nil-fecit.	
	Karolus Simplex.	
Dux Aquitanie	Odo alienus.	
Dux Parisiensis	Robertus alienus.	
Dux Burgundie	Radulfus alienus.	45
	Hic reductum est regnum.	
	Ludovicus, filius Karoli.	
	Lotarius 30.	
	Ludovicus 9.	
	Carolus, frater eius, anno dimidio.	50
	Hic finita est successio Prefectoriorum, quia Meroveo descenderunt per Blitildem.	
	Hic translatum est regnum.	
	Hugo Chapet 9.	55
	Robertus 39 et s.	
	Henricus 25 vel 24.	
	Philippus 49 vel 50.	
	Ludovicus 30.	
	Philippus 2.	60
	Ludovicus.	
	Philippus.	

a) praeter D haec exhibent B, f. 154. D2, f. 66.

Successio Merovingorum.

Meroveus genuit Childericum.
 Childericus genuit Clodoveum.
 Clodoveus genuit Clotarium.
 5 Clotarius genuit Chilpericum.
 Chilpericus genuit alium Clotarium.
 Clotarius genuit Dagobertum et Blitildem.
 Dagobertus genuit alium Clodoveum.
 Clodoveus genuit Theodoricum.
 10 Theodoricus genuit Childebertum.
 Childebertus genuit alium Dagobertum.
 Dagobertus genuit alium Theodoricum.
 Theodoricus genuit Clotarium.
 Et post transmigrationem generationis ex filia regis Clotharii Ansbertus genuit Arnoldum.

Successio Prefectoriorum.

15 Arnoldus genuit Arnulfum.
 Arnulfus genuit Anseisum ex filia Pipini ducis, qui fuit maior domus sub Dagoberto, fratre Blitidis.
 Anseisus genuit Pipinum.
 Pipinus genuit Karolum Martellum.
 20 Carolus Martellus genuit alium Pipinum.
 Pipinus genuit Karolum Magnum.
 Karolus Magnus genuit Ludovicum.
 Ludovicus genuit Karolum Calvum.
 Karolus Calvus genuit alium Ludovicum.
 25 Ludovicus genuit Karolum Simplicem.
 Karolus Simplex genuit alium Ludovicum Transmarinum.
 Ludovicus genuit alium Lotharium; de quo natus est Ludovicus, qui fuit captus in Normannia, huius
 prosapie rex ultimus.

Successio Capaticiorum.

30	Hugo.	Ludovicus.
	Robertus.	Philippus.
	Henricus.	Ludovicus.
	Philippus.	Philippus.

IV. [DE REGNIS DIVERSIS.]

35

6. De origine Gothorum.

Gothi, qui et Getes, Scythiam, Scythie insulam, cum rege suo Berith primo incoluerunt; post sub Filemere 5. rege Sigeb suo ad citeriores usque ripas, scilicet^b Danubii, progressi, Traciam, Daciam, Mesiam pervagati sunt. Qui, transito Danubio, Romanum imperium infestantes, imperatorem Decium cum filio suo Decio peremerunt. Adhuc tamen
 40 trans Danubium constituti et civili iam inter se bello fatigati, ab Hunis in Scythia debacantibus partim sunt bello subjugati, partim a patria sunt expulsi. Gothi igitur expulsi Romanum imperium adierunt et a Valente imperatore Romano inhabitandi locum impetraverunt. Isti appellati sunt Wisigothi^c, id est occidentales Gothi. Alii vero trans Danubium remanentes, Ostrogothi, id est orientales Gothi, dicti sunt.

7. Reges Ostrogotorum.

45	Winitharius ^d .	Athalaricus.
	Hunimundus.	Theodatus.
	40 annis fuerunt sine rege.	Eldepatus.
	Walamer.	Erarius.
	Theudemer.	Totila.
50	Theodoricus.	Thelas.

8. Reges Wisigothorum.

	Fritigerus.	Turismodus.
	14 annis sine rege.	Theodoricus; huius ^e tempore fuit Sydonius.
	Alaricus.	Eoricus.
55	Athanulfus.	Alaricus.
	Sigericus.	Amauricus ^f .
	Wallia.	Theuda.
	Theodoricus.	Tundesgisilus.

a) D. r. d. des. D. b) scilicet Danubii des. B. c) Wisigoti B. d) Winitarius B. e) huius — Sydonius des. B.

60 f) Amalricus B.

1) Etiam hos et sequentes reges ex Sigeberto sumit auctor.

Agilam.
Athanagildus.
Levigildus.
Richardus.
Bethericus.
Sisebodus.

Suitilam.
Sisenandus.
Chintilan.
Tolgan.
Thintas.
Flavius.

5

9. Reges Longobardorum.

Ibor.
Agion.
Agelmundus.
Lamissio.
Lethu.
Hildeoch.
Gadeoch et Claffon^a.
Latton^b.
Wacco.
Waltharith.
Audobinus.
Albuinus; hic in Italia regnavit annis 6.
Cleb.
Duces^c.
Flavius.
Agiulfus^d.

Adaloaldus.
Rotharith.
Rodoaldus.
Aripeth.
Godobertus et Bertar
Grimoaldus.
Bertharith.
Canlperth.
Luithperth.
Reginberth.
Aripeth.
Luitprandus.
Rachis.
Haistulfus.
Desiderius; hunc subiugavit Karolus Magnus,
et ex tunc reges defecerunt in Italia.

10

15

20

Comites^e Andegavorum.

25

Fulco Bonus comes Andegavensium Dum rediret Andegaviam, sicut dicitur, apparuit ei angelus, dicens, successores suos ad nonam usque generationem dominationis sue fines semper in immensum extendere. Quod^f quondam probavit regnum Ierosolimitanum, quod adhuc ostendit regnum Anglorum; quod suo tempore declarabit Romanum imperium.

30

VI. [DE SYNODIS^g.]

Decursus^h per ordinem 6 capitulis, que prima facies huius libelluli tibi poterit signanter ostendere, Flandrensium comitum sola nomina retexamus, quoniam egregie facta vel civiliter dicta, si qua tamen precesserint, ad nostram non pervenerunt notitiam.

35

Comites Flandrensium.

Hildericus¹.
Ingelramus.
Audacer.
Baldewinus Ferrus duxit Iudith, filiam Karoli Calvi.
Baldewinus Calvus duxit Aelfrudem, filiam Alvredi regis Anglorum, de qua genuit Arnulfum et Aldulfum. Aldulfus autem factus est comes Bononiensis.
Arnulfus Magnus duxit Adthelam, filiam Hereberti comitis Viromandorum.
Baldewinus Iuvenis duxit Matildem, filiam Heremanni ducis Saxonum.
Arnulfus duxit Ruzelam, que et Susannam, filiam Berengarit regis Longobardorum.
Baldewinus Barbatus duxit Aelgiva, filiam Gileberti comitis.
Baldewinus Insulanus duxit Adelam, filiam Roberti regis Francorum.
Robertus Frisio duxit Getrudem², viduam Florentii Frisionis.
Robertus Ierosolimitanus duxit Clementiam, filiam Willelmi comitis Burgundionum; occisus in torneamento³.
Baldewinus occisus in Normannia.
Karolus occisus in ecclesia.
Willelmus occisus in bello.
Theodoricus duxit Sibillam, filiam Fulconis comitis Andegavensium et post regis Ierosolimorum.
Philippus duxit Isabellam, filiam Radulfi comitis Viromandorum; qua defuncta, duxit Beatricem, 55 filiam Edelfonsi regis Portugalensis.

50

a) Claffon B. b) Tatton B. c) rubro codd. d) Agilulfus B. e) haec exhibent D. D2, f. 80. f) rubra desit D. g) haec essant D. D2, f. 82. D3, f. 20; B nuda nomina praebet. — Decursus — notitiam rubr. esar. codd. h) ita ed. Stubbs.

1) Haec selignantur ex Gestis consulum Andegavensium, quae noster Abbr. Chronic. ed. Stubbs I, p. 135. 148. excerpterat. 2) Auctorem hoc loco, quem ipse addidit, fortasse Ottonem IV. a. 1198, Romano- rum regem eligendum indicasse, conicit Stubbs II, p. 268, n. 1, sed satis mirum est, cum cod. D ante Willelmi episcopi Eliensis mortem iam a. 1197. exaratum esse constet. 3) Lege: Lidericus. 4) Omissi Balduinus Hasnoniensis et Arnulfus III. 5) Errat noster.

Tempore Rollonis quidam a Normannia recedentes Apuliam adierunt. Rursus tempore Willelmi I. quidam alii Normanni, Normanniam relinquentes, Apuliam, Calabriam, Siciliam, Africam subiugaverunt, sicut testatur monasticum illud Rogeri regis:

Appulus et Calaber, Siculus mihi servit et Affer.
Principes Normannorum in Apulia et Sicilia.

5	Turstinus.	Rogerus.
	Rannulfus.	Rogerus primus rex.
	Ricardus.	Willelmus rex.
	Iordanes.	Willelmus rex.
10	Ricardus.	Tancredus rex.
	Droco.	Rogerus.
	Hunfridus.	Willelmus rex.
	Robertus Wiscart.

Epitaphium Roberti Wiscardi.

15 *Per mare, trans mare, cis mare, victrix dextra putrescit,*
Henrici terror, Venetum mors, victor Alexis.
Hic terror mundi Guiscardus, hic expulsi Urbe,
Quem Ligures regem, Roma, Lemannus habet.
20 *Parthus, Arabs Macedumae falanx non texit Alexim,*
At fuga, sed Venetum nec fuga nec pelagus.

De^a Karolo Simplice.

Karoli Simplicis etatem Francie primores incongruam dominatui reputantes, Odonem, filium Roberti comitis, regni gubernatorem elegerunt. Quem unxit in regem Walterus Senonum archiepiscopus. Odone
25 mortuo, Robertus, frater Odonis, a quibusdam episcopis partim blanditiis, partim minis coronatus est. Factum est itaque bellum civitate Suessionis inter Karolum Simplicem et Robertum factum regem. Ubi Robertus a Karoli ducibus interfectus est. Herebertus Vermandensis comes Karolum Simplicem rever-
tentem a cede recluserit in carcerem apud Peronam. Habebat autem Robertus sororem huius Hereberti conjugem, de qua natus est Hugo Magnus. Karolus Simplex in custodia positus Radulfum, filium Ricardi
30 ducis Burgundie, quem de sacro fonte susceperat, pro se regnare precepit. Unctus in regem Radulfus civitate Suessionis. Karolus in custodia defunctus est, cum viginti septem annis regnasset.

a) haec existant D 3, f. 18. D 3, f. 100; des. B. D.

1) Quatuor versus *Hic terror* — *pelagus* apud Willelmum quoque Malmesburiensem, G. Reg. Angl., SS. X, p. 474, inveniuntur.

E GERVASII MONACHI CANTUARIENSIS OPERIBUS HISTORICIS.

*Gervasius circa annum 1140. fortasse in comitatu Cantiae natus, in monasterio Cantuariensi, quod munere capituli ecclesiae principalis Anglorum Christo 5
dedicatae fungebatur, in quo etiam Thomas frater vixisse videtur¹, anno
1163, Febr. 16, ut ipse² refert, veste monachali se induit. Incidit igitur iuvenilis
eius aetas in tempora, quibus Thomas Becket archiepiscopus contra Henricum II.
regem Angliae dissidium in rebus ecclesiasticis excitavit. Quo in ecclesia tru-
cidato, se die crastina corpus exanime oculis vidisse et manibus atrectasse, 10
ipse narravit³. Affuit quoque die 5. Septembris 1174, quo fabrica eiusdem eccle-
siae igne destructa est. Postea, mense Decembri 1184. Balduino episcopo
Wigornensi in archiepiscopum designato, inter fratres iam prominens existit,
qui suis privilegiis antiquis vel fictis plus aequo nisi, quotiescumque de prae-
sulis electione agebatur, cum rege quidem et episcopis comprovincialibus vehe- 15
mentissime luctabantur, ipsi tamen archiepiscopo vix unquam opitulabantur, nisi
quando vel contra monasterium Sancti Augustini muris Cantuariensibus adia-
cens vel conventum Roffensem, alterum episcopatum in comitatu Cantiano
situm, vel denique ullum adversarium externum altercabantur. Quibus litibus
inductus et consuetudine varia, qua monasterium Christi antiqua gloria prae- 20
stantissimum cum ecclesiis insulae Britannicae, cum curiis regis et papae utebatur,
ad res gestas perscrutandas aptus, Gervasius inter annos 1185. et 1191.
opuscula nonnulla edidit, scilicet Imaginationem contra Rogerum abbatem Sancti
Augustini quasi in consistorio pape Alexandri, Imaginationem cause pro abbate,
Imaginationem contra monachos Cantuariensis ecclesie, Imaginationem contra 25
Baldewinum archiepiscopum, Replicationem Baldewini archiepiscopi, quibus
documenta, in primis decreta pontificum Romanorum Urbani III, Clemen-
tis III, Coelestini III, Iohannis Anagniensis legati inseruit, Tractatum⁴ de com-
bustione et reparatione Cantuariensis ecclesie. His opusculis quasi Chroni-
cam Maiorem praeparavit, quam vix ante annum 1188. scribere incepit, cum 30
et libris nuperrime editis uteretur et inde ab hoc fere tempore inter mona-
chos rerum actores pars non minima esset. Praeterea vix dubitari licet, quin
Gervasius Epistolae Cantuarienses, inter annos 1185. et 1200. datas, quas vir*

1) Cf. ed. Stubbs I, p. xi.

2) Ib. p. 173. 231.

deinde . . . per Angliam, deinde per Franciam, Nor-

3) Act. Pontif. Cant. ib. II, p. 396.

4) Ubi haec mannam, Germaniam et, ut breviter dicatur, per 35

tantum ad nostrum propositum faciunt: Primo sebant totam sebant Christi ecclesiam in toto orbe. Ed.
miracula circa eius [scil. Thomae Becket] tumbam, Stubbs II, p. 18.

doctus *W. Stubbs* tomo II. *Chronicarum Ricardi I.* a. 1865. edidit, collegerit et ex persona prioris monasterii aliquas ipse scripserit. Anno 1186. exeunte inter eos fuit, qui archiepiscopo electo indixerunt, conventum cathedralem contra eum ad curiam Romanam provocatum esse. Anno 1189, Nov. 8. una cum duobus fratribus Ricardum I. adiit, ut ei annunciaret, monachos se arbitrio regis subicere. Balduino archiepiscopo a. 1191. in Terra Sancta mortuo, Gervasius tempore aliquo sacristani munere functus, a. 1193, Nov. 3. Huberto archiepiscopo electo a Lundonia venienti crucem portans obviavit eumque nuntius Dei et Iesu Christi salutavit. Annis quidem subsequendis officio unoquoque monastico exemptus, chronicae tantum conscribendae operam dedisse videtur, quam mox post regem Ricardum a. 1199, Apr. 6. mortuum finivit: quia pars ista prima chronicarum plura decenter capere non potuit. . . . Cetera vero tam de causa tribulationis ecclesiae Cantuariensis quam de aliis eventibus . . . in secunda videlicet parte chronicarum . . . inventientur¹. Altera vero quam hoc loco dicit pars *Chronicae Maioris* aut numquam incepta aut iam perditam est. Attamen *Gesta regum sive chronicon minus*, de quo infra agemus, usque ad a. 1210. forsitan Gervasius ipse perduxerit; certe enim etiam post a. 1199. in scriptorio opusculis diversis occupatus erat. Nec annus nec dies constat, quo obierit, cum in necrologiis ecclesiae Christi plures Gervasii diebus 1. Ianuar., 14. Mart., 30. April. adscripti sint.

Indoles ordinis severi, cui auctor religiose obsecutus est, et in Incursu ad prologum chronicae et locis innumeris, quibus passionem Thomae archiepiscopi, altercationem cum Balduino, res saeculares enarrat, iterum atque iterum erumpit. Res gestas scribentis officium ita exhibet²: Proprium est historici veritati intendere, audientes vel legentes dulci sermone et eleganti demulcere, actus, mores vitamque ipsius quam describit veraciter edocere nichilque aliud comprehendere, nisi quod historiae de ratione videtur competere. Cronicus autem annos incarnationis Domini annorumque menses computat et Kalendas, actus etiam regum et principum, quae in ipsis eveniunt, breviter edocet, eventus etiam, portenta vel miracula commemorat. . . . Me autem inter cronice scriptores computandum non esse censeo, quia non bibliothecae publice, sed tibi, mi frater Thoma, et nostre familiolae pauperculae scribo. Satis compendiose ab Henrico I. et Stephano regibus incipiens et computationi Mariani Scoti adhaerens, praecipue Florentium Wigorniensem cum continuatione longius producta quam quae codicibus nobis asservatis exhibetur et Henrici Huntingdoniensis libros VII. et VIII. exscripsit, sed pleraque suo stilo mutavit. Pauca ex Historia Pontificali, quae recte Iohanni Saresberiensis attribuitur, aut ex Annalibus Sancti Augustini Cantuariensis³ sumpsisse videtur. De Thoma martyre plura iis debuit, qui primi vitam et passionem descripserunt, Willelmo Cantuariensi, Iohanni Saresberiensis, Alano Tewkesberiensis, Herberto de Bosham, quibus pauca tantum addidit, quae ipse Cantuariae et vidit et audivit. Gestorum quoque Henrici II. pars prima usque ad a. 1177. perducta ei praesto fuit, ubi multa documenta invenit. Quorum numerum tabulis e scriniis Cantuariensibus sumptis quamquam magnopere adauxit, haec tamen magis ad rixas continuas a conventu contra archiepiscopos et reges motas quam ad Anglorum res publicas illustrandas iuvant. Homo asper, monachus ardens, Romanos pontifices Alexandrum III. et Innocentium III, minime vero Henricum II. regem in rebus civilibus versatum et eius filios vel imperatores Fridericum I. et Henricum VI, admiratus

1) L, p. 564. 2) L, p. 87. 3) Ed. Liebermann, 'Anglonorm. GQ.' p. 60.

est. Etiam quaecumque de Henrico Leone exule et de rebus Flandrensibus commemoravit monachico iudicio motus prodit.

Autographi vestigium ullum desideratur, nam codices omnes, qui supersunt, saeculo XIII. iam exeunte exarati sunt. Prominet:

1) *Codex Cotton. Vespasianus B. 19, inter annos 1245. et 1270. in scriptorio ecclesiae cathedralis confectus. Eodem fere tempore eodemque loco*

2) *Codex Collegii s. Trinitatis Cantabrigiensis B. 4. 11. exaratus est, fortasse ex 1 transcriptus.*

3) *Codex bibliothecae publicae Cantabrigiensis Ff. 1. 29. interdum quidem lectiones meliores praebet, sed alia praetermittit, ita ut codici 1 minime praefendus sit. Exhibet tamen in folio separato quaedam de iure ecclesiae metropolitanae, ex quibus haec hoc loco repetere libet (ed. Stubbs I, p. LIII):*

Item ratione prerogative sacrosancte Cantuariensis ecclesiae omnes episcopi, cuiuscumque fuerint conditionis, provincie, diocesis sive regni, ab archiepiscopo Cantuariensi consecrati, solverunt et in posterum solvere tenentur unam capam eorundem statui competentem. In cuius rei testimonium habetur capa reverendi patris domini Gerardi de Grauntsonis Verdunensis episcopi de provincia Treverensi in Alemannia, qui fuit consecratus a reverendo patre Roberto de Kilwarby de ordine Predicatorum archiepiscopo Cantuariensi apud Mertoniam a. D. 1276, die dominica in ramis palmarum, presentibus episcopis Londoniensi, Roffensi, Bathoniensi, Landavensi, suffraganeis Cantuariensis ecclesiae supradicte. . . .

Codices locis praecipue res Germanorum tangentibus consulere haud omisi.

Alia opuscula historica quae Gervasius composuit codice unico¹ qui saec. XIII. med. in scriptorio ecclesiae cathedralis Cantuariae exaratus, sed ab archiepiscopo Matthaeo Parker saec. XVI. medio collegio Corporis Christi Cantabrigiensi sub nr. 438. donatus est, continentur. Cuius libri primam partem Mappam mundi et tertiam Actus pontificum continentem eadem manus quae mediam, materia et argumento praestantissimam, scilicet Gesta regum usque ad annum 1262, scripsit. Quae Gesta a fabulis Galfridi Monemuthensis exorsa, Beda, Willelmo Malmesburiensi, Florentio Wigorniensi, Henrico Huntingdoniensi fastisque regum compilatis, usque ad a. 1135. fere nihil novi afferunt. Deinde res a Stephano, Henrico II, Ricardo I. gestas Gervasius e chronica sua maiori, nonnullis additis et omissis, excerpit. Habes postea de Iohanne rege multa et gravia, quae uno tenore usque ad a. 1210. ducta et, nisi indicia fallunt, a Gervasio ipso conscripta sunt. Lacuna manifesta interveniente, alii annales denuo a. 1207. exorsi, primo quidem notulis apud Radulfum Coggeshalsensem inventis non valde dissimiles, inde autem ab a. 1227. nihil fere praeter res tabulasque Cantuarienses, quas saepe posteriores monachi inter notitias decessoribus debitas inseruerunt, continent. Annis 1242—1270. continuator Cantuariensis cum annalista Doverensi, cuius opus in codice Cotton. Iulius D. V. saec. XIII. confecto, verum infelicissime adusto, exstat, plane congruit, ut quaeratur, quinam alium exscripserit. Cum tamen prioratus Sancti Martini Doverensis iam vetusto tempore sub ditione ecclesiae Christi Cantuariensis fuerit, quin saec. XIII. auctores coevi multa inter se communicaverint, vix dubitari potest. Econtra alter continuator, qui annales 1270—1277. composuit, ut monachos Doverenses in controversia quadam meliora edoceret, suum iudicium tantum secutus est. Quem inter annos 1278—1300. iterum alter scriba excipit, qui usque ad a. 1285. multa cum

1) Initium tantum Gestorum regum usque ad a. 1066. exhibet codex collegii s. Trinitatis Cantabrigiensis R 5. 41.

insigni quadam chronica Cantuariensi iam perditā consona habet, quae etiam in chronica maxima Cantuariensi, saec. XIV. Francogallice composita, sed adhuc inedita, reperiuntur. Postremo pauca usque ad a. 1327. vel in calce vel in margine passim addita variis manibus debentur. A Gervasio igitur inchoata et ubi aliis plus quam per saeculum continuata Gesta regum Cantuariensia recentiore tempore tam neglecta remanserunt, ut perpaucis viris doctis in usum venirent.

Actus pontificum Cantuariensis ecclesiae, fontibus notissimis et chronica sua usus, vix quidquam novi addens, Gervasius usque ad a. 1205. perduxit.

10 Mappa mundi denique, etsi codicis Cantabrigiensis primum locum obtinet, tamen post Chronicam et Gesta pontificum iam finita composita est. Ubi ecclesias, arces, fontes suo tempore in Anglia exstantes secundum comitatum seriem quasi brevi in conspectu ponit, metropolitanis cum suffraganeis orbis Latini imperfecte et mendose subiunctis.

15 Perpauca ex his opusculis, plura, quae regna Friderici II. imperatoris et Ricardi Romanorum regis spectant, e Gestis continuatis sumpsit.

*Gervasii Chronicam, Imaginationes, Actus pontificum Twysdenius et Selde-
nius inter Historiae Anglicanae scriptores decem, Londini 1652. fol., ediderunt, nuper autem opera quae exstant historica omnia v. d. W. Stubbs duobus voluminibus inter Rerum Britannicarum medii aevi scriptores a. 1879. et 1880. accuratissime recensuit.*

Scribebam Gottingae m. Febr. 1881.

R. P.

EX CHRONICA.

Anno octavo¹ imperator Henricus petivit filiam Henrici regis Anglie et accepit eam in uxorem, quae octavo Idus Maii Mogontie² desponsata est, et imperatrix facta, ab imperatore non concepit.

Duxit³ uxorem filiam scilicet Godefridi ducis Lovanii nomine Adelizam, quae a rege Henrico non concepit. Anno autem Henrici regis Anglie vicesimo sexto Henricus⁴ imperator absque herede imperium dereliquit. Quo audito, rex Henricus, cum esset in partibus transmarinis, revocavit⁵ filiam suam iam viduam eamque secum duxit in Angliam. Et quia heredem masculinum habere non potuit, fecit principes et potentes Anglie adiurare eidem filie suae et heredibus suis legitimis regnum Anglie, si quidem rex pater suus Henricus decederet absque herede. Facta est autem haec adiuratio anno regni Henrici regis vicesimo septimo.

1137. . . . Fluctuabat interea iam ab annis septem ecclesia Romana propter papatum duorum, Gregorii scilicet, qui et Innocentius, et Petri, qui Anacletus dicebatur. Quorum causa inter Lotharium imperatorem et Rogerium ducem Apuliae discordia gravis exorta est. Imperator enim Innocentium fovebat, dux vero Anacletum preferre cupiebat. Cardinales vero amore pecunie nunc Innocentium Anacletum, nunc Anacletum Innocentio preferrebant. In hoc tandem utriusque partis principes resedere consilio, ut fortuna belli finem faceret altercationi. Congregato itaque non modico exercitu imperatoris et ducis, pugnatum est diutius utrimque, et tandem imperatori cessit victoria. Dux autem fugam inivit, et post modicum in terra sua vitam finivit. Lancea vero ducis aure fulgida mirifice reperta ad imperatorem delata est, et corona aurea, quam secum tulerat in expeditione ob spem obtinende victoriae, acsi citissime, victor effectus, deberet imperio sublimari. Sed in brevi devictus, de vita sollicitus aufugit et obiit.

1138. . . . Inter haec fama volat⁶ per circuitum hoc factum miraculum. In archiepiscopatu Treverensi cenobium⁷ nobile situm est quod Brumia dicitur — inter manus eorum et fumus evanuit.

Rex Stephanus . . . asciverat autem de Flandria milites et pedites multos et maxime quendam Willelmum de Ypre, qui quasi dux fuit et princeps eorum. Huius consiliis rex maxime confidens, principes Anglie admodum offendebat.

1139. . . . Flandrenses igitur terre incolis ab olim invidentes, relicto natali solo, deposi-
toque, quod illi populo familiare et quasi proprium est, texendi officio⁸, catervatim in An-

a) desce 3. b) mandavit 3. c) volabat 3; volavit *Cont. Fior. Wig.*

1) Scilicet regni Henrici I, a die 5. Augusti 1107. Angliae. 3) Wigorniensis haec dicit de Lothario, usque ad diem 4. Augusti 1108; sed Henricum V. quae noster perperam ad Rogerium refert. 4) Cf. a. 1111. demum Mathildem desponsasse, tradit Ekke- infra a. 1173.

5) hardus, SS. VI, p. 247. 2) Scil. Henricus I. rex

gliam confluunt et famelicorum more luporum fecunditatem terre Anglicane ad nichilum redigere studuerunt.

1147. . . . Eugenius papa a Roma recedens, pervenit in Franciam, ut Cisalpinorum presulum concilium celebraret. Convocati sunt itaque ex mandato domini pape presules et prelati, ut eidem Remis occurrerent. In media quadragesima celebravit Eugenius papa 5
1148. Mart. concilium magnum Remis¹. . . . Rex . . . archiepiscopum² Angliam celeriter exire coegit. Qui post paucorum inducias dierum apud Dovoriam transfretavit et in Franciam secessit. Ubi per aliquod tempus demoratus, a regina³ et Willelmo Yprensi ad Sanctum Audomarum revocatus est, ut eum iuxta positum regii nuntii facilius possent adire. Sacravit autem ibidem Gilebertum Herefordensis ecclesie electum Nonis Septembris, astantibus et cooperanti- 10
1148. Sept. 5. bus episcopis transmarinis Thidrico Ambianensi et Nicholao Cameracensi. . . . Volensque suis utcumque subvenire, relicto Sancto Audomaro, ad portum de Graveninges mare cum suis intravit et prospero cursu in terra comitis⁴ Hugonis Bigod apud Goseford applicuit. . . .

1147. Hoc anno Conradus imperator Alemannie et Lodovicus rex Francie una cum regina sua Alianor et Theodericus comes Flandrie⁵ multique nobiles et ignobiles Franci et Angli, Nor- 15
manni et Britones, sed et multarum regionum viri peregre profecti sunt Ierusalem ad debellandum paganos, qui non modicam Sancte Terre illius occupaverant quantitatem. Sed christiani, multis laboribus vexati, et expensis perditis, nullum vel modicum hac vice reportaverunt triumphum. Nam propria temeritate et Saracene gentis industria fere ad nichilum deducti sunt. . . . Exercitus autem, qui in Hispaniam navigio venerat, civitatem egregiam 20
Oct. 27. Leseboniam^a obsederunt, que christianis vigilia Simonis et Iude reddita est. Alia quoque civitas capta est, Almaria dicta.

1148. . . . Nota, lector, quod ea que supra dicta sunt, scilicet de concilio Remensi in media quadragesima celebrato, de relegatione archiepiscopi post concilium et propter concilium facta, . . . hec omnia reperies scripta in plerisque codicibus sub anno 1148. 25

1154. . . . Post modicum temporis dux Henricus⁶ una cum rege Stephano et quibusdam optimatibus Anglie venit Cantuariam, ubi a conventu Christi solempni processione cum innumera cleri et populi multitudine susceptus est^b. Exinde in quadragesima Dovoriam simul venientes cum comite Flandrie Theodrico et comitissa, ducis amita⁷, colloquium habuerunt. Cum autem rex et dux, dimisso comite, Cantuariam redirent, et ex coniuratione 30
1154. Mart. Flandrensium, qui duci simul et paci invidabant, interfectio ducis preparata fuisset, ecce subito regis filius iunior Willelmus nomine, conspirantium conscius, super Berehamdoniam⁸ decidit equo, tibiaque nutu Dei confracta, omnes fere circa se coadunavit in planctum. Dux interim premeditatas agnoscens insidias, Cantuariam concito veniens, emulorum suorum insidias declinavit. Inde festinanter per Roffam et Londoniam ad mare descendens, in Nor- 35
manniam transfretavit et ulterius faciem regis Stephani non vidit. . . . Mense Octobri rex iterum comiti Flandrensi apud Dovoriam occurrit et cum eo colloquium habuit. Dimisso autem post colloquium comite, rex subito illi dolore cum veterano emoroidarum fluxu violenter corripitur, et ibidem in curia monachorum decumbens, diem clausit extremum
Oct. 25. 8. Kalendas Novembris. . . . Tumulato itaque rege Stephano, tanta pax per Angliam nutu 40
divino et cooperante Theodbaldo Cantuariensi archiepiscopo facta est, ut inter tot militum et Flandrensium luporum cohortes neino in alium manus mitteret violentas.

1155. Gwillelmus de Ypre et omnes fere Flandrenses, qui in^c Angliam confluerant, indignationem et magnanimitatem novi regis metuentes, ab Anglia recesserunt; et castella, passim per Angliam ad rapinas pauperum et divitum excursus edificata, ex precepto regis 45
subversa sunt.

1159. 1. Ciclus decennovenalis incipit. Adrianus papa obiit, et Alexander successit. Qui cum se tanto honori idoneum non esse profiteretur, et cardinales eius electioni firmiter consentirent et instarent, ut eum facerent assentire, ex parte adversa Octavianus, paucis sibi faventibus, mantum^d preposteratum suscepit et papatui se ingessit. Cardinales et Romani 50

a) Leseboniam 3. b) deest 3. c) deest 2. d) mancum 3.

1) Potius a. 1148. Sequuntur quaedam de Henrico *Terram Sanctam visitavit*; Geneal. Fland., SS. IX, p. 326. 6) Normannie. 7) Sibylla, filia Falconis archiepiscopo Eboracensi ab Eugenio III. (Treviris a. 1147, Dec. 7) consecrato; cf. supra p. 15. 2) Theobaldum Cantuariensem. 3) Mathilda, uxore Stephani. 4) De Norfolk. 5) Qui *quatuor vicibus* in Cantia.

Alexandrum fovebant, imperator vero Octavianum preferre cupiens, Alexandri fautores infestabat. Hac de causa non solum Romana, sed et tota ecclesia confundebatur.

1160. 2. Romanorum imperator Fredericus in Papiensi concilio 153 episcoporum Octaviani^a scisma favore suo et auctoritate roboravit. De cuius susceptione regi Francie Ludovico^b et Henrico regi Anglorum spectabiles legatos cum litteris suis misit. Sed reges predicti parti et obedientie catholici pape cesserunt Alexandri.

1162. . . . Hoc anno Frethericus imperator inclitam Italie urbem subvertit Mediolanum. Alexander papa^c vero imperatoris impetum ferre non valens et Romanorum scisma devitans, navibus advectus, primo apud^d Montem-pessulanum applicuit ibique aliquamdiu moram fecit, deinde venit in Galliam Senonisque per aliquot annos resedit^e.

Herb. V. Thomae III, 4

1163. . . . In octavis pentecostes celebravit papa Alexander concilium episcoporum et abbatum Cisalpinorum in ecclesia Turonensi.

1164. . . . Octavianus^b scismaticus graviter egrotans, diebus 15 ante obitum suum freneticus effectus, obiit quarta feria post octavas pasche in urbe Lucensi, et sepultus est in ecclesia sancti Martini, ubi sedes est episcopalis et famosa illa ymago crucis. Cui successit in heresim et papatum Wido de Crema et Paschalis appellatus est.

1165. . . . Summus autem pontifex Alexander iam Senonensibus valedicens, in pascha in Italiam profectus est. Hoc quoque anno mense Augusto natus est filius Lodovico^b regi Francie christianissimo, quem peperit ei filia^b comitis Theobaldi senioris. Ex cuius ortu tota Francia letificata est, eo quod hucusque masculum non habuit heredem. Puer autem baptizatus^a ad nomen comitis Flandrie Philippus appellatus est.

1167. Rupta est pax et concordia, et bella reparata sunt inter Lodovicum regem Francie et Henricum regem Anglie. . . . Matheus etiam comes Bolonie, frater vero Philippi comitis Flandrie, secentas^f naves, ut fama fuit, Flandrensibus arnavit, iuratus in Angliam venire; unde motus magnus in Anglia factus est. Subtraxerat enim ei rex quosdam^g redditus in Anglia, quos dicebat sibi de iure antiquo competere^h, quos, quia prece non potuit, armis conatus est revocare. Sumpsit audaciam sue presumptionis eo, quod rex Anglie transmari- nis dissensionibus esset occupatus. Verumptamen conatus eius inanis effectus est, Ricardo de Luci cum Anglicana militia custodiamⁱ procurante. . . . Hoc anno venit in Angliam Coloniensis electus^h, qui et scismaticus, ut Matildem, regis Anglorum filiam, duci Saxonum peteret in uxorem. Petiit et obtinuit; et regina Alianor cum filia sua apud Dovoriam transfretavit. Civitas Mediolanensis reedificata est invito imperatore Frederico.

1168. 10. Matildis, filia regis Anglie, nupsit duci Saxonum Henrico. . . . Venerunt interea ad regem Anglie nobilissimi Alemannie et spectabiles legati, dux scilicet Saxonum, gener regis, Maguntinus archiepiscopus, Coloniensis electus et Leodicensis episcopusⁱ, cum multa ambitione et fastu missi ab imperatore Frederico^l, multa ex Alemannis adversum Francos spondentes auxilia, multisque temptantes moliminibus, qualiter regem Anglie in scismatis sui partem inducerent et ob favorem ipsius regnum Francorum cum bellico apparatu intrarent. Rex autem predictos legatos cum multo suscepit honore, responsis prudentibus et blandiloquiis satisfaciens, ipsosque abeuntes prosecutus est multis gratiarum actionibus, preciosis honoratos^k muneribus. Horum itaque causa legatorum fecit rex ditiores ex Anglia ludeos transfretare et reliquos^l in quinque milibus marcis describere. Porro illi recedentes, turbidas in Francos minas pro innato genti stolide vitio barbarizabant, eo quod religiosus Francorum rex eorum, utpote scismaticorum et excommunicatorum, noluit colloquio participare. Circa pentecosten^m celebravit Fredericus imperator concilium permaximum apud

a) Octoviani 3. b) Ludovico 3. c) vero papa 3. d) ad 3. e) est add. 3. f) sta St. g) quondam 2. h) deest 2. i) Fretherico 3. k) muneribus honoratos 3. l) reliquis 3.

1) Quae Gervasius de Thoma Becket in Flandria applicante affert, habes supra in Vitis s. Thomae, p. 22. 29. 2) Haec ex Epp. S. Thomae Cant. ed. Giles III, p. 241. hausit. 3) Adela de Campanis. 4) Cogente patre Mariam, filiam Stephani regis Anglie, in uxorem sibi associat, Fland. gen. Cont. Clarom., SS. IX, p. 326. 5) Reinaldum a. 1165. in Angliam profectum Heinricum II. ex parte imperatoris rogasse, ut daret unam filiarum suarum Henrico duci Baiariae, retulit Rob. de Monte, SS. VI, p. 514. Anno 1167. Reinaldo in Italia iam mortuo, Balduinus praepositus Ralsoburgensis a duce in Angliam missus est, Ann. Egmund., SS. XVI, p. 466; cf. Helmoldi Chron., SS. XXI, p. 95. 6) De Christiano et Philippo archiepiscopis cum duce Henrico ad reges Franciae et Angliae missis v. Ann. Camerac., SS. XVI, p. 545, et Chron. reg. Colon. p. 120, ubi tamen Radulphi Leodiensis non mentio fit. 7) Sequentia excerpta sunt ex epistola amici cuiusdam ad Alexandrum papam inter S. Tho-

1165. Wicheburch¹. In quo cum de pace et concordia inter ipsum et papam Alexandrum sabbato^a et secunda feria pentecostes tractaretur, superveniens Coloniensis electus^b in medio omnium protestatus est, dicens: 'Domine', inquit, 'imperator, concilia, que adversus papam Alexandrum hucusque captastis, nichil vobis profuerunt, nichil ei nocuerunt. Nam et de nostris plurimi obediunt et adherent ei, sicut dominus Maguntinus^c et alii; sed si michi et consilio^d meo adqueveritis, in promptu^e erit Alexandri deiectio et pape nostri Pascalis^f exaltatio. En ego adquisivi nostre^g parti 50 episcopos cum archiepiscopis suis et plures numero de dominatione regis Angliæ, qui pape Pascali et vobis adherebunt, si vos Alexandri obedientiam et, eo decedente, cuiusque de parte eius electi abiuraveritis. In huius rei confirmationem ecce assunt nuntii regis Angliæ^h, qui in persona regis nobiscum iurabunt'. Placuit imperatori forma consilii. Sed cum a quibusdam huiusmodi iuramentum differre volentibus dicereturⁱ, quod Coloniensis primo iurare deberet, qui huiusmodi dedit consilium, et ille usque ad lacrimas reluctaretur, imperator vehementer^j iratus ait: 'En apparet, quod tamquam proditor operatus sis adversum me et animam meam. En^k apparet, quod bonum consilium dedit michi Maguntinus, Octaviano defuncto, suadens michi, ne de tanto periculo liberatus iterum me in consimile involverem; unde tibi scripsi dans in mandatis, ne me inconsulto de eligendo pontifice quicquam tractares. Tu vero clam me ignorante auctoritate tua istum elegisti et *Te Deum* cantasti. Parasti nobis foveam, modo primus incidis in eam'. Primus igitur omnium iuravit Coloniensis, deinde imperator, postea dux Saxonum, gener regis Angliæ. Iuraverunt ceteri, qui presentes fuerunt, tam episcopi quam principes. Iuraverunt etiam duo clerici nuntii regis Angliæ in persona regis. Eorum vero iuramentum qui abfuerunt dilatum est usque in octabas apostolorum Petri et Pauli. Per totam etiam Angliam ex precepto regis a populo iuratum est, quod ad preceptum regis faciendum omnes forent parati; unde et congregatio episcoporum et abbatum et aliarum personarum ecclesiasticarum apud Londonias facta est. Sed et supprior^l et monachi Cantuariensis ecclesie ex imperio regis iussi sunt ibidem adesse. Cum autem super hoc iuramento faciundo convenirentur episcopi et ipsi tam detestabile iuramentum contra Deum et Alexandrum papam prestare nolissent, dilatum et infatuatum est tam iniquum et enorme negotium, et quisque ad sua repedavit. Homo proponit, sed Deus disponit. Homo proposuit scismaticum exaltare, sed Deus disposuit, immo et deposuit eum, nam in brevi Paschalis ille defunctus est^m. Imperator tamen ceterique scismatici iam duobus defunctis tertium falsum papam substitueruntⁿ.

1173. . . . Rex iunior^o . . . petivit a patre, ut Angliam vel Normanniam ei assignaret; sed, abnegata petitione, siluit indignans. Accidit preterea, ut rex proponeret dare Iohanni filio suo iuniori tria castella in Normannia, dauda scilicet in dotem filie comitis Huberti de Mauritanis, quam desponsare debebat. Sed iuvenis rex non solum contradixit, sed etiam a patre non petita licentia noctu recessit. . . . Rex autem Francie iuvenem regem Angliæ gratiose suscipiens, in audientia procerum Gallie iuravit, quod ei et fratribus suis contra patrem suum indeficiens prebere vellet auxilium. Comes etiam Flandrie Philipus suum pro posse spondidit auxilium iuveni regi, faciens homagium cum iuramento. Cui pro servitio suo promissit rex cum tota Cantia mille librarum redditum, castellum quoque de Rofa^p cum castello de Dovor. Matheus comes Bolonie, frater comitis Flandrie, suscepit in promissis pro homagio et servitio suo totam socam de Kirketonia in Lindisia cum comitatu de Moretonia.

Regem etiam Angliæ Henricum maligna conspiratio non reliquit immunem. Nam conspirati illi cum milibus suis intraverunt in Normanniam, vastantes et prodantes et omnia pessumdare gestientes. Sed cum quidam eventus prosperi vesaniam illorum ad maiora facinora perpetranda stimularent, gloriosus comes Flandrie quodammodo subnervatus est. Nam frater eius Matheus comes Bolonie, dum in regis odium castellum de Drioncourt obsideret, a quodam arcubalista letaliter confossus, post medicum obiit et sepultus est. Verum ne Anglia propria quiete gauderet vel alienis insultaret erumpnis, circa festum sancti Luca^q missus est in Angliam iunior Robertus comes Leicestrie et cum eo nonnulla Flandrensiu milita, et a comite Hugone Bigot^r sunt recepti. Capto autem de facili castello de Hageneth, cum Leicestriam tenderent, in territorio Sancti Edmundi mense Octobri occurrerunt eis milites regni, Reginaldum Cornubie comitem^s et comitem de Arundello sequentes; a quibus porterritus,

a) sabato 3. b) promptu 3. c) papalis 3. d) parti nostre 3. e) dicentur 3. f) iratus vehementer 3. g) Et 1. 2. h) subprior 3. i) deest 3. j) sustinuerunt 3. k) Rofa 3. l) qui 2. m) gestiens 1. 2. n) Lucie 1. p) ducem iunior 3.

mae Cantuar. literas ed. Giles II, p. 264, qua et Radulfus de Diceto usus est. Uterque eodem modo de anno erravit; cf. supra p. 263, n. 6. 1) Ita pro Wicheburch auctor scripsisse videtur. 2) Reinaldus. 3) Conradus. 4) Iohannes Oxoniensis et Ricardus [velcestris clerici regis (v. epist. Henrici II.

ad Reinaldum inter Epp. Gilberti Foliot ed. Giles p. 483), quos ex parte regis Angliæ publice iurasse, Fridericus imperator proclamavit Wirzeburgi die 2. Iulii, LL. II, p. 138. 5) Henricus (III), patre vivente coronatus. 6) Ita G. Henrici II, I, p. 60; 29. d. Septembris Rad. de Diceto, supra p. 265. 7) De Norfolk.

cum Flandrensibus suis comes Robertus fugam inivit. Sed captus est ipse et uxor sua, et Flandrensium ⁶ tria milia vel eo amplius trucidati perierunt. Et digne; nam Flandrensibus lupi, Anglicane copie ab olim invidentes, naturali negotio, textoria scilicet arte¹ dimissa, Angliam se iam cepisse iactabant. Sed ante conflictus aliquos trucidati, in ea quam vorare cogitaverant ⁵ terra putruerunt. Ceteri vero, quos comes Hugo Bigod in castellis suis receperat, abire permisit, solam vitam utcumque reportantes, in Flandriam reversi sunt.

1174. . . . Coactus est² hiis diebus peregrinationis sue, quos nunquam habuerat, thesauros effundere, ut vel sic malignantium insidias evitaret. [Precluserat³ enim cancellarius imperatoris⁴ in odium pape Alexandri omnium Cisalpinorum semitas adeo, ut vix per mare ad eum quisquam ex nostris valeret accedere]. . . . Rex Francie⁵ et comes Flandrie milites electos miserunt in Angliam, quos ex mandato regis iunioris comes Hugo in suis recepit ¹⁰ castellis. . . . Rex etiam iunior et comes Flandrie confurati, quod in Angliam venirent, naves multas et exercitum copiosum ad mare convenire fecerunt. . . . Rex vero iunior et comes Flandrie ceterique confurati audientes, quod rex Henricus in Angliam abisset, mutato consilio, relictis navibus, redierunt et Rothomagum una cum rege Francie obsederunt. Qui dum exterius ferociter oppugnarent, et cives interiori ¹⁵ viriliter resisterent, Hugo Bigod ceterique adversarii humiliter se regi Henrico subdidit. Rex autem milites illos electos et nobiles, quos iunior rex in Angliam miserat, pacifice repatriare permisit. . . . Reversus igitur rex Francie Lodovicus cum exercitu suo, comite Flandrie cum milibus suis, ne forte cives irrumperent⁶, post terga dimisso. . . .

20 1176. . . . Mense Septembrio misit rex Henricus Ricardum Cantuariensem archiepiscopum aliosque nuntios spectabiles cum Johanna filia sua, quam petierat rex Siciliae Wilhelmus sibi dari in uxorem. . . .

1176.
Sept.

1177. . . . Advenerat Cantuariam eadem die cene Domini Philippus comes Flandrie et Wilhelmus de Mandavilla, ut, accepta licentia a beato Thoma, Ierosolimitanum iter arripere, sperantes se aliquid magnum contra paganos esse facturos. Et profecti sunt; sed parum vel nichil profecerunt. . . .

1177.
Apr. 21.

25 Redierant interea a rege Siciliae Willelmo nuntii regis Anglie, quos miserat cum filia Johanna, et hanc cartam regis Willelmi, certam de federe dotallium filie sue, regi Henrico obtulerunt: *In nomine Dei eterni et salvatoris nostri Iesu Christi. Amen. Rerum fedus — Caput, anno 11. . . .*

Appropinquante autem festo sancti Iacobi apostoli, Alexander summus pontifex Venetiam cum cardinalibus suis venit — Tiori de Cartana et multi alii principes et prelati. Hi vero subscripti cum imperatore venerunt et ³⁰ predicto paci interesse mervenerunt: Archiepiscopus Magdeburgensis — Comes H. de Disc. Marcius Albertus. Sedente itaque papa Alexandro in cathedra sua, cum cardinales ei astarent, antequam venisset imperator, dum naute galeas suas huc illucque deducerent⁴, inter utriusque partis fautores dissensio non modica orta est, ita ut cardinales aufugerent et papam Alexandrum in cathedra sua solum relinquerent. Et ecce imperator de summo navis sue solario descendens, 8. Kalendas Augusti, vigilia Iacobi apostoli, sicut prius tractatum fuerat et dispositum, venit ad ecclesiam beati ³⁵ Nicholai — presente papa Alexandro et cardinalibus suis. Quo facto, absolvit eum dominus papa palliumque eidem restituit. Facta igitur et confirmata unitate ecclesie, misit dominus papa litteras suas Ricardo archiepiscopo Cantuariensi in hunc modum: *Alexander . . . Immensus laudes — Rivo-cho 8. Kal. Augusti. . . .*

15 p. 96.

40 Scripsit etiam dominus papa Alexander archiepiscopo Eboracensi et capitulo Cisterciensi⁷. Imperator quoque scripsit capitulo Cisterciensi de predicta pace in hunc modum:

Fredericus Dei gratia Romanorum imperator et semper augustus universis abbatibus et fratribus Cisterciensis ordinis salutem et dilectionis integritatem. Quoniam de unitate et concordia ecclesie et bono statu imperii nostri fraternitatem vestram gaudere et letari non dubitamus, idcirco universitati vestre religionis imperiales apices mittere dignum duximus, insinuantes vestre dilectioni, quoniam Dei omnipotentis dono nutuque, cuius occulto iudicio ⁴⁵ quandoque discordie mala treantur, et ipso moderante discordes ad concordiam revocantur, dominum Alexandrum in patrem spiritualem et summum pontificem recepimus. Notum autem vestre religioni facimus, quoniam, operantibus dilectis nostris viris magne sanctitatis atque discretionis P. episcopo Claromontano et abbate Bone-vallis et fratre Theoderico converso ⁵⁰ Cartuse, qui studiose et efficaciter pro pace et concordia inter nos et tam nominatum Alexandrum Romane ecclesie pontificem laboraverunt, discordia et lis, que diu vigerat, penitus est consopita, et dilectio, que inter nos perierat, ipsis mediantibus est reformata. Quapropter vestre sanctitati presentes litteras dirigimus, modis omnibus rogantes, quatinus, ipsorum bonitati perfecte super omnibus gratias referentes, tam nobis quam ipsis de pacis reformatione conga-

55 a) Precluserat — succedere des. 1, 2. b) Lodovicus tunc 3. c) irrumperent 2. d) diducerent 3. e) enim 3. f) Sclatorciensi 1, 2. g) Philippus 2, perperam pro Pontie.

1) Cf. supra a. 1159. et Iordanum Fantomes, supra episcopus Moguntinus. 4) V. G. Henrici II, supra p. 57: *Et plus furent teler.* 2) Ricardus archiepiscopus Cantuariensis electus. 3) Christianus archiepiscopus Moguntinus. 4) V. G. Henrici II, supra p. 94sq. 5) V. G. Henrici II, supra p. 97. 6) Hasce litteras Gervasius omisit.

deatis^a atque, ut ad honorem Dei et ecclesie in bono statu et Dei timore possimus perseverare, ipsi omnium Conditori atque gubernatori piissimas preces fundatis.

1178. . . . Citati^b sunt interea prelati sancte ecclesie ad concilium pape Alexandri in proxima quadragesima Laterani celebrandum.

Mart. 1179. . . . In media quadragesima coadunati sunt episcopi et prelati sancte ecclesie 5 Laterani in ecclesia sancti Iohannis, ubi dominus papa Alexander concilium celebravit et hec subscripta 26 capitula promulgavit: I. *Licet de vitanda*

Aug. 6. Octavo Idus Augusti Herlewinus prior Cantuariensis ecclesie resignavit prioratum. Cui successit eadem die magister Alanus¹, ante paucos annos Beneventane ecclesie canonicus, sed natione Anglus et Cantuariensis ecclesie quinquennis fere novitius. 10

1181. . . . Obit hoc anno mense Augusto papa Alexander anno papatus sui 23, et Lucius successit.

Mense Novembri hostilis perturbatio orta est inter regem Francie Philippum et patrum suum comitem Flandrie Philippum. Fuerunt autem presidio regi Francie iunior rex Anglie et fratres sui, filii scilicet regis Anglie senioris. Dum igitur ex utraque parte infinitus 15 conveniret exercitus, et proponerent animo non citra victoriam aliquatenus cessare, regis tamen Henrici, qui tunc temporis Anglicis fruebatur delitiis, tam adventum quam consilium expectabant utrimque.

1182. . . . Transfretavit rex et ab omnibus transmarinis ut rex pacificus, ut magni consilii angelus, cum honore et gaudio susceptus est. Qui in brevi prudenti consilio tantam 20 perturbationem et principes turbidos pacificavit et ad sua pacatis mentibus redire persuasit. Deum itaque et regem Anglie glorificabant pacis amatores, qui tantam in tam brevi ad nichilum malitiam redegit.

Sumpsit initium hoc anno secta Caputiorum². Dum enim Brabacenorum in pacis amatores secta seiret et universa sibi resistentia sine delectu conditionis, ordinis vel etatis abs- 25 que misericordia vastarent, sed nec ecclesiis parcerent, confugerunt ad eos exules quique et infames, monachi, canonici, moniales, sed et cuiusque ordinis fugitivi, habituque mutato, nefandis lenociniis incumbere non cessabant. Cum igitur^c fere in infinitum hoc modo crescerent, quecumque oculis videre poterant, sua esse dicebant. Dolebant ergo hac pressi malignitate viri quorum Deus tetigerat corda³. . . . In signum vero secte vel ordinis habitum 30 lineum habebant caputium. . . . Hi igitur, ut predictum est, in immensum multiplicati, specialis pacis adversarios, Braibacenos scilicet, post aliquot annos fere ad nichilum redegerunt. Hanc autem Braibacenorum destructionem hoc in loco non suo scripsimus, ne processu temporis idem replicare cogeremur.

1184. . . . Renovata est autem mense Maio discordia inter regem Francie et comitem 35 Flandrie et in tantum aucta, ut de pace, que anno preterito per regem Anglie inter eos erat composita, vires videretur sumpsisse malignitas. Congregaverunt enim multitudinem armorum, ut sibi ad invicem nullo mediante concurrerent. Protulit hac vice rex Francorum Philippus signum regis Karoli, quod a tempore prefati principis usque in presens signum erat in Francia mortis vel victorie. Et hec erat causa discordie, quod^d obierat nuper absque 40 liberis comitissa Flandrie⁴, cuius erat patrimonium terra Viromandorum cum appendiciis^e suis, que omnia ad regem Francie, utpote dominum fundi⁵, pertinere videbantur. Sed comes Flandrie non est veritus dominum suum, et ex fonte baptismatis filium iure debito privare, sed et armis lacessere non puduit. In detrimentumque domini sui duxerat filiam regis Portigallie⁵, quam cum multo fastu et superbia nutu et adiutorio regis Anglie ante paucos dies 45 duxerat in Flandriam. Exercitibus itaque ad preliandum utrimque paratis, rex Anglie tantis malis prudenter obviavit. Acceptis enim inter eos usque in annum induciis, singulos ad propria compulit repedare.

1184. Interea dux Saxonum Henricus nomine cum uxore sua pregnante, filia scilicet regis 50 Anglie, venit in Angliam circa festum beati Iacobi apostoli. Cum enim a terra sua potenti manu Dei et violentia imperatoris fieret alienus, in longinquis partibus, Normannia videlicet 55

a) gaudeatis 1. 2. b) Scitati 1. 2. 3. c) deest 3. d) apendiciis 3. e) fortasse foedi intelligendum vel emendandum.

1) Caius Vita s. Thomas supra p. 22. usi sumus. beata Virgo in Alvernia apparuisset, 'Podii de pace
2) Cf. Roberti S. Mariani chron., SS. XXVI, p. 247, tenenda foedus inierant, Braibacenis restiterunt', ubi etiam de 'Brebentionibus' agitur. 3) Qui, cum 4) Isabella. 5) Mathildem, Alfonsi I. filiam, s. 1184. 55

et Anglia, victualia compulsus est queritare. Inexorabilis enim discordia ante annos quatuor inter ipsum et imperatorem exorta ex consilio archiepiscopi Coloniensis¹ ceterorumque tam presulum quam principum Alemannie ad hoc tandem perducta est, ut de prodicione imperatoris simul et imperii accusandus ad curiam citatus^a imperatoris, cum adesse contempneret vel formidaret, iudicio omnium in exilium^b actus est. Nam cum esset genere nobilissimus et ipsius imperatoris consanguineus, miles optimus, statura procerus, generositate suam et fame gloriam nimia fedavit avaritia et infidelitate. Erat enim tenax sui, boni cupidus alieni, superbus, elatus nimium et, quod maxime principem dedecet, vix alicui fidem conservans illesam. Unde tanto odio etiam suis habitus est, ut, cum duellio adiudicatus innocentiam suam purgare non auderet, ipso in munitissimum fugiente presidium², omnia ipsius castella et civitates in manus imperatoris tradita sunt. Sentiens autem, quod inter tot et tantos familiares adversarios securus esse non potuit, abeundi licentiam petiit et obtinuit, sic tamen, ut imperatori ex sacramento iuramenti fidem faceret, quod nullo in Alemanniam rediret molimine nisi ex imperatoris gratuita benivolentia. Venit 1184. igitur ad regem Anglie in Normannia processuque temporis eundem regem, ut predictum est, in Angliam secutus, a Cantuaritis³ honorifice susceptus est. Adorato itaque Deo et sancto Thoma martire, Lundoniam⁴ perductus est et toto fere anno ad expensas regis in Anglicis deliciis perendinavit. Exacta autem et attenuata paulisper adventus eius letitia, Cantuarienses monachi per alios nuntios ad regem citati priorem suum Alanum aliosque monachos 20 Radingum⁵ miserunt ad regem in initio mensis Augusti. . . . Dilatum est interea negotium Aug. Cantuariensis ecclesie ob adventum Coloniensis archiepiscopi, quem comes Flandrie ad preces Henrici regis quasi orandi gratia adduxerat in Angliam. Quibus rex apud Cantuariam gratulabundus occurrens et cum gloria usque Lundoniam⁶ perducens, satagebat omnimodis generum suum, ducem videlicet Saxonum, archiepiscopo reconciliare, qui ipsius 25 ducis fortissimus⁷ hostis hactenus erat. Quod cum rex nullo conatu valeret efficere, prefatum archiepiscopum indignanter remisit. Cum autem prior Cantuariensis tam regi quam comiti reverenter occurreret, conquestus est rex comiti de priore, dicens, eum superbia inflatum velle Cantuariensis ecclesie propria voluntate archiepiscopum facere, et quod voluerit in Anglia secundus papa esse. Dederat enim in mandatis dominus papa priori Cantuariensi, ut per totam Angliam denarium beati Petri colligeret et in ecclesia Cantuariensi reservaret; unde rex ad instantiam quorundam episcoporum irritatus⁸ dixit, quod prior vellet in Anglia secundus papa esse. Cui respondit comes, dicens, quod ante totius terre sue etiam ecclesias combureret, quam hoc sustineret. Sed cum idem gloriosus eadem a Londonia via rediret, audivit, in terram suam quosdam cum armis intrasse, rapinis simul et depredationibus nonnulla vastasse. Festinavit igitur terre sue flammam extinguere, qui in patrimonio Crucifixi minabatur ecclesias concremare.

1185. . . . Regina autem Alianor⁹ ad preces Baldewini Cantuariensis archiepiscopi a diutino carcere suo tempore modico liberata est, quo per annos fere 12 tenebatur inclusa. Quo facto, transfretavit rex et patriarcha Ierosolimitanus¹⁰, ut regem Francie et comitem 40 Flandrie, qui sibi ad invicem hostiliter minabantur occurrere, pacificaret. Vix tandem per regem Anglie elaboratum est, ut comes Flandrie domino suo regi Francorum Philippo nonnulla castella terrasque resignaret, aliquibus tamen sibi retentis. Transfretavit hoc anno, mense . . .¹¹ in Normanniam dux Saxonum Henricus cum uxore sua et matre¹² eius, regina videlicet Anglorum Alianor¹³. . . . Interea comes Flandrie Philippus, graviter ferens pro¹⁴ pudore, quod tot et talia per regem Francie amisisset castella, proposuit animo pauca, que utcumque retinuerat, armis munire et propugnaculis¹⁵ et contra regem Francie, dominum suum, firmiter tenere. Videns autem rex, quod ea, que gratuita benignitate, licet ingrata, comiti dimiserat, in contemptum et contumeliam sue persone et regni Francorum verte-

a) citatus 1. 2. 3. b) exilio 3. c) Londoniam 3. d) hostis hactenus erat fortissimus 3. e) iuvius 3.
 50 f) Alianor 3. g) incens 1. 2; mense decet 3. h) mater 2. i) pro 3. l) propugnabilis 3.

1) Philippi. 2) Stade; cf. Arnold. Labec. II, 22, 88. XXI, p. 141. 3) Postea circa m. Aprilis a. 1188. Henrico duci Saxonie et Mathilde ducisse monachi Cantuarienses hæc scripserunt: 4) Reading (com. Berks). 5) Heraclius, qui Jan. 20. 55 Archiepiscopus, quem in pastorem, cum in Anglia essetis, recepimus, manum suam super nos aggra-

vocat. . . . Regi Anglorum pro nobis scribere dignemini, quatenus dominum archiepiscopum ab oppressione nostra cohibeat (Epp. Cantuar. ed. Stubbs p. 158). 6) M. Aprilis exeunte vel Maio incante; cf. G. Henrici II: post clausum pascha.

1185. rentur in detrimentum, habito consilio, decrevit omnia que sui iuris erant revocare et rebellandi causas subtrahere. Territus autem comes et de sua virtute diffidens, imperatoris filium adiit, eiusque petens auxilium, etiam de comitatu Flandrie contra naturalem dominum suum eidem fecit homagium. Sed Deus omnipotens dilatione congrua ipsius conatus elisit et infatuavit consilium Architofel. Nam imperator iniuste petitum negavit solatium, in-
4 Reg. 14, 21. hibens filio, ne ei contra iustum et equum aliquatenus preberet auxilium. Verumptamen iniurias comiti illatas promisit repellere, si rex Francie eidem comiti iura debita temptaret abripere. Hoc ergo delusus eloquio, comes a suo cecidit proposito et in proximo volens nolens domini sui se commisit arbitrio.

Nov. 24. Obiit hoc anno papa Lucius circa festum sancti Andree et Verone sepultus est. Cui 10 successit in continenti Mediolanensis archiepiscopus et Urbanus appellatus est.

1186. . . . Orta est his^a diebus discordia grandis inter dominum papam et imperatorem Frethericum hac occasione. Dedit imperator cuidam nepoti suo¹ archiepiscopatum Treverensis ecclesie, sed canonici alium quendam² canonicè elegerunt. Ventilata est igitur causa in consistorio domini pape, et tandem^b canonicè electioni cessit victoria: confirmavit¹⁵ enim canonicè electum et consecravit. Quo audito, imperator non modice motus est et^c novi archiepiscopi confiscavit possessiones. In ipsum quoque dominum papam edictum statuit, totius imperii appellationes inhibuit aliarumque regionum appellationes impedivit, et quos apprehendere poterat ad papam euntes vel ab eo redeuntes incarceravit, alios lingua capulata, naso et aliis membris mutilatis dimisit, multos in carcere mori coegit, maxime 20 apud civitatem Yvoricam³ et castrum Toringum⁴, que scilicet^d ingredientibus Longobardiam primo occurrunt: Yvorica³ via que venit a monte Iovis, Toringum⁴ via que venit a valle Moriana. Possessiones quoque domini pape, quasdam civitates et predia abstulit; proposuit et omnia auferre.

1187. . . . Cum igitur rex Anglie, ut predictum est, regis Francie rationem sprevisset 25 et precem, rex Francie armis acquirere cupiebat quod prece non potuit. Collegit itaque exercitum copiosum, ut expugnaret Gisortium. Rex autem Anglie, cum his diebus esset in Anglia, misit ei obviam comitem^e Willelmum de Mandevilla. Comes vero Flandrie cum regi Francie, domino suo, debitum sponderet auxilium, nonnulla centenaria Flandrensium armorum, ut ferebatur, misit in Angliam, ut sic, quasi ipso nescio, ad defensionem regis An- 30 glie in Normanniam transfretarent. Non enim poterant liberum habere transitum per terram comitis Pontivi^f, eo quod ipse cum comite Flandrie inimicitias exercebat.

Gaufridus supprior⁷ de consilio conventus monachum unum Verone⁸ ad priorem⁹ misit . . . Is frater occurrens priori apud civitatem Vercellensem, que sita est quasi in bivio, via scilicet que ducit Papiam et via que ducit Mediolanum, optato eius fretus colloquio, . . . 35 Veronam adiit.

Rex itaque Francie . . . obsedit . . . Radulfi . . . castellum¹⁰. . . Est ibidem cenobium monachorum habitus nigri in honore beate virginis Marie dedicatum. Quo cum Braibanceni regis Anglie stipendiarii festinarent, ut ea que in eadem ecclesia reposita erant absportarent, . . . unus autem ex eis insanior ceteris, arrepto lapide, ad imaginem sancte 40 virginis Marie in lapide sculptam proiecit. . . Sanguis uberrime manavit. . . Huius eventus miraculi circumquaque diffunditur. Terrentur hinc inde milites armati et de belli eventu dubio plurimi^g suspicantur. Rex autem Francie iussit in continenti Braibacenorum quem habebat cuneum de societate Francorum et exercitu amoveri. Vigilia tandem sancti Iohannis baptiste, cum omnia ad pugnandum preparata fuissent, et utrobique tam milites 45 quam pedites aciebus ordinatis armati incederent, comes Flandrensium ad comitem Pictavensem Ricardum accessit eumque in hunc modum allocutus ait: 'Domine comes, ut michi videtur et pluribus, valde insipienter agis et non bono uteris consilio, qui contra dominum tuum, regem dico Francie, de cuius ditione multa habes et plurima speras, ut videmus, armatus incedis. . . . Ego enim quandoque eidem infestus fui, sed cum multo dispendio, 50 et iam nunc penitentiam ago. . . .' Comes itaque Ricardus, ipso Flandrensi previo ad regem

a) hinc 3. b) tam 3. c) decet 3. d) sic corr. Stubbs; sunt 1. 2. 3. e) plurima 3. fortasse rectius.

1) Rodulfo de Wied, praeposito Treverensi. 2) Volmarum decanum Treverensem. 3) Ivrea. 4) Taurinum. 5) De Essex. 6) Iohannis. 7) Cathedralis Cantuariensis. 8) Ubi Urbanus III. morabatur. 9) Honorium, qui papam contra archiepiscopum appellaverat. 10) Châteauroux 'in provincia Bituricensi'. 55

Francie, inconsulto patre, inter armatorum cuneos et acies ordinatas accessit. . . . Rex 1187.
Anglie, fama volitante, quod acciderat prodicionem, non pacem suspicans, vehementer
indoluit ilicoque misit nuntium ad nobiliores Francie proceres, rogans eos, ut quantocius
ad eum venirent. Venerunt igitur ad eum archiepiscopus Remensis¹, comes Theobaldus²,
comes Flandrie, comes Robertus³ et alii. . . . Rex Francie . . . morose tamen concessit
inducias; armis igitur utrimque valedicitur.

Pridie^a Nonas Septembris, feria sexta et hora sexta, luna 28, apparuit eclipsis solis in Sept. 4.
Anglia particularis. Apud Veronam autem Longobardie civitatem, ubi recolende memorie
papa Urbanus tunc temporis morabatur, apparuit totalis ad modum cacabi igniti. Omnibus
itaque qui viderunt obstupentibus, factus est terre motus adeo terribilis, ut omnia funda-
menta civitatis solotenus erui viderentur.

Interea pax et concordia inter dominum papam et imperatorem Frathericum, ut vide-
batur, ad honorem Dei et ecclesie Romane formata est. Unde dominus papa Veronensibus
valedicens, Ferariensem adiit civitatem.

Interea rumor ille miserabilis, de destructione scilicet orientalis ecclesie, de civitatum
captione, de captivitate regis et crucis dominice in curia Romana dispersus aures et corda
cardinalium summique pontificis mira contrivit miseratione, unde dominus papa Urbanus,
iam senio confectus, pre nimio dolore incomparabiliter gravatus⁴, ad extrema perductus
est. Obiit autem solatium miserorum dominus papa Urbanus 14.⁵ Kalendas Novembris et Oct. 19.
Ferarie sepultus est. Cui successit in pontificatum die tertia⁶ Albertus cancellarius et Gre-
gorius octavus appellatus est. Sciebant enim cardinales, quod idem Albertus multam im-
peratoris haberet gratiam, eo quod, ipsius semper fovens partem, eidem omnia Romane
curie revelaret secreta.

Papa Gregorius 16. Kalendas Ianuarii ex inopinato defunctus est. Cui successit in Dec. 17.
pontificatum Paulus Prenestinus episcopus et^b Clemens tertius appellatus est.

1188. . . . Rex Francie et rex Anglie ad colloquium inter Gisortium et Triam circa 1188.
festum sancti Vincentii venientes, de utriusque regni negotiis et de necessitate orientalis Jan. 22.
ecclesie longos traxere sermones. . . . Rex itaque Francie, licet iunior, tamen devotior, primo
crucem accepit, postea rex Anglie, deinde Remensis et Rothomagensis⁷ archiepiscopi,
comes Flandrie alique comites Francie et Normannie et milites multi.

Summus pontifex Clemens . . . prioris⁸ Cantuariensis annuit petitionibus, ut episco-
pus Hostiensis⁹ in Angliam veniens ex decreto curie absque reclamatione utriusque partis¹⁰
apostolicum exequeretur mandatum. . . . Hostiensis episcopus tum senio tum infirmitate
gravi, ne procederet in causa, detentus est. . . . Horrida enim pestilentia ex ardore estatis
nimio et diversis aeris passionibus, que post festum sancti Iohannis baptiste emergerunt, Jan. 24.
Romanum adeo vastavit populum et maxime peregrinos, ut nonnulla milia cleri et populi
spiritus exhalarent. Ex hac pestilentia detestanda cardinales quidam Cantuariensis ecclesie
patroni extincti sunt. . . . Prior autem Honorius iam fere premortuus beneficio episcopi
Hostiensis in montana Velletrensis provincie abspertatus est, ut ibidem liberiori reffectus
aere respiraret. Sed illa corrupti aeris detestanda infectio iam ipsius occupanz vitalia, ad
extrema perductum 12. Kalendas Novembris compulit expirare. . . . Est autem sepultus Oct. 21.
prior ecclesie Cantuariensis Honorius vere honorandus in claustro Lateranensis ecclesie. . . .

Audiens autem episcopus Hostiensis priorem Honorium iam mortuum et sepultum, anxius
plurimum, redivivo languore correptus est et post dies paucos in pace quievit¹¹. . . . Dice-
bant enim Romipete rumigeruli, nunc dominum papam, nunc priorem, nunc monachos
quosdam, nunc vero omnes vitam finisse. . . . Papa . . . annuit, ut Radulfus cardinalis¹² cum
litteris domini pape ad decidendam causam, que versabatur inter monachos et archiepisco-
pum, in Angliam legatus dirigeretur. . . . Cum igitur prenomiatus legatus pervenisset

a) Pridie — viderentur dec. 3. b) decet 2.

59 1) Willelmus. 2) Bloensis. 3) Droicensis. a. 1184. a monachis Cantuariensibus, sed frustra,
4) Urbanum nuntium de proelio Hiktinensi (Iul. 4), archiepiscopus electus. 10) Scil. conventus et
sed minime de Urbe Sancta (Oct. 3) expugnata acce- archiepiscopi. 11) Nov. 4, ut Gaufrido suppriori
pisse, docet Toeche, 'Helarich VI.' p. 85. 5) Potius fratres a curia Romana inter Epp. Cantuar. p. 289.
Oct. 20. 6) Oct. 25. electus est. 7) Walterus. scripserunt. 12) Tit. s. Praxedis.
55 8) Honorii. 9) Theobaldus, antea abbas Ciuniacensis,

Papiam et predictas domini pape litteras archiepiscopo¹ premisisset, nimia confectus abstinentia et ex insolito itineris labore fatigatus, decidit in lectum apud Mortiers² et infra dies 10 defunctus et sepultus est.

1191. Rex autem Anglie a nobilissima civitate Sicilie³, ubi hiemaverat, mense Martio digrediens, prospero cursu pervenit Ciprum.

Obiit papa Clemens; cui successit Iacinctus diaconus cardinalis⁴ et Celestinus appellatus est. Filius etiam imperatoris Fretherici, qui in peregrinatione Ierusalem submersus et defunctus est, Romanum suscepit imperium et Rome coronatus est in⁵ pascha.

Apr. 14. Ricardus⁶ Dei gratia rex Anglie, dux Normannie et Aquitannie et comes Andegavie dilectis suis priori⁷ Cantuariensis ecclesie totique ipsius capitulo salutem. Viri illustris Willelmi venerabilis Montis-regalis archiepiscopi discretionem, fidem, providentiam, quam re pluries didicimus, attendentes, recolentes, quia⁸, licet nobis ipsum fama vehementius commendasset, audito tamen et expectato longe commendabiliore fides, providentia reddidissent, tante ecclesie tanti viri regimen, sed et toti regno nostro cognovimus profuturum. Magnatum itaque nostrorum, archiepiscoporum, episcoporum freti consilio, predicto venerabili Montis-regalis archiepiscopo dignum duximus supplicare, quatinus ad Cantuariensis ecclesie sedem et regimen sese nobis concederet⁹ transferendum. Qui post multam secum et¹⁰ magnatibus nostris deliberationem nostris tandem adquiescere dignum duxit petitionibus. Apud Messanam 25. die Ianuarii.

1192. Rex autem Anglorum, cum videret cotidie populum christianum tum fuga tum interitu defluere, consternatus animo, quod nec Saladinum expugnare nec sanctam civitatem Ierusalem obtinere valeret, gemens et anxius a Saladino treugas cepit in triennium comitemque Campanie Henricum custodem terre dimisit¹¹ et dominum. Ascensis¹² itaque navibus, venit Ciprum, dispositisque rebus, in Alemanniam et in terram ducis Ostrici tristi infortunio appulsus est. Cumque rex Anglie mutato habitu incederet ut Templarius, puerique sui stoma-
chantes nimis insolenter agerent et dicerent inquiringibus astute, quod homines essent mercatoris, compulsi sunt regis hospitium indicare. Nuntiatum est ilico duci, regem Anglie adesse, et missis nuntiis, subito interceptus est. Dispersus est itaque rumor in populo de captione regia. Concurrente¹³ vulgo, turpiter et probrose ductus est; ab hiis et illis¹⁴ proditor appellatus est, ab aliis lapidandus, ab aliis capite plectendus, a nonnullis patibulo suspendendus videbatur. Vix tandem ereptus est et inimico suo, duci videlicet Ostrici, presentatus et postremo imperatori¹⁵ traditus est. Oderant enim eum et ipsius glorie invidabant, eo quod in obsidione et captione civitatis Accon in re militari promptior esset atque paratior, et quod Ciprum insulam grandem solus adquisisset. Et cum multos ex merito haberet emulos, specialiter tamen ducis Ostrici malignum incurrit odium. Cum enim civitatem Accon irrumperent christiani, et diversi diversa civitatis hospitia caperent, in nobilissimo civitatis palatio signum ducis elevatum est. Quod intuens rex et invidens, manu militum valida vexillum deiecit ducemque tam grato spoliavit hospitio; unde dux et Teutonici omnes indignantes, abierunt regique redituro multis in locis posuerunt insidias, et tandem, ut dixi, captus est.

1193. Rex¹⁶ itaque confusus rediit in Franciam misitque nuntios ad imperatorem cum infinita pecunia, rogans attentius, ut regem Anglie utpote hominem suum ei mitteret liberum vel eundem diutius retineret incarceratum. Interea venerunt in Angliam nuntii regis, dicentes, eum pro redemptione sua centum milia marcarum imperatori spondisse pecuniam. Rex interim Anglorum Ricardus, manu militum armatorum die noctuque vicissim vigilantium sub artissima tentus custodia, cum amaro multa revolveret animo, duplici tamen ex causa frequentiusangebatur. Inprimis siquidem suam desiderabat liberationem, que sola pecunia mediante, centum scilicet quinquaginta milia marcarum, poterat expediri. Deinde consolationem Cantuariensis ecclesie in eligendo pastore et archiepiscopo desiderabat accelerari, per quem suam redemptionem celerius sperabat exsolvi. Sciebat

a) deest 1. 2. b) in p. des. 3. c) quod Ep. Cant. d) concederent 1. 2. e) reliquit 3. f) Accensis 3.
g) et corrente 3. h) ille 1. 2.

1) Cantuariensi Balduino datas Dec. 10; Jaffé, Reg. nr. 10121. 2) Obiit Mortaræ Dec. 30; cf. Epp. Cantuar. p. 278. 3) Messana. 4) Exstat quoque haec epistola inter Epp. Cantuar. p. 330. una cum

ea quam rex fratri suo Iohanni comiti Glocestriae et ea quam hic conventui Cantuariensi de Willelmo eligendo misit. 5) Osberno. 6) Cantuariensi. 7) Scil. Franciae.

enim . . . , quod a conventu Cantuariensis ecclesie de facili non exaudiretur, si denuo pro 1193.
archiepiscopo de Monte-regali, unde superius mentio facta est, preces funderet. . . . Sub-
scriptam misit epistolam¹: Ricardus . . . matri sue Alianore². . . . Mandamus vobis, quod Jun. 8.
. . . efficiatis, quod carus et³ fidelis noster venerabilis Hubertus Saresbiriensis episcopus in
5 Cantuariensem archiepiscopum eligatur. . . . Teste me ipso apud Warmasiam⁴. . . .

1194. 17.⁴ gratie anno gratia Dei rex Anglie Ricardus a diutina custodia liberatus
est et matri sue proprieque libertati restitutus, soluta tamen in parte plurima quam promi-
serat pecunia, et de reliquo datis obsidibus. . . . Rex autem Anglie mare ingressus est in Mart. 12.
Alemannia apud Andwerpe⁵ et prospere applicuit in Anglia 4. Idus Martii in portu de
10 Sandwic⁶. Verum quia rex Ricardus a captivitate liberatus ex insperato in regnum reversus
est, de consilio Cantuariensis ecclesie et prelatorum Anglie in octavis pasche apud Winton- Apr. 17.
niam sic coronatus est [15. Kal. Maii⁷]: . . . Hec fuit forma coronationis regis Ricardi, post-
quam rediit de Alemannia, tantaque solemnitas facta est propter precedentem captionis con-
tumeliam et insperatum ipsius adventum. . . .

15 Hoc anno imperator Alemannie totam invasit Apuliam et Calabriam et vastavit Sa-
lernam. . . .

Mense Decembri mirandum in Alemannia accidit prodigium. Cum enim pueri civitatis Dec
Ostrici de congesta nive pro modulo suo castellum composuissent, et quidam ex eis
extrinsecus oppugnarent, aliique intrinsecus viriliter repugnarent et prevalerent, contigit,
20 ducem Ostrici, qui regem Anglie primo captivaverat, cominus transire, turba comitante
suorum. Qui cum paululum prestolaretur et seditioes simulatorias inspiceret puerorum,
conquesti sunt pueri, quod non possent resistantibus prevalere, eiusque implorabant
auxilium, quo facilius castellum niveum expugnarent. Annuat petitionibus puerorum et
ilico emissarium, quo sedebat, calcaribus urgens, prefatum niveum ascendit castellum.
25 Quo de facili confracto, cum equus non haberet, quo certius pedes figeret, nimirum corruit
ducemque deiecit. Cuius tibia tam subito tamque perverse confracta est, ut ossis fractura
cutem perforaret⁸. Domum delatus, tanto dolore et fetore repletus est, ut eum vix¹ medici
vel cubicularii visitarent; tandem¹ medici de salute ducis desperati, persuaserunt ei, ut
pedem putidum et fetentem amputare permetteret, si forte vel sic vivere valeret. Annuat
30 dux; amputato pede cum tibia, cum fetor horridus augetur in dies, dux tandem obiit, sed
sepeliri non potuit, quia pro captione regis Anglie fuerat excommunicatus. Cumque per
dies septem inhumatus iaceret, et teterrimus fetor intollerabilis esset, filius ipsius compul-
sus est Anglos obsides, quos pro pecunia nondum soluta tenebat, solvere et liberos repatri-
are. Tactis quoque sacrosanctis iuravit, quod vice patris de tanta enormitate iudicio staret
35 ecclesie. Sicque duce sepulto, obsides in Angliam redierunt. . . .

1197. . . . Archiepiscopus Cantuariensis² a rege vocatus transfretavit in Normanniam 1197.
15. Kal. Iulii; et confederati sunt rex Anglie et comes Flandrie, datis utrimque obsidibus, ut Jun. 17.
communicato consilio regem Francie infestarent. Rex autem Francie minus provide intravit
in Flandriam et a comite Flandrie interceptus⁴ et captus est post assumptionem beate Marie, Aug. 15.
40 sed datis obsidibus de faciendâ pace, tandem dimissus est. Sexto Idus Septembris convenerunt Sept. 8.
reges ad colloquium apud Insulam⁵ et mediante Cantuariensi archiepiscopo pacificati sunt
utcumque, datis induciis a sequente nativitate Domini in annum, ita tamen, ut qui tenet^{6, 7, 8}
teneat, donec de medio fiat. . . .

Eodem anno obiit Henricus imperator, filius Frederici imperatoris. Post cuius obitum
45 altercatio magna facta est et dissensio in Alemannia, eo quod magnates terre de successione
regni dissentirent. Quidam enim regem Anglie desiderabant, alii, sed pauci, regem Francie,
alii Henricum ducem Saxonie, qui tunc temporis erat in terra Ierosolimitana, alii fratrem
ipsius Othonem. Quidam vero nobilissimus Philippus nomine pro se agens, specie tenus
puerulum quendam, filium videlicet imperatoris Henrici, toto conatu preferre cupiebat.
50 Comes Flandriensis¹ partem Othonis fovebat, regi Anglie per hoc cupiens placere. . . .

1198. . . . Obit eodem mense Ianuarii Celestinus papa; cui per Dei gratiam successit Ian

a) Alianore Ep. Cant. b) deest 1. 2. c) Warmasiam 8. die Iulii Ep. Cant. d) tercio 3. e) Andwerpe 3
f) Sandwic 3. g) 15. K. M. des. 1. 2. h) perforaverit 3. i) viri add. 1. 2. k) inceptus 1. 2. l) Flandrensis 3.

1) Epp. Cant. p. 364. 2) Hubertus. 3) Andeleii Rad. de Diceto; les Andelys (dép. Eure).

1198. Innocentius. Qui cum esset iunior omnibus cardinalibus et, gaudentibus omnibus, invitatus traheatur, consecratus, statim a curia omnes^a cupiditatis et avaritiae sordes^b extrusit. . . .

Obsedit interea villam Sancti Audomari comes Flandrie et Bolonie¹ cum exercitu multo
Oct. 13. per mensem, tandemque villa comiti reddita est 3. Idus Octobris, eo quod a rege Francie nullum obsessi potuerunt habere solatium. 5

E GESTIS REGUM.

cf.
Gerv. chron.

. Filiam suam Matildem Henrico petenti nupturam misit² imperatori; que cum ab eo non conciperet, ipsoque post annos aliquot defuncto, in Angliam ad patrem rediit, et dum vixit, nomen imperatricis non amisit.

cf. ib.
1138.

Vocati sunt igitur a rege³ Flandrensens in Angliam, qui terre incolis ab olim invidentes, 10 relicto natali solo relictoque texendi officio, catervatim in Angliam confluunt et famelicorum more luporum Anglicane terre fecunditatem ad nihilum redigere studuerunt. Quorum unus erat Willelmus de Ipre, cui rex totam Cantiam commisit custodiendam. Unde vehementius indigene concitati, ipsum regem a regno propellere conati sunt.

cf. ib.
1167.

Dux Saxonum Henricus, missis nunciis ad regem Anglie⁴, filiam suam⁵ sibi dari petiit 15 in uxorem et accepit. Erat tunc temporis scisma in ecclesia Romana, unde spectabiles nuncii ab imperatore Fratherico in Angliam missi sunt, ut Anglia in partem scismatis contra papam Alexandrum converteretur.

1190.

Rex autem Anglie⁶, cum pervenisset Marsiliam, audivit ibidem, falso rumore disperso, naves suas centum numero cum necessariis victualium perisse, comitesque sequentes in 20 Hispania fuisse trucidatos. Si dolor immensus, si mentis angustia regis invictum cruciaverit animum, non est mirandum. Emptis autem in Marsilia sumptu non modico 25 galeis, velis expansis, prospero cursu, precinentibus tubis et cimbalis, ad urbem pervenit Messanam. Reperit ibi regem Francie cum multo gaudio sibi occurrentem, et, ut gaudio duplicato sibi congauderent, audivit et vidit navium et hominum suorum adventum, quos audierat in 25 Hispania fuisse trucidatos. Ut autem regi Francie debitum servaret honorem, concessit eidem hospitia civitatis sibi que in montis adiacentis vertice munitionem erexit. Verumptamen nec cum sui contumeliis et verberibus et plagis, sed et morte urgerentur in civitate, nec per prepositos, sed nec per regem Francie iustitiam vel pacem consequi valerent, sed et clausis ianuis se suosque videret excludi, felle commotus, iussit suos ad arma convolare. 30 Oppugnavit itaque civitatem et cepit in continenti . . . paululum paravit abscessum. Timens autem rex Francie, ne solus relinqueretur . . . barbarorum, egressus de civitate, venit in montem regemque Ricardum vit, retinuit et rediit. Rursus,

1191.

relecta proditione, quam ei rex Francie per missas procuraverat, iterum cum^a pararet abire, rex Francie secum^b et voce submissa litteras illas 25 sigillo suo impressas abnegavit; et per velis pervenit Accon, Anglorum rege post terga relicto, qui mense Martii avibus et 25 galeis pervenit Cretam. . . .

Mart.

Mortuo vero comite Flandrie Phiberto rex Francie, cupiditate Flandrie ductus, redire desiderans, regem Anglorum ibidem⁷ ducem in osculo pacis ducemque Burgundie⁸ et comitem Campanie Henricum. Dux etiam Ostrici remansit ibidem et suum statuit tentorium in 40 confinio regis Anglorum. Unde cum rex paulisper moveretur, nec ob hoc dux voluisset elongari, accurrit rex funesque succidit totumque tentorium ducis deiecit in terram. Dux itaque furore plenus, ascensis navibus, festinus abcessit, et per loca maritima, per que regis Anglorum suspicabatur regressus, posuit insidias. Cum rege quoque de suis speculatores posuit improbos, qui omnes ipsius notarent eventus. Hec eadem et hiis similia procuravit 45 eidem rex Francie. Dux autem Burgundie, iam tedio affectus, invito rege Ricardo recessit.

1192.

. Rex de consilio Templariorum comitem Henricum omnium ibidem constituit dominum et mutata^a veste recessit. Insulam quoque Ciprum et naves copiosas Templariis

a) omnem 3. b) bordem 3. c) iterumque c. et ed. Stubbs. d) muta c.

1) Potius Hannoniae, Balduinus. 2) Scil. Henricus I. 3) Stephano. 4) Henricum II. 5) Mathildem. 50
6) Ricardus I. 7) Accone civitate exp. 8) Henricum.

dedit et abiit secretius cum navibus tantum duabus, attamen amplis, et per loca singula pre- 1192
 paratas reperit insidias; quas cum pene penitus evasisset, et dux Ostrici de sua nequitia
 desperaret, applicuit rex, et ex accidenti dux ilico subsequutus est. Rex autem in hospitio
 suo humillime recubans per puerum quendam pompose nimis ambulanti, proh dolor! com- 1193
 pertus et captus est et durissime contumeliis fatigatus. Quomodo vero nocte dieque in
 domo luto referta steterit discalciatus, vel quomodo ad patibulum suspendendus est ductus,
 et quot quantasve sustinuerit iniurias, fastidientibus auribus longum est enarrare. Concur-
 rente autem vulgo, ab hiis et illis proditor appellatus est, ab aliis lapidandus, ab aliis capite
 plectendus, a nonnullis patibulo latronum suspendendus iudicabatur. Vix tandem ereptus
 10 est et inimico suo, duci videlicet Ostrici, presentatus et postremo imperatori traditus est. 1194
 Oderant enim eum et ipsius glorie invidabant, eo quod in captione civitatis Accon in re
 militari promptior esset atque paratior, et quod Ciprum insulam grandem solus adquisisset.
 Taxata tandem regis dira redemptione sub centum milium librarum solutione, paterni simul
 et aviti reserantur thesauri, cruces et capse sanctorum spoliantur, calices et candelabra,
 15 sed et alia ornamenta Anglicane ecclesie conflata sunt, et sic rex Ricardus vix post annum 1194
 in Angliam reductus est. Rex autem Francie, cum nullo valeret integumento regem Ricar-
 dum ab imperatore optinere, exercitum duxit in Normanniam et de facili regis optinuit
 munitiones.

Dominus autem papa, regum¹ condolens discordie, misit abbatem de Casemare², ut 1203
 20 inter reges pacem bonam reformaret.

Cantuariensis ecclesie . . . monachi . . . de consensu domini pape elegerunt virum vene- 1205
 rabilem magistrum Stephanum de Langetune cardinalem³. . . Unde iratus rex iuravit, quod
 nec unus ex eis in ecclesia Cantuariensi, sed nec in Anglia remaneret. Expulsi sunt itaque
 omnes monachi ab ecclesia Cantuariensi Idus Iulii et, mari transito, a conventu Sancti Ber- 1207
 25 tini honorifice suscepti sunt. Rex autem de tam gloriosa victoria elatus, missis ad abbatem
 litteris, sed incassum, eos inde expellere conabatur.

EX CONTINUATIONE CANTIANA.

1213. Iohannes rex Anglie collegit exercitum magnum super Berhamdone⁴ tempore 1213.
 paschali; tantusque erat numerus populi armigeri, quod pre multitudine dinumerari non
 30 posset. Expectabantque regem Francie per sex septimanas, qui cum exercitu suo contra comi-
 tem Flandrensem⁵ debellavit et ei multas molestias ingessit. Sed comites Saresberie⁶ et
 Bolonie⁷ cum maxima militia transfretantes, regem Francie et omnes suos confuse dissipaverunt
 et de navibus suis, cum quibus in Angliam venire disposuit, multas variis bonis oneratas
 secum adduxerunt, ceteras omnes combusserunt. Rex autem Francie, amissis quam
 35 pluribus militibus et servientibus et omnibus victualibus suis, rediit in suam provin-
 ciam.

1216. Obiit Innocentius papa tertius 15. Kal. Augusti⁸; cui successit Honorius.

1218. . . . Obiit Ottho imperator.

1227. . . . Obiit papa Honorius III; cui successit Hugo episcopus Ostiensis et dictus
 40 est Gregorius VIII. . . . Fredericus imperator Rome cruce signatus est, sed corruptus
 muneribus paganorum, ire dissimulavit; ob quam causam excommunicatus est. Postea,
 adductis in imperium Sarracenis, ecclesiam conculcat. Confundit etiam miserabiliter nego-
 tium Terre Sancte.

1235. Fredericus imperator duxit Ysabellam, sororem regis Henrici Anglie, in uxorem.

45 1236. Henricus rex Anglie quartus desponsavit Helianoram uxorem suam, filiam comi-
 tis Provincie⁹.

1238. . . . Magister Albertus¹⁰ electus Armacanus¹¹ . . . die Veneris proxima ante 1239.
 dominicam palmarum versus Cantuariam iter arripuit . . . cum litteris domini legati sub hac
 Mart. 18.

1) Francie et Anglie. 2) Prope Romam; cf. epist. naldus. 8) Potius Iul. 16. 9) Raimundi Berengarii IV.
 50 Innocentii III. d. 1203, Oct. 31, Potthast, Reg. 10) Coloniensis, postea archiepiscopus Rigensis, cuius
 nr. 2011. 3) Presbyterum th. s. Chrysogoni. 4) Prope hic in pluribus cartis mentio fit, quae tamen Germa-
 Cantuariam. 5) Ferrandum. 6) Willelmus. 7) Rei- niam non spectant. 11) Armagh in Hibernia.

1239. forma confectis: *Otho*¹ *miseratione divina etc. discretis viris conventui Cantuariensi* . . . *Discretum virum magistrum Albertum, electum Armacanum, clericum nostrum, cuius fidem et probitatem in multis experti sumus, ad vos et archiepiscopum*² . . . *providimus destinandum* . . .

Mar. 18. Datum Londoniis 15. Kalendas Aprilis, pontificatus Gregorii papae noni anno 12.

1240. . . . Ricardus comes Cornubie, frater regis Henrici Anglie, cum nobili comitatu³ cruce signatus, Terram Sanctam adiit; ubi primo Hospitalarios et Templarios dissidentes concordavit, postea apud Ascalonem castrum construxit et, invitis paganis, firmavit. Pagani vero eius timore perterriti, restituerunt ei omnes captivos christianos et omnem terram quam vendicabant; insuper et arcem Syon, quam destruxerant, suis sumptibus in statum pristinum restaurare promiserunt. Tandem, datis induciis 10 annorum hostibus, ad Angliam⁴ remeavit. Innumerabilis multitudo barbarorum, ab oriente ebulliens, omnia regna . . .⁵ usque ad Hungariam et Russiam, nulli secte, nulli parcens religioni, indifferenter consumit. Isti Tartari appellati sunt.

1241. . . . Præmissis epistolis, prout earundem tenores edocent, hinc inde destinatis, sollicitudo nos monuit et induxit curiosa, ut electio, quam de domino Bonifacio Bellicensi⁶ feceramus, electo de benignitate sedis apostolice confirmaretur. Unde ad hoc negotium exequendum dilectos fratres, Stephanum tunc supprior⁷ Cantuariensis ecclesie et suos socios ad curiam Romanam transmisimus, qui nec viarum pericula nec marium discrimina metuentes, pro sue ecclesie promovendis negotiis iter arripuerunt, sub captione Frederici quondam imperatoris in equore Grecorum cum ceteris ibidem captis fuerant penis addicti,⁸ et deinceps ad terram venientes, suis rebus et instrumentis spoliati, variis carceribus extiterant mancipati. Tandem dictus Stephanus supprior et Iohannes de Thanet precibus principum liberati, ad urbem Romanam venerunt fatigati, et domino pape Gregorio iter, casus et actus exprimentes, a sede apostolica sepius factum electionis Cantuariensis ecclesie confirmari postularunt.⁹

Obiit papa Gregorius nonus. Cardinales a Romanis civibus ad eligendum papam turpiter et miserabiliter coartantur. . . . Fredericus imperator obsidens Romam cum magno exercitu, turpiter a senatu et Romanis fugatus est.

1243. Innocentius IV. papa sententiam predecessoris sui in imperatorem eundem similiter excommunicando confirmavit. . . . Ricardus comes⁴ duxit uxorem Sanchiam, sororem regine Anglie³⁰ Elianore.

1245. Innocentius IV. apud Lugdunum celebravit concilium generale; ad quod Fredericus imperator citatus venire recusavit, sciens, contumaciam suam et rebellionem contra ecclesiam huius esse causam precipuam convocationis. Missis tamen tribus nuntiis cum comitatu multo, errorem suum nititur excusare, sed frustra; nam, recitatis infidelitatis sue³⁵ articulis, quibus contradici non poterat, ab imperio deicitur.

1250. . . . Obiit Fredericus imperator, quem Innocentius papa IV. in concilio Lugduni pro multis excessibus condempnavit.

Mal. 31. 1254. . . . In festo pentecostes transfretavit Bonifacius Cantuariensis archiepiscopus, . . . et postea rediit ad partes suas Sabaudie.

Ann. Dorer. 1256. . . . Item Gregorius papa concessit regi Anglie omnem decimationem tam temporalium quam spiritualium ad regnum Apulie et Sicilie perquirendum Edmundo, filio suo, quod ei concesserat papa per anulum suum, Petro de Aqua-biancha³ episcopo Herefordensi tunc procuratore in curia existente et omnes ecclesias nigri³ vestis⁴ Anglie usque ad 30 milia marcarum sine omni procuratorio obligante.

1257. Concessit dominus papa regi Anglie pro regno Sicilie perquirendo omnem decimam spiritualium, sicut⁴⁵ dictum est supra, continuandum usque ad quinquennium, item fructus omnium beneficiorum ecclesiarum vacantium in primo anno usque ad quinquennium, item medietatem fructuum rectorum non residentium in suis beneficiis, item omnia indistincte legata; et ad hec omnia perficienda misit et executores archiepiscopum Messanensem⁵ et magistrum

⁹) Manus paulo recentior in margine adnotat: Fratres missi ad curiam pro electione Bonifacii episcopi confirmanda capti sunt a Frederico imperatore, et Thomas de Bridlington ibidem moritur⁵⁰ anno Domini 1241.

a) inclusiorunt add. c., quod Stubbs ad fabulam illam refert, quam Mathæus Parisiensis, ed. Luard IV, p. 77, de Petro Comestore narrat: Creduntur isti Tartari fuisse de decem tribubus, quos Alexander Macedo conatus est includere in montibus Caspiorum. b) *de c. et ed.*

1) Sancti Nicolai in Carcere Tulliano diaconus cardinalis. 2) Edmundum Cantuariensem. 3) Regine Anglorum avunculo, procuratore de Belley in Sabaudia, de cuius electione Cantuariensis noster plures exhibet epistolas; Lugduni 1245, Ian. 15. consecratus est.⁵⁵ 4) Cornubie. 5) In Sabaudia. 6) i. e. ordinis S. Benedicti. 7) Iohannem.

Restandum cum plenaria potestate. Sed de ipso regno nihil bene actum est, et omnia illa collata penitus perditæ. Ann. Dev. et Melancton, filius Frederici, Rex notus, regnum illud occupavit. Et eodem anno Ricardus comes Cornubie electus in regem Alemannie transivit apud Gornovus¹ in Alemanniam cum Senchia uxore sua et Henrico, filio suo de sua prima uxore comitissa Giovanna², et archiepiscopo Coloniensi Conrado et Johanne de Avinionis et aliis baronibus multis, et coronatus fuit apud Capellam Byse³ a magnatibus Alemanniæ in die ascensionis Domini sequenti cum Senchia, filia comitis Provincie, uxore sua, iam regina coronata. 1257. Mai. 17.

1258. . . . Eodem anno applicuit Dorothe Ricardus rex Alemannie cum Senchia regina sua et filio suo; et ibidem occurrente et Ricardo comite Giovanna cum aliis magnatibus terre, antequam terram Angliæ ingredi posset, compulsus est furare ad supradictas provisiones⁴ tenendas; et cum sigillo suo confirmavit, et sic ingressus est terram.

1260. . . . Eodem anno Ricardus rex Alemannie transivit in Alemanniam, et illic post et subito reversus est et venit Dorotheam, nemine sciente, sine equis et sine harnessio, ita quod equos prioris Dorotheensis secum duxit usque Cantuariam et eos retinuit integre per ebdomadam per defectum equitature. Rex autem Henricus agebatur huius Ricardi regis, fratris sui, consilio, Petri de Sabaudia⁵, Philippi Basset . . . Edwardus, primogenitus regis Henrici quarti, sine licentia patris sui transivit in Franciam, licet agens per Lugdunum, ubi honorifice susceptus est a domino Philippo electo Lugdunensi⁶. . . .

1261. . . . Tandem⁷ habito distino parlamento inter regem et barones, Ricardo rege Alemannie ex parte regis Angliæ procurante et Ricardo comite Giovanna ex parte baronum consentente, in hoc concesserunt, quod regi Angliæ omnia clavis⁸ sua revocarentur, et quod ipse de sua voluntate et regis Alemannie ordinaret de regno suo in omnibus, sicut prius fecerat. . . . Obiit papa Alexander; successit Urbanus, ante patriarcha Ierosolimitanus, natus de Francis iuxta Trevas⁹; factus est tamen papa per disensionem cardinalium.

Obiit Senchia regina Alemannie, soror regine Angliæ Elianore, scilicet mense Novembri. Nov.

1262. . . . Et cito post hoc transivit Ricardus rex Alemannie cum Henrico, filio suo, versus Alemanniam. . . . Eodem anno Ricardus rex Alemannie venit in Angliam die beate Scholasticæ virginis pro infirmitate Henrici regis Angliæ, fratris sui, ut dicebatur, sed aliud fuit in causa, quicquid aliquis sibilaverit. 1263. Febr. 10.

1263. . . . Eodem anno fratres Predicatores tenuerunt generale capitulum suum apud Londoniam in festo pentecostes, ubi dominus rex Angliæ et rex Alemannie cum eis comederunt una die et multi alii magnates terre. Mai. 20.

In quo parlamento¹⁰ fuerunt reges et regine¹¹ Franciæ et Angliæ, domina comitissa¹² Provincie, . . . dominus Petrus de Sabaudia et multi alii magnates terre.

Eodem anno feria secunda proxima post primam dominicam adventus Domini venerunt Dorotheam dominus rex Angliæ, dominus Ricardus rex Alemannie, dominus Eadwardus, dominus Henricus de Alemanyne . . . cum exercitu magno. Dec. 3.

Eodem anno et ipse vice vult quidam archidiaconus Parisiensis¹³ cum litteris pape ad Ricardum regem Alemannie, citans eum ex parte pape, quod in curia Romana compareret in quindena sancti Iohannis sequenti, extensus, quare regnum Romanorum invasisset, et super hoc regi Hispaniæ responderetur, cui regnum predictum debebatur ex canonica electione, sicut dicebat, et prout hoc satisfactorius Deo et ecclesie de pecunia crucisignatorum per ipsum regem prius collecta. Et papa in sua littera ipsum vocavit electum et non regem, cum ante fuerit coronatus et inauguratus per quinquennium. . . . Regressi sunt predicti nuntii ante natale. Dec. 25.

Hoc tempore civis Londonienses . . . Cisterthie¹⁴, manerium Ricardi regis Alemannie, penitus combusserunt; super quo rex Angliæ contra ipse Londonienses motus, vehementer eis indignabatur. 1264. Mart.

1264. . . . Rex Angliæ et rex Alemannie, frater eius, et Eadwardus, filius eius, cum omni exercitu, quem habere poterant, venerunt apud Tonbridge¹⁵ ipsumque castrum ceperrunt in festo sponsalium Philippi et Iacobi. Mai. 1.

Quibus¹⁶ occurrentibus rex cum suo exercitu et dracone suo, bellum iniit cum eisdem adversariis, et cito post capti fuerunt rex Alemannie, comes Herefordiæ, Philippus Basset cum triginta aliis nobilibus.

Die vero ipsa dominica restituti versus Londoniam comes Leycestrie cum rege Angliæ et rege Alemannie cum multis comitibus suis. . . . Cantuariensis¹⁷ statim cum garranis¹⁸, quod habebat, venit ad prioratum¹⁹ et in capitulo monachorum predictam castrum dantes regis comiti Berthi et posuit ibidem custodem dominum Ricardum de Grey, alioque recessit ad domum hospitalis de Strides²⁰ cum rege Alemannie. Mai. 25.

Tempore illo quo in Angliâ hæc gesta sunt, extra scilicet purificationem beate virginis²¹, mortuus est papa Urbanus, qui dictum legatum²² ad Angliam destinaverat. Quo defuncto, in electione alterius pape tanta discordia facta est inter cardinales, ut vix in aliquem consentirent. Tandem diu hoc habito, dictus Gvido Sabinensis episcopus, qui antea fuerat miles ux-

a) apud Aquas Ann. Dev. b) Vacet in mary, et hic locus restituitur, postea amittitur scribit. c) in Burgundia apud Treis Ann. Dev.

1) Yarmouth in Norfolk. 2) Isabella, iam a. 1240. defuncta. 3) Scilicet statuta, que mense Iulio a. 1258. in parlamento Oxoniensi condita erant. 4) FHM Thomas, qui patri a. 1263. in comitatum Sabaudie successit. 5) Qui a. 1268. in comitatum Sabaudie successit. 6) Assate, antequam Simon de Montforti m. Septembri in Franciam recessit; pars autem facta est Dec. 7; v. Rymer I, p. 411. 412. 7) Calmaria, videlicet Angliæ vobis. 8) Bononiæ supra mare m. Sept. ad regem Henricum III. baronibus conciliandum habita. 9) Margareta et Eleonora. 10) Beatrix de Sabaudia, mater regiarum. 11) Willelmus; v. has Urbani IV. litteras, Urbe-votere a. 1263, Aug. 31. Ricardo datas, ap. Rymer I, p. 430. 12) Isleworth a Londino septentrionem versus. 13) Tunbridge in Cantia. 14) Scil. Simon comiti Leycestrie et sociis in proelio Lewensi d. 14. Maii commissis. 15) Castrum Herefordiense in Cantia. 16) Vel garranis, i. e. pascuis. 17) Lewensem in comitatu Essex. 18) Stroud prope Rossam. 19) Petrus a. 1264, Oct. 2; ante autem 1263, Febr. 5. Clemens IV. electus. 20) Qui a. 1264. medio, rege devicto, Angliam ingredi non audebat.

ratus, tunc autem in Angliam apostolice sedis legatus, per cardinales revocatus est; et in ipsum demum consentientes, eundem in papam consecraverunt; qui et Clemens vocatus est.

- Ann. Dover. 1267. . . . Comes¹ enim et barones cum rege pacificati sunt, et pax formata et proclamata est, haec quod terras suas libere possideant, sed domino regi per quinquantum tertiam partem preventuum inde persolvant; et hoc provisum fuit per regem Alemannie . . . et plures alios.
- Nov. 11. 1268. . . . Bonifacius Cantuariensis archiepiscopus Dovoriam transfretaturus accessit . . . die sancti Martini; . . .
- Nov. 14. die vero Mercurii proxima transfretavit ad partes suas Sabaudia.
- Aug. 4. 1269. . . . In crastino inventionis sancti Stephani applicuit apud Dovoriam dominus Ricardus rex Alemannie, veniens de transmarina, ducens secum uxorem suam², quam in pascha antea sibi dispensaverat in terra Alemannie. 10
- Jul. 18. 1270. . . . 15. Kalendas Augusti³ obiit venerande memorie Bonifacius Cantuariensis archiepiscopus in partibus suis Sabaudie in quodam castro Sancta Helena vocato . . . Post modicum vero tempus, procurantibus episcopis, vocatus fuit officialis⁴, ut visis litteris veniret apud Wallingford⁵ ad regem Alemannie. Quo cum magna pompa advenisset idem officialis, presentibus sex vel septem episcopis, dictus rex Alemannie cepit predicare officiali, quod tam magna hostilitatis pericula imminebant terre Anglicane: 'Etsi non maiora fierent, tamen dubitamus, quod per tua facta presumptuosa, que cotidie in episcopos et reliquos ecclesie Cantuariensi subditos infers, peiora evenient'; et post longas ambages precepit idem rex dicto officiali in virtute regia, qua vice fratris sui fungebatur, ne aliquas excommunicationum sententias in episcopos fulminaret usque ad quinque septimanas post pascha. Qui officialis ei respondit, quod ad illud tempus supersederet, ita quod idem rex diu optatam de priore Dovensensi et monachis suis faceret habere captionem. De consilio igitur episcoporum responsum fuit ei, ut similiter de captione monachorum usque ad tempus antedictum supersederet. . . . Tempore illo, ex quo ista controversia cepit oriri inter ecclesiam Cantuariensem et Dovensensem, fuit predictus prior⁶ in transmarinis partibus in civitate Thornacensi; . . . tandem de consilio amicorum suorum arripuit iter versus Altacumbam⁷. . . . Per octo dies ante adventum suum recesserat electus⁸ ad curiam Romanam; . . . sed . . . invenit electum in curia Viterbi. . . . Videns ergo prior moram suam in Burgundia esse dispendiosam, reversus est in Galliam.
1271. Eodem anno mense Aprili in Burgundia . . . fuit tanta inundatio aquarum et 30 terre motus, ut quasi diluvium secundum putaretur.
1274. Anno Domini 1274, mense Maii Gregorius papa celebravit consilium generale apud Lugdunum, et ibi convenerunt omnes prelati fere totius christianitatis; et in ipso consilio ipse papa petiit et optinuit in subsidium Terre Sancte decimam omnium proventuum ecclesiarum a clero tam spiritualium quam temporalium per sex annos sequentes. In illo concilio reconciliati sunt Greci et conversi sunt ad fidem nostram et ad subiectionem Romane ecclesie. In isto concilio multi prelati de diversis nationibus mortui sunt. Item eodem anno dominus Edwardus, filius regis Henrici IV, coronatus est apud Westmonasterium, a Roberto Cantuariensi archiepiscopo in magna gloria mense Augusti, scilicet die sancti Magni martyris; in qua coronatione fuit rex Scotie⁹ et omnes magnates tam Anglie quam 40 Francie, Burgundie, Picardie et Flandrie.
1276. 1275. . . . 5. Idus Ianuarii¹⁰ obiit Gregorius papa decimus, qui annis preteritis in concilio Lugdunensi omnem clerum in decima danda induxerat in subsidium Terre Sancte. Cui successit frater Petrus, natione Burgundus et de ordine Predicatorum, qui primo exstitit Lugdunensis archiepiscopus, postea per provisionem pape factus est Hostiensis episcopus, 45 ultimo in papam electus et vocatus Innocentius quintus, et intronizatus¹¹ est post undecim dies predecessoris sui decessum.
1276. 1276. . . . Mense Iunii obiit papa Innocentius quintus, et post illum electus est Octobonus, quondam legatus Anglie tempore guerre de Lewes vel cito post guerram, et electus est in vigilia¹² sancti Iohannis baptiste et nominatus est Adrianus a loco ubi cardinalis se

1) Givernales Gilbertus. 2) Besticom de Falkenberg, quam d. 16. Iun. duxerat. 3) Jul. 11. Ann. Dover, qui hinc a nostro discordat. 4) Cantuariensis Galfridus de Ramanat, qui priorem Dovensensem, ne iuris archiepiscopi eligendi particeps fieret, excommunicaverat. 5) In comitatu Borka. 6) Dovensensis Ricardus. 7) In Sabaudia. 8) Adam

prior Cantuariensis, archiepiscopus electus, qui a. 1272. resignavit electionem. 9) Alexander III. 10) Petrus Iun. 10. 11) Petrus electus Iun. 31. 12) Haec vel potius Iun. 22. erat dies obiit Innocentii; Octobonus autem, cardinalis S. Adriani, a. 1265. legatus in Angliam missus, a. 1276, Jul. 11. papa electus et Aug. 18. mortuus est.

erat; qui in brevi intoxicatus est, ut dicebatur, et mortuus est in mense Septembr. ¹ sequenti. 1276.
Post illum electus est quidam cardinalis genere Hispanus et vocatus est Iohannes vicesi-
mus primus, et mortuus est in anno sequenti; et sic isti quatuor pape creati fuerunt in anno
fere et dimidio.

5 1278. ² Nicholaus papa secundus ³ vocavit Robertum de Kilewarbi archiepiscopum Can-
tuariensem ad titulum Portuensis ecclesie, scilicet die sancti Gregorii pape. Mart. 12.
1287. . . . 15. Kalendas Martii ⁴ creatus est in papam frater Ieronimus de ordine Mino- 1288.
rum et vocatus est Nicholaus quartus. Febr.

1290. . . . 7. Idus Iunii proclamatum fuit Sandvico, quod omnes mercatores Yspanie Ian. 7.
10 et Ianus ducentes averia de pondere apud Sandvicum essent quieti a theoloneo et omnibus
custumis a predicto die usque ad tres annos sequentes. . . . 7. Idus Iulii Iohannes, filius Ian. 9.
ducis Brabantie, desponsavit Londoniis dominam Margaretam, filiam regis Edwardi.

1291. . . . Proceres regni Scotie . . . subiectioni ⁴ predicti domini Edwardi regis
Anglie et heredum suorum per litteras suas patentes se submiserunt in forma subscripta:

15 *A tous qui cestes lettres verrunt ou orrunt Florens counts de Hoyllaunde.*

1293. . . . 12. Kalendas Octobris Henricus comes de Bar desponsavit apud Bristolium Sept. 20.
dominam Alianoram, primogenitam filiam regis Edwardi Anglie.

1294. . . . Tertio Nonas Iulii electus fuit in papam frater Petrus de Morona, solitarius Ian. 5.
De ordine sancti Benedicti. Et 4. Kalendas Septembris consecratus fuit apud Aquilam in Aug. 29.

20 Apulia et vocatus Celestinus quintus, et primo die mensis Septembris sequenti tenuit primo Sept. 1.
consistorium.

[Memorandum ^{5, 6}, quod die sancte Lucie virginis anno 1294. — — ad Terram Sanctam Dec. 13.
transfretare proponit]. . . . In ⁶ festo sancte Lucie virginis dominus Celestinus papa quintus

25 apud Neapolim renovavit et confirmavit de communi consilio cardinalium constitutionem
Gregorii decimi de electione summi pontificis, videlicet *Ubi periculum* ⁷; statim cessit pleni-
tudini potestatis et papatum resignavit cetui cardinalium et anulum et omnia insignia papalia
deposuit coram cardinalibus et nomen fratris Petri de Morona resumpsit. Et statim cardi-
nales presentes vocare fecerunt omnes cardinales absentes et ipsos expectaverunt per decem
dies iuxta constitutionem predictam. Vocatis vero omnibus cardinalibus qui voluerunt et
30 debuerunt interesse electioni, incluserunt se gratis secundum formam constitutionis predicte
et tractaverunt de electione summi pontificis. Tandem per viam compromissi vigilia natalis Dec. 24.
Domini elegerunt concorditer dominum Benedictum de Anagnia presbyterum cardinalem in
papam. Qui die purificationis sequente ⁸ apud Lateranum Rome fuit sollempniter coronatus 1295.
et vocatus Bonifacius VIII. Febr. 2.

35 Anno Domini 1295. . . . In crastino nativitatis beati Iohannis baptiste venerunt in Ian. 25.
Angliam, applicantes Dovoriam, duo cardinales, videlicet Albanensis ⁹ et Penestrinus ¹⁰, missi
per dominum Bonifacium papam octavum ad regem Francie et Anglie pro guerra mota
inter ipsos ratione ducatus Aquitannie, quem occupavit rex Francie in exheredationem regis
Anglie. . . . Rex vero Anglie . . . occurrit predictis cardinalibus Londoniis die primo

40 mensis Augusti. Ad quem diem vocare fecerat per litteras suas prius omnes prelatos et Aug. 1.
proceres regni. . . . Quarto die sequente predicti cardinales, proposito verbo Dei coram rege, Aug. 5.
archiepiscopis Cantuariensi ¹¹ et Eboracensi ¹², neutro tamen eorum in Londoniis crucem de-

ferente, ac ceteris prelati et omnibus proceribus regni causam sui adventus exposuerunt,
petentes instanter ex parte pape, quod rex ad pacem animum suum declinaret et treugas

45 concederet sub ipsa pacis. Ad hec rex: 'Pacem et honorem Dei et utilitatem regni mei volo
et semper volui, novi Deus. Sed treugas concedere nolo nec debeo, quia non valeo sine
regis Allemannie expresso consensu'. Ad hec cardinales: 'Bene audivimus, quasdam con-

ventiones esse initas inter te et regem Allemannie. Sed placeat tibi mittere nuntios tuos ad

a) Haec in altero quoque codice Cantuariensi, iam Coloniensi Gamba 23, eodem modo et fortasse eodem manu aliquo Gerardi
50 Continuato scripta sunt. b) In selectis apphincata, manu eadem.

1) Haec mense 4. 2) Petrus episcopus Tuscolanus Northern Registers' p. 109; Ann. Dunstap. et Barthol.
Hadriano V. successit. 3) Petrus III. 4) Haec ex memorando praecedente
Febr. 12. 5) Archiepiscopus Cantuariensis, cui regnum Scotie
haerenter. 6) VI. Decret. lib. 1. tit. 6. c. 2. 7) Petrus
Ian. 23. a. 1294. 8) Bernardus. 9) Simon.
11) Robertus. 12) Iohannes Romano.

1295. ipsum regem, et nos similiter nuntios nostros mittemus ad eundem ad petendum et procurandum consensum suum super treugas concedendas. Ad hec rex: 'Placet mihi'. Et subiunxerunt cardinales: 'Domine rex, ex quo placet tibi pax, et de pace tractari non potest sine treugis, nec treugas concedere potes sine assensu regis Allemannie, qui multum distat a partibus istis, et interim multa mala provenire possent tam in terra quam in mari, placeat tibi interim retrahere homines tuos maritimos ab insultibus et insidiis faciendis genti Francorum'. Ad hec rex: 'Placet michi pro reverentia sedis apostolice et vestra, quod, quando-cumque rex Francie retraxerit exercitum suum in Vasconia et homines suos maritimos ab insultibus et insidiis mihi et hominibus meis et mihi adherentibus faciendis, ego similiter et sic faciam'. Predicti vero cardinales, ratificantibus^a et approbantibus responsum regis, de 10
 Aug. 14. 23. Londoniis vigilia assumptionis beate Marie recesserunt et vigilia sancti Bartholomei apud Dovoriam mare transierunt.
1296. Walterum de Langetone, tunc thesaurarium domini regis, in episcopum Dec. 23. Coventrensem . . . dominica proxima ante festum natalis Domini dominus cardinalis Albanensis consecravit apud Cameracum de mandato Bonifacii pape octavi. 15
- Aug. 4. 1297. Quarto die mensis Augusti dominus Robertus archiepiscopus confirmavit in capi-
 Aug. 28. tulo Cantuariensi magistrum Simonem de Gandavo¹ electum Saresberiensem. . . . 5. Kal. Septembris dominus Edwardus rex transfretavit in Flandriam et applicuit apud la Swyne cum toto exercitu suo contra regem Francie. Et postea captis treugis inter duos reges, scilicet a festo epiphanie usque ad duos annos sequentes, ambo reges submiserunt se ordi- 20
 1298. nationi domini pape. Et postea 14. die Martii rex Anglie applicuit apud Sandwycum.
1299. Mense Iulii episcopus Vincentinus venit in Angliam et quandam formam pacis, quam papa ordinaverat inter reges predictos, apud Cantuariam coram rege Anglie et maioribus regni publicavit, quam statim rex Anglie acceptavit.
- Sept. 6. Anno Domini 1303, octavo Idus Septembris Scharra, natione Romanus de genere Co- 25
 lumpnensi, cum aliis militibus Campanie, Tolose, Anagnie et quibusdam Francis civitatem Anagniam intraverunt et in palatium bone memorie Bonifacii pape octavi violenter irruerunt et dictum papam in camera sua ceperunt et thesaurum suum et omnia iocalia et alia bona mobilia tam in camera quam capella ibidem inventa abstulerunt. Deinde ipsum papam cominatorie solicitabant, quod papatum resignaret; sed papa constanter asserens, se nolle 30
 papatum resignare sub illa forma, huiusmodi sacrilegos acriter arguebat. Et quia dicti sacrilegi nec convitiis nec minis ipsum papam ad resignandum potuerunt inducere, per duos dies continuos subtraxerunt pape inhumaniter alimenta. Orta igitur interim dissensione inter dictos Satane satellites, quis eorum deberet esse maior in civitate predicta, statim mulieres civitatis compatientes pape panem et vinum et palatum pape portabant. Et statim 35
 populus Anagnie unanimiter et inopinate, exceptis quibusdam proditoribus, ipsum papam de manibus sacrilegorum viriliter eripuerunt et restituerunt pristinae libertati et dictos sacrilegos extra civitatem fugarunt, quosdam vero carceri manciparunt. Ipsis vero fugatis, papa populo se exhibuit. Et restituta magna parte thesauri ablati, papa precepit coram ipso adduci milites incarceratos. Quibus adductis et veniam petentibus, remisit eis benigne 40
 omnem indignationem et iniuriam sibi illatam et ipsos ab huiusmodi delicto absolvit.
- Sept. 20. Postea papa iter arripuit versus Romam et 12. Kalendas Octobris venit ad Sanctum Petrum. Et cito postea incepit graviter affligi solita infirmitate, videlicet calculi passione, et postea
 Oct. 12. quarto Idus Octobris¹ universe carnis ibidem solvit tributum. Undecimo vero Kalendas
 Oct. 22. Novembris proxime sequente electus fuit in papam frater Nicolaus de ordine Predicatorum, 45
 tunc Ostiensis episcopus cardinalis, et vocatus est Benedictus undecimus.
- Anno 1304, duodecimo die mensis Septembris² obiit Benedictus papa undecimus.
1305. Anno 1305, vigilia pentecostes electus fuit in papam archiepiscopus Burdegalensis et
 Jan. 5. dominica [post^b] festum sancti Martini coronatus fuit apud Vyenn³ et vocatus est Clemens
 Nov. 14. quintus. 50
- Anno Domini 1314, die nonadecima mensis Aprilis obiit apud Avinioniam⁴ Clemens papa quintus.

a) *no c.* b) *deest a.*

1) Gent. 2) Rainaldus. 3) Potius Oct. 11. 4) Potius Iul. 7. 5) Vicane. 6) Potius Apr. 20. ad Roquemaure super Rhodanum.

Anno Domini 1116, octavo die mensis Augusti¹ apud Lugdunum creatus fuit in papam dominus Portuensis cardinalis² et vocatus est Iohannes XXII.

EX ACTIBUS PONTIFICUM CANTUARIENSIS ECCLESIAE.

. . . De Radulfo. . . Coronavit etiam Aliziam reginam, filiam scilicet Godefridi 1121
ducis Lotaringie.

Paschalis³ enim papa obiit; et Gelasius substitutus, ob metum imperatoris qui Gre- 1118.
gorium instituit, venit in Franciam. Qui cum hec et illa personis inferenda minaretur,
decidit in lectum et obiit; et Kalixtus in Francia papatum obtinuit. 1119.

De Theobaldo⁴. . . Tunc leges et causidici in Angliam primo vocati sunt, quo-
rum primus erat magister Vacarius⁵. Hic in Oxonfordia legem docuit. Et apud Romam
magister Gracianus et Alexander, qui et Rodlandus, in proximo papa futurus, canones com-
pilavit.

De Huberto archiepiscopo. . . Inde cum rege Ricardo et Baldewino archi-
episcopo⁶ innumeraque nobilium turba peregre profectus⁷, ipsum Baldewinum archiepisco- 1191.
pum post obitum sepelivit. Capta vero civitate Accon, cum infecto pro quo venerant negotio
digrederentur, rex Anglie in Alemannia captus est, et Anglia tota pro redemptione regis 1192.
gravissime vexata est. Predictus enim episcopus a rege Ricardo artissime custodie manci- 1193.
pato ad expedienda regis et regni negotia in Angliam missus, adeo splendide, diserte sedu-
loque, tum ad monachos Cantuarienses, quos primo allocutus est, tum ad omnes ecclesias
et populum Anglie regias expressit necessitates, ut tota perturbatio, que in Anglia orta est,
pacificaretur in brevi, et ut rex ipse post annum tantis redimeretur erumnis. Verumptamen,
antequam rediret in Angliam, conventui scripsit Cantuariensi pro episcopo Saresberien-
si, ut eum in patrem eligerent et pastorem. . . Rex autem Ricardus a diutina custodia liberatus
in Angliam reversus est, et a conventu Cantuariensi cum honore receptus, de communi 1194.
consilio apud Wintoniam coronatus est ab Huberto Cantuariensi archiepiscopo.

E MAPPA MUNDI.

. . . De archiepiscopis et episcopis mundi. . . A summo igitur vertice,
sacrosancte videlicet sedis apostolice summo pontifice nostro Clemente tertio, incipiendum
est et sic per singulos, prout Deus dederit, ad infima descendendum. Licet igitur omnes
archiepiscopi de consecratione sint summi pontificis, suos tamen speciales tam episcopos
quam archiepiscopos habet suffraganeos, qui ad ipsius solummodo pertinent iurisdictionem
et ipsius specialem expetunt benedictionem, sicut in subsequentibus notatum est. Dominus
papa non solum Romani imperii, sed et totius mundi obtinet principatum et hos sue ditionis
et benedictionis habet suffraganeos⁸:

Archiepiscopus Salzhurgensis septem habet suffraganeos: episcopus Ratisponensis,
Frisiensis, Brixensis, Pataviensis, Tridentinus⁹, Curcensis¹⁰, Curensis¹¹.

Archiepiscopus Madebergensis quinque habet suffraganeos: episcopus Cicensis, Patel-
burgensis¹², Prandeburgensis, Merseburgensis, Missensis.

Archiepiscopus Maguntinus novem habet suffraganeos: Bavebericensis, Erbpolensis,
Augustensis, Constantiensis, Arientinensis, Spirensis, Wormatiensis, Halberstadensis¹³,

Archiepiscopus Coloniensis . . .; archiepiscopus de Trevis¹⁴; horum suffraganei nobis
desunt.

1) Potius Aug. 7. 2) Iacobus. 3) Hæc Gervasius omnes. 9) Error. 10) Gurb. 11) Corrige:
fortasse ex Eadmero SS. XIII, p. 14. in breve coegit. *Hocelbergensis.* 12) Hæc pertinent Carionis et
4) A. 1130—61. 5) Cf. Wench, 'Magister Vacarius' Lips. 1830. 6) Cantuariens. 7) Hubertus tunc Paderburnensis et quos Gervasius prorsus neglexit
episcopus Saresberien- 8) Sequuntur episcopatus Eichtadensis, Hildesheimensis, Verdensis. 13) Omitit
Italiam, Burgundiam aliarumque terrarum, sed minime Gervasius præter hos Bremensem.

EX LIBRIS DE VITA SANCTI HUGONIS EPISCOPI LINCOLNIENSIS.

Sanctus Hugo Lincolnensis, e gente nobili quae de Avalon, castello prope Pontcharra in dioecesi Gratianopolitana sito, vocabatur anno fere 1135. natus, circa a. 1160. monachus Cartusianus, circa a. 1175. in Anglia prior Withamensis conventus factus, inde ab a. 1186. episcopatum Lincolnensem usque ad mortem, quam a. 1200, Nov. 16. Londinii obiit, strenuissime administravit.

Cuius in Vita quae magna dicitur de parentibus et de domiciliis eius et de rebus ecclesiasticis tunc temporis varia quae Burgundiam spectant referuntur. 10 Auctor libelli, quem Withamensibus inscripsit, Adamus, monachus regulae sancti Benedicti addictus, fuit, qui sanctum Hugonem capellanus familiaris tribus ultimis eius vitae annis usquequaque comitatus est. Itaque quae vidit et audivit veridicus descripsit. Quamquam Vitas Hugonis ab aliis compositas exstare non ignoravit¹, narratiunculam tantum de cygno qui Hugoni in deliciis erat,¹⁵ a Giraldo Cambrensi traditam et postea episcoporum Lincolnensium Vitis² insertam, sibi l. III, c. 6. vindicavit. In monasterio Eyneshamensi (pagi Oxoniensis) subprioratu³ functus, a. 1213. abbas factus, a. 1228. a munere amotus, a. 1232. adhuc superstes fuisse videtur. Interdicti tempore (a. 1208—1214) exsul, iam a. 1213.⁴ Vitae Hugonis scribendae operam dabat, quam 20 ante a. 1220, quo hic in sanctorum numerum assumptus est, quinque libros complectentem absolvit. Codices sunt:

1) *Oxoniensis Bodleianus Digby nr. 165, saec. XIII. ex., initio quidem usque ad libri I. capitulum 7. mutilus, quem F. Liebermann in nostrum usum contulit.*

2) *Parisiensis Lat. nr. 5575, saec. XV, cui libri tertii finis librique IV. et V. desunt⁵.*

*Iam olim hanc Vitam ediderunt vel potius in breve coegerunt Winandus de Worde, *Legenda Angliae*, Londinii 1516; Petrus Dorlandus, *Chronicon Cartusiense Coloniae Agripp.* 1608; Pezius *Bibliothecae Asceticae Vol. X,* 25 *Ratisbonae* 1733, qui libro scripto codice 1 vetustiore et facile praestantiore*

1) Ed. Dimock p. 3. 47. 294. 372.

2) Cf. Dimock *Catal.* I, p. 78; III, p. 50. 3) Editor num fortasse aliunde ad abbatiam vocatus sit, dabitur; sed subprior Eyneshamensis Adam scripsit libellum 'De visione purgatorii fratris sui Edmundi, quem Rogerus de Wendover, ap. Math. Paris. ed. Laard. II, p. xiii, adhibuit; de codicibus cf. Hardy, 'Descr.

4) Hoc apparet ex libri V.

5) In bibliotheca Basiliensi asservantur cod. A. VI. 36. 4°. a. XV. med., qui eisdem verbis quibus Adami Vita, omisso tamen 35 prologo, incipit, et A. IX. 28. 8°, qui eiusdem operis versionem germanicam a. XV. continet. Haec nobis H. Boos prof. benigne communicavit.

usus esse videtur. Opus integrum libris scriptis adhibitis v. d. I. F. Dimock inter Rerum Britannicarum medii aevi SS. a. 1864. recensuit.

Qui primus 'The metrical life of St. Hugh of Lincoln', carmen heroicum ex Adami Vita et Relatione de sancto canonizando a. 1220. papae missa et ex Giraldo Cambrensi et intima quam auctor anonymus¹ habuit rerum Lincolnensium cognitione iam ante a. 1234. compositum, a. 1860. e codicibus:

1) Musei Britannici Regio nr. 13. A IV, saec. XIII. med., et

2) Bodleiano Laud. nr. 515, saec. XIII. ex., accurate publici iuris fecerat.

Nos, codice 1 a F. Liebermann collato, ex hoc quoque carmine quaedam adiecitimus.

R. P.

EX VITA SANCTI HUGONIS AUCTORE ADAMO.

EX LIBRO I.

1. . . . Et genitricis² quidem solacio, cum prime necdum etatis metas excessisset, orbatus est³; collegioque regularium clericorum⁴ una cum genitore⁵ brevi postmodum sociatus. Erat ferme octennis⁶, cum milicie spiritualis subiret⁷ tirocinia. . . . Consequenter prime institutionis sue seu educacionis in hunc modum ordinem retexebat: 'Pater', inquit, 'meus, cum pueriles annos ingressus elementa iam prima litterarum percepissem, patrimonium liberis suis in funiculo distributionis partitus est. Portionem vero, que inter fratres minimum me⁸ contingebat, regularium clericorum collegio contulit. Nec diu moratus, omnia que mundi sunt funditus abiciens, Christi miliciam subiturus, tiro in castris celestibus, in mundanis iam emeritus, repente efficitur. Nec enim emeritorum immunitas sibi potuit esse amori, que, etsi fatigatis milicia indulget quietem, sed defunctos a miseria non absolvit eciam post mortalis vite expletum laborem. Vite igitur regularis, cuius iam olim gessit mentem, suscepit vestem, et quod sibi concessum non fuisse⁹ medullitus gemebat, in ipso mundi ingressu de mundo egredi, que mundi sunt nescientem facile persuadens, me pariter tecum spirituali milicie consortem ascivit¹⁰. Est ecclesia in territorio Gratianopolitano, canonicis professionis clericos fovens numero quoad minus septem. Spectat cum suis quoque incolis locus ipse ad matricem et cathedralem [ecclesiam¹¹] Gratianopolitanam, que ipsa eiusdem professionis nobili pollet examine. Hanc semper affecta coluit speciali genitor meus, que et suis castellis ac terris situ confinis erat; et ipse, ut filius devotus, maioris ecclesie gratiam in filie ipsius reverentia¹² se complecti gaudebat. Inter canonicos illius loci senior quidam religione celeberrimus, scientia quoque spectabilior ceteris habebatur. Huic nobilium liberi certatim a parentibus tradebantur secularibus simul et ecclesiasticis literis imbuendi necnon et ethicis informandi disciplinis. Hic mihi sacras litteras inter ipsa rudimenta summopere ingerens, blandimentis quibus posset et monitis teneros animos ad solidioris spiritualisque amorem doctrine accendere nitebatur. A ludendi vero iocandique vanitate varia mentis mee intentionem arte suspendens, honestis implicabat cuiuscumque rei exercitiis¹³. Coevis autem et sodalibus pueris frequenter ex more ludentibus, mihi talia leniter instillabat paterne dulcedinis hortamenta: "Non te", inquit, "dulcissime fili, stolidi illiciat vagaque levitas sociorum. Sine illos. Sorti tuis istorum studia minus conveniunt". Addebatque: "Hugonete, Hugonete, ego te Christo nutrio; iocari non est tuum"¹⁴. . . .

3. Ut autem cepte narrationis ordinem seriatim prosequamur, Hugone iam adulto, pater eius senectutis extreme crebris cepit urgeri incommodis. . . . Fuerat vero modestie singularis, moribus suavis et honestus, comitate strenuus, benignitate acceptissimus. De quo, licet in rem quam intendimus videamur in digressionis preiudicium aliquatenus venire, quiddam relatu mirum, quod ipsum sepius referre non pigebat Hugonem iam episcopum,

a) suberit 2; subit Pez, Dorland. b) se 2. c) fuisset 2. d) accivit 2. e) deest 2. f) reverentiam 2. g) exerceo 2.

1) Cf. tamen Hardy, 'Descr. Catal.' III, p. 214. 7) Cap. 2. narratur: *Quantum in discenda Dei voluntate fuerit sollicitus; sunt religiosissimae vitae laudationes.*
2) Anns. 3) Scil. Hugo. 4) Villas Benedictae, iam Villarbenoit prope Pontcharra. 5) Wilhelmo domino de Avalon. 6) Haec circa a. 1143.

iam levia nec audientem libenter nec proferentem, non absurdum sit inserere lectori. Manebat in quodam patris ipsius fundo negociator quidam, quem et ipse tunc puer bene noverat, qui merces a peregrinis delatas regionibus vicinis venundare consueverat. De remotis partibus suos post interposita morarum spacia repetens lares, dominum suum adire solebat; minusculis, ut erat facetus et liberalis, ipsum plerumque honorans exoticis et pro suorum⁵ cautela, quos in sui absentia clementer fovebat, debitas ei impendens graciaram actiones¹. . . .

Igitur Hugoni, qui fratribus universis viribus totis devotione serviebat filiali, prioris sui mandato iniungitur speciali, quatinus suo precipue et peculiarius, in quibus opus haberet, serviret genitori.

c. 1153. 4. Annum vero etatis iam ingressus nonum decimum, petente omni cetu fratrum, per 10 venerabilem Gratianopolitanum antistitem² gradum invitus ascendit leviticum.

5. . . . Vicinam igitur cellulam, quam vocant Sanctum Maximum³, eo quod eius basilica sancto est proxima Maximo, regentium nobili patrono, consecrata, ei committit regendam. Quam ille rebus quidem necessariis pene vacuum, quia recusare obedientiam obedientie addictum legibus fas non erat, suscepit bonisque in brevi ubertim implevit. Loci 15 sane illius possessionuncule vix unico ad honestam videbantur habitatori sustentacionem cum familia parva sufficere.

7. . . . Comperta vero sancta et sublimi opinione Carthusiensium monachorum, cum inexplebili cordis desiderio eorum hanelabat informari exemplo. At primo quidem, dissimulata huius desiderii vehementia, obtinere studuit, ut simul cum priore suo iam superius 20 memorato illorum mereretur aspectu et affatu potiri. . . . Intuebatur vero et intuens mirabatur locum, ipso situ nubes pene supergressum et celo contiguum, ab omni penitus terrenorum inquietudine semotum. Considerabat tantam ibi opportunitatem vacandi soli Deo, cui negotio hic videbatur adminiculari predives librorum abundantia, legendi facultas copiosa, orandi quies inconcussa⁴.

12. Promotus itaque⁵ iuxta verbum viri Dei ad gradum sacerdocii, quantum crevit ordine, tantum in sacra profecit devotione.

13. Per idem tempus vir sanctissimus, Tarentasiensis⁶ archipresul Petrus⁷, Cisterciensis monachus, Cartusiam sepius adire solebat ibique in cella solitaria⁸ infra sanctorum illorum habitacula, velud intra⁹ mellita quedam alvearia, pluribus per intervalla mensibus ut apis¹⁰ 30 prudentissima commanebat. . . . Huius itidem Hugo mancipatur, obsequio, servitio delegatur. . . . Extat usque in presens sub declivi montis latere, quo itur a monachorum mansionibus ad fratrum diversoria, sedes quedam pro sancti pontificis illius pausatione illic¹¹ frequentius in eundo et redeundo usque ad sudorem fatigati parata. Neque enim ibidem equitare, quia vel priori¹² loci hoc minime licebat, archiepiscopo aliquatenus libebat. Est 35 autem sedes huiusmodi: stant cominus due proceritatis immense abietes, locum sessionis humane capacem medio inter se spatio prebentes, hiis per transversum inscissis modice insertus est vectis taxeus quadrus nec multum grossus: hoc erat totum cathedre huius pontificalis opus. In hac sedentem vidimus aliquoties¹³ iam episcopum Hugonem de suo quondam archiepiscopo, iam regnante in celo, hec et alia nobis gratissime referentem et 40 sudorem sancte sue faciei extergentem: nec enim parum laborabat et ipse in ascensu vie illius.

c. 1170. 14. Post hec, cum¹⁴ iam Hugo, in quietis sue nidulo per bina circiter lustra moratus et mundo plene mortuus, plumis undique et pennis fultus solidissimis, ad volatum esset aptissimus, procuracionem tocuis domus ei quantum licuit renitenti prior suus delegavit.

EX LIBRO II.

c. 1174. 1. Ea igitur tempestate, qua bono Christi odore inter ceteros domus Cartusiensis spirituales viros Hugonis nomen celebre multorum circumquaque corda mulcendo etiam ora

a) igitur 2. b) Tarentas. 1; Tarentariensis 2. c) solitarius 2. d) inter 2. e) apes 1. f) ac sic 2. g) ipsius add. 2. 50
h) deest 2.

1) Necatur a coniuge adultera, quod facinus canis domesticus detegit. 2) Geoffridum, qui Friderici partibus favebat; cf. Gallia Christ. XVI, col. 239. 3) Hodie St. Maximin, vicus prope Pontcharra. 4) Sequuntur multa de Cartusia; Hugo monachus Cartusiensis effectus est; cap. 8. 5) A. 1142—1174. 6) A. 1200. auctor Lincolnensem Cartusiam comitabat; v. infra I. V, c. 14. 55

repleverat, contigit ad regis Anglorum Henrici secundi^a notitiam virtutum illius famam c. 1174. tali occasione pervenisse. Quadam die rege in transmarinis agente, venit ad eum vir quidam nobilis de Morienne^b partibus . . .^b nomine. Rex vero de ordine Cartusiensium inter alia mutue sermocinationis verba pleraque ab eodem inquirere cepit. Nam dudum, sancte illius conversationis fama preventus, asciverat de domo prefata quosdam fratres, quibus et locum quem ipsi elegerant in Anglia contulerat, villam^c scilicet Witham appellatam, in Bathoniensi territorio^d sitam, cum tergis et silvis, cum pascuis et vivariis necnon et aliis fundande illius ordinis domui necessariis. . . . A viro igitur memorato super hiis tale recepit consilium: 'Ab hiis', inquit, 'domine mi rex, fluctibus unico vos et efficacissimo liberare potestis consilio. Est in domo Cartusie quidam monachus, natalibus quidem clarus, sed morum strenuitate^e longe preclarior^f, nomine Hugo de Avalun'. . . . Dicenti quoque rex multum applaudens et gratias agens, dirigit quam celerrime cum litteris regiis ad domum sanctam legatos venerabiles, dominum videlicet Reginaldum Bathoniensem episcopum cognomento Lumbarh^g et cum eo viros quosdam strenuos et industrios.

2. . . . De visione qua^h per sanctum Basiliumⁱ visitari meruit et curari.

3. . . . Venientes autem regis legati Cartusiam, assumpto secum venerabili Gratianopolitano episcopo^j, ipsius loci diocesano, litteras domini sui priori^k et fratribus presentatas persuasoriis^l verbis suppliciter et strenue prosecuntur^m.

EX LIBRO III.

4. . . . Verum, ne inⁿ multis immoremur, honorabiles sub festinatione diriguntur 1146. Cartusiam legati. Quo pervenientes, petitionem Lincolniensis ecclesie, regias preces, monitionem archipresulis^o scriptis verbisque allegant. Qui etiam, ut dignum fuit, honorifice suscepti, gratifice exauditi, reditum accelerant, mandatum prioris et fratrum ad Hugonem reportantes, quatinus canonicam de cetero domino Cantuariensi obedientiam exhibiturus in eo quoque ad presens suppliciter^p obediat ei, ut, hesitatione omni seu dilatione postposita, suscipiat humiliter, quod ei divinitus constabat imponi, iugum Domini.

14. . . . 'Nam dudum', inquit, 'cum prioratum gererem Withamie, contigit me tempore generalis capituli adire Cartusiam. Occasione autem itineris preteriens castrum de Avalun, cuius frater noster Willielmus arcem noscitur obtinere, declinavi^q in domum eius^r.'

EX LIBRO IV.

4. . . . Apud Holandiam^s tamen, quod pretereundum non est, Willelmus de Avalun, episcopi consobrinus milesque acerrimus, generosi sanguinis vena incalescens, cum stricto mucrone quidam armatorum pontificem funesta pararet ferire audacia, iam percussuro se fortiter obiecit. Cui etiam vi magna extorquens gladium, ni prohiberetur districtius a presule, eum absque vulnere abire non sivilisset.

9. . . . Hoc autem arcioris erga istos dilectionis studium emulatio sancti Hugonis Gratianopolitani^t indiderat ei. Hic enim beatus episcopus, precipuus olim adiutor et informator eorum, qui provide atque sanctissime ordinem Cartusiensem primitus instituerunt, huius ab adulescentia sua conversationis professor extitit et devotissimus observator.

12. . . . Duorum admodum venerande sanctitatis virorum de una eademque causa geminam, sed diverſam sententiam explicamus, scilicet Hugonis Gratianopolitani antistitis,

45 a) Henricus I. b) lacuna unius verbi 1; nomine deest 2. c) willam 1. d) honestate 2. e) clarior 2 f) quam ed. Dim. g) persuasoriis 1. h) deest 2. i) simpliciter Pez. k) delitavi 1.

1) Quae s. 1173. inter Henricum II. et Hubertum comitem Morianae tractabantur v. supra p. 84 sqq. 2) In pago Somerretensi. 3) Cf. supra p. 32; Reginaldus s. 1173. archidiaconus Saresburiensis pacto Morianensi interfuit (G. Henr. supra p. 87) et s. 1174, Jun. 23. in ecclesia s. Iohannis Morianae, archiepiscopo Tarentinae praesente, episcopus consecratus est; Rad. Dicet. supra p. 266 sq. Tunc fortasse s. Petrus 55 Hugonem discipulum suum Anglis commendavit.

4) Quo s. 1151—1173. priore vixit Hugo in Cartusia, unde post eius mortem discessit. 5) Iohanne I, quondam monacho Cartusiensi. 6) Guigoni. 7) Hugo prioratum de Witham suscepit c. s. 1175; comites eius erant Cartusienses Girardus laicus reverendus canonicus, sanguinis etiam generosi (c. 6) et Einardus, de quo v. infra l. IV, c. 13. 8) Baldwini. 9) Fratris necdum fandi potens filius Hugoni arridet. 10) Inter Lincolniam et Cantabrigiam. 11) Qui obiit s. 1132.

de quo paulo superius¹ tetigimus, et sancti Antelmi² Belensis³ reverendi presulis, quorum prior Cartusienis, prior vero Liridensis⁴ monachus fuit. Ille autem, cum mire esset verecundie et summe pudicitie⁵, nullam penitus feminarum dignoscibiliter intueri solebat. . . . Dicere idem⁶ consueverat: 'Ego sane', inquit, 'feminas indifferenter quaslibet aspicio, sed mox universas excorio'. . . .

Cuiusdam viri admirabilis a Morienne finibus oriundi brevis est historia perstringenda⁴. . . . Talibus vero Hugó noster suos alebat Withamenses ferculis verborum. . . .

13. . . . De fratre Einardo iocunda narratio. . . . Ab annis pene centum in diversas mundi partes pro instituendis illius ordinis domibus a suis Cartusiensibus longe lateque directus, demum iam decrepatus huius negotii causa pervenerat Withamiam; Cartusiam redire cupiebat⁵. . . . Hic etiam cum vice quadam per fines apostatarum⁶ Albigensium transiret, conserto cum eis sermone, audivit eos protervis vocibus omnia ecclesie Dei sacramenta blasphemantes. Qui nimio contra impios zelo excandescens, accessit ad proximos illarum partium catholicos proceres virosque potentes induxitque eos, ut sumptis armis in perfidos irruerent et ex eis innumeros trucidarent. Unde contigit, ut illis in locis nullus erroris infandi assertor ulterius compareret. Iam vero huius facti exemplo longius propagato, brutum illud homunculorum pestiferumque genus magno fidelium sudore abrasum est ac Deo miserante deletum⁶. . . .

EX LIBRO V.

7. . . . Serpentis livor antiqui . . . suggerit regi⁷, plurimos esse inter ecclesie Lincolnensis canonicos, qui redditibus innumeris locupletes: . . . 'rebus oportunis sufficienter instructi, vestra possint negocia propriis illorum sumptibus in curia Romana, in Alimania atque Hispania necnon et alibi, quo eos censueritis destinandos, competenti solertia expedire'. . . .

1300. 13. Expleto iam uno post regis⁸ coronationem anno, ad petitionem illius transfretavit iterum episcopus⁹, ut interesset colloquio ipsius cum rege Francorum, in quo demum pax reformata est inter eos. Videbatur sibi tunc opportunum tempus invenisse vir Dei, ut domum inviseret Cartusiensem. Habuerat sane iam diu in votis, ante vite presentis excursum locum semper amatum adire statimque ordinis presentialiter intueri et gregis illius quam pusilli tam et sanctissimi aspectu et affatu interna sua desideria ab externis tumultibus aliquantulum respirando uberius refovere. Optaverat profecto sarcine etiam pastoralis cure ex integro, si daretur facultas, renuntiare, ne mundanis litibus decidendis sub pretextu spiritualis officii, ordine ut memorabat prepostero, totis ferme diebus cogeretur inservire. . . . Verum iter eius versus Burgundiam prosequamur. Licentia igitur a rege et archi-
Ma. 31. episcopo apud castrum de Andeli petita et accepta, ultima⁴ die mensis Maii, que fuit quarta feria pentecostes, proficisci cepit. . . . Divertit itaque dierum trium itinere a via, que ducebat Cartusiam, ad Montem utique Dei venitque ad Montem Antonii¹⁰, ubi ignea lux incendii gehennalis dum visibiliter extinguitur, quodam velut nature sue invisibili preiudicio assidue cancellatur¹¹. . . .

Perlatus est autem insaciabilis hic solitudinis amator et inhabitator¹² a Constantinopoli ad illius deserti regiones circa id temporis, quo viri doctissimi et, quod pluris est, in sancta religione precellentissimi, magister Bruno cum collega suo Lauduino et aliis quinque electissimis ad spirituale tirocinium commilitonibus eorum in montibus vicinis sacra Cartusienis ordinis fundamenta iacere sunt aggressi. Qui, more suo hereti-

a) Anselmi codd. b) pudice l. c) apostoram codd. d) de Pes; prima codd.

1) Supra c. 9. 2) S. Antelmus de Belle a. 1163—1178. 3) Error. DIMOCK. 4) Hic, Iberis et avore relictis, Terram adierat Sanctam; ab Agarenis captus, cum filio principis placeret, illacrus revertebatur; postea Cisterciensis factus, semper aestivo tempore Cartusiam visitabat. 5) Abire cepit; et episcopus eum inscutus est; redeunt alacres. Hic quondam a Cartusia in partes Hispaniarum missus, duos eremitas in Africa captivos pretio liberos impetravit dimitti. Sunt auctoris verba e. cap. 13. excerpta. 6) Iam pestentarius iubetur in Doctam pergere; gentis illius exhorrescens barbariem, ait: 'A Denemarchia libera nos, Domine'; consueverat enim,

quancumque laicus et illiteratus, ad singula pene verba scripturarum sermonibus, quos usu didicisset, uti; censura inobedientias de ordine electus, tandem Danemarchia ut petierat liberatus, ad Angliam destinatur. Biennio ferme antequam hinc scriberentur, 50 vicissimum sextum ut dicitur annorum transgressus lustrum, migravit ad Dominum: id est e. a. 1211. 7) Ricardum I. alloquuntur inimici cleri. 8) Iohanna. 9) Hugo. 10) In diocesi Viennensi. 11) Sequuntur miracula salvationis ab igne sacro, de quo cf. Hæser, 55 'Gesch. der epidem. Krankheiten' p. 94. 12) S. Antonius, qui obiit a. 356.

corum contubernia perhorrescens, Maumeticolas fugiendo dilectam olim deseruerat Egyptum urbemque memoratam, quo se transferri permiserat, multa insignium miraculorum gloria aliquot annis decoraverat. Sēt neque in istis tamen beneplacitum erat ei, in quibus fermentum non uniforme, sed error^a plurimorum totam pene massam corruperat. Con-
 5 gratulans vero velud subite cuidam resuscitationi inolite sibi conversationis, perferri se disposuit in partes illorum, quos etiam spetialius in unitate catholice matris ecclesie edere novit pascha dominicum in azimis sinceritatis et veritatis. Verum ne languidis ope sua indigentibus aut ipse deesset aut solitarie degentibus ex confluentium multitudine importunus existeret, non presentiam sui, sed viciniam dilectis sibi accolis heremi condonavit,
 10 favoris tamen et amoris vite quondam sue professoribus eximium prerogavit inditium, dum suas peculiariter reliquias viro reverentissimo priori Cartusie Gigoni tangendas et exosculandas indulisit. A quo ipsas transponi etiam ac in novam, quam idem vir de taxeis compegerat tabellis, reponi voluit capsam et sollerti devotione recondi. . . . Ad huius^d itaque sacratissimam aram Hugo monaster, episcopus quidem officio, sed heremita proposito, divina
 15 quam devotissime celebravit. . . .

14. Debitis ergo votis patrono tanto solutis, . . . Gratianopolim proficisci instituit. Inde namque ad Cartusiam per ardua montium et aspera rupium iter expeditius et locorum natura et comitantium frequentia patefecit. Inspecimus quoque arces et castella secus
 20 viam, qua itur ad Sanctum Antonium, fulmine cum dominis suis pessumdata, eo quod pergrinis eius iniurie fuissent in eis illate. . . . Cuius iam adventus mox ut Gratianopolitis innotuit, universi pariter in obviam ruunt viro, in partibus illis votis omnium exoptato. Quem suo cum antistite^b, viro admodum venerabili, extra urbis menia susceptum, per urbem mediam, floribus et palliis olosericis^c varioque decore ob eius specialiter reverentiam splendidius coronatam^e, usque ad sancti Iohannis baptiste ecclesiam cathedralem cum cā-
 25 ticis leticie et sollempni deducunt processione. Erat autem natalitius dies eiusdem post
 unicum mundi dominam Dei genitricem tam ordinis Cartusiensis quam et episcopi nostri specialis advocati, precursoris Domini. Missam maiorem maxima cum devotione Hugo celebravit. . . . Baptizavit quoque ipsa die puerum iam septennem, filium militis strenuissimi
 30 Willielmi de Avalun, fratris sui, quem de sacris fontibus presul Gratianopolitanus suscepit. Cumque patruus ipsius pueri vehementer instaret, ut nomine suo, quod est^d Petrus, vocari debuisset, suggerente presentium scriptore^e, respondit ei Hugo: 'Nequaquam, sed vocabitur Iohannes; preiudicat enim tibi et loci et diei presentis patronus'. . . . Peregrimus autem tante sollempnitatis diem cum eiusdem civitatis episcopo, a quo tam splendide nobis exhibita sunt quecumque iura hospitii exigebant, ut videretur modus ipse excedere modum.
 35 Diceres, tunc dapillitatem Burgundionum ipsum quoque vicisse luxum effusionis Anglicorum. Jan. 24.
 Inde summo mane sequentis diluculi tendentibus nobis Cartusiam, maiorem pene itineris partem pedibus conficere cogebantur quos equi vehabant. Ascensus enim continuos per ardua et confragosa montis latera equi sessore vacui vix explicabant; burdones vel asini hunc liberius permeant callem^f. Episcopus, necessitate suadente, conversus in peditem,
 40 nimio licet sudore lassesceret, spiritu tamen promptus et alacer, socios meando lassabat. Id tamen sollicitus providebat, ut dormientibus tempore meridiano fratribus ad ipsos perveniret; cavebat summopere, ne suus adventus quietem illorum saltem modico infestaret. Mansit apud eos, immo inter eos, tribus continue^g septimanis, quasi unus ex eis, horis maxime nocturnis psallentium numquam choro fratrum absens. Dormiebat in cella solitaria
 45 semper solus. Quo etiam tempore quantum ibi hauserit quantumve sparserit ex vicaria collatione virorum sanctorum dulcedinis spiritualis, nemo a nobis expectet litteris explicari. Id namque ne verbis quidem posset effari vel ipsemet qui rebus id ipsum meruerat experiri. Veniebant illuc gratis visendi^h eum episcoporumⁱ nonnulli, clerici quoque et laici quam plurimi. Pauperes in vicinia commanentes parochia quasi ad olim conclamatum et iam redivi-
 50 vum parentem proprium confluebant certatim ad eum. . . . Mansit quoque apud inferiorem, ubi conversi morantur, habitationem diebus aliquot. . . . Insinuaverat ei episcopus Genevensis^d, quanto eum suus consul preiuditio annis iam ter quaternis deprebasset, unde vin-

a) errorum 1. b) obscuris 1; holoerisicis *Pat.* c) ornatum *Pat.* d) erat *Pat.* e) de *Pat.*; calcem 1. f) de *Pat.*; commune 1. g) visitandi *Pat.* h) episcopi *Pat.*

55 1) Sancti Antonii. 2) Iohanne. 3) Adamo. 4) Nantelmus Cartusiensis a. 1185—1206, de cuius vita cum Gulielmo et Humfrido filio, comitibus Genevensibus, habita v. 'Régeste Gênévois' 1868, p. 119 sq.

culo^a anathematis ipsum ab olim innodaverat. Ob cuius etiam metum propriam civitatem ingredi non audebat. Nam, si nos memoria non fallit, assererat, tria iam effluxisse annorum lustra, ex quo sedem sue cathedralis ecclesie prohibitus est adire. Tunc fortis ille noster et fidus, ut de illo quidam versificus^c cecinit, 'pastorum baculus', plurimum consolans et corroborans fratrem afflictum et mestum, misit quamtocius priores duos ex ordine Cartusie, ut comitem^b corporis diutino languore maceratum exhortarentur, quatinus patri suo episcopo et ecclesie matri sue reconciliari festinaret, posuitque verba in ore^d, id precipue dicendum ei inconculcans^e, ut patris gratiam flagellantis satageret inquirere, ne morte cicius irruente fieret extorris a filiorum Dei hereditate. Hos vero illa ad se^d loquentes aspernantur quidem presentes audivit, sed, postquam recesserunt, obtentu viri Dei, ut ipse perhibebat, in se rever- 10 sus ac medullitus ad vim verborum que illi mandaverat compunctus, ecclesie quam leserat satisfacit. Sicque absolutus primum a sententia, deinde a carnis sarcina, in pace quievit.

1200. Post spatium autem trium ebdomadatum episcopus sciens esse scriptum: *Relinquet* 1200. *homo patrem et matrem et adheret uxori sue*, ad ecclesie curam, quam olim desponderat, redire disponens, preter alia donaria pignora inestimabiliter preciosa ecclesie, a cuius ube- 15 ribus in virum perfectum coaluerat, iam ultimum ei valefaciens iamque discedens, in perpetuam sui memoriam dereliquit.

Expleta vero largitione prefata, episcopus ad inferiora conversorum habitacula continuo descendit. Die postera, Cartusie Dei benedictionem imprecans et suam largiens, corpore tenus decessit a loco in quo iugiter corde permansit et animo. Rogatus autem 20 sepius instantissime a viro devoto et strenuo, priore Sancti Domini, quatinus domum quam regebat^e presencie sue dignaretur accessu, ad eius cellam divertit. Qui eum^f una cum fratribus suis suscipiens obviatione sollempni velud angelum Domini, egit cum eo diem sollempnem in cordis leticia et exultatione spirituali. disponebat vero episcopus invisere quoque Villam-benedictam^g; sic enim vocatur cella in qua religionis sacre 25 libavit primordia. Dictante vero ratione itineris, perrexit prius ad castellum quod fuerat patris sui, in quo mansiones habebant et non modicam dominationem duo ipsius germani, Willelmus videlicet et Petrus. Hii semper Hugonem, utpote milites strenui, ita ad virtutis cursum incitare gaudebant, ut solet admissio subdi calcar equo^h. O quotiens isti non tantum episcopo, sed consiliariis quoque ipsius et presentes suggererunt et ab- 30 sentes mandaverunt, ne in falsorum fratrum seu crudelium dominorum persecutionibus animo lassaretur! Asserebant, malle se natum ipsum non fuisse, quam eum contra natales ingenuos ad depressionem libertatis ecclesiastice vel ad momentum animo degenerante cessasse. Ad hos igitur hospitandi gratia veniens, non istorum solummodo, sed nobilium, mediocrium et infirmorumⁱ loca vicina incolentium uniformi congratulatione suscipitur, 35 a quibus et biduo ibidem detinetur. Die demum tertia ad canoniam pervenit Ville-benedicte, quam loci incole Vilar-benerth vulgari appellant nomine. Nec est dictu facile, quantum suus adventus prestitit tripudium, non solum eiusdem loci incolis, immo et omnibus circum- quaque vicinis. Dedit autem ecclesie illi bibliotecam^j, decem comparatam marcis argenti. Invisit et cellulam, cuius, ut supra^k diximus, prioratum quondam adulescens gesserat, que 40 nominatur ad Sanctum Maximum. In hiis vero locis vallabant eum viri decrepiti et senes cano capite, anus etiam incurve et mulieres annis propecte. Ab hiis Hugoni applaudentibus Hugonis rudimenta inter eosdem velud liliu quondam germinantia miris attolluntur preconiiis. Asserebant, ipsa quoque illius prime adhuc etatis initia quadam insite virtutis lingua future sanctitatis in ea prenuntiasse insignia. At ille castrum repetens denuo prenotatum, 45 una ibidem nocte quievit. Inde iam festinato in Angliam tendens, ad Belensem^l altera metatione devenit urbem. . . . [In^m hoc autem itinere quatuor sui ordinis domos invisit et adivit,] Cartusiam videlicet, Alveriam, Lovinium et Vallem Sancti Petri. Alveriam, cum esset propter loca montuosa accessu difficilis et ab itinere nostro remotior, hac specialiter de causa expetiit: Belensis quondam episcopusⁿ ex priore eiusdem domus assumptus ad 50

a) excommunicationis et *add. Pes.* b) eorum *add. Pes.* c) inculcans *Pes.* d) talia *add. Pes.* e) visitare *add. Pes.*
f) *de Pes.*; *enim* 1. g) infirmorum 1. h) *ita Pes.*; *hanc* *des.* 1.

1) Magister Iohannes Leirostrensis huiusmodi distichon ad pedes posuit corporis s. Hugonis mortali: Pontificum baculus, monachorum norma, scholarum Consultor, regum malleus Hugo fuit;
infra c. 20. 2) Fortasse Willelmum I, qui a. 1195.

3) Villarbénolt. 4) Cf. Ovid. Ex Ponto II, 6, 38. 5) V. Wattenbach, 'Schriftwesen' ed. 2, p. 128. 6) L. I, c. 5. 7) Belleu in dextra ripa ss Rhodani. 8) Artoldus abdicavit a. 1190.

cathedram, onere iam pastoralis cure abiecto, ibi denuo cellicolam se simplicem effecerat, ut celestibus desideriis liberius inserviret. Qui nostri pontificis longo ex tempore exestuans desiderio, affatu ipsius et aspectu cupiebat refoveri. . . . Tunc a Lincolnensi dominus quon- 1200.
dam Belensis formam pacis inter reges nostros¹ inite sibi petiit coram fratribus retexi; nam
concordie illorum ipsum interfuisse cognoverat. Ad quam viri tanti petitionem ferventissimus
ordinis selator haut modice contristatus, ita leniter et quasi iocando ait: 'O', inquiens, 'do-
mine pater, rumores audire et referre etsi licet episcopis, set monachis non licet'.

15. . . . Omitimus, inquam, Cluniacum, et quam devote locum, modernarum religio-
num fontem, adierit. . . . Sed et Cistercium cursim² pertransimus. . . . Deinde, voti compos Aug. 15.
effectus et fratrum loci illius orationibus commendatus, Claram-vallem visitavit. Miserat
siquidem sancte recordationis Iohannes Lugdunensium quondam³ archiepiscopus in occur-
sum eius quosdam venerabiles viros, obnixè sibi supplicans, quatinus in loco commoranti
prenotato olim desideratam presentie sue copiam exhiberet. Qui iam evo gravis officio cure
pastoralis renuntiaverat, retentisque dumtaxat iussu summi pontificis insignibus pristinis,
15 in illo sancto cenobio sacre contemplationi sedulus vacabat. . . . Post hoc monasterium
Sancti Remigii secus Remensium civitatem situm sanctitatis sue magnifice letificavit
accessu. . . . Cum autem pervenisset ad castrum Sancti Audomari, quod a portu Witsandie
milibus decem abiungitur, ibi parumper a fatigatione diutina ante maris ingressum duxit
respirandum. Erat inde haut procul situm monasterium ordinis Cisterciensis Claramari-
scum⁴ ab incolis vocitatum⁵. Instabat et post triduum gloriosa sollempnitas nativitatìs per-
20 petue virginis, misericordie matris. . . . Circa vespertinas autem horas in vigilia festivi-
tatis memorate profectus est ad cenobium prenomiatum ibique, uno tantum monacho et
converso uno ex suis secum retento⁶, pernoctavit. . . . In crastino antepenultimam ibidem Sept. 8.
Christi pontifex celebravit missam. Qua devotissime expleta, ieiunus a cibo corporali hospi-
tium suum repetiit in villa sepe dicta⁷. . . . Exacta igitur sollempnitatis die cum leticia et
25 exultatione, in crastino Witsandensem portum cum suis adivit; sequentis vero diei aurora Sept. 9. 10.
ipsum navim conscendere vidit.

EX VITA SANCTI HUGONIS METRICA.

[De^a patria et parentibus eius.]

30 Imperialis ubi Burgundia surgit in Alpes
Et descendit Rodano, convallia veraant,
Dupplicibus vestitur humus: sunt gramina vestis
25 Publica, sunt flores vestis sollempnis, et uno
Illa colore nitent, sed mille coloribus illi.
35 Sic igitur vestes^a varians per tempora telus,
In laeo viridem sibi circumponit amictum
Indignantè gels; mox mutatoris florum
30 Assumens in vero, rosas pro murice gestat,
Lilia pro blaso, violas pro veste lactati^b.
40 Hails^c nec se conferre loco Dodona nec Yda
Nec Tempe possunt; non tot Dodona racemos
Donat^d, non Tempe sic temperat estas et humor,
35 Yda fatetur idem. Nam si licet assidue
Exillum patri, ver redditur, et Paradisi
45 Amisse^e pretendit sibi vestigia quedam.

[De^a nativitate eius.]

Inter tot flores et gramina nasctur Hugo:
Cuius et insignem vitam duxere parentes:

45. Willelmus, flos milicie, vir nobilis, Anna^a,
Matronale decus omnique benignior agna^b.
Nempe nichil fortuna, nichil natura negavit
Ipsis, quin cunctis^c rutilent insignibus, et quos
Ditat fluxus opum, quos dotat gratia forme,
50. Quos sublimat apex generis, quos provehit ordo
Milicie, quos iustificat devocio mentis.

[De^a morte matris eius^d.]

61. Ortum legitimum docens ab utroque beatus
Hugo, Dei legem servare docetur ab ipsis
Canis, et viridem maturant dogmata sensum.

96. Interea puerum pater iuvitare decennem
Ad claustrale iugum non differt^e. Ille benignus
Admonitus, licet incipiat flores iuvante,
Consilio patri assensum prebet, . . .
religionem

105. Ingredeas claustrum vicini quod Benedicta
Villa^f vocatur, ibi Patrem Dominumque sup-
premum
Diligat et metat quasi filius et quasi servus,

30 a) de Pat; curruis l. b) Clara maris Pat. c) nuncupatum Pat. d) retentis Pat. e) rubras dec. l. f) illa l.
g) vatum 2. h) corr. de lectorem l. i) Huc 2. k) Tempe nec donat l. l) Amictus 2. m) anna 2. n) cunctis l.

1) Iohannem et Philippum II. m. Maio a. 1200; parentum Hugonis Vitae auct. Adamo desunt. 6) Ex
v. supra c. 13. in. 7) A. 1181—1183. 8) Clair-Adami Vita l. c. l. 9) C. a. 1143. 8) Cf. Adami
marah. 4) Scil. Sancti Audomari. 5) Nomen VL. V, 14.

Mundanum studium propter celeste relinquens.
At pater a simili mundanae pondus omittens
110. Milicie propter celestem, religioni

Eiusdem claustris se subicit.
Cumque tribus lustris quarti pars quinta
subisset,

Et teneros sensus crescens intenderet etas,
Tanto virtutum rutilantem lumine fratres
Cuiusdam colle¹, non sorte, set arte, priorem

135. Elegere, statim delectum, set ratione
Sublimem, mento pueram, sed mente senilem².

Cellam, cuius ei committitur ordo regendus,
More nimis celebri mulierum pompa frequentat.

265. Quid faciat? Graviter eliminat an patienter
Illas sustineat? Eliminet: ecce sororum
Scandala promulgat. Ferat: ecce pericula fratrum
Dissimulat; premollis in hoc, proderus in illo.
. Contemplativaque vita

280. Active vite profertur, eamque potentem³
Mancipat assiduo Carthasia carceris usu.

[De rigore ordinis.]

Suplet^b ibi pinguis frumenti macra siligo
Defectam, dulcis palmenti tristo legumen,
Fragrantis^b vini gelidus fons, arte politi

285. Vestitus^c rude cilicium; carnisque nocivam
Molliciem choibent^b asper cibus, aspera vestia.
Non caro luxuriat lecto, non murice lectus,
Non pulvinari facies, non sindone pectus:

Pro lecto lectica datur, pro murice murus,

290. Pro pulvinari pulvis, pro sindone saccus.
Hec tamen assuetos in nullo vita molestat:

Deducant vitam tocundam.

Quando reluctantes oculos vexatio sopit,

310. Tunc primum sopor ille sapit: non sordida lecti
Stramina, non pulvis horrens, non aspera sacci
Calcitra, non pulicam morsus sentitur^d amarus.

330. Communi de consilio curator ibidem
Factus et officium procuratoris adeptus,
Presidet hospicio fratrumque negotia tractat^e.

Carthasio latebras mire fulgere coronat
Tanti fama^f viri totum diffusa per orbem.

405. His^g terrens fame mandantis inebriat aures
Anglorum regis Henrici, qui pones Anglos,
Hec est Withamio, (dem^h cellam Carthusiensis
Ordinis edificat), legatos mittit honestosⁱ,
Officio quorum precibus vix multiplicatis

410. Optinet, ut dicte colle curator agendam
Curam^h suscipiat^e.

[Quomodo cellam^h suam construxit.]

Fabrica consurgit male sudata labore
Artificum, solidasque bases stabilisque co-

lumpans
Machina sortitur, nullum lapura per evum.

450. Nam testudoⁱ riget cursum, pariesque decorum
Non patrescibilis igne set perpetuo saxo.

[Quomodo, rege procurante, electus est in
episcopum Lincolnensem^o; vix tandem con-

sensit.)
.
Non meus^o, immo mei proprius sum iure prioris;
Nec meus absque suo posset consensus haberi^o.

Attendens tali sub conditione repulsam,

685. Sollempnes clerus legatos dirigit^o usque
Carthasiam; quorum multo sudore prioris
Mittitur assensus.

1015. Rex^o a¹ Teutonico furibunda gente pusilla
Causa detentus, multo vix aere redemptus,
Hoc hostile nefas ulcisci vult in amicos.
A clero siquidem vult extorquere quod illi
Abstulerant laici.

a) *ita Dimock*; potentem 1; regentem 2. b) *sic* 1. c) Ornatus 2. d) sortitur 1. e) forma 2. f) Fama suens
instar torrentis inebriat 2. g) *haec des.* 1. h) S. c. 2. i) et *Dim.*; attentione 2; in 1 *haec deesse videntur.* 40

EX IOCELINI DE BRAKELONDA CHRONICA SANCTI EDMUNDI.

*Iocelinus, de Brakelond, vico Burgi Sancti Edmundi, ubi saeculo XII. medio
natus esse videtur, vocatus, de se ipso haec narravit¹ ad a. 1173: in ecclesia
Sancti Aedmundi habitum religionis suscepi; novicius custodie deputatus sui magi- 45
stri Sampsonis, postea a. 1182—1211. abbatis; ad a. 1182: eram capellanus prioris
et infra quatuor menses capellanus abbatis factus, plurima notans et memorie
commendans, cum eo 6 annis existens die ac nocte; tum incepti in scriptum²*

1) Sancti Maximi; Adami Vit. I, 5. — Circa a. 1160.

2) Sequitur pia narratio *Quomodo mulier cum tentati.*

3) Scil. Hagonem. 4) Cf. Adami Vit. I, 14. Sequitur

pia narratio: *Nocte repente surgit templatio motu:*

. . . *precedentemque priorem Angelico cultu radiantem*

coram adesse Sanctum Basilium; qui visione mira-

culosa tentationem dissolvit. Haec habentur apud

Adam. II, 2. 5) Circa a. 1175. — 6) Haec ex Adami

Vitae I, II, c. 3. desumpta videntur. 7) Carthusiam in

Bathoniensi territorio nomine Witham, Adami Vit. II, 1.

8) Hugo usum Burgundiae imitatus inter primos artem 50

ecclesiarum nave conformandi in Angliam introduxit,

ut Dimock adnotavit ad hunc locum et de ecclesia

Withamensi adhuc existente ad Adami Vitam p. XXIII.

9) A. 1186. m. Malo. 10) Ipse ait, scil. Hugo. 11) Haec

ad verbum cum Adami Vit. III, 2. conveniunt, 12) *Diri-* 55

guntur Carthusiam legati ib. III, 4. 13) Ricardus I.

a. 1193. 14) P. I, 3. 19. 27. 15) Quod p. 46. inseruit.

redigere omnes ecclesias que sunt in donacione abbatis et dedi abbati sedulam illam; *postea* cum venisset abbas Radingas et nos cum eo, Henrici de Essexia *quondam vexilliferi regis* narrationem, qualiter victus fuit in duello de prodicione regis *suscepto*, in scriptum¹ redegi, domino abbate precipiente; *ad a. 1200*: sedebam ego hospiciarius in porticu aule hospitem². *Postremo ab aliis fratribus* dominus Iocelinus elemosinarius noster, vir religionis eximie, potens in sermone et opere³, *adhuc a. 1212.*⁴ *superstes laudatus est.*

Miracula Roberti pueri a Iudaeis Burgi Sancti Edmundi a. 1181. occisi Iocelinus se scripsisse contendit⁵, quas tamen nos latent. 'Cronica' autem, annos 1173. usque 1202. complexus, historiam publicam exceptis paucis quae ecclesiam suam attigerunt, fere omnino neglexit, sed de sui temporis hominum, imprimis monachorum moribus et institutionibus, consuetudine quotidiana et vita privata, acsi cum familiari libere garriret, sermone facili nec numquam Ciceronis, Senecae, Terentii, Horatii, Vergilii, Ovidii, Lucani coaevique Radulfi Dicelensis sententiis adornato, ingenio hilari abundanter locutus est. Iure igitur ac merito Tomlins versioni Iocelini Anglicae titulum 'Monastic and social life in the 12. century' a. 1844. inscripsit. G. Phillips memoriam de Samsons de Tottington, abbate Sancti Edmundi, Academiae Vindobonensi a. 1864. oblatam docte et diserte e Iocelini cronica composuit.

Codicum alter Cottonianus Vitellius D XV. saec. XIII. incendio fere totus perit⁶, alter Liber Albus sive Registrum monasterii Sancti Edmundi, quondam Stillingfleet doctoris theologi, iam inter Harleianos Musei Britannici nr. 1005. asservatus, circa a. 1300. a diversis monachis diligenter exaratus est. Quem v. d. Rokewode notis amplissimis illustratum pro Societate Camdeniana Londoniis 1840. forma 4. typis mandavit. Codicis lectiones et, quod primus inter Anglos gloriatus est, ipsam verba scribendi rationem tam accurate servavit, ut, cum codicem iterum evolverem, nihil emendandum invenerim.

Scribebam Berolini 15. Nov. 1882.

F. L.

CRONICA IOCELINI DE BRAKELONDE^a.

Quod vidi et audivi scribere curavi, quedam mala interserens ad cautelam, quedam bona ad usum, que contigerunt in ecclesia Sancti Aedmundi in diebus nostris ab anno quo Flandrenses⁷ capti sunt extra villam; quo habitum religionis suscepi, quo anno Hugo prior depositus est et R.⁸ prior substitutus.

Regina Alienor⁹ . . . accepit a nobis calicem magnum aureum in precium 100 marcarum et eundem calicem nobis reddidit. . . . Cum thesaurus ecclesie nostre portaretur Landonias ad redempcionem regis Ricardi¹⁰, eadem regina eundem calicem adquietavit pro 100 marcis¹¹ et nobis reddidit.

Nuntiatum est abbati¹², quod ecclesia de Wlpet¹³ vacaret, Waltero de Constantiis¹⁴ electo ad episcopatum de Lincolnia. Mox convocavit priorem¹⁵ et magnam partem conventus, et incipiens narrationem suam¹⁶, ait: 'Bene scitis, quod multum laboravi propter ecclesiam de Wlpet, propter quam habendam in proprios usus vestros iter arripui versus Romam per consilium vestrum tempore scismatis inter papam Alexandrum¹⁷ et Octavianum¹⁸.

a) retrò e.; titulum operis ut specimen codicis scripti facti Rokewode tab. II. b) corr. ex Effener s. c) et add. e.

1) P. 50. chronicae ab alio fratre additum. 2) P. 95; capti. 10) Exstat charta in Monastico Anglie. III, cf. p. 71: scribo qui curam hospitum habeo. 3) P. 50. p. 154. 11) Samsoni. 12) Woolpit inter S. Edmunds et Stow-Market. 13) Qui a. 1184. Rotomagensis archiepiscopus electus est. 14) Robertam. 15) Alexander III. ecclesiam de Wlpet cum vacaverit in usus fratrum redire 2. Id. Ian. [Jun.?] 1161. iussit bulla, quam Rokewode p. 126. e codd. mss. citat, Jaffé Reg. pont. omisit.

1161. transivique per Italiam illa tempestate, qua omnes clerici qui portabant literas domini pape Alexandri capiebantur, et quidam incarcerabantur, quidam suspendebantur, quidam, truncatis naso et labiis, remittebantur ad papam in dedecus et confusionem ipsius. Ego vero simulavi me esse Scottum, et Scotti habitum induens et gestum Scotti habens, sepe illis qui mihi illudebant baculum meum excussi ad modum teli quod vocatur gaveloc¹, de more 5 Scottorum voces comminatorias proferens. Obviantibus et interrogantibus, quis essem, nichil respondi nisi: "Ride, ride Rome, turne Cantwereberei". Sic feci, ut me et propositum meum celarem, tucius et peterem Scotti sub ymagine Romam². Impetratis autem literis a domino papa pro voto meo, in redeundo transivi per quoddam castellum, sicut via me ducebat ab Urbe; et ecce ministri de castro circumdederunt me, capientes et dicentes: "Iste 10 solivagus, qui Scottum se facit, vel explorator est vel portitor literarum falsi pape Alexandri". Et dum perscrutabantur panniculos meos et caligas et femoralia et etiam sotulares³ veteres, quos super humeros portavi ad consuetudinem Scottorum, inieci manum meam in peram quam portavi cuteam, in qua scriptum domini pape continebatur positum sub ciffo parvo, quo bibere solebam. Et domino Deo volente et sancto Aedmundo, simul extraxi scriptum 15 illud cum ciffo, ita quod brachium extendens in altum, breve tenui sub ciffo. Ciffum quidem viderunt, sed breve non perceperunt. Et sic evasi manus eorum in nomine Domini. Quicquid moneto habui abstulerunt a me; unde oportuit me hostiatim mendicare sine omni expensa, donec in Angliam venirem. . . . Et volo, si vos consulitis, ut vicaria illa donetur alicui consanguineo R.⁴ de Hengheham monachi et fratris vestri, qui mihi fuit consors in 20 illo itinere versus Romam et eisdem periculis expositus et propter idem negocium?
1193. Cum autem idem cancellarius⁵ redisset de Almannia et applicuisset apud Gippewic⁶ et 135. pernoctasset apud Heggham⁷, venit rumor ad abbatem, quod cancellarius vellet transire per Sanctum Aedmundum, apud nos missam in crastino auditurus.
135. Cum rumor⁸ venisset Lundois de captione regis Ricardi et incarceratione eius in 25 Alemannia, et barones convenissent pro consilio accipiendo, prosiliit abbas⁹ coram omnibus, dicens, se esse paratum querere dominum suum regem vel in tapinagio¹⁰ vel alio modo, donec eum inveniret¹¹ et certam notitiam de eo haberet; ex quo verbo magnam laudem sibi adquisivit. . . . Illo tempore ivit in Alemanniam¹² et ibi visitavit regem cum donis pluri-
143. mis. . . . Cum autem redisset abbas de Allemannia, optulerunt ei burgenses 60 marcas et 30 143. pecierunt confirmationem suam de libertatibus ville¹³.
148. Multa alia preciosa ornamenta alienata fuerant propter recuperacionem de Mildenhala¹⁴ 148. et redeinpcionem regis Ricardi: . . . quippe, captivato rege Ricardo in Alemannia, non erat thesaurus in Anglia, qui non daretur vel redimeretur¹⁵, set feretrum sancti Aedmundi remansit intactum.

35

1) Id est hastula sive faculum. Verbum, quod in Wallia *gafach*, in Hibernia *gabhta*, in Anglia *gavelock*, in Francia *jaavelot* sonat, a Celtis derivandum esse, Diez 'Roman. Wörterbuch' sub v. *giacelotto* contra Grimm defendit. — *Tragula* vertit Rokewode. 2) Alexander III. eo anno 1161. nonnisi m. Iunio Romae fuit. 3) Subalares, Gallice *souliers*; nostris *sohlen*. 4) *Rogerus de Hekingheham celerarius* occurrit p. 76. 90. 5) Willelmus de Longocampo episcopus Eliensis mense Aprili a. 1193. de pace inter Ricardum I. et Henricum VI. facienda tractavit; cf. Toeche,

'Heinrich VI.' p. 277. 6) Ipswich ad ostium Orwell fluvii. 7) Hitcham in com. Suffolk prope Bildeston. 8) Mense Ianuario a. 1193. 9) Samson. 10) Gallice *en tapinage*, modo talpi, id est occulto, clanculum. 11) Inventus est Ricardus I, sed ab aliis abbatibus; cf. 40 Toeche p. 265, qui hunc locum iam adhibuit. 12) Unde S. Edmundo privilegium regis retulit; Rokewode p. 124. 13) Exstat privilegium Burgo S. Edmundi a monasterio concessum in Monast. Angl. III, p. 153. 14) Mildenhall a S. Edmundo versus septentrionem 45 et occidentem. 15) Cf. Toeche p. 286.

E RADULFI NIGRI ET RADULFI ABBATIS COGGESHALENSIS CHRONICIS.

Magister Radulfus Niger, Anglus, Cisterciensis ordinis seu monachus seu congregationi valde addictus, ut ex operibus eius satis apparet, fere inter annos 1140. et 1200. vixit¹. Una cum Thoma archiepiscopo Cantuariensi atque Iohanne Saresberiensis² patria extorris, non solum infensissimo animo in Henricum II. regem Angliae fuit³, immo etiam hostibus eius et filiis rebellibus⁴ et regibus Francorum favit. Non igitur mirum, quod, sicut Iohannes Teutonice imperium gentium abiudicavit, ita Radulfus Friderici I. expeditionem Italicam a. 1162. insolentiam Theutonicam dixit. Tempore, quo agmina nationum occidentalium iterum atque iterum in Terram Sanctam profecta sunt, quo imperium et regna Germanorum et Latinorum ubique a sacerdotio conturbata erant, studio rerum gestarum potius universarum quam domesticarum ac fabulosa imaginatione, illi aevo maxime propria, delectatus est. Composuit duas chronicas nec prolixas nec magni ponderis, quas Robertus Anstruther Londoni inter 'Publications of the Caxton Society' 1851. minus recte edidit.

I. Opus primum idque longius, quod ab exordio mundi initium sumens a. 1198. attingit et paullo ante saeculi XII. finem⁵ compositum esse videtur, extat in codice membr. Cottoniano Cleopatra C. X, fol. 1—55, 4°, saec. XIII. ineunte duobus vel tribus manibus de auctoris, ut videtur, exemplo tam negligenter transscripto, ut personarum nomina et annorum numeri saepissime atque in ultimis foliis plenae quoque sententiae interdum confusa sint. Auctor ipse, qui sermone omnino ineleganti utebatur, infra p. 338. ita se ipsum induxit: Radulfus Niger scripsit septem digesta super Eptaticum, scripsit et Moralia Regum et epithome Veteris Testamenti in Paralipomion et remediarium in Esdram, scripsit etiam librum de re militari et tribus viis peregrinationis Ierosolimitane et librum de quatuor festivitibus beate Marie virginis et librum de interpretationibus Hebreorum nominum⁶; scripsit et hec cronica.

30 1) Anstruther in praefatione chronicarum p. vii. dicit, Radulfum in prol. lib. II. 'Moralium in libros Regum' Girardum Puellam magistrum suum profiteri. Si haec ita se habent, iam ante a. 1165. Parisiis litteris studuisse videtur. De Girardo Coloniae degente cf. Prutz, 'Friedrich I.' tom. II, p. 341. 2) V. Ioh. Saresb. Epp. 180. 181. ed. Giles, magistro Radulfo Nigro a. 1166. inscriptas, qui eo tempore in urbe garrula et ventosa, scil. Parisiis, degabat. Cf. de hac urbe silice strata infra p. 336. 3) Cf. Cont. Nigri ed. Anstruther, p. 169 sq. 4) Henrici (III) iunioris regis concursante cum Gervasio Tilburiensi erat;

v. Otia Imper. ed. Leibniz, SS. Brunsv. I, p. 911. 5) Soriam paparam ad Innocentium III, regem Alemanniae ad Ottonem IV. p. 152. perduxit; tamen Iohannem regem nondum novisse videtur; neque ex modo perfecto quo (infra p. 340) de Huberto archiepiscopo locutus est, eum demum post obitum eius a. 1205. scripsisse concluderim. 6) Tractatum theologicorum codices adhuc exstant Cantabrigiae et Oxoniae; cf. Anstruther p. ix. *Topica Aristotelis et Elenchos*, quos Radulfus versibus glossavit, laudat Gervas. Tilbur.

Ex Hugonis Floriacensis quidem Historia ecclesiastica maiorem chronicae partem hausit; cuius tamen ordinem saepe mutavit et successionem temporum, nationum, regnorum admodum in breve coegit; neque annos quidem singulos curavit, sed tantum verbis saepe iteratis: eo tempore, per idem tempus, paulo priori tempore, iisdem temporibus, circa ea tempora, his diebus, interea narrationem disposuit. Nihilominus ab initio alios quoque libros in manibus habuit, cum iam saecula Veteris Testamenti profusius quam Hugo tractaverit, postea exortas contra fidem christianam haereses plures quam Floriacensis attulerit, praeter series pontificum Romae, Hierosolymae, Alexandriae, Antiochiae sedentium catalogo quodam episcoporum in Gallia meridionali consecratorum usus sit, Constantinum Magnum imperatorem, sicut hominibus sui temporis placuit, eximie laudaverit. Porro aliunde de Karolo Magno nonnulla tradidit, videlicet locum ex Ivonis Panormia sumptum, qui in Sigeberti Auctario Aquiciniensi, SS. VI, p. 393, invenitur, fabulosa quaedam de Hispania a Saracenis expugnata, alia ex Einhardi Vita Karoli desumpta. Eodem modo quo antea Hugonem Floriacensem, postea per saecula IX. X. XI. Sigebertum, sed saepissime alios quoque auctores¹ exscripsit. Inter quos nullus memoria dignior mihi esse videtur, quam Adamus Bremensis, cuius Gesta Pontificum Hammaburgensium, quantum scio, a ceteris Anglis, qui medio aevo res gestas scripserunt, numquam adhibita sunt. Ubicumque enim Radulfus res Danorum et Nortmannorum synchronice inseruit, exempli gratia² a. 821. 874. 949. et temporibus praecipue Kanuti Magni, non Sigeberto, sed Adamo innisus est³. Etiam postea fere usque ad a. 1182. de regibus Danorum multa attulit, quae quamvis Anglorum, Danorum, Germanorum historiis vel fabulis, quas Saxo Grammaticus amplificavit, similes, non tamen certo certius uni alterive auctori, quos Radulfi praedecessores novimus, attribui possunt. Similia de regnis mediterraneis inveniuntur, videlicet iam a. 778. 977. 987. et postea usque a. 1170. plura de regnis Hispanorum, quae ne apud Hispanos quidem auctores, qui mihi praesto fuerunt, habentur. Nec quae de Roberto Wiscardo et Roberto primo Siculorum rege narravit, fabulis carent; de posteris autem regibus Normannicis et in patria et in Sicilia regnantibus ut Anglonormannus coaevus verius retulit. Falsa sunt, quae de Henrico V. imperatore et Adelberto Archiepiscopo Moguntino et de expeditione Conradi III. orientali tradidit, confusa, quae ad schisma ecclesiasticum et res Italas Friderico I. imperante gestas spectant. In enarranda huius imperatoris morte noster a testibus contemporaneis multum discrepat, paululum tamen cum epistola de eodem eventu SS. XX, p. 494. edita consonat. Quae de filio Henrico VI. notavit non nisi rebus gestis universis prudenter perspectis tali modo exponi potuerunt. Alexandri III. successores proximos vituperavit, cum triumphum ecclesiae, quem ardentem exoptabat, deficere videret. Non sine obtreptione laudum Henrici atque etiam Ricardi filii regum Angliae Philippum Augustum gloriosum regem Franciae nuncupavit. Quod Ricardus, cruce suscepta quasi sacrosanctus a Terra Sancta redux a duce Austriae captus, ab imperatore diu detentus, gravi pecunia redemptus est, id Radulfus iudicio satis severo reprehendit. Annos 1192 sqq. ample descripsit.

1) Legit Galfridum Monmouthensem (infra p. 339), saec. XIV, similiter exhibet. 2) Infra p. 332. 45 Galfridum Altisiodorensis, Ioachim Florensem (infra p. 339); exscripsit infra p. 339. seriem regum Danum, quem etiam postea secutus est. G. W. Anglorum quam cod. Cotton. Claudius D VII. f. 3,

II. Alterum Radulfi Nigri opusculum, a Radulfo de Coggeshale continuatum¹, quod res Anglorum plus curat, in quinque codicibus servatum est. Omnibus praecellit

1) Cottonianus Vespasianus D. X, saec. XIII, usque ad tempora Henrici II. una manu exaratus, passim in margine et inter lineas emendatus a continuatore, qui etiam fol. 36^b. haec addidisse videtur: Hucusque protraxit hanc cronicam magister Radulfus Niger, qui accusatus apud predictum principem et in exilium pulsus etc. Sequuntur perinde annales breves² a. 1162—1178, qui praecipue rebus Anglorum, Flandrensium, Henrici Leonis nonnulla nova afferunt; post a. 1198, sed fortasse ante a. 1209³. in partibus circa Essex⁴ compositi sunt. Quibus succedunt alii annales⁵ ab a. 1114. usque ad a. 1158, plerumque a Willelmo Malmesburiensi desumpti et Additiones monachi de Coggeshale manu saec. XVI. vel XVII. non sine iure inscripti, cum codex cognobii huius nominis, quod Cistercienses in comitatu Essexiae condiderant, fuisse perhibeatur. Incipit postea Historia Anglicana⁶, scilicet ab a. 1066. usque ad a. 1186. iterum annales pluribus manibus conscripti, et postremo continuatio⁷ proluxa, quam a Radulfo abbate ipso exaratam esse, probant haec verba quae in folio 109, inter a. 1206. et 1213. inserto, inveniuntur: Anno 1207. obiit dominus Thomas, abbas quintus de Cogeshal; cui successit dominus Radulfus, monachus eiusdem loci, qui hanc cronicam a captione sancte crucis usque ad annum undecimum Henrici regis III, filii regis Iohannis, (a. 1226—1227) descripsit ac quasdam visiones, quas a venerabilibus viris audivit, fideliter annotare ob multorum edificationem curavit. Verum vocabulum undecimum loco eraso inscriptum est, sicut omnino narratio contentionis inter Iohannem regem et monachos ortae valde turbata et contracta apparet. Postea autem fol. 118. dubium est, an auctor ipse ad a. 1218. haec inseruerit: Eodem anno dominus Radulfus abbas sextus de Cogeshale, cum iam per annos 11 et mensibus duobus administrasset, circa festum sancti Iohannis baptiste contra voluntatem conventus sui cure pastorali sponte sua renunciavit, frequenti egritudine laborans. Nescimus, quo anno mortuus sit, sed res in Anglia gestas usque ad libri finem circa a. 1224. ipse tradidisse videtur. Folia tria ultima iam olim deperdita manus saec. XVI (Balei?), e codice, ut videtur, 2 transcripta, supplevit.

2) Codex Collegii Armorum Londoniensis 11, saec. XIII, de quo v. 'Geschichte von England' III, p. 879, una manu ex 1 descriptus est; nam quae ibidem aut in margine aut in locis erasis et emendata et addita sunt, omnia hic repetuntur. Chronicae praecedit Libellus⁸ de expugnatione Terrae Sanctae, a nonnullis haud recte abbati Coggeshalensi attributus; subiunguntur annales annorum 1066—1223.

3) Codex Parisiensis 15076⁹ (S. Victoris 476), saec. XIII, exemplum Chronicae Coggeshalensis, sub a. 1201. verbis: iterum instare Dei diluvium desinit, postea fragmenta annorum 1214. 1215. 1216. exhibet, ceterum cum 2 congruere videtur. Libellum quoque de expugnatione Terrae Sanctae continet.

4) Codex Musei Britannici Regius 13 A. 12, saec. XIII, sed iam laudatis paulo recentior, opera Radulfi Nigri et Radulfi abbatis, ne rubra quidem interiecta, continua praebet. Usque ad a. 1206. perpaucis locis a reliquis codicibus differt, sed inde usque ad a. 1211, i. e. ad finem usque

1) De continuatione v. infra sub nr. III. 2) Infra Germanicae nihil praebent. 6) Infra p. 344. 7) Quo supra p. 219. uti sumus. 8) Apographum saec. XVII. ibidem nr. 14359. exstat.

3) Mathildis mater Othonis regis Alemanniae designatur. 4) Nobilia quorum patrimoniam ibi sita erant sit saepius mentio. 5) Qui historiae

codicis, sermo multo prolixior auctorem alium indicat, qui tamen notulas paucas quas a. 1207—1211. Coggeshalensis apposuerat fere integras transsumpsit.

5) Codicem Dublinensem Collegii s. Trinitatis E. 4. 24, utriusque Radulfi opera continentem, non ipse evolvi, sed pauca de eo animadvertit v. d. Stubbs, *Opera Historica Radulfi de Diceto praefatus I*, p. XCI.

Chronica haec secunda Nigri nullius fere est pretii; sunt enim annales ab initio mundi brevissimi. Auctores Radulfus Orosium, Tripartitam Historiam, Gregorium Turonensem, Freculphum 'discipulum Bede', Hugonem de S. Victore, laudavit; praeterea A. Gellium, catalogos pontificum Romanorum, regnorum, regum, episcoporum Anglorum, mirabilia Angliae, Willelmum Malmesburiensem, 10 Henricum Huntingdoniensem, Galfridum Monemuthensem, Hugonem Floriacensem, Chronicam suam Universalem adhibuit. Invenis ibidem de Henrico III. imperatore easdem fabulas atque apud Malmesburiensem et Radulfum de Diceto, quas quidem vix ex his auctoribus, sed e fonte communi deprompsit. Usque ad Ludovicum II. annos imperii, postea regum Francorum et Anglorum computavit. 15 Abrupit quidem opus Henrici II. gesta moresque postremo calumniatus, sed quae de Ottone IV. iam ad a. 879. monuit, non ante a. 1198. scribere potuit¹.

III. Annalium series et Historia Anglicana Chronico II. Radulfi Nigri subiunctae a monachis Coggeshalensibus, ut ad codicem 1 supra notavi, compositae sunt. Qui chronicis Simeonis Dunelmensis et Henrici Huntingdoniensis et annalibus e Normannia translatis usi, quae ipsi vel alii, imprimis Radulfus abbas scripserant, plurimis locis in margine, in calce, inter lineas, foliis etiam supplementi causa insertis, et emendarunt et auxerunt. Libros ab aliis editos, Vitam s. Audoeni, Visiones monachi cuiusdam Eyneshamensis², Passionem quandam s. Thomae Cantuariensis, Historiam Britonum laudant, interitum 25 Friderici imperatoris ex Libello de expugnatione Terrae Sanctae iam memorato tradunt. Praeterea relationes quasdam epistolares ab aliis quoque Anglis servatas, nonnumquam ipso Hovedenio pleniores, in suam chronicam receperunt. Sed Coggeshalensis abbas litteris praetulit ea quae amicis narraverunt rerum testes, velut Hugo de Nevilla miles, qui de Ricardi regis apud Ioppen virtute 30 strenue exhibita, Gervasius Tilberiensis, insignis Essexiae indigena, qui de Publicanis haereticis retulerunt, Radulfus de Altaripa (Hawtrey) archidiaconus Colecestrensis, in Terram Sanctam peregrinatus, Anselmus capellanus, Ricardi regis per ducis Austriae terram profecti socius, qui Radulfum amicum induxit, ut quae iam de domino capto scripserat relatione multo uberiore exornaret, Milo abbas 35 Cisterciensium de Pinu³, qui et expeditioni Hierosolymitanae et postea neci Ricardi I. interfuit. Inde autem a saec. XIII. ineunte⁴ auctor res, simulatque eas vidit vel audivit, notasse videtur. Fide igitur dignissima sunt quaecumque de regno Iohannis flagitioso, de persecutione ecclesiae, praecipue ordini suo, illata, de regis exitu tristi ac filii initiis iam senex enarravit; quam ob rem multa 40 iam ipso aevo a Rogero de Weyndover et Matthaео Parisiensi in Chronica Sancti Albani transsumpta sunt.

Ediderunt Martene et Durand, *Coll. ampl. V*, e codice 3 opuscula duo: col. 801. *Chronicon Anglicanum a. 1066—1200.* et col. 872. *Libellum de motibus*

1) Accuratius Radulfum Nigrum examinavi 'Nachrichten d. Ges. d. Wiss. zu Göttingen' a. 1880, p. 569. 2) Auctore eodem Adam, cuius Vita S. Hugonis Lincolnensis episcopi supra p. 317. usi sumus. Turchilli, rustici de Stisted prope Coggeshall, visio purgatorii (ap. Rog. Wendov. et Matth. Paris. a. 1200) Radulfo abbati attribuitur a Ward 'Transactions of the Brit. Archaeol. Assoc.' XXXI, p. 440; de abbate Mori-

mundensi resuscitato se scripsisse, contendit Radulfus 45 ipse infra p. 347. 3) Anselmi Milonisque opera laudavit monachus Petroburgensis a. XIII; cf. Stubbs, Itinerarium Ricardi I, praef. p. xxxiii. 4) Annalibus a. 1108 et 1137. eventus s. XII ex. praeposuntur, et a. 1154. de re a. 1204. gesta agitur. Sed annalis 50 a. 1197. ante a. 1213. scriptus esse videtur; cf. a. 1193. infra.

Anglicanis a. 1213—1216; Dom Brial, SS. R. Gall. XIII, p. 59. a. 1174—1224, codicibus 1 et 3 usus; integra, sed satis incaute Radulphi abbatis de Coggeshal Opera quae supersunt curante Alf. I. Dunkin nunc primum edita, Noviomagi, viginti quinque exemplis haud plurimis impressis 1861. 8°; nuper Iosephus Stevenson, Radulphi de Coggeshall Chronicon Anglicanum 1875. inter Scriptores rerum Britannicarum mediæ aevi, codicem 1 secutus, sed etiam 2. 3 adhibitis. Collegi quae ad imperium spectant e libris scriptis denuo inspectis, primusque annales a. 1207—1211. e codice 4 edidi.

Dabam Gottingae Aug. 2. 1880.

R. P.

I. E RADULFI NIGRI CHRONICA UNIVERSALI.

... Karolus¹ in totam regnam successit. Iste finitimas gentes rebelles perdomuit. Ad eum destinatus est legatus 771.
Hugo Flor.
SS. IX, 360.
Petrus nomine e papa Adriano, petens adiutorium contra regem Desiderium, qui patrio more opprimebat ecclesiam. Annuens igitur Karolus, obsedit Papiam, et capto demum Desiderio, eum misit in exilium et filium eius fugavit de regno Auct. Sig.
Aquil.
SS. VI, 363.
15 et suum filium Pepinum regem constituit. Venit igitur Roman; ubi celebrato concilio, congregatis 150^b episcopis et abbatibus, Adrianus papa dedit eidem Karolo ius eligendi summum pontificem et ordinandi sedem apostolicam. Dignitatem quoque patriatus contulit ei, quam tamen solum Constantinus imperator sibi et successoribus suis retinuerat in donatione Urbis et regalium facta beato Silvestro, ut imperator semper esset pater Urbis et advocatus. Insuper archiepiscopos et episcopos per singulas provincias ab eo investituram accipere destinavit et ut, Hugo Flor.
20 nisi a rege laudarentur et investirentur, a nemine consecrarentur; et omnes huic decreto rebelles anathematizavit et, nisi resipiscerent, eorum bona publicari decrevit. Eiusdem Karoli tempore multas sanguis effusus est. Britannos enim et Saxones et Frisones et Dacos et Sclavos expugnavit et christianos fieri coegit. Postea Gascones et Hispanos maximo et mirabili exercitu invasit et per abrupta montium Hispaniam^c introivit. Notandum² vero, qua occasione reges Francorum sollicitantur de Hispania. Cum enim Hispania^e tota et Hugo Flor.
25 magna etiam pars Affrice sub christiana fide profiterentur, adeo ut imperatores Hispaniarum a regibus Affrice tributa perciperent, accidit, ut dicitur, quod imperator^d familiarem comitem^e pro tributis suis in Affricam mitteret, forte ut eo absente licentius uxore prefati comitis interim abuteretur. Quod cum ille reversus comperisset, indoluit, et de vindicando cogitans, domino suo imperatori ex parte Africanorum regum intimavit, quod pacem perpetuam cum eo Hugo Flor.
30 habere desiderarent et tributa sua plurimum augere, dum tamen omnem bellorum occasionem inter se utrique amoverent; quod fore estimarent, si utrimque omnia armamenta amoverentur, federe innovato et firmato. Placuit igitur ea conditio imperatori, quia plurimum crederet comiti, et spoliata est armis omnibus Hispania^e tota. Quaedam tamen vidua dolum et dampnum de futuro presagens, filio suo^f suavit, ut arma, que usquam posset acquirere, Hugo Flor.
35 occultaret, quia pro certo futurum erat, ut ea summe necessaria haberet. Amotis armis, missus est idem comes in Affricam; qui, accepta conditione quam voluit, dolum regibus Africanis detexit et eos armatos cum innumera multitudine subito traduxit in Hispaniam. Inhermi igitur invento imperio, facile totam terram occupaverunt, nisi quatenus una in parte modica iuvenis, qui matris suae consilio credidit, suffragio armorum, que absconderat, viriliter defendit, unde et qui apostatare noluerunt infiniti martyrio coronati sunt. Factum igitur postea, de vicino ut etiam Hispaniam transirent Sarraceni etiam usque in Gasconiam^g, quos Karolus Martellus destruxit. Motus igitur iniuria Karolus Dei et fidei et animatus humi-
40 liatione Sarracenorum, triumphatis prius barbaris finitimis, processit in Hispaniam cum pretaxato exercitu. Cum autem de Hispania rediret, insidiis Vasconum magnam sui partem exercitus perdidit, Hugo Flor.
45 Egibardum, Anselmum, Rollandum, maiores sui palatii.

Ex tempore Theodulfus abbas Floriacensium et episcopus Aurelianensis relegatus exilio Andegavis, cum processio, quam rex sequeretur, transiret, per carcerem, in quo erat, decantavit: *Gloria, lux et honor et cetera.* Et ex eo tempore gratiam invenit apud regem. Et institutum est in ecclesia, ut in ramis palmarum ubique cantetur. Alexander Sigeb. 608.
50 vetus propter novum incendi; instituit etiam et memoriam dominice passionis in consecratione eucharistiae fieri, et ex aqua et vine tantum debere confici. Celestinus introitus et gradualia et offertoria et post communionem ex psalmis, Telesphorus ieiunium et *Gloria in excelsis*, Gregorius *Kirya leyson* et *Alleluia*, Gelasius collectas et prefationes, Sixtus apposuit hymnum

a) hanc sententiam cum unico cod. Cottoniano Cleopatra C. X. b) 153. Aquil. c) Hyp. e. d) Rodericus addit manus altera in margine. e) Iulianum in marg. f) Polagio in marg. g) Gussac., sed a puncto del. c.

55 1) Radulfus auctorem quos sequitur verba saepe mutavit; quod litteris latius positus indicare volumus. 2) De harum fabularum origine v. Lembke, 'Gesch. v. Spanien' I, p. 256.

sigeb. *Sanctus, sanctus, sanctus et cetera, Bergius Agnus Dei ter cantari in communionem et letaniam in annunciatione et in festo yppanti et in nativitate et in assumptione, Damasus Credo in unum apponit.*

821. Apud Constantinopolim Leo vel Leonius interimur dolo Michaelis et optimatum, et Michael ei substituitur, qui inter alia munera misit imperatori Ludovico gerarchiam beati Dionysii.

Adam. 1. 15. 17. In Dacia post Godofredum regnavit Hemminch, patruelis vel filius Godofredi, et pacem fecit cum Karelo et Heo-5

domia fluvium fecit regni sui terminum. Post eum vero Sigfrid et Anulo contententes de regno cum 11 milibus hominum, mutuo se occiderunt. Pars vero Anulonis victrix Remfredum et Haraudum elagerunt. Haraudus vero Remfredum expulit et cum imperatore fedus iniiit. Qui tamen a filio Godofredi pulsus, apud Ludovicum imperatorem baptizatus est et restitutus in regnum, addita ei Frisia. Apud Constantinopolim imperat Theophilus 15 annis.

873. Rome sedit Iohannes 105us. In Dacia Araldo^a successit Orichus; quo tempore frater Araldi per Liguriam 10

Adam. 1. 30. succendit Taronam et cepit Andegavim¹ et Namtim et per Secanam obsedit Parisius, sed non cepit. Tunc etiam

1. 40. Dani Saxoniam vastaverunt et Brunonem ducem occiderunt cum aliis 12 comitibus et duos episcopos, Frisiam et Traiectum et Coloniam et Treverim et Aquigrani depopulati sunt, et etiam palatium fecerunt quorum stabulum. Horum duces

1. 30. 41. fuerunt Oris, Orduis, Godofrid, Rodolf et Hinguar crudelissimus, qui Alpdam misit in Angliam; quo occiso, successit

1. 30. Godfredus, subiecta Dani Anglia. Circa ea tempora pugnauerunt Orich rex et Wrm² princeps Normannorum ita gra- 15

1. 31. vitor, ut de regio genere solus puer Orich^b romanorū, omnibus aliis occisis; qui et successit in regno, vir iustus et sanctus, et conversus ad fidem, fecit etiam ecclesiam. Infestaverunt etiam regem Ludovicum et Germaniam,

874. tributa exigentes. Locuste magno magnitudinis Franciam depopulantur.

845. Eo tempore Taxis rex Hungarorum decem modios nummorum habuit pro tributo a Berengario rege Ytalie.

Adam. 1. 54. In Dacia post filios Olaf regnavit Wrm, filius Hardegon, post Wrm Herioldus, qui leges, quas nunc habent, constituit 20

11. 24. 3. Danis et Frisonibus et Transalbanis et firmavit. Victus autem in prelio ab Ottone imperatore, baptizatus est cum uxore

11. 24. 4. sua et filio suo Suenoito. Qui postea patrem suum grandevum expulit a regno in Flandriam⁴, ubi mortuus est. Ericus

11. 24. 37. vero parricidam expulit a regno; et habuit filium Olaf. Erico vero mortuo, rediit Suenoito et accepit uxorem Erici et

11. 22. 32. 34. ex ea genuit Caud. Eo quoque tempore fuit primus rex in Norveia Haluin⁴, qui genuit Traconem, et ille Olaf,

11. 38. 49. 59. qui et Crachabien, qui victus a Suenoito, submersus, est navali bello. Cuius tamen filius Olaf postea martyr factus est. 25

847. Berengarius expulsus a rege Rodulfo, revertitur in Italiam.

844. Eo tempore Radamirus imperator Hispanie Adarram regem Sarracenorum gravi confect prelio.

Circa ea tempora imperator Hispanie⁵, habens unicam neptem⁶ heredem, habito consilio cum principibus suis, vocavit Raimundum ducem Burgundie, virum illustrem, de propapia, ut dicitur, Karolorum, strentum valde et prudentem et nominatum, et dedit ei neptem⁶ 30

et imperium post mortem suam. Idem Raimundus Sarracenos suo tempore graviter attrivit,

et de uxore sua habuit Xancium⁷, qui et ipse prudens fuit et probus et Sarracenis semper infestus.

898. 890. Karolus rex Lotharingie bello cepit lacescere Hugonem regem; et tandem Remin cepit et archiepiscopum Hugonis exilio dampnavit. 35

1046. Rome uno contra duos de papatu disceptantibus, accessit imperator Henricus, et eis depositis, Suidigerum Bambiensem episcopum fecit papam, et benedictus est in imperatorem. Huic⁸ iuratum est a Romanis, quod nunquam eligerent papam

1051. inconsulto imperatore. Circa ea tempora surrexit Berengarius Taronensis, qui diceret, eucharistiam non esse verum

1054. corpus Christi, sed figuram eius; sed postea correptus est et correctus. Rome post Leonem sedit Victor; quo

presente imperatore Henrico mortuo, successit filius eius Henricus et imperavit annis 50. Rome post Victorem sedit

Stephanus, deinde Benedictus, et postea Nicholas, et post eum Alexander, quem turbavit Chadolus aspirans ad papatum.

Adam. 11. 59. Paulo priori tempore in Dacia defuncto Suenoito, regnavit Caud, qui habuit Norwiam et Daciam et Angliam.

11. 72. Quo mortuo, filius eius Haroldus habuit Angliam, Suesin Normanniam, Hardecnud Daciam, qui erat filius legitimus ex Imma,

cuius sororem duxit imperator Henricus; alii erant de concubina. Haroldo mortuo, Ardecnud habuit Angliam cum 45

11. 74. Dacia. Suesin mortuo, Normanni fecerunt regem Magnum, filium Olaph martyris; qui Daciam, Hardecnud existente in

Anglia, cepit. Contra quem cum dirigeretur Sueia ad pugnam, victus rediit in Angliam, Hardecnud⁴ mortuo, et substi-

11. 75. tuto ei fratre eius Edwardo, qui pacem fecit cum Sueia, promissa ei hereditate post mortem tuam. Magnus Sclavia⁹

occurrit volentibus vindicare Ratibor principem suum, quem Dani occiderant, et ex eis occidit 15 milia. Sueia cum

111. 11. Magno pugnavit et victus fugit ad Iacobum regem Sueorum, et eius adiutorie instaurate, navali prelio Magnum deiecit 50

et obtinuit Daciam. Festinavit igitur in Angliam navigare, sed Edoardus cum eo pacem fecit, promisso tributo.

842. Circa ea tempora inter Hungaros intestino bello moto, Petrum regem eorum ab Abone expulsam imperator

1075. Henricus restituit regno et fecit sibi tributarium. Item et contra Salomonem¹⁰ regem suum rebellaverunt.

Circa ea quoque tempora Robertus Wischardus, a Samsone¹¹, hostiaro¹² comitis Guilelmi

Normannie, percussus, ex indignatione transivit in Apuliam, et ibi vi et dolo in brevi mul- 55

tum proficiens, acquisivit Apuliam et Calabriam [et¹³] Siciliam, et eatenus invaluit, ut uno

die bello confecerit et ad fugam abegerit citra mare imperatorem Romanum et ultra mare

imperatorem Constantinopolitanum et in mari ducem Veneciarum. Habuit enim tres filios

egregios, Tancredum et Boemundum et Rogerum, quorum duo, Boemundus et Tancredus,

a) manus altera nomen praeposuit H. b) rex add., sed postea del. c. c) postea corr. hinc c. d) Hardecnud c. 60

e) ita corr. ex Danis c. f) Salomonem c. g) hostiaro add. manus altera. h) deest c.

1) Cf. Prudent. Trec. n. 853. 2) Gudurm Adam. p. 240: Regina Wraga genuit imperatorem (Alfon-

Brem. I, 30. 3) ad civitatem Sclavorum, que Imma

dicitur, Adam. II, 25. 4) Haccun Adam. II, 22.

5) Alfonsus VI. Castillae rex. 6) Potius filiam

Urracam. 7) Rectius Rad. de Diceto ed. Stubbs II,

SS. XXVI, p. 202, n. 2. 297, n. 7. 65

insignes fuerunt in expeditione Ierosolimitana et in obsidione Antiochie. Premortuis vero Tancredo et Bpemundo, Rogerus adeptus est Calabriam et Siciliam et Apuliam et Affricam 1088. civitatem; unde et circumscriptio sigilli eius erat:

Apulus et Calaber, Siculus mihi servit et Affer.

Contra tamen Gerebertum^a fit papa Desiderius, qui Victor dictus est, 1072^m; cui paulo 1088. post mortuo successit Germanus^b etiam contra imperatorem et Gerebertum, irritans statuta 1088. eorum et confirmans statuta Gregorii.

Rex Anglorum Guillelmus^b moritur; et successit ei Guillelmus^b, filius eius, dictus rex 1087. 10 Ruffus, et regnavit 18 annis.

In^c Dacia post Suein successit Haraldus, qui leges et iura^d, que alius Haraldus statue- 1076. rat, confirmavit. Huic successit Cnud, frater eius. Qui cum parasset navigium contra 1080. Angliam, frater eius Olaf, captans plebis benivolentiam, dedit exercitui abeundi licentiam; unde frater eius iratus, misit eum comiti Roberto^e ad custodiam in Flandria. Tandem, exac- 15 toribus regis^f grassantibus in plebem, insurrexerunt in eum, quousque martyr factus occum- beret. Olaf vero, cui successio competeret, captivato in Flandria, frater eius Nicholaus primus post eum regnare distulit, quoniam inter eos ex conducto iuramenti convenerat, ut maior natu post alium semper regnaret. Nicholaus igitur fratrem suum Olaf promissa pecunia liberavit, factus obses pro eo^g. Quem cum frater liberatus nollet redimere, omni 20 tempore vite sue afflictus est uredine famis et pestilentie. Huic successit Hericus, frater eius, vir bonus^h, qui in Chirpⁱ insula confessor discessit. Et successit ei Nicholaus, qui 1103. ingrato fratri suo beneficium liberationis prestiterat. Filius autem Nicholai Magnus occidit Magnum¹⁰, filium patris sui Hericii; unde et alius Hericus¹¹, congressus cum Nicholao, occidit 1131. filium eius; et ipse¹² postmodum in Selewic civitate a civibus occisus est. Successit igitur 25 ei Ericus¹³, quem in placito uno Floc¹⁴ occidit¹⁵. Et ei [successit¹⁶ alius Ericus¹⁴, filius sororis 1137. alii¹⁷ Erici¹⁴].

In Hispania imperatori Xantio¹⁸ successit Anfolcus, filius eius¹⁹, vir admirande virtutis et admodum fortunatus, qui reges Hispaniarum suo subiecit imperio. Preterea cepit Alma- 1147. riam insulam²⁰, preclaram olosericis, et Cordubam et Toletam²¹ et multas alias preclaras 30 civitates et regiones potenti virtute acquisivit. Suo tempore Rotrold comes de Pertica²² introi- vit Hispaniam et multa virtute plures acquisivit civitates et oppida, unde modo insigniuntur rex Navarorum et rex Aragonensium.

Urbanus et Gerebertus moriuntur; et succedit eis Paschalis 1048.

Eo tempore ordo Cisterciensis incepit; qui circa primordia sua a glorioso comite Teo- 35 baldo Bloisensi plurimum adiutus est et modo florēt per mundum universum. Huius comitis filii fuerunt liberalis ille comes Henricus Campanie et Theobaldus dapifer Francie²⁰ et Stephanus comes²¹ et Willelmus Remensis archiepiscopus [qui¹ contra soleim de Carnoto in Senonim et inde transivit Remos; set] et plures filie, per quas progenies plurimum 1168. dilatata est.

40 a) "Et" Ger. c. b) Guillelmus c. c) es c. d) Ha c. e) successit — Erici manus altera, sed coarctata in marg. add. f) qui — set altera manus, eadem que supra, marg. inserta. Sig. 1100.

1) i. e. Guicbertum. 2) Urbanus II. 3) Hanc Saxonem Gramm. p. 638. et quas Waitz, 'Ungedruckte Lebensbeschreibung des Herzogs Knud Laward' p. 128qq. de fontibus monuit. 11) Emund. 12) De nece Nicolai regis in Schleswig v. Helmoldam p. 51. et Saxonem Gramm. p. 655—657. 13) Plogus quidam, claro inter istos loco natus, Saxo Gramm. p. 664. 14) Hagvini filius, cui ex patientia (agnus, 'Lam') cognomen obvenit, Saxo Gramm. p. 665. 15) Error. 16) Alfonso VII. a. 1126—1157. rex Castillie, filius Urracae reginae et Raimundi comitis. 17) Cf. Cafari Annales, SS. XVIII, p. 37; Annales Barcinon., SS. XIX, p. 501; Schirrmacher, 'Gesch. v. Castilien' p. 147—151. 18) Toletum expugnare a. 1128. Almoravides frustra cobati sunt; cf. ib. p. 82. 19) Rotroldus II. a. 1100—1144; cf. Orderic Vital. ed. Le Prévost V, p. 4. 20) Comes Carnotensis. 21) Sacri-Caesaris.

45 et iura, non tam quas vellent eligere, immo quas vel quales elegissent posteris reservandas, regali studebat auctoritate decernere, Aelnothi Hist. S. Canuti regis, ap. Langebek HI, p. 341. 5) Frisoni. 6) Regalium negotiorum exequutores sive exactores, Aelnoth. p. 353. 7) Nicolaum . . . eadem pro eo dederunt, Saxo Gramm. libro XII. incunte, ed. Velschow p. 595. Ibidem p. 597. de Olavo famelico (Hunger). 8) Quo evenit, ut non solum ex morum, sed etiam temporum placidissimo usu, Boni cognomen acciperet, Saxo Gramm. p. 601. Danice Eiegod dicitur; cf. Annal. Roskild. ap. Langebek I, p. 379. 9) Cypro. 10) Potius Canntum Laward, de cuius martyrio v. Helmold., SS. XXI, p. 50,

1100. In Anglia Willelmo regi Rufo mortuo, Roberto Curta-ocrea¹ comite Normannie, cui regni successio competeret, in peregrinatione Ierosolimis peregrinante, successit Henricus, frater eius iunior. Cum autem in pascha Ierosolimis ignem de celo more solito expectarent², accensus est³ divinitus cereus comitis Roberti; unde et elegerunt eum universi in regem. Ipse vero, audita⁴ morte fratris eius, aspirans ad regnum Anglie, contempsit⁵ donum⁶ 1106. oblationis divine; unde rediens in Normanniam, congressus cum fratre suo, victus est et 1134. mortuus in carcere suo.
1109. Henricus, filius imperatoris Henrici, duxit uxorem Matildem, filiam regis Henrici Anglie; et consilio Alberti archiepiscopi Maguntini, quem pater⁷ multis affecerat iniuriis, patrem suum bello appeccit et vicit et tanta afflictione contrivit, ut Leodii demum tamquam 1106. privatus moreretur. Mortuo vero patre, sprevit eum Albertus archiepiscopus; unde vocato papa Innocentio, ut Albertum deiceret⁸, non prevaluit, etiam congregato concilio, quia ad concilium venit Albertus cum tanta fortitudine, ut nec papa nec imperator posset statuere nisi quatenus Albertus permetteret⁹.
- ^{Styeb.} Philippe regi Francorum mortuo successit Lodovicus, filius eius, qui strenuus armis regalia sua pluri- 15
1109. mum ampliavit. Eo tempore ultio divina, ignis sacer occiduas partes invasit, et cometes apparuit, dirigens 1111. radios versus austrum, concientibus aliquibus, signum fore expeditionis future imperatoris versus Romam. Abiit enim ad sedandum scandalum, quod diutius obtinuerat inter Hildebrannum et successores eius contra Gerbertum, unde ortum fuit scandalum inter imperium et sacerdotium. Privilegia enim, que habuerant imperatores a tempore Karoli paulo plus quam 63 apostolicorum temporibus de investituris, statuit Paschalis exinanire, dicens, laica manu ecclesiasti- 20 carum rerum investituram fieri non debere; unde et excommunicavit et investientes et investitos manu laica. Verum postea contractus est papa, adeo ut in ecclesia apostolorum inter missarum sollempnia post evangelium lectum imperatori coronato ante altare tradidit papa privilegium de investituris, ut libere per anulum et baculum daret episcopatus et abbas et alios honores ecclesiasticos, et ut catholice acciperent ab eo potestatem ordinandi. Sed et idem confirmatum est datione corporis et sanguinis Iesu Christi, expleto canone. Ad confirmationem pacis factum 25 est istud die pasche. Et forte postea ad ire divine ostensionem exusta est ecclesia sancti Michaelis de Periculo-maris fulgurata. Sed Baldericus⁴ Laudunensis episcopus, nisus revocare cives a sacramento perperam iurate communionis, confossus est gladio, et postea succensus domus eius et ecclesia et omnia ei appendentia. In huius tamen facinoris vindictam egregie animadvertit rex Francorum. Sed etiam segetes aduste sunt, et fames et mortalitas multa subsequuta est.
1118. Paschali pape successit Gelasius, et ei Calyxus, et post eum Honorius, et ei Inno- 30
1130. centius.
1125. Henrico imperatori successit Lotharius et imperavit 10 annis. Lothario successit Con-
1136. radus et imperavit 23 annis.
1147. In Dacia Herico successit Cnud, electus communiter Hybergis⁵, ubi solent reges elegi.
1151. Insurrexit autem in eum Suein et adiutorio Waldomari cognati sui invaluit, ut Canutus trans- 35
iret ad Conradum imperatorem pro adiutorio⁷. Optulit igitur ei adiutorium sub conditione, ut coronam Dacie suscipere ab eo. Ille vero renuit et rediit et accivit Waldomarum, cognatum suum, in regnum socium, et statim communiter expulerunt Suein; qui conversus ad 1152. imperatorem, suscepit ab eo coronam⁸. Verumtamen non prevaluit imperator ad eius restitutionem. Cnud⁹ vero et Waldomarus, amatores pacis, miserti perturbatoris Suein, inito 40
1157. federe pacis admiserunt eum in terciam partem regni. Quia vero locus⁶, ubi fedus firmatum est inter eos, vicinior erat ditioni Cnud et in ea multe essent regales deliciae, invitavit eos Cnut, ut cum eo perendinarent et deliciis terre sue fruerentur. Cum igitur tantos hospites regia magnificentia et liberali frugalitate suscepisset et simplici et bono animo eis servisset, nequam Suein, aspirans ad totum regnum, machinatus est, quo modo hospitem suum et 45
cognatum, principes¹ regni, occideret. Prestructis igitur insidiis, de nocte in eos insurrexit et in conclavi christianissimum regem Cnud, hospitem suum et cognatum, occidit, circa quartam² decimam diem post initam pacem. Waldomarus vero graviter vulneratus vix evasit, et confugiens ad amicos Cnud et suos, sanato vulnere et instaurato exercitu, invasit

a) ex bis scr. c. b) eius manu altera add. c. c) et add. c., sed del. d) Guald. Styeb. e) Cnud c. f) ita c. 50
g) quartum c.

1) Corpore pingui brevique statura, unde vulgo Gambaron cognominatus est et Brevis-ocrea, Order. Vital. II, p. 295. III, p. 262, Curta-ocrea IV, p. 16. Robelinus Curta-ocrea a patre vocatus, Will. Malmesb. G. regum Angliae § 369. 2) Ita quoque Rog. de Wendover ed. Coxe II, p. 145. 3) Eundem errorem habet Gerv. Tilb. Ot. Imper. II, 20. 4) Ita iam Malmesb. et Huntingdon; cf. Ann. Waverlel. ed.

Luard inter Ann. Monast. II, p. 207. 212. 5) Non apparet, unde Radulfus res omnino fabulosas hauserit. 6) Wiberg. Canutus quoque eodem a Iulis honore provehitur, Saxo Gramm. p. 674. 7) V. epist. 55 Kanuti ad Conradum III. inter Wibaldi epistolae, Jaffé Bibl. I, p. 467. 8) V. Ottonis Frising. Gesta Frid. I. II, c. 5; Sax. Gramm. p. 692. 9) Laland, unde reges Roskildam, sedem Canuti, profecti sunt.

impiissimum Suein et occidit¹; et solus postea regnavit, crudelis et fortis, propagator tamen bonus fidei christiane. Regnum Ruianorum et regem eorum adegit fieri christianos et sibi 1168. subiecit². Firmavit etiam castrum in exitu Dacie et ita preparavit introitum, ut nullus per terram ingredi possit Daciam, nisi per ipsum. Quod castrum optinuit filius Canuti Waldomarus, electus de Selewich³. 1169.

In Sicilia Rogerius dominatum magnum adeptus, quia patrimonium beati Petri rapuerat, coronam regalis benedictionis ab ecclesia Romana impetrare non potuit, quousque, imperatore fugato de prelio et capto papa Romano, adegit ecclesiam, ut dominus papa⁴ daret 1130. ei mitram⁵ suam cum benedictione regali et compositione. Appositis igitur auro et lapidibus 10 preciosis de mitra fecit sibi et successoribus suis diadema. Mortuo vero Rogerio, 1154. successit ei filius eius Willelmus, minus patre bellicosus, unde et suo tempore perdidit Affricam. Et de Hyspania traduxit uxorem⁶.

Lodovico regi Francie successit Lodovicus, filius eius pius⁷, amator religionis et 1137. iusticie; qui traduxit uxorem Alienor, filiam Willelmi comitis Pictavie, de qua duas filias 15 habuit, quarum una⁷ nupsit Henrico comiti Campanie interventu sancti Bernardi abbatis Clarevallensis, et altera⁸ comiti Theobaldo Blesensi, dapifero Francie. Predicante postmodum prefato abbate necessitates terre Ierosolimitane, cum grandi exercitu et multo apparatu una cum uxore sua abiit rex Lodovicus Ierosolimam. Verumtamen in ea expeditione 1147. profecit et de exercitu suo multam sustinuit iacturam. Conradus vero imperator, 20 volens preripere gloriam prefati regis, precucurrit eum cum impetu infiniti exercitus Theutonicorum. Verumtamen variis infortuniis contrita est multitudo, adeo ut vix cum paucis evaderet imperator. Accidit igitur, peccatis exigentibus, ut utrique tam rex quam imperator, accepto dampno, redierit inglorius, nisi quatenus merita peregrinationis et orationum eis 1149. suffragarentur.

Conrado reverso et mortuo, successit Fredericus, filius ducis⁹ Suevie; qui Mediolanum 1152. obedit et cepit et Ast, Derthoniam et Cremam et demum universam Italiam perdomuit et sibi subiecit. Verumtamen insolentiam Theutonicorum non diu sustinuerunt Lombardi; unde et apud eundem imperatorem, explosis oppressionibus, maiorem libertatem evicerunt. Tusciam vero et Campaniam per cancellarios suos edomuit et Romanos bello confecit. 1167. 30 Accidit enim diebus Frederici, ut principes clerici, eius cancellarii, prerogativam probitatis habuerint in imperio, primo Rainaldus Coloniensis, secundo Christianus superintrusus Moguntinus, tercio Philippus Coloniensis, qui potentissimum ducem Henricum Bawarie et Saxonie fere ad nichilum redegit cum adiutoriis suis.

Sub hoc Frederico grave scisma fuit. Successit enim Innocencio Celestinus, et ei Lucius, 1143. 35 et post eum Eugenius, et ei Anasthasius senex, et post eum Adrianus Anglicus, et deinde 1154. Alexander eruditissimus, contra quem surrexit Ottovianus, Victor dictus; cuius papatus defecit in quarto successore, reformata pace inter imperium et sacerdocium Veneciis. 1159. 1177.

Reversus a Ierosolimis Lodovicus, quia regina Alienor contristaverat eum in peregrinatione sua simulata fuga, divertit ab ea, iurata parentela, et traduxit Alesiam⁹, filiam Ildefonsi imperatoris Hyspanie. Hic enim Ildefonsus ante mortem suam, quia tenere diligeret 40 duos filios suos, divisit eis imperium et Sancio maiori tradidit Castelle et Tolete regnum, Fernando minori Galicie regnum, et Alesie¹⁰ assignavit infantaticum, portionem terre que solet esse imperatricum. De Alesia¹⁰ Lodovicus duas habuit filias, Margaretam et Alesiam.

Henrico regi Anglie successit Stephanus, nepos eius, miles strenuus, sed minus pius, 1135. 45 comes Bolonie supra mare. Insurrexerunt vero in eum Gaufridus comes Andegavie cum uxore sua Matillide, quondam imperatrice, et contenderunt de regno 17 annis, demum vero facta pace, adoptato Henrico filio Matillidis successore; qui, eo mortuo, successit et traduxit 1154. uxorem Alienor, relictam Lodovici regis Francie. Habuit igitur ex ea quatuor filios et tres filias, Henricum, quem fecit regem Anglie, virum gratiosissimum suo tempore, et Richardum 1170.

50 a) codex post plus habet punctum. b) regie corr. ducis c.

1) A. 1157; cf. Helmold., SS. XXI, p. 78. 79. 2) Ibid. 3) V. Arnoldi Chron. Slav., ibid. p. 162. 4) Anacletus antipapa et a. 1139. Innocentius II. 5) Fabula. 6) Margaritam, filiam Garzie regis Navarre; cf. Romoald., SS. XIX, p. 429. 7) Maria. 8) Alix. 9) Potius Constantiam a. 1154. 10) Constantiae.

- comitem Pictavie et Gaufridum comitem Britannie et Iohannem, quem destinavit facere regem Hybernie, quam vi tulerat a quodam fideli suo Richardo comite de Strigueil, qui eam legitime armis acquisierat et ex successione uxoris sue¹. Iste Henricus infestus fuit ecclesie, inductis novis pravis consuetudinibus² et veteribus exasperatis; quibus confirmandis cum resisteret beatus Thomas archiepiscopus Cantuarie, inductus est primo consentire, sed statim acta penitentia apposuit contradicere; unde cum necessariis et familiaribus suis coactus est exulare in Franciam, ubi a piissimo Lodovico exceptus est et exhibitus cum omni humanitate. Demum vero, adepta pacis similitudine, interemptus est a cubiculariis predicti regis in ecclesia Canthuariensi ante altare.
1160. Mortua Alesia³ regina Francie, Lodovicus terciam duxit uxorem Aliciam⁴, filiam comitis Theobaldi⁵, de qua habuit filium nomine Philippum et filiam⁶, quam Emanuel imperator Constantinopolitanus, filius Alexis imperatoris, filio suo⁷ traduxit in uxorem.
- Rex Anglie sub quo passus est beatus Thomas, traduxit duas filias regis Francie duobus filiis suis, Margaretam Henrico regi Anglie et Alesiam destinatam Richardo comiti Pictavie.
1183. Premortuus vero est rex Henrichus, offenso ei patre, vitam finiens in Martello, castro Lymovie, sub testimonio sanctorum virorum in sancta devotione. Lodovicus vero, correptus pedum infirmitate, omnes pravas consuetudines inductas suo tempore abiurari fecit et thesauros suos in ecclesias et pauperes magna liberalitate distribuit. Martyrio igitur longe infirmitatis decoctus, in sanctitate decessit. Successit igitur ei Philippus; qui adversus primarios regni sui cepit potenter agere. Fecit enim omnes vicos Parisiensis civitatis sternere silice; et Margaretam, sororem suam reginam, transmisit nuptui Bele glorioso regi Hungarie.
1158. In Hispania⁸ Sancio successit filius eius Aldefonsus, qui traduxit filiam⁹ regis Anglie; in Dacia Waldemaro filius eius Cnud, habens filiam¹⁰ ducis Saxonie¹¹.
1166. In Sicilia Willelmo successit filius eius Willelmus, qui traduxit filiam¹² regis Anglie et nuptui tradidit amitam suam, filiam regis Rogeri, Constantiam regi Alemannorum, filio Frederici imperatoris.
1181. Rome post Alexandrum sedit Lucius, et post eum Urbanus¹³, eloquens et tumidus.
1187. Quo mortuo, sedit ad exequias eius mulier iussu demonum, ut dictum est, prestolans eripere viaticum corporis Domini de ore eius, quia illud in assumptione nondum trans miserat. Diebus huius captus est in prelio Wido rex Ierosolimorum, et lignum sancte crucis a Saladino principe Damasci. Occisus est et beatus Reinaldus princeps Antiochie, protestans, se non rediturum¹⁴ Sarracenis vestigium unius pedis Sancte Terre pro redemptione vite sue. Occisi sunt et alii multi, capti plures, et evaserunt nonnulli. Capta est postmodum fere tota Iudea et maritima omnia preter Tyrum, que presidio Conradi marchionis Montis-ferati servata est in refugium christianis sicut Antiochia presidio principis sui et adiutorio Hervei de Danzi. Audito igitur tali dampno, in occiduis partibus et principes et privati plurimi crucem accipere proposuerunt. Imperator enim Fredericus, habito colloquio cum Philippo rege Francie¹⁵, condixerunt crucem accipere, si ad idem propositum rex Anglorum posset induci. Idem tamen rex Anglorum ante mortem beati Thome martyris ad crucem capiendam sollempni voto et fide data aliquociens in manu piissimi regis Francie Lodowici se firmiter obligaverat; post mortem vero beati martyris et propter eam quod voverat pluries iuravit adimplere. Sed intercedente pecunia apud dominum papam, et vota et iuramenta illuserat. Mortuo vero Urbano misere, sedit papa Gregorius septimus¹⁶, qui nulla pecunia corrumpi potuit, ne prefatus rex vel crucem acciperet vel ab universa ecclesia excumunicaretur¹⁷. Is enim¹⁸ functus legatione pro morte beati Thome, adegerat eum iurare de peregrinatione. Habito igitur colloquio¹⁹ cum rege Francie de dampno Palestine, callide a Francis et a suis inductus est crucem accipere cum rege Francie.

a) Alicam c.; ita quoque corrector in marg. b) Hyp. c. c) hoc loco, fol. 53, manus altera scribere coepit. d) ita c.

1) Evae, filiae Dermoti reguli de Leinster. 2) Constitutiones Clarendonienses, ap. Stubbs, 'Select Charters' ed. II, p. 137. 3) Potius Constantia. 4) Blesensis senioris. 5) Agnetem. 6) Alexio, qui a. 1180—1183. imperator fuit. 7) Eleonoram. 8) Ribenzam. 9) Henrici Leonis. 10) Iohannam. 11) In adventu vero Domini . . . inter Ivoy et Mosun 50 (Ivoy et Mouzon), Gisleb. Hanon., SS. XXI, p. 554. 12) Potius octavus. 13) Albertus, presbyter cardinalis et cancellarius; a. 1172. 14) Inter Trye et Gisorcium die sancte Agnetis virginis et martyris duodecimo Kal. Febr., Gesta Henrici II, supra p. 109. 55

Preierat autem comes Pictavie Ricardus omnes in accipienda^a cruce¹; sed diabolo insti- 1167.
 gante ortum est sicut prius grave discidium inter eum et patrem suum ea occasione, quod
 Iohannem iuniorum fratrem suum sublimare voluit in regnum, eo preterito cui de iure de-
 bebatur. Nacto igitur adiutorio regis Francie, cepit Cenomannum, fugato patre, et Turonim, 1189.
 5 patrem ipsum intercepturus, ut dicebatur^b, nisi citius ad voluntatem regis Francie compro-
 misisset. Confluebant enim omnes potentes terre ad comitem Ricardum, dum prosperaretur,
 et ipse etiam Iohannes, relicto patre, qui pro eo laboraret, collisit cum fratre suo. Quo
 audito, pater infirmitate correptus pre ira et dolore, ut dicitur, mortuus est. Et successit
 comes Ricardus in regno. Exivit et de custodia^c, in qua diutius emarcuerat, nobilis regina
 10 Alienor, dicta aquila rupti federis^d, et cuccurrit^e in viis secundi mariti sui, qui maxime
 novissimis diebus suis veritatem et pudicitiam pariter. ^d

His diebus^e elanguerat plurimum status ecclesie a papatu Alexandri III.^f deterius usque
 in tempora nostra assidue, sicut plures narrant hystorie. Fredericus enim imperator Ro-
 manus, qui tempore Alexandri pape decem et septem annis gravi scismate diviserat eccle- 1186.
 15 siam, tempore Urbani pape obsedit eam, eo quod non concederetur ei privilegium, ut in
 omni electione episcopi vel abbatis discordante ipse ad arbitrium suum eligeret^g abbatem
 vel episcopum. Turbavit igitur tempore suo ecclesiam, donec, assumpta peregrinatione, 1189.
 tendens Ierosolimam, substitit apud Constantinopolim, occupans Romaniam et obsidens pre-
 dictam civitatem, quia peregrinationis sue non invenisset liberam viam. Sed et eodem tem-
 20 pore ille rex, sub quo passus est beatus Thomas, martir Anglorum, pecunia sua captivaverat
 curiam Romanam, adeo ut in ecclesiis sue potestatis nichil fieret, nisi quod ipse dictaret vel
 quod innueret^h. In quo confirmatus est ei fere universus clerus terre sue. Quod si aliquid
 occurreret, quod erubesceret aut non posset idonee facere, accito legato ad suum arbitrium,
 per apostolicam demum auctoritatem inplebat suam voluntatem. Unde cum per huiusmodi
 25 legationis officium in Grandi-monteⁱ vellet laicis clericatum eius ordinis subicere, confuge-
 runt omnes fere clerici ad gloriosum Philippum regem Francie, qui eos suscepit benigne et
 honorifice et pro eorum optione commendavit ad tempus per abbacias in Scisterciensi
 ordine.

Eodem tempore declinavit etiam monastica religio, quoniam precipue columpne
 30 eius due, videlicet Scisterciensis abbas et Cluniacensis, qui prius ab ecclesiarum suarum
 fundatione semper sanctitate et magnificentia aspernarentur episcopatus recipere, nova
 cupiditate preamantes meum quam nostrum, facti sunt episcopi, Scisterciensis Atrebatum
 et Cluniacensis Hostiensis cardinalis episcopus, nomenque simul et gratiam perdiderunt
 respectu favoris, quem prius habuerant. Sed et communis status tam virorum quam mulie-
 35 rum in desideria sue carnis evanuit. Auctus est enim luxus vestium in inensum^j, aggra-
 vatum onus armorum et expensa militaris sumptuosior. Gastrimargia^k multiplicata diversi-
 tate ciborum et potuum et salsamentorum et omnium irritamentorum gule varietate distenta.
 Liberalium etiam studiorum exercitia evanuerunt occasione ambitiosi questus, ob quem
 curritur ad leges seculi et decreta et fisicam, divina quoque pagina neglecta. Excecavit
 40 oculos principum fumus luxurie, ut in masculos magis quam in sexum feminium libido
 despumet. Nec minus ardor mulierum in sexu suo degeneraverat. Fuerunt enim prioribus
 diebus summe sacerdotes in sacris Priapi in occidente^l,
 que multa liberalitate fame sue dampnum frustra redimere conate sunt. Similiter et in aliis
 regnis alie servierunt deo tentiginis in utriusque sexus abusione. His^m igitur malis in-

45 a) accipienda c. b) dicebatur c. c) ita c. d) deest verbum, fortasse: exuebat. e) In his inter lineas manu
 alia add. c. f) quarti c. g) eligeret c. h) niveret c.; fortasse conniveret. i) mensium c. k) Castrim. c.
 l) una linea consulto vacua relicta c. m) Is c.

1) G. Henr. ed. Stubbs II, p. 29; cf. Gisleb. Hanon. p. 553: *Quibus auditis rumoribus, statim Richardus
 50 dux Aquitaniae etc.* 2) Iam April. 28. a. 1185; cf. Gesta Henrici II, I, p. 337. 3) Galfr. Monemut. VII, 3: *Deaurabit illud aquila rupti foederis et tertia mudi-
 ficatione gaudetis*, vaticinium quoddam Merlini, quod
 noster eodem modo quo omnes fere coevi (cf. Rad.
 55 de Diceto II, p. 67) interpretatus est. 4) Abbacia

eremitarum in episcopatu Lemovicensi, a fratribus
 laicis et conversis condita (Gallia Christ. II, col. 645),
 quae a. 1169. pro Thoma Cantuariensi apud regem
 Anglorum se interposuit; cf. Iohannis Saresber.
 epist. 287. Postea ab Innocentio III. epist. a. 1199,
 Dec. 27. data (ap. Rog. de Hovedes IV, p. 110) a
 quadragesima Terrae sanctae liberandae causa im-
 posita excepta est.

gruentibus, multa inciderunt difficilia et crudelia et periculosa, ut discordie regnorum, strages populorum, hereses impiorum numerose et scismata perversorum hominum.

His diebus Ioachim quidam monachus Cisterciensis¹, a fere illiterato subito factus intelligens, scripsit super Apocalipsim, et apertiones sigillorum per preteritas persecutiones distinguens, quodammodo Novum Testamentum Veteri Testamento comparavit et diem iudicii proxime futuram asseveravit, quia ultimi sigilli apertio, in quo Antichristus venturus erat, a limine iam immineret. Galfridus quoque Altisiodorensis, quondam abbas Clarevalensis², super Apocalipsim commentatus est, ut visum est, discretius. Alii quoque scripserunt compilationes varias. Radulfus Niger scripsit septem digesta super Eptaticum³. Scripsit et moralia Regum et epithome Veteris Testamenti in Paralipominon et remediarium in Esdram. Scripsit etiam librum de re militari et tribus viis peregrinationis Ierosolimitane et librum de quatuor festivitibus beate Marie virginis et librum de interpretationibus Hebrorum nominum. Scripsit et hec cronica.

Post Urbanum sedit Gregorius, et post eum Clemens tercius, et post eum Celestinus
1191. tercius, qui coronavit Henricum, filium Frederici imperatoris, imperatorem Romanum, accepta
Apr. 12. Tusculano et in vigilia pasce statim reddita Romanis ad destruendum, ut dicebatur^a, ex
pacto Clementis, subsannantibus omnibus bonis viris, quod asilum ecclesie Romane destrueretur.

1189. Inter occiduos principes qui gratia Palestine liberande a paganis crucem acceperunt
Fredericus imperator Romanus felicibus auspiciis primus iter^b arripuit; quod tamen duro
fine complevit. Cum enim alii principes a subiectis suis decimas rerum mobilium^c et se mo-
ventium extorsissent, ille singulis domibus dicionis sue unum denarium sumere^d contentus
fuit, ut eo pretio fierent participes sue peregrinationis. Veniens igitur in Romaniam, quia
imperator Constantinopolitanus fedus inerat cum Saladino principe Damasci et Turcos
Mauripulos cum ritus^e spurcicie cultus sui admiserat in suam civitatem, indixit ei bellum.
25

1190. Quesita igitur magna parte Romanie, demum obsedit Constantinopolim et adegit impera-
torem illum ad pacem faciendum secum, quam ipse dictasset. Omissa vero causa Dei de
expurganda civitate a spurcitiis gentilibus, accepto multo auro, progressus est cepto itinere.
Venit igitur Iconium, et expugnata civitate, cepit solitanum et unum filiorum eius. Reli-
quum autem filium solitani, qui patrem suum captivaverat et regnum optinebat, duobus
prelliis confecit et expulit de terra. Facta igitur demum pace cum solitano, accepto multo
auro et viatico, omissa tamen causa Dei de fide propaganda conversione populi, progredi
cepit versus Antiochiam. Veniens igitur inter montana ad amnem rapidum, consedit super
ripam eius ad prandium, dum exercitus transiret. Crebrescente igitur fama in Oriente de
confecto imperatore Constantinopolitano et captivato solitano et expugnato et fugato filio
eius, miserant omnes Orientales legatos et nuntios ad invictissimum imperatorem pro pace
sibi comparanda. Gloriosus igitur imperator et elatus de nuntiorum frequentia et magni-
ficentia, diu consedit ad prandium, donec totus exercitus transisset. Cum igitur suaderetur
ei, ut equo transiret, quoniam amnis creverat resolutis nivibus montium, ille imperator,
estuans sumpto cibo et potu et estivo calore urente, preelegit natando transire^f. Cum igitur
40 balneando attigisset ulteriorem ripam, avulsit eum a ripa torrentis impetus et illisit eum
scopulis, quousque exspiraret. Extracto itaque mortuo imperatore ab aquis, conturbatus
est omnis exercitus, et e vicino defecerunt victualia, ut tum fame tum infirmitate deficeret,
1191. et [vix^f] sexagesimus homo de exercitu veniret in Palestinam cum duce Suevie, filio prefati
imperatoris; qui et mortuus est apud obsidionem Acaron.
45

His diebus Alienor, aquila^g rupti federis, duxit Berengariam, filiam regis Navarrie, in
Ciciliam usque Messanam nuptui filio suo Ricardo regi Anglie, rupto federe quod pactum
1190. fuerat cum Alesia, sorore Philippi regis Francie. Preierant enim eo tempore rex Philippus

a) dicebatur c. b) Ac sed corr. it cum linea superducta c. c) fortasse immobilium emendandum. d) summere c.
e) sic c. f) hic c., sed fere abrasum est.

1) Abbas Florentis, de quo cf. supra p. 124. 152. p. 496, refert: transiret in concallibus montium
2) A. 1162—1165, cuius Vitam s. Bernardi v. SS. XXVI, p. 92. 3) Heptateuchum. 4) Similia
sunt, quae Epistola de morte imperatoris, SS. XX, rapidissimam aquam; . . . facto autem ibi prandio, . . .
se refrigerare vellet natando. 5) Cf. p. 337, ann. 3.

Ianuam et rex Ricardus Marsiliam, ab his portibus navigaturi versus Palestinam. Navigavit 1190. igitur rex Ricardus Messanam, ut ibi hiemando prestolaretur futuram uxorem suam. Rex autem Philippus introgressus mare, actus tempestate, accepto gravi dampno de hominibus et rebus suis, applicuit Messanam, maxime quia regis Ricardi noluit deserere comitivam.

5 Grassantibus autem civibus Messane in exercitum regis Ricardi, forte fiducia regis Francie hospitis sui, iratus rex irrupit civitatem, et facta magna strage populi, obtinuit eam, firmato castro super eam, quod Matigrifon appellatum est. Factus est igitur multo timori Tancredo regi Cecilie^a, ut preter dotem sororis sue multam^b ab eo excuteret pecuniam. Subeunte autem vere navigavit rex Philippus et applicuit in Palestinam, veniens ad obsidionem 1191.

10 Acaron. Rex autem Ricardus, accepta coniuge sua et remissa matre sua in terram suam, navigavit, et veniens Ciprum, expugnata insula et captivato rege cum unica filia eius, venit ad obsidionem Acaron, dives et potens ex multa preda. Capta Acaron dedicione facta, metu infirmitatis rediit rex Francie in terram suam, relicta magna parte exercitus sui regi Ricardo, qui Saladinum duobus preliis confecit et cepit maritima et Ascalonem. Fecit 15 etiam occidi fere omnes, qui comprehensi erant in dedicione Acaron, quia Saladinus non steterat pacto eorum, quod fecerat^c cum regibus.

Henricus imperator statim a coronatione sua cum uxore sua introivit Apuleam, et prosperatus circa principia sua, acquisita Capua et Salerno et plerisque aliis locis munitissimis, rebellante vero Neapoli^d, transmissa uxore sua Salernum, obsedit eam, ubi pestilentia infirmitatum ingruentium maiores principes suos amisit. Ipse quoque, amissa coniuge sua et capta a Tancredo prodicione Salernitanorum, graviter infirmatus, vix evasit cum aliqua parte sui exercitus in terram suam inglorius. Reversus igitur in terram suam, sequenti estate iterum misit exercitum in Apuliam, ipse futura yeme secuturus eum.

De regibus Anglorum. Seriem eorum a primo rege Lucio christiano non posui, quoniam 25 ystorianam Anglorum^e ad manum non habui et prolixitatem vitavi. Seriem tamen regum postmodum inventam non a Lucio, sed ab Ine, qui primus totius^f Anglie rex fuit, posui. Iste Ine regnavit 37 annis, post 688. eum Æthelardus rex 14 annis, Huthredus^g 12 annis, Sigbertus 10 annis, Kynevulf 30 annis, Britricus 16 annis, Agbertus^h 25 annis et sex mensibus, Hadevulfⁱ 18 annis, Eadbaldus^j, filius eius, uno anno, Athelbertus, frater eius, 6 annis, Atheldredus, frater eius, 5 annis, Alfredus, frater eorum, 30 annis. Hic fuit 30 ille rex sapiens, qui primus omnium regum totius Britannie diadema suscepit a beato Leone papa. Hic vero sepultus est in Wenta civitate. Eadwardus, filius eius, regnavit 23 annis, Adelstanus, filius eius, 14 annis et 7 ebdomadis et tribus diebus, Eadmundus, frater eius, 7 annis et 6 mensibus, Eadwinus, filius Eadmundi, 3 annis et 37 ebdomadis, Hadgarus^k, frater eius, 16 annis et 8 ebdomadis, Eadwardus, filius eius, et martir effectus, 3 annis et 8 mensibus, Athelredus, frater eius, 38 annis, Eadmundus, filius 35 eius, 1 anno, Cnuto 14 annis, sed nunquam fuit coronatus, Haraldus, filius eius, uno anno, Herdecnut, frater eius, 2 annis, Eadwardus, frater eius, qui iacet Londonie, 23 annis, Haraldus 40 ebdomadis, Willelmus Bastard, comes Normannie, 21 annis 5 ebdomadis minus, Willelmus, filius eius, 13 annis et 6 ebdomadis, Henricus, frater eius, 35 annis et 16 ebdomadis et 5 diebus, Stephanus, intervallo facto triam ebdomadaram, et^l regnavit 19 annis et parum plus. Henricus, nepos Henrici, 33 annis et 6 men- 40 sibus et 3 ebdomadis, adoptatus in successorem a rege Stephano, cui^m tamen debebatur regnum iure hereditario; cui, sicut prius dictum est, successit Ricardus, filius eius, comes Pictavie. 1189.

Post reditum Philippi regis de Palestina in Franciam, Ricardo rege viriliter agente 1191. contra Saladinum cum suis et Francis, quos ibi rex Philippus loco suo dimiserat, orta est questio de rege faciendo, Francis eligentibus marchionem Montis-ferati, Ricardo primum 45 renitente, postmodum tamen consensum adhibente, quia traduxerat heredem regni uxorem, ereptam ab Hemfredo de Turrum, qui eam habuit coniugem. E vicino vero postea a quocumque procuratum est, ut idein marchio ab Assaciisⁿ interemptus esset in urbe Tyro. 1192. Mortui quoque sunt innumeri et in obsidione Acaron et post eius captivitatem plurimi, ut Philippus comes Flandrie et dux Burgundie et alii plures nobiles ad liberandum captivitatem 50 Palestine. Sed et viri religiosi, qui venerant ad succurrendum Sancte Terre, mortui fuerunt et ante obsidionem^o Acaron et postea, veluti vir religiosissimus Tisanus^p archiepiscopus et vir literatus Girardus Ravennas archiepiscopus et Cisterciensis monachus, Cantuariensis

a) sic c. b) multum c. c) *al. manu mutatum in fecerant c.* d) Neapoli c. e) qui c. f) obsidione c.

1) Scil. Galfridi Monmuthensis. 2) Error. Unde 3) Aethelwulf. 6) Aethelbald. 7) Eadgar. 35 regum Westsexiae quae sequitur seriem mendosam 8) Vesontinus Theodoricus. hauserit noster, nescio. 3) Cudred. 4) Egbert.

archiepiscopus Baldwinus, sed et alii plures episcopi et abbates et alii viri religiosi interierunt. Et alii in propria redierunt; veluti Hubertus Salesbiriensis episcopus in obsidione Aca-
ron viriliter et egregie et post obsidionem laudabiliter egit, et reversus in patriam, archiepi-
scopus Cantuariensis effectus, et ecclesiam et regnum pariter bene gubernavit. Parum tamen
1193 literatus fuit¹ et minus acer in operibus iusticie. 5

1192 De-functo marchisio Montis-ferrati, uxor, enixa demum postumo, illustri^a iuveni Hen-
rico comiti Campanie . . .^b rege Ricardo Anglie et Francis, destinaverunt heredem regni.
Rex igitur Ricardus, compositis maritimis et aliis finibus regni^c Palestine, pacem fecit cum
Saladino, aliquot annorum induciis firmatis, et repatriare disposuit. Ratus enim rex Phi-
lippus elementa irarum, quas in Messana et Acacon et maxime rupti federis peregrinatio-
10 nis incidisse doluit^d . . .; et ideo rex Ricardus, ne longa peregrinatione in preiudicium
iuris sui turbaretur, navigavit. Declinata igitur Cypro, quod non omnino potuit quod voluit,
vel ex proposito vel actus tempestate, in Ystriam applicuit. Quisquis autem in potentatu
paucos amicos habere curavit, facile, plerumque facilius inimicos invenit. Ricardus igitur
ab Istria paucis comitibus evadens, invenit inimicos. Qui tamen ex proposito [per^e] multa
15 terrarum intersticia in patriam suam redire proposuit. Sed a^f tanto principe celare^g non
potuit; ab Istria igitur ab hostibus eum insequentibus paulatim eius fama personuit usque
in Austriam super Danubium^h. Fuerat autem dux Austrie potens et dives, qui olim in obsi-
dione Acacon, urbe capta, iure belli palacium quoddam occupavit. Quia tamen potentior
factus est rex Anglorum, minus laudabiliter egit. Dux igitur, suspicatus regem in terra sua
20 transiturum, scrutatus est eum et invenit et occidere voluit, nisi principum suorum presidio
medicum sedatus, contrusit eum in captivitate. Fame igitur indicio vel etiam ipso duce
vagante, innotuit imperatori Henrico, interceptum regem, cui variis ex causis infestus erat.
Imperator igitur veteribus inimiciciis, quasi odio novo formato, hostem publicum imperii
regem pronuntiavit et regi Francie significavit, qui et veteri et inexorabili odio variis ex
25 causis et in occulto et in publico inimicissimus fuit. Quia vero imperator de iure suo quem
vellet captivatum quemcumque in imperio requisitusⁱ recipere debet, et maxime hostem
publicum, pacta tamen latenter multa pecunia et obsidibus datis, dux Austrie deinde regem
1194 imperatori tradidit. Cum igitur rex Francorum [audiret^h, quod] apud imperatorem rex
Anglie teneretur, missis nuntiis supplicavit, quatenus regem, hominem suum, sibi resti-
30 tueret. Multa deinde licitatum est pecunia, quatenus, accepta pecunia imperatori^l, rex
Anglie Philippo regi traderetur, ut duriori causa^l restitutus ureretur. Intervent imperatoris
clementia, quatenus, pacta pecunia et datis demum obsidibus et conventionibus aliis, refusa
aliqua ex parte pecunia, rex demum liberaretur. Philippus igitur rex Francorum nullo pacto
imperatoris optinere potuit regem Anglie, qui tamen, nondum soluta pecunia, in captivitate
35 teneretur. Veteri igitur et inexorabili odio instigatus rex Philippus, nulla crucis aut fidei reli-
gione detentus, fines regionum Ricardi invasit et marchias terrarum et maritimas earum plu-
ribus in locis confecit, donec, a fidelibus quibusdam Ricardi regis nacta quadam condicione
induciarum datis castellis, que elegit, interim Philippus rex quievit. Pacta igitur redemptione
Ricardi regis apud imperatorem Henricum, infinita liberalitate Anglorum et transmaritimo-
40 rum fidelium eius multam pecuniam ad redemptionem collegerunt. Soluta igitur pecunia,
sicut convenit, ex parte, omni condicione quamquam imperatori impleta, de reliqua pecunia
1194 obsidibus datis, non simul tamen sine difficultate, deinde tamen rediit in Angliam, et postea
brevi spacio transivit in Normanniam. Nulla igitur demum inter reges inventa pace, hinc
inde diutius dimicatum est. Deinde vero intervenientibus religiosis viris et principibus,
1198 taxato tempore inducias firmaverunt, quatenus deinde quieverunt, firmata pace, et hoc,
multis intervenientibus, elaboratum est².

1194. Circa ea tempora Tancredus rex Cissilie et duo filii eius mortui sunt, substituto tamen
puero in regem desinato³. Imperator vero Henricus uxore^l sua Cunstantia, filia
regis Rogeri Cissilie^l, premisit in Appuliam et multis in locis hereditario iure optinuit. 50

a) illustri e. b) ita sine sicuna e.; desunt fortasse verba: nupsit, quem christiani, approbantibus. c) regnis e.
d) sic sententia mutila. e) deest e.; suppl. Anstruther. f) fort. de emendandum. g) fors. celari emendandum.
h) Austria a. Danudium e. i) ita e. k) a. q. des. e.; suppl. Anstr. l) Cissilia e.

1) Haec scripta videntur postquam Hubertus a. 1205. obiit.

2) Cf. Rog. de Hoveden supra p. 174.

3) Willelmo III.

E vicino tamen secutus est imperator, dives auro et argento a captione Ricardi regis Anglie, 1194. qui de perégrinatione redierat, copiosamque pecuniam acceptam^a, brevi transitu Apuliam et Calabriam et Cissiliam optinuit.

Saladinus vero, dominus Damasci et princeps Syrie et solitanus Babylonie et rex terra-
rum Egypti et primus regum terre, subiugata Iherosolima et fere tota Palestina et multa
Sarazenor^b, ineffabilis glorie et [per^c] inauditos triumphos elevatus, ad religionem
Machumetis convolavit et, priusquam ad Mech rediit, expiravit. Filii autem illius ad in- 1193
vicem conturbati sunt, adeo ut ad eorum conturbationem christiana religio multa ex pace
conquievit. Domini igitur est terra et plenitudo eius, et Sarazeni et christiani pariter fidei
in iniquitatem pro merito contulerunt, ut et mare^d [et^e] terre iniquitas hominum puniatur. cf. P. 23, 1.

Circa igitur hec tempora Danubius subito irrupit et multos fines terrarum extinxit, 1194.
homines et iumenta et alia terrarum volatilia. Redeunte demum Danubio in alveum suum,
exierunt de terra culices et vastaverunt agros et vineas et arbusta et depopulaverunt uni-
versam terram. Irruperunt igitur porci et alique alie bestie et irruerunt in culices, devo-
rantes eas, et ingrassati sunt vehementer, et multi mortui sunt. Sagenati^f vero porci mortui
et occisi; homines edentes cibum passim mortui sunt. Dux autem Austrie sequente die
nativitatis, ascenso^g equo, accurrens ad ludum populi, contrusus est equo et illisus^h est Dec. 26.
graviter, fracta tibia sua, et irruente maiori malo, crus totum fecit abscondere et tercia die
mortuus est. Fuerunt autem inⁱ obsides regis Ricardi regis, quos archiepiscopus Saunci-
burgensis^j multa instantia et probitate liberavit.

II. E RADULFI NIGRI CHRONICA ANGLICA^k.

Incipit prefatio magistri Radulfi Nigri.

Etsi² succensere sibi neminem conveniat, si quid in hoc opusculo parum composite aut
minus eleganter ingestum fuerit, cum nec ariopago sim³ genitus aut educatus in Latio, non
tamen ut aule nugator³ malim culpam deprecari quam ea carere. Veniam enim petere — ut
ex venustate reprehensionis a Marco Catone in Aulum Albinum, qui cum Lucio Lucullo
consul fuit, profecte liquet — imprudentis est aut compulsi. Nec me quis in commissum per-
pulis vel deprecationis molestiam. Sit igitur nobis tota antiquitatis suppellex memorabilis
et digna memoria scribendi materia. Intentio⁴, litem scriptorum ingenitam, multis absolu-
tam amfractibus, referre ad consensum in unius saporis usum, varia libamenta confundens
et indigeste non in acervum congerere, sed confusam disparilitatem atque promiscuam,
prout se enarranda queque vel transferenda suggesserint, ad subsidium vacillantis memorie
in unum corpus digerere, ut, quod diversa lectione quesivimus, stilo digerente in ordinem
coalescat, unde unum fiat ex omnibus, sicut unus numerus fit ex singulis, unus concertus
ex dissonis innumeris. Ad hoc quidem me apium invitat innocens prudentia, epatis incitat
innata potentia, movet et promovet chori consonantia. Conspirata igitur etatum in unum
exempla, que sint aut voléptati legere aut cultui legisse aut usui meminisse, estimationi
paucitatis coturnate porricio, ne rara nobilitas a grege tumultuosiore turbetur, set quod
videtur absonum in unam soni concordiam salva innocentia redigatur. Et in his quidem
nichil antiquis nisi silve congeriem demuto, nichil prudentibus⁵ nisi saturnalia seriata ex
multis cespitibus elicita propino. Hec cum Driadibus ruralia nobis ocia, hec inter algas
mellita bellaria⁶, hec inter amfractus grata simposia, que ex cecis ignorantie abducta et
edecumata latibulis multisque deducta sudoribus⁷, eapropter explicui, ut mōriens superstiti
memorialē deponam, ex quo quasi de quodam litterarum penu, si dicti factive memorabilis
reminiscendi usus evenerit, facilis⁸ cuivis inventu sit atque depromptu. Facessat⁹ igitur

^a) Manus coeava in calce 1 adnotat: Liberi⁴ (Laberius c.?) bellaria, si mellita sunt, mellita non sunt; dulcibus enim cum pepsi societas infida.

a) ita c. b) terra forl. suppl. c) deest c. d) accenso c. e) illusus c.; corr. Anstr. f) forl. ibi corr. g) con-
tulimus codd. 1 et 4. h) sive 4. i) ita 1. 4; est suppl. videtur. k) sapientibus 4. l) sordibus 4. m) facile 4.
50 n) depromptu facessat 4.

1) Adelbertus III. Salzburgensis; cf. epist. ap. Magnum terus Map, supra p. 62, hic forsitan denotetur.
Reichersp., SS. XVII, p. 523. 2) Haec fere ad 4) Cf. Gellium XIII, 11, 6, qui locum Varronis affert,
verbum ex A. Gellio, qui libro Cornelii Nepotis De a Iohanne Saresber. Polycrat. VIII, 7, repetitum.
industrius viris XIII. usus est, descripta. 3) Wal-

cf. Gellii
N. Att. XI, 4.

procul a limine efferata livoris mordacitas, procedat in propatulum benignior censure severitas, invigilet excubiis moderatrix directa veritas, opusque concludat modeste coacta brevitatis, ne haustum meri excedens, ut Bithias¹, superflua eius effusione se proluat².

Explicit³ prefatio.

. . . Ab initio mundi fluxerant anni 5198 secundum computationem 5 magistri Radulfi Nigri, qui hanc chronicam composuit⁴.

879. Regnum Francorum a status sui corrui celsitudine ab incarnatione Domini anno 879. Lodovicus namque, filius Caroli Calvi, solum regnum obtinuit Francorum. Floruerat imperium Francorum 102 annis. Tunc Baiarum surrexit regnum, apud quos hactenus imperium constat Romanorum. Primus imperavit Berengarius, post Lotharius, post Berengarius, post 10 tres Othones; sed Otho primus coronatus est in Roma. Post Conradus, post duo Henrici, post Lotharius, post Henricus, post Conradus, post Fredericus, 98. Romanus imperator, secundum strictiorem vero computationem 93, qui in Asiatica expeditione aquis suffocatus est tempore Ricardi regis Anglorum. Post hunc imperavit Henricus, filius eius; post cuius mortem facta est discordia inter Alemannos pro electione imperatoris, dum quidam elige- 15 rent ducem Suavie, fratrem imperatoris, alii vero eligerent et in regem inungerent Otho- nem, filium Henrici ducis Saxonie ac nepotem regis Ricardi. Fredericus imperator in crastino sue consecrationis capere voluit Adrianum papam. . . . Tempore Henrici impera- toris sedit Alexander II, qui plus omnibus infestus erat presbyteris focariis. Iste etiam noluit festum de trinitate magis quam de unitate admittere. Sub Conrado sedit Lucius II, qui 20 voluit ecclesiam orientalem et occidentalem una lege includere. Sub Frederico sedere Adrianus III. annis 4, mensibus 8, diebus 29; Alexander III. annis 23, sub quo synodi Late- rana et Thuronensis; Lucius III. annis 4, mensibus 3; Urbanus III. anno 1, mensibus 10, diebus 30; Gregorius VIII. mensibus 2; post hunc Clemens III; post quem Celestinus, qui 25 Henricum filium Frederici consecravit; post quem Innocentius.

1198.

Will. Malm. SS. X, p. 466.

Hardecnutus⁵ dedit Gunnildam, sororem suam, Henrico imperatori, filio Conradi; que adulterii accusata puerum quendam, sturni sui alumpnum, quem ex Anglia adduxerat, contra gigantes molis apposuit⁶ hominem ad monomachiam, ceteris clientibus inertis timore refugientibus, qui gigas a puero per miraculum, succiso poplite, enervatur. At Gunnildis statim velum suscipiens, virum repudiavit.

p. 467.

Tempore Henrici imperatoris facta sunt quedam mira, sicuti de exclamatione demonis in aere die penterostes 30 apud Maguntium, qui dixit, cum prosa misse finiretur, scilicet *hunc diem gloriosum fecisti*: 'Hunc diem bellicosum ego feci', eo quod famuli archiepiscopi Maguntini et abbatis Sancti Galli in Saxonia, qui debet imperatori quinquaginta milia 468. equitum, inter se pugnavorant pro sede primatus. Hic imperator adhuc puer cuidam clerico pro fistula aurea promisit episcopatum; unde post, cum egrotaret, demones eum cum fistula urgebant; deposito episcopo, imperator convaluit.

Dederat⁷ imperator calicem aureum ecclesie sancti Laurentii de Wercheburc⁸. Quo mortuo, orante 35 quodam heremita audivit voces demonum canentium in sullime; vocati causam gaudii, sciscitanti de morte imperatoris confitentur. Hora eiusdem diei duodecima ululantes eos in aera audivit. Accitii curiam Iesu calumpniantur, pace tamen eius permissa. Aiunt enim, in conflictu habito inter spiritus nudum quendam Laurentium semiuistum calicem aureum statere tanta vi impressisse, quod fundum cavaret, et animam defuncti a beato Michaelae ablatam. In crastino apud Wercheburc⁹ calix idem cavatus inventus est. 40

Will. Malm. SS. X, p. 463.

Will. Malm. Reg. 204.

SS. X, p. 472.

Hac tempestate factum est illud miraculum de cantantibus per annum in atrio ecclesie sancti Magni 45 martiris in Saxonia sub Roberto presbitero de octodecim viris et¹⁰ quindecim feminis in chorea die ac nocte saltantibus. Quedam venetica mulier in Anglia existens cum esset defuncta et in lapideo sarcofago recondita cathenisque ferreis circumligata¹¹ et a quinquaginta clericis tribus noctibus in ecclesia custodita, circa gallicinium velut viva a demonibus est educta, diruptis omnibus repagulis. Quidam nobilis adolescens civis Roma- 50 nus, desponsata uxore, eadem die cum sodalibus post cibum in campo ludens, anulum sponsalium digito extento statue eree, que proxime stabat, imposuit. Anulum post ludum repetens, invenit digitum statue usque ad volam curvatum, unde nec anulum eicere nec digitum frangere potuit. Re autem sociis celata, domi revertitur; noctu cum familiaris rediens, extantum statue digitum invenit et anulum subreptum; cumque hora cubandi se iuxta uxorem collocasset, sensit quiddam nebulosum et densum inter se et uxorem volutari, quod posset sentiri, sed minime videri. Hoc obsta- 55 culo ab amplexu coniugis semper prohibitus est, ac vocem audivit: 'Ego sum Venus, cuius digito imposuisti anulum. Habeo illum nec reddam. Mecum concumbe, quia me hodie desponsasti'. Territus ille nichil referre ausus est. Postea vero predictus iuvenis presbiterum Palumbum nigromanticum adiit, per cuius incantationes anulum recepit, porrecta quadam epistola cuidam demoni per compitum cum multa turba utriusque sexus transeunti atque in curru gemato residenti, qui anulum violenter extorsit a Venere et iuveni tradidit, qui postea libere potitus est cupitis am- 55 plexibus. Corpus Pallantis, filii Evandri, de quo Virgilius narrat, tunc temporis repertum est Romae illibatam. Hiatus

a) profluat 4. b) ita rubra 1. c) rubra in marg. 1. d) hom. app. corr. app. h. 1. e) esset lig. 4.

1) Cf. Virg. Aen. I, 738. 2) Fabularum quas sequuntur quamquam magna pars cum Will. Malmesburiensi, SS. X, p. 463—468, consonat, tamen certe una eo propius ad priscum auctorem accedit. Fortasse igitur Niger quoque legit ipsam collectionem a Willelmo adhibitam, quae Radulfo de Diceto, supra

p. 258, nota erat. 3) Fabulam quae sequitur Malmesburiensis, ib. p. 468, cum praecedente confudit et in breve coegit. Similiter eam narrat Adalbertus, 60 V. Henrici c. 33, SS. IV, p. 810. 4) Merseburg. 5) cum sodalibus 18, viris 15, feminis 3, Malmesb.

vulneris, quod in medio pectore Turnus fecerat, quatuor pedibus et semis mensuratum est. Corpus muro applicitum muri altitudinem vicit. Lucerna adhuc ardens ad caput est inventa, que nullo flatu vel liquore potuit extinguere, donec quidam subitus flammam stilo foramen fecit, et sic introducto aere ignis evanuit.

In confinio Normannie et Britannie quoddam portentum muliebri specie est visum, cui erant duo capita, quatuor brachia et cetera omnia gemina usque ad umbilicum, inferius vero singularia. Una pars ridebat, loquebatur, edebat, altera flebat, lacebat, esuriebat. Una mortua, supervixit altera. Portavit pene triennio viva mortuam, donec et pondere et fetore cadaveris ipsa quoque deficeret.

Will. Malm.
Reg. 207.

Henricus imperator magnis peditibus Windelicis et Lenticios^a ceterosque populos Swevis^b conterminos, qui usque ad hanc diem soli omnium mortalium paganas supersticiones observant, devicit. Contigit, ut quodam tempore imperator minctum madè surgeret, prospiciensque per fenestram vidit sororem suam sanctimoniam amasium clericum extra curiam supra dorsum efferentem, ne vestigia amici in nive deprehenderentur. Unde imperator pudore et indignatione obmutescens et hesitans, utrum peccatum impunitum dimitteret vel peccantes honeste redargueret, tandem episcopatum vacantem dedit clerico dicens: 'Accipe nunc episcopatum et vide, ne inequites ulterius mulierem', itemque dans sorori abbatiam sanctimoniam: 'Esto', ait, 'abbatissa, nec ultra patiaris clericum equitem'. Confusi illi desciverunt a flagitio. Item habebat diaconum quendam in curia, qui quadam nocte cum meretricula volutatus^c, coactus est verbis multis ab imperatore, ut euangelium illa die sollempni legeret, eo quod vocis eius melodia delectaretur. Quo prorsus pro timore Dei abauente, imperator, ut clerici constantiam probaret, precepit eum extorrem esse totius terre sue. Qui cum mox abscederet, revocavit eum dicens: 'Probe satis^d fecisti, qui pluripendens Dei timorem quam patriam ac respectum celestis ire quam minas meas; quapropter habeto episcopatum, qui primus in imperio meo vacavit, tantum indecenti amori renuncies'.

Id SS. X.
p. 466

Obiit Henricus imperator octavo^e imperii sui anno, apud Spiram conditus.

Rex Henricus dedit Mathildem, filiam suam, Henrico imperatori, que apud Maguntiam desponsata est et in imperatricem consecrata; cui imperator dedit 100000 equites^f in dote. Tunc in Anglia datum est danegeld. Hic imperator cepit et habuit Pascalem papam in vinculis. Imperator Henricus, quo postea fugerit aut devenerit^g, incertum habetur. Post hec imperatrix ad patrem suum reversa, tradita est Gaufrido Plantagenest, comiti Andegavensium.

1109.

Mortuo rege Stephano, qui 19 annis regnavit, Henricus dux, filius Galfridi comitis ex imperatrice, coronatur; qui terrarum portiones^h in solidum astu non viribus univit, ut predixit Merlinus. Tunc tercio datum est danegheld, data regis filia duci Saxonie. . . . Quo temporeⁱ obiit Iohannes Neapolitanus; quo mortuo, audierunt naute sub Ethna vocem dicentem: 'Accendite focum; obiit Iohannes cardinalis'. Simile factum est de Ebroino prefecto in Barbarorum insula^j. Urbs Mediolanum, septem annis ab imperatore Frederico obsessa, funditus eversa est, sed post reparata. Tres magi illi qui Dominum requisierunt Coloniam asportati sunt a Mediolano sub Frederico imperatore. Hic Alexandriam construxit in Italia de potestate pape^k.

1154

1162

1168.

Huc^l usque protraxit hanc cronicam magister Radulfus Niger.

E CONTINUATIONE ANONYMA.

1167. Imperator Frathericus scismaticus exercitum copiosum ad Romanam urbem usque perduxit. Sed ultione divina Reginaldo Coloniensi archiepiscopo et Maguntino intruso^m, Leodicensi etiam et Ratisponensi episcopis, qui fuerant imperatoris consiliarii, morte percussis et exercitus multitudine non parva, imperator confusus abscessit.

1168. Rex Henricus II. dedit filiam suam Henrico duci Saxonum; quam in Saxoniam deduxerunt viri nobiles, scilicet Willelmus comes Suthsexie et Harundelensis comesⁿ et Reginaldus comes Warennie^o, cum incomparabili suppellectili tam in vestibus et vasis preciosis quam in auro et argento. Hec fuit mater Othonis regis Alemannie. Obiit Guido Cremensis antipapa; in cuius loco alter per imperatorem Frathericum subrogatus est, quem etiam ad Romanam urbem usque perduxit et in ecclesia apostolorum violenter collocavit.

a) Scuticios 1. b) Swenis 1. c) sollempni sic tam ex lin. seq. add. 1. d) 'ait' Malm. e) decimo s. Malmesburiensis
50 supplendum est. f) sic codices pro libras vel marcas. g) Papie 1. h) manus mutatur 1.

1) Ad fabulam de Henrico V. apud Cestram latitante cf. supra p. 140. 2) Cf. Galfr. Monm. VII, 3. 3) Modo de Ricardo a. 1174 — 1184. archiepiscopo Cantuariensi agebatur. Iohannes occurrit supra p. 95. 4) Hanc fabulam noster forsitan noverit ex Adonis
55 Vienn. chron., quocum aliis quoque locis convenit; cf. SS. XXIV, p. 39. 5) Minimo; sed recte Alexander Leodiensis et Eberhardus Ratisponensis tunc mortui dicuntur. 6) Willelmus de Albini, cui Henricus II. regni anno primo castrum Arundelense cum tertio denario comitatus Suthsexie donaverat; cf. Rad. Dic. supra p. 263. 7) Comes Surreiensis.

1168. Quo in eadem relicto, de magna multitudine pluribus fere usque ad mille viros cum episcopis, qui cum eis venerant, ultione divina prostratis, imperator cum reliquis confusus abscessit.

1173. De applicatione Flandrensium in Angliam et de discordia inter regem Henricum et filium eius. 5

. . . Junior autem rex de viribus regis Francie et comitis Flandrie maxime presumebat; quorum consilio fretus et auxilio, crebras irruptiones fecit in Normanniam; quedam vero castella expugnavit, quedam se sponte ei dedere. In hac autem controversia occisus est Matheus comes Bolonie, qui Mariam abbatissam desponsaverat, filiam regis Stephani, cum comitatu Bolonie. Vulneratus est Philippus, frater eius, comes Flandrie, comes Cestrie captus 10 et quidam barones Britannie. . . . Postea vero aliquanto temporis elapso, vigilia scilicet sancti Mauricii, ductu comitis Leicestrie applicuerunt Flandrenses apud municipium Waletonie¹. Quod cum essent impotentes expugnare, patriam sevissime populatam relinquentes, suscepti sunt a comite Hugone Bigod in Framelingheham. Consequenterque invalescente motu et patria amplius turbata, applicuit iterum Flandrense navigium. Comes vero Leir- 15 cestrie ex duobus iam appulsis navigiis fidentiore componens exercitum, a Framelingheham usque in Gipeswicum transitum fecit. . . . Auditisque rumoribus applicationis comitis Leicestrie apud Orford, perrexerunt ei obviam. Ea vero suscepta et Flandrensibus qui cum ipsa applicuerant, proposuit comes Leircestrie in propria remeare. Sed consulto divino inter Sanctum Eadmundum et villulam que dicitur Sancti Martini de Fornham² aggressi 20 sunt eos milites Anglicani ex precepto iusticiariorum regis Henrici II. Quibus congregentibus, captus est comes cum comitissa, maiorque pars Flandrensium interfecta, residua vero pars incarcerata.

1174. Flandrenses a comite Hugone accessiti in Angliam iterum advenerunt; qui maxima multitudine stipatus universam circa se provinciam depopulabat. Sed et nobilem 25 civitatem Norwic primo impetu expugnavit, quibusdam civibus occisis, ac opulentissimam inde predam reduxit.

1176. . . . Rex Henricus II. filiam suam Iohannam regi Sicilie Willielmo matrimonii lege copulavit; quo mortuo absque liberis ex ea susceptis, nupsit comiti³ de Sancto Egidio, tradente eam rege Ricardo, fratre suo. 30

1178. Res insignis memorie apud Ierosolimam acta est, postquam Philippus comes Flandrie et Willielmus comes de Mandavilla terram Ierosolimorum ingressi sunt.

III. EX RADULFI ABBATIS DE COGGESHLE HISTORIA ANGLICANA.

Simeo Dunelm. 1110. Rex Anglorum Henricus filiam suam Mathildem dedit Henrico imperatori Teutonicorum in conjugem 35

1114. . . . Mathildis, filia regis Henrici, apud Magontiam desponsata est et in imperatricem consecrata.

1117. Apud Longobardiam terre motus magnus factus est per dies 40, ita ut domus plurime corruerent, et villa quedam pregrandis mota est repente de statu proprio iamque in longe remoto consistere cernitur loco. Mediolanis dum 40 patritie dignitatis viri de re publica tractantes sub una residerent turri, auribus omnium vox^a foras insonuit, unum ex illis vocans nomine et festinato exire rogans. Quo tardante^d, persona quedam coram apparuit, què^e vocatum virum ut egrediretur prece obtinuit. Exeunte autem illo, turris repente cecidit et omnes qui ibi aderant casu miserabili oppressit.

1125. . . . Obiit Henricus imperator, reversaque est Matildis imperatrix ad patrem suum. 45

1127. Occisus est Karolus comes Flandrensis.

1136. . . . Porro rex Stephanus duxerat uxorem^f Mathildem, . . . filiam Eustachii³ comitis Boloniensis, cum honore Bolonie. Hic Eustachius frater extitit Godefridi ducis Lotharie et

a) rubra 1. b) Tornham 1. c) foras vox 3. d) tradante 2. e) quem 1. 2. 3. f) ux. M. add. manu post. 3; Ma. deest 2. 50

1) V. Rad. de Diceto supra p. 265. 2) Raimundo VI. a. 1196. 3) Scil. III.

postmodum regis Ierosolimitani et frater Baldewini comitis de Roheise¹, qui postea rex Ierosolimitanus post fratrem suum Godefridum effectus est. De ista regina Matildi et pio rege Stephano natus est Eustachius comes Bolonie et Willelnus comes Warennie. Quidam etiam filiam² habuerunt, que de monasterio sanctimonialium postmodum abstracta,
5 comiti Matheo, fratri Philippi³ comitis Flandrensis, traditur in uxorem; ex⁴ qua duas habuit filias, quarum una⁵ data est duci Luvane⁶, alia⁷ vero post tertium maritum⁸ nupsit filio⁹ comitis¹⁰ de Dammartin.

1140. Facta est abbatia de Cogeshala¹¹ a rege Stephano et regina Mathildi. Hac tempestate magister Petrus Abaelardus extitit et magister Gilebertus Porreie¹² episcopus
10 Pictavis et Hugo de Sancto Victore.

1146.¹³ Rex Ludovicus cum regina Alienor et cum proceribus regni Francorum profectus est Ierosolimam et dux Saxonum¹⁴ Frethericus, postea imperator, et Damascum obsiderunt¹⁵. Sed iam cum capienda esset civitas, ab obsidione remoti sunt per fratres Templi, ut dicitur, qui pecuniam a Noradino acceperant. Civitas Ulixisbona capta est.

15 1153. Beatus Bernardus, Clarevallis cenobii primus abbas, aliorum quoque amplius quam centum¹⁶ sexaginta monasteriorum pater, annis circiter sexaginta tribus expletis, 13. Kalendas Septembris inter filiorum manus obdormivit in Domino, eodem videlicet anno, Aug. 20. quo beatus papa Eugenius III¹⁷, eiusdem patris sancti in sancta conversatione filius, ab hac luce migravit ad veram lucem, successore eius Anastasio Romane ecclesie presidente,
20 regnantibus autem in Romanorum imperio Frederico illustri, in Francorum regno piissimo Ludovico, Ludovici filio.

1154. Habuit¹⁸ etiam ex ea tres filias, quarum una tradita est Willelmo regi Sicilie, alia regi Petit¹⁹ Hispanie, tertia²⁰ Henrico duci Saxonie; qui dux postmodum rebellans contra imperatorem Frethericum, avunculum suum, ducatum amisit, sed filius eius postea
25 recuperavit. Obiit Anastasius papa; successit Adrianus Anglicus.

1173. Rex Ludovicus, cuius filiam²¹ idem Henricus iunior²² in uxorem duxerat, comesque Flandrensis Philippus²³ et reliqui proceres regni Francorum suggestione et²⁴ petitione eiusdem Henrici . . . contra regem Henricum unanimiter insurrexerunt, eiusque terram transmarinam rapinis et incendiis devastantes, Rothomagum etiam diutius obsiderunt²⁵. . . .

30 Robertus etiam comes Leircestrie²⁶ cum multitudine Flandrensi in Angliam eodem tempore applicans, a comite Hugone Bigod recepti sunt; qui postquam Gipeswic²⁷ et castellum quod dicitur Haghene cum circumadiacente regione depopulati sunt, terram Sancti Edmundi cum abbatia depredare²⁸ disposuerant. Quo pervenientes, iusto Dei iudicio et meritis sanctissimi regis et²⁹ martiris Flandrenses quidem ignominiose a militibus regis interempti
35 sunt.

1179. Concilium celeberrimum apud Romam celebratum est, presidente papa Alexandro tercio. Imperator Frethericus cum omni gente sua, scismatico papa derelicto, ad unitatem sancte Romane ecclesie rediit et pape Alexandro debitam reverentiam et subiectionem exhibuit.

40 1181. Regnavit pro eo³⁰ Philippus, filius eius, strenuissimus et victoriosissimus rex, qui duxit in uxorem³¹ filiam comitis³² de Hanou, neptem videlicet Philippi comitis³³ Flandrie.

1182. Rex Henricus secundus pacem reformavit inter Philipum regem Gallie et Philipum comitem Flandrie.

45 1187. Obiit Urbanus papa. Cui successit Gregorius cancellarius, qui et magister Albertus dictus est, qui vix per duos menses papatum tenuit et sepultus est apud Pise. Cui successit Clemens papa.

*) mater Ottonis m. coarva in marg. 1.

a) in rasura 1. b) ex qua — Damm. in marg. 1, in contextu 2. 3. c) Coggeshale 3. d) Porreie 3. e) 1147. 3.
50 f) ita codd. g) ita 1. 2. 3; obsiderunt 4. h) et add. Stevenson. i) tercii 1. k) ita codd.; a. quoque 1200, p. 100. Petit vocatur. l) ac Slav. m) Leicestrie 3. n) et martiris — regis des. 3. o) deest 3.

1) Sive Edessae. 2) Mariam. 3) Mathildis. Alienora. 11) Alfonso VIII. 12) Margaretam.
4) Henrico I. 5) Ida. 6) Bertoldum IV. de 13) Filius Henrici II. 14) Ipswich. 15) Ludovico VII. 16) Isabellam. 17) Balduini V.
55 a. 1147. 10) Scil. Henricus II. rex Angliae ex

1188. 1188. De principibus qui crucem sumpserunt. Hortatu Gregorii pape Philippus rex Gallie, Henricus rex Anglie, Ricardus comes Pictavinus, Philippus comes Flandrensis, dux Burgundie¹, Theobaldus comes Blesensis, Henricus comes Trecensis, Iacobus de Avethne², Bernardus de Sancto Walerico, Willelmus de Barres, Willelmus comes³ de Mandeville, Ranulphus de Glanville, Robertus comes Leircestrie⁴, comes⁵ de Ferrariis et reli-
qui principes, comites et barones et precipui milites tocius fere christianitatis necnon et Willelmus Remensis archiepiscopus et Balduinus archiepiscopus Cantuariensis, episcopus Belvacensis⁶, Hubertus Walter episcopus Saresberie, archidiaconus Colecestrie magister Radulfus de Alta-ripa et alii quam plures nobiles et ignobiles, tam clerici quam laici, quorum non erat numerus, signum sancte crucis zelo Dei accensi in vestibus sumpserunt. 10

Cod. 1.

Cod. 4.

1189. Eodem anno Fredericus Romanorum imperator iter⁷ peregrinationis Ierosolimitane arripuit, ducebat in comitatu suo septem antialites cum uno archipresule, duos duces, comites decem et novem, tres marchiones, tria milia militum et reliquorum circiter octoginta milia. Qui nolens se committere ventis et mari, duxit exercitum suum per terram Belis regis Hungariorum et per terram Ysakii imperatoris Constantinopolitani, deinde per terram soltani de Yconia, ubi graves impugnationes cum exercitu suo pertulit, antequam Yconiam et quasdam alias Asie civitates armata manu caperet. Cumque perveniret in Armenia, terra Rupini⁸ de la Muntaine, ad fluvium qui dicitur Selef, et maior pars exercitus sui per vadum transiret, ille moram summariorum diutius non ferens, misit se cum equo suo in flumine iuxta vadum, et corruens de equo, solus submersus est tractusque in terram. Sui evisceraverunt eum carnemque aqua decoctam et ab ossibus separatam sepelierunt Antiochie. Ossa autem illius Conradus, filius eius, secum transtulit apud Tyrum, ut loca que vivus non poterat, saltem mortuus visitaret.

Libellus de
exp. Terrae
Sanctae.

Imperator vero Fredericus cum principibus et exercitu suo, videlicet 150 milibus virorum, sicut ipse regi Francorum⁹ per litteras suas mandavit⁴, similiter eodem anno 15 signum sancte crucis accipiens, iter Ierosolimitanum anno sequenti, die sancti Gregorii⁷ arripuit, ducens exercitum per terram regis Hungariorum et per terram imperatoris Constantinopolitani et per terram suldani de Yconia non sine magna sui suorumque fatigatione et exercitus sui dispendio. Imperatorem enim predictum sepius expugnans, qui ei et exercitui^f suo transitum atque victualia denegabat, tandem ad deditionem coegit. Deinde 25 per terram soldani de Yconia exercitum dirigens, civitates plurimas in Asya expugnavit suoque dominio subegit. Ad quendam autem fluvium tandem deveniens quod gula Satalie⁸ vocitatur, pro nimio diei estu maximum habuit balneandi desiderium; quem cum pluribus ingrediens, solus ex omnibus ad ulteriorem ripam transnavit. Sed in reditu suo aquarum violentia interceptus fluctibus involvitur, moxque ab sociis abstractus⁹, tercia die 35 vitam finivit, iuniorem filium Coenredum⁹ peregrinationis sue relinquens heredem, mandans ei, ut ossa mortua, sed prius decocta, secum transferret, ut eadem loca, que vivus non poterat, saltem mortuus visitaret. 40

Cuius exercitus ita variis eventibus postea dissipatus est, ut vix cum filio ante Achon quingenti viri reperirentur.

1190. De regum profectione. Rex Ricardus et rex Philippus iter Ierosolimitanum in estate arripuerunt; sed per totam hyemem in Sicilia apud Meschines¹ demorati sunt, classem suam preparantes atque exercitum suum et victualia aggregantes. 45

1191. De transfretatione regum et de morte principum. Predicti reges cum exercitu suo mare Siculum in vernali tempore transfretaverunt, cum iam plures ex episcopis et comitibus superius memoratis cum aliis innumerabilibus anno precedenti reges precesserant atque Acres¹ diutius frustra obsederant. In qua obsidione obiit archiepiscopus Baldewinus, Radulfus² de Fugieres, comes Robertus¹⁰ de¹ Perche, comes 50

a) Avethne 3. b) Leic. 3. c) Firinorum 4. d) mandavid 4. e) ita pro Georgii 4. f) exercitu 4. g) abstractis 4. h) ita 2. 3, corr. Messanam 1, et ita 4. i) Achon super lineam 1. k) Radulfus de Fugieres in rasura 1. l) de Perche in rasura 1.

1) Hugo. 2) Essexiae. 3) Willelmus Derbiensis. 4) Philippus. 5) Exscripsit noster praeter Libellus de Exp. supra p. 219. eandem relationem quam auctor G. Ricardi et Hoveden supra p. 112. 149. adhibuerunt; cf. quae Riezler, 'Forschungen' X, p. 66, ad-

notavit. 6) Leonis II. filii Ruben. 7) Die S. Georgii (23. April.) proficisci statuerat; sed non ante 55 11. Mai. exercitum movit. 8) Potius Salef, qui . . . cadit in gulfu Satalie supra p. 112. 9) Potius Fridericum. 10) Potius Rotroldus III.

Theobaldus Blesensis^a, comes Stephanus¹, frater eius, Conradus², filius imperatoris Fretherici, comes de Ferrariis, comes Robertus³ Leircestrie, Rannulfus de Glanville, Radulfus de Alta-ripa archidiaconus Colecestrie³ et fere omnes nobiles et alii quam plures ex nimia aeris intemperie. Obiit Clemens papa; cui successit Celestinus papa, qui et lacinctus antea dictus est.

De coronatione imperatoris. Eodem anno Henricus rex, filius imperatoris Fretherici³, consecratus est in imperatorem a Celestino papa in paschali sollempnitate. . . . Apr. 14.

De morte comitis Flandrensis. Comes Flandrensis Philippus, qui sororem⁴ regis⁵ de Portingal duxerat in uxorem, cum rege Philippo in terram Ierosolimitanam proficiscens, absque liberis obiit.

Discordia primo apud Messanam Sycilie civitatem inter eosdem⁶ pullulaverit⁴, cum rex Ricardus eandem urbem armata manu cepit plurimosque prostravit, rege Philippo in ea commorante, ob convitia et vexationes, que exercitus regis Francorum exercitui suo inferebat⁴.

15 . . . Repatriare disposuit⁷, . . . quod comes Flandrie iam obierat, cuius terram plurimum gestiebat.

1192. De interfectione marchisii, et de quadam secta. Post pascha anno⁸ sequenti, dum marchisus de Monte-ferrato⁹ per plateam civitatis Tyri incautius equitaret, a duobus Sarracenis, quos Hautasis appellant, cum cultellis perimitur, a domino suo, 20 qui Vetus de Monte vocatur, directi, ut eundem principem necarent; qui per longum tempus cum familia eiusdem marchisii manserant, christianos se simulantes, donec aptum tempus perspexissent, quo nefariam domini sui iussionem explerent. De quorum secta refertur, quod domino suo ita in omnibus quasi Deo obediant, ut cuilibet horrende mortis periculo pro domini sui iussione explenda ultro se exponant. Emuli vero regis Ricardi ubique 25 diffamaverunt, predictum principem per consilium et prodicionem regis fuisse necatum, quod postea omnibus innotuit esse falsissimum, dum causa mortis predicti principis evidentius esset discussa et agnita, rege etiam innocentiam suam super hoc defendere volente, cum tale scelus ab emulis ei obiceretur.

De quodam mortuo per beatam Mariam resuscitato. Ante istud sane 30 septennium extitit quidam abbas ordinis Cisterciensis in quadam abbazia que dicitur Sor⁹ in Dacia, qui ante conversionem suam ex quadam egritudine surripiente defunctus est atque per beatam Dei genitricem Mariam vite pristinae redditus. Ea¹ vero tempestate quidam alius abbas in Teutonica extitit, qui etiam postmodum extitit abbas de Morimundo, qui in iuvenili etate ante conversionem a diabolq seductus fuerat in quadam egritudine, de qua 35 et inpenitens obiit. Hic vero nocte sequenti per matrem misericordie vite restitutus, mira et relatu dignissima^f in secreto narrare consueverat, scilicet qualiter ab antiquo adversario in ipsa egritudine seductus fuerit ob scripturarum noticiam adipiscendam, cum quali tormento anima separata sit a corpore, et de forma eiusdem anime, qualiter demones cum anima eiusdem subsannando ludebant more puellarum cum pila ludentium, quomodo in uno 40 puncto temporis omnia que ubique agebantur, rursus sive deorsum, a dextris vel a sinistris, cernere atque intelligere potuit, de tribus etiam distinctis ordinibus electorum, suppremo, medio et infimo, de qualitate locorum penaliu, qualiter per misericordissimam celi reginam a demonum manibus ereptus sit et ad proprium corpus redire permissus, quid etiam a beata Maria in mandato acceperit; que omnia, quia alibi litteris plenius mandavimus¹⁰, 45 hic eadem^g replicare fastidiosum duximus.

De infortuniis repatriantium. Tempore igitur autumpnali, preparatis navibus omnibusque rite dispositis, rex Ricardus atque regina domna Berengaria cum sorore regis Iohanna regina Sicilie, necnon et proceres cum exercitu mare Mediterraneum trans-

a) inter lineas 1. b) Fredrici 4. c) pullulaverat corr. Stev. d) ferebat 3. e) a. s. inter hn. 1. f) Ea vero 50 -- dignissima et in rasura et in margine esarata 1. g) etiam Stev.

1) Sacri-Caesaris. 2) Potius Fredericus. 3) V. p. 91. 93. 4) Theresam. 5) Sancii. 6) Scil. placita Radulfi archidiaconi Colecestrie et sociorum reges Franciae et Angliae. 7) Philippus II. rex eius in Rotulo magno pipae a. 2. Ric. I, in 'Facsimiles of national manuscripts' I, fol. 15; Libell. de exp. Franciae. 8) Conradus. 9) Sor3 in Selandia, de cuius abbate Gaufrido cf. Langebek SS. IV, p. 555. 10) Quae num extant, nescio.

1192. fretaverunt. Quibus abeuntibus, iusto Dei iudicio, licet nobis occulto, ilico suborte sunt insolite tempestates in mari navigantibus, persecutiones illate in terra applicantibus. Nonnulli naufragium perpassi sunt; quidam in littore, navibus contractis amissisque opibus, nudi vix evaserunt, pauci vero ad destinatum salutis portum applicuerunt. Hii autem qui maris evasere pericula hostiles acies ubique reperiunt contra eos in terra consurgere, 5 a quibus in misericorditer capiuntur, despoliantur et gravi redemptionis debito nonnulli affliguntur. Nullus subterfugiendi locus tutus relictus est, quasi tellus et mare contra fugitivos Dei coniurassent. Unde satis conici potuit, ipsorum reditum nequaquam Deo fore acceptum, peregrinatione nondum expleta, qui ipsos post modicum tempus in terra illa magnificare decreverat, omnes inimicos subiciendo et terram, pro qua tam laboriosam peregrinationem assumpserant, tradendo. Nam illis sic abeuntibus, in subsequenti 10 quadragesima hostis christianitatis terreque predictae invasor, Salaadinus scilicet, vitam miserabilem miserabili morte terminavit. Qui si tunc presentes affluisent, facillime totam terram illam obtinuissent, filiis ac propinquis eiusdem Salaadini inter se dissidentibus et pro regno certantibus. 15

1192. De captione regis Ricardi apud Austriam*. Rex vero Ricardus cum nonnullis suorum nimia maris tempestate vexatus per^b sex ebdomadas, cum devenisset versus Barbariem, trium dierum velificatione a Marsilia distans, fama que crebrescente iam cognovisset, comitem* Sancti Egidii necnon et cunctos principes per quos transiturus erat contra eum unanimiter conspirasse insidiasque ei ubique tetendisse, disposuit per Theutonicam 20 latenter repatriare. Retortisque^d velis apud Courefo insulam tandem applicuit; conductisque ibi duabus piratarum rostratis navibus, qui pirate regis navem audacter invaserant, sed* a nauta regis recogniti et cum rege^f confederati ob eorum laudabilem fortitudinem et audaciam, ascendit rex cum eis, paucis suorum secum retentis, in quibus erat Baldwinus de Betun¹ et magister Philippus clericus*² regis atque^b Anselmus capellanus, qui hec omnia 25 nobis, ut vidit et audivit, retulit, et quidam fratres Templi; qui omnes in partes Sclavonie ad quandam villam nomine Gazaram³ applicuerunt statimque nuntium ad proximum castellum dirigunt, pacem et conductum a domino⁴ provintie illius, qui nepos extitit marchisii, expetentes. Rex autem in reditu suo tres lapides pretiosos, scilicet tres rubiz, a quodam Pisano 900 bisantiis comparaverat, quorum unum, dum esset in navi, in anulo aureo in- 30 cludens, anulum illum domino castelli per predictum nuntium transmisit. Percunctatus vero nuntius a domino loci illius, quinam essent qui conductum petebant, respondit, peregrinos esse a Ierosolimis redeuntes. Deinde nomina eorum requisivit. At nuntius: 'Unus', inquit, 'eorum appellatur Baldwinus de Betun, alter vero dicitur Hugo mercator, qui etiam¹ vobis anulum transmisit'. At dominus ille diutius anulum intuitus: 'Non', inquit, 'Hugo, sed rex 35 Ricardus appellatur', et subintulit: 'Licet ipse iuraverim, me omnes peregrinos de partibus illis adventantes comprehensurum nec aliquod munus ab eis accepturum, tamen pro dignitate muneris et mittentis domini, qui me ignotum ita honoravit, et munus missum remitto et liberam abeundi licentiam concedo'. Reversus itaque nuntius omnia hec regi intimavit. At illi valde trementes, media nocte, comparatis equis, de villa predicta occulte exeunt sicque per 40 terram illam diutius libere proficiscuntur. Sed dominus ille predictus latenter post eos exploratorem ad fratrem suum transmisit, ut regem in terra sua advenientem comprehenderet. Ubi cum rex advenisset et urbem, in qua frater⁵ predicti domini morabatur, fuisset ingressus, statim ille, accersito ad se quodam fidissimo homine suo Roger nomine, Normannicus genere de Argenton, qui cum eo per viginti annos extiterat, et neptini suam ei tradiderat, precepit ei, ut 45 domos, ubi peregrini hospitabantur, diligenter perscrutaretur, si forte regem per loquelam vel per aliquod signum explorare posset, promittens, se ei medietatem urbis daturum, si regem

a) 1192. add. 3. b) per sex — distans et in rasura et in margine 1. c) c. Sancti Egidii in rasura 1. d) Retortisque — applicuit in margine 1; des. 3. Tota quae de rege capto sequitur narratio postea lineis compressis et margine in auxilium vocata, eadem manu, fortasse super rasuram inseritur 1. e) sed — confederati in rasura 1. f) eo corr. 50 rege 1. g) r. cl. Stev. h) atque — retulit in margine 1. i) et 3.

1) Baldwinus de Bettoua, miles regis in comitatu Bedfordensi Magn. Rot. Pip. a. 1. Ric. p. 213, postea comes de Albemarle. 2) Philippus, clericus de camera ibid. p. 207, alias Anglicus; qui recordavit loquelas in curia regis (cf. Magn. Rot. Pip. a. 2. Ric. I. in 'Facsimiles of national manuscripts' I, fol. 14); alias

Pictaviensis dictus, a. 1195. episcopus Dunelmensis nominatus est. 3) Görz, minime Iadera i. e. Zara. 4) Meinhardo II. comite Goritiae; cf. epistolam Henrici imperatoris ad regem Franciae apud Rogerum 55 de Hoveden supra p. 159. 5) Potius Fridericus de Betesowe (Pettau); cf. Ep. imperatoris l. c.

intercipere posset. At ille singulorum hospitia requirens et discutiens, tandem regem reperit; quo diutius dissimulante quod erat, tandem inopportunitate precum et lacrimarum perquisitoris compulsus, confitetur quod erat. Qui statim cum lacrimis fugam latenter arripere adhortatur, equum^a peroptimum regi tradens. Postea autem ad dominum suum revertens, dicit, frivolum esse quod audierat de regis adventu, sed esse Baldwinum de Beton^b et comites eius, qui de peregrinatione redibant. At ille furibundus iussit omnes comprehendi. Rex vero latenter de urbe egrediens cum Willelmo de Stagno^c et quodam puero, qui linguam Theoticam intelligebat, per tres dies et noctes sine cibo profectus est. Deinde, famis inedia urgente, ad quandam villam nomine Ginanam^d in Austria prope Danubium divertit, ubi tunc temporis ad cumulum omnium malorum dux Austriae morabatur^e. Puer vero regis ad escambium veniens, cum plures bisantios proferret nimisque curialiter^f ac pompatice se haberet, a civibus ilico comprehensus est; ac requisitus, quisnam esset, servientem cuiusdam ditissimi mercatoris se esse respondit, qui post triduum ad urbem illam esset venturus; sicque tunc ab eis dimissus, ad secretum regis hospitium clanculo regreditur fugamque quantocius cohortatur, denuntians regi que sibi acciderant. Sed rex post nimiam maris vexationem in predicta urbe per aliquot dies requiescere cupiens, dum prefatus puer sepius pro emendis necessariis ad forum publicum regreditur, accidit, eum semel, die^g scilicet sancti Thome apostoli, cirotecos domini regis sub zona secum incautius gestasse; quas magistratus urbis intuentes puerumque iterum apprehendentes, dirissime torquent, variis penis et cruciatibus afficiunt, vulnera infligunt, linguam abstractam amputare minantur, nisi citius rei veritatem confiteatur. Puer autem intolerabili cruciatu compulsus, ut se res habuit eidem^h innotescit. At illi continuo hec omnia duci annuntiantes, hospitium regisⁱ circumvallant et, ut se sponte reddat, acriter insistunt. Rex autem ad tumultuantium vocum barbariem velut inperterritus manens suamque defensionis probitatem non apud tot barbaros prevalere sentiens, iubet ducem adesse presentem: ipsi soli se redditurum promittens. Duci autem ilico adventanti rex aliquantulum obvians processit seque ei cum gladio tradidit. Dux autem letissimus effectus, secum regem honorifice deduxit; quem deinde strenuis militibus suis custodiendum tradidit, qui die nocteque strictis ensibus artissime eum ubique custodirent. Quod miserabile infortunium non absque omnipotentis Dei iudicio, licet nobis occulto, evenisse arbitrandum est, sive pro^j ipsius regis lubricae etatis erratibus castigandis sive pro subditorum suorum peccatis feriendis, vel ut detestabilis malitia regem in tali casu persequentium per universum orbem divulgata, feda relinqueret posteris suis tanti facinoris cauteria, qui tantum regem, tanta virtute ac potentia preditum atque de tam laboriosa peregrinatione redeuntem, tanta oppressionem et calamitate afflixerunt et postmodum intolerabili redemptionis debito regnum eius contriverunt. Nam que gens, rogo, nefaria et a christiane fidei legibus aliena in tanto principe ac in tali casu comprehenso graviora vel seiora vellet unquam exercuisse iudicia? Etiam si in manibus ipsius Salaadini per simile infortunium decidisset, contra quem idem rex a finibus terre, relicto regno nuper adeptus, relicta patria, parentibus et amicis, dimicaturus ascendit, meliori eum pena forsitan afflixisset regnumque eius tolerabili redemptionis iugo aggravasset, nimirum deferre sciens eius generositati ac probitati pariter et regie maiestati, quibus illa gens barbara deferre nescivit. O gens cervicosa! O barbara tellus, que viros gigantea mole porrectos educare consuevisti, sed animi virtute ignavos, statura proceros, sed probitate inhertes! Numquam ipsum regem bellum lacessere^k presumpsisses, si bellicoso suo exercitu vallatus fuisset; et iccirco tanti principis defectio non est imputanda tue virtuti, immo potius divine dispositioni, ad nutum cuius rota fortune volubilis celerius volvitur, hunc humilians et hunc exaltans, illum erigens et istum deprimens, quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto, qui balteum regum dissolvit et precingit fune renes eorum, qui potentes deponit de sublimi et effundit despectionem super principes.

1193. Quomodo imperator regem custodiri fecerit^l. Dux Austriae regem Ricardum imperatori Henrico tradidit custodiendum; qui diligentissime custodiri^m fecit eum primoⁿ Treveris^o, deinde Warmatie, copiosam^p militum et servorum turbam ex omnibus

a) equum — morabatur. in margine fol. 62. 1. b) Stagno 2. c) deinceps lineae ordinarie inter se distant 1
d) curialiter 4. e) die — apostoli in marg. 1. f) deest 3. g) propriis 4. h) ita codd. i) fecit Stev.
k) custodi codd. l) apud T., apud corr. primo T., deinde 1. m) copiam 3.

1193. fortissimis Theutonicorum custodie sue deputans, qui eum in omnibus locis die noctuque gladiis accincti comitarentur et lectulum regis ambirent, neminem suorum cum eo pernoctare permittens. Hec autem omnia nunquam serenissimi principis vultum obfuscare potuerunt, quin hilaris et iocundus in verbis, quin ferox et audacissimus in factis, prout tempus, locus, causa, persona exigebat, semper appareret. Quotiens^a autem custodes suos per improbos irrisionum iocos deturpaverit seu molestaverit, quotiens^a eos inebriando ludificaverit, quotiens^a tam immanium corporum vires quasi ludendo aggressus fuerit, aliis narrandum derelinquo. Imperator vero iratum animum ac ferocem erga regem diutius conservans, nullatenus eum in presentia sua convocare vel alloqui voluit, quia regem in pluribus contra eum et suos graviter deliquisse conquestus est, multas ei obitiens calumpnias. Tandem, hinc inde mediantibus amicis, et precipue abbate Cluniacensi¹ et cancellario regis², imperator, convocatis episcopis, ducibus et comitibus suis, regem in presentia sua³ accersiri iussit eumque in pluribus causis coram omnibus accusavit. Inprimis scilicet, quod per eius consilium et auxilium regnum Sycilie atque Apulie, quod ei iure hereditario debebatur, defuncto rege Willelmo, amiserit, pro quo adipiscendo exercitur permaximum, data infinita pecunia, condaxerat, cum idem rex sibi auxilium fore prestiturum fideliter spondisset, ut regnum illud a Tancredo obtineret. Deinde causatur de imperatore Cipri, qui ei affinitate coniunctus fuerat, quod eum iniuste ab imperio deposuerit et eum carcerali custodie mancipavit et terram eius cum tesauris^b violenter invaserit et insulam cuidam alieno vendiderit. Permodum vero regem accusat de morte marchisii de Monte-ferrato^c, hominis sui, quod scilicet per eius prodicionem atque machinationem ab Hausasis preemptus sit, quos etiam miserat ad perimendum regem Gallie, dominum suum, cui nullam fidelitatem in communem eorum peregrinatione, sicut iuramenti sacramento inter utrosque confirmatum est, exhibuerat. Deinde conqueritur, quod signum ducis Austrie, consanguinei sui, ob eius contemptum in cloacam^d apud Iopen precipitaverit et Teutonicos^e suos in terra illa Ierosolimitana verbis probrosis et factis ubique^f dehonestaverit. Super his et huiusmodi calumpniis rex ab imperatore conventus, confestim idem rex in medio stans cum duce Austrie, qui pro eo tunc plurimum lacrimabatur, contra singulas obiectiones ita luculenter et argumentose peroravit, ut omnibus admirationi ac venerationi haberetur, ita ut nulla suspitio de his in quibus accusabatur in cordibus eorum ulterius resideret. Nam obiectorum veritatem et ordinem quibusdam veridicis assertionibus et probabili argumentatione ita in lucem propalavit, ut omnes falsas suspitiones quibus impetebatur omnimodis cassaret et gestorum veritatem non reticeret. Prodicionem tamen vel alicuius principis necis machinationem constanter defendebat, asserens, se semper fore paratum ad purgandam innocentiam suam super tali obiectione, prout curia imperatoris adiudicaret. Cumque diutius coram imperatore et principibus disertissime, ut est⁴ facundissimus, allegasset, surrexit imperator, et rege ad se accersito, osculatus est eum, deinceps blande leniterque cum eo colloquens. Ab illo ergo die cepit imperator regem vehementer honorare et familiariter cum eo agere.

De redemptione regis. Deinde, mediantibus hinc inde utrisque partibus, de redemptione regis diutius tractatum est. Tandem ad hoc perventum est, ut pro redemptione sua daret centum quinquaginta milia marcas argenti ad pondus Coloniensium. Cumque super hoc imperatori et regi conveniret, prestitum est ab episcopis et ducibus et comitibus iuramentum die apostolorum Petri et Pauli, ut, quam citius prenominatam pecuniam persolvisset, ilico liber ad regnum proprium regrederetur. Perlata autem in Anglia huius concordie sententia a regis cancellario, qui litteras domini regis et bullam auream imperatoris secum detulit, continuo exiit edictum a iusticiariis regis, ut omnes episcopi, clerici, comites et barones, quelibet etiam abbatia sive prioratus quartam partem reddituum suorum ad redemptionem regis conferrent; quin etiam ad illud opus calices argenteos sustulerunt. Nulla denique ecclesia, nullus ordo, nullus gradus vel sexus pretermisus est, quin ad redimendum regem cogeretur. . . . Rege autem Ricardo apud imperatorem detento, 50

a) Quotiens 4. b) sic l. c) Monte-ferrato 4. d) clocham 4. e) Teutonichos 4. f) deest 3.

1) Hugone IV. a. 1183—1199; cf. Gall. christ. IV, col. 1143. 2) Willelmo episcopo Eliensi. 3) Spirae; v. Toeche, Kaiser Heinrich VI, p. 265. 564. 4) Nisi scriptum esse videtur. (Forsitan autem noster modum praesentem ab alio auctore desumptum in perfectum mutare supersederit; cf. infra p. 352, ann. 1. F. L.)

comes Iohannes, frater eius, qui filiam¹ comitis Gloecēstrie² duxerat in uxorem, audito 1193.
fratris infortunio, atque de regressione regis diffidens, fedus amicitie iniit cum rege Phi-
lippo. Savarinus³ ad episcopum Bathonicensem eligitur et consecratur.

1194. De regis regresione. Rex Ricardus, maxima iam parte redemptionis sue
5 persoluta, datisque pluribus obsidibus pro reliqua parte que restabat persolvenda, die puri- 1194.
ficationis beate Marie ab omni custodia imperatoris liber effectus est et ad proprium regnum Febr. 2.
redire permissus. Quī cum matre sua et cancellario per terram ducis Luvane³ ad mare
Britannicum proficiscens, apud Andeworpe aptum tempus transfretandi diutius expectavit;
qui in die dominica post festum sancti Gregorii in Angliam cum magno gaudio ad portum Mar. 13.
10 Sandwicensem⁴ applicuit.

Rex Tancredus Sycilie⁵ obiit. Quo audito, imperator ad illas partes cum magno exer-
citu profectus est.

1195. De morte ducis Austrie. Terra ducis Austrie a Celestino papa anathe-
mate innodata ob iniuriam, quam regi repatrianti dux ipse intulerat et ob retentionem obsi-
15 dum, celitus etiam percussa est anno precedenti, sterilitate scilicet, fame et peste. Danu-
bius etiam in quadam parte terre eius plus solito inundans, inopinato eventu decem milia
hominum submersit. Sed quia in omnibus his plagis non est aversus furor ducis, immo
adhuc plurimos obsides pro iniusta redemptione regis accipiens eosque in arcta custodia
ponens, ad ultimum ipse divino iudicio terribiliter percussus est, ipso cum proceribus suis
20 natale Domini cum maxima pompa et gloria celebrante. Die siquidem sancti Stephani cum Dec. 26.
lusum equitando pergeret, comitantibus sociis, equus cui dux insidebat, mole nivis offensus,
corruiit sedentisque pedem cum tibia insanabiliter contrivit. Nam tibia cum pede protinus
cum quadam nigredine intumescens, nullo medicorum cathaplasmate⁶ sedari potuit, quin
potius ignis quem infernalem vocant tumori admixtus, intolerabiliter eum cruciabat; quem
25 cruciatum dux diutius ferre non valens, pedem a crure detruncari fecit, ipso dolabrum
interim tenente, ceteris omnibus pre nimio horrore et miserabilis domini sui miseratione hoc
facere renuentibus. Sed nec sic doloris evasit cruciatus; nam statim femur cum reliquo
corpore igne execrabili depascebatur. Tandem vero agnoscens impietatis culpam, quam
in regem et in obsides regis malitiose exercuerat, suadentibus episcopis qui aderant, obsi-
30 des absolvit et residuum pecunie de regis redemptione, quod nondum expenderat, se reddi-
turum spondit atque ecclesiastice censure se deinceps pariturum promisit; unde episcopi
eum in tanta calamitate constitutum in communionem receperunt, atque ita vita decessit.
Cuius corpus diutius inhumatum iacuit, eo quod filius eius mandata patris exequi nollet.
Tandem ab amicis compulsus obsides absolvit et repatriandi licentiam concessit; qui cum
35 maximo labore atque inedia latenter ad propria sunt reversi. Talis igitur ultio in ducem
suosque divinitus processit.

Imperator Henricus subiugavit sibi regnum Apulie atque Sycilie, mortuo Tancredo rege,
qui Willelmo regi iniuste successerat. Idem enim imperator duxerat in uxorem sororem⁷
regis Willelmi, cui regnum illud iustius debebatur, mortuo fratre.

40 1196. . . . Rex Ricardus dedit Othoni, nepoti suo, filio ducis Saxonie, comitatum Aqi-
tanie.

1197. Obiit Celestinus papa; cui successit Innocentius tercius⁸.

De morte Henrici imperatoris. Imperator Henricus, postquam regnum Sicilie
sue dicioni subiugaverat omnemque illam pecuniam satis iniuste de redemptione regis
45 Ricardi adquisitam militibus stipendiariis distribuerat, obiit in Campania apud Tusculanum,
satis anxius et gemens, quod tantum scelus erga regem a peregrinatione repatriantem facere
presumpsisset, iustum Dei iudicium super se manifeste venisse sentiens. Recolebat nimirum
transacti temporis quo imperaverat brevitatem, scelerum suorum numerositatem, bono-
rum actuum, quibus perhenni vita simul et memoria beandus foret, paucitatem, maximeque
50 illius impietatis horrore cruciabatur, quod regem a sanctorum locorum peregrinatione
redeuntem tanto tempore in custodia sua detinuerat, ubi per detencionis sue occasionem
magnam partem sui principatus, hostibus terram suam interim invadentibus, amiserat. Tor-

a) Gloustrio 3. b) Savarinus — consecratur in rasura 1. c) Luuaine 4. d) Sandenic. 4. e) Scicilie 4.
f) catapl. 2. 3. 4. g) sororem in marg. et rasura 1. h) tercius in marg. add. 1: deest 3.

55 1) Hawisam. 2) Willelmi. 3) Henrici I. ducis Brabantiae. 4) Potius amitam Constantiam.

1197. quebatur etiam, quod regnum regis tam indebita ac intollerabili exactione oppresserat, quod nichil adhuc in recompensationem persoluite sibi indebite pecunie regi reverso persolverat nec aliquod ereptionis auxilium contra invasores atrociter decertanti contulerat. Pro his et huiusmodi malis mente et corpore vehementer afflicto, in dolore et tristitia diem clausit extremum.

Hic diligenter perpendat quisquis avaritie facibus^a inardescit, quisquis aliorum facultates iniuste diripit, quam brevi temporis transitu consumuntur, quam cito pereunt et defluunt. Attamen quedam amara imprimuntur memorie signacula ac feda relinquunt cauteriate conscientie perpetuo vestigia, nisi ante mortem ablata restituantur atque condigna satisfactione expientur. Ecce, quanta et qualis est severissima animadversio iusti iudicis Dei,⁵ 10
Ps. 65, 5. terribilis in consiliis super filios hominum! Ecce, quomodo Altissimus est patiens redditor, qui peccatorum mala et patitur et reddit! Ducem siquidem Austrie, qui regem captivaverat, super nequitia perpetrata inpenitentem horribili atque insanabili plaga ultio divina primitus percussit, imperatorem vero violenter extorta minime restituentem exiciali morte postmodum^b multavit. Hinc iam tercius hostis^c crudelior ceteris, infestior universis, quem Dei 15
Rom 2, 5. longanimitas diutius toleravit, sibi metuat sibi que prospiciat, ut ea que potius dolo quam viribus rapuit exsolvere studeat, ne secundum duritiam suam et cor impenitens thesaurizet sibi iram divine animadversionis, nec diutius abutatur Dei patientia, ne severiori, quod absit! 20
Ec. 5, 25. feriat vindicta. Sed in omnibus his non est aversus furor eius, sed adhuc manus eius extenta ad diripiendum, ad predandum et ad interficiendum.

Predictus vero imperator, dum adhuc incolumis persisterat, sibi forte blandiebatur, ceteris sibi applaudentibus atque adulantibus, quod copiosam militum catervam in partes Ierosolimitanas anno precedenti cum archiepiscopo Magontino² et cum ducibus et comitibus suis direxerat, quibus de thesauris suis maximam pecuniam distribuerat, quam tamen virus pestifere supradicte rapacitatis omnino fermentaverat. Inde est, ut licet suspicari, quod 25
Ec. 61, 8. copiosus ille exercitus et longe numerosior, quam pater eius Frethericus^e secum prius adduxerat, in partibus transmarinis adveniens, magnam quidem stragem paganorum fecit civitatesque maritimas et oppida a Sidone usque ad Anthiochiam satis viriliter, ut dicunt, expugnavit atque expugnando cepit, sed captas iusto Dei iudicio, qui odio habet rapinam in holocaustum, cicius amisit, quatinus et pecunia illa imperatoris in capiendis urbibus incas- 30
sum^d dispergeretur atque exercitus eius conducticius magis affligeretur, quem vehementius contristavit civitatum captarum amissio, quam prius letificarat earundem triumphalis adeptio. Audita denique morte imperatoris, confestim exercitus ille regreditur, unusquisque in terram et patriam suam, terram Ierosolimitanam satis afflictam relinquentes, tribus tantum civitatibus viriliter contra insultum^e paganorum se tuentibus, scilicet Ptolomaida^f, 35
Tiro et Tripoli.

De comite Baldewino, et quomodo rex Philippus incaute invasit Flandriam: Comes Flandrensis Baldewinus³, nepos Philippi comitis ex sorore, cum rege Ricardo fedus pacis⁴ cum iuramento iniit; cuius auxilio fretus, contra regem Galliarum rebellavit, ius suum de manibus regis, qui magnam partem Flandrie invaserat, gestiens eripere. Alii etiam potentes viri necnon et comes Sancti Egidii et comes Boloniensis cum rege Ricardo confederati sunt. His amicitiarum confederationibus rex Philippus mente consternatus, ignorabat, super quos fidelitatis sue desertores furoris sui malignitatem prius effundere posset. Accidit autem, ut^b, dum rex Anglorum in Bituricensi diocesi plurima oppida expugnando caperet terrasque regis Frantie devastaret, quod comes Flandrensis, auxilio 45
regis Ricardi fretus, urbes et castella, que rex Philippus in Flandria possederat, interim fortiter expugnaret ac quedam ex eis caperet. Unde rex Philippus nimio furore succensus, cum omni exercitu suo in Flandriam perrexit, volens omnem Flandriam sibi subiugare et comiti ius suum penitus eripere. Procères autem sui ei dissuaserunt, ne ulteriorem adiret Flandriam, eo quod nullus unquam regum presumpsisset illam cum exercitu adire pro platearum 50

a) fascibus *codd.* b) *inter lineas* 1 c) Fredricus 4. d) incaissum 4. e) assultum 3 f) Phtolomaida, Tyro et Tripoli 4. g) Balduvius 4. h) *ita codd.*

1) Iohannem regem intelligit, qui non ante a. 1213. 2) Conrado I. 3) Balduinus VI. comes Hanoviae et pecuniam ecclesiis extortam per partes restituit; haec Flandriae. 4) V. tractatum et inter testes Ottonem comitem Pictaviae ap. Rymer I, p. 94, ed. nov. p. 67. 55

atque viarum angustia et crebra fossarum circumcinctione. Sed hanc procerum dissuasionem 1197.
parvipendens, duxit exercitum suum per Flandriam devenitque coram Ypres. Quo comperto,
comes Flandrensis statim adunavit exercitum, pontes post regis exercitum confringens et via-
rum exitus obstruens, ne victualia possent undecumque advehi. Exercitus autem regis huc
5 illucque dispersus, fame cogente, ab exercitu comitis pluribus in locis prosternebatur atque
etiam a mulieribus impetebatur. Cernens vero rex Francorum, se incircumspecte egisse, exer-
citurumque suum famis inedia per triduum laborasse, comitemque cum suis ad belli procinctum
paratum esse, tactus dolore cordis intrinsecus, sero penituit, quod se tam temerarie in manus
inimicorum ingesserat. Denique presumptuose temeritatis sue arguens imperitiam, se stulte
10 egisse confitetur sibi que reatum imputat, qui consilia principum suorum audire detrectaverat,
pavidumque alloquens exercitum, ne timeat exhortatur, dixitque, hoc solum fore necessarium,
ut sapienter de partibus illis egrediantur, quas insipienter intraverant. Prudentique usus
consilio, de proceribus suis ad comitem transmisit qui ei de pace formanda suggererent
atque animum eius ad pacem et concordiam inclinarent. Comes itaque multis procerum
15 allegationibus ad pietatem flexus, ad regem armis depositis progreditur. Cui adventanti
rex ex equo desiliens reverenter processit obviam ac comitem benigna simulatione suscepit
omniaque iura sua, que ei iure hereditario debebantur, se redditurum^a iureiurando spon-
dit, prout utriusque partis principes fidei consideratione decernerent. Multisque sermoni-
bus de concordia et pace reformanda inter se habitis, respondit comes, se nequaquam ali-
20 quam pacis reformationem absque consilio et assentatione domini regis Ricardi posse com-
ponere, maxime cum super hoc uterque fidei sacramento astrictus teneretur. Proinde dies
prefigitur locusque determinatur, ubi omnes simul ad colloquium convenirent pacemque
inter se reformarent. Sicque rex Philippus ab imminente periculo sapienter evadens inimi-
cosque deludens, cuncta que prius in angusto positus sponderat postmodum facere
25 prorsus^a abnuebat.

1198. . . . Circa hoc tempus comes Flandrensis illud preclarum castrum de Sancto^b
Omero obsedit. Obsessi vero regi Philippo mandant, ut obsidioni succurrat infra terminum
quendam nominatum. Quo non opem ferente, reddiderunt castrum comiti. Quo in^c tempore
rex Anglorum intravit terram regis Frantie.

30 Post decessum Henrici imperatoris facta est dissensio inter episcopos et proceres im-
perii de imperatoria electione. Nonnulli siquidem elegerunt Philippum regem Gallie, alii
Ricardum^d regem Anglie, qui dudum captivus inter eos extiterat, at aliqui ducem Suavie
atque alii ducem Saxonie^e, qui tunc temporis in expeditione Ierosolimitana habebatur cum
archiepiscopo Maguntino^f et cum duce Luvane^g. Sed rex Ricardus, divitiis et consiliis cal-
35 lens, tantum egit muneribus et xeniis^h suis erga archiepiscopum Colonieⁱ et erga proceres
imperii, quod, omnibus aliis omissis, Othonem, nepotem suum ex sorore, filium Henrici
ducis Saxonie, mire strenuitatis et elegantis corporis adulescentem, eligerent atque hunc
in solio regni Theutonici apud Aquisgrani sublimarent, expulso duce Suavie, qui se ibidem
cum fautoribus suis violenter intruserat; pluribusque preliis inter se habitis, nequaquamⁱ
40 deditioⁱ eius se dederunt.

1200. . . . Temporibus Ludovici regis Frantie, qui genuit regem Philippum, cum error
quorundam hereticorum^j qui vulgo appellantur Publicani per plures provincias Gallie pro-
serperet, . . . ubique exquirebantur et perimebantur, sed maxime a Philippo comite Flan-
drensi, qui iusta crudelitate eos immisericorditer puniebat.

45 1201. . . . Caput et dux militie suscepte peregrinationis effectus est Bonifatius mar-
chisius de Monte-ferrato, frater eiusdem marchisii^k qui ab Hauzasis peremptus est. Hic
autem cum pluribus capitulum Cisterciense devote adiens, eorum se orationibus commen-
davit et quendam abbatem regionis sue ordinis Cisterciensis, scilicet abbatem de Lucelane^l,
in comitatu assumpte peregrinationis humiliter expetiit et obtinuit. . . . Comes etiam Flan-
50 drensis Baldewinus cum comitissa sua^m cruce signati in comitatu suo obtinuerunt abbatem
de Los.

a) deest 3. b) S. O. in rasura 1. c) deest 4. d) exeniis 4. e) in rasura 1. f) ditioni corr. Slav.

1) Henricum comitem palatinum. 2) Conrado. 3) Conradi. 4) Lützel in Alsatia superiore.

5) Henrico. 6) Adolfum I. 7) Sequitur narratio de 8) Maria.

9) magistro Gervasio Tilleberiensis, de qua v. infra p. 359.

Innocentius papa misit in legationem in Alemanniam episcopum Prenestine civitatis¹, qui extiterat abbas Cistercii, ut omnes episcopos et proceres totius imperii compelleret ad submissionem regis Othonis, ut in imperatorem promoveri posset, omnesque rebelles eius anathematis vinculo innodaret.

1202.^a Cum quedam concordia composita esset inter Philippum regem Gallie et inter 5 Iohannem regem Anglie, absente comite Bolonie, qui se regi Anglie in amicitia obligaverat, sicut regi Ricardo iam pridem fecerat simul cum comite Flandrensi, confestim rex Iohannes cepit acriter expugnare comitem de Marchis, scilicet Hugonem cognomento Brun.

1204 Rex Bavarie² in Alemannia dedit quendam locum episcopo Prenestinensi ad abbatiam construendam ordinis Cisterciensis, cum legationis officio in Alemannia funge- 10 retur. Defuncto Willelmo Remensi archiepiscopo, successit episcopus Prenestinensis, qui prius extiterat abbas Cisterciensis.

Episcopus Londniensis³ in legationem directus est a rege Iohanne in Alemanniam ad regem Othonem, nepotem suum. Idem autem Otho, cum iam per septennium contra ducem Suavie multociens dimicasset multasque provincias sibi subiugasset, tandem in quodam 15 certamine, quod habiturus erat contra predictum ducem, a germano suo, scilicet duce Saxonum, per proditionem derelictus⁴ et militibus undecumque conductis orbatus, fuge presidium querere compulsus est, sicque auxilio eorum in quos speraverat⁵ ex insperato destitutus, multa de acquisitis amisit. Siquidem dux Suavie promiserat duci Saxonie quendam comitatum et ducatus Saxonici redintegrationem, qui a tempore illo, quo pater suus contra 20 Fredericum imperatorem rebellaverat, numquam redintegrari cum suis pertinentiis potuit, quare⁶ imperator non aliter Henricum ducem Saxonie, nepotem suum, superare potuit, nisi prius maximam partem ducatus archiepiscopo Coloniensi⁷ et aliis potentibus viris largiretur, ut sibi in auxilium forent. Archiepiscopus Coloniensis⁸ atque dux Luvane, cuius filiam parvulam⁷ rex Otho affidaverat, se ab auxilio Othonis subtraxerunt et cum duce Suavie pacifi- 25 cati sunt. Unde factum est, ut eorum fretus auxilio apud Aquisgrani dux Suavie ab archiepiscopo prefato coronaretur; pro qua coronatione postea a papa Innocentio suspensus est ab officio suo.

Dux Luvane hominum fecit Philippo regi Gallie et concordatus est⁹ cum comite Bolonie; qui comes reddidit ei ex precepto regis annum redditum suum ex comitatu 30 Bolonie, quem diutius retinuerat, scilicet quingentas libras Parisiacensium; insuper et adiecit centum libras. Rex vero pro homagio suo contulit ei redditum quadringentarum librarum. Predictae vero quingente libre ex hereditate uxoris sue⁹ ex iure ei⁴ competebant, que extiterat filia Mathei comitis Bolonie. Reginaldus vero comes Bolonie aliam filiam¹⁰ duxerat cum comitatu predicto. Mater¹¹ autem istarum fuit filia regis Stephani et regine 35 Mathildis. Pacificati igitur ad invicem dux et comes simulque in amicitia sub iureiurando confederati, in presentia regis Philippi iuramento se constrinxerunt.

De comite Flandrensi imperatore facto. . . . Obit comitissa Flandrensis apud Achon; ex qua comes Baldwinus postea imperator unicam habuit filiam¹², que nata est eodem anno quo pater eius iter Ierosolimitanum arripuerat. Hec comitissa extitit filia 40 Henrici comitis Trecensis.

1205. . . . Frater¹³ ducis Venecie consecratus est in patriarcham Constantinopoleos a papa Innocentio cum magna solempnitate; quod multis retroactis temporibus non contigerat.

1206.^e Obit magister Willelmus^f episcopus Lincolnie^g. Obit regina Francie¹⁴, mater 45 regis Philippi, filia comitis Theobaldi^h, qui fuit frater regis Stephani.

a) atramentum et altitudo characterum variantur 1. b) speravit 4. c) quoniam potius scribendum fuisse. d) inter lineas add. 1. e) fol. 109. insertum atque manu alia coeva exaratum 1. f) Blesensis add. 4. g) Lincolnensis 4. h) Theobaldi 4.

1) Guidonem. 2) Otto IV. a nostro hoc nomine designatur. 3) Willelmus, cui 26. et 27. Mart. pecuniae apud mercatores Colonienses attribuuntur, Rotuli lit. claus. ed. Hardy I, p. 39^b. 40. 4) V. Winkelmann, 'Philipp von Schwaben und Otto IV', I, p. 330. 5) Philippo. 6) Adolfus. 7) Mariam. 8) Mense Februar. apud Paciacum; cf. Delisle, 'Catalogue des actes de Philippe Auguste' nr. 909. 9) Mathildis. 10) Idem. 11) Maria. 12) Error. Iohanna iam nata erat, cum Maria a. 1202. filiam minorem Margaretam peperit. 13) Thomas Maucenus. 14) Alix. 55

Cod. 1.

1207. Obiit dominus Thomas, abbas quintus de Cogeshal; cui successit dominus Radulfus, monachus eiusdem loci, qui hanc^a cronicam a captione sancte crucis usque ad annum^b undecimum Henrici regis III², filii regis Iohannis, descripsit ac quasdam visiones, quas a venerabilibus viris audivit, fideliter annotare ob multorum edificationem^c curavit.

15 Magister Stephanus de Langhetune a domino papa Innocentio in archiepiscopum Cantuariensem consecratur. Conventus Cantuariensis a rege Iohanne expellitur, et omnia bona eiusdem ecclesie confiscantur⁷.

20

Henricus, primogenitus regis Iohannis de regina sua¹⁰, filia comitis Engolismi, nascitur.

25

1208. Tota Anglia et Wallia sub interdicto generali ponuntur. Pridie annunciationis^a beate Marie predia, redditus ac mobilia cleri ac religiosorum confiscantur.

30

35

40

Rex Anglorum misit Romam et se satisfacturum per omnia Deo et sancte ecclesie ac domino pape spondit; sed minime tenuit.

45

50

Cod. 4.

Litere transmissae sunt regi Iohanni ex parte beate Marie. Rex Iohannes cum exercitu gravi in Aquitaniam applicuit et per biennium regi Francorum treugas dedit¹. Cancellarius domini pape³ in Angliam venit.

Ecclipsis solis particularis apparuit. Otho rex Romanorum in Angliam venit⁴. Facta est generalis exactio tercie decime reddituum et catallorum totius Anglie⁵. Mastini⁶ omnes per forestam occiduntur per totam Angliam. Procella venti ac nivis et grandinis per totam Angliam ingentia roborata per nemora, silvas et pomaria maxime radicitus subvertit.

Magister Stephanus de Langetone Rome in archiepiscopum Cantuariensem consecratus est a domino papa. Conventus Cantuariensis expellitur, et omnia bona ecclesie Cantuariensis confiscantur⁷. Eboracensis archiepiscopus⁸ clam in Galliam transfugit. Abbas Cisterciensis⁹ ex mandato domini pape contra Publicanos cum aliis coabbatibus suis legatione fungitur. Henricus, primogenitus regis Iohannis de regina sua¹⁰, nascitur. Inundationes insolite super terram cum multorum dampno et periculis excreverunt.

Tota Anglia et Wallia sub interdicto generali ponuntur. Pridie annunciationis beate Marie predia, redditus ac mobilia cleri ac religiosorum confiscantur. Ordo Cisterciensis solus divina more consueto celebrat. Exulant episcopi fere omnes. Philippus dux Suavie, qui regnum Romanum contra Othonem, nepotem regis Anglie, diu sibi vendicaverat, occiditur. Rex Otho in regnum provehitur. Concubine presbiterorum ac clericorum regio precepto sub redemptione capiuntur. Succanie¹¹ mulierum rusticanarum, rege precipiente, capiuntur. Rex secundam profectionem frustra parat in Aquitaniam⁴. Rex Dacie nobile xenium regi Anglie misit, gratias agens, quod emulum suum mari interceptum occiderit. Rex Anglorum Romam misit et se satisfacturum per omnia Deo et sancte ecclesie ac domino pape spondit; set minime tenuit. Beatus Petrus, quondam Magalonensis archidiaconus, dum ex precepto domini pape contra Publicanos legatione fungitur, ab eorum factore comite Sancti Egidii¹² martirizatur. De vicinia Antichristi plures vaticinantur. Aeris

Mart. 24.

a) h. c. in rasura l. b) annum in margine, undecimum in rasura l. c) annuntians l. d) sic c.

1) Oct. 26. V. Rymer, Foedera I, p. 141. 2) 1226, Oct. 28. — 1227, Oct. 3) Iohannes Ferentinus diaconus cardinalis. 4) V. Pauli, 'Geschichte von England' III, p. 334—336, et Winkelmann l. c. I, p. 404—406. 5) Febr. 17; Rotuli lit. patent. ed. Hardy I,

p. 72. 6) *Mastin*, gallice canis domesticus sive pastoralis; cf. Diez, 'Roman. Wörterbuch' s. v. *magione*. 7) Cf. Ann. Waverl. a. 1207. 8) Gaufridus. 9) Arnaldus. 10) Isabella. 11) i. e. *camisae*, Ducange ed. Henschel, s. v. *soscania*. 12) Raimundo.

Cod. 1.

1208
Dec. 25.

1209. Ricardus, secundus filius regis, nascitur.

1209.
Febr. 11.

Dux Saxonie Henricus, frater Otonis imperatoris, in Angliam venit⁴. In capite ieiunii, summo mane, sole oriente, prodigialis pugna nubium cum sole apparuit et ultra horam diei primam duravit. Regina apud Divisas includitur.

Rex Iohannes domos episcoporum, executorum interdicti, precepit subverti, nemora succidi, vivaria destrui. Otho in imperatorem consecratur ab Innocentio papa.

Dec. 28.
1210.
Febr. 2.

1210. Rex Iohannes gravissimam inponit mulctam generaliter super omnes domos religiosorum totius Anglie, sed maxime Cistercienses oppressit nec ad annum capitulum Cistercii abbates ire permisit. Inexorabilis discordia inter dominum papam et Othonem imperatorem exoritur. Rex in Hiberniam exercitum duxit, Hugonem de Laci de Hibernia expulit et omnem Hiberniam in deditionem accepit.

Cod. 4.

temperies ac rerum omnium fertilitas preterquam bonorum virorum habundavit. Rex Francorum et Anglorum treugas usque ad pascha proximum ineunt. Willelmus de Breuse de Anglia expellitur. Wintoniensis¹, Bathoniensis², Rovensis³ episcopi ex precepto domini pape regem frustra de satisfactione cohortantur.

Rex apud Bristoviam nativitate Christi celebrat, et Anglorum ebrietas festivitatem in mutuam concertationem et cedem commutat. Ricardus, secundus regis filius ex regina, nascitur. In pago Derbensi villa Malmesfled puer plus iam quam septennis formam alterius pueri de pectore suo nati pendulam circumfert, qui tamen instar pulmonis ossibus et ad tactum quemque, quem cum suo gerulo communem habuit, vere sensilis fuit. Walenses inane quid in Angliam molientes, federe firmo regi pacificantur.

Dux Saxonie Henricus, nepos regis Anglie, frater Othonis regis Romanorum, in Angliam venit⁴. In capite ieiunii, summo mane, prodigialis pugna nubium cum sole apparuit et ultra diei horam primam duravit. Regina apud Divisas includitur. Cisterciensibus in Anglia et Wallia commune interdictum mandato speciali domini pape imponitur. Rex iterum a domino papa per litteras de satisfactione commonetur. Bladium clericorum iterum a regis satellitibus diripitur et venum in mercatis exponitur, ipsis quoque clericis sub certo precio venundatur. Quatuor etiam homines de singulis villis, qui anno preterito mobilia clericorum custodienda susceperant, ex precepto regio nunc miserabiliter de custodia sua a bailivis regiis conveniuntur. Rex precepit, domos episcoporum, executorum interdicti, subverti, nemora succidi vel incendi, vivaria destrui. Otho in imperatorem consecratur. Iudei graviter infliguntur et ab Anglia expelluntur. Hyems asperrima inhorruit a festo innocentium usque ad purificationem sancte Marie.

Inplacabilis fere discordia inter dictum papam et Othonem imperatorem exoritur. Rex Anglie gravissimam inponit mulctam generaliter super omnes domos religiosas totius Anglie, et maxime Cistercienses oppressit nec ad annum capitulum Cistercii abbates ire permisit. Rex in Hyberniam exercitum duxit, Hugonem de Laci de Hibernia expulit et omnem Hyberniam in deditionem

1) Petrus. 2) Iocelinus. 3) Gilbertus. 4) V. Winkelmann l. c. II, p. 152. 153.

Cod. 1.

Iterum archiepiscopus Cantuarie¹ vocatur, sed minime venit, quia sufficientem conductum, ut rex ei sponderat, non accéperat. Iterum pugna nubium circa solem mane apparuit. Willelmus de Brausia de Anglia fugatur; uxor eius et filii apud Windleshores² castrum occiduntur.

1211. Otho imperator et rex Anglie excommunicantur.

15 Vocantur omnes episcopi et clerici, qui in transmarinis agebant, per edictum publicum in vicecomitatibus.

20

Iohannes comes Brenensis apud Tirum in regem Ierosolimitanum coronatur.

25 1212. . . . Frethericus rex Sicilie in Romanum imperatorem eligitur, Othone reprobato. Ferrandus, nepos comitis Flandrie³, natione Portugalensis, filiam⁴ imperatoris Baldewini cum tota Flandria suscepit.

Fredericus rex Sicilie in Alemanniam contra Othonem iam reprobum imperatorem per Alpes cum paucis transivit et ab archiepiscopis et episcopis principibusque Alemannie cum solempni tripudio susceptus est. Alemanni in Othonem unanimiter insurgunt.

30 1213. Dux Lovanie Leodium vastat, et dominus papa eum excommunicat.

Rex Francie interim totam Flandriam occupavit, quia comes Flandrie cum eo transfretare in Angliam recusavit.

35 1214. Ferrandus⁵ comes Flandrie venit in Angliam¹⁰, et occurrit ei rex apud Cantuariam et recepit ibi rex homagium eius de tota Flandria et tam ipsi quam his qui cum eo venerant effudit munificentiam regiam in donariis largifluis auri, argenti et lapidum preciosorum. . . . Rex comitem Salesberie¹¹ cum multa pecunia in Flandriam ad succursum comitis Flandrie transmittit.

40 Commisum⁶ est prelium inter regem Francorum et comitem Flandrie predictum cum complicitibus suis, et cesa sunt castra Flandrensium a Francis, et capti sunt comes Flandrie et comes Bolonie et comes Salesberie, frater regis Anglie nothus, et maxima multitudo militum gradus inferioris. Actum est autem hoc prelium 13.⁴ Kalendas Augusti, die dominica, iuxta Duay¹².

45 1215. . . . Interim rex, misso Hugone de Bova, quondam exule regis Francie, cum literis domini pape — vel fictis vel veris incertum —, predicari fecit in Braibantia et adiacentibus provinciis, quatinus omnes armis bellicis instructi in remissionem peccaminum in Angliam venirent¹³ et eam sine omni delectu ordinis, dignitatis, sexus et etatis exterminio darent, eo quod secundum falsidicam illam stropham omnes a fide catholica defecissent.

50 a) desinit 4. in calce fol. 89. b) Ferrandus — preciosorum et in rasura et in margine scr. 1, in contextu 3. c) Commisum — Duay alia iterum manu 1. d) 6. corrigendum esse, docet dies dominica.

1) Stephanus de Langton, quem Innocentius ipse resae sive Mathildis. 9) Johannam. 10) V. Pauli a. 1207, Iun. 17. consecraverat. 2) Windsor. l. c. III, p. 391. n. 4; Winkelmann l. c. p. 365.

3) Willelmi. 4) Writtle prope Chelmsford in Essex. 11) Willelmum. 12) Apud Bovines, Iul. 27.

55 5) Llewellyn. 6) Iohanna. 7) Pandulfus. 8) The- 13) Scilicet contra barones.

Cod. 4.

accepit. Iterum archiepiscopus Cantuariensis¹ vocatur, sed minime venit, quia sufficientem conductum, ut rex ei sponderat, non accepit. Iterum pugna nubium circa solem mane apparuit. Willelmus de Breusa de Anglia fugatur; uxor eius et filii apud Windleshoram² castrum occiduntur.

Otho imperator excommunicatur. Hyems gravis fuit a festo sancti Thome apostoli usque ad festum sancti Valentini. Successerunt inundationes pluviarum per tantundem fere spacium. Albigenses heretici in Angliam veniunt, et quidam intercepti comburiuntur. Vocantur omnes episcopi et clerici, qui in transmarinis agebant, per edictum publicum in vicecomitatibus. Castrum Londoniensis episcopi³ Strateford evertitur. Domus regis apud Writele⁴ edificatur. Rex in Walliam contra Leonium⁵, generum suum ex filia notha⁶, ducit exercitum. Legatus domini pape⁷ venit in Angliam. Iterum archiepiscopus et episcopi a rege vocantur⁸.

Dec. 21
1211.
Febr. 14

1216. Rex Iohannes, capto castello Rofecensi, exercitum suum divisit, cuius medieta-
tem sub manu Savarici de Malo-leone Pictavini et Falconis Normanni et comitis Saresberie,
fratris sui nothi, et Girardi de Sotengaine Flandrensis et Walteri cognomine Buc de Brai-
bantia commendavit.

Jul. 16. Obiit Innocentius tertius 17. Kal. Augusti apud Perusium; cui successit Honorius. 5

1221. Exercitus christianorum post captam Damiatam . . . versus Babyloniam et
Kahere . . . tandem admonitione ducis Bavarie¹, qui in loco imperatoris cum multo exer-
citu et cum literis eiusdem advenerat, cum episcopo Bathanensi² et cum aliis magnatibus,
qui sponderunt 40 galeas imperatoris cito in succursum adventuras, iter arripuerunt,
postquam per 5 septimanas predictas galeas frustra expectaverant. 10

1223. Terre motus factus est magnus in Italia, ita quod quedam civitates, id est [Brixa^a
cum aliis quibusdam tribus], subverse sint et absorte cum habitatoribus suis. . . . Per diem
integrum in Italia in plerisque locis sabulum minutum e nubibus pluendo cecidit, quod col-
lectum et in aqua missum speciem sanguinis pretendebat atque in pluribus locis pro ad-
miratione deportatum est, quod^b effusionem humani sanguinis portendere dicunt. 15

a) Brixa -- tribus in spatio vacuo ab alia manu 1. b) quod -- dicunt in marg. 1.

1) Ludovici. 2) Iocelino.

E GERVASII TILLEBERIENSIS OTIIS IMPERIALIBUS.

Gervasius Tilleberiensis, parentibus ingenuis, in oppido, ut videtur, Tilbury quod in comitatu Essexiae sinistrae Tamesis fluvii ripae adiacet, oriundus, operi
5 *praestantissimo multa de se ipso inseruit.*

Sub Alexandro III. puer erat¹. *Ex Anglia, cuius tamen regiones resque gestas satis cognitatas habuit, iam adolescentulus discessisse videtur. Quodsi dicit²: in concilio Veneto penitentem imperatorem ad sinum matris ecclesie regressum intuiti sumus, intelligendum videtur, eum paci a. 1177. affuisse. Unde Stubbs³*
10 *suspicitur, fortasse ad Gervasium nostrum ea recedere quae scriptor Gestorum Henrici, Hovedenius, Gervasius Dorobernensis coevi de pace illa celeberrima iisdem fere verbis retulerunt. Priusquam autem Bononiae legibus operam dare ac magistri titulo insignitus ius canonicum docere incepit, adhuc iuvenis fuit ex clericis Willelmi iam, inde ab a. 1176, Remensis archiepiscopi, illustris*
15 *affinis Ludovici VII. regis Franciae. Tunc moribus minus honestis addictus, puellam Publicanam corrumpere frustra conatus, iudici ecclesiastico eam indicavit, qui haereticam flammis concremari iussit; quae Gervasius ipse postea, cum canonicus esset, Radulfo abbati de Coggeshall⁴ narravit. Quando vero Henrici (III) iunioris regis Anglorum, qui cum patre altercatus die 11. Jun. 1183.*
20 *obiit, socius atque assecla fuerit, quamquam haud satis apparet, certe tamen ei amore sincero coniunctus, viventi librum facetiarum⁵ hodie perditum, mortuo neniam⁶ dicavit. Laudat etiam regis iunioris concuprialem, literatum, illum nostri temporis virum, magistrum Radulfum Nigrum⁷, eodem tempore in Gallia exulem. Praeterea in scholis et curia regis vetustioris Anglie non tam*
25 *sanguine quam amore fuit propinquissimus ei Philippus quidam, filius Patricii quondam comitis Saresberiensis, quem inopinate aestate a. 1189. Salerni reperit. Amici simul, ut cum Gervasio⁸ loquar, ad civitatem Nolanam, ubi tunc ex mandato domini mei illustris regis Siculi Guilielmi mansio erat ob declinandos Panormitanos tumultus et fervores aestivos, via deverterunt in hospitium*
30 *Iohannis Finnatelli Neapolitani archidiaconi, auditoris mei in iure canonico apud Bononiam. Haud multo post, Willelmo II. rege iam a. 1189. mortuo, Gervasius, nescimus qua de causa, in Provinciam sive in regnum Arelatense transiisse videtur. Temporibus enim Ricardi regis Anglorum, uxore⁹, affini quadam Humberti a. 1190—1202. archiepiscopi Arelatensis ducta, in civi-*
35 *tate Arelatensi palatium propter ius patrimoniale uxoris adeptus est; ubi Alfonso II. Aragoniae regem et Provinciae comitem, qui iam a. 1196. obiit,*

1) Ed. Leibnitio p. 1000. 2) *Infra* p. 380. 3) Praef. operis latere apud Radulfum Dicotensem, censet ad Gervas. Cantuar. I, p. xlii. 4) Chron. Anglic. Stubbs I, 176; II, p. xxiii. 6) Ed. Leibn. p. 947. ed. Stevenson p. 122; cf. *supra* p. 353. 5) *In-* 7) Cf. *supra* p. 327. 8) Ed. Leibn. p. 964. 9) Cf. 40 *fra* p. 366. 375. Vestigia Facetiarum vel similis de eius gente *infra* p. 367.

hospes suscepit. Hanc regionem quasi alteram patriam habuit, ita ut mare mediterraneum saepius mare nostrum appellaret¹ et eadem singulari locorum peritia in regno Burgundionum atque in Anglia et Apulia praecelleret. Demum Otto II, qui a. 1196. a Ricardo avunculo comes Pictaviensis institutus, Henrico VI. imperatore defuncto, regna Germanorum et Burgundionum ambiebat, 5 magistrum Gervasium, ab avunculo, ut opinor, vel matertera Iohanna, vidua a Willelmo II. Siculo relicta, commendatum, marescallum² regni Arelatensis renunciavit et palatium Arelatense per sententiam curiae imperialis ei reddidit. Cuius coronationi a. 1209. Gervasius forsitan interfuerit³.

Scriptis ante vel circa a. 1183. librum facietiarum et in rebus divinis et 10 ecclesiasticis eruditus librum de transitu b. virginis et gestis discipulorum sive tractatum de vita b. virginis et sociorum et eorum transitu⁴. Theodoricus de Niem⁵ nostrum balnea calida Puteolana in quodam libello metrico, qui iam non exstat, descripsisse commemorat⁶. Dialogi autem de scaccario regis Anglorum et Tricolumni, libri cuiusdam chronicarum perdit, auctor minime fuit Ger- 15 vasius, sed potius Ricardus filius Nigelli, episcopus Londoniensis⁷.

Exstat autem solum opus magnum, tribus decisionibus distinctum, quod in modum Facietiarum quas dixi, olim Henrico regi iuniori destinatum, postea nepoti et quasi haeredi Ottoni imperatori his prooemii verbis inscripsit: Quoniam igitur . . . domini avunculi vestri iudicio devotum opus servitutis mee subtrahitur, 20 deliberavi celsitudini vestre id oblatum ferre, ut, qui ex divina dispositione digniorem locum imperii tenetis, illi in devoto tractatus mei servitio succedatis. Nomen Otia Imperialia⁸ num ipse libro suo indiderit, dubitari quidem potest; certe autem consilium operis compluribus locis ita exposuit: nichil aliud agimus, nisi quod tue sollicitudinis seria ociorum parenthesi tempora temperamus⁹; opusculum 25 quod ad ocium imperiale contexui¹⁰. Quodsi codd. 3 et 5 de mirabilibus mundi, alias solacium imperatoris inscribuntur, mirabilia quidem mundi in sola decisione tertia tractantur, alter autem titulus, quem Winkelmann¹¹ 'kaisertröst' vertit, tempore quo auctor opus finierit forsitan bene convenerit. Nam quamquam iam a. 1211.¹² et 1212.¹³ a nonnullis partibus manum retraxit¹⁴, cum alio 30 loco¹⁵ sanctae memoriae regis Scotorum Guillelmi, qui a. 1214, Dec. 4. obiit, mentionem fecerit, sequitur, ut Ottonem in Saxoniam retrusum esse tunc noverit. Eo igitur transmisit librum cum epistola: venerabili amico uni ex paucis Iohanni Marco, imperatoris clerico, quem recte magistrum, sed minus accurate adhuc praepositum Hildesheimensem, quippe quo titulo hic non ultra a. 1204. 35 vel 1206. gauderet¹⁶, appellavit. Victum igitur, depositum, ab ecclesia damnatum imperatorem opere multifario consolari, oblectare, papae, ut omnium rerum summo arbitro¹⁷, reconciliare voluit Gervasius.

Decisionis primae capitula de origine mundi primisque hominum generibus plerumque ex Historia Scholastica Petri Comestoris desumpta sunt, quem tamen 40

1) Infra p. 365. 373; ed. Leibn. II, p. 766. 2) Theodoricus de Niem De Schismate II, c. 19. nostrum minus recte oratorem Arelatensem et cancellarium Ottonis IV. vocat; quodsi Ottonis Pueri ducis Luneburgensis notarium et praepositum Ebstorfensem eum fuisse, s. XVII. vv. dd. Hoffmannus et Maderus sinxerunt, id iam Leibnitiis, SS. rer. Brunsvic. I, praef. § LXIII, refutavit. 3) Hoc Winkelmann, 'Kaiser Otto IV', p. 502. collegit ex verbis Decis. III. prol.: *cidi equidem, cum nuper Rome essem.* 4) Ot. Imper. I, p. 968. 976. 5) De Schismate II, 19. Sed fortasse Petri de Ebulo carmen de balneis Puteolania nostro adscripsit. 6) Cf.

Otia imp. p. 965. 7) Cf. Liebermanni dissertationem de Dialogo de scaccario p. 12. et supra p. 132. 8) Ita codd. 6 et 6^a et manu recenti 2 et editiones; *Ocia imperatoris* Theod. Niem I. I. 9) P. 987. 10) V. infra epilogum. 11) L. I, p. 290. 503. 12) P. 926. 995. 45 res eo anno gestae narrantur. Tunc opus imperatori, utpote qui adhuc in Italia moraretur, transmissum esse, Winkelmann et Stubbs coniiciunt. 13) Wattenbach, 'GQ.' ed. 4. II, p. 375, a. 1212. opus confectum esse, censet. 14) Cf. infra II, 50 14. 18. 15) P. 987. 16) Cf. Winkelmann p. 503 sq. 17) Cf. Prooem. infra et p. 941. 944. 973.

nusquam nomine designavit. In libro secundo de divisione et situ terrarum, de rebus gestis regnorum et populorum narravit quae ex multis libris sacris et profanis collegit. Citat Lucretium, Vergilium, Horatium, Ovidium, Lucanum, Claudianum, Sallustium, Plinium, Orosium, Gildam, Baedam, Paulum diaconum, alios; atque eadem fide ac patres ecclesiae sequitur Galfridum Monemutensem et Pseudo-Turpinum. Provinciis ecclesiae sedibusque episcoporum enumerandis Romanae ecclesiae registram¹, archivos domini papae², regnis Francorum, Anglorum, Germanorum describendis Chronicon Moissiacense, libros Freculfi Lexoviensis, Hugonis Floriacensis, Radulfi Nigri adhibuit. Etiam Mirabilia urbis Romae et librorum Theodosii de situ Terrae Sanctae, circa a. 520. vel 530. compositorum recensio tertia³ ei usui fuerunt⁴. Nonnumquam decreta ecclesiae Romanae, quibus Bononiae operam dederat, leges et constitutiones imperatorum, imprimis Friderici I. laudat⁵. In libro tertio denique mirabilia naturae, tot tantasque fabellas et traditiones populares, quas contendit se vidisse vel a fidis amicis audisse, attulit, ut praestantissimis mediæ aevi mythographis ipse adnumerandus sit.

Non miramur igitur, quare posteri, auctor Gestorum Romanorum, Martinus Oppaviensis, anonymus quidam, qui Speculum morale Vincentii Bellovacensis interpolavit, Theodoricus de Niem⁶, Boccacius de genealogia deorum farraginem a Gervasio compilatam magni habuerint. Iam a. 1373. versio Franco-gallica: Oisivetez des empereurs exstitit⁷; alia versio a Iohanne de Vigny composita in codice iam comitis de Ashburnham, olim Barrois nr. 19, saec. XIV, adhuc inedita latet.

Codices permulti inveniuntur, sed nullus ante saec. XIII. ex scriptus est. Plures mihi in usum fuerunt:

1) Cottonianus Vespasianus E IV. 4°, saec. XIV. ineunte manu, ut videtur, Italica e codice eximio nunc perdito minus accurate descriptus, quocum Liebermann⁸ pleraque excerpta nostra contulit. Si ineptos calami lapsus excipis, bonis lectionibus eminet; nec lacunae nec sententiae interpolatae lectoris animum offendunt.

2) Parisiensis nr. 6488 (olim Bigotianus), fol., saec. XIII. ex. in Gallia australi exaratus, ex quo Leibniti⁹ lacunam editionis perlongam, Rev. Patre Le Long describente, explevit. Notae locupletissimae atque accuratissimae ex hoc libro iam quinquaginta ante annos pro Societate aperiendis fontibus rerum Germanicarum mediæ aevi ab A. Chardin collectae mihi praesto fuerunt, ex quibus multa in codice manu altera erasa, mutata, in margine addita esse apparet. Tertia manus interpolavit nonnulla e patribus Latinis, praecipue e Gregorii Magni Dialogis sumpta. Tria folia libri tertii¹⁰ excisa sunt.

3) Olim Colbertinus¹¹ iam Parisiensis nr. 6703, 4°, saec. XIV¹¹, benigne mihi transmissus, haud praestantiore cura exaratus, nec paucis aequè rasuris manus recentioris foedatus est. Multa scribam Romanensem produunt¹². Fol. 117¹—128¹. exstant capitula quaedam interpolata, a Leibnitio II, p. 779. iam designata, quae Liebrecht p. XIV. e Speculo naturali Vincentii Bellovacensis deprompta esse probavit. Epistola ad calcem operis Iohanni Marco data omnino desideratur.

45 1) P. 956. 2) II, p. 760. 3) Cf. Liebrecht et nuperrime Gildemeister, Bonnæ 1882. 4) Praeterea alios fere 40 scriptores a Gervasio per partes e Petro Comestore laudatos enumerat Liebrecht, 'Gervasius' p. XII. 5) P. 956. 973; 904. 942. 6) Cf. Sauerlandi diss. Gotting. 1875. 'Dietrich von Nieheim', p. 62.

7) Cf. Liebrecht I. I. p. VII. 8) Cf. 'N. Archiv' IV, p. 19. 9) Ed. Leibnit. p. 969—971. circiter. 10) Cf. Leibnit. II, p. 751. 11) Michelant ap. Liebrecht I. I. p. XIII. minus recte: saec. XV. 12) Cf. *cisma*, *cirthecca*, *циркуса*.

4) *Olim monasterii Lectoriensis*¹, iam *Parisiensis* nr. 6489, f. 1—145, saec. XIV. fol., initialibus discoloribus illuminatus, numquam adhibitus ideoque a me attentius exploratus. Convenit saepius cum 3, interdum etiam cum 2, sed tam negligenter exaratus est, ut non raro verba multa desiderentur; rasis quoque et mendis superadditis depravatus est. Fol. 145. in calce legitur: 5
Exitus operis. Epistola de presentando libro domino imperatori. Epistolae autem locum manus altera sic supplevit: Finito libro sit laus et gloria Christo.

Praeter 2 et 3 *Leibnitio* II, p. 751. *Colbertinus* alter et *Regius* in usum fuerunt. Insuper quatuor codices *Parisienses* saec. XV. et saec. XVII. apud *Liebrecht*, p. XIII. notatos invenies. 10

5) *Oxonienensis* *Bodl. Canon. Miscell.* nr. 53, saec. XIV, 4°, ut *F. Liebermann*, qui librum primum et secundi partem aliquam inspexit, mecum communicavit, 3 propior quam 1.

6) *Codicem* quondam in *Anglia*², tunc *Helmstadii* asservatum, iam *Guelferbytanum* nr. 481, saec. XIV, 4°, *Leibnitius* praecipue secutus est, ego maximam partem contuli. Cuius scriba, is quoque australis, multa compendia falso explicavit, verba, lineas, inter fol. 22. et 23. finem libri primi et secundi initium negligenter omisit. Propius ad 1 quam ad 3 accedit.

6^b) *Codicem* *Coll. Corp. Christi Cantabrigiensis* nr. 414, saec. XIV. ex scriptus, qui eundem hiatum ac 6 ostendit, iam pro *Leibnitio* collatum, 20 *F. Liebermann*³ denuo evoluit.

7) *Codex Vaticanus Christinae reginae* nr. 707, saec. XIV, ex quo *Stevenson* initium proemii et nonnulla, quae in libris II. et III. ad *Britanniam* spectant, *Chronico Radulphi de Coggeshall* p. XXIX. p. 419. subiunxit, quae ad lectiones codicis 1 accedunt. Inspexit idem v. d. *Romae* *codicem bibl. Barberinae* nr. 874, nunc XXXIII, 131, saec. XV. in *Gallia* exaratum. Praeterea libri *Vaticani* nr. 229. 993. *Gervasium* continent⁴.

B) *Codex Coll. St. Iohannis Cantabrigiensis* J 11, saec. XIV. med. in *Anglia Henrico III. rege*, titulo: *Imago mundi*, variis manibus male transcriptus vel potius excerptus et interpolatus est⁵. Lectiones propius ad 5 quam ad 1 30 accedunt.

Praeterea *Gervasii* codices notantur alii, *Cheltenhamensis* nr. 18120, *Bruzellensis* nr. 1136, fol. chart., a. 1454. exaratus, *Lugdunensis* *Bat.* nr. 15, fol. chart., saec. XVII.

Primus V. Cl. Duchesne, Hist. Franc. SS. III, p. 363—374, a. 1640, quae 35

1) *Lectoure* (dép. Gers); ubi utraque epistola, quae f. 145. sequitur, altera a *Iohanne comite Convenarum Carolò filio Bernabi Vicecomitis Mediolanensis* 10. Aug. 1383, altera a *priore quodam Cardinali Lemovicensi* 1. Aug. 1383, data est. Fol. 146—171. pontifices Romani usque ad *Iohannem XXII.* secundum *Martinum Oppaviensem* descripti sunt, quibus (f. 172—174. vacuis et f. 174. versibus lingua Provinciali compositis (*Peyrat me fets*) occupato) f. 175. imperatores Romani usque ad *Ludovicum IV.* congruunt. F. 190. epistola longa a *Iohanne archiepiscopo Remensi* ad *G. de Podio presbyterum Auxitanum* d. 4. Maii 1372. data exstat. 2) Ibi ergo antiquarii s. XVI sq. nescio qui in folio vacuo nonnulla de auctore notaverunt. 3) Cf. *N. Arch.* I. I. 4) Cf. *'Archiv'* XII, p. 219. 229. 5) Cf. *Paul Meyer, 'Romania'* VIII, p. 336. et *Liebermann, 'N. Archiv'* I. I., qui nonnulla quae ab aliis libris differunt notavit. Ubi cumque *Gervasius* de se ipso loquitur, scriba *Galfridum de Tilliberia* laudat, exempli gratia:

Leibnit. I, p. 997.

Sacerdos arctoribus quaestionibus inoigilat et, quia nobis plurimum extitit commendatus et familiaris, quaestiones varias illi proponit, ut soleat, ex cuius ore sub attestazione et divini nominis obstestatione scripsi quae dictito.

Cod. B.

Sacerdos arctoribus quaestionibus inoigilat et, quia vobis, imperator, plurimum extitit comendatus et familiaris, quaestiones magistri Galfridi de Tilliberia, tunc mariscallo sub Otone IV. in imperio regni Arce-45 latensis, proponit, ut soleat, ex cuius ore sub attestazione scripsi quae dictito.

Interpolator de *Anglia* bello civili a. 1264. turbata 50 dicit: quod vix vel raro propter scisma erigetur in statum pristinum; interitum quoque stirpis e *Fridrico II.* imperatore relictae usque ad *Carolum Andegavensem Apuliam* adeptum prosequitur.

*Gervasius in libro II. de Francorum Anglorumque regibus tradidit prelo submitit. Deinde Maderus, Gervasii Tilberiensis de imperio Romano et Gottorum, Lombardorum, Brittonum, Francorum Anglorumque regnis commentatio, Helmeſtadii 1673, 4°, proemium, ex libro II. capitula de imperio Romano, de regnis praecipue Brittonum et Francorum, epilogum e codice 6 desumpsit. Postea a. 1707. Leibniti-
 5 niti-
 us, SS. rer. Brunsvic. I, p. 881 sq. edidit Otia imperialia primo ex libris 6 et 6^a; tum collatione quatuor codicum Parisiensium facta, non pauca II, p. 751 sq. subiunxit quae in volumine I. defuerant. Quamquam vir ingeniosus tacite multa emendavit, nonnumquam auctoris sententiam e codicibus haud magni
 10 pretii ad literam repetitam vix intelligendam reliquit. Idem argute narravit de auctore I, praef. § LXIII. et III, Index p. 85. Editores SS. R. Gall. IX, p. 45. XI, p. 317. XIV, p. 13. nonnulla ex editione Leibnitiana selegerunt. Nuper denique Liebrecht, 'Des Gervasius von Tilbury Otia Imperialia' 1856, codices Parisienses adhibuit, sed praeter perpauca e decisionibus I. et II. collecta libri III.
 15 praecipue fabellas recensuit et explicavit.*

Praeter editores de Gervasio 'Histoire littéraire de la France' XVII, p. 82, T. Wright, Biographia Britannica literaria II. p. 288, B. ten Brink, 'Englische Literaturgeschichte' I, p. 230, alii disseruerunt.

Dabam Gottingae m. Aprili 1882.

R. P.^a

20 IN NOMINE DOMINI* INCIPIT LIBER A MAGISTRO GERVASIO TILLEBERIENSI^b
 EDITUS* ET INTITULATUR OCIA^c IMPERIALIA. AMEN*^d

Serenissimo^e domino suo Ottoni quarto Romanorum imperatori semper augusto Gervasius Tilleberiensis^f, vestri dignacione marescallus^g regni Arelatensis, humilis, devotus et fidelis salutem et^h victoriam etⁱ pacem, interiorem^j et exteriorem.

25 Collatio^k regni^l et sacerdotii.

Duo sunt, imperator auguste^m, quibus hic mundus regitur, sacerdotium et regnum. Sacerdos orat, rex imperat. Sacerdosⁿ debita dimittit, rex errata punit. Sacerdos animas ligat et solvit, rex corpora cruciat et occidit. Uterque divine legis executor^o, suum iusticie debitum cuique tribuit, malos coercedendo et bonos remunerando. Quippe divisum^p imperium cum love^q Cesar habens^r, terrena moderatur et lutea figmenta iudicat^s, hec probans,
 30 ista^t conterens. Sacerdos animas informat, spiritus^u divini seminis^v ubertate recreat. Dum^w celum celi domino^x, terram autem dedit filiis hominum. Sane filios hominum decent arma et sagitte, filios Dei orationes, vota et sacrificia, ut carbones succendantur ab eis. Dum vita pastoris, doctrina pascualis^y est ovibus^z, et rigor punientis pax est popularis. Porro sacer-
 35 docio regnum se noverit adesse, non^{aa} preesse, adici, non prefici, in execucionem dari per adiutorium, non in maioritatem efferrī per dominacionis auctoritatem. Constituens enim Dominus in homine corpus et animam, in utroque per prevaricacionem suam sentiens^{ab} lesam maiestatem, corpori dedit legem talionis et anime satisfactionem contricionis cum adiuncta

40 *) Incipit liber de mirabilibus mundi, qui alias solacium imperatoris nominatur 3. 5; Incipit liber compositus per Gervasium Tilleberiensem, in quo orbis descriptio et mirabilia continentur ad recitandum Otonem imperatorem, rubra 4.

***) quicumque fueris addit B.

a) nostri Iesu Christi add. 6. 7. b) Tilleburi. 1; Tilleburi. 7. c) deest 2. d) int. Ottoni imperatori Romanorum 1. 7. e) deest 7. f) Ser. do. s. des. 6; Domino suo Dei gratia Ot. 3. 4. g) Tilleburionensis 7. h) marescallus 6. i) deest 2. 3. 6. k) deest 3. l) ext. et int. 4. m) De collatione 4. 5; rubra deest 7. n) sac. et r. 6. o) peccata et add. L. tantum (ex 6^a?). p) executor 5. q) est add. 5. r) bene postea corr. 3. 4. s) rex add. 4 in rasura. t) iud. — Sacerdos dep. 6. u) illa B. L. v) spiritu L. w) sensus 4. x) cum B; forsitan Dominus emendandum sit. y) dono B. z) est pasc. L. aa) ovis 2. 3. 4. 5. ab) n. pr. des. 6. c) les. s. 2.

1) B. mem. R. Pauli prof. in Societate Academica Gottingensi d. 6. Maii 1882. absolutae sunt, ipse subita et immatura morte d. 3. Iunii absumptus est. F. L. fusius de Gervasio 3. Iunii absumptus est. F. L. egit; sed priusquam schedae 'Nachrichten' p. 312.

- Rom 6, 21 verecundia confessionis secundum illud apostoli: *Quem enim fructum tunc habuistis, in quibus nunc^a erubescitis?* Sicut ergo prius corpus ex lutea formatur materia, et ex hinc anima vasi infunditur, nec tamen anima^b, corporis inclusa carcere, corpori debet subesse, sed carnis opera regendo ad mensuram rationis disponere, ita rex, sacerdocium ante^c tempora legis Mosaice in Belo^d et Nino Assiriorum rege primo precedens, ad hominum studens oppressionem, non antefertur dignitate, sed etate. Forciusque^e rex ille summus simul et sacerdos Christus secundum ordinem Melchisedech^f suo sacerdocium consecravit imperio, sortem suam in clero constituens, cuius merito clerici, velut in sortem Domini vocati, nuncupantur. Utrorumque ergo creator et Dominus clericos in funiculum sue vocavit portionis et laicos in corporale venire voluit ministerium executionis. Hinc est, quod^g cum communi quadam^h
- Ex 9, 6. accione Aaron et Saul sacerdos et rex ungerenturⁱ in capite, quando puer natus est nobis et filius datus est nobis, factus est principatus eius super humerum eius, et unctio sacerdotalis sicut unguentum in^k capite descendit in regibus super humerum, ut portent onus vindicte, in fortitudine regentes populum, nunc in virga ferrea, cum dure is fuerit cervicis, nunc^l in virga vigiliarum^m, cum sunt cordis pigri, astⁿ nunc in virga virtutis, quam emittet Dominus^o ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum, princeps sacratissime. Has quippe virgas regales innuit^p
- Ps 110, 2. propheta, cum diceret: *Reges eos in virga ferrea*; et alibi: *Virgam vigilantem ego video*; et iterum: *Virgam virtutis tue emitte, dominare in medio inimicorum tuorum*. Verum^q unctio sacerdotalis immutata semper et uniformis in capite persistit, ad virgam pertinet directionis. De qua rex ille et^r
- Ps 45, 7, 8. propheta David: *Sedes tua, Deus, in seculum seculi, virga directionis virga regni tui. Dilexisti iustitiam et odisti iniquitatem. Propterea unxit te Deus^s tuus oleo leticie pre consortibus tuis*. Quoniam igitur ad sacerdotalem pertinet^t unctionem diligere iustitiam et odire^u iniquitatem, ius suum unicuique^v tribuendo et contra equitatem iuris naturalis nichil proprium affectando, cum per^w iniquitatem quis hoc dixerit^x meum, illud tuum ut c. 12, q. 1, c. 2. De qua iniquitate, que^y est quasi contra communionem iuris^z naturalis equitas depravata, dicit Dominus in^{aa}
- Luc 16, 9. euangelio: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*, quasi de divitiis contra equitatem iuris et communionis naturalis congregatis. Merito ab unctione capitis non descendit unctio sacerdotalis ad humerum, quia non in fortitudine viri beneplacitum erit Domino, sed super humilem et mansuetum^{ab} et trementem verba Domini requiescit spiritus eius, ut qui percusserit te^{ac} in una^{ad} maxilla, prebeas ei et aliam secundum illud: *Dedi genas^{ae} meas vellentibus^{af} et conspuentibus in me*. Ecce quod duobus rectoribus mundus iste subicitur, et tamen a manu sacerdotali rex principatus sui unctionem habet et ab utrorumque^{ag} domino uterque^{ah}
- Ioh 1, 42. suam recipit potestatem. Vicario Christi^{ai}, Petro, dicitur a Domino: *Tu vocaberis Cephas, quod est^{aj} interpretatum caput*. Et adiungitur: *Tu es Petrus, et super hanc petram, que ego sum et in cuius fide tu solidatus^{ak} es, edificabo^{al} ecclesiam meam, et porte inferorum^{am} non pre-^{an}*
- Math 16, 18. *valebunt adversus eam*. Et iterum: *Tibi dabo claves regni celorum^{ao}; quodcumque ligaveris erit ligatum et in celis, et quodcumque solveris super terram erit solutum et in celis*. Et alibi: *Et^{ap} tu conversus confirma fratres tuos*. Sic ab ipso^{aq} ore dominico Petrus principatum et Aaron^{ar} sacerdocium optinuit. Sane regnum divina permissione^{as}, non a divina cepit institutione, quod oppressionem habuit pro^{at} exordio, natura communis libertatis in ipso violentiam pati-^{au}
- Luc 22, 32. *ente^{av}, quasi eatenus humanum genus ritu pecudum vixerit et tunc primum^{aw} veluti ad novam providentiam concussum excitatumque vigilaverit*. Nino enim, rex Assiriorum primus, ut scribunt historiographi, propagande^{ax} dominationis libidine arma foras^{ay} extulit cruentamque vitam quinquaginta annis per totam Asiam bellis^{az} egit, a meridie et Rubro^{ba} mari surgens, sub ultimo septentrione Euxinum^{bb} pontum vastando perdomuit Scithicamque^{bc} barbariem adhuc tunc inbellem ac^{bd} innocentem torpentem excitare^{be}, seviciam^{bf} vires suas^{bg} nosse^{bh} et^{bi} non lacte iam pecudum vivere, sed sanguinem hominum bibere, ad postremum vincere, dum vicit, edocuit.

a) tunc 1; non 4. b) totius add. 3. c) inter 4. d) Bello 3. 6. e) Totiusque L. (ex 6?) f) Melchisedec 2. g) unguentum 2; ungeretur 3. h) sic 1. 2. 3. 5. i) nunc — ast des. 6. k) vigilantium L. l) deest 1. 3. m) Dominum 1. n) Dum L; ut inunctio 5. o) Deus Deus 3; Dominus Deus te 5. p) pertinent 2. q) hodie 4. r) cuique 4. 5. 6. s) meum illud tuum dixerit 5. t) que est des. 1. 5. L. u) legis L; nat. i. equitate 3. 4. 5. 50 v) quietum 3. 4. 5. w) tibi 4. x) deest 4. 5. y) gegenas 6. z) vellentibus 3; valentibus 4. aa) utroque 4. b) Petri 3. 4. c) int. est 3. d) consolidatus 5. 6. e) edificabo 5. f) inferi 3. 4. g) et add. 3. 4. qui etiam sententias a ceteris abbreviatis integras exscriporunt. h) deest 2. i) ipso Domino P. 2. k) Atton 1. l) promissione 6. m) deest 3 (ubi habuerit). 4. n) pariente 2; quasi paciencie 5. o) deest 2; populum in rasura 4. p) propter agende 3. q) ferrea in rasura 4. r) bellum 3. s) m. R. L. t) Orixinum 2. u) Scithicamque 5 55 et in rasura 3; Scithicamque 6. v) et 5. Oros. w) excitavit Oros. x) sevicia 6. y) nosce 1; noscere 3. 4. 5. z) volentem L.

1) Fortasse Gervasius hoc loco formulæ coronationis meminit.

2) Per iniquitatem alius hoc suum esse dixit, et alius illud, Gratianus l. c.

Enimvero qui dat salutem regibus hic locutus est ad Moysen ducem et Aaron sacerdotem, Moysi peculiariter^a loquens et per ipsum ad populum mandata sua transfundens. Moysi duci impeditioris^b et tardioris^c lingue Aaron iungitur, ut ponat verba Domini in ore eius. Notans ergo Dominus, quod utriusque potestas ab ipso sit, sine^d livore paritatis^e ait: *Ego*^{2 M^{ca} 4, 13 16.} *ero in ore tuo et in ore illius, ut ostendam vobis, quod^f agere debetis. Ipse loquetur pro te ad populum et erit os tuum. Tu autem eris ei in his que ad Dominum^g pertinent.* Ecce quod Moyses profertur levite et quod^h preest dignitate. In sancta sanctorum non intrat neque sacerdocium accipit necⁱ orationes et sacrificium. Ipse tamen^k Aaron in summum ungit sacerdotem eique vestimenta ornamentaque^l pontificalia donat. Enimvero^m Saul a Domino in regem eligitur et a Samuele inungitur. Si a prophetaⁿ vel^o sacerdote regnum penderet^p, lex regis ab ipso, non a Domino prodisset. Verum ab ipso Domino dicitur ad^q prophetam: *Contestare eis^r et predica ius regis, qui regnaturus est super eos. Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis: filios vestros tollet^s et ponet in curribus suis et faciet sibi equites precursores quadrigarum suarum. Et constituet sibi tribunos et centuriones et aratores^t agrorum suorum et messorum^u segetum et fabros armorum, filias quoque vestras unguentarias, focarias^v et panificas. Agros vestros et vineas et oliveta^w optima tollet et dabit servis suis. Greges vestros addecimabit^x.* Sicut ergo potestas^y Petro datur ligandi et^z solvendi super terram, ita regi ius regis^{aa} datur super populum, utrumque a Domino, utrumque ab eodem auctore^{ab} Deo. Constantini gesta si memoramus, ab ipso collata^{ac} legitur^{ad} potestas in partes Occidentales tantum Silvestro; Orientalis^{ae} regio facta est caput imperii; licetque^{af} vicario^{ag} Christi Petro^{ah} eiusque successoribus imperator ius regis in Occidente constituisset, diademate cesso^{ai}, ceterisque insignibus Silvestro collatis ad gloriam, non tamen imperii nomen vel^{aj} imperium ipsum transire voluit^{ak} imperator in Silvestrum, quod sibi successoribusque^{al} suis conservavit^{am} intactum, sola sede mutata, non dignitate. Unde primus Karolus Magnus a Grecorum ditione legitur recessisse monitu Gregorii iunioris^{an} pape, ut in titulo de imperio^{ao}. Quis ergo maior in terrenis^{ap}, qui dat, an qui^{aq} accipit? Profecto qui dat auctor est honoris quem^{ar} dat, non qui accipit. Deus auctor imperii, et^{as} imperator auctor^{at} papalis triumphi. Pontifex animarum capud est post Christum, imperator corporum dominus post Deum; quin immo per Deum, a quo ius regis^{au} est institutum; Pilati nempe^{av} potestas in Christum data desursum esse perhibetur^{aw}. Si^{ax} ergo qui potestati resistit^{ay}, Dei ordinationi^{az} resistit^{ba}; si ducibus est obediendum^{bb} tamquam a Deo missis; si reges venerandi sunt; si^{bc} que sunt Cesaris reddenda sunt Cesari, et que^{bd} Dei Deo; si descriptioni augustali Christus matrem subici voluit; si staterem Christus pro tributo solvit: quis ambigat regnum divina auctoritate firmatum, si tamen a Christo petra^{be}, ut a^{bf} fidei fundamento, non separatur? Utriusque Deus auctor^{bg}, sacerdocii et regni, utriusque protector, utrumque privilegio suo insignivit, dum, sacerdocium in se uniens^{bh} regno, constitutus est^{bi} rex a Deo super Sion montem^{bj} sanctum eius, et^{bk} predicans^{bl} preceptum Domini, factus est sacerdos^{bm} in eternum secundum ordinem Melchisedech^{bn}. Univit^{bo} in se regnum^{bp} et sacerdocium, tollens de inequalitate^{bq} invidiam et^{br} de inparitate^{bs} calumpniam, dixit: *Qui*^{26.} *maior est in vobis^{bt}, fiat sicut minor^{bu}, per hoc docens^{bv}, nullam^{bw} inter eos habendam de dignitate maioriataque discordiam, quorum erat cor unum et anima una in Domino. Terrenis siquidem dictum est, quod: *reges dominantur eorum, et qui potestatem habent super illos*^{25.} *benefici vocantur.* Porro in sacerdocio equalitas mater est potestatis augende^{bx}, nec illic queritur, quis maior sit, sed quis in dispensatione fidelior. Verumptamen in summo pontifice, velut primi Aaron successore summique sacerdotis Christi vicario Petrique herede,*

a) specialiter 4. b) impediti oris 4; impeditiois 6. c) l. t. 2, 5, 6. d) non 3. e) puritatis 2. f) quid *L. et Vulg.*
g) Deum 3. h) qui 2. i) in 1. k) enim 4. l) et ornamenta 3, 5. m) Cum vero 3. n) sac. vel a pr. 3, 4, 5.
o) a *add. L.* p) impenderetur 4; procederet 6. q) per 4. r) enim 2. s) ponet et tollet 6. t) operators 3, 5.
u) messorum 1. v) focarias 5, 6. *L.* w) oliva 1. x) ac decimabit 4. y) Petro d. p. 2.
z) atque 1. aa) regium 6. ab) actore 4, *saepius*. ac) leg. coll. 2. ad) *deest* 4. ae) orientium 2. af) licet 6.
ag) vic. *Chr. des.* 1. ah) P. imp. eiusque succ. 1; Petro in tempore 5, 6 (*altera m. L.*) ai) cesaris 6.
aj) aut 3, 4, 5, 6. ak) i. v. 2. al) ac successoribus 3, 4, 5, 6. am) servavit 2. an) *deest* 2, 3, 4, 6. ao) terris 2;
ap) indicatur *in rasura* 4. aq) *deest* 1. ar) quem dat *des.* 3, 4, 6. as) *deest* 3, 4, 5, 6. at) actor 4. au) legis 3, 5.
av) namque 3, 4, 5. aw) prohibetur 3. ax) Sic 3, 5. ay) restitit 1. az) ordinationem 1. ba) hob. 4. bb) sic 5.
bc) sunt *add.* 5. bd) petro 2. be) *deest* 1. bf) et *add.* 2. bg) vivens *corr. in marg.* unions 3. bh) ex 1, 3, 4, 5, 6.
bi) i. m. 6. bj) eius *add.* 3. bk) sacerdocium 3, 4. bl) Melchisedech 2. bm) Unitur 1. bn) sac. et r. 2. bo) equalitate 2, 6; equitate 3, 4. bp) et de l. cal. *des.* 3, 4. bq) impuritate 2. br) est vestrum 3, 4, 5. bs) iunior 2;
bt) sicut minor fiat 1. bu) docet 3, 4. bv) i. eos n. h. 4. bw) agendi 6.

plenitudo viget potestatis, et in alios per eum porcio transfunditur sollicitudinis. At^a in paucis^b fuit monarchia principibus, et post illos divisio fuit mater discordie minoratioque potestatis terrene. Omne ergo imperium aut celeste est^c, quod integrum est et non veterascit; aut subceleste, quia spirituale, quod Petro datum a Christo, glorificatum a^d Constantino in Silvestro; aut terrenum, quod raro pacificum^e et per multa tempora divisum. Duo^f ergo temporalia, primum eternum; duorum finis erit, primum sine fine, 'amodo enim^g et usque in sempiternum'; rapine^h namque terminus est, iusticie vero firis infinitasⁱ; terrenum imperium cum carne cinis^j erit et pulvis; quasi celeste vel subceleste militantis ecclesie est, que, dum ad triumphandum properat, cursum suum dirigit ad id quod est perfectum. Et quoniam apud nos sunt mutaciones et^k vicissitudinum obumbrationes, nunc^l inter felicia letatur animus, nunc inter tristia^m meditatur, semper movetur, raro quiescit. Enimvero in dilucidis intervallis imperialis maiestas nonnumquamⁿ sono cythare David vexationem, a Saule a spiritu perturbante factam, amotam sentit aut emollitam^o. Quia ergo^p optimum nature fatigate remedium est amare novitates et gaudere variis, nec decet tam sacras aures spiritu minorum^q fallaci^r ventilari^s, dignum duxi aliquid auribus vestris ingerere, quo humana operetur^t recuperacio. Quippe ex animi mei voto pridem fuerat, post librum facetiarum, quem^u ex mandato domini mei illustrissimi regis Anglorum, Henrici^v iunioris^w, avunculi vestri, dictaveram, alium ad recensendam^x eius benevolentiam libellum dictare^y, per tres decisiones^z distinctum, in quo tocius orbis descriptio saltem in summa contineretur provinciarumque^{aa} divisio cum maioribus minoribusque sedibus, et sic singularia cuiusque provincie mirabilia subnectere, que fuisse^{ab} mirabile, audisse^{ac} apud ignorantes deliciosasque aures delectabile foret. Nec iam^{ad}, sicut fieri solet, optimates per mimorum^{ae} aut ystrionum linguas mendaces percipiant Dei virtutes, sed per fidelem narrationem, quam^{af} vel ex veteribus auctorum libris congesimus^{ag} vel ex oculata^{ah} fide firmavimus, cui cotidiana subest probatio, si loca singularia fuerint per descriptas provincias perscrutata.^{ai} Quoniam igitur tam honoratissimi principis, domini^{aj} avunculi vestri, iudicio devotum opus servitutis mee subtrahitur, deliberavi celsitudini vestre id oblatum ferre, ut, qui^{ak} ex divina dispositione digniorem locum imperii tenetis^{al}, illi in devoto tractatus mei servitio succedatis, et quod ex officio marescalcie sub debito armorum ministerio^{am} exequi teneor, acute^{an} lingue gladio ducam in ministerium^{ao}. Id ergo precor apud imperialis^{ap} maiestatis benevolentiam, ut non ex vestra dignitate^{aq} iudicetis quod offero, sed ex affectione^{ar} offerentis, qui quod defuit in oblationis tantille pretio supplevit votivo ministrandi desiderio. Valeat in evum dominatio^{as} vestra, sic feliciter regnans in temporali regno, ut conregnentis^{at} in eternum cum Christo!

EXPLICIT PREFATIO. SEQUUNTUR TITULI CAPITULORUM OPERIS SEQUENTIS.^{au}

Incipit prima libri^{av} decisio de origine mundi et eius creatione^{aw}, et quot modis dicitur mundus.

[1.] Cum^{ax} uniuscuiusque rei principium eius pars^{ay} sit potissima, ad suscepte materie seriem et^{az} contextum^{ba} arbitror pertinere inter initia descriptionis mundane primum pauca^{ab} constituere de mundi creatione, dispositione et ornatu, quasi prolixioris tractatus preambula^{ac}, more cursorum sic mediocriter temperata, quod materiam amplius inquirendi prestare poterunt sciolis et fastidium non debebunt generare perfecte scientibus. Enimvero^{ad} imperialem decet celsitudinem, ad instructionem^{ae} fidei laborantem, ut summatim noverit, quod in

a) ac 5; et 6. b) (initio) *add. L.* c) est *deest* 2. 6; est quod *des.* 3. d) *deest* 4. e) pacificum 3. f) *deest* 3. 4. 5. 6. 45 g) primi na. ter. non est 1. h) *sic* 1. 2; infinitus *L.* i) e. c. 3. 5; pulvis erit et cinis 2. k) et v. ob. *des.* 4. l) tristitia 1. m) numquam vel raro 2. n) emollitam 1. o) igitur 2. 5. p) iuniorum 1; minorum 5. 6. q) fallacias 3. 5; fallacias 4. r) venticulari 3. 5; ventilare 4. s) recreetur occupacio 2. 5. t) quoniam 2. u) *deest* 3. v) recensendam 1. 7. w) dicitare 1. x) disiones 2. y) provinciarum 1; et prov. 4. 6. 7. z) fortasse mirabilia 7. a) *deest* 3. b) Namque 1. c) minorum 1; minorum 6. d) que 7. e) aggressimus 2. f) oculata 1. 50 g) *deest* 1. h) que 1. i) tenens 2. k) misterio 4. l) acute 3. m) misterium 4. n) imperialem beniv. mai. 3. o) voluntate 6. p) affectu 7. q) v. dom. 2. r) regnetis 4. s) ut patet *addit* 7; Explicit prefatio. Incipiunt capitula 3. 4. 5; Explicita est prefatio. Sequuntur capitula operis sequentis 6. t) *deest* 5. u) creatione, quot modis mundus accipitur 3. 4. 5. v) *capitulorum numeri edit. Leibn. sunt.* w) Dum 3. 4. 5. 6. x) sit pars potentissima 2. y) ac 1. z) materie contextum ad seriem 6. a) perambula 3. 5. b) Cum vero 3. 4. c) ministracionem 6. 55

catholicis comprobet^a et^b confirmet et plantet, et^b in hereticis^c quod^d reprobet, puniat^e et evellat.

[10.] De quatuor monarchiis et quinque zonis et paradiso. Exposuimus de origine mundi et dispositione et^d ornatu, prout a maioribus traditum accepimus, ut imperialis maiestas Creatorem suum agnoscat ex creatione, revereatur^e ex operum dispositione, veneretur ex ornatu, utque^f ex vilitate lutee materie, de qua sumus, et^g celsitudine rationis, qua intelligimus, meminerit^h imperator, quod pulvis est et cinis et in cinerem revertetur. *Fallax enim equus adⁱ salutem, et gigas^j in multitudine virtutis sue non salvabitur^k*. Cum morietur princeps, non descendet cum eo gloria eius. Hinc est, quod imperator pomum aureum^l fert in sinistra^m, plenum favillaⁿ et cinere, ut per auri fulgorem gloria notetur imperii, et per favillam levis glorie temporalis transitus designetur.

[15.] . . . Scio^o equidem mihi pridem relatum veridica narratione, quod in Aquensi provincia, paucis ab Aquis miliaribus, est castrum Russetum^p, quod vallem Trezensem sub se missam respicit. Huius castrum dominus Raimundus^q nomine cum uno aliquo die^r solus in equo vectitaretur^s, iuxta decursum interfluentis^t Laris fluvii ex improviso occurrit domina. . . . Consentiunt in matrimonium. . . . Miles, ut uxorem nudam videat, accedit^u, statimque domina in serpentem conversa, misso sub aqua balnei capite, disparuit. . . . Miles pro^v maxima parte felicitate ac gratia minoratus, filiam illius^w domine cuidam nostro affini ex nobilibus Provincie oriundo postea dedit in uxorem, que inter coetaneas et confines suas plurimum extitit graciosam et eius iam successio ad nos usque pervenit^x.

[16.] De gladio versatili. . . . Collocavit Dominus ante paradisum voluptatis Cherubin et flammeum gladium atque versatilem. . . . Huius gladii exemplo, serenissime imperator^y, gladius tuus utraque parte secare debet: eoque^z misterio, ut qui per Deum castigatorem debes esse aliorum et alienorum punitor viciorum, primo seces tua vicia, et sic ab oculo tuo trabe criminacionis eiecta, festucam de corde subditorum educas. Sane alia ratione ecclesiasticus domini pape gladius utrinque secat. Nam cum traditur^{aa} homo Sathane in interitum carnis, ut spiritus^{ab} eius secundum apostolum salvus sit in die iudicii, corpus affligitur per satisfacionem exteriorem, et anima secatur per contricionem. Porro cum quis excommunicatur, duabus aciebus gladius artat peccatorem, dum et ipsi interdicitur aliorum communio, et aliis ipsius excommunicati precluditur participacio. Unde in domino papa utrumque efficit sententia^{ac} lata per plenitudinem potestatis . . . , ut in decretis dist. 93,^{ad} c. Si inimicus . . . Non enim de eius sanctitate vel sententia erit dubitandum, quem apex tante dignitatis extollit, ut dist. 40, c. Non nos^{ae}.

[20.] De inventione musice et multorum artificiorum^{af}. . . . Quia vero primas rerum causas et eorum quibus utimur inventores^{ag} scire delectabile videmus esse nature hominum^{ah} libenter cuncta rimanti^{ai}, breviter inventores^{aj} diversorum operum imperiali vestre celsitudini rememorabimus, ut non vaniloquis fabulis aures vestre exponantur, sed rerum veritate^{ak} licentius^{al} delectentur.

Exhinc^{am}, felix semper auguste, doctrina tibi sumenda est de benedictione ante prandium dañda a sacerdote. . . . Quid nostris temporibus intra fines vestri contigerit imperii, recensendum arbitratus sum. Cum enim in monasterio Sancti Rufi^{an} apud Valenciam civitatem^{ao} a sanctissimo^{ap} papa Adriano constructo^{aq} celerarius eiusdem loci . . . orationibus vacare non posset, . . . diem clausit extremum^{ar}.

Hic duo tibi, princeps sacratissime^{as}, notanda sunt, quod boni regis est populum servare, non^{at} dissipare^{au}, salvare, non^{av} perdere, parcere, non servituti iugoque immisericordii^{aw} subiugare. Amandus enim est rex propter misericordiam, timendus^{ax} propter iusticiam,

a) aprobet 2. b) deest 6. c) deest 3. d) deest 1. 6. e) revereatur — dispositione des. 3. 4. f) atque 4. g) ex 6. h) memoret 2. 3. 4. i) in 2. 5. 6. k) gyas 1. l) non a. in m. v. suo 2. m) f. a. 4. n) sinistrum 1. o) faville 3. p) Russetum 1. q) Raym. 2. r) quodam add. 2. s) vecticar. 1; vectar. L. t) interfluentis 2. L. u) ascenditur 1; accenditur 2. v) felicitate ac g. pro m, p. 2. w) filio 2. x) eo 2. L. y) trahitur L. z) spiritum 1. aa) sententiam latam 1. b) 24 1. c) aliorum 2. d) inventiones 2 e) homini 1. f) rimare 2. g) inventiones 1. 2. 3. h) virtute 2. i) libentius 3. k) Et 1. l) Rufi 2. m) deest 2. n) constructam L. et corrector Parisiensis II, 753. o) mitissime princeps 3. 4; invictissime princeps 5. p) et add. 1. q) non diss. des. 2. r) in miseria 4. s) est add. 5.

55 1) Cap. 2. inscribitur: *confutatio Albigensium*. 2) Imperator monetur, ut poenitentiam agat. 3) Fabula Melusinae explicatur a Liebrecht p. 65. 4) Haec explicat Winkelmann 'Otto IV.' p. 290. 5) Gra-

tiani I, c. 1, dist. 93. 6) Ib. c. 1, dist. 40. 7) Post mortem confratri apprens, *torqueri se asserit, quod psalmum misericordie psalmo breviusculo postposuit.*

Cf. Oros. VII, 4.

horrendus^a propter acerbitatem^b et impietatem. Hinc est illud Tiberii^c Caesaris laudabile memorandumque^d responsum, cum quibusdam presidibus augenda provinciis tributa suadentibus scripsit: *Boni pastoris est pecus tondere, non deglubare*^e. Secundo tibi considerandum^f est, felix auguste, quod gentiles et immundi suis sacerdotibus, quin immo deorum nefandorum execrabilibus^g ministris tempore famis ex orreis publicis^h stipendia dabant, 5 cum temporeⁱ nostro principes et milites vestri^j venerabilibus corporis^k Christi consecratoribus id solum dimittant, quod^l rapere nequeunt. Sola vita sine libertate relicta, altaribus corrosis, unicum^m paupertatis habent solatiumⁿ: oblationes pauperum devorare, quia sine defensore facile rapiuntur. Patronos se nominant ecclesiarum, qui predones sunt et auctores nequiciarum. Et in caput Romani totum hoc redundat^o imperii, cui^p committitur 10 custodia^q altarium, ideoque, quicquid^r a sibi subiectis multum delinquitur^s, ad penam perpetuam principis reservatur^t. Profecto^u multo consultius Romana res publica^v defensabatur, quando electione, non successione optinebatur imperium, et quarumlibet provinciarum rectores^w temporali regnantes officio, castigatius agebant, quia commissam potestatem de^x facili occasione amittere^y formidabant. Nunc^z autem immaturos infantulos, inconstantes, 15 truces^{aa}, impios^{ab} et omnis levitatis auctores paterna vocat ad dominationem successio, nec ex Dei munere regnare^{ac} se credunt, sed ex nature debito. Satius igitur erat maturum et approbatum erigere^{ad}, quam sub puerilibus actibus^{ae} senes et inveteratos contemptibiliter tabescere.

Cf. Petr. Com. I, 68.

Esau, veniens ab agro lassus^{af}, parvipendens primogenita sua, vendidit ea^{ag} Iacob pro 20 edulio^{ah} lentis et iuravit, talem venditionem se ratam^{ai} habiturum. Hinc est, quod Provinciales omnes contractus^{aj} indistincte sacramento corporaliter prestito^{ak} firmant^{al}, et maxime propter legem Frederici, que sanxit^{am}, sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis inviolabiliter^{an} observari.

[23.] De causa diluvii. . . . In Hystoria Britonum^{ao}, ex quibus per matrem^{ap}, vene- 25 rante princeps, originem ducis, legitur, quod^{aq} Brutus, filius Silvii . . . ad Tirrenum equor pervenit. . . . Ad ultimos quoque vite^{ar} huius dies Karolus giganteis viribus non inmerito comparatur, de quo scribit Turpinus in gestis eius^{as}, quod octo pedes suos^{at} longissimos haberet in longitudine, facies eius unius palmi et dimidii, frons unius pedis, oculi similes oculis leonis^{au}, scintillantes ut carbunculus. Supercilia oculorum dimidium palmum habe- 30 bant, cingulum^{av} octo palmos in succinctorio^{aw} preter ligulas. Militem armatum cum^{ax} equo ictu unico^{ay} a vertice capitis usque ad bases^{az} separabat. Quatuor^{ba} ferreos^{bb} equinos^{bc} leviter extendebat, militem armatum erecte stantem super palmam sola manu a terra usque ad caput suum facile levabat.

Cf. Petr. Com. I, 32.

[24.] De diluvio, arca et iri. . . . Porro arca ad modum corporis humani facta 35 fuit^{bd} ad exemplum spiritualis imperii seu terreni. . . . Arca hec^{be} ad ymaginem ecclesie pertinet, cuius Noe proretha^{bf} dominum papam significat. In qua ut in arca recolliguntur animalia munda et immunda, dum in eadem orationis domo regenerati^{bg} per aquam et Spiritum Sanctum quidam^{bh} boni, quidam^{bi} mali, quidam electi, quidam reprob^{bj}, quidam in vasa contumelie, aliqui in vasa honoris transumpti. Arca bituminata ecclesia indissolubili fidei con- 40 stantia glutinata^{bk} est, que bicamerata^{bl} et tricamerata est quasi per cenacula^{bm} et tristega^{bn}.

a) horrendus 5. b) atrocitatem 2. 4. c) Tyb. 2. 3. 4. d) que deest 6. e) deglutire 3. 4; deglubare 6; deglubero Oros. L. f) est cons. 1. g) execratoribus 3. 4. 5. h) pupplicita 1. i) n. t. 4. 5. 6. k) nostri 1. 6; et add. 4. l) cons. corp. Chr. 2. m) etiam add. 1. n) iniquum corr. 2. o) corr. salarium 3; salarium 5. p) redundant 5. q) hoc add. 5; qui 6. r) cura 2. s) deest 4. 5. t) delinquitur 4. u) deest 3. 4. 5. 45 v) enim add. 5. w) res Rom. p. 3. 4. 5. x) auctores 1. y) deest 3. z) emittere 5. aa) Tunc 5. ab) crudos 4. ac) impios — auctores des. 2. ad) ordinare 4. ae) et eligere add. 2; exigere 4. af) actis 4. ag) lapsus 6. ah) deest 1. ai) edulo 4. aj) ratum 1. ak) esse coniunctos 2; tractus 3. al) prestito 2. am) firmatum 6. an) sancit 2. 6. ao) non violabiliter 1; immobiliter 3. ap) quidem 1. ar) h. v. 2. as) l. s. 3. 4. 6. at) et add. 5. au) singulum 4. av) succinctorio 1. aw) e. e. des. 4. ax) solo ictu et unico 2. 4. L. ay) basses 6; bassos L. 50 az) Quatuor — levabat des. 2. ba) ferros 3; serros 6; ferraturas equorum Turpin. bb) manibus add. 4. 5. bc) et add. 6. bd) hoc 5. be) proretha 3; prorecha 4; prorecha 5; proreh^u et 6; proregem et B. L. bf) regnanti 5; regeneranti B. bg) sunt add. 5. L. bh) sunt add. 3. 5. bi) reprobri 1. bj) est gl. 3. 4. bk) est add. 4. 6. bm) scenacula 1. 4. bn) strega 4.

1) Galfr. Monmouth. I, 12. 2) Mathildam, filiam Henrici II. regis Anglorum. 3) Ed. Reuber p. 80. 55 4) Cf. Isidorum 'In genesis' 7. ex Augustino contra Faustin. X, II c. 14—24.

Dum* intermitteret mites et immites, fortes et debiles^b, quedam* sunt inter apothecas oppor- Et Petr.
Com. 1. 32
tuna ecclesie^d membra, quedam ad sentinam stercorariam* promenda. Nec enim mirandum,
si uno columbe cibario per os transumpto^f intestina nutriuntur^g, ut decoquant^h, membraⁱ
vero exteriora calescunt, ut proficiant, et^k ex eodem cibo^l in uno^m vase conglutinato deli-
5 catoriaⁿ transsumuntur^o, ut nutriant^p, viliora, ut sentinam^q impleant. Sic et^r in domo im-
periali quidam^s nobiliora tractant ministeria, quidam viliora prohibiunt^t, dum nobiles frustra^u
percipiunt, humiliores^v exta^w discernunt^x. Et cum ad imaginem et similitudinem sui creavit^y
Deus hominem conformitate^z rationis, non dimensione quantitatis, voluit tamen, ut in
imperatore sit ratio^a discernens, ut dominetur, et corporis pars sincerior^b, ut gloriam
10 capiat et subiectorum^c non superbiat. Porro arca erat^d mensurata cubitis geometricis^e, sex et ib.
vel novem nostris^f. Continet enim, ut ait Rabanus, noster pedem, continet et dimidium, qualis
in arca federis esse describitur, cuius longitudo duos cubitos habebat et semissem^g, latitudo Exod. 25. 10
cubitum et semissem, altitudo similiter cubitum et dimidium.

EXPLICITA* EST PRIMA DECISIO.

INCIPIUNT TITULI SECUNDE DECISIONIS^a.

15

[1.] De divisione filiorum Noe et^l quatuor regnorum.

[2.] De divisione orbis tripartiti in summa.

[3.] De distinctione Asiae maioris per^h regiones et provincias a parte orientali.

[4.] De distinctione a parte meridiana.

20

[5.] De distinctione maioris Asiae a parte septentrionali.

[6.] De distinctione Asiae Minoris.

[7.] De distinctione Europe a parte septentrionali et eius provinciis et urbibus.

[8.] De Italia et eius provinciis et civitatibus.

[9.] De situ Rome.

25

[10.] Tituli particulares de^l Gallia, Hispania, Britannia.

[11.] De Affrica.

[12.] De^m insulis maris Mediterranei.

[13.] De mari et eius natura.

[14.] De regni Troiani excidio et ducibus populi Israel^a et regibus Latii.

30

[15.] De regno Romanorum et regno Iudeorum et Medorum et Macedonum et Egipti

et^o Persarum.[16.] De imperio Romanorum^o et Gothorum et^l Longobardorum^o regno.

[17.] De regno Britonum.

[18.] De regno Francorum et eius ortu.

35

[19.] De imperatoribus Romanis ex^o Alemannia creatis^l.De^a successione regum post Karolum in Francia.[20.] De successione regum Anglie^a a tempore Normannorum^o.[21.] Epilogus^a provinciarum totius orbis^o, ac primum de Asia usque ad Terram

Sanctam.

40

[22.] De situ Terre Sancte^a secundum Theodosium^a diaconem et vita filiorum Israel.[23.] De situ^b Terre promissionis et eius adiacenciis diffusius. Mappa^c mundi.De ortu provinciarum^d et civitatum et sex etatibus seculi.

EXPLICIUNT* CAPITULA.

- a) Dum intromitteret et mites 6; De inter mittes et muras 5. b) et fortes sunt debiles 3. 4. 5. c) quidam 1
45 d) ecclesiarum 6. B. e) stercoria 1; stercoraria 6. B; membra quedam assentina stercorariam propinanda 3. 5. f) trans-
sumpto 3. 4. g) nutriantur 3. 5. h) decoquant 5. i) membra vero des. 2. 3. 4. 6; in bravo 6; lacuna 1.
k) deest 3. 6. l) cibario 3. 4. m) eodem 1. n) Delicatoria 5. o) transsumuntur 1. p) nutriunt 3. q) sen-
tinae impl. 5. r) etiam B. s) quedam 5. t) ita 3. 4. 5. 6. u) frustra 3. 4. 5. 6. v) habiliores 4; viliores 6. B.
w) extra 1. 3. 4. 5. 6. x) discrepant 4. 5. y) De. cr. 3. 4. z) ut imperatore sic ratione 5. a) superioris 5.
50 b) ita 1; abiectiorem 5; abiectior ne 6. c) c. e. m. 6. B. d) deest 2. 6. e) nostros 6; sex -- nostris
des. 1. 2. 3. 4. 5. B. f) semisse 4. g) Explicita -- decisio des. 3. 4. 5. h) sec. dec. des. 1; Incipiunt -- dec.
des. 6. i) deest 1; divisione add. 3. 4. 6. k) partes add. 4. l) de -- Britannia des. 3. 4. 5. 6. m) De Affrica
et ins. 3. 4. 5. n) Hyamaelis 5; Ymael 4. o) deest 1. p) imp. enim Goctorum 1. q) ac 4. 5. r) Lom-
bardorum 6. s) et 6. t) deest 1. u) De succ. -- Francia des. 6. In contextu quoque Leibnizius p. 944. hinc in-
55 scriptionem numerum non apposuit. v) De successione in Anglia 4. w) Romanorum 1. x) De pilogis 1. 5.
y) urbis 5. z) deest 1. a) Theodocium 1. 3. 5. 6. b) sancte add. 4. c) rubr. in marg. 1; deest 6.
d) civ. et prov. 1; haec rubra deest 6. e) haec des. 1; Incipiunt capitula 4.

[3.] De Asia orientali. . . . Habet et^a India Agroitas^{b,1} et Brachmanes^{c,2}, qui se ultro in ignem mittunt amore alterius vite. Sunt^d alii³, qui iam^e senio confectos parentes mactant et eorum carnes ad epulas sibi^f preparant^g, impio iudicato qui facere ista^h negaverit. De istis meminit Aristotilesⁱ, cum dixit: *Bonum est mactare^j patrem in Trivallis^k*. Unde literatus ille nostri temporis vir, magister Radulfus^l Niger^m, domini meiⁿ regis^o 5 iunioris^p concurialis^q, cum Topica Aristotilis et Elencos versibus glosaret, ait^r:

*Sunt loca, sunt gentes, quibus est mactare parentes,
Cum mors aut pietas aut longa supervenit etas.*

[7.] De Europa a parte septemtrionis. Post decursam Asiam tam maiorem

Oros I, 2. quam minorem consequens est Europam describere, que a septemtrione incipiens, occidentali oceano 10 terminatur^s, ubi apud Gades^t insulas columpne visuntur^u Hercules^v. Civitates quoque specialius^w Europe nominabimus, tum quia illarum certior^x est noticia, tum quia frequentius in ipsa episcopatus et^y metropoles nominatim distinguuntur. A montibus ergo Rifeis ac^z Tanay fluvio Meotidique paludibus, que sunt ad orientem, per latus septemtrionalis oceani usque ad Galliam Belgicam^{aa} et flumen Rhenum^{ab}, quod est ab occasu, deinde usque ad Danubium, quem^{ac} et Ystrum^{ad} nominant^{ae}, qui est a meridie et ad orientem 15 directus, mari Pontico excipitur; ab oriente Alania^{af} est^{ag}, in medio Dacia, ubi et Guthia^{ah}. Porro dicitur Isid. Etym. XIV, 4. Europa ab Europeo^{ai} rege vel ab Europa, Agenoris^{aj} filia. In hac versus septemtrionem sunt montes Ib. XIV, 8. Rifei, a perpetuo flatu^{ak} sic dicti, nam rife^{al} Grecce Latino sonat impetus. Sane inter montes Rifeos et oceanum regio lata propter solis absenciam infesto frigore premitur et^{am} glacie perpetua^{an}, ideoque terra hec^{ao} inhabitabilis est^{ap}. Illic^{aq} circulus est septemtrionalis, a Grecia 20 Isid. III, 42. arctos^{ar} dictus et^{as} septemtrio a septem stellis. A superiore Rifeorum montium capite^{at} fluvius^{au} Oros I, 2. Lentulus^{av} exurgens medius inter Alanos^{aw} et fluvium Thanaim^{ax}, Meotidas implet paludes, que longe^{ay} post inferius a fluvio Tanay, a Rifeis quoque montibus descendente, postquam preterit aras ac terminos Alexandri in Roboscorum^{az} finibus situs, immensa exundacione iuxta Theodosiam^{ba} urbem Euxinum pontum lacus ingrediuntur^b. Unde usque ad Euxinum^{bc} pontum mare dulce^{bd} vocatur ab indigenis. Sic^{be} ab 25 Euxino^{bf} descendit mare Ponticum ex opposito versus occidentem; unde et illud^{bg} vulgare comparacionis abusivum prodit^{bh}: 'Mare Ponticum^{bi} dulcius^{bj} est^{bk} Adriatico'; exhinc a flumine Isid. VIII, 21. Lentulo et post hoc a flumine Alano lacus diffunduntur^{bl}. Est autem Tanaya fluvius a Tanom^{bm} rege Ib. XIV, 1. dictus. A Tanay ergo fluvio prima Europe regio Scythia^{bn} inferior nominatur, que a Meotidis paludibus inter Danubium et oceanum septentrionalem usque ad Germaniam porrigitur, cuius, ut diximus, prima pars Alania^{bo}, post 30 eam Dacia et Gothia^{bp}. Sane ex diverso Dacie versus septemtrionem est Scatanavia^{bq} oceani insula, cf. Oros VII, 32. de qua Burgundiones tempore^{br} Tyberii^{bs} imperatoris egressi dicuntur, sic Burgundiones appellati, Isid. XIV, 4. quia burgos singulares prius fecerunt ad inhabitandum^{bt}. Porro a Danubio usque ad Alpes, ex quibus oritur, est Germania superior, a germinando^{bu} populos sic dicta. Hec versus occasum^{bv} Reno, versus aquilonem Albio^{bw} flumine terminatur^{bx}, qui et ipse de Alpius oriens^{by}, mare Ponticum ingreditur. Inter 35 Germaniam et Meotides^{bz} paludes ab oriente Wandalorum gens ferocissima^{ca} habitat, inter quam et paludes Meotides^{cb} pereque Sarmate habitant, a quibus mare Sarmaticum dicitur, quod a fluvio Sarmatico et Wandalo, flumine Wandalorum, et^{cc} Danubio versus orientem impletur. In regione Germanie superioris est Suevia, a Suevo monte dicta^{cd}, post hanc cf. Isid. Alemannia^{ce}, a flumine Lemanno, unde Lucanus: *Tentoria^{cf} fixa Lemanno^{cg}*^{4.10}. Legitur tamen 40

a) in 4 b) Agybitas 5. c) Bragmannos 3. 4. 5. 6. d) et add. 1. e) deest 4. f) deest 4. 5. 6. g) parant 3. 5. h) neg. ista 4. i) mathare 5. k) Trivalis 1. l) Radulphus 4. 5. m) nostri 3. n) i. r. 6. o) deest 3. 4. 5. p) curialis 5; deest L. q) finiat 3; finitur 4. r) Cades 1. s) videntur, corr. 2; insunt 3; inferuntur 4. t) Ulixis, in marg.; vel Hercules 2. u) speciales corr. 2. v) et cer. not. L. w) deest 2. x) a. L. y) Bellicam 1; Belligicam 5; Belgiam B. z) Renum 3. 4. 5. aa) quod 1. ab) Hystrum 3. B; Histrum 4. 45 ac) deest 3. 4. ad) Almania 5; Almania 4. ae) deest 3. 4. 5. B. af) ita 1. 3. 4; Gothia L. ag) Europa 1; ab E. des. 4; Porro ab Euro 2; ubi in marg.: dicitur Europa. ah) regis Libie in marg. 2. ai) inflatu 4. aj) rifei 1; rifeus 3; rifey 4. ak) deest 3. 4. 5. 6. B. al) ac 3. 4. am) ac 3. 4. an) perpetui 5. ao) ista 3. 4. 5. ap) deest L. q) Illuc 1. ar) arctos 2; arthos 3; sacros corr. sercos 5. as) ac 3; a septemtrione corr. 4. at) deest 5. au) flumen corr. 2. av) Lectulus 1. w) Albanos 2. 4. 5; Abanos B. ax) Tanay 4. ay) que sunt longe inferius 3. 4. 5. az) Tob. 1; 50 Robostr. 2; Thobosc. 4; Thobost. 5. ba) Teod. 2. bb) ingreditur 4. bc) Euxinum 3. 4. bd) Sicut 1. ce) Euxinio 3; eximio 4. cf) unus et idem 1. cg) prodire 4. ch) Ponticum 4. ci) dulcis 2. cj) deest 4. cl) diffunditur 4. cm) Cano 2; Taneo 3; Thaneo 5; tanto 4. cn) Sibia 3. 4; Sitay 5. co) Almania 3. 4. cp) Giethia 3; Guthia 4; deinde Germania add. inter lineas manu altera 2. cq) tempore -- Burgundiones des. 4. cr) habitandum 4. cs) ad germinandos 4. ct) occasum R. versus des. 2. cu) alio 3. 4. 5; Albio L. cv) versus occ. Rheno hic demum habet L. 55 ca) orientis 2. cb) Meotidas 3. 4. cc) fortissima 3. 4. 5. cd) et -- orientem des. L. ce) et inter lineas add. 2. b) etiam add. 1. c) est emptoria 4; Teutonia terra L. d) Lemancio 4.

1) Agriophagas Isidori Etym. IX, 2. secundum Plinium vel Solinum. 2) Cf. Plin. VI, 19. 3) Cf. Solin. c. 60. 4) Topic. II, XI, 5. 6. 5) Cf. supra p. 327. 6) Hos versus refert Radulfus de Diceto supra p. 281. ad Ricardum I. in Trifels retentum.

7) Cf. Isidori Etym. XIII, 16. 8) Ex Fredeg. Hist. epit. c. 65. 9) Cf. Oros. VII, 32; Isidori Etym. IX, 2. 10) Deseruere cavo tentoria fixa Lemanno, Pharsal. I, 60 v. 396.

in passione Thebeorum^a, quod lacus Gebennensis^b Lemannus dicitur^c, quem Rodanus influit. Illic et Rethia^d. In Suevia nascitur Danubius, qui et Yster^e, unde poeta: *binominis^e Yster^f*. Hic sexaginta^g precipuis^h fluminibus cingiturⁱ, et septem ostiis^j ut Nilus^k divisus^l, mare Ponticum^m ingreditur. Surgens enimⁿ in Suevia^o ab Alpibus, descendit per Bavariam et hinc per Austriam, exhinc per Huniam^p, a qua Alpes descendens^q, grande facit precipitium; exhinc terram Grabati^r similiter^s pertransit, divisionem capiens apud Brandiz^t super Danubium. Illic^u versus septemtrionem sunt Cumani, adorantes quidquid illis primo mane occurrit. Illic Gete et Coralli^v. A divisione Danubii usque^w Constantinopolim sunt 24 diete versus eorum. Primo enim occurrit desertum Bulgarie, quod est terra Blacti^x, ubi vicus Ravana^y et vicus Nifa^z. In fine deserti est civitas^{aa} Stralis^{ab}, caput Romanie. Exhinc Philippopolis^{ac}; post quam Andrinopolis^{ad}; exinde^{ae} Constantinopolis. Apud Constantinopolim est Brachium Sancti Georgii, mare coartatum^{af}, a quo ad Iconium 12 diete et^{ag} exinde ad^{ah} Antiochiam pereque^{ai} 12. Est et in Germania superiore Noricus, que^{aj} et Bavaria^{ak}; inter quam et Ungariam vel Huniam est Austria, que vulgo dicitur Austrica^{al}. Post Austriam est Bavaria; cui^{am} et^{an} Austrie iungitur^{ao} Boemia; quam tangit a septemtrione Saxonia^{ap}, gens valida, et propter^{aq} sui fortitudinem et robur quasi saxorum sic appellatur^{ar}. Inter Saxoniam et Wasfalia^{as} est Albi^{at} fluvius. Est autem Wasfalia^{au}, cuius gentes^{av} Suevi dicuntur. Porro ab Albio^{aw} flumine usque ad oceanum Germania inferior nuncupatur, in qua est^{ax} Albia^{ay} regio, que^{az} versus aquilonem oceano terminatur. In hac est terra Danorum^{ba} et Norveia^{bb}; sed terra Danorum proximior Germanie Saxonice. Post Daniam^{bc} Norveia^{bd}; post Norveiam^{be} Russia versus septemtrionem, mari interposito, quod cum mari Britannico^{bf} et glaciali vicissim, insulis intercurrentibus^{bg}, continuatur, unde per^{bh} mare de^{bi} una ad aliam^{bj} facilis, sed longus^{bk} est transitus. In istis oceani insulis girfalci^{bl} ex altissimis rupibus in mare^{bm} dependentibus eliciuntur artificiose. Sed et in Germania inferiore est Marcomannorum^{bn} terra, oceano a septemtrione, montibus a meridie clausa. Sunt autem omnium habitantium in Germania superiore et inferiore gentes^{bo} quinquaginta quatuor.

[8.] De Italia et eius partibus. . . . Secundum Longobardorum Historiam part. II. c.

Italia has habet provincias: . . . Sextam provinciam Italie Tusciam dicunt; in qua

Roma caput mundi tenet orbis frena rotundi,

et Aurelia et Umbria^h. . . . Hec ab Hystoria Longobardorum decerpsi.

[9.] De situ Rome^l. . . . Quia vero basilica^l sancti Petri ad consecrationem domini pape et imperatoris speciali^m sue dignitatis prerogativa pertinet, ut illicⁿ successor Petri, vicarius autem^o Christi, potestatem clavium Petro datam recipiat et ex^p Constantini munere diademate imperiali coronetur, ubi executor Christi et apostolorum, imperator terrenus corona insignitur^q, aliquantulum^r de situ et constructione ipsius basilice preloquamur^s.

*) 5 addit: Vocille¹³, cistrum, peccen, speculum, calamistrum
Ultra trans Ystrum te dantur esse magistrum.

) Denemarchia vulgariter nominata addit B. *) que montuosa est et in mari sita addit B.

†) et austorii¹⁴ addit B. ††) Multa mira sunt in partibus illis de avibus, piscibus, feris addit B

- 40 a) Tebeorum 1. b) locus Gebenensis 2; Gedenciensis 3. c) dicatur 1. 3. 4. d) Illic arethia 4. e) binomius 3. 4. 5; Livonius 2. f) deest 4. g) emergitur 2. h) intrinsecus 2. i) divialis 4. k) deest 1. l) Suania 3. m) et exhinc per Hyniam 1. n) ascend. 5. L. o) Graban 1; deest 2 p) deest 1. 5. q) Brandis 5; Pranditum 3; Prandiz 4. r) Illic 1. s) ad add. 4. t) Blacei 2. u) Ravel 1; Ravel 3. 5. v) iufa 3; ifa 5. w) cuncta 5. x) Stralim 2. y) Fraypopolis 1; Finipopolis 2. 4. 5; Fimpopolis 3. z) ita 1; Andronopolis 2. 3. 4; Adrianopolis L. a) exhinc 3. b) coactans 2; cartans 3; coartans 4. c) deest 3. 4. d) per cam 1. e) deest 3. 4. 5. f) Baioaria 1. g) Austerica 3. 4. h) cui — Boemia des. 2. i) deest 4. k) iungantur 1; mergitur 4 l) Saxorum 2. 3. 4. m) appellantur 1. n) Vassaliam 2. o) Albus 2; Albius 3. p) terra super lineas add. 2. q) gens Sueva dicitur 3. 4. 5. r) Aspia 1. s) Albia regio est 3. 4. 5. t) Aspia 1. u) terra add. 3. 5. v) Daciorum 3. 4. w) Norveia 1; Norucia 4. x) Datiam 2; Dariam 3; Daciam 4. y) Norweya 1; Norucia 5. z) Norweyam 1; Noruciam 4. a) Scocico 5. b) interementibus 2. c) per mare des. 3. 4. 5. d) deest 5. e) alteram 3. 4. f) longius 1. 5. g) girfalci 2; girfalci 3. 5; girfasi 4. h) mari 1. 4. i) terra Marcomannorum 2. k) Ymbria 1. l) ecclesia 5. m) specialis 2. n) illic 1. o) deest 2. 3. 4. p) hoc 2. q) ideo in marg. add. 2. r) aliquem titulum 1. s) prol. 2. 4; preloquamur 5.

- 1) *Stat velus urbs, ripae vicina binominis Istri*, Ovid. hodie Sofia. 9) Cf. Isidori Etym. IX, 2. 10) *Gyro-*
55 Pontic. I, 8, v. 11. 2) Ex Isidor. XIII, 21. 3) Cro-
batiam. 4) Prope ostium Moravae. 5) *Litora* falco, franco-gallice *gerfaut*, nostris 'geierfalk'.
11) Ex Oros. I, 2. 12) Plurima e Mirabilibus Romae
subiecta Corallis ut effugiamque Getas, Ovid. Pont. desumpta sunt. 13) *Volsellae, pecten, speculum,*
IV, 8, 83. 6) Ravanica. 7) Nissa. 8) Sardica, *calamistrum* e Plauti Curculione 4, 4, 21. 14) Astures.

Mr Romae. Infra pallacium ergo Neronianum¹ . . . est petra tumularia, in qua cinis Iulii Caesaris reconditus est. . . . Continet et hanc scripturam metricam, cortiambicam:

*Cesar tantus eras quantus et orbis;
Sed nunc in modico clauderis antro².*

Ex^a archivis domini pape. Nunc Europe flamines et archiflamines et civitatum⁵ suarum nomina subiungamus, quarum potestatem Romana noscitur^b ecclesia tenere, quia ipsarum familiarior est noticia.

De Polonia. Polonia^c archiepiscopum habet Kenesensem^{d,3}, et hic habet suffraganeos Wredicilicensem vel⁴ Wranslaviensem, Lubicensem⁵, Cuiaviensem⁶, Plocensem, Gracobiensem, Posnaniensem, Mazoviensem, Pomeraniensem. 10

De^a Alemannia. Alemannia habet sex metropoles. Maguntinus hos^f habet suffraganeos: Pragensem, Moraviensem^g vel Olomocensem, Eistetensem^h, Erbipolensem velⁱ Wizeburgensem^j, Constanciensem, Curiensem^k, Argentinum, Spirenses, Warmaciensem^l, Verdensem^m, Ildesmensensemⁿ, Alberstanensem^o, Paldeburgensem^p, Bavaburgensem^q, qui est domini pape. Coloniensis Alemannie archiepiscopus hos habet suffraganeos: Leodiensem, 15 Traiectensem, Monasteriensem, Mundensem vel Misinensem^r, Osemburgensem^s. Bremensis Alemannie archiepiscopus hos habet suffraganeos: Bardvicensem^t, Solesvicensem^u, Rasceburgensem^v, Alerzemiensem^w, Michiliburgensem, Lubichensem^x, Rigensem vel Livonensem^y. Maideburgensis Alemannie archiepiscopus hos habet suffraganeos: Halbeburgensem^z, Bindeburgensem^{aa}, Misensem^{ab} vel Misnensem, Menseburgensem, Cicensem^{ac} vel 20 Numburgensem^{ad}. Salseburgensis^{ae} Alemannie archiepiscopus hos habet suffraganeos: Paitaviensem^{af}, Ratisponensem^{ag}, Fusiensem^{ah}, Gurezensem, Brixniensem. Treverensis Alemannie archiepiscopus hos habet suffraganeos: Metensem^{ai}, Tulidensem, Verdunensem^{aj}. 10.

Nunc ad insulas oceani, que partes oceani Europam respiciunt¹, nos referamus. Dacia ergo habet metropolitanam^a Lundensem^b, qui hos^c habet suffraganeos: Roschidenensem^d, 25 Othemensem^e, Slewicensem, Ripensem, Wiburgensem^f, Arosiensem^g, Burgalanensem. Norweia^h habet metropolitanum Nidrosiensem. Et hic habet suffraganeos: Bærgenensemⁱ, Stamangrensem^j, Hamarcopensem^k, Haslovensensem^l, Harcadensem^m, 11, Subtrahensemⁿ. Suecia insula inter Daciam et Norweiam habet archiepiscopum Ubsalensem, cuius suffraganei^o sunt Augustensis^p vel Asvisensis^q, Straviganensis^r, Lingacopensis, 30 Scarensis.

[10.] De^a partibus Europe occidentalibus. Explicuimus^d partes Europe a montibus^e Rifeis ac flumine Tanay Meotidisque paludibus per partes septentrionales a termino oceani usque ad flumen Renum et ab Alpibus Penninis usque ad mare Adriaticum et Tyrrenum^f et Yonium, quorum alterum a Tyras, filio Iaphet^g, a quo Traces^h 14 exorti sunt 35 quasiⁱ Tyraces, Tyrrenum dicitur — quod Greci Yonium, Itali Inferum^l nominant^k —; unde Tyrrenia, pars Italie Etruria^m, ubi quoque Tyberis descendit in mare; quia illic habitasse fertur Tyrusⁿ, 11, Lydii^o frater, Tyrrenium^p nuncupatur vel Terrenum^q, quia multas interluit terras.

a) rubra deest 2. 3. 4. b) nascitur ten. eccl. L. c) Bononia 3. 4. d) Venensem 2. e) Cinav. 2; Cinam. 3. f) habet hos 2; Maguntinum cuius sunt 5. g) Modamensem 1; Montav. 4. 5. h) Ghistecensem 2. i) deest 4. k) Wilburg. 1; 40 Wirz. L. l) deest 5. m) Warviaticensem 3; Warmaticensem 4. n) Werdensem 1. o) Ildesmensensem 2; Ildemensem 4. p) Albertan. 4; Halherstatanum L. q) Paldebrag. 4. r) Babaverg. 1. s) Mundensem vel Missinensem 5; Mundensensem vel Miginensem 4; Mundensem vel Milnensem B. t) Osceburg. 2; Ossemb. 3; Obseburg. 4. u) Bardincensem 1. v) Solvicensem 3. w) Raiceburgensem 4. x) Alezennensem 3; Alezemiensem 4. 5. y) Lubithensem 3. z) Linonensem 2. 4. a) Halbeburgensem 1; Albeburgensem 3. 4. 5. b) Burdeburgensem 4. 5; Vindeburgensem 3. 45 c) Misensem — Menseburgensem des. 3. 4. 5. d) Cisenburgensem 4. e) Mumburgensem 2; Nimbürgensem 3; Minemburgeniensem 4. f) Aleburgensis 3. 4; Sal. — Verdunensem (L. 23) des. 2. g) Pictav. 1. h) Raitisp. 4. i) Merce-nensem 4. k) Verdin. 3. 4. l) respiciant 1. m) metropolim 2; metropolitanum 3. 4. In Dacia est B. n) Lundonum 5. o) deest 3; habet hos 4. p) Boschistensem 2; Baschidensem 3. 6. q) Occhem. 5; Oteniensem 2. 6. r) Wilberg. 4; Vinberg. 6. s) Avisensem 2. B. Anicensem 3. 4; Aviciensem 5. t) Norveia 2. 4; Noruehya 3. 50 u) Bergensem 1. v) Stama-grenensem 1. w) Hamarcopenensem 1. x) deest 1. y) Haitad. 4. z) Subirah. 3. a) sunt suffraganei 3. b) Augustenensis 1; Agnustensis 2. c) rubra deest 1. 5. 6. d) explicimus 4. e) minoribus 3. f) Tirenium 3; Turrenum 4. g) Iafeth 2; Iafet 4. h) Tiraces 3; quasi Tyraces des. 6. i) inferunt 1. k) Etruxta 3; fort. Etrusca emendandum. l) Tyrrus 2; Turus 6. m) Ludii 1; Lidu 2. n) Tirenium 3; Tyrrenum 4; Turrenum 6. o) Tiren. 3. 4; Tiren. 6. 55

1) Mirabilia Romae ed. Parthey p. 14. 2) His 8) Havelberg. Brandenburg. 9) Frisingensem. versibus incipit epitaphium Henrici III. imperatoris, 10) Sequuntur episcopatus Italiae (Leibniz II, p. 770). ap. Will. Malmesbur., SS. X, p. 468, quod tamen 11) Orcadensem. Sudreiensem. 12) Westerås. ad alios quoque refertur; cf. Dämmler, 'N. Archiv' I, 13) Strengnäs. 14) Cf. Isidori Etym. XIV, 4. p. 179. 3) Gnesnensem. 4) Corrige et: Warschau, 15) Cf. Solin. c. 31: Sinus Thuscus, quem Graeci 60 Breslan. 5) Lebus. 6) Error. 7) Aldeburgensem? Ionium vel Tyrrhenum, Itali Inferum vocant.

Nunc etiam^a Europe partes, quas Alpes et flumen Reni et mare hoc nostrum et occidentalis oceanus terminant^b, explicemus^c. In hiis Gallia prius occurrit, a candore^d sic dicta; gala^e. Isid. XIV, 4. enim Greco Latine lac sonat. Hinc est illud^f Ieronimi in vita beati Ylaronis: Candidatus Constantini imperatoris, *Fredegar. II, 4, 5.* rutilus coma et candore corporis indicans provinciam, ab infantia demone obsessus est. Inter Saxones quippe et Alemannos
 5 gens eius^g non tam lata^h quam valida; apud hystoricos Germania, nunc Franciaⁱ dicitur. Sed et Galli^j dicuntur sacerdotes matris deorum^k ob hoc, quod^l mos est eis apud Frigiam castrari, qui^m omnia turpissima agunt. Gallos Cesar castravit, cum eos vicisset, in eorum scilicetⁿ opprobrium. Porro Galli confinibus^o suis candidiores sunt. Secundum enim diversitatem^p aeris Romanos graves, Grecos leves, Affros versipelles, Gallos natura^q feroces, Anglos ingenio potentiores, Teutonicos^r robustiores videmus, quod natura climatum^s facit. Gallia nunc Celtica dicitur, a quo^t Celtiberi — a Gallis, qui prius Celtici dicebantur, et ab Ybero^u Yspanie fluvio, ubi consederunt —, quorum ex nomine regio Celtiberia vocatur^v, includens^w Aquitaniam et Guasconiam^x; nunc^y Germanica, que includit Lothoringiam^z et Alemanniam; nunc Gallia Belligica a civitate Belgis^{aa} in^{ab} confinio Burgundie sita super flumen Sonam^{ac}, habens a circio Lingonis urbem; que tertia
 15 pars Galliarum dicitur. Hec habet^{ad} ab oriente limitem fluminis^{ae} Reni et Germaniam, ab euro Alpes Penninas, a me- *Oros. I, 2.* ridie provinciam Narbonensem, a circio oceanum Britannicum, a septentrione insulam Britannicam. Sed et Senones *Isid. IX, 2.* Galli pro parte Burgundiones dicuntur, qui^{af} antiquitus Zenones^{ag} dicebantur. Hiis cum duce Brenno^{ah}, fratre^{ai} Belini^{aj} regis Maioris Britannie, restitit Manlius consul, voce anseris ex- *Oros. II, 19.* citatus, cum Romam captam incendere vellent. Porro antiquitas tres esse Gallias docuit: togatam^{ak}, id est Longobardiam, ad instar Romanorum, comatam, id est Burgundiam, et Franciam braccatam^{al}, id est Teutonicam^{am}, a longis bracciis^{an}. Enimvero nomen Longobardorum^{ao} sic cepisse^{ap} legimus. Gens enim Longobardorum^{aq}, priusquam hoc^{ar} nomen assumeret, exeuntes de Scatnavia^{as} oceani insula, de qua Burgundiones^{at} sunt egressi, que est inter oceanum et Danubium, cum uxoribus et liberis Danubium transmeaverunt^{au}, cumque transeuntibus Huni^{av} parassent bellum, Longobardi
 25 mulieribus suis comam capitis ad maxillas mentosque^{aw} ligaverunt^{ax}, quo potius habitum virorum simulantem^{ay}, plurimam hostium multitudinem simularent. Comis ad maxillam^{az} barbam facientibus, fertur desuper vox^{ba} dixisse: 'Hii sunt Longobardi'. Ad hec Longobardi clamant: 'Qui instituisti nomen, concede victoriam'. Quo dicto, Hunos^{bb} superant partemque Pannonie invadunt. Nec post^{bc} multum tempus Narsis^{bd} patricius *ib. II, 5.* minis Iustini imperatoris eiusque^{be} auguste Sophie^{bf} perterritus, eo quod ipsa ei^{bg} apparatus muliebrem ex auro factum, quia eunuchus^{bh} erat, cum quo filaret, direxerat^{bi}, dicens, ut pensa lanaria regeret, non populum —; at ille respondit: 'Filibo^{bj} filabo, cuius finem Iustinus vel augusta non perficiet'. Tunc Longobardos a Pannoniis^{bk} invitans cum Alboeno^{bl} rege Italiam^{bm} introduxit. Porro Gallia, quam diximus Belgicam, particulares habet regiones: Neustriam seu Normanniam, Boloniam^{bn}, Flandriam, Andegaviam, Turoniam, Bituricam, Britanniam, Armoricam, Pictaviam^{bo}, Aquitanniam,
 35 Guasconiam, Narbonensem Provinciam. In harum medio Francia^{bp} est^{bq}, a Franco rege dicta, qui de Troia, ut quidam^{br} dicunt, cum Enea fugiens, populo nomen dedit. Sane in catalogo Romanorum et Francorum legimus et iudicum vel regum Israel, quia^{bs}, cum Lapdon^{bt} de tribu Effraim regeret populum *Isid. XII, 14.* Israel annis^{bu} octo, huius anno tercio capta est Troia ab Assiriis. Tunc Eneas et Frigius frater^{bv} a Troia fugiunt^{bw}. Eneas regnavit in Latio, Frigius vel Frigas in Frigia. Post huius mortem in duas partes
 40 Troiani^{bx} dividuntur: una pars Macedoniam petiit, ut suo potirentur auxilio; alia, que de Frigia progressa^{by} est, per multas regiones pervagando cum uxoribus et liberis, electo sibi rege^{bz} Francione^{bc}, a quo Franci dicuntur, multoque tempore cum plurimis gentibus gerens^{bd} pugnam, eo quod fortis esset in bello,

a) ad f. 2. b) terminat 3. c) explicimus 1. d) Galla 2. 3. 6. e) ita 1. 2. 3. 4. *Fredegar.* f) Gallia 3. 4. g) domini 2. 3. 4. h) quia 3. 4. i) quia 1. k) deest 3. l) cum fia, 3; cum suis 6; consimilibus L. m) diversitates 2. 4. n) vero 1. o) Teot. 6. p) climatis 3. q) Hyb. 2; Hib. 6. r) in confinio Burgundie sita *add. iam hic et fortasse rectius L.* s) incl. — Guasconiam *des. 6.* t) Yasc. 2; Gasc. 4. u) nunc — Alemanniam *des. 6. L.* v) Toringiam 1. w) in — Ling. urbem *hic des. fortasse rectius 6. L.* x) Focinam 1; Rodani 3. y) He sunt 3. z) fluvium 2. 3. 4. aa) Cenones 4. 6. ab) Brennio 6. ac) Helini 3; Belyni 4. ad) totagam 1. ae) braccatam 1. af) Teot. 6; Teutonicam 3. ag) brachis 3; braciis 6. ah) Lombard. 3; Lombard. 4. ai) recepisse 6. aj) n. hoc 4. ak) Scannavia 3; Scaran 6. al) transmeaverunt 4; transmearent 6. am) Himi 3; Hymi 4. an) mentumque 3. 4. 6. ao) ligarunt 2. ap) imitantes L. ar) maxillas 2. 4. as) etiam *add. 1.* at) Himos 3; Hymos 4; Anos 6. au) deest 6. L. av) Narcys 3; Narcis 4. aw) quis eius 3. ax) socio 2. 3. 4. 6. ay) ita 6. L.; apparatu (ei hic 2) muliebri ex a. facto 1. 2. 3. 4. az) eunucus 3. 4. ba) ita 6; dixerat 1; duxerat 4. bb) filium 1. bc) appennonis 3. bd) Albeono 2; Albonio 3. 4. be) Yt. 3. bf) Bononiam 3. 4. bg) Pict. Aq. Guasse. *des. 3. 4.* bh) est *Fr. 4. 6.* bi) deest 3. bj) quod 2. 4. bk) Lapridon 2; Laption 3; Lapcon 4; Abdon L. bl) 8 a. 4. bm) o) fratres 2. bn) exeunt 2. bo) deest 4; Troiam dividitur 1. bp) egressa 2. bq) in regem 3. br) Francione 3. 4. bs) p. g. 2. L.

1) Cf. Isidor. Ety. XIV, 4. 2) Quam multa desint verba, locus ex Hieronymo, *Opp. I, p. 246*, desumptus sensum non praeberet, Grunauer, *De fontibus Frechalphi Lexov. p. 47.* 3) Cf. Hug. Flor. ed. Rottendorf p. 91: *Gallia non tam ampla quam inclyta.* 4) Fortasse ex Ovid. *Fast. IV, 360 sqq.* 5) Cf. Isidori Ety. IX, 2. 6) Beauvais? 7) Cf. Galfr. Monmouth, III, 1. 8) Cf. *Fredegar. c. 65.* 9) Quae sequuntur ex *Fredegaro* et *Gestis Francorum* conflata sunt sive ab ipso Gervasio sive ab alio quem exscripsit auctore. Nonnulla cum Chron. Moissiacensi conveniunt. 10) *Labdon — Troia* ex Pauli *Hist. Rom., Auct. ant. II, p. 6.*

Asiam vastans et iter in Europam dirigens, super litus Danubii inter^a oceanum et Traceam resedit; inter quos Priamus et Antenor, post Ilium destructum infamiam^b verecundie fuga obtegentes, ripam Tanaya fluvii adierunt, terminos Pannonie superioris^c iuxta Meotidas paludes petentes, missisque per girum exploratoribus, reppererunt locum a communi hominum habitatione semotum^d, undis marinis circumseptum, ibique construxerunt civitatem Sicambriam^e nomine. Consueti ergo^f feritate expugnantes^g confines suos, 5 in armis cruentam vitam exercuerunt. Tandem tempore Valentiniani Imperatoris, cum ipse strenuus gentem^h Alanorumⁱ superasset^k et, eo quod^l ad Meotidas paludes fugissent^m, fugientes capere non posset, Sicambri illa loca tamquam sibi mota invadentes, Alanos captos imperatori representaverunt. Sicqueⁿ peracta victoria, imperator Sicambros omni libertate donavit eosque Francos in posterum nominandos esse^o censuit. Porro iam decem annis post hoc elapsis, primarius quidam imperatoris Romani^p venit a Francis^q 10 tributum exigere^r, qui grave servitutis nove iugum ferentes eligentesque^s vita libertatem redimere, exactorem improbum immisericorditer^t gladio^v sociosque suos trucidarunt. Hiis aditis, imperator Francos invasit, Priamoque Francorum rege precepto^w, in fugam convertit. Maior itaque pars illorum fuga sibi consulens predamque huc illucque exercens, ripas Rheni fluminis^x adiit^y, illic in Germanorum^z opidis figens tentoria. Reliquie vero Francorum Sicambrie manserunt, electo sibi rege nomine^a Torquato, 15 a quo gens Torquorum nomen accepit. Franci vero, erecto sibi in regem Feramundo^b, filio^c Marchionis vel Marchomiri, filii Priami^d, civitatem ad instar Troie edificarunt^e. Opus quidem ceptum, sed non consummatum. Defuncto Feramundo, Clodio^f, filius eius, in regem erigitur^g, in finibus Thoringorum^h, Dispergo castello habitans. Paucis tamen diebus Franci, nempe suspecti et dubii et inⁱ incerto vacillantes, audientes Galliam terram esse nemorosam ac fertilem, illuc tendunt, vindictam sumpturi de Romanis, qui 20 a Reno ad Ligerim et a Ligeri usque ad^k Hispaniam terram tenebant. Sed et Burgundiones^l tunc Arriani habitantes secus Rodanum, quorum dux aut rex Alaricus favore Valentiniani imperatoris tunc Arrianus a Clodoveo^m rege interficitur non longo post tempore. Sane Clodioⁿ Carboneriam silvam ingressus, Tornacensem civitatem optinuit et exhinc Cameracum properavit. Illic trucidatis Romanis, Ambianensem civitatem cepit, ibi^o regni sedem statuens^p. Huic successit Merovicus^q; cui successit filius^r eius Childericus, qui Agrippinam Coloniam civitatem regni cepit^s et Treveris super Mosellam fluvium et Suessionem, Aurelianis et Andegavis. Childerico filius eius Clodoveus successit in regnum; cui, cum baptizaretur, dixit sanctus Remigius: 'Mitis depone colla, Sicamber^t, adora quod incendisti, incende quod adorasti'. Quo mortuo, quatuor eius^u filii inter se regnum diviserunt Francorum, Theodorico^v Metensem Lotharingie^w urbem, Clodomiro^x Aurelianensem, Childeberto Parisiensem, Clotario Suessionensem ad sedem 30 regni eligente.

Distinctio^a Galliarum. Iam^v nunc ad distinctionem Gallie redeamus. Sunt ergo in Gallia, ut diximus, Belgica Belbicii^b, fortissima omnium^c Gallorum^d gens, quibus perpetua^e pene cum Germanis pugna est et altercatio, a quibus Reno tantum^f fluvio dirimuntur^g. Narbonensis provincia, pars Galliarum, habet ab oriente Alpes Cocias^h; inter quas et mare etⁱ 35 Rodanum sunt he provincie: Arelatensis, que caput est regni, Viennensis, que cancellaria regni gaudet, Tarentasiensis, Ebredunensis et Aquensis et pro aliqua sui parte Lugdunensis et^j Bisuntina. Habet Narbonensis provincia ab occidente Yspaniam, a circio Aquitaniam, a septentrione Lugdunensem, ab aquilone Galliam Belgicam, a meridie Gallicum mare^k, quod^l est inter Sardiniam et Insulas Baleares, habens in fronte, qua Rodanus fluvius exit in mare, Sticados^m insulas, quas vulgo Camargasⁿ nominant, 40 quasi caras marchias. In modum enim^o insule, Rodano per tria ostia diviso, clauduntur: terra fertilis salinis excelsae bonitatis, piscationibus stagnorum mariumque fluvialibus vegetationibus, cirogrillis^p et aucupationibus et pascuis incomparabilis. . . . Est et in capite ad ripam Rodani civitas Arelas, caput regni Burgundie, dicta quasi ara lata deorum. Illic enim quotannis solent^q omnes^r regni illius cum adiunctis provinciis, paganitatis ludibrio 45 tenti^s, in Kalendis Madialibus^t convenire et in omnium conspectu sacrificium tristis^u amnestie^v suscipere in loco suburbii que Rocheta dicitur; ubi, duabus immense^w celsitudinis columpnis ara superposita, trium iuvenum illo die sanguis innoxius pro salute populi populo superspergebatur^x, quos velut suos, de communi emptos, per totum anni circulum ad nefandam victimam pascebant. Hec autem conspiciens Trophimus^y. . . in melius commutavit. 50

a) inter Tr. et occ. 3. 4. b) infamie verecundiam 4. c) Pannoniorum 6. L.; ubi sup. deest. d) ampliavit add. 6. e) Cic. 1; Syc. 3. f) vero 2. g) repugn. 6. h) gentes 1; Al. g. 6. i) Alamanniarum 2. k) domasset 6. l) sup. eosque 4. m) fugisset 2. 6. n) Sed 3. 4. L. o) parta 4. p) deest L. q) Romanus 1. 2. r) ad Francos 6. s) exigens 3. t) in add. 6. u) immisericordis 3. 4. v) gladioque suos so. L. w) interempto 3. 4. 6. x) fluvii 6. y) adhiit 4. z) Germaniorum 1. 2. a) deest L. b) Phara. corr. 2; Ferra. 4. c) etiam add. 1. 55 d) vel Marcomini add. 4. e) edificaverunt 2. f) vero 3. g) Clodius 4. h) eligitur 3. 4. i) Thur. corr. 2; Tor. 6. k) deest 1. l) deest 6. m) Burgund. 4. n) Clodoveo 2; Clodio 3. o) Clodoveus 4; Clodio 6. p) in 3. q) constitutus 4. r) Meroveus 3. 5. 6. s) civ. Rheni c. 2; civ. recepit 3. t) sic camber 1. u) f. e. 4. v) apud add. 6. w) Thoringie 1. 3; corr. Lothor. 2. x) De distinctione 3; rubra deest 6. y) Nam 3. z) Helb. 1; Belvicii 2; Belgicii 3. a) deest 4. b) g. Gall. 4. c) perp. pugna c. G. et alt. 3; cuius pugna perp. c. circiter G. et alt. 4. 60 d) tamen 1. e) distinguuntur 2. f) Cucias 2. 6. g) ac 6. h) etiam add. 6. i) Sicadas L. k) Caam. 6. l) deest 6. m) cirogis L. n) sic codd. L. o) in r. i. adi. pr. L. p) territi L. q) Martialibus L. r) tristi 2. s) Antiestie 3. t) universe 2. u) supersparg. 6.

1) Stoechades. 2) Chirogryllus, nostris 'igel'. 3) Primus Arelatensium episcopus.

Narbonensis provincia togata dicebatur, a longitudine togarum^a sic dicta, quamvis, tempore mores hominum mutante, nunc inter omnes homines Narbonensis provincie viri et^b mulieres more Yspanorum ac Guasconum arcius vestiuntur^c, itaque insuta potius quam induta^d corpora iudicantur, sicut^e in libro Facetiari^f, quem^g ad imperium excellentissimi regis iunioris^h Anglie Henriciⁱ, avunculi vestri et domini mei, laicius dixi, imperator et domine serenissime.

De provinciis et urbibus Gallie. Nunc^k singulares Galliarum urbes enumeramus, Galliam in Franciam, Burgundiam^l et Guasconiam more^m Romane ecclesie distinguentes. Francia ergo septemⁿ habet metropoles cum suis suffraganeis^o. Lugdunensis, cuius titulus est^p numismatis: *Prima sedes Galliarum*, hos habet suffraganeos: Hedunensem^q, Matisconensem, Cabilonensem, Lingonensem. Remensis hos habet suffraganeos: Suessionensem, Catalaunensem, Cameracensem, Tornacensem, Morinensem, Atrebatensem, Ambianensem, Noviomensem^r, Silvanectensem, Belyacensem^s, Laudunensem. Senonensis^t, Francie archiepiscopus^u, hos habet^v suffraganeos: Parisiensem, Carnotensem, Aurelianensem, Nivernensem, Altissiodorensem, Trecensem, Meldensem. Turonensis hos habet suffraganeos: Cenomanensem, Redonensem, Andegavensem, Nannetensem, Coriosopitensem^w, Venetensem, Macloviensem, Briocensem, Tregorensem, Leonensem, Dolensem. Rotomagensis^x hos habet suffraganeos: Baiocensem, Abrincensem^y, Ebroicensem, Sagiensem, Lexoviensem, Constanciensem. Bituricensis hos habet suffraganeos: Claromontensem^z, Rutenensem^{aa}, Caturcensem, Lemovicensem, Mimatensem, Albigensem, Aniciensem^{ab}, qui est domini pape. Burdegalensis hos habet suffraganeos: Pictaviensem, Xantonensem, Engolismensem, Petragoricensem, Agennensem. Narbonensis, Guasconie^{ac} archiepiscopus, hos habet suffraganeos: Carcassonensem, Biterrensem, Agathensem, Lodovensem, Tolosanum, Magalonensem, Nemausensem, Ucetensem^{ad}, Elenensem^{ae}. Viennensis^{af}, [Burgundie^{ag}] archiepiscopus et regni^{ah} cancellarius, cuius numismatis inscripcio habet: *Maxima sedes Galliarum*, que et ipsa carcer dicitur olim fuisse imperii, unde Poncium Pilatum^{ai} a Tyberio dampnatum in carcere tenuit, hos habet suffraganeos: Valentinensem^{aj}, Vivariensem, Diensem, Gratianopolitanensem, Maurianensem, Gebennensem. Distat^{ak} autem Gebennensis civitas quatuordecim miliaribus a capite Lemanni lacus, quem influit Rodanus, et est inter Alpium iuga situs, de quo in vita Tebeorum legitur. Maximianus^{al} imperator, circa Octodurum^{am} itinere fessus, se tenebat, legio vero in Agaunensibus angustiis substitit^{an}, quas vulgo^{ao} Sanctum Mauritium de Camblais nominant^{ap}. Porro Solodorum, ubi quidam de legione ista^{aq} passi sunt, castrum est super Aruram^{ar} fluvium non longe a Reno. Guasconia^{as} duos^{at} habet metropolitanos. Auxitanus hos habet suffraganeos: Aquensem, Lectorensem^{au}, episcopatum Convenarum^{av}, Consoranensem^{aw}, Bigorrensem, Adurensem^{ax} vel Tarbiensem, Olorensem, Lascurensem, Basatensem, Baionensem. Aquensis, Burgundie archiepiscopus, hos habet suffraganeos: Aptensem, Regensem, Foiuliensem, Vapincensem, Sistaricensem. Burgundia sex habet metropoles. Bisuntinus hos habet suffraganeos: Basiliensem, Lausanensem, Belicensem. Tarentasiensis hos habet suffraganeos: Sedunensem, Augustensem. Ebredunensis hos habet suffraganeos: Dignensem, Niciensem, Antipolitanensem, Glandevensem^{ay}, Senecensem, Venciensem. Arelatensis, Burgundie archiepiscopus et caput regni, hos habet suffraganeos: Massiliensem, Avinionensem^{az}, Aurasicensem^{ba}, Vasionensem, Cavallicensem, Tricastricensem, Carpentoratensem, Tolonensem.

a) vestium 2. b) ac L. c) vestiuntur 2. d) inducta L. e) sic 4. f) facesciarum 1; facesciarum 6. g) quam 4; accipi suppl. videtur. h) minoris 3. 4. i) Enrici 4. k) Cum 3. 4. l) Burgond. 3. m) etiam add. 1. n) h. s. 6. o) minusmatis est 2; ministratus est 6. p) Eduensem 2. 3. 4. q) deest L. r) Laud. Bel. 2. s) 2. alium ordinem instituit, videlicet: Narbonensis, Senonensis, Bituricensis, Burdegalensis, Viennensis, Vasconia, Rotomagensis, Taronensis, Auxitanus, Burgundia, Bisuntinus, Tarentasiensis, Ebredunensis, Aquensis, Arelatensis. *Alio modo* 4: Turonensis, Rotomagensis, Bituricensis, Burdegalensis, Vasconia, Narbonensis, Burgundia, Viennensis, Tarentasiensis, Ebredunensis, Aquensis, Arelatensis. t) deest 6. u) episcopus add. L. v) Coros. 2. w) Roth. 3. x) Abric. 2. 6. y) Claromontanum L. z) Buthenensem 2. aa) Aniciensis 3. L., ubi qui deest. ab) Guasc. arch. des. 2. ac) Uticensem 3. 6. ad) Elvensem vel Arlensem 2. 6. ae) Vienensis 1. af) deest 1. ag) regis 6. ah) Valentinum L. ai) Dist. a. Geb. des. 2. aj) Maximinus 6. ak) octo dierum 2. al) substitit 2. am) vulgus 2. an) nominat 2. ao) eadem 2. ap) Arulam 6. ar) duas h. metropoles 3. as) Lact. 2. at) Convenarensem 2. au) Conser. 2. av) Aduresc vel Tharm. 3; Aaur. vel Faris. L.; Adur, Bigorr. vel Tarb. fort. legendum est. aw) Gaudecensem 2; Glandet. 3. ax) Anion. 2. ay) Aur. Va. des. 2.

1) Cf. supra p. 360. 2) Cf. Notitiam provinciarum Hug. Flor., ed. Rottendorf p. 48. aut Petr. Com. Galliae, de qua v. supra p. 361. 3) Cf. Gall. Hist. Apost. 53. 4) iam Martigny (Unterwallis). Christ. II, p. 688. 5) Hoc fortasse legit noster ap.

Hybernia insula . . . a Scotorum gentibus pereque colebatur usque ad tempora illu-
 1171. strissimi regis Anglorum Henrici, avi tui, princeps sacratissime, qui primus, expulsis obscenis
 Hiberniensium gentibus, terram Anglis possidendam feodis^a militaribus distinxit. . . . In
 hac insula est . . . beati Brandani^{b.1} . . . ; de cuius^c etiam pulvere^d terre quovis asperso^e
 venenifera^f serpentum bufonumque genera perimuntur; cui simile scinus probatissimum^g
 esse, quod, si de terra castri superioris Parisius in quovis loco fiat pulverizacio, statim
 omnium nocivorum vermium pestis fugatur: est autem castrum hoc in provincia Viennensi
 uno miliario distans a ripa Ysare fluminis in confinio urbis^h Gracionopolitane.

[12.] De insulis Mediterranei maris. . . . Sicilia ab Italia modico freto
 distinguitur, in quo Scilla estⁱ et Caribdis, marine voragine^j, quibus navigia absorbentur^k
 aut colliduntur, quem locum Farum nominant. In hunc^l referunt ex coaccione regis Siculi
 Rogerii descendisse Nicolaum Pipam^{m.3}, hominem de Apulia oriundum, cuius mansio fere
 continuaⁿ erat in profundo maris. Hic a marinis beluis quasi notus ac familiaris vitabatur^o
 ad malum; maris sedulus explorator, currentibus in pelago navibus, nautis instantes tem-
 pestates prenuntiabat, et cum derepente a mari nudus prorumpebat^p, nichil preter oleum^q
 a transeuntibus postulabat, ut eius beneficio profundum^r abissi maris speculacius intueri
 posset atque rimari. Hic in Faro nemorosam abyssum esse dicebat; ex arborum itaque
 oppositis obicibus fluctus^s collidi invicem proponebat, asserens, in mari montes esse et
 valles, silvas et campos et arbores glandiferas. Ad cuius rei fidem nos quoque glandes mari-
 nas in litore maris sepe prospeximus^t.

Unde iuxta fluentia^u Rodani vigent flatus; et^v homines generantur ventosi, inanes,
 inconstantes et in promissis suis maxime mentientes^w. Qualis^x enim materia talis
 materiatus, qualis^y aer talis in humano corpore complexio; nec ad id solum effectum
 suum extendit^z aer quod generat^{aa}, sed et velut pix omnes^{ab} sua labe inficit^{ac} in totum
 vel in parte, quos^{ad} tangit. Unde est, quod tibi dico^{ae}, princeps sacratissime et^{af} domine,^{ag}
 quod sacius^{ah} esset, imperium minui in dimensione terrarum, quam sic sine correptione^{ai}
 a sua iniquitate corrumpi propter^{aj} perpetue^{ak} defectum iusticie. Ecce enim, audacter
 loquor^{al}, fidelitate, qua tibi teneor, denuncio, quod inter omnes imperii^{am} tui regiones
 non est angulus sic^{an} imperio tuo commodus, sic omnibus confinibus tuis, regi Franco-
 rum, regibus Yspanorum, barbaris gentilium, Terre Sancte, Italie, etiam^{ao} tuo^{ap} regno Sicilie-
 que dominio^{aq}, conterminalibus tuis, terribilis aut opportunus^{ar} ac necessarius. Regnum
 enim^{as} Arelatense, quod, ut^{at} in^{au} antiquissimis imperii registris^{av} continetur, Bisuntina, Taren-
 tasiensi, Lugdunensi, pro capite suo antiquissimo Viennensi^{aw}, Arelatensi, Aquensi, Ebredun-
 ensi provinciis circumcluditur, quasi nodus retinaculi^{ax} comminatoriam^{ay} facit sententiam
 sua strenuitate^{az} accessusque facilitate^{ba} regno Francorum, maritimo potenti adituque^{bb} facili^{bc}
 terre Yspanorum ac gentilium Affricanorum; levi^{bd} ac brevi Alpium^{be} Cotiarum^{bf} transitu
 multitudini Lombardorum^{bg}, Ianuensibus, Pisanis ac Siculis aliisque tuo imperio subiectis
 adiutorium ex tua voluntate ferre potest aut ex contrario tuo motu nocumentum. Est enim
 gens quam Provinciale appellamus [consilio^{bh} perspicax,] promissis^{bi} fallax, opere cum
 vult efficax, sine armorum pondere bellicosa, pro sua paupertate in cibando^{bj} larga, in^{bk}
 nocendo insidiosa, inter probra^{bl} taciturna; cum locus aut tempus suppetit, memorat^{bm} male-
 facta, bello navali circumspecta et victoriosa, caloris patiens ac frigoris, famis ac saturi-
 tatis; gens in substantia tenuis^{bn}, quia vult, et^{bo} habundantia pacis affluens, quando vult. Si
 dominum continuum haberet^{bp}, quem timeret, nulla gens cicius frangeretur ad bonum, nec
 ulla^{bq}, quia non est a quo regatur, paratior est^{br} ad malum. Terra pre omnibus fructuosa,^{bs}

a) foedis L. b) Brend. Stev. c) huiusmodi L. d) t. p. L. Stev. e) asp. quaevis L. f) deest L. g) voraginis 1. h) hanc L. i) Papam 1. L. k) continuo L. l) nitebatur 1. m) et add. L. n) fundum L. o) fluctibus 1. p) fluentem 1. q) et ho. des. 4. r) metientes 2. s) Talis 4. t) ostendit 3. 6.; deest 4. u) gravat 3. 6. v) omnia L. w) inficit 4. x) quod 6. y) pr. sa. dico 6. L. z) et do. des. 3. 4. aa) sanctius 1. ab) iniq. sua corruptione corrumpi 3. 4. ac) deest 6; ob L. ad) tue 2. ae) et add. L. af) tui i. 3. A. ag) deest 6. 50 ah) deest 2. 3. 4. 6. ai) tue 2. 3. 4. aj) domino 3. 4. 6. ak) asperrimus 3. al) deest 2. am) est add. 6. an) deest 1. ao) regionibus 6. ap) Vienensi 1. 4; Vian. 6. ar) retiaculi 1. 3; retiaculi 2; renaculi 4; retiaculi 6. as) comia. 1. at) strenuit ante 6. au) facultate 1. av) aditu 1. aw) bre. ac le. 2. ax) Alpiarum 3. ay) Cuciarum 2; Cociarum 3. az) Longob. 3. ba) des. 1. bb) op. c. v. eff. prom. fallax 6. bc) cibo 4. bd) proba 4. be) ma. me. L. bf) demus 1. bg) ex 3. 4. bh) deest 6. bi) neque 3; n. u. des. 4. bj) deest 3. 4. 55

1) A Galway versus occ. et mer. 2) De salubritate 4) Sequuntur fabulae de monte Aetna; quas Lieb-
 Hiberniae cf. Liebrecht p. 88. 3) De N. Pipe cf. recht p. 12. dedit.
 Walt. Map. IV, 13, supra p. 72. et Liebrecht p. 94.

salibus, piscibus, carnibus, omnimodis venationibus, lapidiciniis^a, stagnis, montibus^b, lacubus, paludibus, fontibus, rivis, fluviis, nemoribus, silvis ac pascuis deliciae. Cum in^c omnibus abundet^d, in solo rectore^e ac^f principe bono^g egena est. Tibi hoc^h est, domine, quod imputetur, qui caput tenes imperii et, cum membra extranea moderaris, quod non minus esset commodum regereⁱ ac moderari contempnis. Hec^j hactenus; ad materiam^k redeamus iam ceptam.

[14.] De ducibus^l Israel et regibus Latii et excidio Troiano. Explicuimus iam tocus tripartiti orbis seriem, et quoniam, ut superius diximus, post Babilonium regnum orientale, Macedonicum a septemtrione et Affricanum a meridie novissimum monarchie locum Romanum tenet imperium, ad quod tē, serenissime imperator, Deus elegit, illud unde prodierit quibusve ipsum conditionibus succreverit, breviter subiungamus.

[16.] De^m imperio Romanorum et ortu Gothorum et Lombardorum. Tiberiusⁿ. . . Burgundiones ex insula Scatanavia^o burgos ultra Renum custodire coegit, unde et Burgundionum nomen ceperant.

15 Cum a rege^p Ypanorum Abdoraman^q Burdegalis^r obsideretur, civitasque Arelas cum sua provincia^{Chr. Moiss.} gentilibus premeretur, Karolus Magnus^s rex Francorum ab Eodone^t principe Aquitannie^u in auxilium sue^v defensionis accitus, in suburbio Pictaviensi paganos vincit^w et fugat, cum triumpho^x Franciam gaudenter^{732.} regressus. Verumptamen^y papa Gregorius minor^z infestationem^{aa} paganorum in Arelatense civitate [pacienter?] non sustinens, post quadriennium^{ab} huiusmodi tempestatis exactum, metuens, ne^{ac} ulte-
20 riores Romane dicionis partes gentilis furor invadat, Karolum, missis ei clavibus sepulchri apostoli Petri et vinculis eiusdem, muneribus tantis invitat, ut^{ad} a partibus imperatoris Grecorum recedens, Romani senatus patricius efficiatur. Quod humiliter ac devote suscipiens Karolus, in Romanum erigitur patri-
ciatum, strenuissime pro fide pugnans et Romane rei publice curam gerens. Huic^{ae} successit Pipinus, filius eius, Karlomanno fratre monacho facto. Cui successit filius eius Karolus, qui duos habuit filios
25 Karlomannum et Ludovicum. Karlomannum^{af} Adrianus papa Pipinum^{ag} nominavit. Karolus autem, pro^{Chr. Moiss.} re publica pugnans, tandem nomen in ultimis vite sue terminis assumpsit imperii^{ah}, ut, qui^{800.} Romani defensor erat imperii, quin immo celestis regni patronus, pro tantis meritis et inter homines augusti nomen acciperet^{ai} et inter celestes aulicos^{aj} miles Christi fortissimus predicaretur. Extunc ergo apud Latinos est terminata Grecorum potentia, Romaque nomen
30 recepit^{ak} amissum, non dominium. Modico enim contenta^{al} territorio^{am}, non caput orbis, ut assolet, sed umbra vetusti^{an} capitis dici potest, que sic ab omni potentia evacuatur, quod, que frena tocus orbis tenuerat, nunc sua muralia^{ao} cohibere non sufficit, nullique plus in-
festa quam suo imperatori, dum duos habere dominos contendit, inter pontificium posita et imperium, alterum excludit, alterum contempnit. Quid plura? Hoc efficacissimum excidii
35 Romani fuit^{ap} argumentum, quod de imperio mutatur in pontificium. Sic enim regnum Iudeorum, a Deo firmatum sub regibus, lapsus sui vaticinium^{aq} habuit, statim ut transivit ad pontifices. Sic Roma, cum exiit principem, cineres suos respicere^{ar} iussa est. Dum enim non habet iusticiam, vaslitas et iudicium^{as} indicantur morienti^{at}.

Epilogus operis^{au} continuationis. Excidium Troianum premisimus, et sic
40 regnum Romanum^{av} per successiones temporum nunc regibus, nunc consulibus, nunc tribunis, nunc imperatoribus, nunc pontificibus creditum^{aw}, ad ultimum post multas irruptiones lacessitum per Gothos^{ax} et Longobardos, ad Alemannorum^{ay} atque Gallorum dominium pervenisse^{az} sub nomine vetusti^{ba} imperii, docuimus. Et quoniam ex eodem Troiano excidio imperium Romanorum, cuius tenes dominacionem^{ba}, princeps serenissime, regnumque
45 Maioris Britannie, ex cuius utero prodisti^{bb}, matre tua, illustrissimi Henrici regis Anglorum vetustioris filia, regnumque Francorum, cuius pro parte Aquitannica^{bc} dominium gessisti, prodire, felici trinitatis numero pro^{bd} patre^{bd} tribus regnis, ut tribus filiis, enascentibus,

a) lapidicinis 2. 4. b) la., mo. 6. c) deest 3. 4. d) hab. 3. 6. e) rege 3. f) bono ac pr. L. g) do. hoc 1. h) regem admoderari 1; r. aut m. 2; regnum moderari 6. i) Hinc 1. k) regibus 1. et ducibus L. 2.
50 l) Romanum incipit imperium 2, ubi reliqua des. m) Scatavia 6. n) Obd. 2; Abdoramati 3. 4. o) Burdegalia 3. 6. p) sic 1. 2. 4. 6.; deest 3; Martellus L. q) Odone 2. r) Aquitania 3. s) deest 4. t) vicit 2. u) triumpho 4. v) Verum 2. 3. 4. 6. w) iunior 2. 6. x) infestationem 1. y) deest 1. 6. z) in add. 2. 4. 6. aa) et 1. b) etiam add. 1. c) deest 1. d) n. P. 3. 4. e) imperatoris L. f) accepit 1. 4. g) amicos 4. h) accepit omnium 4. 6. i) contento 2; contencio 3. k) termino 2. 3. 4. l) mesti 3. m) mirabilia 1. n) fiat 6;
55 sentitur 2. o) nativum 1. p) deest 2. q) iusticia iudicatur 3; iusticiam iudicantur 4. r) morenti 2. s) de o. continuatione L. Stev. t) Romanorum 7. u) est add. 1. v) Gothos 3; Gotos 4. 7. w) Et 1; All. et G. 2. x) venisse 3. 6. y) venisti 3. z) dominium 2. aa) prodisti 3. 4. b) Aquitannica 3. c) pro p. des. L. d) tempore 4

1) Scilicet Aetnam. Inde de Sardinia, Corsica, sequuntur infra c. 18, p. 940. ed. Leibn., iterum eis-Balearibus continuat. 2) Cf. supra p. 370; similia dem fere verbis occurrunt. Sumta sunt ex Chron. 60 iterum in hoc capite repetuntur. 3) Quae hic Moissiac., SS. I, p. 291. 4) Per 4 annos Chr. Moiss.

dignum fuit annectere seriem regum^a Anglie, ut, qualiter cum imperio et regno Francorum connexum^b sit, aut quibus casibus a tua Saxonia reges Anglorum cum ipsis Anglis processerunt, memorare possit imperialis tua maiestas. Magis quoque^c accendetur^d animus tuus ad diligendum, tuendum ac complectendum omne id, cuius radicem^e apud tuos noveris extitisse.

[18.] De regno Francorum [et^f eius ortu]. Decurrimus, ut brevius^g potuimus, regnum Brittonum^h, quod usque ad Anglos eⁱ Germania venientes, tunc Saxones dictos, protraximus; ex quorum stirpe ab utroque parente, princeps serenissime, descendisti, patrem habens illustrem^b Henricum ducem Saxonie, avum^l vero per matrem illustrissimum regem Anglorum Henricum. Et quia tua imperialis maiestas a Karolo Magno Romanum redintegra- 10 tum^m imperium tenetⁿ, et ex parte matris reges Francorum contingis, comite Theobaldo avo^o regis huius Philippi existente eodemque^p avavi^q tui^r vetustissimi regis Henrici nepote, regnum Francorum, quo stemmate^s succreverit, breviter explicemus, qualiter a Troiano prodierit excidio^t et ad Karolum usque pervenerit, edocturi. Quoniam igitur supra titulo de partibus Europe a Cocis^u Alpibus et Penninis usque ad oceanum, unde regnum Francorum 15 prodierit, diximus regesque usque ad Clodoveum distinctim^v ordinavimus, ab ipso Clodoveo, qualiter per succedaneos^w reges regnum transmissum sit, prosequemur^x.

Chr. Moisa. Anno ergo^y Domini octingentesimo primo, cum apud Grecos nomen imperatoris vacaret, et feminis cessisset^z imperandi^a dominatio, Karolus, Romæ^b moram faciens, accepit a Leone papa et ab^c universo populo Romano decretum, ut Karolus nomen imperatoris indueret et augusti, eo quod imperatores in Romana urbe 20 sedem pridem habuissent, qui et augusti vocabantur. In^d proxima itaque Christi nativitate sollempni- 800. tate^e Karolus cum consecratione nomen augusti imperiumque a papa Leone suscepit. Ex hoc igitur tempore Grecorum imperio [apud^f Constantinopolim^g] evanescente, nomen rediit imperatoris ad quasdam partes Occidentis; ex quo quedam Romani imperii facta est confusio, dum^h, duobus nomen unum tenentibus, divisio minuit potestatem; et sicut a solo Deo Grecorum pendetⁱ 25 imperium, ita a sede tantum Romana papa Occidentis asserit pendere imperium. Ecce enim^j hec nova et inusitata^k commutatio facit, ut papa solus insignia ferat imperialia, et imperator Romanus nomen imperiale teneat sub vulgaribus aliorum regum^l insignibus. Papa dominum Urbis et imperialis sedis se monstrat, et imperator sub nomine dominationis pape minister dicitur, et in temporalibus^m apostolorum executor hicⁿ, ille vicarius Christi et 30 apostolorum successor nominatur. Ecce quam infelix Urbis permutatio, que sub unitate, ut dicit papa, dominis duobus servire dicatur^o, uni ex corona, alteri ex potentia. Verumptamen^p in^q hoc antique nobilitatis recordatur efferitatem, quod utriusque domina Roma utrumque dominum nominat, cum pro sue voluntatis arbitrio ipsa utrique dominetur^r, utrique molesta, utrique cervicosa, neutrum fugit et utrumque parvipendit. Apud principes Alemannie im- 35 peratoris est electio, apud papam electi confirmatio ac^s consecratio, et nova discretionem imperator nominatur ut dominus, consecratur ut non dominus. Nempe imperialia non accipit insignia, qui sibi soli papa collata^t conservat, et ad altare modicum in dextro latere basilice^u sancti^v Petri consecratur a solo papa, cum e diverso papa imperatoris insignia teneat et ad altare tantum^w sancti Petri inunccionem suscipiat. Sane Constantinopolitanus 40 imperator, sede mutata, non dignitate, suo iure, non papali beneficio, imperialia gestat insignia, et velud profuse largitionis donator, donatarium suum^x summum pontificem non evocat^y in^z adiutorium, domi habens sue dignitatis plenitudinem. Verumptamen^a de hoc quere- lam^b facere potest adversus^c inbeneficiatum^d, quod, cum ex Constantini beneficio immensam receperit^e cum singulari^f honore dominationem^g, principi soli debitam, non debuit usurpare, 45 ut alii conferret augusti appellationem; et nisi os viderer in celum ponere, constanter dicerem, aut imperium Romam^h non posse cuiusvis imperatoris largitioneⁱ exuere, aut, si

a) regni 2; regnum 3. b) continentium 3. 4; connexa 7. c) Magisque 2. d) attendetur 1; attenditur 6. e) iudicem 3. f) et e. o. des. 1; eius deest 2. g) breviter 1. L. h) Brutonum 1. i) de 2. k) deest 4. l) alium 1. m) reintegratum 2. 3; ad integratum 4. n) tenes 3. o) Reodbaldoano 1. p) eodem 6. q) avo 4. r) tui ve. 50 des. 4. s) stemate 3; scemate 4. t) exidio 4 u) Cocis 2; ac 1, ubi Co. deest. v) distinctum 6. w) succedaneos 6. x) prosequuntur 1. y) igitur 6. z) fecisset 1; cessibus 2. a) imperanda 2. b) Roma 1. c) deest L. d) Et in p. Ch. 6. e) sollempniter 4. f) a. C. des. 1. g) Orientem 3; Occidentem 4. 6; Occidentales L. h) de 4. i) impendit 1. k) hec add. 3. l) regnum 3; regimen 4. m) temporibus 2. n) hinc 4; deest L. o) dicitur corr. 2. p) Verum L. q) in hoc des. 6. r) dominatur 2. 4. s) atque 3. 6. t) collata 1; collecta 3. 55 u) basilici 1. v) sancti P. -- altare tantum des. 3. w) s. P. t. L. x) deest 3. 4. y) revocat 4. z) deest 2. 4. 6. a) f. q. 2. b) versus 1; deest 3. 4. c) in beneficium 4. d) recepit 3; recipit 4. e) seculari 2. f) donationem 2. g) Romanum 3. 4. h) largitionis 2.

potuit^a ius imperii in^b pontificem^c mutare, non potuit in donatoris preiudicium donatarius augusti nomen, quod ipse^d non habuit, alii conferre. Porro, quiescente contentione, in te videtur Deus, o princeps sacratissime, veteris imperialis dignitatis plenitudinem conflasse, dum, ex genere oriundus^e imperiali^f, dupplicis electionis et papalis confirmationis stolam
 5 meruisti, dignoque Dei iudicio restitutus in regnum, sub cuius acquisitione pugnando diu vacillaveras, et hostem sine tuo consilio ex alieno dolo prostratum vidisti et ad antique
 celsitudinis redintegrationem monarchiam Constantinopolitani^g vendicabis, vita^h comite, imperii, que ex propinquitate tue debetur augusteⁱ. Precor itaque, christianissime imperator, ut cum tuo consecratore nullam habeas controversiam, sed velud boni patris prudens^j
 10 filius converte^k gladium ad gentes, que te non noverunt. Et sicut ex sanctissimi Innocentii^l CP. 75, 6
 pape tercii duplici gracia ultimum imperatoris nomen optinuisti, sic per bonam innocentiam 1209.
 tuam et eius gratiam imperium novum et a Deo sub Constantino firmatum optineas^m, et gaudium tuum impleatur, dum nichil erit, quod deesseⁿ tibi possit ad gloriam imperialem, hinc nomine tibi augustali dato, illinc^o insignibus imperialibus, que non habes, obventuris,
 15 et utrobique dominationis augmento crescente.

[19.] De imperatoribus Romanis post Karolum. Regnum Francorum duximus usque ad imperium illi coagulatum. Et quoniam imperium modico tempore per successiones continuas a patre in filium descendit, breviter qui extunc in^b imperio Romanorum imperaverunt annectamus. Dum^p ergo Karolus strenue rem publicam administraret, volens
 20 laudabilem fidei christiane defensionem ad suos successores transmittere, regnante in Ypaniis Ab- Chr. Mo. 1.
 vilam^q, filio Etham^r, Sarraceno, destinavit contra odiosam sibi gentem filium suum Ludovicum^s regem Aquitannie. Qui, congregato exercitu Brittonum^t, Guasconum, Burgundionum atque Gotorum^u, Barcinonam 801.
 cepit regnoque Francorum subicit. Videns itaque Karolus, sue strenuitatis heredem fore Ludovicum, consilio episcoporum [67] ducum ac principum constituit Ludovicum imperatorem, tradens illi per coronam
 25 auream imperium, sicque feliciter migravit ad Dominum anno Domini 814^v, 15.^x Kal. Februarii, regni 814.
 eius anno 47, imperii sui 12. Sane Ludovicus imperator, apud Aquisgranis^w [in^v] pallacio congregatis episcopis, ducibus et Francorum principibus, constituit, ut unus ex tribus filiis eius imperium post eum haberet, qui
 maior natu^x erat, Clotarius^y; cui per coronam auream tradidit imperii dignitatem. Hec graviter ferens Bernardus^z rex Italie, Pipini filius et Ludovici ex fratre nepos, contra Ludovicum et filios eius invidiam
 30 parat, sed a Francis preventus et captus, iussu imperatoris excecatus est, et eius fautores iusto iudicio puniti sunt. Imperavit ergo Ludovicus^a cum filio suo^b Lotario, quem alii Clotarium nominant; ipsoque^c mortuo, imperavit solus Lotarius et processu temporis filium suum 849.
 Ludovicum in imperatorem erexit. Cui successit filius eius^d Karolus, secundus [in^v] imperatoria dignitate. Nempe ante Karolum, patrem Ludovici, patricii tantum erant Francorum
 35 reges senatus Romani, non imperatores. Karolo secundo successit Karolus tercius; cui^e Ludovicus; cui Berengarius; cui Hugo; cui Berengarius secundus; cui Lotarius; cui Berengarius cum Adelberto^f filio; cui Otto^g primus^h; cui Otto secundus cum Ottone filio. Mortuoqueⁱ
 Ottone secundo, solus imperavit^j filius eius Otto tercius; post quem Henricus; post quem Conradus^k; post quem^l Henricus II; post quem Henricus III; post quem Henricus IV. rex^m
 40 Teutonicorumⁿ; a quo primo^o anno eius imperii captus est Pascalis papa secundus, et factum 1111
 est scisma, imperatore tuente antipapam Girbertum^p et antipapam Gualterum^q, tempore Pascalis et Urbani secundi^r perseverante scismate. Imperavit quoque^s memoratus Henricus, sedentibus Gelasio secundo et Calixto secundo et Honorio secundo et Innocentio secundo. Cuius tempore moritur Henricus imperator, et^t succedit ei Lotarius imperator, proavus 1125.
 45 tuus, princeps serenissime, qui, sicut ab Innocentio consecratus^u, ita devotus et innocens^v erga Romanam semper extitit ecclesiam. Hic legem feodorum^w primus instituit, sanctiens, ut nullus feodum vel partem feodi audeat vendere seu impignorare^x vel quocumque modo

a) cuius *add.* 1. b) *deest* 2. c) pontifice 6. d) hab. non i. 1. e) oriundum 4. f) imperialis 3. 4. g) Constantinopolitanam 4. h) in te 6. i) f. p. 6. k) convertere 4. l) p. l. 3. 4. m) optinuisti 4. n) t. d. 6.
 50 o) illic 4; illuc 6. p) Unde 3. q) Abiulac 1; Abvilaam 3; Abvillam 6; Abdallam *L.* r) Otham 6. s) Lod. 3. 4. t) *deest* 2. 3. u) Gotor. 4. v) *deest* 1. w) octingentesimo tercio (decimo 2; 2. 3. 4. x) 10. 3. y) Aquisgrani 2; A. gravis 3. 4; A. gratus 6. z) c. n. 6. a) Lot. 3. 6. b) Bernadus 3. c) *deest* 5. d) eoque 4. e) Alb. 2; Aldeb. 4. 6. f) Octo 1. g) secundus 4. h) Mortuo quoque 2. 4. 6. i) imperator 1. k) Conradus 3; Cunranus 4. l) etiam *add.* 1. m) *deest* 4. n) Theot. 2; Tet. 6. o) Guibertum 2; G. et *des.* 4.
 55 p) Galterium 3. 4. q) *sic codd.*; *deest* *L.* r) ergo 2. s) et s. ei l. i. *des.* 4. t) consecratur 2. 4. u) Romanus *add.* 3. 4. v) inpugn. 1.

1) Beatrici, filiae Philippi quondam Romanorum sequuntur confusa esse, non est quod moneam. 3) V. constitutionem Friderici I. datam Runcaliae imperatoris Constantinopolitani filia fuerat. 2) Quae 5. Dec. 1154, I.L. II, p. 96.

alienare sine permissione maioris domini, ad quem feodum spectare^a dinoscitur. Huic sane constitutioni, quia futuris tantum et non preteritis^b formam dabat negociis, Fredericus imperator addidit^c: *Nos autem ad pleniorum regni utilitatem providentes, non solum in posterum, sed et^d omnes huiusmodi prius factas alienationes cassamus et in irritum ducimus^e, nullius temporis prescriptione impediente*; quod et michi et meis^f contulisti. Pjissimo 5
 1137. Lotario successit Conradus, vir quidam^g strenuus; qui et ipse, iuncte sibi pjissimo rege Francorum Ludovico, patre regis huius Philippi, ultramarinam fecit peregrinationem, comitatus nepote suo milite strenuissimo Frederico, cuius miliciam et audaciam Damascus 10
 1152. testatur. Conrado succedit Fredericus, plus ad hoc operante strenuitate sua quam electione Teutonicorum^h. Hic cum regnasset tempore papeⁱ Eugenii, genere Tusci^k, necnon Ana- 10
 stasii III, Adriani quoque, genere Angli, Rufensis canonici, ab ipso Adriano in imperatorem consecratur. Cumque^l, mortuo Adriano, papa Alexander succederet^m tercius, genereⁿ Se- 15
 1159. nensis, Fredericus seiscina longissimo tempore suscitavit ac defendit. Verumptamen^o, ut^p erat Alexander^q vir summi ingenii et inter constancie et pacencie semitas discretissimus, dum potuit exhortando, dum locus fuit gladio spirituali feriendo, omnia pro tempore susti- 15
 nens et^r pro tempore vindicans, ad ultimum imperatorem vicit; et quem atrocissimis mor- sibus in gregem dominicum sevientem vidimus, in brevi vinctum^s conspeximus catastis^t 17
 regni celestis; in concilio siquidem Veneto penitentem imperatorem, ad sinum matris ecclesie regressum intuiti sumus, cum summa^u humilitate stolam^v per manus sanctissimi pape Alexandri, quam dedit pater penitenti^w filio, recepisse. Tunc Mediolanum in manu 20
 1162. forti diutina obsidione pressum, lassatum ac deditum, in plures vicos distinverat, deiectis turribus et quassatis^x munitionibus; tribusque magis Coloniam Agrippinam^y usque^z per- latis, quasi^a fugiens victor Italiam declinavit. Verumptamen^o in Italiam rediens, resumtis viribus, Alexandriam, quam^b civitatem novam a Lombardis^c constructam suo nomine 174
 Alexander papa Alexandriam nominans decoravit, obsidet, nec^d impugnando proficit, quin 25
 1176. immo inde rediens, in confinio comitatus Mediolanensis a civibus Mediolani gravem iacturam conserto prelio sustinuit. Ideoque, ut premisimus, viribus humanis deficientibus, coactus est immortalis Regi indomita colla submittere. Quid plura? Tunc erecto in regem Teutoni-
 corum, Arelatensium et Lombardorum filio suo primogenito Henrico, salutato summo pon- tifice, cum innumera strenuorum militum multitudine Fredericus ad pridem consuetas paga- 30
 1189. norum pugnas repetendas peregrinationis iter arripuit, decursis^d Hunis, transito Danubio, 1190.
 Meotidisque paludibus transactis, ubi se in mare Euxinumque^e pontum deiciunt, ad Brachium Sancti Georgii vulgo dictum, Iconium^f venit. Ibiq; multiplici paganorum resistentium pugna fatigatus^g, terram Antiochenam^h ingressus, cum, sue felicitatis consummacionem iocundam suscepturus, Terram Promissionis accederet, lavacrum in satis modico amne sui corporis 35
 faciens, diem clausit extremum. Exactis ergo post Alexandrum papam sub regno Henrici, filiiⁱ Frederici, summis pontificibus Lucio, Urbano tercio Mediolanensi, facundissimo^k ac in^l animositate et constancia Mediolanum sapiente^m, Gregorio, qui ciciusⁿ se vidit morien- tem fere quam pontificem, Clemente^o, tempore Celestini Henricus Rome coronatus, ab eo 40
 1191. nomen suscepit augusti, dato Tusculano ad internicionem ob favorem senatus^p adipiscen- 40
 dum^q. Erat autem Henricus vir apud moderatos modestus, apud rebelles atrocissimus, hostibus invictus, contumacibus severus, proditoribus immisericors, literatis ipse literatior; quod in armorum minus erat exercicio, supplebat {ingenio^r}, facundus, munificus^s et graciosus^t apud bonos, expositus apud simplices, contra superbos cervicosus. Animo patrem^u sapiebat, non gladio. Quoscumque seditiosos prava faciebat intentio, preveniebat consilio. 45
 Hic legem instituit apud Teutones^v, ut milicie more Gallorum et Anglorum successionis iure devolverentur ad proximiores^w cognationis gradus, cum antea magis^x penderent ex principis gracia. Ideoque ad suum refundens commodum quod aliis impertitus est benefi-
 cium, impetravit a subditis, ut, cessante pristina palatinorum electione, imperium in ipsius

a expectare 1. b) poteritis 1. c) hoc add. 3. d) etiam 2; o etiam 3; des. 4. e) diximus 3. f) nostris 3. 50
 g) quidem 2; quoque 6. h) Theot. 2; Teot. 6. i) tunc add. 6. k) tristi 1. l) deest 1. m) succedit 1.
 n) ita 1; verum cell. o) ut e. des. 6. p) deest 2. 3. 4. q) ita 1; et omnia pro t. iudicans cell. r) victum 3. 4.
 s) castigationibus *perperam correxit* 2. t) magna 1. u) deest 3. v) petenti 1. w) cassatis 4. 6. x) Agrippinas 3.
 y) quoque 3. 4. z) quo 6. a) quandam 1. b) Lumb. 3. 4. c) in add. 1. d) d. viii 4; decursu hyemis L.
 e) Euxinum 4. f) Ye. 2. 3. 4. g) defat. 6. h) Antich. 1; Anthioch. 4. i) ff. Fr. des. 4. k) fecund. 3. 6. 55
 l) deest L. m) capiente 2. 4. n) se c. v. 3. 6. o) Clementis quoque te. et 2. p) deest 6. q) ad inspiciendum 3.
 r) deest 1. 2. 6. L. s) ita 1; et n. cell. t) generosus L. u) partem 3. v) Theot. 2. 3. w) proximorum 2. 4. x) magna 1.

posteritatem distincta proximorum successione transiret, et sic in ipso terminus esset 1196
electionis principiumque successive dignitatis. Hic regem Ricardum, non tam Anglorum
regem quam fidei christiane defensorem, consilio Philippi regis Francorum, dum ab ultra-
marina peregrinatione post plurima incredibiliter ac strenue gesta rediret, capit et redemp- 1191
5 tioni pecuniarie addicit, ut non timeat depauperatum, quem timebat affluentem. Recepit
imperator minus honeste redemptionis precium, non^b, ut arbitror, voto cordis assueto satis-
faciens, sed instancie sue et necessitati consulens. Quippe, ut antiquitati cognitum est,
pridem e Normannia venientes Robertus^c Guiscardus et Rogerus fratres Campanie partem,
quam Principatum dicimus, Capuanam aut Terram Laboris invadentes, pigritiam aut
10 pusillanimitatem Longobardorum persecuti usque ad extremos cineres^d, auctore gladio
doloque interdum intercurrente, Appuliam, Calabriam Africamque superiorem sue ditioni
subiciunt. Unde rex Rogerus in gladio suo inscribi iussit istud^e triumphale ac apo-
foreticum^f:

Appulus et Calaber^g, Siculus michi servit et Affer^h.

15 Hec indigne possessa indignanter sustinens magnanimus imperator Fredericus, quibus
potuit modis imperio Romano terras illas reddendas vindicat. Verumptamen^b strenuissimus
rex Rogerus eiusque successoresⁱ reges Guillelmi, paterno usi^k consilio, semper, ut eos
attemperat imperator, Longobardos^l, precio clam dato^m corruptos, excitant ad arma in impe-
ratorem movenda, ut illorum laborⁿ eorum^o sit quies, et eorum commotio^p s. t. ipsorum inter
20 suos fortitudo. Tandem exquisito Fredericus consilio amitam regis Guillelmi, qui mater-
teram tuam, princeps excellentissime, reginam Iohannam^q duxerat in uxorem, Henrico, de
quo res agitur, filio suo, copulat Constantiam, spe concepta^r, quod, deficiente prole legitima 1186.
ex rege Guillelmo, amita tamquam propinquior succedens iura imperii redintegret^s. Defi-
ciente itaque^t illustre rege Guillelmo, per multos regulos sparsa dominatione tanti prin- 1189
25 cipis, imperator Henricus amore querende pecunie, que^u sumptus tante questionis^v explicet,
regem illustrem avunculum vestrum^w, ut premisimus, captum precio subiecit redemptionis. 1193.
Cumque per multos labores tristesque amnestias^x, post tam clericorum quam et^y principum
atrocissimas punitiones^z, quicquid cordi fuerat subiecisset imperio, familiari potatus veneno 1197.
positus est ad patres suos. Exhinc tua procedit electio, restituta tibi ex^a precavi tui piissimi 1198
30 imperatoris Lotarii successione debita imperandi dominatione. Sane successibus felicitatis
tue invidit hostis antiquus; et licet conventionem pridem cum principibus Teutonicis^a facta ab
Henrico de successione imperii per sanctissimum papam Innocentium cassata, tum quia
ius eligendi principibus ademptum per hanc fuerat, tum quia permutatio beneficiorum
damnosa fieri posset imperio, tum quia, si filius parvulus aut minus discretus iure succes-
35 sionis imperium vindicaret, pendente etatis^b imperfecte consilio, totius imperii ruina im-
mineret, tum quia ius Romane ecclesie circa confirmationem imperatoris ac^c consecrationem
aut reprobationem pateretur diminutionem^d — licet^e, inquam, tua in expedito^e esset do-
minatio, metuens^f rex Francorum Philippus, strenuitatem avunculi tui maiestate tue celsitu-
dinis ad inaccessibilem^g potiendi^h paritatem adiuvari, Philippum, Henrici fratrem, ducem tunc
40 Suevorum, velud sue cogitationis instrumentum, movit ad vendicandum regnum. Enimveroⁱ
post multos arridentis^k tibi^l fortune applausus et^m victoriasⁿ de hoste possessas^o iam rota
tue prosperitatis ad deciduum^p flecti videbatur, cum Dominus omnium moderator et rector
fraude suorum preventum Philippum de medio exemit, dans iterata electicne novaque do- 1204.
mini pape Innocentii confirmatione tibi^q pendentis^r, quin immo iam prope labentis, domi-

45 *) *pergit B:* tibi, Ottoni quarto impendenti. Deinde successit Henricus^t; deinde Fredericus, vir 1212.
nobilis et prudens, rex Sicilie et princeps Appulie, qui ob divicias et prudentiam vel potius
astuciam sevit^u in lupum^v, ad pape nitentem^w decrementum, quia a suo proposito pro nulla

a) Recipit 2. 3. 4. b) non ut arb. des. 4. c) Rotb. 4. d) fines 4. e) illud 2. 3. 4.; illum 6.; id L. f) apotorenticum 1.
g) Calaber 6. h) ita 1.; Verum coll. i) successor rex Guillelmus 6. k) usus 6. l) Lomb. 3. 6.; deest 4. m) dum L.
50 n) labor et iniquas 3. 4. o) eius 1 L. p) s. e. 1. q) consumpta 2. r) reintegraret 3. s) quoque 3. 4.
t) qua 2. 3. 4. u) s. constitutionis 1. v) tuum 2. w) sic 1. 4. 6. L.; animi molestias *super lineam* 2.; angustias 3.
x) deest 3. y) purgationes 4. z) deest 2. a) Theot. 2.; Teutonicis 3. b) etatis perfectione 3. c) aut 4.
g) dicit in qua 1. e) vi exp. 1.; expeditio 2. 3.; esset impedita tua L. f) intuens r. F., scilicet Ph. 3. 4. g) inaccess. 1. L.
h) petendi 1.; potendi 3.; potenti 6.; potentiam, al. potiundi L. i) Eminus B. k) arridentes 1. 6. l) et v. de h p.
55 des. B. m) victoriam 3. 4. n) possebat 3.; possessam 4. o) dendunum 3.; residuum 4. p) ibi 6. q) precedentis 3.
r) ita B. s) *fort. corrigendum:* nitens.

1) Cf. supra p. 333. 2) Filiam Henrici II. Anglorum regis. 3) V. de hoc loco Toeche, 'Kaiser
Heinrich VI', p. 404. 4) Error.

nationis statum. Considera igitur^a, princeps sacratissime, quod ab Innocentio papa secundo^b
 1133. sanctissimo proavus tuus accepit imperium, quod longo tempore intermissum et post
 1209. electionem confirmationemque relapsum pereque sanctissimus tibi reddidit Innocentius.
 Utinam innocens Innocentio exhibearis^c et sinceritatem tuam, quam presumo esse^d in te,
 operibus pie devotionis probes tuo consecratori^e! Nichil enim est, quo illum iuste offen- 5
 das^f, nec quod tanto^g merito dignum rependas^h. Si credis, in aliquo illum minuere velle tuiⁱ
 ius imperii, cedas in modico ei, qui totum in te contulit imperium. Impugnare illum desiste,
 per quem expugnatores tuos devicisti^b! Dator effici potest de donatario, si partem ei cesseris
 eius quod per ipsum totum accepisti. Profecto imperium tuum non est, sed Christi, non
 tuum, sed Petri. Non a^k te tibi^l obvenit, sed a vicario Christi et successore Petri. Non tibi 10
 perpetuabitur, quod^m nec tu cum illo aut in illo eris perpetuus. Cum enim interierisⁿ homo,
 1148, 18. non sumes omnia, neque descendet tecum gloria tua. Si times conscientiam tuam, quasi
 iniusticiam^o propter sacramentum augustale patiat, consule famam publicam, que tibi
 impingit^p criminationem de ingratitude. Si^q conscientiam tuam metuis propter Deum,
 illam expone pape et Domino trans mitte per eum. Ipse tibi et tuus iudex est, a nemine 15
 1149, 27. mortali iudicandus. Si causam eius reponis in sinu suo^r, sacius est, si famam tuam redimis
 per iusticiam illi debitam, animum^s factumque tuum contegendo. Nichil amittis, quod tuum
 est, si^t dimittis Petro quod suum est. Petro Constantinus imperium Occidentis dedit, cui
 servierat regnum Francorum, regnum Teutonum^u, regnum Brittonum^v, quin immo totus^w
 Occidens et totus circumfusus orbis. Hic Petro voluit sub Christo totum servire Occidentem. 20
 Beneficio pape, non suo, Roma tempore Karoli nomen recepit^x imperii; beneficio pape Fran-
 corum regi confertur imperium; beneficio pape regi nunc^y Teutonum et non Francorum
 debetur imperium. Nec cedit imperium cui vult^z Teutonia^a, sed cui cedendum^b decrevit
 papa. Enimvero bonus tibi erit papa, cause^c communis arbiter, aut minus bonus, ne dixerim
 malus. Si^d bonus, iusto eius iudicio, si iustam tenes causam, vinces. Si minus bonus, 25
 ipsum^e in sua causa iudicem constituendo, te exonerabis a periculo fame ipsumque gravabis
 onere iusticie.

De successione regum Francie post Karolum.

sentencia voluit recedere, immo clerum multis argumentis subpeditavit. Iste filium suum Hen-
 ricum gibbosum ad sui subsidium in regem Alemannie erexit; qui, utens consilio suorum, patrem 30
 1235. invasit; qui indigne ferens, filium suum captivum devicit. Deinde iste Fredericus apud Werma-
 sam duxit Alienoram¹, filiam regis Iohannis Maioris Britannie, in uxorem, ex qua procreavit
 quendam Henricum, quem Conradus frater suus ex alia uxore² interemit veneno³, ut eo⁴, quod
 ardebat, quod Dominus concederet ei hereditatem patris sui, quem dominus papa privare nitebatur.
 1250. Demum Fredericus obiit, excommunicatus in generali consilio Lugudensi. Cui successit in regnum 35
 Apulie et Secilie⁵ Conradus, filius eius senior,⁶ (?) in patrimonium (?) ecclesie. Qui demum
 1254. obiit, ut pater excommunicatus. Cui successit Meinfredus, frater suus ex concubina⁷, terram vi
 et ingenio tenens, ratione filii⁸ Conradi, sed severus tyrannus perseverans, nupsit⁹ filiam prin-
 cipis Macedonie et Grecie. Quem dominus papa Honorius, Alexander, Urbanus exheredare
 cupientes, unus ex papis¹⁰ concessit Eadmundo, iuniori filio regis Henrici Anglie tercii, regnum 40
 1255. Secilie; quod per consilium patris ac matris¹¹ suscipiens, misit¹² dominus papa Alexander legatos
 cum exercitu ad custos¹³ terre Anglice super Meinfredum. Magna summa pecunie consumpta,
 negotium remansit non expeditum, et causa exposita fuit defectus pecunie. Sed interim electus
 1248. fuit in imperatorem Gillelmus de Hollandia, qui rex Alemannie obiit. Et deinde electio fiebat
 1265. de Ricardo, filio¹⁴ regis Anglie Iohannis, fratre¹⁵ predicti Henrici regis, qui nomen anno Domini 45
 1265. regis Alemannie tenuit et in subscriptione sigilli: *Romanorum imperator semper augustus*.
 Sed anno supradicto Carolus comes Andegavensis, Provincia et Feugeres¹⁶, frater regis Ludowici
 Francorum, cum magno exercitu¹⁷ cruce signatorum ex gratia concessionis pape¹⁸ Urbani et con-
 1266. firmacione boni pape Clementis accessit ad partes Apulie et, devicto Menfredo principe, coro-
 natus est rex Secilie. Hoc anno et duobus precedentibus destructum est regnum Anglie per 50
 nationem suam propriam, quod vix vel raro propter scisma erigetur in statum pristinum.

a) deest 3; p. i. L. b) deest 3, 4. c) exhibeas 3. d) in te esse 6. e) consecrator 1. 2. 3. f) offensus 2. 6.
 g) tam 2. 3. 4. h) respondis 2. i) in cuius 3. 4; unius 6; deest L. k) a te des. 6. l) perpetualiter add. 6.
 m) quia 2. 3. 4. n) interierit 2. o) iniuriam 2. p) iniungit L. q) Sed -- Deum? Illam L. r) tuo satis L.
 s) animi 3; crimen L. t) si -- suum est des. 2. u) Theot. 2; Teot. 6. v) Britonum 3. 4. w) totum 3. 55
 x) accepit 2. y) Teutonicorum nunc 4. z) deest L. a) credendum 1. b) deest 4. c) Sed 1. d) quam 6; eum L.
 e) adipisceretur vel simile verbum suppl. videtur. f) Osil' cod. g) pte in pmi eete c. h) filie c. i) ma. c.
 k) filii c. l) fratris c. m) exercitui c. n) papa c.

1) Potius Isabellam. 2) Isabella. 3) Error. 4) Blanca. 5) Helenam. 6) Innocentius IV.
 a. 1254. 7) Eleonorae. 8) 'kosten'. 9) Fortasse Forcalquier dicitur. 60

[20.] De regibus Anglorum a tempore Normannorum. . . . Regnavit ergo rex Henricus¹ in pace feliciter, cuius unico filio² in mari Britannico³ naufragato, filia³ filio⁴ imperatoris Romani nuptui⁵ traditur. Hec⁶ in tantum paternam sapienciam imitabatur, quod cum paucis non dicam⁷ suppeditavit imperium, verum⁸ et ipsam Roman, que capud exstat imperii, dicioni voluntatique sue subiecit. Infra paucos annos viro defuncto, . . . ad patrem rediit in Angliam. . . . Dum ex eodem [rege⁹] Henrico⁴ prodiit hinc ducissa Saxonie, cuius flos tu¹⁰, serenissime princeps, ut bone arboris dulcissimum pomum¹¹ processisti cum illustri comite palatino Henrico et Willelmo Longa-spata, fratribus tuis utroque parente coniunctis, necnon nobilissima comitissa Alienora⁵, germana tua⁶, ex altera eiusdem¹ Henrici filia⁶ novelle et insignes plantationes Yspanie pululant, filii illustrissimi regis Compostellani⁷, quorum initia, si medium et finem cepto prosequuntur auspicio, magis patrum preambuli videbuntur quam pedissequi. Ex tertia, quondam illustris regis Siculi coniuge, prodiit Raimundus dux Narbonensis, comes⁸ Tolose et marchio Provincie; qui utinam utriusque avi⁹ fidem, virtutem et constanciam imitabitur⁹, ut sub ducis, comitis et marchionis nomine virtuti et strenuitati regum avito more equiparetur! Hucusque, excellentissime imperator, regum Anglie stemma stirpesque perduxisti¹⁰, veniam postulans, quia minus dixi, cum ad virtutem¹¹ strenuitatemque predecessorum tuorum recensendam nec¹² dies sufficere posset nec calamus.

INCIPIT TERCIA DECISIO

CONTINENS MIRABILIA¹ UNIUSCUIUSQUE¹ PROVINCIÆ,
NON¹ OMNIA, SED EX OMNIBUS ALIQUA.

. . . . Propositi nostri principium est, mirabilia singularum provinciarum deliciosis auribus inferre, ut habeat imperialis celsitudo, cum dilucidum fuerit ei vacationis intervallum, quo suas recreet meditationes secundum illud:

Interpone tuis interdum gaudia curis.

Enimvero non ex loquace¹ ystrionum garrulitate ocium decet imperiale imbui; sed potius, abiectis importunis fabularum mendaciis, que vetustatis auctoritas comprobavit aut scripturarum firmavit auctoritas aut cotidiane conspeccionis fides oculata testatur ad ocium² sacri auditus sunt³ ducenda. Et quoniam humane mentis aviditas ad audiendas ac hauriendas⁴ novitates semper acuitur, antiquissima commutari necesse erit in nova, naturalia in mirabilia, apud plerosque usitata in inaudita.

Vidi equidem, cum nuper Rome essem⁵, allatam a cardinale¹⁰ magistro Petro Capuano corrigiam de coreo salamandre¹¹ amplam, velud cinctorium renum, et cum ex contrectatione⁶ aliquas sordes contraxisset, in igne⁷ ipsam vidimus ab omni inquinamento purgatam et in nullo consumptam⁸.

[2.] De sale Agrigentino. . . . Istud quoque in imperio tuo, venerande princeps, admirandum⁹ censeo, quod apud Arelatensem urbem⁴, regni Arelatensis caput, insula est undique Rodano marique Mediterraneo clausa, quam Sticados⁵ arva Lucanus¹² nominat. In hac stagna sunt maritima.

[3.] De lapide asbeston¹. Est in Archadia asbeston¹ lapis, qui semel accensus extingui non potest. Est et in Aquensi provincia, castro Baldimento^{2,13}, rupes rubea ad instar coralli rubei, cuius fragmenta si fuerint accensa, ad instar candelæ lumen³ et diutinam⁴ lucernam faciunt ante materie consumptionem⁵.

[4.] De ficu Egypti. . . . Scio in Anglia, episcopatu Lincolniensi, inter Londonias

45 a) Britannia 2. b) imperii 1. c) Hoc 1. d) dico 2. e) sed 7. f) etiam 2. g) deest 1. h) deest 3. i) beneficium 3. 4. k) deest 4. l) regis add. 2. 4. m) Comp. 4. 6. n) T. e. 3. 4. o) imitetur superscr. 2. p) produxi veniamque minus quia minus 3. q) sic 2; veritatem cell. r) nec dies des. 3. s) un. pr. mir. 3. 4. t) unicuique 2. u) non — aliqua des. 2. v) ita 2; loquatu 1; dicace cell. w) hortum L. x) d. s. 2. y) hauriendas 1. z) contractione 1. a) ignem 1. 2. b) consumptam 2; corruptam L. c) addi 3. d) civitatem 4. 6. e) Leucados 6. f) abeston 2. 3. 4; et similibus add. 4. g) Balduranto 6. h) faciunt add. 2. 3. 4. i) diutinam 6. l) consummationem 2.

1) I. Angliæ. 2) Willelmo. 3) Mathilda. 4) Scil. II. Raimundus (VII), eorum filius a. 1107. natus, potius avorum Henrici II. et Raimundi V. fidem sequeretur. 5) Mathildis vel Richenza unica filia Henrici Leonis ex matre Mathilde Anglicæ, de qua novimus, appellata fuit, uxor comitis Perticensis et postea Engelramni Cuciensis, a. 1208. vel 1209. mortua. 6) Eleonora. 7) Alfonsi IX. 8) Cum Raimundus VI, maritus Iohannæ, iam m. Ian. 1210. ab Innocentio III. propter hæresim condemnatus esset, Gervasius optabat, ut Raimundus (VII), eorum filius a. 1107. natus, potius avorum Henrici II. et Raimundi V. fidem sequeretur. 9) Fortasse cum Otto IV. coronaretur, ut Winkelmann p. 502. conset. 10) Presb. S. Marcelli. 11) 'Agitur de asbestino', Liebrecht p. 97, qui hanc historiolam p. 13. affert. 12) Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite classis, Stoechadas arva tenens; Pharsul. l. III, v. 515. 13) Castrum Baucinum?

et Norhamptonam, vico quem Aspele¹ vulgus nominat, silvam esse cuius ligna si secta² fuerint, . . . redeunte anni circulo saxeam duriciem contrahunt. . . . Cui simile asserunt³ evenire in regno vestro Arelatensi.

[7.] De tribus donis Terdone⁴ civitatis. In Ytalia civitas est Terdona⁵, sic dicta a tribus donis, quibus ab indigenis predita narratur. In vigilia pasche, cum iam hora baptismi⁶ venerit, fonte⁷ baptisterii ebullit⁸ perlucida⁹ aqua, ad baptismum scaturiens, et limpidissima. Est et in urbe eadem ecclesia sancti Quincii, in qua quisquis¹⁰ baptizatus fuerit, vita eius protenditur usque ad quadraginta annorum spatium¹¹. Accedit¹² in eiusdem civitatis territorio mirabilius signum: quociens enim quivis loci illius paterfamilias infra annum¹³ terminum mortis habet, sulcus terre illius, aratro¹⁴ cum terra scinditur, sanguis¹⁵ sub cultro emanare¹⁶ videbitur. Unde ex antiquissima consuetudine dicunt institutum, quod, quociens incole bubulcos sub mercede annua conducunt, ipsos, tactis sacrosanctis euangelis, iurare faciunt, tale indicium¹⁷ mortis patrifamilias indicatum iri.

[8.] De cimiterio Fructuarum¹⁸. In episcopatu Taurinensi Italie est monasterium Fructuariense, antiqua religione celebre¹⁹, in quo²⁰ iuxta ecclesiam sancti²¹ Benigni ac sancti²² Tyburcii est cimiterium, in quo singulariter monachi sepeliuntur. Verum, si post triduum aperta fuerit sepultura, in ea nec ossa nec cinis²³ etiam²⁴ mortui comparebunt; quod multociens probatum et²⁵ compertum a monacho confine²⁶, viro religioso ac literato, accepi sub verbo²⁷ fide testificato.

[9.] De fenestra Camisse²⁸. . . . In provincia Viennense regni Arelatensis ad 20 confinium civitatis Gracionopolis²⁹ est prioratus Sancti Michaelis de Camissa, monasterio Sancti Theofredi³⁰ suppositus locus. Hic³¹ ab antiquo veneranda religione pollet, situ amenus [in³²] montis pendulo altius³³ ventis³⁴ expositus, ab omni hominum strepitu semotus et ex qualitate posicionis religioni³⁵ deditus³⁶.

[10.] De domibus Podiensibus³⁷. . . . Rem expertam loquar. Est³⁸ in regno 25 Arelatensi, provincia Aquensi, vicus³⁹ Bariolus⁴⁰ nomine, in quo canonica singularis⁴¹ fundata est, antiquitate veneranda, possessionibus honorifice fundata, hospitalitate vicinis ecclesiis invidiosa. In hac est refectorium ab antiquo⁴² edificatum, in quo nulla musca detineri potest. Huius rei novitatem michi per auditum cognitam ad probationem per experimentum ducturus, accessi sedulus explorator.

In Campania, civitate Neapolitana, scimus Virgilium arte mathematica muscam⁶ crexisse eneam, que tante virtutis in se habuit¹ experimentum, quod, dum in loco constituto perseveraverit² integra, civitatem late spaciosam nulla musca ingrediebatur.

[11.] De nuce que simul³ frondet⁴ et fructificat⁵. Adicitur⁶ mirabile mirabili⁷, dum in pretaxato vico Barioli⁸ aliquid novi⁹ conspexi. Vidi quippe nucem grandem in orto¹⁰ iuxta 35 antemuralia, que, . . . adveniente sancti Iohannis baptiste sollempnitate, repentina¹¹ exultatione nascentis precursoris gaudio congaudet et ex improvise producit folia et fructum.

[12.] De carne imputrescibili [macelli¹²]. Iam nunc ad civitatem Campanie Neapolim redeamus, in qua macellum est, in cuius pariete insertum¹³ perhibetur a Virgilio frustum carnis tante efficacie, quod, dum illic erit inclusum in ipsius macelli continencia, 40 nulla caro quanto tempore vetusta¹⁴ nares olfacientis¹⁵ aut intuentis adspectum aut comedentis¹⁶ saporem offendet¹⁷. Est [et¹⁸] in eadem civitate porta Dominica, Nolam, Campanie civitatem olim inclitam¹⁹, respiciens, in cuius ingressu est via lapidibus artificiose constructa²⁰. Sub huius vie sigillo conclusit Virgilius omne genus vermis²¹ reptilis nocivi²²; unde provenit, quod, cum civitas illa in ambitu plurimum spaciosa tota columnnis sub- 45 terraneis²³ innitatur, nusquam²⁴ in cavernis aut rimis²⁵ interioribus aut ortis²⁶ infra urbis menia conclusis vermis nocivus reperitur. Tertium est, quod illic expertus sum, tunc quidem

a) iuxta Bedforde *add. man. s. XIV. in marg. 1.* b) sicca 1. c) in r. ve. ass. ev. L. d) T. c. des. L. e) fontes 1. 2. f) ebulli 1. g) a. p. L. h) quis 1. i) annos 1. k) Accidit 1. l) annum 1. m) cum ar. L. n) sanguine a. c. manat L. o) iudicium L. p) *deest* 1. q) salubre 1. r) qua 1. s) sanctorum B. et Tib. L. t) cutis 3. 4. u) *deest* L. v) ac L. 50 w) nostro *add. 3. 4.* x) fide verbi testificatum L. y) Camesse 1. z) Gracin. 6. a) Te. 2. b) Hinc 6. c) arduus 1. d) ventus 1. e) religione debitus 1. f) Ped. 1. g) Est in r. des. 2. h) vitis 1. i) sic 1. 2. 6; aecularis 3. k) antiquitate 3. l) adhibebat 1. m) perseveravit L. *Libr.*; perseveraverat 1. n) similiter L. o) frondit 1. p) fructificavit 1. q) Dicitur L. r) *deest* L. s) Bariolis 1. 2. t) novum 1. u) *id est* hort. v) *deest* 1; mac. 2 *semper*. w) infernum 1. x) vetustata 1. y) olfaciens 1. z) commed 1. a) *deest* 1. b) inclinatam 2. c) str. 1. d) nocui L. *Libr.* e) sub- 55 terrenis L. *Libr.* f) musca L. g) ruinis 1. 2.

1) Aspley a Bedford versus mer. et occ. 2) Tortona. 6) V. Ioh. Saresber. supra p. 45. 7) V. Liebrecht 3) In refectorii fenestra lucerna si ponatur, nullo flatu p. 14. 98. 8) Idem refert Conradus Hildesheimensis, concuictur. 4) Le Puy en Velais. 5) Barjoles. SS. XXI, p. 196.

ipsius ignarus; sed fortuito casu re ipsa^a michi dante scientiam et probationem, coactus sum esse sciens eius, quod, si non preventus essem periculo, vix aliena relatione fieri possem^b assertor. Nempe anno¹ quo fuit Acon obsessa, circa imminens^c sancti Iohannis baptiste festum cum essem Salerni^d, de subito supervenit michi hospes iocundus, cuius sincera^e dileccio, cum cognacione^f, tum diutina in scolis et curia domini mei regis vetustioris Anglie Henrici^g, avi vestri, serenissime princeps, commansione firmata, non iam alterum a me, sed in ipso me alterum michi^h obvenisse faciebat. Exultavit cor meum propter singularitatemⁱ affectionis et propter rumores, quos recensiare michi tam fidelis nuncius poterat de nostrorum prosperitate^j propinquorum, quorum omnium hic non tam sanguine quam amore fuit propinquissimus. Properantem ad transitum et transfretacionem, diu reluctantem vici^k precum instancia. Philippus hic erat filius Patricii olim illustris comitis Saresberiensis², cuius neptis ex fratre comitatum Saresberiensem^m iure matrimonii transfudit in istum avunculum vestrumⁿ, domine imperator. Inter volentem et invitum meliore consilio trahitur amicus ad civitatem Nolanam, ubi tunc ex mandato domini mei illustris regis Siculi Willemi mansio michi erat ob declinandos Panormitanos tumultus ac fervores estivos. Quid plura? Post aliquot^o dies deliberavimus ad Neapolitanum mare accedere, si quo fortassis eventu paratior ac minus sumptuosa nobis illic^p occurreret transfretacio. Civitatem advenimus, in hospicio venerabilis auditoris mei in iure canonico apud Bononiam Iohannis Pinna- telli, Neapolitani archidiaconi, scientia, moribus et sanguine illustris, nos recipientes. A quo iocunde recepti^q, causam adventus nostri^r pandimus; ipse quoque^s, comperta voti nostri instancia, dum parantur epule, mare nobiscum accedit. Facto vix unius hore spacio, succincta brevitate verborum navis conducitur precio plus^t quam optato, et [ad^u] instanciam viatorum dies data ad navigandum accelerat. Ad hospicium redeuntibus sermo est, quo successu^v quibusve auspiciis omnia nobis desiderata tam celeri manu occurrerint^w. Ignorantibus et stupentibus nobis de tanta felicitate successuum: 'Heu', inquit archidiaconus, 'per quam civitatis portam intrastis?' Cumque, que fuerit porta, explicarem, ille perspicax^x intellector adiecit: 'Merito tam brevi^y manu vobis^z fortuna subvenit; [sed^{aa}] oro, michi veridica relatione dicatis, qua parte aditus ingressi estis, dextra vel sinistra?' Respondemus: 'Cum ad ipsam veniremus portam, et paratior nobis ad sinistram pateret ingressus, occurrit ex inproviso asinus, lignorum strue honeratus, et ex occurso^{ab} compulsi sumus ad dextram declinare'. Tunc archidiaconus: 'Ut sciatis, quanta miranda Virgilius in hac urbe fuerit operatus, accedamus ad locum, et ostendam quod in illa porta memoriale Virgilius^{ac} reliquerit^{ad} super terram'. Accedentibus nobis ostendit in dextra parte capud parieti portali insertum^{ae} de marmore Pario^b, cuius rictus ad risum et eximie iocunditatis hilaritatem trahebantur. In sinistra vero parte parietis erat aliud capud de consimili marmore parieti^{af} infixum, sed alteri valde dissimile; oculis siquidem torvis flentis vultum ac irati casusque infelicis iacturam deplorantis pretendebat. Ex hiis tam adversis vultuum ymaginacionibus duo sibi contraria fortune fata proponit archidiaconus omnibus ingredientibus iminere, dummodo nulla fiat declinacio ad dextram sive ad sinistram ex industria procurata^{ag}, sed, sicut fatalia sunt, fato eventuique committantur^{ah}. 'Quisquis', inquit, 'ad dextram civitatem istam ingreditur, semper dextro cornu ad omnem propositi sui effectum prosperatur, semper crescit^{ai} et augetur; quicumque ad sinistram flectitur, semper decedit^{aj} et ab omni desiderio suo fraudatur. Quia ergo ex asini obieccione ad dextram deflexistis, considerate, quam celeriter^{ak} et quanta prosperitate iter vestrum^{al} perfecistis!'

45 [13.] [De^b orto Virgilii et tuba enea⁴].

a) ita 2; te ipsa 1; reapse L. Libr. b) posse assererem L. Libr. c) imminens Libr. d) Salerni 1. e) sine. 1. f) sic 2; dignatione cum 6; cum co. des. 3. Libr. g) deest L. h) etiam add. 1. i) singularem 2. k) deest 2. l) incipit cum 2. m) Sarreb. 1. n) aliquos L. Libr. o) illuc L. p) suscepti L. Libr. q) ipseque L. r) p. q. des. L. s) deest 1. 2. t) successu 1. u) occurrerunt 1; concurrerint L. v) prospicax 2. w) nobis 2. x) concursu 2. y) r. V. L. z) reliquerat 1. aa) et add. 1. ab) vario 1. ac) deest L. ad) procuratio L. ae) committantur 2; comittantur L. af) crescet 1. ag) decideret 1. ah) celebriter 2. ai) deest 2. aj) rubra deest 1.

1) A. 1189, quo Willelmus II. rex Siciliae mortuus est; v. infra l. 14. 2) Patricio Ebroicensi, comiti Saresberienai a. 1167. occiso successit Willelmus filius, qui a. 1196. mortuus est. 3) Willelmum de Longa-spata, Henrici II. regis Angliae filium notum, cui Ricardus rex Elam, Willelmi comitis filiam et haeredem, dedit in uxorem cum comitatu Saresberienai; Rog. de Hoveden ed. Stubbs IV, p. 13. 4) Qua Notus repulsus quassatur, qui u Vesuvio mense Madio in Terram Laboris pulcerem calidum transmittit; cf. Comparetti, 'Virgilio nel medio evo' II, 24. 49.

[14. De^a faba versa et eius efficacia]. In huius sane^b montis estuantis¹ ascensu crescit herba, quam vulgus fabam inversam nominat. . . . Si enim ipsam cum oratione dominica ter repetita genu flexo collegeris^c, orans ut, qualem vultum pretendis, talem gustans ex ea pretendas^d, sine dubio hunc ipsam^e habere effectum conspicies. . . . Nec hiis fidem dedissem, si non ipse probassem, cum summo labore ardua montis illius petens; herbam^f que^g reperi in caverna montis sub castro^h, quod indigene Summam nominant, quod regis speciale est, munitione firmissimum.

[15. De^a balneis Puteolanis²].

[16. De rupe incisa³].

[17. De Iohanne episcopo⁴].

10

[19. De^a Averno]. . . . Huic simile in attractione^b vidimus in regno Arelatensi in confinio civitatis Avinionensis, villa que Thorum^b dicitur. Erat enim in loco, quo nuper ecclesia in honore¹ sancte Marie constructa est, lutum, tantam vim^k habens attractivam, quod, si quodlibet lignum aut quamcumque solidam materiam aut manum aut pedem cuiusvis^l animantis infixeris, nulla vi nullove artificio de cetero^m sine succisioneⁿ potest extrahi^o. 15

[20.] De turre que non admittit vigiles. In regno Arelatensi, episcopatu Valentino, castro Liveronis^p⁶, est turris episcopi Valentini plurimum excelsa, que nocturnum custodem non admittit. Si quis autem custos ad vigiliam^q noctis in illa fuerit constitutus, in mane se senciet ad vallem subiacentem delatum, sine timore precipicii aut quolibet terrore deponentis in valle se casu^r positum inveniet et nullius tactum^s sentiet aut collisionem. 20

[21.] De^a pugna scarabeorum. In Galliis, provincia Narbonense, episcopatu Uccienensi^u⁷, est castrum de Remolins^v⁸. In hoc due sunt turres, ad quarum alteram quotannis^w circiter diem sancti Iohannis baptiste convenit infinita multitudo scarabeorum, quorum corpora dimensiones aliorum scarabeorum excedunt, et plurimi sunt cornuti. Hii per octo dies tanto impetu^x se mutuo flagellant, quod de mortuis et depulsis vix platee possint 25 scopari^y.

[24.] De alia figura Domini. Est^z alia in lintheo Domini figura expressa, que, ut in Gestis de vultu Lucano legitur, hoc suum habuit inicium. . . . Dicunt tamen magistri nostri^a et hoc tenet Romanorum tradicio, quod umbilicus Domini et prepucium circumcisionis eius^b sunt in cruce de auro purissimo, adornata gemmis et lapidibus preciosis, que^c 30 sita est in quadam capsula cipressina, quam Leo tercius posuit in oratorio sancti Laurentii, quod est in sacro pallacio Lateranensi. Hec quoque crux uncta^d est balsamo et quotannis^e eadem unctio renovatur, quando dominus papa cum cardinalibus suis facit processionem ab oratorio illo in ecclesiam^f sancti Iohannis Lateranensis in exaltatione sancte crucis. Econtra^g tradunt Galli^h, quod prepucium Domini delatum est ab angelo Carolo Magno in templo Domini et ab eo 35 apud Aquigraniamⁱ primo reconditum, postea a Karolo Calvo fuit apud Carrosum^j¹⁰ translatum.

Si^k quis autem, unde aut qualiter Lucanus^l vultus usque^m ad nos pervenerit, querit, audiat, ipsum tempore Karoli et Pipini aⁿ Transalpino reverendo Gulfredo^o Gallie presule repertum, Ierosolimis in domo Seleucii^p in absconso positum. Hunc extrahens et in navi bituminata, desuper clausa, tabulato^q operta, reconditum, sine remige ac remigio a portu Iope 40 dimittit sicque, divina virtute preduce, per mare^r navis advecta^s ad plagam pelagi Lucensis applicare parat. . . . Lucensis antistes Iohannes^t . . . navim . . . recipit. . . . Vultus sacratissimus cum inserto^u thesauro Lucensium parti cedit; unicaque ampulla de duabus

a) rubra deest 1. b) sana 1. c) colligeris 1. d) ita 2; pretendat 1; protrudas L. e) ipsum L. f) herbam L. g) cagno 1. h) contract. 1. i) honorem L. k) deest L. l) cum suis animatis L. m) centro L. n) sectione 3; 45 successione L. o) contrahi L. p) Livornis L. q) vigiliam L. r) p. c. 2. s) deest 6. t) De turribus quotannis 2. u) Uticensi 2. 3. deest L. v) Emolinis L. w) quotannis 1. x) imperio 1. y) scopari 2. 6. z) et add. 2. a) deest L. b) deest 4. c) q. s. des. L. d) inuncta 4. e) singulis annis L. f) ecclesia 1. 6. L. g) Et contra L. h) Aquis gravis 3. 4. i) ita 3; Corrosium 1; Carrosium 2; Carosium 6; Carrocinum 4. k) vu. L. L. l) ad nos usque L. m) contransalpino L. n) ita 1. 3; Galf. 2; Gilfr. L. o) Silencie 1; Silentii 2. 50 p) tabulato 2; tabulata L.; ubi operta deest. q) maris aquas adv. L. r) advectam 6. s) incerto 1.

1) Vesuvii. 2) Quae a Virgilio constructa, a Salernitanis 9) Petri Comestoris Hist. Schol. Evang. 6. 10) Car-
invidia corrupta sunt. 3) Posilipo. 4) Puteolano, rofum monasterium in episcopatu Pictaviensi.
qui in concaritate montis sulphurei animarum lamentationes audit et [18.] in lacu in confinio loci iam
dicti portas inferni cedit. 5) Le Thor inter Avignon
et Vaulance. 6) Livron (arr. Valence). 7) Uzès
prope Avenionem (dép. Gard). 8) Remoulins. a. 780—803.

sanguinem ymaginis^a Salvatoris continentibus Lunensibus addicitur^b ad aliquod^c misericordie remedium, que etiam iam nunc ad proximum castrum translata^d. Est autem castrum Lunense^e episcopi quod Sancte Marie de Sarcenai dicunt, ubi ampullam vidimus et tractavimus, ubi [etiam^f] episcopatum in maledictionem Lunensium^g translatum^h audivimus.

5 [25.] De figura Domini que veronica diciturⁱ.

[31.] De herbis Egypti. De harum terrarum desertarum herbis aliqua succingamus^k. Erat in provincia Aquensi et regno tuo, princeps, Arelatensis^l miles strenuus et dominus castri Dalchini^m, iuncti castro Folcarcariensiⁿ. Hic Isnardus^o nomine proposito melioris vite, nec filiis parvulis nec uxore iuvenula salutatis, transfretavit, id habens propositum, ut, qualis in solitudine antiquorum patrum esset convictus, ipse sue conversionis^p experientia probaret. Iam per solitudinem septennis incesserat, cum in mentem venit cuidam ex originariis^q suis, ut, quo devenerit dominus eius, circumeundo terram perquirat. Navigavit, et post multas hospitarum^r perquisitiones tandem solitudinem intrans, reperit hominem quem optaverat, non minus agnitus quam agnoscebat. Salutationis verbis premissis, et transcurso propinquorum, affinium et filiorum statu, post horam debitam mensa parata succedit, herba sui ministerium prebente vice panis cotidiani.

[34.] De vento quem in cirotheca conclusit sanctus Cesarius^s. Quia vero ventorum ac montium fecimus mencionem, asserentes, montes plerosque omnibus ventis esse alciores, illud^t quoque annectimus, quasdam valles esse sic montium contiguitate
20 conclusas, quod ad illas numquam aura pervenit. Ecce in regno Arelatensi, episcopatu Vasionensi^u, est castrum de Nionis^v, multis colonis^w inhabitatum. Hoc in valle circumquaque montibus circumsepta^x positum est, in quam eo quod ventus nec levissimus subintraverat, usque ad tempora Caroli Magni sterilis semper vallis exstiterat omnique humano commodo prorsus inutilis. Verum infecunditatem ipsius comperiens archiepiscopus Arelatensis, sanctissimus vir, miraculis preclarus, Cesarius^y, mare civitati sue subiacens adiit^z et cirotecam suam vento marino oppletam^{aa} strinxit. Accedens itaque [ad^{ab}] vallem, inutilem tunc habitam, in nomine Christi cirotecam vento^{ac} plenam scopulo cuidam iniecit ventumque perpetuum iussit emittere. Sicque factum est, quod statim rupes, facto foramine, per scissuram exhaustum ventum semper eructuat, quem Pontianum^{ad} vulgus nominat, quasi
30 a ponto illuc virtute divina translatum. Hic, inquam, impetuusus spiritus^{ae} terminos cuiusdam subterfluentis aque non transgreditur, omnia fecundat, omnia salubrat, et dum pretereuntes a fronte salutatur, eos arcioire^{af} flatus algore flagellat, quos vallis confinium egresos, quasi prohibitus, ne datas sibi metas excedat, non approximat.

[35.] De^{ag} virgula arida^{ah} que per obedienciam floruit^{ai}. . . . Ex hiis apparet, serenissime princeps, meriti^{aj} quid habeat^{ak} sancti obediencia, que non minus terreno principi debetur in hiis que ad iura pertinent imperii, quam spirituali patri in hiis que ad Deum spectant. Vult enim Deus hominem homini subesse dupplici ratione, carnali domino, quia caro est, et spirituali, quia spiritus est; et sicut spiritus carni dominatur, a quo regitur, ita spiritualia precepta preferenda sunt carnalibus in hiis que militant adversus animam. Non
40 solum autem^{al} diiudicanda sunt mandata terrena, sed et ipsa spiritualis domini distinguenda sunt precepta. . . . Si vero imperator mandat, et id fieri papa vel episcopus vetat, profecto^{am} circa terrena, cum in executione mandati imperialis non subest contemptus divine legis, imperatori erit parendum; a quo tunc demum erit recedendum, cum aut certum est, esse contra Deum, aut dubitatur, an sit fidei^{an} consonum, ut causa 23. q. 4^{ao}: *Quid culpatur in bello*. Si ergo mandat que iura^{ap} sunt imperii, obedienciam^{aq}, inquam, non sacrilego principi, sed sacratissime^{ar} legi, non imperatori, sed imperio. Sic et pontifici malo non obedio, sed sedi,

a) *ita* 1. 2. 3. *Libr.*; [de] *imagibus L.* b) *adducitur* 1. c) *Et ad aliquid* 1. d) *est, episcopali sede illuc translata add.* 2. e) *Lunense L.* f) *deest* 1. g) *Lunensem episcopatum* 1. 2. h) *subiungamus* 6. i) *Arelatensi* 2. 3. k) *Dalphi* 3; *Talphi* 4. l) *Folcale* 3. 4. 6; *Frolcale. L.* m) *Isnardus* 1; *Ynardus* 2. n) *conversionis* 2. o) *originalibus* 6. p) *hospitatum L.* q) *Cesaril* 3; *deest* 6. r) *illuc* 1. s) *Vision* 2; *Vascon. L.* t) *demonis* 1. 2; *de Monis* 3; *Divionis* 6. u) *colonibus* 1. v) *circumcepta* 1. 2. w) *deest L.* x) *repletam* 6. y) *p. v. L.* z) *Pocianum* 1. aa) *deest L.* ab) *altiore L.* ac) *De virtute obedientis et virga floratina* 3. ad) *deest* 6. ae) *q. m. L.* af) *s. habet L.* ag) *inter* 1. ah) *perfecto* 2. ai) *Dei* 2. aj) *3. 1.* ak) *intra* 1. al) *ita* 1. 2; *obedienciam habeo L.* am) *sacratissimo* 1.

1) A. 1202. Walterus II. episcopus Lunensis sedem Drôme). 5) Obiit a. 542. 6) Secundum Liebrecht p. 112. 7) Ap. Liebrecht explicatur adhuc *Pontias* vocatur. 8) Ap. Liebrecht explicatur p. 131. 9) *Romae in basilica s. Petri recondita*. p. 112. 10) Forcalquier (dép. Basses-Alpes). 11) Nyons (dép.

non prelatò, sed ecclesie, non pape, sed Petro, non homini, sed Deo, cuius legatione fungitur, ut causa 2. q. 7^a: *Accusatio*^{*}. Audi, lector, audi, quid beatissima Tebeorum legio erga^b imperatorem egerit. . . . Attende igitur^b, sanctissime papa, qui mandas, ne principi paream! Pareo libens in hiis que Dei sunt tibi ut anime custodi; parebo et principi in hiis que ius tanguant imperii. Fidem^c servabo imperio^d, cui iuravi in imperatore; fidem Deo^e servabo, cui iuravi in baptismo. Utrumque Deo, quod illi debeo, solvam, si^f tibi in spiritualibus et [in^g] terrenis imperio obediero. Non veni pugnam constituere inter sacerdotium et imperium! Unita sunt in Christo, concordia sunt in christiano. Utrumque^h invenies consonantiam, si^b servaveris utrumqueⁱ debitam utrique^k obedienciam. Principi legionis tuam, si miles es, debes obedientiam; quanto forcius imperatori parendum est, cui fidelitatem^l iurasti. Audi mirabilem obediencie transgressionem mirabili pene cruciatu punitam.

[39.] De prato^l de Cerzeules. In regno vestro^m Arelatensi, diocesi Vapincensiⁿ, est castrum Cerzeules^l. In cuius castri territorio lacus alte profunditatis excrevit. Sane in lacus medio crusta pratum fecit, que per anni circulum ab hominum attactu libera, tempore herbe tonde^o applicitis restibus ad terram trahitur lacui imminentem, et sic defalcata^o sectiones recipit. Inter plerosque^p coheredes facta itaque congrua divisione, solutis funibus, crusta redit in id ipsum quo fuerat medullium lacus occupatura.

[40.] De aquis marinis, que congelantur in sal^q. In regno Arelatensi, comitatu Aquense territorioque^r urbis Arelatensis, aque nimio frigidissimorum flatuum rigore congelantur in glaciem, effectuque contrario pre nimio solis ardore sub Augusti fervore^s aqua salsa congelatur et condensatur in salis coagulum. Exhinc ergo sumi ratio potest, quare mare oceanum circui non potest discursu navigantium. Hinc enim frigore congelatum sub septentrione, fit^t rigidum^u; illinc^v nimio solis ardore spissatum, transeuntibus efficitur ab euro ad^w austrum et meridiem inmeabile^x.

[42.] De rupe que nominatur Equa^y-illi. Solent adolescentie sectatores non^z minus figmenta venari quam vera, et cum vanitas vanitatum sit et omnia vanitas, vani^z filii hominum dum mentiuntur in stateris, inter matura precoquum aliquid decerpunt^z et non minus fabulis quandoque^z delectantur quam rebus gestis. Ecce in regno Arelatensi et episcopatu Gracionopolitano, iuxta Diensis diocesis^z confinium, est rupes^z altissima in territorio, quod incole Treves^z nominant, quam altera e vicino rupes^z respicit, cui nomen Equa^z-illi^z, eo quod sit equalis illi, sed inaccessibilis in sua altitudine. Ex opposita^z ergo rupe conspicientibus apparet illic fons perspicuus^z, qui scopulosa^z scabre^z delabitur; et in summo^z rupis apice ad modum prati herba viret, in quo nonnumquam panni superextensi candidissimi visuntur ad exsiccandum expositi, sicut lotrices in usu habent. Istud unde prodeat aut quid signet aut quo ministrante compareat, querere facile fuit, sed^z invenire difficillimum^z.

[43.] De fenestris in quibus apparent domine. In regno quoque Arelatensi et provincia Aquense tradunt esse rupem, in cuius arduitate, ad instar parietis per fenestras intercisi, a longinqua via transeuntibus domine due vel plures apparent, invicem, ut^z assimulant, colloquentes^z ac mutuo risu sibi^z applaudentes. Hee subsistentibus a^z remotis videntur speciose, iocunde ac delicias, accedentibus autem visio penitus evanescit^z in^z fabulam.

[44.] De natura beveris^z. . . . In deciduo Alpium Apenninarum iuxta castrum Secusiam^z in Taurinensi^z episcopatu . . . ostensus est mihi^z bever animal.

[48.] De aqua que numquam bullit. Est^z in regno Arelatensi et castro de Pinaleno^z

^{*)} In vita sanctorum Tebeorum rubro ins. 1.

a) 6. 2; 5, c. 1. b) in L. b') ergo L. c) S. f. L. d) imperatori 2. e) et 1. f) deest 1. g) Utrumque 1. h) sed 1. i) deest 2. k) deest L. l) puteo L. m) nostro L. n) Napinc. 1. o) tonlente 2. p) plurimosque her. 6; plurimos L. q) salem 1. r) sit 6. s) nimium 1. 6. t) ill. n. s. a. des. 6. u) ad euroaustrum 1. v) Aequa villa L. w) v. f. h. des. L. x) decrepant 6. y) deest 6. z) deest 6. a) rupis 2. b) Equa villa 6. c) opposito 1. d) prospicuum 2; perspiculus 6. e) scopula 1. f) scala L. g) summa 1. h) se 1. i) ut 50 ass. des. 6. k) alloqu. 6. l) deest 6. m) a rem. des. L. n) evanisset 1. o) Taurinensi 1. p) b. m. L. q) deest 4. r) Puileii 2; Pinolem 3; Puilica L.

1) Céreste prope Forcalquier? 2) Ex c. 41: *In confinio Alpium Apenninarum, episcopatu Taurinensi, iuxta est mons, ubi requiescit b. Constantius de legione Thebaeorum, ad radices montis abbatia; in cacumine in Constantii festo apparent exilla.* 3) Trièves. 4) Montes qui Gleichen vocantur prope Gottingam comparat Leibnitius. 5) Cf. Liebrecht p. 116. 53 6) 'biber'. 7) Susa.

aqua limpidissima, usui mortalium plurimum commoda. Huius miranda est^a complexio, quod, cum ad plenum carnes^b omnisque generis legumina decoquat^c, numquam tamen bullire potest. Unde provenit, quod ignoti et transeuntes, hec^d ignorantes et aque bullitionem expectantes, post diutinos ignes longasque moras carnes aut pisces cacabo inmissos reper-
5 riunt sic comminutos et excoctos, quod minus sapidi ex nimia decoctione^e redduntur.

[55. De^f vermiculo]. In regno Arelatensi et confinio^g maritimo^h est arbor cuius sarcina pretium habet duodecim nummorum Mergoriensium^{i,j}.

[57.] De domina^k castri de Espener^l. Erat in regni^m Arelatensis finibus, episcopatū Valentino, castrum Espenerⁿ nomine. Huius castri domina in assiduam^o consuetudinem
10 duxerat, statim^p inter missarum sollempnia post euangelium ecclesiam egredi; nec^q enim poterat consecrationem dominici corporis presentialiter^r sustinere. Cum per^s multos annos id^t compertum vir eius, dominus castri, habuisset nec tante presumptionis causam sedulus^u investigator invenisset, uno^v aliquo die sollempni, finito euangelio, egrediens^w domina per virum et clientulos eius invita ac renitens^x detinetur, statimque, sacerdote verba consecratoria pro-
15 ferente, domina, spiritu diabolico levata, avolat^y, partemque capelle secum in precipitium ducens, ulterius^z in partibus illis visa non^{aa} est. Sed et pars turris, cui^{ab} capella innitebatur, adhuc superstes rerum fert testimonium. Hinc tibi, felix auguste, doctrina sumenda est.

[67.] De Lirinensi^{ac} monasterio. Est in regno Arelatensi ad confinium episco-
20 patus, in^{ad} maritima, maris^{ae} insula angusto intervallo a terra communi distincta, quam Lirinensem nominant, ubi ab^{af} antiquissimis temporibus polluisse legimus monachorum religionem. In hanc maris insulam nullus umquam vermīs ingreditur; quod^{ag} nescio^{ah} religioni tantorum sanctorum patrum debeatur, an ipsius soli complexioni attribuat.

[82.] De pratis que moventur ad tactum pedum. Ecce in regno Arelatensi, provincia Aquense, est castrum Podii Michaelis^{ai}, et ad castri^{aj} confinium pratum^{ak} quoddam^{al}, quod statim, ut^{am} primo attemptatur ingressu, totum ab extremis limitibus exsurgit^{an} et contremiscit. Unde hanc indigene^{ao} cautelam contraxerunt, quod^{ap}, quociens predonum^{aq} scenciunt insultum, omnia animalia prato illi inponunt, et cum superveniunt hostes et^{ar} ad extrahendam predam accinguntur^{as}, statim^{at} terre motatione territi^{au} fugiunt.

[83.] De angelis percutientibus. Nec miretur lector, si verborum^{av} tantam vim esse^{aw} dicimus, ut fascinari lingua malorum possint subiecte bestie, cum ad ianuam nobis sit in civitate vestra^{ax} Arelatensi, princeps sacratissime, civis^{ay} de Buriano^{az}, cuius commendatio tam infectiva est, quod, si quem^{ba} equum^{bb} aut aliud animal domesticum laudaverit, statim aut mortem aut mortis periculum incurrit. Cui consentit poeta, cum dixit:

35 *Nescio, quis teneros verbis mihi fascinat agnos^b.*

Sed^{bc} in civitate Arelatensi cum ante non multos annos bone memorie illustris rex Aragonensis Hdefonsus^{bd} v. 6 presens esset, multa copia militum stipatas, et, ut moris est Yspani^{be} et Provincialibus, milites in equis falleratis arma gestarent^{bf}, dum in medio stadii cursorii quidam miles velocitate pennigera^{bg} transiret, adstans alius miles nobilis, gyrans faciem, ad-
40 currentem ad verba subito dicta equum depulsum tanta celeritate coruere^{bh} fecit, quod nec a casu resurgere nec aliquem membrorum motum liberum habere potuit^{bi}. Respiciens ergo ascensor equi militem, quem vulgus huiusce fascinationis sciebat artificem, coram positus

a) erit 2. b) caro 1; carnes 2. c) decoquat 1. d) hoc 4. e) coctione 6. f) deest rubra 1. g) etiam add. 1.
h) Mantua 2. i) Wigorniensium L. k) dominica 6. l) regno Arelatensi 1. m) Espervel 6; Espervel cell.
45 n) assiduam 2. o) deest 6. Libr. p) non L. q) presentialiter 2; deest L. r) post L. s) sed. - sollempni
des. 6, ubi tantum sciret habetur. t) immo 2; in uno L. u) egredi volens 6. v) renuens 2; retinens L. w) ad-
volat 2. x) ullatenus 2; nullatenus L. y) deest L. z) cum e. precipitabatur 6. aa) deest 6. b) ins. ma. L.
c) deest 2; et 6. d) an add. L. e) castrum confinii 6. f) occurrit add. L. g) deest 6. h) in pr. quod 1.
i) exurgit 6. k) indigine 1. l) et 1. m) deest 1. n) atting. 1. o) t. a. 2. p) f. t. L. q) ta. vim verb. 4.
50 r) inesse 1. s) nostra 6. Libr. t) cuius 2; eius 3; illo 4. u) Burr. L.; lacuna 2. 3. v) quis L.; cuius Libr.
w) equum — poeta abrasa sumi 2. x) et add. L. y) Yld. 4. z) gestaret f. a) primigera 1. b) sic 1. c) poterit 1.

1) Agitur de cocco ilicis; cf. Du Cange v. *vermiculus*. arr. Digne). 5) *Nescio, quis teneros oculus mihi fascinat agnos*, Vergil. Bucol. III, v. 103. 6) Alphon-
Melgorium, hodie Mauguio, a Montepessulano orien- sus II. a. 1162—1196, qui a. 1176. in insula Gernica
tem versus. 2) Espenel (dép. Drôme, arr. Die). inter Belquadrum et Tarrasconem cum comite Tolo-
55 Haec transcribuntur in Gest. Roman. c. 160; cf. sano pacem fecit; v. Schäfer, 'Gesch. v. Spanien'
Liebrecht p. 126. 3) Lerinae, Sancti Honorati III, p. 46.
monasterium. 4) Puimichel (dép. Basses-Alpes,

nobilibus et dominabus^a, orat^b, ne in hoc^c articulo suas ulcisceretur^d iniurias de pridem^e contractis inimiciis. Pietate motus nobilis, cui satis erat publicate^f vindicte habuisse testimonium, in alteram partem toto gyrate corpore, ad contraria verba eadem facilitate^g equum restituit, qua deiecerat^h; sicque equus, prohibitoⁱ dolore totus in sudorem solutus, beneficio malefici^k dietam suam currendo victoriose perfecit.

[84.] De aucipite^l regis Scotorum. Cum hec^m et hiis similia tue celsitudini, princeps serenissime, memoramus, nichil aliud agimus, nisi quod tue sollicitudinisⁿ seria otiorum^o parenthesi^p temperamus; que^q licet vanitati linguose^r possint adscribi, sustinenda tamen^s sunt ex eo, quod non modicam ad multa prestare possunt doctrinam aut cautelam. Vidimus equidem illustrem sancte memorie Scotorum^t regem Willermum^u, quem avus 10 tuus excellentissimus; rex Anglorum Henricus vetustus, rebellem vicit et captum diu^v tenuit iterumque debite sue dicioni subiecit, quendam secum habuisse aucipitem^w, qui solo verborum laqueo^x grues aliasve quaslibet aereas aves capiebat, ad pronunciationem verborum suorum prostratas.

[85.] De lamiis et dracis^y et fantasiis. . . . In Rodani ripa sub continentia 15 domus milicie ad portam borealem civitatis Arelatensis quedam fluminis abyssus est. . . . In hiis ergo locis profundissimis asfirmant dracos sepiissime de nocte lucida in specie humana videri.

[86.] De lamiis et nocturnis larvis^z. . . . Audivimus quippe a viro nobili et per omnia christianissimo, domino Ymberto^{aa} Arelatensi archiepiscopo, affini nostro^{ab}, sancte- 20 que^{ac} probate fidei presule et vite perfectioris^{ad}, quod, cum lactens esset multaque parentum diligentia custoditus et^{ae} christianissima matre editus, nocte una in cunis positus et fasciatus ante lectum parentum circa medie noctis creperum^{af} flere auditur. Subita expergefacione excitata mater, ad cunas manus apponit nec invenit infantem, quem apprehendat. Tacite rem considerans, [et^{ag} loqui timet] et silentia diutina non sustinet. Accensa candela, dum 25 infantem per devia quesivit^{ah}, ipsum in volutabro aque, que de ablutione pedum serotina effusa fuerat, repperit volutantem^{ai} sine ploratu, fasciatum et ad lumen matri parumper^{aj} arridentem^{ak}. Quid ultra? nutrici et marito rem ad oculum monstrat; et hoc ab alio quam a nocturnis fantasmatibus actum nemo cogitabat; nam et ubi^{al} huiuscemodi fantasmatum solet esse discursus, a multis compertum habeo^{am}, infantes in mane ianuis clausis extra 30 domos et cunabula in plateis esse repertos.

[89. De^{an} fonte qui pluere facit]. Est in provincia regni Arelatensis fons quidam^{ao} perlucidus, in quem si lapidem vel lignum aut huiuscemodi materiam proieceris, statim de fonte pluvia ascendit, que proicientem totum humectat.

[90.] De cimiterio Elisii campi [et^{ap} illuc advectis^{aq}]. Insigne mirum ac ex 35 divina virtute miraculum audi, princeps sacratissime! Capud regni Burgundionum, quod Arelatense dicitur, civitas est Arelas, antiquissimis dotata privilegiis. Hanc . . . Trophimus, Iesu Christi discipulus, comitante eum apostolo Paulo, cum transiret in Hispanias, ad fidem Christi convertit, et . . . deliberavit cimiterium sollempne ad meridianam urbis partem constituere. . . . Maxima potentum pars, que in Galliis aut circa Pireneos 40 montes aut Alpes Penninas in pugnis^{ar} paganorum moriebantur, illuc sepulturam habent; et quidam in plaustis, alii in curribus, nonnulli in equis, plurimi per dependulum fluentis Rodani ad cimiterium Campi Elisii deferebantur; ubi Vivianus^{as} et comes Bertranus et Astulfus^{at} et innumerati^{au} proceres requiescunt. Est ergo omni admiratione dignissimum, quod nullus in thecis positus mortuus ultimos civitatis Arelatensis terminos, quos Rochetam^{av} nominant, 45

a) dominabusve 6. b) rogavit L. c) in add. 1. d) ulcisceretur 1; ulciscerentur 6. Libr. e) c. p. L. f) publice te 2. 6; publice L. g) felicitate 6. Libr. h) degescerat 1. i) prohibito 6. Libr. k) malifici 1. l) aucipite 2; accipitre L. m) hoc 1. n) sollicitudini L. o) honorum 1. p) tempora add. 6. q) quelibet 1. r) ktigiose 6. s) prout 2. t) Scott. 2; r. S. L. u) ancipitem 2. v) lamiis 1. w) Humberto L. x) sancte probateque L. y) perfectionis 2. z) ex L. aa) crepundias 1. L. b) et lo. ti. des. 1. c) quesitat 6; quosierat 2. d) volutatem 2; volutantem 6. 50 e) parumque 2. f) arid. 1. g) nisi 1. h) habetur L. i) rubra deest 1. k) quidem 1. l) et ill. a. des. 1. m) pugrus 1. n) Iovianus L. o) Aist. L. p) innumeri L. q) Rotham 1.

1) Willelmus Leo cognomine a. 1214, Dec. 4, mortuus est. 2) Inde ab a. 1174, Iul. 13, usque ad mensur Dec. Nostrum colloquio inter reges Angliæ et Scotiæ et Henricum ducem Saxoniae a. 1184. transacto interfuisse, contendere non audeo; cf. quae

exposui 'Götting. Nachrichten' 1880, p. 147. 3) Id est daemonibus aquaticis. 4) Imbert d'Algnières sedit inde ab a. 1190. usque ad a. 1202, Iul. 20. 55 5) Liebrecht p. 40. idem verbum invenit apud Symmachum Ep. 1, 7. 6) Ib. p. 42. 149. 7) Cf. supra p. 374.

potest^a quantalibet vi ventorum aut tempestate compulsus preterire^b, sed infra semper subsistens^c, in aqua rotatur donec applicet. . . . Mirandis magis miranda succedunt, que oculis conspeximus sub innumera utriusque sexus hominum multitudine. Solent, ut premisimus^d, in doliis bituminatis ac entecis^e corpora mortuorum a longinquis regionibus per aquam^f fluminis
5 Rodani dimitti cum pecunia sigillata, que cimiterio tam sacro nomine elemosine confertur.

[91.] De nuce que sex aut septem facit nucleos. Est in regno Arelatensi, episcopatu Aquense, castro Ponteves¹, nux quedam, quam² a cornice plantatam ferunt, sicut mos est avibus nucleos nonnumquam proicere³ vel levatos deperdere. Nux hec in arborem grandem excrevit, et cum alie eius generis arbores fructificant, hec globum facit
10 ad instar pomi vel pinee, quo fracto⁴, sex aut septem aut decem quandoque⁵ nuclei eliciuntur.

[92.] De equo Giraldi¹ de Cabreriis². . . . Erat temporibus nostris in Catalonia miles, nobilissimis ortus natalibus, militia strenuus, elegantia graciosus, cui nomen Giraldus³ de Cabreriis. Hic equum habebat in bonitate singularem, velocitate invincibilem et, quod sine exemplo mirandum fuit, in omnibus angustiis consiliosum. Huic nobilis indidit,
15 ut bonus amicus vocaretur. . . . Erat miles in iuventute sua iocundus, hilaris, musicis instrumentis plurimum instructus, a dominabus invidiose desideratus. In pallacio nostro, quod ex vestro⁴ munere vestraque gracia ad nos rediit per sententiam curie imperialis, princeps excellentissime, propter ius patrimoniale⁵ uxoris nostre⁶, in presentia pie memorie Ildelfonsi, illustris regis quondam Aragonensis⁷, et socrus vestre⁸, que singulari laude precelebat, inter dominas sui confinii necnon in conspectu multorum⁹ procerum miles saepe dictus violam trahebat, domine chorum ducebant, et ad tactum chordarum equus incomparabilibus circumflexionibus¹⁰ saltabat.

[93.] De fantasiis nocturnis opiniones¹. . . . Vidimus equidem² in regno Arelatensi mulierem ex castro Belliquadri³ oriundam ex consimili causa inter medias Rodani undas cecidisse et usque ad umbilicum humectatam de nocte media absque vite periculo, sed non sine timore evasisse.

[94.] De¹ arbore, que siliquas facit. In regno Arelatensi ad confinium urbis Massiliensis arbor est que fructum facit ad modum fabarum, et in ipsa siliqua nichil preter lapides invenies.

[95.] De corvo de Claveno¹ [et² eius sagacitate³]. . . . Ecce enim in regno Arelatensi corvus erat, qui tantam habebat discretionem, quod etiam⁴ hostiles insidias explorabat, et transcursis montibus et castris⁵ terminis, si quid erat repentinum aut insidiosum, loquebatur. Ad aleas pecuniam mutuabat et inter rupes⁶ occultaverat. Hic cum dominam castris nimis familiarem cuidam comperisset, post multas domine denunciations factas adulterium⁷
35 domino prodidit, sicque factum est, ut ab adultero ictu sagitte percussus periret.

[97.] De ovo corvino supposito ciconie¹. Mira loquor et universo² civitatis nostre Arelatensis notissima populo. . . . Intuere, felix auguste, . . . quid igitur³ infelicitas nostri temporis merebitur supplicii, ubi lascivia pro laude suscipitur, adulterium argumentosum probitatis indicium effertur, furtivos habuisse dominarum aut virginum amplexus
40 militie insignis est incitamentum!

[98.] De caseo putrefacto. Considera, semper felix auguste, quante labis sit crimen adulterii!

[99.] De mortuo qui occidit uxorem quondam suam. . . . Erat enim in regno vestro Arelatensi et provincia ac comitatu Aquense vir nobilis¹, genere illustris, moribus insignis et militia privilegiatus, Willelmus de Mustiers².

[100.] De hospitalitate cuiusdam¹. . . . Erat in regno vestri² imperii miles strenuus, hospitalis et largus, ad omnes cum hospitalitate recipiendos expositus, circa familiam bene procurandam curiosus.

a) deest L. Libr. b) preterit L. Libr. c) existens 1. d) pretermisi 2; mortui¹ add. 1. 2. Libr. e) euthecis L. 50 in thecis Libr. f) Pontenes 3. 4; Pontones 6; Pontonis L. g) quem 1. h) pobicere 4. 6. i) facto 1. 2. k) deest 4. l) Girardi 2; Girardi 6. m) Ger. 1. n) vestri 1. 2. o) impatr. 1. p) vestre 2. 3. q) Aragan. 1. r) p. m. 2. s) circumplexibus 2. t) equitem 1. u) Bellicadri 6. v) dimidio fol. exciso, haec des. 2. w) Claireno 1. x) et e. sag. des. 1. y) deest L. z) castris 2. a) ripas 6; rimas L. b) ad ultimum d. pr. adulterium L. c) universe 2. d) ergo L. e) nobili L. f) Muscieris 1; Mostiers 6. g) nostri 6.

55 1) Pontevès (départ. Var, arr. Brignoles). 2) V. Liebrecht p. 44. 154. 3) Irene (mater Beatricis, quam Num Alienora Aquitana, avia Ottonis? 4) V. Liebrecht p. 45. 154. 5) Beaucaire (départ. Gard). 6) Clavaus (départ. Isère, arr. Grenoble). 7) V. Liebrecht p. 45. 155. 8) lb. p. 46. 158. 9) lb. p. 47. 159.

[101.] De baculo putrefacto ex^a contactu veneni. Erat in regno Arelatensi et castro Terrasconensi^b, ubi Christi hospita Martha, soror Marie et Lazari, requiescit, bubulcus.

[102.] De racemis de^a Rocca-Madorum^{d.1}. Est in Rodano castrum de Rocca-Maure, cuius corpus ad imperium iure fluvii, territorium ad regnum Francorum iure limitum pertinere arbitrantur.

[103.] De mortuo qui apparet virgini et mira dicit et^a annunciat.
1211. Erat anno Domini 1211, mense Iulii, anno autem pontificatus domini Innocentii [III.] tercio decimo, imperii autem vestri^a anno secundo, in regno Arelatensi, provincia ac diocesi Arelatensi, castro Belliquadri puella virgoque undennis, civibus^b orta probis et copiosis, 10 fidelibus et industriis. Huic consanguineus erat ex Aptensi civitate oriundus, iuvenis in prima adolescencia, [imberbis¹,] strenuus, amabilis; et pro quibusdam etatis sue lubricis excessibus exul a patrio solo factus, Belliquadrum veniens, non sua culpa, sed alieno infortunio vulneratur ad mortem. Erat comes Raimundus, pater huius comitis Raimundi, quem propter consensum hereticorum Albiensium^b Innocentius papa tercius crebris impul- 15 sibus legatorum suorum et ad ultimum cotidianis Francorum insultibus in cineres potentie sue exsufflandos induxit; eius¹, inquam, pater comitis illustrissimi Raymundi Tolosani vel, ut vulgus ait, comitis Sancti Egidii, nepos² ex nobili comite Ildefonso genitus, vir^a quidem^a in militia singularis, consilio perspicax, urbanitate precipuus, magnanimitate operosus. Hic ab illustrissimo rege Anglorum^c Henrico [vetusto¹], avo vestro, imperator sacratissime, 20 necnon insignissimo comite Barcinonense Berengario², regibus compare³, comitibus ducibusque⁴ maiore⁴, per plurima tempora lacesitus ac semper invictus, sic omnes suo prevenit consilio, quod potentior victorias imminentes ingenio¹ eludebat, et^a quibus utpote fortioribus resistere non poterat, astutia sua triumphum surripiebat.

[104.] De pullo strutionis^a et vase vitreo³. Sane temporibus nostris 25 sub papa Alexandro III, dum puer eram, inventa est Rome fiala plena liquore lacteo; quo conspersa omnium lapidum genera sculpturam talem recipiebant, qualem manus inculpere volentis pertrahebat^a. Erat autem fiala ex antiquissimo palacio elicita, cuius materiam aut artificium populus Romanus admirabatur.

[112.] De ossibus Ioseph et ove⁴. Tempore regis Siculi^a Rogeri quidam 30 magister nascione⁷ Anglus ad regem accessit, postulans aliquid a rege munifico dari. Cumque rex, illustris genere et moribus, arbitraretur aliquod a se beneficium peti, respondit: 'Pete quod vis beneficium, et dabo tibi'. Erat enim petitor summe literatus, in trivio et^a quadrivio potens et accutissimus⁷, in phisica operosus, in astronomia^a summus. Ait ergo regi, se non temporalia^b solatia petere, sed potius, quod apud homines vile putatur, ossa 35 videlicet Virgilii^b, ubicumque possent inveniri infra metas regni sui. Annuat^a rex; et magister, acceptis literis regiis, Neapolim venit, ubi Virgilius^d studium^a ingenii sui in multis exercuerat. Porrectis literis populus obedienciam parat et ignarus sepulture libenter annuit, quod pro impossibili credebat existimandum. Tandem magister, arte sua ad manum ducta, reperit ossa infra tumulum in medio montis cuiusdam, ad quem nec signum scissure 40 dignoscebatur. Foditur locus, et effoditur post longos labores tumulus, in quo invenitur continuum¹ corpus Virgilii et ad capud liber, in quo ars notoria^a erat inscripta^b cum aliis studii eius characteribus. Levatur pulvis cum ossibus, et liber a magistro extrahitur. Ad hec¹ populus Neapolitanus^b attendens specialem affectionem, quam habebat¹ Virgilius erga civitatem, timens, ne ex ossium subtractione enorme dampnum civitas tota pateretur, elegit 45 susceptum regis mandatum eludere, quam obediendo tante urbis excidio occasionem prestare^a. Arbitrabatur enim, eo consilio Virgilium sibi in montis archano tumulum posuisse, ne^a ossa eius evecta artificiorum suorum importarent interitum. Magister ergo^a militum

a) e 2; ex c. v. des. L. b) Tarasc. 2. L. c) et 1. d) Maura L. e) deest 6. f) deest 1. g) nostri 2.
h) quibus 6.; parentibus L. i) deest 1; in verbis 2. k) Albienc. 2. l) comes eius 2. m) ubi 2; erat 6. n) quidam 1. 50
o) H. v. A. L. p) R[simundo] Berigario L. q) lacuna L. r) qua L. s) deest L. t) inde omnino 6.
u) etiam L. v) strucionis 1; struct. 2. w) protrah. L. x) secundi 1. y) sic 1. z) in add. 2. a) austron. 6.
b) tempora 2. c) induit 6. d) Virgilium 6. e) studia L. f) contineri 6. g) notaria 6^a. h) scripta 6.
i) hoc 1. k) Neop. 1. l) habuerat 6. Libr. m) prebere 6. Libr. n) ut 6. o) igitur 2.

1) Roquemaure (dép. Gard). 2) Potius Alfonsi Iordani filius erat Raimundus V, pater Raimundi VI. a. 1194 55
---1222. comitis. 3) Cf. Liebrecht p. 48. 158. 4) Ib. p. 49. 159. 5) Cf. Iohann. Saresber. supra p. 45.

cum turba civium ossa coniuncta copulant et in culleo reposita in castello maris¹ ad urbis ipsius confinium deferunt, ubi per medias crates ferreas intueri volentibus ostenduntur. Requisitus autem magister, quid de ossibus facturus erat, respondit, se per coniurationes effecturum, quod ad eius interrogacionem ossa omnem Virgilio artem ipsi panderent, quin immo satisfactum^a sibi proposuit, si per quadraginta dies [ei^b] ossium copia daretur. Asportato ergo^c libro solo^d, magister abiit; et nos quedam^e ex ipso libro per venerabilem Iohannem Neapolitanum², cardinalem tempore pape Alexandri, excepta^f vidimus et probari verissima rerum experientia fecimus.

[116.] De serpentibus ignitis et urentibus. . . . Sane in Tuscia est insula ad dominacionem spectans comitis Eldebrandini³, in qua sunt vermes alati ad formam serpentum.

[120.] De hominibus qui fuerunt lupi. . . . Apud castrum Luch⁴ in confinio Vivariensis episcopatus et⁵ Myndensis⁴ est accola Calcenaria⁵ nuncupatus, qui consimilis fati per mutaciones neomenie sorte¹ fatigatur.

[122. De⁶ valle de Lentuscula⁵.] Est in regno Arelatensi⁶, provincia Ebredunensi, locus⁷, quo per Alpium summa cacumina facili cursu in⁸ estate et brevi, sed plurimum periculoso transitu, descenditur in Italiam.

[125.] De fonte qui tempore metendorum pratorum apparet. In provincia Narbonensi, Lodovensi⁹ episcopatu, est fons apud Spaniatum⁹, qui tempore metendorum et adaquandorum pratorum ad pratum quoddam irrigandum scaturit affluenter et post eius⁹ prati tonsionem statim arescit et non comparet¹.

[126.] De aqua [de⁹] qua sanantur gutturnosi. Est in provincia Ebredunensi, que est pars regni Arelatensis, castrum de Barles⁶, in cuius territorio fons scaturit, ex cuius aque potu ac⁷ lavacro curantur gutturnosi. Sunt et in regno Arelatensi plurimi⁸ fontes qui estate fervente scaturiunt, hyeme [vero⁹] exsiccantur¹.

[127.] De fonte qui repente perditur et redit⁷. Insigne mirabile in regno Arelatensi, comitatu Aquense, villa Camps, territorio Argentino¹⁰, est fons qui repentina ebullitione prodit.

[128.] De duobus fontibus. Est in provincia Narbonensi vicus Alingenius⁷ nomine, in quo duo sunt fontes, quorum unus numquam aliquid coquit, alterius aqua numquam bullit. In provincia Arelatensi ad confinium Massilie¹¹ est castrum Cesaresta, in cuius finibus est fons qui una tantum hora scaturiens cotidie, mare ingreditur.

[129.] De fonte qui nichil sordidum admittit⁸. Apud Narbonensem provinciam, episcopatu Ucicensi¹², est fons, in quem si quid sordidum miseris, statim fons scaturiginem suam mutat⁴ et priorem locum deserit.

EXITUS OPERIS.

Epistola¹³ ad magistrum Iohannem Marcum¹⁴, secretarium domini imperatoris.

Peramabili¹⁵ amico uni ex paucis Iohanni Marco¹⁶, preposito de Hdeneshem¹⁷, unus ex precordialibus suis et devotis magister Gervasius, in regno Arelatensi imperialis aule marescallus¹⁸, salutem et in activa¹⁹ cum Martha²⁰ Marie optimam partem eligere. Cum mediator Dei et hominum Christus sic ordinaverit rerum seriem, ut non per rapinam arbitremur²¹ nos divinam pertingere posse celsitudinem, sed quasi scala media Divinitatem contemplemur, mediante sue humanitatis beneficio, dignum est, ut nos Christi exemplo impe-

45 a) satisfaccio 1. b) deest 1. c) igitur 2. d) sola 2. e) per excerpta L. f) Eldebrandani 2. g) Luch 1. h) deest L. i) Mynd. L.; Myndcum 3. k) ita 1; Calcevaire celt. l) sorti 1. m) rubra deest 1. n) et add. L. o) in add. L. p) in est. et bis scr. 1. q) Lodov. L. r) Spinacum 1; Spaminacum 3; Spaniatum 6. s) eiusdem L. t) apparet L. u) deest 1; ex 2. v) et L. w) plurime 1. x) sic. L. y) ridet 1. z) Argentivo 2. a) Aluiganus 1; Alviganus 2. b) Maxillis 2. c) Vicensi 1; Utic. 6. d) mitat 1. e) Epistola de presentando libro domino imperatori 4; ubi tamen pro epistola alia manus subscripsit: Finito libro, sit laus et gloria Christo; in 3 quoque epistola deest. f) Marchum 6; s. M. 1. g) Venerabili 2. 6. h) Marcho 6. i) Hdenesham 2. 3; Hdesham 6. k) marescallus 2. 6. l) amicitia L. m) et add. 1. n) arbitramur 2.

1) Castell dell' Uovo; cf. Conrad. Hildesheim., (dép. Alpes-Maritimes). 6) 'Dép. Basaas-Alpes. SS. XXI, p. 194: Sunt in castro in supercilio citi- arr. Digne'. 7) Alignan (dép. Hérault, arr. Béziers).
55 tatis undique mari incluso ossa Virgilio. 2) De 8) Cf. Liebrecht p. 52. 164. 9) Cf. Winkelmann
quo cf. supra p. 343. 3) Luc (arr. Mende). 'Otto IV', p. 290. 503.
4) Mende (dép. Lozère). 5) St. Martin Lantosque

rialem non attemperemus maiestatem [pastorum^a] sibilo, si non internuncium premisimus^b ad gratiam capescendam. Quoniam^c igitur ad tante celsitudinis benivolentiam captandam^d liberalitas vestra^e velut mediatrix est, opusculum, quod ad ocium imperiale contextui, vestre dilectioni preofferō, ut, si videritis acceptum fore munusculum, a vobis probationem capiat et oblationem et secundum illud:

Vox^f, precor, augustas pro me tua^g molliat aures,

non quasi in aliquo commeruerim^h, sed ut facilius, quod amplius erit, merear. Sit ergo inter dulcedinem principis et devotionem subditi liberalitas vestra^e dextra mediatrix, ut, quod in me operatur pia devotio ad merendum, te mediatore operetur effusa principis largitas ad gratificandum. Profecto non modica vestriⁱ meriti portio redundabit in nos^h, si gratiam^l 10 augustalem ex gracia vestre interpretationis senserimus augeri, cum^l non multo^m minor sit gracia suggerentis quam remunerantis. Etenimⁿ [causa^o] retributionis multociens est instancia memorantis. Valeat dominus et amicus, liberalitatem consuetam^p sine intermissione continuans apud devotum dominum^q imperatorem!

a) *deest* 1. b) *premierimus* 2. c) *Dum ergo L.*; Quoniam -- *ben. capt. des. 6.* d) *optandam L.* e) *nostra 2. 15*
 f) *Vos 2. 6. 6^a.* g) *menia 1.* h) *demeruerim 2. 6.* i) *nostri 2.* k) *vos 2.* l) *tum 2.* m) *deest 2*
 n) *eternum rel etiam non 2. 6^a;* [Causa] *vero L.* o) *deest 1. 6^a.* p) *consuetum 2.* q) *dom. imp des. 2. 6.*

E GIRALDI CAMBRENSIS OPERIBUS.

Giraldus Cambrensis, ab Anglis irrisorie Silvester vocatus, circa a. 1147, ut ipse libro De rebus a se gestis ineunte dicit, in castello de Mainarpir sive Manorbeer non procul ab oppido principali de Penbroc natus est, iunior filiorum Willelmi de Barri, militis genere Normanni, ex coniuge secunda, scilicet Angarath, filia Nestae, nobilis filiae Resi principis Sudwalliae. Agnati ac fratres, ad labores belli impigri, inter illos fuerunt, qui primi in insula Hibernica dominia condebant. Giraldus, sanguine et paterno et materno exardescens, illis in armis sane non cessisset, nisi puer, iam scientiae amore incensus, a David avunculo, episcopo Menevensis ecclesiae Sancti Davidis cathedralis in Wallia, ut studio literarum se dederet, adductus fuisset. Cum tamen patria Wallensis, rudis et fere barbara, et libris et magistris omnino careret, tres status annorum Parisius in liberalibus disciplinis fecit, ubi tantam auctorum veterum notitiam acquisivit tantaque delectatione rei litterariae se dedit, ut ipse secundo laetique ingenio praeditus, illius aevi auctores omnes fere copia et amplitudine librorum editorum superaret. A. 1172. in Angliam reversus et mox ecclesiastica beneficia adeptus, a. 1175. a Ricardo archiepiscopo Cantuariensi legatus in Wallia constitutus, ut gentem decimas dandas pertinaciter denegantem in ditio-

nem redigeret et clericorum mores corruptos corrigeret, archidiaconatum Breche-

niensem (Brecknock) obtinuit. Paulo post m. Maio a. 1176, David episcopo

defuncto, canonici Wallenses, sedi Sancti Davidis ius metropolitanum restituere

atque hoc modo Anglorum iugum exuere vehementer desiderantes, inter alios

inferiores Giraldum elegerunt, qui regi Henrico II. hac dignitate dignissimus praesentaretur. Sed rex, valde iratus et consilio archiepiscopi ipsius

minime obtemperans, professus est: non esse tutum, archidiaconum illum, quia

Reso principi Suthwalliae et aliis fere cunctis Walliae maioribus sanguine pro-

pinquus erat, in cathedra Menevensi collocare, Gesta I, c. 10. Petro de Laia

igitur, priore conventus Wenelocensis, monacho ordinis Cluniacensis, in camera

regis, . . . praecipiente more Anglicanae tyrannidis, qui super iure dignitatis

ecclesiae Menevensis contra Cantuariensem non prosequendo sacramentum

dedit, episcopo constituto, Giraldus c. a. 1177. se Parisius denuo studiis elegan-

tioribus totis desideriis applicare curavit, scilicet imperialibus consuetudinibus

et decretalibus, de quibus etiam scholas ibi publicas habuit, Gesta II, c. 1. 2.

Angustius quidem impeditus, quominus Bononiam iret, circa a. 1180. in Angliam

reversus, Petrum episcopum Menevensem acriter, verum frustra insectatus est,

donec a. 1184. ab Henrico rege, in Marchiae finibus ad Walliam pacifican-

dam tunc agente, consilio magnatum suorum est vocatus, . . . demum curiae

sequela et clericus regis est effectus. Sed quamquam pluribus annis curiam

sequendo fideliter serviebat et ad Walliam pacificandam et in pace tenendam

plurimum proficiebat, tamen nihil a rege praeter vacua veris promissa suscepit, *Gesta II*, c. 8. Paschali tempore a. 1185. denique Henricus rex Iohanni filio in Hiberniam transmissis Giraldum socium seu tutorem adiunxit, quia de primis expugnatoribus gentis illius magnum in Hibernia genus habebat, c. 10. Qua in insula (quam, ut ipse in *Expug. Hib.*, *Opp. V*, p. 351, refert, iam a. 1183. cum Philippo fratre adierat) per annum remanens, duos episcopatus ibidem, a Iohanne sibi oblatos, recusavit. In Walliam rediens, quaecumque inter Hibernos viderat ac de rebus et hominibus collegerat, in libris de *Topographia et Expugnatione Hibernica sedulo descripsit*, quorum primum vix absolutum, ut in *Gestis II*, c. 16. praedicat, a. 1188. apud Oxoniam, ubi clerus in Anglia magis vigeat et clericatu praecellebat, tribus diebus recitavit. Eodem anno ineunte Baldevino archiepiscopo in Walliam profecto, ut incolas cruce signaret eisque sub Anglis contra Saladinum militare persuaderet, opitulatus est, et primus omnium . . . aliis exemplum praebens, . . . crucem suscepit, *Gesta II*, c. 17. Tota igitur terra natali perambulata, mox *Itinerarium Cambriae literis mandare decrevit*, cui paullo post *Descriptio Cambriae annexa est*. A. 1189. archiepiscopum et Ranulfum de Glanvilla iusticiarium Angliae in Normanniam comitatus, Henrico rege defuncto, subito a Ricardo successore ad servandam pacem in Walliae finibus missus, incuria servi cuiusdam, priusquam mare transvectus est, tabulas grandes, *Itinerarium suum et laborem annuum nusquam adhuc alibi scriptum continentes, quae libris scriptis cunctis hodie desunt, amisisse videtur*, *Gesta II*, c. 21. Legati sedis apostolicae literis ab itinere Ierosolymitano liberatus, in Wallia commoratus est; ubi tamen episcopatus duos, Bangoriensem a Willelmo Eliensi et Landavensem a comite Iohanne, Ricardi I. absentis quasi vices gerentibus, oblatos, repudiavit. A. 1194. vel paullo post urbem Parisiorum rursus aditurus, sed bello inter reges Angliae et Franciae iterum exorto prohibitus, studii causa Lincolniae quiete longiore usus est (*Gesta III*, c. 3) et familiaritatem cum Waltero Mapo¹ eo fere tempore vel paullo ante contraxit. A. 1198, die 16. Iul. Petro episcopo Menevensi defuncto, denuo a canonicis S. David ecclesiae, quam solam sibi semper ambierat, episcopus electus est. Sed cum ei et Ricardus rex et Hubertus archiepiscopus acriter obstarent, neque Iohannes post fratris mortem rex Angliae coronatus, etsi saepe ei favisset, ut ecclesia Wallensis de potestate Anglica eximeretur, permittere vellet, Giraldus, ut familiares consuleret, in Hiberniam transvectus, deinde vero Angliam, Gallias, Alpes permigrans, circa festum sancti Andreae a. 1199. Romam intravit, supplex Innocentium III. aggressus. Narrat in *Gestis III*, c. 18, se sex libros, quos ipse studio suo compegerat, pontifici Romano praesentasse, dicens etiam inter caetera: 'Praesentant vobis alii libras, sed nos libros'. Libros autem illos papa, quia copiose literatus erat et literaturam dilexit, circa lectum suum indivisos per mensem fere secum tenuit et elegantia et sententiosa verba cardinalibus advenientibus ostentabat, deinde vero singulis cardinalibus singulos precario concessit. Gemnam autem sacerdotalem prae caeteris dilectam a se separari non permisit. Nihilominus lite in curia annis fere quatuor pendente, Giraldus, qui hisce de rebus, de itineribus iteratis, de consuetudine cum pontifice habita in tractatu *De iure et statu Menevensis ecclesiae postea prolixè disseruit*, mense Maio a. 1200. ab Innocentio administrator quidem episcopatus Menevensis tam in tempo-

1) Exp. Hibern. versus finem, *Opp. V*, p. 410, W. Mapus Oxoniensis archidiaconus laudatur, quod officium a. 1197. adeptus est; cf. supra p. 62.

ralibus quam in spiritualibus constitutus, in Angliam rediit; sed a. 1201. secundo Romam profectus et, a. 1202. fere integro in placitis variis coram delegatis iudicibus exacto, die 4. Ian. 1203. Urbem tertia vice ingressus est. At die 15. Aprilis sententia adversa coram pontifice lata, mense Augusto in patriam reversus est, ubi, die 10. Nov. Gaufrido priore Lanthoniensi, quem Hubertus archiepiscopus ab initio designaverat, episcopo Menevensi creato, litem ulterius prosequi destitit. Paulo post archidiaconatu Brecheniensi Wilhelmo nepoti cuidam resignato, per annos fere septemdecim quasi in occulto, sed commode et diligenter in libros scribendos et rescribendos usque ad diem 10 supremum circa a. 1220. incumbibat.

Operum igitur Giraldi multorum, variorum, res gestas sui vel temporis ante acti insolito more referentium, series haec fuisse videtur. Primo (si versus excipis, quos iuvenis composuit) circa a. 1187. post biennem lucubrationem Topographiam Hibernicam delineavit et a. 1188. Expugnationem Hibernicam Pictaviensi comiti Ricardo inscripsit (cf. *Opp. VI*, p. 7. 155). Itinerarium et Descriptionem Kambriae iam a. 1188. composuit (unde in *Itinerario I*, c. 12. *II*, c. 1, in *Exp. Hib.*, *II*, c. 7, in *Topogr. Hib.*, in *Descriptionis praef. I* iam utrumque opus laudatur), sed longum post tempus circa a. 1214. Stephano archiepiscopo Cantuariensi inscripsit. A. 1193. Vitam Galfridi archiepiscopi Eboracensis, filii nothi Henrici regis, a. circiter 1197. Gemmam ecclesiasticam, Innocentio pontifici traditam, scripsit. Quibus annis sanctorum Davidis Menevensis aliorumque vitas confecerit, haud satis constat. Primam Vitae Remigii Lincolniensis recensionem Lincolniae, ut videtur, scripsit, alteram una cum supplementis ac Vita sancti Hugonis Lincolniensis in volumine bipartito a. 1214. fere Stephano archiepiscopo dedicavit. Symbolum electorum, quo epistolas et epigrammata iam prius composita collegit, Speculum duorum commonitorium et consolatorium hodie perditum, libri De Invectionibus, quibus Hubertum archiepiscopum praecipue impugnavit, et De rebus a se gestis inter ultimos fere labores editi sunt. Dialogus de iure et statu Menevensis ecclesiae, quem etiam Stephano praesuli obtulit, ubi multa de se ipso sedem illam episcopalem contumaciter ambiente narravit, haud ante a. 1216. compositus esse potest. Postremo Speculum ecclesiae, monachos in primis Cistercienses impugnans et Distinctiones tres de principis instructione absolvit¹.

Iam de tractatu, quem De principis instructione Giraldus inscripsit, uberius dicamus, quippe qui plurimum in nostrum usum expediat. Non dubitandum est, quin auctor, qui Henricum regem filiosque bene noverat atque ortu et animo ipse Wallensis, acerbè oderat, quaecumque in curiis eorum vidisset et audivisset iudicio infesto concepta iam mature notare coeperit, sed cautus, ne quae scripserat praepropere in publicum emitteret — recensione prima tractatus, si quando exstitit, hodie deperdita — opus demum extremis vitae annis perfecit. Hunc librum, quo virtutes boni principis exemplis adversis demonstrare valeret, prae omnibus Giraldum multos per annos in manibus habuisse, ex ceteris eiusdem libris satis apparet. *V. Itiner. Kambr. praef. Opp. VI*, p. 8: libellum tibi De principis instructione promitto, scilicet Stephano archiepiscopo; *ibid.* p. 53: sicut in libro De principis instructione, Deo duce, propalabimus (duo codices: propalavimus); *ibid.* p. 66: sicut in libro De principis instructione, Deo propitiante, plenius ostendetur; *Descr. Kambr. Opp. VI*, p. 158: cum libello De

1) A quibusdam noster confunditur cum Girardo Cornubiensi; de cuius scriptis cf. Hardy 'Descr. Catalogue' III, p. 51. et Suchier in 'Literar. Centralblatt' 1878, Aug. 17.

principis instructione toties promisso; *De iure et statu Men. eccl., Opp. III. p. 334, ubi librorum suorum catalogum inserit*: Item et librum *De principis instructione* toties promissum, fere inter primos inchoatum, inter ultimos autem propalatum, diu nempe clausum et quasi sopitum, quando tutum prodire in publicum posset, tempora longa praestolatum; *cf. etiam Catal. breviorum librorum suorum Opp. I, p. 423. et Epist. capitulo Herefordensi directam, ap. Wharton, Anglia Sacra II, p. 442. Giraldus saepius sententias vel capita a libris suis iam prius completis ad verbum paene mutuatus est, velut Dist. III, 5. 15. 30. exempli gratia cum Exp. Hib. II, 28. 29. 31. congruunt. Fontibus et genuinis et spuriiis vel fictis, imprimis Hugonis Floriacensis Chronico, Einhardi, quem (Rad. Dicetensem a. 814. secutus) semper Alquinum dicit, Vita Karoli, Radulfo de Diceto, in Dist. II, c. 12. Itinerario Kambr. I, c. 6. et Exp. Hib. I, c. 39. usus est. In Dist. III, c. 17—21. epistolas Friderici I. et Saladinii et quae de imperatoris expeditione et morte narrantur ex Itinerarii Ricardi regis recensione A deprompsit, coarctavit, ampliavit; cf. supra p. 199, n. 1. Plurima de rebus Anglorum, Scotorum, Francorum, Flandrensium, Hannovensium, aliorum, de imperio et curia Romana (sed haud semper fide dignissima, cum fabulas et historiolas lepidas nimias intermiscuerit) ipse aut praesens aut saltem aequalis, cum Galliam, Burgundiam, Italiam saepe peragraret, observavit et in schedas retulit. Erat insuper, quod non omittendum est, linguarum variarum atque etiam scientiae etymologicae peritus et rerum naturalium geographicarumque indagator perattentus.*

Praemisi igitur quodcumque in tractatu De principis instructione ad Germanos spectare videtur. Asservatur in codice Cottoniano Iulius B. XIII, saec. XIII. vel XIV. ineunte negligentissime exarato, ex quo editores SS. rer. Gall. XVIII, p. 121—163. multa primi sumpserunt. Edidit, multis omissis distinctionis prioris de moribus tantum praeceptis, v. d. J. S. Brewer Angliae Christianae associatae sumptibus a. 1846. Nuperrime editionem istam cum libro scripto denuo contulit nonnullaque insuper extraxit F. Liebermann socius (v. 'N. Archiv' IV, p. 18). Nonnulla, quae ceteris quibusdam Giraldi operibus excerpsti, ut appendicem subiunxi.

Topographiam et Expugnationem Hibernicam, iam a Camdenio inter Anglica, Normannica, Hibernica et Cambrica a. 1603. editas, nuper v. d. J. F. Dimock, Giraldi Cambrensis Opp. t. V. inter Rer. Brit. medii aevi SS. denuo accurate recensuit. Luculenter enim causas exposuit, quibus motus codices utriusque libri, quorum plurimos et praestantiores diligentissime investigavit, recensione tribus vel quatuor, ab auctore ipso continuo alia addente alia immutante institutis, distribuerit. Utrumque opus quoad res nostras illustrat cum codice quondam Sancti Augustini Cantuariensis, iam Musei Britannici Regio 13 B. VIII, c. a. 1200. nitide et accurate scripto pulchrisque imaginibus exornato, contulit F. Liebermann socius. Itinerarium Kambriae, iam a. 1585. Londinii excussum atque iterum cum Descriptione Kambriae a Camdenio a. 1603, librum Descriptionis secundum ap. Wharton II, p. 447. editum denuo idem v. d. J. F. Dimock Opp. t. VI. recensuit, libris scriptis adhibitis docens, auctorem Itinerarium ter, Descriptionem bis retractasse, utriusque libri postremam recensionem Stephano archiepiscopo obtulisse. Eidem viro docto sancti Remigii et sancti Hugonis vitarum, quarum primam Wharton. Anglia Sacra II, 408, publici iuris fecit, editiones eximias Opp. t. VII. debemus, quas, Dimock mortuo, amicus E. A. Freeman absolvit.

Cetera opuscula fere omnia v. d. J. S. Brewer, quem etiam praematura morte abreptum lugemus, magno auctoris comis facilisque studio ductus, repetit, videlicet Galfridi archiepiscopi Eboracensis Vitam e codice unico Coll. Corp. Christi Cantabrig. 190, saec. XIII, editione Whartonii assumpta, Opp. IV, p. 355; Gemmam ecclesiasticam, qua auctor absens clericos et officiales archidiaconatus sui instruere animo intendebat, numquam antea luci datam, e codice bibliothecae Lambethianae insigni, forsitan eodem, quem Innocentius III. Giraldo reddere cunctatus est, Opp. II; libros De rebus a se gestis, qui exstant in codice Cottoniano Tiber. B. XIII, saec. XIV, in fine detruncato — libri enim III. capitula 20—238, quorum tituli supersunt, desiderantur — post Whartonium (Anglia Sacra II, p. 457) Opp. I; Invectionum, in codice Vaticano Christinae reginae 470. inventarum et a v. d. C. J. Greith episcopo Sangallensi pro Monumentis historicis Britannicis ('Record Commission') transcriptarum, libros V. et VI. Opp. I, p. 133, libros I—IV. Opp. III; Symbolum electorum, e variis codicibus collectum, Opp. I, p. 197; Dialogum de iure et statu Menevensis ecclesiae e codicibus Cotton. Domitian. I. et Vitell. E. V, negligenter exaratis, quibus Wharton obiter usus est, Opp. III, p. 99; Speculum ecclesiae e codice Cotton. Tiber. B. XIII, multis locis praviter mutilato, quem Wharton II, p. 373. excerptis, Opp. IV, p. 1.

Quae ex his operibus selegimus magnam partem cum codicibus iterum contulit F. Liebermann, ut infra suo loco notatum est.

Scribebam Gottingae m. Mart. 1881.

R. P.

E LIBRO DE INSTRUCTIONE PRINCIPIS.

Quam sint autem principibus appetibilia litterarum noticia liberaliaque studia, principum electorum exempla docent et ad hoc invitant^a evidentissima, qui quanto litteratiores erant et eruditiores, tanto in rebus bellicis animosiores extiterant et strenuiores: veluti Macedonum dux Alexander egregius, Romanorum Cesar Iulius necnon et nepos eiusdem Augustus Octovianus, qui liberalibus studiis, praesertim eloquentiae in tantum incumbens^b, ut nullus neque in procinctu laboretur dies, quin legeret, scriberet, dictaret, et — ut ad propria respiciamus nostris diebus tempora longe^c propinquiora — Francorum rex et Alemannorum Karolus Magnus, qui quidem, Alquino^d testante, non solum iuvenibus annis inter arma marcia et imperialia negocia tanta, vero et in ipso senio dictum Alquinum precipuum preceptorem habens et eruditorem, libris et litteris animum applicare non cessabat, quicquid temporis arduis rebus agendis supererat id totum studio donans. Laus itaque virens et convenientia dicens, quod regni princeps, quo pre ceteris regnis^e milicia viget utraque, tam armata quam togata, tam marcia scilicet quam litterata, studio floreat et precellat utroque. Illud quoque dignum est nota, quod philosophiae miliciaeque se commutare semper studia solent, sicut in Grecia sub Macedone, sicut sub Cesaribus Rome, sicut et olim in Francia sub Pipinis, Karolis et sub eorundem usque in hodiernum regia prele.

Ex Distinctione I.

Urbs Romulea primo per reges, deinde per consules, demum regi statuit [per^e] dictatores; imperiale nimirum tam nomen quam omen sola sibi usurpavit ambicio. Numquam tamen Romana res publica per consortes in tantam excrevit amplitudinis gloriam sicut per unicum imperatorie moderacionis potestatem.

Ceteriora quoque circa tempora longeque diebus nostris propinquiora Karolus Magnus, qui et novissimorum principum maximus extiterat, litterarum similiter studiis laudabiliter

a) invitavit c. b) incumbat ed. Breves. c) longeque ed. Br. d) deest Br. e) deest c.

1, Rad. Dicet. Sigebertum secutus habet a. 814: (Karoli, vitam Alcuinus (Einardus Sig.) descripsit.

Emh V c 24 addictus fuerat, qui inter universa theologie volumina^a Augustinum¹ de civitate Dei legitur legisse libentius et audisse. Preceptorem habebat hic virum eruditissimum de borealibus Maioris Britannie finibus oriundum, quem secum assidue, ne ullo tempore correctore caret, circumducebat, scilicet Alquinum; de quo legitur, quod, cum ad cenam aliquando coram rege sederet, mensa solum interposita, rex inter edendum hec illi, resolutus in iocum, 5 ludicro dixerit: 'Quid distat inter Scotum et sotum'? — vocabulorum alludens annominacionem; cui Alquinus tale facetum quidem et eodem scemate, periculosum tum exasperans, nisi mansuetudinem principis nosset, responsum dedit: 'Tabula tantum'².

fol. 83^b. Porro quoniam circiter hos dies Karolus rex Francorum a Leone papa, Romæ execato
Hug Flor et ab Urbe eiecto, tandem tamen ad sedem suam per Karolum revocato, qui primo patricius 10
800. factus fuerat, iam [in^b] imperatorem et augustum coronatus est et sublimatus, ad Francos et Germanos translato sic Romano feliciter imperio.

fol. 99. Translato³ ad Franchos occidentali et Rome veteris imperio, ad ipsorum strenuitatem
Hug Flor pariter et devocionem stilum vertemus et a Karolo, Pippini filio, qui auctoritate Romani pontificis Zacharie ex prefecto palacii rex Francorum fuerat institutus, incipiemus. Ut igitur a 15
Karoli Francorum regis, qui et Romanorum primo factus est advocatus, deinde patricius, demum verò imperator et augustus, forcia gesta depromenda enucleacius accedamus, de situ Gallie ortuque et progressu regum, qui primo Sicambri, deinde Franci sunt vocati, Alquini vestigia, doctoris Kareli, expresse sequentes⁴, ordiemur. Gallie situs ad orientalem plagam confinia sui et Italie iuga moncium habet, ad meridiem vero fretum Mediterraneum, provin- 20
ciam preterfluens Narbonensem, porro ad occiduum Hispanias et oceanum quod Gallicum sive Britannicum dicitur. Inde vero septentrionem versus protenditur usque ad Reni fluentia, qui supradictis Iovinis Alpibus Galliam dividit a Germanis. Hiisque Gallia limitibus sic circumcincta refertur; et cetera, sicut Alquini descriptio manifeste declarat.

fol. 95^b. Qualiter autem quater^c Romam profectus est, et qualiter ultima vice propter Leonem 25
papam multis affectum iniuriis, etiam oculis sibi^d erutis et lingua amputata, vindicandum et in sede locandum Romam venit et propter reformandum, qui nimis conturbatus, ecclesie statum per totum tempus hyemale moram ibidem fecit, ubi et tunc demum imperatoris et augusti nomen accepit; qualiter etiam ante decessum suum et quam catholice testamen- 30
tum suum condidit et thesauros suos et gazas per ecclesias regni et imperii sui et mona-
steria pariter et senodochia necnon et elemosinarum multipharie largicionem nobili distri-
bucione divisit; que etiam signa, quot et quanta, tam manifesta quoque et quam admiranda mortem tanti principis precesserant et prenunciaverant, qui singula plenius scire voluerit, ad Alquini scripta^e recurrat.

Nunc autem de Lodowico, Karoli regis filio, de quo et prius pauca prelibavimus, ple- 35
Hug Flor nius dicemus. Lodowicus . . . Karolus vero Pius, qui et Davus est agnominatus, Franciam
875. Burgundiam et Britanniam optinuit solus. Nec longe post Romani quoque^e imperii culmen est adeptus. Sed et Francorum, ut dictum est, ultimus⁶ regnum simul et imperium obtinuit, celsitudine postmodum imperiali ad Baioarios translata.

1108. 11. . . . Lodowici, patris scilicet regis Philippi, sub quo Normannorum in Neustria 40
evanuit gloria, gesta quedam memoratu digna recolemus. . . . Ante obitum suum⁷, quid futurum postea per heredem suum fuerat, evidenter ei per visionem ostensum fuit^f. Videbatur enim sibi videre, collectis in presencia sua tam Anglorum rege quam baronibus regni Francie maioribus cunctis, filium et heredem suum Philippum procedentem in medium et baronibus per ordinem, qui iura corone sue detinebant, humanum sanguinem in citho aureo 45
propinantem, . . . per comitem Flandrie Philippum consequenter transeundo, poculum
usque ad Anglorum denique regem Henricum producentem. . . . Defuncto in brevi patre, singulos seriatim invasit et iura corone . . . revocavit; . . . sicut in subscripta libri distinctione tertia plane poterit inveniri.

^a volumine c. ^b deest c. ^c quaternum c. ^d postea insertum c. ^e quorum c. ^f deest Br.

1) V. Giraldi epist. 15, Opp. I, p. 243: *Quid denique nostro Carolo? . . . Qui etiam, Alcuino testante, inter universas theologicas scripturas Augustini opera et inter ea librum 'De civitate Dei' longe libentius et diligentius audiebat.* 2) Fere eadem Will. Mal-mesh. G. pontif. § 240. et qui eum sequuntur

(cf. supra p. 138) de Carolo Calvo et Iohanne Eri-gena tradunt. 3) Cf. Rad. Divet. a. 801. 4) Haec neque apud Alcuinum neque apud Einhardum ita leguntur; cf. Gervasium Tilberiensem supra p. 374. 5) i. e. Einhardi Vitam. 6) Karoli II. et III. con-fundantur. 7) Ludovicus VII. obiit a. 1180.

19. De principalium nominum expositione. Dictus erat¹ et augustus ab augendo rem publicam. Non enim circa propria seu familiaria, sed circa publica comoda sollicitari debet in commune bonum^a, nec sibi, sed toti natum^b se credere mundo.

5 Ex Distinctione II.

1. Nec solum ad Francorum, simplicis ac sancti viri Ludovici regis² abutens comoditate, verum etiam ad Romanum^c imperium, occasione verre diutin^d et inexorabilis discordie inter imperatorem Frathericum et suos oborte, tam ab Ytalia tota quam urbe Romulea sepius invitatus, comparata quidem sibi ad hoc Moriane vallis et Alpium via, sed 1173. non efficaciter obtenta, animositate sua ambitum extendit^e. Solet quippe, quoniam ex habundancia cordis os loquitur, animosum pariter et ambiciosum coram privatis suis non-^{1173.} numquam verbum emittere: totum videlicet mundum uni probo potentique viro parum esse. Adeo siquidem per universum orbem nominis eius fama celebris extiterat, ut ipsa pre cunctis terre regibus ac principibus et fidelibus ad gloriam fuerit et gentilibus ad terrorem. 15 Cuncti quoque terrarum principes, tam christiani quam gentiles, et sicut Almanicus⁴ Frathericus et Manuel Grecus, sic Noradinus suo tempore et post Saladinus⁵, et sicut Asye sic et Europe, Hispanie videlicet, tam fidei domestici quam infideles, eundem exeniis^f et nunciis crebris honorare consueverunt et visitare.

2. De magnorum virorum isto regnante in Angliam adventibus. 20 Confluxerunt^g in Angliam isto regnante et ob eius maxime sublimitatis honorem de diversarum terrarum sinibus viri preter solitum magni et magnifici multi. De Germanie regno preter comites et marchiones quam plurimos archiepiscopi Colonienses duo, animosus ille Reginaldus⁴ et vir inclitus postea Godefridus⁵, iste peregrinacionis obtentu, ille legacionis. 1163. De Francia vero preter alios tam comes Druensis, Ludovici regis frater Robertus, quam 25 Blesensis Theobaldus et Theobaldi frater, archipresul primo Senonensis Willielmus⁶, Philippi Francorum regis avunculus et regi Henrico consanguinitate propinquus, famosus quoque et palatinus comes ille Flandrie tocius^h Philippus, regis Henrici ex amita⁷ consobrinus. 1184. Ad cumulum autem honoris tam regis quam regni tocius nobilis ille peregrinus Francorum 1178. rex, transverso¹ Gallici maris brachio, Ludovicus advenit et ad martiris egregii tumbam 30 Thome Cantuariensis humilis ac devotus accessit, et preter legatos Romanos et cardinalem⁸ 1179. Hugucionem Petri Leonis et alios demum patriarcha Ierosolimitanus Eracleus, de cuius adventu post dicetur. Reges Hispanie, Castelle⁹ scilicet et Navarie¹⁰, ad sedandas inimicicias^h 1185. et discordias graves super terris quibusdam et castellis inter ipsos olim exortas, missis¹ in Angliam magnis iuris^m peritis et advocatis, iudicium curie regis istius, in quem compro- 35 miserant, reportarunt.

Tres filias suas, quas de nobili Alienora regina susceperat, ad tres Europe partes oppositas destinavit: Saxoniam primam et primevam Henrico duci Saxonum; Hispaniam secundam¹¹ et sequentem regi Toletano et Castelle Afulso⁹, Siciliam terciam et natu minorem Willielmo Siculorum regi, matrimonio copulandas.

40 15. Littere concordiam regis Henrici cum Philippo rege protestantes. 1182. *Henricus Dei gratia rex Anglie, dux Normannie et Aquitanie et comes Andegavie, dilecto et fideli suo Ranulfo^a de Glaunvilla¹² salutem. Quanto personam nostram Redemptor benignus respicere actusque nostros per misericordiam suam felicius dirigere dignatus est, tanto maiori devocione eius preconiiis insistere eiusque preceptis obedire debemus. Noverit igitur dileccionis 45 tue sinceritas, nos, gratia sancti Spiritus cooperante, licet nonnulli, quos nobis benevolos et familiares esse speravimus, in hac parte plurimum nobis adversantur, pacem firmam et honorabilem ad securitatem nostram et liberorum nostrorum cum domino rege Francorum et comite Flandrensi atque cum aliis adversariis nostris de partibus illis omnino ad voluntatem^o*

a) bonus c. b) natura c. c) Romanorum Br. d) Alem. Br. e) Paaladinus c. f) exeniis c. g) Confluxerunt c. 50 h) deest Br. i) sic c.; fort. pro transverso; transverso Br. k) inimicicias c. l) missos c. m) iuris c., iuris magnis iurisperitis Br. n) Ricardo c. o) voluptatem Br.

1) Octavianus. 2) Ludovici VII. 3) Scil. Henricus II. 4) Sibylla comitissa Andegavensi. 5) Diac. S. Angeli, rex Angliae. 6) A. 1165; v. Rad. Dic. supra p. 263. a. 1175. 7) Alfonso VIII. 8) Sancius. 9) Eleonoram. 10) Iusticiario Angliae et auctori tractatus de legibus Angliae. 11) Minime, sed Philippus a. 1184; v. Rad. Dic. supra p. 273. 12) A. 1178, sed tunc Remensis archiepiscopus.

1182. *et dispositionem nostram fecisse, quam, sicut nobis et familiaribus nostris videtur, per immensam clementiam Dei ad honorem nostri et securitatem sumus assecuti, ita quod omnes, qui dominio regni Francorum subiecti sunt, Dominus noster sua miseratione nobis pro beneplacito nostro reconciliavit glorieque nostre et exaltationi ac honoris nostri incremento plurimum adiecit¹. Ad hec etiam successibus nostris accessisse cognoscas, nos dominam reginam² Francie³ et dominum Remensem archiepiscopum⁴ et ducem Burgundie⁵ et comitem Theobaldum⁶ et comitem de Lato⁶ et Reginaldum Merunensem pro voluntate et dispositione nostra ad nostrum eorumque omnium honorem et commoditatem domino regi Francie et comiti⁷ Flandrensi et comiti⁸ Hanuensi⁸ feliciter reconciliasse. Noveris etiam, quod tam filii quam et homines nostri ad voluntatem nostram se habent, operibus nostris universis per gratiam [Dei⁹] procedentibus. Quod autem in nostro sedeat proposito, tibi quam cicius poterimus significabimus. Tu igitur nostris interim, sicut de te confidimus, negociis cum omni diligentia⁴ intendere non cesses. Teste magistro Galtero de Constantiis archidiacono Oxenfordie⁹, apud Gisortium⁹.*

16. *Littere pacem et concordiam inter regem Francie et comitem Flandrie per regem Henricum factam protestantes. Idem rex Henricus dilecto¹⁵ et fidei suo Ranulfo de Glauvilla salutem. Scias, quod die clausi pasche inter Gelberacum et Curtiacum¹⁰, habito ibi colloquio, Dei gratia constituta est pax et concordia, plurimum interveniente opera et sollicitudine nostra, inter dominum regem Francie et comitem Flandrie et eos qui comiti adhererant, ita quod ipso die affdata fuit utrobique tenenda, sicut prolocuta fuit. Et ego insuper in manum cepi ad efficiendum, ut secundum quod divisa est procedat. Forma autem²⁰ pacis talis est: Comes siquidem Flandrie et complices sui redire debent in homagium et liganciam et servicium et fidelitatem domini regis Francie, sicut erant, antequam guerra inciperet. Et illi qui dissaisiti erant per guerram talem saisinam habebunt de terris suis, qualem habebant 15. die antequam guerram inciperent¹⁵. Ei omnes qui capti erant ex utraque parte liberati et quieti erunt, excepto eo, quod redemptio, que data est, non restituatur nec reddenda persolvetur. Super comitatu vero de Perun et de Veromandia¹¹ res ita se habet, quod comes Flandrie publice recognovit, quod nil iuris sibi vendicat in terra illa de Veromandia nisi tantummodo vadum et suppositionem, quam misit in emendationem terre illius. Preterea comes Flandrie reddidit domino regi Francie Pitrefontam¹¹, et rex idem castrum reddidit episcopo de Saissuns¹², et episcopus domine Agathe¹³ quod eam hereditarie contingat exhibebit. Comes vero Claremontensis¹⁴ et Radulfus de Curtiaco¹⁵ sunt ex toto in manu domini regis Francie liberi et quieti a comite Flandrie ex hiis que de ipso tenebant de feodo comitatus Viromandie. Quia vero dur Burgundie et comitissa de Campania¹⁶ et qui eis adhererant non interfuerunt paci predictae faciende, oportet, ut ego ad pacem consummandam sim¹ proxima dominica post clausum pasche inter Silvanectis¹⁷ et Crespi in Valeis, quo ipsi advenient, ut quod de pacis consummatione restat ibi perficiatur, quatinus firma et stabilis permaneat.*

26. *De verbis et monitis illius qui scripsit hec regi Henrico dictis in hoc casu eiusque responsis. Contigit interea, rege silvestri indulgente venacioni, cuius studio nimia delectari frequentia consueverat, cum apud Clarendun¹⁷, id est Clarum-Montem, saltibus feras exire¹ pararet, genero suo Henrico Saxonum duce tunc forte⁴⁰ cum ipso ibidem existente, [ut^c] ille qui scripsit hec regem super adventu patriarche¹⁸, multis audientibus, in huiusmodi verba convenerit^m:*

a) comitis c. b) comitem c. c) deest c. d) et add. c. e) incipere c. f) Vrrmandia c. g) Saissuns c.
h) Claremont. c. i) si in c k) Silvanectis c. l) excitare corr. Br. m) convenit c.

1) De hac pace Silvanectensi cf. Gesta Henr. supra p. 103. et epist. sq. 2) Aliam, viduam Ludovici VII. 3) Willelmum, prius Senonensem. 4) Hugonem III. 5) Blesensem. 6) Hunc locum valde corruptum, editores SS. rer. Gall. et Franc. vol. XVIII, p. 133. ita restituerunt: *ducem Burgundiae et comitem Radulphum Claromontensem, Radulphum de Coci pro voluntate etc.* Sed fortasse nihil nisi *Sacro-Caesaris pro Lato et Nicernensem pro Merunensem* emendandum est. — *Raimaldus de Nicernis, Theobaldus comes Blesensis, Stephanus comes frater eius*, scil. de Sancerre, occurrunt apud Gisleb. Hanon., SS. XXI, p. 579. 7) Balduino V. a. 1171—1195. 8) Qui Jul. 3. a. 1183. episcopus Lincolnensis consecratus est. 9) Gisors sur Epte (Seine-inférieure). 10) Apud Gerberoam, Gisleb. Hanon., SS. XXI, p. 536; v. quod ibidem v. d. W. Arndt de locis adnotavit. 11) Pierrefonds a Soissons ad orientem. 12) Neveloni. 13) Uxori comitis Suessionensis; v. Gisleb. p. 527. 528. 14) Radulfus. 15) i. e. Cociaco. 16) Maria. 17) De Henrico Leone in Anglia commemorato egi 'Göttinger Nachrichten' 1880, p. 145. 18) Hierosolymitani Heraclii. 55

30. Notabiles in Anglia nostri temporis eventus¹. . . . Reginaldi Colo- 1165.
niensis episcopi^a et imperatoris cancellarii ab imperatore Fretherico ad Anglorum regem
transmissio^b, qui inter nepotem imperatoris, Henricum scilicet tam Saxonie ducem quam
Baioarie^c et primevam regis filiam Matillidem matrimonii contrahendi suasor efficax factus
5 est et persuasor; cismatis quoque, quo tunc Alemannica exorbitabatur^d ecclesia, factus in-
centor, non^e obtentor. Contra Petri tamen cathedram Cantuarieque presulem² non longe post
regio edicto publica per regnum peieracio. Nec mora, nuncii ducis, tam comes scilicet Gun-
cellinus³ quam alii prepotentes Saxonie viri, propter filiam regis in Angliam venerunt. 1169.

Adventus Lodovici Francorum regis in Angliam, qui Cantuariam peregre profectus, . . . 1179.
10 ut peregrinationis sue memoriam perpetua largicione muniret, astantibus rege^f Anglorum
Henrico, Flandrensi comite Philippo⁴ necnon et loci eiusdem tam archipresule⁵ quam
conventus priore⁶ cum aliis viris magnis, Cantuariensi cenobio centum vini modios an-
nuatim impendit⁶.

Adventus Coloniensis⁷ archiepiscopi Godefridi⁷, cum Philippo Flandrensi comite 1184
15 Cantuariam peregre profecti.

Ex Distinctione III.

2. De terrarum a Philippo, Lodovici filio, iuxta patris suppli-
cationem et visam inde prius visionem tam erga Blesenses et comitem
Flandrie Philippum quam erga regem Henricum revocatione. Inprimis
20 itaque post patris obitum, Philippi Flandrensi comitis precipue fultus auxilio — puta 1180
cuius neptem⁸ ex sorore⁹, filiam videlicet comitis de Henou¹⁰, patre adhuc superstito et id
procurante, in uxorem duxerat — proprios avunculos et matrem reginam, ducem quoque
Burgundie, cognatum suum, totumque genus illud de Bleye, Flandrensi infestum olim et
exosum, armis impeccit, inprimis duci Burgundie Alexandro¹¹ consanguineo suo castella
25 plurima, regine Ale¹, matri sue, dotalicium suum totum et propter nuptias donationem,
comiti Theobaldo¹² Francie totius seneschalliam aliisque munitiones et terras amplas aufe-
rendo. Cum autem comes Philippus, seneschallia Francie, quam ab uxoris¹³ parte a¹ Viro-
mannia oriunde adeptam comiti Theobaldo sub se quasi vicario iure concesserat, ad manum
revocata, iam seneschallus per se — immo plus quam rex occupavit; ad cuius quippe nutum
30 a rege cuncta fiebant — aliquamdiu fuerit, quoniam cor ante ruinam exaltari solet, comitissa
Flandrie, filia scilicet Radulfi comitis de Perrona, per quam comitatu Flandrie Viromanniam
viriliter adiecerat et ditionem suam in Franciam procul extenderat, subito casu et inopinato
citra heredis solacium in fata descessit. Quod audientes avunculi regis et stirps Blesensis, 1182.
idonea tam talionis et vindicte occasione captata, ad regem accesserunt, ius suum in Viro-
mannia eidem, extinctis heredibus, aperientes¹, et, ut tantum honorem ad manus eius de
iure devolutum, Anglorum regis Henrici fultus auxilio, ab iniusto detentore revocaret suo-
que dominio et mense regali potenter adiceret, persuadentes. Rex autem, quamquam etate
puer, mente maturior et consilio, gratiaque precipue desuper adiutus, honoris sui et emo-
lumentum monita non respuens, Anglorum regem tamquam pro patre suscepit eiusque in hoc
40 articulo se consiliis ex toto remisit; unde et ad eius nutum inprimis seneschalliam iterum
comiti Theobaldo et matri sue regine dotalicium suum integre restituit. Missis igitur regiis
ad comitem nunciis, qui ius ipsius in Viromannia, mortuis heredibus, protestantes, ut
comitatum cum castellis omnibus et municipiis sibi resignaret, preciperent aut despicias
eidem, nisi hoc fecerit, inimicicias designarent, tale a comite superbia pleno et indigna-
45 tione datum est responsum: quod non solum ex parte comitisse ipsi ius^m in terra illa con-
tiggerat, sed et patri suo comiti Terrico fuerat pro maxima peccunia patri comitisse olim
mutuo concessa et in pignus data, et proinde hanc ei terram, nisi peccunia prius reddita et
suppositione, cuius summam pro voluntate fecerat immensam, non relinqueret. Comes

a) archiepiscopi Br. et ita Exp. Hib. b) transmissio c. c) ita Exp. Hib.; Baioarie c.; Bavarie Br. d) exorbitatur c.
50 e) nec Exp. Hib. f) Anglorum rege et Flandrensi comite Exp. Hib. g) Philippi c. h) Golon. c. i) Adele Br.
l) de Br. l) opperientes c. m) com. ipsum c.; corr. Br.

1) lidem prorsus in Expug. Hibernica II, c. 31, quo v. inter scriptores Vitae S. Thomae supra p. 17.
Opp. V, p. 374, enumerantur. 2) Thomam. 3) Sine 6) V. Gervasium Cantuar. ed. Stubbs I, p. 293.
dubio comes Suerinensis, cuius rei nec Helmodus, SS. 7) Immo Philippi de Heinsberg. 8) Isabellam.
55 XXI, p. 95, nec Annales Egmundani, SS. XVI, p. 466, 9) Margareta. 10) Balduini V. 11) Minime, sed
mentionem faciunt. 4) Ricardo. 5) Alano; de Hugoni III. 12) Scil. Blesensl. 13) Isabellae.

autem, ex contingentibus nichil omittens et tamen amittens, ad Anglorum regem Henricum, consobrinum suum, nuncios cum litteris suis direxit, rogans, movens^a et supplicans, quatinus eum in hoc negotio tamquam sanguine tam propinquum contra^b regem Francie iuvare non postponeret, offerens ei et sacramenta et securitates omnes necnon et obsides bonos, quod in cunctis agendis suis contra regem eundem de cetero cum ipso fideliter staret, 5 multis in hunc modum suadens verbis, sed, quia genus illud se numquam invicem dilexit, immo, quanto sanguine fuerint proximiores, tanto in necessitatis articulo se semper reddunt^c 1183. deteriores, non persuadens. Convocatis igitur ad urbem Ambianensem exercitibus utrimque magnis, et rege Anglorum iuniore ad Francorum regem cum grandi et valida militum manu a patre transmissis, tandem citra martios^c conflictus, proceribus Flandrie contra regem^d Fran- 10 corum ob fidelitatem et liganciam ei exhibitam congregari recusantibus, pace reformata, terribili 1185. cunctis Francie proceribus exemplo comitatu Viromannie privatus est comes et humiliatus^e. 1187. Anno vero sequente, postquam inter regem et comitem Flandrie pax reformata fuerat et confirmata^f, toto iam Francorum regno preter terras Anglorum regis ad libitum regis Francie complanato et fortunate redacto, suggestionem Philippi comitis Flandrie, vindicis 15 animi veneno infecti, Francorum rex in Henricum Anglorum regem arma sumere et Alver- niam viriliter vindicare decrevit.

5. . . . Sicut autem ad comitis^g exemplum reges, sic ad regum exemplar Romanus imperator Frethericus necnon et ad monita venerabilis Albanensis episcopi et Romane^h ecclesie cardinalisⁱ, illo cooperante, a quo sancta desideria, recta consilia et iusta sunt 20 opera, ad *Laetare Ierusalem* in curia illa magna, quam curiam [Ihesu^h Christi] vocavit, in nobili urbe Moguntina cum maioribus regni Teutonici ordinis utriusque viris crucem magnifice suscepit^j. Sic itaque per universos propemodum Europe fines ad principum exemplum orbe composito, adeo Salvatoris iniuria singulorum animis alcius insedit, ut in quolibet ho- 25 minum conventu respectu signatorum paucos videris non signatos.

6. Hanc autem perturbationem tantam et mundi commotionem philosophi nostri temporis et astronomici tam Toletani^k similiter quoque et Appuli necnon et alii multi per annum ante vel amplius ex planetarum cursibus et motibus arte magica providerunt et predixerunt^l.

12. Quare se nunc segnius quam olim Normannia defendit, questio 30 facta et responsio data. Circa hec eadem fere tempora, cum de variis inter reges conflictibus et infestationibus crebris sermone conserto mencio forte facta fuisset, ille qui^m scripsit hec quesivit a Ranulfo de Glanvillis, qui seneschallus et iusticiarius Anglie tuncⁿ fuerat, quo casu quove infortunio id acciderit, quod, cum duces Normannie, ducatu primum contra Francorum reges viribus et armis conquisito, terram eandem contra singulos 35 reges, sicut historie declarant, tam egregie defenderunt, quod nonnullos eorum eciam turpiter confectos terga dare solumque fuge presidio salutem querere compulerint, nunc una cum Anglorum regno terrisque transmarinis tot et tantis sue dicioni adiectis minus potenter et insufficienter se defendere iam videantur. At ille, sapiens ut erat simul et eloquens, solita gravitate eloquentiam ornante, sub quadam morositate attentionem comparante, 40 respondit: 'Duobus parum ante adventum Normannorum bellis, primo Pontiacensi inter Lodovicum regem, Karoli Magni filium, et Gurmundum, secundo vero longe post Kamera- censi, Radulphi scilicet Kameraensis levitate pariter et animositate, adeo totam fere Francie iuventutem extinctam fuisse funditus et exinanitam, ut ante hec tempora nostra numerosi- tate minime fuisset restaurata'^o. Adiecit iis eciam qui scripsit hec, ipso^p quidem assensum 45 prebente, quod tempore ducum, priusquam reges effecti violento dominatu et insulari tyrannide Normannos sicut et Anglos oppresserant, libertate sublimes et validi longe ad propulsandas iniurias et animosiores extiterant et armis exercitatiores. Colla quippe nobilium tyrannorum atrocitate calcata, qualiter ad resistendum liberis Francorum armis animisque

a) monens Br. b) contra — iuvare om. Br. c) martio c. d) vocem c. e) infirmata c. f) Romani c. 30
g) I. C. des. c.; suppl. ex Chron. Reg. Col. h) Tolerani c. i) cum c. k) ipse c.

1) V. quod de eadem controversia Gislebertus noster operi quoque De Expugnatione Hibernica Hanon. retulit, SS. XXI, p. 535. 547. 2) Ricardi Pictaviensis iam Nov. 1187. cruce insigniti, Stubbs I, p. 324. 3) Henrici; de quo v. Chron. Reg. Colon. p. 138. 139. 4) Verba Sicut . . . suscepit 5) Cf. G. Henr. ed. Stubbs I, p. 324. 6) A. 1180—1189. 7) V. fabulas similes apud Walterum Map, De nugis curialium V, 55 et Gisleb. Hanon. p. 555. c. 5, supra p. 73.

ferocibus exurgere possunt? Nichil est etenim, quod adeo corda virorum ad probitatem excitet, erigat et invitet ut libertatis hilaritas, nichil adeo deprimit et deterret ut servitutis oppressio. Facit ad hoc, quod eciam exquisito huic infortunio tam in patrem filii quam in se invicem fratres contra nature fedus tam frequenter insurgunt; quia scriptum est: *Omne* MATH. 12, 25
 5 *regnum in se divisum desolabitur*; et alibi: *Concordia magne res crescunt, discordia vero* Sall. Jug. c. 10
maxime dilabuntur. Inde vero e diverso magno quodam fortune favore piissimi patris felicitas cunctos fere filii fortunavit eventus. Hoc quidem et hic notabile censui, quod Palladis^a et Minerve studia, muse videlicet et milicie castra, tamquam iunctis dexteris firmatisque federibus, sese semper concomitari solent. Sicut in Grecia Macedonis Alexandri temporibus
 10 et Achillis, Rome vero cesarum tempore, nunc autem his nostris diebus et a tempore Pipini Karolorumque ac deinceps studium in Francorum regno floret utrumque.

15 15. De imperatore Frederico crucis negotium et votum peregrinationis assumptum viriliter interim et incunctanter aggresso. Interim autem Romanus imperator Fredericus, preparatis egregie tanto aggressui necessariis, ad festum sancti Gregorii, sicut primo statuerat, cum multis armatorum milibus iter incunctanter arripuit. Sed^b utinam cum favore plebeio popularique plausu, cum vie substantia iuste quesita, non extorta, larga liberalique manu et non contracta, pura et elimata^c per penitentiam conscientia, prorsus invidia carente et arrogantia, principes nostri in huius expeditionis aggressu^d proficisci meruissent! O quam mallet, his comitatos cum paucioribus^e Deoque placentibus viris [iter^f] laboriosum arripuisse, quam his sine de multis et immensis pecunie thesauris, sed undecumque congestis, de multitudine gentium infinita, sed non unanimi, non concordi, hoc in agone superbire! . . . Predictis itaque quatuor comitatus^g, ut credebatur^h, imperator Frethericusⁱ, quamquam cisalpinorum principum in signaculi susceptione postremus, in operis tamen executione laudabili maturatione se primum exhibuit. Qui^k tanto cumlatiore^l tam in celis^m palma quam in terris gloria se procul dubio dignum reddiditⁿ, quanto, regnis amplioribus rebusque relictis tantique imperii cura^o posthabita, terminum primo statutum animosa constantia non preteriiit.

1189.
Apr. 23.

16. . . . Imperator quippe Frethericus, Ungarorum regno pacifice transcurso, per Grecorum fines sibi ex antiqua dominandi invidia ubique contrarios, ut erat strenuus in armis et
 30 animosus, nullas nisi sanguine fuso gaudens incedere vias, quoniam arma tenenti omnia dat qui multa negat, destructis urbibus et castris obrutis, fortia quoque confudit et aspera potenter complanavit. Set quoniam imperialis maiestas neminem citra defectionem impetit, set hostibus suis bella semper indicit, premiserat imperator ad Saladinum, priusquam iter arriperet, nuncios et litteras, diffiduciatas ei et despicias inimicicias, nisi christianitati,
 35 quam leserat, satisfaceret, ad plenum denunciante; quas litteras una cum epistola soldani responsoria sub eisdem verbis quibus et scripte sunt hic inserere curaviⁱ, quatinus ex istis animosa cesaris audacia, ex illis vero superbia tyranni et resistendi fiducia declaretur.

23. De imperatoris filio cum exercitus parte, set longe minore, de Anthiochia Tyrum, de Tyro Aconem inutiliter transeunte. Nec longe post
 40 dux Suavie Tyrum inde transiens et postmodum Aconem ad nostrum exercitum obsidentem pariter et obsessum a Tyro transvectus, in illa peste communi per aeris illius inclementiam patriamque pestiferam necnon et Teutonicam pre omnibus intemperantiam cum residuo suorum in brevi consumptus est.

1191.

Vide, lector, quemadmodum tantus exercitus, cuius moles christianis erat ad gloriam
 45 et gentilibus ad terrorem, occulto Dei iudicio, set numquam iniusto, iuxta visionis prescripte tenorem et vocis lugubris lamentacionem miserabiliter exinanitus evanuit! Notandum hoc eciam, quod vir tantus, ad Christi obsequium tam egregie tamque devote, prout videbatur, accinctus, tam ignominiosum et tam inopinatum una cum exercitu toto penitus ante pene deleto casum incurrit. Quapropter credi pro certo poterit, quod non usquequaque Deo
 50 fuerit acceptus hic eius aggressus, quia vel brachio suo, non divine potentie seu miseri-

a) Pallidis c. b) Utinam igitur cum favore — preteriiit etiam in *Exp. Hibern. II, c. 29, Opp. V, p. 367 (cf. Opp. I, p. 393) leguntur.* c) elimata c. d) aggressum *Exp. Hibern.* e) sed potioribus *add. codices plures Exp. Hibern.*

f) *deest c.*; laboriosum hoc iter sed gloriosum *Exp. Hibern.* g) *deest Exp. Hibern.* h) creditur *Exp. Hibern.*

i) *sic Exp. Hibern.*; Freder. *A. I. c.* k) Quom *Exp. Hibern.* l) cumlatore c. m) celestis c. n) gloria dignum

55 dixerim *Exp. Hibern.* o) circa c.

1) Omittuntur, cum fons unde prodierunt iam supra p. 197. exstat.

cordie, si quid ei in hoc itinere gloriosum acciderit, ascribere propeuerat, aut potius propter scisma vicennale, quo clerici laicique apostolorum limina petentes tot per eius tyrannidem mutilati, tot exoculati fuerunt totque necati, ecclesia quoque beati Petri in urbe Romulea et sede sua propria per Alemannos eadem tempestate combusta. Quia super hiis forsitan tantis excessibus nec corde compunctus ad plenum fuerat nec confessione purgatus, 5 divinam in terris cum exercitu suo, quoniam propter delictum principis populus plerumque punitur, ultionem incurrit.

1189. 25. . . . Anglorum rege procurante, qui pacis adhuc bona temptare volebat, cognatos suos, archiepiscopum Remensem Willielmum et comites Philippum Flandrensem et Thebaldum Blesensem cum aliis quibusdam ad ipsum intra castrum¹ accersivit. Videns autem 10 Francorum rex, quoniam hostem suum iam ei Deus et fortuna secunda in manus dederat, nullum pacis verbum, priusquam rex Anglorum se misericordie sue in omnibus omnino supponeret, audire volebat. . . . Item ad argumentaque^a future maiestatis immense facit et visio, quam vidit frater quidam de Vicenis, vir quidem simplex et rectus ac religiosus, parum ante ortum² dicti regis Philippi. Videbat enim puerum in cunis ab alto dilapsum et 15 in Franciam demissum Francisque, regni heredem validum summo opere desiderantibus, tamquam a Deo datum, qui subito statim in tante excellentie tamque procere stature maiestatem, cunctis admirantibus, excrevit, quod duos principes excelsos, Alemannie scilicet imperatorem³ et Anglie regem, ad latera ipsius, prout videbatur, constitutos, superpositis capitibus ipsorum palmis, adeo in terram opprimere deorsus visus est et deprimere, quod 20 nichil ex ipsis aut valde parum tempore brevi visum est in terris comparere. Quam visionem quidem hiis nostris diebus satis aperte veritas subsequiva comprobavit.

Item facit ad hec eciam evidentissime, quod in regis eiusdem regnantis ini io, patre felicissimo iam rebus humanis exempto, et ipso^b adolescentulo adhuc exstante tenello, 25 cum exercitum Francie apud urbem Ambianensem in comitem Flandrie Philippum coadunasset, qui Viromannie comitatum, comitissa et herede comitis sponsa absque liberis et herede defuncta, detinere presumpsit, consortis viribus et ad congregiendum hostiliter iam paratis, barones Francie, scientes iuxta comici⁴ sententiam: *Omnia prius quam arma sapienti temptanda*, de pace tractatum habendum communiter censuerunt. Erant quippe quam pluri- 30 mi vel prece^c vel precio vel dilectione seu cognacione comitis parti, qui vir erat virium 30 magnarum grandisque potentie, nimis fautores existentes⁵.

Cum igitur super hoc tractando magnates iam consedisent, rege seorsum interim parumper amoto, sedebat ipse, virgam de corulo viridi manu tenens eamque dentibus^d rodens et acriter undique circumspiciens. Quod cum barones conspexissent statumque iuuenis illius et gestum in hoc articulo cum admiratione notassent, dixit unus eorum, quod 35 equum bonum illi daret, qui cogitatum principis ei revelaret. Quod audiens leuator^e quidam, statim exiliens, ad regem accessit rogans et petens, qualinus mentis sue conceptum aperiendo equum sub tali tenore promissum sibi tamquam ex dono suo datum conferret. Rex autem illi, quem non ignotum habebat, ilico mentis archana sic aperuit: 'Volvebam hoc', inquit, 'animo, utrum ullo umquam tempore michi vel alii Francorum regi Deus hanc 40 gratiam dare dignetur, quod Francie regnum in statum pristinum eamque celsitudinem et amplitudinem, quam tempore Karoli quondam habuerat, reformare queat. Quo verbo regis baronibus relato, et protinus equo iuxta promissionem dato, statim in hec verba communiter omnes proruperunt: 'Pereat ergo, qui tali principi et tam magnanimo ad revocanda regni iura impedimentum opponit! Numquam hiis aut aliis iuribus^f Deo opitulante defecerit'. Et 45 sic nobilis ille Viromannie comitatus cum opibus et opidis cunctis, humiliato detentore^g tanto, regi Philippo tunc iuenculo citra bellicum conflictum omnem fuit absque difficultate et dilatione resignatus.

27. De origine^h tam regis Henrici quam Alienore regine et radice filiorum omni ex parte viciosa. . . . Satis est notum de filiabus quoque, Sicula 50 scilicet et Saxonica, quarum alteram sine liberis, alteram sine leticia, illam sine fructu, istam non absque luctu, constat finaliter decessisse. Ceterorum autem, ne per singula curra-

a) ita e. b) et add. c. c) procem e. d) dicentibus e. e) emendavit Brewer; hiis autem aliis unquam e. f) decen-
torie c. g) regione c.

1) Azai prope Turones, m. lul. in. 2) Philippus II. natus est a. 1165. 3) Otto IV. dicitur. 4) Terent. 55
Eunuch. IV, 7, 19: *Omnia prius experiri quam armis sapientem docet.* 5) V. Gisleb. Hanon. p. 547. 548.
6) Scurra.

mus — quod aliquos forsan offendere posset —, tam de Hispanica prosapia quam Germanica necnon et tam Armorica Britannia quam gigantea residuos fructus et fines sequens poterit etas explicare. Poterit tamen de Hispanica ex felici copule maritalis adiuncto aliquid forsan boni proventurum, Deo propitiante, sperari. . . . Ad hec eciam, ut ostendatur, qualiter ex
5 regis Henrici parte radix quoque propaginis viciata fuerit, sciendum, quod imperator Henricus¹, cui nupserat filia regis Henrici primi et mater secundi, nomine Matildis, qui, quia propter ambitum terrenum primo patrem suum carnalem captum in vinculis tenuit et postea spiritualem, papam scilicet Paschalem, imperium sponte reliquit, et in ultimis occidentalis
10 religiose penitentiam egit². . . .

30. . . . Hoc autem et hic notandum dedimus³, quod imperator Alemannicus trecentarum fere milium marcarum redditus annuos habet, cum tamen in utroque tam Theutonico quam Lotaringie et Burgundie regno prelati ecclesiastici urbes possideant fere cunctas. Respectu reddituum et gazarum imperatoris Greci vel eciam regis Siculi, ante utriusque, tam
15 regni illius scilicet quam imperii, per Latinos destructionem, modicum illud et quasi pro nichilo reputandum. Urbs etenim una Sicilie, Palernici scilicet, plus certi redditus regi Siculo singulis annis reddere solet quam Anglorum regi nunc reddit Anglia tota.

Dictum⁴ autem regis christianissimi Lodovici, patris scilicet regis Philippi, Normannorum mallei, memoratu dignum et hic apponere preter rem non putavi. In eius namque
20 presenciam de variis regum et imperatorum divitiis factus sermo⁵ quondam fuit, nulla prorsus de Francorum regno mencione facta, veluti Grecorum purpuris et pannis olosericis⁶, gemmis⁷ quoque pretiosis ceterisque opulentiis ipsorum multis et magnis, de Siculorum gazis gemmisque, metallis tam rutilis scilicet quam tumulis⁸, quibus abundant copiosissimis, et Hispaniensium, preter opes ceteras et auri pallentis copiam magnam, equis egregiis, quos⁹
25 patria gignavit, et generosissimis, item et de Alemannicis armatorum viribus bellicosisque viris et robustis deque multitudine gentium et fortitudine virorum¹⁰ experientiam solum ingrediendo¹¹ cupientium deque furore Teutonico primo in preliis impetu vix tolerando et Saxonibus longe¹² expeditissimis. . . . Rex prorupit: 'Inter cetera vero regna de Francia quoque nil dicitur?' statimque subiungens: 'Et nos certe panem', inquit, 'habemus et vinum
30 et gaudium'. . . .

E TOPOGRAPHIA HIBERNICA.

Dist. I, c. 26. De castore eiusque natura. . . . Unde et in Germania artoisque regionibus, ubi habundant beveres¹, caudis huiusmodi piscium² naturam, ut aiunt, tam sapore quam colore sortitis, viri etiam magni et religiosi ieiuniorum tempore pro pisce
35 vescuntur. . . .

Dist. II, c. 7. . . . Est et in Norwagia fons similis nature, sed tanto tamen efficacie maioris, quanto ad frigidam zonam magis accedit. In hoc enim non tantum ligna, sed et lina lineaque tela per annum imposita durissimum in lapidem congelantur. Unde et Waldemaro Dacorum regi, nostris diebus regnanti, quidam episcopus Norwagie mappale, quod anno
40 preterito probandi causa ab eodem susceperat, nature iam retulit bipartite. Parte enim media fonti imposita, lapis erat, altera parte, que extra iacuerat, in sua natura permanente. . . . Est fons in Suevia provincia que Sunitis³ appellatur, in vertice montis excelsi, qui non nisi sole super orizontem elucente scaturigines emittit. Statim enim cum sol sub orizontem descenderit, quamquam diutius tamen quam corpus solare visui subiaceat, diei claritudinem

45 a) duximus Br. b) sermonum c. c) obsericis c. d) gemis c. e) numulis emend. videtur. f) quo c. g) virium c. h) congregiando Br. i) longis c. k) piscinum ut aiunt naturam, *Itinerarium Cambriae II*, c. 3. et *Descriptio Cambriae I*, c. 5, *Opp. VI*, p. 118. 175, ubi noster de castoribus eisdem verbis dissertit.

1) V. 2) Fabulam eandem, de qua cf. Hovedenium supra p. 140, tractat noster in libro VI. de Invectionibus, *Opp. I*, p. 186, et in *Itin. Cambriae*, *Opp. VI*, p. 136: *Imperatorem itaque Romanum Henricum se iactat haec urbs (scil. Cestria) habere sepultum. Qui quoniam suis diebus tam patrem carnalem quam etiam spiritualem, summum pontificem scilicet Paschalem, incarceraverat, demum penitentia ductus et ultroneus exul effectus, sanctam in eremo finibus istis vitam, ut fertur, consummavit.* 3) Nonnulla similia invenies apud Wallerum *Map V*, 5, supra p. 73. 4) Cf. Gerv. *Tilb.* supra p. 388. 5) Schwyz.

donet, scaturire desistit. Mane vero, non tamen statim ut diescit, sed sole recens orto et super orizontem emerso, in magna quantitate aquas emittit, nocte tota, quamquam tamen noctis nature, que humida est et frigida, magis aque proprietates convenire soleat, nec stillam prebens. . . . In Teutonicorum regno, Cameracensi scilicet provincia, Galliarum parti contemina, est fluvius quidam, vadum habens duobus sepibus infra supraque ex transverso fluminis cancellatum, intra quos aque pote equis omnibus sunt pestifere. Utrinque vero trans sepem ad communem tam equorum quam animalium quorumlibet usum indifferenter accedunt.

c. 28. . . . In Italia quoque apud urbem nobilem Ravennam die solemnitatis sancti Apollinaris omnes undique corvi, cornices et monedule a cunctis Ytalie partibus singulis annis tamquam ex condicto conveniunt, quibus eodem die ex antiqua consuetudine equi unius cadaver datur. Si rei istius rationem queras, assignare non presumo, nisi forte longo ex usu tractu temporis inolito et quasi in naturam iam converso, ubi corpus fuerit, ibi et aviculae congregantur, vel potius aliquo sancti illius miraculo ista contingunt. Unde et quoniam ab hoc corvorum conventu Teutonice lingua prima Ravennesburch², id est corvorum urbs, est dicta, inde et Ravennam vocatam nonnulli coniectant.

cf. Math. 24, 28.

Dist. III, c. 54. De Saxonica, Hispanica et Sicula. Qualiter etiam ab una occidentis radice fragilioris nature tres nobiles surculi vel potius ab uno scle in occasu oriente lucidissimi tres radii tres alias et oppositas Europe partes illustraverint, presentis aree tenor annectit.

20

EX EXPUGNATIONE HIBERNICA.

Lib. I, c. 1. . . . Multis itaque patet rerum eventibus, tucius esse volentibus quam invitis imperare. Sensit hoc Nero, sensit Domitianus, sensit et nostris temporibus tam Saxonum quam Bavariorum¹ rex Henricus. Expediit a subditis principi cuilibet potius amari quam timeri. Expediit siquidem et timeri, dum tamen ex dilectione potius timor ille proveniat quam cohercione.

1172. c. 39. . . . Ipse² statim ad marchiam cum Francorum rege Lodovico colloquium habiturus accessit. Ubi et interventu proborum virorum et precipue Philippi Flandrensium comitis, a Sancto Iacobo iam tunc reversi, reformata est inter reges concordia super offensa, quam Francorum rex ob predictam martyris mortem contraxerat, puta quem Anglorum rex archipresuli³ in Angliam redituro cum aliis magnis et potentibus viris fideiussorem donaverat. Cuius inite pacis occasione tam filiorum quam complicum suorum tanta in animo et tam clandestina concepta malitia usque in annum sequentem conquievit.

c. 40. De visione, immo verius visitatione regi Henrico⁴ apud Kaerdif divinitus facta. . . . Astitit ei vir quidam, . . . qui et regem in hec verba quasi Teutonice⁵ convenit: 'God holde þe cuning!'

1179. Lib. II, c. 20. . . . Interea scdit Rome famosum illud Lateranense concilium, presidente Alexandro tertio, Alemannorum ecclesia ad unitatem reversa, vicennali scismate iam cessante, et tribus antipapis divinitus extinctis.

EX ITINERARIO KAMBRIAE.

40

1188. Lib. I, c. 1. Anno igitur ab incarnatione Domini millesimo centesimo octogesimo octavo^d, apostolatus apicem regente Urbano tertio⁶, imperante Rome Alemannorum rege Frederico, Constantinopolis Ysaakio, regnante in Francia Philippo, Ludovici filio, in Anglia Henrico

a) Ravensburht *Ms. Reg. 13 B. VIII.* b) Bavariorum *Ms. Reg.; w interpungit et v supra scribit manus post.* c) consulti cod. *Coltonianum Domitianum I, saec. XIII. ex. F. L.* d) *da codices omnes.*

45

1) Filiae Henrici II. regis Angliae. 2) Henricus II. rex Anglorum. 3) S. Thomae. 4) Scilicet secundo; haec narratio iterum occurrit *Instr. Princ. p. 37; Itin. Kamb. I, 6.* 5) Cf. infra II, 30: *Woch, iwoch Teutonice [Theut. R.] lingua quasi geminata dolentis interiectio est; idem ergo sonat acsi diceretur: Heu, heu!* Eadem repetit noster *Instr. Princ. III, 17;* bene igitur meminit linguae Anglicae originem Germanicam. 6) Error; iam Oct. 20. a. 1187. Urbanus III. mortuus est.

50

secundo, in Sicilia Willelmo¹, in Ungaria rege Bela, in Palestina Gwidone, anno scilicet 1188 quo Saladinus tam Egyptiorum quam Damascenorum princeps occulto Dei iudicio, sed nunquam iniusto, publico belli certamine victoria potitus, Ierosolimorum regnum obtinuit, vir venerabilis et tam literatura quam religione conspicuus Cantuariorum archipresul^a Balde-
5 winus in salutifere crucis obsequium ab Anglia in Walliam^b tendens, apud Herefordie fines Kambriam intravit.

c. 8. . . . Ut ait Priscianus², in quibusdam dictionibus pro aspiratione ponitur s: ut hal Grece, sal Latine; hemi semi; hepta septem; sel Gallice, mutacione a vocalis in e, a Latino; additione t littere: salt Anglice, sout Theutonice.

10 c. 11. . . . Erat autem gens hec originem a Flandria ducens, ab Anglorum rege Henrico primo ad hos fines inhabitandum transmissa. Gens fortis et robusta, continuoque 1111. belli conflictu gens Kambrensibus inimicissima, gens, inquam, lanificiis, gens mercimoniis usitatissima, quocumque labore sive periculo terra marique lucrum querere gens pervalida, vicissim loco et tempore nunc ad aratrum nunc ad arma gens promptissima, gens utique
15 felix et fortis, si vel regibus, ut deceret, Kambria cordi fuisset, vel prestitutis saltem et prefectis iniuriarum dedecus animo vindice displicuisset. . . . Hoc autem mihi videtur hac de gente notandum, quod in armis arietum dextris, carne nudatis et non assis sed elixis, tam futura prospiciunt quam preterita et antea incognita longe respiciunt, tempore quoque presentia, sed loco absentia quasi prophetico quodam spiritu arte miranda cognoscunt, pacis
20 et guerre signa, cedes et incendia, domestica adulteria, regis statum, vitam et obitum, rimularum quarundam et notularum indiciiis certissime declarant³.

c. 12. . . . Similis huius in Datia nostris diebus casus accidit. Archiepiscopo⁴ namque clericus quidam ignotus adhesit, qui sub obtentu obsequii, quia diligens et discretus esse videbatur, literarum etiam et hystoriarum omnium promptissimam habebat noticiam
25 atque memoriam, magnam cum ipso familiaritatem in brevi contraxit. Quadam autem die, cum narraret archiepiscopo de hystoriis antiquis et ignotis rerum eventibus, unde ipsum libenter et frequenter audiebat, accidit, ut de tempore incarnationis dominice loqueretur; qui et inter alia et hoc subiunxit: 'Antequam Christus carnem sumpsisset, magnam habebant demones in genus humanum potestatem; sed in adventu ipsius valde diminuta fuerat
30 eorum potestas, adeo quidem, ut a facie ipsius undique diffugerint et dissipaverint; alii namque in mare se precipitaverunt, alii in concavitates arborum et rimas petrarum, et ego ipse in fontem quendam insili⁵. Quo dicto, quasi verecundatus erubuit, et surgens, statim exivit. Archiepiscopus autem et qui cum eo fuerant vehementer admirantes, ceperunt de verbo illo ad invicem inquirere et plurima coniecturare. Et cum moram aliquantam ille
35 fecisset — putabatur enim statim reversurus —, precepit archiepiscopus cuidam suorum illum vocare. Ipse verò vocatus et quesitus undique, nusquam comparuit. Nec longe post duo clerici, quos archiepiscopus Romam miserat, reversi sunt. Quibus cum archiepiscopus et sui rem gestam et eventum illum retulisset, ceperunt illi inquirere diem eventus illius et horam. Quod cum audissent, dixerunt, quod eodem die et hora eadem obviaverat eis in
40 Alpibus, dicens, se propter negocia domini sui, scilicet archiepiscopi, nuper emersa ad curiam Romanam fuisse transmissum. Sicque compertum est, demonem ipsos in humano corpore delusisse.

Lib. II, c. 13. . . . Porro occulto Dei iudicio, sed nunquam iniusto, imperatori Romano⁶ vie regibusque nostris discordie data sunt impedimenta, regi Siculo⁷, qui pre cunctis terre
45 regibus Terram Sacram annonis et alimentis in tante desolationis articulo sustentabat, mors inopinata et intempestiva et mortis sequela, [principum^c] nostrorum gravis ob regni⁷ iura decertatio et publice strate disturbatio, gravissima fidelium populi, transmarinis interea partibus fame et inedia miserabiliter afflicti, medios inter hostes expectacio.

a) archiepiscopus Dom. b) Gwa. Dom. c) deest Dom. et omnibus codicibus praeter unum.

50 1) Anno — Willelmo cum exordio Itinerarii Ricardi fere vel Greco conveniunt vel Latino. 3) Sequuntur regis fero congruunt. 2) De Arte gramm. XIII, exempla quaedam. 4) Agi videtur de Absalone 5, 25. Simili modo noster Descr. Kambr. I, c. 15. Landensi, qui saepius apud Anglos occurrit. 5) Friederico I. 6) Willelmo II. 7) Scil. Siculi.

E DESCRIPTIONE KAMBRIAE.

Lib. I, c. 6. . . . In australibus Anglie finibus et precipue circa Devoniam Anglica lingua hodie . . . originalis lingue proprietatem et antiquum loquendi modum magis observat. Cuius etiam rei non solum argumentum, sed et certitudinem inde habere potes, quod omnes libros Anglicos Bede, Rabani, regis Aelvredi vel aliorum quorumlibet sub huius ydiomatis proprietate scriptos invenies.

c. 7. Unde dicta sit Kambria et unde Wallia. . . . Saxones enim, occupato regno Britannico, quoniam lingua sua extraneum omne wallicum¹ vocant, et gentes has sibi extraneas Walenses vocabant; et inde usque in hodiernum diem^b barbara nuncupatione et homines Walenses et terra Wallia vocitatur. 10

c. 15. De loquendi audacia et securitate. Loquendi audaciam et respondendi fiduciam coram principibus et magnatibus cunctis communiter, etiam minimis in plebe sicut maioribus, in omni negotio natura dedit. Romanos et Francos hanc eandem nature dotem habere videmus, non autem Anglos, sicut nec Saxones, a quibus descenderunt, nec Germanos. Sin autem servitutem caesaris in Anglis et hunc eis inde defectum assignas, in 15 Saxonibus et Germanis, qui et libertate gaudent et eodem tamen vicio vexantur, ratio non provenit. Saxones igitur et Germani^c a gelida poli regione, cui subiacent, hanc contrahunt et nature geliditatem. Angli quoque, quamquam olim a regione remoti, originali tamen natura tam exteriorem in candore qualitatem quam etiam interiorem illam geliditatis eadem ex causa, liquida scilicet et gelida complexionis natura, proprietatem inseparabiliter 20 tenent.

Lib. II, c. 8. . . . Flandrenses quippe, Normanni, Coterelli et Bragmani², quamquam suis in terris milites egregii sint et armis instructissimi, Gallica tamen militia multum a Kambriica sicut ab Hybernica distare dinoscitur. Ibi namque plana petuntur, hic aspera; ibi campestria, hic silvestria; ibi arma honori, hic honeri; ibi stabilitate vincitur, hic agilitate; 25 ibi capiuntur milites, hic decapitantur; ibi redimuntur, hic perimuntur.

E VITA GALFRIDI ARCHIEPISCOPI EBORACENSIS³.

1191. Lib. II, c. 1. . . . Ceterum ipse⁴ apud castrum de Ginnes⁵ existens et audiens, per partes illas et portus se transfretare non posse, ad comitissam Flandrie⁶ nuncios dirigens, diligentius inquirere cepit, utrum eius mandato factum fuisset, et facti causam. Quae respondit, quod 30 ad instantiam cancellarii Anglie et iusticiarii⁷ hoc fecerat, cuius mandatis tamquam unius ipsorum ex utriusque precepto, tam regis Anglie scilicet quam comitis Flandrie, mariti sui, obtemperare tenebatur.

c. 10. . . . Accidit eidem⁸ quoque de Sicilia redeunti apud Lugdunum super Rhodanum res haud dissimilis. Cum enim a digniore ecclesie metropolitanae post archiepiscopum⁹ 35 persona, quem senescallum vocant, die pentecostes cerva domestica ei mitteretur, et clamarent omnes, ut mos est: 'Ad coquinam, ad coquinam!' illa sola caput archiepiscopo semper inclinando mortem, quam alii minabantur, muta persuasionem deprecabatur.

1193. c. 17. Demum autem audiens¹, Anglorum regem Ricardum in Alemannie partibus, ut salis notum est, inique nimis et iniuriose detentum¹⁰, ad ipsum occulte transiens et 40 operas suas ingerens, ut erat immoderate vir ambitionis et arrogantiae, semper audens et aggrediens aliquid novum giaris et carcere dignum, se ad obsidum exactionem in Angliam a rege remitti toto conamine procuravit. . . . Cum obsides instanter efflagitaret ad exem-

a) contulit cum cod. Cottoniano Domitiano I, s. XIII. ex., F. L. b) deest Vitell. Dom. c) Germanos Dom.

1) Anglosaxonice 'wälisc', nostris 'welsch'. 2) Vel Brabantones, qui etiam Coterelli et Raptarii vocati mercenarii vel praedones formidolosi fuerunt. 3) Ed. Brewer, Opp. IV, p. 355 sqq. 4) Galfridus archiepiscopus, Henrici II. filius Cothus, qui, Ricardo rege in Orientem profecto, propter malas artes a sede et regno eiectus fuerat. 5) Prope Calesium. 6) Matildem, Philippi comitis tunc in Palaestina absentis coniugem. 7) Willelmi de Longo-campo episcopi Eliensis. 8) Waltero Rothomagensi archiepiscopo. 9) Iohannem. 10) Ad Ricardum I. ab Henrico VI. captum faciunt Giraldi Epist. 22. 26, Opp. I, p. 263. 295. 50

plum regine¹, cui precipue tamen imiti videbatur, quia nepotem suum ex filia, Willel-
mum² scilicet ducis Saxonie filium³, statim ei dare recusavit, et omnes alii suos tam filios
quam nepotes se nullatenus ei committere velle proclamaverunt. Dicebant autem quidam:
'Filiis quidem nequaquam, filias autem eius custodie, si voluerit, secure committamus'.
5 vitium illud detestabile, quo tam infamis extiterat, facietis ei sermonibus impropere
rantes.

c. 18. Licet autem expulsus a regno totiens et exul effectus, penitiores tamen Ale-
mannie quam Francie partes sub pretextu obsequii intus et in circuitu impie perlustrando,
in Anglorum regnum et nobiles regni viros, tamquam Parthicus utens a tergo sagittis, inna-
10 tam malitiam et vindicis animi nequitiam, occasione sigilli regii, cuius iterum officium, ut
magis officere posset, sibi usurpaverat, exercere non cessavit. Inter quos Hugonem Cove-
tensem episcopum, virum magnificentum et disertum, in Cantie partibus per nocturnas suo-
rum irruptiones, qui in castello Doverie in insidiis adhuc latitabant, equis et thesauris, quos
versus Alemanniam regi deducebat, ausu sacrilego spoliavit.

15 E VITA S. HUGONIS⁴ LINCOLNIENSIS EPISCOPI.

Dist. I, c. 1. Vir igitur hic et vere virorum vir perpauorum de remotis imperialis Bur-
gundie finibus, haut procul ab Alpibus⁵, originem duxit. Qui a parentibus militaris ordinis,
generositate quoque non infimis, legitime natus⁶ et ad Dei cultum educatus, in etate tenerissima
literarum studiis addictus, iuxta mentis vehemenciam ad hoc applicatam Deique favorem
20 et gratiam suis et se diligentibus in bonum per omnia cooperantem iustaque suorum vota
foventem et promoventem in brevi quidem tempora multa complevit. Cum autem iam quasi
decennis⁷ existeret, pia patris providencia in loco qui Villa-Benedicta⁸ vocatur, cenobio
conventuali et canonico, discipline regularis habitum simul et animum suscepit. Ubi et
pater ipsius paucis postmodum annis, habitu suscepto secularique militia pro celibe et
25 celesti prorsus abiecta, laudabili conversacione vitam feliciter terminavit. . . . Puer autem
nosfer, a patris puritate et devotione non degenerans, vitam canonicam viribus totis et nisi-
bus amplexatus, a studiis tamen litteralibus et maxime theologicis animum loco et tempore
non relaxavit.

Cum autem etatis sue quintum decimum⁹ iam annum ageret, . . . in cella domus sue
30 que Sancti Maximi dicitur prior est effectus ceterisque prefectus. . . . Videns itaque
nimiam mulierum ad locum illum ex antiquo patrie more frequentiam, qui de facili vel
absque scandalo deleri vel absque periculo gravi sustineri non posset, cum fugiendus sit
hostis huiusmodi et arte magis quam Marte vincendus, austerioris vite causa et arcioris
religionis gratia Cartusiam, non procul inde distantem, se felici proposito transferre cura-
35 vit¹⁰. . . . Cum igitur ordinis austeritati tante rigorem etiam in se, quantum potuit, vir Deo
ex toto datus adiceret, et tamquam inter nebulas glorie solare lumen erumpens, Cartusiense
cenobium sanctissima conversacione sua iam aliquamdiu feliciter illustrasset, ad cellam
quandam ordinis eiusdem, ab Anglorum rege Henrico secundo nuper in Anglia fundatam,
in australibus scilicet insule partibus¹¹, cui loco vel a candore Witham vel a sapientia¹² Witt-
40 ham, littera geminata, barbara quondam lingua nomen inposuit, prior eiusdem et preceptor
est transmissus. . . . Quoniam igitur unguentum effusum nomen eius, cum non solum do-
mum suam, sed etiam australem Britanniam totam doctrina ipsius et moralitas plurimum
irradiasset regisque noticiam, qui frequenter eum visitabat et libenter ipsum audiebat, fami-

a) Willelmi ed Brewer. b) contulit cod. Coll. Corporis Christi Cantabr. 92, c. a. 1220. scriptum, F. L.

45 1) Alienorae, viduae ab Henrico II. relictae. 2) Qui, supra p. 319. 5) ferme ortensis, rectius ib. p. 317.
a. 1184. in Anglia natus, ibidem educabatur, v. Mag. 6) Hodie Villarbenoit. 7) Annum . . . ingressus
Rot. Pipae a. 1. Ric. I. ed. 1844, p. 6. 197. 223. nonum decimum . . . gradum incoitus ascendit lecturam,
3) Gratianopoli. 4) De Burgundia natus, ingenius de ib. p. 318. 8) arctissimis Cartusiensis observantiae
ordine militari natalibus ortus, Giraldi Vita Re- regulis se mancipavit, Vita Remigii l. c. 9) In
50 migii Lincolniensis c. 26. Sedes paterna, quam pago Somersetensi. 10) Mancio sive habitatio senus.
postea Willelmus frater obtinebat, castrum de Acalun Adami V., ed. Dimock p. 67.
propè Pontcharra fuit; v. Adami V. s. Hugonis

1186. *liaritatem plurimam et dileccionem sibi comparasset, in Lincolnensem antistitem cleri et capituli consona et canonica quidem electione populique totius applausu necnon et principis assensu est sublimatus*¹.
1194. c. 8. De rege Ricardo ab Alemannia reverso, graviter in episcopum causam Dei tuentem exacerbato. Accidit enim, quod rex Ricardus post iniuriosam⁵ ipsius in Alemannia captivem . . . in Anglicanam cepit ecclesiam duris exactionibus debaccari.
1200. c. 11. . . . In urbe Londoniensi apud Vetus Templum in hospicio suo, . . . morbo urgentius invalescente, vir sanctitate conspicuus rebus humanis exemptus, feliciter ab hac vita migravit ad Dominum, anno scilicet etatis sue quasi quinquagesimo², anno ab incarnatione³ Domini 1200, presidente Rome papa Innocencio tercio, regnantibus in Francia Philippo, in Anglia Iohanne.

E GEMMA ECCLESIASTICA.

- Dist. I, c. 9. . . . Item exemplum de Urbano papa, tercio ab Alexandro III, qui de
1183. archiepiscopo Mediolanensi in apostolatam sumptus³, vir eloquens, ecclesiastici rigoris
1187. atque iustitie zelum habens, cum in mortis articulo decubisset⁴, sedit quasi ad exequias eius mulier, sicut fama ferebat, instinctu demonum, prestolans eripere viaticum de ore ipsius, quod assumptum non transmiserat vel debilitate nimia vel de causa nobis incognita.
999. Item exemplum de Gereberto⁵, qui papa creatus, quotiens celebrando corpus Christi sumere debuerat, illud in perula quadam a collo dependente clam deponebat. Quo tandem
per confessionem eiusdem comperto, statutum est in ecclesia Romana, ut summi pontifices se hora communionis versus populum vertant. De hoc Gereberto legitur, quod penitentiam egerit et membra singula, quibus se diabolo dederat ac devoverat, sibi vivens etiam amputari fecerit. Dicitur etiam, quod tumba ipsius marmorea contra imminentem pape interitum guttas aque grandes desudat. 25

c. 11. . . . Apud Ferarium in Italia hiis nostris diebus hostia in die pasche in portiunculam carnis conversa fuit; ad quod episcopo loci illius vocato et sermone ab ipso facto, cives urbis illius, qui^a fere cunnes Paterini fuerant et male de corpore Christi sentiebant, ad veritatem sunt reversi.

In Francorum itaque regno, urbe videlicet Atrabatensi, que comitatus Flandrie caput
esse solet, die quodam paschali, matrona quedam hostiam consecratam . . . reposuit⁶. . . .
In illis mundi partibus . . . heretici illi nostri temporis, qui Patari seu Catari dicuntur et circa hunc precipue articulum, scilicet de corpore Christi conficiendo, enormius errare noscuntur, scilicet in Flandrie finibus, magis abundant. . . . Contigit etiam, ut infra octo dies postquam id acciderat, per locum eundem transirem, urbe adhuc recenti miraculo plaudente. . . . Accidit
etiam, ut . . . episcopus urbis eiusdem hostiam illam ad cathedralem ecclesiam deferri fecisset et honorifice reponi. Unde et epistolam pape Alexandri III, cuius hoc tempore⁷ contigerat, . . . ipsi episcopo super hoc missam . . . hic apponere dignum duxi: *Plene⁸ nobis innatuit*.

Nostris quoque diebus in Alemannie partibus accidit, quendam eucharistiam sibi datam vel fidei defectu vel diffidentia in arbore quadam horti^b sui concava reposuisse. Qui cum, 40 aliquanto temporis elapso, pauper plurimum et inops, rebus quibus abundaverat per infortunia perditis, subito factus fuisset, causas infelicitatis sue secum excogitans, tandem ad se reversus, depositum adiit, veniensque ad arboris concavitatem et introspicens, invenit,

a) quae ed. Brewer. b) hortus Br.

1) *Transmissus postmodum prior in Angliam in cellula de Witham, regis Henrici secundi, qui forestam, ubi sita est cellula, renandi studio frequentare locumque ea occasione atque priorem visitare consueverat. familiaritatem in brevi et favorem adeptus, in Lincolnensi ecclesia est sublimatus*, Vita Remigii I. c., cuius c. 28. notatur *illud pape Alexandri tertii: 'Filios episcopis Dominus abstulit, nepotes vero diabolus dedit'*. Cf. tamen Obituar. Lincoln. c. a. 1200. scriptum et Giraldi Opp. VII, p. 162. annexum: 10. *Kal. No-*

cembris . . . obiit Gentilius, nepos Alexandri pape tertii, canonicus (Lincolniensis?) 2) Anno fere sexagesimo quinto, ut videtur. 3) Electus d. 25. Nov. a. 1185. 4) Mortuus d. 20. Oct. a. 1187; eadem fere verba habet Rad. Niger, supra p. 336. 5) Similes fabulas habes supra p. 72. apud Walterum Map, 50 a quo ut amico noster fortasse eas desumpsit. 6) *Inventa est hostia cruenta*. 7) Giraldus, se Alexandro III. papa in Italiam profectum esse, alibi non dicit. 8) Jaffé, Reg. nr. 8834.

ibidem apum examen tanquam in alveario mellificasse. Ascitoque ad hoc spectaculum presbitero suo, fractis favorum crustulis et extractis, cum ad interiora transpenetrasset, invenit tanquam in medio operis congesti ecclesiam ceream, nulla tamen omnino mellis gutta perfusam, turrem habentem et tintinnabula, altare quoque et calicem desuper cum corporalibus et patena, tantum quoque thesaurum minus ante discrete reconditum, quam pro loci natura honestius poterat, non solum apicularum officio, sed etiam angelorum ministerio, Deo auctore, in calice repositum. Pie nimirum credi potest, quod Dominus in hoc articulo per angelos, angeli vero per apicula operati sunt. Hec itaque fabrica tam favorabilis, continens videlicet et contentum, episcopo et diocesiano, ab episcopo vero archiepiscopo, ab archiepiscopo autem imperatori, ab imperatore vero pro tante novitatis ostento summo pontifici est presentata.

c. 18. . . . In Italia, quoniam ibi demoniaci abundare solent, interrogato demoniaco, utrum paganos diligeret, respondit: 'Diligo paganos'. Item fuit et nostris diebus in Italia, urbe Placentia demoniacus, ad quem cum inter alios vir bonus accederet, cui nomen Huginus, dixit ei: In Italia nostris similiter diebus . . . diabolus . . . dixit, quod Eusebius Verzellensis episcopus¹ cum eiceret. . . . Profecti sunt illi Verzellum, et iuxta verbum illius contigit eis, et mulier statim ad tumulum viri sancti curata est. Item fuit et in Italia nostris diebus puella nobilis a demone possessa.

c. 31. Item exemplum de Iudeis, qui Rome Lateranense palatium intrantes, semotis tunc forte custodibus, cum dominice maiestatis depictam imaginem supra ostium, quo intratur ad sancta sanctorum, intuerentur, unus eorum, assumpto lapide pugillari, proiecit et imaginem in fronte percussit; statimque sanguis exivit. Vulnus autem in fronte maiestatis et sanguis . . . desiccatus usque in hodiernum apparet.

c. 48. Quod non sunt euangelia multiplicanda. . . . Dominica quadam sacerdote Parisius sic sub uno canone² quasi duas proponente, vel potius unam quam factam vocant extendente, cum multi forte scolares divinis audiendis tunc adessent, propter causas decretales prope tractandas, quibus, sacramento completo, interesse volebant, Teutonicus^a quidam in publica audientia dixit: 'Nimiam hic moram facimus; fugiamus hinc, quia diabolus iste semper duas proponit ut unam!'

c. 49. De missis non duplicandis. . . . Ad hunc autem morbum multiplicem ab ecclesia expellendum . . . summum remedium, a Gregorio VIII. deliberatum, esset amotio oblationum preterquam ter in anno: die scilicet natalis, pasche et pentecostes et preterea in die sollempnitatis patroni ecclesie et presente cadavere defuncti et in die anniversarii cuiusque vel purificationis.

c. 51. . . . Item exemplum de beato Bernardo³, qui verbum Domini Teutonicis faciens lingua Gallica, quam penitus ignorabant, tantam eis devotionem incussit et compunctionem, ut ab oculis eorum lacrimarum affluentiam et ad cuncta que suadebat vel facienda vel credenda facillime cordium eorum duritiam emolliret; cum tamen ad interpretis sermonem eis lingua sua singula fideliter exponentis nichil omnino moti fuissent.

Dist. II, c. 6. In presbiteris autem nullum omnino remedium, nulla dispensatio locum habet, nisi forte per generale concilium a summo pontifice et cardinalibus, consensu quoque totius ecclesie de desponsandis unicis et virginibus more Grecorum statueretur. Sicut de Alexandro tertio dicitur, quod id statuere propter pericula, que in occidentali ecclesia ex voti illius emissionem cognoverat tanta, procul dubio proposuerat et firmiter animo decreverat; tota ecclesia Romana in hoc consentiente preter abbatem cancellarium⁴, qui vir erat singulari quadam austeritate notabilis, qui et postmodum, tamen tertius ab Alexandro, est papa creatus et Gregorius octavus^b vocatus. Ob cuius dissensum solius tam utile tanti patris tanque discreti propositum, peccatis exigentibus, non fuit effectui mancipatum.

Hostis enim ille antiquus adeo humana perditione letatur, ut in magnis machinationibus suis effectui mancipatis nequitiam suam interdum quasi iactando vocali quoque prolatione depromat. Sicut in coronatione imperatoris Alemannie^c inter barones et principes imperii super dignitatibus suis et privilegiis ob hoc militum 40 vel plurium strages facta

^a Teutonicus c. ^b quartus *ed. Brewer*. ^c facta *sine causa suppl. Br.*

1) Scilicet sanctus qui saec. IV. floruit e corpore daemoniace mulieris. 2) Scilicet missae, ut oblatio augetur. 3) Eadem fere repetuntur infra p. 415. 4) Albertum presb. card. tit. S. Laurentii in Lucina.

fuisse, demum lite sopita, et missa usque ad sequentiam inchoata, post ultimi versus modulationem, huius scilicet: *Hunc diem gloriosum tu fecisti*, priusquam euangelium pronuncietur, in illo silentii intervallo insidiator ille alta voce simili modulatione proclamavit: 'Hunc diem bellicosum ego feci'; et sic evolando magnam partem tecti ecclesie secum avellens asportavit¹.

c. 27. . . . Papa Alexander III. facetum hoc, ut fertur, verbum emisit: 'Filios episcopis Dominus abstulit, nepotes autem diabolus dedit'².

EX LIBRIS DE REBUS A SE GESTIS:

Lib. I, c. 3. . . . Statim vero Walenses omnes, monitis salubribus³ obtemperantes, decimas illas dandas concesserunt cunctique patrie tocus preter Flandrenses de Ros⁴ et complices⁵ suos. Qui cum tempore non modico sub interdicto conclusi fuissent, per regis Anglorum Henrici secundi, quem ob hoc adierunt, instantiam sententie date relaxationem ab archiepiscopo predicto ad instancium pariter et instantis dampnationem ad tempus impetrarunt. 1189. Unde, non multo post tempore rege defuncto et minus honeste rebus humanis exempto, Walenses, qui lane decimam ad monita viri boni sponte dederunt, Rosensem provinciam⁶ depredantes ovesque lanigeras cum reliqua preda hiis qui Deo et ecclesie sue lane decimam dare renuebant omnes abstulerunt et abduxerunt.

c. 4. . . . Videns Giraldus⁷ propter mandatum regis et archiepiscopi Rosensibus ad tempus relaxandis totam fere patriam ea occasione corruptam, quia Flandrenses, ubicumque in finibus illis fuerant, tam extra Ros quam intra, eadem immunitate gaudere volebant, et sic laborem suum mancum fuisse considerans, impetravit ab archiepiscopo litteras ad episcopum Sancti David⁸ continentes, quod tantum habitantes in cantaredo de Ros et non alios ab interdicto relaxaverat, et illos ad tempus propter regis instanciam, et quod reliquos omnes decimas lane et caseorum dare renuentes sub interdicto priori firmiter concluderet. Quo facto, revocati sunt sub interdicti sententiam habitantes in cantaredo de Dugledu⁹ et illi¹⁰ de Angulo, qui, licet habitantes in provincia de Penbroc, tamen, quia Flandrenses erant et simul cum Rosensibus sicut et illi de Dugledu ad immunitatem querendam sumptus fecerant, simili libertate gaudere volebant. Revocati sunt et illi de Talachar¹¹, qui, quoniam Flandrenses ex parte fuerant et ovibus longe pre ceteris habundabant, magis rebelles et renitentes existebant. Proinde nonnisi speciali mandato domini pape, postmodum a Giraldo¹² perquisito, domari ad plenum poterant et informari. Facta est igitur in patria turbatio magna et Flandrensi in Giraldo exacerbatio, clericorum autem e contra, quorum honori et commodis invigilabat, dilectio grandis et affectio.

Lib. II, c. 1. De gestis virilis etatis et robuste. Hiis ita completis, Giraldus¹³ in Franciam transfretare seque Parisius denuo studiis elegancioribus totis desideriis applicare curavit. . . . Quadam autem die, cum fieret ad ipsum audiendum concursus undique magnus, finito sermone ipsius, et murmure multitudinis cum favore cunctorum et laude subsequuto, doctor quidam egregius, qui et Parisius in artibus legerat et diu Bononie in legibus studuerat, cuius nuncupatio magister Rogerus Normannus¹⁴, qui et postea Rothomagensis ecclesie decanus extitit, palam in huiusemodi verba prorupit: 'Non est sub sole scientia, si fuerit Parisius forte delata, que incomparabiliter ibi et longe excellentius quam usquam alibi procul dubio non prevaleat'.

a) consult. cod. Cottonianum T.berium B XIII, c. a. 1300. scriptum, F. L.

1) Similis fabula narratur a Willelmo Malmesbur. Reg. II, 192. 2) Repetitur V. Remigii Lincoln., supra p. 412, n. 1. 3) Giraldi, a Ricardo Cantuariensi archiepiscopo a. 1175. *ad ecclesie supplendos defectus in Walliam legati*. 4) Menevensis episcopatus et Pembrocensis comitatus regio. V. Florent. Wigorn. a. 1111: *Rez Angliae Henricus (I) Flandrenses, qui Northymbriam incolebant, cum tota suppellectili sua*

in Waloniam transtulit et terram quae Ros nominatur incolere praecepit. 5) Tunc archidiaconus Brecheniensis constitutus. 6) Petrus de Leia a. 1176 — 1203. ep. Menevensis. 7) Daugleddy inter flumina Cleddy. 8) In com. Caermarthen. 9) 'Non est idem ac Rogerus Glossator'; Savigny, 'Gesch. des Röm. R.' IV, p. 186, qui p. 372; III, 347, 582. quae Giraldus 50 ad historiam iurisprudentiae affert doctissime disserit.

c. 2. . . . Canonicus Parisiensis ecclesie¹, filius scilicet castellani de Monte-Mauricii, qui et paulo post in decanum eiusdem ecclesie promotus fuit, quia vir docilis erat et litteralis erudicionis appetitor, in discessu ab auditorio, ubi ipse cum aliis multis intererat, Giraldum secreto conveniens, quesivit ab eo, quot annis apud Bononiam legibus et canonibus studium impendisset. Et cum responsum acciperet, quod numquam Bononie fuerat, quesivit iterum, ubinam in iure studuerit. Et cum ab ipso audierit, quod Parisius tantum operam huic studio per triennium indulserit, cum admiratione recessit. Preceptor autem eiusdem in ea facultate, quem post prandium visitavit, tamquam applaudens et discipuli tanti glorie congratulans, hoc ei in audientia verbum emisit: 'Nollem revera pro placito centum Solidorum' -- ydioma namque Bononicum erat --, 'quin^a hodie in tanto consistorio tantoque scolarium conventu tam egregie locutus fuisses, quoniam, ut ait Ieronimus, profectus discipulorum laus est et gloria preceptorum'. Contigit etiam, quod magister Matheus Andegavensis, quem in legibus et decretis tunc audiebat, vocatus a papa Alexandro III. ad Lateranense concilium, ut cardinalis fieret, a sociis in auditorio suo licentiam accipiens, quatinus magistrum Giraldum loco ipsius auditorem et preceptorem haberent, cum multa ipsius commendatione monuit Tamen ipse . . . in proximo Bononiam causa maioris in ea facultate profectus ire proposuit.

c. 4. . . . Giraldo itaque versus Angliam iter agente², cum Atrabatum veniret in septimana pentecostes et iuxta forum hospitatus esset, factus est tumultus in urbe magnus. Comes enim Flandrie Philippus, qui tantus erat, in hac urbe sua tunc existens, in foro, quod tamquam in urbis medio spatium magnum in quadranguli modum optinebat, quintanam erigi fecerat, clipeum videlicet fortem posti firmiter appensum, ubi tirones et robusti iuvenes, equis admissis, militaria negotia precludendo, lanceas frangendo vel obstaculum transpenetrando, vires suas experirentur. Giralduus etiam ab alto hospicii sui solio cuncta prospiciens et utinam tamquam vana despiciere valens, vidit comitem ipsum totque cum ipso viros nobiles, tot milites atque barones sericis indutos, tot equos egregios admitti, tot lanceas frangi, ut, cum diligencia magna considerans singula, vix satis admirari posset universa. Sed cum hoc quasi per horam unam durasset, totumque spacium illud grande tanta nobilitate repletum esset, comite Philippo subito discedente, cunctisque dilapsis, ubi tanta pompositas paulo ante visa fuerat, nec homo nec bestia iam comparuit, nec quicquam nisi forum omnino vacuum videretis. Argumentum quidem et indicium magnum, sicut ipse de hiis et similibus loquens dicere solet: omnia sub sole vanitati subiecta et quasi fantasmata celerrime pretereuntia et tamquam momentanea secularia cuncta.

c. 5. Procedens itaque et, mari Flandrie transnavigato, Cantuariam veniens, in die sancte Trinitatis cum monachis . . . comedit.

c. 18. . . . Preterea pro re miranda multi ducebant et obstupebant, cum archidiaconus³ lingua tantum Gallica loqueretur et Latina, quod non minus vulgares, qui neutram linguam noverant, quam ceteri ad verbum ipsius flebant innumeri, et ad crucis signaculum plures quam ducenti concurrebant. Simile contigit in Alemannia de beato Bernardo⁴, qui verbum Domini Teutonicis faciens lingua Gallica, quam penitus ignorabant, tantam eis devocionem incussit et compunctionem, ut et ab oculis eorum lacrimarum affluentiam et ad cuncta que suadebat vel facienda vel credenda facillime eorum duritiam emolliret, cum tamen ad interpretis sermonem eis lingua sua singula fideliter exponentis nichil omnino moti fuissent. Ex quo patet, virtute divina Spiritu interiorius operante et corda perlustrante, tam hic quam ibi rebus quoque plus quam verbis actum fuisse.

Lib. III, c. 17. . . . Cum itaque propter werram grandem, que inter regem Francie Philippum et comitem Flandrie Baldwinum, qui regi Anglie Iohanni tunc adhaeserat⁵, orta fuit, recta via per Franciam ire non poterat⁶, longo circuitu per Flandriam profundam a sinistris et Henou per Ardenie grandis silvas hypidas et horrendas, Campaniam laterans et Purgundiam^c penetrans, ad publicam demum stratam cum peregrinis et mercatoribus itinerando pervenit. Mirum autem, quod 26 annis ante provisus fuit a quodam in somnis labor iste⁶. . . . Ardenia magna . . . terra silvestris est. . . . Et quia per Ardeniam magnam viam

a) quia c. b) d. e. adhaeserat. c) Purguniam c.

1) Herveus, filius Matthaei I. de Montmorenci, decanus Parisiensis, dici videtur. 2) A Parisiis redeunte. 3) Giralduus, qui cum Baldwinio archiepiscopo in Wallia crucem praedicavit. 4) Quae sequuntur fere iisdem verbis iterat Giralduus, Gemma Ecclesiastica I. c. 51, supra p. 413. 5) Giralduus. 6) Videbatur Giralduus pro electo Ardeniae magnae susceptus; putabant, quod Ardenia magna Wallia fuerit, quia terra silvestris est ut illa.

1199. inviam et indirectam, vispilionibus et latronibus plenam tam periculose laborem tantum fuerat aggressurus, Ardenie magne dictus electus erat.

c. 18. Alpes itaque transcendens et Italiam ac Tuscaniam transcurrens, circa festum Nov. 30. sancti Andree Romam pervenit¹.

EX LIBRIS DE INVECTIONIBUS.

Lib. I, c. 4. . . . In Teutonico regno quotiens enormiter quis delinquere videtur, de natione quacumque quasi proverbialiter in suo vulgari dici solet: *Untrive Sax*, hoc est: infidelis Saxo.

Lib. IV, c. 9. . . . Registrum² autem suum facit papa quilibet, hoc est librum, ubi transcripta privilegiorum omnium et literarum sui temporis super magis arduis causis continentur.

Lib. V, c. 5. . . . Ad hoc etiam regem Othonem, nepotem suum, qui valde favorabilis in curia Romana tunc temporis erat, in eundem modum contra magistrum Giraldum scribere procuravit³. Quippe qui ad nutum archiepiscopi⁴ tam in hiis quam in aliis, qui et cancellarius eius et principalis consiliarius necnon et iusticiarius erat, cuncta faciebat. 15

c. 11. Sanctus⁵ igitur adversarius et tam potens cum tot adminiculis et tantis, qui et reges secum complices habebat et coadiutores, tam Alemannicum scilicet quam Anglicanum, magistrum Giraldum in utroque iure tuendo, tam ecclesie sue quam proprio, absque defensione non invenit.

1203. c. 12. . . . Romam magister Giraldus . . . ut quarto peteret, incunctanter apposuit. . . . 20
A festo nimirum epiphanie usque ad quadragesimam et per totum quadragesimale tempus, quo continue singulis diebus sunt stationes, sicut a beato Gregorio papa statute sunt et ordinate, necnon et basilicarum per urbem dedicationes multe tam a summis pontificibus quam et cardinalibus facte et relaxationes date usque ad clausum pasche, sicut scripto comprehendi fecit et annotari, annos relaxationis habuerat nonaginta duos; et ut centenarii 25 numerus plene adimpleretur, et cum auctoritate hospitalis Sancti Spiritus, qui locus Scola Anglicana dici solet, ab Innocentio tertio, qui tunc prefuit egregie constitutus, se fratrem fieri procuravit. . . . Omnium ecclesiarum urbis Romulee totius et abbatiarum tam intra murorum ambitum contentarum quam in suburbiis adiacentium, quarum numerus quadringente quinque minus, missarum et orationum et beneficiorum omnium que in illis fiunt 30 particeps fieri meruit.

Lib. VI, c. 25. . . . Nostris quoque temporibus vel parum ante Romanus imperator Henricus — —⁶ Cestrie finibus solitudinem elegit yitamque feliciter terminavit.

E GIRALDI VERSIBUS⁷.

Pax datur⁷ hinc profugis, timor hinc terrorque tyrannis,
Iuris libra viget, religioque viret.
Morum nobilitas ac morum gloria, cervix
Libera, cena sub his sobria, recta fides.
Sensit Otho tumidus, Patheri sensere, duoque
Reges, Arragonus⁸, Anglicus⁹, arma ducum.

⁷ Epigr. 34, Opp. I, p. 375, e cod. Cotton. Vitell. E. V.; cf. epigr. XXII, p. 368 = Invect. I, c. 9 = IV, c. 13. In laudem Innocentii III: . . . Imperiale decus et cleri culmen adeptus, . . . | Sicut Alexander sic tempora nostra beavit | Tertius innocuus. . . . Epigr. XXIX: De excidio urbis Romulee *finitur his versibus*: Roma fuit! | Urbs felix, si vel dominis urbs illa careret | Vel dominis esset turpe 45 carere fide!

1) Quae sequuntur ad Innocentium III. et cardinales spectant. 2) Idem caput repetit noster Opp. I, p. 397. De *registro Eugenii pape tertii* cf. Invect. II, 1. et De Iure Menev. II, p. 180; de *registro ecclesie Romane communi*, . . . *enumerationibus sedum cathedralium in singulis regionibus* Invect. IV, 2. Cf. Gerv. Tilleber. supra p. 372. 375. 3) Iohannes

rex Angliae; *regis Othonis ergu papam et curiam supplicationem pro Cantuaria contra Meneviam factam* cap. 10. quoque notat noster; cf. infra p. 418. 4) Huberti Walteri, qui a. 1205. obiit, de quo cf. 50 Stubbs, 'Const. Hist.' I, p. 579. 5) Ironia in Hubertum. 6) Vide Instr. Princ. III, 27, supra p. 407. 7) Ab Innocentio III. 8) Petrus II. 9) Iohannes.

Hispani paveant, paveatque incredulus Affer,
 Damascus paveat, ense domanda ducum.
 Sobria strenuitas Francorum, classis abundans,
 Anglica gaza reis causa pavoris erunt.
 5 Urbs igitur cesset animos turbare feroces
 Prona, quibus quondam colla subacta dedit.
 Illa laborat ad hoc, ut Christi sponsa tyrannis
 Serviat, et servi libera colla premant.
 Mirum! que Rome^a modicos sententia pape
 10 Non movet, hic regum^b scepra movere potest^c;
 Que minimos minime censura coercet in Urbe,
 Sevit in orbe fremens celsaque colla premens;
 Cui male sublatus Rome non cederet hortus,
 Nititur ad nutum flectere regna suum.

15 EX OPERE DE IURE ET STATU MENEVENSIS ECCLESIAE.

Dist. IV. . . . Mane vero versus Sanctum Audomarum, quo partem pecunie sue trans- 1199.
 miserat¹, cum acceleraret, ut pars terre nulla, per quam transiret, ei foret absque terrore,
 a peregrinis et aliis quos obvios habuit pro certo accepit, quod Anglici cuncti ibi inventi
 capiebantur et spoliati publice custodie tradebantur. Quibus auditis, mutato consilio simul
 20 et calle, in castro de Challi a boreali latere quasi per sex inde miliaria distante se suscepit.
 In crastino vero veniens ad ipsum canonicus Sancti Audomari, cui nomen Alexander, et cui
 notus fuerat et dilectus, secum eum apud Sanctum Audomarum secure conduxit. Cum
 igitur ibi cum amico, latenter tamen et non aperte, pernoctasset, recepto clerico suo, quem
 premiserat, et pecunia, versusque Duniacum² et Kameracum, quibus in finibus via com-
 25 meantibus securior extiterat, Atrebatum, ubi capiebantur Anglici, longe a dextra relinquens,
 in crastino iter arripuit. Cum igitur, duabus apud Duniacum noctibus iacers, societatem,
 quam expectaverat, nullam invenit, mane die tertio versus Cameracum iter aggrediens et
 se fortune committens, cum per duo miliaria iam processisset, ecce serviens quidam Neve-
 lonis illius nequissimi custodis Atrebat³, qui cunctos spoliabat Anglicos et nulli parcebat,
 30 premissus a domino suo ad comitissam Flandrie⁴, apud Valocenes⁵, quo et ipse veniebat,
 archidiaconum, non directe obviando, sed a dextro latere quasi ex transverso veniendo, sicut
 fors obtulit casusque sinister, offendit; qui statim intuens pueros qui sequebantur, nuper
 vestitos, per habitus ipsorum et vestes Anglicos esse perpendens, archidiaconum cum his
 qui precedebant celerius est consecutus. Porro qualiter nec fuge presidio tutus nec ecclesie
 35 refugio securus ad gravem demum redemptionem est artatus; item qualiter Parisius
 veniens, . . . Burgundiam longis dietis transmetiens et Alpes transcendens, Italiam intravit;
 item qualiter insidias adversariorum, tam Parniam vitando quam Bononiam subito transpene-
 trando, premunitus evasit; . . . item qualiter Faentiam tertio ante natale die perveniens, Dec. 23.
 20 marcatas auri, quod in obolis Mutinis a civibus Bononiensibus in nundinis Trecensibus
 40 emerat, vix et cum difficultate recuperavit; . . . item qualiter tertio natalis die per Bal- Dec 27
 neum Sancte Marie sub Alpibus illis iter arripuit, et fortune manibus se suosque commit-
 tens, transmensis montibus arduis et preruptis, nivibus pariter et predonibus perhorrendis
 et periculosus, demum in valle Spoletana se suscepit, ubi mirabantur admodum et stupe-
 bant indigene, qui Alpes illas predonibus et periculis plenas sic indemnus cum suis omnibus
 45 pertransivit, liber De Gestis Giraldi totum explanat. Profectus itaque per partes illas dietis
 aliquot assignatis, biduo ante epiphaniam Romam pervenit. . . . Contigit autem, hiis diebus 1200.
 papam ad Fontem Virginum, quo spatiandi causa loco et tempore competenti libenter atque Jan. 5
 frequenter ire consuevit, profectum esse. Erat autem Fons ille fons pulcherrimus, a Late-
 rano non longo intervallo meridionali ex latere distans, limpidas et frigidus aquas ex se

50 a) Roma ed. Brewer p. 377; sed Romae p. 374, ubi hi ultimi versus tanquam singulum carmen ex Lelandi Coll. IV, p. 114 imprimuntur. b) subito Leland. c) facit Let.

1) Giraldus. 2) Douay. 3) Cf. de eo SS. XXVI, p. 393. 755. 4) Mariam. 5) Valenciennes.

1200. fundens, Parisi lapidibus arte conclusus et rivum amenum et amplum ad campos emittens. Sane cum papam exiisse tam campana palatii, motionis ei nuncia, quam fama testante com-
pertum fuerat, . . . papam archidiaconus e vestigio secutus est¹.

Paschalibus² itaque diebus cum ad papam archidiaconus accederet, inter cetera dixit ei papa, id quod animo conceperat ex parte denudans, quod propter reges aut principes seu magnates, qui ipsi adversabantur, non oportuit ipsum in aliquo timere, quia nichil ei, nisi per exceptionem aliquam partis adverse repelli deberet, nocere poterat ad promotionem. Susceperat enim eisdem diebus, sicut et antea pluries, archiepiscopo Cantuariensi³ procurante, literas tam regis Anglie Iohannis quam etiam nepotis eiusdem Alamannorum regis Othonis, quem papa tunc speciali amplexabatur dilectione, archidiacono adversantes, qui ambo inter principes terre favorabiles in curia nimis extiterant, unus propter imperii spem obtinendi, alter propter auri et argenti tam rem quam spem largiendi.

Dist. V. . . . Sumpta licentia, de Ferentino Romam per dietam unam, de Roma vero Bononiam quasi per dietas sex una cum ducibus et previis creditoribus suis adventavit. Ubi de die in diem creditores urgentius, ut eis pecunia solveretur, instabant. . . . Scholares Bono-
nienses condixerant omnes et coniuraverant, quod ibi pro nemine vades fierent aut spon-
sores.

Dist. VII. . . . Super Giraldo Rome sublimando et in cardinalem etiam assumendo tam propter persone idoneitatem quam etiam literalis eruditionis copiam memoratum non-
numquam in curia fuit.

E SPECULO ECCLESIAE.

1215. Dist. II, c. 29⁴. . . . Nuper hiis ultimis nostris diebus in concilio Lateranensi a papa Inno-
centio III. cum multa solemnitate multaque tam episcoporum quam abbatum ab universo
fidelium orbe convocatorum ad hoc et collectorum numerositate celebrato per capitula sin-
gulis in regnis semel^b in triennio uno in loco tenenda, per visitatores annuo more officien-
tium^c ad singula cenobia destinandos salubre remedium per Dei gratiam est provisum.

1156. c. 30. . . . Notandum hic autem, quod nostris diebus, Adriano papa, qui proximus ante
Alexandrum III. erat, papatum regente, qui Anglicus fuit et apud Sanctum Albanum origi-
nem duxit, abbas^b et monachi loci eiusdem exemptionem ab ipso confidentius impetrarunt.
Et quoniam papam causa localis originis favorabilem magisque propitium in cunctis agen-
dis suis cunctisque petendis aut etiam non petendis invenerunt, ut etiam de monachis suis
tam archidiaconos facerent, quos et sic nuncuparent, qui clericis terrarum suarum pres-
sent capitulaque tenerent et litibus ac causis ventilandis et decidendis operam darent, quam
senescallos quoque ad laicalia negotia tractandum et seculares causas audiendum et diri-
mendum obtinuerunt; cum tamen clamat apostolus, quia nemo militans Deo secularibus
negotiis se debeat implicare.

Dist. III, c. 12. . . . Papa Alexander III, ut fertur, dicere consuevit, quia tres domos habe-
bat pre ceteris plus dilectas, quas speciali cura protegere privilegiisque munire volebat:
Templarios scilicet et Hospitalarios et Cisterciensis ordinis monachos.

c. 20. De Cartusiensium ordine, vite honestate et austeritate lau-
dabili. Verisimile videtur, quod, sicut a Cluniacensibus causa religionis intensioris Cister-
cienses, sic et eodem intuitu postmodum a Cisterciensibus exierint ortumque contraxerint
Cartusienses. Alii tamen aliter sentiunt et ex Cartusiensium ipsorum traditionibus assertive
proponunt et dicunt, ordinem istum in hunc modum originem fuisse sortitum. Canonicus
quidam Remensis ecclesie, scholarum magister eximius, cui nomen Bruno, cum sociis 6,
presbitero scilicet uno clericisque tribus et laicis duobus, causa vite corrigende Deoque de-
votius et via tam artiore quam et altiore serviendi, relictis rebus ac redditibus cunctis, usque
in Burgundiam ulteriorem, per dietas longas itinerando, transpenetrans^d, demum ad virum

a) contulit cod. Cotton. Tiberium B XIII, c. a. 1300. scriptum, F. L. b) simul c. c) offic. c. d) transpenetrent c.

1) Sequitur Innocentii III. cum Giraldo colloquium assert noster, potius ad historiam ecclesiasticam quam 50
de causa Menevensi non sine iocis habitum. 2) Pascha Germanicam pertinent. Verba de Lateranensi concilio
erat Apr. 9. 3) Huberto; similia v. supra p. 416. fere eadem repetuntur infra III, 1. 5) Robertus; cf.
4) Quae de ordinibus monasticis, v. g. de Cluniaco II, 1. G. Abb. S. Albani (auct. Matthaeo Paris.) ed. Riley I, p. 128.

venerabilem Hugonem Gracioponensem¹ episcopum accessit eiusque consilium super pro-¹⁰⁵⁶
 posito suo sociorumque suorum effectui mancipando sibi locum ad Deo serviendum
 assignando postulavit et impetravit. Cumque quesisset episcopus, quot essent, et respon-
 dissent, quia septem, dixit episcopus, visionem suam, quam nocte precedente viderat, in
 5 eorum adventu completam esse. Vidit enim in sompno quasi septem stellas coram ipso in
 aere descendentes ipsumque precedentem ad locum sub Alpibus qui Cartusia dicitur
 e vestigio sequi. Unde et in crastino 7 illos, quasi per dictas 7 stellas designatos, ad eun-
 dem locum perduxit ipsumque ad Deum serviendum eis assignavit deque facultatibus suis,
 donec ibidem radicati essent, eos liberaliter exhibuit et vite necessaria benignissime mini-
 10 stravit. Ordinem itaque suum eiusdem precipue consilio constituerunt totumque statum
 suum ad eiusdem dispositionem ordinarunt; ipse quoque, qui rei totius ordinator fuit et
 auctor, ordinem eundem suscepit. Et quia vir sanctus erat et religione conspicuus, nisi per
 papam prohibitus fuisset, episcopali cura resignata, ad ipsos ex toto se conferre proposuit
 et preparavit. Annis autem 15, ut astruunt, ante Cisterciensium ortum hic ordo processit et
 15 precessit, cum quibus tamen plurima videntur habere communia, pluriora vero separata
 preferunt tamquam propria, duriora quidem et districtiora. Lineis enim non utuntur nec
 femoralibus sicut nec illi; carnibus non vescuntur vel sagimine, nec in egritudine positi,
 nec ullo tempore; palliis autem ex pellibus solum utuntur tamquam Alemannicis ante pectus
 clausis; talibusque palliis^a utuntur in ecclesia et claustro, et non capis; femoralibus quoque
 20 non utuntur; sotulares habent canapo vel lino ligatos.

Dist. IV, c. 1. . . . Quod² quidem ob reverentiam apostolorum principis, qui super altare
 hoc dominicum celebravit sacramentum, hoc in dominicum et patriarchale sancti Iohannis
 Lateranensis stabilitum est altare, ut nullus super illud nisi Romanus pontifex missam
 audeat^b celebrare³.

25 c. 12. Porro post divisum in orbe dominium, precipueque post translatum ad Theu-
 tonicos et Baicarios omine infausto Romanum imperium, quoniam regnum quodlibet in se
 separatum^c desolationi semper obnoxium, diminuta iam plurimum regendi potentia, crevit
 statim in subditis aviditas. . . . Principes . . . non solum ecclesiam Romanam non prote-
 gunt, verum etiam ipsi palam et publice bona ecclesiastica diripiunt^d.

30 c. 16. . . . Pontifices itaque summi . . . patientissime cuncta pro Christi nomine
 sustinuerunt. Quorum etiam quidam^e tempore Karoli regis, nondum tamen imperatoris,⁷⁹⁹
 a perfidis Romanis et perniciosis ac scelerosissimis pius pater a filiis impiis afflictus atro-
 citer fuit et exoculatus. Modernioribus quoque diebus et nostris fere temporibus alius¹¹¹¹
 pontifex⁶ summus post irrogatas iniurias multas captus demum Theutonico furore fuit et,
 35 donec furibundis beati Petri patrimonia resignaret, incarceratus. Ideoque pape rubris⁷ sem-
 per induti, quoniam et caritate fervidi igneque salutifere dilectionis medullitus accensi nec-
 non et omnibus horis ad martirium prompti et ad sanguinis effusionem pro Christo pre-
 parati.⁸

c. 19. De Romani principis Henrici nostris diebus imperantis pro-
 40 posito^d nobili, per quod et inopiam sedis Romane sublevare et cupidita-
 tatis notam purgare parabat. Propter has et similes suggillationes et insultationes
 curie sacre tam verbis quam scriptis minus discretis minusque circumspicis, salva tamen
 pace maiorum, irrogatas Henricus, Fretherici filius, qui Scicilie regnum et Apulie Romano
 nostris diebus imperio potenter adiecit et ad pristinam subiectionem, mediante nimirum
 45 matrimoniali vinculo et plurimum ad hoc opitulante, revocavit, filiali pietate pariter et
 dilectione, matris satis laudabiliter in hoc compassus erumpne, nisibus totis ac studiis in
 hunc modum delere curavit. Videns enim et animadvertens, propter patrimonium beati Petri,
 tam a principibus, qui id tueri deberent, quam a ceteris, undique direptum et penitus inde-
 fensum, dictam aviditatis et avaritiae notam ex summa penuria et rerum usualium inopia

50 a) bis scribitur c. b) audiat c. c) super. c. d) posito c.

1) Grenoble. 2) Scil. ligneum altare priscorum papas et Romanam avaritiam, qui Goliae ascribuntur.
 paparum. 3) Capitibus quae sequuntur tractat 5) Leo III. 6) Paschalis II. 7) Romanus pontifex capa
 noster *De ecclesiis in urbe Romana; de reliquiis in rubra induitur, quia totus igne caritatis accendi debet,*
Lateranensi basilica; de ecclesia b. Petri; de numero scripsit noster Epist. 24, Opp. I, p. 279, Waltero Mapo.
 55 basilicarum; de longitudine ecclesiarum. 4) Se- 8) C. 18. de iure imperatoris in res saeculares et
 quantur notitiae de moribus Romanis et versus in papae in spiritualia tractatur.

provenire, quae terras et opeda praedique perempta a Constantino ecclesie collata et a de-
 cessantibus suis innoxiose sublata, restituere nec voluit nec alios per Italiam modernis diebus
 ad restituendum ablata universa propter ignaviam aut inopentiam compellere valuit, saltem
 in ecclesiasticis et spiritualibus remediabile subsidium adhibere curavit. Considerans enim
 et mente revolvens, indecens valde et incongruum esse filias longe lateque (per*) orbem 5
 fidelium in terrenis opulentis abundare, matremque tamen inopem et egenam existere,
 membraque divitiis affluere deliciisque florere, capud autem utriusque carens tamquam
 aridum et marcidum penitusque fere desolationi datum, animo disposuit statuendumque
 firma ratione decrevit, quatinus per imperii sui totius amplitudinem cunctis metropolitanis
 ecclesiis et singulis meliorem canonicam papa de cetero propriam haberet et iure per 10
 petuo possideret necnon et in aliis ecclesiis pontificalibus, maioribus scilicet et opulentiori-
 bus, singulis singulas ad rerum temporalium copiam eidem honorifice ministrandam. Ad
 hoc etiam, ut in singulis ecclesiis simplicibus episcopalibus singulis cardinalibus iuxta gra-
 dus et ordinis dignitatem necnon et capellanis ac clericis in capella domini pape ministran- 15
 tibus eiusque obsequiis iugiter assistentibus tot prebende tantique redditus annui specialiter
 assignarentur, quot quantique ad decus et decorem domus Domini basiliceque principalis et
 beati Petri cathedralis, quam Christus ipse gloriosam in terris tamquam sponsam suam pre-
 tioso sanguine suo redemptam et honorabilem in oculis hominum ac venerabilem esse
 volebat, ad plenum, ut decuit, sufficere possent. Ad instar autem imperii cetera per
 orbem regna catholica, convocatis ad hoc consiliis universalibus, et persuasibilibus 20
 magnorum virorum eloquiis, ad generalem dicto beneficio consensum applicandum
 firmoque munimine roborandum citra difficultatis omnis aut dilationis obstaculum,
 Domino desuper inspirante favorem, indici possent. [O^e] quam nobile factum quamque
 subtiliter atque salubriter excogitatum, si tamen felici fuisset effectui mancipatum,
 membris nimirum minime gravatis aut nullum prorsus ob hoc in detrimentum datis, 25
 verum ex sociali tante celsitudinis solatio multum honoratis et emendatis, capite vero
 principali summoque membrorum omnium vertice propter mundane opulentie pariter
 et excellentie gloriam tante maiestati, Deo disponente, dignam ac debitam decorato
 decenter et exornato. Porro dum princeps ad hoc propositum operis exhibitione complen-
 dum totis nisibus anelaret ad Urbem, matrem urbium omnium atque magistram, maturius ob 30
 hoc accelerando, infecto negotio tam utili quidem et tam honesto, omine sinistro quidem
 et infausto in ipsis viridis iuvene diebus et annis immaturis mortis intempestive morsu
 1197. crudeli rebus, proh dolor! humanis exemptus est. Mirum autem mentibus humanis forte
 videri posset, quod ecclesie Romane, cui gloriam in terris quandoque contulit inmensam,
 tantum decus eidem imminens et tamquam in ianuis iam existens pius et misericors Deus 35
 Deique filius sponse sue, quam ex mera gratia et incomparabili clementia redemit sibi quo-
 que proprio pretiosoque sanguine fuso comparavit, tamquam minus in hoc articulo miseri-
 cors, subitis huiuscemodi casibus et inopinatis deperire permisit, nisi quoniam nichil in
 terris stabile, nichil unquam perdurabile divina potentia stabilivit. Verum res humanas
 omnes nunc ab imis ad summa, nunc a summis ad ima quasi iuxta rote volubilitatem vicis- 40
 sim aut scandere videas aut descendere sursunque rupi subito seu demitti. Nec dissimiliter,
 quia sors hominis varia firmoque gradu stare nescia semper adversis pervertit prospera,
 semper amarum miscet et mutat dulcia. Unde etsi diurni* . . . valle lacrim[arum] . . . licitas,
 iuxta Sapien[ti]s eloqui]um: *Semper extrema gaudii luctus occupat.* Circumspecte nimirum
 ille, qui conspicit omnia quique suaviter et sapienter disponit universa, manuum suarum 45
 ordinavit opera sicque a supernis civibus celestique militia distinxit et discrevit hec^f infima,
 ut ibi cuncta stabilia, cuncta iocunda cunctaque perpetua et fine carentia, hic e diverso
 cuncta labilia, cuncta lugubria cunctaque transitoria et exitum amarum finemque letalem et
 lamentabilem expectantia; quatinus a mundanis istis momentaneis et amaritudine plenis
 ad eterna bona et gaudio plena, ubi nichil amarum, nichil adversum, nichil varium, sed in- 50
 mutabile, sed delectabile, sed perdurabile totum, totis viribus et nisibus mens humana con-
 surgat. Et iuxta salutiferam Pauli doctrinam, quia non habemus hic manentem civitatem
 neque mansionem diurnam, futuram inquiramus et permanentem. Unde et metricos

a) codex enim multis locis incendio mutilatus est. b) aplic. c. c) litteras initiales scriba omisit ut variis coloribus
 exararentur. d) sibi que corr. Brewer. e) iterum lacunae incendio ortae, f) hic infirma corr. Br.

sapientia curandam¹ versus hoc similem sententiam exprimentes. Hic appetere profer rem non potuimus.

Semper adest homini quo pectoris una gemiscant,

Ne possit plena prosperitate frui.

[Gaudia] nunc [luctu, nunc mutat amara secundis,

Versans [humanas sors] inopina vices.

[Sola ve]nire solent et vix et sero secunda,

Et simul et subito semper amara fluunt.

Ergo, ubi nil varium, nil vanum nilve nocivum,

Sint ibi fixa tibi spes, amor atque fides.

10 Notandum hic quoque, quod his ultimis diebus² nostris in concilio Lateranensi a papa Inno- 1115
centio III. magnifice celebrato, ab universis nempe fidelium orbis finibus undique tam
remotis quam propinquis cum diligentia multa convocato et prelatorum ecclesie maiorum,
tam abbatum scilicet quam episcoporum, pre ceteris cunctis a tempore beati Petri consiliis
15 secundissimo, dictus papa ad relevandam^a Romane sedis inopiam vigilantem, ut fertur,
curam adhibuit, adeo ut de cunctis et singulis cathedralibus per orbem ecclesiis redditibus
largitione fidelium ample locupletatis decimam partem ecclesia Romana perciperet^b sibi que
in posterum irrefragabiliter appropriaret, totis nisibus elaboravit. Sed cleri universi concilii-
que parte maiori et magis auctentica consensum ad hec nullatenus prestare volente, minus
20 in hoc profecit nec desiderium suum iuxta propositum et animi conceptum effectui manci-
pare prevaluit.

a) revelandam c. b) percipiet z.

1) Versus Giraldi ipsius, qui ex quatuor codicibus desumpti inter poemata inveniuntur Opp. I. p. 354.

2) Eadem fere verba habes supra p. 418.

EX CHRONICO EVESHAMENSI.

*Thomas de Merleberge*¹, *Eveshamiae*² iam ante annum 1190.³ monachus, a. 1206. vel paullo post decanus⁴ ecclesiarum vallis adiacentis, tum sacrista, deinde a. 1218. prior, postremo a. 1230. abbas factus, obiit a. 1236⁵.

Scriptis inter a. 1213.⁶ et 1227. *Vitam sancti Wigstani*, nepotis regum Merciorum, a. 850.⁷ occisi, quem Canutus Magnus fecit transferri Evesham⁸. Postea⁹ inter a. 1223.¹⁰ et 1227.¹¹ confecit *Chronicon Eveshamense*. Cuius libris I. et II. abbreviavit *Vitam et Miracula sancti Egwini*¹², fundatoris a. 717. mortui, edita a Dominico priore Eveshamensi¹³, cuius fit mentio apud continuatorem Florentii Wigornensis ad a. 1125; libro III. gesta abbatum inde ab a. 714. per quatuor saecula paucis perstricta, simulatque suum aevum attigit, fusius narravit. Imprimis quae ample exposuit de advocatis Bononiensibus atque de usu et consuetudine curiae Innocentii III, a quo a. 1204 sqq., ut monasterium e dioecesi eximeretur, impetravit¹⁴, tam intime observavit, ut, quamvis historiam potius Italicam quam Germanicam spectarent, ea hic prorsus omittere nollem. Codicem Bodleianum Rawlinson A 287, manu vel saltem iussu auctoris usque ad a. 1214. nitide exaratum, postea saec. XV. usque ad a. 1418. continuatum, v. d. W. D. Macray pro Serie Rotulorum Publicorum libro qui *Chronicon abbatae de Evesham*, Lond. 1863, inscribitur, notis uberrimis adiectis, accuratissime edidit; quem iterum ut evolverem haud supersedi.

Berolini m. Febr. 1883.

F. L.

Incipit¹⁵ liber tercius de constructione Eveshamensis cenobii et benefactoribus et malefactoribus et abbatibus eiusdem ecclesie et operibus eorum bonis et malis, collectus et compositus a Thoma priore Eveshamie ex variis cartis et scriptis et factis manifestis.

1035. . . . Vir vero prudens Aelwardus¹⁶ abbas, qui etiam sub Cnutone rege Londoniensis ecclesie episcopus effectus est, non tamen huius loci gubernationem deserens, . . . sanctissimas corporis reliquias fere omnes beati Odulfi¹⁷ confessoris a mercatoribus eas Londonias por-

a) rubra in marg.

1) Marlborough in com. Wilts. 2) In dioecesi et com. Wigornensi. 3) *De conversatione Ade* (a. 1160 -- 1191) *abbatis scripsimus sicut vidimus pro parte, pro parte vero audivimus*; Chron. Evesham. p. 102. 4) Ib. p. 196. 5) Cf. infra p. 425. 6) Randulfo a. 1213--1229. abbate; cf. *Vitam Wigstani Chronico Evesham. subiunctam* p. 336. 7) Florent. Wigorn. s. a. 8) Eveshamense, ait p. 325, *cenobium reges Dacie in tantum dilexerunt, quod apud Odensciam* [in insula Fünen] *primitias religionis Dacie monachos Eveshamenses constituerunt; quod monasterium Dacie usque in hodiernum diem extat, totius Dacie religionis norma et sancte conversationis exemplum et forma.* 9) *Vitam Wigstani suam* laudat Chron. Evesh. p. 27. 10) Postquam Rogerus

abbas depositus a. 1223. obiit; p. 253. 11) V. infra p. 423, n. 3. 12) Eiusdem episcopi Wigorniensis *Vita* multo vetustior exstat in codice s. X. vel XI; cf. Hardy 'Descr. Catal.' I, p. 418, et Giles 'Lives of Anglosaxons' pro Soc. Caxtoniana. 13) Chron. Evesh. p. 2 sq. 14) Haec causa per partes inter Gregorii IX. decreta recepta est; cf. Potthast, Reg. nr. 2681. 15) Hic a. 1039. *Heardecanum, qui ea tempestate cum matre sua apud comitem Flandrie hospitabatur, futurum regem Anglie accivit*; Chron. Evesh. p. 37. 16) *Translatio et Miracula s. Odulfi auctore Dominico* (v. supra I. 9), *Chronico Eveshamensi adiuncta*, continent quaedam de sancto Friderico Traiectensi, quae inter scriptores Vitarum aevi Carolorum colligemus.

tantibus mercatus est digno pretio, id est centum marcis, atque ad eundem locum, quem maxime dilexerat, transibit, laudabiliter reservandas hic perpetuo.

Successit¹ Adam monachus Cluniasensis de Caritate. Iste ferme vixit triginta annos . . . 1169
Calicem etiam aureum in egritudine in qua decessit fieri fecit, quem Rogerus abbas postea 1191
5 distraxit pro redemptione regis Ricardi. 1191

Ego maxime verebar, ne, si episcopus in nos et monasterium nostrum plenam haberet 1204
iurisdictionem, ad hoc omnimodis operam daret, sicut magister Willielmus de Verdun², sum-
mus consiliarius eius, sepe dicebat, quod episcopus abbas noster efficeretur.

Cum itaque intemperies aeris instaret, et moram fecissemus per sex ebdomadas, in 1205
10 crastino octavarum pasce cum licentia et benedictione domini pape recessimus ab Urbe. Ex Apr. 15
consilio etiam domini pape et domini Hugulini cardinalis, postmodum episcopi Hostiensis³,
quem prius elegeram, quia iuris peritus erat, ecclesie nostre et cause nostre tutorem et
protectorem, relictus sum ego Bolonie cum benedictione abbatis⁴, donec relatio veniret, et
ut ibi plenius de causa nostra instruerer; et moram ibi faciens per dimidium annum, revera
15 multum ibi profeci, audiens cotidie leges et canones. . . . De causa nostra bene instructus
Bolonie, post festum sancti Michaelis recessi Romam; et in predictis octabis sancti Martini, Sept. 29
venit ad me relatio per predictum clericum abbatis; sed et adversarii⁵ nostri venerunt. . . .
Nov. 15

. Igitur die a domino papa nobis constituta coram eo comparuimus. . . . Stetimus enim
vallati advocatis nostris; conduxeramus enim nobis optimos advocatos, ego quatuor et ad-
20 versarius quatuor, sed ego meliores. Preveneram enim adversarium et elegeram mihi
totius mundi partibus meliores, magistrum videlicet Merandum Hispanum, quem postea
tempore concilii⁶ vidi episcopum, qui nulli mortali simul in utroque iure tunc temporis
habebatur secundus — hunc, cum regeret scholas Bononie, dominus Wintoniensis⁷ Romam
adduxerat; et stetit ibi pro domino rege et episcopis Anglie contra monachos Cantuarienses
25 super iure eligendi Cantuariensem archiepiscopum —, et alium quendam, videlicet militem
Papiensem Bertrandum nomine, dominum legum, qui nulli totius Lombardie post dominum
Assonem⁸ in iure civili habebatur secundus. Hunc monachi Cantuarie adduxerant, et stetit
pro eis in predicta causa contra dominum regem et episcopos Anglie. Et cum hiis duobus
locutus fui Bononie, antequam Romam venirent. Habui etiam magistrum Petrum Beneven-
30 tanum, capellanum domini pape, postea⁹ cardinalem et episcopum Portuensem, qui primus
habebatur inter advocatos curie, sed et magistrum Willielmum Provincialem, clericum do-
mini cancellarii; hac usus cautela, ut per istos duos aliqua secreta curie discerem; quod et
ita factum est. Et dedi primo qualibet die consistorii quinquaginta solidos Provincensium¹⁰,
secundo et tertio quadraginta, quarto viginti. Et cum conquereretur adversarius noster,
35 quod subtraxissem ei copiam advocatorum, respondit dominus papa subridendo: 'Numquam
defuit alicui copia advocatorum in curia Romana'; et precepit, ut dicerem. Tunc ego iam
pridem cognoscens, quia curia breviluquo gaudebat, flens et eiulans dixi: Et domi-
nus papa conversus ad cardinales, subridendo vulgariter loquens dixit: 'Iste omnia auferet
episcopo et postea dicit: „Habeat episcopus residuum“!'

40 De responsione magistri Roberti: . . . 'Carta et stilus, filum et bulla privile-
giorum Constantini¹¹ penitus in terra nostra ignota sunt'. . . . Et dominus papa propriis
manibus tractavit ea et traxit per bullam et cartam, si forte posset bullam a filo amovere,
et diligentissime intuens ea, tradidit cardinalibus intuenda, et cum per girum venissent

a) consilii c.

45 1) In abbacia Eveshamiae. 2) De consilio ma-
gistri Willelmi de Verdun egit Malgerius episcopus
Wigorniensis iam a. 1202; Chron. Evesb. p. 120.
Willelmus, aut e gente de Verdon, quae cum
Conquestore Angliam intravit, aut civitate Lotha-
ringiae oriundus, a Malgero a. 1200. archidiaconus
50 Gloucestrensis factus, obiit a. 1210. 3) A. 1206
— 1227, postea papa Gregorius IX. 4) Rogeri II.
Eveshamensis. 5) Nuntii Mageri episcopi Wigor-
niensis. 6) Lateranensis IV. a. 1215; cf. infra
p. 205: cum essem Rome in concilio generali; p. 223:
quando fuimus in generali concilio. 7) Melendus erat
episcopus Uximensis (Osma, prov. Soria) a. 1210—1225.

7) Petrus, episcopus Romae Sept. 25. a. 1205. con-
secratus, pro rege Iohanne apud papam id egit, ut
monachorum electio tolleretur. 8) Azo glossator
legit ius Romanum Bononiae s. XII. ex. et s. XIII.
in., de quo cf. Savigny, 'Gesch. des Röm. Rechts' V.
— Bertrandus et Melendus eodem fere tempore ib. III,
p. 584. laudantur; sed nescio, an ille Papiensis
fuerit. 9) Petrus iam inde ab a. 1198. usque ad
a. 1211. episcopus Portuensis occurrit; Potthast, Reg.
p. 462. 10) Provens (dép. Seine-Marne); cf. Du
Cange Gloss. s. v. Campaniae moneta. 11) A. 709.
713, Jaffé, Reg. nr. 1648 sq., a nostro p. 171 sq.
transcribuntur.

1205 iterum ad dominum papam, ostendens privilegium Constantini, dixit: 'Huiusmodi privilegia, que vobis ignota sunt, nobis sunt notissima, nec possent falsari'. Et ostendens indulgentias, dixit: 'Iste vere sunt'; et restituit mihi omnia. Sed qualiter mihi et ecclesie et cause nostre timuerim, cum per girum viderent privilegia cardinales, et cum dominus papa ita dure ea tractavit, supersedeo dicere, quia non possem vobis edicere. . . . Circa privilegia Constantini omnia mihi ignota erant. . . . Et cum iam esset hora prandendi, precepit dominus papa, quod recederemus. . . .

Prohibuerat enim, ne advocati loquerentur de facto, nisi de iure tantum. . . . Conversus ad advocatos dixit: 'Ecce instructi sumus de facto per procuratores; nunc autem instruatis nos de iure'. . . . Quasdam leges, quas a domino Assone, tunc temporis legum dominorum domino, Bononie non sine pretio didiceram, induxi. . . . Et dominus papa: 'Discedite, et scribite nobis summatim allegationes vestras, et detis nobis hac die, et confidite Dec. 22. in Domino, et per gratiam Dei in brevi habebitis sententiam'. . . . Erat autem feria quinta, Dec. 24. dies scilicet Iovis ante nativitatem Domini. . . . Sabbato vero summo mane accessi ad curiam, et cuiuslibet cardinalis ingredientis pedes tenens, magis lacrimis quam verbis motum animi mei indicavi. . . . Circa horam diei nonam exivit de thalamo dominus papa cum cardinalibus. Et cum sedisset, vocati sumus 'procuratores Eveshamie et Wigornie'. Et confortatus sum eo quod preponerent me adversario meo in casu illo, quamvis fere semper ita consueverint^a apparitores; multociens enim benefeceram eis, ut liberiorem haberem ingressum; idem enim ibi sunt apparitores et hostiarii. Et cum staremus, sicut consuevimus, ex adverso ad invicem, dixit dominus papa: ' . . . Causam . . . recitari volumus'. Et surgens magister Philippus primus notariorum, postea¹ Troianus episcopus, dixit: '*Abbati² et fratribus Eveshamensis cenobii*' etc. Et cum audissem, quod scriberet nobis, revixit spiritus meus; novi enim modum scribendi domini pape per moram quam feceram in curia, quod multum profuit cause nostre, quia non scriberet nisi victori. Unde cum episcopus habeat eandem sententiam quam et nos, procurator eius non potuit impetrare, ut in sententia episcopi scriberet episcopo, sed nobis sicut et in nostra. Et cum legisset sententiam latam pro nobis, ivimus ad pedes domini pape tam victus quam victor, ut mos est, gratias agentes, et cum inclinarem me ad osculandum pedes domini pape, tum pre gaudio tum pre ieiunio defecit spiritus meus. . . .

1206. Cum itaque talem sententiam apud nos 15. Kalendas Februarii haberemus bullatam², propter varios huius seculi casus timens tanti thesauri amissionem, cupiens habere duplicem, quamvis ad hoc exactissimam adhibuissem diligentiam nec profecissem, tamen caute feci, ipsam sententiam et non sine magno labore executioni a capite usque ad finem interseri, et sic propositum habui. Dum hec agerentur, bis intra nativitatem Domini misit mihi dominus papa senia de venatione sua. . . .

Cum iam rediissent ad Urbem mercatores Romani, qui iverant in Angliam cum abbate nostro pro quadringentis quadraginta marcis, quas abbas mutuo acceperat, nec recepissent eas sicut convenerat, et ego iam expendissem quinquaginta marcas, quas mutuo acceperam, non inveni qui aliquid mihi mutuo daret; immo me ipsum observabant Romani, ut caperent et mitterent in carcerem, donec universum debitum solveretur, sicut prius fecerunt Ermesfredum monachum³, qui in eorum custodia mortuus est. Cum itaque hac de causa non haberem unde advocatos conducerem, invocantes auxilium de celo, in nos ipsos pondus litis⁴ suscepimus. . . .

Dixit magister Robertus⁵ . . . adversarius: 'Pater sancte, nos didicimus in scholis, et hec est opinio magistrorum nostrorum, quod non currit prescriptio contra iura episcopalia'. Et dominus papa: 'Certe et tu et magistri tui multum bibistis de cervisia Anglicana, quando hec didicistis!' Et cum magister Robertus adhuc idem affirmaret, iterum idem audivit responsum. . . .

Papa . . . post paucos dies dedit nobis dominum Gualam diaconum cardinalem⁶, inter 50 cardinales in iure civili peritissimum, super interruptionibus prescriptionis nostre audientiam. . . .

a) corr. et consueverant c.

1) A. 1212. 2) Bullam, ap. Potthast, Reg. nr. 2660, transcribit noster p. 179. 3) Eveshamensem, qui a. 1203. Romam missus fuerat; cf. p. 123. 132. 222. 4) Scilicet alterius de iure episcopali in ecclesiis vallis Eveshamensis. 5) De Clipstone, procurator Wigorniensis, papam iudicem allocutus. 6) Tit. S. Mariae 55 in Porticu.

Completis itaque, ut putabamus, omnibus negociis nostris, mandatum domini pape. 1200
audientibus adversariis nostris, recepimus, ne ab Urbe cum privilegiis nostris recederemus.
Igitur, quamvis omnes infirmi essemus, locuti tamen sumus ad invicem, ut aliquis nostrum
maiori simulata infirmitate, cum executione recederet. . . . Cognito autem recessu magistri
5 Ade¹, comminati sunt nobis adversarii nostri et Romani mercatores. Et videntes Romani,
quia presumptuosi eramus, qui hec contra prohibitionem domini pape feceramus, observa-
verunt nos, donec obtinuissent, quod ex precepto domini pape omnia privilegia nostra et in-
strumenta eis tradidimus loco pignoris pro quadringentis marcis quas eis debebamus.
Postea vero, cum adversarius noster diceret, se adhuc habere causam contra me, cu
10 respondere non possem, indignatus sum, et quamvis nescirem, quidnam loqueretur, more
litigantium audacter et presumptuose respondi, quod ad omne, sicut ex premissis iam
mundo innotuit, ei responderem, et vigilantius insidiatus sum ei. Cum igitur dominus papa,
ut erat curialissimus, more suo liberalissimo oppressos consolans, ne victus adversarius
noster dolens recederet, multas speciales indulgentias adversario nostro indulsisset, quadam
15 die, cum in publica audientia legerentur, obieci me adversarium et omnibus contra-
dixi.

Post aliquot ebdomadas circa mediam quadragesimam, cum iam inciperet acris in- Mar
temperies, et plenissime constaret mihi, quod licentiam recedendi non impetrarem, nisi
prius dominum papam et cardinales, sicut decet victorem, visitarem, nec unde eis satis-
20 facerem haberem — unde satis dolendum est, quia, si eos visitassem, omnium privilegiorum
nostrorum innovationem et etiam novorum capitulorum adiectionem et litteras de expensis
nobis ab episcopo refundendis et quecumque alia de iure vellem impetrassem —, accepta
licentia a sanctis apostolis Petro et Paulo et aliis patronis Urbis sacre, et cum benedictione
apostolica cum populari multitudine accepta clam recessi, per quinque vel sex dietas
25 semper timens, ne revocarer.

Interim factum est generale interdictum totius Anglie. . . . Rex etiam pro predicto 1205
facto admodum turbatus, fecit omnes Romanos quotquot erant in Anglia comprehendi et
omnibus bonis que secum habebant spoliatos de terra sua fugari. Inter quos et creditores
nostri, qui tunc temporis venerant pro pecunia sibi debita, omnibus instrumentis suis et
30 privilegiis nostris a domino rege spoliati sunt.

Missus est in Angliam a domino papa dominus Nicholaus Tusculanensis episcopus, 1211.
apostolice sedis legatus, qui, archiepiscopo² iam revocato, generale solvit interdictum.
Venerunt etiam Romani creditores nostri, qui petebant a nobis quadringentas marcas
nomine sortis, septingentas vero nomine penarum et expensarum, super hiis literas domini
35 pape deferentes ad dominum Pandulfum, domini pape camerarium. . . . Tandem com-
posuimus in vigilia omnium sanctorum apud Walingeford³, quod deberemus dare eis quin- Oct 31
gentas marcas pro sorte, penis et expensis.

CONTINUATIO⁴.

. . . Secundo anno abbatis Rondulphi⁴ ivit idem decanus⁵ cum eo Romam ad concilium⁶ 1215.
40 generale, ubi de eius consilio et industria confirmationem dispositionis reddituum et multa
alia necessaria impetraverunt. Secundo vero anno reditus a curia factus est sacrista. . . . 1217
Hec omnia fecit infra unum annum, et relicto officio omnibus bonis pleno, factus est prior. 1218
. . . Post prioratum fecit magnum breviarium, quod melius tunc fuit in monasterio, et
Haymonem⁶ super Apocalipsim, et vitas et gesta patronorum et abbatum Eveshamie⁷ in
45 uno volumine, et iterum easdem vitas et eadem gesta seorsum in alio volumine.

Abbate Rondulpho defuncto, . . . statim elegerunt⁸ Thomam priorem suum. . . . Bene- 1229.
dictionis munus in crastino translationis sancti Benedicti est adeptus⁹. Jul. 12
1230.
Pridie Idus Septembris in Domino obdormivit⁹, anno videlicet Domini 1236. 1236.
Sept. 12

a) quae sequuntur manu s. XV. exarata sunt. b) consilium c. c) ultimae hae pag. 124. hinc ac deo, ut videtur.
50 hydrosulphurico deletae sunt.

1) Eveshamensis. 2) Stephano Cantuariensi. de Merleberge. 6) Episcopum Halberstadensem.
3) Wallingford in com. Berks, ubi Nov. 3. rex a. 840—853. 7) Opus quod supra excerpti.
ecclesiae Anglicanae damnorum compensationem ob- 8) Eveshamensis. 9) Thomas.
tulit. 4) Eveshamensis a. 1214—1229. 5) Thomas.

EX ANNALIBUS SANCTI EDMUNDI.

Annalista Sancti Edmundi usque ad a. 1199. ex Annalibus Normanniae et Angliae Meridionalis librisque Radulphi Dicetensis, qui alibi etiam nunc integri inveniuntur, perpaucis tantum de suo monasterio Suffolkenſi additis, magna cum socordia breves sententias excerpſit, inde autem ab a. 1200. usque 1211. 5 ex eodem fonte uberrimo, quem Rogerus de Wendover nonnumquam minus accurate in suos quoque usus vertit, nos autem perditum dolemus, ample et diligenter hausit, postremo a. 1212, quo codex abrupte desinit, multas res maximi momenti simulatque eas novit solus inter coaevos notavit.

Codex inter Musei Britannici Harleianos nr. 447, Liber Sancti Aedmundi 10 regis et martyris, fortasse inde ab a. 1211. ab ipso auctore, certe saec. XIII. in. a pluribus monachis exaratus, a. 1879. inter 'Anglonormannische Geschichtsquellen' p. 98. praelo subiectus est.

F. L.

¶

1065. Leostanus obiit abbas Sancti Aedmundi; Baldewinus*, medicus Aedwardi regis 15 et monachus Sancti Dionisii Francie, successit.
1098. Obiit Baldewinus abbas Sancti Aedmundi.
- Dec. 9. 1198. Tonitruum horribile auditum fuit 5. Idus Decembris per universam Angliam et in ceteris terris omnibus usque Romam.
1202. Comes de Flandria¹ cum comitissa sua² iter arripuit versus Ierosoli- 20 mam.
1204. Comes Flandrie Constantinopolim cepit et factus est imperator Constanti- nopolitanus.
1207. Electus est in archiepiscopum magister Stephanus de Langetune presbiter 10n. 17. cardinalis³ et consecratus a summo pontifice Innocencio civitate Biterni⁴ 15. Kal. Iulii. 25

*) Quae Baldewinus in Germania et Italia egit narrant *Miracula s. Eadmundi*, eo iubente ab Heremanno scripta, loco quem SS. XIII, p. 129. ann. 4. habes et alio '*Anglonorm. Gesch.-O.*' p. 257. edito: Abbas Baldewinus Romam proficiscens^a, secum de supradictis sancti^b spoliis tulit. Quibus pignoribus sacris in Italia in civitate quae Lucas dicitur quibusdam fidelibus impertitis, et Dei nomine Christique testis [Eadmundi^b] veneratione in porticu quadam aecclēsiae^c eximii confessoris Christi Martini consecrato 30 altare, provenit gratia Dei invocatione martyris [Eadmundi^b]. Erat enim in civitatis praefate vicinio predives quidam, pollens splendore divitiarum eximio, unius tantum filii cum uxore fretus solatio. Infirmatur infans. In beati aecclēsiae Martini ante martyris [Eadmundi^b] altare, decursa nocte, sanum repperiunt. Ita pueri recuperabilis exstiterat elegantia, ut rectus sedens congaudendo caperet manibus ambabus a pavimento thimi folia; fuerant enim haec tunc 35 temporis illius aecclēsiae stramina. Relatores huius nobis fuere miraculi domnus Eadricus prepositus ac cum eo presbiter Siwardus, quibus Romam euntibus in memorata civitate retulit hospes eorum Petrus, affirmans, se vidisse puerum debilem, sicque prout referebat, postea verae^c virtute martyris incolumem; gratia cuius miraculi populus annaliter eandem frequentat aecclēsiam ad laudem Dei venerationemque nostri patrocinatoris. 40

a) proficiens c. b) nomini aureo colore inscribendo vacat spatium c. c) ita c.

1) Balduinus IX. 2) Maria, post comitem profecta. 3) Tit. S. Chrysogoni. 4) Viterbo, ut in Anglia saepius scribitur. 5) Anno, ut videtur, 1071. 6) Scil. Eadmundi. 7) Cathedralis Lucae.

Rex Otto venit¹ in Angliam, et colloquio habito inter regem Iohannem avunculum suum et ipsum apud Stapelfordam² in thalamo Samsonis abbatis Sancti Aedmundi. rediit in terram suam, acceptis 5 milibus marcarum argenti a domino rege.

1208. . . . Philippus dux Suavie³, regis Ottonis adversarius, in propria camera occisus est. Archiepiscopi, episcopi, duces et ceteri principes Alemannie fidelitatem et homagia fecerunt Ottoni.

1209. . . . Dux Saxonie⁴ Henricus venit in Angliam ex parte regis Ottonis colloquium habiturus cum domino rege. . . . Rex Otto profectus est Romam et ibi coronatus diademate imperiali 4. Nonas Octobris, die existente dominica.

1210. . . . Orta est dissensio inter dominum papam et imperatorem. . . . Imperator Otto a domino papa Innocencio excommunicatus est, et omnes magnates Alemannie a fidelitate ei prestanda absoluti, quia regem Sicilie⁵ orphanum et pupillum ac apostolice tutelae relictum usque ad exheredationem persequi non cessabat.

1211. . . . Comes Bolonie⁶ a rege Francie recessit.

1212. . . . Otto imperator, dispositis pro libito omnibus in regno Apulie et in insulis⁷ adiacentibus, reversus est in Tusciam, ubi dum moram aliquandiu faceret, tractatum est⁸ de pace inter dominum papam Innocentium et ipsum; sed infecto negotio Italiam⁹ intravit excommunicatus. . . . Imperator Otto nuncios suos¹⁰ in Angliam ad regem, avunculum suum, direxit Cunradum de Diche et alium Cunradum et¹¹ quendam senescallum suum; quibus negocia domini sui et causam legationis sue proponentibus, rex multa contulit in auro et argento, equis et vestibus variis; sicque reversi sunt. Comes Bolonie multis a rege Anglie ditatus pecuniis, in partes transmarinas reversus est, Hugone de Bove¹² nobile quodam transmarino et milite strenuo, ut dicitur, cum dicto comite iter agente. . . . Rex¹³ Anglie nuncios suos direxit ad imperatorem, Walterum de Grai cancellarium suum, Sacrum de Quenci comitem Wintonie, Willelmum de Cantelu dapiferum suum, Willelmum¹⁴ Traigoz; qui in Allemanniam profecti, pre nimia commotione terre cum magno conductu vix ad imperatorem pervenerunt. Quibus ibidem commorantibus, imperator in expeditione existens, cum filia ducis Suevie Isabel¹⁴ matrimonium sollempniter contraxit eamque carnaliter cognovit; que paucis diebus post optato fruens matrimonio, in fata cessit. . . . Godefridus¹⁵ de Luvein¹⁵ ex precepto regis per¹⁶ Flandriam latenter iter faciens, ad duce[m] de Luvein iturus, a filio regis Francie Lodowico captus est. Prepositus Sancti Audomari de consensu burgensium reddit burgum cum pertinentiis et Arium¹⁶ cum pertinentiis Lodowico, filio regis Francie. Orta est dissensio inter Lodowicum et comitem Flandrie, rege Anglie inde gavisio et auxilium contra inimicos non modicum sperante. Sed astucia regis Francie discretionem previa turbata sedavit. . . . Fama apud quosdam predicavit, reginam¹⁷ raptam, iuniorum filium regis¹⁸ apud Merleberge¹⁹ interfectum cum magistris et custodibus suis, castrum succensum, et omnia que in castro erant direpta; hec omnia nil esse, rei exitus declaravit.

a) litterae initiali rubro pingendae spatium vacat. b) Fr. id est Franciam add. c, sed deletum est c, cum c. nomen loci maiuscula non distingueret, 'Anglonorm. Gesch.-Q.' p. 152. alucinatus sum de aria, site area.

1) Circa m. Apr.; cf. Ficker, Reg. imp. V. 1, p. 73, et Winkelmann, 'König Philipp' p. 406, qui Iohannis mandatum d. Mai. 8. (ap. Sudendorf, 'Welfenurkunden' p. 72) de 6000 (non 5000) marcis Ottoni solvendis ad hunc annum referunt. 2) Stapelford, in Essex prope Londoniam. 3) Ita ab Anglis ut Guelfeis fere semper vocatur. 4) Comes palatinus 1000 marcas Mart. 24. recepit; cf. Iohannis breve ap. Rymer, Foedera I, p. 103. Otto rex et principes quidam Germaniae, ut Iohannes Stephanum archiepiscopum Cantuariam admitteret, tunc rogaverunt; cf. ib. 5) Fredericum II. 6) Reginaldus, cuius foedus a. 1212, Mal. 4. cum Iohanne ietum v. ap. Rymer I, p. 104 sq. 7) Siciliam Otto aggredi voluit, sed non potuit. 8) Apud Montefiascone; cf. Winkelmann, 'Otto IV.' p. 283. 9) Id est Lombardiam. 10) Eorum mentio fit Iohannis epistola imperatori

missa; cf. Winkelmann p. 354. 11) Nescio num et cancellandum sit. Senescallus enim, saepe nuncios inter Angliam et Germaniam transferens, erat Conradus de Wilre; cui Iohannes rex privilegium a. 1207, Mart. 24. dedit ap. Rymer I. l. 12) De quo cf. Winkelmann p. 353—440. passim. 13) Robertum hunc vocat Iohannes rex epistola Mai. 24. per eos Ottoni data ap. Sudendorf nr. 24 sq. 14) Beatrix, filia Philippi regis, apud Nordhausen Jul. 22. Ottoni nupsit et Aug. 11. obiit; cf. Winkelmann p. 354. 308. 15) Eius mentio fit litteris a Iohanne Henrico de Brabant Mai. 24. datis, ap. Sudendorf nr. 25. 16) Lodowicus (VII.) sibi S. Omcr et Aire, haereditatem matris, ut nepos Philippi Alsatiensis, obtingere contra Ferrandum contendit; cf. SS. XXIV, p. 754, n. 3. 17) Isabellam. 18) Ricardum, postea regem Alemaniae. 19) Marlborough in com. Wilts.

EX ANNALIBUS DE MARGAN.

Cistercienses abbatiae Marganensis in comitatu Glamorgan sitae annales ab Anglia per Normannos superata exorsi, primum Willelmum Malmesburiensem cum annalista Wintoniensi connexerunt; deinde tenui, postea paulatim uberiore stilo eventus imprimis Walliae enarraverunt et, nonnumquam ex epistolis litterisque tunc late per confratres suos divulgatis¹, res in ordine Cisterciensi, ecclesia Anglica et universali, praesertim bellis sacris, gestas inseruerunt. Anno 1232. opus abruptum est; quo fere tempore² compositum esse videtur. Posteriore aeco adhibitum est ab annalista Dorensi.

Codex Collegii Trinitatis Cantabrigiensis O. 2, 4, saec. XIII. distincte¹⁰ exaratus, olim erat Thomae Gale; a quo inter Historiae Britannicae Scriptores XV, t. II, p. 1. a. 1691. publici iuris factus, postea a v. cl. Luard in Serie quae vocatur Rotulorum, Annalium Monasticorum t. I, p. 1. a. 1864. iterum accuratius editus est. E cuius libro pauca tantum Germanica, inter quae notae de Friderici II. itinere sacro non contemnendae sunt, excerpta cum¹⁵ codice contuli.

F. L.

1084. Withbertus papa sedem accepit.
- Ann. Wint. 1087. 1088. Corpus sancti antistitis Nicholai de Mirrea civitate in locum qui Barum dicitur 9. die mensis Maii trans-
Mai 9. latum est³.²⁰
1096. . . . Urbanus papa concilium tenuit et iter Ierosolimitane expeditionis predicavit.
1097. . . . Beatus Anselmus tempore regis Willelmi secundi Romam primo perrexit, presidente tunc sedi apostolice papa Urbano.
1121. . . . Papa Calixtus⁴ cepit Gregorium antipapam.²⁵
1125. Imperator Alemannie, qui in matrimonium filiam regis Henrici acceperat, obiit.
1128. Obiit . . . Willelmus comes Flandrie, nepos regis Henrici.
- Febr. 14. 1130⁴. Hoc anno 16. Kal. Marcii defunctus est papa Honorius apud Sanctum Grego-
Febr. 15. rium⁵; et in crastino, id est 15. Kal. eiusdem, electus est Gregorius diaconus cardinalis³⁰
Sancti Angeli in apostolatam, qui et Innocentius vocatus est, et sexta die, scilicet sequenti
Febr. 22. sabbato post proximum, ordinatur in presbiterum in die cathedre sancti Petri, et in crastino
Febr. 23. consecratus est in summum pontificem apud Sanctam Mariam Novam. Quo die et Petrus
Leonis consecratus est in apostolicum apud Sanctum Petrum.

¹ De Calisto Liber Landavensis a Galfrido, fratre Urbano a. 1107–1133. episcopi Landavensis, ad cuius dioecesim³⁵ Margan pertinebat, ex instrumentis plerumque falsificatis, Vita sanctorum fabulosis notisque historicis compositus, haec habet. (Ed. ex transcripto saec. XVII. a Rees pro Soc. Mss. Wallens. 1840. 4°, p. 85. 90):

1119. Millesimo centesimo nono decimo anno incarnationis Domini concilium Remense a Calixto papa, et praesente Lodguino Franciae rege cum praesentibus centum baculis quinquies tam archi-
episcoporum et episcoporum quam etiam abbatum, cum innumerabili copia clericorum et laico-
rum, incoeptum 13. Cal. mensis Novembris, finitum vero 4. Cal. eiusdem Novembris. Cui inter-
fuit Urbanus Landavensis ecclesiae episcopus, et renovato privilegio ecclesiae ipsius cum omni
dignitate sua, datum sibi fuit privilegium⁴.⁴⁰

Oct. 20.
Oct. 29.

Papa secundus Calixtus in concilio Remensi: Quae sanctorum patrum sanctionibus de pravitare Simoniaca stabilita sunt nos quoque Spiritus sancti iudicio et auctoritate sedis apo-
stolicae confirmamus. 1. Si quis vero contulerit — — 5.⁴⁵ communionem careant christiana.

1) A. 1103. Vita s. Thomae Cantuariensis, a. 1207, quem v. infra, testes rei laudantur. 3) Eadem verba ad litem inter regem et papam habitam, Libellus de Symonia, a. 1212. epistola Arnoldi Narbonensis ad capitulum Cisterciense missa laudantur; v. quoque habentur in Ann. Wintoniensibus, ap. Liebermann, infra a. 1228. 2) Vix ante saeculum XIII, cum 'Anglonorm. Gesch. Q.', p. 75. 4) Haec accuratius quam reliqui scriptores narrat Marganensis Waitz, 50 iam sub a. 1103. ad a. 1170, sub a. 1170. ad a. 1183, SS. X, p. 484. 5) Georgium emendandum est. 6) D. Suessoni 17. Cal. Nov. 1119. 7) Haec saepe sub a. 1199. ad a. 1230. alludatur. Tamen a. 1229, ab aliis canonum Remensium editionibus discrepat.

1136. . . . Tota Wallia in discordiam commota est, rupta pace inter Walenses et alienigenas, maxime propter Flandrenses¹, eos quasi ex medio affligentes.

1146. Imperator Allemannie et Lodovicus rex Francie cum innumerabili exercitu ad terram Ierosolimam perrexerunt.

1181. Obiit Alexander III. Romane sedis apostolicus mense Septembri²; et substitutus [est^b] Hubaldus Ostiensis episcopus, Lucius apostolicus postea dictus.

1187. . . . Comes quoque Flandrie Philippus cum aliis viris illustribus uno die uno in loco in transmarinis crucem et ipsi in humeris suis acceperere dominicam.

1190. . . . Obiit Fredericus imperator.

1192. . . . Rex Anglie redire parans, captus est a duce Austrie, et postea imperatori Henrico traditus, cum summa diligencia custoditus est. Savaricus, filius Gellewini³, factus est episcopus Bathonie.

1193. Rex Ricardus in Alemannia detentus est, donec pro redemptione sua centum milia marcas argenti persolveret. Ad hanc summam pecunie colligendam preter id quod a laicis exhibitum est singularum ecclesiarum redditus decimati sunt, aurum et argentum, lapides pretiosi abbatiarum et aliarum ecclesiarum distracta, cruces et feretra decrustata, sacra etiam vasa altaris direpta sunt.

1194. Ricardus rex rediens a peregrinatione, coronatur Wintonie 12.⁴ Kal. Maii. Apr. 20.

1198. . . . Obiit Henricus imperator; successit Oto, nepos Ricardi regis Anglie ex sorore⁵, Philippo duce Suavie, qui frater erat imperatoris defuncti, retentis munitionibus, fortiter resistente.

1199. . . . Iohannes . . . prodicionem . . . fecerat cum rege Francorum, . . . dum rex frater suus fuit in peregrinatione et carcere imperatoris Alemannie. 1193.

1204. . . . Gwido Preneſtinus et quondam abbas Cistercii factus est archiepiscopus Remensis.

1207. Electus est magister Stephanus de Langtone ad archiepiscopatum Cantuariensem, cum esset cardinalis Romane ecclesie, et Biterni consecratus.

1208. . . . Mense Ianuarii peperit regina Ysabel apud Wintoniam filium qui vocatus est Ricardus.

1214⁶. . . . [Celebrata^e fuit synodus Rome in ecclesia Salvatoris que dicitur Constantiniana mense Novembrio, presidente domino papa Innocentio III, in qua concessit ordini Cisterciensi, quod de possessionibus habitis ante concilium et de novalibus ante et post acquisitis nulli decimas dare teneretur.]

1222. . . . Fuitque eodem anno terremotus magnus multis in locis in transmarinis partibus, ex quo urbes aliquae subruere sunt funditus cum hominibus in illis degentibus; inter quas erat quedam urbs in Longobardia nomine Brisa⁷, ex qua pars maxima in nocte natalis Domini subversa est cum ecclesiis, ubi quoque perierunt fere duo milia hominum. Dec. 24.

1226. Quidam abbas cuiusdam cenobii ordinis Cisterciensis, quod in provincia Suevorum fundatur, ad generale capitulum venit; cui a Deo data est gratia sanitatum im-
40 mensa.

1228. . . . Imperator⁸ Allemannie Fredericus, nondum tamen domino pape reconciliatus, circa nativitatem sancte Marie galeis transvectus ad Tirum⁹ applicuit; quo audito, fratres Templi et Hospitalis cum populo civitatis Acon ei obviam venerunt, a quibus gaudenter in predictam civitatem deductus est. Post hec cito venerunt nuntii cum muneribus eximiis a soldano¹⁰ missi, scilicet equis dextrariis, dromedariis, sellis aureis et aliis rebus quam plurimis, ut darent imperatori; ex quibus nisi prius habito concilio cum patriarcha¹¹ et episcopis, militibus Templi et Hospitalis qui ibi fuerunt, noluit accipere, quibus tandem consultis, munera recepit. Postea missus est Willelmus episcopus Exoniensis cum aliis nonnullis ad soldanum qui in Damasco morabatur ad reformandam pacem inter christianos et Sarracenos; et sic demum elaboratum est, ut in quinto mense, scilicet in cathedra sancti Petri¹², terra Ierosolimitana christianis sit restituta ac inter christianos et paganos decem annis totidemque diebus pax confirmata. 1229.
Febr. 22

a) per, sed superscr.: vel ad c. b) inter lineas postea add. c. c) in marg. manu fere coarct.

1) Quorum colonia in comitatum Pembroke missa erat. fortasse easdem litteras perditas quas Rogerus de
55 2) Potius Aug. 30. 3) Consanguineus Henrici VI. Wendover adhibuit. 9) Sept. 7. apud Acon.
4) Potius Apr. 17. 5) Mathilde. 6) Potius a. 1215. 10) Elkamil. 11) Geroldo. 12) Potius Febr. 18.
7) Cf. Rad. Coggeshal., supra p. 358. 8) Hic auctor

1229. Fredericus imperator Allemannie et patriarcha Ierosolimitanus¹, Petrus episcopus Wintoniensis, Willelmus episcopus Exonie et ceteri qui ibi aderant fratres Hospitalis et milites Templi principes multi, cum populo terre et peregrinis, qui iam longo tempore ibi expectaverant, venerunt Ierosolimam anno 42, postquam pagani eam quondam ceperant.

Apr. 8. In dominica palmarum² cum gaudio civitatem intraverunt devoteque ibi solempnia eiusdem 5 diei egerunt. Postea viriliter muros civitatis iam a paganis dirutos incipiunt reparare, ecclesias edificare, et in eis divina officia patriarcha et episcopi student celebrare. Attestati eciam nobis sunt qui ibi fuerunt peregrini, quod ante sepulcrum Domini more solito
Apr. 14. descendit in vigilia pasche ignis de celo.

EX ANNALIBUS DE SOUTHWARK. 10

Canonici prioratus Sanctae Mariae de Southwark sive Overey, Londinii in Tamesis ripa dextra a. 1106. conditi, in codice Cottoniano Faustina A VIII, f. 119—212, saec. XIII. in. et medio annales composuerunt, quos F. Liebermann primus plene transcripsit et hoc loco excerptos benigne mecum communicavit.

Initium operis usque ad a. 1207. uno ductu scriptum Hugoni Floriacensi, catalogo Cluniacensi annalibusque Anglonormannicis³, tum imprimis Ymaginibus Radulfi de Diceto, quae in eodem codice s. XIII. in. exaratae sunt, debetur. Postea canonici tres vel quattuor quae testes viderunt usque ad a. 1240. adiecerunt. Denique manus saec. XIV. in. paucas notulas inter lineas addidit. 20

Auctor Cronicae maiorum Londoniarum⁴ usque ad a. 1211. et inter annalistas monasticos Wintonienses⁵ certe usque ad a. 1208, Bermondseenses⁶ certe ad a. 1222, imprimis autem Matthaeus Parisiensis⁷ et qui Westmonasteriensis⁸ dicitur opus Southwarkense adhibuerunt. R. P.

1106. Hic^a constitutus est ordo canonicorum in ecclesia sancte Marie de Suthewarke per^b W. Gifford]. 25

Ann. Angl. Merid.	1110. Henricus rex dedit filiam suam imperatori ⁹	
	1115. 2. Kal. Iun. obiit Maria comitissa Bolonie.	
Cf. Ann. Anglo-sax.	1117. 3. N. Ian. ¹⁰ terre motus Longobardie; ceciderunt turres et monasteria multa et domus, et homines perierunt multi.	30
Angl. Mer.	1118. Obiit . . . Pascalis papa; successit Gelasius.	
	1119. Obiit Gelasius papa apud Cluniacum; successit Calixtus	
	1121. Henricus rex accepit Adelisam ad reginam.	
	1131. Dedicatio Cluniacensis monasterii a domno Innocentio papa.	
Rad. Dicet	1159. ^c Adrianus papa; successit Alexander, Romane ecclesie presidet; scisma Alexandri et Octoviani scismatici; Romani legitimum, imperator fovebat scismaticum.	35

a) rubra c. b) per W. G. add. man. saec. XV. c) Obiit supplendum est.

1) Error. 2) Potius Mart. 17. 3) Ed. Liebermann, 'Anglonorm. GQ.' p. 34. 4) Ed. Stapleton, Liber de antiquis legibus, Lond. pro Soc. Camden. 1846. 5) Cf. Liebermann l. l. p. 103 178. 6) Annales de Bermondsey (cella de Caritate, iam pars Londinii) e cod. Harleiano circa a. 1433. exarato ed. Luard inter Ann. Monasticos III, p. 423. 7) Cf. Luard ad Matth. Paris. Chron. Maiora III, p. XIII. 8) Flores Historiarum prodierunt Lond. a. 1567. 1570, 40 postea apud Wechelium a. 1601. fol. 9) Cf. Liebermann l. l. p. 47. 10) *On octab. S. Ioh. evang.* Ann. Anglos., SS. XIII, p. 118.

1160. Maria abbatisa, filia regis Stephani, nupsit Matheo comiti Bolognie. Rad. Dic.
1163. Veniens in Galliam papa Alexander, magnum concilium Iuronic celebravit
1164. Defuncto Octoviano, Fredericus alium ei substituit.
1167. Obiit Matildis imperatrix. Matildis, filia regis, nupsit Henrico duci Saxonie. A. Aug. M.
Rad. Dic.
- 5 1176. Iohanna, iunior filia regis, Siculo regi nuptura, 6 Kal. Sept. transfretavit.
1177. Fredericus imperator venit ad pedes Alexandri pape; et sic scisma finitur.
Philippus comes Flandrensium et comes Willelmus de Mandevilla profecti sunt Ierosolymam. Rad. Dic.
1179. Sinodus 310 episcoporum habita est Rome, media quadragesima scilicet et 14 Kal. Aprilis
in patriarchio Lateranensi a papa Alexandro tempore Frederichi imperatoris.
- 10 1186. Hugo prior de Kartusa¹ consecratus fuit in episcopum Lincolnie.
1189. Fredericus imperator Alemannie versus Ierusalem cum magno² comitatu iter arripuit.
1190. Obiit Fredericus imperator.
1191. Rex Anglie et rex Francie profecti³ sunt a Mesena ante dominicam palmarum. Apr. 7
Celestinus episcopus 179. presidet Romane ecclesie in die pasche; feria secunda post Henricus imperator coro- Rad. Dic.
15 natus est ab eodem papa.
1192. Hoc anno consecratus est Savaricus in episcopum Btoniensem apud curiam Romanam. Hoc
anno Ricardus rex Anglie rediens ab Ierosolymis interceptus est in Alemannia a duce
Austrie Limpoldo inter festum sancti Andree et natale Domini⁴, et retentus ab imperatore
Henrico Alemannie et redemptus propter⁴ marcas sterlingorum; ad quam redemptionem
20 perficiendam universi calices per Angliam ecclesiarum confracti et conflati sunt preter eos
qui redempti sunt cum aliis thesauris ecclesiarum.
1194. Hoc anno Ricardus rex Anglie liberatus est a potestate Henrici imperatoris
Alemannie 2. Non. Febr. Hoc anno 3. Idus Mart.² apud Sandwiz⁴ Ricardus rex, post feria
quarta apud Landoniam cum magno apparatu receptus est. Febr. 4
Mart. 14
- 25 1197. Eodem anno captus est episcopus Belvacensis Philippus a Marchade et
sociis ipsius apud . . . ; item eodem anno facta est pax inter regem Anglie Ricardum et regem
Francie Philippum.
1198. [Hoc⁴ anno incepit ordo fratrum Predicatorum in Italia.]
1209. Hoc anno natus est regi Iohanni alius filius in vigilia epiphanie et nomi- Jan 5
30 natus est Ricardus. Ottho factus est imperator Romanus die 4. Non. Octobris⁴ apud Oct 4
Romam in ecclesia beati Petri.
1215. Hoc anno celebratum est concilium Rome apud Lateranum pridie Idus No- Nov. 12
vembris in die sancti Martini, presidente domino papa Innocencio tercio, et cum eo fuerunt Nov. 11
presidentes in predicto patriarche, primates et metropolitani archiepiscopi 61, episcopi 100
35 et 12, abbates et priores ultra 800.
1216. Obiit papa Innocencius tercius apud Pelusam 17. Kal. Augusti anno papatus Jul 16
sui 18, mensibus 5, diebus 5.
1225. Baldwinus comes Flandrie, qui et imperator Constantinopolis, post anno-
sam peregrinationem rediit in Flandriam, homagiis et fidelitatibus et dominiis plurimarum
40 urbium prestitis et receptis. Filia autem eius et heres⁴, regi Francie Lodovico tanquam
tutori adherens, multiplices molitur insidias, ut patrem extinguiret, et paternam detestabiliter
abnuens cognationem⁴, tandem comprehensum suspendio interrire⁴ detestabilius fecit
1226. Ludovicus rex Francie cruce signatur super Albigeneses⁴.
- Ludovicus⁴ rex Francie, eversa urbe Avionum, morbo correptus, redire disponens, obiter
45 obiit.
1227. [Confirmatus⁴ est ordo fratrum Minorum a domino papa Gregorio IX.]
1229. Hoc anno reddita est civitas sancta Ierusalem cum Betleem et omnibus finibus Febr. 22
earum 8. Kal. Marcii domino Fretherico Romanorum imperatori; portavitque⁵ coronam Mart 25
eiusdem Terre Sancte in die anunciationis dominice; et facte sunt treuge inter ipsum et
50 soldanum per decennium; et reversus est cito in patriam suam propter discordiam inter
dominum papam et ipsum motam. Eodem anno dominus Gregorius papa nonus accepit

⁴) in crastino S. Thome apost. in margine codicis manu paulo recentiore adduntur.

a) magna c. b) profecti c. c) supple: centies mille. d) applicuit e Rad. Dic. supplendum est e spatium
vacat c. f) Hoc -- Italia ad calcem paginae tempore Edwardi I. adduntur. g) D. III^{us} N. oct. Octobris c. h) con-
55 tiationem c. i) sic c. k) manus mulatur c. l) haec add. m. s. XIII. ex.

1) Scilicet Withamiensi. 2) 13. Kal. April. Rad. de Diceto. 3) Ex protocollo synodi. 4) Iohanna
5) Ex Epist. in Ann. Waverl. a. 1229? Dies minus accurate dantur.

decimam partem omnium bonorum [mobiliū^a et immobiliū] ab omnibus clericis per Angliam constitutis, tam a religiosis quam a secularibus, et etiam a quam plurimis provinciis ad guerram contra predictum imperatorem manutenendam.

1235. . . . Eodem anno nupta est Ysabela, soror domini regis Henrici tercii, domino Fretherico Romanorum imperatori. Eodem anno adiit dominus Petrus Wintoniensis episcopus curiam Romanam cum manu valida et forti ad subsidium domino pape contra Romanos conferendum, qui eo tempore contra eum pertinaciter insurrexerunt; cuius ope et consilio ex magna parte compulsi, domini pape voluntati se subiecerunt.

1236. Hoc anno dominus Henricus tercius rex Anglie duxit uxorem filiam comitis Proſencie nomine Alieanor, sororem regine Francorum, que desponsata est apud Cantuariam a domino Eadmundo Cantuariensi archiepiscopo et statim postea in reginam coronata Jan. 20, apud Westmonasterium 13. Kal. Februarii.

1239. . . . Imperator Alemannie Fredericus nomine excommunicatus est a domino papa Mart. 20. solempniter in die palmarum, et postea in multis terris publicata est sententia.

1240. . . . Papa Gregorius quintam partem ecclesiarum de clericis transmarinis 15 [accepit^b].

a) mobiliū et immobiliū alia manus margini inseruit.

b) accepit addit manus recentior.

EX ANNALIBUS MELROSENSIBUS.

Inter Cistercienses abbatiae de Melrose, in Scotiae australis comitatu Roxburghensi sitae, unus, ut videtur, auctor mox post aedem suam a. 1136. conditam annales inde ab a. 731, quo Baeda desinit, Simeonis Dunelmensis chronicon¹ usque ad a. 1129. perductum et catalogos paparum regumque cum exterorum tum Scoticorum secutus, composuit. Quorum partes quae ad Annales Northanhumbrorum recedunt, cum iam SS. XIII, p. 154. adduxerim, hic repetere nolui; itaque nonnisi ab obitu Karoli Magni pauca quae ad historiam imperii faciunt, hoc loco excerpti. — Haud vero levis momenti aestimanda est continuatio subiuncta, qua complures monachi inde a saec. XII. medio fere coevi² res vel a testibus auditas vel e relationibus, imprimis inter confratres per orbem terrarum divulgatis litteris³, cognitae memoriae tradiderunt. — Opus Melrosense iam à Rogero de Hoveden, non tamen ultra a. 1169, adhibitum, postea ab annalista qui monasterio Lanercostensi attribui solet, Iohanne de Fordun, aliis exscriptum, a Fulman inter Scriptorum rerum Anglicarum, Oxoniae 1684, p. 135. praelo subiectum, nunc per Societatem Scoticam quae 'Bannatyne Club' vocatur, Chronica de Mailros inscriptum, cura J. Stevenson Edinburgi 1835. 4°. prodiit. — Ut Germanica hic colligeremus, codicem Cottonianum Faustina B IX, ex quo alter Harleianus recenti tempore descriptus est, plus semel inspeximus. In prima operis parte quae aliunde desumpta est quattuor manus saec. XII. med. aequales distinguendae videntur, quarum prima et secunda per vices priorem partem; tertia annos fere 956—1016, quarta, fortasse auctoris inde usque ad a. 1171. exaravit. Inde a saec. XII. ex. scribae varii narrationi fere coevi⁴ usque ad finem, scilicet a. 1275, Febr. 4, subsecuti sunt, quorum unus hic et illic annales priores notulis adiectis emendavit et auxit. R. P.

1) Interdum Melrosensis meliores lectiones quam quae ab editore Simeonis lectae sunt habuit, itaque propius ad 'Historiam post Bedam', o prisco Simeonis opere haustam et ab Hovedeniano ad verbum receptam, accessit. 2) Cf. infra a. 1168; sed verba a. 1143. natus est Willelmus rex Scotiae non ante

a. 1165, Dec. 24, quo est elevatus in regnum, scribi potuerunt.

3) Cf. infra a. 1214 sq. 1219. 1241. 1244 sq.; ad a. 1187. epistolam lanuensium Urbano III. 45 missam (Gesta Henrici ed. Stubbs II, p. 11) adhibuit.

4) Cf. infra a. 1238. et tabulam qua editor p. 145. specimina scripturarum incudi fecit.

813. Karolus Magnus¹ rex Francorum decessit; cui successit Ludovicus, filius eius.
841. . . . Ludovicus rex Francorum, Karoli Magni filius et successor, obiit; cui successit Karolus Calvus, filius eius.
- 5 878. . . . Carolus Calvus rex Francorum obiit.
880. . . . Ludovicus rex Francorum, filius Karoli Calvi, obiit.
881. Idem exercitus² veniens in Franciam, bellum intulit et invenit. His diebus multa Francorum monasteria desolata sunt; nam et fratres cenobii Sancti Benedicti³ ossa ipsius de tumulo eruentes, huc illucque discurrebant. Simeon Dunelm
- 10 882. Idem exercitus venit per fluvium Mese in Franciam et ibidem hyemavit.
883. Predictus exercitus occupans Cundoth⁴, ibidem grassatur per annum unum.
885. . . . Eodem anno Karolus rex Francorum in venatione apri dentibus laceratur, qui Ludovico, fratri suo, succederat. Erat autem pater eorum Ludovicus, frater Iudithae reginae, quam rex Adalwifus duxerat.
886. Paganorum exercitus de orientali Francia in occidentalem rediit, et per flumen Secanum pervenit Parisius, et obsidens civitatem anno uno, nichil prevaluit.
- 15 887. Paganorum exercitus Parisius deserens, ivit per Secanum usque ad Marnam, inde ad Caedzi⁵; ubi per annum grassantes, ostium fluminis Iorne⁶ intraverunt, ibique per annum magno regionis dampno morati sunt. Karolus rex Francorum ab Ernulfo, filio fratris sui, de regno expulsus, post 40 dies obiit. Tunc divisum est regnum Francorum in partes 5. Idem Ernulfus obtinuit regiones ad orientem Rheni fluminis, Rodulfus mediterraneum regnum, Odo occidentale, Brenger et Wido Longobardiam et omnes regiones ex illa parte montium.
- 20 898. Rollo, primus Normannorum dux, Carnotum obsedit; sed episcopus eiusdem urbis Walzenlinus exiens et tunicam sancte Marie in manibus ferens, Rollone fugato, civitatem liberavit.
906. . . . Rollo, qui et Rodbertus, primus dux Normannorum, decessit; cui filius suus Willelmus Longa-spata successit.
- 25 920. . . . Karolus⁷, qui et Martellus, destructor ecclesiarum, rex Francorum, filius Ludovici, filii Karoli Calvi, obiit.
939. Radulfus rex Francorum, Conradi ducis Burgundie filius, obiit.
957. . . . Ludovicus rex Francorum, filius Radulfi regis, obiit; cui successit Lotarius.
987. Lotharius rex Francorum obiit; cui successit Ludovicus.
- 30 988. . . . Ludovicus Miser rex Francorum obiit; cui successit Hugo, filius Hugonis Capeth.
1000. . . . Obiit Hugo rex Francorum, filius Hugonis Capeth; cui successit Robertus, filius eius.
1017. Rex Cnutus, filius Suani, totius Anglie suscepit imperium. Postea, occiso Edwino clitone, germano Sim Dun regis Edmuudi, filios eiusdem regis Edmundum et Aedwardum ad regem Swavorum occidendos misit. Qui nolens pueros innocentes perimere, eos ad regem Ungarie Salomonem nutriendos misit. Edmundus processu temporis ibidem vitam finivit. Edwardus vero Agatham, filiam germani imperatoris Henrici, in matrimonium accepit, ex qua Margaretam, postea Scottorum reginam, et Christinam sanctimoniam virginem et clitonem Aedgarum suscepit.
- Cnutus rex duxit in uxorem Emmam quondam reginam, ex qua^a Hardecnutum, postea Danorum et Anglorum regem, et Gunnild^b filiam, que nupsit postea Henrico Romanorum imperatori.
- 40 1031. Rex Cnutus magno cum honore profectus, ingentia munera Sancto Petro in auro et argento optulit, et ut scola Anglorum libera esset, a Iohanne papa impetravit.
1036. . . . Rodbertus rex Francorum, filius Hugonis, obiit, hic sancto fine quievit; cui successit Henricus, filius eius.
1037. . . . Emma, quondam regina, immisericorditer ab Anglia expulsa, ab^b Baldwino Flandrensium Sim Dun comite honorifice suscipitur.
- 45 1039. . . . Hardecnutus rex Danorum Flandriam devertens, ad matrem suam Emmam venit.
1049. Leo factus est papa 145. Iste est Leo, qui novum cantum de sancto Gregorio fecit. Henricus imperator innumerabilem congregavit exercitum contra Baldwium Flandrensium comitem, eo quod apud Neomagum palatium suum combussisset pulcherrimum atque fregisset; in qua expeditione fuit Leo papa et de multis terris nobiles quam plurimi. Swanus etiam rex Danorum cum sua classe illi affuit et fidelitatem imperatori iuravit. Compulsus tandem comes Baldwinus pacem cum imperatore fecit.
- Leo papa dedicavit ecclesiam sancti Remigii Remis; ubi et concilium postea tenuit.
1056. Obiit Henricus imperator; cui successit Henricus, filius eius.
1057. Clito Edwardus, Edmundi Ferrei-lateris regis filius, pro quo rex in Ungaria miserat, ut regem post se Sim Dun substituere, obiit Londoniis.
- 55 1058. . . . Aldredus Wigornensis⁸, mare transiens, per Ungariam Ierosolimam profectus est.
1059. Nicholaus Florentine civitatis episcopus papa eligitur; et Benedictus eicitur.
1061. Obiit Nicholaus papa; cui successit Alexander 149.

a) genuit *suppl. e Simeone.* b) ab Aldw. c)

- 60 1) Fortasse haec quoque ad codicem Simeonis Dunelmensis integriorem eo qui editus exstat, sed s. IX. lacunis laborare videtur, recedunt. 2) Scilicet Danorum. 3) Videlicet Floriacensis. 4) 'Condé sur l'Escaut'. 5) Chézy. 6) Ionna. 7) Mirus error. 8) Scilicet episcopus.

- Sim. Dun. 1068. Duo pape in Roma facti sunt, id est episcopus Parmensis, qui expulsus est, et episcopus de Luca, qui papa permansit
1074. Hiltibrandus, qui et Gregorius, Romanus archi . . . , papa est electus et consecratus. Iste papa banno interdixit clericis uxores habere.
1075. . . . Gregorius papa precepit, ut nullus audiret missam presbyteri coniugati. 5
1080. . . . Henricus imperator Gregorium papam Magontie decrevit deponendum et Wibertum Ravenensem episcopum pro eo fecit antipapam¹.
1081. Henricus imperator hostiliter Romam adversus papam adiit; oppugnans Urbem, adhuc non intravit.
1082. Multis homicidiis et predationibus inter Henricum imperatorem et papam Gregorium actis, in nocte Apr. 17. palmarum multi sunt occisi. 10
1083. Henricus imperator urbem Rome infregit et cepit et Wibertum antipapam intravit. Gregorius vero Beneventum adiens, ibidem usque ad obitum degit.
1084. Gregorius papa obiit.
1091. . . . Dissensio per maxima inter Urbanum papam et Wibertum antipapam predictum.
- Apr. 10. 1099. Urbanus papa in ebdomada pasche magnum concilium Rome tenuit. 15
- Jul. 15. Hierusalem capta est a christianis Idus Iulii, feria 6; et Godefridus Lotharensis regnum suscepit.
- Urbanus papa obiit; Paschalis in papam in sequenti die est consecratus.
1100. Wibertus antipapa obiit.
1106. . . . Henricus imperator moritur; cui successit filius eius Henricus.
1110. Rex Henricus dedit filiam suam in coniugem Henrico regi Teutonicorum. 20
1111. Henricus Teutonicus Romam veniens, Paschalem papam cepit et in custodia posuit; sed postea statim reconciliati sunt.
1114. Henrico imperatori desponsata est Matildis, filia regis Anglorum, Magontie et in imperatricem est consecrata.
1117. Apud Italiam magno terre motu 40 diebus durante, plurima edificia corruerunt, villaque quedam pre- 25 grandis de proprio loco mota est.
1118. Paschalis papa obiit; cui successit papa Gelasius. Henricus imperator Romam tendit et Burdinum Braccarensem episcopum, iam anno preterito a papa Gelasio² Beneventi excommunicatum, antipapam instituit.
- Gelasius papa Galliam venit, susceptus honorifice a rege Francorum et³ ab universis personis regni. 30
- Dominus Norbertus papam Gelasium adiens, officium ab eo predicationis accepit.
- Sim. Dun. 1119. Obit papa Gelasius apud Cluniacum ibidemque sepelitur; in cuius locum cardinales aliique Romani Wido- nem Vienensem archiepiscopum eligunt eumque Calixtum nominant. Ecclesia gravi scandalo percussitur. Calixtus papa
- Oct. 20. 13. Kal. Novembris generale concilium Remis constituit, in quo et Henricum imperatorem excommunicavit.
- Dominus Norbertus auctoritate pape Calixti ordinem Premonstratensem instituit. 35
- Sim. Dun. 1121. Rex Henricus Aaliz, Godefridi ducis Luvanie filiam, sibi in matrimonium iunxit.
- Calixtus papa, ab urbe Roma digressus, Suthrinam civitatem obsedit, et Burdinum antipapam capit et in Cavam⁴ trudit in exilium.
- Sim. Dun. 1122. . . . Calixtus papa et Henricus imperator reconciliati sunt.
1124. . . . Calixtus papa obiit; cui successit Honorius. 40
1125. Henricus imperator sine filiis obiit; cui successit Lotharius.
- Imperatrix, defuncto marito, ad patrem suum in Normanniam rediit.
1127. David rex Scotie et omnes archiepiscopi, abbates, comites et barones totius Anglie imperatrici regnum
- Jan. 1. iuraverunt in circumcissione Domini apud Lundonias.
- Karolus comes Flandrensis in orationem ad missam in quadragesima interfectus est; cui successit Willelmus 45
- Longa⁵-spata, filius Roberti Curthose in comitatum.
1128. . . . Willelmus comes Flandrensis letaliter vulneratus est; cui successit Theodorus.
1130. . . . Obit papa Honorius; cui successit Innocentius.
- Mart. 5. 1132. 3.º Non. Martii facta est abbatia Sancte Marie de Reivalle⁶ die sabbati; et primus abbas Willelmus. 50
- Mart. 23. 1136. Facta⁴ est abbatia Sancte Marie de Malros feria secunda pasche; et Ricardus primus abbas.
1138. . . . Obit Petrus Leo antipapa.
1139. . . . Matildis imperatrix venit in Angliam, ut acquireret terram ad opus filii⁶, quem rex David et multi alii pro legitimo herede habebant. 55

a) rasura, fortasse olim: archidiaconus; archipapa perperam Stevenson. b) loga c. c) rubr. c. d) Haec rubro a quarto scriba, qui a. 1171, desinit, exarantur.

1) papam Sim. Dun., qui minus canonice de Hiltibrando, omisso papali titulo, loquitur. 2) Falsum nomen addidit noster. 3) Haec noster adinvenit. 4) Inter Anglos Malmesburiensis solus habet, SS. X, p. 483: *Caveam* — *monasterium ita vocant*. 5) Monasterium Rievallense secundum regulam Cisterciensem in pago Eboracensi conditum, unde fratres Melro- senses exierunt. 6) Henrici II.

1143. . . . Obiit papa Innocentius; cui successit Celestinus.
1144. Obiit papa Celestinus; cui successit Lucius.
1145. . . . Obiit papa Lucius; cui successit Eugēnius.
1147. . . . Henricus Murdac abbas de Fontibus electus est in archiepiscopum Eboracensem et consecratus est a papa Eugenio Treveris dominica secunda adventus Domini. Dec 7
- Eodem anno Eugēnius papa magnum concilium Remis tenuit ad *Letare Jerusalem*. 1148
Mar 21
1148. . . . Civitas Olisiponis a christianis capta est.
1154. . . . Willelmus dudum Eboracensis archiepiscopus, quem suspenderat papa Eugēnius, Romam in superiore anno profectus, gratiam ab Anastasio papa recuperavit et in imminente anno in suam honorifice receptus est sedem; sed non multo post prodicione, ut dictum est, suorum clericorum post perceptionem eucharistie infra ablutiones, liquore letali infectus, exstinctus est.
1155. Obiit papa Anastasius; cui successit Adrianus.
1159. . . . Obiit Adrianus papa Kalendas Septembris; cui successit Alexander, canonicus electus et consecratus; et Fredericus imperator erexit sibi ydolum, Octavianum scilicet antipapam, quem in execrabili concilio et conventiculo sanguinum apud Papiam cum sua gente statuit adorandum; et scisma factum est in ecclesia, multo tempore perdurans. Sept 1
1162. . . . Malcolmus¹ rex Scotorum dedit sororem suam aliam Ade² comiti³ de Hollande.
1163. Generale⁴ concilium apud Turonem civitatem, quod Alexander III. papa tenuit, in quo excommunicavit Octavianum antipapam et ceteros scismaticos, imperatore⁵ interim⁶ excepto.
1164. . . . Obiit⁴ Octavianus antipapa; et Wido Cremensis, secundus antipapa, ab predicto imperatore scismatico elevatus est.
1165. . . . Papa Alexander de Galliis Romam reversus est ibique cum magna gloria exceptus est; et universa fere Italia et Tuscia cum Mediolanensibus illum suscipiens, scismatici dominium spreverunt.
1167. . . . Fredericus imperator hostiliter ad iuvandas partes secundi antipape, id est Widonis Cremensis, Romam veniens, eundem scismaticum scismaticus et ipse in ecclesiam⁴ sancti Petri vi et armata manu intrusit. Redeunte vero cum exercitu, statim pestis mortifera in populum eius grassata est et primates quosdam exstinxit; et ille Coloniensis electus, totius scismatis capud, in Alpibus exstinctus est, et ut ossa a carnibus disiungerentur et Colonie deferentur, totus in aquam coctus est⁵. Volebant enim primates sui electi, licet non episcopi, quantum ad ipsos honorabiles, quantum ad nos satis inhonoras et falsi nominis saltem habere reliquias.
1168. . . . Obiit Wido scismaticus et secundus antipapa; et quidam tercius antipapa⁶, cuius nomen ignoratur, qui et ignorans ignorabitur, elevatus est. Cf. 1. Cor. 14. 38.
1173. . . . Robertus comes Legecestrie⁷ una cum coniuge sua in finibus Sancti Aedmundi captus est et custodia artissima positus. Sed et Flandrensium populus infinitus a finibus suis egressus, ut fines Anglie occuparent, in eisdem finibus quibus et comes cursum fixerunt et vitam finierunt. Benedictus Deus, qui perdidit impios, ne perderent pios! Cf. 2. M^o 4. 17
1177. Fredericus Romanorum imperator ad christianam devotionem et sancte matris ecclesie unitatem rediit, et Venetiam veniens, domino pape Alexandro III. in ecclesia sancti Marci reverentiam quam debuit et spondit et impendit, et in signum fidei et federis firmi susceperunt se invicem in osculo pacis.
1181. . . . 3. Kal. Septembris obiit pie memorie Alexander III. papa pontificatus sui anno 23; cui successit Lucius III, qui et Hubaldus Hostiensis episcopus. Aug. 30
1182. . . . Henricus senior rex Anglie transfretavit et, Deo suffragante, pacem fecit inter regem Philippum Francie et comitem Filippum Flandrensem.

a) Florentio add. Stev. b) manu saec. XIII. add. c) tantum Stev.

1) Malcolmus IV, nepos David I. 2) Ada, filia Henrici et neptis David I. Scotorum regis, a. 1162. in maritajum accepit comitatum Rossensem; cf. 5) Ficker, 'Reinald von Dassel' p. 114. 6) Calixtus III. 7) Oct. 16; cf. Gesta Henrici II. supra p. 89.

55 'Documenta illustr. hist. Scot.' IV. sec. 5, p. 20; Robertson, 'Scotland under her early kings' I, 355.

Imperator Fredericus nepotem suum, ducem Saxonie Henricum, generum Henrici regis Anglie, ob suam iniuriam in exilium ire compulit. Ipse vero necessitate compulsus cum suis ad regem Henricum in Normanniam tristis et merens venit¹; quem rex honorifice suscepit et locum ei ad peregrinandum designavit².

1185. . . . Obiit Lucius papa III; cui successit Urbanus tercius. 5

Oct. 21. 1187. . . . 4.² Kal. Novembris obiit Urbanus papa III; 12. Kal. eiusdem electus est Gregorius VIII, qui fuit cancelarius, et ipse dicitur Pannosus secundum interpretationem . . .
Oct. 25. abbatis, et 8. Kal. eiusdem consecratus. 16. Kal. Ianuarii obiit Gregorius papa VIII; et
Dec. 17. 14. Kal. eiusdem electus est Clemens III.³ et in crastino consecratus.
Dec. 20.

1188. . . . Philippus comes Flandrie et archiepiscopi et episcopi et comites et barones 10
et populus innumerabilis divitum et pauperum, utriusque sexus nobiles, interna inspiratione compuncti, signum salutis devote susceperunt.

1189. . . . Fredericus imperator obiit, in flumine submersus.

1190. . . . Philippus rex Francie et Ricardus rex Anglie et Philippus comes Flandrie
et Baldewinus archiepiscopus Cantuarie et plures alii archiepiscopi atque prelati, principes 15
et duces, nobiles ac divites et populus innumerabilis regna ac patrias et dignitates suas humiliter pro Christo relinquentes, Ierosolimam profecti sunt, et usque ad civitatem Messanam in Sicilia pervenientes, ibique tota hyeme usque ad mensem Aprilem perhendinaverunt.

1191. . . . 4. Nonas Aprilis⁴ obiit Clemens III.³ papa; cui successit in sequenti die⁵ 20
Mart. 30. Celestinus III, qui et Iacinctus cardinalis. 3. Kal. Aprilis ascendit rex Francie naves suas, transfretans in terram Ierusalem; et rex Anglie et comes Flandrensis conduxerunt eum cum
Apr. 10. magna gloria in galeis suis. 4. Idus Aprilis ascendit rex Anglie naves suas cum exercitu suo cum 150 navibus terre sue et 6^c et buccis 25, et duxit secum sororem suam Iohannam et puellam⁶ de Navare desponsandam. 25

1192. . . . Obiit Philippus comes Flandrie in terra Ierusalem; post cuius mortem Philippus rex Gallorum sine dilatione propter cupiditatem de Terra Promissionis in Franciam reversus est, et terras, villas, opida et castella regis Anglie in Normannia, dum esset in custodia imperatoris, . . . inique invasit

1193. . . . Ricardo regi Anglie, cum reverteretur de Terra Promissionis mense Novem- 30
bris post regem Francie, multi curiose insidiabantur per loca diversa, ut caperetur et traderetur. Tandem nutu divino ab hominibus Limpaldi ducis⁴ Austrice capitur et invitus quo nollet ducitur et in custodia cum merore ponitur et postea domino Henrico imperatori Alemannie mittitur. Et ipse in sua potestate per annum et eo amplius eum reverenter servavit, donec obsides et redemptionem redderet. O qualis et quam miserabilis false dignitatis 35
improvisa subitaque immutatio! O variabilis et instabilis labencium rerum et dignitatum infirma debilisque proteccio vel dilectio! O lamentabilis et flebilis secularis potestatis et proprie voluntatis ceca et feda ambitio vel elatio! Nunc rex nunc captivus, nunc potens nunc infirmus, nunc dives nunc pauper, nunc liber nunc famulus. Erudimini qui iudicatis terram, venite et considerate opera Domini, regem miserum, superbum humiliatum, divitem 40
pauperem! Ubi est gloriatio et exaltatio tua vana et inanis humana elatio? Ecce ut fumus ascendit et mox evanuit et quasi flos feni emarcuit et defecit.
d. l. c. 110.

Mart. 13. 1194. Ricardus rex Anglie 3. Idus Martii die dominica ad vesperam apud Sandwic cum magna leticia de captivitate et peregrinatione, Deo gratias agente^c, venit in Angliam. 45

1197. Obiit rex Ierusalem et Fredericus⁷ imperator Alemannie.

Jan. 8. 1198. Obiit Celestinus papa 6. Idus Ianuarii; cui successit Innocentius.

1204. . . . Baldewinus comes Flandrie factus est imperator Constantinopolitanus.

1207. . . . Apparuit angelus cuidam sancto heremite et dixit ei haec verba⁸: *Excitabitur*

a) destinavit Ster. b) spatium vacat c. c) verbum desiderari videtur, fortasse galvis. d) dicitur e e) sic c. 50

1) Ex antiquis Scotorum tabulis, quibus locum et emortuali cf. Jaffé Reg. p. 886. 5) Potius Mart. 30; annum notare nondum usitatum erat, unam post ib. p. 887. 6) Berengariam. 7) Potius Henricus VI. *aduentum ducis Saxonie* datam citat Cosmo Innes, 8) Integra ap. Rog. Wendov. a. 1227. et Matth. Paris. 'Lectures on Scotch legal antiquities', Edinb. 1872, a. 1109. exstant. p. 31. 2) Potius 13. 3) Potius III. 4) De die

Romanus contra Romanum, et Romanus Romano substituetur Rome. Novus grex semper^a ad cumulum^b. Allevabuntur virge pastorum, et onus^c eorum erit in solacium. Non modica nubes incipiet pluere, quia natus est immutator seculi.

1211. . . . Eodem autem anno facta est universaliter in omni regione strages hominum
5 innumerabilis, incipiens ab oriente nec desinens usque in occidentem. Factum est enim, quod cum Otho, vir inter omnes coevos suos prosapia praeclarus, in omni acie miles statura eminentissimus, in omni exercitu militia propugnator probatissimus, a dompno papa in imperatorem promotus, inunctus et coronatus, innumeras orientalis plage sibi subiugasset provincias, cede tamen prius inestimabili peracta, nec adhuc humano sanguine saciatus, cruentas
10 manus crudelissime in matrem propriam inciens, apostolice sedis dignitates comminuens, proprias possessiones ab ipsa violenter nisus est extorquere. O quam insaciabilis ambitionis ingluvies, que quanto maiora devorat, tanto lacius hiando, fame inextinguibili semper nova devorando^d eiulando deposcit! O quam improba terrene dignitatis aviditas, que nusquam honoris terminos attendens, semper ad alcioris magistratus apicem posse
15 conscendere suis fautoribus pollicitans, eosque infra omnium vitiorum spurcicias latenter precipitans, manus plus quam sacrilegas in Deum etiam porrigere compellit! Hec et hiis similia non solum in predicto, sed etiam in omni qui presumptuose in sancte matris ecclesie possessiones manus extollit violentas de facili possunt comperiri. Quid plura? apostolica in eum publice et in propatulo lata est sententia, qua promulgata, ex decreto dompni pape
20 novus imperator substitui edicitur. Sed quo fine vel qua lege hec nimis improba litis contestatio fuerit dirimata et determinata, sequens annorum series planius declarabit.

1213. . . . Dompnus Wido abbas Clarevallis . . . ex hac luce migravit; cui successit dompnus Conradus, abbas de Villiaco¹ [in^o Braiban].

1214.* . . . Commissum est prelium campestre inter Philippum regem Francie et
25 Othonem quondam imperatorem Alemannie die dominica proxima post festum sancti Iacobi, Jul. 27. eo anno 6. Kalendas Augusti, in Flandriis inter Tornacum et pontem de Bovines. In illo autem conflictu, prout scripsit dompnus H.² abbas de Ursicampo dompno Arnolde¹ abbati Cersterciensi, capti sunt ex parte Othonis comes Flandrie³, comes Bolonie⁴, comes Salisburie⁵, comes de Teneceboc⁶, comes Pilosus⁷. Capti sunt etiam barones et baronum filii de Flandria, de Alemania, meliores et nobiliores omnes milites egregii in acie provocantes, quos
30 ipse abbas numerando nominavit fere scepcies viginti. Ex parte Othonis erant 30000 equitum et 200000⁸ peditum, numerus militum captorum 220, interfectorum militum 70, peditum interfectorum 3000^{9,10}, de Francis autem tres milites tantum. De rege autem Francie verum est, quod de equo deiectus corruit inter inimicos suos crudelissimos, qui nichil aliud sciebant quam eius sanguinem. Sed divina miseracione et, ut ipse postmodum confessus est, Cisterciensis ordinis apud Deum intercessione protectus, et virtute militum suorum, quorum quidam super corpus ipsius interfici se permiserunt, in equum suum reiectus, illesus evasit. Nec pretereundum est de comite de Bolonia, cuius seditione totum bellum iniciatum est, quod, cum coram rege Francie prostratus veniam precaretur et diceret, se nichil in regem

40 *) Melrosenses h. a. Willelmi regis Sclotorum obitum commemorant. Praeterea manus saec. XIII. ex. in margine fol. 29^a. versus nonnullos memoriales adiecit, quos cum editor omiserit, hic subiungimus:

Flos regum regnique decor, decus omne virorum

Willelmus celum rex pius ingreditur;

Annis in regno iam quinquaginta peractis,

In Strivilino⁹ mortuus ille fuit.

Pridie rex obiit Nonas in pace Decembris,

Qui Brodocensi¹⁰ conditus almus humo.

Dec 4.

a) serpet *Matth. Par.* b) tumulum *Stev.* c) solatium eor. e. in otio *Wend.* d) devoranda *fort. emend.* e) *add man. post.* f) A. c. g) CC. c. h) III^a millia (?) milium c.

50 1) Villers; v. SS. XXV, p. 198. 2) Inde ab a. 1212—1222. Iohannes I. Ursicampi abbatae praeerat, quae ad Saram flumen in Sussionum dioecesi sita, hodie *Orcamp* dicta, filia erat Claraevallis; v. Gallia Christ. IX, col. 1131; Ianaushek, Orig. Cisterc. Tom. I, p. 17. Epistola non exstat. 3) Ferdinandus. 4) Reginaldus. 5) Willelmus. 6) Otto de Teklenburg. 7) Nostris 'raugraf'. 8) V. Chronicon de Lanercost ex Annalibus Melros. exscriptum; ed. Edinburg. 1839, p. 76: *peditum interfectorum 3000*; cf. Winkelmann, 'Gesch. Kaiser Friedrichs des Zweiten' 60. 102. 9) Stirling. 10) Arbroath in pago Forfarese.

deliquisse, ad hoc verbum rex indignatus exprobravit ei omnia beneficia, quæ illi sepe contulerat, et quomodo semper mala pro bonis ipse reddiderat, et fremens in eum: 'Tace', inquit, 'quia per ossa sancti Iacobi faciam tibi oculos erui, et scies, quia me vivente de carcere non exibis'. Iuramento etiam custodes constrinxit, quod nec propter mandatum nec propter litteras redderent eum, nisi in manibus eius. Denique in trunco grandi fecit duas catenas grossas et grandes infigi, quibus ligatus comes velit nolit factus est Perrone castellanus.

1215. . . . Hugo¹ dictus de Boves inestimabilem navium multitudinem [cum^a] congregasset et eas etiam ad summum usque multitudinem malignantium repleisset, contigit, ut ipse Hugo cum omni illa classica multitudine 6. Kal. Octobris versus Angliam vela ventis explicaret. Et ecce, elevatis ad imperium summi regis marinis fluctibus, tam ipse Hugo dux tanti sceleris quam ceteri scelerati subito submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus, ita ut ex omni illa multitudine navium nulla penitus optatum litus inveniret, sed tam nautas quam naves et ceteros transfretantes maris unda sevens avido gurgite deglutivit, exceptis paucissimis, qui . . . iter sanctum versus Ierosolimam devoverunt. . . . 15

Nov. 1. Celebratum est concilium² generale apud Romam per 15 dies ad Kalendas Novembris; in quo concilio multa ad extirpationem vitiorum et destructionem hereticorum, ad confirmationem etiam fidelium et emendationem morum, Spiritu sancto inspirante, sunt constituta³. . . . Fuerunt episcopi 400 et 12, inter quos exstiterunt de precipuis patriarchis², videlicet Constantinopolitanus⁴ et Ierosolimitanus⁵; Antiochenus⁶ autem gravi languore detentus non potuit venire, sed misit pro se vicarium suum Antidorensem⁷ episcopum; Alexandrinus⁸ autem sub Saracenorum dominio constitutus, fecit quod potuit, mittens pro se germanum suum diaconem; primates autem et metropolitani 71, ceterum abbates et priores ultra octingentos; archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, priorum, capitulorum absentium non fuit certus numerus comprehensus; legatorum vero regis Sicilie in imperatorem Romanorum electi, imperatoris Constantinopolis, regis Francie, regis Anglie, regis Hungarie, regis Ierosolimitani, regis Cipri, regis Aragonie et aliorum principum et magnatum, civitatum et aliorum virorum tam ingens affuit multitudo, ut pre nimia multitudine magnatorum episcopus quidam suffocatus expiravit. Quod cum ad aures domini pape devenisset, iuravit per sanctum Petrum, quod mausoleum eius lapide marmoreo signaretur.

Jul. 16. 1216. . . . 17. Kal. Augusti pie recordationis dominus Innocencius papa III. ex hac luce, Domino vocante, secessit, anno pontificatus sui 19; cui successit vir venerabilis, tam scientia quam etate maturus, dominus Honorius episcopus et cardinalis 13. Kal. Augusti¹⁰. 35

1218. . . . Eodem anno obiit Otho imperator Alemannie; cui successit Fredericus, dictus infans Pulie.

1219. . . . Civitas illa famosissima paganorum que Damietta dicitur, postquam fere per triennium ab exercitu christianorum obsideretur, a solo Christo capitur et christicolis cum magno miraculo possidenda tribuitur Nonas Novembris, sicut in primo^b folio voluminis huius plenius continetur.

Qualiter capta est Damietta anno gracie 1219. *L[eonis^c] tituli Sancte Crucis in Ierusalem reverendo cardinali H[ermannus^{d, 11}] humilis magister domus Teutonicorum in Ierusalem salutem. Sinceritatis vestre noverit dignatio, quod omnipotens Dominus, exercitui christiano diu fatigato clementer misertus, Damietam civitatem sine inflicto vulnere aut pugna mirabiliter per pietatis sue gratiam exulibus suis tradidit, ita ut nullius meritis, sed sue solummodo laudi possit vel debeat attribui. Sic autem noveritis ipsius Dei misericordiam evidenter pro nobis in illa civitate operatam. Tanta siquidem mortalitas hominum in ea emersit,*

a, deest c. b, folium, in quo Hermannus magistri epistola exstat, hic, sed postea agglutinatum est, quondam fortasse primo codicis loco positum erat; v. ed. Stevenson p. 226. c) L. c. d) H. c. 50

1) Cf. de Hugone de Boves Rad. Coggeshal. supra p. 357. 2) Est eadem 'longe propagata concilii notitia', quam habet SS. XXVI, p. 456. 3) Sequuntur statuta de itinere sacro. 4) Gervasius. 5) Radulfus. 6) Petrus II. 7) Antaradensem Petrum. 9) Nicolaus. 10) Potius Jul. 18. electus, Jul. 24. consecratus. 11) Hermannus de Salza, ut videtur, eo tempore in Terra Sancta degebat; v. Schirmacher, 'Kaiser Friedr. d. Zweite' II, p. 63. 55

ut nec morientes tradere sepulture sufficerent. Superstites enim vite infirmitatis molestia gravi laborabant, ita quod, cum ipsam civitatem primo transiremus, plus quam tria milia mortuorum invenimus in ea more canum in plateis iacere. Homines siquidem nostri circa medie noctis silentium, consilio, ut credimus, quorundam de civitate, intromissi fuerunt; et legatus¹, missis nunciis suis, turres et homines perfide gentis captivavit quam plurimos. Alii multi ascendentes forciores turres, aurora lucente in eis prestolabantur. Exorta siquidem luce Nonarum Novembrium, omnes se captivos Saraceni Damietam dederunt et civitatem totaliter in potestatem christianorum, quamvis inviti, tradiderunt. In primo vero motu capcionis civitatis multi nequam homines accurrentes, infinitam pecuniam furtive subtraxerunt. Domini autem exercitus, videntes que facta fuerant per Deum, caadunati, communi consilio omnem pecuniam auri et argenti communiter congregare decreverunt; et omnes qui aliquam partem inde subtraxerant dominus legatus vinculo excommunicationis innodavit, nisi resipiscerent restituendo. Summam vero pecunie vobis scribere ignoramus, quia nondum pecunia congregata fuit, quando presens pagina scripta fuit, sed, sicut captivi Saraceni nobis dicunt et ipsi vidimus, inestimabilis thesaurus in ea inventus est, qui secundum arbitrium communitatis exercitus distribui debet. Timemus autem, quod amor pecunie multos faciet fures permanere. Sciat is autem, quod ante capcionem Damiete illi de civitate² nunciaverunt, quod viribus adnichilati ulterius civitatem retinere non potuerunt. Soldanus autem ut amicus Damiete condoluit, et eis succurrere volens, plures suorum periculo exposuit. Quingentos enim viros de exercitu suo meliores elegit et duobus diebus ante capcionem civitatis Damiete intrare ipsam civitatem misit. Qui venientes de exercitu soldani, exercitum nostrum apud machinam sancti Iohannis que Trebucheta dicitur intrare volebant, sed divina gracia eos errare compulit³. Ducenti quidem apud descensum regis Ierosolymitani³, fugatis custodibus fossati, qui vigiliis presuerant, ubi intrarent, et gladiis et cullellis ferientes, viam ad civitatem preparare sibi armata manu nitebantur. Dominus siquidem rex cum suis in sabulo illa nocte manebat. Divina itaque gracia strepitu invalescente, vulgus commune peregrinorum accurrens, 140 eorum occidit et 40 captivavit; 130 abdicati civitatem intraverunt. Nam, sociis eorum interfectis, ipsi tertia die captivati in civitate miseri semper manebunt compediti. Ceteri vero, qui captivitatem et gladium evaserant, reversi ad soldanum, que acta fuerant narrabant. Prima igitur die cum capta fuit civitas Damiete, sequenti nocte soldani exercitus castra removens de loco suo, Nilum ascendit. Ubi maneant vel quid intendant, adhuc ignoramus. Preterea latere vos nolumus, quod ante capcionem Damiete nuncii soldani nobiscum colloquium habuerunt et omnem Terram Sanctam nobis reddere voluerunt preter duo castra Crac et Muntreal, de quibus etiam proventus annuatim christianis reddere voluerint, quamdiu pax duraret. Insuper omnes captivos christianos⁴.

1221. . . . Eodem anno civitas illa famosa que dicitur Damietta, nuper a Christo christianis acquisita, sed ab eisdem nimis enerviter et negligenter custodita, iterum a paganis est obsessa et in vigilia decollationis beati Iohannis baptiste de potestate christianorum penitus ablata. Quibus tamen meritis vel quo Dei iudicio hoc evenerit, ignoratur; maxime cum iam tunc in dicta civitate divini cultus excellentia magnifice ceperat exaltari. Novus siquidem episcopus in ipsa civitate ordinatus mille talentorum redditus habebat; preterea 40 canonici erant in eadem civitate, quorum quilibet centum talenta habebat per annum.

1227. Obiit venerabilis papa Honorius, pater et defensor ordinis Cisterciensis; cuius anima vivat in gloria! Cui successit papa Gregorius, antea episcopus Ostiensis.

1238. . . . Hoc anno oritur bellum lamentabile inter dominum Gregorium papam et Fredericum imperatorem, dictum puerum de Apulia, inter quos sancta ecclesia procillas inauditas fertur nostris temporibus pertulisse. Hic primo auditur in terra rostra, quod nefandus exercitus Tartareorum multas terras vastavit; quod utrum verum sit, in subsequentibus apparebit.

1240. . . . Dominus papa Gregorius ex omni regno christiane fidei quibusdam episcopis mandavit, ut personaliter Romam venirent et suam presentiam sibi in proximo pascha exhiberent.

a) soldano suppl. videtur. b) cepulit c. c) folio desinente, literae abruptae sunt.

1) Pelagius. 2) Iohannes de Brienna.

1241. . . . Item dompnus Willelmus episcopus Glasguensis et dompnus David episcopus Sancti Andree repatriaverunt cum episcopis Francie et Anglie, facta prius appellacione contra legatos, qui eorum ductores fuere. Asserebant enim, se sine mortis periculo ad apostolicam sedem pervenire non posse. Illis ergo repatriantibus, legati eorum cum multis aliis viris magnisque religiosis iter per mare arripuerunt. Et quia longum est cuncta narrare, dignum duxi hic inserere litteras, quas dompnus Cisterciensis¹ abbati de Saviniaco² misit de imperiali carcere:

Venerabili patri Saviniaci de Cistercio, de Clara-valle³ et de Pietate-Dei⁴ abbates salutem. Noveritis, quod nos de evadendo salubriter cogitantes, miserabiliter incidere cepimus inter manus galeatarum imperatoris, qui nos rebus omnibus absque miserecordia spoliantes, nudos¹⁰ et discalciatos post multas tribulaciones marinas, quas per septimane circulum sustinuimus, ad civitatem Pisavorum, cum viginti dena galea^a, quas a lanuensibus^b extorserunt, cum tripudio reduxerunt. Modo eciam nutu imperatorie maiestatis, permanentibus sociis nostris apud Pisam, monachis et conversis in carcere, qui omnes per Dei gratiam salvi facti sunt preter notarium^c dompni Cistercii, qui, nobis videntibus et succurrere non valentibus, submersus est in¹⁵ mari, nos in castro Sancti^d Miniatis, quod dicitur camera imperatoris, carceris incommodo mancipamur. Nobiscum vero in eadem dampnacione sunt dompnus Prenestensis⁵ et dompnus Gregorius legati, qui sunt in vinculis, Burdegalensis⁶ et Mithanensis⁷ archiepiscopi, Cartomogensis^{e, 8}, Agathenensis⁹, Noviomensis^{e, 10}, Tridiomensis^{e, 11}, Hystoensis^{e, 12}, Papiensis¹³ episcopi, Cluniacensis¹⁴ et Fugiacensis¹⁵ abbates, prepositi et archipresbyteri et alii magni viri de diversis²⁰ terrarum partibus, qui omnes vinculis tenentur ferreis, quod et nobis omnibus sine aliqua personarum acceptione fieri sine dubio in proximo certi sumus. Unde, quoniam de evasione vel reversione nostra nichil vobis mandare certum possumus, magis de mora presumentes quam de eius contrario, rogamus vos, quatinus equitaturas, conversos et totam familiam nostram absque dilatione, si poterit fieri, cum securo conductu ad domos, unde sunt, faciatis reduci, statum nostrum²⁵ nunciantes nostris de plano conventibus, ut tanto fervenciores existant circa ordinis observanciam, quanto nos in maioris necessitatis articulo noverint constitutos. Vos vero pro nobis fieri speciales orationes procurare dignemini, ut presentes angustias cum futuris omnibus incommodis in omni mansuetudine et paciencia tolleremus. Speramus quidem, quod tota presens adversitas nobis in prosperitatem commutabitur, et quicquid patimur amaritudinis in dulcedi-³⁰ nem convertetur. Vos igitur, quem Dominus de tanta procellarum voragine, sicut videtur, eripuit, sollicitudinem geratis et diligenciam, qualiter ordinis observetur integritas. Dompnus legatus Anglie¹⁶ et archiepiscopus Rothomagensis¹⁷, qui primo remanserunt apud Pisam, nunc de novo ad alios prelatos sunt translati de precepto imperatoris. Bisuntinus archiepiscopus¹⁸ submersus est in mari, abbas Fiscanensis¹⁹, qui erat in galea cum dompno Bisuntino, captus est³⁵ vivus, et omnes prelati Hispanie evaserunt. Ita quod dompnus imperator non habet in carcere suo, exceptis tribus legatis, nisi tres archiepiscopos et sex episcopos; de abbatibus vero et procuratoribus ad presens non loquimur.

Aug. 22. . . . Obiit Gregorius papa 11. Kal. Septembris; cui successit Celestinus circa festum
Nov. 1 omnium sanctorum; qui sedit²⁰ per quindecim dies et sic diem clausit extremum; post cuius
obitum papalis sedes remansit vacua, pace ecclesie turbata.

1243. . . . Omnes prelati, qui imperiali carcere erant mancipati, libere abire sunt
permissi; qui Romam venientes, presenciam suam cardinalibus exhibuerunt; qui mox ex
eorum presenciam exhilarati, Anagnie accesserunt, tunc dominum Synebaldum presbyterum
Jun. 25. cardinalem ad titulum Sancti Martini in Montibus in crastino nativitatibus sancti Iohannis
Jun. 28. baptiste in papam elegerunt, qui dominica infra octavas apostolorum Petri et Pauli con-
secratur et Innocentius IV. nominatur.

a) ita c. b) lanuensibus c. c) notarii c. d) sancte minacis c. e) sic c.

1) Bonifacius. 2) Stephano de Lexinton, qui evasit; cf. Matth. Par. Chr. Mai. IV, p. 125. 3) Willelmus. 4) Iohannes I. Pietati-Dei ('L'Espal' in dioec. Cenomannensi) tunc praefuit. 5) Iacobus. 6) Geraldus. 7) Amanienus Auxitanus. 8) Willelmus Carcassonnensis. 9) Bertrandus de Agde. 10) Arnoldus Nemausensis. 11) Petrus Torto-
nensis. 12) Humbertus Astensis. 13) Rodobaldus. 14) Hugo. 15) Fortasse (Iohannes) 50 Pontiniacensis, quem inter captos enumerat Matth. Par. I, l. 16) Otto. 17) Petrus. 18) Gaudfredus. 19) Willelmus III; de quo cf. Gall. Christ. XI, p. 210. 20) Oct. 25—Nov. 10.

1244. . . . Eodem anno¹ dominus Innocentius papa terram domini regis Francie intravit et apud Lugdunum perhendiavit. . . . Hoc anno destructa est terra Ierosolimitorum. et hee littere, que venerunt domino pape:

Sanctissimo patri et domino Innocencio, Dei gracia sancte Romane sedis summo pontifici, Robertus, eadem gracia sancte Ierosolimis ecclesie patriarcha, apostolice sedis legatus, regina Cypri et baiulla regni Ierosolimitani², Tirenensis archiepiscopus³, R[odulfus⁴] Acconensis, G. Sidonensis, R. Lidenensis⁴ episcopi, frater Hermannus Petragoricensis magister milicie Templi, frater Willelmus magister domus Hospitalis Sancti Iohannis et preceptor domus Sancte Marie Teutonicorum, Odo de Monte Beligardo, dominus Tyberiadensis et constabularius regni Ierosolimitani, Philippus de Monteforti, dominus Teronensis pedum oscula beatorum cum subiectione perhenni. — — Actum apud Accon anno Domini 1244, in die sancti Mathei⁵.

Sept. 21

Viris religios in Christo Iohanni⁶ et Andree ultra mare D. humilis archiepiscopus Ciren. etc. De flebilibus, miserabilibus, terribilibus, horribilibus et dampnosis rumoribus ultramarinis recuratis ad priorem Hospitalis Sancti Iohannis, qui portat regi christianissimo Francorum litteras non atramento, sed sanguine scriptas, ut fertur; non enim vidi ipsas, sed eos qui eas viderunt, dicentes rubeo conscriptas. In summa dicitur, quod magister Hospitalis⁷ et totus conventus preter 15, totus conventus Templi, totus conventus Hospitalis Sancte Marie Teutonicorum, per paucis evadentibus, tota milicia ultramarina, magnus populus christianorum armatorum et cum illis Nassarus soldanus Turci⁸ et quidam alius soldanus captus a Corosminis et hominibus soldani Babylonie⁷ interfecti sunt 17. die Octobris⁹. Dicitur tamen, quod comes Willelmus⁹ et dompnus Philippus capti sunt. Dominus patriarcha⁹ et constabularius¹⁰ evaserunt. Ecce luctus et lamentacio!

Oct. 17

1245. . . . Intravit Innocencius papa III. terram regis Francie in adventu Domini¹¹.

Sane eodem tempore Fredericus, imperator nefandissimus, audito de prefati regis¹² egritudine et crucis signacione, sub fraudis, ut creditur, intencione, istas litteras destinavit:

Fredericus¹³, Dei gracia Romanorum imperator semper augustus, Ierusalem et Scicilie rex, Ludovico, Dei gracia illustri regi Francorum, salutem et sincere dilectionis affectum. Pervenit ad audienciam nostram rumor infestus, rumor amaritudinem nuncians, qui personam regiam, requirente carnis fragilitate, ingravescentis egritudinis lapsum nuper edocuit incurrisse. Convertit tamen querelas nostras in gaudium et puncturam doloris intrinseci transtulit in medellam resumpte postmodum sanitatis auditus, qua vos divine potencie dextera, que misericorditer et medetur, quasi a mortis ianuis clementissime liberavit. Idem profecto visitacionis genus, ipsa rerum et temporis necessitudine requirente, de profundo consiliorum Domini tam salubri quam necessaria provisione creditur provenisse, quatinus, infidelium, pro dolor, recrudescente nequicia, fidei nostre varia strage, fidelium doloroso dispendio irrogato, divino tractu commotus novus pugil insurgeret et enormem iniuriam Dei nostri, vexillo crucis assumpto, que iam potissimum fidei nostre restat auxilium, athleta dominicus satageret vindicare. Huius quippe causati commoditas causam infirmitatis prenunciam merito convertit in gaudium, cum ex eo incommodo precedenti sequentis fructus commodum multiplex colligatur. Generalis primo, quod ex felici transitu regio ad patriam Domini de gladiis hostium viribus Gallicis eruendam, Saracenicam pravitate destructa, fidei nostre detrimento consulitur, honor excolitur, in quo vos mirifica⁴.

Ad¹⁴ apostolice dignitatis apicem, licet indigni, dignatione divina assumti — — sicut viderimus expedire. Datum Lugduni 16. Kalendas Augusti, pontificatus nostri anno tercio.

Iul. 17

Fredericus, Dei gracia Romanorum imperator semper augustus, Ierusalem et Scicilie rex, prelati ecclesiarum, comitibus, baronibus, nobilibus et universis per regnum Anglie constitutis, quibus presentes littere ostense fuerint, salutem et omne bonum. Etsi cause nostre iusticiam

a) R. c. b) linea quae sequitur crasa est c. c) lo. c. d) hic offendit lacuna linearum quatuor et dimidiae

1) Haec infra l. 23. minus recte ad a. 1245. reputantur. 2) Alix. 3) Petrus. 4) Lydda (Diospolis). 5) Petrus. 6) Craci emendandum est. 7) Saleh-Nodgemeddin de Aegypto. 8) De proelio ad Gazam Oct. 18. commisso invenies epistolas debiles apud Matthaeum Paris. ed. Luard IV, 307. 337. 8) Walterus de Brienne? 9) Robertus Hierosolimitanus. 10) Philippus de Monteforti. 11) Potius 1244, mense

Nov. ex. 12) Ludovici IX, qui mense Decembri a. 1244. et Ian. a. 1245. morbo gravissimo affectus fuerat. 13) Ficker, Reg. Imp. V, nr. 3461. 14) Sententia depositionis Friderici II. (quam v. Ann. Placent SS. XVII, p. 490) hic initio (*Innocentius etc. Sacrosancto concilio ad rei memoriam sempiternam*) caret. Apud Matth. Paris. IV, 445, 17. Kal. Augustidata est

- 1251 31 *vulgaris fame preloquium* . . . *materiam subministrat. Datum Taurini 2. Kalendas Augusti*
*tercie indictionis*¹.
1250. . . . Obit Fredericus, qui fuit imperator.
- 1257 1256. . . . Ricardus, frater regis Anglie, ad imperium Alemannie eligitur.
1257. Coronacio regis Alemannie. 5
1261. . . . Ex hoc bello² frater regis Henrici Ricardus comes Cornubie, qui ante paucos dies diffidarat barones ad bellum, appellans illos regis et regni proditores, metu mortis perteritus, fugit in molendinum, quod vi ventorum dicebatur molere, claudens hostium super se. Ad quod, inclinato die belli ad vesperam, accesserunt barones, valide contra ipsum acclamantes: 'Descende, descende, pessime molendinarie! Egredere, egredere, 10 molendini magister infauste! Sed et timiditatem eius et vecordiam ulterius exprobrantes, adiungunt: 'Quid tibi opus erat fieri molendinarium per maximum infortunium, qui nos pauperes barones nuper diffidasti ad bellum, qui etiam non minori nomine, dum nos diffidares, voluisti te appellari quam regis Romanorum et semper augusti?' Fuerat enim paulo ante rex Allemanie, propter quod vocavit se semper augustum et regem Romanorum. Egreditur ergo Ricardus de molendino et abducitur a baronibus vinculis cathenatus, in firma custodia detinendus. Ex qua, quia pecuniosus erat valde, liberatus est post quinque circiter menses pro redemptione plurima, videlicet pro 17 milibus libris sterlingorum et quinque milibus libris auri desiderabilis thesauri.

EX ANNALIBUS MENEVIAE ET STRATAE FLORIDAE.

20

In ecclesia Sancti David Meneviae Annales Cambriae brevissimi a. 444--954, qui Germaniam non spectant, transscripti, ex Beda et Galfrido Monmuthensi adaucti, a compluribus auctoribus fere coevis usque ad a. 1288. perducti sunt. Quorum unicum exemplum saec. XIII. ex. una manu non sine mendis lacunisque³ confectum inter Musei Britannici libros Cottonianos Domitianus A 1⁴, 8°, ab editoribus codex C, a nobis A designatur.

Sed iam pridem Cistercienses Stratae Floridae⁵ in eadem dioecesi sitae Annales Menevenses tunc non ultra a. 1203. continuatos, priscis lectionibus passim accuratius quam apud posteriorem compilatorem Menevensem retentis, 30 transcripserant. Quos deinde, suo 'Chronico Principum Cambrensi⁶ aliisque libris⁷ usi, notis de historia universali, cum ecclesiastica tum Cisterciensi, auctos usque ad a. 1286. continuaverunt. Opus eorum, ab editoribus B vocatum, in foliis quae libro 'Domesday' Londoniae, quondam penes Rememoratorem Scaccarii, iam in Archivio Publico asservato, praefixa sunt, saec. XIII. ex. tribus 35 columnis exaratum est.

'Annales Cambriae' primus Petrie inter 'Monumenta historica Britannica' a. 1848. edidit, Williams ab Ithel inter 'Rerum Britannicarum medii aevi scriptores' a. 1860. iteravit. Qui ad continuationum editionem principem subiungendam quamquam codice B quasi fundamento nisus est, tamen usque ad 40 finem B cum codicis A auctario quamvis diverso commiscuit. Mihì liber B⁸ alteri A, ut Menevensi, quem iterum evolvi, postponendus et inde ab a. 1203.

1) Apud Matth. Paris. IV, 538, minus recte anno 1246. inserta est; Ficker l. l. nr. 3495. Eiusdem argumenti litterae inter Epp. Petri de Vineis regi Franciae scriptae sunt. 2) Apud Lewes, Mai. 14. 3) Numeri annorum desunt fere omnes, tamen initium cuiusque rubra littera designatur. 4) Unde Wharton

Angliae Sacrae t. II. 'Annales Menevenses' extraxit.

5) Ystradflur in comitatu Cardiganensi a. 1164. fundata.

6) Quod v. infra p. 444; imprimis a. 1230—45

1256. multae sententiae ad verbum inde translatae sunt.

7) Velut Beda et Galfrido Monmuthensi.

8) Cf. eius errorem inter excerpta a. 1188.

prorsus separandus visus est. Pauca tantum excerpta erant, nam Germani qui ad a. 1098. et 1144. vocantur sunt Norwegenses, et Saxonum nomine adhuc apud Celtas Angli designantur¹. F. L.

- 5 1107. Flandrenses ad Ros² venerunt.
 1160.^a . . . Adrianus papa obiit; et factum est scisma in ecclesia Romana, Alexandro et Victorio creatis.
 1166.^a Henricus^a rex Anglie movit exercitum contra duces Cambrie. . . . Sanctus^b Thomas³ transfretavit in Flandriam, iram regis devitans.
 10 1169.^a . . . Filia regis Anglie^d data est duci Saxonie^e.
 1175.^{**}
 1179.^a . . . Solutum est scisma Romane ecclesie, facta concordia inter Alexandrum et Victorium⁶.
 1187. . . . Imperator Romanus Fredericus nomine, Philippus^a rex Francorum, Henricus^d rex Anglorum crucis signaculo se signari^e fecerunt, similiter^f archiepiscopi plures et comites et duces, barones et milites, necnon et capellani et clerici.
 1194.^a . . . Ricardus rex solutus de carcere imperatoris venit in Angliam.^g
 1213. Philippus rex Francorum ex precepto domini pape Innocentii tertii in Angliam ire proposuit, ut restitueret Stephanum Cantuariensem archiepiscopum ad sedem suam; collectaque navium multitudine apud Caleys, rex Iohannes galeas suas ultra mare transmisit, spoliataque classe regis Francorum, circiter octoginta naves combusserunt. Combusta igitur classe, rex Philippus Parysius rediit. Rex autem Anglie, timens iterum adventum regis Francorum in Angliam, ex consilio totius regni archiepiscopum et omnes episcopos, qui in exilio erant, revocavit. Qui redeuntes e^b rege et ab omnibus honorifice suscepti sunt.
 25 1214. Iohannes rex transfretavit in Pictaviam. Eodem anno Otho imperator cum comitibus Flandrie⁷ et Bolonie⁸ et comite Salesburie⁹, fratre regis Anglie, cum magno exercitu ad debellandum regem Francorum ad terminos Francie venerunt. Quibus occurrens rex Francorum, eos devicit, et fugato imperatore, quatuor comites cepit multamque multitudinem baronum et militum; ceteros autem, in quantum potuerunt, occiderunt circiter 20 milia, ut perhibent.
 30 Annus 1216, primus decennovennalis cycli, ab incarnatione Domini 1216, in quo¹⁰ generale concilium Rome celebratum est sub Innocentio III. In quo omnes clerici per universum mundum aut inviti aut spontanei vicesimum denarium omnium reddituum suorum reddere coacti sunt per triennium quasi in subsidium terre Ierosolimitane. Laudatur ab hiis dominus papa, culpatur ab aliis. Plurima precepta fuerunt ibi promulgata, sed a paucis observata. Ibidem etiam fuit ordinatum de decimis Alborum monachorum. Innocentius obiit; et in-
 35 tronizatus fuit Honorius.
 1224. Annus in quo Lodovicus rex Francorum expugnavit castra comitis Sancti Egydii, et precipue Avinum, et muros eius evertit.
 40 1229. . . . Terra Sancta reddita est imperatori.
 1235. . . . Henricus tertius rex Anglie, filius Iohannis, duxit in uxorem Elianoram, filiam comitis Provincie¹¹.
 1246. . . . Imperator Fredericus depositus est.
 1264. . . . Captus fuit Henricus rex Anglie et Eadwardus, filius eius primogenitus, in 45 bello apud Lewes, et rex Alemanie Ricardus, frater regis Henrici, et alii plures barones.

^a) Henricus r. A. cum exercitu Anglie, Normannie, Flandrie, Andegavie, Pictavie et Aquitanie et Scotie ad Crucem Oswalt¹² usque porrexit, omnium Walensium meditantis excidium¹³ B.

^{**}) Comes Leicestrie¹⁴ apud Sanctum Eadmundum, Flandrensibus, qui cum eo de Flandria venerant, magna cede preemptis, ipse cum uxore et filiis captus est et incarceratus B.

50 a) Haec des. B. b) Sanctus — dev. des. B. c) et rex Fr. Ph. B. d) Ricardus⁵ A. rex B. e) signare B. f) similiter — clerici des. B. g) quae sequuntur omnia in A solo exhibentur. h) ita A.

1) Idem de 'Chronico Principum' dicendum est. 9) Willelmo. 10) Potius a. 1215. 11) Raymundi
 2) Hundretum in comitatu de Pembroke. 3) Archi- Berengarii IV. 12) Oswestry in com. Salopiensi,
 episcopus Cantuariensis. 4) Mathilda. 5) Henrico a Shrewsbury versus sept. et occ 13) Haec e Chronico Principum a. 1164. translata sunt. 14) Robertus.
 55 Leoni. 6) Error. 7) Ferrando. 8) Reginaldo.

1273. Celebratum fuit concilium generale apud Lugdunum sub Gregorio papa decimo circa festum nativitatis beati Iohannis baptiste¹. Et fuit ibi statutum de decima omnium proventuum ecclesiasticorum reddenda per sex annos sequentes in subsidium Terre Sancte, et etiam commende perpetue revocate, et plura alia statuta restrictiva et penalia fuerunt ibidem edita. 5

E CONTINUATIONE STRATAE FLORIDAE.

- Febr. 2. 1214. Rex Anglie circa purificationem beate Virginis Pictaviam intravit; cui in auxilium cum Alemannis nepos suus Otho venit. Hec audiens rex Francie Philippus, non in arcu suo sperans et gladio, sed in Ipso qui aperit et nemo claudit, Othonis aciem invasit eamque dissipavit, dissipatam cedit, prostravit, pedibus equorum conculcavit; cepit etiam tres nobiles consules, Willielmum Longum-ensem, fratrem regis Anglie, et consulem Britannie², et consulem Flandrie³. Othone in fugam verso, rex Francie cum triumpho ad suam rediit. Unde Francia in gaudium versa est, Anglia in luctum. Rex Anglie in Angliam rediit, ubi postmodum crucis signaculo se insignivit. 10
- Chron. Principum. 1235. Rex Anglie filium comitis Brebancie⁴ in uxorem accepit, et apud Londoniam, presentibus episcopis, abbatibus, baronibus quam plurimis, nuptias splendide celebravit. 15
1241. Recessit Oto legatus de regno Anglie, qui cum magna multitudine archiepiscoporum, episcoporum, abbatum ceterorumque religiosorum ab imperatore captus fuit propter guerram diu existentem inter ipsum imperatorem et dominum papam Gregorium nonum.
1256. . . . Ricardus comes, frater regis, electus est in imperatorem. 20
1260. . . . Item eodem anno Tartari occupaverunt Ierosolimitanum regnum, destructis omnibus regnis Orientis, et interfectis omnibus Saracenis; venerunt etiam usque ad fines Romani imperii; quorum timor occupaverat omnem christianitatem.

a) ex codice B.

APPENDIX

25

E CHRONICO PRINCIPUM CAMBRENSI.

Libro qui Brut y Tywysogion, id est Chronicon Principum, dicitur historia Walliac ab a. 681, quo Galfridus Monmuthensis desinit, usque ad a. 1282. lingua Cambrica perducta est. Constat autem opus duabus partibus, quarum prior Caradoco¹ de Llancarvan (loco a Llandaff occidentem versus sito), qui circa medium saec. XII. obiit, attribuitur. Qui initio Annales Cambriae saec. X. usque ad a. 954. Latine scriptos in sermonem Wallicum transtulit². Sed etiam quae usque ad annum fere 1100. sequuntur cum illorum Annalium continuatore³ plerumque conveniunt. Utrum haec a Caradoco composita postea in Latinum translata sint⁴, an ille tantum auctorem Latinum in Wallicam linguam ver- 35 terit, an ad communem fontem ambo accesserint, adhuc sub iudice lis est. Certe autem ab a. 1100. usque 1120. narratione ampla et diserta et regum

1) A. 1274, m. Maio sqq. 2) Error; de Reginaldo comite Bononiensi agi videtur. 3) Ferrandum. 4) Proctus recte legit auctor nostri 'Brut'; sed lingua Wallica certis casibus literae initiales p et v cum b mutantur. 5) Galfridus Monmuthensis Historiae Brit. capite ultimo annotat: Reges autem illorum qui ab illo tempore in Gualis successerunt Karadoco Lancarbanensi contemporaneo meo in materia scri-

bendi permulto; cf. de eius vita Williams 'Brut' praefatum p. xxiv. 6) A. 873. verba Ann. Camb. Nobis episcopus et Mouric moriuntur oculo veloci 40 percursa ita intellexit: Et est mortuus Meuruc episcopus nobilis. 7) De quo cf. supra p. 442. 8) Solo codice 3 a. 1096. Magnus rex Norwegiae Maerius, id est magnus, vocatur; ex quo argumento versionem e Latino factam esse, vix probari potest. 45

*Normannorum*¹ *satis studiosa tam late res singulae quarum nusquam alibi fit mentio explicantur, ut hi quoque annales sane famoso illo scriptore coaevo digni videantur.*

*Alterius operis partis initium a. 1120*², *quo forsitan Caradocus calamum*
5 *deposuerit, manifesto deprehenditur. Hinc plures, ut videtur, scriptores plerumque*
*suo argumento fere coevi*³ *et sermone et iudicio Celtico annalibus tradendis*
*operam dederunt. Qui quamvis saepe*⁴ *continuatoris Menevensis, quem supra*
*tractavimus, ipsa oratione simillimi, tamen nequaquam eum legerunt*⁵. *Nomina*
quidem sua nobis non tradiderunt, sed certe ii qui librum per saec. XIII. con-
10 *tinuaverunt, fuerunt Cistercienses Stratae Floridae*⁶. *Eiusdem ecclesiae monachi*
contemporanei suo Annalium Menevensium exemplari auctarium Latinum per
partes e Brut translatum addiderunt, e quo pagina praecedente excerpta
dedimus.

Codices sunt hi:

15 1. *Liber ruber Hergestensis*⁷, *iam in Collegio Iesu Oxoniae asservatus,*
membr. fol., s. XIV. in sermone Demetiae, id est meridionalis Walliae, duabus
columnis scriptus, fundamentum editionis praebuit.

2. *Codex membr. 4°. min., bibliothecae a Roberto Vaughan a. 1666. mortuo*
in Hengwrt prope Dolgelly fundatae, quam nunc v. cl. Wynne in Peniarth
20 *possidet, circa a. 1300. eodem sermone quo 1 scriptus est. Libri initium desi-*
deratur; lectiones priscas et purissimas, ubicumque ab 1, cui fere omnino est
similis, vel paulo deviant, Williams diligentissime adnotavit.

3. *Codex quoque Hengwrtianus, membr. s. XVI. exaratus est. Scriba*
Venedotiae, id est Cambriae aquilonaris, sermone usus, verba quoque et sen-
25 *tentias nonnumquam transmutavit. Terminum quidem prioris operis a. 1282.*
*distinxit, sed annales usque ad a. 1332*⁸. *adiexit.*

B 1. Codex Musei Britannici Cottonianus Cleopatra B V, membr. s. XV.
narrationem praebet saepe offuscatam et corruptam, quippe qua historia Wal-
liae cum Annalibus Wintoniensibus coniuncta sit. Eiusmodi commixtorum codi-
30 *cum ordo Brut y Saeson, id est Chronicon Anglorum, vocatur.*

B 2. Codex membr., quondam Cisterciensium de Basingwerk in Flintshire,
*iam domini T. Griffiths Wrexhamiae*⁹, *s. XIV. ex. inceptus, sed postea a Guthyn*
Owain, poeta historico et nobilium genealogo, stemmatibus auctus et ad a. 1461.
continuatus, ex eodem Brut y Saeson atque B 1 haustus est; cuius a verbis qui-
35 *dem saepe, tamen ab argumento raro discrepat*¹⁰.

Editio princeps in 'Myvyrian Archaiology of Wales' cura O. Jones de
Myvyr t. II. Lond. 1801. prodit; postea initium operis usque ad a. 1066.

1) Walliae meridionalis partes ubi Caradocus vivebat tunc Robertus comes Gloucestriae, filius Henrici I, possidebat. Huic Galfridus Monmuthensis Historiam Britonum et poetae Wallici laudationes obtulerunt, quippe cuius mater ultimi regis indigenae filia fuisset; cf. Skene 'Four ancient books of Wales' I. p. 246. et 'Jolo Manuscripts' ed. T. Williams pro 'Welsh Mus. Society' p. 382. 2) Cum Gwentensis sive Glamorganensis Brut, qui 'Myvyrian Archaiology' t. II. prodit, ab a. 1150. alteri auctori debeatur, et Ieuan Brechva, scriptor s. XVI, chronicon suum a. 1150. abruptat, uterque autem se Caradocum adhibuisse praetendat, Williams, 'Brut' praef. p. xxvi, Caradocum usque ad a. 1150. scripsisse, putat. Mihi potius placet prius iudicium viri rerum Cambrensi-
50 peritissimi A. Owen. 3) Ad a. 1264. testes laudantur;

tamen res a. 1275. commemorata non ante a. 1284 scribi potuit. 4) Cf. a. 1142 sq. 5) Potius Continuationes Menevenses e Brut translatas esse, iudicat Skene I. I. p. 39. 6) Cf. supra p. 442. et indicem editionis Williams s. v. 7) 'In Wallia meridionali, ubi est inventus' secundum Williams, aut 'in comitatu Herefordensi prope Kington ad confinium Walliae, ubi familia de Vaughan, pro qua hoc volumen collectum est, sedebat' secundum Skene, I. I. I, p. 3. II, p. 423. 8) Forsitan ei Musei Britannici codex Lansdownianus 418, qui, secundum Hardy 'Descr. Catal.' III, p. 220, versionem Brut Latinam ad a. 1332. continet, affinis sit. 9) In com. Denbigh. 10) Praeterea Hardy I. I. II, p. 142. III, p. 28. aliorum codicum mentionem fecit; cf. etiam supra annot. 2.

a H. Petrie inter 'Monumenta Historica Britannica' fol. 1848. receptum est. Cuius ad usum Aneurin Owen totum Brut transscripserat et critice examinaverat. Laborem igitur optime ab illo praeparatum perfecit Williams ap Ithel, qui inter Rerum Britannicarum medii aevi Scriptores 'Brut y Tywysogion' praefatione, translatione Anglica, glossario, indice, codicum tabulis ornatum Lond. 5 1860. edidit.

Contextum Cambrensem libro Williams desumpsi, ad calcem autem versionem Latinam adieci, qua tamen auctoris Wallici vim ordinemque verborum ad litteram exprimere quam colorem Romanum affectare malui. Hanc H. Zimmer Prof. Gryphiswaldensis benigne emendavit. 10

Berolini m. Dec. 1882.

F. L.

1103. . . . Yny vlydyd honno y gwelat seren enryfed y gweletyat yn anuon paladyr o heni yn ol y chefyn, ac o braffter colofyn y meint, a diruawr oleuat idi yn darogan yr hynn avei rac llaw. Kanys Henri¹ amherawdyr Rufein gwedy diruawryon uudugolyaethu; a chrefydussaf vuched y Grist a orffowysawd; ae vab gwedy ynteu gwedy cael llawer o 15 enryded ac eistedua amherodraeth Rufein awnaethpwyd yn amherawdyr².

1103. . . . In anno isto est visa stella mirabilis visu, mittens radium a se retro a tergo, et grositudinis columnae in quantitate et raslae lucis, in praesagium earum rerum quae erant iam ante manum. Nam Henricus imperator Romae post raslas victorias et religiosissimam vitam in Christo requievit; et eius filius post eum, postquam acquisivit multitudinem honoris et sedem imperii Romani, factus est imperator. 20

1105. Y vlydyd gwedy hynny ydanuonet neb un genedyl diadnabydus, herwyd kenedlaeth a moesseu — ny wydit py le yd ymgudyssynt ynyr ynys dalym o vlywinyded — y gan Henri vrenhin y wlat Dyfet³. Ar genedyl honno aachubawd holl gantref Ros gyr llaw aber yr avon aelwir Cledyf⁴, gwedy eu gwrthlad o gwbyl. Ar genedyl honno, megys y dywedir, a hanoed o Fflandrys, y gwlat yr honn yssyd ossodedic yn nessaf ger llaw mor y Brytanyeit. O achaws 25 achub or mor agorescyn eugwlat hyt yny ymchoelet yr holl wlat ar agkrynodeb heb dwyn dim flirwyth gwedy bwrw o lanw or mor di ar tywot yr tir. Ac yny diwed gwedy na cheffynt le y presswylyaw; kanys y mor a diucuassei ar draws yr aruordired ar mynyded yn gyflawn o dynyon hyt na allei bawp bresswylyaw yno a achaws anylder y dynyon a bychanet y tir, y genedyl honno a deissyuawd Henri vrenhin, ac a adolygassant⁴ idaw kaffel lle y presswy- 30 lynt yndaw; ac [yna^b] yd anuonet [wynt^b] hyt yn Ros drwy wrthlad odyo y priodolyon giwdawtwyr, y rei agollasant eu priawt wlat ae lle yr hynny hyt [hediw^c].

1105. In anno deinde missa est certa quaedam natio, ignota quod attinet ortum et mores — neque sciebatur, quo loco ea latuerit in insula spatio annorum — per Henricum regem in terram Dyfed. Et natio ista occupavit totum cantredum Rhos prope ostium fluminis vocati Cleddyr, postquam eos expulerat omnino. Et natio ista, ut dicitur, procedebat e Flandria, 35 terra quae est sita proxime ad mare Britonum, ea causa, quia occupaverat mare eorum terram, et sit perversa tota terra et diffusa sine procreatione ullius fructus, cum superiecisset aestus maris arenam in terram. Et (denique) ad finem cum non invenirent locum remanendi, quia mare vastaverat super maritimam terram, et montes erant pleni hominum, ut non possent omnes remanere ibi causa multitudinis hominum et exiguitatis terrae, natio ista petiit Henricum regem et rogaverunt eum obtinere locum remanendi sibi; et tunc missi sunt usque in Rhos per expulsionem inde pecuharium curiam, qui via perdebant 40 eorum pecuharem terram et locum hunc usque diem.

1107. . . . A rei⁵ o nadunt dreilgweith a oedynt yn kadw fford yd oed henafgwr⁴ or Flemhissieit yn dyuot idi, aelwit Wiliam o Vreban⁶, ae gyferbynieit a wnaethant ac lad.

1107. Et nonnulli eorum certo tempore erant observantes viam, qua erat senex e maioribus Flandrensium proficiscens, 45 vocatus Willelmus de Brabant, et obvium ei processerunt et eum occiderunt.

a) ac adolygawd 2. b) add. B 1. c) ex aliis codd. suppl. Williams. d) hennefgwyr 2; esgob (episcopus) 3. primas B 1. e) Vreban 2; Brabawd 3

1) Henricus IV. obiit a. 1106. 2) Henricus V. a. 1111. coronam imperialem accepit. 3) Iam comitatum de Pembroke; cf. SS. XIII, p. 130. 135. ad a. 1111. et quae Archaeologia Cambrensis Novae Series t. I, p. 138. et Freeman, 'Norman Conquest' t. V, p. xxxiv, p. 209. 271. 855. de hac ultima coloniarum e Germania in Britanniam 'deductarum' docent. Indigenis Celtis non subiectis, sed expulsis vel occisis, lingua terrae, immo locorum nomenclatio Teutonicae fiebant et restabant. 4) Cleddy prope

Haverford in Milford Haven effunditur. 5) Wal-lenses, qui, duce Oweno filio Cadogani, terram de 50 Cardigan, ab Henrico I. rege lorwertho regulo eius-que fratri Cadogano ut vasallis restitutam, devastabant. Owenus postea a Flandrensibus occisus est, ut noster ad a. 1113. narrat. Qui contentionum, quas indigenae saepissime cum Flandrensibus habebant, ad a. 1112 sq. 1135. 1145. 1158. 1163. 1165. 1187. 1193. 1217. 1220. latam mentionem facit.

1118. Y vlywdyn rac wyneb y priodes¹ Henri vrenhin merch neb un dywyssawc² or Almaen kanyys kyn no hynny gwedy marw merch y Moel Cwlwm y w eic a³ aruerassei yn wastat o orderchu⁴.

1118. *In anno deinde sequenti duxit Henricus rex flham cuiusdam principis Germaniae, quia prius quam tunc post mortem filiae Malcolm, suae uxoris, consuevit constanter concubinatus.*

1146. Y vlywdyn rac wyneb [y⁵] daeth Lowys urenhin Freine ac amherawdyr yr Almaen² [y⁶] gyt ac ef a diruawr luossogrwyd⁷ o ieirll a barweit a thywyssogyon gyt ac wynt a chroes y Gaerusalem.

1146. *In anno deinde sequenti iit Ludovicus rex Franciae et imperator Germaniae cum eo et vasta multitudo comitum et baronum et principum cum eis et crux in Jerusalem.*

1164. . . . A gwedy hynny ymchoelut³ y Loegyr, a chynnullaw diruawr lu y gyt ac ef a detholedigyon ymladwyr Lloegyr a Normandi a Fflandrys ac Angiw a Gwasgwin a holl⁴ Brydein⁴ a dyuot hyt y Groes Oswallt⁵ gan darparu alltudaw a difetha yr holl Vrytanyeit.

1164. . . . *Et post hoc rediit in Angliam et collegit vastum exercitum circa se electorum bellatorum Angliae et Normanniae et Flandriae et Andegaviae et Vasconiae et totius Britanniae et venit usque ad Crucem Oswaldi, praeprans et pellere et devastare totum Britonum.*

1171. . . . Ac yny vlywdyn honno y magwyt teruyse y rwg brenhin Lloegyr a brenhin Ffreine amlad yr archescob⁶. Kanyys brenhin Lloegyr a rodassei yn veicheu y vrenhin Freine Henri tywyssawc⁷ Bwrgwin⁷ a Thybawt⁸ ieuanc y vrawt meibon oed y rei hynny yr⁸ Tibawt tywyssawc Bwrgwin⁷, a iarll Fflandrys⁹ a llawer o rei ereill pau wnaeth kymot ar archescob hyt na wnaei argywed idaw byth.

1171. . . . *Et in anno isto orta est contentio inter regem Angliae et regem Franciae propter occasionem archiepiscopi. Nam rex Angliae pignori dederat regi Franciae Henricum principem Burgundiae et Theobaldum iuniorem, eius fratrem, qui filii erant Theobaldi principis Burgundiae et multos quosdam alios, quando fecit conventionem cum archiepiscopo, ut non faceret oppressionem ei unquam.*

1173. . . . Ac yna aflonydu a oruc y brenhin ieuanc¹⁰ ar gyyuoeth y dat drwy nerth y whegrwn a Thybawt⁸ iarll Bwgrwyn¹¹ a iarll¹¹ Fflandrys.

1173. . . . *Et tunc disturbare coepit rex iuvenis potentiam patris auxilio socii et Theobaldi comitis Burgundiae et comitis Flandriae.*

1193. Y ulwydyn rac wyneb y delis neb un iarll¹² Rickert¹² vrenhin Lloegyr ac ef yn dyuot o Gaerusalem, ac y dodet ygkarchar yr amherawdyr¹³. A thros y ellygdawt ef y bu diruawr dreth dros wyneb holl Loegyr y gymeint ac nat oed yn¹⁴ helw eglwysswyr¹⁴ na chrefydwyd nac eur nac aryant hyt yn oet y carecleu¹⁵ adotrefyn yr eglwyssau ar ny orffeit y dodi oll ymedyant swydogyon y brenhin ar deyrnas wrth y rodi drostaw [ef¹⁴].

1193. . . . *In anno deinde sequenti cepit comes quidam Ricardum regem Angliae, cum hic est profectus a Jerusalem, et est positus in carcere imperatoris. Et pro liberatione eius erat vastum tributum super totam Angliam, tantum, ut non esset in thesauro ecclesiasticorum vel religiosorum neque aurum neque argentum usque ad ipsa vasa et ornamenta ecclesiarum, quod non debebat dari totum in possessionem officialium regis et regni, ut daretur pro eo.*

1214. Y vlywdyn rac wyneb y mordwyawd Ieuan urenhin ac [diruawr¹⁴] amylder o ryfelwyr aruawc y gyt ac ef hyt ym Pheitaw. Ac ymaruoll ac ef aoruc iarll Fflandrys¹⁴ a Bar¹⁵ a Henawnt¹⁶. Ac anuon attunt awnaeth ieirll Sarur¹⁷ y gyt ac vrawt ac anneiryf a uarchogyon. a gwahawd attaw Otho amherawdyr Rufein y nei, a chyfodi aoruc y ryfelu yn erbyn Phylip brenhin Freine. Ac yna y magwyt diruawr ryfel y rygtunt. Otho amherawdyr Rufein ar iarll o parthret Flandrys yn ryfelu, ar Ffreine a Ieuan urenhin, o parthret Peitaw yn aflonydu. Ac uelly o bop tu yd oedynt yn kymhurthaw y Ffreine. Ac yna ydanuones Phylip arderchawc urenhin Ffreine Lowys y uab y Peitaw a llw y gyt ac ef y ymerbynyeit abrenhin Lloegyr. Ac yuteu ehun ar¹⁸ Ffreine y gyt ac ef a dynawd tu a Flandrys ynerbyn yr amherawdyr. A phau welas yr amherawdyr ar iarll hynny blwg uu gantunt llauassu o vrenhin Freine dyuessau

* hynny y buassei merch Moelculum yn orderch ydaw ac y buassei varw (*tunc fuerat filia Malgola eius concubina et fuerat mortua*) B 1.

a) duc (*ducis*) B 1. b) yd 2. c) orderchadeu 2. d) add. 2. e) luossyd 2. f) holl nerth ar Gogleid (*rigoris Septentrionis*) 3. g) Theobaldus B 1. h) y 2. i) chyghorwr (*consulis*) B 1. k) Richard B 1. l) ar 2. m) eglwysswr 2. n) caregyl 2. o) iarll Bolwynn¹¹ (*comes Bononiae*) 3. p) a 2.

1) Mathilde a. 1118. mortua, Henricus a. 1121. Adalam, 11) Potius Blesarum. 12) Leopoldus dux Austriae. 13) Henrici VI. 14) Ferrandus. 15) Theobaldus, cui a. 1214. in. Henricus successit. 16) Hannonia eidem comiti Ferrando cui Flandria subiacebat. 17) Willelmus Salisburiensis, Iohannis regis frater. 18) Reginaldus.

55) filiam Godefridi ducis Lovaniensis, duxit. 2) Conradus III. 3) Henricus II; aestate a. 1165. 4) Britannia septentrionalis. 5) Oswestry in com. Salopiensi, a Shrewsbury versus sept. et occ. 6) Thomae Becket Cantuariensis. 7) Potius Campaniae. 8) Comitem Blesensem. 9) Philippum. 10) Henricus (III).

attunt, ac gyrchu yndic a orugant^a. A gwedy yr^b ymlad ef a syrthyawd y uudugolyaeth y urenhin Freinc, ac a yrrwyd yr amherawdyr ar ieirll ar ffo^c o Fflandrys a Bar a Henawnt. A phan gogleu brenhin Lloegyr y danwein hwnnw ofynhau a wnaeth^d gynhal ryfel a vei vwy, agwneuthur kygreir seith mlyned aoruc a brenhin Ffreinc^e, ac ynchoelut y Lloegyr, a thalu llawer oeddoldeu yr eglwyswyr. Ac yna y bu gyffredin ellygdawt yr eglwysseu ar 5 hyt Lloegyr a Chymry. Y ulwydyn honno y bu uarw Geffrei escob Mynyw^f.

1214. *In anno deinde relictavit Iohannes rex et [vasta] multitudo bellatorum armatorum cum eo usque in Pictaviam. Et confederabantur cum eo comes Flandriae et Bar et Hannoniae. Et missionem ad eos fecit comes de Sarum et cum eo frater et innumerabiles equites, et invitabat ad se Ottonem imperatorem Romae, nepotem, et surrexit ad bellum contra Philippum regem Franciae. Et inle ortum est vastum bellum inter eos, Ottone imperatore Romae et comite a partibus 10 Flandriae bellantibus, et Francis et Iohanne rege a partibus Pictaviae tumultuantibus. Et ita ab omni latere erant disturbantes Francos. Et tunc misit Philippus illustris rex Franciae Lodovicum filium in Pictaviam et exercitum cum eo ad opponendum regi Angliae. Et ipse et Francis cum eo adierunt partes Flandriae contra imperatorem. Et quando vidit imperator et comes id, indignatio erat apud eos, quod audebat rex Franciae appropinquare eis, et irati impetum fecerunt. Et post pugnam obtigit victoria regi Franciae et pellebantur imperator et comites in fugam, a Flandria et Bar et Hannonia. Et 15 cum audivit rex Angliae eventum istum, metuere coepit sustinere bellum longius et fecit inducias septem annorum cum rege Franciae, et rediit in Angliam et reddidit multum amissorum ecclesiasticis. Et tunc erat universalis remissio ecclesiarum per Angliam et Cambriam. In anno isto est mortuus Galfridus episcopus Meneriae.*

1215. . . . Y ulwydyn honno y kynhalyawd^g y trydyd Innossens hap gyffredin gyghor or holl gristonogaeth hyt yn eglwys [Laterannis^h yn] Rufein. Ac yno yd atnewydwyt 20 kyfreitheu [aⁱ gossodedigaetheu] yr eglwys, ac yd ymgyghoret am rydlhau^k Kaerussalem adaroed yr^h Sarassinyeit y gywarsagu yr yslawer o amseroed kynno hynny.

1215. *In anno isto tenebat tertius Innocentius papa universale concilium totius christianitatis in ecclesia [Laterani in] Roma. Et ibi sunt renovatae leges [et constitutiones] ecclesiae, et est consultatum de liberanda Ierusalem, cui contigit a Saracenis opprimi multum tempus ante hoc.* 25

1218. . . . Y ulwydyn honno y mordwyawd llud y cristonogyyn hyt yn Dametta^l. Ac yny blaen yn tywysogyon yd oed brenhin Kaerussalem^m a phadriarch Kaerussalemⁿ a meistyr y Demyll^o a meistyr yr Ysptyt^p a thywysawc Awstria^q.

1218. *In anno isto relictavit exercitus christianorum usque ad Damettam. Et in capite erant principes: rex Ierusalem et patriarcha Ierusalem et magister Templi et magister Hospitalis et princeps Austriae.* 30

1235. . . . Y ulwydyn honno y priodes Henri vrenhin verch^r iarll^s Prouins, ac y gwnaeth y neithawr yn Llundain y nadolic^t gwedy [ym^f] kynnullaw eseyb a channwyaf ieirll a barwneit Lloeger y gyt.

1235. *In anno isto duxit Henricus rex filium comitis Provinciae, et fecit nuptias in Londonia in natalis festo, postquam collegit episcopos et plurimos Angliae coniunctum.* 35

1241. Y ulwydyn rac wyneb ydaeth Otto gardinal o Loeger, ac y delit ef allawer o archeseyb ac eseyb ac abadeu ac eglwyswyr ereill ygyt ac ef y gan Ffrederic amherawdyr, gwr a oed yn yskymun yn ryuelu yn erbyn Gregori bab.

1241. *In anno deinde sequenti recessit Otto cardinalis ab Anglia, et captus est cum multis archiepiscopis et episcopis et abbatibus et ecclesiasticis animis cum eo a Frederico imperatore, viro qui excommunicatus bellavit contra Gregorium papam.* 40

1267. . . . Yny ulwydyn honno y lladawd Charles vrenhin Cisil Coradin wyr [y^f] Ffrederic amherawdyr a mab Ffrederic^u y mywn brwydyr ar Uaes y^h Pwyl^v.

1267. *In anno isto interfecit Carolus rex Siciliae Conradinum, nepotem Frederici imperatoris et filium Frederici, in media pugna super planitie in Apulia.*

1272. . . . Y ulwydyn honno gwyl Sein Denis yd etholet y decuet Gregori bab^w. . . . 45

1272. *In anno isto, festo sancti Dionysii est electus decimus Gregorius papa.*

1274. . . . Y ulwydyn honno y gwnaeth y decuet Gregori hap kyffredin gwnsli yn Liwn^x duw kalan Mei.

1274. *In anno isto fecit decimus Gregorius papa universale concilium in Lugduno die Kal. Mai.*

^a) ar ffo adaly iarll Flandrys ayarll Rolwyn ayarll Sayrebus yn Vernwn¹⁴ (fugam; et capti sunt comes 50 Flandriae et comes Bononiae et comes Saresburiensis in Vernon) 3.

a) wnaethant 2. b) hir 2. c) oruc 2. d) kynnullawd 2. e) add. 2. 3. f) add. 2. g) nerthu 2. h) y 2. i) Dannaetta 2. k) yn 3. l) Liwn 2.

1) A. 1214, Sept. 18; cf. Winkelmann, 'Otto IV', p. 376. 2) De Sancto David in com. de Pembroke. 3) Iohannes. 4) Lotharius. 5) Willelmus de Carnoto. 6) Guerinus de Montaigu. 7) Leopoldus VI, cum Andrea rege Hungariae iam a. 1217. profectus. 8) Eleonoram. 9) Raimundi Berengarii. 10) Potius a. 1236, Ian. 20. 11) Potius Conradi IV.

12) Pugnam a. 1266, qua Manfredus occidit, cum proelio a. 1268, quo Conradinus captus est, et cum 55 nece eiusdem confundit noster. 13) Error Gregorius X. a. 1271, Sept. 1. electus et a. 1272, Mart. 27. coronatus est. 14) Reginaldum Bononiensem in castello Le Goulet prope Vernon-sur-Seine mortuum esse, docet Auctar. Aquicinct., SS. VI, p. 437. 60

EX ANNALIBUS WINTONIENSIBUS, WAVERLEIENSIBUS, WIGORNIENSIBUS, TEOKESBURIENSIBUS.

Monachi Sancti Swithuni Wintoniensis et Sanctae Mariae Wigorniensis saeculo XIII. ineunte. studium annalium conscribendorum, ad quod iam maiores, saeculis X. et XI. sermone vulgari, saeculo XII. Latina lingua usi, incubuerant, vigore novo excitarunt. Permulta cum monasteriis vicinis, regulae vel veteris ordinis Sancti Benedicti vel Cisterciensis addictis, et communicarunt et permutarunt; quo evenit, ut res gestas, quae memoratu dignae aut mirabiles e regionibus exteris confratribus Anglicis nunciarentur, etiam hisce locis remotis assidue adnotare possent.

Wintonienses praecipue laborem historicum fere ab ecclesia sua conditam usitatum numquam quidem penitus interruperunt, sed usque ad saec. XIII. in libris alibi scriptis nisi sunt; nam nonnulla ex annalibus canonicorum de Southwark usque ad a. 1208. sibi usurparunt; v. Liebermann, 'Ungedruckte Anglo-Norm. Geschichtsquellen', 1879, p. 178—180. Ex prima recensione Wintoniensi perdita prodierunt et Annales Wintonienses A, quos per fragmenta Wharton, Anglia Sacra I, p. 288, iam a. 1691, integros v. cl. Luard, Annales Monastici II, p. 1, a. 1865. edidit, et Annales B, a Liebermann Wentano-Waverleienses designati et enucleati, l. c. p. 182. Qui eandem stirpem, sed remotiore quodam affinitatis gradu et iam Teokesburienses et Waverleienses contingere, probavit.

Codex A, Musei Britannici Cottonianus Domitianus A 13, membr., saec. XIII, inde ab a. 519. usque ad a. 1202. una manu, usque ad a. 1248. altera, usque ad finem a. 1275. tertia exaratus est. Prima operis pars usque ad a. 1066. e codice Collegii Corporis Christi Cantabrigiensis accurate transcripta esse videtur, quem Luard haud sine causa eidem Ricardo Divisiensi monacho attribuit, cuius libellum de Ricardi I. regis gestis supra p. 75. excerptimus. Quae sequuntur, si excipis nonnulla ex libris Willelmi Malmesburiensis, Florentii Wigorniensis, canonicorum Southwarkensium compilata, e fontibus Wintoniensium ipsorum emanarunt. Annis singulis non modo res ecclesiae cathedralis, episcoporum, conventuum vicinorum, rei publicae Anglicae, sed insignia quaedam, quae ad imperium et curiam Romanam spectant, inprimis per saeculum novissimum annotata sunt.

Codex B, Cotton. Vespasianus E 4 (de quo v. Luard II, p. XIX. XXXVIII. et IV, p. XXXVII. et Liebermann l. c. p. 174), saec. XIII. ex uno ductu exaratus, annales a Christo nato usque ad a. 1280. continet. [Subiunxit altera vel etiam tertia manus duo auctaria — scilicet primo annales a. 1281—1285, deinde a. 1274—1281, quamvis iam supra e libro Wintoniensi aliter pertractatos —; quae cum Matthaeo qui dicitur Westmonasteriensi desumpta sint, huc non pertinent]. Operis quidem originem Wintoniensem indicant permulta, etsi dubitandum est, quin codex B apud Sanctum Swithunum exaratus sit. Plurima ad verbum per Wigorniensis descripta, in horum annalibus a Luard typis minutis distincta prodierunt; alia Waverleiensibus, qui tamen interdum priscum quoque librum Wintoniensem perditum sequuntur, praesto fuerunt. Edidit igitur

Liebermann ea tantum quae a Wigorniensibus aut differunt aut omissa sunt; quo fultus Annalibus Wintoniensibus A e codice B locos quosdam in dextra columna apposui, quos infra in excerptis Wigorniensibus et Waverleiensibus repetere nolui. Ubi cum A et B conveniunt, ibi certissimas habes lectiones libri Wintoniensis perdit.

Regulas tamen de annalibus scribendis codici B praepositas et inde in Annales Wigornenses transsumptas¹ hoc loco inserere libet.

Considerantes, pro multis causis in religione cronicas esse necessarias, istas vobis de
 et l. b. 6. 12 vetustis rotulis neglectisque cedula excerptimus et quasi desub mensa Domini fragmenta
 collegimus^a, ne perirent. Non enim debet vestras urbanas aures offendere rudis et inculta 10
 Latinitas, qui soletis in scripturis magis sensui quam verbis incumbere, fructui potius
 quam foliis inherere. Nec mirandum, si liber is^b annuatim augmentatur ac per hoc
 a diversis compositus, in alicuius forte manus inciderit, qui proloquens fecerit barbaris-
 mum. Vestri itaque studii erit, ut in libro iugiter cedula dependeat, in qua cum plumbo
 notentur obitus illustrium virorum et aliquod de regni statu memoriale, cum audiri con- 15
 tingerit. In fine vero anni non quicumque voluerit, sed cui iniunctum fuerit, quod verius et
 melius censuerit ad posteritatis notitiam transmittendum, in corpore libri succincta brevi-
 tate describat; et tunc, veteri cedula subtracta, nova imponatur.

*Waverleiae in confiniis comitatum Surreiensis et Hamptonensis a. 1128. Willelmus Giffard episcopus Wintoniensis abbatiam condidit. Monachi autem 20
 quos instituit erant Cistercienses, primi inter Anglos, qui posthac cum domibus
 eiusdem regulae in regnis Francorum, Anglorum, Scotorum usu continuo con-
 iungebantur. Annales saec. XII. ex. instituerunt, qui in autographo codice
 Colton. Vespasianus A 16. exstantes usque ad a. 999. uno ductu descripti
 sunt. Tunc manus altera, quamvis persimilis, annos a die paschali computans, 25
 usque ad a. 1201, manus tertia usque ad a. 1219.² successit; deinde complures
 coevae postremos annales et inde ab a. 1158. varias notas inter lineas atque
 in margine addiderunt. Desinit codex abrupte a. 1291, documento quodam
 Francogallico haud finito. Exemplum alterum in codice Harleiano 687,
 chart. saec. XVII, singulari cura e Cottoniano transcriptum esse videtur. 30
 Waverleiensis annales a Christo nato ex operibus Baedae, Annalibus Anglosaxo-
 nicis ordinis E, Sigeberti chronico (eoque exemplo quod in codice Harleiano 651.
 una cum additamentis Roberti de Monte usque ad a. 1157. perductis asservatur),
 Gilberti catalogo compilaverunt. Postea Radulfum de Diceto et alios saeculi XII.
 scriptores adhibuerunt vel interdum confuderunt. Saepe autem quae de con- 35
 ventibus ordinis Cisterciensis in regnum Anglorum emissis comperta habuerunt
 inseruerunt. Continuo libros Wintonenses in promptu habuerunt, quibus et
 multa ad priora tempora illustranda et complura saec. XIII. coeava, prae-
 cipue annos 1266. usque 1275. ad verbum integros, et postea quoque quaedam
 frustula desumpserunt. Noverunt autem opus Wintoniense potius ex Annalibus 40
 illis priscis deperditis cum notitiis de Southwark intermixtis et ex compilatione
 Wentano-Waverleensi, quam supra B vocavi, quam ex Annalibus Winto-
 niensibus quos A designari³. Permulta denique, quae de rebus exteris, de im-
 perio et curia Romanis, de expeditionibus in Terram Sanctam susceptis adnota-*

a) collegimus Ann. Wigorn b) deest Wig

1) Cf. 'N Archiv' III, p. 214; IV, p. 19. 2) V. a. 1218. 3) Cf. Liebermann l. l.; qui, annalistam codicis Cor-
 de Friderico II: regnat prospere usque in hodiernum poris Christi Cantabrigiensis 59. cum Waverleiensis
 diem, quod ante a. 1227. scriptum esse satis apparet. e communi fonte hausisse, affirmat.

verunt, societati suae per plurimas regiones occidentales late diffusae aut clericis Anglicis, utpote qui a. 1228. cum Petro episcopo Wintoniensi in Orientem profecti sint, debuerunt. Hosce Annales post mancam et incertam editionem Thomae Gale, *Historiae Anglicanae SS.* quinque, Oxoniae 1687. p. 129, v. cl. Luard l. l. II, p. 127. diligenter recensuit; cuius librum cum codice denuo contuli.

Sequuntur Annales prioratus Wigorniensis post fragmenta ap. Wharton, *Anglia Sacra I*, p. 469, excussa a Luard l. l. IV, p. 353. a. 1869. integri editi. Extant in codice Cotton. Caligula A 10, una manu saec. XIV. in. a Christo nato usque ad a. 1303. exarato, quam altera usque ad a. 1308. excepit; tertia de annis 1290—1377. notulas paucas addidit. Compiler, sicut iam praedixi et vv. dd. Luard et Liebermann optime disseruerunt, annalistam Wentano-Waverleiensem, quem supra B vocari, erroribus quidem minime castigatis, annales autem qui in appendice B e Matthaeo Westmonasteriensi continuo subiuncti sunt, singulos singulis annis sparsim insertos, plane descripsit; cui saeculis prioribus pauca tantum e chronica Mariani a Florentio aliisque Wigorniensis ecclesiae suae monachis continuata, postea usque ad a. 1229. plura sed socordius ex Annalibus Teokesburiensibus addidit, nisi potius cum horum auctore e prisco opere Wigorniensis perduto communiter cum hausisse credideris. Certe enim quibusdam locis inter annos 1202—1219, codice B deserto, potius confratris cuiusdam, qui illo fere tempore vixerat¹, opus sibi vindicavit; sed postea rursus B secutus, inde ab a. 1261. usque ad finem ad verbum eum descripsit. Praeterea Annales Waverleienses adhibuit. Interdum multa, quae scriptorio Wigorniensis aut propria aut cum Teokesburiensibus solis communia sunt, excepit, alia etiam de se ipso narravit, unde Nicolaum de Norton, circa a. 1300. prioratus sacristam, codicis auctorem fuisse, v. d. Luard sagaciter coniecit. Posterior quidem manus nonnulla e Martino Polono annalibus inseruit; ipse tamen annalista saec. XIII. exeunte nullum librum historicum adhibuit; nam quae de annis 1293 seqq. adnotavit, ex eisdem litteris relationibusque atque Bartholomaeus cognomine Cotton hausit, minime autem ab hoc mutuatus est. Itaque sine dubio quae de rebus saec. XIII. in episcopatu Wigorniensis et in regno Anglorum gestis tradidit quodam modo scriptorii eiusdem gloriam velustam renovarunt.

Teokesburiae denique monasterii in dioecesi Wigorniensis et comitatu Gloucestrensi iam a. 715. sancti Benedicti regulae dedicati liber Annalium, iam codex Cotton. Cleopatra A 7, manibus diversis saec. XIII. exaratus, ut assolet, res domesticas cum rebus ecclesiae et regni commistas praebebat. Auctores libro Wigorniensis, quem modo dixi, perduto, qui interdum cum Chronico Melrosensi convenit, et, ut opinor, Waverleiensibus quoque Annalibus (v. a. 1228. 1229) usi sunt. Alia ex aliis percontati sunt, velut imprimis quae a. 1234. de Stethingis, a. 1235. de nuptiis Frederici II. imperatoris et sororis Henrici III. regis Angliae celebratis, a. 1240. 1241. de Tartaris tradiderunt. Librum, qui a. 1263, bello civili inter Henricum III. et barones iam exorto, in medio quodam documento abrupte desinit, v. d. Luard l. l. III, 1. a. 1864. solita diligentia recensuit, quam codice rursus evoluto confirmasse me iuvit. R. P.

1) Cf. a. 1219: Terra matris mee traditur H. fratri meo.

EX ANNALIBUS WINTONIENSIBUS.

A.

1110. Hoc anno misit rex filiam suam Matildem imperatori Henrico desponsandam cum quindecim milibus marcis argenti et aliis multis donariis, cum esset puella 8 annorum et 15 dierum, iurata sibi prius¹ Anglia iure hereditario ab omnibus Anglie capitaneis.

1119. . . . Kalixtus papa tenuit concilium apud Sanctum Remigium et anatematizavit Henricum imperatorem.

1121. . . . Henricus rex duxit Adeliciam, filiam Godefridi ducis Luvainnie, que consecrata est apud Windlesore.

1159. Hoc anno facta est Rome magna dissensio, defuncto papa Adriano. Elegit enim canonicè ecclesia Alexandrum; Fredericus autem imperator cum paucis fautoribus elegit quendam Octavianum nomine, et ut per eum ecclesia Romana imperatorie subiceretur servituti, scismaticum illum papatu anulo suo investivit.

1162. . . . Archiepiscopus³ . . . venit ad concilium Turonense, quod papa Alexander ibi tunc convocaverat.

1165. . . . Rex Anglorum mandaverat regi Francie et comiti Flandrie⁵ et multis aliis potentibus, ne reciperent Thomam quondam archiepiscopum, qui tamquam proditor de regno suo fugerat in terra sua. . . . Thomas moratus est in ecclesia Sancti Bertini apud Sanctum Audomarum.

1174. . . . Venerunt Brebanzones in Angliam, vocati in auxilium patris⁶.

1176. Hoc anno misit rex Henricus filiam suam⁷ ad Siciliam, regi Sicilie⁸ desponsandam.

1190.⁹

B.

1109. Henricus rex dedit filiam suam Matildem Henrico imperatori. 5

10

1121. Rex Henricus duxit Adeliciam, filiam ducis Lovanie uxorem, que consecrata 15 est a Radulfo Cantuariensi archiepiscopo. . . .

1122. . . . Calixtus papa Gregorium, quem Henricus^a imperator papam constituit, monachavit.

1123. Calixtus papa venit Normannie, 20 qui Remis concilium congregaverat.

1156. . . . Auditur vox sub Ethna monte: 'Accendite focum! Ecce Iohannes² cardinalis!'

25

1164. Obit Octobonus imperator⁴. . . .

30

1174. Flandrenses vastaverunt Northwicke. . . . Bresanzones venerunt in Angliam.

1177. . . . Item Frethericus imperator venit ad pedes Alexandri pape, et scisma inter eos finitur. 40

1179. . . . Synodus 310 episcoporum habita est Rome.

1182. . . . Henricus dux Saxonum exheredatus est.

1184. Dux Saxonum venit in Angliam. 45

1191. Iacinctus papa effectus est et vocatus est Celestinus. Ricardus rex Anglie et Philippus rex Francie profecti sunt a Messana ante⁹ dominicam palmarum. 50

^a Apr. 7.

a) H. c. b) folio perduto anni 1190-1196. des. A.

1) Potius postea a. 1127. 2) Cf. supra p. 343. 393.
3) Thomas Cantuariensis. 4) Octavianus papa legendum videtur. 5) Theodorico. 6) Scil. Henrici II.

7) Iohannam. 8) Willelmo II. 9) Philippus II. Mart. 30, Ricardus I. Apr. 10. vela fecit.

A.

1198. Hoc anno decessit Celestinus
5 papa; successitque ei Innocentius. Henricus
imperator Alemannie viam universe carnis
ingressus est.

1199. . . . Iohannes, filius regis Henrici
et Alienor regine, frater vero Henrici et Ri-
10 cardi quondam regum et Iohanne prius regine
Sicilie, postea comitisse Sancti Egidii et
comitisse Campanie, avunculus nihilominus
Othonis principis Alemannie et Henrici^b ducis
Saxonie et Arturi comitis Britannie, factus
15 est rex Anglie et coronatus apud Westmona-
sterium . . . in die ascensionis Domini, 6. scilicet
Kal. Iunii^c. . . . In crastino autem corona-
tionis sue venerunt ad eum dux Lovanie² et
comes Bolonie³ et comes de Guines⁴, exigen-
20 tes ab eo iura sua, que tenentur habere in
Anglia.

1200. Hoc anno applicuit rex Iohannes
in Angliam apud Portesmue in die sancti
Mathie^c. Dux autem Saxonie Henricus^b et
25 Willelmus, frater eius, venerant^b prius in An-
gliam eodem quidem mense et exegerunt a
rege ex parte Othonis domini et imperatoris
Alemannie, fratris sui, 25 milia marcarum ar-
genti, quas Ricardus rex, avunculus suus, ei
30 in decessu suo assignaverat.

1201. . . . Dominus papa audiens regem
Francorum Philippum repudiasse legitimam
uxorem suam^e, filiam regis Dacorum, et
duxisse aliam, sororem scilicet ducis Suavo-
rum^f, vinculo anathematis universum regnum
35 eius obligavit.

1209. Philippo, fratre imperatoris Hen-
rici, a quodam duce occiso, Oto ab universis
Alemannie optimatibus in imperatorem
40 electus est. Regina Isabella peperit filium
nominem Ricardum in die epiphanie^c. . . . Oto
ab Alemannia Romam tendens, apud Sanctum
Petrum in imperatorem coronatur 4. Non.
Octobris^c. . . . Oto, de quo prius facta est
45 mentio, statim post coronationem suam cepit
prosequi ecclesiam Romanam, quapropter
dominus papa Innocentius excommunicavit
eum die cene^g.

1214. Hoc anno transfretavit Iohannes
50 rex in Aquitanniam post purificationem; cum-
que applicuisset, susceptus est fere ab omni-
bus magnatibus illius terre.

B.

1192. Celestinus episcopus presidet Ro-
mane ecclesie. Feria secunda pasche¹ Hen-
ricus imperator coronatus est ab eodem papa.
. . . . Hoc anno Ricardus rex Anglie rediens
a Ierosolimis, in Alemannia a duce Austrice
interceptus est et retentus ab imperatore
Henrico Alemannie et redemptus est propter
150 milia marcas sterlingorum; ad quam re-
demptionem perficiendam universi calices
per Angliam ecclesiarum contracti et conflati
sunt preter^a eos qui redempti sunt, cum aliis
thesauris^a ecclesiarum.

1194. Hoc anno rex Ricardus Anglie
liberatus est a potestate Henrici imperatoris
2. Non. Februarii; item 3. Idus Maii^d apud
Sandwich applicuit.

Febr. 4.
Maii 13.
Mai 27

1200. . . . Item Henricus dux Saxonum
venit in Angliam.

* Sept. 21

1209. Philippo, fratre imperatoris Hen-
rici^b, a quodam duce occiso^e. . . . Otto, filius
Henrici ducis Saxonum et Matilde ducisse,
filie regis Anglie, coronatus est in impera-
torem Rome apud Sanctum Petrum a papa
Innocentio tercio; qui statim persequi cepit
ecclesiam Romanam.

* Jan. 6

* Oct. 4.

* 1210.
Apr. 15.

1214. Hoc anno Iohannes rex transfre-
tavit Aquitanniam statim post purificationem;
cumque applicuisset, susceptus est fere ab
omnibus magnatibus terre illius. . . . Item

a) propter c. *Ann. Wigorn.* b) H. c. c) thesaurum c. *Wig.* d) sic c. e) 2 lineas vacant in c

1) Potius die paschae, April. 15. a. 1191. 2) Hen-
ricus. 3) Reginaldus. 4) Baldwinus II. 5) Inno-
centio III. consulente; cf. Winkelmann, 'Philipp von

Schwaben' I, p. 213. 6) Ingeburgam, sororem
Canuti VI. 7) Potius Agnetem de Merania. 8) Potius
Nov. 18. a. 1210.

A.

1215. Innocentius papa celebravit generale concilium apud Lateranum die sancti Martini.
Nov. 11.
1220. . . . Frethericus rex Scycilie coronatus est in imperatorem ab Honorio papa.
1228. . . . Dissensio orta est inter papam Gregorium et Frethericum^a imperatorem. Papa exegit decimam ab Anglica ecclesia. Imperator adiit Terram Sanctam et applicuit Acon in vigilia nativitatibus beate virginis. . . .
Sept. 7.
1229. . . . Ierusalem recuperata est a christianis.
1230. . . . Pacificati sunt papa Gregorius^b et Frethericus^a imperator.
1235. Frethericus imperator accepit Isabellam, sororem regis Henrici, in uxorem. . . . Pacificati sunt papa Gregorius et Romani. . . . Henricus rex duxit in uxorem Alyenoram, filiam comitis de Province^d. . . .
1239. . . . Orta est dissensio inter Gregorium, papam scilicet, et imperatorem.
1240. . . . Oto legatus recessit ab Anglia et captus fuit versus Romam^a a Fretherico imperatore una cum legato Francie^b et eorum sequacibus necnon et thesauro non modico.
- Aug. 22. 1241. . . . Obiit Gregorius papa infra octabas beate virginis; cui successit Celestinus.
1243. . . . Synobaldus cardinalis factus est papa et vocatus Innocentius quartus. . . .
- Nov. 22. Ricardus, frater regis Henrici, desponsavit Sencheam, filiam comitis Provence, sororem regine Alienore.
1244. . . . Innocentius papa venit Lugdonum mense Ianuarii^c.
1245. Innocentius papa celebravit generale concilium apud Lugdonum, ubi excommunicavit Fredericum imperatorem et degradavit, necnon Henricum de landgrave loco imperatoris instituens.
1250. . . . Obiit Fredericus imperator Romanorum.
1251. . . . Innocentius papa recessit a Lugdono.

B.

- Philippus rex Frantie movit exercitum suum contra Ottonem imperatorem; cum quo confli- gens, cepit Saresburiensem, Flandrensem et Bononie comites. 5
1215. Innocentius papa tenuit generale concilium apud Lateranum die sancti Martini.
1228. . . . Orta est discensio inter Gregorium papam et Frethericum imperatorem. Papa exegit decimam partem ab Anglicana ecclesia. 15
1229. . . . Item Ierusalem recuperata est a christianis.
1230. . . . Item pacificati sunt dominus papa Gregorius^b et imperator Frethericus^a. 20
1235. Frethericus imperator duxit uxorem Ysobellam, sororem regis Henrici Anglie. . . . Item pacificati sunt Gregorius papa et Romani. . . . Henricus rex Anglie duxit uxorem Alienoram, filiam comitis de Province. 25
1240. . . . Item Otto legatus transfretavit versus Romam; Frethericus cepit eum et legatum Frantie cum clero multo et magno thesauro. 30
1241. . . . Obiit Gregorius papa mense Augusti infra octabas assumptionis; cui successit Celestinus. 35
1243. . . . Ricardus frater regis duxit filiam comitis Provincie in uxorem, nomine Senchiam, in^d die sancte Cecilie. 40
1245. Innocentius papa celebravit generale concilium apud Lugdonum, in quo concilio excommunicavit Frethericum imperatorem; . . . et in eodem concilio degradavit Frethericum predictum, necnon Henricum landgrave loco imperatoris instituens. 45

a) F. c. b) G. c. c) transfretans suppl. videtur. d) item c.

A.

1253. Obiit Corradus, filius Frederici imperatoris.

1254. Henricus, filius imperatoris, nepos regis Anglie, veneno est extinctus. Innocentius papa perrexit in Apuliam et Calabriam. Item mortuus est Innocentius papa in Apulea circa festum sancti Nicholai¹⁾; cui successit Hostiensis episcopus et vocatus est Alexander.

1256. Item mense Novembris electus est comes Ricardus in regem Alemannie.

1257. In pascha Henricus rex Londonie fuit et multi magnates Anglie, eo quod Ricardus comes Cornubie, electus Alemannie, paravit se ad transfretandum in Alemanniam; qui coronatus est in regem Alemannie 16. Kal. Iunii apud Eys²⁾-Capellam³⁾.

1262. Obiit Senchia regina Alemannie⁴⁾ et sepulta est apud Hayles.

1264. 4. Idus Maii⁵⁾ apud Lewes dominus rex et Edwardus, primogenitus eius, et dominus Ricardus rex Alemannie ceterique proceres et consiliarii sui dominum Symonem de Monte-forti comitem Laycestrie et Gilbertum de Clare et ceteros eis assistentes defidaverunt et publicos inimicos eorum promulgaverunt in scriptis. Die sequenti⁶⁾ predicti comites homagia sua reddiderunt. Item pridie Idus Maii⁷⁾ factus fuit conflictus apud Lewes inter regem et barones.

1266. Item Karolus, frater regis Francie, Bonevene⁸⁾ 14.⁹⁾ Kal. Martii in congressum¹⁰⁾ Manfredum, filium Fretherici imperatoris, interfecit. In quo congressu interfecti sunt¹¹⁾, ut dicitur, 60 [milia¹²⁾] homines et amplius. Hoc¹³⁾ anno domino Edwardo natus filius nomine Iohannes, qui postea in¹⁴⁾ custodia Ricardi regis Alemannie anno 1272.¹⁵⁾ mortuus est.

a) E. c. b) quod Wig. c) Dom. om. des. Wig. d) apud Benevene Ann. Waverlei, qui hinc Ann. Winton. perditos adhibent. e) congressu Ann. War. f) fuerunt War. g) drest c. War. h) Item hoc a. n. est d. E. War. i) sub War.

1) Dec. 7. 2) i. e. Aix-la-Chapelle. 3) Sancha, filia Raimundi Berengarii comitis Provinciae, Ricardi regis uxor secunda, Nov. 9. a. 1261. mortua est. 4) Simonis de Monteforti. 5) V. Rymer, Foedera I, p. 440. Mai. 12.

B.

1256. Item Ricardus comes, frater regis, electus est in imperatorem et regem Alemannie mense Novembris.

1257. Item Henricus rex tenuit pascha suam Londoniis et multi magnates cum eo. Ricardus comes, electus Alemannie, paravit se ad transfretandum in Alemanniam; qui postea 16. Kalendas Iunii apud Eys¹⁾ in regem coronatus est.

1262. Item obiit Schenchia regina Alemannie.

1263. Dominus autem rex et Edwardus, primogenitus eius, et Ricardus rex Alemannie et comes Cornubie et multi alii nobiles, domino regi consentientes, voluntati et instantie dicti comitis Leicestrie²⁾ et aliorum, dictas provisiones nolentes, contradicebant.

1264. Item Ricardus rex Romanorum et Edwardus, primogenitus regis, scripserunt baronibus in hec verba: *Ricardus Dei gratia rex Romanorum et Edwardus³⁾, primogenitus etc.*⁴⁾.

Rex vero Romanorum et alii quam plurimi in bello capti diversis in locis custodiis sunt mancipati. Regina⁵⁾ igitur Anglie in partibus Flandrie in portu qui⁶⁾ dicitur Swenesmuthe⁷⁾ copiam multitudinum navium adunavit et fortem exercitum congregavit; sed Dominus⁸⁾ omnium, cui obediunt venti et mare, non permisit dictum exercitum in Angliam transfretare.

1266. Item apud Bovencum Manfredus, filius Fretherici, a Carolo, fratre regis Francie, in congressu interfectus est, ubi ceciderunt in campo 60 milia homines et amplius. numerati per manus sepelientium preter vulneratos, qui inde vivi evadebant.

6) Eleonora. 7) Ostium Zwin fluminis prope Sluys. 8) XIV, ut, videtur, pro IV, scilicet Febr. 26, quo die pugna Beneventana commissa est; cf. Mart. Oppav., SS. XXII, p. 441. 9) Re vera Aug. 1. a. 1271.

A.

B.

Nov. 29. 1268. . . . 3. Kal. Decembris obiit papa
Clemens.

Aug. 24. 1269. . . . Item 9. Kal. Septembris do-
minus Ricardus rex Alemannie^a reversus
applicuit et venit Wyrtoniam^b.

1270. . . . Quod^c cum diu^e tractatum
esset, tandem compromiserunt omnes se po-
situros in ordinatione domini Ricardi regis
Alemannie^d, ut quod ille pronuntiaret omnes
tenerent; cuius pronuntiationi non consentie-
bant Gilebertus^e comes Glovernie^f et multi
alii.

Ian. 13. 1271. . . . Post octabas^g epiphanie
magnates regni parliamentum suum tenuerunt
Londonie, ubi per communem assensum
domini Ricardi regis Alemannie^d, Gilberti
comitis Glovernie, Philippi Basset^h et alio-
rum exheredatis concessa sunt eorumⁱ
terre^k. . . . Interfectus est^l Henricus, filius
regis Alemannie^d, apud Viterbe^m in ecclesia

sancti Silvestri ante altare 4. Idus Martii per
Symonem et Gwydonemⁿ de Monte-forti; cuius
corpus delatum est in Anglia^o et sepultum

apud Hayles^q 12. Kal. Iunii.

1272. . . . Archidiaconus de Leges^r,
apostolice sedis^s electus, rediens de Terra
Sancta, venit Romam in vigilia sancti Gre-
gorii^t et in media quadragesima^u consecratus
est in papam; Gregorius decimus vocatus
est. Item obiit Ricardus rex Alemannie^d
apud Berkampstede^v et sepultus est apud
Hayles^q; cui successit Eadmundus, filius eius,
in hereditatem comitatus Cornubie.

1274. . . . Convocatione omnium pre-
latorum christianitatis apud Lugdunum cele-
bravit dominus papa, Gregorius scilicet deci-
mus, magnum concilium suum a principio
mensis Maii usque ad festum Magdalene mense
Iulii, ubi quasdam fecit constitutiones.

1275. . . . Hoc eodem anno Saraceni in
Hispania^w, absente rege Castellie^x, qui occa-
sione regni Alemannie, quod suum per
electionem de se aliquando factam esse dice-
bat, et extra^y regnum suum tunc agebat apud
Belkarre^z, cum papa Gregorio tunc^a tracta-
turus^b de pace, portum transeuntes, magnam
stragem^b christianorum fecerunt, ubi^c mor-
tuus est, ut dicitur, archiepiscopus Aragonie^d,

1270. . . . Quod cum diu tractandum
esset, tandem compromiserunt omnes se po-
situros in ordinatione domini Ricardi regis
Alemannie, ut quod ille pronuntiaret omnes
tenerent; cuius pronuntiationi non consentie-
bant Gilbertus comes Glovernie et multi
alii.

1271. . . . Post octabas epiphanie
magnates regni parliamentum suum tenuerunt
Londoniis, ubi per communem assensum
domini Ricardi regis Alemannie, Gilberti
comitis Glovernie, Philippi Basset et alio-
rum exheredatis concessa sunt terre eorum.
. . . . Interfectus est dominus Henricus, filius

regis Alemannie, apud Viterbe in ecclesia
sancti Silvestri ante altare 4. Idus Martii per
Symonem et Guidonem de Monte-forti; cuius
corpus delatum est in Anglia et^p sepultum
apud Hayles 12. Kal. Iunii.

1272. . . . Archidiaconus de Leges
apostolice sedis electus, rediens de Terra
Sancta, venit Romam in vigilia sancti Gre-
gorii pape et in media quadragesima conse-
cratus in papam, Gregorius decimus vocatus
est. Item obiit rex Ricardus Alemannie apud
Berchamstede et sepultus apud Hayles; cui
successit Edmundus, filius eius, in heredita-
tem comitatus Cornubie.

1274. . . . In principio mensis Maii Gre-
gorius papa decimus celebravit magnum con-
cilium Lugduni, ubi fecit multas constitutio-
nes, quarum quedam redacte sunt in decreta-
libus, quedam vero non.

1275. . . . Item Sarraceni de Hyspania,
absente rege Castelle^b, qui occasione regni
Alemannie, quod^m suum per electionem de
se aliquando factam esse dicebat, et extra
regnum suum tunc agebat apud Belkare, cum
papa Gregorio rem de pace tractaturus, por-
tum transeuntes, magnam christianorum stra-
gem fecerunt, ubi archiepiscopus Arroganen-
sis, filius regis Arroganior^o, interfectus est. At,

a) de Alemannia add. War. b) Wint. War. c) deest War. d) Alem. War. e) G. c. f) de Gloucestria War. g) octavas War. h) Basseth War. i) t. c. War. k) terra c. l) dominus add. War. m) Vit. War. n) Gwid. War. o) Angliam War. p) et s. des. Wig. q) Hayles War. r) legatus add. Luard, nescio unde. s) Berkhamstede War. t) facta add. War. u) Iter Saraceni de Hispania War. v) Castelle War. w) qui c. x) tunc e. r. s. War. y) Belkare War. z) rem War. a) de p. tr. War. b) c. s. War. c) ubi archiepiscopus Aragonie, filius regis Aragonum interfectus est War.

1) Scilicet iter cruce signatorum. 2) Thedaldus. 3) Potius Mart. 13; Potthast Reg. p. 1653. 4) Mart. 27. 5) Alfonso X. 6) Beaucaire (dép. Gard). 7) Sanctius archiepiscopus Toletanus 8) Iacobi.

A.

filius regis, sed bastardus. At postmodum prevalentibus christianis, succubuerunt usque^a ad quinque milia bellatorum de Saracenis, ut dicitur.

1276. . . . Hoc^b anno obiit dominus Iohannes Anglicus de ordine Cysterciensi, cardinalis Portuensis. Item obiit papa Gregorius decimus mense Ianuarii, scilicet infra octabas epiphaniae^c; cui successit Petrus Tarentacensis, cardinalis Hostiensis, de ordine Predicatorum, consecratus in papam 7. Kal. Martii^d in Urbe, et vocatus est Innocencius quintus. Quo quidem defuncto 11. Kal. Iulii^e, ut dicitur, successit ei Octobonus diaconus cardinalis^f, qui legatus fuit in Anglia, et vocatum est nomen eius Adrianus; et per 35 dies superstes, non tamen consecratus, obiit. De quo quidam versificator ait:

20 *Mortuus est Octobonus, ille valens simul octo,*

Immo mille bonos. Heu, cito transit honos!

Quem prius optavi vita gaudere suavi,

25 *Concidit, heu! subito fortuitoque cito.*

Heu! pape solum vix nomen habens Adriani,

Intuit^g alta solum vile cedrus Libani.

Nunc compensetur bonitas sua, glorifietur,

Orans ante Deum, qui benefecit eum!

30 Illi^h successit Petrus Hispanusⁱ episcopus Tusculanensis^j cardinalis, de ordine^k Predicatorum eorum^l, et vocatum est nomen eius Iohannes XXI; qui non multo post, ut^m dicitur, quadam domo obrutus, interiit, menseⁿ 35 Maii anno subsequenti.

1277. . . . Quinto die mensis Maii^o defuncto^p papa Iohanne XXI, qui^q obrutus fuit quadam domo, ut dicitur, successit^r ei^s circa festum sancte Katerine^t Iohannes Gaythanus^u, titulo Sancti Nicholai in carcere Tuliano^v diaconus cardinalis, et vocatum est nomen eius Nicholaus III.

45

B.

postmodum prevalentibus christianis, succubuerunt usque ad quinque milia Sarracenorum et amplius.

1276. . . . Obiit Iohannes tunc Sancti Laurentii Albet^a cardinalis Portuensis de ordine Cisterciensis. Item obiit Gregorius papa decimus mense Ianuarii; cui successit^b Petrus Tarentensis, cardinalis Hostiensis, de ordine^c Predicatorum, et consecratus in papam 7. Kal. Martii, et vocatus est Innocentius quintus; qui anno eodem in fata decessit, videlicet 11. Kal. Iulii. Successit eidem Ottobonus Sancti Adriani diaconus cardinalis, et vocatus est Adrianus; qui per 35 dies tantum superstes fuit, non tamen consecratus, viam universe carnis ingressus est.

* Ian 14.

Cui successit Petrus de Hispania episcopus Tusculanensis cardinalis, de ordine Predicatorum, et vocatum est nomen eius Iohannes XXI; qui non multo post quadam domo obrutus interiit mense Maii.

1277.
Mai.

1277. Hoc anno, quinto die^d mensis Maii obiit Iohannes papa XXI; cui successit Iohannes Gaitanus, Sancti Nicholai in carcere Tulliano diaconus cardinalis, et vocatum est^e nomen eius Nicholaus.

* Nov 25.

1278. . . . Robertus archiepiscopus Cantuariensis . . . a domino papa Nicholao in cardinalem Portuensem vocatus [est]^f. . . . Obiit Robertus de Kynewarbi cardinalis Portuensis.

1280. . . . Pridie^g Non. Septembris^h obiit Nicholaus papa tertius.

50 a) de S. usque ad q. m. et amplius War. b) Hoc — (l. 29, eum om. War. c) ita B. Wig d) deest Wig.
e) ita c; induit emendandum videtur. f) Cui War. g) Hysp ep. des. War. h) Tusculan. War. i) fratrum
add. War. k) deest War. l) ut dic. des. War. m) m. M. a. s. des. War. n) obiit p. Iohannes XXI. War.
o) qui ob. — dicitur om. War. p) cui succ. War. q) ei — Kat. om. War. r) Gaitan. War. s) Tulli War.
t) deest B. Wig; suppl. ex War. u) ita quoque War.

55 1) Ian. 10. 2) Potius Febr. 22. 3) Potius Iun. 22. 4) Tit. S. Hadriani. 5) Potius Mai. 20,
6) Potius Aug. 22.

B.

Febr. 22. 1281. . . . Die sancti Petri in Cathedra electus^a est dominus
 Ma. 23. Symon de Turribus, tunc^b Sancte Sabine^c cardinalis^e, et die^d domi-
 nica in media quadragesima proxima sequente^e intronizatus et^d
 vocatus est Martinus tertius^f. 5

EX ANNALIBUS WAVERLEIENSIBUS.

Rob. Tur. 1122.³ Anno 22. regis Henrici rex fuit ad natale apud Nordwic et ad pascha apud Norhamtun et ad pente-
 Ma. 16.—20. costen ad Windeshores 2 diebus, et inde ivit apud Westmonasterium et fuit ibi tota ebdomada illa,
 et post ivit ad Cantuariam et per totam Cent. Et ibi expectabat filiam suam reginam Ale- to
 mannie⁴, que mandaverat illi, se velle venire in Angliam; sed disturbata fuit, quod venire
 non potuit, sicut homines aiebant, per consulem Flandrie⁵, qui prohibuit illi transitum per
 terram suam.
 1131. . . . Rex . . . misit etiam mille marcas argenti pape Innocentio, cui favebat;
 receperat enim eum apud Carnotum, Anacleto subici recusans. 15
 1143. . . . [Abbatia^f de Boxleia⁶ fundata est a Willelmo de Ypres.]
 1145. . . . Robertus Pullus factus est Rome cancellarius.
 1146. . . . Obiit Robertus Pullus.
 1149. . . . Imperator Alemannorum reversus est cum exercitu suo fame et ingenti
 gladio pene consumpto. 20
 1156. . . . [Matildis⁷, filia regis Henrici, nata est apud Londoniam.]
 1159. . . . Obiit Adrianus papa; successit Alexander bonus; scisma factum^g est per
 Octavianum.
 Rad. de Dic. 1160. . . . Maria abbatissa, filia regis Stephani, nupsit Matheo comiti Bolonie.
 1168. . . . Hoc anno Henricus II. rex dedit filiam suam Matildam Henrico duci Saxonie; 25
 qui genuit ex ea filios tres, Henricum, Otonem et Willelmum.
 1174. . . . Factus est episcopus . . . Reginaldus Lumbarthus Batoniensis. . . . Obiit
 sanctus Petrus archiepiscopus Tharentasiensis 4. Idus Septembris.
 1177. . . . Hoc anno facta est pax inter papam Alexandrum et Fredericum impera-
 torem. 30
 1179. . . . Alexander papa celebravit concilium 300 episcoporum Rome. . . . Sinodus
 310^h episcoporum habita est Rome media quadragesima a papa Alexandro tempore Frede-
 rici imperatoris.
 1184. . . . Henricus dux Saxonie exulatus de terra sua, venit in Angliam cum uxore
 et liberis suis. 35
 Nov. 25. 1185. . . . Obiit Lucius papa in die sancte Katerine; successit Urbanus III. papa . . .
 Henricus dux Saxonie cum uxore et liberis rediit ab exilio in Saxoniam.
 1187. . . . Obiit Urbanus papa, successit Albertus cancellarius et vocatus est Grego-
 rius VIII; qui rexit ecclesiam 2 mensibus et dies 5 et mortuus est; cui successit Clemens
 papa. 40
 1188. Anno 35. Henrici secundi regis signatus est Fredericus imperator Romanorum
 et Fredericus, filius eius, dux Svevie, et Philippus rex Francorum et Henricus secundus rex
 Anglorum et Ricardus, filius eius, comes Pictavorum, juvenis bellicosissimus. Signati sunt
 etiam cum predictis principibus archiepiscopi nonnulli, episcopi quam plurimi, optimatum
 vero et plebis innumera multitudo. Per huius signationis occasionem sub auctoritate 45

a) el. est *des. War.* b) titulo *add. War.* c) electus in papam *add. War.* d) *deest War.* e) *dom. qua can-*
tatur 'Letare Jerusalem' War. f) *hæc add. altera manu coæva.* g) *facta c.* h) *postea eadem manu add. c*

1) *Lege Cæciliæ.* 2) Quamquam A a. 1277. de-
 sinit, tamen quæ B usque ad a. 1281. continuo tractu
 scripta habet eidem libro Wintoniensi perduto qui
 ab A adhibitus est deberi videntur. Econtra auctaria
 a. 1281—1285. et 1274—1280. a posteriore
 scriba codici B a Matthæo Westmonasteriensi ad-
 iecta hos Annales Wintonienses non contingunt.
 3) Quæ noster Roberto de Monte desumpsit, hic
 ex Huntingdonio, et hic ex Annalibus Anglosaxonicis
 hausit. 4) Mathildem. 5) Carolum. 6) Boxley 50
 in comitatu Kent, quo Yprensis tunc comes Can-
 tiæ Cisterciensis misit. 7) Postea uxor Henrici
 Leonis.

Romani pontificis exorta est quedam decimatio ab omni Europa. In qua exactione multi et maxime pauperiores angariantur et affliguntur. Ab hac decimatione liber fuit ordo Cisterciensis.

1190. Anno 2. Ricardi regis Anglorum motio christianorum ad Ierosolimam. In qua
5 motione primus et precipuus exstitit Fredericus imperator Romanorum et Philippus rex Francorum et Ricardus rex Anglorum; sed minime hoc anno illuc pervenerunt. Pervenerunt illuc Baldwinus archiepiscopus Cantuariensis et Hubertus episcopus Salesburiensis et Rannulfus de Glanvilla et multi alii principes et barones cum ingenti exercitu. Mortui sunt ibidem imperator et comes Robertus II. Logrecestrie et Baldwinus archiepiscopus et
10 Willelmus comes de Ferrariis et Ranulfus de Glanvilla^a.

1192. Anno 4. Ricardi regis. Qui rediens ab Ierosolimis mense Decembri et per fines Alemannie transitum faciens, in terram ducis Ostricensis fortuito appulsus; a quo et captus imperatori Henrico Alemannie offertur, oblatu custodie traditur, custoditus tutissime tenetur. Obiit Franco, filius Geldewini, 3. Non. Octobris, et Savaricus^d, frater eius, factus
15 est episcopus Bathoniensis.

1193. Anno 5. Ricardi regis. Detentus est Ricardus rex in Alemannia, donec pactam pro redemptione sua pecuniam, id est 100000 marcas argenti, persolveret.

1194. Anno 6. Ricardi regis. Hoc anno liberatus est rex Ricardus 2. Non. Febr.^b Febr. 4
a captione sua circa purificationem sancte Marie, quam ei intulit dux Austrie redeunti de terra Ierosolimorum, relictis obsidibus pro se; qui veniens in Angliam 3. Idus Maii², receptus Mai. 13
20 est cum gaudio magno.

1197. Anno 9. regis Ricardi obiit Henricus imperator Alemannie.

1198. Oto, iunior filius Henrici ducis Saxonie, nepos Ricardi regis Anglorum, electus est in imperatorem Alemannie.

1200. Regina Francie³, filia regis Dacie⁴, recepta est thoro mariti sui Philippi regis Francie, et adultera superinducta, scilicet filia ducis Austrie⁵, iussu apostolico repudiata est condigne. Hoc anno electus est Wido abbas Cisterciensis in cardinalem Romane ecclesie et episcopum Prenestinum.

1208. Flagrante maleficio isto⁶, venit Henricus dux Saxonie in Angliam⁷ ad avunculum suum regem Iohannem, supplicans pro pace ecclesie reformanda et pro archiepiscopo⁸ reconciliando. Postea scripsit rex Otho regi Iohanni et pro pace ecclesie et pro archiepiscopo reconciliando⁹. Postmodo vero misit rex in Alemanniam ad Othonem quatuor magnos viros¹⁰; post quorum reditum cepit rex animum suum aliquantulum mitigare et temperare versus ecclesiam.

1209. Otho, filius ducis Saxonie, nepos regis Iohannis, proxima dominica post festum sancti Michaelis diademate imperiali coronatus est Rome a domino papa Inno- Oct. 4.
centio III¹¹; et cito inter ipsum et summum pontificem orta est discordia. Mense Ianuarii apud Wintoniam peperit regina Ysabel filium secundum qui vocatur Ricardus¹².

1210. Otho imperator invadens regnum Sicilie contra Frathericum regem, tutele ecclesie Romane derelictum, et alia patrimonia eiusdem ecclesie contra iuramenta et scripta

a) Glan. c. b) 2. Non. Febr. *inter lineas manu recentiore, quae margini haec adscripsit: Igitur quando rex coronatus est et quando crucem suscepit et quando exivit de terra sua et quando captus fuit in Alemannia et quando liberatus est, dies mala fuit.* c) *inde ab a. 1201. altera manus incipit.*

1) Consanguineus Henrici VI. 2) Ricardus rex, 9) Per nuntios Bernhardum de Horstmar et Conradum de Wilre Oct. 25. a. 1208; v. Hardy, *Rotuli literarum patentium a. 1201--1212*, I, p. 87. 10) Potius Willelmum comitem Saresburiensem, fratrem nothum, cum quatuor clericis; v. litteras, quas Iohannes rex Mart. 24. a. 1209. quibusdam principibus regni Germanici misit, ibid. p. 91^b. 11) V. *Rotulos de Liberate* ed. Hardy p. 138: *Gerardo, nuncio Henrici de Suzentorp, qui primus tulit rumores de consecratione domini Othonis imperatoris de dono 10 marc. per regem*; cf. Winkelmann II, p. 496. 12) Postea rex Romanorum.

45 d. 20. Mart. in regnum reversus, die 12. Maii in Normanniam transvectus est. 3) Ingeburga. 4) Waldemari I. 5) Agnes de Merania. 6) Scilicet a Iohanne rege in episcopos perpetrato. 7) Fere a mense Decembri usque ad mensem Martium exeuntem a. 1209; v. Winkelmann, *Philipp u. Otto IV*, II, p. 152. De expensis Henrici, filii ducis Saxoniae, in Anglia remanentis v. *Rotulos de Liberate* ac de Misis et Praestitis regnante Iohanne ed. Hardy p. 109 sq. 8) Stephano Cantuariensi cognomine
55 Langton; v. Pauli, *Gesch. v. England* III, p. 343-345.

sua et alia munimenta, excommunicatur a summo pontifice: et hoc notificato principibus Alemannie, omnes a fidelitate ipsius absolvit.

1213. . . . Innocentius III. papa hoc anno constituit domum hospitalem in urbe Roma, quam Hospitale Sancti Spiritus appellari fecit, in loco ubi quondam peregrinantibus de Anglia domicilium erat edificatum et Anglorum scola dictum, eamque ditavit opibus et redditibus et, ne quid ei deesset, misit predicatores cum literis suis tam per Angliam quam per alias terras, ut ex largitione divitum et donatione mediocrum magis ac magis ad omnem copiam habundaret.

1214. Hoc anno ante purificationem beate Marie Ferrant comes Flandrie et Iohannes¹ comes Bononie et quidam alii magnates de partibus illis appulerunt in Angliam et homagium Iohanni regi in civitate Cantuarie fecerunt. Qui benevolentiam et favorem regis captantes, festinanter cum Willelmo comite Saresberie, fratre regis, et comite Wilkin² in Flandriam remearunt, ut insidiarentur, quo modo regem Francie dolositate comprehenderent; et interim rex Iohannes thesaurum multum et arma multa in Pictaviam promisit. Sed et ipse mox cum grandi exercitu secutus est, ut quasi ex improvviso undique preliaretur. Sed, Lodowico filio regis Francie occurrente cum multis, expensa pecunia sua ex magna parte et parum proficiens, post festum sancti Michaelis reversus est. Comites autem Flandrie et Bononie et Saresberie cum Othone imperatore ipsum regem die dominica impugnantes, capiuntur cum multis, Othone vix evadente. Adiudicati sunt autem comes Flandrie et Bononie numquam terram tenere debere de rege nisi de misericordia regis. 20

1215. . . . Celebratum³ est concilium Rome in ecclesia Salvatoris que Constantiniana vocatur mense Novembri, presidente domino Innocentio III. papa pontificatus eius anno 18; in quo fuerunt episcopi 412. Inter quos extiterunt de precipuis duo, videlicet Constantinopolitanus et Ierosolimitanus, primates autem et metropolitani 71, abbates et priores ultra octingentos, legatorum vero regis Sicilie, imperatoris Constantinopolitani, regis Francie, Anglie, Hungarie, regis Ierosolimitani, regis Cipri, regis Aragonie necnon et aliorum principum et magnatum, civitatum etiam aliorumque locorum ingens affuit multitudo.

1216. . . . Obiit Innocentius III. papa apud Perusium 17. Kal. Augusti, ibidemque honorifice tumulatus est, anno papatus sui 18, mense 5, die 5; successit Honorius III.

1218. . . . Otho imperator Alemannie, nepos Ricardi et Iohannis regum Anglie, obiit. Hic, dum vixit, potens et inclitus erat; seditque sub Innocentio III. et Honorio annis 8. Qui, accepta

1209. corona a papa Innocentio, statim pugnam habuit cum Romanis et contra voluntatem domini pape intravit regnum Apulie. aufereus illud et Fredericum, regis Sycilie filium^a, unde propter hoc excommunicatus est. Principes autem Alemannie per dominum papam quarto anno imperii sui Fredericum predictum in Romanorum imperatorem elegerunt. Qui veniens per mare usque Romam, a domino papa ac populo Romano honorifice suscipitur et in Alemanniam mittitur contra Othonem ibique mirifice triumphavit et regnat prospere usque in hodiernum diem. Fredericus hic sub Honorio omnino electus imperator et ab illo post mortem Othonis coronatur.

1226. . . . Lodovicus rex Francorum tam rogatu quam iussu summi pontificis profectus est cum exercitu grandi ad civitatem quandam vocabulo Avinhun et obsedit eam, que Romane ecclesie superbiendo vel potius apostatando inobediens erat et rebellis. Illi autem qui in urbe erant arbitrantes, non esse tutum diu tanto resistere principi, reddiderunt se summo pontifici. Legati vero apostolici, qui in exercitu erant, tradiderunt urbem predicto regi. Rex igitur, acceptis obsidibus ab his qui in civitate erant, muris etiam eiusdem urbis fortioribus in locis per girum destructis atque deletis, cepit reverti in terram suam; set in ipso itinere morbo correptus, ex hac luce vel potius caligine, subtractus est. 45

1227. . . . Obiit Honorius papa; successitque ei Hostiensis episcopus et vocatus est Gregorius. . . . Fredericus autem imperator Romanus, qui et ipse cruce signatus et, ut sperabatur, dux et princeps exercitus christiani, simulabat se cum ceteris profecturum. Sed corruptus, ut fertur, muneribus et xenis paganorum, et de terra sua minime egressus, non mediocre intulit impedimentum exercitui christiano. Peregrini siquidem, qui in Siriam adventum eius iam prevenerant, audientes, quod dictus imperator secundum quod promiserat nequaquam veniret, plus quam 40 milia in eisdem navibus, in quibus transierant,

a) illud Frederico r. S. filio *Gilb.*

1) Potius Reginaldus. 2) Willelmo comite Hollandiae a. 1203 - 1222. 3) Ex protocollo synodi.

redierunt. Pro quo facto postea Rome multisque locis aliis solemniter excommunicatus est¹. Gregorius papa, qui huius nominis nonus dictus est, orta dissensione inter ipsum et Romanos, tum propter imperatorem, quem excommunicaverat, tum propter alia quedam, que Romani non recte, ut sibi visum est, ab ipso exigebant, transtulit se Perusium, ubi non
 5 modico tempore moram fecit. . . . Fredericus imperator, adductis circiter 15 milia Sara-¹²²⁸
 cenis in imperium, ecclesiam Dei conculcat atque perturbat. Confundit etiam miserabiliter^{1230.}
 negotium Terre Sancte et post innumera fraudum commenta contra Romanam ecclesiam
 publice prosilit, in persecutionem eius totaliter se conflando.

1228. . . . Fredericus imperator applicuit excommunicatus in Terram Sanctam circa Sept 8
 10 nativitatem beate Marie semper virginis.

1229. Gregorius papa, directo nuntio in Angliam, exegit ab episcopis, abbatibus, prio-
 ribus aliisque ecclesiarum prelatibus et clericis decimam omnium reddituum et proventuum
 ad sustentandum exercitus, quos sub amplis stipendiis miserat ad recuperandum patrimo-
 nium beati Petri et castella et terras a Frederico imperatore invasas, et ut dissiparet et
 15 minueret, ubicumque posset, potestatem dicti imperatoris, qui a Deo et Romana ecclesia
 videbatur aversus. Predictus igitur nuntius veniens in Angliam, dictam decimam tam per se
 quam per alios districtissime colligi fecit et adunari.

*De statu Terre Sancte cunctos incertos cupientes reddere certos ad Iesu Christi laudem
 et nominis sui gloriam, christianitatis exaltationem et inimicorum crucis Christi confusionem,
 20 Sydonis et Cesaree castris ante adventum imperatoris in Terram Sanctam bene firmatis et,
 prout decuit, competenter munitis, et apud Iopen, que est porta Ierusalem, post predicti impe-
 ratoris in Terram Sanctam adventum quodam castro pulcherrimo et fortissimo firmato et
 fossato in magna parte pavato^a, sciatis, quod Kemel^b soldanus Babilonie^c, qui omnibus
 preest soldanis, multis per internuntios inter eos habitis consiliis et colloquiis, tandem per
 25 treugas inter eos per decem annos captas reddidit sancte christianitati sanctam civitatem
 Ierusalem et sanctum sepulcrum Domini et Bethleem et Nazareth civitates et cheminum usque
 ad flumen Iordanis cum quibusdam casalibus, dictis civitatibus et chemino predicto pertinenti-
 bus, necnon et civitatem beati Georgii³ in Ramis⁴ et planas de Ramis in parte et planas Sidonis
 in parte et Turonum Winfridi⁵; ita quod, Deo gratias, securum patet ire et redire omnibus
 30 peregrinis, tam illis scilicet qui modo sunt in Terra Sancta, quam illis qui in eandem infra
 treugas predictas processu temporis sunt venturi, ad peregrinationem suam faciendam ab
 Acon usque Tirum et Sidonem et usque Nazareth et usque ad sanctam civitatem Ierusalem et
 usque flumen Iordanis et usque Bethleem per antiquam stratam peregrinorum, sicut inter per-
 petue memorie dominum nostrum Ricardum, quondam regem Anglorum, et inter Saladinum,
 35 Damasci et Babilonie quondam soldanum, fuit prolocutum. Predictus etiam Fredericus impe-
 rator die dominica proxima ante annunciationem Domini portavit coronam regalitatis in
 civitate sancta Ierusalem. Quoniam vero soldanus Damasci, qui infans est⁶ et malum habuit
 consilium, voluntati et sapientie predicti Kemel^b soldani Babilonie in parte noluit et in parte
 voluit predictis treugis assentire, predictus soldanus Babilonie hoc moleste tulit et civitatem
 40 Damasci una cum Seraph⁷, soldano partium orientalium et fratre predicti soldani Babilonie
 et predicti soldani avunculo, cum centum et quinquaginta ammirallis potenter obsedit et etiam
 castrum del Crak⁸, quod est quoddam castrum fortissimum et ius christianorum. Ita quod in
 recessu latoris presentium in Terra Sancta a nobis fuerunt adhuc predicti soldani in obsidione
 predicta civitatis Damasci. Datum apud Acon 20. die Aprilis⁹.*

45 Fredericus imperator rediit de Terra Sancta.

1230. . . . Pax et concordia facta est inter papam Gregorium et imperatorem Frede-
 ricum.

1235. . . . Henricus rex Anglorum, filius Iohannis regis, maritavit hoc anno Ysabellam,
 sororem suam, Frederico imperatori Romanorum.

50 a) pavato ed. Luard. b) Keniel ed. Luard.

1) Anagninae Sept. 29, Romae Mart. 23. a. 1228; cf. Winkelmann, 'Friedrich II.' p. 280. 286. 2) El-Kamel soldanus Aegypti. 3) Lydda vel Diospolis. 4) Rama vel Arimathia. 5) Toron, feudum Henfridi, prope Tyrum. 6) Ennāsir Dāud, filius sol-
 dani Elmuazzam. 7) El-Aschraf soldano regni Khelat. 8) Karak. 9) V. quod monuerunt de hac peregrini cuiusdam Angli epistola Kestner, 'Der Kreuzzug Friedrichs II.' p. 8. et Röhricht, 'Beiträge' I, p. 78 sq.

1238. . . . Fredericus imperator exercens tyrannidem, obsidet et impugnat civitatem Mediolani¹; cui illi fortiter atque viriliter resistunt.

1239. . . . Fredericus imperator, qui quondam puer Apulie appellatus est, multa et magna mala fecit, sicut ex consequentibus² liquido potest lector advertere:

Ipsè siquidem movit seditionem in Urbe, per quam intendebat Romanum pontificem et fratres suos a sua sede repellere et contra privilegia, dignitates et honores apostolice sedis libertatem ecclesiasticam conculcare. Item episcopum Prenestinum³, apostolice sedis legatum, ne in legatione sua procederet, cui in Albigenſibus partibus pro corroboratione catholice fidei dominus papa vices suas commiserat, per quosdam fideles suos impediri mandavit. Item non permittit quasdam cathedrales et alias vacantes ecclesias in regno ordinari, et hac occasione periclitatur libertas ecclesie, perit fides, quia non est, qui ponat verbum Dei nec qui regat animas, deficiente pastore. Item clerici in regno capiuntur, incarcerantur, proscribuntur et occiduntur; ecclesie Domino consecrate destruuntur et profanantur. Item non permittit sacras ecclesias reparari. Item terras quorundam nobilium de regno, qui ecclesiam tenebantur defendere⁴ ad manus suas, occupavit et devastavit. Quasdam ecclesias cathedrales bonis suis spoliavit. Item multe ecclesie cathedrales et alie ecclesie et monasteria de regno per iniquam inquisitionem fuerunt per eum fere omnibus bonis spoliata. Item tallie et exactiones contra formam pacis ab ecclesiis et monasteriis per ipsum extorquentur in regno. Item in regno prelati ecclesiarum et abbates Cistercienses et aliorum ordinum compelluntur per singulos menses dare certam summam pecunie pro constructione novorum castrorum. Item contra tenorem pacis hi qui adhererunt ecclesie bonis omnibus spoliati, exiliari coguntur tamquam proscripti, liberis, uxoribus captivatis. Item impeditur negotium Terre Sancte et reparatio imperii Romani. Pro his omnibus et huiusmodi et multis aliis malis, pro quibus dictus Fredericus a papa Gregorio fuerat diligenter admonitus et frequenter, et parere non curavit, eundem Fredericum idem papa Gregorius excommunicationis et anathematis vinculo innodavit. Omnes autem qui iuramento fidelitatis ei tenentur astricti ab eiusdem iuramenti observatione decrevit absolutos, ne sibi fidelitatem observent, districtius inhihendo, quamdiu vinculo excommunicationis fuerit astrictus. Ceterum idem Fredericus de dictis et factis suis, multis et fide dignis clamantibus quasi per universum orbem, quod de catholica fide recte non sentiat, est graviter infamatus.

30

Imperator ad papam⁴.

Fata movent, stelleque docent aviumque volatus:

Totius subito malleus orbis eris⁵;

Roma diu titubans, variis erroribus acta,

Concidet et mundi desinet esse caput.

35

Papa ad imperatorem.

Fama refert, scriptura docet, peccata loquuntur,

Quod tibi vita brevis, pena perennis erit.

Aug. 1241. . . . Obiit papa Gregorius circa festum sancti Bartholomei⁵; et tunc vacavit sedes Romana post multum tempus. Post eum circa festum sancti Michaelis⁶ electus et ordinatus novus papa, videlicet magister Gaufridus Mediolanensis; et duravit in papatu per 18 dies.

Jan. 28. 1243. . . . Consecratus est papa Innocentius quartus vigilia apostolorum Petri et Pauli.

1244. . . . Dominus Bonifacius, filius comitis de Saweya, assensu capituli Cantuarie ad sedem Cantuarie canonice electus et a domino papa Innocencio quarto confirmatus,

Apr. 22. 10. Kal. Maii venit primo in Angliam, subdiaconus tunc existens.

Eodem anno, cum inter dominum papam Innocentium quartum et dominum Fredericum imperatorem fuisset mota discordia, dictus papa dicti imperatoris timens insidias, eiectis tamen gentibus dicti pape per imperatorem, ab urbe Roma fugit timore perterritus

a) quas ecclesia tenebat *Matthaeus Paris.* b) unus erit *Matth.* c) *Micah.* c.

1) Minime, sed Brixienſem. 2) Quae sequuntur habes in *Matth. Paris. l. l. p. 551; Chron. Mant., e sententiis Mart. 20. 24. a papa latis contracta sunt, SS. XXIV, p. 219; Gaufr. Coll. SS. XXVI, p. 618. quae apud Matth. Paris. III, p. 533. inveniuntur. 5) Potius Aug. 22. 6) Potius Oct. 25.*

3) Iacobum de Pecoraria. 4) Similes versus

venitque circa festum omnium sanctorum Lugdunum, ibique per multum tempus, multa et varia mirabilia faciens, perhendinavit.

1251. . . . Obit Fredericus quondam imperator Alemannie, qui sacrosanctam eccle- 1250
siam multis persecutionibus in omni vita sua graviter vexabat, ob quam causam a summo
pontifice Innocentio IV. multoties fuerat excommunicatus et ante mortem per eius licentiam
nequaquam absolutus. Cuius persecutiones cum idem summus pontifex iam per annos 7
devitando apud Lugdunum moram fecisset, tandem audito, quod tam immanem inimicum
Romane ecclesie Dominus e medio abstulisset, Romam adiit et apostolicam sedem sicut
prius obtinuit.

1257. Ricardus comes Cornubie, frater domini regis Henrici III. factus est rex Ale-
mannie.

1264. . . . Rex rescribens¹, salute omissa, mandavit, quod de eorum ministerio nihil
curaret, sed tamquam suos adversarios eos reputaret et ut hostes publicos illos diffidaret.
Edwardus etiam, regis primogenitus, et avunculus eius Ricardus, dictus quondam rex Ale-
mannie, mandaverunt, quod destruerent bona eorum et suorum necnon et corpora.

1265. . . . Symon iuvenis² . . . de captivitate carceris dimisit regem Alemannie,
avunculum suum, et . . . alios, quos in custodia sua possidebat apud Kenilworze; et facta
sunt hec 8. Idus Septembris.

1266. . . . Item³ Karolus — — et amplius.

1269. . . . Item 9. Kal. Sept. — — Terram Sanctam.

1270. . . . Quod cum tractatum — — multi alii.

1271. . . . Post octavas — — terre eorum. Interfectus — — Iunii.

1272. . . . Archidiaconus — — Cornubie.

1274. . . . Facta convocazione — — Iulii.

1275.⁴ . . . Item Saraceni — — et amplius.

Item eodem anno obiit Gregorius papa X. apud Arescium civitatem Tuscie — — Innocentius papa quintus est
appellatus.

1276. . . . Item⁴ die sancti Albani martyris — — Adrianus papa quintus, qui⁵ per 35 dies in papatu
vixerat, non tamen consecratus viam universe carnis est ingressus 18. Kal. Septembris⁶; cui⁵ successit Petrus Tusc.
— — obrutus interiit.

1277. . . . Item hoc anno 5. die mensis Maii — — Nicholaus tertius.

1278. . . . Item dominus Robertus — — Portuensem et cardinalem est promotus.

1280. Hoc anno 2. Non. Septembris obiit Nicholaus papa III.

1281. Die sancti Petri — — Martinus tertius.

1285. Hoc anno, videlicet 4. Kal. Aprilis, obiit Martinus papa quartus; cui successit
Honorius papa quartus.

1287. Hoc anno pridie Non. Aprilis in urbe Roma obiit Honorius papa quartus.

Item rex Hungarie⁷ in tantam cordis decidit cecitatem, ut, fide christianorum relicta^b,
ad errorem gentilium cum quibusdam suis complicibus se transferret, magis eligens
Makameto servire quam altissimo Iesu Christo. Qui tanta calliditate ad sui damnationem
usus est, ut, fraudulenter convocatis terre sue potentioribus in quodam palatio suo quasi
ad parlamentum cum eisdem habendum, et ecce ex improvise, sicut ipse rex preordina-
verat, supervenit miraldus Saracenorum potentissimus cum 20 milibus fortium bellatorum,
dictum regem una cum omnibus christianis ibidem congregatis in vigilia sancti Iohannis
baptiste hostiliter cepit et abduxit. Sed omnipotens Dominus, qui suis in arto positus
nescit abesse, captis sic et in comitiva gentilium itinerantibus, ecce terremotus factus est
magnus circa horam diei octavam, et tenebre facte sunt per universam regionem illam, et
tempestat grandisona multa milia illius gentis incredule interfecit, et christiani ab omni
plaga illesi ad propria cum gaudio sunt reversi, solo rege cum Saracenis gradiente.

50 a) alia manu in calce paginae. b) ut se add. c.

1) Baronibus. 2) De Monteforti. 3) Quae adhaeret. 6) Dies iterum auctario e Westmonasteriensis descripto debetur, ubi tamen 18. Kal. [loco die] Augusti habetur. Noster, qui diem emortualem corrigere voluit, errorem in mense latere, opinatus est; obiit autem Hadrianus V. Aug. 18. Hinc auctor ad Wintoniensem aut perditum aut B revertitur. 7) Ladislaus IV. a. 1272--1290.

Sept. 6
cf. Ann
Winton

Auct.
Went.
Wav. B

Went. B
Auct.
Went. B

Jun. 23

Apr. 4

Mart. 29

1288. Hoc anno, 15. die mensis Februarii¹ frater Ieronimus de ordine fratrum Minorum presbyter cardinalis in summum pontificem consecratur, et vocatum est nomen eius Nicholaus papa quartus; de quo quidam versificator sic ait:

Frater Ieronimus mundo Minor est modo primus.

Hic peritus fuerat in Greca lingua pariter et Latina. 5

Item in confinio Colonie Agrippine dux Brabantie, cuius filius nomine Iohannes Margaretam, filiam regis Anglie, postmodum duxit in uxorem, de comite Gerlie², viro utique nobili et in armis strenuo et dicti ducis adversario capitali, fortiter triumphavit. In quo conflictu³ archiepiscopus Colonie⁴ fuit captus et armatus carcerali custodie mancipatus. Insuper multi milites Teutonici perierunt gladiis et fustibus artificialiter preacutis. 10

1290. Hoc anno, mensibus Maii et Iulii Gilbertus comes Glovernie Iohannam de Acon et Iohannes, filius ducis Brabantie, Margaretam, virgines illustres, regis Anglie filias, in ecclesia conventuali apud Westmonasterium solempniter duxerunt in uxores.

Jun. 5. 1291. . . . Anno eodem, die Martis proxima post festum ascensionis Domini Florencius comes de Hoylonde, Robertus de Brus, . . . omnes isti singulare ius et hereditarium in regnum Scotie vendicabant et acclamabant; iurisdictioni et ordinationi ac etiam sententie domini Eadwardi illustris regis Anglie, tamquam summi domini prefati regni Scotie, consensu unanimi et concorditer se submiserunt sub hac forma:

*Eadwardus . . . conventui de Waverle salutem. Mittimus vobis . . . transcripta . . . :
A toz iceus qui ceste lettre verrunt ou orrunt Florence conte de Holande, Robertus de Brus 20
. . . Cum nus entendums aver droit el reaume de Escoce, . . . volums**

EX ANNALIBUS WIGORNIENSIBUS ET TEOKESBURIENSIBUS.

Wigorn.

Teokesbur.

1147. . . . Rex Francorum Lodovicus et imperator Romanus Conradus et comes Flandrensis Theodericus et alii plures Ierusalem profecti sunt. 25

1159. Adrianus papa obiit; succedunt duo, Alexander et Victor qui Octovianus dictus est; sed prevaluit Alexander.

1160. . . . Alexander papa a Francis et Anglis, spreto Victore, in summum pontificem susceptus est. 35

1162. . . . Alexander navigio venit in Galliam.

1163. . . . Alexander papa generale consilium tenuit Turonis.

1164. . . . Octovianus scismaticus obiit; 40 cui succedit Wido, cismaticus de Crema.

1165. Alexander papa honorifice suscipitur a Romanis in sedem suam.

1167. . . . Frathericus imperator cum exercitu copioso Romam veniens, Widonem 45 Cremensem^b in ecclesia sancti Petri violenter intrusit; qui et altare destruxit et aliud erexit, missas celebravit, imperatorem coronavit; etiam pro hoc facto magna pars exercitus sui divina ultione percussa est. 50

a) desunt codex, quibusdam folis deperditis. b) Cirenensem c.

1) Potius Febr. 22. 2) Reinoldo I. comite Geldriac. 3) Apud Worringen prope Coloniam. 4) Sigfridus de Westerburg.

Wigorn.

1169. . . . Terremotus magnus factus est in Scicilia, qui Cathiniam et alias 4 civitates subvertit¹. . . .

1176. . . . Willelmus rex Sicilie filiam 10 regis Anglie² duxit uxorem. . . .

1178. Alexander papa celebravit concilium apud Lateranum³. . . . Kalixtus papa 13 scismaticus veniens ad pedes Alexandri, absolutus est. . . .

1179. Alexander papa concilium tenuit Rome. . . .

1189. . . . Item imperator Fredericus cum exercitu magno perrexit Ierosolimam. . . .

1192. . . . Ricardus rex Anglie, audito in Syria, quod Iohannes^b, frater suus, Angliam 25 in manu forti sibi subiugasset, treugas cepit cum Saladino pagano in tres annos; et rediens captus est ab imperatore Alemannie 12. Kal. Decembris⁴. . . .

1193. . . . Facta est redemptio regis Ricardi.

1194. Hoc anno rex Ricardus Anglie liberatus est a potestate Henrici imperatoris 2. Non. Februarii. Item 3. Idus Maii⁵ apud Sandwich applicuit. . . .

1200. . . . Willelmus de Verdun factus est archidiaconus Gloucestriæ. . . .

1204. Comes Flandrensis⁷ et dux Venitiæ⁸, marchisius de Monte-ferrato⁹ et comes de Sancto Paulo¹⁰ profecti Ierusalem Constantinopolim ceperunt; et incarcerato imperatore, 40 convenientibus viribus in unum, comes Flandrensis in imperatorem eligitur. . . .

1207. . . . Otho rex Alemannie, mandatus a rege avunculo suo, venit in Angliam ante pascha¹¹, sed, data pecunia a rege, post pascha rediit¹¹. . . .

1208. . . . Philippus dux Suavie, adversarius domini Othonis regis Alemannie, attracto fere ad se toto imperio, occiditur a quodam comite palastino¹²; et sic totum imperium suscepit dominum Othonem⁴ in imperatorem. . . .

a) Lateranum c. b) I. c. c) deest c. d) O. c.

1) Cf. Hoveden., supra p. 141. 2) Iohannam. 3) Hoc 55 ex alio auctore repetitur rectius a. 1179. 4) Potius Dec. 21. 5) Emenda Martii. 6) Potius Ian. 8.

SS. T. XXVII.

Teokesbur.

1168. Dux Saxonum accepit in uxorem Matildam abiam regis Anglie. Wido de Crema papa cismaticus obiit; cui successit Kalixtus cismaticus. . . .

1169. . . . Terremotus magnus factus est in Sicilia, qui Cathaniam et alias quatuor civitates subvertit. . . .

1176. Willelmus rex Sicilie filiam regis Anglie² duxit in uxorem. . . .

1177. Concordia facta est inter papam Alexandrum et Fredericum imperatorem. . . .

1178. . . . Calixtus papa scismaticus veniens ad pedes Alexandri, absolutus est. . . .

1179. Alexander papa concilium tenuit Rome. . . .

1186. . . . Die sancti Laurentii Hugo prior Aug 10 Cartusianus factus est episcopus Lincolnie. . . .

1192. Ricardus rex Anglie, audito in Siria, quod Iohannes, frater suus, Angliam in manu forti sibi subiugasset, treugas cepit cum Salodino pagano in tres annos; et rediens captus est 13. Kal. Decembris⁴ a duce Ostrensi, et traditus Henrico imperatori Alemannie. . . .

1194. Ricardus rex Anglie rediit in Angliam 3. Idus Martii, solutus a captione. . . . Mart 13.

1198. . . . Celestinus papa obiit 8. Idus Ianuarii⁶; Innocentius succedit 5. Idus Ianuarii⁶. . . .

1200. . . . Willelmus de Verdun factus est archidiaconus Glocestrie. . . .

1204. Comes Flandrensis iter arripiens Ierosolimitanum, [in^c] imperatorem Constantinopolitanum eligitur. . . .

1206. Iohannes de Via Lata cardinalis Romanus venit in Angliam. . . .

1208. . . . Petrus de Castro-Novo missus in Provinciam ad hereses eradicandas, occiditur ex mandato comitis Tolosani. . . . Philippus dux Swavie occiditur; et tota Alemannia suscepit imperatorem dominum Othonem, nepotem regis Anglie ex sorore. . . .

7) Baldwinus. 8) Henricus. 9) Bonifacius. 10) Hugo. 11) V. supra p. 427. 12) Ottone de Wittelsbach.

Wigorn.

Jan. 6. 1209. Regina Ysabella nocte epifanie peperit Ricardum, postea regem Alemannie. . . . Dux Saxonie Henricus, nepos regis Anglie, venit in Angliam, et facto homagio domino regi de quibusdam terris quas petiit, rediit in sua, relicto filio suo primogenito¹ cum rege. . . . Rex Otho^a, desponsata sibi filia Philippi quondam ducis Suevie, coronatus est Rome in imperatorem quarta die Octobris.

1210. . . . Otho^a imperator, occupatis quibusdam terris et castris que papa tenebat, excommunicatur.

1211. . . . Otho imperator Romanorum sibi subiugavit Apuliam.

1212. Otho imperator, subiugatis sibi Apulia et Sicilia, rediit in Alemanniam. . . . Othone imperatore per dominum papam reprobato propter iniurias ecclesie Romane illatas, Fredericus puer Apulie eligitur et mittitur cum exercitu magno in partes Cisalpinas contra Othonem.

1214. . . . Imperator Alemannie Otho excommunicatus cum nostratibus et Ferrando comite Flandrie congregitur cum rege Francorum Philippo, imperatore tamen in prelio^c non presente, sed longe retro existente². Ibi capiuntur comes Flandrie, comes Bolonie, comes Saresberie et alii multi; multi etiam capiuntur, multi occiduntur. Imperator, licet invitus, suasionem tamen suorum, fugere compellitur.

1215. . . . Generale concilium celebratum est Rome in ecclesia Lateranensi sub Innocencio III. papa.

1216. . . . Innocencius papa obiit 3. Iulii^d.

1226. . . . Ludovicus rex Francie cruce signatur super comitem Tholosanum et cum legato^b et infinito exercitu proficiscitur post pascha, obsessurus Avenium; at^e frustra consumptis et opibus et opera, detritis etiam copiis suis militaribus, confusus revertitur in Galliam. Civitas autem Avenium subdidit se domino pape sub spe misericordie; qui precepit menia dirui.

1227. Hugelinus episcopus Hostiensis cathedram Romanę ecclesie in quadragesima ascendit, dictus Gregorius.

Teokesbur.

1209. Regina Ysabel peperit Ricardum nocte epifanie. . . . Rex Alemannie coronatur in imperatorem Rome.

1210. . . . Otho imperator, occupatis quibusdam terris quas papa tenuit, excommunicatur. W[illelmus^b] de Verdun, archidiaconus Glocestrie, obiit.

1211. . . . Otho imperator excommunicatus subicit sibi Apuliam.

1212. Othone imperatore a papa Innocencio III. reprobato propter iniurias Romane ecclesie illatas, Fredericus puer cum exercitu magno mittitur in Alemanniam contra Othonem.

1214. . . . Nostrates congregientes in Flandriam cum Philippo rege Francie debellantur, et magnates capiuntur.

Nos incepimus divina celebrare 3. Non. Iulii³.

1215. . . . Generale consilium celebratum est Rome sub papa Innocencio III.

1226. . . . Ludovicus rex Francie cruce signatus hostiliter congregitur terram comitis Tolosani precepto domini pape, et obsessa Avenium post pascha, detritis ibidem copiis suis militaribus et consumptis opibus et thesauris, post autumpnum dedecorose revertitur.

1227. . . . Hugelinus Hostiensis episcopus canonice electus consecratur in quadragesima in summum pontificem Rome, qui et vocatur Gregorius IX. Honorius papa obiit.

a) O. c. b) W. c. c) prelito c. d) ita c. e) ut c.

1) Henrico, cuius in Anglia remanentis expensa notatur in *Rot. de Liberate regnante Iohanne*, ed. Hardy p. 109 sq.; cf. Winkelmann, 'Otto IV.' p. 152.

2) Hic error nec alibi invenitur, nec cum linea 33. convenit. 3) Nota scriptorem coævum. 4) Iul. 16. 5) Romano diac. card. S. Angeli.

Wigorn.

Cruce signati proficiscuntur post pascha in subsidium Terre Sancte; sed, diu et frustra expectata transfretatione imperatoris Ale-
mannie Friderici, in tribus portibus fame et intemperie aeris usque ad 40 milia probe iuventutis mortui sunt. . . . Alii¹ missi sunt in Austriam, ut peterent filiam ducis² in uxorem³; item missi sunt alii ad regem Galacie⁴ pro
10 assumenda filia eius regi in uxorem; sed omnes infecto negotio redierunt. Honorius papa in quadragesima, Hugo de Mortuo-mari obierunt.

1228. . . . Gravis discordia orta est inter
15 dominum papam et imperatorem Frethericum^a, ita ut dominus papa excommunicaret imperatorem, quia erat cruce signatus et noluit perficere peregrinationem suam. . . .

1229. Ierusalem reddita Fretherico im-
20 peratori. . . . Imperator Frethericus^a desponsavit filiam regis Ierusalem et coronatus [est^b] in Ierusalem. . . .

25

30

1230. . . . Maxima tempestas inundacio-
35 nis Rome, unde cives perterriti timore revocaverunt dominum papam a Perusio⁶. . . . Imperator reversus a Terra Sancta, movit guerram contra dominum papam; et postea concordati sunt. . . .

40

45

1235. . . . Ysabella, soror regis, nupsit
50 imperatori Fritherico. . . .

a) F. c. b) deest c.

1) Scil. legati Anglici. 2) Leopoldi VI; cf. epistolas Henrici III. et Leopoldi VI. de hac re a. 1224. et 1225. missas ap. Rymer, Foedera I, p. 176. 3) Scil. Henrico III. 4) 'De Premislao II. rege Bohemiae agi videtur' LUARD; de cuius filia duenda scripsit Henricus rex archiepiscopo Coloniensi a. 1227, ap.

Teokesbur.

Cruce signati proficiscuntur post pascha Apr. 11 in subsidium Terre Sancte; sed, diu et frustra expectata transfretatione imperatoris Fretherici, in tribus portibus fame et intemperie aeris usque quadraginta milia probe iuventutis mortui sunt. . . .

1228. . . . Treuge capte sunt inter soldanum Babilonie Kemel et Fredericum imperatorem Rome ad 10 annos; itaque reddidit dictus soldanus christianitati civitatem sanctam Ierusalem cum sepulcro et Belleem et Nazareth et aliis civitatibus et cassalibus et liberum iter ad flumen Iordanis. Dicta vero pax et concordia facta est 15. Kal. Aprilis, in
1229. Mart. 18.
qua portavit dictus imperator coronam regalitatis sancte civitatis Ierusalem^b.

1229. . . . Memorandum: 7. Kal. Aprilis dominus papa extorsit decimam omnium bonorum tam virorum religiosorum quam clericorum pro guerra sua sustinenda contra Fredericum Romanum imperatorem, licet parum contra eundem profecerit, denunciatis eum excommunicatum per omnem occidentalem ecclesiam per literas suas missas ad omnes prelatos, scilicet archiepiscopos, episcopos, archidiaconos, ut eum per suas parochias talem denuntiarent, quia asserunt, dictum imperatorem contra formam et iura ecclesie pacem [fecisse^b] cum soldano Babilonie, quod est contra opinionem multorum christianorum. . . .

1230. . . . Dominus Petrus de Rupibus episcopus Wintonie multum elaboravit, ut pax reformaretur inter regem Anglie et regem Francie tam ad curiam Romanam quam alibi; et pacificavit dominum papam Gregorium et Fredericum imperatorem. . . . Pax vero facta est inter Romanum imperatorem Fredericum et papam. . . .

1234. . . . Bellum fuit inter christianos et hereticos circa festum sancti Barnabe⁷ in
100 11
insula que dicitur Stodinges; et occisi sunt de hereticis ad 5 milia tam virorum quam mulierum et infantum, agentibus advocato de Betune et Baldewine de Betune et Berthram Grosso et multis aliis. . . .

1235. Dominus rex Anglie Henricus misit dominum Willelmum episcopum Exonie et

Rymer I, p. 185. 5) Pax Febr. 18. facta est; v. epistolam peregrini Angli in Ann. Waverl. supra p. 461; cf. p. 429. 431. 6) Fere eadem tradit Ric. de S. Germano. 7) Potius d. 27. Maii; v. Schumacher, 'Die Stedinger' p. 143. 242.

Wigorn.

Teokesbur.

* Mai. 12.

* Jun. 11.

1236. Henricus rex duxit in uxorem Alienor, filiam comitis Provincie³, sororem regine Francie, et eam coronari fecit die depositionis sancti Wlstani.

1236.
Jan. 20.

1240. . . . [Celestinus^a quartus post Gregorium nonum sedit papa mense uno; et vacavit sedes per annum; post quem successit Innocentius quartus, qui sedit annis 11, mensibus 6. Ottobonus^d recedens ab Anglia, captus est in mari ab hominibus imperatoris].

1241. . . . Tres legati et multi alii prelati capti incarcerantur^b ab imperatore. . . .

Aug. 22. In octava assumptionis mortuo Gregorio papa, successit Celestinus; et elapsis 17 diebus obiit.

* Jun. 24.

* Sept. 25.

* Aug. 24.

* Nov. 10.

* Dec. 6.

alios viros probe virtutis in Alemanniam cum sorore sua nomine Isabella circa festum sancti Pancratii¹; que scilicet nupsit imperatori Frederico per voluntatem et provisionem domini pape Gregorii noni. . . . Circa festum sancti Barnabe⁷ Isabella, soror regis Anglie, facta imperatrix Alemannie. Desponsatur autem civitate Warmacensi, id est Warmasia, ubi quondam Ricardus rex Anglie imprisonatus fuit; et fecit solemnitatem archiepiscopus Manguncensis².

Alienor, filia Randulphi³ comitis de Provincia, nupsit Henrico regi et coronata est 13. Kal. Februarii apud Londoniam. 15

1237. . . . Dominus papa et Romani concordati sunt.

1239. . . . Frethericus imperator excommunicatur a domino papa propter contumaciam et quia, ut dicebatur, combussit clericos nuntios domini pape et fratres Minores et infestavit ecclesiam.

1240. . . . Venit^e quedam gens que dicuntur Tartari, filii Ismael, egressi de cavernis ad 30 milia milium et amplius. Vastaverunt omnes provincias, per quas transitum faciebant. Sed dux Baverensis⁵ multos interfecit et in fluminis rivo precipitavit.

1241. . . . Venerabiles patres, legati Francie nomine Prenestinus⁶ et Anglie nomine Otto, circa inventionem sancte crucis ab imperatore Romano Frederico capti in mari et imprisonati sunt cum archiepiscopis, episcopis et aliis quam plurimis. . . . Dominus Ricardus comes Cornubie rediens a Terra Sancta, circa⁷ nativitatem sancti Iohannis baptiste Romam adivit, ut pacem inter ecclesiam et imperium reformaret. . . . Henricus⁸, filius imperatoris Frederici, a Tartaritis occisus est, et magna strages hominum facta est in vigilia sanctorum Cosme et Damiani. . . .

Obiit Gregorius papa circa festum sancti Bartholomei⁹; cui successit Celestinus, qui sedit tantum per 11 dies. . . . Obiit Celestinus papa nocte sancti Martini. . . . Scisma non modicum et dissidentia inter fratres cardinales fuit. . . . Circa festum sancti Nicholai obiit^e Iohanna¹⁰ imperatrix et sepulta est apud Barensem urbem. 50

a) haec add. alia m. b) incarceration c. c) Obiit c. d) Barethi c., Marci Luard. e) obiit Iohanna imperatrix, soror domini Henrici regis Anglie m. coeva ad calcem paginae rubro iterum scripta c.

1) V. 'Geschichte von England' III, p. 616. 617.

2) Sigfridus III. 3) Raimundi Berengarii IV.

4) Otho, Mai. 3. a. 1241. 5) Otto II. dux Bavariae numquam Tartaros devicit. 6) Iacobus. 7) In octavis

s. Ioh. bapt. in Sicilia applicuimus, epistola Ricardi

apud Matth. Paris. IV, p. 144. 8) Confunditur cum

Henrico II. duce Silesiae et Beloniae, qui in proelio

prope Wahlstatt April. 9. a. 1241. interfectus est. 55

9) Aug. 22. 10) Isabella, Dec. 1. mortua, sepulta

est Andriae.

Wigorn.

1242. . . . [Innocentius^a quartus post Celestinum sedit papa annis 9^b, mensibus 6; qui vacuas cardinalium sedes honestis replevit personis. fratrem Hugonem de ordine Predicatorum instituit cardinalem, qui totam bibliam postillavit et magnas super bibliam concordantias compilavit. Iste papa apud Lugdunum Gallie consilium celebravit, in quo sanctum Edmundum Cantuariensem septimo defunctionis sue anno canonizavit, rebellem imperatorem Fredericum deponendum decrevit].

1243. . . . Cum sedes Romana vacasset per annum et circiter per 8^d menses, Senebaldus dictus Innocentius III. papatum suscepit dominica^c post festum sancti Iohannis baptiste. . . . Bonifacius, avunculus regine³, confirmatur in archiepiscopum Cantuarie. . . . Comes Ricardus, frater regis, duxit in uxorem^d sororem regine. . . .

1245. . . . Dominus papa celebravit concilium apud Lugdunum, et die sancti Kenelmi⁷ degradavit imperatorem presentibus episcopis. . . .

1248. . . . Cum Frethericus imperator degradatus obsedisset civitatem Parmum^b, proditorie debellatus est a civibus, ipso absente, et villa Victoria dicta, quam edificaverat, solo tenuis diruta, et bulla imperii et signa Sicilie et Apulie regnorum auctentica capta sunt, et strages exercitus sui facta est magna⁸. . . .

1250. . . . Fredericus imperator degradatus obiit die sancte Lucie⁹.

1256. . . . Ricardus comes Cornubie electus est in regem Alemannie in crastino natalis¹⁰. . . .

Teokesbur.

1242. . . . Ricardus comes Cornubie adivit Tolosam. ut duceret uxorem filiam comitis Provincie Sanchiam^e, sororem regine Anglie; et ibidem premunitus fuit per fratrem suum, filium comitis Marchie⁴, quod parabantur ei insidie; quo audito, iter suum reflexit; et Angliam petens, licet cum magno labore, applicuit apud Pertusum-Muris² in occidentis partibus Cornubie. . . .

1243. . . . Dominus Senebaldus catholice eligitur in summum pontificem ad festum sancti Iohannis baptiste⁶, qui, mutato nomine eius, vocatus est Innocentius quartus. . . . Nuper postquam adventit Henricus rex Anglie de partibus transmarinis, adventit et comitissa Provincie⁶, mater regine A[lienore⁵], in Novembri, adducens secum filiam suam virginem^d, quam Ricardus comes Cornubie duxit uxorem, accipiens secum honorem Richmundie; desponsavit autem apud Londoniam die sancte Cecilie. . . . In crastina conversionis sancti Pauli. . . . circa idem tempus recessit comitissa Provincie ab Anglia, ut iret in locum suum. . . .

1247. . . . Deposito Frederico imperatore, successit quidam alius per papam², quem Fredericus postea adnihilavit. . . .

1250. . . . Obiit . . . Frethericus quondam imperator, ut dicitur, in vigilia sancti Luce⁹ in habitu Cisterciensi.

1251. . . . Dominus papa recessit a Lugduno versus Genes circa pascha. . . .

1256. . . . Ricardus comes Cornubie, filius regis Iohannis, frater regis Henrici, electus est in regem Alemannie. . . .

^a) quae hoc anno sequuntur post. manu c. a. 1400. inserta sunt c. b) emenda 11 e Martino. c) S. c. d) corr. e VIII c. e) A. c. f) duobus foliis perditis, a. 1245. deest c. g) Henricus suppl. est. nomini inserendo vacat spatium c. h) ita ed. Luard

1) Hugonis X. de La Marche, qui Isabelam a rege Iohanne viduam relictam, matrem Ricardi, duxerat. 2) Mousehole prope Penzance. 3) Eleonora, uxor Henrici III, erat filia Beatricis, filiae Thomae comitis de Sabaudia. 4) Sanchiam. 5) Potius Iun. 25. 6) Beatrix. 7) Dec. 13, quo die a. 1250. imperator

mortuus est, qui d. 17. Jul. a. 1245. depositus fuerat. 8) Cf. Thomae Tuscii Gesta imp. et pont., SS. XXII. p. 514. 9) sancte Lucie emendandum est. 10) In festo innocentium (Dec. 28) . . . prebuit assensum electioni, Cron. maiorum Lond. in Lib. de antiq. leg. ed. Stapleton p. 25.

¹ Mart Opp.

² Jun 28

³ Nov. 22. 1244. ⁴ Jan 26

⁵ Dec. 13.

⁶ Apr. 16.

⁷ Dec. 26

Wigorn.

1257. Ricardus comes Cornubie, frater domini regis, electus in regem Alemannie, transfretavit in Alemanniam et applicuit die

Mai. 1. apostolorum Philippi et Iacobi, et die ascensionis coronatus fuit in regem Alemannie, et uxor eius in reginam

1258. . . . Ricardus rex Alemannie venit

1259. in Angliam circa festum purificationis beate Marie¹.
Febr. 2.
Apr. 23.

1259. . . . Quidam Romani missi in Angliam a domino papa interfecti sunt Londonie in conspectu totius populi.

1261. Alexander papa obiit; successit ei Urbanus patriarcha Ierusalem. . . . Schenchia regina Alemannie obiit.

1270. . . . Dominus^c Henricus, filius regis Alemannie, interfectus fuit Viterbii ad missam suam a Guidone de Monte-forti; cuius ossa delata sunt in Angliam et sepulta apud Hayles iuxta Senchiam reginam, matrem suam.

App. Went. Waverl. e. Matth. West. monast. 1278. . . . Mense Augusti^d rex Alemannie Radulfus^e in bello campestri regem Boemie, suum adversarium captum, cum multis milibus hominum interfecit, regnum predictum sue subiciens ditioni. 25

Mart. 28. 1285. . . . In Alemannia apparuit Fredericus quondam imperator Romanus secundam opinionem [diversam^f] sophisticus sive verus — — expectando. 5. Kal. Aprilis Martinus papa obiit; cui successit Honorius.

1288. Febr. 1287. . . . 15. Kal. Martii² Ieronimus de ordine fratrum Minorum electus fuit in 30 papam, qui Nicholaus IV. postea dicebatur.

1290. . . . Septimo Idus Iulii Iohannes, filius ducis Brabancie^g, duxit uxorem Margaretam, filiam regis Anglie.

1291.³ *Edwardus Dei gratia rex Anglie . . . conventui Wygornie salutem. Mittimus vobis . . . transcripta . . . : 'A tuz iceaus ki ceste lettre verrount ou orrunt Florenz 35 counte de Horlaunde, Robert de Bruiz . . . Come nous entendoums aver droyt en le reaume*

Jun. 5. *de Escoce, . . . grantoums de receyvere dreit devaunt luy⁴. . . A Norham le mardy procheyn apres la ascenciu le an de grace 1291'. . . 'A tuz iceaus ki ceste presente lettre verrunt ou orrunt Florenz cunte de Hoylaunde^b, Robert du Bruz . . . Nus . . . grantoms, ke il come*

Jun. 6. *sovereyn seignur . . . eit¹ la seysine . . . d'Escoce. . . . A Norham le mekredi apres la 40 ascenciu le an de grace 1291'. Unde vobis mandamus, quod eadem faciatis in cronis vestris*

Jul. 9. *ad perpetuam rei geste memoriam annotari. . . . Nono die Iulii anno regni nostri 19.*

Sept. 20. 1293. . . . Viri de portu Genuensi, premuniti de classe paganorum veniente, obviaverunt eis in fide et de infidelibus 15 milia peremerunt et reliquos ad reges christianorum sub custodia transmiserunt, quos rex noster nec aspicere dignabatur. . . . Duodecimo Kal. 45 Octobris apud Bristoliam Edwardus rex Henrico comiti de Barres Elianoram, filiam suam primogenitam, dederat in uxorem.

Galforum levitas Germanos iustificabit.

Italie gravitas Gallos confisa^h necabit.

Gallus succumbet aquile, victricia signa

Mundus adorabit¹. Erit Urbs vix presule digna. 50

a) dicto add. c., sed expungitur. b) Ann. Teok. desinunt a. 1263. c) Dominus — suam rubro c. d) Augusto ed. Matth. West. e) Rodolphus ib. f) deest c.; suppl. ex B et West. g) Brancie c. h) Boyl. c. i) e c. k) confusa Bart. Coll.; App. Petri de Langtoft; Wall. de Cov. l) aborrebit Bart. Coll.

1) Potius a. 1259, Ian. 28. vel 29. 2) Potius Febr. 22. 3) Vide supra p. 464. 4) Edwardum I. 55

Teokesbur.

1257. . . . Ricardus comes Cornubie post pascha profectus est Alemanniam, diadema regni illius suscepturus, quod die ascensionis Domini sequente in regione illa suscepit. . . . 5

1258. . . . Quidam Romanus magister Haroldus nomine a domino papa missus, circa festum sancti Georgii² Angliam arripuit, ex 10 parte domini pape bullas et literas diversimode minatorias ad interdicendum capellam domini regis una cum tota ecclesia Anglicana secum deferens, nisi domino pape pecuniam mitteret et concito persolveret, quam pro 15 honore regio terre Pullie filio suo Eadmundo a³ papa⁴ concessio promiserat.

Ricardus rex Alemannie, filius regis Iohannis Anglie, frater Henrici regis Anglie, Angliam arripuit circa festum purificationis 20 beate Marie.^{b.1.}

Constantine^a, cades, et equi de marmore facti
 Et lapis electus et^b multa palatia Rome.
 Terremotus erit. Que^c non procul^d auguror esse.
 Mille ducentenis et nonaginta sub annis
 Et tribus adiunctis^e consurget aquila grandis.
 Papa cito moritur, cesar regnabit ubique,
 Sub quo cessabit tunc^f vana gloria cleri^g.

1293.

Anno Domini 1294. . . . Quinto die Iulii in civitate Perusina frater Petrus de Murone, fol. 5.
 qui longo tempore in regno Apulie vitam heremiticam sanctam et honestam duxit, vocatus
 10 exstitit ad papatum; et est nacione Parmensis et vocatur Celestinus.

Rex noster per nuntios solempnes misit regi Alemannie 60 milia librarum, ut eius
 esset amicus et inimicis eius totaliter inimicus².

1294. . . . Celestinus papa quintus resignavit papatum, ut liberius possit contempla-
 tioni vacare; et dominus papa, cardinalibus constitutionem domini pape Gregorii decimi
 15 factam super electione papali approbatam et roboratam per ipsum Celestinum observanti-
 bus, electus fuit Neapoli in vigilia nativitatis Domini reverendus pater dominus Benedictus Dec. 24.
 titulo Sancti Martini presbiter⁴ cardinalis, qui vocatur Bonifacius VIII. . . . Die sancti
 Iohannis apostoli papa revocavit omnes provisiones de vacaturis factas tempore Celestini Dec. 27.
 pape et Nicholai predecessorum suorum et etiam per ipsum et dominum Gerardum in
 20 Francia; suspendit omnes episcopos et archiepiscopos et alios habentes dignitates per
 papam Celestinum, sive consilio cardinalium sive non factas in consistorio, ut fieri con-
 suevit. Et 23. die Ianuarii fuit Rome coronatus; scripsit etiam regibus Francie, Anglie, 1295.
 Alemannie, Hispanie et aliis magnatibus transmarinis, quod nullus eorum contra alium in- Jan. 23.
 surgat hostiliter, et quod compareant per procuratores sufficientes coram eo ad certos dies,
 25 ut vicinum tempus generalis passagii versus Terram Sanctam communi consilio maturetur,
 quia proponit in persona propria transfretare.

1295. . . . Ad vincula sancti Petri rex tenuit parliamentum Londoniis, ubi uterque Aug. 1.
 cardinalis³ pro guerra, [que^b] orta est inter regem Anglie et regem Francie, de pace publice
 predicavit. Quibus rex respondit, quod adquiesceret paci, que idonea sibi et suo esset
 30 regno; sed quia confederatus fuit regi Alemannie, ideo sine eius assensu contra suum hono-
 rem esset pacem concedere sive treugam. Deinde, auditis gravaminibus regis Anglie, car-
 dinales cum clericis Anglie ad regem Francie redierunt; et alii nuncii regi Alemannie mitte-
 bantur⁴.

1296. . . . Die purificationis beate Marie in capella de Walsingham iuraverunt pro 1297.
 35 rege de pactis tenendis Hugo le Despenser et dominus Walterus de Bello-campo, et pro Febr. 2.
 comite Flandrensi dominus de Bomund⁵ et dominus de Cuc⁶ de certis articulis⁷. Et mari-
 tagium inter Edwardum, filium regis, et filiam comitis⁸ factum est; et habebit centum milia
 marcarum, ut ducat filiam comitis Flandrie in uxorem.

1297. . . . Papa Bonifacius VIII. deposuit duos cardinales de Columpna, Iacobum
 40 videlicet et Petrum, qui fuerunt viri nobiles et famosi, et beneficiis ecclesiasticis cum suis
 nepotibus et consanguineis clericis ac omni dignitatis honore privavit, et ne ulterius in per-
 petuum ad papatum vel cardinalium^h ascendant vel ad aliam quamlibet dignitatem assu-
 mantur, firmissime statuit et decrevit; domus ipsorum et palatia, que habebant in Urbe
 pulcherrima, non sine multorum nece destruxit et bona omnia confiscari precepit, castris

45 a) Constantini cedes *Bart. Cott.* b) *deest c.* c) erunt quos *App.; Wall. de Cov.* d) prius *Bart. Cott.* e) Mille-
 que ducentis nonginta sub tribus annis Merlino dictis *App.*; Millenis ducentis nonaginta *Wall. de Cov.* f) tunc vana
 cessabit *App.; Wall. de Cov.* g) presbiteri c. h) sic c.

1) Eadem vaticinia, versibus quidem quodam modo a Bonifacio VIII. in Franciam et Angliam missi; cf.
 transpositis, apud alios eiusdem temporis auctores Rymer, Foedera I, p. 817. 4) V. Rymer, Foedera I,
 50 Anglos, Bartholomaeum Cotton. ed. Luard p. 239, in p. 824, Aug. 14. 5) Henricus de Bello-monte.
 Appendice chronici rhythmici Petri de Langtoft II, 6) Iohannes de Cuik. 7) V. conventiones inter
 p. 450. et in Memoriali Walteri de Coventria I, p. 26. Guidonem de Dampierre comitem Flandriae et Ed-
 ed. Stubbs inveniuntur; cf. 'Gesch. v. England' IV, wardum I. regem Angliae Ian. 7. a. 1297. ap. Winen-
 p. 89. 2) V. foedus cum Adolfo Nassoviensi ini- dale et Ipswich factas ap. Rymer, Foedera I, p. 850
 55 tum ap. Barth. Cotton. p. 240. 3) Simon Prae- —852. 8) Isabellam.
 nestinus et Beraldus Albanensis episcopi cardinales,

eorum, civitatibus et villis usibus ecclesie deinceps applicatis. A cuius sententiis et processibus dicti quondam cardinales pro se et sibi adherentibus solempniter et in scriptis ad futurum verum papam et consilium generale tamquam a non suo iudice provocantes appellarunt, nichilominus cardinalatus insignia portantes et ipsum non pastorem, sed mercennarium protestantes, symoniaca et aliis criminibus, que non licet homini loqui, miserabiliter irretitum. Que omnia contra ipsum se offerunt probaturos^a locis et temporibus oportunis sub pena certe capitali. Et ipse eos publice scismaticos et hereticos pronunciando, omnes consilio vel ausilio vel favore sibi adherentes excommunicavit et ad ipsorum totalem destructionem multos faciens apparatus et exercitus armatorum. Papa monachos non diligit nec quoscumque alios religiosos, quia, hiis depositis, in ecclesiis nobilibus plantat contra 10 statuta euangelica seculares.

Aug. 23. 1297. . . . Rex in vigilia sancti Bartholomei cum 350 navibus portantibus mille equites et multa milia Walensium a Wynchelese¹ navigavit et in portu Flandrensi applicavit qui Shuayne² ab incolis nominatur. Cito post comes de Holvestene³ cum mille armatis et 150 [navibus^b] navigavit versus Flandriam in regis nostri adiutorium et succursum. 15

20. die Octobris Edwardus, filius regis, secundum quod a patre acceperat ita scripsit pro ducatu Aquitannie et pro comitatu Flandrie et aliquibus locis aliis: *Reges concesserunt et cepervnt sufferenciã, id est treugam, de regno ad regnum, de terra ad terram, de gente ad gentem, per terram et per mare usque ad festum epiphanie Domini proximo futurum quantum ad ducatum Aquitannie et quantum ad alias terras usque ad octabas festi sancti Andree*⁴. 20

1298.
Jan. 6.

1297.
Dec. 7.

1298. . . . Die quo sol rubeus videbatur rex Alemannie et dux Ostrisii cum suis exercitibus ceciderunt. Et ex utraque parte ita acriter fuit pugnatum, quod de tribus milibus militum cum sequela vivi non evaserunt nominati milites nisi

Nov. 30. Die beati Andree apostoli in civitate Reatina, dum apostolicus indueretur papalibus, ut missarum solempnia celebraret, supervenit terremotus; que tempestas ultra quadriduum 25 perseverans, usque Romam inclusive per adiacentes provincias se extendit, saxa dirupit durissima, evertit habitantes et tecta, columnas concussit, palacia dissipavit, turres contrivit et menia, castra contrivit fortissima et omnes utriusque sexus loca campestria querere coegit, excepto papa et quibusdam potentibus, quibus pavilionum provisio⁴ solacium aliquantulum promittebat. Tunc papa curiam transferi⁵ decreverat usque ad Romam. Et dum 30 Romam tenderet, ymbres quasi diluvium proruperunt, aer tenebrosus apparuit, coruscationes et terribilia tonitrua miscebantur. In crastino sancte⁶ Lucie Romam venit, et dum ingrederetur ecclesiam beati Iohannis et turbam coram se incurvatam benediceret, crux magna corruit in eadem. Et plurimos admiratio non immerito stupefecit.

Dec. 14.

1302. . . . 6. Idus Iulii⁵ inter Curthay⁶ et Lile isti nobiles Francie cum multis aliis corruerunt: comes de Arthoys⁷, comes de Ew⁸, comes de Aumarle⁹, dominus Iohannes de Henaud¹⁰, dominus Godefridus de Braban¹¹, Iohannes, filius constabularii Francie et marescallus Francie, et dominus Wale Payel, dominus Petrus de Flote, dominus Iohannes de Seint

Aug. 10.

Pol et dominus de Fens. . . . Quarto Idus Augusti rex Francie misit mille et quingentos armigeros versus castrum de Lile; quibus Flandrenses obviantes, omnes pariter peremerunt. 40

Aug. 18.

Decimo quinto Kal. Septembris exierunt Flandrenses cum triginta milibus loricatis et urbem que vocatur Caleys cum omnibus habitantibus in ea concremarunt et patriam similiter per

Sept. 21.

septem leucas funditus destruxerunt. . . . Undecimo Kal. Octobris rex Francie cum multa populositate venit contra Flandrenses, quia a 12 annis et supra usque ad sexaginta annos habuit exercitum congregatum, et Anglos habitantes in illa terra esse in prima fronte ante 45 alios Franci coegerunt. Et Angli querebant a Flandrensibus, si contra Francos se verterent, si eos reciperent; at illi promiserunt, si Angli hoc facerent, eos reciperent ut amicos. Et Angli vice versa contra Francos pugnaverunt et regem Francie cum suis usque ad Aras fugaverunt.

a) prolaturus ed. Luard. b) deest c. c) lacuna c. d) proviso c. e) sic c. f) sanoti c.

1) Winchelsea in littore Cantiano. 2) Swyne. 3) Henricus I. de Holstein-Rendsburg a. 1290—1304. 4) Cf. Rymer I, p. 879; eandem chartam excerptis ducis. Barthol. Cotton. 5) Potius Iul. 11. 6) Courtrai. 7) Robertus. 8) Iohannes II. 9) Iohannes I. 10) Filius Iohannis comitis. 11) Filius Henrici III.

Anno ab incarnatione Domini 1303, anno ab origine mundi 5 milia 507. et ab incarnatione Domini 1303. et regni regis Edwardi 31. et Willelmi de Gaynesburhu¹ primo pridie Apr. 4. Nonas Aprilis apud Sanctum Omerum inter Flandriam et Franciam venit maximus exercitus Francie contra Flandrenses et de illis magnam partem prostravit de prima acie; sed due 5 acies supervenientes Francigenas totaliter incluserunt et eos pariter peremerunt.

Ultimo die Aprilis venit exercitus Francie cum magna multitudine contra Flandrenses; quorum multitudinem non timebant, sed susceperunt eos sicut leo paratus ad predam, et 16, 12 divisi in tres partes, Francorum exercitum includebant et ut lutum platearum deleve- 10, 6. runt.

10 Hec sunt verba Bonifacii pape, que inter alia protulit in confirmatione Alberti regis Romanorum anno papatus sui nono, mense Aprili:

Rex Romanorum omnes universaliter reges precellit. Et hoc dicimus signanter, non obstante superbia Gallicana, qui dicunt, quod non debent subici Romano imperio; sed mentiuntur per gulam, quia subesse debent sicut omnia alia regna. Et nos promittimus, quod cum omni 15 auxilio et consilio iuvabimus regem Romanorum ad tollendam superbiam Gallicanam, et ipsum Albertum approbamus et exnunc confirmamus in regem Romanorum et in imperatorem promovendum secundum tamen gradus suos.

Item electus est rex Alemannie in imperatorem.

Anno Domini 1340. fuit bellum in mari iuxta Exclus² inter regem Anglie³ et Francie⁴; 1340. 20 200 Francorum naves erant capte, 30 milia Francorum interempta.

Anno Domini 1346. fuit grande bellum de Creci; in quo bello reges Francie et Maior- 1346. carum⁵ fugerunt, rex vero Boemie⁶ cum 1100 militibus fuit interfectus preter vulgus.

a) Marioricarum ed.

EX ANNALIBUS BURTONENSIBUS.

25 *Annales monasterii Burtonensis, a. 1004. in comitatu Staffordensi a Wulfric Spot, nobili quodam Anglo-Saxonico, conditi, inde ab a. 1066. usque ad a. 1201. ex Chronico praecipue Rogeri de Hoveden sumpti sunt. Postea similia fere addita sunt ac in saec. XIII. annalibus monasticis Anglicis plerumque inveniuntur. Burtonenses autem multas relationes, literas, cartas regias, actiones 30 de pace institutas, leges, bullas pontificum Romanorum magni momenti inseruerunt, quarum perpauca apud annalistas aequales, neque apud Rogerum de Wendover et Matthaeum Parisiensem reperis. Documenta igitur praestantissima contentiois acerrimae inter reges Angliae et pontifices Romanos ex una et barones Anglicos ex altera parte agitatae, usque ad a. 1263. notulis exilibus annis 35 singulis a monacho coaevo⁷ adscriptis inter se coniuncta, hoc libro servata sunt. Deprompsi quae in concilio Lugdunensi de situ et moribus Tartarorum promulgata sunt atque nonnulla quae de Edmundo, Henrici III. filio, ad Manfredum expellendum rege Apuliae electo, et omnia quae de Ricardo rege Romanorum inter curiam Romanam et aulam Anglicam, episcopos et barones Anglicos 40 scripta et rescripta Burtonensibus in promptu fuerunt.*

Codicem Cottonianum Vespasianus E III; membr. 4°, si prima folia aevo XIII. attribuenda excipis, saec. XIV. in. una manu columnis geminis satis eleganter exaratum cum editione Luardiana⁸, Annales Monastici t. I. Londoniae 1864, contuli.
R. P.

45 1) Episcopi Wigorniensis a. 1302—1307. 2) Sluys. ricum qui nunc est. 8) Primus Ann. Burtonenses
3) Edwardum III. 4) Philippum VI. 5) Iacobus. ediderat Fulman, Rerum Angl. SS. I, Oxoniae 1684.
6) Iohannes. 7) Vide infra a. 1255: regem Hen-

1211. Venientes nuncii domini pape Innocentii tertii^a coram domino rege Iohanne Anglie apud Norhampton, convocatis omnibus comitibus et baronibus Anglie, dominum regem in hunc¹ modum allocuntur: . . . Ad hæc rex: 'Vos profertis minas? Creditis, me sic subicere vobis sicut nepotem meum Othonem imperatorem? Ego enim ab ipso recepi, quod alium fecistis eligere imperatorem in Alemannia'. Magister Pendulfus^b: 'Verum est. Et credit dominus papa et certus est, se ita istum facere imperatorem, sicut fecit alium, et sic te subicere sibi, ut fecit alium'.

1214. . . . Eodem anno fuit congressus Francorum et Flandrensium, in quo comes Flandrie nomine Ferrant et comes Bolonie et Willelmus Longus-ensis, frater regis, comes 10 Saresbyrie, capti sunt. . . . Concilium Lateranense Rome celebratum fuit.

1235. Fredericus Romanus imperator duxit Isabellam, sororem regis.

1236. Henricus rex duxit in uxorem Alyenoram reginam, filiam comitis de Proventia².

1239. . . . Ricardus comes Cornubie, frater regis, profectus est Hierosolimam. 15

1243. . . . Ricardus comes duxit sororem regine in uxorem, nomine Schench.

1244. . . . Isto anno misit dominus Innocentius papa quartus litteras per orbem universum pro pecunia extorquenda ab universali ecclesia contra imperatorem Fredericum.

1245. Innocentius quartus papa celebravit concilium apud Lugdunum, in quo canonizavit sanctum Edmundum Cantuariensem archiepiscopum et dampnavit et deposuit Fredericum Romanorum imperatorem ob causas magnas et multiplices.

Examinatio facta de Tartaris apud Lugdunum per dominum papam.

Inter ceteros mundi prelatos venit ad concilium apud Lugdunum archiepiscopus Ruthenus nomine Petrus, qui, prout quidam asserebant de concilio venientes, neque Latinam neque 25 Grecam neque Hebraicam novit linguam et tamen per interpretem peroptime coram domino papa exposuit euangelium. Ipse etiam seorsum vocatus cum domino papa ceterisque prelati in divinis, sacris vestibus indutus, set non eo modo quo ipsi, divinatorum assistebat celebrationi. Requisitus Petrus archiepiscopus de Russia

Examinatio de Tartaris. super factis Tartarorum, primo de origine, secundo de 30

De Tartaris.

modo credendi, tertio de ritu colendi, quarto de forma vivendi, quinto de fortitudine, sexto de multitudine, septimo de intentione, octavo de observancia federis^c, nono de nunciorum receptione, respondit^d sic: Primo de ipsorum origine dicit: Quod reliquie Madianitarum fugientes a facie Gedeonis usque ad remotas partes orientis receperunt se in quodam deserto quod dicitur Ethreu. Illi autem habebant 12 duces, 35 quorum maior dicebatur Tatarkan, a quo Tartari dicti sunt. Ab illo autem descendit Chyrcan, qui habuit tres filios: nomen primogeniti Thessirican, nomen secundi Curthican, nomen tertii Bathatarcan. Qui quamvis essent montibus eminentissimis et quasi immeabilibus circumdati, provocati tamen a Curzeusa, nepote^e Salbatin, domini cuiusdam magne civitatis que vocatur Ornac, exierunt, pater scilicet et tres eius filii, cum magna multitudine armatorum, et interfecto Salbatin, et Ornac civitate eius occupata, Curzeusam, nepotem eius, per multas provincias insecuti sunt. Provincias vero ipsum recipientes devastaverunt, inter quas pro magna parte devastata est Russia, iam sunt 26 anni elapsi. Mortuo vero patre, tres fratres ab invicem sunt divisi. Tessirican autem ivit contra Babilonios^f, Curthican contra Thurcos, Bathatarcan remansit Ornachi et misit principes suos contra Russiam, 45 Poloniam et Hungariam et alia multa regna. Qui quidem tres cum suis exercitibus modo circa partes intimas Sirie sunt coniuncti. Et iam, ut dixerunt, transierunt circiter 34 anni, ex quo exierunt de deserto Ethreu. De modo credendi respondit: Quod unum dominatorem mundi credunt, unde, cum legationem emitterent ad Ruthenos, mandaverunt in hæc verba: *Deus et filius eius in celis, Chyrcan in terris.* De forma vivendi 50 respondit: Quod carnes comedunt iumentinas, caninas ac alias quascumque, humanas

a) quarti c. b) P. c. c) sideris c. d) r. s. rubro c. e) nepte c. f) Babilonis c.

1) Eiusmodi dialogus eisdem fere verbis ab annalista Waverleicensi, qui tamen alia minus recte legit, receptus nihil est nisi confictio monastica; cf. 'Gesch. v. England' III, p. 365. 2) Raimundi Berengarii IV. alia et hæc quoque omisit, iam saec. XIII. medio

etiam in necessitate, non crudas tamen, sed coctas. Aquam bibunt et lac. Graviter puniunt scelera, scilicet fornicationes, furta, adulteria, homicidia, ultimo supplicio. Uxores habent unam vel plures. Ad convictum familiarem vel ad negotiorum tractatus vel ad consiliorum secreta alias nationes non admittunt. Seorsum ab omnibus aliis divisi castra metantur, quibus si quis alienorum irrepserit, confestim trucidatur. De ritu colendi respondit: Quod quolibet mane manus ad celum levant. Comedentes primum moysellum¹ in aera faciunt. Bibentes prius partem in terram fundunt in veneratione Creatoris et dicunt se habere sanctum Iohannem ductorem. In novilunio multum gaudent. De fortitudine respondit: Quod fortiores et agiliores nobis sunt. Mulieres more masculorum equitant, militant et sagittant. Arma^a habent de corio multiplici et vix penetrabilia ad muniendum. Arma habent ferrea ad impetendum. Machinas habent multiplices et certe iacentes. Sub divo iacent, de intemperie temporum quasi non curantes. De multitudine non dedit certum responsum; tamen dixit, quod quasi de omnibus nationibus et sectis universis sunt illis populi multi aggregati. De intentione respondit: Quod intendunt totum mundum sibi subiugare, et quod insinuatum est divinitus, quod debent totum mundum per 40 annos uno minus vexare, asserentes, quod, sicut olim animadversio divina purgavit mundum per diluvium, sic in presenti ipsorum depopulatione purgabit ipsum mundum per vastationem gladii. Item credunt se habituros durum congressum cum Romanis et aliis Latinis, et est eis ambiguum, utrum vincant vel vincantur; quodsi vincant, debent dominari toti orbi. De observancia federis respondit: Quod satis observant federa illis qui se sponte illis tradunt, accipientes ab eis bellatores, artifices ad varias servitutes, nullatenus eis parcentes qui eorum insultus expectant. De nunciorum receptione respondit: Quod benigne eos admittunt, expediunt et remittunt. In fine requisitus de transmeatione fluminum et marium dixit: Quod flumina transeunt in equis et quod in tribus locis parant navigia super mare. Dixit etiam: Quod quidam de Tartaris nomine Kalalidin, gener Chyr-can, exulatus est in Russia, quia deprehensus fuit dixisse mendacium; cui quidem ob gratiam uxoris sue parcitum est, ne occideretur. Super factis Tartarorum eum plenius non instruxit.

1250. . . . Isto anno obiit Fredericus quondam Romanorum imperator.

Isti articuli subscripti extracti de testamento² eiusdem Frederici devenerunt ad dictum^b regem Anglie:

Ego Fredericus in primis relinquo pro anima mea centum milia untiarum auri pro Terra Sancta^c ecclesie recuperanda et expendenda ad voluntatem Conradi filii mei. Item volo, quod omnia male illata Templariis et Hospitalariis et dampna per me illata restituantur. Item omnes captivos de regno et imperio relinquo liberos, exceptis proditoribus tantum. Item relinquo totam terram ecclesie liberam et volo, quod omnia iura ecclesie restituantur. Item meum heredem relinquo Conradum in regno Sicilie et imperio Rome. Item relinquo Herrico, filio meo, regnum Ierusalem et^d regnum Arly et centum milia untiarum auri secundum voluntatem Conradi. Item nepoti meo³, filio filii mei Henrici, relinquo ducatum Strelie^e et decem milia untiarum auri. Item Heynfredum^f, filium meum, [relinquo^g ballivum] Conradi in imperio et regno Sicilie usque ad decem^h annos, excepto quando Conradus sit presens. Item sepulturam meam eligo apud Palermum, ubi iacuit rex Willelmusⁱ, pater^k meus.

1251. *Litere de pastoribus^l. Venerabilibus in Christo fratribus suis Ade de Marisco⁵ et fratribus Minoribus Oxonie frater . . . dictus custos ordinis fratrum Minorum Parisius salutem. Nuper in festo resurrectionis . . . venit quidam hereticus⁶. . . . Undique pastores ex diversis mundi partibus catervatim^m concurrerunt in parvissimo temporis spatio, ipsum perditum hominem secuntur. . . . Dicitur autem hoc eorum fuisse comentum, ut primo clerum extirparent a terra, secundo religiosos abraderent, postmodum in milites et nobiles irruerent, ut sic terra desolata omni presidio facilius pateret erroribus et incursibus paganorum. Quod veri simile*

50 a) acuta emend. videtur. b) dominum fortasse legendum est. c) sancte c. d) vel emend. est. e) Austriae Matth. Par.; Austria et Siria emend. est. f) Manfredum Matth. g) r. b. des. c., ubi lacuna; suppl. e Matth. h) 12 Matth. Liber Additam.; 70 Matth. Cron. i) et supplendum videtur. k) p. m. des. Matth. l) spatium vacat c. m) carratim c.

1) i. e. morsellum. 2) V. testamentum LL. II, p. 357, et simili modo extractum ap. Matthaem Paris. V, p. 216. 3) Friderico. 4) Simili relatione usus est Matthaes Paris. a. 1251. 5) Qui istam epistolam cum Roberto de Grosseteste episcopo Lincolnensi communicavit; cf. Monum. Franciscana ed. Brewer p. 109. 6) De Rogero Bugro cf. SS. XXVI, p. 605.

videtur; presertim cum quedam multitudo militum ignotorum qui abis induti sunt in partibus Alemannie¹ ceperit manifestari. Hec usque hodie, ut a fide dignis auditum est, ita se habent. Datum Parisius anno Domini 1251.

1253. . . . Isto anno Flandrenses et Franci, quorum non erat numerus, capti sunt ab Alemannis et occisi ob discordiam inter comitissam Flandrie² et Iohannem de Avenes, 5 filium suum uterinum, quem ipsa nitebatur bastardire et exheredare de . . .³

1254. . . . Apud Parisius iidem reges⁴ sibi mutuo obviaverunt; . . . fuerunt etiam ibi presentes comitissa de Provenca mater⁵ et quatuor sue filie -- due regine, videlicet Francie⁶ et Anglie⁷, et due comitisse, uxores nobilium comitum, scilicet⁸ Ricardi comitis Cornubie, fratris regis Anglie, et⁹ Karoli comitis Provenca, fratris regis Francie -- . . . et Burgundie⁹ 10 et Lovanie¹⁰ duces.

Dec. 7. Eodem tempore Innocentius papa quartus in crastino sancti Nicholai obiit apud Neapolim. Alexander papa quartus^c -- episcopus Hostiensis -- statim successit.

1255. . . . Innocentius papa quartus post mortem Frederici imperatoris regnum Sicilie multoties et non semel fratribus regis Francie singulatim aliisque diversarum terrarum 15 magnatibus quam plurimis ex dono optulit; quod quidem universi et singuli singulatim admittere penitus recusarunt, timentes potenciam Conrad, filii predicti Frederici imperatoris, qui predictum regnum post mortem Henrici fratris sui, nepotis Henrici regis Anglie, optinuit et possedit. Postea vero prefatum regnum Ricardo comiti Cornubie, fratri regis Henrici, multoties fuit oblatum, quod et ipse similiter refutavit. Tandem vero astuciam et 20 potenciam regis Henrici Anglie summus pontifex et cardinales considerantes et agnoscentes, prenominatum regnum Edmundo, prefati regis filio, de communi fratrum consilio dominus papa dedit et concessit, diversas literas diversis temporibus super huiusmodi negotio transmittendo, quarum una ab Alexandro summo pontifice isto anno sub hac forma emanavit:

Alexander episcopus servus etc. Henrico illustri regi Anglie etc. Regale genus Anglie -- 25 pro his que sibi ad prosecutionem predicti negocii fuerint opportuna¹¹.

Eodem tempore Petrus de Egeblanche¹², avunculus regine¹³, episcopus Herefordensis, qui longo tempore antea a domini regis latere pro eiusdem negociis ad Romanam curiam fuerat destinatus, rediit in Angliam, deferens secum Anglicane ecclesie depressionem, prout inferius in literis patebit apertius apostolicis per eum impetratis. Duxit etiam secum episcopum Bononiensem¹⁴, a summo pontifice destinatum, qui filium regis Edmundum de regno Sicilie de dono domini pape et mandato per quendam anulum investivit. Quod quidem domino regi et regine, patri et matri eiusdem, valde complacuit; et supra quam dici potest gaudentes effecti et hilares, quasi filio tanti iam regni in veritate potito regimine, tante dignitatis et honoris collatori condigna festinavit dominus rex munera recompensari. Misit igitur 35 domino pape quinquaginta mille marcas sterlingorum pro expensis suis factis in guerra contra Meinfredum, qui dictum regnum occupavit et possedit, obligando per cartam suam 200 milia marcarum sterlingorum de regno Anglie eidem pape in subsidium predictae terre perquirende infra certum tempus solvendarum, seque personaliter in pecunia et manu militari copiosa statim post festum sancti Michaelis proximo sequentis, sacramento prestito in 40 prefati episcopi presentia, ibidem profecturum promittendo et per cartam suam¹⁵ similiter obligando una cum sigillo suo, eisdem cartis quorundam signis appensis episcoporum et etiam plurimorum regni magnatorum, propter quod, cum esset ex longo tempore, videlicet a primo coronacionis sue anno, cruce signatus occasione et causa in Terram Sanctam Ieru-

a) lacuna c.; Flandria suppl. Luard. b) et add. c. c) tertius c.

1) Nescio, an forte haeretici de Hallis Suevorum dicantur, de quibus cf. Alb. Stad., SS. XVI, p. 371.

2) Margaretam. 3) De proelio in Walacria insula commisso, quo Flandrenses a comite Hollandiae victi sunt, v. Chron. Hanon., SS. XXV, p. 461. 4) Angliae et Franciae. 5) Beatrix. 6) Margareta.

7) Eleonora. 8) Sanchia. 9) Hugo IV. 10) Henricus IV. 11) Nota chronologica deest. Potthast, Reg. Pont. nr. 15785, diei Apr. 9. hanc bullam attribuit, qua papa regi gratiam refert eumque hortatur, ut Edmundum filium ad regnum Siculum obtinendum

adiuvet. 12) Aigueblanche in Sabaudia. 13) Hunc Petrum Eleonorae fuisse avunculum, alibi non inveni. Forsitan, ut reginae sectator et Sabaudensis, confusus sit cum Petro comite Richmundiae, avunculo reginae. 14) Octavianum Ubaldinum, cardinalem presb. tit. S. Mariae in Via Lata, qui legatus in Sicilia contra Manfredum fuerat, sed sedem Bononiensem iam a. 1244. resignaverat. 15) Qua tractatum ab Alexandro IV. d. 9. Apr. propositum d. 6. Nov. Londoniae confirmavit; v. 'Gesch. v. England' III, p. 700.

salem peregrinandi, ab eodem voto a domino papa qualemqualem optinuit absolucionem. Ad hoc etiam negocium melius prosequendum et celerius concessit papa domino regi decimam ecclesie Anglicane per triennium, ut supra dictum est, recipiendam.

Venit etiam cum eodem episcopo Herfordie quidam clericus nomine magister Rostandus, natione Burdegalensis, a domino papa specialiter destinatus ad mandata apostolica per diversas literas exsequenda, sicut patebit inferius.

Alexander episcopus etc. venerabili archiepiscopo Cantuariensi¹ et dilecto filio magistro Rostando capellano nostro salutem et apostolicam benedictionem. Pia matris ecclesie studia circa prosecutionem negocii regni Sicilie, quod tamquam speciale et precipuum residet cordi nostro reliquiarum quondam Ierusalem, olim Romanorum imperatoris proterva temeritas et superba rebellio impie impedire conabatur. Nam Meinfredus, ipsius Frederici filius, eidem ecclesie ad evacuandam eius in hac parte sollicitudinem suorumque labores fidelium non veritus cum infidelibus obviare, Saracenis Nucherie² detestabiliter et impudenter adhesit eisque nefando federe copulatus, eorum precipue contra christianos preelegit et assumpsit auxilium, propugnatores ecclesie et defensores libertatis et fidei dampnabiliter cum illorum viribus in iniuriam christiani nominis oppugnando nobisque in tam boni executione propositi se cum inimicis crucis et fidei christiane obicem opponendo. Profecto, si bene a fidelibus et diligenter attenditur, in quantum animarum dispendium, detrimentum catholice fidei et ecclesie obprobrium id redundet, non iussi, non rogati, nec moniti, animis deberent promptis consurgere ac in unum omnes in ipsius Nucherie³ suorumque habitatorum exterminium potenter congerere vires suas, ut nullis amplius in nocumentum ecclesie ac suorum rebellium refugium esse posset. Cum igitur apostolica sedes pro ipsius defensione fidei eamque impugnantium debellatione salubri ad remotiora mundi climata copiosa subsidia consueverit destinare, suffragantibus ad hoc largas remissiones et indulgentias concedendo, nos attendentes, quod pestis huiusmodi Romane ecclesie matri fidelium tam vicina pestilentior esse posset, si ad eandem radicibus extirpandam, ne deterius graviusque circumposita loca corrumpat, provisionis appositione opportuna consilia sueque ulterius ipsa ecclesia constare differret molimina potestatis, publice apud Neapolim in celebrato generali colloquio contra prefatos Meinfredum et Saracenos quam plurimos crucis signaculo insignivimus post propositum a nobis congregatis ibidem populis verbum Dei et tam per fratres nostros quam per ecclesiarum prelatos et viros religiosos iam innumeros alios eodem signaculo mandavimus et fecimus insigniri. Quocirca discrecioni vestre per apostolica scripta mandamus, quatinus tam per vos quam per alios, quos ad hoc idoneos esse noveritis, proponentes iuxta datam vobis a Deo prudentiam per regnum Anglie ac alias terras carissimi in Christo filii nostri, illustris regis Anglie, fidelibus verbum crucis, eos, ut contra Meinfredum et Saracenos tamquam contra ipsius hostes fidei signum crucis assumant, et in nostrum et ecclesie adiutorium viriliter exurgentes, ad convertendam ipsorum insollertiam et pestem tam noxiam de medio fidelium auferendam absque tarditate procedant, studeatis sedulis monitis et studiosis inductionibus exhortari. Nos enim de omnipotentis Dei gratia et beatorum apostolorum Petri et Pauli eius auctoritate confisi, ex illa, quam nobis licet indignis Deus ligandi atque solvendi contulit potestatem, omnibus, qui ecclesie in persecucione instantis negocii predicti regni Sicilie ac prefato regi, cui huiusmodi negocium commisimus fideliter exsequendum, efficax in personis vel bonis iuvamen impenderint, illam . . .³ suorum peccaminum, de quibus corde contriti et ore confessi fuerint, indulgemus ipsosque illo privilegio eaque volumus immunitate gaudere, que Terre Sancte subvenientibus in generali concilio sunt concessa. Datum ut supra³.

Decimationes bonorum . . . in regno Anglie per summos pontificas et regem Henricum qui nunc est . . . hoc in loco duximus inserendas :

. . . Anno Domini 12[35.^c] rex cepit scutagium vetus et novum ad sororem suam imperatori Frederico maritandam. . . Anno gratie 1240. Otto legatus convocavit omnes abbates et priores proprios abbates non habentes totius regni Anglie apud Londonias et singulatum super universos et singulos ad opus domini pape contra Fredericum imperatorem tallagium pro voluntate sua imposuit et contribucionem; nec erat diocesanus aliquis sive alius, qui se pro eis murum opponeret contra eum. Abbates etiam, qui personaliter coram eo compa-

a) Nucherie c. b) lacuna in c. c) MCC. c., spatium post numerum vacat.

55 1) Bonifacio. 2) Luceriae. 3) Praecedit quidem bulla: 11. Kal. Iunii, pontificatus nostri anno primo data; sed ista ap. Rymer Foedera I, c. 195. Mai. 7. datur; cf. Potthast nr. 15841.

ruerunt, supra modum gravati fuerunt; qui vero per procuratores, facilius evaserunt, redemptione eis imposita minori et leviori.

1255. His igitur et proximo prescriptis¹ lectis et intellectis, rex rescripsit eisdem, ut videbatur, telam vitream verbis verisimilibus contexendo; perplexus enim circa negocia regni Sicilie et Apulie, ad hoc totis nisibus intendebat, ut filius^b suus Edmundus, cui idem regnum, ut superius manifeste continetur, per summum pontificem collatum fuerat, eiusdem regni dominium acquireret, expulsis in manu forti adversariis, et eorum principe debellato.

1256. . . . De electione comitis Ricardi. Isto anno fuit Ricardus comes Cornubie, frater regis Henrici, electus in regem Alemannie.

Litera de convocatione prelatorum:

1257. Febr. 12. *Henricus² Dei gratia rex Anglie etc. dilecto sibi in Christo abbati³ de Burthonia super Trentam salutem. Cum dilectus frater et fidelis noster Ricardus comes Cornubie in regem Alemannie, benedictus Deus, sit electus et citra transfretationem ipsius ad partes predictas, que Mart. 18. statim post mediam quadragesimam erit, Domino concedente, necesse habeamus vobiscum . . . Mart. 16. habere tractatum, . . . sitis ad nos Londoniis die Veneris proxima ante mediam quadragesimam. . . . Teste me ipso apud Westmonasterium 12. die Februarii anno regni nostri 41.*

De archiepiscopo Messenensi et magistro Rostando^a. Venerunt etiam tunc temporis archiepiscopus Messenensis⁴ et magister Rostandus a summo pontifice destinati pro negotio regni Sicilie et Apulie, diversas litteras deferentes domini pape ad confusionem magis cleri et populi et depredacionem quam profectum et etiam totius regni, prout manifeste ex earundem tenore in sequenti apparebit: . . . *Venerabili in Christo fratri domino . . .^{4,5} Dei gratia Coventrensi et Lychfeldensi electo frater Iohannes miseracione divina archiepiscopus Messenensis salutem in Domino. Noveritis, nos sanctissimi patris et domini summi pontificis habere litteras in hec verba: 'Alexander⁶ . . . universis. . . . Archiepiscopum Messenensem in eundo, morando et redeundo de necessariis et securo conductu liberaliter con-*

1256. Nov. 11. *Datum Anagnie 3. Idus Novembris pontificatus nostri anno secundo'.*

1257. Mart. 25. *Recitatio mandati domini pape. Die dominica post dominicam qua cantatur Letare Ierusalem⁷ in capitulo Westmonasterii coram prelatis, clero et populo in magna multitudine congregatis exposuit archiepiscopus Messenensis negotium Sicilie, pro quo venit. . . . Tam a clero quam populo fuerat contradictum per rationes infra scriptas, tam domino regi quam dicto archiepiscopo traditas Gallice et Latine:*

Rationes magnatum contra regem. Subscripta de negotio Apulie nos reddunt desperatos: Inprimis regni illius⁸ distantia; item transitus districtus potentum domino regi adversantium et forsitan faventium adversanti; item occupatio Laboris⁹ et aliorum locorum, per que patebat aditus ad alias regni partes; item roboratio principis¹⁰ in regno; item confederatio eiusdem cum indigenis et habitatoribus vicinis; item detentio et occupacio fere omnium civitatum, castrorum et aliarum municionum; item habundantia divitiarum, quas cotidie percipit princeps de regno; . . . item minoratio potestatis regni Anglie in consilio, pecunia et personis per recessum Ricardi comitis Cornubie. . . .

Debitum domini regis domino pape: 135 milia marcarum sterlingorum propter impensas iam per summum pontificem factas circa regnum Sicilie. Petit dominus rex, quod, cum ipse ex communi consilio totius Anglicane ecclesie se obligaverit domino pape propter regnum Sicilie Edmundo filio suo concessum, ad expensas circa idem regnum perquirendum iam factas et faciendas universus clerus et populus in totum, vel iam ad usuras et penas, ad quas se astrinxerit, in totum se obliget.

Rationes episcoporum et cleri contra petitionem domini regis. *Inprimis, quod petitio domini regis nullum potest sortiri effectum, eo quod tanta summa pecunie inutiliter est expensa et expresse^a perdita, sicut apparet evidenter et notorium est. Item, cum*

a) tenam c. b) filium suum Edmundum c. c) R. c. d) spatium vacat c. e) expressa c.

50

1) Scil. literis magnatum Ierosolymitanorum, *Acconie a. D. 1254, die Mercurii mense Septembri*, ac Boemundi principis Antiochie *Tripolis 14. die mensis Maii a. D. 1255. datis, quas Rymer, Foedera I, p. 308. 321. ex isto codice Burtonensi sumpsit.* 2) Ex istis annalibus ap. Rymer I, p. 354. 3) Laurentio.

4) Iohannes. 5) Rogero. 6) Deest Potthast; cf. tamen Reg. nr. 16610: Nov. 9, ubi papa regi Anglie Messanensem commendat, e Rymer I, p. 351. 7) Minus recte a. 1256, Apr. 2. Luard in marg. 8) Scilicet Apulie. 9) Terrae di Lavoro. 10) Man-

ad solutionem istius pecunie ab initio non essemus requisiti nec aliquo modo obligati, nec con- 1257
traxit dominus rex, consentientibus tacite nec expresse, immo penitus nobis ignorantibus, ad
consummationem propositi negotii nullatenus urgeri volumus nec debemus. Item, cum nichil
habeamus nisi de patrimonio Crucifixi, cuius sumus dispensatores, illud quod erogare tenemur
5 pauperibus divine legi constricti, illud dare regibus non possumus, nisi Deum offendamus et
bona ecclesiastica in usus prohibitos convertamus, quod nulla ratione volumus vel debemus.
Item, ad tantum onus non sufficit totum regnum Anglie, etiam si de luto fabricaretur aurum.
precipue cum illud regnum Sicilie sit inexpugnabile et cum exercitu de nostris quasi inaccessi-
bile. Et si milites haberemus stipendiarios et conducticios de terra illa, de fide ipsorum
10 posset merito dubitari propter familiaritatem cum Frederico et suis diu contractam. Item si
militia Anglicana ad partes illas duceretur cum tanta pecunia, quanta eis foret necessaria,
possemus timere, quod regna finitima et vicina regnum nostrum invaderent et nos gladio ex-
ponerent; et sic posset utrumque regnum amitti, regnum scilicet possessum et regnum appeti-
tum et desideratum, precipue cum dominus rex Romanorum absfuturus^a sit, secum magnam
15 partem militie nostre ducturus. Item, oculata fide videmus Walenses terminos suos egressos et
terminos nostros per multa miliaria ingressos, nec rebus nec personis parcentes; et esset per-
necessarium, ut eisdem fortiter resisteretur, priusquam oculos nostros in aliena regna dirige-
remus. Item, dicitur, quod compositio intercessit inter ecclesiam et Meinfredum super regno
Sicilie et omnibus eius adiacentibus, prout fama publica refert et testatur.

20 Litera Ricardi comitis Cornubie, Romanorum in regem electi, ad
archiepiscopum^b Messenensem¹. Venerabili patri in Christo et amico carissimo, Jan 31
fratri Iohanni Dei gratia Messenensi archiepiscopo, Ricardus eiusdem gratia Romanorum in
regem electus, semper augustus, salutem et intime dileccionis affectum. Sciatis, quod hac die Jan 30
Martis post prandium accepimus rumores per nuncios Alemannicos, quod de novo venerunt
25 nuncii solempnes a rege Bohemie transmissi usque Covum² cum literis suis patentibus, et ibi-
dem ex parte sua publicaverunt, quod in electionem nostram totaliter consentit, et cum vene-
rimus in Alemanniam, ad mandatum nostrum veniet, fidelitatem et homagium nobis presti-
turus, cum sexdecim milibus scutis ad servitium nostrum preparatis. Et hoc communicetis
cum fratre Iohanne de Dya, ut ibi talia exponat quo est iturus, quia; si talia scivissemus.
30 quando ab eo recessimus, sibi exposuissemus. Datum apud Walingforde 2. Kal. Februarii. Jan 31

1257. . . . Isto anno rex tenuit parliamentum suum in quindenam a pascha apud Apr 27
Westmonasterium; in quo fuit tractatum de negotiis Apulie, pro quibus archiepiscopus
Messenensis ibidem interfuit; et responsum fuit tam a clero quam a populo sicut anno
precedenti³. Dominus Ricardus comes Cornubie, Romanorum in regem electus, versus Ale-
35 mannam ab eodem recessit parlamento.

Litera Ricardi regis Romanorum de transfretatione sua et pro-
speris eventibus et coronatione sua⁴. Ricardus Dei gratia Romanorum rex Mai 18
semper augustus Edwardo, illustris regis Anglie primogenito, carissimo nepoti suo, salutem
et felices ad vota successus. Libenter votivos et celebres nostre felicitatis eventus ad nostro-
40 rum specialium amicorum corda transferimus et ad aures precipue vestre dileccionis, cui sic
nos identitas sanguinis counivit, ut ipsas ex zelo naturalis affectus circa ea que augmentum
status nostri respiciunt non immerito confidimus esse sollicitas et attentas, per nuncios
nostros⁵ et literas libentissimi tripudii nostri derivamus, arbitantes in nobis tunc augmenta
congaudii geminari, cum vos, quem reputamus preciosam corporis nostri partem, senserimus
45 a gaudiorum nostrorum participio non exclusos, que procul dubio delectasset nos pocius
vobiscum presentialiter celebrasse, quam interpretis scripture ministerio nunciare, ut presentie
vestre vicinitas iocundius patrum desiderium refecisset et nostre sublimationis diffusius gene-
rasset tripudium in nepote. Verum cum ea leta et prospera, que circa nos acta sunt ab eo
tempore quo de partibus Anglie recessimus, non sit possibile, nisi vobis fuerint intimata,
50 dileccionem vestram scire, presentem paginam omnium eventuum nostrorum ostensivam vobis
duximus destinandam, ut ad vos plena eorundem eventuum et certa notitia perferatur. Domi-
nica enim proxima post festum sancti Marci euangeliste nobis navem cum tota nostra conscen- Apr 29.

a) affut. c.

1) V. Rymer, Foedera I, p. 353. 2) Canvey vel eiusdem anni mense Martio, qui, ut ante pascha,
55 Sheppey-isle in aestuario Tamesis. LUARD. Colo- a. 1256. tunc attribuebatur. 4) V. Rymer, Foe-
niam FICKER, Reg. Imp. V, nr. 5291. 3) Id est dera I, p. 356; Ficker nr. 5294.

- dentibus comitiva et extra portum de Gernemuth venientibus occurrit ventus contrarius, qui ad figendam anchoram in vicinia littoris Anglicani sui impetus violentia nos artavit. Sed in
- Apr. 30. sequenti die, prospero vento nostris processibus aspirante, iter navigationis assumpsimus, et
- Mai. 1. continue navigantes, die Martis proximo subsequenti, in festo videlicet beatorum apostolorum Philippi et Iacobi, circa nonam, salvis omnibus et nostris et totius nostre familie ac etiam 5 comitive personis et rebus, sani et hilares applicuimus apud Durdrech, in oppido videlicet ad comitatum Hoylandie pertinente, ubi post tot laborum ac turbationum molestias, quas in mari
- Mai. 3. pertulimus, requiem capescentes, moram protraximus biduanam. Inde die tertio recedentes aliisque diebus sequentibus per Hoylandie et Gelrie comitatus gressus nostros feliciter diri-
- Mai. 11. gentes, die Veneris proxima ante festum ascensionis dominice venimus Aquisgranum, occur- 10 rentibus nobis in dicte civitatis introitu clericis et laicis, nobiles et ignobiles, militibus et aliis universis civibus eiusdem, qui nos cum honore magno et amplo tripudio leti et hilares sine cuiuslibet difficultatis obstaculo susceperunt. Nec credimus, quemadmodum vulgaris et communis fame testatur preconium, quod a ducentis annis et citra aliquis predecessorum nostrorum, imperatorum vel regum videlicet Romanorum, in sue novitatis principio, nobis dumtaxat 15 exceptis, dictam civitatem Aquinensem sine gravis offensionis seu contradictionis obice sit ingressus. Cumque nostra serenitas moram in ea contraheret, ecce leta nova nostris affectata desiderii occurrerunt, videlicet quod venerabilis archiepiscopus Maguntinensis¹, dilectus princeps noster, egregius fidei nostre cultor et nostrorum rebellium serius impugnator, adhibita sibi ex nostris fidelibus ingenti copia bellatorum, die Mercurii proxima post festum sancti Iohannis 20
- Mai. 9. ante portam Latinam cum archiepiscopo Treverensi², nostri culminis inimico, qui in nostri nominis et honoris dispendium cum magna multitudine armatorum castrum nostrum et palatium Bopard vallaverat et ad expugnationem ipsius multas machinas instaurarat, gloriose congressus in prelium contra eum, optinuit victoriam et triumphum, et ipso archiepiscopo Treverensi cum quibusdam ex suis vir per dedecorose fuge presidium evadente, ac nonnullis occisis, 25 multos ex suis militibus et famulis et aliis suis complicibus captivavit. Ecce, quam animosos et bellicosos archiepiscopos et episcopos habemus in Alemannia, non multum vobis inutile reputantes, si tales in Anglia crearentur, quorum ministerio uti possetis secure contra importunos rebellium vestrorum incursus. Denique ipso castro per auxilium dictorum nostrorum fidelium ab obsidentium et impugnantium insultibus liberato, ipsoque a dicto archiepiscopo Maguntinensi 30 victualibus aliisque omnibus necessariis ac strenuis defensoribus, prout ad securam defensionem ipsius opportunum extitit, communito, idem archiepiscopus Maguntinensis apud Aquisgranum ad presentiam nostram venit, ubi in festo ascensionis dominice, ipso et archiepiscopo
- Mai. 17. Coloniensi³ presentibus et aliis multis comitibus; baronibus, magnatibus et nobiles nostris fidelibus, in sede Magni Karoli cum sollempnitate qua decuit, in illius nomine qui superbos 35
- cf. Job 5, 11. deicit et ponit humiles in sublimi, sacri Romani regni sceptrum recepimus et coronam, carissima consorte nostra similiter eo die nobiscum sollempniter coronata; dileccionem vestram rogantes attentius, quatinus, in his nobis piis affectibus congaudentes, attentius Altissimo super his gratias exsolvatis, ipsum suppliciter exorantes, ut, qui ex sue abundantia pietatis, merita supplicum excedens et vota, etatem vestram tanta felicitate beavit, quod ad patrum vestrum 40 Romani regni sceptrum perduxit, ad honorem sui nominis feliciter dirigat gressus nostros! Festo itaque coronacionis nostre sollempniter prout decuit celebrato, ecce, principum et aliorum fidelium nostrorum super agendis nostris communicato consilio, viribus nostris e diversis partibus instauratis, ad humiliacionem nostrorum rebellium potenter et patenter intendimus dirigere castra nostra, et precipue ad confringenda elati archiepiscopi cornua Treve- 45
- rensis, ut, sicut se primum in nostris negociis non tam iustum quam voluntarium posuit turbatorem, ita primo experiatur et discat, quid et quantum contra eum possit et valeat manus nostra. De hoc autem precipue certos esse vos volumus, quod tantam iam ex auxilio fidelium nostrorum et fautorum in Alemannia habere confidimus potestatem, quod, eis in fidei nostre cultu et in devocionis nostre zelo durantibus, nullius viventis sit nobis potentia formidanda. 50
- Mai. 18. Datum Aquisgrani 18. die Maii, anno regni nostri primo.

De Assasinis. Eodem tempore a curia Romana domino regi Henrico fuit literatorie intimatum, ut sibi caveret, quoniam Assasini fuerunt in Angliam transmissi, ut eum et duos filios suos, videlicet dominum Edwardum et dominum Edmundum, interficerent.

1) Gerhardus I. Wildgravius.

2) Arnolde II. ab Isenburg.

3) Conrado I. comite de Hostaden.

Eodem etiam tempore in quadam litera, quam Ricardus rex Alemannie domino Edwardo 1257
transmisit, sic mandavit: *Noveritis etiam, quod Meinfredus misit in Angliam Assasinos, ut te
et fratrem tuum interficiant, et in partes Alemannie, ut interficiant me et filium Conradi, esti-
mans firmiter, quod, si nos interempti fuerimus et de medio sublatis, nullus sit in mundo, quem
5 necesse habeat ulterius formidare.*

De nuncio Cicilie. Isto anno venit Londonias quidam nuntius nobilis et magne
auctoritatis vir, ex parte quorundam magnatum de regno Cicilie destinatus, domino Hen-
rico regi Anglie deferens literas in hec verba¹.

1258. . . . Eodem anno fuit parliamentum apud Cambrey inter reges Francie, Anglie
10 et Alemannie² super certa pacis forma inter eos et eorum heredes facienda et per scripta
roboranda in perpetuum duratura, de Normannia et quibusdam aliis terris domini regis
Anglie transmarinis; ita quidem, quod penes regem Francie pars melior remaneat, que non
auferetur ab eo vel suis in sempiternum.

Ricardus rex Alemannie circa festum sancti Michaelis³ venit in Angliam et, occurrenti-
15 bus eidem apud Cantuariam baronibus, super eorum ordinacionibus factis et faciendis una
cum communitate regni per eum fideliter observandis in eorum presentia prestitit sacra-
mentum.

De pace inter reges Romanorum, Francorum et Anglie⁴. *Imperfectum
meum sentiens, onus mihi impositum libenter declinarem, nisi rei necessitas me urgeret, sed,
20 quia his interfui que dicuntur, sociis meis et dominis, quibus reverenter et humiliter me obedire
oportet, placet, ut ego proponam. Nuncii pacis sumus et pacis gaudia nunciamus. Quoniam
ecce, 'reges terre congregati sunt', convenerunt in unum Romanorum, Francorum et Anglorum P. 47. 9
reges, dici possunt autonomaice 'reges terre'; nam ipsi iudicant terram, et eos metuunt fines
terre. Ipsorum namque iurisdictio, dominium et potestas protenditur 'a mari usque ad mare P. 72. 8
25 et a flumine usque ad terminos orbis terrarum'. Ceteri quoque reges eis coniuncti sunt vel
stibiecti, et idcirco reges terre merito possunt dici. Isti reges, licet coniuncti sanguine et vinculo
parentele, tamen hactenus divisi fuerunt loco et voto. Sed nunc congregati sunt, quia convene-
runt in unum. . . . Multi enim summi pontifices super hoc totis viribus laboraverunt, non
potentes multis laboribus optinere, quod ad nutum tuum est divina favente gratia expeditum.
30 Item tua, quia ad honorem Dei et exaltationem fidei christiane et sempiternam memoriam tui
nominis, celebrata huius rei memoria non relinquetur in secula, quomodo tempore Alexandri
pape IV. facta est regum concordia; ecce enim, quod omnes isti tres reges congregati sunt,
convenerunt, ut tibi serviant in timore et obediunt ex amore.*

Ricardus⁵, Dei gratia Romanorum rex, semper augustus, petit iustitiam et sacrosancte
35 Romane ecclesie, matris sue, implorat gratiam et favorem. Canonica electio, que precessit,
sequens coronacio debita et sollempnis, sacramenta prestita homagique recepta a fidelibus
imperii et vassallis, iusta et plena possessio civitatum et castrorum ad coronam imperii
spectantium veritatem huius satis probant; utilitas vero commendatione non indiget, nam se
ipsam satis ostendit. Princeps enim noster utilis est omnibus et nemini onerosus, ut magis
40 amari studeat quam timeri. Et sic paucorum stipatus obsequio adversus innumerabiles pre-
valebit. Zelatur insuper commodum singulorum, incolumitatem rei publice et augmentum.
Dicitur enim augustus, non quia semper augeat, sed quia semper augere affectat. Quod scripsi,
scripsi. Hic enim gloriosus titulus digito Dei scriptus est in matricula imperialium nominum,
a qua non delebitur in eternum, cum iam sit per diversa mundi climata divulgatus. Unde qui
45 de ipsius integritate aliquid imminuit vel immutat aut ipsum sibi calumpniose imponit anæ-
thema sit! Dei enim et principis nostri maiestatem offendit. Certe audio, quod vix credo, nam
communis usus abhorret et ratio credere contradicit, videlicet quod serenissimus rex Castell-

1) Sequuntur hae epistolae: 1. Nobiles regni Siculi Iohannem de Monte-Fusculo nuntium, qui adventum
50 Edmundi regis accelerari faciat, regi Henrico com-
mendant; 2. Henricus rex hominibus Theani, 3. Iohanni de Ebulo, 4. Thomasio de Aquino comiti
Acherrarum respondet, ad regnum Siciliae refor-
mandum et Saracenos inde expellendos se aestate
55 futura exercitum in Apuliam directurum esse.
2) Ricardum solum a. 1259. fere m. Jan. in. Came-
raci fuisse, monet Ficker, Reg. Imp. V, p. 1003.

3) Potius a. 1259. mense Januario ex. 4) Relatio
quaedam, ut videtur, Alexandro IV. pontifici Romano
directa a nuntio, aut Arloto aut Rostando aut socio
quodam eorum, qui a. 1257. in Angliam venerunt,
secum deferentes totius ecclesie Anglicane depressio-
nem et confusionem. V. Ann. Burton. ed. Luard p. 409.
5) Relatio altera fortasse nuntii eiusdem, magnopere
commendans, ut pontifex Ricardum regem Romano-
rum electum acciperet et confirmaret.

gloriam huius tituli suis multis superscriptionibus superaddit, vocans se regem Romanorum, Castellæ, Legionis et cetera nomina ruris. Que vero potest esse ratio excusandi? Nam priusquam de ipso ad imperium nominando^a aliqua mentio haberetur, scivit vel scire potuit, dominum regem Ricardum in Romanorum regem fuisse electum et sollempniter coronatum. Absit ergo, ut talis princeps et tantus in honorem consanguineo suo debitum, quem rogatus etiam⁵ debet respuere et refugere invitatus, per ambitionem obrepat! Herenes enim, Anatholei filius, cum pater eius ageret in extremis, et a populo postularetur in regem, respondit, se nolle regni officium presumere, quamdiu pater eius vivere speraretur, vel alius inveniri posset, cuius prudentia esset in administratione rei publice comprobata. Decius imperator cum Decium, filium suum, imperiali diademate proponeret insignire, renuit Decius minor, dicens: 'Vereor, ne, si fiam¹⁰ imperator, dediscam esse filius; imperet igitur alius, meum sit imperium parere humiliter imperanti'. Refert Valerianus^b Maximus, quod, cum Serico cuidam approbate virtutis vestis imperialis fuisset oblata, ille vestem respuens, ait: 'O pannum nobilem potius quam felicem^c, quem, si quis attendat, quantis sollicitudinibus, periculis et miseriis sit refertus, etiam in luto iacentem non tolleret'. Rex regum etiam et dominus dominantium, cum turbe, quas paverat, vellent¹⁵ ipsum in regem eligere, affugit in montem. Gedeon etiam a filiis Israel invitatus, respuit dominatum. Isti norunt onera, que incumbunt honori domini et officio dominandi. Mihi ipsi moveo questionem, unde temptatio ista processit. Suppono enim sepedictum dominum regem Castellæ iustum, magnificum et discretum. Si iustus: ubi est lex nature, qua regi Alemannie est astrictus? Ubi sacramenta, que prestitit domino regi Angliæ, quod nec ipsum vel suos nequaquam²⁰ offendat? Que est iustitia ambire non suum, sed invadere alienum? Si magnificus: ubi est ista magnificentia, quod solo nomine gloriatur? Laborat in equivoco, rex Romanorum vocatus, sicut leo mortuus vel depictus. Si prudens: ubi est prudentia ista, altiora scilicet querere et in id contendere, quod habere non potest? Cum sapientis sit metiri vires nec quicquam ulterius proficisci. Audio^d tamen ab aliquibus murmurari, sibi esse relevatum in sompnis, quod est futurus²⁵ monarcha. Fateor siquidem, quod Gaius Cesar in iuvenili etate consistens in sompno visus^e est matris sue cubicula incestare. Unde turpitudine corporis attonitus, cum rem ad mathematicos detulisset, universam terram subiciendam ditioni eius unanimiter responderunt^f; et sic^g magnanimi viri spes ad occupandum imperium est erecta. Getro etiam proficiscens ad bellum, aquila resedit in clipeo, ipsum significans victorem et regem futurum. Sed procul recedant sompnia³⁰ et noctium phantasmata! Nam in sompnis legimus multis fuisse illusum. Et scimus oraculo Apollinis Alexandrum fuisse deceptum. Sed cur tempus detineo super istis? De inclito rege Castellæ non habemus materiam conquerendi. Nam literis et procuratoriis, non armis et militibus nos impugnat. Nec exinde indignari debemus, sicut Antonius respondit Tiberio: 'Mi Tiberi, noli turbari, si quisquam de te mala loquatur; satis enim est, si tibi nocere non possit'.³⁵ Et Socrates querenti, quomodo famam bonam haberet, respondit: 'Optime te geras et pauca loquaris'. Nunc quidem ergo finem habebunt verba ista ventosa, imo habent^h. Nam petit rex Ricardus iustitiam et sacrosanctæ Romane ecclesie implorat gratiam et favorem.

Val. Max.
VII, 2. 5.

Sueton.
Octav. 51.

1259.
Apr. 30.

1259. Litera domini pape Ricardo regi Romanorum directæ^a. Alexander^b episcopus, servus etc. carissimo in Christo filio Ricardo in Romanorum regem electo et coronato salutem et apostolicam benedictionem. Grande nostri^c provenit gaudium ex filii bonitate, vixque aliquid est quod parentes^d ita letificet sicut sapientia et probitas filiorum, in qua velud in thesauris optimis delectantur^e. Unde quia Romana ecclesia in te conspicua devocionis insignia, evidenciam prudentie^f, et quicquid in perfecto et amabili filio exigitur, plenarie repperit, vehementi profecto exultat leticia. Et inter cetera que animum eius exhilarant hoc iocunditatem⁴⁰ maximam affert ei, quod tam carum et tam placidum habet filium, sinceritatis quidem^g puritate prefulgidum et virtutum gratia prepollentem. Propter quod ad personam tuam tota mentis affectione dirigitur, et assiduis te brachiis materni amoris amplectens, in tuis preclaris operibus tamquam in suavi odore aromatum^h recreatur, cogitans semper et in cordis secretoⁱ revolvens, quid gratie, quid favoris filio possit impendere tam precelso, et quibus honorificentis⁵⁰

a) nominandum c. b) sic c. c) solitum c. d) audet c. e) usus c. f) sic sic c. g) habebunt c. h) Papa Romanorum regi, commendando etc. inscr. Baumgartenberg., ubi Alexander — benedictionem des. i) matri Baumg. k) i. p. B. l) delectatur c.; emendavi ex B. m) indicia add. B. n) deest B. o) delectatur et quodammodo add. B. p) secretario B.

1) Sueton., Divus Iulius c. 7. 2) Potthast, Reg. berger Formelbuch' ed. Baerwald (Font. rer. Austr. 55 nr. 17549; ex hoc libro Burtonensi exstat ap. Rymer I, ser. 2. XXV) p. 119. p. 382; mutatum et excerptum legitur in 'Baumgarten-

suum statum magnificum valeat insignire. Sane dilectos^a filios magistrum Arnoldum, capellanum nostrum prothonotarium^b, et fratrem Willelmum ordinis Sancte Trinitatis et captivorum familiarem, et nuncios tuos, viros utique industrios et prudentes et in commisso eis negotio sollicitos et fideles, quos ad sedem apostolicam destinasti, consueta benignitate recepimus et
 5 ea que iidem^c nuncii ac^d venerabilis frater noster episcopus et dilecti filii archidiaconus Roffensis ac Robertus de Baro, tui honoris tueque exaltacionis fervidi zelatores, nobis ex parte tua secreta ac publice retulerunt, intelleximus diligenter. Verum quia eximia caritatis et pietatis opera, quibus semper persona tua inter alios catholicos reges et principes orbis terre refulsit, pro te upud nos et Romanam ecclesiam, matrem tuam, sedulo ac efficaciter interpellant, nos
 10 hoc non indigne pensantes, considerantes etiam, quod semper^e fuisti ecclesiarum amator precipuus et defensor libertatis^f ecclesiastice singularis, fortissimus^g catholice athleta fidei ac pervigil^h iusticie gubernator, attendentes insuper, quod circa personam tuam inclitam et illustrem, electam utique dudum ad Romani culmen imperii, estⁱ ad unctionem^j et coronacionem etiam iam processum, nostrum ad te totaliter direximus animum, firmo intendentes proposito
 15 et intencione stabili proponentes ad tui honoris cumulum^k libenter assurgere tueque promocioni frequenter^l intendere atque^m ad omne bonum tuum impendere opem et operam efficacem. Et ecce dilectum filium fratrem Walterum deⁿ Rogate, familiarem et penitenciarium nostrum, virum utique religione conspicuum, moribus et scientia preditum nobisque sue meritis probitatis acceptum tibi que^o valde devotum, ad regnum^p Alemannie in^q favorem tuum duximus^r
 20 specialiter destinandum, universis predicti imperii principibus^s ceterisque magnatibus, tam ecclesiasticis quam secularibus^t, tibi adherentibus et non adherentibus, mandantes^u per nostras favorabiles literas et per ipsum, ut adherentes constanter in tua fidelitate^v persistent, et non adherentes tibi studeant adherere firmiter ac prebeant omne quodcumque possunt per se, subditos et^w consanguineos et amicos suos^x, consilium, auxilium et favorem. Super eo autem,
 25 quod dieti nuncii moram magnam in curia nostra protraxisse^y videntur, tua serenitas non miretur; quia tam ardua tamque sollempnia negocia nec possunt nec debent cum festinantia^z, sicut a multis forte creditur, expediri; presertim cum^{aa} expediat, sicut nosti, in talibus cum multa providencia, deliberacione, gravitate^{ab} ac maturitate procedi. Ideoque celsitudinem tuam rogandam duximus attentius et^{ac} hortandam, quatinus predictum^{ad} penitenciarium nostrum, qui
 30 ad hoc de^{ae} mandato^{af} nostro ad^{ag} tuam accedit presenciam, ut in commisso sibi negotio cum^{ah} tuo consilio dirigatur, et cui^{ai} in hiis que tibi dixerit^{aj} ex parte nostra adhibeas firmam^{ak} fidem, benigne^{al} recipiens ac illa que pro te fecimus diligenter attendens, habensque^{am} predictos nuncios super mora huiusmodi, cum^{an} fructuosa valde et utilis fuerit, excusatos, conforteris^{ao} in Domino studiumque tuum circa magnifica et eximia probate constancie tue opera more solito, de divino
 35 et apostolico favore confisus^{ap}, ad laudem Dei et exaltationem sedis apostolice exercere non cesses, ac^{aq} illa que pro te per nos in hac parte facta et ordinata consistunt, ad hoc, ut cautius et melius ad optatum perducantur effectum, secreta illa teneas apud te nemini revelando; quia, si secus fieret, plurimum negotio deperiret. Nos autem, qui ad personam tuam precipuum et intimum habemus affectum, quique vehementi desiderio cupimus, ut status tuus continuus, Deo^{ar}
 40 auctore, amplificetur commodis^{as}, concreseat augmentis, apud Regem regum devotis^{at} pro te ac sedulis supplicationibus ferventer^{au} insistimus, ut per suam clemenciam tuos^{av} processus regat^{aw} et dirigat, delque tibi ex alto virtutem proseguendi laudabiliter inchoatum negotium illudque feliciter confirmandi^{ax}. Datum Anagnie 2. Kal. Maii pontificatus nostri anno quinto.

1260. . . . Litera magistri Templi preceptoris domorum Templi in Anglia
 45 de Tartaris. Frater Thomas Berardi, Dei gratia pauperis^a militum Templi magister humilis, dilecto suo viro religioso et discreto, fratri Amedeo, domorum Templi in Anglia magno preceptoris, salutem et sinceram dilectionem. Quamquam vobis frequenter a multis precedentibus annis incognitum Tartarorum adventum terribilem et tremendum prenunciaverimus stilo solito,

a) dilectionis tue B. b) prot. — familiarem et des. B., ubi tantum habentur et eius socios. c) tui add. B.
 50 d) ac — Baro tui des. B. e) f. s. B. f) sing. eccl. lib. B. g) adletha f. kath. B. h) pugil B. i) deest B.
 k) inunctionem B. l) culmen B. m) firmiter et ferventer B. n) ac B. o) de R. f. et des. B. p) tibi que v. d. des. B. q) regimen c.; emend. ex B. r) ad B. s) a. d. B. t) imp. fidelibus aliisque magn. B.
 u) mundanis B. v) per a. mand. lit., ut adher. tibi const. et in B. w) fid. et devocione permanent et prebeant B.
 x) traxisse B. y) d. festinanter B. z) cum in talibus expediat, s. n., ut cum B. aa) et gravitate maxima procedatur B.
 55 b) et h. des. B. c) predicto penitenciarie nostro B. d) speciali add. B. e) n. m. B. f) deest B. g) ex p. n. dix. B. h) summam B. i) ben. rec. ac des. B. k) habeas B. l) tam f. et utili exc. B. m) ahinc Confortare igitur in B. n) non cesses ad l. — exercere B. o) ac — deperiret des. B. p) a. Domino B. q) et oportunis crescat B. r) pro te dev. B. s) p. t. B. t) dirigat atque regat B. u) consumandi B. v) ut ed.

1261.
 Mart. 4.

tamen, quia foris presentialiter pulsant ad ianuas, non est^a amplius locus, ut ipsorum exercitia abscondamus sub modio, sed potius eorum stupenda et miranda facta, per que extrinsecus conculitur vehementer christianitas cismarina intrinsecusque nimii doloris et timoris confunditur et premitur gladio, visibiliter ostendamus. . . . Verum in cismarinis partibus Accon et Tyrus civitates, maxime septem domus nostre, castra tria, in Antiochia duo et in Apolitana^b 5 unum castrum domus Teutonicorum^b et in Ierosolymitana provincia duo et in hospitali Sancti Iohannis duo, in terra Tripolitana^b unum castrum domus Teutonicorum^b, sicut nostis, ad resistendum eisdem Tartaris iuxta nobis datam a Domino potestatem sunt munita, et eadem proponimus cum Dei adiutorio ad christianitatis opus usque ad internicionem novissimam viriliter reservare. Ceteras autem terras et loca propter christianorum paucitatem et impotentiam non videmus, nisi misericorditer a Domino procedatur^c, retineri posse, quamvis super hoc instemus, prout facultates temporum et temporis malitia se optulerit, solliciti et attenti. Preterea quia penitus ignoramus, qualiter in flagellis, tribulationibus, angustiis et pressuris, quantas nec oculus vidit nec auris audivit, nos gerere debeamus, cum propter tantum negocium, quod dilationem non indiget, ante congruitatem temporum in galea quadam, que non 15 potest multitudinem, prout res expetit, recipere nunciorum, dilectos fratres nostros, fratrem nostrum Stephanum ad partes Hyspanie, quendam Hospitalarium ad partes Francie, tertium dominum Teuthonicorum ad partes Alemannie cum literis domini legati et nostris et communitatis christianitatis cismarine duximus personaliter destinandos, excellentiam vestram, de qua plenius confidimus, humillimis precibus requirentes attentius et rogantes et aspersione sanguinis 20 Iesu Christi multipliciter obsecrantes, quatinus ad terram eius cruore proprio specialiter dedicatam compassionis et pietatis oculos convertentes, auditis literis et propositis per prefatos fratres et nuncios, studeatis, quantum vobis Dominus dederit, super tanto negotio imponere consilium festinum et maturum, tenentes pro firmo, quod, nisi de partibus illis nobis velocius succurratur, adeo quod possimus resistere impetui et turbini multitudinis tante, nullum est 25 medium, quin tota christianitas cismarina ipsorum dominio subiugabitur. . . . Datum Acconie quarto die mensis Martii anno Domini 1261. . . .

1262. . . . Ricardus rex Alemannie venit Londonias cum paucis videre dominum Henricum regem, fratrem suum, qui adhuc tunc temporis non plene convaluit de infirmitate sua; et dicebatur a pluribus, quod ad hoc venit, ut regnaret post eum, si contingeret humanitas 30 de domino rege. . . .

a) non est non est c. b) *hic scr. c.* c) procedat c.

EX ANNALIBUS OSENEIENSIBUS ET THOMAE DE WYKES CHRONICO.

In Osney insula, in oppido Oxoniensi sita, conventus canonicorum secundum 35 sancti Augustini regulam a. 1129. fundatus iam saeculo XII. annales condere coepit. Quorum codices principes Cottoniani, scilicet Vitellius E XV. annos 1066—1179. saec. XII. ex. conscriptos amplexus et Galba A VII. 'De eventibus ab a. 1066. ad tempora regis Iohannis'¹ flammis cum exusti sint, ex eadem bibliotheca, iam in Museo Britannico asservata, duo tantum libri mss. historias 40 Oseneienses summi pretii continentis adhuc exstant.

Alter enim, Tiberius A IX, prae aliis monasterii chronicis Annales Oseneienses vulgo designatus, ab uno scriba saec. XIII. medio ab a. 1066—1233, postea a compluribus fere coaevis, versus finem fortasse ab ipsis auctoribus usque ad a. 1293. perductus est. Duae paginae de Edwardi Confessoris stemmate 45 praefixae et auctarium usque a. 1347, saeculo XIV. medio vel ex. e Ranulfo Higdenio adiectum, ad nostrum propositum non attinent.

1) Hardy, 'Descr. Catalogue' III, p. 37; -cf. ib. p. 222: 'Willelmus de Sutton a. 1267—1295. abbas Oseneiensis (sic corrigendum est) scripsit de fundatione et terris monasterii sui', qui forsitan annalibus non alienus fuerit.

Annalistsae, quibusdam de saeculo XII. notitiis imprimis domesticis insertis, vestigia quidem priorum commentariorum iam perditorum prodentibus, annales codicis Vitelliani, quoad ex eius reliquiis quae incendio evaserunt viris dd. Hardy¹ et Luard² iudicare licuit, nonnunquam repetierunt; sed plerumque et ab ipso
5 initio Radulfum de Diceto, Willelmum de Novoburgo, qui non ante a. 1200. historias absolberunt, Florentium et continuatores Wigornienses in auxilium vocaverunt. Unquam autem ad Malmesburiensis, Roberti de Monte, Hovedenii, Matthaei Parisiensis chronica eos accessisse, quod v. d. Luard contendere vult, probare vix ausim. Certe inde ab a. 1235. alienae opis haud indiguerunt.

10 Alterum chronicon Oseneiense, Titus A XIV, liber ab uno scriba negligenti saec. XIV. in mendose exaratus, annos 1066—1289. continet. Cuius auctor, iam a Baleo nescio quibus argumentis fulso Thomas de Wykes vocatus, Luardo quoque editori quamvis dubitanti recte idem fuisse visus est, de quo chronicon haec habet ad a. 1282: 18. Kal. Maii Thomas de Wykes
15 assumpsit habitum canonicorum Oseneye. Praeterea quamquam alii homines cognominati de Wykes vel Wyka, fortasse uno illorum locorum quibus hodie nomen est Wyke, saepius ibidem occurrunt, de Thoma tamen nihil neque alibi quidquam affertur. Nam cum Thoma de Wykes presbytero, qui iam ante a. 1249. Minorita fieri voluit, cur confundatur³, non video. Nuper autem
20 F. Liebermann carmini de Edwardi I. gestis, fortasse iam ante regem coronatum secundum nostri chronici sententias, immo ipsa verba composito et saec. XIII. ex. exarato, in modum colophonis lineam hanc subiunctam animadvertit: Expliciunt versus secundum Thomam de Wyca compositi de domino Eadwardo Anglie rege illustrissimo⁴. Amodo igitur sine ullo dubio huius codicis
25 chronicon Thomae de Wykes⁵ attribuendum est.

Qui, ut prologo ait, licet Venerabilis Beda, Willelmus de Newburge, Matheus de Parys et plerique predecessores nostri, historiographi famosissimi, gesta Anglorum sufficienter conscripserunt, nihil memorabile relinquentes, tamen propter minores, quibus non suppetit copia librorum, ad res narrandas
30 aliquanto postquam Matthaeus Parisiensis a. 1259. obiit se accinxisse videtur. Usque ad a. 1258. passim quidem cum Annalibus Oseneiensibus convenit, plerumque tamen sermonem amplificavit, alia in breve coegit vel omisit, alia accuratiore ordine explicavit. Nec raro de rebus tam externis quam ipsis
35 Oxoniensibus, imprimis universitatem attingentibus, sive e codicibus conflagratis sive ex eisdem historiis quibus annalista usus est sive e memoria multa nova addidit. Cum enim uterque canonicus librorum, quos adhibuit, verbis immutandis consulto studuerit, quemnam auctorem prae se habuerit, non omni loco distingui potest⁶.

40 Annos vero 1258. usque 1278, aevum belli civilis, Thomas non solum diverso modo, sed potius, mirum dictu, ex contrario iudicio atque adversa parte atque alter eiusdem monasterii canonicus, qui fortasse ex officio ecclesiastico Annales Oseneienses tunc continuavit, enarravit. Nam cum ille Annalista aequae ac fere omnis clerus Angliae regularis cum partibus baronum staret, hic animo fervido fideliter Henrico III. adhaesit et inprimis Edwardum, regis haeredem, laudibus extulit. Postea a. 1278 sq. Annales Oseneienses

1) L. I. II, p. 416.

2) Ann. Monast. IV, p. xvi.

3) Contra Coll. Corporis Christi Cantabrig. cod. 59 ei non debere, docet Liebermann, 'N. Archiv' IV, p. 19.

4) Ita Luard l. c. p. xi. e Monum. Francisc. ed. Brewer p. 350. 4) Edidit Wright pro Soc. Camdeniana inter 'Political Songs' p. 132; ubi minus

6) Non pauca, quibus Luard editor in marg. *Math. Paris.* appoguit, noster ab hoc mutuatus non est.

50 accurate *Wyta* legitur; cf. tamen Hardy l. I. III, p. 38.

ad verbum retinuit, deinde a. 1280—1284. paullo contraxit. Denique ultimis codicis annis 1285—1289, qui iterum plane cum Annalibus concordant, et postremo reliquis qui libro Tiberiano soli insunt annalibus 1289—1293, verbosus inflatusque isle sermo, qui Thomae de Wykes peculiaris videtur, tam manifesto apparet, ut ab a. 1285, unde codex Tiberianus usque ad finem una manu coeva, 5 fortasse ipsius auctoris, exaratus est, Thomam de Wykes Annalium Oseneiensium in libro conventuali continuandorum munus suscepisse, v. d. Luard argute coniecerit.

Cum omnino rebus plene et diligenter collectis, sagaciter dissertis, vivido colore depictis, Thomas confratribus annalisticis longe praestet, historiam etiam 10 Germaniae plus uno loco clare illustravit. Inprimis de Ricardo Cornubiensi haud spernenda tradidit, quae monachi apud Hayles a principe congregati, amici Oseneiensium, vel vicini Franciscani Oxonienses, apud quos tertia Ricardi uxor, Beatrix Germana, sepulta est, cum eo forsitan communicaverint. Electioni regis narrandae fortasse eandem relationem atque Gestis Trevirorum ei usui 15 fuisse, suspicatur Lorenz, 'Geschichtsquellen' II, p. 4.

Thomam de Wykes, confuse ex Annalibus Oseneiensibus annis 1289—1307. adauctum et emendatum, Gale¹ inter Hist. Britann. Scriptores XV. t. II, p. 21. a. 1687. publici iuris fecit, e quo libro Böhmer, Fontes II, p. 449—457. quaedam excerpit. Postea a. 1869. Luard inter Annales Monasticos t. IV. Annales 20 Oseneienses adhuc ineditos in summa pagina, Wykesium ad calcem accuratissime et cum luculenta praefatione edidit. Codices a me et socio Liebermann iterum evolutos duabus columnis distinguere, exceptis partibus quibus congruunt, malui; cumque neuter alterius apographum dici possit, pauca verba quae in utroque inveniuntur, utpote quae fortasse e libris exustis oriantur, litteris 25 minutis insignire nolui.

R. P.

Annales Oseneienses.

Thomae de Wykes Chronicon.

1133. Magister Robertus Pulein scripturas divinas, que in Anglia obsoluerant, apud Oxoniam legere cepit; qui postea, cum ex doctrina eius ecclesia tam Anglicana quam Gallicana plurimum profecisset, a papa Lucio secundo vocatus et in cancellarium sancte Romane ecclesie promotus est. . . . *

30

1147. Lodovicus rex Francorum et Conradus imperator Alemannorum per Greciam ambulaturi, iter Ierosolimitanum arripiunt cum multis milibus, quorum quam plurimi in itinerè ferro, fame perierunt, ita ut infecto negotio principes cum paucis vix evaderent².

1147.³ Secunda transfretatio christianorum in Terram Sanctam, ut invaderent Sarracenos; in qua Conradus rex Alemannie et Lodovicus rex Francie cum turba plurima bellatorum, devia maris Mediterranei relinquentes, profecti sunt per terram, quousque pervenissent in Greciam in regionem Constantinopolitanam et nobilem illam civitatem Antiochiam, que a perfidis Sarracenis per dolum fuerat occupata, suis conatibus liberarent.

35

*) Thomas Wright, Biogr. Britann. II, p. 182, ex Anon. contin. Bedae haec laudat, quae partim cum nostro conveniunt, partim postea interpolata videntur: Venit magister Robertus cognomento Pullus de civitate Exonia Oxefordam, ibique scripturas divinas, que per idem tempus in Anglia obsoluerant — pre scolasticis quippe neglecte fuerant —, per quinquennium legit omnique die dominico verbum Dei 50 populo predicavit; ex cuius doctrina plurimi profecerunt.

1) Chronicon Salsburiense falso inscripsit. 2) Luard marg. Rob. de Monte apponit, qui tamen nec Conradi mentionem nec similia verba exhibet. 3) Hoc

loco Luard Willelmum de Novoburgo auctorem laudat, qui vix paucas syllabas cum nostro concordantes et rectius Edessam ubi noster Antiochiam habet.

Annales Oseneienses.

1148. . . . Eodem anno celebratum est concilium civitate Remis sub papa Eugenio. . . .

5

1151. . . . Eodem anno perrexit abbas Wigodus¹ Roman, provocatus a Roberto priore Sancte Frideswide²; . . . sententia auctoritate apostolica confirmata et in registro pape^a Eugenii tercii in gestis septimi anni litteris annotata est.

1155. Obiit Anastasius papa; cui successit Adrianus, genere Anglicus.

15

1160. Mortuo papa Adriano tertio^b, electi sunt duo in sede apostolica: Rollandus, qui postea Alexander dictus est, et Octavianus, qui Victor appellatus est. Maxima tamen pars curie Romane et tota Latinitas preter Teutonicos Alexandro parebat. Solus Fredericus imperator Alemannie Octoviani partes fovebat. Ortum est ergo scisma pessimum, quod^c per 17 annos et 5 menses ecclesiam catholicam vehementer afflixit.

20

1163. Celebratum est concilium Turonis sub Alexandro papa tercio, ubi fuerunt omnes fere episcopi et abbates totius Anglie^d.

25

30

35

40

1177. Venit Fredericus imperator Alemannorum cum multa devotione Venetiam^e cum primoribus regni sui, et Alexandrum in

55 a) papa c. b) ita c. c) que c. d) subiugante c. h) Angliam c.

1) Oseneiensis. 2) Oxoniae. 3) Hinc Thomam et ad Neuburgensem et Oseneiensem librum accessisse, facile perspicies. Nescio, cur Luard marg. Rob. Mont. apposuerit. 4) Haec fortasse Dicetensi debentur: *Anglorum venerunt episcopi, abbates.* 5) Scilicet Henricus II. 6) Id est Wallensibus.

Thomae de Wykes Chron.

1148. . . . Eodem anno Eugenius papa veniens citra montes, celebravit generale concilium in civitate Remensi. Hic Eugenius et beatus Bernardus Clarevallensis dudum fuerunt socii speciales in scolis.

1155. . . . Eodem anno obiit Anastasius papa; cui successit Nicholaus, natione Anglicus, natus apud Sanctum Albanum.

Will Neuburg

1160. . . . Eodem anno obiit Adrianus papa; quo defuncto, cardinalibus in electione discordantibus, electi sunt duo: Rollandus, qui et Alexander dictus, a maiori et seniori parte cardinalium canonice electus et consecratus est. Huius partem fovebat regnum Apulie, Sicilie et Calabriae, et tandem reges Francie et Anglie, ymmo etiam universalis ecclesia Latinorum, exceptis tantum Lombardis et Teutonicis, qui ditioni imperatoris Fretherici fuerant subiugati. A minoribus et paucioribus minus canonice electus est Octavianus, qui et Victor nuncupatus est. Huius partem fovebat solus imperator et provincie suo dominio subiugate^f; et factum est cisma magnum in universali ecclesia catholica.

1163. Alexander papa per maris devia navigando, ut insidias Octoviani et Fretherici imperatoris, fautoris sui, declinaret, valedicens Appulie, devenit in Gallias et, accurrentibus et applaudentibus sibi regibus Anglie et Francie gratumque sibi favorem prestantibus, convocatis universis occidentalis ecclesie prelatibus, generale concilium in civitate Turonensi magnifice celebravit. Interfuit autem eidem concilio venerabilis Thomas Cantuariensis archiepiscopus.

1173. . . . Rex igitur senior^g . . . evocatis 20 milibus stipendiariis robustissimis et doctis ad prelium, Brebancionibus, Rutariis et Avallensibus^h, stipendiis habundantissime ministratis, transfretavit in Galliamⁱ. . . Comes Leycestrie^j in ultionem destructionis Leycestrie favente sibi Hugone^k, 10 milia Flandrenses navigio transvexit in Angliam, qui omnes, dum de Suffolchia^l procedere cogitarent ad partes Leycestrie, comprehensi per regios, ad duo miliaria^m prope Sanctum Eadmundum in vico qui dicitur Fourhamⁿ a^l minimo usque ad maximum interfecti sunt.

1177. Frethericus imperator venit in Venetiam^b et, relicto papa Victore scismatico, cui longo tempore tam potenter adhererat,

e) Cissolch. c. f) ad c. g) Venetiam ed. Luard. h) Error; rex prius quam filius descivit in Gallia fuit et remansit. 8) Robertus cum rege iuvenestans. 9) Bigoto comite Norfolciae. 10) Ad 2 miliaria alibi non inveni, nec video, cur Luard haec ad Hovedenium, quo noster nusquam usus esse videtur, reducere velit. 11) Fornham-St. Geneveve.

Annales Oseneienses.

Thomae de Wykes Chron.

papam catholicum, et Alexander illum in catholicum imperatorem recepit; sicque facta pace inter regnum et sacerdotium, factum est gaudium magnum in ecclesia omnibus amantibus pacem.

1179. Celebratum est concilium generale apud Lateranum sub papa Alexandro tercio tricentorum duorum episcoporum a diversis mundi partibus convocatum.

1188. . . . Crucem acceperat Fredericus imperator Alemannie cum optimatibus suis.

Will. Neuburg. 1189. . . . Fredericus imperator, Henricum, filium suum, regem Italie relinquens, Ierosolimam per terram profectus est; cui fuit impedimento imperator Constantinopolitanus, qui cum soldano in tantum sedus inierat, ut uterque sanguinem alterius biberit iuxta ritum legis sue.

1190. . . . Fredericus imperator et filius eius maior¹ et Baldewinus archiepiscopus² et plures alii tam nobiles quam plebei Ierosolimam profecti obierunt.

1191. . . . Reginaldus Bathoniensis episcopus electus in archiepiscopum Cantuariensem obiit; cui successit ad episcopatum Bathoniensem Savaricus, cognatus eius.

1192. Rex Ricardus Angliam . . . reversus est. Quem naufragio proiecitur cepit Limpoldus dux Austrie et domino suo Henrico imperatori Alemannie custodie mancipandum tradidit.

1193. . . . Assumpti sunt calices et thesauri ecclesiarum et quarta pars reddituum de tota Anglia in redemptionem regis Ricardi, qui tum imperatori tum aliis ducenta milia libras esterlingorum solvere tenebatur.

Will. Neuburg. 1194. Rex Ricardus, datis imperatori obsidibus, a custodia solutus, in Angliam reversus est.

1197. . . . Obit etiam Henricus imperator Alemannie; cui successit in partem imperii citra Renum Otho, nepos Ricardi regis Anglie; in aliam partem successit Philippus dux Suavie, frater defuncti imperatoris. Qui duo invicem se debellaverunt.

1208. . . . Anno eodem³ rex Francie cepit comites Bolonie⁴, Flandorum⁵ et Saresberie⁶.

a) sic c. b) imperatoris suppl. Luard. c) procedentibus c. d) Alistrie c. e) tam c.?

1) Fridericus dux Sueviae. 2) Cantuariensis. 3) Minime, sed a. 1214. 4) Reginaldum. 5) Ferrandum. 6) Willelmum.

saniori concilio^a ductus, Alexandro pape cepit propencius adherere; et sic cessante scismate, quod ecclesiam diu sciderat, factum est gaudium magnum in universali ecclesia catholica anno 1178.

10

15

1190. . . . Henricus, filius Fretherici²⁰ Romanorum^b, similiter cum proceribus Alemannie et Ytalie crucem accepit.

25

1192. . . . Rex Anglie, ut declinaret insidias regis Francorum, quas liquido sibi comperiit nocituras, secreto per latibula³⁰ transire volens per Alemanniam, prodentibus^c eum Teutonicis, captus est a Lipoldo duce Austrie^d.

1193. Iohannes, frater regis, audita captivatione fratris sui regis Ricardi, autumans,³⁵ ipsum de captivatione ipsa numquam posse evadere, proclivius aspirabat ad regnum Anglie.

1194. Romanorum imperator Henricus, indignum iudicans, tam insignem captivum in alterius quam imperatoris custodia detineri, regem Ricardum de manibus ducis Austrie pro quadam summa pecunie sibi commissa extorsit et in carcere comeditibus oneratum tutissime custodivit. Angli vero sui regis captivationem non ferentes, pacti sunt imperatori solvere centum milia librarum⁴⁵ argenti, quarum tercia pars cessit duci Austrie, qui eam primitus captivavit; unde factum est, ut per contributionem ad redemptionem regis impositam regnum Anglie sic oppressum fuerat et exhaustum, ut etiam ecclesiarum calices venderentur. Anno eodem, soluta peccunia, rex liberatus a carcere venit in Angliam.

50

55

*Annales Oseniensis.**Thomae de Wykes Chron.*

1210. . . . Magna discordia oritur inter papam Innocencium et Otonem imperatorem.

5 1214. . . . Hoc anno Iohannes rex transfretavit circa purificationem, impugnaturus regem Gallie ex una parte per Pictavenses, ex alia per Flandrenses.

1215. . . . Kal. Novenbris celebratum est 10 generale concilium Rome sub papa Innocencio.

1216. . . . Obiit Innocencius papa 17. Kal. Augusti; et successit Honorius. . . .

1226. . . . Item eodem anno obsedit 15 Ludovicus rex Francie civitatem Aviniensem ad instanciam domini pape^a in odium et destitutionem comitis Sancti Egidii et ibi perdidit de exercitu suo circiter tria milia virorum. Tandem per magistrum Romanum 20 cardinalem^b legatum Francie, qui eidem exercitui et obsidioni intererat, reddita fuit civitas, non tam virtute obsidionis quam caliditate circumventionis, ut dicebatur, ex parte predicti legati.

25 1227. Obiit felicis memorie Honorius papa tercius, et successit ei Gregorius, quondam episcopus Hostiensis. In eodem anno obiit Guala tituli Sancti Martini presbiter cardinalis, quondam legatus Anglie; item 30 obiit Gregorius de Crescentiis Sancti Theodorii diaconus cardinalis.

1229. Gregorius papa nonus pro tuendo statu ecclesie Romane contra Fredericum imperatorem Rome misit in Angliam Stephanum capellanum suum cum auctoritate sedis apostolice ad colligendum decimam reddituum et proventuum clericorum et virorum religiosorum, qui etiam potestatem acceperat in Hybernia et Scotia hoc ipsum faciendi. . . .

40 1234. . . . Ipso anno Romani, ponentes in celum os suum et iniquitatem in excelso loquentes, levaverunt manum contra dominum papam; qui fretus auxilio Frederici imperatoris et aliorum, debellatis illis frequenter et turpiter confusis, factus est illis quasi 45 clavus in oculis et lancea in lateribus.

1235. . . . Eodem anno misit imperator Alemannie Frethericus magnos viros et nobiles ad regem Anglie Henricum quartum^c, 50 filium regis Iohannis, petens sibi dari Ysabellam, sororem suam, in coniugem. Cuius petitioni annuens rex, remisit nuncios una cum sorore ad imperatorem, qui duxit eam in uxorem.

55 a) papa c. b) deest c. c) Honoras c. d) Hostyenes c.

1) Potius a. 1215. 2) Diac. S. Angeli. 3) Henrico III, primogenito Henrici II. regis filio, adnumerato.

SS. T. XXVII.

Febr 2.

1216. . . . Obiit Innocentius papa 17. Kal. Augusti; cui successit Honorius. . . .

1220. . . . Celebratum est^d etiam concilium Lateranense sub papa Innocencio. . . .

1227. [Obiit^e] Honorius^e papa; successit ei Gregorius Hostyensis^d episcopus.

1229. . . . Omnes beneficiati in Anglia, 55 Hibernia et Scotia^e dederunt domino pape decimam partem reddituum suorum, necnon et omnes religiosi.

cf. Matth. Paris.

cf. Pa. 72, 8

cf. Num. 33, 55.

1235. . . . Frethericus imperator Isabellam, sororem domini regis Anglie, duxit uxorem; et facta est imperatrix. Henricus rex Anglie Alienoram, filiam comitis^f, sollempniter sibi matrimonio copulavit, et facte sunt sic^g nupcie in festo sanctorum Fabiani et Sebastiani cum sollempnitate inaudita 60 apud Westmonasterium.

1236. Jan. 20.

e) Scota c. f) Provincie suppl. videtur. g) sicut c.

*Annales Oseneiensis.**Thomae de Wykes Chron.*

1236. Duxit Henricus rex Anglie quartus Elienor, filiam comitis Provincie, in uxorem post natale.

1239. . . . Eodem anno orta est dissensio inter papam Gregorium et Frithericum imperatorem.

1240. . . . Eodem anno Ricardus comes
Jun. 3. Cornubie, frater domini regis, iter arripuit
Jun. 17. versus Terram Sanctam 15. Kal. Iulii. . . .

1241.

1241. . . . Fredericus imperator cepit Ottonem legatum et alios plures volentes adire Romam. Obiit Gregorius papa mense Augusti; cui successit Celestinus. . . . Ricardus comes, frater regis, venit in Angliam de
1242. Terra Sancta mense Ianuarii.

1243. . . . Synebaldus cardinalis factus est papa et vocatus est Innocentius. Ricardus comes Cornubie desponsavit sororem regine
Nov. 22. nomine Sench die sancte Cecilie.

1244. . . . Anno eodem Innocentius papa, metuens sibi, ne 45 opprimeretur a Fretherico imperatore sicut predecessores sui, adductis secum cardinalibus, transferens se de finibus imperii, montes Alphium transgrediens, venit Lugdunum super Rodanum, ibique diutius morabatur in tuto consistens.

1245. Innocentius papa celebravit generale concilium apud Lugdunum, in quo concilio excommunicavit Frethericum impera-

1239. . . . Orta est detestabilis discordia 5 inter Frethericum imperatorem et dominum papam, eo quod non permisit papam uti sua potestate et iurisdictione infra imperium suum sicut in aliis regnis; propter quod papa et cardinales decreverunt eum scismaticum et hereticum. Imperator siquidem sic eos artavit, ut vix auderent 10 suspirare.

1240. Ricardus comes Cornubie die pentecostes apud Walingford arripuit iter in Terram Sanctam, adducens secum pecuniam innumerabilem, et transfretavit cum eo Baldewinus comes Insule 15 et aliorum nobilium et mediocrium regni Anglie turba non modica; veniensque Accon, que quondam Tholomaida vocabatur, et aliquamdiu commoratus in Syria, omnes captivos christianos de universis mundi partibus, quos Sarraceni diuturno tempore tenuerant captivos, data pecunia redemit, restituens pristinae libertati. 20 Tandem treugis initis cum soldano, reedificavit Aschalonem et alia castra non pauca, que per Sarracenos solo tenu fuerant complanata. Quibus actis, reversurus in Angliam, transiens per Appuliam, Siciliam et Calabriam, ab imperatore Fretherico summo cum honore susceptus est, indeque progrediens, ad curiam domini pape devenit. 25 Sane dominus papa volens sibi gratiam facere specialem, totam pecuniam proveniente de cruce signatis per totam Angliam sibi concessit. Anno eodem repatriavit Otto legatus, et quatinus^a per abdita diverticula pertransiret, ut imperatoris Fretherici declinaret insidias, captus est ab imperatore et omni pecunia, quam per fas 30 seu per nephas adquisierat, spoliatus et carceri mancipatus.

1242. Rediit Ricardus comes Cornubie 35 de Terra Sancta circa festum purificationis mense Ianuarii.

1243. . . . Obiit papa Celestinus; electus est loco eius Sinebaldus cardinalis et vocatus est Innocentius III. Ricardus comes Cornubie 40 duxit uxorem Senchiam, filiam comitis Provincie, sororem regine Anglie. . . . Facte sunt nuptie sollempnes domini comitis Cornubie et Senchie comitisse apud Walingford¹ in festo sancte Cecilie.

1244. . . . Anno eodem Innocentius papa, metuens sibi, ne 45 opprimeretur a Fretherico imperatore sicut predecessores sui, adductis secum cardinalibus, transferens se de finibus imperii, montes Alphium transgrediens, venit Lugdunum super Rodanum, ibique diutius morabatur in tuto consistens.

1245. . . . Innocentius papa, convocatis 50 universis ecclesie prelati, celebravit generale concilium apud Lugdunum, in [quo^b]

a) quamvis fort. emend. b) deest c.

1) Potius Westmonasterium.

*Annales Osenienses.**Thomae de Wykes Chron.*

torem et degradavit, instituens quemdam sententialiter degradavit imperatorem Fretheric-Landgrave nomine imperatorem ricum, decernens ipsum finaliter amovendum ab imperio, ipsumque et omnes fautores eius excommunicavit, asserens ipsum hereticum et rebellem ecclesie Romane, precepitque Coloniensi¹, Treverensi² et Maguntiensi³ archiepiscopis, ut Henricum dictum landgravium Thuringie^b, virum potentissimum et militem strenuissimum, eligerent in regem Teutonicorum; quod et factum est. Verumptamen nec ingressum civitatis Aquensis, in qua reges coronari consueverunt et in trono Karoli Magni consistentes ibidem ex consuetudine collocari, nec coronationis gratiam potuit obtinere. Frethericus itaque dominium regni Allemannie parvipendens^c, quin etiam decretum concilii vilipendens, invito papa et cardinalibus, proventibus imperii potenter incubuit, videlicet Ytalie, Tuscie, urbis Romane, maioris Campanie et provinciarum adiacentium; insuper patrimonium suum Appuliam, Siciliam, Calabriam et totam Affricam, nullo sibi resistente, possedit in pace^d quoad vixit.

1246. . . . Obit Henricus landgravius Thuringus^e, qui fuit electus in regem Romanum, non tamen assecutus munus coronacionis. Quo audito, dominus papa iniunxit tribus archiepiscopis, ut Willelmum comitem Hollandie, militem strenuissimum, eligerent in regem et ut ei totis viribus adhererent; quod et factum est. Et quia cives Aquenses non permiserunt eum ingredi civitatem Aquensem, ut coronacionis beneficium obtineret, eo quod fecissent homagium et fidelitatem imperatori Fretherico, a cuius fidelitate nullo modo vellent recedere ipso superstite, papa in odium imperatoris, misso quodam cardinali Caphia^b, civitatem supposuit interdicto, mittens in adiutorium electi omnes cruce signatos, qui profecturi fuerant in Terram Sanctam. Quorum fretus adiutorio, Willelmus, in regem electus, et archiepiscopi supradicti cum his qui electo adherabant civitatem ipsam obsidione concluserunt. Protractaque est obsidio per unum annum integrum et viginti dies, et quamquam estimaretur numerus obsidentium ad 50 milia hominum, obsessi tamen se et civitatem potentissime defendebant, donec, elapso obsessionis termino supradicto, certus ad eos devenit rumor, quod imperator in fata decesserat, unde sencientes^e se ab eius hominio qui decesserat absolutos, regi Willelmo sub honestis conditionibus, salvis sibi vita et membris et omnibus bonis et possessionibus suis, civitatis aditum concesserunt. Rex civitatem ingressus, statim se fecit cum solempnitate qua potuit coronari.

1250. Obit Fredericus imperator Alemannie.

1250. . . . Obit Frethericus imperator circa festum sancte Lucie virginis. . . . Circa Dec. 13. festum omnium sanctorum Innocencius papa recessit de Lugduno, Nov. 1. transferens se ad partes transalpinas.

1251. Dedicata est ecclesia de Heiles, quam fundavit Ricardus comes Cornubie. . . . Innocencius papa quartus recessit de Lugdunis versus Romam.

1251. Nonas Novembris dedicata est ecclesia de Heyles cum magna solempnitate, presentibus ibidem rege Anglie et regina, comite Ricardo, eiusdem monasterii fundatore, et universis regni comitibus et baronibus, militum et plebeiorum multitudine numerosa, 13 episcopis ipsam ecclesiam dedicantibus. Taceo de convivio, cuius apparatus vix lingua vel calamus sufficeret explicare.

a) Magicunt c. b) Thewig' c. c) perpendens c. d) possedit iterum add. c. e) seuentes c.; credentes Luard.

55 1) Conrado. 2) Arnaldo II. 3) Sigfrido III. 4) A. 1247, Febr. 16. 5) i. e. Petro Carpoccio, diac. S. Georgii.

Annales Oseneienses.

1257. Jan. 13. 1256. . . . Eodem anno electus fuit Ricardus comes Cornubye, frater regis Henrici quarti, in regem Alemannie. . . . Eodem anno ex edicto regis Henrici convocato clero et populo ad parlamentum apud Londoniam circa mediam quadragesimam¹, pronunciatum fuit ex parte domini regis, quod, cum ipse rex de consilio et assensu totius Anglicane ecclesie se et regnum suum obligaverat domino pape propter regnum Cecilie, quod idem papa, videlicet Alexander nonus^a, concesserat Edmundo, filio suo, in hunc modum petit rex decimas a clero omnium beneficiorum suorum secundum novas taxaciones, nullis deductis expensis nisi perquam necessario faciendis, decimas dico per quinquennium a die istius petitionis ei faciendas sive solvendas.

Thomae de Wykes Chron.

1256. . . . Anno eodem in festo sancti Hillarii^a electus est Ricardus comes Cornubie in regem Romanorum; et ut ad posterum^a memoriam traducatur, qualiter electus fuit, et 5 qui sunt electores, inutile non decrevimus, sed oportunum, rei geste seriem hic interserere. Interfecto rege Willelmo, quem papa prefici fecit regno Alemannie in odium Fretherici, de quo supra anno 1246. fecimus mencionem, 10 a Frisonibus, quos suo proposuerat subiugare dominio, vacante aliquamdiu regno, missus est ad predictum comitem Ricardum ex parte quorundam de electoribus vir nobilis et prudens Iohannes de Avennis^b, dicens, quod, si 15 negocium Alemannie voluisset assumere et electoribus super certam pecunie summam, quam petebant², satisfacere, ipsum in regem eligerent et ei sicut domino totis viribus ad-

hererent. Cuius persuasioni comes fidem adhibuit et consensum et 20 misit cum eo in Alemanniam nobilem virum Ricardum comitem Gloucestrie et dominum Iohannem Mancell, tribuens eis plenam potestatem componendi cum electoribus, recepta de eis securitate, quod eum eligerent. Sunt itaque septem principes Alemannie ad quos potestas eligendi regem specialiter pertinere dinoscitur, vide- 25 licet tres ecclesiastici et quatuor seculares: primus ecclesiasticorum archiepiscopus Maguntinus, secundus archiepiscopus Colonie, tercius archiepiscopus Treverium; primus secularium dux Bavarie, secundus dux Saxonie, tercius dux Austrie, quartus marchio Brandesburgi. Pepigerunt igitur nuncii supradicti cum principibus, 30 primo cum Maguntino³, ad cuius preeminentiam pertinet prima vox in electione, quique tunc temporis vinctus detinebatur in carcere cuiusdam potentis⁴ illius provincie, qui eum paulo^c ante in bello ceperat, cum quo pro liberatione sua pacem fecerat pro quinque milibus marcarum Coloniensium, videlicet quod comes daret ei 35 8 milia marcarum Coloniensium, de quibus 5 milia cederent captivatori pro liberatione sua, tria milia residua cederent usibus captivati. Deinde pepigerunt cum Coloniensi pro 12 milibus marcarum Coloniensium, cum duce Bavarie⁵ pro 18 milibus marcarum sterlingarum, 12 solidos pro marca qualibet computando. Cuilibet 40 ceterorum principum obtulerunt tantummodo 8 milia marcarum Coloniensium; nec tamen aliquis ipsorum tam modicum dignabatur admittere, petentes singuli 12 milia, prout archiepiscopus Coloniensis percepit, quo se inferiores⁴ non reputabant. Prefixo die electioni faciende in festo sancti Hillarii apud Frankford^e, loco 45 scilicet electioni faciende deputato, convenerunt dux Bavarie, archiepiscopus Colonie personaliter, archiepiscopus Maguntinus^f per procuratorem habentem sufficiens mandatum et eligendi plenariam potestatem, et votis concorditer adunatis dominum Ricardum comitem Cornubie sollempniter elegerunt in regem, reliquis qua- 50

a) sic c. b) Attenuis c. c) pauli c. d) viliores ediderunt Gale et Luard. e) Frankford c. f) Maguncium c.

1) A. 1257, Mart. 25.

2) Cf. infra a. 1267: *Res Alemannie, cui semper, ut assolet, affluenter pecunia suppetebat.* 3) Gerardo I. 4) Videlicet Alberti I. ducis Brunsvicensis; v. Ann. Magunt., ap. Jaffé,

Bibl. III, p. 709; Chron. min. auctore minorita Erphord., SS. XXIV, p. 201; Gest. Trever. Cont., SS. XXIV, p. 412. 5) Ludovico II. comite palatino; v. 'Quellen u. Erörterungen' V, p. 159.

Annales Oseneienses.

Thomae de Wykes Chron.

- tuor non consencientibus nec tamen impedire valentibus. Processu quoque temporis archiepiscopus Treverensis¹ solus sine ceterorum consensu, ut electionis negocium impediret, eoque quod 12 milia marcarum non potuit optinere sicut archiepiscopus Coloniensis, regem Hispanie elegit in regem Romanum, promittens ex parte regis Hispanie cuilibet trium principum 20 milia marcarum; qui tamen^a nullo modo volebant in eius electione consentire, donec de promissa pecunia fecisset eis plenarie satisfactionem. Rex autem Hispanie, in tam frivola electione spem ponens et fiduciam, misit sollempnes nuncios ad curiam domini pape pro negotio pretaxato, qui diutinam in curia, sed inutilem moram facientes et innumerabilem pecuniam consumentes, in nullo penitus proficerunt^b, quin etiam demum confusi et vacui recesserunt.
1257. Die ascensionis^c coronatus fuit Ricardus, frater Henrici regis Anglie, in regem Alemannie, et uxor eius in reginam; et Henricus, filius eiusdem Ricardi, recepit arma a patre suo; et factum est festum et gaudium magnum universis.
1257. Ricardus comes Cornubiensis in Romanorum regem electus, domino Coloniensi archiepiscopo, domino Leodiensi episcopo², domino Traiectensi episcopo³, domino Florencio comite Hollandie et aliis plurimis Allemannie magnatibus ipsum querere et in Alemanniam deducere venientibus⁴, ascensis navibus apud Iernemutham penultimo die Aprilis, prospere velificando primo die Maii cum 48 magnis navibus et duabus naviculis applicuit in Hollandia in opido quod vocatur Durdreit infra regnum Alemannie, et in festo ascensionis dominice, quod eo anno contigit 16. Kal. Iunii, cum summa sollempnitate coronatus est, archiepiscopo Coloniensi Conrado sibi manus imponente; quippe Gerraldus Maguntinus archiepiscopus, qui ex preeminentie sue debito primam sibi manum imponere tenebatur, auctoritate summi pontificis excommunicationis vinculo fuerat innodatus, verumptamen in civitate que dicitur Aquisgranum, ubi ex antiquo iure universi reges coronari etiam consueverunt, presentialiter interfuit. Completo sollempniter coronacionis officio, rex regio venustatus diademate gloriosus effulgens, in trono Karoli Magni honorifice collocatus, dominum Henricum, filium suum, milicie cingulo decoravit. Coronata est cum eo serenissima coniunx sua Senchia, cuius inestimabilis pulcritudo sollempnitatem ipsam non mediocriter illustravit. Sequebatur tam sollempne convivium, quod iudicio principum et procerum, qui personaliter interfuerunt, modernis temporibus comparationem recipere dedignabatur.
1258. Eodem anno in festo sancti Barnabe^c factum est parliamentum Oxonie, presente rege et baronibus.
1258. Magnates Anglie, prospicientes, Ricardum regem Alemannie ab Anglia recessisse, qui, dum esset in Anglia, regem et regni moderamina gubernaverat, ad cuius nutum universa regni negocia dependebant, credentes ipsum [numquam^e] in Angliam reversurum, decernentes regem Anglie regni sui negociis disponendis inutilem et insufficientem, circa festum sancti Barnabe congregati sunt Oxonie.
- In purificatione sancte Marie venit Ricardus rex Alemannie, frater regis Henrici, in Angliam.
- Ante festum purificationis beate Marie Ricardus rex Romanorum rediens de Alemannia, in Angliam remeare disposuit.

a) cum c. et edd. b) sic c. c) deest c.; suppl. Luard.

1) Arnoldus II. comes Isenburgensis. 2) Henrico II. Lond. in Libro de antiquis legibus p. 26. ed. Soc. Camden.
3) Henrico I. 4) Venerunt Londoniam in quadragesima et in septimana pasce, Crón. Maiorum

*Annales Oseneienses.**Thomae de Wykes Chron.*

1259.

Cum venisset apud Sanctum Audomarum, occurrebant ei ex parte baronum¹ ibidem Rogerus de Quenci comes Wyntonie, Walterus Wygorniensis episcopus, abbas Sancti Edmundi², abbas Sancti Augustini Cantuarie³, Iohannes Mansell et alii quam plures, inhibentes eidem, ne quo modo in Angliam transfretare presumeret, nisi prestito prius sacramento, quod provisiones Oxonie observaret⁴; quibus ille respondit, quod extra regnum Anglie ad hoc compelli non debuit, adiciensque, quam cito venisset in Angliam, si dominus rex Anglie, frater suus, preciperet ei huiusmodi⁵ sacramentum emittere, coram complicibus et comparibus suis faceret quicquid de iure facere debuisset. Nuncii siquidem tali sponsione non contenti, responderunt, quod ipsum in Angliam applicare non permetterent, nisi supradictum prius emitteret iusiurandum. Inhibuerant etiam, quod nullus eum sine licencia et assensu baronum navigio traduceret, comminatisque nautis in portibus, quod omnes qui eum transnavigarent capitis detruncatione punirentur. Habito igitur ibidem super hoc ipso tractatu continue per 11 dies, tandem ad hoc devenit, quod rex corporale prestitit sacramentum, quod, quam cito venisset in Angliam, rege sibi iniungente, in presentia parium suorum sacramentum ipsum emitteret in forma quam petebant; sicque transfretare permissus est. Cumque venisset Cantuariam, antequam pranderet, coram rege et regni magnatibus, qui pene omnes sibi occurrerant, sacramentum ipse publice et sollempniter adimplevit. Quinto Kal. Februarii applicuit et primo die Februarii, scilicet in vigilia purificationis, intravit Londoniam cum gaudio magno, civitate ipsa contra adventum ipsius inestimabiliter adornata.

Jan. 28.
Febr. 1.

1259. . . . Timuit tamen rex⁵ et distulit in Angliam remeare. Quo audito, frater suus rex Alemannie, congregatis apud Londoniam universis regni magnatibus, fecit fieri litteras suas, quibus una cum sigillo suo sigillum domini Edwardi et omnium magnatum supradictorum fecit appendi, misitque regi, assecurans, quod audacter et confidenter nichil sibi metuens veniret in regnum suum.

1259. . . . Rex Henricus cum regina Quibus acceptis, rex mari se credidit et circa reversus est in Angliam ad festum sancti festum sancti Georgii in regnum suum securus applicuit. Rex Alemannie reversurus in Georgii.

1260.
Apr. 23.Iun. 17.
Oct. 22.

Alemanniam 14. Kal. Iulii transfretavit, et regno suo visitato^b, iterum nono Kal. Novembris applicuit in Angliam.

1260. Hic quia se prebet occasio, non inutile decrevimus annectendum, qualiter et qua occasione Petrus de Egeblanke Herefordensis episcopus, adiens curiam Romanam, obligavit regem et regnum Anglie ad solvendum domino pape centum quinquaginta milia quingentas et quadraginta marcas argenti. Hec itaque fuit causa. Mortuo Fretherico imperatore, quem dominus papa in concilio Lugdunensi, uti supradictum est, decrevit ab imperio amovendum, papa asserens, regnum Sicilie, Appulie et Calabrie utpote^c patrimonium Petri ad sedem apostolicam pertinere, pro quo tuendo et conservando totam predictae pecunie quantitatem apposuerat, ut

1250.

a) q, cum i superscr. huius e.; ei huius Luard. b) et iterum scr. c. c) unpote c.

1) Qui mense Iunii in parliamentum convocati Henricum III. regem Angliae provisionibus, quae dicuntur Oxonienses, adhaerere coegerant; cf. Stubbs, 'Select Charters' ed. 3. p. 378 sqq. 2) Simon de Luyton. 3) Rogerius Cicestrensis. 4) Admonuit rex fratrem, ut provisiones iureiurando firmaret a. 1258, Nov. 4:

quod nondum per vos actum est, ut accepimus, cumque vos ipsi, licet regni Romanorum culmina Deo iubente teneatis, nobilissimi regni nostri membrum inter proceres eius existitis. V. Rotulum Litterarum Clausarum a. 43 Henr. III. membr. 15 dorso; cf. 'Gesch. v. England' III, p. 730. 5) Henricus III.

*Annales Oseneienses.**Thomae de Wykes Chron.*

dicebat, optulit ipsum comiti Ricardo¹, priusquam regni Alemannie¹²⁵² negocium assumpsisset, si predictam pecuniam sibi solvere voluisset. Comes utique premetiens negotii difficultatem, regnum ipsum sub ipsis condicionibus admittere recusavit. Papa igitur contulit illud domino regi Anglie ad opus domini Edmundi, filii sui secundogeniti². Rex autem minus provide negotio se immiscuit,^{1255.} mittens ad curiam supradictum episcopum Herefordensem pro negotio confirmando, qui regem et regnum ad solutionem ipsius peccunie obligavit.

1261. . . . Dominus papa Alexander obiit in vigilia beati Augustini Anglorum apostoli³; hic preluit annis 7 etc.

Eodem anno die Mercurii proximo ante festum beati Martini⁴ apud Berchamstede obiit Schenchia regina Alemannie, soror Elianore regine Anglie, et translatum est corpus cum conductu venerabilis patris Bonifacii Cantuariensis archiepiscopi⁴ et aliorum duorum episcoporum et domini Petri de Sauveya⁴ et aliorum magnatum ad domum de Hayles, et ibi sepultum est.

1262. . . . Die Iovis proxima ante festum sancti Iohannis baptiste⁵ anni prenotati transfretavit venerabilis Ricardus rex Alemannie in Alemanniam, et eodem anno circa purificationem beate Marie rediit in Angliam. . . .

1263. . . . Nec tamen pretermittendum esse censeo, quin ad noticiam^a posterorum stili beneficio transmittatur, qualiter Londonienses turme, vesanie sue principiis agitate, prima die Lune quadragesime anni supradicti serenissimum Romanorum regem, qui communitatis eiusdem precipuus consuevit esse protector et contra domini regis Anglie motus voluntarios, cum eos preponeret gravare, clipeus defensionis, contra documentum euangelicum mali retributione beneficia compensantes, ceperunt impetere. Quippe duce Hugone^b Dispensario, quem barones iusticiarium vocitabant, eique custodiam turris Londonie propria voluntate commiserant, furiose caterve Londonie, quas dinumerare nemo poterat, exeuntes diluculo ex paucis vexillis⁵, usque Islewyche⁶, manerium domini Romanorum regis, recto tramite procedebant ipsumque manerium, quod fossato et palo circumcinxerat, cum suis edificiis succendebant, universa mobilia, que ibidem inveniri poterant, sceleratis ausibus diripientes, suis usibus applicabant. Stagnum quoddam, quod rex presumptuoso opere fecerat preparari, confracto capite, quod aque meatum potissime retardabat, non solum aqua, sed et piscibus vacuabant. Et reversi Londoniam cum gaudio, sicut qui letantur cum malefecerint et exultant in rebus pessimis, tanto scelere non contenti, mansionem eiusdem regis, que in suburbio Londonie prope Westmonasterium sita fuerat, solo tenuis diruebant, non relinquentes lapidem super lapidem, quem sibi necessarium decrevissent, eradicantes virgulta, lateres seu tegulas et lapides universos qui prodesse poterant turribus abducentes.

1261. . . . Obiit Alexander papa quartus apud Wyterber circa quindenam pasche³. . . .

Consecratus est Urbanus papa III. circa decollationem sancti Iohannis, prius patriarcha Ierosolimitanus. Obiit domina Senchia Romanorum regina serenissima quinto Idus Novembris. Iterum circa purificationem beate virginis factum est parliamentum apud Londoniam; et posuerunt se rex et barones supra dictum regis Francie et regis Alemannie.

1262. . . . Eodem anno 11. Kal. Iulii dominus rex Alemannie recessit de Londonia ad transfretandum tertia vice in Alemanniam et tertia die sequente transfretavit. . . . Rediit dominus rex Alemannie tertio in Angliam et applicuit in Angliam 4. Idus Februarii.

1262. . . . Eodem anno 11. Kal. Iulii dominus rex Alemannie recessit de Londonia ad transfretandum tertia vice in Alemanniam et tertia die sequente transfretavit. . . . Rediit dominus rex Alemannie tertio in Angliam et applicuit in Angliam 4. Idus Februarii.

a) noticia c. b) H. c.

1) V. Rymer, Foedera I, p. 284. 2) Ib. p. 316. 3) Potius Mai. 25. 4) Avunculi reginarum. 5) i. e. subdivisiones civitatis Londoniensis, quae wardae dicuntur. 6) Hodie Isleworth, septemtrionem versus civitatis prope ripam Tamesis.

*Annales Oseneienses.**Thomae de Wykes Chron.*

1264. . . . Eodem^a anno die sancti Marci
Apr. 25. euangeliste et^b ante et post combusserunt
barones multa maneria regis Alemannie. . . .
Dominus papa eorum³ annuens petitionibus,
misit dominum³ Sabinensem legatum, virum
in iure civili et canonico satis peritum, mo-
destum, iustum et pium, qui volens terram
intrare, satis durum invenit obstaculum et
impedimentum. Qui post multas hinc inde
nunciorum navigationes et altercaciones,
videns, se non posse propter barones suam
legationem ad debitum perducere effectum,
ad curiam Romanam quam cicius reversus
est, et cito post in papam est electus⁴ et
postea consecratus.

Eodem^a anno circa festum sancti Michaelis
obiit⁵ Urbanus III; et electus est⁴ episcopus
Sabinensis et legatus Anglie; consecratus
autem in festo sancte Agathe, vocatus est
1265. Febr. 5. Clemens quartus.

1264. . . . Taceo, quod serenissimum
regem Alemannie nunciis intermediis implora-
bat¹, quod regem Anglie fratrem efficaciter
suum curaret inducere, ut quandam pacis 5
formam, quam sibi ipse formaverat, dignaretur
amplecti, promittens eidem marcarum
milia quinquaginta, si ea pro sue voluntatis
libito faceret confirmari. Sane rex memora-
tus prospiciens et perpendens regis Anglie, 10
fratris sui, et heredum suorum manifestam
exheredacionem et potentie sue depressio-
nem efficaciter imminere, ipsam ultro ad-
mittere recusavit. Rex quidem Anglie, con-
fidens in multitudine complicitum suorum, et 15
paucitatem partis adverse habens contemptui,
estimans eos adversus ipsum nichil ausuros,
universos singulos, minus sano fretus con-
silio, eius et fratris sui regis Alemannie
homagii diffidavit; unde comes et sui com- 20
plices indignati, domino regi fidelitatem, qua
sibi tenebantur, et sua prorsus homagia reddiderunt. . . . Interim
reges Anglie et Alemannie, quos vere solos reliquerat⁶, infinita
multitudine circumcincti, post strenuam dimicacionem circumfuse
multitudinis impetus non valentes diucius sustinere, fugientibus 25
cunctis in ecclesiam conventualem⁷, quos credebant sine fictione
debita sibi subsidia prestituros, ut mortis pericula declinarent, pro-
dolor! ipsis prevaricatoribus se dedere sunt coacti. Quibus capti-
vatis, omnes qui fugerunt in opidum, proiectis armis, ut regum igno-
minie communicarent, nulla prorsus facta rebellacione, supradictis 30
se captivatoribus spontanee reddiderunt. Quippe dominus Edwardus
cum domino Henrico, Romanorum regis primogenito, cognato suo,
supradicta lassitudine sic quassatus, quod ulterius dimicare non
poterat, videns, quod nullus superfuit coadiutor, paterno periculo
communicare non erubuit. 35

Regem Romanorum cum filio suo Edmundo adhuc impuberi
captivatum in munitionibus tutissimis ignominiose tractavit¹. . . . ;
exceptis terris domini regis Alemannie quas tenebat, 18 baronias
propriis usibus applicabat.

Regina quidem cum Edmundo filio suo degens in Gallia, 40
audito quod acciderat, infaustis nimirum sauciata successibus,
accepta a creditoribus mutuo peccunia non modica, ex omnibus
provinciis transmarinis stipendiarios lucri avidos accersivit, Teuto-
nicos rutarios, Avalenses, Bribanciones, Flandrenses, Normannos,
Pictavenses, Wasconenses, Gallicos et Burgundos, et innumeram 45
illam multitudinem in portu quodam Flandrie, qui Dam vulgariter

a) haec sententia ad calcem paginae c.

b) et ante et post eadem manu alio atramento inter lineas add. c.,

c) haec

manu coeava stilo plumbeo in marg. exarata sunt.

d) eodem die add. Luard, nescio unde.

1) Scil. Simon comes Leicestriae. 2) Qui cum rege
stabant. 3) Guidonem. 4) Clemens IV. a. 1265.
Febr. 5. 5) Oct. 2. 6) Scil. Edwardus, Henrici III.
primogenitus, in proelio Lewensi, Mai. 14. 7) Alii
tradunt, Ricardum regem in mola quadam alata
captum esse; v. Chron. de Mailros, supra p. 442,
et carmen popolare coevum ap. Wright, 'Political
Songs' (Soc. Camden. a. 1839) p. 69:

Richard, that thou be ever trichard,

Trichen shalt thou never more!

50

The kyng of Alemaigne wende do ful wel:

He saisede the mulne for a castel.

..... Mahede him a castel of a mulne post,

Wende with is prude ant is muchele bost,

Brohete from Alemayne mony sori gost.

55

*Annales Oseneienses.**Thomae de Wykes Chron.*

appellatur, datis affluenter stipendiis, conglobavit, innumerabili quoque classe parata, proponens, nacta temporis oportunitatem, cum eisdem militaribus copiis in Angliam transfretare, dominum suum de manu comitis et baronum, si posset, eripere, pristine potestati restituere illatasque sibi iniurias vindicare.

Verum circa festum beati Michaelis¹, priusquam legatus² venisset ad curiam, venerabilis papa Urbanus diem clausit extremum, regno celesti pontificium temporale commutans. Cardinales itaque supradictum legatum in summum pontificem unanimiter elegerunt; quique sollempniter consecratus, de Guidone vocatus est Clemens III, Non. Februarii, in festo sancte Agathe virginis consecratus, pro ignominia sibi ab Anglis illata apostolice celsitudinis dignitatem, disponente Domino, reportavit, assecutus tam potentiam puniendi reprobos et remunerandi devotos.

Dominus Henricus de Monte-forti, comitis Leycestrie primogenitus, ut indite sibi cupiditatis oculos adimpleret, militie sue primordia plurimum denigrabat, dum totam lanam regni, quam non solum mercatores Flandrie, sed Anglie et aliarum provinciarum ad portus adduxerant ad suas utique provincias navigio deducendas³, arestarti faceret suis usibus applicandas⁴.

1265. . . . Symon de Monte-forti . . . occubuit . . . quarto die mensis Augusti; . . . caput capitanei . . . usque Wygemore⁵ ignobiliter est delatum, filio suo Symone prospectante, qui . . . serenissimum regem Romanum, patruum suum⁶, cum filio postumo, qui in castro de Kenillevurthe⁷ minus honeste quam regiam deceret honestatem diutine captivitati mancipatus extiterat, sine qualibet condicionis adiectione liberum et solutum abire permisit. Quique die Mercurii in crastino nativitatis beate virginis venit Wallingford, ubi, occurrentibus familiaribus et amicis, cum nimia iocunditate sicut decuit est receptus.

1268. . . . Eodem anno obiit Clemens papa quartus in vigilia sancti Saturnini martyris⁸; post cuius obitum vacabat ecclesia Romana per duos annos et a festo sancti Saturnini usque ad festum sancti Egidii abbatis⁹; quo die electus fuit quidam archidiaconus de Leges, nomine Theardus, in Terram Sanctam proficiscens tunc temporis, et vocatur Gregorius decimus.

1268. . . . Romanorum quoque rex illustris, detersa iam captivitatis ignominia, flagranti desiderio gestiens videre Teutonicos et regni sui negocia, que diuscule, captivato principe, pendule vacillaverant, salubrius ordinare, secundo Nonas Augusti, Anglia pro tempore derelicta, iam quarta vice post electionem de eo factam in Alemanniam transfretavit, rebus pro voto dispositis in Angliam reversurus.

Eodem anno circa festum sancti Andree¹⁰ apostoli¹¹, antequam legatus noster¹² venisset ad curiam, venerabilis papa Clemens, carnis mole deposita, hominem terrenum exiit, eorum, ut sane credi poterit, collegio sociandus in celis, quorum ministerioungebatur in terris. De quo rem memorabilem ad posterorum memoriam transmittere dignum duxi, quod, dum in vite presentis incolatu pontificioungebatur, nec prece nec pretio per quoscumque¹³ flecti potuit, ut cuiquam de mundo dispensationem de pluribus beneficiis optinendis concedere dignaretur.

1269. . . . Eodem anno dominus Henricus, filius domini Ricardi regis Alemannie,

1269. . . . Romanorum quoque rex illustris, inferioribus et superioribus Alemannie

a) sic c. b) Andrie c.

1) Oct. 2. 2) Guido card. episc. Sabinensis. 3) Wigmore com. Hereford. 4) Eleonora, mater istius Ricardi regis Romanorum. 5) Kenilworth com. Warwick. 6) Potius Nov. 29. 7) Ottonobonus card. diac. S. Adriani, postea Hadrianus V. papa.

Annales Oseneienses.

Thomae de Wykes Chron.

1269. desponsavit filiam Gasti de Bierne apud
 Mai. 19. Windesowre in die sancti Dunstani, patre
 suo in Alemannia moram faciente. Eodem
 anno et eodem tempore idem Ricardus rex
 Alemannie quinto Idus Iunii duxit in uxorem
 quandam nobilem puellam et decoram valde
 nomine Beatricem de Falkestan¹, que propter
 eius pulchritudinem vocabatur gemma mulie-
 rum, et eam eodem anno duxit in Angliam
 Aug. 10. circa festum sancti Laurentii; et magno
 gaudio recepti sunt a clero et populo.

partibus peragratis, perpendens, quod, dum in
 Anglia pro fratris sui regis Anglie iuvamine
 morabatur, furiosa Teutonicorum insania,
 quorum municiones inexpugnabiles super 5
 alveum Reni^a consistere dinoscuntur, quietis
 inpaciens et exquirende pecunie, sed potius
 extorquende tam avida, quod pro ea conge-
 renda nullum genus facinoris exhorrescat, de
 singulis puppibus, que per crepidinem^b flumi- 10
 nis supradicti victualia seu quecumque mer-
 cimonia deferebant et per municiones ante-
 dictas, quas evitare non poterant, descendere cogere-
 rentur, insolita^c
 prorsus et intollerabilia pacagia², que vulgo thelonea nuncupantur,
 nec Dei timore nec regie dignitatis reverencia coerciti, singuli 15
 singulariter extorquebant; unde factum est, quod vili precio vende-
 rentur — morbo tam pestifero salubre studuit adhibere remedium.
 Et facta statim in urbe Wormacia principum et magnatum Ale-
 mannie convocatione non modica, cepit cum eis mutuo pertractare,
 qualiter salubrius et melius desolate provincie posset oppressioni- 20
 bus obviari, ut, pertusa vispilionum rabie pertinaci, succederet
 optata tranquillitas super Renum, et necessarium incolis comnea-
 tum non contingeret impediri³. Sane prospiciens, tam salubre pro-
 positum sagacitate potius quam viribus ad effectum posse perduc-
 i, cives vicinarum urbium, qui de mercimoniis vivere consueverant, 25
 et potentiores regni unanimi federe colligatos iurisiurandi cautione
 prestita connivit, quod, si quis in posterum, quantecumque foret
 preminentie, supradicta thelonea^d presumeret extorquere, statim
 omnes et singuli contractis undequaque viribus invicem conglobati
 sub multa intollerabili irruerent in rebellem, municiones ipsius 30
 solo tenus complanando, terris et possessionibus ipsius usque ad
 exterminium depopulationis extreme crudelissime devastandis, ex-
 cepto dumtaxat Bopardiensis et Werdensis⁴ opidorum consueto the-
 lonio, quod ex antiquo iure Romanorum regibus incumbere con-
 suevit. Igitur Teutonici, sublato tante oppressionis incommodo, 35
 glorificabant regem et ipsius sapientiam multipliciter comendabant.
 Quin etiam rei geste divulgacio per universas orbis provincias regie
 maiestatis titulum mirabiliter illustrabat. Gavisus est universaliter
 bellicosa Germania, excusso iugo diutine servitutis, et omnimoda-
 rum rerum mercimonia faciliiori precio vendebantur. Rex igitur, 40
 hiis et aliis regni negociis pro voto^e dispositis, illud apostolicum:
Melius est nubere quam uri, sana mente combibens^f, et ut, ut regiam
 concedet maiestatem, lumbos suos castitatis baltheo coartaret, caute
 prospiciens, quod, si de indigenis regni sui sibi copulasset uxorem,
 regnicolarum suorum animos potissime complacaret, nobilem quan- 45
 dam, filiam clarissimi viri domini Theodorici de Falkemonte^g, non
 ambitu dotalicii, sed incomparabilis forme ipsius captus illecebra,
 16. Kal. Iulii, scilicet dominica proxima post festum sancti Barnabe
 apostoli, sollempni sibi connubio copulavit et imperiale palacium
 suum de Lutre^h, quod diversis in regnis comparacionem recipere 50
 dedignatur, nupciali sollempnizacione, convocatis ibidem non paucis
 Germanie magnatibus, illustrabat. Statimque nove nupte decor

1. Cor. 7, 9

Iun. 16.

a) rē c. b) crepedine c. c) insoluta c. d) theloneo c. e) devoto c. f) ita c. g) Falkemrite c.; emend. Bohmer.
 h) Luere c. 2; Lutro Gale.

1) Potius Falkenburg; v. Böhmer-Ficker, Reg. V, p. 1021. 2) i. & passagia vel pedagia. 3) V. chartas 55
 Richardi regis LL. II, p. 382. et quae collegit Böhmer, Reg. I. I. p. 1019. 4) Kaiserswerth. 5) Kaiserslautern.

*Annales Oseneiensis.**Thomae de Wykes Chron.*

ingenuus sic regii cordis intima transfigebat, ut nec eam unica nocte cuiuscunque rationis pretextu a suo permetteret latere separari. Evolutis quoque non multis diebus, idem rex non solum natalis soli, ut plerique, illectus dulcedine, sed ut auguste sue, in^b qua sibi, ni fallor, ita complacuit, quod pro ea complacanda nichil sibi videri posset laboriosum, prediorum et possessionum suarum, quibus in Anglia multipliciter habundabat, gloriam et magnificenciam ostentaret, versus fines Anglie recto tramite festinatisque gressibus procedebat, et tertio Nonas Augusti¹ iam quarta vice post coronacionem suam applicuit Doverie, occurrentibus sibi non paucis regni magnatibus, quorum singuli, prout decuit, regem et reginam pro suarum possibilitate virium singulariter honorabant.

1270. . . . Eodem anno in crastino 1270. . . . Sane rex Alemannie², tranquillitatis regni zelator ferventissimus, studiose satagens suscitatas inter dominum Edwardum³ et comitem supradictum⁴ penitus annullare discordias. . . . 6. Kal. Iunii dictum suum protulit. . . . Dominus Bonifacius Cantuariensis archiepiscopus, qui diucius in partibus Sabaudie, prout consueverat, moram traxerat longiorem, mole carnis deposita, diem clausit extremum, appositus ad patres suos, quorum vicem gerere consuevit in terris; erat enim vir mire simplicitatis, licet minus litteratus, sobrie tamen degebat, sapientissimorum concilio^e se regebat, humilis, pudicus, modestus, egenorum profusissimus recreator.

Erat quoque rex Tunicii armis strenuus, prepotens viribus gencium et thezauro^o predives, vir sapientissimus, sed gentilis; idem vero Fretherico imperatori dum vixerat subditus fuit, pro regno suo annum sibi tributum exsolvens; sed, imperatore defuncto, cessavit a solucione tributi et successori suo Karolo usque hactenus solvere denegabat. . . . Porro rex Sicilie⁵ cum nepote suo⁶ rege Francorum et herede excusatorias sibi contexit ratiunculas, ne proficiscerentur in Syriam⁷, causando^d, nepoti suo non modicum iminere periculum, nisi festinatis gressibus remearet; remeantes quoque per Campaniam^o, cardinales, qui tunc in Viterbio morabantur, una cum domino Henrico, filio regis Alemannie, similiter remeante, decreverunt, consultum esse et honestum, si forte discordantes in electione futuri pontificis inducere possent ad electionem concorditer faciendam. Dum autem essent Viterbi super predictis mutuo tractaturi, cardinalium votis iam pene concorditer adunatis, ut, eorum adiuti consilio et assensu, Romane^f sedi multo tempore pastoris solacio viduate de ydoneo presule providerent, ecce protinus instigante humani generis inimico, Symon de Monte-forti cum Guidone fratre suo necnon comite Rufo, cuius filiam duxerat in uxorem, non sine assensu credi poterit Emerici fratris eorundem, quodam die satis mane, non modica loricatorum stipati caterva, subito ingredienti ecclesiam quandam civitatis eiusdem, ubi do-

a) unicam c. b) pro in qua sibi Luordus legit: coniugi cui. c) sic c. d) causanti c. e) ita Luord, cam (causam) c. f) Romano c.

1) 9. Kal. Septembris dominus Ricardus rex Alemannie . . . venit Wyntoniam, Ann. Winton., supra p. 456. 2) Ricardus partes arbitri inter aulam regiam et barones Angliae saepissime egit; imprimis a nostro paullo infra laudatur sagacitatis et prudentie non ignarus, studiose satagens conten-

tionibus finem imponere necnon universas enervare columnias, sano ut assolet fretus consilio. 3) Filium Henrici III. regis. 4) Gilbertum Gloucestrensem. 5) Carolus. 6) Philippo III. 7) Cum Edwardo herede Angliae.

*Annales Oseneienses.**Thomae de Wykes Chron.*

minus Henricus, [regis^a] Romanorum primogenitus, eorum ex avunculo cognatus, peractis iam missarum sollempniis quas audierat, orationi devotius incubabat, evaginati gladii inhumaniter irruerunt in ipsum, proditorem ac patris eorum interfectorem eum, licet⁵ mendaciter, proclamantes; at ipse nimirum tam tumultuoso clamore perterritus, velociter ab oratione prosiliens, cucurrit ad altare, super quod paulo ante Deo Patri unigenitus Filius redemptor mundi fuerat immolatus. Sed lictores crudelissimi, consanguinitatis federe violato, spreta loci sacri ac temporis reverentia, adherentem altari¹⁰ mucronibus confodientes, inflictiis vulneribus letiferis inhumanissime peremerunt, vulnera vulneribus imprimentes, donec spiritum exalaret. Facta quidem fuit hec inaudita sceleris perpetratio die Veneris crastino sancti Gregorii, videlicet tertio Idus Marcii [in^a] civitate Viterber in ecclesia sancti Blasii, presentibus tunc in eadem¹⁵ civitate toto cetu cardinalium, rege Sicilie et nepote suo Philippo in regem Francorum protinus promovendo; quibus ignorantibus vel forte conniventibus, Sathane satellites urbe statim egressi, in suis munitionibus se receperunt. Porro cardinales, ne nil agere viderentur, et ne tam horrendum scelus penitus remaneret inultum,²⁰ dictos maleficos excommunicationis sententia protinus innodabant.

1271. 12. Kal. Iunii delata fuerunt ossa domini Henrici, filii regis Ricardi Alemannie*, in Anglia et honorifice sepulta in abbacia de Hayles ante maius altare.

Eodem anno in festo sancti Egidii abbas, omnibus cardinalibus in unum convenientibus, solempniter et unanimiter elegerunt in papam dominum Theardum archidiaconum. ^e in Terram Sanctam tunc temporis proficiscentem. Electione facta, missi sunt nuncii in Terram Sanctam cum litteris cardinalium, nunciantes ei de electione de se facta, et quod cum celeritate veniret ad curiam; qui refert Deo gratias pro honore sibi divinitus, ut creditur, collato, venit ad curiam in festo purificationis beate Marie^f, et cito post in presbiterum ordinatur et in papam consecratur.

1271. . . . Tertio Idus Maii, pridie ante ascensionem Domini delatum est corpus domini Henrici^b, filii regis Alemannie, apud Londoniam, quod Viterbio, sicut supra tetigimus, per cognatos proprios crudelissime fuerat iugulatum. Corde vero apud Westmonasterium in vase quodam, satis prope scrinium in quo beatissimi regis Edwardi reliquie³⁰ conduntur, non ignobiliter collocato, corpus ipsius usque Heyles honorifice deportatum, ibidem iubente patre traditum est sepulture.

Succedente continuo primo die Septembris, in festo scilicet sancti Egidii^c, Romani cardinales non ferentes diuiciorem sedis apostolice vacationem, convenerunt in unum et votis concorditer adunatis virum venerabilem magistrum Theobaldum archidiaconum Leo-⁴⁰

diensem, quem vulgus consueto vocabulo vocitabat Tyardum, qui tunc temporis cum domino Edwardo peregrinationis gratia morabatur in Syria, in summum pontificem unanimiter elegerunt. Attendens itaque per sceleres^d nuncios ad tante celsitudinis dignitatem se fuisse vocatum, Syrie valedicens, obtenta tamen a domino⁴⁵ Edwardo licencia, maris Mediterranei discrimina non tabescens^d, partes Viterbii, ubi tunc cetus cardinalium morabatur, festinanter adiit, consecrationis munus parvo^e tempore recepturus.

Pridie Idus Decembris, scilicet die sabbati in vigilia sancte Lucie virginis, Ricardus Romanorum rex illustris apud Berkhamstede⁵⁰ sibi fecit minui^f. Nocte sequente invasit eum paralysis acutissima,

*) Regis imago depicta est in marg. c. Sed est ut ita dicam typica.

a) deest c. b) H. c. c) spatium vac. c.; de Leges supplet Luard ex a. 1268. d) sic c. e) par c. f) muniri c.; suppl.: sanguinem.

1) Gregorius X. electus venit Viterbium Febr. 10; Potthast, Reg. p. 1652.

qua protinus ingruente, ad motum membrorum partis dextre et ad usum lingue et raciocinacionis pene factus est infirmus, et sic, egritudinis incommodo prevalente, languescens, mortis terminum, que nulli parcere consuevit, inconsolabiliter lamentatus, heu proh dolor! expectavit. Huius anni lugubris^a exaracio iam quiescat, in quo tot nobiles firmissimas regni nostri columpnas mors, parcere nescia, de presentis vite sustulit incolatu!

1272. Dominus papa Gregorius X. pro arduis et variis universalis ecclesie negotiis, habito cum cardinalibus diligenti tractatu, generale firmiter statuit celebrare concilium, et precipue super unitate fidei Grecorum et Latinorum et de subsidio Terre Sancte et de pape creacione, ne de cetero papa decedente diu vacaret ecclesia sive sedes Romana. Missis igitur nunciis, fecit vocare generaliter omnes prelatos tocus christianitatis, ut in Kal. Maii anno Domini 1274. veniant apud Lugdunum ad concilium super premissis et aliis arduis negotiis universalis ecclesie tractaturi et secundum quod divina concederit^b clementia ordinaturi.

Eodem anno quarto Nonas Aprilis^c apud castrum de Berkhamstede obiit Ricardus rex Alemannie et sepultus est in abbacia de Hailes, quam a fundamentis sumptibus suis construxerat.

1273. . . . Quinto decimo die post idem festum sancti Michaelis^d comes Radulfus de Halesberewe, dictus Ruphus, de provincia Alemannie, coronatus fuit in regem Romanorum apud Aquisgranum.

1274. . . . Eodem anno celebratum est concilium Lugdunense Kal. Maii, in quo concessa sunt decime omnium proventuum tam de temporalibus quam de spiritualibus in subsidium Terre Sancte per sex annos continuos, unde non modicum gravamen fuit universe christianitati et perturbatio.

1275. . . . Eodem anno 11. die Ianuarii^e obiit Gregorius papa decimus; cui successit frater Petrus Tharentensis, quidam frater Predicatorum, vir magne literature^f, et vocatum est nomen eius Innocencius V.

ordine fratrum Predicatorum, Petrus nomine, ad papatus celsitudinem, et assecuto munere consecrationis, mutato Petri nomine, cui successit in celsitudinem dignitatis apostolice, vocatus est Innocencius quintus.

1276. . . . Eodem anno circa festum sancti Botulfi^g obiit Innocencius V; cui successit Octobonus, qui fuit legatus in Anglia, et vocatum est nomen eius Adrianus. Eodem

1272. Anno, quo visibilium et invisibilium Plasmator almificus, nostre condolens miserie, Filium suum misit in terris propitiatorem pro peccatis nostris 1272, Ricardus Romanorum rex illustris, ingravescente morbo, devotissima penitudine retroacta deplorans, testamento condito, sacrosancto robatus viatico, quarto Nonas Aprilis, die scilicet sabbati proxima ante mediam quadragesimam, migravit a seculo, gloriam mundi transitoriam pro celesti regno commutans, gleba corporis sui in ecclesia conventuali monasterii sui de Heyles, quod sumptibus suis a fundamentis extruxerat, non ignobiler collocata. . . . Consecratus est apostolice sedis electus magister Tyardus, de quo supra tetigimus, et sortitus cum nova celsitudine nomen novum et de Theobaldo vocatus est Gregorius decimus.

1274. . . . Consequente primo die Maii cepit papa Gregorius decimus, evocatis tocus mundi prelatis, apud Lugdunum super Rodanum sollempne pariter et generale concilium celebrare.

1275. . . . Anno ipso post transacta nativitatis dominice sollempnia decimo die mensis Ianuarii Gregorius papa decimus presenti seculo valedixit. . . . Circa principium quadragesime^h electus est quidam frater de

1276. . . . 11. Kal. Iulii obiit Innocencius papa quintus; electus est ad papatus celsitudinem dominus Octobonus, qui nunc ultimo, sicut supra tetigimus, in partibus Anglie

a) annis lucubri c. b) sic c. c) Ieter. c.

1) Potius Oct. 24. 2) A. 1276, Ian. 10. 3) A. 1276, Ian. 21. 4) Iun. 17. Obiit d. 22. Iunii.

*Annales Oseneienses.**Thomae de Wykes Chron.*

Aug. 10. anno circa festum sancti Laurentii¹ martiris legacionis officio fungebatur, et pristino obiit papa Adrianus; cui successit papa Iohannes vicesimus primus. nomine transmutato, vocatus est Adrianus; qui tandem, consecrationis munere non obtento, transitoriam mundi gloriam brevi perdidit intervallo; ipsum 5 vero vite longioris spes infida fefellit, dum mors, parcere nescia, paucorum dierum labente curriculo, temporalis vite transitoriam sibi iocunditatem maturius quam credebatur adimeret. Quo defuncto, post modicum temporis fluxum ad eandem celsitudinem electus est quidam cardinalis dictus Hugo² Hispanus et de Hugone 10 vocatus est Iohannes.

1277. . . . Eodem anno in crastino sancti 1277. . . . Circa festum pentecostes³
 Mai. 20. Dunstani obiit papa Iohannes XXI; post hunc proximo sequens venerabilis papa Iohannes
 vacabat ecclesia Romana usque ad festum in presentis vite fallibilitate transitoria concipiendo fiduciam, cum competentem sibi 15
 Nov. 25. sancte Katerine propter dissensionem cardinalium, et tunc nutu Dei electus fuit quidam cameram construisset⁴, nihil sibi metuens, cum in eadem solitarius perstitisset, domus ipsa, de qua nichil timebatur, inopinate corruit et solum papam, qui in ea fuerat, subito conquassavit, quo transitoriam mundi gloriam 20
 cardinalis nomine Iohannes Gaytan, et vocatum est nomen eius Nicholaus tertius.

Eodem anno in vigilia sancti Luce evangeliste obiit Beatrix de Falkestan, regina Ale-
 Oct. 17. mannie, uxor regis Ricardi, et sepulta est in planctuoso fine conclusit. Quo defuncto, modico temporis elabente curriculo, dominus Iohannes dictus Gagytanus apostolice celsitudinis dignitatem, ad quam desideris sitibundis diutius aspiraverat, a fratribus concorditer electus, obtinuit et de Iohanne vocatus est Nicholaus.

Aug. 15. 1280. . . . Circa assumptionem beate 1280. . . . Circa assumptionem beate
 Marie⁴ obiit Nicholaus papa, improvisa, ut Marie obiit Nicholaus papa improvisa morte, ut dicebatur, qui ante papatum dicebatur Iohannes Gagitanus.

Annales Oseneienses et Thomae de Wykes Chron.

1285.^b In septimana pasche obiit⁵ Nicholaus papa III^c; electus est loco ipsius dominus Iacobus de Sabella, vir sapientissimus, set etate decrepatus; consecratus in festo sancte
 Mai. 20. Trinitatis proxima sequenti et dictus est Honorius IV. 35

Apr. 3. 1287. . . . Eodem anno in septimana pasche obiit Honorius papa, vacante post mortem eius sede apostolica tempore diuturno, prout in sequentibus audietis. . . . Cum per frivolum et derisibilem inter cardinales discordiam, pro eo forsitan, quod singuli singillatim ad papatus celsitudinem aspirabant, iam fere per biennium vacasset sedes apostolica, tempore vacationis interlabente, prevalente mortis incommodo, sic iminutus est numerus 40 cardinalium, ut ad novenarium devenirent; ut saltem paucula grana remanerent in horreo, propter quod pendula nimirum sine capite catholica vacillabat ecclesia. Tandem vexacione dante intellectum, convenientes in Urbe sex cardinales — nam tres eorum, ut dicebatur, in

1288. Febr. legacionem missi fuerant —, saniora meditantes, votis pariter adunatis 15. die Februarii huius anni, scilicet 15. Kal. Martii, fratrem quendam de ordine fratrum Minorum nomine Ieronimum in patrem et pastorem universalis ecclesie concorditer elegerunt, virum, ut fertur, supereminens litterature et sanctitatis eximie, quique disponente Domino in festo cathedre
 Febr. 22. sancti Petri sollempniter consecratus, iam Petri successor effectus, eodem die in eadem cathedra, qua princeps apostolorum Petrus sedere promeruit, summo cum honore collocatus, mutato nomine^d pristino, de Ieronimo vocatus est Nicholaus quartus. 50

a) sic c. b) hinc codices congruunt. c) secundus Osen. d) deest Osen. e) anno 1289. desinit codex Thomae de Wykes.

1) Aug. 18. 2) Immo Petrus. 3) Mai. 20. 4) Aug. 22. 5) Potius Martinus IV. obiit Mart. 28.

Annales Oseneienses.

1290. . . . Sexto Non. Iulii, scilicet dominica in crastino octavarum sancti Iohannis ¹ baptiste, ingenuus adolescens¹, filius et heres ducis Braybant², patre volente et presente, apud Westmonasterium serenissimi regis Anglorum filiam clarissimam nomine Beatricem³ ⁵ coniugali sibi federe copulavit, et facte sunt nuptie apud Westmonasterium et convivium incomparabile.

Anno 1292. . . . Invaluit rumor per Angliam, quod dominus papa Nicholaus IV. fatale debitum carnis exsolvens, circa festum pasche, quod eo anno contigit sexto die Aprilis, papatus celsitudinem transitoriamque mundi gloriam celesti palatio commutavit.

1293. . . . Circa idem tempus venit in Angliam comes de Baro⁴, vir magne nobilitatis et potentie, et habito tractatu cum rege Anglorum, subaravit filiam eius primogenitam⁵, et dominica proxima ante festum sancti Micaelis, convocatis apud Bristolliam Anglie ^{Sept. 27} magnatibus, celebratoque splendidissimo convivio, celebrate sunt inter eos nuptie famosissime et solempnes⁶.

APPENDIX.

15

Nonnulla adiungere mihi libet, quae in codice Cottoniano Caligula A. X, scilicet in chronica quadam a Bruto, rege Britonum confecto, usque ad annum 1289. producta, ex Baedae, Willelmi Malmesberiensis, magistri Petri Pictaviensis cancellarii Parisiensis, Martini domini pape penitenciarum et capellani, Iohannis de Porta libris compilata, aut saeculo XIII. exeunte aut XIV. ineunte exarata, inveni, ubi in prologo legitur:

Nonnulla et interserui, quae diebus istis novissimis acciderunt, sicut ex relatu virorum fide dignorum accepi necnon et oculis propriis contemplatus fui.

Ricardus rex Alemannice. Anno Domini 1256. Ricardus, filius Iohannis regis ¹⁶⁰ Anglie, comes Cornubie et frater Henrici quarti⁶ regis Anglie, electus fuit in regem Alemannie, coronatus autem fuit apud Aquisgranum anno Domini 1257. Hic, sicut supra dictum est, anno Domini 1240. versus Terram Sanctam cum magna comitiva iter arripuit. Hic fundavit monasterium de Hayles anno Domini 1247. Hic fuit erga omnes mulieres cuiuscumque professionis seu conditionis luxuriosissimus, thesaurorum collector cupidissimus et avidissimus, pauperum oppressor violentissimus. Hic fundavit item monasterium de Burnham⁷. Hic obiit anno Domini 1271.

De decollatione sagittariorum in Waldia ante bellum de Lewes. Anno Domini 1264, feria sexta, videlicet in vigilia invencionis sancte crucis⁸, circa horam 6. ^{Mai. 2.} decollati fuerunt 300 sagittarii⁹ et 15 in Waldia in parochia sancte Marie de Ticheshurst¹⁰ in loco qui appellatur Flemenewelle coram rege Henrico quarto, qui omnes, dolose vocati ad pacem regis per consilium Ricardi regis Alemannie, predictam mortem incurrerunt. . . .

a) quae a. 1293—1347. sequuntur, alia manu s. XIV. med. e Ranulfo de Higden addita sunt.

1) Iohannes. 2) Iohannis. 3) Minime, sed Margaretam. 4) Henricus. 5) Eleonoram. 6) V. Ann. Oseneienses a. 1235. 7) De Burnham, abbatia monacharum Augustinensium in comitatu Buckinghamensi a Ricardo rege condita; v. eius diploma, dat. apud Cipeham 18. April., indict. nona, a. D. 1266, regni vero nostri anno nono, in Monast. Anglic. VI, p. 546.

8) Die 14. Maii proellum Lewense commissum est. 9) V. Chron. Thomae de Wykes a. 1264. ed. Luard p. 147: *Veruntamen provincias Surreie et Cantie montuosas exercitus regius libere transire non potuit, dum Wallenses sagittarii etc.* 10) Tichhurst in com. Sussex ad confinium Cantii.

EX ANNALIBUS DUNSTAPLENSIBUS.

Prioratus Dunstapleensis in comitatu Bedfordensi tempore regis Henrici I. conditus, sancto Petro dedicatus, canonicis Augustinianis commissus fuit. Saepe reges Angliae in itinere ibi quieverunt. Annales ibidem compositi, a Christo nato usque ad a. 1297. ineuntem producti, extant in codice autographo Cottoniano Tiberius A. X. in 89 foliis, usque ad fol. 66 duabus columnis, deinde una tantum exarato, a. 1731. igne quidem multum adusto, sed iam antea a v. d. H. Wanley transcripto, cuius exemplar inter codices Harleianos nr. 4886. Thomas Hearnius a. 1733. Oxoniae accuratissime excudi fecit. Annales eosdem recensuit iterum ac de eis optime disseruit v. d. H. R. Luard inter Annales Monasticos in serie Magistri Rotulorum editos Vol. III. a. 1866. Nuperrime autographum denuo ipse evolvi et quaecumque in finem nostrum spectare videbantur cum recensione Luardiana contuli.

Prior Ricardus de Morins, vir strenuus atque in regno et ecclesia aequè nominatus, qui domui suae ab a. 1202. usque ad diem mortis 9. April. a. 1242. instantem praefuit, ut satis constat, annales hosce ex Radulphi de Diceto Ymaginibus Historiarum usque ad a. 1201. breves excerptis indeque, sicut ipse dicit, usque ad octavum annum nostrum, i. e. 1210. produxit, ubi prima manus cessavit (cf. p. 3. 158. ed. Luard). Postea scripserunt alii, ut apparet, plerumque rebus gestis coaetanei¹ et simili studio ac auctor primus commoti² usque ad a. 1297. ineuntem. Nonnulla quae ad fratres Dunstapenses attinent etiam saeculis XIV. et XV. vel marginibus libri vel paginis quibusdam vacuis inserta sunt. Annales praecipue res monasterii, ecclesiae, regni Anglorum accurate referunt, crebro tamen etiam attingunt quae canonici Augustiniani suo tempore de imperio et sacerdotio vehementer concussis cognoverunt. Itaque multos locos excerptendos invenimus. Notandum vero, quod iam multos ante annos monui, auctorem, qui primus post Ricardum priorem Iohanne regnante annales continuavit, ita errasse, ut omnia non suo, sed praecedenti singula anno ascriberet; cf. 'Geschichte von England' III, p. 369, n. 4. R. P.

1207. . . . Monachi Sancte Trinitatis Cantuarie missi sunt in exilium² et in Flandria et Francia honorifice sunt suscepti.

1209. . . . Eodem anno Otto³, filius ducis Saxonie, venit in Angliam; qui postmodum Oct. 4. eodem anno, quarto Nonas Octobris apud Romam factus est imperator, qui eadem ebdomada gravem guerram movit domino pape.

1209. 1210. . . . Eodem anno rex Otto fit imperator per Innocentium papam. 35

1213. 1211. . . . Et tunc mense Martio venerunt ad regem in Angliam Henricus, frater imperatoris Otonis⁴, et comes de Hollande⁵ et comes Bolonie⁶. . . . Eodem anno Otto imperator miserabiliter fugatus est a Frederico rege Sicilie⁷.

1213. 1212. . . . Iterum idem rex⁸ navalem exercitum fecit de mille trecentis navibus, in quibus duces fuerunt comes Salesburie⁹, comes Bolonie cum multis baronibus; qui iuxta 40

1) Cf. infra a. 1294: qui modo vocatur Bonifacius VIII.

2) A rege Iohanne. 3) Potius a. 1207; a. 1209. Otonis frater maior natu Henricus comes palatinus in Angliam venit; cf. Winkelmann, 'Otto IV.' p. 152.

4) De Henrico comite palatino cum sociis minime hoc anno, sed anno 1213. ineunte in Angliam pro-

fecto cf. Winkelmann p. 357, n. 3. 5) Wilhelmus I.

comes Frisiae et Hollandiae a. 1203—1222. 6) Reginaldus de Dammartin. 7) Immo regem iuvenem

Fridericum a. 1212. fugavit. 8) Angliae Iohannes.

9) Willelmus Longa-spata.

Flandriam apud Dam insecuti naves regis Francie, ceperunt ex eis circiter trecentas naves cum victualibus et ferramentis multis; sed qui in navibus fuerunt aufugerunt. Comes vero Bolonie terram Flandrie cum multis Flandrensibus adiit; ubi cum Francigenis congressus, fere suos omnes perdidit, et ipse cum paucis vix evasit¹. . . . Interim rex Francie cepit totam Flandriam, et comes Flandrie² cum comite Bolonie diverterunt ad comitem de Hotland³. Qui tres simul associati, recedente rege Francie, posteriores exercitus sui graviter leserunt et totam Flandriam usque ad Sanctum Audomarum recuperaverunt mense Iunio. . . . Interim misit rex⁴ archiepiscopis et episcopis et monachis in Flandriam octo milia marcarum in preparationem adventus sui. . . . Eodem anno dux Lovanie⁵, gener regis Francie, uxorem suam⁶ regi patri remisit et confederatus est cum rege Anglie una cum episcopo Legionensi⁷ et comitibus Flandrie et Bononie. Qui comes Flandrie veniens in Angliam⁸, fecit homagium regi Anglie de tota Flandria, reddendo ei annuatim mille libras Arteniensium.

1213. . . . Eodem anno mense Augusti congressus est rex Francie iuxta Cambrey cum Otone quondam imperatore tunc excommunicato⁹ die dominico; quo die facta est magna strages utriusque partis. Et tunc rex Francie cepit comitem Flandrie et comitem Salesbirie et comitem Bolonie et filium Rogeri Bighot et comitem Wilkinum de Hotlonde⁹ cum trecentis militibus; et superveniente nocte terminatum est bellum.

Anno 1215. celebratum est concilium Lateranis, quod incoavit in crastino omnium sanctorum et solutum est in crastino sancti Andree, sub domino Innocentio papa tertio; cui interfuerunt patriarcha Constantinopolitanus¹⁰, Ierosolimitanus¹¹, Aculegensis¹², Venetianus¹³; et Alexandrinus¹⁴ fratrem suum¹⁵ procuratorem destinavit. Interfuerunt etiam quadringenti episcopi et octingenti abbates et priores; et inter ceteros Ricardus prior Donstaplie interfuit; et rediens, Parisius in scholis theologie eodem anno integro remansit. Sed alii redeuntes insidias vix evaserunt; quidam etiam intercepti sunt, alii apud Redecofne¹⁶ gravem redemptionem subierunt.

1218. . . . Quo anno Otto imperator Alemannie obiit, imperialibus signis in custodia fratris sui¹⁷ relictis; cui successit Fredericus, filius Henrici imperatoris.

1219. . . . Eodem anno obsessa est civitas Damiete ab exercitu christiano, scilicet duobus cardinalibus Romanis¹⁸ et rege Iherosolimitano¹⁹ et rege Ungarie²⁰ et duce de Ostriz²¹ et civibus Romanis et aliis circumquaque fluentibus.

1223. . . . Factus est terremotus magnus diversis locis in Italia et Apulia, ita quod civitas Brissiensis demollita est. In qua pleraque milia hominum sub muris et palatiis perierunt, alii autem fugientes novam civitatem iuxta situm veteris fundaverunt. Venetiis autem adeo terra tremuit, quod ecclesiarum campane ex solo terre motu tamquam hominum tractu sonuerunt. In quadragesima etiam Rome quadam die ab hora prima usque ad sextam pluit aer pulverem rubeum; ita quod itinerantes viderunt singuli cappas suas subrubeas et celum quasi sanguineum conspexerunt. . . . Eodem anno rex Ierosolimitanus venit in Apuliam, et provisum fuit eius consilio, ut fieret concilium generale apud Veronam, ad quod vocati sunt senescalli omnium regum christianorum. Verumtamen, quia nec papa nec imperator interfuit, dilatatum et translatum est dictum concilium in Campaniam Apulie. Cui interfuerunt summus pontifex et imperator et rex prefatus, qui dedit filiam suam²² dicto imperatori, scilicet Federico, in uxorem. Et ibidem prolocuti sunt de transitu cruce signatorum et signandorum in Terram Sanctam, cum treuge defecerint, que capte fuerunt apud Damiatham. Inde vero divertit imperator subiugando sibi rebelles⁴ Sicilie. Rex vero Ierosolimitanus profectus est Romam; cui papa contulit donaria multa et pro expeditione Terre Sancte plura promisit. Inde profectus est in Franciam.

a) et add. c.

1) A. 1213, Iun. 1; cf. SS. XXVI, p. 709. 2) Ferrandus Portugalensis. 3) Willelmum. 4) Angliae Iohannes, poenitentiam cleri expulsi agens. 5) Henricus I. dux Brabantiae a. 1186—1235. 6) Mariam, Philippi Augusti et Agnetis Meranensis filiam, quam dux a. 1213. uxorem duxit. 7) Leonardi Hugone II. 8) Cf. 'Gesch. v. England' III, p. 391, n. 4; Winkelmann p. 365. 9) De hoc

erravit annalista; cf. Winkelmann p. 507, n. 2. 10) Gervasius. 11) Radulfus. 12) Wolfgerus. 13) Angelus. 14) Nicolaus. 15) diaconum addunt Albricus, alii. 16) Radicofani. 17) Henrici comitis palatini. 18) Pelagio et Roberto de Courçon. 19) Iohanne. 20) Andrea. 21) Leopoldo VI. 22) Isabellam; cf. Ficker, Reg. Imp. V. 1, nr. 1454 a.

1225. . . . Eodem anno miles quidam simulans se comitem Baldewinum, qui quondam imperator Grecie fuerat constitutus, a multis in Flandria receptus est in dominum. Et per multa argumenta intersignorum et cicatricum corporis pro vero domino fere ab omnibus est approbatus, et quingentis militibus stipatus, ita dominabatur in Flandria, quod comitissa filia sua¹, que noluit eum in patrem agnoscere, non potuit ei resistere, sed compulsa 5 ad regem Francie confugere, pro multa pecunia ei data eius auxilium habitura. Unde rex mandavit dicto comiti, quod ad eum accederet, tamquam avunculus ad nepotem, omnimodum honorem recepturus, si verba sua condigna assercione probaret; et si forte timeret Parisius accedere, saltim ad marchiam communem regi occurrere non tardaret. Quo² cum venisset et minus efficaciter regi fidem de persona sua faceret, metuens capi, unius noctis 10 spacium ad deliberandum petiit; quo ei concesso, media nocte sequente aufugit. Mense vero sequenti in marchia Teutonie interceptus est et multis tormentis cruciatus et in maioribus burgis Flandrie in eculeo extensus est, et duo canes hinc inde suspensi. Tandem vero de nocte ad mandatum comitisse capite truncatus occubuit. Populares tamen usque hodie credunt, ipsum verum comitem fuisse Baldewinum et per invidiam filie fuisse occisum; unde 15 multa miracula in locis sue passionis postmodum acciderunt³.

Nov. 7. Eodem anno archiepiscopus Coloniensis⁴, imperatoris iusticiarius, interfectus a quodam consanguineo suo et vassallo⁵ in insidiis, quia archiepiscopus dimittere noluit satellites illius militis, qui quoddam monasterium⁶ fuerunt depredati. Eodem anno, cum rex Dacie⁷ ducem Saxonie in bello cepisset, et partem terre sue pro liberatione sua ei dedisset et de 20 parte residua ei homagium fecisset, rex ille quievit in Domino. Cui filius suus⁸, miles etatis adolescentis⁹, volens sibi baronum suorum gratiam comparare, solempne festum celebravit. Ad quod archiepiscopos et episcopos, comites, magnates et nobiles et ducem nominatum⁹ inter ceteros invitavit et pre omnibus in convivio ei honorem exhibuit. Festo vero finito, volens tantam multitudinem declinare, assumpto secum duce prefato, in quan- 25 dam insulam¹⁰ divertit navigio galearum, ubi preter pocula patrie tantum unum vini dolium invenit. Rex vero tanto magis duci inebriando intendebat, quanto paucioribus intendere habebat. Dum vero ipsum inebriare nitebatur, ipsemet inebriatus est et multi de familia sua cum eo. Unde factum est, ut, dum ipse et sui crapulati a vino sopirentur, dux cum familia sua galeas regis mari submersit et vigilem regis interfecit et regem dormientem, 30 1223. pannis propriis involutum, in galeas suas iniectum in provinciam suam propriam asportavit. Quo comperto et per magnates regni congregato concilio, quidam miles strenuus, consanguineus regis et heres¹¹, factus est dux exercitus omnium amicorum regis. Qui terram dicti ducis invasit et tum rerum depredatione, tum villarum incendiis, tum castrorum occupatione duci dampna intulit infinita. Dux autem quandam arcem¹² inexpugnabilem habebat, 35 in qua cum rege furato residebat. Et licet de corpore suo sibi non timeret, rerum tamen dampna non patiens, obtulit primatibus regis, si vellent cum exercitu in Daciam remeare, ipse reduceret eis regem eorum cum magno honore. Et iuravit, quod statim regem eorum interficeret, si hoc facere recusarent. Et tunc omnis exercitus rogavit ducem Dacie, quod cum conditione premissa ad propria remearet. Dux autem ad hec respondit: 'Quamvis 40 sciam, quod animo fallendi hec proferat, tamen, ne videar magis regnum quam vitam eius diligere, faciam quod hortamini'. Et sic exercitu redeunte, et duce veritatem prophetante, delusa fuit simplicitas popularis.

1226. . . . Rex¹³ autem cum legato¹⁴, clero et populo Provinciam ingressus, obsedit civitatem de Avinun. Alii vero de Valle et Carcasun et de Nerbona et de Bedes¹⁵ et 45 de Monte-Pessolano et de Marsilia et de Sancto Egidio et populi interiacentes mandatum legati iuraverunt. Et sic ad communionem sunt et officium restituti. Civitas vero obsessa

a) succedens vel simile aliquid supplendum videtur.

1) Iohanna, Ferrandi uxor. 2) Peronae 30. Mai. a. 1225; v. Chron. Turon., SS. XXVI, p. 470. 3) V. similia apud Matth. Paris. Chronica Maiora III, p. 90; cf. Chron. reg. Colon. p. 255; Alb. Staden. a. 1228, SS. XVI, p. 358. 4) V. Ficker, 'Engelbert d. heilige' p. 161 sqq. 5) Friderico comite de Isenburg. 6) Asnidense. 7) Canutus VI. potius Adulfum III. comitem Holtstatae a. 1201. ex. cepit; v. Arnold.

Lubec. VI, 14; cf. Usinger, 'Deutsch-dänische Geschichten' p. 101 sqq. 8) Immo frater Waldemarum II. Res valde turbatae sunt. 9) Minime, sed Henricum comitem Suerinensem. 10) In insula Lynthe (Lyoe) ad litus australe Fioniae; v. Ann. Ryenses, SS. XVI, p. 406. 11) Albertus de Orlamünde, sed non haeres regis. 12) Castrum Dannenberg. 13) Ludovicus VIII. 55 14) Romano card. diac. S. Angeli. 15) Beziens.

et multis angustiis oppressa, aliquando mulieres cum pueris nudas usque ad cingulum, aliquando senes et canos ad regem miserunt, talem misericordiam postulantes, ut, omnibus relictis, nudi abire sinerentur. Sed non exauditi, in castra redeuntes, tam diu se defendunt, donec dominus papa mandavit legato, ut, salvis personis et rebus, reciperet civitatem suam, ita tamen, quod universitas de parendo mandatis pape iuraret. Quo facto, admissa est in protectionem ecclesie, hoc excepto, quod muri civitatis destruerentur et 40 palacia meliora; et si fuerint inventi male credentes, aut catholice doctrine adquiescerent aut sicut heretici punirentur. Et sic cessavit. Rex autem Francie, relicto ibi Philippo fratre suo ad diruendum muros, in Franciam tetendit. Quo per quatuor dictas abeunte, dictus comes Remundus cum viribus suis venit Avinonam et exercitum Philippi destruxit et ipsum Philippum cepit graviter vulneratum. Rex autem, hoc audito, cepit exercitum revocare, sed, sive angustia turbatus sive veneno potatus, ut quidam opinantur, in Alvernia diem clausit extremum; et cum eo archiepiscopus Remensis¹ et comes de Sancto Paulo² et multi alii principes et insignes; et preter hec de exercitu quidam gladio, quidam aeris intemperie, circiter 30 milia perierunt.

1227. . . . Eodem anno, cum Phedericus imperator simulasset se velle transire in Terram Sanctam, Angli et Franci et alie multarum gencium nationes, cruce signati, in Apulia et in portibus marinis tam diu moram fecerunt, quod, bonis omnibus defraudati, in miseria perierunt circiter triginta milia, et alii ad propria remeantes vix evaserunt. Pro hoc autem peccato et aliis excessibus excommunicatus est imperator et per omnes regiones fidelium denuntiatus. Imperator vero econtra litteras excusatorias³ per omnes provincias destinavit. Sed Deus non irridetur.

1228. . . . Eodem anno papa Gregorius nonus Fredericum imperatorem Romanum solempniter excommunicavit, quia non solum Ierosolimitanum, sed etiam populum christianum illuc tendentem dolose decepit et votum peregrinationis sue fregit, ita quod per eius dolum quadraginta milia christianorum et amplius decesserunt. Idem autem excommunicatus populum Romanum adeo corruptit et in favorem suum illexit, quod dictus papa coactus est Urbem exire et Perusium proficisci. Interea defuncta imperatrice, assumpsit sibi imperator in concubinam sororem soldani Babilonie⁴, et postmodum versus Ierosolimam transfretavit.

Anno gratie 1229. papa Gregorius absolvit tenentes imperii ab homagio et fidelitate Federici, tum quia transfretare Ierosolimam noluit, ut iuravit, tum pro crudelitate, quam exercuit circa Templarios et Hospitalarios⁵ eorum personas puniendo et eorum bona auferendo. Ipse vero post intervallum cum quadraginta galeis, ut iuramentum servare videretur, [navigavit⁶]. Sed postquam venit Acram, pro excommunicato se gessit, sed nec ipse guerram movit nec alios movere permisit. Deinde mandavit pape, ut ipsum absolveret. Papa vero respondit, se hoc facere non debere, nisi primo satisfaceret Templariis et Hospitalariis et aliorum iniuriis sibi obiectis. Nuntii vero in recessu suo ob hanc repulsam statim moverunt guerram pape, castra et burgos ipsius ardentis et depredantes. Papa vero, collectis viribus, fecit insultum in eos et expulit eos de finibus suis per dominum Iohannem de Columpna, apostolice sedis cardinalem⁷ et legatum, et per dominum Iohannem quondam regem Ierusalem, marscallum exercitus sui, et per quendam comitem Apulie nomine Thomam⁸. Lombardi autem concesserunt pape in auxilium mille milites per annum unum; et alii amici sui secundum affectionem quam erga eum habuerunt auxilium ei prestaverunt; unde Gallicana ecclesia concessit ei decimam reddituum et proventuum suorum, quam prius concesserant regi Francie contra Albigenes.

Eodem anno archiepiscopus Luddunensis⁹ rediens a Parisius et legato³ captus fuit a comite Campanie⁹ cum multis nobilibus; qui post gravissimam redemptionem liberatus est per legatum.

50 a) aud e. b) ita e. c) deest e.; supplevit ed. Hearn.

1) Willelmus. 2) Guido II. 3) Quas Rogerus de Wendover exhibet. 4) V. eundem rumorem in epistola, quam Henricus dux Lotharingiae (Henricus IV. Limburgae) Henrico III. regi Angliae direxit: *intellectus* in uxorem; et totam terram, quam inquam christiani habebant, dicto domino nostro imperatori restituit; ap. Shirley, 'Royal and Historical Letters' I, p. 343. 5) Presb. S. Praxedis. 6) De Celano. 7) Robertus. 8) Romano card. diac. S. Angeli. 9) Theobaldo.

1229. Eodem anno Bononia cum amicis suis obsedit castrum de Bazahan¹ in episcopatu Mutinensi, Mutina tamen presente et resistente cum omnibus amicis suis. Et cum cepisset castrum et destruxisset illud, misit inde Bononiam magnam aciem militum suorum cum captivis illuc ducendis. Quibus abeuntibus, Mutinenses et sui, pre nimio dolore quasi furiosi, invaserunt exercitum Bononie, fluvium², qui dividebat exercitus, transvadantes. Et facta est strages magna, et ceciderunt multi ex utraque parte, et plerique capti hinc inde. Nocte vero superveniente divisum est bellum. Bononienses vero eadem nocte retraxerunt carogium, ne forte ab hostibus furtive caperetur. Plebei vero hoc consilium ignorantes, relictis tentoriis, Bononiam redierunt. Mane vero facto, cum misissent circiter ducentos armatos ad sarcinas colligendas³ et mortuos suos sepeliendos, supervenerunt hostes et ceperunt universos et curus et victualia eorum et spolia et duxerunt Mutinam et Cremonam. Processu vero temporis episcopi Bononiensis³ et Mutinensis⁴ cum quibusdam aliis ceperunt treugas inter partes, maxime metu Federici imperatoris de transmarinis partibus redeuntis. Et ideo sumpte sunt treuge usque ad octo annos sequentes.

Eodem anno facte sunt treuge inter Federicum imperatorem et soldanum Babilonie⁵ usque ad decem annos sequentes, ita quod civitas Ierusalem cum suburbiis et pertinenciis suis restituta est nobis et via libera usque ad fluvium Iordanis et multa castra et caselle, ita quidem, quod intra treugas licebit nobis inforciare civitates et castra nostra, paganis vero nequaquam. His treugis non consenserunt Templarii nec comes Tripolitanus⁶. Et propter hoc orta fuit dissensio inter imperatorem et Templarios, unde graviter persecutus²⁰ est eos. Deinde rediens in Siciliam, deinde in Apuliam, infra paucos menses recuperavit terram suam, quam exercitus pape occupaverat eo absente. Postea vero sumpte sunt treuge inter eos sub spe pacis habende.

Eodem anno post recessum imperatoris a Syria orte sunt ibi multe dissensiones. Nam soldanus Babilonie obsedit Damascum et cepit eam, ita quod soldanus Damasci vix aufugit.²⁵ Postea soldanus victor movit guerram comiti Tripolitano et aliis exceptis a prioribus treugis. Preterea mota est guerra inter Veterem de Montanis et principem sibi vicinum.

1230. . . . Eodem anno applicuit in Anglia dux Saxonie⁶, qui moram fecit Londonie usque ad reditum regis; a quo multis muneribus honoratus, in suam rediit regionem.³⁰

Eodem anno facta est concordia inter Gregorium papam et Federicum imperatorem post infinita dampna utrique ab altero illata.

1231. . . . Eodem anno Petrus episcopus Wintoniensis reversus est a partibus Ierosolimitanis, ubi adeo se strenue habuit, quod tam apud Romanam ecclesiam quam apud Fredericum imperatorem gratiam promeruit et favorem. Et cum essent adinvicem adversarii, inter eos esse meruit mediator et quasi lapis inter parietes oppositos angularis. Cuius auxilio precipuo reparata est civitas Ascalona, et tam castrum Iope quam castrum Sagitte⁷ viribus pristinis restituta.

Eodem anno Cincius Romanus et alii Romani plerique capti sunt⁸ et post aliquot menses liberati. Nuntii etiam domini pape literas eius portantes capti sunt, et uno eorum⁴⁰ interfecto, alii vulnerati abierunt.

1233. . . . Eodem anno Federicus imperator concessit Lombardis omnes libertates, quas habuerunt tempore Federici avi sui, et quod Lombardiam non intrabit ipse vel filius eius nisi cum centum militibus ad plus. Ipsi vero pro hoc restituerunt ei omnia castra regalia que de suo habebant et promiserunt trecentos milites ei ad sumptus suos per⁴⁵ triennium in Terra Sancta. Et sic pax inter eos est facta⁹.

Eodem anno Iohannes, quondam rex Ierusalem, applicuit apud Duracium et vi obtinuit locum. Inde profectus Constantinopolim, pacifice susceptus est in imperatorem; cui papa Gregorius nonus in novitate sua egenti de thesauro ecclesie auxilium ministravit.

Obiit Ferandus comes Flandrie.

a) collig. c.

1) Bazanum, Bazzano; cf. Ann. Placent. a. 1228. 1229, SS. XVIII, p. 444 sqq.

2) Scoltene, Ann. Placent. p. 447; hodie Samoggia.

3) Henricus.

4) Willelmus Sabaudiensis.

5) Boemundus IV.

6) Otto Puer, dux Luneburgensis, de cuius adventu

in Angliam v. 'Gesch. v. England' III, p. 620, n. 3.

7) Sidon.

8) Ab Anglis in praebendarios Italos

iratis.

9) V. quae Gregorius IX. Frederico impe-

ratori scripsit Non. Junii LL. II, p. 299.

Eodem anno quidam frater Predicatorum nomine Iohannes de Vicencia apud Bologniam miracula multa operatus est, sanans omnem languorem; etiam mortuos dicitur suscitasse, volucres silvestres et volantes ad manum suam descendisse; flumen super capam suam transisse et verbum Dei cum multa efficacia predicasse.

5 1235. . . . Eodem anno facta est predicatio crucis generaliter per Angliam. Sed per imperatorem prorogata sunt treuge per quadriennium.

Eodem anno dominus papa et imperator communi consilio per marscallos suos et exercitum suum obsederunt civitatem Romanam, sed a remotis. Unde civibus exeuntibus versus Bitervium, et adversariis eis obviantibus*, multi interfecti sunt ex utraque parte, ita quod duo comites Theutonici¹ et alii nobiles occisi sunt, et preter multitudinem civium interfectam plerique cives capti sunt et in carcerem domini pape detrusi. In cuius auxilium Petrus Wintoniensis episcopus grandem exercitum de militibus et balastariis usque ad Perusium perduxit. Tandem Romani necessitate ducti cum domino papa composuerunt de dampnis resarciendis ecclesie, cautionem idoneam prestantes.

15 Eodem anno Fredericus imperator Alemannie duxit in uxorem Ysabellam, filiam Iohannis regis Anglie, accipiens pro dote triginta milia marcarum². Pro quibus petatum et concessum fuit generale scutagium duarum marcarum per totam Angliam, non solum de feodis habitis in capite de rege, sed etiam de aliis cultis. Domus etiam religiose tam de fundatione regis quam alie ad hoc suum auxilium prestiterunt. Dicitur autem imperator consilium et auxilium in acquisitione et defensione iuris sui regi Henrico promisit.

20 1236. . . . Eodem anno Eliensis³ et Herfordensis⁴ episcopi, procuratores et nuntii regis Anglie, duxerunt ei in uxorem Ysabel⁵, filiam comitis Provincie⁶, cum promisso 10 milium marcarum nomine dotis.

Anno gratie 1237. venit electus Valencie⁷, avunculus regine nostre, in Angliam et factus est consiliarius regis principalis. . . . Idem etiam electus procuravit, quod frater suus⁸, qui fuit et frater comitis de valle Moriana⁹, duxit in uxorem comitissam Flandrie¹⁰; et sic factus est comes Flandrie.

Anno gratie 1239. Gregorius papa nonus excommunicavit Fredericum imperatorem, et proinde crevit terra inter eum et Lombardos.

30 Eodem anno mortuus est electus Valentinus¹¹. . . . Eodem anno profecti sunt in Terram Sanctam . . . comes Barrensis¹² et multi alii, quorum numerus est ignotus. Sed antequam pervenirent ad metam, deficientibus treugis, et metu fugientibus christianis, pagani sine contradictione intraverunt Ierosolimam, solo Ricardo de Argentem in turri David cum viginti militibus remanente. Quem cum vellent capere, supervenit nuntius imperatoris cum litteris precatoriis de treuga proroganda. Quibus auditis, pagani eos in pace dimiserunt.

1240. . . . Eodem anno in festo sancte Trinitatis comes Ricardus, frater regis, profectus est Ierosolimam. . . . Qui fecit moram in Francia, donec imperatorem consuleret. . . . Jun. 10.

40 Eodem anno imperator Federicus filium suum¹³, quem genuit de filia Iohannis regis Ierusalem, fecit regem Allemannie; cui sumpsit uxorem filiam regis Dacie¹⁴, ut facilius posset optinere regnum Anglie. Alterum vero filium¹⁵, qui prius fuerat rex Almannie et pro regina habuit filiam ducis Austrie¹⁶, quem longo tempore habuit in carcere, fecit regem Arelatensem¹⁷. Et scripsit comiti Tholosano¹⁸ et Dalfino Alverne comiti¹⁹, quod ei tribuerent auxilium et solamen. Comes autem Provincie, pater reginarum Anglie et Francie, movit 45 ei guerram et civitatem Arelatensem violenter intravit. Quod comes Tholosanus audiens, civitatem, in qua fuit comes Provincie, cum multa virtute obsedit. Hiis ita peractis, imperator divertens a Lombardia et profectus versus Romam, cepit castrum Montis-Fasconis et civitatem Bitervie cum castris et villis circumiacentibus. Sed ad preces senatoris et populi Romani pepercit Sutrine civitati. Et inde profectus in Apuliam, cepit castrum de Monte-

50 a) clamantibus *edd.*

1) Gaufridus (vel Conradus) de Vaibingen tunc cecidit; cf. Winkelmann p. 453. 2) V. Rymer, Foedera I, p. 223; LL. II, p. 309; cf. Gesch. v. England III, p. 618. 3) Hugo. 4) Radulfus. 5) Potius Eleonoram. 6) Raimundi Berengarii IV. 7) Willhelmus. 8) Thomas. 9) Amadei III. de Sabaudia. 10) Iohannam. 11) Henricus II. 12) Conradum IV. 13) Minime, sed a. 1246. Elisabetham, Ottonis ducis Bavariae filiam. 14) Henricum VII. 15) Margaretam, filiam Leopoldi VI. 16) V. de hoc errore Reg. Imp. V, p. 795. 17) Raimundo VII. 18) Wilhelmo Dalfino I, comiti Clari-montis et Montis-ferrati.

1240. Cassino et civitatem Beneventanam¹. Summus autem pontifex, talibus et tantis angustiis circumseptus, timens, ne imperator civitatem Romanam, in qua multos fautores habuit, violenter invaderet, de sancta sanctorum sancta capita apostolorum cum ieiunio, fletu et planctu assumpsit et cum solempni processione ad ecclesiam sancti Petri profectus, populo publice predicavit, dicens: 'Hec est ecclesia, et hee sunt reliquie Romanorum, quas usque ad mortem tueri debetis, quas protectioni Dei et vestre committimus. Ego autem non fugio, sed hic misericordiam Dei expecto². Romani autem tunc, hiis et aliis moti, universi crucem assumpserunt et, quod Romanam ecclesiam tamquam matrem suam usque ad mortem defenderent, firmiter promiserunt. Dum autem hec agerentur, patriarcha Ierosolimitanus³ et episcopus Dunensis⁴ inter papam et imperatorem de pace tractaverunt, sed non profecerunt. Hinc est, quod papa ad subsidium Romane ecclesie fecit taylagium per omnes ecclesias provinciarum, ita quod archiepiscopi et episcopi et maiores abbates et priores pro se singulariter promiserunt. . . . Et dum hec agerentur, mediante Iohanne de Columpna cardinali et quibusdam aliis, prolucuta pax inter ecclesiam et imperium. Et ut prolucucio maiorem sortiretur effectum, convocatum est concilium Rome, ad quod converirent procuratores principum secularium et ecclesie prelatorum. Ad quod etiam profectus est Otto⁵, legatus Anglie. . . .

Eodem anno Helias, summus minister fratrum Minorum, in generali capitulo Rome celebrato depositus est, papa approbante; qui per apostasiam transtulit se ad imperatorem, tunc hostem ecclesie, et ideo tamquam scismaticus condempnatur. 20

Eodem anno tam monasteria quam ecclesie solverunt tallagium summo pontifici per Angliam, Hiberniam et Scotiam. Et nos inter alios tunc solvimus viginti marcas pape et pro hospitio legati quatuor marcas in recessu suo. Qui cito postea cum legato Francie⁶ et cum archiepiscopo Rotomagensi, natione Romano⁷, et cum abbatibus multis tendentibus ad concilium Rome celebrandum captus est et omnibus bonis spoliatus, per imperatorem 25 incarceratus.

1241. . . . Consecratus est . . . Petrus de Akelblanche⁸ in episcopum Herfordensem. . . . Cantuarienses . . . monachi . . . quendam Bonifacium, regine consanguineum⁹, in archiepiscopum postularunt; pro quo Romam duos monachos transmiserunt cum nuntiis domini regis; set monachis in itinere captis, nuntii regales evaserunt. . . . 30

1243. . . . Comes Ricardus sororem¹⁰ regine desponsavit infra octabas sancti Martini apud Cantuariam. . . .

Eodem anno Senobaldus . . . cardinalis creatus est papa, die sancti Laurentii¹¹ consecratus, vocatus Innocencius quartus, pace nondum formata inter ecclesiam Romanam et imperatorem. . . . 35

Nov. 14. In crastino sancti Bricii applicuit comitissa Provenchie¹², mater regine, cum filia sua iuniore¹³, pro qua vocavit rex, sicut in adventu suo, omnes magnates Anglie, ut ei amplius, si possent, quam regi munera darent et honores impenderent. Que nichil voluit accipere nisi a rege et a comite Ricardo. Et sic circa purificationem ab Anglia recessit; et in recessu nunciata est ei mors viri sui¹⁴. . . . 40

Aug. 1. 1244. . . . Eodem anno in festo sancti Petri ad Vincula fuit dominus rex apud Novumcastrum super Tynam¹⁵ cum omni exercitu suo et cum comite Flandrie¹⁶, qui venerat cum quater viginti militibus ei in subsidium contra regem Schocie¹⁷. . . .

Nov. 30. Eodem anno circa festum sancti Andree venit papa Innocencius quartus per multas tribulationes apud civitatem Leonas auxilio Baldewini de Sauveye, qui fuit electus in archiepiscopum illius civitatis; quem statim cassavit. Et confluit ad ipsum multitudo regionum cismontanorum. . . . 45

1245. . . . Eodem tempore et anno dominus papa celebravit concilium Lugdunense et petiit auxilium Terre Sancte et regi Constantinopolitano, scilicet de quolibet beneficio

a) tuere c. b) lacuna in codice, quae, ut videtur, nomine de Flisco (*Fiesco*) explenda est. 50

1) Cf. Ryc. de S. Germano a. 1240, SS. XIX, p. 379.
2) Cf. Ann. Placent. a. 1240, SS. XVIII, p. 483.
3) Guido episcopus Namnetensis. 4) Num Thomas de Down in Hibernia dicatur, dubitatur. 5) Diaconus cardinalis tit. S. Nicolai in carcere Tulliano. 6) Iacobo Peccoria, episcopo cardinali Praenestino. 7) Petro

de Colle-medio. 8) Aigueblanche ad Isère fl. 9) Fratrem Amadei III. comitis Sabaudiae. 10) Sanchiam. 11) Minime, sed 28. aut 29. Jun. Fuit autem Sinibaldus cardinalis tit. S. Laurentii in Lucina. 12) Beatrix. 13) Sanchia. 14) Raimundi Berengarii IV. 15) New-castle. 16) Thoma de Sabaudia. 17) Alexandrum II.

quantum habebat ultra reditum centum marcarum, et hoc ad tres annos. Francigene consensus prebuerunt, Anglici vero contradixerunt per procuratores ad hoc specialiter destinatos. . . . Eisdem anno et concilio dominus papa communi consilio excommunicavit imperatorem Fredericum. [†] ipsum sententialiter imperio et fidelitate omnium abiudicavit et electoribus dedit potestatem eligendi.

1250. . . . Eodem anno die sancte Lucie Fredericus quondam imperator mortuus est Dec. 13.
et filium suum Conradum paterni sceleris imitatore relinquit; qui domino pape et suis dampna plurima et iniurias infinitas intulit.

1254. . . . Eodem anno venit papa Innocentius quartus Romam, qui per plures terras
10 per decem annos exulaverat.

1255. . . . Eodem anno facta est pax inter dominum papam et Manfredum, filium
Frederici, regem Apulie, ita quod Manfredus retinet Apuliam et omnes terras que fuerunt
patris sui, solvendo magnam annuam pecuniam. Et sic exinanita est spes regis Anglie, qui
credebat omnes predictas terras filio suo Edmundo pro se perquirere. Sed quia de maxima
15 pecunia solvenda terminos statutos rex pape non observavit, nec papa eidem de regno pro-
misso fidem observare curavit.

Anno gratie 1256. magister Rustandus¹ et magister Gilo de Brideport et Ricardus
abbas Westmonasterii et dominus Henricus² ad instantiam domini regis adierunt curiam
Romanam pro negotiis suis expediendis contra clerum et populum Anglie. Quibus in An-
20 gliam redeuntibus, petiit dominus rex a clero et populo omnes sumptus, quos tunc posuerat
pro terra Sicilie filio suo Eadmundo perquirenda, scilicet centum milia marcarum et triginta
sex milia et quinque milia, que omnia in vanum expenderat et male perdidit. Petiit
etiam, quod clerus et populus terram Sicilie sumptibus suis filio suo Eadmundo perquirerent
et ipsum ibidem sumptibus suis salvo perducerent et terram cum munitionibus traderent.
25 Ad que magnates primo et postea clerici, quasi impossibile reputantes, responderunt, quod
petita facere nec voluerunt nec potuerunt, precipue propter pecunie penuriam et propter
locorum distantiam et inimicorum per vias numerositatem et propter Manfredi potentiam,
qui tunc regnum Sicilie et Apulie tenebat et thesauros infinitos possidebat. Et preterea
premissa facere nec voluerunt nec potuerunt propter terre Anglicane desolationem; que si
30 consilio et auxilio magnatum foret destituta, rex et regina et sui et tota terra Anglie
maximo periculo exponerentur, tum propter Walenses, qui tunc totam terram vicinam,
quam dominus rex domino Edwardo filio suo tradiderat, hostiliter devastabant, tum propter
regem Francie et Francigenas terras suas in Anglia vendicantes. Qui si viderent terram
Anglie desolatam, eam hostiliter impugnant. Et alias plures causas clerus et populus
35 assignabant.

Eodem anno Ricardus comes Cornubie in regem Allemannie est electus.

Anno gratie 1257. in principio anni fecit rex convocari omnes magnates Anglie, scilicet
episcopos, comites, abbates et priores, Londonie, ut tractatum haberet cum eis de statu
regni et de recessu fratris sui comitis Cornubie, qui tunc in Allemanniam erat recessurus;
40 pro cuius conductu venerunt in Angliam archiepiscopus Coloniensis et episcopus de Legis
et duo alii episcopi³, quos omnes comes Ricardus maximis donariis honoravit et ab eis
homagium et fidelitatem recepit et post consiliis et fidelitati eorum se plurimum commisit.
Et die pasche statuit eos qui de Allemannia venerant in officiis suis, unumquemque ad Apr. 8.
45 Gernemutham⁴ preparato appropiavit. Et cum tempus optimum adveniret, vela ventis et
mari, Deo gubernante, commisit; et sic sanus et incolumis pervenit. Multi vero magnates
de Alemannia et de partibus adiacentibus ei obviam venerunt et de adventu suo et incolumi-
tate gratias Deo reddiderunt. Ipse vero apud Hese-capellam et comitissa die ascensionis Mai. 17.
coronati sunt, et Henricus, filius eius, in crastino miles est effectus. Speciales quosdam, Mai. 18.
50 quos de Anglia secum adduxit, ut Iacobum de Auditheleye⁵ et Stephanum de Cheydunt et
alios sibi familiares, consilarii sui de Allemannia statim in Angliam remiserunt.

Eodem anno rex Alemannie Ricardus misit literas suas in Angliam, ut bosci sui vende-
rentur propter defectum denariorum inopinatum.

1) Nuncius ab Alexandro IV. in Angliam missus. ep. Traiectensis et Florentius comes Hollandiae; cf.
55 2) De Mara. 3) Praeter Conradum de Hochstaden 'Gesch. v. England' III, p. 709. 4) Yarmouth in
et Henricum III. ep. Leodiensem venerunt Henricus littore Norfolkensi. 5) Audley in com. Stafford.

Mai. 14. 1264. . . . Eodem die pridie Idus Maii, domino rege Anglie et domino Ricardo rege Alemannie et domino Edwardo cum toto exercitu apud Lewes existentibus, . . . comes¹ et qui cum eo erant ceperunt regem Anglie et regem Alemannie et Edwardum², filium regis, et Henricum, filium regis Alemannie³. . . .; rege Alemannie apud turrim Londoniarum custodito, postea apud Walingford transmissio. 5

1267. . . . Post pascha statim Iohannes de Deywilla cum exercitu magno egredi debuit Londoniis et irruere in regem repente tunc prope Canteburgh² constitutum. . . . Et dominus rex et rex Alemannie inde discendentes^b, per Dunstaple transitum fecerunt et apud Wyndeleshores abierunt.

1271. . . . Ricardus rex Alamannie, frater regis Anglie et comes Cornubie, obiit mense 10

1272. Februarii³ et in abbacia de Hayles, quam ipsemet nobiliter construxerat, honorifice est sepultus.

1273. . . . Gwydo⁴. . . . a Karolo rege Sicilie honorifice est susceptus. Iste Gwydo propter vassalagium suum, procurante rege Karolo, filiam et heredem comitis del Abere⁵ duxit in uxorem et magnus effectus est in partibus illis; sed propter occisionem Henrici, 15 nepotis⁶ sui, filii regis Alemannie, quem apud Witerbiam occidit in ecclesia, multum humiliatus est.

Iun. 24. 1274. . . . Eodem anno in festo nativitatis sancti Iohannis baptiste sub Gregorio papa X. concilium generale celebratum est Lugdunum Gallie. In eodem concilio concessa est a clero decima sex annorum in subsidium Terre Sancte, scilicet de omnibus proventibus indistincte. 20 In eodem concilio fuit ordo fratrum de Sacco reprobatus, ita quod extunc neminem admitterent ad suam professionem; plures etiam alii ordines, qui de novo pullulaverant et possessiones non habebant, simili modo sunt prohibiti; unde multi ex eis ad alias religiones convolarunt. Ordo fratrum sancti Augustini et ordo fratrum de Carmello propter sui antiquitatem a concilio sunt accepti. 25

1275. . . . Eodem anno obiit Gregorius papa X, sub quo ipsa decima est concessa. Post hunc fuit quidam de ordine fratrum Predicatorum et vocatus est Innocentius quintus; post hunc Octobonus, qui fuit legatus in Anglia, et vocatus est Adrianus; post hunc Petrus Hispanus et vocatus est Iohannes vicesimus primus. Et hi tres ultimi vix per duos annos duraverunt; et dicitur, quod merito, quia noluerunt dictam decimam relaxare. Post hos 30 Iohannes le Geytel nobilis, ab Urbe natus, et vocatus est Nicholaus.

Aug. 24. 1280. . . . Eodem anno die sancti Bartholomei⁷ obiit Nicholaus papa; et successit ei Martinus papa quartus, cismontanus.

1284. . . . Eodem anno obiit Martinus papa IV, qui predicto Karolo regi patrocinium prestitit contra predictum Petrum de Aragon. 35

1285. . . . Honorius papa IV, ab urbe Romana oriundus, predicto Martino successit.

Anno gratie 1287. inchoante obiit papa Honorius quartus; et cum per contentionem cardinalium vacasset sedes^c fere per annum, successit Nicholaus quintus^d, qui fuit frater de ordine Minorum et prius Ieronimus vocabatur.

1290. . . . Eodem anno, nono die Iulii dedit dictus rex⁸ Margaretam, filiam suam tertio 40 genitam, filio⁹ ducis de Braban, ipso duce tunc presente. Et celebrate sunt utreque nuptie Londoniis cum omni gloria seculi et ornatu, nec fuerunt ita solempnes nuptie ibidem facte a die qua ipsa civitas condebatur.

1291. . . . *A touz qui ceste presente lettre verrunt ou orrunt Florenz counte de Hoylande*¹⁰. 45

1292. . . . Eodem anno infra passionem Domini¹¹ obiit Nicholaus papa quintus^d, et successit ei Celestinus papa quintus; sed propter dissentionem cardinalium diu vacabat ipsa sedes, sicut patebit infra folio secundo¹².

Anno gratie 1294. Celestinus papa quintus. Hic vitam agens heremiticam quinto die Dec. 13. Iulii electus est in papam et consecratus. Hic¹³ etiam eodem anno die sancte Lucie coram 50 cardinalibus venit in consistorio indutus papalibus et dixit: 'Fratres, vos me elegistis in

a) Edwardum — Alemannie *deleta sunt c.* b) *ita c.* c) *sedis c.* d) *ita c.; lege quartus.*

1) Simon de Monte-forti. 2) Cambridge. 3) Pontius Apr. 2. a. 1272. 4) De Monte-forti. 5) Margaretam, filiam comitis Rasi Aldobrandini. 6) Error; Eleonora, Guidonis mater, erat amita Henrici. 7) Pontius Aug. 22. 8) Edwardus I. 9) Iohanni II, filio Iohannis I. 10) Sequuntur epistolae de Scotia quas excerpimus supra p. 470. 11) April. 4. 12) Vide a. 1294. 13) V. quae profusius eandem relationem 55 secutus Bartholomaeus de Cotton ed. Luard p. 257. narravit.

papam, et scio, quod aliqua bene, aliqua minus bene feci, que nolo^a revocare, quia nescio decernere, que bene facta sunt et que non, sed successori meo relinquo'. Postea extraxit desub manto quandam cedulam, quam legit, sic inter alia continentem: *Ego Celestinus papa quintus, considerans me insufficientem ad onus istud, tum ratione iustitie, tum quia senex*
et impotens corpore, tum quia vite contemplative, sicut consuevi, volo vacare, quod in officio isto facere non possum, resigno papatui, oneri et honori. Et statim ipsemet descendit de cathedra et accepit coronam de capite suo et posuit super terram. Et postea mantum et anulum et omnia alia usque ad togam albam, cardinalibus omnibus mire existentibus stupefactis. Et tunc ipse solus ivit in camera sua et induit se habitum ordinis sui et iterum
 10 rediit solus in consistorium et sedit super scabellum infimum cathedre et dixit eis cum lacrimis: 'Fratres, vos videtis, quod ego resignavi isti oneri et honori. Adiuro vos per sanguinem Iesu Christi et per matrem suam, ut cito provideatis ecclesie de bono homine, qui sit utilitati ecclesie et christianitati et maxime Terre Sancte'. Et sic ivit in cameram suam. Cardinales vero rogaverunt eum, ne discederet, donec providissent ecclesie de
 15 pastore, et promisit. Die Iovis ante nativitatem Domini cardinales elegerunt in papam Dec. 23. dominum Benedictum, qui modo vocatur Bonifacius papa octavus. Iste Bonifacius die sancti Iohannis revocavit omnes vacaturas factas tempore Celestini et Nicholai predecesso- Dec. 27. rum suorum et etiam per dominum Geronimum^b de Parmania in Francia, exceptis dignitatibus que plene fuerunt collate ante quartum decimum diem Decembris. Suspendit etiam
 20 omnes archiepiscopos, episcopos et alios qui^c habuerunt dignitates per papam Celestinum sine consilio cardinalium sive non factas in consistorio, ut consuevit. Suspendit etiam totam familiam et capellanos pape et camerarium et cancellarium eiusdem Celestini. Suspendit etiam omnes mercatores camere eiusdem, sed solum restituit tres societates, scilicet Spumas, Mores et Clarentes. Revocavit etiam omnes commissiones causarum factas
 25 per scriptores, sargentos et corerios et notarios dicti Celestini, sed pro certo non scribit nisi de domino Bartholomeo de Capua. Et ordinavit, quod curia vadat Romam. Et vicesimo tertio die Ianuarii fuit dominus papa apud Romam coronatus; ante quod tempus nulla bulla per ipsum exivit a curia, quia statuit, quod de cetero nulla dimidia bulla exiret a curia. Scripsit etiam regibus Francie, Anglie, Allemanie, Aragonie et Hispanie et aliis magnatibus
 30 transmarinariis, quod nullus eorum contra alium gwerrando faciat vel attemptet. Et quod compareant per procuratores sufficientes, habentes plenum mandatum; de die non fit mentio. Et nimis sollicitat^d festinare passagium Terre Sancte et in propria persona vult transfretare. Causa autem, quare Celestinus papa papatui resignavit: quia ipse comperit, quod quidam fratres sui, sanam non habentes conscientiam, decipiebant eum cotidie; et invente fuerunt
 35 plures albe bullate sine scriptura.

1295.
Jan. 23.

Et rex Francie ultra conditum inter ipsum et regem Anglie Wasconiam retinuit, nolens restitutionem facere, quamvis super hoc pluries foret per proceres requisitus. Rex autem Anglie se seductum sentiens, conduxit in sui auxilium regem Allemanie, regem Aragonie, regem Hispanie et duces, comites et affines, ut vi et armis recuperaret quod quasi
 40 amiserat fraudulenter.

Eodem anno dux de Brabon¹, vir magni nominis, fecit rotundam tabulam in partibus suis, ubi interfuerunt ex Anglis, Francis et aliis nacionibus milites infiniti. E ipse dux in primo aggressu a quodam milite Francie² percussus lancea, obiit ipsa die.

Anno gratie 1295. et anno regni regis Edwardi vicesimo tercio Bonifacius papa octavus
 45 revocavit omnes provisiones et dispensationes et gratias, quas Celestinus papa, predecessor suus, minus circumspecte fecerat quibuscumque.

Transitus autem marinus singulis mercatoribus cum vino et aliis mercibus penitus fuerat interdictus, exceptis illis de Braban, qui lanas Anglie emptas libere asportabant, eo quod dux³ eorum filiam regis Anglie habuit in uxorem.

1296. Item in parlamento ipso apud Sanctum Edmundum Iohannes, filius comitis
 50 de Hoylond, filiam regis Anglie⁴ duxit in uxorem, et ipso repatriante, ipsa remansit in patris custodia sicut prius. Soror autem eius, que dudum duci de Brabon nupserat, ad virum suum honorifice mittebatur.

a) volo e. ? b) rectius Gerardum Barth. de Collon. c) que c. d) sollicita c.

55 1) Iohannes I. dux Brabantiae. 2) Petro de Beaufremont. 3) Iohannes II, qui iam a. 1290. Margaretam, Eduardi I. filiam, in matrimonium duxerat. 4) Elisabetham.

ANNALES DORENSES.

Annales abbatiae de Doré, a. 1147. in dioecesi et comitatu Herefordensi secundum regulam Cisterciensem fundatae¹, a Christo nato usque ad a. 1283. uno tenore eademque fortasse ipsius auctoris manu conscripti, a posteris monachis, qui tamen priori quoque operi nonnulla minoris momenti inseruerunt, paucis notulis saec. XIV. adiectis, ad a. 1362. producti sunt. Altera paginarum columna, fastis paschalibus a dextra apposita, papae, archiepiscopi, sancti, altera sinistra imperatores et reges tractantur.

Princeps annalista e fontibus qui adhuc exstant fere omnia hausit. Quod ex eo lucide apparet, quod, sententiis auctorum saepe in breve contractis et, 10 chronologia minus accurate servata, falsis annis attributis, verba eorum pleraque retinuit. Adhibuit autem initio Isidorum, Sigebertum a Roberto de Monte, Marianum a Wigorniensibus continuatos, Annales Normannicos² in Anglia meridionali saec. XII. medio adauctos; deinde ad saec. XII. et XIII. gesta prosequenda prae aliis vicinis annalistas, scilicet Benedictinum de Tewkesbury et 15 Cisterciensem de Margan vel forte eorum auctorem communem, monachum de Gloucester, in auxilium vocavit. Alia quaedam, quae nec cognitionem nostram multum augere possunt, notis Cisterciensibus, catalogis paparum et praelatorum suae abbatiae et dioecesis et adiacentium debuit. Quae postremo ipse et continuatores a saeculo XIII. medio propria attulerunt partim Doram con- 20 finiumque Walliae partim notissimas Angliae vel ecclesiae res attingunt, raro ad exteros, vix umquam ad Germaniam spectant.

Cum tamen hi annales nondum in usus historicos versi viderentur, nos aestate a. 1877. Cheltenhamiae degentes, eos in codice 12200, quaternionibus XVI, XVII, XVIII. inventos a Karolorum aevo describeret et hoc ultimo 25 loco annalibus in Angliae monasteriis vel ecclesiis conditis, quos excerpimus, integros addere placuit.

R. P.

Imperatores et reges.

Pape, archiepiscopi et sancti.

Ann. Norm. * Flor. Wig.	687. Obiit Theodericus ^a . Pipinus maior domus efficitur. Fiunt anni ab initio mundi secundum Ysidorum 5998.	687. *Sanctus Cuthbertus obiit.	30
Ann. Norm. Flor. Wig.		688. Sergius papa.	
Ann. Norm.	694. Obiit Iustinianus. Imperat Leo.	693. Beda a Iohanne Eboracensi archiepiscopo diaconus ordinatur.	35
* Flor. Wig.	697. Obiit Leo. Imperat Tyberius.	695. Obiit Ansbertus archiepiscopus Rothomagensis.	
Ann. Norm. Flor. Wig. * cf. Vit. s. Guthlaci.	698. Obiit Theodericus. Imperat Clodoveus.	697. *Sanctus Guthlacus renunciat saeculo; et corpus sancti Cuthberti incorruptum invenitur.	40
Ann. Norm. Flor. Wig.	700. Obiit Chlodoveus. Imperat Childebertus.	699. Sanctus Guthlacus ad anachoreticam vitam ducendam Cruland pervenit, ubi innumerabiles et inauditas demonum perpressus est infestationes.	
Ann. Norm.	704. Obiit Tyberius.	703. Beda minorem de temporibus librum componit. Idem a Iohanne episcopo presbiter ordinatur.	45
		706. Sanctus Beda vita et doctrina clarus habetur.	50

a) gl.: vel Childericus.

1) Cf. Janauschek, Orig. Cistert. I, p. 92; de Henrico II. et Waltero Map Dorae commoratis v. Giraldi Cambr. Spec. ecclesiae IV, p. 220. 2) Eiusdem

stipitis ramos habes SS. XXVI, p. 490. et apud Liebermann, 'Anglonorm. GQ.' p. 31.

	Imperatores et reges.	Pape, archiepiscopi et sancti.	
	710. Obiit Iustinianus. Imperat Philippicus.	708. Iohannes papa.	Ann. Norm.
	711. Obiit Philippicus. Imperat Anastasius.	710. Iohannes papa.	
5	714. Obiit Anastasius. Imperat Theodosius.	711. Sisinnius papa.	
	715. Obiit Theodosius. Imperat Leo.	712. Constantinus papa.	
10		715. Sanctus Guthlacus obiit. A secundo anno, quo heremum habitare ceperat, mane vespereque semper angelum consolationis ad suum colloquium huic mittebat Dominus, qui misteria, que non licet homini narrare, sibi monstrabat, quique duriciam laboris sui celestibus oraculis sublevabat et absentia ut presentia presentiebat.	cf. Vit. s. Guthlac.
	716. Obiit Childebertus. Imperat Dagobertus.		Ann. Norm.
	717. Karolus, filius Pipini, maior domus fit.		
15	718. Pugna in Vinciaco.	718. Gregorius papa.	
	720. Obiit Dagobertus. Franci vero Daniele clericum regem levaverunt.	720. Sanctus Egidius veniens a Grecia sanctitate claret in Provincia.	
	724. Obiit Leo. Imperat Constantinus.	721. Obiit Iohannes Eboracensis episcopus.	Flor. Wig. Ann. Norm.
20		725. Beda maiorem compoti librum componit.	Flor. Wig.
		731. Gregorius 88 ^{rus} . Hic instituit ^a post primam commemorationem sanctorum in canone misse a sacerdote ita dicendum: <i>et eorum, quorum solemnitas hodie in conspectu glorie tue celebratur triumphus, domine Deus noster, toto orbe terrarum.</i> Quam institutionem in oratorio Rome tabulis lapideis conscribi fecit.	Sigeb. auct. Belvac.
25	741. Obiit Karolus. Karolomannus et Pipinus maioratum domus adipiscuntur.		Ann. Norm.
	746. Karolomannus Romam perrexit et monachus effectus in monte Sarepte, ubi ecclesiam in honore sancti Silvestri construxit et inde ad Montem Cassinum monasterium Sancti Benedicti se transtulit.	743. Zacharias papa.	
30	752. Pipinus rex efficitur.	752. Stephanus papa.	
	756. Benedictus est Pipinus a sancto Stephano papa Parisius et filii eius Karolus et Karolomannus et filia Sigila ¹ inter sacra missarum solemnitas, precipiente sancto Petro et sancto Paulo et beato Dionisio.	756. Paulus papa.	
35		757. Organum ² primitus venit in Franciam, missum a Constantino rege Grecorum Pipino imperatori.	
	763. Constantinus imperator Pipino donaria mittit.	765. Stephanus papa.	
40	766. Constantinus imperator et Habdallas pari vesania in orthodoxos deserviunt multosque eorum pro Christo perimunt. Constantinus insuper egre ferens gloriam sanctorum miraculis choruscantium, et lipsana eorum ubique iubet effodi et iactari in profundum.	766. In presentia Pipini regis inter Grecos et Romanos celebratus synodus de sancta Trinitate et sanctorum ymaginibus.	* Sigeb. Sigeb.
45	769. Obiit Pipinus 8. Kal. Octobris. Initium regni Karoli regis.	768. Stephanus papa venerationem sanctorum ymaginum confirmat earumque prophanatores anathematizat.	Ann. Norm.
	771. Obiit Karolomannus, frater Karoli ^b , nono ³ Decembris.		
50	774. Karolus Romam vadit, inde reversus, Papiam cepit cum rege Desiderio, captis civitatibus Ytalie et direptis universis.	774. Adrianus papa.	
	776. Interiit Constantinus. Imperat Leo.	776. Constantinus imperator plaga pessimi incendii Sigeb. divinitus percutitur et clamans adhuc vivus: 'Igni sum inextinguibili traditus' miserabiliter moritur.	
55	777. Conversio Saxonum.		Ann. Norm.
	778. Karolus Hispaniam intravit. Karolus Paponiam urbem destruxit, apud Cesarangustam exercitum coniunxit, et acceptis obsidibus subiugatisque Saracenis, per Narbonam et Vasconiam Franciam rediit.		

60 a) institutum c. b) *pl.* frater regis c.

1) V. Ann. Normann. SS. XXVI, p. 490. 2) Haec quamquam ad Marianum Scotam recedunt, nostro e Florentio (cuius tamen editioni desunt) innotuisse videntur. 3) 2. *Nonas* Ann. Utic.; Rotom.

	Imperatores et reges.	Pape, archiepiscopi et sancti.	
Ann. Norm. * Petr. Com. H. Fuang. 6.	780. Karolus Saxoniam venit, et Saxonia capta est.	780. *Dicitur ^a , quod preputium Domini delatum est ab angelo Karolo Magno et templo Domini et translatum ab eo Aquisgrani, et postea a Karolo Calvo positum in ecclesia sancti Salvatoris apud Karonsum.	5
Ann. Norm. Sigeb. 790.	782. Karolus Romam vadit.	783. Alquinus, de Britannia oriundus, magister et deliciosus regis Karoli, scientia litterarum prepollet in Gallia ^a , cuius precipue magisterio ipso rex omnes liberales artes didicit. Hic multa scripsit, inter que eminent libri de sancta Trinitate scripti ad ipsum regem. Hic etiam iussu ipsius regis divinam hystoriam correxit.	10
Ann. Norm.	786. Signum crucis in vestibus apparuit.		
	787. Iterum Karolus Romam perrexit, deinde ad Sanctum Benedictum et Capuam.		
	789. Karolus per Alemanniam venit ad fines Bawarie.	789. Synodus facta est Franconovurt, presidentibus apostolice sedis legatis Theophilato et Stephano episcopis, et auctoritate sanctorum patrum Felix episcopus, qui dogmatizabat, dominum Iesum non proprium, sed adoptivum Dei esse filium, dampnatus est et perpetuo exilio relegatus.	10
	791. Tassilo ^b dux venit in Franciam, et Bawaria capta est.		
	793. Karolus pergit in Slavos qui dicuntur Vulti.		20
	794. Karolus rex Hungrorum regnum vastat.		
Sigeb. 799.		796. Leonem papam ceberitatem letanie maioris agentem Romani capiunt et linguam ei oculosque evellunt. Cui voce et visu reddito divinitus, iterum ei oculos et linguam eruunt radicibus. Qui de manu eorum erutus, ad Karolum fugit quantotius c.	25
Ann. Norm.	799. Karolus rex imperator factus est et a Romanis appellatus augustus; qui illos qui Leonem papam dehonestaverant morte dampnavit, sed precibus pape morte indulta, exilio retrusit. Ipse enim papa Leo imperatorem cum sacraverat.		
Sigeb. 800.	801. Karolus rex Leonem papam in sede sua recollocat. Ipse quoque Romam properat, causas examinat, reos legaliter dampnat, sicque omnes Romanorum motus sedat. Karolus per omne imperium suum iusticias facit et legis capitularia viginti novem instituit.		30
Ann. Norm.		804. Leo papa in Franciam venit et in Carisiaco villa nativitate Domini cum Karolo imperatore celebravit.	
Sigeb. 807.	805. Karolus per manum Pauli diaconi sui decerpens optima queque de scripturis catholicorum patrum, lectiones unicuique festivitati convenientes per circulum anni in ecclesia legendas compilari fecit.		35
Ann. Norm. * Sigeb.	810. Karolus cum Niceforo imperatore Constanti-nopolitano pacem fecit.	808. Transitus sancti Ludgeri episcopi et confessoris, capellani ipsius Karoli. 810. *Karolus in tres partes regni sui tres exercitus misit, et ubique sibi victoria provenit.	40
Ann. Norm.		812. Stephanus papa. 813. Karolus apud Aquisgranum palacium Ludowico filio suo coronam imperii impertivit. In quinque partibus regni sui, scilicet Moguntiaco, Remis, Turonis, Cabilone et pro utilitate christianitatis concilia celebrari fecit.	45
Sigeb.	814. Karolus imperator gloriosus moritur, qui pro magnitudine operum agnominatus est Magnus, cuius vitam Enardus descripsit. Ludowicus, filius eius, imperat annis 26.		
Ann. Norm.	819. Imperator Ludowicus perrexit in Britanniam, interfecto Mormanno.	819. Bernehardus rex Longobardorum excecatus et mortuus est.	
Sigeb. 824.		821. Paschalis papa.	50
		822. Rabanus sophista et sui temporis poetarum nulli secundus fit abbas Vuldensis; qui multa de sanctis scripturis disseruit, qui etiam librum de laude sancte crucis, figurarum varietate distinctum, difficili et mirando poemate composuit et Sergio pape sancto Petro offerendum misit.	
Ann. Norm.	823. Visio Vetani. Natus est Karolus, filius Ludowici, in Franconovurt Idus Iunii; in quo palacio novo illo anno hiemavit, et a papa Paschali in die pasche Rome coronatus est et imperator factus.		55
Sigeb. 827.		826. Hamelarius librum de officiis ecclesiasticis ad imperatorem Ludowicum scribit.	
Ann. Norm. Sigeb. 827.		828. Eugenius papa. 829. Agelomus ad imperatorem Ludowicum tractatus in libros Regum edit. 831. Valentinus papa.	60

a) *primus*: Britannia sed expunct. c. b) Bassilo c. c) quam totius c.

1) Cf. Gervas. Tilber. III, 24, supra p. 386.

Imperatores et reges.

Pape, archiepiscopi et sancti.

832. Hoc anno, qui est annus ab inicio mundi 4868, finitur nonus magnus annus ab inicio mundi, qui est annorum 532. Sigeb. 829.
834. Gregorius papa. Ann. Norm. Sigeb.
- 5 835. Monente Gregorio papa, et omnibus episcopis assentientibus, Ludowicus imperator statuit, ut in Gallia et Germania festivitas omnium sanctorum in Kal. Novembris celebraretur, quam Romani ex institutione Bonifacii pape celebrabant.
- 10 840. *Obiit Ludowicus imperator, Droco, frater eius, detulit eum ad sepeliendum Mediomatricum civitatem. 840. Corpus sancti Benedicti^b Beneventum delatum est. ^{*ib.} Flor. Wig.
- 15 842. Translatio sancti Audoeni episcopi, quando Normanni vastaverunt Rothomagum et succenderunt monasterium illius Idus Maii. Ann. Norm.
843. Bellum inter tres fratres, scilicet Ludowicum, Lotharium et Karolum, filios Ludowici, haut procul ab urbe Autisiodorensi, in quo christianus utrimque populus mutua se cede prostravit 7. Kal. Iulii, diviso regno.
- 20 848. Sergius papa. Rabanus Fuldensis abbas ordinatus Mogontie archiepiscopus, celebrata synodo Mogontie, iussu Ludowici regis multa ecclesie utilia decrevit. Sigeb. Ann. Norm.
851. Hoc tempore venerunt Normanni in Sequanam, et iterum venerunt alii Normanni. Ann. Norm.
- 25 855. Chlotarius imperator, filius Ludowici, [obiit^c]. 853. Leo papa. Sigeb.
856. Rabanus egregie vite et scientie archiepiscopus obiit. Ann. Norm.
- 30 860. In isto anno cepit gelare pridie Kal. Decembris et finivit Nonas Aprilis. Ann. Norm.
861. Benedictus papa. Will. Malm. G. pont. V. 240.
862. Hoc tempore venit^d Angliam Iohannes Scottus, vir perspicacis ingenii et multe facundie. Hic cum sedisset ad mensam cum rege¹, increpuit rex et dixit ei: 'Quid distat inter sottom et Scottum?' Respondit ille: 'Tabula tantum^e'. Hic rogatu Karoli ierarchiam Dionisii in Latinum de Greco transtulit, quo fit, ut vix intelligatur.
- 35 863. Paulus papa². Ann. Norm. 865.
866. Venerunt Normanni Franciam medio Iulio. Ann. Norm.
867. Stephanus papa². Ann. Norm.
868. Fames valida. Ann. Norm.
868. Nicholaus papa. Ann. Norm.
- 40 869. Item fames et mortalitas hominum et pestis animalium.
871. Ventus validus.
876. Obiit Ludowicus. Iterum Karolus Italiam ingreditur, et eandem terram Karolomagnus per aliam viam intravit. Inde Karolus territus fugit et in eodem itinere mortuus est.
- 45 878. Adrianus papa.
880. Ludowicus rex Saxonum, adhuc fratre suo Karolomagno vivente, Bawariam ingreditur.
882. Initium belli contra paganos. Ludowico, filio Ludowici regis, primum exeunte ad pugnam, Deoque donante, 50 potiti sunt victoria, et pars eorum innumerabilis cecidit.
885. Sedes Normannorum in Disburgio.
888. Obiit Karolus, Arnulfus rex imperator efficitur.
- 55 893. Initium regis Karoli Pueri. Huius miles Hagano.
891. Marinus papa.
892. Adrianus papa.
893. Stephanus papa.
895. Claruit hoc tempore Remigius Autisiodorensis in exponendis scripturis divinis et humanis studiosus. Sigeb.
897. Formosus papa. Ann. Norm.

60 a) IIII. manu recentiore add. c. b) Bartholomaei Flor. Wig. c) deest c.; supplent ex Ann. Norm. d) in add. manus recentior in c. e) tamen c.

Imperatores et reges.

Pape, archiepiscopi et sancti.

- Ann. Norm. 898. Hoc tempore Rollo cum exercitu suo Carnotensem civitatem obsedit, sed episcopus eiusdem urbis Waltelmus nomine, vir religiosissimus, Ricardum Burgundie ducem et Ebalum Pictaviensium comitem in suo auxilio^a provocans, tunicam sancte Marie virginis in manibus ferens, Rollonem ducem divino nutu fugavit et 5 civitatem liberavit.
899. Hungari Italiam ingressi multa mala fecerunt, et Arnulfus imperator obiit.
901. Zendealdus rex filium Arnulfi occidit.
- * Sigeb. 904. Bellum inter Conradum et Aldbertum Francos, in quo Conradus cecidit. 904. * Bonifacius papa. 10
- Ann. Norm. 908. Hungari Saxoniam et Thuringiam vastant.
911. Obiit Ludovicus, filius Arnulfi. Burcardus dux occiditur. Conradus, filius Conradi, in regem elevatur.
913. Hoc anno baptizavit Franco Rollonem. 913. Stephanus papa. 15
914. Facta est pax inter Karolum et Rollonem, deditque Karolus ei filiam suam nomine Gislam, de qua nullum habuit filium. 914. Hoc tempore relatus est beatus Audoenus de Francia in Normanniam.
915. Mortua Gisla, accepit Rollo Popam uxorem, filiam comitis Silvanectensis Widonis, de qua genuit Wil- 20 telmum.
917. Obiit Rollo primus dux Normannorum; cui successit Willelmus, filius eius.
918. Theodorus papa. Iohannes papa.
- * Sigeb. 919. Obiit Conradus rex, et Henricus successit. 919. Hoc tempore obiit Franco; cui successit 25 Gunbardus episcopus¹.
- Ann. Norm. 922. Obiit Karolus. Imperat Ludovicus. 920. Benedictus papa.
924. Leo papa.
925. Christoforus papa². 30
926. Sergius papa.
- * Sigeb. 929. 927. Hoc tempore firmata est amicitia inter regem Francie Ludovicum et Henricum regem Theotonum, in quo placito fuit Willelmus dux Normannorum et Ricardus dux Burgundie. Willelmus vero rediens de placito filium Ludovici Lotharium Lugduno de sacro fonte levavit. 927. * Lanceam mirandi operis et clavis Iesu Christi crucifixi sanctificatam, que dicitur primi et Magni Constantini imperatoris fuisse, donatam Rodulfo regi Burgundie et Italie a Samsoni comite, rex Henricus precibus, minis, mu- 35 neribus, addita etiam parte provincie Suevorum, a Radulfo comite extorquet et hanc ad insigne tutamen imperii posteris relinquit.
932. Anastasius papa.
934. Leo³ papa. 40
935. Iohannes papa.
937. Hoc tempore baptizavit Henricus presul sanctissimus Baiocensis ecclesie primum Ricardum, filium 45 Willelmi.
939. Leo papa.
940. Stephanus papa.
942. Iohannes papa. 50
946. Leo papa⁴.
949. Stephanus papa⁵.
952. Marinus papa. 55
955. Agapitus papa.
- * Flor. Wig. 957. Otho puerulus in regem elevatur in Aquis-grani palatio. 957. * Obiit Coenwaldus Wigorniensis episcopus; cui successit Dunstanus Glastoniensis abbas, ab Odone Dorobernie archiepiscopo consecratus.
959. Sanctus Dunstanus Wigorniensis epi- 60 scopus Dorobernensi ecclesie preficitur.

a) exilio c.

1) Rotomagensis. 2) Similem paparum seriem habes in Ann. S. Edmundi ed. Liebermann, 'Anglonorm. GQ.' p. 124. 3) Potius Lando a. 913. 4) Leo VII. a. 936—939. 5) Stephanus IX. a. 939—942.

Imperatores et reges.

Pape, archiepiscopi et sancti.

972. Obiit Otho imperator.
- 5 973. Hoc tempore venit Aigroldus rex Danorum consilio Normannorum fidelium Ricardi pueruli in Normanniam et pugnavit contra Ludovicum regem. In quo prelio occisus est Herlewinus comes Musterioli, et rex Ludovicus captus est. Sed Getberga regina consilio Hugonis Magni filium suum Lotharium in obsidem et duos episcopos Hildicrum Belvacensem et Gidonem Suessionensem pro observanda fide misit, et rex a captione libe-
- 10 ratus est, et Ricardus in patria comes firmiter est corroboratus.
974. Iohannes papa.
978. Benedictus papa².
Edwardus rex occiditur.
- 15 979. Hoc tempore Danis, qui Christum Iesum et ydola colebant, similiter cum Popone clerico in convivio altercantibus super cultura Dei et deorum, Danis assentientibus, Iesum Christum quidem esse deum, deos vero maiores et antiquiores esse illo, Popone econtra affirmante, Iesum Christum solum esse Deum verum, unum in substantia, trinum in personis: rex Danorum Haraldus condixit clerico, ut fidem propositam a se probaret testimonio veritatis. Quod annuente clerico, ingentis ponderis ferrum valde ignitum manibus illius ferendum imponitur. Quod cum clericus usque ad placitum omnium tulisset absque ulla lesione, rex, penitus abiecta ydolatRIA, se suosque ad colendum verum solum Deum convertit. Clericus vero ad episcopatum promotus est.
- 20 980. Ignee acies vise sunt per totam noctem 5. Kal. Novembris.
- 25 981. Hoc anno complentur 1000 anni a nativitate Christi secundum veritatem euangelii, qui secundum cyculum Dionisii anno abhinc 21. finiuntur. Sicque in anno dominice passionis veritati euangelice contrahitur.
983. Obiit Otho iunior. Imperat Otho, filius eius infans.
986. Obiit Ludovicus. Imperat Lotharius, filius eius.
- 30 988. Hoc tempore Lotharius rex Francorum terram Arnulfi invasit, quia sibi servire noluit, et Atrebatensem urbem pluresque munitiones cepit, sed Ricardus eum regi placavit.
988. Obiit Dunstanus archiepiscopus Dorobernensis.
- 35 989. Iohannes papa⁴.
990. Iohannes papa⁵.
991. Iohannes papa.
992. Obiit Lotharius, in quo progenies Karoli Magni a regno funditus destruitur. Filii enim regis Lotharii capiuntur, et Hugo Magnus, filius Hugonis, Roberti ducis filii, in regem elevatur.
- 40 994. Robertus rex Francie.
996. Obiit Ricardus primus dux Normannorum, filius Willelmi; cui successit Ricardus secundus, filius eius.
999. Anno Iesu Christi millesimo secundum supputationem Dionisii multa prodigia visa sunt. Terremotus factus est permaximus. Cometes apparuit 19. Kal. Ianuarii circa horam nonam flasso celo quasi facula ardens cum longo tractu; instar fulguris illabatur terris tanto splendore, ut non modo qui in agris erant, sed etiam in tectis irrupto lumine ferirentur. Qua celi fissura sensim evanescente, interim visa est figura quasi serpentis capite quidem crescente cum ceruleis pedibus.
- 50 1000. Gregorius papa.
1001. Iohannes papa⁶.
1002. Silvester, qui et Girbertus, papa.
1005. Hoc anno Hilpericus librum de ratione compoti scripsit, ut apparet ex argumento ad inveniendos annos Domini per indictiones. Si vis, inquit, scire, quot sint anni incarnati Christi, 66 ordines indictionum, qui fluxerunt ab eius incarnatione, multiplica per 15, sunt 990. His adde 12, quia tertia indictione natus est Christus. Adde et indictionem presentis anni, id est 3, et ecce habes hoc anno annos Christi 1005.
- 55 1006. Iohannes papa⁷.
1007. Iohannes papa.
- 60 1008. Sergius papa.

1) Iohannes XII. a. 955—963. 2) Quae omnia a. 974—983. confunduntur. 4) Iohannes XIV. ad a. 945. referenda sunt; v. Flodoardi Ann., SS. III, a. 983 sq. 5) Potius Bonifacius VII. 6) Iohannes p. 392. Cf. Freeman, 'History of the Norman Conquest' I, p. 243. 3) Benedictus VI. a. 973. et VII. (XVI) antipapa a. 997 sq. 7) Iohannes XVII. a. 1003.

Imperatores et reges.

Pape, archiepiscopi et sancti.

Flor. Wig.

Sigeb. 998

Ann. Norm.

Flor. Wig.

Ann. Norm.

Flor. Wig.

Ann. Norm.

ib.

Sigeb.

Ann. Norm.

Sigeb.

Ann. Norm.

Ann. Angl.

Merid.

Ann. Norm.

Flor. Wig.

1068.

1011. Benedictus papa.
1012. Archipresul Aelfegus a Danis lapidatus perimitur.
- Hoc tempore quidam religiosus ab Ierosolimis rediens, in Sicilia reclusi cuiusdam 5 humanitate aliquamdiu recreatus, didicit ab eo inter cetera, quod in illa vicinia essent loca eructantia flammaram incendia, que loca vocabantur ab inecclis olle Vulcani, in quibus anime reproborum luanit diversa pro meritorum qualitate supplicia, ad ea exequenda deputatis ibi demonibus, quorum se crebro voces, iras et tortiones, sepe etiam ciulatus audisse dicebat plangentium, quod anime dampnatorum eriperentur de manibus eorum per elemosinas 10 et preces fidelium, et hoc tempore magis per orationes Cluniacensium orantium indefesse pro animarum requie. Hoc per ipsum abbas Odilo comperto instituit per omnia monasteria sibi subiecta, ut, sicut primo die Novembris solemnitas omnium sanctorum agitur, ita sequenti die omnium in Christo quiescentium celebretur.
1022. Iohannes papa. 15
1024. Obiit Henricus imperator. Imperat Conradus augustus.
1026. Obiit Ricardus secundus dux Normannorum. Successit Ricardus tertius, qui eodem anno mortuus est; cui successit Robertus, frater eius.
1028. Marianus cronographus Hibernensis Scottus natus est, qui cronicam cronicorum composuit. 20
1030. Benedictus papa.
1031. Obiit Robertus rex Francie. Imperat Henricus, filius eius.
1034. Obiit Cnut rex Anglorum.
1035. Obiit Robertus dux Normannorum; cui successit Willelmus, filius eius, in puerili etate, qui postea Angliam conquistavit. 25
1039. Obiit Conradus imperator. Imperat Henricus, filius eius.
1042. Edwardus in regem levatur Wintonie primo die pasche.
1043. Henricus imperator Romam perrexit et papam Benedictum, quia papatum emerat, eiecit et pro eo Clementem constituit. 30
1043. Silvester papa².
1044. Gregorius papa.
1046. Clemens papa.
1047. Damasus papa.
1048. Leo papa.
1049. Hoc anno Leo papa Remis concilium habuit. 35
1052. Marianus cronographus seclum reliquit.
1053. Victor papa.
1054. Bellum apud Vallium-Dunas.
1054. Bellum apud Mortuum-mare.
1055. Stephanus papa. Maurilius Rothomagensis archiepiscopus ordinatur. 40
1056. Benedictus papa.
1057. Nicholaus papa.
1059. Alexander papa, prius Lucensis episcopus. 45
1060. Obiit Henricus rex Francie; cui successit Philippus, filius suus.
1061. Marianus chronographus claret, qui apud Mogontiam reclusus fuit.
1063. Hoc anno subjugata est Cenomannis comiti Normannie Willelmo. Cyclus magnus annorum 532, bis a nativitate Domini exactus, tertio incipit. ipsum sine errore revolvitur. Sed hoc in eo reprehensibile videtur, quod annis dominice incarnationis ei inconsiderato prescriptis discordat a veritate euangelii in anno dominice passionis, preferens 14. lunam Aprilis eo anno in prima feria fuisse; quod omnino 55 falsum est, quia secundum fidem euangelii eo anno luna 14. Aprilis fuit in quinta feria; et in sexta feria, luna 15, 8. Kal. Aprilis Dominus passus est.
1066. Obiit Edwardus rex Anglorum; cui successit Haraldus, qui pridie Idus Octobris a Normannis in bello perimitur, et illorum comes Willelmus Nothus in regem levatur die natalis Romini apud Londoniam, Anglorum maximam urbem. Aldredus Eboracensis archiepiscopus, qui et Willelmum in regem consecraverat, die 60

1) A. 1042. Eadwardus Lundoniae levatur in regem; a. 1043. prima die paschae ungitur in regem Wintoniae Florentius; quae noster perperam confudit. 2) Silvester (III) antipapa a. 1044 sqq.

Imperatores et reges.

Pape, archiepiscopi et sancti.

- pentecostes Matildam Normannie comitissam consecravit in reginam: que eodem anno peperit Henricum seniore¹. Nam prius pepererat Willelmum Ruffum, qui patri successit in regnum.
1072. *Serlo abbas Gloucestrensis ordinatur.
1073. *In hoc anno duobus magnis annis a 15. anno Tiberii cesaris revolutis, omnia secundum cursum solis et lune concordant illi anno, quo baptizatus est Christus, id est 8. Idus Ianuarii die dominica epiphanie, initium ieiunii eius in secunda feria, temptatio eius 15. Kal. Martis in sexta feria.
1079. *Anni ab origine mundi secundum septuaginta interpretes 6664.
1080. Hic fuit ventus validissimus in natali Domini.
1081. Wintonis concremata est, et Kaerdif edificata sub Willelmo rege.
1083. Obiit Matildis regina prima de Normannia.
1087. Obiit Willelmus Nothus^b rex Anglie; cui successit Willelmus Ruffus, filius eius, genitus ante patris coronationem.
1088. Rex Willelmus expulit Odonem Baiocensem episcopum, patrum suum, ab Anglia. Et corpus sancti Nicholai de Mirrea usque ad Barum translatum est.
1089. Factus est terremotus in Anglia 3. Idus Augusti, et secuta est tarda maturitas frugum, ita ut ad festum sancti Andree vix fruges reconderentur. Et Alanus comes obiit.
1091. Ventus horribilis; fulgurum tumultus et turbinum motus.
1092. Apud Salesberiam fulmen tectum turris ecclesie deiecit.
1093. Magna tempesta ymbrium et congelatio fluviorum dirissima.
1094. Fames et mortalitas hominum maxima per Angliam.
1097. Christiani Niceam civitatem ceperunt.
1098. *Antiochia capta est a christianis, et lancea qua Dominus vulneratus fuit inventa est.
1099. *Hoc anno capta est Ierusalem a christianis 15. die mensis Iulii. Ab hoc vero die computatis 21 diebus inventa est crux a supradictis christianis^c 2. Non. Augusti.
- a) quia c. b) gl.: Bastard c. c) gl.: peregrinis c.
1070. Thome Eboracensis et Lanfranco Cantuariensis datur archiepiscopatus¹.
1071. Lanfrancus et Thomas Rome pallium ab Alexandro papa susceperunt.
1072. Gregorius papa, prius Hildebrandus vocatus. Et Dani, duobus castellis Eboraci fractis, plus quam tria milia Normanorum trucidavere. Rex quoque Anglie Willelmus Normanniam adiit et Cenomanni provinciam Anglorum adiutorio sibi subiugavit.
1073. Aldredus Eboracensis archiepiscopus obiit.
1078. Obiit Hermannus Wigorniensis³ episcopus; cui Osmundus successit.
1079. Robertus de Bethunia⁴ Herefordensis efficitur episcopus.
1081. Marianus Scotus cronicam suam a Christi nativitate inchoatam usque ad hunc annum produxit, qui erat etatis sue annus 56, multum laborans errorem corrigere de annis Domini qui inveniuntur in cyclo Dionisii, quod^a facile est videre hinc positum ab eo annis Domini secundum cyclum Dionisii, altrinsecus autem secundum veritatem euangelii.
1084. Victor papa.
1085. Urbanus papa.
1089. Obiit Lanfrancus archiepiscopus Cantuariensis, et ecclesia sancti Petri Gloucestrie inchoata est.
1091. Hic fuit natus Bernardus Clarevallensis, et Remigius episcopus Lincolniensis obiit.
1093. Anselmus ad archiepiscopatum Cantuariensem est electus et consecratus.
1095. Nascitur Malachias archiepiscopus Hybernie. Sanctus Wistanus episcopus Wygorniensis obiit et Robertus episcopus Herefordensis; cui Roberto successit Girardus, postea Eboracensis archiepiscopus.
1096. Urbanus papa concilium tenuit et iter Ierusalem predicans hortatur. Et Sampson Wygorniensis consecratus est episcopus.
1098. Hic incepit ordo Cisterciensis. Obiit Walkelinus Wintoniensis episcopus.
1099. Paschalis papa. Obiit Osmundus Salesberiensis episcopus.
- aliorum in margine indicatorum fonte cogitandum esse, in praefatione dictum est. 3) Potius: Salesberiensis. 4) Perperam noster Robertum de Losinga a. 1079—1096. cum Roberto de Bethunia ep. Herefordensi a. 1131—1148. confudit.

Imperatores et reges.

- Flor. Wig. 1100. Obiit Willelmus rex Ruffus, in Nova
A. Margan. foresta venando sagitta percussus; cui successit Hen-
ricus I^a, frater eius, pacificus, qui filiam Malcolmi regis
Scotie accepit uxorem. Et hoc anno in Bercheschire in
villa Hantestude fons sanguinis emanavit, ita ut vicinum
vadum ibiceret.
- ib.
- Flor. Wig. 1106. Obiit Henricus imperator Alemannie; cui successit filius eius Henricus.
A. Margan. Hoc anno apparuit stella perlongum ex se mittens radium mense Februario.
- Flor. Wig. 1107. Hoc anno bellum gessit Henricus rex
A. Margan. apud Tenelchebi contra fratrem suum Robertum Curt-
huse ducem Normannorum cepitque eum et custo-
divit in vinculis usque ad mortem, Normanniam
obtinuit.
- A. Norm.
*A. Margan. 1108. Obiit Philippus rex Francorum; cui successit
Ludowicus, filius eius.
- Flor. Wig. 1110. Fluvius qui dicitur Trenta apud Snotinge-
*A. Margan. ham a prima usque ad tertiam exsiccata est.
- Rob. de M.
1118.
*Flor. Wig. 1111. Alexius imperator Constantinopolitanus obiit,
et Iohannes, filius eius, successit.
- *Cont. Sigeb.
A. Margan. 1113. Rex Anglie Henricus I^a cum exercitu magno
Walliam properat contra Griffinum et Oweyn.
- Flor. Wig.
A. Margan. 1115. Discordia mota est inter Henricum I^a regem
Anglie et Ludowicum regem Francie. Et cometa apparuit.
- A. Teok.
Rob. de M.
A. Margan. 1118. Willelmus, filius regis Henrici I^a, et Ri-
cardus, frater eius, et Ricardus comes Cestrie et Otuel,
frater eius, et multi alii nobiles et 16 clerici et 12
femine naufragio perierunt^a.
- ib.
*A. Margan. 1120. Obiit Baldwinus rex Ierusalem et Matildis regina Anglorum et Robertus
comes de Mellentie^a. Hec Matildis uxor fuit Henrici I^a regis et sanctissima
mulier. Qua defuncta, quia heredem non habuit — filius enim suus nau-
fragio periit, et filia facta est imperatrix Romanorum —, accepit Adelitham
coniugem, de qua tamen nullum potuit habere heredem.

a) supra lineam c.

1) Tria verba Marganensi addidit e Florentii narra-
tione: circa solem mirati sunt. 2) Hoc verbum
fortasse ex Ann. Angl. Merid. ap. Liebermann
p. 47. sumpsit. 3) Ann. Cadom., SS. XXVI, p. 511.

Pape, archiepiscopi et sancti.

1100. Thomas Eboracensis episcopus obiit; cui
successit Girardus Herefordensis episcopus.
- 5
1101. Radulfus Dunelmensis, quem rex Henricus
in compedes miserat, de custodia Hamptesiram depre-
datus est.
- 10
1102. Rogerus ad episcopatum Salesberie electus
est et Remelinus ad Herefordensem. Et Wyntonia combusta est necnon Gloucestria
cum monasterio.
1104. Obiit Serlo abbas Gloucestrie. Corpus sancti
Cuthberti cum capite sancti Oswaldi regis et martiris incorruptum inventum est. Mira-
bileque signum apparuit in sole¹ ab hora 6. usque ad 9. Et Herwaldus Landa-
wicensis episcopus, 100 annorum senex, obiit; cui successit Urbanus.
- 15
1105. Henricus rex Baiocas civitatem incendit² et ecclesiam sancte Marie,
que intus erat.
- 20
1106. Obiit Henricus imperator Alemannie; cui successit filius eius Henricus.
- 20
1107. *Rogerus episcopus Saresberiensis ordi-
natur.
- 25
1108. Obiit Hugo Lugdunensis archiepiscopus³ * et
Ricardus⁴ Eboracensis.
1109. Obiit sanctus Anselmus Cantuariensis archi-
episcopus.
- 30
1110. Thomas II^a Eboracensis efficitur archiepi-
scopus. Cometa apparuit in Iunio mense. *Et papa Ho-
norus obiit; cui successit Innocentius.
1111. *Paschalis papa Rome captus est.
- 35
1112. Obiit Sampson Wygorniensis episcopus.
*Sigisbertus quoque modo auctor chronicarum obiit⁵.
1113. Bernardus Cistercium ingreditur,
et cum eo plures.
1114. Radulfus Rofensis episcopus eligitur ad 40
sedem Cantuariensem, et Thomas II^a Eboracensis archiepiscopus obiit; cui successit
Thurstanus. Et Tamesis exsiccata est.
1115. Theulfus Wygorniensis consecratus episcopus.
1116. In mense Maio in terra Ierosolimitana 45
locustarum multitudo tam vineas quam segètes necnon et arbores devoraverunt.
1117. Yvo Carnotensis obiit et Mauricius Lon-
doniensis.
1118. Gelasius papa.
- 50
1119. Calixtus papa. Malachias presbiter
ordinatur. *Et terro motus fuit in Anglia in festo sancti Michaelis. Et filius regis
accepit coniugem⁷ filiam comitis Andegavie⁸. Et comes Henricus de Warewic et Herebertus 55
episcopus Norwicensis obierunt.
- 60

4) Potius Girardus. 5) Cf. SS. VI, p. 372—374.
6) Evenit a. 1120; istos numeros mersorum alibi non
inveni. 7) Mathildem. 8) Falconis. 9) Meulan; 65
recte a. 1118, sed falso nomine Belesme Ann. Margan.

Imperatores et reges.

1121. 'Rex Anglie regem Francie expugnavit et fugavit'. Et Gloucestria cum abbatis Sancti Petri iterum igne consumpta est.

5 1122. Terremotus media nocte 8. Kal. Augusti.

1123. 'Hic capti sunt comes de Mellent Wallarius et Hugo de Munfordia. Iohannes Bathoniensis episcopus et Radulfus Caestrensis episcopus obierunt.

successit Symon, et Willelmus factus est Cantuariensis archiepiscopus.

1125. 'Hic vendebatur sextarium frumenti in Anglia 20 solidis. Et omnes monetarii totius Anglie 15 mancipia fuerunt et genitalibus privati.

1126. 'Obiit Ricardus episcopus Londoniensis; cui successit Gilebertus Universalis.

20

et apostolice sedis legatus sanctitate et miraculis inclitus fuit.

1128. 'Omnes episcopi et barones Anglie fidelitatem iuraverunt Matildi III. imperatrici, filie regis Henrici. Huius filius fuit Henricus necdum natus, qui postea cum multo labore et industria regnum adeptus est.

25

1129. Ludowicus rex Francie Philippum, filium suum, coronavit. Philippus obiit, et frater eius Ludowicus ab Innocentio papa in regem unctus est, patre superstite.

30

1130. 'Cometa 8. Idus Octobris per 5 dies apparuit.

Pape, archiepiscopi et sancti.

1121. Calixtus papa cepit Gregorium antipapam. A. Margan. A. Angl. Merid.

1122. Obiit Radulfus Cantuariensis archiepiscopus et Robertus Lincolnensis. Godefridus dictus Rufus efficitur cancellarius regis pro 7000 libris argenti.

1123. Malachias Hyberniensis ordinatur episcopus et Alexander Lincolnensis. Rob. de M. A. Margan.

1124. Theulfus episcopus Wygorniensis obiit; cui successit Willelmus factus est Cantuariensis archiepiscopus. Cont. Flor.

1125. Hoc tempore floruit Hugo de Sancto Victore doctor eximius. Hic librum sacramentorum aliaque plura utilia edidit opuscula. A. Margan. Cont. Flor.

1126. Honorius papa. Rob. de M. Cont. Flor.

1127. Malachias episcopus Hyberniensis

1128. Obiit Willelmus Wintoniensis episcopus; cui successit ex abbate Glastoniensi Henricus, nepos regis Henrici I. et frater regis Stephani. Cont. Flor. A. Margan.

1129. Ludowicus rex Francie Philippum, filium suum, coronavit. Philippus obiit, et frater eius Ludowicus ab Innocentio papa in regem unctus est, patre superstite. Rob. de M.

1130. Innocentius papa et Petrus Leonis scismaticus. Cont. Flor. A. Margan.

1131. Robertus prior Lantonensis factus est episcopus Herefordensis. A. Teok.

1132. Bernardus abbas Clarevallensis

sanctitate, doctrina, signis et virtutibus mirabiliter enituit. Et Nigellus factus est Helienensis episcopus. Et 4. Nonas Augusti facta est eclipsis solis circa mediam horam diei. Subsecutus est terre motus 2. Nonas Augusti. Et Robertus Curthuse obiit in vinculis apud Kaerdif. Rob. de M. Cont. Flor.

35

1133. Natus est Henricus II. filius Galfridi comitis Andegavensis de imperatrice, 40 postea rex Anglie. Imperatrix enim Matildis, primi Henrici regis filia, mortuo imperatore, nupsit Galfrido comiti Andegavensi.

1135. 'Obiit Henricus rex Anglie, qui regnavit annis 35 et mensibus 4. Quo anno grave fuit bellum inter Normannos et Walenses apud Cober, cesis 1516. Henrico I. successit Stephanus, nepos eius.

45

1137. Ludowicus rex Francie senior obiit. Lotharius Imperator Romanorum obiit; cui successit Conradus, nepos eius.

50

1138. Grave bellum apud Hardegan et tanta strages, ut de captivis mulieribus mille remaneant ad decimam.

1139. Theobaldus abbas de Becco factus est Cantuariensis archiepiscopus. Thurstanus archiepiscopus Eboracensis obiit.

55

Et Gilebertus Foliath, postea Herefordensis et post Londoniensis episcopus, factus est abbas Gloucestrie.

1142. Stephanus rex captus in bello apud Lincolniam in purificatione sancte Marie a Roberto comite Gloucestrie, qui etiam cum multis eodem anno captus est fugiens a Wintonia. Imperatrix vero, soror eius, cum eo fugiens, vix evasit. Sicque rex pro comite liberatur.

1135. Hoc tempore magister Robertus Pullonus vita et doctrina clarus emicuit. A. Teok. et Cont. Flor.

1137. Obiit Willelmus Cantuariensis archiepiscopus; cui successit Theobaldus abbas Beccensis. Rob. de M. Cont. Flor.

1139. Rogerus episcopus Salesberiensis et Alexander Lincolnensis capiuntur a Stephano rege apud Oxonford. Rob. de M. Cont. Flor.

1140. Obiit Rogerus episcopus Salesberiensis. Cont. Flor.

1142. Iocelinus episcopus Salesberiensis consecratus est. A. Margan. 1141.

Rob. de M. A. Teok.

a) supra lineam c.

1) fugato Ludovico Ann. de Bello ap. Liebermann p. 52. 2) Falso, sicut iam Marganensis; lege Cicestrensis. 3) Cf. supra loh. Haugustald, a, 1135.

4) 516 corruerunt Cont. Flor. 5) Henrici IV. Rob. 6) decies centum decimae remanerent, maritis trucidatis Cont. Flor. 7) Error.

- Imperatores et reges. Pape, archiepiscopi et sancti.
- A. Teok. 1143. Innocentius papa obiit; [sedit^a annos 7].
 Celestinus^b papa [mensibus^a 5]. Stephanus rex et legatus, frater eius, fugati sunt de Wiltonia. Stephanus rex et legatus, frater eius, fugati sunt de Wiltonia.
1144. Obit¹ Milo comes Herefordensis sagitta percussus in venatione vigilia natalis Domini. 1144. Celestinus obiit. Lucius papa [anno^a 1]. 5
1145. Cometa apparuit mense Maio. 1145. Lucius obiit. Eugenius papa. 10
- A. Teok. 1146. Imperator Alemannie et rex Francie Ludovicus ad Terram Sanctam perrexerunt. 1147. *Alexander episcopus Lincolnensis et Robertus comes Gloucestrensis* obierunt. Hoc anno inchoata est abbatia de Dora. 15
- Rob. de M. 1147. Ludovicus rex Francie et Conradus imperator Alemannie Ierusalem per Constantinopolim proficiscuntur. Quorum exercitus numeratus est mille milium et quadringentorum milium. Qui tamen, peccatis exigentibus, vix cum paucis sine effectu reversi sunt. 1148. Gilebertus Foliath factus est episcopus Herefordensis ex abbate Gloucestrensi. Et Malachias episcopus Hybernensis et Robertus episcopus Herefordensis obierunt. Et Eudo hereticus in concilio dampnatus et in carcere retrusus est. 20
- A. Teok. 1150. Symon episcopus Wygorniensis obiit; cui successit Iohannes de Pagaham. 1151. Sigerius abbas Sancti Dionisii et Algarus episcopus Constantiensis obierunt. *Hic fundata est abbatia de Margan. 25
- Rob. de M. 1151. Galfridus comes Andegavensis obiit. Henricus, filius eius, non multo post tempore Anglie rex futurus ducatum suscepit Normannie. 1152. Conradus imperator Alemannie obiit; cui Fredericus successit. Et Theobaldus comes Blesensis, vir bonus, obiit. Hoc anno rex Stephanus et Henricus dux Deo inspirante concordati sunt. 30
- Rob. de M. 1152. Conradus imperator Alemannie obiit; cui Fredericus successit. Et Theobaldus comes Blesensis, vir bonus, obiit. Hoc anno rex Stephanus et Henricus dux Deo inspirante concordati sunt. 1153. Anastasius papa. Obit Bernardus abbas Clarevallensis et Eugenius papa et Henricus Eboracensis archiepiscopus et Eustachius, regis Stephani filius. 30
- A. Teok. 1154. Obit Stephanus rex pius; cui successit Henricus II^a, nepos Henrici prioris ex filia imperatrice. 1154. *Anastasius papa restituit Willelmum in sedem Eboracensem post mortem Henrici episcopi; quem Eugenius papa deposuerat. Qui reversus in Angliam, cum^c divina misteria consummat, hausto** in calice, ut aiunt, 35 veneno, moritur; ad cuius tumbam crebra fiunt miracula. Cui successit eodem anno Rogerus archidiaconus Cantuariensis. Dux quoque Henricus cum uxore Alienora pregnante reversus in Angliam, consecratur in regem. Et Thomas postea sanctus successit Rogero in archidiaconatum Cantuariensem. 40
- ib. Hic in inicio regni sui opida, que tempore Stephani regis ad destructionem patrie constructa fuerant, destruxit et diruit. Terremotus pluribus locis per Angliam.
- A. Teok. 1155. Adrianus papa. 1156. Willelmus, regis Henrici de Alienor primogenitus ante regnum trans mare natus, obiit. Et regina peperit filiam suam Matildem. 45
1156. Willelmus, regis Henrici de Alienor primogenitus ante regnum trans mare natus, obiit. Et regina peperit filiam suam Matildem. 1157. Hoc anno regina peperit Ricardum, postea regem Anglie. 45
1157. Hoc anno regina peperit Ricardum, postea regem Anglie. 1158. Iohannes episcopus Wygorniensis obiit; cui successit Alwredus, clericus regis. 50
1158. Iohannes episcopus Wygorniensis obiit; cui successit Alwredus, clericus regis. 1159. Alexander papa III. 50
1159. Rex Henricus II^a inauditam prius census exactionem per terras sibi subiectas fecit². Dehinc Tolosam versus copiosum movens exercitum, frustratis principalis intentionis nisibus, regressus est, Ludowico Francorum rege urbem tuente. Et de summa pace summa suborta est inter eos discordia³. Eodem etiam anno Adrianus papa obiit, et duo pape Rome facti sunt, Alexander catholicus, Octovianus scismaticus, qui dictus est Victor, quem Fredericus 55
- A. Teok. Eodem etiam anno Adrianus papa obiit, et duo pape Rome facti sunt, Alexander catholicus, Octovianus scismaticus, qui dictus est Victor, quem Fredericus

^a) supra lineam manu saeculi XIII. add.: filius bastard Henrici primi et frater Matildis imperatricis. 55

^{**}) in margine: Fertur, quod archidiaconus huius sancti Willelmi ei ad missam in calice venenum pro vino infuderit⁴.

a) supra lineam add. c. b) Celestinus c. c) de c.

1) Potius a. 1143. 2) Scutagium dicit. 3) Nescio, num haec quoque ad Robertum de Monte recedant.

4) Cf. Will. Neuburg. I, c. 26. 60

Imperatores et reges.

Pape, archiepiscopi et sancti.

Romanus imperator cum 153¹ episcopis in Papiensi concilio in papam suscepit. De cuius susceptione Ludowico regi Francorum et Henrico regi Anglorum spectabiles legatos cum litteris misit. Sed reges partibus et obedientie catholici pape Alexandri cesserunt. Et defuncta regina Francie², filia scilicet imperatoris Hispanie³, rex Ludowicus filiam Theodberti comitis senioris⁴ in matrimonium sibi iunxit. Et Henricus III, filius Henrici II. regis Anglie, nondum sexcennis, filiam regis Francie⁵ nondum biennem desponsavit.

10 Tamisia quoque fluvius apud Londoniam⁶ exsiccatus est, ut siccis pedibus transiretur.

A. Teok.

1160. Alwredus Wygornensis episcopus obiit.

1161. Theobaldus Cantuariensis archiepiscopus obiit.

1162. *Imperator Fredericus Mediolanum inclitam urbem Italie subvertit. *Et facta est fames magna per universum orbem.

1162. Thomas Cantuariensis archidiaconus et regius cancellarius octavis pentecostes Cantuariensis consecratur archiepiscopus ab Henrico Wintoniensi episcopo, cooperantibus sibi omnibus Cantuariensis ecclesie suffraganeis preter Londoniensem, Wigornensem et Bathoniensem⁷.

* Rob. de M
* A. Margan
Iun. 3.

1163. Alexander papa III. in regno Francie

navibus advectus appulit.

20

1164. Octavianus scismaticus obiit; cui successit in scismate Wigo Cremensis, dictus in apostatu Paschalis; et rex Henricus apud Norhamptonam concilium celebravit; et gravi discordia inter eum et Thomam Cantuariensem archiepiscopum orta, archiepiscopus a curia latenter recedens, metu regis ad exilium compulsus; mare transivit et a Ludowico rege Francorum honorifice susceptus est. Et Rogerus, filius Roberti comitis Gloucestrie, a sancto Thoma ante exilium Wigorniensis consecratur episcopus.

1165. Alexander papa Turonense concilium celebravit. Et Gilebertus Herefordensis episcopus ad sedem Londoniensem transfertur, et Robertus de Melun factus est episcopus Herefordensis.

* A. Teok.

1165. Terremotus factus est in Anglia nocte conversionis sancti Pauli⁸. *Et rex Henricus in Walliam exercitum ducens, parum profecit. Et Ludowico regi Francie nascitur filius nomine Philippus, toti Francie expectata leticia. *Et Alexander papa a Gallis rediens, honorifice a Romanis susceptus est.

35

1166. Robertus episcopus Bathoniensis obiit.

1167. Robertus de Melun Herefordensis episcopus obiit.

ib.

A. Margan.

40

1170. Hoc anno coronavit Henricus II. rex filium suum Henricum. Et sanctus Thomas archiepiscopus Cantuariensis cum pace et voluntate domini regis Henrici circa octavas sancti Martini Angliam rediit. 1171. Qui in proximo 4. Kal. Ianuarii crudeliter interfectus est, anno scilicet gratie 1171. Et sanctus Godricus de Finchehale obiit.

1170.
Dec. 29.
A. Margan.

1173. Mota est discordia inter regem Henricum patrem et filium suum regem Henricum III.

A. Teok.

1174. Obiit Willelmus Norwicensis episcopus; ib.

et Ricardus Cantuariensis archiepiscopus consecratus, et Reginaldus Lumbardus Bathonie, Ricardus Pictaviensis archidiaconus Wintonie, Gaufridus Ridel Hely, Robertus archidiaconus Oxonofordensis Herefordie consecrantur episcopi.

50

1175. Rex Henricus fecit pacem cum filio. Et fames fuit valida.

A. Margan.

1176. Iohanna, filia regis Henrici ex Alienora, regi Sicilie desponsatur. Mortalitas et fames magna.

ib.

1177. *Facta est concordia inter papam Alexandrum et Fredericum imperatorem, et scisma ecclesie cessavit.

1177. Facta est in crepusculo, scilicet aurora, mira choruscatio aeris per omnem terram 4. Kal. Decembris.

* A. Teok.
A. Margan.

1) Numerus 153 in epistola concilii habetur quae exat LL. II, p. 127. 2) Constantia. 3) Alfonsi. 4) Alam de Campania. 5) Margaretam. 6) In Ann. Teokesbur. spatium nomini inserendo vacat.

Bathoniensis affuit; episcopatus vacabant Londoniensis, Wigorniensis et Bangornensis Gervas. Cant. ed. Stubbs I, p. 171. 8) A. 1166. Terremotus fuit in Anglia media nocte conversionis sancti Pauli Ann. Cantuar. ap. Liebermann p. 6.

7) Emendandum est Bangoriensem; Robertus enim

60

Imperatores et reges.

A. Margan.

A. Teok.

1179. Ludovicus rex Francie orationis gratia perrexit Cantuariam ad sanctum Thomam et sequenti solempnitate omnium sanctorum filio suo Philippo coronam regni imposuit. Ipse vero monachus factus ordinis Cisterciensis, sequenti anno obiit.

ib.

ib.

A. Margan.

ib.

1183. Henricus rex iunior 3. Idus Iunii obiit. Et Willelmus comes Gloucestrie obiit 9. Kal. Decembris. Et fames valida.

A. Teok.

A. Margan.

A. Teok.

1185. Hoc anno circa nativitatem sancti Iohannis baptiste feria 6. per tres horas de quodam fonte lac pro aqua erupit in pago cui est nomen Gower iuxta castellum de Neth. Et eclipsis solis fuit Kal. Maii circa horam nonam. Et post elipsim sol conversus in colorem sanguineum.

A. Teok.

ib.

A. Margan.

1186. Obit Urbanus papa; cui successit Gregorius, qui nec uno mense sedit. Et Willelmus de Norhale archidiaconus Gloucestrie episcopus efficitur Wygorniensis et Willelmus de Ver Herefordensis.

1188. Gregorius VIII. papa obiit; cui successit Clemens III. Et in Anglia nocte circa gallicinium lux terribilis emicuit, et nox quasi dies efficitur, et mare preter solitum ascendens diversi generis animalia evomuit.

1189. Obit rex Henricus II. pridie Nonas Iulii; cui successit Ricardus, filius suus, qui unctus est dominica 3. Nonas Septembris.

1190. Rex Ricardus Ierusalem proficiatit et Cyprum insulam cepit et Acon^b et Aschalonem civitates, non tamen hoc anno.

ib.

1190. Baldwinus Cantuariensis archiepiscopus obiit et in civitate Acon^b sepultus est. Fredericus quoque imperator obiit. Et Hugo Cestrensis episcopus monachos expulit de Conventria et clericos substituit. Et Willelmus 35 Eliensis legatus est in Anglia.

1191. Clemens papa obiit; cui successit Celestinus III. Hoc etiam anno Glastonie inventa sunt ossa Arthuri regis.

1192. Obit Reginaldus episcopus Bathoniensis; cui successit Savaritus. Et rex Ricardus captus est a duce Austrie et postea in Alemannia ab Henrico imperatore detentus.

A. Teok.

ib.

A. Margan.

1194. Ricardus rex a custodia liberatus Angliam venit 4. Idus Martii et 15. Kal. Aprilis^a apud Wyntoniam in magna gloria coronatur.

A. Teok.

A. Margan.

ib.

1196. Iohanna, relicta Willelmi regis Apulie, soror Ricardi regis, desponsatur comiti Sancti Egidii.

1196.

Oct. 20.

ib.

1197. Iohannes episcopus Wigorniensis consecratur Londonie 13. Kal. Novembris. Et Willelmus Eliensis episcopus et Willelmus comes Saresberiensis obierunt.

ib.

1198. Henricus imperator obiit; cui successit Otho, nepos Ricardi regis ex sorore.

A. Teok.

1199. Obit Ricardus rex; cui successit Iohannes c, frater eius, tunc comes Pictaviensis.

Pape, archiepiscopi et sancti.

1178. Eclipsis solis Idus Septembris.

1179. Alexander papa Rome magne glorie concilium, 300 scilicet episcoporum, celebravit, in quo multa ecclesie utilia instituit. Eodem anno Rogerus Wygorniensis episcopus Turoais obiit.

1180. Baldewynus Wygorniensis efficitur episcopus ex abbate Fordensi.

1181. Alexander papa obiit; cui successit Lucius III. Rogerus Eboracensis archiepiscopus obiit.

1183. Nicholaus Landavensis episcopus obiit.

1184. Ricardus Cantuariensis archiepiscopus obiit.

1185. Lucius papa obiit; cui Urbanus successit. Et Baldewynus Wygorniensis episcopus ad sedem Cantuariensem transfertur.

1186. Obit Urbanus papa; cui successit Gregorius, qui nec uno mense sedit. Et Willelmus de Norhale archidiaconus Gloucestrie episcopus efficitur Wygorniensis et Willelmus de Ver Herefordensis.

1188. Gregorius VIII. papa obiit; cui successit Clemens III. Et in Anglia nocte circa gallicinium lux terribilis emicuit, et nox quasi dies efficitur, et mare preter solitum ascendens diversi generis animalia evomuit.

1189. Obit rex Henricus II. pridie Nonas Iulii; cui successit Ricardus, filius

1190. Baldwinus Cantuariensis archiepiscopus obiit et in civitate Acon^b sepultus est. Fredericus quoque imperator obiit. Et Hugo

1191. Clemens papa obiit; cui successit Celestinus III. Hoc etiam anno Glastonie inventa sunt ossa Arthuri regis.

1193. Robertus Wigorniensis episcopus obiit; cui anno sequenti successit Henricus abbas Glastoniensis.

1194. Herebertus factus est episcopus Saresberiensis et Henricus Marescallus Exonie.

1195. Henricus Wigorniensis obiit 8. Kal. Novembris et Hugo Dunelmensis. Quo anno pre nimietate pluviarum pene segetes perierunt.

1197. Iohannes episcopus Wigorniensis consecratur Londonie 13. Kal. Novembris. Et Willelmus Eliensis episcopus et Willelmus comes Saresberiensis obierunt.

1198. Celestinus papa obiit; cui successit Innocentius III. Hic quoque obiit Iohannes episcopus Wigorniensis et Willelmus Herefordensis.

a) solidum c. b) gl.: Acres c. c) gl.: dux Normannie c.

1) Marganensis habet: fluctus div. g. animalia merserunt. obiit a. 1199.

2) Potius Maii Ann. Teokesbur.

3) Hic

Imperatores et reges.

Pape, archiepiscopi et sancti.

1200. Facta est concordia inter Philippum regem Francie et Iohannem regem Anglie. Et cedes Walensium facta est in Eleueyn, et combustio Bristolli horrenda. Eodem anno duxit rex Iohannes Ysabellam, filiam comitis Engolamensis, cuius regis neptem¹ Ludovicus rex Francie duxit uxorem.
1200. Sanctus Hugo episcopus Lincolnienſis obiit. Egidius de Breuse episcopus Herefordensis consecratur.
1201. Rex Iohannes apud Cantuariam coronatur cum regina sua.
1201. Abbas de Firmitate² cum quibusdam monachis Cistercii per preceptum regis veniens in Angliam, accepit seisinam de Ferendone³ ad abbatiam construendam.
1202. Arturus de Britannia capitur et gladio transfoditur⁴ apud castrum Mirabel, cum quo etiam cepit Savaricum de Mauléone et multos alios milites 200 et eo amplius.
1202. Abbas de Firmitate² cum quibusdam monachis Cistercii per preceptum regis veniens in Angliam, accepit seisinam de Ferendone³ ad abbatiam construendam.
1204. Philippus rex Francorum Normanniam occupat et Andegaviam et castrum de Chinone et civitatem Pictavis. Et Alienora regina obiit.
1204. Abbatia Belli-loci constructa, et Petrus de Rupibus consecratus est⁴.
1205. Hubertus Cantuariensis archiepiscopus et capitalis iusticiarius Anglie obiit 3. Idus Iulii, et Savaricus Bathoniensis et Godefridus de Luci Wintoniensis episcopus; quo anno eidem ecclesie Petrus successit.
1206. Iocelinus Troteman consecratur in episcopum Bathoniensem.
1207. Regina Ysabel peperit Henricum III, primigenitum regis Iohannis, apud Wyntoniam Kal. Octobris.
1207. Stephanus de Langedonia consecratus est a domino papa in archiepiscopum Cantuariensem; pro cuius consecratione orta est discordia inter dominum papam et regem. Interdictum generale latum per totam Angliam et Walliam, scilicet per provincias Cantuariensem et Eboracensem, 9. Kal. Aprilis; et Anglia Rome subiugatur.
1208. Willelmus prior de Golclive electus est ad sedem Landafensem et Hugo ad sedem Herefordensem. Willelmus de Breuse, pater et filius, cum uxoribus et infantibus in Hyberniam fugerunt.
1209. Hugo Troteman archidiaconus Wellensis electus est in episcopum Lincolnienſem. [Hic inceptus ordo fratrum Minorum⁵].
1210. Hic transfretavit Iohannes rex in Hyberniam, et Willelmus de Breuse et Hugo de Lacy inde redierunt, Hugo quidem fugiens et Willelmus cum muliere et uxore et filiis apud Windelesoram deducti. Ibi in carcere fame perierunt.
1211. Rex Iohannes duxit exercitum usque Snaudoniam contra Lewelinum, a quo 32 obsides accepit, quos omnes rex suspendi fecit.
1212. Gaufridus Eboracensis archiepiscopus et Maugerus Wigorniensis episcopus obierunt.
1214. Relaxatio interdicti pridie⁶ Nonas Iulii, quod duraverat per 6 annos et 3 menses et 17 dies.
1216. Rex Iohannes obiit 14. Kal. Novembris apud Newerc⁷; cui successit Henricus III, filius eius, puer 9 annorum, in festo Symonis et Iude⁸ apud Gloucestriam coronatus per Walonem legatum.
1216. Innocentius III: papa obiit 17. Kal. Augusti apud Perusium; cui successit Honorius III.
1219. Translatio sancti Thome archiepiscopi et martiris Nonas Ianii.
1220. Fuit maximus ventus proxima nocte post festum sancte Lucie, qui etiam domos multas fregit. Eodem anno terremotus magnus in partibus transmarinis urbes cum habitatoribus subvertit.
1224. Iuxta Rosam in aqua que dicitur Medeweysa tres viri submersi, et post tres dies exanimis inventi, in ecclesia beate Marie virginis de Kaversham⁹ meritis eiusdem domine suscitati sunt.
1225. In Hispania congregati plus quam 15 reges Saracenorum contra populum christianum, adventu sancti Iacobi apostoli et sancti Georgii martiris a facie christianorum fugati sunt et prostrati, et quidam capti.
1226. Emissio conventus de Dora ad Gratiam-Dei⁵ 8. Kal. Maii, scilicet in vigilia sancti Marci euangeliste.
1228. In nocte beati Georgii martiris tellus contremuit. Et Fredericus imperator Alemannie, nondum tamen domine pape reconciliatus, circa natiuitatem beate Marie piratico navigio Tyrum applicuit et postea in civitatem Acon a fratribus Templi deductus est. Ad cuius instantiam cathedra sancti Petri terra Ierosolimitana christianis est reddita, et pax decem annis confirmata.

⁴) recentiore manu add. c.: iuxta Wigorniam, et postea in ecclesia Wigorniensis sepultus.

a) gl.: apud Rothomagum c. b) manu recentiore suppl. c. c) supra lineam: vel V. d) sic etiam Margan.; emend. Faversham.

1) Blancam. 2) Nicolaus. 3) Farringdon in com. Berks. 4) Episcopus Wintoniensis; v. a. 1205.

65 5) Grace-Dieu prope Monmouth.

Imperatores et reges.

Pape, archiepiscopi et sancti.

A. Margan.

1229. Fredericus Imperator cum patriarcha et

Petro Wyntoniensi episcopo et Willelmo Exoniensi episcopo dominica in palmis civitatem Ierusalem cum gaudio intraverunt et muros eius a paganis dirutos construxerunt. Et in vigilia pasche ante sepulcrum Domini ignis de celo descendit. Ipso anno obiit Willelmus Landavensis episcopus; cui successit Elyas, antea thesaurarius Herefordensis. Ricardus Cantuariensis archiepiscopus rediens de Roma obiit.

ib. 1230.

1232. Henricus III. rex Anglie transfretans in Pictavis multum expendit, parum profecit et multos de suis amisit. Ipso anno Willelmus de Breuse iunior suspendio periit per Luelinum principem Wallie. Eodem etiam anno obiit Gilebertus de Clare comes Gloucestrie et Herefordie.

10

Anno 1233. post trium monachorum electionem Cantuariensium cassatam a Gregorio octavo¹ electus est magister Edmundus de Abedonia, tunc canonicus Saresberiensis, vir valde venerabilis et omni morum honestate peditus et tam in sacris quam in secularibus litteris eruditus; et ipso anno consecratus est dominica qua cantatur *Letare Ierusalem* in leticia et exultatione.

15

1234.
Apr. 2.

1234. Anno regni regis Henrici III.

17. apparuit mirabile signum circa solem a mane usque ad horam sextam. Quo tempore orta est guerra inter regem et comitem²⁰ Marescallum¹ propter alienigenas. Quo anno Hubertus de Burgo comes Cantie, paulo ante iusticiarius totius Anglie, de carcerali custodia apud Divisas² evadens, in proximam parochialem ecclesiam se recepit. Sed inde horribiliter per pedes tractus, carceri tenebroso crudelissime flagellatus mancipatur, tamen per censuram²⁵ ecclesiasticam, agente episcopo diocesano, eidem ecclesie redditur³; ubi cimeterio fossa et vallo circumdato, custoditur a 50 militibus et mille viris aliis, fame cruciandus. Tandem Dei nutu mittente dicto Ricardo Marescallo militariam manum armatam, de eadem ecclesia, cunctis fugientibus qui eum custodiebant, est ereptus et 30 non sine magno timore et periculo ad eundem Marescallum usque ad Striguil⁴ est deductus; et sic manus iniquorum evasit.

A. Margan.
1231.

1235. Obiit Willelmus iunior Marescallus; cui successit Ricardus, frater eius, vir strenuissimus et acer nimis. Et Ricardus, frater Henrici regis, comes Cornubie, accepit uxorem⁵ relictam Gileberti comitis de Clare.

35

1239. Natus est Edwardus primogenitus Henrici regis 14. Kal. Augusti⁶.

1240.
Nov. 16.

1241. Obiit sanctus Edmundus archiepiscopus Cantuariensis 16. Kal. Decembris sepultusque est apud Pontiniacum, ubi florent virtutes eius magne et mirande⁷.

40

1242. Hoc anno rex Anglie Henricus III. contra regem Francie transfretans in Gasconiam, omnes terras quas prius habuit amisit, excepta Gasconia; ubi per totum annum et eo amplius commoratus est cum regina sua, que ibidem peperit⁸.

1243. Papa Innocentius IV.

45

1247.
Febr. 20.
Febr. 21.

1246. Hoc anno 10. Kal. Marcii⁹ factus est terremotus per Angliam et Walliam hora diei nona, item 9. Kal. eiusdem ante crepusculum.

1247. Translatio sancti Edmundi Cantuariensis archiepiscopi.

50

1248. Obiit Radulfus de Mortuo-mari, pater Rogeri de Mortuo-mari. Et natus erat Radulfus, filius Rogeri.

1249. Lodowycus rex Francie Damietam cepit.

a) sic c. b) ab hoc fere loco scribarum manus saepe variant in c.

1) Ricardum. 2) Devizes in com. Wiltensi. 3) Haec Marescalli. 4) Potius lun. 16. 5) Cf. Ann. Winton. cum captivitate priore in capella de Brentwood confusa sunt. 6) Castellum in pago Monemuthensi; cf. Ann. Teok. a. 1233. 7) Waverl. a. 1240. ap. Liebermann p. 192. 8) Beatrix. 9) Feria 4. addunt Ann. Teok.; itaque a. 1247.

Imperatores et reges.

Pape, archiepiscopi et sancti.

1250. Lodowycus rex Francie captus est a paganis.
1251. Apud Eboracum duxit rex Scotie¹ Margaretam, filiam regis Henrici, in uxorem.
- 5 1252. [Annus qui dicitur hote somer^{a. 2}].
1253. Passio beati Petri martiris de ordine Predicatorum³.
1254. Transfretatio regis Henrici et regine ac Edwardi ad celebrandum matrimonium cum⁴ sorore regis Hispanie⁵.
- 10 1255. Puer Hugo a Iudeis apud Lincolniam crucifixus est. Eodem anno translatio sancti Petri⁶.
1256. Ricardus comes Cornubie electus erat in regem Alemannie.
1257. Hoc anno idem Ricardus in regem coronatus est. 1257. Kalendis⁷ Aprilis obiit Reginaldus abbas 6. Dorensis.
- 15 1258. Eiecti sunt fratres regis Henrici⁷ et multi alienigene per commune consilium baronum.
1259. Transfretatio regis Henrici ad tractandum de pace cum rege Francie super quibusdam iniuste detentis.
- 20 1260. Proditum fuit castellum de Buelt⁸ et destructum per Walenses die beati Kenelmi regis et martiris. Jul. 17.
1263. Hoc anno incepit gwerra Simonis de Monte-forti.
1264. Capta est villa de Norhampton. Bellum de Lewes 2. Idus Maii eodem anno. Mai. 14.
- 25 1265. Bellum apud Evesham in vigilia sancti Oswaldi. Aug. 4.
1266. Bellum apud Chestrefeld⁹, et captus est comes de Fereriis¹⁰.
1267. Orta est controversia inter regem et comitem Gloucestrie¹¹. Eodem anno magnus ventus erat¹².
- 30 1268. Obit Petrus de Aqua-blanca episcopus Herefordensis; cui successit Iohannes de Brutone. Octobonus legatus recessit de Anglia, qui postea Adrianus papa vocabatur¹³.
1269. Terremotus magnus in crastino sancte Lucie virginis¹⁴. 1269. Memorandum¹⁵, quod Petrus episcopus Herefordensis obiit apud Mugwas die Marcii proxima post festum beate Katerine virginis anno Domini 1268. et sepultus fuit Herefordie die Venere sequenti, videlicet in festo beati Andree apostoli. Et Iohannes le Bruton electus fuit in festo epiphanie Domini eiusdem anni. Et die Lune proxima post festum sancti Marci euangeliste anno Domini 1269. recepit temporalia. Dec. 14.
- 35 1270. Edwardus, filius regis Henrici, iter arripuit versus Terram Sanctam die beati Iacobi apostoli cum pluribus aliis. Jul. 25.
1271. Vulneratus fuit dominus Edwardus a quodam Saraceno.
1272. Obit rex Henricus die beati Edmundi archiepiscopi. Nov. 16.
- 45 1273. Rediit dominus Edwardus de Terra Sancta in Gasconiam. 1273. Obit¹⁶ abbas Henricus 7. 12. Kal. Decembris. Kal. Ianuarii electus est Willelmus de Herefordia in abbatem. 8. Kal. Februarii emissus est ventus apud Dernehale. Nov. 20.
1274. Coronatus est dominus Edwardus, filius regis Henrici, 1274. Jan. 1. Jan. 25.
- 50 14. Kal. Septembris post adventum suum de Terra Sancta. Aug. 19.

a) *add. alia manus in margine superiore c.* b) *manu s. XIV. med. add. c.* c) *ad a. 1269. in margine inferiore add. c.*

1) Alexander III. 2) i. e. aestas calida; cf. Ann. Waverl. a. 1252, ap. Luard II, p. 344. 3) Siculi, arx in pago Walensi qui Brecknock vocatur. 4) Robertus; cf. Ann. Waverl., ap. Luard II, p. 370. 5) Gilbertum. 6) 10. Kal. Febr. a. 1268; Ann. Winton., ap. Luard II, p. 106. 7) Hadrianus V. a. 1276.

Imperatores et reges.

Pape, archiepiscopi et sancti.

1275. Terremotus prout patet subitus.
[Terremotus^a erat die Mercurii in festo
sanctorum Prothi et Iacincti circa horam
terciam anno Domini 1275].

1275. Obiit Iohannes le Brutun episco-
pus Herefordensis; successit Thomas de Can-
tilupo.

1282.
Mart. 24.

1281.^b Hoc anno insurgabant Walenses
contra regem Edwardum, procurante David
ac incipiente 9. Kal. Aprilis.

1276. Innocentius papa obiit. Successit

Octobonus, qui Adrianus vocabatur. Eodem anno obiit.

1281.^b Abbas Willelmus [9.^c] Wrohze obiit,
indole almus,

Dore prelatus, Rypatorio¹ tumu-
latus.

1282. Hoc anno interfectus est Lewelinus princeps Wallie
prope Buhelt 3. Idus Decembris.

1283. Item anno sequenti 6. Nonas Octobris apud Salopiam
tocius regni concilio disceptus est ac suspensus, postea decolatus
supradicti principis frater David necnon et, intestinis combustis,
membratim per quatuor partes regni Anglie transmissus.

1284. Memorandum, quod Edwardus,
filius regis Edwardi, nascebatur apud Kaernarvan anno Domini 1284.

1287. Ossa beati Thome episcopi Here-
fordensis translata sunt a loco ubi primum sepulta fuerunt.

1289. Rediit dominus Edwardus rex a Gasconia. Fertilitas fru-
menti in Anglia² et iuvenum mortalitas.

1291. Pro dolor! anno isto capta est civitas Acon, que alio
nomine quondam dicta fuit Tholomaida. Et tota Terra Sancta
a Saracenis est occupata, et non multum post eorum ditioni regnum
Armenie subicitur.

1292. Obiit dominus Robertus Burnel
episcopus Bathoniensis et Iohannes de Pec-
cheham Cantuariensis archiepiscopus.

1293. Tractanda Gasconie³.

1294. Orta est guerra Madoci et Morgani.

1296. 4. Idus Marcii obiit Willelmus de
Herefordia, quondam abbas vallis Dore 10.

Anno Domini 1305, 5. Kal. Decembris natus est Iohannes,
filius Iohannis de la Ware, apud Ewyas.

1307. Princeps invictus Edwardus rex benedictus

Hic Nonis Iulii transfertur ad ardua celi.

Jul. 7.
1310.

Jan. 31.

1309. Anno Domini 1309. fuit eclipsis solis vigilia sancte
Brigide virginis circa meridiem, die sabbati.

1310.^d Obiit Iohannes de Grosso-monte,
quondam abbas istius domus 11.

Anno 1312.^d Obiit Hugo Cromus, quon-
dam abbas huius domus 12.

1312. Hoc anno pridie Idus Aprilis ma-
gister Ricardus de Straddel dominus et abbas

domus Dore Cysterciensis ordinis Herefordensis dyocesis apud 45
Oxoniam, non solum honorifice, immo, Deo secum sic disponente
et clerimonia adminiculante, digne quidem in sacra incepit theo-
logia.

1318. Hoc anno ostendit Deus manum
suam, scilicet miracula ostendendo in loco isto et hoc per virtutem 50

a) haec in imo margine suppl. c.

b) anni 1281. 1282. 1283. manu eadem quae maximam partem Annalium exaravit scripti sunt.

c) superscr. c.

d) haec manu eadem ac annales 1257. et 1273. scripto.

1) Ripatorium, hodie L'Arrivour (dép. Aube), duas leucas distans a civitate Trecenti, cuius episcopus et Janáuschek, Originum Cisterc. I, p. 59. 2) V. Ann. Hatto a. 1140. monasterium Cisterciensis ordinis Waverl. a. 1288. 3) Cf. 'Gesch. v. England' IV, p. 82. 55

Imperatores et reges.

Pape, archiepiscopi et sancti.

sancte virginis, quam quidem gracie^a dedit venerabilis matrona
Matildis Burnel, que iacet coram magno altari.

1321. Anno Domini 1321, pridie Nonas Octobris et die tunc
5 Martis venit Dore dominus W[illelmus] de Grauntsoun et portionem Oct. 6
ligni sancte crucis, auro lapidibusque preciosis perpulcre adornatam,
secum deferri fecit et in crastino in honore sancte Trinitatis ob gra- Oct. 7
ciam et favorem dompni Ricardi de Straddel dicte domus abbatis
monasterio contulit, scilicet debitum, quod sibi debebatur, cancel-
10 lata obligatione, dicto domino Ricardo abbati totaliter condonavit.

1347. 4. Kal. Augusti obiit magister Ri- Jul. 29.
cardus de Straddull, sancte theologie doctor
eximius et abbas istius domus 12.

1362.^b 10. Kal. Iulii obiit Robertus Jul. 22
Wroth abbas istius domus 13.

15

a) sic c. b) haec eadem manu quae p. 530, n. d. notata est scripta c.

ADDENDUM.

EX AMBROSII CARMINE DE RICARDI I. ITINERE SACRO.

Cum O. Holder-Egger socius vere a. 1884. in bibliotheca Vaticana moraretur, ex Ambrosii carmine Francogallico quod a Ricardo Londoniensi ad Itinerarium peregrinorum describendum adhibitum esse, b. m. Pauli supra p. 193. docuit, partes quae imperium attingunt accuratissime, etiam siglis libri scripti retentis, transsumpsit. Codex Christinae reginae nr. 1659¹, membr. fol. min., 90 foliis, duabus columnis, quarum singulae fere 34 versus continent, distinctis constat. Scriba saec. XIII. ex., haud semper quantum oportebat attentus, litteras n et u, ui et iu, ni et m minus perspicue exaravit, modo vocales, modo consonantes figuris v et u designavit, verba minus accurate distinxit, saepe singula verba, interdum² versus omisit.

Auctor, qui plus semel³ Ambrosium se nominavit, reges Franciae et Angliae a. 1188. in confinio Normanniae collocutos⁴, Ricardum I. Sept. 1189. Londinii coronatum⁵, a. 1190. peregrinos mense Iunio Verzeliaco Lugdunum profectos⁶, autumno Messanae moratos⁷ se vidisse, professus est. Sed quamvis nonnisi Ricardi I. iter sacrum tractare sibi proposuisset, tamen non ante a. 1196⁸, vel forte etiam postea, opus absolvit. Normannos 'nostros antecessores' vocavit⁹, et omnino sermone carminis Neuster prodit¹⁰; forsitan cum Ebroico¹¹ civitate nescio quo usu coniunctus fuerit. Fortiter quidem stetit cum rege suo contra hostes et fallaces expeditionis socios, tamen in Gallos (quantum ex his frustulis iudicari) non tam acri odio quam qui eum vertit Londoniensis invecus est.

Quamvis tam tenui indole praeditus esset, ut carmen sola rhythmica oratione eaque satis libera et levi a chronica ieiuna et arida differat, tamen, ut versuum extremas syllabas consonas redderet, res epithetis adinventis exornavit. Multa quae ipse sine dubio vidit, velut principem discordiae cum Siculis exortae causam, plane omisit. Alia autem tam concorditer cum Gestis Ricardi et Hovedenio congruunt, ut Ambrosium non sola memoria fultum, litteras quoque et relationes epistolis traditas inspexisse putarim. Certe autem poeta adhuc fere ignotus iam inter principes tertii itineris sacri auctores habendus erit.

Brevia fragmenta publici iuris fecit Keller, 'Romvart' p. 411 sqq. Integram editionem, ut supra l. l. dictum est, parant VV. Cll. G. Paris et G. Monod. Quae hoc loco exhibemus V. Cl. A. Tobler benigne recensere et explanare voluit.

F. L.

1) Minus recte supra p. 193. semel nr. 814. indicatur.

2) Cf. v. 171. 994. f. 89. 3) V. 171. 727. f. 24.

4) V. 133. 150. 5) V. 190. 6) V. 399: *jo roi*

7) V. 517. 539. 618. 727. 1088. 8) V. 828. et cf.

finem carminis; certe tamen Philippo II. superstite; cf. v. 826. 9) V. 617. 10) V. 221 sqq. de

rege in Anglia commorato cis mare scripti videntur.

11) V. 259. 1006.

r. 1. Qui^a longue estoire ad a traitier,
 Mult lui covient estreit guaitier
 Qu'il ne comenst^b pur^c sei grever
 Oevre^d qu'il ne puisse^e achever;
 5 5 Mais si la face e si l'empraine
 Que^f a dreit^g maint iço qu'il enpraine.
 E por ço ai comencié briefment;
 Que la matire valt^h griefment.
 Vers la materie me voil traire,
 10 10 Dont l'estoire est bone a retraire,
 Ki retraitⁱ la mesaventure
 Qui nos avint, e par dreiture,
 1187. L'autre an en terre de^k Sulie
 Par nostre^l surfaite folie,
 15 15 Que Deus ne volt plus consentir
 K'il ne la nos feist sentir.
 Sentir la nos fist senz dotance
 Et en Normendie et en France
 Et par tote cristienté;
 20 20 U que poi en ot ou^m plenté,
 La fist il sentir en poi d'ure
 Por la croiz, que li monz äureⁿ,
 Qui a cel tens fud destornee
 Et des paens aillors tornee
 25 25 Del^o päis ou ele selt estre,
 Ou Deus deigna morir et nestre,
 Del Hospital et del seint Temple
 Dont fud tröee^p mainte temple^q,
 r. 1, col. 2. Del sepulcre, ou Deu fu posez,
 30 30 Dont pechiez nos ot deposez^r.
 Nel fud, ne fait pas a retraire^s,
 Mais por Deu, qui volt^t a sei traire
 Son poeple, qu'il aveit raient,
 Qu'il servoit lores de neient^u.
 35 35 D'ainsifaite descovenüe
 Fud la grant gent e la menüe
 Par tot le mont desconfortee,
 Que a paines fud confortee.
 Laissees furent les charoles^v
 40 40 E sons e chançons^w et paroles
 E tote joie teriane
 De tote la gent cristiane;
 Tant que l'apostaille de Rome,
 Par cui Deus salua maint home —

45 Ço fud le uitismes⁶ Gregoires,
 Com il^a est trové es estoires —
 Cil fist un pardon sucurable^b
 Por Deu, el despit al diable,
 Que de toz pechiez sereit quites⁷
 50 Qui ireit sor les genz herites⁸,
 Qui aveient desherité
 Le digne rei de verité.
 E por ço tant rei et tant conte,
 Tant altre gent qu'il n'[en]⁹ est conte,
 55 Se croiserent por Deu requere
 " En Sulie, la luintaine¹⁰ terre¹;
 Croiserent sei comunement
 Tote la plus proisie gent.
 Li cuens de Peitiers, li vaillanz
 60 Richarz, n'i volt estre faillanz
 Al besoing Deu et sa clamor,
 Si se croissa por süe amor;
 Premiers fu de toz les hauz homes
 Des terres dont nos de ça sumes.
 65 Puis mut li reis en son servise,
 Ou il mist grant peine e grant mise².
 Ne remanoit a la croiz prendre
 Nus por son heritage vendre;
 Ne li viel ne li bachelier
 70 Ne voleient lor cuers celer,
 Qu'il ne mostrassent lor pesance,
 Et qu'il ne préissent vengeance
 De la honte qui esteit faite
 A Deu, qui ne l'³ avoit forfaita,
 75 De sa terre qui ert guastee,
 U sa gent lui fud si hastee,
 Qu'ele ne se sot conseillier.
 Mais nuls ne se deit merveiller,
 S'ele fud lores desconfite:
 80 Ke ço esteit bone gent eslite,
 Mais Deus voleit que cil murussent,
 Et qu'autres genz le succrussent⁴.
 Cil furent mort corperelment⁵,
 Mais il vivent celestielment:
 85 Autresi font [tuit⁶] cil qui moerent
 Qui el servise Deu demuerent⁷.

45 a) litterae quibus strophae incipiunt variis coloribus pictae sunt. b) convist c.; emend. Tobler. c) pour minus recte ed. Keller. d) Devio c.; emend. Tobl. e) puisse c.; em. T. f) Qui Keller. g) en add. c., sed expunctum est. h) nalt K. i) retint c.; em. T. k) desulie K. l) vostre K. m) or K. n) avre K. o) Quel c. p) tireo c.; em. T. q) corr. ex depechiez c. r) velt c.; em. T. s) denent K.; em. T. t) Cil c. u) sucorable K. v) suppl. T. w) luintaine K.; forsan scribendum en luintaine T. x) istorum add. versus: Quil aveient desherite | Le digne rei de verite. 50 sed expuncti sunt. y) uel K. z) corr. ex suturrusent c. a) corr. ex corperalment c. b) suppl. T. c) temuerent c.; em. T.

1) adorat. 2) percussa multa tempora (capitis). 3) Non fuit — non oportet dicere — (sc. crux expulsa v. 23) nisi per Deum. TOBLER. 4) choreae. 5) silent cantiones, sopiuntur iurgia Ricardus. Itin. peregr. II, 2. ed. Stubbs p. 139. 6) ad exhortationem pape tunc Gregorii octavi, ib. p. 138; bulla data est a. 1187, Oct. 29; cf. supra p. 109, n. 3. 7) sub obtinenda peccatorum omnium venia, Ricardus. 8) haereticas. 9) sumptum. T. 10) Quae sequuntur (Keller p. 414 sq.) attingunt parlement entre Gisors et Trie, ubi auctor (a. 1188) reges Franciae et Angliae ab archiepiscopo Tyri reconciliatos et ad crucem

- ^{r. 3}
¹¹⁹⁰ E asemblerent¹ devant Dreues,
 Qui est a set lieues d'Evreues.
 260^a Issi² come^b li rei parlouent^c
 De lor eire qu'il devisouent^d,
 Esteme vos^e, c'uns messagfers
 Veneit a mult grant desirers
 Al rei de France, teste encline,
 265 Et dist que morte ert la rēine³.
 Et par icel [grant^f] descomfort
 Et par un autre et fier et fort —
 Del rei de Puille⁴, qui mort ert,
 Dont [tres^g] granz dols parut et piert —
 270 Fud tote^h gent desheritee^b.

 E lors^{b. 6} mut la rei de Paris
 E prist congié a Seint Denis.
 Maint chevalier ot esléu
 Qui n'ierent pas uncorⁱ mēu:
 290 Ke li plus des barons Franceis
 Esteient la mēu ainçois.
 Et lors^b mut li dux de Burgoine⁷
 Ovec le rei en sa besoigne.
 Li cuens de Flandres⁸ eralment
 295 Mut, ne demora pas grantment⁹.

 A Leons¹⁰ fu l'ost arestee
 Sur le Rogne, l'ève crestee¹¹.
 Li dou rei iloc se teneient
 415 Por la gent qui oncor^k veneient.
 Tel merveille ne fud veüe,
 N'onques tele gent esmeüe.
 E furent bien esmé cent^l mile,
 Dont li plus gisoit par la vile.
 420 Li rei ne furent herbergié
 Ne en vile ne en vergié¹²:
 Oltre le Rogne firent tendre
 Lor paveillons pur^m l'ost atendre.
 E atendre les coveneit,
 425 Ke meint home encore veneit.
- ^{r. 4, col. 2.} E illoc tant les atendirent,
 Qu'assemblez^a e venuz les virent.
 E quant orent tant atendu,
 Sēu de veir^e et entendu,
 430 Que tote l'ost esteit ventie, 5
 Mult furent lié de lor venüe.
 Lors firent lor tres^p desfichier,
 Qui ierent si bel et si cler
 Fet^q devant par [la^r] sablonerre¹³
 435 Por l'ost qui veneit grant deriere. 10
 Li dou rei s'entreconvoierent
 Tant com lor veies s'aveierent¹⁴;
 Puis ala chescon^a a son port
 A grant joie et a grant deport.
 440 Li reis Filippes des Franceis 15
 S'esteit ja alöz¹⁵ ainçois
 As Geneveis de son passage,
 Por ço qu'il en sunt^r preu et sage;
 E Richarz^a li reis de Engleterre.
 445 Costeia la mer terre a tere 20
 Et s'en ala dreit a Marseille
 De part Deu, qui toz biens conseille^v.
 Quant l'ost sot que li rei errerent,
 Tels i ot qui ainz jor leverent,
 450 Li autre al plus matin qu'il porent, 25
 Pur le Rogne qu'a passer orent.
 Cil qui ainz jor furent levé,
 Ne se tindrent point a grevé;
 Le pont passerent premerement^w.
 455 Conques n'i ot arestement. 30
 Mais cil qui al matin passerent
 E qui sor le pont s'entassent¹⁶,
 Cil durent estre mal bailli^z:
 K'une arche del pont [i^t] failli,
 460 Qui esteit haute a desmesure 35
¹⁴ De l'ève, qui n'iert pas sēure;
 Plus de cent^l homes ot sur^v l'arche,
 Qui de sapiert, trop [fu^t] grant charge:
 L'arche chāi^z, cil trebuchierent;

a) duorum inter se consonantium versuum primus impari numero computari debuisse, nisi v. 171: Ambroise dit qui fiat 40
 cest livre singulus duobus versibus qui extremis syllabis ivre consonant (forsitan postea) subiunctus esset. b) com c.;
 em. sic vel com li dui T. c) parloient K. d) devisorent c. e) Eth vos (ecce vobis) c.; em. T. f) suppl. T.
 g) la add. c. h) lores c. i) uncore c.; em. T. k) oncore c.; em. T. l) .c. c. m) pour K. n) corr. ex
 Quassemblez c. o) deveir K. p) nes (naves) c.; em. T. q) Tot c.; em. T. r) deest c. s) cheacons K.
 t) e add. c.; del. T. u) .r. c. v) hic desinunt quae Keller p. 424. impressit. w) versus una syllaba longior T. 45
 x) malvilli c.; em. T. y) desur c.; em. T. z) chili c.

sumendam inductos vidit (v. 133: mult le rēimes p. 208. 7) Hugo. 8) Philippus. 9) V. 303
 entremetre; 150: vi ge iloc). Henrico II. mortuo, Ricardus c. 7. et v. 342
 Ricardum I. (1189, Sept. 3) coronatum vidit (v. 190: —375. de foedere Vezeliacensi c. 9 in. vertit.
 a Londres vi ge des grans dons doner). Haec et 10) A. 1190, m. lul. medio. 11) violentam. 50
 quae de reditu regis sequuntur fere omnia recepit Quae sequuntur habes supra p. 209, ubi l. 4-8.
 Ricardus c. 3-6, sed multa ipse addidit. 1) Phi- minoribus typis excudendae erant. 12) viridario.
 lippus II. et Ricardus I. 2) Haec vertit Ricardus 13) litus sabulosum. T. 14) continuabant. 15) pactus
 c. 6, ed. Stubbs p. 146. 3) Isabella obiit a. 1190, erat. 16) Haec vertit Ricardus supra p. 309, l. 17
 Mart. 15. 4) Willelmus II. obiit a. 1189, Nov. 16. —34, quae minoribus typis excudendae erant.
 5) confracti sunt Ricardus. 6) Postquam statuta Pontem ruptum esse, breviter commemorant G. Ric., 55
 fuit dies a moveir a la saint Johan, as vitaves (Iul. 1.), supra p. 114.
 a Vercelai. Versus 286-295. vertit Ricardus supra

465 Les genz crièrent et huchierent;
 Chescons quidot, qui nel saveit,
 Avoir perdu quant qu'il avait:
 Filz ou frere ou appartenant.
 5 Mais Deus [i^a] ovra maintenant,
 470 Que de toz cels qui la chäirent
 N'i ot mort que deus qui morirent;
 Ge di que l'em pëust trover,
 Mais nus ne l'osast esprover:
 10 Ke l'ewe est si rade et si forte,
 475 Poi i chiet riens qui en estorte.
 Se cil perillèrent^b el monde,
 Il sunt devant Deu net et munde;
 Il s'esmurent en sa besoigne:
 15 Si'n avrönt merci, ço besoigne!
 480 L'arche del pont ert peçoiee,
 E la gent tote desvoiee;
 Ne saveient quel part aler
 Ne en^c montant n'en avaler,
 20 Ne el^d pont n'ot nul recovrer,
 485 N'il [n'i^a] troverent nul ovrer;
 N'el Rogne n'avoit nes ne barges
 Qui fussent prou granz ne prou^e larges,
 Nis cels n'i pöeient [il^a] sivre,
 25 Qui passé erent, n'acunsivre.
 490 E quant autre conseil ne surent,
 S'i firent le mielz qu'il [i^a] porent^f:
 En bargettes assez estreites,
 Ou les genz [mult^e] erent^f destreites,
 30 Passerent oltre a mult grant peine;
 495 Mais issi veit qui pur Deu peine!
 1.4, col. 2 Treis jorz dura le passément,
 Et s'i ot grant entassement;
 E donc [et^a] li fol et li sage
 35 Alerent quere lor passage.
 500 Al plus procein port, a Marseille,
 Ala de genz une merveille;
 Et al port des^g Veneitiens
 Rala^h de mult preuz cristiens;
 40 Tant en rala as Geneveis,
 505 N'enⁱ sereit nombre enveis,
 E a Barlete^k e a Brandiz^l,
 Tant que l'em en diseit granz diz.
 A^m Meschines mult en ralerent,
 45 Tant que li dou reiⁿ ariverent.
 510 Meschines^o est une cité
 1.4, c. 2 Dont li auctor ont mult conté,

Et bien et bel assise vile,
 Car el^m siet el chief^s de Sezille,
 Desus le Far encoste Rise,
 515 Que Agoland prist par s'emprise.
 Meschines iert mult pleine d'aises;
 Mais les genz trovames^q malveises.
 Lor reis si ot a nom Tancre,
 Qui mult avait or esmeré,
 520 Que si ancesur änerent
 Qui tres^r Guischart Robert regnerent.
 Lors^o ot une dame^r en Palerne.
 Ki sujorné i ot grant terme,
 Reine ot esté del realme,
 525 Femme esposee^p al rei Gillame.
 Mais li proz, li bien entechiez
 Murut sanz eir; — ço fu pechiez.
 La reine estoit suer le rei
 De Engleterre^q, ki prist conrei,
 530 Qu'il lui fist son doaire rendre,
 Si que onques ne l'osa defendre
 1.5 Tancrez, qui esteit en saisine
 Del doaire e de la reine.
 Vos, qui avez sens et mémoire,
 535 Öistes bien coment, l'estoire!
 La⁸ merveille de [ses^r] enekes
 Vint par devant Espaine iloques.
 A Meschines vint la navie,
 Onques^r ne vi tele en ma vie.
 540 Que li reis Richart atendoit,
 A cui Engleterre apendoit.
 La ot gent de maintes maneres
 E tres et tentes et banerés
 Fichees contreval la rive;
 545 Car la cité^t lor ert eschive⁹.
 Pres des nes s'estoient tenu,
 Tant que li rei fusement venu:
 Ke li burgeis, la Grifonaille¹⁰
 De la vile et la garçonaille^u 11,
 550 Gent estraitte de Sarazins,
 Ramponoent¹² noz pelerins;
 Lor deiz es oilz nos aportoient
 [E^a] chiens pudneis¹³ nus apelouent.
 [E^a] chascun jor nos^r laidissoient
 555 E noz pelerins^v mordrissoient
 E les jetouent es privees¹⁴,
 Dont¹⁵ lor oevres^w furent provees.
 Soignurs, costume¹⁶ est et^x usages

a) suppl. T. b) parillèrent c.; em. T. c) Nen c.; em. T. d) Nel corr. ex Neni c.; em. T. e) pu c. f) orent c.
 g) de c.; em. T. h) Kala c.; em. T. i) Ne c.; em. T. k) bairlete c.; r, loco i, expunctum est. l) Ma c. m) ele c.
 50 em. T. n) tes c. o) Lorea c.; em. T. p) espose le c.; em. T. q) corr. ex engleterre c. r) des c.; em. T.
 s) Onq c. t) citee c.; em. T. u) garçonaille c.; em. T. v) a add. c., sed puncto del. w) pelerins c. x) couras c.
 em. T. y) supra lin. suppl. c.

1) Pontis navalis efficiendi consilium suo regi attribuit Ricardus I. 28. 2) Brundisium. 3) Philippus II. 4) Ap. Ricardum c. 11, supra p. 210. 5) in initio vertit Ricardus I. 6. 6) Auctor igitur affuit. 7) Iohanna. 8) Ap. Ricardum c. 12. 9) inimica. T. 10) Griffonum (Graecorum) turba. 11) faex populi. T. 12) Derklebant. 13) putentes. 14) cloacas. 15) super quo scelere Ricardus. 16) Ricardi c. 13.

- Que, quant princes de halt parages —
 560 Si haut com est li rois de France,
 Dont par le monde ad tel parlance,
 Et com est li reis de Engleterre,
 Ki si grant honor ad en terre —
 Entre en citié ou en vile
 565 N'en tel^a terre com est Sezille,
 Qu'il i deit venir com halt sires
 Por plusor genz et pur lor direz.
 c. 5, c. 2. Car chescon home a son espeir¹,
 Qui dit: 'Tel te voi, tel^b t'espeir'.
 570 Por ço [le^c] di, quant li roi vindrent,
 Que multes genz illoc sorvindrent.
 Le rei de France premiers vint²
 A Meschines, ou il survint
 Plusors genz, qui veer l'alerent.
 575 Mais onques son vis n'aviserent;
 Kar il n'aveit c'une nef sole,
 E el rivage ot presse et fule;
 Et por cele presse eschiver
 S'ala el paleis a armer.
 580 Quant li rois Richart ariva³,
 Lors⁴ fu assez qui estriva⁴
 De veer [le^e] desur la rive,
 La sage gent et la jolive,
 Qui ainz ne l'aveient vëu,
 585 Si en eurent desirer ëu
 De veer le por sa pröesce.
 E il venoit o tel hautesce,
 Que tote la mer ert coverte
 Des galees o⁵ gent aperte⁵,
 590 Combatanz od hardies chieres,
 Od penoncels et od banieres.
 Issi⁶ vint li reis el rivage,
 Si ot encontre lui son barnage;
 Ses biaux destriers lui amenerent,
 595 Qui en ses dromonz venu erent.
 Et il monta et sa gent tote.
 Si diseit tels qui vit la rote
 Qu'itels reis [bien⁷] deveit venir
 Et bien deveit terre tenir.
 600 Mais li Grifon s'en corucerent,
 Et li Longebard en grocerent⁷,
 Por ço qu'il mut o tel estoire
 Sor lor citié et od tel gloire.
 c. 5. Quant⁸ li deu rei armé [se^c] furent,
 605 Li Grifon puis en pais s'esturent;
 Mais li Longebard estrivouent
 Et nos pelerins maneçovent,
 Qu'en lor tres les¹ detrenchereient⁸
 Et lor aveirs en portereient^h.
 610 Car de lor femmes se douterent, 5
 A qui li pelerin parlerent;
 Mais tels le dist¹ por els grever⁹,
 Qui n'i deignast rien achever.
 Li Longebard e la comune
 615 Orent toz jorz vers nos rancune, 10
 Por ço que lor pere^h lor distrent,
 Que nostre ancesur¹⁰ les conquistrent,
 Si ne¹ nos pöeient amer,
 Ainz nos quideient afamer.
 620 Nel firent por nus sushaucier, 15
 Que^m il firent lor turs haucier
 E les fossez plus parfonz^a faire:
 Iço empeira^o mult l'afaire,
 Et les tençons et les manaces,
 625 Qui levoient en plusors places. 20
 Si¹¹ avint un jor¹² c'une fame,
 Que l'en dist que aveit non Ame¹³,
 Portoit par l'ost son pain a vendre;
 Uns pelerins vit chaut et tendre
 630 Le pain, et si en bargaigna, 25
 Et la feme se desdeigna
 Del fuer¹⁴ por qu'il le requereit⁹,
 Si que par poi que nel fereit,
 Tant ert ele iruse et desvee.
 635 Eth vos la barate¹⁵ levee, 30
 E tant que li burgeis s'i⁴ mistrent;
 Le pelerin illoques pristrent,
 Sil bâtirent et chevelerent¹⁶
 c. 5, c. 2. E laidement le demenerent.
 640 Al rei Richard vint la clamor, 35
 Cilquist [et^c] pais et amor,
 Pais entr'els quist et porçaça
 Et ses gens ariere chaça.
 Mais¹⁷ diables, qui par nature
 645 Het pais sor tote creature, 40
 Resmut el demain¹⁸ la meslee,
 Ki a meschief fu desmellee.
 Et li dou rei erent ensemble
 A un parlement⁹, ço me semble,
 650 Et les justises de Sezille 45
 Et des hauz homes de la vile.
 Illoc parlöent de pais faire.

a) tele c.; em. T. b) te c. c) suppl. T. d) Lores c. e) la add. c.; del. T. f) lor c.; em. T. g) detrenche-
 rarent c.; corr. T. h) portereint c. i) fist c.; em. T. k) peres c.; em. T. l) nos ne poent c.; em. T.
 m) Quil c.; em. T. n) parfont c.; em. T. o) empeirei c.; em. T. p) corr. ex quereit ab ipso scriba. q) se c.; 50
 em. T. r) parlein c.

1) aestimationem. 2) A. 1190, Sept. 16; cf. supra p. 116. 280. 3) Sept. 23; cf. ib. 4) contendebat. 5) exercitata, agili. 6) Haec vertit Ricardus supra p. 211. 7) murmuraverunt T. 8) Ricardi c. 14. 9) irritarent Ricardus. 10) Auctor igitur erat Nor-

mannus. 11) Ricardi c. 15. 12) Oct. 3. 13) Anna. T. Fort. Anima. 14) de pretio Ric. 15) clamor, rixa. 16) capillis dilaceratis Ric. 17) Ricardi c. 16. 18) 4. die Octobris, supra p. 117.

1190. Estesvos^a en dreit cel afaire,
 Issi com li dou rei parløent
 655 De la pais que faire quidøent,
 La novele qui fud saillie,
 5 Que nostre gent [ert^b] assaillie;
 Et vindrent par deus foiz message,
 Que l'om en feseit grant damage;
 660 Et li tierz mes qui vint après,
 Dist al rei: 'Ci ad male pes,
 10 Quant li home de ceste terre
 Tient [or^b] les genz de Engleterre
 Dedenz et dehors la citié.
 665 Si fud donques la verité,
 Que li Lungebard s'en partirent,
 15 Qui as reis distrent — s'i mentirent —,
 Que ço iert por la tençon desfaire,
 Et ço n'esteit fors pur mal faire.
 670 'Jordans lu Pins^{d,1} et Marguariz —
 A cui toz mals seit eschariz²! —
 20 Cil dou bracerent la braçaille³
 Del mal et furent començaille⁴.
 r. 6 Le rei de France esteit illoques
 675 Et li reis d'Engleterre oveques,
 Si fud o lui, quil reconta.
 25 Li reis d'Engleterre monta,
 Qui la ala por departir
 La mellee⁵. Mais ad partir
 680 De granz vilainies li distrent
 Cil de la vile et lui mesdistrent.
 30 Et li reis se curut armer
 Et les fist par terre et par mer
 Assaillir tut a la røunde:
 685 Kar^e tel gerrier^f n'aveit el inonde.
 Grant fu la noise et la barate,
 35 Et la chose^g en malveis estate.
 Franceis vindrent lor seignur⁶ quere
 A l'ostel le rei d'Engleterre;
 690 Kar la vile iert si østormie⁷,
 Qu'il n'en quiderent trover mie.
 40 Et il revint et retorna
 Et paleis ou il sujorna.
 E li Lungebard a lui vindrent,
 695 A l'estrier senestre le tindrent;
 Si lui promistrent et donerent
 45 Et le lor lui abandonerent

1190. Et preierent qu'il maintenist
 Els en la vile et retenist
 700 A son ues et en son demaine;
 Si i mistrent e cust et peine,
 Tant⁸ que li rois s'arma en eire^{h,9}.
 Si nosⁱ dist tels qui fist a croire¹⁰,
 Qu'il aida a cels de la terre
 705 Plus qu'as genz le roi d'Engleterre¹¹.
 Eth vos la barate esmøue
 Et la noise par l'ost creue.
 Li Franceis en la vile esteient¹²
 r. 6, c. 2 Qui a aise se deportieent,
 710 U li Lungebard se fioient.
 Mais cil de l'ost ne s'en guardoient^{k,13}.
 Estes vos les portes fermees
 E les genz de la vile armees
 E montees as murs defendre;
 715 'Mais puis lor en covint descendre.
 Et cil qui erent hors sailli
 Et qui avoient assailli
 L'ostel seignur Hugun le Brun¹⁴,
 S'em combatoient tot comun.
 720 Quant li reis d'Engleterre i vint,
 Si ne cuit pas, qu'il øust vint
 Homes od^m lui al comencer.
 Lorsⁿ leisserent le manascer
 Li Lungebard; tres que il le virent,
 725 S'en tornerent, si s'en fiirent.
 Et li pruz reis lor corut^o sure;
 Si vit Ambroises¹⁵ a cele^p hore,
 Que, quant cil le virent venir,
 K'adonc vos pøust sovenir
 730 De berbiz qui fuient a lou.
 Ausi com boef traient al jou,
 Traieient^q sus vers la posterne
 Qui est de la devers Palerne,
 U a force les embati
 735 E ne sai quanz en abati.
 L'ost s'øtürmi, et tut monterent
 Come cil qui assailli erent
 Des Lungebarz par lor oltrage
 Et des faus Grifons plains^r de rage.
 740 Mais teus genz orent l'ovre enprise
 Qui mainte vile aveient prise:
 Ço erent Norman et Peitevin,

a) Ethros c.; em. T. b) suppl. T. c) A add. c. d) lupins c.; luppin codd. Itiner. Ricardi. e) k' s. f) gerrier c., em. T. g) noise c.; em. T. h) ueire c.; em. T. i) dist tels qui nos c.; em. T. k) guadoient c. l) p praepositor, sed expunctum est c. m) oue c.; em. T. n) Lores c.; em. T. o) cort c.; em. T. p) icel c.; em. T. q) Traient c.; em. T. r) plain c.; em. T.

50 1) de Pino supra p. 117; del Pin p. 121. 280; de Pin p. 77. 2) destinatum sit. T. 3) brauten das bräu. 4) instinctu Ricardus. 5) sollicitum pugnantes separare Ric. 6) Philippum II. 7) commota Ric. 8) Ricardus supra p. 212. 9) festinanter. T. 10) Verba quoque ut veritatis conscius nobis referebat Ricardus sibi assumpsit; cancellanda igitur est p. 212, n. 1. 11) Philippum II. Messanensibus contra Anglos fuisse, alii quoque Angli narraverunt; cf. supra p. 118. 12) civitatem intraverunt et per medium illorum ibant tutissime acsi domi essent, G. Ric. p. 118. 13) hoc ignorabant Ric. 14) Cf. p. 118, n. 1. 15) Nota auctorem se testem rei professum.

1190. Gascon, Mansel¹ et Angevin,
 c. 6. Et de Engleterre en i aveit
 745 Assez plus que l'em ne saveit.
 Hardiement les assaillirent,
 Quant en sum [les^a murs] les choisirent;
 Tot entor la cité cururent;
 Ne finerent tant que enz furent.
 750 E [cil^b] jetoient et traioient^c
 E grant damage lor fasoient
 En sum des murs d'ars, d'arbalestes^d,
 Que^e il avoient totes prestes,
 Geterent pierres e caillos
 755 Et feroient noz genz granz^f cols;
 Quarel, pilet iloc voloient,
 Ki noz pelerins afoleient.
 Treis chevalers nos afoleurent
 A une porte ou il entrerent.
 760 Li uns fud Pieres Tireproie
 Qu'il jeterent mort en la voie^g,
 E Maher de Sauçoi² aveques
 Regeterent il mort illoques,
 E Raols de Rovroi trovez
 765 I refu mort, c'est veir provez;
 Mult furent pleint et regreté;
 Deus lor otreit³ sa salveté!
 Si Lungebard fudent leal,
 Comparé l'eussent real⁴.
 770 Mais lor folie lor dut nuire,
 Que nus eschaufa pur els cuire⁵.
 Cil qui defendoient la vile
 Erent plus de cinquante mile
 Sor les murs et sor les todeles,
 775 Et od targes et od rôeles⁶.
 La veïssiez gent^h assaillie
 Durement et de grant baillie⁷.
 Devers les paleis les gualeesⁱ
 c. 6, c. 2. Esteient assaillir alees;
 780 Mais li reis de France i estoit,
 Qui sor le rivage s'estoit
 E fist les gualees defendre
 Le port, qu'il nel pëussent prendre^k.
 E il⁸ traistrent tant qu'il ocistrent
 785 Deus galioz⁹, dont il mespristrent.
 Mais de deça devers la terre
 Assailloit li rois d'Engletère,
1190. Qui les Lungebarz enväi
 'Issi que mult bien l'en chäi.
 790 Lors^m veïssiez ses genz monter
 Et les montaines sormonter
 E coper les flaels^{n, 10} des portes; 5
 La ot [granz^o] genz prises et mortes.
 Parmi les rües s'enbatirent;
 795 Tels i ot qui s'en repentirent:
 Car cil getoient et traioient
 De lor soliers¹¹, ou il estoient. 10
 Mais parmi¹² tote lor äie
 Furent [mort^b] a cele enväie.
 800 Et qui que fust as daerains^p,
 Li reis fud un des premerains,
 Qui osast entrer en la vile; 15
 Puis [en^b] i entra bien dis mile.
 Lors^m öisiez noz genz hüer^q
 805 E desconfire et tempester,
 Blecier, laidir et entester¹³.
 Plus tost eurent [il^b] pris Meschines 20
 C'uns prestres n'ad dit^r ses matines.
 Et mult i eüst^s gent occise,
 810 Si al rei n'en fust pitié prise.
 Et bien pöez de fi savoir,
 Qu'il [i^t] ot perdu grant avoir¹⁴, 25
 Quant la grant presse fud entree:
 c. 7. Car tost fud la vile pelfree¹⁵;
 815 Si furent lor¹⁴ galees arses,
 Qui n'ierent [ne^b] povres n'eschases¹⁶.
 Si i ot femmes guaaignees^u, 30
 Beles^v [e^b] pruz et enseignees —
 Ge ne poi mie tot savoir.
 820 Mais — fust folie ou fust savoir —
 Ainz qu'il fust bien par l'ost sëu,
 Eurent la li Franceis vëu 35
 Nos penoncels et nos banieres
 Sor les murs de plusors manieres;
 825 Dont li reis de France ot envie,
 Qui lui dorra^{w, 17} tote sa vie.
 E la fud la guerre engendree 40
 Dont Normendie fud gaste.
 Quant¹⁸ li rois ot Meschines prises
 830 E ses banieres es turs mises,
 Lors^m lui manda le rei de France,
 Qui aveit envie et^s pesance 45
 De ço qu'il les i öt dresciees —

a) les murs suppl. T. b) suppl. T. c) tiruoient c.; em. T. d) darblestes c.; em. T. e) Quil c.; em. T. f) bis scr., sed semel puncto del. c. g) us (?) la proie erasa c.; em. T. h) genz c.; em. T. i) gualiet c. k) padre c.; hunc versum a scriba ante 782. positum postponendum esse indicavit corrector. l) Et add. c.; del. T. m) Lores c. n) frans c.; em. T. o) deest c. p) derains c.; em. T. q) versus huic consonans deest c. r) in marg. a scriba suppl. c. 50 s) ot c.; em. T. t) deest c. u) guaignees c.; em. T. v) Belez c.; em. T. w) fort. durra (durabit) T. x) super lin. c.

1) Cenomannenses. 2) de Saliceto supra p. 212. 11) a solaris Ric. 12) non obstante. T. 13) occidere. T. 14) Messanensium. 15) expilata. 3) donet. 4) regii T.; stragem nostris dedissent Ric. 16) miserae. T. 17) dolebit. T. 18) Ricardi c. 17, supra p. 213. 5) coquere, excidere. 6) clipeos. 7) vigore. 8) Scil. Franci. 9) Anglicos. 10) flagella Ric. 55

1190. Ses genz en erent coreciees —,
 835 Que ses banieres jus mëisent
 Si home^{a.1}, et les sliēs² feissent
 Drescier as murs de la citié —
 5 Ço lui manda por verité —;
 E de ço qu'il ensi^b feseit,
 840 Que a sa hautesce en mesfeseit,
 Si lui desplaisoit durement.
 Seignurs, si demant jugement,
 10 Liquels les i deveit^c mielz metre;
 Cil qui ne se volt^d entremetre
 845 A l'assalt de la citié prendre,
 Ou cil qui osa ço emprendre?
 Li rois Richarz^e òi l'afaire;
 15 Si n'en deigna pas long pleit faire³
 17. c. 2 Vers l'autre rei de tel requeste,
 850 Qui mult en iert en grant requeste;
 Neporquant mult i ot paroles
 Dites henviuses⁴ e foles.
 20 Mais l'en ne^f deit pas metre en livre
 Totes folies ne escrivre.
 855 Mais li haut clerz et li haut hoīne
 Parlerent tant — ço fu la some —
 De la pais en plusors maneres,
 25 Que chescuns des reis ses baneres
 Ot [mis^g] en turs et en tureles.
 860 Puis⁵ pristrent conrei^h des noveles
 Toīst mander au rei de Sezille,
 De la comune de la vile
 30 La vilainie et le surfeit⁶,
 Qui ert a els e as lur feit.
 865 Li messenger leⁱ rei Richard
 Li distrent de la sūe part,
 Qu'il demandoit od sa clamor
 35 Le doaire de sa sorur
 Et del grant tresor sa partie,
 870 Ke lui fust a dreit departie,
 Que^k dreture et raisons gereit,
 Et quant que a la dame afereit.
 40 Li messenger furent nomé,
 Haut gentil home et renomé
 875 Et gēnt de mult [tres^l] grant parage
 E de mult [tres^l] grant seignorage
 E mult furent de grant affaire
 45 Qui alerent en cel affaire:
 Li uns fud li dux de Burgoine⁷

880 De cels qui quistrēnt la besoīne,
 1190. E l'autre Robert de Sabloil⁸,
 Halt hom, proz e de grant acōil;
 E de autres en i pot avoir,
 17. Dont jo ne poi les nons savoir.
 885 Cist errerent et chevalcherent,
 Et tant [par⁹] lor erre aprochierent,
 Que tuī lor message a brief terme
 Conterent al rei de Palerīne.
 Li⁹ reis Tancrez, qui mult ert
 sages,
 890 Ot òi parler les messages.
 Mult aveit òi aventures,
 Si iert bons clers des escriptures.
 E il saveit bien ja la chose,
 Si ne pensa mie grant pose¹⁰
 895 A la response n'al respondre.
 Si respondi sanz plus apondre
 A la gent le rei d'Engleterre,
 K'en l'establie¹¹ de sa terre
 E des¹ barons de son rēaume
 900 As costumes le rei Guillame
 Si metreit de cele querele,
 Si qu'en semblast a chescon bele;
 E se li burgeis de Meschines
 Orent fait foles aatines^{m.12}
 905 N' il orent les reis coreciez,
 Qu'il lor sereit bien adresciez.
 Et quant li messenger ço òirent
 Cilⁿ qui del rei Richard partirent,
 Il i ot tel qui bien diseit,
 910 Ke ja li reis n'en^o plaideroit.
 Mult i ot paroles parties;
 Maintes^p bones copes¹³ parties^q
 I ot as messagers de France;
 Li autre mistrent en soffrance¹⁴.
 915 Ore orez la grant descordee,
 17. c. 2. Qui lors^r et puis fud acordee,
 Que li reis de France dut faire,
 Qui dut mander en cel affaire
 Priveement^{s.15} al rei Tancre —
 920 Ne sai qu'il aveit esperē —,
 Qu'il [en^t] feist ço qu'il voldroit,
 E que^u il gardast bien son droit,
 Ne ja por le roi d'Engleterre
 Ne se moveroit vers lui de gerre,

a) homes, sed a puncto del. c. b) en c.; em. T. c) deit c.; em. T. d) velt c.; em. T. e) R. c. f) e corr. c.
 g) suppl. T. h) qrer (pro grei) c.; em. T. i) li c.; em. T. k) v. 871. forte post v. 872. ponendus est. T. l) ces c.;
 em. T. m) a puncto del. c. n) deest hoc loco, suppl. e nota p. o) nel corr. nen c. p) Mais c.; em. T. q) iterum
 50 adduntur versus 907 sqq., sed hic expuncti sunt: Cil qui del rei Ricchard partirent | Quant cest message òirent, | Il i ot
 tel qui bien diseit | I le [sic] | ot tel qui bien diseit. r) lores c. s) p uerment c., em. T. t) quil c.; em. T.

1) Scil. Angli. 2) Gallicas. 3) nec etiam responde-
 dere curavit Ric. 4) invidiosas. 5) Ricardi c. 18.
 6) 'ausschreitung'. T. 7) Hugo. 8) V. supra
 11) statutum. T. 12) provocationes. T. 13) pocula.
 14) alii (Angli) patienter tulerunt (se non esse do-
 natos). T. 15) Cf. supra p. 126.
 55 p. 119. 9) Ricardi c. 19. 10) tempus. T.

- 925 Qu'il ert a lui par sairement.
¹¹⁹⁰ S'issi fud, ç'ala malement;
 L'estorie ne garantist mie
 Que li reis pensast^a vilainie;
 Mais li poples diseit sanz faille,
 930 Qu'il le manda, coment qu'il aille.
 Cil qui nules copes n'^[i^b] eurent¹,
 Repairerent a l'ainz qu'il porent;
 Lur message mult bien retindrent
 E a Meschines s'en revindrent.
 935 Li^{c.2} reis. Richarz^d adonc feseit
 Faire une ovré qui lui plaiseit,
 Ço ert un chastel Mategrifon,
 Dont furent dolent li Grifon.
 Cil³ vindrent al rei, si li distrent
 940 Ço que al rei Tancre^e requistrent
 E ço que^f il⁴ lui remandoit
 De ço que^f il lui demandoit:
 Ço ert de sa terre l'establie
 A l'esguard de sa baronie.
 945 E li reis Richard respondi,
² Si que gueres n'i atendi,
 Que ja a lui ne plaideroit
 E que^f il se porchaceroit⁵.
 Quant^{b.6} la novele fud sëue,
 950 Que pais ne triwe n'iert tenüe,
^{7.8} Eth vos la guerre en grant dotance
 Por l'apoiail⁷ le rei de France;
 Car li Longebard vezié⁸
 S'esteient¹ a lui alié.
 955 Eth vos la viande veëe^{k.9},
 Si qu'en l'ost n'en venoit denree;
 E ne fust Deus et la navie,
 Meint i menassent povre vie;
 Mais es nez ot lor garnisture
 960 Blez, vins [e^b] chars e fornesture.
 La vile esteit par nuit guaitee,
 E l'ost esteit eschelgaitiee¹⁰;
 E li rei erent a descorde
 Par envie qui tot descorde.
 965 Ço n'iert mie [ne^b] bel ne gent;
 Mult se penerent haute gent
 De metre entre els acorde¹ et pais
 E chevalchöent al palais.
 A Mategrifon, et ariere
- 970 Revenoient par la charere.
¹¹⁹⁰ Mais onques n'i porent fin metre,
 Tant ne se sorent entremetre.
 Si com testemoine la letre,
 Tant ne [se^m] sorent entremetre, 5
 975 Devant que li reis¹¹ de Sezille,
 Qui sot le surfeit de la vile,
 Prist le filz d'un suen chanceler^{n.12},
 E od lui ot un chevaler,
 Mien escient^o son conestable, 10
 980 Qu'il tint a preu et a estable,
 Sil tramist al rei d'Engleterre,
 Si lui manda ço: que sa guerre
 Ne quereit il nient avoir,
 Mais s'il en voleit prendre avoir 15
 985 Por les quereles qu'il quereit,
^{r.8.c.2} Que volenters pais en fereit;
 Et doreit vint mile onces d'or,
 Que^p il prendreit de son tresor;
 Et s'il voleit d'un mariage 20
 990 Parler al los¹³ de son barnage,
 C'une^q de ses filles, pucele,
 Bel enfant et preu damoisele,
 Dureit a Hertur de Bretagne^r
 E por faire issifaite overaigne, 25
 995 D'onces^s durreit autre vint mile¹;
 Ne mais que cel or lui rendroit,
 Si Herturs l'emfant ne perneit;
 E sa sorur encore oveques
 Lui renveiereit^v il illoques. 30
 1000 Quant li reis ot ço entendu,
 Lors^w n'i ad gueres atendu,
 Qu'autres genz^x renveia ariere
 Por querre pais ferme et entiere:
 L'arcevesque de Montreial¹⁴, 35
 1005 Celui de Rise¹⁵ le leal,
 L'evesque d'Evreues Johan¹⁶,
 Qui soffri [inaint^b] düst e ahan,
 Fist li^x reis le message faire,
 Qui saveient l'ovre et l'afaire; 40
 1010 E altres genz od els alerent.
 Pais quistrent et pais apoterent
 Et firent l'avoit aconduire^y,
 Dont vos m'öistes orainz dire.
 Et quant ço fud que^f il revindrent, 45

a) de *add. sed expunct.*, tele *superscr. c.* b) *suppl. T.* c) *Le c.; em. T.* d) *R. c.* e) *quil, sed u expunct. c.*
 f) *Quil c.; em. T.* g) *O add. c., sed expunctum est.* h) *uant, sed initiali litterae pingendae spatium vacat c.*
 i) *Sestient c.; em. T.* k) *vee c., em. T.* l) *p. et ac., sed corr. c.* m) *deest c., suppl. e v. 972.* n) *ch'a . . . c., litterae postremae erasae sunt.* o) *oscient c.; em. T.* p) *Quil c.; em. T.* q) *Come c.* r) *Bretagne c.* s) *Dous onces dor autre c.; em. T.* t) *versus huic consonans deest c.* u) *revereit c.; em. T.* v) *Lorea c.* w) *ne add. c.; del. T. 50*
 x) *le c.; em. T.* y) *accondire c.; em. T.*

1) Scil. legati Anglici. 2) Ricardi c. 20. 3) Argumentum v. 939—948. Ricardus iam c. 19. antecepit. 4) Tancredus Ricardi I. 5) suae rei se consulturum. T. 6) Ricardus supra p. 214. 7) auxilium (appui). T. 8) callidi. 9) Scil. Angli. 10) custodita. 11) Ricardi c. 21. 12) Ricardum filium cancellarii Hovedenus supra p. 119. 13) secundum consilium. T. 14) Willelmum, de quo cf. supra p. 117. 119. 306 sq. 15) Willelmum; cf. supra p. 117. 119. 16) V. supra 55 p. 119.

- 1015 Trestuit lié de la pais devindrent.
^{1190.} Lors^a furent les chartres¹ lées
 E contrescrites e vées,
 E la pais cerchiee et juree,
 5 Dont la gent fud assëuree,
 1020 E l'avoit vëu et pesé
^{r.8.} Dont il n'ad point al rei pesé²,
 Qui mult fû coveitus del prendre
 Pur^b el servise Deu despendre.
 10 E lui fud donc sa suer rendüe,
 1025 Qui dut estre mult chier vendüe.
 Lors^c volt^c li reis que fust rendu³,
 Que plus n'i eüst atendu,
 Quant que ses genz aveient pris
 15 Des lur; ço lui torna a pris.
 1030 ^dSur⁴ escumunication
 Fud rendu par confession^e;
 Dont l'arcevesque de Röem^{f.5}
 Dona [le^g] halt conseil et boen.
 20 Eth vos la vile en bone estate
 1035 E sanz tençon et sanz barate;
 E quiconques l'i^{h.6} oseit faire,
 Sil feseit l'om pendre ou desfaire.
 E fud l'ost de mult grant justise;
 25 Bien ait l'aume⁷ qui l'i ot mise!
 1040 Lors^a furent les voies errees;
 Si réumes⁸ bones denrees
 Et de chevaux et de vitaille.
 Issi ala l'ovre sanz faille;
 30 E li burgeois se repaiserent
 1045 E les pelerins herbergierent.
 E li dou rei lors¹ s'acorderent —
 Mais mainte⁹ feiz puis desçorderent —
 E partirent entr'els l'avoit;
 35 E ot chescon qu'il dut avoir.
 1050 Li⁹ chevalier¹ qui en l'esté
 Aveient illoques esté,
 Se dementouent¹⁰ e plaignouent
^{r.8, c.2.} Por la despense¹¹ qu'il faisoient.
 40 Tant ala sus et jus la plainte,
 1055 Qu'el fud al rei Richard ateinte;
 Et il dist, que tant lor dureit,
 Ke chescons l'öer s'en poreit;
 E lor dona si granz dons riches
1190. Richard, qui n'est aver ne chiches¹¹,
 1060 Hanas¹² d'argent, c. pes dorrees,
 K'en aportoit a devantees¹³
 As chevalers, solonc ço qu'ereit,
 Que de biaux dons [tuit¹⁴] le löerent
 E grant et maïen et menur;
 1065 E lor fist del suen tant henur,
 Que nis¹⁵ cil qui a pié estoient¹⁶
 Cent solz del suen al meins avoient:
 E as dames desheritees,
 Qui¹⁷ de Sulie erent getees,
 1070 E as dames e as meschines¹⁸
 Dona il granz donz a Meschines.
 E li reis de France ensemment
 Redona a ses genz granment.
 Eth vos tote l'ost en leesce
 1075 Por l'onor et por la largesce
 E por la pais qui ert venüe.
 Eht vos¹⁶ la grant feste tentüe
^{1190.}
^{Dec. 25.} Le jur de la nativité.
 Li reis Richard, por verité,
 1080 Fist crier que tuit [i¹⁹] venissent
 Et que od lui la feste tenissent;
 E le rei de France mena
 Mangier o lui; tant se pena.
 A Matesgrifon fud la feste
 1085 En la sale que par pöeste
^{r.9.} Ot feite li reis de Engleterre
 Sor le pois¹⁷ a cels de la terre.
 Ge¹⁸ fui al manger en la sale;
 Mais onc n'i vi [ge¹⁹] nape sale,
 1090 Ne hanap de fust ne escuiele¹⁹;
 Ainz²⁰ i vi si riche veisele
 De ovre trifoire²¹ soldäisce²²
 E a ymages getäisce²³,
 A riches pieres precïoses,
 1095 Qu'eles n'ierent point enuïoses²⁴;
 E s'i vi [ge¹] si bel servise
 Que a chescon iert a sa devise.
 Bele feste i ot e honeste,
 Com afereit a tele feste.
 1100 Ne onques ne vi — ço me semble —
 Tanz riches dons doner ensemble,
 Come¹ li reis Richard dona

45 a) Lores c. b) þ c. c) velt c.; em. T. d) Et add. c., del. T. e) confension c., em. T. f) rem c.
 g) suppl. T. h) le c.; em. T. i) lores c. k) main c.; em. T. l) ch'r c. m) despens c. n) chiches r.
 o) il add. c.; del. T. p) estient c. q) Q' c.; em. T. r) soldoïce c.; em. T. s) deest c. t) Com c.; em. T.

1) Litteras v. supra p. 119. 2) cuius minime humpen'. 13) 'schoss, schürze voll'. T. 14) etiam.
 regem piguit. 3) Scil. Messanensibus. 4) sub 15) virgines Ric. 16) Ricardi c. 24, supra p. 215.
 50 poena. 5) Walterus Rotomagensis. 6) Scil. 17) invitis Siculis. T. 18) Ambrosius. 19) 'schüssel'.
 contentionem. 7) anima eius qui exercitui iustitiam reddiderat. T. 8) iterum habuimus. 9) Ricardus p. 173, ed. Stubbs. 21) coelata Ric.;
 1) Ricardi I. II, c. 23, qui iam c. 22, ordine temporum mirandi operis anaglypha, vel lima rodente subtiliter
 parum servato, de m. Martio a. 1191. narrat. celata, formatis imaginibus Ric. 22) 'gelöthet'.
 55 10) moleste ferebant Ric. 11) illiberalis. 12) 'napf, 23) 'gegossen'. 24) ingratae.

- Illoques et^a abandona
Al^b rei de France et a sa gent
1105 De vaissele de or et de argent.
Li¹ termes vint de noz passages;
Qui se porvit, proz fud et sages!
1190. Sept De la [mi^c] setembre, al mien esme,
1191. Mart. Jusqu'a l'issüe de quareme
1110 Fu a Meschines a sujur
L'ost, qui mult desirot le jor
Que^d il fusement a Acre prendre
O cels qui l'osèrent enprendre:
Que granz mesaises i aveient,
1115 Trop greignors que^e il ne saveient:
Mult i² eurent peine et ahan
E travailz en ce^l demi an.
E quant tant eurent sejoiné,
Que Deus et lor erre atorné,
1120 Si fud verité^f sanz faillance,
119. c. 2. Ke donc entra^g li reis de France
En mer^h, il et sa compaignie,
Un poi devant pasche florie⁴.
Li reis Richard ne pot movoir;
1125 Kar n'ot prest [tot^e] son estovoir⁵,
Ses galees ne ses uissiers⁶
A porter ses coranz destriers
E s'armëure et sa vitaille
Por aler contre^h la chenaille⁷;
1130 Por ço li covint demorer
E son erre mielz atorner.
Le rei de France conveia⁸
En gualees¹. Puis s'avoia
Ultre le Far tot droit a Rise,
1135 Dont novele li ert tramise,
Que sa mere⁹ i esteit venüe,
Qui amenoit al rej sa driie;
Ço estoit une sage pucele
E gentilz femme e preuz et bele,
1140 Non pas fause ne losengere¹⁰,
Si aveit a non Berengiere;
Le rei de Navare¹¹ ot a pere,
Qui l'aveit baillé a la mere
Le^h rei Richard, qui s'en pena
1145 Tant que jusque la¹ li mena;
Puis fud el^m rèine clamee.
Et li reis l'aveit mult amee;
1191. Des que il esteit coens de Peitiers,
La coveita sis coveitiers.
1150 Mener en fist dreit a Meschines
Sa mere, lui et ses meschines:
A la mere dist son plaisir, 5
E ele a lui, sanz rien taisir.
119. La pucele retint, qu'ot chiere;
1155 E sa mere envoia ariere,
Sa terre garder, qu'ot l'aissee.
Lorsⁿ furent ses nes atornees 10
E chargees e aprestees,
E ses galees ensement.
Lorsⁿ n'i ot plus d'arestement:
1170 En mer fist entrer le barnage; 15
E s'amie, la preuz, la sage,
E sa sorur avec s'amie
E od els grant chevalerie
Fist en un grant dromont porter^o,
1175 Por l'une l'autre conforter. 20
Ses dromonz fist metre devant
Et sigler vers soleil levant.
Mais les enekes ne se murent,
Qui movanz et isneles^p furent,
1180 Devant que li reis ot mangié. 25
Lores murent del tut rengié
Cil de l'estoire merveilluse.
1191. Apr. 7. 13. Ço fud la semaine penose,
Que de Meschines mut l'estoire
1185 Al sucurs Deu et a sa gloire; 30
Apr. 10. Le mescredi de la semaine
Que Deus soffri travail et paine
119. c. 2. Nus reconvenoit travailler
E par peor et par veillier.
1190 Si se pot Meschines vanter, 35
U l'em veit tantes nes hanter¹²,
C'onques¹³ nul jor qu'il ajorna
Si riche estoire n'en torna.
1189. £. 20^v, c. 2. Dejuste Sur l'ost s'ajosta¹⁴; 40
Si sachiez bien, qu'il li costa:
Que la cité^r lui fud veee^s.
Mais ço fud chose purparlee
Del faus marchis de Monferant¹⁶,
Filz le vaillant et^u preu Corant, 45

a) lor add. c.; del. T. b) A la, sed a expunctum c. c) suppl. T. d) Quil c.; em. T. e) quil c.; em. T.
f) vere non perspicue scriptum c.; em. T. g) et add. c.; del. T. h) sor c.; em. T. i) duas litteras (si?) erasae
sunt. k) Li reis c. l) corr. ex li c. m) ele c.; em. T. n) Lores c. o) monter, sed expunctum et superscr.
porter a scriba. p) isnels c.; em. T. q) hinc numeros versuum nescio. r) citee c.; em. T. s) vee c.; em. T.
t) Le add. c.; del. T. u) del c.; em. T. 50

1) Ricardi c. 26. 2) Scil. Messanae. 3) Mart. 30. 4) canaille. T. 5) prosecutus est Ric. 6) Eleonora.
7) perfida. 8) Sanctium. 9) frequentare.
10) Dominica palmarum a. 1191. erat Apr. 7. 5) necessarium Ric. 6) naves ad vehendum Ric. [scil. ad
vehendos equos portis armatae; cf. Rob. de Clary 43
(ed. Hopf) T.] 7) 'hündepack', iam Francogall. p. 60. 15) Tyri. 16) Conradi filii Willelmi. 53

Qui fud pris en la grant bataille¹.
 Cil ne li veast pas sanz faille;
 Car il ert prodrom et liaus,
 Mais li filz esteit desliaus².
 5 1189. Les genz de Sur qui Deu amouent
 E qui par³ Deu se reclamouent,
 Guerpirent⁴ la citié mult tost,
 Si [en⁵] vindrent al rei⁶ en l'ost.
 Ço furent li preu Aleman,
 10 Qui grant liu i tindrent cel⁷ an.
 E li frere de Thabarie,
 La plus leial⁸ gent de Sulie;
 Si i fu⁹ la vaillanz genz de Pise,
 Qui furent bien al Deu servise,
 15 121. Qui si laisserent lor maisons
 E mult de lor possessions,
 E femmes e emfanz menerent
 Devant Acre¹⁰, ou Sarazin erent.

 20 121, c. 1.
 1189. Issi furent¹¹ des le lundi
 En peril¹² jusqu'al¹³ vendresdi.
 Si com il erent en tel dote,
 Li reis e¹⁴ sa compaignie¹⁵ tote,
 25 En haute mer en loinz gardouent
 E a Deu mult se dementouent,
 Qu'il lor feïstalcon secors.
 Eht vos venir tot le dreit curs
 Une bele estorie d'enekes
 30 De gent qui veneient illoques:
 Ço est Jaches¹⁶ d'Avesnes¹⁷ en Flandres.
 Si ne cuit c'onques Alixandres,
 Hector, n'Achilles mielz valusent
 Ne que meïllor chevaler fussent.
 35 Ço estoit Jakes, qui tot vendi
 E enguaga e despendi,
 Ses terres et ses heritages,
 Et dona¹⁸ — si fist mult que sages —
 Cuer et cors et alme en aïe
 40 Al rei qui vint de mort a vie.
 Quatorze mile homes armez
 Aweit bien o lui renomez,
 Ço ert l'estorie de Danemarche
 Et maint preu chastelain de Marche.

45

a) suppl. T. b) tei c.; em. T. c) icel c.; em. T. d) leiale c.; em. T. e) furent c.; em. T. f) quelqual. e e corr
 in loco raso c. g) 5 versus omisi. h) littera sequitur erasa c. i) compaignie c.; em. T. k) dauernes e. semper.
 l) f add., sed expunctum c. m) illoc c.; em. T. n) i add. c.; del. T. o) prodrom c.; em. T. p) mahomerie,
 sed in expuncto corr. c. q) Gius c. r) lotes c. s) premier c.; em. T. t) postea perperam corr. vient c. u) sic c.
 50 v) esponenterent c. w) deshaitiez c.; em. T.

1) Hittinensi, a. 1187. 2) 'd'eloyal'. T. 3) Dei fideles
 se profitebantur. T. 4) reliquerunt. 5) Scil. Guido-
 nem. 6) Guido rex Accon m. Augusto 'obsidere
 coepit. 7) Christiani Accon obsidentes m. Sept. in.;
 cf. Ric. Itin. I, 27, supra p. 206. 8) A Saladino.
 55 9) Ricardi c. 28. 10) Brenensis Ric. c. 29; Erardus.
 11) Hellinus de Wavrin. H.-E. 12) Ludovicus
 de Thuringia. 13) Philippus. 14) decrepitis.

122, c. 2.
 1189. Ne demora fors la quinzaine
 Qu'illoques¹⁹ vint li coens de Braine²⁰.
 E ovec lui Andreu, son frere,
 De bone dame et de bon pere:
 Li seneschals de Flandres²¹ vint,
 E o lui barons plus de vint:
 E landegrave d'Alemaïne²²,
 Qui aveit bons chevaux d'Espaigne:
 Si i vint l'evesque de Biauvez²³,
 Qui n'esteit ne vielz ne deffreiz²⁴,
 E sis freres, li cuens Roberz²⁵,
 Vistes chevalers e aperz²⁶;
 Et si i vint li cuens de Bar²⁷.
 Not plus corteis de si qu'al Far
 Et maint altre procome²⁸ et sage
 Vindrent en l'ost a cel passage.

L'Ospital²⁹ fud sor la marine,
 122. Ou trop aveit gent Sarazine;
 E li Temples premierement
 Ço ert toz jorz le commencement.
 Li coens de Braine o sa maisnee.
 Qui enmi l'ost esteit rengiee;
 Landegrave et cil d'Alemaïne,
 Qui furent gent de grant compaignie,
 Mestrent³⁰ a la mahomerie³¹,
 Car bien lor dut estre merie³²;
 Li reis Guis³³ et la gent de Pise
 Et altres genz de grant emprise
 Furent sor le Thoron a destre
 Por gueitier les Turs e lor estre.

1190.
 124, c. 2. E lors³⁴ firent en cel quaresme³⁵.
 Si com Ambroise dit e esme.

124. Li Aleman premierement
 Le premerain³⁶ molin a vent³⁷,
 Que³⁸ onques fust feiz en Sulie,
 Veiant la gent qui³⁹ Deus maudie,
 Que estrangement esguarderent
 Et grantment s'en espöenterent⁴⁰.
 En⁴¹ l'ost Deu vint⁴² une novele,
 Ki de primes fud bone e bele
 E puis fud pesanz et dolose
 E deshaitiee⁴³ e enuiose:
 Ço fud del bon emperëur

15) Drocensis. 16) pernix. 17) Theobaldus.
 18) Describitur exercitus christianus, quo modo die
 proelii Thoronensis dispositus fuerit; cf. G. Ricardi,
 supra p. 113. 19) restant. T. 20) 'vergohen'. T.
 21) Ricardi c. 33, supra p. 208. 22) Febr. 7 —
 Mart. 25. 23) Hos versus habes supra p. 206.
 24) Mense Iulio.

1190. De Alemaïne, qui ot vigor
 Ala al Sepulcre par terre
 Por la merci de Deu requerre;
 Ki murut¹ — ço fud grant² damage —
 Al fluminaire en un passage,
 A un gué qu'il n'ot pas tempté³,
 Si com Deu vint a volenté⁴.
 Dedenz⁵ Acre tel joie en orent
 Des noveles, quant il les sorent,
 Qu'il trompouent^b et thaborouent,
 Si qu'autre rien ne laborouent,
 Si veneient sor les torees
 A noz genz dire les noveles,
 Que Salahadins bien saveit,
 E què^c mandé le lor aveit;
 Si crioient a voiz hauciee
 D'ensum^d les murs meinte fiee
 Et firent dire as reneiez³:
 'Vostre empereres^e est noiez'.
 Lors^f ot en l'ost tele tristesse
 E tel deheit⁴ et tel destresse,
 Que de lur bien ne lor teneit
 Fors del passage qui veneit.
- c. 28, c. 2 Li⁵ Pisan qui en l'ost esteient
 E gent qui de la mer saveient⁶
 Firent un chastel sor gualees
 E deus eschieles granz e lees⁶⁻⁷;
 Toz lor veissels de cuir covrirent,
 Et del chastel autretel firent:
 La tur des Mosches asiegerent⁸
 E mult i trestrent e lancerent.
- c. 29, c. 1. L'arcevesque⁹ de Besençon¹⁰,
 De süe part le començ⁷ on,
 Fist devant Acre un moton¹¹ faire
 As murs depechier et desfaire.
- c. 30, c. 1. Or^h si orez del faus marchis¹²,
 Qu'il aveit porchacié e quis
 Par hautes genz et par aveir
 K'il voleit le rüame aveir.
 E tant fist et tant porçaça
 Et tant par soñ engin braça¹³,
- 1190 C'une seur de la reine,
 Ki ja ert morte a cel termine,
 La femme¹⁴ Raimfreiz del Thoron,
 Qui iert tenu por halt baron,
 Fud de cel Raimfrei departie,
 E qu'il la prist a sa partie,
 Par tel covent que sa bataille
 Fereit¹ venir a l'ost: sanz faille;
 Si l'esposa en sa maison
 Contre Deu e contre^k raison. 10
 Mult en grosça¹⁵ li¹ arcevesques
 De Canturbire¹⁶; e li evesques
 De Biaveiz la lui esposa.
 c. 30, c. 2 Si ot grant tort qu'il le pensa¹⁷;
 Car li marchis aveit esposes 15
 Deus beles dames, joefnes toses¹⁸:
 L'une¹⁹ [en^m] iert en Costentinoble,
 Bele femme, gentil e noble;
 E l'autre esteit en sa contree;
 E la tierce aveit ercontree. 20
 E por ço li boens arcevesques
 E altrez genz, clers [eⁿ] evesques.
 Cest mariage contredistrent
 E escomenjerent⁹ e distrent,
 Come^p cil qui l'oserent dire, 25
 Que^q il ot fait treble avoltire^{r, 20},
 Ne Deus n'iert a lor esposailles
 Ne a iteles assembleilles.
 Quant li marchis ot esposee
 Cele qu'^s ot long tens golosee²¹, 30
 Ses noces fist et ses convives.
 Ore en ot il treis totes vives:
 Une en sa terre et l'autre en l'ost
 E encor^t la tierce en repost. 35
1191. E²² a icele pasche close
 Apr. 21. Que Deus ot fait icele chose,
 c. 33, c. 1. Vint li reis Filippes de France
 En l'ost, por veir et sanz dotance;
 Si i vint o lui li cuens de Flandres, 40
 De la cui mort²³ fud grant esclandres²⁴;
 Si i vint li preuz^u coens de Saint Pol²⁵,
 Cui bien sceit escu al col;
 Si i vint Guillames de Garlande,

a) corrige supra p. 206. b) tombovent c. c) qui c.; em. T. d) Desum c.; em. T. e) emperere c.; em. T. 45
 f) Lores c. g) lees c.; em. T. h) Ore c.; em. T. i) Freit c. k) encontre c. l) larc. c.; em. T. m) suppl. T.
 n) deest c. o) escomeiant c.; em. T. p) Com c. q) Quil c.; em. T. r) avolture c.; em. T. s) il add. c.;
 del. T. t) encore c.; em. T. u) puez c.; em. T.

1) Iun. 10. 2) Haec vertit Ricardus c. 24. postrema parte, supra p. 205, l. 37 sqq., quae minoribus typis excudi debuisent. 3) per eos qui christianitati rennuciaverant. 4) molestia. 5) Ap. Ric. I, 58, ed. Stubbs p. 109. 6) classis periti Ric. 7) latas. T. 8) Sept. 25. 9) Ricardi c. 59, ed. Stubbs p. 111. 10) Theodoricus. 11) arietem Ric. 12) Conrado de Montferrat; Ricardi c. 63, ed. Stubbs p. 119.

13) molitus est. 14) Isabellam, uxorem Humfredi. 15) murmuravit. T. 16) Balduinus. 17) quod tale 50
 quid molitus est. T. 18) puellas. 19) Theodora. 20) trinum adulterium Ric. 21) desideraverat.
 22) Ric. III, c. 4, supra p. 216. 23) Philippus obiit Iun. 1; cf. supra p. 127. 24) scandalum, perturbatio. 25) Hugo. 55

1191. Qui ot compainie mult grande;
 Si i vint Willames des Barres,
 Bons chevaler e preuz e ares¹;
 Si i vint missires Dreus d'Amiens,
 5 Ou mult aveit pröesce e biens;
 Si i vint Willames de Merlo,
 Un chevaler dont jo me lo;
 E si i vint li coens de Perche²
 Qui^a tut le suen i mist sanz merche³;
 10 E lores i vint li marchis
 O les Franceis, si com jo enquis.

r. 34, c. 1. Issi⁴ fud l'ost en tele estate,
 Triste e pensive e morne e mate
 15 Des^b deus reis qui malade esteient⁵,
 Qui la citié prendre deveient.
 E li coens de Flandres⁶ iert mort,
 Dont l'ost iert en grant desconfort.
 Que fereie^a ici autre conte?
 20 Li mals des reis, la mort del conte
 Mistrent l'ost si en grant destresce,
 Qu'il n'i ot joie ne leesce.

r. 48, c. 2. Ha Deus! si grant descomfiture⁷
 25 Et si laide mesaventure
 Nos avint la ou [li^d] noz erent,
 Quant [li^d] Sarazin recovrent,
 D'un prodome^e, cui il forsclostrent
 En lor recovrer^f et enclostrent:
 30 Ço fu li preuz Jaques d'Avesne^g,
 Dont Deus^h face en son regne!
 Car de lui trop nus meschäi
 Par son cheval, qui lui chäi;
 Mais il fist tant de sei defendre,
 35 Que l'en nos dist et fist entendre,
 Que après la fin de la bataille,
 Quant il jut entre la chenaille;
 Et l'en enveiaⁱ son cors quere,
 Que en un poi [d'^d] espace de terre
 40 Entor le cors de lui troverent
 Li prodome qui i alerent
 Bien quinze Turs toz^k detrenchiez,
 Dont li prodom s'esteit vengiez.
 Sei quart^l de parenz i mururent;
 45 Si que onques nes sucurent
 Tels genz, dont il fud grant parlance:
 Ço fud un des barons de France,
 Ço diseient, li coens de Dreues,
 Il et les gens qui erent sües;

1191. Si'n öi l'en tant gent mesdire,
 Que l'estorie nel puet desdire.
 Devant Arsur fud l'ost travee⁹,
 Qui ot la gent paiene avec¹⁰,
 r. 49. Et tote l'eüst el¹ feit mate,
 Qui eüst dreit en dreite estate.
 Eth^m vos la novele espondüe
 De nostre gent, qui iert perdüe,
 Nonⁿ pas perdüe, mais trovee,
 Qu'ele s'iert por Deu esprovee,
 Jake d'Avesne^o et sa maisnee,
 Qui esteit morte et detrenchiee.
 Eth vos l'ost Deu tote pensive
 Et si troblee et si bäive,
 C'onques de la mort un [sol^o] home,
 Pois que Adam morst [en^d] la pome,
 Ne fud öie si grant plainte
 Ne tel regret ne tel complainte.
 Et il feseit mult bien a pleindre,
 Car mult bien servi Deu sanz faindre,
 Qui^p [en^d] aveit ja esguardé¹¹:
 En paradis iert porguardé
 Son liu o seint Jake l'apostre,
 Qu'il teneit a suen^q et a nostre
 Jake d'Avesne^r le martyr,
 Qui des Turcs ne deigna partir.
 Devant Arsur fud l'ost tendüe
 [Et^a] sur la rivere espondüe.

Sept. 7. Un samedi fud la bataille,
 Sept. 8. E le^r diemenge sanz faille
 Fud la feste a la gloriose,
 La mere Deu la preciose,
 Cele que l'em feit en setembre;
 r. 49, c. 2. Et l'estore issi le reinendre^a.
 Lors^b s'armerent Hospitalier
 Et del Temple li chevalier
 Et des proz Turcoples menerent;
 Et mult d'autres^c genz i alerent.
 Eth les vos el champ ou cil jurent
 Qui mort en la bataille furent.
 Par le champ quistrent et cerchierent;
 Einz ne burent ne ne mangerent,
 Devant ço qu'il orent trové
 Le cors del vassal esprové
 Jake d'Avesne^d, qu'il troverent.
 Mais le vis anceis li laverent,
 Ou ja meis ne fust conëuz,
 Tant aveit mortels cops eüz,

50 a) Q' c. b) De c.; em. T. c) freio c.; em. T. d) suppl. T. e) prodom q's c.; em. T. f) recourir c.; em. T.
 g) averne c. h) merci vel simile verbum suppl. videtur. i) veia c.; em. T. k) tot c.; em. T. l) ele c.; em. T.
 m) Eihl c. n) Nont c.; em. T. o) deest c. p) Quil c.; em. T. q) son non c.; em. T. r) li dimeinge c.
 em. T. s) remembre forte emendandum. t) Lores c. u) des autres c.; em. T.

1) asper T. 2) Rotoldus. 3) sine limite, termino T.
 55 4) Ric. c. 6. 5) Mense Iunio a. 1191. 6) Philippus
 obiit Iun. 1; cf. supra p. 127. 7) In proelio Arsu-
 fensi Sept. 7; ap. Ric. IV, 20, supra p. 216. 8) ipse

quartus et. T.; tres consanguinei eius Ric. 9) castra
 posuerat. T. 10) [quasi in ludo scaccarii] devi-
 cerat. T. 11) iudicaverat. T.

1191. Issi com il se defendeit
Des^a Sarazins qu'il atendeit.
Le cors covrirent et chargierent,
Et [a^b] Asur s'en repairerent.
La veïssiez grant compaignie
De gent et de chevalerie,
Qui encontre le cors alerent
Et qui tel doel en demenerent,
Que soz ciel n'a riens quis veïst
Qui trop grant pitié n'en preïst.
Li un regretot sa pröesce,
L'autre retraïot sa largesce.
Le jor fud li reis d'Engleterre
E li reis Guis al^c metre en terre
El moster de la seinte Dame,
Qui deprit^{d,1} son [chier^e] filz por
l'ame,
Dont le cors fud la herbergiez.
Après la messe li clergie
Refirent lor altre servise
Ententivement a lor guise;
1192. Et li halt home le cors pristrent^f
Entre lor braz, si l'entererent:
Ne demandez, s'il^g plorerent!
1192. Puis² que li rois³ s'en partiroit,
Lors veïssiez mult gent plorer.
Et li rois sanz plus demorer,
Qui encore ert mult desheitez⁴,
Entra en mer a lor congiez;
Et fist al vent lever les veilles
Et curut la nuit as esteilles.
Al matiñ, a l'aube esclarcie,
^bTorna son vis devers Sulie
Et dist, si que ses genz l'oïrent
Et que li autre l'entendirent:
'He! Sulie, a Deu te comant!
Et Dampnedeus par son comant
Me doinst encore tant d'espace,
Se lui plest, que secors te face!
Car encore te cuit secore⁵.
Lors⁶ comença sa nef a corre;
Mais ne savoit pas les nuisances,
Les granz meschiefs ne les pesances
Qui devant les oilz li pendoient,
Et les tormenz qui l'atendoient!
Par la traïson porpensee,
- Que de Sulie fud mandee
1193. En France al roi, des Hansasis,
Por quoi il fud jeté et pris
El conduit Deu et el veage;
Por.quoi l'en prist sen heritage 5
Et ses chastels de Normendie
Par coveitise et par envie.
1193. Puis fu raïnz a fin argent,
Dont il tailla tote sa gent;
Et prist [et⁷] croiz et filatires, 10
Caliz¹ et veïssels de matire
D'or et d'argent par les mostiers.
Et il en iert si grant mestiers,
Qu'onques [n'ot⁸] o Deu saint ne
sainte, 15
Dont il i a ja maint et mainte,
Qui sanz morir onques soffrist
Plus mal por [lui⁹] que li rois fist
Dedenz la prison en Ostriche
Et en Alemaine la riche. — 20
De tot ice mot ne savoit.
Mais Deus, qui servi il avoit,
Et son sen et sa grant largesce,
Sa porveance, sa pröesce
Et li baron qui l'ostagierent, 25
Qui lor enfanz i envoierent^m, —
1194. Tant qu'il chalenja puis sa terre
Al rei de France et li mut gerre.
Et tant fist puis et tant ovra,
Que tant ou plus en recovra 30
Que l'om [ne¹⁰] li avcit toloite⁶.
Ensi fait Deus [bien¹¹] s'ovre adroite⁷,
Qui que travaill en son servise,
Qu'il li rent [tot¹²] a sa devise.
Si¹³ sachent tuit [cil¹⁴] qui sunt ore, 35
Et tuit [cil¹⁵] qui¹⁶ seront encore,
Que en¹⁷ tel point l'estoire fine!
Qui afiche por verté¹⁸ fine,
Que l'an que la croiz fu conquise
Ot mil anz et cent [et¹⁹] uitante 40
1188. Et uit — et l'escrit le creante —
Desci qu'en la carnation
Que le filz Deu prist nation,
Qui od son pere vit et regne
Et qui nos toz mete en son regne! 45
Amen. Explicit.

a) Les c. b) deest c. c) de c.; em. T. d) de prist, sed s expunctum c. e) suppl. T. f) versus huic con-
sonans antecedens, ut videtur, deest c.; en terre le mistrent post. manus s. XIV. minus apte h. l. suppl. g) i forte suppl.
h) S add. c., sed expunctum. i) la tendoient c. k) a add. c., sed cancellatum. l) Calices c.; em. T. m) 2 versus 50
omissi videntur, quorum argumentum habes ap. Ric. supra p. 218: libertati dimissus, dissidentia regni pacificavit. n) hinc
postremi versus exstant ap. Keller p. 424. o) en add. c.; del. T. p) l'est. en tel p. c.; em. T. q) verite c.; em. T.

1) preceatur. T. 2) Ap. Ricardum l. VI, c. 37, ed. Philippum II. et Ricardum I. m. lan. a. 1196. factam,
Stubbs p. 442. 3) Ricardus I, Oct. 9. 4) nondum fortasse post extremam a. 1199. constitutam scripta
perfecte recuperata sospitate Ric. 5) Ric. supra sunt. 7) iustitiam operatur. T. 55
p. 218. 6) Haec certe post primam pacem inter

INDEX.

SCRIPSIT L. DE HEINEMANN.

Maior numerus paginam, minor lineas quinque indicat.

- A.**
 A. Astensis magister 41, 5.
 Aaliz, Aalis v. Adalheidis.
 Aaron 364, 365.
 Abaelardus, Abaelardus: Petrus.
 Abbeville 178, 40.
 Abdoraman rex Hispan. 377, 15.
 Adarra rex Sarracenorum 332, 25;
 Abendonensis (*Abingdon*) abbas: Rainaldus.
 del Abere (Aldobrandini) comes: Rufus.
 Abo rex Hungariae 332, 50.
 Abraham 195, 40; Abrahæ genus 238, 10.
 Abricantium, Abrincensis civ., *Avranches* 255, 25; episcopus 375, 15.
 (Absalon) archiep. Lund. 41, 45. 42. 409.
 Abvilam, fil. Etham, Sarracenus 379, 20.
 Accon, Acon, Achon, Ahcon, Accaron, Acre, Acre, Acres; Ptolomais, Tholomaida 79. 80. 113. 123. 124. 1. 127. 128. 149. 40. 151. 60. 152. 1. 154. 15. 156. 158. 15. 174. 40. 175. 45. 205—208. 217. 50. 219. 220. 236. 15. 239. 261. 50. 279. 281. 5. 306. 30. 308. 15. 309. 10. 315. 15. 338—340. 346. 352. 35. 354. 35. 385. 1. 405. 40. 429. 40. 454. 15. 461. 40. 484. 490. 15. 507. 30. 526. 30. 527. 55. 530. 25. 542. 10. 543. 15. 544; loca: Hospitale Alemannorum, S. Nicholai poliandrium, S. Thomae eccl.; patriarcha et episcopus 279, 30; episc.: Rodulfus.
 Achaia prov. 255, 10.
 Achilles 206, 30. 405, 10. 543, 30.
 Acre, Atre, portus, *Ariello?* 130, 1. 157, 50.
 Aculegensis v. Aquileia.
 Acune v. Ancona.
 Adal-, Adel-, Athal-, Athel-, Aethel-.
 Adela v. Adalheidis.
 Athalaricus rex Ostrogoth. 291, 45.
 Aethelbald v. Eadbald.
 Adalbertus, Adelbertus, Albertus, Athelbertus, Ethelbertus.
 Albertus Beneventanus cancellarius eccl. Rom., Gregorius VIII. papa.
 Albertus card. presb. S. Laurentii in Lucina 95, 40.
 Adalbertus archiep. Iuvav. 168, 15.
 Albertus archiep. Magunt. 334.
 S. Albertus episc. Leodic. fr. Henrici I. ducis Lovan., 163. 242.
 Albertus electus Armacanus 309, 45. 310, 1.
 Albertus I, rex Rom., dux Austriae, fil. Rudolfi I. regis, 472, 20. 473.
 Athelbertus rex Angliae, fil. Aethelwulfi, 339, 25.
 Ethelbertus rex Angliae (*Cantiae*) 225.
 Adelbertus rex Italiae 379, 35.
 Albertus (Ursus) marchio 96, 5. 301, 30; eius filius camerarius Friderici I. imp. 98, 1.
 Adalbertus Francus comes 518, 15.
 Albertus comes de Orlamunde 506, 30.
 (Adalhardus), Aethelardus.
 (Adalardus) episc. Veron. 283.
 Aethelardus rex West-Saxonum 339, 25.
 (Adalheidis), Adeliza, Adellecia, Adelta. Adelltha, Alizia, Alicia, Alesia, Aalis, Aalis, Ala. — Adela, Adthela, Ada.
 Adeliza, uxor 1. Henrici I. regis Angliae, 2. Willelmi de Arundel, fil. Godefridi I. ducis Lovan., 12. 23. 24. 40. 36. 45. 140. 15. 142. 30. 227. 20. 297. 25. 315. 1. 430. 30. 434. 35. 447. 1. 452. 10. 522, 60.
 Aalis, sponsa Iohannis (postea regis Angliae), fil. Humberti III. com. de Mauriana, 85—87. 264, 1.
 (Alix) regina Cypri et baiulla regni Ierosolim. 441, 5.
 Adela, uxor Canuti IV. regis Danorum, fil. Roberti I. com. Flandr., 260, 15.
 Alicia, uxor Ludovici VII. regis Franc., fil. Theobaldi IV. com. Bles., 66, 10. 100. 101, 1. 299, 15. 336, 10. 354, 45. 402, 5. 403. 525, 5.
 Alesia, sponsa Ricardi com. Pictav., regis Angliae, fil. Ludovici VII. regis Franc., 79, 1. 126. 153. 50. 154, 5. 160, 35. 335, 40. 336, 10. 338, 45.
 (Alix), uxor Theobaldi V. com. Bles., fil. Ludovici VII. regis Franc., 335, 15.
 Adthela, uxor Arnulfi I. com. Flandr., fil. Hereberti com. Viromand., 292, 40.
 Adela, uxor Baldewini V. com. Flandr., fil. Roberti II. regis Franc., 292, 45.
 Ada, uxor Florentii III. com. Hollandiae, soror Malcolmi IV. regis Scotiae, 60, 20. 141, 10. 435, 15.
 Adela, uxor Rogeri com. Siciliae, 129, 5.
 Adalia v. Diablintum.
 Adaloaldus rex Longobard. 292, 5.
 Adhelredus, Athelredus, Edelredus.
 Athelredus I. rex Angliae, fil. Aethelwulfi, 339, 25.
 Athelredus II. rex Angliae, fil. Eadgari, 139, 25. 147, 10. 339, 30; uxor: Emma.
 Adelstanus rex Angliae, fil. Eadwardi I, 339, 30.
 Adewulfus, Hadevulf, rex Angliae 339, 25. 433, 10; uxor: Iuditha; fil.: Aethelbaldus, Athelbertus, Athelredus, Alfredus.
 Adam 545, 15.
 Adam electus Cantuar. 312, 25.
 Adam abbas Evesham., mon. Cluniac. de Caritate 423, 1.
 Adam capellanus Hugonis episc. Lincoln. 321, 30.
 Adam magister Evesham. 425, 5.
 Adam de Marisco 475, 40.
 Adam miles de Mon.e-alto 37, 5. fil. Ricardus.
 Adam de Saint Liz 75, 1.
 Adarra v. Abdoraman.
 Adduanensis: Guido.
 Adel, fr. Saladini, 163, 20.
 Adel- v. Adal-.
 Adelfonsus, Adelfunsus v. Alfonsus.
 Adeling, Edelling: Eadgarus.
 Adimarus episcopus Podiensis 140, 1.
 (Ademarus) comes Engolism. 355, 20. 527, 5; fil.: Isabella.
 Adeodatus papa 287, 45.
 (Adolfus) I. archiep. Colon. 168. 169. 5. 170. 5. 177. 282. 283. 1. 285. 45. 353. 35. 354.
 Adulfus episc. Lichefeld. 288, 5.
 (Adolfus) rex Rom. 313, 45. 314, 1. 471. 513, 35.
 Adulfus com. Bonon. fil. Baldewini II. com. Flandr., 292, 40.
 (Adolfus) III. com. Holsatiae 506, 20 (*falso* dux Saxoniae).
 Adrianopolis, Andrianopolis, 201, 35. 370, 10.
 S. Adriani eccl. Rom. card. diac. Chinchè Chapel, Octobonus (Adrianus V. papa).
 Adrianus I. papa 288, 5. 331. 377, 25. 515, 60.
 Adrianus II. papa 288, 15. 517, 45.
 Adrianus III. papa 288, 15. 517, 50.
 Adrianus IV. papa, Nicholaus Anglicus card. episc. Alban., canon. S. Rufi 45, 30. 46, 40. 49. 50, 40. 51. 60, 15. 141, 5. 228. 229. 260, 30. 262. 289, 15. 298, 45. 335, 35. 342. 343, 25. 367, 40. 380, 10. 418, 25. 430, 30. 435, 10. 443, 5. 452, 15. 458, 20. 464, 30. 487. 524.
 Adrianus V. papa, Octobonus card. diac. S. Adriani 312, 45. 457. 463. 25. 501, 50. 502, 1. 512, 25. 529, 30. 530, 5.
 Adriaticum mare 34, 13. 274, 25. 370, 25. 372, 35.
 Adurensis vel Tarbiensis, Aurensium. civ., *Aire* 255, 60; episcopus 375, 35.
 Aedgarus, Aedmundus, Aedwardus v. Ed-.
 Aegidius, Egidius; Gilo.
 S. Egidius civitas, *St. Giles* 91, 35. 92. 115, 25. 150, 15. 263, 40. 268, 45—270, 5. 506, 45. 515, 15; com.: Raimundus V. Raimundus VI. Raimundus VII.
 Aegidius episc. Ebroic. 41, 25. 92, 1. 93. 143, 40.
 Egidius de Breuse episc. Hereford. 527, 1.
 Aegidius abbas de Alca 30, 50.
 Gilo archidiaconus Rothomag., nepos Hugonis archiep., 23, 30.
 Gilo de Brideport magister 511, 15.

- Egidius Romanus magister militum 290, 15.
 Egidius Tusculanus 49, 40.
 (Aegyptus, Egyptus, Egiptus, Egipti regnum 111, 20. 125, 53. 197, 25. 243, 35. 254, 35. 255, 20. 278, 3. 321, 1. 369, 30. 383, 40; rex 226, 20; reges, princ.: Saladinus, Kami, Saleh. — Egiptiaca dies 168, 25.
 Aelfegus archiep. Cantuariensis 520, 1.
 Aelfrædis, uxor Baldewini H. Calvi com. Flandr., fil. Alfredi regis Angliae, 292, 40.
 Aelgiva, uxor Baldewini IV. Barbatii com. Flandr., fil. Gilberti com., 292, 45.
 Aelisinus v. Hellinus.
 Aelvrædus v. Alfredus.
 Aelwardus episc. London., abbas Evesham, 422, 25.
 Aelwinus clericus 16, 45.
 (Aemilia), Emilia prov. 254, 35.
 (Aeneas), Aeneas Troianus 373, 35.
 de Aerescot (*Aerschot*) comes: Arnoldus.
 Aethel- v. Adal-.
 (Aethiopiae), Aethiopiae ambas 111, 20. 197, 20. 278, 5.
 (Actna), Ethna, Mons Gibellus; Munt Gibel, Gebel 116, 10. 150, 40. 216, 10. 270, 1. 343, 30. 452, 20.
 (Afial), fil. Saladini, 163, 20.
 Africa, Africa 76, 15. 113, 5. 116, 15. 151, 1. 296, 15. 254, 35. 257, 5. 293, 1. 320, n. 5. 331. 333, 1. 335, 10. 369, 25. 491, 15; superior 381, 10; reges, rex 226, 20. 331; Africanum regnum 377, 5; Africae provinciae 255, 5. — Affr. Affri. Africani 245, 10. 283, 35. 283, 1. 373, 5. 376, 35. 381, 10. 417, 1; Africanus: Iulius. — Africae naves 6, 40.
 Agapitus I. papa 287, 25.
 Agapitus II. papa 288, 35. 518, 60.
 Agareni 261, 35. 270, 50. 273, 10. *Cf.* Sarraceni.
 Agarensium civ. v. Agathensis.
 S. Agathe, Agate 116. 126, 1. 150. 153, 15; eius sepulchrum in Catana civ. 126, 5. 153, 20; S. A. pisces 116, 10.
 Agatha, uxor Edwardi filii Edmundi regis Angliae, 147, 5. 433, 35.
 Agathe, uxor com. Suession., 402, 30.
 Agathe, uxor Hugonis de Oisi, 272, 30.
 Agathensis, Agarensium, civ. *Agde* 255, 60; episcopus 375, 20; episc.: Bertrandus.
 Agatho papa 287, 50.
 Agaunensium monast., *S. Maurice* 265, 1. 271, 5; Agaunenses martyres 265, 5.
 Agbertus v. Egbertus.
 Agellius (A. Gellius) 256, 15.
 Agelmundus rex Longobard. 292, 10.
 Agelomus (Angelomus) magister 516, 60.
 Agennensium civ., *Agen* 255, 55; episcopus 375, 20.
 Agenor rex 370, 15; fil.: Europa.
 Agila rex Wisigoth. 292, 1.
 Agion rex Longobard. 292, 5.
 Agiulfus rex Longobard. 292, 20.
 Agnes, uxor Alexii II. imp. Constantinop., fil. Ludovici VII. regis Franc., 101, 35. 336, 10.
 Agnes, uxor Philippi II. regis Franc., fil. Bertholdi ducis Meraniae, 247, 40. 453, 30. 459, 25.
 Agnes, uxor Heinrici com. pal. Rheni, fil. Conradi com. pal., 166, 10. 240, 45. 241. 247, 25. 282, 30.
 Agnus cognomen Philippi II. Augusti regis Franc. 76, 30.
 Agolandus, Agulandus, Agoland, rex Africanus 210, 5. 217, 25. 535, 1.
 Agrigentinus (*Grgenti*) episc.: Bartholomeus. — Agrigentinum 383, 35.
 Agrippinensium civ. v. Colonia.
 Agrotae = Agriophagatae 379, 1.
 Aigroldus v. Haraldus.
 Ailfridus v. Alfredus.
 Aimarus archiep. Vienn. 262, 30.
 Aimo de Brienzion 86, 15.
 Aimericus, Eimericus, Emericus v. Amalricus.
 (Ainarodus) archiep. Vienn. 274, 40.
 Airewella, *Orucelthaven* 266, 10.
 Aiz v. Aquis.
 (Alamannia), Alemannia, Allemannia, Alimania, Almanna; Alemaine, Ale-mayne; Almaen 33, 40. 35, 25. 69, 15. 80, 20. 92, 15. 101, 20. 140, 5. 142, 1. 149, 45. 160. 162, 15. 165. 166, 35. 167, 35. 173, 10. 174. 177. 195, 30. 206, 45. 218. 241, 45—243. 262, 10. 264, 25. 281. 282. 296, 15. 299, 30. 303, 10. 306, 20. 307. 311. 312, 10. 315, 15. 320, 20. 326. 354. 357, 25. 370, 40. 372, 10. 373, 10. 410, 35—412, 5. 415, 35. 427, 25. 429, 10. 431, 15. 437, 30. 447. 453, 5. 455, 15. 456, 40. 459. 460, 35. 465, 50. 466, 468, 1. 470. 474, 5. 476, 1. 479. 480, 25. 481, 1. 483, 15. 484, 15. 488, 30. 492, 5. 494, 35. 495, 15. 497. 498, 1. 511. 516, 10. 526, 40. — Alamanni, Alemanni, Allemanni, Alemannici; Alaman, Aleman 73, 30. 110. 123. 151. 169, 45. 175. 206, 30. 207, 45. 208. 219, 40. 220, 1. 243, 40. 244, 10. 279, 30. 282, 1. 299, 35. 357, 30. 373, 1. 406, 1. 407, 25; Alem. imperator 407, 10. 413, 50; rex 24, 35. 26, 30. 177, 30. 471, 20; principes, magnates 177. 303, 1. 378, 35. 427. 453, 35. 459. 460. 488, 20. 493, 20. 498, 15. 543; peregrini 205, 20. — Alemannorum, Alemannica eccl. 402, 5. 408, 35; scisma 29, 5. — Alemannorum dominium, Alemannica ditio, potestas, iugum 231, 15. 232. 236, 30. 377, 40. — Alemannorum hospitale v. s. Theutones. — Alemannica captivitas, vincula (Richardi regis Angliae) 218, 35. 247, 45. 248, 20; mos 24, 25; nativum eloquium 204, 35; immanitas 244, 5.
 Alemannia prov. 501, 30; duces v. s. Suevia.
 Alani, Alanorum gens 200, 35. 370, 20. 374, 5. — Alania 370.
 Alanus fl. 370, 25.
 Alanus abbas Tewkesber., prior Cantuar., canon. Beneventanae eccl. 22, 35. 302, 5. 303. 403, 10.
 Alanus comes Britanniae Min. 521, 35.
 Alanus Trenchemer gubernator navis Ricardi I. regis Angliae 165, 10. 170, 10.
 Alaricus dux aut rex Burgund. 374, 20.
 Alaricus I. rex Wisigoth. 291, 50.
 Alaricus II. rex Wisigoth. 291, 55.
 de Alavarno: Sefredus.
 Albae-manus: Iohannes archiep. Lugdun., episc. Pictav.
 Albamarla, Albemara, Albemarla, Albemarla, Albemaria, Albemarus, Auber-mal, Aumarle, castrum, villa, *Aumale* 88, 20. 143, 1. 233. 265, 20. 274, 25; com.: Stefnes, Baldewinus de Botun, Willelmus, Iohannes.
 Albanenses (*Albano*) card. episc.: Walterus, Henricus, Berardus.
 Albania (Scotia) 111, 30; d'Aubanie rex: Willelmus Leo.
 S. Albani monast., *St. Albans* 228, 35. 229, 25. 418, 25. 487, 15; abbas et monachi 418, 25.
 Alba-ripa, *Auberive* 209, 35.
 Albericus episc. Ostiensis, legatus apostol. 13. 14.
 Albericus II. comes de Dammartin 345, 5; fil.: Reginaldus.
 Alberstanensis v. Halberstadensis.
 Albertus v. Adalbertus.
 Albi ordinis canonici 281, 45; monachi 443, 35.
 Albensium, Albiensium civ., *Alby* 255, 55; episcopus 375, 20. — Albigenses, Albienses, haeretici, apostatae 320, 10. 357, 10. 392, 15. 431, 40. 507, 45. — Albigenses partes 462, 5.
 Albinus: Anlus.
 (Albiria), uxor Rogeri regis Siciliae, 129, 10.
 Albis, Albias fl., *Elbe* 370, 35. 371; Albia regio 371, 15.
 Albinus, Alboenus, rex Longobard. 292, 15. 373, 30.
 de Albusin: Willelmus.
 Alcad iudex Silviae civ. 279, 1.
 (Alcuinus) Alcuinus magister 516, 5; *falso pro Einhardo* 399, 30. 400.
 Aldefonsus v. Alfonsus.
 Aldredus archiep. Eborac., episc. Wigorn. 433, 55. 520, 60. 521, 10.
 Aldwinus de Candida, senescallus Willelmi II. regis Siciliae 95, 5.
 Alebrandus comes 208, 1. *Cf.* Hildebrandus.
 Alelmus iuvenis 34, 20.
 Alerzemiensis (*Aldenburg?*) episcopus 372, 15.
 Alesino, *Lesina* 94, 25.
 S. Alexander I. papa 286, 25. 331, 45.
 Alexander II. papa, episc. Lucensis 289, 5. 332, 40. 342, 15. 433, 55. 520, 45. 521, 5.
 Alexander, Allexander; Alisandre. III. papa, Rolandus card., cancell. Rom. eccl. 22, 30—25. 29. 31, 35. 33—36. 38, 30. 60. 62, 40. 66, 40. 72. 92, 25. 95—100. 102, 30. 141. 142. 144—147. 155, 10. 230—232. 234. 235. 238, 40. 260. 261, 1—263. 270. 289, 20. 294, 20. 298—302. 308, 15. 315, 10. 325, 40. 326. 335, 35. 337, 10. 342, 20. 345, 30. 380. 392, 25. 393, 5. 408, 35. 412—414, 5. 418. 429—431. 433. 443. 452. 458. 464. 465. 487. 488. 524—526.
 Alexander IV. papa, card. episc. Ostiensis 311, 15. 382. 455, 5. 470. 476—478. 481, 30. 482. 492, 10 (*falso IX*). 494, 45. 495.
 Alexander episc. Leodic. 343, 40.
 Alexander episc. Lincoln. 523. 524, 10.
 Alexander canon. S. Audomari 417, 20.
 Alexander notarius Willelmi II. regis Siciliae 94, 35.
 Alexander; Alixandres, Magnus rex Macedon. 195, 15. 226, 20. 399, 25. 405, 5. 482, 30. 543, 30. — Alexandri termini 370, 20; ab Alexandro anni 284, 50.
 Alexander II. rex Scotiae 510, 40.
 Alexander III. rex Scotiae 312, 40. 529, 1; uxor: Margareta.
 Alexander Gupille. 95, 1.
 Alexandria civ. 163, 20. 198, 35. 255, 20; episc.: Nicolaus. — Alexandrinae deliciae 49, 30.
 Alexandria civ., *Alessandria* 233, 1. 267, 20. 343, 35. 380, 20.
 Alexius I. imp. Constantinop. 128, 30. 156. 336, 10; uxor: Sigelgaita; fil.: Manuel.
 Alexius II. imp. Constantinop., fil. Manuelis, 101, 30. 336, 10. 488, 15. 522, 30; uxor: Agnes.

- Alfonsus, Adelfonsus, Aldefonsus, Adelfonsus, Anfolcus, Anfulcus, Amphusus, Hldefonsus, Edelofonsus.**
- Adelfonsus II. rex Arragon.** 85, 3, 159, 20, 167, 30, 260, 40, 264, 5, 389, 35, 391, 15; eius terra 150, 30.
- Alfonsus I. (VI) rex Castell.** 332, 25 (imp.); fil.: Urraca (*falso* neptis).
- Anfolcus II. (VII) rex Castell.** 333, 25.
- Alfonsus III. (VIII) rex Tolet. et Castell.** 335, 40 (imp.); 345, 20 (Petit); 525, 5; liberi: Sancius, Fernandus, Constantia.
- Alfonsus IX. rex Castell.** 269, 10, 336, 20, 383, 10, 401; uxor: Alienora.
- Alfonsus X. rex Castell. et Rom.** 311, 35, 456, 40, 481, 45, 482, 493, 529, 5; fil.: Alienor.
- Adelfonsus I. rex Portugal.** 6—9, 105, 10, 148, 10 (*falso* Sanctius); 273, 20, 292, 35, 302, 40; fil.: Mathildis (Beatrix).
- Amphusus comes Scrullacensis** 95, 6.
- Hldefonsus comes Tolosanus** 392, 15; fil.: Raimundus V.
- Alfredus, Alwredus, Aelwredus, Ailfredus, Elfredus.**
- Alwredus episc.** Wigorn. 524, 45, 525, 10.
- Alfredus rex Angliae, fil. Aethelwulfi,** 138, 25, 139, 225, 35, 292, 40, 339, 25; liberi: Eadwardus, Aelftrudis: libri 410, 5.
- Algarus episc.** Constant. 524, 20.
(Algisius) archiep. Mediolan. 95, 30
- Alienora, Allanora, Alienor, Allanor, Alleanor, Alyenora, Elianor, Elienor, Melianora.**
- Alienor, uxor I. Ludovici VII. regis Franc., 2. Henrici II. regis Angliae, fil. Willelmi com. Pictav.,** 36, 40, 78, 40, 79, 10, 84, 40, 89, 35, 105, 45, 107, 108, 125, 45, 129, 10, 142, 30, 148, 20, 153, 5, 154, 160, 20, 161, 30, 162, 20, 166, 30, 169, 215, 239, 10, 262, 35, 273, 280, 40, 281, 5, 282, 298, 15, 299, 30, 303, 307, 325, 335, 337, 10, 338, 45, 339, 10, 345, 10, 351, 5, 406, 45, 411, 1, 453, 5, 524, 527, 10, 542.
- Alienora, uxor Henrici III. regis Angliae, fil. Raimundi Berengarii IV. com. Provinciae,** 309—311, 382, 40, 432, 10, 443, 40, 444, 15, 448, 30, 454, 455, 35, 468, 10, 469, 474, 1, 476, 489—491, 493, 30, 494, 15, 496, 40, 509—511, 528, 40, 529, 5.
- Alienor, uxor Edwardi I. regis Angliae, fil. Alfonsi X. regis Castell.,** 529, 5.
- Alienor, uxor Alfonsi III. (VIII) regis Castell., fil. Henrici II. regis Angliae,** 233, 5, 336, 20, 383, 10, 401, 35.
- Alianora, uxor Henrici com. de Bar, fil. Edwardi I. regis Angliae,** 313, 15, 470, 45, 503, 10.
- Alienor, fil. Godefridi ducis Brit.,** 164, 171, 35.
- Alingenius vicus, Alignan** 393, 25.
- Aliz, Alizia v. Adalheidis.**
- Almaria, Almeria, Elmada, civ., Almada,** 7, 45, 8, 1, 298, 20; insula 333, 25.
de Alna abbas: Aegidius.
- Alnewic, Audnewick, Almusck** 59, 89, 20, 143, 15.
- Alpdan v. Halfdan.**
- Alpes, Alpes, Alpini montes** 51, 10, 67, 25, 110, 20, 142, 15, 166, 25, 263, 40, 267, 20, 270, 35, 323, 30, 370, 371, 373, 1, 375, 25, 393, 15, 401, 5, 409, 40, 411, 15, 416, 1, 417, 419, 5, 435, 30, 490, 45; A. Gothiae, Cotiae, Cocifae 254, 40, 374, 35, 376, 35, 378, 10; A. Graiae 254, 40; A. Graiarum prov. 255, 45; A. Ioviniae 400, 20; A. Maritimae 255, 1; A. Maritimarum prov. 255, 65; A. Penninae, Pennini, Apenninae 255, 5, 372, 30, 373, 15, 378, 15, 388, 40, 388, n. 2, 390, 40; A. Penninarum prov. 255, 45. — Alpini 110, 20; Alpini: Salaces.
- Alphanus archiep.** Capuanus 94, 35.
- Alquinus v. Alcuinus**
- Alsacia et Sueviae dux: Fredericus. — Ausesiensis: Theodericus comes Flandr.**
- Altacumba in Sabaudia** 312, 25.
- de Alta-ripa: Radulfus archidiacon. Colectriae.**
- Altiissiodorensis v. Autissiodorum.**
- Alveria** 322, 45; prior: Artoldus.
- Alvernia v. Arvernoia.**
- Alvertona, (North) Allerton** 12, 30.
- de Alvilor: Hugo.**
- Amedeus praecipitor domorum Templi in Anglia** 453, 45.
- (Amadeus) III. comes de Moriana valle** 509, 25.
- Amedeus de Nangeu** 86, 15.
- Amedeus de Torvun** 86, 15.
- Amalricus, Amauricus, Aimericus, Eimericus, Emericus; Amauris. Cf. Almarus, Aimo.**
- Amauricus I. rex Ierosolim.** 91, 10, 262, 1; liberi: Balduinus, Sibilla (*alias* Isabella).
- Amauricus II. rex Ierosolim. et Cypriae** 175, 40, 176, 1, 279, 30; uxor: Milisent (*alias* Isabella).
- Amauricus rex Wisigoth.** 291, 55.
- Emericus vicecomes de Brienceon** 86, 25.
- Eimericus de Brienfort** 86, 15.
- Amauris de Muntfort** 119, 45.
- Emericus de Monte-forti, fil. Simonis com. Leicestriae,** 499, 45.
- Amauris Torel** 119, 45.
- Amalricus** 34, 30.
- (Amanianus) I. episc. Mithanensis** 440, 5.
- l'Amantee castellum, Amantea** 151, 15.
- Ambianis; Ambianensis, Ambianensium civ., Amiens** 103, 30, 147, 30, 166, 1, 255, 35, 272, 30, 374, 20, 404, 5, 406, 25; de Amiens: Drogo. — Ambianensis episcopus 375, 10; episc.: Theodericus, Theobaldus III.
- S. Ambrosii monast. Mediolan.** 263, 40, 274, 40.
- Ambroises poeta** 527, 30, 543, 30.
- Ame mulier Messan.** 536, 20.
- Amfridus v. Humfridus**
- Amorreus rex: Seon.**
- Amphusus v. Alfonsus.**
- Amvers v. Andwerpe.**
- S. Anacletus papa** 286, 25.
- Anacletus II. antipapa, Petrus Leonis** 13, 20, 14, 49, 35, 140, 30, 297, 35, 428, 30, 434, 30, 458, 15, 523, 30.
- Anagnia, Anagne, civ., Anagni** 131, 5, 478, 25, 483, 40; palatium papae 314, 25; Anagninae milites 314, 25. — de A.: Benedictus card. presb.
- S. Anastasiae card. presb.: Iohannes Neapolitanus.**
- Anastasius I. papa** 287, 10.
- Anastasius II. papa** 287, 20.
- Anastasius III. papa** 288, 30, 380, 10, 518, 40.
- Anastasius, Anastasius, IV. papa** 16, 228, 30, 229, 20, 230, 15, 289, 15, 335, 35, 345, 435, 5, 487, 10, 524, 25.
- Anastasius I. imp. Constantinop.** 271.
- Anastasius II. imp. Constantinop.** 515, 1.
- Anatholeus** 482, 5; fil.: Herenea.
- Anselinus v. Anselmus.**
- de (Ancona) Acune portus** 150, 1, 157, 50 — Anconitana marcha, Ancarutana marcia 111, 30, 197, 35, 278, 20.
- Andegavia: Angiwe, Anjou** 84, 10, 140, 25, 142, 30, 257, 45, 292, 25, 373, 30, 443, 45, 447, 10, 527, 10; Angevin = Andegavenses 538, 1; comites 192, 15, 292, 25; comites Fulco II. Bonus, Fulco V. Gaufridus V, Henricus II. rex Angliae, Karolus rex Siciliae. — Andegavensium libra 102, 10.
- Andegavia, Andegavorum civ., Angers** 255, 30, 331, 45, 332, 10, 374, 25; Andegavensis episcopus 375, 15; episc.: Willelmus de Chmeli; Andegavensis: Matheus magister; Andegavensium alumpnus: Celestinus III. papa.
- Andeli, Andeleium, Andelii insula, castrum, Les Andelys** 174, 10, 175, 35, 180, 35, 285, 30, 307, 40 (Insula. 320, 35).
- S. Andreae (S. Andree) episc.: David.**
- S. Andreae eccl. Norhamt.** 261, 40, 279, 15.
- Andreas II. rex Hungariae** 438, 25, 460, 25, 505, 30.
- Andreu comes Brenensis** 543, 1.
- Andreas de Chavenni** 119, 45, 217, 40.
- Andreas praefect. Londoniensium** 6, 15.
- Andreas (ultra mare)** 441, 10
- de Andria comes Rogerus**
- Andrinopolis v. Adrianopolis**
- Andwerpe, Andeworpe, Anvers, Amvers, Antwerpen** 170, 307, 5, 351, 5.
- Anfolcus v. Alfonsus.**
- Angelinus v. Anselmus.**
- S. Angeli eccl. Rom. card. diac. Gregorius, Hugucio Petri Leonis Romanus.**
- Angelus patr. Venet.** 505, 20.
- Anglia; Engletere, Engleterre** 13, 15, 19, 25, 23, 26—29, 15, 32, 15, 34, 15, 35, 40, 30, 43, 50, 45, 51, 56—58, 69, 5, 70, 1, 76, 5, 79, 80, 10, 88, 10 — 91, 1, 92, 20, 93, 99, 15, 100, 102, 25, 103, 5, 105—109, 111—113, 1, 115, 20, 117, 15, 130, 40, 133, 138, 25, 140, 142, 40, 143, 146, 10—148, 154, 20, 156, 20, 158—160, 174, 178, 30, 182, 40, 183, 1, 186, 30, 187, 189, 10, 195, 35, 217, 50, 219, 5, 227, 228, 40, 231, 232, 234, 243—245, 35, 247, 50, 260 — 262, 15, 264—266, 269, 15, 273, 279, 15, 280, 45, 282, 283, 297—315, 319, 5, 320, n. 6, 322, 45, 326, 332—334, 340, 40, 342—345, 35, 350, 40, 351, 5, 355—357, 382, 40, 383, 401, 403, 407 — 411, 35, 415, 15, 425—427, 431—436, 40, 438, 10, 441, 45, 443, 444, 447, 448, 452—462, 45, 465, 466, 5, 468, 25—470, 476—481, 486—490, 493—495, 25, 497—500, 25, 503, 505, 10, 509—511, 513, 45, 517, 30, 520—528, 45, 530, 535, 30, 538, 1; Anglorum regnum 88, 5, 257, 45, 292, 25, 334, 5, 378, 1, 382, 50, 404, 35, 411, 5, 488, 490, 15, 494, 40; reges 26, 30, 226, 45, 257, 45, 369, 35, 378, 1, 383, 1, 407, 15; reginarum dodarium 120, 15; reges Eghbertus, Aethelwulfus, Aethelbaldus, Aethelbertus, Aethelredus I, Alfredus, Edwardus, Adelstanus, Edmundus, Edwinus, Edgarus, Edwardus (Martyr), Aethelredus II, Edmundus (Ferre-lateris), Canutus Magnus, Haraldus (Pee-leporis), Hardecanut, Edwardus Confessor), Haraldus II, Willelmus I, Willelmus II, Henricus I, Stephanus, Henricus II, Henricus III, Ricardus I, Iohannes Henricus III, Edwardus I — Angli, Anglici; Engleis, Engles, Hengles 7, 25, 5, 19, 1, 13, 1.

- 16, 30. 27, 5. 51, 35. 68, 40. 69, 10. 77, 5. 122. 123, 15. 146, 10. 169. 187, 35. 206. 207, 1. 224, 35—227, 40. 244, 40. 267, 20. 278, 35. 279, 25. 298, 15. 321, 35. 324, 5. 340, 40. 373, 5. 376, 1. 378. 404, 45. 410. 417. 464, 30. 472, 45. 488, 40. 497, 10. 507, 15. 511, 1. 537, 10; principes, optimates, proceres, barones 297, 45. 298, 25. 312, 40. 493, 40. 503, 10. 510, 35. 511, 35; militia, milites, copiae 299, 25. 301, 1. 344, 20. 380, 45. 479, 10. — Anglicana ecclesia 33, 20. 44, 20. 309, 10. 412, 5. 454, 10. 470, 10. 476, 25. 477, 1. 478, 40. 486, 30. 492, 5; clericatus, clerici 105, 20. 471, 50; episcopi 177, 15. 270, 15. 423. 440, 1. — Anglicanae opes 240, 20. 244, 15. 246, 10; gaza—417, 5; moneta 152, 1; cervisia 424, 45; portus 16, 35; nautae 16, 30; castella 130, 25; deliciae 302, 15. 303, 15; lingua 410, 1. — Anglorum historia 227, 5; Bedae 257, 15; Galfridi Monmuth. 339, 25. — Anglorum scola in Roma civ. 433, 40. 460, 5. Cf. Britannia, Westsaxones.
- Angulo in Pembroke 414, 25.
- Aniciensium civ., *Annecy* 255, 65.
- Aniciensis (*Le Pay*) episcopus 375, 20.
- Anitius (Anicetus) papa 286, 30.
- Anna, uxor Wilhelmi dom. de Avalon, 317, 10. 323, 25.
- de Anoch: Vidobus.
- Ansbertus archiep. Rothomag. 514, 35.
- Ansbertus 290, 25. 291, 10; uxor: Bilitidis; fil.: Arnoldus.
- Anseisus, fil. Arnulfi, 290, 25. 291, 15; uxor: Begga; fil.: Pipinus.
- Anselmus, Ansel, Anserius, Ansellus, Angelinus.
- S. Anselmus archiep. Cantuar. 257, 50. 428, 20. 521, 40. 522, 25.
- Anselmus capellanus Ricardi I. regis Angliae 348, 25.
- Anselmus maior palatii Karoli Magni imp. 331, 45.
- Anselmus de Belentro 86, 20.
- Angelinus de Castellano 86, 20.
- Ansel de Kaiou 140, 1.
- Anselmus de Monte-regali 124, 1. 207, 50. 280, 5.
- Ansel de Ribemunt 140, 1.
- S. Anselmus episc. Bellicensis, mon. Cartusian. 320, 1.
- Antenor 374, 1.
- Anteros papa 286, 40.
- Antidorensis (*Antaradus*) episc.: Petrus.
- Antiochia, Antiochia, civ. 110, 15. 112, 40. 125, 20. 148, 45. 149, 25. 196, 5. 199, 10. 205. 208, 25. 255, 15. 280, 15. 333, 1. 336, 35. 338, 30. 346, 30. 352, 25. 405, 35. 484, 5. 486, 40. 521, 50; patr.: Petrus II. — Antiochia, Antiochena terra, Antiochia partes 205, 20. 208, 30. 235, 10. 380, 30; princ.: Reinaldus, Boemundus III.
- Antipolitana civ., *Antibes* 255, 65; episcopus 375, 40.
- S. Antonius 320, 40. 321.
- Antonius, Anthonius, Romanus 111, 20. 197, 25. 278, 5. 482, 30.
- Anulo Dacorum regnum affectans 332, 5; eius pars 332, 5.
- Anvera v. Andwerpe.
- Apenninae Alpes v. Alpes.
- Apocalipsis 124. 152, 35.
- Apolitana prov. 484, 5.
- Apollinis oraculum 482, 30.
- SS. Apostolorum card. presb.: Herenbrandus,
- de Appamia, Appammia, archiepiscopus 117, 40. 125, 15.
- Appelbi, *Appleby* 59, 5. 234, 5.
- Aptensium civ., *Apt* 255, 65. 392, 10; episcopus 375, 35.
- Apulia, Appulia, Apulea, Putia; Poile, Puille, Pwyl, regnum, ducatus 13, 30. 43, 15. 45, 25. 46, 40. 48, 45. 49, 30. 88, 35. 113, 15. 115, 35. 122. 128—130. 149, 50. 150, 35. 156—158, 40. 164, 1. 170. 176, 30. 179, 25. 187. 232. 244. 245. 254. 269, 30. 280, 20. 283, 35. 284, 20. 293, 1. 307, 15. 310, 40. 313, 15. 332, 55. 333, 1. 339. 340, 45. 381, 10. 382, 45. 419, 40. 427, 15. 448, 40. 455, 5. 460, 30. 466, 15. 469, 40. 471, 5. 478. 479, 30. 487. 490, 20. 491, 15. 494, 45. 505. 507—509, 45. 511, 10. — Apuli 236, 30. 333, 1. 381, 10; Appuli philosophi et astronomi 404, 25; Normannorum in Apulia et Sicilia princ.: Turstinus, Rannulfus, Ricardus, Iordanes, Ricardus, Droco, Hunfridus, Robertus Wiscart, Rogerus, Rogerus I. rex, Willelmus I., Willelmus II. rex, Tancredus rex, Rogerus, Willelmus III. rex. Cf. Sicilia reges. — Apulicum bellum 245, 35. — de Apulia: Simon episc. Exon., Nicolaus Pipa.
- de Aquabella: Gaufridus burgensis.
- de Aqua-blanca, Aqua-blancha, Akelblanche, Egeblanche, Egeblanke (*Aigueblanche in Sabaudia*): Petrus episc. Hereford.
- Aqua-pendens; Egehpendant, Egependante, Ekependante, *Acuapendente* 100, 1. 131, 30. 145, 5. 176, 25.
- Aquensium civ., *Aqs* 255, 65; episcopus 375, 30.
- Aquila, *Bec de l'Aigle* 114, 10. 313, 15.
- Aquileia civ. 159, 10. 218, 15. 240, 10. 254, 40. 281, 10; Aculegensis patriarcha 261, 25; patr.: Godefridus, Wolfgerus; presb.: Ruffinus.
- Aquina civ., *Aquino* 131, 1.
- Aquis, Aquensium civ.; Aiz, *Aix* 85, 25. 255, 65. 367, 10; Aquensis prov., comitatus 367, 10. 374, 35. 376, 30. 383, 40. 384, 25. 387, 5—389, 25. 391, 40. 393, 25; archiepiscopus 391, 5; archiepiscopus 375, 35.
- Aquisgranum, Aquisgrani, Aquisgranis, Aquensis, Aquiensis civ., palatium; Capella—Eyse, Hays—Capella, Eys, Eyse—Capella, Hese-capella; Aix-la-Chapelle 177. 262, 25. 264, 40. 285. 311, 5. 332, 10. 353, 35. 354, 25. 379, 25. 386, 35. 453, 15. 480. 491. 493, 30. 501, 30. 503, 25. 511, 45. 516. 518, 60.
- Aquitania, Aquitanniae ducatus 66, 10. 313, 35. 355. 373. 374, 35. 443, 45. 453, 50. 472; A. prima 255; secunda 255; Aquitannica pars 377, 45. — Aquitani 227, 40. — Aquitanicus: Prosper; rex: Ludovicus Pius; duces: Odo rex Franc., Henricus II. rex Angliae; princ.: Eodo.
- Arabia 111, 20. 197, 25. 278, 5; Arabica iumentina 9, 5. — Arabs 293, 15.
- Aragonia v. Arragonia.
- Araldus v. Haraldus.
- Arar fl., *Saone* 271, 5.
- Aras, Araz v. Atrebatum.
- Arausiacorum civ., *Orange* 255, 50; Arausiacensis episcopus 375, 40.
- Arbertus Cornuz 86, 20.
- de Arcellis: Saberius.
- Archadia prov. 255, 20. 383, 40.
- Arches castrum, *Arques* 265, 25. 266, 45.
- Architofel 304, 5.
- Ardenia, *Ardennen* 415, 45. 416, 1.
- (Ardicio) Herdizun card. diac. S. Theodori 95, 25
- (Ardutius) Arduus episc. Gebennensis 86, 30.
- Arelas; Arelatensis, Arelatensium civ.: Arles-le-blanch, Arle-le-blanc, Arlela-Blanche, Arly 115, 25. 131, 30. 150, 15. 166, 25. 255, 30. 261, 5. 270, 35. 374, 40. 377, 45. 383, 35. 388, 15—391, 35. 509, 45; episcopus 375, 40; archiep.: S. Trophimus, S. Caesarius, Petrus, Ymbertus. — Arelatense regnum, prov. 374, 35. 376, 30. 383, 35. 384. 386—393. 475, 35; reges: Henricus VI. imp., Henricus VII. rex Rom. (*falso*); Arelat. regni marescallus: Gervasius Tilleber. magister.
- Arle-le-nair 131, 30.
- Arescium civ. Tusciae 463, 25.
- Argentaire insula, *Argentario* 114, 25.
- Argentariense castrum, *Argentièrè* 255, 45.
- Argentinum territorium (in Aquensi comitatu) 393, 25.
- Argentomum, Argentomium; Argentein: Argenton, Argentein, *Argentan* 104, 15. 148, 1; de A.: Ricardus, Roger.
- Argentoracensium civ., id est Strateburgo 255, 40; Argentinus, Arentinensis episcopus 315, 40. 372, 10.
- Aripeth I. rex Longobard. 292, 15.
- Aripeth II. rex Longobard. 292, 10.
- Aristoteles, Aristotiles, philosophus 51, 30. 281, 25. 370; eius Topica, Elenci 370, 5.
- Arium, Ars, Ary, *Aire* 178, 35. 427, 30; praepos.: Rodbertus.
- Armacanus (*Armagh in Hibernia*) episc.: Albertus.
- Armeniae regnum 530, 25.
- de Arne (*Arna*) valle homines 99, 30. 144, 55.
- Arnoldus, Arnaldus, Ernaldus.
- Arnoldus I. archiep. Trever. 96, 5.
- Arnoldus II. archiep. Trever. 480. 491, 5. 493, 2.
- Arnoldus episc. Nemosiensis 440, 15.
- Arnoldus abbas Cisterc. 355, 20. 437, 25.
- Ernaldus abbas Rievallis 224, 15.
- Ernaldus magister militiae Templi 274, 15.
- Arnoldus magister, capellanus Alexandri IV. papae 483, 1.
- Ernaldus de Brixa 64, 45. 65.
- Arnoldus comes de Aerescot, nepos Godefridi ducis, 6. 9. 10, 5.
- Ernaldus, frater Arnulfi, 34, 30.
- Arnulfus, Ernulfus.
- Arnulfus electus Caputiae 91. 143, 45.
- Arnulfus imp., fil. Karolomanni regis, 433, 15. 517, 50. 518, 5; fil.: Zuendebaldus, Ludovicus.
- Arnulfus maior domus, fil. Ansberti, 290, 25. 291, 15; fil. Anseisus.
- Arnulfus I. Magnus comes Flandr., fil. Baldewini II, 292, 40; uxor: Adhela; fil.: Baldewinus III.
- Arnulfus II. comes Flandr., fil. Baldewini III, 292, 45. 519, 30; uxor: Susanna (Ruzela); fil.: Baldewinus IV. Barbatus.
- Ernulfus, frater Ernaldi, 34, 30.
- Arosiensis (*Aarhus*) episcopus 372, 25.
- Arragoniae, Aragoniae, Arroganiae, Arrogoniae, Aragon rex 114, 10. 115, 30. 166, 30. 333, 30. 438, 25. 460, 25. 513; reges: Alfonsus II, Petrus II, Iacobus I, Petrus III. — Arroganensis archiep. v. Toletana civ.
- Arrat, Arraz v. Atrebatum.
- Arriani 374, 20; Arriana communio 265, 5.
- Ars v. Arium.
- Arstur 217, 10. 545. 546, 1.

- de Arthoys comes: Robertus. — Ar-
tensienses librae 505, 10.
- (Artoldus) episc. Belensis 322, 50. 323, 1.
- Arturus, Arthurus, Arcturus, rex Briten-
quem (*culus gladium*) vocaverunt
Caliburnum, Caliburne, 126, 10. 153, 25.
225. 226. — Arthuri regis ossa
526, 35.
- Arturus, Herturs (Hertur), dux, comes
Britanniae, fil. Gaufridi ducis, 119.
121, 5. 126, 45. 164. 171, 35. 178, 30.
214. 280, 35. 453, 10. 527, 5. 540.
- de Arundello, Arundel, Arunnia, Ha-
rundelensis comes 300, 5; de A.:
Willelmus comes Suthsexiae, Adela
regina Angliae.
- Arura, Arula, fl., *Aar* 375, 30.
- Arvernia, Alvernia, Alverna, Avernia
85, 1. 142, 30. 264, 5. 269, 20. 404, 15.
507, 10.
- Arvernorum civ., *Clermont-Ferrand*
255, 50; episcopus 39, 10; comes:
Dalfinus.
- de Arvesio: Petrus.
- Ascalon, Aschalonis, Aschalon, civ.
139, 10. 310, 5. 339, 10. 472, 45. 490, 20.
526, 30.
- Asia, Asya 202, 5. 254, 35. 255, 15. 346.
364, 40. 374, 1. 401, 15; Asiae provin-
ciae 255, 15; A. Maior 369. 370;
A. Minor 228, 1. 238, 20. 369, 20. —
Asiatica expeditio 342, 10.
- de Asma: Lodoicus.
- (Asnidense) monast., *Essen* 506, 15.
- Aspele vicus, *Aspley* 384, 1.
- Asper-mons, *Aspremont* 85, 25.
- Assasini, Assassini, Assacii; Hausasii,
Hautasia, Hausasia 124, 1. 339, 45.
347, 15. 348, 20. 353, 45. 480, 50. 481, 1.
546, 1.
- Assirii 373, 35; reges: Belus, Ninus.
- Asso magister 423, 25. 424, 10.
- Aste, Ast, civ., *Asti* 41, 10. 335, 25;
Hystoensis episc.: Humbertus. —
Hastenses 268, 1; Astensis: A. ma-
gister.
- Astulfus 390, 40.
- Asvisensis episc. v. August.
- Athanagildus rex Wisigoth. 292, 1.
- Athaulfus rex Wisigoth. 291, 50.
- Athelbertus, Athelredus v. Adal-.
- Atrebatum, Atrabatium, Atrabatensis,
Atrabatensis civ.: Aras, Arax, Arrax,
Arrat 58, 35. 59, 40. 110, 35. 149, 15.
248, 35. 255, 35. 412, 30. 415, 15. 417, 25.
472, 45. 529, 30; Atrabatense terri-
torium 37, 30; Atrabatensis: Matildis;
episcopus 375, 10; episc.: Robertus
(elect.); archidiaconus: Clarembaldus;
custos: Nevelo. — Aras, Arax
(*clamor bellicus Flandrensi*) 58, 35.
59, 40.
- Atreus 201, 20.
- Attilius Regulus 206, 30.
- Aubanie v. Albania.
- Aubermal v. Albemarla.
- Aucensis comitatus, Ou, *Eu* 140, 15:
265, 30; de Ew comes: Iohannes.
- Audacer comes Flandr. 292, 35.
- de Audithelye (*Audley in com. Stafford*):
Iacobus.
- Audnewic v. Alnewic.
- S. Audoenus 518, 20; translatio 517, 10.
- Audobianus rex Longobard. 292, 15.
- S. Audomari, de S. Odmario, Odmario,
Omero, villa, castrum; Saint Omer
23, 40. 25, 25. 27, 25. 29, 35. 31. 34, 20.
36, 1. 38, 15. 90, 25. 178, 35. 262, 25.
285, 45. 298. 308, 1. 323. 353, 25.
417, 15. 427, 30. 452, 30. 473, 1. 494, 1.
505, 5; praepositus 427, 30; canon:
Alexander; de S. A. castell.: Wil-
helmus IV; de S. A.: Toste miles
Templi.
- Odmarus Labra 86, 15.
- Afulsus v. Alfonsus.
- Augusta civ., *Aosta* 40, 10; vallis 86, 1;
episcopus 315, 40. 375, 35; vicecom.:
Boso.
- Augustamnus prov. (Aegypti) 255, 20.
- Augustensis sive Asvisensis (*Westeraes*)
episcopus 372, 25.
- S. Augustini monast. Cantuar. abbas:
Rogerius.
- S. Augustini fratrum ordo 512, 20.
- S. Augustinus episc. Hippon. 256. 400, 1;
eius liber de civitate Dei 256, 35. 400, 1.
- Augustinus apost. Anglorum 225. 226, 10.
- Augustudunum, Heduoium, Heduenis,
civ., *Autun* 255, 25; episcopus 375, 10.
- Augustus Octavianus imp. 226, 5. 258, 30.
399. 401, 1.
- Aulus Albinus 341, 25.
- Aumarle v. Almaria.
- Aurascensis v. Aurasicorum civ.
- Aurelia prov. Italiae 371, 30.
- Aurelianus; Aurelianensis, Aurelianorum
civ., *Orléans* 255, 30. 374; episcopus
331, 45. 375, 10; episc.: Henricus
(*falso Gwido*).
- Aurelius Ambrosius rex Britanniae
225, 40.
- Aurencensium v. Adurensis civ.
- Auriolâ, *Loriot* 209, 35.
- Ausciorum civ. v. Auxiensis.
- Auseiensis v. Alsatia.
- Austrasii 270, 40.
- Austria, Austrica, Ostricia, Hostricia;
Ostriche; Austrasiensis, Austracensis,
Ostricensis ducatus 35, 20. 111, 30.
159, 15. 197, 35. 259, 10. 278, 15. 340, 15.
349, 5. 371. 467, 5. 546, 20; duces:
Leopoldus V, Fridericus, Leopoldus VI,
Albertus I. rex Rom. — Ostericia
captivitas (Richardus regis Angliae)
218, 35.
- Autisiodorum, Autisiodorensis civ.,
Auxerre 255, 30. 517, 15; episcopus
375, 15; Autisiodorensis: Galfridus
abbas Clarevall. — Autisiodorensis
pannus viridis 24, 25.
- Auxiensis, Ausciorum civ., *Aux* 255, 55;
Auxitanus, Mithanensis archiepiscopus
375, 30; archiep.: Girardus, Ama-
nienus.
- Avallenses v. Wallenses.
- Avallonis insula (*fabulosa*) 226, 40.
- Avalum castrum, *Avalon* 319, 30. 322;
dom.: Willelmus, Willelmus, Wil-
helmus, Petrus.
- Avellana (Abellinensis) eccl. 48, 45.
- de Avennis, Avennes, Avethene, Aveines,
Avesnes, dom.: Iacobus, Iohannes.
- Aventicum, Helvitiurum civ., *Avenches*
255, 45.
- Avernia v. Arvernia.
- de Aviano: Engwicio.
- Avinonia, Avinona, Avonium, Avenum;
Avionum urbs, Avinionensis, Avi-
niensis civ.: Avinum, Avinhun, Avi-
gnon 209, 35. 314, 50. 386, 10. 431, 40.
443, 35. 460, 35. 466. 489. 506. 507;
episcopus 375, 40.
- Aynou v. Hannonia.
- (Aziz), fil. Saladini, 163, 20.
- B. cf. P.**
- Babenberg urbs, *Bamberg* 41, 35; Bava-
bergensis, Bavebericensis, Bambriensis
episcopus 315, 35. 372, 10; episc.:
Suidigerus.
- Babylon, Babilon, Babylonia, Babilonia,
Babilonium regnum 109, 10. 125, 20.
163, 20. 198, 5. 199, 1. 226, 20. 358, 5.
377, 5. — Babilonii 474, 40. — Babilo-
nicae deliciae 49, 30. soldanus 507, 25.
508; soldan.: Saladinus, Kemet,
Saleh-Nodgemeddin.
- Barus (Bacchus) 71, 45.
- Badvicensis (*Bardouic*) episcopus 372, 15
(*falso*).
- B(a)etica prov. 255, 5.
- de Baie portus, *Bajâ* 115, 15; Virgili
balnea 115, 15.
- la Baignare, Baniare, Bannere, opp.
Bagnara 76, 40. 116, 35. 117. 121, 40.
151, 20. 280, 25; canonici 117, 10.
- del Baillol, Ballol: Gocelinus.
- Baiocae civ., *Bayeux* 522, 15; eccl.:
S. Mariae; Baiocensis episcopus 77, 40.
375, 15; episc.: Odo, Henricus.
- Baiocasium civ., *Beaujeu* 255, 25.
- Baionensis, Baoniensis, Baonicensis
(*Bayonne*) episcopus 375, 35; episc.:
Bernardus.
- (Baioaria), Bavaria, Bawaria, Bavaria,
Baiveria, Baiweria; Norica, Noricus
ducatu 41, 40. 160, 1. 226, 1. 255, 10.
289, 45. 371. 516. 517, 45; dux 492, 25;
duces: Tassilo, Henricus Leo, Lu-
dovicus I, Otto II, Ludovicus II. —
Baioarii, Bavari, Baicarii, Bauderi;
Norici 110, 20. 111, 30. 197, 30. 226, 10.
264, 30. 270, 40. 278, 15. 400, 35.
419, 25. — Baiaorum regnum 342, 5;
rex: Otto IV. imp.
- de Baldach (*Bagdad*) calophus 199, 5.
- Baldericus episc. Laudun. 334, 25.
- Baldimentum castrum 383, 40.
- Baldoinus, Baldwinus, Baldewynus,
Baldwinus.
- Baldewinus archiep. Cantuar., episc.
Wigorn., abbas Fordensis 112, 10.
149, 35. 208, 40. 261, 45. 294, 25. 303, 25.
306, 1. 315, 10. 319, 20. 340, 1. 346.
409, 1. 436, 15. 459, 5. 488, 20. 526.
544, 10.
- Baldewinus (*falso pro Philippo?*) de
Sauveye archiep. Lugdun. 510, 45.
- Baldewinus abbas S. Aedmundi, medicus
Aedwardi regis Angliae et mon.
S. Dionisii 426.
- Balduinus praepos. Ratzeburg. 299, n. 5.
- Balduinus I. imp. Constantinop., IX.
comes Flandr., VI. comes Hannon,
fil. Balduini V. com. Hannon., 131, 1.
169, 5. 173, 45. 174. 177, 40. — 179, 5.
180. 182 (*falso Philippus*). 186. 248.
262. 274, 5. 285. 286, 1. 307. 308, 1
(*falso comes Boloniae*). 352 — 354, 5.
415, 45. 426, 20. 431, 35. 436, 45. 465.
506; uxor: Maria; fil.: Iohanna.
- Baldewinus I. rex Ierosolim. 148, 45.
345, 1 (comes de Roheise). 522, 55.
- Baldewinus IV. rex Ierosolim. 91.
- Baldewinus I. Ferreus comes Flandr.
292, 40; uxor: Iudith; fil.: Balde-
winus II. Calvus.
- Baldewinus II. Calvus comes Flandr.,
fil. Baldewini I, 292, 40; uxor: Ael-
frudis; fil.: Arnulfus, Adulfus.
- Baldewinus III. Iuvenis comes Flandr.,
fil. Arnulfi I, 292, 40; uxor: Matil-
dis; fil.: Arnulfus II.
- Baldewinus IV. Barbatus comes Flandr.,
fil. Arnulfi II, 292, 45; uxor: Ael-
giva; fil.: Baldewinus V. Insulanus.
- Baldewinus V. Insulanus comes Flandr.,
fil. Baldewini IV, 292, 45. 433; uxor:
Adela; fil.: Robertus Friso.
- Baldewinus VII. comes Flandr., fil.
Roberti II. com., 140. 266, 40. 292, 50.
- Baldewinus V. comes Hannon.; VIII.
comes Flandr. 100, 30. 105, 25. 107, 1.
131, 1. 145, 20. 148, 30. 156, 10. 170, 10.
173, 15. 261, 10. 262, 10. 271, 35. 345, 40.

- 402, 5. 403, 20; uxor: Margaretha; liberi: Isabella, Balduinus I. imp. Constantinop.
- Baldewinus de Betun, comes de Albarla 158. 163, 40. 171, 30. 172, 30. 177, 15. 348, 349, 5. 467, 45; uxor: Alienor.
- Baldewinus de Insula comes Devoniae 490, 15.
- Baldewinus II. comes de Guines 99, 10. 108, 25. 178, 30. 453, 15.
- Baldewinus de Biere 89, 20. 143, 15; fil.: Waldevus.
- Baldewinus miles Bononiensis 37, 30; filius 37, 30.
- Baldewinus Bulot 91, 25. 143, 50. 270, 5.
- Baldwin de Burch 139, 45.
- Baldewin Escalderun 140, 1.
- Baldewinus de Fontenele 37, 1.
- Baldewin de Gand 140, 1.
- Baldewin de Munz 140, 1.
- Baldewinus Wac, Wach 16E, 25. 282, 45.
- Baleares insulae 255, 5. 374, 35.
- Ballol v. Baillol.
- de Balma: Lodoicus.
- Balneum S. Mariae 417, 40.
- Bamalis de Monte-forti magister iusticiarius 95, 5.
- Bambriensis v. Babenberg.
- Bangoriensis (falso Bathoniensis) episcopus 525, 15.
- la Baniare, Baignere v. Baignare.
- Baoniensis, Baonicensis v. Baionensis.
- Bapalmas; Batpaumes, coenob., *Bapume* 37, 10. 271, 35.
- de Bar supra Sequanam comes: Hugo.
- Bar, Barres, *Bar-le-Duc* 448, 1; com.: Theobaldus I, Henricus I, Henricus II.
- Bar, *Bari* v. Barum.
- Baranum, *Varano* 94, 25.
- Barbaria (Berberei) 348, 15. 349, 35.
- Barbarorum deliciae 49, 30.
- Barbarorum insula 343; praefect.: Ebroinus.
- Barbefluctum; Barbeflet, *Barfleur* prope *Cherbourg* 89, 35. 90, 5. 103, 20. 108, 15. 147, 15.
- Barcinona, *Barcelona* 379, 20; comes: Berengarius.
- Bardolf, Bardulfus: Hugo, Doulfus.
- Bardun mons 131, 35.
- Bare: Ricardus archidiaconus. Lexov.
- Barhud civ., *Beirut* 175. 176, 1.
- Bariolus vicus, *Barjoles* 384.
- de Barles castrum, *dép. Basses-Alpes, arr. Dignes* 393, 20.
- de Barlet, Barlete, burgum, portus, *Barletta* 129, 45. 130, 40. 157, 45. 535, 40.
- Barnardus v. Bernhardus.
- de Baro: Robertus.
- Baroli domus Hospitaliorum 183, 20.
- de Barria, Barres: Willelmus.
- S. Bartholomei apost. corpus 130, 40.
- Bartholomeus episcopus Agrigent. 94, 40.
- Bartholomaeus clericus 16, 45.
- Bartholomeus de Capua 513, 25.
- Bartholomeus de Mortuo-mari 217, 40.
- Barum, Bar civ., S. Nicolai de Bar portus, Barensis urbs, *Bari* 129, 45. 130. 157, 45. 260, 30. 428, 15. 468, 50. 521, 30; archiep.: Reginaldus.
- Basatensis episcopus v. Vasat.
- Basilientium civ., *Basel* 255, 45; Basilientis episcopus 375, 35.
- S. Basilii prior Cartusiae 319, 6. 324, n. 4.
- Basset: Philippus.
- Baterum insula 115, 15.
- Bathatarca, fil. Chyrcae, 474.
- Bathe, Bathonia, Bathoniensis, Bato-niensis civ., *Bath* 165; episcopatus 165, 20; territorium 319, 5; episcopus 296, 15; episc.: Iohannes, Godefridus, Reginaldus, Savaricus, Iocelinus, Robertus Burnel.
- Batpaumes v. Bapalmas.
- Bavabergensis, Bavebericensis v. Babenberg.
- Bavaria, Baveria, Bawaria v. Baiosria.
- Bazaham castrum, *Bazzano* 508, 1.
- Beatrix, uxor Frederici I. imp., 107, 5. 148, 30; nepos 268, 15.
- Beatrix, uxor Ottonis IV. imp., fil. Philippi regis, 187, 15. 427, 25 (falso Isabel). 465, 5.
- Beatrix, uxor Ricardi regis Rom., fil. Theoderici dom. de Falkeuberg, 312, 10. 498. 499. 502, 20.
- Beatrix (pro Therasia sive Mathilde), uxor Philippi com. Flandr., fil. Alfonsi I. regis Portugal., 273.
- Beatrix, uxor Karoli regis Siciliae, fil. Raimundi Berengarii IV. com. Provinciae, 476, 10.
- Beatrix, uxor Raimundi Berengarii IV. com. Provinciae, 311, 25. 469. 476, 5. 510, 35.
- Beccensis, de Becco (*Le Bec*) abbas: Theobaldus.
- Beda Venerabilis presb. 224—226, 45. 257, 15. 514. 515, 20; eius libri 410, 5; cronica 257, 15; historia Anglorum 257, 15.
- de Bedefordia, Bidefordia: Gerardus magister Templi.
- Bedes v. Biterrensiensis civ.
- Bedewyni, *Beduinen* 198, 25.
- Bela III. rex Ungariae 101, 40. 108. 146, 5. 200. 261, 30. 275, 10. 277, 16. 336, 20. 346, 15. 409, 1; uxor: Margareta; fil.: Margareta.
- Belbici v. Belgici.
- de Belentro: Anselmus.
- Belesmeins: Iohannes archiep. Lugdun.
- Belgica prima prov. 255; secunda prov. 255. — Belbici (= Belgici) 374, 30.
- Belicensis, Belensis civ., *Belley* 322, 45; comitatus 85, 25. 87, 30; episcopus 375, 35; episc.: S. Antelemus, Artoldus. — Bellicensis: Bonifacius episc. Cantuar.
- Belinus rex Britanniae 373, 15.
- Belivi, *Belleville* 209, 1.
- Belkare v. Belliquadrum.
- Bellalanda, *Byland* 221, 10.
- Belli-loci abbatia, *Beaulieu* 527, 10.
- Belliquadrum, Belkare, Belkarre, castrum, *Beaucaire* 391, 20. 392, 10. 456, 45.
- de Bello (*Battle in Sussex*) abbas: Walterus.
- de Bello-campo: Hugo, Walterus.
- de Bellomanso (*Beaumont sur Dives*) gens 249, 15.
- de Bello-monte vicecomes: Ricardus.
- Bellovagorum, Belvacensis civ.; Biau-veiz, Biaveiz, *Beauvais* 255, 35. 373, 10 (Belgi?); episcopus 375, 10; episc.: Hildricus, Philippus.
- Belus rex Assiriorum 363, 5.
- Benamus, *Bencharnum* 255, 60.
- S. Benedicti ordo 319, 15.
- Seint Beneit in monte Bardun 131, 35.
- S. Benedicti monast. in Monte Cassino.
- S. Benedicti monast. Floriac. 433, 5.
- S. Benedictus abbas 138, 25; corpus 517.
- Benedictus I. papa 287, 30.
- Benedictus II. papa 287, 50.
- Benedictus III. papa 288, 10. 517, 30.
- Benedictus IV. papa 288, 15. 518, 30.
- Benedictus V. papa 288, 40. 519, 1.
- Benedictus VI. papa 288, 45. 519, 10.
- Benedictus VII. papa 288, 45.
- Benedictus VIII. papa 288, 55. 520, 1.
- Benedictus IX. papa 288, 60. 520.
- Benedictus X. papa 289, 5. 332, 40. 433, 55. 520, 40.
- Benedictus XI. papa, Nicholaus card. episc. Ostiensis 314, 45.
- Benedictus de Anagnia card. presb. S. Martiri, Bonifacius VIII. papa.
- Benedictus Carus-homo senator Rom. 171, 10.
- Beneventum, Benventana civ.; Boven-cum, Bonevene 33, 35. 46, 40. 130, 40. 434. 519, 1. 517, 10; archiep.: Lumbardus; Beneventanus: Gregorius VIII. papa, Petrus card. episc. Portuensis; Beneventanae eccl. canon.: Alanus.
- SS. Benigni et Tyburcii eccl. Fructuar. 384, 15.
- Beotiae v. Boeotiae.
- Beranensium civ., *Bencharnum* 255, 60.
- Berardi: Thomas magister militum Templi Ierosolim.
- Berardus card. episc. Alban. 313. 314.
- Berardus archiep. Messan. 176, 10.
- Berardus Gentilis constabularius Wilhelmi II. regis Siciliae 95, 5.
- Berchamstede, Berkamstede, Berkhamstede, castrum, *Berkhamstead* 456, 30. 494, 5. 500, 50. 501, 25.
- Berchem, Berchum, locus, prope *Antwerpen* 37; de B. virgo: Iuliana.
- Bercheschire, *Berkshire* 521, 5.
- Berehamdonia, Berhamdon, *Berhamdown* 298, 30. 309, 25.
- Berengaria, Berengera; Berengiere, uxor Ricardi I. regis Angliae, fil. Sanctii V. regis Navar., 78, 40. 125, 45. 153, 10. 154. 167, 25. 215. 217, 50. 239, 15. 240, 5. 283, 45. 281, 5. 338, 45. 339, 10. 347, 45. 436, 20. 542.
- Berengarius Turonensis 332, 35.
- Berengarius I. imp. 289, 45. 342, 10. 379, 35.
- Berengarius, Brengar, II. rex Italiae 289, 45. 332. 342, 10. 379, 35. 433, 20.
- Berengarius III. rex Italiae 289, 50.
- Berengarius IV. rex Italiae 289, 50. 292, 45; fil.: Susanna (Ruzela).
- Berengarius comes Barcinonensis 392, 20.
- Berewic-sur-Tine, *Berwick-on-Tweed* 56, 5.
- Bergensis (*Bergen*) episcopus 372, 25.
- Berith (Berich) rex Gothorum 291, 35.
- Berlio de Chambel, Berlo de Camboe, castellanus 86, 20. 87, 10.
- Berlio de Fabricis 86, 15.
- Berlio de Monte-falcone 86, 20.
- de Bermundeseib, Bermundeseye (*Bermundsey infra Londinium*) monachi 4, 10; prior: Rainaldus de Stampis.
- (Bernhardus), Bernchardus, Bernardus, Barnardus; Bernart.
- S. Bernardus de Romanz, *Romanz* 209, 35.
- Bernardus Redonensis card. diac. SS. Cosmae et Damiani, mon. Clarevall. 46, 15.
- Bernardus episc. Baioniensis 117, 45. 119, 20. 125, 10.

- Bernardus abbas Clarevall. 15. 16. 46. 25. 64. 65. 228. 25. 335. 15. 345. 15. 413. 35. 415. 35. 487. 5. 521—524.
- Bernardus rex Italiae, fil. Pipini regis Franc., 379. 25. 516. 45.
- Bernardus comes 208. 1.
- Bernardus de Sancto Walerico 346. 1.
- Bernart 57. 45; fil.: Robert.
- Berta, fil. Karoli Magni imp., 68, n. 8.
- Bertharith, Bertar, rex Longobard. 292. 10.
- Bertarius maior domus 259. 10. 290. 20.
- (Bertholdus), Bertoldus dux de Genest (Merania) 123. 40 (falso). 173. 5. 183. 1. 268. 40 (?).
- Bertoldus IV. dux (de Zäringen) 144. 15. 345. 5; uxor: Ida.
- (Bertholdus V) dux de Zäringen 174. 25.
- Berthram Grossus 467. 45.
- S. Bertini abbatia 23. 29. 35. 31. 309. 25. 452. 30; abbas: Godescalcus. Cf. Eldemestre.
- Bertramus, Bertranus, Bertrandus.**
- Bertrandus episc. Agath. 440. 15.
- Bertranus comes 390. 40.
- Bertrandus miles Papiensis 423. 25.
- Bertramus de Verdun 119. 40.
- Bertulfus comes 207. 50.
- Besara v. Pescara.
- Besenceve, Besençon v. Vesontio.
- Bestie v. Veste.
- de Betesowe (Pellau): Fridericus.
- Bethericus rex Wisigoth. 292. 5.
- Bethleem, Belleem, Belleem, civ. 431. 45. 461. 467. 10; episcopus 279. 20.
- Betunia, Beltunia, Bitunia, Betona, Beitium; Betun, *Béthune* 34. 25; advoc.: Robertus V; de B.: Baldwinus comes Albermale.
- de Bieze: Baldwinus, Waldevus.
- Bicum, *Vico* 94. 25.
- Bidefordia v. Bedefordia.
- de Bierne (Béarn): Gaston.
- Bigot, Bigod, Bighot: Hugo comes de Norfolk, Rogerus.
- Bigorra castrum, *Tarbes* 255. 60; episcopus 375. 35.
- Bihere nemus 69. 15.
- Bindeburgensis v. Brandenburgensis.
- Bisantium prov. (Africae) 255. 5.
- Bisantium, Biantium v. Constantinopolis, Vesontio.
- Biternum, Biterve v. Viterbum.
- Biterrensium civ., Bedes, *Beziere* 255. 60. 506. 45; episcopus 375. 20.
- Bithias 342. 1.
- Bithinia, Bythinia, prov. 226. 20. 255. 20.
- Bitunia v. Betunia.
- Biturum, Biturica, Byturigum civ., *Bourges* 110. 5. 255. 50. 373. 30; diocesis 352. 40; archiepiscopus 375. 15; archiep.: Guarinus Gerardi; archidiacon.: Humbertus (Urbanus III. papa).
- Bizancia, Bizantius, Bizuntinus v. Constantinopolis, Vesontio.
- de Bizino: Robertus.
- Blacti terra 371. 5.
- (Blanca), uxor Ludovici VIII. regis Franc., 527. 5.
- (Blanca), concubina Friderici II. imp., 382. 35.
- Blandinium monast., *Blandigni* 139. 20.
- S. Blasii eccl. Viterb. 500. 15.
- Blesensis, de Bleis, Bleys, Blais, Blesis (*Blots*) com.: Stephanus rex Angliae, Theobaldus IV, Ludovicus; de Bleys genus, Blesensis stirps 403. — Blesensis: Petrus magister.
- Blitidis, uxor Ansberti, fil. Clotarii II. regis Franc., 290. 25. 291.
- Boaticum, Bovis, civ., *Buch* 255. 60.
- de Bocozel: Willelmus.
- Boemundus, Boamundus, Bolmundus; Bulamund.**
- Boemundus dux Apuliae, I. princ. Antioch., fil. Roberti Wiscardi, 139. 40. 148. 45. 156. 35. 245. 5. 332. 55. 333. 1.
- Boemundus III. princ. Antioch. 205. 25. 235. 15.
- Boemundus IV. comes Tripolitanus 508.
- Bohemia, Boemia 111. 30. 197. 35. 278. 15. 371. 15; reges: Otocarus, Iohannes.
- Bolenia v. Polonia.
- Bolonia (supra mare), Bononiensium civ.: Buluine, Buluigne, Buloigne, Bolwyn, *Boulogne* 26. 40. 29. 45. 255. 35. 373. 30. 509. 1. — Bononenses, Rononenses 6. 15. 7. 1; Bononiensis: Pharamus. — Bononiae comitatus, Bononense territorium 32. 15. 143. 1. 144. 20. 344. 5; com.: Adulfus, Eustachius II, Eustachius III, Stephanus rex Angliae, Eustachius IV, Wilhelmus, Matheus, Reginaldus. — Bononiae honor (= comitatus) 344. 45.
- Bomund (*Beaumont*) dom.: Henricus.
- de Bona: Petrus card. presb. S. Mariae in Aquiro.
- Bon Cuvent, *Buonconvento* 131. 30.
- Bonifacius I. papa 287. 10.
- Bonifacius II. papa 287. 25.
- Bonifacius III. papa 287. 35.
- Bonifacius IV. papa 287. 35.
- Bonifacius V. papa 287. 40.
- Bonifacius VI. papa 288. 20. 518. 15.
- Bonifacius VII. papa 288. 45. 519. 35 (falso Iohannes).
- Bonifacius VIII. papa, Beodictus de Anagnia card. presb. S. Martini 313. 314. 471. 473. 10. 513.
- Bonifacius Bellicensis archiepisc. Cantuar. 310. 45. 312. 462. 45. 469. 15. 477. 5. 495. 15. 499. 15. 510. 25.
- Bonifacius abbas Cisterc. 440.
- Bonifatius, Bonifacius, II. marchio de Monte-ferrato, fil. Willelmi III. march., 100. 5. 101. 35. 145. 5. 169. 5. 283. 45. 353. 45. 465. 35.
- Bone-vallis (*Bonnes-Vaux*) abbas: Hugo.
- Bononia, Bolonia, civ., *Bologna* 359. 30. 385. 15. 414. 35. 415. 417. 35. 418. 10. 423. 424. 10. 508; episc.: Henricus, Octavianus Ubaldinus; cives 268. 417. 35. 508. 5; scolae 423. 20; scolares 418. 15; Bononiensis: Hugo card. diac. S. Eustachii.
- Bononiensium civitas v. Bolonia.
- Bonus Iohannes 38. 1; uxor 38. 1.
- Bopard, Bopardiense castrum, oppidum 480. 20. 498. 30.
- Bortradis 41. 25.
- de Boseham: Herbertus magister.
- Bosus card. presb. S. Pudencianae 95. 25.
- Boso vicecomes August. 40. 10. 86. 1; filius 40. 10.
- Botilda (alias Ingeburga), uxor Philippi II. regis Franc., fil. Waldemari I. regis Daniae, 165. 5. 166. 173. 180.
- de Bouet: Petrus.
- de Boun: Humfrei.
- de Bova, Boves, Bove, Boives (*Boves*): Hugo, Robertus.
- Bovencam, Bonevene v. Beneventum.
- de Bovines (*Bovines*) pons 437. 25.
- Bovis v. Boaticum.
- de Boxleia, Boxeleia, abbatia, *Boxley in comitatu Kent* 458. 15; abbas: Robertus.
- Brabantia, Braibantia, Brebantia, Brebannum; Braban, Brabon, Braiban, Braybant, Vreban 66. 1. 111. 30. 197. 35. 278. 15. 357. 45. 437. 20. 513. 40; de B.: Walterus cogn. Buc; duces: Godefridus I, Godefridus II, Henricus I, Iohannes I, Iohannes II. — Brabanceni, Brabaceni, Braibanceni, Braibaceni, Brebantini, Briabantones, Briabanciones, Briabanzones, Briabanzones, Brebeazones, Brebanzones, Bresanzones; Braibenzons, Brabenchus 27. 5. 54. 40. 55. 25. 66. 1. 88. 30. 89. 99. n. 1. 106. 40. 110. 5. 142. 45. 188. 30. 233. 10. 234. 5. 272. 15. 285. 5. 302. 304. 410. 20. 452. 35. 487. 40. 496. 40; princ.: Marchadeus. Cf. Coterelli Flandrenses.
- Braccarenensis, Braccarenis (*Braga*) archiep.: Mauritius Burdinus (Gregorius VIII. antipapa), Iohannes.
- Brachium Sancti Georgii, *Hellespont* 201. 35. 202. 5. 228. 1. 238. 15. 370. 10. 380. 30.
- Brachmanes 370. 1.
- Bractania 254. 35; prima et secunda prov. 255. 20.
- de Brakelonde: Iocelinus.
- S. Brandani insula 376. 1.
- (Brandeburgensis). Prandenburgensis, Bindeburgensis episcopus 315. 35. 372. 20. — Brandesburgi marchio 492. 25.
- Brandiz, *prope ostium Moravae* 371. 5.
- Brandiz, Brandisium v. Brundisium.
- Brant, *Beratto* 114. 20.
- de Brausia, Breusa, Breuse, Breose, *Braose*: Willelmus, Aegidius episc. Hereford.
- Brebannum, Brebantia v. Brabantia, Provincia.
- Bremensis archiepiscopus 372. 15.
- Brenenses, de Brene, Braine (*Brienne*) com.: Waltherus, Erardus, Andreas, Iohannes rex Ierosolim.
- Brengar v. Berengarius.
- Brennus dux Gallorum 373. 15.
- (Breteuil) castellum 102. 20.
- Breusa, Breuse, Breose v. Brausia
- la Briche, *Le Bricole* 131. 30.
- S. Bricii castellum 272. 5.
- Bricius camerarius Ricardi I. regis Angliae 177. 15.
- de Brideport, *Bridport*: Gilo magister.
- de Bridlington, *Bridlington*: Thomas.
- de Brienceon, Brienzion (*Briançon*) vice com.: Emericus; de Br.: Aimo, Eimericus, Rodulfus.
- Brigwere: Willelmus.
- Briocensis (*St. Brieux*) episcopus 375. 15.
- Brisa, Brisiensis civ. v. Brixia.
- Bristolium, Bristollia, Bristoria, *Bristol* 313. 15. 356. 10. 470. 45. 503. 10. 527. 5. — Bristowenses 7. 1.
- Britannia maior, Brittanorum insula, Brittonum regnum; Brydein, Brytanyeit, Vrytaneit 15. 20. 36. 40. 35. 46. 35. 49. 25. 140. 25. 225. 25. 226. 255. 1. 339. 30. 369. 373. 15. 377. 40. 378. 5. 381. 15. 400. 407. 5. 410. 5. 411. 40. 447. 10. 516. 517. 5. — Britones, Britones, Britani 7. 1. 5. 1. 126. 10. 173. 40. 224—227. 40. 278. 15. 331. 20; reges: Belinus, Lucius, Vortigernus, Aurelius Ambrosius, Utherpendragon, Arturus. — Britonum gesta 224. 35. 257. 10; historia (Galfridi Monni): 255. 15. 368. 25; fabulae 226. 40. —

- Britannicum (= Br. sermo) 225, 15.
— Britannicum mare, oceanum 38, 10, 40, 5, 271, 40, 278, 30, 351, 5, 371, 20, 373, 15. Cf. Anglia.
- Britannia minor. Armoria: Bretaine, Bretagne 89, 5, 115, 20, 264, 50, 343, 1, 373, 30, 407, 1; Britanniae barones 344, 10; ducatus 154, 10; dux 154, 10; duces et com.: Conobrus, Gaufridus, Arturus. — Brittones 379, 20.
- Brithricus rex Westsaxonum 339, 25.
- de Brivecourt: Robertus.
- Brixensis, Brixniensis (*Brixen*) episcopus 315, 35, 372, 20.
- Brixia, Brixia, Brisa, Brissiensis civ., *Brescia* 358, 10, 429, 35, 505, 30; Brixiansis 268, 15; de B.: Ernaldus.
- de Broc: Randalph archiep. Cantuar.
- Brodocense, *Arbroath in pago Forfarrensi* 437, 45.
- Brucardus v. Burchardus.
- de Bruges (*Brugge*) castellanus 207, 50.
- de Bruil: Salt.
- de Bruiz, Bruz, *Bruce*: Robertus.
- Brumia v. Prumia.
- Brundisium, Brandisium, Brandiz, portus, *Brindisi* 125, 53, 127, 45 — 130, 35, 153, 10, 157, 158, 40, 182, 5, 209, 30, 535, 40; Brundiciensis quidam 38, 20; Brandiciensis: Francus negotiator.
- Bruneswich, *Braunschweig* 181, 10.
- Brunihildis, *falso* uxor Clotarii I. regis Franc., 290, 15.
- Bruno III. archiep. Colon. 242, 45.
- S. Bruno magister, fundator Cartusiae 63, 35, 320, 40, 418, 45.
- Bruno dux Saxoniae 332, 10.
- Brunus: le Brun, Bruin: Hugo, Thomas.
- Brutia 254, 40.
- de Brutone: le Bruton, Brutun: Iohannes episc. Hereford.
- Brutus, fil. Silvii, 368, 25.
- Buc: Walterus.
- Bucini portus 255, 45.
- Buelc castellum, *Builth in Brecknock pago Walensi* 529, 20.
- de Buillon: Godefroi.
- Bulean v. Vulean.
- Bulgaria, Bugrensa 209, 35, 278, 20, 280, 15, 371, 5. — Bulgares 200, 35.
- Buloigne v. Bolonia.
- Bulot, Buelot: Baldewinus.
- Bure, Burgum, *Brough-under-Stanmore* 59, 5, 234, 5.
- de Burch: Baldwin.
- (Burchardus), Brucardus episc. Wormat. 254, 35.
- Burcardus dux Sueviae 518, 25.
- Burci villa, *Burzy prope Mlcon (?)* 37, 45.
- Burdegalis, Burdegalensium civ., *Bordeaux* 255, 55, 377, 15; archiepiscopus 375, 20; archiep.: Elias, Geraldus, Bertrandus (Clemens V. papa); Burdegalensis: Rostandus magister.
- Burdiñus archiep. Braccar., Gregorius VIII. antipapa.
- Burgalanensis (*Aalborg*) episcopus 372, 25.
- de Burgo: Hubertus comes Cantiae.
- Burgundia, Purgundia, Burgundiae regnum: Burgoine; Burgwin, Burgwyn 24, 10, 66, 10, 68, 10, 70, 5, 76, 10, 111, 30, 166, 25, 197, 35, 263, 40, 270, 45, 271, 275, 15, 278, 15, 312, 25, 320, 30, 323, 30, 373, 374, 40, 375, 390, 35, 400, 35, 407, 10, 411, 15, 415, 45, 417, 35, 418, 45 (ulterior); marchio 65, 15; magnates 312, 40; reges: Alaricus (*falso*), Sigismundus, Rodulfus; duces: Ricardus, Conradus, Raimundus, Hugo III, Hugo IV; de Burgundia cancellarius: Savaricus episc. Bathon. — Burgundiones, Burgundi 110, 15, 227, 40, 270, 40, 321, 35, 370, 30, 373, 374, 20, 377, 10, 379, 20, 496, 45; Burgundio: Innocentius V. papa, Hugo episc. Lincoln. Cf. Arelate.
- Burgundio Pisanus 51, 30.
- de Buriano civis 389, 30.
- de Burneham: Robertus.
- de Burel: Robertus episc. Bathon.
- Burnham monast., in *Buckinghamensi com.* 503, 30.
- Burrel: Matildis.
- de Burthonia (*Burton on Trent*) abbas: Laurentius.

C. cf. K.

- Cabilone, Cabillonense castrum, Cabellicorum civ., *Chalon-sur-Saône* 255, 516, 45; episcopus 375, 10.
- de Cabreriis: Giraldus.
- Cadalaus, Chadolus, episc. Parmensis, antipapa 260, 15, 332, 40.
- Cadomum, *Caen* 74, 25, 90, 10, 104, 15, 141, 25, 148, 5; abbas: Lamfrancus.
- Cadurcorum civ. v. Cature.
- S. Caecilia (*falso* S. Sabinae) eccl. Rom. card. episc.: Simon de Turribus (Martinus III. papa).
- Caedzi, *Chéz* 433, 15.
- Caesar, Gaius Julius Cesar 195, 15, 225, 258, 35, 289, 35, 372, 1, 373, 5, 399. — Caesar: Tiberius.
- Cesaragusta, *Saragossa* 515, 55.
- Cesarea in Terra Sancta 461, 20.
- S. Cesarius archiep. Arelat. 387.
- Cagnanum, *Cagnano* 94, 25.
- Caian castellum, *Caizzo?* 130, 45.
- Calabria, Kalabria 13, 30, 48, 45, 49, 30, 76, 40, 117, 15, 124, 15, 128, 25, 129, 151, 25, 152, 30, 156, 35, 176, 30, 187, 5, 216, 10, 244, 40, 245, 254, 40, 269, 30, 274, 20, 280, 25, 293, 1, 307, 15, 332, 55, 333, 1, 341, 1, 381, 10, 455, 5, 490, 20, 494, 45; Calabriae civ.: Rysa. — Calaber 283, 35, 293, 1, 333, 1, 381, 10.
- Calenaria arcola 393, 10.
- Caldea 111, 20, 197, 25, 278, 5.
- Calveys, Kalais urbs, 113, 25, 443, 10, 472, 40.
- Caliburnus v. Arturus.
- Calixtus I. papa 286, 35.
- Calixtus, Calyxus, Kalixtus, II. papa, Wido archiep. Vienn. 14, 35, 289, 15, 315, 5, 334, 30, 379, 40, 428, 430, 30.
- Calixtus III. antipapa, Iohannes abbas de Struma 96, 20, 142, 25, 234, 45, 261, 1, 270, 35, 435, 35, 465.
- Calve civ., *Calvi* 130, 45.
- Camargas v. Sticadae insulae.
- Camberiacum, *Chambéry* 85, 25.
- de Camblais: S. Mauritius.
- de Camboc, Chambel: Berlo, Torencus.
- Cambria v. Wallia.
- Camera, *La Chambre* 85, 25.
- Cameracum, Kamberacum, Kameracensium civ.: Cambrai, Cambrey, Chambrai 255, 35, 285, 1, 314, 15, 374, 20, 417, 505, 10; provincia 408, 1; episcopus 375, 10; episc.: Nicolaus I, Petrus (elect.), Robertus (elect.), Rogerus, Iohannes II, Nicolaus II (elect.), Stephanus (elect.), Walterus (elect.), Hugo II (elect.). — Cambrensis, Kameracensis: Radulfus. — Kameracense bellum 404, 40.
- de Camerin civ., *Camerino* 100, 1, 145, 5.

- (de Camerota) comes: Florius.
- de Camissa: S. Michaelis prioratus.
- Campania Italiae 48, 45, 49, 30, 131, 244, 245, 20, 254, 35, 335, 25, 351, 45, 381, 5, 384, 491, 15, 499, 35, 505, 40.
- Campania, *Champagne* 206, 35, 415, 45. — Campani 173, 40; milites 314, 25; com.: Theobaldus II, Henricus I, Henricus II; comit.: Maria.
- de Campes: Walter.
- Campi Elisii cimiterium 390.
- de Campis S. Martinus.
- Camps villa 393, 25.
- de Camvilla, Camvil, Kamvil, Camvile: Ricardus.
- de Canaveis (*Canavai*) comites 85, 30.
- Candelarium, *Candelaro* 94, 25.
- de Candiaco: Gido.
- de Candida: Aldwinus.
- Candidae-casae (*Whithern*) episc.: Iohannes.
- Cantebrugge, Cantebrige, castellum, *Cambridge* 19, 30, 512, 5.
- de Cantelu, Cantilupo: Thomas episc. Hereford, Willelmus.
- Cantia: Cent, *Kent* 6, 15, 23, 88, 142, 40, 234, 1, 216, 1, 300, 35, 308, 10, 411, 10, 458, 10; com.: Willelmus de Ipra, Hubertus de Burgo.
- Cantuaria, Cantuariensis civ.: Canturbire; Cantwereberei, *Canterbury* 14, 5, 39, 40, 67, 35, 93, 99, 15, 106, 20, 139, 35, 188, 20, 283, 35, 298, 301, 20, 303, 20, 309, 45, 311, 10, 314, 20, 326, 5, 357, 30, 403, 415, 30, 432, 10, 458, 10, 460, 10, 481, 15, 494, 20, 510, 30, 526, 1, 527, 5; eccl.: S. Augustini, S. Trinitatis. — Cantuariti 303, 15; C. civis: Ertinus Flandrensis. — Cantuariensis-eccllesia, archiepiscopatus 97, 10, 257, 45, 294 — 296, 363, 305 — 307, 312, 25, 336, 5, 355, 15; capitulum, conventus, coenobium, monachi 294, 25, 300, 25, 303, 5, 306, 10, 309, 314, 15, 315, 355, 15, 403, 10, 423, 462, 45, 510, 25, 528, 10; archiep.: Odo, Dunstanus, Lamfrancus, Anselmus, Radulfus, Wilhelmus, Theobaldus, Thomas Becket, Eichardus, Balduinus, Reginaldus, Hubertus, Stephanus de Langetona, Edmundus, Bonifacius, Robertus Kilwardby, Iohannes de Pecccheham; elect.: Adam; priores: Herlewinus, Alanus, Honorius, Osbernus; supprioris: Gaufridus Stephanus; officialis: Galfridus de Rumenal; archidiacon.: Rogerus, S. Thomas. — Cantuariensis prov., diocesis 56, 20, 141, 40, 527, 20.
- Canusinus hospes 49, 30.
- Canutus, Cantus, Chnutus, Cnuto, Cnut, Cnud.
- Canutus I. rex Angliae et Dan., fil. Sueni regis, 139, 10, 147, 258, 25, 332, 339, 35, 422, 25, 433, 520, 20; uxor: Emma; liberi: Haraldus, Hardecnutus, Gunnilda.
- Cnuto IV. rex Dan. 260, 15, 333, 10; uxor: Adela; fil.: Karolus.
- Canutus V. rex Dan. 344; fil.: Waldemarus episc. Sleswic.
- Canutus VI. rex Dan., fil. Waldemari I. regis, 42, 165, 5, 166, 173, 180, 208, 1, 241, 5, 247, 30, 336, 20, 455, 30, 506, 15; uxor: Richenza; fil.: Waldemarus II.
- le Cap de Cercel, *Circello* 115, 5.
- Cap de Lespurum castellum, *Castel Voltorno?* 115, 10.
- Cap de Manherbe, *Capo della Minerva prope Sarrentum* 115, 40.
- Capella Eysa v. Aquisgranum.
- Capi castrum, *Cappy prope Péronne* 37, 30.
- Capitolium Rom. 180, 30.

- Cappadocia prov. 255, 20.
 Cappatici, Capatici, cogn. regum Franc. 271, 25. 291, 25.
 Caprie, *Capri* 115, 40.
 Caprile, *Capracolla aut Serracapriola* 94, 25.
 Capthia (= Petrus Carpaccio) card. diac. S. Georgii 491, 25.
 Capua 115, 35. 128, 25. 130, 40. 150, 35. 254, 35. 280, 20. 301, 25. 339, 15. 516, 10; de C.: Petrus card. presb. S. Marcelli, Petrus card. diac. S. Mariae in Via Lata, Bartholomaeus; archiep.: Alphanus; principatus 88, 35. 115. 122, 15. 156, 35. 157, 15. 179, 25. 269, 30. — Capuana terra 381, 5.
 Capuatiæ (*Capaccio*) episc.: Arnulfus.
 Capuche: Iohannes senator Rom.
 Caputiorum secta 302, 20.
 Carboneria silva 374, 20.
 Carcasun, *Carcassonne* 506, 45; Carcassonensis, Cartomogensis episcopus 375, 20; episc.: Wilhelmus.
 in Carcere Tulliano, S. Nicolai eccl. Rom.
 Kaerdif, *Cardiff* 408, 30. 523, 35.
 Kardegan, *Cardigan* 523, 45.
 Caria prov. 255, 15.
 Caribdis v. Charybdis.
 Carisiacum, *Quierzy* 516, 30.
 Caritas, *La Charité* 38, 45; de C., de la Charité: Adam mon. Cluniac., Gaufridus.
 Carlet, *Carlisle* 14, 10; Carleoli comitatus 173.
 de Carmello fratrum ordo 512, 20.
 Kaernarvan, *Carnarvon* 530, 15.
 Carnotum; Carnotensis, Carnothensis civ., *Chartres* 139. 255, 30. 333, 35. 375, 10. 433, 20. 458, 15. 518, 1; episc.: Waltelmus (Walzelinus), Ivo, Iohannes Saresber., Reginaldus de Bar.
 Karlomannus diac., fil. Karoli Calvi, 265, 1.
 Karolomannus maior domus, fil. Karoli Martelli, 377, 20. 515, 26.
 Karolomannus rex Franc., fil. Pippini regis, 515.
 Karolomannus (post Pippinus dictus), fil. Karoli Magni, 377, 25.
 Karolomagnus rex Franc., fil. Ludovici Germ. regis, 433, 15. 517; fil.: Arnulfus.
 Karolomannus rex Franc., fil. Ludovici III. Balbi, 290, 40.
 Karoli 399, 40. 405, 10; Karolorum propapia 332, 30; Karolorum et Pepinorum nobilitas 73, 1.
 Karolus Martel maior domus, fil. Pippini, 146, 15. 258. 290. 291, 20. 531, 40. 377. 515, 25; fil.: Karolomannus, Pippinus.
 Karolus, Carolus, Magnus; Charle, imp., rex Franc. 55, 15. 69, 15. 73. 138, 20. 177. 206, 35. 217, 20 (Karolomannus). 258, 35. 264. 285, 30. 290, 35. 291, 20. 292, 20. 302, 35. 331. 332, 5. 334, 15. 365, 20. 368, 25. 369, 35. 377, 20—379. 381. 386, 35. 387, 20. 399. 400. 406, 40. 419, 30. 433, 1. 515. 516; eius gesta auctore Turpino 69, 35. 368, 25; liberi: Pippinus, Ludovicus, Drogo, Bertha. — Caroli Magni sedes in Aquigrano 480, 35. 491, 10. 493, 30.
 Karolus II. imp., rex Franc., fil. Ludovici Pii, 138. 139, 1. 264. 265, 1. 289, 50. 290, 35. 291, 20. 292, 40. 342, 45. 379, 30 (*falso* fil. Ludovici II). 386, 35. 400, 35. 433. 516. 517; liberi: Ludovicus Balbus, Karolomannus, Iuditha.
 Karolus III. imp., fil. Ludovici Germani, 264, 35. 289, 45. 379, 35. 400, 35. 433, 15. 517, 50.
 Karolus III. (Simplex) rex Franc., fil. Ludovici Balbi, 290. 291, 25. 293. 433. 517, 55. Pueri. 518; liberi: Ludovicus Transmarinus, Gisla.
 Carolus, Charles, rex Siciliae, comes Andegav., Provinciae et Feugeris 382, 45. 448, 40. 455, 40. 463, 15. 476, 19. 499, 30. 500, 15. 512; uxor: Beatrix.
 Carolus dux Lotharing., fil. Ludovici IV. regis Franc., 290, 50. 332, 30.
 Karolus (Bonus) comes Flandr., fil. Canuti IV. regis Dan., 260, 15. 292, 50. 344, 45. 434, 45. 458, 10.
 Carpenteracensium civ., Vindausa, *Carpentras* 255, 50; episcopus 375, 40.
 Carroffium, Karonfium, monast., *Charoux* 386, 35. 516, 5.
 Carthaginensis (*Cartagena*) prov. 255, 5.
 Carthago 255, 5; Cartagiensis presb.: Tertullianus.
 Cartomogensis v. Carcassonensis
 Cartusia mons 63, 35; Cartusia, Cartusia, Chartusia, Cartusienis domus, coenob., *Chartreuse* 64. 65, 20. 275, 15. 318—324, 30. 411. 419, 5; Cartusienes, monachi 318, 15. 320, 10. 418, 40; prior 65; priores: S. Basilius, Gigo; mon.: Theodericus; Cartusienium ordo 319. 321, 25; priores 322, 5; C. ordinis in Anglia prior: Hugo episc. Lincol. Cf. Witham.
 Carus-homo: Benedictus senator Rom.
 Casa-Dei, *Lachaise-Dieu* 64, 30.
 de Casemare abbas 309, 15.
 Casertanus (*Caserta*) comes: Robertus.
 Cassia mons v. Mons Cassius. — Cassinensis: Paulus.
 Cassiodorus 257.
 Cassis, *Cassio*? 131, 35.
 Castellae, Castelliae regnum 335, 40; reges: Alfonsus I. (VI), Alfonsus II. (VII), Alfonsus III. (VIII), Sancius, Alfonsus IX, Alfonsus X.
 de Castellano: Angelinus.
 de Castello: Hugo.
 Castellionum, Castellum, *Châtillon in valle Augustensi (Aosta)* 86, 1. 110, 1.
 de Castello-Eraldi, Eraud (*Châtelleraud*) vicecomes 207, 50. 279, 30.
 Castellum Paganum, *Castel Paganò* 94, 25.
 Castré portus, *Castro* 157, 45.
 de Castro Amunt comitatus, *Castellamonte*? 85, 30.
 de Castro-Novo: Petrus.
 Castrum-Radulfi, *Châteauroux* 110, 5.
 (Catalaunum), Cathalaunorum civ.; Chaluns. *Châlons-sur-Marne* 255, 35; episcopus 375, 10; episc.: Rotrodus. — Chalunsis comes 279, 20.
 Catalonia 391, 10.
 (Catania), Cathania, Catinia, Cathinia; Catanensium, Cathanensium, Catinensium, Cathinensium civ., *Catania* 34, 10. 116, 5. 126. 141, 20. 150, 45. 153. 214. 465, 5; S. Agathae sepulchrum; episc.: Iohannes, Robertus.
 Catazarri (*Catanzaro*) comes: Hugo.
 S. Katerinae capella in Westmonasterio 275, 20.
 Cato: Marcus.
 Caturcensis, Cadurcorum civ., *Cahors* 255, 55; episcopus 375, 20.
 Cava monast., *La Cava* 434, 35.
 Cavalliensis (*Carailton*) episcopus 375, 40.
 Cavoreth, *Cavour* 85, 30.
 Cayphas, *Hufa* 158, 15.
 Cecilia v. Sicilia.
 de Celano comes: Thomas.
 Celemensium civ. 255, 65.
 Celestinus I. papa 287, 10. 331, 50.
 Celestinus II. papa 289, 15. 335, 30. 435, 1. 524, 1.
 Celestinus III. papa, Iacinctus card. diac. S. Mariae in Cosmidin 14, 40. 15. 95, 35. 127, 5. 130, 10. 131. 154. 155. 157. 161, 20. 165. 167, 30. 173. 176. 178, 10. 180, 1. 183, 10. 242, 35. 246. 262. 280. 283. 285, 35. 289, 25. 306, 5. 307, 50. 338, 10. 342, 20. 347. 351. 380, 35. 431, 10. 436. 452, 45. 453, 1. 465, 30. 526.
 Celestinus IV. papa, Gaufridus Mediolanensis magister 440, 35. 454, 35. 462, 40. 468. 469, 1. 490, 35.
 Celestinus V. papa, Petrus de Murone Parmensis 315. 471. 512, 45. 513.
 Celtiberi 373, 10. — Celtiberia regio 373, 10.
 Cenomania, Cenomannum, Cenomannia, Cenomannorum civ., *Le Mans* 49, 25. 140, 25. 255, 35. 337, 1. 520, 50; episcopus 375, 15; episc.: Humelinus. — Mansel (= Cenomanenses) 538, 1. — Cenomanni provincia 521, 10.
 Cephalensis (*Cefala*) episc.: Wido.
 Ceres 71, 45.
 de Cerne, The'ne (*Acerra*) comes: Ricardus.
 Cerzeules castrum, *Céreste prope Forcalquier*? 388, 10.
 Cesaresta castrum 393, 30.
 Cesterciensis v. Cisterciensis.
 Cestria, *Chester* 407, 5. 416, 30; com.: Ricardus, Rannulfus. — Cestrensis *falso* pro Ciestrensis 523, 40.
 la Cetar, Cetrar, villa, *Cetraro* 116, 25. 150, 10.
 Chadolus v. Cadolus.
 Chaeluns, Chalunsis v. Catalaunum.
 de Challi castrum 417, 20.
 Chalpes 255, 5.
 Chambel v. Camboc.
 de Chamvite: Ricardus.
 Chapel: Chuncha (Cinthius) diac. card. S. Adriani.
 la Charite v. Caritas.
 Charle v. Carolus.
 Chartusia v. Cartusia.
 (Charybdis) Carybdis, Caribdis, Caripdis 121. 150, 25. 269, 35. 376, 10.
 de Chavenni, Chavyngny, *Chartigny* Andreas.
 Chefeleine insula, *Cefalonia* 128, 10.
 Cheresburc, Choresburg, *Cherbourg* 147, 20; de Ch.: Wigain.
 Chestrefeld, *Chesterfeld in com. Derby* 529, 25.
 de Cheyduint: Stephanus.
 Childebertus I. rex Franc., fil. Chlodovei regis, 374, 30.
 Childebertus, Hyldebertus, III. rex Franc., fil. Theodorici III, 259, 15. 290, 25. 291, 10. 514, 40. 515, 10; fil.: Dagobertus III, Clodoveus III (*falso*).
 Childericus I. rex Franc., fil. Merovei, 290, 10. 291, 1. 374, 25; fil.: Clodoveus.
 Hyldericus II. rex Franc. 258, 5.
 Childericus, Hildericus, Hyldericus, III. rex Franc., fil. Chilperici II, 258, 20. 290, 30.
 Childericus *falso* pro Theuderico III. 514, 50.
 Chilpericus I. rex Franc., fil. Clotarri I, 290. 291, 5; fil.: Clotarrius II.
 Chilpericus II. rex Franc. 258, 15. 290, 30; fil.: Childericus III.
 de Chimeli: Wilhelmus electus Andegav.
 Chinche v. Cinthius.
 de Chines: Hugo.

- Chinon, Chinum, castellum, *Chinon* 84, 40. 87, 35. 141, 39; 142. 278, 25. 527, 10.
- Chiotila rex Wisigoth. 292, 1.
- Chirp v. Cypria.
- Chlodoveus v. Clodoveus.
- Choisi, a *Clermont ad orientem* 105, 30.
- Christiana v. Christina.
- Christianus, Cristianus, archiep. Magunt., cancell. Friderici I. imp., 96, 1. 97, 1. 98, 10. 101, 35. 104, 105, 1. 144. 145. 261, 5. 271, 30. 301, 5. 335, 30. 343, 40.
- Christianus, Cristien, frater (Thomas Becket dictus) 25, 20. 30.
- Christianus de Gistellis 6. 9, 10. 10, 5.
- S. Christina, *prope Viterbium* 131, 30. 176, 25.
- S. Cristinae rupis 271, 36.
- Christina, Christiana, sanctimon., fil. Aedwardi, filii Edmundi regis Angliae, 147, 5. 433, 35.
- Cristoforus papa 288, 25. 518, 35.
- Chroata v. Croatia.
- S. Chrysogoni eccl. Rom. card. presb.: Stephanus Langetune.
- Crisostomus: Iohannes.
- de Chuci (*Couci*): Radulfus.
- Chorsac v. Isaac.
- Chyrca 474. 475, 25; fil.: Thessirica, Curthica, Bathatarca.
- Cicensis vel Numburgensis (*Zetz-Naumburg*) episcopus 315, 35. 372, 20.
- Cicestriae, Cestrensensis (*Chichester*) episc.: Radulfus, Hylarius.
- Cicilia, Cissilia v. Sicilia.
- Cielades v. Cyclades.
- (Cilicia) Cylicia prov. 255, 15.
- Cincius card. presb. SS. Iohannis et Pauli, Honorius III. papa.
- (Cinthius) Chinche Chapel card. diac. S. Adriani 95, 25.
- Cincius Romanus 508, 35.
- Ciren. archiep.: D.
- de Ciresi: Girard.
- Cisalpini 301, 5; ecclesia 14, 15; praesules, episcopi 298, 1. 259, 10. — Cisalpiniae partes 468, 20.
- Cistercium; Cisterciensis, Cysterciensis, Cesterciensis, Seisterciensis domus, monast., *Citeaux* 64, 15. 323, 5. 522, 35; capitulum 68, 1. 301, 40. 353, 45. 356, 50; ordo 31, 5. 124, 15. 152, 30. 179, 10. 244, 25. 323, 15. 333, 30. 337, 25. 347, 30. 353, 45. 354, 50. 355, 30. 429. 437, 35. 439, 40. 457, 5. 459, 1. 521, 50. 526, 5. 530, 45; Cistercienses 64. 281, 45. 356. 418. 419, 10. 527, 5; abbates 462, 15; abb.: Petrus, Guido, Arnoldus, Bonifacius; mon.: Eugenius III. papa, Girardus archiep. Ravenn., Petrus archiep. Tarentas., Iochim. — Cisterciensis habitus 469, 45.
- Clacunan villa, *Clackmannan ad ostium fl. Forth* 171, 30.
- Clafforn rex Longobard. 292, 10.
- Clara-vallis, Clarevallensis domus, *Clarnaux* 15, 40. 64, 30. 171, 15. 323, 5; abb.: Bernardus, Gaufridus, Wido, Conradus, Henricus card. episc. Alban., Wilhelmus; mon.: Eugenius III. papa.
- de Clare: Gilbertus.
- Clarembaldus archidiacon. Atrebat. 37, 10.
- Clarembald de Vendoil 140, 1.
- Clarendum, id est Clarus-Mons, *Clarendon* 402, 35.
- Clarentes societas 513, 20.
- de Claro-monte, Claremonts, Claremontensis (*Clermont-en-Beauvaisis*) comes: Radulfus.
- Claremontensis, de Claro-monte (*Clermont*) episcopus 375, 15; episc.: Pontius.
- Clarum-mariscum, Claramariscum opp.: Clermaris, *Clarmaris* 23. 25, 35. 28; monasterium 31, 15. 323, 15; abbas 28, 20; fratres, monachi 23, 35 (Cistellenses). 28, 20.
- Clastrum coenob. 40, 45.
- de Claveno corvus 391, 30.
- Cleb rex Longobard. 292, 20.
- Cledyf fl., *Cleddy* 446, 20.
- S. Clemens I. papa 286.
- Clemens II. papa, Suidigerus episc. Bamberg. 289, 1. 332, 35. 520, 30.
- Clemens III. papa, Paulus card. episc. Praenest. 109, 30. 110. 120, 5. 123. 125, 15. 127, 1. 130, 10. 149. 152. 154, 30. 155. 235, 45. 277, 5. 280. 289, 25. 305, 25. 306. 315, 25. 338, 40. 342, 20. 345, 45. 347, 1. 380, 35. 436 (*falso* IV). 458, 35. 526.
- Clemens III. antipapa, Wibertus archiep. Ravenn. 60, 10. 333. 334, 15. 379, 40 (*falso*). 428, 15. 434.
- Clemens IV. papa, Gwido card. episc. Sabin. 311, 30. 312, 1. 382, 45. 456, 1. 496. 497.
- Clemens V. papa, archiep. Burdegal. 314, 45.
- Clemens quidam 41, 40.
- Clement: Robertus.
- Clementia, uxor I. Heinrici Leonis ducis Saxon., 2. Humberti com. de Moriana, 264, 1.
- Clementia, uxor Roberti II. com. Flandr., fil. Wilhelmi II. com. Burgund., 292, 45.
- Cleopatra 111, 25. 197, 25. 278, 10.
- S. Clericus, Saint Clerc, *San Quirico* 94, 25. 131, 30. 176, 30.
- Clermaris v. Clarum-mariscum.
- S. Cletus papa 286.
- (de Clipstone): Robertus magister.
- Clodio rex Franc., fil. Feramundi regis, 290, 10. 374; fil.: Merovicus.
- Clodomirus rex Franc., fil. Clodovei regis, 374, 30.
- Clodoveus, Chlodoveus, I. rex Franc., fil. Childerici regis, 264, 45. 271. 290, 10. 291, 1. 374, 25. 378, 15; fil.: Theodoricus, Clodomirus, Childbertus, Clotarius.
- Clodoveus II. rex Franc., fil. Dagoberti I., 290, 20. 291, 5; fil.: Clotarius III, Theodoricus III.
- Clodoveus III. rex Franc., fil. Theodorici III, 258. 258, 15 (*falso* fil. Hyldeberti III). 290, 25. 374, 20. 514, 40.
- Clotarius, Lotarius, I. rex Franc., fil. Clodovei I., 264, 45. 290, 15. 291, 1. 374, 30; uxor: *falso* Brunichildis; fil.: Chilpericus, Crannius.
- Clotarius, Lotharius, II. rex Franc., fil. Chilperici I., 258. 290, 20. 291, 5; liberi: Dagobertus I, Blitildis.
- Clotarius, III. rex Franc., fil. Clodovei II, 290, 25.
- Lotharius IV. rex Franc. 258, 15.
- Cluniacum, Cluniacense monast., *Cluny* 13, 5. 14, 30. 15, 1. 74. 323, 5. 430, 30. 434, 30. 520, 10; Cluniacenses 418, 40; Cluniacensis: Albericus episc. Host.; abbas 74, 15; abb.: Oddo, Hugo IV; prior: Dompnus.
- Clusa, in regione *Pedemontana* 87, 30; eccl.: S. Michaelis.
- Coelestinus v. Celest.
- Coenwaldus episc. Wigorn. 518, 60.
- de Cogeshala, Cogeshal, abbatia 345, 5; abb.: Thomas, Radulfus Niger.
- Colecestria, *Colchester* 265, 45; archidiacon.: Radulfus de Alta ripa.
- Colegium, *Collegno* 85, 30.
- Colonia, Colonia Agrippina, Agrippinensium civ. 34, 35. 35, 15. 139, 30. 142, 15. 145, 35. 171, 5. 230, 10. 255, 40. 262, 10. 282. 332, 10. 343, 35. 374, 25. 380, 20. 435, 30. 464, 5; eccl.: S. Petri. — Colon. ecclesia 274, 10; archiepiscopus 145, 47. 177, 30. 263, 5. 315, 40. 372, 15. 452; archiep.: Herebertus, Reinaldus, Philippus, Bruno III, Adolfus I, Engelbertus, Conradus I, Sigfridus. — Colonenses 7—9. — Coloniae pondus 163, 45. 164, 15. 350, 40; moneta 281, 40; marca 492.
- de Columpna: Iohannes card. presb. S. Praxedis, Petrus; de Columpnensi genere: Scharra Romanus.
- Concas, *Conches (arr. Evreux)* 88, 30.
- Conobrus dux Britonum 264, 50.
- Conon papa 287, 30.
- (Conradinus) Coradin rex Siciliae, fil. Conradi IV. regis, 382, 35. 448, 40. 481, 1.
- Conradus, Cumradus, Coenredus; Corant.
- Conradus card. episc. Sabin., archiep. Mogunt., Salzburg. 95, 25. 96, 30. 122, 20. 129, 30. 163, 25. 168. 169, 5. 174, 25. 175. 177. 182, 5. 242, 45. 263, 30. 282, 20. 300. 352, 20. 353, 30.
- Conradus I. archiep. Colon. 311, 1. 480, 30. 481, 5—493. 511, 40.
- Conradus II. episc. elect. Wormat. 96, 5.
- Conradus albas Clarevallia, *antea* de Villiaco 437, 20.
- Conradus I. rex, fil. Conradi com., 518.
- Conradus II. (I) imp. 290, 5. 342, 10. 379, 35. 520, 15; fil.: Henricus III.
- Conradus III. (II) imp. 45, 35. 227. 228, 10. 260, 20 (*falso* pro Lothario III). 262, 30. 290, 1. 298, 10. 334. 335. 342. 380, 5. 429, 1. 447, 5. 458, 15. 464, 25. 486, 35. 523, 45. 524.
- Conradus rex, fil. Heinrici IV. imp., 73, 35. 74, 1.
- Conradus IV. rex Rom., fil. Friderici II. imp., 382. 448, 40 (*falso* Ffedic). 435, 1. 475. 476, 15. 509, 35. 511, 5; fil.: Conradinus.
- Conradus dux Burgundiae 433, 25; fil.: Rodolfus rex Franc.
- Conradus dux Lotharingiae 264.
- Conradus dux Suv., fil. Friderici I. imp., 168, 15. 169, 5.
- Conradus comes pal. de Rheno 166, 10. 168, 15. 169, 5. 240, 45. 241. 282, 30; uxor: Ermingardis; fil.: Agnes.
- Conradus marchio Montis-ferrati, fil. Wilhelmi III, 87, 10. 99—101. 124, 1. 127. 145, 1. 156, 10. 158, 25. 160, 10. 206—208. 218—220, 5. 236, 10. 240. 247. 261, 5. 262, 1. 271, 30. 279, 20. 284. 336, 35. 339, 40. 340, 5. 347. 348, 25. 350, 20. 353, 45. 542, 40. 544; uxor: Theodora.
- Conradus Francus comes 518, 15; fil.: Conradus rex.
- Cunradus de Diche 427, 15.
- Cunradus senescallus Ottonis IV. imp. 427, 15.
- Conradus Teutonicus 39, 50.
- Consensanus (*Compsa*) archiep.: Herebertus.
- Consentinus v. Cusentia.
- Constantia civ., *Contances* 255, 25; diocesis 39, 45; episcopus 375, 15; episc.: Algarus; de Constantiis: Walterus archiep. Rothomag.
- Constantiensis (*Constanz*) episcopus 315, 40. 372, 10.

- Constantia, Constancia, Cunstantia, uxor
Heinrici VI. imp., fil. Rogeri I. regis
Siciliae, 113, 122, 127, 5, 129, 130,
149, 154, 157, 162, 5, 170, 25, 171, 1,
174, 20, 175, 20, 176, 179, 25, 187, 20,
189, 15, 245, 261, 20, 274, 283, 40,
284, 25, 336, 15, 339, 15, 340, 45,
351, 35, 381, 20.
- Constantia, uxor Ludovici VII. regis
Franc., fil. Alfonsi VIII. regis Castell.,
335 (*falso Alesia*), 525, 5.
- Constantiniana eccl. Rom. 188, 35. —
Constantiniana synodus 429, 30.
- Constantinopolis civ., Constantinopoli-
tana urbs; Constantinoble 101, 45,
112, 20, 149, 20, 186, 25, 195, 30, 201, 25,
219, 30, 227, 45, 238, 15, 255, 15 (*prius*
Lychus sive Bisantium dicta), 258, 30,
268, 15, 289, 40, 320, 40, 332, 1, 337, 15,
338, 25, 371, 378, 20, 408, 40, 426, 20,
508, 45, 524, 10; patriarcha 460, 20;
patr.: Gervasius, Thomas Mauro-
cenus. — Constantinopolitanum im-
perium 128, 25, 156, 35, 186, 25, 218;
Constantinopolitani monarchia 379, 5;
C. ditio 228, 1, 237, 40, 238, 20; pro-
vinciae 237, 25, 245, 1; regio 456, 40;
imperator 73, 10, 156, 40, 182, 1,
245, 10, 281, 10, 332, 55, 378, 40; imp.:
Anastasius I., Constantinus V., Con-
stantinus VI., Leo V., Michael II., Theo-
philus, Alexius I., Iohannes II., Manuel
Comnenus, Alexius Comnenus II.,
Ysaakius Angelus, Balduinus, Henricus.
— Constantinopolitanae delic-ae
49, 30.
- Constantinus I. papa 287, 55, 515, 5.
- Constantinus antipapa 258, 45.
- Constantinus Magnus imp. 124 (Con-
stancius), 258, 35, 331, 15, 368, 15,
366, 1, 373, 1, 379, 10, 381, 15, 420, 1,
471, 1, 518, 35; Constantini donatio
52, 1; munus 371, 30; beneficium
378, 40; privilegia 423, 40, 424.
- Constantinus V. imp. Constantinop.
515.
- Constantinus VI. imp. Constantinop.
264, 15, 289, 40; sponsa: filia Karoli
Magni.
- S. Constantinus de legione Thebaeorum
388, n. 2.
- Consurana, Consuranorum civ., *Con-*
serans 255, 55; Consoranensis episco-
pus 375, 35.
- Convennarum, Communica, civ., *Com-*
minges 255, 55; episcopus 375, 30.
- Conventria, *Corentry* 526, 35; Conven-
trensens, Covtrensens, Lichfeldensens
episc.: Adulfus, Girardus Puella,
Hugo, Rogerus, Walterus de Lang-
tone.
- Conze civ., *Conza* 151, 5.
- Coralli 371, 5.
- Corduba 333, 25.
- de Cordou: Ioscelinus, Ricardus.
- Coriosolium civ., *Quimper* 255, 30;
Coriosopitensis episcopus 375, 15.
- Cornelius papa 286, 40.
- Cornet civ., *Corneto* 114, 30.
- Cornubia, Cornubya 469, 1; comitatus
456, 30, 463, 20; com.: Reginaldus,
Richardus (rex Rom.), Edmundus. —
Cornubiensens 80, 10.
- Cornuz: Arbertus.
- Corosimij 441, 15.
- Corozsim 146, 25.
- Corfica, Corzege, Corzhege, insula
116, 1, 150, 35, 209, 40, 254, 40.
- SS. Cosmae et Damiani card. diae.:
Bernardus, Gracianus.
- Cospaticus, fil. Maldredi filii Crinani,
139, 15.
- Coterelli 410, 20. *Cf.* Brabantini.
- Coverfo v. Cuverfu.
- Covum, *Canvey? Kohn?* 479, 25.
- Crac, Crak, castrum 439, 30, 461, 40.
- Crannius rex Franc., fil. Clotarii I. regis,
264, 45, 290, 10.
- Creci, *Crécy* 473, 20.
- Crema civ. 335, 25; de C., Cremensis:
Guido (Paschalis III. antipapa).
- Cremona 508, 10. — Cremonenses
275, 40.
- Crescentii castellum Rom. 72, 20.
- de Crescentiis: Gregorius card. diae.
S. Theodori.
- Crespium in Valesio, *Crépy (dep. Oise)*
69, 30, 272, 20, 402, 35.
- Creta insula 127, 10, 128, 156, 40,
216, 10, 255, 10, 308, 35; rex 226, 20.
- de Cricelada, *Cricklade*: Robertus ma-
gister.
- Crinanus 139, 15; fil.: Maldredus.
- Crisostomus v. Chrisostomus.
- Cristianus, Cristina, Cristoferus v.
Christ.
- Croatia, Chroatia, Grabati terra 371, 5;
rex: Bela; dux: Henricus Dandolo.
- Croesi thesauri 47, 15.
- Cromus: Hugo abbas Dorensis.
- de Crom: Guido.
- Cruland, *Croyland* 514, 40.
- S. Crucis eccl. Edinburg., *Holyrood* 60, 5.
- S. Crucis eccl. in Ierusalem card.:
Leo.
- Crux-Karoli 261, 40.
- Crux Oswald, *Oswestry in com. Salo-*
pensi 443, 45.
- Cuiaviensis (*Leslau*) episcopus 372, 5.
- de Cuk (*Cuk*) dom.: Iohannes.
- Cumae, *Como* 92, 15.
- Cumani (in Ungaria) 371, 5.
- Cumbri 13, 1. — Cumberland 14, 10.
- Cumin: Eustachius, Iohannes archiep.
Divel., Ricardus.
- Cundoth, *Condé sur l'Escaut* 433, 10.
Cf. Edene.
- de Cunflens: Pontius, Wifredus.
- Cuniperth rex Longobard. 292, 10.
- Cunanus imp. Rom. 69, 5.
- Cupei, *stipendiarii ex opp. Capi a Pé-*
ronne in orientem sito 53, 15.
- de Curacio (*Coraze*) abbas: Iochim.
- Curbenai v. S. Leonardus de Curbenai.
- Curcensis v. Gurgensis.
- de Curci: Willelmus.
- Curienensis, Curenensis (*Cur*) episcopus
315, 35, 372, 10.
- Curta-ocrea, Curthoze: Robertus comes
Normanniae.
- Curthica, fil. Chyrcae, 474.
- Curtaicum, *Coctaco* 402, 30; de C.:
Radulfus.
- Curtray, Curterai, Curthay, *Courtrai*
472, 35; castell.: Rogerus.
- Curufu v. Cuverfu.
- Curzeusa, nepos Salbatini, 474.
- Cusentia civ., *Cosenza* 33, 10; Consen-
tinus episc.: Rufus.
- S. Cuthbertus 16, 514, 30; eius corpus
514, 35, 522, 15.
- (Cuthred) Hudredus rex Westsaxonum
339, 25.
- Cuverfu, Curufu, Coverfo, Cuvrefy,
insula, *Corfu* 128, 30—130, 156, 40—
158, 15, 218, 5, 281, 10, 348, 20.
- Cylicia v. Cilicia.
- Kynevulf rex Westsaxonum 339, 25.
- Cyprus, Ciprus; Cypre, Chirp, insula
127, 5, 156, 10, 176, 1, 216, 30, 255, 45,
306, 308, 45, 309, 10, 333, 20, 339, 10,
340, 10, 526, 30; imperator 216, 15,
350, 15; imp. filia 167, 25; imp. vexil-
lum 219, 40; imp.: Isaac Comnenus;
rex 339, 10, 438, 25, 460, 25; rex:
Aimericus; regina: Alix. — Cyprii
261, 35.

D. cf. T.

- D. archiep. Ciren. 441, 10.
- Dacia v. Dania.
- Dagobertus I. rex Franc., fil. Clotarii II.
290, 20, 291; fil.: Clodoveus II.
- Dagobertus III. rex Franc. 290, 25,
291, 10, 515, 15; fil.: Theodericus IV.
- Dalfini castri dom.: Isnardus.
- Dalfinus comes Alvernae (Clari-montis
509, 40.
- Dalmatia 237, 20; rex: Bela; dux:
Henricus Dandolo.
- Dam portus 496, 45, 505, 1.
- Damascus 163, 20, 198, 40, 199, 1, 219, 35,
345, 10, 380, 5, 417, 1, 429, 45, 461,
508, 25; Damascenorum princeps: Sa-
ladinus, Nâsir Dâud.
- Damasus I. papa 256, 25, 287, 5, 332, 1.
- Damasus II. papa 289, 1, 520, 30.
- Damiata, Damiata, Damiatha, Dametta,
civ. 189, 1, 198, 35, 358, 5, 438, 439,
448, 25, 505, 528, 50.
- de Dammartin com.: Albericus II. Re-
ginaldus.
- Dan stirps 125, 20.
- Dandolo: Henricus dux Venetiae, Dal-
matiae atque Chroatiae.
- Danfunt, *Damfront* 179, 30.
- Dania, Datia, Dacia, Danemarchia,
Denemarchia, Danorum terra; Dane-
marche 37, 30, 42, 5, 226, 1, 291, 35,
320, n. 6, 332, 333, 10—335, 1, 336, 20,
347, 30, 370—372, 25, 409, 20, 506, 35.
— Dani, Daci 42, 15, 113, 15, 206,
208, 1, 226, 10, 229, 20, 279, 30,
331, 20, 332, 519, 10, 520, 1, 543, 40;
reges 247, 35; reges: Godofredus,
Hemminck, Rémfredus, Haraldus I.,
Orichus I., Orichus II., Olaf, Herde-
gon, Wrm, Haraldus II., Suen (Barbae
turcatae), Ericus, Canutus I., Harde-
cnud, (Olaf), Suen (Estrithson), Ha-
raldus III., Canutus IV., Olaf (Fames),
Ericus I., Nicholaus I., Ericus II.,
Edmundus, Ericus III., Suen, Wal-
domarus I., Canutus VI., Waldoma-
rus II.; duces: Oric, Ordnic, Gode-
frid, Rodolf, Hinguar, Apda, Gon-
dredus.
- Daniel clericus 515, 15.
- (Dannenberg) arx 506, 35.
- de Danpiera, Dumpere, *Dampierre*:
Guido.
- Danubius fl. 171, 20, 200, 35, 227, 45,
246, 5, 291, 340, 15, 341, 10, 349, 5,
351, 15, 370, 371 (qui et Yster),
373, 20, 374, 1, 380, 30.
- de Danziaco, Danzi (*Donzy*): Herveus.
- Daracene civ., *Terracina* 115, 10.
- Dardania prov. 255, 10.
- Dares Frigijs historiographus 195, 20.
- Datia prov. 255, 10.
- Datia v. Dania.
- S. David v. Menevia.
- David turris Ierosolim. 509, 30.
- David episc. S. Andreae 440, 1.
- David rex 195, 40, 364, 20, 366, 10;
Davidica tempora 226, 20.
- David rex Scotorum 12, 30, 14, 106, 1,
147, 1, 434; fil.: Henricus.
- David princeps Walliae, fr. Lewelini,
530.
- Decius imp. Rom. 261, 35, 482, 5; fil.:
Decius.
- Decius, fil. Decii imp., 291, 35, 482, 5.

Deirorum prov. 221, 1.
 Demyl v. Templum Ierosolim.
 Derbensis pagus, *Derbyshire* 356, 10.
 de Dertemuthe, Dertemum portus, *Dartmouth in com. Devon* 6, 10. 278, 35.
 Derthonia v. Terdona.
 Desiderius, Victor III. papa.
 Desiderius rex Longobard 292, 20. 331, 10. 515, 50.
 Desiderius: Willelmus.
 Deusdedit papa 287, 40.
 de Deverel: Ricardus.
 Devonia 410, 1; comes: Balduinus.
 de Deywilla: Iohannes.
 Diablintum civ., Adalia vocata 255, 30.
 Dialogus: Gregorius I. papa.
 de Diche: Conradus.
 de Dicceto, Diccetensis, Diotecensis: Radulfus archidiaconus London.
 Diensium civ., *Die* 255, 50; diocesis 388, 25; episcopus 375, 25; de Disders comes 166, 30.
 de Dietse, Disce (*Dietz sive Diessen*) comes: Henricus.
 de Dinan: Petrus.
 Dinensium civ., Dina, *Digne* 255, 65; episcopus 375, 40.
 S. Dionysii, Dionisii monast.: Saint-Denis 54. 100, 40. 145, 20. 208, 40. 534, 15; abbas: Sigerius; mon.: Baldwinus.
 Saint Denis de Bon-repast 131, 30.
 S. Dionisii Ariopagita 138, 40. 139, 1. 261, 10. 515, 30; S. Dionysii gerarchia 332, 1. 517, 30.
 Dionisii cyclus 519, 25; supputatio 519, 40.
 Dionisius papa 286, 45.
 Disce v. Dietse
 Disders v. Diensium civ.
 Dispensarius; le Despenser: Hugo iusticiarius.
 Dispergum castellum 374, 15.
 Divelina, Divilnensis v. Dublinensis archiep.
 Divisa, Divisae, castellum, *Derives in com. Wulfs* 3, 15. 4, 1. 356, 25. 528, 20; Divisiensis: Ricardus mon. Winton.
 Dodona 323, 40.
 Dogorum regnum 147, 1; rex: Malescoldus.
 (Dol, castellum in *Britania Minori* 55, 25.
 Dolensis (*Dole*) episcopus 375, 15.
 Saint Domin, *Borgo San Donnino* 131, 35.
 Dominica porta Neapol. 384, 40.
 Domitianus imp. 408, 20.
 S. Domini domus 322, 20; prior 322, 20.
 Dompnus prior Cluniac. 74, 15.
 Donpas, *Bonpas* 209, 35.
 Dunstaplia v. Dunstaple.
 Donus I. papa 287, 50.
 Donus II. papa 288, 45.
 de Dora abbatia 524, 10; conventus 527, 55; abb.: Reginaldus, Henricus, Willelmus, Iohannes, Hugo, Ricardus de Straddol, Robertus Wroth.
 Dorobernenses episc. v. Cantuaria. — Dorobernensis: Symon.
 Doulfus Bardulfus, fr. Thomae, constabularius 88, 20.
 Dovera, Dova, Dovere, Douvere, Duvere, Dovorina, Dovora, castellum; Dorobernensis portus 36, 35. 93, 30. 99. 104, 20—106, 108, 5. 113, 25. 140, 35. 142, 40. 148, 5. 188, 30. 298, 299, 30. 300, 35. 311, 312, 5. 313, 35. 314, 10. 411, 10. 499, 10; ecclesia 312, 25; prior 311, 10. 312, 20; prior: Ricardus.
 Dreues v. Drous.

Driencurt, Driencourt, Dringcort, castellum, Castellum-novum 88, 20. 143, 1. 233, 15. 233, n. 5. 300, 45.
 Droco episc. Mettensis, fil. Karoli Magni imp., 517, 10.
 Droco dux Normannorum 293, 10.
 Drogo, Dreus, de Amiens 216, 30. 544, 1.
 Drous, Dreus, Dreues, *Dreux* 534, 1; Drocoensis, Druensis com.: Robertus I, Robertus II.
 Dru de Neele 139, 45.
 (Duacum), Duniacum; Duai, Duay, opp. 248, 35. 357, 40. 417; de D.: Petrus.
 Dublinensis, Divelinae, Divilnensis archiep.: Iohannes Cumin.
 de Dugledu cantaredus, *Daugledlyr* 414, 25.
 Duisburgum 517, 50.
 Dulgerun v. Olorensis.
 Dumpere v. Danpiera.
 Dunbar 139, 20; com.: Patricius.
 Dunelmensis, Dunhelmensis, Dunmenensis (*Durham*) eccl. 139, 35; episc.: Egelwinus, Walcherus, Willelmus, Radulfus, Hugo; prior: Laurentius; subprior: Henricus.
 Dunensis (*Down?*) episcopus: (Thomas) 510, 10.
 Duniacum v. Duacum.
 S. Dunstanus archiep. Cantuar., episc. Wigorn., abbas Glastoniensis 139, 20. 518, 60. 519, 30.
 Dunstaple, Donstaplia 512, 5; prior: Ricardus.
 Duracium, *Durazzo* 508, 45; de Duraz ducatus 170, 45. 175, 15.
 Durdrech, Durdreit, opp., *Dordrecht* 480, 5. 493, 20.
 Duvere v. Dovere,
 de Dya: Iohannes.
 Dyane (Diana) 70, 20.
 Dyfet terra, *comitatus de Pembroke* 446, 20.

E. cf. Ae.

Ead- r. Ed-.
 Ehalus comes Pietav. 139, 15. 518, 1.
 (Eberhardus) archiep. Vesont. 96, 5.
 (Eberhardus) episc. Ratispon. 343, 40.
 Eboracum, *York* 139, 20. 173, 25. 183, 5. 521, 10; eccl.: S. Petri. — Eboracensis, Eboracis eccl., cathedra 15, 40. 180, 15; archiepiscopus 226, 10; archiep.: Iohannes, Aldredus, Thomas I, Gerardus, Thomas II, Turstinus, Willelmus (elect.), Henricus Murdac, Willelmus, Rogerus, Gaufridus, Iohannes Romanus; decan.: Willelmus episc. Dunelm., Simon de Apulia; thesaur.: Iohannes. — Eboraci comitatus, siria 89, 15. 153, 1. 181, 1; provincia 527, 20.
 Ebredonense castrum, *Fyerdon* 255, 45.
 Ebredunensium civ., *Embrun* 255, 65; archiepiscopus 375, 35; provincia 374, 35. 376, 30. 393; Ebredunensium fines 269, 25.
 Ebroicorum, Euatiorum civ., *Evreux, Evreux* 255, 25. 534, 1; episcopus 375, 15; episc.: Aegidius, Iohannes, Guarinus.
 Ebroinus maior domus 290, 15.
 Ebroinus praefectus in Barbarorum insula 343, 30.
 Ed-, Ead-.
 Eadbaldus (Aethelbald) rex Angliae, fil. Aethelwulfi, 339, 25.
 Edelfonsus v. Alfonsus.
 Edelling v. Adeling.

Edelredus v. Aethelredus.
 Edene *falso pro Condatum, Conde* 267, 5.
 (Edessa), Robeise, Roasie terra 199, 1; comes: Baldewinus.
 (Edgarus), Fadgarus, Aedgarus, Hadgarus.
 Eadgarus rex Angliae, fil. Eadmundi, 139, 20 (rex Mercensium), 339, 30; fil.: Eadwardus, Athelredus.
 Eadgarus Edellingus, Adeling, elito, fil. Edwardi, 147, 433, 35.
 Edgythe, uxor Edwardi Confessoris regis Angliae, 139, 25.
 Edinburgensis eccl.: S. Crucis.
 Edmundus, Eadmundus, Aedmundus.
 S. Eadmundus 426, 25; eius altare in S. Martini eccl. Luccensi 426.
 S. Edmundus: Saint-Edmund, Scint-Eadmund, *Bury St. Edmunds* 57, 25. 57, n. 14. 219, 10. 233, 45. 265, 45. 267, 25. 344, 20. 443, 45; ecclesia, abbatia 189, 325, 30. 326, 20. 345, 30. 487, 45. 513, 50; abb.: Leostanus, Baldewinus, Samson, Simon de Luyton; priores: Hugo, Robertus. — S. E. terra, territorium, fines 300, 50. 345, 30. 435, 35.
 Eadmundus de Abedonia archiep. Cantuar. 310, 1. 432, 10. 469, 5. 474, 20. 528.
 Eadmundus rex Angliae, fil. Eadwardi, 339, 30; fil.: Eadwinus, Edgarus.
 Eadmundus Ferrei-lateris rex Angliae, fil. Athelredi II, 147, 1. 339, 30. 433; fil.: Edmundus, Edwardus.
 Edmundus, fil. Eadmundi regis Angliae, 433, 30.
 Eadmundus, fil. Henrici III. regis Angliae, 310, 40. 382, 40. 470, 15. 478. 480, 50. 492, 10. 495, 5. 496, 40. 511.
 Edmundus comes Cornubiae, fil. Ricardi regis Rom., 456, 30. 496, 35.
 Edom rex 238, 1.
 Eadricus praepositus 426, 35.
 Edrisus nuntius Veteris de Monte 284, 40
 Edwardus, Eadwardus, Edoardus, Aedwardus.
 Edwardus Grim clericus 19, 25. 27, 15.
 Eadwardus (Maior) rex Angliae, fil. Alfredi Magni, 339, 30; fil.: Adalstanus, Eadmundus.
 Eadwardus (Martyr) rex Angliae, fil. Eadgari, 339, 30. 519, 10.
 Eadwardus, fil. Eadmundi regis Angliae, 147, 433; uxor: Agatha; liberi: Eadgarus Edelling, Margareta, Christiana.
 Eadwardus (Confessor) rex Angliae 147, 5. 332, 426, 15. 520, 25; uxor: Edgythe; S. Edwardi regis reliquiae in Westmonasterio 500, 30.
 Edwardus I. rex Angliae, fil. Henrici III, 311. 312, 35—314. 443, 40. 455. 463, 10. 464, 15. 470—473, 1. 479, 35—484, 1. 494, 30. 496. 499, 15. 500. 503. 511, 30—513. 528, 35—530. uxor: Alienor; liberi: Iohannes, Edwardus, Alienora, Margareta.
 Edwardus II. rex Angliae, fil. Edwardi I, 471, 35. 472. 530, 15; uxor: Isabella.
 Edwardus III. rex Angliae 473, 15.
 Edwinus rex Angliae (Northumbriae), fil. Alfredi, 225, 35.
 Eadwinus, Edwius, rex Angliae, fil. Eadmundi, 139, 20. 339, 30.
 Edwinus elito, fil. Aethelredi regis Anglorum, 433, 30.
 Effraim 373, 35.
 (Egbertus) Agbertus rex Angliae 339, 25.
 Egeblanche, Egeblanke v. Aqua-blanca.

- Egelwinus (Aethelwin) episc. Dunelmensis 139, 30.
 Egenesham, *Eynsham* 275, 10.
 Egependante v. Aqua-pendens.
 Egibardus maior palatii Karoli Magni imp. 331, 45.
 Egidius, Egyptus v. Aeg.
 Egisippus v. Hegisippus.
 Eiantium civ., id est Venetum, 255, 30.
 Einardus monach. Cartusan. 320.
 Enardus historiographus 516, 45. Cf. Alcuinus.
 Eistetensis (*Eichstätt*) episcopus 372, 10.
 Ekependante v. Aqua-pendens.
 Eldebrandus v. Hildebrandus.
 Eldemestre cella S. Bertini, *Saint-Mommeln* 31, 20.
 Eldepatius rex Ostrogoth. 291, 45.
 Elenosinae (*L'Aumône*) abbas: Scrla a Wiltunia.
 Elenensis, Ellenorensium civ., Elnia, *Elne* 255, 60; episcopus 375, 20.
 Eleueyn (*in Wallia*) 527, 1.
 Eleuter papa 286, 35.
 Elfredus, Elianor v. Alfredus, Alianor.
 Elias episc. Burdegal. 115, 1.
 Elyas episc. Landav., thesaur. Hereford. 528, 5.
 Elias episc. Troian. 91-95, 1. 143.
 Helias minister fratrum Minorum 510, 15.
 Helias 125, 20.
 Helienses, Helienses, Hely (*Ely*) episc.: Nigellus, Gaufridus, Willelmus, Eustachius, Hugo.
 Elkämél v. Kemel.
 Elmada v. Almaria.
 Elosaticum civ., *Eauze* 255, 60.
 Emanuel, Manuel, imp. Constantinop., fil. Alexii I. 99, 35. 100, 5. 101, 145. 269, 15. 336, 10. 401, 15; fil.: Alexius.
 Emericus, Eimericus v. Amalricus.
 Emerita civ., *Merida* 255, 5.
 Emfridi coniux 220, 5.
 Emilia v. Aemilia.
 Emma, uxor I. Aethelredi regis Angliae, 2. Canuti regis Angliae et Daniae. 139, 25. 147, 10. 332, 40. 433.
 Enardus v. Einhardus.
 Eneas, Engelredus v. Aeneas, Adelredus. (*Engelbertus*) archiep. Colon. 506, 15.
 Engleterre v. Anglia.
 Engolismensium civ., *Angoulême* 255, 55; episcopus 375, 20; Engolismus, Engolamensis comes: Ademarus.
 Engwicio de Aviano 86, 20.
 Enoch 125, 20.
 Enric v. Henricus.
 Eodo, Eoricus v. Eudo, Euricus.
 Epirus vetus prov. 255, 10; nova prov. 255, 10.
 Eptaticum (= Heptateuchum) 338, 5.
 Equa-illi rupis 388.
 Equestrium civ. v. Nividunum.
 Eraclius v. Heraclius.
 (Erardus) comes Brenensis 279, 20. 343.
 Erarius rex Ostrogoth. 291, 45.
 Erbipolensis v. Herbipolensis.
 Ericus, Hericus. Cf. Orich.
 Héricus (Victor) rex Daniae et Norveg. 332, 20; fil.: Olaf.
 Ericus I. (Bonus) rex Daniae 333, 10; fil.: Magnus.
 Ericus II. Edmundus rex Daniae 333.
 Ericus III. (Agnus) rex Daniae 333, 25. 334, 40.
 Erkanoldus maior domus 290, 15.
 Ermenfridus Francus 258, 10.
 Ermesfredus monach. Evesham. 424, 40.
 Ermingardis, uxor Ludovici Pii imp., 264, 25.
 Ermeniardis, uxor Willelmi regis Scotiae, fil. Ricardi vicecom. de Bello-monte, 108, 25.
 (Ermengardis, uxor Conradi com. pal. Rheni. 166, 15. 241.
 Ermingildus, fil. Levigildis regis Wisigotorum, 265, 5.
 Ernaldus, Ernulfus v. Arnoldus, Arnulfus.
 Ertinus Flandrensis civis Cantuar. 34, 5; uxor: Mathildis.
 Ervus: Willelmus.
 Esaias propheta 226, 35.
 Esau 368, 20.
 Escalderun: Baldwin.
 Escale, Escatee, civ., *Scalea* 116, 25. 150, 5.
 Escoce, Eschoce v. Scotia.
 Espaine v. Hispania.
 Espec: Walterus.
 Espener castrum, *Espenet* 389, 5; dominus 389, 10; domina 389.
 Essexia, Exesse, Exexe, *Essex* 92, 40. 266, 1; comes: Willelmus de Mandevilla; de E.: Henricus.
 Estang v. Stagnum.
 Esture castellum, *Torre d'Astura* 115, 30.
 d'Estuteville: Rogier.
 Etham 379, 20; fil.: Abvilam.
 Ethicus cosmographus 256, 30.
 Ethiopia, Ethna v. Aethiopia, Actna.
 Ethreu desertum 474.
 Etruria 372, 35.
 S. Euaristus papa 286, 25.
 Euaticorum v. Ebroicorum civ.
 Eudo hereticus 524, 15.
 Eodo princeps Aquitanniae 377, 15.
 S. Eufemia villa *prope Newcastle* 151, 15.
 Eufrates fl. 255, 15. — Eufratesia prov. 255, 15.
 Eugenius I. papa 281, 45.
 Eugenius II. papa 288, 5. 516, 60.
 Eugenius III. papa, mon. Clarevall. 15. 16. 43, 25. 46. 47, 25. 64, 40. 65, 25. 68, n. 5. 141, 5. 227, 35—229. 289, 15. 298. 335, 35. 345, 15. 380, 10. 435. 457. 524.
 Eoricus rex Wisigoth. 291, 50.
 Europa 202, 5. 206, 15. 226, 15. 255, 10. 369, 20. 370. 372. 373, 1. 374, 1. 378, 10. 404, 20. 459, 1.
 Europa, fil. Agenoris, 370, 15.
 Europus rex 370, 15.
 Eusebius papa 287, 1.
 Eusebius episc. Caesar. 256, 20.
 Eusebius episc. Vercellensis 413, 15.
 S. Eustachii card. diacon.: Hugo Bononiae.
 Eustachius episc. Eliensis 177, 15.
 Eustachius Cumin monachus 165, 30.
 Eustachius, Eustace, III. comes Bononiae, fr. Godfridi ducis Lotharing., 139, 40. 140, 1. 148, 45. 344, 45; fil.: Mathildis.
 Eustachius IV. comes Bononiae, fil. Stephani regis Angliae, 345, 1. 524, 30.
 Euficianus papa 286, 45.
 Eutropius historiographus 256, 20.
 Euxinus pontus 364, 40. 370. 380, 30.
 Evander 342, 55; fil.: Pallas.
 Eveshamia, Eweshamia, Eveshamense monast., Evesham 422. 423. 529, 25; abbas 25, 1; abb.: Aelwardus, Adam, Rogerus I., Rogerus II. Rondolphus: prior: Thomas; mag. Adam; mon. Ermesfredus: procuratores 423, 15. Eveshamiae abbatum et patronorum gesta auctore Thoma priore 425, 40.
 Evore 73, 5.
 Evreues v. Ebroicorum civ.
 Ew v. Aucensis comitatus.
 Ewyas 530, 35.
 Exelus, *Stuys* 473, 15.
 Exesse, Exexe v. Essexia
 de Exoduno, Issodun: Odo. — Ysoldonae dominus 279, 25.
 Exonia civ., *Ereter* 486, 45. episc. Henricus Marescallus, Simon de Apulia, Willelmus; Exoniensis eccl. thesaur.: Iohannes Saresberienensis.
 (Eye) *Heya yn com. Suffolk* 142, 45.
 Eys, Eyse-Capella v. Aquisgranum.
 F. cf. V.
 de Faat: Radulfus.
 Fabianus papa 286, 40.
 de Fabricis: Berlio, Pontius.
 Fabricius Romanus 47, 35.
 Facetiarii liber Gervasii Tilleber. 375, 1.
 Faentia 417, 35.
 Falco Normannus 358, 1.
 de Falkemonte, Falkenstan *falso pro* Falkenburg., dom.: Theodoricus.
 Falquenberge 40, 40.
 Fantosme: Jordan.
 Fanum insula, *Fano* 129, 35.
 Far, Farus, Far de Meschines, *Faro di Messina* 76, 40. 77, 1. 116, 35. 117. 121. 151. 152, 15. 210, 1. 215, 40. 216, 1. 280, 25. 376. 535, 1. 542, 30.
 le Far de Rume locus 114, 40.
 (Faramundus), Faramundus rex Franc., fil. Marchionis vel Marchomiri, 374, 25; fil.: Clodio.
 Pharamus, nepos Mathildis reginae Angliae, 14, 35.
 Farne, Farnea, insula, *Holy-Island* 16.
 Felipe, Felippes v. Philippus.
 Felix I. papa 286, 45.
 Felix II. papa 287, 5.
 Felix III. papa 287, 15.
 Felix IV. papa 287, 25.
 Felix episcopus haereticus 516, 15.
 de Fens dominus 472, 35.
 Feraire insula, *Elba* 114, 30.
 Feramundus v. Faramundus.
 de la Fere: Tumas.
 Ferendone, *Farrington* 527, 10.
 Ferentinum 47, 30. 418, 10.
 de Ferariis v. Ferrariis.
 Fernandus rex Galiciae, fil. Alfonsi III. regis Castell., 335, 40.
 Ferrandus, Ferrant. Portugalensis comes Flandriae 187. 188. 309, 30. 357. 427, 30. 437, 25. 443, 25. 444, 10. 447, 40. 448. 454, 1. 460. 466. 474, 1. 488, 50. 505. 508, 50; uxor: Iohanna.
 Ferraria, Feraria, Ferariensis civ. 109, 1. 148, 40. 305. 412, 25.
 de Ferariis, Ferariis (*Ferraris*) com.: Robertus, Willelmus Derbiensis; de F.: Walkelinus.
 Ferregus 133, 20; fil.: Gillebertus, Huftredus.
 Feugerus (*Forcatguer*?) comes: Karolus rex Siciliae.
 Filemer rex Gothorum 291, 35.
 Filippus, Filippes v. Philippus.
 de Finchehale: S. Godricus.

- de Firmitate (*La Feite*) abbas: Nicolaus.
- Fiscanensis (*Fécamp*) abbas: Willelmus III.
- Flaminia prov. 254, 35.
- Flandria, Flandriae; Flandres; Flandrys. Flandrys 3, 35. 22. 25, 30—27. 29. 31, 40. 32, 20. 35—38. 40, 1. 55—58. 79, 20. 80, 5. 88—91. 93. 99, 10. 100, 25. 105, 35. 107. 110, 10. 113, 25. 127, 25. 130, 25. 139—141. 148. 149, 15. 156. 170, 10. 174, 5. 178, 40. 187, 40. 188. 233. 234, 5. 239, 35. 260, 15. 265, 20. 267, 5. 272, 40. 273. 279, 10. 297, 45. 301, 5. 302, 45. 307, 35. 308, 35. 314, 15. 332, 20. 333. 352. 353, 1. 357. 373, 30. 409, 10. 415, 45. 427, 30. 431, 35. 433, 45. 437, 25. 443. 446, 40—448. 1. 455, 35. 460, 10. 471, 15. 473, 1. 496, 45. 497, 15. 504, 30—506. 543, 30; comitatus 100, 30. 104, 20. 131, 1. 156, 5. 266, 35. 304, 1. 403, 30. 412, 30. 471, 15; comites: Lodericus, Ingelramus, Audacer, Balduinus I. Ferreus, Balduinus II. Calvus, Arnulfus I. Magnus, Balduinus III, Arnulfus II, Balduinus IV. Barbatus, Balduinus V. Insulanus, Robertus I. Friso, Robertus II. Ierosolimitanus, Balduinus VII, Karolus Bonus, Willelmus de Ipra, Theodoricus, Philippus, Balduinus IX, Iohanna et Ferrandus, Thomas de Sabaudia, Iohannes I. de Avennis; barones, nobiles, magnates, proceres 139, 30. 272, 35. 312, 40. 404, 10. — Flandri. Flandrenses, Flandrigenae; Flamene (Flamens, Flamenges); Flemhisseit 6—9. 23. 27, 5. 35, 40. 55—59. 79, 20. 80, 10. 89. 90, 1. 143, 20. 146, 30. 160, 35. 173, 40. 188. 189, 10. 206. 219, 40. 227, 40. 234, 10. 260, 40. 262, 30. 265—267. 271, 40. 279, 25. 297, 45. 299, 20. 300, 45. 301, 1. 304, 30. 308, 10. 325, 30. 344. 345, 30. 403, 20. 410, 20. 429, 1. 435, 35. 443. 446, 40. 452, 35. 472—474, 5. 476, 1. 487, 45. 489, 5. 496, 40. 505, 5; Flandrensis quidam 189; Flandrenses de Ros 414; Flandrensis castra 357, 40; fines 273, 30; pagus: Berchem; bellum 188, 15.
- Flavia prov. 255, 20.
- Sanctus Flavianus castellum 100, 1. 145, 5.
- Flavius rex (?) Longobard. 292, 20.
- Flavius rex Wisigoth. 292, 5
- Flemerewelle 503, 35.
- Floc 333, 25.
- de Florentia, Florentia, civis, Florentini 99, 30. 144, 55. 279, 25; episc.: Gerardus Nicholaus II. papa, Gotifredus. Florentin castellum. *Firenzuola* 131.
- Florentius I. Friso comes Holland. 292, 45; uxor: Gertrudis.
- Florentius; Florentia, Florens, Florenz. V. comes Hollandiae 315, 15. 464. 470. 493, 5. 512, 40.
- Florentius de Hangi 279, 25.
- Floricum monast. S. Benedicti, *St. Bénolt (Fleury)-sur Loire* 138, 25. 438, n. 3; abbas: Theodulfus. — Floriacensis: Hamonis.
- Florius comes de Cámerota 91. 143, 45.
- de Flote: Petrus.
- Folcariense castrum, *Folcalquier* 387, 6.
- Folmarus; Folmarus, Formalis, electus Trever. 112. 113, 1. 149, 35. 261, 40. 276, 15. 278, 30. 279, 15. 304.
- Foliot: Gillebertus episc. Loïdon.
- Fons — Ebraldi monast., *Fontevault* 278, 25.
- Fons Virginum 417, 45.
- Fontanicum, Fontenele, locus, *Fontenay* 37, 1. 264, 30.
- Fontanensis, de Fontibus (*Fountains*) abb.: Henricus Murdac, Robertus. de Fontibus, Fontanis: Walterius miles.
- de Forais, Forenses (*Forez*) com.: Willelmus III, Gigo.
- Fordensis abbas: Baldewynus.
- Formalis v. Folmarus.
- Formosus papa 288, 20. 517, 55.
- Fornham, Fourham, *Fornham-St. Genevieve* 89, 15. 487, 50; de Fornham: S. Martini villula
- Fordiulensis civ., *Freyus* 255, 63; episcopus 375, 55.
- de Forz: Willelmus de Oloron comes de Aumale.
- de Fossa: Otto.
- de Fossa-nova: Iordanus card. presb. S. Pudencianae
- de Frabricis: Ungrinus.
- Franelingebham, Franelingeham 344.
- Francia, Frantia; France; Ffreine 13, 40. 27, 5. 54, 35. 73. 80. 89, 20. 108, 1. 110. 111, 30. 126, 40. 131, 40. 132, 1. 138—141. 147, 25. 174, 10. 180, 20. 186, 30. 195, 30. 206, 35. 218, 1. 228, 40. 242, 35. 247, 30. 271, 25. 272, 25. 278, 15. 298. 299, 20. 302, 40. 306, 40. 311. 315, 5. 332, 15. 336, 5. 369, 35. 373. 375, 5. 377, 15. 399—401. 403, 30. 406, 15. 407. 411, 5. 414, 35. 415, 45. 433. 436, 25. 443, 25. 444, 10. 447. 471, 20. 473. 484, 15. 504, 30. 505, 45. 507, 5—509, 35. 513, 15. 515, 60. 516. 518, 20. 533, 15. 546, 1; ulterior 134, 25; occidentalis 433, 10; orientalis 433, 10. — Franconia 197, 30; Francorum regnum 24, 10. 73, 5. 88, 1. 100. 102, 20. 106, 40. 108, 40. 171, 50. 173, 40. 180, 10. 206, 30. 208, 40. 236, 10. 271, 25. 272, 25. 299, 35. 342, 5. 376, 35. 377, 45—379. 381, 15. 392, 5. 400, 35. 402, 1. 404, 10. 405, 10. 412, 30. 441; reges 26, 30. 146, 15. 152. 247, 25. 331, 20. 376, 30. 378, 10. 381, 20. 404, 35. 471, 20. 513, 25; optimates, proceres, barones, principes 73, 5. 88. 93, 40. 99, 10. 142, 40. 180, 5. 266, 5. 305. 312, 40. 345. 379, 25. 404, 10. 406, 25. 472, 35. 534, 15. 545, 45; procuratores 131, 45; constabularius 472, 35; episcopi 242, 35. 440, 1. — Franci, Franchi, Francigenae; Franceis 7, 25. 9, 5. 24, 10. 39, 15. 40, 35. 55, 15. 56, 40. 57, 20. 59. 80; 160, 35. 178, 40. 188, 15. 206, 30. 207, 1. 208, 30. 211, 50. 212. 217, 30. 227, 40. 237, 10. 258. 265, 35. 266, 30. 267, 10. 271, 40. 290, 15. 298, 15; 299. 314. 336, 45. 339, 40. 340, 5. 357, 40. 373, 40. 374. 400. 419, 10. 417, 1. 437, 30. 464, 30. 472, 45. 473, 15. 474, 5. 476, 1. 505, 1. 507, 20. 510, 1. 511, 30. 537. 538, 35. 545, 10; reges: Childericus I, Clodoveus I, Theodoricus I, Clodomirus, Childebertus I, Clotarius I, Chilpericus I, Clotarius II, Clodoveus II, Clotarius III, Childericus II, Theodoricus III, Clodoveus III, Childebertus III, Dagobertus III, Chilpericus II, Childericus III, Pipinus; Carolus Magnus, Carolomannus, Ludovicus Pius, Carolus Calvus, Ludovicus Balbus, Carolus Crassus, Odo, Carolus Simplex, Robertus I, Rudolphus, Ludovicus IV, Lotharius, Ludovicus V; Hugo Capet, Robertus II, Henricus I, Philippus I, Ludovicus VI, Ludovicus VII, Philippus II, Ludovicus VIII, Ludovicus IX, Philippus III; dux: Hugo Magnus. — Francorum historia Gregorii Turon. 257, 10.
- Franco episc. Rothomag. 578, 20.
- Franco eques Alemann. 69.
- Franco. fil. Geldewini, 459, 10.
- Franconovurt, Frankeford 492, 45. 516, 10.
- Francus, Francio, rex (*fabul.*) 373.
- Francus Brandiciensis negotiator 39, 40.
- Fredegundis, *falso* uxor Sigiberti I. regis Franc., 290, 10.
- Fridericus, Fredericus, Frederichus, Frethericus, Phedericus; Pfrederic.
- Fridericus I. imp., III. dux Sueviae, fil. Friderici II. ducia Suevo., 23, 25. 24, 5. 29. 32. 33, 25. 36. 39. 92. 97. 98. 100, 5. 101. 103, 40. 105—113, 30. 123. 127, 35. 141. 142. 144. 145. 147. 149. 151, 55. 156, 20. 157, 20. 178, 5. 179, 35. 195—206. 208, 25. 216. 20. 219, 25. 229, 25. 230. 232. 234—239, 5. 245, 15. 260—263. 267. 269, 15—271, 40. 273, 35. 274—278. 280, 1. 290, 5. 291—308. 335—337, 10. 338. 342. 343. 345—347, 5. 352, 25. 354, 20. 380. 381. 401, 5. 403—405. 408, 40. 409, 40. 419, 40. 429, 5. 431. 435. 436, 10. 443, 10. 452. 458. 464, 40. 465. 487, 20. 488. 508, 40—510. 524—526, 30. 544; filia 107, 10. 126, 25; uxor: Beatrix; fil.: Henricus VI. imp., Fridericus dux Suevo. — Friderici I. imp. lex (Constitutio de iure feudorum Roncaliae data) 368, 20.
- Fridericus II. imp., rex Siciliae et Ierosolim., fil. Henrici VI. imp., 174, 20. 176. 179, 25. 187. 189. 190. 284, 25. 307, 45. 309, 40. 310. 357, 25. 381, 45. 382, 30. 427, 10. 429—432. 438, 25. 35 (infans Puliae). 439, 45 (puer de Apulia). 440—444, 15. 448. 454. 455. 459, 35—463. 466—470, 25. 474—477. 479, 10. 489—493, 40. 499, 25. 504, 35. 505. 507. 508. 511. 527, 55. 528, 1; uxores: Iolanthe, Isabella; concub.: Blanca; fil.: Henricus (VII). Conradus IV, Henricus, Manfredus.
- Fridericus, fil. Henrici (VII) regis, 475, 35.
- Fridericus I. dux Austriae, fil. Leopoldi V, 164. 171, 35. 174, 25. 246, 40. 307, 30. 351, 30. 352, 10.
- Fredericus II. dux Sueviae 335, 25; fil.: Fredericus I. imp.
- Fridericus IV. dux Sueviae, fil. Friderici I. imp., 119, 35. 112, 40 (*falso* Conradus). 123. 149, 25. 151, 55. 196, 40. 197, 1. 201—205. 208. 219, 30. 220, 1. 236, 5—239, 5. 279, 30. 338, 40. 346. 347, 1. 405, 40. 458, 40. 459, 5. 488, 20.
- Fridericus comes de Isenburg 506, 15.
- Fredericus iusticiarius curiae regiae 95, 10. 96.
- Fridericus de Betesowe 159, 15. 240, 20.
- S. Frideswidae, Frideswithae, eccl. Oxon. prior: Robertus.
- Frigia dea 373, 5.
- Frigia v. Phrygia.
- Frisarium locus, Frisorum burgum, *Frisach* 15, 15. 240, 20.
- Frisia (*pro Stiria*) 111, 30.
- Frisia, Frisonia, Frise; Frigia, Friza 16. 56, 40. 111, 30. 169, 50. 197, 35. 332. — Friones, Fresones, Frisonici 16. 146, 30. 206. 279, 30. 331, 20. 332, 20. 492, 10. — *le Frisum*: Robertus con. Flandriae.
- Frisiensis, Fusiensis (*Frising*) episcopus 315, 35. 372, 20.
- Frisillum civ., *Frosinone* 131, 1.
- Fritigernus rex Wisigoth. 291, 50.
- Fructuariense monast. 384, 15; eccl.: SS. Benigni et Tyburcii.
- Fugiensis (*Pontmaccensis?*) abbas: Iohannes.
- de Fugieres: Radulfus. Cf. Feugeres. de Fulciniaco: Henricus.
- Fulfo rex Ierosolim., V. comes Andegav. 292, 50. 522, 55. liberi: Gaufridus V, Mathildis, Sibilla.

Fulco H. Bonus comes Andegav. 252, 25.
Fulco Pānel 86, 40.
Fulco Rustanerus 114, 25.
Fuldensis, Vuldensis, abbas 259, 45;
abbas: Rabanus.
Fulmarus v. Folcmarus.
Fundanus (Fondi) comes: Ricardus.
Furni, Fornuovo 131, 35.
de Furnival: Girardus.
Fusiensis v. Frisingensis.

G.

G. episc. Sidon. 441, 5.
Gabalun v. Mimatensis civ.
Gades, Cadix 370, 10.
Gado v. Grado.
Gaeta, Gaetana urbs 115, 35. 150, 35;
episc.: Petrus.
Gaitanus, Gaythanus, Galetanus, Gagy-
tanus, Gaytan; le Geytel: Johannes
card. diae. S. Nicholai in carcere Tul-
liano. (Nicolaus III. papa).
Gaius papa 286, 45.
Gaius Iulius Caesar v. Caesar.
Galathia, prov. 255, 15.
Galfridus v. Gaufridus.
Galiciae, Galacia, regnum 335, 40; prov.
255, 5; rex 467, 5; rex: Fernandus.
Galleweicens, Galvalenses (Galloway)
13, 1. 133, 25.
S. Galli abbas 342, 30.
Gallia, Galliae 15, 15. 39, 30. 43, 20.
45, 25. 51, 25. 64, 35. 69, 15. 96, 35.
140, 10. 141, 10. 179, 1. 226, 5. 227, 35.
231. 232. 254, 35. 255, 1. 202, 40.
274, 15. 299, 5. 312, 25. 353, 40. 355, 20.
369, 25. 373—375. 386, 20. 390, 40.
400. 408, 1. 431, 1. 434, 25. 435, 25.
464, 35. 466, 45. 487. 496, 40. 516, 5.
525, 30; G. braccata 373, 20; eccl. 373,
20; togata 373, 20; G. Belgica
370, 10. 373. 374; G. Celtica 373, 10.
— Galli, Gallici 46, 30. 51. 373.
377, 40. 386, 35. 470, 45. 496, 45; Gal-
licanus populus 100, 10; comites 24, 15;
barones 179, 1; proceres 300, 35. —
Gallicanae regiones 35, 35. 278, 40.
— Gallica eccl. 232, 15. 456, 30.
507, 40. — Gallica, Gallorum militia
380, 45. 410, 20; Gallicae vires 441, 40.
— Gallicana comitas 138, 30; levitas
478, 20; superbia 473, 10. — Gallica
lingua, Gallice 39, 1. 66, 40. 220, 10.
413, 35. 415. 478, 20. — Galliūm
mare 225, 30. 374, 35. 400, 20. 401, 25.
Galoure mons, la Motte de Galaure
209, 35.
Galterus v. Walterus.
Galvalenses v. Galleweicens.
Gamerii: Sofredus.
de Gandavo (Gent): Simon. episc. Sares-
ber.; de Gand, Gant: Baldwinus,
Walterus.
Garganus mons 36, 45.
Garilla, Garigliano 115, 10.
de Garlanda, Garlande: Willelmus.
Garonna fl., Garonne 51, 10.
Gasconia, Gascones v. Wasconia.
Gastus de Bierne 498, 1; filia 493, 1.
Gaufridus, Gaufridus, Galfridus; Gelfrel.
Cf. Godefridus.
Galfridus archiep. Eborac., fil. Hen-
rici II. regis Angliae, 154, 25. 165, 1.
179, 20. 180, 15. 355, 15. 410. 411.
527, 35.
(Gaufridus) archiep. Gratianopol. 317, 10.
Gaufredus archiep. Vesont. 440, 30.
Gaufridus Ridel episc. Eliensis 91. 92.
525, 45.
Geffrei episc. Meneviae (S. Davidis) 448, 5.

Gaufridus Altisiodorensis abbas Ignia-
censis et Claravall. 64, 35. 338, 5.
Gaufredus abbas de Sor 347, 30.
Gaufridus supprior Cantuar. 304, 30.
Gaufridus agnom. Arturi (de Monmouth)
225. 226, 5.
Galfridus Vinsauf 191, 25. 195, 45.
Gaufridus magister Mediolanensis, Cele-
stinus IV. papa.
Galfridus (de Rumenal) officialis Can-
tuar. 312.
Gaufridus mon. Montis-Dei 35, 5.
Gaufridus dux, comes Britonum, fil.
Henrici II. regis Angliae, 74. 148, 20.
272, 10. 346, 1; fil.: Arturus.
Gaufridus Plantegenest comes Andegav.
12, 25. 14, 30. 227, 20. 273, 1. 335, 45.
343, 25. 523, 35. 524, 20; uxor: Ma-
thildis (Adeliza); fil.: Henricus II.
rex Angliae.
Gaufridus, fr. Guidonis regis Ierosolim.,
279, 30.
Gaufridus comes de Pertico, fil. Rotrodi
com., 77, 40. 112. 117, 35. 124, 10.
149, 30. 178, 30. 216, 30; uxor: Ma-
thilda.
Gaufridus de Aquabella burgensis 87, 15.
Gaufridus de la Charite 93, 45.
Gaufridus de Gienvilla 207, 50.
Gaufredus de Plozac 87, 10; fil.: Merlo.
Gaufridus de Rancune 119, 45.
Gaufredus forestarius 86, 40.
de Gaynesburh, Gainsborough: Wil-
helmus episc. Wigorn.
Gazara v. Gorze.
Gebenna, Gebennensis, Genevensis,
Genevensium civ., Genf 255, 30. 322, 1.
375, 15; episcopus 375, 25; episc.: Ar-
dunus (falso pro Ardutio); Nantelmus;
com.: Hubertus comes de Mauriana,
Willelmus I. — Gebennensis lacus,
Lemannus dictus 370. 371, 1. 375, 25.
Gedeon 474, 30. 482, 15.
Gebenna 255, 5.
Gelasius I. papa 287, 20. 331, 50.
Gelasius II. papa 140, 10. 289, 10. 315, 5.
334, 30. 379, 40. 430, 30. 434. 522, 45.
Gelbéracum, Gerberoi 402, 15.
Gelboe montes 205, 1.
Geldeforde, Guldford 182, 40.
Geldewinus 429, 10. 459, 10; fil.: Savari-
cus, Franco.
Gelrae, de Gelres, Galres, Gerres, Ger-
ros, Gerle, Gerlae comitatus, Gelden
480, 5; comes 145, 40; com.: Gerardus
(III), Otto I, Reinoldus I.
Gemblaecensis (Gemblour): Sigibertus,
de Saacto Genesio: Petrus, Sofredus,
de Genest (Istriae?) dux: Bertholdus IV.
de Merania.
(Gennadius) Iennadius Massil. (falso
episcopus) 257, 1.
Genuenses, Genevenses, Genuzs, Genes
v. Ianua.
Genut insula, Gianutra 114, 25.
B. Georgii civ., Lyddavél Duospolis 461, 25.
S. Georgii (falso Gregorii) eccl. Rom
428, 25; card. diae.: Rainerius,
Caphia.
S. Georgius martyr 527, 50.
Geraldus, Geroldus, Giraldus, Giroudus.
Geroldus patr. Ierosolim. 429, 25. 430, 1
(falso).
Geraldus episc. Burdegal. 440, 15.
Giraldus Cambrensis magister 414—418.
Giraldus de Cabreitis 391, 40.
Giroudus de Margenzai 86, 20.
Geroldus 119, 40; fil.: Guarinus.
Gerardi: Guarinus archiep. Bituric

Gerardus, Girardus, Gerraldus; Girard.
Gerardus episc. Florentinus, Nicolaus II.
papa.
Gerardus legatus apost. in Francia 471, 15.
Girardus archiep. Auxiensis 77, 40. 117, 40.
119, 20. 125, 10.
Girardus archiep. Eborac., episc. Here-
ford. 521, 45. 522, 1. 522, 20 (falso
Ricardus).
(Gerhardus) Gerraldus I. archiep. Mo-
gunt. 480. 492. 493, 25.
Gerardus archiep. Ravenn. 95, 30. 339, 5.
Girardus cogn. Fuella episc. Goven-
tensis 32. 61, 15.
Gerardus de Grauntsonis episc. Verdun.
296, 15.
Gerardus de Bidefordia, magister Templi
207. 219, 5.
Gerardus clericus Leodicensis 38, 45.
39, 1.
Gerardus sacerdos de Mechlina 38, 15.
Gerardus (III) comes Gelrae 102, 1.
103, 15. 147, 25; uxor: Ida.
Gerardus comes Viennensis, dux Publi-
canorum 231, 25. 260, 40. 264, 5.
Girard de Ciresi 140.
Girardus de Furnival 217, 40.
Girardus de Lilla iuvenis Flandrensis
35, 1.
Girardus de Samford miles Flandrensis
34, 50. 37, 20. 40, 1.
Girardus de Solengaine Flandrensis
358, 1.
Girardus Talebot 119, 25.
Gerardus nuncius Henrici de Suzen-
totp 459, n. 11.
Girard 140, 1; fil.: Robert.
Girardus laicus 319, n. 7.
(Gerberga) Getberga, uxor Ludovici IV.
regis Franc.; 519, 5.
Gerbertus, Gersbertus, Girebertus,
archiep. Rem. et Ravenn., Silvester II.
papa.
Gerebertus v. Wibertus Clemens III.
antipapa).
Gerle v. Gelres.
Germania 36, 35. 207, 1. 219, 40. 231, 20.
240, 35. 245, 25. 332, 15. 370, 30. 373.
378, 5. 401, 20. 498, 35; G. superior
370. 371; inferior 371; prima super
Rhenum prov. 255; secunda super
Rhenum prov. 255; Germaniae regnum
264, 30. — Germani 13, 1. 46, 30.
227, 40. 374, 30. 400. 410, 15. 470, 45.
Germanicae gentes, populi 236.
248, 15; copiae 237, 25.
S. Germanus villa. San Germano 130, 45.
140, 1.
Geraemutha, Gernemuth, Iernemutha,
Gernemue, Yarnouth 311, 1. 480, 1.
493, 20. 511, 45.
Geroldus v. Geraldus.
Gerros, Gerres v. Gelres.
(Gertrudis) Getrudis, uxor Roberti I.
com. Flandr., vidua Florentii I. com.
Holland., 292, 45.
Gervasius patr. Constantinopol. 188, 35.
438, 20. 505, 20.
Gervasius magister Tilleber., marescal-
lus regni Arelatensis 363, 20. 393, 40.
Gesire terra 199, 1.
Gesta de vultu Iacano 386, 25.
Getae 371, 5.
Getberga v. Gerberga
Getro rex 482, 25.
Gheallusan, Gelahausen 167, 25.
Gibellus Mons v. Aetna.
Gido, Gigo v. Wido, Wigo,
de Gienis: Hervicus.
de Gienvilla: Gaufridus.

- Gifford: W.
 Gilbertus, Gilebertus, Gillebertus v. Giselbertus.
 Gilda historiographus Britonum 224, 257, 40.
 Gillelmus v. Wilhelmus.
 Gilo v. Aegidius.
 Ginana v. Viena.
 Ginnes v. Guines.
 Gipeswic, Gipeswicum, Gippewic. *Ipswich* 265, 50. 326, 20. 344, 15. 345, 30.
 Giraldus, Girardus, Girbertus v. Geraldus, Gerardus, Gerbertus.
 Gillame v. Willelmus.
 (Giselbertus), Gillebertus, Gilebertus, Glibertus.
 Gillebertus Foliot episc. London., Hereford., abbas Glocestriae 23, 35. 24, 15. 65, 10. 141, 40. 142, 5. 263, 40. 298, 10. 523—525, 30.
 Gillebertus Porreie episc. Pictav. 53, 5. 345, 5.
 Gilbertus episc. Rovensis 356, 5.
 Gilbertus VII. comes de Clare, VI. Glocestriae; uxor: Isabella.
 Gillebertus IX. comes de Clare, VIII. Glocestriae 312, 1. 455, 30. 456. 464, 10. 528. 529, 25; uxor: Johanna de Acon.
 Gillebertus comes 292, 45; fil.: Aelgiva.
 Gillebertus de Wascuil 119, 45.
 Gillebertus, fil. Ferregus, 133, 20.
 Girun v. Isle.
 (Gisla), Sigila, fil. Pippini regis Franc., 515, 30.
 Gisla, uxor Rollonis ducis Normanniae, fil. Karoli Simplicis regis Franc., 518, 20.
 Gisorium, Gisorcium, Gysorcium, *Gisors* 89, 5. 100, 45. 102, 25. 109, 30. 126, 45. 145, 25. 147, 15. 154, 5. 173, 1. 219, 25. 275, 5. 304, 25. 305, 25. 402, 10.
 de Gistellis, *Ghstelles*: Christianus.
 Glannateva civ., *Glandève* 255, 65; Glan-devensis episcopus 375, 40.
 de Glanvilla, Glanville, Glanvil; Glanvillis, Glauvilla: Hervaeus, Ranulphus iusticiarius Henrici II. regis Angliae.
 Glasguensis (*Glasgow*) episc.: Willelmus.
 Glastonia, Glastoniense, Glastinbiriense monast., *Glastonbury* 164, n. 6—166, 40. 526, 45; monachi 165; abb.: Dunstanus, Henricus.
 Glocestria, Glocestria, Gloucestria 522, 10. 523, 1. 527, 40; eccl.: S. Petri; monasterium 522, 10; abb.: Serlo, Gilebertus Foliot; archidiaec.: Wilhelmus de Norhale, Wilhelmus de Verdun. — Glovernae, Glaorniae, Glaornensis comes 3; filius 3, 20; com.: Robertus, Willelmus, Gilebertus, Gillebertus, Ricardus; comit.: Isabella.
 (Gnesnensis) Kencensis archiepiscopus 372, 5.
 Gocelinus, Gochelinus v. Guncelinus.
 Godobertus rex Longobard. 292, 10.
 Godefridus, Godefrid, Godefredus, Gofridus; Godefrai. Cf. Gaufridus.
 Godefridus patr. Aquileiensis 274, 40.
 Godefridus episc. de Bathe, cancell. Adelidis reginae 140, 15.
 (Gotifredus) episc. Florent. 46, 25.
 Godefridus de Luci episc. Winton., archidiaec. Richmund. 107, 40. 149, 35. 527, 15.
 Godefridus Rufus cancell. Henrici I. regis Angliae 523, 5.
 G(otfredus) summus magister Hospitalis Ierosolim. 183.
 Godefredus rex Daniae 332, 5; filii 332, 5.
 Godefridus rex Ierosolim., dux Lotharing. 139, 40. 140, 1. 148, 45. 344, 45. 345, 1. 434, 15.
 Godefrid dux Danorum 332, 10.
 Godefridus I. dux Lotharing. (Luvaniae) 12, 25. 227, 20. 297, 25. 315, 5. 427, 25. 434, 35. 447, 1. 452, 15; fil.: Adelia.
 Godefridus III. dux Lovaniae (Brabantiae) 102, 5. 271, 10; fil.: Henricus I.
 Godefridus de Braban, fil. Henrici III. ducis, 472, 35.
 Godefridus dux 6, 10; nepos: Arnoldus de Aerescot.
 Goffridus comes 94, 25.
 Godescallus abbas S. Bertini 23, 40. 24, 1. 31.
 S. Godricus de Finchehale 525, 40.
 de Goez: Willelmus.
 Gog et Magog gentes 125, 35.
 Goher v. Gower.
 Goldive (*Goldcliff*) prior: Willelmus.
 Golia 64, 45.
 Gondredus dux Danorum 332, 10.
 Gorgon 70, 45.
 Gormundus v. Gurmundus.
 Gorzte, Gazara, *Gorz* 158, 20. 348, 25; de G. comes: Mainardus.
 Goseford 298, 10.
 (Goswinus), fr. Philippi archiep. Colon., 268, 15.
 Gothia, Guthia 226, 1. 370. — Gothi, Goti 226, 15. 291 (qui et Getes). 377. 379, 20; Gothorum regnum 369, 30; reges: Berith, Filemere. — de Gothorum origine historia Iordanis 257, 5. Cf. Ostrogothi, Wisigothi.
 Gower, Goher, pagus 523, 40. 526, 15.
 Grabati terra v. Croatia.
 Gracobiensis (*Krakau*) episcopus 372, 5.
 Gradivus, *Mars* 68, 40.
 Grado, Gado, miles (*fabul.*), fil. regis Wandalorum, 68. 69, 10.
 Graecia, Grecia 186, 30. 201, 30. 202, 10. 226, 20. 245. 399, 35. 405, 5. 486. 515, 25. — Greci, Greculi, Grai 77, 5. 139, 1. 195, 10. 201. 202, 10. 245, 10. 312, 35. 365, 25. 370, 20. 372, 35. 373, 5. 407, 20. 515, 40; Grecorum imperium 377, 20. 378; regnum 289, 40; fines 405, 25; imperator 228, 1. 236, 10 — 238, 15. 407, 10. — Grecorum mos 413, 40; fides 501, 10; versutia 218, 5; potentia 377, 25. — Greca lingua, Grecum, Grece 138, 40. 370, 15. 373, 1. 464, 5. 474, 25. 517, 30. — Grecum mare, aequor 76, 15. 310, 20.
 Grai v. Gray.
 Grandis-mons monast., in Lemovicensi episcopatu 337, 25.
 Grasse-Geline, *Grasse* 131, 30.
 Gratia, *Graz* 284, 5.
 Gratianopolis, Gracianopolis; Gratianopolitana, Gracionopolitana, Granopolitana, Gracioponensis, Granopolensis civ., *Grenoble* 255, 50. 321, 15. 376, 5. 384, 10; eccl.: S. Iohannis bapt. — Gratianopolita 321, 20; Gratianopolitanus: Hugo episc. Lincoln.; civis: Pontius miles. — Gratianopolitana ecclesia, episcopatus 317, 25. 388, 25; episcopus 63, 35. 375, 25; episc.: Hugo, Geoffridus, Iohannes I. — Gracianopolitanus comitatus 86, 10.
 Gracianus card. diaec. SS. Cosmae et Damiani 177, 1.
 Gracianus magister 315, 10.
 de Grauntsonis, Grauntsoun: Gerardus episc. Verdunensis, Willelmus.
 Gravelingae, Gravingae, Graveninges, Gravenirge, Graverinbes 23, 35. 25, 10. 30. 31, 1. 89, 30. 143. 298, 10.
 Graveshene portus, *Gravesend* 29, 25.
 de Gray, Grai: Walterus episc. Wigorn. de Greez: Guarner.
 Gregorius I. papa 287, 35 (Dialogus). 334, 50. 416, 20. 433, 45.
 Gregorius II. papa 287, 60. 515, 15.
 Gregorius III. papa 287, 60. 365, 25. 377, 15. 515, 20.
 Gregorius IV. papa 288, 10. 517, 5.
 Gregorius V. papa 288, 50. 519, 45.
 Gregorius VI. papa 260, 1. 289, 1. 520, 30.
 Gregorius VII. papa, Hildebrandus archidiaec. Rom. 289, 5. 334, 15. 434. 521, 5; eius statuta 333, 5.
 Gregorius, Gregoire, VIII. papa, Albertus cancell. Rom. eccl. 109. 148, 40. 149, 5. 155, 5. 235. 261, 25. 277, 5. 289, 25. 305. 336, 40 (*falso VII*). 338, 10. 342, 20. 345, 45. 346, 1. 380, 35. 413. 436, 5. 458, 35. 526. 528, 10. 533, 1.
 Gregorius (VIII) antipapa, Mauritius Burdinus episc. Bracar. 140, 10. 315, 5. 428, 25. 434. 452, 15. 523, 1.
 Gregorius IX. papa, Hugo card. episc. Ostiensis 309, 35 (*falso VIII*). 310. 423, 10. 431. 432. 439. 440. 444, 15. 448, 35. 454. 460, 45—462. 466, 50—468.
 Gregorius X. papa, Thedaldus archidiaec. Leodic. 312. 313, 25. 444, 1. 448, 45. 456. 457, 5. 463. 497, 35. 500. 501. 512; eius constitutio super electione papali 471, 10. 472, 20.
 Gregorius card. diaec. S. Angeli, Innocentius II. papa.
 Gregorius de Crescentiis card. diaec. S. Theodorii 489, 30.
 Gregorius legatus apostol. 440, 15.
 (Gregorius) episc. Tarsensis 35, 15.
 Gregorius episc. Turon. 257, 10. 264, 50. 265, 5; eius historia Francorum 257, 10.
 Griffinus 522, 35.
 Griffones, Grifones; Grifon 76—78. 122, 1. 123. 128, 20. 152, 10. 210. 211, 10. 213, 55. 280, 30. 536, 40. 537, 40. 540, 10; Grifonaille 535, 35. Cf. Graeci.
 Grim: Edwardus.
 S. Grimboldus presb. 139, 15.
 Grimoaldus rex Longobard. 292, 10.
 Grimoaldus maior domus, fil. Pipini, 259, 15. 290, 20.
 Grisevoldanz vallis 63, 35.
 de Grosso-monte: Iohannes abbas Dorrens.
 Grossus: Berthram.
 Gua- v. Wa-.
 Gudeoch rex Longobard. 292, 10.
 Guerinus v. Werinus.
 Guido, Guillelmus, Guiscardus, Guitsandum v. Wi-.
 Guines, Gynes, Ginnes, castrum, *prope Calesium* 410, 25; comes: Balduinus II; de Gunes: Odo.
 Gulfredus praesul Transalpinus 386, 35.
 Gunbardus episc. Rotonng. 518, 30.
 Guncelinus, Guncellinus, Gocelinus, Gochelinus, locellinus, Iocelinus.
 Iocelinus episc. Bathon. 356, 5. 358, 5. 525, 15.
 Iocelinus episc. Salesber. 523, 55.
 Iocelinus de Brakelonde capellanus Sampsonis abb. S. Aedmundi 324, 45. 325.
 Gocelinus (de Luvania), fr. reginae Adelaie, uxoris Henrici I. regis Angliae, 24, 40. 36, 40. 142, 30.

- Iocelinus comes Lert. 95, 5. 208, 1.
 Guncellinus comes Suerinensis 403, 5.
 Gocelinus del Baillol 142.
 Ioscelinus de Cordun 86; 15.
 Gocellinus de Morestello 86, 15.
 Gunnilda, Gunnildis, uxor Heinrici III. imp., fil. Canuti M. regis Daniae, 139, 25. 147, 10. 258, 30. 332, 45. 342, 25. 433, 35.
 Guterius de Wintonia clericus 32.
 Gupille: Alexander.
 Gurezensis, Curcensis (*Gurk*) episcopus 315, 35. 372, 20.
 Gurguna insula, *Gorgona* 114, 20.
 Gurmundus, Gormundus, rex Africanorum 73, 5. 73, n. 1. 404, 40.
 de Gurnai: Hugo.
 S. Guthlacus 514. 515, 5.
 Gwaillun, Gwallun, *Gaillon* 174, 10. 180, 35.
 Gwasgwin, Gwido, Gwiun v. Wa-, Wi- (Gyara) Gira, insula, *Chiuri* 410, 40.
 Gybel, *Iebek* 175, 30.
 Gysorcium v. Gisorcium.
 (Gythium) de Witun gulfus 128, 5.
- H.**
 H. abbas de Ursi-campo 437, 25.
 Habdallas 515, 40.
 Hadevulf, Hadgarus v. Adelwlfus, Edgarus.
 Hageneth, Haghene, castellum 300, 50. 345, 30.
 Hagenou, Hagenoy, *Hugenau* 162. 163, 1. 165, 35.
 de la Haic: Radulfus.
 Hailes, Hayles, Heilos, Heyles, abbatia 455, 20. 456. 470, 20. 491, 45. 495, 20. 500—503, 25. 512, 10.
 Haymo episc. Halberstad. 425, 40; eius liber super Apocalipsim 425, 40.
 Haymo prior de Radolio 39, 5.
 Hainou v. Hannonia.
 Haistulfus rex Longobard. 292, 10.
 Halbeburgensis v. Havelbergensis.
 Halberstadensis, Alberstanensis episcopus 315, 40. 372, 10.
 de Halesberewe (*Habsburg*) comes: Rudolfus rex Rom.
 Halldan dux Danorum 332, 10.
 Haluin (Haccon) rex Norweiae 332, 20; fil.: Truco.
 Hamarcopensis (*Hamar*) episcopus 372, 25.
 de Hame: Odo.
 Hamelarius magister 516, 55.
 Hanielinus episc. Cenoman. 115, 1.
 Hamelinus comes 92, 1.
 Hamonius (i. e. Aimoinus, *falso pro Hugo*) Floriacensis 257, 15.
 Hamptesira, Hamtunenseq v. Suthamptona.
 de Hangi, *Hangest*: Florentius.
 Hannibal 46, 35.
 (Hannonia), Hainou, Haynou, Haou, Henou, Henaud, Henawt, Aynou, Eainou 415, 45. 448, 1; com.: Balduinus V, Balduinus VI. (IX. com. Flandr.), Ferrandus, Iohannes II. — Hainaucenses 274, 15.
 Hantestude villa, *Finchamptead* 521, 5.
 Haraldus, Haroldus, Harialdus, Herioldus, Haraudus, Araldus, Algridus.
 Haroldus magister Romanus 470, 5.
 Haroldus rex Angliae et Daniae, fil. Canuti Magni, 332. 339, 35.
 Haraldus II. rex Angliae 128, 15. 339, 35. 520, 55.
 Haraudus rex Daniae 332, 5; frater 332, 10.
 Herioldus I. rex Daniae 332, 20. 519; uxor 332, 20; fil.: Suenoitus.
 Haraldus II. rex Daniae 333, 10.
 (de Harang) castellum 92, 40.
 Harcadensis v. Orchades.
 Hardeconutus, Heardecanutus, Heardecnutus, Hardechnutus, Hardeennud, Arlecnud, rex Angliae et Daniae, fil. Canuti M. regis, 139, 25. 147, 10. 332. 339, 35. 342, 25. 422, n. 15. 433.
 Hardewinus Teutonicus 51, 15.
 Harialdus Lombardus 32, 35.
 Harundel. v. Arundel.
 Haslovensis v. Oslo.
 Hastenes v. Astenses.
 Hastingsense 6, 35.
 Haugustaldense coenob., *Herham* 11. 14, 10; prior: Ricardus, Iohannes.
 Hausasis, Hauzasis, Hautasis v. Assasini. (Havelbergensis) Halbeburgensis episcopus 372, 15.
 (Hawisa), uxor Iohannis I. regis Angliae, fil. Wilhelmi com. Gloestriae, 351, 1.
 Hayles, Haymo v. Hailes, Haimo.
 Hays-Capella v. Aquisgranum.
 Hebraica lingua 474, 25.
 Heedomin fl., *Eider* 332, 5.
 Heeter 543, 30.
 Heduensis, Heduorum civ. v. Augustundunum.
 Heggam, *Hitcham* 326, 20.
 (Hegisippus) Egisippus 256, 20.
 Heinricus, Henricus, Henrichus, Enricus; Henris (Henri), Henriz; Henri. Cf. Enricus.
 Henricus card. episc. Alban., abbas Claravall. 110. 144, 45. 149. 272, 25. 404, 15.
 Henricus Pisanus card. presb. SS. Nerei et Achillei, legatus apost. 22, 25. 231, 1.
 Henricus Murdac archiep. Eborac., abbas de Fontibus 15. 16, 15. 228, 25. 435, 1. 524.
 Henricus episc. Aurelian. 174, 20.
 Henricus episc. Baiocensis 93, 40. 518, 45.
 Henricus Marecallus episc. Exoniensis 526, 45.
 Henricus II. episc. Leodiensis 493, 15.
 Henricus III. episc. Leodiensis 511, 40.
 Henricus episc. Sanctoniensis 282, 25. (Heinricus I) episc. Traiect. 493, 15.
 Henricus episc. Wigorn., abbas Glaston. 164, 40. 165, 30. 526.
 Henricus episc. Winton., abbas Glaston. 14, 40—16, 1. 523, 20. 525, 15.
 Henricus episc. Wormat. 168, 15.
 Henricus abbas Dorensis 529, 45.
 Henricus subprior Dunelm. natione Teutonicus 16, 45.
 Henricus I. rex 518.
 Heinricus II. (I) imp. 290, 1. 379, 35. 433, 35. 519, 50. 520, 15.
 Heinricus III. (II) imp. 139, 25. 147, 10. 258. 259. 290, 5. 332. 342. 343. 379, 35. 433. 520; uxor: Gunnilda (Cunigunda); fil.: Heinricus IV.
 Heinricus IV. (III) imp. 73, 35. 74, 1. 140, 5. 245. 264. 290, 1. 332. 333, 5. 334, 5. 342. 379, 35. 407, 5. 433, 50. 434. 446, 10. 520, 40. 522, 20; fil.: Heinricus V, Conradus.
 Heinricus V. (IV) imp., fil. Heinrici IV. imp., 12, 25. 60, 15. 73. 74. 140. 227. 264. 273, 1. 290, 1. 297. 308, 5. 315, 5. 334. 342, 10. 344. 379. 383, 1. 407, 5. 416, 35. 428, 25. 430, 25. 434. 446, 15. 452. 522, 20. 523, 40; uxor: Mathildis.
 Heinricus VI. imp., rex Siciliae, fil. Friderici I. imp., 35, 15. 79, n. 7. 80, 30. 101, 20. 108, 40. 113, 30. 122. 123. 127, 5. 129—131, 5. 149—152, 20. 154. 155. 157—178, 5. 179. 25. 181, 40. 187, 20. 189, 15. 196, 40. 197, 1. 218. 236. 240—245. 247. 248. 261, 20. 262. 274—276, 25. 280, 50—284. 290, 5. 306. 307, 40. 309, 10. 336, 15. 338, 15—340. 342. 347, 5. 349, 50—353, 30. 380. 381. 419. 420. 429. 431. 436. 443, 15. 453. 459. 465. 488. 505, 25. 526; uxor: Constantia; fil.: Fridericus II.
 Heinricus (VII) rex, fil. Friderici II. imp., 382, 30. 475, 35. 509, 40; uxor: Margaretha.
 Heinricus landegr. Thuring., rex Rom. 454, 45. 491.
 Henricus, fil. Friderici II. imp., 455, 1. 475, 31. 476, 15.
 Henricus, fil. Ricardi regis Rom., 311 (dominus de Alemayne), 456, 20. 470, 20. 493. 497, 50. 499. 500. 511, 45. 512.
 Henricus imp. Constantinop., fil. Balduini V. com. Hannon., 180, 10. 186, 30. 438, 15.
 Henricus I. rex Angliae, fil. Wilhelmi I. regis, 12, 25. 15, 10. 60, 15. 73, 35. 106, 5. 122, 10. 140. 227. 273, 1. 297. 308, 5. 334. 335, 40. 339, 35. 343, 20. 344, 35. 376, 1. 378, 10. 383, 1. 407, 5. 409, 10. 428, 25. 430. 434. 446. 447, 1. 452. 458. 521. 523; uxores: Mathilda, Adeliza; liberi: Robertus, Wilhelmus, Ricardus, Mathilda.
 Henricus II. rex Angliae, dux Normanniae, comes Andegav., fil. Gaufridi V. com. Andegav., 22, 25—26. 28—31, 30. 33, 40. 36. 40. 51, 10. 52, 1. 54—57. 52, 95. 63, 30. 65, 45. 66, 35. 69, 15. 74. 76, 30. 77, 25. 84, 40—93. 99—112. 118, 30. 129, 20. 132, 30. 141—148. 189, 10. 195, 35. 216, 20. 219, 25. 230—235. 239. 245, 15. 258, 1. 260—275. 277—280, 35. 298—305. 308, 15. 319. 324, 5. 335, 45—337. 339, 35. 343—346, 1. 377, 45. 378, 10. 383, 5. 385, 1. 390, 10. 392, 10. 400. 401. 403. 404. 406—408. 411, 35. 412, n. 1. 414. 10. 431, 5. 434, 55. 436, 1. 443. 447. 452. 453. 458. 487. 523—526, 30; uxor: Alienora; liberi: Henricus (III), Ricardus, Gaufridus, Iohannes, Mathildis, Alienora, Iohanna, Willelmus (illeg.), Gaufridus (illeg.).
 Henricus (III) rex Angliae, fil. Henrici II. regis, 24. 40. 36. 40, 20. 41, 15. 54, 20. 55, 40. 56, 10. 63, 1. 70, 5. 74. 84, 40. 85. 87—91, 35. 99, 10. 100, 15. 102, 35. 103, 35. 142. 143. 145, 15. 147, 35. 148, 20. 233. 234. 264, 5—267, 35. 271, 15. 272. 275. 300—302, 10. 304, 1. 335, 45. 336, 10—344. 345, 25. 365. 370, 5. 375, 5. 404, 5. 447, 25. 453, 5. 525. 526; uxor: Margareta.
 Henricus III. rex Angliae, fil. Iohannis regis, 309, 45—311. 355. 382. 432. 442—444, 15. 448, 30. 454. 455. 461, 45. 463, 10. 464, 10. 467—470. 474—482, 20. 484, 25. 489. 491—496. 503. 509—512. 527—529; uxor: Alienora; liberi: Eduardus, Edmundus, Margareta.
 Henricus I. rex Franc., fil. Roberti II. regis, 290, 55. 291, 30. 433, 40. 520; fil.: Philippus.
 Heinricus (Leo) dux Saxon. et Bavar. 36, 40. 74. 101. 103, 40. 108, 5. 110. 113. 123, 20. 141, 15. 145—149, 40. 152, 20. 153, 1. 163. 164. 172, 30. 173, 30. 242, 45. 260, 35. 261. 263. 264, 1. 269, 15. 272, 40—274, 25. 282, 30. 283, 15. 299, 30. 300, 15. 302, 45.

- 303, 308, 45, 335, 30, 336, 20, 342, 15, 343, 345, 20, 353, 35, 354, 20, 378, 5, 383, 5, 401—403, 1, 408, 20, 411, 1, 431, 1, 436, 1, 443, 10, 452, 453, 35, 458, 459, 465, 1, 504, 30; uxores: Clementia, Mathildis; liberi: Mathildis (Richenza), Henricus, Lotharius, Otto, Wilhelmus.
- Henricus I. dux Brabant (Lovaniae), fil. Godefridi III. ducis, 99, 10, 102, 5, 117, 35, 144, 20, 163, 168, 45, 169, 5, 170, 10, 174, 177, 178, 242, 262, 40, 271, 40, 274, 10, 285, 40, 345, 5, 351, 5, 353, 30, 354, 357, 30, 427, 30, 453, 45, 505, 5; uxor: Mathildis; fil.: Maria.
- Henricus III. dux Limburg. 145, 35, 163, 169, 5, 177, 35, 242, 45.
- Henricus IV. dux Lovaniae 476, 10.
- Henricus II. dux Silesiae et Poloniae 468, 35 (falso fil. Friderici II. imp.).
- Henricus (dux Saxoniae) comes pal. Rheni, fil. Heinrici Leonis ducis, 111, 1, 112, 10, 116, 15, 174, 177, 178, 181, 1, 241, 272, 45, 282, 30, 307, 45, 345, 20, 353, 30, 354, 15, 356, 20, 383, 5, 427, 5, 453, 458, 458, 25, 465, 5, 466, 1, 504, 35, 505, 25; uxor: Agnes; fil.: Henricus.
- Henricus Dandolus dux Venetiae, Dalmatiae atque Croatiae 163, 465, 35.
- Henricus II. comes de Barro 509, 30.
- Henricus III. comes de Barro 313, 15, 470, 45, 503, 10; uxor: Alianora.
- Henricus I. comes Campaniae (Trecensis), fil. Teobaldi II. com., 84, 45, 333, 35, 335, 45, 354, 40, 447, 15; uxor: Maria; liberi: Henricus, Maria.
- Henricus II. comes Campaniae (Trecensis), rector Terrae Sanctae, fil. Henrici I. com., 80, 40 (dux Iudeae), 158, 10, 168, 30, 174, 176, 1, 217, 40, 220, 1, 279, 20, 306, 20, 308, 40, 340, 5, 346, 1; uxor: Milisent (Isabella).
- Henricus comes de Disce 96, 5, 198, 15, 198, n. 1, 199, 15, 301, 35.
- Henricus I. comes de Holvestene (*Holstein*) 472, 15.
- Henricus comes de Huntingdon et Northumbria, fil. David regis Scotiae, 106, 5; fil.: Wilhelmus.
- Henricus comes de Namur 177, 40.
- Henricus comes de Warewic 522, 55.
- Henricus dom. de Bomund (Bello-monte) 471, 35.
- Henricus de Essexia 325, 1.
- Henricus de Fulciniaco 86, 25.
- Henricus de Mara 511, 15.
- Henricus de Monte-forti, fil. Simonis com. Leicestriae, 497, 15.
- Henricus Revel 89, 20, 143, 15.
- Henricus de Suzentorp 459, n. 11.
- Henricus Teste, Testis, de Kalden 122, 20, 129, 30, 149, 55.
- Henricus Teutonicus signifer Ricardi I. regis Angliae 217, 40.
- Heirus fl., *Heure?* 37, 10.
- Santa Helena castrum 312, 10.
- Helena, uxor Manfredi regis Siciliae, fil. principis Macedoniae et Graeciae, 382, 35.
- Helaspontus prov. 255, 15.
- Helianora v. Alienora.
- Helias v. Elias.
- (Hellenus) Aelisinus (de Wavrin) dapifer Flandriae 90, 40, 143, 40, 279, 25, 543, 1.
- Helvitorum civ. v. Aventicum.
- Hely, Holiensis v. Eliensis.
- de Hembegim, Hembleguim vico, *Ebbingham*: Hugo.
- Hemeriontus (Haemimontus) prov. 255, 10.
- Hemfredus v. Humfridus.
- Hemminch rex Daniae 332, 5.
- de Hengheham: Rogerus.
- Hengistus dux Saxonum vel Anglorum 225.
- Hengles v. Angli.
- Heraclius, Eraclius, Eraclius, patr. Ierosolim. 148, 80, 149, 1, 274, 15, 303, 35, 401, 30, 402, 40.
- (Herbipolis) Wicheburg 300, 1; Erbi-polensis vel Wizeburgensis episcopus 315, 35, 372, 10.
- Herdegon rex Daniae 332, 20; fil.: Wrm.
- Herdizun v. Ardicio.
- Here, *Herford?* 122.
- Herebertus archiep. Colon. 258, 25.
- Herebertus Anglicus archiep. Consensanus 274, 20.
- Herebertus episc. Norwic 522, 55.
- Herebertus episc. Salesber. 526, 40.
- Herbertus de Bosham clericus 24, 29.
- Herebertus II. comes Viromand. 292, 40, 293, 25; fil.: Adthela.
- Herculis, Herculei, labores 68, 40, 195, 15; Herculis columpnae 77, 20, 370, 10; Herculis Portus 269, 30.
- Herefordia, Herefordensis eccl., episcopatus 62, 20, 139, 25, 529, 35; episc.: Walterus, Robertus I, Gerardus, Remelinus, Robertus II, Gilbertus Foliot, Robertus III. de Melun, Robertus IV, Wilhelmus de Ver, Aegidius de Breuse, Hugo, Radulphus, Petrus de Acquablanca, Johannes de Bretonne, Thomas de Cantilupo. — Herefordiae fines 409, 5; comes 311, 40; com.: Milo, Robertus.
- Herenbrandus card. presb. SS. Apostolorum 95, 25.
- Herenes, fil. Anatholei, 482, 5.
- Hericus v. Ericus.
- Herimannus, Heremannus, Hermannus.
- Herimannus episc. Monast. 201, 20, 201, n. 1.
- Hermannus episc. Salesber. (falso Wigorn.) 521, 15.
- Hermannus mag. domus Theutonic. Ierosolim. 438, 40.
- Hermannus Petragoricensis mag. militiae Templi Ierosolim. 441, 5.
- Hermannus (Thomas Becket pseudonym. dictus) 30, 45.
- Heremannus dux Saxonum 292, 40; fil.: Matildis.
- Herla rex 63, 30.
- Herlewinus prior Cantuar. 302, 5.
- Herlewinus comes Musterioli (*Montreuil*) 519, 5.
- Hermerus, fil. Tetionis, 34, 25.
- Herodes 124.
- Hertepol, *Hartlepool* 89, 20, 143, 15.
- Hetrannus 34, 25; fil.: Tetio.
- Hertus v. Arthurus.
- Herveus, Herveus, Herveus, Herveus.
- Herveus decan. Paris, fil. Mathei I. de Monte-Mauricii, 415.
- Herveus de Danziaco 196, 336, 35.
- Herveus de Gienis 208, 1.
- Herveus de Glanvilla 5, 30, 6, 15, 7, 5.
- Herwaldus episc. Landav. 522, 15.
- Heya v. Eye.
- Heynfredus v. Manfredus.
- Hybergis v. Viborg.
- Hibernia, Hybernia; Hyrlande, Yrlande 52, 1, 122, 183, 5, 226, 1, 336, 1, 356, 50, 489, 510, 20, 527. — Hibernienses 226, 15; barones 97, n. 14; archiep.: Malachias.
- Hicmarus v. Imarus.
- (Hierarchia) Ierarchia Dionisii Ariopagitae 133, 40.
- (Hieronymus) S. Ieronimus presb. 256, 373, 1, 415, 10.
- Ieronimus card. presb. de ordine fratrum Minorum, Nicholaus IV. papa.
- Geronimus de Parmania 513, 15.
- Hierosolima v. Ierusalem.
- (Hilarion), Ylarionis vita auctore Hieronymo 373, 1.
- Hylarius episc. Cicestriae, iuriconsultus in curia Rom. 16, 1.
- Hylarius episc. Pictav. 256, 30.
- Ylarus papa 287, 15.
- Eldebrandinus comes 393, 10.
- Hildebrandus, Hildebrannus, Hiltibrandus, archidiacon. Rom., Gregorius VII. papa.
- Hildeoch rex Longobard. 292, 10.
- Hildemensis (*Hildesheim*) episcopus 372, 10; de Hildesheim praepos.: Iohannes Marcus.
- Hildierus episc. Belvac. 519, 5.
- Hilpericus v. Chilpericus.
- Hingram de S. Iacobi vico 36, 45.
- Hinguar dux Danorum 332, 10.
- (Hippocrates) Ypocratis ars 68, 15.
- Hircanus v. Hircanus.
- Hireac v. Irene.
- Hispalensis (*Sevilla*) episc.: Isidorus.
- Hispania, Yspania, Hispaniae; Espagne 5, 20, 6, 40, 76, 15, 113, 1, 116, 15, 151, 1, 174, 45, 206, 20, 217, 20, 231, 20, 254, 35, 255, 5, 298, 20, 308, 320, 20, 331, 333, 30, 335, 10, 369, 25, 374, 376, 30, 379, 20, 390, 35, 400, 20, 401, 456, 40, 484, 15, 515, 55, 527, 50, 535, 25. — Hispani, Hispani, Yspani, Hispanienses 273, 331, 20, 375, 1, 389, 35, 407, 20, 417, 1; imperatores 331, 25; reges 223, 20, 333, 25, 376, 35, 471, 20, 513; principes 51, 15; reges v. s. Aragonia, Castella, Legio, Navarra. — Hispaniae mercatores 6, 40, 313, 5; Hispanicae gazae 273, 30. — de H. equi 543, 10.
- Historia tripartita 256, 40.
- Holandia, inter *Lincolniam et Cantabrigiam* 319, 30.
- Hollandia, Hollandiae, Holande, Hollandie, Hothlandia, Hoilande, Hoylandiae, Hoylonde, Hoyllaunde, Horthlaunde, comitatus 480, 5, 493, 20; com.: Florentius I, Florentius III, Theodoricus VII, Wilhelmus I, Wilhelmus II. rex Rom., Florentius V, Iohannes I.
- de Holvestene (*Holstein*) comes: Henricus.
- Sancti Honorati insula, inter *Lerinas* 114, 10.
- Honorida prov. 255, 20.
- Honorius I. papa 287, 40.
- Honorius II. papa 140, 30, 289, 15, 334, 30, 379, 40, 428, 15, 434, 523, 15, 532, 30.
- Honorius III. papa, Cincius card. presb. SS. Iohannis et Pauli 189, 309, 35, 382, 35, 460, 489, 527, 40.
- Honorius IV. papa, Iacobus de Sabella 358, 5, 438, 30, 439, 40, 443, 35, 455, 6, 463, 35, 467, 10, 470, 25, 502, 35, 512, 35.
- Honorius prior Cantuar. 304, 30, 305.
- Honorius imp. 225, 25.
- Hormisda papa 287, 20.
- Hosdroene v. Osdroene.
- Hospinelli mons 150, 30.

le Hospital locus 131, 30.
 Hospitale S. Iohannis Ierosolim., Hospitalis fratres, milites, Hospitalarii, Hospitalares, Hospitalii; Hospitalier: Ysphytt 127, 30, 151, 40, 156, 45, 174, 35, 207, 217, 232, 35, 236, 15, 279, 20, 310, 5, 418, 35, 429, 430, 1, 475, 50, 484, 5, 507, 533, 25, 543, 15; magister 190, 10; mag.: Rogerus, Godifredus; Petrus, Willelmus, Guarinus de Monte-acuto; Hospitalarius quidam 484, 15.
 Hospitale Alemannorum v. Theutonici.
 Hostiensis v. Ostiensis.
 de Hovendun, Hovedene: Rogerus clericus.
 Hubaldus v. Humbaldus.
 Hucredus, fil. Ferregus, 133.
 Hugelinus de valle Spoletae 99, 30, 144, 55.
 Huginus 413, 10.
 Hugo, Hugulinus, card. episc. Ostiensis, Gregorius IX. papa.
 Hugo, Hugurio, Huzeszun, Petri Leonis card. diac. S. Angeli 91, 20 (falso S. Michaelis). 95, 25, 267, 45, 401, 30.
 Hugo Bononie card. diac. S. Eustachii 95, 25.
 Hugo card. de ordine Praedicatorum 469, 5.
 Hugo archiep. Lugdun. 522, 25.
 Hugo archiep. Remensis 332, 30.
 Hugo archiep. Rothomag. 23, 30.
 Hugo episc. Coventrensis et Cestrensis, archid. Luxov. 107, 10, 109, 5, 165, 411, 10, 526, 35.
 Hugo episc. Dunelmensis 16, 15, 89, 97, 35, 143, 20, 144, 30, 159, 161, 35, 228, 25, 526, 45.
 Hugo episc. Eliensis 509, 20.
 Hugo episc. Hereford. 527, 25.
 Hugo II. episc. Leodiensis 505, 10.
 Hugo de Avalun, Gratianopolitanus, episc. Lincoln. prior Cartus. Witham. 261, 25, 275, 15, 317, 324, 411, 412, 431, 10, 465, 20, 527, 1.
 Hugo Troteman episc. Lincoln. 527, 25.
 Hugo abbas Bonae-vallis 96, 1, 301, 45.
 Hugo IV. abbas Cluniac. 350, 10.
 Hugo VI. abbas Cluniac. 440, 20.
 Hugo Cromus abbas Dorensis 530, 40.
 Hugo praepos. Duac. (elect. Camerac.) 180, 20.
 Hugo prior S. Aedmundi 325, 30.
 Hugo de Sancto Victore magister 257, 30, 345, 10, 523, 15.
 Hugo Capet (Capeht, Chapet) rex Franc., fil. Hugonis Magni ducis, 271, 25, 290, 55, 291, 25, 332, 30, 433, 30, 519, 35; fil.: Robertus.
 Hugo I. rex Italiae 289, 45, 379, 35.
 Hugo Magnus dux Franc., fil. Roberti regis, 293, 25, 433, 30, 519; fil.: Hugo Capet.
 Hugo III. dux Burgundiae 77, 40, 80, 111, 40, 117, 35, 124, 10, 126, 153, 156, 20, 208, 45, 213, 25, 270, 30, 272, 5, 275, 1, 308, 339, 45, 346, 1, 402, 403, 30 (falso Alexander). 534, 20, 539, 45.
 Hugo IV. dux Burgundiae 476, 10.
 Hugo comes de Barro 89, 143.
 Hugo comes Catazarri 95, 5.
 Hugo, Hugon, Brunus IX. comes Marchiae 78, 10, 118, 1, 119, 45, 212, 5, 280, 30, 354, 5, 537.
 Hugo X. comes Marchiae 409, 5; filii 409, 5; uxor: Isabella.
 Hugo Bigot comes de Norfolk 89, 23,

90, 1, 143, 25, 265, 50, 266, 298, 10, 300, 45, 301, 344, 345, 487, 45.
 Hugo IV. comes de Sancto Paulo 144, 15, 216, 30, 465, 35, 544, 45; uxor: Ida.
 Hugo de Alvilier 86, 20.
 Hugo Bardolf 119, 45.
 Hugo de Bello-campo 92, 1, 93, 40.
 Hugo de Bova 357, 40, 427, 20, 438.
 Hugo de Castello 233, 45, 265, 45.
 Hugo de Chinis 86, 25.
 Hugo de Gurnai 279, 25.
 Hugo Dispensarius iusticiarius Angliae 471, 35, 495, 35.
 Hugo de Hembegin 35, 10, 38, 20.
 Hugo de Laci 356, 50, 527, 30.
 Hugu le Mainne 140, 1.
 Hugo de Mortuo-mari 467, 10.
 Hugo de Munfordia 523, 5.
 Hugo de Nova-villa 217, 40.
 Hugo de Oisi 272, 30; uxor: Agathe.
 Hugo de Sepe miles 39, 45.
 Hugo de Tabari 279, 30.
 Hugo mercator (nomen pseudonymum Ricardi I. regis Angliae) 348, 30.
 Hugo puer 529, 10.
 Humbaldus, Hubaldus, Hymbaldus, Imbaldus, Imballus, card. episc. Ostiensis, Lucius IV. papa.
 (Ubaldu) archiep. Pisan. 113, 20, 279, 35.
 Uboldus de Rumillie 86, 20.
 Humber fl. 225, 35.
 Humbertus, Hubertus, Umbertus, Ubertus, Ymbertus.
 Humbertus Lombardus archiep. Mediolan., Urbanus III. papa.
 Ymbertus archiep. Arelat. 390, 20.
 Hubertus archiep. Cantuar., episc. Saresber., iusticiarius totius Angliae 80, 40, 162, 1, 166, 35, 167, 173, 25, 178, 40, 219, 15, 242, 10, 261, 45, 279, 25, 285, 35, 307, 315, 340, 1, 346, 5, 416, 418, 5, 459, 5, 527, 5.
 Humbertus episc. Astensis 440, 15.
 Hubertus de Burgo comes Cantiae 528, 20.
 Humbertus III. comes de Mauriana, Gebenna, marchio Italiae 85—87, 142, 35, 260, 40, 264, 300, 30; uxor: Clementia; fil.: Aalis.
 Umbertus iunior de Mauriana 87, 30.
 Umbertus Reinerii 86, 20.
 Hubertus Flandr. 3; fil.: Robertus.
 Humboldus dux Austriae v. Liutpoldus.
 Humeroles locus, *Humereul* 38, 40.
 de Humez, Humaz: Willelmus.
 de Humfranville: Odinel.
 Humfridus dux Normannorum 293, 10.
 Humfrei de Boun 56, 40, 57, 1.
 (Humfridus), Hemfredus, Amfridus de Thoron 279, 35, 339, 45, 461, 25 (falso Winfridus). 544 (falso Raimfreiz); uxor: Isabella.
 Hungaria v. Ungaria.
 Hunimundus rex Ostrogoth. 291, 45.
 Hunni, Huni 200, 35, 291, 40, 373, 20, 380, 30. — Hunia 371, 5.
 Huthredus v. Cuthred.
 de Huwsthwait (*Huwstwait in com. Eboraci*) praebenda 180, 15.
 Huzeszun v. Hugo card. diac.
 (Hyginus) Yginus papa 286, 30.
 Hylarius, Hyldebertus, Hyldericus, Hymbaldus v. Hilaris, Childebertus, Childericus, Humbaldus.
 (Hyrcanus) Hircanus prince. Iudaeorum 256, 5.

I. cf. Y. Hi. Hy.

Iacinctus card. diac. S. Mariae in Cosmedin, Celestinus III. papa.
 Iacobus, Iacob, Iaco, Iaket, Iakelinus; Jakes (Jake), Jaches, Jaques; Jame. S. Iacobi ossa 438, 1; manus 140, 265.
 S. Iacobi vicus, *San Giacomo prope Tremoh?* 36, 45.
 S. Iacobus, *San Jaço di Compostella* 25, 30, 34, 45, 104, 15, 148, 1, 408, 25.
 S. Iacobus apost. 527, 50, 545, 20.
 Iacob (patriarcha Iud.) 368, 20.
 Iacobus card. episc. Port., Iohannes XXII. papa.
 Iacobus de Sabella, Honorius IV. papa.
 Iacobus card. episc. Praenest., legatus apostol. Franciae 440, 15, 454, 35, 468, 30, 510, 20.
 Iacobus de Columnna card. 471, 35.
 Iacobus rex Arragoniae 456, 45.
 Iacobus rex Maioricarum 473, 20.
 Iacobus rex Suetiae 332, 50.
 Iacobus de Audithelleye 511, 50.
 Iacobus de Avennis 90, 40, 113, 124, 1, 143, 40, 149, 45, 156, 15, 206, 30, 216, 45, 217, 1, 219, 40, 236, 10, 239, 45, 267, 5, 279, 30, 346, 1, 542, 545.
 Iagent insula, *Zante* 128, 10.
 Ianna, Iannensis civ. Jeneues, Genus, Genes, *Genua* 39, 45, 114, 167, 30, 179, 5, 261, 45, 269, 25, 339, 1, 469, 45; eccl.: S. Laurentii; portus 470, 40; mercatores 313, 10. Iannenses, Genuesenses, Genevenses: Genevis 113, 20, 124, 5, 127, 15, 208, 15, 209, 215, 10, 235, 279, 20, 283, 45, 376, 35, 440, 10, 534, 15, 535, 40.
 S. Iannarii monast. Neapol. 115, 15.
 Ianus 323, 35; Iani tempora 256, 20.
 Ianus mons 269, 25.
 Iaphet 372, 35; fil.: Tyras.
 Iasonis iter 195, 15.
 Yberus fl. 373, 10.
 Ibor rex Longobard. 292, 5.
 Ieonium, Yeonium, riv. 202, 35—204, 219, 30, 238, 25, 240, 15, 338, 25, 371, 10, 380, 30; soldanus 112, 25, 127, 35, 149, 20, 156, 20, 219, 30, 228, 1, 238, 20, 338, 25, 340; sold.: Kutbeddin.
 Ida, uxor I. Gerardi III. com. Gelriae, 2. Bertholdi IV. de Zaingen, 3. Hugonis IV. com. de S. Paulo, 4. Reginaldi com. de Dammartin, fil. Mathei com. Bolon., 92, 30, 93, 15, 345, 5, 354, 30.
 Yda mons 323, 40.
 Idacius episc. Lemicensis 256, 45.
 Iennadius v. Gennadius.
 Ier- v. Hier-.
 Ierusalem, Ierosolima, Ierosolymae, Iherosolima; Gaertusalem, Kaerusalem: Sancta Civitas 6, 45, 33, 10, 35, 45, 38, 20, 71, 15, 72, 79, 1, 80, 25, 90, 10, 91, 93, 30, 109, 114, 1, 125, 144, 20, 148, 152, 45, 161, 40, 165, 175, 197—199, 205, 15, 228, 20, 232, 35, 235, 25, 261, 35, 262, 5, 270, 274, 15, 279, 35, 280, 10, 284, 10, 286, 1, 298, 15, 306, 334, 1, 335, 337, 15, 341, 5, 344, 30, 345, 10, 348, 30, 386, 35, 430, 1, 431, 433, 55, 434, 15, 436, 15, 438, 15, 447, 448, 453, 5, 454, 15, 459, 461, 464, 25, 465, 467, 476, 45, 477, 10, 454, 5, 488, 15, 507, 508, 30, 509, 520, 5, 521, 55, 524, 526, 30, 528, 4; eccl.: sancta domus 199, 25; sepulcrum: Domini 461, 25; Theutonicorum domus; loca: Oliveti mons, Seleucii domus, Davidi turris. — Ierosolimitana terra, Terra Sancta, T. promissionis; Ier. regnum 93, 1, 111, 10, 119, 5, 125, 1, 127, 130, 10, 131, 10, 144, 10, 149, 20, 151, 30, 152, 20, 156, 10, 157, 55, 165, 174, 30, 175, 186—190, 195—197, 15, 205, 30.

- 216, 217, 219, 20, 235, 241, 50, 261, 15, 273, 35, 277, 283, 25, 292, 25, 298, 15, 307, 45, 309, 40, 310, 5, 312, 313, 20, 335, 15, 336, 30, 339, 30, 350, 25, 352, 369, 376, 30, 380, 30, 409, 1, 429, 436, 439, 30, 443, 444, 454, 15, 456, 25, 461, 463, 20, 465, 20, 467, 468, 471, 25, 475, 477, 10, 486, 25, 490, 491, 30, 497, 35, 500, 30, 501, 503, 25, 505, 507, 15, 510, 45, 512, 20, 513, 522, 45, 529, 530, 25; rex 189, 190, 460, 25; reges: Godefridus, Fulco, Amalricus I., Baldwinus IV., Guido, (Henricus), Iohannes, Fridericus. — Ierosolimitanus patriarcha 189, 190, 460, 20; patr.: Heraclius, Radulfus, Lotharius, Geroldus, Robertus, Guido, Iacobus (Urbanus IV. papa). — Ierosolimitana expeditio, profectio, iter, peregrinatio 35, 15, 90—93, 40, 110, 113, 1, 115, 20, 129, 10, 131, 10, 144, 10, 149, 20, 158, 1, 165, 15, 175, 5, 179, 25, 186, 25, 227, 235, 40, 237, 25, 301, 20, 333, 1, 338, 10, 346, 353, 30, 354, 40, 428, 20, 465, 35, 486, 35, 521, 50. — Ierosolimitana historia 195, 25. Cf. Palaestina.
- Ierusalem eccl. Roman. 72, 5; card.: Leo. Igniacensis abbas: Gaufridus. de (Hecstria) Yvecestre: Ricardus. Hedefonsus v. Alfonsus. Hidenesheim, Hidesmensis v. Hildesh. Hium, Hium 255, 15, 269, 30, 374, 1. Cf. Troia.
- Illiricus 254, 35; Illirici provinciae 255, 10; Illiricae partes 111, 35, 197, 35, 278, 10.
- Imarus, Hicmarus, card. episc. Tusculan., legatus apost. 15, 5, 230, 45.
- Imbaldus v. Humbaldus.
- Imma v. Emma.
- India 199, 5; Indorum rex 73, 10; rex: Iohannes presb.
- Ine rex Westsaxonum 339, 25.
- Inferum mare 372, 35.
- (Ingeburga), uxor Philippi II. regis Franc., fil. Waldemari I. regis Dan., 241, 5, 247, 25, 455, 30, 459, 25.
- Ingelramus comes Flandr. 292, 35.
- Ingelramus de Vienis 208, 1.
- Innocentius I. papa 287, 10.
- Innocentius II. papa, Gregorius card. diae. S. Angeli 13—15, 49, 40, 68, n. 5, 140, 30, 260, 20, 262, 30, 289, 15, 297, 35, 334, 335, 379, 382, 1, 428, 30, 430, 30, 434, 45, 435, 1, 458, 10, 522, 30, 523, 25, 524, 1.
- Innocentius, Innocencius; Innozens, III. papa, Lotharius card. diae. SS. Sergii et Bacchi 164, n. 6, 165, 45, 178—180, 183, 186—189, 262, 20, 285, 40, 308, 1, 309, 35, 342, 45, 351, 40, 354—358, 5, 379, 10, 381, 382, 392, 412, 10, 416—418, 421, 423—427, 429, 30, 431, 436—438, 30, 443, 448, 15, 453, 454, 5, 459, 35, 460, 465, 30, 466, 474, 1, 489, 526, 55, 527, 40.
- Innocentius IV. papa, Sinebaldus card. presb. tit. S. Martini in Montibus 310, 382, 35, 440, 45, 441, 454, 455, 5, 462, 463, 5, 468, 25, 469, 474, 476, 10, 490, 491, 510, 10, 511, 5, 528, 45, 530, 5.
- Innocentius V. papa, Petrus Tarentas. card. episc. Ostiensis, archiep. Lugdun., 312, 457, 10, 463, 25, 501, 504, 35, 505, 20, 512, 25.
- Insula; Iile, castrum 472; de I., de Lilla: Willelmus, Girardus; castell.: Simon.
- Insula v. Andeli.
- Ioachim abbas de Curacio, mon. Cisterciensis 124, 125, 152, 338, 1.
- Iob 195, 40, 199, 25.
- Iocelinus v. Guncelinus.
- Iohanna, uxor I. Willelmi II. regis Siciliae, 2. Raimundi VI. com. de S. Aegidio, fil. Henrici II. regis Angliae, 76, 77, 25, 79, 15, 91—94, 113, 25, 117, 5—119, 20, 129, 20, 143, 150, 1, 151, 35, 154, 25, 157, 25, 167, 25, 210, 213, 25—215, 45, 217, 50, 233, 5, 236, 25, 239, 15, 240, 5, 245, 15, 247, 25, 261, 1, 267, 35—270, 5, 280, 301, 336, 25, 339, 5, 344, 25, 345, 25, 347, 43, 381, 20, 383, 10, 401, 35, 406, 50, 431, 5, 436, 25, 452, 35, 453, 15, 465, 10, 525, 50, 526, 50, 535, 10, 539, 35, 540.
- Iohanna, uxor I. Ferrandi com. Flandr., 2. Thomae de Sabaudia, fil. Balduini I. imp. Constantinop., 354, 35, 357, 25, 431, 40, 506, 509, 25.
- Iohanna de Acon, uxor Gilberti com. Gloverniae, fil. Edwardi I. regis Angliae, 464, 10.
- Iohanna, uxor Lewellini, fil. notha Iohannis I. regis Angliae, 357, 20.
- S. Iohannis eccl. Gratianopol. 321, 20.
- S. Iohannis de Lama monast., *prope Sipontum* 94, 25.
- S. Iohannis eccl. in Moriana valle.
- S. Iohannis Lateranensis eccl. Rom. 72, 10, 98, 45, 144, 40, 302, 5, 305, 40, 386, 30, 419, 20, 448, 20, 466, 35, 472, 30; orator.: S. Laurentii.
- SS. Iohannis et Pauli tit. Rom. card. presb.: Cincius.
- SS. Iohannis et Pauli tit. Pamachii eccl. Rom. card. diae.: Meillur.
- S. Iohannis milites v. Hospitale.
- S. Iohannis hospitale in Messana 117, 5, 124, 15.
- S. Iohannis castrum, *Castrogiovanni* 284, 1.
- S. Iohannes euang. 124, 152, 35, 475, 5.
- Iohannes I. papa 287, 20.
- Iohannes II. papa 287, 25.
- Iohannes III. papa 287, 30.
- Iohannes IV. papa 287, 40.
- Iohannes V. papa 287, 50.
- Iohannes VI. papa 287, 55, 515, 1.
- Iohannes VII. papa 287, 55, 515, 1.
- Iohannes VIII. papa 288, 15, 332, 10.
- Iohannes IX. papa 288, 25, 517, 45, 518, 25.
- Iohannes X. papa 288, 30, 518, 45.
- Iohannes XI. papa 288, 35, 518, 50.
- Iohannes XII. papa 288, 40, 519, 1.
- Iohannes XIII. papa 288, 40, 519, 10.
- Iohannes XIV. papa 288, 45, 519, 30.
- Iohannes XV. papa 288, 50, 519, 35.
- Iohannes XVI. papa 288, 50.
- Iohannes (XVI) antipapa 519, 45.
- Iohannes XVII. papa 288, 50, 519, 55.
- Iohannes XVIII. papa 288, 55, 519, 55.
- Iohannes XIX. papa 288, 55, 433, 40, 520, 15.
- Iohannes XX. papa 288, 55.
- Iohannes XXI. papa, Petrus Hispanus card. episc. Tusculan. 313, 1, 457, 463, 25, 502, 512, 25.
- Iohannes XXII. papa, Iacobus card. episc. Port. 315, 1.
- Iohannes Gaitanus card. diae. S. Nicholai in carcere Tulliano, Nicholaus III. papa.
- Iohannes abbas de Struma, Calixtus III. antipapa.
- Iohannes Anglicus, S. Laurentii Albet, card. episc. Portuensis 457, 5.
- Iohannes Neapolitanus card. presb. S. Anastasiae 95, 25, 231, 1, 343, 30, 393, 5, 452, 20.
- Iohannes card. presb. de Sancto Martino 230, 45, 232, 25.
- Iohannes de Sancto Paulo card. presb. tit. S. Priscae 176, 35.
- Iohannes de Columpna card. presb. S. Praxedis 507, 40, 510, 10.
- Iohannes Salernitanus card. presb. S. Stephani in monte Coelio, apost. sedis legatus 183.
- Iohannes Farentinus card. diae. S. Mariae in Via Lata, cancell. Innocentii III. papae 355, 5, 465, 40, 466, 10.
- Iohannes archiep. Braccar. 6, 25.
- Iohannes de Peccheham archiep. Cantuar. 530, 25.
- Iohannes Cumin archiep. Dublin. 112, 15, 147, 35, 149, 35, 279, 15.
- Iohannes episc. Eborac. 514, 515, 15.
- Iohannes Romanus archiep. Eborac. 313, 40.
- Iohannes Albae-manus archiep. Lugdun., episc. Pictav., thesaur. Eborac. 49, 35, 67, 71, 15, 244, 35, 262, 15, 283, 323, 10, 410, 35.
- Iohannes archiep. Messan. 310, 45, 478, 479.
- Iohannes episc. Bathon. 523, 5.
- Iohannes episc. Camerac. 262, 20, 285, 5.
- Iohannes episc. Candidae-casae 112, 10.
- Iohannes Saresberiensis episc. Carnot., thesaur. Exoniensis 22, 20, 24, 25, 43—52, 102, 15, 144, 1.
- Iohannes episc. Catan. 141, 20.
- Iohannes; Johan, episc. Ebroic. 77, 40, 114, 20, 117, 40, 119, 20, 125, 10, 540, 35.
- Iohannes I. episc. Gratianopol. 319, 15, 321.
- Iohannes de Brutone episc. Hereford. 529.
- Iohannes episc. London. 296, 15.
- Iohannes episc. Lucensis 386, 40.
- Iohannes de Oxenefordia episc. Norwic. 76, 10, 9, 25, 92, 20, 107, 40, 141, 40—143, 25, 269, 270.
- Iohannes episc. Potentinus 95, 1.
- Iohannes episc. Puteolanus 386, 10.
- Iohannes de Pagaham episc. Wigorn. 524.
- Iohannes II. episc. Wigorn. 526.
- Iohannes de Grosso-monte abbas Doricensis 530, 40.
- Iohannes abbas Fugiacensis (*Pontinacensis?*) 440, 20.
- Iohannes I. abbas de Pietate-Dei 440, 1.
- Iohannes prior Haugustald. 14, 20.
- Iohannes Marcus praepos. Hildesheim., secretarius Ottonis IV. imp. 360, 30, 393, 394.
- Iohannes Pinnatelli archidiae. Neapol. 385.
- Iohannes presb., rex Indorum 98, 35, 144, 40.
- Iohannes mag. Leircestrensis 322, n. 1.
- Iohannes Planeta mag. 64, 45, 65, 5.
- Iohannes Crisostomus 256, 35.
- Iohannes Scottus 138, 139, 517, 30.
- Iohannes de Vicencia frater Praedicatorum 509, 1.
- Iohannes Mancell 492, 20, 494, 5.
- Iohannes II. imp. Constantinop. 522, 30.
- Iohannes (de Brenna) imp. Constantinop., rex Ierosolim. 357, 10, 438, 25, 439, 448, 25, 467, 20, 505, 507, 40—510, 45; fil.: Isabella.
- Iohannes; Juan, rex Angliae, dux Britonum, comes Moretonii, fil. Henrici II. regis, 4, 76, 5, 85—87, 104, 20, 107, 20, 130, 25, 142, 35, 156, 10, 160, 161, 10, 164, 167, 168, 179, 40—182, 186, 40—188, 264, 1 (Sine Terra), 285, 25, 300, 30, 304, 30, 309, 25, 320.

- 323, 1. 336, 1. 337. 351, 1. 352, 15.
354—358, 1. 382. 412, 10. 415, 45.
416. 425, 25. 427. 429, 20. 431, 25.
438, 25. 443. 444. 447. 448, 1. 453.
459—461, 45. 465. 466. 469, 45. 474, 1.
488, 30. 489. 503, 20. 505. 509, 15.
526, 55. 527; uxores: Hawisa, Isabella; liberi: Henricus, Ricardus, Isabella, Iohanna.
- Iohannes, fil. Edwardi I. regis Angliae, 455, 45.
- Iohannes rex Boemiae 473, 20.
- Iohannes I. dux Brabantiae 313, 10, 464. 470. 503, 1. 512, 40. 513, 40; fil.: Iohannes II.
- Iohannes II. dux Brabantiae; fil. Iohannis I. 313, 10. 464. 470, 30. 503, 1. 512, 40. 513; uxor: Margareta.
- Iohannes comes de Aumarle 472, 35.
- Iohannes comes de Ew 472, 35.
- Iohannes de Avennis comes Hannon. 311, 1. 476, 5. 492, 15; fil.: Iohannes.
- Iohannes II, fil. Iohannis I. com. Hannon., 472, 35.
- Iohannes I. comes Hollandiae 513, 50.
- Iohannes comes de Loegria 208, 1.
- Iohannes comes de Seis 208, 1.
- Iohannes de Avalun, fil. Willelmi, 321.
- Iohannes Capuche senator Rom. 17, 10.
- Iohannes dom. de Cuk 471, 35.
- Iohannes de Deywilla 512, 5.
- Iohannes de Dya 479, 25.
- Iohannes de Neele 279, 25.
- Iohannes Pisannus 39, 30.
- Iohannes de Seint Pol 472, 35.
- Iohannes de Porta 503, 15.
- Iohannes de Pratellis 119, 45.
- Iohannes de Thaneht 310, 20.
- Iohannes de la Ware 530, 35; fil.: Iohannes.
- Iohannes, fil. Iohannis de la Ware, 530, 35.
- Iohannes marescallus Franciae 472, 35.
- Iohannes ultra mare 441, 10.
- Ioiacensis (*Jouy*) abbas: Petrus.
- Yonium mare 372, 35.
- Iope 174. 175, 25. 350, 25. 386, 40. 461, 20. 508, 35.
- Iordanis fl. 461. 467, 15. 508, 15.
- Iordanis historiographus (*falso* archiep. Ravenn. 257, 5.
- Jordan Fantome cler. Wintoniensis episc. 53.
- Iordanus dux Normannorum in Apulia 259, 5.
- Iordanus de Fossa-nova card. presb. S. Pudencianae 177, 1.
- Iordanus Flandrensis 89, 20. 143, 15.
- Iordanus; Jordans, del Pin 77, 35. 117, 45. 121, 30. 151, 5. 211, 45. 280, 40.
- Iorna fl., *Yonne* 433, 15.
- Ioseph 111, 15. 197, 20. 277, 45.
- Ioseph, fil. Iob (?), 199, 25.
- Iosephus historiographus 256; eius liber Antiquitatum 256, 10; liber Iudaice captivitatis 256, 15.
- Iovis mons, *St. Bernhard* 304, 20.
- Ipra, Ypra, Ipre, Ypres 353, 1; castellanus 124, 1; de I.: Willelmus.
- Yrene, Hirenne, mater Constantini VI. imp. Constantinop., 264, 15. 289, 40.
- (Irene), uxor I. Rogeri filii Tancredi regis Siciliae, 2. Philippi regis Rom., fil. Isakii Angeli imp. Constantinop.; 101, 40. 146, 10. 170. 171, 5.
- Irmen- v. Ermin-.
- Ysakius, Isakius, Ysakius, Angelus, Chursac, imp. Constantinop. 101, 40. 110. 112, 20. 146, 5. 149, 20. 170, 20. 171, 5. 35 (imp. Cypr.). 195, 30. 200, 40. 202. 261, 30. 277, 10. 338. 346, 15. 408, 40; filia 171, 35; uxor: Margaretha; fil.: Irene.
- Isabella, Ysabella, Isabel, Ysabella, Ysabel,
- Isabella, uxor Friderici H. imp., fil. Iohannis imp. Constantinop., regis Ierosolim., 467, 30. 505, 40. 509, 35.
- Ysabela, uxor Friderici H. imp., fil. Iohannis I. regis Angliae, 309, 40. 382, 30. 452, 1. 454, 20. 461, 45. 467, 45. 468. 474, 19. 489. 509, 15.
- Ysabella, uxor I. Gilberti com. Glocestriae, 2. Ricardi regis Rom., 311, 1. 528, 35.
- Isabella, uxor Iohannis regis Angliae, fil. Ademari com. Engolism., 355, 20. 356. 427, 35. 429, 25. 453, 40. 459, 35. 466, 1. 527.
- Isabella, sponsa Edwardi II. regis Angliae, fil. Guidonis com. Flandr., 471, 35.
- Isabella, uxor Philippi II. regis Franc., fil. Balduini V. com. Hannon., 100, 30. 105—107, 1. 132, 1. 145, 25. 147, 35. 166, 10. 173, 45. 261, 5 (*falso* Margareta). 271, 35. 345, 40. 403. 534, 5.
- Isabella, uxor Philippi com. Flandr., fil. Radulphi com. Viromand., 90. 143, 35. 147, 25. 233, 35. 260, 45. 267, 30. 292, 55. 302, 40. 403. 406, 25.
- Isabella, uxor Iohannis I. com. Hollandiae, fil. Edwardi I. regis Angliae, 513, 50.
- Isabella, uxor Hymfridi de Thoron, 544, 1.
- Ysara fl., *Isère* 376, 5.
- Isauria prov. 255, 15.
- Isembardus, Ysenbardus, nepos Ludovici Pii imp., 73, 5. 73, n. 1.
- (de Isenburg) comes: Fridericus.
- Ysidorus episc. Hispanensis 257, 10. 514, 30.
- Islandia, quae ultima Tile dicitur, 226, 5; Ysia 16, 15.
- Isle de Girun insula 115, 40.
- Islewyche, *Isleworth* 495, 40.
- Isnardus dominus Dalfini castr. 387.
- Israel, Israeliticus populus 111, 5. 205, 1. 237. 238. 243, 35. 277, 40. 369. 377, 5. 482, 15; regnum 77, 15; reges vel iudices 373, 35.
- Issodun v. Exodunum.
- Istete maiur insula, *Ischia* 115, 15.
- Istria, Histria 129, 40. 157, 45. 159, 5. 197, 30. 237, 20. 240, 10. 254, 40. 340.
- Italia, Ytalia 29. 46. 50, 1. 115, 30. 131, 35. 179, 5. 187. 231, 20. 233, 1. 245, 5. 254, 35. 261, 1. 263. 267. 269—271, 1. 274. 276. 292. 299. 326, 1. 332, 25. 335, 25. 343, 35. 358, 10. 369, 20. 371, 25. 373, 30. 376. 380, 20. 384. 393, 15. 400, 20. 401, 5. 408, 5. 412, 25. 413. 416, 1. 417, 35. 426, 25. 427, 15. 431, 25. 434, 25. 435, 25. 491, 10. 505, 30. 515, 40. 518; Italiae rex 114, 10; reges: Hugo, Berengarius II, Lotharius, Adelbertus, Conradus fil. Henrici IV. imp.; march.: Hubertus comes Mauriannae. — Itali, Ytalici 227, 40. 268, 10. 372, 35; Italiae gentes 248, 15. — Italici episcopi 230; proceres 488, 20. — Italicus exercitus 236, 30. — Italiae gravitas 470, 45.
- Izureorum rex 226, 20.
- Iudaea, Iudea 80. 111. 197. 277, 45. 278. 336, 35; dux: Henricus rex Ierosolim. — Iudaei 170, 45. 299, 40. 356, 40. 413, 15. 529, 10; Iudeorum regnum 369, 30. 377, 35; Iudaice captivitatis libri a Iosepho conscripti 256, 15. — Iudci Wintoniensis 80, 5; Iudeus Francigena 80, 5.
- Iudas proditor 52, 10.
- Iudith, uxor Ludovici Pii imp., fil. Welfonis, 264, 25.
- Iuditha, uxor I. Adelwli regis Angliae, 2. Baldewini I. com. Flandr., fil. Karoli Calvi imp., 292, 40. 433, 10. (Iuliacensis) de Wilch comes 145, 35.
- Iuliana virgo de Berchum 37, 15.
- Iulianus 265, 1.
- Julius I. papa 287, 1.
- Iulius Africanus 256, 15.
- Iustinianus I. imp. 257, 1. 258, 35.
- Iustinianus II. imp. 514, 35. 515, 1.
- Iustinus imp. 373, 25; uxor: Sophia.
- Iustinus philosophus, abbreviator Trogi Pompeii 256, 10.
- Iustus episc. Mazzarensis 95, 1.
- de Iuveni (*Jotigny*) comes: Willelmus.
- Iuvir, *Iroy* 336, n. 11.
- Yvo episc. Carnot. 257, 25. 522, 45.
- Yvorica civ., *Irrea* 304, 20.

K. cf. C.

- Kahere, *Kairo* 358, 5.
- de Kaiou: Ansel.
- Kalalidin Tartarus 475, 25.
- de Kaversham (*Fecersham*) eccl.: S. Mariae.
- Kemel (El-Kamil) soldanus Babiloniae 429, 45. 431, 50. 461. 467.
- Kenesensis v. Gnesensis.
- Kenillevurthe castrum, Kenilworze, *Kenilworth in com. Warwick* 463, 15. 497, 25.
- Kerleche portus, *Port Ercole* 114, 30.
- de Kilwarby, Kilewarbi: Robertus archiep. Cantuar.
- Kirketonia, *Kirton* 84, 10. 142, 40. 300, 40. (Kutbeddin) Yconis soldanus 201, 35—204; fil.: Melkinus.

L.

- Labor v. Terra Laboris.
- Laborandus card. diac. S. Mariae in Porticu 95, 25.
- Labra: Odmarus.
- de Laci, Lasey: Hugo.
- Laeman rex Suetiae 147, 10.
- Lactoratum civ., *Litora, Lectoure* 255, 55. Lectorensis episc. 375, 30.
- (Ladislau IV) rex Hungariae 463, 35.
- Laliche, *Laodicea* 175, 30.
- de Lama, S. Iohannis monast.
- Lambertus quidam 34, 20.
- Lamburg v. Limburg.
- Lamissio rex Longobard. 292, 10.
- Lanarch, *Lanark* 182, 40.
- Landavensis (*Llandaff*) episcopus 296, 15; episc. Herwaldus, Urbanus, Nicolaus, Willelmus, Elias.
- Lando papa 288, 36. 518, 45 (*falso* Leo).
- Landuinus socius Brunonis fundatoris Cartusiae 320, 40.
- Lanfrancus, Lamfrancus, archiep. Cantuar., abbas Cadomensis 139, 30. 521.
- de Langedonia, Langetone, Langtone, Langetune, Langhetune: Stephanus archiep. Cantuar., Walterus episc. Coventr.
- (Langobardia), Longobardia, Lombardia, Lumbardia, Leobardia, Leonardia 101, 15. 108, 40. 111, 30. 137, 35. 229, 30. 278, 20. 304, 20. 344, 35. 373, 29. 423, 25.

- 429, 35. 430, 25. 433, 20. 508, 40. 509, 45; Longobardorum regnum 264, 35. 369, 30; reges *r. p.* 292. — Longobardi, Lombardi, Lombardi: Lemgebard, Lungebard 45, 30, 49, 1. 92, 15. 97, 25. 98, 5. 110. 183, 20. 211—213, 35. 229, 30. 230, 10. 232, 45. 267, 20. 269, 20. 270. 335, 25. 373. 376, 35. 377. 380. 381. 487, 20. 507, 40 — 509, 25. 536—538. 540, 35; Longobardus clericus 39, 40; Lombardus, Lombart quidam 32, 58, 1; Lombardi: Lamfrankus archiep. Cantuar., Rotholandus, Harialdus, Humbertus. — Longobardorum historia Pauli Cassinensis 257, 10. 371, 25; Liudbrandi 257, 20.
- Lantoniensis prior: Robertus.
- Laris fl. 367, 15.
- Lata Quercus locus 68, 20.
- Lateranus, Lateranense palatium 154, 35. 178. 183, 1. 235, 1. 302, 1. 313, 30. 386, 30. 413, 15. 417, 45. 431, 30. 454, 5. 465, 10. 488, 5. 505, 15; eccl.: S. Iohannis; patriarchium 271, 10. 431, 5; Lateranense concilium 235, 10. 342, 20. 408, 35. 415, 10. 418, 20. 421, 20. 466, 35. 474, 10. 489, 5.
- Latum 341, 20. 373, 35; reges 369, 25. 377, 5. — Latinus orbis 201, 15. 231, 10. 232, 10. 235, 1. — Latini 139, 1. 201. 237, 30. 238, 15. 377, 25. 407, 15. 475, 15. 510, 1. — Latinitas 448, 10. 487, 20. — Latina lingua, Latinus sermo, Latinum, Latine 41, 1. 138, 40. 146, 20. 220, 10. 225. 370, 15. 373, 1. 415, 35. 464, 5. 474, 25. 478, 20. 517, 30.
- de Lato comes (Stephanus Sacri-Caesaris?) 402, 5.
- Laton (?) rex Longobard. 292, 15.
- Laodicensis *r.* Leodium.
- Lapdon 373, 35.
- Lascurensis (*Lescar*) episcopus 375, 35.
- (Lattes) Lates portus Montepessolanus 150, 15. 232, 35.
- Laudunensium civ., *Laon* 255, 35; episcopus 375, 10; episc.: Baldericus.
- de Laumual (*Namur*?) comes 145, 40.
- Laune civ., *Arrone fl.* 114, 30.
- S. Laurentii eccl. Iannensis 114, 35.
- S. Laurentii eccl. Meldun. 139, 10.
- S. Laurentii eccl. Merseburg. 342, 35.
- S. Laurentii in Lucina tit. Rom. card. presb.: Albertus.
- S. Laurentii oratorium in S. Iohannis eccl. Lateran. 386, 30.
- S. Laurentii Abbat: Iohannes card. episc. Portuensis.
- S. Laurentius de Carminan villa 130, 40.
- S. Laurentius 150, 25.
- Laurentius episc. Nucernus 33, 20.
- Laurentius abbas de Burthonia 478, 10.
- Laurentius prior Dunelm. 16, 15.
- Laurentius quidam 342, 35.
- Lausanensis episcopus 375, 35.
- S. Lazarus 65. 392, 1; eius reliquiae 115, 30. 150, 20.
- Leavile, *Villafranca* 131, 35.
- Lectorensis *r.* Lactoratium civ.
- Leges *r.* Leodium.
- Lecestria 300, 50. 481, 40; Legecestriae, Leycestriae, Laycestriae, Legrecestriae, Leirecestrae, Leirecestre, Leycestre com.: Robertus, Simon de Mon.-e.-forti. — Leirecestrensis: Iohannes magister.
- Legionis rex: Alfonsus X. rex Castell.
- Lemannus 293, 15. 370 (*flumen dictus*). Cf. Gebennensis lacus.
- Lemburg *r.* Limburg
- Lemovicum, Lemovicae, civ.; Limoges 85, 5. 87, 35. 142, 35. 255, 55; cives 67, 30; episcopus 375, 20. — Limoviae castrum: Martellum.
- Lengris *r.* Lingonis urbs.
- Lenice civ. (*Lamego*) episc.: Idacius.
- Lentulus fl. 370.
- de Lentuscula vallis, *St. Martin Lantosque* 395, 15.
- Leo I. Magnus papa 256, 40. 287, 15. 339, 30. 378, 15.
- Leo II. papa 287, 50.
- Leo III. papa 64, 20. 138, 20. 288, 5. 386, 30. 400. 409, 30. 515. 516.
- Leo IV. papa 288, 10. 515, 55. 517, 20.
- Leo V. papa 288, 25. 518, 30.
- Leo VI. papa 288, 30. 518, 50.
- Leo VII. papa 288, 35. 518, 55.
- Leo VIII. papa 288, 40. 519, 1.
- Leo IX. papa 72. 289, 1. 332, 35. 433. 520, 35.
- Leo card. S. Crucis in Ierusalem 438, 40.
- Leo V. vel Leoncius imp. Constantinop. 332, 1. 514.
- Leo cognomen Ricardi I. regis Angliae 76, 30.
- Leobardia, Leonardia *r.* Langobardia.
- Leodium: Leges, *Lutich* 264, 40. 334, 10. 357, 30; cives: Thomas — Leodiensis eccl., episcopatus 242, 30; clerus 139, 35; Leodiensis Leodicensis, Laodicensis, Legionensis) episcopus 372, 15; electus 181, 15; episc.: Alexander II, Rudolphus, S. Albertus, Hugo II, Henricus III, Simon; archidiacon.: Tedaldus (Gregorius X. papa); clericus: Gerardus. — Leodinense territorium 30, 50.
- Saint Leonard, *San Leonardo* 131, 35.
- S. Leonardus de Carbenai, *Corbigny* 209, 1.
- Leonensis (*St. Pol-de-Léon*) episcopus 375, 15.
- Leoniis *r.* Lewellyn.
- Leonum *r.* Lugdunum.
- Leopoldus, Leopaldus *r.* Liut.
- Leostanus abbas S. Aedmundi 426, 15.
- Lert (*Lorietto*) comes: Iocelinus.
- Lesebona *r.* Ulixibona.
- Lethu rex Longobard. 292, 10.
- Lettun castellum, *Nettuno* 115, 5.
- Leucorum civ. *r.* Tullum.
- Leudesius, Leudisus, maior domus 258, 5. 290, 20.
- de Leues: Petrus antipapa.
- Leuke portus, *Leuka* 129, 40. 157, 45.
- Leun *r.* Lugdunum.
- Lenticii 343, 5.
- Levigildus rex Wisigoth. 265, 5. 292, 1; fil.: Ermingildus.
- (Lewelinus) Luclinus rex Walensis 69, 10.
- Leonius princ. Walliae 357, 20; uxor: Iohanna.
- Lewelinus, Luclinus, princ. Walliae 527, 35. 528, 10. 530, 10.
- Lewes, in comitatu Sussex 443, 45. 455; prioratus 311, 45. — de Lewes bellum, guerra 312, 45. 503. 512, 1. 529, 20.
- Lexoviensis (*Lisieux*) episcopus 375, 15; archidiacon.: Ricardus Bare, Hugo.
- Libanus mons 457, 25.
- Liberius papa 287, 5.
- Libia Sicca prov. 255, 20; Pentapolis prov. 255, 20; Libiae rex 226, 20.
- Liché civ., portus, *Lecce* 129, 40. 130, 35. 157, 45; de la Liche: Tancredus rex Siciliae.
- Lichefeldensis episc. *r.* Coventrensis.
- Licia, Lidengensis, Lidia *r.* Ly- (Lidericus) Hildericus comes Flandr. 292, 35.
- Ligeris fl. 112, 1. 332, 10. 374, 20.
- Liguria 254, 40. — Ligures 293, 15.
- Lile, Lilla *r.* Insula.
- Lilibeum 270, 1.
- de Limburg) Lemburg, Lemburg, Lam- burg, Nemburg duces: Henricus III, Walrammus.
- de Limesi: Radulfus.
- Limoges *r.* Lemovicum.
- Lincolnia civ. 141, 1. 523, 5; ecclesia 108, 1. 275, 15. 319, 20. 320, 20. 383, 40. 412, n. 1; episc.: Remigius, Alexander, Walterus de Constantius, Hugo Gratianopol., Hugo Troteman, Wilhelmus; decan.: Ricardus; praecentor: Walterus Map.
- Lindescia, Lindisia 88, 10. 300, 40.
- Lingacopensis (*Linköping*) episcopus 372, 25.
- Lingonis urbs. Lingonum civ., Lengris, *Langres* 255, 25. 373, 10; episcopus 375, 10; episc.: Manasser.
- S. Linus papa 286.
- Lirinensis insula, monast., *Lerins* 389.
- Lis, Lys, Los, fl. 100, 30. 103, 30. 145, 20. 147, 30.
- Liun, Liuns, Liwn *r.* Lugdunum.
- (Liut.). Luit., Luith., Luid., Lud. S. Ludgerus 516, 35.
- (Liutpoldus), Leopoldus, Limpaldus, Lipoldus. (Lupoldus) electus Magunt. 182, 10. Leopoldus V. dux Austriae 79, 30. 80. 158—161. 164. 165. 168, 15—172. 174, 25. 218. 239, 45—243, 10. 245, 50. 246. 262. 281. 282, 20—284. 306—309. 340. 351, 15. 349—351. 429, 10. 431, 15. 436, 30. 447, 30. 453, 5. 459. 465, 25. 488. 492, 25. 526, 40; fil.: Fridericus.
- Leopoldus VI. dux Austriae 448, 45. 467, 5. 505, 30; fil.: Margaretha.
- Luitprandus rex Longobard. 292, 15.
- Luithbrandus diac. Ticinensis 257, 20; eius historia Longobardorum 257, 20.
- Luithperth rex Longobard. 292, 15.
- Luidulfus, fil. Ottonis I. imp., 264.
- Liveronis castrum, *Livron* 386, 15.
- Lixbonensis civ. *r.* Ulixibona.
- de Saint Liz: Adam.
- Lodovensis (*Lodève*) episcopatus 393, 15; episcopus 375, 20.
- de Loegria: Iohannes comes.
- Loegyr, Loeger, Lloegyr, Lloeger (*r.* e Anglia) 447. 448.
- Loennais, *Lothau* 173.
- Londonia, Luondoniae; Londoniarium urbs; Londres, Londres 3. 35. 13, 1 (Lodonea). 57, 10. 91, 5. 106. 112, 5. 142, 30. 143, 45. 145, 30. 147, 10. 149, 35. 164, 10. 166, 20. 219, 5. 244, 10. 262, 15. 267, 35. 273, 40. 295, 5. 298, 30. 300, 25. 303. 310, 1. 311. 313. 314, 10. 325, 35. 326, 25. 339, 35. 383, 40. 412, 5. 422, 25. 431, 20. 434, 10. 444, 15. 455, 15. 456, 15. 458, 20. 468, 15—471, 25. 477, 50. 478, 15. 481, 5. 484, 25. 492, 5. 494, 25. 495. 500, 25. 508, 35. 511, 25. 512, 40. 520, 60. 525, 10. 526, 50. 533, n. 1; eccl.: Bermundeseye, S. Pauli, S. Trinitatis, Vetus Templum, Westminsterium. — Londonienses 6, 15. 113, 1. 311, 35. 495, 30. — Londonien- sis episcopus 226, 10. 525, 15; episc.: Aelwardus, Richardus, Gillebertus

Folliot, Willelmus, Iohannes; archidiaconus: Radulphus de Diceto.
 Longobardia v. Lang.
 de Longo-campo: Stephanus.
 de Loo (*Looz*) comes 145, 40.
 de Los abbas 353, 50.
 Los fl. v. Lis.
 Lotharingia, Lothoringia, Letaringia, Lotharia 111, 30, 197, 35, 278, 15, 281, 25, 373, 40, 374, 30; Lotharingarum et Flandriae marchia 68, 20; Lotharingiae regnum 407, 10; duces: Karolus, Conradus, Godefridus. — Lohereng proditor 57, 5.
 Lotharius, Lotarilus. Cf. Chlotarius.
 Lotharius, card. diac. SS. Sergii et Bacchi, Innocentius III. papa.
 Lotharius patr. Ierosolim. 448, 25.
 Lotarius, Clotarius, I. imp., fil. Ludovici Pii imp., 264, 289, 45, 379, 517; fil.: Ludovicus, Lotharius.
 Lotharius III. imp., dux Saxonie 73, 40 (*falso* dux Bawariae); 140, 20, 290, 1, 297, 334, 30, 332, 10, 379, 40, 380, 5 — 382, 1, 434, 40, 523, 45.
 Lotarius H. rex, fil. Lotharii I. imp., 283, 50.
 Lotharius rex Franc., fil. Ludovici IV. regis, 290, 45, 291, 25, 433, 25, 518, 40, 519; fil.: Ludovicus V.
 Lotharius rex Italiae 289, 50, 342, 10, 379, 35.
 Lotharius, fil. Heinrici Leonis ducis, 272, 50.
 Loudun castellum, *Loudon* 87, 35, 142, 35.
 Lovanium, *Louven* 68, 20; dux de Luvain 145, 35; Lovaniae, Luvaniae, Luvainnae, de Lovain, Luvein, Luven duces r. s. Brabantia.
 Lovinium 322, 45.
 Lubicensis (*Labus*) episcopus 372, 5.
 Lubichensis (*Lubeck*) episcopus 372, 15.
 Luca, Lucas, Luchek, Lucensis civ., *Lucca* 131, 35, 299, 10, 426; eccl.: S. Martini; episcopus 434, 1; episc.: Alexander II. papa, Iohannes. — Lucenses, de Luca homines 39, 40, 99, 30, 144, 55, 386, 40.
 Lucania 254, 40.
 Lucanus poeta 116, 25, 150, 50, 383, 25.
 Lucanus vultus 386.
 Lucas Hungarus archiep. Strigon. 61, 15.
 de Luceio (*Lucedum prope Vercellas?*) abbas 179, 10.
 de Lucelano (*Lützel*) abbas 353, 45.
 Luch castrum, *Luc* 393, 40.
 Sante Luchee castellum, *San Lucido* 151, 40.
 de Luci, Lucy: Ricardus, Godefridus episc. Winton.
 Lucius I. papa 286, 40.
 Lucius II. papa 15, 141, 5, 289, 15, 335, 30, 342, 20, 435, 1, 524, 5.
 Lucius III. papa, Humbaldus card. episc. Ostiensis 60, 20, 62, 40, 72, 35, 95, 20, 102, 30, 104 — 106, 20, 108, 10, 144, 25, 147, 148, 35, 235, 15, 261, 10, 272, 5 — 274, 289, 20, 302, 10, 304, 10, 336, 25, 342, 20, 380, 35, 429, 5, 435, 45, 436, 5, 458, 35, 526.
 Lucius rex Britanniae 339, 25.
 Lucius Lucullus 341, 25.
 Lucteva, Luctevensium civ., *Lodève* 255, 60.
 S. Luctredus villa, *Sant Eleuterio* 130, 40.
 Lucullus: Lucius.
 Ludovicus, Lodovicus, Lodowicus, Lodolcus, Lodoveus, Lodgutnus; Lewis, Lowys.
 Ludovicus (Pius) imp., fil. Karoli Magni

imp., 69, 73, 5, 264, 289, 45, 290, 35, 291, 20, 332, 377, 25, 379, 400, 35, 404, 40, 433, 1, 516, 517; uxores: Ermingardis, Luditha; fil.: Lotharius, Ludovicus, Pipinus, Karolus Calvus.
 Ludovicus II. imp., fil. Lotharii I. imp., 289, 50, 379, 30.
 Ludovicus (Germanus) rex, fil. Ludovici Pii imp., 264, 332, 15, 517; fil.: Karolomannus, Ludovicus, Karolus.
 Ludovicus II. rex, fil. Ludovici Germ. regis, 517, 45.
 Ludovicus III. rex, fil. Arnulfi imp., 518, 15.
 Ludovicus Balbus rex Franc., fil. Karoli Calvi imp., 289, 45 — 291, 20, 342, 5, 433; fil.: Ludovicus, Karolomannus, Karolus.
 Ludovicus III. rex Franc., fil. Ludovici II. regis, 433, 10.
 Ludovicus IV. Transmarinus rex Franc., fil. Karoli Simplicis regis, 290 (*cogn. Nil-fecit*), 291, 25, 433, 25 (*falso* fil. Rudolphi regis), 518, 519; uxor: Gerberga; fil.: Lotharius, Karolus.
 Ludovicus V. rex Franc., fil. Lotharii regis, 290, 45, 291, 25, 433, 25.
 Ludovicus VI. rex Franc., fil. Philippo I. regis, 73, 290, 55, 291, 30, 334, 15, 335, 10, 345, 20, 428, 35, 434, 25, 522, 523; fil.: Ludovicus.
 Ludovicus VII. rex Franc., fil. Ludovici VI. regis, 27, 30, 29, 40, 31, 30, 34, 45, 39, 40, 20, 45, 35, 54 — 56, 73, 87 — 90, 1, 92, 99, 101, 1, 129, 10, 141 — 145, 15, 227, 230, 40, 232, 15 — 234, 260, 30, 262, 265 — 267, 5, 271, 45, 290, 60, 291, 30, 298, 10 — 301, 335, 336, 345, 353, 40, 354, 45, 380, 5, 400, 401, 403, 407, 408, 429, 1, 447, 5, 452, 25, 464, 25, 486, 35, 523, 25, 526; uxores: Alienor, Constantia, Adela; liberi: Maria, Aliv, Margareta, Alesia, Philippus, Agnes.
 Ludovicus VIII. rex Franc., fil. Philippo II. regis, 188, 10, 382, 45, 427, 30, 431, 40, 443, 35, 447, 45, 460, 468, 40, 480, 15, 506, 507, 527, 5; uxor: Blanca.
 Ludovicus IX. rex Franc., fil. Ludovici VIII. regis, 311, 25, 441, 455, 40, 467, 35, 481, 511, 30, 528, 40, 529; uxor: Margareta.
 Ludovicus I. dux Bawariae 174, 25, 358, 5.
 Ludovicus II. comes pal., dux Bawariae 492, 35.
 Ludovicus III. landegr. Thuringiae 113, 20, 123, 40, 149, 45, 207, 208, 15, 219, 40, 279, 30, 280, 5, 543.
 Ludovicus comes Blesensis, fil. Theobaldi com., 144, 5, 173, 15, 178, 30.
 Lodoicus de Asma 86, 20.
 Lodoicus de Balma 86, 15.
 Lodoivius miles Theutonicus 40, 45; uxor 40.
 Luelinus v. Lewellyn.
 Lugdunum, Lugdonum, Leonum, Leonas; Leons, Leun, Liun, Liuns, Liwn civ. 66, 40, 113, 35, 150, 20, 166, 25, 209, 255, 25, 310 — 312, 30, 345, 1, 410, 30, 441, 444, 1, 448, 45, 454, 456, 35, 463, 469, 474, 20, 490, 491, 40, 501, 510, 45, 512, 15, 518, 40, 534, 25. — Lugdunensis, Lundunensis archiepiscopatus 171, 15; archiepiscopus 375, 5; archiep.: Hugo, Iohannes, Reginaldus, Robertus, Philippus, Petrus; in Lugdunensi pago archiepisc.: Wicardus. — Lugdunensis prov. 374, 35, 376, 30; prima 255; secunda 255; tertia 255; quarta 255. — Lugdunense concilium 312, 40, 382, 35, 494, 45, 501, 30, 510, 45.
 Luit- v. Liut-.
 Lombardus archiep. Benevent. 32, 25.
 Lombardi v. Langobardi.

Lundensis (*Lund*) archiepiscopus 378, 25; archiep.: Absalon.
 Lune, Luni 131, 35 (L. — Maledicta); episcopatus 387, 1; episcopus 387, 1. — Lunenses 387, 1. — Lunense pelagus 386, 40.
 Lusitania prov. 255, 5.
 Lutre palatium, *Kaiserstaden* 498, 50.
 Luvania, Luvain, Luvein v. Lovania.
 Luxoviorum civ., *Luxent* 255, 25; archidiaconus: Hugo de Nonante.
 Lybia v. Libia.
 Lychaonia prov. 255, 15.
 Lychus v. Constantinopolis.
 Licia prov. 255, 15.
 Lidenensis (*Lydda, Diospolis*) episcopus R.
 Lidia prov. 255, 15.
 Lydius 372, 35; fr.: Tyrus.
 M.
 Macedonia 200, 35, 255, 10, 373, 40; Macedonum, Macedonicum, regnum 369, 30, 377, 5 — Macedoniae et Graeciae princeps 382, 35; rex: Alexander Magnus. — Macedones 201, 1, 224, 45. — Macedonum falanx 293, 15.
 Machomarum, *Maschee* 113, 20. Cf. *Glossarium*.
 Macloviensis (*St. Mlto*) episcopus 375, 15.
 Madianitae 474, 30.
 Madocus princeps Walliae 530, 30.
 Meotidae paludes 370, 372, 30, 374, 380, 30.
 Magalonensium civ., *Maggalona* 255, 60; episcopatus 150, 15; episcopus 375, 20.
 Magdeburgensis, Maglaburgensis, Magedburgensis, Maidburgensis archiepiscopus 301, 30, 315, 35, 371, 15; archiep.: Norbertus, Wichmannus.
 S. Magui eccl. in Saxonia 258, 342, 40; presb.: Robertus.
 Magnus rex Normanniae et Daniae, fil. Olavi martyris, 332.
 Magnus, fil. Erici I. regis Daniae, 333, 20.
 Magnus, fil. Nichelai I. regis Daniae, 333, 20.
 Magog gens v. Goz.
 Maguntia, Magontia, Mogontia, Moguntiacum, Maguntina, Maguntiacensium civ. 168, 182, 199, 255, 40, 259, 15, 261, 20, 264, 40, 274, 5, 282, 20, 297, 25, 342, 30 — 344, 35, 404, 20, 434, 516, 45, 517, 15, 520, 50; clerus et populus 182, 10; archiepiscopus 149, 50, 163, 25, 263, 5, 299, 35, 315, 35, 342, 30, 372, 10, 492, 25; archiep.: Rabanus, Albertus, Conradus I., Christianus, Lupoldus, Sigfridus, Sigfridus III, Gerhardus I.
 Mahumetus, Mahomet, Machumetus, Makametus, Maumet, propheta 124, 198, 10, 199, 20, 463, 40; eius lex, religio 219, 20, 341, 5. — Maumeticolae 321, 1.
 Mainardus II. comes de Gorzia 159, 10, 240, 15, 348, 25.
 le Mainne: Hugo, Philippus.
 Maioricarum rex: Iacobus.
 Malachias, Malchias, presb., episc. Hybern. 521, 45 — 524, 15.
 Malcolmus, Moel Calwn. III. rex Scotiae 139, 20, 433, 35, 447, 1, 522, 1; uxor: Margareta; liberi: David, Mathilda.
 Malcolm IV. rex Scotiae 60, 20, 141, 10, 435, 15; soror: Ada.
 Malcovenanz: Robertus.
 Maldredus, fil. Crimani, 139, 15; fil.: Cospatricus.
 Maledicta turris Aconensis 219, 40.
 Malescoldus rex Russiae 147, 1.
 Malmesbira civ., Meldunum, *Malmesbury* 3, 10, 139, 5; eccl.: S. Laurentii

- Malmesfled villa 356, 16.
de Malo-Ioane, Maglone: Radulfus, Saviarius.
Malus-livellus, Malluel: Ricardus.
Manasser episc. Lingon³ 117, 35.
Mancell, Mansell: Iohannes.
de Mandevilla, Mandesil, Magnavilla: Willelmus comes de Essex.
Mainfridus card. episc. Pulestrinus 95, 25.
Manfredus, Meinfredus, Meifridus, Menfredus, rex Siciliae, fil. Friderici II. imp., 311, 1, 382, 455, 40, 476, 35—479, 15, 481, 1, 511; uxor: Helena.
Mangat: Willelmus.
Manlius consul 373, 15.
Mansel r. Cenomannenses.
Manuel r. Emanuel.
(de Mara): Henricus.
Marcellinus papa 286, 45.
S. Marcelli tit. Rom. card. presb.: Petrus Capuanus.
Marcellus papa 286, 45.
Marchadeus, Marchades, dux stipendiariorum Ricardi I. regis Angliae 178, 40, 285, 5, 431, 25.
In Marche castellum 134, 30.
Marchiae, de Marchis (*Marche*) com.: Hugo IX, Hugo X, Brunus.
Marchowaldus de Anweiler summus iusticiarius Henrici VI. imp. 176.
Marcomannorum terra 371, 20.
Marcomirus, Marchio vel Marchomirus, dux Franc., fil. Priami regis, 290, 40, 374, 15; fil.: Faramodus.
S. Marci eccl. Venet. 96—98, 261, 1, 270, 20, 435, 45.
S. Marcus, *San Marco di Alunzio* (*Siciliae*) 284, 25.
Marcus papa 287, 1.
Marcus Cato 341, 25.
Marcus Crassus 111, 20, 197, 25, 278, 45.
Marcus: Iohannes praepos. Hildesheim.
Marescallus: Henricus episc. Exon., Ricardus comes Willelmus iunior.
Margan abbatia 524, 25.
Margaretha, Margareta, Margarita.
S. Margaretae brachium 150, 30.
Margareta, sponsa Ottonis IV. imp., fil. Willelmi regis Scotiae, 172, 173, 30.
Margaretha, uxor Isaakii Angeli imp. Constantinop., fil. Belae III. regis Ungariae, 101, 40.
Margareta, uxor Henrici VII. regis Rom., fil. Leopoldi VI. ducis Austriae, 467, 5, 509, 40.
Margaretha, uxor I. Henrici (III) regis Angliae, 2. Belae III. regis Ungariae, fil. Ludovici VII. regis Franc., 89, 35, 102, 35, 108, 20, 142, 30, 275, 335, 40, 336, 345, 25, 525, 5.
Margaretha, uxor Ludovici IX. regis Franc., fil. Raimundi Berengarii IV. com. Provinciae, 311, 25, 468, 15, 476, 5, 509, 40.
Margareta, fil. Malcolm III. regis Scotiae, fil. Aedwardi regis Angliae, 147, 433, 35.
Margareta, uxor Alexandri III. regis Scotiae, fil. Henrici III. regis Angliae, 529, 1.
Margaretha, uxor Willelmi I. regis Siciliae, 129, 15, 157, 15, 335, 10.
Margareta, uxor Iohannis II. ducis Brabantiae, fil. Edwardi I. regis Angliae, 313, 10, 464, 470, 30, 503, 1, 512, 40, 513.
Margarita, uxor Baldewini V. com. Hannon., fil. Theoderici com. Flandr., 100, 30, 271, 35, 403, 20.
Margareta comitissa Flandr. 476, 5; fil.: Iohanna de Avennes.
Margaretha, uxor Widonis de Monte-forti, fil. Rufi Aldobrandini com., 512, 10.
Margaritus; Marguariz, admiralis 117, 35, 121, 30, 128, 10, 151, 5, 153, 10, 170, 40, 175, 15, 181, 40, 182, 195, 35, 196, 211, 45, 280, 40, 537, 15.
de Margenzai: Giroudus.
S. Mariae in Aquiro tit. card. presb.: Petrus de Bona.
S. Mariae eccl. Baioc. 522, 15.
S. Maria de Bosco, *le Bois Sainte Marie* 209, 1.
de S. Mariae Ecclesia: Willelmus episc. London.
S. Maria de Fosae prioratus 151, 10.
S. Maria de Funz, *Finale Maria*? 114, 15.
S. Mariae eccl. de Kaversham, *Ferersham* 527, 50.
S. Mariae Novae abbas: Theobaldus episc. Montis-regalis.
S. Mariae monast. Paris. 39, 15.
S. Mariae de Pulsano monast., *prope Spontum* 94, 25.
S. Mariae monast. in Radulfi castello 304, 35.
S. Mariae monast. de Reivalle.
S. Mariae in Cosmedina eccl. Rom. card. diacon.: Iacinctus (Celestinus III. papa).
S. Maria Nova eccl. Rom. 428, 30.
S. Mariae in Porticu eccl. Rom. card. diacon.: Laborandus, Guala.
S. Mariae in Via Lata eccl. Rom. card. diacon.: Petrus de Capua.
S. Mariae eccl. in Silva 113, 5.
S. Mariae eccl. de Suthewarke 430, 25.
S. Mariae eccl. in Thorum 386, 10.
S. Mariae de Sarcenai castrum r. Sardenae.
S. Maria 347; S. Mariae tunica 139, 15, 433, 20.
S. Maria Magdalena 115, 30, 150, 20.
Maria, soror Marthae, 392, 1, 393, 40.
Maria, uxor Ottonis IV. imp., fil. Henrici I. ducis Brabant., 178, 1, 285, 40, 345, 25.
Maria, uxor Balduini I. imp. Constantinop., fil. Henrici I. com. Campaniae (Trecensis), 353, 50, 354, 35, 417, 30, 426, 20.
Maria (Agnes, uxor Philippo II. regis Franc., fil. Bertholdi IV. de Merania, 173, 5, 183, 1 (Teutonica). Cf. Agnes.
Maria, uxor Henrici I. ducis Brabant., fil. Philippo II. regis Franc., 183, 15, 505, 10.
Maria comit. Bolon., uxor Mathaei com., fil. Stephani regis Angliae, 30, 40, 60, 15, 299, n. 4, 344, 5, 345, 5, 354, 35, 430, 25, 431, 1, 458, 20.
Maria, uxor Henrici I. com. Campaniae, fil. Ludovici VII. regis Franc., 275, 5, 335, 15, 402, 30.
Marianus Scotus 257, 25, 264, 45, 520, 521, 20.
Marignana, *Marignane* 209, 35.
Marinus I. papa 288, 15, 517, 50.
Marinus II. papa 288, 35, 518, 60, de Marisco: Adam.
Maritima 111, 20, 197, 25, 278, 5.
Marna fl., *Marne* 433, 15.
de Maroche (*Marocco*) imperator 129, 1, 157, 5.
Martellum castrum, *Martel* 63, 1, 336, 15.
S. Martha 115, 30, 150, 20.
Martha, soror Mariae et Lazari, 392, 1, 393, 40.
S. Martini de Campis cella 13, 10.
S. Martini eccl. Lucensis 299, 15, 426, 30.
S. Martini in Montibus tit. Rom. card. presb.: Iohannes, Synebaldus.
S. Martini tit. Rom. card. presb.: Martinus, Benedictus, Bonifacius VIII. papa.
Sancti Martini castrum 112, 1.
S. Martini de Fornham villula 344, 20.
Martinus I. papa 287, 45.
Martinus IV. papa, Simon de Turribus card. S. Sabinae *falso pro* Caeciliae 458, 1, 463, 30, 470, 25, 512.
Martinus card. presb. S. Stephani in Caelio monte 46, 20.
Martius campus 259, 25.
SS. Martyrum eccl. Ulixibon. 7, 25.
Massilia, Marsilia, Marcilia; Massiliensis, Massiliensium civ.; Marsille, Marsseille 76, 15, 114, 116, 128, 150, 151, 1, 166, 20, 167, 30, 209, 236, 45, 255, 50, 261, 45, 280, 15, 308, 339, 1, 348, 15, 391, 25, 393, 30, 506, 45, 534, 20, 535, 35; monast.: S. Victoris; episcopus 375, 40; episc.: Gennadius (*falso*).
Mategrifun, Mategriffun, Mategrifon, Matgrifon, Mategrifon, Mategrifon, castellum 78, 40, 79, 122, 1, 124, 5, 127, 10, 156, 1, 213, 55, 214, 5, 280, 40, 339, 5, 540, 741, 25.
Matelone civ., *Maddalom* 130, 40.
S. Mathei eccl. Salernit. 283, 50.
Matheus vicecancellarius Willelmi regis Siciliae 95.
Matheus magister Andegav. 415, 10.
Matheus: Mahcu, comes Bolon., fil. Theoderici com. Flandr., 26, 45, 30, 37, 15, 40, 25, 54, 25, 55, 87, 45, 88, 92, 30, 93, 102, 1, 103, 15, 233, 35, 265, 266, 45, 271, 10, 299, 20, 300, 344, 5, 345, 5, 354, 30, 431, 1, 458, 20; uxor: Maria; fil.: Ida, Mathildis.
Matheus I. castellanus de Monte-Mauricii 415, 1; fil.: Herveus.
Matheus; Maher, de Saliceto 212, 20, 538, 20.
Mathildis, Mathilda, Matildis, Matilda, Matildis, Matilla, Matillis, Maltildis.
Mathildis, uxor I. Henrici V. imp., 2. Gaufridi com. Andegav., fil. Henrici I. regis Angliae, 12, 25, 14, 30, 24, 10, 60, 15, 73, 99, 15, 100, 5, 102, 40, 106, 129, 20, 140—142, 30, 227, 273, 297, 20, 308, 5, 334, 5, 335, 45, 343, 344, 383, 1, 407, 5, 428, 25, 430, 25, 431, 1, 434, 452, 5, 458, 10, 522, 60, 523.
Matilda, uxor Willelmi I. regis Angliae, 521.
Matilda, uxor Henrici I. regis Angliae, fil. Malcolm III. regis Scotiae, 12, 25, 73, 35, 106, 5, 227, 15, 447, 1, 522.
Mathildis, uxor Stephani regis Angliae, fil. Eustachii III. com. Bolon., 14, 35, 298, 5, 344, 45, 354, 35.
Mathildis, uxor Willelmi filii Henrici I. regis Angliae, fil. Fulconis com. Andegav., 522, 55.
Mathildis, uxor Henrici Leonis ducis, fil. Henrici II. regis Angliae, 36, 40, 101, 30, 104—108, 5, 110, 25, 112, 5, 141, 15, 147, 45—149, 30, 153, 1, 233, 5, 260, 35, 262, 35, 263, 272, 40, 273, 20, 278, 30, 299, 30, 302, 45, 303, 40, 308, 15, 343, 345, 10, 353, 35, 368, 25, 377, 45, 383, 5, 401, 35, 403, 406, 50, 429, 20, 431, 1, 443, 10, 453, 35, 458, 524, 40.
Mathilda, uxor Henrici I. ducis Brabant., fil. Mathei com. Bolon., 92, 30, 93, 5, 102, 5, 144, 254, 30, 271, 10, 345, 5.

- Matildis, uxor Baldewini III. com. Flandr., fil. Hermannii ducis Saxon., 292, 40.
- Mathildis, uxor Philippi com. Flandr., fil. Alfonsi I. regis Portugal., 105, 132, 1. 148, 10. 261, 15. 292, 35. 302, 40. 347, 5. 357, 25. 410, 25.
- (Mathilda), uxor 1. Odonis de Exoduno, 2. Gwidonis com. de Neversis, 3. Petri com. Flandr., 92, 5.
- Mathildis, uxor Gaufridi com. de Per-tico, fil. Heinrichi Leonis, 106, 1—108, 112. 149, 30. 272, 45. 383, 5 (falso Alienora).
- Mathildis, uxor Ertini civis Cantuar., 34, 5.
- Matildis de partibus Coloniae 34, 35.
- Matildis Burnel matrona 531, 1.
- Matildis mulier Atrebatensis genere 37, 20.
- Matisconense castrum, *Macon* 255, 25; episcopus 375, 10.
- Maugerus episc. Wigorn. 423, 35. 424, 25. 527, 35.
- de Mauleone v. Malus-leo.
- Mauri 6, 20—9, 20.
- Mauriana v. Moriana.
- Maurilius archiep. Rothomag. 520, 40.
- Mauripuli: Turci.
- Mauritania 111, 20. 197, 20. 278, 5; M. Caesariensis prov. 255, 5; Sili-vensis prov. 255, 5.
- Mauritania, *Mortagne* 188, 15.
- S. MauritiuS de Camblais 375, 30.
- S. MauritiuS eccl. Turon. 263, 10.
- MauritiuS Burdinus episc. Bracar., Gre-gorius VIII. antipapa.
- MauritiuS episc. London. 522, 45.
- Maxima prov. 255, 20. — Maxima Se-quanorum prov. 255.
- Maximianus imp. 375, 30.
- S. Maximii cellula, *St. Maximin prope Pontcharra* 318, 10. 322, 40. 324, 5; prior: Hugo episc. Lincol.
- Maximus: Valerius.
- de Maynil: Petrus.
- Mazoviensis i. e. Masoviensis episcopus 372, 10.
- Mazzarensis (*Mazzarino*) episc.: Iustus.
- Meeb, *Mecca* 341, 5.
- Mechlina villa, *Mecheln* 38, 15; sacer-dos: Gerardus.
- Medeweya aqua, *Medway* 527, 50.
- Medi, Medorum regnum 369, 30; rex 226, 20.
- Mediolanum, Mediolani; Mediolanensis, Mediolanensium civ.; Melan, Milan 33, 1. 92, 15. 130, 20. 131, 35. 157, 35. 229, 25. 230, 5. 233, 1. 254, 40. 260, 45. 267, 45. 268. 274, 40. 299. 304, 35. 335, 25. 343, 30. 344, 40. 380. 462, 1. 515, 10; monast.: S. Ambrosii. — Mediolanenses 229, 35. 268. 380, 25. 425, 25. — Mediolanensis archiepi-scopatus 276, 15; archiep.: Algisius, Humbertus (Urbanus III. papa). — Mediolanensis: Gaufridus magister (Celestinus IV. papa). — M. comi-tatus 380, 25.
- Mediomatricorum civ. v. Mettis.
- Mediterraneum mare 38, 20. 76, 15. 136. 347, 45. 369, 25. 376, 5. 383, 33. 486, 40. 500, 45; fretum 400, 20.
- Meillur (Melior) card. diac. SS. Iohannis et Pauli tit. Pamachii 467, 30.
- Meinfridus v. Manfredus.
- Melchisedech papa 287, 1.
- Melchisedech 364, 5. 365, 35.
- Meldorum civ., *Meaux* 255, 30; episcopus 375, 15.
- Melduunum v. Malmesburia.
- Melfe, Melphe, civ., *Amalfi* 116, 25. 151, 5. 170, 30.
- Melide, *Melito* 116. 151, 15; monast.: S. Trinitatis.
- Melkinus, fil. Kuthbeddin soldani Yeonii. 203. 204, 10.
- de Mellentiae, Mellent, Mellonensis (*Meulan*) comes 4, 5; com.: Robertus. Wallerius.
- Melsemutus 124, 40.
- de Melun: Robertus episc. Hereford.
- (Meneviae) Mynyw, S. David, episc.: Petrus de Leia, Galfridus.
- de Meolano: Nantelinus.
- Merandus Hispanus magister 423, 20.
- Mere castrum, *Mardyke*? 25, 10. 35, 40.
- Mercensium reges: Offa, Eadgarus.
- Mercurius (Iohannes XX) papa 288, 55.
- Meretonia v. Moretohia.
- Mergorienses nummi 389, 5.
- Meridiana, Marianna 70, 35—72.
- Merleberge, *Marlborough* 427, 35.
- Merlinus 225. 226. 343, 20.
- Merlo, fil. Gaufridi de Plozac, 87, 10.
- de Merlo, Merlou: Willelmus.
- Meroveus, Merovicus, rex Franc., fil. Clodionis regis, 271, 25. 290, 5. 291, 1. 374, 25; fil.: Childericus.
- Merovingi reges 271, 25. 290, 35. 291, 1.
- (Merseburg) Werchebure 342, 40; eccl.: S. Laurentii; Merseburgensis, Mense-burgensis, episcopus 315, 35. 372, 15.
- Mertonia, *Merton* 296, 45.
- Merunensis v. Nivernensis.
- Mese v. Mosa.
- Mesi castrum, *Mizy* 38, 45.
- Mesopotamia prov. 255, 15.
- Messana, Messane, Mesena; Meschines, Meschins 76, 20. 77, 25. 78. 80, 15. 92, 20. 114, 30. 116—119, 5. 121. 127. 130, 5. 151—156, 1. 170, 35. 176, 10. 209—215. 236, 45. 237. 261, 50. 262, 5. 269, 30. 280. 281. 306. 308. 338, 45—340, 10. 346, 40. 347, 10. 431, 10. 436, 15. 452, 45. 535. 536, 15. 538—542: portus 127, 10; Tancredi regis pala-tium: eccl.: S. Iohannis hospitale; archiep.: Nicholaus, Ricardus, Ber-nardus, Iohannes. — Messanenses 237, 5.
- Messiac castrum 218, 60. 284, 45.
- Metis, Metensis urbs, Mediomatricorum civ. 255, 35. 374, 30; episcopus 372, 20; episc.: Droco; Methensis eccl. archidiacon.: Theodericus comes Flandr.
- S. Michaelis de Camissa prioratus 384, 20.
- S. Michaelis de Clusa (*in regione Pedemontana*) abbas 86, 30. 87, 30.
- S. Michael de Iosaphat prioratus 151, 10.
- S. Michaelis de Monte sire de Periculo-maris monast. 334, 25; abbas: Robertus.
- S. Michaelis eccl. Rom. card. presb.: Hugo.
- de Sancto Michael: Ysmido.
- Seint Michel castrum, *San Michele prope Certaldo* 131, 30.
- S. Michael 342, 40.
- Michael II. imp. Constantinop. 332, 1.
- Miechilburgensis (*Meklenburg*) episcopus 372, 15.
- Middelsexia 274, 20.
- Mignan castrum, *Mignano* 130, 45.
- Milan v. Mediolanum.
- Mildenhala, *Mildenhall* 326, 30.
- Milisent (*alias* Isabella), uxor 1. Henrici com. de Campania, 2. Amalrici regis Cypri, 176, 1.
- Milo; Milun, II. episc. Taruennensis 26—28, 40. 31; 45. 36; 10.
- Milo comes Hereford. 524, 5.
- Milum le Viel 140, 1.
- Mimatensis, Mynidensis (*Mende*) episcopus 375, 20. 393, 10. Gabalun civ. 255, 35.
- Mimekinus 258, 30.
- (Mindensis) Mundensis vel Misinensis episcopus 372, 15.
- Minerva, Pallas 70, 45. 71, 45.
- S. Minialis castrum 440, 15.
- Minores fratres, Minorum Fratrum ordo 431, 45. 468, 20. 527, 30; summus minister: Helias; M. fratres Oxon. 475, 40. 502, 20; Paris. 475, 40; de M. fr. ordine: Iohannes IV. papa, Hieronimus (Nicholaus IV. papa).
- Mirabel castrum, *Marebeau* 87, 35. 142, 35. 527, 5.
- Mira—vallis 64, 30.
- Mirrea v. Myra.
- Missensis, Misensis vel Misnensis (*Meyssen*) episcopus 315, 35. 372, 20. // Mindensis ep.
- Mithanensis v. Auxtanus.
- de Moac: Walterus.
- Moesia 291, 35; inferior prov. 255, 10. superior prov. 255, 10.
- de Monachorum—villa (*Monkton in Cantia*) cleric.: Guillelmus.
- Monasteriensis (*Monster*) episcopus 372, 15; episc.: Hermannus.
- Monasterium Griforum castrum, *inter Bagnara et Messina* 77, 1. 117, 15. 121, 35. 123, 10. 151, 20. 152, 10. 280, 25.
- de Monople portus, *Monopoli* 129, 40. 130, 35. 157, 45.
- de Monte—alto (*Haatmont prope Trevesnes*) milites: Alam, Ricardus.
- Mons S. Angeli civ., *Monte San Angelo* 94, 20. 118, 20; comitatus 93, 25. 94.
- Mons Antonii, *in diocesi Viennensi* 320, 35.
- Mont Bardun, S. Benedicti monast.
- de Monte Religardo, *Montebard*: Odo.
- Mons Cassinus, Mons Cassie 116, 25. 130, 45. 151, 10. 509, 45. 516, 25; S. Benedicti monast. 131, 1. 515, 25. 516, 10; prioratus: la Cetrar.
- Munt—Cheverol, *Caprygha* 131, 35.
- Mons—Dei, *Mont—Dieu prope Sedan* 320, 35; fratres 35, 5; mon.: Gaufridus.
- Mons Dragun, *Mondragon* 209, 35.
- Mons Escot, *Mont Beuray* 209, 1.
- de Monte—falcone: Berlio.
- Mons—ferrandus, Mons—Ferrandi, Mons—ferratus, *Monferrand* 85, 1. 260, 40. 264, 5.
- de Monte—ferrato, Munferrat, Mon-ferant, march.: Willelmus, Con-rardus, Bonifacius.
- Mons—Flascun, Munt—Flascun, Montis—Fasconis castrum, *Monte—fascone* 131, 30. 176, 25. 509, 45.
- Muntfortis castrum, *Montfortino* 131, 5.
- de Monte—forti, Muntfordia, Munt—fort, *Montfort l'Anauy*: Hugo, Amalricus, Simon comes Leicestriae, Wido, Simon, Philippus, Henricus.
- Mons Gibellus, Mon Gibel, Munt Gibel, Gebel v. Aetna.
- Mons—maior, *Montmayeur* 85, 25.
- de Monte—Mauricii (*Montmorency*) castrum: Mathes I.
- Mons—niger 114, 10.

- Mons-Pessulanus, Mons-Pessolanus, Mompeliter, *Montpellier* 25, 5, 29, 30, 35, 35, 65, 1, 232, 30, 263, 40, 299, 5, 506, 45; archidiaconus: S. Petrus. — de Muntpellers: Willelmus. — Montepessolanus portus v. Lattes.
- de Monte-regali (*Monreale*) archiep.: Theobaldus, Willelmus.
- de Monte-regali, Montreial, *Montréal*: Anselmus, Willelmus.
- Muntreal castrum in Terra Sancta 439, 30.
- Mons de Sorgre, *Pont-de-Sorgues* 209, 35.
- Saint Morant in monte Bardun 131, 35.
- Moraviensis vel Olmociensis (*Olmütz*) episcopus 372.
- Mores societas 513, 20.
- de Morestello: Gocellinus.
- Moretania, Morotopia, Moretonium, comitatus, *Mortan* 88, 10, 142, 40, 300, 40; comes: Iohannes.
- Morganus princeps Walliae 530, 30.
- Moriana vallis 40, 10, 131, 40, 267, 304, 20, 401, 5. — S. Iohannis eccl., episcopus, *St. Jean de Maurienne* 64, 5, 91, 5, 267, 1, 319, n. 3; episcopus 375, 25; episc.: Willelmus. — Mauriana, Mauriane, Mauriannensis comitatus 85; com.: Humbertus III, Amadeus III; de M. nobilis quidam 319, 1. — Morienne fines 320, 5.
- de Morimundo (*Mörimund*) abbas 347.
- Morini, Morinorum civ. v. *Tarvana*.
- Mormannus dux Brittonum 516, 45.
- Morphoseos mater 70, 10.
- Morters, Mortiers, *Mortara* 131, 40, 306, 1.
- Mortuum-mare, Mortemer 520, 35; de M.: Bartholomeus, Willelmus.
- Mosa, Mese, fl., *Maas* 138, 25, 264, 45, 433, 10.
- des Mosches turris Acon. 544, 30.
- Mosella fl. 374, 25.
- Mosun, *Mouzon* 336, n. 11.
- Moyses 237, 238, 5, 364; Mosaica lex 363, 5. — le tens Moysant 55, 15.
- Mugwas 529, 30.
- de Muhec, Muschet: Reginaldus.
- Mulus, *Moulins-en-Gilbert* 209, 1.
- de Munbrai: Rogier.
- de Muncasson: Petrus.
- Muncan mons 115, 30, 150, 30.
- Mundensis v. Mindensis.
- de Munlusum: Willelmus.
- de la Muntaine (Armenia): Rapinus.
- de Munz: Baldewin.
- Murdac: Henricus archiep. Eborac.
- Murmureus 199, 25.
- de Murone: Petrus (Celestinus V. papa).
- Musardi mons 279, 20.
- Musterioli (*Montreuil*) comes: Herlewinus.
- de Mustiers: Willelmus.
- Muszun civ., *Modon* 128, 5.
- Mutina, *Modena* 417, 35, 508; Mutinensis episcopus 508, 1; episc.: Willelmus. Mutinenses 508, 1.
- Mynidensis v. Mimatensis.
- (Myra), Mirrea civ. 428, 15, 521, 30; episc.: S. Nicolaus.
- N.
- Nannetum, Nantis, civ., *Nantes* 255, 30; Nantetensis episcopus 375, 15.
- de Namur comes: Henricus.
- de Nangeu, Nangeou: Amedeus, Willelmus.
- Nanitearum (*Nona ad Tanarum*) plebis turris 41, 10.
- Nantelmus episc. Genevensis 321, 50, 322, 1.
- Nantelinus de Meolano 86, 15.
- Narbona, Narbonensium civ. 166, 20, 255, 60, 506, 45, 515, 65; archiepiscopus 375, 20. — Narbonensis prov. 373—375, 1, 386, 20, 393, 400, 20; prima prov. 255; secunda prov. 255; Narbonensis dux: Rainundus VII.
- Nargevot de Toci 207, 50.
- Narsis patricius 373, 25.
- le Nased: Tatin.
- (Nasir-Daud) soldanus Damasci 461.
- Nassarus soldanus Turci (Craci) 441, 15.
- de Nassowe comes: Rupertus.
- Navarae, Navariae, Navare, Navarorum rex: Sanctus VI.
- Nazareth civ. 461, 467, 10.
- Neapolis, Neopolis, civ. 115, 125, 45, 130, 15, 153, 157, 30, 245, 20, 313, 20, 384, 392, 471, 15, 476, 10, 477, 35; monast.: S. Ianaarii; Dominica porta 384, 40. — Neapolitanus populus 392, 40. — archidiaconus: Iohannes Pinnatelli. — Neapolitanum mare 385, 15.
- de Neele: Dru, Raul, Iohannes.
- Neimundi filii 115, 15.
- Nemausentium civ., *Nîmes* 255, 60; episcopus 375, 20.
- Nemburg v. Limburg.
- Nemetensium civ. v. Spira.
- Neomagum palatium, *Nimwegen* 433, 45.
- SS. Nerei et Achillei tit. Rom. card. presb.: Henricus Pisanus.
- Nero imp. 124, 408, 20. — Neronianum palatium Rom. 372, 1.
- Nestor 206, 30.
- Neth castellum 526, 20.
- Neustria 373, 30 (seu Normannia); 400, 40. (Nevelo) episc. Suesion. 272, 30, 402, 25.
- Nevelo custos Atebati 417, 25.
- Nevers, Neverso, Neveris v. Nivernensium civ.
- Newere, *Newark* 527, 40.
- Nicea civ. 139, 40, 521, 50.
- Nice, Nicis, civ., *Nizza* 114, 10, 115, 30, 150, 30, 255, 65; Nicensis episcopus 375, 40.
- Niceforus I. imp. Constantinop. 289, 40, 516, 40.
- S. Nicolai in carcere Tulliano, eccl. Rom. card. diaconus: Otto, Iohannes, Gafetanus (Nicolaus III. papa).
- S. Nicolai eccl. prope Venetiam 96, 5, 98, 15, 270, 15, 301, 35.
- S. Nicolai eccl. in Witsand 34, 30.
- S. Nicolai poliandrum Acon. 280, 5.
- S. Nicolaus episc. Myrensis 130, 35, 157, 45; S. Nicolai corpus 428, 15, 521, 30.
- Nicolaus I. papa 288, 15, 517, 35.
- Nicolaus II. papa 128, 15, 139, 1, 156, 30, 289, 5, 313, 5, 332, 40, 433, 55, 520, 40.
- Nicolaus III. papa, Iohannes Gaietanus card. diaconus: S. Nicolai in carcere Tulliano 457, 463, 30, 502.
- Nicolaus IV. papa, Ieronimus card. presb. de ordine fratrum Minorum 313, 5, 464, 1, 470, 30, 471, 15, 502, 503, 5, 512.
- Nicolaus V. papa 512, 45, 513, 15.
- Nicholaus Anglicus card. episc. Alban., Adrianus IV. papa.
- Nicholaus episc. Florent., Benedictus X. papa.
- Nicholaus card. episc. Ostiensis 314, 45.
- Nicholaus card. episc. Tusculan. 425, 30. (Nicholaus) patr. Alexandrinus 438, 20, 505, 20.
- Nicholaus I. archiep. Messan. 94, 40.
- Nicholaus episc. Camerac. 285, 5, 298, 10.
- Nicholaus episc. Landav. 526, 10.
- Nicolaus episc. Silviae 113, 5, 279, 10.
- Nicolaus abbas de Firmitate 527, 5.
- Nicholaus I. rex Daniae 333; fil.: Magnus.
- Nicholaus comes de Hungaria 208, 1.
- Nicolaus Pipa homo de Apulia 72, 40, 376, 10.
- Nidrosiensis (*Nidaros*) archiepiscopus 372, 25.
- Nifa vicus, *Nissa* 371, 10.
- Nigellus episc. Eliensis 523, 35.
- Niger: Radulfus.
- Nigra Montana 67, 15.
- Nigri monachi 150, 25.
- Nilus fl. 371, 1, 439, 30.
- Ninus rex Assyriae 256, 257, 15, 363.
- Nionis castrum, *Nyon* 387, 20.
- Nivernensium civ., *Nevers* 255, 30; episcopus 375, 15. — de Neveris, Neverz, Nevers, Neverso, Merunensis, comitatus 92, 5, 144, 1; com.: Reginaldus (?), Walterus, Guido, Petrus.
- Nividunum civ., *Nyon* 255, 45.
- Noa 368, 35; Noae filii 369, 15.
- Nogerius de Berchem pago 37, 5; fil.: Richolda.
- Nola civ., *Noli* 114, 15.
- Nola, Nolana civ. 359, 25, 384, 40, 385, 10.
- de Nonante, Nunant: Hugo episc. Coventrensis.
- Noradinus rex Damasci 345, 10, 401, 15.
- Norbertus archiep. Magdeburg. 434.
- Norfolcenses 6, 15; de Norfolk comes: Hugo Bigot.
- de Northale: Willelmus episc. Wigorn.
- Norham, in com. *Darham* 470.
- Norhamtona, Norhamptona, Norhamtonia, Northamtona, Northamtonia, Northamtona; Norhampton, Northampton 28, 35, 29, 45, 30, 15, 92, 25, 93, 5, 113, 1, 219, 5, 261, 40, 279, 15, 384, 1, 458, 5, 474, 1, 525, 20, 529, 20; eccl.: S. Andreae; archidiaconus: Savarius.
- Norica, Noricus v. Baioaria.
- Normanni 7, 8, 10, 1, 13, 139, 15, 227, 265, 267; 293, 1, 298, 15, 332, 45, 400, 40, 404, 45, 410, 20, 496, 40, 577, 519, 5, 520, 30, 521, 10, 523, 40, 537, 45. — Normannia; Normandi, Normendie 49, 25, 55, 57, n. 14, 84, 40, 88, 20, 90, 10, 91, 35, 100, 102, 103, 10—105, 107—109, 30, 111, 1, 112, 15, 113, 25, 115, 20, 131, 25, 139, 140, 25, 142, 30, 143, 10, 148, 1, 149, 45, 156, 164, 40, 165, 40, 174, 40, 178, 180, 25, 212, 55, 215, 45, 218, 219, 15, 230, 10, 242, 10, 244, 45, 257, 35, 260, 40, 261, 40, 265, 272, 45, 285, 35, 291, 25, 293, 1, 298, 30, 300, 302, 50, 304, 30, 307, 35, 309, 15, 334, 5, 340, 40, 343, 1, 344, 5, 381, 5, 404, 30, 434, 40, 436, 1, 443, 45, 447, 10, 452, 20, 481, 10, 518, 20, 519, 5, 522, 25, 527, 10, 537, 15, 538, 40, 546, 1; ducatus 154; duces 147, 10, 154, 10, 404, 30; barones, comites 179, 1, 305, 30; duces: Rollo, Willelmus I., Robertus I., Willelmus II. Bastard, Henricus II., Ricardus,

Iohannes (rex Angl.). — Normannorum regnum in Sicilia v. Sicilia; N. principes in Apulia v. Apulia. — Normannorum tempora 369, 35. 383, 1.
Northamtona v. Northamtona.
Northymbria, Northanhymbrorum prov., Northimbrensiu comitatus 11, 1. 12, 30. 14, 10. 139, 15. 173. — Northymbriani, Northanhumbriani 13, 1. 225, 35; Transhumbriani proceres 12, 35; rex: Oswaldus.
Norvicum; Norvic, Nordwic, Nortwicha, Norewiz, Norwich 57, 5. 89, 25. 260, 47. 266, 10. 344, 25. 452, 35. 458, 5; Norwicensis eccl. 133, 30; episc.: Herbertus, Willelmus, Iohannes.
Norveia, Norveia, Norwagia 332, 43. 371, 15. 372, 25. 407, 35; episcopus 407, 35; Norwagensis clericus 16, 57. — Norrensiu gens 229, 20; reges: Haluin, Truco, Olaf. Cf. Dania. — Norvagiae sinus 16, 50.
Notingham, Notyngham, Snotingeham 100, 10. 219, 10. 522, 30.
Nova-foresta 522, 1.
Novalesia vallis, La Novalesa 85, 25.
de Nova-villa: Hugo.
Novempopulana prov. 255.
Noviomensis, de Noyun (Noyon) episcopus 375, 10; episc.: Stephanus. — Noviomenses 272, 1.
Noviomensis (Nemosia) episc.: Arnoldus.
de Novo-burgo: Robertus.
de Novo-burgo (Newburgh) canon: Willelmus.
Novum-castrum super Tyna, Newcastle 510, 40.
Novum-forum, Neufmarché 23, 25.
Nucheria, Nocera dei Pagani 477; Nucerinus episc.: Laurentius.
Numa rex Romanorum 71, 20.
Numidia prov. 255, 5.
Nunant v. Nonante.

O.

Occidens 150, 10. 365, 20. 381, 20; Occidentales partes 365, 20. 378, 20; Occidentis imperium 378, 25. 381, 15.
Octavianus, Octavianus, Ottovianus, card., Victor IV. antipapa.
Octavianus, Octovianus, card. episc.: Ostiensis 114, 30. 154, 30. 177, 1. 178, 25. 280.
Octavianus (Ubalinus) episc. Bonon. 476, 30.
Octodurum, Martigny 375, 30.
Ola mulier 37, 20.
Odilo abbas Cluniae. 520, 10.
Odinel de Humfranville 59, 15.
S. Odmari, Odmeri, castrum, Odmarus v. Audomarus.
Odo v. Otto.
S. Odulfi reliquiae 422, 25.
Odur insula 115, 20. 150, 10.
Offa rex Merciae 68, 40. 69; uxor: Bertha.
de Oisi, Oisy: Hugo.
Olaf rex Daniae et Suetiae 332, 20.
Olaf rex Daniae, fr. Canuti (Sancti) regis. 333.
Olaf, qui et Crachabien, rex Norweg., fil. Truconis, 332, 20; fil.: Olaf.
Olaf martyr, fil. Olafi qui et Crachabien, 332; fil.: Magnus.
Olaf rex Norweg. 147, 10.
Olaf rex Suetiae, fil. Erixi regis Daniae et Norweg., 332, 20. 433, 30.
Olisiponis v. Ulixibona.
Oliveti mons Ierosolim. 152, 45.

Olivier palad. Karoli Magni imp. 55, 20.
Ollo mercator 72, 45.
Olmocensis (Olmütz) episcopus 372.
Olorensis (Oléron) episcopus 375, 35; de Ulerun, Dulerun: Willelmus de Forz.
Saint Omer v. S. Audomarus.
Orchades 226, 1. — Harcadensis episcopus 372, 25.
Orduic dux Danorum 332, 10.
Orange, Orange 209, 35. Cf. Arausiacorum civ.
Orford 344, 15.
Orichus I. rex Daniae 332; fil.: Orich.
Orich II. rex Daniae, fil. Orichi I, 332, 15.
Oric dux Danorum 332, 10.
Oriens 150, 10. 235, 25. 241, 45. 245, 30. 247. 248, 25. 254, 35. 338, 30; Orientis provinciae 255, 25; regna 444, 30; Orientalis regio 365, 20. — Orientales 338, 35.
Ornac civ. 474.
Orosius 256, 40.
Ortona portus 130, 1. 157, 45.
Ortrete, Otrete, Otrete, civ., Ortranto 129. 130, 35. 157.
Osbernus prior. Cantuar. 306, 10.
Osbernus historiographus 6, 5.
Oshertus clericus de camera regis 93, 45.
Hosdroene prov. 255, 15.
Osemburgensis (Osnabrück) episcopus 372, 15.
Osenciensis abbas: Wigodus.
Osismorum civ. 255, 30.
(Oslo) Haslovensis episc. 372, 25.
Osmundus episc. Salesber. 521.
Ostiensis, Hostiensis, praesulatus 13, 15; card. episc.: Hugo, Hubaldus, Theobaldus, Octavianus, Hugolinus (Gregorius IX. papa), Reginaldus (Alexander IV. papa), Petrus (Innocentius V. papa).
Ostrensium, Ostricium, Ostrisium, Ostricensis, Ostriz v. Austria.
Ostrogothi 291; reges v. p. 291.
Oswaldus rex Northumbriae 225, 35; eius caput 522, 15.
Othernensis (Odense) episcopus 372, 25.
Otto. Oto. Otho, Ottho, Octo. Odo.
Ottho card. diac. S. Nicolai in Carcere Tulliano, legatus apostol. Angliae 310, 1. 440, 30. 444, 15. 448, 35. 454, 30. 468. 477, 45. 490. 510, 15.
Odo archiep. Dorobor. 518, 60.
Odo episc. Baiocensis 139, 35. 521, 30.
Otto episc. Spirensis 168, 15.
Odo abbas Cluniae. 257, 25.
Otto I. imp. 264. 290, 1. 332, 20. 342, 10. 379, 35. 518. 519, 1; fil.: Liudulfus, Otto.
Otto II. imp., fil. Ottonis I. imp., 290, 1. 342, 10. 379, 35. 518, 60. 519, 1; fil.: Otto.
Otto III. imp., fil. Ottonis II. imp., 290, 1. 342, 10. 379, 35. 519.
Otto IV. imp., comes Pictav., fil. Heinrichi Leonis, 153, 1. 172. 173. 177—182. 186—189. 262, 25. 272, 45. 283. 285, 40. 307, 45. 309, 35. 342, 15. 343, 45. 353, 35—357. 363, 20. 377, 45. 381. 394. 406, 15. 416. 418, 10. 427. 429, 15. 431, 30. 437. 438, 30. 443, 25. 444. 447. 448, 1. 453. 454, 1. 458, 25—460. 465. 466. 474, 5. 488, 50. 489, 1. 504. 505. 526, 55; uxores: Maria, Beatrix.
Odo rex Franc., dux Aquitan., fil. Roberti com., 290, 40. 293, 20. 433, 5.
Otto I. dux Bawariae 105, 5 (falso dux Saxoniae).
Otto II. dux Bawariae 468, 25.

Otto dux Brunswic. 508, 20 (dux Saxoniae).
Otto (de Wittelsbach) comes pal. 465, 50.
Odo comes (Campaniae) 140, 5; fil.: Stefnes.
Otto comes Gelriae 279, 30. 280, 5.
Otto comes de Tenecebroc (Tecklenburg) 437, 25.
Odo de Monte Beligardo dom. Tyberiadensis et constabularius regni Ierosolimitani 441, 5.
Odo de Exoduno 92, 35. 144, 1; uxor: Mathilda.
Ottho de Fossa 207, 50.
Odo de Gunes 123, 45.
Odo de Hame 279, 25.
Otto, fr. Hugonis de Tabari, 279, 30.
Ottho de Tresoni 279, 25.
Odo de Voiron 86, 15.
Otobonus, Octobonus, card. diac. S. Angeli, legatus Angliae, Adrianus V. papa.
(Ottocarus II) rex Boemiae 470, 25. 479, 25.
Ottrente v. Ortrente.
Otuel, fr. Ricardi com. Cestriae, 522, 45.
Ou v. Aucensis comitatus.
Oweyn princ. Walliae 522, 35.
Oxefer villa, Ochsenfurt ad Moenum 160, 1.
Oxoniam, Oxonefordiam, Oxeford 133, 30. 231, 30. 315, 10. 475, 40. 486. 493. 523, 50. 530, 45; eccl.: S. Fridewithae, Minorum fratrum; archidiaec.: Walterus de Constantiis, Walterus Map, Robertus; de O.: Iohannes. — Oxoniae provisiones 494, 5.
Oye, Oye (dép. Nord) 29, 45.

P.

(Padus) fl. 38, 6.
de Pagaham: Iohannes.
Paldeburgensis v. Paelb.
Palermum v. Panormum.
Palestina, Palestinorum terra 111, 15. 197, 15. 239, 5. 277, 45. 336, 45. 338. 341, 5; Palestinae deliciae 49, 30. — de Palaestinis bellis liber Guidonis Aduanensis 191, 10. Cf. Ierusalem.
Palestrinus v. Praenestinus.
Paleys, Paleys 209, 35.
Palinuri discursus 269, 35.
Pallas, fil. Evandri, 342, 55.
Palmeria insula 115, 10.
Palmerole insula, Palmarola 115, 5.
de Palud castrum, Palluau 110, 1.
Palumbus presb. 255. 342, 50.
Pamphilia prov. 255, 15.
Pampica prov. 255, 10.
(Pampilonia) Papiilonia urbs 515, 55.
Pan 71, 45.
Pandulfus camerarius Romanae eccl., legatus apostol. Angliae 357, 20. 425, 35. 474, 5.
Panel: Fulco.
Pannonia, Pannoniae 227, 40. 236, 5. 237, 25. 373; superior 374, 1.
Panormum, Pannormum, Panormitana urbs; Palerne, Pa'ernici, Palermum, Palermo, Palerm 41, 20. 93, 15. 95, 10. 113, 30. 117, 5. 143, 50. 149, 45. 151, 35. 169, 50. 170, 35. 171. 175, 20. 179, 25. 210, 5. 214. 269. 270, 10. 284, 5. 407, 15. 475, 40. 535, 10. 537, 35; palatium 93, 20. 269, 5; capella regia 93, 20; Panormi portus castrum 170, 40; archiep.: Waltherus. — Panormitani 359, 25. — Panormitani tumultus 385, 15.
Pallagonia prov. 255, 20.
Papia, Pavia, Ticinum, civ. 38, 5. 72, 45. 131, 40. 230, 25. 268, 5. 274, n. 7. 304, 35. 306, 1. 331, 10. 435, 15. 515, 50;

- episc.: Rodobaldus; diae.: Liuthbrandus. — Papiensis 229, 35. 268, 1. — Papiense concilium 299, 1. 525, 1.
- Papilonia v. Pampilonia.**
- Parisius, Parisius;** Parisiensis, Parisiorum civ.; Paris 13, 10. 15, 50. 39, 15. 61, 15. 73, 88, 1. 130, 30. 142, 35. 156, 20. 181, 208, 40. 246, 50. 250, 5. 255, 30. 266, 30. 275, 10. 332, 10. 336, 20. 374, 30. 376, 5. 413, 25—415. 417, 35. 433, 15. 443, 20. 475, 40. 476. 505, 20. 506, 5. 507, 45. 515, 30. 534, 15; monast.: S. Mariae; Teutonicorum clericorum hospitium; cives 181; scolares 181; episcopus 375, 10; archidiae.: Wilhelmus; dux: Robertus. — Parisiorum, Parisiacensium libræ 101, 1. 145, 30. 354, 30.
- Parisius, Paris, archidiae. Rofensis** 91, 25. 92, 20. 143, 50. 270, 5.
- Parium lapis, Parium marmor** 385, 30. 418, 1.
- Parma, Parmum, civ.** 260, 15. 417, 35. 469, 35; episcopus 434, 1; episc.: Cadalaus; Parmensis: Petrus de Murrone (Celestinus V. papa).
- de Parmania: Geronimus.**
- Parthi** 197, 25. 278, 5. 293, 15. — Parthia 111, 20. 197, 20. 202, 20. 278, 5; rex 226, 20.
- Pasceum, Pacy-sur-Eure** 260, 40. 265, 10.
- Paschalis I. papa** 516.
- Paschalis, Pascalis, II. papa** 60, 15. 288, 5. 289, 10. 315, 5. 333, 30. 334, 20. 343, 20. 379, 40. 407, 5. 419, 30. 430, 30. 434. 521, 55. 522, 30.
- Paschalis III. antipapa, Guido Cremensis cardinalis** 36, 25. 60, 20. 96, 25. 97, 1. 141, 25. 142. 230, 45. 231, 1. 232, 25. 234. 263. 289, 30. 299, 15. 300. 343, 45. 435. 464. 465, 1. 525, 20.
- Pataviensis, Paitaviensis (Passau) episcopus** 315, 35. 372, 20.
- Patelburgensis, Paldeburgensis (Paderborn) episcopus** 315, 25. 372, 10.
- Paterini, Patheri, Patari seu Catari haeretici** 66, 10. 412. 416, 40. Cf. Albigenenses.
- Patricius comes de Dunbar** 172, 35.
- Patricius comes Saresber.** 385, 10; fil.: Philippus.
- S. Pauli eccl. London.** 219, 10. 261, 20. 274, 1. 283.
- de Sancto Paulo (Saint-Pol) com.: Hugo IV, Guido II.**
- de Seint Pol: Iohannes card. presb. S. Priscae.**
- Sanctus Paulus de Provincia, St. Paul-en-Provence** 209, 35.
- S. Paulus apostolus** 152. 390, 35.
- Paulus papa** 288, 1.
- Paulus, Paulinus, card. episc. Praenest., Clemens III. papa.**
- Paulus diaconus Cassinensis** 256, 25. 257, 10. 516, 35; eius historia Longobardorum 257, 10.
- la Pautantee, Patantee, insula, Pandalaria, iam Vindolna (Vendotene)** 115.
- Paxo mons** 129, 35. 157.
- Payel: Wale.**
- Peitiers, Peitevin v. Pictavis.**
- Pelagius I. papa** 287, 30.
- Pelagius II. papa** 257, 35.
- Pelagius card., legatus apostol.** 439. 505, 30.
- Pelorum** 270, 1.
- Pelusa v. Perusium.**
- de Peubroc prov., Penbroke** 414, 25.
- Pepinus v. Pipinus.**
- Perecastel, Pierre-Châtel** 85, 25. 87, 30.
- Perefont, Pitrefonta, Pierrefons** 272, 30. 402, 25.
- Pergamorum eversio** 195, 20.
- Perona, Perrona, Peruna, Perun, Perrone, Péronne** 103, 30. 147, 35. 293, 25; comitatus 402, 25; comes: Radulfus comes Viromand.
- Persia** 111, 20. 197, 20. 278, 5; Persarum-regnum 369, 30.
- Persicus, magister iusticiarius curiae regiae** 95, 10.
- Perth** 273, n. 2.
- de Pertico, Pertica, Perche, Perchenses (Le Perche) com.: Rotrodus III, Gaufridus.**
- Pertusum — Muris, Mousehole prope Penzance** 469, 10.
- Perusium, Pelusa, Perusina civ., Perugia** 431, 35. 460. 467, 35. 471, 5. 507, 25. 509, 10. 527, 40.
- de Pescare, Bescare, portus, Pescara** 130, 1. 157, 45.
- Peschiza, Peschici** 94, 25.
- Petragicorum civ., Perigueur** 255, 55; Petragoricensis episcopus 375, 20. — Petragoricensis: Hermannus magister Templi.
- la Petrole villa** 130, 35.
- S. Petri eccl. Colon.** 145, 40. 283, 1.
- S. Petri eccl. Eborac.** 180, 20.
- S. Petri monast. Glocestr.** 521, 35. 523, 1.
- S. Petri eccl. Rom.** 154. 260. 283, 30. 314, 40. 371, 30. 378, 35. 387, n. 2. 406, 1. 428, 30. 431, 30. 435, 30. 453, 40. 464, 45. 510, 1.
- S. Petri castellum Rom.** 131, 35.
- S. Petrus** 50, 5. 51, 5. 177, 20. 179, 25. 286. 364—366, 1. 381. 433, 40; S. Petri gladius 32, 5; sepulchrum 377, 20; cathedra 403, 5. 527, 60; navis 13, 20. 97, 15. — S. Petri patri-moniur 105, 20. 154, 40. 176, 30. 335, 5. 419. 461, 10. 494, 45; denarius 303, 20.
- SS. Petrus et Paulus apost.** 38, 10. 131, 15. 425, 20. 515, 30.
- S. Petrus Siculus de ord. Praedical.** 529.
- Petrus Leonis, de Leues, card., Anacletus II. antipapa.**
- Petrus de Tarentasia fr. Praedical., card. episc. Ostiensis, archiep. Lugdun., Innocentius V. papa.**
- Petrus Hispanus card. episc. Tusculan., Iohannes XXI. papa.**
- Petrus de Murone solitarius de ordine S. Benedicti, Celestinus V. papa.**
- Petrus Beneventanus card. episc. Portuensis** 177, 10. 423, 30.
- Petrus Capuanus card. presb. S. Marcelli** 383, 30.
- Petrus de Bona card. presb. S. Mariae in Aquiro** 95, 25.
- Petrus Pisanus card. presb. S. Susannae** 50, 1.
- Petrus de Capua card. diae. S. Mariae in Via Lata, legatus apost. sedis in Francia** 180.
- Petrus de Columpna card.** 471, 40.
- Petrus II. patr. Antiochenus** 438, 20.
- Petrus archiep. Arclat.** 113, 20. 123, 40. 149, 45.
- Petrus (de Leis) archiep. S. David** 414, 20.
- Petrus (Chrysologus) archiep. Ravenn.** 284, 15.
- Petrus archiep. Rothomag.** 440, 30. 510, 20.
- Petrus archiep. Ruthenus** 474.
- S. Petrus II. archiep. Tarentas.** 67. 68. 86, 30. 89, 10. 267, 1. 318, 35. 319, n. 3. 458, 25.
- Petrus archiep. Tyrensis** 441, 5.
- Petrus episc. Antidor.** 438, 20.
- Petrus episc. Atrebat., abbas Cisterciensis** 337, 30.
- Petrus de Flandria electus Camerac.** 88, 20. 92, 5. 143. 266. 267, 25.
- Petrus episc. Caietanus** 95, 1.
- Petrus de Aqua-blanca episc. Hereford.** 310, 40. 476. 477, 1. 494, 40. 495, 5. 510, 25. 529, 30.
- Petrus II. episc. Portuensis** 6, 20.
- Petrus episc. Torton.** 440, 15.
- Petrus de Rupibus episc. Winton.** 356, 5. 423, 20. 430, 1. 432, 5. 467, 30. 508, 30. 509, 10. 527, 1. 528, 1.
- Petrus legatus Adriani I. papae** 331, 10.
- Petrus abbas Ioiacensis** 39, 5.
- Petrus abbas S. Remigii** 35, 5.
- S. Petrus archidiae. Magalon.** 355, 45.
- Petrus magister Hospitalis Ierosolim.** 441, 15.
- Petrus Abaelardus magister** 64 (nominalium princeps). 65, 25. 345, 5.
- Petrus Blesensis magister** 109.
- Petrus Pictavensis magister Parisiensis cancellarius** 503, 15.
- Petrus II. rex Arragon.** 416, 40.
- Petrus III. rex Arragon.** 512, 35.
- Petrus rex Ungariae** 332, 50.
- Petrus comes de Nevers** 77, 40. 117, 35. 124, 10 (falso Willelmus). 166, 10. 173, 15 (falso Stephanus).
- Petrus comes de Sabaudia** 311. 495, 20.
- Petrus de Arvesio** 86, 20.
- Petrus de Avalun** 321, 30. 322, 25.
- Petrus (de Beaufremont) miles** 513, 40.
- Petrus de Bonet castellanus** 87, 10.
- Petrus de Castro-Novo** 465, 45.
- Petrus de Dinan** 180, 20.
- Petrus de Duay** 180, 20.
- Petrus de Flote** 472, 35.
- Petrus de Sancto Genesio miles** 86, 20. 87, 10.
- Petrus de Maynil** 173, 15.
- Petrus de Muncasson** 86, 40.
- Petrus de Taurino miles** 87, 10.
- Petrus, Pigeres, Tireproie** 212, 20. 538, 15.
- Petrus Leo Iudaeus** 72; heredes 72, 20; filii 72, 25. — Petri Leonis: Petrus (Anacletus II. antipapa). Hugucio card. diae. S. Angeli.
- Petrus iuvenis de territorio Ianuensis civ.** 39, 45.
- Petrus hospes** 426, 35.
- Phaeton** 67, 10.
- Pharamus v. Faramundus.**
- Pharao** 111, 5. 197, 10. 243, 35. 269, 30. 277, 40.
- Pharisei** 47, 1.
- Phedericus v. Fridericus.**
- S. Philiberti translatio** 517, 5.
- Philippicus (Bardanes) imp.** 515, 1.
- Philippopolis, antea Pulpudeba dicta, civ.** 201, 1. 370, 10.
- Philippus, Filippus, Phylip; Phelippes, Phelipes.**
- Philippus archiep. Colon.** 96, 1. 98, 10. 106. 107. 146, 1. 148, 25. 163, 25. 261, 15. 272, 45—274. 299, 35. 303. 335, 30. 354, 20.
- Philippus elec. us Lugdun.** 311, 15.
- Philippus episc. Bellovac.** 80. 166, 5. 173, 15. 174, 20. 180, 25. 206, 30. 219, 40. 248. 279, 20. 280, 5. 285, 5. 346, 5. 431, 25. 543, 5. 544, 40.
- Philippus episc. Dunelmensis, clericus Ricardi I. regis Angliae** 177, 10. 348, 25.
- Philippus episc. Troianus, notarius curiae Rom.** 423, 20.

- Philippus rex Rom., dux Sueviae, fil. Friderici I. imp., 171, 5. 178—182, 186, 35. 187, 15. 200, 1. 307, 45. 342, 10. 353—355, 30. 381, 40. 427, 1. 429, 20. 453, 35. 465, 45. 466, 5; fil.: *Beatrix*.
- Philippus I. rex Franc. 290, 55. 291, 30. 334, 15. 520, 45. 522, 25; fil.: *Ludovicus VI.*
- Philippus rex Franc., fil. Ludovici VI. regis, 290, 55. 291, 30. 523, 25.
- Philippus II. rex Franc., fil. Ludovici VII. regis, 76—78, 80. 92, 30. 99, 20—103, 105—114, 116—118, 124—127, 129, 30—131, 144, 145, 147, 149, 151—154, 156—161, 163, 164, 166—169, 1. 172—174, 178—183, 1. 187, 188, 195, 30. 208—216, 218—220, 235, 236, 239—242, 246—248, 261, 262, 271—275, 277, 280, 29, 281, 1. 285, 290, 55. 291, 30. 299, 20. 302—309, 320, 25. 323, 1. 336—340, 345—347, 350—357, 380, 5. 381, 400—408, 412, 10. 415, 45. 427, 429, 31. 431, 435—438, 443, 444, 447, 448, 1. 452, 45. 453, 30. 454, 458—460, 466, 25. 488, 25. 489, 5. 505, 525—527, 534, 536—542, 544, 35. 546; uxores: *Isabella, Ingeburgis, Agnes*; liberi: *Ludovicus VIII, Philippus, Maria*.
- Philippus III. rex Franc. 313, 35. 314, 499, 30. 500, 15.
- Philippus IV. rex Franc. 471—473, 15. 513, 35.
- Philippus comes Bolon., fil. Philippi II. regis Franc., 182, 25. 507, 5.
- Philippus comes Flandr., fil. Theoderici com., 23, 24, 26, 1. 29—31, 30. 36, 5. 54—56, 70, 1. 79, 1. 87, 45—93, 99—103, 105—111, 40. 113, 25. 124, 1—127, 131, 1. 142, 35—149, 155, 154, 1. 156, 180, 10, 20 (*falso Henricus*). 208, 45. 216, 233—235, 239, 30. 260, 45. 261, 265—267, 269, 15—275, 5. 277, 292, 55. 299, 20—305, 308, 35. 339, 45. 344—347, 352, 35. 353, 40. 400, 45—406, 408, 25. 410, 30. 415, 429, 5. 431, 5. 435, 50. 436, 447, 534, 20. 544, 40. 545, 15; uxores: *Isabella, Mathildis*.
- Philippus, fil. Patricii com. Saresber, 385, 10.
- Philippus Basset 311.
- Philippus le Mainne 140, 1.
- Philippus de Monte-forti dom. Toroneusis 441.
- Philippus Neapolitanus vir illustris 67, 15. (*Philo*) *Filo* historiographus 256, 10.
- (*Phineka*) *Winke fl.*, Pisanorum portus 127, 40.
- Ph(o)ebus 71, 45.
- Ph(o)eniciae deliciae 49, 30.
- (*Phrygia*) *Frigia* 373, 25; prima prov. 255, 15; salutaris prov. 255, 15; *Phrygiae* rex 226, 20. — *Dares Frigius*.
- Frigius* vel *Frigas*, fr. *Aeneae*, 373, 35.
- Picardie* 312, 40.
- Picenum* prov. 254, 40.
- Pictavis*, *Pictavorum* civ.: *Poitiers*, *Poitiers* 91, 40. 167, 35. 173, 25. 235, 55. 527, 10. 537, 45; *Pictaviense* suburbium 377, 15. — *Pictavi*, *Pictavenses*; *Peitevin* 187, 10. 188, 30. 489, 5. 496, 45. 537, 45; episcopus 375, 20; episc.: *Hylarius, Gillebertus, Iohannes*. — *Pictavia*, *Pictavis*; *Peitaw*, *Pheitaw*, *Poitou* 104, 10. 115, 20. 373, 30. 443, 444, 5. 447, 460, 10. 528, 5; comitatus 153, 5. 173, 35. 181, 1; com.: *Ebalus, Ricardus* (rex Angliae), *Otto* (IV. imp.).
- Pieti* 13, 1 (qui vulgo *Gallweientes* dicuntur), 225, 25. 226, 1.
- de *Pietate-Dei* (*L'Espal*) abbas: *Iohannes I.*
- Pilatus* 72, 5. 365, 25; *Pilati* terra 115, 15.
- Pilosus*, *Plutus*, comes, *'Raugraf'* 188, 15. 437, 25.
- de *Pinaleno* castrum 389, 40.
- Pincennates*, *Petschenegen* 200, 35.
- Pinnatelli*: *Iohannes* archidiaconus. *Neapol.* de *Pino*, del *Pin*, *Pins*: *Iordanus*.
- Pipa*, *Pipe*: *Nicolaus*.
- Pipewelle* abbatia 149, 35.
- Pipini* 399, 40. 405, 10; *Pepinorum* nobilitas 73, 1.
- Pipinus maior* domus, fil. *Ansegisi*, 146, 15. 258, 10. 290, 20. 291, 15. 514, 30; liberi: *Karolus Martel, Grimoaldus, Begga*.
- Pipinus*, *Pippinus*, *Pepinus*, rex Franc., fil. *Karoli Martelli*, 258, 20. 271, 25. 289, 40—291, 20. 331, 15. 377, 20. 379, 25. 386, 25. 400, 10. 515; liberi: *Karolus Magnus, Karlomannus, Gista*.
- Pipinus* rex Franc., fil. *Karoli Magni* imp., 264, 20. 379, 25; fil.: *Bernardus*.
- Pipinus*, fil. *Ludovici Pii* imp., 264, 25.
- Pisa*, *Pisae*, *Pysa*; *Pysana*, *Pysanorum* civ. 109, 30. 114, 20. 149, 5. 155, 5. 167, 30. 235, 35. 260, 20. 345, 45. 440; archiepiscopus 207, 50; archiep.: *Hubaldus*. — *Pisani*, *Pisenses*; *Pisan* 99, 30. 124, 127, 144, 55. 215, 10. 219, 35. 235, 35. 279, 35. 283, 45. 376, 35. 542, 10. 543, 25. 544, 25; *Pisanus*, *Spisanus*, *naulerus* 111, 35. 197, 35. 278, 20; *Pisanus* quidam 348, 30; *Pysanorum* maritima 269, 20. — *Spisania* 278, 15. — *Pisanum* concilium 262, 20.
- (*Pisidia*) *Paidia* prov. 255, 15.
- de *Pistoia*, *Pistura*, cives 99, 30. 144, 35
- Pitrefonta* v. *Perefont*.
- Pius I.* papa 286, 30.
- Placentia*, *Plasentia*, *Plesence*, civ., *Placenza* 32, 25. 38, 131, 40. 413, 10. — *Placentini* 268, 5; *Placentinus* hospes 46.
- Planeta*: *Iohannes*.
- Plocensis* (*Plack*) episcopus 372, 5.
- de *Plozac*: *Gaufredus*, *Merlo*.
- Plumbin* castellum, *Piombino* 114, 25
- Plutus* comes v. *Pilosus*.
- Podienses* (*Le Puy en Velais*) domus 384, 25. Cf. *Aniciensis* episc.
- Podii*—*Michaelis* castrum, *Puimichel* 389, 25.
- Poile* v. *Apulia*.
- Policor*, *Policoro* 170, 35.
- Polonia*, *Bolenia* 197, 35. 278, 15. 372, 5. 474, 45.
- Pomeraniensis* episcopus 372, 10.
- Pompeius*: *Trogus*.
- Ponciae* v. *Pontivus*.
- de *Ponte*—*Roberti* (*Robertsbridge*) abbas 159, 45. 160.
- Pons* *Wentini*, *Pont*—*à*—*Vendin*? 188, 15.
- Ponteves* castrum, *Pontèves* 391, 5.
- Pontiacense* bellum v. *Pontivus*.
- Pontianus* papa 286, 40.
- Pontianus* ventus 387, 25.
- Pontiniacum*, *Pontiniacense* monast., *Pontign* 22, 30. 528, 40.
- Pontius* episc. *Claramont*, 96, 1. 301, 45.
- Pontius* de *Cunflens* 86, 15.
- Pontius* de *Fabricis* 86, 15.
- Pontius miles*, civis *Gratianopol.* 40, 15; fil.: *Wigo*.
- Pontivus* (pagus), *Ponciae*, *Puntovi*, *Pontheu* 12, 35. 73, 5. 105, 15; comes 182, 25; comes: *Iohannes*. — *Pontiacense* bellum 404, 40.
- Pontus* 254, 35; *Pontus Polemoniacus* prov. 255; *Pontus Misia* prov. 255, 20. — *Ponticum mare* 370, 371, 1.
- Popa*, uxor *Rollonis* ducis *Normanniae*, fil. *Widonis* com. *Silvanect.* 518, 20.
- Popo* clericus 519, 15.
- Porreic*: *Gilebertus* episc. *Pictav.*
- de *Porta*: *Willelmus*, *Iohannes*.
- Portesmu*, *Portesmuc*, *Portsmouth* 103, 20. 147, 20. 453, 20.
- Portigalliae*, *Portigal*, *Portingal*, *Portugalenses* reges: *Alfonsus I.*, *Sancius I.*; episcopus 279, 10. — *Portugalenses* 8, 15.
- Portuenses* (*Porto*) card. episc.: *Willelmus* de *Pavia*, *Petrus II.*, *Iacobus*, *Iohannes Anglicus*, *Robertus* de *Kilewarbi*.
- Portus*, *Opporto* 6, 20; episc.: *Petrus*.
- Portus* *Delfini*, *Portoño* 114, 15.
- Portus-salutis* 64, 30.
- Portus* *Veneris*, *Porto Venere* 114, 20. 269, 30.
- Poffus* *Wiscard*, *Wiscardi* (in *Cefalonia* insula) 128, 129, 30. 156, 157.
- Posnaniensis* (*Posen*) episcopus 372, 10.
- S. Potentianae* card. presb.: *Guido*.
- Potentinus* (*Palenza*) episc.: *Iohannes*.
- Poys* castellum, *Poix-de-Picardie* 105, 15. — *Puier*, *homines e regione* *Poit* 57, 20.
- Praedicatorum* ordo 296, 15. 431, 25. 457; fratres 311, 25; fratres: *Nicolaus* (*Benedictus XI.* papa), *Petrus* de *Tarentasia* (*Innocentius V.* papa), *Hugo*, *Iohannes* de *Vicencia*.
- Praefectorii* (= maiores domus) 271, 25. 290, 50. 291, 15.
- Praemonstratensis* ordo 434, 35.
- Praenestini*, *Penestrini*, (*Palestina*) episc.: *Guaricus*, *Paulus*, *Mainfridus* (*pro Mainardo*), *Wido*, *Iacobus* de *Pecoraria*, *Simon*.
- Pragensis* episcopus 372, 10.
- Prandenburgensis* v. *Brandenburg*.
- de *Pratellis*, *Préaux*: *Iohannes*, *Willelmus*.
- Pratum-belli* locus 528, 45.
- S. Praxedis* tit. Rom. card. presb.: *Radulfus*, *Iohannes* de *Columpna*.
- Priamus* rex, dux Franc. 290, 5. 374, 10; fil.: *Marchio* vel *Marchomirus*.
- S. Priscae* tit. Rom. card. presb.: *Iohannes* de *Sancto Paulo*.
- Priscianus* 409, 5.
- Proconsularis* prov. 255, 5.
- Prosper* *Aquitanicus* notarius *Leonis I.* papae 256, 40.
- Provincia*, *Provencia* (*falso Brebancia* 444, 15); *Province*, *Provence*, *Provinc* 166, 25. 228, 40. 367, 15. 465, 45. 506, 40. 515, 15. — *Provinciales*, *Provinciales* 51, 10. 227, 40. 368, 20. 389, 35; *Provincialis* gens 376, 35; com.: *Raimundus* *Berengarius IV.*, *Carolus* rex *Siciliae*.
- Prudhume*, *Prudhoe* 56, 35. 59, 15.
- (*Prumia*) *Brumia* monast., *Prum* 297, 45; *Prumiensis* abbas *Regino*.
- Pravinum*, *Provinc* 38, 45. — *Provinciensis* solidi 423, 30.
- Psidia* v. *Pisidia*.
- Ptolomais* v. *Accon*.
- Publius* haereticus 66, 10 (vel *Patareni*). 231, 20. 353, 40. 355. Cf. *Albigenses*, *Patareni*.
- S. Pudentianae* tit. Rom. card. presb.: *Bosus*, *Iordanus* de *Fossa-nova*.
- Puier* v. *Poys*.

Puille, *Pulia v. Apulia.*
 Pullus, Pullanus, Pulonus, Pulcia: Robertus cancellarius Rom. eccl.
 de Pulsano, S. Mariae monast.
 Pumbone galea 114.
 Punce insula, *Ponza* 115, 10.
 Pantosi v. Pontivus.
 Pant-Tremble, *Pontremoli* 131, 35.
 de Pursesse: Gwin.
 Puteolana balnea 386, 5; Puteolanus episc.: Iohannes.
 (Pyrenaei) Pirenei montes 393, 40.

Q.

de Quenci: Rogerus comes Wintoniae, Saerus.
 S. Quincii eccl. Terdon. 384, 8.

R.

R. episc. Lideneſis 441, 5.
 Rabanus archiep. Mogunt., abbas Fuldenſis 369, 10. 516, 50. 517; eius libri 410, 5.
 Rachis rex Longobard. 292, 20.
 Radamirus imp. Hispaniae 332, 25.
 Radingum, Radingae, Redinges, *Rading* 93, 25. 106, 15. 133, 25. 140, 25. 303, 20. 325, 1.
 de Radolio (*Rueli*) prior: Haymo.
 Radulfus v. Rudolfus.
 (Raetia) Rethia 371, 1; prima prov. 254, 40; secunda prov. 254, 40.
 Ragin-, Regin-, Rain-, Rein-, Rem-. (Ragnaldus), Reginaldus, Rainaldus, Reinaldus.
 Reginaldus archiep. Barensis 54, 40.
 Reinaldus archiep. Colon. 36, 25. 142. 145. 260, 35. 263. 299, 30. 301. 335, 30. 343, 40. 401, 20. 403, 1. 435, 30.
 Reginaldus archiep. Lugdun., fil. Gignis com. Forensis, 283, 30.
 Reginaldus Italus episc. Bathon. 32, 30. 76, 40. 79, 10. 90, 5. 267, 1. 319, 10. 458, 25. 488, 20. 525, 45. 526, 35.
 Reginaldus episc. Carnot. 77, 40. 117, 35. 124, 10. 166, 5. 173, 15.
 Rainaldus abbas Abendon. 140, 35.
 Reginaldus abbas Dorensis 529, 10.
 Rainaldus de Stampis prior Bermundeseie 38, 40.
 Reinaldus princ. Antiochenus 336, 30.
 Rainaldus dux Spoleti 190, 15.
 Reginaldus de Dammartin comes Bolon., fil. Alberici II. com., 144, 15. 178, 30. 182, 25. 188. 286, 1. 309, 30. 343, 45. 345, 5. 352, 40. 354. 357, 40. 427. 437. 443, 25. 444, 10. 448, 50. 453, 15. 454, 5. 466, 30. 474, 10. 488, 55. 504. 505; uxor: Ida.
 Reginaldus comes Cornubiae 300, 30.
 Reinaldus I. comes Gelrae 464, 5.
 Reginaldus comes Merunensis (Niver-nensis?) 402, 5.
 Reginaldus de Muschet, Mubec 116, 45. 151, 30.
 Reginaldus de Sagitta, Sydone 279, 30. 284, 35.
 Rembalt le Frisun 140, 1.
 Raimbaldus miles 140, 35.
 Reginberth rex Longobard. 292, 15.
 Remfredus rex Daniae 332, 5.
 Reginfredus maior domus 258, 15. 290, 25.
 Raimfrez v. Humfridus.
 (Reinhelmus) Remelinus episc. Hereford. 522, 10.
 Rainerius card. diac. S. Georgii 95, 30.
 Reinerii: Umberto.
 Raimundus dux Burgundiae 332; uxor:

Urraca; fil.: Sanctius III (*falso*), Alfonsus VII.
 Raimundus Berengarius IV. comes Provinciae 309, 45. 311, 5. 432, 10. 443, 40. 444, 15. 448, 30. 468, 10. 469. 474, 10. 489, 50. 490. 509; uxor: Beatrix; fil.: Margareta, Alienor, Senchia, Beatrix.
 Raimundus IV. de Sancto Egidio comes Tolos. 148, 45.
 Raimundus, Raymundus, V. de Sancto Egidio comes Tolos., fil. Alfonsi com., 85. 167, 35. 248, 15. 260, 40. 264, 5. 392; fil.: Raimundus VI.
 Raimundus VI. de S. Egidio comes Tolos., fil. Raimundi V. com., 166, 30. 178, 30. 187, 10. 344, 25. 352, 40. 355, 45. 392, 10. 466, 40. 489, 15. 526, 50; uxor: Iohanna; fil.: Raimundus VII.
 Raimundus VII. dux Narbonensis, comes Tolos. et marchio Provinciae, fil. Raimundi VI. com., 383, 10. 443, 35. 465, 45. 507, 5. 509.
 Raimundus II. vicecomes Turon. 207, 50. 279, 25.
 Raimundus dom. Russeti castr. 367.
 Raguse 158, 15.
 Rainesburg v. Ratispona.
 Ramae, *Rama vel Arimalhia* 461, 25.
 Ramnae (*Bosniae regnum*) rex: Bela. de Rancune: Gaufridus.
 Rannulfus dux Normannorum in Apulia 293, 5.
 Rannulfus comes Cestrensis 141, 1. 344, 10.
 Rannulfus, Ranulfus, Ranulphus, de Glanvilla iusticiarius Angliae 93, 10. 104, 20. 144, 10. 261, 45. 346, 5. 347, 1. 401, 40. 402, 15. 404. 459, 5.
 Randulf del Broc 27, 1.
 Ranulfus (Willelmus), fil. Stephani, 122, 10.
 Raibor princeps Sclavorum 332, 45.
 (Ratispona) Rainesburg, Reinesburg (Rainsburg 110, 25), Reinesburgum, Reinesburg 110. 149, 20. 261, 30. 264, 35. 278, 25; Ratisponensis episcopus 315, 35. 372, 20; episc.: Eberhardus.
 (Ratzburgensis) Ratzburgensis episcopus 372, 15; praepos.: Balduinus.
 Rauracense castrum 255, 45.
 Ravana vicus, *Ravanica* 371, 5.
 Ravenna, Ravenensburgh, civ. 72, 45. 130, 1. 157, 50. 254, 40. 273, 35. 408; patriarcha 261, 15; archiep.: Petrus Chrysologus, Iordanus (*falso*), Gerbertus, Gerardus.
 Ravinsburg v. Ratispona.
 Reatina civ. 472, 20.
 Redecofne, Redecoc, Redecok, *Redecofani* 131, 30. 176, 30. 505, 25.
 Redinges v. Radingum.
 Redonensis v. Rhedonum.
 Reemia (?) 111, 30.
 Regensium, Regius civ., *Riez* 255, 65; episcopus 375, 35.
 Reginaldus, Reginberth v. Ragin.
 Regino abbas Prumiensis 257, 20.
 Regium, Risa, Rysa, *Reggio* 210, 5. 215, 40. 217, 25. 269, 30. 535, 1. 542, 35; archiep.: Willelmus.
 Regulus: Atilius.
 Rein. *est* Ragin.
 Reinesburg v. Ratispona.
 Reivalle v. Rievallis.
 Rembaldus, Remelinus, Remfredus v. Ragin-.
 S. Remigii eccl., Remensis 323, 15. 433, 50. 452, 10; abbas: Petrus.
 S. Remigius archiep. Remensis 271, 25. 374, 25.

Remigius episc. Lincoln. 517, 55. 521, 35.
 Remis, Rhemorum civ. 14, 35. 70, 5. 71. 99, 25. 144, 50. 227, 35. 255, 35. 271, 25. 298, 5. 332, 30. 333, 35. 433, 50. 435, 5. 452, 20. 487, 1. 516, 45. 520, 35; eccl.: S. Remigii. — Remensis eccl. 145, 25; archiepiscopus 71, 50. 375, 10; praepositi filia 70. 71, 25; archiep.: S. Remigius, Hugo, Gerbertus, Willelmus, Guido; caedon.: Bruno Cartusianus. — Remense concilium 298, 20. 428. 434, 30.
 Remolins castrum, *Remoulin* 386, 20.
 Renhenza v. Rithencia.
 S. Resurrectionis patr. v. Ierusalem civ.
 Reswz castellum, *Resul mons prope Lissidona* 127, 40.
 Revel: Henricus.
 Rhedonum civ., *Rennes* 255, 30; Redonensis episcopus 375, 15; Redonensis: Bernardus card. diac. SS. Cosmae et Damiani.
 Rhenus, Renus fl. 111, 25. 170, 5. 278, 15. 370. 372, 30. 375, 30. 377, 10. 400, 20. 433, 15. 488, 50. 498; de Reno comes pal. 145, 50. 177, 30; com. pal.: Conradus, Heinrichus.
 Rhodanus, Redanus; le Rogne. fl. 56, 10. 66, 40. 113, 35. 115, 25. 150. 166, 25. 171, 15. 209. 228, 40. 271, 5. 323, 30. 374. 376, 20. 383, 35. 390. 392, 1. 410, 30. 490, 45. 501, 35. 534. 535, 20.
 (Rhodos) Rodos, Rodes, Rode, insula 127, 45. 128, 30. 156, 40. 216, 10. 281, 5.
 de Ribemunt Ansel.
 Richardus, Rirardus; Richarz (Richard). Rickert.
 Ricardus archiep. Cantuar., prior de Dover 36, 35. 41, 5. 90, 5. 92. 97, 10. 144, 30. 266, 50. 301. 403, 10. 414. 525, 45. 526, 15. 528, 5.
 Ricardus archiep. Messanae 77, 35. 117, 30. 118, 15.
 Ricardus I. episc. London. 523, 15.
 Ricardus episc. Syracus. 94, 40. 95, 10.
 Ricardus de Yvecestre episc. Winton. 59, 10. 142. 269, 5. 272, 25. 525, 45.
 Ricardus de Straddel abbas Dorensis 530, 40. 531.
 Ricardus abbas Fontanensis 13, 35.
 Ricardus abbas Westmonaster. 511, 15.
 Ricardus prior Dunstapliae 505, 20.
 Ricardus prior Haugustald. 11, 5. 12, 20.
 Ricardus de Templo prior S. Trinitatis London. 192. 220, 10.
 Ricardus decanus Lincolniae 275, 10.
 Ricardus Bare archidia. Lexov. 261, 25. 277.
 Ricardus cancellarius Huberti com. de Maurianna 87, 10.
 Ricardus logotheta sacri regii palatii Siculi 95, 5.
 Ricardus Divisiensis mon Winton. 75. — 80.
 Ricardus rex Rom., comes Cornubiae, fil. Iohannis I. regis Angliae, 310. 312. 356, 10. 382, 45. 427, 35. 429, 25. 431, 30. 442. 444, 20. 453, 40. 456. 459, 35. 463. 466, 1. 468, 35. 470. 474, 15. 476. 478. 479. 481. 482. 484, 25. 491, 45. 503. 528, 30. 529; uxores: Isabella, Senchia, Beatrix; fil.: Henricus.
 Ricardus I. rex Angliae, comes Pictav., fil. Henrici II. regis, 35, 15. 74. 76. — 80. 85. 91, 40. 92, 1. 106, 25. 107. 112. 126. 130. 131. 148. 173. 176. — 181, 5. 191, 15. 195, 45. 209. 220. 236. 237. 239. — 248. 261. 262. 272, 10. 280. 285. 304. 306. — 309. 315. 320, 20. 324, 30. — 326. 335, 45. — 342. 344, 30. 346. — 354, 5. 381. 404, 15.

- 410, 35, 412, 5, 423, 5, 429, 431, 436, 443, 15, 447, 30, 452, 45, 453, 458, 40—461, 30, 465, 468, 10, 488, 509, 35—512, 524, 45, 526, 533—542, 546; uxor: Berengaria.
- Ricardus, fil. Henrici I. regis Angliæ, 522, 45.
- Ricardus dux Burgundiae 139, 18, 293, 30, 518; fil.: Rudolfus rex Franc.
- Ricardus I. Vetus dux Normanniae, fil. Willelmi I, 293, 5, 518, 519; fil.: Ricardus.
- Ricardus II. dux Normanniae, fil. Ricardi I, 293, 10, 519, 40, 520, 15; fil.: Ricardus III, Robertus.
- Ricardus III. dux Normanniae, fil. Ricardi II, 520, 15.
- Ricardus comes de Aiello, fil. Mathæi cancell. Tancredi regis Siciliae, 119, 40, 540, 5.
- Ricardus comes de Acerra 123, 1, 149, 55, 170, 40.
- Ricardus comes de Apulia 208, 1.
- Ricardus comes Castriae 522, 45.
- Ricardus comes Fundanus 95, 15.
- Ricardus comes Glocestriae 311, 492, 20.
- Ricardus Marecallus comes de Pembroke 528.
- Richardus comes de Striguel 263, 20, 336, 1.
- Ricardus vicecomes de Bello-monte 108, 25; fil.: Ermeniardis.
- Ricardus de Argenton 189, 5, 509, 30.
- Ricardus de Camvilla 91, 25, 116, 15, 119, 25, 143, 45, 150, 50, 270, 1.
- Ricardus de Cordun 86, 15.
- Ricardus Cumin 89, 20, 143, 15.
- Ricardus de Deverel 165, 30.
- Ricardus de Grey 311, 45.
- Ricardus de Luci 25, 27, 28, 25, 36, 1, 56, 40, 59, 10, 142, 299, 25.
- Ricardus Malus-Ivellus, Mallavel 89, 20, 143, 15.
- Ricardus, fil. Adae de Monte-alto, 37, 5.
- Richardus rex Wisigoth. 292, 1.
- (Richenza), uxor Canuti VI. regis Daniae, fil. Henrici Leonis ducis, 336, 20.
- Richmundia, Richemund, Richmond 469, 20; archidiaconus: Godefridus de Lucy.
- Richolda, fil. Nogerii, 37, 5.
- (Riculfus) Rithulfus 518, 45.
- Rie, *Rye in com. Sussex* 170, 10.
- Rievallis, Reivalle, monast., *Rievaulx* 434, 45; abb.: Ernaldus, Willelmus.
- Rifei (Rhipaei) montes 370, 372, 30.
- Rigensis vel Livonensis (*Riga*) episcopus 372, 15.
- Rigomagensium civ., *Riez* 255, 65.
- Ripensis (*Ripen*) episcopus 372, 25.
- Rithiencia, Renhenza 159, 20, 240, 40.
- Risa v. Regium.
- Ritbulfus v. Riculfus.
- Rivus-altus Venet. 97—99, 25, 144, 55, 145, 1, 301, 35.
- Roahle, *Robbio* 131, 40.
- Roasia v. Edessa.
- Robertus, Robertus, Rupertus; Robers (Robert). Cf. Rollo.
- Robertus de Kilwarby card. episc. Portuensis, archiep. Cantuar. 296, 35, 312, 35—314, 15, 457, 463, 30.
- Robertus (de Courçon) card. Rom. 505, 30.
- Robertus patr. Ierosolim. 441.
- Robertus archiep. Lugdun. 507, 45.
- Robertus archiep. Vienn. 95, 30.
- Robertus I. episc. Bathon. 525, 35.
- Robertus II. Burnel episc. Bathon. 530, 25.
- Robertus episc. Camerac., praepos. Ariensis 88, 25, 143, 5, 260, 45, 267, 5.
- Robertus episc. Catan. 94, 40.
- Robertus (*falso* de Bethunia) I. episc. Hereford. 521.
- Robertus II. episc. Hereford., prior. Lanton. 523, 30, 524, 15.
- Robertus III. de Melun episc. Hereford. 525.
- Robertus IV. episc. Hereford., archidiaconus Oxon. 525, 45.
- Robertus episc. Lincoln. 523, 5.
- Robertus episc. Tricaricensis 95, 1.
- Robertus episc. Wigorn. 526, 40.
- Robertus abbas de Boxeleia 159, 45, 160.
- Robertus Wroth abbas Dorensis 531, 10.
- Robertus abbas S. Michaelis de Monte 257, 35.
- Robertus prior S. Edmundi 325, 30.
- Robertus de Cricklade prior et canon. S. Frideswidae Oxon. 34, 10, 487, 5.
- Robertus presb. S. Magni 342, 40.
- Robertus Pullus, Pullanus, cancellarius Romanae eccl. 15, 20, 458, 15, 486, 523, 40.
- Robertus cancellarius Rogeri regis Siciliae 15, 48, 45, 49.
- Robertus de Clipstone magister 423, 40, 424, 45.
- Robertus I. rex Franc., dux Paris., fil. Roberti com., 290, 40, 293, 25, 519, 35; fil.: Hugo Magnus dux.
- Robertus II. rex Franc., fil. Hugonis Capet regis, 290, 55—292, 45, 433, 519, 35, 520, 20; liberi: Henricus I, Adela.
- Robertus Wiscardus dux Apuliae et Calabriae 116, 30, 128, 129, 1, 148, 45, 156, 210, 5, 244, 245, 45, 293, 332, 50, 381, 5, 535, 10; uxor: Sigelgaita; fil.: Tancredus, Boemundus, Rogerus.
- Robertus I. dux Normanniae, fil. Ricardi II, 520; fil.: Willelmus.
- Robertus II. Curthoso, Curta-ocrea, dux Normanniae, fil. Willelmi I. regis Angliæ, 334, 1, 434, 45, 522, 20, 523, 35; fil.: Willelmus Longa-spata.
- Robertus comes de Arthois 472, 35.
- Robertus comes Casertanus 95, 5.
- Robertus I. comes Droceensis, fil. Ludovici VI. regis Franc., 88, 1, 401, 20; fil.: Robertus II, Philippus.
- Robertus II. comes Droceensis, fil. Roberti I. com., 166, 10, 173, 15, 206, 35, 216, 50, 279, 20, 280, 5, 305, 5, 543, 10, 545, 40.
- Robertus comes de Ferriis 529, 25.
- Robertus I. Friso comes Flandr., fil. Baldewini V, 140, 40, 260, 15, 292, 45, 333, 10; uxor: Gertrudis; liberi: Robertus II, Adela.
- Robertus II. Ierosolimitanus comes Flandr., fil. Roberti I, 140, 5 (*falso* Balduinus VII), 148, 45, 292, 45; uxor: Clementia; fil.: Balduinus VII.
- Robertus comes Franciae 293, 20; fil.: Odo, Robertus.
- Robertus comes Glocestriae, fil. Henrici I. regis Angliæ, 3, 15, 523, 55—525, 25; fil.: Rogerus.
- Robertus comes Leicestriae 40, 56, 40, 57, 45, 57, n. 14, 58, 10, 89, 10, 217, 40, 233, 45, 263, 15, 265, 267, 25, 300, 45, 301, 1, 311, 45, 344—347, 1, 435, 35, 443, 45, 459, 5, 487, 40; uxor 40, 30, 233, 45, 265, 344, 435, 35; filii 443, 45.
- Robertus comes de Mellentia 523, 65.
- Rupertus comes de Nassowe 201, n. 1.
- Robertus comes de Pertico v. Rotrodus.
- Robertus V. advoc. Betuniae 37, 25, 92, 30, 95, 1, 99, 10, 144, 5, 467, 45.
- Robertus de Baro 483, 5.
- Robertus de Boves 124, 1.
- Robertus de Brivecurt 86, 40.
- Robertus de Brus 461, 470.
- Robertus de Burneham 65, 25.
- Robertus Clement 100, 45, 145, 25.
- Robertus Malcovenanz 95, 1.
- Robertus de Novo-burgo 119, 40.
- Robertus de Nunant, fr. Hugonis episc. Coventr., 168.
- Robertus de Sabul 116, 15, 119, 25, 150, 50, 213, 25, 539, 1.
- Robertus de Torneham 215, 45, 283, 10.
- Robertus de Vallis 133, 20.
- Robertus, fil. Huberti, Flandrensis 3, 4, 1.
- Robertus Flandrensis 41, 10.
- Robert, fil. Girardi, Raimund appellatus 140, 1.
- Robers 57; fil.: Waltiers.
- Robers, fil. Bernardi, 57, 45.
- Robosci (Rhosasci) 370, 20.
- Rocca-Madorum castrum, *Roque-Maure* 392, 1.
- Roca-Wensis, Roca-Vensis 100, t. 145, 5.
- Rocheliae portus, *La Rochelle* 273, 25.
- Rocheta suburbium Arelatensis civ., *La Rochelle* 85, 25, 374, 40, 390, 45.
- Rodanus, Rodos v. Rhod.
- Rodingarus Alemannicus 258, 30.
- Rodlandus v. Rolandus.
- Rodoaldus rex Longobard. 292, 10.
- Rodobaldus episc. Papiensis 440, 15.
- Roem v. Rotomagum.
- Roffa, Rofa; Rofense, Rofecense castellum; Rovecestre, *Rochester* 88, 10, 139, 142, 40, 298, 35, 300, 35, 358, 1, 527, 45; episcopus 296, 15; episc.: Radulfus, Gilbertus; archidiaconus 483, 5; archidiaconus: Parisius.
- de Rogate: Walterus.
- Rogerius, Rogerus, Rotgerus, Roger; Rogiers (Rogler).
- Rogerus archiep. Eborac., archidiaconus Cantuar. 97, 35, 144, 30, 301, 35, 524, 33, 526, 10.
- Rogerus episc. Camerac. 279, 25.
- Rogerus electus Coventr. et Lychfeld. 478, 20.
- Rogerus (Frogerius) episc. Sagieusis 107, 5.
- Rogerus episc. Salesber. 522, 523, 50.
- Rogerus episc. Wigorn., fil. Roberti com. Glocestriae, 525, 25, 526, 5.
- Rogerus abbas S. Augustini Cantuar. 286, 25, 494, 1.
- Rogerus I. abbas Evesham. 423, 1.
- Rogerus II. abbas Evesham. 423, 10.
- Rogerus Normannus decan. Rothomag. 414, 35.
- Rogerus magister sanctae domus Hospitalis Ierosolim. 274, 15.
- Rogerus de Hovendun, Hovedene, clericus 133, 20.
- Rogerus I. comes Siciliae, fil. Tancredi de Alta-villa, 128, 20, 129, 157, 293, 5, 381; uxor: Adalaina; fil.: Rogerius.
- Rogerus I. dux Apuliae, fil. Roberti Wiscardi, 128, 25, 156, 35, 157, 10 (*falso* Tancredus), 332, 55, 333, 1.
- Rogerus II. comes, rex Siciliae, dux Apuliae et Calabriae 14, 40, 15, 15, 33, 30, 48, 45, 113, 30, 128, 5, 129, 132, 5, 149, 50, 157, 174, 20, 260, 25—262, 15, 274, 35, 283, 35, 293, 5, 335, 336, 25, 340, 46, 376, 10, 381, 15, 392, 30; uxor: Albia; liberi: Rogerius, Willelmus, Constancia.

- Rogerus dux Apuliae, fil. Rogerii II. regis Siciliae, 113, 35. 123, 40. 129, 15. 157, 15. 297; uxor 129, 15. 157, 15; fil.: Tancredus.
- Rogerus, fil. Tancredi regis Siciliae, 101, 45. 146, 10. 171, 1. 282, 40; uxor: Irene.
- Rogerus comes de Andria 95, 30. 122, 20. 123, 1. 129, 25. 149, 55.
- Rogerus de Quenci comes Wintoniae 494, 1.
- Rogerus castellanus de Cartray 92, 30. 144, 5.
- Roger de Argenton Normannicus 348, 40.
- Rogerus Bighot 57, 30; filius 505, 15.
- Rogiers d'Estuteville 58, 35.
- Rogerus de Hengheham 326, 20.
- Rogerus de Mortuo-mari, fil. Radulfi, 528, 50; fil.: Radulfus.
- Rogiers de Munbrai 59, 5.
- Rotgerus de Saey 217, 40.
- le Rogne v. Rhodanus.
- Roheise v. Edessa.
- Rollandus, Rodlandus, cancellarius Rom. aecl., Alexander III. papa.
- Rotholandus Lombardus 32, 35.
- Rollandus, Rodland, maior palatii Karoli Magni imp. 55, 20. 331, 45.
- Rollandi mons 150, 30.
- Rollo dux Normannorum 139. 293, 1. 433, 10 (qui et Rodbertus). 518; uxores: Gisla, Popa; fil.: Willelmus.
- Roma; Romana, Romules civ.: Rome; Rufein 13—16, 15. 34, 15. 38, 1. 39, 35. 43, 25. 46, 20. 48, 1. 65. 69. 71, 50. 72, 5. 79, 10. 98. 104. 109, 35. 115, 5. 123, 25. 125. 128, 15. 131. 142, 15. 144, 35. 149, 10. 152, 35. 154. 155. 157, 55. 169, 10. 171, 10. 174, 20. 177, 20. 180. 181, 5. 188, 35. 189, 20. 217, 25. 256. 258, 30. 260. 261, 5. 263. 268, 15. 269, 20. 271, 10. 273, 1. 283, 30. 293, 15. 298, 1. 306, 5. 310. 313, 35—315, 10. 325, 40. 326. 331, 15. 332. 334, 15. 336, 25. 342. 343, 45. 345, 35. 355, 40. 368, 10. 371. 373, 15. 377. 378. 380, 35. 381, 20. 383. 392, 25. 399—401, 5. 405, 10. 408, 40. 409, 35. 416—418. 423—427. 429, 30. 431. 434. 435. 437, 1—440, 40. 443, 30. 446, 10. 448, 20. 452—454, 30. 456—459, 35. 461, 1—468, 35. 471. 472. 487, 5. 489—491. 502, 40. 504, 30. 505. 507, 25. 509—513, 25. 515. 516. 522, 30. 526, 1—528, 5; aecl. et monast.: S. Adriani, S. Angeli, S. Caeciliae, S. Chrysogoni, SS. Cosmae et Damiani, S. Crucis in Jerusalem, S. Georgii, Jerusalem capella, S. Iohannis Lateran., S. Mariae in Cosmedin, SS. Iohannis et Pauli, S. Laurentii in Lucina, S. Mariae Novae, S. Mariae in Porticu, S. Marise in Via lata, S. Martini, S. Martini in Monte, S. Michaelis, S. Nicolai in Carcere Tulliano, S. Petri, S. Praxedis, S. Priscae, S. Pudencianae, S. Sabinae, S. Salvatoris Constant., SS. Sergii et Bacchi, S. Spiritus hospitalis, S. Stephani in monte Celio, S. Susanna; loca: Capitolium, Crescentii castrum, Lateranum, Neronianum palatium, S. Petri castrum; portus 261, 45. 280, 15.—Romani 15, 10. 46, 50. 65, 30. 68, 40. 69, 1. 71, 20. 79, 10. 104. 105. 110, 15. 114, 35. 123. 141, 30. 148, 10. 152, 40. 154, 35—156, 30. 167, 30. 171, 20. 176. 178, 25. 180, 25. 195, 10. 208, 5. 224, 25. 225, 25. 226. 232, 40. 242, 45. 262, 1. 264, 20. 268, 15. 281. 332, 25. 335, 25. 373. 374. 399, 25. 410, 10. 419, 30. 424, 40. 425. 432, 5. 434, 30. 454, 25. 460, 30. 461, 1. 463, 5. 464, 40. 468, 15. 470, 50. 471, 1. 475, 15. 489, 40. 509, 10. 510, 5. 515, 40. 516; populus 123, 25. 152, 25. 305, 25. 378, 20. 392, 25. 460, 35. 505, 30. 507, 25. 509, 45; patriciatus 377, 20; praefecti et consules 98, 45; senatus, senatores 15, 10. 123, 25. 152, 25; senatores: Benedictus Carus-homo, Iohannes Capuche; Romanus fastus 465; Romanum loqui 39, 1.—Romana ecclesia 13, 15. 14, 5. 120, 10. 121. 127, 5. 141, 35. 142. 144, 25. 148, 15. 178, 25. 180, 30. 186, 30. 187, 25. 190. 244, 5. 262, 40. 275. 276, 30. 297, 30. 299, 1. 308, 15. 309, 40. 312, 35. 335, 5. 345. 379, 45. 413, 45. 419—421, 15. 443, 5. 452, 20. 453. 459, 40—461. 466. 468, 35. 477, 25. 481, 35—483, 5. 489, 30. 491, 5. 497, 35. 499, 40. 501, 15. 502, 10. 508, 30. 510; Romanae aecl. registrum 361, 5; Romana curia 13, 40. 16, 1. 33, 40. 108, 35. 178, 10. 305. 310, 5—312, 25. 320, 20. 337, 20. 409, 40. 423, 35. 431, 15. 432, 5. 467, 35. 476, 25. 480, 50. 487, 15. 494, 40—496, 10. 511, 15; sedes 16, 10. 50, 15; pontifices 32, 30. 47, 10. 50. 176, 25. 178, 25. 226, 10. 419, 20; p. decreta 257, 50.—Romanum concilium 66, 40.—Romanum imperium 6, 10. 101. 106, 40. 110, 20. 123, 25. 152. 159, 5. 171, 50. 177, 10. 180, 40. 186, 40. 187, 20. 189, 20. 204, 40. 241, 35. 270, 40. 289. 291. 292, 30. 306, 5. 315, 20. 342, 10. 355, 30. 369, 30. 377—379, 15. 381, 15. 400. 401, 5. 419. 444, 20. 446, 15. 462, 20. 473, 10. 483, 10; regnum 152, 40. 311, 35. 369, 30. 377, 40; ditio 225, 20. 377, 20; imperator 24, 35. 73, 15. 156, 40. 182, 1. 332, 55. 368, 10. 369, 35. 378, 25. 379, 15; reges 498, 30.—Romanus orbis 188, 1.—Romipetae 305, 45; Romeus 38, 10.—Romanorum traditio 386, 15; historia 256.
- Romania, Rumania 123, 40. 127, 45—129. 156, 45—158, 15. 281, 10. 337, 15. 338.
- Romanus papa 298, 25.
- Romanus card. diac. S. Angeli, legatus apostol. 466, 40. 489, 15. 506, 40. 507, 45.
- (Romualdus) archiep. Salern. 95, 30.
- Romulus 51, 5.
- Ros, in com. de Pembroke 414. 443, 5; comitatus 414, 15. 446; Rosensis prov. 414, 15; Rosensis 414, 15.
- Roschildensis (Rooschild) episcopus 272, 25.
- Rostandus, Rustandus, magister Burgal. 311, 1. 477. 478, 15. 511, 15.
- Rotharith rex Longobard. 292, 5.
- Rotholandus v. Rolandus.
- Rothomagus, Rotomagus, Rothomagensium civ.; Rosm. Rouen 89, 5. 96, 5. 147, 10. 177, 5. 180, 10. 230. 248, 20. 255, 25. 266. 285, 10. 301, 15. 345, 25. 517, 10; Rothomagensis canonici 285, 30; archiepiscopus 108, 1; archiepiscopus 279, 15. 375, 15; archiep.: Anbertus, Franco, Guntardus, Maurilius, Hugo, Rotrodus, Walterus, Petrus; de can.: Rogerus Nortmannus; archidiaconus: Gilo.
- Rotrodus archiep. Rothomag. 91. 92, 1.
- Rotrodus episc. Catalaun. 173, 15.
- Rotrodus, Rotrol, III. comes de Peritico 112, 5. 149, 30. 333, 30. 346, 50 (falso Robertus). 545, 5; fil.: Gaufridus.
- Rovecestre, Rovensis v. Roffa.
- de Roverei, Rovroi: Radulfus.
- Rubrum mare 364, 40.
- (Radulfus), Radolfus, Rodulfus, Radulfus, Radolphus, Rondolphus, Rodolf; Rauls (Raut), Raals.
- Radulfus castellanus, Cateaurous 304, 35; monast.: S. Mariae.
- Radulfus card. tit. S. Praxedis 305, 45.
- Radulfus patr. Ierosolim. 188, 40. 438, 20. 505, 20.
- Radulfus archiep. Cantuar., episc. Rosensis 315, 1. 452, 15. 522, 40. 523, 5.
- Rodulfus (de Wied) electus Trever. 304, 10.
- Radulfus episc. Accon. 441, 5.
- Radulfus episc. Cicestrensis 523, 10.
- Radulfus episc. Dunelm. 522, 5.
- Radulfus episc. Hereford. 509, 20.
- Rudolfus episc. Laodic. 38, 30. 299, 35.
- Radulfus abbas Coggeshal. 329, 15. 355, 1.
- Rondolphus abbas Evesham. 425, 35.
- Radulfus de Diceto decan., archidiaconus London. 249, 25—251. 257, 35. 279, 35. 282, 15. 284, 25. 285, 1.
- Radulfus de Ala-ripa archidiaconus Colecestriae 219, 55. 346, 5. 347, 1.
- Radulfus Niger 327, 25. 329, 5. 338, 5. 341, 20—343, 35; 359, 20. 370, 5.
- Radulfus (de Habsburg) rex Rom. 470, 25. 501, 30 (Rufus dictus); fil.: Albertus.
- Rodulfus II. rex Burgundiae 332, 25. 518, 35.
- Radulfus rex Franc., dux Burgund., fil. Ricardi ducis, 290, 40. 293, 30. 433.
- Rodolf dux Danorum 332, 10.
- Radulfus Cambrensis, nepos Ludovici Pii imp., 73, 5. 404, 40.
- Radulfus I. comes Clari-montis 102, 20. 103, 30. 147. 272, 35. 279, 25. 402, 30.
- Radulfus comes Viromand. (Peronensis) 103, 15. 105. 147, 25. 275, 5. 292, 55. 403, 30; fil.: Isabella.
- Rodulfus de Brienzion 86, 15.
- Radulfus de Chuzi 272, 35.
- Radulfus de Curtiaco 402, 30.
- Radulfus de Fas 86, 40.
- Radulfus de Fugieres 346, 50.
- Radulfus de la Haie 266.
- Radulfus de Limesi 147, 6.
- Radulfus de Malo-leone 217, 40.
- Radulfus I. de Mortuo-mari 528, 50; fil.: Rogerus.
- Radulfus II. de Mortuo-mari, fil. Rogeri, 528, 50.
- Rauls de Neele 139, 45.
- Radulfus de Roverei 212, 20. 528, 20.
- Radulfus de Ver 89, 20. 143, 15.
- Rodulfus de Warci burgensis 87, 15.
- Radulfus, fr. Hugonis de Tabari, 279, 30.
- Radulfus, fr. Willelmi Vituli, 6, 35.
- Rodolfus Alamannus 86, 15.
- Radulfus Flandrensis filius 34, 20.
- Radulfus quidam 41, 15.
- Ruffinus preb. Aquilegensis 256, 35.
- S. Rufi, Ruffi, claustrum, prope Arelate 50, 45. 228, 45. 367, 40; canon.: Nicolaus (Adrianus IV. papa).
- Rufus archiep. Consent. 33, 15. 94, 40.
- Rufus Aldobrandini comes 499, 45. 512, 10; fil.: Margaretha.
- Ruinenorum regnum 335, 1; rex 335, 1.
- Rumania v. Romania.
- de Rumillie: Ubaldus.
- Rupes-Amatoris, Roquemadour 263, 40.
- Rupes Andel, Les Andelys ad Sequanam 166, 45. V. Andeli.
- Rupes S. Christinae 261, 5.
- de Rupibus: Petrus episc. Winton.
- Rupinus (Leo successor Rubeni) de la Muntaine (Armenia) 112, 25. 149, 20. 346, 20.

Russetum castrum 367, 10; dom.: Rai-
mundus.
Rusia, Rusia 41, 45, 147, 1, 310, 40,
371, 20, 474, 475, 25; rex: Male-
scoldus. — Rutheni 474, 45; Ruthenus
archiep.: Petrus.
Russillon, *Rossillon en Bugey* 85, 20,
87, 30.
Rustancrus: Fulco.
Rustandus v. Roslandus.
Rutarii 487, 40. Cf. Brebantini, Coterelli.
Ruthenorum civ., *Rodez* 255, 56; epi-
scopus 375, 15.
Ruthones 110, 20. — Ruthonia 111, 35.
Rypatorium, *L'Arrivour (dép. Aube)*
530, 5.
Rysa v. Regium.

S.

Sabaudia, Sauveya, Saweya 310, 40,
312, 499, 20; com.: Humbertus III,
Thomas I., Amadeus III., Petrus.
Cf. Moriana.
S. Sabinae tit. Rom. card. presb.:
Willelmus archiep. Remensis.
S. Sabinae, Savinae, card. episc.:
Conradus.
de Sabul, Sabul, Sabuil, Sabuil: Ro-
bertus.
de Sacco fratrum ordo 512, 20.
Sacrum-Cesarum castellum, *Sancerre*
272, 1; comes: Stephanus I.
de Sacy: Rotgerus.
Sagiensis (*Séerz*) episcopus 375, 15;
episc.: Rogerus; Salarium, id est
Saionum, civ. 255, 25.
Sagitta v. Sidon.
Saerus de Quenci comes Wintoniae
427, 20.
Saherius de Arcellis 5, 30, 8, 5.
Saisana v. Suessionis.
Salaces 111, 30, 197, 35, 278, 15.
Salahadinus, Saladinus, Saladinus, Salo-
dinus, soldanus Aegypti et Syriae
76, 10, 80, 102, 1, 109—111, 124, 149,
156, 20, 158, 10, 163, 196—199, 203, 25,
206, 218, 40—220, 5, 235—237, 241,
245, 30, 261, 30, 277, 40, 280, 10, 306, 50,
336, 30, 338, 20—341, 1, 348, 10, 401, 15,
405, 30, 409, 1, 461, 30, 465, 25, 544, 10;
filii 175, 30; fil.: Afdal, Aziz.
Salarium v. Sagiensis.
Salbatin dominus Ornae civ. 474.
Salebia, Salesbia, *Selby* 15, 15, 49, 60.
Salef, Safet, Sapheth, Selef, Selefii, fl.,
Calycadnus 112, 30, 123, 40, 127, 35,
149, 30, 186, 20, 204, 219, 30, 261, 45,
280, 15, 346, 544, 1.
(Saleh-Nodgemeddia) soldanus Baby-
loniae 441, 20.
Salernum, Salerna, Salernia, civ. 59, 5,
115, 116, 25, 130, 15, 151, 5, 157, 30,
170, 215, 45, 245, 25, 283, 50, 307, 15,
339, 15, 385, 1; eccl.: S. Mathaei. —
Salernitani 130, 20, 157, 35, 170,
245, 40, 283, 50, 339, 20; archiep.:
Romualdus.
Salesberia, Salisberia, Salisbiria, Sales-
buria, Saresberia, Saresbyria, Sares-
biria; Sayrebus, Sarum, comitatus,
Salisbury 385, 10, 521, 40; Salesbiriensis
eccl. decanus 142, 20; episc.: Her-
mannus, Osmundus, Rogerus, locelli-
nus, Hubertus, Herobertus, Simon de
Gandavo; canon.: Edmundus de
Abedonia. — Salesb. com.: Willelmus
Longa-apata, Patricius. — Sares-
beriensis: Iohannes.
de Saliceto; Saucoi: Matheus.
Salomo rex Iudaeorum 71, 15.
Salomo rex Ungariae 332, 50, 433, 35
(*falso pro Stephano*).

Salopia, *Shrewsbury* 530, 10.
Salpe civ., *Salpi* 130, 40.
Salt de Bruil 168.
Saltoleia v. Satalia.
Salun, *Salon* 209, 35.
S. Salvatoris eccl. Rom. 429, 30, 460, 20
(Constantiana vocata).
Selzburgensis, Salzbergensis, Salsebur-
genensis, Saxebergensis, Saucburgae,
archiepiscopus 159, 15, 240, 20;
archiepiscopus 315, 35, 372, 20;
archiep.: Adalbertus, Conradus.
Samaris 111, 197, 277, 45, 278, 1.
de Samford: Girardus miles.
Samnium 254, 40.
Sampso episc. Wigorn. 521, 50, 522, 35.
Samso, Sampso, abbas S. Edmundi
324, 46—326, 427, 1.
Samso comes 518, 35.
Samso hostiarius Willelmi com. Nor-
manniae 332, 50.
Samuel 365, 10.
Sanchia, Senchia, Senchea, Schenchia,
Schench, Sench, uxor Ricardi regis
Rom., fl. Raimundi Berengarii IV.
com. Provinciae, 310, 30, 311, 454,
455, 20, 469, 470, 474, 15, 476, 5,
490, 40, 493, 494, 15, 510—512, 1.
Sanctius archiep. Tolet., fl. Iacobi regis
Arragon., 456, 45.
Sancius, Xancius, III. rex Castell., fl.
Alfonst III. regis, 332, 30, 333, 25,
335, 40, 336, 20; fil.: Alfonso.
Sanctius, Sancius, VI. rex Navarrae
78, 40, 125, 45, 153, 10, 154, 20, 215, 30,
269, 10, 338, 45, 401, 30, 542, 40; fil.:
Berengaria.
Sancius I. rex Portugaliae 113, 5, 132, 1,
149, 40, 174, 45, 278, 35, 279, 1, 347, 5.
Sanctorum civ., *Saintes* 255, 55; Xanto-
nensis episcopus 255, 20; episc.:
Henricus.
Sandwicus, Sandwycus, Sandwic, Sand-
icus, Sandwicensis portus; Sandwiz,
Sandwich 22, 30, 25, 5, 27, 15, 35, 40,
141, 25, 170, 15, 219, 5, 244, 5, 283, 5,
307, 10, 313, 314, 20, 351, 10, 431, 20,
436, 40, 465, 30.
Saphadinus, Saffatinus, fr. Saladini,
80, 10, 174, 30, 175.
Sardene, *Sarzana* 131, 35; de Sarcenai
S. Mariae castrum 131, 35, 386, 1.
Sardinia, Sardena, insula 116, 1, 128,
150, 35, 209, 40, 254, 40, 374, 35.
Sarepte (Soracte) mons 515, 25; eccl.:
S. Silvestri.
Saresberia v. Salesberia.
de Saringes (*Züringen*) dux 145, 35;
duces: Bertholdus IV, Bertholdus V.
Sarmatae 370, 35; Sarmaticum mare
370, 35; Sarmaticus fl. 370, 35.
Sarraceni, Saraceni, Sarazeni, Saracena
gens; Sarazins, Sarazinyeit, Sara-
zine gent 73, 15, 111, 5, 113, 1, 175, 40,
197, 10—199, 210, 20, 217, 25, 298, 15,
309, 40, 331, 40, 332, 30, 336, 30, 341, 5,
347, 15, 429, 50, 439, 444, 20, 448, 20,
456, 40, 457, 1, 460, 5, 463, 477,
486, 490, 515, 55, 527, 50, 535, 35,
543, 545, 25, 546, 1; regnum, domi-
nium, terra 198, 40, 199, 5, 438, 10;
rex, soldanus 199; miraldus 463, 40;
reges: Adarra, Salahadinus. — Sar-
racenus quidam 41, 20; S.: Abrilam.
— Sarracenia pravitas 441, 40.
Sarum v. Salesberia.
Satalia, Sateleia, *Adalia* 112, 30, 284, 30,
346, 25.
Saturni tempora 256, 20.
Sauceburga v. Salzburgum.
Saucoi v. Salicetum.

Saul 364, 10—366, 16.
Saumur 112, 1.
Savaricus, Savericus, Savarinus, episc.
Bathon., archidisc. Northampt., cancell.
Burgund., fl. Geldewini, 79, 108, 30,
159, 40, 163, 40—166, 35, 168, 176, 5,
243, 30, 262, 5, 282, 20, 283, 10, 351, 1,
429, 10, 431, 15, 455, 10, 488, 25, 526, 35,
527, 15.
Savaricus de Malo-leone Pictavinus
358, 1, 527, 10.
Savinianus papa 287, 35.
Saxonia; Saxlande 111, 30, 113, 10,
197, 30, 217, 20, 258, 20, 261, 20, 274, 25,
278, 15, 332, 10, 342, 343, 40, 371, 15,
378, 1, 401, 35, 403, 5, 458, 35, 516, 1,
518, 5; ducatus 105, 5, 145, 40, 146, 1,
354, 15; dux 145, 177, 30. — Saxones
16, 30, 40, 5, 110, 20, 225 (vel
Angli), 273, 331, 20, 373, 1, 378, 5,
407, 25, 410, 416, 5, 515, 55, 516, 1;
dux 492, 25; duces: Bruno, Her-
mannus, Henricus Leo, Henricus
com. pal., Adolfus III. com. Holst.
(*falso*), Otto Puer Brunavie. (*falso*).
Seailmannus frater 28, 15.
Scantia 291, 35; Scatania insula 370, 30,
373, 20, 377, 10.
Scarenensis (*Scara*) episcopus 372, 25.
Seeva mercator 72, 45.
Scharra Romanus de genere Colump-
nensi 314, 25.
Sclavi 331, 20, 332, 45, 516, 20 (qui
Vulti dicuntur); princ.: Ratibor. —
Sclavonia 129, 40, 157, 45, 218, 15,
281, 10, 348, 25.
Scola Anglicana v. S. Spiritus hosp.
Rom.
Scotia, Scottia, Seocia, Schocia; Escocae
13, 1, 14, 30, 59, 15, 139, 183, 5,
443, 45, 464, 470, 489, 510, 20. —
Scotti, Scoti; Escot 7, 1, 13, 1,
59, 35, 225, 226, 1; Scotus 326, 1,
400, 5; Scotorum gentes 376, 1; epi-
scopi 178, 15; proceres 313, 10; rex
14, 15, 57, n. 14; reges: Malcolm-
mus II, David, Malcolmus IV, Wil-
helmus, Alexander II, Alexander III.
— Scoti habitus, gestus 326, 1.
Scrullacensis (*Squillace*) comes: Am-
phus.
Scylla, Scilla, Silla 70, 10, 121, 150, 25,
269, 35, 376, 10.
Scythia, Scithia, prov. 255, 10, 291;
inferior prov. 255, 10, 370, 25. —
Scithica barbaries 364, 45.
Secana v. Sequana.
Secusis, Seusa, *Susa* 267, 20, 388, 40.
Sedunensis (*Sitten*) episcopus 375, 35.
Seeyrium, *Cerum prope Legnanum* 92, 15.
Sefridus, Sefredus v. Sigfridus.
Segestorum civ., *Stetron* 255, 65; Sista-
ricensis episcopus 375, 35.
de Seis: Iohannes comes.
Seisuns v. Suessionis.
Selef, Selefii v. Salef.
Seleucii domus Ierosolim. 386, 35.
Selewich v. Sleswic.
Selvedeme nemus, *inter Laurentum et*
Ardeam 115, 1.
Senais, *Senas* 209, 35.
Senchia v. Sanchia.
Senecensis (*Sénez*) episcopus 375, 40.
Senes-la-vele civ., *Cuillavechia* 114, 30.
Senes-la-velle (veîle), *Siens* 131, 30,
174, 20.
Senobaldus v. Sinebaldus.
Senones Galli, Zenones 373, 15.
Senonis; Senonensis, Senonum civ.,
Seni 22, 30, 24, 28, 29, 10, 31, 35,
36, 15, 96, 35, 100, 35, 145, 255, 30,
299, 5, 333, 35. — Sannonenses 299, 15;

- archiepiscopus 375, 10; archiep.: Willelmus, Guido.
 Seon rex Amorreus 237, 238, 10.
 de Sepe: Hugo miles.
 Sequana, Secana, fl. 143, 20, 266, 25, 332, 10, 433, 517, 20.
 Seraph (Asraf) soldanus (de Khelat) 461, 40.
 Serenus medicus 48, 35.
 Serfent insula 128, 10.
 SS. Sergii et Bacchi eccl. Rom. card. diac.: Lotharius (Innocentius III. papa).
 Sergius I. papa 287, 55, 332, 1, 514, 30.
 Sergius II. papa 288, 10, 516, 50, 517, 15.
 Sergius III. papa 288, 30; 518, 35.
 Sergius IV. papa 288, 55, 519, 60.
 Sericus quidam 482, 10.
 Serlo a Wiltunia abbas Eleemosinae 68.
 Serlo abbas Gloucestr. 521, 5, 522, 10.
 Seune castellum, Savona 114, 15.
 Secusa v. Secusia.
 Severinus papa 287, 40.
 Sezille v. Sicilia.
 Sfilizum, *Cephalocchia* 94, 25.
 Shuyn v. Swina.
 Sibilia civ., *Sevilla* 279, 5. Cf. *Hispalis*.
 Sibilla civ. (Africae) 260, 30.
 (Sihylla), uxor Tancredi regis Siciliae, 123, 1, 170, 35, 284, 1.
 Sibilla, uxor Conradi march. de Monteferrato, fil. Amalrici regis Ierosolim., 262, 1.
 Sibilla, uxor Theodorici com. Flandr., fil. Fulconis regis Ierosolim., v. com. Andegav., 266, 40, 292, 50, 298, 25.
 Sicambri 374, 5, 400, 15; rex: Torquatus; Sicamber: Chlodoveus rex Franc.
 Sicambria civ. 374.
 Sicilia, Scyilia, Secilia, Scicilia, Cicilia, Cecilia, Cissilia; Casil, Sezille 13, 30—15, 25, 33, 10, 34, 10, 49, 30, 76, 77, 79, 80, 45, 93, 45, 113, 30, 115, 116, 122, 123, 128, 1, 129, 141, 15, 143, 50, 149—151, 157, 170, 176, 179, 25, 183, 20, 187, 20, 190, 15, 195, 35, 209, 10—211, 35, 231, 10, 232, 40, 236, 237, 20, 239, 240, 10, 242, 10, 244, 40, 245, 254, 40, 261, 50, 267, 40, 269, 20, 270, 274, 20, 283, 40, 284, 293, 1, 310, 332, 53, 333, 1, 335, 5, 338, 45, 341, 1, 346, 40, 350, 10, 351, 376, 5, 382, 40, 401, 35, 410, 30, 419, 40, 436, 15, 459, 35. — Siculi 77, 5, 129, 157, 5, 236, 35, 261, 36, 269, 40, 273, 283, 35, 293, 1, 376, 35, 407, 20, 465, 5, 466, 15, 469, 40, 475—479, 481, 5, 490, 20—492, 10, 505, 40, 508, 20, 511, 520, 5, 535, 1, 536, 5. — Siciliae episcopi 33, 50; reges 73, 10, 175, 20, 232, 40, 262, 10, 460, 25; comes: Rogerius; reges: Rogerius II, Willelmus I, Willelmus II, Tancredus, Constantia et Henricus (VI. imp.), Fridericus (II. imp.), Conradus (IV. rex Rom.), Manfredus, Karolus I. — Siculae res 236, 35; Siculum mare 346, 45; Siculi montes 269, 5.
 Sidon, Sydon, Sagitta, civ. 175, 30, 352, 25, 461, 508, 35; episc.: G.; dom.: Reginaldus.
 Sigbertus rex Westsaxonum 339, 25.
 Sigibertus I. rex Franc. 290, 10; uxor: *falso* Fredegundis.
 Sigisbertus Gemblacensis 256, 30, 257, 30, 522, 35.
 (Sigfridus), Sigafriid, Sefridus, Sofredus.
 Sigfridus (de Westerburg) archiep. Colon. 464, 5.
 Sigfridus I. archiep. Magunt. 182, 10.
 Sigfridus III. archiep. Magunt. 468, 10, 491, 5.
 Sefridus mon. de Claustro 41, 1.
 Sigafriid Danorum regnum affectans 332, 5.
 Sefredus de Alavarno 86, 15.
 Sofredus Gomerii 86, 20.
 Sofredus de Sancto Genesio 86, 20, (Sigelgaia), uxor I. Roberti Wiscard, 2. Alexii I. imp. Constantinop., 128, 156.
 Sigericus rex Wisigoth. 291, 55.
 Sigericus, fil. Sigismundi regis Burgundiae, 265, 1.
 Sigerius v. Sugerius.
 Sigila v. Gisla.
 Sigismundus rex Burgundiae 265, 1, 271, 5; fil.: Sigericus.
 (Silesiae) dux: Henricus II.
 Silvanectis, Silvanectensium civ., *Senlis* 255, 35, 272, 25, 402, 35; episcopus 375, 10. — Silvanectensium fines 272, 1; comes: Wido.
 Silverius papa 287, 25.
 S. Silvestri eccl. in Soracte monte 515, 25.
 S. Silvestri eccl. Viterb. 456, 20.
 Silvester I. papa 48, 1, 287, 1, 331, 15, 365, 20, 366, 1.
 Silvester II. papa, Gerbertus archiep. Ravenn., Rem. 70—72, 288, 50, 412, 519, 50.
 Silvester III. papa 288, 60.
 Silvester (III) antipapa 520, 25.
 Silvia, Silva, *Silbes* 113, 1, 174, 45, 206, 20, 278, 279; eccl.: S. Mariae; episc.: Nicolaus.
 Silvius Eneas 278, 40.
 Silvius 368, 25; fil.: Brutus.
 Simachus v. Symmachus.
 Symon de Turribus card. episc. S. Sabinae (*falso* pro Caeciliae), Martinus III. papa.
 Simon card. episc. Praenest. 313, 314.
 Simon de Apulia episc. Exoniensis, decan. Eborac. 188, 20.
 Simon episc. Leodic. 168, 15, 169, 5.
 Simon de Gandavo episc. Saresber. 314, 15.
 Symon episc. Wigorn. 140, 15, 523, 10, 524, 20.
 Simon (de Luyton) abbas S. Edmundi 494, 1.
 Simon de Monte-forti comes Leicestriae 455, 456, 20, 496, 497, 499, 15, 512, 1; fil.: Henricus, Simon, Guido, Emericus.
 Simon de Monte-forti, fil. Simonis com. Leicestriae, 463, 15, 497, 20, 499, 529, 20; uxor: Margaretha.
 Simon castellanus de Insula 173, 15.
 Symon Dorobernensis 6, 15.
 Simoniaca pravitas 428, 45.
 Simplicius papa 287, 15.
 Sinebaldus, Synebaldus, Synobaldus, Senobaldus, card. presb. S. Martini in Montibus, Innocentius IV. papa.
 Synonis signenta 201, 15.
 Sion, Syon, mons 310, 5, 364, 10, 365, 35.
 Sipontum, Simpontum, Sipunt, Syput, civ. 93, 25, 94, 20, 130, 1, 157, 45.
 Siricius papa 287, 5.
 Sisebodus rex Wisigoth. 292, 5.
 Sisenandus rex Wisigoth. 292, 1.
 Sisinnius, Sisinnus, papa 287, 55, 515, 1.
 Sistaricensis v. Segestorum civ.
 Siwardus presb. 426, 35.
 Sixtus I. papa 286, 30.
 Sixtus II. papa 286, 45.
 Sixtus III. papa 287, 15, 331, 50.
 Sleswicensis, Slewicensis, Soleavicensis urbs, Selewic, Selewich, *Schlenwig* 37, 30, 333, 20; episcopus 372; episc.: Waldemarus.
 Snaudonia, *Snowdon* 527, 35.
 Snotingeham v. Nottingham.
 Socrates 204, 30, 256, 40, 482, 35.
 Sofredus v. Sigfridus.
 Sollinensium civ. 255, 65.
 Solodorum, *Solothurn* 375, 30.
 Sona fl. 373, 10.
 Sophia, uxor Iustini imp., 373, 25.
 Sophia, uxor Waldemari I. regis Danorum, 41, 45.
 Sophoene prov. 255, 25.
 Sor monast., *Sorò in Selandia* 347, 30; abbas: Gaufridus.
 Sorgre, *Sorgues* 209, 35.
 de Sotengaine, *Soltegem*: Girardus.
 Sother papa 286, 30.
 (Sozomenos) Zozomenus 256, 10.
 Spamatum 393, 15.
 Spinchole, *Spinazzola* 170, 35.
 Spira, Nemctensium civ. 167, 255, 40, 343, 20; episcopus 315, 40, 372, 10; episc.: Otto.
 S. Spiritus hospitale Rom., *Scola Anglicana* 460, 1, 416, 25.
 Spisania, Spisanus v. Pisa.
 Spoletana vallis 417, 40; de Sp. valle: Hugelinus: Spoleti dux: Rainaldus.
 Spumae societas 513, 20.
 de Stagno: Willelmus.
 Stamangrensis (*Stavanger*) episcopus 372, 25.
 de Stampis: Rainaldus prior Bermundeseie.
 Standardii, apud Standardum, bellum 12.
 Stapelforda, *Stapleford* 427, 1.
 Statius poeta 270, 30.
 (Stedingi) Stodinges 467, 40.
 S. Stephani in Coelio monte tit. Rom. card. presb.: Martinus, Stephanus, Vivianus.
 Sancti Stephani insula 114, 10.
 Stephanus I. papa 286, 45.
 Stephanus II. papa 258, 20, 288, 1, 515, 30.
 Stephanus III. papa 288, 1.
 Stephanus IV. papa 288, 5.
 Stephanus V. papa 288, 20, 516, 40.
 Stephanus VI. papa 288, 20, 517, 55, 518, 20.
 Stephanus VII. papa 288, 35.
 Stephanus VIII. papa 288, 35, 518, 50.
 Stephanus IX. papa 289, 5, 518, 55.
 Stephanus X. papa 332, 40, 520, 35.
 Stephanus de Langetune card. presb. S. Chrysogoni, archiep. Cantuar. 188, 20, 309, 20, 357, 1, 426, 20, 429, 25, 443, 15, 459, 30, 527, 20.
 Stephanus episc., legatus apost. sedis 516, 15.
 Stephanus electus Camerac. 285, 5.
 Stephanus episc. Noviom. 173, 15.
 Stephanus supprior Cantuar. 310.
 Stephanus capellanus Gregorii IX. papae 489, 30.
 Stephanus rex Angliae, comes Boloniae 3, 4, 10, 12, 30, 14, 40, 23, 15, 30, 45, 60, 15, 141, 1, 227, 297, 45—299, n. 4, 308, 10, 335, 40, 339, 35, 343, 25—345, 5, 354, 458, 20, 523, 524; Stephani gesta 12, 10; familia 14, 35; uxor: Mathildis; liberi: Eustachius, Willelmus, Maria.
 Stephanus comes Sacri-Caesaris, fil. Theobaldi com. Blesensis, 88, 1.

- 102, 45. 103. 147, 20. 261, 10. 272. 333, 35. 347, 1.
- Stephanus de Albemare, fil. Odun com., 140, 5.
- Stephanus de Cheyduint 511, 50.
- Stephanus de Longo-campo 188, 20.
- Stephanus miles Templi Ierosolir. 484, 15.
- Stephanus de Turnham 167, 25.
- Stephanus 122, 10; fil.: Ranulfus, Wilhelmus.
- Sticadae insulae, vulgo Camargas nominatae, *Stoehades* 374, 40. 383, 35.
- Stiria, Stricia, *Steyer* 197, 35. 278, 15; *Streliae* ducatus 475, 35.
- Stodinges v. Stedingi.
- de Straddel, Straddul: Ricardus abbas Dorensis.
- Stralis civ., *Sardica* 370, 10.
- Strango, *Stromboli* 209, 40.
- Stratford castrum 357, 15.
- Straviganensis (*Strengnaes*) episcopus 372, 20.
- Strigoniensis (*Grañ in Hungaria*) archiep.: Lucas.
- Striguil, in pago *Monemuthensi* 528, 30; de Striguell, Struguil, comes: Ricardus.
- Strivilinum, *Stirling* 437, 45.
- Strodes, *Stroud prope Roffam* 311, 45.
- de Strumma, Strummensis abbas: Iohannes (Calixtus III. antipapa).
- Suart presb. 58, 5.
- Subtrahiensis (*Sudreiensis*) episcopus 327, 25.
- Suecia 372, 25; Suecorum, Suevorum reges: Olaf, Lacman, Iacobus.
- Suenus, Suanus, Suein, Suenoito, rex Daniae et Norweg., fil. Haroldi regis, 147, 5. 332. 433, 30; fil.: Canutus Magnus.
- Suein, Swanus (Estrithson) rex Daniae 333, 10. 433, 50.
- Suein rex Daniae 334. 335, 1.
- Suein rex Norwegiae, fil. Canuti Magni regis Daniae, 332.
- Suerinensis (*Schwerin*) comes: Guncellinus.
- Suessionis, Suesionis; Suessionensis, Suessionum civ.; Saiauns, Seissuns, *Soissons* 26, 25—28, 50. 31, 45. 36, 10. 255, 35. 293. 374; episcopus 375, 10; episc.: Guido, Nevelo.
- Suevi, Suavi, Swevi 110, 20. 111, 30. 197, 30. 278, 15. 343, 15. 371, 15. — Suevia, Suavia, Suava, Swavia, Suevia 187, 20. 370; 30. 371, 1. 407, 40. 429, 35; Suevorum prov. 518, 40; duc es: Burchardus I, Fridericus V, Philippus. — Suevus mons 370, 35.
- Suffolchia, Suffolc 265, 35. 487, 45. — Suffolcenses 6, 15.
- (Sugerus) Sigerus abbas S. Dionysii 524, 20.
- Suidigerus episc. Bamberg., Clemens H. papa.
- Suitila rex Wisigoth. 292, 5.
- Suitis prov., *Schurz* 407, 40.
- Sulia v. Syria.
- Summa castrum 386, 5.
- Surleo 41, 10.
- S. Susannae tit. Rom. card. presb.: Petrus Pisanus
- Susanna quae et Ruzela, uxor Arnulfi II. com. Flandr., fil. Berengarii IV. regis Italiae, 292, 45.
- Suthampton, Suthamptonia, *Souhampton* 89, 35. 108, 15. — Hamtonenses, Hamtonenses 6, 35. 7, 1. — Hamptesira comitatus 522, 15.
- Suthewarke 430, 25; eccl.: S. Mariae.
- Suthsexiae comes: Wilhelmus.
- Sutre, Sutrina, Suthrina civ., *Sutri* 131, 25. 434, 35. 509, 45.
- de Suzentorp: Henricus.
- Swenesmuth, *ostium Zwin fl. prope Sluys* 455, 35.
- Swina, Swine, Swiene, Swene, Shuone; la Swyne, portus 170. 243, 30. 314, 15. 472, 10.
- de Swihede (?) dux 174, 25.
- Syloe 32, 35.
- Symmachus, Simachus, papa 33, 20. 287, 20.
- Symon v. Simon.
- Synebaldus v. Sineb.
- Syor 32, 35.
- Syracus civ. 34; Siracusanus episc.: Ricardus.
- Syria, Siria, Suliac terra; Sulie 111, 20. 158. 160, 10. 168. 174, 25. 178. 236—242, 10. 246, 45—248, 15. 460, 50. 465, 20. 474, 45. 490, 15. 499, 30. 500, 40. 508, 20. 533, 10. 541, 10—543. 546; Siria Coeles prov. 255, 15; S. Palestina prov. 255, 15; S. Phenice prov. 255, 15; populus 195, 30; Siria rex 226, 20; princ.: Saladinus. — Siriae deliciae 49, 30.
- T. cf. D.
- Tabaris v. Tiberias.
- Tagus fl., *Tajo* 7, 45.
- Talachar, in com. *Caernathen* 414, 25.
- Talebot: Girardus.
- Tamisia, Tamesis, fl., *Themse* 147, 10. 522, 40. 525, 10.
- Tanays fl. 370. 372, 30. 374, 1.
- de Tancerville: Wilhelmus camerarius.
- Tancredus, Thancredus, Tanchredus, Tanceredus; Tancrez (Tancre), de la Liche rex Siciliae, fil. illeg. Rogerii ducis Apuliae, 76—78. 100, 40. 113, 35. 118—123. 125, 50. 126. 129, 15—131. 146, 10. 149—151. 153. 156. 157. 210. 211, 35. 213. 214. 236, 30. 239, 15. 240, 10. 245. 261. 279, 15. 280. 282, 40. 284, 1. 293, 10. 339. 340, 45. 350, 15. 351. 535. 539. 540, 15; uxor: Sibylla; fil.: Rogerius, Wilhelmus. — Tancredi regis palatium in Catana 126, 5. 153, 20; in Messana 76, 25. 78, 30. 116, 20. 117, 30. 151, 5.
- Tancredus, nepos Roberti Wiscardi, 139, 40. 332, 55. 333, 1.
- Tanemunt portus, *Talamone* 114, 25.
- Tancoo campus 111, 15. 197, 20. 277, 45.
- Tanus rex 370, 25.
- (Tarascense) Terrascense castrum 392, 1.
- Tarentasiensis prov. 374, 35. 376, 30; Tharentasiensis, Tarentensis archiepisc.: Petrus; Tarentensis: Petrus card. episc. Ost. (Innocentius V. papa).
- Tarentus civ. 254, 40; de Tarenta, Tarente, principatus 170. 45. 175, 15.
- Tarraconensis prov. 255, 5.
- Tarsis (*Tarsus?*) reges 35, 15; episc.: Gregorius.
- Tartakan dux Malianitarum 474, 35.
- Tartari 310, 10. 444, 20. 468 (filii Imael). 474. 475. 483, 45. 484; Tartareorum exercitus 439, 45.
- Taruana, Terewane, Morinorum civ., id est Ponticum, *Therouanne* 28, 45. 255, 35; Morinorum episcopus 375, 10; episc.: Milo II. — Tavernense confinium 34, 30. — Morini 12, 35.
- Tassilo dux Bawariae 516, 15.
- Tatiq le Nased 139, 45.
- Taurinum, Toringum 85, 30. 304, 20. 442, 1; episcopatus 384, 10. 388, 40. 388, n. 2; de T.: Petrus miles.
- Taurus mons 255, 15.
- Tavernum, Tavernis, *Taormina* 126
- Taxis rex Ungariae 332, 15.
- de Teis: Gwido.
- Telesphorus, Telesforus, papa 286, 30. 331, 50.
- Tempe vallis 323, 40.
- Templarii: Templi: Templi: Demyl. fratres, milites, militia, conventus 92, 40. 127, 30. 151, 40. 156, 15. 158, 10. 174, 35. 207. 217, 5. 219, 40. 235, 10. 236, 15. 279, 30. 306, 25. 308, 45. 310, 5. 345, 10. 348, 25. 418, 35. 429. 430, 1. 441, 15. 475, 30. 507. 508, 20. 527, 55. 533, 25. 543, 20. 545, 30; magister 190, 10; mag.: Ernaldus, Gerardus de Bidefordia, Wilhelmus de Carnoto, Hermannus Potragoricensis, Thomas Berardi; miles: Foste de S. Audomaro; Templi domorum in Anglia praeceptor: Amedeus.
- de Templo: Ricardus prior S. Trinitatis London.
- Templum, Vetus, London. 412, 5.
- de Tenebrot (*Teckenbury*) comes: Otto.
- Tenelebebi, *Tinchebray* 522, 20.
- Terdon, Derthonia, civ., *Tortona* 335, 25. 384, 1; eccl.: S. Quinen; Tridionensis episc.: Petrus.
- Terra Laboris, Labor, *terra di Lavoro* 130, 40. 131, 1. 381, 5. 478, 35.
- Terra Promissionis, Terra Sancta v. Ierusalem.
- Tertullianus presb. Cartaginensis 256, 20.
- Teste: Henricus.
- Teswetadala, *Troldale* 13, 1.
- Tetio, fil. Hertrami 34; fil.: Hermetus.
- Tewkesberiensis abbas: Alanus
- Thabarie v. Tiberias.
- de Thancht: Iohannes.
- Thebaida prov. 255, 20.
- Thebaeorum legio 388, 1; passio 371, 1; de Th. legione: S. Constantius; Tebeorum vita 375, 30.
- Theias rex Ostrogoth. 291, 50.
- Theod-, Teod-, Theo-, Teo-, Theu-, Teu-
- Theoda rex Wisigoth. 291, 55.
- (Tedaldus) Theardus, Thyardus, archidiaconus de Leges, Gregorius X. papa.
- Theodatus rex Ostrogoth. 291, 45.
- Theobaldus, Theobaldus, Teobaldus; Tiebaus (Tiebaut), Tibaws, Thybaus.
- Theobaldus card. episc. Osiensis, abbas Cluniac. 305. 337, 30.
- Theobaldus archiep. Cantuar., abbas Beccensis 4, 10. 52, 15. 260, 20. 298. 315, 5. 523. 525, 10.
- Theobaldus III. episc. Ambian 272, 30.
- Theobaldus episc. Montia-regalis, abbas S. Mariae Novae 94, 40.
- Theobaldus comes Barenensis 296, 35. 298, 1. 219, 10. 279, 20. 447, 40. 448. 543, 10.
- Theobaldus IV. comes Blesensis, II. comes pal. Campaniae 73. 299, 15. 333, 35. 336, 10. 354, 45. 378, 10. 447, 15 (*falso* comes Burgundiae). 524, 25. 525, 5 (*falso* Theobertus); liberi: Henricus, Theobaldus, Stephanus, Wilhelmus, Alicia.
- Theobaldus V. comes Blesensis et Carnot., fil. Theobaldi II. com. Campaniae, 55, 10. 87, 45. 92, 30. 100. 102, 45. 108, 35. 109, 40. 144, 5. 147, 25. 173, 15. 208, 40. 279, 25. 305, 1. 333, 35. 335, 15. 346, 1. 347, 1. 401, 25—403. 406, 5. 447. 507, 45; uxor: Alix; fil.: Ludovicus.
- Theobaldus Chabot 86, 40.
- Theobaldus de Vileta 86, 15.

- S. Theofredi monast. 384, 20.
 Teudegisilus rex Wisigoth. 291, 35.
 Theudemir rex Ostrogoth. 271, 45.
 Teolinus card. presb. S. Vitalis 95, 25.
 Theodora, uxor Conradi march. de Monte-ferrato, soror Alexii Angeli imp., 101, 45, 145, 10, 544, 15.
 Theodoricus, Theodoricus, Theodericus, Thidricus, Tierricus, Terrius; Tiers.
 Theodoricus II. archiep. Vesont. 113, 20, 123, 40, 279, 20, 339, 50, 544, 30.
 Thidricus. episc. Ambian. 298, 10.
 Theodericus conversus Cartusae 301.
 Theodoricus I. rex Franc., fil. Chlodovei regis. 374, 25.
 Theodoricus III. rex Franc. 258, 290, 25, 291, 5, 514, 30; fil.: Clodoveus III, Childebertus III.
 Theodoricus IV. rex Franc., fil. Dagoberti III., 258, 15, 290, 30, 291, 10; fil.: falso Clotarius.
 Theodoricus rex Ostrogoth. 291, 50.
 Teodoricus I. rex Wisigoth. 291, 35.
 Teodoricus II. rex Wisigoth. 291, 50.
 Theodericus comes Flandr. 23, 45, 266, 35, 292, 50, 298, 403, 45, 434, 45 (Theodorus), 452, 25, 464, 25; uxor: Sibylla; fil.: Petrus, Philippus, Matheus.
 Theodericus comes Hollandiae 109, 5.
 Theodoricus dom. de Falkemonte 498, 45; fil.: Beatrix.
 Theodoritus 256, 40.
 S. Theodori, Theodorij, eccl. Rom. card. diacon.: Herdizun, Gregorius de Crescentiis.
 Theodorus I. papa 287, 45.
 Theodorus, Teodorus. II. papa 288, 25, 518, 25.
 Theodosia urbs, *Feodosia*, *Kafa* 370, 20.
 Theodosius diacon. 369, 40.
 Theodosius imp. 256, 45, 258, 35.
 Theodosius III. imp. 515, 5.
 Theophilus legatus apostol. 516, 45.
 Theophilus imp. Constantinop. 332, 5.
 Theodulfus abbas Floriac. 331, 45.
 Theodwaldus, Theodowaldus, maior domus 259, 15, 290, 25.
 Therne v. Cerne.
 Thessalia 255, 10.
 Thessalonica urbs 237, 40.
 Thessica, fil. Chyrcae, 474.
 Theulfus episc. Wigorn. 522, 40, 523, 10.
 Theutonici, Teutonici, Teutones; Ties 16, 45, 38, 20, 110, 113, 123, 5, 142, 146, 30, 151, 55, 169, 45, 183, 20, 279, 30, 306, 35, 324, 30, 350, 373, 5, 380, 413, 35, 415, 40, 419, 25, 487, 20, 488, 30, 496, 40, 498, 35; episcopi 230, 274, 40, 275, 20; clerici Paris. 181. — Theutonia, Teutonica 110, 5, 187, 15, 261, 1, 263, 5, 272, 50, 347, 30, 348, 20, 373, 20, 381, 20, 506, 10; Teutonica ditte 245, 15; Theutonicum imperium, regnum 96, 230, 10, 239, 45, 245, 20, 247, 30, 270, 274, 5, 276, 10, 353, 35, 381, 15, 404, 20, 407, 10, 408, 1, 416, 5; imperatores 245, 10; rex 26, 30, 381, 20; principes, magnates 95, 20 — 98, 260, 35, 381, 30, 509, 10. — Theutonicorum exercitus 236, 30, 335, 20; milites 464, 10. — Teutonicus furor 46, 5, 111, 25, 197, 30, 278, 10, 407, 25, 419, 30; insania 498, 1; intemperantia 405, 40. — Theutonica lingua, Teutonice 39, 1, 41, 1, 207, 1, 231, 25, 349, 5, 408, 15.
 Teutonicorum (Alemannorum) domus S. Mariae Ierosolim. 441, 15, 484, 15; dominus 484, 15; mag.: Hermannus, Willelmus. — Alemannorum hospitalis cimiterium Acon. 280, 1.
 Thintas (i. e. Chindasuinth) rex Wisigoth. 292, 5.
 S. Thomae capella iuxta Claustrum 40, 45.
 Thomas (Maurocenus) patr. Constantinop. 354, 40.
 S. Thomas archiep. Cantuar., cancell. Angl. 22, 42, 64, 35, 65, 5, 69, 15, 92, 10, 93, 30, 100, 20, 141, 142, 148, 25, 174, 15, 257, 50, 263, 273, 40, 283, 35, 301, 20, 303, 15, 336, 337, 20, 401, 30, 403, 5, 408, 443, 5, 447, 15, 452, 487, 35, 524, 40 — 527, 40; S. Thomae sepulchrum, capella, tumba 39, 40, 45, 42, 20, 99, 15; reliquiae 37, 10; aqua 38, 45; ecclesia 189.
 Thomas I. archiep. Eborac. 521, 5, 522, 1.
 Thomas II. archiep. Eborac. 522.
 Thomas de Cantilupo episc. Hereford. 530.
 Thomas abbas Cogeshal 329, 15, 355, 1.
 Thomas abbas, prior Evesham. 422, 20 — 425.
 Thomas praepos. Paris. 181.
 Thomas Berardi magister militum Templi Ierosolim. 483, 45.
 Thomas comes de Celano 507, 40.
 Thomas I. comes Morianae et Sabaudiae 462, 45; fil.: Bonifacius archiep. Cantuar.
 Thomas II. de Sabaudia comes Flandr. 509, 25, 510, 40; uxor: Johanna comit. Flandriae.
 Thomas, fr. Doulli Bardalli, constabularius 88, 20.
 Thomas de Brindlione 310, 50.
 Thomas Brunus 132.
 Tumas de la Fere 139, 45.
 Thomas de Turnebue miles 36, 40.
 Thomas civis Laodicensis 38, 25.
 Thornacensis civ. v. Tornacum.
 Thoron v. Turon.
 Thorum villa, *Le Thor inter Avignon et Faucluse* 386, 40; eccl.: S. Mariae.
 Thracia, Thraciae, Tracia, Tracea 227, 45, 236, 5, 254, 35, 255, 10, 291, 35, 374, 1; prima prov. 255, 10; secunda prov. 255, 10.
 Thuringia, Turingia, Turyngia 111, 30, 197, 25, 278, 15, 518, 45; landegr.: Ludovicus III, Henricus. — Thorinorum fines 374, 15.
 Thuronis v. Turonis.
 Thurstanus v. Turstanus.
 Thuscia v. Tuscia.
 Tyberiadensis, de Tabari, dom.: Hugo, Odo de Monte-Beligardo; de Thabarie fratres 543, 10.
 Tyberis fl. 114, 30, 372, 35; Tyberinum ostium 269, 30.
 Tiberius, Tyberius, imp. 368, 1, 370, 30, 377, 10, 482, 30.
 Tyberius (Flavius III) imp. 514.
 de Tichesherst parrochia, *Ticehurst in com. Sussex* 503, 30.
 Ticinum v. Pavia.
 Tygris fl. 255, 15.
 Tile ultima v. Islandia.
 Tirepreie, Tireproie: Petrus.
 Tisanus v. Vesontinus.
 Titus imp. 258, 35.
 de Toci: Nargevot.
 Toleta 333, 25; archiep.: Sanctius. — Toletae regnum 335, 40; reges v. s. Castella. — Toletani philosophi et astronomici 404, 25.
 Tolgan rex Wisigoth. 292, 1.
 Tolonensis (*Toulon*) episcopus 375, 40.
 Tolosa, Tholosa, Tholosia, Tolosaticum, civ., *Toulouse* 51, 10, 85, 10, 187, 10, 255, 65, 524, 45; episcopus 375, 10; Tolosae milites 314, 25; Tolosanis tempestas 51, 35; com.: Alfonsus, Raimundus V, Raimundus VI, Raimundus VII. Cf. S. Aegidius.
 Tonebregge, *Tinbridge* 311, 49.
 Torel: Amauris.
 Toreneus de Chambel 86, 20.
 Toringum v. Taurinum.
 Tornacum: Tornacensis, Thornacensis, Turnacensium civ., *Tournai* 188, 15, 255, 35, 312, 25, 374, 20, 437, 25; episcopus 375, 10.
 de Torneham: Robertus.
 Torquatus rex Sicambrorum 374, 15.
 Torquorum gear v. Turri.
 Tortosa v. Antarakus.
 de Torvun: Amedeus.
 Toste de Sancio Odmero miles Templi 143, 25.
 Tostius comes 139, 30.
 Totila rex Ostrogoth. 291, 45.
 Toulun v. Tullum.
 Traces, Tyraces 372, 35.
 de Traci: Willelmus.
 Traianus imp. 258, 35.
 Traiectum, *Utrecht* 332, 40; episcopus 372, 15; episc.: Henricus II.
 Traigoz: Willelmus.
 Trane civ., *Trani* 130, 35; portus 129, 45, 157, 45.
 Transalbani 332, 20.
 Transalpinus praesul: Gulfredus.
 Transhumbrani v. Northumbria.
 Trecae, Tricasium, civ.: Trois, *Troyes* 255, 30, 311, 20; episcopus 375, 15; Trecesens nundinae 417, 35; comites v. s. Campania.
 Tregorensis (*Tréquier*) episcopus 375, 15.
 de Tremule portus, *Termoli* 130, 1, 157, 45.
 Trenchemer: Alanus.
 Trepta fl. 522, 30.
 de Tresoni, *Tresigny*: Otho.
 Treveris, Trevis: Treverensis, Treverorum civ. 15, 255, 332, 10, 347, 50 (*falso pro Trivellis*), 374, 25, 435, 5. — Treverensis prov. 296, 15; ecclesia, archiepiscopatus 276, 5, 297, 40, 304, 10; archiepiscopus 315, 40, 372, 20, 492, 25; archiep.: Arnoldus, Rodulfus de Wied (elect.), Volcmarus (elect.), Arnoldus II.
 Treves territorium, *Trèves* 388, 30.
 Trezensis vallis, *Drac?* 367, 10.
 Tria, *Tric*, *Trye*, locus *Normanniae prope Gisors* 109, 50, 145, 25, 305, 25.
 Tricaricensis (*Tricarico*) episc.: Robertus.
 Tricasium v. Trecae.
 Tricastinorum civ., *St. Paul-Trois-Châteaux* 255, 50; episcopus 375, 40.
 Tridentinus episcopus 315, 35.
 Tridiomensis v. Terdonensis.
 Triffar ropis, *Strivati* 128, 10.
 S. Trinitatis eccl. cathedr. Cantuar. capitulum 40, 40; prior 38, 40, 39, 5; monachi 504, 30.
 S. Trinitatis eccl. London. canon.: Ricardus.
 S. Trinitatis monast. in Melide 116, 30, 151, 15.
 Tripolis 109, 10, 196, 199, 10, 255, 5, 352, 35; Tripolitana terra 484, 5; comes: Boemundus IV. — Tripolitanae deliciae 49, 30.
 Trivalli (Tribali in Thracia) 370, 1.
 Trivallis, Trivellis, Trevelles, castrum, *Trifels* 162, 5, 262, 10, 281, 25.
 Trogus Pompeius historiographus 256.
 Troia 373, 35, 374. — Troiani 373, 40;

- Troianum regnum 369, 25; rex: Priamus — Troianum excidium 377. *Cf.* Ilium, Pergam.
- (Troia) la Traie civ. 130, 40. — Troiani, Troiacenses episc.: Elias, Philippus.
- Troianus rex Francorum 378, 16.
- Trophimus episc. Arelat. 374, 60. 390, 35.
- Trotman: Iocelinus episc. Bathon., Hugo episc. Lincoln.
- Truco rex Norwegiae, fil. Haluinis, 332, 20; fil.: Olaf.
- Truncus *prope Bapaume* 261, 10. 271, 35.
- Tullum, Leucorum civ.; Toulum, *Toul* 163, 6. 255, 35; Tulidensis episcopus 372, 20.
- Tuluns, *Toulon-sur-Arroux* 209, 1.
- Tomas v. Thomas.
- Tungrorum civ., *Tognern* 255, 40.
- Tunicii rex 499, 25.
- Tunmutensis (i. e. Tunnunensis) episc.: Victor.
- Turci, Thurci, Turchi; Turcs 112, 23. 201, 30 — 208, 5. 216 — 219. 228, 15. 238, 20. 241. 474, 45. 545; Turcorum terra 112, 30; *finis* 202. — Thorquorum gens 314, 15. — Turci Mauripuli 338, 20. — Turcopoli; Turcoples 217, 5. 545, 35.
- Turismodus rex Wisigoth. 291, 50.
- Turkemanni 198, 25.
- Turnacensium civ. v. Tornacum
- de Turnebuhe: Thomas miles.
- de Turnham: Stephanus.
- Turnus 343, 1.
- Turon, Turona, Thoronus mons apud Aconem, *Toron* 113, 20. 206, 20. 207, 15. 279; Turonum Winfridi (?) 461, 25; Turonensis dom.: Simon de Monte-forti; de Turum: Humfredus.
- Turonis, Thuronis, Turonia, Turon, Turonorum civ., *Tours* 111, 35. 141, 15. 255, 30. 260, 35. 263, 10. 332, 10. 337, 1. 373, 30. 431, 1. 435, 20. 463, 35. 487. 516, 45; eccl.: S. Mauriti; Turonensis eccl. 299, 10; archiepiscopus 278, 25. 375, 15; archiep.: Gregorius; thesaur.: Robertus; vicecom.: Raimundus II. — Turonense concilium 232. 452, 25. 525, 25; synodus 342, 20.
- Turpinus 206, 35. 368, 25; eius gesta Karoli Magni 69, 35. 368, 25.
- Turri frater de Cartusa 96, 1.
- de Turribus: Symon card. S. Caeciliae (Martinus IV. papa).
- de Turum v. Turon.
- Turstinus, Thurstanus, archiep. Eborac. 14, 5. 523, 50.
- Turstinus dux Normannorum 293, 5.
- Tuscia, Thüsicia, Tuscania, Tuscania 99, 30. 111, 30. 131. 148, 1. 176, 25. 187, 5. 197, 35. 254, 35. 278, 20. 335, 25. 371, 25. 393, 5. 416, 1. 427, 15. 435, 25. 493, 25. 491, 15. — Tüsici, Tuschani, Tuscanenses 99, 30. 110, 20. 144, 55; Tuscus: Eugenius III. papa.
- Tusculanum, Thusculanum, Tusculana civ. 123, 35. 154, 40. 155. 262, 1. 281, 1. 338, 15. 351, 35. 380, 40; card. episc.: Imarus, Nicolaus, Petrus (Iohannes XXI. papa). — Tusculanenses 155, 30; Tusculanus: Aegidius.
- Tussa (Turba) civ., *Tarbes* 255, 60. *Cf.* Bigorra.
- Tyane civ., *Teano* 130, 45.
- Tyana fl., *Tyne* 11, 1. 510, 40.
- Tyras, fl. Iaphet, 372, 35.
- Tyrenum, Tirrenum, Terrenum, mare 269, 25. 368, 25. 372, 35. — Tyrrenia pars Italiae Etruria 372, 35.
- Tyrus, fr. Lydii, 372, 35.
- Tyrus, Tirus, civ. 80, 20. 101, 45. 112, 40. 149, 25. 156, 10. 175, 45. 196, 5. 193, 10. 205, 15. 216. 219. 236, 10. 239, 15. 261, 80. 284. 336, 35. 339, 45. 346, 30. 347, 15. 352, 35. 405, 40. 429, 40. 461, 30. 484, 5. 527, 55. 542, 40; archiepiscopus 219, 20. 277, 5; archiep.: Petrus; custos: Conradus de Monte-ferrato.
- U.
- Ubaldu, Uboldus v. Humbaldus.
- Ubsalensis (*Upsala*) archiepiscopus 372, 25.
- Ucentiense castrum, Astitucense, *Uzés* 255, 60; Uccentensis, Ucciensis episcopus 386, 30. 393, 30; episcopus 375, 20.
- Ulerun v. Oloron.
- Ulix fallacia 201, 20.
- Ulixibona, Ulixibona, Ulyxibona, Olisiponis, Holisiponis, Lesebonia, Lixbonensis civ. 5—9. 16, 5. 278. 298, 20. 345, 10. 435, 5; loca: arx 9; suburbium 7, 20; S. Vincentii castrum; eccl.: S. Martyrum; episcopus 9, 45.
- Ultramentani 77, 5.
- Umbria, Ymbria, prov. 254, 35. 371, 30.
- Ungaria, Hungaria; Ungarorum, Hungrorum regnum 199. 200, 20. 219, 30. 278, 25. 310, 10. 371, 10 (vel Hunia). 405, 25. 433. 474, 45. 516, 20. — Hungari 264, 40. 332, 50. 518, 5; reges: Taxis, Stephanus I, Petrus, Salomo, Bela III, Andreas II, Ladislaus IV; comes: Nicholaus.
- Ungrinus de Frabricis 86, 20.
- Urbanus I. papa 286, 35.
- Urbanus II. papa, Germanus 289, 10. 333. 379, 40. 428, 20. 434. 521.
- Urbanus III. papa, Humbertus archiep. Mediolan., archidiacon. Bituric. 33. 108. 109. 148. 195, 30. 235. 261, 20. 274, 30—277, 5. 289, 25. 304. 305. 336. 337, 15. 342, 20. 345, 45. 380, 35. 408, 40. 412, 10. 436, 5. 458, 35. 526.
- Urbanus IV. papa, patr. Ierosolim. 311. 382. 470, 20. 494, 10—497, 5.
- Urbanus episc. Landav. 428, 40. 522, 15.
- Urbs v. Roma.
- Urbs Legionum (*Caerleon*) archiepiscopus 226, 10.
- Urbs-vetus, *Orvielo* 39, 30; praefectus 39. (Urraca), fil. Alfonsi VI. imp. Hispaniae, uxor Raimundi ducis Burgundiae, 332.
- de Ursicampo (*Orcamp*) abbas: H.
- Utherpendragon rex Britanniae 225, 45; fil.: Arturus.
- V. cf. F. W.
- Vacarius magister 315, 10.
- Valculur v. Vallis-colorum.
- Valdes primas Waldesiorum, civis Lugdun. 66, 40.
- Valdesii 66, 40. 67, 1.
- Valens imp. 291, 40.
- Valensium civ., Octodorus, *St. Maurice* 255, 45.
- Valentia, Valencia, Valentinorum civ., Valences 209, 35. 255, 50. 269, 25. 367, 40; Valentinus, Valentinensis episcopus 386, 15. 389, 5; episcopus 375, 25. 386, 25; episc.: Willhelmus.
- Valentina prov. 255, 20.
- Valentiniana; Valocenes, *Valenciennes* 267, 5. 417, 30.
- Valentinianus imp. 374.
- Valentinus papa 288, 20. 516, 80.
- Valeria prov. (Pannoniae) 255, 16.
- Valerius Maximus historiographus 256, 5. 482, 10 (*falso* Valerianus).
- Valesium, Valeis, *Valois* 69, 30. 402, 35.
- Vallis (?) 506, 45.
- de Vallis: Robertus.
- Vallis-colorum, Valculur, *Vaucoeurs* 163. 242, 50.
- Vallis-Domini 64, 30.
- Vallis S. Petri 322, 45.
- Vallium-Dunae, *Le Val-ès-Dunes* 520, 30.
- Vappincentium civ., *Gap* 255, 65; Vappincensis diocesis 388, 10; episcopus 375, 35.
- Vasatica civ., *Bizas* 255, 60; Basatensis episcopus 375, 35.
- Vasconia v. Wasconia.
- Vasionensium civ., *Vaison* 255, 50; episcopus 387, 20; episcopus 375, 40.
- Veeta insula, *Wight* 139, 30.
- Vellavorum civ., *Velay* 255, 55.
- Velletre, *Velletri* 147, 35; Vellestrensis prov. 305, 35.
- Venciensis, Virsciensium civ., *Vence* 255, 65; episcopus 375, 40.
- de Vendoil: Clarembald.
- Venetensis (*Vannes*) episcopus 375, 15.
- Venetia, Venecia, Venetiae, Venia, civ. 95, 15—99, 25. 129, 40. 130, 1. 144, 25. 145, 1. 157; 159, 10. 237, 20. 240, 10. 261, 1. 270, 15. 281, 10. 301, 25. 335, 35. 435, 40. 487, 50. 505, 30; loc.: Rivus-altus; eccl.: S. Marci; provincia 254, 40; patr.: Angelus; dux 332, 35. 354, 40; dux: Henricus Dandolo.
- Veneti, Venetici; Venetiens 111, 30. 197, 35. 209, 30. 278, 20. 293, 45. 535, 30. — de Venetia gulfus 129, 35. 157, 40. — Venetum concilium 380, 15.
- Venus, Affrodite 70. 71. 259. 342, 50.
- Veneris Portus v. Pottus Venetia.
- de Ver: Radulfus, Willhelmus episc. Hereford.
- Vercellensis civ., Verzellum, Verzeas, *Vercelli* 131, 40. 304, 30. 413, 15.
- Verdensis (*Verden*) episcopus 372, 10.
- Veredunensium, Verdunensis civ.: Verdun 255, 35; episcopus 372, 20; episc.: Gerardus de Grauntsonis; de V.: Bertrammas, Willhelmus, Willhelmus archidiacon. Glocestriae.
- de Vergeio (*Vergy*) castell.: Wido.
- Vermedais, Vermundais v. Viromandia.
- Vernolium, Veannullium, opp., *Verneut* 233. 261, 40.
- Vernun, *Vernon* 179, 30.
- Verona, Veronia, civ. 107, 10. 108, 10. 261, 15. 273, 35. 274. 304. 305, 5. 505, 35. — Veronenses 268, 5. 305, 10; episcopus 208, 1; episc.: Adelardus. S. Veronica 131, 20.
- Verzelais, *Vezelay* 209, 1; Vergelense coenob. 13, 10.
- Vesontionensium civ., Bersentium; Besenzun, Besenceve, Besençon; Crisopolis 94, 25. 255, 45. 262, 40; Bisuntinus (Bizuntinus, Tisanus) archiepiscopus 375, 35; archiep.: Eborardus, Theodericus II, Gaufridus. — Bisuntina prov. 374, 35. 376, 30.
- Veste, Bestie, civ., *Viesti* 93, 25. 94, 20. 130, 1. 157, 45.
- Vetani visio v. Wettin.
- Vetus de Monte, Montanis, Senex Montanus 218, 55. 246, 50. 247. 284, 30. 347, 20. 508, 25.
- (Viborg) Hybergis 334, 30; Wiburgensis episcopus 372, 25.
- Vicencia v. Vincentia.
- de Vicenis frater quidam 406, 10.
- S. Victoris abbatia in Marsilia 150, 20.
- de Sancto Victore Paris.: Hugo magister.
- S. Victor 150, 25.
- Victor I. papa 286, 35.
- Victor II. papa 289, 5. 332, 35; 520, 35.
- Victor III. papa, Desiderius 289, 10. 333, 5. 521, 25.

- Victor IV. papa. Octavianus card. Rom. eed. 23, 20. 82—34, 1. 36. 34, 30. 60, 20. 90. 109, 5. 141. 230—232. 234. 260, 35. 262, 35. 263, 30. 289, 30. 298, 45—300, 15. 325, 40. 335, 35. 430, 35. 431, 1. 435. 443. 452. 458, 20. 464. 487. 524, 50. 525, 20.
- Victor episc. Tunnunensis 257, 5.
- Victoria villa prope Parmam 469, 35.
- Vidochus de Anoch 34, 30.
- Viena, Wena, Ginana, Wien 158, 30. 159, 15. 218, 15. 262, 5. 281, 10. 349, 5.
- Vienna, Viana: Vienne, Vyen 66, 15. 166, 20. 209, 35. 271, 1. 314, 45; archiepiscopus 66, 30. 260, 20. 261, 25. 375, 20; archiep.: Wido, Robertus, Amardus. — Viennensis prov. Viensis 166, 20. 255. 374, 35. 376, 5. 384, 20.
- de Viensis: Girardus, Ingelramfus.
- Vigilius papa 287, 30.
- Vigornensis, Vigorniensis v. Wigornia Vilenove, Villeneuve 150, 45.
- de Vileta: Theobaldus.
- Villa-benedicta; Vilar-benerth, Villabenoit 322. 323, 45. 411, 10; clericorum collegium 317.
- Villafranca, Villefranche 209, 1.
- de Villiaco (Villers) abbas: Conradus. S. Vincentii eed. Ulixison. 7, 25.
- Vincentinus (Vicenza) episcopus 314, 20; de Vincencia: Iohannes fr. Praelicatorum.
- Vinsauf: Galfridus.
- Vinsiciensium v. Venciensis.
- Vintemile, Witemile, civ., Vintimigha 114, 10. 115, 30. 150, 30.
- Virgilius poeta 45, 25. 342, 55. 384. 385. 392. 393, 1; Virgilius balnea in Baie portu 115, 15.
- Viromandorum civ., St. Quentin 255, 35.
- Viromandia, Viromannia, Veromandia; Vermelais, Vermundais, Vermundeis, Vermundoys, terra 100, 30. 105. 106, 35. 145, 20. 148, 15. 302, 40. 403; comitatus 402. 404, 10. 406; com.: Herebertus II. Radulfus I, Philippus (comes Flaundr.).
- Vitalianus papa 287, 45.
- S. Vitalis tit. Rom. card. presb.: Teodinus.
- Viterbium, Viterbum, Witerbium, Biterivium, Biternum; Viterbe, Vyterbe, Biterve, Viterber, Wyterber 131, 25. 312, 25. 426, 25. 429, 25. 456, 20. 470, 20. 495, 20. 499. 500. 509. 512, 15; eed.: S. Blasii, S. Silvestri.
- Vitulus: Willelmus.
- Vivarium, Vitiars 255, 50; Virariensis episcopatus 393, 10; episcopus 375, 25.
- Vivianus card. presb. S. Stephani in monte Celio 95, 40. 390, 40.
- de Voiron: Odo.
- Volmarus v. Fole.
- Vortiginus, Vortegirngs, rex Britanniae 225.
- Vreban v. Brabantia.
- Vrytancit v. Britannia.
- Vulcanus 209, 40. 520, 5; Vulcan insula 115, 15.
- W. cf. V.**
- W. Gifford 430, 25.
- Wacon rex Longobard. 292, 15.
- Wach, Wac: Baldewinus.
- de Wahelle: Waltherus.
- Waia fl., Wye 63, 30.
- Guala card. presb. S. Martini, card. diac. S. Mariae in Porticu 424, 50. 489, 25. 527, 40.
- Walamer rex Ostrogoth. 291, 45.
- Walcherus episc. Dunelmensis 139, 35.
- Waldomarus episc. Sleswic., fil. Canuti III. regis Daniae, 335, 1.
- Waldemarus I. rex Danie 37, 35. 41, 45. 42. 165, 5. 334—336, 20. 407, 35. 459, 25; liberi: Canutus VI, Ingeburga (Bötilla).
- Waldemarus II. rex Daniae, fil. Canuti VI, 355, 40. 506, 20.
- Waldevus, fil. Baldewini de Biere, 89, 20. 143, 15.
- Wale Payel dominus 472, 35.
- Walentina, Waletona, Wallon 265, 35. 344, 10.
- de Sancto Walerico: Bernardus.
- Walingeford, Walingford, Wallingford, Wallingforde, Walingforde 312, 10. 425, 35. 479, 30. 490. 497, 25. 512, 5.
- Walkelinus episc. Winton. 521, 50.
- Walkelinus de Ferrariis 279, 25.
- Wallia rex Wisigoth. 291, 55.
- Wallia, Waldia; Cambria, Kambria; Chymry, Wales 111, 30. 355, 25—357, 15. 409. 410, 5. 429, 1. 448, 5. 503, 30. 522, 35. 525, 30. 527, 20. 528, 45. — Walenses, Wallenses, Avalenses 63, 30. 69. 141, 1. 225, 30 (reliquiae Britonum). 410, 5. 414. 429, 1. 443, 45. 472, 10. 479, 15. 487, 40. 496, 40. 511, 30. 523, 40. 527, 1. 529, 20. 530, 5; Kambrenses 409, 10; Kambrica militia 410, 20; duces 443, 5; princ.: Lewelinus, David, Madocus, Morganus.
- Walrammus, fil. Henrici III. ducis de Limburg, 174, 25.
- Wallarius comes de Mellent 523, 5.
- Walravus comes 201, n. 1.
- de Walsingham capella 471, 30.
- Walzelmus, Walzelinus, Walzenlinus, episc. Carnot. 139, 15. 433, 20. 518, 1.
- Waltherith rex Longobard. 292, 15.
- Waltherus, Waltherus, Valterus, Gualterius, Galterus; Waltiers.
- Gualterus antipapa 379, 40 (falso).
- Walterus card. episc. Alban. 95, 20.
- Walterus archiep. Panormit. 41, 20. 94, 35. 95, 10. 270, 10.
- Walterus de Constantiis archiep. Rothomag. episc. Lincoln., archidiacon. Oxon., iusticiarius Angliae 77, 40. 93, 10. 107, 40. 108, 1. 114. 117, 35. 119, 20. 125, 10. 144, 10. 149, 35. 159. 166. 168. 214, 25. 215, 40. 243, 30. 262. 282—285, 1. 305, 25. 325, 35. 402, 10. 410, 30. 541, 15.
- Walterus archiep. Senon. 293, 20.
- Walterus elect. Camerac. 285, 5.
- Walterus de Langtone episc. Coventr., thesaurarius Edwardi I. regis Angliae 314, 10.
- Walterus Lotharingus episc. Hereford., capellanus Edgythae reginae 139, 25.
- Walterus de Gray episc. Wigorn. 188, 20. 427, 20.
- Walterus (Cantilupe) episc. Wigorn. 494, 1.
- Walterus de Rogate poenitenciaris Rom. eed. 483, 15.
- Walterus abbas de Bello 4, 10.
- Walterus Map archidiacon. Oxoniensis, praecentor Lincoln. 61, 62.
- Galterus comes Niveraensis, mon. Cartusian. 65.
- Walterus comes de Brene 178, 30. 206, 35. 207, 20. 219, 40.
- Walterus de Bello-campo 471, 35.
- Walterus cogn. Buc de Brabantia 358, 1.
- Walter de Campes 140, 1.
- Walterus Espec 12, 40.
- Walterus de Fontibus 90. 143. 260, 45. 267, 30.
- Waltherus de Gant 12, 35.
- Walterus de Moac admiralis Siculus 95, 5.
- Walterus de Wahelle 265, 45.
- Walterus camerarius Philippi II. regis Franciae 166, 10. 173, 15.
- Walterus (falso pro Matthaeo) cancellarius Tancredi regis Siciliae 119, 40; fil.: Ricardus.
- Waltiers, fil. Roberti, 57.
- Walzelinus, Walzenlinus v. Walzelmus.
- Wandalorum regis fil.: Grado (fabul.).
- Wandalus fl. Wandalorum 370, 35.
- Wangionum civ. v. Wormatia.
- Waratho, Warato, maior domus 259, 10. 290, 20.
- de Warci: Rodulfus burgensis.
- Warenbiae con.: Willelmus, Reginaldus (Bolon.).
- de Warewic comes: Henricus.
- Guarinus card. episc. Praenest. 47, 35.
- Guarinus (Gerardi) archiep. Bituric. 95, 30.
- Guarinus electus Ebroidensis 177, 15.
- Guarinus (de Monte-acuto) magister Hospitalis in Jerusalem 448, 25.
- Guarinus, fil. Geroldi, 119, 40.
- Guarner comes de Greez 140, 1.
- Wasconia, Vasconia, Guasconia, Gasconia; Gwasgwin 231, 20. 314, 5. 331, 40. 373. 375. 447, 10. 513, 35. 516, 60. 528, 30—530, 30. — Vascones, Guascones, Gascones, Wasconenses; Gascon 188, 30. 331. 374, 1. 379, 20. 496, 45. 538, 1.
- de Wascul: Gillebertus.
- Wasfalia v. Westfalia.
- de Waverle (Waverley) conventus 464, 15.
- Welfo comes 264, 25; fil.: Iudith.
- Wellensia archidiacon.: Hugo Trotman.
- Wena v. Viena.
- Wenta v. Wintonia.
- Werchebure v. Merseburg.
- Werdense opp., Kaiserswerth 498, 30.
- Weremundus, fil. Wielardi, 34, 25.
- Werke, Wark 58, 25.
- Werzeas v. Vercellensis civ.
- Westburum in Glocestrensi pago 62, n. 1.
- Westfale, Wetzlar? 179, 30.
- Westfalia, Westfallia, Wasfalia 111, 30. 197, 35. 278, 15. 371, 15.
- Westmeria, Westmoreland 234, 5.
- Westmonasterium; Westmooster, Westmustier 112, 5. 149, 35. 219, 10. 263, 15. 269, 15. 274, 1. 275, 20. 312, 35. 432, 10. 453, 15. 458, 1. 464, 10. 478, 15. 479, 30. 489, 50. 495, 45. 500, 25. 503, 1; capitulum 478, 25; abbas: Ricardus; capella: S. Katherinae.
- (Westsaxonum) reges: Ine, Aethelheard, Cuthred, Sigebertus, Cynewulfus, Brihtricus.
- (Wettini) Vetani visio 516, 55.
- Wibertus, Withbertus, Gerebertus, archiep. Ravenn., Clemens III. antipapa.
- Wicardus archiepiscopus in pago Lugdunensi 41, 15.
- Wicheburch v. Herbipolis.
- (Wichmannus) archiep. Magdeburg. 96, 1. 98, 10. 263, 25.
- Windichindus Saxonicus historiographus 257, 20. 264, 15. 265, 1.
- Wido, Guido, Gwido, Gwydo, Gldo; Guls, Gwian.
- Wido archiep. Vienn., Calixtus II. papa.

- Guido card. episc. Sabin., Clemens IV. papa.
- Wido de Crema card., Paschalis III. antipapa.
- Guido card. episc. Praenest., archiep. Rem., abbas Cistercii 354. 429, 20. 459, 25.
- Guido Dens card. presb. S. Potentianae 47, 23.
- Guido patr. Ierosolim. 510, 5.
- Guido archiep. Senon. 100, 35. 145, 20. 261, 10.
- Gwido (*falso pro Henrico*) episc. Aurelian. 173, 15.
- Wido episc. Cephalensis 95, 1.
- Gido episc. Suession. 519, 5.
- Wido abbas Clarevallis 437, 20.
- Wido rex Ierosolim. 101, 45. 109, 113. 127, 20. 148, 40. 149, 40. 207, 208, 35. 217, 10. 219, 270, 50. 279, 25. 336, 30. 409, 1. 543, 20. 546, 10; uxor 203, 35; filius 208, 35.
- Wido rex Italiae 433, 20.
- Guido de Dampierre comes Flandr. 208, 1. 279, 20. 280, 5. 471, 35; uxor: Isabella.
- Guido de Monte-forti, fil. Simonis com. Leicestriae, 456, 20. 470, 20. 499, 512, 10; uxor: Margareta.
- Gwido comes Niuernensis 92, 5. 144, 1.
- Guido III. comes de S. Paulo 507, 10.
- Wido comes Silvanectensis 518, 25; fil.: Papa.
- Gido de Candiaco 86, 20.
- Guido de Crom 119, 40.
- Gwion de Purcasse nobilis 140, 1.
- Gwido de Teis 86, 15.
- Wido castellanus de Vergeio 275, 1.
- Guidonis Adduanensis liber de bellis Palaestinis 191, 10.
- Wielardus 34, 25; fil.: Weremundus.
- Wifredus de Cunflens 86, 15.
- Wigain de Cheresburg 119, 45.
- Wygemore, *Wigmora com. Hereford* 497, 20.
- Gigo prior Cartusiae 319, 15. 321, 10.
- Gigo comes Forensis 283, 30; fil.: Reginaldus archiep. Lugdun.
- Wigo, fil. Pontii civis Gratianopol., 40, 15.
- Wigodus abbas Oseneiensis 487, 5.
- Wigornia, Wigornia, *Worcester* 527, 60; Wigorniensis ecclesia, episcopus 140, 15. 164, 40. 165, 15. 527, 60; conventus 470, 30; episcopus 525, 15; episc.: Coenwaldus, Dunstanus, Aldredus, Wistanus, Samso, Theulfus, Simon, Iohannes de Pagaham, Alfredus, Rogerus, Balduinus, Willelmus de Northale, Robertus, Henricus, Iohannes, Mangerus, Walterus de Gray, Walterus Cantilupe, Willelmus de Gaynesburhu. — Wigorniae procuratores 423, 15.
- de Wilch comes v. Iuliacensis comes.
- Willelmus, Willelmus, Willelmus, Gwillelmus, Gwillelmus, Gullermus, Gullermus, Gillelmus. — Wilkinus, Wilkin. — Willames, Guillames, Gillames.
- Sanctus Willelmus 263, 40.
- Willelmus de Pavia card. episc. Portuensis 95, 20. 231 (7).
- Willelmus card. presb. S. Sabinae, archiep. Remensis, Senon., fil. Theobaldi II. com. Campan., 66, 10. 99. 100, 40. 102, 40. 111, 40. 131, 45. 144. 145, 20. 163, 5. 166, 5. 173. 180, 1. 269, 15. 272, 25. 274, 25. 277, 10. 305. 333, 35. 346, 5. 354, 10. 401, 25. 402, 5. 406, 5. 507, 10.
- Willelmus archiep. Cantuar. 523.
- Willelmus archiep. Eborac. 15. 228, 25. 435, 5. 524, 30.
- Willelmus archiep. de Monte-regali 77, 35. 117, 35. 119, 15. 306. 307, 1. 540, 35.
- Willelmus archiep. Regiensis 77, 35. 117, 35. 119, 40. 540, 35.
- Willelmus de Chimeli electus Andegav. 177, 15.
- Guillelmus episc. Carcasson. 440, 15.
- Willelmus episc. Dunelm., decan. Eborac. 15, 15.
- Willelmus (de Longo-campo) episc. Eliensis, cancell. Ricardi I. regis Angliae 76, 10. 79. 80, 5. 115, 1. 130, 20. 156, 20. 158, 10. 161, 40—163. 168, 5. 172, 45. 173. 242, 10. 282. 284, 25. 326, 20. 350. 351, 5. 410, 30. 526.
- Willelmus episc. Exon. 429, 45. 430, 1. 467, 50. 528, 1.
- Willelmus episc. Glasgow. 440, 1.
- Willelmus de Ver episc. Hereford. 526.
- Willelmus II. episc. S. Iohannis Maurian. 86, 30.
- Willelmus episc. Landav., prior de Golelive 527, 25. 528, 5.
- Willelmus episc. Lincoln. 354, 45.
- Willelmus de S. Mariae Ecclesia, episc. London., protonotarius 162, 1. 354, 10. 357, 16.
- Willelmus episc. Mutin. 508, 10.
- Willelmus episc. Norwic. 525, 45.
- Willelmus episc. electus Valenciae 509.
- Willelmus de Northale episc. Wigorn., archidisc. Glocestriae 526, 20.
- Willelmus de Gaynesburhu episc. Wigorn. 473, 1.
- Willelmus episc. Winton. 523, 20.
- Willelmus abbas de Clara-valle 440, 5.
- Willelmus Wrohch de Herefordia abbas Dorensis 529, 45. 530, 5.
- Willelmus III. abbas Fiscan. 440, 35.
- Willelmus abbas de Rievall 434, 50.
- Gwillelmus prior S. Thomae monast. Acog., capellanus Radulphi de Diceto decani London. 279.
- Willelmus de Verdun archidisc. Glocestriae 423, 5. 465, 35.
- Willelmus archidisc. Paris. 311, 30.
- Willelmus magister domus Hospitalis S. Iohannis Ierosolim. et praceptor domus S. Mariae Theutonicorum 441, 5.
- Willelmus (de Carnoto) magister Templi in Ierusalem 448, 20.
- Willelmus canon. de Novo-burgo 224, 15. 227, 10.
- Guillelmus clericus de Monachorum-villa 37, 45.
- Willelmus Provincialis magister 423, 30.
- Willelmus mon. ord. S. Trinitatis 483, 1.
- Willelmus fil. Stephani, presb. Lond., 17. 23, 10.
- Willelmus rex Rom., II. comes Hollandiae 382, 40. 491. 492, 5.
- Willelmus Nothus I. rex Angliae, II. dux Normanniae, fil. Roberti ducis, 49, 20. 128, 15. 139, 15. 146, 10. 244, 40. 293, 1. 333, 5. 339, 35. 520. 521; uxor: Mathilda; fil.: Robertus, Willelmus II, Henricus I.
- Willelmus II. Rufus rex Angliae, fil. Willelmi I. regis, 128. 140, 35. 156, 30. 333, 10. 334, 1. 339, 35. 428, 20. 521. 522, 1.
- Willelmus (Leo) rex Scotiae 55. 56. 58. 59. 89. 100, 10. 106—108. 143. 147, 20. 166, 5. 171. 173. 182, 40. 219, 15. 234. 360, 30. 390, 40. 437, 40; uxor: Ermeniarda; fil.: Margareta.
- Willelmus I. rex Siciliae, fil. Rogeri II. regis, 113, 35. 129, 15. 132, 10. 157, 15. 243, 15. 260, 30. 283, 40. 293, 5. 335, 10. 336, 25. 381, 15; uxor: Margaretha; fil.: Willelmus II.
- Willelmus II. rex Siciliae, fil. Willelmi I. regis, 72, 40. 76, 30. 77, 25. 88, 30. 91—95. 97, 25. 98, 5. 109, 10. 113. 118. 122. 129, 20. 142, 50. 144. 149—151. 157. 195, 35. 196. 210. 216, 25. 236. 259, 15. 245, 15. 261, 5. 267—270, 5. 274. 279, 15. 280, 35. 293, 5. 301. 336, 25. 344, 25. 345, 25. 350, 15. 351, 35. 359, 25. 381. 383, 10. 385, 15. 401, 35. 405, 5. 409. 431, 5. 452, 35. 475, 40. 525, 50. 526, 50. 534, 10. 535, 10. 539, 20; uxor: Iohanna.
- Willelmus III. rex Siciliae, fil. Tancredi regis, 170. 171, 5. 282, 45. 284, 1. 293, 10.
- Willelmus, fil. Henrici I. regis Angliae, 227, 15. 383, 1. 522; uxor: Mathildis.
- Willelmus comes Boloniae, fil. Stephani regis Angliae, 60, 15. 298, 30.
- Willelmus Longa-spata dux Normannorum, fil. Rollois, 332, 50. 433, 20. 518; fil.: Ricardus.
- Willelmus, fil. Henrici Leonis ducis 105, 45. 181, 1 (Wintoniensis). 273, 20. 383, 5 (Longa-spata). 411, 1. 453, 25. 458, 25.
- Willelmus marchio de Monte-ferrato 99, 30. 145; fil.: Conradus, Bonifacius.
- Willelmus Forz de Uerun I. comes Albemariae 12, 35. 88, 15. 116, 15. 119, 45. 141, 1. 150, 50. 233, 25.
- Willelmus II. comes Burgund. 292, 45; fil.: Clementis.
- Willelmus de Ipra comes Cantiae 3, 35. 4. 14, 35. 23, 10. 141, 1. 297, 45. 298. 308, 10. 458, 25.
- Willelmus de Maudevilla comes Essexiae 86, 40. 92, 40. 99, 10. 103, 40. 106, 40. 144, 25. 147, 35. 270, 10. 274, 10. 301, 20. 304, 25. 344, 30. 346, 5. 431, 5.
- Willelmus (Derbiensis) comes de Ferrariis 207, 50. 346, 5. 347, 1. 459, 10.
- Willelmus Longa-spata comes Flandr., fil. Roberti Curthose ducis Normanniae, 266, 35. 292, 50. 428, 25. 434, 15.
- Willelmus comes de Forais 140, 1.
- Willelmus I. comes Genevensis, fr. Huberti III. com. de Mauriana, 86, 15. 322.
- Willelmus comes Glocestriae 526, 10.
- Willelmus I. comes Hollandiae 460, 10. 504, 35. 505.
- Willelmus comes de Iuveni 124, 10.
- Willelmus comes Pictaviae 335, 10; fil.: Alienor.
- Willelmus Longa-spata comes Salerberiae, fil. illeg. Henrici II. regis Angliae, 188. 309, 30. 357, 35. 358, 1. 385, 10. 437, 25. 443, 25. 444, 10. 447, 40. 448. 454, 1. 460, 10. 466, 30. 474, 10. 488, 55. 504, 40. 505, 15. 524, 40. 526, 50.
- Willelmus de Arundel comes Sussexiae 86, 40. 263, 20. 343, 40.
- Willelmus comes Warenniae 345, 1.
- Willelmus comes (= Walterus de Brienne?) 441, 20.
- Willelmus de Albusin 86, 25.
- Willelmus IV. castell. de S. Audomaro 40, 40. 127, 25.
- Willelmus I. dom. de Avalun 317. 323; uxor: Anna; fil.: Willelmus, Petrus, Hugo episc. Lincoln.
- Willelmus II. dom. de Avalun, fil. Willelmi, 319, 30. 321, 25. 322, 25; fil.: Iohannes.

- Willelmus de Avalun, consobrinus s. Hugonis episc. Lincoln., 319, 30.
 Willelmus de Barres 216, 30. 346, 1. 545, 1.
 Willelmus de Bocozel 86, 20.
 William o Vreban (= Brabantiae) 446, 40.
 Willelmus de Breuse 356, 5. 357, 5. 527; uxor et filii 357, 5.
 Willelmus de Breuse iunior 528, 5.
 Willelmus Brigwere 163, 40.
 Willelmus de Cantelu dapifer Iohannis I. regis Angliae 427, 20.
 Willelmus de Curci constabularius Ricardi I. regis Angliae 86, 40. 119, 25.
 Willelmus Desiderius 86, 20.
 Willelmus Ervus 86, 20.
 Willelmus de Garlanda 216, 50. 544, 40.
 Willelmus de Goetz 207, 50.
 Willelmus de Grauntsoun 421, 5.
 Willelmus de Huhez 55, 25. 86, 40.
 Willelmus de Insula 89, 20. 143, 15.
 Willelmus Mangat 86, 40.
 Willelmus iunior Marescallus 528.
 Willelmus de Merlo 216, 30. 285, 5. 545, 1.
 Willelmus dom. urbis Montis-pessulani 140, 5. 232, 30. 262, 40.
 Willelmus de Mortemer 89, 20. 143, 15.
 Willelmus de Mualusun 86, 40.
 Willelmus de Mustiers 391, 45.
 Willelmus de Nangeou 86, 25.
 Willelmus de Porta 86, 20.
 Willelmus de Pratellis 177, 15.
 Willelmus de Stagno 177, 15. 217, 40. 349, 5.
 Willelmus, fr. Hugonis de Tabari, 279, 30.
 Willelmus de Tancarvilla camerarius 74. 119, 40.
 Willelmus de Traci 33, 15.
 Willelmus (alias Robertus) Traigoz 427, 25.
 Willelmus Vitulus, fr. Radulfi, 6, 35.
 Wiltunia (Wilton): Serlo abbas Elempsiniae.
 Wynchelese, *Winchelsey in littore Cantiano* 472, 10.
 Windelesora, Windlesore, Windleshores, Windeshoveres, Windeshores, Wyndeleshores; Windesovere, Windesowre, *Windsor* 107. 357, 5. 452, 15. 458, 5. 498, 1. 512, 5. 527, 30.
 Windelici 343, 5.
 Windonense castrum, *Windisch* 255, 45.
 Winfridus idem qui Humfredus v. Turon.
 Wintharius rex Ostrogoth. 291, 5.
 Winke fl. v. Phineka.
 Winlandia 41, 40. 42, 5; domini 41, 45.
 Wintonia, Wyntonia, Wenta, *Winchester* 3, 35. 36, 35. 80, 5. 91, 103, 10. 105, 43. 107, 25. 139, 35. 148, 20. 219, 15. 244, 10. 307, 10. 315, 25. 339, 30. 429, 15. 456, 5. 459, 35. 520, 25. 521, 20—524, 1. 526, 45. 527, 20; episcopatus 149, 35; episc.: Walkelinus, Willelmus, Henricus, Ricardus, Godefridus de Luci, Petrus de Rupibus; archidiacon.: Ricardus; mon.: Ricardus Divisiensis; Wintoniae com.: Rogerius, Saerus. — Wintonienses Iudei 80, 5. — de W.: Gunterius.
 Wischardus, Guiscardus, Wiscard, Wiscart, Wiskard; Guischart v. Robertus.
 Wiscardus: Radulfus.
 Wisigothi, Wisigoti 291; reges v. p. 291.
 Witemile v. Vintemile.
 Witham, Wittham, Withamia monast., Kartusa, Cartusia 319. 320, 10. 324, 5. 411, 40. 412, n. 1. 431, 10; prior: Hugo episc. Lincoln. — Withamenses 320, 5.
 Witsandum, Withsandum, Guitsandum, Witsandia, Witsant, Wilsand, Wisant, Wissanda, Wissande, Wisand 26, 40. 32, 15. 34, 25. 36, 35. 93. 99. 104, 20. 105. 108. 148. 156, 20. 264, 45—266, 5. 323, 15; e. ccl.: S. Nicolai.
 Witun v. Gythium.
 (Wolferus) patr. Aquileg. 505, 20.
 Wormatia, Wormacia, Wermatia, War-

matia, Warmacia, Warmasia, Wermassa, Gormacia; Warmacensis, Wangionum civ. 163, 40. 167, 20. 248, 5. 255, 40. 281, 25. 307, 5. 347, 50. 382, 30. 468, 10. 498, 15; episcopus 315, 40. 372, 10; episc.: Burchardus I, Conradus II, Henricus.
 (Wortwinus) prothonotarius Friderici I. imp. 96, 5.
 Wranslaviensis, Wredicilicensis (*Breslau*) episcopus 372, 5.
 Writele, *Writtle* 357, 15.
 Wroth, Wroh: Willelmus abbas Dorensis, Robertus abbas Dorensis.
 Wdestocke, Wdestoke, *Woodstock* 106, 15. 108, 30; maior capella regis 108, 30.
 Wlfohaldus, Wlfoaldus, maior domus 258. 290, 15.
 Wlpet, *Woolpit* 325.
 S. Wlstanus episc. Wigorn. 521, 45.
 Wrm rex Daniae, fil. Herdegon, 332, 20.
 Wrm princeps Normannorum 332, 15.

X.

Xancius v. Sanctius.
 Xantonensis v. Sanctonensis.

Y. cf. I.

Ylarion v. Hilarion.
 Ymbria v. Umbria.
 Ysmido de Sancto Michaeli 86, 15.
 Yvecestre v. Hecestria.

Z.

Zacharias papa 259, 10. 287, 60. 400, 15. 515, 25.
 Zendealdus rex, fil. Arnulfi imp., 518, 10.
 Zenones v. Senones.
 Zepherinus papa 286, 35.
 Zozimus papa 287, 10.
 Zozomenus v. Sozomenus.

GLOSSARIUM.

SCRIPSIT L. DE HEINEMANN.

- admiralis, admiratus, ammiralus, miral-
 dus, *admiral* 95, 5. 117, 35. 175. 461, 40.
 463, 40.
 affidare 402, 15.
 alba bullata 513, 35.
 alcaiz, alcaie, algaida, *arabice princeps*
civitatis 9. 10, 1. 279, 1.
 alderman 146.
 allodii ius 272, 5.
 angariare 218, 30. 459, 1.
 anulus papae 513, 5; a. sponsalitus
 259, 25.
 apoforeticum, *gastgeschenk* 381, 10.
 archiflumen = archiepiscopus 372, 5.
 archiscismaticus 263, 15.
 archivum curiale publicum 52, 5; archiva
 papae 372, 5.
 arrestare 497, 20.
 argenteus, *nummus Francorum vetus*
 30, 5. 32, 40.
 assisa 273, n. 2; a. forestae 133, 1.
 aubergellum, *minor lorica* 102, 10.
 austorius = astur 371, 35.
 baco, *porcus ustulatus* 64, 20.
 baculus pastoralis 263, 5; episcopalis
 428, 35.
 bailla, *'regentin'* 441, 15.
 balastarius 509, 10.
 ballivus 475, 40. — baillia laicalis 168, 40.
 banerium, *'banner'* 213, 5.
 bannitus 275, 40.
 barbicana, *Arab. 'barbakhun', promurlae*
 279, 1.
 barbarizare 299, 40.
 barga, *'barke'* 215, 45.
 haro 23, 20. 57, 10. 74, 30. 88, 1. 89, 30.
 92, 30. 93, 25. 100. 103, 40. 104, 10.
 108, 40. 109. 116, 45. 146, 10. 148, 1.
 157, 10. 162. 163. 168, 25. 169, 1.
 179, 1. 220, 1. 270, 10. 281, 45. 282, 1.
 311. 326, 25. 350, 45. 400, 40. 413, 50.
 415, 25. 434, 40. 436, 10. 437, 25. 441, 45—
 444, 15. 455, 35. 459, 5. 474, 1. 491, 15.
 491, 50. 493, 40—495, 15. 497, 5. 504, 40.
 506, 20. — baronia 496, 35.
 bastardiare 476, 5.
 baubellum, *'kleinod'* 179, 40.
 beneficium 381, 30.—beneficiatus 489, 30.
 510, 45. Cf. feudum.
 bever, *'biber'* 388, 40. 407, 30.
 biblioteca, *Scriptura sacra* 322, 25.
 bicameratus 368, 40.
 bizantius, *bisantius, nummus* 208, 30.
 280, 10. 348, 30. 349, 10.
 bladum, *frumentum* 356, 30.
 boscus, *silva* 86, 5. 511, 50.
 in botris promittere 64, 25.
 bractea tunica 271, 20.
 brenna, *piacta, Gall. 'brème', Angl. 'bream',*
Germ. 'brasse' 23, 10.
 breve 153, 30. 326, 15.
 brom, *Ital. 'bruma', Germ. 'schiffswurm'*
 152, 15.
 bulla 423, 40. 469, 35. 513, 25; b. aurea
 94, 25. 162, 30. 163, 10. 190, 30. 350, 45;
 filum bullae 423, 40.—bullata sententia
 424, 30.
 bullitio = bullitus 389, 1.
 burgus 85, 25. 130, 40. 146, 25. 159, 15.
 370, 30. 377, 10. 427, 30. 506, 10. 507, 35.
 — burgenses 40, 40. 285, 50. 286, 1.
 326, 30. 427, 30.
 bursa, *Gall. 'la bourse'* 68, 5.
 buscia, buccia, bucea, bucca, *navium*
species 76, 20. 113, 15. 114, 5. 116, 40.
 151, 25. 158, 15. 280, 45. 436, 20.
 buccines, buccinae = buccinae 116, 40.
 151, 25.
 calephus = calipha 199, 5.
 calibs, *chalybs* 66, 1.
 camera regia 93, 45. — camerarius 74.
 171, 5. 177, 15.
 camisia 71, 40.
 campana ecclesiae 505, 35.
 campestre bellum, proelium 181, 5.
 437, 20. 470, 25.
 campus, *Germ. 'Kämpfe', Gall. 'champion',*
species falconum 41, 15.
 canapus, *fustis, Ital. 'canapo'* 419, 20.
 cancellaria 17, 15. 263, 1. 374, 35.
 canonia 322, 35. — canonica vita 411, 25.
 capa, cappa 22, 35. 23, 35. 28, 5. 295, 15.
 419, 15. 505, 35. 509, 1.
 capella 24, 1. 40, 45; c. regis Angliae
 470, 10.
 capellus ferreus 102.
 capitaneus 452, 5. 497, 20.
 capitularia 516, 30. — capitularis forma
 120, 20.
 caputium 302, 30.
 carcer imperii 375, 25.
 cardinalium = cardinalia 471, 40. —
 cardinalatus insignia 472, 1.
 carogium 508, 5.
 cartaredus = cantredus, *hundred* 414.
 Cf. gantref.
 carucata 244, 25.
 casella 508, 15.
 cassale 467, 10.
 castellanus 127, 25. — castellania 275, 1.
 catallum, *capitale* 102, 10. 355, 10.
 caudati, *cognomen Anglis inditum* 77, 5.
 Cf. 210, 20. 535, 40.
 cavillare = cavillari 64, 5.
 cedula = schedula 448. 513, 1.
 cellicola 323, 1.
 cervisia 424, 45.
 chamberlangus, *cubicularius* 119, 40.
 character dominicus 237, 20. 241, 45.
 247, 10.
 charta, carta 90, 15. 103, 35. 127, 20.
 131, 35. 143, 30. 147, 35. 188, 25
 (Magna). 198, 15. 423, 40. 476, 40;
 c. miraculorum 35, 5.
 cheminus, *ster, Gall. 'chemin'* 461, 25.
 christianare 175, 30.
 chronographia 256, 30.
 cibus, ciffus = scyphus 71, 30.
 cilicium 64, 1.
 cingulum militare 42, 1. 77, 30. 266, 10.
 493, 35.
 ciogrillus, *'ygel'* 374, 40.
 clamia, *Angl. 'claim'* 311, 15. Cf. quieta
 claustralis clericus 51, 1.
 clito, *'prinz'* 433.
 comitiva, *'gesellschaft'* 339, 1.
 commenda 444, 1.
 comminatorie, *'drohend'* 314, 25.
 commissiones causarum 513, 20.
 communitas, *'commune'* 495, 30.
 comprovincialis 35, 30. 40, 10.
 concambire denarios 158, 35.
 conclave 50, 25.
 concurrens 370, 5.
 consistorium 36, 15. 294, 20. 304, 15.
 415, 10. 423, 30. 471, 20. 512, 50. 513.
 constabularius 6, 15. 8, 45. 88, 20. 95, 5.
 472, 35.
 consul = marchio 146, 30.
 conventualis ecclesia 464, 10.
 corerius 513, 25.
 creperum 390, 20.
 crux imperatoris 268, 10.
 cubicularius 74, 35. 246, 25. 259, 15.
 307, 25. 336, 5.
 cuculla, *cucullus monachorum* 23, 35.
 219, 25.
 cuppa argentea 118, 25.
 curialissimus 425, 10.
 cursarium, *navium species* 113, 15.
 custodia 313, 10.
 custos, *'kosten'* 382, 40.
 danegeld, danegheld 343.
 decima rerum mobilium 338, 20.
 decimatio 459, 1.
 decretales causae 413, 25.
 decrustare, *pretiosa crusta privare* 429, 15.
 demanium = dominium 94, 20.
 denarius 70, 30. 152, 1. 158, 35. 338, 20.
 511, 50; d. vicesimus 443, 30; dena-
 rius S. Petri.
 dextarius, equus 429, 45; destrarius
 85, 10.
 dictator sc. *diplomatium* 17, 15.
 dicta, *'tagreise'* 80, 20. 126, 15. 153, 30.
 170, 15. 179, 30. 209, 1.
 diffidare, desidare 442. 455, 35. 463, 10.
 496, 20. — diffiduciatu 405, 30.
 diacus, *'teller'* 52, 1. 66, 20. 76, 35; d.
 argenteus 118, 25.
 disrationare = comprobare 153, 40.
 dissaisire 402, 20. Cf. saisina.
 distemperatus 39, 40.
 dodarium, *'mugft'* 76, 30—78, 35. 94.
 118—120.

- dolabrum == dolabra 246, 25.
dolarium 172, 5.
dominus fundi 302, 40; d. legum 423, 25.
— dominium 182, 25.
donatarius 378, 40. 379, 1. 382, 5.
dotalicium 403.
draco, *signum* 311, 40.
dracus, *daemon aquaticus* 390, 15.
dromo, *navium species* 215, 45. 216, 1. 232, 35.
duellium 303, 5.
eculeus, *equuleus* 506, 10.
edictum imperiale 80, 35.
eires, *avium species, Angl. et Germ. 'eider'* 16, 30.
elemosinarius 325, 5.
elogium execrationis 230, 20.
emissarius, *'hengst'* 307, 20.
energuminus == demoniacus 179, 5;
energuminae mulieres 41, 1.
enteca 391, 1.
equinus ferreus, *'hufeisen'* 368, 30.
equitatura 28, 440, 20.
esterlingi r. sterlingi.
exactores regis 333, 15.
examen seculare 181, 35.
excambium 165, 30; escambium 349, 10.
exotica merces 40, 5.
expontifex 50, 35.
exromanus 50, 40.
fajeculescere 281, 15.
familia regis 76, 20. 117, 40. 118, 10. 124, 1. 181, 10. 440, 20. 480, 5. 506, 25;
familiares 7, 20. 217, 1; familia papae 513, 20.
femoralia 336, 10. 419, 15.
feretrum (reliquiarum) 429, 15.
feodum, feodum, feoudum 85, 86, 1. 94, 30. 166, 15. 182, 25. 272, 35. 379, 45. 380, 1. 402, 30. 511, 40; f. militare 376, 1; f. habitum in capite de rege 509, 15; feodorum lex 379, 45.
festinantia == festinatio 483, 25.
filare filum 373, 30.
flamen == episcopus 372, 5.
focarius (= maritus) presbiter 342, 15.
fodrum 267, 45.
foresta 412, n. 1. — forestarius 86, 40.
formellae leporum 49, 15.
frigium, *vestis* 50, 45.
funalia, *'taketwerk'* 7, 45.
gala, γάλα 373, 1.
galea, *'galeere'* 76, 91, 35. 92, 35. 113, 15. 114, 118, 30. 121, 30. 125—128, 25. 130, 30. 151, 25. 152, 5. 156, 5. 158. 161, 1. 182, 5. 187, 30. 189, 35. 196. 210. 212. 219. 278, 40. 280, 45. 281, 10. 301, 30. 308, 20. 358, 5. 429, 40. 436, 20. 440. 443, 20. 484, 15. 506. 507, 30. — galiota, galeota 118, 30. 124.
gantref, *cantredus* 446, 20.
garnasium, *praestidium* 311, 45.
gastrimargium, γαστριμαργία 337, 35.
gaveloc, *iaculum, Gall. 'javelot'* 326, 5.
gazophilacium, γαζοφιλάκιον 227, 5.
gerarchia == hierarchia 332, 1.
giara, *Gyara insula == exitium* 410, 40. 590 corr.
gignare == gignere 407, 25.
girfaleus, *Gall. 'gerfaul', Germ. 'geier-falk'* 371, 20.
glabrones, *autici parastii* 80, 20
graduale 331, 50.
grove, greive, *graf* 146; de villis greve, *tungerefa* 146, 25.
grith *Angl., pax* 146, 25.
guerra, *gwerra, werra* 23, 15. 73, 25. 85, 10. 88, 5. 102, 40. 106. 109. 120, 45. 143, 30. 155. 285, 20. 312, 45. 313, 35. 401, 5. 402, 20. 409, 20. 415, 45. 444, 10. 467. 471, 25. 476, 35. 504, 30. 507—509, 25. 513, 30. 528, 20. 529, 20. — guerrare, guerrearere 103, 35. 285, 15.
gulfus, *'golf'* 112, 30. 128, 5. 129.
hal, ἄλς 409, 5.
harnesium 311, 10.
hepta, ἑπτὰ 409, 5.
homagium 25, 40. 88. 101, 5. 127, 20. 142, 35. 145, 30. 153, 1. 166. 169, 1. 187, 1. 266, 20. 272, 5. 274, 10. 300. 304, 1. 357, 35. 402, 20. 427, 5. 431, 35. 455, 35. 460, 10. 466, 5. 479, 25. 481, 35. 491, 25. 496, 20. 505, 10. 506, 20. 507, 30. 511, 40; h. ligium 180, 30.
hominium 28, 30. 71, 50. 86, 5. 90, 15. 234. 242, 15. 354. 491, 35.
homo, *rassallus* 25, 40. 28, 30. 85, 5. 103, 1. 126, 45. 145, 40. 154, 10. 176, 1. 182, 30. 340, 30. 350, 20; h. ligius 106, 35.
hospiciarius 325, 5.
hostiatum == ostiatum 326, 15.
hote somer, *aestas calida* 529, 5.
hundredum 146, 20.
ianitores et ostiarii Romanae curiae 78, 20.
incathedrare 71, 50.
infanticum, *dos fharum regum Hispaniae* 335, 40.
inforciare, *'befestigen'* 508, 15.
investire per anulum 452, 20. 476, 30; i. per pilleum 160, 25; i. per duplicem crucem de auro 160, 25. — investitura 52, 5. 331, 15. 334, 15; i. per anulum et baculum 334, 20.
iocale 314, 25.
iudicium curiae 101; i. aquae vel ferri 181, 25.
lus canonicum 385, 15; i. singulare et hereditarium 464, 15; i. vicarium 403, 20.
iusticiarius 79, 10. 95, 10. 104, 20. 130, 30. 132, 5. 159, 45. 160, 40. 162, 10. 163, 10. 166. 176, 15. 211, 35. 263, 15. 282, 10. 344, 20. 350, 45. 404, 30. 410, 30. 416, 15. 506, 15; i. forestae 133, 35.
lancea imperatoris 268, 10.
leator, *scurra* 406, 35.
lede, *'lathe'* 146, 20.
legatarius 165, 30.
leuca, leuga 29, 45. 31, 5. 114, 20. 472, 40.
leviticus gradus 318, 10.
librata = libra 142, 40. 168, 25.
liciae, *castrorum aut urbium repagula* 189, 10.
ligius dominus 262, 45. 271, 40; l. homo 106, 35; ligio 154, 10. — ligantia 266, 20. 272, 40. 402, 20. 404, 10.
litterae patentes 79, 10. 165, 45. 167, 10. 190, 30 (aurea bulla munitae). 313, 10.
logoteta sacri regii palatii 95, 5.
lomes, *arium species, Angl. 'loom' sive 'toon', Germ. 'lumme'* 16, 30.
lotrix 388, 30.
magisterium 139, 5.
magnates 78, 30. 121, 5. 162. 163, 30. 177. 410, 10. 418, 5. 427, 10. 438, 25. 453, 50. 455, 15. 456, 15. 460, 10. 466, 25. 471, 20. 476. 483, 20. 494. 498, 15. 499, 10. 503, 10. 506. 510, 35. 513, 25.
mahumeria, magumeria, macomeria, machomarum, *'moschee'* 113, 20. 201, 30. 279.
maisneda regia 95, 5.
manerium 311, 35. 495, 40. 496, 1;
manerium inquisitio 251, 10.
mansio 322, 25. 495, 45.
mantum apostolicum 298, 50. 513.
mapalia, *casae rusticorum* 266, 30.
mappale, *mappa parva* 407, 35.
marcata == marca 417, 35.
marchia 340, 35 (Terrarum). 506, 10; marchia cara 374, 40. — marchio, *'grenznachbar'* 69, 15; *incola marchiae Flandrensis* 265, 25. 266, 35.
marchisius, marchisus 80, 25. 99, 30. 101, 45. 145, 1. 169, 15. 206, 30. 208, 25. 218. 219, 35. 284. 340, 5. 347. 348, 25. 353, 45. 465, 35.
marescallus 360, 5. 393, 40. 472, 35. 509, 5 — marescalciae officium 366, 25.
maritagium 193, 35. 105, 25. 126, 45. 214, 20. 471, 35.
mastinus, *Gall. 'mitin', canis domesticus sive pastoralis* 355, 10.
matricula imperialium nominum 481, 40.
meregrave, *marcho* 146, 30.
militaris ordo 411, 15. — militia saecularis 411, 20.
millerium == milliarium 76, 10.
mimi 73, 1.
ministerialis privilegiatus 271, 15
miraldus r. admiralis.
monachare 452, 15.
monetarius 523, 10.
moysellum == morsellum 475, 5.
neomartyr 33, 10.
nigri vestis ecclesiae, *ordinis S. Benedicti* 310, 40. — nigri habitus monachi 304, 35.
nigromanticae artes 259, 30.
nominales 64, 40.
novale 49, 15. 429, 30.
novilunium 475, 5.
novitius, novicius (ecclesiae) 302, 10. 324, 45.
oculi argentei 39, 45.
offertorium 331, 50.
olosericus 321, 20. 333, 25. 407, 20.
originarius, *serrus glebae adductus* 387, 10.
paagium 86, 5.
pacagium 498, 10. Cf. passagium, pedagium.
palatinorum electio 380, 45. — palatinus comes 465, 20.
palatum == alimentum 314, 35.
palefridus 96, 15. 98, 25. 270, 25.
pandochium 40, 45.
papalia (sc. vestimenta) 472, 20. 512, 50.
parliamentum, parlamentum 311. 456, 15. 463, 40. 471, 25. 479, 30. 481, 6. 492, 5. 493, 40. 495, 5. 513, 50.
passagium 24, 30. 86, 5. 471, 25. 513, 30.
patriarchium 271, 10. 431, 5.
paupertaculus == pauperculus 38, 45.
pavare == pavimentare 461, 20.
pavilo, *'zell'* 472, 25.
pedagium 72, 35.
peieracio 403, 5.
peraria 152, 20. Cf. petraria.
pergula, *tuguria* 266, 30. .
perperus, *nummus Byzantius* 99, 35. 101, 35. Cf. *Ducange s. r. hyperperus*.
petraria 208. 216, 40. Cf. peraria.
pirotaus == *gubernator navis, nauta (?)* 111, 35.
placitum 333, 25.
plecta, *'strick'* 30, 5.
p(o)nitentiarius 483.
poliandrum 280, 5.
pompositas 415, 30.

posterna muri 212.
 postillare bibliam 469, 5.
 praefectus palatii = maior domus 400, 15. -- prefectura 146.
 praestitutus = praefectus 409, 15.
 primates 460, 20.
 privilegiatus milicia 391, 45.
 prothonotarius 96, 5. 162, 1. 263, 45.
 provisio de vacaturis facta 471, 15.
 pulverizacio 376, 5.
 quadrans novissimus 49, 10.
 quadrivium 51, 15. 392, 30.
 quieti clamantia, clamacio, *Angl. 'quit-claim'* 118, 35. 120, 35. 280, 35.
 quintanam erigere 415, 20.
 recensiare = recensere 385, 5.
 regalia imperii, 276, 20; regalia per sceptrum imperiale recipere 276, 10.
 regalitatis corona 461, 35. 467, 15.
 registrum papale 416, 5.
 ripe, *ῥίπυ* 370, 15.
 ritui vulgares mimorum 73, 1
 romeus, *romipeta* 38, 10.
 rotulus 448, 5.
 rubiz, '*rubin*' 348, 25.
 rutta, ruta, *militum turma*, *Germ. 'rotte'* 66, 1. 110, 5. 233, 10. -- *rutarius* 487, 40. 496, 40.
 sacramentum corporale 494, 15.
 sagimen 419, 15.
 sagittaria, *navis* 269, 30. 278, 40.
 saisina, *seisina* 402, 20. 527, 10.
 sal, *Gall. 'sel'*, *Angl. 'salt'*, *Germ. 'sout'* 409, 5.
 salma, *sarcina sagmarii*, *pondus Siculum* 118, 30.
 sanguinum conventiculum, *pseudo-synodus* 435, 15.
 sargentae 513, 25.
 scaecarium 101, 5. 145, 30. 244, 35.
 scansile, *stapia* 69, 20.
 schira 146, 20. *Cf. siria*.
 scelendrus, *navigii genus* 189, 35.

scopare, '*fegeu*' 386, 25.
 acutagium 477, 45; *sc. generale* 509, 15.
 acutum imperatoris 268, 10.
 aella recessui deputata 267, 30.
 senescallus 95, 5. 188, 15. 403, 25. 404, 30. 410, 35. 427, 15. 505, 40. -- *seneschallia Franciae* 403.
 xenodochium = xenodochium 400, 30.
 sententia curiae imperialis 391, 15.
 sentenciare = excommunicare 190, 20.
 seudum = pseudum 125, 25.
 sigillare, '*versiegeln*' 391, 5.
 sigilli regii officium 411, 10. -- *sigilifer* 93, 10.
 signa Siciliae et Apuliae regnorum autentica 469, 40.
 silina (= salma?) 76, 35.
 simonia 114, 35. 289, 5. -- *simoniacus* 49, 10; *symoniaca* 472, 5.
 siria, *Angl. 'shire'*, *comitatus* 89, 15.
 soca 88, 10. 142, 40. 300, 40.
 soldanus, soltanus 112, 25. 429, 45. 439. 441, 15. 461.
 sotularis, '*sohle*' 326, 10. 419, 20.
 sottus, sotus, *stolidus* 138, 35. 400, 5.
 staffa 96, 20. 98, 25. 270, 25.
 statuta restrictiva 444, 1.
 sterlingi, esterlingi 101, 5. 145, 30. 154, 160, 20. 171, 15. 431, 15. 442, 15. 453, 5. 476, 45. 478, 40. 488, 35. 492, 35.
 stolum 95, 5.
 strata 159, 15. 182, 15; publica 415, 50; antiqua peregrinorum 461, 35.
 subsannatio 205, 40.
 succania, *camisia* 355, 35.
 sufferencia = treuga 472, 15.
 summarii = saumaria 202, 25. 204, 30.
 superintrusus 335, 30.
 sus, *machina oppugnandi* 7, 25.
 synaxis nocturna 31, 15.
 tabula rotunda 513, 40.
 tallia 462, 15. -- tallagium, taylagium 477, 50. 510.

in tapinagio, *Gall. 'en tapinage'*, *clanculum* 326, 25.
 tegetes, *domuncula* 66, 25.
 tenta, '*sonde*', *Gall. 'tente'* 37, 25.
 tenementum 94. 275, 5.
 terrinus, terruncius, *lucene* 76, 40. 118, 30.
 tiparium, *typus*, *imago* 94, 35.
 thiscus, *phthisicus* 39, 30.
 topazion 240, 40.
 tornamentum, torneamentum 68, 20. 292, 50.
 tpwrot 73, 30.
 treuga 97, 25. 105, 30. 107, 35. 110, 5. 143, 10. 173, 1. 174, 285, 10. 306, 20. 313, 40. 314. 356, 1. 431, 45. 461. 465, 25. 467, 5. 471, 30. 472, 15. 490, 20. 505, 40. 508. 509, 30.
 tricameratus 368, 40.
 trumpa, *tronpa*, *lubar genus* 210, 50. 211, 5.
 tugurium 71, 10.
 turris ambulatoria 7, 25. 8, 15.
 ursers, ursers '*huysier*', *navis quo equi transvehuntur* 126, 10.
 uncia auri 78, 35. 118, 30. 129, 1. 121, 10. 170, 30. 189, 40. 190, 5. 214. 261, 50. 280, 35. 475.
 vacatura 513, 15.
 vadium 147, 35. 402, 25.
 vassallus, vassal 54, 35. 481, 35. -- *vassallagium* 512, 15.
 veronica, *pannus Christi vultus impressus* 131, 15. 387, 5.
 vexillum imperatoris 268, 10.
 vexillum, *subdiviso Londoniar civ.*, *quae 'warda' dicitur* 495, 40.
 viaticum mortui 412, 15.
 vicarius regis 146, 15. -- *vicaria* 326, 15.
 vicecancellarius 144, 10.
 visitatores monasteriorum 418, 25.
 wallicum, '*we'sch*' 410, 5.
 wambasia, '*wams*' 102, 10.
 wapentagia, '*waepentde*' 146, 20.
 werra v. guerra.